BIBLIOGRAFIE WILLEM VAN ORANJEVERANTWOORDING

Deze bibliografie Willem van Oranje, samengesteld door dr. Gerrit Willem Drost (1946- 2011) bevat een unieke, en voor zover bekend de meest uitputtende, digitale bibliografieover Prins Willem van Oranje (1533-1584). De database bevat *1694 records* met beschrijvingen van de literatuur die verschenen is tussen 1561 en 2011.

Behalve titels van wetenschappelijke publicaties zijn in deze bibliografie ook opgenomen:titels van historische romans, toneel, muziek, krantenartikelen (selectie), leermiddelen en audiovisuele uitgaven. Ook zijn voor het eerst pamfletten van en over Willem van Oranje opgenomen. Vanwege deze volledigheid vindt men niet alleen alles over de zuiver historische Oranje, maar aan de hand van deze bibliografie kan men ook gemakkelijk traceren hoe hij als historisch ijkpunt in onze vaderlandse geschiedenis heeft gefunctioneerd bij verschillendegroepen. Zo vinden we behalve een protestantse, een katholieke, een liberale, een socialistische en een communiststsche, zelfs een nationaal-socialistische Willem van Oranje. De titel Vader de Vaderlands draagt hij inderdaad met ere.

Werkwijze

De titelbeschrijvingen zijn primair ontleend aan de bibliografische gegevens zoals tevinden *in de publicaties zelf*, waarvan Gerrit zo'n 96,3 % in handen heeft gehad. Ditstelde hem in staat om alle bibliografische gegevens te controleren en veel onnauwkeurigheden, onduidelijkheden en misvattingen die in de loop der tijd zijn opgetreden, te corrigeren.
Daarnaast raadpleegde Gerrit wereldwijde online-bestanden die zeer veel, zij het niet alles, bevatten. Deze bibliografie bevat *tientallen titels die nergens anders te vinden zijn*.Behalve een gedegen titelbeschrijving staat bij elke titel *een kenmerkend citaat*, dat beoogt de teneur en stijl van de auteur ervan te karakteriseren. Ook zijn er *annotaties* van anderen en van Gerrit zelf opgenomen. Voorts zijn links opgenomen naar gratis beschikbare online-edities (Google-books, Internet Archive, DBNL, Europeana, etc.).
Daarnaast zijn er links naar *623 titels* met zelfgemaakte foto's van copyrightvrijepublicaties.
Verder is bij elke in de literatuur behandelde brief van of aan Willem van Oranje een linkopgenomen naar de betreffende brief in de database van het Instituut voor NederlandseGeschiedenis (ING)

Aanvulling 2021

In 2021 heb ik, partner van Gerrit, deze bibliografie nagelopen en gekeken of alle links nog werkten. Daar waar dat niet het geval was, heb ik gezocht naar een alternatief, en die in de meeste gevallen ook gevonden. Ik heb in het titelveld aangegeven waar de linksvandaan komen (google books, Internet Archive, DNBL, Europeana etc.). Ook heb ik de kolom met onderwerpscodes nagekeken en hier en daar nog een kleine aanvulling gegeven.
Het was een plezier om deze bibliografie na te lopen. Door alleen al wat te scrollen en decitaten te lezen leerde ik en passant heel veel over Willem van Oranje. Er zijn talloze liedjes, gedichten, uitspraken, toneelstukjes en tekstfragmenten die inderdaad een kritisch, geleerd, amusant of bizar beeld geven van onze Vader des Vaderlands. Een titeltrouwens die hij al bij leven kreeg.

Maggy Wishaupt

Deze bibliografie is eigendom van website www.periodata.nl

BIBLIOGRAFIE WILLEM VAN ORANJEONDERWERPCODES

APG	Algmene en politieke geschiedenis
BDG	Boek- en drukgeschiedenis
BKD	Beeldende kunst, decoratieve kunst, iconografie
BKM	Bouwkunst, monumenten
ESG	Economische en sociale geschiedenis (ook landbouw, visserij, expansiegeschiedenis en minderheden)
GKS	Godsdienst- en kerkgeschiedenis
JUR	Juridische geschiedenis
LTM	Literatuur, toneel, muziek
MLG	Militaire geschiedenis
WTO	Wetenschappen en onderwijs

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Affiche,	Dood van Willem de Zwijger. Oranje & Nederland. Historisch-Lichtspel door L.H. Chrispijn. Vervaardigd in de Film-Fabriek Hollandia Haarlem. [1913] *Datering in hs op opzetcarton: Onafhankelijkheidsfeesten 1913.*			
A. S. = A. Staring,	"Prins Willem van Oranje. Anoniem schilderij", in: *Jaarverslag over 1933 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum". Gevestigd te 's Gravenhage*, 's Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1934, pp. 16-17. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/StaringAnoniemSchilderij.pdf* "Het schilderstuk is geen meesterwerk al is het een degelijk oud stuk, en zal later zeker ook niet het eenige geschilderde portret van den Prins in ons museum mogen zijn, maar het neemt een iconographisch zeer interessante plaats in onder de reeks, den Prins op verschillende leeftijden voorstellend, die eenmaal in origineel of in copie blijvend bezit van ons museum zal moeten zijn. Immers bij de culmineerende hoofdfiguur, die Prins Willem van Oranje is, zal men zich niet mogen vergenoegen met een enkel geschilderd portret, dat een zeer eenzijdigen indruk geeft van zijn uiterlijk, maar naar veelzijdigheid moeten streven. Op dien weg is deze aanwinst een eerste schrede." (17) (*Volgens de auteur behoort dit schilderij tot het zg. Van Mierevelt-prototype.*)	1934	BKD iconografie, afbeelding	

A. S. = A. Staring,	"Portretten van Willem van Oranje" in: *Actueel Wereldnieuws, jrg 10, 22 april 1933, nr 16, Speciaal Oranjenummer*, Batavia: Actueel Wereldnieuws, 1933, [niet gepagineerd, 4 blz], ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/StaringPortretten.pdf* "De eerste afbeelding, die mij voor de kennis van den Prins van Oranje belangrijk lijkt, is eene anonieme teekening, zich bevindend in de bibliotheek te Atrecht en vervaardigd in 1566. De Prins was toen 33 jaar, een jonge edelman „van goeden love", die door zijn rang, hoofschheid, opgewekten zin en opzienbare staats-manswijsheid, gemakkelijk de plaats van eerste onder zijn gelijken innam." *Foto tekening*: *http://www.periodata.nl/dataweb/atrecht.JPG*	1933	BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
A.J.H.,	"Over de finantiën van Willem van Oranje", in: *De Katholiek. Godsdienstig, Geschied- en Letterkundig Maandschrift*. Deel 83. Nieuwe Reeks. - Deel 17, Leiden: J.W. van Leeuwen, 1883, pp. 198-199. *Foto tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/finantien.jpg* "De *Amsterdammer* van Februari ll. bevat een stukje, getiteld : „Het Wilhelmus als volkslied", en onderteekend uit H. door v. Vl. (*Haarlem, Johannes van Vloten? GWD*) In dit stukje lezen wij o. a. het volgende: „Het ging daarmeê [met het Wilhelmuslied], als met dien „schooijersnaam van Geuzen zelf; eerst als schandnaam gebezigd werd hij de schoonste eerenaam denkbaar. En de Geuzenprins of Prins-schooijer, die als met "d'elleboog door de mouwen, het haar al door den hoed" liep, omdat hij zich ten dienste der goede zaak van staats- en gewetensvrijheid verarmd had, bleef den rijk vermeenden spaanschen koning de baas." Het oordeel over den Prins van Oranje zal wel altijd zeer uiteenloopend zijn, naarmate het standpunt verschilt, waarop men zijn handelingen en persoonlijke hoedanigheden beschouwt, en naarmate de beginselen verschillen, die men bij het vormen van zijn oordeel toepast. Daarom kan het hier onze bedoeling niet zijn om ons oordeel over den Prins uit te spreken. Maar toch meenen wij, dat de woorden van den heer v. Vl. te zeer met de objectieve en blijkbare waarheid in strijd zijn, om ze niet met een enkel woord te weerspreken. Het verwondert ons nl., dat de Schrijver zoozeer de aandacht vestigt op 's Prinsen armoede, en die als gevolg van zijn offervaardigheid voorstelt. Immers, er zijn toch ook wel andere oorzaken voor die verarming op te geven. Als men verneemt dat zijn hofhouding als die van een groot vorst is, dat hij ter bezuiniging op een dag 28 koks wegzendt, en dat zijn keuken een school is voor de koks van schier alle Duitsche vorsten, dan moet men erkennen, dat 's Prinsen gelden niet uitsluitend bestemd werden „ten dienste der goede zaak van „staats- en gewetensvrijheid". Maar om het geldelijk offer van den Prins beter te begrijpen, vernemen wij van hem zelven, hoe het met zijne finantiën gesteld was, vóor dat hij „lyf, goed en bloed opgeset had om 't lieve vaderland te handhouwen in syn vrijdomme, en weer te brengen in syn fleur en welvaert." In 1564 nl. schrijft hij het volgende aan zijn broeder, Graaf Lodewijk van Nassau : „..... tous nous affaires sont bien près au mesme estat où ilx estiont quant vous partiés, et ne sorois dire si sont melieurs ou pires. Je suis toujours empêché pour faire mon estat, et peus bien dire, sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum, et me samble que nous venons de race de ester un peu movés [mauvais] ménaigiers en nostre jeun temps; mais, quant nous serons vieu, serommes mellieur, comme feu Monsieur nostre père .... " Al verklaart de Prins in zijn Justificatie, dat hij meer schatten en rijkdommen had kunnen verzamelen, door zich rustig te houden, wij meenen dat men van hem, om met van Reidt te spreken, zeggen kan: „Alle de groote Heeren staecken in „schulden en armoedt, en waren derhalven tot veranderinghe niet ongheneycht." (hele tekst.)	1883	ESG	
A.J.S.v.R. = A.J. Servaas van Rooijen,	"Het Wilhelmuslied. (Met afbeelding, naar eene tekening van J.G. Smits)", in: *Haagsch Jaarboekje voor 1899, onder redactie van A.J. Servaas van Rooijen*. 's-Gravenhage: Mouton, 1898, pp. 26-33. ill. *Noten*. *Gaat over Oranje n.a.l.v. het Wilhelmus.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ServaasWilhelmuslied.pdf* "De Herder sliep werkelijk niet. Op 29 Juni 1572, vinden we den Prins gereed om, vergezeld van een nieuw verworven legermacht, ten tweeden male naar de Nederlanden af te reizen. „'t Is de laatste nacht geweest, dat hij het hoofd op Dillenburg vol zorgen ter ruste had gelegd; de laatste morgen, dat hij er de opgaande zon, — zinnebeeld van onverwonnen kracht, — begroette, ja, maar ook de laatste maal dat hij, geharnast en gereed te paard te stijgen een eerbiedigen kus heeft gedrukt op de lippen zijner zevenenzestigjarige vrome, moeder, maar wier „moederlijk hart" altijd hem bijbleef. Want hij gaat, om niet weer te keeren, maar nu aan het hoofd van 1000 ruiters; hij gaat met eene legermacht, straks 2800 ruiters en veertig vendels voetvolk sterk, wat hem in 1568 mislukt is op nieuw ondernemen; nu intusschen onder veel schooner voorteekenen van welslagen. Kan het verwondering wekken, en mogen wij het niet aannemen dat de Prins, voordat hij ten tweeden-male de grootsche onderneming tot bevrijding van zijn Nederland van het Spaansche juk ging ondernemen, te midden van den huiselijken kring, kort voor het scheiden van wat hem lief en dierbaar was, — zijne moeder Juliana van Stolberg, zijn Maurits, 't kind, dat ongeveer 5 jaren te voren op 18 November met zoo'n groote vreugde, met zulke blijde verwachtingen was begroet, — dat de Prins zich het Troost- en Afscheidslied heeft herinnerd, en zich de woorden heeft doen voorlezen, die bemoedigend en heelend het ondervonden leed minder smartelijk deden zijn en hem kracht en vertrouwen gaven voor de toekomst?" (30/1)	1898	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Abels, P.H.A.M.,	"Voor de vrijheid en tegen Oranje", in P.H.A.M. Abels, K. Goudriaan, N.D.B. Habermehl en J.H. Kompagnie (red.), *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis. Historische Vereniging Die Goude, Dertigste verzameling Bijdragen*, Hilversum: Verloren, 2002, pp. 308-342. *Noten.* *Online: google books* "De eigenzinnige koers en hang naar particularisme brachten het Goudse stadsbestuur na de Overgang herhaaldelijk in aanvaring met de naar versterking van het centrale gezag strevende Oranjes. Het hardnekkige verzet van Gouda tegen de verheffing van Willem van Oranje tot graaf van Holland werd door hem niet in dank afgenomen, evenals de zware kritiek op zijn toenadering tot Frankrijk, het geklaag over de zware financiële lasten van de oorlog en de weinig coöperatieve houding van de gedelegeerden in de Staten. Omgekeerd nam de vroedschap het Willem van Oranje kwalijk dat hij er niet in geslaagd was zijn politiek van religievrede door te zetten en verweet men hem onder meer gebrek aan steun in de Leidschendamse affaire. Het stadhouderschap van prins Maurits bracht allerminst verbetering in de relatie met het Oranjehuis, gelet op de reeds gememoreerde Goudse clausule bij diens aanstelling in de militaire functies. Ook andere pogingen tot uitbreiding van de politieke macht van de Oranjes ontmoetten herhaaldelijk oppositie, alhoewel daarbij het militaire leiderschap van de stadhouders ook voor de Gouwenaars altijd onomstreden bleef." (316)	2002	APG stedelijk particularisme kritisch	Abels/Vrijheid
Abelous, Louis David,	Guillaume le Taciturne, Paris, Société des écoles du dimanche ,1852. In de veilingcatalogus van Van Stockum van 1898 komt een L. Abelens, voor, Guillaume le Taciturne, Paris, 1852; waarschijnlijk een fout.	1852	APG biografie	

Adelberg, Hermann,	Wilhelm von Oranien : ein episches Gedicht in 8 Gesängen, Arnstadt, 1840.	1840	APG LTM	
Admirant, Maarten den,	"In dienst van prins Willem van Oranje", in Idem, *Hofpredikers van Oranje*, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 11-14. "Oranje legde zelf zijn nood ook wel eens aan zijn zielzorgers voor. Toen hij in 1582 als gevolg van een aanslag door Jean Jaureguy zwaar gewond was, vroeg hij Villiers hoe hij aan God rekenschap zou kunnen afleggen van al het in de oorlog vergoten bloed. De hofprediker antwoordde dat burgeroorlogen, begonnen ter wille van de godsdienst of het vaderland, en gevoerd met een zuiver geweten, hun rechtvaardiging vinden in de zaak waarom het gaat. Met dit antwoord was Oranje echter niet tevreden. "Alleen in de barmhartigheid Gods is mijn toevlucht, mijnheer De Villiers', zei hij, waarmee hij het probleem dieper peilde dan zijn zielzorger." (13) "Aangenomen mag worden dat de hofpredikers grote invloed hadden op de prins, al ging deze niet in alles met hen mee. In haar proefschrift Hofpredikers van Prins Willem van Oranje (1952) wijst dr. C. Boer erop, dat Villiers zelfs in politieke zaken veel te zeggen had. Hoeveel te meer zal Oranje naar zijn adviseurs hebben geluisterd waar het de godsdienst betrof en kerkelijke zaken, waarvan hij niet op de hoogte was. Mede door hun toedoen is Willem van Oranje zich steeds meer in het geestelijk klimaat van het calvinisme gaan thuis voelen. Voor zijn leven en voor de verantwoordelijkheden, die hij als leider van het verzet der Nederlanden te dragen had, heeft hij zichzelf gesteld tegen de achtergrond van het calvinisme, dat alles dienstbaar weet aan de eer van God en alles afhankelijk ziet van wat Hij in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid beschikt. Juist omdat de prins in dogmatische aangelegenheden weinig kritisch was, mogen wij volgens dr. Boer aannemen dat hij religieus eenvoudig aanvaard heeft wat de predikanten in wie hij vertrouwen stelde, verkondigden." (14)	2006	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Adriaan, Jan,	De Princevlag waait!, Uitgeversmaatschappij De Amsterdamsche Keurkamer, Amsterdam, [1937]. 197 blz. ill. *Bandomslag en teekeningen van M. Meuldijk.* NB. Het betreft hier de nationaalsocialistisch uitgeverij van Georg Kettmann jr. "— „Ik zal mij nog duidelijker uitdrukken, Dirk Willemsz.," gaat de burgemeester verder, met stijgenden toorn in zijn stem. — „Hebt gij het volk opgehitst tegen onze regeering?" — „ik heb gezegd, dat de prins van Oranje wel een beetje meer waardeering mocht krijgen bij de voorbereiding van den strijd voor onze vrijheid." Er gaat een schok door het edelachtbare college. Wat beteekent hun kruiperige onderdanigheid tegen deze stoute taal? Tersluiks ziet de een naar den ander om den indruk op elkaars gezicht af te lezen. Hier en daar speelt een glimlach door de strengheid heen. Is het sympathie of leedvermaak over de geduchte woorden van den jongen rekel, die inderdaad toch dapperder is dan een van hen allen? Den burgemeester schemert maar steeds het woord plicht voor de oogen. Te drommel, zal hij zich door dat jong laten koeieneeren? — „De naam van dien Prins mag hier niet genoemd worden," barst hij opeens uit. Bijna had hij er aan toegevoegd: — „Die had verstandiger moeten zijn." Hij is echter niet van plan hierover te gaan redeneeren. — „Zult u, Edelachtbare, den Prins van Oranje les geven?" klinkt het hem reeds tegen. — „Zwijgt, gij moogt spreken als ik het verlang." Het is een haast heldhaftige poging om de leiding van het gesprek te behouden. — „Ik wensch vrij te pleiten voor de goede zaak, die onze Prins voorstaat." — „Dat gaat de perken te buiten," raast de burgemeester, het laatste restje van zijn waardigheid verliezend. Hij geeft met deze woorden en met de manier, waarop zij gezegd worden, zijn onmacht te kennen." (58/9)	1937	LTM NSB nationaal- socialisme	
Adriaenssen, L.F.W.,	"De vuurmonden van de Zwijger", in: *Jaarboek en Registers van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom"*, 27, 1984, pp. 15-35. *Noten, Bibliografie.* "Het geschut van de prins was internationaal befaamd. Diverse Duitse vorsten betrokken via hem busgieters, de koning van Denemarken vroeg hem in 1563 om een goede busmaker. Aan deze glorie kwam ten enenmale een einde bij het begin van de opstand tegen Spanje. Eerst verloor Oranje de stukken die hij geleend had aan de Grote Geus te Vianen. Over deze vriendendienst had de landvoogdes zich overigens zeer geërgerd." (20) "Oranje bekloeg zich in zijn apologie (1581) bitter over de diefstal van zijn artillerie: Men siet op veel plaetsen hier te lande de stucken geschuts met de wapenen van Hongheryen (...); van den welcken stucken sommighe uut onsen buyre van Breda ons sijn geweldelick ontvoert worden by den Hertoghe van Alve, doe hy in desen landen was tyranniserende: ende sommighe sijn deer noch ghebleven. Hij liet nu zijn familiezilver munten en schafte zich nieuwe kanonnen aan. Medio augustus 1568 zou zijn leger volgens een Spaanse spion 24 grote en 60 kleine stukken tellen. De campagne in Brabant mislukte en de prins failleerde na een half miljoen in de zaak van de opstand te hebben geïnvesteerd." (22) "Ongetwijfeld is de grote hoeveelheid kanonnen in eigen bezit voor de Zwijger politiek en militair voordelig geweest, maar het belang ervan mag niet worden overschat. In het begin van de opstand heeft de artillerie maar een tamelijk bescheiden rol gespeeld, tijdgenoten verbaasden zich erover. Pas in de jaren 1580 kwam er een zekere kentering; een voorbeeld daarvan is de verdediging van Antwerpen in 1584-85, dat beschikte over een superieur artilleriepark, gedeeltelijk afkomstig uit het Bredase arsenaal van Oranje. Pas in de jaren '90 beschikten de opstandelingen over grotere hoeveelheden: hun kanongieterijen te Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Deventer, Kampen, Groningen en Middelburg zorgden met de verhoogde import voor een bevredigde behoefte aan groffe politieke moordwapens." (28)	1984	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Advis... [Pamflet W. 0566],	"Advis du Prince d'Orange sur le partie a prendre dans la situation critique ou se trouvent les Pays-Bas *(1)*." in L.P. Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange*, tome cinquième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1866, pp. 95-115. *Noten*. *Online google books* Noot *(1)*: Cet avis fut rédigé et lu, dans l'assemblée des États généraux en *flamand;* la minute en existe aux Archives du royaume, à Bruxelles, dans la collection des papiers d'État *États généraux,* t. V, *Pièces sans date,* fol. 18-28; elle est de la main de l'audiencier et premier secrétaire d'État Van Asseliers. Il fut communiqué au magistrat et aux chefs de la bourgeoisie dans la même langue, et c'est eu ce texte aussi qu'il a été publié par Bor, *Nederlandtsche oorloghen,* liv. XVII, pp. 349-354. Nous en avons trouvé des traductions françaises, à Paris, à la Bibliothèque impériale, fonds Harlay, MS 228$_{30}$, pièce 11, et aux Archives de l'Empire, collection de Simancas B 55$_{49}$. Une autre traduction en existe imprimée sous ce titre: *Advis du prince d'Orange sur tes troubles exités par le duc d'Anjou es Païs Bas le xvij de janvier* 1583. *Avec ung Esclercissement tres utile pour bien comprendre ce qu'y pourrait estre obscur*. M.D. LXXXIII. In-4° de 40 pages (*zie pamflet K. 0663*). Nous avons comparé ces différentes traductions, qui toutes trois sont incorrectes, et nous avons été obligé de les redresser en plusieurs endroits en recourant au texte original. La date du 7 février que nous donnons au document est celle de la communication qui en fut faite par le prince aux états généraux. La publication in-4° citée plus haut fut l'ouvrage de quelque partisan de l'Espagne. *L'Esclercissement* qui accompagne l'avis du prince, et qui est date du 1 avril 1583, est un pamphlet sanglant contre lui, et on le fait suivre de la prétendue *lettre interceptée* qu'il aurait écrite au duc d'Anjou le 31 juillet 1580. L'auteur de *L'Esclercissement* attribue au ministre Villiers, dit l'Oiseleur, la rédaction de l'avis du 7 février. Il est possible que ce dernier en ait fait le canevas, mais les renvois, les additions et les corrections, que porte la rédaction flamande de Van Asseliers montrent que celle-ci n'est pas une traduction, mais une minute. L'in-4° de 1583 est très rare; ni les Archives du royaume, ni la Bibliothèque royale à Bruxelles, ne le possèdent. Il y en avait un exemplaire dans la bibliothèque de M. de Jonghe; il s'est vendu 44 francs, sans les frais : c'est le libraire Boonen, de Londres, qui l'a acquis. L'exemplaire dont j'ai fait usage appartient à la Bibliothèque royale de La Haye. (95/6) "Le prince, requis par le magistrat, les colonels les capitaines et les quartier maîtres d'Anvers de donner son avis sur le parti à prendre dans la situation critique où l'entreprise du duc d'Anjou contre cette ville et plusieurs autres des Pays Bas a mis ces provinces, - après quelques considérations générales, - examine et discute les trois propositions suivantes; 1° s'il convient de se réconcilier avec le roi d Espagne; 2° s'il est préférable de se réconcilier avec le duc d'Anjou; 3° ou bien si les provinces s'aideront de leurs propres forces contre ceux qui les voudront assaillir. Il rejette bien loin le premier moyen; et tout en disant qu'il préférerait le dernier, il se prononce pour le deuxième." (95)	1866	APG	Advis du Prince d'Orange
Advys...,	"Advys wegens den Prins van Orange in de Staaten van Zeeland gegeeven op het verlaaten van den Koning. 1579. 10 Aug.", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 213-214. *Online: google books* *Zie ook*: *http://www.inghist.nl/pdf/wvo/pictures/10000-10999/10312.pdf* "Edele, Erntfeste, Eersame, Wyse, Lieve, Besundere, alzoe Mr. Pieter de Rycke, Raedt ende Mr. Cornelis Taymon, Secretaris van den Raede geordonneert in Zeelandt, voor drye oft vier daghen alhier by ons gecommen zyn, ende ons onder anderen aengedient hebben, dat tegens den elfsten dach deser jegenwoirdiger maent dach van beschrivinge van den Staten van Zeelant tot Middelburch geleyt is, alwaer neffens meer andere poincten gehandelt zoude worden op het verclaren van het verlaeten van den eedt, hulde ende gehoirsaemheyt, die men den Coninck van Hispaingnen gesworen heeft, doordyen hy de Landen, die hy insgelycx besworen hadde, tirannichlick heeft doen regieren, heurlieder Privilegien ende Gerechticheden geannichilleert, midsgaders die goede Ingesetenen van dyen ende heurlieder welvaren verjaecht, bedorven ende vernielt, ende dat alsoe daer op met volle Leden van de Staten dient geresolveert te worden, ..." (213	1783	APG	Spiegel Bundel II

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Afbeeldingen...,	Afbeeldingen Van de Heerlyke Graf-Tombe En van de Oude en Nieuwe Graf-Kelder der Princen van Oranje. Met alle de Kisten, zoo als die in dat Graf geplaatst zyn. Waar by gevoegd is Nette Beschryvingen van al het bovengemelde, en van de Ordre der Lykstatie Van Haare Koninglyke Hoogheid de Princesse Gouvernante, Onsterffelyker Memorie, etc. etc. etc.. Te Delft gedrukt By Caspar van Graauwenhaan, [1759]. 34 blz. ill. *Noten. Plattegrond grafkelder.* *Grafmonument en grafkelder pp. 1-16. Gedetailleerde beschrijving van het grafmonument.* *Foto's t/m p. 16: http://www.periodata.nl/dataweb/AfbeeldingenGraftombe.pdf* "Dit geheel Konststuk is door den voorn: Hendrik de Keyzer begonnen in den Jaare 1609, en voltooit in 1621. in den beginne was het aanbesteed voor 28000. Guldens en een Vereeringe van nog 1000. Guldens; dog door het omvallen van de Faam, veroorzaakt door den konstigen en moeilyken stand van dat Beeld, heeft het nog eenige duizend Guldens meer gekost. Bestaande het gehele Werk in Dynantschen Toetsteen, Wit Italiaansch Marmer, Zwart geadert Italiaansch Marmer en Metaal; en zynde alle de Steen Natuurlyk, en niet geschildert. Voorts is het geheele Werk omringt door een Konstig en zeer Fraai Yser Hek." (10)	1759	BKM grafmonument afb.	
Akker, W. van den,	1533-1933. Willem, Prins van Oranje. De Vader des Vaderlands. Kampen: J.H. Kok, 1933. 37 blz. "Dat was een leutig leventje, met al die broers en zusters op den Dillenburg. Daarbij kwam, dat Gravin Juliana, zijn moeder, in het groote kasteel telkens gasten kreeg. En die bleven er soms wel een half jaar of langer. Meestal waren het jongens en meisjes, kinderen van edellieden, die zelf niet voor hun opvoeding konden zorgen en dan ze naar den Dillenburg stuurden. Het leek er dus wel een kostschool in het klein en Vrouwe Juliana was in den verren omtrek bekend, niet alleen als een bekwame, maar ook als een geloovige opvoedster. Gaarne vertrouwde men zijn kinderen aan hare zorgen toe. Vooral in die woelige tijden, waarin de edellieden meest van huis waren, om hun vorst in den krijg te dienen. En het geld, dat zij daarvoor offerden, kon de Gravin best gebruiken, want het steeds grooter wordende gezin had heel wat noodig. De vader van den Prins, Jan de Oude, werd ook wel schertsend Jan de Rijke genoemd, maar dan bedoelde men rijk aan kinderen!" (5) "Het verdrukte volk vatte echter moed. Overal kwamen de hagepreeken in zwang. Nergens kon de Landvoogdes de openbare prediking van den Christus naar de Schriften beletten. Wel komt een plakkaat — 8 Juli 1565 — tegen het preeken in het veld, maar 't had alleen tengevolge, dat men nu gewapend ter predikatie opging. Een hagepreek werd een krijgsbedrijf. Ook het onrustig en muitziek gepeupel, al verstond het weinig van den zielestrijd der ketters, voegde zich bij de Protestanten — zooals dat meer in tijden van onrust en gebrek gebeurt — om met knuppel en piek te razen tegen de priesters en „Vive les Gueux", te roepen. Overal kwam vrees voor oproer en een bloedbad. De Landvoogdes was radeloos. De onrust van den Prins klom met den dag. Al zijn schier boven-menschelijke pogingen om de uitersten van beide partijen te verzoenen en een compromis — een bemiddeling — tusschen Vorst en onderdanen tot stand te brengen, mislukten. Toen kwam de noodlottige Beeldenstorm, 1566. Overmoed en onverstand dreef de massa des volks daarheen, waar de Prins ze juist niet hebben wilde. Had hij dat voorzien? Waarschijnlijk, maar hij kon het niet keeren. Het Verbond der Edelen sprong uiteen. De Landvoogdes herwon haar macht, de gunstige uitzichten der Hervormden verdwenen, de komst van Alva met zijn leger ter strafoefening, werd er door voorbereid. Brederode met tal van Edelen verlieten nu het land. Overal werden de leeraars der Reformatie vervolgd. Valenciennes, het hart der Gereformeerden in België, werd ingenomen en uitgemoord. Guido de Brès, één der predikanten aldaar, ging juichend naar het schavot. „Heden sterf ik voor den naam des Zoons van God en word genoodigd aan de bruiloft des Lams", zoo riep hij uit. De Landvoogdes schrijft een nieuwen eed van gehoorzaamheid voor "een elk en een iegelijk, zonder eenige uitzondering." Egmond legt opnieuw dien eed af, Oranje weigert. Hij heeft den eed eenmaal afgelegd en fier weigert hij dit ten tweeden male te doen. Egmond tracht hem over te halen. "Dan zijt ge spoedig een Prins zonder land," zoo zegt hij. "En gij een Graaf zonder hoofd," antwoordt de Prins. Zoo scheidden zij. Ze hebben elkander nooit weergezien." (13/4)	1933	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alba, Fernando Alvarez de Toledo, (Alva),	La victoire obtenue par le Duc d'Albe sur le Prince d'Orenge & ses gens, peu apres la reduction par luy faicte de la ville de Malines en Brabant, en l'obeïssance du roy Philippe Catholique d'Espaigne. Ensemble Les noms & nombre des occis en ladicte rencontre, & des prisonniers: aucuns desquels ont depuis esté iusticiez par le commandement du Roy d'Espagne.. Plvs Vn Bref recit des Triomphes & Magnificences faictes en la ville de *Possonio,* au coronnement du Serenissime Seigneur Raoul, filz de l'Empereur Maximilien Roy des Romains. A Lyon, Par Benoist Rigaud, 1573. 16 blz. *Online: BNF Gallica* "Considérant Monseignevr vostre illustre seigneurie estre desireuse d'entendre choses nouuelles, Ie n'ay voulu faillir vous aduertir du desastre aduenu ces iours passez au camp du Prince d'Orenge, & comme Monseigneur le Duc d'Albe, accompagné de son filz est arriué en Hollande ayant à sa suytre grand nombre d'hommes des seditieux & rebelles huguenotz qu'il a subiuguez comme ennemis de la saincte Eglise Catholique, Apostolique & Romaine. Le trentiéme iour d'Octobre dernier passé, 1572. les rebelles huguenotz eurent aduis que ledit Duc auoit contraint le Prince d'Orenge de quitter & delaisser la ville de Malines, & qu'il s'acheminoit és parties de Holande à fin de remettre les villes du païs en l'obeissance du Roy, au moyen de quoy & à fin de peruertir son entreprinse ilz luy dresserent vne embusche : & bien deliberez de le surprendre au despourucu l'attendoyent au passaige: Mais luy mieux aduisé comme né guerrier auoit ordonné a son depart que sa gendarmerie le suyuroit d'assez loing, pendant qu'il auec ses gens de pied s'aduanceroit pour recognoistre le lieu où le Prince d'Orenge & ses adherens auroyent delaissé leurs gens de guerre le nombre desquels montoit a vingt sept mil ou enuirons, lesquelz si tost qu'ilz furent sertez en vne des fortes villes du païs, Dieu permit que vn espion sortit d'avec eux lequel vint aduertir le Duc de tout ce qui se faisoit:..." (3-5)	1573	MLG APG	victoire obtenue
Alberdingk Thijm, J.A.,	De Jezuieten. Een woord van toelichting, Amsterdam: C.L. van Langenhuysen, 1851. 24 blz. *Noten.* *Het betreft hier een polemiek betreffende de Jezuïeten. Voor ons doel is de uitvoerige noot 1 (pp. 7-11) over Oranje van belang.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ThijmJezuieten.pdf* "Ja maar, gij laat het niet blijven bij eene gunstige beoordeeling der Priesters, die wij *haten:* gij randt ook den roem onzer vaderen aan; gij verstout ons te zeggen, dat opstaan tegen den wettigen Vorst en een omwenteling maken ongeoorloofd is; gij herinnert ons, dat wij niet tegen den Koning van Spanje maar tegen den Graaf van Holland gevochten hebben; gij waagt uit de verte de mogelijkheid aan te wijzen, dat Willem I, de groote Zwijger, de staatkundige Duitscher, de Vader des Vaderlands, (niet van *zijn* maar van *ons* vaderland – *ons* Noord-Nederland), door laakbare heerschzucht bij zijne ondernemingen gedreven geweest zij, en niet bloot uit belangeloze liefde voor de Hollanders, zich Philips' vogelvrijverklaring op den hals hebbe gehaald …" (6/7)	1851	APG GKS kritisch, hypocrisie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alfen, H. van,	"'s Hertogenbosch en de prins van Oranje", in L.J.C. van Gorkom et al. (red.) *'s Hertogenbosch 1185-1935,* 's Hertogenbosch: Teulings' Uitgevers-Mij, 1935, pp. 107-131. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenOranjeenDenBosch.pdf* "Den Bosch moge dan al niet als Breda, dat zijn eigen stad was, of als Grave, dat aan hem voor een bepaalde som was verpand, in zo nauwe betrekking tot den Prins gestaan hebben, het voelde toch als een der vier hoofdsteden van Brabant zekere verplichting jegens den Prins, die niet alleen in zo zichtbare gunst bij den Keizer en de Regentes stond en nog in de eerste jaren van Philips de voornaamste plaats onder de grote landsheren innam, maar bovendien als invloedrijkste van de Brabantse edelen in de Staten van dit gewest de belangrijkste rol vervulde. Herhaaldelijk zien wij dan ook den Prins in aangelegenheden dier Staten met deze stad gemoeid, hetzij hij daarvoor persoonlijk naar Den Bosch kwam of dat de stad van haar kant schriftelijk per bode of bij monde van een harer pensionarissen de zaak in kwestie aan hem voorlegde. Reeds als twintigjarige jongeman werd hij in December 1553 met een dergelijke opdracht door de Regentes belast om de stad te overreden aan de bede tot dekking der oorlogskosten tegen Frankrijk, waarheen hij spoedig actief ging deelnemen, de vereiste toestemming te verlenen." (108)	1935	APG MLG Den Bosch	
Alfen, H. van,	"Correspondentie van den Prins van Oranje ", in: *Historisch Tijdschrift*, 13e jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1934, pp. 336-353. *Noten.* *Boekbespreking van Correspondentie van Willem den Eersten. Prins van Oranje. Uitgegeven door Dr N. Japikse. Eerste deel, s' Gravenhage, 1934.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenCorrespondentieJapikse.pdf* "Van de drie uitgaven, die wij aan het initiatief van het Uitvoerend Comité voor de viering van het vierde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje te danken hebben, is volgens opzet die van het gedenkboek het veelzijdigst, die der biografie het diepst, die der correspondentie het breedst van onderzoek opgevat. Alleen eerstgenoemde uitgave kwam onder de onmiddellijke leiding van het Comité tot stand : een zeshoofdige commissie van redactie werd uit zijn midden met de samenstelling ervan belast, die dit met zoveel voorliefde deed, dat de helft harer leden zich het genot niet heeft willen ontzeggen van met een eigen bijdrage aan deze wetenschappelijke bundel degelijkheid en luister bij te zetten. Deze uitgave is waarlijk het troetelkind der bijzondere zorgen van dit Oranjecomité geweest en het was vooral zijn secretaris, zelf ook medewerker aan het gedenkboek, Mr. G. L. de Vries Feyens, die maandenlang doende is geweest om hiervan iets beters te maken dan waaraan zulk een gelegenheidsuitgave als regel heeft te voldoen, iets waarvan de waarde namelijk meer in zich dan in de omstandigheid van zijn verschijnen is gelegen. Ontegenzeggelijk mag dit van deze uitgave worden getuigd, die daarbij kostelijk en smaakvol is uitgevoerd, zodat de Haarlemse uitgevers-firma Tjeenk Willink als technisch medewerker verdient geroemd te worden. De tweede uitgave is de Willem van Oranje, een boek ter gedachtenis van idealen en teleurstellingen, van de hand van prof. v. Schelven, een officiele uitgave met een zeer persoonlijke tint en van opvallende bezonkenheid. Het zou mij niet verwonderen, als dit boek, bedoeld voor „dien breeden kring van in ons volksverleden belang stellenden", geacht moet worden in het algemeen daarvoor te moeilijk te zijn en dientengevolge niet zulk een wijde lezerskring te hebben bereikt als het om zijn voortreffelijkheid verdiende, mede in verband met het gelijktijdig uitkomen van minder diepgaande biografieën, waarmede een oppervlakkiger belangstelling zich voldoende bevredigd vond. Het kan echter niet missen, of deze studie van 's Prinsen leven zal nog lang van waarde blijven, wanneer er voor andere geen reden van bestaan meer is. Als derde ligt daar thans de uitgave der correspondentie." (336) "Wat de volledigheid der uitgave aangaat, hieromtrent heeft Dr. Japikse uitdrukkelijk in zijn inleiding een grote reserve gemaakt en voor zijn keuze uit het uitvoerig hem ten dienste staand materiaal enige, weliswaar vage, leidraad gegeven, die uiteraard niet strak kan worden doorgetrokken, zodat critiek hier niet terzake zou zijn. Wat ik uit deze vroege jaren zelf nog bezit en stellig meen, dat publicatie verdiende, hoop ik nog eens als aanvulling dezer correspondentie te kunnen meedelen. Ik deel toch volkomen de mening van Dr. Japikse, dat zijn poging tot completering der uitgaven van Groen en Gachard nog niet voorgoed mag heten. Zo mis ik in deze uitgave ook nog de drie onachterhaalbare brieven van Juni 1551 aangaande het huwelijk van den Prins met Anna van Egmont, die de aartsverzamelaar Cuypers van Velthoven eens in de Brusselse Audience heeft aangetroffen, maar terwijl hij honderden stukken volledig er heeft afgeschreven, deze slechts annoteerde als merkwaardig. Japikse heeft in zijn Inleiding de lijst der nu bekende en gepubliceerde brieven van den Prins aan zijn eerste vrouw opgemaakt. Onuitgegeven bleef tot dusver echter het huwelijkscontract, dat te Lille aanwezig is.	1934	APG correspondentie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alfen, H. van,	"De bron van Bakhuizen van den Brink's Andries Bourlette (Luiksche verhooren over Oranje's tocht in 1568)", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap,* 54, 1933, pp. 173-276. *Noten.* *Veel aanvullend bronnenmateriaal zoals Sentences criminelles 1568-1573 (184-273).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenBourlette.pdf* "Door enkel toeval leeft de naam van Andries Bourlette, verknocht aanhanger van den Prins van Oranje, in onze geschiedenis voort." (173) ... *(Bakhuizen van den Brink was zonder zijn speciale studieboeken in Luik en om het leven 'dragelijk' te maken, ging hij daar naar de Archives).* "Zoo werd Bakhuizen op het spoor gebracht van een geheel interrogatoire betreffende eene met voorkennis van den prins te Luik gesmede samenzwering, terwijl hij verder nog eenige bijzonderheden aantrof in de raadsnotulen en in de toen pas kort bestaande universiteitsbibliotheek allerlei "curieuse boekjes, in Holland schaarsch of niet voorhanden" over zijn onderwerp vond,..." . (175) "Ofschoon Bakhuizen uit deze verhooren hetgeen op den Prins betrekking heeft, ruimschoots heeft benut, is hiermee de stof niet uitgeput." (180).	1933	MLG moordplannen prins	
Alfen, H. van,	"De sterfdag en het testament van René de Chalon, prins van Oranje", in: *Bijdragen voor Vaderlandse Geschiedenis en Oudheidkunde,* 7e reeks, III, 1933, pp. 185-200. *Noten.* Zie ook J. Smit, Sterfdatum, 1928. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenSterfdagRene.pdf* "Ieder, die zich met de geschiedenis van prins Willem van Oranje bezig houdt, weet dat de betrekking van zijn persoon met onze volksgeschiedenis, een aanvang neemt met den dood van zijn neef René de Chalon, Prins van Oranje, die bij een veldtocht van Karel V tegen de Franschen het leven liet. Omtrent den juisten datum van dien dood en het testament, waarbij René's nalatenschap aan den jongen graaf Willem van Nassau werd vermaakt, bestaat een bijna onbegrijpelijk misverstand." (185). (Vervolgens ontleedt de auteur de vergissing van P.J. Blok, die René's dood op 17 juli 1544 stelde. Het moet z.i. 15 juli 1544 zijn.)	1933	JUR APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alfen, H. van,	"De Prins van Oranje in 's Konings ban", in: *Historisch Tijdschrift*, 12e Jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1933, pp. 45-80. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenBan.pdf* "Tweemaal is er in naam des Konings tegen den Prins van Oranje een vonnis uitgevaardigd : in 1568 door Alva na een procedure voor den Raad der Troebelen, daarna in 1580 zonder vorm van proces door Parma, waarover een uitvoerige correspondentie met den Koning is gevoerd. Men zou het zoo niet denken, maar het latere vonnis overtreft in scherpte van bewoordingen het eerste : het bevat ook alleen de vogelvrijverklaring, die tot het voor den Prins noodlottig einde door de hand van een politieken sluipmoordenaar heeft geleid. Alva's vonnis mag bij dit latere vergeleken zeer gematigd heeten. In hetgeen hier volgt, wordt het tot stand komen van beide uiteengezet." (45) *NB! In dit artikel alleen het vonnis van Alva. Het vonnis betreffende de vogelvrijverklaring wordt aangekondigd voor "een volgende aflevering", maar is door mij nergens aangetroffen.*	1933	JUR proces Bloedraad en latere ban	
Alfen, H. van,	"Officieele berichten omtrent het gevecht bij Daelhem (25 april 1568)", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, zesde reeks, deel 7,* 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1928, pp. 279-288. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenGevechtDaelhem.pdf* "De enkele keeren, dat door historici in onzen tijd meer dan terloops aandacht geschonken is aan het gevecht tegen de „rebellen" bij Daelhem, is daarbij nimmer de vraag geopperd, of er mogelijk nog officieele gegevens over bestaan en wat deze ons omtrent plaats en verloop van dit begin der krijgsverrichtingen van Alva in de Nederlanden zouden kunnen leeren. Pastoor Meulleners, die in chronologische volgorde der bedoelde historici vooraan komt, heeft daar vast geen oogenblik zelfs aan gedacht. Hem drong de zin voor locale geschiedenis en zoo alleen kwam hij als pastoor te Mook onontkoombaar gevangen onder de herinnering aan den bekenden slag op de Mookerheide, die volgens hem ten onrechte zoo wordt genoemd, waarbij hij ook als Limburger vanzelf tot de behandeling kwam van de legertochten tusschen Maastricht en Mook sedert 1568 tot 1575. Een zonderling verhaal der gebeurtenissen, al genoegzaam blijkend uit hetgeen nog verder tot den titel van zijn uitvoerig opstel behoort en gelijktijdige belastingen en inkwartieringen te Elsloo. Als hij over het gevecht bij Daelhem gaat schrijven, noemt hij vooraf zijn bronnen: een Fransche vertaling van de Comentarios van Mendoça, de oude Duitsche vertaling van Ulloa's Commentarii en als *Dritte im Bunde* een rekening der schepenbank van Elsloo. Van zulk een naieveling, die doet denken aan den ouden Nuyens met zijn evenzoo dikwijls wonderbaarlijke bronnencombinatie, valt *a priori* niet te verwachten, dat hij zich bovengenoemde vraag zou hebben gesteld. Dan volgt Rachfahl, want bij Ernest Gossart speelt de krijgsgeschiedenis bijna geen rol, zoodat hij een boek over de vestiging van het Spaansch bestuur in de Nederlanden en den opstand heeft kunnen schrijven, zonder dat daarin Daelhem ook maar genoemd wordt. Rachfahl, die als Duitsch geleerde niets overslaat en altijd genoeg gegevens bij de hand heeft, waarop zijn verhaal kan steunen, zwijgt over de bronnen, waaraan hij zijn beschrijving van het gevecht bij Daelhem ontleend heeft, ofschoon die tot in bijzonderheden afdaalt. Maar bij deze gelegenheid is het toch, zooals zal blijken geen officieele bron, waaraan hij zijn verhaal heeft ontleend. Rest nog het artikel van den heer H. Hettema Jr., het laatst over deze aangelegenheid verschenen. Hem was het meer om Daelhem dan om het gevecht te doen, maar met critischen blik heeft hij toch beide gemonsterd. Vreemd, dat ook hij zich niet de vraag betreffende het al of niet bestaan van officieele berichten heeft gesteld. Hij, wien de verwarring was opgevallen in de plaatsbepaling van dit Daelhem en die daarom naar bewijs zocht der alleen juiste opvatting, dat deze plaats in het Guliksche lag. Dat bewijs leverde hij, maar volgens de indirekte methode, zou men in de wiskunde zeggen. Het is wel even afdoend, maar het kon korter. Inderdaad kan het ook korter, want de officieele gegevens zijn aanwezig. Het is Alva zelf, die het ons zeggen zal. Maar wie zich er toe zet om daarnaar te zoeken, begint met mis te tasten." (279/280)	1928	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alfen, H.J.P. van,	"Dagregister van 's Prinsen levensloop", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 409-452. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AlfenDagregister.pdf* "Door de Commissie van dit Gedenkboek uitgenoodigd om een dagregister van 's Prinsen leven samen te stellen, heb ik deze taak op mij genomen ondanks de zekerheid in deze eerste poging op dit gebied onvolledig te zullen blijven. Ik heb niet eens alles kunnen nagaan, waar ik stellig weet dat nog wel gegevens voor dit overzicht te vinden zijn." *(Het ontbrak de auteur aan tijd en gelegenheid om de maandstaten van 's Prinsen uitgaven in Het Koninklijk Huisarchief te raadplegen evenals materiaal in het archief te Lille. Het register steunt op archiefpublicaties en op archiefonderzoek van de schrijver te Brussel, Marburg en Wiesbaden. Ook ontbreken de verwijzingen waaraan de vaak korte aanduidingen ontleend zijn.)*	1933	APG dagregister	
Algra, H.,	Het glas met de tempelreiniging. Dirck Crabeth 1567, zijn schenker Prins Willem van Oranje, Gouda: Stichting Fonds Goudse glazen, [1967]. 12 blz. ill. *Zie afb.** "En nu bespreken wij vandaag glas 22, dat geschonken is door Willem van Oranje, stadhouder van Holland, en dat in zijn top het jaartal 1567 draagt, het jaar van de komst van Alva in de Nederlanden. En opnieuw zullen we ons bezig houden met een schrijnende tragiek. Blijkens het kerkelijk archief van Gouda is Wouter Pieterszoon glaesmaker „ dat is Wouter Crabeth, naar Den Haag geweest in januari 1562, en heeft daar geconterfeit de heren van Nassau, Van Aerdenburg (Aremberg?) en Van Assendelft, „sulcx sy begeren in haer glasen te staen die sy dees kerck gesconcken hebben". De plannen betreffende de schenking van dit glas zijn dus zonder twijfel uit 1561." (3) "De prins en mogelijk ook van Aremberg zijn in dezelfde week door Wouter Crabeth in Den Haag geconterfeit, beide uiteraard met het oog op de stichtersrand. In de rand van glas 6 zien wij de heer van Aremberg en zijn vrouw Catharina van der Marck met hun beschermheiligen Johannes de Doper en Sint Catharina. O.a. draagt een engel het familiewapen boven het hoofd van Catharina van der Marck. Onder glas 22, het glas van de Prins, ontbreekt de stichtersrand. Maar het plan is er wel geweest en de tekening is herontdekt en wordt bewaard in het museum Fodor in Amsterdam. Een weergave, geheel op natuurlijke grootte, ziet men hier op de tentoonstelling. En - de compositie is dezelfde. Willem van Oranje staat op deze schets knielende afgebeeld met achter hem Sint Wilhelmus, Guillaume d'Orange uit de Frankische ridderromans. De veel bezongen held, de sterke strijder tegen de Saracenen, paladijn van Karel de Grote. Zijn roem was zo groot en zijn geschiedenis, eerst als ridder, daarna als monnik, werkte zo op de verbeeldingskracht, dat de troubadours elkaar waarschuwden, zich te matigen, opdat de lof van deze paladijn niet die van de grote keizer zelf zou overschaduwen. De zangen over zijn daden krijgen hun grootste spanning, als hij in het klooster zich oefent in deemoed en zachtzinnigheid, maar niet altijd met succes. En hoe hij ook als monnik zijn man wist te staan, heeft Alberdinck Thijm verhaald in een dichterlijke vertelling in zijn bundel Karolingische Verhalen, waarin hij de ruwe bolster van het Middeleeuwse verhaal wat heeft bijgewerkt. En achter Anna van Saksen staat een andere Anna, n.l. de moeder van Maria, met de heilige maagd en het kind Jezus, St. Anna ten drieën. Maar deze stichtersrand ontbreekt. (...) Uiteraard heeft de Prins de schets wel gezien en goedgekeurd, zoals ook die van het hoofdthema van het glas, de tempelreiniging. De glasschilder maakte nl. eerst zulk een schetstekening, het vidimus, en de toekomstige schenker moest daaraan zijn goedkeuring hechten. De uit de kanselarijen stammende vakterm vidimus heeft hier dus een enigszins gespecialiseerde betekenis gekregen. Een afbeelding van dit vidimus hebt u kunnen aantreffen in de uitnodiging tot deze samenkomst; op deze tentoonstelling is het in origineel te zien. De tempelreiniging - wie in de keuze van dit Bijbelse onderwerp een toespeling zou willen zien op de Reformatie, zou zich geheel vergissen. Daarvan kan in een opdracht van 1561 geen sprake zijn. Hoe het toch in ander opzicht een bepaalde actualiteit gehad kan hebben, daarover hoop ik straks nog iets te zeggen." (7)	1967	BKD	Glas 22

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Alkema, M.,	Willem van Oranje. Docentenhandleiding, Culemborg: Edinfo, 1984, 12 pp. ill. *Docentenhandleiding bestemd voor de 6e klas basisschool.* "1. De bedoeling van het boek. Deze lesbrief is tot stand gekomen door toedoen van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, drs. W.J. Deetman. Voor de inhoud van de lesbrief zijn de auteurs verantwoordelijk. De aanleiding tot het besluit om de lesbrief te schrijven en onder de leerlingen in de zesde klas van de lagere school te verspreiden is de wens van de regering om de man te herdenken, zonder wie de Nederlandse staat niet tot stand zou zijn gekomen. Prins Willem van Oranje werd niet alleen de Vader des Vaderlands, maar hij koesterde opvattingen die tot het geestelijk erfgoed van ons volk behoren. Wij herdenken in hem ook de strijder voor godsdienstvrijheid en verdraagzaamheid, de staatsman, de diplomaat die onderhandelen hoger stelde dan bloedvergieten, de zachtmoedige mens die gaarne genade voor recht liet gaan en wreedheden verafschuwde. In het gewoon lager onderwijs wordt de 16e eeuw doorgaans in de vijfde klas behandeld. Dan wordt ook over prins Willem van Oranje gesproken. Deze lesbrief kan ertoe bijdragen, dat de belangstelling voor de prins, bij de leerlingen in de vijfde klas gewekt, in de zesde klas wordt verbreed en verdiept. Overigens, geen school is verplicht om deze lesbrief te verspreiden of te behandelen. De Minister begrijpt, dat ook 400 jaar na de dood van de prins op grond van uiteenlopende denkrichtingen en overtuigingen, verschillend over hem kan worden gedacht. Hij kiest niet voor één bepaalde uitleg van diens leven en sterven, maar meent wel dat deze lesbrief de leerling stof zal geven voor overdenking van de waarde van de opvattingen van de prins voor het eigen leven, hier en nu." (1)	1984	APG WTO	
Alkemade jr, G.P.J. van,	De Vader des Vaderlands, [Amerfoort], Uitgave van: Nederlandsche Bond van Jongelingsvereenigingen op gereformeerden grondslag; Bond van Meisjesvereenigingen op gereformeerden grondslag in Nederland; Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, [1933]. 79 blz. ill. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/AlkemadeVader.pdf* "Nu het grootste deel der Nederlandsche bevolking zich opmaakt om te gedenken dat vóor vierhonderd jaar de grondlegger van onze vrijheid werd geboren, mag ook de jeugd niet achterblijven, den Vader des Vaderlands te gedenken. Vandaar dat de Gereformeerde Jeugdbonden besloten, een boekje uit te geven, aan het leven van onzen eersten Oranjeprins gewijd. Vader des Vaderlands! Onder die naam kennen we Prins Willem I het best. Zoo noemen we hem het liefst! Als trouwe kinderen van het vaderland, willen we leven en werken van onzen Vader bestudeeren. Dan leeren we God danken, Die in de bange worsteling van de zestiende eeuw, aan ons land, zulk een man schonk! Eenvoudig van opzet, is dit boekje bedoeld voor onze jonge menschen van 12-20! Ik hoop dat het voor de jongsten niet te moeilijk zal zijn en dat allen door het bestudeeren van het leven van den prins-martelaar versterkt mogen worden in liefde tot vaderland en vorstenhuis! Dan kan het ook bijdragen tot de eer van Hem, Die het lot van Nederland verbonden heeft aan dat van Oranje!" (3) "In het Noorden had men de scheuring (*tussen de Noordelijke en Zuidelijke gewesten, GWD*) aan zien komen. Een nauw verbond der gewesten was dringend eisch. De prins zag het in. Maar eigenhandig aan de Generale Unie de doodsteek geven, hij wou het nog niet. Al voelde hij, dat het er van komen moest, hij moest toch een stuk levenswerk afbreken, en hij, die het geheele vaderland had willen redden en saambinden, hij moest nu een deel loslaten! De actie tot het verbond der Noordelijken werd geleid door Jan van Nassau, de Geldersche stadhouder. Veel sympathie was er in het Noorden aanvankelijk niet, de gewesten voelden meer voor eigen belangen dan voor de algemeene zaak. Bovendien vreesde men een al te Calvinistische trek van de te sluiten Unie. 23 Januari 1579 waren de bezwaren overwonnen en overbrugd. De Unie van Utrecht legde de band om Holland, Zeeland, Utrecht, de Ommelanden, Gelderland en Friesland, hoewel dit laatste gewest aarzelend toekeek en met teekenen draalde. Ook enkele Zuidnederlandsche steden als Antwerpen en Brugge sloten zich aan. De Utrechtsche Unie plaatste zich op het standpunt van de Pacificatie, de godsdienst zou elke provincie voor zich zelf mogen regelen, maar niemand mocht er worden vervolgd om zaken van het geloof. Men verbond zich om elkander te helpen en te verdedigen tegen een ieder, die onder de naam van den koning geweld zou willen plegen! De Generale Unie was gedeukt, gescheurd! Geen middel heeft gebaat om de breuk te heelen, langzaam gingen de wegen van Noord en Zuid uiteen! Het zijn twee landen geworden, met veel gemeenschappelijks, maar ook met veel verschillen. Matthias, even goed als de Staten-Generaal en Oranje hebben getracht de kloof te dempen. Vergeefs! De Zuidelijke gewesten vonden al ras vrede met Spanje. Andere gewesten volgden gretig dit voorbeeld, geen wonder dat ook daardoor nog enkele schuchtere Protestantsche	1933	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Allard, H.J.,	"Een plakkaat des Zwijgers ten gunste der Inquisitie (8 januari 1565 st. cur. 1566)", in: *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied.* Nieuwe Reeks. Negentiende Jaargang, XXVII, Utrecht: P.W. van de Weijer, 1887, pp. 42-64. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AllardPlakkaatInquisitie.pdf* "Men versta ons echter wel. 't Is niet volstrekt noodzaaklijk, zijn toevlucht hier te nemen tot godsdienstige huichelarij, om des Zwijgers gedragslijn te verklaren. Voldoende is daartoe, eene staatkundige berekening te onderstellen, welke zich van godsdienstige belangen en godsdienstige toestanden bediende, om een politiek doelwit te bereiken. Het eene is het andere waard. Treden we, duidelijkheidshalve, in ettelijke bijzonderheden. Tegen het einde des jaars 1565 was de toestand in de Nederlanden allerhachlijkst. Den 20sten October van dat jaar waren eindelijk door den altijd weifelenden Philips de veel besproken brieven uit den hout van Segovia afgezonden, die eerst den 5den November te Brussel bij de landvoogdes Margareta van Parma aanlandden. Zij bevatten het antwoord des konings op verschillende vragen en voorstellen, onder andere op een verzoek ter wijziging en verzachting der plakkaten tegen de ketters. Met alle beslistheid gaf Philips te kennen, dat de katholieke godsdienst ongeschonden moest gehandhaafd worden; hij bleef onverzettelijk bij zijn stelsel van volharding en strenge uitvoering der bestaande plakkaten. Toen den 30sten November die koninklijke boodschap ter tafel was gebracht in den Staatsraad, verklaarde zich het driemanschap Oranje, Egmont en Horne, voor de onmiddellijke en onveranderde uitvoering van de bevelen des Konings, terwijl de van slaafschheid beschuldigde Viglius, die den gevaarlijken en opgewonden toestand der gemoederen doorschouwde, de afkondiging wilde vertragen en de uitvoering verzachten. „Mocht de koning het euvel duiden — zoo sprak de edele grijsaart — hij was bereid de verantwoordelijkheid geheel op zich te nemen." Maar de sluwe Zwijger, ofschoon hij eveneens de voorgeschreven maatregelen afkeurde en dat later openlijk bekende en zelfs luide verkondigde, pleitte desniettemin voor onmiddellijke tenuitvoerlegging: de wil des Konings — zoo redeneerde hij — was te uitdrukkelijk en duldde geen vertraging of verzachting. Onder den dekmantel van eerbied voor 't koninklijk gezag verborg hij zijne staatkundige plannen. De meerderheid des staatraads was, helaas, van zijn gevoelen en de landvoogdesse schaarde zich aan zijne zijde. Hiermede was de lont aan het kruit gelegd en dat wist Oranje. Vóór het uiteengaan der vergadering fluisterde de Zwijger „als ware hij verblijd en zegepralend" iemand onder 't voorbijgaan in de ooren : „nu zullen wij het begin van een fraai treurspel te zien krijgen". Wetende wat hij wist en ingewijd in alle geheimen van den samenzwerenden adel en der overige politieken in bond met de consistoriën, voorzag dus de Zwijger het bloedig treurspel, dat men den 80-jarigen oorlog heeft genoemd. De zedelijke waardeering der handelwijze van den vader des vaderlands moet ik verder aan 't oordeel mijner lezers overlaten. Alleen vraag ik of zijn gewaande afkeer van geloofsdwang, waarop hij zoo kon pochen, hem niet juist aan de zijde van Viglius had moeten scharen, indien staatkundige en zelfzuchtige berekeningen hem niet in een tegenover gestelde richting hadden gedreven?" (43-45) *Citaat uit plakkaat:* "Will voorts zijne Co. Mat. dat men den Inquisiteurs vanden geloeve in t bedienen ende exercitie van haeren officien alle gunste, bistandt ende assistencie doen ende bethoonen zal, ende dat d'inquisitie bijden zelven Inquisiteurs gedaen worde, gelyck tot noch toe gedaen es geweest, ende zoe naer gheestelicken ende waerlicke rechten hem toebehoort, hebbende zijne Mat. in zijne brieven tzelve expresselicken bevolen. Midtz welcke, ende omme zijne Mat. in zoe heylighe ende gunstige zaecken	1887	GKS godsdienst Inquisitie kritisch anti-oranje	
Allard, H.J.,	"Des Zwijgers godsdienstzin. Twee onuitgegeven brieven zijner hand", in: *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied.* Nieuwe Reeks. Jrg. XIII, 2e deel, 's Hertogenbosch: W. van Gulick Uitgever, 1881, pp. 65-89. *Noten.* *Foto's Tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/AllardZwijgersGodsdienstzin.pdf* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10104* en *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10214* "Allerheiligste Vader, na Uwe voeten gekust te hebben. Uiterst werd ik verblijd ten gevolge van 't geen de Hoogwaarde aartsbisschop van Sorrente, nuncius Uwer Heiligheid en van den Apostolischen Stoel, mij, volgens de hem verleende geloofsbrieven, heeft uiteen gezet. Immers niets kon mij aangenamer en genoeglijker zijn dan te vernemen, dat Uwe Heiligheid welwillend en goedgunstig jegens mij en mijne onderdanen gestemd is; om die gunst en welwillendheid te verdienen en te behouden, zou ik volgaarne alles willen ondergaan. En wat het bewaren en behouden aangaat der gebruiken van de oude Kerk en den voorvaderlijken godsdienst - Uwe Heiligheid heeft genoeg kunnen begrijpen, hoezeer ik mij in deze woelzieke dagen beijverd heb, om in 't prinsdom Oranje (in rekening gebracht de tijdsomstandigheden en beroerten) den ouden en katholieken godsdienst te bewaren; en in dit opzicht zal ik nooit aan mijn plicht te kort schieten en niet dulden dat er van mijnentwege iets meer zou kunnen verlangd worden, gelijk ik dat breedvoeriger aan den Hoogeerw. Heer van Sorrente verklaard heb, en Uwe Heiligheid het vollediger zal vernemen uit het verslag van dengene, dien ik gebeden heb mijn nederig dienstbetoon in alles, aan Uwe Heiligheid aan te bieden, gelijk ik die aanbiede bij dezen. Den algoeden en almachtigen God smeek ik, dat Hij Uwe Heiligheid voor Zijne Kerk langen tijd ongedeerd beware en haar alle goed verleene. Ook bid ik Uwe Heiligheid dat zij voortga mij eene vaderlijke liefde toe te dragen. Brussel, 8 Juni 1566. Van Uwe Heiligheid de nederigste en verknochtste dienaar, WILLEM VAN NASSAU, Prins van Oranje. (Nederlandse vertaling). Twee maanden later (Aug.) werd er in de Nederlanden gebeeldstormd, en twee maanden na den beeldenstorm (Nov.) schreef de „overtuigde protestant" van Groen, „de ijveraar voor den ouden en katholieken godsdienst" volgens zijn eigen bekentenis, in een vertrouwelijken brief aan den Lutherschen Willem van Hessen: *„nachdemmahl wir in der Augspürgischen Confeszion gebornn und ufferzogen, auch dieselbig in unserm hertzen je und allwege getragen und bekendt haben"*. Dat is, in 't wonderjaar 1566, een zoo scherp mogelijke tegenhanger der *fides Catholica, quam unice observavi et colui semper* uit het jaar 1561. Echter duurde het nog tot 1573 eer Willem van Oranje overging — tot de Confessie van Augsburg? Neen. Ten overstaan van den predikant Barthold Welhelmi, legde hij in den Briel belijdenis af ... der predestinatieleer van Calvijn. De stoutmoedige, vroeger door hem zoo verafschuwde Calvinisten had hij destijds noodig ter verwezenlijking zijner staatkundige plannen. Wat wilt ge meer?	1881	GKS godsdienst kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Allard, H.J.,	"Een encycliek van Willem den Zwijger", in: *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*. Nieuwe Reeks. Jrg. XXIII, 23ste deel, Utrecht: P.W. van de Weijer, 1884, pp. 185-193. *Noten*. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/AllardEncycliek.pdf "Den 16den November 1880 onderteekende ik een, in de *Studiën* (13e jaarg. II, 65-90) verschenen opstel, getiteld *Des Zwijgers godsdienstzin. Twee onuitgegeven brieven zijner hand*. Als onmisbare aanvulling daarvan verschijnt heden de Encycliek des Zwijgers, waarin de man van 't plakkaat des jaars 1581 alle „eerweerdighen in Gode" aanmaant onzen Heere God ootmoediglijk te bidden „dat syn goddelycker goedertierenheyt believe over syn volck bermhertig te wesen ende genaedich die catholycke religie in eenicheyt ende waerachticheyt des geloofs te bewaeren ende augmenteeren". Juist een maand later, den 22sten Mei 1566, zou hij aan zijne Heiligheid Pius V verzekeren „que je désire et veux demeurer toute ma vie très humble et très obéissant fils de l'Eglise et du S. Siége et persév(er) en ceste volunte dévotion et obéissance, comme ont faict mes prédécesseurs." En nog geen twee maanden later schreef dezelfde aan denzelfden, na in den geest 's Pausen voeten gekust te hebben: (Zie onder bovengenoemd artikel) (...) En in November van 't zelfde jaar berichtte een vertrouwelijk schrijven derzelfde hand aan den Lutherschen Willem van Hessen : „nachdemmahl wir in der Augspürgischen Confession gebornn und ufferzogen, *auch diesselbige in unserm Hertzen je und allwege getragen undt bekendt haben*" Zeven jaren later omhelsde hij ... het Lutheranisme ? — och neen, het door de Lutheranen gehate Calvinisme. Is een man van zulke godsdienstige beginselen de huichelende Loge (auteur refereert aan maçonniek eerbetoon bij herdenking 1884 te Delft) niet waardig „al was hij niet door plechtige gelofte in de rijen der Orde opgenomen" ? En volzalig degenen, die moed en geloof genoeg bezitten om met overtuiging uit te roepen : Helaas, de Saulus was nog in geen Paulus herschapen! Hun geloofsmoed is in staat om bergen van graniet te verzetten! Ik schreef dit naar aanleiding der Delftsche poerim." (192/3)	1884	GKS godsdienst kritisch anti-oranje	
Amorie van der Hoeven, A. des,	Rede bij de plegtige onthulling van het standbeeld van Prins Willem den Eersten op 17 november 1845 te 's-Gravenhage in de groote zaal van het Paleis in het Noordeinde, Leeuwarden: G.T.N. Suringar, 1845. 23 blz. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/AmorievanderHoevenStandbeeld.pdf "Er is een volk, dat den grond, waarop het woont, aan de zee ontweldigd, en bij zijn land ook zijn volksbestaan zich-zelf geschapen heeft. Met een grootmoedigen Bevrijder aan de spitse, bestond het den wanhopigen vrijheidskamp tegen den magtigsten der Koningen, in wiens gebied de zon nooit onderging. En door het schrander beleid van dien heldhaftigen Redder zag het uit zijne moerassen een jeugdigen staat verrijzen, die, klein en nietig in de rij der Staten, nogthans aan Europa de wet stelde, en de wereld met verbaasdheid sloeg. Dat volk is het volk van Nederland, die held was Willem van Oranje." (5)	1845	APG BKD onthulling standbeeld 1845	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Andel, M.A. van,	"Willem van Oranje als patiënt", in: *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde*, jrg 77, II, 1933, pp. 2041-2045. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AndelOranjealsPatient.pdf* "Den indruk van de constitutie of den staat van gezondheid van den prins kunnen deze vluchtige schetsen van enkele toevallige ziektegevallen, die uitsluitend van infecties of gewelddadig ingrijpen afhankelijk zijn, niet geven. Zien we af van enkele onmiskenbare teekenen van een wat vervroegden ouderdom, op de latere portretten van den prins merkbaar en door zijn lotgevallen volkomen te verklaren, dan mogen wij aannemen, dat de kogel van GERARDS iemand heeft getroffen, die bevrijd was gebleven van de chronische of constitutioneele ziekten, die zich op zijn leeftijd openbaren en dat de Vereenigde Provinciën ontijdig beroofd zijn van het beleid en de toewijding van den grondlegger van haar zelfstandig volksbestaan."	1933	WTO medisch	
Andriessen, P.,	Prins Willem I. Met gedichtjes. Den Haag: Gebr. Belinfante, [1876]. 13 blz. ill. *Zes gedichten bij de prenten.XXZKBMicro* "Wat de koning dan ook deed, Om ons Neerland te onderdrukken, Zoo lang als Oranje bleef, Wou hem dat toch niet gelukken. Hij zond Alva naar ons land, Om het Volk hier te kastijden Voor den woesten beeldenstorm, Wel een schande voor die tijden. - Willem, van zijn ambt ontzet En beroofd van al zijn goedren, Trok nu naar den Dillenburg, Hield daar raad met zijne broedren. Hij verkocht zijn zilverwerk, Om er troepen voor te werven, En besloot, voor Nederland Te overwinnen of te sterven. Met zijn broedren ziet gij hem Van den Dillenburg vertrekken, Hopend, in het volk de zucht Voor de vrijheid op te wekken." (III). Zie: *http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN4701.jpg*	1876	LTM poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Andriessen, P.J.,	Oranje Nassau. Leven en Heldendaden van de Vorsten uit dat Stamhuis. Opgedragen aan Z.M. Koning Willem III, Leiden: D. Noothoven van Goor, [1873]. 488 blz. ill. (t/m p. 141 over Willem I). *Foto's t/m p. 141: http://www.periodata.nl/dataweb/AndriessenOranjeNassau.pdf* "Vargas, een Spanjaard en de voorzitter van den Bloedraad, was door den hertog van Alva naar de Hoogeschool te Leuven gezonden om den jongen graaf op te lichten. Toen hij daar met zijn trawanten aankwam, was de eerwaardige rector hem met den bestuurder en de hoogleeraren der universiteit te gemoet getreden. Op ernstigen toon, op waardige wijs en toch in de meest bescheiden woorden, brachten zij hem onder 't oog, hoe zulk een handelwijs strijdig was met de privilegiën, door den koning zelf bezworen. "We storen ons niet aan uw privilegiën," had Vargas op ruwen toon geantwoord en het kind met geweld ontvoerd. Was het dan wonder, dat het vaderhart zich tegen dien maatregel van geweld verzette, dat al wat in den Prins menschelijk gevoelde, in oproer kwam tegen zulk een daad van geweld? Wel had hij, toen hij de Nederlanden verliet, plechtig verklaard, dat hij niets tegen den koning zou ondernemen, zoolang deze hem niet in eere en goed aantastte. Maar thans — hij, de man, die zich, ondanks de liefde en de begeerte van 't volk, niet aan 't hoofd van dat volk had willen plaatsen, als verrader ingedaagd; — hij die 't oproerige volk in toom had gehouden en de rust had hersteld waar die verbroken was, een muiter genoemd ; — hij, die uit al zijn macht en met al de middelen, welke hem ten dienste stonden, 's konings landen had trachten te beschermen en te behouden, van al zijn rechtmatig verkregen aanzienlijke bezittingen in de Nederlanden beroofd en schier tot den bedelstaf gebracht, wat meer zegt, het dierbaarste goed hetwelk hij bezat, zijn oudste zoon, zijn lust, zijn leven, zijn erfgenaam hem ontstolen ; — was 't wonder, dat de Prins met verbeten woede uitriep : »Als Simson voor zijn beide oogen, zoo zal ik met Gods hulp mijn zoon wreken!" En nog wist de Prins niet alles. Nog wist hij niet, welk lot zijn lieveling beschoren was, nog kon hij niet vermoeden, dat men den knaap, dien Vargas naar Antwerpen gevoerd en daar onder de bewaring van den graaf van Ladron gesteld had, naar Spanje zou worden gevoerd, en daar als gevangene zou bewaard worden. Nog kon de vader niet denken, dat hij den zoon nooit zou wederzien, dat men hem acht-en-twintig jaren in Spanje zou houden, en dan eerst terugzenden, op hoop van tusschen hem en zijn broeder Maurits verdeeldheid te zaaien. De Prins van Oranje, het kleine Duitsche vorstje, de prins zonder land, afhangende van de gastvrijheid zijns broeders — tegenover den machtigen koning van het toen nog zoo machtige Spanje, die de schatten van Amerika, de legers van een groot deel van Europa tot zijn beschikking had! — de Prins van Oranje, weldra een afvallig zoon der kerk, en door zijn overgang tot de Calvinistische leer weinig sympathie vindende bij de Luthersche Duitsche vorsten — tegenover Philips den tweeden van Spanje, gesteund door den Paus, en rekenende op Frankrijk — zegt mij, zou er niet om den mond van menigeen een medelijdende glimlach gespeeld hebben, wanneer hij van dien ongelijken strijd hoorde? En toch zou de pijl van den Nederlandschen Willem Tell het hart van den Spaanschen Geszler doorboren en zou Utrecht eens een nieuwe Rütli worden, waar 't verbond tegen dwingelandij en gewetensdwang zou worden gesloten. Willem van Oranje, de man aan de hoven opgevoed, was niet te vergeefs de vertrouwde van Karel den vijfden geweest, Willem van Oranje, opgebracht in de school des voorspoeds, was nu op een hoogere leerschool, op die des tegenspoeds — en daarin zou hij gevormd worden tot hetgeen hij werd. "Vlug, geheimhoudend, onvermoeid, werkte	1873	APG	
Andringa, W. Gz.,	De Vader des Vaderlands. Prins Willem van Oranje na vier eeuwen herdacht, Utrecht: Utrechtse Plaat-, Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij v/h Joh. De Liefde, [1933]. 184 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/AndringaVader.pdf* "Toen dit gruwelijk en schandelijk staatsstuk (*Ban van Filips II, GWD*) in de Nederlanden verscheen, ging er een siddering door veler hart. De Staten, beducht, dat iemand, door den bloedprijs verlokt, een aanslag tegen 's Prinsen leven mocht wagen, besloten zijn lijfwacht met 150 man te vermeerderen. 's Konings noodkreet zou niet ongehoord blijven. Het schuim aller volken werd wakker op het geklinkklank van het goud. De Prins was voortaan van moordenaars omringd, die met dolk en gif, het op zijn leven toelegden. Toch wankelde hij niet. „Ik ben in Gods hand," getuigde hij. „Mijn wereldsch goed en mijn leven zijn sedert lang aan Zijn dienst gewijd. Hij zal er over beschikken, zooals Hem voor Zijn eer en mijn heil, het beste dunkt." Hij bleef waar hij was en deed wat zijn hand vond om te doen, terwijl hij een „Apologie oft Verantwoordinghe" door zijn hofprediker de Villiers, liet opstellen, die van verontwaardiging gloeide en tintelde, van het bewustzijn, een rechtvaardige zaak met een goed geweten te hebben verdedigd en voorgestaan. Met verpletterende heftigheid wierp de aangevallene zich op zijn tegenstander. „Als een onweder, dat door zijn ratelende donderslagen alles tot zwijgen brengt, dat met zijn bliksemstralen, de donkerste schuilhoeken des verraads verlicht, weerklonken de woorden van hem, wiens taal somwijlen zoo liefelijk, maar soms ook zoo vernietigend wezen kon." De pijlen van den laster werden teruggeslingerd op den vorst, die door zijn wanbestuur, het verderf des lands had bewerkt, die 's Prinsen vermogen aan de schatkist, zijn hart aan den moordenaar, zijn ziel, naar men hoopte, aan den satan had overgegeven. Daar de breuk nu onheelbaar was, had hij alle recht om den ban met verachting van zich te werpen en 's konings lasterlijke aanklacht met verheven versmading te beantwoorden. Dit stuk wekte zoowel de bekommernis, als de bewondering zijner vrienden. „Nu is de Prins een kind des doods," riep Aldegonde verschrikt uit. De Staten-Generaal verzochten den Vader des Vaderlands, die bereid was om zelfs ballingschap en dood te ondergaan, indien dit aan het lijden des lands een einde kon maken, zijn waardigheid te blijven bekleeden en beloofden hem krachtigen bijstand. Oranje werkte onvermoeid door aan „de kroonlijst van 't gebouw der Unie": de verwerping der Spaansche dwangheerschappij, de algeheele breuk met Filips II en Spanje. En hij mocht slagen in deze gewichtige zaak. Na eenige maanden onderhandelens teekenden de Vereenigde Staten van Brabant, Gelderland, Zutfen, Vlaanderen, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijsel en Mechelen, te 's Gravenhage vergaderd, 26 Juli 1581, een plakkaat, waarin de ontaarde vorst vervallen werd verklaard van „zijn gerechtigheid, heerschappij en erfenis in de voorzeide landen." Ongerijmd was het denkbeeld, dat een volk tot gehoorzaamheid verplicht bleef, al had een vorst van zijn kant alle wetten vertreden, alle eeden en beloften geschonden. De vorst was geschapen om den wil der onderzaten, zonder welke hij geen vorst is, om hen met recht en rede te regeeren, voor te staan en lief te hebben, als een vader zijn kinderen en een herder zijn schapen, die zijn leven geeft, om hen te bewaren. Alle beambten, heeren, leenmannen en ingezetenen, zouden voortaan ontslagen zijn van den eed, dien zij den koning van Spanje hadden gedaan. Zijn naam en zegel mochten niet langer worden gebruikt; zijn beeldenaar en wapens verdwenen van de munt en ieder spoor van zijn voormalige heerschappij werd vernietigd. De kluisters waren afgeschud, waarin Spanje het volk geklonken had: de	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Antheunissen, W.,	"Prins Willem I van Oranje en zijn tijd", in Idem, *Historische Opstellen*, Zutphen: W.J. Thieme & Cie, MCMXXVII, pp. 1-45. *Literatuur*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AntheunissenOranjeenzijnTijd.pdf* "De politiek van Willem I, eerst als leider der gewesten Holland en Zeeland, daarna als leider der Generale Unie, ten slotte bij het weer zelfstandig optreden der Noordelijke Unie, draagt hetzelfde karakter: het is steeds de politiek van een verdraagzaam staatsman. Zoo wel ten aanzien van zijne binnen- als van zijne buitenlandsche politiek heeft de historie den Prins in het gelijk gesteld. Immers, blijkt in de Nederlandsche geschiedenis niet herhaaldelijk, dat de sterke decentralisatie de voornaamste fout was in de staatsorganisatie der Republiek? En wat zijne Fransche politiek betreft, zoolang Spanje en Frankrijk elkander in Europa den voorrang betwisten, zien wij de Statenregeering, zelf nog in oorlog met Spanje, eerst tijdens Oldenbarnevelt, later onder Frederik Hendrik samengaan met Frankrijk. En zelfs na den vrede der Pyreneeën zien wij Jan de Witt, het hoofd der Staatsgezinde partij, op grond van de toenmalige Europeesche verhoudingen de Fransche politiek der Oranje's voortzetten." (55)	1927	APG pro Frankrijk	
Antiapologia,	Antiapologia o contra defensa en dos partes dividida la primera en respvesta de vna carta del Principe de Orange al Serenissimo de Alançon con la traducion de la misma carta, y la otra a los principales punctos de la apologia publicada del dicho Principe en defensa suya y ofensa de muchos Principes Christianos y en especial de la Maiestad Catholica de Espana. Escrita en frances y traducida en Espagno por el mismo autor, y dedicada al serenissimo Señor de Alençon hermano vnico del Christianissimo de Francia. [1581]. (Antiapologia A - N2r, *** - ***2v) "... conformarse con los humores de los Flamencos Caluenista : con lo que la rebelion de Flandes fue mas cresciendo y augmentandose hasta que quiriendo la atajar la Magestad Catholica en bio alla al Duque de Alba por quia venida el de Orange se huyo en Alemania en donde con ayuda desus parientes y amigos leuanto vn excercito con el qual la primera vez entro en los estados sin ningun fructo, pero del la segunda se apodero de Holanda y Gelanda, y cada dia procuraua de yr augmentando su Senorio. El rey penso acabar este negocio por halagos y buenos medios, pero mientras mas lo dilataua mas el negocio se empeoraua, hasta que el de Oranje con sus astucias, y traças, vino a conuertir a su opinion y secta casi todas las prouincias..." *Zie ook onder:* E.M.A. Timmer, *Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten.*	1581	APG	

Antwoord...,	"Antwoord des Prinsen van Orange aan de Gedeputeerden der Bondgenooten te Utrecht, op de Instructie hun medegegeeven, byzonder raakende de kwaade gerugten tegen zyn persoon (1*)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 239-242. *Noten.* *Bevat o.a. een verweer tegen de beschuldiging dat Oranje gelden, die geschonken waren voor de oorlogvoering, ten eigen bate zou hebben aangewend.* *Online: google books* *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/AntwoordPrins.pdf* (noot 1*): De Prins van Orange hadt den 7 Augustus 1579 in de Vergaderinge der Bondgenooten te Utrecht, door den Heer van S. Aldegonde een ernstig vertoog laaten inleveren over den verwarden toestand van 's Lands Zaaken, by 't welk hy onder andere verklaard hadt op zulk een' voet niet langer te kunnen dienen, gelyk men het zelve vinden kan by BOR. XlV. B. *bl.* 128 [157]; De Bondgenooten hadden daar op eenige Heeren uit hun midden afgevaardigd naar Gend, om den Prins, die zig aldaar bevondt, het advis van de Provintien op de voordragt van Aldegonde voor te houden, en om wyders met hem te overleggen, wat men op zulke gewigtige punten zoude dienen te besluiten : hier op gaf hy een wydloopig antwoord in geschrift, 't welk mede by Bor XIV. B. *bl* 131 [160] te vinden is, en wel verdient geleezen te worden, om dat het een klaar denkbeeld geeft van de omstandigheden van zaaken in dien tyd, maar teffens verklaarde hy zyne meening mondelyk aan de Gedeputeerden, 't welk vervat is in het stuk alhier uitgegeeven: waarschynlyk hadt men den Prins verzogt geen gewag van die zaaken te willen maaken in zyn schriftelyk antwoord, met oogmerk om het niet verder te doen verspreiden dan noodig was, waarom ook dit gansche artykel van het verbaal der Gedeputeerden met een streep is aangehaald en ter zyde gesteld het woord *tace* gelyk men thans op de geheime stukken stelt *secreet*." (239-240)	1783	APG	Spiegel Bundel II

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Apologie...,	Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. *Hertaling van J.E. Verlaan, pp. 99-151, met aantekeningen van A. Alberts, pp. 152-160.* 160 blz. ill. *Online theologienet.nl* *Zie ook oorspronkelijke tekst onder Pamflet K. 0557.* "U weet dat ik geen behagen schep in lasteren en pochen. Nu ik tegen wil en dank genoodzaakt ben of 't een of 't ander te doen, zult U dat moeten toeschrijven aan de noodsituatie, waarin de vijanden mij hebben gedwongen. Ik zal dan ook alleen de onbeschaamdheid en het onbetamelijk optreden van de vijand aan de kaak stellen. Deze heeft mij vals beschuldigd van ondankbaarheid en ontrouw jegens mijn leenheer. Ik word genoemd een ketter, hypocriet gelijk Judas en Cain, de grootste oproerkraaier van het land, rebel, vreemdeling, vijand van de mensheid, de algemene pest voor het christendom, schurk en verrader. Bovendien ben ik als een beest aan moordenaars overgeleverd; immers, de vijand heeft een premie uitgeloofd aan degene die mij om het leven zal brengen. Daarom laat ik aan U het oordeel over de vraag of ik mij van deze blaam kan zuiveren zonder mijzelf te loven of anderen te laken. Ik ben ervan overtuigd dat mijn zaak rechtmatig is, dat ik tegenover U getrouw en oprecht gehandeld heb en dat U redelijk en oprecht bent; voorts ben ik er zeker van dat U volledig bekend bent met de voorgeschiedenis. Ik vraag dan ook niets anders van U dan dat U mijn visie op deze kwestie zult onderschrijven en dat U in het belang van Uw veiligheid, vrede en welzijn die maatregelen zullen nemen waartoe U gehouden bent en dat U, aldus handelende, het vertrouwen dat het gewone volk in Uw wijsheid en oprechtheid stelt, niet zult beschamen. Dit verzoek doe ik U in alle ernst en ik wijs daarbij op de eed en plicht waardoor U aan God en vaderland gebonden bent. Ik heb mij in tegenstelling tot de vijand steeds oprecht en trouw ingezet voor het behoud van Uw rechten, privileges en vrijheden. Alleen aan U voel ik mij door de eed verbonden en alleen U kunt mijn daden prijzen of afkeuren; daarom zou het voor mij een grote voldoening zijn als U Uw instemming betuigt met wat ik ten dienste van het welzijn van het land heb gedaan. Eveneens zal het een genoegen zijn als andere naties ook naar eigen inzicht een redelijke, rechtvaardige en onbevooroordeelde visie geven." (101/2) [64]	1980	APG Apologie	Hertaling Apologie
Apologie... en Plakkaat van Verlating...,	Apologie of Verantwoording van de prins van Oranje 1581 gevolgd door het Plakkaat van Verlating 1581. Met enige begeleidende correspondentie. Historische inleidingen en aantekeningen: Dr. A. Alberts. Modern Nederlandse bewerking: Drs. J.E. Verlaan, Nieuwkoop: Heureka, 1980. 159 blz. ill. *Noten, Literatuur.* *Zie ook: Hertaling Apologie van J.E. Verlaan, 1980.* "Zijn dit nu allemaal redenen om de Apologie wel of niet te herdrukken, om haar wel of niet te bewerken? Voor het laatst verschenen ongewijzigde herdrukken (dat wil zeggen in de oorspronkelijke — en weinig toegankelijke — schrijfwijze) in 1923 en 1942, bezorgd door respectievelijk Albert Verwey en zijn dochter M. Mees-Verwey. Deze uitgaven waren nauwelijks geannoteerd. Dat lijkt ook geen gemis, daar taalgebruik en spelling de kring van lezers beperkt zullen hebben tot historici, die ook in staat zullen zijn geweest de inhoud te beoordelen op verdichting en waarheid. Voor deze mensen is geen herdruk nodig, er zijn in Nederland waarschijnlijk evenveel bibliotheken waar de oude uitgaven bewaard worden, als er historici zijn. Vele van hen hebben daar bovendien vrede mee, vinden dat voldoende. Een getuigenis daarvan mag de volgende reactie van een historicus op onze bewerkingsplannen zijn: 'Dat zo'n bewerking in hedendaags Nederlands dient te geschieden, stuit bij mij op principiële bezwaren: gelet op de aard en de intentie van de Apologie heb ik er moeite mee, dat een breed publiek aldus kennis kan gaan nemen van de inhoud van een geschrift, dat in 1580 als propagandamiddel moest dienen en waarin derhalve de nodige feitelijke onjuistheden en pertinente leugens staan vermeld. Wellicht wilt U van mij aannemen, dat ik een zéér grote bewondering koester voor het politiek vernuft en de staatkundig-religieuze opvattingen van prins Willem van Oranje. Op grond hiervan kan ik slechts toejuichen wanneer in de geschiedschrijving allerlei al dan niet bewust ingevoerde mythes rond 's mans doen en laten worden geëlimineerd. Mijn vrees is nu, dat een door U beoogde uitgave van juist dit propaganda-schrift bij het brede publiek de historische Willem van Oranje én de historische Filips II opnieuw geweld wordt aangedaan.' Deze angst voor misbruik van een 'vertaalde' Apologie is begrijpelijk. Het pleit echter minder tegen een modern Nederlandse bewerking, dan wel vóór een uitvoerige annotatie. En die is er gekomen. Zo kan de Apologie, zoals dat in de zestiende eeuw het geval was, weer op de hoek van de straat verkocht worden, en gelezen. Het blijft een prikkelend geschrift, ook al weet de lezer van nu dat Filips II eigenlijk een zeer modern, zij het ook zeer katholiek vorst was, en Willem van Oranje een eigenlijk nogal traditionele, zij het zeer tolerante man. In het jaar dat de Apologie gepubliceerd werd, gebeurde datzelfde met het Plakkaat van Verlating, waarvan hier ook een bewerking is opgenomen. De Apologie was gericht tot de Heren Staten-Generaal en verzocht hen om steun tegen Filips II. De Staten aarzelden in eerste instantie met een duidelijk antwoord, maar — ten dele afgedwongen door volgende gebeurtenissen — kwam het toch, in de vorm van het Plakkaat, de afzwering van Filips II. Dat het één zozeer in het verlengde van het ander ligt, heeft ons tot opname van het Plakkaat doen besluiten." (9/10) "Het was vooral Oranje, die deze ontwikkeling (steun zoeken bij Frankrijk. GWD) hielp bevorderen en het kon niet anders of hij werd in Spaanse ogen meer dan ooit de boeman. Iets anders was of die ontwikkeling bevorderlijk was voor de eenheid der Nederlanden of wat daarvan nog over was. Anders dan Elisabeth beleed Anjou de katholieke	1980	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ard'huin, A.L.,	Histoire de Guillaume de Nassau, premier prince d'Orange, Bruxelles: J.B. Tircher, 1828. 284 blz. *Portret*. *Online: google books* "S'il importe de connaître l'histoire en général, il n'importe pas moins d'avoir une connaissance exacte et particulière des grandes actions des héros qui ont sacrifié leur vie et leurs biens pour la défense et la prospérité de notre pays, et qui sont parvenus, par leur constance et par leur fermeté, à le délivrer de l'oppression sous laquelle il gémissait. C'est ce motif qui m'a engagé à offrir au public l'histoire du très-illustre comte Guillaume de Nassau, premier prince d'Orange, dont l'existence entière n'a été consacrée qu'à la défense des libertés des peuples de ces provinces." (1)	1828	APG	Ard'huin Histoire de Guillaume de Nassau
Arendt, G.A.A.,	"Recherches critiques et historiques sur la confession de Balthazar Gérard." *Extrait de l'Appendix au Bulletins de l'Académie Royale de Belgique*; année 1853, 59 blz. *Noten*. *Online: google books* *Vgl. Gachard,* Sur la confession manuscrite de Balthazar Gérard, conservée aux archives du Royaume (1853) "Le document qui nous occupe donne lieu à trois questions principales, dont chacune a droit à un examen particulier. La pièce est-elle l'original de la confession que le meurtrier du prince d'Orange, d'après le témoignage unanime des sources, rédigea peu d'instants après son arrestation, ou en est-elle seulement une copie? Renferme-t-elle bien le texte authentique de cette confession, et, en dernier lieu, son authenticité admise, quelle en est l'importance historique? (...) Le procès de Gérard fut instruit, avec une grande rapidité, par une commission formée des juges ordinaires de la ville de Delft et de quelques membres du Grand-Conseil. La sentence qui condamnait le meurtrier à un affreux supplice fut prononcée le 14 juillet, et l'exécution eut lieu le méme jour. Dix jours après, le 24 juillet 1584, les États de Hollande prirent une résolution d'une importance tout à fait capitale pour la question qui nous occupe, et dont voici le texte: 'De Staten van Hollandt hebben, op het verzoek van de Staten General, verklaert ende geconsenteert dat de confessie van den moordenaer, ofte dubbelt van dien, zal gelevert werden in handen van den president Meerkerken, omme te moegen dienen tot het maecken van het discours van het fait dat tegens Sijne Excellentie is geperpetreert, t'welck bij Monsr. Villers, den voornoemden Meerkerken ende Mr. Nicasius Sille geconcipieert ende daer nae de Staten gecommuniceert sal werden, sonder dat voornoemde confessie yemandt anders gecommuniceert, nochte visie, dubbelt, ofte lecture daervan sal gegunt nochte gegeven werden, maer dat het dubbelt van de confessie voornoemt weder daer nae in handen van den magistraat van Delf sal gelevert werden, ende voorts geordonneert, dat den officier der stadt Delf belast sal werden, alle neerstigheijdt te doen, omme te bekomen alle boeckskens die alreede op 't overlijden van Sijne Excellencie souden moegen zijn uijtgegeeven; ende voorts te informeeren, wie autheurs daervon moegen wesen, en bij wien deselve ook souden moegen zijn gedruckt, om voorts tegens deselve geprocedeert te moegen werden, als nae behooren.' Trois choses sont ordonnées par cette résolution : la rédaction d'un récit officiel de la mort du prince, la quasi-suppression de la confession de son meurtrier, et, en dernier lieu, une stricte surveillance au sujet de toutes les publications qui pourraient paraître sur l'événement. Par quels motifs les États-Généraux furent-ils amenés à provoquer ces mesures? L'acte ne s'explique pas sur ces motifs; essayons de suppléer à son silence. Il existe une brochure de 14 pages in-4°, intitulée : Historie Balthazars Gerards, alias Serach, die den Tyran van 'tNederlandt, den Prince van Orangie,	1853	APG moord Balthazar Gerards	Arendt/Recherches

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Arnault, A.V.,	Guillaume de Nassau. Tragédie en cinq acts; Bruxelles: H. Tarlier, Libraire-Éditeur, MDCCCXXV. 124 blz. *Online: google books* "GUILLAUME. Les états ont pensé comme moi Qu'ils pouvaient écouter le messager d'un roi. Comme sans confiance ils vous verront sans crainte. Et vous, bientôt admis en leur modeste enceinte, Vous verrez à quel point notre peuple a porté L'amour de la patrie et de la liberté, Amour qui sur nos bords, accru par les obstacles, A fait tant de martyrs, a fait tant de miracles, Et donne aux droits sacrés qu'on nous a contestés Le prix de tous les biens dont ils sont achetés. Ministre, pour remplir les voluntés d'un maître; On vous accorde un jour. L'AMBASSADEUR. Il suffira peut-être. Quoi qu'il en soit, Nassau, ne vous repentez pas D'avoir levé l'obstacle où s'arrêtaient mes pas, Soupçons injurieux, préventions grossières, Qui sans cesse et partout m'opposaient leurs barrières. En les favorisant vous eussiez écarté Le bonheur qu'avec moi je vous ai rapporté.	1825	LTM literair drama toneel	Arnault/Guillaume
Arnoldi, J.,	"Besorgnisse Landgraf Philipp's des Großmüthigen zu Hessen wegen der Kriegsrüstungen des Prinzen Wilhelm's von Oranien im Jahr 1556", in: *Hessische Denkwürdigkeiten*. Herausgegeben von Karl Wilhelm Justi und Joh. Melchior Hartmann, Marburg, 1799, pp. 112-126. *Bijlagen met brieven.* *Online: google books* (Angst van landgraaf Filips van Hessen dat Oranje, in het bezit van de erfenis van René van Chalon en na zijn huwelijk met de rijke Anna van Buren en inmiddels door Karel V tot militair bevelhebber benoemd, militair zou optreden tegen de landgraaf vanwege de 'Katzenellnbogische Erbschaftsstreit'.) "Daß der Landgraf Philipp wirklich einen solchen Anschlag des Prinzen geargwohnt habe, ist, nach den hier folgenden Belegen wohl nicht zu bezweifeln, und die Deutung, welche der Prinz den Aeußerungen und Vertheidigungsanstalten des Landgrafen zu geben suchte, eben nicht sehr wahrscheinlich. Zweifelhaft bleibt es dagegen, ob Wilhelm I wirklich mit einem feindlichen Plan gegen den Landgrafen umgegangen sei. Vielleicht kann ein mit den Hessischen Archiven vertrauter Mann hierüber nähere Auskunst geben. Wie dem sei, der Vertrag zwischen Hessen und Nassau welcher im folgenden Jahre 1557 zu Frankfurt geschlossen ward, machte dem ganzen Streit ein Ende. Aber später erst verschwand Philipp's Abneigung und Mißtrauen gegen den großen Stifter der Niederländischen Freiheit." (115/6).	1799	APG	Arnoldi/Besorgnisse

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Arnoldi, Johannes von,	"Briefe die Vermählung Wilhelm I von Oranien mit Anna van Saksen betreffend, zugleich Beitrag zur Charakteristik des Landgrafen Philipp des großmütigen von Hessen (24 Aug. 1561)", in Idem, *Historische Denkwürdigkeiten*, Leipzig und Altenburg: F.A. Brockhaus, 1817, pp. 103-136. *Noten.* *Online: google books* "Nachtrag. Dieser Aufsatz war schon geschrieben, als mir von meinem Freunde, Herrn C.R. Lorsbach in Jena, aus einer Schrift von C.F. Schnurrer: Slavischer Bücherdruck in Würtenberg etc. S. 56. 57. noch ein Brief des Landgrafen Philipp an den Freihernn Hans Ungnad von Sonneck d.d. Cassel den 26 Sept. 1561. mitgetheilt wird, der dann hier zu möglicher Vervollständigung der Acten auch noch eine Stelle verdient: „Wir haben nicht gerne gehabt, und noch, das der Printz zue Vranien unnser dochter dochter zur ehe bekommen, haben auch keineswegs dar Inn bewilligt, vnnd dem Churfürsten zu Sachssen etc. Viell stadtlicher Vrsachenn, der religion, promogeniture, desz tituls, vnnd anndertzhalbenn angezaigt. Als aber das nicht hatt eingeseheen werdenn wollenn, seindt wir verursacht worden, nicht vff denn beilager zu kommen noch Jemandts von vnnsernt wegenn dahin zu schicken, haben auch derhalbenn dem Printzen vnd vunserer dochter dochter, als sie durch vnnser Landt getzogen, keine Verehrung thun lassenn. Doch stehenn wir mit dem Churfürsten zw Sachssen etc. Inn andernn Sachenn inn guter einigkeit. Wir wollenn auch vnnser dochter dochter Inn kurtzem eine stadtliche Verehrung schickenn, vff das sie sehenn, daß es nich zu thun seie vmbs geldt. Vnnd dem Printzen von Vranien (wie dem auch bereits vonn unns bescheen), vermahnenn vnnser dochter dochter bey Ihrer Religion, dar inn sie vffertzogen, pleibenn zu lassen. etc.“ (135/6)	1817	APG huwelijk Anna oppositie van Filips van Hessen	Arnoldi/Briefe
Arrenberg, R.,	"Moord op Willem I. Prins van Oranje, te Delft in 1584", in Idem, *De geschiedenis van Richard Wittington, Lord Major van Londen, en meer boeiende en merkwaardige gebeurtenissen uit de geschiedenis,* Leiden: D. Noothoven van Goor, [1876], niet gepagineerd, pp. [33-38]. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ArrenbergMoord.pdf* "Omstreeks twee uren stond de Prins van tafel op en werd op de eerste trap van zijn hof, in het St. Aagten-klooster, ontmoet door den moordenaar, die, zich aanstellende alsof hij zijn paspoort vorderde, het pistool, dat met drie kogels geladen was, op hem loste en hem dwars door het lijf of in het hart trof, zoodat de Prins terstond den geest gaf, alleen onder het nedervallen uitroepende: »Mon Dieu! Mon Dieu! ayez pitié de moi et de ton pauvre peuple!" dat is: "Mijn God! mijn God! ontferm U over mij en over dit arme volk" Zoo er nog eenig bewijs noodig was, om aan te toonen, dat geen heerschzucht en eigenbaat, maar zuivere liefde voor het Nederlandsche volk, het roersel van Willem's pogingen is geweest, dan zou het deze uitroep zijn, geslaakt in het oogenblik van zijnen dood. De moordenaar was terstond achter uit door de stallingen gevlucht tot aan de vest, waar hij meende zich te water te begeven, maar door twee van 's Prinsen dienaren achterhaald en gevat werd. Men bracht hem in de gevangenis, waar hij beleed: Dat hij Balthazar Gerards genoemd, en te Villefans, in het graafschap Bourgondië geboren was, dat hij reeds lang van plan was geweest en gelegenheid had gezocht om den Prins om te brengen, dat hij eindelijk van zijn voornemen kennis gegeven had aan eenen Jezuïet te Trier, die hem had geraden dienaangaande te spreken met den Prins van Parma." (35/6)	1876	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Asch van Wijck, A.M.C. van,	"Brieven van Prins Willem van Oranje 1577-1584", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht,* Utrecht: Kemink en Zoon, V, 1849, pp. 326-340. *Online* "Prins Willem van Oranje beveelt zich in de genegenheid der staten van Utrecht aan, en verzekert hun het zijne te zullen toebrengen tot verligting hunner lasten en bevordering hunner belangen. (18 April 1577: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/355*) Prins Willem van Oranje beveelt aan de Hoplieden der Utrechtsche schutterij eerbied en gehoorzaamheid aan de stedelijke regering. (1 juli 1578: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10035* Prins Willem van Oranje antwoordt op de bezwaren der staten van Utrecht in de maandelijksche betaling van het regiment van den vrijheer van Hohen-Saxen, dat hij hun wel indachtig houdt, dat de bescherming en bevrijding des vaderlands deze lasten vorderen. Hij hoopt, dat de herinnering aan de weldaden van sedert eenige jaren genoten rust en welvaart, hen deze geringe som gewillig zal doen betalen tot heil des lands, en voorts alle verderen klagten staken. (17 juni 1580: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10036* Prins Willem van Oranje verzoekt aan de staten van Utrecht bereidwillig te betalen hunne quote in de 5900 r.g. ten behoeve der reiskosten van de raadsheeren Leoninus en van Lozen en van den pensionaris der stad Mechelen. (8 Februari 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10001* Prins Willem van Oranje zendt aan de staten van Utrecht de door Holland gemaakte lijst, naar welke, ter bestrijding der oorlogskosten, de convooygelden in elke provincie behooren te geheven worden. Hij verzoekt van hun gevoelen en besluit hieromtrent te worden onderricht. (27 Februari 1581) Prins Willem van Oranje verzoekt aan de staten van Utrecht om de gedeputeerden met dezen van zijnentwege belast, te hooren. (6 Maart 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10009* Prins Willem van Oranje, zich hoogelijk verwonderende over het niet verschijnen der Utrechtse gedeputeerden ter generaliteits vergadering, vermaant de staten van Utrecht ernstelijk de hunnen met de meesten spoed te zenden, ten einde de zaken, tot groot nadeel van den lande, niet langer te doen stilstaan. (19 Juli 1581:	1849	APG	Asch van Wijk Brieven
Asch van Wijck, A.M.C. van,	"Merkwaardige brief van prins Willem van Oranje aan den graaf van Hohenloh (7 = 3 juli 1584)", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, V, 1849, pp. 419-422. *Online** *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10195* *en: http://www.inghist.nl/pdf/wvo/pictures/10000-10999/10195.pdf* "Toen in het jaar 1584 de keurvorst Truches, aartsbisschop van Keulen, door Ernestus van Beijeren bisschop van Keulen, met behulp van den prins van Parma uit zijne staten verdreven was; de zuidelijke gewesten aan de heerschappij van Spanje onderworpen waren, en de vereenigde Nederlanden geen leger hadden om de zegevierende bende des landvoogds in het veld te bestrijden, was de belegering van de sterke schans, door de Spaanschen in de Veluwe aan den IJssel tegenover de stad Zutphen opgeworpen, het eenig wapenfeit van belang dat in de maand April ondernomen werd. De graaf van Hohenlo bepaalde zich, na eene vruchtelooze poging om deze sterkte te bemagtigen, tot eene sluiting door middel eener opgeworpen verschansing, die zich in den vorm eener halve maan tot aan beide oevers van den Ijssel uitstrekte. Hierdoor werd voor den vijand alle toevoer uit de Veluwe afgesneden, terwijl aan de overzijde der rivier de toegangen der stad Zutphen zelve door het leggen van bezetting in Lochum en andere plaatsen versperd werden, en de graaf van Niewenaar hierdoor de stad aan die zijde tot de overgave zocht te noodzaken. De bemagtiging, zoowel van deze schans als van Zutphen, werd van groot gewigt beschouwd tot voorkoming van eenen inval in de Veluwe. Het schijnt uit een door prins Willem I aan den graaf van Hohenlo den 3. Julij 1584 geschreven brief, dat tot op dien tijd alle pogingen om dit doel te bereiken vruchteloos waren gebleven, en dat Hohenlo kort voor het schrijven van den brief dit op nieuw had beproefd, doch uit gebrek aan genoegzaam getal pionniers en volk geen kans zag hierin te slagen. De prins echter was van oordeel dat, indien Zutphen zich niet binnen acht dagen overgaf, er iets beslissends moest worden verrigt om den vijandelijken inval in de Veluwe te beletten. Hij was dus van gevoelen dat men, na in de schansen genoegzaam volk te hebben achtergelaten, al de verder beschikbare magt moest verzamelen, en op het eenig aan den vijand overgelaten punt, waardoor hij de stad van toevoer voorzag, eene sterkte moest opwerpen, ten einde aldus Zutphen tot de overgave te noodzaken. Was tot dit feit geen genoegzaam volk aanwezig, zoo zoude, volgens 's prinsen meening, Deventer even als Utrecht, Arnhem, Amersfoort, Kampen en Zwoll wel een 400 man daartoe kunnen afstaan. Inmiddels verzoekt de prins, dat hij met den graaf van Nieuwenaar het terrein zoude gaan opnemen. Er schijnt tijdens dit schrijven van den prins zich een gerucht te hebben verspreid, dat het volk van Ernestus van Beijeren aan het muiten geslagen was. De prins deelt hem dit, als gunstig voor de algemeene zaak mede, en raadt hem in alle geval zijne onderneming te bespoedigen, zonder echter iets gevaarlijks te ondernemen, daar een verlies ligt den afval der omliggende steden na zich zou kunnen slepen, en het dus voorzigtiger was te wachten tot dat men met een goed leger, hetwelk hij hoopte spoedig te zullen bekomen, den vijand het hoofd kon bieden. Hij verzoekt hem voorts, om, indien zijne tegenwoordigheid kan gemist worden, zich bij hem te vervoegen, om nader over het voorgedragen plan raad te plegen. Het een en ander leert men uit den navolgenden oorspronkelijken brief, berustende onder de papieren van het voormalig archief van het graafschap Buren." (419/21)	1849	MLG	Asch van Wijk Merkwaardige Brief

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Asch van Wijck, A.M.C. van,	"Prins Willem verzoekt de Staten van Utrecht bedacht te zijn op middelen ter bestrijding der Spanjaarden 1581", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, IV, 1848, pp. 112-119. *De eerste brief door Asch van Wijck op ? febr. gesteld, is door bewerker ING gedateerd op 20-2-1581. Ook vindt men in deze bijdrage nog enkele brieven afkomstig uit de verzameling van afschriften van J.J. Dodt, waaruit blijkt dat Oranje tegenwerking ondervond van de Staten van Utrecht. (115-119)* *Online: google books* "De heer van Asch van Wijck draagt aan de leden voor een brief van Prins Willem I, in de maand Februarij 1581 uit Delft geschreven aan de staten van Utrecht, waarbij hij hen herinnert aan den reeds sedert September van het vorige jaar gegeven raad tot het nemen van maatregelen, ten einde den vijand met goed gevolg te kunnen bestrijden - met verzoek, daarmede niet langer te dralen, uit vrees van anders onverhoeds en onvoorbereid te worden overvallen. Uit den inhoud van den brief blijkt, dat deze draling der staten hem ook in dit opzigt grieft, omdat het volk die op hem steeds het oog als zijn redder gevestigd houdt, hem geheel onverdiend wegens die draling aan *ontallicke calumnien ende lasteringen* blootstelt." (112) Brief 20 febr. 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10004* Brief 15 febr. 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10002* Brief 17 febr. 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10032* Brief 27 april 1581: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10015*	1848	MLG APG Oranje Staten Utrecht	Asch van Wijck Staten van Utrecht
Asch van Wijck, A.M.C.,	"Afschriften van meest oorspronkelijke brieven van prins Willem van Oranje", in: *Utrechtsche Volksalmanak voor het jaar 1849,* Utrecht: L. E. Bosch en Zoon, 1848, pp. 21-57. *Vgl. Brieven van den prins van Oranje aan de staten van Utrecht, afkomstig uit de verzameling van afschriften van wijlen den heer J.J. Dodt. (1848).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/AschWijkBrievenOranje.pdf* "Alle deze afschriften meest van de oorspronkelijke brieven zijn afkomstig uit de verzameling van wijlen den Heer J. J. Dodt. Moeijelijk is het mededeelen waar zich thans de meeste dier stukken zelve bevinden, daar alleen aan het hoofd der afschriften tot enkele aanwijzing de naam *Altheer* staat, een boekhandelaar hier ter stede, in wiens vroeger bezit deze brieven schijnen geweest te zijn. Op de brieven van 2 Julij 1580, 25 Maart 1581 en 7 Junij 1583 duidt ons de naam Werkhoven, pastoor der oud-Roomschen te Utrecht, aan, dat deze in het archief dier geestelijkheid berusten." (57) 1. 29-04-1577: Prins Willem van Oranje zendt aan de vijf kapiteinen van Utrecht Jonkheer Arent van Dorp, en Mr Pauli, ter zake van de aldaar liggende krijgslieden. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11642* 2. 12 mei 1577: Prins Willem van Oranje zendt aan de 3 Staten van Utrecht, ontvangene brieven der Staten-Generaal, Utrecht betreffende, met verzoek hun gevoelen deswege te vernemen. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9984* 3. 17 october 1577: Prins Willem van Oranje meldt aan de 3 Staten van Utrecht de punten en artikelen der satisfactie te hebben goedgekeurd en bezegeld. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9986* 4. 17 october 1577: Prins Willem zendt aan... (Magistraat van Zaltbommel, Staten van Holland en van Zeeland, zie ING) de akte van satisfactie met verzoek om medeonderteekening. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/336* 5. 7 mei 1579: Willem Prins van Oranje gelast aan de 3 Staten van Utrecht, om doctor Thomas Sosius niet te molesteren in de administratie van het rentmeesterschap van de domeinen van Utrecht. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9989* 6. 11 october 1579: Prins Willem van Oranje aan de 3 Staten van Utrecht ter zake van eene collatie en van het rentmeesterschap van mr. Thomas Sosius. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11644* 7. 2 juli 1580: Prins Willem van Oranje aan de stad Utrecht ter zake van eenige eenhoornen toebehoorende aan het kapittel van St Marie te Utrecht. *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11645*	1848	APG brieven aan Utrecht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Aubery du Maurier, Louis,	Mémoires pour servir à l'histoire de Hollande et des autres Provinces-Unies où l'on verra les véritables causes des divisions qui sont depuis soixante ans dans cette République, & qui la menacent de ruïne. *Imprimé à la Fiéche.* A Paris, Chez Jean Villette. M.DC.LXXXXVII. *[2-**[9], 484 blz. *Kanttekeningen. Pg. 1-197 gaat over Oranje. Zie ook Blok, Willem de Eerste II, p. 238.* Nederlandse vertaling: *Gedenkschriften behorende tot de historie van Holland, en d' andere vereenigde landschappen, behelzende de ware oorzaken der verdeeldheden, die 'er zedert tagtig jaren sijn voorgevallen, &c. &c.; in't Frans aangetekend door den heer Lovys Aubery, ridder, heer van maurier; in 't Nederlands overgezet van Roelof Roukema; met figuuren*, Amsterdam, 1704. *Online: google books ed. 1697: http://www.archive.org/stream/mmoirespourser00aube#page/46/mode/2up* *Online: google books ed. 1680** "Cependant le Prince d'Orange qui s'étoit retiré en Allemagne, y levoit une plus puissante Armée que la premiére, pour entrer dans le Brabant, où les cruautez & les exactions du Duc d'Albe lui faisoient espérer plus de succés qu'a son premier voyage. Le payement de cette Armée étoit principalement fondé sur les promesses de la Cour de France; Ainsi le Prince s'imaginoit avec raison que les forces d'Espagne ne seroient pas capables de défendre les Païs-Bas attaquez par tant d'endroits du côté de la Terre, cependant que du côté de la Mer ils étoient tourmentez par le Comte de la Mark, Sonoi, Treslon, les freres Boissoits, &c par Bertel Entens ses Lieutenans en Hollande & en Zelande, où ils avoient eu de grands succés, comme nous le dirons aussi-tôt." (47) (editie 1680 34/5)	1697	APG	Aubery Mémoires pour servir
Aubery du Maurier, Louis, (Houssaye, Amelot de),	Histoire de Guillaume de Nassau, Prince d'Orange, Fondateur de la République des Provinces-Unies des Pays-Bas. *Avec des Notes politiques, historiques & critiques.* Par M. Amelot de la Houssaye. Tome Premier. A Londres. Aux dépens de la Compagnie. M. DCC. LIV. xxxvj, 310 blz. *Noten. (Eerste deel van: Histoire de Guillaume de Nassau et Philippe Guillaume, 2 dln, London, 1754.)* *"Dit merkwaardige boekje is echter niet van Amelot, die alleen verantwoordelijk is voor de „notes" van weinig belang, die hij eraan toevoegde. Het is van de bekende staatsman en letterkundige Louis Aubéry du Maurier (1610—'87), zoon van de ambassadeur van Frankrijk bij de Republiek Benjamin Aubéry du Maurier, die van 1613 tot 1624 als zodanig hier vertoefde. Louis Aubéry is ook de bewerker van de Mémoires pour servir à l'histoire de la Hollande (Paris, 1687 en 1711), die van zoveel belang zijn voor de geschiedenis van de ambassade van zijn vader. Zijn eigen boekje, dat, behalve de in de titel genoemde biografieën, in het tweede deel ook die van Maurits en Frederik Hendrik, van Oldenbarnevelt, Aerssens en De Groot omvat, is begonnen in de eerste tijd van Frederik Hendrik en voortgezet in den tijd tot na 1672) (door Amelot?), nog tot na 1688. Het is voor een zeer groot deel ontleend, dikwijls letterlijk, aan De la Pise en heeft de pretentie niet te zijn een „panégyrique", zoals „la plupart des Histoires" maar een werk van ernstige studie en „loisir" op het buitengoed, waarheen de schrijver zich na staatkundige werkzaamheid aan het hof van Anne d'Autriche, moeder van Lodewijk XIV, en na grote reizen buitenslands omstreeks 1648 had teruggetrokken. Het eerste deel is geheel een biografie van prins Willem, waarin hij gebruik maakt van enkele mededelingen, die zijn vader aan het hof van prins Maurits had opgevangen."* (Blok, Willem de Eerste, II, pp. 238-9) *Online* Bayerische Staatsbibliothek* *Op pp. 67-68 vindt men hetzelfde citaat als bij Mémoires, p. 47. Zie aldaar. Het is hetzelfde werk als het gedeelte over Oranje van de Mémoires, zij het dat de spelling verschillend is en de noten bij deze uitgave voor een groot deel niet corresponderen met de kanttekeningen van de Mémoires.*	1754	APG	Auberry Guillaume

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Avermaete, Roger,	Guillaume le Taciturne 1533-1584, *(Bibliothèque historique)*, Paris: Payot, 1939, 255 blz. *2e druk 1984.* *Foto's tekst 1e dr.: http://www.periodata.nl/dataweb/AvermaeteGuillaume.pdf* "Les panégyristes du Taciturne se sont appliqués, d'une manière touchante, à justifier chacun de ses actes. Ils le veulent sans peur et sans reproche. Ce souci est puéril. Ce grand réaliste a combattu avec les armes qu'il trouvait à sa portée. Il fut souvent d'une duplicité machiavélique, mais il n'avait pas le choix des moyens. Seul le but lui importait. S'il voyait plus clair que son entourage, ne devait-il pas, au moment opportun, agir contre les goûts de celui-ci? Il avait pour tâche de transformer en énergie créatrice un faisceau d'intérêts médiocres et souvent contradictoires. Il savait bien que pour obtenir quelque chose, il lui fallait s'acharner avec une obstination rare et ne suivre que sa propre inspiration. Grandi par le malheur, il a fini par identifier sa cause avec celle des populations qui lui étaient restées fidèles. C'est alors qu'il mérita pleinement ce titre de « Père de la patrie » que lui avait donné le populaire. Ruiné, malade, guetté par les assassins suscités par l'Espagne, parmi les dévastations et les deuils accumulés par de longues années de guerre, il reste l'homme qui dit avec calme ces deux mots, devenus la devise des Pays-Bas : « Je maintiendrai ». Et toute sa vie de luttes et d'épreuves se résume dans cette phrase admirable, qu'on lui attribue sans doute à tort, mais qui s'applique si bien à toute sa vie, qu'elle nous semble authentiquement sienne : « Il n'est point besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer ». C'est la vie de cet homme-là que nous nous sommes proposé de peindre, pour tâcher de saisir, à la faveur du fait historique, les éléments psychologiques qui déterminèrent les actes de cette grande figure." (10/11)	1939	APG	
Avis...,	"Avis de Maximilien Vilain, baron de Rassenghien, donné dans la junte d'État convoquée par le grand commandeur de Castille, sur les négociations à ouvrir avec le prince d'Orange et les états de Hollande et de Zélande : 26 Novembre 1574", in: *Compte Rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire, ou Recueil de ses Bulletins*. Série 2, tome 12, Bruxelles: F. Hayez, 1859, pp. 428-458. *Noten.* *Online: archiv.org* "..., elle (la religion) doibt estre maintenue uniforme et non divisée en un pays : car, comme il n'y at riens qui occasionne plus l'amitié et union des personnes, encores qu'elles soient de divers pays, que conformité de religion et une mesme opinion de Dieu et des choses divines, ainsi il n'y at riens qui les sépare plus d'affection l'un de l'aultre, encores que ce soit de père à filz et parentz à aultres, que diversité de religion et opinions contraires de Dieu et des choses divines : par où il est certain qu'un Estat ne se peult non plus gouverner avecque deux religions que le monde avecque deux soleilz, et où se permet diversité de religion en un lieu, nécessairement il fault qu'il s'en ensuyve ung chaos de confusion." (452)	1859	APG GKS	Avis de Maximilien Vilain

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
B.,	"Het standbeeld van Willem I door den Graaf De Nieuwerkerke", in: *Kunstkroniek. Uitgegeven ter aanmoediging en verspreiding der Schoone Kunsten,* jrg 6, 1845-1846, 's-Gravenhage: K. Fuhri, pp. 41-42. *Noten.* *Vgl. R. van Luttervelt, "Het ruiterstandbeeld van Willem van Oranje te 's-Gravenhage", (1948).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/StandbeeldNieuwerkerke.pdf* "Men versta ons wel. Wij zijn Hollanders tot in onze nieren toe; wij hebben ons vaderland innig lief en dit, op onderscheidene wijzen en bij verschillende gelegenheden, beleden met al de oprechtheid, die in ons is; maar juist daarom behooren wij tot hen in den lande, die in deze schepping van den adelijken beeldhouwer ieder ander zien dan den grondlegger van onzen Staat; daarom verklaart onze goedrondheid, zonder achterhoudenheid, zich tegen het brandende houden van de lamp der oude heugenis op zulk eene wijze; daarom vooral — om dit in 't voorbijgaan op te merken — smartte het ons, dat de onthulling van een standbeeld des vereeuwigden Staatsmans een amfiebieachtig feest was, 't welk het aanzien had van eene Hofviering, en, door de vertegenwoordiging van het leger, ook min of meer op een volksfeest geleek. Wij bezigden daar het woord Staatsman — en voor wie niet aan de buitenschors hangen blijven, zal dit woord reeds verduidelijken, waarom wij in de statue van den graaf de Nieuwerkerke een Hendrik IV of een Spinola zien, maar er geenszins den held in begroeten, die niet met den degen, maar met het zwaard des geestes, gestreden heeft tegen den geweldenaar, die zich evenzeer vergreep aan de hoogste gave des Hemels — vrijheid van geweten — als de geweldenaar van onzen tijd, die slechts ééne godsdienst in zijne rijken schijnt te willen dulden. Willem de Eerste — en Professor van der Hoeven heeft het ons weder herinnerd — wiens naam een lofrede is, daar zijne gezegende gedachtenis altoos in de harten der Nederlanders leven zal, zoolang als het land-zelf, dat onvergelijkelijke gedenkteeken van de nijverheid en de liefde der Vrijheid bestaat; — Willem de Eerste zoo als hij daar door den Franschman gefranciseerd zich verheft, is een logenachtige personifikatie van het Hollandsch charakter uit de XVIde eeuw. De vader des vaderlands, die in de oogenblikken, dat het gevaar ten top was geklommen, met kalme beradenheid den voorslag deed, het land te verlaten, de dijken door te steken, zich met vrouw en kinderen scheep te begeven, om een rustiger plek gronds en minder duur gekocht stuk dagelijksch brood te gaan opzoeken —dat is geen zwierige en praalzieke kavalier, dien men in krijgs- of feestgewaad moet voorstellen ter prooi aan de nukken van een overmoedig oorlogsros : de man van genie, van kombinatie, van bedaarden arbeid des geestes moet slechts bij uitzondering te paard zitten — de wapenhandel behoort tot zijn hoedanigheden, maar is het element niet, waar hij bij voorkeur en het krachtigst in leeft; de zedige, zachtgestemde Christen, *de Zwijger* voegt niet te paard — en dit heeft de luchtige Franschman niet begrepen, toen hij op de Haagsche Tentoonstelling in 1843, het model expozeerde van het nu verrezen beeld, en niet gedacht aan de noodwendige reproduktie der geschiedenis van groote mannen in hunne standbeelden; dat heeft de Koning voorbij gezien, toen hij wenschte door de oprichting er van eene hulde te brengen aan den grootsten man van zijn geslacht; dat bevatten zij niet, die alleen de artistieke waarde van dit metaal voor oogen houden en ze sluiten voor zijn eerste vereischte: waarheid van het historiesch charakter." (41)	1846	APG BKD standbeeld historiografie herdenking	
Baar, Peter Paul de; Kloek, Els & Meer, Tom van der,	Balthasar G. Het relaas van een katholieke jongen die Willem van Oranje vermoordde en bijna heilig verklaard werd, Amsterdam: Syndikaat, 1984. 124 pp. ill. *Literatuur.* "Het blijft gissen wat hij in de periode die hij tot februari 1582 in Dôle doorbracht, heeft uitgevoerd. (...) Er is maar één voorval bekend uit die jaren, een gebeurtenis die Balthasar later zelf aanhaalde in zijn schriftelijke bekentenis, na de moord op Willem van Oranje. Het speelt zich in 1578 in Dôle af in het huis van procureur Jehan Villaux. Er werd gesproken over politiek en Willem van Oranje. Balthasar wond zich zo op dat hij met alle kracht een dolk in een van de deuren stak. Daarbij riep hij uit dat, ... deze steek in het hart van de prins van Oranje gegeven had moeten worden." (11) "Balthasar keerde terug naar de Diamant om zijn pistolen te halen. Het ene laadde hij met drie kogels die tegelijk afgevuurd zouden worden; het reservepistool laadde hij met twee kogels. Beide pistolen hing hij aan zijn linkerzij. Om geen argwaan te wekken verborg hij ze met opzet niet onder zijn mantel die hij over zijn rechterschouder sloeg. Toen begaf hij zich naar het Prinsenhof en wachtte daar in de hal. Rond half twee is de maaltijd afgelopen. De prins spreekt nog even met een Engelse officier die juist is binnengekomen. Dan verlaat het gezelschap de eetzaal. Willem van Oranje gaat voorop, de anderen volgen. Juist als de prins een voet op de eerste trede van de trap naar boven zet, klinkt een schot. De prins zakt in elkaar. Balthasar heeft hem van dichtbij links in zijn borst en in zijn zij geraakt. Een bediende legt de prins op de trap. Daar sterft hij. Of Willem van Oranje in die laatste ogenblikken voor zijn dood nog iets gezegd heeft, valt te betwijfelen. In het officiële verslag van de moord staat: „Den Prince ghevoelende dat hy ghetreft was, en seyde anders niets dan dese woorden: Heere Godt weest mijn siele ghenadich, ick ben seer gequetst, Heere Godt, weest mijn siele, ende dit arme volck ghenadich." Of in het frans: „Mon Dieu, aie pitié de mon âme, et de ce pauvre peuple!" Was hij in die laatste minuten of seconden nog in staat zulke weloverwogen woorden uit te spreken?" (45)	1984	APG Balthazar Gerards moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Baar, W.D.M.,	"De Protestantsche heldenfiguur Willem de Zwijger" in: *De Protestant*. Uitgegeven door de Evangelische Maatschappij, jrg 54, nr 11, 25 mei 1933, pp. 81-82. "Men heeft op vele plaatsen gestreefd naar een zoogenaamde „nationale" herdenking, d.w.z. men heeft door alles te vermijden wat aan een bepaalde volksgroep aanstoot zou kunnen geven, zoovelen mogelijk in een algemeene huldiging willen betrekken, en dat is in zekeren zin een loffelijk streven, want de figuur van Willem van Oranje is van belang geweest voor het geheele volk, en daarom heeft men bij die herdenking den nadruk gelegd op zijn staatkundige beteekenis. Doch daarbij diene men in 't oog te houden, dat zulks nooit mag geschieden ten koste van de waarheid en zuiverheid, terwijl een eenzijdige belichting van Oranje als grondvester van onze staatkundige eenheid en vrijheid tekort doet aan zijn veelzijdige persoonlijkheid." (81) "Daarom verschijnt voor ons de groote figuur van den Zwijger ook altijd allereerst als de groote geloofsheld, de strijder voor vrijheid van geloof en geweten. Pater Borromaeus de Greeve moge dan „zonder bitterheid" concludeeren „uit de historische feiten, dat Prins Willem geen godsdienstheld was, gezien zijn wisselende kerkelijke richting", voor ons beteekent geloofsheld niet het behooren tot een bepaalde kerk of godsdienstige richting, maar het, gedragen door den geest des geloofs, getrouw zijn aan de van God gegeven taak, getrouw tot in den dood. Wij zijn het eens met wat Groen van Prinsterer schreef: „hij neemt een plaats in in de rij der veldheeren en staatslieden niet alleen, maar ook der geloofshelden en martelaren". (82)	1933	APG herdenking	
Back, J. de,	Het regt van syne hoogheyd den heere Prince van Orange en Nassau, &c. tot het marquisaat van Veere en Vlissingen, Bewezen met authenticque stukken, deductien, resolutien, &c. Behelzende teffens eenige consideratien omtrent onlangs ondernomen Devasalleeringe van dien. Alles opgehelderd en met verscheyde nieuwe aanmerkingen vermeerderd in een voorberigt, Waar in de partydigheyd en onkunde van den schryver van het Leven van Prince Willem den Eersten in verscheyde Stellingen, aangaande het voorschreeve Marckgraafschap werd aangetoond. Te Franeker by Willem Coulon, 1733, cxvi, 432 pp. *De 'schryver' is Lieven de Beaufort.* *Foto's Voorberigt: http://www.periodata.nl/dataweb/BackRegtMarquisaat.pdf* "Ik kan ter dezer gelegentheyd niet afzyn, alhier aan te roeren, het geene omtrend deze voorgewende oppositie zeer omstandig werd verhandelt by den Schryver van het Leven van Prince Willem den Isten, die door eenen verkeerden geest gedreven, so op dit respect, als doorgaans in syn geheele boek geen anderen toeleg met het schryven van dat leven toond gehad te hebben, als om de geheughenisse van dien Held (waar aan alle ware liefhebbers des Vaderlands, als naast God den eenigsten grondlegger van de dierbare vryheyd, met een diep ontzag en eene eerbiedige dankbaarheyd gedenken) op eene gantsch snode wyze te bekladden. Het is in het elfde Boek, daar deze Schryver verscheyde gemutileerde stukken, zo uyt de notulen van de Staten van Zeeland, als van elders bybrengt, om daar uyt, was het mogelyk, aan te tonen, dat de Staten van Zeeland zig tegen den meergemelden koop van het Marquisaet zouden hebben aangekant, en wel om die rede en oorsake (want daar komt het op aan, en anders zoude zo een gepretendeerde oppositie niets beduyden, zo zy geen wettige oorsaak zoude gehad hebben) om dat het Marquisaet door de Voorregt-brieven door Prince Willem uyt den naam van den Koning als Grave van Zeeland aan de beyde Steden gegeven, zoude zyn vernietigt, en de Graeffelykheyd van Zeeland ingelyst, en dat vervolgens die twee Steden, tegen den voornaamsten en wesentlyksten inhoud van hare Voorregt-brieven, van het gemeene lighaam van den Staat, en van de Graafelykheyd door dezelve koop niet zouden hebben konnen werden ontvreemt en afgescheurt. Want dit word doorgaans op die plaatze geïnsinueert, dat zoude zyn geweest het fundament, en de rede van die gepretendeerde oppositie van de Staten van Zeeland. Ik zal alhier niet aanmerken, dat het Marquisaat door die Voorregt-brieven geenzints is verniettigt, of verniettigt heeft konnen worden, om dat ik daar toe by vervolg van dit berigt nader gelegentheyd zal vinden. Ik zal alleen hier invoegen de voorsz. gemutileerde stukken, zo als dezelve by dien Schryver werden geallegueert, opdat de Lezer moge nagaan, of daar in eenig bewys van sodanigen voorgeven is te vinden." (XL-XLII)	1733	APG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Baelde, M.,	"Oranje, Marnix en de Gentse Pacificatie (1576)", in *Opstand en Pacificatie in de Lage Landen. Bijdrage tot de studie van de Pacificatie van Gent. Verslagboek van het Tweedaags Colloquium bij de vierhonderdste verjaring van de Pacificatie van Gent*, Gent: Snoeck-Ducaju en Zoon en Nigh & Van Ditmar, 1976, pp. 136-147. ill. *Noten*. "Samenvattend kan men stellen dat Willem van Oranje tot in 1566 nog grotendeels een traditionele adellijk-Bourgondische machtsconceptie voor ogen hield maar dat hij, mede met de hulp van Marnix, in de jaren na 1566, ijverde voor meer revolutionaire doeleinden. De "dienst" aan de koning van Spanje werd meer en meer vervangen door de opbouw van een eigen "vorstelijke" positie. In 1572 werd een dergelijke basis gelegd in Holland en Zeeland. In 1576 waren de kansen zeer gunstig voor het vestigen van een "Oranjegezag" over een zeer groot deel van de Nederlanden."(143).	1976	APG Pacificatie van Gent	
Baelde, M.,	"Willem van Oranje, een staatsman in de zestiende eeuwse Nederlanden", in: *Zeeuws tijdschrift. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen,* 35, 1985, pp. 1-2. "Uit al het voorafgaande blijkt duswel de betekenis van Oranje voor de Nederlanden in het algemeen en voor de Zuidelijke Nederlanden in het bijzonder. Er is daarbij vastgesteld dat Oranje vóór de jaren tachtig de Nederlanden nooit heeft ingedeeld in een noordelijk en een zuidelijk gedeelte. Men moet dus vooral beklemtonen dat hij meestal geijverd heeft voor de gehele Nederlanden, maar dan met een heel eigen en zeer waardevolle inbreng. Als mens en als persoonlijkheid kan Oranje evenmin met kleinmenselijke criteria benaderd worden. Hij was dus zeker niet een losbol of een lichtzinnig pragmaticus, religieus uiterst onverschillig of politiek steeds maar meedraaiend met de mogelijkheden van het ogenblik. Willem van Oranje was ook niet een groot politiek denker, een altruïstische dagdromer, een voorbeeldig diep-gelovig christen, een martelaar bij de opbouw van de staat Nederland. Oranje was ons inziens wel een uitzonderlijk mens, een „grand seigneur" en een „Realpolitiker" met bepaalde gaven en met bepaalde gebreken. Hij komt uiteindelijk naar voren als een rationeel-ingestelde edelman, met een tijds- en standsgebonden maar tevens persoonlijke politieke visie en met een humaan-verdraagzame ingesteldheid op religieus gebied." (2)	1985	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Baillet, Adrian,	Histoire des Princes d'Orange de la maison de Nassau, Amsterdam: Paul Marret, 1692. *Hfst I: Histoire de Guillaume I. Prince d'Orange (pp. 1-71) is een bewerking van zijn in 1689 verschenen Histoire de Guillaume I onder het pseudoniem Foy de la Neuville.* *Online: google books* *Duitse vert.:* Lebensbeschreibung und Geschichten der Printzen von Oranien. Biß auff den jetzo regierenden König in Engeland, mit Kupffern geziert, Franckfurt : Fievet, 1692. "Cependant le Prince d'Orange fit tous ses efforts pour hâter l'arrivée du Duc d'Alençon, sçachant de quelle importance il étoit pour son intérêt, d'étre soûtenu par la presence d'un si grand Prince; d'autant plus que la même année 1580. Le Roi d'Espagne avoit publié une Proscription sanglante contre lui; dans laquelle, aprés lui avoir reproché les faveurs dont Charles-Quint l'avoit comblé, il le chargeoit d'opprobres, l'appellant Ingrat, Rebelle, Perturbateur du repos public, Hérétique & Hipocrite, un autre Caïn, un Judas, ajoûtant qu'il étoit sans Conscience, Impie, Sacrilége, Parjure, Auteur de tous les troubles du Pais-Bas, & la Peste du genre humain. Aprés quoi le Roi le déclaroit Criminel de Léze-Majesté, donnoit son bien, son corps, & sa vie, á quiconque pourroit s'en rendre le Maître. Promettant sur sa parole de Roi & de Chrétien 25000. écus de récompense, à celui qui le prendroit vif ou mort (...) Le Prince pour réponse fit une longue Apologie, répondant en particulier à chaque article de la Proscription. Il eut soin, de la faire lire en pleine Assemblée des Etats Généraux, & il eût bien souhaité que les Etats l'eussent imprimée en leur nom, mais quelques-unes des Provinces ne le jugérent pas à propos, parce qu'elle étoit trop piquante, & d'autant qu'ils, ne prenoient aucune part dans beaucoup de manqumens de mauvaise foi qu'elle attribuoit au Roi. Néanmoins ils déclarérent par un Acte public, que le Prince étoit accusé à tort; que c'étoit uniquement à leurs grandes sollicitations & importunitez, qu'il avoit accepté le Gouvernement, & ils lui offrirent, une Compagnie de Gardes pour garder sa Personne, qui seroit entretenuë aux dépens du public; le priant de continuer à maintenir leur Liberté, avec promesse d'obéïr avec toute soûmission à ses commandemens & à ses conseils, qu'ils protestoient ne tendre qu'a leur seureté & conservation." (52/3)	1692	APG	Baillet/Histoire
Baillet, Adrian, [Ps. Neuville?]	Histoire de Guillaume I. Prince d'Orange, descendu des premiers fondateurs de l'ancienne Maison de Nassau. Avec les Actions les plus remarquables de Guillaume III. Roi de la Grand' Bretagne et une Relation de sa descente en Angleterre; de sa Réception à Londres, et de son Election à la Royauté. A Amsterdam, Chez Paul Marret, dans le Beursstraat, à la Rénommée. M. DC LXXXIX. *6v, 369 blz. *Online: google books* "Le Prince d'Orange, qui étoit un grand Politique, n'eût pas plûtôt appris que le Roi Philippes, par l'avis de ces Ministres Espagnols, & à la sollicitation du Cardinal Granville, enragé de ce qu'on l'avoit chassé de Flandres, alloit envoyer le Duc d'Albe dans les Païs-Bas avec une Armée d'Espagnols & d'Italiens, qu'il conjectura que c'étoit pour se vanger des demandes que les Etats de Gand lui avoient faites, & de ce qu'on l'avoit contraint de rappeller le Cardinal, dont nôtre Prince étoit estimé le principal Auteur; & ne doutant pas que l'on n'eût résolu de faire plusieurs autres changemens dans le Païs, pria la Duchesse de vouloir intercéder auprés du Roi, pour lui permettre de quitter ses Gouvernemens de Hollande, Zelande, Utrec & de Bourgogne; ce que la Duchesse lui refusa, lui conseillant seulement d'éloigner de sa Personne le Comte Louïs son Frère, comme suspect de lui donner des conseils préjudiciables au repos public. Mais il n'écouta ni ce conseil, ni la proposition qu'on lui fit de prendre un nouveau serment de fidélité; qui l'auroit obligé, non seulement d'exterminer les Hérétiques, mais l'auroit aussi forcé à faire mourir sa Femme, parce qu'elle étoit Luthérienne: c'est pourquoi il répondit, qu'ayant déja prêté le serment de fidélité entre les mains du Roi, il seroit fort inutile de le faire derechef, puis qu'en le pressant une seconde fois, cela seroit croire qu'il auroit violé le premier." (14/5)	1689	APG	Baillet Histoire de Guillaume I.

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Baillie, John,	The Patriot, being a Dramatick History of the Life and Death of William the First Prince of Orange, Founder of the Republick of Holland. To which is prefixed, An Epistle to the Reader: Containing the Author's Sentiments about this Way of Writing. And to which is annexed, A Letter to the People of the Seven United Provinces, shewing that is both their Interest and Duty, to make the Prince of Orange Stadthoulder, By a Lover of Liberty. London: Printed for J. Roberts, 1736. VIII, 82 blz. Digitaal via *Eighteenth Century Collections Online. (ECCO)* "The following Tragedy is built upon a Piece of History known to every Body, and I have kept close to Truth, as to the material Facts, without allowing myself those liberties, generally taken in Performances of this Kind. This Rule Mr. Shakespear seems to have had much in his Eye; and to me it seems a most just one, especially where the History, upon which the Tragedy is built, is universally known: For as Truth has Beauties which no Invention can equal, so in my Opinion it must be shocking to most People, either to hear or read the Actions of a Great Man; told in a different Way from what they really were, or Battles and other material Occurrences mention'd, that never happen'd. I have likewise always thought, that in Performances of this Kind, the Design of the Author should be to imitate Nature; and therefore, any thing bombast or too florid, is a greater Fault here, than in a Performance where human Nature is only described as it ought to be." (III) " ENTER Gerrard May it please your Highness, I want a private Audience. *Pr of Or*. There are none here but those I can entirely trust; so tell anything you have to say. *Gerr*. I should rather chuse to be with your Highness privately; so entreat a private Audience. *P. of Or*. I am best Judge of those I can entrust with publick Business; so say on.--- *Gerr*. (*Aside*.) Nay seeing I can't escape, I will throw away my Life with Pleasure to rid the Church of the great support of Heresy. --- I have in my Pocket the Absolution from the Priests, for the Murder : And the Pope himself absolves me from any Oath I should take, upon so glorious a Design, no Faith being to be kept with Hereticks, and I am assured to go to Heaven strait, without so much as feeling Purgatory (To the Prince) As you are the great Enemy to the Catholick Faith and support of Heresy, take this --- (*Shoots him with a Pistol*.) (*Some run to support the Prince, others lay hold on* Gerard) *1st Member*. Take the Villain to Pieces! and call Surgeons. C *Hol*. By no means, let him be reserv'd to the severest Torture. (Prince of Orange sitting up on an Easy-Chair, bleeding at the Neck) *Barn*. May it please your Highness, here's your Surgeon.	1736	APG LTM literatuur drama moord	
Baker, Nina Brown,	William the Silent, New York: The Vanguard Press, Inc., 1947, 271 blz. *Literatuur, index*. "William the Silent was surely the most reluctant revolutionist who ever menaced a throne. He knew Philip's character. He cannot have thought for one minute that Alva's bloody misrule was unknown to the King, or unapproved by him. Yet for all his independence of mind William believed firmly in the "divine right" of kings. The Catholic Church had long taught that sovereigns reigned by the Will of God. To question their right was to question God's Will. The Protestants, quarreling with many Catholic doctrines, never disputed the principle of divine right. William himself, at this period, did not dispute it. The King was king, nothing could be done about that. But, he reasoned, the King's interests required a peaceful, prosperous Netherlands. Alva in a few short years had brought the land to bankruptcy. Surely when Philip saw peace and order restored, the wheels of industry turning again, he would realize that William's way was best. Any sane and sensible man would be bound to see it, he argued. No doubt his argument was sound. But Philip II was never sensible, and on the question of religion he was not quite sane. Whatever William might call himself, to his King he was a dangerous rebel, already condemned to death. Philip heard with pleasure that he had left the safety of Germany to enter Holland. "This time," he wrote to Alva, "the dog must not escape you. I charge you send me his head here, that I may assure myself of your diligence." (132)	1947	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bakhuizen van den Brink, J.N.,	"Prins Willem van Oranje en de Leidse Universiteit", in: *Acta et Agenda. Informatieblad der Leidse Universiteit,* 13 februari 1975, pp. 485, 487 en 490. *Tekst van de op 8 febr. 1975 in de Nieuwe Kerk te Delft gehouden herdenkingsrede t.g.v. de precies 400 jaar geleden opening van de Leidse Universiteit.* "Om 7 uur in de nog maar schemerende ochtend woonden zij de dienst in de Pieterskerk bij. Daarna volgde om 9 uur de pompa inauguralis met de vier faculteiten, die der godgeleerdheid, rechten, medicijnen en artes liberales, gericht, om - met Huizinga te spreken, op de kerk, de staat en de maatschappij. De heilige Schrift, omgeven door de vier evangelisten, ging voorop, dat was niet anders denkbaar, en bij het St. Barbaraklooster, de eerste behuizing van de universiteit aangekomen, werd de hele stoet door Apollo en de negen Muzen omhelsd. Ziedaar het beeld van de tijd zoals wij het ons, in het land van Erasmus, zo gaarne weer voor de geest roepen. Maar er was meer. De raad van de stad had de gehele schutterij opgecommandeerd met geweer en wapen om hem „ende de Lees-meesteren oft Professoren (die daer toe versocht zijnde, ter liefde tot hun Vaderlandt den Last van dien ghewillichlicken hadden aenghenomen) in de Academie te gheleyden met ghewapender handt, sulcx sij verstonden haer vryheydt gewonnen te hebben, ende van meyninghe te wesen hem selfs beschermende te houden." De wapenen om wille van de vrijheid, en de vrijheid als de tuin voor Pallas en haar jeugd. (...) Wie ontbrak te midden van de feestvreugde, was de Prins, hoogloffelijker memorie. Hij liet zich vertegenwoordigen door mr. Gerard van Wijngaerden, licentiaat in beide rechten, raadordinaris in het Hof van Holland, en Jacob van der Does, hoogheemraad van Rijnland, superintendent-generaal van Leiden en raad van Zijne Excellentie. Tussen deze beiden in ging vooraan de stoet ds. Casper Coolhaes, die de eerste colleges theologie zou waarnemen. Zes andere hoogleraren volgden, van wie er slechts twee werkelijk gefungeerd hebben: Gerard de Bont en Cornelis de Groot. Waarom was de Prins niet aanwezig? Omdat, zo had hij aan Van Wijngaerden geschreven: „ons tselve belet is overmits de groote menichfuldeghe ende swaere affeyren, die onlancx ter cause van den jeghenwoordegen vredehandel ons toegecommen zijn." (*Keulse vredehandel*) (490)	1975	WET Leidse universiteit	
Bakhuizen van den Brink, R.C.,	"'De confessie van den moordenaar'", in Idem, *Studiën en Schetsen over Vaderlandsche Geschiedenis en Letteren, uit vroegeren opstellen bijeenverzameld, herzien en vermeerderd door R.C. Bakhuizen van den Brink*. Ie deel, Amsterdam: Frederik Muller, 1863, pp. 551-593. *Noten, 1 Facsimilé.* *Online: dbnl* "De, zoo het heet, oorspronkelijke bekentenis van BALTHAZAR GERARD, waarover de strijd ontstaan is, werd in het begin des vorigen jaars te *'s Gravenhage* in openbare veiling gebragt. Ik heb het stuk bij die gelegenheid oppervlakkig onderzocht, maar achtte het aanstonds van dien aard, dat ik noch de aandacht van wijlen den heer rijks-archivarius, jhr. mr. J. C. DE JONGE, noch die der hooge regering daarop mogt vestigen. Dat GERARD koelbloedig en standvastig geweest is, getuigt de geschiedenis; maar dat iemand nog trillende van een pas gepleegden moord, op eene wanhopige vlugt achterhaald, door ruwe hellebardiers naar de conciergerie gesleurd, met de pijnbank of een wreeden dood bedreigd, onder de blikken van deels verslagen, deels wraakgierige regters, met eene vaste hand en fraaije letter eene bekentenis zou hebben nedergeschreven, die, hoe welgesteld ook, echter de onuitwischbare sporen van overspanning en hartstogt draagt; dat hij zich naauwelijks eene enkele maal zou hebben verschreven; dat regels en letters evenzeer in den haak zouden staan en het wit van den rand met zorgvuldigheid bewaard zou gebleven zijn, als ware er een potloodstreep langs getrokken; dat in één woord, het geheel meer voor de kalme rust eener griffie dan voor de vertwijfeling eens kerkers zoude getuigen dit kwam mij eene zedelijke onwaarschijnlijkheid, om niet te zeggen onmogelijkheid voor. Buitendien twee kleine gaatjes in het papier verrieden, dat het stuk vroeger in een recueil was ingenaaid geweest, zoo als - onze vaderen er - vele maakten van belangrijke oorkonden, vooral kopiën, welke hun in handen vielen. Het oorspronkelijke stuk zou men, dacht mij, wel in zijnen oorspronkelijker vorm, hetzij uit liefde, hetzij uit haat, als een reliek bewaard hebben. Het stuk is verkocht geworden en eindelijk in het bezit van het Belgische Rijks-Archief geraakt. De vraag over de echtheid en waarde van het stuk is in de koninklijke Akademie met levendigheid behandeld, en de heer GACHARD heeft de goedheid gehad mij een uittreksel uit het *Bulletin* dier Akademie T. XX No. 9 toe te zenden, waarin hij van zijne eigene beschouwingen over het stuk verslag doet en dat stuk zelf met een gedeeltelijk facsimile mededeelt. De beschouwingen over deze oorkonde door prof. ARENDT uit *Leuven*, in twee zittingen der Belgische Akademie uitvoeriglijk voorgedragen, zijn sedert in de *Annexe aux Bulletins de l'Academie royale* 1853-1854 en, zoo wij meenen, ook afzonderlijk, onder den titel van *Recherches critiques et historiques sur la confession de Balthazar Gérard* in het licht verschenen. Uit deze verhandelingen blijkt, dat men in *België*, zoo niet de meening, ten minste den wensch blijft koesteren, om het betwiste stuk voor een eigenhandig geschrift van BALTHAZAR GERARD te doen doorgaan." (551/2)	1863	APG JUR moord	Bakhuizen/Confessie

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bakhuizen van den Brink, R.C.,	Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen, historisch-kritisch onderzocht, Amsterdam: Johannes Müller, 1853. 168 pp. *Noten, Bijlagen.* *Online: google books* "Berigt, De Schrijver wenscht, dat dit Werkje eeniglijk als een historisch-wetenschappelijk onderzoek, geenszins als een partijschrift, ontvangen worde. Het was blijkens de Voorrede, lang vóór de gebeurtenissen van April, j.l., opgesteld; ware het niet zelfs vóór dien tijd grootendeels afgedrukt geweest, de Schrijver zou menige zinsnede hebben doorgestreept, waarin hij zich zelven, misschien wat al te sterk, als Onroomsch kenmerkt. Hij protesteert hiermede tegen alle Boekverkoopers, Aankondigers en Recensenten, die hem de beleefdheid mogten willen bewijzen, zijn boek als een aanhangsel tot de *no-popery*-literatuur van den dag ter markt te brengen. Om eene uitdrukking uit onze jongste parlementaire Jaarboeken te bezigen: door *neutraal* te blijven heeft hij gepoogd *nationaal* te zijn. *'s-Gravenhage*, 1 Mei, 1853." (II) "Een huwelijk van een talentvol man met eene minder dan alle daagsche vrouw, een huwelijk zonder liefde door eene in het oog vallende verstooting verbroken, tot drijfveêr te willen maken van de handelingen dienszelfden mans, die een tijdperk in de geschiedenis opende en een Staat grondvestte, is, reeds van voren beschouwd, een vergrijp tegen de geschiedenis van dien aard, als wij aanduidden, en hadde die beschouwing slechts een' schijn van voorwendsel voor zich, het ware eene onvoorzigtige verwisseling van aanleiding en oorzaak. Maar hier ontbreekt zelfs die schijn : de ongelukkige echt met Anna van Saxen is eene voorbijgaande episode in het leven des Zwijgers, zonder invloed op zijn openbaar optreden in de geschiedenis en die zeker zijn karakter niet met den stralenkrans der heiligheid omgeeft, maar daarop evenmin een' vlek werpt, waarvan de smet zigtbaar is in zijne handelingen : het is eene bijzonderheid, die zelfs de Theopompus onzer dagen, d.i. de kwaadsprekendste der nieuwere geschiedschrijvers, de oude Schlosser, had hij de zaak aangeroerd, in eene noot onder zijn' pessimistischen tekst zou hebben verstoken. Ziehier de waarheid, omtrent het huwelijk van Oranje, die te naakt en te onbeduidend is, dan dat wij haar onverzeld zouden laten gaan van andere beschouwingen, meer belangrijk, zoo wij gelooven, voor de geschiedenis." (4)	1853	APG huwelijk Anna van Saksen	Bakhuizen Huwelijk met Annqa van Saxen
Bakhuizen van den Brink, R.C.,	"Hendrik van Brederode en Willem van Oranje in 1566 en 1567. *(Eene boekbeoordeeling*)*", in Idem, *Studiën en Schetsen over Vaderlandsche Geschiedenis en Letteren, uit vroegere opstellen bijeenverzameld, herzien en vermeerderd door R.C. Bakhuizen van den Brink.* 1e deel, Amsterdam: Frederik Muller, 1863, pp. 87-236. *Noten.* ** Hendrik graaf van Brederode, Medegrondlegger der Nederlandsche vrijheid, verdedigd door Mr. M.C. van Hall, Staatsraad, enz. Amsterdam: Johannes Muller, 1844.* *Online: dbnl (Online tekst gebaseerd op de publicatie in De Gids van 1845.)* "Met „een triomferend welgevallen" roept GROEN (*Antw.*, bl. 26) uit: „Hetgeen van elders bewijsbaar was, wordt door de brieven bevestigd. Wat baat tegenspraak, nu wij zelve oor- en ooggetuigen zijn! Wij kenden BREDERODE uit de beschrijving van anderen; nu hebben wij BREDERODE ontmoet. En hoedanig was de indruk dezer ontmoeting? — Die zoodanige taal, al is het in den meest gemeensamen briefstijl, bezigt, geeft mij een onbedriegelijken (?) maatstaf in de hand; en, gelijk er personen zijn, die men slechts eenmaal behoeft gehoord te hebben, om hen zonder voorbarigheid te verachten, evenzoo is het genoeg één dezer brieven ingezien te hebben, om te weten, welke plaats BREDERODE, in de schatting van tijdgenoot en nakomeling, verdient.” Zie, dat gaat te verre! MONTIGNY moge BREDERODE's wangedrag gelaakt hebben, — GROEN moge door de eerste kennismaking met BREDERODE teruggestooten zijn, — WILLEM VAN ORANJE, LODEWIJK VAN NASSAU, de Graaf van HOOGSTRATEN hebben BREDERODE ontmoet; niet figuurlijk, zoo als GROEN VAN PRINSTERER en VAN HALL, maar van aangezigt tot aangezigt; niet ééns, maar meermalen; niet slechts bij vrolijke drinkgelagen, maar te midden van de bewegingen des levens, in den heftigsten gloed der hartstogten —: zij hebben met hem geredeneerd en gearbeid, gestreden, had ik haast gezegd, en geleden, en zij zijn zijne warme — het bijvoegelijk naamwoord heb ik niet tot sieraad, maar met nadruk ter neder geschreven, — zijne warme vrienden gebleven tot aan zijnen dood. De Heer GROEN maakt de gevolgtrekking: „een man, zoo zedeloos als BREDERODE, kon niet in het vertrouwen (*intimité*) des Prinsen zijn," en beoordeelt uit dit standpunt beider handelingen (*Archives*, T. II, p. 13). Eene andere gevolgtrekking staat daar tegenover : indien een man, zoo zedeloos als BREDERODE, nogtans in de gewigtigste zaak het vertrouwen des Prinsen genoot, dan moet hij door andere hoedanigheden van hoofd en hart zijne in het oog vallende gebreken hebben vergoed, of onze beschouwing van den Prins zelven was tot dusverre verkeerd of onvolkomen. Ziedaar het standpunt, waaruit, onzes inziens, de verdediging van BREDERODE kan en moet uitgaan." (101/2)	1863	APG relatie met Brederode	Bakhuizen Brederode en Oranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bakhuizen van den Brink, R.C.,	Andries Bourlette (Een hoofdstuk uit de geheime geschiedenis van den vrijheidsoorlog - 1568)", in Idem, *Studiën en Schetsen over Vaderlandsche Geschiedenis en Letteren, uit vroegere opstellen bijeenverzameld, herzien en vermeerderd door R.C. Bakhuizen van den Brink.* 1e deel, Amsterdam: Frederik Muller, 1863, pp. 283-380. *Noten. Bijlagen.* *Online: dbnl (Online tekst gebaseerd op de publicaties in De Gids van 1844, nrs 3, 4 en 5.)* "Als onze voorouders over iemand spraken van beproefde kloekheid en gescherpte ervaring, dan drukken zij die eigenschappen uit door de verzekering: *hij is met den prins over de Maas geweest!* Evenwel was die tocht over de Maas eene der eerste, maar geenszins eene der luisterrijkste, pogingen ter herwinning der verlorene rechten. Zij levert eene duistere bladzijde in onze geschiedenis en het is bijna hachelijk haar aan die duisternis te ontrekken." (283) "Onder de brave, maar ongelukkige slachtoffers der bandelooze opstandelingen behoort (de Luikenaar) Andries Bourlette. Hij was een der trouwste en vertrouwdste aanhangers des Prinsen, in het gevaarlijkste tijdsgewricht; een der standvastigste, maar minst luidruchtigste martelaars voor burgerlijke en godsdienstige vrijheid." (p. 284). "Men vroeg hem (verhoor op de pijnbank, GWD), of en waarom hij aan de wacht zijner gevangenis gezegd had, dat hij, wanneer hij sterven moest, het geloof van Augsburg (*Lutheranisme*) opentlijk zou belijden, en hij antwoordde, dat hij het zou doen, omdat hij de overtuiging had, dat de nieuwe en Gereformeerde godsdienst beter was dan de oude." (353) "Onze geschiedschrijvers hebben den tocht van den prins over de Maas onvolledig medegedeeld, en zich meest tot het verhaal van geleverde schermutselingen en aangevochtene steden bepaald. Bourlette's rechtsgeding kan tot aanvulling dienen van hetgeen aan hunne berichten, ten minste voor een gedeelte van den veldtocht, ontbreekt." (356)	1891	MLG APG Andries Bourlette tocht over de maas 1568	Bakhuizen Bourlete
Bakhuizen van den Brink, R.C.; Theissen J.S. & Enno van Gelder, H.A. (eds),	Correspondance française de Marguerite d'Autriche, duchesse de Parme, avec Philippe II. Éditité d'après les copies, faites par M. R.C. Bakhuizen van den Brink, par J.S. Theissen, 3 dln, Utrecht : Kemink et Fils, 1925-1942. *Bronnenpublicatie. Deze delen worden soms beschreven als de (vervolg)delen 4-6 van L.P. Gachard, Correspondance de Marguérite d'Autriche, 3 dln, 1867-1881.* T. 1: Fevrier 1565 jusq'à la fin de 1567 T. 2: Comprenant le supplement de la correspondance du 16 fevrier 1565 jusq'au 27 septembre 1567 avec les pieces jusitificatives. T. 3: Comprenant le supplement de la correspondance du 3 octobre 1566 jusq'au fevrier 1568.	1942	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bannier, W.A.F.,	"Eenige brieven over de voorbereiding van den Bredaschen vredehandel van 1575, uit de nalatenschap van R.C. Bakhuizen van den Brink", in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap, (gevestigd te Utrecht)*, deel 34, (1913), pp. 538-562. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BannierBrievenVredehandel.pdf* "In een omslag, waarin door de zorgen van den Secretaris der Rijks-commissie een zeker getal afschriften uit den tijd van Requesens' landvoogdij waren samengevoegd, bevond zich o.m. een achttal brieven afgeschreven uit een correspondentie te Brussel berustende en gevoerd tusschen Salentin, aartsbisschop-keurvorst van Keulen en Requesens, Requesens en Viglius, Scharemberger en den keurvorst en Requesens en Fonck. Het onderwerp dezer briefwisseling is in hoofdzaak een mislukte poging in de maanden September—December 1574 door den Keulschen keurvorst aangewend om aan graaf Jan van Nassau door den landvoogd een vrijgeleide te doen geven, opdat de graaf zich met het oog op een voorgenomen pacificatie met zijn broeder, den prins van Oranje, in verbinding zou kunnen gaan stellen. Fruin in zijn studie *Prins Willem in onderhandeling met den vijand over vrede, 1572-1576* verhaalt hoe, nadat door het ontzet van Leiden en de ontruiming van Rijnland, Delfland en Schieland door den vijand de opstand was bevestigd en bestendigd, de hoop hem met de wapenen te bedwingen vooreerst weer was verdwenen en men bij gebrek aan beter wel opnieuw zijn toevlucht tot onderhandelen moest nemen, hoe toen voortdurend Duitsche vorsten en prelaten (hij noemt met name den keurvorst van Keulen, den bisschop van Luik en den hertog van Beieren) daartoe aanspoorden „en de keizer van Duitschland dringender thans dan iemand anders, want hij hield zich verzekerd, dat de benoeming van zijn zoon tot roomsch-koning niet zou geschieden eer Nederland tot rust was gekomen. Om die reden had hij naar Madrid zijn gezant Rumpf gezonden en naar Nederland den graaf van Schwartzburg, schoonbroeder van prins Willem, om zoowel dezen als ook Requesens gunstig te stemmen." Wij hebben dus in de mislukte pogingen om graaf Jan met den prins in verbinding te stellen, waarover de hieronder afgedrukte correspondentie handelt, een andere uiting te zien van het streven van Duitsche zijde om op den leider der rebellen invloed door zijn naaste bloedverwanten uit te oefenen." (539-540).	1913	APG	
Banning, W.A.,	"De Zwijger's geboortedag. Willem de Zwijger, en wij, socialisten" in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland,* jrg 2, nr 13, 24 december 1932, p. 4. *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BanningGeboortedag.pdf* "Wat ons samenbindt tot volksgemeenschap zijn niet alleen het grote verleden, maar ook de konkrete taak in het heden, gericht naar een grote toekomst. Volkskracht wordt slechts vrijgemaakt door taak, wil, geloof. Willem van Oranje was de grote leider in de bevrijdingsstrijd van het volk, hij wees een grote mogelikheid, hij wist dat grote mogelikheden slechts nabij komen door leed en strijd, hij gaf eigen leven. Wij socialisten, willen op onze wijze volkskracht vrij maken voor een grote toekomst: de bevrijding der volkeren van militarisme en kapitalisme. *Konklusies?* Men zal ons wel niet vragen om mee te doen aan de herdenking van de grote Zwijger. Deed men het, dan zou ik zeggen: meedoen op Onze motieven, die ik boven omschreef. Zorgen, dat de „erfgenamen" de leugen niet versterken, dat de taak van heden en toekomst het volle licht krijgt, dat volksgemeenschap mee inhoudt: socialisme. Maar men zal ons wel niet vragen. En dan is het goed, dat wij zèlf spreken." (4)	1932	APG herdenking socialisme 1933)	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Banning, W.A.,	"De weg tot De Zwijger", in: *Tijd en Taak. Religieus-Socialistisch Weekblad*, jrg 31 van *De Blijde Wereld*, zaterdag 22 April 1933, p. 1. "Wij socialisten die in dit opzicht het Marxisme afwijzen, zien het socialisme niet als het einde, veelmeer als de voleinding der nationale gemeenschap. Voorwaarde daarvoor is de opheffing der klassetegenstellingen, is de aanvaarding van een kultuurgemeenschap waaraan allen door hun arbeid deel hebben, is een taak in heden en toekomst door scheppende kracht van de volksmassa gedragen. De weg tot De Zwijger — verstaan als simbool der nationale eenheid — gaat door het socialisme, d.i. door de opheffing van het proletariaat tot gelijkberechtiging, d.i. door de komst van de klasseloze maatschappij." (1)	1933	APG herdenking 1933	
Banning, W.A.,	"De Oranjeherdenking", in: *Tijd en Taak. Religieus-Socialistisch Weekblad,* jrg 31 van *De Blijde Wereld*, Zaterdag 14 Januari, 1933, p. 4. "Moeten wij meedoen? Die vraag is aan de orde in De Sociaal-Democraat en wordt verschillend, maar meest ontkennend beantwoord, al wordt bijna door allen de grootheid van Prins Willem erkend. Huldigen wel, maar niet met de anderen, zoo oordeelt de meerderheid. Partijgenoot G. van Veen beantwoordt de vraag in De Socialistische Gids, van Januari, in een artikel, dat vooral belangrijk is om de opmerking, dat sociaal-democraten te weinig historisch besef hebben en te weinig letten op nationale waarden. Van Veen schrijft o.a., dat het socialisme, wil het de volksziel leiden, drager moet worden der nationale waarden. Wij moeten volgens hem daarom bij de Oranje-herdenking geen gezicht zetten, alsof wij niet van de eigen Nederlandsche familie zijn en aan haar historie geen deel willen hebben in gemeenschap met onze volksgenooten. Ons volk verstaat de kunst, om de nationale dagen schoon en waardig te vieren, al heel slecht, maar dan moet de soc.-democratie een vorm van Volksfeest-viering scheppen, die cultureel vooruitgang beteekent bij wat we tot nu toe moesten aanschouwen. Van Veen is dus van meening, dat wij, soc.-democraten, wel moeten meedoen." (4)	1933	APG herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Barbaz, A.L.,	Willem van Nassau. Treurspel, gevolgd naar het Fransche van Arnault, door A.L. Barbaz, Amsterdam: J.C. van Kesteren, 1826. XVII, 88 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BarbazWillemTreurspel.pdf.* "Men betreurt dat er in dit kort en bondig opstel niet één éénig woord van lofspraak, veel min van vleijery, omtrent den prins is gebezigd; juist het tegendeel van de opdragten, in vaerzen of in proza, waarin de grooten, de aanzienlyken dezer waereld, byster worden opgehemeld; het is hier een mensch die spreekt tot eenen mensch, deze moge dan prins of burger zyn. En ondertusschen, kan er wel schooner lof aan aan den held van Quatre- Bras toegericht worden, dan de betuiging dat hy altoos gewenscht heeft naar Willem den Eersten te gelyken?" (XIV)	1826	LTM treurspel toneel	
Barnouw, Adriaan J.,	"Prince William of Orange", in Idem, *The Land* of *William of Orange*, Philadelphia and New York (A Stokes Book): J.B. Lippincott Company, [1944], pp. 26-38. ill. "The Prince of Orange did not condone this outbreak of vandalism. He was a Catholic himself and a lover of art. But he understood the motives that drove the Reformed to such unbridled fury. For he shared their hatred of the Spanish Inquisition. And he knew that the only way of preventing a recurrence of such tumults was not severer punishment of heretics but the withdrawal of the Inquisition. But that was not King Philip's way of restoring order. He sent the cruel Duke of Alva at the head of a Spanish army to the Netherlands to reduce them to obedience and quiet. The news of his approach spread terror throughout the Low Countries. Thousands fled abroad, well knowing that no one under suspicion of favoring the Reformed religion could expect mercy from the Duke of Alva. Among the many who crossed the border into Germany was the Prince of Orange. He foresaw that the Duke would confiscate all his real estate in the Netherlands, but he preferred that loss to the loss of his life. He tried in vain to persuade his two friends, the Counts of Egmont and Hoorne, to follow his example. "Farewell, Prince without land," said Egmont to him. "Farewell, Count without head," Prince William answered. Indeed, before the year was out both Egmont and Hoorne had lost their heads on the scaffold. Prince William did not cross the border to go into hiding. He went to Germany to raise an army, with money partly his own and partly borrowed from German princes who favored the Protestant cause. And with this army of mercenaries he invaded the Netherlands in hope of freeing them from Alva's tyranny. And thus began the Spanish war that was to last for eighty years." (30/1)	1944	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Barrett, Mary, (Ps. van Mary Olivia Nutting),	The Story of William the Silent and the Netherland War, 1555-1584, Boston: D. Lothrop & Co. / Dover, N.H.: G.T. Day & Co., 1869. 480 blz. ill. *Online: Internet Archive* "This book is designed particularly for young persons who have not time or opportunity to read the story in full, in the extensive works of our standard authors. The boys and girls of the American republic should know by what struggles religious liberty has been won, in other countries and other times. It is good to behold moral heroism anywhere; and we shall rarely find it more sublimely displayed than in the scenes of the Netherland war. It might be added that, to not a few of our citizens, this is the history of their own fatherland. The authorities chiefly consulted have been the works of Motley and Prescott, which we hope many of our young readers will hereafter study for themselves." (3) ""Thank God, all is tranquil in the Netherlands!" Alva used piously to exclaim, after the falling of some new blow. They had taken it very quietly when Egmont and Horn were arrested; the Blood Council had raised no tumult; even the universal death-warrant had been received in dumb despair. But to us, this very tranquillity is awful. We can not help shuddering at the preternatural stillness. It is like nothing else but death. The whole land is one vast tomb. Yet buried Liberty was to have a resurrection. There was one whom Heaven had sent to roll away the stone from the door of the sepulcher, and already he was at hand." (213/4) "WILLIAM of Orange had refused to appear at the summons of the Blood Council, and that body had proceeded to pass judgment against him in default. From his German retreat he now published a bold and eloquent defense, in reply to the act of condemnation. He briefly rehearsed his private wrongs, refuted false accusations, and declared that the edicts, the inquisition, and the persecutions had caused the disturbances of the last two years. In vindication of his course he appealed to the judgment of the world, and publicly declared himself the champion of his oppressed people." (215)	1869	APG	BarrettNutting/ Story
Bartstra, J.S.,	"Nationale traditie" in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland,* jrg 2, nr 12, 17 december 1932, p. 2-3. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BartstraTraditie.pdf* "De secretaris der redactie van „De Sociaal-Democraat" schrijft mij : „dat de vraag, welke de houding van onze partij en van de leden individueel tegenover de herdenking behoort te wezen, spoedig een brandend vraagstuk zal zijn." Is die kwestie werkelijk zoo moeilijk te beantwoorden? En zullen de bijdragen die daarover in deze kolommen zullen verschijnen werkelijk zoo verschillend van opvatting wezen? Me dunkt, dat het antwoord op de vraag heel eenvoudig is, n.l. dat de partij als zoodanig zich van de herdenking niets zal aantrekken, maar dat zij de leden vrij laat in dezen te doen wat hun goed dunkt. Onze partij is niet opgericht met het doel nationale herdenkingsfeesten te vieren. Ook zou ik het mij uitstekend kunnen begrijpen, als menigeen onzer, onder de bestaande politieke en sociale omstandigheden, bezwaar zou hebben om aan de herdenking mee te werken, ook al zou hij historisch en nationaal gevoel genoeg bezitten om het redelijke van *deze* nationale feesten in te zien." (2/3)	1932	APG herdenking socialisme 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bartstra, J.S.,	"Oranje als rebellenleider in Holland en Zeeland (1572-1576)", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 110-144. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BartstraRebellenleider.pdf* "In 1572 werden Holland en Zeeland het centrum van den nationalen opstand der Nederlanders tegen de Spaansche wereldmonarchie. Als men afziet van de korte en jammerlijke periode 1576—'79, kan men zelfs zeggen, dat de opstand daarmee een bij uitstek Noord-Nederlandsch en Protestantsch karakter gekregen heeft. Hoe komt dat? Dat komt niet door „stugge onverzettelijkheid van het Noorden" tegenover „licht-ontvlambare wuftheid van het Zuiden", zooals men elkaar lang nagepraat heeft, daarmee overigens-ook-verzonnen „nationale karaktertrekken" van tegenwoordige „Nederlanders" en tegenwoordige „Belgen" in de historie terug projecteerende. Dat 1572 de bedoelde noodlottige en tot op zekere hoogte definitieve caesuur in de ontwikkelingsgeschiedenis der Nederlandsche natie heeft aangebracht, is het gevolg van een gecompliceerd stel aardrijkskundige, historische en toevallige oorzaken, waarvan wij er in dit opstel eenige zullen behandelen. Volstaan wij aanvankelijk met te zeggen, dat een localiseering van het verzet allerminst in de bedoeling van den Prins van Oranje gelegen heeft. De Prins waagde den 27sten Augustus bij Roermond zijn tocht over de Maas met het doel den volksopstand te bewerkstelligen in Brabant en Vlaanderen en zich te vereenigen met de Franschen. Eerst toen de opstand in het Zuiden - afgezien van drie kleine en vier middelmatige steden, die, half gedwongen, hem de poorten openden - uitbleef, toen de Franschen op zich lieten wachten en geldgebrek tot afdanking van de huurlegers noopte, besloot Oranje zijn lot aan dat van de Hollanders te gaan verbinden en hij deed dat, gedreven door zuiver plichtsgevoel, zoo weinig in het idee, zich in het centrum van het verzet te gaan terugtrekken, dat hij den 18en October vanuit Zwolle, eenige dagen voor zijn aankomst te Enkhuizen, aan zijn broer Jan de vaak geciteerde woorden schreef, dat hij er zijn graf dacht te graven: „de faire illecq ma sépulture"." (110)	1933	APG begin opstand Holland en Zeeland	
Barueth, J.,	Historie van het Stadhouderschap der Heeren Princen van Orange, hoognodig tot Bewaring van de Vryheid in den Kerk- en Burgerstaat, Dordrecht: Abraham Blussé, 1765. (*Het Stadhouderschap van Willem den I. Prins van Orange, pp. 55-112.*) ill. *Noten* *Online: google books* "De verre vooruitsiende *Prins van Orange* den opkomenden storm van des Konings verbolgentheid wel te gemoet siende, vond raadsaam, in den aanvang des jaars 1567, de gemoederen der verbondene Edelen te ondertasten, omtrent des Lands en hunner eige sekerheid; nevens veele anderen van oordeel synde, dat men sich in tyds wapenen moest, om de gedrygde aankomst der Spaansche Krygsmagt te gemoet te trekken en kloekmoedig het hoofd te bieden. Doch de *Graaf van Egmond*, Stadhouder van Vlaanderen, daar toe niet kunnende verstaan, was met anderen van begrip, dat men sich op des Konings Genade en Goedertierenheid verlaten moest. Door welke verdeeltheid der gevoelens, het Bondgenootschap der Edelen wel haast gescheurt wierd, en daar door, de Spanjaarts in die scheur terstond de hand krygende, al haar kragt verloor. Des vond *Orange*, voor de aankomst des Hertogs van *Alba*, sich genootsaakt, by tyds te wyken, en in Duitsland het Graafschap van Nassau, by synen Broeder *Jan van Nassau* tot eene schuilplaats voor eenen tyd te nemen; naa alvorens, in de maand van Mey deses jaars, *Egmond* nogmaals te hebben gewaarschouwt; dat syn ydel vertrouwen op 's Konings Goedertierenheid hem sou doen omkomen: *Want dat hy aldus de Brug syn sou, waar over de Spanjaarts in het Land souden trekken, en, als sy 'er in waren, de Brug agter sich souden afbreken*." (75/6)	1765	APG GKS	Barueth/HistorieStadhoudersch ap

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Barueth, J.,	Hollands en Zeelands Jubel-Jaar. of Tweehonderd-jarige Gedagtenis der Heuchelijke verlossing van het Spaansche Jok en grondlegging van Nêerlands Republiek in het jaar MDLXXII onder het wys beleid van Willem den I, Prins van Orange, Behelsende De Historie der Watergeusen onder 's Princen Luitenant Admiraals, inneming van den Briel den 1 April; opstand der Dordrechtsche en Rotterdamsche Burgeryen; afval van Vlissingen en Veer, van Enkhuisen en Hoorn, van Zirkzee en Dordrecht, van Gorcom en andere Zuid- en Noord-Hollandsche Steden; verrassing van Bergen in Henegouwen; belegering van Amsterdam; Parysche Moord; de drie eerste vrye Staatsvergaderingen binnen Dordrecht en Haarlem: opregting der Admiraliteiten, Hoven van Justicie, Gecommitteerde Raden; en andere gedenkwaardigste gebeurtenissen van dat Wonder-jaar. Alles uit echte bewysstukken der geloofwaardigste Schryvers en later ontdekte oude Handschriften. Samengestelt en beredeneert door Johan Barueth. Predikant te Dordrecht. Te Dordrecht Gedrukt by Adriaan Walpot, 1772. *-**3v, XIV, 308. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BaruethJubeljaar.pdf* "De *Prins* van ORANGE, Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, in April in 1567, ten lande synde uitgeweeken, naar het Nassausche, te *Dillenburg* by synen Broeder; 's jaars daaraan volgende; ingedaagt ter verantwoording aan *Duc d' Alba*, 's-Konings Gouverneur Generaal; en kort daarop, door den Raad der Troubelen (gewoonlyk de *Bloedraad* by het Neêrlands volk genaamt) voor 's Konings vyand en rebel verklaart; liet middelerwyl, geene gelegenheid, hem gunstig, sich ontglippen, noch eenige middelen onbesogt, die sich in tyds opdeden, of van elders hem werden aangeboden, om het verdrukte Nederland syne hulpe te bieden, en het Spaansche jok van Tirannye afteschudden. In weerwil van Graaf MAXIMILIAAN VAN BOSSU, en ANTONIUS BURGUNDUS, in desselfs steede aangestelt, gene over Holland en Utrecht, dese over Zeeland, verstoute Prins WILLEM sich te gedragen als 's Konings *Stadhouder* vertonende in syn' persoon den Overheer en de Staten der Landschappen, syn bestuur onderworpen : uit welker naam hy ageerde tegen den Dwingeland ALBA, synen en hunnen gemeenen vyand. 't Geen hy, met het grootste regt, myns bedunkens (hoe seer eenigen het anders begrypen) vermogt te doen; als synde in voortyden, op syne aanhoudende versoeken ten Hove, noch van den Koning, noch van de Vrouwe Gouvernante, desselfs Suster, ooit ontslagen geworden, van de hoge Waardigheden, hem opgedragen; integendeel, synde toen met ernst versogt, daarin te volharden. Voeg hier by, de geweldenaryen, van de Spaansche zyde hem aangedaan; syn Baronnye van *Breda*, met al' syn overige Heerlykheden in dese Nederlanden, in beslag genomen en verbeurt verklaart; als Verrader en Gevlodene uitgekreten, en ingedaagt, daar hy onbeticht van eenige misdaad, met eigen wil was heengegaan; en syn oudste Soon, PHILIP WILLEM, in syn dertiende jaar, van Leuvens Hoge School, tegen hare Voorregten, geweldiger hand geligt, en naar Spanjen gevangen gevoert. Tegen sulk een Tyrannig en Eedbreekend Vorst, mogt dese vertrapte Onderdaan, regtvaardig de wapenen van tegenweer opnemen." (24/5)	1772	APG	
Bas, Jan de,	"Poëzie en politiek. Willem van Oranje, de dichter-politicus en de Evangelische Volkspartij", in Idem, *Artikelen des gedichts. Over dichten, dichters en gedichten*, Sliedrecht : Merweboek 1997, pp. 66-69. ill. "De Melis Stoke van de 20ste eeuw heet Ivo de Wijs. Deze dichter, liedtekstenschrijver en cabaretier verdichtte op zijn manier allerlei, vooral politiek getinte, episoden uit de vaderlandse historie. Hij deed dit in *Een potje geschiedenis* (Amsterdam 1989), speciaal bestemd voor kinderen. Zo schrijft Ivo de Wijs in 'De aanslag op de Zwijger' op anachronistische en fantastische wijze over Hans Brinker, die probeert de gevolgen van de moordaanslag op Willem van Oranje in 1584 positief te beïnvloeden: 'Bij toverslag stond daar opeens Hans Brinker Hij zag de Prins en handelde terstond Snel priemde hij een vinger in de wond Het hielp niet, ook al duwde hij steeds flinker' Voor alle historische duidelijkheid: de legendarische Brinker geniet vooral bekendheid in het buitenland vanwege de vinger, die hij in een dijk stak, waardoor de Lage Landen aan een watersnoodramp ontsnapten." (66)	1997	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Baudartius, Willem,	De Nassavsche Oorloghen. (*Op volgend titelblad*): Afbeeldinghe, ende Beschrijvinghe van alle de Veld-slagen, Belegeringen ende and're ghevallen in de Nederlanden, Geduerende d'oorloghe teghens den Coningh van Spaengien: Onder het beleydt van den Prince van Oraengien, ende Prince Maurits de Nassau, etc. Van weghen de Hooch-Moghende Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden. 't Amsterdam, Michiel Colijn, 1616. [14], 880. *Register. Rijk geïllustreerd.* *Foto's t/m fol. 460: http://www.periodata.nl/dataweb/BaudartiusOorloghen.pdf* "De Prince van Oranien, hadde gheern den Grave van Egmondt doen resolveren, uyt het Landt te trecken, hem voor ooghen houdende de perijckelen, die hem, ende allen den gheconfereerden, boven het hooft waren hanghende; Maer het was al te vergeefs, hy seyde: dat hy sekerlijck hoopte, soomen conde de Predicatien doen ophouden, de Beelde-stormers ende Sectarisen straffen, dat de Coninck hem soude laten gheseggen, sonder voorder straffe over de Landen te brengen. Waer op de Prince hem antwoorde: dat sijn hoope onseker was, ende dat het hem soude berouwen, dat hy de Brugge soude wesen, over de welcke de Spaenjaerden in het Landt comen souden. Dit laetste ghespreck des Princen van Oranien, des Graven van Egmondt, ende andere groote Heeren, ghebeurde op den eersten van April, 1567. Als het ruchtbaer gheworden was, dat dese beyde Heeren, die de treffelijckste ende voornaemste waren onder de gheconfedereerden, van verscheyden ghevoelen ende voornemen waren, soo verdeylden oock de gheconfedereerde Edele, alsoo dat nauwe het eene derden deel bestendich by het verbondt ghebleven en is. Maer die de Gereformeerde Religie toeghedaen waeren, sochten alle middelen, om het verbondt staende te houden, ende om eenighe van de grootste Heeren te doen resolveren met haer aen te houden, om de Landen in haere vryheyt te bewaren, ende alle vreemde daer uyt te weeren, meest d'ooghe hebbende op den Prince van Oranien, soo om sijn wijsheydt ende ervarentheydt, als om sijn macht, vrienden, ende alliancien in Duytsch-landt. Maer de Prince met sijn discreet verstant, overmerckende de grootheyt ende macht des Conincks, dien hy kende, soo wel uyt sijn eyghen naturel, als by opruyen sijnes Spaenschen Raedts, die de Landen haetich was, soo om de Religie, als om haere privilegien ende vryheyt, welcke hy haer misgunde: Daer by oock overlegghende, dat den yver van den ghemeynen Man, die de Ghereformeerde Religie toe-ghedaen was, voor 'teerste wel groot, maer niet gheduyrich en was, om groot fundament daer op te maecken: Oock siende, dat hy binnen den Lande selfs soude teghen hebben den voorschreven Grave van Egmondt, met het principael ende meeste oudt Crijchs-volck, Edeldom, ende gheterghde Geestelyckheyt, soo heeft hy hem niet willen beweghen laten, om in het Landt te blyven, maer resolveerde daer uyt te vertrecken." (Fol. 25/6)	1616	APG	
Baudartius, Willem,	Les gverres de Nassav. Descriptes par Guillaume Baudart de Deinse en Flandre. A Amsterdam, Chez Michel Colin Marchand libraire sur l'Eau, livre domestique 1616. [Gegraveerde titelplaat]: Pourtraits en taille douce, Et Descriptions des Sieges, Batailles, rencontres & autres choses advenues durant les Guerres des Pays bas, sous le Commandement des Hauts & Puissants Seigneurs les Etats Generaux des Provinces Vnies, & la conduite des Tresillustres Prince d'Orange & Maurice de Nassau son fils. A Amsterdam, Chez Michel Colin, Marchant Libraire. 1616. Deel 1: Willem I, 466 blz. ill., deel II, Prins Maurits, 493 blz. *Register op beide delen.* *Foto's tekst deel 1: http://www.periodata.nl/dataweb/BaudartiusGuerresdeNassau.pdf* "LEs nouvelles estans venuës à Anvers, que la gendarmerie de la Regente marchoit vers Oustervveel, pour se jetter sur le Sieur de Thoulouse, un grand trouble survint en la ville, les bourgeois prenans les armes avec grande desfiance des uns envers les autres. Les Reformez vouloient aller au secours dudit Sieur : Ce que les autres leur pretendoient empescher. Le Magistrat craignant que leurs dits bourgeois ne sortissent avec furie &, temerité, firent fermer la porte de devers Oustervveel, comme aussi le pont de la Rooporte, & ordonnerent trois compagnies prinses pour la garde de la ville, pour estre le long des rempars de ce costé là, renforcans la garde avec les soldats de la ville & autres bourgeois, & y eut toute la nuit torches, lanternes & salots par les ruës. Le Prince d'Orange, le Comte de Hoochstraten, & le Bourgmaistre Stralen, qui estoit fort aimé de la Commune, desconseillerent entierement la sortie aux bourgeois, leur remonstrans qu'il leur seroit impossible de delivrer les soldats, d'Oustervveel, que plustost ils se metttoient en danger d'estre batuz si tost qu'ils seroient hors de la ville, comme n'estans en nombre suffisant pour seulement soustenir la cavalerie du Drossart de Brabant : & les requirent presques à mains joinctes qu'ils ne voulussent bouger de la ville: mais cette populace toute eschauffee & à demi enragee, ne voulans prester l'oreille à ces remonstrances, mit en pieces la Rooporte, menacans le Prince & Le Comte de faire cecy & cela, s'ils ne les laissoient sortir, mesmes aucuns ne se seindrent pas de taxer ces Seigneurs d'estre traistres : qui plus est, un d'entre eux Accoustreur de draps presenta sur la poitrine sa harquebuze au Prince, menacant de tirer sur luy : de maniere, qu'en cette esmeute ces Seigneurs ne furent sans danger de leur vie : ce neantmoins ne faisans semblant d'avoir remarqué cés iniures & menaces, entretindrent ces gens si long temps, que la serveur de cet alarme vinst à s'alentir, & à la parfin leur fut accordé que cinq cents d'entre eux sortiroient, avec protestation, que c'estoit comme par force & contrainte qu'on le leur accordoit. Eux entendans qu'on ne leur vouloit permettre de sortir en plus grand nombre, ne voulurent sortir mais demeurerent, & ne laisserent de se tenir en armes, se saisissans à bon conte de la place dite Meerebrugghe. Ils occuperent aussi la portes de la ville, & tirerent de l'Arcenal vn canon, nommé Eeckhof, pour s'asseurer à l'encontre de ceux qui voudroient endommager. Le Prince d'Orange craignaint que quelque estrange & sanglante issuë ne s'en ensuivist, ne desista que par prieres, menaces, admonitions; il n'eust finalent amené l'affaire jusques là, que chacun, pour cette fois se retirast à la maison; donnant ordre que le canon fust remené en son lieu." (19/20)	1616	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bauer, Karl,	Wilhelmus von Nassauen. Zum Verständnis seiner inneren Entwicklung, Heidelberg: Karl Winters Universitätsbuchhandlung, 1933. 40 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BauerWilhelmus.pdf* "Wie ist dieser Mann über das Weltkind und den Lebemann, als der er uns zuerst entgegentritt, dann über den Diplomaten und Politiker aus der Schule Karls V., der den Kampf mit den absolutistischen Tendenzen Philipps II. entschlossen aufnimmt, hinausgewachsen zum Vorkämpfer der religiösen Freiheit in den Niederlanden? Beantworden läßt sich diese Frage nur, wenn wir versuchen, ihn im Zusammenhang mit seiner Zeit zu verstehen, wie er durch und sie durch ihn geworden ist." (2)	1933	APG	
Bauer, Karl,	"Der Schweiger. Zur Erinnerung an den 400jährigen Geburtstag des Prinzen Wilhelm von Oranien", in: *Reformierte Kirchenzeitung. Organ des Reformierten Bundes für Deutschland,* Jrg 83, 1933, Nr 15-18, pp. 105-107; 113-117; 121-124; 129-131. *Noten.* *Foto's artikelen: http://www.periodata.nl/dataweb/BauerSchweiger.pdf* "Der Prinz geht die Ereignisse seit der Abdankung Karls V. durch und zeigt, daß die Unruhen in den Niederlanden nicht durch ihn verschuldet sind, sondern durch die verfehlten Maßbahmen der Regierung, durch die Plakate, die Inquisition und die Errichtung der neuen Bistümer. Aber er vermeidet es, hierfür den König verantwortlich zu machen. Alle seine Anklagen häuft er vielmehr auf die Habsucht, die Machtgier und den Ehrgeiz Granvellas. Gegen diesen Tyrannen war Wilhelm von Oranien nur im Stande der Notwehr, wenn er die Privilegien und die Glaubensfreiheit seiner Niederländer verteidigte." (117)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bauwhede, D. van der & Goetink, M. (eds),	De Hertog van Anjou en de Prins van Oranje te Brugge. 17 juli - 19 augustus 1582. Het mislukte complot van Juan de Salcedo en Francesco Baza, Brugge: Uitgave Westvlaamse Gidsenkring v.z.v., 1983. 80 blz. ill. *Noten. Bibliografie.* *Fotomechanische heruitgave van een zeldzaam politiek pamflet met een historische toelichting.* *(Behalve de* "warachtighe geschiedenisse" (Knuttel 603) *bevat deze publicatie nog andere pamfletten over de moordaanslag op Oranje en Anjou.)* *Zie ook: Discours veritable de ce qui est advenu en la ville de Bruges (1582)* "Voorwoord. Op 17 juli 1582 deed François de Valois, hertog van Brabant, Gelderland, Anjou, Alençon, enz..., graaf van Vlaanderen, Holland, Zeeland enz..., zijn plechtige intrede te Brugge als "Beschermer van de Nederlandse Vrijheden". Bij zijn "heerlicke incomste" was hij vergezeld van de Prins van Oranje en diens gevolg. Tijdens hun verblijf te Brugge, waar grote feestelijkheden op touw werden gezet, hadden een drietal personen, Juan de Salcedo, Francesco Baza en een zekere Nicolas Hugot, alias Laborde, aanstalten gemaakt om de nieuwe soeverein én de Prins van Oranje te vermoorden. Zo althans wordt het voorgesteld in de "warachtighe geschiedenisse", een pamflet uit 1582. Was er een concreet moordplan, zoals het pamflet suggereert, of ging het om een persoonlijke politieke zet van d'Anjou en Oranje, om de tegenpartij, m.n. de hertog van Parma en de Spaanse monarchie, te treffen? Tegenover de Salcedo, die zich in het prinselijk gevolg ophield, in het gezelschap van de jonge graaf Lamoraal van Egmond, koesterde de Prins reeds enige tijd wantrouwen. Op zaterdag 21 juli 1582 werden de Salcedo en Baza in hechtenis genomen en aan een verhoor met torturen onderworpen. Nicolas Hugot, alias Laborde, kon op tijd ontsnappen. Baza bekende het moorddadig opzet, maar pleegde om onbekende redenen, in de gevangenis op 30 juli zelfmoord. 's Anderendaags werd over Baza, de sententie uitgesproken : *"ghehanghen te worden aan de Galghe, ende daar nae ghedeelt te worden in vier quartieren, op galghen die gherecht sullen werden op de vier principale poorten deser Stadt van Brugghe. Ende thooft op een stake, boven Sinte Catherinen poort in exemple van anderen... ".* De vermoedelijke leider van de samenzwering, Juan de Salcedo, werd na een langdurig en ophefmakend proces te Parijs, op 25 oktober 1582, bij sententie van het Parlement van Parijs, levend gevierendeeld. Over dit voorval werden, zowel in de Zuidelijke als in de Noordelijke Nederlanden, talrijke pamfletten gedrukt. Een bijzonder representatief voorbeeld van vroege politieke journalistiek in onze gewesten, zo zou het te Delft in 1582 bij Cornelis Iansz gedrukte pamflet genoemd kunnen worden. Hetgeen U thans aangeboden wordt behelst een getrouwe en verzorgde anastatische herdruk, voorzien van commentaar." (7) "DE AANSLAGEN OP ANJOU EN ORANJE IN DE EIGENTIJDSE PAMFLETTEN. Over de verijdelde moordaanslag op Anjou en Oranje te Brugge op dinsdag 21 juli 1582 verschenen ten minste negen verschillende pamfletten, die alle, binnen een korte	1983	APG moordaanslag te Brugge	
Beaucourt, Patrice,	Beschryving van den opgank, voortgank en ondergank der Brugschen koophandel, Daer by de Voorzorgen door de Princen van den Lande en 't Magistraet van Brugge aengewend tot behoudenisse der zelve, dreygende na de jaeren 1485 tot den val te komen; Hoe die daer na door de borgerlyke oneenigheden zeer verswakt en vermindert zynde, door verscheyde middelen wierd erstelt; En eyndelinge hoe die na 't vertrek der magtigste Kooplieden by na gantsch ten onderen gegaen is, en alsnu wederom begint aen te groeyen. Fortunatos nimium, sua si bona norint BRUGENSES CIVES! Door d'Heer ende Mre. PATRICE BEAUCOURT, Heere van Noortvelde, Advocaet Fiscal van haere Majesteyts Thollen &tc. TOT BRUGGE; By JOSEPH DE BUSSCHER, Boekdrukker en Boekverkooper, in de Predikheers-straet. MDCC.LXXV. A8-B3, 377 blz. *Bevat vele authentieke documenten over de aanslag op Oranje in 1582. Verder houdt de auteur Oranje medeverantwoordelijk voor de economische neergang van Brugge in de 16e eeuw.* *Online* google books* "ook word alhier aengetoont wie bezonderlyk oorzaeke tot diergelyke uytsporigheden gegeven hebben, met de bezonderste beschuldingen van wegen den Koning van Spaignen, tot laste van den Prince van Oraigne, Grave van Nassau, en een kort en bondig verhael van den betragten doodslag in den persoon van den zelven Prince door eenen Spaignaert, genaemt *Jan Jauregui*, met de copiën der brieven en beloften by hem bevonden; als mede de informatien en onderzoekingen dien aengaende genomen met de bekentenissen en verklaeringen van verscheyde getuygen; nog zyn hier by gevoegt de brieven geschreven uyt Brugge en andere Steden door *Jaspar d'Anastro* Koopman, den brief van den Hertog van Parme en Plaisance, geschreven aen't Magistraet van Brugge en andere Steden; eyndelinge eene wydloopige redenvoeringe op den doodslag en moort van den genoemden Prince van Oraigne, begaen door *Balthazar Gerard*, copie der sententie die hy onderstaen heeft, ter uytvoer gebragt binnen d'Helft. op den 14. July 1584., met een waeragtig verhael van deze daed en alle de omstandigheden; waer na volgt den vrede getroffen ten voormelden jaere, en 't accord tusschen de Staeten van Zeeland en de Stad Brugge raekende den Koophandel;" (A6r-v) "Ondertusschen en mogen wy niet nalaeten te zeggen, dat vele Schryvers teenemael voor zeker houden, dat den Prince van Oraigne den beschermer en het hoofd van de Nieuwgezinde geweest is, en vervolgens ook al medegewerkt heeft tot de verminderinge van den Brugschen Koophandel, waer door de zelve voor een groot deel nae Amsterdam overgegaen is; waerom den Koning van Spaigne kors daer na, te weten, op den 15. Maerte 1580. door den Hertog van Parma tot Maestricht, en van daer door geheel het Nederland in twee taelen heeft doen afkondigen en in druk uytgeven een verbanninge van den voornoemden Prince van Oraigne, ..." (120)	1775	ESG APG moord aanslag 1582	Beaucourt Brugsche Koophandel

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beaufort, Henriëtte L.T. de,	Willem de Zwijger, Rotterdam: Ad Donker - Uitgever, 1950. 273 blz. ill. *Index*. "Bij een kleine groep lieden roepen nationale helden een felle reactie op. De waarheid van een mythe aanvaarden ze niet, ze zoeken de nationale heldenfiguren haast met geweld te ontmythologiseren, ze vergroten maar al te graag hun menselijke beperktheden en tekorten. In de literatuur over Oranje hebben dezulken hem beschreven als een weliswaar geniale, maar toch als een politieke scharrelaar, een omkoopbaar eerzuchtige, een weerhaan die met alle winden heeft meegedraaid. Zij beschuldigen hem van perfidie. Dit eenvoudig levensverhaal beoogde geen ophemeling, noch een aanklacht te zijn, het trachtte Oranje als mens te zien en te begrijpen, voor zover een andere ziel te begrijpen is. Het poogde zijn tijd te kennen en de tijdgeest, die eens door hem gesuizeld heeft, te voelen. Het liet licht vallen op de stuwende kracht, de voortvarende geest, die deze bedachtzame mens eigen zijn geweest, het luisterde naar de gulle lach, die Oranje tot het laatst toe behield. Toch bleef het bij een benadering, want ook de biograaf weet dat een vereenzelviging niet plaats kan hebben. Soms meent hij dat het kàn in het vuur van zijn werk, maar komt het koele uur der bepeinzing dan beseft hij dat dit toch nooit kan. Ongetwijfeld is Nederland het land van Rembrandt. Zijn kunst ligt aan gene zijden het dispuut. Willem de Zwijger vertegenwoordigt evenwel niet minder het volk en het land, waaraan hij zich gegeven heeft en waarvoor hij het offer van geheel zijn leven bracht. Daarenboven staat hij in de rij van de europese geesten, die een zeer wezenlijk aandeel hebben gehad in de groei van een onschatbaar besef: het ongelijksoortige samen te voegen in een weloverdacht evenwicht." (261)	1950	APG	
Beaufort, Henriëtte L.T. de,	Wilhelm von Oranien, 1533-1584, München: Verlag C.H. Beck, MCMLVI. 268 blz. *Noten, Bibliografie (slechts alfabetische naamlijst van geraadpleegde auteurs), Zeittafel, Übersetzung fremdsprachicher Zitate, Sachregister*. *Von den Verfasserin revidierte und genehmigte Übertragung aus dem Holländischen von Irma Silzer. Titel der Originalausgabe: Willem de Zwijger. (Voor citaat zie aldaar.)*	1956	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beaufort, Lieven de = ****,	Het LEVEN VAN WILLEM DE I. Prins van Oranje, Graef van Nassau, Stadhouder en Capitein Generael van Holland, Zeeland, Utrecht, en Vriesland, enz. enz. enz. GESCHREVEN DOOR ****. EERSTE DEEL. *Beginnende met het Geslagt, en geboorte van de* PRINS, *en eindigende met desselfs vertrek nae Duytsland, en met de komst van den* HERTOG VAN ALBA *in de Nederlanden*. TWEEDE DRUK, *TE LEYDEN*, BY SAMUEL LUCHTMANS, *TE MIDDELBURG* BY LEENDERT BAKKER. 1732 met Privilegien, I-LXXX, 614 blz. *Noten in margine, Register van zaken en personen: Rr1r-Vv5v*. (*Achterin: Privileges van de Staten van Holland en West-Vriesland en van de Staten van Zeeland*). Eerste druk ook 1732. Volgens P.J. Blok, W. de E., II, pp.236/7 eerste poging tot "onpartijdige" biografie. Naast grootheid ook O"s "listigheid", "staatszucht" " neiging tot weelderigheid". Vgl. ook G.J. Schutte, "Grondvester of belager...". *Online: google books (2e dr.)* TWEEDE DEEL. *Beginnende met de komst van den* HERTOG VAN ALBA *in de Nederlanden, en eindigende met de* PACIFICATIE *van* GENT, 663 blz. *Register: Vvr-Aaa5v [4 ongefol.]* *Online google books (2e dr.)* DERDE DEEL. *Beginnende met de* PACIFICATIE *van* GENT, *en eindigende met het overlyden van de* PRINS. 780 blz. *Register: Ccc7-Hhh6.* *Eerste druk eveneens Leiden, 1732.* *Online google books (2e dr.)* "Het is ook waer, dat men het Leven, of de saeken van Regeering der Coningen en Vorsten niet gevoeglyk, en dikwyls ook niet veilig, als een geruymen tyd nae derselver overlyden, kan beschryven: te weten, als de gelegentheid van tyden en saeken het toelaete, dat men de waerheit vrymoediglyk, en met de oprechtheid en getrouwheit die een goed Historieschryver past, aen den dag mag brengen, en sonder schroom aen de naekomelingen overlaeten. Daerom siet men het dikwyls gebeuren, dat de gene, die een Historie van het Leven of Regeering van machtige Coningen en Vorsten, geduerende derselver leven, ofte kort nae haer overlyden, komen te schryven, meest laffe vlyers zyn, die een Lofreden, in plaets van een waerachtige Historie schryven, die de lof en roem van de Vorsten verkondigen, haer deugden aen de Weereld op het schoonste voordraegen, en haer daeden verheffen, terwyle sy ondertussen dikwyls derselver boosheit, trouwloosheit, geweld en ongerechtigheit, men swyge van meer andere ondeugden, tegen de getrouwheit van een goed Historieschryver, verbergen, voorbygaen, ofte wel op de beste wyse verschoonen." (I, VIII-IX)	1732	APG Kritisch	Beaufort Het LEVEN VAN WILLEM DE I
Beaufort, R.F.P. de,	Het Mausoleum der Oranje's te Delft, Delft, 1933. Dit werk verscheen eerst als academisch proefschrift [Utrecht, 1931], Delft: Technische boekhandel en drukkerij J. Waltman. Jr, 1931. 97 blz. ill. *Noten. Bibliografie.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BeaufortMausoleum.pdf* "Wij zien dus, dat vrijwel op alle nog te maken onkosten voor het mausoleum beknibbeld wordt en dat de tijd, waarin de Staten met een breed gebaar opdracht gaven dat met de Keyser onderhandeld zou worden „sonder een duysent guldens ofte twee aen „te sien", voorbij is. De werkzaamheden hadden negen jaren in beslag genomen, een te lange tijd om de belangstelling van Hunne Hoog Mogende op dezelfde spanning te houden. Men vond het nu welletjes en verlangde naar de voltooiing van het monument. Blijkbaar toonden zich de erfgenamen van de Keyser wat te inhalig bij het opmaken van hunne vorderingen, waaruit het laten taxeeren van de buitenwerken verklaard zou kunnen worden. Na onderhandelingen tusschen hen en de heeren van Santen en Joachimi, is de quaestie den 12en April 1623 eindelijk geregeld, In plaats van de 9764 pond die de erf-genamen eischten, krijgen zij F 6500, alles inbegrepen. Aan Pieter de Keyser wordt voor het plaveisel f 680 uitbetaald, welk bedrag door de taxateurs was vastgesteld . Het monument was nu eindelijk voltooid. Gekost had het f 34000, een voor dien tijd vrij hoog bedrag. (17)	1931	BKM graftombe mausoleum	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Becker, J.,	"Een tropheum zeer groot? Zu Marcus Gheeraerts Porträt von Willem van Oranje als St. Georg", in: *Bulletin van het Rijksmuseum*, jrg 34, 1986, pp. 3-36. ill. *Noten*. "Dass das Geschichtsbild der Niederländer bis in unsere Zeit eine affektive Ladung bewahrt hat, beweist nicht nur das durchlaufende Bedürfnis nach einer Moralisierung der Geschichte, sondern wohl auch die Qualität der zeitgenössischen Propaganda. Anhand zweier Beispiele soll hier erläutert werden, wie diese Propaganda arbeitet, was ihre Methoden sind und wo ihre Grenzen liegen. Der Nachdruck liegt dabei auf dem jüngeren der beiden Beispiele, einer Radierung Marcus Gheeraerts aus den Jahren 1577/78, die Willem van Oranje als Sankt Georg abbildet. Hiermit wird das schon 1571 errichtete Standbild des Herzogs von Alba in der Antwerpener Zitadelle verglichen, dessen Formulierung und Rechtfertigung bei aller Vergleichbarkeit gerade charakteristische Kontraste in Politik und Stil erkennen lässt." (4) *Samenvatting van de rol van boek, gravure, ets in godsdienstige en politieke strijd, i.z. die tussen Alva en Willem van Oranje. Auteur laat zien hoe critiek op het trophaion van Alva te Antwerpen stoelt op een lange traditie van antieke en christelijke ethiek. Hij toont aan, dat de voorstellling van de - christelijke - deugd (in casu Willem de Zwijger) als Sint Joris wortels heeft tot in late Middeleeuwen, zowel in de Nederlanden als in Engeland. Beschrijving van de voorstelling; verschillende andere connotaties die er een rol in spelen. Analyse werpt licht op milieu waarin ets is ontstaan en bevestigt datering. Becker wijst op propagandistische betekenis van ruitervoorstellingen en - standbeelden bij feestelijke intochten. Bron:* http://library.rijksmuseum.nl/rrl/search.pl?fields=record&index=all&item=25001047&lang=en&maxres=20&no=14&qstr=becker%20jochen&search=1&sort=jaar&startno=1	1986	BKD beeldvorming propaganda	
Beek, B. van,	"1584-1984. Het portret van Willem van Oranje op munten en penningen", in: *De beeldenaar. Munt- en penningkundig nieuws. Numismatisch maandblad voor Nederland en België*, 8, 1984, pp. 41-46. ill. *Literatuur*. "De Prinsendaalder Deze munt is geslagen volgens de resolutie der Staten van Holland van 15 april en 7 mei 1583. De hierboven genoemde brief aan de overige gewesten was gedateerd op 6 mei 1583, dus de samenhang is geheel duidelijk. De nieuwe Hollandse rijksdaalder van 1583, die nu algemeen prinsendaalder genoemd wordt, had dezelfde zilverinhoud en een vergelijkbaar uiterlijk als de goede Duitse rijksdaalders volgens de rijkswetten van 1559 en 1566. Alleen het portret op de munt was dat van Willem van Oranje. Formeel was dit niet mogelijk, omdat Willem nog niet ingehuldigd was. Men liet daarom zijn naam en titels weg. De prinsendaalder behoorde dus tot de propagandamiddelen van de Staten van Holland om de andere gewesten over te halen om Oranje ook als hun Heer te erkennen. Het is echter opvallend dat de prinsendaalder ook na de dood van Oranje is aangemunt. In 1590 besluiten de Staten van Holland tot een nieuwe emissie prinsendaalders, op basis van het advies van de 'gecommitteerden op het stuk van de munt' die voorstellen om de muntmeester net als in 1583 toestemming te geven om 'wederom te munten den Rijksdaler eertijds in de jaaren 1583 en 1584 bij hem gemunt, met de figuere en borstbeeld van Sijne Princelijke Excellentie, hoogloffelijker memorie, en met de inscriptie vigilate Deo confidentes, welke daler oostwaarts en allesints wel bekent ende gewilt is.' Koopmanschap en verering gingen hier dus samen, want het feit dat deze rijksdaalder in de Oostzee-landen erg gewild was, was doorslaggevend voor deze emissie." (41/2)	1984	ESG BKD munt, penning	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beelaerts van Blokland, P.A.C.,	"Willem van Oranje, de bevrijder, een inspirerend voorbeeld", in: *Christen Democratische Verkenningen. Maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA*, 8, 1988, afl. 6-7, pp. 254-256. ill. "Zijn politieke programma hield een nationale regering in onder leiding van de Nederlandse adel en met medewerking van de standen. 'Voor wet, koning en volk', was zijn leus. Een hoofdpunt vormde de gewetensvrijheid. In een tijd van blinde onverdraagzaamheid en extremisme gaf hij getuigenis van een ongekende tolerantie. Voor de Nederlanden streefde hij naar één nieuwe protestante volkskerk naast een katholieke. Hij beleed een algemeen christendom. Hij was geen dogmatisch ingesteld mens. Zo liet hij Maurits dopen in een lutherse kerk terwijl hij zelf nog als rooms-katholiek geboekt stond (1568)." (254)	1988	APG	
Beelaerts van Blokland, W.A.,	"De woonplaatsen van den Prins van Oranje in de Nederlanden", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 254-268. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BeelaertsvanBloklandWoonplaatsen.pdf* "Wanneer wij ons de vraag stellen, te welker plaatse in de Nederlanden de Prins van Oranje in den loop van zijn veelbewogen leven gedurende geruimen tijd heeft gewoond en zijn vast verblijf gehouden, dan moeten in antwoord daarop voornamelijk Brussel, Breda en Delft worden genoemd." (254)	1933	APG woonplaatsen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beelen-Driehuis, E.J. et al.,	'Om er mijn graf te vinden...' Willem van Oranje en het gewest Holland. *Catalogus van de tentoonstelling in het Algemeen Rijksarchief 8 juni - 31 augustus 1984*, 's-Gravenhage, 1984. 48 blz. ill. *Catalogus bevat 252 nummers.*	1984	APG	
Beeloo, Adriaan,	"De ruwaard van Brabant. Episode uit het leven van Willem I", in *Neêrlands bibliotheek. Oorspronkelyke romans, schetsen en novellen van hedendaagsche auteurs, opnieuw uitgegeven door J.P. de Keyser*, Eerste deel, Arnhem: D.A. Thieme, 1866, pp. 66-100. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BeelooRuwaard.pdf* "Waarom zou ik ontveinzen, dat hunne noodiging (in 1577 van de Staten Generaal om naar Brussel te komen) met mijne innigste wenschen overeenstemt? Mijn hart trekt naar Brussel, om het land, waar ik ben opgevoed, weder te zien, en den omgang te genieten van vele dierbare vrienden, die mij tot trouwe broeders waren in gemeenschappelijk gevaar; doch, alvorens aan dien wensch mijns harten gehoor te geven, zoo moet ik u, mijne Heeren, verzoeken mij toe te staan, ons mij daarop vooraf te beraden met de heeren Staten van Holland en Zeeland, aan wie ik mij onafscheidelijk verbonden gevoel, met wie ik jaren lang al de wisselingen des bangsten krijgs, allen nood en dood heb getrotseerd; en die het lot hunner gewesten vol vertrouwen in mijne handen hebben gelegd; zonder wier raad en goedvinden ik niets van eenig belang mij wil onderstaan; maar met wier goedkeuring ik, zonder de minste zwarigheid en met te voller vertrouwen, mij stel ter dienste van het gemeene vaderland." — "Een billijk verlangen" hernam Leoninus, "'t welk de Staten-Generaal u niet kunnen weigeren; alleen zoude ik daarbij de bede voegen, dat uwe doorluchtigheid zoo veel mogelijk spoed maakte; want uwe tegenwoordigheid te Brussel wordt dringend begeerd, en lijdt geen of weinig uitstel," voegde hij er veelbeteekenend bij. "Uwe doorluchtigheid vergunne mij", zoo sprak de abt van St. Geertruid, "nadat de professor de belangen van den Staat u heeft voorgedragen, daar een woord bij te voegen in het belang van de godsdienst. Kwaadwilligen en vijanden van de Staten-Generaal en van deze landen zoeken hen bij den koning van Spanje en andere mogendheden verdacht te maken, als of hunne handelingen, inzonderheid hunne verstandhouding, met u, mijnheer de Prins, strekken zouden, om zoo wel van godsdienst als van heer te veranderen; en het is daarom dat ik, in hun naam, uwe doorluchtigheid dringend aanbeveel, om door daden te toonen dat het u en de Staten van Holland en Zeeland, om niets anders te doen is, dan de pacificatie van Gent te onderhouden, en het behoud van de roomsche godsdienst te willen verzekeren in die plaatsen, welke ingevolge dat verdrag, zich onder uw bewind gesteld hebben, gelijk mede in de vorige steden van Holland en Zeeland; en niet te dulden, dat er eenige verandering van godsdienst in de overige Nederlandsche gewesten geschiede." "Gij kunt u verzekerd houden, mijnheer de abt," antwoordde de Prins, "dat het mijne ernstige bedoeling is, zoowel als die van de heeren Staten van Holland en Zeeland, om de pacificatie van Gent te handhaven, en niet te gedoogen dat er iets tegen de algemeene rust en vrede, inzonderheid de roomsche godsdienst en hare oefening ondernomen worde. Maar aangezien de oefening der godsdienst in Holland en Zeeland alleen den Staten dier gewesten aangaat, welke de Gentsche pacificatie hebben gesloten, zoo staat het niet aan mij daarin eenige verandering te maken, ten minste tot aan de toegezegde vergadering der generale Staten van alle de Nederlanden, zoo ik niet elke opschudding, welke daaruit zou kunnen ontstaan, voor mijne rekening wil nemen. Ik verlang geenerlei gezag, boven de Staten-Generaal te Brussel vergaderd; ik herhaal het plegtig, dat ik mij geheel stel ter hunner beschikking, en beloof, niet alleen mij te zullen onderwerpen aan hunne uitspraak en vrije bepaling omtrent het stuk der godsdienst, ingevalle de pacificatie, maar ook in geenerlei opzigt hen daarin te zullen hinderen, of te gedoogen, dat zij daarin verhinderd worden; ja ernstig te zullen helpen straffen allen, die door oproerige daden de gewone rust zouden willen verstoren."	1866	APG LTM verhalend literair	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beijnen, R.L.,	"De Prins van Oranje", in: *Stemmen voor Waarheid en Vrede. Evangelisch Tijdschrift voor de Protestantsche kerken onder redactie van Dr. A.W. Bronsveld,* jrg 21, Utrecht: Kemink & Zoon, 1884, pp. 721-728. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BeijnenPrins.pdf* "Hij had 't trachten te brengen tot vrijheid des geloofs en des levens. In de drie jaren, van 1576 tot 1579, zien we dat beginsel zich hoe langer zoo meer ontwikkelen in de Gentsche Pacificatie, de Unieën van Brussel, den Geloofsvrede, tot dat 't klaar werd uitgesproken in 't XIIIde Art. van de Unie van Utrecht, namelijk : „dat een ieder „particulier in zijn Religie vrij zal mogen blijven en dat men niemand ter cause van de Religie zal mogen achterhalen of onderzoeken volgens de Pacificatie van Gent." Scheiding dus van de Staatsmacht en de Kerk en ieder vrij in eigen kring. Toen werd 't uitgesproken en ter neder geschreven, maar tot waarheid en werkelijkheid zou dit beginsel eerst geraken in onzen tijd en wel na de uitbarsting van een verschrikkelijke Revolutie. Onze Republiek is tot een hoogte in 't Staatkundige en Godsdienstige mogen stijgen als geen andere Staat in die tijden." (728)	1884	APG GKS godsdienst	
Benedicti van Wertloo, George,	*De Rebus Gestis Illustriss. Principis Guilielmi, Comitis Nassovij, etc.* Lib II. Item Epigrammata. Epitaphia, Lugduni Batavorum, Ex officina Ioannis Paetsij. Anno M.D.Lxxxvi. *4v, 87 blz. Zie ook: Idem, De Krijgsdaden van Willem van Oranje. Vertaald en van commentaar voorzien door Coll. class. c.n. E.D.E.P.O.L., Leiden: Dimensie. Stichting voor letterkundige en wetenschappelijke uitgaven, 1990. 145 blz. *Uitvoerige en verklarende noten, selectieve bibliografie. Vertaling van De rebus gestis Guilielmi Nassovii. 1586.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BenedictivanWertlooRebusGestis.pdf* "Hesperias acies, primique incendia belli Belgica queîs arsit, formidatamque Philippo Progeniem, tumidos qua debellavit Iberos, Incipiam, Regemque, tago Siculisque, superbum Principis invictie funesta caede madentem. Tu pater, aeterni solus qui carminis autor Vatibus inspiras occulti numinis auram, Da coeptum benè vertat opus, te vindice gesta Bella canam, tua sunt, fortis quae praelia fecit Nassovius, tuus hostis Iber : da surgere laudes Victori te dante suas, tu flumine sacro Tinge caput, nostraeque, potens illa ver menti." (1)	1586	LTM heldendicht [eigenlijk eerste biografie P.J. Blok]	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Benedicti van Wertloo, George,	De Krijgsdaden van Willem van Oranje. Vertaald en van commentaar voorzien door Coll. class. c.n. E.D.E.P.O.L., Leiden: Dimensie. Stichting voor letterkundige en wetenschappelijke uitgaven, 1990. 145 blz. *Uitvoerige en verklarende noten, selectieve bibliografie. Vertaling van De rebus gestis Guilielmi Nassovii. 1586.* "Met de historische werkelijkheid springt Benedicti zeer nonchalant om. Zijn belangrijkste doel is immers de verheerlijking van Willem van Oranje, ... en wiens fouten met de mantel der liefde bedekt worden. Ook kunnen we constateren dat Benedicti van de oorlog een puur religieuze zaak maakt: ..." (Inleiding van vertalers, 9) "Benedicti wilde zijn stof zo vormgeven dat zijn held, Willem van Oranje, zich meten kon met de held van de *Aeneis* en meer nog, een Nederlandse Aeneas zou worden." (Inleiding van vertalers, 12). "De Spaanse slagorden, de branden die in het begin van de oorlog in de Nederlanden woedden, het door Philips gevreesde volk dat de trotse Spanjaarden overwon, de hoogmoedige koning van de Taag en Sicilië, die besmeurd is met het bloed van de nooit overwonnen Prins, zal ik beginnen te bezingen." (19) "Wie gelooft dat dit volk door menselijke kracht bewaard is, dat door zoveel haat heen en weer geslingerd, door zoveel oorlogslotgevallen voortgedreven is? Wie meent niet dat de vrede van de fonkelende sterren is neergedaald? O burgers, burgers, erkent toch de gever van dit grote geschenk, God ... ! Maar ge zult ook niet met afkeer aan uw Oranje denken, Nederlanders: God misgunt hem immers ook zijn lof niet, die Hij bestemde tot Vader des Vaderlands, om de aanvoerder van dappere daden te zijn en het hevig oorlogsgewoel te bedaren. " (57)	1990	LTM heldendicht	
Benner, Alfred,	Eine Biographie von Wilhelm I., von Oranien in: *Heimatjahrbuch für das Land an der Dill im Lahn-Dill-Kreis,* Band, Jahr 51, 2008			

Beresteyn, E.A. van,	Iconographie van Prins Willem I van Oranje. Ter gelegenheid van den herdenking van den vierhonderdsten geboortedag. Uitgegeven door Jhr Mr. Dr. E. A. van Beresteyn. Beheerder der Afdeeling Iconografie van het Rijksbureau van Kunsthistorische en Iconografische Documentatie, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 39 blz. en XXV (afbeeldingen), ill. *Noten, Naamregister*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BeresteynIconografie.pdf* "Ongeveer vijftig jaren geleden, schreef David van der Kellen een overzicht van de portretten van Willem van Oranje, in 1889 aangevuld door de studie van E. W. Moes in Oud-Holland. Nadien zijn slechts enkele bijdragen over inmiddels teruggevonden portretten verschenen. De uitnoodiging om voor het Gedenkboek „Prins Willem van Oranje 1533-1933" (Haarlem 1933) over zijn portret te schrijven, bracht ons tot de opsporing van alle geschilderde en gegraveerde portretten, tot het beschrijven en fotografeeren daarvan. Dit materiaal, ruim 80 schilderijen en 200 prenten betreffend, behoefde slechts gezift en geordend te worden om de gewenschte iconografie te vormen. De Redactie van het Oudheidkundig Jaarboek verklaarde zich bereid om deze iconografie in een aflevering op te nemen en een groot aantal illustraties daarbij te voegen, terwijl de Firma Tjeenk Willink verscheiden afbeeldingen uit het door haar uitgegeven Gedenkboek ter beschikking stelde, zoodat thans de voornaamste schilderijen en bijna alle bekende prenten tot om en bij den jare 1800 hier in beeld zijn gebracht." (1)	1933	BKD iconografie portretten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beresteyn, E.A. van,	"Het portret van Willem I", in B.C. Savornin Lohman et al. (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 367-378. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BeresteynPortretten.pdf* "Doel van deze bijdrage is, een beknopt overzicht te geven van de beeltenissen die ons van den Zwijger zijn overgebleven. (...) De bronnen, die ons bij onzen arbeid ten dienste staan, zijn van tweeërlei aard. Eenerzijds de afbeeldingen, die ons laten zien, hoe de Prins er uitzag, anderzijds de beschrijving van tijdgenooten, die hem gekend hebben. Laatstgenoemde bron verschaft ons helaas weinig materiaal. Slechts enkele schrijvers, van wie aangenomen kan worden dat zij den Prins persoonlijk hebben gezien en gesproken, beschrijven 's Prinsen uiterlijk in korte trekken.(...) Van meer belang zijn echter de afbeeldingen van onzen Oranje. Er bestaan honderden portretten in allerlei materiaal uit allerlei tijden... . Tenslotte rest de moeilijke taak, om de contemporaine portretten, die op naam van den voorgestelde zijn, te scheiden in portretten, die hem wèl en die hem vermoedelijk niet voorstellen." (367-368, *behandeld worden: Geschilderde en getekende portretten, prenten, penningen, beeldhouwwerken en gebrandschilderde ramen.*)	1933	BKD portretten	
Berg, (Majoor) D. van den,	Prins Willem de Zwijger. 1533 - 24 april - 1933. Herdenkingsrede, voor het regiment genietroepen uitgesproken op 24 april 1933. Utrecht, s.n., 15 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BergHerdenkingsrede.pdf* "Waar deze Oranje was de stichter van onzen Staat, welks onafhankelijkheid niet in de laatste plaats in zijne weermacht haar uitdrukking vindt, waar uit hem is voortgesproten ons Oranje-vorstenhuis, hetwelk voor ons is het zinnebeeld van het gezag, tot welks handhaving de weermacht in de eerste plaats kan worden geroepen — daar bestond er zeker alle aanleiding om ook voor het Leger, waarin duizenden jonge Nederlanders in dienst van dat gezag werkzaam zijn, eene zoodanige herdenking te organiseeren. Er wordt dan ook dezer dagen bij alle korpsen eene bijeenkomst aan dit doel gewijd, ten einde in het bijzonder ook voor onze aankomende jongelingschap te verlevendigen het beeld van den man, die al zijne bezittingen opofferde voor de zaak der Nederlandsche vrijheid, die drie van zijne broeders in den strijd voor die vrijheid zag sneuvelen, en wiens laatste woorden, toen de kogel van den sluipmoordenaar hem had getroffen, nog waren gewijd aan het volk, voor welks zaak ook hij viel: „Mijn God! Heb medelijden met dit arme volk!" (3) "lntusschen had de Prins, die in Januari 1568 onder verbeurd-verklaring van zijne goederen was verbannen, terwijl zijn oudste zoon Filips Willem uit Leuven was ontvoerd en in Spanje gevangen gezet, zijne werkzaamheid tot bevrijding van het land aangevangen. Allereerst verzekerde hij zich door verpanding van zijne Duitsche bezittingen en van zijne kostbaarheden, alsook die van zijne vrouw, moeder, broeders en zusters, de beschikking over de voor een veldtocht benoodigde gelden. Daarna bracht hij een leger bijeen, hetwelk op vier punten deze gewesten zou binnenvallen. Op drie punten had dit optreden geen succes: de aanval in het zuiden van Frankrijk uit en die in het oosten bij 's Heerenberg en Roermond leverden geen resultaat op. In het noorden evenwel verliepen de zaken aanvankelijk voorspoedig: 's Prinsen broeder Lodewijk rukte op in Groningen en behaalde eene overwinning bij Heiligerlee, met welk wapenfeit, waarbij de jongere broeder Adolf van Nassau sneuvelde, de 80-jarige oorlog wordt geacht te zijn aangevangen. Daarna echter werd Lodewijk door Alva verslagen bij Jemmingen, waarbij hij er ternauwernood het leven afbracht. Vervolgens verzamelde de Prins zelf aan den Rijn een leger ter sterkte van 30.000 à 35.000 man, eene voor dien tijd zeer aanzienlijke strijdmacht, waarmede hij in het najaar een meesterlijken overtocht over de Maas bij Maaseyck volbracht. Daarna rukte hij op in de richting van Brussel (omdat hij toentertijd nog de zuidelijke Nederlanden als de voornaamste provinciën beschouwde). Hij werd daarbij op den voet gevolgd door Alva met zijn leger; aangezien evenwel de Spaansche troepen in getalsterkte in de minderheid waren, ontweek Alva elk gevecht en volgde tegenover den Prins eene soort van uitputtingstactiek. Bovendien bleef, toen de Prins Brabant binnenviel, de volksopstand, waarop hij had vermeend te mogen rekenen, achterwege, lamgeslagen als de bevolking was door het Spaansche schrikbewind. De Prins werd aldus weldra door geldgebrek tot den terugtocht gedwongen, te meer, omdat al zijne toevoeren door Alva werden afgesneden. Hij slaagde er niet in, weder over de Maas te komen en moest de wijk nemen naar Frankrijk, waar tengevolge van het ontbreken van geldmiddelen zijne troepen verliepen en te Straatsburg moesten worden ontbonden. Deze veldtocht had hem n.l. persoonlijk een half millioen gekost, een bedrag, dat in dien tijd nog veel meer beteekende dan tegen-	1933	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Berg, C.R. van den,	"Laatste woorden Oranje historisch" in: *Reformatorisch Dagblad*, 22 juli 2009, p.15. "Het onderzoek richt zich alleen op de omstandigheden en de toedracht van de moord. De betekenisvolle laatste woorden van de prins, „Mijn God, heb medelijden met mij en dit arme volk", blijven buiten beeld, terwijl ook daarover discussie bestaat. Sommigen verwijzen ze naar het rijk der fabelen, want zo'n schot zou direct dodelijk zijn. Dus is het gebed 'apocrief', een vorm van persoonsverheerlijking. Mij lijkt dat onjuist. Bronnenonderzoek maakt namelijk duidelijk dat getuigen Oranjes laatste woorden hebben verstaan. Na de moord verlangden de Staten-Generaal een nauwkeurig verslag, dat is opgesteld door Pierre Loyseleul, de hofprediker en secretaris. Hij vermeldt dit gebed. De stalmeester Jacques de Malderee ving de prins direct op en beluisterde uit diens mond: „Ach Gott, erbarme dich meiner und des armen Volcks." Een dag later informeerde Loyseleul de koning van Frankrijk en vermeldde de bede in het Frans."	2009	APG laatste woorden moord	
Bergh, L.Ph.C. van den,	"Brief van Balthasar Geraerts aan Willem I", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Mr. Is. An. Nijhoff, vervolgd door P. Nijhoff,* 's-Gravenhage: Is. An. Nijhoff, Nieuwe Reeks, III, 1864, pp. 342-343. [Gerards] *Zie tekst artikel in pdf: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11917*	1864	APG Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bergh, S.J. van den (gedicht) & Nicolaï, W.F.G. (muziek),	Hansken van Gelder. Episode uit de dagen van Willem den Zwijger, gedicht van S.J. van den Bergh. Op Muziek gezet voor Mannenkoor, Soli en Orchest door W.F.G. Nicolaï; Klavieruittreksel van den Componist. Opus 15, [Den Haag] : F.J. Weygand & Co. (L.J. Lefèbre). Plaatdrukkers, Uitgevers en Piano Fabrijkanten van h.h. M.M. den Koning en den Koningin der Nederlanden. Eigendom der Uitgevers, 18??, 23 blz. *Met opdracht van componist en dichter aan Koning Willem III.* *Bron: Nederlands Muziek Instituut. sign. NMI 11401.* *Zie (p. 3 en 4): http://www.periodata.nl/dataweb/BerghNicolai.pdf* "Wee den Geuzen, zoo zij dagen: op ons slagzwaard zweeft de dood; zwanger is de buks van 't lood, dat als kaf ze weg zal vagen. wee, wie 's Konings troon belagen! 't Eervergeten muiterbroed: zal vergaan in eigen bloed: Wee den Geuzen, zoo zij dagen!" "Welk een taal! Straks is ons de zegepraal. Als mijn toeleg maar mag slagen: voor den Prins op kondschap uit, durf ik lijf en leven wagen. Wis de spanjaard wordt gestuit: ras vervliegt zijn hoop op buit, nog voor 't morgendagen." (3/4)	18??	LTM muziek mannenkoor	
Bergh, S.J. van den,	"Willem de Eerste, naar aanleiding eener schilderij van den Heer Israëls", in: *Aurora. Jaarboekje voor 1856*. Uitgegeven door S.J. van den Bergh, Haarlem: A.C. Kruseman, pp. 193-196. *Met gravure door D.J. Sluyter*. *(foto: http://www.periodata.nl/dataweb/GravureSluyter.jpg)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BerghGedicht.pdf* Zie ook: Jozef Israels, "Willem van Oranje verzet zich voor de eerste keer tegen de uitvoering van de decreten van de koning van Spanje." (1978) "Ontvang des dichters hulde en groet; De lauwer werd uw deel; De glorie kranst u met haar gloed, De kunst kroont uw penceel; Gevoel, Verbeelding, Heldenmoed, Gij bracht ze tot geheel! Gij hebt mijn vuurge beê verstaan, Mijn wensch bekroond — en 'k staar Verrukt den Eersten Willem aan, Den vrijheidsmartelaar; Mijn Hollandsch hart is ruim voldaan : Uw rijk tafreel is waar." (193)	1855	BKD LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bergh, W.J. van den,	"Het Wilhelmus van Nassouwe. De afkomst van Willem de Zwijger", in: *Nieuw-Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond.* Groep Nederlandsch-Indië. 1e jrg, nr 2, Mei 1941, pp. 12-16. *Vgl. Willem de Zwijger herdenking te Bandoeng op 24 April 1933.* "De aanleiding tot het schrijven van dit artikel in ons Indisch Verbondsblad „Nieuw Neerlandia" is geweest een ingezonden stuk in „Vrij Nederland", in hetwelk de heer R. van Ingen namens talrijke leden van „Neerlandia", de Nederlandsche Vereeniging te Londen, op geestdriftige wijze te kennen geeft in den aanhef van het Wilhelmus van Nassouwe reeds sinds jaren te hebben gezongen van Dietschen instede van Duitschen bloet. Dit was hem en de zijnen 30-40 jaar geleden op school geleerd. Mocht dit niet juist zijn, zoo schrijft hij, „laat ons er dan een eind aan maken. Zingen wij liever van Hollandsch, Russisch of ander bloed! Maar in geen geval Duitsch!" Met dezen hartekreet zullen vele Nederlanders en Nederlandsch sprekenden instemmen. De redactie van „Vrij Nederland" doet zulks echter niet; zij ziet geen reden, zoo schrijft zij, „tot vervalsching van het meer dan 350 jaar oude Wilhelmus bij te dragen, omdat wij nu met de Duitschers oorlog hebben. Willem de Zwijger heeft beter aan ons verdiend dan dat wij zijn afkomst verdoezelen, die hij zelf niet wenschte te verdoezelen". Ziehier, geachte lezers, een staaltje van slechte voorlichting, voortspruitend uit een verbluffend gebrek aan historische kennis, dat helaas niet alleen staat. Ook anderen hoort men nog weleens spreken van de „Duitsche afkomst" van den Prins. Willem van Oranje, den grondlegger onzer dynastie, waarvan onze Koningin thans het elfde regeerend lid is, wordt aldus onrecht aangedaan. Een beknopte historische uiteenzetting moge hier volgen." (12/3) "Willem van Oranje was inderdaad van Nederlandschen stam. Reeds in het begin van ons volkslied heet het „Wilhelmus van Nassouwe ben ik van Duytschen bloet". Duytsch beteekent hier Nederlandsch, in tegenstelling tot Hoogduytsch (vgl. Neder-Duitsch Hervormde Kerk), en die uitlating kon Willem in den mond worden gelegd, omdat hij afstamde van den tak der Nassau's, waartoe ook Engelbrecht behoorde, die, gelijk wij hebben gezien, in 1404 met de Nederlandsche jonkvrouwe Johanna van Polanen was gehuwd. Uit deze lijn kwam Oranje voort; zoo was hij van Neder-Duytschen, Nederlandschen bloede." (14)	1941	LTM Diets duits afkomst	
Bericht... (Pamflet),	Kurtzer Bericht Des Mörderischen, verrähterischen Verwartens, auff den Durchleuchtigen Fürsten und Herrn, Herrn Wilhelm, Printzen von Oranien, Graffen zu Nassaw, und Marggraffen zu Vere. Durch Johan Janregni, geborner Hispanier, fürgenommen, etc. Getrewlich aus Frantzösischer sprach in die hohe Deutsche gebracht. Gedruckt zu Leipzig, durch Jacob Berwaldts Erben. M.D. LXXXII. 37 blz. *Zie ook Pamflet K. 0590, Pamflet K. 0593. Alsmede Pamflet K. 0594 en Discours veritable (1582).* *Online* *http://objects.library.uu.nl/reader/index.php?obj=1874-9050&lan=nl%22#page//33/24/32/3324326380685416932069539414589501040.jpg/mode/1up* "Die Malzeit ist mit freundlichen, ehrlichen Gesprech gehalten worden, vnd vnter andern reden von der Hispanier Tyranney, wie sie in Niederland hauszgehalten hatten, fürgelauffen. Bald nach gehaltener Malzeit, ist der Herr Printz der Auffwart kammer zugangen, dadurch in sein Zimmer zu gehen, vnd seind die Herren vnd Edelleut so bey ihm gewest, gefolget, in dem gehen hat er ein jnen ein Tapezerey, daran auch Hispanische Soldaten, gewiesen. In dem ist er von einem jungen Menschen, kleiner Person, aus einem Faustrohr geschossen worden, ist aber nur mit einer Kugel geladen gewesen, vnd ist die Kugel vnter dem rechten Ohr hinein, durch den Mund gefahren, vnd bey den obern Kinbacken der lincken seite wieder herausgangen. Der Herr Printz, wie er denn nachmals offt gemelt, hat sich nicht besinnen können, was es sein möchte, vnd hat ihm gedaucht, als wenn ein Stück vom Haus einfiel, denn er nicht gedacht, getroffen oder geschossen zu sein. Aber gleichwol ist ihm das Gesicht vergangen." (A2rv)	1582	APG moordaanslag Jauregui	KurtzerBericht

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Berichten...,	Onder 'Berichten en Mededeelingen' in de *Nederlandsche Spectator* van 18 februari, 1893, nr 7, treft men onderstaande aan: "— Wij hebben weer eens melding te maken van een brochure van X. Onze lezers weten, dat de personen, die zich achter dien letter verbergen, polemiek hebben gevoerd met prof. Blok over Prins Willem I en Lodewijk van Nassau. Het is hun bekend dat prof. Blok, na te hebben aangetoond, hoe weinig X. begrip heeft van historische kritiek, er het zwijgen toe deed en hoe eenigen tijd later de heer H. J. P. A. Kiersch in 't krijt trad, om X. te bestrijden. Verbolgen dat prof. Blok zich niet meer tot antwoorden liet verleiden, schreef X. nu „Mijn laatste woord aan Dr. P. J. Blok en H. J. P. A. Kiersch (Roermond, H. van der Marck), waarin vooral de heer Kiersch onder handen wordt genomen. Om eenig denkbeeld te geven van den geest van het boekske, wijzen wij al dadelijk op blz. 7. Daar wordt met blijkbare ingenomenheid aangehaald wat een vriend van X. Schreef: "Professor Blok met de zijnen beten in 't stof, de jongeren volgden en vielen, en thans dreunt de historische bodem onder den krijgspas van 't Letzte Aufgebot. De heer Kiersch .....". 't Is vermakelijk, al is dit als hatelijkheid aan het adres van den heer Kiersch bedoeld. Ja wel ! X. gelooft heusch dat Blok cum suis uitgeput zijn neergeveld. O sancta simplicitas ! Trouwens X., die gaarne zich in de zoogenaamde naïveteit zijner tegenstanders verlustigt, heeft meer van die aardige zinnen, waarbij men niet weet waarover zich meer te verwonderen, over de grenzelooze naïveteit of de groote onkunde van den schrijver. Een paar voorbeelden. X. schrijft : »Dat de uitroeiing der ketternij (sic) voor Philips een wellust was, ontken ik ten sterkste. Het was een droevige noodzakelijkheid, een heilige plicht, ketters te betoomen, wien het een wellust was de kerk van den „antichrist" te vernietigen" enz. Dat "betoomen" is kostelijk, die brave Filips! De heer Kiersch had er aan herinnerd hoe diezelfde brave Filips een sluipmoordenaar huurde om den Zwijger uit den weg te ruimen. X. schrijft: »Hoezeer wij deze daad van Philips betreuren en verfoeien, meenen wij toch, dat zij, beschouwd in het licht van den tijd, en de hachelijke omstandigheden, waarin Philips verkeerde, in aanmerking genomen, den heer Kiersch niet wettigt, ze met den naam van moord te bestempelen, en Philips II van kouden waanzin te beschuldigen." Alweer die arme Filips, die door de hachelijke omstandigheden gedwongen werd een bravo te huren en den man door belofte van hem in den adelstand (NB.!) te verheffen tot sluipmoord over te halen, daarin door Katholieke geestelijken geholpen. Aardig is het te lezen dat X. nu nog aan den heer Kiersch verwijt . . . . te meten met twee maten. X. kan trouwens ook geestig zijn. Schrijft de heer Kiersch "Tegenover de ontzettende slachtingen der Spanjaarden treden de geuzengruwelen op den achtergrond", dan teekent X. daartegen aan : "De man is aan 't doordraven", of wel schrijft de eerste : "De Prins van Oranje, de ziel en de leider van den opstand, kan geen genade bij X. vinden", dan antwoordt deze: "Genade heeft me nooit iemand voor hem gevraagd". Dat noemen wij nu eens echt geestige repliek. Komiek is ook de zelfgenoegzaamheid, waarmede X. van zijne vroegere brochure schrijft : "X. bewees ....." En dezelfde X., die bij, vorige gelegenheden toonde niet te beseffen wat in historischen zin een bewijs is, die b.v. om Lodewijk van Nassau te kunnen beschuldigen van zijn latere schoonzuster te hebben onteerd, meende te mogen volstaan met zich op Dusseldorp te beroepen, die gezegd had dat, later te zullen bewijzen, vraagt nu telkens aan den heer Kiersch om bewijzen en trekt dan herhaaldelijk een gezicht als de vermoorde onschuld. De heer Kiersch schreef : "De geloofshaat van Calvinisten en Katholieken is voor ons even verfoeilijk". Wat antwoordt nu X. "Waaruit blijkt die geloofshaat der Katholieken, zoo geheel in strijd met de zedebeginselen der Roomsche Kerk? Verdedig uwe voor Katholieken zoo grievende beschuldiging". 't Is ook werkelijk kras als men denkt aan het uitmoorden der Albigenzen, aan den door den paus gebillijkten Bartholomeusnacht, aan de autos-da-fe, aan de gruwelen aan de Fransche Protestanten onder den vromen Lodewijk XIV bedreven, om dan nog te durven spreken van den geloofshaat der Katholieken. Wij mogen niet langer bij dit boekje stilstaan, maar kunnen de lezing zeer	1893	APG polemiek historiografie	
Berkelbach van der Sprenkel, J.W.,	De vader des Vaderlands, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1941, 31 blz. "In deze aangrijpende tijd, waarin de Europese wereld dreunt op haar grondvesten, waarin het gebouw van de Nederlandse staat, dat zo hecht scheen, tot in zijn fundamenten trilt, gaat onze blik, die immers in de stikdonkere toekomst niet kan zien, terug naar het verre verleden." (5) "Zo is dus "Willem-Vader" van zijn kinderen heengegaan en de kinderen zullen voortaan alleen hun weg moeten vinden. Wat heeft hij hun op die weg meegegeven? Allereerst een voorbeeld van trouw aan de taak die hij langzamerhand als de zijne was gaan zien. (...) Wat heeft het hem een tijd gekost, voordat hij zijn weg, de weg van het gewapend militair en diplomatiek verzet tegen zijn vorst heeft gevonden! Maar als hij in de winter van 1567 op 1568 tot de overtuiging is gekomen, dat gewapend verzet geoorloofd, neen dat het plicht is, dan is geen teleurstelling meer bij machte om hem van die weg af te brengen." (29)	1941	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Berkelbach van der Sprenkel, J.W.,	Oranje en de vestiging van de Nederlandse Staat, Amsterdam: J.M. Meulenhof, 1946. 223 blz. *Bibliografie*. "Naast deze algemene reden staat een meer speciale, die in het bizonder voor de door ons behandelde periode geldt. De traditionele vaderlandse geschiedenis spreekt, wij weten het allen, van de „Tachtigjarige Oorlog" die in 1648 eindigde en dus in 1568 begon. Zij spreekt van een „worstelstrijd tegen Spanje" en stelt het voor, alsof van het begin af het Nederlandse volk, geleid door zijn nationalen held Willem van Oranje, een oorlog voerde tegen een vreemde mogendheid. Die voorstelling nu achten wij niet geheel overeenkomstig de waarheid. De strijd tegen het regime van Philips II was oorspronkelijk een opstand van een aantal ontevredenen, revolutionnairen, tegen het overgeleverde gezag. Philips was hier „wettig" vorst en werd door de overgrote meerderheid van zijn onderdanen als zodanig beschouwd. Toen het verzet der rebellen succes had, ontstond in een gedeelte der Nederlanden, korte tijd zelfs in bijna alle Nederlandse gewesten, een revolutionnaire regering, die de wettige regering bestreed. Beide partijen hadden van het begin af hun Nederlandse aanhangers: het aantal Spanjaarden was hier nooit groot, zelfs niet in het leger van de regering. Op den duur slaagde de regering er in een groot deel der opstandige gewesten terug te winnen: wat overbleef constitueerde zich tot een republiek, die in 1648 als onafhankelijke staat erkend werd. Daar nu de mens in het algemeen, de Nederlander in het bizonder en de regeringspersoon voor allen, niet revolutionnair gezind is en zich voor zijn revolutionnaire opvattingen en daden toch altijd weer schaamt, trachtte men van het begin af de zaak zo voor te stellen of de revolutie eigenlijk herstel van de wettige toestand en bestrijding van onwettige regeringsmaatregelen was. De revolutionnaire Nederlandse regering werd zo, in de ogen van haar onderdanen en zeker in die van het nageslacht, de wettige, die de onwettige regering van Philips verdreef en met haar een Tachtigjarige oorlog voerde als vrije staat tegen vrije staat. Deze traditionele voorstelling willen wij niet volgen: wij willen de opstand als opstand zien en Oranje en de Geuzen als rebellen. Daarmede verliezen zij in veler oog misschien iets van hun gloriekroon. Ook zullen zij van hun gloriekroon verliezen als wij hen niet idealiseren als helden, maar beschrijven als gewone mensen. Het „heldenvolk der zestiende eeuwse Geuzen" is een fabel: het aantal moedige Nederlanders was in de jaren van de opstand tegen Philips II percentsgewijze niet groter dan in de jaren der Duitse bezetting. Wij weten dat er in onze dagen moedige Nederlanders waren, maar dat hun aantal gering was. Zo was het toen ook. Het komt ons voor, dat dit een troost is voor het tegenwoordige geslacht, evenals het een troost is te zien hoe revolutionnairen, door hoge idealen en liefde tot hun volk bezield, het Nederlandse staatsbestel konden vernieuwen en uit het gereedliggende, door de historie gevormde materiaal, een vrije Nederlandse staat konden opbouwen. Immers: de historie kan onze leermeesteres zijn, maar dan de ware historie." (9/10)	1946	APG	
Berthault, Paul,	"'Il tint ferme'. Sermon prêché à la Haye, le 23 avril 1933, à l'occasion du 400e anniversaire de la naissance de Guillaume le Taciturne, prince d'Orange. 19 blz. *Noten*. *Auteur was voorganger van Waalse Gemeente te Den Haag.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BerthaultSermon.pdf* "Ce qu'il y a de bon dans notre religion, mes frères, c'est que nous, protestants, nous ne cherchons pas à canoniser nos grands hommes, nous ne songeons point à en faire des saints; nous les prenons, tels qu'ils ont été; c'est d'ailleurs la raison pour laquelle nous pouvons leur rendre pleine et entière justice. Nous reconnaissons doncque, comme Luther, comme Calvin, comme Moïse, Guillaume le Taciturne a eu ses faiblesses. Mais, malgré ces faiblesses que nous déplorons, impossible de ne pas saluer en lui, avec admiration et reconnaissance envers lui, avec reconnaissance envers Dieu, non seulement le Libérateur et le Père de la Patrie, mais un des héros de notre glorieuse Réformation. Sa renommée dépasse les bornes de son pays, elle s'étend partout où règne la vraie liberté; il n'appartient pas seulement à un peuple, mais au peuple protestant tout entier. Il est un mot qui, avec la parole de mon texte, me parait résumer et sa personne et son oeuvre, un mot très-chrétien, le mot: servir. Comme Moïse, le grand serviteur de Dieu, comme le Maître qui est venu ici-bas pour servir, lui aussi a servi. Il a été le grand et fidèle serviteur de son peuple, de son Eglise et de son Dieu. AMEN." (19)	1933	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Berton, René,	Guillaume le Taciturne. Prince d'Orange. Pièce en trois actes, en vers. Représentée pour la première fois au Théâtre Antique d'Orange le 30 Juillet 1933, Paris: Éditions de "La Nouvelle Revue", 1933. 111 blz. *Het stuk is opgedragen aan Koningin Wilhelmina "à la gloire de son grand aïeul". Het exemplaar van het Gemeentearchief van Delft is nr 1 van 20 gedrukte exemplaren* sur papier pur fil lafuma *en bevat een handgeschreven opdracht van de auteur A Son Excellence Le Jonkheer J. Loudon, Ministre du Royaume des Pays-Bas à Paris.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BertonGuillaumeleTaciturne.pdf* "Mon fils, je vous transmets un grand nom sans reproche... Vous le rendrez, je sais, encore plus triomphant... Mais il faut que dans votre cœur, ô mon enfant, L'amour de deux pays doucement se mélange... Vous êtes, dès ce jour, le chef des Pays-Bas Et le comte de Nassau... Mais n'oubliez pas Que vous êtes aussi, mon fils, Prince d'Orange..." (107) (De stervende Prins richt zich hier tot zijn zoon Maurits)	1933	LTM literair toneelstuk	
Beschrijving ... /Description ...,	Beschrijving der graftombe van Willem I, Prins van Oranje, en Afbeelding van den ouden en nieuwen grafkelder in de Nieuwe Kerk te Delft; op bevel van de H.H.M.M. Heeren Staten-Generaal, in het jaar 1609, is midden in het Choor van de Nieuwe Kerk te Delft opgerigt, aan Willem I, Prins van Oranje, deze Graftombe. (Voor rekening van den Schrijver), 's-Gravenhage: Ter boekdrukkerij van A.D. Schinkel. / Description du tombeau de Guillaume I, prince d'Orange, et tableau du vieux et nouveau caveau dans l'Église Neuve à Delft, etc. (Au depens de l'Auteur), La Haye: L'Imprimerie de A.D. Schinkel. 23 blz. [1840] *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BeschrijvingGraftombe.pdf* "Onder deze Graftombe is de oude Grafkelder, door de Staten Generaal tot begraafplaats van Willem den I bestemd, maar waarin vervolgens, insgelijks zijn begraven, zijne vierde Gemalin, en zijne onmiddelijke nakomelingen; behalven echter Willem de III, deszelfs Gemalin, en zijne Moeder. Bij het overlijden van Willem den IV, is een kleinen nieuwen Grafkelder daarbij gevoegd, waarin naast de kist van Zijne Hoogheid, vervolgens geplaatst is, die van Hare Koninklijke Hoogheid Mevrouwe Anna (...) Deze tweede Grafkelder, en de oude, (in welke in 1752 de kisten in nieuw lood gelegd zijn), waren echter niet ruim genoeg om meer dan de reeds daarin geplaatste kisten te bevatten; zoodat (...) Zijne Majesteit den Koning heeft bevel gegeven, tot het bouwen van eenen nieuwen Grafkelder; waarin dan ook den 26 October 1837, is geplaatst de kist met de stoffelijke overblijfsels van wijle Hare Majesteit de Koningin, en insgelijks in 1834, is bijgezet de kist van den jongen Prins Willem oudsten zoon van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Frederik der Nederlanden. De plattegrond der drie voornoemde Grafkelders is hier bijgevoegd." (18 en 20)	1840	BKM graftombe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beschrijving...,	Beschrijving van de acht voorname episoden uit het leven van Prins Willem I, voorgesteld op de cartons van de muurschilderingen in de balconzaal van den toren te Dillenburg, s.l., s.a., 6 blz. *GAD 35 C 5 (37)* *Korte toelichtingen op de muurschilderingen, die op twee na, genomen zijn uit John Lothrop Motley, De opkomst van de Nederlandsche Republiek. Geen verwijzingen naar pagina's van ontlening.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CartonsDillenburg.pdf* "Door zijnen hond gered. De Prins had zich te Hermigny gelegerd, van waar hij beproefde versterking in Bergen, de belegerde hoofdstad van Henegouwen, te brengen. In den nacht van den 11den en 12den September 1572 waagde Don Frederik eene poging om het vijandelijke leger te overrompelen, waarin hij bij uitnemendheid slaagde en bijna den Prins zelven in handen gekregen had. Eene uitgelezene bende van 600 haakschutters, die volgens de gewoonte bij dergelijke ondernemingen over hunne wapenrusting hemden hadden aangetrokken, om elkander in de duisternis te herkennen, werd door Juliaan Romero binnen de vijandelijke verschansingen gebragt; de schildwachten worden nedergehouwen, de stoutmoedigsten gingen door Juliaan in persoon aangevoerd, terstond op den Prins los die gewapend in zijne tent sliep en even als zijne wachten in diepen slaap was. Zonder de waakzaamheid van den hond, die hem steeds als trouwe schildwacht diende, zou Willem van Oranje, op wiens schouderen al het gewigt, van het lot zijns vaderlands rustte, een smadelijke dood hebben moeten ondergaan. MOTLEY, in het aangehaalde werk." (4)	0000	BKD cartons muurschildering en Dillenburg	
Beschrijving...,	Beschrijving der prachtige graftombe van Willem I, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz. Nieuwe Uitgave, Delft: P. de Groot, ca. 1825. 16 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PrachtigeGraftombe.pdf* "Deze Vorstelijke Graftombe is, op order van de STATEN GENERAAL, door den beroemden Architect en Beeldhouwer *Hendrik de Keyzer*, in den jare 1609 begonnen, en in 1622 voltooid. In den beginne was dezelve aanbesteed voor 28000 Guldens, en eene vereering van 1000 Daalders; doch, door het omvallen van de Faam, veroorzaakt door den kunstigen en rnoeijelijken stand van dit metalen Beeld, heeft het nog eenige Duizend Guldens meer gekost." (2)	1825	BKM graftombe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beschrijving...,	Beschrijving der graftombe van Willem I, Prins van Oranje Nassau. Te Delft, Delft: J. van Oel Jr, 1880. 16 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GraftombevanWillemI.pdf* "Vóór het jaar 1795 hingen er, tegen de kerkmuren in de rondte boven deze Tombe, de onderscheidene wapenschilden der in den, onder dezelve zich bevindenden, grafkelder van tijd tot tijd geplaatste Vorsten en Vorstinnen van dat zoo Doorluchtig Huis, met derzelver kwartieren, degens, handschoenen, sporen en verdere attributen,...." (12)	1880	BKM graftombe	
Beschrijving...,	Beschrijving der schilderijen in de Oranje-zaal van het Koninklijk Paleis, genaamd het *Huis in het Bosch*, in de nabijheid van 's Gravenhage, den held Frederik Hendrik, Prins van Oranje en Nassau, door zijne gemalin mevrouwe de prinses Amalia van Solms-Braunsfels *ter gedachtenis opgerigt*. (*voor rekening van den schrijver*) 's Gravenhage / Amsterdam: De Gebroeders Van Cleef. 1821. 84 blz. + plattegrond. *Nederlandse en Franse tekst*. = Description des tableaux dans la salle du Palais Royal, nommé la Maison du Bois, près La Haye, érigé à la mémoire du héros Fréderic Henri, prince d'Orange et de Nassau, par son épouse madame la princesse Amélie de Solms-Braunfels. *Zie: http://www.wga.hu/frames-e.html?/html/e/everding/caesar/index.html* "Het stuk gemerkt A.B. in de grondteekening boven de deur aan de de regterhand van den ingang verbeeldt de geboorte van Prins Frederik Hendrik. Pallas heeft in haar schild het kind op het oogenblik zijner geboorte, van deszelfs moeder Louise de Coligny, ontvangen die voor aan, in eenen zetel met rijke stof behangen, is gezeten. Prins Willem de Eerste zit achter Pallas, in eenen stoel met goud laken bekleed, in de schaduw van een kostelijk geborduurd kleed, hetwelk door kinderen wordt vastgehouden; hij heeft zijnen opperbevelhebber-staf in de regterhand, tot een teeken dat hij nog in leven was; naast hem staat een doods geraamte, hem met eenen pijl dreigende; zonder twijfel zijnen zoo naastbij zijnde dood te kennen gevende, want deze zijnen zoon was slechts vijf maanden en veertien dagen oud, toen bij verraderlijk vermoord werd." (8-12)	1821	BKD iconografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beschryvinge...,	De beschryvinge der begravinge van Willem den I. *Prins van Oranje*. By gelegenheid van 't Smertelijk en ontydig Afsterven, van zyn Doorluchtige Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso, Prinse van Oranje, Erf-stadhouder Capitein en Admiraal Generaal, &c. &c. &c. herdrukt, Amsterdam: By Steven van Estveldt, Boekverkoper in de Beursteeg, 1751. 8 blz. *Bevat een beschrijving van de begrafenisstoet, gevolgd door een uitvoerige beschrijving van de graftombe. Niet in Knuttel of in Van Alfen. GAD 36 A 1. Etiket op bewaarmap vermeldt: [i.e. Willem IV]. Dit is onjuist.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/beschryvingebegravinge1751.pdf* "Alle de Figuren zyn zelver met de handen van de voornoemde Meester Hendrik de Keyzer gemaakt : De steen al ’t zamen Natuurlyk en niet Artificeel. Dit is zo schoon en cierlyk werk als ergens te vinden is en komen dagelyks van alle verre plaatzen, nog veele luiden om ‘t zelve te bezichtigen verwondert zynde, niet alleen van de cierlykheid deszelfs, maar die verstand hebben, van de konste, zyn ook verwondert van de uitnemende Konste daar in gebruykt." (8)	1751	BKM begrafenis en graftombe	
Besluit...,	"Besluit van Prins Willem de Zwijger d.d. 28 October 1572, gegeven ter bescherming van de Abdij van Egmond voor haar bewoners en toebehooren", in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom van Haarlem*, deel 27, 1903, pp. 312-314. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BesluitOranjeAbdijEgmond.pdf* "..., stellen ende nemen bij desen in onse protectie, beschermenisse ende saulfvegarde de Abdije ofte Convente van Egmont met den toebehoirten, midtsgaders den Abt ende Religieusen aldaar met allen den dienaren, dienaeressen ende anderen perzoonen gheestelycke ofte weerlijcke hen toestaande oyck mede allen haeren huysen, hoeven, pachten, schueren, stallingen ende anderen goeden roerende ofte onroerende, waar die gelegen zijn oft hoedanich die wesen mogen, omme voir alle fortse gewalt ende overlast bewaert te zijn, consenterende den voirsz. Abt, dat hij in kennisse ende teecken op der voirsz. convente huysen, hoeven, pachten, schueren, stallingen en anderen goeden, sal mogen laten staen ende stellen onse wapen, soo is 't, dat wij daeromme ordonneren ende bevelen ulieden ende een iegelijcken van ulieden, bezundere verzoecken oyck allen anderen dient zoude mogen aengaen ende dese tegenwoordighe zullen gethoont worden, dat ghijlieden aen de perzoonen desz voorsz. Abts ende Religieusen en midtsgaders allen den boveng. perzoonen met der Convent huysen, hoeven, pachten schueren ende stallingen voorsz. nyet en doet ofte en laet doen eenigh gewalt ofte fortsse ende overlast, noch oyck aen haer lieder beesten en anderen goeden meublen ofte immeublen voorsz. eenige schade, hinder, letsel ofte molestatie met affnemen ende wechvoeren derzelver op pene van gehouden te worden voir overtreeders van dese onse beschermenisse ende saulfveguarde ende voir zulcks gestraft te worden naer gelegentheyt van misdade,..." (313)	1903	GKS APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Betsy,	Prins Willem van Oranje. De vader des vaderlands. Bij de herdenking van zijn 400sten geboortedag, 1533 - 24 april 1933 voor jong Nederland. (Met illustraties en omslag van M.C.A. Meischke), Rotterdam: N.V. J.M. Bredée's Boekhandel en Uitgevers-Mij, 1933. 104 blz. *Noten.* *Betsy is ps. van Mej. B. de Heer.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BetsyPrinsWillem.pdf* "En de vergelding zou vrééselijk zijn. Hij zou Alva zenden, den ijzeren hertog, den knapsten en meest gevreesden veldheer van zijn tijd, even hard, en streng, en wreed, en dweepziek als zijn koninklijken meester. Die zou een strafgericht komen houden, dat zoowel de bedrijvers als de nietbeletters van het kwaad treffen en aan alle ketterij voorgoed een einde maken zou. Straks gaat het gerucht al door het land: „Alva komt!" en iedereen weet, dat dit niet veel goeds beteekent. Duizenden vluchten de grenzen over. Velen, die zich bij de protestanten gevoegd hadden, worden uit angst weer roomsch. De Prins weet door een geheim bericht uit Spanje, dat ook zijn doodvonnis geteekend is. Wat zal hij doen? 't Gaat hem aan het hart, het volk in den nood te verlaten. En toch — blijven zou nutteloos, ja roekeloos zijn. De toestand is niet meer te redden. Hij staat zoo goed als alleen. De Duitsche vorsten, wier tusschenkomst hij door graaf Lodewijk reeds herhaaldelijk heeft ingeroepen, houden zich afzijdig. De vrienden zijn bijna allen in hun schelp gekropen en hebben, op bevel van de landvoogdes, den Koning opnieuw trouw gezworen. De Prins kàn dit niet onvoorwaardelijk; acht het ook niet noodig. Hij heeft zijn vroegeren eed van trouw immers nooit gebroken. Nogmaals vraagt hij zijn ontslag. Margaretha weigert. Zij moet hem aan het lijntje houden tot Alva's komst. Oranje mag in geen geval aan 's Konings wraak ontsnappen. De Prins voorziet den toeleg, en zijn besluit staat nu vast. Hij moet heengaan en waarschuwt ook zijn vrienden Egmond en Hoorne dringend, zijn voorbeeld te volgen, maar dezen zien het niet zoo ernstig in en vertrouwen nog altijd op 's Konings rechtvaardigheid. Oranje is niet zoo lichtgeloovig. Hij verlaat Antwerpen, nadat hij er eerst nog met groot levensgevaar een oproer heeft helpen stillen, en gaat dan naar Breda, waar hij afscheid neemt van zijn oudsten zoon, Filips Willem, die nu twaalf jaar is en te Leuven studeert. Arme Vader! Had hij kunnen vermoeden, dat zij elkander nooit zouden weerzien, hij zou hem wel meegenomen hebben in plaats van hem naar Leuven terug te laten gaan. Te Breda schrijft hij zijn afscheidsbrieven aan Egmond en Hoorne, „tot betere tijden"; ook aan Margaretha, en een aan den Koning, waarin hij nogmaals zijn ontslag aanbiedt. Hij laat zijn kostbaarheden bijeen pakken. En dan, 22 April 1567, verlaat Prins Willem van Oranje met zijn gezin en een groot gevolg, als vluchteling het land, waar hij vóór drie en twintig jaren, als kleine, vroolijke jongen vol illusies, voor 't eerst den voet had gezet. Veertien dagen later kwam hij met heel zijn stoet op den Dillenburg aan, bij zijn moeder, en zijn broer Jan, die er nu de bezitter van was." (44/5) "Van uit de eetzaal klinkt vroolijk gepraat. 't Is nu twee uur. De maaltijd is geëindigd, — Daar gaat de deur open.... De Prins, nog in gesprek met den burgemeester van Leeuwarden, den eenigen gast dien middag, verlaat langzaam de kamer en begeeft zich al pratend naar de trap. Hij heeft den voet al op de trede ...	1933	APG LTM literair historische roman	
Bettink, G.J.,	"De prins en de zee", in: *Tijdschrift van de Koninklijke Nederlandsche Vereeniging "Onze Vloot"*, jrg 25, afl. 5, Mei 1933, pp. 63-65. "Zeker zullen de Redactie nog meerdere stukken, nu alles in het teeken van den Prins staat, toestroomen. Bijgaand stukje meenen wij haar niet te mogen onthouden. Aan 't Rijksarchief te Haarlem is natuurlijk de handteekening van den Prins in officieele staatsstukken te vinden. Daartoe werd mij het dossier Ruychaver, den welbekenden Watergeus en kapitein der oorlogsvloot van den Prins ter hand gesteld. De inhoudsopgave meldt niet minder dan 120 nummers, waarvan niet alle de signatuur van den Prins dragen. Ook de namen van Dirk Sonoy en Jacob Cabeljauw, burgemeester van Oudenaarden komen voor. Een kleine toelichting zal evenwel van waarde zijn. Een volledige tekst erbij te geven is onnoodig, omdat de geschiedenis der Marine van de Jonge elk treffen in oorzaak, verloop en gevolgen, nauwkeurig beschrijft. Het dossier Ruychhaver bevat „Papieren, brieven commissien en andere missiven van zaliger gedachtenisse hopman, colonel ende overste Ruychhaver inhoudende genougd (nagenoge) alle zijne handelingen ende feyten van wapenen van den jare 1511 tot November anno 1577, dat hij in den Heere gerust ende binnen Amsterdamme verslagen is." Niet alle kunnen hier genoemd worden. We beperken ons tot no. 1 Commissie door Commissarissen des Prinsen van Oranje aan Ruyckhaver gegeven om al de oorlogsschepen des Hertogen van Alva zoo in het Vlie als elders liggende te overvallen, bekrijgen en in brand te steken. 10 Juni 1570. 2. Rekening van het aandeel des Prinsen van Oranje in den buit door Ruyckhaver gemaakt en uitbetaald aan den commissaris van den Prins J. Basius, 21 Juli 1570. 3. Copie van de aanstelling van Jonker Lancelot van Brederode en Adriaan Menninck tot Oversten en Kapiteinen Generaal over de Oorlogsschepen. Gelijk men weet vormden de Watergeuzen de Marine van den Prins. Vertelde de geschiedenis reeds, dat ze zich vaak gedroegen als vrijbuiters, brief no. 115, bewijst zeker wel, dat ze in den Noordwesthoek van Noord-Brabant niet alleen de boeren lastig vallen, maar zelfs den rentmeester plagen. Vandaar 's Prinsen bedreiging. Adres: Den Eersamen Vromen Onzen Lieven Bijzonderen. *Aan Renoy en Pieter van Ghent* Lieutenant van Cap Ruychacer. Die Prince van Oraignen, Grave van Nassau en Heer ende Baron van Breda, van Diest enz. Edele Erentfeste Lieve bezondere. Wij verhoren hoe langer hoe meerder de groote overlasten Dye by Ulieden committenten soldaten zyn doende aan de arme huysluyden op het eylant van den Clundaert Fynaerst Ruygenhil en daeromtrent. Oock alsoo dat se met U vloten tot meermalen den rentmeester by hoopen ende Rotten in huys gevallen en oock onzen domevnen hem affdringen zoodat zy heur nyet en schamen alle moetwil aldaer te bedryven, zonder dat ghy U in het minste ofte meeste eenige straffe of justicie administreert over al sulcke moetwilligheyt. Daarom soo hebben wij U wel willen vermanen alsulcke misusen (misdrijven) te straffen, U soldaten van den huyslieden (boerenbevolking) te houden en U mitte Ingelanden t'accommoderen offte wy zullen mitterdaet aen U verhalen en U doen straffen andre tot exemple.	1933	MLG geuzen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beurs, A.M. de,	Vader Willem. Concept voor een Openluchtspel, op te voeren ter gelegenheid van het regeringsjubileum van H.M. De Koningin op 31 aug. 1948. Typescript, 17 blz. *GAD: 35 C 4 (10)* "Tweede Tafereel. De wacht van het Prinsenhof komt in haar geheel naar buiten en stelt zich op aan de ingang van de tuin, langs het pad. Een hoornblazer geeft een kort signaal, door de poort komt een gezelschap, bestaande uit: De Prins van Oranje, Christiaan Huyghens, hofprediker De Villiers, Marnix van St. Aldegonde, Een geheimschrijver en enkele edelvrouwen, w.o. één die een fraaie hond meevoert. Daarachter stalmeester en enkele lieden, die koffers dragen. De prins van Oranje loopt alleen voorop, in een kalme houding, schijnbaar verdiept in gedachten. Het gehele gezelschap is zwijgzaam, men onderhoudt zich slechts nu en dan met een enkele opmerking. De Prins ziet er ziekelijk uit. Terwijl de prins blijft staan en opziet naar de gebouwen rond hem heen, gaat het overige gezelschap langs het tuinpad naar binnen. De wacht staat roerloos, enkele soldaten komen de hof binnen en blijven op een afstand staan. De prins ziet om zich heen en peinst. *stem microfoon:* Geld --- en nog zal ik het redden. Schepen bouwen, mannen werven, munitie kopen --- geld, geld, geld en ik bezit geen ducaat meer! Doch het is alles het land uit en men kan geen brood maken van de kruimels die onder de tafel liggen. Wie zal mij helpen in de nood des vaderlands? *Noodlotsfiguur:* Hoe zal het zijn en hoe zal het worden? Zal het noodlot zijn gruwelijk spel blijven spelen en voortgaan met hem die zich inzet voor het behoud van de menselijke waardigheid? Het is als een duistere schaduw, dreiging en beklemming met zich voerend als een fatum!! Gedurende deze tekst speelt de prins pantomine, de wacht en de soldaten luisteren toe, nu en dan licht reagerend op de tekst. De Prins gaat langzaam naar binnen. De wacht rukt in." (4)	1948	LTM openluchtspel literair drama	
Beydals, P.,	"Willem van Oranje te Delft", in: *De Nederlander*, 9 febr. 1937, extra bijblad. "Delft en omgeving", 's-Gravenhage, 1937. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BeydalsOranjeinDelft.pdf* "Op 18 Oct. 1572 schrijft hij uit Zwolle aan zijn broeder Jan van Nassau, dat hij besloten is zich naar Holland en Zeeland te begeven om den toestand daar zoo goed mogelijk te onderhouden, overwogen hebbende: "de faire illecq ma sépulture". Deze passage wordt door de geschiedschrijvers letterlijk opgevat en vertaald: "om er mijn graf te vinden". (...) Bedoelde Willem van Oranje een sombere voorspelling of is "de faire illecq ma sépulture" overdrachtelijk te vertalen door: "hier mijn uitvaart te doen" (een beteekenis die het Woordenboek der Nederlandsche taal ook aan sépulture geeft) of is de zin te verklaren: "mij daar (in Holland) in te graven, te nestelen."	1937	APG Delftse jaren	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beyen, Marnix,	"Oranje. Kleur van eenheid en verdeeldheid", in Jo Tollebeek & Henk te Velde (red.), *Het geheugen van de Lage Landen*, Hilversum: Verloren, 2009, pp. 181-187. ill. *Literatuur*. "In deze omstandigheden veranderde ook de historische beeldvorming van Willem van Oranje aanzienlijk. Was de driehonderdste verjaardag van zijn dood, in 1884, nog getekend door levensbeschouwelijke verdeeldheid, dan schaarden de verschillende Nederlandse volksdelen zich bij de vierhonderdste verjaardag van zijn geboorte, in 1933, eendrachtig achter de "Vader des Vaderlands". Dat gegeven is des te opmerkelijker omdat de wetenschappelijke geschiedschrijving over de Nederlandse Opstand gedurende dezelfde periode onderhevig was aan wat de Nederlandse historicus Jan Romein "vergruizing" zou noemen. De mythe Oranje trok zich weinig aan van de historische onzekerheden over zijn figuur. Door vooral zijn erasmiaanse geestesgesteldheid in de verf te stellen, konden zelfs de Nederlandse katholieken Willem van Oranje in hun pantheon inlijven. De figuur van Willem van Oranje bevorderde de Nederlandse eenheid, maar de kleur oranje bleef voor verdeeldheid zorgen. Steeds meer Nederlanders vonden dat het oranje opnieuw een plaats verdiende in de Nederlandse vlag, maar omdat de zelfverklaarde facisten van de NSB er het hardst om schreeuwden, kwam dat er niet van. In februari 1937 werd het rood-wit-blauw officieel uitgeroepen tot de vlag van Nederland. Dat was des te pijnlijker voor de voorstanders omdat de Zuid-Afrikaanse Unie in 1928 wél voor het oranje-blanje-bleu had geopteerd. Maar de wraak van oranje was zoet. Gebannen uit de officiele vlag drong de kleur zich gaandeweg alléén op. De Oranjecultus die de Nederlands-nationalistische opstoot tijdens de Tweede Wereldoorlog onderbouwde, was hier niet vreemd aan. Dat ook in collaboratiegezinde kringen intens met Oranje was gedweept, werd na de Tweede Wereldoorlog wél door de vingers gezien. Van het fascisme ging toen immers geen dreiging meer uit." (183) "NEDERLAND KLEURT ORANJE, BELGIË KLEURT NIET Toen de rechts-populistische politicus Geert Wilders in juli 2008 met een manifest in de Vlaamse kranten probeerde steun te werven voor zijn Groot-Nederlands project, verwees hij uitvoerig naar Willem van Oranjes Groot-Nederlandse droom. Daarmee overschatte hij ongetwijfeld de weerklank die Oranje vandaag in Vlaanderen heeft. Terwijl de figuur, maar vooral de kleur in Nederland gedurende de voorbije eeuw tot algemeen herkenbare symbolen van eenheid zijn uitgegroeid, hebben zij in de Belgische geschiedenis altijd als vehikel gediend voor concrete, particuliere politieke doeleinden. Oranje werd door de liberalen ingezet tegen de katholieken, door radicale Vlaams-nationalisten tegen cultuurflaminganten, door de voorwaardelijke tegen de onvoorwaardelijke collaborateurs. Willem van Oranje is in de Belgische verbeeldingswereld nooit uitgegroeid tot een algemeen gedeeld patrimonium. Toen in de jaren 1980 de Nederlands-Vlaamse televisiereeks *Willem van Oranje* werd uitgezonden, heeft zij in Vlaanderen ongetwijfeld nauwelijks nationalistische sentimenten veroorzaakt. Maar misschien is het op zich al opzienbarend dat Willem sinds het einde van de negentiende eeuw in België nauwelijks nog negatieve gevoelens veroorzaakt. Was hij immers niet de grondlegger van de dynastie waartégen het onafhankelijke België is ontstaan? En is de kleur waarmee hij wordt verbonden niet dé kleur waarrond een naburige natie zich voortdurend zelfbewust aan de buitenwereld toont op een manier die de Belgische verdeeldheid alleen maar sterker in de verf kan stellen? " (187)	2009	APG Groot Nederland	
Beyer, Gerrit,	"Jacob Simonszoon de Ryk, aen Willem den Eersten, Prins van Oranje", in: *Proeven van poëtische mengelstoffen door het dichtlievende kunstgenootschap onder de spreuk: Kunstliefde spaart geen vlijt, en Prijsvaars*. Te Leyden, Bij C. van Hoogeveen, Junior. Zevende deel, 1780, pp. 158-163. *Online in Jacobus Kok, Vaderlandsch Woordenboek, 1792, deel, 27, pp. 284-288.* "Ik schrijf, doorluchte Vorst! deez' brief u uit den Briel; Denk, denk niet meer: DE RYK zwerft troostloos op de stroomen, En vindt in Nederland geen verblijf dan op zijn Kiel; ô Neen, mijn Prins! God lof! de Briel is ingenoomen. Geheel de vloot ligt thans geänkerd voor den wal. God lof! die stad heeft reeds Oranjes zij' gekooren! Gij schrikt ... ik weet, dat u deez' maer' ontzetten zal; Doch, schep nu moed: de hoop op Vrijheid is gebooren! De Spanjaerd vlugtte. — wij zijn meester van de stad; En, onzer aller trouw, hoe 't gae, zal nooit bezwijken, Al dreigde ons Alva zelfs met galg en strop en rad; Wij zullen voor Bossu de Oranje vlag niet strijken." (158) [284]	1780	LTM	Beijer Ryk aen Oranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Beyerman, J.J.,	"Revindicatoir beslag op "afgedwaalde" archiefstukken een eeuw geleden", in: *Nederlands Archievenblad. Tijdschrift van de Vereniging van Archivarissen in Nederland*. Jrg 67, Groningen: N.V. Erven B. van der Kamp, 1963, pp. 63-64. "In de in het derde deel van Fruins Verspreide Geschriften voorkomende bijdrage De oude verhalen van den moord van Prins Willem I komt op bladzijde 79 een passage voor over het terugvinden van enige op die moord betrekking hebbende archiefstukken, die ik hier, als inleiding op hetgeen ik daarover in enige nummers der Dordrechtsche Courant van maart 1862 heb gevonden, laat volgen: 'De verhooren van den moordenaar, niet minder belangrijk dan zijn confessie, maar die bij den brand van het Delftsche stadhuis in 1618 spoorloos verloren schenen te zijn, kwamen in het voorjaar van 1862 plotseling te voorschijn op een boekverkooping in Den Haag, en dat niet in afschrift, maar in het oorspronkelijk, en ook vergezeld van de wezenlijke autograaf der confessie. Die stukken waren sedert onheuglijken tijd in het bezit eener regentenfamilie, die er de waarde niet van vermoed had en ze thans, nu de regeering er onder den verkooper beslag op legde en ze als rijkseigendom terugvorderde, zonder tegenstreven overgaf'. Ik laat nu de drie berichten over deze zaak, die ik in de nummers van de Dordrechtsche Courant van 6, 13 en 22 maart 1862, en waarvan het eerste ontleend is aan 'Het Nieuwe Dagblad van 's-Gravenhage', volgen. Eerst dat van 6 maart. 'Men zal zich herinneren, dat in den catalogus der belangrijke verkooping, welke dezer dagen bij de boekhandelaars van Doorn en Zoon te 's-Gravenhage zal worden gehouden, voorkomen de eigenhandige confessie van Balthazar Gerardts en een ander tot zijn geding betrekkelijk stuk. Thans vernemen wij, van een doorgaans goed ingelichte zijde, dat door den staat der Nederlanden aanspraak wordt gemaakt op het eigendomsregt dier bescheiden en dat derhalve namens den staat, op die belangrijke documenten onder handen der verkoopers beslag is gelegd'. Het tweede bericht luidt: 'Men verneemt nader met betrekking tot de in veiling gebrachte, doch thans onder revindicatoir arrest liggende confessie van Balthazar Gerardts, dat de boekverkooper van Doorn is opgeroepen bij den hoogen raad, ten einde het voormelde beslag door de staat gelegd, te hooren van waarde verklaren'. Maar: 'Eind goed, al goed': het derde bericht luidt gelukkig: 'Het geschil omtrent de officieële stukken van Balthazar Gerardts is in der minne geschikt, daar de bezitter ze aan het rijk heeft afgestaan'. Zoals zo vaak, geldt ook hier het oude 'Nil novi sub sole'. De kwestie van het eigendomsrecht op 'afgedwaalde' archiefstukken, dat de reden van verwerping door de Eerste Kamer der Staten-Generaal van het ontwerp ener nieuwe Archiefwet is geweest, is dus ook een eeuw geleden reeds een ogenblik actueel geweest." (63)	1963	APG moord archiefstukken	
Bijdragen...,	Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 553-748. *Themanummer Willem van Oranje. Alle artikelen van dit nummer zijn in deze bibliografie opgenomen.* "Woord Vooraf Op 10 juli 1584 werd Willem van Oranje vermoord. Het jaar 1984 was derhalve een Oranje-herdenkingsjaar. Ook het Nederlands Historisch Genootschap droeg daaraan het zijne bij. Zo werd ondermeer het op 4 en 5 juni te Delft gehouden jaarlijks congres aan Willem van Oranje gewijd. De redactie van de Bijdragen prijst zich gelukkig de teksten van de toen gehouden voordrachten, in enkele gevallen in uitgebreide of licht aangepaste vorm, in deze aflevering te kunnen publiceren. Voor alle duidelijkheid zij opgemerkt, dat de auteurs vóór het congres geen kennis droegen van elkaars teksten. Dit verklaart de omstandigheid, dat in een enkel geval tegenovergestelde opvattingen naar voren worden gebracht zonder dat van een gedachtenwisseling of onderling reageren sprake is. Het leek voorts een aardige gedachte om in dit nummer tevens een aantal van de in verband met de herdenking verschenen publikaties over Oranje gezamenlijk (en sneller dan normaal mogelijk is) te doen bespreken. Een woord van welgemeende dank aan allen, die door hun medewerking de verschijning van deze artikelen nog in de jaargang 1984 mogelijk maakten (de auteurs en de leden van de congrescommissie in de eerste plaats) moge dit woord vooraf besluiten. De redactie" (553)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bijl, A.P.,	Een prince van Oraengien. Portret van Willem van Oranje, Kampen: Uitgeverij De Groot Goudriaan, 1995. 240 blz. ill. *Index, 2 eindnoten, bibliografie.* "Ik wil hen (christelijke leerkrachten) in herinnering brengen dat toen in 1860 de 'Vereeniging voor Christelijk Nationaal Onderwijs' werd opgericht in artikel 1 van het reglement werd vastgelegd: "dat men oprichting van scholen wenste, waarin de H. Schrift vrij en doeltreffend wordt gebruikt, en bovendien een trouwe voorstelling der volkshistorie wordt gegeven". Bij het bestuderen vooral van de meer recente literatuur trof mij de nogal kille en afstandelijke manier waarop moderne historici deze stof behandelen. Ik hoop dat deze levensschets van Willem van Oranje iets mee mag geven voor hoofd èn hart. Ik heb me er zelf in ieder geval emotioneel sterk bij betrokken gevoeld." (21)	1995	APG nationaal- prinsgezind	
Bijl, Joost,	Handschriftliche genealogisch-poetische Beschreibung des Nassau'schen Geslechtes, von den ältesten Zeiten bis zu Ende des 16. Jahrhunderts. (Aus der Manuscriptensammlung der königl. Bibliothek im Haag zum erstenmal abgedruckt.) (*sign. 123 B 23*) in Ernst Münch, Geschichte des Hauses Nassau-Oranien, Erster Band. Aachen und Leipzig: Jacob Anton Mayer, 1831, pp. 309-349. "WILELMUS PRINCEPS AURIANA, COMES NASS., VIAND., CATT., DIETZAE., MARCHIO VERAE ET VLISSINGHAE, BARO BREDAE ETC. BURGG. ANT., HOLL., ZEL., ET TRAIECTI GUBERNATOR. Parce tuis lacrumis pietas, tuque optima parce Relligio, vestro hoc extincto vindice. Natus En surgit, cujus pietas spectata per ignes, In factis immota fides, exercita bellis Dextera, in adversis constantia maxima rebus, Consiliumque sagax nullo morientur in aevo. Artibus his gravidum ingenii spectator in aulam Jam puerum AUSTRIADES adscivit Caesar, honores Atque illi merito tanta dedit indole dignos. Ast illo abrepto, gladio cum HISPANUS et igni Sæviret, premeretque fidem, BELGASque leones Temneret, hic sancto MAGNATUM foedere vinctus Triste jugum avertit, ceu murus ahenens Atrox Hinc ruit ALBANUS, duri et proscripto Regis Queis impar excul cessit ploratus. Et armis Bis licet incassum reditum tentaverit: illum Mox tamen adjutor causae revocavit inermem, Invictumque stitit Deus. Heu sicarius auras	1831	LTM poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bijlsma, B.L.,	Vader Willem. 1e Tienduizendtal, Den Haag: J.N. Voorhoeve, 1933, 16 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BijlsmaVaderWillem.pdf* "Het kon er vroolijk toegaan (op het Dillenburg van Willems jeugd. GWD) - maar, er heerschte strenge tucht. Er werd ook ijverig geleerd en gewerkt. Dikwijls kwamen er droeve, ach zoo droeve tijdingen op het slot, want het was de tijd, dat de Protestanten schier overal vervolgd werden. Menig Evangelieprediker vond in Nassau een veilig toevluchtsoord. Daar mocht niemand om zijn geloof vervolgd worden." (6)	1933	APG GKS	
Bitaubé, Paul Jérémie,	Guillaume. En dix chants, Amsterdam: chez M. Magérus, libraire, 1773. I-LVI, 342 blz. *Online* *Citaat: Zie bij Guillaume de Nassau, 1775. Hier geen Dialoog tussen de auteur en een journalist.*	1773	APG LTM dichterlijk proza	Bitaubé/Guillaume

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bitaubé, Paul Jérémie,	Willem de Eerste. In tien boeken. Door den Heere Bitaubé. Lid van de Koninklyke Academie der Wetenschappen en Fraaije Letteren. Te Berlyn. Uit het Fransch vertaald door L.P.H.J.R. (= Adriaan Kluit). Te Amsterdam by M. Magérus, boekverkooper, 1773. LXIV, 414 blz. *Vertaling van Guillaume: en dix chants.* *Een heldendicht in proza ("prose-poétique"). In zijn inleiding verdedigt de auteur deze vorm uitvoerig.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BitaubeWillemdeEerste.pdf* "Ik heb het wezenlyke der geschiedenis zo veel als my mogelyk was gevolgd, zonder aan de levendigheid des verhaals te kort te doen: maar ik heb my vryheid vergund tot de overdragt van eenige daaden, 't zy ten opzichte van de tyd, 't zy in de plaatsing des toneels. Men kan, zonder zulks, de éénheid der daad niet waarneemen. By voorbeeld: ik vertraag den dood van Egmond en Hoorne, opdat die meerder belang verwekke : de opschorting verdubbelt het : indien men den netten tyd gevolgd hadde, zou men verpligt geweest zyn dit schouwspel by verhaal te verhandelen, en het zou minder treffend geweest zyn." (XIV). "Nederland zwoegde onder het ysselykste juk. Philips had de grenspaalen der wetten verbroken: de scepter, het geheiligd teeken der Gerechtigheid, was het werktuig van den moord. Alva, nog wreeder, het zwaard der dwinglandy doende schitteren, verscheen op nieuw met een zegepraalend leger. Dit ongelukkig Volk bevind zich zonder Verdedigers. Brederode leeft niet meer. Egmond en Hoorne zyn in ketenen. Nassau, zyn voornaamste toeverlaat, wien het niet bygestaan heeft, is verwonnen. Men ontdekt zyne voetstappen niet: Alva verspreid het gerucht van zyn' dood: dat gerucht doorloopt, als een verwoestende en snelle geessel, in een oogenblik alle die Gewesten: ieder waant dit doorluchtig offer aan het staal van Alva overgeleverd te hebben. Willems graf is in hunne oogen het graf der Vryheid; en de Rhyn, de Maas en de Schelde herhaalen in hunnen langen loop de verzuchtingen der velden en steden. Alva, die zich het straffen verstaat, laat dit nieuws uitdonderen in de gevangenissen van Egmond en Hoorne : die onverschrokken mannen staan als verstyfd: in dat uur-alléén worden zy met ketenen belaaden. De Vorsten van Europa toonen Nassau hun leedwezen. Duitschland weent. Philips, in onzekerheid, schort zyne vreugd op. Maar Coligny, die by de Loire de Guisen bevecht, is gedompeld in wanhoop: zyn gantsche heirmagt neemt 'er deel in. Henrik, t'eenigen tyde het voorbeeld der Koningen zegt tegen Coligny : „ Uwe smart is te wel gegrond: een groot man ìs uit Europe verdwenen: de overéénkomst uwer gevoelens en van uwe rampen knoopte den band uwer vriendschap naauwer toe : ik had het geluk niet hem te kennen: uw mond en de Faam hebben my zyne deugden gemeld: gy ziet myne traanen: de menschlykheid verliest een' verdediger: Nederland is in slaverny..... Laat ons zyn' dood wreeken. Gy hoort het beledigend gejuich der Spanjaarden; zy vervolgen, begeleid door de Guisen, Willems Vrienden. Laat ons hunnen hoogmoed fnuiken: dit tydstip is ons gunstig: wy zullen overwinnen." (3-5)	1773	APG LTM	
Bitaubé, Paul Jérémie,	Guillaume de Nassau, ou la fondation des Provinces-Unies, Par M. Bitaubé, De l'Académie Royale des Sciences & Belles-Lettres de Berlin. Nouvelle Édition considérablement augmentée & corrigée, A Paris, Chez Prault, Imprimeur du roi, Quai de Gêvres. M.DCC.LXXV.[1-8], I-Lvi, 486 blz. *I-XVII: Dialoog tussen de auteur en een journalist. De auteur verdedigt zijn dichterlijk proza.* *Online: google books* "Conformément à ce plan, j'ai choisi une action principale, à laquelle toutes les autres sont subordonnées; cette action est, *Guillaume fondant la République des Provinces-Unies*: elle se termine donc à *l'union d'Utrecht*, & tout ce qui est au-delà n'est mis que comme en perspective." (XXIV). "CHANT PREMIER. Je chante ce Héros, qui, longtems malheureux, dépoullé de ces biens, combattant de nombreux obstacles arracha des fers de l'Espagnol les provinces du Batave, & les unit d'un lieu fortuné. En vain un Roi puissant, dont le sceptre menaçoit l'univers, s'arma de toutes ses forces pour accablé ce Héros & les provinces peu nombreuses dont il étoit le soutien : en vain les monstres de l'enfer, la Tyrannie & le Fanatisme, secondant les efforts du Monarque, plongerent de leurs bras d'airain dans le plus profond abîme cette République naissante: Le Héros repoussa cet indigne joug, leva sa tète altierre & victorieuse, & entourré de ruines, il fonda La Hollande." (1/2)	1775	APG LTM dichterlijk proza	Bitaubé/Guillaume ou la fondation

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bitaubé, Paul Jérémie,	Willem de Eerste. Prins van Oranje en Grondlegger der Nederlandsche Vrijheid. In tien Boeken door den Heere Bitaubé, Lid van de Koninklijke Academie der Wetenschappen en Fraaije Letteren. Te Berlyn. Uit het Fransch vertaald door L.P.H.J.R. (= Adriaan Kluit). Nieuwe Uitgave. Te Amsterdam, Bij Johannes Sluijter, Boekverkoper, 1778. *Zie ook: 1e editie Willem de Eerste, 1773.* "Ik zing den held, die, langen tyd ongelukkig, van zyne goederen beroofd, een aantal van verhinderingen bestrydende, de Bataafsche Provinciën aan 't Spaansche staal ontweldigde en dezelve met een' gelukkigen band verééenigde. Vergeefs wapende zich een Koning, wiens rykstaf het Heelal dreigde, om dien Held te onderdrukken. Vergeefs ploften de monsters der Helle, de Dwinglandy en het Bygeloof, dit toeneemend Gemeenebest met hunne yzeren armen in den diepsten afgrond: de Held verstiet dat onwaardig juk, hief zyn moedig en zegepraalend hoofd omhoog, en vestigde Holland; schoon omringd van puinhoopen." (1/2)	1778	APG LTM	
Blaas, P.B.M.,	"Tussen twee herdenkingsjaren (1884-1933). Het beeld van Willem van Oranje in de wetenschappelijke geschiedschrijving rond 1900" in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984,* Utrecht : HES, 1984, pp. 137-160. ill. *Noten.* "Karakter en effect van de herdenkingsjaren 1884 en 1933 vormen een duidelijke tegenstelling. De erdoor opgeroepen emoties zijn bijna tegengesteld aan elkaar. Tegenover de polariserende werking van die van 1884 steekt het nationale samenhorigheidsgevoel van 1933 opvallend af. Willem van Oranje werd in deze halve eeuw een werkelijk nationale figuur, waarin iedere groepering zijn eigen Oranje op zodanige wijze claimde dat de andere partij zich niet onmiddellijk gedwongen voelde een polariserend tegenbeeld er tegenover te stellen. De gedenkdagen van de Tachtigjarige Oorlog uit de tweede helft van de 19de eeuw (1868, 1872, 1879 en 1884) groeiden eigenlijk nooit uit tot nationale gedenkdagen. Ze hadden dikwijls een averechts effect. Wat bedoeld was om te binden actualiseerde veelal latente tegenstellingen. In 1933 was deze tweespalt-werking duidelijk verdwenen. Niet dat alle polemiek verdwenen was, maar tegenstellingen werden op de achtergrond gehouden. Het katholieke Historische Tijdschrift en de protestantse Stemmen des Tijds kwamen ieder met een eigen herdenkingsnummer uit. Verschillen bleven bestaan met name op het punt van de godsdienst van Willem van Oranje. Maar men vond elkaar toch in die ene conceptie: dat het de Prins voor alles namelijk te doen was geweest om één groot doel: de nationale bevrijding van het Spaanse juk. Daaraan waren in de katholieke visie eigenlijk al zijn beginselen ondergeschikt geweest, zelfs zijn tolerantie-beginsel. Dat vergoeilijkte in de katholieke visie van 1933 ook de dubbelzinnigheid van de Prins in godsdienstzaken. Wat hem door generaties katholieke historici aan dubbelzinnigheid of machiavellistische sluwheid verweten was, raakte op de achtergrond (zonder totaal te verdwijnen) in het beeld van Oranje als strijder voor nationale onafhankelijkheid. Pas in die Oranje kon een veelheid van partijen elkaar vinden. Kritiek op het beeld van Oranje als nationale vrijheidsstrijder behoorde in het herdenkingsjaar 1933 tot de grote uitzonderingen. Zij paste niet bij een waarlijk nationale herdenking. Slechts H.A. Enno van Gelder verstoorde in dat opzicht met zijn kritiek en visie de nationale feestvreugde. Tot deze niet onaanzienlijke veranderingen en uniformering in beeldvorming droeg een aantal factoren bij: de uiteindelijk geslaagde politieke pacificatie, het geleidelijk herstelde prestige van de Oranjemonarchie na 1890, wier nationale symboolfunctie juist in en door het verzuilingsproces aan kracht won en tenslotte ook de 'onpartijdige' liberale geschiedschrijving, die de politieke pacificatie met historische argumenten ondersteunde en er steeds meer toe neigde Oranje een onvervangbare, niet meer weg te denken plaats toe te kennen in het geheel van de nationale geschiedenis. Zij naderde hiermee de Calvinistisch-providentiële visie zonder evenwel van de Oranjes geloofshelden te maken en zo de katholieken voor het hoofd te stoten. De oud-liberale geschiedschrijving, waarover dit hoofdstuk voornamelijk gaat, bestreed in haar conciliante beeldvorming polariserende tegenbeelden en werkte zo bewust een pacificerende geesteshouding in de hand. Juist een figuur als Willem van Oranje leende zich uitstekend voor deze doelstelling." (137/8)	1984	APG historografie herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blaes, J.B. & Henne, A. (eds.),	Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas (1565-1580). Avec notice et annotations, 5 delen, (*Société de l'histoire de Belgique. Collection de mémoires relatifs à l'histoire de Belgique, XVIe siècle. nos. 3, 7, 12, 20 et 24*), Bruxelles: F. Heussner Libraire / La Haye: Martin Nijhoff Libraire (Delen 4 en 5: Bruxelles : Muquardt), 1859-1866. *Noten.* *Bevat veel gegevens over Oranje.* *Online (deel 4 en 5)* Internet Archive; overige delen:* *http://books.google.com/books?q=editions:STANFORD36105015894913&lr=&id=n4sKAAAAIAAJ&hl=nl&sa=N&start=0* "Au nombre des manuscrits appartenants à M. Le Candèle de Ghyseghem et devenus en 1838 la propriété du gouvernement, se trouvait une histoire, sans nom d'auteur, des troubles dont les Pays-Bas ont été le théâtre depuis 1565 jusqu'en 1580. Cette oeuvre, qui fait aujourd'hui partie de la Bibliothèque royale et figure au répertoire des manuscrits sons les Nos 12,941 et 12,942, se compose de deux énormes volumes in-folio, de plus de mille feuillets, écrits d'une écriture assez régulière, mais recouverts de surcharges et de corrections marginales qui modifient fréquemment le récit, soit en l'abrégeant, soit en lui donnant plus de développements. Une note latine, transcrite sur le feuillet de garde du premier volume, attribue la paternité de ces nombreuses corrections à Janus Gruterus, le bibliothécaire d'Heidelberg; elle affirme en outre que ce dernier les a transcrites de sa main (*manu suâ propriô*). On sait, en effet, que Janus Gruterus, ou plutôt Jean de Gruutere, appartenait à une famille originaire de nos provinces et dont plusieurs membres occupèrent des fonctions et remplirent des charges importantes. Les mémoires du temps mentionnent un Jean de Gruutere, secrétaire du conseil privé sous le gouvernement de Marie de Hongrie; un Charles de Gruutere, écuyer, seigneur de Croovelde, nommé bailli du Vieux-Bourg de Gand par lettres patentes données à Anvers, le 10 décembre 1579; un Jean de Gruutere, seigneur de Loovelde, échevin de Gand pendant les années 1570, 1574 et 1579, mort le 20 juillet 1580, et dont le fils Adolphe signa l'union d'Utrecht, au nom de sa ville natale, le 23 janvier 1579. Le moine Jean Ballin fournit cette liste un nouveau nom et mentionne, dans son catalogue «des faulx prophètes qui en ce temps misérable ont corrompu la Flandre par leur doctrine vénimeuse,» un Pierre de Gruutere, prédicant à Boucle, grand partisan d'Hembyse, et qui, arrêté par des soldats catholiques, fut pendu, le 13 août 1581, « pour avoir esté cause du grand trouble et de l'emprisonnement des évesques de Bruges et d'Ypre avec aultres grandz personnages. » Enfin, le père du bibliothécaire d'Heidelberg, Gautier de Gruutere, originaire d'Anvers, d'où il s'éloigna en 1566, pour cause de religion, revint dans cette ville au retour du prince d'Orange, et y remplît quelque temps les fonctions de prévôt de quartier et de commissaire des vivres. Forcé de s'expatrier une seconde fois, lorsque le prince de Parme se fût rendu maître du dernier boulevard du protestantisme aux Pays-Bas, il retourna à Middelburg où il avait passé une partie de son premier exil et où il mourut dans les premières années du dix-septième siècle. Deux faits toutefois nous sont acquis. L'auteur de cette relation des troubles des Pays-Bas, en mentionnant dans le cours de son récit, Marie de Brimeu, héritière de Meghem, employe les mots : *icelle feue dame comtesse*. Or, l'épouse de Lancelot de Berlaymont mourut le 18 avril 1605, et nous en concluons que les Mémoires anonymes furent écrits postérieurement à cette date." (VII-IX)	1866	APG bronnen	Blaes/Mémoires
Blécourt, A.S. de,	"De Zwijger, Alva en P.J. Blok", in: *Nieuwe Rotterdamsche Courant van 17 juli 1926*. Avondblad C. 1. *Online* "In de pas verschenen aflevering van de Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedernis en Oudheidkunde komt een artikel voor van de hand van mijn ambtgenoot P. J. Blok, getiteld *Moordplan tegen Alva*. En om den lezer maar dadelijk in medias res te brengen en door de verwondering en schrik heen: De bekende historicus, de biograaf van den grooten Prins Willem, beschuldigt zijn held van niets minder dan poging tot uitlokking van moord, te plegen op Alva. Men gelooft zijn oogen niet, maar het is zoo. Dat wil zeggen: het is, zoo, dat Blok deze beschuldiging uitspreekt. *Het is mijns inziens niet zoo, dat van de beschuldiging ook maar iets bewezen is*. De quaestie heeft naast een historischen, ook, en vooral, een juridischen kant. Ware dit anders, ik zou mij wèl gewacht hebben tegen een historicus als Blok te opponeeren. Blok heeft slechts één bewijsstuk, n.l. een ongeteekend briefje, welks afzender en welks geadresseerde, beiden, onbekend zijn. Dat is niet veel, dat is te min, dat is niets, zal ieder strafrechter zeggen. Het briefje bevindt zich in het huisarchief van den hertog van Berwick y Alba, nazaat van Fernando Alvares de Toledo, hertog van Alva. Hoe het er kwam, is onbekend. Het is in 't Fransch der 16e eeuw geschreven. Ik geef den inhoud hier in 't Nederlandsch weer: Mijnheer. Na het briefje, dat gij mij door dien Bourgondiër hebt laten brengen, ontving ik nu uw tweeden brief uit handen van den anderen jongen man. (Blok vat m.i. dit gedeelte verkeerd op, als hij schrijft, dat de vroegere dépêche was verloren geraakt. Volgens dezen brief kwamen beide brieven naar mijn meening in handen van den schrijver van dit antwoord.) De eerste zin van den brief loopt nog door. Ook op dit punt verschil ik van meening met Blok. Laat mij het begin er van, uitschrijven: Monsieur! Depuis la despesche du Bourguignon qu'aviez envoyé vers moy, j'ai receu par ce present garson vostre itérative, ayant auparavant esté en bien grande peine de ce que Monseigneur le Prince n'avoit riens entendu, si aviez exploicté quelque chose de ce que avoit esté commandé au dict Bourguignon vous dire de bouche. Blok sluit den zin met het woord „itérative" en begint dan een nieuwen zin. Ook bij deze lezing echter kan men niet tot de conclusie komen, dat de eerste brief zoek raakte. (...) Maar wat er ook van dit briefje zij, nooit is het verantwoord enkel op grond van één anoniem briefje als bewezen aan te nemen, dat iemand een moordaanslag beraamd heeft, of gepoogd heeft moord uit te lokken. En dat nog wel aan te nemen op grond van een anoniem briefje, waarvan men zelfs den naam van schrijver of geadresseerde niet kent. Zulk een briefje zou ten hoogste een aanwijzing van schuld kunnen opleveren. Voor het bewijs van schuld heeft men meer aanwijzingen noodig, doch die ontbreken in 't geval, door Blok behandeld. Er zijn aanwijzingen van onschuld te putten uit de nobele daden van den Vader des Vaderlands. Ons strafprocesrecht gedoogt niet op dergelijken lossen grond het schuldig uit te spreken. Het stelsel dat naar dit procesrecht de hedendaagsche rechter heeft toe te passen, als hij te oordeelen heeft over eer en goeden naam van ook slechts den geringsten zijner tijdgenooten is deugdelijk bevonden. Maar dan is het ook eisch van rechtvaardigheid dat de historicus even nauwgezet is als hij het schuldig uitspreekt over personen, die tot de geschiedenis behooren. De school van Fruin staat er met eere voor bekend de onpartijdigheid van den geschiedschrijver steeds voor oogen te hebben. Blok is na Fruin de meest bekende vertegenwoordiger van de school en op zijn roem wensch ik niets af te dingen. Maar juist daarom meende ik dat bestrijding van zijn betoog plicht was. De opmerking is niet nieuw: men kan uit onpartijdigheid partijdig worden. Dat is hier ook geschied. Blok's oordeel over Prins Willem in deze zaak is lichtvaardig en toch is het ingegeven door zucht	1926	APG moordplan van Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blécourt, A.S. de,	"De Prins medeplichtig aan moordaanslagen?", in: *Nieuwe Rotterdamsche Courant van 19 juni 1927.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BlecourtMoordplannen.pdf* "Men zal zich herinneren het artikel van Blok, moordplan tegen Alva, opgenomen in den jaargang 1926 van de Bijdragen voor Vad. Gesch. en Oudh. En mijn daartegen in de N. Rott. Cour. van 17 Juli 1926 gericht artikel "De Zwijger, Alva en P.J. Blok". Men zal zich tevens herinneren dat Blok in de N.R.C. van 24 Juli 1926 antwoordde (*Feuilleton, Avondblad C. onder de titel: Clio en de Kadi*). Thans is in de Bijdragen van 1927 van Schelven op de quastie teruggekomen met een artikel tot opschrift voerende: "Een moordplan van den vader des vaderlands?". Het betreft thans een ander plan (plan om Hertog Erich van Brunswijk uit de weg te ruimen, GWD). Was het een plan van den Prins? De heer van Schelven zegt niet, dat hij dit bewezen, slechts dat hij het waarschijnlijk acht. Ik acht het noch bewezen noch waarschijnlijk. (...) Blok achtte op grond van een door hem als echt aanvaard briefje van een onbekende aan een onbekende 's Prinsen schuld bewezen aan een moordaanslag op Alva. (...) Conclusie: Men heeft niet het recht om op grond van deze armoedige gegevens den Prins en Aldegonde te beschuldigen of te verdenken van bevordering van sluipmoord."	1927	APG moordplannen	
Bloemendal, Jan & Steenbeek, Jan Wieger,	Caspar Ens. Princeps Auriacus, sive Libertas defensa (1599) = (De prins van Oranje of de verdediging van de vrijheid). Uitgegeven, vertaald en ingeleid door Jan Bloemendal en Jan W. Steenbeek, Voorthuizen: Florivallis, 1998. 99 blz. *Noten, literatuur.* *Zie Knuttel 1051.* "Ens draagt het stuk op aan de 'orthodoxe', dat wil zeggen gereformeerde, kerken en predikanten. Wat is de theologische positie die hij in de opdracht en het stuk inneemt? Lid van de gereformeerde kerk is hij niet geweest, althans niet in Delft of voordien in Steenwijk, wel 'liefhebber'. Waarom dan toch deze opdracht? Wilde hij hiermee een verlenging van zijn aanstelling bereiken bij de visitatoren van de school, en met name bij Arent Cornelisz., die van de affaire Juliana Smits op de hoogte was, ging het hem om geldelijk gewin, of wilde hij zich alleen onder hun patronaat stellen? Dan zouden de predikanten hem door de dedicatie als het ware hun autoriteit verlenen en zo eventuele critici bij voorbaat de mond snoeren. Wat ook zijn oogmerk met de opdracht is geweest, Ens ontving vereringen voor zijn tragedie van kerkelijke instanties, namelijk van de classes Dordrecht (24 pond) en Alkmaar; van de Staten-Generaal kreeg hij op 2 februari 1599 18 gulden toegezegd." (11/2) "Waarom schreef Ens nu dit toneelstuk, met als onderwerp de moord op Oranje en als inspiratiebron Seneca? In zijn opdracht aan de predikanten spreekt hij zich uit over zijn stofkeuze: opdat wij niet vergeten welke prijs voor de vrijheid is betaald. Bovendien wil hij bij de predikanten de herinnering aan de voorbije ellende oproepen om hen en zichzelf de huidige bloei van kerk en staat des te beter te doen beseffen. God zegent namelijk rijkelijk de vrome verdedigers van de vrijheid en straft de goddeloze tirannen. Dit blijkt onder meer uit de droom van de tiran, die vrijwel geheel is overgenomen uit het bijbelboek Daniël. Daar was het koning Nebukadnesar die droomde. Deze koning onderdrukte het volk Israël. Dit is als het ware een prefiguratie, zo impliceert Ens, van de onderdrukking van het Nederlandse volk door Philips II. Zoals Nebukadnesar loon naar werken kreeg, zo zal het ook de tiran vergaan. En zoals Israël eertijds Gods uitverkoren volk was, zijn de Nederlanders dat in zijn tijd." (16)	1998	LTM toneel drama literatuur	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bloemendal, Jan,	"Daniel Heinsius, *Auriacus, sive Libertas Saucia*", in: *Nieuwsbrief van het Gezelschap van de 16de Eeuw,* nummer 10, oktober 1992, pp. 3-14. *Noten, Literatuur*. "Heinsius was niet de eerste of de laatste die zijn stof, de moord op Willem van Oranje, voor een literair doel gebruikte. Eerder was al een epos verschenen van de hand van Georgius Benedicti Wertelo, dat wel genoemd wordt als een van de bronnen van Heinsius en twee Latijnse drama's door Toussaint Sailly en Caspar Ens. Heinsius' *Auriacus* zette een lange traditie in van Oranjestukken, vanaf de bewerkingen door Jacob Duym (1606), Gijsbert van Hogendorp (1617) en een Neolatijnse van Jacob van Zevecote (1623), tot aan de t.v.-serie over Willem van Oranje uit 1984, waarin Jeroen Krabbé een geheel andere Vader des Vaderlands neerzette dan voordien gebruikelijk. Het ligt in de bedoeling een tekstuitgave met vertaling, inleiding en commentaar te maken van Heinsius' tragedie. Hiermee zou een lacune gevuld worden. In de eerste plaats is het namelijk een toneelstuk van een grote en invloedrijke theoreticus. Theorie en praktijk kan men aan elkaar toetsen, iets wat des te aardiger is omdat Heinsius nog niet de druk had van een theoreticus te zijn die het in de praktijk ook goed moet doen. Ten tweede is het een stuk van een dichter die ook op andere fronten (Nederlands) invloed had. Tot slot is het een schakel in de toneeltraditie door de directe navolgingen; maar ook indirect heeft het zijn invloed doen gelden. Het is bijvoorbeeld door Hooft gekend en bewonderd en waarschijnlijk ook wel nagevolgd." (3)	1992	LTM Toneel, drama	
Bloemendal, Jan,	"Willem van Oranje: een Hercules op de Leidse Planken", in: *De zeventiende eeuw. Speciaal nummer: De Nederlandse Opstand in cultuurhistorisch perspectief*, jrg 10, nr 1, Hilversum: Verloren, 1994, pp. 159-168. *Noten*. *Online* "In de loop der tijden zijn er veel visies gegeven op Willem van Oranje, van belangeloze strijder voor de vrijheid tot eerzuchtige oproerkraaier, van a-religieuze weerhaan tot vrome calvinist. Nog in 1984 werd hij in een televisieserie geportretteerd als een Bourgondische hoveling die in lijfelijke genoegens opging. Een deel van de natie was niet weinig geschokt door deze verrassende kijk op de Vader des Vaderlands. Ook Heinsius' *Auriacus sive Libertas saucia* (Oranje of de verwonding van de Vrijheid) uit 1602 roept een beeld op van de titelheld. Ik zal trachten dat beeld te reconstrueren en enkele middelen te achterhalen waarvan Heinsius zich bedient om zijn held te karakteriseren. Auriacus' (Oranjes) rol is voornamelijk een literaire of beter gezegd een moreel-didactische, en heeft heel weinig binding met de historische figuur van Willem van Oranje. Dit is niet verwonderlijk in een drama als *Auriacus*, waarvan de beste karakterisering misschien nog is: filosofie in dramavorm. Heinsius zelf wijst hier al op in de opdracht aan de Staten van Holland en West-Friesland, die hij aan zijn drama laat voorafgaan: 'alleen de tragedie omvat alle lotgevallen van het menselijk leven, lotswisselingen, avonturen, gebeurtenissen en consequenties van besluiten en bovendien schenkt ze inzicht.' Natuurlijk, deze opdracht was gericht aan de Staten en zal op hen toegesneden zijn, maar ze geeft toch zeker ook de opvatting van de auteur weer. Het stuk staat volledig in de Senecaanse traditie. Zo kent het bijvoorbeeld een losse bouw, weinig actie, nauwelijks interactie tussen de personages en een in het Senecaanse drama topische *domina-nutrix*-scène. De stijl is verheven en zeer retorisch, meer dan gebruikelijk is bij een tragedie, die in het *genus sublime* geschreven dient te worden. Het drama is doorspekt met wijsheden, vervat in sententiae, kernachtige uitspraken. De samenvatting van het stuk kan heel kort zijn: Inquisitie zoekt, samen met haar zusters, de Furiën, iemand die de prins kan vermoorden. Die wordt gevonden en voert zijn plan uit. De enige echte 'actie' op het toneel is dat de prins ter aarde valt. Men heeft zich ook in het verleden beziggehouden met de rol van Oranje (Auriacus) in *Auriacus*. Ik ga voorbij aan wat Ter Horst en Vermaseren erover schreven: zij legden twintigste-eeuwse maatstaven aan bij hun beoordeling en keurden die rol dus af. Vruchtbaarder bleek het onderzoek dat uitging van de principes van de zeventiende-eeuwse dramaschrijvers zelf. In deze benadering ziet men Auriacus als een spel van de strijd tussen *virtus* en *fortuna*. De virtus wordt belichaamd door de titelheld, die in tegenspoed *constantia* vertoont. Hij heeft een verheven taak aanvaard en daardoor is zijn lot bepaald." (159)	1994	LTM toneel, drama	BloemendalOranjeHercules

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bloemendal, Jan,	Daniel Heinsius. Auriacus, sive Libertas saucia (1602). Editie met vertaling, inleiding en commentaar. An edition with translation, introduction and commentary (and with a summary in English) Deel 1 / Inleiding en tekst. Deel 2 / Commentaar, Voorthuizen: Florivallis, 1997. 369 en 363 blz. *Noten, bibliografie, naamregister.* *Proefschrift Utrecht.* "Deze editie is een kritische tekstuitgave gecombineerd met een vertaling, uitvoerige commentaar en inleiding. De bron, dat wil zeggen de uitgave uit 1602 —het bleef bij deze ene druk— wordt zoveel mogelijk intact gelaten. Alle wijzigingen ten opzichte van deze bron worden in een kritisch apparaat vermeld. In één exemplaar, dat zich thans in de bibliotheek van Universiteit Leiden bevindt, heeft de auteur eigenhandig veranderingen aangebracht ten behoeve van een eventuele tweede druk. Deze aantekeningen vonden hun plaats in hetzelfde apparaat. In deze uitgave wordt, in lijn met het huidige onderzoek binnen de historische letterkunde van het Nederlands, uitgegaan van een historische benaderingswijze. De inleiding is concentrisch opgebouwd. In de eerste drie hoofdstukken wordt de context gegeven waarin Auriacus verscheen. Deze sectie begint met een schets van Heinsius' leven en werk, waarbij de nadruk ligt op gegevens die mogelijk van belang zijn voor de interpretatie van Auriacus. Dat heeft als gevolg dat zijn levensloop en werkzaamheden tot 1602 uitvoeriger worden belicht dan die in de jaren erna. In het tweede hoofdstuk wordt de Nederlandse opstand beknopt beschreven. Er is daarbij niet naar volledigheid gestreefd, maar wel zijn de verwijzingen naar historische gebeurtenissen die Heinsius in zijn drama opnam, erin verwerkt. Enigszins uitvoeriger wordt de laatste dag van Oranje behandeld. Op deze manier kunnen de toelichtingen daaromtrent in de commentaar, in een algemeen kader worden geplaatst. Hoofdstuk 3 handelt over de literaire context waarin Auriacus is gebed. Deze context wordt gevormd door met name de tragedies die op naam staan van de Romeinse auteur Seneca en door de contemporaine theorie van J.C. Scaliger, maar niet minder door literaire werken die zich concentreren op Oranje: een epos en twee tragedies, alle in het Latijn geschreven en verschenen tussen 1584 en 1602. Dit hoofdstuk eindigt met de doelen die de auteur zich met het drama vermoedelijk heeft gesteld. De tweede serie van drie hoofdstukken concentreert zich op het werk zelf. Eerst wordt de structuur geanalyseerd in het kader van Seneca's toneel, de retorische traditie en Scaligers theorieën aangaande de opbouw van de tragedie. Belangrijker dan de structuur was voor een vroegzeventiende-eeuwse drama-auteur het geven van morele lessen, en wel door de reactie van de personages op lotswisselingen te tonen. Deze lessen, vooral de uitbeelding van de personages en hun houding ten opzichte van de slagen van de fortuin, staan centraal in het vijfde hoofdstuk. Dit is daarmee het zwaartepunt van de inleiding geworden. In het zesde hoofdstuk wordt ingegaan op de stijl, met inbegrip van de rol van de —stilistische— imitatie, het metrum en de humanistische interpunctie-gewoontes in het bijzonder in Auriacus." (13/4)	1997	LTM toneel drama literatuur	
Bloemendal, Jan,	"Rond de Vader des Vaderlands. Oranje, Heinsius en Leiden", in Karl Enenkel, Sjaak Onderdelinden & Paul J. Smith (red.), *'Typisch Nederlands'. De Nederlandse identiteit in de letterkunde,* Voorthuizen: Florivallis, 1999, pp. 10-25. *Noten.* "Willem van Oranje is de Vader des Vaderlands, die bij de gratie Gods de verdeelde Nederlanders onder zijn calvinistische vleugels samenbracht, met succes de Tachtigjarige Oorlog leidde en Nederland onafhankelijk maakte van de roomse Spaanse tirannie. Dit is zo ongeveer het beeld dat in de jaren zestig de scholieren op een Veluwse protestants-christelijke school werd voorgehouden. Aan dat beeld is sindsdien heel wat afgedaan, niet alleen door de historiografie, maar ook in bijvoorbeeld de tv-serie van Walter van der Kamp, waarin Oranje juist werd geportretteerd als een kind van zijn tijd met alle genoegens van dien, een man die partij was, en niet als Vader des Vaderlands die als een halve heilige ver boven de partijen — hoewel dichtbij de calvinisten — stond. In de recente opera François Guyon bleef Oranje doordat de aandacht vooral op de moordenaar was gericht, enigszins een flat character, maar was in diverse scènes wel de man in wie het volk zijn redder ziet: terug naar het vertrouwde beeld dus. Het gangbare beeld, met zijn wortels al in de zestiende en zeventiende eeuw, gaat uit van enkele vooronderstellingen: er is een vaderland dat vrij nauwkeurig afgebakend is, en Oranje is daarvan de Vader. Sommige werken uit de Nederlandse renaissanceletterkunde bevorderden het ontstaan van dergelijke opvattingen. Een van de literaire produkten waarin aanzetten tot dit beeld te vinden zijn, is Heinsius' Auriacus, het uitgangspunt voor deze beschouwing." (11) "Door deze grootse voorstelling van zaken vormt de Neolatijnse literatuur, onder meer Benedicti's epos en met name Heinsius' toneelstuk, een schakel in de mythevorming rond Willem van Oranje als Vader des Vaderlands en als unificerend element in de Nederlanden. Althans voor zover men mythe opvat in de bredere betekenis van historisch onhoudbaar gebleken, maar desondanks vrijwel onuitroeibaar concept. Deze visie op Oranje bagatelliseert alle problemen, waaronder financiële, die hem de verdediging van zijn bezittingen bemoeilijkten, veronachtzaamt het feit dat hij nog niet de leidsman was van een cultureel en politiek samenhangende natie, waarvan in de jaren tachtig van de zestiende eeuw nog geen sprake was, en zij gaat volledig voorbij aan de moeilijkheden die hij ondervond met zijn mede-edelen, met het volk - niet het minst met de calvinistische groeperingen daarvan - en met de Staten. Zij houdt evenmin rekening met de verscheidenheid aan reacties op Oranjes dood, die zelfs bijna tot heiligverklaring van de moordenaar Balthasar Geeraerdts leidde." (23)	1999	LTM literair drama	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bloemendal, Jan,	"Van rebel tot Vader des Vaderlands. Oranje in de vroegmoderne literatuur", in Jan Bloemendal en Paul J. Smith (red.), *De muze en de mythe. Over de literaire verwerking van het verleden,* Amersfoort: Florivallis, 2007, pp. 57-67. *Noten, bibliografie.* "De vraag wordt dan hoe het gangbare beeld - een mythe in de zin van een 'algemeen aanvaarde misvatting'- ontstond. Hoe kon het blijven bestaan? Welke implicaties had het?" (57) "Door deze grootse voorstelling van zaken vormt de Neolatijnse literatuur, onder meer Benedicti's epos en met name Heinsius' toneelstuk (Auriacus, GWD), een schakel in de mythevorming rond Willem van Oranje als Vader des vaderlands en als unificerend element in de Nederlanden. Althans voor zover men mythe opvat in de bredere betekenis van historisch onhoudbaar gebleken, maar desondanks vrijwel onuitroeibaar concept. Deze visie op Oranje bagatelliseert alle problemen, waaronder financiële, die hem de verdediging van zijn bezittingen bemoeilijkten, veronachtzaamd het feit dat hij nog niet de leidsman was van een cultureel en politiek samenhangende natie, waarvan in de jaren tachtig van de zestiende eeuw nog geen sprake was, en zij gaat volledig voorbij aan de moeilijkheden die hij ondervond met zijn mede-edelen, met zijn volk - niet het minst met de calvinistische groeperingen daarvan - en met de Staten. Zij houdt evenmin rekening met de verscheidenheid aan reacties op Oranjes dood, die zelfs bijna tot heiligverklaring van de moordenaar Balthasar Geeraerdts leidde." (64) "Hoe het ook zij, de mythe van de vader des vaderlands is zó hardnekkig gebleken, dat ze zelfs de canon van Nederland heeft gehaald. Ze is weliswaar niet ontstaan in de Latijnse *bonae litterae*, maar daardoor wel bevorderd."(66).	2007	LTM beeldvorming	
Bloemendal, Jan,	"De dramatische moord op de Vader des Vaderlands. De verhouding tussen vier typen toneel in de vroegmoderne Nederlanden", in Jan Bloemendal, A. Agnes Sneller en Mirjam de Baar (red.), *Bronnen van inspiratie. Recepties van de klassieken in de vroegmoderne Nederlanden in muziek, literatuur en beeldende kunst*, Hilversum: Verloren, 2007, pp. 99-117. ill. *Noten, literatuur.* Ook speciaal nummer van: De zeventiende eeuw (Hilversum): 23 (2007) 1, p. 99-117. Behandelde auteurs: Caspar Ens, Daniel Heinsius, Jacob Duym en Gijsbert van Hogendorp. *Online Ed. Dare* "De meeste Oranjestukken werden geschreven rond 1600. Dat is verklaarbaar omdat toen de aanslag nog actualiteitswaarde had, mede omdat de strijd die Willem van Oranje ingeleid en geleid had, werd voortgezet door zijn zoon Maurits (1567-1625). Geen van deze stukken is echter tot een nationaal drama geworden. Er is betoogd dat dit mede te maken had met het beperkte publiek waarvoor de spelen geschreven waren en met de 'literair-sociologische codering' van Oranje in elk drama. In die optiek zou het publiek dat de auteur idealiter wil bereiken, ook in het artistieke proces interveniëren, omdat de voorstellingen die de groep heeft van de realiteit en haar visie erop het scheppingsproces mede bepalen. Of dit zo sterk gesteld kan worden, is de vraag; het is in elk geval wel zo dat in historiestukken een dichter rekening moet houden met de kennis van zijn publiek en geen voorstelling van zaken kan geven die al te zeer afwijkt van het beeld dat de toeschouwers of lezers hebben. Daarbij speelt in de vier Oranjestukken die hier besproken worden een belangrijke rol dat de literaire verwerking van de figuur van Willem van Oranje wordt gekleurd door de mate van klassieke inspiratie van waaruit elke auteur zijn stuk schreef. Nu bevinden zich onder de Oranjestukken een Latijns schooldrama, een Latijnse universitaire tragedie, een rederijkersstuk en een renaissancedrama. Beantwoording van de vraag naar de intensiteit van de recepties van de klassieken in deze vier stukken kan licht werpen op de verderstrekkende vraag of deze mate van receptie bepaald is door het type tekst. Aangezien de te behandelen stukken op elkaar reageren, vormen deze een goede casus om de relaties tussen Latijnstalig en Nederlandstalig toneel na te gaan en te analyseren hoe in deze toneelvormen de klassieken werden gerecipieerd." (99-100) [113/4] "Receptie houdt eveneens selectie in. Alle vier de auteurs selecteerden uit de mogelijkheden die de stof, de traditie en het genre boden. Ens koos types met sprekende namen als Eubulus, 'Goede Raad', die in een schoolstuk niet misstonden. Heinsius koos klassiek-mythologische figuren als de Wraakgodinnen en gaf hun een zuster, de Spaanse Inquisitie die de handeling in gang zet. Duym keerde in zijn bewerking terug naar rederijkersvormen, terwijl Van Hogendorp rederijkersvormen en -personages zette naast renaissancistische. Receptie is interpretatie. De vier auteurs interpreteren de heersersfiguur zoals ze die op de persoon van Oranje toepasten, op hun eigen manier, van stoïsche tot christelijke held, maar in al deze gevallen een held. Alle vier hebben er op hun manier toe bijgedragen dat de figuur van Willem van Nassau, de prins van het verder vrij onbetekenende prinsdom Oranje, die tijdens zijn leven ook onder zijn medestanders niet onomstreden was, na zijn dood een mythische grootheid kon krijgen en bekend zou worden als de	2007	LTM	Bloemendal/DramatischeMoord

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, L.,	"Willem van Oranje herdacht 10 juli 1584 - 10 juli 1884: herdenken als polemiek", in: *Utrechtse Historische Cahiers. Uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht,* 5, 1984, nr. 2/3, pp. 65-81. ill. *Noten.* "Het was de bedoeling van dit onderzoek na te gaan hoe de herdenking van de dood van Willem van Oranje weerklank vond in de pers omstreeks 10 juli 1884. Zonder twijfel kan vastgesteld worden dat die herdenking plaats vond in een sfeer van scherpe polemiek, die soms veel weg had van een ordinaire burenruzie. Alle groeperingen blijken een zeer partijdige visie op het verleden en met name ook op Willem van Oranje te hanteren. De aktuele politieke strijd van 1884 overheerst de herdenking volledig. Het is bekend dat men in de laatste decennia van de 19de eeuw in en buiten het parlement bereid was elkaar op scherpe wijze te bestrijden. Zeker was dat het geval indien de schoolkwestie in het geding was. Dat ook de herdenking in 1884 van de sterfdag van Willem van Oranje op deze vaak verbitterde manier deel werd van de partijstrijd kan toch een verrassende konklusie geacht worden." (78)	1984	APG herdenking 1884	
Blok, L.,	"Wilhelm von Oranien und die Entstehung des nordniederländischen Staates", in: *Jahrbuch für Geschichte des Feudalismus,* X, Berlin: Akademie Verlag, 1986, pp. 275-282. *Noten.* "Wer das Leben Wilhelms von Oranien studieren möchte, bemerkt sofort, daß eine neuere niederländische Biographie fehlt. Jedoch gibt es über sein Leben und Wirken beachtenswerte Aufsätze. An erster Stelle ist die biographische Skizze von Romein aus dem Jahre 1933 zu nennen und dann der Aufsatz von Swart. Viele andere Historiker scheinen die Rolle Wilhelms von Oranien als historische Persönlichkeit zu vernachlässigen. Sie sind in den letzten Jahrzehnten vor allem bemüht gewesen, strukturelle und ideologische Prozesse in der niederländischen Revolution zu erforschen, so daß die Rolle der Persönlichkeit fast in Vergessenheit geriet. Wenn auch T. Wittman keine Oranien-Biographie geschrieben hat, so bildet seine Arbeit „Das goldene Zeitalter der Niederlande" in dieser Hinsicht eine erfreuliche Ausnahme. Er hat die Rolle Wilhelms von Oranien in der niederländischen Geschichte sehr betont und nennt ihn die zentrale Gestalt, das Symbol des niederländischen Freiheitskampfes. Dieser allgemeinen Meinung ist beizupflichten. Dabei muß aber bemerkt werden, daß die Geschichte der niederländischen Revolution und die Geschichte Oraniens nicht identisch sind. Wilhelm von Oranien verdankt seine historische Bedeutung seiner Rolle in der niederländischen Revolution und nicht umgekehrt." (275) "Der allgemeinen Kritik, wie sie Wittman formuliert, kann ich nicht beipflichten. Er behauptet, daß Wilhelm von Oranien jeden zufrieden stellen wollte. So schreibt er : „Wie so oft in der Geschichte führte die Politik, die sich auf solche Prinzipien gründete, nicht zum Erfolg." Diese Behauptung scheint nicht sachlich zu sein. Die Vorgänge in den Niederlanden in der zweiten Hälfte des 16. Jh. spiegeln tiefgreifende gesellschaftliche Veränderungen wider, in denen die gegensätzlichen Kräfte der Gesellschaft ein unsicheres, oft unter Störungen schwankendes Gleichgewicht bildeten. Eine solche Labilität verursachte zum Beispiel auch die Spaltung der Niederlande, und Wilhelm von Oranien hatte bei seinen Plänen und Aktionen sowohl die Forderungen der Kalvinisten, als auch die Belange der städtischen Herren zu berücksichtigen. Es ist schon ein etwas sonderbarer Held, der uns vorgeführt wurde. Er erlebte fast nur Niederlagen und Enttäuschungen. Und dennoch war er im Kampf gegen Spanien Organisator, Diplomat, Inspirator und nicht zuletzt Propagandist. Das Verdienst dieses „Vaders des Vaderlandes" liegt darin, daß er, wenn auch nur in Teilen der Niederlande, die Unabhängigkeit in den siebziger Jahren bewahrt hat und den Kampf in das nächste Dezennium hinüberführte. Die Erfolge, die darauf gegründet waren, hat er nicht mehr erlebt." (282).	1986	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J. (ed.),	Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven bronnen. *Werken van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*. Nieuwe serie nr 47, Utrecht: Kemink & Zoon, 1887. XIII, 210 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokCorrespondentieLodewijk.pdf* "De documenten, die ik in dezen bundel opnam, kunnen in twee deelen gescheiden worden. De brieven van, aan en over Lodewijk van Nassau vormen wel het grootste gedeelte der verzameling, die ik begon bijeen te brengen in de dagen, toen ik mij bezighield met de uitgave der Apologie van den Graaf. Zij vullen aan, wat de Archives, de Correspondance de Guillaume le Taciturne, de door den heer Kervijn de Lettenhove in zijn werk „les Huguenots et les Gueux" medegedeelde uittreksels, de door Kluckhohn uitgegeven Briefe Friedrichs des Frommen en andere bronnen opleveren voor de kennis van dezen uitstekendsten der broeders van den Prins, wiens leven reeds enkele biografen heeft gevonden, die ons echter — naar mijne meening — den man niet hebben beschreven, zoals hij werkelijk is geweest. Om van vroegere schrijvers te zwijgen, wat de overigens zoo verdienstelijke auteurs Ds. Kindermann en Dr. K. F. Ledderhose over hem hebben uitgegeven, kan weinig meer genoemd worden dan populaire voorstelling van den „held", van den „Ritter ohne Furcht und Tadel", wiens ware beteekenis voor de geschiedenis van ons land nog in het licht gesteld moet worden en die dit zoo tenvolle verdiend." (V-VI)	1887	APG Lodewijk van Nassau	
Blok, P.J.,	"Het origineel van de historie Balthazars Gerardt alias Serach", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. P.J. Blok en Dr. N. Japikse*, 's-Gravenhage: Martinus Nijhof, 5e reeks, deel X, 1923, pp. 284-288, *Noten*. *Vgl. A.H.L. Hensen, "Het latijnsch origineel van Les cruels et horribles tormens de Balthazar Gerard" (1922)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokOrigineel.pdf* "Sedert Fruin in 1884 zijn meesterlijk stuk: De oude verhalen van den moord van Prins Willem I, schreef (Verspr. Geschr. III, blz. 65 vlg.) en daarop (1893) een Naschrift (Verspr. Geschr. III, blz. 112 vlg.) had gegeven, scheen de kwestie over het origineel der katholieke Historie vrij wel uitgemaakt te zijn. Een gelukkige vondst van onzen uitgever in den catalogus van een boekhandelaar te Rome gaf aanleiding om de zaak opnieuw te onderzoeken. Onze uitgever, die indertijd ook het ms., waarover Fruin schreef, op aanwijzing van een landgenoot bij den Leidschen hoogleeraar aanbracht en sedert voortdurend naar een dergelijk pamflet zocht, vond daar namelijk een merkwaardig pamflet genoemd : Principis Auraici Guilelmi Nassovii coedis et supplicii tormentorumque, quibus Baltasar Gerardi, alias Serach, ejus interfector, Delphis Batavorum affectus est, sincera et vera narratio. Anno M. D. LXXXIIII (zonder auteur of drukplaats). Mgr. Dr. A. Hensen gaf het met een korte voorrede uit in Meded. Nederl. Hist. Inst. te Rome, II, 1922, blz. 102 vlg., verklarend te Rome niet in staat te zijn om de waarde ervan met zekerheid te bepalen, maar het te houden voor het „Latijnsch origineel" van de verschillende bij Fruin behandelde drukken. Hij verzocht mij het onderzoek hier te lande verder voort te zetten. Het is mij, na nauwkeurig onderzoek, gebleken, dat de kwestie eenigszins anders in elkander zit dan èn Fruin èn thans ook Hensen meenden. Fruin was van meening, dat het „Latijnsche origineel" van al die drukken, resp. vertalingen, gezocht moest worden in het hem door bemiddeling van Mart. Nijhoff ter kennis gekomen handschrift van de Vallicelliana te Rome (Brom, Archivalia, III, blz. 102). Hij toonde overtuigend aan, dat genoemd handschrift niet anders kon zijn dan een, zij het dan weinig zorgvuldig gemaakt, afschrift van het „discours latin faict par ung de la ville de Delft qui at vu la souffrance du patient", waarvan, een maand na den moord, Granvelle's vriend en correspondent Morillon uit Doornik, waar hij bisschop was, den kardinaal spreekt bij de toezending van een exemplaar en waarvan deze laatste melding maakt bij de toezending, nog een groote maand later, aan den Spaanschen minister Idiaquez, die het stuk aan de kloosterlingen van het Escorial ter lezing gaf ." (284/5) "Over die Historie nog een enkel woord, al heeft Fruin daarover reeds uitvoerig gehandeld. Zij is, zooals gezegd, veel uitgebreider dan de verhalen van de Vallicelliana en de Fransche, Duitsche en Italiaansche vertalingen, die daarmede — niet met de Historien en het daarvan afhankelijke thans gevonden pamflet — overeenstemmen. Zoo is de leeftijd van den moordenaar niet, zooals in de eerste categorie, op 28, maar in de Historie en ons Latijnsch pamflet beiden op 25 jaren gesteld. Zoo is de uitroep van den moordenaar in de eerste categorie kortelijk vermeld als: „Bon Dieu patientia", terwijl de tweede categorie uitvoeriger zegt: „Och goede Heere, verleent mij de gratie ende gave een volherdighe patientie", „Bon Dieu, largire michi tantum perseverantis patientiae donum", zooals in ons pamflet letterlijk te lezen is. Zoo staat aan het slot over het afgehouwen en op een staak gezette hoofd van den moordenaar niet de op de onmiddellijke opstelling van het geschrevene na de executie slaande uitdrukking, die wij boven aanhaalden, maar het op een samenstelling na verloop van eenigen tijd wijzende: „hetwelk daar gestelt zijnde veel schoonder en minlijcker om sien is geweest dan te voren",	1923	APG	verslag moord

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	"De moord van 1584", in: *De Nederlandsche Spectator,* 24 mei 1884, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 163-165. ill. *Noten.* *Zie ook kritiek op Frederiks in: J.H. Scheffer,* "De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad (1884).* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/BlokMoord1584.pdf "Behoef ik eigenlijk nog wel de geboorte te berichten van een geesteskind, dat aan eene zoo ervaren hand als die van den heer Fruin de wereld werd binnengeleid? (*Fruin kondigde in De Gids (1884) de verschijning aan van J.G. Frederiks, De moord op Willem van Oranje. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten, GWD))* Heeft de lezer niet reeds alles, wat hij billijkerwijze verlangen kan, wanneer hij het Gidsartikel naast zijn exemplaar van den "Moord" legt? Ik zou misschien nog op enkele drukfouten kunnen wijzen; ik zou met den heer Frederiks een redetwist kunnen aangaan over eene minder juiste schrijfwijze; ik zou misschien kunnen vragen, waarom niet eene kleine toelichting of opmerking omtrent de gebruikte uitgaven en stukken bij ieder gedeelte was gevoegd. Maar ik zou mijzelven, als ik dat deed, misschien soms verwijten spijkers op laag water te zoeken. Daarom wil ik over het boekje zelf met zijn net echt Hollandsch uiterlijk, zijn verdienstelijk etsje door Arendsen naar de hoog gewaardeerde teekening van Bosboom en zijn zorgvuldig gekozen inhoud alleen dit zeggen, dat èn de heer Frederiks èn de heer Nijhoff den dank verdiend hebben van tijdgenoot en nakomeling: van den eerste, omdat hij hier alles bijeen heeft, wat van belang is voor de kennis van den moord; van den nakomeling, omdat deze bovendien nog meer moeielijkheden zal ondervinden dan wij, wanneer hij de oorspronkelijke stukken wil gebruiken. Deze uitgave is een monument van den moord op Oranje, dat in duurzaamheid, naar wij hopen, het metaal zal blijken te evenaren. Eene enkele opmerking, die mij bij het lezen en herlezen van al deze verhalen en berichten voor den geest kwam, vinde hier eene plaats." (164) "Katholieken en protestanten van Nederland! Herdenken wij over eene maand eendrachtig als Nederlanders, met een weemoedigen blik op het verledene, niet den moord uit godsdiensthaat maar den moord gepleegd op den verdediger der Nederlandsche vrijheid, op den grondlegger van den Nederlandschen Staat! En zien wij met een verruimd gemoed thans terug op de gevolgen van godsdiensthaat, zooals zij zich in het laatst der 16de eeuw deden gevoelen tot schande voor de menschheid, die in barbaarschheid dreigde terug te zinken, totdat het betere gevoel zich liet gelden, dat gedurende die tijden van godsdienstoorlog alleen in de borst van mannen als Willem van Oranje eene plaats vond! Beiden hebt gij aan uwe voorvaderen van de 16de eeuw daden te verwijten, die voor den rechterstoel van het geweten veroordeeld moeten worden; uwe voorzaten hebben zich in die dagen schuldig gemaakt aan fanatieken geloofshaat, aan vervolging, aan misdaden. Toonen wij, dat die dagen tot het verre verleden behooren, die "noodlottige dagen, waarin de overwinning van de menschelijke rede niet meer of nog niet tot de mogelijkheden behoorde." Dan zullen wij handelen in den geest van den vermoorde, wien het niet te doen was om de zegepraal van één godsdienst boven een anderen maar om de vrijheid voor allen, op staatkundig zoowel als op godsdienstig gebied!" (165)	1884	APG moord	
Blok, P.J.,	"De meeningen van Willem van Oranje omtrent den godsdienst", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis onder redactie van A. M. Kollewijn Nz.* Jrg. 1, Amersfoort: A.M. Slothouwer, 1886, pp. 245-268. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/BlokMeeningenGodsdienst.pdf "Inderdaad, wie onzer zou het wagen tegen den zin van zijn medemensch binnen te willen dringen in dien zoo zorgvuldig verborgen kring van denkbeelden, tenzij een heilig recht van bloedverwantschap of genegenheid de afsluiting doet verbreken? Zeker, het gemoedsleven is heilig; het gemoed is een heiligdom, dat gesloten dient te zijn voor hem, die niet met het recht eener warme belangstelling de geheimen van het innerlijk wezen wil trachten te ontraadselen. Maar er zijn menschen, ten opzichte van welke deze redeneering niet opgaat. Er zijn menschen, die zulk een grooten invloed hebben geoefend op hunne omgeving, op de maatschappij in het algemeen, dat zij als het ware gemeen goed geworden zijn; dat men hen noodzakelijk *moet* kennen, de beweegredenen tot hunne handelingen *moet* trachten te ontdekken, om hunne werkzaamheid beter te begrijpen of hun werk beter te beoordeelen, en wel omdat het oordeel over hunne persoonlijkheid zoo nauw samenhangt met dat over de waarde van hun arbeid." (245) "Wat hij in den herfst van 1566 onder al die beslommeringen heeft ondervonden, heeft eindelijk in zijn gemoed den doorslag gegeven; hij heeft zich bij de Lutherschen wel nog niet openlijk maar toch in het geheim aangesloten. Reeds in zijne brieven van September en October is veel, wat doet vermoeden, dat de Prins weldra de Luthersche leer zal omhelzen. In Nov. 1566 schrijft hij eindelijk aan den landgraaf van Hessen, zijn verwant, een brief, waarin hij dezen om raad vraagt in de gewetenszaak : *of hij den Koning zijne Luthersche gevoelens schriftelijk zal kenbaar maken en tegelijk op godsdienstvrijheid, voor de Lutherschen zal aandringen, dan wel, of hij uit een politiek oogpunt nog langer zijne ware gezindheid zal verbergen.* Merkwaardige bekentenis! Wat er zijn moge van 's Prinsen langdurige aarzeling en tweestrijd, *in Nov. 1566 is hij ongetwijfeld Lutheraan.* Wie zal uitmaken, wat in zijn geest meer invloed heeft gehad op deze bekeering, de politiek of de innerlijke overtuiging? Ik voor mij, wijzende op de kentering, sedert 1563 in 's Prinsen houding tegenover de kwestiën van den godsdienst merkbaar, houd mij verzekerd, dat inderdaad de politiek invloed gehad heeft op zijne toenmalige houding, maar meer een belemmerenden dan een aandrijvenden : de Prins heeft in den zomer en het najaar van 1566 geaarzeld de in zijn binnenste gerijpte overtuiging te uiten uit vrees voor 's konings ongenade en de daaruit voortspruitende gevolgen voor zijn eigen politiek stelsel in de Nederlanden; dit toch zou met zijne verwijdering uit zijne hooge waardigheden — het te duchten gevolg van zijne openlijke verklaring - onvermijdelijk het onderspit hebben gedolven tegenover de plannen der regeering." (260)	1886	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	"Putnam's Willem de Zwijger vertaald", in: *De Nederlandsche Spectator,* 30 October, nr 44, 1897, pp. 349-350. *Noot.* "De bekende ijverige beoefenaar onzer geschiedenis, dr. D. C. Nijhoff te Meersen, heeft bij de firma Loman en Funke te 's Gravenhage eene Nederlandsche bewerking in het licht gezonden van het boek van miss Putnam, dat ik in Nederl. Spectator van 31 Aug. 1895 aankondigde. Ik herinner hier aan die aankondiging, omdat ik er prijs op stel te doen uitkomen, dat ik het boek, voornamelijk voor vreemdelingen geschreven, met het oog op dat doel "welgeslaagd" noemde en meende, dat het "in den ruimen kring der Engelsche en Amerikaansche bewonderaars van ons volk en zijne geschiedenis veel nut kon doen en, ook ten onzent met belangstelling en waardeering kon worden gelezen." Ik handhaaf ten volle deze uitspraak maar wijs er op, dat ik met dat al ernstige bezwaren had tegen miss Putnam's "historische kritiek" en in het algemeen "de wetenschappelijke waarde " van het boek niet hoog aansloeg. De schrijfster heeft naar aanleiding van de door den heer Nijhoff indertijd in het weekblad de Amsterdammer en door mijzelven ontwikkelde bezwaren dan ook besloten eene tweede verbeterde uitgave van haar boek te bezorgen en zich daartoe eenigen tijd te Leiden onder mijne leiding opnieuw aan de studie van het tijdvak te zetten. In het voorjaar van 1896 kwam zij hier aan, arbeidde onder mijn toezicht en bestudeerde met hulp van den candidaat in de letteren N. Japikse den pas door mij op mijne colleges behandelden tijd van prins Willem. Deze studie gaf haar een ander inzicht in vele zaken en weldra zullen wij in de gelegenheid zijn kennis te nemen van de "revision" van haar boek. De vraag rijst hier, of de heer Nijhoff, die met deze plannen van de schrijfster bekend was, niet beter gedaan had met deze tweede verbeterde uitgave af te wachten en eerst dan eene bewerking van het boek te geven. Hij heeft evenwel eene andere keuze gedaan en besloten de eerste editie "voor Nederland te bewerken" m. a. w. zelf de fouten in het boek te verbeteren, met name de door de schrijfster weinig of niet gebruikte nieuwere Nederlandsche literatuur over Willem I in de vertaling te verwerken en zoo eigenlijk een nieuw boek te geven met behoud van den werkelijk aantrekkelijken vorm van het oorspronkelijke en van de door de schrijfster met veel talent bijeengezochte illustratiën. Dit plan is thans door hem volvoerd en twee flinke, zorgvuldig gedrukte deelen met een reeks platen, die mij beter geslaagd schijnen dan die van het Amerikaansche boek, liggen thans voor mij. De bewerker heeft geene vertaling gegeven; op bijna iedere bladzijde, vooral van het tweede deel, ziet men geheele stukken weggelaten, andere ingevoegd, misvattingen door juistere beschouwingen vervangen, zelfs hoofdstukken in tweeën gekapt of anders verdeeld. Het is een geheel nieuw boek geworden, zooals gezegd met behoud in hoofdzaak van den oorspronkelijken vorm, en miss Putnam zal soms moeite hebben haar eigen werk in deze bewerking te herkennen. Wat is nu de waarde van dit nieuwe boek? Het valt niet te ontkennen, dat de bewerker het inderdaad meer op de hoogte van het tegenwoordig historisch onderzoek heeft gebracht; wat de heeren Fruin, Muller, Bussemaker, anderen en ik zelf over prins Willem hebben geschreven, is ijverig gebruikt en handig in den oorspronkelijken tekst gepast. Het behoeft evenwel niet betoogd te worden, dit deze wijze van doen de eenheid der voorstelling en dus ten slotte de juistheid van het geteekende beeld niet bevorderd heeft. De door miss Putnam gekozen bijtitel van het boek, "the moderate man of the sixteenth century", in haar kader een zaak van groot gewicht, die in het algemeen hare meening omtrent prins Willem uitdrukt, is dan ook weggelaten, want deze prins Willem is niet die van miss Putnam. Hij is echter ook niet die van dr. Nijhoff zelven maar een compromis tusschen deze beiden, verkregen door vermenging van twee en meer voorstellingen omtrent 's Prinsen historische beteekenis. Als biografie van den Prins acht ik het	1897	APG vertaling Nijhoff van Putnam	
Blok, P.J.,	"De godsdienst van Willem van Oranje", in *Verspreide Studiën op het Gebied der Geschiedenis*, door P.J. Blok, Groningen: J.B. Wolters, 1903, pp. 126-153. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/BlokGodsdienstOranje.pdf* "Maar niet alleen de vurige Calvinisten, die de lucht deden weergalmen van hunne verwenschingen tegen al wat katholiek was, erkenden hem als hun leider; de gematigde hervormingsgezinden, tot wie hij zich het meest aangetrokken gevoelde, rekenden op hem zoo goed als de gematigde Katholieken in Holland. Beide nuances van gematigden begrepen, dat eene overwinning van Spanje niet alleen de vrijheid op godsdienstig gebied maar ook de politieke vrijheid van Holland zou vernietigen. Tot die gematigden behoorde de Prins van natuur; niets was er ooit in hem van den blinden Calvinistischen geloofsijver, die alles, wat naar Catholicisme zweemde, verafschuwde met bitteren haat. Als staatsman mocht hij aan de eene zijde die gematigden niet van zich vervreemden, tot welke de groote meerderheid der bevolking en bijna alle regenten behoorden. Als staatsman begreep hij aan den anderen kant, dat een taai volhardend verzet nooit te wachten is van de zijde eener gematigde partij doch dat eene revolutie als die, welke in Holland was uitgebroken, vooral hare kracht tot tegenstand moest zoeken bij de vurige menigte, die liever wilde sterven dan toegeven in de zaak van het geloof; hij zag in, dat, zoolang de vijand nog in Holland was, op de vurige Calvinisten vooral de hoop der vrijheidsvrienden moest berusten. In deze dubbelzinnige positie, middenin geplaatst tusschen de Calvinistische drijvers, de Katholieken en de gematigde hervormingsgezinden, heeft de Prins vooral in de eerste jaren van den strijd moeilijke dagen gekend. Veel moest hij door de vingers zien, wat streed met zijn gevoelen." (149)	1903	GKS godsdienst van Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	"De Jeugd van Prins Willem I", in *Je maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige bijdragen*. Opgedragen aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina der Nederlanden, bijeengebracht onder leiding van F.J.L. Krämer, E.W. Moes en P. Wagner, 2 delen, Leiden: A.W. Sijthoff, 1905-1906, I, pp. 126-136. ill. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokJeugdvanWillem.pdf* "De jonge prins, bij wien zich sedert het voorjaar van 1545 de beide graven van Isenburg en Westerburg, zijne tijdgenooten, bevonden, kwam geregeld aan het hof der landvoogdes en bewoog zich, wanneer de keizer in het land was, ook in diens gevolg. Wij hooren weinig anders van hem dan dat hij het goed maakt en veel belooft, schrijft Corbaron, die hoopt en verwacht "qu'il sera homme de bien, car il est tout voluntaire à faire ce que on luy dit", een volgzaam en gewillig jongmensch dus. Een zijner raden, de drost van Breda, Jan van Renesse, getuigt, dat de prins en zijne beide neven goed opgroeien en zich goed gedragen „byzunder mijn heere de prince, zulcx dat hy zeer bemindt wordt van de coninghinne ende van allen goeden heeren van desen hove" — een getuigenis, dat ons niet verbaast ten opzichte van den later altijd minzamen prins. Het hof van den jongen prins was uiterst eenvoudig samengesteld in dezen tijd. Behalve zijn gouverneur en de beide genoemde jonge graven had hij een stalmeester voor de negen paarden en een edelman bij zich, benevens vijf bedienden en den boven vermelden schoolmeester. Een en ander was bij een nieuw bezoek van graaf Willem in Maart 1545 in verband met Corbaron's optreden als gouverneur geregeld. De onkosten van het geheele hofgezin, ten bedrage van ruim 3500 caroliguldens 's jaars, zouden uit de inkomsten van Breda gevonden worden; terwijl uit het overschot blijkbaar schulden gedelgd moesten worden. Bij de regeling van een en ander had niet alleen de oude Granvelle, maar ook zijn zoon, Antoine, de later zoo bekende bisschop van Atrecht, die reeds de plaats zijns vaders begon in te nemen, met belangstelling medegewerkt. Er moest zuinig worden omgegaan met de inkomsten der zeer bezwaarde goederen. lntusschen, Corbaron, die ook al een man op jaren was, bleek spoedig niet in staat, om den last en de verantwoordelijkheid van het gouverneurschap en het omvangrijke beheer te dragen evenmin als zijne medevoogden Wolf van Schaumburg, weldra aartsbisschop van Keulen, die zich met de zaken van zijn pupil weinig inliet, en Merode, die zich van den beginne af op zijn ouderdom had beroepen om zich van zijn plicht eenigszins te doen ontslaan. Met zorg zag de vader dezen loop der zaken aan, te meer omdat zijne eigen belangen en die van zijn Huis door den Schmalkaldischen oorlog in Duitschland zeer ernstig bedreigd werden en hij zijne bemiddelende houding tusschen de strijdende partijen bij de nadering der keizerlijke legerbenden onder den graaf van Buren in de nabijheid van zijn gebied moeilijk kon volhouden. Hij wierp zich geheel in de armen des keizers, in de hoop weder van diens bescherming en steun in de zaak van Katzenelnbogen. De oorlog joeg ook hem op groote kosten en hij trachtte daarvoor hulp te vinden in de financiën van zijn zoon. Maar deze bleken nog altijd in allesbehalve schitterenden staat te verkeeren en koningin Maria zoowel als Corbaron en 's prinsen raden wezen tegenover den aandrang van graaf Willem steeds op de wenschelijkheid om gedurende de minderjarigheid de schulden van prins René's erfenis zooveel mogelijk af te lossen, waartoe groote zuinigheid aan te bevelen was. Slechts met groote moeite kreeg hij nu en dan eene bijdrage uit 's prinsen inkomsten tot zijne beschikking en niet dan nadat hij zich geheel en onvoorwaardelijk bij de keizerlijke partij had aangesloten. Daarbij kwam nog, dat ook de prinses-weduwe weder aanspraken begon te doen gelden en wijziging van de gesloten transactie verlangde. 's Prinsen financieele omstandig-heden waren in deze jaren zoo weinig bevredigend, dat zoowel koningin Maria als zijne raden voortdurend tot groote zuinigheid en omzichtigheid maanden, al stond zij nu en	1905	APG jeugd, opvoeding	
Blok, P.J.,	"Aanteekeningen over 'De Zwijger' en over het Wilhelmus", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven, vroeger door Mr. Is. An. Nijhoff, P. Nijhoff, Dr. R. Fruin en Dr. P.L. Muller thans door Dr. P.J. Blok,* 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 4e reeks, 8, 1910, pp. 440-447. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokZwijger.pdf* "Een en ander geeft mij aanleiding er met Fruin nog eens op te wijzen, dat de naam als bijnaam in den tijd van den Prins zelven uitsluitend en, voorzoover wij weten, niet eens als vaste aanwijzing, gebezigd is door een van 's Prinsen bitterste vijanden : Granvelle, Titelman of Alva, maar, voorzoover wij thans weten, door niemand anders in zijn tijd: dat het dus toen geen staande bijnaam voor den Prins geweest is maar dat die eerst voorgoed is opgetreden tegen de tweede helft der 19de eeuw; in de tweede plaats, dat de naam „de Zwijger" ook niet uitdrukt wat Hooft, die van zijn vader en anderen veel van den Prins gehoord heeft, en Van Reydt, die als secretaris van Willem Lodewijk in hetzelfde geval is geweest, ja den Prins persoonlijk gekend kan hebben, willen zeggen; dat integendeel, naar Fruin heeft aangetoond en door tal van getuigenissen gesteund wordt, de Prins niet in het minst een „zwijger", veeleer een gemakkelijk en verstandig spreker is geweest, een van wiens groote eigenschappen juist zijn overtuigende redeneerkracht is geweest, op wien dus de bewuste naam, door zijn vijanden gegeven, in het geheel niet past. Het gezegde dient dus hiertoe te leiden, dat men dien hatelijken en onjuisten bijnaam zooveel mogelijk doe verdwijnen en daarvoor, nu het nog tijd is, in de plaats stelle dien van innige liefde getuigenden eernaam, die hem omstreeks 1576/7 werd gegeven door het volk zelf en die door tal van getuigenissen wordt bevestigd als een in den tijd zelf gebruikelijken bijnaam: Willem-vader, Vader-Willem, Vader des Vaderlands." (442/3) "(*Wilhelmus:*) Hoe komt het dan, dat hij (*Saravia*) nooit genoemd is, nooit in zijn lang leven — hij is eerst na een veelbewogen loopbaan in 1612 op 82-jarigen leeftijd gestorven— zichzelven genoemd heeft als auteur van het beroemde lied? Maar is dit laatste ook met Marnix en Coornhert niet het geval, al zijn zij na hunnen dood wèl als de makers aangewezen? Er is in allen gevalle aan hem te denken." (446) "Als theoloog en kerkelijk leider heeft hij veel van zich doen spreken; als dichter is hij verder niet bekend, maar het Wilhelmus staat als dichtwerk niet zoo hoog, dat hij het niet had kunnen schrijven." (447)	1910	APG LTM bijnaam Zwijger en Wilhelmus	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	"Prins Willem's Apologie", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. P.J. Blok en Dr. N. Japikse,* 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 5e reeks, IV, 1917, pp. 259-286. *Noten.* *Bevat brief (pp. 283-6) van Prins aan Staten Generaal van 5 sept. 1580: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9189* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokApologie.pdf* "Het is herhaaldelijk aangetoond, dat Philips II niet het zedelijk monster, de tirannieke beul is geweest als hoedanig hij in de Apologie geschilderd wordt en in de met schrille kleuren getooide overlevering tot op onzen tijd voortleefde, de koel overleggende moordenaar van zijn zoon don Carlos, de liederlijke echtbreker, de „roi incestueus", de huichelachtige misdadiger met de kroon op het hoofd ; integendeel, de geloofwaardigste berichten uit zijn omgeving, thans bekend, teekenen hem als een liefdevol en zachtmoedig huisvader. Maar diezelfde berichten, die hem laten zien als een man van zachte gemoedsstemmingen, van ontwikkelden kunstzin, van huiselijken aard, van innige devotie, toonen hem ons tevens als een godsdienstig dweper, die niets ongeoorloofd achtte tot bevestiging, tot redding zijner Kerk, als een bekrompen geest, die grootsche, wereldomspannende plannen trachtte te bereiken langs smalle wegen, met kleine listen, met minderwaardige, onwaardige middelen, die de in de 16de eeuw op staatkundig gebied heerschende macchiavellistische regeeringsbeginselen toepaste op kleinzielige, weifelende manier, nu eens gehoor gevend aan den duivelschen raad van consequente macchiavellisten als de cynische Granvelle of aan dien van onverbiddelijke krijgslieden als Alva, dan weder aan dien van toegeeflijke staatslieden als Ruy Gomez; vooral echter was hij sterk onder den invloed van onbarmhartige ketterjagers, de inquisiteurs in zijn omgeving, die hem de wreedste ketterverdelging als een Gode welgevallig werk aanprezen. Dat hij de monarchale beginselen zijner voorgangers in de Nederlanden naar Spaansch model nog krachtiger wilde toepassen en geen begrip had van burgerlijke vrijheden en privileges van zelfregeering, zooals die hier in de Nederlanden bestonden, kan hem moeielijk ten kwade worden geduid : het is een gevolg zijner uitsluitend Spaansche opvoeding, zijner streng Spaansch-monarchale opvattingen, in hem ontwikkeld in de dagen zijner jeugd zonder te letten op de belangen en stemmingen in zijne Nederlandsche gewesten, het erfdeel zijner Bourgondische voorzaten. Dat alles wordt in de Apologie natuurlijk niet in aanmerking genomen. De Prins en de zijnen zagen in Philips niets anders dan den bloeddorstigen tiran, den onverbiddelijken geweldenaar, den valsche oogendienaar zijner Kerk, den onmeedoogenden ketterjager, den meineedige, die de bezworen en van zijn voorgangers duurgekochte privilegiën dagelijks verscheurde, vertrapte en de Nederlanders wilde behandelen als de Indianen van Amerika, als de slaven der aanmatigende Spanjaarden, der „vermine espaignolle", hem, den „roi trompeur et hypocrite", zooals de Apologie smaalt." (260/1)	1917	APG Apologie	
Blok, P.J.,	"Brief van den Utrechtsen burgemeester Aernt Dircxsz van Leijden over zijne zending naar den Prins van Oranje (26 februari 1579)", in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)*, 41, Amsterdam: Johannes Müller, 1920, pp. 232-246. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokBriefBurgemeesterUtrecht.pdf* "Eenigen tijd geleden viel mijn oog op een mededeeling van mijn ambtgenoot en vriend P. L. Muller, gedaan in een vergadering van de Historische Commissie der Maatschappij der Nederl. Letterkunde in den winter 1885/6 (blz. 82 der Handelingen, 1886) over den inhoud van den belangrijken brief, die hier volgt. Het was zijn plan den brief uit te geven in een vervolg op Bondam's Onuitgegeven Stukken, dat zou worden opgenomen in de Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht. Van deze uitgave is evenwel niet gekomen : het plan is gebleven bij een uitgave der stukken betreffende den tegenstand der Utrechtsche Katholieken in de Bijdr. en Meded. van het Hist. Gen. 1886, blz. 393 vlg. Het door mr. J. A. Grothe gemaakte afschrift van genoemden brief bleef, met een groot aantal andere afschriften, waarvan Muller een deel uitgaf in zijn Documents betreffende Anjou, onder zijne berusting. Hij maakte er melding van in zijn uitvoerig artikel over bovengenoemd onderwerp in de Bijdr. voor vaderl. gesch. 1886, 3de Reeks, dl. III (herdrukt in zijn Verspr. Geschriften, blz. 250 vlg.), en wees daar nogmaals met nadruk op de belangrijkheid van den brief." (232) "Men mag uit het medegedeelde thans wel tot het besluit komen, dat de Prins, ofschoon hij zelf graaf Johan met de zaak der Unie belast had, het beleid van zijn broeder in dezen volstrekt niet heeft goedgekeurd, wat reeds Groen van Prinsterer meende te mogen opmaken uit het zoo goed als geheel ontbreken der correspondentie tusschen de broeders omstreeks het begin van 1579. De Prins heeft tegenover diens calvinistischen ijver als altijd vastgehouden aan zijn ideaal, den „Religions-vrede" van 1578; die vrede zou de schepping mogelijk gemaakt hebben van een staat, waarin Katholiek en Protestant naast elkander met ongeveer gelijke rechten zouden hebben geleefd; een Generale Unie, zij het dan niet geheel in dien geest maar met een krachtiger centraal gezag zou dien staat hebben kunnen maken tot een lichaam, waarin de deelen nauwer hadden samengehangen dan onder de Unie van Utrecht het geval kon zijn en tot onherstelbare schade van onze Republiek het geval geweest is. Op 's Prinsen religieuse en staatkundige inzichten wordt zoo door dezen brief een helder licht geworpen." (237)	1920	APG GKS Unie van Utrecht godsdienst	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	"Oranje en de Unie van Utrecht", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. P.J. Blok en Dr. N. Japikse,* 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 5e reeks, VII, 1920, pp. 1-15. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/BlokOranjeenUnie.pdf "De verhouding van prins Willem I tot de Unie van Utrecht heeft dikwijls aanleiding gegeven tot verschil van meening. In ieder geval is de indruk van onze beste geschiedkundigen reeds sedert de uitgave van Bondam's en Van de Spiegel's bundels Onuitgegeven Stukken, steeds geweest, dat graaf Johan van Nassau de eigenlijke stichter der 23 Januari 1579 te Utrecht geteekende Unie moet geacht worden, al was het dan, dat hij handelde op aanwijzing en raad van zijn broeder. Maar men zat eenigszins verlegen met het onloochenbare feit, dat prins Willem — en onder zijn invloed ook Rennenburg maanden lang geweigerd heeft de Unie te onderteekenen of liever adhaesie daaraan te betuigen, want slechts in dezen vorm heeft de Prins ten slotte geteekend, en dan nog met voorbehoud. Die aarzeling is voornamelijk toegeschreven aan de zuiver staatkundige overweging, dat hij, hoewel reeds sedert 1577 bezig met het voorbereiden eener nauwere aaneensluiting tusschen de gewesten benoorden de Maas ofwel „beoosten Maze" zooals men toen placht te zeggen, bij de toenemende neiging tot afval in de Waalsche gewesten voorzichtig moest zijn met het plan tot die aaneensluiting; dat hij derhalve de Unie, waartoe hijzelf het initiatief genomen had, eigenlijk wel goedkeurde maar zijn eigen toetreding uitstelde, totdat de afval der Walen van de Generale Unie (Pacificatie van Gent) beslist zou zijn." (1) "Maar zijn voornaamste bezwaar gold de gevolgen, die uit de religie-artikelen (13-15) konden voortvloeien voor de Katholieken. Nooit zouden dezen toestaan, dat afvallige geestelijken in het bezit konden blijven van de onder hun beheer staande kerkelijke goederen : „tsoude een grote alteratie maken in de religie"." (2)	1920	APG Unie van Utrecht	
Blok, P.J.,	"Moordplan tegen Alva (October 1568)", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde,* 6e reeks, IV, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1926, pp. 1-8. *Noten. Facsimilé.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/BlokMoordplanAlva.pdf "Een paar jaar geleden vestigde dr. E. C. Brünner te Utrecht mijn aandacht op een brief, dien hij in de vitrines van het archief van den tegenwoordigen hertog van Berwick y Alba, afstammeling van Fernando Alvarez de Toledo, hertog van Alva, had gezien en waar een op den bekenden landvoogd gemunte moordaanslag, waarin de Prins betrokken zou zijn, vermeld stond. Een paar maanden geleden vond ik aanleiding om deze zaak, die mij aanvankelijk van niet veel belang, zelfs apocrief toescheen — dergelijke aanslagen zijn overigens voor dien tijd niets bijzonders — eens nader te onderzoeken." (1) "Dus. ...ook de geest, de strekking van den brief geeft geen aanleiding tot het vermoeden van vervalsching. Maar met dat al, toch hindert hij ons, hindert ons de noodzakelijkheid om de echtheid te erkennen. Wij weten natuurlijk wel, dat onze vereerde Prins geen „heilige" was — ik zelf heb daarop in mijn boek over hem, geloof ik, het volle licht laten vallen maar wij zien toch liever vooral op zijn groote hoedanigheden — en die had hij vele! Het doet ons toch leed, als wij zien, gelijk uit den brief, dat ook hij, onze bewonderde held, soms toont „humani aliquid" te ondergaan en een kind van zijn tijd blijkt te zijn. Het is een schrale troost, dat Machiavelli, Catharina de Medicis, Philips, Alva, koningin Elizabeth en de Fransche koningen van dien tijd, met name Hendrik III, in dit geval naast hem stonden. Maar de waarheid bovenal, zij moge ons aangenaam zijn of niet! En men vergete ook niet, dat zijn groote tijd, de tijd, waarin hij, gedragen door een groot ideaal — de handhaving onzer vrijheden te midden van een wanhopigen kamp zichzelven ontplooit als een der grootste mannen van zijn tijd, nog komen moest : eerst na 1572 is hij de held geworden, tot wien wij, tot wien de vrienden der vrijheid in de geheele wereld, opzien met diepe vereering. Al heeft hij vóór en ook in dien tijd soms dingen gedaan, die ons niet aanstaan, wij willen die niet verheimelijken, maar ze nemen voor wat zij zijn : vlekken op een schoon geheel, donkere kanten van een hoogen, grooten geest, een hoog en groot karakter." (8)	1926	APG moordplan Alva	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blok, P.J.,	Willem de Eerste. Prins van Oranje. Geïllustreerd onder toezicht van Mr. N. Beets, oud-onderdirecteur van 's Rijks Prentenkabinet, 2 delen, Amsterdam : Meulenhoff, 1919-1920. I: XIV, 254 blz. ill. *Noten*. II: 272 pp. ill. *Noten. Bronnen, bibliografie, register. Aanhangsel A: 's Prinsen Nalatenschap en Aanhangsel B: 's Prinsen Kinderen.* "Vele jaren geleden reeds had ik het voornemen opgevat eenmaal het leven te beschrijven van den grondvester van onzen staat, den Vader des Vaderlands. Allerlei omstandigheden hebben mij totnogtoe belet aan dat voornemen gevolg te geven, maar nooit is het mij uit de gedachte gegaan. Hoe gaarne hadden wij allen, Nederlandsche geschiedkundigen, deze taak uitgevoerd gezien door onzen vereerden grootmeester Fruin! Hoe dikwijls heb ik, hebben ook anderen daarover met hem gesproken! Wij wisten, dat hij den Prins diep vereerde; meer dan dat, dat hij deze groote persoonlijkheid innig liefhad. Hij is er, helaas, niet toe gekomen, hij, die beter dan iemand onzer dit leven had kunnen beschrijven. Na zijn dood heb ik het gevoeld als een duren plicht, die op mij rustte, de door Fruin niet opgenomen taak te volbrengen, zij het dan met mijn zwakkere krachten. Na de voltooiing mijner *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk* en mijner *Geschiedenis eener Hollandsche Stad* moet dit mijn eerste werk zijn. Als een duren plicht, want het mag niet langer gezegd worden, dat sedert bijna twee eeuwen de Nederlandsche geschiedkundigen deze taak aan vreemdelingen hebben overgelaten. Maar ik heb het niet alleen gevoeld als een plicht. Ik heb de taak ook op mij genomen uit een gevoel van liefdevolle vereering voor den grootsten onzer Oranjevorsten. Het was een zware taak — ik weet het misschien beter dan iemand — maar ik heb er mij aan gewijd met eerbied en liefde. Moge het mij gelukt zijn een waardig gedenkteeken op te richten voor de grootste figuur onzer volkshistorie. Over de beide aanhangsels heb ik niets te zeggen, evenmin als over de achter het boek geplaatste Bibliographie. Wat de aanteekeningen betreft, in een ruim geïllustreerd werk als dit schijnen mij niet alleen talrijke nummertjes in den tekst maar ook verwijzingen onder de bladzijde hinderlijk voor den gewonen lezer; wie de bronnen voor het beweerde wenscht te kennen, vindt ze gemakkelijk op de door mij gekozen wijze van behandeling der aanteekeningen, die vastgeknoopt zijn aan cursief gedrukte verwijzingen naar de bij de aanteekeningen aangewezen bladzijden; voor het gemak der aanhaling zijn de aanteekeningen bij ieder hoofdstuk genummerd. Ik heb hier welgemeenden dank te brengen aan mr. N. Beets, onder-directeur van het Rijksprentenkabinet te Amsterdam, die de illustratie voor zijn rekening nam en daarover met mij overleg pleegde, waar hem dit wenschelijk scheen. De illustratie van een werk over deze periode, die zooveel schoons op dit gebied deed ontstaan, moet hem een genot geweest zijn. Natuurlijk heb ik ook vele anderen te danken voor betoonde hulp en steun. In de eerste plaats heb ik mijn diep gevoelden dank te betuigen aan Hare Majesteit de Koningin, die mij herhaaldelijk toestond in Haar Huisarchief nasporingen te doen, waarbij de opeenvolgende directeuren van dat archief mij steeds welwillend hebben ter zijde gestaan. Ik zou hier verder de namen moeten noemen van tal van archivarissen, directeuren van bibliotheken en hunne ondergeschikte ambtenaren, maar de lijst zou te omvangrijk worden : een woord van hartelijken dank zij hun allen hierbij gezegd." (Voorrede, XIII/XIV) " Van Haarlem begaf zich de Prins (6 Nov. 1572) naar de zuidelijke steden van Holland. Hij vestigde zich eindelijk begin December in het binnen zijn muren en wallen tamelijk	1920	APG	
Blok, P.J.,	"Historische Critiek" in: *De Tijdspiegel*, December 1891, pp. 345-355. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BlokHistorischeCritiek.pdf* "Een mijner Katholiek vrienden schreef mij naar aanleiding van de *Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger,* dat het "niet zoo gemakkelijk zou zijn den auteur dier brochure te weerleggen". Het schijnt, dat deze meening ook in niet-katholieke kringen hier en daar heerscht: in sommige recensies der bedoelde brochure toch, ook van niet-Katholieke zijde, verklaart de beoordeelaar wel het met mij en niet met X. eens te zijn, maar betreurt het desniettemin, dat ik de zaak te zeer en bagatelle behandeld heb. Sommige Katholieke beoordeelaars gaan verder en trekken uit mijn stilzwijgen na mijne vrij levendige protesten de conclusie, dat ik tegen het door X. aangevoerde niets meer heb in te brengen, kortom, dat ik geslagen ben. Om te gemoet te komen aan het genoemde bezwaar, om te voldoen aan het verzoek van eenige mijner vrienden en tevens de onjuistheid der laatstvermelde conclusie aan te toonen, ben ik besloten de voor eene executie van X. door mij gestelde voorwaarde — dat nl. deze anonymus zijn naam zou noemen — te laten vallen. Ik doe dat ook hierom, omdat de zaak door de gezamenlijke uitgave van de vroeger in *De Nieuwe Koerier* van Roermond geplaatste artikelen een ander karakter heeft verkregen. Wat in eene weinig gelezen courant voor een bepaalden kring van personen werd geschreven, verschijnt in eene alom verspreide brochure in een gansch ander licht." (345)	1891	APG polemiek katholicisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blom, N. van der,	"De Carmine Patri Patriae dedicato", in: *Spiegel der letteren. Tijdschrift voor Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor literatuurwetenschap*, jrg 40, nr 1-2, 1998, pp. 202-205. *Zie ook*: Hofman, E., "*Eine bewegliche Demonstration* en de A-tekst van het Wilhelmus" (1998). "Ter ere van Ferdinando Alvarez da Toledo, hertog van Alva, stadhouder in de Nederlanden van Philips II van Spanje, opgericht, omdat hij door het blussen van de opstand en het verdrijven der rebellen de zaak van de godsdienst ter harte heeft genomen, gerechtigheid heeft geoefend en in zijn ambtsgebied de vrede heeft gevestigd: voor van de zeer goede koning de zeer trouwe dienaar". Aldus, expres wat lapidair vertaald, het opschrift dat Alva liet aanbrengen op de sokkel van zijn standbeeld dat in 1571 in Antwerpen is opgericht (en in 1574, op het protest van beide partijen, is verwijderd). Zie daarover Jochen Becker „Hochmut kommt vor dem Fall", *Simiolus* 5 (1971/72). Deze misser van Alva heeft Oranje en de zijnen zeer verheugd. Mijn voorstel is dat beeld en opschrift Marnix mede tot de opdracht van het Wilhelmus hebben geïnspireerd. Hij heeft m.i. de cause célèbre van Alva's flater ingepast in zijn bewerking van het Wilhelmus, uiteraard — propaganda kan ook zwijgen — zonder het verband van opschrift en toewijding te vermelden. Ingewijden zullen zijn hartelijk bescheiden toon hebben gewaardeerd, die ook ons treft en zijn persoon tekent. Temeer omdat Marnix anoniem zijn persoonlijke verering deed blijken en zo de mogelijkheid openliet dat de hele gemeenschap van Oranje's aanhang die verering — doel van het Wilhelmus — tot de hare zou maken. Alva's toewijding van zijn beeld aan zichzelf was gedoemd te worden afgestraft door de eigen partij, die de aangerichte schade woedend zal hebben berekend. Marnix' verering werd echter boven-persoonlijk door de beschrijving van Oranje, die in de liedtekst volgde, en door het daar getekende beeld. Natuurlijk zal alleen de wat meer ontwikkelde tijdgenoot met wat fijner afgesteld oor de interactie tussen beeld en lied hebben begrepen. Zo ook vergde de zo compact geconstrueerde, door Marnix, ten behoeve van het acrostichon dat hij nieuw aanbracht, nieuw gedichte strofe 5 scherp toehoren. Maar dat acrostichon was voor ieder met één oogopslag te lezen. Maar genoeg: ik stel me voor dat Marnix, voluit propagandist in oorlogstijd, samen met sommigen uit zijn staf, overlegd heeft over B, als dichter naar eigen moderne trant (pp. 86-91) in A heeft gewijzigd en toegevoegd, en tenslotte met instemming van Oranje (De Gier p. 78 v.) zijn definitieve versie heeft doen drukken. Waarmee het Wilhelmus „het lied van Aldegonde" is geworden." (204/5)	1998	LTM Wilhelmus	
Blomhert, Johannes,	Nederlandt Verhoogt door Wonderen van Gods Voorsienigheit Onder het Bestuur der Princen van Oranjen en Nassauw. Vertoont by gelegentheit der Inhuldiging van syn Hoogheit Will., Kar., Henr., Friso, Prince van Oranjen en Nassauw, enz. tot Stadthouder, Kapitein Generael en Admirael. Van't Furstendom Gelre en Graefschap Zutphen.....Gedrukt voor den Auteur en te bekomen by Albert de Kemp, Z. Bommel; Gysb. van Paddenburg, te Utregt en Jan Egens, 's Hertogenbosch, 1730. NB. "Het werk loopt tot en met de dood van Willem III. In de telkens aangevulde herdrukken is het strikt religieuze gedeelte (tot p. 74) weggelaten. Deze herdrukken verschenen onder de titel: De geschiedenissen van het Vereenigde Nederlandt, zedert haer eerste opkomst tot op deese onse dagen; hoe 't selve verlost, verhoogt en bewaert is door wonderen van Gods voorzienigheit onder 't bestuur der princen van Oranje en Nassauw, enz. Het kreeg een vervolg in dat van P. le Clercq (zie: 112, d) en in dat van A. Rotterdam (zie: 404, a)." Bron: *http://www.dbnl.org/tekst/hait001repe01_01/hait001repe01_01_0089.htm* *Foto's gedeelte over Willem I: http://www.periodata.nl/dataweb/BlomhertNederlandtVerhoogt(gedeelteOranje).pdf* *Vgl. ook Blomhert (1735): http://search.ugent.be/meercat/x/bkt01?q=900000063460* "Want wie weet niet, dat gelyck eertyds het Oude Israel, tot Davidt te Hebron opgekomen, en tot hem seyde, *gy zyt enz.* Dat soo de Oudsten van Ons Neerlants Israel, de Vaderen van ons Vaderlant, (...) De Staeten des Hertogdoms Gelre en Graefschaps Zutphen, thans samen vergadert syn, om (...) Willem, Carel, Hendrik, Friso, Prince van Oranjen en Nassauw, enz. tot de weerdigheit syner Voorvaderen en hooge nabestaende in te huldigen, en te seggen, *Siet wy u gebeente, ende u vleesch syn wy. Ook te vooren, doe een Spaenschen Saul, Koning over ons was, waert gy ons, in uwe Voorvaderen, uytvoerende en inbrengende; ook heeft de Heere geseyt, enz.* Op dien Grontslaghen, *maken sy een Verbont met hem, en neemen hem ten voorganger aen.* En wat opregt Nederlander kan 'er wesen, die, als hy op de tyden van voorheen eens te rugge siet, niet moet erkennen, dat hy vryheit, goet en bloet, en al wat hy besit, aen het beleydt en uytvoeringe der Princen en Graven van Oranjen en Nassauw, naest Godt, verschuldigt is, en welker naemen en geheugenissen daerom ook, in eeuwige zegeningen, by elk moesten blyven. Want wie is dier geschiedenissen kundig, en weet niet wat in de daegen van voor heen geschiet zy, en Godt aen ons, en ons Lant gedaen heeft." (73/4) "1584. De *Staeten* van Hollandt en Zeelandt hielden nog aen, dat den Prins de Hoogheit van hun Graefschap soude aenvaerden, die sig vergenoegde met het geen hy reeds had, die ook wel wist hoe de Nederlanders van aert waren, die geleydt en niet getrokken, overredet en niet overweldigt willen worden. En waer toe hy sig nog mogelyk sou hebben laten bewegen, was hy door een overdroevige doot niet weggerukt. Want een *Balthazar Gerards*, een Bourgonjer schoot hem den 10 July, met drie kogels uyt een pistool, soodanig, dat hy niet sprak, dan alleen dese woorden; HEERE GODT! WEEST MYN ZIELE GENADIG. IK BEN SEER GEQUETST, HEERE GODT! WEEST MYN ZIELE EN DIT ARME VOLK GENADIG. Soo was de laetste sugt van desen Prins nog voor dat Volk dat hy soo teder had bemint, en voor welkers vryheit en verlossing hy alles gewaegt hadde. Noyt wert een Vader, of Weldoender meer beklaegt	1730	APG laatste woorden moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Blommaert, P. (ed.),	Beschryvinghe van het ghene dat vertoocht wierdt ter incomste van d'Excellentie des Princen van Oraengien binnen der stede van Gendt, den XXIX Decembris 1577. Gent: Drukkery van C. Annoot-Braeckman, 1852. 37 blz. *Noten*. *Zie Knuttel 0325.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BlommaertIncomsteGent.pdf* "De inkomst des prinsen van Oranje te Gent, den 29 December 1577, werd door de onlusten veroorzaekt, die op het sluiten der Gentsche Bevrediging, alhier ontstonden. Sinds tien jaren duerde de kryg voort tusschen Spanje en België, tusschen Philips II en de Staten dezer landen. Philips wilde de Vlamingen als de Spanjaerden willekeurig besturen, niet slechts in politische, maer ook in godsdienstige zaken. De Belgen, immer het vrye onderzoek eerbiedigende, waren over de hiertegen strydende en onwettiglyk ingevoerde plakkaten ontevreden, en begeerden niets meer dan het behouden der sinds eeuwen bestaende staetsinrigtingen. Het heffen van ontoegestane zettingen, het verblyf der spaensche krygsbenden te lande, de oprechting der nieuwe bisdommen en andere nieuwigheden veroorzaekten eene algemeene gisting" (7/8) "Dit waren, zoo men ziet, zeer gematige besluiten (*Pacificatie van Gent*), en bestemd om een goed uitwerksel te hebben. Reeds vroeger had de provintie Vlaenderen van den Raed van State de verzekering bekomen dat geene belastingen meer zouden geheven worden, zonder toestemming der standen, en de stad Gent in het byzonder dat zy in al hare voorrechten en oude gewoonten zou hersteld worden, als vóor de afschaffing derzelve ten jare 1540. Des niet te min rees hier eene overdrevene party op, die met Jan van Hembyze aan het hoofd, ontevreden was over de vryheid van godsdienst, maer de Hervorming uitsluitend wilde gedoogen, en de herstelling der stadsprivilegies en oude kiezingwyze der schepenen oogenblikkelyk wilde heringevoerd hebben, waerover oneenigheid ontstond met den gouverneur van Vlaenderen, den hertog van Aerschot. Ondertusschen waren de vier leden van Vlaenderen te Gent byeen gekomen, en daer Hembyze voor eigen gevaer begon te vreezen, nam hy tot het uiterste geweld zynen toevlucht. Met behulp van Fr. van den Kethulle, heer van Ryhove, werden by eenen gewapenden volksoploop, al de hooge beambten en invloedhebbende persoonen gevangen genomen, de privilegien der stad Gent hersteld, en de hervormde godsdienst uitsluitelyk gedoogd, hetgeen strydig was tegen de bepalingen van de kort te voren geslotene vrede of pacificatie. Het was te dezer gelegenheid dat de vier leden van Vlaenderen den prins van Oranje verzochten naer Gent te komen om de geschondene pacificatie te handhaven en de rust te herstellen. De prins van Oranje, die tot Ruwaert van Braband benoemd was en te Antwerpen verbleef, willigde hun verzoek in, en toog over Dendermonde naer Gent, waer hy den 29 December 1577 met geestdrift werd ontvangen. Om vier uren namiddag kwam hy langs de Dampoort in de stad, met den grave Jan van Nassau, zynen broeder, zittende in eenen duitschen wagen, vergezelschapt met een vaendel gewapende burgers van Antwerpen. Hy werd, door de schepenen van beide banken, en een groot getal voorname in-wooners met negen vaendelen burgers en de busschieters, tot buiten de poort tegengegaen en geleid tusschen twee ryen burgers, die witte brandende fakkels droegen, tot aen het Hof van Wacken, te Poele, waer hy intrek nam.	1852	APG intocht in Gent Pacificatie van Gent	
Blöte-Obbes, M.C.,	"De ijsvogel en de Halcyon-dagen", in: *Volkskunde. Driemaandelijks Tijdschrift voor de studie van het volksleven*, jrg 52, Nieuwe reeks: 10e Jaargang, Amsterdam: Uitgeversmij. N.V. Standaard-Boekhandel, 1951, pp. 54-56. ill. *Zie ook: Boot, C.H.B. & Burlage, J.H., Encomium Gulielmi I, 1848.* "« Saevis tranquillus in undis », « rustig te midden der onstuimige golven» was een devies, dat Willem de Zwijger gaarne gebruikte. In het jaar 1577 liet hij een gedenkpenning maken, die hij waarschijnlijk aan verschillende personen ten geschenke heeft gegeven tijdens zijn reis door N. Holland en Utrecht, die hij in dat zelfde jaar maakte. Een zijde van deze penning droeg zijn beeltenis, de afbeelding op de andere zijde stelt een ijsvogel voor die naar zijn nest vliegt, dat midden op de golven drijft. Het is een eigenaardig nest, een soort van eendenkorf en het lijkt niet in het minst op het echte nest van een ijsvogel. Er om heen is het bovenstaande devies gegraveerd. In 1580 liet hij nogmaals penningen slaan met de zelfde afbeelding. Na de dood van de prins lieten de staten van Zeeland in 1584 een penning slaan met weer het zelfde devies en bijna de zelfde afbeelding. De staten van Holland deden desgelijks, de afmeting was alleen iets groter en de entourage uitgebreider. Men gebruikte weer het devies, dat zo wonderwel paste bij de persoonlijkheid en het leven van Willem van Oranje." (54) "Waar men de ijsvogel altijd langs het water zag vliegen, doch nooit zijn nest vond, terwijl deze spons aanspoelde, die er met enige verbeeldingskracht als een nest van vezelachtige visgraatjes uitzag, is het zeer wel mogelijk, dat men deze twee dingen met elkaar in verband bracht en de spons tot ijsvogelnest maakte." (55)	1951	BKD ijsvogel-penning iconografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boek...,	Het Boek der Richteren der Nederlanders, anders gezegd: dat der Princen van Oranje. In eenen Oosterschen Styl beschreeven, door een voornaam Rabyn, In het eerste jaar der Bataafsche Vryheid, s.l., [1795]. 14 blz. *Dit stuk vaderlandse geschiedenis is gegoten en geschreven in de stijl van het Oudtestamentische boek Richteren (Statenvertaling). In bezit KB.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoekderRichteren.pdf* "7. Wilhelmo, nu was groot in de ogen der Nederlanders, ende zy hoorde naar zyne Stemme, als de Schaapen naar die van hunnen Herder. 8. Ende Wilhelmo ziende het vertrouwen des volks gewonnen te hebben, werd meer en meer opgeblazen van herte. 9. Ende hy zeide in zyn herte : ziet ik hebbe dit volk door myne minzaamheid gewonnen, maar ik zal het my ten slaaf maaken. 10. Ende van toen af aan vertrad Wilhelmo, meer en meer, de rechten der volken van Nederland; doch zy waaren met blindheid geslaagen, en voelde hunne verdrukkingen niet. 11. Ende Wilhelmo deed nu alles wat goed was in zyne oogen, ende eenige van de oudste des volks; ende de Priesteren ende de Schriftgeleerden dienden hem in zyne heerszucht." (Cap. II: 7-11).	1795	APG LTM humor satire anti-oranje kritisch	
Boer, Cornelia,	Hofpredikers van Prins Willem van Oranje. Jean Taffin en Pierre Loyseleur de Villiers. (*Kerkhistorische Studiën behorende bij het Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis,* V.), 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1952. 201 blz. *Register persoonsnamen, bibliografische noten.* *Proefschrift Leiden, 1952.* "Afgezien echter van het tijdstip van zijn bekering rijzen er nog vele vragen omtrent de aard van Oranjes calvinisme. Is er met Breen een pleidooi te leveren om te bewijzen, dat de Prins zich een voorloper toonde van de richting, waarin het latere calvinisme zich zou ontwikkelen? Of heeft Rachfahl het bij het rechte eind, als hij verklaart: "zwar war er ein Christ, aber kein dogmatischer Christ" en : "universaler Theismus und Toleranzidee, das waren die tiefsten Tendenzen die des Oranienbrust erfüllten"? Enno van Gelder bepleit zelfs, dat de godsdienstige ontwikkeling van Oranje het "zeer twijfelachtig maakt of de Prins - ook nadat hij het avondmaal der gereformeerden bijwoonde en dus een openlijke belijdenis heeft afgelegd - wel ooit de leer van Genève heeft beleden". (...) Wij zullen niet in het geding treden hierover, maar in deze studie proberen langs een andere weg een bijdrage te leveren, waardoor een visie verkregen kan worden op de godsdienstige overtuiging van Oranje. En dit door een tekening te geven van het leven en werk van zijn beide hofpredikers Jean Taffin en Pierre Loyseleur de Villiers. Zij hebben met hem geleefd en gewerkt; (...) Zij zijn ook wel met hem in botsing gekomen en hebben, na felle discussie, moeten wijken voor zijn onverzettelijkheid."(2/3).	1952	GKS Oranjes calvinisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boer, D.E.H. de,	"Van brieven en helden", in Donald Haks (eindred.), *De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft,* 12 april 2005, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, pp. 31-41. *Noten.* "Vanaf vandaag zullen onderzoekers uit binnen- en buitenland voor het eerst centraal hun weg kunnen vinden naar alle brieven van en aan Willem van Oranje, die over de hele wereld zijn opgespoord. Hoewel ... er zijn er die bewust ontbreken. Een historicus verzamelt immers vooral de authentieke documenten, de aantoonbaar, verifieerbaar 'echte', schriftelijke getuigen van handel en wandel van onze voorouders. Daarom is één categorie niet vertegenwoordigd, die van de gefingeerde brieven. Dit is een genre dat op zichzelf een studie meer dan waard is. Immers, in de gefingeerde brief projecteert een auteur hoop en verwachting, beeld en perspectief op en van een historisch personage. De gefingeerde brief kan een middel zijn tot kritiek, spot of satire, een vehikel van verwachting, een publieke expressievorm van dankbaarheid of onbehagen. Van dergelijke brieven zijn vooral de *'heroïdes'* of 'heldinnenbrieven' tot een bijzonder genre uitgegroeid, dankzij de beroemde Epistolae Heroides, van Publius Ovidius Naso, die van 43 v.Chr. tot 18 na Chr. leefde en de wereldliteratuur ook in dit opzicht heeft verrijkt. De *heroïdes* zijn literaire teksten waaraan meestal een berijmde vorm is gegeven aan vertrouwelijke brieven van beroemde vrouwen: heldinnen, vorstinnen, 'role models', die vaak uiting geven aan liefdesbetuigingen, maar tussen de regels door een moreel of politiek debat weerspiegelen. In de periode van Renaissance en Verlichting werd dit genre mateloos populair in Frankrijk, en ook in Nederland zijn in de loop der eeuwen honderden van zulke gefingeerde brieven geschreven, in het Nederlands en in het Latijn. In een mooie database van het Instituut voor Nederlandse Taal- en Letterkunde van de Leidse Universiteit, heeft Olga van Marion 642 van deze heldinnenbrieven geïnventariseerd. In meerderheid zijn de brieven gevloeid uit de pen van voornamelijk mannelijke auteurs, hoewel in Nederland ook vrouwen, zoals Lucretia Wilhelmina van Merken, of de veel bekendere Betje Wolff, zich aan de *heroïde* waagden. Betje Wolff beroerde in 1773 de gevoelige snaar met een brief van Jacoba van Beieren aan haar laatste liefde: Frank van Borselen, en Lucretia schreef in 1761 een heroïde van Charlotte de Bourbon aan Willem van Oranje. De brief van Lucretia is daarmee een uniek voorbeeld van een brief waarin, via de pen van een vrouw, een vrouwelijke auteur zich tot deze held richt. In het bestand van mevr. Van Marion bevinden zich vijf 'heldinnenbrieven' áán Willem van Oranje en twee van de 'vader des vaderlands'. (Ook de Haagse dichter Thomas van Limburg komt aan de orde.)" (35/6) Zie: *http://www.let.leidenuniv.nl/Dutch/Heroides.html*	2005	APG gefingeerde brieven	
Boer, Jeroen,	"Oranje en de Opstand", in: *Skript. Historisch Tijdschrift,* jrg 17, nr 1, voorjaar 1995, pp. 41-48. *Noten.* *Recensie.* "Op 7 december van het afgelopen jaar vond in Het Prinsenhof te Delft de feestelijke presentatie plaats van een lang verwachte historische publikatie: K.W. Swarts biografie van Willem van Oranje. De in juli 1992 overleden historicus liet een min of meer voltooid manuscript over Oranjes leven in de periode 1572-1584 na, dat door enkele vakgenoten persklaar is gemaakt. Uit handen van de broer van de auteur, mr. P.J. Swart, ontving Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn der Nederlanden het eerste exemplaar van de biografie. K.W. Swart was geen voorstander van de monarchie - hij vond het zelfs overbodige luxe -, maar Willem van Oranje bewonderde hij hogelijk, zo meldde P.J. Swart prins Constantijn in zijn toespraak. De aanwezigheid van een Oranje kon de broer van de auteur overigens wel waarderen, niet alleen omdat het "een zeker cachet" gaf aan de bijeenkomst, maar ook omdat de presentatie hierdoor een "historische dimensie" kreeg. Voor het eerst in 61 jaar was er weer een wetenschappelijke Oranje-biografie van een Nederlandse historicus verschenen. Ter gelegenheid van het herdenkingsjaar 1933 had A.A. van Schelven, hoogleraar aan de Vrije Universiteit, een biografie aan de prins van Oranje gewijd. Zijn enige Nederlandse voorganger in deze eeuw was de liberale historicus Blok. Met Swarts biografie is de wetenschappelijke stilte rondom Oranje doorbroken, maar van een herrijzenis van de mythische Vader des Vaderlands is geen sprake." (41) "Met het beeld van een Oranje die zich ontwikkelt, voegt Swart iets toe aan de moderne discussie over de Opstand. In 1939 hield Romein zijn beroemde oratie, getiteld *Het vergruisde beeld*, waarin hij betoogde, dat de verwetenschappelijking van de geschiedschrijving in de negentiende eeuw de discussie over het karakter van de Opstand slechts had doen toenemen. In 1972 besprak J.J. Woltjer Romeins rede in het artikel *Het beeld vergruisd?* Woltjer meende helderheid over de beginjaren van de Opstand te kunnen verschaffen door voor de periode 1565-1580 de uitschakeling van de politieke middengroepen als leidraad te nemen. Hierbij ging het om de houding van de overheid tegenover heterodoxen. Aan de ene kant stond Filips, die een radicale kettervervolging voorstond, aan de andere kant een militante protestantse beweging. Daar tussenin bevond zich de groep die noch harde vervolging, noch protestantse geloofsijver toejuichde. Oranje wordt in dit spectrum gezien als de belangrijkste exponent van de middengroepen, waartoe naast een aantal hoge edelen ook vele lokale magistraten en burgers behoorden die niets voelden voor een keuze tussen beide uitersten. De pacificatie van Gent (1576) is in Woltjers visie de grote triomf van de middengroepen; de Unie van Utrecht en Atrecht (1579) schakelden het politieke midden de facto uit. In Swarts relaas is deze lijn, ondanks het ontbreken van de term middengroepen, in de beschrijving van de gebeurtenissen terug te vinden. Steeds benadrukt Swart Oranjes afkeer van zowel protestantse als katholieke excessen." (46/7)	1995	APG recensie biografie K.W. Swart	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boer, L.M. de (samensteller),	Prins Willem I en zijn tijd. Vaderlandsche Historiezangen, Sneek: H. Pijttersen Tz. 1884. 257 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoerHistoriezangen.pdf* "Prins Willem I. Als Spanjen Nederland syn Jock socht op te drucken, Socht ick dat Vrye Volck te vryen van dien smaed: En hadde mogelijck myn opzet sien gelucken So 't my aen macht niet meer gefeylt had, als aen raed. Terwijl ick dan den nood en swarigheyd der tijden Het hoofd biê dag voor dag, en vast met stut by stut De Vrijheyd ondersett', word binnen Delf (o lijden !) Door 't moordgeschut eens schelms soo groot een werk geschut. J. De Dekker. De vrijheid, duur gekocht, o grootste van Oranje! Uw' deugden, lof en eer ten trots van 't moedig Spanje Verbreidt de gulden Faam, — de nijd gaf u de schoot; Maar, die zoo sterft voor 't land, leeft eeuwig na zijn dood. L. Leopold." (256/7)	1884	LTM poezie	
Boer, R. de,	Prins Willem van Oranje. Het verhaal van zijn leven. (*Tijdspiegel-reeks nr 1*) Groningen: Uitgeverij De Vuurbaak bv, 1984. 32 blz. ill. *De Tijdspiegel-reeks is bedoeld voor de leerlingen van de hoogste klassen van de christelijke basisscholen.* "In dit boekje wordt wat verteld over deze prins. Wie was hij? Waar kwam hij vandaan? Waarom is hij zo belangrijk geweest voor ons land? Waarom wordt hij Vader des Vaderlands genoemd'? Waarom wordt over hem nog een boekje geschreven, 400 jaar nadat hij gestorven is? Wie een antwoord op al die vragen wil, moet maar gauw beginnen te lezen op de volgende bladzij, bij hoofdstuk 1. Middenin het boekje zit een Oranje-kwartet. Dat kun je uitknippen." (1) "Met het sluiten van de Unie in Utrecht is in ieder geval één ding duidelijk geworden: het zal prins Willem niet meer lukken, om alle Nederlandse gewesten aan het Spaanse juk te onttrekken. Ondanks de vreugde over de Unie van Utrecht beseft de prins heel goed, dat zijn grootste doel vrijwel onbereikbaar is geworden. Ook Philips II heeft duidelijk door, dat de zuidelijke Nederlanden eigenlijk al teruggewonnen zijn. Philips II beseft ook, dat het noorden juist door prins Willem sterk is. Om nu het noorden te krijgen, moet in ieder geval Willem van Oranje verdwijnen! Hij is immers de stuwende kracht van de opstand! In 1580 beveelt Philips II, dat prins Willem in de ban moet worden gedaan. Iedereen mag hem nu vermoorden. En de moordenaar van de prins zal rijk beloond worden. Het lijkt, alsof Philips II als een jachthond de overwinning ruikt. De prins verweert zich heftig tegen de oproep tot moord. Hij stelt een dappere, duidelijke brief op. Dat is de beroemde „Apologie ofte verantwoordinghe van den Prince van Orangien". Duidelijk stelt Willem, dat hij niet vecht voor eigen eer en rijkdom: is hij niet alles kwijtgeraakt? Maar hij weet in zijn hart dat hij een goede strijd levert: tegen onderdrukking en voor vrijheid, ook en juist voor vrijheid van godsdienst. Ook de Staten-Generaal gaan over tot actie. Ze erkennen de moordenaar Philips II niet langer als hun heer. Ze zweren Philips II af (1581). Ze schrijven: „De vorst is door God gesteld tot een hoofd van zijn onderdanen, om ze te beschermen, zoals een herder zijn schapen hoedt; ... wanneer de vorst niettemin hun rechten verkoopt en hen als slaven behandelt, dan is hij geen vorst meer, doch een tiran."	1984	APG LTM kinderboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boerwinkel, F.,	Willem van Oranje. (*Reeks: Getuigen van Christus nr. 4*) Amsterdam: W. Ten Have, [1941]. 29 blz. "De waarheid gebiedt echter te erkennen, dat Oranje zich niet bewust heeft toegerust om een onderdrukt volk te bevrijden en dat hij, toen hij zijn verzet begon, er nog veel minder aan dacht de protestantse religie te beschermen." (1) "Willem van Oranje is een mens geweest als gij en ik van nature ook zijn: eerzuchtig, niet altijd gehéél eerlijk als 't er op aan komt ons doel te bereiken, aarzelend als 't er om gaat een keuze te doen. Hij staat als mens niet torenhoog boven ons, maar heel dicht naast ons. (...) *(Maar, God wil ook zondige en gewone mensen gebruiken en tot gehoorzaamheid brengen)*. Juist dáárdoor en daarin is Willem van Oranje voor ons: getuige van Christus." (2)	1941	APG GKS christelijk	
Boey, M.,	Prins Willem. (*Dietsche Gestalten, Nr 2*). Tielt: Drukkerij-Uitgeverij Lannoo / Den Haag: De Residentiebode Uitgeverij, [1942]. 160 blz. ill. *2e druk: 1946.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoeyPrinsWillem.pdf* " 24 April 1533. - Op den Dillenhurg, in het lieve Dilledal, ziet een kind het levenslicht. De vader wordt Willem de Rijke genoemd, omdat hij rijk is aan heerlijkheden. Ook aan nakomelingschap zal hij rijk zijn : Bij zijn dochter uit zijn eerste huwelijk bracht zijn tweede vrouw haar vier kinders mee, en ze zal Willem den Rijke nog vijf zoons en zeven dochters schenken. De moeder heet Juliana van Stolberg. Ze is groot, schoon, indrukwekkend, en vroom. En reeds over de wieg van Willem van Nassau hangt de godsdienstvraag, hangt de verscheurdheid der Christenheid. Want in dezer voege spreekt de Wittenbergsche priester die door Luther zelf als hofkapelaan naar den Dillenhurg gezonden werd : « Bedenk toch, graaf Willem, u bekent zich tot de leer van onzen grooten Luther. Uw goede echtgenoote vereert hem innig. Waarom wil u vasthouden aan het Roomsche doopsel met mis en duivelsbezwering? » « Mijn waarde kapelaan, u moest weten (dat ik geldige redenen heb om mijn zoon zoo te laten doopen. We koesteren inderdaad een waarachtige liefde voor onzen meester Luther, we hebben daarom zijn prediking in onze landen toegelaten, we hebben hem om raad gevraagd in verband met onze huisboekerij, maar Luther zelf heeft toch eenmaal gezegd dat we het Roomsche ceremonieel best kunnen behouden, als we het maar in Evangelischen geest verstaan. » « Dit zei hij twaalf jaar geleden », onderbreekt de dominee. (8-10)	1942	APG LTM hagiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Böhringer, J.A.,	De Zwijger spreekt. 6 september 1898. Kroningsdag, Amsterdam: Scheltema & Holkema's Boekhandel, 1898, 8 blz. *t.g.v. de kroning van Prinses Wilhelmina.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoehringerZwijger.pdf* "Ons volk, o Koningin, leeft als een kind in 't heden. 't Gaat op met heel zijn hart in jubelende vreugd. Het voelt zich zalig jong in Uwe blonde jeugd. — Dit leven wortelt diep in 't groot en schoon verleden. U, Koningsdochter, geldt mijn blijde groet! Och leen, terwijl 't geluid van hooggestemde zangen, De juichkreet van uw volk uw ziele houdt gevangen, Uw oor, uw hart aan 't woord, waarmede ik u ontmoet! Een nieuwe tijd ontlook, toen ik de hand mocht grijpen Van 't volk, dat zoekend, van zijn kracht nog onbewust, Door toekomststemmen opgeschrikt, ontrust, Tot leven in het licht vol heerlijkheid zou rijpen. 't Was een door God gewijde heilge grond, Waar ik door geestdrift voor de vrijheid aangegrepen, Met koelen staatsmansblik en toch met zalig dweepen Mijn leven en mijn lot voor goed aan Neêrland bond. Dat volk! het miste in dreigende oorlogsdagen Een helder denkend hoofd, 't werd in het bang gevaar Den stillen zwijger; dien het zocht, gewaar, Den man wiens geest het zwaarste kloek moest wagen Mijn ziele juicht, Vorstin, nu ik uw dag aanschouw, Oranje en Nederland, die eens elkander vonden,	1898	LTM gelegenheidsgedicht	
Bol, L.J.,	"Twee Oranje portretten van Daniël van den Queecborne" in: *Phoenix. Maandschrift voor Beeldende Kunst*. Jaargang 3, Nummer 4. Amsterdam: Uitgeversbedrijf "De Spieghel", 1948, pp. 103-107. ill. *Noten*. "In het Maart-nummer van dit tijdschrift (1948) publiceerde Dr R. van Luttervelt twee mansportretten, die door hem aan Daniël van den Queecborne worden toegekend. Waar signaturen ontbreken, vergelijkingsmateriaal om op stijlcritische gronden het auteurschap te funderen niet voorhanden waren, is een dergelijke toeschrijving altijd de uitkomst van een (be)redenering. Met archivalische, heraldische en andere gegevens: onderlinge overeenkomst in mise-en-page, omlijsting, formaat en oorspronkelijke kostprijs wordt een waarschijnlijkheidsberekening gemaakt, die ons bijna wiskundig aantoont: Van den Queecborne is de maker van deze conterfeitsels. Bijna wiskundig, want het wettig en overtuigend bewijs is met deze gegevens niet te leveren. Academisch bezien blijft de mogelijkheid bestaan dat de heren Van der Muelen en de Malapert ongeveer terzelfdertijd, ± 1585, door nog een ander schilder waren geconterfeit, dat deze beeltenissen eveneens „in 't swerte" waren omlijst, enz. enz. Nogmaals is hier het toeval de kunsthistorische speurder als een goede fee verschenen. Jarenlang verzamelde ik materiaal voor een boek „De Schilders van Zeeland". Onder de bijeengegaarde gegevens bevonden zich die aangaande twee prinsenbeeltenissen, hoogstwaarschijnlijk door Daniël van den Queecborne geschilderd. Nu zijn we in de gelegenheid twee toeschrijvingen aan deze Meester, onderling onafhankelijk „beredeneerd", met elkaar te confronteren. En als een proef op de som - om nog eenmaal termen der wiskundige logica te hanteren - bevestigt de uitkomst van dit attributie-vraagstuk de conclusie van Dr Van Luttervelt. Wil men het omkeren, het is mij wel: Dr Van Luttervelts gevolgtrekkingen verstevigen de toeschrijving der hierbij afgebeelde Oranjeportretten aan Daniël van den Queecborne." (103 en vervolg op 106)	1948	BKD portretten iconografie	

Boneschanscher, E.J.	Oranje-Nassau van prins Willem I, den zwijger tot en met H.M. Koningin Wilhelmina in gedichten met aangegeven vaderlandsche zangwijzen : een geschenk op het a.s. kroningsfeest ... / bew. door E.J. Boneschanscher, s.l., 1898	1898	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bonger, H.,	"Prins Willem van Oranje en Coornhert", in H. Bonger, J.R.H. Hoogervorst, M.E.H.N. Mout, I. Schöffer & J.J. Woltjer (red.), *Dirck Volckertszoon Coornhert. Dwars maar recht,* Zutphen: De Walburg Pers, 1989, pp. 44-59. ill. "In 1578 was de verwarring in Noord-Nederland, mede door de militaire successen van Parma, op zijn hoogst. Door een verzoeningspoging van keizer Rudolf kwam er in 1579 in Keulen een vredesconferentie waar geen der partijen vertrouwen in had, omdat ieder wist dat koning Filips geen concessie wilde doen over de godsdienst. In 1580 werden op last van de Staten Generaal de Acten vanden Vredehandel gheschiet te Colen uitgegeven, geredigeerd door Agge van Albada, de secretaris van de conferentie. Deze aanhanger van Schwenckfeld schreef in margine een serie argumenten voor godsdienstvrijheid, veelal met citaten van voorvechters, zoals Castellio. In 1582 verscheen, anoniem, Coornherts *Synodus vander Conscientien Vryheyt*, en in deze uitvoerige verdediging van de geestelijke vrijheid werden de commentaren van Albada veelvuldig geciteerd; de Acten waren immers een officiële uitgave van de Staten-Generaal. Algemeen bekend was dat Coornhert de *Synodus* geschreven had en door de Acten en de Synodus werd het denkbeeld van de godsdienstvrijheid door Coornhert nog eens theoretisch gefundeerd. Als ik mij ten slotte afvraag wie de prins, in de jaren van het verzet, gesteund hebben in zijn streven naar godsdienstvrijheid, dan moet ik die steun niet zoeken bij de veelal hooghartige, kortzichtige, ijdele en niet zelden domme hoge adel, niet bij de lutheranen, die hún eenheid van kerk en staat wilden, niet bij de gereformeerden, die overtuigend de vrijheid voor hun geloof eisten maar die vrijheid aan anderen ontzegden, ook niet bij de lage adel, die wel het Smeekschrift had aangeboden maar later het katholieke dan wel het gereformeerde geloof liet overheersen, maar wel bij de (toekomstige) regenten, die een ondogmatisch geloof hadden en sympathie toonden voor Schwenckfeld, Franck en Castellio, dus de latere remonstranten. Van deze libertijnen was Coornhert de begaafdste woordvoerder." (8/9)	1989	APG GKS Oranje tolerantie Coornhert	
Bonhomme, G.,	"Le duc d'Albe et l'expedition orangiste de 1568", in: *Annales de l'Académie Royale d'archéologie de Belgique,* LXXVII, 7e série, tome VII, Fascicule unique, 1930, Fascicule II, 1931, pp. 283-303. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BonhommeDucdAlbe.pdf* "Enfin, dans aucun travail, les idées directrices des plans de chacun des adversaires ne sont mis en lumière d'une façon suffisante. C'est dire que l'étude synthétique de ce grand fait attend encore son auteur. Cette synthèse, nous espérons pouvoir y apporter bientôt une contribution importante en ce qui concerne la lutte dans les Pays-Bas méridionaux. Pour l'instant, notre but est autre. Nous nous proposons de dégager les grandes lignes de la campagne de 1568 d'en faire ressortir l'importance et, en évoquant ses phases principales, d'énoncer les réflexions qu'elle nous a suggérés, tant au point de vue de la connaissance de notre passé qu'à celui des conditions du problème posé par la défense de la Belgique contemporaine." (286/7) "L'idée maîtresse de ce plan paraît avoir été double. Tout d'abord, Orange devait être convaincu de ce que sa résistance armée contre la politique oppressive du duc d'Albe lui rallierait les populations, qu'il n' aurait qu'à paraître pour être salué comme un sauveur, et déterminer une explosion de colère qui ferait sûrement reculer le terrible duc." (289) "L'échec de la première série des opérations orangistes fut un coup dur pour Guillaume. Et, cela, de bien des manières. Il jeta l'hésitation et le désarroi dans le camp de ses alliés. Il permit au duc d'Albe de terroriser le pays. En outre, il força le Prince à retarder de plusieurs mois sa rentrée en scène, et, circonstance plus grave, les mois ainsi perdus étaient des mois d'été, ce qui reportait à la fin de l'automne, voire même au début de l'hiver, la reprise des combats. Tout autre que Guillaume se fût découragé. Le prince, au contraire, écrivit à son frère Louis que rien ne pourrait l'ébranler. Il reprit donc ses négociations et ses préparatifs sur de nouveaux frais. Du reste, Albe non plus, n'était sans souci. S'il avait repoussé la première attaque, il n'avait pu atteindre le corps principal de l'ennemi. Tant que Guillaume était debout, la lutte n'était pas finie. Il le savait bien. Il lui fallait refaire ses forces, les augmenter en vue des nouveaux combats, et l'aide des Etats du pays lui faisait singulièrement défaut." (291/2)	1931	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boni, Armand,	Willem van Oranje. Historische roman, Hasselt: Uitgeverij Heideland-Orbis N.V. / Den Haag: Scheltens & Giltay, 1975. 276 blz. "IK, LANCELOT VAN HEMELRIJCK, SERGEANT, KORnet, kapitein en later kolonel van Zijne Prinselijke Hoogheid Willem van Oranje-Nassau, teken hier volgens mijn geweten dit relaas op. Het wonderjaar 1566 begon op 1 april (dit is geen aprilvis!) met de vechtjas graaf Hendrik van Brederode en met Lodewijk van Nassau, een andere vechtjas, een verschil als van dag en nacht met zijn broer prins Willem. De gebroeders Filips van Marnix van Sint-Aldegonde en Jan van Toulouse, twee calvinistische schoolvossen, hadden reeds maanden tevoren het land en de morrende gewetens van honderden ridders bereden en hadden in 't geheim de mars naar Brussel beraamd. Allereerst een messcherp gesprek tussen prins Willem en Lodewijk van Nassau, te Breda opgetekend: De prins: Broerlief, je speelt met vuur. Ik heb de Spaanse vorst trouw gezworen, vooral als Vliesridder. Laat Filips II buiten spel. Ik ken hem beter dan jij. Hij zal wraak nemen, en niet mals. Onze bekwame Lamoraal van Egmond zal zich van ons afkeren. Ik weet dat hij van een kale Spaanse reis terugkeert. Segovia en de ijdele beloften van de koning liggen zwaar op zijn maag. En buiten Egmond zie ik geen kans. Ik wens geen daad van rebellie te stellen. Wellicht wacht de koning op deze daad om een van zijn late en trage reacties te motiveren. Neen, broer, handen af van de koning, van het koninklijk gezag! Lodewijk: Wie van ons wil het schaak-aan-de-koning? Niemand. Ook wij hebben trouw gezworen. Onze leuze luidt: getrouw aan de koning tot aan de bedelzak. Broer Willem, graaf Brederode en ikzelf hebben onze buik vol van je sofistiek en je gezichtentrekkerij. De prins: Je vergeet dat ik kardinaal Granvelle de laan heb uitgestuurd. Ach, broerlief, je bent een driftkop, bewaar je kalmte. Een publieke protestmars naar Brussel betekent hetzelfde als een mars naar Segovia. Ik bewandel de legale weg: de staatsraad, de landvoogdes, onze Vliesridders. Madame van Parma staat in de grond aan onze zijde, de zijde van de moderatie en de geweldloosheid. Lodewijk: Je draait opnieuw om de zaak heen. De inquisitie is geweld. Dan maar geweld tegen geweld. Oog om oog, zegt de bijbel, en zo spreken ook de calvinisten. De prins: Ach... ach, nu goed, laat me aarzelen, laat me nadenken. Beloven jullie mij zonder wapendracht, dus vreedzaam, beleefd en hoffelijk, de landvoogdes om een audiëntie te vragen, volgens alle regels van de kunst en de diplomatie? Lodewijk: Zo zal het gebeuren, Hoogheid." (7/8)	1975	LTM moord Balthazar Gerards	
Boon, K.,	De dood van Willem I, Prins van Oranje. Historisch-dramatisch Gedicht voor Rederijkers door K. Boon, Amsterdam: P.M. van der Made, [1863]. 83 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoonDoodvanWillemI.pdf* "GUYON. Sinds zes of zeven jaren Ontwierp ik reeds het plan, dat, rijp'lijk overdacht, Thans, naar ik gissen kan, volkomen is volbragt. 'k Heet niet Francois Guyon en 'k haat en schuw de kett'ren, Die 'k allen, kon het zijn, met één slag zou verplett'ren. Ik bleef der Moederkerk een steeds getrouwe zoon. Ik wacht, voor wat ik deed, haar zegen als mijn loon En had, sinds 's Konings ban, des Prinsen dood gezworen. Balthasar Gerards is mijn naam en 'k ben geboren Te Villefans, Bourgondiër van afkomst, en 'k Ben Meester, die te Dole in 't regt geoefend ben." (80)	1863	LTM moord Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boon, K.G.,	"Prins Willem door Goltzius geteekend", in: *Maandblad voor Beeldende Kunsten,* jrg 25, 1948. Amsterdam: J.H. de Bussy, pp. 171-174. ill. *Noten.* *Zie afb. online* "De gravure van Goltzius draagt in de rand het jaartal 1581 in romeinsche cijfers. De wijze waarop de dateering is aangebracht duidt er op, dat zij in verband staat met den geportretteerde. In 1581 wordt hier de Prins nog als legeraanvoerder voorgesteld. Busken Huet zag in dit portret ook dat van den staatsman en den „Prins". Bij Goltzius heeft stellig wel de gedachte aan een voorstelling met eenig uiterlijk vertoon door het hoofd gespeeld. Het is in alle opzichten een „gecomponeerd" portret. Men denkt er bij aan de statigheid van Italiaansche vorstenportretten uit de 16e eeuw en vooral aan de portretten van het Fransche Hof. Het is daarom ook begrijpelijk dat het harnas van den Prins wat mooier dan de werkelijkheid is voorgesteld, zelfs, naar het mij lijkt, eenigszins is gefantaseerd. Het werd een pronkstuk dat nauwelijks in dien tijd in de wapenkamer van den Prins kan zijn voorgekomen. De helm heeft bovendien een ouder, in dezen tijd niet meer gebruikelijk, type. Was er reden om den Prins in 1581 aldus voor te stellen? Het jaar was in het leven van Oranje belangrijk genoeg, in de eerste plaats door de nieuwe positie waarin het land door zijn toedoen gekomen was en die haar beslag kreeg in „de Verlating" en in de tweede plaats door zijn „Apologie", de verdediging tegenover de aanvallen van den Koning. Heeft men in dit jaar zelf reeds over de verwarrende feiten kunnen heenzien om in den Prins den uiteindelijk triumfeerenden, waarlijken leider van het volk te eeren? Een hulde die uitkomt in den laatsten regel van het onderschrift van de prent „. .. legem, commissumque, gregem et patriae pia iura tueri". Het is een vraag die beter door een historicus beantwoord kan worden. Ik wil er slechts verder op wijzen, dat op stijlcritische gronden door Hirschmann eveneens twijfel uitgesproken is over de dateering van dit portret in 1581. Hirschmannn dateert het, op grond van vergelijking met andere portretgravures, omstreeks 1585." (172/3)	1948	BKD	Goltzius/Willem
Boon, Louis Paul,	Het Geuzenboek, Amsterdam : Uitgeverij De Arbeiderspers / Em. Querido's Uitgeverij, 1979. 707 blz. "De moeder van keizer Karel stierf, en de moeder van Willem van Nassau maakte vanuit Dillenburg in Duitsland de voor haar ongemakkelijke reis per koets naar Breda in de Nederlanden. Ze was een eenvoudige landelijke edeldame met Lutherse opvattingen, en in het kasteel te Breda stond ze verbijsterd. Ze ontving haar plaats aan de onafzienbare tafel, met wit damast overdekt, en waarop het rijke en overvloedige voedsel op gouden en zilveren schotels werd aangebracht. En dit vrouwtje zat ontsteld de gobelins aan te kijken, de schilderijen van Frans Floris uit Antwerpen, waarop figuren prijkten die misschien wel godinnen uit de oudheid voorstelden, maar toch vrouwen waren die hun naaktheid uitstalden. En temidden van al deze weelde zag ze haar zoon, haar eerstgeborene, als een man van de wereld, rijk gekleed in Italiaans fluweel, de handen schitterend van de kostbare ringen met fonkelend gesteente. Haast als een koningszoon nam hij haar hand, drukte er een eerbiedige zoen op en vroeg haar zegen. Doch welke zegen? Deze van een Luthers vrouwtje dat haar eerstgeborene na jaren terug ontmoette als een prins, de steun van zijn keizer en de vertrouweling der landvoogdes, en die tussen zijn schilderijen met blote heidense godinnen de Roomse godsdienst beleed? Soms begaf hijzelf zich naar Dillenburg, en schrikte hij de binnenplaats en de galerij op door de omvang en de praal van zijn gevolg, ridders die van hun paarden stegen, bedienden die her en der liepen, soldaten die met hun wapens kletterden. En zijn moeder begreep het: deze die bezoek bracht in Dillenburg was een andere. Zelfs zijn taal was anders. In zijn jeugd had hij hun wat harde maar vertrouwde Duits gesproken, en nu praatte hij Frans, de officiële taal aan het keizerlijke hof welke ook gesproken werd door de Vlaamse edelen. En telkens opnieuw stelde zijn moedertje vast hoe elegant en welopgevoed hij was, maar hoe verontrustend onoprecht tevens. Zijn keurige manieren, zijn taal, zijn voorkomendheden, het was alles gekunsteld. En ze zag hem ook op zondag de Roomse mis bijwonen, vergezeld van zijn huisgeestelijken, en dat werd dan weer een uur waarin ze haar tranen moest bedwingen. Niet alleen omdat deze godsdienst niet de hare was, maar omdat ze aanvoelde dat het ook niet de zijne was. En het drong pijnlijk tot haar door hoe hij, ondanks deze voorgewende vroomheid, niet eens meer een godsdienst bezat." (180/1) " (over veldtocht 1568) De Zwijger had met een té klein leger op de inval van de graven Van den Berg en Culemborg gewacht, om dan langs Nijmegen verder op te rukken. Maar hij moest na hun nederlaag onverrichterzake aftrekken, en begaf zich weer naar Dillenburg. De Villers was misschien wel een goed schatbewaarder geweest, maar in elk geval geen oorlogsheld. Gevangen genomen zakte hij reeds bij het eerste verhoor door de knieën en maakte het gehele plan van de veldtocht bekend. En ook biechtte hij op waar het geld vandaan kwam, waarmee hun zopas opgericht leger was betaald. Het kwam niet van de Lutherse vorsten. Ziedend van woede moest Alva horen hoe het meeste geld vanuit de grote steden was verzonden, onder zijn neus weg. En Alva bleef in Brussel om het Zuiden in het oog te houden, terwijl hij nieuwe troepen voor Megen naar het Noorden stuurde om Lodewijk uit Friesland te verjagen. En hij drukte zijn dienstknecht Megen op het hart dat allen die konden gevangengenomen worden, onmiddellijk aan de bomen langs de weg moesten opgehangen, zeggend 'dat zij niet als oorlogvoerende krijgers mochten behandeld, maar als rebellen en verraders'. En hoe smerig deze opdracht ook was, Megen gehoorzaamde. Maar zij die in het Noorden woonden, opgewonden reeds door de overwinning van Lodewijk, kwamen van heinde en ver aanlopen om verzet te bieden. En vanuit zee brachten piratenschepen alles aan wat hij nodig had om de strijd voort te zetten, en vanuit hun vlootbasis in Delfzijl konden ze alle Spaanse transporten	1979	LTM APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boot, C.H.B. & Burlage, J.H.,	Encomium Gulielmi I, Principis Arausiae e gente Nassaviå; Auctore C.H.B. Boot, Officiali Justititae Amstelodami. / Willem de Zwijger. (naar aanleiding van het latijn) door Mr J.H. Burlage, 's-Gravenhage: ter boekdrukkerij van J. Roering, 1848. [*Niet in den handel*]. 32 blz. Vignet* *Latijnse tekst: pp. 5-12 met de noten op 13-14. Nederlandse tekst: pp. 17-29 met de noten op 30-32.* *Delfts exemplaar (64 C 61) bevat inlegvel met opdracht van de schrijvers aan Z.K.H. Prins Frederik der Nederlanden.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EncomiumGulielmi.pdf* **Het vignet is genomen naar een paar medailles, geslagen bij het leven van prins Willem, en voorkomende bij* van Loon. *'s Prinsen zinspreuk « gerust in het midden der woelende baren » is daarop aanschouwelijk gemaakt door het bekende beeld eener rots in zee, en door het drijvend nestje van Halcyone, dat door den zachten adem van Agiolus tegen de overstelping der golven beschut wordt. De mythe der gedaanteverwisseling van Ceyx en Halcyone in ijsvogels is dichterlijk en uitvoerig behandeld in het elfde boek der Metamorphosen van Ovidius. Zie ook:* Blöte-Obbes, M.C., "De ijsvogel en de Halcyon-dagen" *(1951). http://www.periodata.nl/dataweb/saevis.jpg* "Hanc patrius laudem quivis obmurmurat amnis, Hanc ripae referunt, haec loca lata replet: Dumque aliquis remanet virtuti cultus in orbe, Principi Arausiaco fama perennis erit!" (6) "En de *Staatsman* overwint; Die, door vrijheidsdorst geprikkeld, Hooger roeping heeft dan 't zwaard; Die aan krijgsmoed wijsheid paart En zijn dubble kracht ontwikkelt, Om, hoe zwaar ook 't lot hem slaat, Heel een volksbestaan te reg'len, en de toekomst te bezeg'len Als de schepper van een staat." (18)	1848	LTM heldendicht	
Bor, Pieter Christiaensz,	Oorspronck, begin ende vervolgh der Nederlantsche Oorloghen, In XVIII boecken vvaerachtelyck en onpartijdelijck beschreven door Pieter Bor Christiaensz, Tot Leyden by Govert Basson, 1621. 2 dln. *Marginalia, Registers.* *1e ed. 1595.* *Eerste deel: Online ed. Amsterdam 1679 (1555-1578): http://books.google.com/books?id=PO8-AAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=%22vervolgh+%22+Bor&hl=nl&ei=COdNTIfJA5iosQax4eyqDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CDkQ6AEwAw#v=onepage&q&f=false* *Tweede deel: Online ed. Amsterdam 1680 (1578-1587): http://books.google.com/books?id=du8-AAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=bor+nederlandsche+pieter&hl=nl&ei=EO1NTKGfBorFsgaxm7RG&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDEQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false* "Wt het ghene in dese achthien Boecken verhaelt is, can claer ghenoech blijcken van sijn groot verstant, wijsheydt, grootmoedicheyt, ghestadicheyt ende gheduldicheyt, die hy verthoont heeft in alle sijne daden, totten lesten toe: Hy is gheweest den meest geexpermenteerden Prince in gheheel Christenheyt in saecken van State, 'twelcke niet te verwonderen en was, aenghesien dat hy van joncx op was opghetoghen inde camer van den Keyser Carel de Vijfde wel neghen jaren langh, ..." (II:fol. 423) [II: fol. 429] Leiden beter editie 1595 raadplegen dig 433: http://books.google.com/books?id=du8-AAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=bor+nederlandsche+pieter&hl=nl&ei=EO1NTKGfBorFsgaxm7RG&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDEQ6AEwAg#v=onepage&q=joncx&f=false "Als desen Prince binnen Delf aldus verradelijck vermoort ende geschoten werde, was hy out eenenvijftich jaren elf maanden ende sesthien daghen. Hy is een Prince geweest van seer goeder natueren, hatende alle bitterheyt, van sijn jeucht af is hy die vande Religie gunstich ende toeghedaen gheweest, een groot mishaghen hebbende in alle de wreede executien, soo wel metten vyere ende metten sweerde, oft int water te versmoren, ofte te delven, ende andere dierghelijcke diemen placht te gebruycken teghen de ghene die vande Religie waren: van ghelijcken heeft hy oock gheen behaghen gehadt in de wreetheyden die de Grave van der Marck inde eerste troublen tegen de Gheestelijcke, Papen ende Monnicken ghebruyckte, hy heeft eenighe die soodanighe excessen bedreven doen straffen: (...) 'tes oock sijnen sinne noch wille niet gheweest, datmen yemant in sijn gheloof ende conscientie dwinghen ofte ondersoecken soude: de Mennonisten, Doopers ende Luytersche en heeft hy noyt willen verdruckt hebben, maer datmense in rust ende vrede soude laten, als zy hen in stillicheyt politijckelick waeren draghende, sulcx verscheyden sijne particuliere brieven connen betuyghen: ende die vande Roomsche Religie heeft hy de handt langhe tijt boven ghehouden, jae soo seer dat hy daer deur grooten haet op sijnen halse ghehaelt heeft: maer naer dat de Grave van Rennenburch soo leelijcken sijnen eedt te buyten ghegaen was, en heeft hy noyt die van de Roomsche Religie meer connen betrouwen, omdat de ghene die professie van de selve doen, den eede daer mede zy aen den Paus ende hare Religie verbonden zijn, hoogher achten, dan daer mede zy haer Vaderlandt verbonden zijn, ghelijck vele dat hebben laeten blijcken,	1621	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Borgeesius, R.M.,	"Willem de Zwijger. Door alle naties geëerbiedigd." in: Idem, *Groote Nederlanders*, (Bundel 1 met 15 beschrijvingen van de Loopbaan van Groote Nederlanders), Amsterdam: Van der Graaf & Co's Uitgevers-Maatschappij N.V., [1941], pp. 69-74. ill. *Met 12 penteekeningen van Jan Lutz. Omslagteekening en vignet van Jac. Leegstra.* "„De volhouder" zou een betere bijnaam voor Willem van Oranje zijn geweest dan de zwijger; de prins was karig met woorden, maar hij zei véél. Als hij sprak, had hij iets belangwekkends te zeggen, de beteekenis van iemand's woorden houden zelden verband met hun aantal, en men kan welsprekend zijn, ofschoon men de reputatie heeft aan zwijgen de voorkeur te schenken. Willem van Oranje werd ook „Vader des Vaderland's" gedoopt, een eeretitel waarop hij ten volle recht heeft, maar als men zijn voornaamste karakter-eigenschap wil doen uitkomen, moet men hem vóór alles bestempelen als den volhardenden, nooit aflatenden of opgevenden strijder, die tot zijn laatsten ademtocht zijn idealen diende. Voor Willem van Oranje was er slechts één weg, de rechte, aan het eind waarvan het doel ligt. Wij zeggen niet: de weg, die voert tot het doel, want het is zeer twijfelachtig of de prins ooit heeft geloofd in de verwezenlijking van zijn idealen en het winnen van zijn strijd, die de strijd was van het Nederlandsche volk. Men moet een sterk karakter hebben om te verkondigen dat het niet noodig is te hopen om iets te ondernemen, en dat slagen geen voorwaarde behoeft te zijn om vol te houden. Of beter, men moet een sterk karakter hebben om deze woorden in practijk te brengen. De prins sprak ze uit in het Fransch: „il n'est pas besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer", en zijn gansche leven toont dat voor hem die uitspraak geen ijdele klank was. Daar hebben wij één van die uitspraken van „den zwijger", waaruit zijn welsprekendheid blijkt, en naar het ons voorkomt, tevens het bewijs van zijn twijfelen aan de zegepraal van de zaak der Nederlanders, die hij tot de zijne had gemaakt zonder zich af te vragen hoe groot de kans was op succes, en nog veel minder zonder iets voor zichzelf te verwachten of te verlangen." (69)	1941	APG	
Borsius, J.,	Onuitgegeven brief van de afgevaardigden der hervormde gemeenten in Vlaanderen tot de onderlinge zamenkomst te Gent in 1579; houdende klagte aan de Gedeputeerden der Staten van Holland en Zeeland over Prins Willem I", in: *Zeeland. Jaarboekje voor 1852. V*erzameld door H.M.C. van Oosterzee, Middelburg: Gebroeders Abrahams, pp. 51-111. *Noten, facsimile.* *Brief van 26 februari 1579, o.a. ondertekend door Petrus Dathenus.* *Fotos tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BorsiusOnuitgegevenbrief.pdf* "*Edele Wyse Discrete Heeren ende goede Vrienden* Ons en twifelt niet, of U. E. en mercken ende vernemen daeghlicks beter dan wy zelve doen, hoe dat de vianden onses ghemeynen Vaderlandts in haer voornemen voortvaren, Ende dat die middelen, der rechter liefhebbers des voorsch(reve)n Vaderlandts, om hen te beschermen meer ende meer afnemen ende minder werden, het welcke (zo veel als wy menschen daervan oordeelen connen) daer uut voornemelick comt scz (te weten) dat men in zaken die Gods eere ende waerheyt aengaen zo flauwelick handelt, ende den vianden des Vaderlandts te veel gheloofs gheeft. Daerom hebben wij (die apparente perikelen, daerinne het Vaderlandt ende de ghemeynten Christi nu staen, merckende) Zine Exc. oitmoedelick ghebeden dat het dezelver beliefve, haer opentlick voor Gods woordt te declareren, ende de zake wat beter te behertigen dan tselve dus langhe gheschiet is, Ende nu, overmits dat de landen van Hollandt ende Zeelandt (wy onderdrucket wesende) niet langhe ruste noch vrede hebben connen. Zo ist dat wij U. E. oitmoedelick bidden, dat U. E. niet alleen tot zulcks als voorschreven is, Ziner Exc. vlietelick wille vermanen, maer oock de magistraten der voorsch: Provincyen daertoe beweghen, dat se ons in deser nood met goeden raedt ende daedt willen de handt bieden tot haer selfs ende onser aller conservatie, ende overmidts dat onze ghetrauwe medebroeders bringhers deses Philips Andries ende Jan Crombrugge onse benaudtheyt ende hooghsten noodt beter mondelingh vertellen connen dan wy metter penne, zo bidden wy U. E. ghewillet heure redenen volcomen gheloofve gheven. Hiermede U. E. in de ghenadighe bescherminghe des Almachtighen hertgrondelick bevelende. Datum in onse verzamelinghe tot Ghent den 26sten febr. 1579 stilo novo. U. E. goedtwillighe Dienaren ende vrinden De Dienaren des woordts ende ghedeputeerde aller Ghereformeerde Kercken in Vlaen. (deren)" (53/4) "Uit al het aangevoerde is genoegzaam gebleken dat het gemis aan overeenstemming tusschen de ijverigste Hervormden en Oranje eigenlijk zijn' grond had — *in 's prinsen gunstige stemming omtrent* d'Alençon; — *en in het vermoeden der eersten, dat hij meer de belangen der Roomschen dan de hunne behartigde, ja deze zelfs jammerlijk, verwaarloosde*." (86)	1852	GKS APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bos, Lambert van den,	Wilhem, of gequetste vryheyt. Treur-spel. Door L.v.d.B. Te Dordrecht, Ter Druckerye van Gillis Neering, Anno 1663. 61 blz. ill. *Online: google books* "*Wilhem:* (...) Of my een lancksaem leedt sal brengen tot mijn doodt, Dan of ick die sal zijn verschult aen stael of loot. Den Hemel noyt gewoon in sijn beschick te doolen, Laet ick de sorge van mijns levens tijdt bevolen, En draegh alleenigh my, het geen my't meest vertroost, Dat lijf noch leven zy door my verroeckeloost. *Loisa:* Schoon ick my aen u reen noodtwendigh moet gedragen Mijn ziel blijft evenwel niet van haer vrees ontslagen, Een onvermoeyde quael, gegront of ongegrondt, Geeft echter aen mijn hart en ziele wond op wondt. Maer, siet u Kroost, ô Prins, met kintsche sprongen nad'ren, De tweede en laetste hoop der vry gevochte Vad'ren. Komt herwaerts Edel pant, van een gewenschte trouw. Aenstaende troost misschien van een bedroefde Vrouw, Kust Vaders handt en treckt de deught uyt sijne spieren, En leert by tijdts 's Landts toom te korten of te vieren." (7/8) "'t Voortreff'lijck hooft, getreft dooreen te swaren slagh, Set stracks de doodt verw, soo men oogen schijnlijck' sagh, En klare tekenen van sterven en verscheyen, Wy, onder d'armen hem van dese moort plaets leyen,	1663	LTM treurspel literair verhalend moord	Bos/Wilhem
Bosch, L.E.,	"Geschenk aan de Prins van Oranje bij zijne eerste komst in Utrecht in 1558", in: *Utrechts Volks-Almanak voor het schrikkeljaar 1856,* Utrecht: L.E. Bosch en zoon, [1855], pp. 44-46. *De stad had een eigen wijnkelder, waaruit de zg. schenkelwijn aan belangrijke personen cadeau werd gedaan, zoals in 1558 aan Oranje en in 1567 aan Alva.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GeschenkPrinsUtrecht.pdf*	1855	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bosch, L.E.,	"De bruiloft van de prins van Oranje in 1561", in: *Utrechts Volks-Almanak voor het jaar 1857*, Utrecht: L.E. Bosch en zoon, p. 112. *Betreft het huwelijk met Anna van Saksen.* "Memorie van de groote costen ende magnificentie des Bruilofs van de dochter van hartoogh Maurits van Saxen, ghetrout aen Wilhelm grave van Nassauwe, Prince van Orangien, in den jare 1561 op Bartholomei dag, gehouden binnen Leypsigh. In den eersten isser geconsumeerd op dese feeste, welche acht daghen geduyrt heeft, als volcht : 2636 Ossen. 4000 Schapen. 6400 Gansen. 6000 Haesen. 14400 Hoenderen behalve alle andre wiltbraet. 16000 Rx daellers aen wijn. 15000 Mennschen synder mede gespeyst. 11000 Paerden haer voeder gegeven. Daer was mede int keurvorstelycke hof een groot vadt, houdende 744 aemen wijns. *Memoriaal boek der stad Utrecht N. 13 bl. 72.*" (112, hele tekst)	1856	ESG APG	
Bosma, Nanne,	Balthazar Gerards. Moordenaar en martelaar, Amsterdam: Rodopi, 1983. (*Serie-uitgave van het genootschap Delfia Batavorum*, nummer 10), 116 blz. ill. *Noten, bibliografie.* "Tal van vragen blijven zo onbeantwoord: Welk motief had de dader? Is het de actie van een eenling of gaat het om een complot? Verder zoekend in archieven en bibliotheken komen we op het spoor van een spannend misdaadverhaal. We ontmoeten een gedreven moordenaar, intelligent, zeer gelovig. Een man wiens leven op den duur geheel beheerst wordt door dat ene verlangen: de prins van Oranje doden." (11)	1983	APG moord op Oranje Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bosman-Jelgersma, R. A. & Houtzager, H.L.,	"De balseming van Prins Willem van Oranje", in: *Pharmaceutisch Weekblad. Orgaan van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Pharmacie*, jrg 119, nr 28, 1984, pp. 619-622. *Noten, Literatuur.* "Deze week is het 400 jaar geleden (10 juli 1584) dat Prins Willem van Oranje door Balthazar Gerards werd vermoord. Na de dodelijke aanslag werd door twee Delftse medici, Pieter van Foreest (Petrus Forestus) en Cornelius Busennius, sectie verricht, waarna het lichaam werd gebalsemd. De ingrediënten voor de balseming werden geleverd door de Delftse apotheker Dirck Cluyt. In de 'Opera Omnia' van Petrus Forestus, de lijfarts van de Prins, is uitvoerig beschreven welke grondstoffen men nodig had en hoe deze in de apotheek van Cluyt tot de gewenste preparaten werden bereid. In dit artikel worden de sectie en de recepten voor de balseming beschreven." (619) "Apothekers hebben door de eeuwen heen een belangrijke rol gespeeld bij het balsemen van overledenen. Dit geldt in het bijzonder voor apothekers die in dienst waren van vorstenhuizen, de hofapothekers. Dirck Cluyt was officieel geen hofapotheker, maar hij heeft wel alles verzorgd wat Pieter van Foreest, de lijfarts van de Prins, voor de balseming van diens stoffelijk overschot nodig had. Een proces, dat vooral door de aard van de grondstoffen een kostbare aangelegenheid was. De waarneming (observatio 29) van Forestus, door hem beschreven in zijn 29e boek, handelt over het balsemen van verschillende Hollandse edelen en hij geeft daarna een uitgebreide verklaring (scholia), toegelicht met verschillende voorbeelden, hoe een lichaam kan worden geconserveerd. In deze 'scholia' komt ook de balseming van de Prins van Oranje ter sprake. Uitvoerig worden de ingrediënten opgesomd die daarbij zijn gebruikt. Zo beschrijft hij een samengesteld poeder om het lichaam mee in te wrijven ('zoals men varkensvlees placht te zouten'), een vloeistof om de lichaamsholten van binnen uit te wassen (een acetum) en een pleister van wasachtige consistentie om lichaamsopeningen af te dichten (een ceratum). Ook het 'sparadrap' wordt genoemd, een linnen doek, gedrenkt in was en terpentijn. Hierin werd het lichaam gewikkeld om dit van de buitenlucht af te sluiten. Dit 'sparadrap' heette ook wel 'wassen kleed'. Ook werden sponsen, brandewijn en katoen (het zogenaamde 'werk') gebruikt. Want de lichaamsholten moesten na het uitwassen worden opgevuld met in brandewijn gedoopt 'werk'. Vooral gomharsen, balsems en kruiden met een belangrijk gehalte aan etherische oliën waren voor het balsemen nodig. Neemt men in aanmerking dat op de dag van de moord, onmiddellijk na de lijkschouwing, de balseming van het stoffelijk overschot van de Prins heeft plaatsgevonden, dan kan men zich voorstellen dat apotheker Cluyt in korte tijd heel wat werk heeft moeten verrichten. Immers, alle grondstoffen moesten eerst tot een voldoende graad van fijnheid worden gebracht om de recepten 'volgens de regelen der kunst' te bereiden. Uit de bestaande literatuur over dit onderwerp krijgt men soms de indruk dat Van Foreest in zijn werken een zeer uitvoerige beschrijving heeft gegeven van de wijze waarop hij het lijk van de Prins heeft behandeld. De nadruk blijkt echter geheel te liggen op de ingrediënten die door hem zijn gebruikt. Deze worden uitvoerig vermeld. Daarbij geeft Van Foreest aanwijzingen hoe een lichaam moet worden geprepareerd, zodat het acht tot tien jaar of langer bewaard kan blijven. Welke methode hij voor het balsemen van het lichaam van Willem van Oranje precies heeft gevolgd, wordt door hem niet exact beschreven. Hieronder volgt zijn beschrijving van de ingrediënten." (621)	1984	WTO balseming autopsie moord	
Bos-Rops, J.A.M.Y.,	"De heerlijkheden van Willem van Willem van Oranje", in: *Spieghel Historiael.* Weesp: Fibula- van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 187-194. ill. "Na de Pacificatie van Gent werd de beslaglegging op Oranjes goederen opgeheven (8 november 1577), maar door de aanwezigheid van Spaanse troepen in de zuidelijke Nederlanden was het erg moeilijk de goederen daar weer in bezit te nemen. Uit de meeste van zijn Zuidnederlandse goederen heeft Willem tijdens zijn leven geen inkomsten meer kunnen genieten. Ter compensatie van de hierdoor ontstane verliezen en van de vele kosten die hij voor het financieren van de strijd tegen de Spanjaarden had gemaakt, werden hem door de Staten van de verschillende gewesten allerlei goederen toegekend. De Staten-Generaal schonken hem in 1578, ter gelegenheid van de doop van zijn dochter Catharina Belgica, het graafschap Lingen, dat in het verleden al tot het bezit van Maximiliaan van Egmond had behoord, maar in 1551 door Anna van Egmond weer aan Karel v was overgedragen. Aangezien Lingen in 1578 in Spaanse handen was en de Staten van Overijssel weigerden Willem van Oranje hiermee te belenen, had deze schenking weinig effect. De Staten van Vlaanderen schonken Willem het graafschap Aalst en de heerlijkheid Hontenisse, met de baronie van Sint-Jansteen en de polders Ossenisse en Hengstdijk (1582). Van de Staten van Brabant ontving hij de abdijgoederen van Affligem (1582), het markizaat van Bergen op Zoom (1583) en de heerlijkheid van de vesting Willemstad, die in 1583 op Willems bevel was gebouwd. In Zeeland ten slotte verwierf hij het markizaat van Veere en Vlissingen, met Sandenburg, Domburg en Sand-dijk. Dit gebied, dat na de dood van de laatste markies Maximiliaan van Bourgondië (1558) lange tijd door curatoren was beheerd, was in 1567 gekocht door Filips II. Sinds de Opstand was het door de Staten van Zeeland als koninklijk domein bestuurd. Toen een openbare verkoop in 1580 protesten opleverde, werd het markizaat in 1581 door Willem van Oranje gekocht: de koopsom (150 000 gulden) werd echter door hem niet meer voldaan. Door de moord op Willem van Oranje werd de bovengeschetste ontwikkeling abrupt afgebroken. Van een benoeming tot graaf van Holland, een titel waaraan een rijk domein verbonden was, kon niets meer komen. Willem van Oranje heeft tijdens zijn leven vele heerlijkheden en andere goederen bezeten. Hij is ook vele malen in schulden geraakt, eerst door zijn uitbundige levensstijl, later als gevolg van de strijd tegen Filips II. Het vermogen dat hij zijn erfgenamen naliet, verkeerde in erbarmelijke staat: confiscatie en oorlogsschulden hadden hun sporen nagelaten en door de oorlogssituatie kwamen er uit een deel van het bezit geen inkomsten binnen. Na vele verwikkelingen werd het vermogen verdeeld onder zijn zoons Filips Willem, Maurits en Frederik Hendrik." (194)	1984	ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bosscha, H.,	"Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen, historiesch-kritiesch onderzocht door J.J. van der Horst. Amsterdam, C.L. van Langenhuysen", in: *De Gids*, jrg 15. Nieuwe Serie, jrg 4, tweede deel, 1851, pp. 636-643. *Online: dbnl* "De Heer van der Horst heeft het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen, of liever de onderhandelingen, die dat huwelijk zijn voorafgegaan en gevolgd, tot het onderwerp van zijn onderzoek genomen, en deelt tot toelichting van dat feit of die feiten een reeks van historiesche documenten mede. Wij zeggen met nadruk feit, dat is *objectieve waarheid*, in tegenstelling van *waardering* of *subjectieve waarheid*, omdat in de redeneringen te dien opzigte bij den schrijver eene verwarring van denkbeelden doorstraalt, die wij bij historiesche Kritiek niet mogen toelaten. Het feit, dat de Heer van der Horst als geschilpunt wenscht te onderzoeken, is het huwelijk van Willem van Oranje (zie bl. vi). Maar dat huwelijk, als *feit*, is niet *in lite*, zelfs niet, wanneer met het historiesche feit bedoeld worden de onderhandelingen rakende dat huwelijk, of, wil men nog meer, het feit, dat Willem van Oranje bij die onderhandelingen verklaringen en beloften heeft afgelegd, welke met elkander in strijd zijn. Men sla slechts de werken van de H.H. Groen van Prinsterer, Arend en anderen op, om zich te overtuigen, dat dit feit niet betwist wordt. Slechts omtrent de waardering van het feit bestaat verschil, en dat verschil treedt geheel op het gebied der subjectiviteit. Wat dus bij den Heer van der Horst op bl. VII objectieve waarheid heet, is blijkbaar niets anders dan gevolgtrekking of subjectieve meening; en wanneer hij het doet voorkomen, als waren de door hem verkregene resultaten niet het gevolg van eigene individueele meening, maar de uitspraak van een consciencieus geschiedvorscher over de waarheid van een historiesch feit; het is niet minder blijkbaar, dat die voorstelling onjuist is,..." (637) "Eene andere hoofdredenering van den schrijver, welke zich aan de vorige vastknoopt, komt kortelijk hierop neder: Willem van Oranje beheerscht de geschiedenis van zijnen tijd; hij is als het ware de gepersonifieerde uitdrukking van het tijdvak, ja! van de eeuw, waarin hij leefde. Was hij dus een braaf, een groot man, dan vertoont de Geschiedenis dier jaren ons een groot en heilig karakter; was hij het tegendeel, ook die eeuw moet voor ons al haar bekoorlijk en heilig schoon verliezen (bl. ix). Zeker, op deze wijze valt het gemakkelijk de Geschiedenis eener eeuw te leveren overeenkomstig eigene inzigten; maar wie zal in ernst na zulk eene redenering aan een historieschkritiesch onderzoek langer gelooven kunnen?" (641) "Het klinkt meer dan vreemd in een geschrift, waarin niet een enkel wapenfeit wordt aangeroerd; waarin noch de veldtogt tegen Alva aan de Maas, noch het beleg van Middelburg zelfs met één woord is ter sprake gebragt; dat, kortom, alleen handelt over een huwelijk; het oordeel over Willem van Oranje als krijgsman te hooren uitspreken (bl. 87)." (642)	1851	APG ESG huwelijk Anna van Saksen	Bosscha/HuwelijkAnna
Böttiger, K.W.,	"Wilhelms von Oranien Ehe mit Anna von Sachsen", in F. von Raumer, *Historisches Taschenbuch*, Leipzig: F.A. Brockhaus, 7, 1836, pp. 79-174. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BoettigerHuwelijkAnnavanSaksen.pdf* (Anna had kort na haar huweljk aan de landgraaf Filips van Hessen geschreven dat ze haar Lutherse geloof trouw bleef.) "Ob dies nun aber auch so der Fall geblieben, ob nicht schon das erste Kind, eine Tochter Anna, nach katholischen Gebräuchen getauft worden (Moritz wurde 1567 in Dillenburg geboren und ein sächsischer und hessischer Taufzeuge zu seiner protestantischen Taufe abgefertigd); ob Anna nicht später selbst zu dem damals von ihrem Manne noch offen bekannten römischen Glauben übergetreten sei, wie ziemlich deutlich von Älteren und Neueren behauptet wird, darüber schwebt noch heute ein räthselhaftes Dunkel, welches auch durch die Urkunden nicht bis zur Klarheit aufgehellt wird." (113/4)	1836	APG ESG huwelijk Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Boudier-Bakker, Ina,	Vier grote Oranje's. Een karakterschets, Amsterdam: P.N. van Kampen & Zn, [1954]. 136 blz. ill. *Willem van Oranje (pp. 5-41), Maurits, Frederik Hendrik, Willem III.* "De Prins zelf ploegde zich uiterst moeizaam maar onwankelbaar van overtuiging een doornigen weg door de elkaar bestrijdende partijen. Een bewijs hoe los hij stond ten opzichte van enige vooropstelling van Rooms of Protestant was wel, dat hij zijn jongsten broer Hendrik deed opvoeden aan de uitsluitend Katholieke hogeschool te Leuven. Hiermede waarschijnlijk het doel hebbend te bewijzen zijn onomstotelijke overtuiging van gelijkwaardigheid in verschil van geloof. Het gevolg was alleen, dat nu beide partijen hem gelijkelijk wantrouwden. Wat hàd men in werkelijkheid aan Oranje? Hij kantte zich even hardnekkig tegen de vervolging der Hervormden als tegen de gruweldaden aan Roomsen begaan. De eenzame hoogte waarop de Prins worstelde, kon niemand overzien noch benaderen zelfs. In hem was naast de hem ingeboren overtuiging waarvoor hij streed op 't punt van geloof, het langzaam al bewuster groeiende oud Bourgondische ideaal: dóór die vrijheid in godsdienst te komen tot een politieke eenheid van alle gewesten." (23)	1954	APG LTM	
Boullé, Jean,	Guillaume le Taciturne 1533-1584. Prince d'Orange 1533-1584. "Pere des Pays-Bas". *Numéro exceptionel du Bulletin des Amis d'Orange commémorant le 4° centenaire de la mort du Prince*, Nr 96. Orange: Les Amis d'Orange, 1984. 19 blz. ill. *Literatuur.* "Terre d'election au siècle des Lumières, la Hollande bâtie par Guillaume, sera un des phares de l'Europe. L'Homme avec ses contradictions, ses doutes, ses faiblesses, n'a pas laissé une gloire sans tâche. Certains aspects en sont encore aujourd'hui indéchiffrables. Une seule ligne de force le domine pourtant et le justice: la volonté de servir et de servir le peuple de son pays. Sa solitude, celles des vrais chefs, aura été pour lui la rançon de cet acharnement passionné qui emporte l'admiration." (17)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bouricius, L.G.N.,	"Een moeilijk oogenblik in het leven van Prins Willem I" in: *De Nederlander*, 7 febr. 1926. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BouriciusMoeilijkOogenblik.jpg* "Wij weten allen, waar de Prins zijn woning had: in het vroegere St. Agatha-klooster, nu het Prinsenhof, waar hij als stadhouder van Holland eertijds zoo dikwijls had vertoefd, en waar hij een kleine 12 jaar later den dood zou vinden. En bij de ruimte van opvatting, die de stichter van ons vorstenhuis huldigde, was hij er op gesteld aan de maaltijden dikwijls het gezelschap van den ouden biechtvader van het convent aan te treffen, den alom geëerden, geleerden dichter en Delvenaar Cornelius Musius. Alhoewel zijn kamerdienaar den priester waarschuwde, wien hij aan den maaltijd zou vinden, achtte Musius het toch aan zijn waardigheid verplicht, zich niet te „vermommen", naar in zijn geestelijk „habijt" te verschijnen. Waarschijnlijk heeft hij alleen aan zichzelven gedacht, niet aan de moeilijkheden, waarin hij zijn gastheer (of wil men liever den voornaamsten gast van het voormalig klooster) bloot stelde. De gevolgen bleven niet uit. (ook Lumeij zit op een dag mee aan. Hij schoffeert Musius, zonder dat de Prins ingreep. Oranje heeft op dat moment belang bij de watergeus, die zo populair bij zijn soldaten is. Musius vlucht, maar wordt gepakt en naar Lumeij in Leiden gebracht. De grijsaard wordt gemarteld en bezwijkt. Een door de Prins gestuurde bode krijgt geen contact met Lumeij.) "Is het te veel gezegd, om hier van een moeilijk oogenblik, misschien van een zwakke daad van den grondlegger onzer vrijheid te spreken? Het toont eens te meer aan, hoe zijn leven niet op rozen ging, en hoe hij ook wel eens, misschien, struikelde. Zullen wij er hem minder om achten?"	1926	APG GKS Musius Lumey	
Boussonnier, Augustin,	Guillaume le Taciturne : drame national en cinq actes et en vers, Bruxelles : Van Buggenhoudt, [1863]	1863	APG	

Boven, Louis van; Kampman, Joop; Lemmens, Mieke & Wattel, Ans,	Willem van Oranje, Culemborg: Edinfo B.V., 1984. [18 blz]. ill. *Bestemd voor de klassen 4/5 basisschool.* "Willem is een van de beroemdste Nederlanders geworden, die ooit hebben geleefd. Dat komt niet alleen doordat hij een rijke prins is geweest. Die waren er wel meer. Ook niet doordat hij heeft gevochten tegen bezetters van ons land. Dat hebben anderen ook gedaan, soms met nog meer succes. Nee, Willem was vooral een vriendelijk en begrijpend mens. Door de beslissingen die hij nam, door de dingen die over zijn leven zijn opgeschreven, weten we dat nu zeker. In een tijd, waarin regeringsleiders keihard waren tegen mensen, die anders dachten dan zijzelf, was Willem een uitzondering. Hij bekeek alles van twee kanten. Hij dacht eerst een poos na, voordat hij wist wat er moest gebeuren. Hij zei pas wat hij er van dacht, als hij zeker wist dat de gewone mensen daar iets aan hadden. Ook hield Willem weinig toespraken. Daarom werd hij later ook Willem de Zwijger genoemd. Willem geloofde niet dat één godsdienst perse de beste moest zijn. Hij zag dat er goede en slechte katholieken waren. Ook leerde hij goede en slechte protestanten kennen. Hij vond dat iedereen zijn eigen leven mocht leiden, als hij of zij maar een goed mens was. Welke godsdienst er werd gekozen, was dan niet meer belangrijk. Hij wilde de mensen laten zien dat je veel prettiger leeft als je elkaar leert verdragen. Ook, als je heel anders denkt dan je buren. Omdat Willem zelf leefde als een verdraagzaam mens maakte hij een diepe indruk op veel mensen in zijn tijd. Dus werd er ook vaak bewonderend over hem geschreven. Die beschrijvingen zijn bewaard en zo is Willem van Oranje-Nassau een bekende Nederlander geworden. Onze koningin Beatrix, die dezelfde achternaam heeft, is een afstammeling van hem." (17)	1984	APG WTO onderwijs	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bowen, Marjorie,	Prince and heretic, London: Methuen, 1914. [vi], 374 blz. *Marjorie Bowen pseud. van Gabrielle Margaret Vere Long-Campbell.* *Online* "I have been like a watchman over this land since King Henry spoke to me in Vincennes wood. I have seen havoc and ruin and desolation coming nearer and nearer," continued the Prince mournfully; "I see it very near now I see this country overwhelmed as if the dikes had been cut down and the sea were rushing in a flood no man can withstand and do you think I wish to see all I love dash forward vainly, to be swept away by the first wave of this deluge ? Ah, Louis," he added, in a tone of anguish, "what is your defiance against Philip's might what are all the gentlemen of Flanders against Alva's army? But a stone in the way to be flung aside and forgotten." " Are we, then, to submit ?" asked Louis in a low voice. The Prince took a restless turn about the room. "Philip is not to be defeated by knight-errantry, but by subtle ways, like to his own by policy, by patience, by long years of endeavour and waiting. He is not to be met openly in the field, but snared in secret places." (193/4)	1914	LTM	Bowen/Prince
Bowen, Marjorie,	William, by the grace of God, London: Methuen, 1916. [vi], 312 blz. *Marjorie Bowen pseud. van Gabrielle Margaret Vere Long-Campbell.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BowenWilliambytheGrace.pdf* "The Prince of Orange sat in the Elector's private cabinet and listened to his host speaking on the confusions and disorders that rent the nations. William listened with perfect attention; it was second nature in him to listen to all, to defer, to soothe, to flatter, to win with a smile and a compliment, to conduct intricate intrigue secretly and use people while they thought they used him; he was still the accomplished diplomat he had been in the days of his power when the redoutable Cardinal Granvelle had described him as "the most dangerous man in the Netherlands", and he still masked his abilities with that show of perfect good humour, of tolerance and pleasantness that had always gained him so many adherents." (22)	1916	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bowen, Marjorie,	Dei Gratia. Vertaling van M. Frieswijk-De Bas, 's-Gravenhage: D.A. Daamen, [1917], 362 pp. *Marjorie Bowen pseud. van Gabrielle Margaret Vere Long-Campbell. Vertaling van William, by the grace of God.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BowenDeiGratiaNed.pdf* "Welke voordelen bezorgt U dit huwelijk? (*Met Charlotte de Bourbon*) "Dat ik een enkele maal mijn eigen hart zal volgen," gaf Willem terug. St. Aldegonde zweeg. "Eenmaal heb ik mij voor geld, daarna uit staatkundige overwegingen verkocht," ging Willem ernstig voort, „en de vrucht van dit alles is deze vrouw. Gij weet, wat ik door het Saksische huwelijk (*met Anna*) geleden heb; doch gij weet niet alles, ik verlang naar vrede, althans in mijn hart en in mijn huis.” "Zal deze vrouw ze u bezorgen?" "Dat geloof ik, mijn vriend." "En gij hebt haar maar eenmaal gezien?" "Toch weet ik, dat ik mij niet in haar vergis," zeide hij opstaande. Hij trok aan 't bellekoord en vroeg aan de binnenkomende dienstmaagd om kaarsen. Hij wenschte verder alle tegenspraak en beweringen, welke St. Aldegonde op de tong brandden, te voorkomen. "Gij zult zoo spoedig mogelijk met deze missie naar Heidelberg vertrekken," voegde hij erbij. Met een gebaar van wanhoop voerde St. Aldegonde aan: "U weet wat men zeggen zal!" "Ik kan ‘t raden." "Niemand zal u steunen!" "Daarop ben ik voorbereid." "Zelfs graaf Jan zal 't afkeuren." "St Aldegonde, ik heb u gezegd, dat ik ditmaal mijn eigen zin zal volgen." Hij zeide 't glimlachend, doch op een toon van gezag, waartegen zijn vriend verder niets vermocht aan te voeren.” (238/9)	1917	LTM historische roman	
Bowen, Marjorie,	Prins en Ketter. 5e druk, 's-Gravenhage: D.A. Daamens's Uitgeversmaatschappij N.V. [1932]. 392 blz. *Marjorie Bowen pseud. van Gabrielle Margaret Vere Long-Campbell.* "„Sinds dat gesprek met Koning Hendrik in het woud van Vincennes, ben ik als een wachter geweest over deze gewesten: ik heb de ellende en het verderf al nader en nader zien komen,” vervolgde de Prins op droeven toon. „Nu schijnt het zeer nabij en ik zie het land overweldigd, als waren de dijken doorgestoken en de zee naar binnen gestroomd met een kracht, die niemand kan weerstaan. Denkt gij, dat ik hen, die mij lief zijn, in de eerste golven van dezen vloed wil zien omkomen? Och, Lodewijk," voegde hij er op bezorgden toon bij, „hoe zoudt gij Filips' macht kunnen tarten — wat zijn alle Vlaamsche heeren en edelen tegenover Alva's leger? Niet anders dan een steen om uit den weg geworpen en vergeten te worden." „Moeten wij ons dan onderwerpen?" vroeg Lodewijk bijna onhoorbaar. De Prins begon gejaagd in het vertrek op en neder te loopen. „Dolende ridders kunnen tegen Filips niets uitrichten, hij moet met zijn eigen wapen bestreden worden, met sluwheid, list, met lange jaren van moeite en wachten. Openlijk kan men niets tegen hem verrichten; hij moet in 't geheim verstrikt worden." (206)	1933	LTM literaire roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Braak, M. ter,	"Oranje. Tooneelspel van Frans de Prez", in: *Het Vaderland*, 23 december, 1936, ochtenblad A. p. 3. Vgl. ook Frans de Prez, Het Verbond. Fragment uit 'Oranje', een historisch spel in drie bedrijven. (1937) *Online: dbnl https://www.dbnl.org/tekst/braa002vade01_01/braa002vade01_01_0313.php?q=Oranje.%20Tooneelspel%20van%20Frans%20de%20Prez#hl1* "Zou deze man op de planken Willem van Oranje zijn geweest? Deze man, die daar staat te preeken tegen Anna van Saksen (een historisch bovendien zeker niet faire voorstelling van zaken)? Deze man, die eigenlijk een negatief is, uitgespaard op een omgeving van Luthersch, Calvinistisch en Paapsch? Waar is zijn staatsmanschap, waar zijn zijn toch zeer reëele belangen bij den strijd tegen Alva? En is het aannemelijk (laat staan door De Prez ergens aannemelijk gemaakt), dat deze man ten slotte uit zijn weifelingen door Juliana van Stolberg wordt opgeheven als een klein kind, dat men bemoedigend toespreekt?. Neen, De Prez, het voorspel tot den Tachtigjarigen Oorlog zag er een weinig anders uit, zooals Anna van Saksen er een weinig anders uitzag dan gisteravond op het tooneel! Deze zwakke, theoretische ideaalfiguur Oranje is getrouw gespiegeld volgens de begrippen van de geschiedboekjes der jeugd, máár meer is er niet van terecht gekomen. Ik moet trouwens den tooneelschrijver nog zien, die van deze gecompliceerde persoonlijkheid werkelijk een overtuigende, psychologisch gefundeerde karakteristiek weet te geven! Men zou echter ook met iets minder tevreden zijn; maar De Prez komt daaraan niet toe, alle goede bedoelingen ten spijt."	1936	LTM	
Braband, Gustav,	"Das Haus Nassau und die Oranierstädte", in: *Dillenburg 1568-1968. Beiträge zur nassau-oranischen Geschichte*, Dillenburg: Weidenbach, 1968, pp. 52-63. *Literatuur*. "Der 80jährige Freiheitskampf der Niederländer zog alle vier Oranierstädte in Mitleidenschaft. Während Breda, Diest und Orange unmittelbar unter den religiösen und militärischen Kämpfen zu leiden hatten, blieb Dillenburg der vom Krieg verschonte friedliche Rückhalt Wilhelms von Oranien. Sein Aufenthalt in der Residenz seines Bruders änderte allerdings auch hier den bisherigen Lebensrhythmus. Denn „Widerstand und Werbung von Truppen sind eine Frage der Geldmittel. Seine Besitzungen sind konfisziert, und die dillenburgischen Verwandten sind schon durch die hohen Kosten des Aufenthalts des prinzlichen Gefolges schwer belastet. Täglich kommen jetzt Boten, militärische Führer, Freunde nach Dillenburg. Das Schloß ist bald Mittelpunkt aller Ereignisse und Aktionen. Als die Werbung beginnt, wird es noch schlimmer: überall im nassauischen Land tönt der Lärm der Soldaten. Jetzt wird auch mit der Verpfändung der wertvollen Sachen des Prinzen und der Nassauer Familie begonnen: man braucht Geld. Familienzusammenkünfte werden dazu benützt, Beziehungen anzuknüpfen, die wichtig für die Finanzierung des Widerstandes sind. Beträchtliche Summen werden Oranien zur Verfügung gestellt" (Roosbroeck). Ebenso belastend wie dies alles war die Gefahr, daß die in jahrzehntelanger Heiratspolitik aufgebaute territoriale Macht durch die 1568 erfolgte Konfiskation der Güter zerschlagen wurde. Die Möglichkeit, ein größeres Territorium aufzubauen, schwand völlig dahin, als die Spaltung der Niederlande während des Krieges offenkundig wurde. Besiegelt schien dann die Einheit des nassau-oranischen Besitzes, als nach der Ermordung des Fürsten in der Familie Streit um das Erbe ausbrach." (59)	1968	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brand, M.P.J. van den,	"Grave en Land van Cuijk in pandschap gegeven aan Willem van Oranje (1559) en in eigendom genomen door Prins Maurits 1611", in: *Merlet. Driemaandelijks blad van het streekarchivariaat Land van Cuijk,* 37e jaargang, 2001, nr 4, Grave: Streekarchivariaat Land van Cuijk, pp. 94-100. *Noten.* "De Spaanse koning had over dit onderwerp advies en raad ingewonnen bij de president en leden van de Brabantse Rekenkamer in Brussel en voorts bij het hoofd en de leden van de Raad van State en van Financiën. De desbetreffende bescheiden en rekeningen werden in de laatste maanden van 1558 grondig en langdurig onderzocht. De koning had daarop van deze instanties positief advies ontvangen omdat de koning steeds meer groote *costen draagen* moest *ter causen van dese tegenwoirdige oirloge ende besundere om te licentieren ende aff te danckene die ruijteren ende knechten*. Voor de koning was het *genecessiteert geweest* [noodzakelijk geworden], na toestemming van zijn raden, Grave en het Land van Cuijk te mogen *vercoopen ende verpanden* die heerlickheden ende domeijen van Sijne Majesteit. De prins werd toegestaan bij *grooten nood ende last* de *beden* of de belastingen in dit pandgebied voor zijn eigen voordeel te verhogen, nu de *bepandinge ware gedaen voir de somme van honden thien duijsent ponden*, elk pond *tegen veertich grooten Vlaemscher* munten. Van deze totale pandsom mocht Willem in mindering brengen de lasten en versterkingen, die hij in Grave voor zijn rekening genomen had, zodat prins Willem uiteindelijk slechts 58.563 ponden en twee schellingen netto aan de koning hoefde te betalen. De prelaten en edelen konden hiermee akkoord gaan. Daarop besloot de koning aan prins Willem het pandschap definitief toe te staan." (95/6)	2001	ESG pand Cuijk	
Brans, J.,	"Oranje en de eenheid der Nederlanden in de Opstrand tegen Spanje", in: *dietschland europa*, maandblad, jrg 29, aug./sept., 8/9, 1984, pp. 26-39. *Noten.* *Ook in Roeping, jrg 1933, pp. 378-389 en pp. 474-482.* *Foto's uit Roeping:* *http://www.periodata.nl/dataweb/BransEenheidNederlanden.pdf* "De Waalse malcontentenbeweging kan niet door de oorlogsomstandigheden alleen verklaard worden. Het ware toch een zonderling verschijnsel dat juist bezuiden de taalgrens de oorlogsgebeurtenissen of een edict de malcontenten zou hebben samengebracht. Vele Walen hadden, even vurig als de Nederlanders, aan de verspreiding van de nieuwe religie deelgenomen. Zelfs waren er werkzaam in de Vlaamse gewesten, vooral te Antwerpen, waar zij een eigen Waalse gemeente hadden gesticht. In de Waalse gewesten had de beeldstormerij ook grote verwoestingen aangericht. Toch moeten wij hierbij opmerken dat in Wallonië de Hervorming haar aanhangers vooral telde in Henegouwen en Waals-Vlaanderen, terwijl zij er veel minder had in Namen, Luxemburg en het prinsbisdom Luik. Doch reeds vóór de opstand verschilden de Waalse en de Nederlandse gewesten in beschaving, nijverheid en staatkundige inrichting. Op grond van de taalgemeenschap en de stamverwantschap vormden de Nederlandse gewesten een eigen cultuurgebied. De Nederlandse letterkunde, na haar bloei in Vlaanderen en Brabant, werd algemeen Nederlands, dank zij Ruusbroec en de Moderne Devotie met Geert Groote. Rond dezelfde tijd begon in de Nederlandse gewesten de eerste opbloei van de Nederlandse schildersschool met de gebroeders Van Eyck. Jan van Eyck was in 1442 werkzaam in Den Haag, later te Brugge. Naast hem stond Rogier van der Weyden, die, naar het gezagvolle oordeel van Dr. Friedländer, niet behoort tot een denkbeeldige Doornikse school doch een leerling is van Jan van Eyck. Dirk Bouts, die te Leuven werkte, was van Haarlem; Hugo van der Goes was een Gentenaar; Memlinc kwam uit Duitsland, Gerard David uit Oudewater. Geertgen tot St.-Jans werkte te Haarlem en Hiëronymus Bosch te 's Hertogenbosch. Tot deze school, welke juister Nederlandse dan Vlaamse school geheten wordt, behoorden ook nog andere Nederlanders uit het Noorden als Jan Mandijn en Pieter Aertsen, en ook de Waalse schilders Joachim de Patinier, Hendrik Bles en Jan Gossart. Doch deze laatsten, wier aandeel in de ontwikkeling van de Nederlandse schildersschool door velen veel te breed wordt uitgemeten, werden volkomen door de Nederlandse beschaving opgeslorpt en wij vinden dan ook de drie voornoemden opgenomen in het Antwerpse St.-Lucasgilde. Men vindt in die periode geen grensscheiding tussen Zuid- en Noordnederlandse kunst. Maar in die tijd kan men wel een Waals-Nederlandse tegenstelling ontdekken, welke terug kan gebracht worden tot in de vroegste tijden der Germaanse invallen en welke door de Franse historicus A. Thierry verklaard wordt als zijnde het gevolg van de afkeer voor elkander van mensenrassen, die door de overheersing verenigd worden doch niet versmelten. In zijn Lettres sur l'Histoire de France spreekt Thierry ook over „een zo uitgesproken nationale afkeer (...) als die welke er bestond tussen de Fransen en de Duitsers, of, zoals men zei op de taalgrens, tussen de Walen en de Dietsers". In de geschiedenis der Nederlanden vinden wij, ook vóór de XVlde eeuw, talrijke voorbeelden van die Waals-Nederlandse tegenstelling. Het zou ons echter te ver leiden, moesten wij daarover uitweiden.	1984	APG Noord-Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brans, J.,	"Rond een Polemiek", in: *Roeping*, jrg 1933-34, pp. 702-707. *Noot.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BransRondomPolemiek.pdf* "Waar de historicus ook wil gaan staan, nooit mag hij uit het oog verliezen, dat de geschiedenis eene wetenschap is en dat deze wetenschap hare waarde en hare zelfstandigheid verliest, wanneer men haar in dienst stelt van bewegingen van onzen tijd. Het historische terrein mag niet misbruikt worden voor verbeeldingsacrobatiën op politieke wipplanken. Hierbij denk ik geenszins aan het opstel van Knuvelder doch aan sommige herdenkingsartikelen al kan ook niemand ontkennen, dat Knuvelders opvatting voor dergelijke misbruiken de deur wijd open zet. Knuvelder en Havelaar komen ten minste eerlijk vooruit met hun standpunt: het ideëele uit het verleden tot voorbeeld stellen aan de huidige generatie. Knuvelder wil in Oranje zien: „een symboliese figuur, sterk, opzettelijk sterk, vereenvoudigd uit de veelvuldige historise werkelikheid oprijzend voor ons geestesoog ... een levend wezen dat ons, in onze taal, toespreekt over onze taak voor heden en morgen". Hij wil den Prins herdenken „opportunisties-pragmaties, om zijn waarde voor de toe-komst!" Havelaar meent dat de herdenking van den Prins als bevrijder der Nederlanden en als grondlegger van den Nederlandschen Staat, op zich zelf geen waarde heeft, „wanneer daarmee niet een diep verlangen naar vernieuwing van onze volksgemeenschap gepaard gaat". De „wil tot bouwen" moet hooger staan dan de „wil tot weten". Daar tegenover stellen wij de opvatting welke ons de eenig redelijke schijnt: in de eerste plaats, moet de historische waarheid worden geeerbiedigd." (702-703)	1934	APG polemiek NSB	
Brantôme, (Pierre de Bourdeilles),	"Les Vies de Grands Capitaines Estrangers", in Idem, *Oeuvres complètes de Pierre de Bourdeilles. Seigneur de Brantôme. Publié d'après les manuscrits avec variantes et fragments inédits pour la société de l'histoire de France par Ludovic Lalanne.* Tome deuxième. Grands Capitaines Estrangers, Grands Capitaines François. Paris: Chez Mme Ve Jules Renouard, 1846, *(Oranje:)* pp. 164-176. *Noten.* *Online: google books ed. 1858, pp. 173-185.** "Ce fust donc là que je vis ces princes estrangers, et entretins un assez long temps ledict prince d'Orange en un' allée de mon jardin, que je trouvay un fort grand personnage à mon gré, et qui discouroit bien de toutes choses; et m'entretint du peu d'effect de son armée, et en donnoit la coulpe à la faute d'argent et aux estrangers, qui l'aymoient desmesurément; mais qu'il ne s'arrèteroit en si beau chemin, et qu'il revolleroit bien tost. Il avoit une fort belle façon, et estoit d'une fort belle taille. Le conte Ludovic son frère l'avoit plus petite. Je le trouvois triste, et monstroit par sa mine qu'il se sentoit accablé de la fortune. Mais ledict conte Ludovic estoit plus ouvert en son visage et le monstroit plus joyeux : on le tenoit plus hardy et hasardeux que le prince d'Orange, et, en recompense, le prince aussi plus sage, plus meur que luy et plus advisé. Aussi l'empereur Charles l'avoit nourry; et se ressentoit si bien d'une si belle nourriture, que despuis il s'en estoit bien servy en tous les grands affaires que despuis il a manié, en ayant tant donné de traverses au roy d'Espaigne, qu'il s'est veu n'avoir guières de terres en Flandres, tant il luy avoit brouillé cet estat, et le brouilla encores de telle sorte que le roy d'Espaigne n'en pouvant avoir raison par la guerre descouverte, il le fallut avoir par la couverte, on rien ne fust oublié pour en trouver force façons." (166/7) [175/6] "Nonobstant, un jour, ayant espié le temp, occasion et l'heure, ainsi que le prince eut disné et rentré dans son cabinet pour ses affaires, ce Briet (car il se faisoit tousjours ainsi nommer, se disant tousjours Filz de Briet) luy apporta un grand fattras de lettres pour signer; et par ainsin, tous deux renfermer dans le cabinet, les gardes disnant, et le reste de la maison aussi, il tire un pistollet et en donne au prince, et de la dague trois ou quatre coups; et sans faire bruit, ny que les gardes en eussent rien ouy, il sortit aussi résolu comme les autres fois, portant ses lettres en la main; encore dist-il au capitaine des gardes qu'il ne faisoit que travailler nuict et jour, et qu'il n'estoit pas possible d'y pouvoir plus tenir." (171) [180]	1846	APG	Oeuvres/Bourdeilles

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bree, Han van & Lekkerkerk, Piet,	De Oranjes. Van Willem van Oranje tot erfprinses Amalia, Amsterdam: Rijksmuseum, 2006. 64 blz. ill. *Literatuur*. "Al snel ontpopte Willem van Oranje zich vanuit Duitsland tot onbetwist leider van de Opstand. Hij had daarvoor steun gezocht bij de protestantse Duitse vorsten, onder meer door in 1561 een huwelijk te sluiten met hertogin Anna van Saksen. Zij kregen drie kinderen, onder wie Maurits, maar verder bracht het huwelijk de echtelieden weinig goeds. Anna en Willem pleegden beiden voortdurend overspel en veel steun van met name Anna's vader (*sic*), de invloedrijke keurvorst van Saksen, kreeg Willem niet. Hij moest dan ook voortdurend spullen verkopen om zijn veldtochten tegen Alva te financieren. Behalve financiële offers bracht de strijd hem ook tragische persoonlijke verliezen. Drie van zijn vier broers vonden de dood, de eerste in 1568 bij Heiligerlee." (8)	2006	APG	
Bree, Han van (samenst.),	Het aanzien van het huis van Oranje. Van vader des vaderlands tot jongste telg, Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum, 1984. 192 blz. ill. "Terwijl Leiden werd belegerd door de Spaanse troepen lag de uitgeputte en overwerkte Willem van Oranje in september 1574 zwaar ziek in bed. De Delftse geneesheer dr. Pieter Foreest, zijn lijfarts, bestreed de ziekte van de prins o.a. met sap van onrijpe vruchten, bouillon van kapuinen, confituren van pimpernoten en zeven vergulde pillen van rabarber met bernasiewater gekneed. De prins genas vlak voordat Leiden werd ontzet. In mei had de nieuwe landvoogd Requesens (opvolger van Alva) een beleg geslagen rond Leiden. Door de strategische ligging van deze stad zou de verovering ervan betekenen dat bijna heel Holland in Spaanse handen zou zijn. Maar de Leidenaren boden bijna bovenmenselijk verzet. Zij wilden van geen opgeven weten. Toen de situatie uitzichtloos dreigde te worden, nam Oranje op zijn ziekbed een dramatische beslissing. Hij gebood op 15 juli dat de omliggende dijken doorgestoken en de sluizen geopend moesten worden. Het land zou onderlopen en het wachten was tot de waterstand zo hoog zou zijn dat met boten de belegerde en bijna uitgehongerde stad bereikt kon worden. Het duurde nog bijna drie maanden voor het zover was. Op 2 oktober stak een storm op en het water overspoelde de Spaanse troepen, die in paniek wegvluchtten Op platboomde vaartuigen bereikten op 3 oktober de watergeuzen de bevrijde stad en deelden hutspot en zure haring uit aan de uitgehongerde bevolking. Veel uitgeteerde magen bleken niet bestand tegen dergelijk voedsel, waardoor veel mensen alsnog stierven. De herstelde Willem van Oranje kwam persoonlijk naar Leiden en schonk de stad als beloning een universiteit." (26)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Breen, Joh. C.,	"Het eerste bezoek van prins Willem I aan Amsterdam na de Alteratie van 1578", in: *Een en twintigste Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum*, Amsterdam: Ten Brink & De Vries MCMXXIV, pp. 63-81. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BreenEersteBezoekAmsterdam.pdf* "Een andere zaak, waarover de Prins met de stedelijke, regeering had geconfereerd, betrof de indeeling der schutterij. Blijkens eene afkondiging van 9 Augustus 1580 had "zyne furstlicke Genade .... geheel nodich gedocht goede ordre op het stuk van de wacht te stellen, ende den burgers ende inwoonders, boven den schutteren, onder zeeckere coronellen in wijcken en onder vendels te verdeelen". Den 8sten September, werd daarop eene uitvoerige „ordonnantie" op den wacht van den schutterijen ende wijcken" afgekondigd. Mr. Willem Bardes werd „ coronnel" over de drie schutterijen en tevens „superindentent ende coronnel-generaal" over de wijken. Onder hem werden Cornelis Florisz. van Teylingen en Jan Jacobsz Huydecoper kolonels, respectievelijk over de vijf wijken aan de Oude, en de zes wijken aan de Nieuwe Zijde; en verder werd de dienst uitvoerig geregeld. Ongetwijfeld zal de Prins zich ook bezig hebben gehouden met de fortificatie der stad, die toen in vollen gang was, doch nadere bijzonderheden zijn daarover niet opgeteekend. Ook met andere zaken had Oranje zich tijdens zijn verblijf hier op te houden. De afval van Rennenburg had de Gereformeerden zeer geprikkeld: te Deventer, Zwol en op menige plaats in Friesland werden de beelden in de kerken stuk geslagen. Deze beweging sloeg ook over naar Utrecht. Bor verhaalt ervan als volgt: "Eenige private Burgeren hebben uit een groten ijver, sonder te letten op de contracten tusschen die van de Religie ende de Catholijcke gemaakt den 15 Juny des jaers 1579, hen opten 7 Marty 1580 begeven in alle de kercken, daar tot die tijd toe de Roomsche Religie geexerceert was, volghende 't voorschreven contract, en hebben aldaar met een groote furie afgeworpen en gebroken alle beelden, altaren en diergelijcke dingen. Dit gink met een haastige en grote furie toe, en hoewel het vele mishaegde, so dorst hem nochtans niemand daer jegens opponeren, en dewyle dit aldus geschiede, ist rumoer al groter geworden ende is voorts de gehele borgerie op de been en in de wapenen geraekt". De magistraat kon de beweging niet bedwingen, en moest een twaalftal eischen, die de burgers stelden, voorloopig toestaan. Een van die eischen was een absoluut verbod van de openbare exercitie der Roomsche religie. De magistraat stond dit toe „tot dat anders by Sijn Excellentie geordonneert sal sijn". Toen nu een tiental dagen later de Prins te Amsterdam kwam, zonden de Staten van Utrecht hunne bezwaren bij hem in, en vroegen handhaving van de overeenkomst van 1579, en dus openbare uitoefening der Roomsche religie. De Prins kwam hier in een moeilijk parket, gezien de verbittering, die Rennenberg's afval allerwege had doen ontstaan. Hij moest zich, zooals Bor zegt, „op alle gelegentheit wel informeren". Het resultaat van dit onderzoek was, dat hij „de gelegentheit en de humeuren der personen" alzoo vond gesteld, dat het niet raadzaam scheen einig „finaal besluit" te nemen, „opdat hij, de sake willende beter maken, die niet verarchde". Hij deed daarom slechts eene provisionele uitspraak, waarbij hij bepaalde dat, tot aan de beslissing, die in de eerstvolgende vergadering der Staten-Generaal te Antwerpen zou worden genomen, de Roomschen de Sint Geertruids- en de Predikheeren-kerk zouden mogen gebruiken, en dat de overige kerkgebouwen gesloten zouden blijven. Deze uitspraak, die heel wat voeten in de aarde zal hebben gehad, en die zeer uitvoerig is geformuleerd — zij beslaat bij Bor ruim 2 kolommen en — werd den 23sten Maart gegeven. Op den zelfden dag, zegt Bor, schreef de Prins een brief aan de kapiteins en hoofdlieden der Burgerhoplieden te Utrecht, om hen aan te manen zich volgens zijne uitspraak te gedragen. Het stuk draagt echter den datum van 24 Maart. Vermoedelijk hebben we hier met een drukfout te doen." (78-80)	1924	APG GKS bezoek Amsterdam	
Breen, Joh. C.,	"De geloofsovertuiging van Willem van Oranje" in *Wetenschappelijke Samenkomst op 24 juli*, Amsterdam: W. Kirchner, 1924, pp. 30-61. *Noten.* *Een samenkomst (op de Vrije Universiteit te Amsterdam) van de Vereeniging van hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BreenGeloofsovertuiging.pdf* "Men zou voor de schets van de ontwikkeling van 's Prinsen godsdienstig leven tot motto kunnen kiezen: van wereldling tot geloofsheld." (58)	1924	APG GKS theologisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bremmer, R.H.,	Van Opstand tot Koninkrijk. Hoogtepunten uit onze geschiedschrijving, Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1969. 294 blz. ill. *Noten, register.* *Eerste vijf hoofdstukken hebben Oranje als hoofdonderwerp.* "In de tweede plaats bestreed Geyl Groens religieuze visie op onze geschiedenis. De Republiek was volgens Groen geboren uit de strijd voor het protestantse gereformeerde geloof. Het jaar 1517 was eigenlijk het begin van onze nationale onafhankelijkheid. Geyl noemde dat Groens 'dorre aprioristische schema's'. Deze kritiek op Groen werkt door in Geyls visie op Willem van Oranje. Wie die wil leren kennen, moet het bijzonder fraaie artikel lezen, dat Geyl in een gedenkboek in 1933 over de Prins schreef. 'Streven en verwezenlijking' was de veelzeggende titel. Twee grote doeleinden, aldus Geyl, stonden de Prins voor ogen. Hij streefde in de eerste plaats naar de bevrijding van de zeventien gewesten. De vrijheid van al de Nederlanden — in Noord en Zuid — stond hem voor ogen. In de tweede plaats ging het Oranje om de godsdienstvrijheid zowel voor het protestantisme als voor het roomskatholicisme die elkaar op leven en dood bestreden. Tegen de achtergrond van dit 'streven' schetste Geyl wat er 'verwezenlijkt' werd. Men moet zeggen: zo wordt veel uit het leven van de Prins begrijpelijk. Hij lag, bij wijze van spreken, steeds op de loer om het betere te verkrijgen, ook als hij met het mindere genoegen moest nemen. In de kritieke jaren 1572 en 1576 stelde hij zich met Holland en Zeeland tevreden als een protestants bastion. Zodra echter het Zuiden tegen de Koning in verzet kwam, in 1576, sloot hij de Pacificatie van Gent en begaf zich, zodra de kans schoon was, naar Brussel. Tijdens de geweldige verwarring tussen 1576 en 1579 deed de Prins het uiterste om al de Nederlanden bijeen te houden. Het mislukte, en tijdens zijn laatste levensjaren viel hij op het Noorden terug. Fel verzette Geyl zich in dit artikel tegen Groen's visie op de Prins. Die maakte van Oranje een geloofsheld. 'Het geloof werd in den Prins bij toeneming hoofdbeginsel', schreef Groen in zijn Handboek. Groen vergeleek de Prins met Mozes, die Israël uit het diensthuis van Egypte had uitgeleid. Zo maakte hij hem tot de 'schutsheilige' van de calvinisten, hoewel Willem tijdens zijn leven vaak op gespannen voet met hen had gestaan. Geyl verwierp met alle kracht het geloof als 'hoofdbeginsel' van Willem's daden. Zo werd Oranje — althans de Oranje van Groen — in Geyl's artikel ontmythologiseerd. Op dit laatste punt sloot Romein zich in zijn 'Erflaters' bij Geyl aan. Oranje zou zich meer uit politiek instinct dan uit 'echt religieus besef' bij de calvinisten hebben gevoegd. Romein zag meer dan Geyl Oranje als een halffeodaal denkend potentaat, die op eigen houtje een oorlog begon tegen de modern denkende (een gecentraliseerde bureaucratische staat!) vorst Filips II. Door de loop der omstandigheden werd hij rebellenleider. Dat is óók ontmythologisering!" (12/3)	1969	APG GKS	
Bremmer, R.H.,	Reformatie en Rebellie. Willem van Oranje, de calvinisten en het recht van opstand. Tien onstuimige jaren: 1572-1581, Franeker: Uitgeverij T. Wever B.V., 1984. 291 blz. ill. *Noten, Register, Bijlagen.* "In de titel Reformatie en rebellie ligt het hoofdthema van dit boek: een beschrijving van het nauwe verband tussen het calvinisme en de eerste jaren van de opstand in de Nederlanden. Natuurlijk omvat het begrip reformatie meer dan het calvinisme, maar in de Nederlanden manifesteerde zich de Europese reformatie toch vooral in het calvinisme. Omstreeks 1560 ontstonden in het Zuiden al gereformeerde gemeenten. De reformatorische stroming die Calvijn met zijn Institutie in het leven riep, kenmerkt zich door een eigen opvatting van de overheid, anders dan die van Luther. Vooral in het laatste hoofdstuk van zijn Institutie, dat over de overheid handelt, erkent Calvijn onder bepaalde voorwaarden de mogelijkheid van verzet. Het calvinisme bood de onderdrukte Nederlanders een ander perspectief dan de tweerijkenleer van Luther. Zodoende werd het een belangrijke factor in de Nederlandse opstand. We kiezen in de titel bewust het woord rebellie. Er is verschil tussen revolutie en rebellie. Revolutie beoogt een totale omwenteling van het politiek en maatschappelijk bestel, rebellie betekent opstand tegen gezagsdragers die niet langer te verdragen zijn. De Nederlandse opstand was duidelijk rebellie. Willem van Oranje en zijn medestanders in de zee- en riviersteden in Holland en Zeeland kwamen in opstand tegen hun wettige Soeverein en Heer Filips II, koning van Spanje." (7)	1984	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Breugelmans, R. & Otterspeer, W. (samenstellers),	Neêrlands dierbre Vader. Willem van Oranje in de Leidse historiografie. Tentoonstelling gehouden ter gelegenheid van de officiële opening van het Witte Singel-Doelencomplex van de Rijksuniversiteit te Leiden in de Universiteitsbibliotheek van 23 mei tot 21 juni 1984, Leiden: Universiteitsbibliotheek, 1984. 59 blz. ill. *Noten en beknopte bibliografie*. "De universiteit meende er dan ook goed aan te doen, in het kader van de officiële opening van het Witte Singel-Doelencomplex, een tentoonstelling te organiseren over het beeld van Oranje zoals dat later door Leidse historici geschetst is. Het opvallende aan dit beeld is vooral het oogmerk van de makers ervan: de historici, van welke discipline of politieke overtuiging ze ook waren, hebben geprobeerd om met hun Oranje-interpretatie een mitigerende invloed uit te oefenen op de partijstrijd - van zowel politieke als confessionele aard - die Republiek zowel als Koninkrijk beheerste. Oranje werd afgebeeld als de grote middelaar, de man die boven de partijen stond en die het hele volk deelgenoot kon maken van zijn idealen van eenheid en verdraagzaamheid." (Voorwoord). *Overzicht van de Leidse historici:* Janus Dousa (1545-1604), Daniel Heinsius (1580-1655), Joannes Meursius (1579-1639), Hugo de Groot (1583-1645), Tiberius Hemsterhuis (1685-1766), Lodewijk Caspar Valckenaer (1715-1785), Adriaan Kluit (1735-1807), Willem Bilderdijk (1756-1831), Matthijs Siegenbeek (1774-1854), Petrus Hofman Peerlkamp (1786-1865), Johan Rudolph Thorbecke (1798-1872), Matthias de Vries (1820-1892), Robert Jacobus Fruin (1823-1899), Pieter Johannes Blok (1855-1929), Herman Theodoor Colenbrander (1871-1945), Laurentius Knappert (1863-1943).	1984	WTO historiografie Oranje	
Brief...,	"Brief van den Prins van Oranje", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, XVI, 1860, pp. 104-105. *Online: google books* Zie: *http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11622* Zie ook: Brief van den Prins van Oranje over de Preek der Hervormden buiten de Stad (Utrecht) 4 Oct. 1566. Afgekondigd bij Stedelijke publicatie 7 Oct. 1566 in Kist & Royaards, *Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis*, V, 1845, pp. 451-453. (*http://books.google.com/books?id=zLAAAAAAcAAJ&pg=PP15&dq=%22Nederlandsch+Archief+voor+Kerkelijke+Geschiedenis%22+royaards+1845&lr=&as_drrb_is=q&as_minm_is=0&as_miny_is=&as_maxm_is=0&as_maxy_is=&as_brr=0&hl=nl&cd=2#v=onepage&q&f=false*) "Brief van den Prins van Oranje. In den volgenden brief van den Prins van Oranje aan de regering van Utrecht wordt verboden aan de Hervormden, die zich moesten te vreden houden met het consent om buiten de stad ter preeke te gaan, eene kerk binnen de stad af te staan. Uit de origineele collatie onder den brief geplaatst blijkt dat dit zelfde stuk heeft gediend in het proces tegen de regering van Utrecht. *Desiderius van Tsestich* toch, raadsheer in den Raad van Braband was ter instantie van den Procureur-generaal bij het hof van Utrecht gecommitteerd tot de instructie van het proces tegen Utrecht, Bor V. 222. b. Vergelijk dezen brief met den voorstaanden van 12 October van de Landvoogdesse en Wagenaar VI. 193. Copie. Die Prince van Orangien, Graue van Nassau, Stadt-houder geñal van Hollant, Zeelant ende Utrecht. Eersame lieue besundere. Verstaen hebben hoe dat die vander nieuwe religie heurlieden vervoirdert souden hebben te willen coemen prediken binnen der stad Utrecht, hen nyet te vreden houdende met tconsent gegeuen buyten te moegen preken, daegelicx dreygende eenige kercken ofte cloisters inne te nemen om aldaer heurlieden predicatie te exerceren, geheelick contrarie het accord gemaickt metten eedelen vanden landen, dwelck wy verstaen ganselyck ende geheelick te doen obserueren. Soe eest dat wy v van Co Mat, my vrouwe de Hertoginne en onsen tweegen beuelen hunlieden voir te houden tselue nyet te intenteren en dat wy in onse saulvegarde nemen alle cloisteren ende goidshuysen binnen ende buyten der stede gelegen. Welverstaende dat zy volgen tvoirsz accord sonder waepenen buyten stede te prediken sullen moegen gaen : waerinne ghy lieden heur oock geen beletsel en sult doen, verbieden desgelix, dat niemant deen den anderen met woirden ofte met wercken en sall iniurieren, noch oock met liedekens en diergelycke schandaleuse acten, alles by prouisie, bes dat zyne Mat metten aduise vande staeten anders daerinne sal hebben versien. Verhoopen ons aldaer binnen corten tyde te vinden om in als het beste te doene. Eersame, lieue, besundere, onse heere God zy met v. Geschreuen wt Antwerpen den iiii dach van October 1566 en was aldus onderteykent. V goede vrint,	1860	APG GKS	BriefPreek

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brief...,	"Brief van Prins Willem I, betreffende de Stichting der Leidsche Hoogeschool." in: *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland.* Verzameld door N.C. Kist en H.J. Royaards, deel 9, Leiden: S. en J. Luchtmans, 1838, pp. 521-523. *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9445* *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/BriefPrinsLeidseUniversiteit.pdf* " Dit (*dat Leidse Universiteit primair gesticht is om predikanten op te leiden, GWD*) schijnt te steunen op het getuigenis van den beroemden Jan van Hout, die in de Rede, waarmede hij het gemelde *Collegie* heeft ingewijd, onder anderen zeide : "De voornaemste beweghende oorsake der stichtinge deser Universiteyt ('t zij mij geoorloft 't geheym te openbaren) was de Theologie" (bij Orlers bl. 228.). Onlangs echter trof mijne aandacht een onverheeld en open getuigenis van den Edelen Stichter zelven. Het bevindt zich in een' brief, door Hoogstdenzelven, in het jaar 1582, aan den Leidschen Senaat geschreven, en in den *Codex Actorum Acad.* Ao. 1581,— 1588 nog voorhanden. Aanleiding tot het schrijven van denzelven was het voornemen van den Hoogleeraar Danaeus, om, van wegen de twisten over het Kerkbestuur, waarin hij als streng Calvinist, met meer gematigde Godgeleerden en den Leidschen Magistraat gewikkeld was, zijnen post neder te leggen en de Hoogeschool te verlaten. Die twisten waren het *kwaad*, hetwelk vader WILLEM betuigde uit de Kerk en de School te willen weren. En het gevreesde verlies van den anders hoog verdienstelijken Godgeleerden, perste hem de betuiging af, dat juist de studie der Theologie de eerste en voorname plaats bekleed had in de bedoeling, waarmede hij de stichting der Universiteit had aangeraden." (522)	1838	WTO GKS	BriefStichtingLeidseUniversiteit
Brief...,	"Brief aan prins Willem I, waarin de gedeputeerden van het Noorder-kwartier zich zuiveren van den blaam, als waren zij onwillig de verschuldigde lasten te betalen en als wilden zij zich aan de regering van den prins onttrekken (6 juni 1578)", in: *Kronijk van het Historisch Gezelschap te Utrecht*, jrg 5, Utrecht: Kemink en Zoon, 1849, pp. 302-305. *Noten.* *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9228* "Zeker wij en hopen nijet dat uwe excellentie, denwelcken onse voirgaende vromicheijt ende getrouwicheijt noch versch in de memorie legt, zulcken vermoeden van ons gecregen heeft, dat wij te rugge stellende onse oude eere ende prijse, nijet sonder bloetvergieten vercregen, zoude weijgeren op te brengen, t welck ons van rechtswegen toestaet te betaelen." (302) "Omme dan onse voirder goetwillicheijt ende getrouwicheijt te bewijsen, soe zullen wij zekere gecommitteerden vuijt ons eerstdaegs aen u Exc. schicken met de rest vant geene wij belooft hebben, biddende uwe f. g. zeer oitmoedelick, hij wil ons dit ten goede houde, want wij voir onse eere strijden veel meer, dan die ons te onrecht bij uwe Excellentie beschuldigen." (304)	1849	APG ESG	Asch van Wijck Brief Noorderkwartier

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brief...,	"Brief van Prins Willem I, Prins van Oranje en Nassau, aan Rector en Professoren der Leydsche Hoogeschool", in: *Studenten Almanak voor het jaar 1823*, Leyden: L. Herdingh en Zoon, [1822], pp. 102-103. *Oranje verzoekt de universiteit te Leiden om zijn zoon Maurits tot de studie toe te laten.* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9446* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BriefPrinsAcademie.pdf*	1822	APG WTO	
Brief...,	"Brief van wegens de Stad Mechelen aan den Prinse van Orange, kennis geevende van de redenen die hen bewoogen hadden om zig met den Koning van Spanjen te verzoenen, en versoekende dat hunne gearresteerde Pandsluyden mogen uitgewisseld worden tegen die gene welke zy in verzekering genomen hadden. (20 juli 1579) " in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 182-183. *Online: google books* Zie ook: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8169* "... de quoy aians horreur jusques à préférer la mort, & voyant d'aultre part sa Majesté nous espancher ses bras de clémence & benignité, soubz offre d'une paix asseurée, observant seullement deux pointctz, asscavoir la Religion Catholicque Romaine, & l'obeissance à lui deuë, esquelz deux pointctz nous sommes nez, & puis n'aguaires les avons tous jurez, avec la Pacification concluë à Gand, ..." (182/3)	1783	APG	Brief Mechelen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brief...,	"Brief van den Prince van Orange, aan de Gedeputeerden des Naerder Geunieerde Provincien te Utrecht, over de voortzetting der gemaakte Unie, het ontzet van Maastricht, en de pogingen aangewendt om de andere Provintien tot de Unie te brengen. (22 april 1579)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 95-97. *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10308* "Wy zyn hier met alle vlyt arbeydende om die andere Prouincien van deser zyde oick in de Vnie te brenghen, ende alzoe eene Generale Vnie tot meerder corroboraetie ende versterckinge der Gemeene Zaecken te maecken, zoe wy hopen ghy corts breeder zult vernemen. " (96)	1783	APG	Brief aan de Gedeputeerden des Naerder Geunieerde Provincien
Brief...,	"Brief der Gedeputeerden van de nadere Unie, aan den Prins van Orange, houdende verslag van het gehandelde met den Graave van Renneberg, en de redenen waarom de Graaf met de Provintien van zyn Stadhouderschap nog niet tot de Nadere Unie konden verstaan, als mede de beletselen welke de propositie tot een Nadere Unie te Antwerpen gedaan, aan de Unie van Utrecht toebragt. (27 april 1579)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 98-105. *Noot*. *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10309* "... alsoe dat die voorsz Graue van Runnenberch van 't zelue op den IIIIe van de toecomende maendt van Mey als den Lantdach tot Deuenter geholden sal worden, veraduerteert mach wesen ten eynde dat syn Gen. die saecke van de voorsz. Vnie opentlyck ende te vrymoediger mach vorderen, soe anderssints te beduchten es, dat den voorsz. Graue die voorsz. saecke 't sy by dissimulatie ofte andersins ophalden ofte verby gaen soude moegen, en dat alsoe onse negociatie geheel onvruchtbaer blyuen soude, tot merckelyck interest van dese Landen. Ende soe wy V.F.G. kennelyck holden, hoe veel daer aen gelegen es dat die Prouincien van Vrieslant en Oueryssel met haerl. voorn. Stadtholder, sonder eenich langer vertreck tot dese Vnie comen, d'welck in alle gevalle sal cunnen geschieden onvermindert die propositie van de generael Vnie aldaer gedaen, metz dat sy in hun geheel moeten blyuen om 't gene vorder by die Generalité tot deser Vnie gevoucht soude moegen werden, sonder deselue te contrarieren, te moegen accepteren." (104)	1783	APG	Brief der Gedeputeerden van de nadere Unie

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brief...,	"Brief van de Gedeputeerden der Nadere Unie aan hunne Medegedeputeerden by den Prins van Orange, hun verslag doende van de zwaarigheden die den Graaf van Renneberg benevens de Provintien onder zyn Stadhouderschap wederhielden in de Nadere Unie te treeden, en van den brief dien zy daar over aan den Prins hadden geschreeven (28 april 1579)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 106-110. *Online: google books* "... daer deur wy beducht zyn geweest, dat daer inne yet soude wesen dat Syn Excie soude moegen offenceren, vermits wy nyet en weten off die propositie van de Generaele Unie aldaer gedaen 't werck van Syn Excie es, ende off zyn Excie met ernst die handt daer aen holt ofte nyet, daeromme wy goet gevonden hebben die voorsz missiue nyet aen syn Excie, mer aen V.E. te schicken, (....)" (108	1873	APG	BriefGedeputeerdenNadereUnie
Brief...,	"Brief van de Gedeputeerden der nadere Unie aan den Prince van Orange, om te strekken tot een Credityf voor hunne afgezondenen aan denzelven Prins, en onder anderen, om hem voor te houden eenige zaaken raakende het ontzet van Maastricht, vrywillige leeninge &c. (28 april 1579)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 111-116. *Online: google books* *Of*: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10310* "... ende de wyle de Gemeenten sich zoe gewillich ende yverich erbieden tot den ontsette van Maestricht, in desen gelegentheyt wel geraden duncken, dat men ouer dese Naerder Gevnieerde Prouincien soude opstellen ende voorhouden een gewillige leeninge, d'welcke zoude moegen vruchtbaer zyn, zoe het Uwer Excellencie beliefde te schryuen aen allen voorneemelicke Steden, off aen ons, ten eynde wy van wegen Uwer Excellentie mochten schryuen aen den Steden voorschreuen, dat die van de Magistraet respectiue voor hem luyden souden ontbieden de voorneempste goede Patrioten, ende dezelue met goede redenen induceren, om voor als nu in desen nootwendicheyt 't gemeen Vaderlant te assisteren met leeninge, 't zy voor een half jaer ofte een jaer, van zoe veel penningen als hun vermogen, discretie, ende goede affectie tot het gemeen Vaderlandt soude moegen dragen;" (114)	1783	APG MLG	Brief van de Gedeputeerden der nadere Unie aan den Prince van Orange

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brief...,	"Brief van de Gecommitteerde Raaden van Zeeland, aan Prins Willem I. van Orange, houdende hun advys nopens de wederlegging van het placaat van Proscriptie, door den koning van Spanje, tegen gemelden Prins uitgevaardigd (1*)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 278-282. *Noot.* *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9545* (*datering ING 24 september 1580, Van de Spiegel 25 september 1580*) "(noot 1*): Uit de punten van Beschryving, door de Gecommitteerde Raaden van Zeeland, in het laatst van September 1580, aan de Leden van Staat afgezonden, blykt het, dat de Prins kort te vooren te Vlisslngen zynde, uit seekere onderschepte brieven van den Cardinaal van Granvelle, was gewaar geworden, dat men bezig was met den ban tegen hem uit te vaardigen : naderhand hadt hy een afschrift van dien ban aan de Gecommitteerde Raaden gezonden, en hun advys begeert, het welk vervat is in het stuk alhier uitgegeeven; de Staaten van Zeeland besloten daar op den 12 October, dat deeze proscriptie *Staatswyze* moest beantwoord worden, voornaamelyk in de punten raakende de Generaliteit, ook die, welke tot onschuld van zyne Excellentie dienen beweezen te worden, om daar mede te weeren alle voorvonnis tot veroordeeling van de Gemeene Zaak aan allen en een ygelyk, ook Vorsten en Potentaaten. Ter Generaliteit scheen men dit stuk met minder hartelykheids te behandelen; want den 13 December, deedt de Prins een voorstel, om zyne Verantwoording te laaten drukken, en men verschoof de Raadpleeging tot den volgenden dag, wanneer de Raadsheeren van de Warck, Somere, van der Myle en van Dienen werden verzogt, de apostille op het verzoek van den Prins te ontwerpen, welke apostille den 17 December is vastgesteld, in de Resolutien der Vergadering in het Fransch, maar overeenkomende met het Nederduitsch uitgegeeven by BOR XVI. B *bl.* 251 [17] en den 16 dier maand verklaarden de Afgevaardigden van Gelderland en Utrecht, niet gelast te zyn om deeze apostille goed te keuren als zynde die zaak onder hunne Volmagt niet begreepen. HOOFT verhaalt *Nederl. Hist.* 17 *B.* dat de Prins den Staaten Generaal verzogt heeft "dat zyne Verdediging van hunnen wege mogt uitgegeeven worden, maar dat men er zwaarigheid in vondt, vermits sommigen zig stooteden aan de schorheid der uitdruckingen, en ook zeiden, geene byzondere zekerheid te hebben van de schandelykheden, waar mede het Huis van Oostenryk bevlekt werdt" : schoon dit niet gevonden wordt in de Resolutien der Staaten Generaal, schynt 'er egter iets der gelyks gebeurd te zyn, ten minsten blykt het uit de Notulen van den 14 December, dat men over de Propositie van den Prins *genegotieerd,* heeft waar op gevolgd is de apostille bovengemeld."	1783	APG	Brief van de Gecommitteerde Raaden van Zeeland
Brieven...,	"Brieven van den prins van Oranje aan de staten van Utrecht, afkomstig uit de verzameling van afschriften van wijlen den heer J.J. Dodt", in: *Kronijk van het Historisch Gezelschap te Utrecht*, jrg 4, Utrecht: Kemink en Zoon, 1848, pp. 269-272. *Deze brieven waren oorspronkelijk in het bezit van boekhandelaar J. Altheer te Utrecht.* *Vgl. A.M.C. Asch van Wijk, "Afschriften van meest oorspronkelijke brieven van prins Willem van Oranje" (1848).* *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/BrievenOranjeUtrecht.pdf* Brief 18 april 1577: Prins Willem van Oranje beveelt zich aan in de vriendschap der staten van Utrecht en belooft hen in alle zaken met raad en daad te zullen bijstaan. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/355*) Brief 4 mei 1577: Prins Willem van Oranje antwoordt aan de drie staten van Utrecht, dat hij ter hunner beschikking eenige vendelen knechten op de grenzen van Holland zal doen leggen, zoo lang zij hunne dienst noodig achten. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10034*) Brief 8 mei 1577: Prins Willem van Oranje biedt aan de drie staten van Utrecht, onder toezending van het ontvangen antwoord van het krijgsvolk leggende omtrent Wijk bij Duurstede, den bijstand van eenige vendelen aan. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9980*) Brief 10 mei 1577: Prins Willem van Oranje meldt aan de drie staten van Utrecht het voorstel van Don Juan van Oostenrijk en de generale staten tot het houden eener dagvaard met hem over 's lands zaken. Hij wenst te worden onderrigt, of hij aldaar ook iets ten hunnen voordeele kan uitrigten. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9983*)	1848	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brill, W.G.,	"De Parijssche bloedbruiloft in hare gevolgen, en Willem van Oranje's staatkunde in betrekking tot Frankrijk", in Idem, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden*, II, Leiden: E.J. Brill, 1868, pp. 115-148. *Noten.* *Online: google books* "Door met Frankrijk verbonden van vriendschap aan te gaan, en de rol van beschermer aan een Franschen Prins op te dragen, prikkelde Willem van Oranje wel Frankrijks eer- en heerschzucht, maar trok hij tevens Frankrijk af van de Spaansche zijde; onmin tusschen Spanje en Frankrijk zaaiende, dwong hij Frankrijk de banier der verdraagzaamheid, der rede van Staat, der bezadigde Staatswijsheid op te heffen! Daarop kwam het voor het bestaan der Nederlanden aan. Maar bovendien zich aan Frankrijk aansluitend, dat is, aan eene Katholieke Mogendheid, doch die door de natuur der zaken zelve tot verdraagzaamheid was gedwongen, bracht de Prins in onze Provinciën eene staatkunde in toepassing, welke hem deed ontkomen aan de noodzakelijkheid om zich zonder eigen wil over te geven aan het drijven van die Calvinisten, welke voor geene algemeene ontbranding terugdeinsden, doch, ten einde zich niet door den naasten vijand hunner breidellooze heerschzucht te laten behouden, zich door de Katholieken om den tuin lieten leiden en niet schroomden met de tegenpartij te onderhandelen, eene praktijk, waarvan de ondergang van het Protestantisme op plaats bij plaats het gevolg moest worden. Als den naasten vijand hunner heerschzucht beschouwden die drijvers den Prins van Oranje. De grootste geestkracht was er voor dezen Vorst toe noodig om tegen hunne verwijten en lasteringen vol te houden; zelfs tegenover de twijfelingen van zijn eigen oudsten broeder moest hij zich en zijne staatkunde verdedigen." (141/2)	1868	APG relatie met Frankrijk	Brill. Parijsche Bloedbruiloft en Oranje
Brijs, Walter,	Willem van Oranje, Turnhout : Oranjejeugd, 1983	1983	APG	

Brill, W.G.,	"De stammoeder der Oranje-Nassaus", in: Idem, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden, I*, Leiden: E.J. Brill, 1868, pp. 1-54. NB. Brill spreekt over een brief uit "de zomer van 1566" (p.14). In *Correspondentie ING* is geen Duitse brief uit deze periode aanwezig. Ook niet in Groen's *Correspondance*, waarop de auteur zegt zich te baseren. Een andere brief van Juliana, die Brill behandelt, over het laten studeren van haar zoon Hendrik is wel precies gedateerd, nl. d.d. 6 januari 1562: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/5505* *Online: google books (ed. 1861)* "Vooraf de verzekering van alles wat ik uit moederlijke trouw ten allen tijde liefs en goeds vermag, welgeboren vriendelijke inniggeliefde zoon. Met een bezwaard gemoed heb ik gehoord, welk groot gevaar en moeijelijke zaken zich tegenwoordig bij u hebben voorgedaan (*beeldenstorm*). De heilige Drieëenheid beschutte en bescherme u, dat gij door raad noch daad iets verricht tegen Gods woord en uwer ziele zaligheid, of tot verderf van land en volk, en dat gij u door geene menschelijke wijsheid of uit zucht om den goeden dunk der wereld te behouden niet laat verleiden; (....) Welk een aandoenlijke bezorgdheid voor haren zoon straalt door in deezen brief! Zoo lijdt en strijdt eene moeder voor haar kind. Maar met welke gewaarwordingen dunkt gij, dat de Prins dezen brief gelezen heeft? Hij kwam hem ter hand te midden der beslommeringen en gevaren, welke de regeling van den verwarden staat van zaken te Antwerpen medebracht. Heeft hij hem ter naauwernood eenige aandacht geschonken, omdat hij niets — volstrekt niets zakelijks inhield, en hem bij zich nedergelegd met een schouderophalen over de gemoedelijke vroomheid van die goede oude vrouw? Neen! dat heeft hij niet! Eene moeder kent het hart van haar kind, eene wijze moeder verspilt geene klanken en slaat geenen toon aan, die zij weet dat geen weerklank zal vinden in het hart van haren zoon. Dus deze brief zelve is ons een waarborg dat Willem van Oranje, de schitterendste edelman van den schitterendsten adel van Europa, de fijne en stoute staatsman op het belangrijkste staatstooneel van den aardbodem, de onverschrokken krijgsbevelhebber en leider van het woeligste volk, — dat die Willem van Oranje zulke woorden met de grootste aandacht gelezen en niet zonder tranen herlezen heeft." (16-18)	1868	APG	stammoeder

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brill, W.G.,	"Prins Willem van Oranje", in Idem, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden, I*, Leiden: E.J. Brill, 1868, pp. 55-81. *Online: google books (ed. 1861. pp. 55-81)* "Het zal voor den Nederlander wel eene zaak van het uiterste gewicht mogen heeten, dat hij den persoon van Willem van Oranje begrijpe. Van het oordeel over hem hangt de waardering af van den Staat, van welken hij de grondvester is. Moeten wij zijn werk afkeuren, dan kunnen wij, vasthoudende aan hetgeen hij omverwierp, slechts door de zaak van ons land te onderscheiden van zijne zaak, ons Vaderland blijven eeren en liefhebben. Maar wat ontstaat er dan toch eene breuke tusschen ons en de geschiedenis van ons volk in de laatste drie eeuwen! Want ons volk heeft zijne zaak niet onderscheiden van die van Willem I; de Nederlanders hebben, hoe onvolkomen ook, voortgebouwd op den grondslag, door hem gelegd, en dien hadden zij behooren te verwerpen, als zij er geen vrede mede gehad hadden." (57) "Hechten wij alzoo aan het denkbeeld, dat Willem van Oranje het recht op zijne hand gehad heeft, zoo zijn wij als van zelve geneigd om te gelooven, dat hij dan voor de vrijheden der Nederlanders is opgetreden, welke op bezworen of ten minste behoorlijk bekrachtigde rechten gegrond, wel gehandhaafd mochten worden tegen de maatregelen des Konings, die geene privilegiën ontzag, waar het op de invoering zijner staatkundige en kerkelijke organisatie aankwam. Maar wat zouden wij Willems streven laag aanslaan, wanneer wij hem geen ander doel toeschreven, dan de verdediging van de privilegiën, die bolwerken der zelfzucht van Standen en Corporaties, welke iedere poging om van de Nederlandsche Provinciën een groot ligchaam te maken, waarin de levenssappen onbelemmerd vermochten te stroomen, hardnekkig in den weg stonden. Willem van Oranje heeft, het is waar, de privilegiën ingeroepen; doch slechts als een middel om de invoering eener inrichting te keer te gaan, die hem tegen de borst stuitte, niet uit ingenomenheid met die privilegiën zelven. Neen! Ook hij wenschte blijkbaar eene gemeenschappelijke inrichting aan al de Nederlanden te geven, en slechts waar de privilegiën eenen grondslag tot die inrichting opleverden, wenschte hij er op te steunen; doch waar zij, waar in het algemeen provinciale of feodale rechten die inrichting in den weg stonden, zou hij ze evenmin ontzien hebben, als Filips ze ontzag, en heeft hij ze werkelijk minder nog ontzien, dan ten slotte Filips zelve, met wiens stelsel zich het standsegoïsme nog beter verdroeg, dan met den Staat op een nieuw beginsel gegrond, dien de Prins ontworpen en gedeeltelijk ten minste tot stand gebracht heeft." (60/1) "Want ook in het staatkundige erkende hij geen bron van gezag, dan die uit den enkelen mensch voortvloeit. Zoo het gezag aan den wijssten en braafsten toekomt, eilieve ! waar wonen wijsheid en zedelijkheid dan in het heiligdom van het gemoed van den enkelen mensch? Daar heeft God al wat er edels en heiligs is op aarde willen vestigen, en nergens anders. Wie kan een vereenigd ligchaam aanwijzen, waarin wijsheid en zedelijkheid wonen zouden, anders dan in zoo	1868	APG	Brill/Prins
Brill, W.G.,	"Het Wilhelmus van Nassouwe, de oorkonde van Neerlands tweede geboorte", in Idem, *Voorlezingen over de geschiedenis der Nederlanden, II,* Leiden: E.J. Brill, 1868, pp. 86-114. *Noten.* *Online: google books* "Den Coninck van Hispaengiën Heb ick altijt gheëert. Ziedaar dan toch eene huichelarij, die zich kwalijk verdraagt met de oprechte vroomheid, welke wij in Prins Willem hebben opgemerkt! Hoe kon hij verklaren, dat hij den Koning van Spanje vereerde en hem dus bleef erkennen, terwijl hij de uitvoerders van zijne bevelen openlijk bestreden had en alsnog willens was te bestrijden? Ik bid u, mijne hoorders, herinnert u vóór gij zoo oordeelt, wat wij zoo even hebben nagegaan. De Prins had allen aardschen bijstand opgegeven, van geen verbond met eenige aardsche Mogendheid wachtte hij langer het minste heil. Den Koning van Spanje te verzaken zou voor hem slechts dan in aanmerking hebben kunnen komen, als hij met een vreemd Vorst in verbond ware getreden. Maar dat wilde hij niet. Had hij het gedaan, hij zou metterdaad erkend hebben, dat het toch bij eenigen aardschen Monarch te vinden was, en juist dit ontkende hij van nu aan. Dus volgde van zelf, dat men bij den natuurlijken en erfelijken Heer der Nederlanden had te blijven. (...) Bleek zich de heerschappij van den Koning van Spanje over de Nederlanders op den duur niet te kunnen verdragen met de heerschappij van den God, in wiens vrees zij wenschten te leven, dan had hij zich zelven en zijn stelsel veroordeeld. Hoe het zij, zich aan een anderen Heer te geven, ried de Prins den Nederlanderen niet, - ook niet, zich aan hem zelven te geven. Van zich zelven als mogelijk Soeverein, kon en wilde hij niets beloven : ook bij hem was het niet, alleen bij God : bij hem was niets anders dan de toeleg om den staat, waarin hij geboren was en wettig was aangesteld, eere aan te doen, in dien staat God te vreezen en den Nederlanderen in hunnen druk tot bijstand te strekken." (103-5)	1868	APG	Brill/Wilhelmus

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Broek, L. van den,	Willem de Eerste. Prins van Oranje. Feestzang ter inwijding van het standbeeld voor den grondlegger van Neêrlands Onafhankelijkheid, Amsterdam: H. Blad. H. Zoon, 1845. 16 blz. Vgl. van dezelfde auteur, *Willem de Eerste, Prins van Oranje*. Lierzang, by de oprigting van het standbeeld, door de natie, aan den Vader des Vaderlands gewijd. Derde, verbeterde en vermeerderde oplage. 'S Gravenhage: A.J. Van Tetroode, 1848. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BroekLevenvanWillemdeEerste.pdf* "Zoo blijve uw beeld, ons allen heilig Zoo wordt uw trouw door ons bekroond! Zoo is het volksgeluk hier veilig Daar vrijheid heerst, waar orde woont. Zoo wijst ons kroost, in later dagen, Wanneer een vreemdling ooit mogt vragen, Naar d'oorsprong van ons volksbestaan, De vrucht van grootsche dankbetooning De weldaad van een' dappren Koning - Het standbeeld van den Zwijger aan!" (16)	1845	APG BKD standbeeld herdenking	
Broek, L. van den,	Willem de Eerste, Prins van Oranje. Lierzang, by de oprigting van het standbeeld, door de natie, aan den Vader des Vaderlands gewijd. Derde, verbeterde en vermeerderde oplage. 'S Gravenhage: A.J. Van Tetroode, 1848. *De Lierzang pp. 5-13. Door de uitgever hieraan toegevoegd: Rede van Minister De Kempenaer, antwoord van de Koning hierop en de woorden uitgesproken door de burgemeester.* Vgl. van dezelfde auteur, *Willem de Eerste. Prins van Oranje*. Feestzang ter inwijding van het standbeeld voor den grondlegger van Neêrlands Onafhankelijkheid, Amsterdam: H. Blad. H. Zoon, 1845. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BroekLierzang.pdf* "O Gij, die Vadren Grootheid huldigt, En zeegnend in ons midden woont, Die d' eerbied aan hun asch verschuldigd Als KONING, in *uw handlen* toont! Zie U een blij verschiet ontsloten: Uw bloed heeft ook voor ons gevloten, Uw hand heeft ons naar 't doel geleid, Uw zorg blijft rustloos voor ons waken; Moogt gij dan ook de vruchten smaken Van onverdeelde dankbaarheid!" (13)	1848	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Broekman, J.H.,	"Het toneelspel Willem de Zwijger door Paul de Mont", in: *De Dietsche Gedachte*, jrg 7, 1932-1933, Santpoort: Uitgeverij C.A. Mees, p. 121. "Op Woensdag 8 Maart j.l. werd door het Nationaal Vlaamsch Tooneel, onder leiding van Staf Bruggen het tooneelspel Willem de Zwijger door Paul de Mont, geschreven op verzoek van het Dietsch Studenten Verbond, in den bijna geheel gevulden Stadsschouwburg te Amsterdam opgevoerd. Het stuk zelf heeft sterk het karakter van een reeks monologen gekregen, omdat de karakters van bijv. Alva, Armenteros en Ulenspiegel niet voldoende uitgewerkt geworden zijn om door tegenspel dramatische spanning te scheppen. Sinds de lezing van het stuk had de schrijver bijv. het dramatisch „pendant" van I, 3 in VI, 3. het tweede tweegesprek tusschen Armenteros en Oranje, geschrapt, waardoor steeds meer tafereel na tafereel verband hield met het boek der historie, terwijl aan den anderen kant weer telkens getracht is symboliek te geven zooals bijv. het „kop-af"-gebaar van Alva, de kennismaking van Hembyze met Oldenbarneveldt, de hier weinig geslaagde Pieta-groep van Juliana van Stolberg met Oranje. Deze beide gedachten vindt men in het stuk steeds terug en beider tooneeleischen kruisen elkaar nog al eens. Nu kan men een belangrijk deel van dit„didactische" element, dat in deze monologen vervat werd, op rekening schrijven van de bekommernis van den schrijver om vooral het Vlaamsche publiek vertrouwd te maken met de goeddeels slecht bekende geschiedkundige feiten — en Paul de Mont heeft dat met een goed politiek begrip gedaan — hetgeen voor Rijksnederland zeker minder noodig was, maar dan dient in elk geval erkend, dat door dit bijna oningeperkt-alleen-aan-hetwoord-zijn niet alléén veel mogelijkheden tot „actie" verstikt werden, waardoor de levendigheid zeer leed, doch ook aan den dialoog en het tegenspel te weinig aandacht werd besteed. Oranje had alles toch niet zèlf behoeven te zeggen? Een speler als Staf Bruggen heeft ons door zijn prachtig spel veel van de zwakheid doen vergeten, doch niettemin kregen door het veelal niet uitgewerkte der andere personen, de karakters van Egmont en Alva geen diepte, terwijl ook de Ulenspiegel-figuur en in het bijzonder de speler daarvan, John Duvosel, weinig kans kreeg zich te ontplooien. Ook Oranje's tegenpool. Philips II, bood door de eenzijdige, frenetieke gepijnigdheid wel „effect", doch evenmin een tegenspel. Zoo is er door de Mont te weinig kans geschapen voor een waarlijk dramatische vertolking en bleef de voorstelling bijna beperkt tot een juist voor een volkstooneel wel merkwaardige glansrol alleen. Daarmede zijn wij wel geheel bij het spel gekomen, dat over het algemeen genomen dezen indruk naliet dat Staf Bruggen als de modern-begrepen Oranje ons zeker deze figuur nader gebracht heeft. Dat is zeker iets heel belangrijks tijdens deze Wilhelmus van Nassouwe-herdenking, doch voor een artistiek succes van een historisch drama hadden er ook nog andere voorwaarden vervuld moeten zijn. Niettemin kan men blijde zijn een zoo levende Oranje te hebben gezien gekregen, ook al heeft dit de Amsterdamsche dagbladcritiek tot een buiten verhouding strenge afkeuring verleid. Maar dat niettemin Staf Bruggen iets in ons levend maakte, dat zijn spel bezielde, is niet te loochenen, neen, gelukkig bleek uit den bijval, dat het verstaan en gewaardeerd was. Want zoo werd het een nationale en levende hulde, aan den Zwijger gebracht. J. H. BROEKMAN. Amsterdam, 10 Maart 1933." (121)	1933	LTM toneel	
Broes, W.,	Charlotte de Bourbon aan het ziekbed van Willem I, Prins van Oranje, (Amst.?), 1850. NB. Deze titel is vermeld in de gedrukte catalogus* van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, maar de publicatie bleek nergens te vinden. Dr. Anton van der Lem, Conservator Bijzondere Collecties UB Leiden, was zo vriendelijk dit grondig na te gaan en hij vermoedt dat het gaat om een toegezegd geschenk dat niet verschenen is.	1850	APG	Catalogus MNL

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Broes, Wilhelm,	Willem de Eerste in betrekking tot de scheuring der zeventien vereenigde Nederlandsche gewesten in de XVIde eeuw, Amsterdam: Johannes van der Hey en Zoon, 1831. 98 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BroesWillemdeEerste.pdf* "Uit al het aangevoerde meen ik te mogen besluiten, dat de Utrechtsche Unie over de scheuring van het gemeene vaderland met geenerlei regt is aan te klagen. Maar zelfs kan de gezegde scheuring naauwelijks beschouwd worden als een gevolg van het Utrechtsche Verbond; want hoewel in tijd later, was zij echter lang vóór hetzelve bereid geworden, en, hoe vreemd het ook luiden moge, de *vooruitgaande* Unie is, opzigtelijk tot de *achterkomende* scheuring, veel eer te houden voor *gewrocht*, dan voor *oorzaak*." (95)	1831	APG scheuring N-Z	
Broes, Wilhelm,	Filip van Marnix. Heer van St. Aldegonde, bijzonder aan de hand van *Willem I*, 3 dln, Amsterdam: Johannes van der Hey en Zoon, 1838-1840. I: XLIV, 365 blz. *Noten, Bijlagen*. II: XXVI, IV, 216 blz. *Noten*. III: XXXII, 424 blz. *Noten*. *Online: google books* "Hoe verscheiden is niet ORANJE beoordeeld door zulken zelfs, die hem (zijne lasteraars ga ik voorbij) over het geheel hunne lofprijzing toewijden; en niemand ligt zal deszelfs beeldtenis volkomen getroffen hebben, de een deze, de ander gene trekken van het aangezigt in de schildering te zeer doende uitkomen. Konden wij dan zelf opmerken en eigen oog vertrouwen! Gij kunt en moogt dat, zelfs bij eene slechts matige geschiedkennis, zoo het u hier en daar voorkomt, den uitgelezene, in eene allerbelangrijkste gelegenheid, handelend te bespieden, of wel achter scherm hem te beluisteren, over zulke gelegenheid en zulk bedrijf met een' hartevriend vertrouwlijk in gesprek" (I: XXV/XXVI) *De auteur doelt hier op de brieven van Oranje, door Groen in de Archives uitgegeven. Zijn hele werk steunt hierop:* "Ik heb den Lezer niets te berigten, dan alleen, dat de reden, waarom hij nu slechts een stuk van het tweede Deel dezes Werks ontvangt, en niet dat gansche Deel, voornamelijk daarin gelegen is, dat ik ter dienste van het vervolg gaarne afwacht den voortgang van de uitgave des bewuste *Archives*." (II:I)	1840	APG Oranje en Marnix	Broes/Marnix

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bronsveld, A.W.,	Prins Willem. Uitgeven van wege Regenten der Diaconiescholen der Ned. Herv. Gemeente te Utrecht, Utrecht: J.W. Leeflang, [1884]. 16 blz. *Foto's tekst (2e druk): http://www.periodata.nl/dataweb/BronsveldPrinsWillem.pdf* "Reeds in 1573 had Filips gesproken van den sluipmoord, als „het beste geneesmiddel", om verlost te worden van den Prins; en hij zou ongetwijfeld den laaghartige hebben toegejuicht en beloond, die Oranje had van kant gemaakt. Maar tot dit misdrijf heeft Spanje's Koning, onbewimpeld en in 't openbaar, de menschheid eerst aangespoord en gemachtigd in Juni 1580. Wij kunnen nog lezen „Ban en Edict", waarbij Willem van Oranje wordt gedaan in den grooten ban, en iedereen gemachtigd, om hem „te offendeeren en uit de wereld te helpen." De Prins heet hier „hoofdberoerder en bederver van het geheele Christenrijk, en in 't bijzonder van deze Nederlanden." Het wordt voorts in dit stuk, van Filips uitgegaan, als de meest gewenschte, de meest eervolle en Gode allergevalligste zaak voorgesteld, Willem van Oranje om het leven te brengen. Wilt gij verder hooren, hoe Filips tot dezen vorstenmoord aanmoedigt, zoo hoort: „En ten einde de zaak te spoediger voleindigd en de natie te eer van dezen dwingeland en onderdrukker verlost moge worden, willende de deugd beloonen en de misdaad straffen, beloven wij op ons woord van Koning en als dienaar van God, dat, indien er iemand, hetzij onder onze onderdanen, hetzij onder de vreemdelingen gevonden wordt, zoo edel van gemoed en tot onzen dienst en tot het algemeen heil genegen, die middel weet om deze ordonnantie uit te voeren, en ons van die pest te verlossen, hem aan ons overleverende levend of dood, of wel hem het leven benemende; dat wij dien zullen doen geven en uitreiken voor hem of voor zijn erfgenamen, goed of gereede penningen te zijner keuze de som van 25,000 gouden schilden; en indien hij eenige overtreding of misdaad moge bedreven hebben (hoe groot zij ook moge wezen) beloven wij het hem te zullen vergeven." (10/11)	1884	JUR APG Ban	
Brouwer Ancher, A.J.M.,	"Lijsten van door prins Willem I verpande goederen", in: *Oud-Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz.* Jrg 17, 1899. Amsterdam: de Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij v/h Gebroeders Binger, 1899. pp. 9-32. *Noten. Online** "Het Handschrift dagteekent, volgens den brief van Graaf JAN DEN OUDE, van den 17en Januari 1572 en werd met een flinke, regelmatige en duidelijke hand geschreven op die stevige papiersoort, die in duurzaamheid met perkament wedijvert. De inkt heeft zijn zwarte kleur volkomen behouden, en vertoont nog geen spoor van dat roest-bruin, dat het langzame maar zekere verdwijnen van het schrift aankondigt. De folieering is van 1-38, makende 76 pagina's, van welke laatste er 4 door den brief worden ingenomen, terwijl de lijsten der goederen op fo. 5 beginnen. Niet alle folios zijn evenwel beschreven. Blanco bleven fo. 7-8, fo. 18 en fol. 23-24, terwijl op fo. 18 vso., fo. 24 vso., fo. 26 vso. en fo. 29 vso. in korte woorden wordt aangegeven welke soort van goederen op de voorgaande bladzijden werd geinventariseerd. Hieruit blijkt reeds, dat men bij de inventarisatie systematisch te werk ging en soortgelijke goederen bij elkander bracht. Daardoor ontstonden verschillende afdeelingen, die aldus op de bovengenoemde folios worden aangegeven: 1° „Verzeichnus des Silbergeschirs"; 2° „Verzeichnus der gulden unnd seiden Tapezery und andern zieraths zum betthen thienlich, in 2 kasten No. 7. 8 ghen Leipzig geschicktt"; 3° „Tapyserey";.... " (10) "De grootste waarde wordt aan deze lijsten — behalve door het feit, dat de daarop vermelde goederen aan Prins WILLEM I hadden toebehoord — naar mijne meening gegeven, in de eerste plaats door de over het algemeen zeer nauwkeurige en breedvoerige beschrijving der voorwerpen; 2) door de opgaaf van gewicht en maat en 3) door de vermelding der getaxeerde waarde. Deze drie eigenschappen van het Handschrift stempelen het mijns inziens tot een belangrijke bijdrage voor de Beschavingsgeschiedenis, en beschouw ik de uitgaaf dan ook meer uit dit, dan uit een historisch oogpunt nuttig en dienstig. Besteedde men de noodige zorg aan de beschrijving der goederen, onachtzamer was men op het punt der berekeningen. Ettelijke posten heb ik nagerekend en zeer vaak verkreeg ik andere uitkomsten, zelfs bij eenvoudige optellingen, dan in den tekst worden aangegeven. Waaraan deze onnauwkeurigheid moet worden toegeschreven, verklaar ik niet te weten, doch is zij bij vele oude inventarissen op te merken." (11)	1899	ESG Oranje's verpandingen	VerpandeGoederen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brouwer, Willem,	"Archivaris uit Siegen spit nieuwe feiten op over Oranje", in: *Rotterdams Nieuwsblad,* dinsdag 5 maart, 1985. p. 18. ill. *Zie Menk, 1984.* "Dat (de nieuwe vondst, GWD) heeft betrekking op de vroege jeugd van Willem van Oranje, en op de jaren 1567-1568: de periode waarin de naar Duitsland uitgeweken volksleider zich voorbereidde op zijn veldtocht tegen de Spaanse overheersers. In Siegen gaat men er graag prat op dat het dáar allemaal gebeurde. En niet zozeer in Dillenburg, de gemeente die in Nederland veel eerder wordt geassocieerd met de zetel van de Oranjes. Nog steeds komen er nieuwe boekwerken uit over Willem I. Speciaal vorig jaar, toen de op 10 juli 1584 in Delft vermoorde Oranje internationaal werd herdacht. Niet elke uitgave is echter vlekkeloos. Er zijn in het verleden storende fouten of vergissingen gemaakt, die bij het verschijnen van een nieuwe biografie klakkeloos zijn of worden overgenomen. Als de 'oprechte amateur' zich daaraan bezondigt is dat nog enigszins te vergeven. Als echter ook de wetenschapper de fout in gaat, wordt het bedenkelijker. En dat laatste gebeurt nogal eens volgens archivaris Friedhelm Menk, de stadsarchivaris van Siegen, waar de stamvaders van de Nassau's vandaan komen. Menk erkent dat het raadplegen van historische archieven dikwijls inderdaad een tijdrovende bezigheid is, en bovendien erg moeilijk omdat slechts weinigen in staat zijn de vaak oude Duitse krulrijke handschriften te lezen en te verstaan. Het is, met alle risico's vandien, eenvoudiger bestaande bronnen te raadplegen en deze naar eigen inzicht te interpreteren. Maar men ontneemt zich op deze manier ook de kans oorspronkelijk te zijn. Terwijl er, zo blijkt uit recent historisch onderzoek van de Duitse archivaris, wel degelijk nog gegevens zijn op te sporen die 'nieuw' zijn. *Archiefmateriaal* Volgens Menk is veel archiefmateriaal, waarvan een belangrijk deel zich in West-Duitsland bevindt, nog niet geraadpleegd. Over die archieven, die een nieuw of ander licht kunnen werpen op de roemrijke geschiedenis van het geslacht Nassau-Siegen — waaruit het geslacht Oranje-Nassau is ontsproten — hebben in het verleden telgen uit het geslacht Oranje-Nassau processen gevoerd en gewonnen. Aan de toegewezen eis om omvangrijk archiefmateriaal af te staan is evenwel slechts mondjesmaat voldaan. Na verloop van eeuwen zijn deze geschriften nog steeds in particulier bezit van latere erfgenamen en volgens Menk waard, zo dit lukt, om te worden bestudeerd. Maar ook in ons eigen land zijn niet alle bronnen uitgeput Zo deed Friedhelm Menk nog interessante ontdekkingen in nota bene het Koninklijk Huisarchief te Den Haag. Algemeen wordt aangenomen dat prins Willem vanuit het slot Dillenburg plannen maakte en voorbereidingen trof voor de bevrijding van de Nederlanden van het Spaanse juk. De stad Dillenburg laat zich daarop nadrukkelijk voorstaan. De intocht van Willem in het slot was op 7 mei 1567, van welke gebeurtenis een schilderij is gemaakt. De stad noemt dit één van de belangrijkste ogenblikken in de geschiedenis van Dillenburg. Met de intocht, zo wordt gezegd, begon de tijd waarbij Dillenburg 'het middelpunt van de wereld' werd. *Slot Ginsburg* Ongetwijfeld zal er in z'n algemeenheid over het verzet en de opstand zijn gesproken, maar er waren zoveel gasten in huis dat Willem naar een andere mogelijkheid moet hebben omgezien voor besprekingen in kleine vertrouwde kring. Vooral met mensen die hij kon vertrouwen. Deze plaats was het slot Ginsburg bij het plaatsje Hillenbach in de	1985	MLG Dillenburg- Ginzburg veldtocht 1568	
Bruggen, J. van,	10 Juli 1584 - 10 Juli 1884. Willem van Oranje, geschetst voor het Nederland der 19de eeuw, Heusden: H. Wuijster, 1884. 150, [3] blz. ill. *Auteur is hoofdonderwijzer aan de Christelijke School te Franeker.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BruggenWillem.pdf* "Inmiddels was de landvoogdes vertrokken. Zij had geweend van gramschap, toen Alva aangekomen was, en toen zij den lastbrief van den Hertog zag, zijne onbepaalde macht, legde zij de landvoogdij neder en Alva volgde haar onmiddellijk in 't Bestuur op met uitgestrekte volmacht. Zelfs had hij eene kist vol onbeschreven papier, maar van 's konings handteekening voorzien, meegenomen, om, zonder de koninklijke bekrachtiging te vragen, dadelijk van 's konings hand gebruik te kunnen maken tot het uitvoeren der vonnissen. Den 9en September werden de beide graven ter maaltijd genoodigd bij Don Ferdinand, waar ook de Hertog zou verschijnen met zijne krijgsoversten en men een plan tot het bouwen van enkele citadels en vestingen in 't breede zou bespreken. Egmont was reeds eenige malen gewaarschuwd om toch te ontvluchten. Zelfs Ferdinand de Toledo had hem zulks geraden. Maar Egmont volhardde bij zijne ongelooflijke verblinding. Zadel uw snelste paard en vlucht spoorslags van hier, zoo werd hem gebeden. Het baatte niet. Aan tafel werd door Alva met de beide Edelen hartelijk gekout en niets deed een naderend onheil vermoeden. Om 5 uur kwam het bericht, dat de overste Lodron gelukkig geslaagd was met de inhechtenisneming van den Heer van Bakkerzeele, Egmont's geheimschrijver en Anthonie van Stralen. Hij kon nauw zijne vreugde verbergen, en eindigde spoedig de vergadering. Egmont, die eene partij met Toledo moest afspelen, begaf zich naar diens vertrek, maar werd onderweg opeens staande gehouden door Sancho d'Avila, die hem op gebiedenden toon zijnen degen afvorderde, Egmont werd driftig en weigerde, maar de toegeschoten soldaten overtuigden hem maar al te zeer, dat 't hier geen spel, maar ernst was. Hij gaf dan zijn degen, met de woorden, ze nooit anders dan ten dienste van Zijne Majesteit gebruikt te hebben, en werd gevangen genomen. Evenzoo was Hoorne opgewacht, door den overste de Salinas, die hem den degen ontnam en gevangen maakte. Alles was met de grootste stiptheid als in een ommezien geschied. Nog dienzelfden avond werden de beide graven, onder eene sterke bedekking, naar Gent gebracht, waar eene kamer, geheel in 't somber zwart, alleen door kaarslicht verlicht, hen, wachtte. Toen Granvelle 't bericht der inhechtenisneming van Egmont en Hoorne vernam, zeide hij: "Men had aan den Zwijger meer gehad dan aan al de overigen!" Hoogstraten, mede ter maaltijd genoodigd, had zich door onvoorzichtigheid gewond, kon daarom zoo vlug niet reizen en ontkwam het gevaar; want, voordat hij te Brussel kwam, werd hij met het gebeurde in kennis gesteld en vluchtte naar Duitschland. Het rechtsgeding tegen de graven Egmont en Hoorne was spoedig geëindigd. Voor den vorm was er eene rechtszitting gehouden; want, was er recht geschied, dan zou noch Egmont noch Hoorne op deze wijze kunnen geoordeeld worden. Zij waren Vliesridders en mochten dus slechts door leden hunner orde worden gevonnisd. Maar noch de	1884	APG JUR proces verhalend	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brugmans, H.,	"De Zwijger's sterfdag. Moeten wij hem herdenken? Onuitgesproken rede", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland,* Tweede Jaargang, nr 11, 10 december 1932, p. 2-3. *Zie ook Verslag herdenking 17 april 1933 in Dietsche Orde.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BrugmansRede.pdf* "Dames en heren, ik wil mijn eigen volk de macht geven over zijn eigen toekomst, dat is mijn nationalisme. Mijn klasse wil wat eens de Zwijger wilde. Wij zijn niet gekomen om één tittel of jota van de historie af te doen, wij zijn gekomen om haar te volmaken. De ziel van 8 November was de eeuwige ziel der Geuzen. — Gij hebt haar niet herkend of Gij hebt haar verraden. „Dames en heren, ik ben nationalist, omdat ik aan ieder gun wat ik voor mijzelf wil veroveren. Ik steun mijn opstrevende klasse overal waar zij om haar leven strijd. Ik steun ook ieder volk dat vandaag vecht voor hetgeen Willem de Zwijger in onze landen wilde veroveren. Ik steun de Zwijgers van over zee: Ghandi! SoenYat-Sen! Soekarno! ... „Maar, Dames en heren, mijn hart gaat nu nog uit naar iemand anders. Diegene staat maar ten halve in onze tijd. Ons ideaal is niet ten volle het zijne. Hij heeft niet gans en al partij gekozen voor de rode toekomst. Maar ik groet hem om zijn grote liefde die ook in mij leeft, ik groet de man die tien jaar gevangen zat ter wille van de vrijheid in het Dietse Vlaanderen. Ik groet, op deze herdenking van Oranje, Dr. August Borms. „Dames en heren, gij kent Borms niet, omdat hij een volksman is, een opstandige, één die wil: leven, bewustzijn, groei. Gij kent Borms niet, omdat hij maar een Vlaming is, en gij u oud voelt tegenover het jonge Vlaanderen. Een Vlaming is voor u zo iets als een proleet, en gij hebt gelijk: Vlaanderen is een stuk proletariaat onder de volkeren. Vlaams zijn geen mensen zoals gij : mensen zoals gij in Vlaanderen, uw klassegenoten en geestverwanten, spreken er zelfs de vuile taal van hun slachtoffers niet. Zij zijn er frankiljons: hen uit te werpen is een stuk revolutie. Daarom groet ik als socialist de katholieke Borms, Vrijheid!" (2)	1932	APG herdenking socialisten	
Brugmans, H.,	Willem van Oranje, Amsterdam: Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 1933. 32 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BrugmansWillem1933.pdf* "Men doet, geloof ik, verkeerd met de splitsing der zeventien Nederlanden in dezen tijd alleen te verklaren door min of meer toevallig oorlogsgeluk. Zoo eenvoudig is de historische ontwikkeling nu eenmaal niet. Dat de godsdienst in dezen tijd van scherpe tegenstellingen, juist op dit gebied, daarbij van invloed is geweest, kan niemand betwisten en heeft ook eigenlijk niemand nog ooit ontkend. Maar er is daarnaast ook nog iets anders. Een scherp verschil van Zuid- en Noord-Nederlanders, zooals men nu Nederlanders onderscheidt van Belgen en zelfs van Vlamingen, kan men voor de zestiende eeuw nauwelijks of nog niet aannemen. Een zekere eenheid was er wel, maar geen tweeheid, eerder een veelheid. Uit die veelheid had een sterke eenheid kunnen groeien, als de omstandigheden anders waren geweest. Daarmede bedoel ik dit. Tot op onzen opstand lag het zwaartepunt der Nederlanden in het zuiden, met name in Brabant, Brussel was de gewone residentie; om Brabant waren de gewesten gegroepeerd, ook de noordelijke, althans min of meer. Maar dat zou nu moeten veranderen. De opstand was in Holland begonnen en doorgezet; daar was nog steeds de pittige kracht van het verzet; wie waarlijk de vrijheid van zijn vaderland wilde, moest zich onvoorwaardelijk bij Holland aansluiten. Op Holland konden zich de noordelijke gewesten oriënteeren, maar niet de zuidelijke, niet de zeventien Nederlanden in hun geheel. Zie ik goed, dan ligt hier de grondslag van de stellig te betreuren scheiding van Noord- en Zuid-Nederland. Het was ten slotte een kwestie van politiek evenwicht. Het is de vraag, of Oranje zich van dit vraagstuk bewust is geweest; er zijn nu eenmaal historische krachten, die den nakomeling beter bewust worden dan zelfs den scherpzinnigsten tijdgenoot. In ieder geval heeft de prins zoo lang mogelijk aan de Nederlandsche eenheid vastgehouden, eigenlijk te lang, langer althans nog dan alleen Nederlandsch sprekende gewesten." (23) "Zoo is het eigenlijk meer te verwonderen, dat de zeventien lage landen bij de zee nog eenigen tijd onder den druk van het Spaansche geweld bij elkander zijn gebleven dan dat zij uit elkander zijn gegaan. Indien dat zoo is, is dan het streven van Oranje naar een groot Nederlandsch rijk geen utopie geweest en mag men den prins dit dan eigenlijk wel als een verdienste aanrekenen? Men heeft die verdienste inderdaad ook meermalen ontkend en den prins ook staatkundige kortzichtigheid ten laste gelegd en zelfs gebrek aan staatsmansgaven. Wij zouden dat volstrekt niet willen toegeven. (...) Maar al is het hoogste doel dan ook niet bereikt, een groot deel van het ideaal is in vervulling gegaan." (29/30).	1933	APG Noord Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brugmans, H.,	"Willem van Oranje", in: *De Socialistische Gids. Maandschrift der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij*, jrg. 22, afl 1 (januari) 1937. Amsterdam: N.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij De Arbeiderspers, pp. 52-57. *Rede gehouden voor de V.A.R.A.* "In het Mei-nummer van *De Toorts (mei 1936 XXZIISG)* heeft John Winkler een kostelijk artikel geschreven over Oranje en de Opstand der Nederlanders, de onlangs verschenen historische roman van Maurits Dekker. Hij begint daar met een onbevangen onderzoek naar zijn kennis omtrent den Zwijger, en moet dan toegeven, dat het maar zeer weinig is, wat hij heeft overgehouden uit zijn vaderlandse geschiedenis, Meerdere huwelijken — verscheidene aanslagen op het leven, waarvan de laatste lukt — de „Vader des Vaderlands": het zijn maar enkele flitsen, die allerminst een gesloten beeld vormen van een mens en een tijd. En toch zou het van waarde zijn, wanneer wij zulk een beeld voor ogen hadden, vooral vandaag, nu wij een tijd beleven, die zoveel gelijkenis vertoont met het einde der zestiende eeuw. Ook toen: een strijd om nieuwe vorm en nieuwe inhoud. Ook toen: een worsteling waaruit tenslotte groter vrijheid, groter mensenrecht zouden voortkomen. Een tijd van verwarring en gisting, waarin Oranje eerst zijn weg trachtte te vinden, om zich tenslotte aan het hoofd te stellen van de volksbeweging, die de grondslag leggen zou van onze nationale staats- en volksgemeenschap. Het zal de strekking van onze lezing zijn, om aan te tonen, hoe ongemeen gedurfd het levenswerk van Willem van Oranje was, en welk een nieuwe menselijke verworvenheid de pas gestichte Republiek der Verenigde Nederlanden destijds betekende." (52) "Hetgeen de meesten onzer zich herinneren van Oranje's leven, zijn vooral feiten en verhaaltjes. Hoe leerzaam is het echter, eens te rade te gaan bij 's Prinsen *schriftelijke* nalatenschap, waarin hij zijn handelwijze practisch en theoretisch verdedigt. Wij willen hieruit iets mededelen, omdat wij er de achtergrond der gebeurtenissen vinden, de diepere grond van uitspraken en daden. Als eerste beweegreden noemen wij dan de verontwaardiging over de marteling der ketters, gelijk die ook in Nederland in zwang gekomen was." (53) "Een voorbeeld slechts, gehaaldt uit de Apologie, 's prinsen verweer tegen de koninklijke banvloek. Hij herinnert daar aan de gedenkwaardige dag in zijn leven, toen hij, bij een jachtpartij rijdend naast den Koning van Frankrijk, van dezen verneemt, dat er Spaanse plannen bestaan, om ook in Nederland de geloofsvervolging straffer door te voeren. „Wij willen gheerne bekennen", zo heet het daar, „dat wij doe ter tijdt uut der maten seere syn beweeght worden tot compassie ende medelijden over soveel luyden van eeren, die tot der doodt geschickt ende overgegeven werden, metgaders in 't gemeyne over alle dese landen, den welcken wy ons hielden so grootelijcks verbonden te wesen, ende in den welcken men ghedocht een seker manniere van Inquisitie in te voeren, die ergher ende wreeder hadde gheweest dan de Inquisitie van Spanghien, ja die een ghespannen garen was om also wel de Heeren des landts selve als dat volck daarin te vangen...." Verbondenheid met de vervolgden: het is geen sentimenteel medelijden, dat hem hier drijft. Het is de diepe overtuiging, dat God in vrijheid gediend wil worden, en dat men op geestelijke zaken geen stoffelijke machtsmiddelen mag uitoefenen." (54)	1937	APG herdenking	
Brugmans, H.,	"De broeders van den Prins van Oranje", in B.C. Savornin Lohman et al. (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 216-234. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BrugmansBroeders.pdf* "Het was een groot gezin, waaruit de Prins van Oranje is gesproten en waarin hij is opgegroeid. Willem de Rijke en Juliana van Stolberg brachten uit hun eersten echt beiden kinderen mee ten huwelijk: daarna werden op den Dillenburg nog geregeld kinderen geboren. Zoo was het grafelijk gezin van Nassau ten slotte een kleine twintig leden sterk. In dat groote gezin telde de prins, die de oudste zoon was, vier broeders, die alle in meerdere of mindere mate hun beteekenis hebben gehad voor onze geschiedenis." (216). "Zonder hen zou zijn toch al moeilijke leven nog veel zwaarder zijn geweest. Daarom verdienen deze vier mannen te worden herdacht, nu wij in dit jaar den grooten Prins van Oranje gedenken." (234)	1933	APG broers Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brugmans, H.,	"Willem van Oranje en Amsterdam", in: *Amstelodamum. Maandblad voor de kennis van Amsterdam. Orgaan van het Genootschap Amstelodamum.* Redacteur J.F.L. de Balbian Verster, jrg 20, Amsterdam: Drukkerij en Uitgeverij J.H. de Bussy, 1933, pp. 1-2. "1933 is het herdenkingsjaar van Willem van Oranje. Amsterdam zal daarbij zeker niet achterblijven. Niet omdat de betrekkingen van den prins zoo veelvuldig zijn geweest, maar omdat hij de grondlegger is van ons zelfstandig volksbestaan, waar in den loop der eeuwen zulk een belangrijke plaats wordt ingenomen door de steeds groeiende stad Amsterdam. In dezen zin heeft Oranje ook groote beteekenis voor Amsterdam. Men weet, dat Amsterdam zich eerst, zeer laat en dan nog niet dan aarzelend bij den opstand tegen Spanje, heeft aangesloten. Den 1sten April 1572 waait de prinsenvlag van de St. Catharynetoren in Den Briel. Maar eerst 8 Februari 1578 sluit Amsterdam zich voorloopig bij de satisfactie, den 26sten Mei d.a.v. bij de alteratie voor goed bij de staten en den prins aan. Dan is Amsterdam weer in het Hollandsch staatsverband opgenomen: maar van bijzondere betrekkingen van Amsterdam en den prins hooren wij weinig. Intusschen weten wij, dat de stad zich zeer lang verzet heeft tegen de opdracht van de grafelijkheid van Holland aan Oranje. Maar dat was een staatsrechtelijke kwestie, die natuurlijk met wederzijdsche genegenheid niets had uit te staan. Want dat de prins ook in Amsterdam de genegenheid der bevolking genoot, blijkt duidelijk uit de hartelijke ontvangst, die hem ten deel viel, als hij de stad bezocht. Wij mogen hier wel herinneren aan het eerste bezoek, dat Oranje aan Amsterdam heeft gebracht na de alteratie. Dat was in Maart 1580. De prins was over Amersfoort en Elburg naar Kampen gereisd; hij deed daar een mislukte poging om het verraad van Rennenberg te voorkomen. Den terugweg naar Den Haag nam hij over Amsterdam. Hooft zegt ervan: „De prins trok van Kampen op Muide, van waer hem, op den zeeventienden (Maart) de Amsterdammers met sierlyk uitgestreeke scheepen en jaghten, quaamen haelen en met praghtighen toestel tot bewijs zijner welkoomst, in stadt ontvangen". Het bezoek werd destijds zoo belangrijk gevonden, dat er nog in hetzelfde jaar in Antwerpen een beschrijving van verscheen onder den titel: „Incomste van den doorluchtighen Vorst ende heere, mijn Heere den Prince van Orangien, binnen der vermaerde coopstadt van Amsterdam, den XVIIen Martii 1580. Mitsgaders de triumphante inhaelinghe, onthalinghe ende vrolijcke ontfanghinghe bij den Borghemeesteren ende ghemeynten der voornoemde stadt zijnder voors. Exc. den 17, 18 ende 19 der voors. maent bewesen". (*zie Pamflet K. 0530*) Deze titel zegt niets te veel. Inderdaad is de prins gedurende de drie genoemde dagen door Amsterdams regeering en burgerij met groote hartelijkheid ontvangen. Er waren voortdurend feestelijkheden en volksvermaken. Twee dingen vallen daarbij op. Vooreerst de smaak, dien men had in allegorische vertooningen, in een tijd van den bloei der rederijkers poëzie niet zoo wonderlijk. Daarnaast ook de liefhebberij van het volk, sedert nooit verloochend, in vuurwerken van allerlei aard, veelal met illuminaties verbonden. Zoo was de Oudekerkstoren behangen met honderdvijftig lampions in vier rijen boven elkander, die gebrand hebben van negen uur des avonds tot twee uur des nachts: men mag dus aannemen, dat tot diep in den nacht door de Amsterdammers feest werd gevierd. Om een indruk te geven van het vuurwerk het volgende. Op de Papenbrug zag men twee huizen, het eene dat van den prins te Breda, het andere dat van Alva te Brussel. Deze huizen bestookten elkander langen tijd met vuurpijlen. Het kwam natuurlijk met de allegorie overeen, dat het huis van Alva ten slotte in brand werd geschoten en onder het gejuich der menigte tot pulver verbrandde, „twelck alsulcken gheknerster ende gedruysch van hem gaf, dat waerdich om sien was".	1933	APG herdenking 1933 Amsterdam	
Brugmans, H.,	"De 'Apologie', een actueel politiek stuk", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 71-82. *Noot.* *Online* "Niet zo talrijk zijn degenen die Willem de Zwijger zien als - behalve al de rest - óók een politiek denker van grote waarde. In Nederland bepaalt men er zich uiteraard buiten de engere kring der vakmensen meestal toe, te spreken over de 'Vader des Vaderlands' en hem een globale verering toe te dragen. Men vergeet daarbij maar al te graag, dat hij allerminst 'een Hollander' was, dat zijn eerste taal het Nederrijnse Duits was, het Frans zijn tweede, en dat hij zich pas in een betrekkelijk laat stadium bij de Revolutie heeft aangesloten. Ja, men huivert er zelfs ietwat voor terug, het specifiek-revolutionaire karakter van de beweging te erkennen. Liever spreekt men dan van de 'Tachtigjarige Oorlog', alsof er, in 1568, een gewapend conflict zou zijn uitgebroken tussen twee soevereine staten, Nederland en Spanje! Op die manier wordt de historische figuur van Oranje scheef getrokken en zelfs onbegrijpelijk. Waarom dan, immers, die betuiging, in het eerste couplet van het 'Wilhelmus', 'De koning van Hispanje heb ik altijd geëerd' ? Dat is een bijna bezwerende loyaliteitsverklaring, die in de laatste strofe ten overvloede nog eens wordt herhaald : Voor God wil ik belijden en Zijner groten macht, Dat ik te genen tijde den koning heb veracht... Waarom die nadruk dáárop? Waarom, wanneer het 'slechts' een 'normale' oorlog zou hebben gegolden? Kan men zich bijvoorbeeld Frans I voorstellen, zijn aanhankelijkheid verkondigend aan Karel V of omgekeerd? Voor degenen, die hun geschiedenis hebben geleerd uit traditionele, Hollandse schoolboekjes, wordt het volkslied onbegrijpelijk. Maar ook de 'Apologie'. Waarom, immers, zou een oorlogvoerend staatshoofd zich moeten verantwoorden voor zijn krijgsdaad? En de hele gedachtengang, die men vindt in het hier hertaalde stuk, verliest op die manier alle zin, zodat de Zwijger zelf ook de mogelijkheid verliest, om te worden opgenomen in de lange rij van politieke filosofen die het volksrecht verdedigden en argumenteerden. Oranje een politiek filosoof? De meeste Hollanders schudden ongelovig het hoofd bij zulke kenschetsing. Ook buiten de Nederlanden komt onze 'Vader des Vaderlands' niet tot zijn recht, wat dit betreft. Een man als bijvoorbeeld Jean-Jacques Chevalier, die in 1950 zijn voortreffelijke boek *Les grandes OEuvres politiques, de Machiavel à nos Jours* (Paris, Librairie Armand Colin) uitgaf, zou waarschijnlijk vreemd hebben opgekeken als men hem had gevraagd waarom hij wél aan de Zwijger's tijdgenoot Jehan Bodin een hoofdstuk heeft gewijd en niet aan de man van de 'Apologie'. Nu is het uiteraard wel waar, dat Oranje dit stuk niet persoonlijk geschreven heeft. Het is van de hand van één zijner calvinistische, Frans-georiënteerde predikanten. Maar er is geen twijfel aan, dat hij de door hen ontwikkelde gedachtengang heeft begrepen en gefiatteerd. Die was namelijk het antwoord op een gewetenscrisis, die hem jarenlang diep had beroerd. Was hij soms een rebel? Een opstandeling tegen het wettige gezag? Deze aristocraat heeft zich vaak angstig afgevraagd of hij geen zonde bedreef, door zich aan te sluiten bij een Omwenteling. Deze christen kon Romeinen 13 niet zonder grote bezorgdheid lezen. Deze bedreigde, in de ban gedane mens moest zich tenslotte wel afvragen, of zijn vogelvrij-verklaring door de koning tenslotte niet gerechtvaardigd was.	1980	APG JUR gewetensnood Oranje	BrugmansApologie

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brugmans, Henry,	Guillaume le Taciturne. Discours prononcée par le professeur Henri Brugmans, Recteur du College d'Europe, à l'occasion de la séance d'ouverture de la vingtième année académique le 30 sept. 1969, s.l., s.a. [1969]. 36 bl. ill. *Noten, literatuur*. Ook opgenomen in *Prophètes et fondateurs de l'Europe*. Vingt-deux études présentées par M.J. Lory, Brugge: College of Europe, 1974, pp. 99-111. "Orange fut habile, insinuant, intrigant même, s'efforçant de garder le contact avec tous ceux qui pouvaient contribuer à l'entreprise dans une situation donnée - jusqu'aux limites extrêmes, où l'élasticité finit par se rompre. Est-ce là, de sa part, seulement de la tactique? Non pas. Au fond de cette attitude ondoyante et diverse, on découvre également une puissante volonté d'unir, fût-ce des contraires. Cherchant partout le terrain d'entente, il lui arrive, à lui, le manoeuvrier adroit, de se laisser duper par de faux alliés. Personne n'a jamais pu prétendre l'avoir entièrement compris, même pas les deux épouses françaises qui ont partagé sa vie aventureuse pendant ses dernières années. Le 'Taciturne'? L'Insondable' serait sans doute un surnom mieux approprié. Toujours est-il que cet honore, si 'populaire' au meilleur sens du terme, si afable, si ouvert, si gai et si proche des miséres humaines, garda cependant autour de lui un cercle magique de mystère. Cet homme que son peuple appelait 'père', fut un homme seul." (6/7)	1969	APG	
Bruijns, Ruud,	"De nationale volkshulde aan Willem van Oranje en het Verdinaso", in: *Jaarboek Joris van Severen, zijn persoon, zijn gedachten, zijn invloed, zijn werk*, Ieper: Uitgave Studiecentrum Joris van Severen, nr 13, 2009, pp. 101-110. *Noten, literatuur*. "Achteraf gezien kunnen we gerust stellen dat het Verbond van Dietse Nationaalsolidaristen (verder: Verdinaso) in Nederland nooit de omvang en de invloed heeft gehad van de 'grotere broer' in België. Zelfs in vergelijking met andere bewegingen, die streefden naar een Nieuwe Orde is het Verdinaso in Nederland klein gebleven. Dat wil overigens niet zeggen dat het Verdinaso volledig werd genegeerd. In 1933 werd in Delft een nationale Volkshulde aan Willem van Oranje (verder: Volkshulde) georganiseerd naar aanleiding van de 400e geboortedag van deze Vader des Vaderlands. Bij de huldeplechtigheden waren enkele vroege en latere Dinaso's nauw betrokken. Bovendien wil ik nader ingaan op het karakter van de Oranjehulde om te laten zien dat bewegingen die streefden naar een Nieuwe Orde omstreeks 1933 op veel begrip en instemming konden rekenen." (101) "Het idee van volkseenheid was dus van toepassing op het politieke vlak, maar eveneens op het staatkundige vlak, namelijk de eenheid tussen Nederland en Vlaanderen. Willem van Oranje werd opgevoerd als de edelman die de eenheid van Noord- en Zuid-Nederland voorstond. Daarvoor werd door het Diets Studenten Verbond niet alleen de opdracht gegeven aan Paul de Mont om een toneelstuk te schrijven in die zin, maar werd ook de Vlaamse priester Cyriel Verschaeve gevraagd om een eed van trouw voor de Volkshulde op te stellen. Verschaeve onderhield een warme vriendschap met Joris van Severen en sympathiseerde op 11 juli 1933 - de Vlaamse gedenkdag van de Guldensporenslag - openlijk met het Verdinaso door een Dinaso-poster voor zijn deur te hangen. De eed van trouw die Verschaeve opstelde luidde als volgt: Wij heffen hart en hand Voor 't heil der Nederlanden En zweren vast den eed: Tot doodsbeproefde trouwe Wilhelmus van Nassouwe Met U te staan gereed" (102) "Dinaso-sympathisanten waren op vele wijzen betrokken bij de organisatie en drukten hun stempel op de Volkshulde, met name Cyriel Verschaeve, die de eed van trouw opstelde. Zijn propaganda voor het Verdinaso hinderde Wies Moens niet om uitgenodigd te worden om te komen spreken. Uitgesproken vertegenwoordigers van de Nieuwe Orde, zoals Anton Mussert, professor Gerretson en generaal Snijders, waren present. De Volkshulde aan Willem van Oranje was in veel opzichten een verzuchting naar	2009	APG Noord en Zuid Grootnederland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Bruin, Claes,	De dood van Willem den eersten, Prins van Oranje. *Treurspel*, Amsterdam: By de Erfgen: van J. Lescailje, en D. Rank, 1721. 61 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BruinDoodvanWillemI.pdf* "*Balthazar*. Heer Afgezant, het bloed Ontroert me telkens, als ik denk aan 't achtbaar wezen, Daar niets dan vriend'lykheid en trouw uit was te leezen Toen hy me 't reisgeld schonk. Kan ik die eed'le daad Beloonen met een' moord, door 't gruwelykst' verraad Dat immer is bedacht, aan 't Spaansche hof besteeken? Ach! moet zyn Majesteit haar' hoon dus schand'lyk wreeken. Waar heeft de geest'lykheid uit list my toe gebragt, Die nooit door liefde of rust maar bloed naar glori tracht? *Afgezant*. Wat hoor ik! zo die taal in Spanje wierd beluistert; Gewis gy zoud haast in de ketens zyn gekluistert, Ja nergens veilig zyn voor 't Inquisitie-vuur. Ik dacht uw moed stond pal als een metaale muur. De Prins van Parma mag wel op uw eeden bouwen, En zulk een' aanslag aan een' ketter toevertrouwen, *Balthazar*.. Heb ik my immer met die gruwelen bemoeit? *Afgezant*. Een die zo spreekt als gy is waardig uitgeroeit, Ten minsten nooit geleên in vorstelyke hoven. Men moet de Geest'lykheid maar blindeling gelooven, Niet onderzoeken waar haar daaden in bestaan,	1721	LTM treurspel moord	
Bruin, E. van der; Franx, J.T.G.P. & Kostense, W.,	Willem van Oranje. (*Van eigen hand. Zelfstandige leertaken*) Kampen: Kok Educatief, 1985. 16 blz. ill. "Deze les gaat over het leven van Willem van Oranje. Willem van Oranje heeft tijdens zijn leven vaak met oorlogen te maken gehad. Tijdens zijn leven begon namelijk de 80-jarige oorlog. Maar de prins was geen echte generaal of iemand die erg veel verstand had van het oorlog-voeren. Daarom zul je in deze les niet zo erg veel kunnen lezen over de strijd tussen de Nederlanden en Spanje. Wel proberen we in deze les iets te vertellen over wie Willem van Oranje eigenlijk was, hoe hij leefde en wie de belangrijkste personen waren in zijn leven. Veel succes ermee. 2. Wat kun je na deze les? 1. Je kunt opschrijven welke veranderingen een eind maakten aan de Middeleeuwen. 2. Je kunt op de kaart van Europa laten zien over welke landen Karel V regeerde. 3. Je kunt in de stamboom van Willem van Oranje de opengevallen plaatsen invullen. 4. Je kunt opschrijven waarom Willem van Oranje in ons land een nieuwe opvoeding kreeg. 5. Je kunt op de kaart van Nederland laten zien over welke gewesten Willem van Oranje stadhouder was. 6. Je kunt op een tijdlijn de belangrijkste gegevens invullen over de periode van 1500 tot 1600. Daar sta je wel even van te kijken zeker? En dat allemaal zonder dat je een leerkracht nodig hebt? Bijna niet te geloven! Maar misschien heb je ook deze les niet eens nodig. Het kan best zijn, dat je al heel veel weet van het onderwerp. Laten we dat dan maar eens even bekijken. 3. Voortoets. (2)	1985	APG onderwijs leermateriaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Brusse, Peter & Holtrop, Aukje,	Wij, Oranje. De geschiedenis van een lastig vorstenhuis en een lastig volk, Zwolle: Waanders Uitgevers, 2002. ill. Literatuur, Register. Uitgegeven naar aanleiding van de gelijknamige vijfdelige NCRV-televisieserie "Doorgaans werd voor de bastaards goed gezorgd. Als ze 'erkend' werden, hadden ze meestal een stevige positie. Justinus, een onwettige zoon van Willem van Oranje, werd een alom gerespecteerd gouverneur van Breda. Hij werd door zijn wettige familieleden volledig geaccepteerd, Maurits noemde hem gewoon zijn broer. Veel bastaarden kregen land, ze kregen de achternaam Nassau met daarachter de naam van een plaats of een landgoed. Nassau-Ouwerkerk bijvoorbeeld, Nassau-Odijk, Nassau-Zuijlenstein: het zijn allemaal namen van Oranje-bastaarden. Aan hun wapen was te zien dat het om een bastaard ging: dwars over het schild moest een zwarte balk, getrokken zijn." (52)	2002	APG populair	
Buchel, Arnold van [Arnoldus Buchelius],	Nassovischen Oraignien-Boom, daer by ghevoecht, De Conterfeytsels der voornaemster Helden, die vvt desen Stam ghesproten zijn, die hen (in tyden van Oorlogen) in dese Vrye-landen ghebruyckt hebben. Ad causam honoris istius Illustrissima familia. Tot Wtrecht, by Salomon de Roy. Anno M.DC.XV. ongepagineerd. Gedrukt op papier met als watermerk het wapen van Maurits. De portretten gegraveerd door Chrispijn (Sr. en Jr.) en Simon van de Passe. (Picarta) vgl. *http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN7174.jpg* "GElijck de vvarachtighe afbeeldinge des Doorluchtigen, cloeckmoedichsten, verstandichsten, ende Godtvruchtichsten Vorst, VVilhelm vry Prince van *Oraignien*, d'eerste alhier uyt den seer ouden, edelen ende vvijt-vermaerden geslachte der Graven van Nassauvve ghestelt vverdt, soo is de selve oock vveerdich de eerste principaelste ende voor allen anderen inde herten der liefhebberen der Vaderlantsche vryheyts, tot zijn eevvighe lof ende memorie der toecomender tyden inghedruct ende gheschreven te blijven, vvant dese met allen rechten door zijn verdiensten, den Vader des Vaderslant, ende auteur des gevvenschten vryheyts des selven genoemt vvort, die hem niet ontsien en heeft teghens te staen, den Aldermachtichsten Coninck, niet alleen van *Europa*, maer oock vande gheheele VVerelt, om onse conscientien, vryheyt, onse vvetten ende goederen, versekerheyt, te vercrygen, de aldersvvaerste vervolginghe met ballingschappen, Oorloghen ende vervvoestinghe synder heerlickheyden te rugghe stellende voor het gemeene besten, die door zijn cloeckhertich verstant, vvijsen raedt, vaste volstandicheyt ende liefde tot Godt ende zijnen naesten, alle de svvaricheden die in soodanighe voornemen te vervvachten stonden, overvvonnen heeft, ende een ghedurich fundament onser vryheyt tegens de uytheemsche *Inquistie* ende *Spaensche* tyrannie, by allen staten van Menschen deses Nederlants, ja de Ro: Catholijcke selver in horreur synde, vervvorven: het selve ten lesten met zijn eyghen, ende het bloet van den zijnen bevestighende, nadien syne levende deucht door de nijdighe moordadicheyt synder Vyanden den 10. Julij in den Iare 1584. binnen de Stadt Delft ghesteyt is ghevvorden." (Tekst naast afbeelding)	1615	BKD APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Buijnsters-Smets, Leontine,	"llustraties bij een epos over Willem van Oranje uit 1779", in: *Antiek. Tijdschrift voor liefhebbers en kenners van oude kunst en kunstnijverheid*, jrg 18, 1983-1984, afl. 10 (mei 1984), pp. 493-505. ill. "In 1779 verscheen te Amsterdam bij de Erven van David Klippink een heldendicht in vierentwintig zangen van de hand van J. Nomsz, getiteld: *Willem de Eerste, ofde grondlegging der Nederlandsche Vryheid*. In de daarop volgende jaren, tussen 1779 en 1788, kwamen bij de firma J. Smit en Zoon en W. Vermandel, eveneens te Amsterdam, bijbehorende kunstplaten uit naar tekeningen van Jacobus Buijs, een van de belangrijkste Nederlandse boekillustrators aan het eind van de achttiende eeuw. Volgens Buijs' ontwerp graveerden Cornelis Brouwer en Theodoor Koning achtereenvolgens een titelprent, een titelvignet en vierentwintig paginagrote prenten op kwartoformaat vóór elke zang. Daarnaast is het werk ook nog verlucht met een wapenvignet van Th. Koning naar J. Verstegen en twee portretten, voorstellende Johannes Nomsz en Willem van Oranje door J. Houbraken naar respectievelijk J. Verstegen en A. van de Venne. Naar de gewoonte van die tijd werden de prenten los verkrijgbaar gesteld. Kopers konden ze, volgens de omslagtekst, desgewenst ook invoegen 'in de Vaderlandsche Geschiedenissen, als die van Wagenaar, Hoofdt, Bor (en) Le Clercq'." (493) "Wanneer we de vierentwintig illustraties, inclusief de titelprent en het vignet voor Nomsz' boek tot slot nog eens in hun geheel overzien, dan blijkt dat Buijs, door zijn keuze van uit te beelden taferelen, inderdaad een interpretatie heeft gegeven van de worsteling der Nederlanden om zich te onttrekken aan de Spaanse overheersing en dwingelandij. Hij toont ons de hoofdpersoon Willem de Eerste in zijn optreden als veldheer en onderhandelaar, maar ook in zijn persoonlijk wedervaren (aanslag en ziekte). Daarnaast echter schetst Buijs ons ook het doen en laten van Oranje's bondgenoten en tegenstanders. Juist door zijn weergave van werkelijke en fictieve gebeurtenissen in genre-achtige taferelen, zoals die ook door de dichter Nomsz verteld worden, brengt hij deze episode uit onze vaderlandse geschiedenis tot leven." (505)	1984	BKD BDG	
Buma, J.,	Symbolische Willem de Zwijger Herdenking in negen tafereelen met koren en toelichting, s.l., [1933]. Niet gepagineerd, 8 blz. *Achterin: met de hand geschreven Vrijheidslied, voorzien van muzieknoten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BumaSymbolischeZwijger.pdf* *Bron: Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, Leeuwarden.* "VOORWOORD. Het zal wellicht van eenig nut zijn, wanneer ik vertel, hoe wij ons voorstellen, de symbolische Willem de Zwijgerherdenking, waarvoor u hierachter den tekst vindt, ten tooneele te brengen. De centrale figuren worden opgesteld op den achtergrond van het tooneel, met behulp van een paar treden, als van een stoep. Daarachter en terzijde zijn de wachters gegroepeerd, in 17-eeuwsche kleederdracht. Een mooie achtergrond zou o.i. vormen de afbeelding van het slot Dillenburg, als men vindt in : „Het Leven van Willem van Oranje", van Stamperius. De wachters houden bij alle tafereelen ongeveer dezelfde opstelling en zingen mee in de Koren. Wij beginnen met het zingen van het Wilhelmuslied. Daarna wordt de inleiding gezongen; voor 't gemak laat ik hierachter de muziek van „It Heitelân", met andere woorden vierstemmig afdrukken. Groep 1. DE MOED. Een vrouw en kind worden bedreigd door Spaansche soldaten; de Willem de Zwijgerfiguur staat beschermend voor hen. De Moed wordt voorgesteld door een engel, leunend op een zwaard en reciteert. Daarna doek. Groep 2. HET LEED. Prins in neergebogen houding, welke leed uitdrukt. Engel in grauwe kleeding over hem heengebogen. Groep 3. DE LIEFDE. Engel in 't wit, naast Willem de Zwijgerfiguur; hand op den schouder. Groep 4. HET GELOOF. Engel in 't wit met opwaarts gerichten blik en hand, welke ze onder 't spreken kan laten zakken; ook de prins blikt omhoog. Groep 5. DE VRIJHEIDSZIN. Engel met als embleem verbroken boeien. Prins staande, leunend op zwaard, met vlag. Juliane v. Stolberg zittend. Groep 6. DE VERDRAAGZAAMHEID. De prins op den achtergrond. Twee figuren, handen in elkaar, meer op den voorgrond. Engel met palmtak. Groep 7. DE STAATSMANSWIJSHEID. Op het tooneel achtersteven van een schip, met roer. De Willem de Zwijgerfiguur, staande, met de hand aan de roerpen. Engel met enkel weegschaal. Groep 8. Juliane van Stolberg, zittend bij een wieg ; daaromheen de engelen. Groep 9. Een krijgsman, in harnas, op een baar, met zwart kleed. Aan weerszijden twee vrouwenfiguren, met rouwsluiers. Er achter krijgsmansfiguur met vlag halfstok: de vlag rijst bij het laatste couplet. Wie over geld en tooneelmiddelen beschikt, kan de costuums huren; wie, als ons comité geen geld heeft, make de costuums, als wij zullen doen, van licht karton en zilverpapier. Met lakens en veiligheidsspeld kan men de engelen drapeeren. Een bruikbare opstelling der wachters vonden wij in het Maartnummer van „DE VROUW EN HAAR HUIS". Het spreekt vanzelf, dat men naar eigen smaak en inzicht de opstelling en aankleeding kan wijzigen, alsmede den tekst wijzigen of besnoeien of de volgorde der tafereelen anders nemen; zoo zou men de bede van Juliane van Stolberg eerst kunnen nemen en dan 5. Men beschouwe de bovenomschreven tafereelen als visioenen, door de engelen voorgevoeld bij de geboorte van den prins. Na het slottafereel, dat door ons zal worden gezongen op de wijze van Evang. Gez. 194, zingt het heele koor nogmaals het Wilhelmuslied. De door mij genoemde evangelische gezangen vindt men op 4 stemmen in „Godsdienstige Liederen", uitgegeven door den Nederlandschen Protestantenbond. In mijn kindertooneelstuk : „De Kleermaker en de	1933	LTM toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Burch, Harriette E.,	William the Silent. A Sketch of the Closing Years of the Life of the Prince of Orange. London: The Religious Tract Society, [1887]. ill. 127 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BurchSilent.pdf* "The early years of the life of William the Silent have been sketched in a previous volume of this series, called *The Patriot Prince*. The present work describes the main course of his life and deeds, from the time when he induced his countrymen to renounce Philip II. of Spain, until his assassination. No age and no country can show a purer patriot, a nobler character. It is hoped that this imperfect sketch may direct the attention of young readers to the grand story of Dutch Independence, and help to implant in their hearts the love of civil and religious liberty." (Prefatory note) "He was ready to wield the sceptre, if by that means he could bring freedom and peace into the land, but it must be peace for every individual - a peace untarnished by persecution of any creed; Calvinist, Lutheran, Roman Catholic, each and all should be free to think and worship according to the dictates of conscience. Among the nobles and princes, quarrels between Lutherans and Calvinists were as vindictive as ever. The middle and the lower classes, though frequently fierce and hasty in their fanatical enthusiasm, were more earnest and sincere. Hearty in their love as in their hatred, they were less dominated by political or ambitious interests, and more willing to sink their religious differences in brotherly affection. 'The true religion,' wrote Count John of Nassau to the Prince, 'is spreading daily amoung the common men. Among the powerful, who think themselves highly learned, and who sit in roses, it grows, alas! little.' (16/7)	1887	APG	
Buren Schele, A.D. van,	Het Vaderland en Oranje. Oud en Nieuw. Hulde aan Z.M. Koning Willem III, Utrecht: J.H. Siddré, 1855. 595 blz. *Handelt t/m p. 258 over Prins Willem I.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BurenScheleVaderlandenOranje.pdf* "De Prins van Oranje, veelal zo juist in zijn oordeel, was er geenszins mede ingenomen, toen hem vanwege Lumey, Graaf van der Mark, die het kommando over de vloot had, het berigt werd gebragt, dat den Briel door zijne Watergeuzen veroverd was, en men in den daartoe belegden krijgraad, op aandrang van Treslong en De Rijk, besloten had, die vesting bezet te houden, en alzoo op hulp van den Prins, in wiens naam men gehandeld had, wachtende was. Het behaagde hem niet, dat men, zonder zijne order, zoo een gewigtig stuk bestaan had, daar hij oordeelde dat de tijd daartoe nog niet rijp was. Hij had namelijk verscheidene aanslagen in den zin, waarvan de uitvoering door de gerustheid en daardoor verslapte waakzaamheid van den Spanjaard begunstigd zou moeten worden; doch nu, zoo onzacht uit zijne rust wakker geschud, zou de vijand voor-zeker op zijne hoede zijn. Daarbij had de Prins berekend, dat het doordrijven der schatting en de geweldige maatregelen, die Alva tegen de Brusselaren in den zin had, de Nederlanders zoo hevig zouden hebben verbitterd, dat dit welligt een algemeenen opstand tegen den zoo gehaten dwingeland zou hebben ten gevolge gehad, daar nu, vermits de Hertog gedwongen werd zich te matigen en zachter te werk te gaan, velen, die anders met ijver de wapenen zouden hebben opgevat, zich stil zouden houden. Ofschoon dus Oranje over deze gebeurtenis meer verrast dan wel verblijd was, meende hij echter, daar den Briel eene der best gelegen plaatsen was, waarop hij het oog had gehad, nu de zaken eenmaal zoo ver gekomen waren, het *hebben* boven het *hopen* te moeten stellen, en hij beloofde niet slechts de aangevraagde hulp te zullen zenden, maar tevens besloot hij zijne uitrusting te bespoedigen, ten einde andermaal met een leger tegen Alva op te trekken en zijn broeder Lodewijk naar Frankrijk te zenden, om, indien mogelijk, met bijstand der Hugenooten, zich van de eene of andere sterke plaats meester te maken." (193/4)	1855	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Byvanck, W.G.C.,	Handschriften en Boeken uit de boekerij van Oranje Nassau ter Koninklijke Bibliotheek, 1450-1702, 98 blz. ill. (Opgenomen in: Byvanck, W.G.C., *De Oranje Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijke Penningkabinet te s-Gravenhage*, Haarlem: H. Kleinmaan & Co., 1898.) *Foto's pp. 18-19: http://www.periodata.nl/dataweb/ByvanckBoekerij.pdf* "Al is er heel wat af te dingen op de zorg en nauwgezetheid waarmee de handschriften en boeken der bibliotheek zijn geordend (een werk dat door Huygens zeker grootendeels aan den bibliothecaris Antonie Smets werd overgelaten), toch is die opgaaf van wat de Oranjefamilie aan boeken bijeen had gebracht en bezat voor ons een geschiedkundig document van hooge waarde. Hiermee wordt natuurlijk niet bedoeld dat dit vorstelijk geslacht zelf ooit bijzondere voorliefde voor boeken, of het lezen van boeken heeft getoond, - de Oranjes hebben andere dingen in ons land te doen gehad dan het bestudeeren van geschriften;" (Er is nog geen 25ste deel over van de oorspronkelijke verzameling).	1898	APG BDG	
C.t.H.d.L,	"Willem I en het Prinsenhof te Delft", in: *Op de hoogte. Geïllustreerd maandschrift onder redactie van J.C.A. Baronesse Taets van Amerongen en Jonkheer A.W.G. van Riemsdijk*, jrg XX, afl. Augustus, 1923, pp. 180-183. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/C.t.H.d.LPrinsenhof.pdf* "Delft; wie kent niet het oude Stadje met z'n honderde geveltjes, grachtjes en oude brugjes. Er is geen plekje in Nederland, dat zulke dierbare herinneringen voor ons Hollandsche volk met zich draagt als het Prinsenhof en zijne omgeving, schrijft jhr. van Riemsdijk in zijn boekje over 't St. Agathe Klooster en het Prinsenhof". En met recht wie Delft binnenkomt wordt al dadelijk getroffen door de oude stempel die op de huizen rust. Wij kwamen er op een warmen dag; loom hing de warmte onder de boomen langs de Hypolitusgracht, de zon trachtte met veel moeite door de dichte bladermassa heen te breken en wierp schuins een felle lichtstreep op het water van de Oude Delft. Mooi ligt de Oude Kerk aan het donkere grachtje, vlak daartegenover de muren en poorten, die het Prinsenhof geheel insluiten. Drie poorten aan de Oude Delft gelegen zijn de hoofdtoegangen. De eerste aan de straatzijde, is in Gothischen stijl opgetrokken en leidt naar een open gang, die toegang geeft tot de Fransche Kerk (de voormalige kloosterkapel). Aan het einde van de gang is een tweede poort, die naar een groot plein voert omgrensd door gebouwen ingericht voor militaire doeleinden. De tweede of middelste poort, naast en ten noorden van de fransche kerk, dient uitsluitend tot uitgang van de kerk naar de straat. De derde poort is de ingang tot het Prinsenhof. Het mooie beeldhouwwerk trekt al spoedig de aandacht. Twee zandsteenen pilasters met daartusschen gelegen boog dragen een hoofdgestel waarboven een bas-relief in lijst gevat, betrekking hebbende op de saai-nering, die in de 17° en 18° eeuw in eenige lokalen van het Prinsenhof gehouden werd. Boven dit Bas-relief is het Delftsche wapen- aangebracht met het jaartal 1685; daaronder de inscriptie „Saai-Greine en Stoffe Hal". De kunstenaar van dit knappe beeldhouwwerk is niet bekend. Door deze poort komt men op het ruime mooie binnenplein, begrensd ten zuiden door de Waalsche kerk, ten noorden door een groot gebouw waarvan de eerste verdieping bij de militaire administratie in gebruik is. Boven de historische zaal, die uitsluitend haar licht door prachtig met glas in lood bewerkte ruiten van de binnenplaats ontvangt, is het Gemeente Museum van Delft. De toegang tot dit gebouw is een afgesloten poort op de binnenplaats die ook naar de woning van den Concierge der Historische Zaal leidt. Ter linkerzijde van de gang, die men door die deur binnenkomt, treft men twee deuren aan: de eene geeft toegang tot de keuken van den Concierge, door de andere bereikt men, na een paar treden te zijn opgegaan de Historische Zaal. Aan het einde van de gang voert een breede eikenhouten trap naar het zooeven genoemde Gemeente-museum. Hier op deze trap was het dat Prins Willem nadat hij zijn middagmaal gebruikt - had bij het opgaan van de trap doodgeschoten werd. De sporen van twee kogels zijn nog zichtbaar op den muur bij de trap." (181)	1923	APG BKM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Caenegem, R.C. van,	"Slotbeschouwing" in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 83-93. *Noten.* *Online: theologienet.nl* "Natuurlijk komt in de Apologie ook de godsdienstkwestie ter sprake. De Zwijger, die zelf tolerant was, had tegenover zich een vijand die voor altijd als het toonbeeld van religieuze intolerantie geldt. Filips II kwam onomwonden voor zijn overtuiging uit dat de leugen geen recht had en ketters en ketterij moesten uitgeroeid worden. Doch hoe kan men intolerantie bestrijden, zonder in het zelfde euvel te vervallen? Dit is het dilemma dat uit vele bladzijden van de Apologie spreekt en waarmee de Zwijger vaak en pijnlijk geworsteld heeft. Het harde optreden van de Spanjaarden riep om hard verweer en Oranje was op de hoogte van de wreedheden in zijn eigen kamp. Doch hij heeft ze betreurd, nooit een systematische contra-inquisitie toegelaten en steeds principieel voor tolerantie gepleit : het is bekend wat kopbrekens de Gentse calvinistische heethoofden hem bijv. hebben bezorgd (en welke politieke schade ze aan zijn zaak hebben toegebracht). Tolerantie, men vergete het niet, was een pasgeboren baby in de 16e eeuw en het zou nog lang duren voor ze door de familie werd aanvaard. In de ogen van de traditionele Europeanen was ze een vreemde eend in de bijt en een (naar verhoopt werd, tijdelijk) schandaal. Het was zowat als een onwettig kind waarmee een deftige familie verveeld zit, maar dat men nu eenmaal moet accepteren (wat niet betekent dat men het moet bejubelen)." (89) [51/2]	1980	APG GKS	Caenegem/SlotbeschouwingApologie
Caenegem, R.C. van,	"Willem de Zwijger en de Opstand der Nederlanden: een proeve van plaatsbepaling", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984,* Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 43-54. *Noten.* "Het hangt er ook van af welke soort geschiedschrijving men wenst te beoefenen. Er zijn historici die vóór alles wensen zich in te leven in de tijd en de samenleving die ze behandelen. Zij willen aanvoelen wat het betekende in de 16de eeuw te leven en te weten voor welke keuze men toen stond en hoe men deze keuze kon maken, met het gedachtengoed waarover men toen beschikte. Dit is een heel moeilijke taak, omdat ze van de historicus vereist dat hij doet alsof hij niet wist wat hij in feite zeer goed weet, nl. hoe het allemaal is afgelopen en welke gevolgen de ideeën en daden van de 16de hebben gehad in latere eeuwen : het vereist een buitengewoon inlevingsvermogen en verbeelding om over de 16de eeuw te schrijven alsof men niet wist wat daarna is gebeurd. Andere geschiedschrijvers zijn meer geinteresseerd in het totaalbeeld van de geschiedenis en de plaats die elke historische fase bekleedt in de hele dynamiek van de sociale ontwikkeling. Zij kennen aan elke eeuw een eigen plaats toe, naargelang haar bijdrage (als die er al was) voor de vooruitgang die tot de huidige wereld heeft geleid. Welke vorm van geschiedschrijving de beste is moet in het midden worden gelaten : ze komen ons beide als legitiem voor. Alleen is het duidelijk dat de pure reconstructie van het verleden, zoals het zin had voor de mensen die toen leefden, een permanentere waarde zal hebben, terwijl de visie op het verleden vanuit een hedendaags standpunt veroordeeld is met het nieuw gezichtspunt en de nieuwe waardeschaal van elke generatie te veranderen : ze is de soort geschiedschrijving die er evenzeer — en misschien meer — toe bijdraagt onze eigen tijd en onze eigen voorstellingswereld te ontdekken — m.a.w. onszelf te leren kennen — als die van het bestudeerde verleden. Voor het beeld van Willem van Oranje in de Europese geschiedenis impliceert deze ietwat ontnuchterende vaststelling het volgende. Als voorstander van godsdienstvrede en tolerantie komt de Zwijger over als modern en een wegbereider van het ideologisch pluralisme, dat voor de huidige West-Europeaan zo kostbaar is. Als bestrijder van de absolute en gecentraliseerde staat zal hij niet zo unaniem gunstig beoordeeld worden : hoewel het waar is dat hij de tyrannieke regeringsvorm en de staatsalmacht bestreed, valt niet te ontkennen dat hij daarbij een verleden verdedigde dat, door de aanbidding van corporatieve privileges, het politiek particularisme en de feodale benadering van het publiekrecht, in de weg stond van de modernisatie van het staatsbestel. Nochtans was die modernisatie normaal en wenselijk in een Europese samenleving die mentaal, economisch en sociaal de middeleeuwse fase had verlaten en dit had gedaan in het volle en trotse bewustzijn nieuwe wegen te zijn ingeslagen, die de mensheid zouden toelaten een toekomst te bereiken waarvan de voorbijgestreefde media tempestas zelfs niet had durven dromen." (53/4)	1985	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Callenius, Gustav,	Die Prinzen von Oranien. Geschichtliches Gemälde in dramatischer Form in fünf Acten, Weimar: Bernard Friedrich Voigt, 1836. 121 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CalleniusPrinzen.pdf* "Siebenter Auftritt. *Parma.* Das Schicksal stellte mich auf seltnen Platz. Es führt mich mit Oranien in Kampf! — Nicht spurlos werd ich durch das Leben schreiten. Entscheiden soll die Weltgeschichte einst, Ob ihm, ob mir der erste Kranz gebührt, Ob des Jahrhunderts Held er oder ich! — — Wohlan! ich nehme an den grossen Kampf. — Des Gegners Gröss' ist meines Ruhmes Massstab, Aus seinem Lorbeer spriese mir der Kranz. Bisher hab' ich nur Siege mir gewonnen, Noch keine Feldschlacht habe ich verloren, Und jede Veste brach mein Heldenschwert. All meine Gegner sind mir unterworfen. Nur du, Oranien, hemmst meinen Sieg. — Oranien, ich darf dein Freund nicht sein, Du oder ich — vom Platz muss einer weichen! —" (64)	1836	LTM drama toneel	
Camus-Buffet, M. L.,	Les femmes du Taciturne. Un Chapitre de l'histoire d'un grand homme, Paris: Alcide Picard & Kaan, 1892. VII, 319 blz. *Bibliografie, Pièces justificatives (303-319).* *Ouvrage couronné par l'Académie Française.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Camus-BuffetFemmes.pdf* "Rien de ce qui est dit ici n'a la prétention de la nouveauté. Chacun des personnages qui composent cette étude, a donné lieu dès longtemps à des recherches particuliéres. En France, où le XVIe siècle exerce toujours son attrait sur les âmes curieuses ou passionnées, Charlotte de Bourbon et Louise de Coligny possèdent leurs historiens, voire même leurs panégyristes. Aux renseignements précis, mais sommaires fournis sur elles par les contemporains, est venue se joindre la publication de leur correspondance. Le même travail a été fait en Allemagne pour Anne de Saxe, dont l'histoire renouvelée aux archives de Dresde a fort perdu de son mystère. Enfin les lettres de Guillaume d' Orange et d'Anne d'Egmont, éditées en flamand, permettent d'esquisser la physionomie bien pâle encore, de celle-ci, la moins connue et qui ne serait peut-être pas la moins intéressante à connaître. C'est l'histoire même du Taciturne qui nous a conduite a suivre celle de ses femmes. L'unique utilité de cette étude est donc, de nous faire pénétrer dans la vie intime du héros pour nous aider à le mieux comprendre." (IX/X)	1892	APG vrouwen echtgenotes	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Camus-Buffet, M.L.,	De gemalinnen van Prins Willem I. In het Nederlandsch bewerkt door J.H. Groenenwegen. Met eene voorrede van Dr. H.C. Rogge en 8 portretten, Arnhem: P. Gouda Quint, 1894. VII, 194 pp. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Camus-BuffetGemalinnen.pdf* "Maar een werk, waarin deze vrouwen als ten voeten uit op het doek werden gebracht, aan den zijde van den Vader des Vaderlands — zooals wij hem alleen noemen willen, dien men ten onrechte den Zwijger heeft geheeten —, geheel geplaatst in de lijst van hun tijd. Een boek zooals ons in de volgende bladzijden gegeven wordt; bezaten wij nog niet. Mevrouw Camus-Buffet, leerares in de geschiedenis aan het Lycée Fenelon te Parijs, heeft zich tot die taak aangegord en zij volbracht haar op voortreffelijke wijze. Bijna alle bronnen en geschriften, die haar dienen konden om deze merkwaardige vrouwen zoowel elk afzonderlijk als in de omstandigheden waaronder zij leefden, grondig te leeren kennen, heeft zij geraadpleegd. Toen zij haar onderwerp meester was, nam zij de pen op om, in keurigen vorm, weer te geven wat leefde voor hare verbeelding. Ik weet niet wat meer lof zou verdienen, of de rijkdom van inhoud of de levendige en boeiende stijl van het verhaal. Geen beelden harer phantasie, maar historische waarheid heeft zij trachten te geven. Zij paart een scherpen blik aan fijn gevoel. Een boek, dat door de Fransche Academie met den Jules Favre-prijs werd bekroond, behoeft geene verdere aanbeveling." (voorwoord H.C. Rogge, p. VI.) "Willem van Oranje is door een opmerkelijken samenloop van de omstandigheden viermaal gehuwd geweest. Elk zijner huwelijken teekent eene wijziging in de vorming van zijn karakter. Toen hij nog een jong kapitein was, die er naar trachtte om een schitterenden rang in het leger en de algemeene achting te verwerven, liet hij zich door zijne familie verbinden aan eene vrouw, wier adel en fortuin met de zijnen in volmaakte overeenstemming waren. Daarna, toen de gebeurtenissen in beteekenis toenamen, werd ook zijne rol ingewikkelder : hij huwde eene prinses, wier aanzien de geringe persoonlijke bekoring vergoedde. De terugwerking van dit huwelijk uit belang moest zijn een huwelijk uit liefde, zeer natuurlijk op een leeftijd, waarin vermoeidheid en ontmoediging hem een oogenblik afkeerig deden zijn van de illusiën der staatkunde. En eindelijk verzekerde eene volmaakte huwelijksband hem in den avond van zijn leven eene welverdiende rust na zijn heldhaftig streven. Aan den anderen kant, en hoewel Willem van Oranje behoort tot de krachtige en gesloten naturen, die meer geschikt zijn om invloed uit te oefenen, dan om dien te ondergaan, is het onmogelijk dat niet in die standvastige gehechtheid aan den huiselijken haard een onmerkbaren, maar door de volharding diepen invloed van de vrouwen, die achtereenvolgens zijn leven hebben gedeeld, aanwezig zou zijn. Zij hebben ten minste door hunne familie er toe bijgedragen om de grenzen zijner politieke betrekkingen te wijzigen. Zijn bondgenootschap met duitsche vorsten staat in verbinding met de beide eerste huwelijken, met de beide laatsten de vereeniging met Frankrijk." (3)	1894	APG vrouwen echtgenotes	
Canite Tuba,	"Willem de Zwijger in het licht der Geschiedenis", (*Artikelenreeks*) in: *Ons Eigen Blad. Halfmaandeliks Orgaan voor praktiese Roomse Opvoeding*, jrg 21, 1933. Tilburg: Uitgave van de Drukkerij van het R.K. Jongensweeshuis. 1: pp. 4-10; 2: pp. 73-76; 3: pp. 139-147; 4: pp. 199-204; 5: pp. 261-267; 6: pp 324-331; 7: pp. 391-397 en 8: pp. 419-424. *Noten.* *Alle bijdragen hebben zelfde titel. Canite Tuba is aanduiding voor 4e advent. Pseudoniem?* *Foto's artikelen: http://www.periodata.nl/dataweb/CaniteTubaZwijger.pdf* *Reacties van J.H Werkman op dit artikel in ditzelfde nummer, pp. 76-82 en 145-146: http://www.periodata.nl/dataweb/WerkmanReactieopCaniteTuba.pdf* "We zagen bovendien in onze vorige artikelen, hoe Willem de Zwijger zijn doel nastreefde met middelen, die vaak beneden alle critiek waren. Thans rest ons nog aan te toonen: 2. Willem de Zwijger is ten onrechte gehuldigd om zijn z.g. welwillendheid jegens de Katholieken, toen 't Calvinisme meer en meer ging terroriseeren. Ten onrechte..... omdat hij niet ééns maar voortdurend met daden heeft getoond, dat zijn welwillendheid niet verder ging dan ijdele, wellicht goedgemeende woorden en hij vooral in deze allerminst „den vaderland getrouwe" bleef „tot in den doet". Zeker, hij heeft de Godsdienstoorlog tegen de Katholieken niet gewild — althans niet òm de Godsdienstoorlog — maar „enkel" aanvaard en er gebruik van gemaakt, als middel om het gezag van Filips II te breken. We mogen verder gaan en zeggen : hij heeft die Godsdienstoorlog uitgelokt en aldus — maar dan om zijn politiek doel — toch ook gewild. Uitgelokt, door zijn agitatie tegen kerkelijke maatregelen, die dringend noodig waren en die hij krachtens z'n eed en z'n ambt loyaal had moeten steunen. Zelfs F. Rachfahl, de liberale bewonderaar van De Zwijger als strijder voor gewetensvrijheid, erkent: „Man würde sich freilich irren, wenn man meinen wollte, das die Motive Oraniens zu solcher Haltung zunächst in uninteressierten Erwägungen über Gewissensfreiheit zu suchen seien. Die Unsicherheit und die Gefahr der eigene Lage (door z'n huwelijk met de Luthersche Anna van Saksen en z'n ergerlijk dubbelzinnig spel hierbij C. T.) waren es vielmehr, die ihn zu seinen Widerstande gegen das religiöse System Philipps von Spanien anspornten." Uitgelokt : door in zijn manifest bij 't begin van de veldtocht in 1568 openlijk op te treden als kampioen voor 't Calvinisme, al spreekt hij hierin niet, zooals in zijn geheime instructie aan Basius, over 't Katholicisme als afgoderij en de verdrukking der Katholieken als ze hem niet steunden! Uitgelokt : door zijn missive aan Sonoy van 28 Jan. 1572. „Onze vijanden worden gedreven om voor te staen eene gevloekte afgoderije", zoo heet 't in deze zuiver Calvinistische preek vol teksten en theologische beschouwingen. Uitgelokt : als hij om de ijver der vurige Calvinisten op te wekken de opstand in Holland in 't begin van 1573 als 'n zuivere godsdienstoorlog voorstelt. Uitgelokt en ..... opzettelijk als godsdienstoorlog gaande gehouden, als hij nog in 1580 in zijn Apologie verklaart te hopen „dat Godt oock sal de gnade verleenen om dit zoo wonderlyck ende verholen Rijck, door hem (de Paus) in zijn speloncke van Rome opgerecht..... te helpen nae onsen vermoghen in den grondt verderven ende vernielen". Iemand, die op zoo'n wijze een godsdienstoorlog uitlokt en in stand houdt, kan toch door geen Katholiek gehuldigd worden om z'n verdraagzame levenswijsheid (A. v. Duinkerken), z'n buitengewone verdraagzaamheid (Kap. Juffermans), z'n edele verdraagzaamheid (Nieuwe Tilb. Courant), of omdat z'n politiek in de verste verte niet anti-Roomsch was. (P. van Genuchten O.F.M.) of omdat z'n verdraagzaamheid wel boven ieders verdenking staat. (Pastoor Nolet, 1933.) De welwillende woorden, die Willem de Zwijger ten beste heeft gegeven aan de Katholieken en de pogingen om iets voor hen te doen, aarzelend en vreesachtig en daardoor	1933	APG GKS katholiek anti-Oranjestandpunt	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cannegieter, H.G. (red.),	Themanummer van *De Hollandsche Revue. Maandblad geredigeerd door H.G. Cannegieter*, jrg 38, nr 4, 1 April 1933. pp. 147-193. ill. XXZ Foto's incompleet XXZKBMicro *Zie inhoudsopgave: http://www.periodata.nl/DSCN8176.jpg XXZLeiden* "Holland staat, gelijk het overige Europa, gelijk gansch de wereld, op een tweesprong. De mensch, in de benauwdheid van het heden, onder de dreiging der toekomst, keert tot het verleden terug. De gestalten van heroën en halfgoden, patriarchen en prinsen verschijnen als een lichtende geest in den nacht. Hun stem rijst op uit de graven, van onder de tomben en monumenten. De stem van den vader, die het wankele kind troost en leidt. Holland staat op den tweesprong. Het moet kiezen tusschen geest en geweld, tusschen vrijheid en tirannie, tusschen geduldigen, worstelenden arbeid en het brute élan van de wanhoop. En tot dit aarzelende Holland keert de schim van den Vader des Vaderlands voor één enkel oogenblik weder. De Nederlandsche natie moet kiezen. Nog slechts luttele weken geleden heeft een ander land in ondraaglijke benardheid een keuze gedaan. Het Duitsche volk heeft een bedevaart ondernomen naar de grafstee van Potsdam, zooals thans het Hollandsche volk een bedevaart doet naar de grafstee van Delft. Elk volk heeft, naar zijn eigen geaardheid, zijn eigen held. Er is geen grooter tegenstelling denkbaar dan die tusschen den geest van Potsdam en den geest van Delft. Het is deze geest, de geest van Willem de Zwijger, die zijn bizondere boodschap verkondigt tot zijn eigen, tot het Hollandsche volk. De tragiek van de Zwijger is niet afgesloten met zijn tragischen dood. Zij zet zich voort met zijn nagedachtenis. Want, wie de gelegenheid van het herdenkingsjaar aangrijpt om zich nu eens waarlijk en ernstig in den geest en de geschiedenis van Oranje te verdiepen, ontdekt met ontsteltenis, hoezeer de traditioneele feestviering voor menig vaderlander deze gestalte misvormd heeft. Tot voor kort was Oranje historie. Een worsteling, als waarvan hij het middelpunt is geweest, behoorde in onze verbeelding tot een afgesloten en verafgelegen verleden. Helaas! thans leven wij, omringd door beklagenswaardigen, die „om landt, om luyd' ghebracht" zijn; die „als Davidt moesten vluchten voor Saul den tyran"; thans is het nogmaals, „dat men siet verarmen des Conincks land en goet"; thans bidt men weer, dat „Godt mijn Heer" „de tyranny verdrijven" mag, die menigeen het „hert doorwont". Moge de geest van Willem de Zwijger „keeren van u dit swaer tempeest", zooals hij het lichamelijk gekeerd heeft in de historische dagen, welke wij heden herdenken!" (148)	1933	APG herdenking	
Canter, Bernard,	Willem de Zwijger. Historisch treurspel in 4 bedrijven, 's-Gravenhage: Uitgevers-Maatschappij "Het Scheepje", 1925. 62 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CanterZwijger.pdf* "*Oranje.* Wat kan ik voor u doen, eerwaarde? *De gemaskerde. (= een Spaanse Jood, die na zijn vlucht naar Portugal aldaar door de Inquisitie mismaakt is, vandaar het masker, GWD)* Ik ging niet scheep zonder een schat… wat is een jood Wanneer hij zwak en oud en arm is. …niets, Hier is mijn schat ….(hij legt de rol papier op tafel). *Marnix.* Wij zijn niet rijk aan geld. Denk niet, dat wij u heel veel kunnen bieden. *De gemaskerde (tot Oranje).* En toch — 'k vraag veel — want 'k heb ook veel te biên…. *Marnix.* Kom voor den dag met uwen handel…. *De gemaskerde.* Ik weet Oranje, dat g' een wereldrijk Wilt stichten…. *Oranje.* Wie zei u dat?…. *De gemaskerde.* Mijn engel.…En hoorde ik straks 't niet uit uw eigen mond? *Marnix.* 't Was beeldspraak ….dat de Staten 't niet vernemen! *De gemaskerde.* Gij weet Prins, die aan Karels Hof vertoefde, Dat Keizer Karel eens den heer van Beev'ren	1925	LTM relatie Joden Jodendom VOC	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Carstens, A.L.,	De band tussen Oranje-Nassau en Nederland. Uitgegeven ter gelegenheid van het Gouden Regerings Jubileum van Hare Majesteit koningin Wilhelmina door de Nederlandsche Vereeniging voor Druk- en Boekkunst, 's-Gravenhage, MDCCCCXLVIII. 23 blz. ill. *Met genealogisch overzicht en stamboom van Willem van Oranje.* "Het eerste georganiseerde verzet tegen de geestelijke zowel als materiële vrijheidsonderdrukking van Spanje, dat van de edelen uitging, richtte zich in de eerste plaats tegen de vreemdelingenheerschappij, waarin men terecht de bron van alle wanbegrip en tirannie zag. In dit verband zou het op zichzelf reeds een tegenstrijdigheid zijn geweest indien ook een vreemdeling de ziel van dit verzet zou zijn geweest. De werkelijkheid is evenwel dat Willem van Oranje, hoewel in Duitsland geboren, door geen van de Nederlandse edelen, noch door het gehele Nederlandse volk, in zijn tijd als vreemdeling werd beschouwd en ook moeilijk als zodanig beschouwd kon worden. Hiermede wil evenwel niet betoogd worden dat onze eerste Oranje-prins geen talloze vreemde voorouders zou hebben, doch het argument als zodanig kan niet als steekhoudend worden beschouwd omdat ditzelfde zou gelden voor een Brederode, een Hoorne of de meeste edelen; ja practisch zelfs voor alle lagen van ieder handeldrijvend volk. Slechts Koning Philips II heeft in zijn banbul, welke door een vreemdeling, kardinaal Granvelle, werd opgesteld, Oranje uitgemaakt voor een vreemdeling. Uit het zeer scherpe verweer, dat de prins van Oranje, speciaal hiertegen, inneemt in zijn apologie, blijkt hoezeer hij door deze uitlating is gekwetst. Een scherpe stelling kon de prins hiertegenover ook innemen omdat het Nassause Huis reeds lang voor de komst van het Habsburgse Huis in onze lage landen bij de zee, door talrijke huwelijken en daaruit voortvloeiende zeer belangrijke Nederlandse bezittingen als het ware vernederlandst was geworden." (7)	1948	APG Oranje als Nederlander	
Carton de Wiart, Xavier,	La Jeunesse du Taciturne 1533-1559. (*Collection Nationale, 6me Série, nr 62*), Bruxelles: Office de Publicité. Anc. Établiss. J. Lebècque & Cie, Éditeurs, Société coopérative, 1945. 80 blz. ill. *Noten. Bibliografie. Kaart.* "Mais il est un aspect du Taciturne qui est généralement méconnu tant en Hollande qu'un Belgique: c'est celui du jeune prince intelligent et brillant qui fut initié dès son adolescensce à la politique familiale de Charles-Quint et appelé très tôt à défendre celle-ci les armes à la main." (3) "Calme sous l'orage, *saevis tranquillus in undis*, selon une devise qui devait lui être chère plus tard, le prince d'Orange demeura en apparence impassible, tandis que son coeur battait plus fort, au souvenir de la grande oeuvre à laquelle il avait consacré le meilleur de sa jeunesse et que par une ironie du sort, il allait contribuer à détruire." (76)	1945	APG jeugd	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Catalogue... /Catalogus...,	Catalogue d'une collection remarquable de portraits, sujets historiques et emblématiques, caricatures, dessins, autographes, manuscrits et imprimés etc. concernant la Maison d'Orange-Nassau, vente le 30 Avril 1861 sous la direction de A.G. de Visser, Papestraat, 23, à La Haye. / Catalogus van eene belangrijke verzameling portretten, historie-, zinne- en spotprenten, teekeningen, autographen, handschriften, gedrukte stukken, penningen enz. betreffende het vorstelijk huis van Oranje-Nassau, van af prins Willem I tot koning Willem III (1560-1860); waarvan de publieke verkooping zal plaats hebben op dingsdag 30 april 1861 des avonds te Zes ure onder directie van den kunsthandelaar A. G. de Visser, Papestraat, 23, te 's-Gravenhage. [1861] *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/veilingcat.pdf*	1861	APG BKD	
Catalogus...,	Catalogus der tentoonstelling van voorwerpen betrekking hebbende op het leven en den tijd van Prins Willem I. Met hooge instemming van Z.M. den Koning en van wijlen Z.K.H. den Prins van Oranje door het Gemeentebestuur van Delft gehouden in de zaal van het Prinsenhof, waarin de Prins den laatsten adem uitblies. Juli en Augustus, 1884, Delft: J.A. Mulder, 1884. X, 127 blz. *Beschrijving van 1747 voorwerpen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CatalogusTentoonstelling1884.pdf* "Door tusschenkomst van onzen gezant te Brussel, den heer baron Gericke van Herwijnen, hierom beleefdelijk verzocht, ontving de regelings-commissie van de Belgische Regeering eene belangrijke verzameling brieven en eenige schilderstukken, platen en boekwerken uit de Koninklijke Musea en de Bibliotheek van België. Zijne Majesteit de Koning verrijkte uit Hoogstdeszelfs Huisarchief de te houden tentoonstelling, met eene eenige en zeer groote inzending van hoogstbelangrijke schrifturen en documenten. Hare Koninklijke Hoogheid Mevrouw de Groothertogin van Saxen, gaf, door eene belangwekkende inzending van miniaturen en teekeningen, mede een hoog gewaardeerd blijk van instemming. En zeker zoude der Commissie ook den steun niet ontbroken hebben van Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, Prins van Oranje, indien deze diep betreurde, nog zoo jeugdige Vorst, niet zoo onverwacht aan het Vaderland ware ontvallen. Een diepgevoeld woord van voorloopigen dank voor den geschonken steun vinde hier hare plaats. De verwachting, dat op deze, uit haren aard zeker eenige, historische tentoonstelling, ook voorwerpen, op Prins Willem den Eersten betrekkelijk, zouden prijken uit onze Rijks-Musea, is, (ééne ingezonden buste uitgezonderd), niet vervuld." (7)	1884	BKD APG tentoonstelling	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Catalogus...,	Catalogus van eene fraaije verzameling portretten van prinsen van Oranje en Nassau en eenige prenten hun leven en daden betreffende, van af prins Willem I, tot den tegenwoordigen tijd; waarvan de publieke verkooping zal plaats hebben: Maandag, 13 Junij 1864 des avonds ten acht ure, onder directie van A.G. de Visser, Boek- en Kunsthandelaar, Papestraat, 23, te 's-Gravenhage, [1864] *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/veilingcat2.pdf*	1864	APG BKD	
Cazaux, Yves,	"Guillaume de Nassau et la pensée moderne", in: *Revue géneral européennes des sciences humaines*, nr 5, 1971, pp. 1-19. *Literatuur*. "Ce furent vraiment là les premières manifestations de la démocratie moderne. Que l'activisme calviniste ait fait de l'Assemblée l'instrument de sa dictature, n'y change rien. On a pu se demander peu après, aux heures de la guerre civile entre Flamands et malcontents, du refus de la tolérance, de la trahison du duc d'Anjou qui avait aboli toute sorte de pouvoir éxécutif, si le prince d'Orange n'allait pas se tailler une dictature personnelle sur les ruines de son entreprise? « Mais la survie est autre chose que la gloire ». Guillaume le savait qui préféra sacrifier son ouvrage pour en sauver la spiritualité. Pourquoi? Par raison tout d'abord et par quelque sens divinatoire aussi. La raison, c'est Philippe de Sainte-Aldegonde qui nous la révèle : *« En politique et en morale, plus les événements diffèrent entre eux par leur origine, par leurs circonstances ... plus ils sont exposés à nous tromper et difficiles à juger.* *Aristote nous enseigne de quelle importance est l'adage : « Le principe est au milieu de tout ».* *C'est surtout en politique, dans les affaires du dehors et de l'intérieur qu'il a son application, là où tout est subordonné au caprice du changement.* *Ces notions sont le résultat ... de l'expérience et de l'observation. Si la puissance de l'intelligence et du raisonnement s'y adjoint, il est impossible qu'il n'en résulte pas quelque chose de divin et de digne d'admiration. »* Je n'ai rencontré nulle part ailleurs une plus subtile pénétration du génie du prince d'Orange. (18)	1971	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cazaux, Yves,	"Pérennité du Prince d'Orange", in: *Septentrion. Revue de culture néerlandaise*, jrg 2, nr 2 septembre 1973. Rekkem: Stichting Ons Erfdeel vzw, 1973, pp. 74-85. *Noten.* "Or, disons-le avec fermeté, contrairement à ce que l'on a écrit parfois, jamais le prince d'Orange n'exerça de dictature même en Hollande et Zélande, dans ces années 1572 et 1573 où l'organisation des pouvoirs était encore très lâche. Même en ces années difficiles du début de la révolution, sur un territoire qu'il partage avec l'ennemi, il consulte les Etats et s'efforce de ne rien faire sans eux. En outre a-t-on jamais vu un aspirant à la dictature renoncer à toute démagogie, aller même jusqu'à faire arrêter et condamner des hommes qui, avec l'appui de certains consistoires tout puissants, commettent des actes d'intolérance contraires à la raison de la révolution? Lorsque plus tard, les égoïsmes des démocraties urbaines compromettent la cause de la révolution, annulent les résultats acquis au prix de tant de sang et du sang de ses trois frères, lorsque ses amis autour de lui s'interrogent s'il n'a pas tort de laisser la situation se détériorer ainsi. Il se refuse à toute aventure dictatoriale; bien mieux, il accentue avec une pointe d'orgueil caché sa soumission aux Etats généraux. Ce n'est qu'un détail mais signifiant; il céde à leur injonction de laisser Louise de Coligny, qui sera sa quatrième épouse, débarquer seule à Flessingue. Quand on songe à la désinvolture à l'indépendance d'attitude du prince d'Orange en sa jeunesse, quel chemin parcourut!" (83)	1973	APG	
Cazaux, Yves,	Guillaume le Taciturne. De la «Géneralité» de Bourgogne à la République des Sept Provinces-Unies, Paris: Éditions Albin Michel, 1970. 384 blz. *Bibliografie (vrijwel uitsluitend Franstalige werken en bronnen).* "Notre temps est, mieux que d'autres, apte à cette fécondation dans ses rencontres avec la pensée tourmentée de Guillaume de Nassau, prince d'Orange. Parce qu'il est mieux que nul autre en mesure de comprendre combien les échecs politiques sont peu de chose, lorsque l'homme qui les a subis a possédé assez de passion et d'intelligence pour donner vie à une idée." (13)	1970	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cazaux, Yves,	Guillaume Le Taciturne. Comte de Nassau, Prince d'Orange. Préface de Henri Brugmans. Postface de Gaston Eyskens, Anvers: Fonds Mercator, 1973. 485 blz. ill. *Bibliografie (vrijwel uitsluitend Franstalige werken en bronnen). Register.* *Luxe versierde band.* *(citaat: zie editie 1970.)* Colophon: LE PRÉSENT LIVRE, ÉDITÉ PAR LE FONDS MERCATOR, ANVERS, EST LA VINGT—NEUVIÈME PUBLICATION RÉA- LISÉE A L'INITIATIVE DE LA BANQUE DE PARIS ET DES PAYS—BAS BELGIQUE. LE TEXTE ORIGINAL, PUBLIÉ PAR ALBIN MICHEL, PARIS, A ÉTÉ REFONDU ET AUGMENTÉ PAR L' AUTEUR ET ENRICHI D' UNE ICONOGRAPHIE SÉLECTIONNÉE PAR JOSEFA KNAEPEN. LA MISE EN PAGE A ÉTÉ CONÇUE PAR LOUIS VAN DEN EEDE. LES TEXTES ONT ÉTÉ COMPOSÉS EN CARACTÈRE BEMBO. L'IMPRESSION A ÉTÉ ACHEVÉE EN L'AUTOMNE DIX—NEUF CENT SOIXANTE—TREIZE SUR PAPIER COUCHÉ CHROMOMAT ARJOMARI—PRIOUX PAR L IMPRIMERIE LANNOO, TIELT. LES CLICHÉS ONT ÉTÉ GRAVÉS PAR LA PHOTOGRAVURE DE SCHUTTER, ANVERS. LA RELIURE EST UNE RÉALISATION DES ATELIERS SPLICHAL, TURNHOUT.	1973	APG	
Cazaux, Yves,	"De quelques réflexions sur Guillaume de Nassau, prince d'Orange", in *Réflexions sur Guillaume le Taciturne. Une série de conférences à l'Institut Néerlandais de Paris*, Mars 1984, Den Haag, pp.19-54. ill. "Le prince sait parfaitement qu'il n'a rien à redouter, que de toute manière les Etats lui resteront fidèles. Procédé politique, procédé oratoire dirions-nous aujourd'hui, effet de séance! Cependant quand il ajoute: "Voilà ma teste, sur laquelle nul Prince ni Monarque n'a puissance que vos" il énonce un principe de politique capital. Et cela devant tous les Rois et potentats de la Chrétienté, ne l'oublions pas. En dépit de son autorité de prince souverain, une autorité dont il s'est montré si fier en bien des pages précédentes de l'Apologie, il reconnait la souveraine suprématie du peuple et ne craint pas de s'humilier devant les Etats Generaux. Des avatars successifs du prince d'Orange, celui-ci est le dernier et le plus important. Il a valeur testamentaire." (42)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cellarius, H.,	"Die Propagandatätigkeit Wilhelms von Oranien in Dillenburg 1568 im Dienste des niederländische Aufstandes", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung*, LXXIX, Wiesbaden: Verlag des Vereins, 1968, pp. 120-148. *Noten. Lijst van belangrijkste pamfletten.* *Volgens K.W. Swart, "wat bewoog..., 1984, p. 563, betoogt Cellarius ten onrechte dat Théodore Beza auteur van "Justification" zou zijn.* "Die Wirkung der Flugschriften ist nicht nebensächlich, obgleich sie sich meist auf den Rahmen einer „diplomatischen Interzession" (Rachfahl) beschränkte. Ihnen für alle Gewalttaten die Schuld anzulasten, überhöht ihre Verantwortlichkeit allein deswegen, weil sie zunächst als ein subjektiver Akt der Selbstverteidigung Wilhelms verstanden sein wollten. Dazu kommt, daß der Prinz die monarchische Verwundbarkeit der Fürsten, deren Hilfe er benötigte, berücksichtigen und sich loyal gebärden mußte, wiewohl er in wachsendem Verlangen den offenen Aufstand wünschte. Einen Gradmesser für den Propagandaerfolg mag die Reaktion der Gegenseite bilden. Am 27. 4. schon konnte man in Holland von einem Verbot der Schriften lesen. In der Korrespondenz zwischen Philipp II. und Granvella spielten die Pamfletten eine Rolle, wobei jener den Kardinal zu beruhigen versuchte. Am 23. 11. beschwerte sich Alba in einem Schreiben aus seinem Lager in Cambrésis bei Herzog Julius von Braunschweig, daß Wilhelm den "offenbaren Truck etlicher Schmachbüecher und Schandtschreiben" begünstige und die oranischen Soldaten das Land verwüsteten. Deutlich erkannte Alba den Zusammenhang zwischen Propaganda und militärischen Aktionen, ließ einen Index abfassen (Brief aus Brüssel v. 7. 3. 1569) und forderte eine schärfere Kontrolle über die Druckstätten. Indes fehlte es nicht an Versuchen die Pamfletten durch eigene Gegenschriften zu widerlegen. Eine solche vom 17. 9. trug den Titel "Copie van den Puncten ende Articulen, ghesloten by den Hertoge van Alba ende zijnen nieuwen Raet van twelven (*Online**)." Der Friese Joachim Hopperus unterbreitete Philipp einen Entwurf, über den er in einem Briefe vom 27. 11. an den unterwürfigen Viglius ab Aytta einen Deputierten des Staatsrates und am 5. 1. 1569 auch an den spanischen König berichtete. Andere Repliken stammen aus der Feder des der Spionage verdächtigten katholischen Theologen Lorenz Villavicentius aus Löwen und von Granvella selbst." (134)	1968	APG BDG propaganda pamfletten	Puncten ende Articulen
Cellarius, H.,	"Oraniens Seekommando während seines Exils in Dillenburg", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung*, 82, Wiesbaden: Verlag des Vereins. 1971, pp. 361-364. *Noten.* "Die Wassergeusen bereiteten Wilhelm, während er 1570-72 sich meist in Dillenburg aufhielt, schwere Sorgen. Die mit dem Oberbefehl oder Teilaufgaben betrauten Leute erwiesen sich häufig als unfähig. Dolhain füllte sich seine eigene Tasche, anstatt die verabredete Quote an die Kriegskasse des Fürsten abzuliefern; auch Lumbres versagte letztlich. Eigensucht und Machtdünkel führten zum Ungehorsam gegenüber den oranischen Kommissaren; Basius konnte sich bei den widerspenstigen Kapitänen nicht durchsetzen. Geusenführer wie Bartel Enters verfochten zügellos ihre eigenen Ziele. In der Tat, unter Dolhain wie unter Lumbres blieben sie der „Schrecken von Freund und Feind". Die Raubzüge, die Wilhelm angelastet wurden, brachten ihm nur Schande und Mißkredit bei den deutschen Fürsten und Hansestädten, zumal auch neutrale Schiffe gekapert wurden." (362)	1971	APG ESG watergeuzen kaapvaart	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cellarius, H.,	"Adolf von Schaumberg und Claude Bouton, zwei Erzieher Wilhelms von Oranien", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung*, 91, Wiesbaden: Verlag des Vereins. 1980, pp. 298-303. ill. *Noten.* "Graf Adolf (von Schaumberg) wurde 1511 geboren. Schon mit 17 Jahren wurde er Domherr in Lüttich, 1533 Propst von St. Gereon in Köln und dann Koadjutor mit 22 Jahren. Zuerst kümmerte er sich rege um die Reformbestrebungen Hermanns von Wied. Als dieser abgesetzt war, folgte er ihm am 24. 1. 1547 nach und suchte als „standhafter Katholik" alle Neuerungen zu beseitigen und die Erzdiözese auf der Grundlage der alten Kirche mit Hilfe von Synoden zu reformieren. Er überwarf sich mit dem Herzog von Jülich, der erasmianisch gesinnt war und sich gegenüber den Protestanten duldsam verhielt. Abgesehen von seinem hohen Amt, das ihn an das Erzbistum am Rhein fesselte, konnte er wohl dem jungen Prinzen nicht jene Weltoffenheit vermitteln, wie sie die humanistisch gebildete Königin Maria bieten konnte. Zudem war der Zeitraum seiner Pflege Wilhelms recht kurz bemessen." (300) "Der minder bedeutende Mérode und Bouton waren angeblich selten energisch genug. Bouton war jedoch politisch der gewandteste von allen Vormündern. Hugues de Maubus, ein Jurist, der das Haus Chalon betreute, schrieb 1545 an Wilhelm den Reichen, Bouton sei *am meisten in der höfischen Politik bewandert*. Diesem Urteil pflichtet der holländische Historiker Leemans bei, wenn er Boutons Sachverstand hervorhebt. Zu Routinevorgängen gehörte es, wenn die Vormünder 1545 neben dem Vater bei dem Akt der Belehnung des Prinzen mit Stadt und Land Breda, der Burggrafschaft Antwerpen und mehreren Herrschaften in Brabant und Luxemburg anwesend waren. Noch 1550, nach seiner Dienstzeit, begleitete Bouton Wilhelm von Oranien zur Eidesleistung bei dieser Angelegenheit. Wir können kaum ergründen, welche Impulse im einzelnen von Bouton ausgingen. Ihm bereitete sein Zögling sicher eine geringe Mühe, da er in einem Briefe an Wilhelm den Reichen vom 25. 5. 1545 das Wohlverhalten und den freiwilligen Gehorsam des Prinzen lobte sowie die Hoffnung hegte, dieser könne ein gentleman werden. Gewiß, und das war wichtiger, wuchs Wilhelm dank der Prägung Boutons in jene aristokratisch-diplomatische Welt hinein, deren Kenntnis ihm später zugute kommen sollte. Denn Bouton vertrat nicht nur das materielle Anliegen seines Mündels, sondern auch die politische Macht des Hauses Oranien, so daß Wilhelm befähigt wurde, gegenüber den zentralistischen Ansprüchen Spaniens Widerstand zu leisten." (302)	1980	APG jeugd voogden	
Cellarius, H.,	"Ansätze einer oranischen Orientpolitik mit Levantinischen Juden", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung,* 92, Wiesbaden: Verlag des Vereins. 1981, pp. 59-66. *Noten.* "Solche Vorbemerkungen mögen dem besseren Verständnis für eine gewagte diplomatische Ermittlung Wilhelms dienen, die den Rahmen seiner politischen Konzepte zu sprengen scheint und die von seinen Biographen gar nicht oder nur am Rande erwähnt wird, wahrscheinlich weil sie ergebnislos im Sande verlief: die Bündnisfühler gegenüber der Türkei." (60) "Die Juden sind im Verhältnis zu Wilhelm auf drei Ebenen zu sehen: 1. als Geldleiher, an ihrer Spitze Joseph *zum goldenen Schwan* in Frankfurt am Main, 2. als zwangsweise getaufte Kaufleute aus Spanien und Portugal in der calvinistischen Gesellschaft und im reformierten Konsistorium von Antwerpen und 3. als Diplomaten und Hofjuden. Hier geht es um die dritte Gruppe, und zwar besonders um den geschickten und mächtigen jüdischen Bankier Naci, den Historiker wenig übertreibend "*den Fugger des Ostens*" oder den *Rothschild des 16. Jhs.* nannten. Ihm müssen wir im politischen und sozialen Zusammenhang längere Ausführungen widmen, wenn auch hier nur einige wesentliche Tatsachen mitgeteilt werden können." (61) "In November 1566 sprach ein Gesandter Nacis beim Konsistorium in Antwerpen vor: der Sultan rüste sich zu einem Unternehmen gegen Spanien. Dies hörten die Wassergeusen gerne, die von Naci Hilfe forderten. Die niederländischen Calvinisten gewannen neue Zuversicht, aber der Großwesir lehnte solche Überlegungen ab. Die engen Beziehungen zu seiner alten Wohngemeinde an der Schelde zogen auch Wilhelm von Oranien in ihren Bann. Die Dienste, die Naci ihm erwies, zahlte der Prinz durch Konzessionen an die Juden in Holland zurück. Der Einfluß der Türken auf die politische Strategie Philipps II. war dem Oranier bewußt, als er im April 1565 an seinen Bruder Ludwig von Nassau schrieb: *Die Türken nehmen eine drohende Haltung ein, was nach unserer Meinung bedeutet, daß der König (sc. Philipp II.) in diesem Jahre nicht kommt*. Der türkische Fehlschlag bei der Belagerung Maltas hinderte Philipp II, dem Druck des Prinzen nachzugeben und ihm Zugeständnisse in den Niederlanden zu machen. Neben den Nachrichten, die Wilhelm aus Flandern erhielt, informierte ihn auch die Korrespondenz mit deutschen Fürsten über die türkische Entwicklung, so mit dem Landgrafen von Hessen (-Kassel). Um sich einer möglichen Hilfe durch die Türken zu vergewissern, versuchte der Prinz eine unmittelbare Demarche beim Sultan. Es ist bekannt, daß sein Unterhändler heimlich bei Naci residierte, der über einen vornehmen Palast in Konstantinopel verfügte (Belvedere), und der französische Gesandte am osmanischen Hofe Grandchamp, der umsonst Naci beim Sultan verleumdete, bestätigte den Aufenthalt des oranischen Botschafters, den er angeblich ständig bespitzelte. Nicht steht aber die Zeit der diplomatischen Gespräche fest; die Ansichten der Autoren gehen auseinander: Walsh setzt sie für 1568 an, wiederholt sie für 1569, und Parker beansprucht neben 1568 sogar noch das jahr 1574 dafür. Wir dürfen annehmen, daß Wilhelm zweimal eine Delegation an den Sultan sandte, mit dem Ziel, ihn zu einer Kriegserklärung an Spanien aufzufordern, damit Philipp II. seine Truppen aus den Niederlanden zurückzöge. Die verzweifelte Lage des Prinzen trieb ihn nach den Niederlagen von 1568 in die Arme der Moslems. Sein Partner	1981	APG ESG Oranje Turken Joden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cellarius, H.,	"Wilhelm von Oranien im Urteil seiner Zeit und der Nachwelt", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung,* Bd 95, Wiesbaden: Verlag des Vereins, 1984, pp. 75-90. ill. *Noten.* "Neben diesen offiziellen Beteuerungen des oranischen Ansehens gilt es zu beobachten, *wie der Mann auf der Strase denkt, wie Bewunderung und Opportunismus sich mischen, wie Kritik an seinen Maßnahmen überhandnimmt, wie die unverständigen Bürger sich seinen Bitten versagen*. Nach Pieter Geyl verstand es Wilhelm, mit den Menschen umzugehen. Die gereimte Volksmeinung gewann in vielen Gedichten, vor allem in den zahlreichen Geusenliedern, ihre überzeugende und trotz aller Übertreibungen literarisch anschauliche Form. Zu ihnen gehört das Wilhelmus-Lied, das zur niederländischen Nationalhymne wurde. J. Bapt. Houwart aus Brabant prägte 1579 den lapidaren Satz: *Aber Gott hat uns gesandt von Nassau einen Helden, der uns von der Fessel befreit hat, die uns bisher quälte*. Ein anderes Lied von 1581 lautet in deutscher Übersetzung: *Wenn ein Fürst als Tyrann verweilt, / mit Recht man ihm den Paß erteilt; / wenn ein Herrscher sein Herz abwendet / vom Volk und diesem sich entfremdet, / so mag man wohl den Widerstand wagen / und lustig ihm um die Ohren schlagen*. Van Roosbroeck redet von verschiedenen Oranjes und hebt Wilhelms hohes Pflichtbewußtsein und verzweifeltes Geständnis einer vergeblichen Lebensarbeit hervor. Doch gab es noch nach seinem Tode unbewältigte Probleme : die politische Einheit war nicht erreicht, der Religionsfriede gescheitert; die Alternative zwischen einer Anlehnung an England oder Frankreich war nicht entschieden." (79) "Die hier in Auswahl gebotene Übersicht, die den Fürsten zwischen „Glorifizierung und Verdammung" (Demandt) schwanken läßt, drängt zur Frage, was Wilhelm von Oranien uns heute zu bedeuten hat. Sicher ist festzustellen, daß wir nach so vielen Verzerrungen in nationaler und konfessioneller Hinsicht - fern von schiefen Legenden, aber auch von harten Anwürfen wie „Unaufrichtigkeit und sittlicher Frivolität" - sachlicher seiner Gestalt gegenübertreten, zumal sein politisches Streben in den europäischen Ländern im Laufe der Jahrhunderte starken Widerhall gefunden hat. Doch selbst wenn wir, wie erwähnt, mit Lademacher dem Oranier bei allen Widerwärtigkeiten im Gefüge der Stände „nationalrevolutionäre Züge" zubilligen, zeigte er sich im wesentlichen als ein „praktischer, teilweise skrupelloser Staatsmann", dem die spätere Republik der Niederlande ihre Existenz verdankt - über gegenseitigen Haß und Terror hinweg. Seine auf die Gemeinschaft zielende Einsicht hat staatsbildend gewirkt und dem einzelnen eine tätige Verantwortung aufgeladen. Für ein neues Europa öffnete er das Tor zur „Individualität, zu Toleranz und Menschenwürde". Um die Durchschlagskraft seiner Ideen in Wilhelms Leben aber zu belegen, mag zuletzt auf den ihm zugeschriebenen Satz verwiesen werden: Man braucht keine Hoffnung, um zu handeln; und man braucht keinen Erfolg, um durchzuhalten." (90)	1984	APG	
Cellarius, H.,	"Hugenotten and Nassau-Oranien. Nach einem zeitgenössischen Bild", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung*, 92, Wiesbaden: Verlag des Vereins. 1981, pp. 67-74. *Noten.* "Das Zusammengehen des Oraniers mit den Hugenotten umfaßt im wesentlichen die Zeitspanne von 1568, dem Jahr eines noch heute umstrittenen Vertragsentwurfs, bis 1572, dem jähen Ende eines bilateralen Bemühens infolge der Bartholomäusnacht. Diese Jahre fallen fast zusammen mit dem Exil des Prinzen Wilhelm in Dillenburg 1567-1572. Der Vertrag, dessen Partner auf der einen Seite der Prinz Ludwig von Condé und der Admiral von Coligny, auf der anderen Wilhelm von Oranien waren, verdient eine nähere Betrachtung. Sein Entwurf ist nur in französischer Sprache überliefert: Projet d'alliance. Er erklärte, daß die Fürsten von schlechten Ratgebern fehlgeleitet worden seien, wobei an Herzog Alba und Karl von Guise, den Kardinal von Lothringen, gedacht war, die die *wahre Religion*, den Adel und andere *gens de bien* auszurotten versuchten. Die Erhebung wolle eine Klasse und das Eigentum verteidigen. Die Vertragskontrahenten versprachen sich gegenseitige militärische Hilfe: wenn der Friede in einem Lande bedroht sei, solle das andere intervenieren." (67/8) "Ungeachtet aktenkundlicher Bedenken ist der Dillenburger Vertragsentwurf als der Start zu jener hugenottisch-oranischen Solidarität zu werten, deren sichtbaren Höhepunkt ein anonymer zeitgenössischer Kupferstich (s. Abb.) mit der Wiedergabe der Bartholomäusnacht und der Porträts Wilhelms von Oranien und Ludwigs von Nassau auf beiden Seiten darstellt und der bisher noch nicht gewürdigt zu sein scheint. Wir müssen zunächst dieses Bild in seinen Einzelheiten beschreiben." (69/70) "Das am Pariser Kupferstich sich entzündende Thema muß die Beziehungen der Brüder Wilhelm und Ludwig zur Bartholomäusnacht in seine Erörterung aufnehmen, kann indessen die näheren Umstände der Vorkommnisse in der französisches Hauptstadt nur streifen. Die zentrale Frage spiegelt sich in der These PARKERS wider: *Die Pariser ‚Bluthochzeit' war für die Niederlande ein Ereignis von ungeheure Bedeutung*. Gewiß hatte Coligny seine Fühler schon früher in den Norden ausgestreckt, wie ein von ihm zusammenberufenes Konsistorium Ende Oktober, 1566 in Laventie im Artois (westl. Lille) beweist. Die Verbindung der Hugenotten-Sache mit der der Niederlande wurde erst qualitativ durch den Dillenburger Vertrag von 1568 und den ihm folgenden Herbstfeldzug Wilhelms von Oranier aktualisiert und in der konkreten Situation des Sommers 1572 einer Zerreißprobe unterworfen, der die Verbündeten nach der Auflösung der hugenottischen Abteilung vor Mons unterlagen. Das Ergebnis war, daß das Unternehmen der Invasion in die Niederlande vereitelt wurde. So stehen die Ereignisse in den Niederlanden und in Frankreich in unmittelbarem Zusammenhang zueinander, und wir dürfen die Bartholomäusnacht von 1572 der Exekution der Grafen Egmont und Hoorn, der Mitstreiter Wilhelms, am 5. 6. 1568, dem Auftakt, und den mehr als tausend Hinrichtungen durch den *Rat der Unruhen* gegenüberstellen. SUTHERLAND hat für das wechselseitige Geschehen gleichgewichtiger Vorgänge zwei treffende polare Ausdrücke geprägt: der *elimination* der hugenottischen Führungsmannschaft wie der vielen Gläubigen und Mitläufer entspricht die *transference*, die zwar verschiedenen Objekten in verschiedenen Volksgruppen gilt, die aber *in all cases involved some French — whether national or sectional — war in the Netherlands, preferably to avert or divert war in France*. Dabei meint diese *transference* nicht nur, daß ein anderes Land zum Schlachtfeld des Austrags eigener Probleme wird, sondern daß zwei (und mehr) Länder trotz teilweise	1981	APG Hugenoten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cellarius, Helmut,	"'Ein teuflischer Fuchs, böse und unheilvoll'. Wilhelm von Oranien in der Geschichtschreibung", in: Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 3-12. ill. *Noten*. "Um die Ansichten der Zeitgenossen über den Prinzen von Oranien zu erfassen, ist an ihre Basis, den Aufstand der Niederlande gegen Spanien, zu erinnern, der bekanntlich durch die neue Bistumsverfassung und die Inquisition mit bedingt war und der sich an der absolutistischen Herrschaft des spanischen Königs Philipp II. mit seiner „Camarilla" entzündete; diese übte statt der niederländischen Stände, der „Generalstaaten", die wirkliche Macht aus. Die Republik war nach ihrem Ursprung eine politische Schöpfung, die nicht als ein neuer Staat gedacht war. Mit der spanischen Herrschaft und der aufbegehrenden niederländischen Bevölkerung traten sich zwei Welten gegenüber. Die Tatsache, daß bis 1648 allein 34 Darstellungen des 80jährigen Krieges (1568-1648) erschienen sind, beweist, wie intensiv man sich mit der Zeitgeschichte beschäftigte. Ohne einzelne Lebenssituationen und den politischen Ort der Urteilenden zu ergründen, kann hier nur eine knappe Auswahl mitgeteilt werden, die wesentliche Züge zu erhellen hofft. Zunächst einige negative Kritiken. Anton Perrenot de Granvella, der 1561 Erzbischof von Mecheln und Kardinal wurde, bezeichnete damals noch Wilhelm als einen „schlauen Politiker". Philipp II. meinte schon 1568, Wilhelm habe die Niederlande in seine Hand bringen und die Spanier verjagen wollen. Harte Urteile fällten Herzog Christian von Württemberg, der Prinz sei „kein Kriegsmann", und der englische Minister Lord W. Cecil im Mai 1568, die Lage in den Niederlanden sei schlecht, weil Wilhelm kein Geld habe. Der spanische Autor Alfonso de Ulloa verkündete 1569, die „Flammen der neuen Lehre seien wie Unkraut auch in das gelobte Land Jesu Christi", die Niederlande, eingedrungen; Wilhelm von Oranien habe „vermessen die Grenzen seines Standes überschritten", um „höheren Sachen" zuzustreben, und seinem „angeborenen Herren" (Philipp II.) den Rücken gekehrt. Der Dominikaner Petrus de Backere prangerte die Ketzerei und die Untaten Wilhelms an, und der Historiker Pontus Heuterus (gest. 1602) nannte den Tag (6. September 1544), an dem Wilhelm die Niederlande betreten habe, einen „dies nefastus". Die Feinde des Oraniers empfanden seine „dämonische Kraft". Der Aufstand gegen Spanien wurde einem Aufstand gegen Gott gleichgesetzt. In ähnlicher Weise erklärte Wilhelms früherer Kampfgefährte und späterer Gegner, der Prädikant Peter Dathen, dieser kümmere sich weder um Gott noch um die Religion, und Granvella, er sei bald Katholik, bald Calvinist, bald Lutheraner, je nach den Erfordernissen der Gelegenheit und seinen persönlichen Absichten. Derselbe Granvella sah im Oranier nach dessen Ächtung am 15. März 1580 den „Haupträdelsführer und Unruhestifter in unserem ganzen Staat" und gestand 1582 offen: „Ich hoffte, Wilhelm wäre tot; er hätte schon vor 20 Jahren sterben müssen". Der Statthalter Alexander Farnese hielt Wilhelm für ein „verderbliches Subjekt" und ein Pamphlet von 1579 für den „schlimmsten Verräter auf der Welt". Die Liste der Schmähungen ist lang: ein „Schmeichler, Betrüger, undankbarer und ehrsüchtiger Heuchler, Ketzer, Erzschelm und Verbrecher, ein zweiter Kain, ein Judas, die Pest der ganzen Christenheit, der Feind des Menschengeschlechts, ein teuflischer Fuchs, böse und unheilvoll". Der Dichter Cornelis Pieters-zoon Hooft (gest. 1647) glaubte, Wilhelms früher Tod sei eine „verdiente Strafe Gottes". Diese Menge polemischer Äußerungen darf den Betrachter von heute nicht überraschen. Die einseitige politische und kirchliche Propaganda empörte sich hemmungslos gegenüber dem so häufig nicht verstandenen Reden und Handeln des oranischen Fürsten." (4)	1984	APG	
Cellarius, Helmut,	"'Ons goed Moyses'. Wilhelm von Oranien und die Juden / Vorkämpfer für Toleranz", in: *Tribüne. Zeitschrift zum Verständnis des Judentum*, Jrg 25, Heft 98, 1986, pp. 155-164. *Noten*. "Das vorliegende Thema ist aus einer langen Beschäftigung mit Wilhelm I. von Nassau. Prinz (= Fürst) von Oranien (Dillenburg 1533— Delft 1584; ermordet) entstanden. Seine Behandlung will lediglich als ein Stück Geistesgeschichte verstanden werden, das neben den Lebensbedingungen Wilhelms die Situation der Juden in der Mitte des 16. Jahrhunderts beleuchtet. Bei der Erörterung der Geschicke jüdischer Mitbürger vor mehreren Jahrhunderten mag das neutestamentliche Wort voranstehen: »Das Gesetz ist durch Mose gegeben; die Gnade und Wahrheit sind durch Jesus Christus gekommen« (Joh. 1.17). In dieser Spannung sind Denken und Handeln der Menschen in ihrem persönlichen und politischen Alltag zu begreifen. Der Stoff ist bisher nur in seinen Randpositionen durchforscht und laßt offene Fragen zu. Die Quellen liegen weit zerstreut. Die gekürzte Darstellung der Probleme kann nur einen kulturhistorischen Versuch bedeuten, nicht eine systematische Untersuchung." (155) "Die Juden im Verhältnis zu Wilhelm von Oranien sind auf drei Ebenen zu sehen (denen jeweils bedeutende, sie charakterisierende Personen beigefügt sind): 1. als Geldleiher (Joseph zum Goldenen Schwan), 2. als zwangsweise getaufte Kaufleute (Markus Pérez) und 3. als Diplomaten und Hofjuden (J. Naci)." (161) "2 Zwangsweise getaufte Kaufleute. — Es waren dies die sogen. ”Marranen" (span. = Schweine), einstige Juden, die sich hatten taufen lassen, Ende des 15. Jh. von der Inquisition verfolgt wurden, auswanderten und auf ihrem neuen Wirkungsfeld ein blühendes kulturelles Leben entfalteten. Zu ihnen gehörte der reiche Reeder Markus Pérez (= Peris; 1527-1572), verheiratet mit Ursula Lopez (1537-1580), die gleichfalls marranischen Ursprungs war. Sein Vater war in Spanien als Jude geboren und kam, zum Christentum übergetreten, nach Antwerpen. Markus war Präses des reformierten Konsistoriums in Antwerpen und die "Seele des Widerstands" gegen Spanien. Er war am "Oranien-Akkord" vom 2. 9. 1566 beteiligt, der die Achtung vor dem katholischen Gottesdienst festlegte, die freie Predigt an Stellen erlaubte, an denen sie "früher" gestattet war, die Inquisition aussetzte und ein gewaltsames Vorgehen verbot. Sein Haus war die "Kanzlei" der reformierten Gemeinde, die "Propagandazentrale", eine Zufluchtstätte; man rühmte seine Gastfreundschaft. Die portugiesischen Juden standen hinter ihm. Wilhelm von Oranien hat den Geist der Toleranz in Antwerpen gespürt. Ohne Perez ware das Blutvergießen wahrend des Bildersturmes noch größer geworden, und Wilhelm konnte die Ordnung in der Scheldestadt wiederherstellen. In Vertrag vom 23. 4. 1568 boten die nach Dillenburg gekommenen flamischen Flüchtlinge, deren Leiter Pérez war, den doppelten Wert des Gewinns aus dem von Wilhelm verpfandeten Tafelsilber, sofern der "ungehinderte Gottesdienst" in den Niederlanden garantiert werde. Wilhelm forderte 600 000 Gulden, spater sollen die Bittsteller 300 000 Gulden versprochen haben, doch nur ca. 12 000 Gulden gingen ein." (163) "Diese hier nur bruchstückhaft wiedergegebenen Zusammenhänge bekräftigen das Urteil: Wilhelm trat für die Juden ein, was bis dahin öffentlich noch nie geschah. Es baut auf der Feststellung des marxistischen Historikers Kuttner auf: ”Die Juden haben gewiß bei der Stiftung des neuen (niederländischen) Staates mitgeholfen." Sie sind aus der	1986	APG ESG Joden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cellarius, Helmut,	"Die niederländische 'Gesandtschaft' in Dillenburg 1568. Eine Episode", in *Dillenburg 1568-1968. Beiträge zur nassau-oranischen Geschichte*, Dillenburg: Weidenbach, 1968, pp. 38-51. ill. *Noten*. "Es gehört zu den offenbar tragischen Zügen Wilhelms von Oranien, daß ihm die Erfüllung seiner Wünsche und Pläne während seines spannungsreichen Lebens weitgehend versagt blieb oder daß fast unüberwindbare Mauern sein Streben behinderten, daß er schlechthin einer Grenze sich gegenübersah. Diese Grenze zwischen Idealen und Enttäuschungen (van Schelven), Traum und Gestalt (van Roosbroeck), Theorie und Praxis, Zwang und Freiheit, Heimat und Fremde, Glauben und Politik, unter der er litt und mit der er kämpfte, zeichnet seine Situation gerade in den Jahren des Exils 1567 — 72 in Dillenburg aus, trübt zu Unrecht das Bild seiner Persönlichkeit und führt zu einem schwankenden Urteil über bestimmte Handlungen. Sie leistet zugleich jenen Stimmen Vorschub, die negativ von einer Gespaltenheit seines Wesens reden. In dieser existentiellen Bezogenheit müssen wir auch den Empfang einer Gruppe niederländischer Flüchtlinge in Dillenburg im April 1568 sehen, die scheinbar wie ein Meteor auftauchte und nach kurzem Leuchten im Dunkel des Geschichtsablaufs versank, die trotzdem in der Vorstellung späterer Geschlechter, vor allem im regionalen Raum, einen seltenen Glanz historischer Einmaligkeit gewann. Dabei mahnen der aus Gründen der Geheimhaltung dürftige Quellenbefund, gelegentlich geäußerte Bedenken gegenüber dem überlieferten Datum des 14. April, der Bericht ohne Angabe des Datums, das Verschweigen der Sache in namhaften Darstellungen, die nachfolgende mythische Isolierung und die im ganzen relative Bedeutungslosigkeit gegenüber anderen Fakten zu nötiger Vorsicht. Hier gilt es, zunächst den Vorgang selbst zu umreißen und ihn in seinem geschichtlichen Zusammenhang zu verstehen, wobei die beteiligten Personen ein weites biographisches Feld beanspruchen, und dann nach einem Seitenblick auf die populäre Erhöhung im rechten Maße eine Wertung zu versuchen." (38) "Wir mußten diese Stimmen der Belletristik anklingen lassen, um das Ausmaß der Mythenbildung zu erkennen, die sich an die Begegnung Wilhelms mit den Flüchtlingen anschloß. Indem wir nunmehr zusammenfassend das Geschehen selbst nüchtern abwägen, ist dies festzustellen: 1. Die von dem Oranier geforderte Summe von 600 000 Gulden führte die Antwerpener Pläne der Jahre 1566/67 für die Finanzierung des Aufstandes fort. 2. Die längst geplante Abreise Wilhelms am 17. 4. 1568 zum Frühjahrsfeldzug war nicht durch das Bittgesuch der niederländischen Flüchtlinge verursacht. 3. Wegen des Mißerfolges der oranischen Truppen bei der Aktion gegen holländische Grenzstädte und wegen des geringen Geldaufkommens konnte das Unternehmen, dessen Bedingungen der Dillenburger Akkord und die Antwort Wilhelms umrissen, in der vorgezeichneten Form und Frist nie verwirklicht werden. 4. Andere Fakten bestärkten viel eher, wie oben dargelegt, Wilhelm in seinem Entschluß, die bewaffnete Erhebung gegen Spanien zu wagen. Der unmittelbaren Vorbereitung dienten dabei vor allem, wie wir aus den Quellen schließen dürfen, die Legation des Johannes Basius (27. 3.) und die Lagebesprechung in Dillenburg (6. — 8. 4.). In eine ähnliche Richtung zeigte vor etwa 100 Jahren schon Keller: „Ungleich wichtiger als diese Gesandtschaft war eine in tiefem Geheimnis gehaltene persönliche Zusammenkunft, wahrscheinlich zu Bacharach", wobei er den offenen Kurfürstentag von Bacharach Ende Juli 1568 mit anderen möglichen, geheimen Versammlungen zu verwechseln scheint. Im übrigen erfuhr der Fürst in Dillenburg durch seine Boten und Agenten so viel Wissenswertes aus den Niederlanden, daß er besonderer Informationen durch diese	1968	APG Lindenboom-gezantschap	
Cellarius, Helmut,	"Dillenburger Oranienkalender 1568", in *Dillenburg 1568-1968. Beiträge zur nassau-oranischen Geschichte*, Dillenburg: Weidenbach, 1968, pp. 18-36. ill. "Ein „immerwährender Kalender", ein für jedes Jahr brauchbarer „Almanach" nach dem volkstümlichen Geschmack unserer Vorfahren beansprucht dieser Versuch ebensowenig zu sein wie der Abklatsch einer zeitgenössischen Chronik. Es mangelt ihm an den Heiligentagen und Zahlen der Festrechnung nicht minder als an merkwürdigen Geschichten und Angaben über Mißernten und Seuchen, die ein gewissenhafter Autor einst seinem neugierigen Leser aufzutischen pflegte. Eher will die kalendarische Folge wichtiger Daten aus dem Wirken Wilhelms von Oranien als ein Spiegel der historischen Entwicklung eines ausgesuchten Jahres verstanden werden, als ein Zeitweiser, dessen chronologischer Fortschritt das Geschehen auf der Ebene einzelner isolierter Fakten entfaltet, so daß der moderne Betrachter noch zwingender diese in der Reinheit ihrer Intention zu begreifen lernt. Nur wenn der Zusammenhang es erfordert, werden verbindende Linien ausgezogen oder schwache Deutungen erwogen. Da von Dillenburg die Kräfte politisch-militärischen Planens und Handelns in die Weite strahlten, bietet sich die Konzentration auf das nassauische Stammschloß von selbst an. Es ist berechtigt, für dieses beispielhaft gemeinte Kalendarium das Jahr 1568 auszuwählen, weil die Propaganda des Fürsten von der Sache und Person her hier einen Höhepunkt erreichte. In Wilhelms Leben ist eine Wende zu beobachten. Er riet nun nicht mehr zur Mäßigung, sondern warb nach mancherlei tastenden Versuchen systematisch für den offenen Widerstand („verzet"), nachdem bereits Albas Einzug in Brüssel am 22. 8. 1567 und Wilhelms Vorladung vor den „Rat der Unruhen" vom 19. 1. 1568 die Weichen gestellt hatten. Das „voorspel" des 80jährigen Krieges der niederländischen Generalstaaten gegen Spanien ging zu Ende, der Kampf entbrannte in seiner ganzen Schärfe. Unter den empfindlichen Schlägen, die Wilhelm 1568 einstecken mußte, ragen zwei Ereignisse hervor, die seinen Willen zum Widerstand, wie unzählige Stellen in seinen Propagandaschriften und Briefen ausweisen, anstachelten: die Entführung seines ältesten Sohnes Philipp Wilhelm nach Spanien und die Hinrichtung der Grafen Egmont und Hoorn. Dazu trat das persönliche Leid um seine verschwenderische zweite Frau Anna von Sachsen, die nach Köln übersiedelte. Diese Zeit brachte zugleich für Wilhelm eine religiöse Verinnerlichung in der Richtung des calvinistischen Glaubens. Die Gesandtschaften am Dillenburger Hofe wurden noch häufiger, und die fürstliche Korrespondenz schwoll sichtlich an, so daß das bekannte Wort vom „Depeschenwechsel" an der Dill die Situation eines internationalen Treffpunktes in etwa bestätigt. Überdies gehören 60-65% aller während der fünfjährigen Verbannung Wilhelms (1567-72) gedruckten oder entworfenen Flugschriften (14 bzw. 17) dem Jahre 1568 an. Die Mehrsträngigkeit des Stoffes bedingt vielseitige Perspektiven, die der Kalender beleuchtet. Ausgehend vom Schlosse, seiner alltäglichen Verwaltung und den Hoffesten, erfahren wir einiges über das Leben Wilhelms I. von Oranien (bis zum Itinerar und dem Fortgang seines Prozesses) wie seiner Brüder (Johann VI., Ludwig, Adolf und Heinrich) und seiner Mitarbeiter, die dem Prinzen ins Exil gefolgt waren, überhaupt Personalia der Dynastie. Es folgen Besprechungen mit auswärtigen Botschaftern und Besuche fremder Fürsten in Dillenburg, die Entsendung eigener Agenten an in- und ausländische Höfe, die reiche Korrespondenz (bis zu Kontakten mit dem Kaiser), die ausgedehnte Propaganda der antispanischen Publizistik, der Blick auf die Politik der deutschen Reichsfürsten, die Nachrichten aus den Niederlanden über die Gewaltherrschaft Albas, der Zusammenklang mit den politischen und kirchlichen Ereignissen in Frankreich (Hugenotten), die Erweiterung zu einem europäischen Horizont, die oranischen Truppenbewegungen und Feldzüge, die Hilfsmaßnahmen und Opfer des Hauses Nassau zur Finanzierung der Rüstung und die ständigen Hilfsgesuche an	1968	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Centenaire...,	"IVe Centenaire de Guillaume le Tacuturne en Hollande", in: *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme français*, jrg 82, 1933, Paris: Au siège de la société, p. 367. "Les Eglises wallonnes ont commémoré le 23 avril le 4e centenaire du Prince d'Orange, Guillaume le Taciturne, né le 24 avril 1533. A La Haye, prédication de circonstance, par M. le pasteur Berthault. A Delft, le 24 avril, service solennel d'actions de grâces au Prinsenhof, dans la chapelle qui fut celle de Guillaume le Taciturne jusqu'à sa mort, et qui fut affectée depuis à l'Église wallonne. M. le pasteur Forget, de Rotterdam, pasteur consultant de Delft, caractérisa le patriotisme et la foi du Taciturne : « Souvenez-vous de vos conducteurs qui vous ont annoncé la parole de Dieu; considérez quelle a été la fin de leur vie, et imitez leur foi." C'est grâce à l'énergie et à la foi du Taciturne que la libre prédication de la parole de Dieu a été maintenue dans les provinces du Nord des Pays-Bas. Plusieurs psaumes ont été chantés par le choeur ou par l'auditoire; la cérémonie s'est terminée avec le chant de l'hymne historique, le *Wilhelmus*. M. André Monod, secrétaire général du Comité protestant des Amités françaises, représentait aussi la Société de l'Histoire du Protestantisme français. A l'occasion de cette commémoration nationale, le ministre de France en Hollande, M. de Vitrolles, a remis à la princesse héritière Juliana, descendante de Guillaume d'Orange et de Louise de Coligny, le grand cordon de la Légion d'honneur." (367)	1933	APG herdenking 1933	
Champagnac, J.B.J.,	Guillaume le Taciturne et sa dynastie. Histoire des Pays-Bas (Hollande et Belgique). Depuis le seizième siècle jusqu'a nos jours. Avec des détails sur les événements mémorables de cette période. Accompagnée d'une biographie des personnages mentionnés dans cette histoire. Illustrations de MM. Bouargue Frères, Paris: Belin-Leprieur et Morizot, 1852. 475 blz. ill. *Online* "En tête d'un pareil livre, une préface est une sorte de profession de foi. Qu'a voulu faire l'auteur de cette histoire de Guillaume le Taciturne? Retracer simplement les faits qui amenèrent et suivirent la grande révolution des Provinces-Unies. Rousseau, dont l'autorité est si souvent invoquée dans ces temps de troubles civils, Rousseau dit quelque part qu'il condamne et réprouve toute révolution faite à main armée, ne coûtât-elle que la vie d'un seul individu. Sur ce point, nous sommes complétement de l'avis du philosophe de Genève. Ennemi de l'excès et de la précipitation, nous aimons à confier au temps, à la Providence, tous les changements que réclame le bonheur d'une nation; nous voulons que tout soit changé pièce à pièce, avec les préparations, les ménagements convenables, et d'une manière si insensible que l'on se trouve dans un nouvel ordre de choses sans que l'on croie avoir abandonné l'ancien : révolution salutaire, faite par degrés, la seule qui ne plonge pas les peuples dans un abîme de maux. Mais telle ne fut pas celle de Hollande sous la sourde influence de Guillaume le Taciturne. Ce fut une longue, boucherie où se dessinent çà et là quelques grands caractères. Ce livre, dicté par un profond sentiment de soumission aux lois, à l'autorité, s'adresse avec confiance aux honnêtes gens de tous les partis, aux conservateurs, aux vrais amis de l'ordre. Peut-être trouvera-t-on que plusieurs de nos personnages, Guillaume le Taciturne, son fils Maurice de Nassau, et Guillaume III, sont traités avec quelque sévéritè. Nous ne le dissimulerons pas : il nous reste peu de sympathie pour ces caractères qui cachent une ambition sans repos sous ce flegme d'une impitoyable politique." (Préface, 1)	1852	APG kritisch over Oranje	Champagnac/Guillaume

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Chotzen, Th.M.,	Een kymrisch gedicht op den moord op Prins Willem I", in: *Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*. Afdeeling Letterkunde. Deel 70, serie B. nr 6, Amsterdam, 1930, pp. 149-185. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ChotzenKymrischGedicht.pdf* "Summary In the present paper a Welsh *cywydd* is edited from a comparatively late version in the XVIIth century Manuscript 23 of Cardiff Central Library, the subject of which is the murder perpetrated on July 10, 1584, upon the person of William the Silent, Prince of Orange. The poet, evidently a stanch Roman Catholic and a bitter party-man, but far better trained in matters divine than in practical politics, exults violently at the fall of the heretical leader, who recently by providential interference had been sent to share in hell the fate of Protestant controversialists and translators of the Scripture, and bids his hearers to take this warning to heart. Several of these allusions denote him as an alumnus of William Allen's College at Douay, which the States General and the Prince, strongly urged by Queen Elisabeth to banish the fugitive recusants, alarmed by the suspect behaviour of the numerous sympathizers with Don John of Austria at the University, and impressioned by the threatening countenance of the anglophobe townpeople, had expelled from Douay by their officials after many vicissitudes on March 22, 1578. It is suggested that this poem, which represents a rare specimen of the more temporal Counterreformation literature in Welsh, may be one of the lost „opera pia" of Robert Gwynn (twin) B. D., a native of the diocese of Bangor, who studied at Douay from 1571 until 1576, and after his return to Wales proved to be an able missionary, a powerful, uncommonly vehement preacher and a zealous translator and original author in the vernacular." (185)	1930	LTM Welsh gedicht op moord	
Claerbout, Joos,	Droef-bly-eyndig Vertoog op't Belegh en Over-gaen van Middelburgh, Onder't Beleyt van Wilhelmus den Eersten, Prince van Oranje, &c. Gewonnen den 20 Febrarij 1574. Seer levendigh af-gebeeldt door J. Claerbout. *Desen tvveeden Druck: Op nieuvvs door den Autheur oversien en gecorrigeert*. *Tot Middelburgh*, Gedruckt by Henrick Smidt, Boeck-verkooper, woonende op de Wal, by de Nieuwe Kerck, Anno 1662. 56 blz. *Noten in margine*. Eerste druk 1661. Derde verbeterde druk, verrykt met een opmerkelyke Voorreeden 1788. *Online** *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ClaerboutDroef-bly-eyndigVertoog.pdf* "Kort Spels In-houdt. DON Lowys de Requesens, *in plaets van* Duc d'Alba, vvaent Middelburgh *t'ontsetten, doet een Vloot toe-rusten, ondervvijl neemt* VLissingh' en Veer *onder 't beleyt van den* Prins van Oranje, 't Kasteel Rammekens *in* : *maecken hun sterck te vvater om de Spanjaerts 't Hooft te bieden, de vvelcke vvorden geslagen : vvaer op volght* 't Over-gaen van MIDDELBURGH. Spreeckende PERSONAGIEN. DON LOWYS de REQUESENS, *Commandador*. SANCHIO DAVILA, *Spaenschen Admirael*. JULIAEN ROMERO, *Vijs-Admirael*. MONS DRAGON, *Gouverneur van Middelburgh*. TARS en SANDRA, *Burgemeesteren*. CHRISTOFFEL en ROKUS, *Burgers, ofte Rey van Maeghden*. PEDRO, *soldaet*. ANDREAS, *Commandeur van Rammeken*. STOFFELYNE, *Borgers Dochter*. WILHELMUS, *Prins van Oranje, &c*. MORGAN, *Collonel*, CAREL BOYSOT, *Gouverneur van Vlissinge*. JEAN de JONGE, *Gouverneur van der Veer*. LOWYS BOYSOT, *Admirael*. JOOS de MOOR, *Vijs-Admirael*,	1662	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Claerbout, Joos,	'T Beleg en overgaan der stad Middelburg, Onder het Doorluchtige Beleid van *Willem den Eersten, Prince van Oranje en Nassouw enz., enz., enz.* Of het verwerpen van het *Spaansche* juk, geschied op den 20. February 1574 ... : Treur- Bly- Einde- Spel. Gevolgd na het Origineele Werk van J. Claerbout. *Derde verbeterde Druk, verrykt met een opmerkelyke Voorreeden. Te Vlissingen*, Gedrukt by Pieter Roelofs, Boekverkooper, 1788. 94 blz. *Online: google books* *Voor citaat uit toneelstuk zie 2e druk, 1662.* "Een zelve Inst om Middelburgs Beleg en Overgave in een droef; maar teffens een verblyd ten einde loopend Treurspel af te maalen, bekroop ook onzen Zeeuwschen Dichter *Joos Claerbout*. Het welk ik, daar het zeer zeldzaam meer voorkwam, weder ter Drukpers opgelegd, en voor elk verkrygbaarder gemaakt hebbe. Zynde my hetzelve door een Liefhebber der Tooneelstukken, die het onder zyne verzameling bezat, daar toe goedgunstig mede gedeeld, en toegestaan een afschrift van hetzelve te laaten maaken. Wat de Dichter betreft, kan ik alleen melden, dat hy een van de Leden geweest is, die de Vlissingsche Dicht en Reden-Kamer, die de Blaauwe Acoleije ten wapen voerde, onder de Spreuk de *Geest onderzoeket al*. By gelegenheid van een Reden-Feest, door die Kamer ten Jaare 1641 uitgeschreeven en gehouden, zag hy zich met twee onderscheidene Eer-Pryzen bekroond. Buiten dit Treurspel, zyn van hem noch andere, doch die mede zeer zeldzaam voorkomen, gedrukt, Als *Oresto* of *de verdrukte onnozelbeid en de Rampzalige Sibina*, Welk Treurspel te Vlissingen by *Pieter Immers* uitgegeeven is. Gelyk ook noch ten jaare 1662 een Kluchtspel, genaamd *Kalf*. 1654 liet hy by eenen *J. van Eden* in druk te voorschyn komen *Bly eindig vertoog*, of *Vrede vreug tusschen Engeland en de Nederlanden*. in 't Jaar 1661, zag dit *Droef- Bly- Eyndig Vertoogh op 't Belegh en overgaan van Middelburg, onder 't Beleyt van Wilhelmus den Eersten Prince van Oranje gewonnen, den 20 February 1574*. Voor de eerste maal te Middelburg by *Hendrik Smidt* het licht. Het welk in 't volgende Jaar 1662 door een tweeden nader by den Dichter overziene en verbeterde druk gevolgd is geworden. Ten blyke, dat het zelve den Liefhebberen der Tooneel Poëzy van dien tyd niet onbevallig geweest moet zyn. Gelyk ook zyne Doorluchtige Hoogheid WILLEM FREDERIK, Prince van Orange den Dichter heeft toegestaan het zelve aan hem op te dragen. Welke eer de Plaatsbekleeder van dien Vorst binnen Vlissingen *Mr. Bonifatius Caauw*, Bailliu en Raad, mitsgaders Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappie den Dichter by de uitgave van den tweeden druk vergunde, En in de daad, wanneer men den tyd, in welken dit spel gemaakt is in acht neemt, is het geen van de minste onder de oude stukken te rekenen. Het Tooneel en de Tooneel wetten waaren in dien tyd minder. De Kunstregels zo menigvuldig niet; dan dezelve van tyd tot tyd zyn aangegroeid, de Taal was minder beschaafd; en de spreek en zegwyzen waaren op ver na zo kunstryk niet, dan zy door onze hedendaagsche Puik Dichters worden voorgebragt. Echter dragen zy het kenmerk dat onze Dichter zyne Tydgenooten in kunst en taal evenaarde, zo niet te boven streefde. Het huwelyk van eene Burgers dochter aan een der	1788	LTM	Claerbout/Beleg
Clarius, J.,	Ode in Gvilielmvm a Nassav Regis Catholici in Inferiori Germania Vassalum Perduellem. Et Ecclessiae Christi hostem grauissimum. Montibvs: Apud Rutgerum Velpium, Typ. In. An. M.D. LXXXI., 1581. [A1r]-D [4v]. = W. 494. Annotatie Van der Wulp: *Hevig schimpdicht op den Prins van Oranje*. Tusschen *bI.* C 4 *en* D *ontbreken blijkbaar eenige blz. Deze* Ode *en eene* Satyra in Guilielmum à Nassau, 1581, 12'., *maken de eenige geschriften uit, welke van dezen R. K. geleerde in het licht gegeven zijn. Zie* Paquot, Mém. T. IX, 155-159. (76) *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ClariusOde.pdf* " Erumpit atrox latius Cupiditas, nec finibus Inclusa primis Batauas Vrbes, opĕsque, despicit. Iámque omne quicquid Belgium Florente pace, pluribus Seruat repostum saeculis Id spe scelesta deuorat. Inceste quid adulter fremis In nos minaci murmure, An impudenti forsitan Haec ore pernegaueris? Dic cedo, quid Brabantiam? Quid opes potentes Flandriae Inuaseris? Quídue occupas Haereditatem Principis?" (C4v)	1581	LTM APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Clavareau, Auguste. (Arr.),	Guillaume d'Orange ou l'Union d'Utrecht, drame lyrique en quatre actes et sept tableaux (par Fr. Förster); arrangé pour la scène française, par Auguste Clavareau. Musique de Carl Eckert. Décors nouveaux composés et peints par M. B. J. van Hove. Divertissemens de M. Collet, maître de ballet. Représenté pour la première fois, sur le Théâtre Royal Français de La Haye, au mois d'Octobre 1848. La Haye: H.S.J. de Groot, 1848. VII, 41 blz. *Autopsie niet mogelijk.* "Cet opéra, d'origine allemande*, et de la composition musicale de Mr. Carl Eckert, a été représenté, avec succès sur le théâtre royal de Berlin, le 19. Novembre 1846. — Le libretto, par les situations dramatiques qu'il développe, offrait un ensemble favorable a l'instrumentation; mais la partie historique y laissait beaucoup à désirer. Il fallait donc, avant de songer à transporter cet ouvrage sur le théâtre royal de la Haye, y faire de nombreux changements, tant dans les paroles que dans la distribution des scènes. Des personnes qui s'intéressaient vivement à cette composition musicale, m'ont fait l'honneur de me choisir pour m'associer au succès de Mr C. Eckert. Le libretto avait déjà été traduit en français, à peu près littéralement, c'est-à-dire, avec les erreurs historiques et chronologiques. Je me suis d'abord occupé des corrections des trois premiers actes, en conservant scrupuleusement la musique, autant que possible; et j'ai refait ensuite le quatrième sur un nouveau plan, avec un autre dénoûment, qui rappelle une des plus célébres époques de l'histoire des Provinces-Unies. Il est inutile de parler ici du plan primitif de ce quatrième acte; mais il m'est permis de croire que l'Union d'Utrecht, termine ce drame lyrique par un grand et intéressant tableau, digne de fixer l'attention de tous ceux qui, dans notre pays, conservent l'immortel souvenir d'une lutte de quatre-vingts ans, d'une sanglante guerre de la liberté contre le plus odieux despotisme, sans égal peut-être dans les annales de l'Histoire!" (V-VI) "NASSAU. Un seul mot, cher d'Egmont !... nos frères Succombent sous le joug d'infâmes oppresseurs: Cherchons à l'étranger des secours nécessaires! La guerre a décimé nos braves défenseurs. Ami, je vais partir!— Que pendant mon absence, Nos liens ne soient point dissous! Dix mille expatriés combattront avec nous. Je reviens à leur tête au jour de le vengeance! D'EGMONT. Dans ces tristes moments, laissons de vains regrets. Ton départ doit servir nos plus chers intérêts.	1848	LTM opera drama	
Colenbrander, H.T.,	"De Zwijger", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 190-192. *Noten*. *Online: dbnl* "Het geheele bouwsel (*de theorieën over de oorsprong van de bijnaam de Zwijger, GWD*) valt ineen, wanneer wij de woorden lezen waarin Abel Ebbens tho Equart in 1584 den gevallen prins herdenkt: in hem verdwijnt de laatste der groote heeren die de inquisitie tegengestaan hebben, een man voor wien de Spanjaarden meer vrees hebben gekoesterd dan voor Egmond, Hoorne, Batenburg, Brederode of Arenberg, 'want hartoch van Alva gesecht: men solden sick huyden vor den swigenden Willum. Klaarblijkelijk is de naam van de tegenstanders afkomstig;" (191). "Behoef ik er de aandacht op te vestigen dat de naam niet beteekent: „de man die zijn woord niet weet te doen," maar: ,,de man die de kunst van het zwijgen verstaat"? Alle aanhalingen ten bewijze van 's prinsen tegemoetkomende gemeenzaamheid in den omgang (die ik er niet aan denk te ontkennen) kunnen als niet ter zake dienende ter zijde worden gelegd." (191/2)	1933	APG betekenis zwijger	Colenbrander Zwijger

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Colenbrander, H.T.,	"Volk en Staat waarvoor de hoogeschool werd opgericht", in: *Leidsch Universiteitsblad*, Jrg. 2, nr 8, 6 januari 1933, pp. 3-4. *Foto's artikel (hierbij ook foto's opgenomen van aanpalende korte bijdragen van Van Vollenhoven, Huizinga en Plantenga, voornamelijk de stichting van de unversiteit betreffende): http://www.periodata.nl/dataweb/ColenbranderVolkenStaat.pdf* "Tegen de tyrannie behooren geen groepen geprivilegieerden als zoodanig zich te stellen, als uit eigen recht: zij hebben het te doen als voltrekkers van een nationalen wil. Oranje's publicistiek is vol van deze gedachte. Zijn dienst aan het vaderland — nieuw begrip, van dezen tijd, waarvan het Wilhelmus reeds den naam propageert — is wat Oranje zijn toenemend zedelijk gezag verleent. De dienst aan het vaderland vereischt onder meer, dat dit over een eigen kweekplaats der wetenschap, een oefenplaats in hoogere studie, beschikke, opdat de talenten, die kerk, staat en maatschappij behoeven, in voldoenden getale en hoedanigheid aanwezig zullen zijn. Daarvan hangt mede de bevestiging van 's lands vrijheid af, en derhalve verdient een universiteit „blochuys ende bewaernisse" dier vrijheid te heeten: zij is noodig tot „de goede wettelicke regieringe des lants", niet alleen ter zake der religie, maar van den „gemeynen borghelicken welstandt". Geen vrije staat zonder ware religie, geen vrije staat zonder krachtige defensie, geen vrije staat zonder goede justitie, geen vrije staat zonder geordend bestuur — daarvoor was allereerst gezorgd. Nu was het tijd zich te herinneren, dat tot instandhouding en volmaking van dit alles de jeugd de best verkrijgbare kennis had te vergaren, en in het land zelve daartoe gelegenheid moest kunnen vinden. Geen vrije staat zonder universiteit. Die op dezen trant de zaak heeft overdacht, is voorbereid om in Molhuysen's eerste deel der stukken omtrent de oprichting onzer hoogeschool eens op te slaan, en zal zich de lectuur niet beklagen." (4)	1933	WTO onderwijs universiteit	
Colenbrander, H.T.,	Willem van Oranje. Wegbereider der christelijke vrijheid. Herdacht in het Groot-Auditorium der Leidsche Hoogeschool op 6 januari 1933, Leiden: H.E. Stenfert Kroese's Uitgevers-Maatschappij N.V., 1933. 27 blz. *Tegenover titelblad: Verkleinde reproductie van de houtsnede door Oswald Wenckebach voor het Leidsch Universiteitsblad.* *Zie voor de "Plagiaatskwestie" onder Colenbrander's artikel in De Gids van 1933.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ColenbranderRedeWegbereider.pdf* "Na Coligny, en van algemeener beteekenis dan hij, is Oranje martelaar geweest eener vruchtbare gedachte, waarin de Republiek der Vereenigde Nederlanden, het Zwitsersche eedgenootschap, Schotland, Noord-Amerika, het Brandenburg van Luise Henriëtte, en, voor een deel dan toch, Engeland en Frankrijk hebben geleefd: de gedachte der christelijke vrijheid, die in de tweede helft der zestiende eeuw om adem vecht, en door Oranje gekoesterd is in zijn hart, bezonnen in zijn brein, en met zijn bloed betaald: eene gedachte, die wil zij zelve niet spoedig schuldig worden aan den dwang waartegen zij in opstand kwam, het complement te ontwikkelen heeft der christelijke verdraagzaamheid; - proces, dat, na den jammer van den Bartholomeusnacht, gedurende eenige jaren zich vooral hier voltrokken heeft, in ons Holland en Zeeland, in Haarlem, in Alkmaar, Leiden, Zieriksee, en waarvan de herinnering thans weerklinken moge binnen de gehoorzaal eener universiteit, door haar verheven stichter eenmaal tot blochuys ende bewaernisse dier vrijheid bestemd, *libertatis praesidio*." (5)	1933	APG GKS WTO	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Colenbrander, H.T.,	"Het Wilhelmus", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 193-195. *Noten*. *Online* "Het door gevoelsgehalte, eenvoud van uitdrukking, treffende juistheid in de teruggave eener op zeker oogenblik bestaande stemming uitmuntende gedicht kan niet door Marnix geschreven zijn, aan wien een Nijmeegsch rector, Jacobus Verheiden, in 1602 getuigt dat „men" het toeschrijft; eene toeschrijving vijftien jaar later, te Mechelen, door iemand die het gedicht copieert, onder zijn afschrift herhaald. Immers het lied kan slechts in het leger van 1568 zijn ontstaan in de onmiddellijke omgeving van den prins, op het oogenblik dat men, beseffende dat de inval te vergeefs is gedaan, niets dan vertrouwen in God en goed recht, maar dit ten volle, overheeft om er de Nederlanders mede te vertroosten. Marnix was niet bij het leger en in 1568 nog niet 's prinsen vertrouwde: geestverwant van zijn broeder Tholouse dien Oranje, tot der calvinisten diepe verbittering, in 1567 aan zijn droevig lot te Oosterweel had overgelaten, zou hij, uitgeweken, niet bij Oranje heul en onderkomen zoeken, maar bij den calvinistischen keurvorst van de Palts. Eerst in 1571 heeft hij zich bij Oranje, na- en omdat deze tegenover het calvinisme tegemoetkoming begint te vertoonen, aangesloten. Dat hij in '68, op verren afstand, zóó innig met Oranje zou hebben meegeleefd als de dichter van het Wilhelmus het gedaan heeft, zou zielkundig niet te verklaren zijn." (193)	1933	LTM auteur wilhelmus	Colenbrander Wilhelmus
Colenbrander, H.T.,	Oranje en het Wilhelmus, Leiden: Burgersdijk & Niermans, Templum Salomonis, 1942. 58 blz. *Noten*. *Gaat meer over Oranje dan over het Wilhelmus.* "Brugge en Gent waren toen (1584) ingesloten, en verkeerden in de diepste ellende; te Brugge stierven er dagelijks honderd menschen aan de pest; 20 Mei 1584 gaf het zich over. Te Gent vielen katholieken en calvinisten elkander op het lijf; de katholiek kreet vrede! En de calvinist religie! - de man die, zijn tijd vooruit, gepoogd had, beide begrippen elkander te doen doordringen, viel te Delft, 10 Juli 1584." (57). "Het schonen droombeeld is niet verwezenlijkt. Men spreke niet van een 'Grootnederland, aan waalsch verraad ten onder gegaan'; zulke begrippen zijn aan de twintigste eeuw ontleend. De waalsche gewesten hadden niet op Gent tegen, omdat het een 'dietsch', maar omdat het een calvinistisch centrum was." (52)	1942	APG Noord Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Colenbrander, H.T.,	"Willem van Oranje", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 3-130. *Noten.* *Online: dbnl* *NB. Over het beruchte plagiaat van Colenbrander zie J.H.M. Westelaken, "De Oranje-herdenking van 1933", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), Willem van Oranje in de historie 1584-1984, Utrecht : HES, 1984 en de knipsels van Het Vaderland van jan. 1933: http://www.periodata.nl/dataweb/plagiaat.pdf , alsmede A. Loosjes, "Het Geval-Colenbrander", (1933).* *Verklaringen Redactie van De Gids: http://www.dbnl.org/tekst/_gid001193301_01/_gid001193301_01_0012.php en http://www.dbnl.org/tekst/_gid001193301_01/_gid001193301_01_0026.php* "Dit werk wil niet voor een, nog zoo beknopte, nieuwe biografie van Oranje gelden. Het wil hem niet anders eeren, dan door de geschiedenis der Nederlanden van 1555 tot 1584 in hoofdtrek voor te stellen; spreke zij naar zij stem heeft." (3) "Niet als schitterend Brusselsch edelman, niet in het weidsch gebaar van den veldheer-bevrijder leeft Oranje onder het volk voort, maar als een soort vorstelijk opperburgemeester, in stedekens als Delft, Dordrecht, Leiden verkeerend, niet in het harnas gekleed, het vroegkale hoofd door de kalot gedekt. De hooge overheid eener confederatie van burgerlijke rebellen. 1572 beteekent dat Holland zijn leider, Oranje zijn garde vindt." (51) "Oranje is gevallen onder de huiskrakeelen van een klein volk, dat donkere dagen beleefde, en niet wist wie het redden zou. (...) Zijn ideaal, de bevrijding der gezamenlijke Nederlanden is, ondergegaan. Ondergegaan zijn hoop op beteugeling der godsdienstige hartstochten. De Unie van Utrecht en niets dan die over te houden is nooit zijn wensch geweest; de geunieerde provinciën als groote mogendheid, hij heeft ze in den droom nimmer gezien. Wij kennen hem grooter dan het Holland, grooter dan de Nederlanden van zijn tijd; wij zien in hem den martelaar eener vruchtbare gedachte, die Europa heeft leeren zegenen." (129/130)	1933	APG plagiaat	Colenbrander WvO
Colijn, H.,	Het Vaderlandt Ghetrouwe. Herdenkingsrede uitgesproken ter gelegenheid van de viering van het vierde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje op Maandag 24 april 1933 in het Concertgebouw te Amsterdam, Kampen: J.H. Kok, 1933, 31 blz. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ColijnVaderlandtGhetrouwe.pdf* "Die gigantische worsteling (*Rome-Reformatie. GWD*) tusschen ouden en nieuwen tijd liet de Nederlandsche gewesten niet onberoerd. Naar zijn geestelijke zijde niet, maar evenmin naar den staatkundigen kant" (11) "Ook tegen de buitenlandsche politiek van Philips groeiden van lieverlede ernstige bedenkingen. Een Nederland, dat dienst moest doen om Frankrijk te helpen in toom houden, om de Katholieken in Duitsland te steunen, om Engeland te kunnen bestrijden, om Spanje's positie als wereldmonarchie te handhaven, was niet een Nederland als Oranje begeerde." (15) "Zoo dorpsche geest onder ons vaak den horizon verengt en wij, om slechts dit eene te noemen, de beteekenis van een koninkrijk der Nederlanden van 70 millioen zielen zoo zelden met geestdrift in ons opzuigen, dan wéér kunnen we ons wenden tot Oranje, die nooit, ook niet in de donkerste uren, in zijn gedachten ontrouw werd aan zijn breeder ideaal - welks vervulling toen binnen de grenzen der mogelijkheden lag - en die met scherpen blik heeft vooruit gezien, dat een te beperkt grondgebied en een te geringe bevolking op den duur den politieken achteruitgang van een zelfs machtigen handelsstaat tengevolge moest hebben." (28)	1933	APG herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Commelin, J. (?),	Wilhelmus en Mauritius van Nassouw, Prince van Oranjen. Haer leven en bedryf. Met de Afbeeldsels der Belegeringen verciert, Amsterdam: Cornelis Jansz., 1662. [12], 612 blz, Cc2r-Cc14r (Bladtwyser). in 12°. *Noten in margine.* *Over Wilhelmus: 1-142, F?r-G3v. Dit werk verscheen anoniem.* *Foto's pp. 1-142: http://www.periodata.nl/dataweb/CommelinWilhelmus1662.pdf* *Boek van een nogal opsommend karakter. Zo gaat een beschrijving van de beschieting van het Kasteel van Wouw naadloos over in:* "Onder al dat verwerren en haspelen, is den Prince binnen Delft den 10. van Hoymaendt van een Bourgonjon, die door Spaensen yver langh op sijn lijf ghegaen hadt, doorschooten; daer hy op staende voet van storf, anders niet segghende, als Godt sijt my genadig, en ontfermt u over mijn volck. Dit veroorsaeckte groote droefheyt in 't lant, want hy was de gene daer 't lant op steunde; Maer God heeft de Landen en sijn Kerck daerom niet laten onderdrucken, hoewel Spanjen sich inbeelde dat het dan t'eenemael met de landen sou ghedaen sijn, ende hy tot sijn wit raecken. " (141)	1662	APG	
Commelin, J.,	Wilhelm en Maurits van Nassau, Princen van Orangien, Haer Leven en Bedrijf, of 't Begin en Voortgang der Nederlandsche oorlogen. Vervatende een VVaerachtigh Verhael Aller Belegheringen ende Victorien, Daer de Ho. Mog. Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden, onder hun wijse Regeeringe te Water en te Lande, door Godes zegen mede verrijckt zijn. Met verscheyde Koopere Figueren verciert. En door een Lief-hebber der Historien uyt verscheyde Schriften te samen ghestelt. Amsterdam: Jan Jansz. Anno 1651. (*Willem van Oranje: pp. 1-[106]). Register.* *Foto's Wilhelm: http://www.periodata.nl/dataweb/CommelinWilhelm.pdf* "ende so de Prince nae den eten soude uytkomen, stont hy buyten de deure van de Sale, ende maniere om sijn Paspoort te eysschen makende, heeft hy hem met 't Pistolet, met drie kogels geladen, doorschoten: Den Prince gevoelende dat hy getreft was, en seyde niet anders dan dese woorden: Heere Godt weest mijn ziele genadich, ick ben seer gequetst, Heere Godt weest mijn ziele en dit arm volck genadigh. Dese worden gesproken hebbende, begonst hy te suyselen, maer een van sijn dienaers, met name Joncker Jacob van Maldere, sijne Stalmeester, die dese woorden getuyghde gehoort te hebben, heeft hem vast gehouden, ende hem op de trappen nedergeset, alwaer hy niet meer en sprack, dan soo de Gravinne van Swartsenborgh, sijn suster, hem in Hoochduytsch vraegde, of hy sijne ziele niet en stelde in de handen van Christi Jesu, so antwoorde hy, Jae, en sprack noyt meer." (98)	1651	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Commelin, J.,	Wilhelm en Maurits van Nassau, Princen van Orangien, Haer Leven en Bedrijf, of 't Begin en Voortgang der Nederlandsche oorlogen. Vervatende een VVaerachtigh Verhael Aller Belegheringen ende Victorien, Daer de Ho. Mog. Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden, onder hun wijse Regeeringe te Water en te Lande, door Godes zegen mede verrijckt zijn. Met verscheyde Koopere Figueren verciert. En door een Lief-hebber der Historien uyt verscheyde Schriften te samen ghestelt. Amsterdam: Jan Jansz. Anno 1651. (*Willem van Oranje: pp. 1-[106]*). *Register*. *Foto's Wilhelm: http://www.periodata.nl/dataweb/CommelinWilhelm.pdf* "ende so de Prince nae den eten soude uytkomen, stont hy buyten de deure van de Sale, ende maniere om sijn Paspoort te eysschen makende, heeft hy hem met 't Pistolet, met drie kogels geladen, doorschoten: Den Prince gevoelende dat hy getreft was, en seyde niet anders dan dese woorden: Heere Godt weest mijn ziele genadich, ick ben seer gequetst, Heere Godt weest mijn ziele en dit arm volck genadigh. Dese worden gesproken hebbende, begonst hy te suyselen, maer een van sijn dienaers, met name Joncker Jacob van Maldere, sijne Stalmeester, die dese woorden getuyghde gehoort te hebben, heeft hem vast gehouden, ende hem op de trappen nedergeset, alwaer hy niet meer en sprack, dan soo de Gravinne van Swartsenborgh, sijn suster, hem in Hoochduytsch vraegde, of hy sijne ziele niet en stelde in de handen van Christi Jesu, so antwoorde hy, Jae, en sprack noyt meer." (98)	1639	APG moord	
Comment...	"Comment la mort du Prince d'Orange fut annoncée aux Gantois", in: Messager des sciences historiques de Belgique ou Archives des arts et de la bibliographie de Belgique, Gand: Eug. Vanderhaeghen, 1888, pp. 237-239. *Brief van de gedeputeerden van de staten van Brabant aan Gent.* "Ceste mort d'ung Prince qui tant affectionnat les affaires de ce pays, nous vient très mal à propos, mesmes en ceste conjoncture des affaires présentes; mais cest aux grandes difficultéz qu'il fault que la vertu se montre, et pour tant il fault aussy que de notre part, premierement comme chrestiens, et puis comme affectionéz a la conservation de noz vies et privilèges, nous nous évertuons allencontre d'une tyrannie tant barbare que celle de nos ennemis. Nous avons desia envoié aux Estats généraux Députez plainement aucthorisez pour résoudre sur toutes occurrences; il seroit bon que de vostre part il y en fussent envoiéz de mesme, ..." (238) https://archive.org/stream/messagerdesscien1888gand#page/236/mode/2up Online* Internet Archive	1888	APG	

Commissie...,	"Commissie van wegen den Prins van Orange, en de Gedeputeerde der Nader Geunieerde Provintien, op Adriaan van Schaick, als exsecuteur van de Nadere Unie" in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 298-301. *Noten.* *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/5416* "Alsoo tot onderhout van de Gemeene Zaecke sustentatie van desen jegenwoordighen oorloghe, mitsgaders omme die lasten ende schulden van dyen te vervallen, die executie ende inninge van alle die, so ordinaris maentelicke als extraordinaris Contributien, daer toe gedestineert, met allen restanten, nootelick metter daet, ende sonder eenich vertreck gevoerdert moeten worden, op dat men, door gebreecke van dien, in gheen grooter verloop, interest ende pericule, oock meerder ende swarer inconveniënten en come te geraecken, ende dat dagelycx diversche Provinciën, Steden ofte Quartieren van dien, oock diversche particuliere Ontfangers in gebreecke blyven, die innegewilligde Contributien, ofte als noch inne te willigen, preciselick te betaelen, streckende 't selve tot groote nadeel en verachteringe van de Gemeyne Zaecke, ende daeromme by ons tytelyck dient daer inne versien, ende eenen geauthoriseert, omme die voorsz. Contributien van de onwilligen, by executie, te innen : SOO IST dat wy, omme het goede rapport ons gedaen van den persoon van *Adriaen van Schayck,* denzelven geordonneert, gecommitteert en geaucthoriseert hebben, ..." (298/9)	1783	APG ESG	Commissie van wegen den Prins van Orange

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Confession...,	"Confession du Sgr de Villers, faite le Ve jour de May XVe LXVIII", in Edmont Poullet, *Correspondance du Cardinal de Granvelle 1565-1583. Faisant suite aux Papiers d'État du Cardinal de Granvelle*, publiés dans la Collection de Documents inédits sur l'histoire de France, III, Bruxelles: F. Hayez, 1881, pp. 613-625. *Noten.* In deze *Confession* verstrekt de gevangen genomen Villers informatie over de financiering van Oranje's veldtocht van 1568. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ConfessionduVillers.pdf* "Pour furnir et satisfaire de plus aus dicts deniers, at esté despesché Monsr de Bosque en Angleterre, vers tous les marchans refugiés des Pays-Bas, lesquels aussy ont faict le debvoir de contribuer chacun en son contingent. Et doibt icelluy de Bosque avoir escript à Monsr de Hoochstraete, comme le dict Sr de Villers dépose avoir veu, que tous les marchans susdicts asseuroient, oultre ce qu'ils avoient desjà accorde et contribué, de satisfaire à plus grande somme quand ils verroient meilleures apparences et que le prince Doranges deseroit aux champs. Touttes lesquelles contributions que dessus debvoient furnir à la somme de cent mil escus." (612) "Quant à l'argent qu'il fauldra pour nourrir ceste armée plus longuement, le Sr de Villers dict ne l'avoir poinct entendu particulièrement du prince Doranges; trop bien qu'il asseure avoir esté présent et entendu les propos que le Landegrave (*Willem van Hessen*) tenoit au prince Doranges, en parlant à luy au baptesme de son fils, qu'il ne se défiast aucunnement de luy sour ce qu'ils avoient traicté enssamble sur le faict des Pays-Bas et que les offres qu'il luy avoit faict, tant d'hommes que d'argent, ne luy manqueroient de son costé, lequel propos les trois aultres Landegraves, ses frères, aggréarent de maisme et se donnarent la main la dessus. Et depuis, estant à cheval, luy donnat aultres fois la main en disant que bientost il entenderoit les mesmes offres du duc de Saxen, lesquelles offres ung principal conscillier et facteur, nommé le Sr Berlups, lui debvoit apporter quelques jours aprés à l'instance du dit Landegrave, lequel avoit sollicité et fait tout debvoir vers le dict Électeur pour l'amener à ceste fin résolution. Et dict au prince Doranges ce mot lequel il, déposant, a bien voulu ramentevoir, c'est qu'il esperoit bientost faire aussy bonne chasse en sa maison de Breda qu'il avoit faict à Dillembourg, et que au besoing il le vouldroit mener et conduire en personne jusques là; avec ce meisme propos ils départirent d'enssamble. Mais pour retourner à la somme, le dict Sr de Villers dict qu'il n'en sçait aultres particularités, pour n'avoir esté présent quand ils ont communiqué enssamble, tant de ce que d'aultres chosses plus importantes, dont le dict parlant ne se tient digne d'avoir part, reservant cela aux plus grands princes et Srs à qui en appartient la cognoissance." (614/5)	1881	APG MLG	
Constandse, A.L.,	Nederland, God en Oranje. Den Haag: De Albatros, [1933]. 15 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ConstandseOranje.pdf* "De herdenking van het feit, dat Prins Willem van Oranje, „Vader des Vaderlands", in 1533 werd geboren, is de aanleiding geworden tot een reeks bijeenkomsten en tot een serie geschriften, waarin de verdiensten der Oranje's voor het „Vaderland" breed worden uitgemeten en waarin al wat christelijk is en reactionair zich schaart rond den troon. Inderdaad is „Oranje" thans het wachtwoord van militarisme en conservatisme, en hulde-betoon jegens het regeerende vorstenhuis één der methoden, om fascistische gezindheid te openbaren. Daarbij wordt dan veel en hóóg opgegeven van de „trouw en liefde" van het Nederlandsche volk, wordt de „eeuwenlange en onverbrekelijke band tusschen Nederland, God en Oranje" nog eens aangewezen — en wordt het volk wijs gemaakt, dat het wonder-wàt aan dit Oranjehuis te danken zou hebben. Tegenover deze zwendel hebben wij niet anders te doen, dan de historische waarheid te plaatsen. En de werkelijkheid is : dat de familie Oranje-Nassau slechts de Nederlanden heeft geëxploiteerd om er een rijke dynastie te kunnen vestigen dat de Nederlanders tot vier maal toe tevergeefs hebben getracht zich van dit vorstenhuis te ontdoen - dat de Oranje's honderden millioenen aan 't volk hebben gekost - een nauw verbond sloten met de wraakzuchtige calvinistische, gereformeerde domine's om in Gods naam de heerschappij der duisterste machten te bevorderen en dat alle vooruitgang, vrijheid en verdraagzaamheid slechts bevochten is in fellen strijd tegen Oranje!" (1) "Na den dood van Anna van Buren zocht hij een welgestelde tweede echtgenoote, en uit *dr*ie dames, waarmee hij tegelijk vrijde, koos hij de luthersche Anna van Saksen, een hysterische, tenslotte half waanzinnige en waarschijnlijk overspelige vrouw. Mochten hierdoor zijn financiën al wat verbeterd zijn, toch niet in voldoende mate. En zoo streefde Willem van Oranje er naar, om vorst te worden over de rijke Nederlanden. De Nederlandsche kooplieden toch, een opkomende handelsbourgeoisie vormend, waren niet langer gediend van de Spaansche overheersching en uitbuiting. In de steden wilden zij de alleen-heerschappij, ook in de „Staten", en deze provinciale en landelijke vertegenwoordiging der burgers (de Staten-Generaal) wilden zij met oppermacht bekleeden. Van 1538-1540 was de stad Gent zelfs opgestaan tegen Karel V. Deze was te machtig. Doch toen hij in 1555 was afgetreden, en zijn zoon Philips II in 1559 voorgoed naar Spanje was getrokken, werd Willem van Oranje stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht en Bourgondië. Onder zijn bewind en dat der overige stadhouders neemt het verzet van den lageren adel en de stedenburgers toe. In 1561 weten ze de vreemde troepen weg te werken. In 1564 moet de kardinaal Granvelle, steun van Philips II, vertrekken. In 1565 vereenigen zich de lagere edellieden tegen Spanje en in 1566 barst de anti-katholieke en anti-Spaansche beeldenstorm los. Wanneer dan te voorzien valt, dat de Nederlanden in opstand komen tegen Spanje, ruimt in 1567 Willem van Oranje het veld. Hij maakt zich uit de voeten en wacht in Duitschland het verloop van den strijd af. Zoodra in 1568 blijkt, dat de Nederlanden zich inderdaad tegen Alva en tegen Spanje verzetten, kiest hij hun partij! In 1572 blijkt Noord-Nederland ernst te rnaken met de afscheiding. In 1581 zweren de Staten daar zelfs Philips af als koning. Hier is het dus, dat Oranje probeeren moet, zijn dynastie te vestigen. Doch de stedenbourgeoisie, de kooplieden en regenten hebben geen vorst afgezet, om een nieuwen boven zich te krijgen! De „Staten houden de macht in handen, en weigeren	1933	APG anti-Oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Constant, Jac. G.,	Willem de Zwijger. (*Deel 6 van:*) In Naam van Oranje. Vijf eeuwen de Oranjes, Zwolle: Waanders Uitgevers in samenwerking met Nationaal Museum Paleis Het Loo, 1994. pp. 126-147. ill. "Het openlijke verzet van de adel begon omstreeks 1559, toen Filips voorbereidingen trof om terug te keren naar Spanje. Hij kondigde een aantal ingrijpende maatregelen aan om tijdens zijn afwezigheid meer greep te krijgen op het bestuur in de Nederlanden en de invloed van de adel te beperken. Woordvoerders van het protest tegen deze reorganisatie waren een drietal hoge edelen: de graven van Egmond en Hoorne — en prins Willem van Oranje. Ze waren voorzichtig genoeg om hun aanvallen niet te richten op de vorst zelf of op de landvoogdes van dat moment, Margaretha van Parma. In plaats daarvan stortten ze hun gram uit over 's konings 'slechte adviseurs' in de Nederlanden. Mikpunt van hun verzet was met name Antoine Perrenot, heer van Granvelle en bisschop van Atrecht, die van deze vertrouwelingen van de koning de machtigste was. In juni 1562 richtten de leden van de hoge adel de zogenaamde Liga op, een los samenwerkingsverband dat vooral tot doel had de invloed en privileges van haar leden veilig te stellen." (133)	1994	APG	
Cooper, Charles H.,	"Life of the Prince of Orange", in: *The dial. A Semi-Monthly Journal of Literary Criticism, Discussion and Information*, vol. 19, dec. 1, 1895, pp. 330-331. Boekbespreking van Ruth Putnam, *William the Silent. Prince of Orange. The moderate man of the sixteenth century.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/CooperPutnam.pdf* "It could have required no little courage in Miss Ruth Putnam, author of a new life of the Prince of Orange, to undertake to cover again the ground that Motley has made so peculiarly his own. The result, however, fully justifies her undertaking; for the difference in point of view, the use of new material discovered since Motley wrote, the biographic form of the work, and the newer method of historical writing, all make the book a distinct contribution to our knowledge of the man and the period in which he lived, and to American scholarly achievement. (...) The key to Miss Putnam's conception of the Prince of Orange is found in the sub-title of her book. It is a moderate man that she sees in him, a cautious and conservative statesman, whose career is a gradual development, whose opposition to his king was forced upon him, and not a religious or political enthusiast who worked up a revolution. While Motley makes his opposition to Spanish tyranny mainly religious, dating from the revelations of the French king in the forest of Vincennes, Miss Putnam attributes it to his indignation at the invasion of the political rights of the Netherlands, and fails to see much of heart religion in him until the later years of his life." (330) "Another of William's qualities, barely noticed by other writers but given almost undue prominence by Miss Putnam, is his craving for sympathy. It was indeed a characteristic, as his letters plainly show, but hardly so excessive as to become the weakness this book would make it. On the other hand, Miss Putnam is not blinded to the self-seeking ambition and the Macchiavellian subtlety that in more than one instance marred the fair outline of his career. For example, Motley cannot explain his leaving his oldest son in the power of the Spaniards when he fled from the Netherlands; but Miss Putnam acknowledges that he probably risked his son in the hope that he might save his Netherland estates." (331)	1895	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Coopmans, J.P.A.,	"De huldigingsvoorwaarden voor Willem van Oranje van 1583. Een nieuw type gezagsovereenkomst", in: Hugo Soly & René Vermeir (red.), Beleid en bestuur in de oude Nederlanden. Liber amicorum prof. dr. M. Baelde, Gent: Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1993, pp. 49-64. *Noten.* "Toen Willem van Oranje op 14 augustus 1582 de grafelijkheid van Holland en Zeeland aanvaardde en op 30 december 1583 uiteindelijk de Huldigingsvoorwaarden tussen hem en de Staten van Holland werden overeengekomen, zou het nog tot 28 april 1584 duren voordat de Hollandse steden aan deze overeenkomst hun fiat gaven. En toen ontbrak nog de goedkeuring van Amsterdam en Gouda. Omdat de nieuwe landsheer der Nederlanden, de hertog van Anjou, in juni 1584 overleed en het militaire verloop van de opstand rampzalig was, moest handelend worden opgetreden. Het kwam Oranje in dit verband wenselijk voor nu zelf zo spoedig mogelijk als graaf ingehuldigd te worden. Begin juli 1584 besloten de Hollandse Staten daarom zonder de toestemming van Amsterdam en Gouda de voorbereidingen voor de huldiging af te ronden. Zeeland bleef intussen nog aarzelen, al was het wel te verwachten dat de aarzelende houding van dit gewest evenals die van Amsterdam en Gouda in positieve richting zou omslaan. Tot de huldiging die op 12 juli 1584 had moeten plaats vinden, kwam het echter niet. Op 10 juli werd de prins te Delft vermoordt. Ofschoon de Huldigingsvoorwaarden als gevolg hiervan niet in werking zijn getreden, betekenen zij toch een mijlpaal in de constitutionele geschiedenis der Nederlanden. Zowel qua vorm als inhoud geven zij namelijk bij uitstek uitdrukking aan nieuwe opvattingen en praktijk inzake de onderlinge verhouding van landsheer en Staten. Vergeleken met de tijd van vóór de opstand is hier niet alleen sprake van een nieuw type gezagsovereenkomst maar ook van een zeer hoge vorm hiervan. Nog meer dan de overeenkomsten met Matthias en Anjou hebben wij bij de Huldigingsvoorwaarden te doen met een zeer verfijnde vorm van dit nieuwe type." (49) "Waarin zit nu het nieuwe van dit type gezagsovereenkomst? Allereerst in de vorm. De gezagsovereenkomsten van het oude type waren formeel nog gegoten in de vorm van een door de vorst gegeven privilege, ook al bevatte dit materieel een overeenkomst ("*privilegium pactitium*"). De gezagsovereenkomsten van het nieuwe type zijn formeel gekleed in een contract. Hiermee is onlosmakelijk verbonden een definitief verzetsrecht, een opstandsrecht, op grond waarvan men de vorst kan verlaten. Vervolgens blijkt het nieuwe uit het feit dat aan de bepalingen duidelijker dan voorheen twee beginselen ten grondslag liggen: dat van de legaliteit en dat van de vergaande inperking van de vorstelijke macht. Voorts komt het nieuwe naar voren in de wijze waarop genoemde twee beginselen in de redactie en inhoud van de voorwaarden worden uitgewerkt. Wij hebben hier niet meer te doen met disparate en op vooral concrete gevallen afgestemde wetgeving. De Huldigingsvoorwaarden bezitten een duidelijke systematiek en de bepalingen zijn vaak abstracter van karakter dan voorheen. Tenslotte komen veel elementen die in het later opgekomen constitutiebegrip essentieel zijn, reeds in deze voorwaarden voor. Zij betreffen het territoir, de rechtspositie van de vorst en zijn erfopvolging, (collectieve) vrijheidsrechten, de inrichting van de belangrijke organen, het representatieve stelsel en het formele wetsbegrip." (62/3)	1993	APG JUR	
Coopmans, J.P.A.,	"Willem van Oranje en de Justitie", in B.C.M. Jacobs, & E.C. Coppens, (red.), Een rijk gerecht. Opstellen aangeboden aan prof. mr. P.L. Nève, Nijmegen: Gerard Noodt Instituut, 1998, pp. 59-95. *Noten.* Dit artikel behandelt Oranje's opvattingen over verzet en opstand, justitiële vrijheidsrechten, rechtsgronden van het toenmalige procesrecht en de vormgeving van de justitie. *Vgl: http://www.periodata.nl/dossieroranje.htm (procesdossier Bloedraad).* "Een definitieve samenvatting van Oranjes rechtsgronden vinden wij in de Apologie. Deze bood hij op 13 december 1580 aan de Staten-Generaal aan, toen hij door Philips in de ban was gedaan. Uitdrukkelijk doet hij in dit stuk een beroep op het feit dat hij door het bezit van baronieën en heerlijkheden in Brabant een van de voornaamste leden van het hertogdom is. Hierdoor is Philips op bijzondere wijze via bepaalde condities aan hem, zijn metgezellen en goede steden van Brabant verbonden. Bovendien is er een eed die Philips heeft afgelegd voordat Oranje zijn eed van trouw deed. Op grond van zijn Blijde Inkomste is de koning niet vrij om te besturen 'nae dat hem goed dunckt', zoals hij in Indië heeft gedaan. En dan somt Oranje een zevental 'gebondenheden' van de vorst op. Bij schending van plichten hebben de Brabantse baanderheren en edelen op grond van hun 'eed en obligatie' de plicht hertog Philips te dwingen tot een bestuur dat 'recht en redene' is. Doen zij dit niet dan mag men hen van meineed, ontrouw en rebellie beschuldigen. Oranje heeft een bijzondere reden om op te treden, omdat hij zonder vorm van proces van zijn goederen is beroofd. Bovendien is er het gebeuren met zijn zoon, de graaf van Buren, die als gevangene naar Spanje werd weggevoerd. De prins beroept zich ook nu weer uitdrukkelijk op het dienstweigeringsartikel van de Blijde Inkomste."(62/3).	1998	APG JUR Oranjes juridische visie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Copie...,	Copie Van den Consente, Concessie, Octroye ende Voorwaerden ghegheven ende ghemaeckt by Hooghloffel. Mem. Prince Willem, van Orangien, aen ende met de Gegoeyden en Gerichten inde Gemeynten van Wervenschot, Camerschot, Coppersheyningh, ende de Ganseweyde, alle inde Baronnie van Breda, ghegeven ende gedepescheert, onder de Handt ende Zegel van Hoogh ghedachte Prince, op den 3. february 1562. Waer inne mede is gheinsereert het versoeck, by de Hooghgemelte Prince ghedaen aende voorschreven Gegoeyden, omme van de selve te hebben Gifte ende transport van eenige Buynderen van de voorschreven Gemeynten. Anno MDC LXIII. s.l. 16 blz. Deze copie en nog twee copieën over deze zaak, waarover later blijkbaar problemen onstonden, bevinden *zich in convoluut 547 J 61 : 4 van de Koninklijke Bibiliotheek te Den Haag*. *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/CopieConsente.pdf*	1653	JUR ESG	
Copie...,	"Copie de la Lettre du Roy Philippe II d'Espagne au Prince de Parme Gouverneur des Païs-Bas touchant le Ban contre le Prince d'Orange", in *Nouvelles Archives historiques des Pays Bas*, par le baron de Reiffenberg, tome V, Bruxelles: C.J. de Mat, 1830, pp. 372-379. *Online* "Mon bon Nepveu. Pour ce qu'il se connoit évidentement que le Prince d'Orange pour ses desseings, est celluy qui avecq ses artifices empesche l'accord, et par ce moyen le repos et tranquillité des pays, ausy pour grand domaige, et ruyne d'iceulx, usant de termes, que l'on scait, au prejudice des ecclesiastiques et nobles, et de ceulx qu'ont pouvoir et substance; et à perte du tiers Estat, s'aidant de la faveur du menu peuple, aiant mis à sa poste magistrats aux villes, pour se servir d'eulx à l'effect susdit et que où il luy a semblé que le dit magistrat ne souffirait pour les forcer à ses desseings, pour estre les villes puissantes, et que en icelles il y pouvoit avoir subietz Catholicques, et affectionnez au repoz et bien publicque, il y a mis garnison d'estrangiers, estant aussy luy estrangier, et non né en mes pays, et pourctant non si affectionné à iceulx comme il demonstre, s'attribuant faulsement nom de bon patriot, estant si pernicieux ennemy d'iceulx, et cause de tant de maulx, et qu'il se voit evidentement, que pendant qu'il sera au dit pays, l'on ne peult esperer nul bien, quietude, ny repoz, quest ce à quoy je pretens, principallement pour l'affection, que je porte à mes pays et subiects d'iceulx." (372/3)	1830	APG Ban	Copie de la Lettre du Roy Philippe II

Copye	Copye uut Delft Vant claghelijck feyt te Delft gheschiet hoe door belooften vanden Prince van Parma eenen met naemen Balthasar Serack een Bourgonion hem verstout heeft ons te berouen van onsen beschermer den Edelen Prince van Orangien den x. Julij 1584 gheschiet : met eens deels den gheuanghen sijn confessie. sl., s.n in-8. *Het drukkersmerk is van Bruyn Harmansz Schinckel te Delft. (Van Someren 107. Typographia Batava 1298.)* *Zie: http://digbijzcoll.library.uu.nl/lees_gfx.php?lang=nl&W=On&BoekID=293&PageOrder=1.00* *Zie ook: René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw, 2000, pp. 71-73.* "Nu soo ist geschiet op dinsdach welck is gheweest den 10 Julij Dat als mijn Heer den Prince (te Delft) in sijn Losament vande tafel opstaende, daer hy anders gheen vreemde gasten en hadde ghehadt, als een Borghemeester van Leeuwerden wilde gaen wt de Camer daer hy ghegheten hadde, Al waer desen Balthasar van tersijden op hem drang ende een druckte een Roer los welck met drie looden gheladen waer schoot door zijnen mantel int schieten dicht na den Prince dringende, hem gerakende onder zijn herte daer een vanden drie looden after de schouder weder wt quam ende also met eenen schoot leuer, longe, mage geraect worde seegh den Prince terstont een Jouffrou die after hem ginck opt lijf ende storte de Joffrouwe met tsamen den Prince ter neder. Ende waren dit sijne leste woorden, (Och Heere, sijt my ghenadich ende beschermt mijne arme Ghemeynte) een snack oft twee noch geuende is hy ghestoruen. Hoewel men sijne wonde gyinck visiteren diemen wtermaten vreesselijck ende groot beuant, worde de wonde ghesoghen dan daer was gheen Remedie den vromen ghetrouwen heer moester blijuen." (A2r-v)			

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Coppens, Thera,	De vrouwen van Willem van Oranje, (3e herz.druk, , Baarn: Fontein, 1983. 303 blz. ill. *Literatuur. Roman.* Eerste druk 1977. "Gertrude vroeg zacht: „Wilt u zich misschien even voorover buigen, mevrouw. Dan kan ik uw rug doen..." Anna deed met een kwaad gezicht wat er van haar werd gevraagd. Ze stelde zichzelf voor in haar mooiste pronkgewaden, temidden van de Spaanse grandes waarmee de hertog zijn intocht had gehouden. Opwindende namen hadden zij: Sancho d'Avila, d'Ulloa, Romero, Mondragon. En dan Alva's knappe zonen Don Frederik en Don Ferdinand van Toledo! Avond aan avond werden er in het paleis op de Coudenberg feesten gegeven en de vrouwen van de Vliesridders, dansten daar... Maar zij, prinses van Oranje, woonde al vijf maanden in die kille, kale burcht van het afgelegen Dillenburg. Zij moest zich tevreden stellen met het gezelschap van die provinciale vrouwen en zich onderwerpen aan de strenge huisregels van Juliana van Stolberg. Wat had ze een afkeer van haar schoonmoeder en schoonzuster! De hele dag waren ze in de weer met de vele gravenkinderen uit de omtrek die hun hofschool bezochten. In de middaguren kwamen ze bijeen om te spinnen en verstelwerk te doen. Hun gesprekken waren dan zo vervelend dat Anna zich terugtrok. De hele familie van Nassau, die meer dan dertig personen omvatte, vormde een hechte eenheid. Voor de prinses van Oranje scheen er geen plaats te zijn. Met jaloezie keek ze soms naar haar man, als hij praatte en lachte met zijn jongere broers Jan, Adolf, Lodewijk en Hendrik. Ook hun zusters werden betrokken in de gesprekken over de situatie in de Nederlanden en dan voelde ze dat er een band bestond tussen hen die ze nooit zou kunnen verbreken. Ze zou zich bij hen moeten aansluiten of gedoemd zijn eenzaam te blijven. Anna van Saksen verkoos het laatste. In de zalen die de gravin van Stolberg voor hen had ontruimd hingen nu de kostbare tapijten uit Breda en tegen de wanden stonden de fraaie Brabantse meubels. Alleen daar kon ze zich thuis wanen. „Ik hou het hier niet uit, Gertrude," zuchtte Anna. „Dit afschuwelijke oord! Dit is geen plaats voor de dochter van de keurvorst van Saksen. Had mijn man toch maar de uitnodiging aangenomen van de koning van Denemarken om in zijn land te verblijven! Zijn paleizen vormen een heel wat beter onderkomen voor mijn man en mij, met onze honderdvijftig personeelsleden." (149)	1983	LTM historische roman vrouwen	
Coppens, Thera,	Buren. Egmond en Oranje, Buren: 'Stichting Oud Buren', 1989. 239 blz. ill. *Willem van Oranje en Anna van Egmond Buren, pp. 79-106.* "Willem had sedert zijn vertrek uit de Dillenburg een heel wat interessanter leven geleid dan Anna. Zijn leermeesters onderrichtten hem behalve in lezen, schrijven, mathematica, aardrijkskunde, geschiedenis, frans, engels, italiaans, latijn, grieks en theologie ook in boogschieten, paardrijden en de danskunst. Op de alleroudste afbeeldingen van "Le tresillustre et hault Prince Guillaume, par la grace de Dieu prince de Orange etc." een houtsnede door Cornelis Antonisz. zien we hoe hij zelfverzekerd op een wit paard zit, begeleid door twee voetknechten. In zijn ene hand liggen losjes de teugels, de andere hand houdt hij in de zij. Zijn smalle jongensschouders zijn door de zwarte, met bont afgezette gewatteerde mantel onnatuurlijk verbreed. Op het hoofd draagt hij een platte, gepluimde Tudor-baret die hoog mode was voor de adellijke heren. Geheel volgens deze mode draagt hij onder zijn wambuis een embonpoint of ganzebuik; een meestal met hooi gevulde aan de voorzijde puntig toelopende kunstbuik die de man een voornaam, weldoorvoed en gewichtig silhouet bezorgde. Zo moet Anna van Egmond de jongen, die een aantal jaren later haar echtgenoot zou worden, voor het eerst tijdens het feestbanket in Buren hebben gezien. Twee jaar later hebben ze elkaar zeker ontmoet in 's-Hertogenbosch. Willem en Anna waren toen veertien jaar oud. Maximiliaan van Egmond Buren en zijn gemalin bevonden zich met hun dochter in het gevolg van Maria van Hongarije, zuster van de keizer, die na de dood van haar man tot landvoogdes der Nederlanden was aangesteld. Ook Willem van Oranje was van de partij." (97)	1989	LTM Anna van Egmond	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Coppens, Thera,	Dageraad van Oranje-Nassau, Baarn: Uitgeverij De Prom, 2001. 798 blz. ill. *Bibliografie. Hfdst, 1. De vrouwen van Willem van Oranje, pp. 7-299. Bevat verder de hoofdstukken: Maurits (301), Frederik Hendrik (523) en een Nawoord (787).* "Zij, Eva Elincx, de eenvoudige burgemeestersdochter uit Emmerik, zou voor één nacht de minnares zijn van Willem, prins van Oranje-Nassau. (...) Toen sloeg ze spontaan haar armen om zijn hals en vergat tot de ochtend dat hij een van de hoogste edelen van de Nederlanden was. (...) Maar toen de herfst kwam en de wegen slecht begaanbaar werden zag ze hem steeds minder " (71) "Toen hoorde ze een bekende klank en keek snel op. Hij schoof een geldbuidel over de tafel naar haar toe. 'Dit is voor jou, Eva en voor het kind. Wanneer wordt het geboren?' 'In de lente'. 'Goed. Het kind zal mijn naam dragen. Ik zou willen dat het tot zijn zesde jaar bij je woont. Als het een jongen is zal ik hem daarna een functie geven aan mijn hof'" (72) *(Uit deze verbintenis is Justinus van Nassau geboren, die later de Republiek als militair en gouverneur van Breda zal dienen.)*	2001	LTM Oranje's vrouwen historische roman	
Coremans, [V.A.J.M.],	"Notice sur les aveux de Christophe de Holstein et sur le projet attribué au prince d'Orange et à ses partisans de faire assassiner Don Juan d'Autriche *et* Eric de Brunswick (avril 1578)", in: *Compte-rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou Recueil de ses Bulletins*. Tome XI, première partie 11 oktobre 1845. Bruxelles: M. Hayez, 1846, pp. 10-18. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/CoremansMoordplannenOranje.pdf* "L'assassinat du Taciturne par Balth. Gérard fut un crime. Quel homme élevé au-dessus des préjugés et des passions vulgaires, catholique ou non, belge ou espagnol, allemand ou français, a jamais cherché à le nier? Mais cet assassinat n'appartenait-il pas en quelque sorte aux *moeurs politiques* de l'époque, où, en vérité, on n'était pas avare de sang, ni d'un côté ni de l'autre, et où les violences de tout genre étaient, pour ainsi dire, à l'ordre du jour? Et ce Taciturne lui-même qui, dans les écrits de ses partisans, prend entièrement l'aspect d'un *ange politique*, d'un *libérateur idéal*, et que nous admirons lorsque, en un moment d'adversité, il exprime si noblement la conviction de la bonté de sa cause par ces paroles touchantes : "Quoique nous soyons de tout côté, sur terre et sur eau, attaqué et molesté par nos acharnés ennemis, les Espagnols, nous ne voulons pas pour cela perdre courage, et nous combattons avec la plus grande énergie pour détourner de nous toutes iniques violences. En outre, nous ne doutons nullement que Dieu ne dirige en toute grâce cette affaire, *soit en heur ou malheur*. Et quoique nous soyons, pour ainsi dire, abandonnés et mis en arrière par tout le monde, et que nous n'ayons à attendre de personne quelque secours, nous espérons néanmoins de l'aide et de la consolation de celui au nom duquel nous nous trouvons en péril, car la cause est si chrétienne et honnête qu'on ne doit craindre ni reculer pour elle devant aucun danger1); ce Taciturne lui-même n'aurait-il pas songé un instant à employer contre Don Juan et *contre son appui principal*, sous le rapport militaire, Eric de Brunswick, le capitaine catholique, des moyens tout à fait semblables à ceux que le fanatisme opposa contre lui? Nous ne voulons pas répondre avec une entière conviction par un *oui* décisif à cette question. Mais ce qui est vrai, c'est que des documents très-remarquables, d'une authenticité certaine et qui font partie des *Archives de l'ancienne secrétairerie d'État de l'Allemagne et du Nord, à Bruxelles*, l'en accusent formellement. On peut discuter, atténuer si l'on veut la valeur de nos documents, mais leur existence est incontestable pour quiconque sait voir et lire. Qu'il nous soit donc permis de nous occuper ici un moment de ces pièces, dont nous n'avons parlé antérieurement que d'une manière tout à fait générale. La première de la layette relative à ces faits, est une *lettre originale* du duc Eric, datée de Dennewre en Lorraine, 26 mai 1578. Le duc transmet à Don Juan, d'après sa demande, les interrogatoires de son prisonnier Christophe de Holstein, arrêté par ses ordres (à la suite d'une audience pendant laquelle, lui Christophe, s'était accusé d'avoir tué un chef d'hommes de guerre nommé Brendel). Eric ajoute que son prisonnier a été confronté, à Nancy avec le maître d'hôtel du comte de Salm, François Herville, et qu'en présence de celui-ci, il a maintenu, comme parfaitement vrai, tout ce qu'il avait avancé à son égard, soit volontairement, soit par suite de l'application de la torture dans ses interrogatoires à Bastogne (Bastenach). Le duc prie aussi Don Juan de donner les ordres nécessaires pour que ce criminel ne puisse échapper au châtiment mérité, en cas qu'il vienne à livrer Holstein au gouverneur	1846	APG moordplannen van Oranje zelf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cornelissen, Anthony. J.M.,	Wilhelmus van Nassouwe. Een nieuwe historische plaatsing. Nijmegen / Utrecht: Dekker & Van de Vegt N.V., 1945. 82 blz. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/CornelissenWilhelmus.pdf "Het Wilhelmus, volkslied en historisch document, biedt den verklaarder als gevolg van vele vaagheden en tegenspraken, grooten weerstand (bl. 9). Plaatsing in het kader van den tijd en toetsing aan de toenmalige denkwijze voeren tot de gevolgtrekking, dat het uit tegenstellingen is opgebouwd en dat de tegenstelling er het structureele element van vormt (13). De Renaissance en de Reformatie hebben het opgenomen voor de menschelijke persoonlijkheid en het ideaal der oorspronkelijkheid gepredikt, doch zij maakten zich daarbij aan een innerlijke tegenspraak schuldig, wat eveneens van haar belangstelling voor de geschiedenis gezegd moet worden (16). Ook door den dichter van het Wilhelmus is de tegenstelling met groote virtuositeit en consequentie toegepast (18), wat op treffende wijze aan zijn, met de algemeen gehuldigde opvatting strookende idee van standvastigheid kan worden toegelicht (21). Ook de in het lied verwerkte idee, dat verlies winst en winst verlies is, is in dit verband illustratief (23). De tegenstelling heeft echter niet incidenteel toepassing gevonden, maar bepaalde den gehelen opbouw van het Wilhelmus, waarvan de eerste en laatste strophe, de tweede en de veertiende enz. elkanders spiegelbeeld zijn (26), gelijk dit ook de twee helften zijn, waaruit ieder afzonderlijk couplet bestaat (29). Met behulp van dit procédé van beeld-spiegelbeeld zijn de vele raadselen, waarvoor het Wilhelmus ons stelt, op te lossen, ook die betreffende den juisten tekst en zin der woorden (32). Dan ook ontdekt men, hoe het betoog een kringloop beschrijft (36) en gebouwd is op paarsgewijze gegroepeerde vooronderstellingen (38). Hiermede hangt samen, dat het gedicht het karakter van een tweegesprek draagt; de tekst is slechts de helft van het lied: de auteur of de Prins, door wiens mond hij spreekt, polemiseert met zichzelf (43). " (7)	1945	APG LTM	
Cornelissen, J.D.M.,	"Oranje's inval van 1568", in: *Historisch Tijdschrift*, 12e Jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1933, pp. 96-108. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/CornelissenInval1568.pdf "De weigering van den bisschop (*van Luik om Oranje binnen te laten*) had ook de tweede moeielijkheid bezorgd, althans verscherpt. De troepen leden gebrek aan het allernoodigste. Met den toegang tot Luik zag de prins zich ook de kans op rijke voorraden ter proviandeering van zijn troepen ontgaan. De toestand in het leger was daardoor, tengevolge van het gebrek aan geld en voedsel, dermate geworden, dat het dringende eisch werd het moreel door uitzicht op verandering te verbeteren. Dat uitzicht bracht de overtocht der rivier. Want ook aan de tweede moeielijkheid scheen nu een einde te zullen komen. Kwam de prins van Oranje niet een bevriend land bevrijden van zijn verdrukkers? Zouden plattelanders en stedelingen zijn troepen niet met open armen ontvangen en voorzien van alles, wat zij voor hunne zaak tot nog toe hadden ontbeerd? Wachtte niet aan het einde de intocht in Brussel en Antwerpen, met alles wat rijke steden konden bieden? De prins behoeft van een zoo gunstigen gang van zaken zelf niet verzekerd te zijn geweest, om er zijn troepen mee te hebben kunnen paaien. Verwachtingen van dezen aard heeft hij echter zeker gekoesterd. Ware het niet zoo, dan zou hij zijn inval onmogelijk hebben kunnen beginnen. Het moet hem — wij komen daarop later terug — duidelijk voor oogen hebben gestaan, dat het welslagen der onderneming teneenenmale van de houding der bevolking afhing. Zoo zag ook Alva het in. Deze was meer bevreesd voor de bevolking dan voor Oranje. Doch die bevolking zou zich niet roeren, als niet eerst een nederlaag van Alva haar de vrees voor hem had ontnomen. Ook dat hebben de beide tegenstanders van den aanvang af doorschouwd. Vandaar een even groot verlangen bij den een om slag te leveren, als bij den ander, om zelfs de kans op een nederlaag te vermijden." (96)	1933	MLG inval, overtocht 1568	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cornelissen, J.D.M.,	"Medewerkers van den Prins", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 235-253. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/CornelissenMedewerkersPrins.pdf* "In het jaar 1895 werd een Leidsche dissertatie (*van W. van Everdingen, GWD*) handelend over "Het leven van Mr. Paulus Buys, advocaat van den Lande van Holland" ingeleid met de volgende woorden: 'Het is een opmerkelijk verschijnsel in de geschiedenis van ons Vaderland, dat de voornaamste medestanders van Prins Willem van Oranje in zijn opstand tegen koning Philips voor het nageslacht onbekend gebleven zijn. Hun naam allleen wordt een enkele maal genoemd: bij een gewichtig feit, bij een groote gebeurtenis komen zij voor een ogenblik uit het duister te voorschijn, maar om weer even spoedig te verdwijnen'" (235). (*In deze bijdrage komen Johan Basius, Jacob van Wesenbeke en Marnix van St. Aldegonde aan de orde.*)	1933	APG medewerkers	
Cornelissen, Norbert,	Guillaume I, intercédant, en 1578, pour les Catholiques devant Hembyze et les factieux de Gand; Tableau de M. Mathieu van Brée, (...), avec la description esthétique par M. Norbert Cornelissen, Gand: J.N. Houdin. Éditeur des Annales Belgiques, 1820. 32 blz. *Noten.* *Exposition des produits de l'industrie nationale a Gand.* *Online: google books* "Le Tableau a vingt-quatre pieds de large sur dix-huit et demi de haut. Une planche lithographiée devait aider à l'intelligence de cette notice; elle s'est malheureusement brisée, et très-peu d'exemplaires en existent. Nous attendons de l'obligeance de M. L. de Bast, rédacteur des *Annales du Salon de Gand*, qu'il voudra nous donner quelques exemplaires de la jolie gravure au trait que M. Normant a faite de cette vaste composition. *Le Tableau est exposé à l'Hôtel-de-Ville de Gand. Une esquisse et la planche lithographiée, sont au Salon du Muséum.*" (3) "Il n'est pas improbable que, tourmenté par les succès et surtout par l'assentiment populaire qui entourait toujours le Prince d'Orange, il ait voulu essayer, pour le compte de sa propre ambition, de *révolutionner*, si ce mot est permis, la ville de Gand, et de conquérir successivement, comme l'avaient fait les deux Artevelde, la province entière, pour la *fédéraliser* en république. Il est certain que la conduite des Gantois, si souvent approuvée par GUILLAUME, n'en a pas moins souvent été blâmée, leurs excès, leur intolérance, surtout sous la domination *d'Hembyze*, ont plus d'une fois navré de douleur le coeur d'un Prince qui sentait parfaitement combien ces excès partiels nuisaient au grand plan d'union qu'il avait en vue, et détachaient de partisans de la cause commune, en même temps que leur conséquence directe tendait à déconsidérer ses efforts contre l'Espagne, dans les autres états de l'Europe, où il sollicitait des secours et de l'appui." (14)	1820	APG Hembyze	Cornelissen/Guillaume

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cornu, Charles le,	"Essai sur la vie religieuse de Guillaume d'Orange", in: *Bulletin de la Commission de l'histoire des Églises Wallonnes*, ive serie, 7e Livraison, Leyde, 1934, pp. 7-37. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/CornuVieReligieuse.pdf* "A notre avis, il n'y a pas l'ombre de macchiavéllisme, de duplicité, d'hypocrisie dans la détermination que prit en 1573 le Prince d'Orange de devenir membre de l'Eglise Réformée." (32)	1934	GKS	
Cornu, Charles le,	Guillaume Ier de Nassau, Prince d'Orange, grand homme d'état, "Père de la Patrie", s.l., s.a., [1933?], 28 blz. ill. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CornuGuillaume.pdf* "Pourquoi Guillaume de Nassau, après des hésitations, s'est-il tourné d'abord contre les représentants de Philippe II, ensuite ouvertement contre Philippe II lui-même? Il est permis de poser cette question. Car pendant des années le Prince d'Orange avait servi loyalement Charles-Quint, puis Philippe II, qui, en novembre 1555, l'avait nommé membre du Conseil d'État et lui avait donné la Toison d'or. Si l'on songe que des historiens de la valeur de Pirenne, de Rachsfal, de Van Schelven, pour ne nommer que ceux-là, ne sont pas pleinement d'accord à ce sujet, on s'apercevra que la réponse ne va pas sans quelque difficulté. Ceux d'entre les contemporains du Prince qui étaient ses adversaires déclarés, ont dit que c'était par ambition et par égoïsme. Mais cette explication de la conduite de Guillaume de Nassau ne résiste pas à un examen tant soit peu prolongé. Toute la vie du Taciturne — je le nomme ainsi, soit dit en passant, parce que c'est l'habitude, car il n'était nullement taciturne et cette appellation, dûe probablement à Granvelle, donne de son caractère une idée fausse — toute la vie du Taciturne est en effet consacrée à la défense acharnée des intérêts généraux des 17 provinces. S'il avait été ambitieux, et égoïste, Guillaume de Nassau n'aurait certes pas pris le parti des Néerlandais opprimés, mais celui du roi d'Espagne, qui l'aurait comblé de titres, faveurs et pensions. Henri Pirenne a bien vu que l'intérêt personnel n'a jamais guidé le Prince d'Orange. On a encore mis en avant cette thèse : l'origine de la guerre de 80 ans est dans l'opposition marquée entre la civilisation néerlandaise et la civilisation espagnole. C'est le conflit de deux types de civilisations." (6)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Corpus...,	Corpus Constitutionum Nassovicarum : das ist; Sammlung der Gesetze, Verordnungen, Vorschriften und Ausschreiben, welche von den ältesten bis in die neuere Zeiten in die Nassauische Lande Ottoischer Linie ergangen sind. Mit vollständigem Zeit- und Sachregister, bis Ende des Jahre 1795. I. Band. oder I. Theils, 1. Abschnitt: von 1200. bis 1617. Dillenburg, im Verlage der Intelligenzausfertigung, 1796. *Bladzijden in kolommen van 2 genummerd.* *NB. Na de dood van hun vader (1559), zwaaide Oranje's broer Johan de scepter op de Dillenburg. In 1567 vluchtte Oranje voor de naderende Hertog van Alva vanuit de Nederlanden naar het stamvaderlijk slot Dillenburg. Hier zal hij twee jaar blijven. In dit Corpus van Huisregels, Wetten en Verordeningen komt Oranje eenmaal voor als 'medewetgever'. :* *"Prinz Wilhelm zu Oranien und der Grafen Johann /Ludwig und Henrichs von Nassau Burgfrieden und Hausordnung. Vom 14 Junii, 1567. kol. 295-310 (gedeelte). Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Burgfrieden.pdf* "Nach dem Wier, Unserer Gelegenheit nach, villeicht ein zeyt lang mit sampt der Hochgebornen Unserer freuntlichen lieben Gemahelin, Kinder und Hofgesind, bey den Wolgebornen Unnsern lieben Bruedern, Johannen, Ludwigen vnnd Heinrichen Grauen in Nassaw Catzenelenpogen etc. allhie verharren vnd bleyben möchten." (Kol. 295/6) (*Volgen allerlei gedetailleerde regels voor een vreedzaam samenleven der afzonderlijke huisgezinnen.*)	1796	ESG JUR huisregels op de Dillenburg 1567	
Corsmit, Ward,	"Kritische bedenkingen n.a.v. Oranje in het Keizer Karel-Drama van de Duinkerkse dichter Michiel de Swaen", in: *Jaarboek Zannekin, uitgegeven door de vereniging / stichting Zannekin*, Ieper / Mijdrecht, vol. 6, 1984, pag. 37-42. ill. *Noten.* "Het aureool om deze legendarische keizertijd nam in glans toe wanneer, na Karel's bewind, de zuidelijke Nederlanden een politieke prooi of speelbal van de grote mogendheden zijn geworden. Oranje's trouwe diensten deden 's keizers « goetjonstigheit » t.o.v. het huis van Nassau « aanwassen », hij « trok het onder sijn gebiet, en deede, nevens mij, mijn broeders alles wagen, om sijner rijcken last en grootheyt t'onderschragen ». Oranje stelt een hele waslijst van die bewezen diensten samen: « Naer soo veel ampten soo getrouwelijck bedient, Wij hebben met'er daet geen cleynen loon verdient; ..... 't Oproerigh Essen met den Saxenaer verplet, Den twist en weerspalt uyt Castilien gebannen; De rust van Oostenrijk, de vlucht der Ottomannen; Den arbeyt uytgestaen in 't bloedigh oorlogsperk Soo menigh rijcke winst en heerelijcken zegen, Door onsen arm en moedt vervordert of vercregen ... » Klinkt hier niet het tikkeltje overmoed door, grenzend aan een dosis ijdelheid? Past zulks niet meteen in de negatieve portrettering die Philips van Oranje geeft? « Den prins bespiet, met list, de jongsten der gemeent, Arglistigh, loos, doortrapt, eersuchtigh, en behendigh, Besorgt om 't allen tydt te decken zijn inwendigh, 't Ontdecken 't gene hij van andere denkt of vreest »" (38)	1984	LTM APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Coster, Dirk,	Het leven en sterven van Willem van Oranje in zes bedrijven. Tien tafereelen, Amsterdam: A.J.G. Strengholt, 1948. 156 blz. *Zie ook onder herdruk van 1967.* "Egmond *(rustig en zwaarmoedig):* Hoor mijn antwoord, Oranje. Ik heb gekozen. Vannacht is alles met zulk een groote snelheid door mijn hoofd gevlogen. De komende eeuwen zouden mij vervloeken, wanneer ik de zaak van de Kerk verliet. Waarom wij niet meer samengingen, weet je. Jouw werk in Antwerpen was des duivels. Calvinisten gaf je kerken, waaruit zij dadelijk de moeder Gods wierpen. ORANJE *(geduldig)*: Katholieken zijn wij hier ook. Als wij de lieden van de nieuwe leer eenige vrijheid geven, is dat een zaak van wijs beleid. Wij kennen dit volk toch en zijn trotsche eigenzin. Wij hier weten dat het anders in een hopelooze strijd verscheurd zou worden. Strijd van man tegen vrouw, van vader tegen zoon, en een zuster die niet meer weent bij het lijk van haar broeder, maar lacht omdat de ketter in bloed en pijn gestorven is. Verschrikkingen erger dan die der Openbaring. Wat deed ik anders dan hem beletten, al deze rampen en razernijen over ons te brengen, vanuit zijn veilige verte. BREDERODE *(blank)*: Vanuit zijn kleine kabinetje, stinkend naar zijn knoflookadem. ORANJE: Een stroom die niet meer te stelpen was, heb ik getracht in een veilige bedding te leiden. En jij en ik die tezamen Alva kunnen weerstaan, wij zouden niet sterk genoeg zijn om de kerk voor alle schennis door ketters te bewaren? EGMOND *(het hoofd schuddend)* Niet sterk genoeg! Er zullen er steeds meer komen. Zij willen geen volgzame kinderen Gods meer zijn. Zij zijn ruw en rauw, en aanbidden een God die een bedenksel is van hun koude hoogmoed. Daarom honen zij onze priesters, daarom haten zij de beelden en kleuren van onze kerken, haten zij bloemen en geuren, Gods eigen gaven, die wij Hem terugbrengen in zijn huis,..." (49)	1948	LTM toneel	
Coster, Dirk,	Het leven en sterven van Willem van Oranje in zes bedrijven en tien taferelen. Herdruk in Dirk Coster, Verzamelde Werken, VII, Leiden: A.W. Sijthoff, MCMLXVII, pp. 151-281. *Verantwoording van deze tekst door Piet Oomes:* "Als grondslag voor deze herdruk van Het leven en sterven van Willem van Oranje werd gebruikt de eerste en enige uitgave van het spel, dat in 1948 bij A. J. G. Strengholt te Amsterdam verscheen. Op het titelblad staat : „In zes bedrijven, tien taferelen". In de tekst zelf onderscheidt de auteur vijf bedrijven en een epiloog. Uit Coster's correspondentie blijkt, dat het spel - althans vijf bedrijven - geschreven werd in de zomer van 1936. Aan Frans Mijnssen schrijft hij 6 juli 1936: „Mijn troost is mijn werk. Ik ben nu aan een drama over Willem van Oranje bezig. Ik ben er zo in weg, dat ik 's ochtends soms werkelijk niet weet of ik wakker word in de 16e of in de 20e eeuw." En in een brief aan Johannes Tielrooy van 2 aug. 1936 schrijft hij, dat hij de avond tevoren met het werk is klaar gekomen. „Vijf bedrijven in zeven weken maken je wel wat moe. Zonder bepaald een archaïsche taal te schrijven, heb ik in Oranje toch gezorgd, dat telkens herinneringen aan de 16e-eeuwse taal er in naklinken, zoiets als een heel verre echo van het Wilhelmus en Hooft's Historiën." Tielrooy, die onverbiddelijk vasthield aan de chronologie in de meest strikte zin („geen minuut van de historisch bestaande tijden mocht gewijzigd worden") antwoordt hij : „Dit is volslagen onmogelijk in een historisch drama dat de eenheden van tijd handhaaft. Shaw toont dit in de inleiding tot zijn prachtige „St. Joan" onweerlegbaar aan. Hij zegt o.a. het leven zelf gaat met de tijd zo slordig om, dat de schrijver van een historisch drama wel samenvatten mòet, of hij wil of niet. Er is geen keus; men moet òf de bedrijven afschaffen òf alleen maar taferelen geven. Daarom moet ik je bedroeven met de ketterse tijding, dat ik enkele gebeurtenissen een kleine chronologische wijziging liet ondergaan. Heel weinig maar. Oranje wordt ons voorgesteld op verschillende momenten van zijn leven. De toneelhandelingen spelen zich achtereenvolgens af in 1557 (te Brussel, in Oranje's paleis); in 1566 (te Brussel, in Egmond's paleis); in 1568 (aan de Gheete, nadat Oranje, na zijn bezoek aan de Dillenburg, over de Maas de zuidelijke Nederlanden is binnengevallen); in 1573 (te Delft, in het St. Agathaklooster, tijdens het beleg van Haarlem); in 1574 (op 1 oktober, vóór Leiden, in de buitenherberg van moeder Brigitta) en in 1584 (op het Prinsenhof te Delft). Tussen het eerste en laatste bedrijf ligt dus een periode van 27 jaar. In het eerste bedrijf te Brussel is Oranje nog jong: een 24-jarige, terwijl Koning Philips nog in de Nederlanden is. Oranje is dan katholiek, maar zeer tolerant: een jonge vitale kerel, vol charme en levenskracht, in zijn religieus denken weinig gericht. Door de bedrijven heen krijgt zijn figuur krachtiger contouren: zijn verdraagzaamheid wordt groter, hij kiest openlijk voor de Reformatie, maar blijft tot het eind protestanten én katholieken welgezind. Afkeer van geestdrijverij en geweld, liefde voor het gemeen, het ernstig verlangen naar een vreedzaam samenleven van katholieken en protestanten, een irenische geest onderscheiden hem van velen. De 6 bedrijven hebben weinig samenhang, hoogstens een historische, maar in elk bedrijf is of wordt de Prins de centrale figuur. Hij treedt op in bewogen episodes van zijn leven, telkens in een geheel andere situatie. Er is een grote wisseling van personages. Wij maken achtereenvolgens kennis met drie vrouwen van Oranje : Anna van Buren, Charlotte de Bourbon en Louise de Coligny; zijn tweede vrouw, Anna van Saksen, komt in het spel niet voor, tenzij in een zinspeling op het eind van het 4e bedrijf. Er is een	1967	LTM drama toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Coster, H.P.,	"De Prins in zijn verhouding tot Groningen en Friesland", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 125-164. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/CosterPrinsNoorden.pdf* "Wie dit opschrift leest, denkt onwillekeurig aanstonds aan de gebeurtenissen van 1568 (...). Van meer beteekenis en een uitvoeriger bespreking waard acht ik de betrekkingen, die ongeveer tien jaar later tusschen deze gewesten en den prins ontstaan zijn, wat de stad Groningen aangaat in 1578 en 1579, en wat Friesland betreft, na 1580, toen de Prins er stadhouder was geworden." (125) "Herhaald kan worden, wat vroeger reeds terloops gezegd is: De Groningers hebben van den Prins hun eerste, grondige les in "Nederlandsch" voelen en denken ontvangen." (151) "*(Oranje heeft grote betekenis voor het Noorden gehad).* Het meest voor Friesland, waar het hem gelukt is in een door inwendige twisten verscheurd land de grondslagen voor eendracht en krachtsontplooiing te leggen. Bij Stad en Lande heeft de zeer egocentrische politiek van de stad Groningen het bereiken van een soortgelijk resultaat belet. De Prins had Groningen voor zich kunnen winnen, - de Ommelanden vonden in hem een trouw beschermer, - als hij zich met die politiek één had willen verklaren. Doch dat kon en wilde deze eerste, groote "Nederlander" niet." (163/4)	1933	LTM relatie Groningen en Friesland	
Court, Pieter de la,	Aanwysing der heilsame politike Gronden en Maximen van de Republike van Holland en West-Vriesland, Leiden /Rotterdam: Hakkens, 1669. *-****4r, 524 blz. *Online: google books, ed. 1671** "Andersins verklaar ik, altijds geweest ende nog te zijn, een Liefhebber der Princen van Oranjen, voorsoo veel sy menschen zijn, ende haare daaden eenigsins ten voordeele van Holland ende der gesamentelike Vereenigde Nederlanden hebben gestrekt, alsmede beken ik seer gaaren, dat Prins *Willem de Oude*, mitsgaders, *Mauritz* ende *Hendrik*, in het gemeen een geruimen tijd, hier te lande, die *agtinge* ofte goede *naam* hebben gehad; van met seer veele *Heerelike* en *Koninglike* Deugden begaafd, ende met seer weinige Monarchale gebreeken besmet geweest te zijn. Want de *Historien* ons leeren, dat Prins *Willem de Oude*, te sijner elffde jare, by *Uytterste-Wille* van *René de Chalon,* Regt verkregen hebbende tot alle des selven magtige nagelaatene goederen; te sijner twaalfde jaare door sijn Vader besteld wierd tot Padjen, by Kaiser Karel de Vijfde; om door veranderinge van *Religie*, ende desselfs gonste, gemelde erf seekerlik te bekomen. Gelijk hy in die jonge jaaren in den Roomsen Gods-dienst opgebragt werdende, den Kaisere soo wel behaagde dat hy gemelde goederen te sijner tijd bequam. Ook segtmen dat hy tot hoogere Jaaren gekomen zijnde, volgens sijn spreuk, *Saevis tranquillus in undis*; in veel teegen- ende voorspoeds, sig seer eenparig ende wijsselik heeft gedragen. Sulks de *Historien* getuigen, dat hy van een goed vernuft, en groote memorie, alsmede grootmoedig en niet opgeblasen, maar seer beleeft en spraaksaam was: en daar door seer ligtelik de gonst van alderley menschen won. Eindelik segtmen, dat by was ingetogen of van weynige woorden, ende dat hy sijne gedagten, als meede sijne *passien*, seer wel konde verbergen, terwijle hy des niet te min de selve standvastig vervolgde, met een gemoed dat in tegenspoed niet pleeg te beswijken, nogte in voorspoed uitgelaaten te zijn. Daarenteegen segtmen dat hy vry was van meest alle de gebreken, die in der Monarchen ende Vorsten Hoven in swang gaan; Namentlik, dat hy vreemd was van *Wreed*- en *Gierigheid,* alsmeede van sijnen tijd ende sijn goed op de *Jagt* ofte in *Danseryen* en *Teerlingspeelen* te quisten." (**3v-**4v) "Ende indien iemand, dit alles niet jegenstaande, het leeven ende de Regeringe ofte den Dienst deeser drie loffeliker Monarchen, Princen en Heeren, als gemeen, wilde berispen; met staande te houden, dat Prins *Willem de Oude*, tot op sijn *Duits* te *Drinken*, alsmede tot *Hoereeren* genegen, en daar-en-boven soo *ambitieus* en heersugtig was; dat hy door pragtig Hof houden en banketteren, booven sijn vermoogen, sijne goederen merkelik verminderd, ende daar door eene groote naam ende aanhang gekreegen hebbende, ende sig door heersugt ende armoede geperst vindende, alle sijne goede gaaven ende deugden misbruikt heeft, om ten nadeele des Konings van *Hispanien,* wiens Regt hy, als sijn be-*eedigd Stadhouder*, gehouden was te bewaaren, ofte sig van dat *ampt* te ontslaan, sig Heer deeser Provintien te maaken; Ende dat hy ten dien einde ook geholpen heeft de *Troubelen* in deese Landen te veroorsaaken ofte te meerderen, om	1669	APG	Court/Aanwysing

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Courtewille (secr. Alva),	"Relation de l'expédition du Prince d'Orange dans les Pays-Bas in 1568", in L.P. Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange,* tome troisième, 1851, pp. 319-337. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Du passé, Son Excellence (*Alva*) prévoyoit que le temporiser luy causeroit grands inconvéniens. Icy, se voioit que le temporiser avec le prince le feroit perdre, puisqu'en ne faisant riens, c'estoit se perdre du tout. Du passé, l'esté estoit en faveur de ceulx qui vouliont envahir. Icy, l'on estoit en l'automne, de façon qu'en temporisant, l'on prévoyoit que la mesme saison de l'année seroit en grande partie cause d'achever l'affaire. Aussi se trouvoit fort différent le respect que debvoit tenir le prince de celluy de Son Excellence. Le prince venoit comme celluy qui n'avoit que perdre; Son Excellence, au contraire, comme celluy qui n'avoit que gaigner. Et, oires que le prince perdit tous ses gens, ce n'estoit le priver de la mauvaise volunté qu'il avoit, et de povoir retourner avecq autant de forces, en cas que l'argent ne luy faillit, lequel luy deffaillant, ne demouroit moins perdu, luy empescheant son emprinse, qui s'il se fût vaincu en bataille." (325)	1851	MLG	Cortewille/Relation
Craeyvanger, R. naar N. Pieneman, (Schilderij),	"Charlotte van Bourbon, gemalin van Prins Willem I, hem verzorgende, na zijne verwonding te Antwerpen, in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, pp. 119-120. ill. *Aquarel.* *Online: dbnl* "Op deze voorstelling zien we Charlotte niet haar duim maar een zakdoek tegen de wonde houden. In haar andere hand heeft zij een boekje, ongetwijfeld de bijbel. Zij leest echter niet; volgens de *Kunstkronijk* 'schijnt zij, met den blik ten hemel geslagen, het Opperwezen om bijstand en redding voor haren doorluchtigen gemaal te smeeken'. Achter haar staat Oldenbarnevelt, die 'eenen uitvorschenden blik op den Prins werpt.'" (119)	1978	BKD APG	Craeyvanger/Charlotte

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Cramer, A.M.,	"Twee akten van prins Willem I tot bescherming van de Doopsgezinden". (Voorgelezen in het *Zeeuwsch* Genootschap der Wetenschappen te *Middelburg*) in: *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften, die dagelijks in ons vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrijmoedig verhandeld worden benevens Mengelwerk, tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk.* Tweede Stuk voor 1836. Mengelwerk. Amsterdam: G.S. Leeneman van der Kroe en J.W. Ijntema, 1836 pp. 249-267. *Twee aanschrijvingen van Oranje aan de Magistraat van Middelburg ter bescherming van de doopsgezinden. Door Brandt in zijn Historie der Reformatie opgenomen "en nog in origineel bij onze kerk".* *Online: dbnl* "In dien tusschentijd dan, kort na de Pacificatie van *Gent*, en omstreeks het midden des jaars 1578, toen de Hervorming meer en meer veld won, schijnen de Doopsgezinden hier ter Stede (Middelburg) eenige redenen tot klagten gehad te hebben. Men kan dezelve alleen opmaken uit de Akten van Prins Willem, te dier gelegenheid aan hen verleend, althans ik weet niet, dat daaromtrent elders iets naders bekend is. Uit dezelve blijkt, dat de Magistraat in 't begin van 1577 hunne winkels had doen sluiten en hunne nering verboden, op grond, dat zij den eed als andere *poorters* of burgers nog niet gedaan hadden. Zij hadden een verzoekschrift om bescherming bij zijne Excellentie, die toen te *Middelburg* was, ingediend waarop zij gunstig antwoord kregen. Dan dit bracht nog niet genoegzame bate: in het volgende jaar zagen zij zich weder gedrongen, bij herhaling aan den Prins te schrijven, daar die dwangmaatregel op nieuw tegen hen genomen was, op denzelfden grond als voren, alsmede omdat men niet meende te moeten toestaan, dat zij het wapendragen ongeoorloofd houdende, de burgerwacht door anderen lieten waarnemen. De Prins stelde daarop andermaal order bij eene missive, gedateerd te *Antwerpen*, den 26 Julij 1578." (252/3)	1836	GKS relatie doopsgezinden	CramerDoopsgezindenMiddelburg
Cruyningen, Arnout van,	"Een treffelijk instrument. Prins Willem I (1533-1584)", in Idem, *Vorstelijk Veertig. Alle Willems van Oranje Nassau in hun veertigste levensjaar*, Kampen: Kok Omniboek, 2007, pp. 33-42. ill. "In Dillenburg bezon Willem zich op de toestand en de toekomst van de Nederlanden. Onder de druk van zijn persoonlijke en politieke problemen, maakte hij een innerlijke verandering door. De prins verdiepte zich in de Bijbel. Aan de landgraaf van Hessen schrijft Oranje in juni 1567, dat hij 'versterking en bevestiging van ons gemoed en geweten' zoekt. Het verblijf buiten zijn Nederlandse gebieden wil hij graag 'benutten met de lezing en verklaring van de heilige goddelijke geschriften'. Dat hij zich eerst vooral oriënteerde op het geloof van zijn familie, het lutheranisme, is begrijpelijk. Zijn vader was al in 1559 overleden, maar zijn vrome moeder Juliana was nog springlevend. Ook als onvermoeibaar briefschrijfster bleef zij tot haar dood (1580) een buitengewoon invloedrijke figuur in het leven van haar oudste zoon. Maar de contacten met calvinisten werden steeds talrijker en intensiever. Ook in zijn naaste omgeving gingen zij een belangrijke plaats innemen." (37)	2007	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
D.,	"Een tegenstander van Oranje", in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin*, jrg 59, nr 17, 29 april 1933, pp. 259-262. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DatheenTegenstander.pdf* "Wanneer wij intusschen — en terecht — de tragedie van 's Prinsen lijden en strijden terugbrengen tot het conflict der levens- en wereldbeschouwingen van den beide figuren (Oranje en Filips II), dan moge dit ons niet verleiden tot de meening, dat het alleen de Spaansche koning en de zijnen zijn geweest, tegen wien Prins Willem aanval en verweer had te voeren. Het tegendeel is waar: De „arme schapen", die in „grooten nood" verkeerden, telden onder de kudden hevig weerspannen exemplaren, die, in hun verzet tegen bede en plakkaat den Prins niets toegevende, hem op ander gebied het leven dikwijls ondraaglijk moeilijk hebben gemaakt en niet dan met de grootste moeite in bedwang konden worden gehouden. Ook hier een conflict en wel een, dat den Prins van Oranje evenzeer, wellicht nog meer bezwaard moet hebben dan zijn strijd met het Escoriaal. Want was deze laatste grootendeels een strijd om de macht, de oneenigheid binnen de landspaen was er een om de idee en geen kamp is ontmoedigender dan die, welke de victorie van een overtuiging tot einddoel heeft." (259) "Doch grooter was de verwijdering, die het jaar 1578 zag voltrekken. De invloed van den Prins van Oranje was hoe langer hoe meer toegenomen, niet het minst dank zij de Pacificatie van Gent. Toch kiemde er allengs verschil van inzichten. De Prins, ééns zeer gematigd Katholiek, sinds eenigen tijd even gematigd Protestant, had op 't punt der religie als hoogst ideaal: algemeene verdraagzaamheid, hetgeen hem dreef tot een ontwerp-godsdienstvrede, die aan de gewestelijke staten ter beoordeeling werd aangeboden. „De hoofdbepaling van dit ontwerp was wel deze, dat de hervormingsgezinden in elke plaats vrij hun godsdienst zouden mogen uitoefenen, wanneer honderd gezinnen dit begeerden; daartegenover zouden dan in de Protestantsche Gewesten de Roomschen godsdienstvrijheid erlangen. In plaats dat dit ontwerp den vrede naderbracht, deed het den godsdienstoorlog eerst recht ontbranden. Want met deze poging gaf de Prins van Oranje blijk, weinig rekening te houden met den geest, die deze tijden nog zoo volkomen beheerschte: Het Calvinistisch volk was nog niet rijp voor een zoo mild beginsel. Voor den Calvinist van de 16e eeuw was iedere andere vorm van godsdienstbelijding dan de Nederlandsche geloofsbelijdenis van Guido de Bres een gruwel. Samenwerking in verdraagzaamheid was iets volkomen onaanvaardbaars voor 't Geuzenvolk. En zoo waren het maar heel enkele steden (o.a. Antwerpen) die den godsdienstvrede aanvaardden. Zoo goed als nergens wilde men er iets van weten. Van nu af aan vond de Prins Dathenus tegenover zich. De synode van Dordrecht in 1578 kan het getuigen, doch óók, dat de gewezen „raed en kommissaris" van den Prins het vertrouwen der kerkelijke kringen heeft behouden, die hem zelfs belasten met het voorbereidend werk eener bijbelvertaling. Ook wees deze Synode hem een nieuw arbeidsveld aan, n.l. zijn oude gemeente in Gent en de Prins van Oranje mocht al moeite in 't werk stellen, Dathenus beroepen te krijgen in het Oranje gezinde Antwerpen. Gent, bolwerk van het verzet tegen den godsdienstvrede toonde door plunderingen van Roomsche kerken en nieuwe beeldenstormen zoo ondubbelzinnig dat het Dathenus verlangde en verwachtte, dat deze Antwerpen verliet en den wensch van den Prins in den wind slaande, naar Gent vertrok. Binnen enkele weken is deze Vlaamsche stad het tooneel van woeling en onlust. De onstuimige Jan van Hembyze en de woelzieke François van de Kethule, heer van Rijhove,	1933	APG GKS	
Dalen, L.J. van,	"Gedenkboek Prins Willem I. De Dordrechtsche archivaris, de heer L.J. van Dalen heeft verschillende onjuistheden in het boek ontdekt", in: *Dordrechtsche Courant*, jrg 145, dinsdag 19 september, 1933. Voorpagina. *Zie ook: A.A. van Schelven, Prins Willem's eerste avondmaal enz. (1934) en N. Japikse, Prins Willem's eerste avondmaal (1934)* *Online* "Wanneer zat de Prins aan bij het Nachtmaal. De heer L. J. v. Dalen, archivaris van Dordrecht, schrijft ons : Nu de tijd van feestelijk herdenken van Prins Willem van Oranje voorbij is, kan ik niet nalaten eenige critische aandacht te wijden aan het met zooveel pracht uitgegeven en reeds uitverkochte officieele Gedenkboek. Ik had verwacht, dat gezien den stroom van medewerkers, alles in dat fraaie werk tot in de puntjes behandeld zou zijn, maar bij de kennismaking viel mij dat tegen. Er zijn bijdragen in, die zeker in menig opzicht de waardering van "knudde" verdienen. En dat is voor zoo'n mooi boek heel jammer. Daar is bijv. het Diarium van 's Prinsen leven door den heer van Alfen. Die begint notabene met te verklaren, dat hem de gelegenheid ontbrak voor dit doel het Koninklijk Huisarchief te raadplegen. Een der hoofdbronnen dus slaat zoo'n historicus maar over, en daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat er in zijn "Diarium" fouten voorkomen, die er niet in mochten staan. De heer van Alfen zegt wel : als je 't niet gelooven wilt, wat ik vertel, dan moet je maar bij me komen informeren, maar dat is toch de weg niet, dunkt mij. Zoo lees ik b.v.: "13 December 1572, neemt de Prins te Dordrecht openlijk deel aan het Nachtmaal". Hé, dacht ik, dat ik dit niet wist. Maar de heer van Alfen had blijkbaar niet de gelegenheid om de eenige juiste bronnen het archief te Dordrecht en dat van den Ned. Herv. Kerkeraad te *komen* raadplegen. In 1572 is de prins in het geheel niet te Dordrecht geweest en kon hij dus niet openlijk aan het Nachtmaal deelnemen. Bovendien in de Acta van den Kerkeraad staat: "Den 5sten July (1573) is het nachtmaal *voor d' eerste reysse* gehouden binnen deser stede Dordrecht, ende het getal der communicanten is geweest 368". „Den 13sten Decembris soe is de gemeente het Nachtmaal des Heeren door Joannem Lippium wederom angedient ende het getal der communicanten is alsdoen geweest 538. *Ten selvigen dage* heeft die Princelijcke Excellentie met ons het broodt gebroken." De brief van dominee Wilhelmi 23 Oct. 1573 naar Londen, waarin van het aan het nachtmaal deelnemen door den prins gesproken wordt, moet een foutieven datum hebben, gelijk uit bovenstaande citaten *onomstootelijk* blijkt. Waarschijnlijk zal 23 October ontstaan zijn uit 23 Xbris, maar Xbris is niet de 10de maand, maar een afkorting voor December.	1933	GKS eerste avondmaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dam Ham, S.C.J. ten,	"Uit het leven van Prins Willem van Oranje", in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin,* jrg 59, nr 16, 22 april 1933, pp. 243-249. ill. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/DamHamPrins.pdf "Het leven van Willem van Oranje werd breeder, ernstiger. Zijn vader hielp hij met de zorg voor de opvoeding van zijn broers, hij betaalde de studie en militaire opleiding van Jan en Lodewijk en Adolf. De jongste broer Hendrik groeide op aan zijn hof. Niet alleen in de onderhandelingen met Frankrijk, ook bij besprekingen tusschen de regeering te Brussel en de Duitsche vorsten trad hij als tusschenpersoon op. Maar dan merken wij, dat hij nog geen belangstelling koesterde voor de godsdienstige verhoudingen in Duitschland. Hij bekommerde zich nog heelemaal niet om religiekwesties en daarom is het verhaal, dat hij later geeft in zijn beroemde Apologie van 1580 over een gesprek met den Franschen koning waarschijnlijk niet heelemaal juist. Hij vertelt dat de koning hem sprak over een plan tusschen hem en Philips van Spanje om alle ketters in Frankrijk en de Nederlanden uit te roeien. Dat zou hem bewogen hebben tot zijn staatkundige en godsdienstige handelingen van enkele jaren later. Er is niet gehandeld tusschen Frankrijk en Spanje over een dergelijken algemeenen onderdanenmoord. Later is de stemming van Philips tegenover zijn van de Katholieke kerk afvallige onderdanen werkelijk een geworden van 'liever uitroeien dan de ketterij te laten bestaan'. En daar zullen wij Oranje tegen zien optreden, in den eersten tijd alleen nog uit medelijden met de slachtoffers en uit een, voor dien tijd gloednieuw gevoel van verdraagzaamheid. Maar zoo stonden de zaken nog niet, toen de jonge Prins aan het Fransche hof vertoefde samen met den hertog van Alva, den toen reeds beroemden, maar nog niet beruchten Spaanschen veldheer. Als lid van den Raad van State kwam Oranje, zooals ik reeds zeide, spoedig in de oppositie, vooral tegen het feit, dat de Nederlanden door middel van Granvelle geheel van Spanje uit geregeerd werden. De oppositie van Oranje beteekende heel veel, want hij was een van de hoogste edelen, met wien men, ook al als stadhouder van de gewesten Holland, Zeeland, Utrecht rekening moest houden. Hij wilde dat de belangen van de Nederlanden vóór stonden bij de Brusselsche regeering, terwijl Philips deze gewesten beschouwde als een voorpost van zijn wereldrijk en meer niet. Er kwam een kloof tusschen Philips en Oranje." (244) "Oranje heeft zich niet aan willen sluiten bij de Calvinisten, laat staan hun hoofd werden. Hij stond er zelfs scherp tegenover en meende, dat het Calvinisme zich wel met het Lutherdom kon vereenigen. Dan zouden de Nederlanden hulp krijgen van de Luthersche vorsten. Bleef het Calvinisme zooals het was, een dweepzieke secte, waaraan men plannen tot omverwerping van staat en maatschappij toeschreef, dan had het niets te hopen. Hij zag nog niet het diepe verschil tusschen de Calvinistische en de Luthersche overtuiging, de kracht van het Calvinistische geloof en de beteekenis van hun geheime, maar uitstekende organisatie in de z.g. „kerken onder het kruis". Had hij zich aan het hoofd gesteld, misschien waren de Calvinistische troepen niet zoo jammerlijk uit elkaar geslagen als gebeurd is. Oranje was over den beeldenstorm hoogst verontwaardigd en trachtte zooveel mogelijk te bemiddelen, met het gevolgd, dat hij hevig verguisd werd, zoowel van de zijde der opstandige Calvinisten als door de Brusselsche regeering." (245)	1933	APG GKS	
Dam van Isselt, W.E. van,	"De staatsman Prins Willem I als krijgsoverste", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 25-84. ill. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/DamvanIsseltKrijgsoverste.pdf "Werpt men een terugblik op 's Prinsen verrichtingen als krijgsoverste, dan zal de lezer het met ons eens zijn, dat de uitkomst in zekeren zin teleurstelt. In de jaren 1552/5 was hij een toegewijd, gehoorzaam, goedwillend troepencommandant, die op zorgzame wijze heeft uitgevoerd wat werd verlangd. Reeds het beeld, dat de veldtocht van 1552 van hem schenkt, is in allerlei opzichten zeer aantrekkelijk. De 19-jarige prins van Oranje moge te Brussel een zwierig edelman zijn geweest onder de allergrootsten, in het veld toonde hij zich al dadelijk een flink en degelijk kolonel. Echter heeft hij zich die jaren niet onderscheiden door schitterende militaire daden." (75) "Vooral in 1568 heeft de Prins tijdens zijn inval in de Nederlanden stoutmoedige zetten verricht, bewijzen gegeven van durf en vaardigheid, zulks tegen den hoogst bekwamen en beheerschten veldheer Alva. Maar toch is er veel stof tot kritiek: gemis aan een behoorlijk omlijnd plan voor den geheelen veldtocht en aan tijdige, stellige bevelen voor Lodewijk, wat tot verbandeloosheid in de uitvoering leidde; geen scherp gesteld doel met dienovereenkomstig aanvallend handelen tijdens zijn eigen herfstveldtocht. Ook in 1568 en 1572 gaf Oranje geen blijken van te zijn een beslist handelend strateeg." (76)	1933	MLG Oranje als militair	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dam van Isselt, W.E. van,	"Prins Willem I van Oranje", in: *Ons Leger. Officiëel Orgaan van de Koninkl. Nederlandsche Vereeniging*, jrg 19, nr 4, 15 April 1933, pp. 32-35. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DamvanIsseltPrins.pdf* "Zijn tweede veldtocht in de Z. Nederlanden werd een bijna even groote mislukking als de eerste. Daar de bevolking zich er andermaal nauwelijks had geroerd, keerde de Prins haar toen voorloopig den rug toe en begaf zich in Oct. 1572 van Roermond over Kampen en Enkhuizen naar Holland, waar hij met open armen werd ontvangen. Hier waren tal van steden hem bij gevallen en richtte hij zich zijn Vesting Holland (annex Zeeland) in, den rug vrijhoudende naar de zee, waar Alva machteloos was. De strijd voor de vorming van die Vesting of basis werd met afwisselend succes gevoerd; wij herinneren slechts aan Haarlem en Alkmaar ook aan Leiden, dat te nauwernood behouden bleef nadat een half jaar t.v. een indirecte poging tot ontzet bij Mook bloedig was gesmoord. In geen oorlogshandeling uit deze jaren is de Prins inniger betrokken geweest dan in het ontzet van Leiden, waartoe hij eerst Lodewijk ten aanval heeft aangezet, die bij Mook ten offer viel; vervolgens heeft de Prins het offensief gebruik van het water — overigens ons nationaal verdedigingsmiddel — aan de hand gedaan, doorgezet en persoonlijk in praktijk doen brengen. Toen Mondragon 29 Mei 1576 Zierikzee vermeesterde en daarmee de verbinding te water Holland—Zeeland doorknipte, zag de toestand er voor den Prins in de - aan alle zijden beknelde, ingekorte Vesting Zuid-Holland zeer bedenkelijk uit. Plotseling verhelderde de horizon aanmerkelijk en openden zich voor den Prins zeer wijde perspectieven: de dood van landvoogd Requesens deed eerst in het N. de restanten aan Spaansche garnizoenen, vervolgens in het Z. met de Spaansche furie het bestuursstelsel volkomen ineenstorten, Luxemburg alleen uitgezonderd. Een tijdlang had het den schijn alsof Oranje's illusie: de vrije Bourgondisch Nederlandsche Staat der 17 Vereenigde Gewesten in vervulling zou gaan. Dit alles vond zijn bekroning in De Pacificatie van Gent (8 Nov. 1576), welke vrede tusschen N. en Z, alsmede vereeniging van alle Nederlanden bracht. Zij werd 2 maanden later bevestigd door de Unie van Brussel (9 Jan. 1577). Eigenlijk was toen voor den Prins de eb reeds ingetreden; zij was in vollen gang, toen hij Sept. 1577 na 10 1/2 jaar triomfantelijk te Brussel werd ingehaald. Oranje durfde er slechts één maand te blijven en trok zich toen terug naar Antwerpen, waar hij, onderbroken door eenige reizen naar het Noorden, bijna 6 jaar heeft gezeteld; jaren van veel tegenwerking door den hoogen Belgischen adel, de geestelijkheid en de Waalsch georiënteerde elementen, zeer slechten steun van zijn geestverwanten, de Calvinisten, terwijl de Prins zich met zijn tegen bijna allen volgehouden verbond met Frankrijk, met name met Anjou, in zeer breede kringen hoogst impopulair heeft gemaakt. Zijn eigen broeder Johan verliet daarom in 1580 wel niet zijn zaak, maar toch zijn Stadhouderschap Gelderland en keerde terug naar Duitschland." (34) "Vanaf het oogenblik, waarop de Prins beslist partij koos, is zijn leven één doorgaand heldendicht, maar door alle verliezen en teleurstellingen feitelijk tevens een tragedie geweest. Begrijpelijk, dat aan Oranje herhaaldelijk de woorden: „Point n'est besoin d'espérer pour entrependre, ni de réussir pour persévérer" zijn toegeschreven, woorden zoo volkomen toepasselijk op zijn geheelen levensstrijd, al schijnen zij niet van hem afkomstig te zijn. Het is een eeuwig aandenken aan den grooten Vader des Vaderlands, dat zijn wapenspreuk „Je Maintiendrai" — meermalen door hem aangehaald en steeds met alle krachten in toepassing gebracht —thans de spreuk vormt onder het wapen van het	1933	MLG	
Dam van Isselt, W.E. van,	"Prins Willem I van Oranje tegenover de dienstweigeraars en ontwapenaars", in: *Ons Leger. Officiëel Orgaan van de Koninkl. Nederlandsche Vereeniging,* jrg 19, nr 3, 15 Maart 1933, pp. 22-25. ill. *Noten.* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6963* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DamvanIsseltDienstweigeraars.pdf* "Een minstens even krachtige aansporing aan Gouda, als hiervóór vermeld, richtte de Prins 20 Mei 1568 (moet zijn 1572, GWD) tot Harderwijk. Vreesde Oranje, dat deze stad bij in den omtrek gelegene achterblijven en deze daardoor in gevaar brengen zou? Hij zond haar in elk geval een krachtige aanmaning om, zoodra de gelegenheid zich zou voordoen, ook troepen van of namens den Prins in te nemen. Die opwekking deed Oranje gepaard gaan van de verzekering, hoe hij er vast van overtuigd was, dat Harderwijk hem ook ditmaal zou bijstaan, „op dat ghylieden alleene nyet en wordet gehouden als die den vaderlande hare schuldighe plicht ende getrouwicheyt in der noot zoudet hebben geweygert, waerdoir ghy lieden hier naermaelen nyet alleen van uwen nagesetenen in den vaderlande, maer oyck van alle vremde natiën soudet beschuldighet werden, als oyrsaecke wesende, dat uwe medebroederen ende nabueren doir een ongehoirde ende onmenschelycke wreetheyt der Spaensche tirannen jammerlyck vermoort ende vernyelt, ende 't gantsche landt verwoest ende verdorven zoude veesen". Mochten de Spanjaarden door de weigering van onze steden om mee te werken tot de bevrijding de overhand krijgen, dan „souden uwe kinderen ende kindskinderen, jae allen uwer naecomelingen in eeuwicheyt God in de hemel moeten beclagen, dat doir dese uwe slappicheyt ende weeckmoedicheyt zy in eene schandelycke ende jammerlycke slavernye ende dienstbaerheyt gevallen waren. Hetwelcke wy nemmermeer en verhopen als dat ghy soudt een alsulcke schantvlecke over ulieden laten gaen, maer vele eer vertrouwen wy, dat ghy uwe vryheyt, die u van uwen voirvaderen met grooten loff ende roem is nagelaten geweest, ende die ghylieden hier voirtyden zoolange hebt bewaert ende voirgestaen, zult betrachten ende uselven indachtich houden, van dat ghy genoech gesien ende gemerckt hebt, dat men u alle uwe privilegiën ende vryheden moetwillichlyck heeft gesocht te ontnemen ende u tot slaven der Spaensschen tirannye te maken". Hier spreekt de Prins na 360 jaren tot de nazaten van zijn land-, tijd- en strijdgenooten, tot de dragers van zijn traditiën, tot hen, die houders zijn, ja genieten van zijn erfenis. Het zou niet gepast noch doelmatig zijn daaraan nog één woord toe te voegen." (24/5)	1933	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dam, Arend van,	Prins van Oranje. Amsterdam / Antwerpen: Uitgeverij Piramide, [2001]. 143 blz. "Op de dag dat Mart op bezoek gaat bij zijn vriend meneer Lodewijk, krijgt die net een belangrijke brief. Er zijn problemen bij het maken van een film over het leven van Willem van Oranje. De hoofdrol in de film wordt gespeeld door een beroemde acteur, maar voor de rol van de elfjarige prins heeft de regisseuse nog niemand kunnen vinden. Dat probleem kan zelfs meneer Lodewijk niet oplossen. Maar Mart misschien wel...?" (flap) "'Ik vind er niet zoveel aan om prins te zijn,' zegt Mart plompverloren. Voor zijn moeder of meneer Lodewijk vragen kunnen stellen, stelt hij zelf een belangrijke vraag: 'Hoe ging het nou eigenlijk verder met Willem? Waren die Leopold en Ludwig echt vrienden van hem?' 'Dat zou ik niet weten,' zegt meneer Lodewijk. 'Willem werd door zijn vader naar Breda gebracht. Daar stond een groot familiekasteel. Dat staat er trouwens nog. Volgens het draaiboek moeten daar ook een paar buitenopnames plaatsvinden. Prins Willem bleef er wonen tot zijn zestiende. Daarna vertrok hij voor een paar jaar naar het paleis in Brussel. De graafjes Van Isenburg en Van Westerburg werden teruggestuurd naar Dillenburg.' 'Gelukkig maar,' zegt Mart. 'Dan ben ik mooi van ze af. Denkt u dat Willem het leuk vond in Breda?' 'Vast wel,' zegt meneer Lodewijk. 'Het leven in Breda was veel luxer dan op de Dillenburg. Willem leerde dansen en vechten. Hij kreeg les in de Franse taal en natuurlijk in de leer van het katholieke geloof. Een paar keer per jaar reisde hij naar Brussel. Daar werd hij ontvangen door keizer Karel. Die raakte al snel gesteld op de jonge prins.' 'Staat dat ook in het draaiboek?' wil Mart weten. 'Jazeker,' is het antwoord. 'Er is een scène waarin jij een gesprek hebt met de keizer. Hij vraagt je om vriendschap te sluiten met zijn zoon Philips. Maar die Philips is een rare snuiter. Jullie mogen elkaar niet. Dat is ook de laatste scène waarin jij meedoet. Jij speelt Willem tot hij zestien is. Daarna neemt Diederik Innemee je rol over. Willem was achttien jaar toen hij trouwde met Anna van Buren. De opnames van het feest zijn al gemaakt. In de kerk in Buren heeft Willem zijn vrouw trouw beloofd.' Mart moet denken aan zijn rol in de musical. De kus met Tirza was goed gelukt. Toch is hij blij dat hij niet hoeft te trouwen met een meisje van achttien. Ook al heet ze Anna." (110)	2001	LTM jeugdliteratuur roman	
Dam, Oscar van & Westers, Oscar,	"Een gemankeerde jubilaris. De receptie van de vrede van Munster in 1848", in: *Ex Tempore*. *Historisch tijdschrift ku nijmegen*, jrg 16, afl.2, nr 44, (1996), pp. 112-127. ill. *Noten*. "Op 5 juni werd op het Plein in Den Haag een standbeeld van de *Vader des Vaderlands* onthuld, waarbij de regering tevens stilstond bij de vrede van 1648. Hadden de oproepen tot een luisterrijke viering dan toch hun vruchten afgeworpen? Niet echt, want de plechtigheid, bijgewoond door Willem II en de prinsen Frederik en Hendrik, was kort en sober. Bovendien werden er vraagtekens gesteld hij het verband tussen Munster en standbeeld." (117) "De sobere plechtigheid op 5 juni stelde velen teleur. De Amsterdamse predikant-dichter Bernard ter Haar vond de gebeurtenissen op het Plein zelfs 'koud en arm'. Volgens de protestantse romancière A.L.G. Toussaint leefde de verwachting dat de onthulling gepaard zou gaan met grootse plechtigheden. Dat viel tegen. Toussaint wijtte deze stilte aan de politiek onzekere situatie. Het gebrek aan luister tijdens de onthulling was niet het enig hoorbare kritiekpunt. Katholieken, protestanten, liberalen en vrijzinnigen, allemaal plaatsten ze hun kanttekeningen bij het strandbeeld. In *De Recensent*, verzuchtte 'D' dat de standbeeldengolf van de jaren veertig nog eens tot gevolg kon hebben dat er 'tusschen al die ijzeren, bronzen, houten en steenen mannen geene plaats meer voor die van vleesch en been zal overblijven.' Het vrijzinnige tijdschrift *De Criticus* vond de relatie tussen Munster en Willem van Oranje vergezocht. Na diens dood had Nederland nog zestig van de tachtig oorlogsjaren te gaan. Munster was dan ook een overwinning van het héle volk, stelde *De Criticus*. 'Zoo er een monument voor dien 5 Junij wordt geëischt - en dat wordt geëischt - laat het dan eene nationale gedenkzuil zijn.' Van katholieke zijde liet De *Noord-Brabander* zich niet onbetuigd. De krant nam op 10 juni een ingezonden brief op, waarmee ze de toorn van de geloofsopponenten over zich afriep. De briefschrijver was woedend dat hij als katholiek moest meebetalen aan een standbeeld van een protestant, dat nota bene werd onthuld op de tweehonderdste verjaardag van de door de meeste katholieken vervloekte vrede van Munster. *De Ware Burger* was geschokt. Op 14 juni stond hierin te lezen over *De NoordBrabander*: 'Hij heeft den Zwijger zelf aangerand'. Ook het luidruchtige protestantse strijdblad *De Fakkel* reageerde op 30 juni furieus op de brief. In de *Arnhemsche Courant*, de liberaalste onder de liberale bladen, vond *De Ware Burger* een tweede zondebok. In het bijblad *Haagsche Berigten van de Arnhemsche Courant* verscheen op 6 juni een cynisch onthullingsverslag. De wijselijk anoniem gebleven auteur bevond zich onder het gewone volk en gaf zo een interessant beeld van wat de massa ervan meekreeg. Hij zag slechts 'soldatenruggen en achterdeelen van eene menigte paarden'. De loge voor de hoge gasten heette hier 'kermiskraam zonder toonbank'. Het gordijn, dat het beeld afdekte, werd afgedaan als een stel 'vuilgraauwe lappen'. De toespraken waren voor het volk onverstaanbaar. 'Uit handgebaren kon men opmaken (er was niets van te horen) dat de grote Kempenaer zijn woordensluis weder had opengezet'. *De Ware Burger* nam het wederom hoog op: '*De Arnhemsche Courant* heeft Willem I bespot, de natie, het koningshuis en God, want het was diens Voorzienigheid dat Nederland zich voorspoedig ontwikkelde'." (119-120)	1996	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dangez, O.G. (samenst.),	In het teeken van "Willem den Zwijger". Willem van Oranje. Steenen voor het Groot Nederlandsch Gebouw bijeengebracht door O.G. Dangez, Reet (Antwerpen): Drukkerij-Uitgeverij 'Kiliaan', [1933]. 60 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DangezGrootNederland.pdf* "Er is al heel wat van de drukpers gekomen in Noord en Zuid, ter herdenking van den »Prince van Oranien», en toch is ook deze brosjuur, een rijke verzameling van Groot-Nederlandsche en hiermede verband houdende citaten, heel zeker meer dan welkom. Want deze rijke lezing van getuigenissen en belijdenissen, van sedert den tijd dat de » Vader des Vaderlands » het Rijk van den Dietschen Stam wilde grondvesten, vormen als 't ware het geestelijk testament van «de besten», die ooit uit ons volk, in Noord en Zuid, zijn opgestaan om te getuigen, dat de Dietsche gedachte door allen tijd en in alle geslachten voorleeft, als de onsterfelijke idee, die noch door het verraderlijk schot van den moordenaar van Oranje, noch door de bloedige verdwazing van een gansch volk, ondergaande in de wereldkatastroof van 1914-18, doodelijk kan getroffen worden. Zij is één met het diepste wezen van dit volk zelf en kan slechts sterven met dat volk. Zoolang echter de zee haar wateren stuwen zal in de delta's van de drie slagaderen, die stroomen door het Dietsche vaderland, zoolang ook zal dat Volk leven, tot de tijd zal gekomen zijn, dat boven den chaos van het Westen, de natuurlijke orde zich onweerstaanbaar vestigen zal en werkelijkheid wordt de droom, het ideaal van eeuwen: HET RIJK VAN ONZEN DIETSCHEN STAM. WARD HERMANS. 6 APRIL 1933." (Voorwoord) "Willem van Oranje is feitelijk de eerste geweest, die door het sluiten van de Unie van Gent in 1576, gepoogd heeft een werkelijk Nederlandschen Staat, omvattende alle Nederlandsche gewesten te stichten. Wel waren daarbij nog enkele Fransche aanhangsels, doch die zouden er op den duur wel afgeraakt zijn. Die poging is toen met groot enthousiasme in de Nederlanden ontvangen, nooit was een Vorst blijder in Brussel ontvangen dan Willem van Oranje toen deze in 1577 aldaar zijn blijden intocht deed. Door persoonlijke jaloerschheid, doordat het eene gewest zich tegen het andere keerde en door het verschil in godsdienst is deze Unie mislukt. Was deze poging geslaagd, dan zou er veel minder ellende, zouden er veel minder oorlogen in West Europa zijn geweest." (15 citaat van H.W.E. Moller, Tilburg).	1933	APG Dietsch	
Dankbaar, W.F.,	"Willem van Oranje. Zijn verdediging van het recht van den opstand en zijn strijd voor vrijheid van godsdient", in Idem, *Hoogtepunten uit het Nederlandsche calvinisme in de zestiende eeuw*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1946, pp. 86-125. ill. *Noten. Register (op hele bundel).* "Religieuze hartstocht was Oranje vreemd en een scherp propagandist voor de Kerk, welke hij aanhing, is hij nooit geweest. Dit heeft zelfs eens een beklag van een provinciale synode van Vlaanderen — op instigatie van Datheen! — bij de Staten uitgelokt, waarbij ten aanzien van den Prins de wensch werd uitgesproken, zich „opentlick voor Gods Woord te declareren ende de zake wat beter te behertighen dan tselve duslanghe gheschiet is". Iedere overheersching der Kerk over den staat achtte Oranje uit den booze. De onderlinge strijdpunten, welke tusschen Lutherschen en Gereformeerden en ook tusschen Gereformeerden onderling de gemoederen verhitten, ontgingen hem. Het puritanisme van sommige Calvinisten kon hij niet deelen en hij schepte vermaak in tooneel en dans. Niet iederen Zondag ging hij stipt één of tweemaal ter preek en hij verzuimde zijn kerkgang wel eens langer dan Charlotte de Bourbon kon goedkeuren, al had hij er toen dan ook een goede reden voor: het was tijdens de woelingen te Gent en hij wilde door zijn deelname aan de godsdienstoefeningen niet den schijn wekken, ook maar eenigszins het drijven der Calvinisten in het Zuiden, dat in strijd was met de Pacificatie van Gent, te billijken. Oranje was een man van breeden blik en zag niet alleen de politieke noodzaak, maar ook de zedelijke mogelijkheid om met andersdenkenden, zelfs met Roomsche vorsten, samen te werken. „Nopende dat sommige seggen, dat ons geenszins geoorloofd is te tracteren met eenen Prince, die niet ghelijk is van de Religie: ik bekenne wel dat ik so groten Theologen niet ben dat ik de questie soude konnen beseffen, ik sien nochtans wel dat alle de Kerken van Christenrijk daer geen swarigheid in maken"." (93/4)	1946	GKS APG godsdienst	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Danup, Gabriel von],	Ein sonderliches Newes vnd Lesewürdiges Gesprech, Welches gehalten ist worden für Königl. Mayt: Apolline in Parnasso Darinnen eingeführet werden: Graff Wilhelm von Nassaw, Pater de Ney und Pirr'Antonio di Ferrara wegen vbergebung einer kläglichen Supplication der Pferde. Vber jhre gar zu Tyrannische Bereiter vnd einem Gerichtlichem Abschied in der Sachen, daß, weil die biszhero begangene Fehler, nur allein aus Mangel einer wahren definition eines wohlabgerichteten Pferdes, entstanden. Ihre Königliche Mayt: allen Bereitern in Deutsch, Welschland vnd Frankreich, ernstlich aufferleget, sie sollen sich vber der wahren definition vnd beschreibung eines recht wol abgerichteten Pferdes, vnd was desselbigen nothwendige requisita weren, einigen vnd vergleichen. In der Heliconischen Druckerey. Anno CIƆ.IƆC XXIII. 40 blz. *Marginalia.* Zie: Pia F. Cuneo, *(Un)stable identities: Hippology and the professionalization of scholarship and horsemanship in early modern Germany, (2007), pp. 353vv. (Online)* *Tekst: http://elib.tiho-hannover.de/virtlib/digital/danup/gesprech.pdf* "Allergnädigster König. Es ist am tage, auch männiglichen gut wissend, wie eine geraume vnd lange Zeit her, wir von den Bereitern, als vnsern gebietenden Herren (welche doch billich vnsere Beförderer seyn, vnser nutz vnd frommen suchen, vnd wissen sollen) geplagt, so gantz vbel, erbärmlich vnd jämmerlich vnterhalten vnd tratiret worden seyn, also vnd dermassen, dasz zu mehrmalen verständige vornehme Leute gesaget, in deme sie zugesehen, wie man mit vns fast täglich so grewlich vmbgehet, dasz ihnen vnsers Zustandes nicht wenig erbarmete, vnd deszwegen davor gehalten, dasz vnsere Meister nich mehr Bereitter, sondern Pferdeverderber etc. zu nennen weren." (2)	1623	APG ironisch	Cuneo Hippology
Decavele, J.,	"Biografie van Pierre Loyseleur de Villiers", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo / Amsterdam, 1980. pp. 13-16. *Noten.* *Online: theologienet.nl* "In februari 1577 kwam Villiers naar de Nederlanden in vaste dienst van Willem van Oranje. Hij werd diens hofprediker en behoorde weldra, samen met de Fransen Hubert Languet (1518-1581) en Philippe du Plessis Mornay (1549-1623) en vooral ook Filips van Marnix van Sint-Aldegonde (1540-1598), tot de invloedrijkste en meest vertrouwde raadgevers van de prins. In een anoniem pamflet van 1578 van de tegenpartij wordt hij diens *kwade genius* genoemd, degene die alle teksten en adviezen van Oranje opstelt, „d'Originele vande welcke ghylieden altijs in Franssois ziet, want Villers luttel of niet anders en kan, dan syn natuerlicke tale. Hoe wel den Prince niet dan Vlamingen ende van dier talen en heeft, om mede te spreecken". Op het politieke vlak bepaalde Villiers in sterke mate Oranjes samengaan met de Franse hugenoten. Op religieus gebied ijverde hij voor de samenwerking van alle protestanten tegen hun gemeenschappelijke vijanden, de papisten. Hij was evenwel principieel gekant tegen gewetensdwang en zeker had hij oog voor de belangrijke politieke implicaties van de godsdienstige verscheurdheid in de Nederlanden. Vandaar dit hij de politiek van religievrede steunde en mede inspireerde, die een burgeroorlog moest beletten. (...) Als gezaghebbend raadgever, geleerd theoloog, scherp jurist en handig pamflettist, had Villiers een belangrijk aandeel in de pamflettenstrijd die Oranje tegen Spanje en de Spaanse landvoogden voerde. Hij was de auteur van de originele (Franse !) versie van de Apologie, weliswaar in overleg met Languet en Du Plessis Mornay. Ze werd geredigeerd in oktober 1580 en is het uitvoerigste geschrift dat van de hand van Villiers bekend is. De scherpe, hartstochtelijke toon is zeer kenmerkend voor de auteur. Dat Oranjes principes van religieuze tolerantie hier nog slechts in mineur aan bod komen, wordt elders in deze bundel uiteengezet. Maar om die gewijzigde opvattingen — die ook deze van Villiers waren — te begrijpen moge hier worden verwezen naar een advies uit 1580 van Villiers aan Oranje op diens vraag naar de wenselijkheid van het herstel van de roomse godsdienst in Utrecht. Villiers begint zijn antwoord met de stelling : „je n'ai jamais trouvé bon de vouloir contraindre les hommes par la voie de la force à quitter leur religion" en "je n'aurois jamais voulu conseiller d'user de violence contre ceulx d'une autre religion". Maar wanneer de staat in gevaar is wordt dat anders. Op té veel plaatsen is op het ogenblik de positie van de gereformeerden en de verzetspartij zwak. Als we in vredestijd leefden en onze positie veilig en zeker was, „je pourrois changer d'advis", maar in de huidige omstandigheden kan het niet anders." (14/5) [4/5]	1980	APG GKS Villiers	Decavele/Villiers

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Decavele, J.,	"Biografie van Jakob de Somere", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 17-19. *Noten*. *Online: theologienet.nl* "Op 13 december 1580 bood Willem van Oranje zijn Apologie aan de Staten-Generaal in Delft aan. De volgende dag werd het stuk er door Jakob de Somere in het Nederlands voorgelezen. Het is overigens niet uitgesloten dat De Somere de Nederlandse vertaling had gemaakt van de oorspronkelijk in het Frans gestelde Apologie. Jakob de Somere was op dat ogenblik pensionaris van de stad Gent, d.i. een bezoldigd ambtenaar die met zijn juridische kennis de schepenen met raad en daad diende bij te staan, dikwijls deel uitmaakte van officiële stadsdelegaties op de Statenvergaderingen, en de functie van griffier vervulde wanneer de zittingen van de Staten of de Leden van Vlaanderen in Gent plaats hadden." (17). [6] "Op 20 augustus werd door Oranje, daarin geadviseerd door Joos Borluut en Jakob de Somere, de nieuwe magistraat (in Gent) geïnstalleerd, thans uitsluitend bestaande uit gematigde orangisten. Nu de orangisten de overhand hadden, ontpopte De Somere zich als één hunner belangrijke woordvoerders. Op 16 maart 1580 werd hij tweede pensionaris van de schepenen van de keure, in vervanging van de radicale calvinist Christiaan Martins. Onmiddellijk werd hij één der voornaamste contactpersonen van de Vier Leden van Vlaanderen met de Staten-Generaal en met de prins. In 1580 zien we hem herhaaldelijk als vertrouwenspersoon van Oranje optreden, niet alleen in diens relaties met Gent en Vlaanderen, maar ook in diplomatieke aangelegenheden op hoog niveau. Zo kan dan ook verklaard worden waarom hij — reeds sinds begin november 1580 vertoefde hij als lid der delegatie van de Vier Leden van Vlaanderen in Delft — belast werd met de voorlezing van de Apologie op de vergadering van de Staten-Generaal van 14 december 1580. Diezelfde dag ook werd hij tot lid benoemd van een commissie van vijf, die een 'apostille' moest opstellen op de Apologie. Het positieve antwoord werd op 17 december goedgekeurd door de Staten-Generaal. De ongelukkige afloop van het Franse avontuur met de hertog van Anjou in de Franse Furie van 17 januari 1583, deed Oranjes populariteit in het Zuiden snel wegebben. Ook Jakob de Somere keerde zich nu van hem af." (18) [7]	1980	APG GKS Apologie	Decavele/Somere
Decavele, J.,	"Tolerantie, de moeilijke weg van ideaal naar praktische erkenning", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 49-70. ill. *Noten*. *Online* "Oranje blijkt op het ogenblik dat de Apologie geschreven werd tot de overtuiging te zijn gekomen dat het vreedzaam samenleven van protestanten en katholieken niet langer mogelijk was. Het politiek en militair zeer ongunstig verloop van de Opstand, waarbij de afvalligheid en het verlangen om naar de gehoorzaamheid van de koning terug te keren inderdaad vooral bij de katholieken zeer groot was, hebben hem daartoe genoopt. Hij moet wel hebben ingezien dat de al te extremistische koers van de calvinistische woelmakers, vooral in Gent, met hun Datheens en Hembyzes in allerlei schakeringen, mede de oorzaak is geweest van de groeiende afkeer van sommige groepen en gewesten van het bewind der Staten-Generaal. Lang nog heeft hij geprobeerd de middelpuntvliedende krachten weer samen te snoeren. Zo waren zijn aanvankelijke reserves tegenover de calvinistische stempel van de Unie van Utrecht mede ingegeven door zijn verlangen om, vasthoudend aan zijn ideaal van religievrede, alsnog tot een waarachtige pacificatie te komen. Veel verwachtte hij in dit opzicht van de Keulse Vredeshandel (mei-december 1579) een initiatief van de Duitse keizer Rudolf II, die rusteloos ijverde voor vrede tussen Filips II en al zijn Nederlandse onderdanen. De onverzoenlijke houding van de Spaanse koning op het punt van de religie, daarin krachtig gesteund door de pauselijke afgezant, deden de onderhandelingen weer op niets uitlopen. Een aantal vooraanstaande katholieke vertegenwoordigers in de Staten-Generaal verzoenden zich daarop met de koning. Na deze mislukking bleef er in Oranjes ogen nog slechts één weg over, deze naar de definitieve breuk met de vorst. Meteen ook verbond hij de zaak van de Opstand aan deze van de gereformeerde godsdienst. Het is Gods beslissing geweest dat de ware religie in de Nederlanden ingeplant werd, zo meent hij daar waar hij stelt dat 'alle veranderinge die ter cause van de Religie is gekommen, veel meer een werck Godes dan der menschen is geweest'. Helemaal op het eind van de Apologie gaat hij hier verder op in. Weliswaar wil hij zich niet uitspreken over de vraag welke de ware religie is. Dat laat hij over aan 'de ghene die in desen beter geoeffent sijn dan wy'. Wat nochtans zijn eigen overtuiging betreft : een ieder weet dat hij trouw de gereformeerde godsdienst is toegedaan. Hij bezweert de Generale Staten niets te ondernemen tegen de hervormde godsdienst, want zonder de vrije uitoefening daarvan kan het land geen drie dagen stand houden. Immers, het getal aanhangers is sterk gegroeid en de haat tegen de paus is in de harten van de Nederlanders al te diep ingeworteld sinds diens schandelijke handelingen tegen de staat van deze landen zo duidelijk ontmaskerd zijn. Het verjagen van de aanhangers van de nieuwe leer zou als gevolg hebben dat het hele land verlaten, arm en ellendig zou achterblijven, terwijl vreemde landen met mensen en goederen zouden verrijkt worden. Meer nog. Men mag niet ontkennen dat er onder de roomsen veel lieden van eer zijn, bezield met oprechte vaderlandsliefde. Maar het is anderzijds een vaststaand feit dat	1980	APG Apologie	Decavele/Tolerantie

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Decavele, J.,	"De mislukking van Oranjes 'democratische' politiek in Vlaanderen", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 626-650. *Noten*. *Online* "Sinds zijn komst naar Brussel in september 1577 liet Willem van Oranje overduidelijk blijken, in zijn strijd tegen Spanje nog maar weinig heil te verwachten van zijn standgenoten, en nog minder van de clerus. Hij ging volkomen steunen op het niet oligarchische element in de grote Zuidnederlandse steden: de kleine stadsadel, de gegoede burgerij en de middenklassen, waarin zich tevens de volkse krachten van de stedelijke ambachtsgilden vertegenwoordigd wisten. Toen hem in de ban van Filips II verweten werd met geweld en volksoproer aan de macht te zijn gekomen in het Zuiden, gaf hij dat in zijn Apologie in zekere zin toe: *Indien enkelen uit het volk de keuze die men van mijn persoon maakte bespoedigden, al was het niet op mijn verzoek noch op mijn aandringen, dan ben ik verplicht toe te geven dat zij wijzer waren en meer vooruitziend in de landsbelangen dan ik toen was. Zij voelden goed aan dat de behartiging van 's lands welzijn alsmede het bestuur in handen te laten van deze lui die heimelijk Spanje waren toegedaan, gelijk stond met het bouwen van een groot huis op mul zand.* Door zijn onvoorwaardelijke steun aan de Brusselse Achttienmannen en de manier waarop hij de hoge katholieke adel, aangevoerd door zijn rivaal Filips van Croy, hertog van Aarschot, en het Vlaamse episcopaat schaakmat zette, had hij zich van meet af aan bloot moeten geven. Dat het precies de Gentse 'patriotten' zijn geweest die, door hem voor voldongen feiten te plaatsen, Oranjes partijkeuze aanzienlijk hebben verhaast, is een voldoende reden om de heel bijzondere verhoudingen te onderzoeken die er tussen de prins en Gent vanaf eind 1577 hebben bestaan. " (626)	1984	APG Oranje en het Zuiden	
Decavele, J.,	Vlaanderen tussen Spanje en Oranje. Willem de Zwijger en de Lage Landen in de zestiende eeuw, Gent: Stadsarchief en Museum Arnold Vander Haeghen, 1984. 107 blz. ill. *Noten, bibliografie, facs.* "Is het niet bijna paradigmatisch dat het jaar van de moord op de Zwijger tevens het jaar is van de Val van Gent, de definitieve afscheiding uit de Nederlandse generaliteit? Een bewijs dat de Prins, ondanks alles, erg met het lot van de stad begaan was, is de rijke collectie eigenhandig geschreven brieven van Oranje die thans nog in het Stadsarchief bewaard wordt. (...) De uitgave van deze educatieve brochure is de eigen - bescheiden - bijdrage van de stad Gent in de Oranje-herdenking. Diens ideaal werd prachtig verwoord door de Synode van Dordrecht in 1578: '...nademael het gheheele Nederlandt onse alghmeyne vaderlant is'. Het was een mooie, hoopvolle uitspraak. Nadien gezien al te mooi. Het blijkt dat het verhaal van wat zich werkelijk heeft afgespeeld liefst ontdaan wordt van veel overtollige opsiering. Het streven van de Zwijger is uiteindelijk mislukt. Van Oranje ging Vlaanderen weer over naar Spanje." (3)	1984	APG Noord Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Decavele, J.,	"Willem van Oranje, de 'vader' van een verscheurd 'vaderland' (1577-1584)", in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*. Nieuwe Reeks, 38, 1984, Gent: Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, 1984, pp. 69-86. *Noten*. "Het is onmiskenbaar dat in de jaren na de Pacificatie van Gent (8 november 1576) de religiekwestie loodzwaar is blijven wegen op de generaliteit, en daarin zelfs een dominerende factor is geweest. Ook recent onderzoek heeft aan dit inzicht geen afbreuk gedaan. Oranje, en velen met hem, zagen goed in dat er geen werkelijke samenwerking in de Nederlanden kon zijn zolang het punt van de godsdienst niet was opgelost. Anderzijds was vrede met Spanje alleen mogelijk, als de koning de vrije uitoefening van de nieuwe religie toestond. Op de godsdienstkwestie was het dat de generaliteit tenslotte uiteenging. De breuk moest noodzakelijk een definitief karakter krijgen toen de Keulse Vredeshandel van 1579 had duidelijk gemaakt dat de koning de godsdienstvrijheid in geen geval wenste toe te staan en dat bijgevolg algemene verzoening in een overwegend katholieke staat, maar met een erkende minderheidspositie voor de protestanten, een utopie geworden was. De generaliteit van de opstandige gewesten handelde, vanuit haar standpunt, dan ook consequent toen zij op 26 juli 1581 Filips II „verlaten" heeft. De toestand van burgeroorlog, waarin de Nederlanden sinds 1578 in de praktijk opnieuw verkeerden, wijkt dan ook in velerlei opzichten niet af van de grote godsdienstoorlogen die in de 16de eeuw West-Europa hebben geteisterd. Is de nooit geregelde godsdienstkwestie dus de splijtzwam bij uitnemendheid geweest, dan hebben zich daar ook allerlei andere elementen op geënt, die er toe bijdroegen dat de samenhorigheid voortijdig werd uitgehold. De luttele jaren dat de eensgezindheid heeft standgehouden waren in werkelijkheid niets anders dan een ingewikkeld maar eentonig verhaal van haar afbraak. Naar het woord van Presser verdroeg niemand zich met niemand. De aanzienlijken waren afkerig van het volk; de hoge adel en Oranje bleven elkaar beconcurreren; de calvinisten kwamen onverminderd op voor hun doelstellingen, niet alleen in Gent, waar de radicaalste drijvers zaten, maar bijvoorbeeld ook in Amsterdam, Haarlem en Schoonhoven, waar vanaf 1578 de katholieken even fel bestookt werden; meer conservatieve elementen in de „middengroepen" kozen in hun afkeer van het calvinisme uiteindelijk het minste van de twee kwalen, namelijk terugkeer naar de trouw aan Filips II." (69) "Sinds zijn komst naar het Zuiden in september 1577 had Oranje duidelijk laten blijken in zijn strijd het meest heil te verwachten van de „volkse" groepen in de grote Brabantse en Vlaamse steden : de kleine stadsadel, de burgerij en de middenklassen, waarin zich tevens de arbeidersmassa van de stedelijke ambachtsgilden vertegenwoordigd wist. Met zijn „democratische" politiek riep de prins in het Zuiden evenwel krachten in het leven die hij later niet meer zou weten te beheersen. Vooral in Gent ging zich een nieuw centrum vormen dat zich vanuit een onbuigzaam religieus en politiek radicalisme weldra tegen hem zou keren. Zowel de aanhoudende opgewonden reacties van Oranje zelf als de haat der alsmaar dreigender oprukkende Waalse malcontenten, hebben er toe bijgedragen dat Gent en Vlaanderen steeds meer alleen op zichzelf gingen betrouwen en zich obstinaat opstelden in hun isolement. Gents topman, Jan van Hembyze, liet in augustus 1579, in het heetst van de strijd met Oranje, zijn doelstellingen kennen. Hij beweerde de grondwetten van alle republieken uit de geschiedenis te hebben bestudeerd en ontvouwde zijn plannen om van Gent een nieuw Genève te maken, maar veel sterker; in zijn ogen zou deze grote stad, door haar versterkingen en de troepen waarover ze beschikte, oninneembaar zijn en hij zou er de meest bloeiende handel brengen in Europa. De hogere adel had begrepen waar Hembyze op uit was en had de stad reeds verlaten. In een eveneens in augustus 1579 uitgegeven strijdschrift van de Gentse volksleider illus-	1984	APG scheidig der Nederlanden	
Decavele, J.,	"De edelman Oranje en de calvinisten", in: *Spiegel Historiael*. Weesp: Fibula- van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 201-206. "Nu hij moest kiezen, koos hij tegen de oude kerk en vertrouwend op de kracht van het calvinisme zou hij de vrijheid van de nog trouw gebleven Nederlanden bevechten. Het Plakkaat van Verlatinghe van 1581 maakte een eind aan de fictie van getrouwheid aan de koning van Spanje en maakte tevens de weg vrij voor de officiële wering van het katholicisme. De prins incasseerde met de 'verlatinge' de nederlaag van zijn ideaal van een Groot-Nederland van alle zeventien gewesten en zijn daarmee samenhangend tolerantiebeginsel. Toch is zijn behoedzaam streven krachtig blijven nawerken. De voorstanders van een calvinistische theocratie hebben in de Republiek nooit hun zin gekregen omdat regenten met humanistisch-tolerante stempel hun dat blijvend hebben kunnen beletten. Aldus ontstond er een staat waarin het calvinisme wel een bevoorrechte positie genoot, maar waar althans niemand met harde dwang verplicht werd protestant te worden en waar het gebruik van pijnbank en brandstapel als middel daartoe onbekend was." (206)	1984	GKS APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Decavele, J.,	"Gent, calvinistisch en republikeins strijdcentrum in de Nederlandse opstand", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984*, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 65-86. *Noten*. "De stad zelf waar in 1576 de Pacificatie was ondertekend, werd één der roerigste steden in de Nederlandse onafhankelijkheidsstrijd. Een militante kern uit de zelfbewuste middenstand en de burgerij, decennia lang ten zeerste gefrustreerd in een politiek monddood gemaakte stad, greep het herstel van de aloude bestuurlijke en corporatieve voorrechten aan om naar de macht te grijpen. Ze verbonden zich met de calvinisten die, hier zoals in andere Nederlandse steden, geen genoegen namen met de bestaande toestand en de voor hen geopende weg tot het einde wensten te gaan. Met de politieke invloed van Gent in Vlaanderen groeide de invloed van het calvinisme in het hele gewest. Vanaf 1578 constant in de frontlinie gelegen van de oorlog tegen de Malcontenten en tegen Spanje, viel hier de macht als vanzelf toe aan zeer strijdbare radicalen, die evenzeer exponenten waren van politieke als van religieuze onbuigzaamheid. Langzaam scheurden ze zich af van Oranjes gematigde politiek, die naar hun mening de strijd ontkrachtte. De grote meerderheid van de sociale bovenlaag in de stad en daarbuiten, van nature conservatief en onvatbaar voor het radicalisme, keerde van lieverlede terug tot de oude vertrouwde toestanden. Samen met de hoge Waalse edelen en de uit Vlaanderen verjaagde geestelijken, vormden zij het conservatieve, spoedig reactionaire element. Aan de rol van Hembyze, samen met zijn militaire evenknie de heer van Ryhove en vooral zijn religieuze medestander Petrus Dathenus, is in die ontwikkeling veel aandacht besteed. Despretz heeft reeds onderstreept dat Hembyzes handelen niet zo egoistisch was als dikwijls beweerd wordt, omdat hij er met overtuiging naar gestreefd heeft het kwijnende Gent zijn vroegere glans terug te geven. Eén van de meest opmerkelijke realisaties in dit nieuwe bestel was ongetwijfeld de opbouw van een voortreffelijk onderwijsnet. Nog volgens Despretz hebben Hembyze en zijn medestanders „Gent herschapen tot het centrum van het calvinisme in de Zuidelijke Nederlanden, en de stad een stuwende rol doen spelen in de opstand, waar niet Gent, maar wel het door de calvinisten beheerste Noorden uiteindelijk de vruchten van geplukt heeft" (85/6)	1985	APG GKS Gent	
Decker Zimmerman, Johannes = Pamflet Knuttel 26094,	Willem de Zwijger, [Utrecht, 1830], 2 blz. *Gedicht*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DeckerZimmermanZwijger.pdf* "Wie heeft eenmaal den grond gelegd Van ’t staatsgebouw, weleer zoo hecht, Waar welvaart bloeide in alle twijgen? Wie bond dien pijlenbondel zaam? Wie was die vlechter – hoe zijn naam? ’t Was Vader Willem, en zijn groote kunst was zwijgen." (1)	1830	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deduction...,	Deduction historique des prétentions, que la maison d'Isenghien a formé à charge de la Sme. Maison d'Orange & Nassau à l'occasion du Contrât de Mariage de Dame Anne d'Egmond, Epouse du Prince Guillaume d'Orange & Nassau nommé le I & des procedures qui en sont resultées depuis 1621. jusqu'à 1757. inclusivement, s.l., [1757]. (*KB: 533 B 5:5)* "1558. 10. Quelques années après la consommatíon du dit Mariage, savoir, le 20 Fevrier 1558. la Dame Anne est venue à mourir, laissant en Vie la Dame Françoise sa Mere, le Prince Guillaume son Epoux, & deux Enfans procréés de ce Mariage, à savoir, Marie & Philippe Guillaume de Nassau, depuis Prince d'Orange. 11. Les deux Enfans ont par le Testament de la Dame Anne leur Mère, passé en la Ville de Breda le 18 Octobre 1554, & ouvert en l'An 1558, été institués ses heritiers, à condition "qu'iceux venant à mourir devant le Prince Guillaume son mari, ce Prince auroit l'usufruit de tous ses biens & qu'ils appartiendroient en proprieté aux enfans, que son dit mari pourroit procréer d'un autre mariage"." (2/3)	1757	JUR ESG	
Deisel, Frank,	"Wilhelm von Oranien, der Vater des Vaterlandes", in Markus Schacht & Jörg Meiner (red.), *Onder den Oranje boom. Niederländische Kunst und Kultur im 17. und 18. Jahrhundert an deutschen Fürstenhöfen*. Katalogband. Ausstellung der Stadt Krefeld, der Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg und des Stichting Paleis Het Loo, Nationaal Museum München, 1999, pp. 31-45. ill. *Noten. Tentoonstellingscatalogus.* *Nederlandse vertaling, 1999.* "Zum Kult der Repräsentation des Toten gehört ebenso dessen enthistorisierende Idealisierung und Entrückung ins Übermenschliche. Das oranische Grabmal steht in der Nieuwe Kerk zu Delft an der Stelle des früheren katholischen Hochaltars und ersetzt diesen als Gegenstand der Verehrung. Es sind die Bedeutung und die Schönheit des Prunkgrabmals auf der einen, der Kontrast zwischen ihm und dem ansonsten nüchternen, schmucklosen Inneren der calvinistischen Kirche auf der anderen Seite, die zahlreiche Maler, darunter Dirck van Delen, Emanuel de Witte, Hendrick van Vliet und Gerard Houckgeest bewegten, dieses Sujet zu gestalten. Der Repräsentation Wilhelms dienten auch die Porträts, die zu seinen Lebzeiten und nach seinem Tode angefertigt wurden. Ein Holzschnitt von Cornelis Anthonisz stellt ihn als etwa Zwölfjährigen zu Pferde dar, zu einem Zeitpunkt, da er den Prinzentitel von Oranien erbte. Auf dem von Adriaen Key etwa 1579 gemalten Altersbildnis, dem besten Porträt Wilhelms, das wiederum Pourbus und Miereveld als Vorlage diente, blickt der Prinz ebenso wach wie aufmerksam, und der Betrachter ist sich im Ungewissen, ob nicht die Fältchen in der Augenpartie als Zeichen einer verhaltenen Ironie zu lesen sind. Es ist dieses Bild, das, so Romein, den Oranier als volkstümlichen und gütigen Vater Wilhelm präsentiert. Der 1581 angefertigte Stich von Hendrick Goltzius umgibt das Porträt Wilhelms als gealterten Feldherren mit programmatischen alttestamentarischen Emblemen und seiner Devise »Je maintiendrai« (Ich werde durchhalten)." (33)	1999	BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dekker, Hasco,	Onder de luifel, kroniek der Hollandsche zeehelden. Kwartier der bezinning 1584, een luisterspel over Willem van Oranje, [1941]. *Nationaal-socialistisch*. Bron: *http://dare.uva.nl/document/116976* Bijna alle luisterspelen bevinden zich in het archief van de Nederlandsche Omroep (NIOD, Amsterdam).	1941	APG LTM	
Dekker, Maurits,	Oranje en de opstand der Nederlanders. Historische roman, (derde druk), Amsterdam: N.V. EM. Querido's Uitgevers-Mij, MCMXXXXV. 318 blz. 1e dr 1935.: *Online: dbnl* "(*Slag bij St Quentin, 1557*) Niet ver achter den graaf van Mansfelt, reden de prins van Oranje en de graaf van Egmont. Het leger bewoog zich in westelijke richting en het scherpe licht van de zon, die reeds laag boven de einder stond, maakte het moeilijk vooruit te zien. Oranje legde de hand tegen het voorhoofd om zijn oogen tegen de felle zonnestralen te beschermen en liet zijn blik langs de eindelooze troepenrijen gaan. - Sint Quentin, vanavond nog, zei de graaf opgewekt. De prins keek zijn vriend zwijgend aan. Merkwaardig mensch, iemand van een bijna benijdenswaardig optimisme. Hoe had Egmont zich reeds verheugd in het vooruitzicht van de slag, die binnen enkele dagen, wellicht reeds binnen enkele uren geleverd zou worden. Waarom zooveel geestdrift voor een oorlog, waarvan niemand de noodzakelijkheid inzag? Oranje, ik heb u zooeven niet geheel begrepen, hoorde de prins zijn metgezel zeggen. Waarom zouden de tegenwoordige toestanden gaan gelijken op die onder Maria? - De overeenkomst met vroeger wordt iedere dag grooter. Het ziet er naar uit, dat men deze landen naar Spaansche wijze wil gaan besturen. Een staatkunde die voor Spanje goed is, kan onmogelijk ook voor de Nederlanden geschikt zijn. - Zou dit beteekenen, dat de Nederlanden een zelfstandige, onafhankelijke regeering moeten hebben? - Ik weet niet, of een geheel zelfstandig en onafhankelijk bestuur mogelijk en noodzakelijk zou zijn, maar het is mijn overtuiging, dat deze landen in de eerste plaats door de inheemsche adel en niet door Spanjaarden en Portugeezen geregeerd moeten worden. - Het volk vraagt zich niet af door wie het bestuurd wordt, zoolang zijn welvaart niet in het gedrang komt. - Niet het volk, maar wij! Het is overigens geen wet, dat het volk morgen niet zou gaan nadenken, over alles wat het vandaag nog als vanzelfsprekend aanvaardt." (21) [24/6]	1945	LTM historische roman	Dekker O en Nederlanders

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dekker, Maurits,	Oranje en Alva's tyranniek bewind. Historische roman, (derde druk), Amsterdam: N.V. EM. Querido's Uitgevers-Mij, MCMXXXXV. 307 blz. Eerste druk, 1936. "Het gesprek werd onderbroken door de komst van een dienaar, die mededeelde, dat een ijlbode uit Holland was aangekomen. Laat hem binnen komen. En zich tot Mendes richtend, vervolgde Oranje: Wellicht belangrijk nieuws van van Stralen of van een der andere vrienden. Misschien, dat ik u dadelijk iets meer zeggen kan van de plannen der Antwerpenaren. Uit Brussel, mompelde hij, toen hij het zegel verbroken en de brief open gevouwen had. Het viel den koopman op, dat de gelaatsuitdrukking van den prins onder het lezen een verandering onderging. Oranje was bleek geworden en zijn gelaat vertoonde de krampachtige spanning van iemand, die de grens der zelfbeheersching genaderd is. Toen hij gereed was, vouwde hij het papier werktuigelijk op en onderwijl staarde hij met een volkomen afwezige blik door het venster naar buiten. Na eenige tijd wendde de prins zich tot den bode en zei, dat deze naar beneden kon gaan om zich te verfrisschen en iets te eten. Zoodra zij alleen waren scheen Oranje tot de werkelijkheid terug te keeren. Opnieuw vouwde hij de brief open en terwijl zijn wijsvinger het papier beklopte, vertelde hij Mendes wat hij zooeven vernomen had. Het onweer over de Nederlanden was thans met volle kracht losgebarsten. Alva regeerde en tyranniseerde en niemand anders dan Alva. Dertig edelen zijn gevangen genomen, zei Oranje en onder deze dertig bevinden zich Egmont en Horne. Een Raad van Beroerten, een instelling die buiten de wet staat, velt vonnis over de Nederlanders van hoog tot laag. Als men er niet voor terugschrikt de hand te slaan aan een man van de verdiensten, de roem en de bekwaamheden als Lamoraal van Egmont, wat moet dan de anderen, die geringer dan hij zijn, boven het hoofd hangen! Geen wet en gerechtigheid meer,..." (49/50)	1945	LTM roman	
Dekker, Maurits,	Oranje en de geboorte der Nederlanden, Historische roman, (derde druk), Amsterdam: N.V. EM. Querido's Uitgeverij. MCMXXXXV. 246 blz. Eerste druk 1938 *Online: dbnl* "In de schaduw van de nis achter de trap staat een man, een man die gelooft. Ora pro nobis peccatoribus, bidt hij. Zijn handen, die de kolven van twee pistolen omklemd houden, beven niet... Tastend voorwaarts gaan... Oranje zet zijn voet op de eerste trede van de trap. Twee schoten knallen. Twee kogels, de natuurwet gehoorzamend, die bepaalt, dat krachten die een uitweg zoeken zich ontladen langs de weg van de kleinste weerstand, vangen hun weg door de geschiedenis aan" (307)	1945	LTM historische roman	Dekker Geboorte

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dekkers, Geertje,	"Willem van Oranje ontkwam er niet aan zijn handen vuil te maken", in: *Historisch Nieuwsblad*, nr 2, jrg 2008 (Oranjedossier), pp. 28-33. ill. "In de zomer van 1583 hielden zo'n vijfhonderd soldaten van de opstandige Nederlanden huis in de meierij van 's-Hertogenbosch. Op 25 juli zetten ze delen van Vught, Boxtel en Sint-Oedenrode in brand, en een dag later onder meer Schijndel en Veghel. Op 27 juli waren Oss en Lith aan de beurt. Het laatste dorp werd helemaal ontvolkt. Het ging hier om een geplande actie van het leger. Willem van Oranje zelf, de leider van de Opstand, zat erachter. Doel van de campagne was het vernietigen van de oogst in de gebieden rond 's-Hertogenbosch. Die stad was namelijk overgegaan naar de zijde van koning Filips II en moest uitgehongerd worden. Oorlog gaat gepaard met ellende, en dat gold zeker ook voor de Opstand tegen Filips II, die nog het best te vergelijken is met een burgeroorlog. Soms waren het de directe oorlogshandelingen die slachtoffers maakten onder de inwoners. Berucht zijn bijvoorbeeld de bloedbaden die troepen van de koning aanrichtten in 1572, nadat ze Zutphen en Naarden hadden veroverd. Over de inname van Dokkum door de troepen van Caspar de Robles, die aan de zijde van Filips II stond, schreef de Dokkummer Hendrik Bra: 'Vrouwen beweenden hun mannen, moeders, hun baby's in de armen dragende, probeerden te ontkomen, smekende om genade. Ik ijs nog bij het herdenken aan alles wat ik gezien heb, of van geloofwaardige mensen heb horen vertellen. O vreselijke woede!' Maar het meer alledaagse geweld maakte veel meer slachtoffers. Een belangrijke doodsoorzaak was uithongering als gevolg van belegering, plundering, brandstichting en vernietiging van de oogst. Leo Adriaenssen schat in zijn recente dissertatie *Staatsvormend geweld* de demografische schade van de Opstand in de meierij van Den Bosch op 68,5 procent. Dat wil zeggen dat er aan het begin van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) een kleine 70 procent minder mensen in de meierij woonde dan zonder de Opstand het geval zou zijn geweest. Op veel gebieden probeerde Oranje de oorlogsschade te beperken. Hij reorganiseerde bijvoorbeeld het leger, om lukrake plunderingen en geweld te voorkomen. En hij bepaalde dat katholieken geen overlast mocht worden bezorgd, om botsingen tussen protestanten en katholieken tegen te gaan. Maar om het lot van boeren maakte hij zich niet druk, want in de zestiende eeuw telde het leven van een gewone boer nu eenmaal nauwelijks mee." (28) "Politici en legerleiders zagen de problemen van de boeren, maar vonden ze niet belangrijk genoeg om hun strategieen aan te passen. Dat gold ook voor Willem van Oranje, die bekend stond als verzoeningsgezind, maar die daarom niet per se tegen het gebruik van geweld was. Dat blijkt nog eens extra duidelijk uit een brief uit 1568 waarin hij toestemming gaf om de hertog van Alva te doden. Zover is het nooit gekomen, maar Oranje ontkwam er niet aan zijn handen vuil te maken. Hij liet zich in met de plunderende geuzen en gaf bevel tot de vernietiging van het platteland rond 's-Hertogenbosch. De maatregelen die hij nam ter disciplinering van het leger en de geuzen waren voor een groot deel strategisch geïnspireerd. Hij kon het zich niet permitteren de steun van de stedelijke bevolking te verliezen. Maar de bevolking van het platteland was minder belangrijk. Haar belang was voor Oranje ondergeschikt aan de Opstand." (33)	2008	LTM APG	
Delaborde, Jules,	Charlotte de Bourbon. Princesse d'Orange, Paris: Librairie Fischbacher, 1888. 387 blz. *Noten, Bijlagen (Brieven).* *Online: Internet Archive* "Telle était, à la fin de l'année 1574, la situation de Guiilaume, au double point de vue de sa carrière publique et des douloureuses pertubations de son foyer domestique, lorsque le besoin de se créer un nouvel intérieur le porta à demander le main de Charlotte de Bourbon. La grandeur de ses devoirs d'homme d'État ne lui permettant pas de se rendre à Heydelberg, il y en voya son fidèle ami Marnix de Sainte-Aldegonde, en le chargeant de remettre à la princesse une lettre dans laquelle il lui exprimait le plus cher de ses voeux et l'invitait à croire Sainte-Aldegonde, comme un autre lui-même, dans les franches communications qu'il lui adresserait, afin qu'elle pût appréchier sous toutes ses faces la portée d'une démarche qui impliquait le plus solennelle des questions, celle des bases de la felicité conjugale. (...) De plus, sympathique appréciateur de sa fidélité aux doctrines évangeliques, il présageait le bien sérieux qu'elle saurait accomplir, en contribuant, par la douce influence de ses conseils et de ses procédés, à resserrer les liens qui unissaient les réformés français à ceux des Provinces-Unies, et la France elle-même à ces provinces." (84/5)	1888	APG huwelijk Charlotte de B	Delaborde Charlotte de Bourbon

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Delbrück, Kurt,	Wilhelm von Oranien und die schöne Gilline. Eine Erzählung aus der Zeit der Befreiungskriege der Niederlande, Leipzig: Verlag Hachmeister & Thal, 1922, 59 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DelbruckGilline.pdf* "„Was geht hier vor?" ertönte seine kraftvolle Stimme. „Was soll der Lärm auf offener Straße?" „Oranien, hoch oranien!" umjubelten ihn die Stimmen der Menge. Dann erzählte man ihm den Vorgang. Der Henker behauptete, im Auftrag der Regentin zu handeln. Da wandte sich Oranien an die beiden Verurteilten, die vor ihm auf die Knie sanken. „Seid Ihr von unseren ordentlichen Gerichten verurteilt worden?" fragte er sie. „Nein! Von den durch die Regentin eingesezten Gerichten, ohne Verhör, durch falsche Anklage," antwortete der Vater des schönen jungen Mädchens. „So geht man mit unseren Freiheiten um!" rief Oranien bitter. „Dann seid ihr beiden zu Unrecht verurteilt worden! Ich werde Sorge tragen, daß euer Fall noch einmal untersucht wird. Wir haben unsere Gerichte und unseren obersten Gerichtshof in Mecheln, den soll die Regentin nicht mißachten. Bis dahin seid frei." „Herr, wie sollen wir Euch danken!" „Steht auf und haltet euch vorläufig ruhig." — Darauf wendete sich Oranien an das Volk. „Lieben Leute, es tut nicht gut, wenn ihr euch hier auf offener Straße zusammenrottet und Gefangene mit Gewalt befreit!" „Sollen wir feige Unrecht dulden?" rief da der junge Smet empört. „Nein, aber auf diese Weise werdet ihr euer Ziel nicht erreichen! Braucht ihr Gewalt, so wird man euch eine größere Gewalt entgegensetzen. Was kann ein Volkshaufen auf der Straße erreichen, wenn ihm Kriegsknechte entgegengeschickt werden? Ich kenne unser aller Not. Die Sorge um unser Vaterland liegt Tag und Nacht zentnerschwer auf meiner Seele. Noch weiss ich nicht, wie wir Widerstand leisten werden, aber ich vertraue auf Gott, der für uns alle Wege und Ziele zeigen wird. Geht jetzt ruhig nach Haus und gebt ber Regentin keine Handhabe, mit Waffengewalt gegen uns einzuscheiten." (4/5)	1922	LTM	
Delcourt, M.,	"Laevinus Torrentius et le tyrannicide", in: *Belgisch Tijdschrift voor Philologie en Geschiedenis,* 30, 1952, Brussel: Société pour le progrès des études philologiques et historiques, 1952, pp. 169-174. *Noten.* "En 1582, lorsque le Basque Juan Jauréguy tenta d'assassiner à Anvers Guillaume d'Orange, Torrentius, vicaire-général du prince-évêque de Liège, écrivit à la louange du meurtrier un poème qui n'a pas été conservé. Deux ans plus tard, lorsqu'à Delft Balthasard Gérard fit le même attentat et cette fois avec succès, Torrentius écrivit un nouveau poème, où il reprit probablement les thèmes du premier, ce qui expliquerait qu'il n'a laissé subsister que le second dans l'édition complète des Poemata Sacra de 1594. Grande fut sa complaisance envers cet écrit dont il parla beaucoup et dont il envoya copie à ses amis. Ses biographes n'ont point partagé cette indulgence. Ils ont unanimement déploré qu'un prélat plein d'humanité se fût laissé égarer par le fanatisme au point de faire l'éloge d'un assassin. A. Roersch, dans sa note de la Bibliotheca Belgica, rappelle la phrase des Goncourt : « La théorie du tyrannicide? Elle est chantée dans les poésies sacrées de Livinus Torrentius, évêque d'Anvers », et la remarque d'Eugène Hubert, « que des écrits comme celui de Torrentius firent une impression détestable sur les protestants des Provinces-Unies lesquels redoublèrent, d'ailleurs, de sévérité à l'égard des catholiques après l'assassinat du prince d'Orange et répandirent dans le public la traduction du poème, afin de pousser davantage à la haine contre l'Espagne » Qu'ils aient utilisé le poème pour leur propagande, c'était de bonne guerre. Mais leur indignation était factice. Tout le monde, à cette époque, admettait le meurtre politique." (169)	1952	JUR APG moord, theorie rechtvaardiging	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Delen, M.A.,	"Het overspel van Anna van Saksen en Jan Rubens herontdekt in de negentiende eeuw", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, Zutphen: De Walburg Pers, 1989, pp. 5-40. *Noten.* "In het voorjaar van 1570 waren Rubens en de prinses van Saksen elkaar steeds nader gekomen. Zoals Rubens in zijn in de eerste week van oktober 1572 opnieuw afgelegde bekentenis formuleerde had hij uit de frequentie waarmee hij gesommeerd werd te verschijnen afgeleid 'das sie eine neigung und lieb zu ihm hedte, Müsse gleichfalls bekennen, das er ihr nicht feindt sey gewesen'. Nadat het 'gefehrlich feuerder ungebürhen zuneigung' ontbrandt was 'sey ehr mit Ir zum ersten leider zu Ebersbach in die hochstrefliche misshandlung geradten'. In een eerder gedane bekentenis had Rubens beschreven wat er voorgevallen was: 'nous approchasmes plus pres et approchasmes la première fois ensemble sur le pied du liet. Ce fut lors qu'elle dit tout beau, gardez vous, que le liet ne s' affonde'. Nadat het echtpaar Oranje die zomer van 1570 enkele weken weer samen in Siegen geleefd had, staakten de twee echtbrekers, ondanks Anna's vrees zwanger te worden, daarna hun omgang niet. En ze werd zwanger. De prins van Oranje deed Siegen met kerstmis in december 1570 aan, maar Anna beklaagde zich bij diens broer dat hij haar nauwelijks aangesproken had. Op 16 januari doet Anna ten gunste van Jan van Nassau afstand van haar eventuele weduwenpensioen, uit dank voor het feit dat zij en haar man gedurende 4 jaar op diens kosten geleefd hebben. Indachtig Anna's pogingen dit geld te bemachtigen is dit curieus. Voelde Anna zich zwanger en schuldig? Was Willem van Oranje zijn financiën met het oog op een eventuele scheiding aan het regelen? Vanaf die tijd werd de post van de prinses en Rubens onderschept en werden ze in de gaten gehouden. Rubens gevangen nemen moest op Nassause grond geschieden en begin maart begaf deze zich van Keulen op weg naar Siegen. Hij kwam nooit bij de prinses aan maar werd gevangen gezet in Dillenburg. Toen Graaf Johan hem in Dillenburg met zijn gedrag confronteerde, wilde hij aanvankelijk niet bekennen. Later was hij vol berouw en zag hij zich als door de duivel verleid. Anna wist vooralsnog van niets." (9) "De theoloog Karl Wilhelm Böttiger, die voor een carrière in historicis voorbestemd was, kreeg in september 1834 toestemming de koninklijke Saksische archieven te raadplegen. Hij kreeg veel meer stukken onder ogen dan het duo Grundigs en Klotsch. Hij verkoos deze bronnen niet uit te geven, wegens het delicate karakter van de echtscheidingszaak zoals deze negentiende-eeuwer schreef, maar verwerkte citaten in tekst. Het resultaat van zijn arbeid is de in 1836 verschenen studie Wilhelm van Oraniens Ehe mit Anna von Sachsen. De in oudere publicaties verschenen verhalen werden uitgediept. De grote verdienste van deze bijdrage is de schets van de moeilijkheden tussen de gehuwden: hoe ongelukkig Anna zich voelde bij haar schoonfamilie in Dillenburg en zij daarom zonder toestemming van haar man naar Keulen verhuisde; over de deplorabele toestand van haar financiën en het bezwaarschrift over haar weduwgoed aan de Spaanse kroon. Voor wat er met Anna na 1572 gebeurde kan Böttiger uit de bronnen geen verklaring vinden." (19)	1989	APG overspel Anna van Saksen	
Delen, M.-A.D, Hageman, M.J.M. & Weijers, C.G.,	Honderd jaar terug en een jaar verder. 1884-1984. De Willem van Oranje-herdenking herdacht, 14 januari - 11 februari 1985, Catalogus. Nijmegen: Universitaire Tentoonstellingscommissie Katholieke Universiteit Nijmegen, 1985. 40 blz. *Tentoonstelling over de herdenking van 1884. Hierin is opgenomen van dezelfde auteurs: "De Prins is dood. Leve de dode Prins! De Oranje-herdenking van 1884", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen, (eds), Willem van Oranje..., 1984, pp. 108-136.* "Kenmerkt het afgelopen herdenkingsjaar zich door een algemene, ja zelfs internationale eensgezindheid, een eeuw geleden gaf de plechtigheid nog aanleiding tot allerlei verwijten over en weer. Het katholieke volksdeel liet, zoals bij alle vorige herdenkingen van gebeurtenissen uit de Nederlandse Opstand, bij monde van enkele prominente geloofsgenoten weten, geen enkele belangstelling voor deze herdenking te hebben. De Slag bij Heiligerlee (1568), de inval der Watergeuzen te Den Briel (1572) en de Unie van Utrecht (1579): het waren voor de Roomsen weinig herdenkingswaardige momenten omdat deze, zoals bijvoorbeeld de letterkundige J.A. Alberdingk Thijm (1820-1889) het verwoordde, een periode van twee eeuwen schuilkerken hadden ingeluid." (Korte toelichting op het geëxposeerde, p.3).	1985	APG herdenking 1884	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Delen, M.-A.D, Hageman, M.J.M. & Weijers, C.G., *	"De Prins is dood. Leve de dode Prins! De Oranje-herdenking van 1884", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 108-136. *Noten.* *De bijdrage van deze auteurs is ook opgenomen in Honderd jaar terug en een jaar verder. 1884-1984. De Willem van Oranje-herdenking herdacht, 14 januari - 11 februari 1985, Catalogus. Nijmegen: Universitaire Tentoonstellingscommissie Katholieke Universiteit Nijmegen, 1985, pp. 6-38.* "Hoewel zij niet systematisch weigerden, (om uitnodiging Oranje-herdenking 1884 aan te nemen) is het opvallend dat geen van de (aarts)bisschoppen de uitnodiging aannam, evenmin als de plaatselijke pastoors, wier afzegging via hun deken kenbaar werd gemaakt. Ook de respectievelijke besturen van de Delftse weeshuizen en huizen voor ouden van dagen alsmede de hoofden van katholieke scholen sloegen in naam van de aan hen toevertrouwden de uitnodiging af. Meestal gebruiken de scribenten wollige formuleringen om hun afwijzing te legitimeren. (...) Vrijwel niemand laat zich in principiële bewoordingen uit, behalve natuurlijk Alberdink Thijm: (...) maar op eene dankbare gedachtenisviering door alle Nederlanders, zal voor den Prins, die, den 20 Dec. 1581, het plakkaat ondertekende, waarbij de Pauselijke religie in Holland verboden werd, wel niet gerekend kunnen worden. Een opmerkelijk staaltje van welwillendheid werd inmiddels aan protestantse zijde vertoond. Hoewel het geacht mocht worden dergelijke zaken als uit den boze te beschouwen, riep de Synode van de Hervormde Kerk op, om op de zondag voorafgaand aan of volgend op 10 juli, Prins Willem van Oranje in gebeden te herdenken, ter 'Godsverheerlijking' en 'bevordering van christelijk godsdienstigen zin'. (De gereformeerd anti-revolutionaire partijkrant distantieert zich overigens fel van dit "Roomsche" denken): ... de protestant herdenkt geen sterfdagen, hoe uitnemend de levenswandel van de overledene ook geweest moge zijn." (113/4)	1984	APG herdenking 1884	
Delen, Marie-Ange,	Het hof van Willem van Oranje, Amsterdam: Wereldbibliotheek, [2002], 400 blz. ill. *Noten, Bibliografie, Namenregister.* *Bewerking proefschrift Leiden 2001.* "Het ridderlijke idee dat het rijkelijk geven van geschenken voor een heer een voortdurende noodzaak was om zijn macht en prestige overeind te houden, was in het begin van de zestiende eeuw gemeengoed. Machiavelli en Erasmus waren wat dit betreft dissidenten. Ook Willem beschouwde het noodzakelijk om te investeren in zijn toekomst. Hij deed dat door het voorschieten van de kosten voor Filips' leger tegen de Fransen, voor zover hijzelf er het bevel over voerde. Terugbetaling was daarbij bepaald niet gegarandeerd. Ook spendeerde hij veel aan zijn standgenoten bij wie hij zich aanzien moest verwerven. Het geven van cadeaus was gericht op eigenbelang. Het was noodzakelijk voor het onderhouden van persoonlijke relaties en een middel om wederzijdse verplichtingen in stand te houden. Verreweg de meeste geschenken waren gericht op publiek effect. Meestal waren het voorwerpen met een grote zichtbaarheid: juwelen op kleding en zilveren en gouden bekers die op buffetten werden tentoongesteld. Bij de jacht werden honden, paarden en valken die indruk moesten maken, cadeau gegeven. Bij wijnschenkingen was het de bedoeling dat de heren iets langer in de stad werden vastgehouden. Zelfs het opdragen van een boek werd aan anderen in een voorwoord zichtbaar gemaakt. Een enkel advies dat Willem aan Anna van Buren in 1555 gaf, is tekenend voor de hele geschenkencultuur. Willem van Oranje waarschuwde Anna dat legeraanvoerder George van Holl haar een geschenk zou aanbieden. Waarschijnlijk zou het een damespaard zijn. Hij schreef dat Anna er goed aan zou doen Van Holl een presentje voor zijn vrouw te geven, 'want u weet dat men de mensen te vriend moet houden' (car vous scavez il faut tenir les gens pour amis)." (193)	2002	APG hofcultuur	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Delen, Marie-Ange,	"Eten en drinken aan het hof van Willem van Oranje", in Mario Damen & Louis Sicking (red.), *Bourgondië voorbij. De Nederlanden 1250-1650. Liber alumnorum Wim Blockmans*, Hilversum: Verloren, 2010, pp. 123-136. ill. *Noten*. "Het hof van Willem van Oranje stond in een traditie. Het was rechtstreeks afgeleid van dat van zijn neef en voorganger René van Chalon. Het was ook geïnspireerd door het hof van Maria van Hongarije. De kosten van Willems hof overstegen, na twee jaar hofleven met Anna van Buren, met 52.000 Artesische ponden zijn inkomsten van 32.000 per jaar. Het van dag tot dag voeden van hovelingen maakte een hof kostbaar. Dit zal voor andere hoge edelen, zoals de graaf van Egmond, de graaf van Buren, de hertog van Croy en de graaf van Hoogstraten niet anders geweest zijn. Zij leefden en aten in dezelfde stijl. Salariskosten en onkostenvergoedingen van hovelingen vormden maar een tiende deel van de totale kosten. De stallen kostten het dubbele hiervan ofwel een vijfde deel van de totale kosten van de hofhouding. Maar liefst twee vijfde van de uitgaven gingen op aan eten en drinken voor de hovelingen. Een raad van advies, die Willem van Oranje had ingesteld, concludeerde dat prijsverschillen de lagere kosten van de hoven van Hendrik Ill en René van Chalon niet verklaarden. Enkele aanbevelingen waren dat er beslist bezuinigd moest gaan worden op de kwaliteit van de wijn. Op het gebruik en de voorraden van dure specerijen en kaarsen moest beter gelet worden." (123) "Persoonlijk had Willem van Oranje temidden van zijn hof aan het einde van zijn leven nog steeds weinig idee wie er aan zijn hof leefden en wat zij er allemaal deden. Toen hij rond 1582 in zijn karakteristieke handschrift een erg onrealistische opzet maakte voor een hof van 48 personen, redde hij het niet met minder dan twaalf *gentilshommes*. In zijn slaapkamer rekende hij op vier personen 'om het vuur aan te steken en te verzorgen, om de pot schoon te houden en mee te nemen'. De stallen vergat hij. Hovelingen waar hij weinig mee te maken had dreigden hun baan te verliezen in zijn opzet. Toch hield hij de keuken in dit kladje relatief buiten schot. Daar bleven toch nog negen hovelingen over: 'twee keukenmeesters en drie hulpen drie keukenjongens en een bordenwasser.'" (136)	2010	ESG	
Delprat, G.H.M.,	"Berigt aangaande de laatste levensuren van Prins Willem I", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Is. An. Nijhoff*. II, Arnhem: Is. An. Nijhoff, 1840, pp. 119-123. *Noten*. *Online: Internet Archive* "De Verraderlijke aanslag, door welken Prins Willem I het leven verloor, is in al deszelfs bijzonderheden vrij naauwkeurig bekend. Onze vaderlandsche geschiedschrijvers hebben zich om strijd beijverd, om al de deswege betrekkelijke omstandigheden op te sporen, en der vergetelheid te ontrukken. Zij mogen zelfs geacht worden, de daartoe openstaande bronnen genoegzaam te hebben uitgeput. Het was mij daarom zeer onverwacht, onlangs een, tot dus ver, naar het mij voorkomt, geheel onbekende nalezing betrekkelijk de geschiedenis van dien gedenkwaardigen rouwdag aan te treffen, en wel ten aanzien van de verrigtingen, of staatsbemoeijingen, waarmede Prins Willem I. de laatste uren van zijn hoogstbedrijvig leven besloot. Ik vond daaromtrent eenig berigt, onder bescheiden van een' geheel anderen aard, onder de nagelatene papieren van den Frieschen geschiedschrijver S. A. GABBEMA (thans berustende te Leeuwarden), in een' brief van ROMBERTUS UYLENBURGH of ULENBURGH van den 14 Augustus 1584. In dien brief wordt in het breede gehandeld over zeker geschil, gerezen in Friesland over de aanstelling van *Rekenmeesteren*. Ik meende, met achterlating van hetgeen tot dat geschil betrekking heeft, als thans van geringer belang, slechts het slot van dien brief te moeten afschrijven: dit immers zal niet geheel onwaardig zijn, zoo ik meen, om in dit Archief te worden opgenomen, tot aanvulling van al de overige algemeen bekende berigten." (119) " Ende nadat hij noch van seeckeren andere saecken met mij gesprocken hadde, beloofde sijne Exc. mij metten eersten so geringe doenlijck te expedieeren. Waermede ick oorloff voor die tijt hebbe genomen, ende mij weder voechde aen de eene sijde, om sijne Excie ende den Jonckeren beter pas te gunnen. Ende is sijne Excie van mij kerende terstont begroetet van wegen die voorn. Coronel. Waeraf scheydende sijne EXcie voortgaende uyt het portael van 't voorsz. sael, alsoo d'Engelse Capitein ofte Ritmr. Willems (*) hem wilde aenspreeken, deur eenen Bourgoingnon moorddadelijcken met eene Buxe geladen met drie looden geschooten, ende terstondt daernae deser waerelt standtvastelyck overleden. — Waerdeur ick siende, dat geen gelegentheyt was, om meer in de voorsz. saecke te mogen doen, ofte oock om de voorsz. stucken te recoureren, van daer ben vertrocken." (121) (*) Op den kant staat: *lees* Williams.	1840	APG moord verslag	Delprat Berigt

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Demandt, Karl E.,	"Wilhelm I. von Nassau, Prinz von Oranien, und die Bedeutung und Stellung des Abfalles der Niederlande im Rahmen der europäischen Revolutionen. Ein Essay", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung,* 80, Wiesbaden: Verlag des Vereins. 1969, pp. 121-136. *Noot.* "Kehren wir aus diesen ins Allgemeine mündenden Ausblicken noch einmal zur Person Wilhelms I. und seinem Werk zurück; denn ich möchte noch ein letztes Charakteristikum seines revolutionären Kampfes umschreiben, nämlich das Unpathetische dieser im europäischen Stil geführten Auseinandersetzung des Oraniers, wie es sich zugleich auch in seiner Person manifestiert und nirgends stärker spür- und sichtbar wird als in den Bildnissen aus seinen letzten Lebensjahren. Ihre Interpretation könnte ich als die Stufenleiter der Wandlung und Formung eines Mannes durch seine Aufgabe und das manchesmal verzweiflungsvolle Elend der Erkenntnis, sie in seinem Leben nicht lösen zu können, vor Ihnen entstehen lassen, — aber, ich möchte Ihnen das bereits eingangs benutzte Mittel der Bildnisdeutung nicht nochmals zumuten. Lassen Sie mich stattdessen eine musikalische Interpretationsmöglichkeit aufgreifen, wie sie uns die Revolutionslieder bieten. Wenn wir die drei großen europäischen Revolutionen durch ihre Hymnen, die russische durch die Internationale, die französische durch die Marseillaise, die niederländische aber durch das Wilhelmslied charakterisiert sehen, dann liegt darin eine thematische Herabstimmung, die den Geist des niederländischen Aufstandes wohl am besten und knappsten faßt. Denn umgekehrt führt die thematische Folge dieser Revolutionslieder von der Persönlichkeit aus über das Vaterland zu den Völkern der Erde, wird also immer umfassender, anspruchsvoller, pathetischer, aber damit auch zwanghafter, blutiger, grauenvoller." (135)	1969	APG	
Demandt, Karl E.,	"Burgund - Habsburg - Nassau/Oranien. Ein Beitrag zur europäischen Standortbestimmung des Hauses Nassau-Oranien", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung*, Bd 96, 1985, pp. 95-107. "Das bedeutete nichts anderes als die vollständige Aufgabe des burgundischen Grundgedankens der staatlichen Zusammenfassung romanischer und germanischer Gebiete und Bevölkerungen und damit die Unabhängigkeitserklärung und Verselbständigung der Niederlande. Und deshalb ist in diesem Kampfe nicht die Genter Pazifikation von 1576, in der sich die nördlichen und die südlichen niederen Provinzen dem Aufstand gegen Spanien anschlossen, das entscheidende Dokument der niederländischen Befreiung und Eigenständigkeit geworden, sondern die durch des Schweigers Bruder, Graf Johann VI. von Nassau-Dillenburg, maßgeblich mit zustande gebrachte, sehr viel kleinere Utrechter Union von 1579. In ihr traten nur noch die sieben nördlichen Provinzen Holland, Seeland, Utrecht, Geldern, Overijssel, Friesland und Groningen zum Kampf gegen Spanien unter Oraniens Führung zusammen, um sich nunmehr im Zuge dieser Befreiungsbewegung durch das berühmte „Ausschreiben der General Unirten Stände der Niederlande" vom 26. Juli 1581 von Spanien und dem Hause Habsburg gänzlich loszusagen, indem sie König Philipp II. von Spanien als ihren Herren absetzten und eine neue, eigene staatliche Ordnung schufen. Es kann nicht zweifelhaft sein, daß dieses Dokument nach Inhalt, Ideengehalt und politischer Bedeutung und Auswirkung an die Spitze der großen revolutionären Manifeste Europas gehört. Aber, so umfassend, allgemeingültig und weltausstrahlend es nach seinem politischen Ideengehalt auch war, sein realer, politischer Bezug war sehr viel enger begrenzt, sein Ziel niedriger gesteckt, seine Haltung resignierender, denn es basierte in seinem territorialen Zuständigkeitsbereich nur auf den Provinzen der Vertragsschließenden der Utrechter Union. Dieses aber entsprach völlig der nüchternen, klarblickenden Art Graf Johanns VI. von Nassau-Dillenburg, der in seiner sorgsam abwägenden, maßvollen Politik hier das Mögliche gegenüber der Chimäre durchsetzte und verwirklichte, denn mit dieser Union der sieben nördlichen Provinzen war erstmals der Kampf gegen die burgundische Staatsidee auf einer bevölkerungsmäßig und landschaftlich homogenen Ebene institutionalisiert. Diese Union und die daraus von den Beteiligten gezogenen Konsequenzen bedeuteten daher in ihrer letzten Folge die endgültige Zerstörung der burgundischen Staatsidee, die Abkehr von jenem maßlosen politischen Abenteuer der Burgunderherzöge, Landschaften und Bevölkerungen der unterschiedlichsten Art und Kultur in einem Staate zusammenzufassen, ob sie es wollten oder nicht, die Vorwegnahme der dann im großen Ausschreiben von 1581 ausgesprochenen Maxime, daß nicht der König oder Fürst mit dem Volke verfahren könne, wie er wolle, sondern, daß er sich vielmehr nach ihm und seinen Wünschen zu richten habe; daß er an seine Verpflichtungen ihm gegenüber gebunden sei und seiner Rechte und Herrschaft verlustig gehe, wenn er sie nicht mehr erfülle; begründet auf den Kernsatz: Der Hirte ist für die Herde da, und nicht die Herde für den Hirten. Indem die Generalstände als die politischen Repräsentanten des souveränen Volkes so die spanische Königsherrschaft über die Niederlande an der Wurzel trafen, zerstörten sie zugleich die in dieser Monarchie verkörperte Einheit der burgundischen Länder und kehrten damit zu sich selbst zurück. Der großburgundische Traum war ausgeträumt, aber zugleich ein neuer Morgen angebrochen, der sich zu einem strahlenden Tag erheben und damit die letzte und endgültige Rechtfertigung dieser nassau-oranischen Politik darstellen sollte. Indem wir in der Regel den niederländischen Freiheitskampf zu eng begrenzt auf die Auseinandersetzungen zwischen den Niederlanden und Spanien, den Oraniern und Habsburgern, ansehen, verfehlen wir jene größeren Perspektiven, unter denen er zu betrachten ist: die Korrektur und Beendigung der großburgundischen Gesamtstaatsidee,	1985	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Demandt, Karl E., (Herausg.),	Nassau-oranische Korrespondenzen 1553-1570. In Gestalt der von den Dillenburger Archivaren Johannes von Arnoldi und Heinrich Westerburg Ende des 18. Jahrhunderts verfaßten Regesten (Sonderdruck aus *Hessisches Jahrbuch für Landesgeschichte*, Bd. 39), Marburg, 1989. 150 blz. *Noten, Bibliografie in de noten. De Regesten zijn genummerd 1-443 en lopen van 24 juni 1533 - 9 mei 1570.* "So aufschlußreich diese und alle anderen nassau-oranischen Korrespondenzen sein mögen, so ist doch nicht zu übersehen, daß sie nur einen (zu) schmalen Ausschnitt aus dem Block der Überlieferungen bilden, die das „alte Dillenburger Archiv" enthält. Ehe es nicht wenigstens in der Form rekonstruiert und publiziert ist, in der es noch das v. Erath'sche Repertorium aus der Zeit vor der Zerstückelung dieses einst großartigen Archivkörpers bietet, bleibt die Geschichte Oraniens und seiner ihm aufs engste verbundenen Brüder ein Torso nicht nur der nassauischen Geschichte. Ein solches den Inhalt der Akten erschließendes Inventar ist daher sicher mit Abstand die wichtigste und überregional bedeutendste Aufgabe der genuin nassauischen Geschichtsforschung; denn sie betrifft die größte und zugleich einzige Epoche, in der das nassauische Grafenhaus europäischen Rang erreicht hat. Das vorliegende "Politische Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen von Hessen" und das in Arbeit befindliche seines Sohnes Landgraf Wilhelms IV. bedürfen dringend der nassauischen Ergänzung. Wie eng beide miteinander verzahnt waren, erweisen allein schon die hier mitgeteilten Korrespondenzen." (150)	1989	APG correspondentie	
Denarb, H.,	Slaet op den Trommele. Historisch spel in drie gedeelten, Delft: N.V. Vereenigde Drukkerijen Judela & Brinkman. [1936]. 40 blz. *Op ex. van het Gemeentearchief Delft is op het titelblad bijgeschreven onder de naam van de auteur: ds H.P. Brandt Predikant Ned. Herv. te Delft.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DenarbTrommele.pdf* "Het krachtig applaus, dat herhaaldelijk in de zaal opklonk, bewees wel hoe zeer dit stuk, dat speelt in Delft tijdens het beleg van Leiden, in den smaak viel..... Den schrijver werd een ware ovatie bereid." De Standaard, 24 sept. 1936 (*Uit de persverslagen omtrent de eerste opvoering van "Slaet op den Trommele"* (*bijgeplakt op p. 40.*)	1936	LTM toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Derks, K.J. s.j.,	"Hoe "een Liefhebber der Waerheydt" over Willem van Oranje dacht", in: *Historisch Tijdschrift*, 12e Jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1933, pp. 109-121. *Noten.* *De "Liefhebber" is Pater Augustinus van Teylingen (1587-1669).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DerksLiefhebber.pdf* "Zeker is, dat van Teylingen niet beinvloed is geworden door de strooming van historische beleving, die de Jezuieten en Benedictijnen van zijn tijd onderscheidde. Als historicus kan hij niet hoog aangeslagen worden, niet alleen, omdat hij zuiver compilatiewerk verrichtte, maar ook, omdat hij zijn onderwerp nóch logisch, nóch in onderling verband tracht uiteen te zetten. Van den anderen kant staat het vast wegens de herhaalde uitgaven (*zes maal tussen 1643 en 1673*), die het werk beleefde, dat het in zijn tijd veel aftrek heeft gevonden. En dat is niet zoo verwonderlijk, als we bedenken, dat in Noord-Nederland geen katholiek het kon wagen van uit het katholieke standpunt den opstand tegen Spanje te behandelen, zelfs Fruin geeft toe, dat een dergelijke „paapsche stoutigheid" den schrijver duur te staan zou zijn gekomen. We moeten het derhalve in van Teylingen als een daad van moed beschouwen, dat hij, al was het nog maar onder pseudoniem, en met de noodige voorzichtigheid een tipje van zijn meening voor het katholieke en zelfs voor het niet-katholieke publiek durfde blootleggen. Daar komt nog bij, dat, al had van Teylingen als Jezuiet een voldoende wetenschappelijke opvoeding ontvangen om beter werk te kunnen presteeren, hij door zijn langdurige zielzorg in de grootstad, die Amsterdam ook in zijn tijd mag genoemd worden, meer ingesteld was op de controverse, zooals een aantal andere werkjes van hem getuigen, dan op de puur wetenschappelijke behandeling der vraagstukken en dat hij tevens als katholiek priester in een grootendeels calvinistische en dus vijandelijke omgeving, met bezwaren had te worstelen, die alleszins in staat waren den ijver van een kamergeleerde te dooven." (110) "De conclusie, waartoe wij uit het voorafgaande komen, is : „De liefhebber der waerheidt" insisteert op de uitingen van katholicisme bij den Prins om bij zijn lezers dieper vast te leggen, dat zijn overgang tot een ander geloof alleen te verklaren is uit politieke motieven. De eerzucht is bij den Prins de drijvende kracht geweest, die hem zelfs niet tegen een moord deed opzien." (121)	1933	LTM APG katholiek Oranje beeld	
Description...,	Description succinte du tombeau de Guillaume I. Prince D'Orange. Érigé par ordre des États Généraux en 1609. Au milieu du choeur de l'Eglise neuve à Delft. Delft: Chez P. de Groot. s.a. (na 1822). 15 blz. *Vier uitslaande prenten. (GAD: 65 B 61).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Descriptionsuccinte.pdf* "Hendrik de Keyzer a commencé à construire ce monument l'an 1609 et l'a achèvé en 1621, on lui avoit la somme de 28000 florins, et un cadeau de 1000 florins, mais par le renversement de la Renomée, occasioné par l'attitude pénible et artificielle de cette statue, il a couté quelques milliers de florins au dessus de la dite somme. Toutes les pierres dont on s'est servi pour la construction de cette Tombe sont de la première beauté, et ont toutes leurs couleurs naturelles. — Ce monument est entouré par une balustrade de fer." (12/3)	1822	BKM graftombe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deursen, A. Th. van & Schepper, H. de,	Willem van Oranje. Een strijd voor vrijheid en verdraagzaamheid, Weesp: Fibula-van Dishoeck / Tielt: Lannoo, 1984. 160 blz. ill. *Noten. Literatuur.* "Wie wil proberen nader te komen tot Willem van Oranje, zal twee dingen moeten doen. Hij moet de tijd leren kennen, die Oranje zijn kansen gaf of ontnam. En hij moet deze man leren kennen, die in die eeuw zijn eigen levensgang zocht. Daarom is deze biografie tweeledig van opzet. De ene auteur - De Schepper - schetst de tijd en het land waarin Oranje leefde en werkte. Uit de beschrijving van die politieke, economische, sociale, culturele en godsdienstige situatie kan blijken wat er toen is gebeurd en wat toen mogelijk was. De andere auteur - Van Deursen - schrijft het levensverhaal van de persoon. Hoe heeft Oranje in zijn tijd gestaan, welke taken heeft hij zich gesteld, en wat heeft hij van zijn plannen verwezenlijkt?" (9) "De scheidingslijn tussen de provinciën die aan de zijde van Oranje de revolte voortzetten, en de provinciën die zich met Filips II verzoenden, zou naderhand worden bepaald door de krijgsverrichtingen. Het tragische was dat aldus de gewesten met traditioneel het sterkste vrijheidsbesef en waar de opstand ook het felst had gewoed - Vlaanderen en Brabant - doormidden werden gesneden en grotendeels afgescheiden van de voortstrijdende gebiedsdelen. Golven ballingen en migranten volgden evenwel Oranje naar de Hollandse en Zeeuwse steden. Samen hebben zij ertoe bijgedragen in de Republiek de vrijheidsfakkel brandend te houden. Het zwaartepunt van de opstand kwam in Holland en Zeeland te liggen. In de Spaanse Nederlanden keerde daarentegen het overwicht van roomse kerk en vorstenmacht terug, hoewel ook daar de strijd van Oranje en zijn medestanders niet helemaal tevergeefs is geweest. Brandstapels werden er niet meer opgericht. Had Oranje zijn eigen model geheel kunnen verwezenlijken, dan zou het er anders hebben uitgezien: één Nederlandse bondsstaat door één monarch geregeerd, met medezeggenschap van de Staten in het landsbestuur en met een gelijkwaardige plaats voor alle godsdiensten. Het uiteindelijke resultaat zou anders zijn. Niet één Nederlandse staat, maar twee: de Koninklijke of Spaanse Nederlanden en de Republiek van de Verenigde Nederlanden. En in deze laatste: geen koning, maar een stadhouder als dienaar van de Staten, niet van een vorst; tolerantie met de linkerhand, geen godsdienstvrijheid, doch slechts gewetensvrijheid; geen 'zeventien' provinciën, maar slechts zeven in een losse statenbond. Niet de helft van wat Oranje had gehoopt - maar wat tot stand kwam, bleef zijn stempel dragen." (156)	1984	APG	
Deursen, A. Th. van,	"Oranje en de ware belangen van de Nederlanden", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 146-156. ill. *Noten.* *Toespraak gehouden tijdens de herdenkingsbijeenkomst van de Vereniging Oranje Nassau Museum op 21 Juli 1984 in de Waalse Kerk te Delft.* *Filips II voerde een duidelijk beleid op politiek en godsdienstig gebied. Een beleid op economisch terrein was hem vreemd.* "Filips had inderdaad antwoorden voor twee van de drie problemen. Voor één had hij geen antwoord, omdat hij het niet zag: het economische probleem. Filips heeft geen economische politiek gevoerd. Daarmee heeft hij zichzelf ongetwijfeld schade berokkend. Het zou beter voor hem zijn geweest, als hij zich wel in economische vragen had verdiept. Zijn moderne monarchie had immers hoge belastingopbrengsten nodig. Wat Filips gedaan heeft, wat hij Alva heeft laten doen, was proberen de belastingopbrengst belangrijk te verhogen — de befaamde tiende penning — zonder zich te verdiepen in de consequenties die deze maatregelen konden hebben voor de Nederlandse economie. Filips voerde dus een beleid dat wel economische gevolgen had, maar dat niet economisch was doordacht. Op dit punt had hij de Nederlanden dus niets te bieden." (147) "De gewesten van de opstand volgden slechts de leider (Oranje) die vorm gaf aan wat ze zelf begeerden: de man die zich hun belangen aannam alsof het de zijne waren." (156)	1984	APG ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deursen, A. Th. van,	"Het geloof van Willem van Oranje", in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond,* (Gent / Den Haag), jrg. 88, nr. 4, september 1984, p. 153-155. ill. "God helpt de mensen als ze daarom vragen. Die gedachte treffen we in zijn brieven en persoonlijke uitspraken telkens weer aan. Slechts zelden daarentegen horen we hem zeggen, dat God ook iets aan de mensen vraagt, en dat mensen Hem rekenschap verschuldigd zijn. De prins van Oranje leefde in een tijd, waarin mensen van alle confessies dikwijls spraken van Gods straffende hand. (...) Bij Oranje vinden we dat niet, hoe zwaar ook de tegenslagen zijn die hem treffen, als lang gekoesterde plannen schipbreuk lijden. De Franse Bartholomeusnacht van augustus 1572 is een ramp voor hem geweest. (...) Maar wat is Willems reactie? "Het heeft Gode behaagd alle hoop die wij op mensen konden vestigen de bodem in te slaan". (...) En als altijd na elke tegenslag, is hij alweer druk bezig nieuwe plannen te ontwerpen." (153). "Voortzetting van de oorlog was hun (de calvinisten) enige kans, en dus steunden zij de man die bereid bleek de strijd vol te houden. Daarin hebben Oranje en de calvinisten elkaar gevonden. In de herfst van 1573 trad hij tot hun gemeenschap toe. Want zo kunnen we het inderdaad beter zeggen dan dat hij de calvinistische belijdenis aannam." (154).	1984	GKS	
Deursen, A. Th. van,	"Oranjeherdenking mislukt door onduidelijke mythevorming", in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlands Verbond,* (Gent / Den Haag), jrg. 88, nr 5, december 1984, pp. 213-214. *Eerder verschenen in de NRC van 23 juli 1984.* "Honderd jaar geleden werd in heel Nederland Willem van Oranje herdacht. De katholieken deden niet mee. In 1933 was er opnieuw een nationale herdenking. De Socialisten bleven er buiten. Nu, in 1984, is de plechtige bijeenkomst in de Nieuwe Kerk te Delft geopend door een katholieke minister-president. De enige historicus, die hij in zijn toespraak noemde, was de marxist Romein. Aan die eerdere eeuwfeesten is aandacht besteed in het boek van E.O.G. Haitsrna Mullier en A.E.M. Janssen, Willem van Oranje in de historie. Daar lezen we hoe de katholieke historicus Nuyens in 1884 de afzijdigheid van zijn geestverwanten beoordeelde. Hij zag dat als bewijs van volledige emancipatie. De katholieken, zo bedoelde hij ongetwijfeld, hadden zich een eigen begrip van het Nederlandse verleden weten te vormen. Voor een nationale held Willem van Oranje was daarin geen plaats. Ze hoefden zich door de protestanten geen herdenking te laten opdringen van een man, die hun geen goed gebracht had. Een katholieke premier op de preekstoel in Delft in 1984 kan moeilijk betekenen, dat de emancipatie weer ongedaan gemaakt is. Veel vooraanstaande socialistische politici waren er in die Nieuwe Kerk niet, maar we kregen tenminste dat citaat van Romein, en het was trouwens één van Romeins leerlingen, die de feestrede uitsprak. Zou nu gelukt zijn, wat vijftig en honderd jaar eerder niet mogelijk bleek : een eensgezinde, nationale viering? Het is niet waarschijnlijk. Niet alleen lag over de feestelijkheden soms een zekere matheid, maar er viel ook, vooral bij de media, een slechts half beredeneerde onwil te bespeuren." (213) "Ook in sommige persreacties op de herdenking bleek iets van een verlangen, Oranje te herscheppen naar eigentijds model. Calvinistische predikanten hebben lang gedaan alsof Oranje heel vroom was, maar ze wisten wel beter. In werkelijkheid moest hij niets van al die dominees hebben. En dat brengt hem dan weer dichter bij de twintigsteeeuwse Nederlander, die zich 's zondags zelden meer in de kerk laat zien. Met Oranje de kerk uit en de slaapkamer in. Zal 1984 het geboortejaar zijn van zo'n nieuwe Oranjemythe naar hedendaagse smaak? Misschien, maar dan zullen de ontwerpers van dit model ook moeten aangeven waarom deze Oranje nog belangrijk genoeg is om een mythe in stand te kunnen houden. Tenzij het er natuurlijk minder om gaat het beeld te vernieuwen dan anderen het hunne te ontnemen. Maar als Oranje tot zulke uiteenlopende uitleg aanleiding geeft en zoveel weerspraak oproept, dan zijn we er sinds 1933 of 1884 niet op vooruitgegaan. We wanen ons eerder terug in 1584, zo gering lijkt het vermogen afstand van Oranje te nemen." (214)	1984	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deursen, A. Th. van,	Willem van Oranje. Een biografisch portret, Amsterdam: Bert Bakker, 1995. 87 blz. ill. *Bibliografie*. "Deze levensschets van Willem van Oranje is voor een klein deel nieuw. Voor een groter deel eerder gepubliceerd in het in 1984 verschenen gedenkboek dat dr. H. de Schepper en ik toen samen hebben doen verschijnen onder de titel: *Willem van Oranje. Een strijd voor vrijheld en verdraagzaamheid* (Weesp 1984). Dat gedenkboek bevatte een algemeen en een biografisch gedeelte. Deze uitgave beperkt zich tot het biografische gedeelte. Nu dat op zichzelf kwam te staan was hier en daar een enkel woord ter toelichting nodig. De omvang is daardoor met ongeveer een kwart gestegen. Wezenlijke veranderingen zijn echter niet aangebracht." (Voorwoord) "Nederland is vol van Willem de Zwijgerlanen. Zo houden we de herinnering vast aan een man die welsprekend was in het openbaar, welbespraakt in gezelschap. Maar de naam leeft nog voort, en dat is al veel. In de geschiedenis zijn weinig dingen voor altijd zeker. Wie gister nog beroemd was, kan morgen verguisd zijn. Doch Oranje lijkt een van die zeldzame uitzonderingen die vaag bekend blijft, zelfs aan degenen die de rug vierkant naar het verleden hebben gekeerd. Een naam alleen echter is niet genoeg, vooral niet wanneer die zo dikwijls vervangen wordt door een even kwalijk als zonderling gekozen bijnaam. We moeten proberen de man zelf wat nader te komen. Daarvoor is dit boek bedoeld. De persoon staat geheel in het middelpunt. Het gaat om een biografische schets, niet om een tijdsbeeld. Willem van Oranje leefde in de zestiende eeuw. Daar zullen wij hem dus ook moeten zoeken, want uitsluitend tegen die achtergrond tekent zijn gestalte zich helder af. De omstandigheden van de tijd vormen het noodzakelijke decor, maar meer zullen ze hier niet zijn. De prins van Oranje is ons enige onderwerp. Wat zich rondom hem afspeelt krijgt slechts aandacht en toelichting in zover het noodzakelijk is voor de kennis van Oranjes levensgang." (11) "Een jaar na de bruiloft (*met Anna van Egmond*) brak dan ook voor de zoveelste maal een oorlog met Frankrijk uit. Oranje moest er natuurlijk bij zijn, en op een verantwoordelijke post. Hoge geboorte, zo meende men toen, maakte de edelman geschikt om te bevelen. Voorname afkomst dwong immers respect af en schonk een natuurlijk overwicht aan dragers van grote namen. Oranje heeft die algemene overtuiging stellig gedeeld. Als hij later een leger bijeenbracht, nam hij gewoonlijk zelf het commando op zich. Hij hield zichzelf dus voor een goed generaal, de beste die hij kon krijgen. De Frans-Habsburgse oorlog, die in 1552 begon, is zijn eerste praktische leerschool geweest. Hij was negentien jaar oud en kreeg dadelijk het bevel over een regiment. Drie jaar later was hij al kapitein-generaal van het gehele leger aan de Maas, dankzij de persoonlijke gunst van Karel V, die hem dit hoge ambt bezorgde, met voorbijgaan van velen die hem in leeftijd en ervaring overtroffen. Oranje heeft later met enige trots over zijn prestaties in deze oorlog gesproken, maar veel actie heeft hij niet gezien. Bij zijn eerste veldtocht toonde hij zich gretig genoeg. 'De onzen zijn Frankrijk binnengerukt,' schreef hij Anna in juni 1552 'en hebben tweehonderdvijftig dorpen verbrand, lk had er graag bij willen zijn.' Zulke bloeddorstige taal horen we niet vaak uit zijn mond, en zo is zijn stijl van oorlogvoering ook niet geworden. Het belangrijkste dat hij toen in Karels legers geleerd heeft, was de omgang met het soort problemen dat hij later in de strijd tegen Karels zoon zo dikwijls heeft moeten oplossen: hoe had een aanvoerder om te gaan met slecht verzorgde, slecht gevoede, slecht	1995	APG	
Deursen, A. Th. van,	"Vader des Vaderlands", in: *Historisch Nieuwsblad*, nr 7, sept. 2004, pp. 33-36. *"Nederland kiest dit jaar de grootste Nederlander aller tijden. Historisch Nieuwsblad levert een bijdrage aan de discussie met een serie portretten van historische Nederlanders die een blijvende contributie hebben geleverd aan de Nederlandse samenleving en identiteit. Op de vierde plaats staat Willem van Oranje: uitzonderlijk leider en inspirerend staatsman, zonder wie het unieke en eigenzinnige Nederland niet had bestaan, door A.Th. van Deursen.* Voordat je kunt vragen wie de grootste Nederlander aller tijden was, moet je het er met elkaar over eens zijn wat, we onder Nederland verstaan. Is het een geografisch begrip, en zijn Nederlanders degenen die op die grond geboren zijn, al was het tienduizend jaar geleden? Is het een cultureel begrip, zodat het allen insluit die deel hadden aan de Nederlandse cultuur? Of is het een staatkundig begrip, en moeten de betrokkenen burger zijn of geweest zijn van het Koninkrijk der Nederlanden, of eertijds van de Republiek? Als ik de lijst van de tweehonderd geselecteerde toppers bekijk, is Claudius Civilis de zuiverste pleitbezorger van de geografische opvatting. Toen hij leefde kon niemand vermoeden dat er nog eens mensen geboren zouden worden met de groepsnaam 'Nederlanders'. De keuze voor Anton de Kom daarentegen lijkt alleen mogelijk binnen de grenzen van het culturele concept. Zelf zou ik hem liever op de Surinaamse erelijst zetten dan op de Nederlandse. Voor de grote meerderheid schijnt het staatkundige begrip het best te passen. Maar dan moeten de toch al schaarse middeleeuwers allemaal hun plaatsen opgeven. Het blijft dus moeilijk kiezen, en misschien is dat ook wel opzet. De vraag naar de grootste heeft immers alleen zin als er twijfel mogelijk is over het antwoord. Zou het vaststaan dat 'Nederland' hier samenvalt met het staatkundige begrip, dan kan er maar één de grootste zijn, en dat is Willem van Oranje (1533-1584). Zijn eretitel 'Vader des Vaderlands' geeft het precies aan. Zonder hem zou Nederland helemaal niet bestaan hebben. Het is moeilijk te zien wie deze prestatie kan overtreffen. Is echter de toelating tot de lijst afhankelijk van geboorte op Nederlandse bodem, dan kan deze prins van Duitsen bloed niet eens aan de competitie meedoen." (33) "De moord op Oranje, zegt de met Spanje sympathiserende geschiedschrijver Strada, is een schelmstuk geweest, een onwaardig en verachtelijk strijdmiddel. Maar toch had lang niet iedereen medelijden. Er werd niet om de dode prins getreurd, naar om de verscheurde Nederlanden. Landgenoot streed tegen landgenoot, huisgezin tegen huisgezin. Steden werden vandaag geplunderd in naam van de koning, en morgen in die van de prins. De wapens regeerden overal, en waar men ze niet vond, daar heerste de angst. Strada stelt de vraag: 'Waarom dit alles?' Om de eerzucht en haat te bevredigen van één enkel mens: de prins van Oranje. Strada ziet enkel een man die bezeten is van ambitie en een heel volk aan die eerzucht opoffert. Dat is het beeld van Oranje in de Spaanse propaganda. Wil propaganda slagen, dan moet die een kern van waarheid bevatten. Oranje was inderdaad zeer ambitieus. Maar een zestiende-eeuwse edelman die carrière wilde maken zal voor één ding altijd beslist zorgen: hij blijft in de pas met zijn heer. De prins heeft precies het tegendeel gedaan. Zijn heer Filips II wilde dat er in zijn rijk slechts één godsdienst zou zijn. Oranje komt op voor het recht van een vervolgde minderheid. En als hij merkt dat het met woorden niet lukt, gaat hij over tot de daad. Hij begint een opstand, tegen een schijnbare overmacht, en houdt het jarenlang vol, tot de dag van zijn dood. Voor zo'n strijd zijn medestanders nodig. Hij kon die vinden bij de bedreigde minderheid, bij de calvinisten dus. Maar aan die steun had hij niet genoeg. Het waren de mensen van het midden die hij voor zich moest winnen, in de eerste plaats diegenen die beschikten over het geld en	2004	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deursen, A.Th. van,	"Guillaume le Taciturne", in *Réflexions sur Guillaume le Taciturne. Une série de conférences à l'Institut Néerlandais de Paris*, Mars 1984, Den Haag, pp. 55-70. ill. "Orange était de nature très optimiste. Il peut prendre son parti de revers mais refuse toujours alors de considérer le résultat comme definitif. Il est toujours persuadé qu'il réussira la prochaine fois et base sa politique sur le succès escompté." (57). "Chez Orange on peut aussi le constater, notamment dans la façon négligente qu'il a de traiter les affaires d'argent. .... Une personne économe compte sa florins et dresse son plan. Chez Orange cette suite a toujours été inversée." (57/8).	1984	APG	
Deursen, A.Th. van,	"Kerk, vaderland en dynastie", in: *Transparant. Tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici*, jrg 5, nr 4, oktober, 1994, pp. 13-16. ill. "Toen Oranje in 1568 de wapens opvatte, heeft hij zich verschillende malen publiek verantwoord. Het is de tijd waarin de prins de gehoorzaamheid aan zijn heer Filips nog niet openlijk heeft opgezegd. We kunnen dus ook niet verwachten dat de drievoudige verbinding die we zoeken, in die vorm dan reeds in zijn publieke uitlatingen voorkomt. We stuiten echter wel op bewoordingen die er veel op lijken. In zijn Verantwoordinge van 1 september 1568 zegt Oranje, dat hij al vroeg stelling heeft genomen tegen het beleid van kardinaal Granvelle, omdat het strekte "tot grooten ondienste van God, van den coninck ende van den lande". Toen de veldtocht op een teleurstelling was uitgelopen, rechtvaardigde de prins zich in de Fidelle exhortation aux inhabitants du pais bas. Nu verklaarde hij zich in geen enkel opzicht schuldig te voelen, omdat zijn actie noodzakelijk was geweest "voor de ware dienst van God, de koning en het vaderland" Op het eerste gezicht lijken dat heel opmerkelijke woorden. Vervang de koning door zijn stadhouder, en het drievoudig snoer ligt klaar. Maar dan lichten we Oranjes uitspraak uit de tijd waarin ze thuis hoort, en geven we haar een te specifieke betekenis. Dat kerk, koning en vaderland bij elkaar hoorden was immers een algemene opvatting. Op die manier betuigde een edelman zijn trouw aan vorst en land, en zo rechtvaardigde hij zichzelf ook, als hij tegen die vorst in opstand kwam. Een jaar na Oranjes tocht over de Maas moest koningin Elizabeth van Engeland afrekenen met een opstand die geleid werd door enkele rooms-katholieke edelen, de zogenaamde Northern Rebellion van 1569. De aanvoerders verklaarden dat zij wel gedwongen waren de wapens te grijpen, omdat slechtgezinde raadslieden van de koningin grote schade deden aan de ware, katholieke dienst van God, en daarmee ook aan de koningin, en aldus het hele koninkrijk in opschudding hadden gebracht." (13)	1994	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Deursen, A.Th. van,	"Moord als recht", in: *Willem van Oranjelezing*, Delft, 2005, pp. 7-19. *Noten.* "De politieke moorden van de zestiende eeuw waren niet uitgebroed door geheime genootschappen en terroristische organisaties met zelfgekozen missies. Neen, de hoogste autoriteiten, die de verantwoordelijkheid droegen voor de handhaving van orde, recht en goede zeden, zetten de politieke moord in als middel - juist om orde, recht en christelijke waarheid des te beter overal te vestigen en in stand te houden." (9) "Die vermenging van politieke en religieuze beweegredenen vinden we terug bij de mannen die zich als daders hebben aangeboden. De drie bekendste hebben we al genoemd: Balthasar Gerards, die Willem van Oranje om het leven bracht; Jacques Clément, moordenaar van de Franse koning Hendrik Ill; en François Ravaillac, moordenaar van Hendrik IV. Laten we deze drie nader bezien en vergelijken. Het zal dan niet in de eerste plaats gaan om de wijze waarop de daad is uitgevoerd, en nog minder om de weerzinwekkende straffen die aan de bedrijvers zijn opgelegd. Hoofdpunt voor ons is het motief, zowel van de uitvoerders als van de eventuele opdrachtgevers. Door welke overwegingen werden de moordenaars geleid, hoe rechtvaardigden ze hun daad, en bij wie hebben ze steun of aanmoediging gevonden? Het verhaal van Balthasar Gérard, hier te lande meestal Balthasar Gerards genoemd, hoeven we hier in Delft niet uitvoerig weer te geven. Ik volsta met de voor ons belangrijke feiten. Ten eerste was hij nog betrekkelijk jong toen hij de moord pleegde, zevenentwintig jaar. Het plan was al veel eerder bij hem opgekomen, naar zijn eigen verklaring in 1578, toen hij eenentwintig jaar oud was. Die jeugdige leeftijd kenmerkt nagenoeg allen, die destijds politiek-religieus geïnspireerde moordaanslagen hebben ondernomen. Ravaillac was de enige, die de mijlpaal van dertig levensjaren had overschreden. Ten tweede was de moordenaar van Oranje een trouw onderdaan van Filips Il. Hij koesterde een diepe afkeer van Willem van Oranje, die tegen de vereerde koning in opstand was gekomen. Het politieke motief was bij hem dus duidelijk aanwezig. En zoals bij Filips II zelf politiek en religie niet van elkaar te scheiden zijn, zo was het ook bij deze bewonderaar van de Spaanse koning. Balthasar Gerards was dan ook ten derde een toegewijd katholiek, zo vurig toegewijd, dat hij gerust een fanaticus mag heten. Dat geldt ook voor Clément en Ravaillac, en het was in alle gevallen een noodzakelijke voorwaarde, maar niet elke godsdienstfanaticus wordt moordenaar. Hij zal dat pas worden als hij gaat geloven, dat juist hem deze bijzondere plicht van Godswege is opgelegd. Zo was het met Balthasar Gerards, en dat is het vierde ding dat we over hem kunnen zeggen. Hij wist zich een geroepene, en zag het als zijn dure plicht, de prins te vermoorden." (13/4)	2005	APG moord	
Diddens, H.,	Moord op de prins. (*Historische verhalen. Drieëntwintigste reeks. Nr. 5*) Kapellen: Uitgeverij De Sikkel, 1976. 30 blz. ill. *Tekeningen: Chris Fontijn.* "Op een schans bij Zutfen riep een soldaat in Spaanse dienst, doelend op de laffe moord, luid tot de Staatse burgers: "t Is een schelmstuk, en een schelm die 't deed, en een schelm die 't geraden en bevolen heeft, al mag 't de koning zijn!" Maar in de kerk van Leiden verklaarde een calvinistische predikant, in aanwezigheid van Louise de Coligny, dat de gebeurtenissen te Delft een straf van God waren... De 'Vader des Vaderlands' kreeg op 3 augustus 1584 in Delft een vorstelijke uitvaart. In de Nieuwe Kerk rust sindsdien zijn gebeente onder een later opgericht grafmonument. Op 4 maart 1589 verhief Filips II de bloedverwanten van de moordenaar Balthazar Gerard in de adelstand en schonk hun de heerlijkheden in Bourgondië, die Willem van Oranje hadden toebehoord." (30)	1976	LTM verhaal jeugd moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dierendonck, Joris van,	"Genocide! Het duistere verleden van de Oranjes", in: *Noordbrabants historisch nieuwsblad*, jrg 21, nr 1, april 2007, pp. 1-6. ill. N.a.l.v. Leo Adriaenssen, *Staatsvormend geweld. Overleven aan de frontlinies in de meierij van Den Bosch, 1572-1629* (2007) "'Vader des vaderlands' wordt hij genoemd. De man wiens naam synoniem staat voor een nobele, heldhaftige leider. Door middel van het volkslied wordt zijn naam tot op de dag van vandaag luidkeels gescandeerd, en het wekt dan ook weinig verbazing dat hij in de verkiezing tot 'Grootste Nederlander' als tweede eindigde. De nagedachtenis aan Willem van Oranje kent weinig kritische geluiden. Maar deze volksheld had wel degelijk een duistere kant." (1) "12 juli 1583: Staten van Holland hebben besloten 'tot afbrandinghe vanden dorpen ende vruchten inde meyerije vanden Bosch en gelasten Christoffel van Ijsselsteijn dit op zich te nemen'. Deze stemt toe 'midts dat sijn Pincel. Exc: terstondt na 't exploict t'sijnder excuse daeer af sal werden geadverteert'. Ofwel: er wordt ingestemd met de verbrande aarde-campagnes, mits de Prins instemt. In een later schrijven vraagt kolonel Van IJsselsteijn expliciet toestemming aan Willem van Oranje, die deze direct verleend. 'Willem van Oranje heeft als *warlord* diverse militaire campagnes geleid, maar staat vooral bekend als een leider die zich op het politieke vlak begaf. Als politiek leider is hij echter hoofdverantwoordelijk voor de Meierijse volkerenmoord.'" (5) "Om te begrijpen waarom Willem van Oranje willens en wetens instemde met de verschroeide aardecampagnes, is inzicht in de toenmalige politieke verhoudingen nodig. De Staten van Holland vormden in die tijd het machtigste gewest en de Prins was aan hen gelieerd. Zij vormden zijn belangrijkste cliëntèle en de belangen van Holland stonden voorop. 'Zijn geroemde tolerantie beperkt zich dan ook vooral tot Hollandse burgers, de Meierijenaars konden op weinig clementie rekenen', concludeert Adriaenssen. 'In de Opstand liet hij zich vooral inspireren door politieke argumenten, waarbij hij zijn eigen belangen goed in de gaten hield.' Als heer van Breda wist hij de stad te beschermen tegen terreurcampagnes, en ook Tilburg wist zo de dans te ontspringen. Saillant detail: in zijn tijd was Willem van Oranje veruit de rijkste Nederlander. Met een geschat vermogen van een half miljoen euro liet hij de andere edelen ruim achter zich. Zijn vermogen was deels geërfd, deels oorlogsbuit die hij als warlord wist te vergaren. Later heeft ook Maurits naam gemaakt met het op grote schaal inzamelen van oorlogsbuit." (6)	2007	MLG APG kritisch, anti-oranje	
Dijkstra. J. (tekst) & Moolenaar, Frieso (muziek),	Prins Willem van Nassau. (gemengd koor à cappella), Zuidhorn, s.n. [19??]. 1 partituur, 3 blz. Zie catalagustitel NMI *online** Autopsie was niet mogelijk.	19??	MLG	Dijkstra/Prins

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Discailles, Ernest,	La révolution des Pays-Bas au XVIme siècle. Guillaume le Taciturne et Marnix de Sainte Aldegonde, Bruxelles: A.-N. Lebègue et Cie, Imprimeurs-Éditeurs, 20 Mai 1884. 113 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DiscaillesGuillaumeetMarnix.pdf* "Frères dans la lutte, frères dans la souffrance, Guillaume le Taciturne et Marnix de Sainte-Aldegonde auraient dû être frères dans la gloire. Mais la postérité les a traités diversement. Longtemps toutes les louanges, tous les enthousiasmes sont allés au Taciturne seul. Pendant que la Hollande lui érigeait des statues et élevait la jeunesse dans le culte de sa mémoire, Marnix, lui, était oublié, méconnu, insulté. Dans ces dernières années la Belgique a paru se rappeler qu'elle a, elle aussi, une dette de reconnaissance à payer à Marnix de Sainte-Aldegonde. L'administration Bruxelloise a décidé l'érection de la statue de Marnix. Les Néerlandais applaudiront, avec nous, à cet acte de justice qui associe Marnix à la gloire du Taciturne." (113)	1884	APG Oranje en Marnix	
Discours..., (pamflet)	Discours véritable de ce qui est advenu en la ville de Bruges l'an M.D.Lxxxij par ce que le Roy Philippe d'Espagne a derechef praticqué nouueaux Traistres et Meurtriers, pour oster la vie au Duc de Brabant, Gueldre, Anjou, Alençon, &c. Conte de Flandre, Hollande, Zeelande, Zutphen, & c. Marquis du Sainct Empire, Seigneur de Frize, de Malines, des Citez, villes & Pays d'Vtrecht, d'Oueryssel, &c. ensemble au Prince d'Oranges, Conte de Nassau, &c. par poison ou quelque autre sorte de meurtre. Imprimé à Bruges par Thomas Moerman (...) l'an M.D.Lxxxij. (1582). Air-Ciiv geen paginanummering. *Online: gallica.bnf.fr* *Zie ook: Bauwhede & Goetink, De Hertog van Anjou en de Prins van Oranje te Brugge (1983)* "Le vingt quatriesme de Iuillet fut ledit Egmont (zoon van beroemde Graaf) appellé en la court de son Alteze, & fut chargé d'estre coulpable en ces meurtres & qu'il auoit decouuert audit Salcedo (beramer aanslag op Oranje) tout ce qu'il auoit promis au Prince d'Orange de taire, Egmont entendant que Salcedo auoit parlé de luy, ne delaya de dire & descouurir tout ce que ledit Salcedo luy auoit aussi descouuert: Et par ce moyen se font ces meurtres manifestez beau coup plus qu'auparauant. Ledit Egmont estoit logé au logis de l'Escout téte de la ville de Bruges, auquel fut commandé de le bien garder." (Biiv-Biiir)	1582	APG aanslag moord 1582	DiscoursVeritable1582

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ditzhuyzen, Reinildis E. van,	"Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands", in Idem, *Het Huis van Oranje. Prinsen, Stadhouders, Koningen en Koninginnen*, derde aangevulde druk, Houten: Fibula, 1997, pp. 19-28. ill. Eerste druk 1979. "De opvattingen van Filips over het regeringsbeleid in de Nederlanden wijken niet eens zo af van die van zijn vader. Maar Karel had het voordeel veel nauwere contacten te hebben met de Nederlanders. Filips, een man met een sterk plichtsbesef en zonder twijfel met goede bedoelingen, heeft die helaas veel minder. Toch blijven de spanningen tussen hem en de edelen voorlopig nog verborgen, onder meer omdat de oorlog met Frankrijk en de afwikkeling daarvan hen volledig in beslag nemen. Maar zodra de vrede in 1559 gesloten is en de koning - naar later blijkt voorgoed - naar Spanje is vertrokken, beginnen de moeilijkheden. Willem van Oranje, die nog op de valreep van Filips' vertrek is benoemd tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, behoort met Egmond en Horne, zijn collega's in de Raad van State, tot de initiatiefnemers van het verzet tegen de politiek van de koning. Oranje koestert genoeg bedenkingen tegen het gevoerde beleid. Grote bezwaren heeft hij tegen de oprichting van de nieuwe bisdommen en hij is ontevreden over het dominerende optreden van Granvelle, Filips' eerste minister, in de Raad van State. Het bevalt hem niet dat hijzelf en de andere leden van die Raad slechts 'kleine affaires' van weinig gewicht te behandelen krijgen. Granvelle heeft ook een te grote invloed op Margaretha van Parma, die bij afwezigheid van de koning het land als landvoogdes regeert. Belangrijke zaken worden besproken door de betrouwbare koningsgezinde leden in de 'Achterraad' of 'Consulta', die in feite de macht in handen heeft. Zeker, het is de taak van de Raad van State de landsheer met raad en daad terzijde te staan, maar door deze handelwijze zijn de talrijke privilegiën van de gewesten niet gewaarborgd. De centraliserende politiek beknot de zelfstandigheid van de Staten en dat zit de prins zeer dwars. Samen met de populaire Lamoraal van Egmond schrijft hij een brief aan de koning, waarin hij de grieven van de edelen samenvat, maar vanuit Spanje krijgt hij daarop voorlopig een sussend antwoord." (22)	1997	APG	
Dodt van Flensburg, J.J. (ed.),	"Brief der Staten van Utrecht aen de Prince van Orangien, 3 jan. 1577", in: Idem, *Archief voor Kerkelijke en Wereldsche Geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht*, Tweede Stuk, Utrecht: Joh. Altheer, 1838, pp. 191-192. *Stad dankt o.a.voor geleverd geschut.* *Foto's tekst artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/briefUtrechtOranje1577.pdf* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10461*	1838	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dodt van Flensburg, J.J.,	"Mr. Gillis, Chirurgijn te Utrecht, geneest Prins Willem I., in 1582", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht*, jrg 8, Utrecht: N. van der Monde, 1842, pp. 377-379. *Online via https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=247&miadt=39&miaet=14&micode=BIBLIO_STIJD&minr=40629541&miview=ldt* "Wat de Utrechtsche *doctores* aangaat, waarvan in deze de rede is, ik heb nopens hen en derzelver employ bij het ongeval van Graaf Willem, noch in de Notulen der Gedeputeerde Staten, noch in de Stads-boeken iets naders mogen ontdekken. Maar aangaande den chirurgijn, meester Gillis, die mede daarbij zou zijn gebruikt, van dezen is mij uit de gezegde Staten-Notulen gebleken, dat hij het mede was, die Prins Willem I., na het geval in 1582 heeft genezen, of althans, heeft helpen genezen." (377).	1842	WTO medisch Jauregui	
Dodt van Flensburg, J.J.,	"Iets over het Opper-Houtvesterschap van Holland onder Prins Willem I. en Prins Maurits", in: *Utrecht voorheen en thans. Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht*, 2e serie, jrg 1, 1844, Utrecht: N. van der Monde, pp. 79-83. *Noten.* *Online (via het tijdschrift, 1844) https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/289844* "Merula geeft (Placaten *etc*. op 't Stuck vande Wildernissen *etc*. 's Gravenhage, 1605. Fol. p. 14 sq.) eene lijst van de Opper-houtvesters van Holland tot en met Prins Maurits, aan wien hij zijn werk heeft opgedragen. "De Grave van Egmondt," zegt Merula daar onder anderen "gheworden zynde in 't beghinsel vanden jare xvc LX houtvester van Vlaenderen, soo heeft hy desen Staet in Hollandt verlaten, ende plaetse ghegheven den hooghgeb. Vorst Wilhelm, Prince van Orangien *etc*., dewelcke weynich te voren den ix. Aug. , xvc LIX stadthouder geworden was van Hollandt *etc*. : ende zyn zyne Excell. van het Hout-vester-Ampt verleent brieven van Commissie op den XXII Febr. XVc LX ende heeft zynen eedt ghedacn de xix. Juny daer aenvolghende : de voorschreven Prince van Orangien, anno xvc LXVII. in Junio, uyt dese landen getrocken zynde, is heere Maximiliaen, Grave van Bossu *etc*. in zyne Excell. plaetse gestelt Houtvester, als voren, by brieven van Commissie van date den xxiii. Dec. xvc LXVII., ende bleef in 't selve Officie tot de comste vande Hoogh-ghed. Prince in Hollant, in 't eerste van Novemb. xvc. LXXII. die als Stadt-houder desen Staet van Opper-Houtvester bedient heeft tot zyn overlyden." (79)	1844	ESG jacht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dodt van Flensburg, J.J.,	"Gilbertus Cognatus, *over Prins* Willem I.", in: *Algemeene Konst- en Letterbode voor het jaar 1841*, eerste deel, Haarlem: Wed. A. Loosjes Pz., 1841, pp. 251-252. *Online: google books* "Gilbertus Cognatus (Gilbert Cousin) diende om de betrekking waarin hij tot Erasmus stond, meer bekend te zijn, dan zulks in der daad schijnt het geval te zijn. Maar hij en zijne geschriften hebben voor den Nederlandschen Geleerde nog menige andere belangrijke zijde, weswege hij wel eenige meerdere oplettendheid had verdiend. Onder zijne Werken, die 1562, dus eenige jaren voor zijnen dood, te Basel, bij Henric Petri, in 3 Tom. in folio te zamen zijn uitgekomen, komt (I p 336 sq.) mede voor eene *Genealogia Comitum a Nassow,* en daarin omtrent Prins Willem I., met wien de genealogie natuurlijk sluit, de volgende plaats: .... ," 251/2) (Positieve kwalificaties t.a.v. Oranje)	1841	APG	Cognatus over Willem
Dodt van Flensburg, J.J.,	"Iets aangaande Prins Willem I., als stadhouder van Utrecht", in: *Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht,* jrg 9, 1843. N. van der Monde, pp. 174-175. *Online via https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=247&miadt=39&miaet=14&micode=BIBLIO_STIJD&minr=40620912&miview=ldt* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11328* "Het is met betrekking tot, of in gevolg van dezen Ko. brief, gedagt. van den viii Aug.*, die geheel over zaken, het geloof aangaande, loopt, dat daarna, van wegen den Prins, in de gezegde hoedanigheid, bevelschriften emaneerden, die met de in zijne privaatbrieven blootgelegde gevoelens omtrent dit aller gewigtigste punt weinig strookten, en weswegens men hem wel van *Doppelzüngigkeit* heeft willen beschuldigen. Ik meen mij wel te herinneren, dat er van die bevelschriften van wegen den Prins aan de respective besturen uitgegaan, hier en daar zijn gedrukt geworden, maar van dit volgende, dat in de verzameling van den Heer Beeldsnijder van Voshol berust, is mij zulks niet bekend:" (174) *Brieven van Filips II van 8 augustus 1559. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brieven?dag=08&maand=08&jaar=1559&begin_is_einddatum=1.*)	1843	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dodt van Flensburg, J.J.,	"De Gek van Utrecht en die van den Prins van Oranje", in: *Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht,* jrg 7, 1841. N. van der Monde, pp. 211-213. *Online via https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=247&miadt=39&miaet=14&micode=BIBLIO_STIJD&minr=40620912&miview=ldt* "Matthaeus (de Nobilit. IV. 31. in fine, p. 1134) zegt: *"Morionem etiam alebat urbs, cui et capucium et toga gratuita,"* en bewijst dit met een raadsbesluit van den jare 1523; en eveneens wordt in dit Tijdschrift (III. 151.) naar aanleiding van datzelfde raadsbesluit gezegd : "de stad Utrecht had zelf ook eenen nar, die van wege dezelve werd gekleed." Men zou hierna kunnen genegen zijn, om te geloven, dat de stad doorgaans zulk een personage in soldij zou hebben gehouden; dat doch, naar ik meen, geenszins het geval is geweest. ln tegendeel, ik geloof, dat Pierken de eenigste is geweest, die, in de XV. en XVI. eeuw, de stad in die hoedanigheid heeft gediend. Nergens vinde ik van een' anderen stad-gek de minste spoor. Het eenigste, dat hiertoe in betrekking zou kunnen worden gebragt, is deze post uit de Cameraars-Rek. van 1462 : "*Dwase* Arentsz. *tot eenen tabbaert een R. Gulden*," dat echter, als in eene geheele eeuw zoo geïsoleerd staende, wel gevoegelijker van elders verklaard wordt. Ik ben verder van gevoelen, dat men bij de beoordeeling van de aanstelling van den stad-gek, den toenmaligen Bisschop Philips van Bourgondie, dient in 't oog te houden, in de eerste plaats, omdat Pierken onder zijn bestuur, in 1522, voor 't eerst verschijnt, daarna, dewijl Philips eenig geld voor de kledagie van den nar had uitgezet, en eindelijk, omdat na Pierken, die voor 't laatst in 1525 vermeld wordt, geen opvolger verschijnt. De posten, aangaande desen *leghen dienaar*, in de cameraars rekeningen voorkomende, zijn deze: (volgen enige rekeningen betreffende de Stadgek Pierken uit 1522, 1523, 1524 en 1525)" (211/3) "Van Prins Willem I. is mij, in dit opzigt, niets voorgekomen, zoo als zulks van deszelfs weldoender, René de Chalon, het geval is, tot wien wel moet betrokken worden deze post uit de Cam. Rek. v. 1541-42. "Bertelmeus van Wede, goutsmit, xiv ponden, wt sake hy gemaect heeft een *scakel van gout,* die gesconken is *die gek van myn heere die Prince van Oraengien,* als stadhouder, etc." (213)	1841	APG	
Dodt van Flensburg, J.J.,	"Aangaande het standbeeld van *Willem I* te Delft, door Henr. de Keyzer", in: *Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht*, jrg 7, 1841. N. van der Monde, pp. 100-102. *Online via https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=247&miadt=39&miaet=14&micode=BIBLIO_STIJD&minr=40620912&miview=ldt* *"Uit de Resolutien der Stat. Gen.* 1613. *Nov.* 14. Zyn ghesien eenighe modellen, daarna dat men zoude [101] mogen maken, het monument, tombe ofte begravenisplaets van Zyn Exc. H. L. M., opten naam van de republique van dese vereenichde Nederlanden, ten opsien ende in memorie en erkentenis, dat dezelve Zyn Exc. in zyn leven met lyf, goed en bloed door de genade Gods, geleit heeft het fundament van dezer landen vryheid, diewelcke voorts by de auctoriteit en middelen van haer Ho. Mo., onder het beleit van Zyn Exc., Prince Maurits, met de hulpe van Zyne Godelijke Majesteit gelukkelyk uytgewrocht is. Dan alzo deze zake nieuw voorkomt, ende dat eenighe verstandigen nader opte voorsc. modellen dienen gehoord ende verstaen, is deze zaken mitsgaders de voorslag gedaen, van't gene, dat men van wegen het land daertoe zoude mogen contribueren, gehouden in bedenken. 1614. *Febr.* 6. Twee heren gecommitteert, om, gehoort hebbende de meening van Zyn Exc., te spreken mette meesters, die zouden willen aannemen te maken, de sepultuer ofte tombe van Zyn Exc, H. L. M. volgens het patroon of modell daervan getoont, ende met advys van verstandighen, met dezelve af te handelen. - *Febr.* 8. Hetzelve aan te besteden aan Mr. Henr. de Keyzer, zonder op één à 2000 gl. te zien. *Febr.* 11. Rapport, dat met andere meesters hierover ook gesproken hebbende, welke de materialien zoo veel minder te estiméren, dat de voorsz. tombe niet hoogher sal comen [102] als 26°. gulden, achtende, dat de personnaigien, beter ende frayer souden worden gemaakt van wit albast, als van koper, dat subject is van gestolen te worden en te vervuylen. 1614. *Febr.* 13. Geapprobeert het accoord op gisteren aangegaan met Mr. Henr. de Keyzer, beeldhouwer ende architect der stadt Amsterdam.	1841	APG BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dompierre de Chaufepié, H.J. de,	De historiepenningen en munten betrekking hebbende op het Stamhuis van Oranje-Nassau, 122 blz. ill. (*Opgenomen in: Byvanck, W.G.C., De Oranje Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijke Penningkabinet te s-Gravenhage, Haarlem: H. Kleinmaan & Co., 1898.*). *De objecten zijn op jaar geordend met verwijzingen naar de catalogus van Van Loon.* *Foto's pp. 1-15: http://www.periodata.nl/dataweb/DompierreHistoriepenningen.pdf* "Het is ons voornemen in de volgende bladzijden te geven eene lijst van alle zich op het Kon. Penning Kabinet bevindende penningen en munten, die betrekking hebben op het Stamhuis van H. M. de Koningin. Beter dan lange monographien zal deze eenvoudige lijst aan wijzen, hoe eng de Geschiedenis van ons Nederlandsche Volk verbonden is met die van het geslacht Oranje-Nassau. In tijden van oorlog en gevaar is er geen slag, geen belegering, geen overwinning, of de penningen verhalen het aandeel, door de Prinsen van Oranje aan die gebeurtenissen genomen. Nu eens zien wij Hen te paard midden in het slaggewoel of op de wallen van belegerde vestingen, dan weder verheerlijkt in de voor onzen smaak wat drukke en vermoeiende symboliek. In tijden van vreugde of smart zijn de penningen tolken dezer gevoelens. Wanneer er vrede en voorspoed heerscht, zien wij de Oranje-Vorsten de kunsten beschermen, de wetenschap beloonen, handel en nijverheid aanmoedigen. Van dit alles geven de penningen de meest welsprekende getuigenis. Wij meenden niet te moeten weglaten de getuigen van botsingen, twisten en misverstanden, die zich soms voordeden; onze lijst zou daardoor onvolledig worden." (9)	1898	BKD iconografie	
Dönges, Carl,	Unterstützungen der Dillenburger Stammlande des Prinzen von Oranien in de niederländischen Freiheitskämpfen, s.l., 1909. VIII, 130 blz. *Noten, Bibliografie, 17 Anlagen.* *Inaugural-Dissertation Universität Bern.* *In de Anlagen o.a. overzichten van verpande goederen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DoengesUnterstuetzungenStammlande.pdf* "Im Februar 1567 reiste Graf Ludwig im Auftrage seines Bruders Wilhelm an die Höfe von Sachsen, Hessen, Braunschweig-Wolfenbüttel, der Pfalz und Württemberg, um den Rat dieser Fürsten einzuholen. Er teilt mit, daß Wilhelm beabsichtige, nach Deutschland zu gehen und nötigenfalls zum Schwert greife, es habe Graf Günter 4000 Pferde, der Herzog von Liegnitz 1000, Bruder Adolf 1000 und er 2000 Pferde geworben. Die holländischen Städte Amsterdam und Antwerpen gäben je 300000 fl, andere Städte ebenfalls, ganz abgesehen von der Hülfe durch Mannschaften und Proviant, die von Holland zu erwarten sei. Johann ist unablässig unterwegs, bald ist er in Utrecht, dann in Königstein und Mitte Januar 67 in Düsseldorf. Gemeinsam mit Ludwig und Adolf finden wir ihn im März und April im Lager vor Gotha. Es galt, das durch die Reise Ludwigs nach Sachsen versprochene Kriegsvolk in Empfang zu nehmen. In der Zusammenstellung der Dienstleistungen des Hauses Dillenburg in den niederländischen Kämpfen (vom Jahre 1584) heißt es: „Dasz man anno 67, fünf oder 6000 pferdt, auf ihr begeren und übersendung etliche gelts, nicht allein die begerthe zeit, sondern noch solang in bestallung und ahn der hand gehalten. Dasz nicht allein bey dem Churfürsten von Sachsen das kriegsvolck für Gotha durch Graf Lodwichen seliger besprochen worden, sondern auch Graff Johan und Graff Adolff sich derenthalben, mit etzlichen deroschwägern, vettern und freunden, daselbst hinbegeben und sich in Dienst eingelaszen. Dasz in auszgebung des warth gelts und bewerkung deszelben kriegsvolcks niemandt anders von der Niederländ wegen gebraucht und bemüht worden, den nur Graf Johan allein. Dasz mein bruder seliger, Grave Adolf und ich (Johann) für Gotha in der person gezogen, und uns, gleich andern kriegsleuthen, ihnen den Niederländen zum besten, wie obgemelt bestellen und gebrauchen laszen." Unter dem 29. März 1567 erließ Graf Johann ein General-Mandat an alle „Scholtheisen", sich bei „diesen geschwinden Leufften und Prackticken der Sachen Achtung zu haben" und sich mit tüchtigem Pferde innerhalb acht Tagen beritten zu machen und sich mit gebräuchlicher Schützenrüstung, zweien guten Feuerbüchsen und anderem, was einem „Reysigen Knecht" zu haben gebührt, gefaßt zu halten, nach einem ferneren Schreiben ohne alle Säumnis und Verhinderung an bestimmten Orten zu erscheinen. Ferner sollen sie Landwehre, Hege und Schläge verwahren und die Graben mit jungem Holz schloßhaftig machen. An die Lehnleute erläßt er am 1. April ein Ausschreiben ähnlichen Inhaltes. Das Frühjahr 1567 brachte fast gleichzeitig mit der Abreise Albas aus Spanien auch die Abreise Wilhelms aus den Niederlanden. Am 11. April verließ er Antwerpen, und am 22. Breda. Sein Weg führte über Bensberg, Freudenberg und Siegen nach Dillenburg, wo er am 7. Mai anlangte. Seine Bagage war schon am 4. Mai eingetroffen. Da das Hoflager sich nach der Ausgabenübersicht noch einige Tage in den Schlössern zu Freusburg und Siegen aufhielt, ist anzunehmen, daß die Gepäckfuhrleute vorausgefahren waren und dadurch einige Tage früher anlangten. Die Anzahl der einziehenden Personen belief sich anfangs auf etwa 100. So hatte denn wieder einmal die Burg seiner Väter Wilhelm auf-	1909	APG relatie Duitsland vlucht Dillenburg	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dönges, Carl,	Wilhelm der Schweiger und Nassau-Dillenburg. Beiträge zu den Beziehungen des Oraniers zu seinen Stammlanden. *(Veröffentlichungen des historischen Vereins zu Dillenburg. (E.V.) Nr. 5.)*, Dillenburg: Verlag von Moritz Weidenbach (C. Seel's Nachfolger), 1909. 229 blz. ill. *Noten, Bibliografie. (Met bijlagen o.a. over oorlogskosten en schulden van Oranje).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DoengesSchweigerundNassauDillenburg.pdf* "Es folgt dem Bildersturm nun das Eintreffen Albas (1567), der mit seinen Blutgerichten Tausende aufs Schaffot brachte, unter ihnen Egmont und Horn, und als letzten Zweck die Ausraubung der Hinterlassenschaft der Opfer im Auge hatte. Oranien wartete dieses Blutbad nicht ab. Gleich Hunderttausenden ging er über die Grenze; leider folgten ihm seine beiden Freunde nicht. Wie sehr man bestrebt gewesen war, seiner habhaft zu werden, beweist die berühmte Aeußerung Granvellas „Wenn ihr den Oranier nicht habt, habt ihr nichts! - als er hörte, daß man unter den vielen Edlen nur Horn und Egmont und nicht auch Wilhelm festgenommen habe. Es beweist auch die Mitteilung des Privatsekretärs des Königs, der in Wilhelms Solde stand und ihm nach Deutschland schrieb, daß er nicht zu frühe geflohen sei, denn er habe den Auftrag des Königs an Alba gelesen, den Prinzen sobald als möglich zu verhaften und seinen Prozeß nicht über 24 Stunden dauern zu lassen. Die oben skizzierten Phasen der inneren Kämpfe in den Niederlanden waren nicht ganz ohne Einwirkung auf Dillenburg vorübergegangen. Diese war zunächst pekuniären Charakters. Den Häuptern des Adels waren nämlich hohe militärische, bürgerliche und diplomatische Aemter übertragen, deren Aufwand in keinem Verhältnis zu den Besoldungen stand. Dazu kam, daß die Aristokratie der Niederlande im höchsten Grad ausschweifend war. Diese Faktoren bewirkten eine Geldnot in den Finanzen Wilhelms, welcher die Kasse des Dillenburger Hauses schon in dem Anfang der 60er Jahre zu Hülfe kommen mußte. Hierin erklären sich die ersten Anleihen Wilhelms bei Johann in 1563, auf die später noch zurückzukommen ist. Als 1566 die Verhältnisse sich zuspitzten, riet Ludwig schon damais, in Deutschland Rüstungen zu unternehmen. Motley meint, es: sei wahrscheinlich, daß Wilhelm diesen Vorschlag unterstützt habe. Für uns geht aus dem Briefwechsel dieses Jahres unzweifelhaft hervor, daß es für den Fall eines Krieges zu ausgedehnten Vorkehrungen gekommen ist und daß die Brüder Ludwig und Johann an ihnen den weitestgehenden Anteil nahmen. " (45/6)	1909	APG ESG thuisfront Dillenburg	
Donker, Gretha & Faber, Sjoerd,	"Het proces Balthazar Gerards (1584)", in: *Ars Aequi. Juridisch Studentenblad*, Jaargang 52, Juni 2003, pp. 417-427. ill. *Noten.* "In de verslagen van de vier verhoren ('confessies'), valt de nadruk op Balthazars antwoorden, niet op de wijze waarop deze verklaringen waren verkregen. Maar het weinige dat daarover is vastgelegd, zegt al heel veel. Tijdens het eerste verhoor bleef de pijnbank ongebruikt. Omdat men kennelijk niet tevreden was met de antwoorden, vond later die dag, nog steeds de tiende juli, een tweede verhoor plaats, waarin Balthazar voordat tortuur werd toegepast, een nadere verklaring aflegde. Ook dit was blijkbaar onvoldoende en daarom ging men tot pijniging over. Maar juist toen kwam er geen woord over zijn lippen. Pas na een tweede foltering wilde hij wel praten. Bij het derde verhoor (11 juli) en vooral bij het vierde (13 juli) kregen de in kracht toenemende pijnigingen nog meer effect. Waarschijnlijk werd er zelfs een teveel aan 'waarheid' uitgeperst. Later is uit brieven gebleken dat het aandeel van Parma groter is geweest dan Balthazar het in zijn eerste bekentenis deed voorkomen, maar niet zo groot als het vonnis het voorstelde op basis van de onder hevige dwang afgelegde verklaringen." (423/4)	2003	JUR moord proces Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Dood, C. de,	"Willem den Zwijger in onzen tijd. Wij moeten hem eeren voor onszelf", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland*, Tweede Jaargang, nr 11, 10 december 1932, p. 3. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DoodZwijger.pdf* "Wij socialisten hebben naar mijn inzicht den zedelijken plicht de nagedachtenis van dezen vrijheidsheld hoog te houden. Maar wij zouden zijn nagedachtenis onteeren, wanneer wij meededen aan de vervalsching van de geschiedenis en de reclame met den naam van Willem den Zwijger, die onze ellendige, nationalistische, reactionnaire, zelf voor geen despotisme, hoe laaghartig en brutaal ook, terugschrikkende kapitalisten noodig hebben als statigen dekmantel over een rottend lichaam van knevelarij en afpersing. Wij, socialisten, moeten Willem den Zwijger eeren als socialisten, als strijders tegen dwingelandij. Dat wil zeggen: voor onszelf. Daar mag geen kapitalist iets mee te maken hebben." (3)	1932	APG herdenking socialisme	
Dood...,	Dood van Willem de Zwijger. Oranje & Nederland. Historisch-Lichtspel door L.H. Chrispijn. Vervaardigd in de Film-Fabriek Hollandia Haarlem. [1913]. *Affiche.* *Datering in hs op opzetcarton: Onafhankelijkheidsfeesten 1913.* *Detail (afbeeelding) : http://www.periodata.nl/dataweb/affice1913.jpg*	1913	APG moord toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Doorn, Wouter van,	"Apologie in deze tijd", in: *Dietsland - Europa. Maandblad uitgegeven door het Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di*, jrg 29, aug./sept., nr 8/9, 1984, p. 1. "Ik heb de Nederlanden groot gedacht. Zijn ze gescheiden, niet om mijnentwil. De kleinheid die ze zo wordt toegebracht, is zelfverguizing en een kwade gril die op de kentering der tijden, als eens het Westen dit nog wil, zal omslaan in bevrijden door wie mijn woord gestand doen en mijn droom belijden onder de wapenspreuk van mijn blazoen. Trots de verblinding en de nederlagen bundelen zij de pijlen zeventien. Uit donker zien ze nog de uitweg dagen, zelfs zonder hoop willen zij wagen. Volhouden ook, als ik voordien. En 't volk tóch naar zijn toekomst dragen zoals zij die om mijnentwille zien." (1)	1984	LTM gedicht herdenking	
Douma, H.,	"Prins Willem van Oranje is in 1566 bezorgd voor een beeldenstorm te Grave", in: *Merlet. Uitgave van de archiefdienst "Land van Cuijk" Grave,* jrg 24, nr 2, 1988, pp. 55-60. *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11836* "Bij het voor-ordenen van de rijke verzameling ingekomen brieven van het stadsarchief troffen we een nog onbekende brief aan met in dorso de aantekening: "belangende die predikanten ende kercken cluyssen te bewaren". De inhoud bleek te gaan over het voorkomen van een beeldenstorm. De brief is gericht aan ambtman, burgemeesters, schepenen en raad van de stad Grave. De secretaris van de prins heeft hem opgesteld en in zwierige letters prijkt er de handtekening onder van Guillaume de Nassau. De prins was eind augustus van het hof te Brussel naar Antwerpen teruggekeerd om de zaken daar te regelen na de vernielingen. Daar lag een brief op hem te wachten van de magistraat van de stad Grave van 26 augustus. Het deed de prins genoegen te vernemen dat in Grave en omgeving de kerken en kloosters nog niet geplunderd waren. Terstond liet hij vanuit Antwerpen al op 28 augustus een brief naar het stadsbestuur van Grave zenden met het dringende advies de nieuwe predikanten met hun aanhangers te overtuigen niet te gaan preken in de stad of jurisdictie. De prins hoopte aldus dat kerken, kloosters en godshuizen te Grave en in het Land van Cuijk, waar tot dan toe geen Predikanten verschenen waren, van onheil verschoond zouden blijven. Daarvoor diende men goed wacht te houden en bij het minste gerucht alvast kostbaar kerkmeubilair, sieraden, gewaden, ornamenten, beelden en schilderijen in veiligheid te brengen, zowel in de stad als ten aanzien van alle kloosters, godshuizen en parochiekerken op het platteland van de aan de prins behorende heerlijkheid Cuijk." (58/9)	1988	APG GKS beeldenstorm	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Driel, W. van,	"De Friese bronnen en den dootlicke afgangh van Wilhelm, Prince van Oraignien", in: *De Leeuwarder Courant*, 7 sept 1984, p. 34. Zie ook Ch. Vergeer, De laatste woorden van prins Willem, (1981). Van Driel is stadsarchivaris. *Online via De krant van toen* "In tegenstelling tot deze hollandse kroniekschrijver (*Bor*) lijkt het alsof Winsemius in zijn *Cronique van de Friesche Geschiedenis* het doodschieten van Willem van Oranje alleen maar aanhaalt om een reden te geven voor de benoeming op 16 (26) oktober 1584 van Willem Lodewijk van Nassau tot stadhouder over Friesland. Eerlijkheidshalve moet worden opgemerkt dat ook andere Friese kroniekschrijvers - want daar ging mijn onderzoek toch in eerste instantie naar uit - in deze niet veel verder zijn gegaan. Indien we de kroniekschrijvers van toen zouden vergelijken met de journalisten van nu, die 't gewone alledaagse veelal overslaan om te schrijven over datgene wat verbazing, verwondering, instemming of afkeer kan wekken, kunnen we stellen dat er in doorsnee wel aandacht was voor de moord op zich en de direkte politieke gevolgen - want dat was aktueel - maar niet voor hoe de bevolking deze tegenslag heeft verwerkt. In Bor's Holland, de naaste omgeving van de Prins, zal de betrokkenheid tot het gebeuren er nog wel geweest zijn. In het Friesland van Winsemius. waar de Prins slechts eenmaal in april 1581 enige tijd had vertoefd was dit ongetwijfeld minder het geval. Eerder lijkt men hier te hebben gereageerd in de zin van: Hé. wat vervelend nu! Goed Oranje was dan inderdaad de spil en stuwende kracht van de opstand tegen Spanje, maar de onzekere tijden maken dat we er niet te lang bij stil kunnen staan. Daarbij hebben wij altijd nog Oranje's plaatsvervanger in Friesland: Willem Lodewijk, en die voldoet ook prima. Het is jammer maar wij moeten verder!" "Ulenburg beëindigt tenslotte zijn rapport door op te merken dat hij daarna (*nadat Oranje is neergeschoten*) maar is weggegaan omdat, waarschijnlijk vanwege de grote consternatie, er toch niets meer in het kader van zijn missie gedaan kon worden en hij ook niet meer de aan de Prins overhandigde stukken terug wist te krijgen. De volgende dag kreeg hij in de vergadering van de Staten Generaal de papieren weer in handen, waarna hij ze, daarmee zijn opdracht voltooiend, aan de betreffende rechtsgeleerden heeft overhandigd. Het waren met name de vrij zakelijke slotopmerkingen in het rapport van Ulenburg die, zoals eerder aangegeven, tot verhitte discussies hebben geleid. Reeds bij een eerdere gelegenheid (LC 3 mei 1952) is het ds J. J. Kalma geweest die mijns inziens in voldoende mate heeft aangetoond dat hiermee niet het bewijs valt te leveren dat Ulenburg een ongevoelig man moet zijn geweest: of dat de dood van Willem van Oranje, die een centraal gezag voorstond, de Leeuwarder burgemeester, die de Friese decentralisatie zou hebben nagestreefd, wel zo goed uitkwam. Inderdaad blijkt dat het rapport van veel latere datum is dan de datum van het gesprek van Oranje en Ulenburg - rekening houdend met de oude en nieuwe stijldatering niet slechts een maand (Kalma) maar meer dan 6	1984	APG moord laatste woorden	Zoekwoord Afgangh
Driessche, E. van,	Willem van Oranje. Antwerpen in 1583. Geschiedkundig drama in vijf bedrijven, Antwerpen: Boekh. J.W. Marchand en Cnie / Boekdrukkerij Ed Donné, 1867. 96 blz. *Online google books* "VOORWOORD. *Het drama* Willem van Oranje *werd bekroond met den eersten prijs, geschonken door Z. M. Leopold I, in den wedstrijd van tooneelletterkunde geopend door de Maatschappij* De Morgendstar, *te Brussel, in* 1865. *Het verslag van den jury, samengesteld uit de Heeren: Dr. Hanau Bon. Geelhand, Willems, Stroobant en Wendels, luidt, betrekkelijk dit gewrocht, als volgt:* « Willem van Oranje, *Antwerpen in 1583, toont ons de Nederlanden nog worstelend tegen de verdrukking van Spanje en tegen de verraderij van Frankrijk. Aan het volk de dappere gerechtigheid voorstellen, hetzelve doen lijden en strijden om de zegepraal hooger en hooger te doen rijzen, en aldus pogen het volksgeluk op de vrijheid te steunen, ziedaar een edel doel. De schrijver heeft het bereikt: hij ontvange onze warme gelukwenschen; want het is onder zulk een gevoel van menschelijke waardigheid dat alle nieuw despotimus versmacht moet worden. »* *Dit dramatisch gewrocht werd voor de eerste maal ten tooneele gevoerd in den Cirk-Schouwbourg op 26 maart 1866, en voor de tweede maal, in Gala-vertooning, ten aanwezen van Z. K. B. den Graaf van Vlaanderen, in den schouwburg der Warande, op 22 Juli des zelfden jaars.* *De Maatschappij De Morgendstar spaarde kosten noch moeite om beide vertooningen den grootsten luister bij te zetten; de tooneelkunstenaars met het uitvoeren der rollen gelast, legden den besten ijver en het grootste talent aan den dag; hier zij, voor eene en voor anderen, openlijk dank en lof gesproken; hoogst verdienden dank en lof, want beide voorstellingen liepen met zulk goed gevolg af, dat zij, niet alleen te Brussel, maar in de drukpers van het gansche Land een buitengewonen ophef maakten.* Willem van Oranje *is een geschiedkundig drama* geschiedkundig *in dien zin, dat het trouw, en naar de beste bronnen* : HOOFT, DE THOU, VAN METEREN, JANSSENS, *enz. de historische feiten voorstelt. Enkel hebben wij, naar het voorbeeld der beste dramatische schrijvers, de feiten samengetrokken, om dezelve tot de vereischte éénheid van handeling te brengen; zoo stellen wij onze gansche bedrijvigheid in het jaar 1583 voor, ofschoon het algemeen bekend staat dat de Hertog van Anjou den 19 Februari 1582 zijne intrede te Antwerpen deed, en eerst den 17 Januari 1583 door het volk gedwongen werd die stad te ontvluchten.* *Zooals het stuk oorspronkelijk opgevat is, vereischt hetzelve eene groote, ja bezwaarlijke tooneelopvoering, vooral in het laatste bedrijf. Doch, is het zeer wel doenlijk de bezwaarlijkheden van tooneelschikking grootendeels uit den weg te ruimen, zonder den eigenlijken inhoud van het drama afbreuk te doen lijden;*	1867	LTM	Driessche/OranjeAntwerpen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Drossaers, S.W.A. & Lunsingh Scheurleer, Th.H.,	Inventarissen van de inboedels in de verblijven der Oranjes en daarmede gelijk te stellen stukken 1567-1795. Eerste Deel. Inventarissen Nassau-Oranje 1567-1712, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1974. *(Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie, 147).* 700 blz. *Noten.* *Online http://resources.huygens.knaw.nl* "In hun nuchtere opsomming geven de lijsten van de in 1572 door Prins Willem I verpande goederen een duidelijker beeld van het materiële offer, dat hij voor de zaak van het vaderland bracht, dan het welsprekendst relaas. Juwelen bezet met diamanten, paarlen en robijnen, zilveren en verguld zilveren vaatwerk, rijk bewerkte behangsels in kostbare stoffen uitgevoerd en omvangrijke series wandtapijten, dit alles werd afgestaan en moest nu als onderpand dienen voor het verkrijgen van de zo hoog nodige gelden ten behoeve van de strijd tegen Spanje. Al enige jaren tevoren had de Prins, nog juist op tijd om confiscatie door de Spanjaarden te voorkomen, een groot deel van de inboedel van het kasteel van Breda naar de veilige Dillenburg doen overbrengen. Daarbij waren ook weer talrijke voorwerpen in edelmetaal, zoals grote groepen vazen en schotels, die bij feestelijke gelegenheden op met stoffen belegde trapvormige buffetten werden opgesteld en naar gelang de herkomst bekend waren als „Buffet de France", of „Buffet d'Espagne". Ook dit zilver zal wel als onderpand gediend hebben, want van oudsher vormden dergelijke zilverschatten een deel van het vermogen, dat men, als de nood aan de man kwam, niet aarzelde te gelde te maken. Maar de Prins moest hierbij wel erg ver gaan. Niet alleen stond hij lijfsieraden af, maar ook omvangrijke reeksen met gouddraad doorweven wandtapijten, zoals de Nassause tapijtenreeks, die de illustere voorouders met hun vrouwen in beeld bracht en als symbool van de grootheid van het geslacht gold. Ook ten opzichte van het huis der Nassauers te Brussel had de Prins zijn maatregelen genomen. Hoeveel er, na zulke ingrepen, noodgedwongen achter moest blijven, toont ons de inventaris in opdracht van de nieuwe heren korte tijd later gemaakt." (XV)	1974	ESG BKD inboedel Oranje confiscatie	Inventarissen Inboedels
Drossaers, S.W.A.,	"De prins en het Prinsdom Orange", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 289-300. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DrossaersPrinsenOrange.pdf* "Voor het Nederlandsche volk heeft de titel 'Prins van Oranje' zijn bijzonderen klank gekregen doordat hij gedragen is door Willem I. Dat toch voor hem ook reeds een Nassau het prinsdom bezat, bedenkt men nauwelijks; (...) Door den drager werd de prinsentitel als de belangrijkste beschouwd, omdat daaraan de souvereiniteit was verbonden, waardoor hij met koningen op een lijn was te stellen." (289) "Heeft de omstandigheid dat hij dien titel bezat invloed gehad op zijn politiek? *(Er wordt wel beweerd, dat Oranje zijn prinsentitel gebruikte voor de strijd tegen de koning, voor de werving van troepen in Duitsland, het geven van commissies en het verstrekken van kaperbrieven aan Watergeuzen. Deze handelingen kon alleen een souverein doen.)* "Naar mijn mening heeft de Prins integendeel steeds vermeden zijn souvereiniteit op eenige wijze in den strijd tegen Philips II te betrekken en zij zou ook in geen enkel opzicht gepast hebben in de voorstelling, die hij wilde, dat men zich van zijn verzet maakte. Zoolang hij kon, voerde de Prins den strijd binnen het kader van de bestuursorganisatie in de Nederlanden. Als hoogste functionaris van den koning temidden van onderdanen, wier privileges geschonden werden, bestreed hij degenen, die den koning in dien zin adviseerden; de koning zelf was reeds voor den Prins van Oranje niet verantwoordelijk." (297)	1933	APG JUR titel van Prins	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Duinkerken, A. van & Huincks, P.J.G. (red.),	Dichters om Oranje. Oranje-poëzie van Willem de Zwijger tot heden, Baarn: Uitgeverij en drukkerij Hollandia, 1946. 263 blz. *Noten.* "WILLEM I, PRINS VAN ORANJE. Wilhelmus van Nassouwe 63 Van de Incomste der doorluchtige hooch gheboren vorstinne en princesse 67 Lucas de Heere: Een Refereyn, waermede den Prince van Oraengien binnen Gent willekom geheeten wert 70 Een Nieu Liedeken, waerin de Coninck van Spaengien claecht over de Nederlanden, ende hun antwoort daer teghen 72 Sonnet, gheschreven den X Iunij 1584 74 De Hollantsche Maecht spreect: teghens den Coninck 75 Adriaen Valerius: Stort tranen uyt 77 Richard Verstegen: Op de doodt van Gulielmus van Nassouwe 78 Jacobus Revius: Op de begrafenis van Prins Willem van Orangien 79 Jacob Duym: Een Nassausche Perseus 80 Hendrik van Loghem: Willem de Eerste, Prins van Oranje 82 Albert Verwey: Willem de Zwijger 85 Albert Verwey: De wimpel 86 A. Roland Holst: De Prins weergekeerd 87" (V) "Gelijk de Nederlandsche eenheid, die de Prins verlangde, in het Wilhelmus haar spontane uitdrukking vond, zoo laat de Nederlandsche verdeeldheid zich pijnlijk aflezen uit de poëzie, waartoe zijn dood de inspiratie gaf. Ze blijkt al dadelijk uit het Zuidelijke jubel-refereyn, dat aanvangt met den samenvattenden uitroep: „Lof! Balthasar Gheeraerts!" en dat den moordenaar begroet als de blijdschap en glorie van het Bourgondische Huis. Hoewel de toeschrijving van dit vers aan den apostolischen vicaris Sasbout Vosmeer volstrekt ongegrond is, weerspiegelt het toch maar te duidelijk de sentimenten, die toen vele katholieken met hem deelden. Te vaak was in de propaganda 's Prinsen figuur als exponent eener godsdienstige minderheid gebruikt dan dat de nationale zaak er niet door zou geschaad zijn. De tegenpropaganda uit de Spaansche Nederlanden was niet minder heftig. Ze ademt ons toe uit het ingewikkeld refereyn van Loys Heyndrix, waarvan iedere regel aanvangt met het woordje „Schreyt". Het schimpt den grooten doode voor Willem Verare, dat wil zeggen Willem den Verrader. Maar dichterlijke waarde heeft het niet. Wordt de treurpoëzie het edelst vertegenwoordigd door het jongere lied uit Valerius' bundel, zoo wordt de smaadpoëzie het scherpst gekenteekend door het epitaaph van Richard Verstegen1).	1946	LTM Wilhelmus	
Duinkerken, A. van,	"De Mythe", in: *Roeping*, jrg 11, nr 10, Julie 1933, pp. 610-611. Vgl: G. Knuvelder, "Oranje als mythe", in: *Roeping*, jrg 11, nr 6, maart 1933. "De hoofdredacteur van het maandblad „Roeping", wiens eerlijkheid boven verdenking gaat, gebruikt nochtans in het Meinummer van zijn maandblad een redeneering, die voor hemzelven en zijn lezers niet zonder gevaar is. Hij schrijft n.l. in een boekbeoordeeling betreffende den Prins van Oranje: „Gorris heeft bezwaar tegen de schepping van een „legendarischen Prins". Uit historisch oogpunt terecht. Voor de generatie van vandaag en morgen heeft echter vooral waarde „de mythe Oranje", en daarvoor is van doorslaande beteekenis hetgeen de Prins gewild, niet wat hij bereikt heeft". Hier wordt een eigenaardige tegenstelling in het leven geroepen tusschen den niet-legendarischen Prins der objectieve geschiedvorsching eenerzijds, en der mythischen Prins der hedendaagsche behoeften anderzijds. Die tegenstelling wordt nog bevestigd en bekrachtigd door het woordje „echter", dat de schrijver gebruikt en dat wij spatieerden. Wat beweert Knuvelder dus? Dat hij bereid is, af te zien van de waarheid in het Oranje-beeld, terwille van de bruikbaarheid. Zulk een theorie moet zich wreken, niet slechts op de gedachtengang van den schrijver, maar ook op de eventueele practische gevolgen daarvan. Voor de generatie van heden en van morgen, zoo goed als voor die van gisteren, heeft, ook in historicis, alleen de waarheid beslissende waarde. Iedere verminking of halveering of miskenning van de waarheid zal zich wreken, al geschiedde zij met de beste bedoeling. Zuiver te handelen berust op een zuiver denken, of is niet langer mogelijk. En zuiver te denken berust op een zuiver kennen. Knuvelder doet zichzelf en zijn idealen te kort, wanneer hij het historische beeld van een persoon, een tijdvak, een toestand gaat offeren aan een pragmatisch gericht verlangen. Wij moeten allen strijden tegen den legendarischen Oranje van een partijdige geschiedbeschouwing, omdat wij ook in de wetenschap rechtvaardigen moeten zijn. Blijkt het waarachtige beeld van den historischen Prins dan bruikbaar voor onze verlangens, wij kunnen het toejuichen. Maar dit is secundair. Het „scheppen eener mythe" kan goed zijn, indien de schepper van de mythe zekerheid heeft, dat hij waarlijk goed materiaal gebruikt. In de onderhavige quaestie kan de tegenstelling worden opgeheven, doordat de historische Oranje inderdaad voldoet aan de behoeften, die Knuvelder vooropstelt. Maar de vooropstelling dezer behoeften is een fout, die niet wordt geboet door een eerlijke belijdenis alleen! Voorop sta de waarheid, onverminkt en door geen enkele hartstocht gedeerd, zelfs niet door den edelen hartstocht, waaruit de mythen werden geboren! Niet om den hoofdredacteur van „Roeping" lastig te vallen, weersprak ik zijn opvatting, maar om te protesteeren tegen een onverantwoordelijk pragmatisme, dat men allengs meer waarneemt, nu feiten schijnen te zegevieren over gedachten, en waarvan Knuvelders vergefelijke vergissing slechts een enkel, hoogstwaarschijnlijk ónbedoeld, symptoom is. ANTON VAN DUINKERKEN N a s c h r i f t: Dit stuk van Anton van Duinkerken werd ontvangen onmiddellik na de verschijning van ons Meinummer. Dat het niet in het nummer van Junie zijn gerechte plaats vond, vindt zijn oorzaak in het feit dat beantwoording ervan meer plaats en tijd eist dan tot nog toe beschikbaar is. Ik behoud mij voor in een der eerstvolgende nummers	1933	APG GKS katholieke historiografie mythe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Duits, H.,	"'Dat Holland hier uit leer aan wien het zy verplicht'. Willem van Oranje als toneelheld in het tijdperk van de 'ware vrijheid'", in: *Voortgang. Jaarboek voor de Neerlandistiek*, 6, 1985, pp. 249-284. *Noten, literatuur.* "In 1663, middenin het eerste stadhouderloze tijdperk, publiceerde Lambert van den Bosch zijn treurspel *Wilhem Of Gequetste Vryheyt*. Er was op dat moment een heftige pennestrijd aan de gang over het stadhouderschap tussen staatsgezinden en orangisten met als inzet de toekomst van prins Willem III. Van staatsgezinde zijde werd daarbij het bestaande beeld van Willem van Oranje fundamenteel aangetast. In dit artikel wordt nagegaan hoe de Oranjegezinde van den Bosch zijn held presenteert en welke visie hij heeft op het stadhouderschap. De analyse van het stuk wordt voorafgegaan door een overzicht van de Oranje-waardering in de zg. Oranje-stukken uit het begin van de zeventiende eeuw en in Hoofts geschíedenis van de Nederlandse opstand; ook de verwíkkelingen tijdens het stadhouderschap van Willem II en het daaropvolgende tijdperk van Johan de Witt, die leidden tot de verguizing van Willem van Oranje worden kort belicht." (249) "Daarnaast klinkt de politieke overtuiging van de auteur op allerlei plaatsen in het stuk door. Heel evident is dat in de opvatting dat de strijd tegen Spanje in de eerste plaats een strijd voor religieuze vrijheid is geweest; de staatkundige vrijheid komt voor Van den Bosch pas op de tweede plaats. De prominente plaats die de religie in allerlei uitspraken krijgt toebedeeld, bewijst dat voldoende. Tegelijkertijd valt het op dat de schrijver in de voorstelling van zaken betreffende de gebeurtenissen van 1618/1619 geen scherpslijper is en geen puur orthodox standpunt inneemt. Ook een zekere overheidsbemoeienis met kerkelijke zaken wijst hij niet zonder meer af. In de ogen van Van den Bosch zijn de Hollanders ondankbaar tegenover de grondlegger van hun vrijheden en diens nakomelingen en ontkennen zij Oranjes verdiensten voor de opbouw van de staat. Hij vindt dat ook de huidige achterkleinzoon van Oranje zijn rechtmatige plaats aan het roer van de staat moet kunnen innemen. Vandaar aan het eind van het stuk de nadruk op de jonge prins Willem III, 'de hoop van grote dingen'." (272)	1985	LTM APG drama toneel literair	
Duke, A.C.,	"William of Orange's apology (1580). A new annotated English translation with a brief introduction", in: *Dutch crossing. A journal of Low Country Studies*, volume 22, number 1, 1998, London: Dutch Department, Bedford College, 1998, pp. 3-96. *Noten.* "On 13 November 1579 Cardinal Granvelle recommended that Philip II should remove William of Orange as Italian princes did their enemies by putting a price on the Prince's head. Since 1573 sundry would-be assassins of Orange had volunteered their services, but only now did the King decide, following the Cardinal's suggestion, to advertise the rewards for whoever could rid him of this 'homme si malheureux et pernicieux'. The task of drawing up the edict of proscription fell to his Governor-General in the Netherlands, Alexander Farnese, though Philip assisted by supplying copies of the imperial bans imposed in 1547 on John Frederick of Saxony and Philip of Hesse. Farnese, however, had grave misgivings about the wisdom of the enterprise. Though he probably had few scruples about political assassination, he apparently feared Orange would exploit the opportunity to vilify the King. Whether or not Farnese was as prescient as he later claimed, he certainly dawdled: seven months passed between the King's instructions to him at the end of November 1579 and the printing of the edict in early July and a further seven weeks before the subaltern authorities in Flanders published it. The Edict of Proscriptions begins by accusing Orange of ingratitude and infidelity to Charles V and Philip II and presents him as 'the sole head, author and abettor' of the Revolt. It was allegedly the Prince who had been behind the Request which the Compromise of the Nobility had presented to Margaret of Parma on 5 April 1566; he was held responsible for sabotaging the peace negotiations still limping along in the summer of 1579 at Cologne and for all the acts of defiance in the intervening period. The Edict also disparaged Orange's reputation: he was charged with having knowingly entered into a bigamous relationship with Charlotte de Bourbon as well as being a foreigner, hypocrite and consumed by an inordinate mistrust. As the 'chief troublemaker of our state' and 'the public plague of Christendom' Orange was condemned as a traitor. By the terms of the Edict whoever delivered Orange to Philip, dead or alive, would receive 25,000 crowns, elevation into the ranks of the nobility and pardon for all offences. On the other hand all those who continued to assist him were to be reckoned as 'rebels to us and enemies of the public peace' and liable to the confiscation of their property and titles. (...) The Apology which was composed between mid-September and mid-October 1580, was submitted to the States General at Delft on 13 December and read to the deputies on the following day. In response the States General agreed that the Apology should be printed, utterly rejected the accusations against Orange, confirmed their total support for him as their appointed lieutenant général and offered him the protection of a company of horse, but they declined to be formally associated with the Apology." (3/4) "The Apology marked a fresh stage in rebel propaganda. Until 1567 the opponents of Philip's policies had concentrated their attention on the Spanish Inquisition and on Granvelle. In reaction to the coming of Alba and a Spanish army the rebel publicists broadened their attack to embrace what they termed 'Alba's Tyranny'. In tandem with this hispanophobia, there also emerged patriotic rhetoric which made the liberation of the 'common fatherland' the ultimate goal. Although the States of Holland had contemplated the repudiation of Philip II's authority in the autumn of 1575, the political pamphleteers avoided direct attacks on the King. The peace signed at Ghent between Holland and Zeeland and the loyal provinces in 1576 temporarily ruled out any rejection of the King's authority. But when in September 1580 the States General 'elected' Anjou to the lordship of the Netherlands, they had sooner or later to nullify Philip's claim. In the event that step was not taken until 26 July 1581, but the Apology provided the first occasion	1998	APG JUR Ban Apologie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Duke, Alistair,	"Van 'trouwe dienaar' tot 'onverzoenlijke tegenstander van Spanje'. K.W. Swarts interpretatie van Willem van Oranje, 1533-1572", in K.W. Swart, *Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584*, 1994, pp. 19-34. *Noten (261-263).* *Online: dbnl* "Vanaf zijn benoeming op de Londense leerstoel tot zijn dood vijfentwintig jaar later namen de prins en de beginfase van de Tachtigjarige Oorlog Swarts intellectuele krachten bijna geheel in beslag. Toen hij in juli 1992 stierf, liet hij een omvangrijk manuscript na waarin hij Oranjes loopbaan onderzocht vanaf de tijd dat deze in 1572 de leiding van de Opstand in Holland op zich nam tot de moord te Delft twaalf jaar later. Swart beschouwde dit deel, dat nu in dit boek wordt gepubliceerd, als 'min of meer voltooid', hoewel zijn gebrek aan zelfvertrouwen hem noopte kritisch commentaar aan collega's te vragen. Afgezien van essentieel redactiewerk volgt de publikatie het manuscript getrouw. Ongetwijfeld zou Swart de puntjes op de i gezet willen hebben, maar er is geen reden om aan te nemen dat hij van plan was geweest uitvoerige herzieningen aan te brengen. Als dit een lezing zou zijn geweest, zou Swart heel goed kunnen zijn geëindigd met het gebruikelijke en uitdagende 'ik heb gezegd'. Eén waarschuwing moet echter eerlijkheidshalve wel worden gegeven. Dit boek van Swart is wel een wetenschappelijk werk, maar het is, zoals hij zelf zei, geschreven met het oog op de algemene lezer. Hoewel hij uiteraard volstrekt op de hoogte was van de literatuur over de Opstand, vond hij het niet passend om in een boek dat voor het 'grote publiek' bestemd was te polemiseren. Hij wenste geen volgens zijn mening 'onjuiste opvattingen over Oranje of over de loop van de Nederlandse Opstand' te weerleggen. In plaats daarvan was Swart van plan een 'bibliografisch overzicht... van de belangrijkste door mij geraadpleegde bronnen en studies betreffende Oranje' toe te voegen. Om in de behoefte van een dergelijk overzicht te voorzien en het wetenschappelijk apparaat aan te vullen, is daarom door de bezorgers van Swarts boek een bibliografie toegevoegd. De verschijning van deze biografie in druk is gedeeltelijk een eerbewijs aan een nauwgezet en toegewijd geleerde, maar het is geen daad van piëteit en overdreven aanprijzingen zijn niet nodig om de publikatie te rechtvaardigen. Diegenen die verantwoordelijk zijn voor de verschijning van het werk menen dat Swarts kritische studie in hoge mate die fundamentele herwaardering van Oranjes rol in de Nederlandse Opstand brengt die er allang had moeten zijn. Teneinde Oranjes karakter en zijn politiek te begrijpen, stond Swart erop naar de bronnen terug te keren. Hij wilde de lezer liever de Oranje van de geschiedenis voorzetten dan de Oranje van de legende. Daarom zag hij geen reden om het beeld van de prins als de 'onbaatzuchtige strijder voor Gods woord' te onderschrijven, zoals dit in het Wilhelmus wordt voorgesteld, niet in het minst omdat oranjegezinde pamflet-schrijvers deze geïdealiseerde visie hadden gekoesterd. Op dezelfde wijze weigerde hij Oranjes beoordelingsfouten goed te praten. Op het eerste gezicht mag het merkwaardig schijnen dat Swart besloot de taak van het schrijven van de biografie van Oranje als het ware van achter naar voren	1994	APG	DukeTrouwedienaar
Dunk, Thomas von der,	"Een historisch abuis. De Oranjes van Willem de Zwijger tot Willem I", in Remco Meijer en H.J. Schoo (red.), *De Monarchie. Staatsrecht, volksgunst en het Huis van Oranje*, Amsterdam: Prometheus, 2002, pp. 15-47. *Literatuur*. Toen dan ook in 1581 de band met het Habsburgse Huis in Den Haag definitief werd doorgesneden, promoveerde de allochtone prins in Holland vrijwel automatisch tot kandidaat-graaf. Er werden in de jaren daarna zelfs voorbereidingen getroffen om hem de soevereiniteit op te dragen, en dat laatste zou vermoedelijk ook inderdaad hebben plaatsgevonden, indien niet op 10 juli 1584 Balthasar Gerards, vanuit Madrid daartoe aangemoedigd, tussen beide was gekomen. Hij vrijwaarde die dag Nederland voor de duur van twee eeuwen van een mogelijke nieuw autocratisch monarchaal staatsbestel, en werd daarmee ongewild de grondvester van de Republiek, toen vervolgens niemand van buiten voor de vacante hoogste functie van Holland in aanmerking bleek te willen komen. Ook de overwinning van het Nederlandse overlegmodel, dat daardoor bij gebrek aan sturende koninklijke hand in de jaren na 1584 in Den Haag wortel schoot, dankt Nederland zo aan Philips II. Na de moord op Willem van Oranje werd weliswaar diens met zeventien jaren nog jeugdige zoon Maurits tot stadhouder aangesteld, maar dat stadhouderschap was van een heel andere orde dan dat van de vader. Het hield slechts een puur militaire taak in, die van kapitein-generaal van gewest en unie, terwijl de Staten — eerst nog even op zoek naar de ware nieuwe soeverein — onder leiding van Van Oldenbarnevelt de touwtjes strak in handen hielden. Ook toen men het vinden van een nieuwe landsheer na een paar jaar opgaf, werd Maurits niet met de grafelijke bevoegdheden bekleed. Die reserveerden de Staten voortaan voor zichzelf, en het stadhouderschap-nieuwe-stijl sloot niet meer (zoals dat van Willem van Oranje) de hoge overheid in, maar was geheel aan de soevereine Staten ondergeschikt. In hun ogen was Maurits niet meer dan de eerste dienaar van de voortaan collectieve heer. Helemaal eenduidig was dit overigens niet; de regelingen uit deze roerige beginjaren van de Republiek — de Unie van Utrecht zelf vooraan — droegen een sterk provisorisch karakter, ook al zouden zij nooit door beter doordachte worden vervangen. Al meende de aanhang van de Oranjes op die gronden dat ook de stadhouders deel hadden aan de soevereiniteit — sindsdien vast geschilpunt in de twisten tussen de zogeheten Staats- en Prinsgezinden —, zij wisten hun standpunt nooit door te zetten, en daarmee bleef de basis onder eventueel eigenmachtig optreden van de dienstdoende Oranje constitutioneel wankel." (24/5)	2002	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Durand, Ch. (Kuijper Hendrik, Gzn., vertaler),	Willem van Nassau, of vijftien jaren uit de Nederlandsche geschiedenis. Lyrisch-dramatisch-tafereel, in drie afdeelingen. Naar het Fransch van Ch. Durand. Muzijk van Ch. Mezeraij, Rotterdam: W. Bruining. 1834. XIX, 64 blz. *Noten*. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/KuijperWillemvanNassau.pdf "De Amsterdamsche Stads-Schouwburg was toenmaals (September en October 1832,) merkbaar in verval; het treurspel werd niet meer bezocht en de pogingen die men deed om enkele wegens de muzijk beroemde zangspelen van de nieuwere fransche en duitsche school, in het Hollandsch op te voeren, konde de Schouwburg niet uit eigene fondsen doen standhouden, en ik begreep dus, dat daar men om der muzijk wille de gedrochtelijkste zamenstellingen opvoerde, aan hetzelve een stuk welkom zoude zijn, dat te 's Gravenhage veel toeloop genoot, dat wat de zangen betrof ware poëzij bevatte, en dit, ofschoon verre weg van op geschiedkundige getrouwheid en zuivere karakterschetsen aanspraak te kunnen maken, in Historie en Karakterschets zoo veel verwerpelijks niet had, om hetzelve bij onbevooroordeelden niet als zangspel te kunnen doen dulden. Ik haastte mij dus er eene overzetting van te maken, zoodanig dat het dadelijk met de op de fransche tekst vervaardigde muzijk, misschien met geringe wijzigingen, konde worden opgevoerd, doch na ruim een maand tijdverloop ontving ik mijn handschrift van Heeren Kommissarissen der Schouwburg terug met een allezins beleefd doch weigerend antwoord : "Het Schouwburg bestuur te Amsterdam wilde het stuk niet opvoeren om dat het tegen hunne stelling streed." Tegen welke stelling het stuk strijdt, bevat ik nog heden niet, geene der in dit land bestaan hebbende of nog bestaande Godsdienstige of Staatkundige partijen worden er in aangetast; het zoude dus moeten zijn dat het opvoeren van eene niet geheel getrouw behandelde geschiedenis en karakterschets tegen de stelling van het Schouwburgbestuur streed, doch wij antwoorden ook hier met den recensent in de genoemde bijdragen : "De waarheid is het eerste vereischte van den geschiedschrijver; een streng onderzoek gaat zijne beschouwing vooruit, en hij moet den toets doorstaan, zoo in het geheel als in ieder deel zijner behandeling, van geen haar breedte afgeweken te zijn van de waarheid, en hij moet van elke daadzaak gegrondere redenen kunnen geven, met aanwijzing der onwraakbare getuigen en der zuivere bronnen, waaruit hij zijn verhaal geput heeft. Maar die strenge geschiedkundige waarheid vergt men immers van den dichter niet, en het aantal der klassieke dichters welke zich deswegens groote vrijheden veroorloofd hebben is van Virgilius tot Vondel, en van Vondel tot op onze dagen aanmerkelijk, ja de romantische school stoft er bij wijlen op dat zij in derzelver voortbrengselen de historisehe waarheid beter huldigt."— en waarlijk is er wel een stuk dat meer tegen de geschiedenis strijdt, dan het als dichtstuk meesterlijk voortbrengsel Gijsbrecht van Aemstel? en dit is een treurspel, terwijl het voortbrengsel van Durand een zangspel is, waarbij men doorgaans minder op geschied- en karakterkunde ziet, omdat het daarbij meestal om muzijk en decoraties te doen is." (VI/VII, voorrede Kuijper) "Verre van mij te streng aan de geschiedkundige bijzonderheden, die de handeling zouden hebben kunnen hinderen, te binden, heb ik ruimschoots gebruik gemaakt van mijne vrijheid als Dichter om dezelve niet te doen afbreken, en heb ik mij vergenoegd getrouw te zijn aan de geschiedenis in alle de voornaamste trekken van ieder der tafereelen. Het is ten gevolge dezer dichterlijke vrijheid dat ik Louisa van Coligny in het Eerste Bedrijf doe opkomen, hoezeer de Bartholomeus-nacht de dochter van den Franschen Admiraal eerst eenige jaren later in de Nederlanden gevoerd heeft; het is daarom dat ik Willem heb voorgesteld als weduwnaar, Louisa huwende, zonder van Charlotta van Bourbon,	1834	LTM toneel, zangstuk	
Durand, Ch.,	Guillaume de Nassau, ou quinze ans d'histoire. Drame historique et lyrique en trois actes, paroles de M.Ch. Durand, musique de M.Ch. Mezeray, Répresenté pour la première fois sur le Théâtre Français de La Haye, le 20 Septembre 1832. Rotterdam: J.L.C. Jacob, 1832. XII, 72 blz. *Noten in Préface*. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/DurandGuillaumedeNassau.pdf "BOISOT. D'Egmond! de Horn! quel triste Souvenir! GUILLAUME. Il m'a poursuivi partout dans mon voyage. Je sais que ma conscience est tranquille, et que j'ai tout fait pour prévenir leur imprudence. Vous croyez fléchir nos ennemis? Disais-je à d'Egmond, *vous serez leur première victime, et votre corps leur servira de pont pour arriver jusqu'à nous* (*). Ni l'un, ni l'autre n'ont voulu me croire - Infortunés! que deviendront-ils? BOISOT. Votre amitié alarmée s'exagère peut-être leur danger; ils ne sont que prisonniers de guerre. GUILLAUME. Oui, mais cette guerre est celle du duc d'Albe et de l'inquisition. Je ne prévois pour eux que malheurs et supplices. Appelez-moi misantrope, nommez moi vous-même le *taciturne*, comme font tous les autres; ma persévérance me fait combattre les maux et les périls, mais elle ne m'empêche pas de les voir." (3) (*) Historique.	1832	LTM literair drama	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Duym, Jacob,	Een Nassavshce Persevs, verlosser van Andromeda, ofte de Nederlantsche Maeght. Nieus ghevonden ende Tragi-Comedische wijse voor ijder-mans ooghen ghestelt (*portret van Prins Willem van Oranje*) Reden Verwindt. (Als eerste spel opgenomen in): Een Ghedenck-boeck, Het welck ons Leert aen al het quaet en den grooten moetwil van de Spaingnaerden en haren aenhanck ons aen-ghedaen te ghedencken. Ende de groote liefde ende trou vande Princen uyt den huyse van Nassau, aen ons betoont, eeuwelick te onthouden. Speel-wijs in dicht ghestelt door Iacob Dvym. (*portret van Prins Maurits*) Ghedrvckt tot Leyden, By Henrick Lodowijcxszoon van Haestens in den Iaere. 1606. A1.r - G4v. *Online: google books* "De Maeght moet opt antijcsche ghecleet zijn, hebbende op haer borst de wapen vande Vereenichde Landen. Perseus (*Oranje*) eerst uytcomende, moet zijn als een fray jonck Heer, cierlijck opt antijcks ghecleedt, maer als hij gaet ten strijde, moet hy aen hebben eenen wapen-rock met de coleuren, orange, wit en blau gheciert, in sijnen slincken arm moet hy hebben eenen schilt, waer op sal staen de wapen vanden ouden Prins van Oraengien..." (Tot den Leser, A2v) "Andromeda die hier aen dees rotz staet gebonden, Is Belgica seer schoon, oft Nederlandsche Maecht: Om dat sy over schoon en machtich is bevonden, Dat sy mits vveelde groot, haer te seer moedich draeght: Te costlick vvas haer niet, als die naer niemant vraeght, Alst aen Antwerpen heeft eertijden vvel ghebleken. Haer Moeder begonst stout en seer cloeck onvertzaeght, De Staten des Lands, die begonsten vry te spreken: De Zee-Godinnen, daer vvordt Spaengnen by gheleken, Dat des Lands hooghmoet gants niet te verdragen docht, Ialoursy, die quam haer terstont int hert ghestreken, Des deed' den ouden haet, al het quaet dat hy mocht, Die des Lands vryheyt heel te niet, te bringhen socht: Van Iuppiter, dat is, van tSpaengaerts Conincx vveghen:	1606	LTM toneel drama	
Duym, Jacob,	Het Moordadich Stvck van Balthasar Gerards, begaen aen den Doorluchtighen Prince van Oraingen. 1584. Tragedische wijse in Dichte gestelt, door Iacob Duym. Ghedrvkt tot Leyden, By Henrick Lodowixsoon van Haestens, Int iaer 1606. (Als Tweede spel opgenomen) in: Een Ghedenck-boeck, Het welck ons Leert aen al het quaet en den grooten moetwil van de Spaingnaerden en haren aenhanck ons aen-ghedaen te ghedencken. Ende de groote liefde ende trou vande Princen uyt den huyse van Nassau, aen ons betoont, eeuwelick te onthouden. Speel-wijs in dicht ghestelt door Iacob Dvym. (*portret van Prins Maurits*) Ghedrvckt tot Leyden, By Henrick Lodowijcxszoon van Haestens in den Iaere. 1606. A1v - H4v. *Online (ed. UB Utrecht)* Zie ook *google books , Een Ghedenck-boeck...* *https://books.google.nl/books?id=GyRbAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=nl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false* En *https://www.dbnl.org/tekst/port004vade02_01/port004vade02_01_0004.php* "Hier sal u goetvvillighe Leser voor ghestelt worden het leelijck ende moordadich stvck van Balthasar Gerards begaen aen den persoon van den Prince van Oraingnen, het welck over sommighe jaeren is in den Latine ghesteld gheweest, by den Hoogh Vermaerde Professoor ende Poët Daniel Hensio, in sijnen Auriaco: Die het selfde seer fray ghevonden ende met veel schoone Poetische spreucken verciert heeft, des en begheeren wy die sonderlinghe eer die hem toecomt gheensins te verminderen, maer also onse Nederduytsche sprake soo veel wijdloopighe spreucken niet verdraghen en mach, ende dat die selvighe niet beguamelijck en konnen van woorde tot woorde over gheset worden, soo hebben wy hem ter eeren nochtans den selven Auriacum ghevolght, ende sommighe Personagien ghevoechelick naer onsen sin verandert." (A3v. Tot den Leser) Gherards: "Sal ick, neen ick, jae ick, het moet doch zijn ghevvaegt, vvil ick voortgaen, neen ick, vvaerom is t'hert vertzaegt? Ick hebt doch vast beloofd, d'uytstellen zijn maer dromen, Maer als ick om de daet peys', t' hert begint te schromen, Den moed vvord cleyn, en hy valt my in mynen schoen, Maer vvat helpt dit, ick moet dats claer miin beste doen:	1606	LTM drama, toneel moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Duyse, Prudens van,	"Ballade. Hembyze en Willem I.", in: *Annales de la Société Royale des Beaux Arts et de Litérature, de Gand*, tome sixième, Gand: Chez de Busscher Frères, 1855-1856, pp. 32-39. *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/DuyseBallade.pdf "Mr Prudens Van Duyse, notre poète flamand, prit à son tour la parole, et, par une courte improvisation, il initia l'assemblée à l'historique de la *Ballade* que lui a inspirée le beau tableau de Mathieu van Brée : *Hembyze et Guillaume le Taciturne*, ce dramatique épisode des scènes d'oppression qui se passèrent à Gand au temps des troubles religieux du XVIe siècle. Ballade. HEMBYZE EN WILLEM I. I . Pacificatie! klonk het blij, Als de eerste kreet van 't moederhart Geslaekt na bange barensmart, En 't zaligde de burgerij, En toonde haer, na zwart verdriet, Een blauwen hemel in 't verschiet." (32) "Hembyze gluert den redder aen, En grijpt en nijpt in linkerhand 't Pacificatieblad, ontbrand In wrok bij diepverneêrden waen, En steekt, bij 't hem ontrukt besluit, De rechterhand naer Nassau uit. Oranje! Oranje, dat het zij! Maer, bloodaert, denk niet, neen, bij God!	1856	LTM	
E. R. (= Els Ruijsendaal),	"Nieuw onderzoek naar moord op Willem de Zwijger", in: *Neerlandia. Nederlands-Vlaams Tijdschrift voor taal, cultuur en maatschappij*, jrg, 112, nr 4, 2008, p. 29. "De politie van Midden- en West-Brabant assisteert bij een nieuw onderzoek naar de moord op prins Willem van Oranje. De technische reconstructie, opgezet door het Delftse kennisbedrijf DelfTech, levert hopelijk nieuwe informatie op over de moord op 10 juli 1584. DelfTech is op 1 september begonnen met een driedimensionale laserscanning van de plaats delict, zodat de exacte maten van de ruimte bekend zijn. Vervolgens zal de politie Zeeland een afgietsel maken van de kogelgaten. De politie Midden- en West-Brabant voert een onderzoek naar bloedsporen uit. Een zogeheten luminolonderzoek moet uitwijzen of er bloedresten zijn te traceren. Ten slotte komt het Nederlands forensisch Instituut in actie voor pathologisch onderzoek. De resultaten zullen eind november bekend zijn, zo meldt het ANP. Balthasar Gerards staat bekend als de moordenaar van prins Willem van Oranje, ook bekend als Willem de Zwijger. De onderzoekers willen de moord op de prins tot in detail reconstrueren, aldus het ANP. Aan deze *cold case* oftewel onopgeloste zaak kunnen de Britten nog een puntje zuigen. Het publiek is wat somber over de uitkomsten van dit onderzoek "De dader zal wel niet meer leven", viel al te beluisteren. Maar er is toch een eerbiedige vorm van Oranjekoorts hierover losgebarsten. (ER)" (29 - Kroniek-kort)	2008	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ebeling, H.C.,	"De Nederlanden op den drempel der tweeledigheid. Prins Willem van Oranje op het hoogtepunt van zijn loopbaan", in: *Historia. Maandschrift voor geschiedenis en kunstgeschiedenis*, jrg 13, 1948, pp. 172-175. ill. "Evenwel bleef de geheele last van het bestuur op de schouders van den Prins rusten; Marnix van St. Aldegonde vertegenwoordigde Oranje's meening in de Staten, waar de Prins bleef vasthouden aan zijn plaats in de schaduw, om de hooge adel geen aanstoot te geven. Op 19 Januari 1578 werd Matthias in Brussel ingehaald en beijverde Oranje zich om diens positie zoo sterk mogelijk te maken, voor de storm losbrak. Als een schitterende bekroning van zijn militaire carrière slaagde Don Juan van Oostenrijk er nog in om een beslissende overwinning te behalen op de troepen van de Staten Generaal, die geconcentreerd waren in Gembloux, op de grens van Namen en Brabant. Het volkomen verraste Staatsche leger werd letterlijk in de pan gehakt; zeshonderd Spanjaarden hadden aan den aanval op de twintigduizend Staatschen deelgenomen en nog niet de helft daarvan was ontkomen. Ruim tienduizend Staatschen waren door de Spanjaarden gedood, verdronken of in de moerassen omgekomen en nog geen dertig Spanjaarden sneuvelden. Daarmede was Oranje's macht in de Zuidelijke Nederlanden gebroken, na 31 Januari 1578 scheen niets meer te gelukken; Don Juan's troepen rukten op in de richting van Brussel vanuit hun Luxemburgsche kwartieren en Parma veroverde de eene vesting na de andere: Nivelles, Beaumont, Chimay, Philippeville, Limburg, Daelhem. Gembloux was een catastrophe voor Oranje en voor de zaak der Nederlandsche vrijheid. De Prins moest Brussel verlaten en in feite bleef alleen Antwerpen hem nog aanhangen in de Zuidelijke Nederlanden. Met één slag was Philips erin geslaagd om de krijgskans te doen keeren en daarmede een belangrijk politiek succes te boeken. Want de diplomatie van Parma slaagde erin om de Zuidnederlandsche adel, toch al afgunstig op Oranje, in het Spaansche kamp te trekken. Daarmede was in feite het lot der Nederlanden al beslist; de toekomstige tweeledigheid der eens vereenigde Nederlanden was in wezen geboren. Het groote offensief van Parma zou de grens van de Spaansche invloedssfeer eens verleggen tot de groote rivieren, de tegenoffensieven van Maurits en Frederik Hendrik zouden dezen grens terugdringen tot de lijn, die later de grens van Staats-Brabant en Staatsvlaanderen zou worden, maar aan het wezen van die tweeledigheid zou daardoor niets meer worden veranderd. Voortaan zouden er zijn een groep gewesten, die zich aaneensloten tot de Republiek der Zeven Vereenigde Nederlanden en een groep gewesten, die in de geschiedenis zouden ingaan als de Spaansche, later Oostenrijksche Nederlanden, en die nog vele eeuwen lang in het Europeesche concert onmondig zouden blijven tot de Fransche revolutie toe." (174/5)	1948	APG Noord Zuid	
Eck, D.A. van,	"Tweeëerlei taak der partij, Men dient rekening met ons te houden.", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland*, Tweede Jaargang, nr 14, 31 december 1932, p. 5. *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EckTaak.pdf* "Ik vrees echter zeer, dat de gansche herdenking zal ontaarden in een koningsgezinde en Oranjeverheerlijkende manifestatie, en dat het tot anti-socialistisch strijdlied verworden Wilhelmus bij geen enkele bijeenkomst zal ontbreken. Wordt mijn vrees bewaarheid, dan behooren de sociaaldemokraten zich buiten die herdenking te houden. Het is in strijd met de waardigheid, ook in strijd met de krachtsontwikkeling van de socialistische beweging, om zich bij een dergelijke politieke herdenking in een hoek te laten duwen. Wanneer dit inderdaad blijkt, dat de sociaaldemokraten niet aan een gemeenschappelijke herdenking kunnen deelnemen, bestaat er dan reden voor hen om zulks afzonderlijk te doen? Neen, daarvoor bestaat m.i. een te ver verwijderd verband tusschen den socialistischen bevrijdingsstrijd en dien tegen de Spaansche overheersching. Motieven en doeleinden zijn daarbij te veel verschillend. Kan dan niet de waarborg verkregen worden, dat de sociaaldemokraten de volledige vrijheid bezitten om van hun eigen inzichten te doen blijken en niet in hun socialistische gevoelens te worden gekrenkt, dan behooren zij zich m.i. van deelneming aan de herdenking te onthouden. Gelijk uit bovenstaande beschouwingen blijkt, betreur ik, dat den sociaaldemokraten zoodoende de gelegenheid ontnomen wordt om in gemeenschappelijke, betrekkelijk vriendschappelijke bijeenkomsten met andersdenkenden, die dus rustig naar hun uiteenzettingen zullen luisteren van hun socialistische zienswijze over den persoon en de daden van den Zwijger en den strijd tegen Spanje te doen blijken. Dit zou inderdaad van waarde zijn voor de verbreiding van de socialistische idee." (5)	1932	APG herdenking socialisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eckert, Karl Anton Florian,	Guillaume d'Orange. Grand opera en trois actes, [1848?]. 1 partituur in 2 banden van 325 en 199 blz. Zie catalogustitel NMI *Online** Autopsie was niet mogelijk. Oorspronkelijke titel: Wilhelm von Oranien, 1846. 72 blz. Zie: *http://gso.gbv.de/DB=2.1/SET=1/TTL=1/SHW?FRST=2&PRS=HOL* (Nat. Bibl. Berlin)	1846	LTM	
Eekhof, A.,	"De godsdienstige beteekenis van Prins Willem van Oranje voor onze Hervorming", in *De Hervorming Herdacht, 1517-1917*, Utrecht: G.J.A. Ruijs, 1917, pp. 130-144. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EekhofGodsdienstigeBeteekenis.pdf* "De uiterlijke godsdienstvormen van het roomsch-katholieke geloof nam de Prins in acht, maar een besliste godsdienstige overtuiging kende hij nog niet, of men moest haar willen zoeken in een sterker wordende lauwheid en vervreemding van de roomschkatholieke kerk. Zijne toeneiging tot het protestantisme was, als bij zoovele edellieden zijner dagen, meer de consequentie van den afval van het oude geloof, dan eene positieve omhelzing van het nieuwe. Doch er kwam verandering. Niet door den invloed van 's Prinsen luthersche echtgenoote Anna, de vrouw zonder zedelijkheid en schoonheid, zoowel de moeder van onzen grooten Maurits, als de maîtresse van Pieter Paulus Rubens' vader, maar wel door den omgang met Lodewijk van Nassau en de briefwisseling met de luthersche vorsten, belijders der Augsburgsche Confessie, die bereid waren om de zaak der vrijheid voor Oranje bij Philips te bepleiten, indien de Prins slechts verklaren wilde hun geloofsgenoot te zijn. Welnu, in November 1566 verklaart hij zich als zoodanig, en erkent hij in de Augsburgsche Confessie geboren en opgevoed, deze in zijn hart altijd en overal gedragen en bekend te hebben; maar hiervan openlijk professie te doen kon hij niet. Men zou hem toch niet gelooven, omdat men het er voor hield, dat hij tot den beeldenstorm raad had geschaft, derhalve een Calvinist was, hetgeen hij echter einde 1566 plechtiglijk ontkende. Oranje was dus op het einde van dat jaar „luthersch geloovig", maar heeft in de Nederlanden van den lutherschen godsdienst geen professie gedaan. Nu volgt April 1567 zijne vijfjarige ballingschap naar Duitschland. Daar kan hij onbelemmerd toonen wie hij is; aanstonds zoekt hij te Dillenburg onderricht in den Bijbel te ontvangen van den Hessischen predikant Nicolaus Zell en leest hij Melanchton's „Loci communes". Maar het Lutheranisme, dat hij in Duitschland leerde kennen, droeg geen bruiloftskleed meer. Het boezemde hem geen eerbied in, verscheurd als het was door allerlei twisten. Hij bemerkte ook al heel spoedig, dat hij van de Luthersche vorsten toch geen hulp had te verwachten, vooral toen een opstand tegen Spanje zich steeds klaarder aan den horizont afteekende. En wat de voorzitter van dit congres (J.W. Pont) in zijn met goud bekroonde werk over het Lutheranisme in de Nederlanden, met overvloedige bewijzen heeft gestaafd, dat heeft Oranje intuïtief gevoeld, nml. dat een heerschende Luthersche strooming Nederland nooit zou brengen tot een oorlog met Spanje. "Langzamerhand begreep hij het volkomen" naar de woorden van prof. Blok — „de eenige kans om zijn, doel te bereiken was gelegen in eene geheele toewijding aan het Calvinisme." (137/8)	1917	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eekhof, A.,	"Prins Willem van Oranje", in: *Stemmen des Tijds. Maandschrift voor Christendom en Cultuur*, jrg. XII, III. Utrecht: G.J.A. Ruys, 1923, pp. 19-43. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EekhofPrinsWillem.pdf* "Een vriend der vrijheid te zijn heeft hij zich ook betoond tegenover de Regeering des lands. Hij wilde niet met gebonden handen het schip van staat besturen. Als hij na het beleg van Leiden met allerlei tegenstand heeft te kampen van de zijde der Staten van Holland, allerlei verdachtmakingen betreffende het beheer der finantiën de ronde doen, als de Staten ontmoedigd uitstel en uitvluchten zoeken, dan verschijnt Oranje 20 October 1574 in de vergadering en verklaart plechtig dat het beter is, dat de Staten zelf de regeering in handen nemen en hij het land verlaat. Alsdan zou ook een einde komen aan den waan bij het volk, dat de Prins het geld ten dienste van zichzelf en niet van het algemeen welzijn besteedde. De Staten echter erkenden volmondig dat de toestand niet zoo was als wel gewenscht kon worden, en zagen het eenige redmiddel in de centralisatie van bestuur in des Prinsen hand. Zij boden hem daarom 12 November 1574 aan: „absolute macht, authoriteyt ende souverain bevel ter directie van alle des gemeene landts saken, geene uytgesondert". Over eenige punten waarover men het nog niet eens was geworden, kwam men 25 November 1574 tot overeenstemming en aan 's Prinsen verlangen was geheel toegegeven. Nooit heeft Oranje dictatoriale macht voor zichzelven opgeëischt, steeds heeft hij met Hotman, Beza, Duplessis-Mornay erkend, dat de vorsten er zijn om het volk en niet het volk voor de vorsten, maar zich de handen laten binden heeft hij geweigerd, vrijheid heeft hij ook tegenover de Rijksregeering steeds voor zichzelven opgeëischt." (25)	1923	APG GKS	
Eekhof, A.,	"De drie phasen in de godsdienstige ontwikkeling van Prins Willem van Oranje", in *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands. Aflevering 3 en 4 van Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 264-300. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EekhofGodsdienstOntwikkeling.pdf* "Zoo is de Prins nooit roomsch-katholiek van overtuiging geweest, wel van exercitie; hij is steeds luthersch in zijn hart geweest, maar heeft er nooit openlijk professie van gedaan; en ofschoon aanvankelijk tegen het calvinisme zeer gekant, omdat hij dit met beeldenstormerij en opknoopen van papen vereenzelvigde, is hij tot beter inzicht gekomen, eerst politiek dan ook godsdienstig een warm aanhanger van de Gereformeerde partij geworden, echter steeds afkeerig van éénzijdige drijverij of vervolgingslust, meer een practisch georiënteerd Christen boven geloofsverdeeldheid, dan een speculatief dogmatisch theologant." (299)	1933	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eekhof, A.,	"Bij de afbeeldingen", in *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands. Aflevering 3 en 4 van Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 181- 184. [pp. 409-412.] *Noten.* *Beschrijvingen van de de afbeeldingen, die in dit speciale nummer van* Stemmen des Tijds *zijn opgenomen.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EekhofAfbeeldingen.pdf*	1933	BKD iconografie	
Eemeren, Frans H. van & Houtlosser, Peter,	"Strategic manoeuvring: William the Silent's 'Apologie'. A case in point", in László I. Komlósi, Peter Houtlosser, Michiel Leezenburg (eds.), *Communication and culture. Argumentative, cognitive and linguistic perspectives*, Amsterdam: Sic Sat, 2003, pp. 177-185. *Noten, literatuur.* "Inspired by Toulmin's views on the "formal turn" in post-Renaissance appreciation of reasonableness, we react in this paper against the strict separation between dialectical and rhetorical approaches to argumentation. For a sound analysis of argumentative discourse we believe that these two approaches must be systematically combined. We shall illustrate our integrated method of analysis by a partial reconstruction of William of Orange's famous Apologie (1581), which justifies his actions as leader of the Dutch Revolt against King Philip II, the Spanish ruler of the Low Countries." (177) "Conclusion In this paper, we have presented an argumentative analysis of William of Orange's strategic manoeuvring in the opening stage of the implicit discussion conducted in the *Apologie* aimed at enhancing his own ethos and destroying that of his opponents. Our rhetorical-dialectical observations confirm the conclusions that historians have defended earlier on different grounds. Groen van Prinsterer, for instance, has argued that one of William's main objectives in presenting the *Apologie* was to move the States-General towards abjuring Philip II as the sovereign ruler of the Netherlands. To realize this objective, the Prince thought it necessary to damage as much as possible Philip's personal and political reputation. "Il nous semble", writes Groen, "que la véhémence des expressions n'étoit pas sans but et calcul politiques: le Prince, convaincu que la rupture désormais étoit irrévocable, désiroit ne laisser à personne le moindre doute à cet égard" (Groen, 1839: 452-453). William of Orange's biographer Swart (1994: 198) adds that the Prince had just concluded his negotiations with the Duke of Anjou in which he had agreed that the French Duke would come as soon as possible to the Netherlands to accept sovereignty. Until the official abjuration of Philip had taken place, this would, of course, not be possible. Our argumentative analysis of Orange's strategic manoeuvring in the opening stage of the *Apologie* has revealed an extra dimension in the Prince's attempts to damage Philip II. Our analysis provides substantial evidence that, besides attacking the King's personal behaviour and his political capabilities, in the *Apologie* William the Silent also aims at discrediting Philip II as a reasonable 'discussion partner': he undertakes a fierce attempt to disqualify Philip's dialectical attitude and discursive abilities as manifested in the Ban. In this light, everything that Orange does is eventually directing at depriving Philip II of the quality of being a "reasonable discussant". Whether Orange's own manoeuvring in this endeavour is up to critical standard will be the subject of another paper." (183)	2003	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eemeren, Frans H. van & Houtlosser, Peter,	"William the Silent's argumentative discours", in Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst, J. Anthony Blair, Charles A. Willard (eds), *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation (June 16-19, 1998)*, Amsterdam: Sic Sat, 1999, pp. 168-171. *Noten*. "We are interested in examining the qualities of the argumentative discourse in which the motives for the Revolt are discussed - and usually defended. In particular, we would like to reconstruct the justification of William's actions offered by his famous *Apologie*. In reconstructing the historical meaning of the text, we follow Skìnner (1978) and Pocock (1985: 1-34) in taking due notice of the political and, more particularly, intellectual and ideological context. " (168)	1999	APG	
Eemeren, Frans H. van & Houtlosser, Peter,	"De retoriek van Willem van Oranjes *Apologie* in dialectisch perspectief", in: Korrie Korevaart, Henrike Jansen, Jaap de Jong (red.), *Het woud van de retorica: bundel voor Antoine Braet bij zijn afscheid van de Opleiding Nederlandse taal en cultuur van de Universiteit Leiden* Leiden: SNL, 2007, p. 37-48. *Noten*. "Deze bijdrage is een bewerking van een artikel dat eerder werd gepubliceerd in *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 25, 1, 57-74 (2003) en is opgedragen aan Antoine Braet, die voor ons de belangrijkste inspirator is van het retorisch argumentatieonderzoek in Nederland. De door ons gekozen dialectisch-retorische invalshoek maakt dat onze 'geïntegreerde' pragma-dialectische analyse van Oranjes *Apologie* in een relevant opzicht contrasteert met een 'zuiver' retorische analyse zoals die onder meer in Braet (2003) van de apologie van Willem Aantjes wordt gegeven." (37, noot 1)	2007	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eemeren, Frans H. van & Houtlosser, Peter,	"De retoriek van Willem van Oranjes apologie in dialectisch perspectief", in: *Tijdschrift voor taalbeheersing*. (*Themanummer Retorische analyses*), jrg. 25, nr 1, maart 2003, pp. 57-74. *Noten, bibliografie.* "Conclusie. Nadat we eerst een globaal overzicht hebben gegeven van de kwesties die Oranje in de *Apologie* aan de orde stelt en hebben vastgesteld dat hij die op een omzichtige maar doortastende wijze retorisch manipuleert, hebben we onze argumentatieve analyse toegespitst op de strategische manoeuvres die Oranje in de openingsfase van zijn betoog uitvoert om zijn eigen *ethos* te verhogen en - vooral - afbreuk te doen aan het *ethos* van zijn opponenten. Onze retorisch-dialectische constateringen vormen een bevestiging van conclusies die sommige historici al eerder op andere gronden hebben verdedigd. Zo heeft Groen van Prinsterer betoogd dat een van de belangrijkste doelen die Oranje met zijn *Apologie* voorhad, was de Staten-Generaal ertoe te bewegen Philips II als soeverein der Nederlanden af te zweren. Om dit doel te bereiken achtte de prins het nodig Philips' persoonlijke en politieke reputatie zoveel mogelijk schade toe te brengen. "II nous semble", schrijft Groen, "que la véhémence des expressions n'étoit pas sans but et calcul politiques: le Prince, convaincu que la rupture désormais etoit irrévocable, désiroit ne laisser à personne le moindre doute à cet égard" (1839: 452-453). Oranjes biograaf Swart (1994: 198) wijst er op dat de *Apologie* geschreven werd toen de prins net zijn besprekingen met de hertog van Anjou had afgesloten met een akkoord dat inhield dat deze Franse hertog zo spoedig mogelijk naar de Nederlanden zou komen om hier de soevereiniteit te aanvaarden. Dit akkoord zou uiteraard alleen kunnen worden uitgevoerd als Philips II eerst officieel was afgezworen. De argumentatieve analyse die wij in dit artikel van de openingsfase van de Apologie hebben gegeven, heeft een extra dimensie aan het licht gebracht in de pogingen van Oranje om de reputatie van Philips II aan te tasten. We hebben door middel van onze analyse van de *Apologie* duidelijk gemaakt dat er goede redenen zijn om aan te nemen dat Oranje er in deze fase van de strijd niet alleen op uit was om Philips' persoonlijke handelwijze en zijn politieke daden in een kwaad daglicht te stellen, maar ook - en zelfs in het bijzonder - om diens onredelijkheid aan te tonen en - door in te gaan op de manier waarop er in de *Ban* wordt geargumenteerd - twijfel te zaaien aan zijn discursieve vaardigheden. In dit licht bezien is alles wat de prins doet uiteindelijk bedoeld om aan Philips de kwaliteit te ontnemen van 'redelijke discussiant'. Of 's prinsen eigen manoeuvres wel de toets der redelijke kritiek kunnen doorstaan, is een kwestie waarin wij ons in een volgende publicatie zullen verdiepen." (70)	2003	APG	
Eggebeen, A.G.,	Wilhelmus van Nassauwe, Rotterdam: Van den Berg, 1979. 258 blz. ill. "Granvelle heeft alle pogingen in het werk gesteld, het huwelijk van de prins van Oranje met Anna van Saksen te verhinderen, maar het is hem niet gelukt. Het is een gevoelige nederlaag voor kardinaal Granvelle en het grieft hem bijzonder, dat de prins in zijn kasteel te Breda een protestantse kapel laat inrichten en een hofprediker aanstelt. Het duurt niet lang, of ook edelen en burgers bezoeken trouw de kerkdiensten. Kardinaal Granvelle hoort er van en hoe graag zou hij een van zijn inquisiteurs naar Breda hebben gestuurd om al die ketters in te rekenen. Het spreekt vanzelf dat hierdoor de verhouding tussen de prins en Granvelle niet beter wordt en zelfs een vijandig karakter aanneemt. Immers, de plakkaten worden steeds strenger uitgevoerd en Granvelle wil niet anders dan de gehele "ketterij" uitroeien. Niets blijft dan ook voor hem verborgen en zijn handlangers weten hem precies te vertellen, wat er in het kasteel te Breda gebeurt. Granvelle houdt koning Philips op de hoogte van de ontwikkelingen. Ook de andere edelen worden voortdurend geschaduwd, zodat de Spaanse koning weet wat er aan de hand is." (53)	1979	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eggebeen, A.G.,	Willem van Oranje 1533-1584. Werkboek van Prins Willem I. de Vader des Vaderlands, Goes: Redactiebureau "Zeeland", 1984. 12 bldz. *Met knipvel.* "Een geheim. Er rijden twee voorname mannen door het bos van Vincennes in de buurt van Parijs : De een is de koning van Frankrijk, de ander Willem van Oranje. De Prins is al een tijd in Parijs en is daar als gijzelaar, samen met Aerschot en Egmond. Vandaag zijn ze met de koning op de jacht gegaan, maar koning Hendrik en prins Willem zijn samen afgedwaald. In een eenzaam gedeelte van het bos vertelt de koning van Frankrijk, dat hij met Philips II van Spanje heeft afgesproken om in hun landen alle ketters uit te roeien. De hertog van Alva moet dit plan uitvoeren. Oranje schrikt, maar vertrekt geen spier van zijn gezicht. Verontwaardigd neemt hij zich voor dit plan, indien mogelijk, te verijdelen. Hier in dit bos neemt hij zich voor de vrijheid van godsdienst en geweten te verdedigen! Van het plan komt gelukkig niets terecht. Enkele dagen later sterft Hendrik II van Frankrijk door een lansstoot tijdens een tournooi. God heeft gesproken! Vragen en opdrachten. 1. Waarom is de Prins van Oranje in Parijs? 2. Wat hoort de Prins in het bos van Vincennes? 3. Wat neemt Willem zich voor? 4. Is het plan van Hendrik II en Philips II uitgevoerd? 5. Weet je hoe Willem van Oranje aan de naam van "de Zwijger" komt?" (2)	1984	WTO onderwijs	
Eindrapport...,	Eindrapport Willem van Oranje. Samenvattend eindrapport over de voorbereiding van de restauratie van het grafmonument voor Willem de Zwijger in de Nieuwe Kerk te Delft, opgesteld door de projectgroep Willem van Oranje, 's-Gravenhage, 3 maart 1995. 44 blz. ill. "Doel van het project is het stoppen van de aantasting én het terugbrengen van het monument in een goede conditie. Het tot de historische verschijningsvorm behorende glanzend gepolijste oppervlak moet worden hersteld door de nodige reparaties en bewerkingen, zodat het monument weer zijn oorspronkelijke uitstraling herkrijgt. Voorwaarden hierbij zijn dat de authenticiteit van het monument zo veel als mogelijk gehandhaafd moet worden, dat het voortbestaan van het monument op geen enkele wijze in gevaar mag worden gebracht en dat de oorzaak van de schade wordt geëlimineerd. Het project is te verdelen in een voorbereidings- of definitiefase en een uitvoeringsfase. De voorbereidingsfase omvat alle onderzoeken, nodig om tot een verantwoorde restauratie te kunnen komen. De uitvoeringsfase omvat de daadwerkelijke projectvoorbereiding (het opstellen van contract- en bestedingsstukken) en de uitvoering en begeleiding van de restauratie. Voorliggend rapport vormt de afsluiting van de voorbereidingsfase." ([8])	1995	BKM grafmonument	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ekkart, R.E.O.,	De Oranjeportretten in het Stadhuis van Kampen, Kampen: Gemeentebestuur, 1971. 64 blz. ill. *Noten, literatuur*. *Afb.:* http://www.periodata.nl/dataweb/mierkampen.jpg "Mierevelt was pas zeventien jaar toen de eerste Oranje-vorst stierf en hij heeft hem dan ook nimmer naar het leven geschilderd. Niettemin zijn er tientallen in Mierevelts atelier geschilderde beeltenissen van de Zwijger bekend. Het stuk in het Raadhuis van Kampen is geheel volgens de meest gebruikelijke vorm, die Mierevelt eveneens, zij het in kniestuk, toepaste bij het stuk voor het Delftse Stadhuis; dit laatste draagt, evenals dat in het Rijksmuseum te Amsterdam, het opschrift: „Faciem huius ad principale Cornelij de Visscher, fecit M.a Miereveld". Hieruit leren we dat een werk van de l6de eeuwse schilder Cornelis de Visscher (ca 1520 - ca 1586), dat omstreeks 1577 moet zijn ontstaan, als voorbeeld heeft gediend voor de schildering van het gelaat. Overigens heeft niet Mierevelt zelf het gelaatstype van het Visscher-portret omgewerkt tot de portretvorm als die van het exemplaar te Kampen, maar volgde hij hierbij het voorbeeld van zijn voorganger-hofschilder Daniel van den Queecborn, die reeds in 1589 een zeer gelijkend kniestuk voor het Arnemuidense raadhuis leverde. Treffender nog is de overeenkomst met het door dezelfde kunstenaar tegen 1598 geleverde portret ten voeten uit, dat zich in de Leidse Universiteitsbibliotheek bevindt. De schildering van de figuur wijkt behalve in enkele kleinere details alleen af in de handen, terwijl ook die van de entourage zeer veel overeenkomst vertoont. Ook daar staat de Prins naast een tafel met afhangend kleed en is bovenaan een opgenomen gordijn te zien. Hieruit blijkt dat Mierevelt, evenzeer als hij zijn assistenten zijn eigen voorbeelden liet herhalen, zelf gebruik maakte van het voorbeeld van zijn voorganger Van den Queecborn. De vergelijking toont tevens aan dat de algemene opzet van de vijf Kampense Mierevelts teruggaat op de compositie van Van den Queecborn. Juist in verband met het feit dat Mierevelt het portret van Willem de Zwijger niet naar het leven schilderde, rijst de vraag naar de betrouwbaarheid van de weergave. Potgieters woorden over het zeer op ons stuk gelijkende Amsterdamse kniestuk, tonen aan hoezeer hij die beeltenis identificeerde met zijn beeld van de Zwijger zelf: „Staar ze aan, die eerbiedwaardige trekken, door het penseel des meesters vereeuwigd; staar ze aan, tot uw hoofd zich onwillekeurig buigt; tot uw harte van dank overvloeit, en ge zult endigen met om u, met op te zien!" In onze eeuw echter is hetzelfde werk als „weinig doordringend" geplaatst onder de minder belangrijke werken van Mierevelt. Maar wanneer we het gehele bekende materiaal aan portretten van Willem van Oranje bezien, krijgen we wel de indruk dat Mierevelt in portretten als die te Kampen geslaagd is in de uitvoering van zijn belangrijkste opzet, namelijk het geven van een redelijk betrouwbaar beeld van de gelaatstrekken van een vorst, die hij hoogstens wel eens in zijn jeugd gezien had, maar die zeker nimmer voor hem geposeerd had." (40/1)	1971	BKD portretten	
Ekkart, R.E.O.,	"Een portretreeks uit de tweede helft van de zestiende eeuw. Daniël van den Queborn als portrettist van Willem de Zwijger en zijn gezin", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1982, pp. 17-34. ill. *Noten*. "In 1939 verwierf de Verein der Freunde und Förderer des Museums des Siegerlandes uit de nalatenschap van Landgraaf Ernst van Hessen-Philipsthal een verzameling van 26 schilderijen, die als bruikleen in het museum te Siegen werden geplaatst. Tot deze verzameling behoorde een reeks van acht zestiende-eeuwse portretten van Willem de Zwijger, zijn derde echtgenote Charlotte de Bourbon, zijn zoon Maurits en vijf dochters, die uit zijn derde huwelijk zijn geboren. De beeltenis van Prins Willem I ging in 1945 verloren; die van Charlotte de Bourbon en Maurits werden in 1953 door de Duitse regering aan Koningin Juliana geschonken. De vijf meisjesportretten berusten nog steeds in het Museum des Siegerlandes. Over deze reeks schilderijen, die een uniek document vormen voor de portreticonografie van de Oranje-familie, is in de afgelopen decennia diverse malen geschreven, waarbij problemen van auteurschap, oorspronkelijke bestemming en datering aan de orde zijn gesteld. Daarbij zijn vele gegevens te voorschijn gekomen, maar is toch een zekere verwarring blijven bestaan, zodat het goed is de informatie over de portretten en hun maker eens op een rij te plaatsen en de tegenstrijdigheden daarin te bezien. Het verloren gegane portret van Willem de Zwijger neemt in de iconografie van deze Oranjevorst een aparte plaats in, daar er geen overeenkomstige portretten aanwijsbaar zijn. Hoewel de datering van het schilderij op grond van vergelijking met andere portretten van de prins moeilijk is, geeft het feit dat de Prins als krijgsman met commandostaf is uitgebeeld, zoals Staring naar voren heeft gebracht, een duidelijke indicatie, dat deze afbeelding moet zijn ontstaan kort na de aanstelling van Willem van Oranje als luitenant-generaal onder Matthias van Oostenrijk, dat wil zeggen in de periode 1573-1579. In deze tijd verbleef de Prins hoofdzakelijk te Antwerpen. Het schilderij was voorzien van een later aangebracht opschrift van een soort dat we ook op de zeven andere portretten van de serie zijn tegengekomen." (20/1) "Wanneer we het thans bekende oeuvre van Daniël van den Queborn overzien, blijkt duidelijk dat het merendeel bestaat uit portretten van leden van de Oranje-familie. Hoewel niet vast staat of de kunstenaar ooit formeel hofschilder is geweest, heeft hij in elk geval zowel in Antwerpen als later in Middelburg en Den Haag beeltenissen van leden van de stadhouderlijke familie vervaardigd en dat in ieder geval gedurende zijn Haagse periode ook in opdracht van Prins Maurits zelf. Wat daarbij bijzonder opvalt is dat hij de schepper is geweest van een reeks portretten die in de iconografieën van de voorgestelden geheel apart staan of althans origineel waren en eerst later door anderen zijn nage-volgd, zoals bij voorbeeld zijn Leidse portret van Willem de Zwijger, dat model gestaan heeft voor diverse latere beeltenissen. Aan Van den Queborn danken we daardoor een reeks unieke Oranjeportretten, zoals het enige nog bekende geschilderde portret van Charlotte de Bourbon, de kinderportretten van vijf van haar dochtertjes en de drie eerste geschilderde beeltenissen van Maurits, die elk met ongeveer tien jaar tussenruimte zijn ontstaan en voor ons de eerste levenshelft van de stadhouder in beeld brengen. Juist deze iconografische betekenis van zijn werken verleent de bepaald niet briljante schilder Van den Queborn een bijzondere plaats in onze geschiedenis." (33/4)	1982	BKD portretten iconografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Elberts, W.A. (Bewerker),	Leven van Willem den Eersten. Prins van Oranje. Tweede druk, bewerkt door W.A. Elberts, Leiden: A.W. Sythoff, 1862. XX, 395 blz. ill. *Platen getekend door C. Hamburger en gegraveerd door J.P. Lange.* 1e druk 1858. *Zie ook: Leven van Willem den Eersten. Prins van Oranje. Met honderd dertig vignetten, 's-Gravenhage: K. Fuhri, 1847.* *Foto's tekst van derde druk [1882], die geen voorwoord heeft : http://www.periodata.nl/dataweb/ElbertsLevenvanWillem.pdf* "Eene levensbeschrijving van den grondlegger onzer onafhankelijkheid behoeft bij het nederlandsche volk geene aanbeveling. Zoo begreep het de schrijver van dit werk ook en hij gaf zijn Leven van Prins WILLEM I zonder voorrede in het licht. Ware de dood niet tusschen beide getreden, hij zoude met den tweeden druk van zijn werk even zoo gehandeld hebben. Thans echter ben ik eenige rekenschap aan het publiek verschuldigd van de door mij aanvaarde nalatenschap. Indien ik mij niet vergis dan wilde de schrijver met zijn boek eene levensbeschrijving leveren die zich door naauwkeurigheid en duidelijkheid van voorstelling onderscheidde: een werk waarin de groote Zwijger zich in al zijn glans van zijne schitterende hoedanigheden vertoonde, meer nog dan wel eene critische beschouwing van al zijne daden. Hij schreef dus zijn boek voor een beschaafd publiek en legde er de resultaten der wetenschap in neder. Bij moeilijke geschilpunten is het duidelijk zichtbaar dat de schrijver de meest geachte onzer geschiedschrijvers heeft geraadpleegd, met elkander vergeleken en dan naar zijn beste weten een oordeel geveld. Overal straalt zijn streven door om die waarheid in het licht te stellen dat Nederland zonder Oranje, noch Oranje zonder Nederland ooit zouden geworden zijn wat zij werden: met andere woorden dat de geschiedenis van Nederland en dus van Oranje ten naauwste met elkander verbonden en als dooreen geweven zijn. (...) Daarom reken ik het boek bijzonder geschikt om in handen te komen van aankomende jongelingen. Met het oog op hen heb ik mij in den tweeden druk, vele bekortingen veroorloofd of, door de resultaten der wetenschap in de laatste jaren voorgelicht, veranderingen aangebracht. Op het aankomend geslacht rijst de toekomst van het vaderland : elke poging aangewend om toekomst te verzekeren mag op medewerking hopen. Moge de uitgever door een ruim debiet ervaren dat mijne zienswijze niet verkeerd geweest is!" (Voorbericht, V/VI, 2e druk) "De gevangenneming en de dood der graven van Egmond en Hoorne, hoe leed ze den prins van Oranje ook zijn moesten, hebben zijne zaak onbedenkelijk bevoordeeld. Algemeen was de verontwaardiging van vriend en vijand over zóó veel valschheid en dwingelandij. Helder kwam nu de bedachtzaamheid van Oranje aan het licht, en die hem vroeger om zijne vreesachtigheid en voorbarigheid veroordeeld hadden, prezen thans zijne wijsheid en voorzichtigheid. Groot was het aantal dergenen, die in het geheim tot zijne partij toetraden en zich aan zijn raad en leiding overgaven. De duitsche vorsten begonnen zich de nederlandsche zaken iets ernstiger aan te trekken, daar de gravin van Egmond eene geboren vorstin van Beijeren was en men den aangedanen smaad wenschte te wreken. Oranje vooral was bij het ontvangen der tijding van den dood zijner edele vrienden diep ontroerd. Eenige dagen na hunne terechtstelling schreef hij uit Dillenburg aan een' zijner vrienden in Duitschland, vermoedelijk met oogmerk om dien brief onder de oogen der Duitschen Keizers te doen komen, "ik heb een sterk vertrouwen op de goeden God, dat Hij zoo groote en ongerechte wreedheid niet ongestraft gewroken zal laten; en in waarheid, alle lieden van eer en moed, en zelfs zij die niet de minste kennis of vriendschap met de nederlandsche heeren onderhouden hebben, behooren zoodanige	1862	APG	
Elberts, W.A. (ed.),	Willem de Zwijger en het verbond der edelen, Leiden: A.W. Sythoff, 1858. 136 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ElbertsZwijger.pdf* "Tien jaren geleden verscheen er een „Leven van Prins Willem I": een prachtwerk dat zich door naauwkeurigheid van inhoud en netheid van uitvoering heeft doen kennen. De groote oplage uitverkocht zijnde, begreep de tegenwoordige eigenaar van dit werk terecht dat eene nieuwe prachtuitgave minder doelmatig zijn zou wegens den grooten omvang en hoogen prijs. Om die klip te ontzeilen werd hij te rade het werk bij gedeelten uit te geven. Hij verzocht mij dit denkbeeld te verwezenlijken, en wij bieden thans het publiek de eerste vrucht onzer vereenigde pogingen aan. (*Vgl. Idem, Leven van Willem den Eersten, 1862 en de annotatie van Blok bij Leven van Willem den Eersten. Prins van Oranje. Met honderddertig vignetten, 's-Gravenhage: K. Fuhri, 1847.*) Meent men hier nieuwe en diepe nasporingen te vinden over de staatkundige gedragslijn van WILLEM in de jaren vol troebelen en onlusten, die den grooten worstelstrijd met Spanje voorafgingen, men zal zich teleurgesteld vinden. Het boekje heeft van dien kant geene waarde. Verlangt men echter beter en naauwkeuriger bekend te worden, met de lotgevallen niet alleen, maar ook met de daden van den grondlegger onzer vrijheid, dan vleijen wij ons een geschikt werk geleverd te hebben. Daarenboven, elk gedeelte van de zoo rijke geschiedenis des Vaderlands kan en moet, volgens onze bescheiden meening, dienstbaar gemaakt worden aan het doel, om het opkomend geslacht — waarvan Neêrlands toekomst afhangt — niet alleen eerbied en liefde voor de vaderen in te boezemen, maar bovenal om in hen het nationale gevoel, het zoo noodige zelfvertrouwen op de zedelijke kracht van ons volk — hoe onbeduidend het thans ook zij in vergelijking met de grootere natiën van ons werelddeel — levendig te houden." (voorbericht) "Terwijl koning Filips al zijne krachten inspande om de katholieke godsdienst te handhaven door de Hervorming te onderdrukken, werd de hoop op betere tijden intusschen levendig gehouden door den voorspoed der Hervorming in de aangrenzende landen. In Engeland was de nieuwe godsdienst, bij de troonsbeklimming van Elisabeth, de godsdienst van den staat geworden. Catharine de Medicis, in Frankrijk de teugels van het bewind in handen houdende ten behoeve van haar minderjarigen zoon, begunstigde op dit oogenblik de Hervormden, ten einde het aanzien der Guises, eene staatkundige partij in Frankrijk, te beteugelen. Keizer Ferdinand, sedert kort in Duitschland overleden, was der Hervorming niet afkerig geweest. Zweden, Denemarken en Noorwegen hadden de nieuwe leer aangenomen: terwijl het getal harer belijders in Nederland elken dag aangroeide, in spijt van de vervolgingen den ketters aangedaan. Met iederen dag nam de spanning en opgewondenheid in de Nederlanden toe. Tallooze schotschriften tegen de Inquisitie, den kardinaal Granvelle en tegen den Koning zelven werden er verspreid en alomme aangeplakt. Het regende blaauwboekjes: meer dan vijf duizend werden den Koning aangewezen door de Landvoogdes. De onbeschaamdheid ging zoo verre dat men Margaretha op straat, terwijl zij zich naar de kerk begaf, een schimpschrift in de hand speelde, dat haar met bitteren spot de middelen aanwees, hoe zij het geloofsonderzoek en de besluiten der Trentsche kerkvergadering het best kon bevorderen. Aan de woningen van Oranje en Egmond te Brussel werden geschriften geplakt, waarin de Onroomschen hunne hulp inriepen: en te Antwerpen plakte men een geschrift aan, in hetwelk de vroedschap werd aangespoord den Koning van Spanje aan te klagen	1858	APG compromis	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Elhardt, Rudolf,	"Fundamentales Denkmal der Niederlande. Ikonographische Betrachtung des Grabmals in Delft", in: *Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages*, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 29-36. ill. *Noot*. "Das Grabmal ist ein überdachter Raum, in dem sich zwei figürliche Darstellungen des Prinzen befinden, im Zentrum, liegend als Verstorbener, und an der Vorderseite, sitzend als Lebender. Die vier Eckpartien bieten Platz für je eine Frauenfigur, während auf den vier Ecken des Daches plazierte Obelisken dem Monument einen vertikalen Akzent verleihen. Auf dem Dach befindet sich, umringt von Bronzeputten, das Epitaph mit der Grabschrift. Die vier Frauenfiguren sind für die weitere Betrachtung von Bedeutung. Sie stehen in den Nischen der Eckpartien. Allgemein werden derartige Figuren als „Tugenden" bezeichnet. Im 16. Jahrhundert war es üblich, Abbildungen der guten Charaktereigenschaften, der „Tugenden", eines hochgestellten Verstorbenen an den Ecken seines Grabes anzubringen. Die Frauenfigur auf der rechten Seite des sitzenden Prinzen ist die „AUREA LIBERTAS" (Goldene Freiheit). Die übrigen Figuren sind im Uhrzeigersinn die „FORTITUDO" (Kraft, Mut), die „RELIGIO" (Frömmigkeit) und die „JUSTITIA" (Gerechtigkeit, Gesetzestreue). Zwischen den doppelten dorischen Säulen an den Außenseiten der Ecksockel befinden sich Inschriften und Abbildungen. Es handelt sich dabei um sogenannte „Losungen" des Verstorbenen und deren Symbolisierung. An der Innenseite sind vier Wappen des Prinzen angebracht. Hinter den beiden Abbildungen des Prinzen erhebt sich ein beflügelter Bronzeengel mit einer Posaune. Derartige überdachte Arkadengräber entsprachen der damaligen Tradition. Wilhelms Grabmonument folgte darin zum Beispiel dem Grabmal des Grafen Heinrich II. und seiner Frau in der Kirche von St. Denis bei Paris. De Keyser gab seiner Schöpfung aber neue Akzente. Waren die Verstorbenen in St. Denis zwar wie Wilhelm als Verstorbene liegend auf dem Totenbett dargestellt, so unterscheidet sich die Darstellung der Lebenden. Graf Heinrich kniet zusammen mit seiner Frau, Wilhelm sitzt mit Harnisch und Kommandostab unter einem Triumphbogen. Im Holland des 17. Jahrhunderts mag man einen Knienden als katholisch empfunden haben, was für den calvinistischen Prinzen unpassend war. Der Ruhm des Befehlshabers wird durch Lorbeerkränze, Triumphbogen und den posaunenden Engel symbolisiert und durch die Obelisken auf dem Dach unterstrichen. In der Renaissance deuten Obelisken den Ruhm eines Herrschers an, was der damals herrschenden Auffassung von der Zweckbestimmung der Pyramiden entsprach." (30)	1984	BKM iconografie grafmonument	
Elhardt, Rudolf,	"Bronzemünze in Orange gefunden. Die oranischen Münzprägungen von Wilhelm dem Schweiger", in: *Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages,* Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 51-52. ill. "Während Philibert, der letzte Fürst von ChaIon, sich bei der Prägung seiner Münzen noch ganz an die bekannten Vorbilder hielt, und René von Nassau, der erste Fürst des nassauischen Herrscherhauses, keine Münzen schlagen ließ, beginnt mit den Münzen des Fürsten „Wilhelms des Schweigers" eine neue Seite der oranischen Münzprägungen. Zwar ließ Wilhelm in den vierzig Jahren seiner Herrschaft über Orange nur zwei verschiedene Münztypen schlagen, eine davon markiert jedoch den Beginn einer Tradition, die während der nassauischen Prägungen für Orange in den nächsten Jahrzehnten immer wieder aufgenommen wird. Nach dem Brauch deutscher und nördlicher Länder setzten die Nassauer ihre Büste auf die Münze. Dabei wird der Durchmesser der Münzen häufig größer und die Herstellung sorgfältiger." (52)	1984	BKD iconografie munten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Empörung..., (pamflet),	Antorffischer Empörung so sich zwischen den Papisten und den Geusen, als man sie nennet, nechst den 13. 14. vnd 15. tag Martij zugetragen, kurtzer bericht, tc. Deszgleichen auch die Artickel der Vergleichung, welche durch fürsichtige vnderhandlung desz Durchleuchtigen Printzen von Oranien, zwischen beyden Partheyen nach gestilleter Empörung auffgerichtet. M.D.LXVII. 8 blz. A4v. *Dit stuk behandelt de nederlaag bij Oosterweel van de Calvinisten en de grote moeite die Oranje had om de calvinisten binnen de poorten van Antwerpen te houden. Het bevat ook de artikelen om de toestand verder rustig te houden.* *Online: google books* "Item. dasz beide die verwandten der Religion vnd die Geistlichen dieser Statt einander sollen geloben vnd zusagen, dasz einer dem andern in keinem fall sol leid thun, sonder einander mit jrer macht helffen beschützen vnd beschirmen, wo jemand gewalt oder vberlast gethan würde. Item das zur versicherung vnd mehrer rust, von jedem die Schlüssel der Pforten von stundan in seiner Durchleuchtigkeit Hende, zu seiner Gnaden ordnung sollen gebracht werden. Bey welches Gnaden auch das auff vnd zuschliesen der Pforten stehen soll." (A3v-A4r)	1567	APG	Antorffischer Empörung
Engelberts Gerrits, G.,	Het leven, de bedrijven en lotgevallen van Willem den Eersten, Prins van Oranje. Grondlegger van Neêrlands vrijheid en onafhankelijkheid. In gesprekken tusschen eenen onderwijzer en zijne leerlingen. Met portret en platen, Amsterdam: Ten Brink & De Vries. MDCCCXXVII. 247 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/EngelbertsGerritsLeven.pdf* "REGTHART. (onderwijzer) Den 5den April 1566 begaf zich HENDRIK VAN BREDERODE aan het hoofd van driehonderd Edelen te paard, in plegtigen optogt, naar het hof der Landvoogdes te *Brussel*, om haar een smeekschrift te overhandigen, waarin op eene eerbiedige wijze werd aangedrongen op de opschorting der Inquisitie, tot dat de Koning zou toegestemd hebben, om dezelve geheel af te schaffen. MARIA. (leerling) De Landvoogdes zal wel verschrikt zijn, toen zulk eene talrijke en aanzienlijke bezending haar paleis naderde. REGTHART. Haar Raadsheer BARLAIMONT wist haar schielijk gerust te stellen, door te zeggen: *vrees niet, het zijn slechts Geuzen*. WILLEM. (leerling) Zulk eene beschimping was niet te verdragen! REGTHART. De Edelen, wel verre van zich deze smaadrede te schamen, namen die zelfs tot hunne leus aan, beschouwden dezelve als een' eertitel, en droegen aan een rood lint gouden penningen, met het borstbeeld des Konings en het randschrift: *In alles den Koning getrouw*, en op de keerzijde eenen bedelzak, met de woorden: *tot den bedelzak toe*. Geringere lieden versierden de borst of den hoed met houten bedelnapjes, waarop geschreven stond : *lang leven de Geuzen!* Men begon nu openlijk Psalmen te zingen, en in schuiten en op wagens over Godsdienstige zaken te spreken. De Landvoogdes MARGARETHA zond in dezen neteligen toestand van zaken de Markgraaf VAN BERGEN en FLORIS VAN MONTIGNI aan den Koning met een ontwerp, om de plakaten te matigen, hetwelk onder den naam van *moderatie* bekend staat; doch de inschikkelijkheid des Konings beteekende zoo weinig, dat de Nederlanders deze moderatie met den naam van *moorderatie* bestempelden." (62/3)	1827	APG GKS didactisch/gesprekken	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Enno van Gelder, H.A.,	"De religieuze ontwikkeling bij den Prins van Oranje tot 1572", in: *Nieuw Theologisch Tijdschrift*, jrg. 22, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. 1933, pp. 101-148. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EnnovanGelderReligieuzeontwikkeling.pdf* "Het zijn alleen politieke argumenten en ook overigens blijkt de veroordeling der ketterplakkaten bij de Prins in deze jaren nog hoofdzakelik of bijna uitsluitend voort te komen uit deze overwegingen en niet uit een beginsel, voortkomend uit zijn diepste overtuiging. Immers in die eerste jaren, dat hij er in de Nederlanden nog bijna over zwijgt (1561-63) heeft hij in zijn prinsdom Oranje al maatregelen genomen of laten nemen, die op feitelike geloofsvrijheid uitliepen. En ook hier heeft hij die duldingsmaatregelen genomen (gelijk hij dit in 1565 en '66 in de Nederlanden zou doen), omdat bestrijding van het Calvinisme er absoluut onmogelik werd door de zegepraal van het Calvinisme in de naaste omgeving. Maar dan is het weer merkwaardig : 1e dat hij er nogal vlug toe overgaat de ketterij te dulden, en 2e dat hij aan Willem van Hessen daaromtrent schrijft (13 Februari 1564) : de Paus heeft hem verweten „das wir unsern armen underthänen und angehörigen unsers Fürstenthumbs Uranien zue gueten und erhaltung [von] ruhe und ainigkeit, die Religion der freien, unbefarten gewissen zugelassen und gestattet haben". Ook hier verschijnt in 1564 het principiële argument! In het daarop volgende jaar neemt de ketterij hand over hand toe en geenszins blijft zij beperkt tot het gewone volk, waarmee Oranje weinig in contact was; ook de adel, zijn naaste vrienden, Culemborg, Brederode, Marnix, nemen de nieuwe leer aan of tonen meer openlik hun sympathie daarvoor; veel omgang heeft hij vooral in het tweede halfjaar met zijn overtuigd Lutherse broer Lodewijk. Zoo wordt ook voor hem het Protestantisme hoe langer hoe meer iets onder alle kringen levends en niet langer een schadelike afwijking van de Katholieke leer, een afwijking, waaraan hij zijn eigen denkbeelden verwant voelt, ook al heeft hij deze nog niet onderkend als het tegengestelde van het katholicisme, waartoe hij zich dus nog rekent te behoren. Dan wordt het Compromis gevormd onder zijn direct toezicht, het Smeekschrift aangeboden op zijn aanraden, de moderatie der plakkaten als resultaat daarvan vooral door hem doorgedreven. Openlike predikaties, opruiende woorden, duizenden aanhangers en tenslotte de Beeldenstorm : het oproer, door hem gevreesd, is er, hij staat temidden van de volksmenigte en niemand beseft in 1566 zozeer de onmogelikheid van gewelddadige onderdrukking als de stadhouders zelf, niemand is door heel zijn verleden zó in staat die volkswoede te verstaan en geneigd aan haar verlangens tegemoet te komen, als Oranje door afstamming, omgang en karakter. Zo is het te begrijpen, dat hij nu niet alleen door daden die gezindheid toont, maar haar ook principieel zozeer tot de zijne maakt, dat hij ze nooit meer heeft opgegeven, dààrvoor alles heeft getrotseerd." (122/3)	1933	GKS	
Enno van Gelder, H.A.,	"Oranje-litteratuur in het herdenkingsjaar", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jrg 48, Groningen-Batavia, 1933, pp. 391-400. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EnnovanGelderLiteratuur1933.pdf* "Twee veel kortere bijdragen vullen verder deze aflevering (*van het Historisch Tijdschrift*), voorzover zij herdenkingsnummer is: Prof. Goossens schrijft over de Prins als heer van Grave, hoe hij dit gebied verkreeg en waarom het van betekenis voor hem was, terwijl Dr. Cornelissen nogmaals de inval van 1568 behandelt, of liever de daarbij van weerszijde gevolgde taktiek. Hij komt tot de conclusie, dat én Alva én Oranje klassieke voorbeelden navolgden, maar dat de eerste dat deed na een lange scholing, de andere betrekkelik onvoorbereid; het was dus duidelik wie het pleit moest winnen. Een kort opstel geeft K. J. Derks, S. J., gelegenheid iets te zeggen over Pater van Teylingen, die een nogal gelezen boekje over de Opstand schreef, dat bedoelde de 17e eeuwers een gematigd katholiek beeld van het verzet te geven, opdat de Calvinisten van hun dwalingen zouden terugkeren. Hieruit wordt een en ander aangehaald omtrent het oordeel over Oranje zelf, die hij graag ziet als katholiek, uit eerzucht tot opstand gekomen en daarom én van geloof veranderend én zelfs bereid het wapen van de moord te gebruiken. Een ander belangrijk Oranje-nummer werd bijeengebracht door de redactie van „Stemmen des tijds" (Maart-April 1933). Dr. de Pater behandelt er de levensgang van de Prins, waarin natuurlik dezelfde zienswijze blijkt als in het bovenbehandelde artikel in „Wilhelmus van Nassouwe". Het daarop volgende stuk van Prof. Eekhof over de godsdienst van de Prins brengt geen nieuwe gezichtspunten: de Prins was nooit overtuigd Katholiek, wel uiterlik; na 1566 is hij Lutheraan, hoewel niet uitgesproken, na 1570 (als Marnix in zijn dienst komt) is hij Calvinist en dat wordt hij ook met geheel zijn hart, al behoorde hij nooit tot de starre of rechtzinnige Gereformeerden. De door hem aangevoerde bewijzen voor dit overtuigd zijn lijken mij echter zo zwak, dat wij gerust kunnen zeggen: als voor Oranje's Calvinisme na 1572 niet meer dan dit is aan te voeren, dan heeft die overtuiging al heel weinig voor hem betekend. Prof. van Schelven gaf ook hier twee bijdragen: een weinig belangrijke en zeer korte over Oranje's medewerkers en een aardige bloemlezing van enige „merkwaardige uitingen van den Prins". Behalve een eveneens niet veel zeggende verhandeling van dr. Adriana P. Roose over de vrouwen van Oranje, bevat de aflevering tenslotte nog een interessant overzicht van wat enige vóór- en tegenstanders van Oranje over den Prins denken, een parafrase met vele citaten der belangrijkste Geuzenliederen en der (katholieke) „Politieke balladen" (uitgegeven door Blommaert). Zij geven zeker een merkwaardig beeld van Oranje, die hier weer eens zeer duidelik blijkt te zijn een partijman, die door de een hoog vereerd door de ander fel veroordeeld werd. Het doet alleen wonderlik aan, dat dit hier wordt weergegeven alsof die tegenstanders nietsbegrijpende vijanden van het land waren, (gelukkig?) uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstig, en de voorstanders verlichte en ware beminnaars van het vaderland, die Oranje terecht hoog vereerden. De aflevering en deze gehele reeks vindt tenslotte een waardige afsluiting door de vermelding van dr. De Paters opstel „De laatste levensdag van Prins Willem I", dat voor zich zelf spreekt." (399/400)	1933	APG LTM herdenkingslit. 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Enno van Gelder, H.A.,	"Prins Willem van Oranje 24 april 1533 - 10 juli 1584", in: *De Socialistische Gids. Maandschrift der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij*, jrg 18, nr 4, april 1933, pp. 249-272. *Rede uitgesproken te Middelburg.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EnnovanGelderPrinsWillem.pdf* "Voordat nagegaan kan worden, welke betekenis de Prins van Oranje voor Nederland en de ontwikkeling der cultuur heeft, moet gezegd worden, waarin die betekenis mijns inziens niet ligt en wel vaak gezocht wordt. De 80-jarige oorlog is onze onafhankelikheidsstrijd, zo luidt het gewone oordeel, die „wonderbaarlike strijd van het kleine volk aan de zee tegen de overmachtige vreemde overheerschers". Het verschil in kracht der oorlogvoerende partijen was zo enorm, dat alleen „Gods leidende hand" de overwinning aan het kleine, maar energieke volk kon brengen. Dit is een onjuiste voorstelling. Ongetwijfeld is het resultaat van de strijd, die met de slag bij Heiligerlee wordt begonnen, de onafhankelikheid van de Nederlandse staat geweest, de machtige en welvarende Republiek der Verenigde Nederlanden met een grondgebied ongeveer gelijk aan dat van het tegenwoordig koninkrijk. Maar dit resultaat is niet de inzet van de strijd geweest; het was het gevolg, door de aanstoker van die strijd, Prins Willem, niet bedoeld, aan wie het zelfs geenszins gewenst voorkwam. Wij moeten hier niet denken aan een strijd als van de Ieren tegen Engeland, de Polen tegen Rusland, van de inlandse bevolking tegen de Europeese overheersers in de koloniën; slechts in de verte is hij te vergelijken met de Amerikaanse Vrijheidsoorlog, waaruit de Republiek der Verenigde Staten voortkwam. Immers er was in ons land in de 16e eeuw in het geheel geen sprake van een vreemde overheersing. In de eerste plaats, omdat toen nog geen Nederlandse natie bestond, waarvan men zich bewust was. De „Nederlanden" (altijd in het meervoud!) werden gevormd door een groot aantal onafhankelike staatjes, op dezelfde wijze als onze oostelike buurstaat, elk met hun eigen wetten en gebruiken." (249) "De Nederlanders van hun kant, ook de Prins, hebben nooit aanmerking gemaakt op de verbintenis met de Spaanse kroon, voor hen was Philips de wettige vorst. Als hij ten slotte afgezworen wordt, noemt men niet als argument, dat hij een vreemdeling is. Ook voelden bewoners van deze „lage landen bij de zee" nog maar weinig stamverwantschap; hun vaderland was het gewest, waarin elk geboren was en de Vlaming was nog in de 17e eeuw in Holland evengoed een buitenlander als de Geldersman of de Fries. Verreweg de meesten wilden aan deze toestand geen einde maken, particularisme en provincialisme vierden hoogtij als nooit bij ons. Alleen onder de bestuurders van Brabant en Vlaanderen waren er enkelen, die de gewesten nauwer aaneensluiten wilden. Zeker, de Prins van Oranje was — met vele zijner standgenoten, die hun bezittingen verspreid hadden liggen over alle gewesten — een tegenstander van al te ver gedreven provincialisme. Maar dat betekende nog niet, dat hij de Nederlanden zag als een afzonderlike staat. In tegendeel, hij neigde tot een nauwer verband met Duitsland en hij heeft gedurende de strijd tegen Spanje, dan weer eens de hulp van vreemde vorsten trachten te verwerven door een van hen als souverein te erkennen, dan weer door de Nederlanden te verdelen: het zuiden voor Frankrijk, het westen voor de Engelse koningin en het oosten bij het Duitse rijk. Die verdelingsplannen hebben geen ernstige betekenis gehad, zij bewijzen alleen hoe weinig de strijd van de Prins ging om de onafhankelikheid der Nederlanden als een door één natie bewoonde staat. Nationalisme was dus de door Willem van Oranje verwekte opstand in genen dele." (251)	1933	APG socialisme	
Enno van Gelder, H.A.,	"Het streven van Prins Willem van Oranje, 1568-1572", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 153-189. *Noten.* *Online: dbnl* ."...moest men wel, vroeg Oranje zich af, aan al die onderscheidingen in de religie, die hem 'une nouriture' was, wel ooit zooveel bloed vergieten? En hij raadde reeds in 1566 aan de verschillende godsdiensten in hetzelfde kerkgebouw, elk op zijn wijze, gelegenheid te geven God te dienen, het verschil bestaat slechts in woorden! Daarmee plaatste de prins zich op het standpunt der principieele tolerantie. Karakter, opvoeding, levensloop en omgang met zijn familie en vrienden, moesten hem wel daartoe brengen. Hij komt er toe uit twee motieven, waarvan het moeilijk uit te maken is, welke het sterkste werkte: afkeer van alle wreedheid, medelijden dus met de slachtoffers, en ten tweede de politieke overweging, dat de kettervervolging niet streng kón worden volgehouden en dat vasthouden aan het oude systeem noodzakelijk oproer van de zijde van het volk ten gevolge zou hebben." (160/1)	1933	APG GKS	Enno van Gelder Streven

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Enno van Gelder, H.A.,	"De politiek van Willem van Oranje in het Godsdienstige. Antwoord aan Dr. Gorris S.J.", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis,* jrg 49, Groningen-Batavia, 1934, pp. 399-400. *Noten.* "KORTE MEDEDEELINGEN. De politiek van Willem van Oranje ln het godsdienstige. Antwoord aan Dr. Gorris S.J. In de eerste aflevering van het Historisch Tijdschrift (jaarg. XIII blz. 60) komt dr. Gorris op tegen de beschuldigingen door mij tot hem gericht naar aanleiding van een artikel over bovenstaand onderwerp in het Oranjenummer van het Historisch Tijdschrift. Dit wederwoord geeft mij aanleiding tot de volgende opmerkingen. Ik had zijn artikel „bevooroordeeld" genoemd. In antwoord hierop wijst Dr. Gorris op de algemeen erkende partijdigheid bij den geschiedschrijver, zonder verder mijn argumenten te weerleggen. Ik kan daar dus het zwijgen toe doen; immers onpartijdigheid is heel iets anders dan onbevooroordeeldheid. De onmogelikheid van de eerste erken ik gaarne, maar ik heb uitdrukkelik gezegd, dat het niet gaat om de overtuiging, waartoe de schr. zich bekent, doch omdat ik meen, dat hij een vooraf geconcipieerde voorstelling van 's Prinsen beginselen en drijfveren heeft en om die te bewijzen de woorden van den Prins onjuist weergeeft of verkeerd interpreteert. In de tweede plaats qualificeerde ik het artikel als „leugenachtig" en ik haalde daar enige plaatsen voor aan. Tot mijn spijt kan ik die bewering niet terugnemen, al wil ik niet blijven staan op het woord. Wellicht had ik moeten spreken van „misleidend" om mij meer parlementair uit te drukken. Maar dit doet weinig ter zake. Waar het om gaat is dit: dr. Gorris wil betogen, dat de Prins niet in het bizonder „verdraagzaam" was, maar dat het hem te doen was om „politiek succes" (het laatste staat er woordelik), daartoe heeft hij zijn z.g. beginsel van tolerantie *ten opzichte van de Katholieken* gemakkelik verloochend. Dat is de strekking van het gehele betoog; ik haalde daarvan drie voorbeelden aan om die in 't bizonder te diskwalificeeren als in strijd met de wetenschappelike oprechtheid. In de noot op p. 35 wordt Groen aangehaald ten bewijze, dat de Prins met „liberté de conscience" niet gewetensvrijheid bedoelde, maar slechts vrijheid van godsdienstoefening voor de Hervormden, die hij aan de Katholieken onthield. Maar de bewijsplaats uit Groen's Archives slaat op een heel andere tijd en geeft aan, dat Oranje niet alleen denkvrijheid, maar godsdienstoefeningsvrijheid voor de Calvinisten eischte. Dat is dus op zijn minst gezegd „foutief" (gelijk ik zei). Belangrijker is de volgende plaats (blz. 39): ten bewijze van 's Prinsen geringe ernst met de tolerantie wordt de Religievrede weergegeven als „Aan de Hervormden moest overal openbare godsdienstoefening worden toegestaan, waar honderd gezinnen dit begeerden." Terwijl het kenmerkende van deze vrede juist was, overeenkomstig Oranje's vele malen uitgesproken ideaal: dat aan beide gezindten dezelfde rechten zouden worden toegekend. Een dergelijke onjuiste weergave met de bedoeling het gestelde te bewijzen, heb ik wetenschappelijk onoprecht genoemd. Zij wordt, dunkt mij, niet goed gemaakt, doordat dr. Gorris nu in zijn 2e artikel vertelt, dat Oranje zelf de onmogelikheid van invoering der vrijheid voor katholieke eredienst in Holland inzag. Men zou daartegenover weer 's Prinsen pogingen om in het calvinistiese Gent de religie wel door te voeren, kunnen stellen, maar daarover gaat het niet. Ik heb slechts de wijze van betogen op het oog gehad en moet in dezen geheel bij mijn mening blijven. Evenzo in het 3e geval (blz. 40), waar toch eigenlik wantrouwen tegen Oranjes beginselvastheid wordt uitgesproken, n.b. omdat hij — op grond alweer van bovengenoemde weergave — de verdraagzaamheid uit de Pacificatie had weggenomen door die Religievrede. Hiervoor haalt dr. Gorris geen nieuwe bewijsplaatsen aan en er is dus geen reden voor mij om van opinie te veranderen.	1934	APG GKS	
Entretiens...,	Entretiens de Guillaume de Nassau, Prince d'Orange, et du Général Montgommery, Sur la révolution ancienne des Pays-Bas, & les affaires actuelles d'Amérique. A Londres. Et se trouve à Paris, Chez Dessain *Junior,* Libraire, rue Gît - le - Coeur. M. DCC. LXXVI. XII en 104 blz. *Noten.* *Online: google books* "...; mais je ne promets pas un parallèle entre le Prince d'Orange & le Général Montgommery. Voulant esquisser légèrement le tableau de l'origine de la révolution des Pays-Bas, il m'a paru que le Prince d'Orange son premier chef, étoit propre à remplir cet objet comme Guerrier & comme Politique. Sa discrétion naturelle l'avoit fait surnommer le Taciturne & le Penseur. Le Général Montgommery, connu par son expédition heureuse sur Montréal & Saint-Jean, & par l'entreprise peu heureuse du siége de Québec, juissant de la confiance de son Parti, m'a paru aussi devoir, préférable à tout autre, exposer les causes de l'union des Colonies Angloises. Puissent les raisonnements que je prête au Prince d'Orange, être favorablement accueilles des Juges en ces matieres!" (XI/XII) "Le Prince d'Orange Défenseur infortuné de la Cause des Américains, recevez du Fondateur de la République des Etats-Généraux des Provinces-Unies, les témoignages de sa sensiblité à votre malheur. Le Général Montgommery. Je les accepte avec le plus vive reconnoissance, & jamais l'impression ne s'en effacera de mon coeur. Si ma naissance n'est pas comparable à la vôtre, j'espere du moins justifier votre accueil par mes sentimens & par la valeur dont j'ai donné des marques. Votre illustre origine, vos talens, vos places importantes, & la considération justement acquise à votre nom, vous ont porté à la tête des affaires des Provinces-Unies armées pour la défense de leurs franchises. L'opinion que les Colonies unies ont eue de ma bravoure & de mon dévouement à leurs intérêts, les a engagées à me confier des expéditions importantes. Mais un sort funeste vient de me ravir la gloire à laquelle j'aspirois, la conquéte de Québec pour couronner celles de Saint-Jean & de Montréal. Encore si je ne périssois pas victime d'une trahison; si je pouvois dire comme le vainqueur à Mantinée, en arrachant de son flanc le trait mortel: *"J'ai assez vécu, puisque je meurs victorieux"*(1) Ce seroit du moins une consolation." (1) *Satis vixi invictus enim morior*. Corn. Nepos, Vie d'Epamonidas." (1/2) (Hierna licht Oranje toe dat ook hij 'een verliezer is, die overwon.')	1776	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Erdlen, Hermann,	"Wilhelmus von Nassauen: Uraufführung der Neutextierung von Händels 'Judas Maccabäus' in Hamburg", in: Völkische Beobachter, 5, 4, 1941, Nr 95, p. 5.	1941	APG LTM	
Erens, A.,	"Prins Willem als leider der oppositie van hooge adel en geestelijkheid (1555-1566)", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 39-57. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ErensOppositieleider.pdf* "Toch genoot Oranje op dat oogenblik de volle gunst der regeering. Het opperbevel van Emmanuel Philibert, hertog van Savoie, over de troepen, was hem lief. Met Granvelle, bisschop van Atrecht, den broeder van zijn leermeester uit jeugdige jaren, was de verstandhouding nog opperbest en met de landvoogdes, Margaretha van Parma, kon hij het stellen. Op aanduiding van den aftredenden Keizer Karel was hij, samen met enkele andere jeugdige edelen van het land, door Philips benoemd tot lid van den Raad van State en op den vooravond van zijn vertrek had de Koning hem bevorderd tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. Was hij niet gelast door Keizer Karel, in 1558 naar Frankfort te reizen om de rijksinsigniën te overhandigen aan den roomsch-koning Ferdinand bij gelegenheid van dezes verheffing tot Keizer? En was hij niet in naam der regeering een der voornaamste onderhandelaars met Frankrijk, waaruit in 1559 de vrede van Câteau-Cambrésis volgde, — welke hem trouwens zijne inkomsten uit het prinsdom Oranje terugschonk? Zijn persoonlijkheid groeit stilaan uit, te midden van den vooraanstaanden adel, die thans ook nog min of meer in toenadering met den vorst staat en eerstdaags zal betrokken zijn in den strijd, waar Oranje hen onbewust heen brengt: graaf van Egmond, Prins van Gaveren; admiraal Philips van Montmorency, graaf van Hoorne; Florent van Montmorency, baron van Montigny; Antoon de Lalaing, graaf van Hoogstraten; Jan van Glymes, markgraaf van Bergen-op-Zoom; Philips de Croy, hertog van Aerschot en Prins van Chimay; graaf van Berlaymont, en meer anderen nog, Oranje krijgt ze stilaan haast allen op zijn hand en beheerscht ze. Eens Philips naar Spanje vertrokken, begint het te haperen aan de regeeringsmachines. Zoolang de vorst in de Nederlanden tegenwoordig was, was door die tegenwoordigheid alleen en door het van daaruit stralend gezag ernstig verzet ondenkbaar. Maar Philips had zich nooit thuis gevoeld te midden eener bevolking wier taal hij niet kende, wier geestes en cultureel leven niet strookte met zijn opvattingen. En eens naar Spanje vertrokken, zou hij nooit meer naar de Nederlanden weerkeeren, welke later ook de eisch wordt om die tegenwoordigheid, en hoe ook dringende roepstemmen tot hem opklinken van uit het land en zelfs vanwege den Paus. De adel van het land, die onder Keizer Karel veelal in de regeering de bijzonderste ambten bekleed had, was mistevreden over de aanstelling van Margaretha van Parma tot landvoogdes, al had dan ook Granvelle in de vergadering der Staten Generaal van 1559 haar lof gezongen als „zuster van den Koning, die door haar speciale genegenheid tot de Nederlanden, waar ze geboren en opgevoed was, en waarvan ze de taal kende, van zelf aangeduid was tot dat eereambt". Men had gehoopt een zoon van Keizer Ferdinand in de Nederlanden te zien aanstellen, maar de Spaansche raadgevers van den Koning hadden zich daartegen verzet: de Nederlanders zouden langs de hem geschonken genegenheid op Duitschland aansturen." (42/3)	1933	APG begin van de opstand	

Essays...,	Panegyrical essays upon the prayer Lord, Pity the People; the only words of William I. Prince of Orange. The founder of the Government of the United Provinces, at his sudden and violent Death, 10th July, 1584. By a Gentleman of Middlesex, The Second Edition, with considerable Additions, London: Printed for A. Millar, MDCC.XXXI. 114 blz. *Noten*. *Online: google books (ed. 1731)* Nederlandse vertaling: Verdedigende redenvoering voor de ere van den [...] grondlegger der Nederlandsche vryheid Willem den Eersten, Leiden, 1779. "To begin with settling the Matter of Fact; it was thus. He was shot in his own House at *Delft*, in 1584, by an Assassin, engag'd by the *Spaniards* to do it: And died immediately, having only time for his Prayer, *Lord, Pity the People*; saying neither more nor less: For, that he mention'd his Soul, as many Writers affirm, is a vulgar Error, occasion'd by a loose Paper that was printed at first, but which the *Dutch* Historians have set right; as the Passages in the Title-Page show. And the Account destroys it self; for why should the Countess of *Swartsenberg*, his Sister, have ask'd him to recommend his Soul to Christ, if he had done it already in his Prayer, as that Account has it? No: it was because he had not done it; which she, good Woman, in her Zeal, took to be a great Omission." (16)	1731	APG GKS laatste woorden moord	Panegyrical essays

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Essen, J.L. van,	"Groens uitgave van de 'Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange Nassau'", in: *Anti-Revolutionaire Staatkunde. Maandelijks orgaan van de Dr. Abraham Kuyperstichting ter bevordering van de studie der antirevolutionaire beginselen*, jrg 46, nr 5/6, 1976, pp. 197-211. *Noten.* "Kritiek op Groens werk. Op de beschuldiging, dat hij met opzet alleen die brieven van de prins zou hebben verzameld, die hem tot een godsdienstheld moesten maken, antwoordde Groen, dat de uitgave niet ondernomen was 'om eenige bijzondere opinie te staven, maar om de waarheid, zoveel mogelijk de gansche historische waarheid aan den dag te brengen'. Thorbecke was zeer met het werk ingenomen, maar hij meende wel, dat Groen in zijn beschouwingen te eenzijdig was en Willem I te nauw in verband wilde brengen met de kerk. Een levendige polemiek ontstond met de Duitse geschiedschrijver Heinrich Leo, zowel in publieke geschriften als in hun persoonlijke correspondentie. Reeds voordat hij het tweede deel van de Archives, waarin Groen in de voorrede uitvoerig over de prins schrijft, had ontvangen, schreef Leo aan Groen, dat hij op grond van de hem ten dienste staande gegevens niet anders kon doen dan Willem I voor weliswaar een verstandig en dapper, maar ook een egoïstisch man, 'der sich im Interesse seines Egoismus sehr viel erlaubt hat, zu halten und so dar zu stellen'. Toen Groen kort daarna het tweede deel van Leo's Niederländische Geschichte doorzag, was hij zeer verontwaardigd over hetgeen Leo daar betreffende de zaak van de opstand te berde bracht. 'Alba is een uitmuntend dienaar van een regtvaardig vorst; de Bloedraad is onbegrijpelijk zacht; Willem I een Lügenkaiser, zijn dood door een sluikmoordenaar een gerechte Nemesis'. Een uitvoerige bestrijding vindt men in de voorrede van Achives, III, p. LXIV-LXXIX. In een brief van 17 jan. 1836 schrijft Leo aan Groen, dat ook de in de Archives uitgegeven bescheiden zijn inzicht niet hebben veranderd, maar toen hij Groens weerlegging gelezen had, achtte hij zich in zijn brief van 8 mei 1836 verplicht Groen te danken voor 'die frische, männliche Opposition'. Hij wilde zijn verder oordeel opschorten, tot hij de in deel III uitgegeven stukken gelezen had. Wel wilde hij graag geloven, dat de strijd, waarin Willem I verwikkeld was, en waarin steeds de hoogste belangen van de mens als hefboom gebruikt werden, 'auf Oranien läuternd und zur Frommigkeit führend gewirkt hat'. Na lezing van de stukken schreef hij 5 jan. 1837 toch te blijven geloven, dat Oranje pas langzamerhand ernstig religieus is geworden, 'und dass er vielfach auch in dieser Zeit ein Spiel hinter den Coulissen habe treiben lassen'. Eind 1837 meldde hij Groen in een noot van zijn Lehrbuch der Universalgeschichte te hebben toegegeven, 'dasz allerdings Prinz Wilhelm in seinen Kämpfen einen Läuterungsprocess in sich erlebt, dass ich mich einer leidenschaftlichen und deshalb der Form nach zu verwerfenden Darstellung schuldig gemacht habe'. De Duitse historicus F. C. Schlosser, die een uitvoerige en over het algemeen zeer gunstige beoordeling van de Archives schreef in de Heidelberger Jahrbücher, vond dat Groen de prins van Oranje te veel in bescherming nam. Groen had verklaard niet veel correspondentie van Anna van Saksen te hebben uitgegeven, omdat hij niet uit was op 'cequi est piquant et scandaleus'. 'Des qu'il n'en résulte aucune utilité pour l'histoire, je me fais une loi de l'omettre'. Schlosser beweerde, dat Groen daarmee wel zijn trouw aan het Huis van Oranje eer aandeed, maar niet zijn ijver voor de zuivere historische waarheid. En de bewering, dat de maandelijkse staten van Oranjes uitgaven moeilijk te ontcijferen waren, beschouwde hij als een voorwendsel om diens schulden te verbergen. Maar Groen wees de beschuldigingen van de hand. De hem door Schlosser toegedichte intenties kwamen weinig overeen met zijn liefde voor de historische waarheid. Hij hoopte, dat het vervolg van de uitgave Schlosser zou overtuigen van zijn trouw aan het 'ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat'." (204/5)	1976	APG Groen edities	
Even, Edward van,	"Onbekende bijzonderheden over de oplichting uit de Hoogeschool van Leuven van Philips Willem, graaf van Buren, zoon van Willem den Zwijger, prins van Oranje A° 1568", in: *Dietsche Warande. Tijdschrift voor Schoone-Kunst, Letteren, Zedegeschiedenis Enz.*, Gent : A. Siffer, Amsterdam: L.J. Veen, N.R. Elfde jaargang, 1898, pp. 97-126. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EvenOplichtingFilipsWillem.pdf* "De oplichting van den graaf van Buren uit de Leuvensche hoogeschool was, gelijk men weet, eene gebeurtenis welke niet alleen in België, maar tevens in de meeste landen van ons werelddeel opspraak baarde. Ten onrechte werd het feit den hertog van Alva ten laste gelegd. Reeds kwam het ons zonderling voor dat dit gevoelen gedeeld wordt door Nicolaus Vernulaeus, Valerius Andreas en Joannes Franciscus Vande Velde, drie geleerden die zich met het voorleden der Leuvensche hoogeschool ophielden, en die, door den toegang welke zij hadden tot de archieven van dit sticht, in gelegenheid waren de waarheid te kennen. Het was geenszins Alva, maar Philips II die, op voorstel van den kardinaal de Granvelle, tot de oplichting besloot, en de geduchte landvoogd deed in de zaak niet veel anders dan den hem opgedragen last met alle voorzorg ten uitvoer brengen. Zulks blijkt niet alleen uit de schriften van de la Pise, Bor, van Capelle en Gachard, maar tevens uit de aanteekeningen van eenen tijdgenoot, inwoner van Leuven, wiens werk wij tot onze voldoening in de archieven dezer stad terug vonden. De schrijver van gemelde aanteekeningen is meester Jan Lievens van Caudekercke, ..."(97/8) "Zeer vroeg was de kardinaal de Granvelle er op bedacht den jongen graaf van Buren naar Spanje te lokken. Toen hij met den Prins van Oranje nog in betrekking stond, gaf hij hem meer dan eens den raad zijnen zoon derwaarts te zenden. Doch, de Prins leende hem geen gehoor, en wist waarom. Op aandringen van een zijner voorzaten, Hendrik van Nassau, was de hoogeschool van Leuven gesticht. Hij had het verlangen zijnen zoon in deze nationale school tot de letteren en de wetenschappen te zien vormen. Dan, wat de wakkere kerkvoogd met geene vreedzame middelen kon bereiken, zocht hij met geweld te bekomen. In eenen brief aan den koning, gedagteekend uit Rome, den 2° November 1567, berichtte hij (Granvelle) den vorst dat hij den hertog van Alva had medegedeeld, hoe, naar zijn inzien, het voordeelig wezen zou den graaf van Buren naar Spanje te doen brengen, niet alleen om hem te doen dienen tot onderpand voor wat zijn vader in Duitschland mocht verrichten, maar tevens om hem *katholijckelijk* te doen opvoeden. Indien deze wijze van zien bij den vorst ingang vond, moest men den jongeling, volgens het schrijven des prelaats, met achting omringen, en met goedheid behandelen; doch, men moest zijne Nederlandsche en Duitsche dienaars van hem verwijderen. Het ontwerp beviel den koning. Den 18° December 1567 schreef de vorst aan den hertog van Alva over de zaak. Hij liet den landvoogd weten dat de kardinaal hem gemeld had hoe goed het zou wezen den graaf van Buren uit Leuven weg te nemen, en hem naar Spanje te brengen, niet alleen om hem tot waarborg te doen dienen tegen de verrichtingen zijns vaders, maar tevens om hem in den katholieken godsdienst te doen opvoeden. In dit schrijven verzocht hij de denkwijze van Alva omtrent de zaak te kennen. Men heeft tot dusverre, in de archieven van Simancas het antwoord van den landvoogd niet teruggevonden. Doch, hij moet het ontwerp niet ongunstig zijn geweest, vermits de koning besloot er gevolg aan te geven." (108/9)	1898	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ex, Nicole & Scholten, Frits,	De Prins en de Keyser. Restauratie en geschiedenis van het grafmonument voor Willem van Oranje, Bussum: Uitgverij Toth, 2001. 220 blz. ill. *Noten, Bibliografie, Register*. Achterflap: De Prins en De Keyser behandelt de restauratie en geschiedenis van één van de belangrijkste monumenten in Nederland: het zeventiende-eeuwse grafmonument voor prins Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk in Delft, dat ontworpen werd door de vermaarde Amsterdamse beeldhouwer Hendrick de Keyser, omdat de grafkelder van de koninklijke familie zich eronder bevindt, staat het monument tot op de dag van vandaag symbool voor het Huis van Oranje en de monarchie. Jaarlijks trekt het monument zo'n 150.000 bezoekers uit binnen- en buitenland. Na vier eeuwen van betrekkelijke rust moest dit marmeren monument de afgelopen jaren een grootscheepse restauratie ondergaan. Het marmer werd namelijk ondermijnd door zout waardoor het oppervlak van de steen geleidelijk verpulverde tot suikergoed. Bij de restauratie die tussen 1996 en 2001 werd uitgevoerd, is dit schadelijke zout verwijderd. Hiervoor moest het monument steen voor steen worden afgestapeld en vrijwel al het marmer maandenlang in water worden gespoeld. Van deze unieke en ingenieuze restauratie, van de vele vragen, onderzoeken, tegenslagen en resultaten doet dit boek verslag. Ook de betekenis, reputatie en geschiedenis van het monument komen daarbij uitvoerig aan de orde. De Prins en De Keyser voert de lezer door een periode van ruim vier jaar herstel en bijna vierhonderd jaar geschiedenis van dit indrukwekkend praalgraf.	2001	BKM praalgraf	
Exemplum...,	Exemplum interceptarum literarum Auraici, ad Alençonium, cum quibusdam commentarijs ad easdem, quibus subditorum oculi ad id, quod res est, verius cognoscendum illustrentur. Excusum, Anno M.D. LXXXI. (A-C3r in de bundel KB 344 H 10). *Dit is een latijnse editie van de onderschepte brief. Een afwijkende editie vindt men onder: Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci. Vgl. eveneens de pamfletten K. 0538, K. 0539 en K. 0540.* *Zie ook: E.M.A. Timmer, Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten, 1928.* *Online ed. Bayerische Staatsbibliothek* "Meo iudicio non video propitiorem modum, quo commodius inconstantiæ huius populi remedeatur, ac ingruentibus malis obuietur, quam vt Cels: T: (dummodò tantopere vires hostis pertimescat, vereaturque; ne etiam mari classe aliqua opprimatur) denuò opem, & auxilium suum offerat." (A4r) *Commentaar (A4r):* "... Alençonicus, melius te nouerit, quam opinaris sibique, certò persuasum habet, te nunquam secùs illum, aliosque, qualescumque, principes exteros tractaturum, quam hactenus tractaueris regem tuum, à que tot, tantosque honores, & benaeficia accepisti."	1581	APG onderschepte brief propaganda anti -Oranje kritisch	Exemplum interceptarum literarum Auraici, ad Alençonium

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Extract...,	"Extract uit zekere punten door de Gecommitteerden van de Staaten van Holland aan den Prins van Orange voorgedraagen, raakende de Quote van Zeeland in de oude schulden, en de verdere lasten van de beide Provintien met de uitspraak van den Prins daar op gedaan. 1579. 21 July", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 184-185. *Online: google books* "Zyne Excellencie heeft verclaert ende verclaert midts desen, dat die van Zeelandt in de schulden in dese articulen verhaelt ende andere van gelycker natuere in 't hondert behooren te dragen zeventhien ende die van Hollandt de reste. Aldus gedaen tot Antwerpen den XXen dach July 1579." (184) "Item hoeveel die van Zeelandt zullen hebben te dragen in 't corte dat van nu voortaen voor de gmeene defensie zal vallen, ende vuyte generale Middelen nyet en zal moghen betaelt worden." (185)	1783	APG ESG	QuotevanZeeland
Eyck, Jef van,	Willem Prince van Oranje. Een heldenfiguur uit den grootschen vrijheidskamp der Nederlanden tegen de Spaansche overheersching door Jef van Eyck. Voorzitter der Antwerpsche Gouw v.d. Blauwvoetbond, [Antwerpen], 1932. 59 blz. *Noten.* *De Vlaamsch Nationale Blauwvoetbond, opgericht 1929, was een bond van turners en turneressen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/EyckWillemPrince.pdf* "Op 24 April 1933, zal het vier honderd jaar geleden zijn dat de geniale Groot Nederlander Willem, Prins van Oranje, op het kasteel Dillenburg werd geboren. Heel Dietschland, Noord en Zuid, maakt zich gereed om den grooten Zwijger op waardige wijze te herdenken. (...) Heel het stambewuste fiere Vlaanderen brengt dan ook genegen zijn dankbare hulde aan den edelen Held van 't sombere treurspel der Beroerten in de Nederlanden. Zijn moed, zijn houwe trouwe, zijn wilskracht, zijn wijsheid leve voort in 't harte van elken Dietscher en moge eindelijk eens 's Zwijgers levenswensch vervuld worden: Noord en Zuid vereenigd in één Schoon, groot en sterk Rijk der Nederlanden!" (5)	1932	APG Vlaams propaganda geschrift	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Eyck, P.N. van,	"Het Wilhelmus", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen,* Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 225-270. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/EyckWilhelmus.pdf* "De gronden voor de onderstelling dat Oranje zelf met het schrijven van het Wilhelmus niets te maken had, zie ik dus als vrij wat sterker dan die voor haar tegendeel. Daar komt dan nog bij, dat Oranje's stemming tegenover het Nederlandsche volk dat hem zonder steun aan de smadelijke mislukking van zijn onder de leus van „Pro Lege, Rege en Grege" zoo fier begonnen onderneming had prijsgegeven, blijkens zijn op een vroegere bladzijde reeds aangehaalden brief van 15 Maart 1569 en blijkens den toon van zijn herinneringen op vele plaatsen van zijn brieven aan Wesembeke en anderen in en na 1570, in werkelijkheid een heel andere geweest is, dan die het Wilhelmus hem kort na zijn inval toeschrijft. Ten slotte is er in het Wilhelmus iets onmiddellijks, spontaans, dat mij, met wat mijn ontleding van het lied aangaande den vermoedelijken aard van zijn dichter geleerd heeft, verhindert aan te nemen dat het op rechtstreeksche inblazing door Oranje, dat wil zeggen, als doelbewust in het leven geroepen propagandamiddel ontstaan is, of althans dat het, ook wanneer Oranje een wenk tot het schrijven gegeven had, niet door een in de innerlijke èn feitelijke waarheid van zijn voorstelling geloovend bewonderaar gedicht zou zijn. Allerlei in het lied maakt het in het laatste geval waarschijnlijk, dat Oranje er, behalve dien wenk, verder niets of slechts zeer weinig mee te maken gehad heeft. Persoonlijk acht ik het waarschijnlijkst, dat het Wilhelmus volkomen spontaan uit het geloof en de liefde van een ons onbekend gebleven Nederlander, misschien een Zuid-Nederlander, waarschijnlijk een balling, ontstaan is. Een onbekend gebleven man, misschien een Zuid-Nederlander, waarschijnlijk een balling, zei ik : het eerste op grond van zekere taalelementen die naar het Zuiden wijzen, het tweede, om den onmiskenbaren Duitschen inslag van zijn taal, maar ook om iets in den toon van regels als „O Edel Neerlant soet" die de gedachte aan ballingenheimwee wekt. Een dichter, een beroepsdichter, schreef ik tevoren reeds, was hij niet. Dat hij een ontwikkeling van eenige draagwijdte bezeten zou hebben, is nauwlijks denkbaar. Herkomst en karakter van zijn vorm, die spontaan en in niets als opzettelijk gebruikte kunstvorm aandoet, herkomst en karakter van alles wat in zijn gedicht stellige of feitelijke inhoud is, ik zou zelfs durven zeggen : het karakter ook van zijn visie, wijzen op een volksman, althans een eenvoudige, die, toen uit zijn diepste innerlijk een mythische voorstelling, die geboren wou worden, om dichterlijke uitdrukking drong, tegen alle weerstanden in voor één maal onmiddellijk en eenvoudig tot dichter, de dichter van dit mythische volkslied werd. Mythen zijn „anoniem". Dat het Wilhelmus een mythisch volkslied is, zie ik zoozeer als het wezenlijkste wat er van gezegd kan worden, dat ik reeds daardoor tot zijn anoniemheid, tot de dichterlijke onpersoonlijkheid van zijn schrijver besluiten zou, ook wanneer niet de uitvoerigste ontleding van het lied zelf met wat daar ten aanzien van des dichters waarschijnlijke geaardheid uit te voorschijn kwam, en wanneer daarbij niet de zorgvuldigste ontleding van wat ten gunste van een of twee bekende dichterfiguren aangebracht wordt, mij leerde dat geen andere gevolgtrekking mogelijk is." (262/3)	1933	APG LTM Wilhelmus	
Eyffinger, A.,	"De portretten van Prins Willem van Oranje en Charlotte de Bourbon door Hendrick Goltzius", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1982, pp. 35-46. ill. *Noten.* *(Afbeeldingen op website Rijksmuseum*)* "Onder de bijna 300 afbeeldingen van Prins Willem van Oranje op schilderijen, prenten en tekeningen, die in 1933 door Jhr. E. A. Van Beresteyn in zijn *Iconographie* van de Prins werden beschreven, geldt het portret dat Hendrick Goltzius in 1581 van de Prins maakte - als pendant bij een portret van diens derde vrouw Charlotte de Bourbon - wel als een der bekendste. Zeker is het ook een der meest interessante afbeeldingen. Vooreerst al door de aard van het portret. Pendant-portretten als het onderhavige zijn er niet te veel. Van Goltzius is slechts één vergelijkbaar ontwerp bekend, de portretten van Jacques de la Faille en zijn vrouw (uit 1580) waarover wij nog nader zullen komen te spreken, terwijl het ontwerp binnen de iconografie van de Prins nagenoeg uniek is. Wel zijn er enige prenten overgeleverd waarop de Prins, als ware het een pendant-portret, wordt afgebeeld naast of tegenover een personage op een wijze die onmiskenbaar de wederzijdse relatie tot uitgangspunt had: zo op de zinneprent van de Prins en Charlotte uit 1577 door De Bry en op de prent met portretten van Philips II van Spanje en Oranje uit 1568 door Jenichen, of van Matthias van Oostenrijk en de Zwijger door Wierix. Naar de aard en qua stijl zijn deze prenten evenwel slechts van verre vergelijkbaar met Goltzius' concept. Interessant is Goltzius' portret ook door de invloed die het op de latere iconografie van de Prins heeft gehad." (35) "Evident bij de voorstellingen zijn de uitgesproken representatieve functie van het portret, de weloverwogen en zeer evenwichtige opbouw van de prenten en het tot in details doorgevoerde streven de twee prenten in harmonie met elkaar te brengen." (39)	1982	BKD ionografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fahro, C.L.,	"Het jeugdportret van Willem van Oranje", in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin,* jrg 59, 1933, pp. 35-36. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/FahroJeugdportret.pdf* "De waarde van het précieuse stuk als historisch document is onschatbaar, want het is het eenige authentieke jeugdportret, waaruit ons bekend werd, hoe de Vader des Vaderlands er in zijn jonge jaren heeft uitgezien. Met een variant op hetgeen Prof. Blok in den Nederlandschen Spectator van 1885 eens schreef, zou men kunnen zeggen: "Zóó zag Willem van Oranje er uit, toen hij met Anna van Egmond gehuwd was"." (37)	1933	BKD	
Fargue, J.T. de la,	Geslacht-Schetsse, Beschryvinge en Staet van den doorlugten huize en vorstendomme van Nassau. Uitgevoerd ter gelegenheid van 't overlyden des vorsts van Nassau-Dillenburg, *En dus van de waerschynlyke verstervinge van alle de vorstendommen der* Jongste lyne van Nassau, *op zyne Hoogheid, den Heere Prinsse van Nassau-Oranje,* 's-Gravenhage: Gerard Block, MDCCXL. XXXII, 432 blz. *Noten.* *Volgens P.J. Blok, Willem de Eerste, II, p. 238: orangistische polemiek tegen de Beauforts biografie van Oranje van 1732. Volgens G.J. Schutte, "Grondvester..., p. 86. nt. 46 stelt Blok dit "geheel ten onrechte".* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FargueGeslacht-Schetsse.pdf* "Weinigen konden, in gesprek, Zielen zo vangen als hy deede. Want hy redeneerde zo Kragtig als Sierlyk, dogh niet opgepronkt. De Hoogmoed nog de Trotsheid, die zo algemeen den Menschen, zelve van ’t Slegstesoort inneemt, als hen de blinde Fortuin toevald, had nooit vat op zyn Gemoed : altyd was hy even *Beleefd* en even *Minzaem,* en daer trok hy vornaemelyk, de Harten Van Grooten en Kleynen tot zig. Maer hoe bemind hy ook was, en wat vertrouwen men op hem stelde, zo was hy echter, onder den zynen, niet vry van Opspraeke en verfoeijelyken Laster. En men vind, ter verbaezinge, dat veele Kerkelyken in die Tyden, openlyk op den Prinsse schrolden wegens zynen groote Gemaetigdheyd in ’t stuck van Godtsdienst; ja dat de bekende *Dathenus* (die beter na die’n Tyd den *Psalmen* konde berymen, dan van Staets bestuuring’ wist, of Lust en Eere had om de openbaere Ruste en den Welstand van den Lande te bevorderen) zelve op den Kanssel, deswegens dezen Onsterffelyken Vorst voor een’ *Atheïst* schold." (128/9)	1740	APG kritisch-positief	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fassmann, David,	Gespräche In Dem Reiche derer Todten. Achte Entrevuë, Zwischen Philippo II. Dem mächtigen und so genannten politischen König von Spanien, Und dem Ersten Willhelmo von Nassau, Prinzen von Oranien, Welcher den Grund zur Republic Holland geleget, worinnen die ganz sonderbar merckwürdige historie, des Königs sowohl als des Prinzen, viele entsetzliche hinrichtungen vornehmer Herren und anderer Personen, auch der an dem Prinz Willhelm verübte Meuchel-Mord enthalten, wobey die Frage vorkommet, Ob einäugigtes Frauenzimmer auch capable sey zu charmieren? Samt dem Kern derer neuesten Merckwürdigkeiten, und darüber gemachten curieusen Reflexionen. Leipzig, bey denen Cörnerischen Erben auf dem Neuen Neu-Marckt, An 1719. Zum erstenmal, und 1721. Wieder neu aufgelegt. (527) - (636) blz. *(GAD: 64 C 52).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FassmannGespraeche.pdf* "PHILIPPUS: Ist es denn nicht weit besser unter dem Schutz eines absoluten Monarchen zu leben, der öffters durch einen Winck alle Gefärlich- und Zwistichkeiten in einem Reich abzuwenden vermag, als in einer Republic, woselbst vielmals die ansehnlichsten und honettesten Leute der Verspottung und Beschimpffung der Canaille unterworfen, vor die sich auch die dem Regiment vorstehende Personen zu Zeiten fürchten müssen, und nicht thun dörffen, was doch die Wohlfahrt und Interesse des Staats erforderte, bloß darum, weil es der Pöbel nicht begreiffet und darwider murret? Die Exempel liegen desfalls klar am Tage, und woferne ihr Sie sehen wollet, habt ihr nur einen Blick in die von euch fundirte Republic zu thun, und ihren gegenwärtigen Zustand zu betrachten. WILHELMUS: Die daselbstigen Troublen sind mir bekannt, und es ist allerdings ärgerlich zu hören, daß sich florisante Bürger und Einwohmer, zu Friedenszeiten weigern, die ganz unentbehrlichen Steuern- und Auflagen abzuführen. (...) Wären alle Monarchen so, wie der gütige Kayser Augustus gewesen, und trügen eine recht väterliche Liebe gegen ihre Unterthanen, oder doch wenigstens dem admirablen Vater Ew.Majest. (*Karel V*) oder verschiedenen andern liebenswürdigen Sächsischen, Brandenburgischen, Lüneburgischen, und andern Deutschen Fürsten gleich, aus deren Historie die Gütigsten und wahre Liebe gegen ihre Unterthanen recht starck in die Augen guchtet, solte freylich recht albern gehandelt seyn, wann man wünschte in einer Republic zu leben. Allein es gibt öffters Prinzen, die sich wenig oder nichts um die Wohlfahrt des Volcks bekümmern,..." (532-533).	1721	APG LTM nabeschouwing in de hemel tussen Oranje en Filips II	
Fayat, H.,	"Willem van Oranje: de staatsman en zijn idee van tolerantie", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984*, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 28-38. *Noten*. *Auteur is gewezen minister*. "In de strijd tegen Filips II was Oranje de enige leidende figuur die het doel van het verzet nooit uit het oog verloor. Dit betekende dat hij daartoe niet enkel met de tegenstander had af te rekenen en buitenlandse hulp moest trachten te verwerven, maar dat hij zijn medestanders daarrond onophoudend moest samenhouden. Door de groeiende moeilijkheden in deze drie richtingen werden zijn verantwoordelijkheden zo veelvuldig dat hij een bijna bovenmenselijke taak te torsen had : brieven, gesprekken, redevoeringen, pamfletten, contacten met steden, provinciale staten, staten-generaal, buitenlandse betrekkingen, rivaliteiten vanwege eerzuchtige edellieden, excessen van fanatici, militaire en financiële zorgen. In de laatste jaren getuigden zijn vertrouwden dat hij nog amper de tijd vond om te eten en te slapen. Gelukkig had hij een krachtig gestel dat hem toeliet de last van een alomvattende dagtaak te dragen. Wegens de gevolgen voor de geschiedschrijving van de overbelaste chronologie van Oranjes optreden zouden, ten minste voor zijn loopbaan vanaf 1559 tot aan zijn dood, voor die kwarteeuw, een viertal afzonderlijke systematische en exhaustieve studies moeten gewijd worden aan zijn beleid in militaire zaken, aan zijn diplomatieke betrekkingen, aan zijn tussenkomsten door persoonlijke inzet in godsdienstzaken, aan zijn relaties met de Staten en de Staten-Generaal met daarbij een ontleding van de functies of waardigheden die bij bekleedde en de bevoegdheid daaraan verbonden." (33)	1985	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fernández Álvarez, Manuel,	"Guillermo el Taciturno", in *Guillermo de Orange. De capitán de rebeldes a pater patriae*, Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 1998, pp. 29-38. "Pero yo diria que todavía es pronto para pensar en una desviación. Si, si acaso, en una alarma, pero quizás no más. Ahora bien, siempre me llamó la atención y me asombró una cosa: ¿Cómo Guillermo de Orange, un hombre tan vinculado a la monarquía, es capaz de casarse, cuando muere su primera mujer (aquella Ana de Buren, Ana de Egmont), con Ana de Sajonia? Y ¿quién era Ana de Sajonia? Era la hija de Mauricio de Sajonia, al que podriamos denominar, segun la historiografia de la época, el gran traidor contra Carlos V. Eso sí que era un escopetazo, eso sí que era como darle un bofetón! Porque está claro que en la corte de Madrid, en la corte de Felipe II, eso no podia verse nada bien. ¿Y cómo es posible que hiciera esto? Les adelanto algo: a mi entender, Guillermo de Orange es sobre todo y siempre un hombre de Estado, y todo lo pone al servicio de las ideas que quiere defender. Y dándose cuenta ya en un momento determinado de que puede haber una fricción y una separación, o un enfrentamiento con la Monarquía Católica, busca posibles aliados. Y allí estaban los principes luteranos, los principes alemanes. Y en ese sentido Ana de Sajonia, la hija de Mauricio de Sajonia, era una figura como legendaria para ellos. Pero, ¿por qué hace esto y cuándo lo hace? Aquí creo que los datos históricos son fundamentales. Esto lo hace en 1561, se casa en agosto de ese ano. Siempre hemos oido que eso de memorizar fechas es un horror. Evidentemente, las historias así son muy aburridas, pero no cabe duda que la Historia tiene que ponerse con esos fundamentos. Porque, ¿qué ha pasado un poco antes? Precisamente a principios de ese ano 1561 Roma ha concedido el capelo cardenalicio a Granvela, que además había sido ya hecho arzobispo de Malinas. Una torpeza increíble de la corte filipina. Eso era algo como un ultraje. Y cuando en la primera reunion del Consejo de Estado llega allí Orange a ocupar su gran puesto de honor y se encuentra con aquel hombre vestido de colorado, magnifico, imponente, y que se coloca en el puesto que antes tenia él, realmente está claro que no le sentó nada bien, quedaba postergado. Meses después Guillermo de Orange desposa a Ana de Sajonia. Creo que ambos hechos no pueden separarse, están unidos por alguna razón. A partir de ese momento está claro que ya sabe que va a haber un enfrentamiento y está buscando los apoyos necesarios, porque no en vano enfrente tiene a la gran potencia de la época." (32/3)	1998	APG Spaanse historiografie	
Fetter, J.C.A.,	De symbolische beteekenis van Willem van Oranje voor ons volk en ons geloofsleven. In opdracht van den V.C.J.B. uitgegeven door de Vrijz. Jeugd Centrale, s.l., [1932]. 36 blz. ill. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FetterOranje.pdf* "Op Donderdag 24 april 1533 werd Willem van Nassau, die later prins van Oranje zou zijn, geboren. Men hoort en leest overal van voorbereidselen ter herdenking van dezen dag. Lofredenen zullen worden gehouden en vaak aansluiten bij schema's en gedachtengangen die de onze niet zijn. Uit reactie zullen ook vele smadelijke dingen worden gezegd, al schijnt het ons onwaarschijnlijk, dat de Roomsch-katholieken hun oude, grove beschuldigingen luide zullen herhalen. De tegenwoordige politiek der kerk zal dit niet gedoogen." (1) "Oranje wist zeer goed, dat het Nederlandsche handelsbelang de verdraagzaamheid vorderde. Hij was zelf ook een „zakenman", al is 't de vraag, of hij steeds een goed zakenman geweest is en al was hij ook nog wel wat anders. Psychologisch is het ons al wel duidelijk geworden, hoe de prins door zijn Luthersche jeugdopvoeding en zijn later aangeleerd Katholicisme, neigen moest naar een soort onverschillige verdraagzaamheid. Maar het leven, dat hem dieper en religieuzer maakte, heeft hem later de verdraagzaamheid doen zien als een positief goed, waard om er voor te strijden. Oppervlakkige verdraagzaamheid is: uit opportunisme alle „gelooven" erkennen. Religieuze verdraagzaamheid is: weten, dat God grooter is dan alle uitspraken over Hem." (21)	1932	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Filmkunst...,	Filmkunst. "Prins Willem van Oranje", in: *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 6 januari 1934. "En nu de film, een film, die gelegenheidsfilm is, maar bovenal: de eerste groote Nederlandsche, geheel in Nederland vervaardigde geluids-speelfilm. Ons land heeft op het gebied van speelfilms heel weinig traditie; uit den tijd van de zwijgende film heeft het niets over, dan achting voor de poging, welke Ivens en Franken met Branding gedaan hebben; aan geluidsfilm hadden we totdusver slechts de mislukte Terra Nova. Eigen, voor de vervaardiging van speelfilms bedoelde geluidsfilmateliers hebben we eerst in den allerlaatsten tijd gekregen. We hebben regisseurs van de documentaire en een enkel klein filmpoëem. En de enkele filmspeler, dien wij bezitten, woont in het buitenland. Toen Teunissen, die met zijn beide films Pierement en Sjabbos deel uitgemaakt heeft van de Nederlandsche avant-garde, maar toch toen al den blik meer naar het publiek gericht had, dan toentertijd gebruikelijk was, van de heeren jhr. Jan Feith, Jan Wils en Jan C. W. Polak de opdracht kreeg, om een Willem van Oranjefilm te maken, moest deze taak evenveel aanlokkelijks voor hem hebben, als dat hij haar duchtte. Als nooit kreeg hij gelegenheid, om zich tot den filmtoeschouwer bij uitnemendheid, de massa, te richten, inplaats van tot een enkelen filmaestheet. Maar welk een bezwaren, technische bezwaren, bezwaren van het gebrek aan routine, bezwaar ook van het onderwerp, moesten worden overwonnen, vóór de film er wezen zou! Want van de speelfilm als genus is de historische film weer een van de moeilijkste, zoo niet de moeilijkste vorm. En wat wilde men van hem? Niet een of andere episode uit het leven van den Zwijger, welke hem in staat gesteld zou hebben, als eenmaal de historische sfeer getroffen was, zich in de ontwikkeling van meer algemeen-menschelijke betrekkingen te verdiepen; op een historisch plan een conflict te stellen en uit te spelen. Neen, het heele leven van Willem van Oranje, van de wieg tot aan zijn dood toe, moest er in worden overzien. Dit was een taak, welke een historisch filmgenie, en dan gesteund door veel middelen, van techniek en ervaring, dan Teunissen ten dienste stonden, misschien zou hebben kunnen volbrengen, iemand met een zoo diep doorgronde kennis van de geschiedenis, zulk een breed samenvattenden blik over het geheel, dat hij ook het heele leven van Willem van Oranje had kunnen overzien in zulk een treffende tegenstelling en steeds weer uit deze tegenstellingen verrijzende synthese, dat we door het drama van een leven en door het drama van de geschiedenis gegrepen hadden kunnen worden. Een dergelijk begrijpen van de geschiedenis heeft Teunissen in zijn film niet getoond, misschien ook niet kunnen toonen, omdat daarvoor de omstandigheden, zijn en onze eerste geluidsspeelfilm, hem te weinig gunstig waren. Hij heeft slechts het caleidoscopisch verschieten in de historische tafereelen vastgehouden, een groot, het zij meteen gezegd, somwijlen ook schoon prentenboek van de geschiedenis heeft hij aangelegd. Maar de geschiedenis kennen, moesten wij, het publiek. Haar ons verklaren, haar ons ook slechts toonen, doet deze film niet. Dit is wel het voornaamste, dat wij tegen de film van Teunissen hebben: dat zij alleen te volgen is voor diegenen onder het publiek, die hun kennis der geschiedenis nog paraat genoeg hebben, om bij elk der afzonderlijke tafereelen als het ware het jaartal te kunnen opzeggen, dat er bij behoort, een algemeen bezwaar dus, en dan het meer artistieke, dat hij de geschiedenis niet dramatisch, maar slechts illustratief heeft weten af te beelden. Als dit gezegd is, kan men overigens nog heel wat waardeering overhouden. Indien Teunissen ten onrechte op onze jaartallenkennis heeft vertrouwd, dan heeft hij daarentegen met het volste recht zooveel mogelijk tafereelen opgebouwd om een der vele historische woorden, die wel bij een ieder in het geheugen zijn blijven liggen, die slechts hoeven te	1934	LTM film 1933	
Flament, A.J.L.,	"Hector Cornelis Dielen, een secretaris van prins Willem I?", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Verzameld en uitgegeven door Dr. P.J. Blok en Dr. N. Japikse, 5e reeks, IX, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1922, pp. 290-292. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/FlamentHectorCornelisDielen.pdf* "Bij het samenstellen van den inventaris van het archief van het Gast- en H. Geesthuis van het Oude-Mannenhuis te Geertruidenberg in 1899, vond ik - onder de papieren, waarvan 't verband met een dezer drie stichtingen niet blijkt -, papieren afkomstig van Hector Cornelis Dielen (sub 28 van Testamenten en akkoorden daaromtrent; sub 13 komt ook een testament van een Cornelis Dielen en echtgenoote te Geertruidenberg met bijbehoorende familiepapieren, maar of die Cornelisz dezelfde is als Hector Cornelis Dielen weet ik niet). Misschien is die Hector Cornelis Dielen wel in het Oude Mannenhuis verpleegd en zijn, na diens dood, de papieren aan 't gesticht verbleven. Onder die papieren, sub 23, nu is een verzoekschrift van hem aan de Staten van Holland en West-Friesland of hunne Gecommitteerde Raden, om begiftigd te worden met de plaats van visitateur en het bezoeken van schepen met hooi, turf, rijshout en andere goederen enz., die Geertruidenberg passeerden van boven af. Als beweegreden tot het inwilligen van zijn verzoekschrift wordt genoemd, dat zijn vader in 1572 te Mechelen is vermoord als secretaris van Prins Willem I. Het verzoekschrift luidt aldus: „Aan mijne Edelvermoghende Heeren die Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt oft hunne Edel Gecommitteerde Raeden. Verthoont met behoirlicke reverentie Hector Cornelis Dielen, innewoonende borgher der stede Geertruydenbergh, hoe dat midts het affsterven van Aert Thonisz. Porta, gecommitteert gheweest zijnde tot het visiteren van alle Drimmelers ende Geubels, die met hoy, rijs, torff ende andere waren geladen van boven voorbij de voirsz. stede zijn affcomende als van alle andere aencomende geladen ende ongeladen schepen, 't selve visiteerampt jegenwoirdelijck is vacerende, ende hij suppliant, wesende een schamel ambachtsman, belast met huysvrouw, ende vele cleyne kindekens, doch (sonder jactantie gesproken) een man met eeren, staende tot goeden name end fame, gehrne tot het voirsz. vacerende ampt soude gevordert wesen, ende hem daertoe laten gebruycken op de gagie van thien Rynsgulden ter maent by den voirsz. Aert Thonisz. Porta zaliger daer vore genoten, dat oyck zijns suppliants sobere conditie ende insonderheyt zijns vaders getrouwe diensten, die, in zijn leven gheweest zijnde tresorier der voirsz. stede, in dierste trouble d' landt ende alle zijne goederen heeft moeten verlaten ende daer nae in dienst ende als secretaris des heeren Princen van Oraignien hoog loffelijcker memorien inden jare 1572 binnen der stede Mechelen van den vijanden des vaderlants deirlyck is vermoort ende omgebracht, daerdeur hij suppliant met zijne broeders ende susters noch jonck wesende arme desolate weeskens zijn gebleven, wel eenighe consideratie ende support zijn meriteerende, soo keert de suppliant sich tot Uw Edelen, oytmoedelijck biddende, dat het deselve gelieven hem 't voirsz. vacerende visitateurampt te confereren ende vergunnen op de gagie ende tractement als de overledene Aert Thonisz. Porta gehadt ende genoten heeft, ende hem daer van acte te verleenen, alles in conformite van het voirschrijvens van de heeren magistraten der voirsz. stede Geertruydenperghe aen Uwe Edelen hier mede overgelevert; dit doende enz." Op dit dubbel van 't verzoekschrift werd 11 Augustus 1605 de akte zijner benoeming door de Gecommitteerde Raden voornoemd geschreven (op een gage van 10 pond van 40 groot 't pond in de maand), verder 't proces-verbaal van zijn eedsaflegging voor schout, burgemeester en schepenen van Geertruidenberg, 13 Aug. 1605, en eindelijk de lastgeving aan den ontvanger der gemeene middelen van 't kantoor van Dordrecht hem zijn gage uit te betalen alle 32 dagen, ingegaan 11 Aug., dd. 5 Nov. 1605 enz. enz. 't	1922	APG secretaris?	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Flohil, M.,	"Het penning- en muntportret van Willem van Oranje", in: *Jaarboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde te Amsterdam*, deel 40, 1953, Amsterdam: Uitgaven van het Genootschap, pp. 49-70. ill. "In de tijd, waarin het optreden van Willem van Oranje valt waren de middelen, waarmede propaganda en polemiek werden gevoerd uiteraard andere dan tegenwoordig. De penning speelde toentertijd met de prent en het lied een grote rol. Deze middelen hadden ook onderling grote invloed op elkaar en het is vaak moeilijk uit te maken wat primair is, de penning of de prent of ook wel het lied. Verwarrend is daarbij nog, dat in de 17de eeuw de penning verzamelobject werd en om aan de destijds heersende verzamelwoede tegemoet te komen werden in die tijd verscheidene stukken op belangrijke gebeurtenissen uit de tijd der Nederlandse Beroerten gemaakt waarbij de bekende prenten uit die tijd als voorbeeld dienden. Het is begrijpelijk dat op die manier zich om een dergelijke grote persoonlijkheid als Willem van Oranje legenden op numismatiek gebied hebben gevormd. Het spreekt vanzelf dat het lied weinig met het portret heeft uit te staan, meer met de penningen met historische voorstellingen. Wanneer we de penningen met portretten van Willem van Oranje nagaan in de volgorde waarin zij gemaakt zijn, dan krijgen we de volgende reeks. I . Medailleur I.D.P., 1575 Vz. kop van de Prins n.l., omschrift „Wilhelm. Prints. zu Uranien AE. 4Z.: kz. wapen, omgeven door keten van het Gulden Vlies, gedekt door 3 helmtekens. Gedateerd en gesigneerd op vz. op armafsnede : 1575 I.D.P. Kon. Penningkabinet. Cat. 286. afb. pl. III (oog afgevijld) gegoten. Z. 36 (Met houtsnede op de titel.) Lit.: v. Beresteyn) blz. 34, afb. 148 (vz.) Deze vroegste portretpenning van de Prins doet iets grof en onbeholpen aan: de letters zijn weinig fraai, de parelrand grof, het borstbeeld sluit rechts onder niet goed aan, de kz. met het wapen is te vol. Mogelijk is het een proef — er is nog een fout in het wapen — waar geen verdere bestelling op is gevolgd. Wie de medailleur I.D.P. is. is onbekend. De vraag of deze penning een direct portret is of gemaakt naar een prent of schilderij blijft onbeantwoord: tussen 1566 en 1577 is geen andere beeltenis van de Prins bekend." (49/50)	1953	BKD penningen iconografie	
Flohil, M.,	"Eerste en tweede staat van Coenraad Bloc's portretpenning van Willem van Oranje", in *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde*, 48, 1961. Amsterdam: Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, 1961, pp. 65-70. ill. *Noten*. "Door de toevallige aankoop van een beter geconserveerd exemplaar van een geslagen penning, die in mindere kwaliteit reeds in mijn bezit was, kwam ik bij vergelijking van die beide stukken tot de ontdekking dat het laatst gekochte stuk anders was in die zin, dat allerlei détails nog niet waren afgewerkt, terwijl bij een nauwkeurig onderzoek was vast te stellen dat voor- en keerzijde van beide exemplaren van dezelfde stempels afkomstig waren. Dit was de reden hier te spreken van 2 staten van eenzelfde penning (naar analogie van prenten, waarbij verschillende staten zeer vaak voorkomen) en niet van een variant waarbij de afslag van andere stempels afkomstig is. Na de publikatie is bij mij de gedachte opgekomen of een dergelijke onderscheiding ook zou kunnen voorkomen bij een gegoten penning. Bij deze penningen kunnen wijzigingen aangebracht worden in het model en in de modelpenning. Bij de modellen zal het weer groot verschil uitmaken of die uit hout of steen, dan wel uit was bestaan. Bij hout of steen zal grote wijziging, evenals bij een stempel voor geslagen penningen niet mogelijk zijn en zal die zich wel moeten beperken tot details, evenals bij de directe methode waarbij het negatief in hard materiaal wordt gesneden. Van dergelijke gevallen zijn mij geen voorbeelden bekend, evenmin van wijziging in de modelpenning, die eveneens alleen in détails zou kunnen worden bijgewerkt. Bij een model in was zijn die mogelijkheden groter. Nu bestaan er van de portretpenning van Willem van Oranje en Charlotte de Bourbon van 1577 twee versies, waarbij de voorzijden aanmerkelijk van elkaar verschillen, maar ook veel overeenkomst vertonen; het meest opvallend is dat de Prins op, de meeste ex. (van Loon I, 240,1: Pl. VIII, 2) een plooikraag draagt, op enkele (Pl. VIII, 1) echter een kanteelkraag; de keerzijde is in beide gevallen precies dezelfde. Het leek me gewenst na te gaan of soms in dit geval bij het portret van Willem van Oranje was uitgegaan van een en hetzelfde model." (65) "SUMMARY First and second State of Coenraad Blocs Portrait Medal of William of Orange. In a previous publication the author pointed out that there exist two different versions of the obv. of the medallic portrait of Prince William the Silent made in 1577 by Coenraad Bloc. Close examination shows that these two versions were made from the same wax model. A few specimens were cast from the original model after which it was altered, mainly as regards the legend, the collar and the chin, and then used again. The author here introduces the term „first and second state" known from the art of engraving." (70)	1961	BKD penningkunde	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fontaine Verwey, E. de la,	"Boekbanden uit de Oranje Nassau-bibliotheek", in *Koninklijke Bibliotheek. Gedenkboek 1798-1948*. Uitgegeven met steun van de Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1948. pp. 161-179. ill. *Noten*. "De boeken, die tot de oorspronkelijke bibliotheek van de Prinsen van Oranje hebben behoord, vormen ongetwijfeld een van de interessantste verzamelingen in de Koninklijke Bibliotheek. Hoewel deze Oranje-boekerij deerlijk is gedecimeerd door de veiling, die in 1749 is gehouden in het Oude Hof, het Paleis in het Noordeinde, in opdracht van de toenmalige eigenaar, de Koning van Pruisen, een der erfgenamen van de Koning-Stadhouder Willem III, biedt het resterende gedeelte, dat terstond op de veiling is te-ruggekocht voor Stadhouder Willem IV en daarna is aangevuld met het oorspronkelijk bezit aan boeken van deze Prins van Oranje, steeds stof voor allerlei nasporingen. In de volgende bladzijden wil ik de aandacht vragen voor enkele oude boekbanden, die deel hebben uitgemaakt van deze vorstelijke bibliotheek. De banden in de boekerij van de Prinsen van Oranje zijn niet buitengewoon rijk van versiering, maar enkele ervan mogen met recht zeer merkwaardig worden genoemd en een aantal is dan ook afgebeeld in *De Oranje Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijk Penning-kabinet te 's-Gravenhage* (Haarlem, 1898) door Dr. W. G. C. Bijvanck. Hiertoe behoort een zeer fraaie Franse band, die waarschijnlijk aan Prins Willem I heeft toebehoord, maar over welke vooralsnog geen nadere gegevens bekend zijn geworden, noch op historisch, noch op stylistisch gebied. Het is daarom een gelukkige omstandigheid voor de Koninklijke Bibliotheek, dat er nog enige banden zijn, die een duidelijk teken vertonen, dat zij aan Prins Willem I hebben toebehoord. Twee ervan zijn gesierd met het wapen van de Prins; zij zijn echter niet in het werk van Dr. Bijvanck opgenomen, want zij zijn eerst in de twintigste eeuw verworven. Een van deze banden in de collectie Ant. W. M. Mening, die in 1909 voor de bibliotheek is aangekocht, is van eenvoudig bruin leer, alleen gesierd met het geschilderde wapen van de Prins, terwijl enkele details met goud zijn gestempeld. De inhoud is: Marguerite de Navarre, *l'Heptaméron des nouvelles*. Paris, B. Prévost, 1559. Een tweede band, waarop het wapen van de Prins en de verdere versiering geheel met stempels op bladgoud is aangebracht, bevat een Plantijnse druk: Charles de Navières, *Les cantiques saints en vers françois*. Anvers, 1579. Het boek maakt deel uit van de collectie Scheurleer van oude liedboeken, die omstreeks 1930 aan de bibliotheek is gekomen. Het is echter geen unicum, want onlangs heeft Dr. Brummel bij een bezoek aan het Koninklijk Huisarchief opgemerkt, dat het grote overeenkomst vertoont met een dergelijk gezangboek, aangeboden aan KM. Koningin Wilhelmina in 1909. Bij een nauwkeurige vergelijking blijkt inderdaad, dat beide boeken volkomen gelijk zijn, zodat de vraag rijst, hoe wij het ontstaan van deze twee boekjes moeten verklaren. De meest aannemelijke oplossing verschaft ons de opdracht, die voorin de *Cantiques* is afgedrukt, en die gericht is tot Prins Willem I en zijn echtgenote Charlotte de Bourbon: waarschijnlijk zijn twee exemplaren speciaal in prachtbanden gebonden en gesierd met het wapen, om aan het prinselijk paar te worden aangeboden1). Tenslotte bezit de Koninklijke Bibliotheek nog een merkwaardige band, die voor Prins Willem I moet zijn bestemd, getuige het opschrift : „Illustrissimo Principi Auriaco/D.D. Conradus Leoninus". De drie eerste woorden zijn gestempeld op het voorplat, de drie laatste op het achterplat. Deze gouden letters vormen de enige versiering van de stoere, bruin leren folioband; de inhoud is Elbertus Leoninus' *Centuria consiliorum*. Antverpiae, Chr. Plantijn, 1584. Blijkbaar is dit boek ingebonden op last van Conradus Leoninus, de zoon van de schrijver Elbertus Leoninus, de bekende professor uit Leuven, die aanvankelijk Spaans-gezind, naar de zijde van de de Prins is overgegaan en kanselier is geworden van het Hertogdom Gelderland en het Graafschap Zutphen. Misschien heeft dit geschenk de Prins nog bereikt vóór de noodlottige tiende Juli van het jaar 1584. In de catalogi van de prinselijke bibliotheek komt het boek echter	1948	BDG boekbanden boeken	
Fontaine Verwey, H. de la,	"Parijse banden van Willem van Oranje", in *Hellinga Festschrift / Feestbundel / Mélanges*. Edited and introduced by A.R.A. Croiset van Uchelen, Amsterdam: Nico Israel, 1980, pp. 179-192. ill. *Noten*. "Omstreeks het midden van de XVIe eeuw beleefde de boekbindkunst in Parijs haar gouden eeuw. Door een gelukkige samenloop van omstandigheden was daar toen een ideaal samenspel ontstaan van bibliofielen, kunstenaars en ambachtslieden. Kunstenaars waren het die nieuwe schema's ontwierpen voor de decoratie van banden door ontlening van motieven aan de Oosterse kunst, modellenboeken voor kantwerk, 'zuilenboeken' voor klassieke architectuur en andere bronnen. Binders voerden deze ontwerpen uit met een volmaakte beheersing van het vak. Zij vernieuwden hun kunst door het gebruik van marokijn — het kostelijk materiaal dat beschikbaar kwam door het verbond van Frans I met de sultan — en door het toepassen van nieuwe technieken voor het vergulden en kleuren van leer, overgenomen uit Italië, maar vervolmaakt in Frankrijk. Geestdriftige liefhebbers van deze kostbare banden vond men vooral in hofkringen. Vele leden van het huis Valois en van de hoge adel en geestelijkheid zagen gaarne hun wapens en deviezen schitteren op kleurige boekbanden. De eigenlijke bezielende krachten in deze artistieke beweging waren echter enige hoge ambtenaren, Jean Grolier en Thomas Mahieu, die de bekende formule 'et amicorum' op hun banden lieten aanbrengen en decoratief lijnenspel verkozen boven heraldische praal. Sommige buitenlanders kwamen onder de bekoring van deze bij uitstek Franse kunst en verstrekten opdrachten aan de Parijse meesters, die het werk tenslotte niet meer af konden en om wier gunst de liefhebbers onderling streden." (179) "Aan deze korte lijst van Nederlandse 'seigneurs' en hun verwanten, die in Parijs boekbanden bestelden, dient nog één naam toegevoegd te worden: die van Willem van Oranje. (...) Toen Blok er in zijn biografie op wees dat de Prins althans in zijn latere leven een belezen man was en tevens de vraag stelde of hij een eigen boekerij opgebouwd had, luidde het antwoord: 'De geringe overblijfselen zijner gedurende zijn veelbewogen en later zwervend leven niet met grote zorg behandelde bibliotheek ... leveren niet genoeg gegevens om er enige conclusies uit te trekken'. Bovendien, aldus Blok, viel alles wat de Prins in Breda aan boeken bezat, in 1567 in Alva's handen en werd verkocht en verspreid. Dit laatste is niet geheel juist. Toen Oranje in april 1567 na zijn weigering de eed aan Philips II te hernieuwen zich opmaakte het land te verlaten, liet hij het roerend goed in het kasteel van Breda aan de hand van de bestaande inventaris inpakken ter verzending naar Dillenburg. In deze verzendlijsten worden noch de handschriften noch de schilderijen vermeld. Was er geen tijd meer deze te verzenden? Of werden ze beschouwd als behorend tot het kasteel, waarvan Oranje verwachtte dat het bewaard zou blijven voor zijn oudste zoon Philips Willem? Dit bleek echter een misrekening: op 16 februari 1568 werd Philips Willem te Leuven opgelicht en op 28 mei werd Oranje's veroordeling tot eeuwige verbanning met verbeurdverklaring van al zijn goederen onherroepelijk. Hoe ging het met de kostbare Bredase handschriften? Op last van de koning deed Arias Montanus in 1569 er een keuze uit ten behoeve van de bibliotheek van het Escorial, die toen in opbouw was. Later werden deze manuscripten aan Philips Willem teruggegeven. Op de verzendlijsten die bij Oranje's uitwijking in april 1567 in Breda opgesteld werden, kwam wèl een boekenkist voor waarin zich o.a. bevonden 48 banden met 's Prinsen wapen. Uit dit gegeven, dat in het volgende uitvoerig besproken zal worden, blijkt dat Oranje een kleine verzameling bezat van boeken in banden, versierd met zijn wapen. De	1980	BDG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fontaine Verwey, H. de la,	"The Bookbindings of William of Orange", in: *Quaerendo*, volume 14, nr 2, 1984, pp 81-124. ill. *Noten*. "William of Orange as a bibliophile—it sounds like a paradox... If we look for him in the roll of honour of sixteenth-century book collectors, decked with the names of so many princes, we look in vain. The Prince of Orange lacked both leisure and means—two indispensable requirements for the collection of a private library. He spent most of his life moving from place to place and he was in constant financial straits. Yet we can detect two brief periods in which Orange had books bound bearing his coat of arms. The first was in about 1560, in the early years of the reign of Philip II, when the young nobleman, a German by birth, but who had become a 'Burgundian', was favoured by fortune and seemed to have a brilliant future ahead of him. The second period was in about 1580, in the sombre years of the sixteenth century, the time of the wars of religion. In the last part of William's life it looked, at first, as though his ideal of freedom and toleration in the Netherlands was about to be fulfilled, but disappointments soon began to accumulate. The contrast between these two periods in Orange's life is reflected in the bookbindings: those of the first period are brilliantly gilded and brightly coloured and come from Paris, where the art of bookbinding was at its height; those of the second period exude strictness and sobriety and were executed in Antwerp. It so happens that the few books which have survived from the two periods—the arbitrary remnants of a vanished library—characterise, both in their bindings and in their content, the two different phases of European culture in which they were produced and indicate the development of Orange's personality from a carefree 'seigneur' to the 'Father of the Fatherland'." (81)	1984	BDG	
Foreest, Jan van,	Merita principis Auraicae in Belgas. Sive crudelitas Hispana, quam Princeps ille à Foederatis Belgis avertit. Cum aliquot affinibus huius argumenti versibus. Lugduni Batavorum, typis Is. Elsevirii, sumptibus Henrici Laurentii, 1620. 159 blz. *Zie het proefschrift (Radbouduniversiteit Nijmegen online) van Meta de Vries, Het dichtwerk van Jan van Foreest (1586-1651) : tekstuitgave met vertaling en commentaar, 2 dln. [2007]:* *Tekst en vertaling Merita, deel 1, pp. 139-247. Commentaar, deel 2, pp. 41-100.* "Hispani in obedientissimos servos severitas. Centum prosiliunt ad nutum vilis Iberi, Atque alacres captant dicta loquentis heri: Ille quaterdenos comprendit ab agmine fido, Vtq, necem meritis, amputat ense caput. Tum rabido socijs astantibus intonat ore: Hoc datur his qui non ad mea iussa volant. Hunc auerte tuis dominum, Pater optime, Belgis. Hac disciplina est, hoc colit imperium. Horribiles Venationes. Ah! genus humanum canibus venantur Iberi, Et lepus his ille est, qui gerit ora Dei. At non ut leporem captari sufficit illum: Et cibus est canibus tam pretiosa caro. Hoc illis studium est, hic illis ludus in Indis: Nec nisi cum lusu carnificina iuuat. Si facis hoc ipsis, etiam dum ludis, amicis, Quid facies Batavo, si tibi detur, Iber?" (36) [174 vervolg op 176]	1620	LTM poezie	De Vries Foreest merita

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Forst, Hermann,	"Gottfried Hatzfelds Chronicon Domus Nassavicae 1516-1568", in: *Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung,* Band 19, 1885/86, Wiesbaden: Julius Niedner, Verlagshandlung, 1886., pp. 59-69. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HatzfeldsChronicon.pdf* "Unter dem im hiesigen Königlichen Staats-Archive aufbewahrten Nachlasse des verdienstvollen nassauischen Geschichtsforschers Vogel befindet sich eine Handschrift von 12 Blättern weissen Papiers, in Folio, mit dem Titel „Chronicon Domus Nassavicae". Der dabeistehende Vermerk „ex originali" zeigt, dass wir hier eine Kopie vor uns haben. Dieselbe ist von einem Dillenburger Kanzleibeamten, von dessen Hand auch manche Urkundenabschriften des alten Dillenburger Archivs herrühren, gefertigt. Der Abschreiber hat offenbar seine Vorlage oftmals nicht verstanden; es finden sich zahlreiche sinnentstellende Fehler, die zum Teil von einer anderen Hand, anscheinend der des Dillenburger Archivars Anton Ulrich von Erath, verbessert sind. Auch steht die alte Signatur C. 1823 auf der Innenseite des ersten Blattes. Das Original findet sich im hiesigen Archive nicht mehr vor, wahrscheinlich ist es 1816 nach Holland gekommen. Wie Vogel in den Besitz der Kopie gelangte, lässt sich nicht mehr feststellen. Das Werk selbst ist annalistisch gehalten und umfasst die Jahre 1516-1586. Doch ist manchmal ein Jahr übergangen und am Schlusse fehlen alle Nachrichten über 1582-1585. Ausserdem war Wilhelm von Oranien noch am Leben, als der Verfasser den ersten Teil schrieb (vgl. die Notizen zu 1516 und 1533). Es scheint daher, dass die Chronik vor 1584 abgefasst wurde und bis 1581 reichte; die Notiz zu 1586 wäre dann später hinzugefügt. Da ferner für einige fehlende Jahreszahlen Platz gelassen ist (z. J. 1517, 1571), auch die Notizen z. J. 1581 sich in doppelter Gestalt finden, so haben wir hier wahrscheinlich keine definitive Ausarbeitung, sondern nur einen Entwurf vor uns. Der Verfasser gibt sich an mehreren Stellen als Dillenburgischen Beamten zu erkennen (besonders z. J. 1549, 1557, 1558). Manche Ungenauigkeiten in dem ersten Teile des Werkes lassen vermuten, dass er seine Aufzeichnungen erst in späterer Zeit wesentlich aus dem Gedächtnisse niederschrieb (vgl. z. J. 1523, 1533, 1535, 1538 mit den Anmerkungen). Wer er gewesen sei, war schon den Verfertigern der Abschrift unklar. Auf der zweiten Seite des Titelblattes findet, sich von der Hand des Abschreibers die Bemerkung: „P. N. Dieses Chronicon scheinet von dem bekannten Magister Wilhelm Knüttel verfertiget, doch aber von einem andern fortgesetzt zu seyn, vd. ad annos 1533, 1549, 1557, 1562." Eine spätere Fortsetzung des Chronicon durch andere musste derjenige, von dem diese Notiz herrührt, deshalb annehmen, weil Wilhelm Knüttel schon 1566 starb. Anderseits macht das Werkchen jedoch einen ganz einheitlichen Eindruck. Deswegen vermutete Erath (oder wer sonst die Handschrift durchcorrigierte) einen anderen Verfasser und setzte hinzu: „Der Verfasser dieses Chronici könnte auch wahrscheinlicher/vielleicht Gottfried Haitzfelt seyn." (59/60)	1886	APG jaarkroniek van Hatzfeld	
Fosse, J. de la,	Haeresis ac rebellio Hollandorum Gvillielmo Principi Auriaco asserta. Ab anno 1559. vsque ad obitum eius 1584. Svbnectitvr Regvm Hispaniarvm a Bvrgvndis et Avstriacis in singvlas Belgicae provincias Plenum jus & dominium. Auctore Ioanne de la Fosse, *Iurisconsulto Belga*. Brvxellae, Apud Godefredum Schovartium. 1644. *Cum gratiâ et Priuilegio*. a2r-[a4r], A1r-[M3v]. *Hoofdstukken zijn afzonderlijk gepagineerd.* *Online: google books* "Ipsa tulit juuenem faelix Burgundia fortem, Balthasarum Gerardts nomine reque pium. En vario secum virtutis corde futuros Cogitat insultus, votaque dat superis: Christe gregem cernis, ritus, cernisque penates, Vnius furijs haec miseranda vides: Vnicus Auriacus tantae contagio gentis, Vnicus Auriacus dira venena vomit: Nescit habere modum, Regem qui fredet in ipsum, Qui longo diuis tempore bella gerit: Viuit adhuc scelerum nullis fatiatus habenis, Viuit, & Eumenides concitat arte nouas: Quis dubitat? praui quanto longinquior aetas, Hoc tanto patriae plura pericla dabit. Ecce paratus eo, sclopum sub veste reponam Exiguum, binis hunc onerabo globis." (55)	1644	APG LTM	Fosse Haeresis

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Francken, W. Az.,	Dillenburg, geboorte- en tijdelijke verblijfplaats van Prins Willem den Eerste. (1533-1544, 1567-1572.) Eene uitgewerkte reisherinnering, Rotterdam: M. Wyt & Zonen, 1872. 48 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FranckenDillenburg.pdf* "Op den 14en April des volgenden jaars (1872) zal op Duitschen grond het voorbereidende werk aanvangen, en den 29en Juni de eerste steen gelegd worden van een gedenkteeken, den man ter eere, wiens naam in Nederland bij allen leeft, die een hart hebben voor ware grootheid, adeldom van karakter, in nood steeds aangesterkten godsdienstzin, bij allen, die ware verdraagzaamheid liefhebben en eigen volkshistorie in eere houden. De plaats is *Dillenburg*, en met dien naam rijst ons niet minder voor den geest, dan het beeld van Prins WILLEM DEN EERSTEN: "vader des vaderlands" in Nederland met geen minder recht genoemd, dan zijn broeder JOHAN dien eretitel voert bij de bewoners van *Nassau*. *Dillenburg* immers was zijn geboorteplaats: tot aan zijn elfde jaar groeide hij er op onder het oog zijner voortreffelijke moeder, en later, in 1567 tot 1572, heeft hij daar zijne beslissende ondernemingen beraamd tot vrijmaking der Nederlanden." (3)	1872	APG Oranje op Dillenburg	
Frederiks, J.G.,	De moord van 1584. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd op Prins Willem van Oranje. Met eenige bijlagen en aanteekeningen door J.G. Frederiks, s'-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1884. XIII, 154 blz. *Zie ook: René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw, 2000, pp. 73-75. (van Aerssen) en zie ook kritiek op Frederiks in: J.H. Scheffer,* "De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad (1884).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FrederiksVerhalenMoord.pdf* *(NB. Foto ontbrekende pp.4/5: http://www.periodata.nl/dataweb/Frederiks%204-5.jpg)* "In den Gids van dit jaar, 1884, deel II, bl. 226 tot 271 heeft Dr. R. Fruin, hoogleeraar te Leiden, de literatuur van ons onderwerp behandeld met eene volledigheid, die zelfs de keuze der stukken volkomen opheldert en iedere verklaring onnoodig maakt. Het vele, dat over de gebeurtenis van den tienden Juli geschreven is, bleek teruggebracht te moeten worden tot het weinige, dat hier volgt, maar dat zonder toevoeging of vermindering, ten dienste moet staan aan een ieder, die zich een juist denkbeeld van den moord te Delft wil vormen, des te meer aan den toekomstigen geschiedschrijver, die eens het eerste volledige verhaal daarvan zal samenstellen." (p. IX). "Ten dage van den moord noemde men de plek, die daaraan hare sombere wijding dankt, de nieuwe trap. De afbeeldingen daarvan zijn hoogst onnauwkeurig, daargelaten, dat de daarop voorgestelde personen van boven schijnen te komen, wat lijnrecht tegen het verhaal strijdt. Wij hebben deze gelegenheid gunstig geacht om de nakomelingschap in staat te stellen de trap te beschouwen, zooals die drie eeuwen geweest is. Onze vriend de heer Johannes Bosboom heeft ons verblijd met de vervaardiging eener teekening, die, door de kunstvaardige hand van den heer P.J. Arendzen te Amsterdam in plaat gebracht, onzen bundel siert." (p. XI). *(http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN9930.jpg)* "Eene enkele maal is rekening gehouden met de plaatsruimte ten koste der volstrekte nauwkeurigheid. Nevens de vertaling van een paar Spaansche en Latijnsche stukken, is ook het oorspronkelijke behouden, om den schrijvers het recht te doen van vergelijking. De bescheiden in het Fransch, ook die in onze taal, van dien tijd hebben hunne eigenaardige moeilijkheden, doch kunnen niet tot het hedendaagsche Nederlandsch worden teruggebracht, zonder het karakter van den bundel te schenden. Nu is het Statenverhaal, bl. 55 tot 82, oorspronkelijk in 't Fransch geschreven en daaruit vertaald. Deze hier overgenomene vertaling is wel de ofiiciëele, maar zij is slecht, en om niet andermaal zooveel bladzijden in te nemen, zijn de afwijkingen van beteekenis opgegeven. Het zijn twee zinnen, die in de vertaling gemist worden, en waarvan de tweede in de aanteekeningen op bl. 154 voorkomt. Als het Nederlandsch niet blijkbaar met haast geschreven was, zou men kunnen denken aan een opzettelijke verandering in het jongere officiëele stuk, waartoe echter de zorgvuldigheid van den vertaler niet hoog genoeg staat, om de thans aangewezen bijzonderheden als ongeschreven te beschouwen." (XII-XIII)	1884	APG moordverhalen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Free, Coen,	Willem van Oranje, 's-Hertogenbosch en de dichter van het Wilhelmus. (*'s-Hertogenboek 12*) 's-Hertogenbosch: in opdracht van Adr. Heinen, 1997. ill. *Literatuur*. "Filips zendt enige vertrouwenspersonen naar de diverse hoofdsteden om te bemiddelen. Op 14 september 1556 komt Willem van Oranje naar 's-Hertogenbosch. De stad ontvangt hem hartelijk en biedt hem een maaltijd in de Gaffel, naast het stadhuis, aan. De volgende dag tracht hij, samen met mr. Dirk Noppen, lid van de Raad van Brabant, tijdens een raadsvergadering de stad van de rechtvaardigheid van de bede te overtuigen. De stadsregering verzoekt de prins, vanwege de grote schuldenlast van 150.000 gulden, dat de landsheer met "zijn arme stad" geduld heeft. Dan blijkt Oranjes gave als onderhandelaar. Hij praat afzonderlijk met de dekens van de gilden, die hem, na veel overreding, mededelen onder voorwaarden akkoord te kunnen gaan. Met dit onderhandelingsakkoord op zak overlegt Oranje de volgende dag met de vertegenwoordigers van adel en geestelijkheid, die hij erop wijst, dat zij als rijksten nu niet achter kunnen blijven, zeker gezien de mogelijke, rampzalige oorlogsgevolgen bij weigering. De stadsregering acht het echter, gezien de grote armoede van de stad, niet verantwoord om toe te stemmen in de bede. Willem van Oranje is genegen dit standpunt bij Filips te bepleiten, maar voordat men tot nadere afspraken komt, wordt de prins als opperbevelhebber naar Brussel geroepen vanwege de oorlogsdreiging." (44)	1997	APG	
Friedrich, Adolf,	Prinz Wilhelm von Oranien-Nassau, genannt der Verschwiegene. Volksschauspiel in fünf Aufzügen mit einem Vorspiele "Kaiser Karls V Abdankung". Zeit der Handlung 1555-1584, Dillenburg: In Kommissionsverlag bei C. Seel, 1890. 104 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/FriedrichPrinzWilhelm.pdf* " Prinz Wilhelm. Laßt die Kanonen donnern, Glocken läuten Und uns von dem Altane dieses Hauses Dem frohen Volke den Beschluß verkünden, Der uns'rer Republik die Freiheit giebt, Vom Schicksal Spaniens das uns're trennt, Als Volk uns stellt zur Seite and'rer Völker, Uns giebt, was unser Recht ist! Laßt uns dann Den Höchsten, der durch dunkle Nacht zum Licht Uns gnädig leitete, in Demut danken Und seinen Schutz för unser'n Staat erstehen; Denn heiße Kämpfe stehen noch bevor! Ein heit'res Fest mag diesen Tag beschließen, Musik und Tanz die junge Welt vereinen! (Alle gehen ab außer Prinz Wilhelm)" (99)	1890	LTM toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Frijhoff, W.Th.M.,	"Natie, vaderland en daarbuiten.", *Willem van Oranjelezing 2*, Delft: 2000, pp. 7-33. *Literatuur*. "Willem van Nassouwe of Willem van Oranje? Het kan vreemd lopen in de geschiedenis. Oranje is voor het brede publiek de kleur van Nederland geworden, terwijl het van oorsprong de naam van een klein vorstendom is, ver buiten de landsgrenzen, de cultuursfeer en het taalgebied van Nederland. De band tussen beide is een persoon. Wie een persoon wil oproepen, noemt hem bij zijn naam. Zeker bij historisch centrale of belangrijke personen volstaat zijn of haar naam voor de evocatie van een context, een reeks gebeurtenissen of daden, ideeën of waarden, ja een heel tijdperk: de tijd van Karel de Grote, het humanisme van Erasmus, de eeuw van Rembrandt, Voltaire of Bismarck, de Victoriaanse era. Maar wat te doen met personen die onder verschillende namen bekend staan? Zo'n historische persoon is Willem van Oranje. Wie zich op dit moment zijn persoon voor ogen haalt, ontkomt niet aan de krachtige evocatie die het Nederlandse volkslied van de persoon van Willem van Nassouwe heeft gegeven. Wie in het Wilhelmus Willem van Nassouwe bezingt, doelt dus op Willem van Oranje. What's in a name, zal men tegenwerpen. Maar schijn bedriegt, zeker in de diepte van de tijd die niets ongemoeid laat. Is dat wel dezelfde persoon? Liever gezegd, heeft de overgang van Nassau naar Oranje Willem geen nieuwe identiteit gegeven? Of leefde hij naar believen in twee werelden? De doorsnee gebruiker van het Nederlandse volkslied zal dit geleerd geneuzel vinden. Daar is niets op tegen. Het Wilhelmus is een actielied, ja een strijdlied. Het heeft vanaf het eerste begin een grote mobiliserende kracht gehad. Het verbindt morele waarden, politiek beslissingsvermogen en religieuze emoties met de oorsprong van de natie, die op haar beurt wordt verbeeld, de levensgeschiedenis van de held die aan de oorsprong van het verzet staat en als de stichter van de nationale gemeenschap geldt de vader des vaderlands. Over de kleinigheden van de tekst maken we ons dan geen zorgen. Toch stelt een ogenschijnlijk simpele tekst als het Wilhelmus de historicus voor een reeks geduchte vragen en problemen." (7) "Het vijfde couplet, het laatste waarin de prins zijn sociale kwaliteiten naar voren brengt, is tegelijk ook het meest onthullend over zijn zelfbesef - en daarbij gaan we nog steeds uit van een impliciete symbiose tussen de tekstschrijver en de prins. De prins beroept zich daarin op drievoudige hoge adeldom. Ten eerste was hij edelman naar het bloed, dat wil zeggen door zijn geboorte uit een familie van hoge adel die afstamt van een keizer van het Heilige Roomse Rijk. Dat klopte weliswaar niet helemaal, want die would-be voorvader van Willem van Oranje, Adolf van Nassau, die van 1292 tot 1298 keizer was geweest, behoorde tot een andere linie van de dynastie, maar in de dynastieke opvattingen van de hoge adel kwam zo'n eerbewijs de hele familie toe. Ten tweede behoorde hij tot de hoge adel naar electie, op politieke gronden, en wel als rijksvorst vanwege het prinsdom Oranje. Ten derde was hij, zoals het traditionele beeld van een hooggeplaatst edelman wilde, een echte held naar zeden en karakter: hij was een bevlogen aanvoerder geweest die zijn heldenbloed had gewaagd voor Gods Woord, in dit geval de ware religie. Dat plaatst de auteur van het lied zonder enige twijfel in het protestantse kamp op een moment dat de prins van Oranje zelf nog weifelt, een gematigde houding huldigt, en, al was het maar uit politieke overwegingen, als katholiek optreedt. Ook in dat vijfde couplet zien we dus weer een verschuivend vaderland: hoge Duitse adel naar geboorte, rijksvorst buiten de landsgrens naar electie, Nederlands held omwille van de religie." (12/3)	2000	APG	
Fritschy, W.,	"Willem van Oranje en de overheidsfinanciën.", *Willem van Oranjelezing*, Delft, 2006, pp. 9-29. *Noten*. "In de geschiedenis van de Nederlandse overheidsfinanciën was de zestiende eeuw een belangrijke overgangsperiode. Centralisatie- en decentralisatieprocessen vormden daarvan een belangrijk aspect en vooral de steden van Holland en de hertog van Alva hebben daarin een rol gespeeld. Karel V had de hollandse steden al vóór de Opstand weten te overtuigen van de wenselijkheid om naast lokale ook gewestelijke belastingen te gaan heffen. Alva was er in 1569 zelfs even in geslaagd de gewesten te overtuigen van de noodzaak om centrale Nederlandse belastingen te gaan heffen. Maar dat centraliseringsproces stokte door de Opstand. Zoals we zagen zou de prins er geen bezwaar tegen hebben gehad om de voor de oorlog noodzakelijke belastingverzwaringen zelfs zonodig weer aan de autonomie van de steden over te laten. Maar toen de Staten van Holland de voorkeur gaven aan uitbreiding en verzwaring van de gemene middelen, vond hij dat ook best, mits de opbrengst maar primair aan de Opstand ten goede kwam en niet primair aan rentetrekkers. De prins zou het ongetwijfeld ook prima hebben gevonden als de centralisatie van de overheidsfinanciën zich niet beperkt had tot het gewestelijke niveau. Uniforme 'generale middelen' in alle opstandige gewesten, zoals volgens de Unie van Utrecht eigenlijk de bedoeling was geweest, had hij waarschijnlijk zonder meer toegejuicht. Maar het centralisatieproces van de overheidsfinanciën in de Nederlanden stopte vooralsnog bij het provinciale niveau. Nationale belastingen zouden er pas komen na de Bataafse Revolutie van 1795. Er is geen enkele aanwijzing dat Willem van Oranje specifieke idealen koesterde over de vraag hoe het geld voor de Opstand er het beste kon komen. Niet alleen ten aanzien van de godsdienst heeft de prins van Oranje nooit veel gezien in scherpslijperij. Ten aanzien van de overheidsfinanciën was hij al helemaal in geen enkel opzicht een Prinzipienreiter. Hij geloofde er simpelweg rotsvast in dat het mogelijk was om mensen ervan te overtuigen dat geld er moest komen, als er een goede zaak mee werd gediend." (28)	2006	ESG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"De oude verhalen van den moord van Prins Willem I", in: *De Gids*, jrg 48, vierde serie, 2e jrg, 1884, pp. 226-271. *Online: dbnl* *Zie ook kritiek op Frederiks in: J.H. Scheffer,* "De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad (1884).* (*Fruin kondigt de verschijning aan van J.G. Frederiks, De moord op Willem van Oranje. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten, p. 226*) "Het is een aankondiging in den eigenlijken zin van het woord, die ik ga schrijven: niet de inleiding bij den lezer van een reeds uitgegeven boek, maar het bericht dat eerstdaags een boek het licht zal zien, waarmee ik reeds vóór zijn verschijnen kennis heb mogen maken en waarop ik, in het belang der uitgave en van de uitgevers, bij voorbaat de aandacht wil vestigen." (226) "Gaarne voldeed ik dan ook aan het verzoek der uitgevers om hun bij het verzamelen, het kiezen en het schiften der stof behulpzaam te zijn, en ten einde deze belofte te beter te vervullen, heb ik alles, wat in vroeger of later tijd over den moord aan het licht is gebracht, op nieuw zorgvuldig onderzocht, en al doende velerlei opgemerkt, waarvan ik thans gebruik wil maken om den bundel, die dezer dagen zal verschijnen, in zijn inhoud en belangrijkheid te doen kennen." (227)	1884	APG moord	FruinFrederiks VerhalenMoord
Fruin, R.,	"Over eenige ziekten van Prins Willem I, uit de aanteekeningen van zijn lijfarts, Pieter van Foreest" in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Verzameld en uitgegeven vroeger door Mr. Is. An. Nijhoff en P. Nijhoff thans door Dr R. Fruin. Derde reeks. Derde Deel, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1886, pp. 1-35. *Noten*. *Online: Internet Achive* "Men behoeft juist niet in de Archieven en onder nog niet gedrukte papieren te snuffelen, om berichten aan te treffen, waarvan de geschiedenis verzuimd heeft gebruik te maken. In de bestoven folianten onzer Bibliotheken is ook nog wel iets te ontdekken, dat tot op heden aan de aandacht der navorschers was ontsnapt. Meermalen had ik het genoegen hiervan een proeve te leveren. Dezer dagen werd ik er op nieuw toe in staat gesteld. Een geneeskundige, die zich veel met de geschiedenis van zijn vak in Nederland heeft bezig gehouden, de heer J. W. Cloots te Zaandam, had de goedheid mij opmerkzaam te maken op de vele bijzonderheden van historischen aard, die in de Observationes medicinales et chirurgicales van den eens beroemden en thans bijna vergeten Petrus Forestus verscholen staan. Op zijn aanwijzing verschafte ik mij het lijvige werk, dat te Leiden in de Akademische Bibliotheek niet eens volledig voorhanden was, en zette mij aan het doorbladeren." (1) "Geen ongesteldheid van Prins Willem is bekender, ik zou haast gezegd hebben beroemder, dan die hem tijdens de voorbereiding van het ontzet van Leiden overkomen is en een poos buiten staat heeft gesteld om de aangevangen taak, waaraan niemand hem vervangen kon, te voltooien. Ik heb daarover in mijn Beleg en ontzet der stad Leiden gezegd wat uit de bronnen, die mij, toen ik schreef, ten dienst stonden, was te putten. Had ik toen de Observationes van Foreest gekend, ik zou er juister en uitvoeriger over gesproken hebben. Evenmin had Groen van Prinsterer, toen hij het Ve deel der Archives uitgaf, het geringste vermoeden, dat de brieven, waarin 's Prinsen vrienden met zooveel bekommering over zijn ziekte schrijven, de meest gewenschte toelichting vinden konden in de sinds meer dan twee eeuwen gedrukte historia morbi van den lijfarts. Het was bij gelegenheid van deze ziekte, dat Foreest voor het eerst bij zijn Excellentie geroepen werd. Wie dezen vroeger had behandeld weten wij niet. Foreest gewaagt slechts ter loops van hem en zonder zijn naam te noemen. Uit een brief van Hadrianus Junius aan onzen auteur maak ik echter op, dat zijn voornaam Theodorus was. Maar hoe dit zij, een man van naam was hij zeker niet, en hij schijnt ook aan 's Prinsen vrienden, nu de ziekte een ongewone hevigheid toonde, en niet wijken wilde voor de middelen, die hij voorschreef, geen genoegzaam vertrouwen te hebben ingeboezemd. Zoo riep men Foreest, die te Delft zeker gunstig bekend stond, in consult, en van stonde aan won zich deze het volle vertrouwen van zijn patient. Althans zoo wij hem zelf mogen gelooven, waaraan ik voor mij niet twijfel. In de opdracht van een zijner boeken aan Prins Maurits beroemt hij er zich op «Toen ik voor het eerst bij wijlen den Prins, uw vader,	1886	WTO ESG medisch; Foreest	Fruin Ziekten Oranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"Het latijnsche origineel van Les Cruels et horribles Tormens de Balthazar Gerard", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde.* Verzameld en uitgegeven, vroeger door Mr. Is. An. Nijhoff en P. Nijhoff, thans door Dr. R. Fruin, derde reeks, zevende deel, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1893, pp. 135-145. *Noten.* *Vgl. Pamflet K. 0695a.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/FruinLatijnscheOrigineel.pdf* "Toen ik voor eenige jaren, bij gelegenheid dat ik over den moord van Prins Willem I in de Gids schreef, de bibliografie van het onderwerp meteen behandelde, trachtte ik aan te toonen, dat de bijna gelijkluidende beschrijvingen van de terechtstelling van den moordenaar in het Fransch, Hollandsch, Duitsch, Italiaansch, alle onafhankelijk van elkander vertaald waren uit een denkelijk nooit gedrukt Latijnsch origineel, dat kort na den afloop der executie door een koningsgezinden katholiek te Delft opgesteld en in afschriften naar Douai, Parijs, Keulen, Rome overal heen gezonden was. De inhoud en zelfs hier en daar de eigen bewoording van het Latijnsche opstel kon, zoo beweerde ik, uit de vergelijking dier vertalingen onderling met voldoende zekerheid worden opgemaakt. Dat ik mij hierin niet bedroog, is mij thans gebleken. Ik had namelijk het geluk een afschrift van het onderstelde origineel te ontdekken. Het was de uitgever van dit Tijdschrift, mijn vriend Nijhoff, die mij hiertoe aanleiding gaf, door mij een lijstje van handschriften toe te zenden, hem eenigen tijd te voren door een landgenoot overhandigd, die ze te Rome in de Bibliotheca Vallicelliana had opgemerkt. Uit den titel van een dezer maakte ik op, dat daaronder wel eens het Latijnsche Verhaal schuilen kon daar ik naar uitzag. De reeds zoo dikwerf geroemde welwillendheid van onzen Universiteitsbibliothecaris, mijn vriend Dr. Du Rieu, die met zijn ambtgenoot der Vallicelliana in betrekking stond, bezorgde mij al spoedig een kopie van het handschrift, dat waarlijk bleek te zijn wat ik vermoedde. Het ziet in de volgende bladzijden voor het eerst het licht. Hoe het handschrift in de Bibliotheca Vallicelliana beland is, kan ik niet met zekerheid zeggen, maar wel met eenige waarschijnlijkheid gissen. In de Chiesa nuova, zooals zij in de wandeling heet, eigenlijk de kerk van S. Maria in Vallicella, ligt de beroemde kardinaal Baronius begraven, en in de bibliotheek, die aan die kerk heeft toebehoord, werden de handschriften bewaard van ettelijke onuitgegeven geschriften van den kardinaal. Nu weten wij dat Baronius met de geestelijken, die in zijn tijd aan het hoofd der katholieke kerk in Nederland stonden, betrekking en briefwisseling onderhield. Zoo wendde zich b. v. de Vikaris Apostoliek Sasbout Vosmeer tot hem, toen hij hoopte uit te werken dat de moordenaar van den Prins onder de Beati der kerk zou worden opgenomen. Licht mogelijk derhalve, dat de Delvenaar ook aan hem zijn verhaal van de terechtstelling had toegezonden, en dat dit na den dood van den kardinaal onder andere handschriften uit zijn boekerij in die der kerk was overgegaan. Aanvankelijk durfde ik dan ook vermoeden, dat het handschrift, waarvan ik een kopie had gekregen, het echte stuk zou zijn, dat de Delvenaar indertijd naar	1893	APG JUR moord bekentenis martelingen	Fruin Cruels et horribles
Fruin, R.,	"De laatste woorden van Prins Willem I", in: D*e Gids,* jrg 59. Vierde Serie, jrg 13, tweede deel, 1895. Amsterdam: P.N. van Kampen & Zoon, pp. 178-179. *Online: dbnl* "Dezer dagen is het XIe deel der *Correspondance de Granvelle* verschenen, waarin de brieven van het jaar 1584. Natuurlijk komt hierin het een en ander voor over den moord van Prins Willem. Een maand na het voorval, den 11en Augustus, zendt de Bisschop van Doornik, Morillon, een getrouw correspondent van den Kardinaal, aan hem, die te Madrid woonde, o.a. den bekenden brief van Cornelis Aerssens, pensionaris van Brussel, den dag na den moord uit Delft aan zijn regeering geschreven, waarin de beroemde laatste woorden worden vermeld, die den doodelijk gewonde uit het hart en van de lippen waren gevloeid. Wij weten dat de Spaanschgezinde katholieken aan de echtheid dier laatste bede, waarmee hun voorstelling van den zelfzuchtigen aartsrebel niet wel bestaanbaar is, nooit hebben willen gelooven. Zij loochenen die halsstarrig, doorgaans onder een door niets gestaafd beweren, dat de dood te plotseling is geweest dan dat de stervende zelfs die enkele woorden nog had kunnen uitbrengen. Morillon beseft natuurlijk ook al, dat die woorden in geen geval gesproken mogen zijn, maar hij is nog niet op de gedachte gekomen van den zoo overweldigend snellen dood, die het spreken belet zal hebben. Hij heeft een anderen grond voor zijn ongeloof, niet minder afdoende. Ik houd het er voor, schrijft hij, dat Aerssens liegt, want de moord is na den maaltijd geschied, toen de Prins zijn wijn ophad, en dan was hij altijd stomdronken: "Je le tiens mentir de ce qu' auroit dit ledict *Orangier* estant féru, puisqu' il advint après boire, lorsqu' il estoit tousiours *raoust**." - Al is de afleiding en de verklaring van het laatste woord, naar het schijnt, volgens de romanisten nog onzeker, aan de beteekenis valt wegens het verband niet te twijfelen! Na den eten was Willem van Oranje doorgaans tot niets meer in staat! Wat de haat zijn dienaars al niet ingeeft. De Bisschop moet zich bewust zijn geweest dat de Kardinaal, aan wien hij schreef, even goed als hij zelf, het tegendeel wist van hetgeen hij voorwendde te gelooven. Hoe vurig zouden zij beiden ter liefde van de goede zaak gewenscht hebben, dat hun vijand waarlijk den halven dag incapabel was geweest; hoe deerlijk hadden zij het tegenovergestelde ondervonden. Maar liever het onmogelijke verdicht dan de waarheid erkend, die den gehaten ketter tot onsterfelijke eer verstrekt. - Tegelijk met den brief van Aerssens zendt Morillon den Kardinaal ook de Latijnsche beschrijving toe, door een Delftschen katholiek opgesteld van de martelingen waaronder de moordenaar ter dood is gebracht (hetzelfde geschrift dat onlangs te Rome en in *Nijhoff's Bijdragen* voor het eerst gedrukt is). Het lezen van dit aangrijpende verhaal, waarover hij in een brief van 1 Sept. aan zijn vriend en ambtgenoot Idiaquez spreekt, ontlokte den Kardinaal geen kreet van afschuw over zulk een mishandeling, aan een mensch door medemenschen aangedaan, maar de spijtige opmerking, dat de pijniging veel beter dan aan Balthasar Gerards besteed zou zijn geweest aan den Prins van Oranje: "que fuera mejor empleado en Oranjes". Teekenen zulke woorden de haters van Prins Willem niet even treffend, als de laatste, die hij gesproken heeft, het hem doen?" (178/9)	1895	APG	Fruin/LaatsteWoorden

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"Prins Willem in onderhandeling met den vijand over vrede, 1572-1576", in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel II, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1900, pp. 336-384. *Noten.* Oorspronkelijk in *In memoriam : Tafereelen uit Hollands tachtigjarigen strijd Jaar,* 4e uitg, 1873, Afl. 9, - 8e uitg. 1874, blz. 375 vlg. *Online: Internet Archive* "Wat niemand zou hebben vermoed gebeurde, de schijnbaar nietige dwerg matte den ontzaglijken reus af; en toen in Maart 1576 Alva's opvolger in de landvoogdij, don Luis de Requesens, onder den last der zorgen bezweek, was de Spaansche macht in Nederland evenzeer uitgeput en stervende. Van haar weerloosheid maakten de sedert 1572 onderdanige, maar meer en meer misnoegde en weerbarstige gewesten van het zuiden en oosten gebruik om het knellende juk af te werpen en zonder stelligen afval van den koning hun verlossing van de Spaansche overheersching te bewerken en een zelfstandig Nederlandsch bestuur te vormen. Dat zulk een poging vroeger of later in het zuiden zou worden gewaagd, voorzag Willem van Oranje sedert lang. Zijn staatkunde was daarop dan ook gericht. Hij had gezorgd dat de opgestane provinciën zich niet als vijanden maar steeds als verwanten en vrienden van de overige Nederlanden voordeden en gedroegen, zoodat zij bij een gelegenheid als deze natuurlijke bondgenoten tegen de Spaansche soldaten en Spaansche regeering moesten schijnen. Volkomen trof hij doel. Zoodra het Zuiden zich tegen den gemeenschappelijken vijand verklaarde, naderde het tot de reeds vroeger opgestane provinciën, en niettegenstaande het groote verschil ten opzichte der godsdienstige belangen werd te Gent, eer het jaar 1576 nog verstreken was, de beroemde Pacificatie gesloten, tusschen de Prins en zijn twee provinciën aan de eene zijde en de overige gewesten (alleen Luxemburg uitgezonderd) aan de andere zijde. Van dat oogenblik af verandert het tooneel en de rol, die de Prins er op te spelen had, aanmerkelijk, en tevens breekt een nieuw tijdvak van den opstand aan, waarover wij thans niet handelen willen. De korte herinnering aan den loop der gebeurtenissen tot op dat tijdstip diene alleen om het veld onzer beschouwing nauwkeurig af te bakenen. Thans kunnen wij overgaan om de staatkunde van den Prins gedurende die gevaarvolle en bange jaren in haar bijzonderheden te beschouwen en te waardeeren. Wij zullen ze het best leeren kennen uit de onderhandelingen over de bevrediging van de opstandelingen met den koning, die wel niet dadelijk doel hebben getroffen, maar die toch bij tijds den weg tot de Pacificatie van Gent gebaand hebben." (340/1)	1900	APG 1572-1576 voorspel Pacificatie van Gent	Fruin/Onderhandeling
Fruin, R.,	"Prins Willem I in het jaar 1570" in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel II, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1900, pp. 111-166. *Noten.* Oorspronkelijk in *De Gids*, 1897, pp. 1-57. "(N.a.l.v.): *Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau. Supplément au Recueil de M. Groen van Prinsterer. - La correspondance du Prince Guillaume d'Orange avec Jacques de Wesenbeke, publiée par J.F. Van Someren, Bibliothecaire de l'Université d'Utrecht. Utrecht et Amsterdam 1896.* Ik heb het aan den heer Van Someren te danken, dat ik over dit onderwerp iets nieuws kan schrijven. Hij heeft bouwstof, die nog altijd ongebruikt in de bibliotheken berustte, voor den dag gehaald en uitgegeven, het aan een ieder die wil overlatende om ze aan de geschiedenis des Vaderlands dienstbaar te maken. Zelf heeft hij hiertoe geen poging gedaan. Hij wil zijn uitgaaf hebben aangezien als een toevoegsel op het beroemde boek van Groen van Prinsterer, maar heeft diens wijze van uitgeven niet nagevolgd. Geen algemeene inleiding, die den lezer inlicht omtrent de herkomst en den aard der nieuwe bescheiden en in staat stelt om al dadelijk hun beteekenis voor de historie van het tijdvak, waartoe zij behooren, te beoordeelen; geen doorloopende aanteekening, die elk stuk in het bijzonder in verband brengt met de reeds van vroeger bekende bescheiden, en aanwijst wat wij uit het thans eerst bekend gemaakte voor nieuws leeren: van dat alles, dat aan het werk van den heer Groen van Prinsterer zulk een uitnemende waarde bijzet, vinden wij in de uitgaaf van den heer Van Someren niets." (111) [1] "Het korte tijdvak, waarover de nieuwe bescheiden loopen, eigenlijk slechts een enkel jaar, was een der minst bekende uit het leven van den Prins van Oranje en uit den strijd voor de onafhankelijkheid, dien onder zijn aanvoering het Nederlandsche volk heeft gestreden. Onze oude geschiedschrijvers hebben er slechts weinig van weten te verhalen, en de verzamelingen van brieven, door Groen van Prinsterer en Gachard in het licht gezonden, zijn betrekkelijk arm in stukken van dat jaar." (112/3) [2/3] "Was dan voor dat groote doel, de bevrijding van het vaderland en de wederkomst der uitgebannen en uitgeweken burgers, al wat in 1570 voorgenomen en ondernomen was, niets geweest dan vergeefsche moeite, teleurstelling en ontmoediging? Zoo mag het bij een eerste oppervlakkige beschouwing schijnen, van naderbij en oplettend gezien blijkt de uitkomst een geheel andere geweest te zijn. Het jaar 1570, gelijk wij het thans, uit de nieuwe en oude bescheiden te zamen, hebben leeren begrijpen, is als een tijd van voorbereiding en proefneming aan te merken, wiens wezenlijke beteekenis eerst gekend wordt uit het	1900	APG het Jaar 1570/ Van Someren	Fruin Willem 1570

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"Een onlangs ontdekt Commissieboek van Prins Willem I van de jaren 1572-74", in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel VII, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1903, pp. 141-151. *Noten.* * Oorspronkelijk in *Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde 1897-1898*, 194 vlg. *Online: dbnl* "Ik wensch de aandacht te vestigen op een stuk, dat in De Navorscher van 1897 wordt medegedeeld en allicht onopgemerkt zou kunnen blijven, omdat Van Someren, aan wien wij het te danken hebben, het van geen toelichting heeft voorzien en het ons onder een minder juist opschrift aanbiedt. Hij noemt het *Depesches van Prins Willem van Oranje van de jaren 1572, 1573, 1574*. Inderdaad is het een kort uittreksel van een zoogenaamd Commissieboek, waarachter brieven en bescheiden van aanverwanten aard waren ingeschreven. Van zulke Commissieboeken, waarin de aanstellingsbrieven van velerlei ambtenaren, door den Prins bij zijn komst in Holland in October 1572 en vervolgens benoemd, werden overgeschreven, schijnen er, vreemd genoeg, verschillende bestaan te hebben. Wij bezitten een zeer belangrijk, niet in uittreksel maar voluit geformuleerd, dat ten slotte op het Rijksarchief, waar het te huis behoorde, beland is. Het werd aangekocht in December 1841 op de verkooping der nagelaten handschriften van den boekhandelaar Scheurleer. Bakhuizen van den Brink vermeldt het in zijn Overzicht van het Nederlandsche Rijksarchief. Hij schijnt echter niet te hebben opgemerkt, dat het hetzelfde register is, hetwelk al een eeuw geleden door Kluit gekend en gebruikt werd en toen ter tijd aan den schepen van Leiden, Mr. J. W. van Noort, toebehoorde." (141) [194]	1903	APG JUR Commissieboek aanstellingen ambtenaren	Fruin/Commissieboek
Fruin, R.,	"Over een brief van den kardinaal Baronius betreffende het martelaarschap van Balthasar Gérard", in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel VII. Kritische studiën over geschiedbronnen Deel 1, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1903, pp. 247-266. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/FruinBriefBaronius.pdf* "In een portefeuille met brieven, van Constantijn Huygens afkomstig, en behoorende aan de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, bevindt zich een brief van den beroemden kardinaal Baronius, die wel verdient, dat wij van zijn inhoud kennis nemen. Hij is, voor zoover ik heb kunnen nagaan, nog niet uitgegeven en betreft de vereering, die, naar het oordeel van den kardinaal en van een niet genoemden geestelijke aan wien hij schrijft, de Kerk verschuldigd was aan Baltazar Gérard, den moordenaar van prins Willem van Oranje. De brief luidt aldus: „Reddita est mihi epistola tua cum officio B. Gerardi Baltazari, qui Principem olim Auraicum, Ecclesiae et Majestatis Catholicae perduellem, constanter aggressus sustulit et postmodum infinitis excarnificatus tormentis pro orthodoxa religione mortem oppetiit. De quo et aliis huiusmodi, ut multa paucis comprehendam, illud te latere nolo, Sanctissimum Dominum Nostrum de talibus Beatis seorsum aliquod officium, quando per otium licebit, conficere statuisse, quo et ipsorum memoria, ut apud Deum est in gloria, ita penes Ecclesiam militantem sit in honore. De tuorum alumnorum, quos per me Pontifici commendari rogas, inopia, cum primum occasio se dederit, eidem memoriam refricabo; nihil enim est quod non tua causa velim. Vale. Romae III Kal. Martij CIƆ IƆ C iiiI. Reverendissimae Dominationi Tuae addictissimus *frater amantissimus* *Caes. Card. Baronius*". (247) "Tot dusver is alles, alleen de (cursief gedrukte) onderteekening uitgezonderd, geschreven met een fraaie duidelijke hand van een amanuensis. Het postscriptum, ter zijde van de onderteekening gesteld, is daarentegen van de eigen hand van den kardinaal en niet zoo gemakkelijk te lezen. Het is evenwel gelukt den geheelen zin met zekerheid aldus te ontcijferen: „ Expectandum est quod cogitatur, ut more majorum omnes martyrium passi hoc nostro seculo causa fidei catholicae in Album Sanctorum Martyrum referantur, quo facto tunc ut tui quem commendas matyris sacrum officium ex voto comprobetur curandum". Het komt mij voor dat niet slechts het schrift maar ook de taal van den kardinaal minder duidelijk is dan die van zijn secretaris. Met dat al is het duidelijk genoeg wat Zijn Eminentie wil zeggen, zoowel in het eigenhandige postscriptum als in den brief, dien hij zijn secretaris in de pen had gegeven. Wij hebben ons de toedracht der zaak, die er in besproken wordt, dus voor te stellen. Een zijner bekenden had den kardinaal met een begeleidenden brief een door hem ontworpen officium proprium ter gedachtenis en ter eere van Baltazar Gérard toegezonden, natuurlijk in de hoop of althans met den wensch, dat de kardinaal zijn invloed bij den paus, Clemens VIII, wiens biechtvader hij was,	1903	APG GKS Balthazar Gerards heiligverklaring moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"De onverdraagzaamheid van Prins Willem I" (I en II*) in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel VIII, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1903, I: pp. 354-365, II: pp. 366-370. *Noten.* *Online: Internet Archive* * I. Oorspronkelijke titel (1889):*De godsdienstige verdraagzaamheid van Alva geroemd en met de onverdraagzaamheid van den Prins van Oranje vergeleken door een Nederlandsch geschiedkundige (J.L. Meulleners. GWD))* *Online DBNL: http://www.dbnl.org/tekst/_jaa002189001_01/_jaa002189001_01_0007.htm (159 scrollen)* II. Oorpronkelijke titel (1890): *Nog eens over de onverdraagzaamheid van Prins Willem I.* *Online: dbnl*: *http://www.dbnl.org/tekst/_jaa002189101_01/_jaa002189101_01_0007.htm* Citaat uit I: "Hoe treurig steekt bij Alva's verdraagzaamheid de onverdraagzaamheid van zijn befaamdere tegenstander af! Ik had in de uitspraak van onzen schrijver, die ik aanhaalde, voorloopig een zinsnede weggelaten en door eenige tittels vervangen; het is thans aan de orde, ook die in overweging te nemen. „Er bestond dus godsdienstvrijheid in het leger van Alva, terwijl in het legerkamp van den Zwijger de onverdraagzaamheid en de godsdiensthaat heerschten." Ook deze tweede stelling wordt bewezen met één (in iederen zin van het woord, eenig) bewijs. „In het gevecht van den 21sten October had hij (de graaf van Hoogstraten) eene gevaarlijke wonde bekomen, en daarna werd hij in het aftrekkend leger van den Zwijger meegevoerd. Op zijn sterfbed kon hij nog ondervinden, onder wie en met wie hij zich bevond. Zijn katholiek levenseinde was een gruwel in de oogen zijner omgeving. En tegen hen, voor wier zaak, die maar half de zijne was, hij eer, rijkdom en leven had opgeofferd, was hij genoodzaakt te zeggen: „ laat mij toch in vrede sterven"! En de reden, waarom Oranje den priester van zijn sterfbed wilde weren was, dat de toelating de Duitsche soldaten zou ergeren." Laten wij voorloopig aannemen dat het verhaal behoorlijk gewaarborgd, dat het waar is; wat leeren wij er dan uit? Dat in 1568 in het leger van den prins van Oranje ook katholieken met de protestanten meestreden; dat er geestelijken bij hen waren, die een stervende mochten bedienen; dat de prins van Oranje uit staatzucht zijn gewonden vriend zocht over te halen om zonder bijstand van een katholieken priester te sterven, maar ten slotte, toen deze niet wilde, toch toegaf. Is dat nu zoo heel erg? Af te keuren is het zeker. Maar strekt het, op zichzelf en alleen, ten bewijze van de harde uitspraak van onzen schrijver? Volgt er uit, dat in het leger, waar zoo iets mogelijk was, de onverdraagzaamheid heerschte? Men versta mij wel: ik denk er niet aan te beweren, dat er in het Geuzenleger niet geestdrijvers in menigte zijn geweest, onverdraagzame protestanten, haters van „de paapsche afgoderij". Evenals er in het leger van Alva ketterjagers in menigte, onverdraagzame katholieken, haters van het Luthersche en Calvinistische	1903	APG GKS verdraagzaamheid-onverdraagzaamheid (katholieke historiografie)	Fruin/Onverdraagzaamheid
Fruin, R.,	"Willem de Zwijger", in Idem, *Verspreide Geschriften. Met aanteekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fz.* Deel VIII, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1903, pp. 404-409*. *Noten.* *Oorspronkelijk in: *Almanak der Maatschappij Tot nut van 't Algemeen*, 1864, pp. 76 vlg. Vgl. ook, onder Spreuken: *http://dutchrevolt.leidenuniv.nl/nederlands/spreuken/zwijger.htm* "Wie in onzen tijd het eerst den Prins met dien ongepasten naam (De Zwijger) begroet heeft, weet ik niet te zeggen. Wel weet ik hoe die eerste, wie hij zij, aan den naam gekomen is. Hij heeft dien gevonden in de beroemde en inderdaad voortreffelijke beschrijving van den opstand tegen Spanje van Strada. Daar komt de bijnaam één enkele maal voor, in de volgende anecdote : „Men verhaalt (zegt Strada) dat de kardinaal Granvelle, toen hij te Rome vernam dat Egmont en Hoorne in hechtenis waren genomen vroeg of de Zwijger (zoo noemde hij Oranje) ook gevangen was, en toen hem geantwoord werd van neen, dat hij toen zeide: als die eene buiten het net is gebleven, is er met de geheele vangst niets gewonnen. Ziedaar den oorsprong van den bijnaam, waarmede wij prins Willem tegenwoordig bij voorkeur aanduiden. Als de anecdote waar is, heeft Granvelle, de doodvijand van den Prins, den scheldnaam bedacht, dien wij lichtvaardig nazeggen, als ware hij een eernaam. Geen ander tijdgenoot, zoover wij weten, heeft er den Prins ooit mede genoemd. Maar verdient de anecdote wel eens geloof? Strada is zeker een geloofwaardig schrijver. Wat hij verhaalt heeft hij van anderen vernomen, en doorgaans raadpleegt hij met wel onderrichte getuigen. Doch natuurlijk kan hij voor hen niet instaan. Wie mag hem deze anecdote hebben meegedeeld? Hij noemt niemand. Toch geloof ik te kunnen verzekeren, dat hij ze aan de Latijnsche vertaling van het bekende werk van Van Meteren ontleend heeft, die hij elders aanhaalt en doorgaans gebruikt. Bij Van Meteren toch lezen wij, in slechts eenigszins andere woorden, hetzelfde verhaal. Zoo gaan wij van Strada naar Van Meteren om nader bescheid. Van wien heeft deze zijn bericht? Hij zegt het alweêr niet, en wij moeten ons dan ook hier met gissen behelpen. Doch eerst vragen wij : is het verhaal op zichzelf waarschijnlijk? Kunnen wij gelooven, dat Granvelle zich in dien geest over den prins van Oranje heeft uitgelaten? Het antwoord luidt: geenszins." (406)	1903	APG bijnaam Zwijger	Fruin Willem de Zwijger

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	"Nederland in 1571 betrokken in de politiek der groote mogendheden", in Idem, *Opstellen over Willem van Oranje*. Ingeleid door Dr J.W. Smit. Aula Boeken - Utrecht/Antwerpen, 1960, pp. 62-102. *Noten.* *Online: (Verspreide Geschriften) Internet Archive* "De voorgenomen opstand van het Noord-Nederlandse volk was in de winter van 1570 op 1571 volkomen mislukt. De aanslagen op enkele steden en sterkten hadden tot niets goeds geleid; de overige plannen waren voor het ogenblik als onuitvoerbaar opgegeven, voordat zij nog een begin van uitvoering hadden bekomen. De prins van Oranje, die ze had helpen beramen en voorbereiden, was meer en meer overtuigd geworden, dat op die wijs het volk van de over-heersing niet te verlossen zou zijn. Het was hem maar al te zeer gebleken dat de burgerijen het niet durfden wagen tegen het Spaans bewind op te staan, wanneer zij niet vooraf verzekerd waren van onverwijlde krachtige bijstand van zijn zijde, en dat zij het evenmin van zich konden verkrijgen hem de aanzienlijke sommen te verschaffen, die hij behoefde om zich tot het verlenen van de gewenste bijstand toe te rusten. Met die treurige ervaring zijn voordeel doende, was hij vast besloten in het vervolg niet meer op vage voorspiegelingen en beloften in te gaan en geen plannen van opstand te begunstigen, eer dat hem de geldmiddelen waren verstrekt om een krijgsmacht op de been te brengen, waarmee hij de dwingeland bedreigen en noodzaken kon zijn garnizoenen aan de grenzen bijeen te trekken en zodoende het oproerige volk de moed inboezemen, die het nodig had om tegen zijn geduchte overheersers de wapenen aan te grijpen. Van een geheel ander inzicht was daarentegen nog steeds de man, aan wie hij het besprek met de plaatselijke volkshoofden en de leiding der ondernemingen gedurende het afgelopen jaar had toevertrouwd. Wesenbeke was door de ervaring niet wijzer geworden. Hij zocht de verklaring van de geleden tegenspoed niet in de wezenlijke gebreken van het ganse plan, maar in toevallige omstandigheden, die de uitvoering ervan bemoeilijkt hadden, en aan wier ontstaan, naar zijn mening, de prins zelf niet geheel onschuldig was. In plaats van te weinig had men te veel voorzorg genomen, te veel en te lang voorbereid, en zodoende het gunstige ogenblik ongebruikt laten voorbijgaan." (62) [167/8]	1960	APG	Fruin Nederland in 1571
Fruin, R.,	"De voorbereiding in de ballingschap van de Gereformeerde Kerk van Holland", in Idem, *Opstellen over Willem van Oranje*. Ingeleid door Dr J.W. Smit. Aula Boeken - Utrecht / Antwerpen, 1960, pp. 103-138. *Noten.* *Oorspronkelijk in Archief voor Nederlandsche Kerkgeschiedenis, V, 1895, p. 1-.* *Online: (Verspreide Geschriften) Internet Archive* "Als in de zomer van 1572, na het afschudden van het Spaanse juk, het protestantisme zich in Holland weer in het openbaar mag vertonen, komt het uit zijn binnenkamers en schuilhoeken, waarin het zich noodgedrongen gedurende het bewind van Alva verborgen en opgesloten had gehouden, te voorschijn met een calvinistisch voorkomen en duidelijk uitgedrukt karakter. Als zodanig vindt het ook bij de nieuwe regering en bepaaldelijk bij de prins van Oranje be-scherming. Onze geschiedschrijvers plegen dit te verhalen zonder de minste verwondering erover aan de dag te leggen. En toch is het wel geschikt om onze verbazing te wekken, indien wij ons herinneren, hoe vóór de komst van Alva gedurende de jaren 1566 en 1567 het Hollandse protestantisme zich vertoond en gedragen had, en in welke richting de prins van Oranje toentertijd de kerkelijke beweging had pogen te sturen. Het zijn bekende feiten waarop ik de aandacht vestig. Prins Willem was uit zijn aard van het strenge en uitsluitende calvinisme afkerig en, toen hij naar de protestanten overkwam, aanvankelijk meer geneigd tot het niet zo ver van de oude kerkleer en gebruiken afwijkende lutherdom, zoals het in Duitsland krachtens de Augsburger godsdienstvrede gelijkberechtigd naast het katholicisme bestond. Hij meende ook dat alleen in die vorm de onroomse leer enige kans had om, wegens de aandrang der Duitse geloofsverwanten op de Spaanse regering, in Nederland geduld te worden." (103) [235]	1960	APG GKS	Fruin/Voorbereiding

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R.,	Opstellen over Willem van Oranje. Ingeleid door Dr J.W. Smit. Aula Boeken - Utrecht / Antwerpen, 1960. 218 blz. *Noten.* "Een onvoorwaardelijke keuze voor Oranje lag niet helemaal in de lijn van de liberale traditie waaruit Fruin voortkwam. Een van de eerste historische geschriften van Fruins voorganger Bakhuizen van den Brink, het essay over Hendrik van Brederode, was een aanval op de tot een calvinistische geloofsheld geïdealiseerde Oranje van Groen van Prinsterer. Toen echter een katholiek auteur met aanzienlijk minder kennis van zaken dan historische vooroordelen wat al te grof geschut op Oranje richtte, was ook Bakhuizen protestant en geus genoeg om geschut en schutter afdoend te vernietigen. (Zie zijn *Huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen*.) De toenemende aanvallen van de katholieke historici op Oranje en op het overgeleverde beeld van de Opstand bepaalden ook voor Fruin zijn standpunt en zijn werkterrein, hoezeer hij het haatte tussen Groenianen en katholieken te moeten kiezen. In allerlei detailstudies heeft hij de aanvallen op Oranje gepareerd. Men zie in de Verspreide Geschriften bijv. zijn artikel over de fantasierijke auteur die Oranje's verdraagzaamheid beneden die van Philips II en Alva wilde stellen, zijn bespreking van abbé Brouwers' feestrede over de slag bij Heiligerlee, zijn polemiek tegen pastoor Klönne over de gebeurtenissen in Amsterdam na de overwinning van de opstandspartij. Fruin was een deftiger en aanzienlijk minder uitbundige geest dan Bakhuizen, die in het hierboven genoemde artikel zijn verslagen tegenstander nog eens 'had overeind gezet, omgekeerd en aan de haren getrokken, om te zien of hij wel goed dood was'. Doeltreffend was zijn kritiek echter niet minder. Daar staat tegenover dat Fruins eigen opvatting van Oranje door die verdedigende houding sterk is beïnvloed, eenzijdig is gekleurd en te schraal en te beperkt is uitgevallen. De prins moest voor Fruin het symbool zijn van het hele Nederlandse volk tijdens de opstand, een ware Vader des Vaderlands. Van de weeromstuit wordt hij dan altijd nobeler, onzelfzuchtiger, en bepaald ook humorlozer en ouwelijker dan hij - waarschijnlijk - is geweest." (8. Inl. Smit)	1985	APG	
Fruin, R.,	"Gedenkschrift van Don Sancho de Lodoño over de krijgsbedrijven van 1568 in de Nederlanden", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht*, deel 13, 1892, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 1-8. *Noten.* *Voor de uitgave van dit Gedenkschrift zie onder: Sancho de Lodoño, Comentario...* *Online: (Verspreide Geschriften) Inernet Archive* "Van dit zoo ver wij weten nog nooit in druk verschenen Gedenkschrift van een van Alva's generaals over bedrijven, waaraan hij zelf deel heeft genomen, bezorgen wij de uitgaaf naar een afschrift, met een Spaansche hand uit den zelfden tijd geschreven en door den hoogleeraar Bonaventura Vulcanius aan de Boekerij der Leidsche Universiteit geschonken: zie den Catalogus van 1716, f°. 349. Het docht ons onbehoorlijk dat de beschrijving van voor onze geschiedenis zoo belangrijke voorvallen, door iemand van zoo nabij er mede bekend, nog langer ongedrukt zou blijven, al erkennen wij ook volmondig dat zij, na de talrijke berichten die ons al ten dienste stonden, onze kennis er van weinig of niet vermeerdert." (1) [231] "Nu wij het in zijn geheel voor ons hebben, bemerken wij namelijk dat don Bernardino de Mendoza, de voortreffelijkste en beroemdste van al de Spanjaarden die de gebeurtenissen hier te lande tusschen 1567 en 1576 beschreven hebben, en van wien wij wel vermoedden dat hij zijn uitgebreide kennis gedeeltelijk aan andere officieren had ontleend, dat Mendoza ook den Comentario van Londoño ten gebruike gehad en veel gebruikt heeft. Een der redenen, die mij de uitgaaf de moeite waard hebben doen achten, is juist hierin gelegen, dat wij door de vergelijking er van met het uitmuntende boek van Mendoza beter leeren begrijpen, hoe dit is samengesteld." (6) [234] "Ten slotte zij het mij vergund mijn vriend, professor Brill, openlijk dank te zeggen voor zijn hulp, mij bij de uitgaaf bewezen. Hij heeft mij het vervelende werk der vertaling wel uit de hand willen nemen, en op het verbeteren der drukproeven mede het oog gehouden." (8) [Niet in online Verspreide Geschriften.]	1892	MLG APG	Fruin Lodoño

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Fruin, R., (ed.),	Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales 1566-1616, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1893. CXXIV, 591 blz. *Noten.* *Inleiding Fruin* in Verspreide Geschriften: *http://www.archive.org/stream/robertfruinsver00mullgoog#page/n277/mode/1up* *Foto's tekst lat. ed. Fruin t/m het jaar 1584 en de aantekeningen daarbij: http://www.periodata.nl/dataweb/FruinLatijn.pdf* *Manuscript: http://igitur-archive.library.uu.nl/bijzcoll/2010-0920-200237/UUindex.html* "Hoe iemand als Dusseldorp een man als Willem van Oranje moet haten, begrijpen wij licht. Die haat strekt zich uit tot het gansche geslacht. Zonder aanleiding vermeldt hij den dood van 's Prinsen moeder, waarschijnlijk om een gelegenheid te vinden van over haar zijn gal uit te braken. „De venijnige slang, zegt hij, had Willem van Oranje, de pest van ons vaderland, ter wereld gebracht, en buitendien een zoo talrijk kroost, dat zij 123 afstammelingen in haar geile en venuszieke familie aanschouwd heeft." (LXV) "Uitvoeriger dan over de meesten handelt hij over de gedragingen van Arend Van Dorp, een waarlijk typisch karakter van den tijd; en nu is het zeker opmerkelijk dat zijn voorstelling nauwkeurig overeenkomt met het oordeel van ons geacht medelid, Mr. J. B. J. N Ridder De van der Schueren, die onlangs in de Werken van ons Genootschap een bloemlezing uit de nagelaten papieren van Van Dorp in het licht heeft gegeven en in doorloopende aanteekeningen toegelicht. Een oordeel daarom vooral gewichtig, omdat het berust op een uitgebreid onderzoek in de afschrikkend groote verzameling van processtukken en andere bescheiden, die de man had nagelaten en die thans op het Rijksarchief een kast vult. Toch waag ik het de juistheid der karakterteekening, door onzen tijdgenoot zoowel als door den tijdgenoot van den man zelven geleverd, te betwijfelen. Ik ben volkomen overtuigd, dat Van Dorp in hooge mate baatzuchtig en schraapzuchtig is geweest, in die mate zelfs dat hij, als er op oneerlijke wijze geld te winnen was, allicht voor de verleiding bezweek. Maar naast dien hoofdtrek van zijn karakter erken ik andere trekken, die Mr. De Van der Schueren, naar het mij voorkomt, voorbij ziet. Al wat hij in zijn veelbewogen leven gedaan heeft uit dien éénen hoofdtrek, zijn geldzucht, te verklaren gaat, dunkt mij, niet aan. In 1572 is hij het vooral geweest, die door het voorschieten van 10.000 gl. den Prins in staat heeft gesteld om zijn leger mobiel te maken en Brabant binnen te voeren. De heer De Van der Schueren, die alleen op zijn geldzucht let, schrijft hem hierbij baatzuchtige bedoelingen toe, waartoe m.i. geen grond bestaat." (LXX-LXXI)	1893	APG anti-Oranje	
Gachard, L. P.,	"Sur les négociations secrètes qui furent tentées avec le prince d'Orange, au Congrès de Cologne, en 1579", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, tome 20, 1er partie, 1853. Bruxelles: M. Hayez, pp. 69-82. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Aucun historien n'a parlé des négociations qui furent entamées secrètement avec Guillaume le Taciturne, au congrès de Cologne, en 1579, dans le but d'amener un accommodement entre lui et Philippe II : M. Groen Van Prinsterer lui-même, qui a publié les *Archives de la maison de Nassau*, et qui les a enrichies de tant de savantes remarques, de tant d'éclaircissements curieux, paraît n'avoir pas connu cet épisode de la vie du prince d'Orange. Je dois à mes recherches dans les archives d'Espagne, de pouvoir combler une lacune des annales de notre grande révolution, qui n'est pas sans quelque importance. Le congrès de Cologne, on le sait, eut pour objet la pacification des Pays-Bas, et se tint, sous la médiation de l'empereur Rodolphe II, qui y députa les électeurs de Trèves et de Cologne, l'évêque de Wurtzbourg, le duc de Clèves et le comte de Schwartzenberg, grand maréchal de sa cour. Le duc de Terranova y fut le plénipotentiaire du roi d'Espagne. Les états des Pays-Bas y envoyèrent une nombreuse ambassade, à la tête de laquelle était le duc d'Arschot. Le pape Grégoire III s'y fit représenter par l'archevêque de Rossano (Jean-Baptiste Castagna), qui depuis ceignit la tiare, sous le nom d'Urbain VII. De même que le grand commandeur de Castille, en 1574, et don Juan d'Autriche, en 1577, le duc de Terranova se convainquit tout d'abord que le Roi ne parviendrait point à faire rentrer sous son sceptre les provinces soulevées des Pays-Bas, sans avoir donné satisfaction au prince d'Orange. Ses instructions secrètes l'autorisaient à offrir au prince, s'il voulait quitter le pays, la mise en liberté de son fils, le comte de Buren, à qui seraient conférées toutes ses charges, et restitués tous ses biens; il pouvait même lui promettre jusqu'à cent mille ducats, pour le payement de ses dettes. Mais ces conditions seraient-elles acceptées? Comment d'ailleurs s'assurer des intentions de celui qu'elles concernaient? L'envoyé du Roi ne pouvait se mettre directement en rapport avec le prince rebelle. Il y avait là, on le voit, pour le plénipotentiaire de Philippe II, matière à plus d'une difficulté. Parmi les commissaires impériaux à Cologne, il en était un dont les relations intimes avec le prince d'Orange n'étaient ignorées de personne : c'était le comte de Schwartzenberg. Ce seigneur avait été envoyé aux Pays-Bas par l'Empereur, dès le principe de la rupture des états avec le Roi; il avait en quelque sorte épousé leur cause; aux conférences tenues à Louvain, du vivant de don Juan d'Autriche, comme depuis au camp du prince de Parme, il avait avec chaleur plaidé leurs intérêts et soutenu leurs prétentions. Les liens d'amitié qui l'unissaient d'ancienne date au prince d'Orange s'étaient fortifiés dans ces circonstances, au point qu'il le traitait de père, et que le prince l'appelait son fils." (69-71) "En rapprochant, en combinant toutes ces circonstances, il est permis de supposer que le prince d'Orange n'était pas éloigné de traiter, à Cologne, pour son	1853	APG Keulse vredeshandel	Gachard/négociations secrètes

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P. & Lefèvre, Joseph (eds),	Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas, publiée d'après les origineaux conservés dans les Archives royales de Simancas, etc., 5 vols.: 1559-1577, Bruxelles, 1848-1879. Vervolgeditie. J. Lefèvre, 2e partie, 2 vols.: 1577-1584, Bruxelles, 1940-1953. *Bronnenpublicatie.* *Online: (Delen Gachard) Internet Archive*	1953	APG	Gachard/Correspondance de Philippe II
Gachard, L.P. (ed.),	"'Contre l'esprit du prince d'Orange'", en "'Causes des troubles'" in: *Compte-rendu des séances de la Commission royale d'histoire*, tome 4, (6 juin 1840- 8 avril), Bruxelles: M. Hayez, 1841, p. 79 en 112-123. *Noten.* *Online: google books* "M. Gachard, en attendant qu'il puisse entretenir ses collègues avec plus de détail des résultats de sa mission, qui n'est pas encore terminée, met sous leurs yeux une copie de deux pièces qu'il a trouvées dans les archives de Lille et qui sont entièrement de la main du cardinal de Granvelle. La première est un mémoire où le cardinal réfute les accusations lancées contre lui dans le manifeste que le prince d'Orange publia lors de son entrée en campagne en 1568; rien n'indique à quel usage était destiné ce mémoire, qui fut vraisemblablement rédigé peu après la publication du manifeste du prince. La seconde est un canevas qui, selon toute apparence, aura servi à la composition d'un autre mémoire, où Granvelle exposait et développait les causes des troubles. Ce simple canevas, déjà si intéressant, quoique les faits y soient indiqués de la manière la plus sommaire, doit faire vivement désirer que le mémoire même se retrouve; peut-être existe-t-il parmi les papiers du cardinal, conservés à la bibliothèque de Besançon." (79) "*Contre l'escript du prince d'Orange.* Ce qu'il dit, que le cardinal de Grantvelle est ambitieux. Que le Roy scedt qu'il n'a prétendu à charge, ny voulu retenir les seaux, que souvent il ha prins en main, pour la maladie du président Viglius, ou absence, et remis en ses mains, quant il ha peu entendre aux affaires. N'a voulu tiltre, synon de conseillier d'estat, comme les aultres, et partant avait raison de dire que eulx, comme luy, debvoient respondre du bon ou malvais succès des affaires. S'il mit madame de Parme au gouvernement dus pays d'embas, ou non, le Roy le sceit. Qu'il luy a assisté, fut par exprès commandement de Sa Majesté. Que les affaires ne se traictoient au conseil d'estat, il est faulx, comme Madame mesmes leur ha declaré et juré plusieurs foys, et est la pure verité, que tout s'y traictoit; mais, par entendre en leurs plaisirs et affaires, et aussi vaquer à ceulx de leurs gouvernemens, souvent ilz ne s'y trouvoient; et, quant ilz venoient après à entendre les résolutions prinses sans eulx, pensoient que c'estoient choses traictées hors du conseil. Il dit aussi que ledit cardinal est aucteur, pour son ambition, des nouvelles éveschez, qu'est faulx; mais l'on se cacha de luy, quant l'on envoya Sonnius, pour les solliciter, et non sans cause, car il luy estait plus honorable d'entre ung des quattre évesques des pays d'embas, que ung de seize; et, par le mesme, se cachoit l'on des évesques de Cambray, Tornay et Utrech; et escripvit le Roy de sa main audit cardinal ces propres motz, respondent à ce qu'il se plaingnoit que l'on lui imputoit ce des nouvelles éveschez: *Os hasen agravio, por que yo me reculava (?) de vos*. (On vous attaque parce que je me suis éloigné de vous?)" (112/3)	1841	APG	Gachard/Esprit/Causes

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P. (ed.),	Correspondance de Marguérite d'Autriche, Duchesse de Parme, avec Philippe II, 3 dln, Bruxelles: C. Muquardt, 1867-1881. *Deel 1 (14 Août - 16 Novembre 1561) : Online* google books* "De nos jours feu le baron de Reiffenberg a publié soixante-douze lettres tant de la duchesse que du Roi savoir : deux de l'année 1560, six de 1561, deux de 1562 une de 1563, une de 1564, quarante six de 1566, quatorze de 1567. Nous-même nous avons mis en lumière des extraits d' une quinzaine de lettres de la duchesse, de la seconde moitié de l'année 1566 et des premiers mois de 1567, concernant la conduite du prince d'Orange, Guillaume le Taciturne, dans les circonstances critiques où il se trouva placé alors. Ces fragments n'ont que plus vivement fait désirer aux amis de l'histoire nationale la publication intégrale de la correspondance de Marguerite. Le premier volume que nous en mettons sous leurs yeux répondra, nous osons l'espérer à leur attente. Plus heureux que Foppens et le baron de Reiffenberg, qui n'eurent à leur disposition - le dernier surtout - que des manuscrits défectueux, nous empruntons les textes que nous publions aux minutes mêmes des lettres de Marguerite et aux originaux des lettres de Philippe II." (I:IV)	1881	APG	Gachard Correspondance de Marguérite d'Autriche
Gachard, L.P.,	"Un fragment de l'histoire de Guillaume le Taciturne, prince d'Orange. Expédition du prince dans les Pays-Bas en 1572", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique,* tome 18, 1er partie, 1851. Bruxelles: M. Hayez, pp. 621-631. *Noten.* *Online: google books* "On sait que Maximilien avait voulu s'opposer déjà à l'expédition de 1568. Instruit, par une lettre que le prince lui écrivit de Dillenbourg, le 28 juin, de son intention de prendre une seconde fois les armes, il chercha à l'en détourner, le menaçant, au cas qu'il persistât dans son entreprise, de procéder contre lui. Plus tard, il lui adressa le mandement dont je viens de parler, mandement par lequel les ritmaitres qui suivaient le prince, et le prince lui-même, s'il ne désarmait pas, étaient mis au ban de l'Empire. Une mesure aussi rigoureuse peut étonner de la part d'un monarque qui, en plus d'une circonstance, avait hautement blâmé l'administration du duc d'Albe: elle s'explique pourtant, si l'on réfléchit que, depuis 1568, mais surtout depuis le mariage de l'archiduchesse Anne, sa fille, avec Philippe II, Maximilien avait sensiblement incliné vers la politique espagnole, et que, dans ce moment méme, il aspirait à voir appeler un des archiducs au gouvernement des Pays-Bas. La réponse du prince d'Orange à l'Empereur, qu'on trouvera aussi dans le troisième volume de sa *Correspondance*, est pleine de convenance et de dignité. S'il a pris les armes, dit-il, c'est pour sa juste défense contre le duc d'Albe et contre le despotisme inouï que ce lieutenant du roi d'Espagne exerce dans les Pays-Bas : il ne lui restait d'autre moyen de prévenir la ruine de sa chère patrie, l'anéantissement total des libertés de la nation, la perte de ses propres biens, et la tache qu'une plus longue inaction aurait imprimée à son honneur. Non-seulement le droit écrit, ajoute-t-il, mais encore le droit de la nature et des gens, l'autorisent à repousser la force par la force, après qu'il a épuisé les voies amiables afin d'obtenir justice. Il espère donc que l'Empereur, comme souverain chef de la chrétienté, et ennemi de toute tyrannie, accueillera ses excuses." (622/4)	1851	MLG APG veldtocht 1568	Gachard/Expédition

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P.,	"Assassinat de Guillaume le Taciturne par Balthasar Gérard", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, tome 23, 2me partie, 1856. Bruxelles: M. Hayez, pp. 516-550. *Noten.* *Online: google books* "Au bruit de l'assassinat, le magistrat de la ville était accouru au Prinsenhof; il se mit en devoir d'interroger l'assassin, qu'on venait de conduire en la chambre du concierge. Gérard demanda du papier et de l'encre, promettant de dire toute la vérité; on satisfit à son désir. ll écrivit alors cette fameuse *Confession* qu'on n'avait connue, jusque dans ces derniers temps, que par une analyse imparfaite, et dont j'ai eu le bonheur de recouvrer le texte tout entier." (534) "Le historiens protestants ne sont d'accord avec les écrivains catholiques sur l'impression que fit au meurtrier la lecture de cette sentence : " De prime face - dit Le Petit, répété par Van Meteren - il fut fort perplexe, maudissant l'heure qu'il aprint jamais la pratique à Dôle; qu'il eût bien voulu avoir esté un pauvre meschanique et simple homme de mestier, pour ne point estre tombé en ce désastre; il déploroit grandement sa mort; toutesfois il dit enfin, puisque la folie en estoit faite, qu'il falloit qu'il souffrit la folle enchère. Selon l'auteur d'une relation anonyme, reproduite par frère Jean Ballin, dont le manuscrit est à la bibliothèque de Mons, "il ouït fort patiemment et doulcement la sentence, et, icelle finée, il dist ce que le très-sainct martyr sainct Cyprian avoit dit autrefois : *Deo gratias*." La seconde version, nous devons le déclarer, nous parait la plus vraisemblable,..." (539/40)	1856	APG JUR moord Balthazar Gerards	GachardAssassinat
Gachard, L.P.,	"Documents sur la proscription et l'assassinat de Guilaume le Taciturne", in Idem, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange, publiée pour la première fois; suivie de pièces inédites sur l'assassinat de ce prince et Sur les récompenses accordées par Philippe II à la famille de Balthazar Gérard*, tome sixième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1857, pp. 1-246. *Online** *Documenten over moordplannen op Oranje uit de periode tot de vogelvrijverklaring, de aanslag van Jauregui, de poging tot vergiftiging van kapitein Get, de gelukte aanslag van Balthasar Gerards en wat er daarna gebeurde.* NB. Zeer uitvoerig *Préface*, pp. i-clxxiv *Online: google books*	1857	APG ban; moord en eerdere aanslagen	Gachard Documents sur la proscription

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P.,	"Miscellanea Auraniaca", in Idem, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange, publiée pour la première fois; suivie de pièces inédites sur l'assassinat de ce prince et Sur les récompenses accordées par Philippe II à la famille de Balthazar Gérard,* tome sixième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1857, pp. 247-444. *Noten.* *35 documenten en een supplement betreffende Notules du Conseil d'État, rédigées par le secrétaire Berty: 28 mars 1566 - 5 avril 1567.* *Online*	1857	APG JUR moord	Gachard Miscellanea Auraniaca
Gachard, L.P.,	"Proscription de Guillaume le Taciturne par Philippe II", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, année 26, 2me série, tome 1, 1857. Bruxelles: M. Hayez, pp. 439-467. *Noten.* *Online: google books* "Ferdinand de Tolède se flattait qu'il ferait aisément rentrer dans le devoir les deux provinces révoltées. Mais il avait compté sans l'énergie des Hollandais et des Zélandais. Ces braves populations opposèrent à ses entreprises une résistance opiniâtre. Il se vit obligé, pour la vaincre, de demander des secours d'hommes et d'argent à Madrid. De pareilles demandes ne pouvaient parvenir à Philippe II dans des conjonctures plus inopportunes. Il avait en ce moment sur les bras une grosse affaire : celle de sa ligue avec le pape contre l'empire ottoman, et l'argent lui manquait. Ce fut alors que ce roi, qui n'avait pas voulu ramener le prince d'Orange sous son obéissance par des moyens de conciliation, et qui ne se dissimulait plus la difficulté de le réduire par la force, eut recours, pour se défaire de lui, à l'assassinat. Nous ne voudrions point affirmer que la première idée d'employer le fer ou le poison pour faire périr le prince d'Orange, soit venue de Philippe même; peut-être cette idée lui fut-elle suggérée par le duc d'Albe ou d'autres de ses ministres : mais, en tout cas, le roi y donna un plein et entier assentiment; et, lorsqu'il envoya aux Pays-Bas le grand commandeur de Castille, don Luis de Requesens, il lui recommanda, d'une manière expresse, de chercher des hommes déterminés qui fussent prêts à tuer et le prince et le comte Louis, son frère." (444/5) "Toutes ces tentatives, concertées dans l'ombre, ayant avorté, Philippe II pensa que, par une démonstration éclatante contre le prince d'Orange, il parviendrait mieux à son but. Le 30 novembre 1579, il ordonna à Alexandre Farnèse de faire dresser et publier un édit par lequel la personne ainsi que les biens non encore confisqués de Guillaume de Nassau seraient abandonnés à ceux qui voudraient impunément outrager la première et occuper les seconds; le même édit promettrait une récompense de trente mille écus à qui tuerait Guillaume, ou le livrerait vif. Le roi recommandait à son lieutenant de suivre, dans la rédaction de cet acte, la forme du ban décerné par l'Empereur, son père, contre le duc de Saxe Jean-Frédéric et Philippe le Magnanime, landgrave de Hesse; il désirait qu'on y insistât particulièrement sur les maux causés par le prince d'Orange, et sur les artifices qu'il n'avait cessé d'employer pour abuser le peuple. C'était le cardinal de Granvelle qui avait conseillé au roi cette mesure odieuse; ce fut lui qui minuta de sa main la lettre adressée au gouverneur général des Pays-Bas. Tenu pendant quinze ans à l'écart par la jalousie des ministres espagnols, Granvelle venait, depuis peu, d'être appelé de Rome à Madrid, et chargé de nouveau des affaires des Pays-Bas. Il n'avait pu entièrement oublier que Guillaume était le principal auteur de sa sortie de ces provinces, quoique, depuis, il se	1857	JUR ban; procesdossier	GachardProscription

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P.,	Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange, publiée pour la première fois; suivie de pièces inédites sur l'assassinat de ce prince et Sur les récompenses accordées par Philippe II à la famille de Balthazar Gérard. *Tome Premier, Bruxelles: A. Vandale. Libraire Éditeur, 1847. CLXIII, 520 blz.* *Tome Deuxième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1850. XLIV, 508 blz.* *Tome Troisième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1851. LXXVI, 473 blz.* *Tome Quatrième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1854. CXLIV, 483 blz.* *Tome Cinquième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1866. XLVIII, 493 blz.* *Tome Sixième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1857. CLXXIV, 457 blz* *In het voorwerk bij de delen geeft Gachard uitvoerige historische overzichten en bijlagen. De delen zijn van noten voorzien.* *Alle delen Online: Internet Archive* *Ook via http://www.europeana.eu/* *Zie ook: http://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/geschiedschrijvers/Pages/Gachard.aspx* "La Correspondance que je publie este le fruit de longues et patientes recherches, secondées par des circonstances toutes particulières. Il y a vingt et un ans, que le feu roi Guillaume Ier m'appela à remplir, à Bruxelles, le poste de conservateur adjoint des Archives du Royaume. Dès les premiers temps qui suivirent mon installation, j'entrepris, dans ce vaste dépôt des monuments de nos annales, l'examen des pièces qui pouvaient jeter un nouveau jour sur la révolution du XVIe siècle, et sur la part qu'y prit l'illustre fondateur de la république des Provinces-Unies, Guillaume le Taciturne. Cette mémorable époque de l'histoire des Pays-Bas avait été toujours l'objet favori de mes études:..." (I)	1866	APG brieven	Gachard/CorrespondanceGuillaume
Gachard, L.P.,	Correspondance d'Alexandre Farnèse, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas, avec Philippe II, dans les années 1578, 1579, 1580 et 1581; Bruxelles, Gand et Leipzig : C. Muquardt, 1853. 148 blz. *Noten.* *Première partie 1578-1579. Niet verder verschenen. Zie voor de wederwaardigheden van dit archiefmateriaal pp. 5-24.* *Online: google books*	1853	APG	Gachard Correspondance d'Alexandre Farnèse

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gachard, L.P.,	"Sur la confession manuscrite de Balthazar Gérard, conservée aux archives du Royaume", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, tome 20, 3e partie, Bruxelles: M. Hayez, 1853, pp. 75-86 en 1 facs. *Noten.* NB. *In Repertorium der verhandelingen en bijdragen (bew. H.J.A. Ruys), IV, 1933 is dit artikel ten onrechte op naam van G.A. Arendt gesteld.* *Zie ook G.A. Arendt,* Recherches critiques et historiques sur la confession de Balthazar Gérard, (1853) *Online: Internet Archive* "On paraît d'accord que le papier sur lequel elle est écrite est bien de fabrication hollandaise, et que l'écriture est du XVIe siècle : en outre, cette écriture semble n'être ni d'un Hollandais, ni d'un Belge; du moins, elle ne ressemble pas à celles de la même époque qu'on trouve dans nos archives. Voilà, indépendamment de la signature de la pièce, les circonstances sur lesquelles on peut appuyer la première opinion. D'un autre côté, on objecte que la pièce n'a pas été écrite d'une manière suivie; qu'on y distingue deux encres différentes, et, de plus, des corrections d'une troisième encre, qui ont pour but de rétablir l'orthographe de certains mots et de certains noms propres; que le nom de Mansfelt se trouve en deux endroits orthographié différemment, et qu'il n'est guère admissible que Balthazar Gérard, qui fut au service de ce seigneur, ait varié de la sorte; enfin l'on fait remarquer, quant à la signature, que l'usage était établi jadis d'imiter les signatures au bas des pièces dont on prenait des copies, et cela sans aucune intention de fraude; que c'est ainsi qu'il existe, aux archives du Royaume, à Bruxelles, des copies de lettres de Henri IV, signées comme l'étaient les originaux, et de manière à tromper même un oeil exercé, si elles n'étaient accompagnées d'une note d'envoi qui constate que ce ne sont que des expéditions." (76/7) "En résumé, il y a du pour et du contre. Et pour moi, si j'avais à conclure, je dirais que, en l'absence d'autographes incontestés de Balthazar Gérard, il serait peut-être aussi téméraire d'affirmer que la pièce est une copie, qu'il le serait de soutenir que c'est un original. Au surplus, et ne le considérant même que comme une copie contemporaine, le document que les archives du Royaume viennent d'acquérir est encore d'un grand intérêt. C'est le seul manuscrit, le seul texte qui soit connu de la confession de Balthazar Gérard, dont les historiens ne fournissent qu'une analyse : or, lorsqu'il s'agit d'un acte de cette importance, une analyse plus ou moins exacte peut-elle suffire? Quel moyen aurait-on d'ailleurs d'en contrôler l'exactitude, si l'on ne possédait le texte même? Un exemple viendra à l'appui de cette observation. François Le Petit, qui, comme Bor, comme Van Meteren, a emprunté le précis qu'il donne de la confession de Balthazar Gérard à la *Relation* publiée à Delft, en 1584, par ordre des états généraux, reproduit en ces termes le passage relatif à la visite que Gérard fit au recteur du collége des jésuites, à Trèves : "Finalement,	1853	APG JUR moord; Bathazar Gerards	Gachard Confession Gerard
Gachard, L.P.,	"Note sur les négociations de don Juan d'Autriche avec Guillaume le Taciturne, prince d'Orange, en 1577", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, tome 18. 2e partie. 1851, Bruxelles: F. Hayez, 1852, pp. 59-75. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Nous regrettons beaucoup de n'avoir trouvé, ni aux archives de Bruxelles, ni dans le dépôt de Simancas, la lettre autographe que don Juan écrivit au prince; mais nous donnons la réponse qu'y fit le prince, également de sa main : elle ne sera pas l'un des documents les moins curieux de ce volume. L'avantage que nous avons eu de pouvoir consulter, à Simancas, la correspondance de don Juan d'Autriche avec Philippe II, nous met à même d'ajouter aux particularités contenues dans la relation dont nous parlions tout à l'heure, quelques détails qui ont aussi leur intérêt. Don Juan rend compte au Roi, par des lettres du 28 et du 29 mai, des propos que le prince a tenus au duc d'Arschot et au baron de Hierges. Selon ce qu'il rapporte, le prince a dit au dernier qu'il fallait contenter le peuple; que ce qui se faisait pour le peuple avait des effets durables, tandis que la volonté des rois était éphémère. Au duc il a déclaré que, si l'on ne lui remettait promptement Utrecht, il le prendrait. En outre, il lui a donné le conseil de ne pas se fier au Roi, lui disant que, s'il le faisait, il exposerait sa tête; que, quant à lui, jamais il n'aurait cette confiance, parce que le Roi l'avait souvent trompé; que d'ailleurs le Roi avait pour maxime que la foi donnée aux hérétiques ne devait pas être gardée; enfin, qu'il était chauve déjà et calviniste, et qu'il voulait mourir ainsi. Cette attitude de Guillaume le Taciturne fut certainement une des causes qui portèrent don Juan à prendre un parti désespéré. Il voyait que, sans le concours du prince d'Orange, le rétablissement de l'autorité royale dans les Pays-Bas était impossible, à moins d'y employer la force, car, du fond de la Hollande, le prince inspirait, dirigeait ce qui se faisait à Bruxelles: "Les gens d'ici, écrit-il au Roi le 31 mai, sont comme ensorcelés par lui; ils l'aiment, le craignent et veulent l'avoir pour seigneur. Ils l'avertissent de tout, et ne prennent aucune résolution sans le consulter." Ces renseignements ne manquaient pas d'exactitude. Don Juan était encore dans le vrai, lorsqu'il disait à Philippe II: "Ce que le prince abhorre le plus au monde, c'est Votre Majesté; mais comprend-on qu'il ait ajouté ces horribles paroles : "S'il pouvait boire le sang de Votre Majesté, il le ferait?" (73-75)	1852	APG	Gachard/Note

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gallavardin, L.,	"Un médaillon inconnu de Guillaume Premier, Prince d'Orange", in: *Revue Numismatique*, cinquième série, tome seizième, Paris: Société d'Édition "Les Belles Lettres", 1954, pp. 143-149. ill. "C'est tout à fait par hasard que ce médaillon de Guillaume Premier, Prince d'Orange (1533-1584), Comte de Nassau, dit le Taciturne, est entré dans une très modeste collection lyonnaise. Il ne fut acquis ni dans une vente, ni chez un marchand. Il y a une trentaine d'années, un de mes clients, dont je ne me rappelle même pas le nom, au sortir d'une première et unique consultation chez moi, apercevant quelques médailles sur ma cheminée, me dit : « Vous vous intéressez aux médailles; je dois en avoir deux ou trois chez moi, je vous les apporterai. » Dès le lendemain, il me présentait, en effet, trois pièces : une excellente médaille de Pisanello, Lionel d'Este avec le revers au vieillard et au jeune homme assis (69 mm); une médaille de Sperandio, le Cardinal François de Gonzague, surmoulé manifeste, de qualité moyenne; enfin ce médaillon de Guillaume d'Orange. Je ne sais d'où il les tenait et il ne semblait guère y attacher d'intérêt. Ce n'était, en tout cas, ni un amateur, ni un collectionneur. J'avoue que pendant très longtemps je n'attachais moi-même guère d'importance à ce dernier médaillon, ne doutant pas que, représentant un personnage aussi illustre, il ne dût être très commun. Ce n'est qu'au cours de cette année, qu'ayant plus de loisirs, je tentai d'en poursuivre l'identification. Après une enquête aussi étendue et serrée que possible, je fus stupéfait d'apprendre que ce médaillon était inconnu. Complètement inconnu, en effet :" (143/4) "Et comment expliquer qu'on ne le rencontre *nulle part,* même en Belgique ou en Hollande, soit dans les Cabinets nationaux, soit dans les Collections privées de ces deux pays? Une telle rareté ne s'accommode-t-elle pas mieux d'une origine très ancienne de cette pièce, plutôt que d'une exécution plus récente? Quel est l'auteur du médaillon? Sans doute un médailleur français de la lignée très attardée des Dupré et des Warin. Peut-être un médailleur étranger? Mystère qui ne pourrait être résolu que par la découverte et l'étude d'autres pièces dont l'analogie de facture avec la nôtre pourrait être établie. N'est-il pas étrange cependant que, pour un médaillon de cette importance, on ne puisse en fixer avec une certitude absolue ni la date exacte, ni l'auteur, ni le lieu de production, ni la source précise d'inspiration, pas plus que les circonstances qui ont présidé à son exécution! Quoi qu'il en soit, il m'a paru intéressant de faire connaître une telle pièce. Que ce médaillon soit *inconnu* jusqu'á présent, ne veut naturellement pas dire qu'il ait été unique, ce qui serait assez extraordinaire. Je souhaite que la présente publication réussisse à en faire émerger quelque autre exemplaire de telle ou telle collection privée oit il serait resté enfoui." (148/9)	1954	BKD numismatica	
Gedenkboek	"Gedenkboek Prins Willem I. De Dordrechtsche archivaris, de heer L.J. van Dalen heeft verschillende onjuistheden in het boek ontdekt", in: Dordrechtsche Courant, jrg 145, dinsdag 19 september, 1933. Voorpagina. *Zie ook: A.A. van Schelven, Prins Willem's eerste avondmaal enz. (1934) en N. Japikse, Prins Willem's eerste avondmaal (1934)* "Wanneer zat de Prins aan bij het Nachtmaal. De heer L. J. v. Dalen, archivaris van Dordrecht, schrijft ons : Nu de tijd van feestelijk herdenken van Prins Willem van Oranje voorbij is, kan ik niet nalaten eenige critische aandacht te wijden aan het met zooveel pracht uitgegeven en reeds uitverkochte officieele Gedenkboek. Ik had verwacht, dat gezien den stroom van medewerkers, alles in dat fraaie werk tot in de puntjes behandeld zou zijn, maar bij de kennismaking viel mij dat tegen. Er zijn bijdragen in, die zeker in menig opzicht de waardering van .,knudde" verdienen. En dat is voor zoo'n mooi boek heel jammer. Daar is bijv. het Diarium van 's Prinsen leven door den heer van Alfen. Die begint notabene met te verklaren, dat hem de gelegenheid ontbrak voor dit doel het Koninklijk Huisarchief te raadplegen. Een der hoofdbronnen dus slaat zoo'n historicus maar over, en daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat er in zijn "Diarium" fouten voorkomen, die er niet in mochten staan. De heer van Alfen zegt wel : als je 't niet gelooven wilt, wat ik vertel, dan moet je maar bij me komen informeren, maar dat is toch de weg niet, dunkt mij. Zoo lees ik b.v.: "13 December 1572, neemt de Prins te Dordrecht openlijk deel aan het Nachtmaal". Hé, dacht ik, dat ik dit niet wist. Maar de heer van Alfen had blijkbaar niet de gelegenheid om de eenige juiste bronnen het archief te Dordrecht en dat van den Ned. Herv. Kerkeraad te *komen* raadplegen. In 1572 is de prins in het geheel niet te Dordrecht geweest en kon hij dus niet openlijk aan het Nachtmaal deelnemen. Bovendien in de Acta van den Kerkeraad staat: "Den 5sten July (1573) is het nachtmaal *voor d' eerste reysse* gehouden binnen deser stede Dordrecht, ende het getal der communicanten is geweest 368". „Den 13sten Decembris soe is de gemeente het Nachtmaal des Heeren door Joannem Lippium wederom angedient ende het getal der cormmunicanten is alsdoen geweest 538. *Ten selvigen dage* heeft die Princelijcke Excellentie met ons het broodt gebroken." De brief van dominee Wilhelmi 23 Oct. 1573 naar Londen, waarin van het aan het nachtmaal deelnemen door den prins gesproken wordt, moet een foutieven datum hebben, gelijk uit bovenstaande citaten *onomstootelijk* blijkt. Waarschijnlijk zal 23 October ontstaan zijn uit 23 Xbris, maar Xbris is niet de 10de maand, maar een afkorting voor December. De heer van Alfen had dat alles kunnen weten, als hij de moeite genomen had, dr. Schotel, Kerkelijk Dordrecht in te zien, of het Dordtsche Kerkeraadsarchief te raadplegen."			

Geesink, M.S.,	"De laatste woorden van Willem van Oranje op het toneel", in *Boeken van en rond Willem van Oranje. Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke bibliotheek 8 juni - 26 juli 1984*, Den Haag, 1984, pp. 61-89. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "Weinig apocriefe zinnen die in de zestiende eeuw uitgesproken zijn, zullen tot in de twintigste eeuw zo vaak geciteerd zijn als de aan Willem van Oranje toegeschreven woorden "Mon Dieu, aie pitié de mon âme et de ce pauvre peuple". De door de Staten-Generaal gesanctioneerde officiële versie van de gebeurtenissen rondom de moord op Willem van Oranje, geschreven door de hofpredikant van Oranje, Pierre de Villiers, maakt deze woorden voor het eerst wereldkundig. Door Oranje deze woorden in de mond te leggen heeft De Villiers de latere toneelschrijvers een schitterende sterfscène aangereikt. De tekst én het decor, Willem staande op de trap, leveren een prachtige, "echt gebeurde" dramatische vertoning op. Bij sommige auteurs zal dit zelfs de allure van een opera-achtige sterfscène krijgen. Al vrij spoedig na de moord op Willem van Oranje ontstond een bescheiden traditie waarin deze historische gebeurtenis op het toneel werd gebracht. In 1589 wordt de rij, die in de Nederlanden per eeuw twee tot vier toneelstukken zou opleveren, geopend door een Waals katholiek, Toussaint Sailly, met een in het Latijn geschreven tragedie, de Nassovius. Dit klassieke drama is meteen een frisse start, daar het het enige drama in de reeks is waarin Balthasar Gerards de held is en Willem de misdadiger, die zijn gerechte straf niet kan ontlopen. Sailly laat de moord op klassieke wijze door een bode mededelen. De laatste woorden, door De Villiers dan ook bedoeld voor het opstandige volk in de Nederlanden, worden niet meegedeeld. Een decennium later wordt deze voorstelling van zaken voorgoed rechtgezet door een rechtschapen calvinist, de Delftse conrector Caspar Ens of, zoals hij zich op de titelpagina noemt, Casparus Casparius. Deze liet in 1599 het eveneens in het Latijn geschreven Princeps *Auriacus, sive Libertas defensa* verschijnen met de nadrukkelijke mededeling dat het hier om een "Tragoedia nova" (een nieuwe, d.w.z. zelf gevonden tragedie) gaat. De rol van Gerards is zelfs tot het minimum, namelijk tot de moord, beperkt. Ook Ens laat de dood van Willem door een bode vertellen, maar heeft in dit relaas de laatste woorden opgenomen in een vrijwel letterlijke vertaling: O rex caelitum maxime, mei miserere, miserere populi huius perditi." (81)	1984	LTM laatste woorden moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Geevers, Liesbeth,	"Family Matters. William of Orange and the Habsburgs after the Abdication of Charles V (1555–67)", in: *Renaissance Quarterly*, vol. 63, nr 2, 2010, pp. 459-490. *Noten*. "The Habsburgs and the Nassaus, who collaborated during the reign of Charles V, clashed sharply during the reign of Philip II: William of Nassau, Prince of Orange, became the leader of the Dutch Revolt. Instead of focusing on religious and political matters in the Netherlands, this article examines the underlying development of both men's dynastic identity to explain this new hostility. I argue that Habsburg family affairs—the division of the dynasty into two branches—led to an increasingly Spanish dynastic identity on Philip's part, while William could not, or would not, break free from his German-focused family identity, leading to a crucial loss of common ground between the two men." (459) "Of course, historians have already remarked upon William's attachment to the empire. I argue, however, that they have not taken the idea far enough. It is important to realize that William's stance toward the empire and the German princes was part of a dynastic tradition reaching back several generations. This tradition had earlier been supported by the Habsburgs because it created a solid foundation for Habsburg authority both in the empire and in the Low Countries. It is equally important to view this Nassau heritage against the background of the Habsburg tradition. Changes within the Habsburg dynasty — the creation of a separate Spanish Habsburg branch — shed a completely new and decidedly unfavorable light on the Nassau traditions, causing misunderstandings and frictions. Every mention made of following German examples in the Netherlands — for instance, in applying the Peace of Augsburg — was threatening to Philip, as were William's German marriage, Egmont's correspondence with Maximilian, and their shared pool of clients in the empire." (485)	2010	APG	
Geevers, Liesbeth,	"Hoe toegankelijk was de 'papieren koning'? Een informeel communicatiekanaal tussen Lamoraal van Egmont en Willem van Oranje en de Spaanse centrale besluitvorming in de jaren 1559-1564", in: *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, jrg 4, nr 1, 2007, pp. 39-60. *Noten*. *Online: https://www.researchgate.net/publication/318797669_Hoe_toegankelijk_was_de_%27papieren_koning%27_Een_informeel_communicatiekanaal_tussen_Lamoraal_van_Egmont_en_Willem_van_Oranje_en_de_Spaanse_centrale_besluitvorming_in_de_jaren_1559-1564* "Met deze bijdrage wil ik in het bijzonder nagaan hoe de Nederlandse raadsadel na het vertrek van Filips II uit de Nederlanden in 1559 effectief contact kon blijven onderhouden met de koning en het Spaanse hof. Hiertoe zal ik in eerste instantie ingaan op de wijzigende communicatie en de daarmee gepaard gaande problemen tussen vorsten van samengestelde monarchieën en de plaatselijke machtselites in de zestiende eeuw. Daarna zal ik me richten op de ontwikkeling van een belangrijk concreet informeel communicatiekanaal tussen Lamoraal van Egmont en Willem van Oranje en de Spaanse vorstelijke bureaucratie. Hoe was dit kanaal, voornamelijk verpersoonlijkt door de Spaanse ambtenaar Cristóbal de Castellanos, totstandgekomen? Voor welke kwesties werd deze Castellanos als een informatiemakelaar ingeschakeld en waarom? Wat kan daaruit afgeleid worden over de communicatie tussen centrum en periferie in de Spaans-Habsburgse monarchie?" (41) "De edelen Egmont en Oranje vonden aldus in de persoon van Cristobal de Castellanos een tussenpersoon die hun informele correspondentie met het Spaanse hof verzorgde. Deze onopvallende en weinig aanstootgevende Spaanse ambtenaar in de Nederlanden vervulde een sleutelfunctie in de communicatie tussen de edelen en de hoge ambtenaren in Madrid, dankzij het feit dat hij vanwege zijn functie in de financiële bureaucratie met beide groepen contacten onderhield. Het was via deze schakel van gering politiek gewicht dat één van de machtigste mannen binnen de Habsburgse monarchie, Francisco de Eraso, contacten onderhield met de hoogste adel uit de Nederlanden. De diensten van Castellanos waren in de eerste plaats aantrekkelijk omdat hij een erg veilig cornmunicatiekanaai kon bieden voor de gevoelige post van de heren. Maar Castellanos functioneerde daarnaast ook als een soort informatiemakelaar: hij kon een taalkundige brug slaan tussen de Brusselse raadsadel en de Madrileense bureaucratie, hij zorgde ervoor dat de edelen de belangen van hun Duitse verwanten effectief konden behartigen en dat zij achter de rug van rivalen als Granvelle om direct met de koning konden corresponderen om zo hun tegenstanders ten val te brengen. Tekenend voor de algemene zoektocht naar veilige manieren van corresponderen is trouwens dat ook van kardinaal Granvelle bekend is dat hij beschikte over een veilig geacht 'Spaans' kanaal, in de persoon van Jerônimo de Curiel." (59)	2007	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Geevers, Liesbeth,	Gevallen Vazallen. De integratie van Oranje, Egmont en Horn in de Spaans-Habsburgse monarchie (1559-1567), Amsterdam: University Press, 2008. 252 blz. *Noten. Bibliografie. Register.* *Online via UvA-DARE* "Het is belangrijk op te merken dat de houding van de drie heren niet altijd identiek was. De algemene schets van de doelstellingen en achtergronden van hun contacten met het hof is dan ook niet in dezelfde mate op alledrie van toepassing. In de conflicten die in de historiografie over het begin van de Nederlandse Opstand worden beschreven, lijken ze op één lijn te zitten. Op terreinen als het uitbreiden van hun macht ten opzichte van Granvelle, het aandringen op het bijeenroepen van de Staten-Generaal, hun verontwaardiging over de besluitvorming rond de bisschoppelijke herindeling en ook wat betreft hun milde pragmatisme tegenover protestanten, wisten zij inderdaad een overwegend gesloten front te vormen. Maar juist in hun houding tegenover Filips en zijn Spaans-Habsburgse rijk legden de drie heren aanzienlijk minder eensgezindheid aan de dag, hoewel vooral Oranjes opstelling hun optreden als collectief bepaalde. In feite is dit niet de geschiedenis van een driemanschap, maar zijn het drie heel verschillende geschiedenissen van individuele aristocraten en hun relatie tot het koninklijk hof. Van de drie heren was het Egmont die in de jaren 1559-1567 streefde naar integratie binnen de hoogste, transnationale echelons van de Spaans-Habsburgse maatschappij. Granvelle meldde stelselmatig over de graaf dat die van de drie heren het meest beinvloedbaar was en het meest bereid de Nederlanden te verlaten voor een post in een ander Spaans-Habsburgs gebied. Al in 1553 had hij zichzelf naar voren geschoven als mogelijke onderkoning van Napels of bekleder van een andere post in Italië." (180/1) "Horn was van de drie heren het best geïntegreerd in Filips' hof, de vroegmoderne bron van gunsten waar vele edelen hun fortuin hoopten te maken. De graaf was al vanaf 1547 een regelmatige gast aan het hof uit hoofde van zijn functie als commandant van de Vlaamse garde. Hij drukte zich gemakkelijk uit in het Castiliaans en beschikte in de jaren 1566-1567 over zijn eigen informant in Madrid, Alonso de Laloo. Maar zijn Madrileense wortels waren niet diep. Het was in 1559 ongetwijfeld de bedoeling dat de graaf permanent aan het hof zou verblijven, maar hij keerde eerder dan voorzien terug naar de Nederlanden. Zoals later bleek, waren financiele overwegingen niet vreemd aan dit besluit. Misschien was het een ongelukkige keuze om juist Horn te kiezen als superintendant voor de Nederlanden, aangezien hij al niet de rijkste van de edelen was en vanwege zijn reis ook nog zijn lucratieve stadhouderschap moest opgeven. Financieel was Horn daardoor onvoldoende toegerust voor een langdurig verblijf aan het dure Spaanse hof en het financiele onvermogen werd onvoldoende gecompenseerd door de vorst." (181)	2008	APG	Geevers/GevallenVazallen
Gelder, J.J. de,	"Een geteekend portret van Prins Willem I", in: *Onze Kunst. Geïllustreerd Maandschrift voor Beeldende en Decoratieve Kunsten*, XLI, jrg 22, Maart-April, 1925, pp. 97-102. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GelderGeteekendPortret.pdf* "De uitgaaf van een gedenkboek bij het driehonderdvijftig jarig bestaan der Leidsche Universiteit is aanleiding geweest tot de vondst van het hierbij gereproduceerde borstbeeld van haren stichter. Deze teekening, groot 387 bij 277 millimeter, eigendom van Mevrouw H. Bosman van Oudkarspel-van Veen van Veldhuijsen te Wiesbaden, is een waardevolle aanwinst voor de iconografie van den prins en schijnt op een of andere wijze op Cornelis de Visscher den Oude terug te gaan. De vriendelijke bereidwilligheid van de bezitster om haar eigendom voor eenige maanden aan het Prentenkabinet te Leiden in bewaring te geven gaf ons gelegenheid het stuk te bestudeeren, waarvoor haar hier gaarne dank zij betuigd. * * * Wie een portret van den prins zoekt en daarvoor de bekende beschrijvende lijsten van Nederlandsche portretten door F. Muller en E. W. Moes naslaat, bemerkt in een oogwenk hoe talrijk zijn beeltenissen zijn. Wie de prenten, bij Muller opgesomd, vergelijkt, vindt spoedig dat bijna al die portretten tot slechts eenige weinige typen van des prinsen physionomie teruggaan. De eerste, die hierop wees, was D. van der Kellen jr. en, op zijn voorloopig onderzoek voortwerkend, schreef E. W. Moes in Oud Holland van 1889 uitvoeriger over de iconografie van onzen eersten Oranjevorst. Thans, 36 jaar later, is dit opstel nog steeds het laatste en beste, dat over het onderwerp werd uitgegeven. Moes begon met vermelding van hetgeen de tijdgenoten van den prins over diens gestalte en uiterlijk vertellen, helaas niet genoeg om ons werkelijken steun te geven bij de beoordeeling zijner portretten. Te midden van velerlei wetenswaardigheden laat Moes ons echter zonder een vastomlijnd resultaat. Dat kon ook niet. Zijn opstel eindigt met den wensch dat zijn onvolledige bijdrage ten gevolge mocht hebben : hernieuwde aandacht voor «een historieportret dat ons van alle historieportretten de meeste studie waard is». Zal ooit die wensch in vervulling gaan, dan moeten eens in een onzer musea de voornaamste portretten van den prins worden saamgebracht. Zóó alleen zullen wij de waarde van elk als iconografisch document beter kunnen afwegen dan het nu mogelijk was." (97/8) "Overigens echter zijn schilderij, prent en teekening opvallend gelijk... met die ééne uitzondering : gebaar en uitdrukking van de kop in onze teekening. De frankheid van beweging van het hoofd op den romp, achterwaarts met iets opgeheven gelaat en de levendiger uitdrukking. Het is of de "vrolijcke ooghen" waarvan in 1650 van Reyd sprak onder al de bedwongenheid op dit gezicht nog twinkelen. De mond is vastberaden gesloten, de onderlip iets naar voren gestulpt. Is het aan deze meerdere levendigheid alleen toe te schrijven dat dit portret ons jonger lijkt dan de pas genoemde? Deze laatste vraag leid vanzelf terug tot een andere: wanneer de teekening kan zijn ontstaan. Het materiaal, krijt op blauw gevergeerd papier, waarin geen watermerk te ontdekken was, geeft geen aanwijzing voor de dateering. Het uiterlijk van den prins geeft ons den indruk	1925	BKD portret	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gelder, J.J. de,	"Eenige nog onbekende Oranje-Portretten", in: *Mededeelingen van Nederlandsch Historisch Instituut te Rome*, deel 8, met 37 platen, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1928, pp. 149-157. ill. *Noten*. *Online: resources.huygens.knaw.nl* "Uit den tijd van prins Willem is in de archieven der Oranjes of elders nooit eenige aanteekening gevonden, waardoor over de verhouding van den prins tot de beeldende kunstenaars licht werd verspreid. Hij is echter door de besten van zijn tijd geschilderd en geteekend. Eénmaal gewaagt de prins zelf van een penning, die hij zou willen laten slaan: „que je face faire en or votre pourtraict et le mien, tout en ungue médaile" schreef hij October 1577 aan zijn derde vrouw, Charlotte de Bourbon, maar het is nog de vraag of wij dit wel letterlijk mogen nemen. Een andermaal vraagt landgraaf Wilhelm van Hessen, den 6 December 1581, van uit Cassel aan graaf Jan van Nassau: „uns des Prinzen von Uranien conterfect zu wegen zu pringen ... Wollen wir alsdan durch unsern Mahler sobaldt abmahlen, und Euch den nechsten wiederumb zukommen lassen". Een vorstelijke schilderij-verzameling kon de prins in den bitteren strijd, die zijn middelen uitputte, niet bijeenbrengen. „Je suis toujours empesché pour faire mon estat ..." schreef hij eens aan graaf Lodewijk van Nassau en dat is sindsdien zoo gebleven. De levensberichten der schilders — bepalen wij ons tot degenen, die wij tot zijn tijdgenooten mogen rekenen — verzwijgen de portretten, die zij wellicht van den prins maakten." (150/1)	1928	LTM iconografie	Gelder/Portretten
Gemert, Lia van,	"'Hoe dreef ick in myn sweet' : de rol van Louise de Coligny in de Oranje-drama's", in: *De Zeventiende eeuw. Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief*. (Themanummer *De Nederlandse Opstand in cultuurhistorisch perspectief*), jrg 10, nr 1, 1994, pp. 169-180. *Noten, Literatuur*. *Online: dbnl* "Als eersten dramatiseren Neolatijnse auteurs hun visie op de 10de juli 1584. In 1589 verschijnt *Nassovius tragoedia* van Salius (Toussaint du Sel); in 1598 *Princeps Auriacus, sive Libertas Defenza* van Casparius (Caspar Ens) en in 1602 *Auriacus, sive Libertas Saucia* van Heinsius (Daniel Heins). In Nassovius tekent de Spaansgezinde katholiek Salius Oranje als een rebel, die terecht vermoord wordt. Ook Louise is een slecht mens: haar rouw slaat om in woede als ze roept om de moordenaar, wiens hart ze wil verslinden. Liefst zou ze bovenop Oranjes lijk sterven en de emoties veroorzaken zelfs een miskraam (vs. 667-694, 730-742). Door haar zelfbeheersing te verliezen doodt ze dus haar kind. Al eerder deed Louise verslag van een afgrijselijke droom, waarin ze haar gemaal badend in het bloed voor hun huis zag liggen. Hoewel echtgenoot en nutrix argumenteren dat dromen bedrog zijn, is ze zo bang dat ze Willem de fatale belofte afdwingt *thuis te blijven* (vs. 450). Aldus draagt ze op twee manieren schuld: door haar angst aan de dood van Willem en door haar *razende rouw*, aan die van haar ongeboren kind. Zoals nog zal blijken, hebben alle auteurs de figuur van Louise aangegrepen om vrees en/of verdriet te verwoorden." (171) "De auteurs uit de tweede fase zijn geïnteresseerder in de staatkundige verwikkelingen rond Oranje dan in een uitbeelding van zijn huwelijk en de historische toedracht van de 10de juli. Verder zijn de hartstochtelijkheid en de retorische franje van het vroege renaissancetoneel verdwenen. Louises rol is hierdoor verkleind: in feite resteren slechts de kernscènes met angst en rouw. Ze staan onder spanning, al schrijdt de rationalisering niet zover voort dat de hartstochten geheel verdwijnen. Vrees en verdriet treft men overigens bij mannen èn vrouwen aan. Het verschil is dat mannen hun emoties eerder verbijten. Hoewel de latere auteurs Louises optreden in staatkundige zin uitbreiden, brengt dat geen verandering in haar positie: ze wordt nooit meer dan een bijrol." (175)	1994	APG LTM	Gemert/Sweet

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Génard, P. (ed.),	"Quelques lettres inédites du duc d'Anjou et du prince d'Orange", in: *Compte-rendu des séances de la Commission royale d'histoire ou Recueil de sa Bulletin*, série 4, tome 16, Bruxelles: M. Hayez, 1889, pp. 139-172. *Noten.* *11 brieven van Oranje tussen 1 december 1580 - 29 augustus 1582 en 14 documenten over Oranje tussen 5 maart 1578 - 4 augustus 1582.* *Online: Internet Archive* "Dans nos recherches aux archives communales d'Anvers, nous avons découvert un certain nombre de lettres de François, duc d'Anjou, et du prince d'Orange Guillaume le Taciturne. Ces documents étant inédits, nous nous faisons un devoir de les communiquer à la *Commission royale d'histoire*." (139) "La plupart des lettres se rapportent à des faits historiques et à des personnages connus; par conséquent leur importance n'échappera à personne. Quelques-unes des épîtres du Taciturne et du duc d'Anjou concernent un seul et même événement." (141)	1889	APG	Génard/QuelquesLettres
Gerdes, D. (ed.),	"Gulielmi I. *Principis Arausionensis*. Epistularum ineditarum. Biga A. 1572 et A. 1573. Præmittitur Epistola *Vlissingensium* A. 1572. ex autographo Archivi Ecclessiastici Ecclesiae Belgico-Londinensis." in Idem, *Scrinium Antiquarium sive Miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam præcipue spectantia. Inseruntur tractatus varii generis, epistolæ, orationes, biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint*. Tomi I. Pars I. Groningæ: Haj. Spandaw / Bremæ: G.W. Rump, [1748], pp. 85-100. *Brief van 8 juni 1572: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10495* *Brief van 26 febr. 1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10317* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Brievenuitwijkelingen.pdf* "Ik hope door de hulpe Gods, dat Ik lichtelyk sal konnen Hollant en Zeelant desen winter houden, ende den naesten somer den vyant meer dan oyt benauwen. De staaten van Hollandt hebben betoont haaren goeden wille, die zy hebben tot deese sake, so wel in de groote lasten, die zy hier vooren hebben gedragen, als in de geene, die zy nieuwelyk, van zelfs zonder vermaent te syn, geaccordeert hebben, belovende, een seeker getal van krygsluyden te betalen, also lange als het den noot vereisschen zal, ja presenteeren vrijelyk haare personen, gelyk als nu in der daat het derde deel des volks hem wapent om de bescherminge der verworven vryheid. Maer gelyk het geen reden is, dat dit klein lant al den last dragen, gemerkt zelfs den last, kommer, ende verlies dat het lydt van andere kanten, zo en twyfele ik ook niet, of ghy en soudet u lieden schamen te sien, dat de Hollanders meer gemoet zyn tot deese sake, dan ghy lieden. Ja ik ben verseekert dat ghy niet en soudet willen in het land wederkeeren, zonder met alle U lieder macht ook geholpen te hebben, om daar inbreuke te doen. Ik weet wel, datter veele onder Ulieden zullen gevonden worden, die mogelyk om haer te ontschuldigen van haer devoir, sullen voorwenden de ruste en de vryheid der conscientie waerin sy leeven, en dat sy het daeromme onnodich zullen achten hen milde te bewysen in 't geene als boven, Maar angaende de selve, eyscht de sake, dat de Christelyke liefde, die eer soeckt 't welvaren haeres naesten, dan haer eygen, hen niet beweegt; Ik bidde haer, datse by hen selven oordeelen, of de oorlogh alleen geschiet tegen de Protestanten des Nederlandts, of wel tegen alle in het gemeen, en so sy tegen alle geschiet, gelyk zy bedwongen zyn te bekennen, ende als de versche verraderye in Vrankryk uytgericht tegen die van der religie, zulks bewyst; denken zy altyts in ruste te blyven, om dat se nu verre van slaegen zyn? Voorder, indien de poorte des lants also geopent wierde door eens anders arbeyt, dat se daer sekerlyk mogten inkomen, Ik vrage haer, of se niet ghaerne en souden wederkeeren in haere huysen, ende andere profyten, die sy verlaten hebben aldaer, ik denke, zy zouden 't niet loochenen. Zouden zy dan niet schaemroot worden, als haer deel te willen eeten van 't geene dat d'andere souden gekogt hebben met prys hares eigenen leevens, sonder ten minsten daer voren gestelt te hebben een weinigh van haeren goede?" (Uit brief van 26 febr. 1573, pp. (96/7)	1748	APG brieven 1572 en 1573; uitgewekenen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gerdes, D. (ed.),	"*Bartholdi Wilhelmi*. Epistola ad Ecclesiam *Belgico Londinensem*. Ex Mss." en "*Ecclesiae Belgico-Londinenis*. Responsio ad Epist. *Bart. Wilhelmi*. Ex Mss.", in Idem, *Scrinium Antiquarium sive Miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam præcipue spectantia. Inseruntur tractatus varii generis, epistolæ, orationes. Biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint*. Tomi I. Pars II. Groningæ: Haj. Spandaw / Bremæ: G.W. Rump, 1749, pp. 284-292. *Zie ook: A.A. van Schelven, Prins Willem's eerste avondmaal enz. (1934) en N. Japikse, Prins Willem's eerste avondmaal (1934).* NB. Er is nog al wat te doen geweest over de datum van Oranje's eerste avondmaal, 23 oktober of 23 december 1573. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GerdesBrievenLonden.pdf* "Ten laetsten broeders en hebbe ick U.L. niet konnen verbergen die genade die ons Godt beweesen heeft, *voor eerst*, dat die Prince van ORANJEN onse Godtsalige Stadthouder hem tot der gemeinte begeeven, het brood des Heeren metter gemeinte gebrooken, en hem de discipline onderworpen heeft, het welke niet klein te agten en is." (288, brief Bartholdus Wilhelmi.) "Wy hebben ontfangen, zeer geliefde broeder ende meede dienaar in den werke des Heeren, uwen brief gedateert den 23 Octobris. Waaruyt wy verstaen, niet alleen den goede voortgank, die God der gemeene zaake ende welvaren onses Vaderlandts verleent heeft, maar ook dat den Doorlugtigen PRINCE zelve hem tot de Gemeente Christi met openbaare professie ende gebruyk des nagtmaals begeeven, en der discipline onderworpen heeft. Waaraf wy oorzaake hebben ons te verblyden, den Heere te danken, en te verhoopen, dat hy zyne Excellentie met zyne genade meer en meer begenadigen ende voorspoedig maaken zal, om de aangenome zaake tot goeden eynde te volvoeren, opdat het ryke Christi toeneemen ende verbreit mach worden." (289, Responsio.)	1749	APG GKS	
Gerdes, D. (ed.),	"Gulielmi I. Principis *Arausionensis* Ep. ad Eccles. *Londin*. 1573 ex Mss", in Idem, *Scrinium Antiquarium sive Miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam præcipue spectantia. Inseruntur tractatus varii generis, epistolæ, orationes, biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint*. Tomi I. Pars II. Groningæ: Haj. Spandaw / Bremæ: G.W. Rump, 1749, pp. 292-294 en 297-298. *Noot*. *Zie brief 29 dec. 1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6979* *Foto's gedrukte tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GerdesBrievenLonden.pdf* "Uyt welker oirsaaken wy tegenwoordig naar *Enghelandt* afveerdigen onsen lieven besonderen *Jan van Cuyk* brengher deeser, met Commissie om in onsen naem van den uytgeweekenen gemeinten aldaer tot behoef assistentie ende verlichtinge deeser voornoemde Stede *van der Vere* te vorderen, de somme van twee duysent Carolus guldens ter maent, die wy den selven innewoonderen *van der Vere* geaccordeert hebben, op den XXVten dag der maent van Octobri laestleeden, om vande generale Contributie te neemen, soo als ghy al 't selve breeder by hem verstaen sult. Begeerende daeromme dat ghy lieden ende eenen jegelyken van u lieden den voorz. van *Cuyck* daarinne ghelooft als ons selven, ende sonder eenige ongefondeerde excusatien by te brenghen, die wy gheensins anneemen en sullen, U lieden hierinne (weesende toch so kleinen somme) quytet, volgens die goede affectie die ghy hebt tot vorderinge van den woirde Godts ende welvaeren vanden Vaderlande ende den goeden innewoonderen van *Vere, w*iens lasten Ghy lieden als lidtmaten schuldig ende gehouden zyt gelykerhandt te helpen dragen, bedenkende hoe grootelyks Godt Allmachtig zynen zegen over U lieden zeyndet, ende U lieden aldaar in ruste ende vreede laat leeven, ende dat ghy te dier oirsaeken u geensins en kondt ontschuldigen sonder in Gods oirdeel ende straffe te vallen." (293/4)	1749	APG MLG bannelingen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gerdes, D. (ed.),	"*Valacrensis Classis*. Epistola ad Eccles. Peregrinorum *Angliæ*. 1575. ex MSS." en "Gulielmi I. *Arausionensis*. Ep. ad Eccles. *Peregr. Angl.* 1575. ex MSS.", in Idem, *Scrinium Antiquarium sive Miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam præcipue spectantia. Inseruntur tractatus varii generis, epistolæ, orationes, biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint*. Tomi I. Pars II. Groningæ: Haj. Spandaw / Bremæ: G.W. Rump, 1749, pp. 294-298. *Noot.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GerdesBrievenLonden.pdf* *Brief Oranje, 11 [ING: 2] sept. 1575: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/2013* "Ac proinde bene in ea semel constitutam pacem levi momento, vos isthinc avulsuram facile colligimus. Itaque Illustrissimus Princeps Auriacus, Dominus noster Clementissimus, non tam legis naturæ ignorantia, quae omnibus sane diversum dictitat, quam privati compendii studio; cujus plerique nimis amantes sumus, officium vos negligere diutius, quam aut par est, aut res nostrae serunt, animadvertens, calcar vobis addendum pro prudentia sua clementer censuit: idque (ut comicus ille inquit) ea lege atque omine, ut si ne hac quidem ratione alios Vos in communi & quidem hac extrema necessitate experiatur, alio deinceps loco non sine gravissimo animi sui dolore, Vos habiturus sit." (295/6, brief 19 aug. 1575.) "Waeromme wy grootelyk veroirzaekt zyn, om van U lieden hulpe en bystand hiertoe te hebben; Ende gemerkt, dat wy met U lieden onder een baniere en den naem Christi zyn strydende, en leden zynes lichaems zyn, verzoeken en begeeren derhalven zeer ernstelyk, dat gy 't zamentlyk hierinne uwe liefde bewyzen ende dezen lande van Holland te bate komen wilt, mits alhier in aller diligentie over te schicken hondert yseren stlukken geschutz, die wy boven al tot toerustinge van scheepen, als ook eenige sterkten daer mede te versien, grootelyk tot onzer defensie van doen hebben, ende alzo de saeke acceleratie en haeste requireert, Bidden wy U lieden zeer vriendelyk hierinne metten eersten behol-pen te mogen worden, ons gantschelyk verlatende, dat hetselve geschieden zal, hebbende van gelyken geschreven en vriendelyk versocht aen de Walsche gemeente aldaer, opdat gy 't zamentlyk de hand aen malkanderen houdende uwe liefde hierinne tot voorderinge van de Kerke Gods en bescherminge van uwe Broederen bewyzen wilt." (298, brief 11 [2] sept. 1575)	1749	APG MLG	
Gerdes, E.,	Het bangste jaar voor Willem van Oranje, verhaald door E. Gerdes. Met een plaat. Amsterdam: Höveker & Zoon, [1889]. 40 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GerdesBangsteJaar.pdf* "Een der vrienden heeft u daar straks reeds medegedeeld, wat de Prins deed terstond na de oorlogsverklaring in '68, en wij hebben ook den ongelukkigen afloop vernomen van zijn eerste krijgsbedrijven, waardoor hij genoodzaakt was, het leger, dat hem groote schatten had gekost, af te danken. Zijn tegenstander, Alva, won voet voor voet veld, en trotsch op zijne overwinningen liet deze Spaansche veldheer van het te Jengum veroverde geschut een standbeeld gieten, dat hem in overwinnende houding den volke voorstelde. Dit alles moest de Prins met leede oogen aanzien, en zoo naderde het jaar 1569, dat inderdaad het bangst van zijn gansche leven kan genoemd worden. Immers, de toestand van 't Vaderland scheen wanhopig. De ijzeren vuist van Alva hield 't volk omklemd, en de inquisitie en hare foltertuigen waren schriktooneelen, die elks hart met jammer vervulden. Tal van vrienden ontvielen den Prins, 'tzij dat zij een ander vaderland opzochten, of zich ergens verborgen hielden, om aan de handen van den Bloedraad te ontko-men. Al zijne plannen mislukten en al zijne vertoogen bij de Rijksvorsten en bij den Keizer werden ternauwernood voorgelezen, daar Duitschland niet openlijk met Spanje wilde breken. Daarbij kwam nog de verdeeldheid, die er tusschen de aanhangers der nieuwe religie heerschte. De Lutherschen waren den Hervormden vijandig en hielpen in dezen godsdienstoorlog, tegen hunne bedoeling in, veeleer Rome, dan dat zij den Hervormden steunen zouden. Er ontbrak dus eendracht in dezen strijd en waar deze gemist wordt, daar behaalt de vijand de zege. Deze toestand griefde den Prins zeer, machteloos als hij erdoor gemaakt werd, waarbij nog kwam, dat zijn eigen gemalin, — een lastige vrouw, — hem het leven zeer verbitterde. En bij dit alles voegde zich het nijpendste geldgebrek, dat zoo hoog gestegen was, dat enkele schuldeischers ertoe over wilden gaan hem in hechtenis te doen nemen. De Prins verkocht alles, wat hem in '68 nog over was gebleven, — al zijn zilver en huisraad, en was zoo arm geworden, dat hij aan een zijner vrienden schreef: "Ik zie wel, dat ik genoodzaakt zal zijn, mijn leven in armoede en ellende door te brengen; doch ik ben tevreden, daar het den Almachtige dus behaagt. Hij geve mij de genade, om alles met lijdzaamheid te dragen, gelijk ik tot dusverre gedaan heb." Welnu, heb ik dus geen gelijk met te beweren, dat, het jaar 1569 het bangste jaar in 's Prinsen leven geweest is?" (37/8)	1889	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gerdes, E.,	De Prins en de moordenaar. Een herinnering voor onze kinderen aan 10 Juli 1584, Nijmegen: P.J. Milborn, [1884]. 20 blz. ill. *Litho moordscene gesigneerd G.J. Thieme*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GerdesPrinsenMoordenaar.pdf* "Van waar die haat? Bij eenig nadenken moet het ons niet verwonderen, dat een bekrompen gemoed als Balthasar, den prins haatte. Hij was door roomsche ouders opgevoed en altijd onder den invloed geweest van priesters en Jezuïten, die aartsvijanden waren van den prins, daar zij in hem den man zagen, die afvallig was geworden van de Roomsche kerk en het zwaard tegen den Spaanschen koning had gekeerd. Balthasar geloofde wat die priesters en Jezuïten hem zeiden. Als hij het woord van God had onderzocht, zooals prins Willem dit gedaan had, dan zou hij wel geleerd hebben, dat de Roomsche kerk dwaalde en de Spaansche koning een dwingeland was. Balthasar echter onderzocht niet het woord van God : hij volgde blindelings de priesters en deze versterkten hem nog meer in zijn haat tegen den prins, die in hun oog de pest was voor kerk en land." (12)	1884	APG Jeugd	
Gerlach, P.,	De verhalen over de dood van Balthasar Gérard. (*Historisch Tijdschrift. Serie studies; no.7*), Tilburg : Drukkerij Henri Bergmans N.V., 1949. 58 blz. ill. *Noten*. *Zie ook: René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw, 2000, pp. 73/5.* "Sedert Fruin in 1882 op het voetspoor van de Belgen Arendt en Gachard in Noord-Nederland belangstelling vroeg voor de persoon van Balthasar Gérard, heeft hij niet opgehouden, waar het pas gaf, de aanslag op Prins Willem en de gevolgen daarvan voor de dader onder ogen te zien. Zo schreef hij naar aanleiding van de *„Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd aan Prins Willem van Oranje"*, door J. G. Frederiks in 1884 gepubliceerd, zijn bekende Gidsartikel, waaruit blijkt, dat het door Arendt reeds gesignaleerde pamflet, de *Historie Balthasars Gerardt*, voor de katholieke historiographie van de aanslag fundamenteel geweest is. Hij wees daarenboven op een Franse, Duitse en Italiaanse versie van dit verhaal. In 1893 was hij zo gelukkig de hand te kunnen leggen op een latijns „origineel", dat naar zijn oordeel tot grondslag had gediend van de juistgenoemde Franse vertaling. Ruim vijftien jaar later wees Gisbert Brom op nog twee andere afschriften van het Latijnse „origineel", welke zich samen met dat van Fruin te Rome bevinden. Hij ging er echter niet toe over ze te publiceren, maar drukte de door Fruin bekend geworden tekst nogmaals af in zijn *Archivalia*. In 1922 kwam Hensen de wetenschappelijke wereld verrassen met de heruitgave van een veel uitgebreider „gedrukt" Latijns „origineel", de zgn. *Vera Narratio*. Een jaar later wijdde P. J. Blok zijn aandacht zowel aan de *Historie* als aan de *Vera Narratio* en kwam tot de conclusie, dat het laatste een vertaling was van het eerste, hetgeen in 1933 door J. K. van der Haagen werd weersproken. Naar aanleiding van een studie over de eerste Apostolische Vicaris der Hollandse Missie Sasbout Vosmeer, aan wie vaak het auteurschap van de *Historie* of *Vera Narratio* wordt toegeschreven, kwamen wij ertoe photocopieën te laten maken van de door Fruin en Brom ontdekte HSS. De bestudering daarvan leverde resultaten op van voldoende belang om bovengenoemde publicaties nog eens in een samenvattend verband onder ogen te zien en hier en daar aan te vullen." (3/4) "Fruin heeft indertijd beweerd, dat met het door de Staten van Holland op 24 Juli 1584 verboden pamflet bedoeld zou zijn de van Orangistische zijde opgestelde *Copie uut Delft* en niet de katholieke *Vera Narratio,* in Nederlandse of Franse vertalingen: en dit wel, omdat de *Copie* „inbreuk maakte op het monopolie, dat de regering zich wilde voorbehouden", echter *niet* omdat het „laakbaar" was. Wij kunnen deze mening niet delen. (...) Ook de resolutie van dezelfde datum, waarbij de magistraat van Delft werd gelast een onderzoek in te stellen bij de drukkers naar „seditieuse boeckskens", kan wel niet gelden, aangezien de *Copie* in het oog van de Staten geenszins „seditieus" kon zijn. Tenslotte dient men de resolutie van de Staten van Holland van 24 Juli 1584 in verband te brengen met een verzoek vanwege de Staten-Generaal dd. 25 Oct. 1584 aan de Franse regering om een boekje „tot prys van Baltasar Girard" te verbieden! Welnu, dit boekje was niets anders dan een verkorte Franse weergave van de *Vera Narratio*. Wij houden het er dan ook voor, dat met de resolutie van 24 Juli 1584 wel degelijk een pamflet werd bedoeld, dat van niet-Staatse zijde in omloop was gebracht en dat de Staten niet welgevallig was. En dit pamflet was geen ander dan de *Historie Balthasars Gerardt*, dat zoals nader zal blijken, achteraf werd vertaald in het Latijn onder de titel van *„Vera Narratio"*. (14-16)	1949	APG moord laatste woorden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gerlo, Alois,	"Oranje en Marnix", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984*, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 17-27. *Noten.* "Oranje en Marnix. Marnix en Oranje. Het onderwerp is niet nieuw. Wie Willem van Oranje herdenkt moet spreken over Marnix van Sint-Aldegonde, de man die in de geschiedschrijving wordt genoemd Oranjes voornaamste medewerker of medestrijder, Oranjes rechterarm, Oranjes geautoriseerde woordvoerder, de bemiddelaar van Oranjes politiek streven of nog de theoreticus van de Nederlandse Opstand. Wijlen prof. Hans Van Werveke, lid van deze Academie, behandelde het thema op 23 augustus 1938 in een lezing die werd gehouden — weliswaar 2 jaar te vroeg (zoals hij terecht deed opmerken), — op uitnodiging van het Comite ter herdenking van de 400e geboortedag van Marnix. Van Werveke verklaarde toen zeer terecht „dat Marnix niet slechts een bruikbaar, gedwee en gehoorzaam volgeling van Oranje is geweest, maar integendeel een uitgesproken persoonlijkheid, die ook voor ons nog een eigen betekenis blijft behouden". Hij ging vervolgens na „hoe deze twee in wezen tamelijk verschillende figuren zo lang en zo innig hebben kunnen samenwerken, zonder dat de ondergeschiktheid van Aldegonde aan de Zwijger hem tot een doublure van de voorman heeft kunnen maken". Ik zal dat onderzoek niet overdoen. 20 minuten zouden trouwens hiervoor niet volstaan. Liever zal ik mij beperken tot een paar deelaspecten, die in de sedert 1981 door mij in onze *Academiae Analecta* gepubliceerde want onuitgegeven briefwisseling van Marnix aan bod komen. Laat ik onmiddellijk zeggen dat dit 130-tal documenten het beeld van de relatie Marnix-Oranje niet fundamenteel zullen wijzigen." (17)	1985	APG Oranje en Marnix	
Gerlo, Alois,	"De onuitgegeven briefwisseling van Marnix van Sint-Aldegonde", in: *Academiae analecta. Klasse der letteren*, Brussel: Paleis der Academiën, 1981, pp. 47-63. *Noten.* "Een belangrijk gedeelte van de onuitgegeven Marnix-brieven - een 18-tal -bevindt zich in het Koninklijk Huisarchief te 's-Gravenhage. Zij werden mij ten dele, aan de hand van de aanwezige inventarissen, gesignaleerd door de heer hoofdarchivaris A. J. Ubels. Andere, die niet in de inventarissen voorkomen, werden door mij tijdens een onderzoek ter plaatse geïdentificeerd nadat Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden mij op prompte wijze toestemming tot inzage van de archieven had verleend. Ik dank Hare Majesteit van ganser harte voor deze toestemming, ook dank ik oprecht de heren L. Van Dorp, Directeur van het Koninklijk Huisarchief en A. J. Ubels, hoofdarchivaris, voor de kostbare hulp die ze mij bij mijn onderzoek hebben verstrekt. Het is best mogelijk dat zich in de diverse correspondenties van het Koninklijk Huisarchief nog brieven van of aan Marnix bevinden, die niet in de inventarissen voorkomen. Ik hoop dan dat een nieuw en uitgebreider onderzoek ter plaatse, door mij of door anderen ondernomen, ze moge ontdekken. Acht onuitgegeven documenten uit het Koninklijk Huisarchief zijn van de hand van Willem de Zwijger en bestrijken een periode van zes jaar (1573-1578). Twee andere, uit 1577 en 1578, bevinden zich respectievelijk in het Archief van den Spiegel van het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage en in de Vulcanius-collectie van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Leiden." (47) 1. Willem van Oranje aan Marnix (eind mei 1573): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3350* 2. Willem van Oranje aan Marnix (11 juni 1573): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3002* 3. Willem van Oranje aan Marnix (13 juli 1573): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3020* 4. Willem van Oranje aan Marnix (1 augustus 1573): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6534* 5. Willem van Oranje aan echtgenote van Marnix (21 nov. 1573): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3073* 6. Willem van Oranje aan Marnix (20 maart 1574): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3121* 7. Willem van Oranje aan Marnix (24 juni 1574): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3176* 8. Willem van Oranje aan Marnix (30 juni 1574): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3178* 9. Willem van Oranje aan Marnix (9 nov. 1577): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9581* 10. Willem van Oranje voor Marnix (4 april 1578): *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10506* *Vgl. ook archief* Gerlo-de Smet, *Marnixi Epistulae: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brieven?query_reset=1&archief_code=GSME*	1981	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gerretson, C.,	"Willem van Oranje en het recht van weerstand", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 207-225. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GerretsonRechtWeerstand.pdf* "Groen's Oranje is de man van een *deel* des Volks; van het deel, dat den staat gegrondvest heeft; dat, daarom op hem een hechter, persoonlijker historische betrekking heeft, dan eenig ander. In Groen's voorstelling is hij de geloofsheld, de redder van de Gereformeerde religie, op welke onze staat gebouwd is. Maar het is niet de objectieve waarde van deze voorstelling, waarin bovenal haar verdienste is gelegen. Deze ligt, bovenal, hierin, dat zij het centrum van Oranje's historische persoonlijkheid van het hoofd naar het hart heeft verlegd. Oranje werd niet geleid door een inzicht, maar gedreven door een passie. Uit het hart, ook bij hem, waren de uitgangen des levens. De ideeën van zijn tijd; de omstandigheden van zijn leven; de aanleg van zijn verstand; het is alles belangrijk; maar het is in de diepere lagen van het leven, dat de oorsprong moet worden gezocht van het motief, dat zijn dagen en daden beheerscht heeft, en ook thans nog onze volksgeschiedenis leidt. Groen's voorstelling moest wel reactie wekken bij het, juist in zijn opgang en bewustwording aangetaste, Roomsche volksdeel. Behoorden zij, de Katholieken, dan niet tot het Volk? Zouden zij, die zich hun aandeel in den Staat eerst zoo even verworven hadden, zich van de historische Natie zonder verzet laten uitsluiten? Niemand, zij begrepen het instinctmatig, kan als discipel aanzitten aan het avondmaal der gedachtenis, die niet als Heer erkent, wie het brood gebroken heeft. De Roomsche reactie was fel. Hoe vertroebelend scheen Nuyens' werk! Hoe verhelderend, ondanks vele gebreken, schijnt het ons! Welk een nationale hartstocht moet dezen dorpsdokter bezield hebben, die, al kampende tegen Oranje, zijn Roomschheid met zijn Hollanderij poogde te verzoenen! Hoe zwaar is de worsteling met den heros geweest! Ook thans is de strijd nog niet volstreden: uit het uiterste zuiden dringen verbeten stemmen tot ons door. Maar in beginsel hebben de Katholieken hunne verhouding tot Oranje gevonden. De Roomsche critiek is bij toetsing op zeer belangrijke punten juist gebleken. Oranje is geloofsheld, maar in de liefde voor de Gereformeerde religie, in het religieus motief in het algemeen, ligt niet de ingang van zijn heldenleven, niet het middelpuntige van zijn persoonlijkheid. Groen heeft het zelf erkend in de merkwaardige wijziging van eene sleutelzinsnede in zijn Handboek, waarop onze betreurde Eekhof onlangs opnieuw de aandacht gevestigd heeft; „het geloof", in de beide eerste drukken als een „hoofdbeginsel van 's Prinsen daden" voorgesteld, werd in den derden druk slechts als „*bij toeneming* hoofdbeginsel" erkend. Zoo geformuleerd is de voorstelling inderdaad juist; vóór 1566 is Oranje in het beste geval nicodemiet; meer waarschijnlijk nog „gematigd onverschillig", zooals bij een jong, vlot, genotziek edelman van zijn opvoeding en zijn ambt natuurlijk is. Maar reeds in 1564, in de bekende zitting van den Raad van State, waar hij Viglius den dood op 't lijf jaagt, vlamt zijn heete passie door zijn koude zelfbeheersching heen : maar niet zijn religieuze gevoel is de haard waaruit zij oplaait." (208/9)	1933	APG GKS katholicisme en protestantisme	
Geyl, P. (red.),	Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933. 305 blz. ill. *Uitgave op initiatief van het Dietsch Studenten Verbond. Bandontwerp: Frits Lensvelt. Naamlijst intekenaars.* "INLEIDEND WOORD Nederland viert de herdenking der geboorte, vier eeuwen geleden, van den stichter van zijn Staat, van Willem den Zwijger, onder wiens nazaten het zijn grootheid, zijn welvaart, zijn zelfstandigheid en geluk deelachtig werd en mocht behouden. Al zijn wel en wee, slechts onderbroken door een korte tusschenpoos, heeft Nederland doorleefd onder de leiding, de liefde en de trouwe toewijding der leden van dat Vorstenhuis, aan wien iedere rechtgeaarde Nederlander zich verknocht gevoelt - als een zoon aan zijn vader. Want dezelfde deugden die den Stamvader hebben gesierd zijn het erfdeel geweest van de nazaten van beiderlei kunne - hun levensbeginselen van vrijheid, mits met orde; van recht en rechtvaardigheid; van ongeëvenaarde plichtsvervulling en van godsdienstzin boven geloofsverdeeldheid. Vrijheid van denken met orde van handelen; afkeer van den gemeenschapszin doodende partijschappen en zinledige leuzen, dat is het wat de Nederlander van zijn vorsten, de Oranjes, leeren kan en leeren moet. Waarlijk, overvloedige stof tot dankbare herdenking van den Vader des Vaderlands. In dit boek is zijn leven geschetst door vooraanstaande mannen van iedere richting en politieke kleur, waardevol teeken van den geest, die deze herdenking beheerscht. Zij hebben hem geteekend in zijn persoonlijkheid, zijn gezindheid, zijn geestkracht en volharding ondanks slagen van noodlot, tegenkanting en teleurstelling in den omvang van wat hij te bereiken zocht. Zij schetsen den grooten staatsman, veldheer en regent. Het tijdstip dezer dankbare herdenking valt samen met een periode van groote zorgen voor gansch ons Vaderland. Moge het beseffen dat zulk herdenken alleen dàn waarde heeft, als het gepaard gaat met navolging van de gezindheid, de deugden en den gemeenschapszin van hem wien onze hulde geldt. B. C. J. LODER" (9)	1933	APG hagiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Geyl, P.,	"Streven en verwezenlijking", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 271-284. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GeylStrevenenVerwezenlijking.pdf* "Willem van Oranje was een bij uitstek practisch politicus. De rechtlijnige en steeds aan zichzelf gelijke politiek, welke de theoreticus uitdenken en in de afzondering van zijn studeervertrek aanhangen kan, welke ook de onverantwoordelijke volksmenner en de extremist als de hoogste wijsheid verkondigen kunnen, was niet voor hem. Niet als politiek denker trouwens, niet als voorman van de een of andere groep of van een nieuwe richting werd Willem van Oranje tot zijn taak van leider van den Nederlandschen opstand geroepen, maar als man van geboorte en positie, de voornaamste en de bekwaamste onder de grooten van het land. Daarom kon hij zijn leiderschap handhaven onder de meest onverwachte en catastrophale omwentelingen in het geestelijke zoowel als in het politieke, die anders voor elke phase allicht een nieuwen leider, na verslinding van den vorigen, zouden voortgebracht hebben. Maar daarom ook moest hij zich telkens aanpassen aan veranderingen waarover geen menschelijk beleid ooit wezenlijke heerschappij zou hebben kunnen oefenen. Aan het hoofd van slecht georganiseerde en in zichzelf verdeelde bevolkingen kampend tegen een machtig absoluut gezag, moest hij werken met de middelen die hem ten dienste stonden. Nu zien we hem op deze dan op die taktiek aangewezen, en in bondgenootschap met groepen wier wenschen hij niet deelt, of met buitenlandsche machthebbers die hij wantrouwt. Bij oppervlakkige beschouwing zou men daarom haast kunnen meenen - en vijandige beschouwers hebben het herhaaldelijk betoogd - dat hij tot de categorie der staatslieden behoorde, die zich geen einddoel buiten zichzelf gesteld hebben, dat hij een eerzuchtige was, een opportunist, geen strever in den hoogeren zin waarin ik dat woord hier gebruik." (271/2)	1933	APG politicus	
Gielens, A.,	"Brieven en bescheiden van en over Willem van Oranje. Getrokken uit archieven van den Breeden Raad van Antwerpen", in: *Antwerpsch Archievenblad. Uitgegeven in opdracht van het gemeentebestuur door den dienst der stadsarchieven*, tweede reeks, jrg 8, 1933, pp. 217-236. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Gielensbrieven.pdf* "Rijksarchivaris-generaal Gachard heeft in 1847-1857 zijn standaardwerk 'Correspondance de Guillaume le Taciturne' uitgegeven en later nog wel 't een en ander over den Zwijger en zijn tijd gepubliceerd. Hem waren echter toen onbekend een zevental brieven en oorkonden uit de jaren 1581-1582, voornamelijk betrekking hebbende op Antwerpen, afgeschreven in Breede Raadsboeken of registers der resolutiën en bijlagen van Antwerpen's breeden stedelijken raad. Wij achten het nuttig deze te laten drukken. Nr 1. *De prins van Oranje aan de staten van Brabant*, 17 Febr. 1581. — Aanbeveling van het rekwest van Jonkheer Emmery de Liere, edelman van zijn huis, aan de Staten, strekkende tot het bekomen van een jaargeld. Hoogergemeld rekwest met het advies der Edelen bevindt zich op folio 107v van het aangeduid register. Nr 2 tot 5. — *De prins van Oranje aan de stad Antwerpen, aan de afgetreden kolonellen der stad, aan de nieuw gekozene kolonellen,* 28 Meert 1581. — *Rapport van gedeputeerden der stad Antwerpen over hunne zending naar den prins,* 3 April 1581. De Breede Raad van Antwerpen had op 17 meert vier van de acht kolonellen, door den prins van Oranje t' akkoord met de stad, in 1578 aangesteld, om er het militair bewind te voeren, op eigen hand, mits goedkeuring door Oranje, vernieuwd, dit ter gelegenheid van een consent van geldmiddelen waarin twee leden van den Raad, wijkmeesteren en goede mannen der ambachten, niet hadden willen toestemmen dan op voorwaarde dat deze vernieuwing plaats greep. Daarop heeft de stad eene deputatie gezonden naar prins Willem te Amsterdam, bestaande uit de volgende personen : meester Jan de Pape, schepen, meester Willem Martiny, greffier, meester Peeter Heyns, wijkmeester, en Willem van Schooten, deken van het hoofdambacht der Meerschen, die op 26, 27, 28 Maart met Zijne Excellentie een onderhoud hadden. Het rapport dat deze daarover aan den Maandagschen Raad deden, alsmede drie brieven gericht eenerzijds aan de stad, anderzijds aan de afgetreden kolonellen (E. Schetz, Ph. de Landmetere, Corn. Daems, P. Doucher), en de nieuw benoemde (Adriaan Bardoul, Steven Racquet, Hans de Laet, Barth Pels), geven de ontstemming te kennen van den prins, zich bij het feit neerleggende, over de manier van handelen van den Breeden Raad : het verbinden van de vernieuwing der kolonellen aan het inwilligen van het zoo noodzakelijk en dringend consent. Nr 6. — *Schriftelijke verklaring van den prins van Oranje aan de stad Antwerpen*. Zonder datum (na 8 en vóór 24 Juli 1581) . — Tot tweemaal toe was eene nieuwe deputatie naar Amsterdam gezonden geweest ten einde Z. E. te bidden ten spoedigste naar Antwerpen over te komen. Aan dit verzoek werd eindelijk voldaan en op 10 en 16 Oogst zien wij Oranje te Gent en te Antwerpen terug. Nr 7. — *Nota over den moordaanslag op den prins van Oranje door Jaureguy*. Zonder datum (einde Mei 1582) . — Nota van den greffier der wijkmeesterskamer over dit bekende feit." (217/8)	1933	APG Antwerpen 1581	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gijsberti Hodenpijl, C.,	"De oprichting van het mausoleum der Oranjes", in: *Elseviers Geïllustreerd Maandschrift*, deel 19, januari-juli 1900, pp. 152-168. ill. *Online: dbnl* *https://www.dbnl.org/tekst/_els001190001_01/_els001190001_01_0015.php* "Algemeen wordt beweerd dat de natie de nagedachtenis van Prins Willem van Oranje in 1609, na het sluiten van het twaalfjarig Bestand, heeft willen huldigen door de oprichting van een gedenkteeken. Maar uit de Resolutien der Staten Generaal blijkt dat het plan van een op te richten praalgraf hem tot eere, eerst den 14den November 1613 bij de Staten ter tafel is gebracht geworden. Op deze vergadering werden eenige ingezonden ontwerpen van het gedenkteeken besproken door de Heeren Coenders, die presideerde, Van Luchteren, Van Brienen, Voocht, Johan van Oldenbarneveld, Van Beveren, Bass, Magnis en Joachimi. In Januari van het volgend jaar werd bij de Staten een vertoog ingediend door de Prinses Douairierè, Louis de Coligny, waarin zij het verzoek deed om „een eerlijcke Sepulture" voor haar overleden gemaal. Vermoedelijk diende dit vertoog voor den vorm en opdat de Staten de zaak tot een spoedig besluit zouden brengen. Lang liet dan de verdere bespreking niet op zich wachten, want in Februari volgde de overweging van het ontwerp. Eerst hadden de Heeren Joachimi en Coenders een conferentie met Prins Maurits, bij welke gelegenheid Z. H. het verlangen uitsprak om de tombe door bekwame bouwmeesters te laten vervaardigen. Daarna vond een gedachtenwisseling plaats omtrent het ontwerp van Hendrik de Keyser over wiens naam en faam de Staten zich in deze vleiende bewoordingen uitlieten: 'dat den voorsz. Mr. Henrick die reputatie heeft, dat hij een excellent meester ende zeer vroom is.'" (155)	1900	BKM praalgraf	
Gispen, W.H.,	Het verbond van Willem van Oranje met den Potentaat der Potentaten. Toespraak, gehouden ter gelegenheid van het 3e jaarfeest der Christelijke Jongelings-vereeniging "Door liefde bloeiende", te Amsterdam, Amsterdam: B.H. Blankenberg Jr., 1872. 28 blz. *Foto's tekst:* *http://www.periodata.nl/dataweb/GispenVerbond.pdf* "De jongelings-vereeniging "Door liefde bloeiende" te Amsterdam, verzocht mij om de gehouden toespraak aan haar af te staan, omdat zij meende dat het woord in haar midden en in tegenwoordigheid van eenige belangstellenden gesproken, in ruimer kring wellicht gehoor zou vinden, en hoopte tevens door de uitgave nog eenig voordeel te verkrijgen voor haar bibliotheek. Ik wilde dit verzoek niet afslaan, al heb ik niet de overtuiging dat door deze uitgave in eene lang gevoelde behoefte voorzien wordt. Hetgeen rechtstreeks deze jongelings-vereeniging betrof heb ik weggelaten. Het jongelings-vereenigingachtige geheel te vermijden was mij niet mogelijk; ik had dan een geheel nieuwen vorm moeten kiezen. En hiermede zij de uitgave en de toegevelijke lezer Gode bevolen!" (Voorrede). "Het waren voor Nederland en Oranje donkere dagen, toen in den zomer van 1573 de stad Haarlem, na moedigen tegenstand geboden te hebben, in handen der Spanjaarden viel. De ontroering en verslagenheid waren algemeen, door geheel het land. Het waren dagen als in later tijd, onder het bestuur van Prins Maurits, toen gelijk de Nederlandsche zanger het uitdrukt, de zon zoo rood zag, de straten zoo doodsch, kasteel en burcht van edellien verlaten. Allerwege verspreidde zich de vrees, dat met den val van Haarlem veel, zoo niet alles verloren zou zijn. Men verborg die vrees niet voor den Prins, toen reeds als de Vader des Vaderlands geëerd en geliefd. In diepe moedeloosheid schreef men hem, dat nu alle hoop vervlogen was, tenzij er tusschen hem en eenig machtig vorst een verbond mocht bestaan, waardoor aan de Nederlanden hulp zou kunnen geschonken worden. Hierop antwoordde de Prins: "Hoe? zou nu de hand Gods eenigzins verkort en zijne Kerk en Gemeente te niet gebracht zijn? Gij schrijft ons, dat men u zou laten weten, of wij ook met eenigen grooten, machtigen potentaat in vasten verbonde staan, waarop wij niet laten willen u voor antwoord te geven, dat, aleer wij ooit deze zaak en de bescherming der Christenen en andere verdrukten in dezen lande aangevangen hebben, wij met den oppersten potentaat der potentaten zulk een vast verbond gemaakt hebben, dat wij geheel verzekerd zijn, dat wij, en al degenen die daarop vastelijk vertrouwen, door zijne geweldige en machtige hand ten laatste nog ontzet zullen worden, spijt alle zijne en onze vijanden." Zoo luidde het waarlijk apostolische woord van den grooten zwijger, het woord dat Willems karakter en streven in het rechte licht plaatst." (11/2)	1872	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Goedhuys, W.,	"Apologie", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 11-14. *Apologie betekent hier: verantwoording van deze gedenkbundel.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GoedhuysApologieBundelGeyl.pdf* "Dit boek - ter uitbeelding van het politieke leven van Willem van Oranje - is een daad, geboren uit het geloof en de idealen, die leven in het Dietsch Studenten Verbond; onder de studenten dus uit het gebied der Nederlanden, uit dit „gantsche Vaderland", dat voor Willem van Nassau leerschool en strijdperk, bron van teleurstelling en lijden, maar vóór alles voorwerp van algeheele liefde en tenslotte van volmaakte overgave is geweest." (11) "Geen volksheld, geen leider der massa's, geen met lauwerkransen omhangen heerscher is voor onze oogen Prins Willem van Oranje geweest — maar de verpersoonlijking van de worsteling van ons volk naar eigen aard, naar vrijheid en licht." (13)	1933	APG herdenking 1933	
Goeij, Roger de,	Les derniers jours du Taciturne. Drame en verse en trois journées & huit tableaux avec un portrait symbolique de l'auteur par M. Victor Mignot, Bruxelles: J. Lebègue et Cie, 1893. 68 blz. *Note sur les décors [69]* *Online: Internet Archive* "PERSONNAGES : GUILLAUME DE NASSAU, prince d'Orange, dit "*le Taciturne*". MAURICE DE NASSAU, fils du prince. VILLERS, chapelain et ami intime du prince. VAN MALDEREN, grand écuyer de la maison d'Orange. LE GOTH, capitaine français, chef de la garde du prince. LE BOURGMESTRE DE LEEWARDEN. BALTHAZAR GÉRARD, dit "*François Guyon*". LOUISA, femme de Guillaume le Taciturne, fille de Coligny et veuve de Teligny. CATHERINE DE SCHWARTZBOURG, soeur du prince. Enfants du Prince: FRÉDÉRIC, ÉMILIE, JULIE, CATHERINE, BELGICA, BRABANTICA, ÉLISABETH. UNE NOURRICE. La maison et la garde du prince, gens du peuple, etc. La scène se passe à Delft en 1584." "Parmi les Christs qui ont, dans le cours des siècles, sauvé tel ou tel fragment de l'humanité d'un retour à la barbarie par immobilisme, il n'est pas de gloire plus complètement humaine que celle de Guillaume le Taciturne. La légende n'a pas encore eu le temps de ternir l'éclat de son humanité en la dissimulant sous un miroitement de faux idéal. Sa figure nous apparaît, encore, avec tous les attributs des hommes au milieu desquels nous vivons. Son auréole ne cache pas ses défauts, aussi nombreux, aussi grands que les tares qui blessent notre admiration pour ceux de nos contemporains arrivés à la renommée.	1893	LTM drama	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Goethe, Johann Wolfgang von,	Egmond en Oranje. Dialoog tussen Graaf Egmond, Prins van Gaveren en Willem van Oranje uit het tweede bedrijf van "Egmond". treurspel in 5 bedrijven, Amsterdam/Antwerpen : Wereldbibliotheek, 1949. 15 blz. ill. *Vertaling: D. Th. Haarsma. Met houtgravures verlucht en typografisch verzorgd door H.D. Voss.* *Online: Duitse editie van de Clarendon Press met inleiding en verklarende noten in het Engels.** "EGMOND Welkom, Oranje! Gij schijnt mij niet zeer opgewekt! ORANJE Wat zegt gij van ons onderhoud met de Landvoogdes? EGMOND Ik vond in de wijze waarop zij ons bejegende, niets ongewoons. Ik heb haar wel meer zo gezien. Zij scheen mij niet recht wèl. ORANJE Hebt gij niet opgemerkt, dat zij zeer terughoudend was? Aanvankelijk scheen zij onze houding ten opzichte der nieuwe beroeringen van het gepeupel enigermate goed te keuren; later merkte zij op, hoe gemakkelijk dit echter ook uit een minder gunstig oogpunt te beschouwen ware; om tenslotte op haar oude onderwerp terug te komen: hoe men haar goedheid, haar toegevendheid, haar vriendschappelijke gezindheid jegens ons NederIanders nimmer op de juiste waarde geschat, maar steeds miskend had; hoe eigenlijk niets ging gelijk zij wenste, zodat het haar eindelijk wel eens zou kunnen verdrieten, en de Koning maar andere maatregelen moest nemen. Hebt gij dat goed gehoord? EGMOND Neen, niet geheel; ik dacht inmiddels aan andere dingen. Zij is een vrouw, Oranje; en vrouwen zien niets liever dan dat ieder zich gewillig buigt onder de zachte druk van haar heerschappij; dat elke Hercules de leeuwenhuid aflegt, en in haar gespan bereid is mee te draven; dat, omdat zij vredelievend gezind zijn, de beroering in een volk ontstaan, de felle woede door machtige tegenpartijders in elkaar opgewekt, zich door 'n ènkel vriendelijk woord tot bedaren liet brengen, en dat aan haar voeten de meest tegenstrijdige elementen zich oplosten in een volkomen harmonie. Dat is bij haar het geval; en omdat zij dit niet bewerkstelligen kan, blijft haar niets over dan zich ontstemd te betonen, over ondankbaarheid en onverstand zich te beklagen, met schrikkelijke dingen in de toekomst te schermen, en te dreigen met.....haar heengaan. ORANJE Gelooft gij dan nog niet, dat zij ditmaal aan haar bedreiging gevolg zal geven?" (7/8)	1949	LTM drama	Goethe Egmont
Goltzius, Henricus,	Ordo apparatusque funebris Guillelmi illustr. Pr. Auraicae Comitis Nassaviae. Haec pompa funebris spectata fuit Batavorum Delphis, tertio die Augusti, A° 1584. Ante depictos hos tubicines prodibant ciues Delphenses armati, sed lugubri habitu tamen: quique fuerant ex Principis familia, tum nobiles, tum ignobiles, cum suis famulis: et illi qui Principi fuerant a rationibus: eiusque secretary. s.l., s.n. (*Begrafenisstoet Oranje*) *Bevat ook 12 in potlood op geel papier uitgevoerde kopieën van de losse bladen. KB Den Haag 76 D 25.*	1584	BKD begrafenisstoet	

Goor, Christel van de,	Het beeld van Willem de Zwijger in de Nederlandse literatuur van de 16de en 17de eeuw. Brussel, 1982, Vrije Universiteit Brussel, Proefschriften, Onderwerp 839.3	1982	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Goossens, Th.,	"Willem van Oranje, Heer van Grave", in: *Historisch Tijdschrift*, 12e Jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1933, pp. 81-95. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GoossensHeerGrave.pdf* "In het eerste hoofdstuk van het proefschrift, dat Dr. B. J. Veeze gewijd heeft aan het beheer der goederen van Prins Willem III tijdens diens minderjarigheid, wordt een opsomming gegeven van de uitgestrekte gebieden, die door René de Chalons, Prins van Oranje en Graaf van Nassau, in 1544 bij testament aan Willem van Oranje waren vermaakt. Tot die erfenis behoorde naast de bezittingen in Frankrijk, een groot aantal goederen in het zuiden der Nederlanden, met name in Brabant, waarvan het voornaamste was Breda, dat in 1349 door Willem van Duvenvoorde van den hertog van Brabant was verkregen. Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Buren, de rijke erfdochter van Maximiliaan van Egmond, vermeerderde dat bezit beduidend, nu vooral in het noorden (Buren, Ijselstein, Benschop, Polsbroek, Leerdam enz.), maar ook nog in het zuiden, als Cranendonk, Eindhoven naast ook goederen in Zeeland en Vlaanderen. Het is dus niet verwonderlijk, dat Willem van Oranje zich altijd Zuid-Nederlander, en speciaal Brabander is blijven voelen. Zijn langdurig verblijf aldaar is zeker daarop niet zonder invloed geweest, maar niet minder heeft zijn patrimonium hem altijd als Brabantsch edelman doen optreden, en slechts de omstandigheden hebben hem later genoodzaakt zich naar Holland terug te trekken, wat evenmin met zijn karakter als met zijn politiek strookte." (81)	1933	ESG APG Brabantse goederen	
Gordon, Alexander,	Disputatio historica juris publici de Potestate Guilielmi I Hollandiae sub Philippo II gubernatoris, cum ordinaria, tum extraordinaria, (Proefschrift), Lugduni Batavorum: H.W. Hazenberg, 1835. 176, 8 blz. *Addenda, Theses. Goud op snee.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GordonDisputatio.pdf* "Haec doctrina bifario nititur fundamento. Primum sumitur, Comites Hollandiae ab omni aevo habuisse summum et plenum imperium. Dein, Gubernatorem, vi mandati, Gomitis absentis personam immediate et in omnibus retulisse. Neutrum vere. Non debent Principis, illa aetate, jura cum summi imperii specie et integritate, quam posteriora demum tempora sibi informarunt, confundi. Praeterea, non tantum in novorum tributorum negotio, sed in permultis aliis rei publicae administrandae partibus cum Principe cocurrebant Ordines. Quorum institutum non adeo ad restringendam regiminis auctoritatem, verum potius ad illam amplificandam spectabat. Ita ut plura regiminis jura ex consensu demum Principia et Ordinum nascerentur." (2/3)	1835	JUR APG	Gordon/Disputatio

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gorkom, L.J.C.,	"Willem de Zwijger als Groot Brabander", in: *Roeping*, jrg 11, april 1933, pp. 372-377. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GorkomGrootBrabander.pdf* "Maar de tengere Karel V hield het niet op de duizelingwekkende hoogte waartoe men hem had opgeschroefd met ideale krachten die verouderd bleken. Hij sloeg neer in een zwaren val. Het Imperium, topzwaar geworden, sloeg om in de geweldige brokstukken der nationale staten van West-Europa. Karel V sloeg neer in de bewuste overtuiging omtrent de beteekenis van zijn val die hem staatkundig deed sterven vóór zijn dood; die hem deed heengaan uit alle imperialistische heerlijkheid, met een kromgetrokken lichaam strompelend naar God. Toen kwam de jammerlijke zoon, de bekrompen Kastiliaan, de angstlijder Philips II die de wereld niet kende; die in zijn ziekelijk wantrouwen reeds Arragon beschouwde als een een min of meer vijandig buitenland. Het Universum was omgeslagen. Het dorre Escuriaal werd het middelpunt. Niet meer was Spanje een bezit van Bourgondië. Bourgondië werd een bezit van Spanje. Niet meer zou Spanje vanuit Brussel worden geregeerd. Bourgondië zou worden geregeerd vanuit Madrid en vanuit het dorre, sombere Escuriaal dat geen zonnestralen kon uitzenden. De jonge Willem van Oranje was wijs : hij zag wat er gebeurde. Hij had zich reeds geheel ingeleefd in de Bourgondische tradities; als machtigste edelman van het hertogdom Brabant had hij zich kunnen instellen op het hanteeren der hefboomen welke sedert meer dan honderd jaren te Breda tot zijn beschikking stonden, naar de voorbeelden der vijf eerdere Nassau's die hadden geleerd, zich te Brussel te doen gelden. Breda was het machtige steunpunt en op Brussel graviteerde de aandacht. Niet de Castilianen zouden te Brussel moeten heerschen, maar de Bourgondiërs. En volgens de traditie sedert Engelbert mocht Willem leiding geven aan den Brabantschen adel." (373/4) "— De aandacht van Willem van Oranje, den heer van Breda blijft op Brussel gevestigd. En de toestand wordt voor hem weêr normaal, plotseling normaal, wanneer hij door een ongehoord geluk, door de ontmoeting met een gebraden duif, in 1577 achter de wegtrekkende Spaansche troepen aan, te Brussel kan terugkeeren, zegevierend ingehaald door de rederijkers en de gilden, met klank- en zinnenpel. Dat oogenblik, die terugkeer is de hoogste triomf van zijn leven. Want Brussel in Brabant, is voor hem, den heer van Breda, den heer van Diest, den markgraaf van Antwerpen, het middelpunt der wereld, de „umbilicus terrae." En als hij te Brussel terug is, dan gaat hij, de Calvinist, niet meer naar den Calvinistischen dienst die daar in die jaren alom en in volle vrijheid werd gehouden; hij had zijn schepen niet achter zich verbrand : hij had in de baronie van Breda den katholieken eeredienst overal in volle vrijheid laten bestaan. Er waren mogelijkheden die hij niet mocht laten schieten, ook al ergerde dat de Calvinistische predikanten in alle vezelen van hun middenrif." (376)	1933	APG GKS als Brabander en katholiek	
Gorris s.j., G.,	"De Politiek van Willem van Oranje in het Godsdienstige", in: *Historisch Tijdschrift*, 12e Jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1933, pp. 5-44. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GorrisGodsdienstige.pdf* "Vooraf zij de bizondere aandacht gevraagd voor de titel van deze studie. Hier wordt niet gehandeld over de godsdienstige gezindheid van Willem van Oranje. Dit is reeds door velen gedaan, door de eenen om hem te verheerlijken, door de anderen om hem te verguizen. In laatste instantie blijft nochtans dit allerintiemste en meest persoonlijke deel van iemands zieleleven : zijn allerdiepste overtuiging en zijn verantwoordelijkheid jegens God, voorbehouden aan de kennis en het oordeel van de Opperrechter zelf. Maar de geschiedenis heeft toch tot taak iemands daden te onderzoeken, en objectief vast te stellen, door welke gedachte, bedoeling of voorkeur hij daarbij geleid moet zijn. Mits haar onderzoek zich houdt aan de feiten, mag en moet zij uit iemands handelingen besluiten tot de denkbeelden die hem dreven; moet zij trachten de lijn of het beginsel te ontdekken, die hij volgde; en zoo moet zij de invloed van een historische persoonlijkheid, ten opzichte van het historisch gebeurde om hem heen, bepalen. Ik zeg : Mits zij zich houdt aan de feiten. Dit sta voorop. Prins Willem van Oranje, die in zijn Verantwoordinge weliswaar niet kan geacht worden als nauwgezet historicus op te treden, geeft daarin nochtans een regel van historische kritiek, die volkomen juist is. Hij protesteert tegen de beschuldiging, dat hij, wanneer hij in vroeger tijd uitspattingen tegen de Katholieken verboden of gestraft had, dit niet oprecht zou gemeend hebben, maar dat dit slechts veinzerij van hem zou geweest zijn." (5) "Bij dit alles is de rol door Prins Willem gespeeld zeer dubbelzinnig. Het zou laster zijn op hem de schuld van de Beeldenstorm te werpen, maar terwijl de hooge adel zich van de agitatie der Hervormden meest afzijdig hield, stond hij met het Verbond der Edelen in voortdurend geheim contact door middel van zijn broer Lodewijk. En terwijl hij zich in zijn officieele correspondentie met Margaretha en Philips voordoet als slechts vervuld van ijver voor het katholiek geloof en de dienst van Z.M., werkt hij onderhands alle maatregelen der regeering tegen, traineert met de uitvoering ervan, heeft contact met alle ontevredenen, politiek en godsdienstig, en wordt ten slotte algemeen door vriend en vijand als de hoofdleider van heel het verzet beschouwd. Over dit alles bestaat geloof ik onder vakhistorici geen verschil van gevoelen. Wij vragen ons thans af : Hoe verhield zich de Prins hierbij tegenover de godsdienstige kant der kwestie? Wij kunnen natuurlijk slechts hoofdmomenten aanwijzen. En dan valt vooreerst op, dat de Prins de eerste is, die openlijk als officieel raadgever der landvoogdes vóór het toelaten van de protestantsche godsdienst naast de katholieke opkwam. De hoogste tolerantie, waartoe men in die tijd praktisch besluiten kon. Katholieken zoowel als Protestanten, was de stelregel : *Cuius regio, illius et religio*, waarbij andersdenkenden niet geduld werden, maar vrijheid kregen om elders heen te trekken. De overtuiging, dat twee godsdiensten, in één staat vrijelijk toegelaten, de noodzakelijke ondergang van die staat beteekende, was algemeen. Men dacht toen nog te kunnen voorkomen, wat door het meer en meer uiteengroeien der godsdienstige meeningen ten slotte noodzakelijk is gebleken. Er zijn er die deze houding uitsluitend aan de Katholieken als schuld aanrekenen; wie op de hoogte is van de 16e eeuw weet, dat dan precies diezelfde schuld valt op alle sekten van toen. Met dit verschil, dat de Katholieken in het eeuwenoud bezit waren van openlijke godsdienstoefening, die zij moeielijk goedsmoeds	1933	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gorris s.j., G.,	"Nabeschouwingen over de herdenkingsfeesten van Prins Willem van Oranje" in: *Studiën. Tijdschrift voor Godsdienst, Wetenschap en Letteren*. Nieuwe Reeks, jrg 66, deel 121, eerste halfjaar 1934, 's-Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg. Uitgever van de Apostolische Stoel, 1934, pp. 70-86. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GorrisNabeschouwing1933.pdf* "In aller heugenis liggen nog de jubilé-geschriften en feestvergaderingen, in het afgeloopen jaar ter herdenking van Prins Willems 400ste geboortedag gehouden. Er heerschte begrijpelijkerwijze een jubelstemming, en dat bij de groote verdiensten van de eerste Oranje voor de zaak der Nederlanders de historische juistheid wel eens wat geleden heeft, mag even natuurlijk als vergefelijk genoemd worden. Toch is het wellicht thans, nu een tijd van rust is ingetreden, nuttig om van katholieke zijde op enkele punten terug te komen. *Katholieken en Oranjevereering*. Mej. Jurriaanse geeft in de Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk. (IV, 1933, 102 vv.) een overzicht van de literatuur in 1933 over Willem van Oranje verschenen, en zegt over het katholieke aandeel daarin alleen dit : „Voor niet-katholieken is het verschijnen van een apart Oranjenummer van het Historisch Tijdschrift een groot genoegen geweest. Juist van deze zijde zou het zoo goed zijn veel meer te hooren". Alsof zij zeggen wilde : De Katholieken hebben zich veel te weinig uitgelaten. Inderdaad. Ofschoon Mej. J. over het hoofd ziet de belangrijke artikelen van Canite Tuba in Ons Eigen Blad (wat al te heftig van stemming, maar over het algemeen wat de inhoud betreft, van traditioneel-katholieke visie), zijn de katholieke studies niet talrijk geweest. Hoofdzakelijk bleven ze beperkt tot redevoeringen, waarbij dan nog komen de journalistieke gelegenheidsartikelen, voor verre de meerderheid, ondanks enkele voorbehouden, in juichende feesttoon gehouden. Vermoedelijk is deze deels gereserveerde, deels meegaande houding bepaald door oprechte burgerzin; een vermoeden waarvoor wel geen nadere uitleg noodig zal zijn. Zou echter een katholiek aan de bedekte uitnoodiging van Mej. Jurriaanse gehoor willen geven en onomwonden en openlijk over bepaalde punten zijn meening zeggen, dan stelt hij zich aan groote onaangenaamheden bloot. Behalve de artikelen van Canite Tuba, is het van mijn hand verschenen opstel in Historisch Tijdschrift (dl. XII, 1933) vrij wel het eenige, dat principieele bezwaren inbracht tegen sommige gedragingen van de Prins, waarom hij verheerlijkt pleegt te worden. Het was te voorzien dat ook katholieke schrijvers en redenaars tijdens het jubilé zich bij die verheerlijking zouden aansluiten. Wanneer men nu ziet, hoe deze eerlijke, en naar ik meen goed gedocumenteerde overtuiging door dr. Enno van Gelder wordt gewaardeerd („onwetenschappelijk, bevooroordeeld, leugenachtig;" zie Tijdschr. voor Gesch. dl. 48, 1933, p. 398), dan zou iemand haast de lust vergaan om te trachten door eigen studie en kijk op zaken iets bij te dragen tot zuiverder historisch inzicht. Prof. Kernkamp heeft er meer dan eens zijn spijt over uitgedrukt, dat de katholieke geschiedschrijving zich sinds Nuyens zoo weinig met de tijd van onze Opstand heeft bezig gehouden. De gedachtenwisseling tusschen katholieke en protestantsche geschiedschrijvers, meent hij, had immers geleid en zou voortdurend meer kunnen leiden tot een steeds onpartijdiger geschiedverhaal. Maar, wanneer van eene zijde die gedachtenwisseling neerkomt op kwetsende beleedigingen (de beschuldiging van leugenachtig te zijn kan men toch moeilijk anders noemen), is het geen wonder, dat de andere zijde zich maar wat gereserveerd houdt. Het is met de Oranje-vereering in Nederland toch een zonderling bestel. De Katholieken mogen bekend staan als onwrikbaar trouwe vereerders van ons koninklijke Huis van	1934	APG GKS herdenking katholiek anti-oranje	
Gorris s.j., G.,	"De politiek van Willem van Oranje in het godsdienstige. Een kort wederwoord aan H. Enno van Gelder" in: *Historisch Tijdschrift*, 13e jaargang, Tilburg: Drukkerij Henri Bergmans & Cie, 1934, pp. 60-62. Vgl: Enno van Gelder, H.A., *De politiek van Willem van Oranje in het Godsdienstige. Antwoord aan Dr. Gorris S.J.* (1934). *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GorrisPolitiekGodsdienstige.pdf* "In het *Tijdschrift voor Geschiedenis* 48 (1933) 398 komt van de hand van Dr. van Gelder een recensie voor van mijn artikel *De Politiek van Willem van Oranje in het Godsdienstige*, verschenen in het *Historisch Tijdschrift* van Februari 1933. Blijkbaar heeft de recensent gezocht naar de meest kwetsende manier, waarop hij een schrijver, wiens opinie hem onwelgevallig was, kon afmaken. Hij verantwoorde dit voor zijn eigen geweten. Ik acht mij slechts verplicht zoo kort mogelijk het volgende te antwoorden : De ééne pagina kritiek van Dr. van Gelder komt hier op neer : Mijn artikel is niet wetenschappelijk; ik ben bevooroordeeld ; ik ben leugenachtig. Als de Wetenschap mij inderdaad veroordeelt, heb ik voor haar uitspraak slechts te buigen. 't Is echter moeijelijk te gelooven, dat deze koel-serene gebiedster de heftig geëmotionneerde Dr. van Gelder zou gemachtigd hebben uit haar naam te vonnissen. Overigens troost het mij, dat ook hij mijn artikel goed gedocumenteerd noemt. Dat is toch al een begin van wetenschap. Over bevooroordeeldheid dacht ik dat het thans toch wel niet meer noodig zou zijn te twisten. Zelfs de liberale historiografie van eenige geslachten terug, die zich praktisch zoo gaarne als de alleen wetenschappelijke voordeed, heeft toch theoretisch bij monde van Fruin openlijk bekend en uitvoerig betoogd, dat onpartijdigheid onbestaanbaar is. Dat ook ik mij tot een partij beken, met name tot de Roomsch-Katholieke levensopvatting, geef ik dus gaarne toe. In zoo verre ben ik bevooroordeeld; heb ik oordeelen over recht en onrecht, goed en kwaad, waar en onwaar, die ik ook als historicus niet maar even in een hoek zet. Mocht Dr. van Gelder meenen, dat hij zelf, of welk historicus ook, in die zin niet bevooroordeeld is, dan kan men zich slechts verbazen over zijn naïveteit en gebrek aan zelfkennis. Doch dit is waar : bij die "bevooroordeeldheid" moet elk geschiedschrijver, van welke partij ook, onverbiddelijk eerlijk zijn. Daarom moet ik iets langer stil staan bij de derde beschuldiging, namelijk die van [60] leugenachtigheid, hoe pijnlijk het ook valt op een dergelijke aantijging te moeten antwoorden. Voor de beide eerste mij aangewreven punten geeft Dr. van Gelder alleen beweringen ten beste, geen bewijzen, althans in concreto. Voor mijn leugenachtigheid haalt hij drie bewijzen aan. 1. „Noot 4 pag. 35 is foutief van inhoud." Nu is een fout nog geen leugen. Heeft Dr. van G. wel eens voor de klas gestaan? Hoe moet dan zijn leven door de „leugens" zijner leerlingen vergiftigd en verbitterd zijn! Misschien is het daarvan, dat ik op het oogenblik de gevolgen ondervind. Hoe het zij, ik ben bereid de volkomen correctheid van de bewuste noot te verdedigen, zoodra de heer Van Gelder ze mij niet als een leugen verwijt, maar verklaart als wetenschappelijk man het met de inhoud daarvan niet eens te zijn. 2. Tweede bewijs : „Op blz. 39 wordt de Religievrede als volgt omschreven : „Aan de Hervormden moest overal openbare godsdienstoefening worden toegestaan waar honderd gezinnen dit begeerden." Was het kenmerkende niet juist : aan allen, Katholieken èn Protestanten, diezelfde vrijheid! Was het Oranje's schuld, dat noch de Calvinisten, noch de Katholieken zich genoeg los konden maken van hun tijd om die vrede te accepteren ?"	1934	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gosses, I.H.,	Prins Willem van Oranje. Herdenkingsrede op 7 april 1933 uitgesproken in de aula der Rijks-Universiteit te Groningen door den hoogleeraar Dr. I.H. Gosses, Groningen - Den Haag - Batavia: J.B. Wolters' Uitgeversmaatschappij N.V., 1933. 26 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GossesPrinsWvO.pdf* "Nog in zijn Katholieken tijd had hij zich uitgelaten: 'de keizer en de koning hebben de plakkaten met goede bedoelingen uitgevaardigd, maar thans en door de inquisitie gaat de godsdienst te niet, want een mensch te zien verbranden, omdat hij meent goed gedaan te hebben, doet den menschen pijn en schijnt hun tegen het geweten'. Het Katholicisme heeft hij nooit gehaat, ook niet toen hij Calvinist geworden was, maar de wreedheid der geloofsvervolging heeft hij steeds verafschuwd. (...) "Zal ik trachten hem nog verder geestelijk te ontleden? Hij zou mij misschien rekenen tot degenen, van wie hij eens vroeg: 'Wie heeft hen so vele van onse secreten gheopenbaert,' immers 'van 't herte en connen sy niet oordeelen'." (25)	1933	APG GKS	
Gout, M. & Verschuyl, M.A.,	Nieuwe Kerk Delft en grafmonument van Willem van Oranje, Delft: Waltman, 1989. 84 blz. ill. "De samenstellers van dit boekje over de Nieuwe Kerk te Delft willen, mede met behulp van een groot aantal afbeeldingen, de aandacht opnieuw vestigen op dit unieke gothische bouwwerk met de voor ons land zo belangrijke functie als laatste rustplaats voor leden van ons vorstenhuis. Een bijzondere plaats neemt de beschrijving in van het door Hendrick de Keyser en zijn zoon Pieter van 1614 tot 1623 vervaardigde praalgraf van prins Willem van Oranje, de Vader des Vaderlands. Voor de afbeeldingen werd gebruik gemaakt van boeken en prenten in privé bezit, van prenten aanwezig in het Gemeentearchief te Delft en het Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft. Voorts van schilderijen aanwezig in het Mauritshuis te 's-Gravenhage, de National Gallery te Londen en het Musée des Beaux Arts te Lille." (5)	1989	BKM grafmonument	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gout, M.,	Wilhelmus van Nassouwe. Het grafmonument van Prins Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk te Delft, Rijswijk: Quantes Uitgeverij, [2002]. 20 blz. ill. Ook in Engelse vertaling bij dezelfde uitgever o.d.t.: Wilhelmus van Nassouwe : the mausoleum of Prince Willem of Orange in the New Church in Delft. "Na een ingrijpende restauratie is het grafmonument van Prins Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk te Delft weer voor het publiek toegankelijk. Daarmee is de chemische aantasting van het belangrijkste grafmonument van ons land voor de komende eeuwen tot staan gebracht en kan het zijn boodschap uit de voor ons zo belangrijke Tachtigjarige Oorlog aan de bezoekers overbrengen. We moeten ons daarbij realiseren dat het monument in zijn symboliek niet alleen de persoon van de Prins zelf betreft, maar dat het ook de vrijheidsstrijd van de bevolking van de Nederlanden in de 16de eeuw symboliseert. Een vrijheidsstrijd waarvan we het positieve resultaat vandaag nog steeds in onze samenleving kunnen waarnemen." (3/4)	2002	BKM grafmonument	
Gouw, J. ter,	"Het praalgraf van prins Willem", in J. van Lennep, W. Moll en J. Ter Gouw, *Nederlands geschiedenis en volksleven in schetsen. Staalgravuren naar de schilderijen van de Historische Galerij der Maatschappij Arti et Amicitiae*, II, Leiden: A.W. Sijthoff, [1880] nr 51. ongepagineerd. ill. *Teksten van enkele bladz. bij illustraties.* *Afb. http://www.periodata.nl/DSCN6679.jpg* "In 1615 begon hij (de Keyser) zijnen arbeid. Toen in 1620 het monument reeds genoegzaam, hoewel nog „niet geheel ende volkomentlijck voltrocken" was, zegt Bor, kwamen „dagelijks van alle verre plaetsen vele luyden om 't selvige te besichtigen, verwondert sijnde niet alleen van de cierlijkheyt, maer ook van de uytnemende conste." En toen De Keyser in den aanvang van 1621 „de Sepulture" (als enen 't destijds eenvoudig noemde) voltooid had, en hij die den Heeren Staten zou aanbieden, schreef Vondel bij de „afbeeldinghe," denkelijk een eigenhandige teekening van De Keyser, deze „Opdraght :" Voorstanders van dit Lant vol weeldige onderzaten, Ontfanght, naer Uwe gunst, Doorluchte Heeren Staten, De grafsteê, toeghewijt aen d'assche van den Vorst, Die strengh, als Herkules, ghemoedight had zijn borst, Met haet van dwinghlandye, en op manhafte toghten Uytschudde 't harrenas der Westersche ghedroghten; [de Spanjaards] Verdadighde al Uw Recht, en dapper van gemoedt Bezeghelde den schat des Vrijdoms met zijn bloet."	1880	BKM grafmonument	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Gouw, J. ter,	"De komst van Prins Willem van Oranje te Enkhuizen, October 1572", in J. van Lennep, W. Moll en J. Ter Gouw, *Nederlands geschiedenis en volksleven in schetsen. Staalgravuren naar de schilderijen van de Historische Galerij der Maatschappij Arti et Amicitiae,* II, Leiden: A.W. Sijthoff, [1880] nr 47. ongepagineerd. ill. *Teksten van enkele bladz. bij illustraties.* *Afb. http://www.periodata.nl/DSCN6674.jpg* "Zoo liep ook de tweede veldtogt van Oranje even vruchteloos af als de eerste, en dit wekte geen geringe verslagenheid in alle steden, die reeds zijne zijde gekozen hadden. De Prins echter besloot, zich nu naar Holland of Zeeland te begeven, en daar „af te wachten, wat Gode behagen zou te beschikken, of er zijn graf te vinden." Vooraf nog spoorde hij met nieuwen aandrang de Duitsche Vorsten tot hulp aan; zond Boisot tot hetzelfde einde naar Koningin Elizabeth; verliet, van slechts zestig ruiters, behalve zijne huisbedienden, vergezeld, Duitschland, en reisde over Zwol naar Kampen. Hier werd hij door den Enkhuizer Burgemeester Pieter Buiskes, een wakker Prinsman, die vijf maanden vroeger een der ijverigste medewerkers was geweest aan de bevrijding zijner vaderstad, met eenige galeijen afgehaald. Nu was Enkhuizen in die dagen een der grootste en volkrijkste steden van Holland, bloeijend door de haringvisscherij, en door hare ligging de sleutel der Zuiderzee. Duizenden menschen stonden er op dijk en haven geschaard en opeengedrongen, en hieven een oorverdoovend gejuich aan, toen de galeijen naderden. Het geschut op de bolwerken verkondigde aan geheel het Noorderkwartier, dat de Prins in aantogt was. Zoodra hij voet aan wal zette, begonnen de klokken te luiden, en de stadspijpers Wilhelmus te spelen; maar 't gejuich van zooveel duizend keelen overstemde klokgelui en pijpmuziek. De gantsche schutterij stond in 't geweer; maar toen Vader Willem verscheen, drongen schutters en scheepsgezellen, vrouwen en kinderen in bont gewoel dooreen. Antonis Symonsz., Jakob Eriksz. en Pieter Heinsz., de drie ambtgenooten van Buiskes, traden den Prins te gemoet, om hem met een cierlijke oratie welkom te heeten; maar te midden van zooveel gewoel en gejoel, schoot het redenaarstalent te kort : de hartelijke liefde en ongeveinsde vreugde der gantsche bevolking was het schoonste cieraad van 's Prinsen verwelkoming, en een handdruk verving de onmogelijke oratie."	1880	APG BKD verhalend	
Graaff, H.H.A. de,	"Oude strafwetgeving voor ons krijgsvolk", in: *Militair-Rechtelijk Tijdschrift*. Gedrukt en uitgegeven op last van de Ministeries van Oorlog en Marine, deel XLIX, 's-Gravenhage: Uitgeverij Mouton & Co. N.V., 1956, pp. 138-144. *Noten.* *Zie ook: Rammelman Elsevier, Krijgswetten van prins Willem I, 1573.* "Zo ontdekte ik onlangs het bestaan van een ordonnantie, uitgegeven door Prins Willem I in het jaar 1574 welke, naast enige afwijkingen, een zeer grote overeenkomst vertoont met de door Rollin Couquerque gepubliceerde ordonnantie van het jaar tevoren, doch niettemin een eigen karakter draagt. De tekst kan men vinden in een „Formulaerboeck van allen den Stucken, soo Commissien, Missifven, ende andere „gedepescheert in de secretarije van de Exe vanden Prince van Oraengien van den jare 72 totten jare 1575", berustende in het Koninklijk Huisarchief. (...) De tekst laat ik hieronder zonder commentaar volgen. Onder het nummer van ieder artikel heb ik (gemakshalve met arabische cijfers) het nummer van het daarmede corresponderende artikel van de Ordonnantie van 1573 vermeld. Men zal zien, dat de artikelen 13 en 29 geheel nieuw zijn. Daarentegen zijn van de Ordonnantie van 1573 de artikelen 5, 21, 31 en 32 niet in die van 1574 terug te vinden. Behoudens deze afwijkingen is de materiële inhoud en de volgorde der bepalingen van de beide ordonnantiën dezelfde. Het valt daarom temeer op, dat de redacteur van de Ordonnantie van 1574 er zich op toegelegd schijnt te hebben met betrekking tot zinsbouw en woordkeus van het voorbeeld van 1573 af te wijken. Ik heb mij afgevraagd of men hier wellicht te maken heeft met het werk van twee verschillende vertalers, die eenzelfde grondtekst - bijv. in de Franse taal gesteld - hebben bewerkt. Doch de redactionele verschillen zijn haast te talrijk en te consequent aangebracht om alleen hierdoor te kunnen worden verklaard. Ordonnantie ghemaeckt by myn heere die Prince van Orangien Grave van Nassau etc. dewelcke syne Exe verstiet ende begeert underhouden te worden by den Crychsluyden wesende in syner Exe besoldinghe. Eerst. 1. Den ghenen die den naeme godts ydelick in synen mondt neempt, (*1*) blasphemeert, sal voor dIerste reyse grotelick boete doen ende In gevanckenisse gestelt worden te water ende te broode. Ende voor den tweede reyse sal syn tonghe met een gloyende yser deursteken worden mitsgaders gebloot tot syn hembde toe Ende dien volgende gebannen worden vuyten Lande ende steden wesende onder den bevelen ende onderdanicheyt van syner Exe. 2. (*2*) Den ghenen die eenige woorden spreken Int spijt ofte spot van het woirdt godts ende den verachters van Tevangelium sal voor dlerste Reyse drye dagen te water ende broot geset worden, ende voor den tweeden seyse sal eerlicke boete doen In legenwoirdicheyt van alle die wacht, zyne wapenen verbeuren, ende voorts gebannen vuyten voors. Lande. 3. (*3*) Die met opsetten wille Iemanden doet slaet, sal gehangen worden. 4. (*4*) Die steelt sal mede gehangen worden. 5. (*6*) Die eenige vrouwen ofte longe dochteren vercracht sal gehangen worden. 6. (*7*) Den ghenen die In oncuysheyt leeft, sal metter concubine oft Lichte vrouwe openbaerlick gegheesselt worden mitsgaders synne wapenen verliesen ende voorts tzamen	1956	MLG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Grafschrift...,	"Het grafschrift van Maria de Bouchaulte, door prins Willem I naar Gerardsbergen terug bezorgd", in: *Kronijk van het Historisch Gezelschap te Utrecht*, jrg 3, Utrecht: Kemink en Zoon, 1847, pp. 34-35. "De Baronie van Boulaer, zegt v. Ghestel, kwam van Maria de Bouchaulte; vrouw van Boulaer, aan de Nassauers. Filips Willem verkocht dezelve, in het begin der XVII. eeuw, aan den ridder Fra. Bernard de Cassina etc. In de kapel van den heiligen Benedictus der abdij van S. Adriaen te Gerardsbergen ziet men een grafteeken van die Maria de Bouchaulte, wier beeldtenis in het midden staat van eene metalen plaat aan de muur gehecht, met dit opschrift : Ichy etc., Laquelle trepassa le XXIII Iul.. XVc. LXIII. en daaronder hare 16 kwartieren. Die metalen plaat werd in de troubles geligt en naar Holland vervoerd, doch door Prins Willem I., vader van genoemden Filips Willem, naar Gerardsbergen terugbezorgd, en op de oude plaats gesteld, gelijk aan v. Ghestel door de religieusen der abdij in 1723 verhaald werd." (35, hele tekst)	1847	APG	
Gram, Johan,	"Willem de Eerste. Prins van Oranje", in Idem, *Standbeelden van Nederlands' Groote Mannen*. Met bijschriften van Johan Gram, Rotterdam: Nijgh en van Ditmar, [1892], pp. 21-31. ill. *Lithografisch gedrukt bij H.A. van Olphen & Co., Haarlem. Bevat verhalen over: Het Plein van 1813, Michiel Adriaansz. de Ruyter, Willem de Eerste, Joost van den Vondel, Rembrandt van Rijn, Hugo de Groot en Pieter Adriaansz. van der Werff.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/GramStandbeeldPlein.pdf* "Bekent het maar ronduit, jongens en meisjes, dat gij amper iets zoudt kunnen vertellen van die beelden, die gij dagelijks ziet. Nu kwam de teekenaar van bijgaande platen op de oorspronkelijke gedachte, een aantal dier gedenkteekenen met de voornaamste levensbijzonderheden van de vermaarde personen die deze beelden voorstellen, te schetsen. Het plan vond bijval bij uitgever en schrijver, en zoo ontstond het boek, dat hierbij aan onze jongens en meisjes wordt aangeboden. Valt het in den smaak van onze jeugd, dan wordt de galerij van vaderlandsche standbeelden vermoedelijk voortgezet en komen wij later met een tweede boek. In elk geval vertrouwen wij, dat deze galerij tal van jongens en meisjes welkom zal wezen." (Woorde vooraf) "Koning Philips II was geen man om zulk een vrijheidlievend volk te regeeren. In Spanje geboren en opgevoed, dacht hij de Nederlanders te kunnen regeeren zoals hij het zijn Spanjaarden deed. Hij kende zijn volkje niet en deed ook zijn best niet, om het te leeren kennen. Zoo gebeurde het, dat Koning Philips, die een ijverig katholiek was, besloot de nieuwe leer van Luther en Calvijn, die in Nederland hoe langer hoe meer aanhangers kreeg, met geweld tegen te gaan en hare belijders uit te roeien. Door een toeval kwam Prins Willem achter dit voornemen des Konings, en besloot, alhoewel hij zelf katholiek was, dit plan met alle kracht tegen te gaan en de Spanjaarden, die het zouden ten uitvoer brengen, uit het land te verjagen. Vrijheid van geloof en geweten stond bij hem bovenaan. Bij 's konings vertrek was Prins Willem aangesteld tot stadhouder over Holland, Zeeland en Utrecht, en in de Nederlanden was deze benoeming algemeen toegejuicht, omdat men de vrijzinnige denkbeelden van den prins kende. Doch nauwelijks was de landvoogdes Margaretha van Parma aan het bestuur en had kardinaal van Granvelle zich te Brussel gevestigd, of uit allerlei vervolgingen bleek, dat die belijders der nieuwe leer niet geduld werden. De Nederlandsche edelen kwamen bij elkaar en begaven zich gezamenlijk naar het paleis te Brussel, om aan de Landvoogdes Margaretha dringend te verzoeken, dat men het volk zijn vrijheid van denken en gelooven toch zoude laten. Toen de landvoogdes dien aanzienlijken stoet de zaal zag binnentreden, word zij een weinig bevreesd, doch een raadslid uit hare omgeving zei lachend: „stel u gerust, mevrouw, het zijn maar een hoop *geuzen*." Ge kunt u voorstellen, hoe boos al die edelen eerst over dien scheldnaam (geuzen = schooiers) waren, maar toen de landvoogdes hen vriendelijk ontvangen en gerustgesteld had, was de beleediging spoedig vergeten. Spottend noemden zij elkander „geus" en weldra was de scheldnaam een eerenaam geworden." (25)	1892	APG LTM jeugdboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Griensven, E. van,	"Het Wilhelmus", in *Boeken van en rond Willem van Oranje. Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke bibliotheek 8 juni - 26 juli 1984*, Den Haag, 1984, pp. 55-59. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "Over de melodie bestaat heden ten dage, na uitgebreide musicologische studies, meer zekerheid. Tijdens het beleg van Chartres in 1568 behoorde tot het legerrepertoire onder meer een spotlied op de leider van de Hugenoten, Lodewijk van Condé, dat aanving met de woorden: "*A la folle entreprise, Du Prince de Condé*". Juist die melodie is gebleken de oervorm van het Wilhelmus te zijn. Vaak wordt bij de tekst van het Wilhelmus dan ook vermeld: "op de wijze van Chartres". Merkwaardigerwijs vindt het geuzenlied zijn oorsprong, zoals hieruit blijkt, in een duidelijk tégen de Hugenoten gericht lied. Men beschikt thans over een vijftiental muzikale bronnen van de Wilhelmus-melodie, allen gedateerd tussen 1574 en 1626. De oudst bekende versie van 1574 wordt beschouwd als die, welke overeenkomt met de bij het beleg gezongen versie van 1568, mogelijk uit een trompetsignaal afgeleid. Op die versie moet de tekst van het Wilhelmus gedicht zijn. Er zijn verschillende latere instrumentale zettingen van de melodie bewaard gebleven, onder andere in zes verschillende manuscripten van het Thysius-luitboek, allen zonder titel, gedateerd rond 1600 en bewaard in Leiden. Het Wilhelmus komt daar in meer dan één toonaard voor. De luit behoorde tot de populairste instrumenten van die tijd." (55/57)	1984	LTM Wilhelmus muziek	
Grijp, L.P.,	"Geuzenliederen rondom Willem van Oranje", in: *Programma Festival Oude Muziek. Holland Festival, 24 augustus - 2 september*, Utrecht, 1984, pp. 138-140, 142-144. ill. "Vader des vaderlands, opportunist, sfinxachtig diplomaat, rechtschapen volksheld, eeuwig twijfelaar, toegewijd vader en echtgenoot, geldverkwister: er bestaan zoveel visies op Willem van Oranje als er historici over hem geschreven hebben. Zij baseerden zich op documenten, oorkondes, brieven enz. Van het beeld dat in dit concert van Willem wordt gegeven, weten we echter op voorhand, dat het partijdig en vertekend zal zijn: de dichters van de Geuzenliederen geloofden in hun Prins en deden er alles aan om hem zo positief mogelijk te laten over komen. We krijgen dus een Willem te zien, zoals de calvinistische vaderlanders hem zagen, of althans zoals zij wilden dat de buitenwacht hem zag. Het beroemdste van alle Geuzenliederen is en was het Wilhelmus. Het is een propagandalied, geschreven met het duidelijke oogmerk de bevolking van de uitstekende bedoelingen van de Prins te overtuigen en haar zijn partij te laten kiezen. Ook het lied *Help nu u self so helpt u God* had zo'n functie: de luisteraar wordt aangespoord te kiezen tussen de wolf en de herder, oftewel tussen de Hertog van Alva en Oranje. In andere liederen wordt de Prins meer terloops genoemd. Meestal is hij een hooggeplaatst persoon die zich op een abstract niveau voor de goede zaak inzet. De dichter van *O ghy Nederlanden seer fel* slaat zijn daadwerkelijke kracht niet al te hoog aan: 'Onze Prins is maar één man, veel helpen hij ons niet kan'. Dat neemt echter niet weg, dat er 'nog menig paap om zou sneven' mocht de Prins vermoord worden. Er is één lied bewaard gebleven dat geheel aan de dood van Willem van Oranje is gewijd. Het is *Nero moordadich*, waarin Balthasar Geeraerdts ter verantwoording wordt geroepen. Na een korte klacht over de dood van de Prins zien we een schier eindeloze stoet treurenden aan ons voorbijtrekken. " (139) "Wie spreekt over liederen uit de Tachtigjarige Oorlog, denkt onmiddellijk aan Valerius' *Gedenck-clanck*. Camerata Trajectina herdenkt de vader des vaderlands echter uitsluitend met Geuzen-liederen. Een grammofoonplaat over Willem van Oranje zonder één lied van Valerius... het klinkt als een contradictio in terminis. De betekenis van Valerius' *Neder-landtsche Gedenckclanck* is de afgelopen honderd jaar enigszins overschat. Elke zichzelf respecterende anthologie met liederen uit de Tachtigjarige Oorlog ruimt een ereplaats in voor Valerius; ze zijn ons op school met de paplepel ingegoten. Elke week tingelt er nog wel een *Merck toch hoe sterck* van een van Neerlands kerktorens. Elke nacht schalt het Wilhelmus door de ether in de versie van Valerius. Hij was de best vertegenwoordigde dichter op een LP van Camerata Trajectina, *Die tyranny verdrijven*. Maar waarom dan geen Valerius in dit programma? Zijn teksten zijn misschien wat braaf, maar er zitten ook een paar levendige tussen. Zijn verzen lopen goed en rijmen uitbundig — naar goed rederijkersgebruik —, ze passen perfect op hun melodieën (enkele uitzonderingen daargelaten), de melodieën die hij uitkoos zijn aantrekkelijk en wat minstens zo belangrijk is: ze staan er bij afgedrukt. Als boek ziet de *Gedenck-clanck* er schitterend uit: fraaie zinnebeeldige gravures, verzorgde typografie, rijmpjes, spreuken, het vlot vertelde geschiedenisverhaal en niet in de laatste plaats, de noten en tabulaturen.	1984	LTM muziek geuzenliederen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groen van Prinsterer, G. (ed.),	Archives ou correspondance inédites de la maison d'Orange-Nassau, 1e serie, 8 delen en een deel *Table* en een deel *Supplément*, Leiden: S. et J. Luchtmans, 1835-1847. *Bronnenpublicatie*. *Online: dbnl* Tome I: 1552-1565; Tome II: 1566; Tome III: 1567-1572; Tome IV: 1572-1574; Tome V: 1574-1577; Tome VI: 1577-1579; Tome VII: 1579-1581; Tome VIII: 1581-1584. Supplément en Table des matières et des lettres.	1847	APG	Groen/Archives
Groen van Prinsterer, G.,	"Redevoering over Willem I, gelijk hij uit zijne briefwisseling nader gekend wordt. Uitgesproken bij de veertiende openbare vergadering der tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, den 1 december 1842.", in: *Tijdschrift van het Koninklijk Instituut*, 2e deel, 4e stuk, Amsterdam: Johannes Müller, 1843, pp. 1-28. *Noten*. *Online: google books* "Verwacht slechts eenige vlugtige wenken over hetgeen in die bescheiden (de door Groen uitgegeven briefwisseling) ter meer volledige waardering van Willem I, als *Veldheer*, als *Staatsman*, en als *Christen* aangetroffen wordt." (6) "[Veldheer]: Vooreerst; de Briefwisseling bevestigt dat, hetgeen hem niet zelden als gebrek toegerekend is, de traagheid zijner krijgsverrigtingen, het zeer natuurlijke gevolg van *financiële verlegenheid* was." (6) [Staatman]: "Wel is waar, ik zou uit de Correspondentie vóór den opstand kunnen toonen, dat Willem I, naar de toen heerschenden denkwijs, den aard van het Landsheerlijk gezag en van een Patrimonieel Rijk miskend en, reeds bij den aanvang zijner loopbaan, ofschoon onder Monarchale benaming, in het wezen der zaak, een Republikeinsch bestaan heeft bedoeld; zoodat in lateren tijd de overgang ook tot den vorm, tot een Gemeenebest onder een Eminent Hoofd, niet moeijelijk heeft kunnen zijn." (20) [Christen]: " Willem I, zonder theologant te zijn, bezat die Godgeleerdheid, welke de H. Schrift in een iegelijk die het Koninkrijk Gods zal binnen gaan, verlangt." (22)	1843	APG GKS	Groen van Prinsterer/Redevoering

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groendijk, Albert,	Willem van Oranje, Bussum: Van Holkema & Warendorf, 1983. 383 blz. ill. "Over Granvelle zouden ze nog vaak spreken. Filips toonde zich, zoals Willem verwacht had, weinig ontvankelijk voor de wensen van de Nederlandse edelen zijn dienaar een meer bescheiden rol te laten spelen. Ook kwam hij niet tegemoet aan het verlangen van de adel de ketters wat minder fel te laten vervolgen. Voor een grotere plaats van de adel in het landsbestuur voelde hij al helemaal niets. Anna spoorde haar man telkens aan tot verdere actie. Maar Willem had die aansporing eigenlijk niet nodig. Hij was zelf al diep genoeg gekrenkt om de zaak niet op zijn beloop te laten. Het ging tenslotte om zijn plaats in de Nederlanden. 'Jij mag in Brussel wel iedereen ontvangen,' zei Anna op een keer. 'Jij mag wel alle kosten dragen. De landvoogdes zit maar te borduren in haar paleisje, en biedt de buitenlandse bezoekers uit gierigheid vrijwel niets aan. Granvelle zit meestal in dat buitenhuis van hem, de "Smidse" zoals het volk het noemt. Daar smeedt de kardinaal plannen om jou verder te ruïneren, terwijl hij intussen lacht om jouw hoge uitgaven. Want hij maakt ze niet, Willem. Hij verdient alleen maar. Al die baantjes die hij vergeeft, al die arme familieleden die hij onder dak brengt, dat brengt geld in het laatje en politieke steun. Zelfs die dikke Fries, die Viglius, zit maar te potten. Het wordt tijd, dat de koning eens ziet wie zich werkelijk voor de Nederlanden inzet.' 'De hoge edelen hebben al een verbond gesloten, Anna. De Liga heet het. We hebben gezworen niet uit elkaar te zullen gaan, voordat de koning onze grieven heeft hersteld. De hele hoge adel is er lid van. Alleen die potsenmaker van een Aerschot en die hoveling Berlaymont doen niet mee. Zij denken het meest te kunnen profiteren, wanneer ze aan de kant van de kardinaal blijven staan. Maar ik verzeker je, Anna, dat ze verkeerd gegokt hebben. Filips zál buigen. Het kan kort of lang duren, maar buigen zal hij, anders ben ik de prins van Oranje niet meer.'" (89)	1983	LTM literair	
Groendijk, Albert,	Willem de Zwijger, Dieren: BV Uitgeverij Kadmos, 1984. 64 blz. ill. *Foto's: AVRO, BRT, Veronica. Dit boek is verschenen n.a.v. TV-serie Willem de Zwijger van deze omroepen.* "Toen Willem van Oranje op de 24ste april 1533 geboren werd, was er niets dat erop wees, dat hij voorbestemd zou zijn om een belangrijke rol op het wereldtoneel te gaan vervullen. Bij zijn geboorte droeg hij nog niet eens de titel 'prins van Oranje'. Hij heette toen nog eenvoudig Wilhelm van Nassau-Dillenburg, net als zijn vader, die we in het vervolg — om verwarring te vermijden — maar de oude graaf van Nassau zullen noemen. De oude graaf was een van die talrijke Duitse edelen die slechts over een beperkt gebied regeerden. Wanneer alles gegaan zou zijn, zoals iedereen verwachtte, zou zijn zoon hem te zijner tijd als graaf opgevolgd zijn. Dat zou betekend hebben dat de zoon zijn leven voornamelijk had gesleten op het stamslot Dillenburg, temidden van zijn familie, verwanten en de adellijke vrienden uit de omgeving. Een grote rijkdom zou niet voor hem zijn weggelegd, tenzij hij een rijke vrouw trouwde. Want het graafschap Dillenburg zelf zorgde niet voor vette inkomsten. Willems vader, die later 'Willem de Rijke' genoemd is, was dan ook allerminst rijk. Hij was het, op het eind van zijn leven, hooguit aan kinderen, maar stellig niet in geld. Willems moeder stamde evenmin uit een bijzonder vermogende familie. Ook zij was van armere adel. Meestal noemen we haar naar haar eigen familienaam: Juliana van Stolberg. Maar ze was natuurlijk, door het huwelijk met haar man, een gravin van Nassau-Dillenburg geworden. Willem was hun oudste zoon. Beide ouders hadden kinderen uit hun eerste huwelijk: Juliana vier, Willems vader twee. Aangezien dit twee dochters waren, was de oudste zoon tevens stamhouder. Voor Nassau-Dillenburg was dat belangrijk, voor de kring van vrienden en verwanten evenzeer. Maar daarbuiten was er niemand die belangstelling had voor de opvolger van een Duits graafje. Geen van de groten der aarde met wie Oranje later in contact zou komen, werd van de geboorte op de hoogte gesteld. Toch was de jonge Willem van Nassau-Dillenburg net iets meer dan de zoveelste stamhouder in het zoveelste adellijke geslacht dat Duitsland kende. Het geslacht Nassau was namelijk in minstens twee opzichten een bijzonder geslacht. Ooit, in de verre middeleeuwen, had het een keizerskandidaat geleverd. De betrokkene was dan wel geen keizer geworden, maar alleen de mogelijkheid dat het zover had kunnen komen, verschafte het huis Nassau al een aanzien, dat boven dat van de grafelijke geslachten uit de omgeving uitstak. Bovendien had een andere tak van de Nassaus, de tak Nassau-Breda, uitstekend geboerd. Hoofd van de tak Nassau-Breda was Hendrik III van Nassau-Breda, een volle broer van de oude graaf van Nassau-Dillenburg. Hendrik III was niet alleen een van de rijkste edelen in de Nederlanden, hij was ook een vertrouweling van Karel de Vijfde, die niet alleen keizer van het Duitse Rijk was, maar ook heer der Nederlanden en koning van Spanje. Iets van de positie van de broer straalde ook op Willem van Nassau-Dillenburg af. Helemaal uit te vlakken was de familie Nassau-Dillenburg dus niet. En tenslotte: wanneer Hendrik III kinderloos overleed, dan zou diens onmetelijk bezit overgaan op graaf Willem. Want de Nassaus vormden een hecht geslacht, waarin het familiebelang hoog genoteerd stond. Toch was dit alles niet voldoende om de geboorte van de oudste zoon van de regerende graaf van Nassau-Dillenburg tot een internationaal gebeuren te maken. Voorlopig zag het er immers niet naaruit, dat de zoon meer zou krijgen dan de vader hem zou nalaten. Oom Hendrik III was niet kinderloos. Hij had een zoon, René, die vijftien jaar ouder was dan Willem zelf. De eerste elf jaren van Willems leven verliepen dan ook net als die van ieder ander Duits gravenzoontje. Veel weten we er niet van, maar we kunnen aannemen dat het niet ongezellig was op de Dillenburg. Juliana van Stolberg hield van gasten en ze gaf ook haar kinderen de gelegenheid om met vriendjes en vriendinnetjes op te groeien. Er was in	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groenveld, S.,	"Ter inleiding: Willem van Oranje. Een hoog edelman in opstand", in: *Spiegel Historiael*. Weesp: Fibula- van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 158-162. ill. "In de 16de-eeuwse samenleving namen de standen een zeer gewichtige plaats in. Zij waren de geledingen waaruit de leiders van die samenleving werden gerekruteerd. Dat was een algemeen aanvaarde situatie. Immers: naar de normen van die tijd was het de plicht van de sociaal en economisch sterkeren om de belangen van de zwakkeren te behartigen. Aanwijzing van volksvertegenwoordigers via verkiezingen was niet nodig; door geboorte hoorde men tot een bepaalde laag van de bevolking en kreeg men de daarbij behorende verplichtingen opgelegd. Voor zijn tijdgenoten was prins Willem dan ook in de eerste plaats de edelman, voorzien van alle rechten en plichten die hij door zijn afkomst had meegekregen. Maar wat verstond de I6de-eeuwer in het algemeen onder adel, en meer precies nog: onder hoge adel? Die vraag, zo zal blijken, kan slechts ten dele beantwoord worden door een onderzoek naar materieel bezit en rechten van mensen die men tot de adelstand rekende. Daarbij moet het grondbezit van de edelen in bespreking komen, en daarnaast de heerlijkheden die edellieden soms in leen hadden en soms, als 'vrije' heerlijkheden, in volle eigendom. In een heerlijkheid bezat de edelman niet per se de grond; hij had binnen de grenzen daarvan vooral een aantal rechten, met name op het gebied van bestuur, wetgeving en rechtspraak — rechten waaruit hij ook inkomsten ontving, zoals een deel van de boeten die hij aan misdadigers had opgelegd. Maar behalve zijn bezittingen verschaften politieke en sociale aspecten belangrijke, misschien zelfs doorslaggevende argumen-ten waardoor iemand tot de adel werd gerekend. Al deze facetten te zamen vormen het kader waarbinnen ook de edelman Oranje zijn plaats had. Ze roepen echter tegelijk een tweede vraag op. Hoe valt het te verklaren dat een zo aanzienlijk man de leider werd van een opstand, gericht tegen de vorst aan wie hij als edelman gehoorzaamheid verschuldigd was? Van een opstand bovendien die uiteindelijk zou leiden tot het ontstaan van een burgerrepubliek in de noordelijke Nederlanden?" (158)	1984	APG ESG Oranje als edelman	
Groenveld, S.,	"William of Orange 1533-1584. Exhibitions", in: *History today*, 34, July 1984, pp. 28-30. ill. *Bespreking van de tentoonstellingen te Delft (Prinsenhof) en Amsterdam (Rijksmuseum).* "It was thus quite natural that, after discussions between a number of museums, the Prinsenhof should have been chosen for the organisation of the biographical exhibition: 'Prince William of Orange, 1533-1584'. The Prinsenhof is in this respect both museum and exhibit. William of Orange's life is presented here, in the context of his time. There are portraits of Orange himself and of other contemporaries who played a significant role in his life. Paintings and prints depict the places in which he lived and the events in which he was involved. Objects he used himself — in so far as these have survived — or from his surroundings complement them. All these exhibits were made during his lifetime or, at most, just after his death." (28) "The theme of the second national exhibition, in the Rijksmuseum, is completely different. It is about the climate of ideas in the second half of the sixteenth century, which undoubtedly influenced Prince William and his supporters. Under the title 'William of Orange — For the Freedom of Conscience', this exhibition will place the emphasis on toleration in the religious sphere and on the struggle for freedom of worship." (29)	1984	APG tentoonsteling Delft en Amsterdam	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groenveld, S.,	"Guillaume d'Orange, 1533-1584", in *Réflexions sur Guillaume le Taciturne. Une série de conférences à l'Institut Néerlandais de Paris*, Mars 1984, Den Haag, pp. 11-18. ill. "La République des Provinces-Unies, le produit de l'insurrection néerlandaise entrerait dans l'histoire autres comme un ilôt de tolérance. A cet égard, les idéaux qu'Orange avait également chéris continuaient à y exister. Mais cette République n'avait réuni que sept des dix-sept provinces néerlandaises: ce fut une rupture de l'aspiration habsbourgeoise à rassembler les Dix-Sept Pays-Bas: si Orange l'avait vécu, il ne l'aurait certainement pas approuvé. (18).	1984	APG	
Groenveld, S.,	"Prins Willem van Oranje - een gematigd opstandeling", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 118-131. *Noten*. "... en naar de wensen van de calvinisten moest Willem zich wel schikken omdat hij hun steun niet missen kon. Zo ontstond in Holland, en ook in Zeeland, de situatie waarin alleen de gereformeerden de openbare eredienst was toegestaan. Toch bleef prins Willem ijveren, steeds wanneer hij daartoe een nieuwe kans zag, voor rechten voor meer dan één kerk. (...) Zo wordt Willem van Oranje in de huidige opvattingen de in zijn doelstellingen gematigde opstandeling, hoe paradoxaal dit ook moge klinken. Ongetwijfeld was zijn optreden van eigen belang niet vrij. Maar daarnaast werd hij gedreven door zijn plichtsbesef als hoog edelman en door het niet-dogmatisch christendom dat hij aanhing. Voor het realiseren van zijn doelstellingen ging hij zeer pragmatisch te werk: steun zocht hij bij de Staten-Generaal, bij de calvinisten, ook al had hij met dezen van tevoren weinig contact gehad. Soms stimuleerde hij zelf uitbreiding van de rechten van zijn bondgenoten, zoals die van de Staten-Generaal; soms verzette hij zich daartegen of ging hij ten slotte pas mee, zoals vooral na 1572 in het geval van de calvinisten. Soms zelfs riep hij krachten op, die hij later niet meer kon beteugelen en zich nu en dan zelfs tegen hem zouden keren." (130)	1984	APG GKS relatie calvinisten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groenveld, S.,	"Spiegel van de tijd. Het huwelijk van Willem van Oranje en Anna van Egmont-Buren (1551), geplaatst in het kader van de Habsburgse adelspolitiek", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"* 2001, Rotterdam: Barjesteh van Waalwijk van Doorn & Co's Uitgeversmaatschappij, 2002, pp 7-23. ill. *Noten.* "Een aantal achtergronden van het huwelijk van 1551 is nu helder. Zowel Anna van Egmont-Buren, de bruid, als Willem van Oranje behoorden tot de kleine kring der hoge, aan Habsburg nauw gebonden adelsfamilies. In hun beider leven had de landsheer Karel V een duidelijk woord meegesproken. Willem van Nassau was in 1544 door Karel V naar de Nederlanden gehaald om hier onder voogdij vanuit het Brusselse hof, en met de Keulse aartsbisschop in de commissie, te worden opgevoed. Dat was voor de keizer van wezenlijk belang. De jongen moest zich ontwikkelen tot een betrouwbaar dienaar. Hij was immers souverein van Orange en toekomstig heer van twee goederencomplexen, die elk op zich al voorrang boven vrijwel iedere andere edelman gaven: de Bredase Nassaugoederen en de omvangrijke Chalonbezittingen. Behalve zeer hoog aanzien leverden deze goederen ook hoge inkomsten op. Die inkomsten zouden later, in 1569, worden geschat op 152.784 pond per jaar, een bedrag waaraan geen enkele andere edelman in de Lage Landen kon tippen. Daarvan kwam 46.500 pond uit de Chalonse bezittingen en 40.575 uit die in Brabant. Wellicht sloot Karel bovendien de mogelijkheid niet uit dat Willem ooit zou opvolgen in de Duitse Nassaugoederen. Zoals we zagen goederen, die op een voor Karel V essentiële positie in het Rijk lagen. In dat geval zou Willem van Oranje wel buitengewoon machtig worden. Of, en zo ja en in welke mate het een rol speelde, dat Oranjes vader Willem de Rijke luthers was geworden is niet duidelijk omdat de vader zijn religieuze gevoelens ook in 1544 nog verborgen hield. En de bruid, Anna van Buren, was als dochter van de gewaardeerde generaal Maximiliaan van Egmont-Buren al evenzeer een interessante huwelijkspartij wegens vermogen en aanzien van haar geslacht. Vader Maximiliaan was al in 1548 overleden. Maar toen had hij er reeds sterk op aangedrongen, dat zijn achterblijvende erfdochter te zijner tijd met Willem van Oranje zou trouwen. Niet zonder tegenzin stemde Karel V hiermee in — hij prefereerde een Spaanse bruid voor de prins. Hiermee werd Karel, wat indirect weliswaar, weer eens huwelijksmakelaar. Hij kon niet weten dat door de vroege dood van Anna, in 1558, de Egmont-Burense goederen al snel zouden worden toegevoegd aan de omvangrijke Nassause, terwijl de Duitse Nassaugoederen in de toekomst onder Jan de Oude zouden blijven en versnipperd zouden raken onder diens vele nazaten. Zo werd een steeds hechtere band gesmeed tussen de landsheer en de 'magnaten' zijn 'lieve neven'. Het vorstelijke denken bepaalde ook de zienswijzen van hun families. Met de landsheer hadden zij overzicht over alle Lage Landen, stonden zij hoog boven de samenleving daarin. Hun geestelijke horizon reikte heel wat verder dan de 20 kilometer van de gewone man. In dit proces past ongetwijfeld het huwelijk van Prins Willem van Oranje en Anna van Egmont. Een berekende, veelbelovende verbintenis volgens maatstaven van aanzien en materieel gewin. Het staat overigens bekend als een huwelijk, waarin wel degelijk liefde heerste. Niettemin zou de Nederlandse Opstand, waarin Oranje voorgoed, en andere edelen soms tijdelijk tegenover Habshurg kwamen te staan, bewijzen dat de landsheerlijke adelspolitiek minder degelijke resultaten afwierp dan te verwachten leek." (20/1)	2002	APG ESG huwelijk Anna van Egmond	
Groenveld, Simon,	"De Oranjes als markiezen van Veere. Hun politieke invloed in Zeeland en de stad Veere 1581-1702", in P. Blom, P.A. Henderikx & G. van Herwijnen (red.), *Borsele Bourgondië Oranje. Heren en markiezen van Veere en Vlissingen 1400-1700*, Hilversum: Verloren, 2009, pp. 105-152. *Noten, bibliografie.* "Binnen het gewest had vóór 1581 de Habsburgse landsheer zich steeds laten vertegenwoordigen door een stadhouder. Dat was sinds 1559 Willem van Oranje geweest. Deze was echter wegens de toenemende spanningen in de Nederlanden in april 1567 naar Duitsland uitgeweken, vervolgens door Filips II ontslagen en vervangen. Maar in 1572 was hij in Holland en Zeeland teruggekeerd als leider der opstandelingen en trad daar van toen af op als revolutionair tegenstadhouder tegenover zijn loyalistische, door Filips aangestelde opvolger. Ook in het nieuwe bestel werd zijn stadhouderlijke functie gehandhaafd. Hij was nu de dienaar van de nieuwe landsleer, het Statencollege. Maar tegelijk had Oranje zodanige andere bevoegdheden, dat hij zelf ook in de Staten zitting kon nemen. Hij had greep op de functie van Eerste Edele van Zeeland, die hier als spreekbuis van de adel optrad. En precies in 1581 kocht hij het markizaat van Veere met de ermee verbonden stad Vlissingen en de heerlijkheden Oud-Vlissingen en Domburg. De steden Veere en Vlissingen hadden, zoals wij zagen, ook zitting in de Staten: dat recht was hun in maart 1574 door Oranje zelf gegund. Menigeen heeft hieraan de conclusie verbonden, dat de prinsen van Oranje drie van de zeven stemmen in de Staten beheersten. Zij zouden daar gemakkelijk veel gezag kunnen uitoefenen, hoewel ze er formeel dienaar van waren. Is die conclusie eigenlijk wel terecht? Deze vraag leidt tot een aantal deelvragen. Hoe stevig was Oranjes greep op de positie van de Eerste Edele? Waarop was die greep gebaseerd? Welke macht oefende hij in Veere en in Vlissingen uit? Gaf zijn macht hem inderdaad de zekerheid van steun van deze beide steden in de Zeeuwse Staten?" (105/6)	2009	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Grol, H.G. van (archivaris),	"Een samenzwering tegen Prins Willem van Oranje en Vlissingen door een Vlissingsch Oud-Schepen in 1584", in: *Vlissingsche Courant* van 7, 11 en 16 juni 1934. ill. *Bibliotheek GAD Delft 35 E 14 (43)* *Foto's artikelen: http://www.periodata.nl/dataweb/GrolSamenzwering.pdf* "I: Hans Hanssen, van geboorte buitenlander, wordt poorter in 1578, schepen 1580 en 1581. — Plannen Vlissingen in handen van den vijand te spelen. — De Prins waarschuwt per brief Vlissingen voor hem ter oore gekomen plannen van verraders. — Een Middelburger, Antheunis Auckema, Fries van geboorte, brengt uit, dat Hans Hanssen met plannen van hoogverraad rondliep. — Gecommitteerde Raden van Zeeland bevelen inhechtenisneming te Vlissingen van Hans Hanssen." II: Hans Hanssen, gevangen in de Westpoort, nu de oude toren op den Boulevard, al in 1560 „Gevanghepoorte" genoemd. — Waarschuwing op den cipier te letten — een cipier was er alleen in de „Gevanghepoorte", ook wel 's-Gravensteen of 's-Heerensteen genoemd, de stadsgevangenis onder het oude stadhuis op de Bierkaay had geen cipier.— Papieren "met artificieusen incte". — Aanmaning van den Prins aan Burg. en Schepenen van Vlissingen de zaak met „neersticheyt" te behandelen, er waren nl. invloedrijke familieleden aan het werk. "Examinatie" van den beschuldigde. — Verdere procedure, waarbij vrees voor niet voldoen aan de gerechtigheid. III (slot): „Scherp examen" wordt acht dagen uitgesteld. — Auckema requestreert aan den Prins om vergiffenis te erlangen. — Resultaten van het "scherp examen". — Motiveering van het vonnis van 13 April 1584. — Het hoofd wordt te pronk geplaatst op de „Waterpoort", d.w.z. dicht bij den ingang van de haven aan den Nieuwendijk, ongeveer daar, waar de loodsbooten bemand worden. — Adres van de schoonzuster van den gevonniste aan den Prins. — De Prins vroeger peet geweest van een der kinderen van Hans Hanssen. — Auckema wordt gedood door een ouderen zoon van Hanssen, daartoe opzettelijk uit Italië overgekomen."	1934	JUR aanslag op prins vlissingen	
Grol, H.G. van,	De Geschiedenis der Oude Havens van Vlissingen, alsmede de invloed van Oranje op hare verdere ontwikkeling, Vlissingen: Van de Velden, MCMXXXI. (1931). VIII, 62 blz. *Noten*. *Foto's Tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GrolHavensVlissingen.pdf* "Bekend is, hoe ook Vlissingen eerst onder Jerome 't Seraerts, later onder Charles de Boisot een krachtig aandeel nam in den kamp om Middelburg, dat 's Konings zijde hield, daar het altijd meer door den Souverein begunstigd was, meer te verliezen had en steeds op handelsgebied de erfvijand der Vlissingers was geweest. Na een belegering van twee jaar, waarbij het Walchersche platteland meermalen verwoest en gebrandschat werd, moest Middelburg zich overgeven, nadat de Zeeuwen onder Louis de Boisot, als admiraal van den Prins met het opperbevel belast, den 29en Januari 1574 de Spaansche vloot onder de Glimes en Romero bij Roemerswaal verslagen en verstrooid hadden. De tijding van deze overwinning in „een vreeselijken strijd", volgens niemand minder dan Requesens zelf, woedender dan die bij Lepanto, had de Prins te Vlissingen vernomen, waar hij reeds tevoren de vloot, daar verzameld, onder Louis de Boisot gesteld had. Vermoedelijk was hij er toen sinds den opstand voor het eerst, wel zal hij, kort nadat hij in Holland was „ayant délibéré de faire illecq sa sépulture" en er het krijgs- en rechtswezen georganiseerd had, den Heer van Batenburg naar Zeeland gezonden hebben, om aldaar mede op alles goede orde te stellen, ook waren door hem gouverneurs van Vlissingen, Veere en Zierikzee benoemd. Ook stelde hij 4 en 15 Mei 1573 rentmeesters respectievelijk in Vlissingen en Veere aan van de domeinen en geconfiskeerde goederen (in Zierikzee deed dit de gouverneur), maar persoonlijk had de Prins er zich niet vertoond. Toch was de gouverneur van Vlissingen reeds onderscheiden boven dien der genoemde steden, want de 20 October 1573 benoemde „thesaurier-generaal van den oorlogh" over Zeeland moest den verschuldigden eed afleggen in handen van den gouverneur van Vlissingen. De Januari-dagen van 1574 werden benut, om voorbereidende maatregelen te treffen tot de bestuursregeling van Zeeland na de eventueele overgave. Toen dan ook den 18en Februari Mondragon Middelburg moest overgeven, regelde de Prins in Vlissingen de bepalingen der overgave en deed 4 dagen later zijn intocht in de gedwongen stad. De nieuwe regeeringsregeling van 2 Maart is gedagteekend te Middelburg. In Art. 25 wordt aan Vlissingen opgedragen uit te rusten „zesse cromstevens met zooveele heuden op de wacht, ende noch acht, zoo cromstevens als heuden, zeylreedt in de haven", deze laatste moesten „volcomentlyck toegetakelt ende geequipeert" in de haven blijven als ze „noodich" zullen wezen. Zierikzee leverde ook een contingent van 20 schepen, Veere een van 10. De belooning voor het moedig gedrag van Vlissingen bleef niet uit : waren den 9den Januari reeds in een vergadering aldaar, voorbereidende maatregelen getroffen tot organisatie van het bestuur over Zeeland, met de gouverneurs en gedeputeerden van Zierikzee, Veere en Vlissingen, den 2den Maart kon de zaak haar beslag krijgen. Van nu af zal „het landt van Zeeland gedurende de tegenwoordig beroerten", zoowel militair als burgerlijk bestuurd worden door de huidige drie gouverneurs met de gedeputeerden der drie onder hun gezag staande steden, terwijl als zevende lid een gedeputeerde uit Holland zitting zal nemen, weldra vervangen door den gedeputeerde van Middelburg. In dezen Raad zal desgewenscht ook toegang hebben de admiraal en mede stem hebben inzake de defensie „van den landen bi der see" betreffende. Maar den zelfden 2den Maart werd ook het Vlissingsche Privilege door Prins Willem — tevens stadhouder en kapitein-generaal van Holland en Zeeland, West-Friesland en	1931	MLG ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Grol, H.G. van,	"Prins Willem en het beheer van het Zeeuwsche zeewezen 1577-1584", I en II in: *NRC* 17 en 18 April 1936 (Avondedities). *Auteur was archivaris van Vlissingen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/GrolPrinsenZeeuwschZeewezen.pdf* "Indertijd heb ik het bestaan aangetoond en de werkzaamheden uiteengezet van de eerste Vlissingsche admiraliteit, door Prins Willem opgericht na de overgave van Middelburg in 1574 en opgeheven in Apil 1577, toen, tengevolge van de Pacificatie van Gent, een Zeeuwsch prijzenhof, voornamelijk bestemd, den handel op de Zuidelijke Nederlanden te controleeren, uit den tijd was. Noord en Zuid waren immers vrienden geworden. Hoewel deze harmonie maar duurde tot einde ’78. Werd eerst in 1584, een maand vóór ’s Prinsen dood, de tweede Vlissingsche admiraliteit opgericht. Aantrekkelijk schijnt het, na te gaan hoe het beheer van het Zeeuwsche zeewezen werd gevoerd in dien tusschentijd, te aantrekkelijker, omdat de geheimen van dit interregnum in de Zeeuwsche archieven tot nog toe sluimerden."	1936	ESG APG MLG zeewezen admiraliteit	
Grondlegging...,	De grondlegging van Neêrlands onafhankelijkheid in de vestiging van de Republiek der Vereenigde Nederlanden in het jaar 1572 onder het wijs beleid van Willem den Eersten, Prins van Oranje. Alles uit echte bewijsstukken der geloofwaardigste schrijvers en later ontdekte oude handschriften zamengesteld. Amsterdam: J.H. Duisdeiker, 1814. VIII, 247 blz. *Online: google books* "Mr. Jacob Van Wesenbeek, Voorheen *Pensionaris* van *Antwerpen,* van daar naar *Wezel* geweken, was, als Ontvanger Generaal, door den Prins met de zorge belast, om, door briefwisseling met de verstrooide Nederlandsche Gemeenten door *Duitschland* en *Engeland*, werwaarts vele duizenden huisgezinnen gevlugt waren, geld in te zamelen, tot onderhoud van 's Prinsen Legermagt. In *Londen* en andere Koopsteden van dat overzeesch Gewest, in *Emden, Wezel*, *Bremen, Heidelberg, Frankendaal* en elders meer, waren de Gemeenten der gevlugte en gebannen Nederlanders zeer talrijk, en daaronder vele vermogende Kooplieden, waardoor eene aanzienlijke somme gelds werd zaamvergaard. Hier kwam bij, dat, uit die Gemeenten, van tijd tot tijd Leeraars naar de *Nederlanden* werden gezonden om onder het *Kruis* te prediken. Deze, als Koop- en Ambachtslieden gekleed, reisden met levensgevaar, al de Provinciën door, om, in stilte, de kinderen te doopen en het Nachtmaal te bedienen, en lieten geenszins na, van, op het ernstig verzoek van den Prins van *Oranje,* de Gereformeerden aan te manen, om eenig geld, tot onderhoud van de gemeene zaak, te geven, of op lening uit te schieten; waardoor men eene goede somme bij een kreeg, welke aan den voornoemden Heer Wesenbeek te *Wezel* werd overgemaakt. En dit, gevoegd bij het gedeelte, dat den Prins, als *Admiraal* ter *Zee,* toekwam, van den buit, door de Watergeuzen op den vijand behaald, maakte eenen aanmerkelijken schat uit; waarmede hij van tijd tot tijd, Krijgsvolk te land, in zijnen dienst aannam. De *Mennoniten* of *Doopsgezinden,* die goede en vreedzame menschen waren (en die men wel degelijk moet onderscheiden, van die oproerige Herdoopers en Geestdrijvers, van den ouden tijd te *Munster)* deze Doopsgezinden zelfs, hoe weerloos anderzins en afkeerig van oorlog en oorlogstuig, beschikten den Prins geld, en bragten al hun vermogen toe, en hunne leeraars, naar het leger reizende met levensgevaar, stelden het den Prins in handen. De *Gereformeerde* leeraars, die oordeelen, dat men zich zoo weerloos niet behoeft te laten doodslaan, werden van den Vorst op het vriendelijkste verzocht, om dat donderend moordtuig, het *Kanon* genaamd." (29/30)	1814	APG	De grondlegging van Neêrlands onafhankelijkheid

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Groot, Herman de,	"Drie maal Oranje Boven! Drie jeugdboeken over Willem van Oranje uit 1933", in: *Boekenpost. Tijdschrift voor de liefhebber van boeken, strips en boekencuriosa*, jrg. 13, afl. 78 (juli-aug), 2005, pp. 39-41. ill. "ORANJE GEKLEURDE JEUGDLECTUUR De jeugdboeken over Willem van Oranje uit 1933 zijn deels geschreven door protestanten uit de liberaal-vrijzinnige richting, maar vooral door auteurs uit de orthodox-protestantse hoek. Katholieke jeugdauteurs schreven niet over de Nederlandse Opstand en evenmin over Oranje. Die Opstand had voor katholieken weinig goeds gebracht. Ook socialistische schrijvers hadden geen behoefte aan een loflied op Oranje. De hier besproken boeken geven dus een enigszins eenzijdig beeld, protestants, waarin met name in het werk van de orthodoxe auteurs de idee van God, Nederland en Oranje heel sterk doorklinkt. De boeken zijn gekozen op grond van de naamsbekendheid van de schrijver en omdat ze spiegel van een tijdperk zijn. Tussen de regels, in voorwoord of slothoofdstuk vertellen de boeken namelijk ook en soms vooral over Nederland in 1933. Van hoeveel belang de herdenking werd gevonden in protestants-christelijke kringen blijkt uit het feit dat op christelijke scholen Oranjeboekjes aan de leerlingen cadeau zijn gegeven. In verschillende boekbeoordelingen in schoolbladen wordt hier op gezinspeeld. Het gaat dan onder andere over de boeken van W. G. van de Hulst en H. te Merwe. De feitelijke inhoud van de boeken is uiteraard in grote trekken gelijk: alle hoogtepunten uit het leven van Willem van Oranje worden besproken. In dit artikel ligt het accent daarom niet op de inhoud, maar op de specifieke behandeling van de gebeurtenissen door de verschillende schrijvers en over de verwijzingen naar de actualiteit. Het betreft de volgende hoeken J. Stamperius, *Het Leven van Willem van Oranje*, H te Merwe, *Een Helt sonder Vreesen. Prins Willem I van Oranj*e en WG van de Hulst, *Prins Willem Vader des Vaderlands*." (39)	2005	APG LTM herdenking 1933 jeugdboeken	
Grothe, J.A. (ed.),	"Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne eerste vrouw, Anna van Egmond (1552-1557)", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, derde serie, V, 1859, pp. 16-45. *Online: google books* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brieven?br_rich=&af_naam_vol=anna+van+egmond* "Heer Grothe legt over een handschrift getiteld: *Copie de* 45 *Lettres de Guillaume premier, Prince d'Orange, écrites de sa propre main à sa premiere femme, Anne d'Egmont, Comtesse de Bueren*. Bij vergelijking met hetgeen daarvan door den Heer Groen van Prinsterer is uitgegeven in het Ie deel der *Archives*, 1° Série, is het gebleken, dat van deze 45 brieven slechts 22 zijn uitgegeven, en dat volkomen waar is, wat op den titel van het handschrift is uitgedrukt: "on a exactement suivi l'ortographe et fidellement copié les vieux mots, tels qu'ils sont dans l'original." Blijkens het schrift schijnen de copien genomen te zijn in het laatst der 17° of het begin der 18° eeuw, voor dat de thans in het Huisarchief des Konings berustende, aldaar aanwezig waren. De copien zijn volledig, en geven ons dus kennis van den aard der uitlatingen in sommige brieven door den Heer Groen van Prinsterer uitgegeven, en bevestigen de waarheid van hetgeen in het Antwoord aan *Mr. M. C. v. Hall, p.* 34, door hem wordt gezegd : "uit eigen beweging heb ik mij ten regel gesteld ieder stuk ter zijde te leggen, dat niet ter waardering van openbaar leven en karakter dienstig zoude kunnen zijn. Dit voorschrift geloof ik met getrouwheid in acht genomen te hebben; zoodat steeds niet het prikkelen der nieuwsgierigheid van het algemeen, maar het bevredigen van de weetgierigheid van den wetenschappelijken onderzoeker mijn doel is geweest." Uit deze brieven blijkt dat, ook te midden van de beslommeringen van het krijgsmansleven, een bijna dagelijksch schriftelijk verkeer, tusschen Prins Willem en zijne echtgenoote plaats vond: moge er al grond zijn voor dezen echt aan de juistheid van het epitheton *holdselige* te twijfelen (*Archives,* I, Proleg. p. 201), vele uitdrukkingen dier brieven schijnen een meer dan middelmatig huwelijksgeluk aan te wijzen (l. c. p. 200). De brieven zijn gerangschikt naar de dagteekening, bij gemis van bijgevoegd jaartal heeft er in deze verzameling meermalen stoornis plaats in de chronologische orde, die het echter, met behulp der *Archives*, en de *Correspondance* door Gachard uitgegeven, niet moeijelijk is te herstellen." (16/7)	1859	ESG APG	Grothe Brieven Willem aan Anna

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Grothe, J.A.,	"Brief van prins Willem van Oranje, ged. 1 november 1572 aan de regering der stad Amsterdam", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, X, 1854, pp. 160-163. *Online: google books* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3228* *"Brief van prins Willem van Oranje, ged. 1 Nov. 1572, aan de regering der stad Amsterdam*, waarbij hij deze stad tot de zijde der staten tracht over te halen, van welke poging bij geene onzer historieschrijvers eenig gewag wordt gemaakt. Deze brief luidt als volgt: Die prince van Orangien, grave van Nassau etc., heere ende baron van Breda etc. Eersame, lieve, besundere. Ghijlieden moget verstaen hebben mijne compste in desen lande van Hollant, alwaer ick gesint ben te blijven ende neffens de goede ende wel geanimeerde lantsaten mijn leven te hazerdeeren, om te wederstane de Alvanissche tiranye ende 't gemeene vaderlant wederom te stellen in 't gebruyck van sijne oude vrijheden, neeringe, welvaert ende gerechticheden. Soo ghijluyden, derwijlen ick onder u converseerde, aen mijnen handel altijts hebt connen speuren, ende oversulcx daer van getuigenisse sout mogen gheven in dient den noot vereyschte, ende gemerckt ghijlieden doen ter tijt geweest sijt een vander steden, die met zonderlinge neersticheyt mij in sulcken voorneemen secondeerde ende de verbeeteringe van 't ghemeene beste in alles poochdet voor te wenden; soo en kan mijn ulieder disiunctie van den anderen steden niet genoegh verwonderen, de meer soo deselve niet alleene en is van quaden exemple ende egheensins te verantwoorden bij den naecomelingen, maer insunderheyt oock tendeert tot ulieder verderfenisse. Ende aengesien dat onse gemoet ende affectie 't uliederwaerts als noch niet verandert ofte gealtereert en is, derhalven willen wij u vermaent ende gebeden hebben, ghijlieden wilt u als noch overgheven ende in alles vuegen metten anderen steden ende staten deses lants, om gesaementlijck ende eendrachtelick het goede voorneemen te effectueeren, goede assistentie van allen sijden en sal ons niet gebreecken; ende sulcx doende soo willen wij in persoone bij u lieden coomen ende u versekert houden van alle goede beschermenisse tegens die ongeregeltheden, die voir onse coomste aengericht mogen sijn. Sus anders ende bij gevalle ghijlieden eensinnich blijft ende totter redelijckheyt niet en wilt verstaen; soo protesteeren wij, dat dese waerschouwinghe ons sal behoeren t'excuseeren voor Godt ende sijne engelen. U lieden hiermede den Almogenden Heere beveelende. Geschreven tot Haerlem op den 1en Novembris 1572. Onderstont : u goede vrunt Guillaume de Nassau, Lager stont : Bruuynck. Superscriptie waer : Den eersamen discreten onsen lieven, X.J. besunderen burgemen, schepenen, regeerders, schutters, burgers ende andere goede innewoonders der stede van Amsterdam. ---------	1854	APG Amsterdam	Grothe Brief prins Willem
Grothe, J.A.,	"Brief van prins Willem I aan de regering van Wijk bij Duurstede", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, derde serie, 1856, pp. 16-18. *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10040* *Online: google books* "De toestand des vaderlands was met den aanvang van 1584 zeer gevaarlijk. Verraad van binnen spande zamen met den vijand van buiten. De Graaf van den Bergh, die in 1581 in de plaats van Jan van Nassau, maar half met den zin van zijnen schoonbroeder den Prins van Oranje tot stadhouder van Gelderland was benoemd, werd al sedert eenigen tijd verdacht naar Spanje over te hellen; bij zijne arrestatie echter in November 1583 bleek maar al te duidelijk, dat hij zich verbonden had Gelderland aan Parma over te geven en Zutphen daartoe als sleutel hem in handen te spelen. Zijne vervanging door Adolf van Nieuwenaar kon het gedreigde gevaar maar ten deele afwenden, want reeds voor zijne afzetting was op 12 September Zutphen door Parma's veldoverste Taxis verrast. Om de deur, die door de bezetting dezer vesting geopend was, te sluiten, had men aan deze zijde der rivier eene schans opgeworpen, waardoor de Veluwe vooreerst gedekt werd. Door den hoogen stand der rivier was men echter in December genoodzaakt de schans te ontruimen. Vijf en twintig vendelen voetvolks met 700 ruiters liepen nu weldra de Veluwe af, wendden zich naar Overijssel dat uitgenomen eenige sterke plaatsen voor hen openlag, en overstroomden ook Groningerland, waar zij echter het hoofd stieten voor de sterke in het voorgaande jaar bij Oterdum aangelegde schans. Maar al te zeer schijnt men te hebben gevreesd dat de vijand na den overtogt van den IJssel in het hart des lands mogt doordringen. En wel was daartoe reden, want reeds den 8en Jan. kwam de tijding te Utrecht dat de vijand de beide huizen te Amerongen vermeesterd had (*Raadsdagel. boek*). De krachtige maatregelen van den Prins van Oranje en de houding van Hohenlohe, die eenigen tijd later zelfs Zutphen en den daarover liggenden schans benaauwde, mogten met de dappere verdediging van Oterdum, waardoor ook Vriesland beveiligd werd, het gevaar afweren. Onder den eersten indruk van het gevaar, toen het echter door den mislukten aanval op Oterdum reeds verminderd was, schreef de Prins onderstaanden brief aan den magistraat van Wijk bij Duurstede, aan het bezit van welke plaats men in dien tijd uit een krijgskundig oogpunt, als voormuur van Utrecht een groot gewigt schijnt gehecht te hebben, om hun een deel van dien moed en die vastberadenheid medetedeelen, die ook in de meest hagchelijke omstandigheden den Prins nimmer ontbrak." (16/17)	1856	APG MLG	Grothe Brief van prins Wijk bij Duurstede

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Grundig, G.I. & Klotsch, J.F. (Hrsg),	"Versuch einer Lebensgeschichte der Prinzessin Anna, Churfürst Moritzens Tochter, und Gemahlin Prinz Wilhelm des ersten von Oranien", in *Sammlung vermischter Nachrichten zur Sächsischen Geschichte*, Bd XI, Chemnitz, 1776, pp. 228-322. *Noten.* *Online: google books* "Moritz, Churfürst zu Sachsen, zeugte mit seiner Gemahlin Agnes, einer Tochter des Heßischen Landgraf Philipps, des Großmüthigen, zwey Kinder, einen Sohn Albrecht, welcher in zarter Kindheit starb, und an der Seite seines Vaters zu Freyberg begraben lieget, und eine Tochter, Anna, deren Geschichte wir voriezo beschrieben, oder vielmehr, nur die davon vorhandene, in großer Zerstreuung liegende wenige Trümmer, zusammen gelesen, und in einige Ordnung gebracht haben." (228) "Bey dem allen aber ist doch noch nicht zu vermuthen, daß der liebes Magnet einzig und allein Prinz Wilhelm nach Sachsen gezogen, sondern, wie bey Fürstlichen Heyrathen insgemein die Erfahrung lehret, eine politische Neben Absicht seine Endschlüßung befördert haben mag, welche der Erwartung Churfürst Augusts nicht ungleich gewesen ist. Dieser Herr sollte, in Rücksicht auf seine Niece eben diejenigen Besorgniße der Religion erwogen haben, welche die Herzogin von Parma, Prinz Wilhelmen entgegen setzete" (238/9)	1776	APG ESG	Lebensgeschichte Anna
Guide...,	Illustrated guide for visitors of Delft. The Town of William the Silent, Delft: H.J. Berkhout, 1892. 19 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/IllustratedGuide.pdf* "The spot where the tragedy occurred is still accessible to visitors. In the wall at the foot of the stairs you are shown the hole made by the pistol-bullet which killed the Prince. The assassin waited for him as he left the dining-room and fired when he was but a foot or two distant. The prince fell, mortally wounded, his dying words testifying to the two distinguishing qualities — sincere personal religion and intense patriotism: *Mon Dieu, ayez pitié de mon âme, ayez pitié de ce pauvre peuple:* My God, have mercy upon my soul, have mercy upon this poor people. The Spaniards to their lasting infamy, rejoiced over his death, but his spirit lived on in the men who ultimately carried to completion the work he had so well begun. Some years ago the large room of the palace of the prince has been brought as much as possible in the former state. This little Museum is to be visited free of charge. Every day from 10 till 5 and on Sunday from 10 till 4. The rest of the former palace is still arranged for barracks." (11)	1892	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haagen, J.K. van der,	"De moord op prins Willem in beeld. 10 Juli 1584", in: *Nieuwe Rotterdamsche Courant, avondeditie*, 9 juli 1934. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HaagenVerhaalMoord.pdf* "Een Ieder, die wel eens een aantal afbeeldingen van den moord op Prins Willem bezien heeft, zal getroffen zijn geweest door de groote verschillen in de wijze, waarop de kunstenaars deze gebeurtenis hebben voorgesteld. Nu eens ziet men den Prins een groote trap afdalen, dan weer gaat hij daarlangs naar boven, soms ook geschiedt de moord op een trap van slechts enkele treden of zelfs in een zaal. Het is te begrijpen, dat de verschillende verhalen over den moord, hoe uitvoerig zij vaak ook zijn, dezen niet op zoodanige wijze beschrijven, dat aan de hand daarvan een volkomen zuivere reconstructie kan worden gemaakt. Doch- wel is het verwonderlijk dat geen enkel kunstenaar zich geroepen heeft gevoeld dit moment vast te leggen, toen nog ooggetuigen in het Prinsenhof betrouwbare aanwijzingen konden geven. Hoe grooten indruk de mare van het „claghelijck feyt" ook maakte, zij heeft de graveernaald van geen Hollandsch tijdgenoot in beweginggebracht. (*Na vele voorstellingen kritisch behandeld te hebben concludeert de auteur:*) "Aan het eind van de achttiende eeuw duikt nogmaals de voorstelling van de kleine trap op in een prent van Vinkeles naar Buys, die de plaatselijke gesteldheid beter weergeeft dan De Hooghe, doch in latere afbeeldingen blijkt de groote trap het pleit te hebben gewonnen, laten wij haar blijven beschouwen als de plek, waar de Vader van den Lande vóór 350 jaar de woorden stamelde, welke ons hem met eerbiedigen schroom en innige dankbaarheid doen herdenken."	1934	APG BKD moord in beeld trap	
Haagen, J.K. van der,	"Nogmaals de genesis van de 'Historie Balthazar Gerardt alias Serach'", in: *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde,* 7e reeks, V, afl 3/4, 1935, pp. 233-237. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HaagenGenesis.pdf* "Ook deze studie toont aan, dat als meest betrouwbaar document voor de moordgeschiedenis dient beschouwd te worden het in opdracht van de Staten van Holland samengestelde "Discours de l'assassinement" (met de slordig bewerkte vertaling "Verhael van de moort"), welks geloofwaardigheid aan tal van contemporaine bescheiden is getoetst." (237)	1935	APG verslag moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haar, Jaap ter,	Willem van Oranje. Uit de geschiedenis van de Lage Landen, Weesp: Fibula-Van Dishoeck, 1984. 175 blz. ill. *2e dr. 2009.* "Ondanks hartstochtelijke waarschuwingen van de prins, verlaten de Walen na die overwinning van Parma (inname Maastricht) de Nederlandse zaak. Het is een zware slag die de vrijheid treft. Reacties blijven niet uit: "Dat roomse tuig!" "Dat paapse addergebroed dat ons verrraad..!" Bloedige demonstraties tegen de katholieken in Antwerpen, in Utrecht en elders zijn het directe gevolg. Verdraagzaamheid? Godsdienstvrede? Weinig blijft daarvan nog bestaan. "Jaag die papen van de straat!" roepen calvinistische jongeren als katholieken hun Processies houden. Beelden worden bespot, de processies verstoord. Dat zet kwaad bloed bij de katholieken die zich aanvankelijk achter de prins hadden geschaard. De wederzijdse haat groeit met alle gevolgen van dien: 'Die verrekte ketters!' denkt Filips van Egmont, zoon van de onthoofde Lamoraal. Hij is streng katholiek opgevoed en haat de omwenteling. Met zijn regiment trekt hij Brussel binnen en eist de stad voor de koning op. Ogenblikkelijk grijpen de burgers naar hun wapens. 'Kom je soms het hoofd van je vader zoeken?' schreeuwen zij Egmont toe. Zij sluiten hem in op de markt. Nagehoond en nagejouwd moet hij de stad — op de sterfdag van zijn vader — ontvluchten. Haast even kortzichtig maakt Hembyze zich met een groep calvinisten opnieuw meester van de stad Gent. Met God als zijn herder, jaagt hij de magistraat uit het raadhuis en vestigt hij een eigen dictatuur — grimmiger dan Calvijn ooit heeft bedoeld. Hij haalt zich zoveel haat op zijn nek, dat hij moet vluchten en uitwijkt naar de Palts. Oranje moet er voor een tweede keer de orde herstellen. Teleurstelling na teleurstelling stapelt zich op de schouders van de prins. Godsdienstvrijheid! Te Gent heeft hij gezien, hoe de calvinisten de kapel der Heilige Stede tot een opslagplaats van zout hebben verlaagd. Aarschot, Montigny, La Motte en andere edelen laten hem nu definitief in de steek." (159/60)	1984	LTM roman	
Haaxman, P.H., (Schilderij),	"Willem van Oranje en burgemeester Van der Werff, de dag na het ontzet van Leiden", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, p. 109. ill. *Online: dbnl* In de geschiedschrijving wordt deze samenkomst niet expliciet vermeld, hoewel er niet aan getwijfeld hoeft te worden, dat de Prins op het stadhuis is ontvangen en daar Van der Werff heeft ontmoet. Haaxman heeft zich misschien laten inspireren door het toneelstuk van Ruloffs, waarin de Prins, Van der Werff en de jongen in een bepaalde scene gezamenlijk worden opgevoerd, zij het op een ander punt in Leiden. Net als Wappers in 1829 (zie cat.nr. 21) heeft Haaxman er niet aan gedacht dat de voorgevel van het stadhuis, zoals die hier is weergegeven, er pas na de verbouwing van 1594 zo zou uitzien. Ook heeft hij er geen rekening mee gehouden, dat de Prins, volgens Wagenaar, pas in de avond in Leiden aankwam, en de gebeurtenis op klaarlichte dag laten plaatsvinden." (109)	1978	APG BKD	HaaxmanOranjeschilderij

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Habets, J.,	"Een brief van Willem den Zwijger aan Margaretha van Brederode, vorstin-abdis te Thorn", in: *De Maasgouw. Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde*, jrg 5, nr 201, 18 augustus 1883, pp. 889-890. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HabetsBriefaanMargaretavanBrederode.pdf* "De parochiën Gilse en Haagje (Prinsenhage) bij Breda werden in 't begin der tweede helft van de 16de eeuw bediend, niet door eigenlijke pastoors die resideerden, maar door „huerlingen", plaatsvervangers of vicarii perpetui, die maar een gedeelte van de inkomsten der pastoreele goederen genoten. 't Overige nu vergden de bewoners voor de armen en de fabriek der kerk. De abdij van Thorn, die de tiende trok en het patronaat in deze dorpen bezat, vond deze pretentien niet billijk. Zij alleen meende het recht te hebben om die zaken te regelen zonder tusschenkomst van iemand. Tot redres van deze rechten die gekrenkt schenen, zond de abdis van Thorn, Margareta van Brederode, den 18 April 1563 een brief aan haren neef, den prins van Oranje, als baron van Breda, opdat deze de rechten der abdij »zoude willen voorstaan ende helpen onderhouden en de goederen der abdij beschermen die in de baronie van Breda waren gelegen en door den oorlog veel geleden hadden.» De prins beantwoordde dezen brief op den 5 Mei (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/12605*). Hij begint met de schoonste protestatien van liefde voor 't stift en zijne lieve nichte de abdis, maar eindigt met te verzekeren dat in de Baronie van Breda niets ten haren nadeele is voorgevallen, dat het verzoek der ingezetenen van "Haeghe en Ghilsen" hem zeer billijk en wenschelijk voorkomt en dat hij dien wensch zal helpen appuyeeren. Daarom zal hij twee Bredasche Heeren Gerard van den Broeck, burgemeester, en Cornelius Montens, rentmeester, naar Thorn zenden, om over die zaak te onderhandelen. Zij zouden bewerken dat de inkomsten die den pastoors boven hunne alimentatie overschieten "zullen geincorporeert worden den gasthuiijse van Breda, tot behoef ende profyte van den armen van Breda, die van Haeghe en Ghilsen om armen kinderen in 't Kersten geloove en ambachten te doen leeren". De prins wilde dus niets meer of niets minder dan aan die goederen eene destinatie geven, waarvoor zij oorspronkelijk niet bestemd waren." (889)	1883	GKS ESG APG bestuur Baronie van Breda; abdij van Thorn	
Habets, J.,	"Hoe de overtocht van Willem den Zwijger over de Maas in 1568 aanleiding gaf tot een proces te Rothem, bij Stokhem", in: *De maasgouw. Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde*, jrg 7, nr 252, 1 Augustus, 1885, pp. 1093-1094. *Ook in: Weekblad van het Recht (1933), afl. 12591.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HabetsOvertocht.pdf* "De onverwachte komst van den Zwijger op den linker Maasoever, verspreide alom schrik en benauwdheid onder de bewoners. In de dorpen nabij Stokhem namen de boeren de vlucht. Zij die zich niet konden redden, droegen hunne meubels en beste have in de kerken, hopende dat deze gewijde plaatsen minder aan plundering zouden blootgesteld worden dan de huizen en hutten der boeren. Zoo iets had ook in het naburige Rothem plaatst, waar evenwel de kerk niet gespaard bleef. De soldaten hadden de beste zaken mede genomen en alleen die van grooten omvang of van kleine waarde gespaard. Wanneer 's prinsen leger vertrokken was, begaven zich nu de bewoners naar de kerk, om hunne gespaarde goederen in ontvang te nemen. Onder deze lieden bevond zich Geertruid Ytgen, huisvrouw van Ruth Smeets, die zich niet ontzag verscheidene voorwerpen mede te nemen, haar in eigendom niet toebehoorende. Maar laten wij de zaak niet vooruit loopen en luisteren wat het proces er van zegt : ‚Dat vor corts geleden den prince van Orangien, ende met hem voele volkx, hier int lant van Luyck ende Loene komen iss ende heeft als vyant deze landen bezet ende voele kercken opgeslaegen ende gespolieert. Ende als nu sullix geschiet was, heeft sich Gertruyt voors. nyet gescaempt noch ontsien, alsnu die goesen ewech waren, ende iss ouch inder kercken van *Roethem* gecomen ende ettlick goet, ende wolle genomen, die in eyn heymbden daer bracht was, toebehoorende Mondulp Sweerts, gelyck die selve ouch bekant heefft, inde ouch die partye daervan consenteert heeft ende beteringe gedaen, gelyck tselve ouch by inqueste gebleeken heeft." Diensvolgens klaagt de drost Geertruyt Ytgen aan van de kerk van Rothem ontwijd te hebben, een sacrilegie gepleegd te hebben en goed genomen te hebben dat haar niet toebehoort. De straf die hij requireert is niets meeren niets minder dan die van „haer lyf"' tot exempel van anderen. Intusschen had de moeder van Geertruid Ytgen zich met Mondulps familie verzoend en haar vier „betselen", makende te samen een gulden brab. voor de wol betaald. Uit het getuigenverhoor blijkt dat de moeder van Gertruyt Ytgen met de dienstmeid Mechtelt naar de kerk was gegaan om zaken te halen en dat toen de jonge vrouw Gertruyt, tot haar moeder zeide: „Neemt een goed bedde in die kercke, het sall nu all op die Guezen doergaen." (1093)	1885	APG ESG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haemers, Jelle & Sicking, Louis,	"De Vlaamse Opstand van Filips van Kleef en de Nederlandse Opstand van Willem van Oranje. Een vergelijking.", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis,* 119, afl. 3, 2006, pp. 328-347. ill. *Noten.* *Online* *https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2860400/view* "Beiden ijverden voor een middeleeuws geïnspireerde staatsvorm waarin de adel en de stedelijke elite hun belangen zagen verdedigd door middel van een centraal overlegorgaan, de Staten-Generaal, en onder een betrouwbare vorst die de privileges respecteerde. In die zin waren beide opstanden conservatieve reacties, gericht op het behoud van het bestaande. Maar tevens wenste de leidende handelselite uit de Nederlanden van de overheid – of dat nu een monarch, een stadhouder of de Staten-Generaal was – een veilig economisch klimaat, interne vrede, eerlijke rechtspraak en een betrouwbaar bestuur. Deze eisen vormden de kiem van het burgerlijke republicanisme dat de Noordelijke Nederlanden na de Opstand zouden kennen. Zowel Filips van Kleef als Willem van Oranje speelden in op de ontevredenheid in de Nederlanden over het centrale bestuur waarvan de leden de eigen belangen boven die van de onderdanen stelden. Beide edelen gaven leiding aan het verzet, de verschillende afloop is bekend." (346)	2006	APG	
Haitsma Mulier, E.O.G. & Jansen A.E.M. (red.),	Willem van Oranje in de Historie 1584-1984. Vier eeuwen beeldvorming en geschiedschrijving, Utrecht: Hes Uitgevers, 1984. 233 pp. ill. *Afzonderlijke bibliografie bij bundel, Personalia, Persoonsregister.* "Sinds de Amsterdamse bibliothecaris-hoogleraar J.S. Theissen (1874-1936) bij gelegenheid van een vorige herdenking van Willem van Oranje in ruim veertig bladzijden een overzicht gaf van het beeld dat er in de Nederlandse geschiedschrijving bestond van de Prins, is op dit gebied, een kleine bijdrage van J.A.L. Lancée uit 1981 uitgezonderd, niets geschied. Toch had de Leidse historicus P.J. Blok (1855-1929) al in 1920 in het laatste hoofdstuk van zijn twee-delige biografie in het kort de literatuur en bronnenpublicaties, die in de voorgaande drie en een halve eeuw aan Oranje waren gewijd, besproken. De diverse, in de geschiedschrijving opgeroepen en gecanoniseerde beelden van Oranje's doen en laten waren echter kennelijk nog te sterk en de bestudering van de geschiedenis van de geschiedschrijving wekte wat dit onderwerp betrof nog te weinig belangstelling om iemand aan te zetten zich aan een grote historiografische studie te willen wagen. In juist deze leemte tracht deze bundel enigszins te voorzien." (Woord vooraf, p. 7).	1984	APG historiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haitsma Mulier, E.O.G.,	"Willem van Oranje in de historiografie van de zeventiende eeuw", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 32-62. ill. *Noten*. Als korte voordracht in : *Handelingen van het acht en dertigste Nederlands Filologencongres, gehouden te Nijmegen, 16-17 april, 1984, (1985) pp. 455-456. Verslag discussie: pp. 465/6.* "De historische werken zijn in deze eeuw sterk pragmatisch van aard en willen de lezer lering verschaffen. Het feit, dat geschiedschrijving als een literair genre werd opgevat, dat dientengevolge naar overreding streefde door voorbeelden te geven, beïnvloedde natuurlijk de manier waarop men een protagonist als Oranje voorstelde. Ook de zeer politieke benadering van de geschiedenis droeg hiertoe bij. Daarom stond de historiografie vaak zeer dicht bij het politieke tractaat, immers een bepaalde versie van het verleden kon dienen ter versteviging en legitimering van politieke opvattingen in het heden. Een bestrijding van die opvattingen zou er dan toe kunnen bijdragen de documentatie over dat verleden te vergroten. Vaak echter beperkte men zich tot herhaling van door anderen reeds aangegeven interpretaties van het verleden, daar het nog lang zou duren eer het principe zegevierde, dat de geschiedenis moest worden geschreven met behulp van archiefbronnen. In de zeventiende eeuw was hier of daar wel een aanzet in die richting te bespeuren: een document kon dienen ter aanvulling van wat narratieve werken reeds vermeldden. Ook beschouwden de samenstellers van vele compilatiewerken zich slechts als materiaalverschaffers voor de werkelijke historieschrijvers. Maar veel belangrijker was gedurende het grootste deel van de eeuw de invloed van de klassieken. De geschiedschrijving — in humanistische trant — was naar hun voorbeeld gemodelleerd en ook de tekening van personen behoorde gestileerd te zijn. De optredende figuren waren dikwijls niet meer dan voorbeelden van goed of slecht gedrag, waarbij zij door de uitwerking van Gods toorn of de Fortuna kunnen worden begunstigd of vernietigd. Ook biografische schetsen in de eerste driekwart van de eeuw tonen de leidraad van de grote klassieke voorbeelden als Plutarchus, Tacitus, Suetonius en Theophrastus. Hierin is het historische element dikwijls niet van het biografische te scheiden. Het woord biografie ontstond dan ook later. Bovendien werd dikwijls onder levensbeschrijving de tekening van het karakter verstaan, waarbij de klassieke temperamentenleer de plaats van de hoofdpersoon aangaf. Op deze wijze kon hij allerlei kwaliteiten in zich verenigen zonder dat er sprake was van werkelijke portrettering. De figuur is slechts de aanleiding om een karakterschets met deugden te geven, nadat een verhaal van de gebeurtenissen is gedaan waar de held bij betrokken was. Daarom treft men zelden een schets van een ontwikkeling in het karakter van een persoon aan, want hij trad slechts op als een soort standaardvertegenwoordiger van de hele mensheid. Zijn levensbeschrijving was bedoeld als een practische gids op ethisch en politiek terrein, maar treft de moderne lezer door zijn 'leegheid'. Ondanks de aandacht voor het individu is hij eigenlijk nauwelijks als mens van vlees en bloed aanwezig. Pas in de jaren zestig en zeventig van de eeuw vindt een overgang plaats naar een meer concreet individuele benadering van de persoon in kwestie. De aan de persoon en daden van Willem van Oranje gewijde delen van historische werken of biografische schetsen ontsnappen niet aan deze tendenzen, zoals we in wat volgt zullen zien. Te beginnen met de periode van het Twaalfjarige Bestand zullen de visies op zijn handelen de revue passeren. Hierop volgt de geschiedschrijving door Nederlanders en buitenlanders, dan — na het midden van de eeuw — een heftige politieke polemiek, waarin de figuur van Oranje werd betrokken. Tenslotte valt er een stilte, al wordt de pen	1984	APG historiografie	
Haks, Donald (eindred.),	De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft, 12 april 2005, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005. 105 blz. ill. "Ten Geleide. Dit boekje verschijnt bij gelegenheid van de openstelling van de data- en beeldbank *De correspondentie van Willem van Oranje*, een uitgave van het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis. Het ING heeft het voltooien van deze voor de Nederlandse en ook Europese geschiedenis belangrijke publicatie op feestelijke wijze gevierd. Er zijn enkele voordrachten gehouden en de openingshandeling werd verricht door Z.K.H. de Prins van Oranje. De gebeurtenis vond plaats op 12 april 2005 in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft. Drie van de voordrachten van die middag zijn in licht uitgebreide en geannoteerde vorm in dit boekje gebundeld. Een vierde voordracht, door J.G. Smit, de bezorger van *De correspondentie van Willem van Oranje*, bestond uit een toelichting op de inhoud van en de toegang op de uitgave, gelicht uit de uitvoerige inleiding op de data- en beeldbank en voor deze gelegenheid geschikt gemaakt voor een mondelinge presentatie. Er vond omlijsting plaats door middel van voordracht van enkele brieffragmenten door Hans Radloff en Guusje van Tilborgh. Deze vierde voordracht vindt men niet in deze bundel, de inleiding wel. De data- en beeldbank *De correspondentie van Willem van Oranje* bestaat uit een toegang op meer dan 12.500 brieven en andere documenten aan of afkomstig van Willem van Oranje. Elke brief is beschreven en doorzoekbaar op kerngegevens als correspondent, datum, plaats van verzending en inhoud. Aan elk briefnummer is een afbeelding van de brief - in het handschrift van de tijd zelf - gekoppeld. De uitgave wordt gecomplementeerd door de inleiding en andere toelichtingen, zoals een lijst van instellingen waaraan documenten ten behoeve van de databank zijn ontleend en een literatuurlijst. De correspondentie van Willem van Oranje is vanaf 13 april 2005 raadpleegbaar via de website van het ING, *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO*."	2005	APG bronnen brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haks, Donald,	"De correspondentie van Willem van Oranje als project", in Donald Haks (eindred.), *De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft, 12 april 2005*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, pp. 11-19. *Noten*. "Wie dus achteraf de regels van het projectmanagement toepast op het project *De correspondentie van Willem van Oranje* kan heel wat leren. Van die regels uitgaande waren het 'open einde'-karakter, het enkele malen ingrijpend wijzigen van opzet en werkwijze en het eenmansbedrijfje dat alles moest klaren, zwakke kanten. Maar voor degenen die niet zo veel op hebben met het combineren van wetenschap en management biedt de terugblik op het project eigenlijk heel goed nieuws. Het onverwoestbaar optimisme waarmee dit 'megaproject' is aangevangen, de naïviteit die ingrijpende veranderingen mogelijk maakte en het bijna totaal negeren van de productiefactoren tijd en middelen hebben juist de uitkomst mogelijk gemaakt: een data- en beeldbank met 12.600 brieven uit de correspondentie van Willem van Oranje, bijeengebracht uit een groot deel van Europa en gereed gemaakt voor wetenschappelijk onderzoek dat naar te hopen valt zijn weg ook zal vinden naar de algemene kennis en beeldvorming over deze sleutelfiguur uit de geschiedenis van Nederland." (18)	2005	APG bronnen brieven	
Hall, Gordon Langley, [Pseud. Dawn Langley Simmons],	William, Father of the Netherlands. Illustrated with photographs and maps, Chicago - NewYork - San Francisco, 1969. 240 blz. *Index*. "ORANGE! LIBERTY! All the Netherlands echoed with the cry of hope and liberation. At Dillenburg, the Prince of Orange first heard the news of La Marck's adventure at Brill. Cautious by nature, William was unhappy for, after so many disappointments, what if the result should be as it was at Heiligerlee? Fortunately, for once his impulsive brother Louis was right. The moment to attack had come, and there was no holding him back. From his base at La Rochelle, he sailed for Flushing with the rest of the Sea Beggars' fleet. He took Flushing with little effort and on April 6, 1572, another town was flying the tricolor of Orange. Two days later it was followed by Rotterdam, and by the towns of Gouda and Schiedam on the tenth. While bells pealed from the churches, the hungry and unemployed, seething with discontent, flocked to serve under William's banner. Revolt broke out everywhere in Waterland (a section of Holland), Friesland and Zeeland and, much to the dismay of the Spaniards, in Edam, famed for a special cheese they had come to relish. At first Alva was little troubled, belittling the gravity of the scattered outbreaks. The messenger he sent to Flushing was greeted with sarcastic laughter. "Let the Duke come himself," the inhabitants cried. "We'll eat him alive!" At Dillenburg William was finally convinced that now there could be no turning back; the years of waiting were over; the time for positive action had come." (138)	1969	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hall, M.C. van,	Herinnering aan de plegtige onthulling van het bronzen standbeeld van Willem den Eersten van Oranje, op den feestdag van Nederlands verlossing. 17 November 1845. Hoogtijdszang. Folio, 20 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HallOnthullingStandbeeld.pdf* "Verbeelding bragt me in 't needrig hof, Waar 't moordschot viel —'s Lands Vader trof, En 't dierbaarst bloed spatte op den drempel; Ik had — naast Hugo's praalgesteent', — Zijn tombe aanschouwd in 's Heeren tempel, — Op Willem Fredrik's asch geweend. Maar zie! mij roept het Haagsch Voorhout, Waar Gij, mijn Koning! Feestdag houdt, Als wij voor twee-en-dertig jaren; 't Aloud : »Wilhelmus!" klinkt alom, Trompet- en hoornenklanken paren Zich aan 't geluid van fluit en trom." (9)	1845	APG LTM onthulling bronzen standbeeld	
Hallema, A.,	"Een bijdrage tot de Willem van Oranje-herdenking. De verschillende aanslagen op het leven van Prins Willem van Oranje", in: *De Nieuwe Gids*, jrg 48, eerste halfjaar, 's-Gravenhage: N.V. Electr. Drukkerij "Luctor et Emergo", 1933, pp. 390-405. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaAanslagen.pdf* "We zullen hier nu verder enkele van deze minder bekende moordaanslagen, die achtereenvolgens op den Prins gepleegd zijn, in herinnering brengen. De eerste had reeds plaats in 1572, kort nadat Oranje op zulk een wonderdadige wijze gered werd bij de overrompeling van zijn leger voor Bergen in den nacht van 11 September, toen hij daar de gunstige gelegenheid afwachtte om zijn broeder Lodewijk te ontzetten, doch zelf door het leger van Don Frederik en Juliaan Romero overvallen werd. In Roermond ontmoetten beide broeders elkaar weer op den 3en October. Lodewijk ziek en afgetobd, de Prins ontmoedigd en lastig gevallen door zijn ontevreden huursoldaten. De eerste sloeg den weg in naar Dillenburg, om weer op zijn verhaal te komen, de tweede wilde zich naar Holland of Zeeland begeven, om naar zijn zeggen of schrijven aan Graaf Johan af te wachten, wat het Gode behagen zou te doen. Toen Oranje aanstalten maakte voor zijn verdere reis en bij Orsoy den Rijn overstak, was er een Duitsche avonturier, Heist genaamd, die in Frankrijk tot Ridder van den Heiligen Michael was geslagen en bekoord werd door een aanzienlijke belooning, die Alva namens en ten laste van Filips op het hoofd van den Prins had gezet, in verband waarmee Heist den Prins heimelijk in het leger was gevolgd met het oogmerk om hem van het leven te berooven. Die toeleg mislukte echter door de waakzaamheid van Oranje's getrouwen, die het noodlottige pistoolschot wisten te smoren. Maar een tweede gevaar dreigde kort daarop, toen 's Prinsen eigen soldaten, verbitterd over het niet ontvangen hunner soldij, ernstige aanstalten maakten om hem aan Alva en de Spanjaarden uit te leveren, ten einde op die wijze betaling te erlangen. Doch nu waren het eenige oversten en ritmeesters, die uit bewondering voor hun prinselijken beschermeling ook dit gevaar van hem afwendden, door voor hem in de bres te springen en met het verkoopen van hun eigen roerende goederen en krijgsmateriaal de Duitsche huurlingen te bevredigen. 20 October kwam Oranje over Zutphen, dat hij nog intijds wist te behouden, te Kampen aan, slechts door 60 getrouwen vergezeld. In zijn brief aan zijn broeder, Graaf Johan of Jan, schreef hij in doffe berusting: „Ik ben besloten naar Holland en Zeeland te vertrekken, ten einde zooveel mogelijk op alles orde te stellen, en dan daar mijn graf te vinden." Deze pessimistische stemming van den anders zoo blijmoedigen Oranje was onder de beschreven omstandigheden begrijpelijk. Maar, zijn komst stortte wederkeerig moed in de bekommerde harten der Hollanders. Nog geen jaar later was er wederom reden tot groote moedeloosheid. Haarlem was gevallen en op beestachtige wijze uitgemoord door den Spanjaard. Tien dagen later (22 Juli 1573), schreef de Prins aan zijn broeder Lodewijk: „Ik had wel gehoopt, u betere tijding te zenden, maar aangezien het den goeden God anders behaagd heeft, moeten wij in Zijn goddelijken wil berusten. Ik neem denzelfden God tot getuige, dat ik met mijn middelen al datgene gedaan heb, wat mogelijk was, om de stad te ontzetten." Enkelen van het grauw wilden nu, — althans volgens Spaansche bronnen —, het huis van den Prins, die toen te Leiden verbleef, plunderen en Oranje zelf aan zijn vijanden overleveren, doch de groote rest was wijzer en besefte maar al te goed, dat ook Oranje den val van Haarlem na Batenburgs nederlaag niet meer had kunnen afwenden of keeren. In deze dagen van algemeen moedeloosheid richtte de Prins de zijnen weer op met dat beroemde en bemoedigende woord, geschreven uit Dordt den 9den Augustus 1573: „Gij schrijft ons, dat men u zou laten weten, of wij ook met eenigen grooten machtigen Potentaat in vasten verbond staan; waarop wij niet laten willen u voor antwoord te geven, dat aleer wij ooit	1933	APG moordpogingen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hallema, A.,	"Bredasche toestanden blijkens de stadsrekeningen van 1577. Prins Willem van Oranje neemt weer bezit van Stad en Lande van Breda", in: *Sinte Geertruydtsbronne. Driemaandelijksch tijdschrift gewijd aan de geschiedenis en volkskunde van West-Brabant en omgeving, vermeerderd met "Bredaniana",* jrg 10, Brecht: Drukkerij L. Braeckmans, 1933, pp. 83-93 en 134-148. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaBredascheToestanden.pdf* "Ingevolge de Gentsche Pacificatie van 8 Nov. 1576 kon Prins Willem van Oranje weder zijn rechten laten gelden op Breda en zijn Baronie, waaruit hij bijna tien jaren daarvoor had moeten vluchten en die gedurende de periode 1567-1576 onder rechtstreeksch bewind van den Koning hadden gestaan. Immer de Pacificatie schreef voor : "Is voorts veraccordeert, dat die voirs. heer Prince ende alle andere heeren, ridderen, edelluyden, particuliere persoonen ende ondersaeten van wat staete, qualiteyt oft conditie die zijn, mitsgaders henlieden weduwen, douaigieren, kinderen ende erfgenamen van d'een ende d'ander zyden gerestitueert zijn in huerlieden goeden naeme ende faeme ende zullen vic moegen aenveerden ende die possessie aennemen van alle huere heerlicheyden, goeden, perogativen actien ende credicten, die niet vercocht oft geallieneert en zijn, in zulcken staete als die voorsz. goederen nu jegenwoordich zijn." En toen de Gentsche Bevrediging bevestigd was geworden, eerst door de Unie van Brussel in Januari 1577 en vervolgens door 's Konings landvoogd Don Juan bij het Eeuwig Edict van Februari d. v., moest het recht zijn loop hebben en ook Breda overgaan aan den Prins. Doch practisch stuitte die overdracht op meerdere bezwaren als gevolg van de aanwezigheid van tweeërlei soort van troepen, Duitsche en Spaansche met eveneens twee hoofden van dit dubbele garnizoen, den kolonel Fronsberg en Francesco Verdugo, terwijl de weduwe van St. Rémy, de 4 Januari 1577 overleden stads- en slotvoogd van Breda, het kasteel niet wilde verlaten en inruimen voor Verdugo. Deze was dan ook feitelijk onwettig, als zijnde in strijd met de hierboven geciteerde bepaling van de Gentsche Pacificatie, belast met het opperbevel over de Spaansche troepen binnen en buiten Breda met den titel van Kastelein-gouverneur en Superintendent van de Kasteelen der stad en lande van Breda, terwijl de Raad van State als opvolger van St. Rémy diens broer D'Estournel had benoemd, met uitdrukkelijken last om onder geen beding Spaansche troepen op het kasteel toe te laten. Toch wist Verdugo de weduwe van St. Rémy, zoowel als D'Estournel te verdrijven en zich met eenige vendels van het Spaansche garnizoen op het kasteel te vestigen. Dit gaf groote moeilijkheden zoowel voor de burgerij, die werd gedwongen de serviesgelden op te brengen, al vast voor te schieten, als voor den Prins, die tot den rechtmatigen eigendom van zijn goederen niet kon komen, daar Don Juan, wetende van welk groot belang de vesting Breda als stategisch punt was, geen neiging toonde, de stad aan Oranje over te dragen, hoe gaarne de magistraat dit ook anders gezien had. Dit college stelde zich nu met den hertog van Aerschot, de ziel van het Eeuwig Edict, in verbinding, vooral toen bekend werd, dat Verdugo de stad wel zou verlaten en met hem de Spaansche troepen, maar dat hij Breda niet aan Oranje overgaf doch aan de drie Duitsche vendels infanterie, deel uitmakende van het regiment van den kolonel Fronsberg, die toen nog te Antwerpen en elders verbleef, maar spoedig naar Breda zou komen met de rest van zijn regiment. Dan wachtte de burgerij een nieuwe en geen betere soldatenheerschappij, zoodat nu ook Oranje om hulp verzocht werdt. Eerst probeerde de magistraat het nog eens met minnelijke schikking, door de kapiteins der Duitsche vendels voor een bespreking op het stadhuis te noodigen, doch de oproerigheid over het uitblijven der betaling van soldij nam eer toe, dat zelfs de magistraat gevaar liep gevangen genomen te worden. Toen kwamen de soldaten van Oranje voor de stad en sloten die in sedert Augustus	1933	APG ESG bezit van Breda terug	
Hallema, A.,	"Hoe Prins Willem van Oranje in 1577 door de Utrechtsche Rederijkerskamer ontvangen werd" (Inclusief de dichterlijke hulde van de Rederijkerskamer aan de prins). *Handschrift bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag: Verzameling al dan niet geplaatste, door de redactie van de Nieuwe Gids niet retourgezonden kopij; [1933], map 5 (sign. 69 F 37)* *NB. Een publicatie van deze bijdrage is door mij nergens aangetroffen.* *Foto's tekst zie: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaRederijkers.pdf*	1933	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hallema, A.,	"Antwerpen en de prins van Oranje in 1577. "Wellecom" en "Adieu" der Antwerpsche Rederijkers Kamer", in: *Stemmen des Tijds. Maandschrift voor Christendom en Cultuur*, jrg 23, II, Zutphen: N.V. G.J.A. Ruysch' U.-M. 1934, pp. 66-73. *Noot.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaAntwerpenenPrins.pdf* "Toen in 1567, had men den diepen zin daarvan nog niet willen begrijpen en de groote beteekenis dier gulden gedachte niet willen aanvaarden, maar nu, in 1577, was er een kentering in de geesten gekomen en had Antwerpen niet het minst de gruweldaden der Spaansche soldaten als gevolg van 's Konings absolutistische politiek in zijn midden moeten aanschouwen en verduren. Allen waren dan ook diep onder den indruk, toen Oranje weder de stad binnenkwam, welke hij tien jaren daarvoor met gemengde gevoelens van droefheid en verontwaardiging had verlaten, waar hij zooveel relaties had en waar zijn geldschieters, altijd toegeeflijk voor den rijksten en ridderlijksten edelman in den lande, immer den buidel voor hem hadden geopend. Hoe was dat alles veranderd, maar thans leek de zon opnieuw van achter de wolken door te breken. Oranje was bij de ontvangst ten stadspoorte gezeten in een chariot à coche, een eenvoudigen reiswagen en slechts vergezeld van een klein gevolg. De Antwerpsche Magistraat maakte door een deputatie zijn opwachting en toen hij de eerste officieele hulde had aanvaard, stond een burgerlijke eerewacht van meer dan 8000 personen en haie opgesteld, om hem onder talrijke juichkreten en spontane ovaties te geleiden naar het gewone vorstenverblijf der stad, het klooster St. Michiel aan de Schelde. De opgewondenheid en blijdschap der menigte stegen ten top, toen sommige burgers, zelfs tegen het verbod van den magistraat in, hun haakbussen losbrandden, bij wijze van eeresaluut. En eveneens waren er velen, mannen zoowel als vrouwen, die tranen van aandoening schreiden, toen zij den geliefden, sterk verouderden en naar alle kanten minzaam groetenden Prins zagen voorbijgaan, omdat hij in hun oogen was het plechtanker der hope, de reddende engel, de verlosser uit de benauwdheid. De dagen, dat de Prins onder hen was, van 18-21 September, waren dan ook dagen van vreugde en jolijt, want men voelde zich allen gedragen door één liefde, de liefde tot Oranje, door één hoop, de hoop op zijn verlossend woord en bevrijdende daad. Van dien geest getuigt ook de volgende Antwerpsche Rederijkerspoëzie, in deze dagen gemaakt en gedrukt in een Noordnederlandsch pamflet van het jaar 1577. (Vgl. Pamflet Thysius 303). Dese navolgende ghedichten zijn binnen Antwerpen vvtgegaen (Anno 1577). Ter eeren thuys van Naszouwen, Den ghetrouvven edelen stam, Soo leest dit, en vvilt onthouvven, VVanneer hy vveer te Lande quam." (68/9)	1934	APG LTM Antwerpen Inkomst 1577 rederijkers literair	
Hallema, A.,	"De pacifistische politiek van Prins Willem van Oranje. Twee merkwaardige pamfletten in de Koninklijke Bibliotheek over den Bredaschen Vredehandel in het jaar 1575", in: *Sinte Geertruytdsbronne. Driemaandelijksch Tijdschrift gewijd aan de Geschiedenis en Volkskunde van West-Brabant en omgeving, vermeerderd met "Bredania"*, jrg 11, decemberaflevering, 1934. Brecht: Drukkerij L. Braeckmans, pp. 116-124. *Noten.* *Zie de pamfletten K. 0233-0239 van deze bibliografie.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaPacifistischePolitiek.pdf* "Doordat het ontzet van Leiden na de verovering van Middelburg en het succes van Boisot bij Reimerswaal in 1574 tot handelen dwong, werden de onderhandelingen te Breda in de eerste helft van Maart 1575 aangevangen, om reeds gedurende 1 April — 1 Mei d. v. geschorst te worden, toen er ruggespraak gehouden moest worden met de vroedschappen der Hollandsche en Zeeuwsche steden. De Prins volgde van uit Geertruidenberg, dat in 1573 reeds weer in zijn bezit was gekomen en waar in 1575 of 77 een groot en klein *Prinsenhof* werd gebouwd als *stadhouderlijk kwartier* en *vooruitgeschoven Hollandsche post in Brabant*, den loop der onderhandelingen, die echter al spoedig op het doode punt kwamen door den eenzijdigen eisch omtrent den Godsdienst : geen Protestantisme meer in Holland en Zeeland en haar bedienaren het land uit. Geen minnelijke schikking bleek mogelijk, al werd de eindformule dan ook gewijzigd in dier voege, dat de ketters het land zouden kunnen verlaten en alsdan een behoorlijken termijn kregen om hun goederen te verkoopen, hun zaken af te doen en zich buitenslands te vestigen, terwijl alle oorlogstoerustingen en doode strijdkrachten van de opgestane gewesten in 's Konings handen moesten worden gesteld. De partij van Oranje dacht er natuurlijk niet aan om in dit voorstel te treden en had als uiterste voorwaarde gesteld, dat de zaak van den godsdienst ter beslissing en afdoening aan de bij een te roepen Staten-Generaal zou worden overgelaten en dat voor 't overige van weerskanten de gevangenen uitgeleverd, de goederen teruggegeven en de vonnissen herroepen zouden worden. Vruchteloos werd nog eenigen tijd onderhandeld, zonder dat een gunstiger perspectief geopend kon worden en den 1sten Juli verlieten de Hollandsche afgevaardigden Breda, waar alleen dit was bereikt, dat men ook in het Zuiden Oranje had leeren waardeeren als vredestichter, dat Noord zoowel als Zuid nog vuriger dan voorheen naar vrede en pacificatie streefde en dat het middel der onderhandeling na de Unie van Delft en voorbereid met Engeland en Frankrijk, niet meer losgelaten zou worden, om reeds het jaar daarop in de Gentsche Pacificatie tot tastbare resultaten te leiden. Dat was het werk van Oranje, den organisator, den pacifist, den staatsman bovenal, die vooruitzag en de beste kansen voor zijn volk en land berekende. Op het punt der gewetensvrijheid en verdraagzaamheid wist hij echter van geen transigeeren." (123/4)	1934	APG vredehandel Breda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hallema, A.,	"Koningin Elisabeth van Engeland en Prins Willem van Oranje", in: *Haagsche Courant,* 7 februari 1934. 4 blz. *Knipsel uit Nationaal Archief Den Haag. Niet genummerd.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HallemaOranjeElisabeth.pdf* "Toen nu in 1573 de toestand in de Nederlanden steeds ongunstiger was geworden, Haarlem ten langen leste was gevallen trots de verdediging van de dapperen als Wigbold Ripperda en Kenau Hasselaar, de financieele toestand des lands meer dan zorgelijk was, Holland en Zeeland nog in hoofdzaak den opstand leidden hoewel toch ook hier de Prins te veel van hulp en medewerking verstoken bleef, achtte deze het noodig nogmaals de hulp van het buitenland in te roepen. Zijn broers op Dillenburg moesten die aan de Duitsche Protestantsche vorsten vragen, zelf zou hij het nogmaals in Engeland en Frankrijk probeeren. Engeland's vorstin had hij reeds in den loop van genoemd jaar „the keyes of Zealand and Holland" beloofd, waarmee bedoeld werden de havens Vlissingen, Brielle, Enkhuizen en Rotterdam. Als dit niet voldoende was, dan kon zelfs overdracht van de souvereiniteit over genoemde gewesten volgen, waarvan de inkomsten nog altijd 8 à 900000 dukaten bedroegen. En was Elisabeth of haar raad dan nog niet tevreden zoo werd de afstand van al de Nederlandsche gewesten in het vooruitzicht gesteld, want de leus was: nog liever Fransch of Engelsch dan Spaansch! Meer dan 30000 zee- en landsoldaten konden vanuit Holland en Zeeland op minstens 200 behoorlijk uitgeruste schepen de vereenigde belangen van Albion en de Nederlanden dienen, tot de Engelsche grensvesting Calais toe." "Haar karakter en politieke bedoelingen hebben Oranje steeds aanleiding gegeven zich meer op Frankrijk dan op Engeland te oriënteeren en reeds Elisabeth's eerste opvolger, koning Jacobus I, zocht naar allerlei onedele middelen om de stijgende welvaart der Nederlanders te belemmeren, geheel in den geest van zijn naijverige voorgangster, die wel een sterk Holland als bolwerk tegen de Habsburgsche machtspositie, doch geen rijk en koloniseerend Holland wenschte. Haar verhouding tot Oranje bleef daardoor niet zonder veinzerij en achterdocht."	1934	APG	
Hallema, A.,	Oranjevorsten in ballingschap. Van Dillenburg en Londen uit voor vrijheid en recht. Inleiding van F.A. Brunklaus, Maastricht: N.V. Leiter-Nypels, 1947. De Hoofdstukken I (*Prins Willem van Oranje als balling op den Dillenburg 1567-1568. pp. 1-32*) en II (*Prins Willem van Oranje het oorlogspad op, ontmoedigd maar niet verslagen naar den Dillenburg terug en ten slotte naar de Nederlanden, om er met zijn getrouwen te overwinnen of te sterven, 1568-1572. pp. 33-69*). ill. "Niet alleen Alva maar ook Koning Filips zelf zou tenslotte door Oranje op zij worden gezet, omdat de meest elementaire beginselen van de rechten des volks door den tyrannieken vorst met voeten waren getreden en hij zijn absolutistisch streven in de Nederlanden met geweld, vervolging, moord en uitbuiting had getracht door te drijven. Daartegen was de Prins op de meest besliste wijze in verzet gekomen vóór, tijdens, maar ook na zijn ballingschap. *Vóór* zijn ballingschap was hij de gijzelaar des Konings geweest in Frankrijk (1559-'60); *tijdens* zijn ballingschap (1567-'72) had hij op den Dillenburg ter wille van dat verzet teleurstelling op teleurstelling moeten verdragen, doch tevens de grondslagen gelegd en het voorbeeld gegeven van den eenig mogelijken legalen opstand des volks tegen den Koning, om de geschonden volksvrijheden terug te krijgen; *na* de ballingschap (1572-'84) smaakte hij ten slotte de voldoening dat zijn gerechtvaardigd streven ten behoeve der natie met een schitterend succes en de ontroerendste dankbaarheid van zijn volk werd bekroond, zij het dan ten koste van zijn eigen leven en dat van drie zijner broeders!" (68)	1947	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hallema, A.,	"Een militaire traditie van eeuwen verbroken. Militaire aanstellingsacten van Prins Willem van Oranje en prins Maurits ten behoeve van de verdediging van de vesting Willemstad uit de jaren 1583 en 1587", in: *Ons Leger. Officiëel orgaan van de Kon. Ned. Vereeniging "Ons Leger",* jrg 39, nr 7, juli 1955, pp. 10-14. "Onlangs is met de opheffing der brigade van de Koninklijke Marechaussee in de voormalige vesting Willemstad een militaire traditie van eeuwen verbroken. Immers dit niet zo heel oude stadje aan het Hollandsch Diep, in de 16de eeuw nog een polderdorp aan de rand der bedijking van Ruigenhil, werd door prins Willem van Oranje verheven tot een Vestingsstad met het doel, de Spanjaarden het doordringen naar Holland via West-Brabant te beletten en hun de pas af te snijden naar het gebied der grote rivieren. Kort na 1580 werkte daartoe verder mede het feit, dat de Spaanse veldheer Parma zich van deze streken trachtte meester te maken, toen de sterke vesting Breda in 1581 door verraad en uitmoording onder bevel van Haultepenne reeds in handen der Spanjaarden was gevallen. Eerst viel in Juni 1583 de vesting Steenbergen en van daar uit probeerden de Spanjaarden over de ondiepten van de Eendracht heen ook het eiland Tholen te veroveren. Doch tevergeefs evenals in volgende jaren. De natuurlijke verdedigingsmiddelen, vooral het water, de slikken en de geinundeerde polders, droegen daartoe krachtig bij, waarvan ook de nieuwe vesting Willemstad en haar garnizoen profiteerden. Toch bleef de militaire situatie in Noordwest-Brabant zeer gevaarlijk, zolang de vestingen Breda en Steenbergen in handen der Spanjaarden waren, dus tot 1590, het glorierijke jaar der turfschiphistorie, waarin dank zij de verovering van Breda in Maart van dat jaar, het eveneens aan Prins Maurits gelukte, in October d.o.v. na een kort beleg Steenbergen te heroveren (17 Oct. 1590). In die periode nu was het behoud van de vesting Willemstad dan ook van het uiterste gewicht. Zowel Prins Willem van Oranje als Prins Maurits, bleven voortdurend waakzaam om de defensieve kracht van deze nieuwe strategische basis aan het voor militaire operaties zo belangrijke Hollandsch Diep te versterken. Een paar bewijzen daarvan vinden we in een tweetal originele documenten, berustende in het Gemeente-archief te Willemstad. Hun inhoud getuigt van het juiste inzicht en uitstekend militaire beleid eerst van prins Willem, en daarin nog overtroffen door zijn zoon prins Maurits." (110)	1955	MLG APG	
Hall-Nijhoff, E. van,	"Drie grote Nederlanders, grafologisch bekeken", in: *Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden*, 17, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff / Antwerpen: De Sikkel, 1962/63, pp. 2-25. *Facsimile's*. "Het schrift van Willem van Oranje heeft zich in de ruim dertig jaren van zijn volwassen levensperiode, tussen 1552 en 1584, zeer weinig gewijzigd. In de structuur hebben zich geen diepgaande verandering en ontwikkeling voorgedaan, zoals wij die bijv. zo duidelijk zien in Van Hogendorp en Thorbecke's geschriften. Willem van Oranje was in 1552, 19 jaar oud, al volwassen en hem was de ontwikkeling van de ouderdom niet beschoren: al het karakteristieke en essentiële in zijn handschrift is in 1552 reeds aanwezig en blijft in dezelfde mate aanwezig, duidelijk en krachtig, tot zijn dood. Van verschillende levensperiodes is hier nauwelijks sprake, zodat dus ook een behandeling in periodes, zoals ik die van andere schrijvers maakte, niet in aanmerking komt. Ik bespreek dit handschrift dus in zijn geheel wat de belangrijkste kenmerken betreft en verwijs daarbij naar enkele voorbeelden. De analyses van verschillende geschriften, zowel in het Italiaanse als Duitse schrift, voeg ik hierbij. In het algemeen gelden de volgende opmerkingen voor alle handschriften van de Prins van Oranje tussen 1552 en 1584, voor zover ik ze gezien heb. Hij schrijft steeds zijn Franse brieven in het toen moderne Italiaans- of Latijns-cursieve schrift, de Duitse brieven in Duits of Gotisch schrift; de laatste aan hen die geen Frans kunnen (of willen) lezen." (2) "De indeling van de bladen is overigens lang niet altijd regelmatig, noch aesthetisch, noch wat we practisch zouden kunnen noemen. De „regie" is niet zijn fort, hij „presenteert" noch zichzelf, noch wat hij te zeggen en te doen heeft, op zeer efficiënte en berekenende wijze. Eerder nog zal hij uit instinct en/of uit nonchalance precies de juiste toon treffen. (Zie bijv. de brief aan de burg. van Gouda en daarnaast die aan zijn moeder). Merkwaardig om te zien is hoe hij, onder aan de bladzij, uit plaatsgebrek, en in de marge nog doorschrijvend, wat kleiner schrijft en er dan van de fraaie Latijns-cursieve vormen weinig anders overblijft dan een uiterst modern en zakelijk aandoend schrift. Wanneer men dit vergelijkt met het toen en nog vele jaren later door zijn landgenoten gebruikte Gotische schrift (cf. Oldenbarnevelt en Hooft) dan treft ons eens te meer de oorspronkelijkheid van deze man, de volstrekte „Einmaligkeit"— en men beseft hoe eenzaam hij zich gevoeld moet hebben. Hij, die zo charmant, warmvoelend en hartelijk was en tegelijk de stugge eenzaamheid zocht, was trots genoeg om zijn lot alleen te aanvaarden. Weinig mensen zullen zo ver en diep in zich zelf keren als Willem van Oranje deed; maar in zijn diepste grond was er toch altijd weer het moment dat hij zich van zich zelf af keerde, dat hij zich richtte naar de wereld — en dat zonder rancune of agressie maar, om de al klassiek geworden woorden te gebruiken: „met moed en vertrouwen". (4/5)	1963	APG grafologie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hall-Nijhoff, E. van,	"Prins Willem van Oranje. 1533-1584.", in E. van Hall-Nijhoff, *Tien politici. Hun handschrift / hun handelingen*. Met een voorwoord door Prof. Dr. P. Geyl en een en veertig facsimile's, Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij N.V., 1963, pp. 93-111. (Nrs 35-41 facsimile's Oranje.) "*Analyse — enige brieven van Willem van Oranje aan zijn eerste vrouw Anna van Egmond gravin van Buren, tussen 1552 en 1557.* Intens, vol bewogenheid en hartstocht, zeer vitaal. Discipline beheerst temperament op natuurlijke, harmonische wijze. Hij staat midden in de menselijke verhoudingen, ondergaat deze intens, er is nog niet die distantie tot de ander die hem later zo kenmerkt. Heftige bewogenheid, ambitie, activiteit. Belangstelling gaat alle kanten op, helder inzicht maar daarnaast fel meeleven. Rusteloosheid, ontevredenheid, concentratie op eigen belangen, heftig, veeleisend. Beheersing, spiritualiteit, visie, evenwicht. Hij maakt veel door, er zijn veel emoties en spanningen, innerlijk en om zich heen. Hij wordt kritischer, agressiever: zijn 'stijl' en levenshouding worden belaagd, aangetast, bouleversé. Steeds is er het streven naar beheersing. Het doet volkomen modern aan, zoals het soms script-achtig schrift van de hedendaagse, gejaagde mens, die toch graag houding en beheersing bewaren wil. Conventie valt weg, het belangrijke blijft: overzicht van het geheel, de grote lijn, de zelfstandigheid — al is e.e.a. verre van evenwichtig en vol ups en downs." (97)	1963	APG grafologie	
Hamel, J.A. van,	Wat de Zwijger nú tot ons zegt. Een beschouwing uit het verleden voor het heden. Door Prof. Mr. J.A. van Hamel. Oud-lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal. Oud-lid van den Raad van Amsterdam, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 29 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HamelZwijgerNu.pdf* "Heftige staatkundige bewegingen ook zijn losgebroken (*1933 is o.a. het jaar van de machtsovername door Hitler in Duitsland.*), in ons werelddeel en in het Oosten, en slaan de armen uit. Het is niet ongerijmd, te zeggen, dat wij wederom ons meer en meer gesteld zien voor de verdediging van onze eigen rechten, belangen, vrijheden, van onze nationale levenskrachten, van de kleinheid, die ons lief en nuttig is, tegen verdrukking, vernietiging, opslorping. Dit zijn vèrreikende gedachten. Mogelijk, hopelijk zullen zij worden afgeweerd. Maar zoo vreemd is het niet, in een dergelijken tijd te luisteren naar hetgeen de voorman van onzen ouden onafhankelijkheidsstrijd te zeggen heeft, niet alleen als historische gedachte, maar als vermaning voor vandaag. Er ligt in dat verleden een geweldige kracht." (7)	1933	APG actualiteit	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hans, D.,	"De nieuwe literatuur over Willem van Oranje", in: *Haagsch Maandblad onder leiding van C. Easton en S.F. van Oss,* 1934, II, 's-Gravenhage: Leopold, 1934, pp. 81-101. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HansLiteratuur1933.pdf* "Oorspronkelijk biografisch werk in de Nederlandsche taal was er vóór 1919 heel weinig. Natuurlijk hebben onze geschiedschrijvers (Bor, van Meeteren, Fruin, Blok) in hun boeken heel wat over Oranje meegedeeld, dat voor de kennis van zijn leven, zijn strijd, zijn figuur van beteekenis was, maar een groote levensbeschrijving vormde het niet. Ook uit de Brieven en Geschriften van Marnix van St. Aldegonde, van 1871-'91 verschenen, viel heel wat te puren. Biografisch kan wel genoemd worden het werk van L.F. de Beaufort, *Het Leven van Willem den Eerste* (1732); voorts was er een in zijn soort verdienstelijk populair leesboek, *Leven van Willem I* (1847), van W. A. Elberts. En wat er verder, elders en hier, verscheen, kan men hij Blok vinden, die daarvan een overzicht gaf. Maar, nogmaals, een groote biografie, den Prins waardig, en op uitgebreide historische onderzoekingen gebaseerd, bestond in de Nederlandsche taal niet. Ook al had Guillaume Groen van Prinsterer met zijn vermaarde *Archives etc. de la Maison d'Orange-Nassau* (1835-'47) rijke bronnen voor ons ontsloten en ons ook wel de gestalte van den Prins doen zien, in hem vooral den Calvinistischen „geloofsheld" op den voorgrond brengend. In sommige kringen van ons vaderland bestond de hoop, dat Robert Fruin, die in zijn historische schetsen ons zooveel belangrijks van den Prins had gebracht, de man zou zijn, die aan den eereplicht van ons volk jegens Oranje zou voldoen. Maar hij kwam er niet toe. Toen heeft prof. dr. P. J. Blok het gedaan. In zijn *Willem de Eerste, Prins van Oranje* (1919) gaf hij ons volk een uitvoerige levensbeschrijving van den Vader des Vaderlands, resultaat van rijke bronnenstudie en gedegen historiekennis, al blijft het te betreuren, dat deze uitnemende geschiedkundige niet over meer literairen aanleg beschikte: boeiend naar stijl en vorm is zijn werk nooit. Doch dat met Bloks biografie het laatste woord niet was gezegd, heeft het Oranje-jaar 1933 bewezen. De overvloed van literatuur, ons in dit jaar geworden, is namelijk niet alleen het gevolg van dit vierde eeuwfeest, maar draagt zeer duidelijk de sporen van te zijn ontsproten aan een voortgezet historisch onderzoek, dat, onvoltooid nog, niettemin bezig is op meer dan één punt nieuw licht op 's Prinsen figuur te laten vallen. Er is natuurlijk veel bij, dat herdenking is zonder meer: dat niet dieper graaft dan reeds gegraven was; maar ook veel, dat getuigt van nieuw en zelfstandig onderzoek." (83) "Over het algemeen hebben de schrijvers goed werk gedaan. Dit geldt ook van de jeugdboeken. Natuurlijk is er in deze boeken hier en daar wel eens een valsche boon in de koffie; er worden wel eens onjuiste mededeelingen gedaan aan de jeugd (b.v. de positieve mededeeling, dat het Wilhelmus van Marnix afkomstig zou zijn); als men in één van die boekjes leest, dat de vader van Willem den Zwijger Jan de Oude heet, ergert men zich even aan zoo'n slordigheid; ook troffen wij ergens onjuistheden aan omtrent het beroemde gesprek tusschen Oranje en Koning Hendrik van Frankrijk; maar over het algemeen kan het werk er stellig mee door. Doch van grooter belang is een andere vraag, en wel deze: zijn wij, door de nieuwe literatuur, tot de figuur van Oranje nàder gekomen? Wij voor ons aarzelen geen oogenblik, die vraag bevestigend te beantwoorden. Oranje is niet alleen een merkwaardige persoonlijkheid, maar ook een figuur met vele facetten, die waarlijk nog niet alle voldoende werden belicht. Hij heeft mysterieuze	1934	APG LTM historiografie herdenking 1933	
Hans, D.,	"Pater Dr. G. Gorris over Willem van Oranje", in: *De Avondpost, Dagblad voor Stad en land*, 8 maart 1933, p. 1. "... zijn artikel in het Historisch Tijdschrift heeft tot doel aan te tonen, dat de Prins in zijn politiek met betrekking tot het godsdienstige „dubbelzinnig" is geweest, en dat die politiek als instrument heeft gediend voor 's Prinsen staatkundige doeleinden. Oranje oriënteerde zich naarmate hij de partijen nodig had; met de Roomschen was hij Roomsch; met de Lutherschen Luthersch; met de Calvinisten Calvinistisch. Tegenover godsdienstigen legde hij, om tegen Alva krachten te verzamelen, nadruk op den godsdienst; tegenover anderen op den tienden penning; toen hij onder de Lutherschen in Duitschland niet genoeg succes had, ging hij hulp zoeken bij de eerst afgestooten Calvinisten in Holland; hij wilde, zeer stellig, vrijheid van godsdienst, ook voor de Katholieken, maar heeft zich niettemin later neergelegd bij de plakkaten — en deze zelfs met zijn onderteekening bekrachtigd — welke in enkele provincies het calvinisme tot den eenig-toegelaten godsdienst verklaarden." "En daarom achten wij het niet billijk van dr. Gorris om te schrijven, dat de Prins zich in zijn Calvinistische periode gemaakt heeft „tot hoofd eener partij". Want, hoe hij zich op zeker oogenbiik ook georiënteerd moge hebben, hij streed voor de staatkundige en geestelijke vrijheid van heel ons volk, en die vrijheden zijn dan ook voor heel ons volk bereikt, en van die vrijheden heeft zeker niet het minst op den duur de Roomsche Kerk geprofiteerd. Deze algemeene vrijheid was het doel, het perspectief van 's Prinsen optreden, dat verre uitstijgt boven tijdelijke houdingen, die in een bepaalde situatie moesten worden aangenomen. En daarom kon dan ook een ander Katholiek geschiedkundige, dr. Möller, onlangs verklaren: "De Katholieken hebben den ernstigen plicht Willem van Oranje in dankbaarheid te gedenken. Zijn werk is oorzaak geweest dat wij thans als Katholieken in Nederland ons recht ontvangen zooals wij het thans ontvangen. Nooit heeft hij den Katholieken godsdienst benadeeld, ook zijdelings niet. De Katholieken mogen Gode dankbaar zijn, dat Hij den persoon van Willem den Zwijger heeft willen gebruiken om hun in den Nederlandschen staat hun rechten te geven ten voorbeeld aan welken katholieken staat dan ook." Ziehier een nuance in de katholieke geschiedbeschouwing als waarop wij in het begin van dit artikel doelden: zij lijkt ons heel wat rechtvaardiger dan het oordeel van dr. Gorris, zooals hij dat vroeger en later heeft medegedeeld."	1933	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hansen, C.J.,	"Willem de Zwijger*", in: *Jaarboek van het Willems-Fonds voor 1877*. Gent: Boekhandel van E. Todt, 1876., pp. 60-73. *Inleidings-rede tot een lyrisch-dramatisch gedicht voorgedragen op de plechtige openingszitting der Nederlandsche Afdeeling van 't Verbond van Kunsten, Letteren en Wetenschappen te Antwerpen, den 15 december 1875, en in het Willemsfonds te Gent, den 9 januari 1876. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HansenZwijger.pdf* "Men wil hem (Oranje) het beheer der Nederlanden opdragen, doch de wijze man weigert, en stelt den aartshertog Mathias tot stadhouder aan. Don Juan evenwel, en zijn opvolger Alexander Farnese, hertog van Parma, bemachtigen een gedeelte des lands, na een geuzenleger te Gembloers verslagen te hebben, en trekken tot zich die catholieken in het Walenland, voor wie de geloofsverdraagzaamheid een gruwel was, en die den naam van Malcontenten of Paternostersknechten verworven hebben. Hunne rangen werden door verraad en omkooping versterkt, en zoo gebeurde het dat de Waalsche gewesten met Parma in 1579 te Atrecht een verbond sloten, waardoor de Spaansche overheersching en de Roomsche godsdienst uitsluitend werden hersteld. Hier ziet men dat de ware vaderlandsliefde, de ware vrijheid van geloof en denken, in de Vlaamsche gewesten verscholen was. Indien dit laatste vooral niet meer zóó is op onze dagen, dan ligt dit enkel aan de vreemde besturen, die het vrije Vlaamsche volk het voertuig zijner beschaving ontnomen hebben, om het van de verlichting der Noordnederlanders, der ketters te versteken. Daarom is het de eerste plicht van alle weldenkende vrienden des lichts en des vooruitgangs, het Vlaamsche volk in de volle rechten en voorrechten zijner moedertaal te herstellen. Na dien afval der Walen schoot er niets meer over dan den open oorlog krachtdadig voort te zetten, en daartoe moest eerst en vooral Philips II van de opperheerschappij der Nederlanden vervallen worden verklaard. Dit hoogst belangrijk feit was weder door Willem beraamd geworden, en geschiedde in den Haag, den 26 juli 1581, nadat de koning den Nederlandschen volksheld vogelvrij verklaard had, door op zijn hoofd 25,000 gouden dukaten en brieven van adeldom uit te schrijven; de Kerk voegde er beloften van heiligverklaring bij. Wat moet het er akelig uitzien in zulk een moordenaarshemel! En hoezeer begrijpt men het antwoord van dien wilden hoofdman in Amerika, die, vernomen hebbende dat er ook Spanjaards in den Christenhemel konden komen, verkoos als heiden te sterven." (68-70)	1876	APG	
Haren, Onno Zwier van,	Willem de Eerste Prins van Oranje, Treurspel. In drie bedryven. *Opgenomen in*: Proeve van Nederduytsche treurspellen, getrokken uit vaderlandsche gebeurtenissen, inhoudende Agon, Sulthan van Bantam, in vyf bedrijven; Willem de Eerste, Prins van Oranje in 3 bedrijven, Zwolle: Simon Clement, 1773. [10], 1-57, *Ophelderingen* 61-72. *Zie ook editie Van Vloten van 1864.* *Online: google books* "Dit is het geen Hooft, Bor, en Meetren, verhaalen, waar by men het volgende heeft gemeend te mogen voegen, of in de Geschiedenis tyden veranderen. Alle de Gezandschappen, van de Spaansche zyde aan den Prins en de Vereenigde Landen gezonden, zyn hier in eene verzameld, en de Raadsheer d'Assonville (die verscheidene Gezandschappen voor de Spanjaards heeft bekleed) en Gery met hem, daar toe genomen, om het groote deel het welke sy beide aan de dood van de Prins hebben gehad. Lodewyk van Nassau, broeders Soon van de Prins, koomt hier voor als reeds langer Lieutenant Stadhouder van de Prins in Friesland, geweest zynde, als hy inderdaad ter dier tyde geweest was. Barneveld was in 't jaar 1584 nog Pensionaris van Rotterdam: Buys had wel in dat jaar, het ampt van Advocaat van Holland, na een luisterryke en zwaare bedieninge, reeds nedergelegd, en 't zelve was ook alreede aan Barneveld aangebooden, maar deese, schoon ter dier tyd al de vertrouweling van de Prins, heeft het zelve in 't jaar 1586 eerst aangenoomen. Zutphen is niet in 't jaar 1584, maar een jaar vroeger door Taxis met list ingenomen. Men maakt geene verschooningen over deese veranderingen: die verschooningen moeten in het stuk zelve gevonden worden, of zyn onnut. Ik zal my dan vergenoegen met eenige ophelderingen die men agter dit stuk zal vinden, en hier alleen by te voegen, dat indien Godvruchtige, maar zwakke, geesten, het verhaal van Gery, of als te sterk, of als onwaarschynlyk mogten aanzien; de zoodanige, na 't leesen van het 28ste boek van Bor's Nederlandsche Geschiedenissen, mogelyk de uitdrukkingen en manier van verleyden van de Munnik Gery, nog veel te zwak zullen vinden: dog het is niet waarschynlyk dat een diergelyke bedenking by Nederlanders plaats kan hebben; die weeten dat onse Nationale Schryvers vry verder gegaan zyn, in zoortgelyke (hoewel oneindig beetere) Tonneelstukken." (Voorbericht, 76/7)	1773	LTM toneel	Haren Willem de Eerste Prins van Oranje, Treurspel.

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haren, Onno Zwier van,	Willem de Eerste, Prins van Oranje, Treurspel. In drie bedryven; door Jhr Onno Zwier van Haren, Friesch edelman; met Inleiding en Aanteekeningen van Dr. J. Van Vloten, Hoogleeraar te Deventer, Schiedam: H.A.M. Roelants, 1864. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/HarenWillemed.vanVloten.pdf "*Oranje.* Wanneer de Scheld' en Ley', met ons in eene band, Gansch Nederlands Gebied vereend' in myne hand, En dat Antwerpens beurs zoo vele vreemdelingen, Door Handel, zag gemengd met Nêerlands Inboorlingen, Kon reeden voor die vrees', of schyn zyn uitgedagt; Maar hier is 't Burgers hart Oranje's zeek're Wagt! Die weg, om tegen list en laagen zig te kanten, Is wisser als 't getal gehuurde Lyf-trauwanten. 't Geval heeft bovendien voldaan aan uwen wensch: 't Verzogte Vry-gelêy is voor een eenig mensch Behalve den Gezant, met wien, zo 'k heb vernomen, Ook maar, voor alle hulp, één man is aangekomen. *Louise.* Eén man is al genoeg voor 't allerbooste stuk! *Oranje.* Zoo lang Louise leefd, ken ik geen ongeluk Waar van 't gevolg voor my zou zwaarder kunnen weesen, Als altyd voor gevaar, en voor de dood te vreesen! My roept een andre zorg: alreede wagt de Raad, Die vroeger, als gewoon, by een te komen staat: Ik zal aan dien Gezant daarna gehoor verleenen, Eer nog de Son op 't hoogst den middag heeft bescheenen;	1864	LTM toneel treurspel	
Harrison, Frederic,	Willem I, Prins van Oranje. Uit het Engelsch vertaald. Met een voorrede van Prof. Dr. P.J. Blok, 's-Gravenhage: Loman & Funke, [1898], VIII, 298 blz. *Bibliografie, Register, Bijlagen. (GAD: 64 A 14).* *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/HarrisonWillemIPrins.pdf "Ik noemde de biografie de beste, die van den Prins tot nog toe verschenen is. In flinke trekken toch schetst de geoefende Engelsche stylist ons het beeld van den grooten staatsman. (...) De auteur maakte bij het ontwerpen zijner studie gebruik van vele uitgegeven documenten zowel als van tal van nieuwere geschriften. (...) Dat hij daarbij de ontzaglijke literatuur, die ten onzent over prins Willem is verschenen, niet ten volle beheerscht, zal niemand den vreemdeling euvel duiden; (...) Een Nederlander zou eene biografie van den Prins kunnen schrijven, die menige bijzonderheid duidelijker, juister in het licht stelde en daardoor een in kleinere maar voor ons, Nederlanders, zichtbare trekken nog beter gelijkend beeld opleverde.(...) Laat ons hopen, dat die Nederlander spoedig zal opstaan: de tijden zijn rijp voor hem, (...) Zoo lang die gewenschte biografie, wetenschappelijk werk en kunstwerk tevens, nog niet is verschenen, zal de arbeid van Mr. Harrison moeilijk kunnen worden overtroffen. (Voorrede P.J. Blok, (V-VII). "Het was tevergeefs, dat hij schreef, sprak en handelde voor wederzijdsche verdraagzaamheid, Christelijke broederschap en nationale eenheid — zaken, waarvan in dien tijd hij alleen het schoone en de kracht zag. „Het onderscheid," — zeide hij herhaaldelijk op zijn onbekrompen, misschien wel al te philosophische wijze — „het onderscheid tusschen u is niet voldoende om u gescheiden te houden. Het was genoeg, en meer dan genoeg. En in dit opzicht was zijn dwaling, zijn edele dwaling, deze, dat zijn schoone visie van geestelijke broederschap in het menschdom — een visie, die onder alle mannen van den geest en van de daad in dien tijd hem alleen geopenbaard werd — hem verblindde, meer dan een staatsman verblind mag zijn, voor de dolzinnigheid en godsdienstdweperij, te midden waarvan zijn werk werd volbracht. Met al zijn helder doorzicht begreep hij niet volkomen, dat de Nederlanden niet één natie vormden, één godsdienst, één ras, maar twee en zelfs meerdere; en dat het verschil in zulke dingen dieper wortelt dan de meest voor de hand liggende eischen van veiligheid, voorspoed en vrede. Maar terwijl hij te vergeefs streed om deze volken één te doen zijn, maakte hij ten slotte Nederland krachtig en groot en stelde hij België in staat eindelijk zoowel voorspoedig als bevredigd te worden." (263/4)	1898	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Harrison, Frederic,	William the Silent. (G*reat Hollanders)*, New York . London, 1924. 294 blz. *Bibliografie, Index, Bijlagen.* *1e ed. London, 1897. New ed. Port Washington, N.Y : Kennikat Press, [1970]* *Online: Internet Archive* "It was in vain for him in writing, in speech, in act, to labour for mutual toleration, Christian fellowship, and national union, — things of which he alone in that age had conceived the beauty and the force. "The difference," he kept on repeating in his large way, perhaps his somewhat too philosophic way, "the difference is not enough to keep you apart!" It was enough, and more than enough. And in this matter his error, his noble error, was this, that his serene vision of spiritual fellowship in humanity — a vision which was opened to him alone amongst the men of thought and the men of action in his age — blinded him, more than a statesman should be blinded, to the madness and theological bigotries in the midst of which his work was cast. With all his profound insight, he did not quite understand that the Netherlands formed not one nation, one religion, one race, but two, and even more; and that differences in these things go deeper down than the most obvious claims of safety, prosperity, and peace. But, battling in vain to make these nations one, he and his in the end did make Holland indestructible and great, and did enable Belgium to become at last both prosperous and contented." (243) [237]	1924	APG	Harrison William the Silent
Harten, Coen van,	"Willem van Oranje, smeerlapperij of heldendicht", in: *Elseviers Magazine* (*special*), jrg. 40, nr. 5, 4 februari, 1984, pp. 112-114. *Commentaar op de Nederlands-Belgische televisiefilm van Walter van de Kamp.* "In orangistische kring is de verontwaardiging over de tv-serie „Willem van Oranje" even hoog als de kijkdichtheid. „Een verschrikkelijk stuk pornografie," zegt de EO-directeur. „Smeerlapperij," zegt gravin Van Limburg Stirum. Ds. Graafstal hoopt met de moed der wanhoop dat „de ontluistering" alsnog verkeert in „een standbeeld" (112)	1984	APG LTM recensie tv-film	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Harten-Boers, Henny van,	Willem van Oranje 1533-1584, Slochteren : Stichting Fraeylemaborg, 1984. 48 blz. ill. *Tentoonstellingscatalogus, 88 nrs.* "Voorwoord 1584-1984: de eerste gedachte aan een tentoonstelling rond Willem van Oranje, ter herinnering aan de moord in 1584, werd eind 1982 terloops door mijn man naar voren gebracht. In de loop van 1983 bleek deze gedachte minder uniek dan wenselijk geweest ware: bij verdere uitwerking van dit plan bleken verschillende andere musea voorbereidingen te treffen voor een dergelijke herdenkingstentoonstelling: het Prinsenhof in Delft, het Rijksmuseum in Amsterdam en het Rijksarchief in Den Haag. De oprichting van een Nationaal Comité Herdenking Willem de Zwijger resulteerde tenslotte in een goede coördinatie van alle activiteiten. Omdat het aardig leek een historische tentoonstelling te verlevendigen met voorbeelden van 16e eeuwse kostuummode, werd contact gezocht met de AVRO die juist begonnen was met opnames voor een historische televisieserie over het leven van Willem van Oranje. Dit resulteerde in een samenwerkingsverband tussen de AVRO, het kostuumatelier Bermans & Nathans uit Londen en de musea Het Prinsenhof in Delft, Het Slot in Zeist, en de Fraeylemaborg in Slochteren. Het resultaat: taferelen uit het leven van Willem van Oranje, met prachtige kostuums, decorstukken en rekwisieten uit de televisieserie in de zes vertrekken van de rechtervleugel van de borg. In de overige vertrekken wordt de persoon van Prins Willem belicht vanuit historische hoek, met schilderijen, gravures, penningen, brieven en gedrukte werken. Het bleek soms moeilijk om bij bruikleenaanvragen voor deze tentoonstelling buiten het vaarwater van andere Oranje-tentoonstellingen te blijven, mede door de lange tentoonstellingsduur van 2 februari tot en met 2 september die gedeeltelijk samenvalt met de Nationale Herdenkingstentoonstelling in Delft. Bijzonder plezierig was daarom de soepele opstelling van het Koninklijk Huisarchief en het Prinsenhof, die zich bereid toonden enkele van de gevraagde kunstwerken toch nog voor een paar maanden naar de Fraeylemaborg te laten gaan, alvorens deze op te nemen in de Nationale Herdenkingstentoonstelling." (3) "In de meeste publicaties en tentoonstellingen rond Prins Willem van Oranje wordt hij belicht vanuit politieke en staatkundige hoek: de Vader des Vaderlands, die zich heeft ingezet voor eenheid van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, en voor verdraagzaamheid op godsdienstig gebied. In deze tentoonstelling is gekozen voor een persoonlijker visie op zijn leven, uitgewerkt in een paar thema's: de portretten van de Prins: hoe zag hij er uit?, zijn familie en de moord in 1584. Het is niet de bedoeling een levensoverzicht van Prins Willem samen te stellen: dat is al vaak en goed gebeurd. Er wordt in deze inleiding slechts een korte toelichting gegeven bij de gekozen thema's. De vraag naar zijn uiterlijk wordt dit jaar extra actueel door de uitzending van de historische televisie-serie 'Willem van Oranje', waarin voor miljoenen kijkers een zo getrouw mogelijk beeld wordt gegeven van het leven en de persoon van de Prins.	1984	BKD APG moord	
Hartog, Jerohm,	"De Zwijger's geboortedag. Een merkwaardig oordeel van een communist", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland*, Tweede Jaargang, nr 12, 17 december 1932, p. 3-4. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HartogGeboortedag.pdf* "Als men de Prins Willem-herdenking gaat misbruiken tot een verheerlijking van Wilhelmina van Oranje over wier constitutioneele gezindheid de historie slechts richten kan (ik vrees dat dit oordeel niet al te gunstig kan zijn), dan spreekt het vanzelf, dat de socialistische arbeidersbeweging aan dezen vorm van herdenking geen deel kan hebben. Maar een afwijzing van de Willem de Zwijger-herdenking in samenwerking met de bourgeoisie kan volstrekt niet beteekenen een principieele afwijzing van de herdenking van den geboortedag van den man om wien het gaat. Daarvoor is noodig, dat vanuit socialistisch standpunt wordt nagegaan, welke de beteekenis van Oranje geweest is in zijn tijd en welke de beteekenis was voor den ontwikkelingsgang der historie. We zullen dit zeer in het kort ten opzichte van Prins Willem van Oranje onderzoeken." (3) "Bekend is de redevoering, die Oranje op den oudejaarsdag van het jaar 1564 heeft gehouden in den Raad van State. Het is een rede, die vandaag iedere socialist nog kan houden. Een prachtig pleidooi voor gewetensvrijheid uitgesproken door een lid van den hoogen adel, zèlf Roomsch, goed Roomsch naar eigen getuigenis. Niet alleen tegen Philips richtte Oranje zich. Hij toornde tegen alle koningen, die trachtten de gewetens hunner onderdanen te modelleeren naar het hunne. Het gaat hier dus om de herdenking van een groot en vooruitstrevend man, die geen enkele opoffering te groot, geen offer te zwaar was om het ideaal dat hij zich gesteld had te bereiken. Het ware dwaasheid den vierhonderdsten geboortedag van deze in waarheid nationale figuur te negeeren en maar te doen alsof deze materie de arbeidersbeweging niet aangaat. Het komt ons voor, dat het Instituut in deze een taak heeft te vervullen. Willem van Oranje is het symbool der anti-monarchale beweging in de 16e eeuw. Ik zou me kunnen voorstellen een herdenking voor onze menschen opgeluisterd door geuzen- en andere strijdliederen, die ik hier om der kortheidswille niet zal citeeren. Een herdenking waaruit zonneklaar zou blijken, dat een waardeering van de centrale figuur uit den opstand tegen Spanje dankbare proletarische plicht is." (3/4)	1933	APG herdenking 1933 socialistisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Haslinghuis, E.J.,	"Hofstaat en hofleven van Prins Willem I" in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 269-286. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HaslinghuisHofleven.pdf* "Ik noem bij voorkeur deze verstrooiing (steekspel), omdat kenmerkend voor den prins in zijn jonge jaren, en ook later nog, is zijn groote liefde voor sport en spel: jacht, toernooi, paardrijden, kaatsen." (271) "Wij hebben in het voorafgaande één trek aangeduid, die van belang is voor de kennis van den prins als wereldling - dit toch is het aspect, waaronder een toeschouwer van zijn hofleven en -staat hem allereerst in het oog heeft te vatten. Motley, Harrison, Juste, Rachfahl en Blok hebben hem ons geschilderd als een op weelde, feesten en ander levensgenot zeer gesteld mensch, schitterend edelman, een voorbeeld voor de Duitsche vorsten, die van hem dienaren, jagers, busgieters, kleermakers, paarden, jachthonden en valken, bloemen, zelfs draagstoelen en ezels betrokken. Van zijn jovialiteit, zijn gemakkelijken omgang, ook met lieden uit gansch anderen levenskring, zijn tal van staaltjes bekend." (271). "'Ghy behoort wat af te snijden van uwen overdaet, wellusten en kostelijkheden, so in der spyse als in de kleederen' - deze les, die Oranje in 1573 den leden der gemeente van gerefugieerden in Londen op het hart bond, heeft hij in zijn rijpe jaren ook voor zich zelf in toepassing gebracht." (286)	1933	APG ESG hofleven en vroegere luxe	
Hasselt, G. van (ed.),	Apologie van Pr. Willem I. van 1580. Aan het eind: Arnhem: ter drukkerije van Jacob Nyhoff, 1789. [6], 314 blz. *Noten.* *Online: google books https://books.google.nl/books?id=kxlb3RODPrYC&hl=nl&source=gbs_similarbooks* *Zie ook: http://www.dbnl.org/tekst/bild002gesc09_01/bild002gesc09_01_0005.htm* Inhoud: 1 Brief van Willem I aan vorsten 11 Verthoninge aan de Staten Generaal 15 Antwoord van de Staten Generaal 19 Apologie 281 brief van Filips II aan Willem, 1566 284 Ban 311 Brief van Parma over de Ban 313 Brief aan baljuw en schepenen van Berch Ambacht.	1789	APG Apologie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hasselt, G. van,	"Verwonding van Willem I", in Idem, *Geldersch Maandwerk*, eerste deel, Arnhem: J.H. Moelema junior, 1807, pp. 229. *Online: google books (p. 229)* Brief van *Die Overicheyt ende Landtraet aen deser syden der Maes* aan de graaf Willem van den Bergh, stadhouder van Gelderland. Bericht over de aanslag op Oranje te Antwerpen van 18 maart 1582. Hoewel er niet direct gevaar voor het leven van de Prins dreigt, wordt opgeroepen: "... vnd also wy in bedencken syn, dat 'tselve eenige veranderinge in V.L. Provincie mochte maken, offte den viandt syne heimlicke practicquen daer te meer voernemen, hebben wy V.L. mit desen wel willen versuecken op alle V.L. Steden ende Forten goede toesicht te dragen darmit dem gemeinen besten wyders niet te kort en geschiede. "(229)	1807	APG	HasseltVerwonding
Hasselt, G. van,	"Dood van Willem I", in Idem, *Geldersch Maandwerk*, eerste deel, Arnhem: J.H. Moelema junior, 1807, pp. 230-255. *Noten.* *Bevat vele brieven uit juli 1584 van officiële zijde, met bericht over en verslag van de moord op Oranje en over hoe er verder gehandeld dient te worden.* *Online: google books (p. 230-255)*	1807	APG moord laatste woorden	HasseltlDoodWillem

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hatzfeld, Ludwig,	Die nassauischen Voraussetzungen der niederländischen Rebellion von 1568. Inaugural - Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Hohen Philosophischen Fakultät der Philipps-Universität zu Marburg an der Lahn, vorgelegt von Ludwig Hatzfeld aus Driedorf/Dill, Machineschrift, XII, 200 blz en 2 ingekleurde kaarten, 1953. "Diese schwierige Finanzlage der Nassauer war allgemein bekannt. Nicht nur Granvelle berichtete über die Schulden Oraniens dem König, auch Philipp der Groszmütige nahm diese Tatsache zum Vorwand, um die sächsische Werbung Oraniens zu verhindern. Auf die materielle Erschöpfung Nassaus scheint schon die Taktik Philipps während des Streites hinausgelaufen zu sein. Finanzpolitische Erwägungen veranlaszten auch Alva zu der 1568 gegen Oranien befolgten Strategie. Die in Siegen Versammelten wuszten, dass vor mehr als hundert Jahren ein Gutteil der Grafschaft Diez durch eine unglückselige Pfänderwirtschaft verloren gegangen war. In Anwendung des Mörser Revisionsabkommens von 1556 übernahm daher der Prinz die Ausstattung zweier Schwestern mit je 8000 fl. Er zahlte ferner nach dem Vorbilde Heinrichs von Nassau 20 000 fl heraus und übernahm 80 000 fl der väterlichen Schulden. Er scheint ferner den Brüdern eine Summe von 200 000 fl zur Befriedigung der dringlichsten Forderungen auf eigenen Kredit in Aussicht gestellt su haben. Dagegen anerkannte Dillenburg für den Fall des Erlöschens des Bredaschen Mannesstammes das Erbfolgerecht der Töchter. Die Dillenburger Gräfinnen sollten hingegen weiterhin ausgeschlossen bleiben. Diese Groszzügigkeit Oraniens gab seinem Seniorat nicht nur einen starken moralischen Rückhalt, sondern hatte auch, wie sich nach zeigen wird, über die erbrechtlichen Bestimmungen hinaus, politische Wirkungen. Man kam überein, durch äuszerste Sparsamkeit und Ausschöpfung aller Hilfsquellen die Hausschuld so schnell als möglich zu tilgen. Zu diesem Zweck wurde eine Judensteuer aufgelegt, ein Teil der Domänen vorteilhaft verpachtet, die Fronen durch ein Dienstgeld abgelöst und eine weitere Teilung der Lehen verhindert. Auch die Einschränkung der Dillenburger Hofhaltung geschah unter finanzpolitischen Gesichtspunkten. Unter der Amtsführung des Rentmeisters Hatzfeld wurde der Kammerrechnung eine ausführliche und vorbildliche Sorgfalt zuteil." (54/5)	1953	ESG financiele familierelatie.	
Hatzfeld, Lutz,	"Wilhelm Knüttel †1566", in: *Nassauische Lebensbilder*. Band 5, herausgegeben im Auftrage der historischen Kommission für Nassau von Karl Wolf, Wiesbaden, 1955, pp. 21-34. "Es ist kein Zufall, daß es bis heute keine Knüttel-Biographie gibt. Den Zeitgenossen war es ungebräuchlich, den Diener vor dem Herrn zu nennen, und späteren Zeiten war der Zugang zur Leistung und Persönlichkeit Wilhelm Knüttels verschlossen. Dennoch bleibt sein Leben zwischen zwei Revolutionen eines der tätigsten und wirksamsten, die in Nassau gelebt worden sind. Es hat geistig und praktisch Anteil an jenen Ereignissen, von denen das freie Europa ausging." (21) "Diese seiner Zeit noch ungewöhnlichen Ausmaße einer Persönlichkeit traten hervor, als 1544 die Fortführung der katzenelnbogischen Streitsache ganz auf Nassau-Dillenburg überging. Seitdem es nämlich dem Kaiser gelungen war, den Herzog von Jülich niederzuwerfen (1543), waren die Wetterauer, die gleichzeitig die Einführung der Reformation in Kurköln betrieben hatten, in eine schwierige Lage gekommen. Insbesondere Wilhelm von Nassau war kompromittiert, und der Kaiser ließ ihn das spüren, als 1544 der Prinz Renatus von Nassau-Oranien ohne Leibeserben in Frankreich fiel. Nach nassauischem Hausrecht hätte das Erbe des Prinzen an seinen nächsten Agnaten, also an den Grafen Wilhelm, fallen müssen, allein der Kaiser hatte Oranien kurz vor seinem Tode zu bestimmen gewußt, durch ein Testament den Oheim zugunsten seines Vetters Wilhelm vom Erbe auszuschließen. Der Kaiser war durch den Sieg über Jülich und die Annektion von Geldern auf dem längst beschrittenen Weg der Herauslösung der Niederlande aus dem Reichsverband ein gutes Stück vorangekommen. Er hatte nur noch eine Gefahr, die Reformation, in seinen Hauslanden zu fürchten. Da diese fast ganz der geistlichen Aufsicht des Erzbistums Köln unterworfen waren, widersetzte er sich dem Kölner Reformationsversuch und den Grafen Wilhelm, der einer der einflußreichsten Männer in der Umgebung des Kurfürsten Hermann war, hoffte er dadurch gefügig zu machen, daß er ihm alle Rechte auf das oranisch-nassauische Erbe vorenthielt. Es wurde nämlich das Testament des Prinzen durch den älteren Granvella dergestalt interpretiert, daß der jüngere Wilhelm das Erbe nur unter der Bedingung antreten könne, daß er am burgundischen Hofe durch eine katholische Vormundschaft erzogen werde, der der Vater als Protestant nicht angehören dürfe. Die katzenelnbogische Streitsache, in der der Prinz nicht testiert hatte, sollte der Dillenburger Linie allein überlassen werden. Ganz offensichtlich benutzte das Haus Habsburg die Religionsfrage, um das weitaus mächtigste niederländische Herrengeschlecht seiner Landesherrschaft einzugliedern. Nach langwierigen Verhandlungen zwischen Knüttel und Granvella kam der Brüsseler Vertrag zustande, der den Wünschen des Kaisers entsprach. Nur in zwei Punkten drang Knüttel durch: der Vorsitz im Vormundschaftsrat wurde einem Onkel des jungen Prinzen, Adolf von Holstein-Schauenburg, damals Koadjutor und seit 1547 Kurfürst von Köln, übertragen. Er stand in kirchlichen Fragen dem Kaiser, als Dynast dem Grafen nahe. Ferner setzte Knüttel durch, daß sich Nassau-Oranien nicht aus der Streitsache zurückzog. Das war ausschlaggebend für den Enderfolg, denn ohne die finanziellen und diplomatischen Leistungen Bredas hätte der Prozeß nicht durchgehalten werden können. Dennoch war der Brüsseler Vertrag, der die gesamten oranischen Besitzungen an der Rhône, der Doubs und in den Niederlanden dem Einfluß des Seniorats entzog, wider Recht und Reputation, und es war daher das natürliche Streben Knüttels, des Leiters der nassauischen Politik, die Beseitigung des Vertrages zu erreichen. Sie wurde von ihm	1955	APG opvoeding; Wilhelm Knüttel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hatzfeld, Lutz,	"Königsheil und Prädestination. Zur Leistung der Nassauer in der Ideengeschichte des 16. Jahrhundert", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichstforschung,* LXVIII, 1957, pp. 107-126. *Noten.* "Nikolaus Japikse, der niederländische Geschichtsschreiber des Hauses Nassau-Oranien, ist im Verlaufe seiner Studien zu zwei Einsichten gekommen, die nicht genügend unterstrichen werden können, wenn man eine Aussage über die dynastische Idee der Nassauer im 16. Jahrhundert machen will: Daß nämlich die dynastische Gesinnung Wilhelm von Oraniens vorwiegend von Dillenburg her geprägt worden sei, und daß sein Briefwechsel mit dem jüngeren Bruder Johann VI. den geistigen Höhepunkt des Prinzen ausmache. Über Japikse hinaus möchten wir formulieren : Weil Oraniens dynastischer Gedanke vorwiegend von Dillenburg her geprägt war, konnte sein Briefwechsel mit Johann VI. sich zu einem geistigen Höhepunkt steigern. Dieser Höhepunkt wird immer dann spürbar, wenn die räumlich getrennt operierenden Brüder im Existenzkampf gegen die verschiedenartigsten Gewalten die widerspruchsvollsten Mittel benutzend — sich trafen und wiedervereinigten auf einer höchsten Ebene, die nur als Primat einer reichsständischen Hauspolitik beschrieben werden kann. In der Hauspolitik formiert sich das dynastische Bewußtsein zur kämpferischen Idee, offenbart sich die Reputation der Dynastie als Wille zur Macht, als kämpferische Machtballung, als eine auf organisches Wachstum gerichtete Staatsidee. Man wird diese Staatsidee, die Staatsidee Oraniens, die Staatsidee Johanns VI.: die nassauische Staatsidee nur von dem dynastischen Bewußtsein her beschreiben können. Damit erhebt sich die Frage nach dem Begriffsinhalt dieses dynastischen Bewußtseins selbst; und da es von Japikse (oder einem anderen) nicht näher untersucht, abgegrenzt, hergeleitet oder analysiert worden ist, betreten wir weithin unbekanntes Gebiet, indem wir uns diese Aufgabe stellen, eine Aufgabe übrigens, bei deren Erfüllung nicht nur das Geleistete sichtbar wird, sondern auch das Er-strebte, und die nur in ständiger Auseinandersetzung mit der Geschichte als einem enorm geistigen Prozeß gelöst werden kann." (107)	1957	APG	
Havelaar, P.W.,	"Willem van Oranje en wij. (Een terugblik)", in: *Roeping*, jrg 33-34, April, 1934, pp. 692-701. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HavelaarOranjeenwij.pdf* "Slechts zij, die in een staat van liberale structuur worstelen om een ware volksorde, gebaseerd op de grondwaarheden van het gemeenschapsleven als schepping Gods, weten welk een bevrijding en bezieling het beteekent, in het dikwerf misteekende beeld van den Prins de trekken te herkennen van hem, die van dat zuiver christelijk-germaansche levensprincipe, het organisch vrijheidsbegrip in den dualistischen staat, de voorvechter was." (700)	1934	APG N.S.B. mythe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heckmann, K.,	"Graf Ludwig der Ältere von Wittgenstein und Prinz Wilhelm von Oranien, der Befreier der Niederlande", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Verzameld en uitgegeven door Dr. N. Japikse, zevende reeks, deel IV, 1934, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 23-28. *Noot*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HeckmannLudwig.pdf* "Bei den 400 Jahrfeiern, die im Laufe dieses Jahres, seinem Geburtsjahre, zum Gedächtnis des Befreiers der Niederlande vom spanischen Joch, des „Wilhelmus von Nassouwen" nicht nur im Lande seines heldenmütigen Ringens um dessen Freiheit, sondern auch in seiner deutschen Heimat, insbesondere den geschichtlichen Hauptorten der ehemaligen nassauischen Lande: Dillenburg, Siegen und Diez, stattfinden und das Ohr der ganzen Welt gewinnen werden, verdient auch ein Mann erwähnt, ja mitgefeiert zu werden, der ihm als Verwandter, Jugendgenosse und Nachbar seiner nassauischen Heimat, als Glaubensverwandter, als Bundesgenosse im Kampf gegen die spanische Tyrannei und das Papsttum, ja als Freund nahe stand: Graf Ludwig der Altere von Wittgenstein, Herr von Homburg etc." (23) "An der Erfüllung der großen weltgeschichtlichen Aufgabe, die das Schicksal dem Jugendfreunde bestimmt hatte, hat Graf Ludwig den regsten und tätigsten Anteil genommen. Er gehörte zu den Vertrauten, mit denen der Prinz auf der einsam gelegenen Burg Ginsberg bei Hilchenbach im Jahre 1568 nach seiner rechtzeitigen Flucht vor Albas Henkerbeil auf den in Dillenburg an ihn ergangenen Hilferuf des niederländischen Volkes hin seine Pläne zur Befreiung der Niederlande beriet. Als Großhofmeister und Freund der beiden Kurfürsten von der Pfalz setzte er alles daran, ein großes Bündnis aller evangelischen Mächte von den Quellen des Rheines bis zu seinen Mündungen gegen Philipp II. von Spanien und das Papsttum zustande zu bringen. Beinahe wäre ihm und seinen Gesinnungsgenossen im Wetterauer Grafenverein und im Domkapitel die Säkularisation des Erzstiftes Köln und die Einführung der Reformation daselbst gelungen. Aber ihr Werkzeug, der Erzbischof Gebhard Truchseß von Waldburg, erwies sich als dieser Aufgabe nicht gewachsen. Der niederländischen Truppenwerbung öffnete Graf Ludwig bereitweillig seine Länder; wiederholt sandte er Hilfsgelder hin, und, als sie erwachsen, einen seiner tapferen Söhne als Mitkämpfer. Diese Hilfeleistungen trugen ihm mancherlei Feindseligkeiten von katholischer Seite ein, aber er wußte ihren schädlichen Folgen klug und geschickt zu begegnen." (24/5)	1934	APG relatie Duitsland	
Heeringa, K. (ed.),	"Brieven, door Zeeuwsche afgevaardigden te Delft aan de Staten van Zeeland gezonden na den moord gepleegd op Prins Willem I", in: *Archief, vroegere en latere mededelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, Middelburg: J.C. & W. Altorffer, 1908, pp. 171-176. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HeeringaBrievennaMoord.pdf* "Daar in den laatsten tijd de brieven, door de Staten-Generaal verzonden onmiddellijk na den op prins Willem I gepleegden moord, bij vernieuwing de aandacht getrokken hebben, scheen het niet ondienstig hier de drie brieven, waarin door de van wege Zeeland naar Delft afgevaardigde Statenleden dadelijk na den aanslag aan hunne committenten verslag van het gebeurde en van de daardoor noodig geworden maatregelen wordt gegeven, af te drukken. Het is waar, de eerste is in facsimile gereproduceerd in het prospectus van het *Handboek der Vaderlandsche palaeographie*; maar dat prospectus is uit den aard der zaak weinig toegankelijk, en ook al wordt het stuk later in het handboek zelf opgenomen, dan nog zullen alleen diegenen het daar vinden, die weten, dat het er in voorkomt. Het scheen dus gewenscht het stuk hier niet achter te houden, ook omdat in het facsimile het gedeeltelijk onleesbare postscriptum niet is weergegeven. De tweede brief, gedateerd van 11 Juli, is blijkbaar tegelijk verzonden met het schrijven van de Staten-Generaal van den 10den en diende hoofdzakelijk om de Staten van Zeeland te onderrichten, dat het bericht, in den brief der Staten-Generaal vervat, als zou de prins slechts gewond zijn, niet juist, maar de prins wel degelijk dood was. Blijkbaar werd de door de Generale Staten in het algemeen genomen voorzorgsmaatregel voor Zeeland overbodig geacht. Trouwens blijkens den eersten brief was men hier reeds door den Vlissingsche pensionaris Van der Beke van alles op de hoogte gebracht. De derde brief eindelijk, die den 11den door de vier gecommitteerden uit Delft verzonden is, geeft eenige nadere bijzonderheden omtrent het gebeurde. Hij schijnt tegelijk met den in de tweede plaats afgedrukten te Middelburg te zijn aangekomen. Althans beiden zijn 13 Juli ontvangen. De drie brieven zijn allen geadresseerd aan de Staten van Zeeland of hunne Gecommitteerde Raden. Zij zijn door vocht zeer geschonden en daardoor gedeeltelijk onleesbaar geworden." (171/2)	1908	APG Brieven moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hees, P. van,	"Willem van Oranje, 1533 - 24 april 1933", in: *Utrechtse Historische Cahiers*. Uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, 5, 1984, nr. 2/3, pp. 83-104. *Noten*. "De bedoeling van dit artikel is, in kort bestek, een overzicht te geven van de wijze waarop de Nederlandse bevolking dit herdenkingsfeest meevierde, maar soms op eigen wijze wenste uit te leggen en zelfs in een aantal gevallen afwees. Een nationaal feest, dat alle burgers tot één gemeenschappelijke visie op het verleden en de figuur van Willem van Oranje als vader des vaderlands, als grondlegger van de Nederlandse staat, bijeen kon brengen, is de herdenking in 1933 niet geweest. De ruwweg te maken driedeling van het Nederlandse volk - protestanten, rooms-katholieken en in de libertijns-humanistische traditie staande vrijzinnigen - had al vanaf de zestiende eeuw verschillende zienswijzen opgeleverd over het ontstaan van de Nederlandse staat en over de figuur van Willem van Oranje. Tot ver in de negentiende eeuw was de overheersende visie op het verleden van Nederland: een protestantse-liberale natie, waarbij protestanten en liberalen onderling, uitgaande van de strijd tegen Spanje omwille van de religie of omwille van de vrijheid, hun eigen accenten legden. Deze accenten werden ook met betrekking tot Willem van Oranje gelegd, maar zijn grootheid was onaantastbaar. Onbestreden was het beeld niet. De derde groep burgers, de rooms-katholieken, kon zich in het protestantse of liberale beeld van het verleden niet vinden en kwam op zoek naar zijn verleden, tot andere visies op de Vrijheidsstrijd en op Willem van Oranje. Nog maar nauwelijks werd de stem gehoord van een eveneens uit de vrijzinnige richting afkomstige groepering, die der arbeidende klasse. Zou zij, getrouw aan haar anarchistische of Marxistische overtuiging het nationale verleden definitief de rug toekeren of zou zij als emanciperende groepering toch ook haar rol in en visie op het verleden willen ontdekken, zoals ook de rooms-katholieken dit hadden gedaan? Vragen genoeg, om na te gaan welk gezelschap, of liever welke gezelschappen zich in 1933 'onder de Oranjeboom' bevonden en wat hen verbonden hield." (83/4) "Is er een verklaring voor de toch zo massale huldiging? Zou dit verklaard kunnen worden uit de zo dikwijls aangehaalde 'nood der tijden' en de behoefte aan leiding en inspiratie om die tijden te overleven? In die richting wijzen, zoals reeds opgemerkt, Knuvelders artikel 'Oranje als mythe' en de Volkshulde te Delft met de eedsaflegging, evenals J.A. van Hamels brochure Wat de Zwijger nu tot ons zegt. Ook bij de Nederlandsche Nationaal-Socialistische Beweging werd in de figuur van Willem van Oranje naar een totaalbeeld gezocht. C. van de Voort van Zijp wilde dat de NSB in de Prins eerde 'den Leider, den Staatsman, den Veldheer'. In een later verschenen brochure Willem I van Oranje (Nenasu, Utrecht z.j.) hekelde men op p. 33 het feit dat elke partij iets van Willems idealen wilde overnemen, maar 'zonder zijn eenheidsstreven in het partijprogramma over te nemen. Dat doet alleen Mussert'. Naast het zoeken naar elementen in Willem van Oranje, die in het bijzonder pasten bij de politieke richting die hem wilde herdenken, om aan te tonen, dat men deel had aan de erfenis van het verleden, iets waaraan zoals gebleken is ook in sociaal-democratische kringen behoefte bestond, was er eigenlijk bij alle groepen een zoeken naar gedachten uit 's Prinsen leven, die voor heden en toekomst inspirerend zouden kunnen werken." (101)	1984	APG herdenking 1933	
Heijden, M.C.A. van der,	"De Waerschowinghe van Willem van Oranje", in Idem, *Die tyrannie verdrijven. Godsdienst- en onafhankelijkheidsstrijd in de 16e en 17e eeuw,* (Spectrum van de Nederlandse Letterkunde 7), Utrecht/Antwerpen Prisma-Boeken, 1e dr., 1970. pp. 29-48. Inleiding en editie, voorzien van toelichtende noten, van *VVaerschovvinghe des princen van Oraengien aende ingheseten ende ondersaten vanden Nederlanden*. (Zie Pamflet K. 0168a). "In het geschrift dat op de volgende bladzijden herdukt wordt, vinden we de grieven tegen het bestuur van Filips alle terug. De auteur bespeelt de heersende gevoelens, om de *Waerschovvinghe* op het einde des te meer effect te geven. Ook treffen we de bekende stelling aan, dat het niet de koning is tegen wie men opstaat. Hem wordt een rad voor de ogen gedraaid door zijn dienaren, die de Nederlanden ten eigen bate tiranniseren. De rechten, vrijheden, costumen, kortom de privileges, in verdragen vastgelegd en bezworen; verzet tegen deze eedbrekers is geoorloofd, zelfs plicht. Wie het pamflet geschreven heeft weten we niet. Dat het door Oranje, op wiens naam het staat, zelf gedaan zou zijn, wordt minder waarschijnlijk geacht. Het is niettemin wel zijn persoon die erin spreekt. De stijl is die van het toen moderne proza, naar het voorbeeld der klassieken opgebouwd uit lange, wat traag en plechtstatig kruipende volzinnen. Er is nog niet de puntigheid, helderheid en afwisseling van het proza van Hooft. Om wat hier echter betoogd wordt en om de kracht van overtuiging waarmee dat gebeurt, hoort het ten volle in dit boek thuis." (32/3)	1970	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heiler, Carl,	Von der Frühzeit der Reformation am Hofe und in der Grafschaft Wilhelms des Reichen Grafen von Nassau-Dillenburg. Ein Beitrag zur nassauischen Kirchengeschichte, Wiesbaden, 1938. VI, 18 blz. ill. *Noten.* "Nachdem das Kind „entledigt", d. h. nackt ausgezogen war, übernahm es Johann Hilchen erneut und übergab es unter dem Geleit der zwei Frauen einem Paten. Als dann der Priester es vom Paten nahm, um es zu taufen, ergriff die eine Frau die Tücher, in denen das Kind gelegen hatte. Diese hielt eine Kammermagd bereit. Die andere Frau hielt die „Westerhub" und reichte sie dar, d. h. die Westerhaube, auch Westerhemdchen genannt, das dem Täufling nach der Sitte angezogen wurde. Dann übernahm Johann Hilchen das Kind wieder, um es in den Nebenchor zu tragen, wo es aufs schicklichste angezogen wurde. Schließlich verließen alle die Kapelle in der gleichen Reihenfolge, in der sie vor Beginn der Feierlichkeit eingezogen waren. Dann wurde das Kind der Mutter wieder übergeben, die bei der Taufe selbst nicht zugegen war. Alles dieses war um 10 Uhr beendet. Denn nach des Grafen Vorschrift sollte um diese Zeit das festliche Mahl beginnen. Wie ist nun diese Taufe vom konfessionellen Standpunkt aus zu beurteilen? Zwar behauptet Rachfahl: „Wilhelm der Reiche hätte bei dieser Taufe „an den gottesdienstlichen Formen der alten Kirche fest gehalten" haben wollen. Dem steht aber nicht nur Wilhelms des Schweigers eigener Ausspruch entgegen, er sei „in der augsburgischen Konfession g e b o r e n", sondern vor allem der Umstand, daß die einzelnen rituellen Gebräuche bei Wilhelms Taufe fast ausnahmslos damals auch sonst als nicht unprotestantisch galten. Es ist nicht angängig, in einem Täufling der damaligen Zeit schon deshalb einen Katholiken zu sehen, weil er nach dem bisherigen Ritus getauft wurde. Denn einen wesentlich verschiedenen evangelischen Ritus gab es ja noch gar nicht. Maßgebend ist bei der Beurteilung der Frage ausschließlich die konfessionelle Einstellung der Eltern des Täuflings. Daß diese aber 1533 lutherisch gesinnt waren, steht außer jedem Zweifel, und daß sie eine katholische Taufe begehrt hätten, ist umso weniger anzunehmen, als doch auch die Taufpaten Luthers Lehre anhingen." (8/9)	1938	GKS doop Oranje jeugd	
Heinsius, Daniel,	Auriacus, siue Libertas Savcia, Accedunt eiusdem Iambi. Partim moralis, partim ad amicos, partim amicorum causâ scripti, Apud Andreum Cloucquium, Lugdunum Batavorum, 1602. A-D4v, 1-143. (Auriacus 1-84). *Online: google books* "Adeste cives. Quis feretro huic graues Supponet humeros? ponderi quis par erit Molique tantae? sidera haud vltra moror. Namque ille cælum qui labantis in modum, Similisque fesso magnus Alcides tenet Totus remisso lapsus occumbet genu. At tu pudicae magne Pleïones nepos, Tegeatice ales: inter errantes globos, interque Diuos, in ferosque, qui subis Totidem Labores; huc auum sistas tuum, illum potentes caelifer qui sustinet Defessus axes: mundus interea licet, Totumque ruptis postibus caelum ruat. Nihil moramur. concidit, iacet, iacet Ille orbis ingens splendor, O fatum, O Dei, heu, heu, heu. " (83)	1602	LTM drama treurspel	Heinsius/Auriacus

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heinsius, Ingrid,	Willem van Oranje. (*Hoorspel*) Hilversum: N.O.S. - Gemeenschappelijke diensten. Hoorspelimpresariaat D.P.Z., 1996. 8 blz. *Hoorspel. Uitzending 15 augustus 1996.* "1. Balthasar (Komt binnen) Moeder..... 2. Moeder Wat is er jongen... 3. Baltahasar Die moordenaar... Willem van Oranje .... hij wil oorlog, weet u wat de Geuzen de mensen aandoen... alles maken ze kapot, ze plunderen en dat allemaal onder zijn leiding. 4. Moeder Jongen, rustig... 5. Balthasar Moeder, ik zweer dat ik op een dag die kerel vermoorden zal! 6. Moeder Balthasar, dit gaat te ver. Denk je niet dat de koning zelf weet hoe hij moet afrekenen met Oranje? En denk je niet dat je dat in Gods handen moet laten? 7. Verteller Na die terechtwijzing houdt Balthasar zich stil. Het eerstvolgende teken van haat tegen Oranje toont hij in 1578, een en twintig is hij. Hij studeert rechten. Het is een verwarde tijd na de pacificatie van Gent, een verdrag dat een einde had moeten maken aan de godsdienststrijd. Een verdrag waar van Oranje zich voor 100 procent voor heeft ingezet, maar hij staat machteloos tegenover de krachtig doordringende reformatie. 8. Balthasar Hij vertroebelt de toestand in de rooms katholieke kerk. Hij heeft het maatschappelijke leven van de lage landen vernield... (We horen een dolk in de muur rammen)	1996	LTM hoorspel treurspel	
Helden-tooneel...,	Nederlands Helden-tooneel, Vertoonende zeer cierlijk in koper gesneeden Alle de grafsteden, Opgerecht ter eere der dappere Mannen, welke hun leven ten dienste des Vaderlands opgeofferd hebben : Met byvoeging van der zelver Beschrijving, en Latijnsche en Nederduitsche Grafschriften, ter vereeuwing van hun gedachtenis gesteld, [Amsterdam: Pieter Mortier], [1690]. 40 blz. ill. *Beschrijving der grafsteden van Willem van Oranje (pp. 3-6), J. van Heemskerk, L. Moy, Pieter Hein, Cornelis Jansz., J. van Galen, M.H. Tromp, W.C. de With, J. van Wassenaar van Opdam, E.B. Cortenaar, A. van der Hulst, W. van der Zaan, W.J. van Gendt, J. de Liefde, I. Swerius, M.A. de Ruiter en Alva.* "Vader des Vaderlandts, die om de fortuinen van Nederland de Zijne en der zijnen achtergesteld; zeer machtige Legers, meestendeel met zijn eigen geld, tweemaal op de been gebracht, en in het land gevoerd; onder het opzicht der Heeren Staaten de Spaansche Tyranny verdreeven; d'oeffening van den waaren Godtsdienst, en d'oude Wetten des Vaderlandts hersteld; en eindelijk de Vryheid, genoegsaam verzekerd, aan den Prins Maurits, erfgenaam der Vaderlijke deugden, zijn Zoon, vast te stellen nagelaaten heeft : een Vorst waarlijk godvruchtig, voorzichtig, en onverwinnelijk; dien Philips, Koning van Spanjen, die schrik van Europa, gevreesd; niet getemd, niet vervaard; maar door een snooden Moordenaar met schelmsche listen van kant heeft gemaakt. De Provincien der Vereenigde Nederlanden hebben dit tot een eeuwig gedenkteken zijner verdiensten doen stellen." (5 grafschrift)	1690	BKM APG grafmonumente n	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heldring, H.H.,	"De wapens op het grafmonument van Willem de Zwijger", in: *Gens Nostra - Ons Geslacht - . Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging*, jrg 20, Amsterdam, 1965, pp. 99-100. *Literatuur.* "Toen men tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) eindelijk de tijd en gelegenheid had zich ook met andere dan alleen oorlogszaken te bemoeien, hebben de Staten-Generaal door Hendrick de Keyser het prachtige monument voor Willem de Zwijger laten maken, dat thans nog de plaats van de grafkelder der Oranje's in de Nieuwe Kerk te Delft markeert. Ik wil in dit bestek niet ingaan op de betekenis van de zeer rijke allegorische voorstellingen en de opschriften van het gedenkteken, doch alleen iets mededelen over de aangebrachte wapens. Aan de voorzijde is het volle wapen van de Prins in gepolychromeerd en verguld brons aangebracht; dit omvat het gequartileerde hoofdschild met de kwartieren Nassau, Katzenelnbogen, Vianden en Diez en midden- en hartschild met Chalon-Oranje en Genève. Het geheel is gedekt met drie vergulde helmen met de helmtekens van Nassau, Oranje en Katzenelnbogen. Aan alle vier zijden van het monument zijn in twee nissen telkens de vier kwartieren van de Prins aangebracht, t.w. links (heraldisch rechts) steeds Nassau en Hessen boven elkander en rechts (heraldisch links) Stolberg en Eppstein. Tezamen dus zestien wapenschilden; het is jammer, dat men die niet benut heeft om de zestien kwartieren van de Prins er op aan te brengen! Het bestek van het monument spreekt van „nichen, waerin ende op sullen hangen sestien wapenen van bronse, gestoffeert met hun eygen couleuren"; welke wapens werd dus niet nader omschreven. Het mag bekend worden verondersteld, dat Willem de Zwijger een zoon was van Willem de Rijke, graaf van Nassau en Juliana, gravin van Stolberg en Wernigerode. Zijn grootouders waren, van vaderszijde Johan V van Nassau en Elisabeth van Hessen, en van moederszijde Botho van Stolberg en Wernigerode en Anna van Eppstein, gravin van Königstein. Ik laat thans de beschrijving van de vier grootouderlijke wapens, zoals die op het monument werden aangebracht, telkens met een korte aantekening, volgen:..." (99)	1984	BKM grafmonument	
Heller, Robert,	Der Prinz von Oranien. Historischer Roman in 3 Bände, Leipzig: Gebrüder Reichenbach, 1843. I: 1. Brüssel unter Alba. 2. Die Meergeusen, pp. 1-298; II: Lumei und seine Genossen, pp. 1-321; III: Die Belagerung von Leyden, pp. 1-340. *De drie delen zijn separaat te vinden in Google Books.* "Die zweite Ursache, die manche Dichter abhalten möchte, Stoffe aus dem niederländischen Befreiungskampfe zu wählen, ist die geschichtliche Klarheit, in der alle Begebenheiten und Personen erörtert sind. Es gibt an ihnen beinahe gar nichts zu ergänzen, die Einbildungskraft, anstatt sich beschwingt zu fühlen, wird gefesselt durch die allergenauesten Aufzeichnungen, die kaum ein Geheimnis in dem Herzen, nie in den Handlungen irgend eines bedeutenden Mannes übrig lassen. Wo sich der Poet die geringste Abweichung gestatten will, da schlägt ihn die bestimmte Nachricht nieder.(...) Der Roman hingegen ist schmiegsam. Er braucht nicht, wie das Drama, ein Schmelzen der geschichtlichen Starrheit zu fordern, ...Eben aber weil dem Romane eine so große Freiheit der Bewegung gestattet ist, darf er auch nirgends mit der Geschichte in Widerspruch gerathen." (Nachricht, 337)	1843	LTM historische roman	http://books.google.com/advanced_book_search?hl=nl

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hellinga-Querido, L.,	De Koningsbijbel van de Prins in de Stadsbibliotheek te Haarlem. Verslag van een onderzoek, Haarlem: Stadsbibliotheek / Amsterdam: Instituut voor Neofilologie en Neolatijn, 1971. 63 blz. *Noten, bibliografie.* "Vatten wij nu nog even samen op welk punt wij nu zijn gekomen: binnen de descriptieve doelstelling is het noodzakelijk gebleken aan te geven waaruit het Haarlemse exemplaar materieel en inhoudelijk bestaat. Wij hebben het grote werk dus nu benaderd van bibliografisch standpunt als uitgave van Plantijn. Daarop zullen wij nu binnen de boekgeschiedenis, en in het bijzonder gericht op de geschiedenis van dit éne exemplaar, de volgende vragen stellen: is de eerste koper ervan bekend? Heeft Plantijn misschien het binden van dit exemplaar verzorgd? En in de derde plaats brengt de bibliotheekgeschiedenis ons tot de vraag: hoe kwam het exemplaar in de Haarlemse bibliotheek? De eerste koper of bezitter van het Haarlemse exemplaar was niet moeilijk vast te stellen: de acht delen zijn gebonden in leren banden met gouden hoekstempels waaroverheen zwaar koperbeslag is aangebracht, en op ieder voor- en achterplat een in goud gestempeld wapen, dat met zekerheid geidentificeerd kon worden als het wapen van Prins Willem I van Oranje." (15) "In 1575 was de Biblia Regía door de Prins als vorstelijk geschenk aan de pas - officiëel uit naam van de Spaanse Koning - gestichte Leidse Universiteit geschonken, samen met een exemplaar van de Talmud, als grondslag voor de 'Bibliotheque ofte Boec-kamer'. Volgens Schotel is dit begin geruime tijd het enige bezit geweest van de Leidse bibliotheek. In wat voor banden dit geschenk gebonden is geweest (waardoor misschien een analogie met een eventueel geschenk aan Haarlem zou zijn te trekken) is niet meer te zien, omdat de oorspronkelijke banden van het Leidse exemplaar in veel later tijd vervangen zijn door weinig aanzienlijk karton. Maar wel bewaard gebleven is een inscriptie die op de Franse titelpagina van de eerste vier der acht delen in vrijwel dezelfde bewoording is aangebracht: In magno hoc UNIVERSO quod universi colimus nihil HOMINE dignius: nihil in homine VIRTUTE, inter virtutes RELIGIONE, in Religione S.DEI VERBO; quod octo hisce voluminibus plenè comprehensum Illustrissimus et planè incomparabilis Princeps GUILIELMUS NASSOUIUS felici auspicio	1971	BDG prinsenbijbel Regia Haarlem	
Hensen, A.H.L.,	"Het latijnsch origineel van Les cruels et horribles tormens de Balthazar Gerard", in: *Mededeelingen van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome*. II, 1922, 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij, pp. 100-108. *Noten.* *Vgl. K. 0695. Zie P.J. Blok, "Het origineel van de historie Balthazars Gerardt alias Serach" (1923)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HensenLatOrigineel.pdf* "Op den catalogus van den boekhandelaar Luzzietti te Rome kwam in Juni van het vorige jaar onder nr. 172 een boekje voor getiteld: *Principis Auriaci Guilielmi Nassovii caedis et supplicii, tormentorumque, quibus Baltasar Gerardi, alias Serach, ejus interfector Delphis Batavorum affectus est, succincta et vero narratio, Anno 1584;* in 40. Waarschijnlijk heeft Luzzietti, die anders geregeld ons waarschuwt, wanneer er „libri Olandesi" onder zijn voorraad schuilen, verkeerdelijk gemeend, dat wij reeds naar het vaderland waren afgereisd; het uiterst zeldzame boekje — tot nog toe een unicum — is aldus helaas in andere handen gekomen. De gelukkige bezitter, graaf Bernardo Blumenstihl, die het boekje voor zijn eigen verzameling wenschte te behouden, werd echter bereid gevonden de foto's ons af te staan, welke hij van den druk had laten maken, en gaf ons tevens verlof — waarvoor wij hem zeer dankbaar zijn - den tekst hier in zijn geheel te laten afdrukken. Voor het gemak van lezer heb ik de verkortingen van het Latijn opgelost, en ook de tegenwoordige punctuatie aangebracht. Gelijk uit het titelblad, dat te gelijk met het lofgedicht op B. G. hier wordt gereproduceerd, blijkt, heeft de drukker zijn naam en woonplaats verzwegen. Dit wijst erop, dat hij de censuur had te ontzien, en daar het bekend is dat de Staten van Holland het verspreiden van het pamflet op hun eigen gebied hebben tegengegaan, en zelfs pogingen hebben aangewend om de Fransche vertaling van het libel in Frankrijk verboden te krijgen, geloof ik, dat de anonieme drukker in de Nederlanden moet gezocht worden. Echter niet in „Olanda", gelijk Luzzietti met de meeste beslistheid (certamente) in zijn catalogus meent te kunnen verzekeren, want uit den tekst blijkt, dat het verhaal althans elders moet zijn opgesteld, maar in de Zuidelijke Nederlanden, in Brabant of Vlaanderen. Gaarne geef ik echter mijn meening voor beter. Vermoedelijk zullen deskundigen uit de letter onzer reproductie's en uit het vignet de drukplaats wel met zekerheid kunnen aanwijzen. Hoe jammer, dat het niet voor Prof. Fruin, die zooveel studie heeft ten koste gelegd aan dit pamflet, was weggelegd dezen tekst onder de oogen te krijgen! Nadat de tekst en foto's ons waren ter hand gesteld, hebben wij aanstonds *Nijhoffs Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* (*Derde reeks*, VII, 135) opgeslagen. En wat bleek ons? Dat de tekst van het handschrift te Rome in de Bibliotheca Vallicelliana berustend, welke door Prof. Fruin daar is afgedrukt, niet het Latijnsche orgineel trouw weergeeft, maar in hoofdzaak een verkorte en slordige bewerking is van den in ons boekje geleverden tekst. De betreurde hoogleeraar heeft het gebrekkige van zijn tekst natuurlijk zeer goed gevoeld, en een aantal emendaties en aanvullingen, op dien tekst geleverd, welke — zooals te verwachten was — juist blijken te zijn; maar de hulpmiddelen schoten hem te kort om een vlot en omstandig verhaal, zooals het orgineel bevatte, te geven. Het is hier de plaats niet om dat alles met bewijzen te staven. Maar ik zal alleen erop wijzen, dat men in den tekst, door *Nijhoff's Bijdragen* geleverd, te vergeefs zal zoeken naar de plaats, waar verhaald wordt, dat de moord heeft plaats gehad in het Sinte Agatha-klooster, hetzelfde convent, waarvan Cornelius Musius de pater was geweest, die, zoo heet het in 't Latijnsch orgineel, „met oogluiking van den Prins is opgehangen". Prof. Fruin heeft deze onware beschuldiging, naar het mij voorkomt, afdoende weerlegd; doch dat zij ook voorkomt in het Latijnsche verhaal van 1584, was tot nog toe, geloof	1922	APG JUR moord en laatste woorden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herdenking...,	Herdenking van de geboorte van Prins Willem van Oranje in de Groote Kerk op Vrijdag 21 april 1933. Haagsch comité voor volksfeesten, [Den Haag: Haagsch comité], 1933. 20 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Herdenking21041933.pdf* "TEN GEHOORE WORDEN GEBRACHT:	1933	APG LTM herdenking 1933	
Herdenking...,	"De herdenking van Willem den Zwijger te Diez. Onder hakenkruisen en S.A. muziek", in *NRC*, 15 aug. 1933. *Van onzen Berlijnschen correspondent*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HerdenkingDietz1933.pdf* "Reeds vroeg in den morgen was in het stadje welhaast geen huis zonder vlag en vele gevels waren bovendien met groen versierd: In zulk een oud stadje met kromme straatjes en uit de rooilijn vooruitspringende huizen komt een rijke bevlagging veel meer tot haar recht dan in een groote stad met breede straten en hooge huizen gelijk bijvoorbeeld Berlijn. Bovendien werd de rijkdom der bevlagging in de hand gewerkt, doordat velen naast de hakenkruisvlag de zwart-wit-roode hadden uitgestoken en dus dubbel vlagden. Anderen behielpen zich met een wimpel aan de oude vlag. Beide vlaggen door elkaar is eigenlijk niet correct en selfs ongepermitteerd, maar hier werd daar blijkbaar geen aanstoot aan genomen. Ook de uniformen wekten den indruk, dat deze streek nog voor kort overwegend Stahlhelmgezind was geweest. De meeste uniformen waren Stahlhelmuniformen, om zoo te zeggen afgestempeld met een hakenkruis. Daarnaast nog al wat S.S. en Hitlerjugend. Die kleine jongens zijn voor feestcomité's wel gemakkelijk. Zij verrichten gratis allerlei boodschappersdiensten en gedragen zich daarbij beleefd en hulpvaardig." "Nadat de kapel van de S.A. standaard 87 een kruis-ridderfanfare voor herauttrompetten en keteltrommels ten gehoore had gebracht (voor vele van de Nederlandsche bezoekers niet zoozeer een eigenaardig gehoor dan wel een eigenaardig gezicht, omdat wij in Nederland dit soort van musiceeren, hetwelk tevens een soort van decoratief excerceeren is, niet kennen) begroette de commissarische burgemeester de aanwezigen, waarna de Nederlandsche vice-consul te Diez, de heer R. Heck, ingeleid door een muziekstuk, het woord kon nemen tot het uitspreken van de eigenlijke feestredevoering." (...) "Thans nam nog — buiten het program — de heer Müller-Scheld, een vertegenwoordiger van het propaganda-ministerie, het woord. Hij richtte zich speciaal tot de Nederlandsche gasten. Deze redenaar sprak met veel vuur en zijn bedoeling was blijkbaar om eenerzijds de herdenking van Willem den Zwijger tot aanleiding te nemen om in zijn toehoorders het toch reeds groote enthousiasme voor het nationaal-socialisme aan te wakkeren, anderzijds het wederzijdsch verstaan tusschen Nederland en Duitschland te bevorderen. Sommige Nederlandsche toehoorders, die aan dit soort uitingen niet gewend waren, vonden, dat de keuze der middelen welke hij daartoe gebruikte, eenigszins vooruitliepen op zijn voorspelling, dat alle Germaansche landen eerlang fascistisch zouden worden, maar die kwestie kunnen we hier laten rusten. Spreker deelde mede, dat hij zich de vraag had voorgelegd of hij deze feesten zou verbieden dan wel toelaten en na eenige overweging tot het laatste had besloten. Zulks is in de bestaande omstandigheden op prijs te stellen. Deze feestredevoering eindigde met de uitnoodiglng aan alle Duitsche aanwezigen om ter eere van de nagedachtenis van Willem den Zwijger een driewerf „Sieg Heil" op rijkskanseller Adolf Hitler uit te brengen, aan welke ultnoodiglng met groot enthousiasme werd voldaan."	1933	APG Nationaal socialisme herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herdenking...,	Herdenking van 't vierde eeuwfeest van de geboorte van prins Willem van Oranje, in Tilburg op 4 mei 1933 om 8 uur, in de groote zaal van de liedertafel, Willem II straat : 1533 24 april 1933. 8 blz. ongepagineerd. "PROGRAMMA. 1. Openingswoord van den VOORZITTER. 2. Lied uit Valerius' Gedenck-clanck Wilt heden nu treden voor God den Heere. 3. Rede van Dr. A. A. VAN SCHELVEN, Hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam : „Prins en Volk". 4. Liederen uit Valerius' Gedenck-clanck : a. O Heer, die daer des Hemels tente spreyt. b. Merck toch, hoe sterck nu in 't werck sich al steld. 5. Rede van Dr. A. ERENS, van de Abdij van Tongerloo: Het Geheimzinnige in Willem van Oranje in 't godsdienstige en in 't Staatkundige. 6. Wilhelmus van Nassouwe. De liederen worden gezongen door het koor van de Liedertafel onder leiding van den Heer H. A. VAN LOON."	1933	APG herdenking 1933	
Herdenking...,	Speciale herdenking voor de prinsenstad van den 400sten geboortedag van Prins Willem van Oranje op Maandag 24 april 1933, des avonds ten 8 uren in de Stads-Doelen. Georganiseerd door het Wilhelmus van Nassauwe Comité. (...) Te geven door het Nationaal Vlaamsch Tooneel, leider Staf Bruggen. Opvoering van "Willem de Zwijger". Historisch spel in 8 tafereelen door Paul de Mont. *Programma met overzicht van acteurs en toelichting*. (*GAD: 35 C 5 (8)*) *Zie ook: Herdenking Groningen 9 maart 1933.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Specialeherdenking.pdf* "Het stuk speelt zich af in acht tafereelen. Het eerste, in het paleis van Oranje, geeft den jongen Oranje, den Bourgondischen grande, die met Egmont, Lodewijk van Nassau en Lumey van der Marck handelt over het request der Edelen; de Grooten hechten er hunne goedkeuring aan; als zij vertrokken zijn, zegt Oranje in een gesprek met Anna van Buren, dat de toestand hem wel eens zou kunnen dwingen ernstig te worden en zich te mengen in staatszaken. Hij vertrouwt haar de woorden toe door Philips II bij zijn vertrek naar Spanje tot hem gericht: Niet de Staten, maar gij! Oranje hoopt den opstand te voorkomen, maar stamtrouw wil hij zijn onder hen, die of nog koningstrouw of geheel volkstrouw zijn; de keus voor volk of Spanje wil hij dan ook nog niet doen. In een volgende scène krijgen wij dan een gesprek tusschen Oranje en Armenteros als tegenstanders van man tot man, dat als een dreigende voorbode wordt van de verdere dramatische ontwikkeling in de Nederlanden."	1933	LTM toneel drama herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herdenking...,	Herdenking geboortedag Prins Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk te Delft 24 April 1951, s.l., 1951. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Herdenking1951.pdf*	1951	APG herdenking 1951	
Herdenking...,	Herdenking Willem van Oranje 1584-1984, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985]. 119 blz. ill. *Bibliografie*. *Academische Zitting der drie Academiën*. Citaat uit openingstoespraak van Prof. Dr J. Robijns: "De drie Nederlandstalige Academiën (de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België; de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België; de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde) waren de mening toegedaan dat ook zij in dit Willem van Oranje-jaar deze historische figuur op passende wijze dienden te herdenken. Hoeven wij te wijzen op zijn betekenis voor de geschiedenis van de Nederlanden? Op zijn verbondenheid met Brussel? Op zijn ideeën die ook voor déze tijd een boodschap betekenen, nl. die van een open samenleving en de geest van tolerantie? Daarom werden voor deze herdenking volgende drie thema's vooropgesteld 1. Willem van Oranje en de open samenleving ; 2. De verhouding van Willem van Oranje tot Marnix van Sint-Aldegonde, dit op basis van de brieven die door de zorgen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen gepubliceerd worden ; 3. De staatsman Willem van Oranje en de idee van tolerantie." (10)	1985	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herdenking...],	Willem de Zwijger door Paul de Mont. Opgevoerd den 9den maart 1933 te Groningen, in de Stadsschouwburg (door het) Nationaal Vlaamsch Tooneel. Leider: Staf Bruggen, Rotterdam-Zuid: Druk: NV. v/h Fa. Groenendijk, [1933]. niet gepag. 14 blz. ill. Inleiding en achtergrondinformatie over dit stuk. Tevens informatie over de te vieren Nationale Volkshulde op 17 april 1933 te Delft en aanmeldingsstrook hiervoor. Er is ook een editie van deze brochure t.g.v. de opvoering in de Groote Schouwburg te Rotterdam op 29 febr. 1933, zonder het voorwoord van Dr. C.P. Gunning. *Zie ook Herdenking 24 april 1933 te Delft.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MontZwijgerGroningen.pdf* "Met eerbied zien wij op naar den man, die (zooals Uylenspiegel het zoo kernachtig uitdrukt) uit de Nederlanders "Nederland" wist te maken; den staatsman, „geschapen uit het puin van een Prins", die den grondslag van onze volkssouvereiniteit en volksgemeenschap legde, wien het niet te doen was om te „verdienen", maar alleen om te „dienen"; die alles wat het leven hem bood, ja dat leven zelf, prijsgaf, voor het volk dat hij zoo innig liefhad en waarin hij zóó'n rotsvast vertrouwen stelde. Schaamte vervult ons, omdat wij de kostbare erfenis, die hij ons naliet, zoo slecht hebben beheerd; omdat wij nog altijd uit zijn mond de vermaning moeten opvangen dat „wij allemaal een beetje van ons eigen inzicht moeten kunnen offeren voor het algemeen goed"; omdat wij zijn geest, aan ons volk nagelaten, niet altijd „levend hebben gehouden". Stemmen uit een ver Verleden klinken in dit stuk weer tot ons door! Dit „Oude Lied" vinde weerklank in aller harten. Dan zal ook het Heden weer streven; dan zal zijn geest van verdraagzaamheid en onderlinge waardeerinq ons verder stuwen door de donkere tijden heen die wij thans beleven, Dankbaar en ontroerd luisteren wij, jong en oud, naar wat Vader Willem ook thans nog ons te zeggen heeft! Opent den ban! Dr. C. P. GUNNING" [2] "Als ééns het oude ideaal van Willem de Zwijger: de hereeniging der Nederlanden, zal zijn verwezenlijkt, zal het wellicht uitgemaakt worden in hoe groote mate deze rondreizende tooneelgroep aan die verwezenlijking heeft geholpen, doordat iederen dag in de harten en de geesten van ons Vlaamsche volk één sprankel van het oude geloof in Dietschland, opnieuw werd gezaaid. Bij deze herdenking van den 400sten geboortedatum van den Vader des Vaderlands, grijpt het Nationaal Vlaamsch Tooneel weer naar het doeltreffendste en mooiste middel om in de Nederlanden meer en meer het bewustzijn te scheppen, dat de Vlaming een geboren Nederlander is, n.l. het in beeld brengen van een brok geschiedenis, waarin dat bewustzijn en dat samenhoorigheidsgevoel werkelijk en waarachtig bestond, om zóó de Vlaming weer te doen verlangen en grijpen naar zijn geboorterecht, dat hem eeuwen reeds werd geroofd, n.l.: te zijn en te leven als Nederlander in de daartoe aangepaste omstandigheden en toestanden. Vlaanderen zal dien invloed sterk ondergaan, kan en durft het Noorden dit ook? Dr. LEO WOUTERS." [5]	1933	LTM APG toneelstuk herdenking 1933	
Herdenkingsexpositie...,	Herdenkingsexpositie "Willem de Zwijger" 1984, Rijssen: Kulturele Raad, 1984. ill. ongenummerd, ringband. [50 blz] *Expositie van 29 juni t/m 21 juli 1984 op binnenplein en in hal van het Stadhuis.* *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN7405.jpg*	1984	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herenius, Ans, (eindred. K.A. van den Hoek),	De Stadhouders en hun familie. *Oranje, ons vorstenhuis door de eeuwen heen*. Breda: Lekturama, [1991]. 144 blz. ill. "Al vrij kort na Anna's (*van Egmond*) overlijden drong het tot Willem van Oranje door dat hij moest hertrouwen, al was het alleen maar om financiële redenen. Hij had in de voorgaande jaren nogal royaal geleefd. De feesten die hij in Breda en in zijn Brusselse paleis gaf, waren vermaard vanwege hun overvloed aan eten en drinken, terwijl het geboden amusement tot het allerbeste behoorde wat er in de lage landen te vinden was. Daarentegen leverden de talloze militaire en diplomatieke missies van Oranje, eerst voor Karel V en daarna voor Philips II, weinig of niets op. De ontvangsten die hij op koninklijk verzoek gaf voor buitenlandse staatslieden, vielen eveneens onder de categorie liefdewerk. Met andere woorden: de bodem van Oranjes schatkist was in zicht en alleen een rijke echtgenote kon uitkomst bieden. Terwijl hij zoekende was naar zo'n goede partij vond hij troost in de armen van de lieftallige Vlaamse Eva Elincx. In 1559 werd uit deze verhouding een zoon geboren. Volgens een afspraak tussen zijn ouders kwam deze Justinus, jonkheer van Nassau, op zesjarige leeftijd bij zijn natuurlijke vader in huis. Zijn opvoeding onderscheidde zich niet van die van Oranjes wettige kinderen, en vooral met zijn halfzusje Maria zou Justinus een hechte band krijgen. Het personeel noemde hem altijd liefkozend 'le petit de Monsieur' ofwel 'de kleine van meneer', omdat het een aardig kind was." (14/5)	1991	APG	
Herenius-Kamstra, Ans,	Willem van Oranje 1533-1584. De Prins. De mens. De staatsman, Ede: Zomer & Keuning, 1983. 96 blz. ill. *Literatuur*. "Niemand van de Dillenburgers was bijzonder verontrust toen eind juli-begin augustus 1544 (de juiste datum is nooit geregistreerd) een ruiter de slotpoort naderde. Hij was, vertelde hij, een bode van de Prins van Oranje en zou graag onverwijld de Graaf spreken. Dat kon; wel vaker immers vroeg de Prins van Oranje, René van Chalon, zjn oom Willem om advies, en dat gebeurde altijd via koeriers. Nietsvermoedend strekte Willem de Rijke zijn hand uit naar de verzegelde boodschap, las deze – en verstarde. Neef René gesneuveld, zoon Willem algemeen erfgenaam, Prins van Oranje... In overleg met Gravin Juliana besloot Willem de Rijke hun zoon voorlopig alleen in te lichten omtrent de dood van neef René doch Willem in het ongewisse te laten omtrent de gevolgen welke deze gebeurtenis zou hebben. Willem Sr. vertrok spoorslags naar Brussel, begrijpend dat de aanvaarding van de erfenis slechts met keizerlijk goedvinden kon geschieden; én dat de keizer er voorwaarden aan zou verbinden. Het schijnt dat Willem de Rijke heeft getracht, zelf in het bezit van de erfenis te komen, zulks onder het motto dat het onrechtvaardig tegenover zijn overige kinderen was indien één een zo groot materieel geluk ten deel viel. Misschien had Karel voor dit argument opengestaan, áls ... hem niet de lutherse sympahieën van de Graaf van Nassau Dillenburg bekend waren geweest." (13/14)	1983	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herinnering...,	Herinnering aan Prins Willem van Oranje. Den Vader des Vaderlands. 10 juli 1584 - 10 juli 1884, Arnhem: G.W. van der Wiel & Co, 1884. 45 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Herinnering1884.pdf* "Overigens verdiepte de jeugdige, gevierde, rijke, machtige vorst zich niet in de kerkelijke en godgeleerde vraagstukken dier dagen (*vóór 1559, GWD*). Er waren wel andere zaken, die hoofd en hart bezighielden. Hij was minnaar van een gemakkelijk, vroolijk, prachtig leven en de schatten, die hij bezat, en die door het huwelijk met Anna van Buren, belangrijk waren toegenomen, stelden hem in staat al zijn wenschen in dit opzicht te bevredigen.... 'Nooit' zegt een katholiek schrijver 'kwam een trotsch of onbescheiden woord over zijn lippen. Nooit liet hij toorn blijken tegenover zijne dienaren, wat zij ook misdaan mochten hebben; hij vergenoegde zich hen met zachtheid te vermanen ..... Hij was bemind en geëerd bij het gansche volk." (7)	1884	APG herdenking 1884	
Hermans, Annelies,	"De geheimzinninige koortsaanvallen van Willem van Oranje", in: *Delftsche Courant*, 6 september, 1995, (Oud Delft, p.1-2). ill. "Een volgende ziekte waarvoor Van Foreest de prins behandelde, betreft een keelontsteking in januari 1581 te Delft. Vanaf 1572 verbleef Willem van Oranje regelmatig in Delft, eerst als gast in het Sint Agathaklooster, het latere Prinsenhof. Alleen als de oorlogssituatie het toestond woonde hij daar. Hij verbleef ook wel in Rotterdam, Middelburg, Geertruidenberg, Breda en Antwerpen. Na zijn vierde huwelijk met Louise de Coligny in 1582 zocht hij regelmatiger zijn toevlucht binnen de stadsmuren van Delft. *Noordenwind* Volgens zijn geneesheer had de prins een keelontsteking opgelopen omdat hij de ramen open had in januari. Zijn kamer keek uit op de toren van de Oude Kerk en een noordenwind viel naar binnen. Een hevige koorts verzwakte de prins andermaal. Als geneesmiddel gebruikte hij een gorgeldrank die zijn toenmalige vrouw, Charlotte de Bourbon, eigenhandig klaarmaakte. Het bevatte een afkooksel van rozebladeren in weegbreewater, waaraan gelijke delen honing en aluin (soort zout) werden toegevoegd. Het middel mocht niet baten en de hulp van Van Foreest werd ingeroepen. Deze schreef tegen de pijn een wollen omslag met olie van kamille en amandelen voor en een drank van senna (een soort kaneel) en rabarber (de drank had een laxerende werking). Maar de prins had het goed te pakken. Een week later schreef de geneesheer opnieuw een laxeermiddel voor. Ditmaal waren het rabarberpillen. Daarnaast een gorgeldrank bestaande uit weegbree, kamperfoelie, noten, rozen en granaatappelsiroop. De hardnekkige angina ging over, maar het duurde nog wel veertien dagen voordat de eetlust terugkeerde en de prins weer op krachten was." (1)	1995	WET ziekte medisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herrmann, Ernst,	Wilhelm von Oranien. Eine Vorlesung von Ernst Herrmann, Professor te Marburg, Stuttgart: Franckh'sche Verlagshandlung, 1862. 26 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HerrmannWilhelm.pdf* "Die Geschichte des Abfalls der vereinigten Niederlanden und ihrer Unabhängigkeitserwerbung ist die Geschichte Oraniens. Es gibt in den ganzen 29jährigen Verlauf von dem Regierungsantritt Philipps bis zum Tode Oraniens, in der ganzen Geschichte dieser politischen Bewegungen, dieser heroïschen Kämpfe um Recht, Freiheit und Religion nicht einen einzigen Moment, in welchem wir nicht Oranien als die Seele, als den einsichtsvollen Leiter, als den vorschauenden, gottvertrauenden Führer der mit unerschütterlichem Muth vertheidigten Volkssache gewahr werden." (7).	1862	APG	
Hertog, A. den,	Willem van Oranje. Beelden uit het leven van prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands. Tweede druk. Leiden: A.W. Sijthoff's Uitgeversmij. NV, 1933. 202 blz. ill. *Bandteekening van Prof. Huib Luns. 1e dr. 1932.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HertogWillemvanOranje.pdf* "De maaltijd is geëindigd. Prins Willem daalt de trap af naar zijn werkkamer en Balthazar Gérard wint den prijs. De groote Strijder voor godsdienstvrijheid is gevallen. Zijn lippen prevelen nog een laatste gebed. "Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de mon âme et de ce pauvre peuple." (199)	1933	LTM historische roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Herwerden, P.J.,	"Oranje, Noord-Europa en de Watergeuzen", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. N. Japikse*, zevende reeks, deel 9, 1938, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 211-219. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HerwerdenOranjeWatergeuzen.pdf* "Over het algemeen wordt in de studies over het leven van Willem van Oranje weinig aandacht besteed aan de talrijke pogingen door hem gedaan om Alva van uit zee te bestrijden. Dit tekort is gedeeltelijk te verklaren uit het geringe succes van deze ondernemingen. Maar ook is het een feit, dat onze zeevaartgeschiedenis nog zeer onvolledig is bewerkt. Evenmin als Hollands handels- en oorlogsvloten hebben onze ontdekkingsreizigers en beroemde vlootvoogden de belangstelling gehad, die ze verdienen. Natuurlijk brengt het groote moeilijkheden mede om de zeevaart in het verleden naar behooren te beschrijven, tenzij men zeeman-historicus is, een niet vaak voorkomende combinatie. Waarschijnlijk heeft menigeen zich niet aan de historie van de zeevaart gewaagd wegens gebrek aan voldoende kennis van zee en schip en vaart. Van gebrek aan kennis in dit opzicht is ook de schrijver van dit artikel zich bewust. Er zal dan ook niet getracht worden een beeld te geven van den zeeoorlog zelf, slechts voor de pogingen van Oranje om daarvan gebruik te maken wordt de aandacht gevraagd. Veel omvattend zijn Oranjes plannen in den eersten tijd van den tachtigjarigen oorlog geweest om de Nederlanden uit zee aan te vallen. Wanneer de Prins tegen de Spanjaarden in het veld ten oorlog trok, zocht hij hulp bij Duitsche vorsten, in Frankrijk en Engeland; toen hij echter van uit zee tot den strijd wilde overgaan, trachtte hij een grootere aanvalsbasis te vormen: hij zond gezanten zelfs naar Denemarken en Zweden en verzocht den verschillenden Europeeschen landen aan Noordzee en Atlantischen Oceaan gezamenlijk Spanje te bestrijden. Oranje heeft in den eersten tijd veel van den zeeoorlog verwacht. Nu getuigt wel heel zijn streven van optimisme, maar van den strijd ter zee waren bovendien de eerste resultaten niet ongunstig. Toen immers Lodewijk van Nassau na den slag bij Heiligerlee voor de stad Groningen lag — de eerste kaperbrieven werden in dien tijd door hem gegeven — beveiligden gewapende schepen, met Watergeuzen bemand, den levensmiddelentoevoer over den Dollard. Onder commando van Sonoy verdreven deze Geuzen een vloot van Alva, die poogde Lodewijks verbinding naar het Oosten te verbreken. Bovendien hebben zij na den slag bij Jemmingen Lodewijk, door hem op een van hun schepen op te nemen, het leven gered. Het is dan ook geen wonder, dat deze kort daarop schreef : „Quant à nous, sommes tousjours résolus de fâcher l'ennemy à ceste cause de la marine". Spoedig daarna heeft de Prins op deze woorden van zijn broer daden laten volgen. Een maand na den zwarten dag van Jemmingen zond hij een brief aan koningin Elisabeth ter aanbeveling van Dolhain. Deze Vlaamsche edelman werd de eerste admiraal der Watergeuzen. Hij bleek de voor die zware functie vereischte eigenschappen niet te bezitten. Vervolgens wees in Augustus 1570 de Prins Lumbres aan tot kapitein-generaal over alle schepen. Ook hij slaagde er in geenen deele in om van de Watergeuzen een geordende zeemacht te maken, hoe vurig de Prins dit ook verlangde. Zij roofden en plunderden voort, zonder zich om voorschriften en opdrachten te bekommeren. Oranje wilde de Watergeuzen voor een tweeledig doel gebruiken: het bestrijden en benadeelen van Alva en het verkrijgen van het zoo noodige geld. Aan den Prins toch moest een deel van den buit worden afgestaan. Van dit laatste is niets terecht gekomen; geld heeft Oranje van de Watergeuzen niet ontvangen. Doch zeer groot is de schade geweest, die zij aan den Spaansch-Nederlandschen handel hebben toegebracht. Destructief vormden zij een machtig wapen." (211.2)	1938	MLG marine watergeuzen	
Hettema, H. jr.,	"De route van prins Willem in 1568 (met twee kaartjes)", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Zesde Reeks, deel III., 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1926, pp. 1-36. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HettemaRoute1568.pdf* "Er is zooveel uitgegeven over den 80-jarigen oorlog, dat men zou verwachten, dat de bekende tochten van Prins Willem I in 1568 en 1572 wel nauwkeurig en volledig zouden zijn beschreven. Maar inderdaad geven zoowel de oudere schrijvers, b.v. Bor, Van Meteren, Strada of Bentivoglio, als b.v. de nieuwere Motley, Blok, Pirenne of Teubner, zóó weinig of zijn klaarblijkelijk zóó onnauwkeurig, dat een teekening van den tocht, op hen gebouwd, al te gewaagd zou zijn. Thans vindt men in het IIIe deel van Rachfahl's Wilhelm von Oranien und der Niederländische Aufstand een meer uitvoerig relaas. Evenwel stuitte ik ook daarin, toen ik de bronnen en de kaarten er bij haalde, verscheidene malen op kwesties, die ik niet met den schrijver eens kon zijn, b.v. wat zijn houding tegenover Mendoça betreft, terwijl ook hier en daar voor het inteekenen op de kaart aanvullingen noodig waren. Het is vooral daarom, dat ik meen goed te doen om mijnerzijds te trachten dezen tocht in beeld te brengen." (1)	1926	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hettema, H. jr.,	"De route van prins Willem in 1572", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Zesde Reeks, deel V., 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1927, pp. 193-214. *Noten, Kaart.* *Vervolg op dit artikel in: Zesde Reeks, deel VI., 1928, pp. 17-60.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HettemaRoute1572(1).pdf* "Veel beter dan in 1568 stond de zaak van Oranje er voor bij het begin van den veldtocht in 1572! Het belangrijkste verschil scheen, naar hem dacht, wel hierin te bestaan, dat in het eerstgenoemde jaar de koning van Frankrijk den Prins vijandig was, terwijl in 1572 zij met elkander verbonden waren. Er is echter meer! In 1572 was het Noorden van de Nederlanden voor een groot gedeelte tegen Alva in opstand, maar bovendien werd Alva's leger vastgehouden door het beleg van Bergen in Henegouwen; in 1568 daarentegen waren, vóór Oranje zijn tocht in Brabant begon, Lodewijk bij Jemgum, De Villiers bij Daelhem, Coqueville bij St. Valéry onschadelijk gemaakt, en Alva had daardoor de vrije beschikking over zijn troepen gekregen, om den invaller te keer te gaan. Was dus in 1568 de Prins genoodzaakt zijn leger op een grooten afstand van de Nederlandsche grenzen te verzamelen, om veilig te zijn tegen een overval van de Spanjaarden, — in 1572 had hij als loopplaats aangewezen een streek in de Nederlanden zelve, waardoor een onnutte en dure marsch tot in het land vermeden werd. Alva kon hem dat niet beletten zonder het beleg van Bergen op te breken; had hij zulks gedaan, dan zou reeds terstond een gedeelte van 's Prinsen plan bereikt zijn geweest, n.l. om den belegerden broeder Lodewijk meer bewegingsvrijheid te geven voor diens verbindingen met Frankrijk. Zoo was de toestand, toen in Juli 1572 de partijgangers van Oranje zich in Opper-Gelder verzamelden!" (193).	1927	MLG veldtocht 1572	
Hettema, H. jr.,	"De route van prins Willem in 1572", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Zesde Reeks, deel VI, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1928, pp. 17-60. *Noten.* *Vervolg van artikel in: Zesde Reeks, deel V., 1927, pp. 193-214.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HettemaRoute1572(2).pdf* "Achter den rug van den Prins was het, met zooveel moeite tot stand gebrachte, gebouw van den opstand als een kaartenhuis in een oogwenk in elkaar gevallen. Het verschrikkelijke lot van Mechelen bracht de burgerijen der weerspannige steden tot wanhoop en zij smeekten Alva om vergiffenis, terwijl de garnizoenen van al die plaatsen een goed heenkomen zochten." (57)	1928	MLG veldtocht 1572	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heugten, W. van,	"De Opstand, Willem van Oranje en de grensstreken in Frankrijk en Duitsland. Een historische schets", in: *Jaarboek Zannekin*, uitgegeven door de vereniging / stichting Zannekin, 6, Ieper / Mijdrecht, 1984, pp. 53-62. ill. "De uiteindelijke beslissing voor het gehele gebied ten oosten van de huidige Nederlands-Duitse grens viel pas in 1584 en wel in het voordeel van de inmiddels geformeerde katholieke partij in Duitsland en van Spanje. In het aartsstift Keulen regeerde sedert 1577 Gebhard Truchsess van Waldburg. In 1581 trad hij in het geheim met een stiftsdame in het huwelijk wat een strijd tot gevolg had en waarin uiteindelijk Gebhard het veld moest ruimen tegen zijn opvolger Ernst van Beieren. De rol die Willem van Oranje en de Staten-Generaal in deze strijd speelden is merkwaardig. Het niet ingrijpen van Oranje tijdens het begin van de strijd om het aartsstift Keulen is terug te voeren op de breuk, die optrad tussen Oranje en Johan Casimir van de Palts. Deze was de zoon en erfgenaam van Frederik van de Palts, de bekende ondersteuner van de calvinistische zaak in de Palts die zich tot doel gesteld had alle protestanten in het Duitse Rijk, de Nederlanden, Frankrijk en Engeland in een bond onder te brengen en daardoor een tegenwicht te vormen voor de sterk opdringende katholieke Contrareformatie. De tocht van Johan Casimir in 1578 naar de Nederlanden, die gedeeltelijk met steun van de Engelse koningin en het op haar opgedrongen verzoek van de Staten-Generaal werd ondersteund, werd een volkomen mislukking. De manier waarop Johan Casimir, die gehoopt had graaf van Vlaanderen te worden, Willem van Oranje in de rug viel en vooral onder invloed van de hem omringende demagogische en extreem felle aanhangers van het calvinisme de zo broze en wankele pacificatie van Gent, door Willem van Oranje met zoveel moeite tot stand gebracht, ondermijnde, leidde tot een breuk met Johan Casimir, die zich vooral tijdens deze Truchsesse Oorlog liet gevoelen. Pogingen van Jan van Nassau om tussen Oranje en zijn zwager te bemiddelen liepen aanvankelijk op niets uit. Zelfs het speciale gezantschap van juni 1583 met het verzoek aan Oranje om uit de Nederlandse en Keulse zaak één aangelegenheid te maken en Gebhard Truchsesse met geld, soldaten en schepen te helpen, liep op niets uit. Later heeft Oranje concessies gedaan en stond hij open voor een beperkte samenwerking met Johan Casimir maar dan wel zonder de hem omringende avonturiers en calvinistische extremisten. Pas in het begin van 1584, dus enkele maanden voor zijn dood maar ook voor de feitelijk verloren zaak te Keulen, kwam Oranje nader tot Gebhard en groeide een samenwerking waarbij overeengekomen werd de Nederlandse gebieden ten oosten van de IJssel eerst van Spaanse troepen te zuiveren en daarna verenigd naar de Nederrijn op te trekken en het aartsstift Keulen te heroveren. Dit plan liep echter catastrofaal af. Toen Gebhard zich met zijn troepen naar de oostelijke Nederlanden begaf werd hij bij Terborg aan de Oude IJssel op 31 maart 1584 verslagen door de troepen van zijn tegenspeler Ernst van Beieren. Met deze nederlaag was niet alleen de rol van Gebhard uitgespeeld, ook een mogelijke rol van Oranje en de Staten-Generaal in het Rijnland was verkeken. Het gevolg was ook dat de opstandelingen in de Nederlanden niet alleen in het land tussen Maas en Rijn maar ook in Westfalen met een sterke tegenstand te maken kregen. Beide partijen, zowel de Staatsen als de Spanjaarden beseften dit en begonnen zich in deze streken, maar vooral in het machteloze Rijnland, te nestelen. Zo werden alle steden in de driehoek Bonn-Aken-Kleef door beide partijen omstreden. In het verloop van de Tachtigjarige Oorlog tekenden zich twee machtssferen af : in de noordelijke steden lagen Staatse garnizoenen, in de zuidelijke Spaanse. Deze voor deze landstreek funeste toestand zou tot 1648 voortduren." (57/9)	1984	APG MLG Keulse oorlog Truchsess	
Heyck, Ed.,	Wilhelm von Oranien und die Entstehung der freien Niederlande. Mit einem Faksimile und 106 Abbildungen, Bielefeld und Leipzig: Verlag von Delhagen & Klasing, 1908. 141 blz. *Zaakregister*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HeyckWilhelm.pdf* "Unser nationaler Anspruch auf die geschichtliche Person und Vollbringung des großen Oraniers is im einfachen, primären Sinne, sobald man sich auf diesen einengt, gering. Die Zeile des Liedes (*Wilhelmus*) betont wohl vor allem, dasz er kein Spanier, dasz er Landsmann und Deutscher sei. Seine in Deutschland Beistand suchende Erwartung betrog ihn fast gänzlich, politische Hoffnung und Familienbande näherten ihn Frankreich, und er nun, als Niederländer und als Person, erwiderte die französische Hilfe und Freundschaft mit ehrlichem Dank. Durch deutsche Verhältnisse und Eigenschaften wurde er verhindert, ein Deutscher zu bleiben. Aber wiederum ist sein Vollbringen, obwohl es die, für die er handelte, von der deutschen Nation im Endergebnis hinwegführte, nicht gegenläufig geschehen wider den besten Inhalt der deutschen Geschichte, wenn man nur diesen aus ihrer damaligen Verkehrung und Zertreuung heraus begreift. Die gleichgearteten Kräfte, die die Niederlande befreiten, haben, wenn auch leidvoll viel später, die übrigen deutschen Verhältnisse wieder in bejahende Richtungen gezwungen." (1)	1908	APG relatie Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Heykoop, H.L. & Meerkerk, J.B.,	Een krans op het graf van den Zwijger, Amsterdam: C.L. Brinkman, [1884]. 49 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HeykoopKransopGraf.pdf* "Omdat hij te zeer bevreesd was voor verwoestingen te vuur en te zwaard moest hij zich zelven later beschuldigen van te veel tijd te hebben doen verloren gaan, maar om hem van huichelarij te kunnen beschuldigen moet men tot eene zedelijke verdooving gezonken zijn als de Koning van Spanje. Met recht verklaart Oranje: „Het is oock lachens weerdt, dat se ons noemen *eenen hypocrijt*, die nochtans ons zelven noyt teghen hen gheveynst ofte gedissimuleert hebben. Want als wy se noch hielden voor vrienden, wij hebben hen te voren gheseyt ende ghewaerschout dat se de coorde omdraeyden van haer eyghen verderffenisse, om datse den wegh van die wreede ende barbarische vervolginge waren nemende." Dat de Prins ook hier weer de waarheid getuigt, bevestigt Viglius in zijn „Leven", waar hij de redevoering van Oranje weergeeft, die hem in flauwte deed vallen door de menigvuldige aandoeningen, „waardoor de oude man op zijn zetel trilde." (V. Vloten, Opstand). De Prins zei : „dat het eindelijk tijd werd ronduit te spreken, dat het ongelukkig land niet in dien toestand kon blijven. Dat men den ouden godsdienstvorm onmogelijk langer met placcaten, geloofsrechters en bisschoppen kon handhaven, en dat men dit den Koning ronduit verklaren moest. Dat de Koning beter zou doen de wreede straffen der placcaten af te schaffen; dat hij, Oranje, hoewel zelf den Roomschen godsdienst belijdende, het toch geenszins kan goedkeuren, dat men de gemoederen der menschen met geweld zocht te dwingen, en hun vrijheid van godsdienst en geloof te ontnemen." Doch vermochten zijne woorden al de zenuwen van een Viglius te schokken, ze stuitten af op het pantser van vooroordeel en gevoelloosheid, dat Koning Filips droeg!" (14)	1884	APG	
Hilman, Johannes,	Willem de Eerste, Prins van Oranje. Treurspel, Amsterdam: M. Westerman & Zoon, 1848. VI, 138 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HilmanWillemdeEerste.pdf* *Opgenomen in Dramatische werken, 1867: Online: UB Gent* Willem (...) "Dat geen vervolgingskreet zich ergens zal doen hooren. Ga voor ons nageslacht nooit, wat ons trof, verloren, Opdat het uit de ellend van ons steeds voordeel trekk', Aan dweepers, van wat Kerk dan ook, ter leering strekk' : Dat geen gezach, geen leer van menschelijke vinding Wordt opgedrongen aan den geest, tot zelfverblinding. LODEWIJK. O blijve ons kroost en stam aan die beginslen trouw! WILLEM. Wee 't dierbaar Vaderland, als 't niet gebeuren zou. Door Gods genade ontving ik 't Prinsdom van Oranje, My kwijtend volgens plicht, ter straf van 't dweepziek Spanje, Als wettig Heer, als Vorst, toen helsche uitsporigheid, Aan 't Menschdom 't vreeslijkst kwaad arglistig had bereid. Uit macht, van God verleend, kampte ik dus om 't geweten Te vrijden van den dwang. -- Zou dit mijn stam vergeten, Ontheilgen dat, waarvoor ik 't al ten offer bracht? Verdorr' dan eer mijn tronk, sterve uit eer mijn geslacht! Maar neen : mijn stamhuis zal, door de eeuwen die er dagen, 't Merk zijner roeping steeds op 't eerlijk voorhoofd dragen, Opdat het zij gevierd, vereerd door Nederland,	1848	LTM treurspel toneel	Hilman Willem

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hilwig, Frank & Benthem, Toine van,	Als Oranje zwijgt ..... Een toneelstuk rond Willem van Oranje en de Unie van Utrecht. (*Gepresenteerd door Het Utrechtsch Studenten Tooneel*), Utrecht, 1980. Ongepagineerd, 64 scènes. ill. "Het stuk behandelt voornamelijk de periode tussen Willems triomfantelijke intocht in Brussel tot de dag voor zijn dood in Delft. Een periode waarin we Willem bezig zien in zijn streven het toch bijna onmogelijke compromis te bereiken tussen katholieken en calvinisten, tussen de Nederlanden en Spanje en tussen kerk en staat. Het stuk kent 3 hoofdfiguren, aan de ene kant Philips II. zeker niet als de koele regeerder die de Nederlanden wel eens zal laten zien wat "absoluut despotisme" is, maar als een man die door zijn koningschap en plichtsgevoel gedwongen wordt Willem vogelvrij te verklaren. Naast de politieke ontwikkelingen, die we voornamelijk vanuit Willem belichten, is er nog een belangrijke figuur in het stuk: Justinus, de hoofdpersoon uit het toneelspel dat opgevoerd wordt op een ontvangst in Brussel. Dit gaat over een jongeling die een vreemdeling ontmoet die hem de wereld laat zien. Een symbolisch verhaal dat scenisch door het stuk over Willem van Oranje is verweven. Maar ook de figuur van Justinus is verweven met Willem via dunne, bijna magisch realistische lijnen. En Willem zelve? Was zijn compromismodel in deze situatie een illusie? Had hij eerder en duidelijker moeten kiezen aan wiens kant hij stond? Had hij zich tot landvoogd moeten laten benoemen toen dat voor het grijpen lag? "De koning van Hispagnien heb ick altijd geeerd", eerlijk, oprecht? Was het twijfel, angst, ambitie of illusie? Wat lag er achter de "zwijger" die veel en toch weinig zei? Vragen waar ook in dit stuk geen absoluut antwoord op gegeven kan worden. Doch het stuk kan op zijn minst een aanleiding zijn om een antwoord te formuleren." (voorwoord) "*willem* .... Ik heb geen angst..... angst. *philips* ... Kent u dan geen angst voor het moment dat eens zal komen? Hoe denkt u het bloed dat vergoten is te kunnen verantwoorden? *willem* ... De God die mij ter verantwoording zal roepen is dezelfde die over u zal oordelen. *philips* .... Als wij aannemen dat u dezelfde God eert als ik, dan zal hij, wanneer wij samen voor hem staan, de handen aanwijzen waaraan bloed kleeft. *willem* .... Ik denk dat hij zich zal verwonderen over zoveel bloed dat in zijn naam is vergoten. *granvelle*.... In zíjn naam? In úw naam bedoelt u. U wilt toch niet zeggen dat aan de naam van God bloed kleeft? Dat is een uitspraak van de duivel! Ziet u niet, Majesteit, hoe gevaarlijk deze man is? Ziet u niet wat voor een ramp ons te wachten staat als hij doorgaat mensen mee te slepen met zijn ketterse denkbeelden en goddeloze praktijken. Hij is in wezen de leider van die calvinisten, die de hoogmoed hebben zich het uitverkoren volk te noemen. U weet welk vreselijk onheil uitverkoren volkeren al over de christenheid hebben uitgestort. *dathenus* ..... Hij is geen calvinist. *hembyze* ..... Hij is zelfs niet katholiek. *dathenus* .... Hij komt nooit in een kerk.	1980	LTM	
Histoire...,	Histoire tragique, veritable et memorable de nostre temps, des occurences et actes notables advenuz, et precedez l'assassinat et meurtre commis en la personne de feu messire Guillaume de Nassau, prince d'Orange, comte dudit Nassau, etc., en la ville de Delft, pais d'Hollande, par Balthazar Gerard, se disant François Guion, natif de Dillanfans en la Franche-Comte de Bourgongne, exécuté en ladicte ville de Delft et puny le 10 juillet 1584, compile nouuellement en faveur de tous esprits curieux des memoires tant latines, alemandes que flamandes par I. S. L. A. L. A Lyon, par *Jean Stratius à la Bible d'or, 1585*. Pet. in-8 de 24 pp. figures. *Annotatie Baudrier:* Cette édition a été partagée entre Stratius et Paul Vernet. Les exemplaires au nom de ce dernier portent: *A Lyon, pour Paul Vernet, demeurant à Aix en Provence, 1585*. Le seul exemplaire, à ma connaissance, portant le nom de Stratius a appartenu à M. Jubin qui, suivant sa déplorable habitude, la détruit après avoir enlevé les curieuses figures du titre et de la page 22. Ces bois découpés ont servi à orner les feuillets 11 et 12 du recueil de figures formé par M. Jubin et intitulé: *Tortures et supplices*. Ils sont accompagnés de la légende: "*Supplice de Balthazard Girard, assassin de Guillaume de Nassau*, Lyon, J. Stratius, à la Bible d'or, 1585." Si ces lignes tombent sous les yeux de l'acquéreur de ces recueils de gravures, très curieux, sans doute, mais dont l'établissement a causé la destruction de tant de volumes qu'il aurait beaucoup mieux vale conserver tout incomplets qu'ils étaient, elles lui permettront de connaitre d'une façon exacte l'ouvrage auquel ces figure ce rapportent. Jubin, exemplaire au nom de Stratius, - Renard, exemplaire au nom de Paul Vernet. (Baudrier, Bibliographie Lyonnaise, p. 401) Gerlach, De verhalen over de dood van Balthasar Gérard (1949), p. 10 vermeldt dat Dr B. Vermaseren te Roermond op deze vermelding in Baudrier wees, maar " Dit werk kwam mij niet in handen. Een exemplaar bevindt zich niet in Nederland en België, noch ook in de Bibl. Nat. te Parijs. In hoeverre het afhankelijk is van de Vera Narratio of de Historie is me dus niet bekend".	1585	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Historie...,	"Historie Balthazars Gerardt, alias Serach, die den Tyran van t'Nederlandt den Prince van Orangie doorschoten heeft: ende is daerom duer grouwelijcke ende vele tormenten binnen de stadt van Delft openbaerlijck ghedoodt", in: *Amsterdamsch Zondagsblad. Tot Getuigenis der waarheid,* jrg 12, Amsterdam: Schepper & Co, 1899, pp. 194-198 en "Een en ander over de leugenachtige voorstellingen in de 'Historie Balthazars Gerardt'" p. 211/2. *Hier is de tekst van K. 0693 gepubliceerd met een toelichting vanuit het Gereformeerde standpunt.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HistorieBalthazarsGerardt.pdf* "Maar was er bij de Gereformeerden verslagenheid en rouw, bij de Roomschen was kwalijk verholen vreugde! Mochten er ook weldenkende Roomschen zijn, die in de algemeene droefheid tot op zekere hoogte deelden, — onder de Roomsche geestelijkheid waren zij zeker niet te vinden. Op sommige plaatsen moest men de Roomsche geestelijken zelfs te keer gaan in het aanrichten van openbare vreugdebedrijven. Te 's-Hertogenbosch zongen zij in de St.-Janskerk eenen lofzang. Vurig hoopten zij, dat door den dood van den Prins de weg tot verzoening met Filips II mocht gebaand zijn, met dien verstande, dat de heerschappij van de Roomsche Kerk mocht hersteld worden. Met het oog daarop verschenen weldra lastergeschriften, waarin de vermoorde Prins als een monster van snoodheid, de sluipmoord van Balthazar Gerard als eene alles zins gerechtvaardigde, ja als eene prijzenswaardige, Godvruchtige daad, als een „vroom feit", en de moordenaar als een geloofsheld, een heilig martelaar en „de verlosser van ons vaderland" werd voorgesteld. Van zulke gevoelens en bedoelingen is het geschrift, waarvan hierboven de titel is vermeld, een ondubbelzinnig getuigenis. Zulke libellen zijn wel geschikt, om ons te leeren, wat voor vijanden de Gereformeerde Kerk, Oranje en het Vaderland aan de Roomsche Kerk hebben, en wij meenen daarom onzen Lezers geenen ondienst te doen met het geheele geschrift hieronder af te drukken. Met de wederlegging van al de leugens, die het vileine boekje bevat, houden wij ons niet op. Ze zijn, van dat ze de wereld ingingen, reeds genoegzaam weerlegd. Men leze dienaangaande Bor, Van Meteren en andere betrouwbare schrijvers, die het aan tegenspraak op elk punt niet hebben laten ontbreken. Wij zouden trouwens, wilden wij hun voetspoor volgen, daarvoor eene ruimte moeten beschikbaar stellen, die minstens even groot zou moeten zijn als die, welke benoodigd is voor het geschrift zelf." (194) "Van verschillende zijden werd ons de begeerte kenbaar gemaakt, om van hetgeen door schrijvers van de voorgaande eeuwen aangaande de leugens in het bovenvermelde libel (in het Nummer van 9 Juli j.l. door ons opgenomen) is te boek gesteld, toch het een en ander te mogen vernemen. De volgende berichten en mededeelingen mogen dan den belangstellenden Lezer eenigszins bevredigen. De beschuldiging, door den schrijver van de „Historie Balthazars Gerardt" tegen Prins Willem I ingebracht, als zou hij een „oproerig tyran" zijn, die wel zeer ondankbaar jegens den Koning van Spanje was, steunt natuurlijk op de Roomsche beschouwing van den Tachtigjarigen Oorlog, en is voor ons doorzichtig genoeg. De Roomsche, bij wien alleen het woord van menschen en niet het Woord van God geldt, verstaat eenvoudig niets van hetgeen Prins Willem in het laatste couplet van het Wilhelmus betuigt, dat hij nml. den Koning nooit heeft veracht, maar dat hij God den Heere, de hoogste Majesteit, heeft moeten „obediëren", d. i. gehoorzamen, in gerechtigheid. Het is overigens genoeg bekend,	1899	APG moord Balthazar Gerards als heilige	
Hobson, Irmgard,	"Oranien and Alba. The two political dialogues in *Egmont*", in: *Germanic Review. A Quarterly issued by the Department of Germanic Languages of Columbia University*, L, 4, November 1975, pp. 260-274. *Noten.* "I shall examine the scenes with Oranien and with Alba in an attempt to determine the weight each should be given in establishing Egmont's political personality. I hope to show (1) that the text itself and the position of the two scenes make the dialogue with Alba more relevant to this question than that with Oranien; (2) that taking the dialogue with Alba seriously solves some of the persistent interpretational problems of the drama." (262) "To sum up the results: (I) The importance of Egmont's confrontation with Alba is emphasized by a careful setting of the stage and by a thorough thematic preparation. (2) Structurally, the confrontation scene is the goal and the climax of the entire fourth act. (3) Notwithstanding its lack of effect on the plot level, the dialogue with Alba is not a *Scheingespräch*, since an important development in the dramatic process takes place: Egmont's shift of position. (4) The shift of position occurs within the framework of a) Egmont's relationship to the people and b) the re-definition of Egmont's freedom as a synthesis of individual and national freedom. It thus concerns Egmont as a political personality (5) The subjective element — character contrast and personal antagonism — is suppressed in the interest of objective argumentation. These findings lead to the conclusion that the dialogue with Alba carries great weight in establishing and defining Egmont's role. In contrast to the dialogue with Oranien, the impersonal, political elements clearly outweigh the personal, subjective aspects. Therefore, in any attempt to determine Egmont as a political personality, the dialogue with Alba must be considered decisive. Its significance, however, goes beyond this specific issue to the interpretation of the drama as a whole. It contributes essential elements to Egmont's stature as a tragic hero, and it contains the ideational justification of the ending." (273/4)	1975	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoed, J. den,	"Het Prinsenhuis te Vlissingen", in: *Bulletin & Nieuws-Bulletin Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond*, zesde serie. jrg 15, 1962, pp. 337-347. ill. *Noten*. "Stichting Door in Vlissingen een huis te doen bouwen heeft Prins Willem I een wens van de Vlissingers vervuld. De zinsnede „Daultant que seulx de Flissinghen ont désiré que je fisse bastir quelque maison en leur ville ..." uit een brief d.d. 8 mei 1580 (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8988*) van de Prins aan jhr. Arend van Dorp, geeft aan, dat dit verlangen te Vlissingen aanwezig was. De Prins, die op dat moment te Antwerpen verbleef, deelde in dit schrijven aan jhr. Arend van Dorp mede, dat hij had vernomen, dat buiten Mechelen een grote partij natuursteen zou liggen, welke afkomstig was van de door de Staatse troepen bij de verovering van Mechelen geplunderde en gesloopte kerken, en hij droeg hem op, wanneer Van Dorp in Mechelen zou komen, na te gaan of deze steen tegen een redelijke prijs te koop zou zijn om te gebruiken voor de bouw van het Prinsenhuis. Nadat de Prins in juni 1581 de erfheerlijkheid van Vlissingen had verworven en op 8 augustus van dat jaar plechtig was ingehuldigd, werden spoedig verdere voorbereidingen getroffen om tot de bouw van het Prinsenhuis te komen. Als plaats werd gekozen het terrein, dat Alva bestemd had voor het bouwen van een citadel, even ten oosten van de toenmalige stad. Enige jaren later, tussen 1609 en 1613, zou dit gedeelte door het graven van een nieuwe haven en het aanleggen van nieuwe vestingwerken bij de stad getrokken worden. Volgens Brasser werd bij de bouw van het Prinsenhuis o.m. gebruik gemaakt van de steen, die Alva voor de citadel had bestemd. Of er ook nog stenen uit Mechelen zijn aangevoerd wordt niet vermeld. De eerste steen werd gelegd op 24 maart 1582 door de gouverneur van de stad jhr. A. de Haultain, die in 1585 bij Antwerpen tijdens een poging tot ontzet zou sneuvelen. Hoe lang de bouw van het Prinsenhuis precies heeft geduurd is niet bekend, maar zij zal zeker geen jaren in beslag genomen hebben, aangezien de Prins nog in 1582 zijn woning te Middelburg in de Lange Delft, waarin hij voordien vanaf 1574 periodiek zijn intrek nam, verkoopt." (337)	1962	APG ESG	
Hoedt, M. (muziek en Duitse tekst) & Alexis (Nederlandse tekst),	Willem de Zwijger 1572-1872. Volkslied met Piano. Hollandsch en Duitsch. Aan het huis van Oranje Eerbiedig opgedragen. Ter Herinnering aan het Feest te Dillenburg, Arnhem (depot Haarlem) Utrecht: H. Rahr. Pianomagazijn en Muziekhandel, [1872] [4] blz. *Partituur. Nederlands Muziekinstituut: 16159 en 2e ex. Nederlands Muziekinstituut: 5377 (Zonder geïllustreerd titelblad. Eerste blad met stempel: H. Rahr. Utrecht).* *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/volksliedtitelblad.jpg en* *http://www.periodata.nl/dataweb/volksliedmuziekpag.jpg* 8. "Den Riesenstreit hast du volbracht Für Recht und Vaterland. Treu hält Dir noch der Löwe Wacht, Heil Dir, du Niederland. Haus Oran'je Nassau hoch Das die Macht der Spanjer bog. Lui' Willemstorenklok met kracht Eens 't nageslacht in 't uur, Hoe Spanje merg en levenskracht Door overmoed verloor. 't Pleit werd, d' aard ten les, beslecht, De overmacht bezwijkt voor 't recht."	1872	LTM muziek poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoek, H.H.,	Het leven van Willem de Eerste, Prins van Oranje-Nassau; Vader des Vaderlands en grondlegger van Neêrlands vrijheid. Door H.H. Hoek, Huis-onderwijzer en Burger-Bewaarschoolhouder te Delft, Dordrecht: P.C. van der Schalk, 1850, XIV, 223 blz. *Plattegrond van grafkelder*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HoekLevenvanWillem.pdf* "En nu, wat hebben wij Nederlanders gedaan, bij het Tweede eeuwfeest, uit dankbaarheid voor die groote verlossing, door het vergoten bloed onzer godvruchtige voorouders? Niets. Schandelijk gezwegen en kleingeestigen durven naauwelijks den naam van den Vader des Vaderlands noemen. Waarom? Om de beroeringen der Europesche volken, die rondom ons land in opstand zijn geraakt; als of wij verpligt waren die dwaze zielsziekte over te nemen, en elkander te vermoorden, zoo als te Parijs, Berlin, Weenen, Rome en elders heeft plaats gehad, en dat katholijken tegen katholijken. Daarom is het meer dan tijd, dat men de jeugd van alle godsdiensten onbewimpeld, zonder schelden, veroordeelen of partijdig zijn, bekend make wat er gebeurd is en nog gebeurt, al woelen de Jezuiten nog zoo in andere rijken. Neen, alle goede Hervormden en Katholijken moeten vereenigd God bidden, dat het nooit gebeuren mag, dat onze Nederlandsche katholijken zich laten wegslepen, door den geest der buitenlandsche Jezuiten, om daardoor dan ook ons rijk en volk in vuur en vlam te zetten, zoo als in de meeste rijken van Europa heeft plaats gehad, en nog niet is geëindigd.(...) Daarom liever elkander steeds het voorbeeld en de daden van Prins Willem I voor oogen gehouden, en ons Zijner met liefde herinnerd, als onzen Redder uit de slavernij en onderdrukking!" (221-223)	1850	APG	
Hoekstra, Rik,	"Correspondentie totaal - patronen en trends in de briefwisseling van Willem van Oranje", in Eef Dijkhof & Michel van Gent (red.), *Uit diverse bronnen gelicht. Opstellen aangeboden aan Hans Smit ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2007, pp. 117-131. *Noten.* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/tijding/bijdragen/BSmit_Hoekstra/hoekstra_bundel_smit_def3.pdf* "In dit onderzoek naar de correspondentie van Willem van Oranje als geheel zijn met een formeel-kwantitatieve exploratieve benadering van de metadata in de database patronen in de correspondentie getoond die niet meteen voor de hand liggen op grond van bestaande interpretaties of van de lezing van een selectie uit de briefwisseling. Omdat de database zo veel materiaal beschrijft, dat inhoudelijk ook nog eens moeilijk toegankelijk is, biedt deze benadering ook een relatief snelle manier om greep te krijgen op een grote hoeveelheid brieven. De resultaten van dit artikel wezen vooral op de worteling van Oranje in de Duitse landen en zijn orientatie daarop in de jaren zestig van de zestiende eeuw. Voorts bleek de overheersend regionale oriëntatie van de correspondentienetwerken en daarmee Oranjes sociale en politieke netwerk. Natuurlijk zijn er naast de hier uitgevoerde explorates nog veel meer en veel diepgravender resultaten te bereiken. Dit geldt al voor een verdere uitbreiding van het type onderzoek zoals hier uitgevoerd, waarbij bijna uitsluitend gebruik werd gemaakt van de metadata in de database. De hier gehanteerde groepering van de correspondenten, bijvoorbeeld, is maar één van de vele mogelijke classificaties, en bovendien tot stand gekomen op basis van vrij grove criteria. Er zijn veel aspecten van de correspondentie buiten beschouwing gebleven, zoals de bestuurlijke of militaire kanten, de omgang van Willem van Oranje met zijn domeinen en zijn hof, patronage en afhankelijkheid of de in de correspondentie gehanteerde talen, om maar een willekeurige greep te doen. Meer verdieping geeft een combinatie van de selectiemogelijkheden van de database met een inhoudelijke benadering, bijvoorbeeld op basis van steekproeven. Dit alles is echter voor andere onderzoeken. Met deze bijdrage heb ik willen laten zien wat de waarde is van de uitgave van de "totale" correspondentie van Willem van Oranje en welke mogelijkheden de database biedt voor exploratie en selectie in wat anders een onafzichtelijke en onhanteerbare hoeveelheid briefmateriaal zou zijn." (130)	2007	APG brieven database	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoen, Pieter 't,	Nieuwe Spectatoriaale Schouwburg, behelzende oorspronkelyke *Toneelstukken,* ter verbetering der Nederlandsche zeden. *Versierd met nieuw geinventeerde kunstplaaten. Eerste Deel* door P.T.H. Amsterdam: Izaac de Jongh, 1782. 4 delen in 2 banden. ill. (De werving van Willem den I, Prins van Oranje. &c, &c, &c. Toneelstuk in vyf bedryven. I: pp. 302-435.) *Er treden hierin op: een slechte kapitein, brave recruten en een lief meisje; de Prins redt allen en straft de kapitein. (DBNL)* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HoenWerving.pdf* "Wat het derde de *Werving* van WILLEM den eersten aangaat; of dit een waare gebeurtenis zy of niet, daar voor zoude ik niet wel kunnen in staan: het is eene anecdote, welke van dien Doorlugtigen Prins wordt verhaald, en die in aanmerking van deszelfs voortreffelyk caracter geene de minste onwaarschynlykheid behelst; het is zoo, dat de Historieschryvers in het leven van dien Vorst hier van niets gewagen, maar van een Held, zoo groot als *Willem* den Iste, zyn zoo veele gewigtige gebeurtenissen te melden, dat het onmogelyk is alle geringe, schoon op zich zelve voortreffelyke en groote daden, te boek te stellen. Genoeg, dat het aan myn oogmerk voldeed, en ik daar in stof had, om het schoone der eenvoudige Natuur te schetsen, om de Deugd over de ondeugd te doen zegepralen." (Voorrede) "Men heeft my gezegd, dat men door list en schelmery tegens uw wil soldaat gemaakt had en nu .... WILLEM (*den Prins driftig in den rede vallende*) Dat is de waarheid. DE PRINS Dat is my een raadsel; tegen uw zin soldaat geworden en nu verlangt gy naar het veld. WILLEM, (*driftig en wanhopig*) Jaa Vorst! --- Hoe eer hoe liever! --- God geve, dat de eerste kogel my het hart doorboore! (*in traanen uitbarstende*) dan is myn bitter verdriet geeindigd! DE PRINS, (*aangedaan*) Het is myn vermaak gelegenheid te hebben, het verdriet der burgeren te doen eindigen; maar niet ten koste van hun leven ---- Wat is de oorzaak van deze uwe wanhoop? WILLEM, (*zich voor den Prins op de knien werpende.*) Ik was de gelukkigste aller menschen: ik beminde een meisje, het bevalligste meisje van den aardbodem, en wierd weder van haar bemind! --- Ach! Vorst! vervloekten hebben my rampzalig gemaakt! zy is voor my verlooren, en zonder haar wil ik niet leven." DE PRINS Staa op Jongeling! Verhaal my wat u rampzalig maakt. (418/9)	1782	LTM toneelstuk	
Hofdijk, W.J.,	Oranje en zijn keurvendel in 1572, Utrecht: L.E. Bosch en Zoon, [1863]. X, 320 blz. ill. *Noten.* *Met zes gekleurde platen van J.H. Hilverdink.* *Foto's tm/ p. 40: http://www.periodata.nl/dataweb/HofdijkKeurvendel.pdf* "Een nieuw bewijs van vertrouwen schonk de Keizer hem door zijne benoeming tot opperbevelhebber des legers aan de Fransche grenzen, een waardigheid waarnaar Egmond, Hoogstraten, Bossu en andere hooggeplaatste Edelen te vergeefs hadden gedongen. Ja zelfs, — toen Karel in 1555 afstand deed, en daarby een aanspraak hield die zijne toehoorders tot schreiens toe bewoog, leunde hy op den schouder des Princen van Oranje, dien hy daarna ook belastte met de overbrenging van 's Rijks insigniën, toen de Keurvorsten zich bepaaldelyk voor de opvolging door Ferdinand hadden uitgesproken. Koning Filips, aanvankelyk in sommige opzichten de voetstappen zijns vaders drukkende, bediende zich van Willems staatkundige bekwaamheden in de onderhandelingen met Frankrijk, die zoo zéer tot het gewenschte doel leidden, grootelyks zelfs in 's Konings voordeel; en toen er vervolgends sprake was van gijzelaars, scheen Oranje daarby niet te mogen ontbreken, en ook dit verschafte hem een nieuwe gelegenheid om te worden bekend met de zienswijze der Vorsten, omtrent de volkeren waarover zy geroepen waren het bestuur te voeren, maar die zy - nog altoos den droom der kroon-aureole dromende - minstens als hunne werktuigen, zoo niet als hunne slaven beschouwden. Of de weerzin van Filips tegen hem toen reeds bestond? Of dat "spectre royal" reeds toen een heimelyk maar onbewust voorgevoel had, dat die jeugdige Soeverein van een klein Vorstendom binnen de grenzen van Frankrijk hem het goud van zijn nimbus tot een aurum fulminans zou maken? ..... Wie zal het wagen dat te beslissen!" (19) "Intusschen had Filips het doel bereikt, dat zijn der volksvrijheid vyandige gemoed sedert lang had gewenscht, misschien zelfs, - zijn dubbelzinnig karakter, zijn eeuwig bewandelen van sluipwegen in den donker geven het recht om te vermoeden - misschien zelfs wel beoogd, en door opzettelyk wechblijven uit de Nederlanden, hoe ook gebeden om er te komen, bejaagd. De beeldstorming was opstand tegen God - derhalven tegen den door God aangestelden soeverein; en een volk, tegen zijn Soeverein in opstand, had naar alle door de middeleeuwen gevolgde overtuiging, zijne privilegiën verbeurd; de hertog van Alva zou komen om dat vonnis te bewerkstelligen - het was met de vrijheid in Nederland gedaan. Het was niet gedaan. Oranje had overdrijvers van het beter beginsel bestraft - het beginsel zelf hield hy de hand boven het hoofd; hy-alleen ook - en daarom is hy de grondlegger van Nêerlands vryheid, zooals wy die thans genieten: een keurvendel heeft zich rondom hem vergaderd, maar het hoofd is hy, hy-alleen." (36)	1863	APG grondlegger samen met volk	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hofdijk, W.J.,	Een lauwerkrans op des Zwijgers graf, 's-Gravenhage: Charles Ewings, [1884]. 39 blz. ill. *Noten.* *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/HofdijkLauwerkrans.pdf "Door den Uitgever aangezocht tot het spreken van een woord op het derde eeuwgetijde van den gedenkwaardigen tienden July 1584, heb ik daaraan met groote ingenomenheid gevolg gegeven. De voorgaande bladzijden hebben er haar ontstaan aan te danken. Ik heb daarby het zwaartepunt gelegd op de vorming van den Duitschen Prins tot den Nederlandschen Held, één geworden met het Nederlandsche volk, te midden waarvan hy omwandelde als een burger tusschen burgers : een eenig verschijnsel in de zestiende eeuw - en waarvan de naleving door zijn roemrijk Nageslacht tot op den dag van heden onafgebroken is voortgezet. Welk Vorstengeslacht, buiten dat van Oranje-Nassau, kan zich, in de geheele waereldgeschiedenis op zulk eene innige verbinding met zijne onderdanen beroemen! De verdere feiten van des Zwijgers leven zijn van zoo algemeene bekendheid, dat ik ze slechts met eigen woorden behoefde te herhalen." (Naschrift)	1884	APG hagiografie	
Hofdijk, W.J.,	"10 July 1584", in: *Eigen Haard*. Haarlem: H.D. Tjeenk Willink, 1884, pp. 328-332. ill. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/HofdijkJuli1884.pdf "Gemakkelyk viel het om den Oranjevorst te naderen in de straten of langs de grachten van Delft, waar hy wandelde als een burger tusschen burgers, om zich vervolgens terug te begeven naar zijn rustige werkkamer, van waaruit hy den somberen man in het Escoriaal een rotsvasten tegenstand bood. Maar de listige huichelaar (*Balthasar Gerards*), zorg dragende voor het behoud van zijn lijf, begreep dat hy zijn daad zoo mooglyk gedekt moest doen, en sloeg nu zijn eigen weg in. Schriftelyk wendde hy zich tot Oranje: Doorluchtige Heer! Nademaal de rede, gepaard aan het geloof en de gerechtigheid, van God aan zijne uitverkorenen gegeven is om hen boven alle andere schepselen te verheffen en — zoo is waarlyk een iegelyk mensch, met deze genade toegerust, ondankbaar als hy ze ongebruikt laat. En hebbende het den Heere behaagd door Zijn oneindige goedheid my uit zoo veel anderen te verkiezen om Hem te dienen, zoo kan ik niet anders — inzonderheid in dezen alleszins rampzaligen tijd — dan my metterdaad aangorden om met de overige leden van Zijn strijdende Kerk — gelijk alle trouwe evangeliedienaars verschuldigd zijn te doen — de moedige voornemens van Uwe Exc. te dienen en by te staan op alle mooglyke wijzen : aangezien Zy als hoofd en voorname beschermer sedert zoo langen tijd byna al de moeiten en zorgen draagt van 's Heeren strijd; waarby nog andere redenen komen die er my toe bewegen, welke ik hier zal verzwijgen, om Uwe Exc. niet te vermoeien. Ook durf ik niet zonder Haar bevel de oorzaak melden van mijn komst herwaarts, weshalven ik Haar allernederigst smeek, dat Zy Haar sekretaris of eenigen anderen vertrouwde gelieve te gelasten om my te hooren, te zien wat er van is, en daarvan dan rapport te doen aan Uwe Exc. opdat Zy er van gediend moge zijn, zoo het Haar goeddunkt. Verzekerende dat, zoo ik by machte ware geweest iets beters uit te richten tot Haar dienst, ik my daartoe zeer gaarne zou hebben bemoeid, met geen ander doel zoovele wisselvalligheden en gevaren ondergaan hebbende, teffens in de hoop dat het Haar welbehagen, waarom ik Haar onderdanig bidde, moge wezen my toe te staan dat ik van nu voortaan onder Haar Overigheid den Heere zonder vreeze des doods mag dienen, daar in het land van mijne geboorte, als zulk een genade niet waardig, die vrijheid — ofschoon zy van Christus door het storten van zijn kostelyk bloed aan alle geloovigen is gegeven — my benomen is. Ik zal my bevlijtigen om door mijne zeer nederige diensten my de gunst waardig te maken, die het Uwer Exc. zal behagen my daartoe te verleenen. Waarmee, Doorluchtige Heer! ik Gode bidde dat Hy Uwe Exc. in volmaakte gezondheid een lang en gelukkig leven schenke. Uit deze stede van Delft, 6 Mei 1584. (http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11917 *Frans origineel.*) Van Uwe Exc. de zeer nederige en toegenegen dienaar voor altoos, François Guyon. Een rijper vrucht van het afschuwelyk fanatisme laat zich moeielyk denken." (330/1)	1884	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoffman, Willem,	De Rebel. Historisch spel in drie bedrijven, Amsterdam - Antwerpen: Wereldbibliotheek, 1953. 86 blz. "DRAMATIS PERSONAE JAN VAN GLYMES, markies van Bergen op Zoom, stadhouder van Henegouwen, Valenciennes en Kamerrijk MARIA DE LANNOY, zijn echtgenote MARGARETHA DE MERODE, nicht en huisgenote van Jan van Glymes MARGARETHA VAN PARMA, landvoogdes der Nederlanden, halfzuster van koning Philips II GEORGE DE LIGNE, edelman in dienst van de landvoogdes, neef van Maria de Lannoy WILLEM, prins van Oranje, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht LAMORAAL, prins van Gavere, graaf van Egmond, stadhouder van Vlaanderen en Artois FLORIS DE MONTMORENCY, heer de Montigny, stadhouder van Doornik CHARLES, baron de Barlaymont, stadhouder van Namen HENDRIK, graaf van Brederode FRA LORENZO DE VILLAVICENCIO, bijzondere waarnemer van Philips II voor geloofszaken in de Nederlanden VAN LANCKERE, onderpastoor van de Sint Goedele, biechtvader van Jan van Glymes PIETER DOLAERT, een vluchteling uit Valenciennes JAN, een bediende van Jan van Glymes WILLEM, een bediende van Jan van Glymes, spion in dienst van De Villavicencio FIRMIN, een bediende aan het hof van de landvoogdes BEDIENDE, van Fra Lorenzo de Villavicencio FIGURANTEN : Dienstpersoneel van Jan van Glymes, Hofhouding van de landvoogdes, Bedienden en soldaten van Margaretha van Parma, Edelen" "TWEEDE BEDRIJF EERSTE TAFEREEL *Plaats van handeling : tuinzaal van het paleis van Margaretha van Parma te Brussel. Door glazen deuren kan men op een balcon komen. Rechts van dit vertrek wordt verondersteld, dat de raadzaal ligt. (Indien gewenst: een terras op het voorplein van genoemd paleis; dit terras kan zich aan de linkerzijde van het toneel bevinden, aan de rechterzijde kan dan een muur zijn, waarin een poort is. Door deze poort opkomend, kan men, langs het terras gaande, het toneel aan de linkerzijde weer verlaten)*	1953	LTM historisch toneelspel	
Hofman, E.,	"*Eine bewegliche Demonstration* en de A-tekst van het Wilhelmus", in: *Spiegel der letteren. Tijdschrift voor Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor literatuurwetenschap*, jrg 40, nr 1-2, 1998, pp. 206-218. *Noten, literatuur.* Zie: *pamflet K. 0198 en* F.K.H. Kossmann, *"Een 'Bewegliche Demonstration' tot lof van Prins Willem van Oranje"* (1932). Vgl. N. van der Blom, *De Carmine Patri Patriae dedicato*, in ditzelfde nummer pp. 202-205. "Nu zijn er voor zover tot nu toe bekend van vóór 1572 geen andere Wilhelmusteksten bewaard gebleven. Mijn A-tekst staat eenzaam ver in het verleden. Toch beschikken we over één tekst die ons verder zou kunnen helpen. Ik doel op een vlugschrift in dichtvorm dat men kortweg aanduidt met *Eine bewegliche Demonstration*, in het vervolg *BD* genoemd. Dit geschrift is reeds in 1933 gepubliceerd door Kossmann die ook de relatie tot de vroege geschriften van Willem van Oranje heeft aangegeven. Ook tussen het Wilhelmus en de *BD* signaleert Kossmann duidelijke overeenkomsten. Nehlsen heeft het gedicht zelfs een paralleltekst naast het Wilhelmus genoemd." (207) "Alles bij elkaar genomen kunnen we stellen, dat de structuur van de verwerkte Wilhelmustekst in de *BD*, de afwezigheid van de acrostichonvorm, het ontbreken van strofe BV in de *BD* en overeenkomstig woordgebruik tussen de *BD* en A erop wijzen, dat in de *BD* een tekst is verwerkt die op deze punten overeenstemt met de A-versie uit het negentiende-eeuwse handschrift en niet met de basistekst B uit 1572 en dus wel geen andere zal zijn dan die in het genoemde manuscript voorkomt. Hierop afgaande heeft mijn A-tekst dus omstreeks 1570, maar in ieder geval in 1572 bestaan, het jaartal dat in verschillende herdrukken van de *BD* vermeld wordt. De opvatting van Den Besten en Maljaars dat A het resultaat zou zijn van ingrepen die na 1581 op B zijn toegepast, blijkt dus geen stand te kunnen houden. Ik wil nog een stapje verder gaan. Toen de auteur de *BD* samenstelde, een gedicht dat een pleidooi moest worden voor het gewapend optreden van een hooggeplaatst vorst als Willem van Oranje, zal hij daarvoor de beste, beschikbare bronnen gebruikt hebben. Voor hem was dat een tekst die grote overeenkomst vertoont met A. Van de B-tekst is ons tot nu toe van vóór 1573 geen letter overgeleverd. We beginnen te vermoeden dat in deze periode alleen A nog maar bestond. De voor ons nog onbekende verzamelaar van de *Nederlandtsche Oudheden* heeft blijkbaar goede redenen gehad om de A-tekst als „een merkwaardig geschiedkundig stuk" in zijn handschrift op te nemen." (217/8)	1998	LTM APG Wilhelmus	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hofman, J.H.,	"Huldiging van prins Willem den Eerste als heer van Ijsselstein", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Derde Reeks. Vierde Deel, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1888, pp. 221-226. *Online: Internet Archive* "Toen de Prins van Oranje in 1551 met Anna, de rijke erfdochter van Maximiliaan van Egmond, in het huwelijk was getreden en daardoor graaf geworden van Buren en Leerdam alsmede heer van Ijsselstein, St. Maartensdijk, Jaarsfeld, Lannoy, enz., eischte het recht, dat hij straks als vertegenwoordiger zijner gemalin in hare erfstaten werd gehuldigd. De heerlijkheid Ijsselstein aanschouwde die plechtigheid op 14 Mei van het jaar 1552. Allicht zal het den geschiedvorscher genoegen doen, als hij van de openbare actie dier huldiging inzage mag hebben. Dit bewoog ons, toen we in het archief der stad Ijsselstein onder E. 12. haar mochten aantreffen, afschrift er van te nemen en den lezer hier voor te leggen. Het stuk luidt : Extraict uuyt het Ruychboeck der Steede ende Lande van Iselsteyn. Op huyden den XIIII dach Maij anno etc. twee ende vijftich is ons Genad Heeren den Prince Van Orangien, graeff tot Nassou alhier binnen Iselsteyn gecompareert op 't stadhuys ende aldaer gehult, ende den eedt gedaen als hier naer volcht: Wij loven ende sweren, dat wij onsen Genedichsten Heeren als wittig voocht ende momber van onse Genedichste Vrouwe, beyde hier tegenwoordich, goede getrouwe ondersaeten weesen sullen, Sijn Genaden beste raeden ende quaetste waeren, Zijn Genaden hoochheyt, heerlijckheyt ende recht helpen voorstaen, bewaeren ende onderhouden, Zijn Genade ende alle Zijner Genaden officieren, dieneren doende ende exerceerende haren officien, elck nae zijn behooren, gehoorsaem weesen, helpen, stijven ende stercken zullen, ende voorts te doen alles, dat goede ende getrouwe ondersaeten schuldich zijn t'doen. Soe moet ons Godt helpen ende zijn Heylige Woort. Wy sweeren, dat wij onse ondersaeten van Iselsteyn, Benscop, Polsbroeck ende Jaersvelt een goet ende getrouwe heere weesen sullen, hemluyden in goede rechten ende policien halden, hoeren handvesten, privilegien, rechten ende goede oude hercommen ende gewoenten, die se tot noch toe deuchdelyck geüseert ende gebruyckt hebben, voorstaen sullen. Soe moet ons Godt helpen ende zijn Heylige Woordt. Gecollationneert jeghens 't Ruwboek dezer stede, daer alle acten scr(i)ften der stede inne zijn geregistreert ende gecollecteert, ende is hiermede accorderende; bij mij secretaris der voors. stede, op den XVIII Augusti 1594, ouden stijl. (get.) J. v. D. STREPEN, Secret.	1888	APG huldiging IJsselstein	Hofman Heer van Ijsselstein
Hofman, J.H.,	"Huwelijk van Prins Willem van Oranje met Anna van Egmond", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht,* deel 14, 1893, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 69-88. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HofmanHuwelijk.pdf* "Op den inventaris van het archief der gemeente Alkmaar, bl. 218, wordt onder n° 9 een oud afschrift vermeld der huwelijksvoorwaarden, in 1551 tusschen bovengemelden Prins en zijne bruid opgemaakt. Dit stuk, hetwelk ons mede omtrent den dag van het huwelijk inlicht, heeft naar ons inzien beduidende waarde voor onze vaderlandsche geschiedenis. Door de gunstige bemiddeling van den heer C. W. Bruinvis wethouder te Alkmaar — waarvoor nogmaals heuschen dank! — mochten we afschrift nemen van die merkwaardige bladen, welke thans naar het stedelijk museum aldaar zijn overgebracht. Wijl zij, zoo ver we weten, tot nog toe niet uitgegeven zijn, meenen we wel te doen ze hier in afdruk te geven." (69)	1893	APG ESG huwelijkse voorwaarden Anna van Egmond	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hogendorp, Didericus van,	*Disputatio historico-juridica inauguralis*, de Gulielmi I. *Principis Arausiae*, liberi cultus divini, liberaeque conscientiae vindicis, juribus, in summum imperium in comitatu Hollandiae, quam, Annuente Summo Numine, *ex auctoritate rectoris magnifici* Joannis Clarisse, A.L.M. Theol. et Phil. Doct. Theologiae Prof. Ord., nec non amplissimi Senatus Academici consensu, et nobillisimae Facultatis Juridicae decreto, Pro Gradu Doctoratus, summisque in Jure Romano et Hodierno honoribus ac privilegiis, in Academia Lugduno-Batava, rite et legitime consequendis, publico ac solemni examini submittit Didericus van Hogendorp, Amstelodamensis. *Ad diem* xxvi. *Januarii* MDCCCXXII. *Hord* XI-XII. In Auditorio Majori. Lugduni Batavorum, apud H.W. Hazenberg, juniorem, MDCCXXII. ongen. 14, XVII, 261 blz. *Noten*. *Online: Internet Archive* Zie ook Pamflet K. 25095 en N.G. Van Kampen, *"Verdediging der gewezene Nederlandse republiek en harer groote Mannen"* (1822) "Avertamus quae legi nostrae fundamentali oppugnatura videntur, et persuasissimum habeamus, illos qui vinculum, quod principem et unumquemque nostrum copulat, convellere et disrumpere meditentur, Patriae pessime consulere! Numquam obliviscamur injuriam domui arausiacae illatarum tamquam fontis et originis omnium malorum, quae passi sumus, quae si iterum commitantur, certum est easdem calamitates, non minores, sed graviores potius, esse insecuturas!" (255)	1822	APG	Hogendorp Disputatio
Hoghendorp, Gijsbrecht van,	Trver-Spel van de moordt, begaen aen Wilhem bij der gratie Gods, Prince van Oraengien, etc., Ghedicht door G. van Hoghendorp. Amsterdam: [P. van Ravesteyn] voor Cornelis vande Plasse, Boeckvercooper, woonende aen de Beurs, 1617. fol. *-[*6v], A-H3r. *Online ed. Kossmann: dnbl* "PRINS: Ons leven wert gheleyt van daghen, maenden, jaren, Mits tusschen d'aenloop deur der dreyghende ghevaren Van 't weyffelich gheval, 't welck wanckelt t'aller tijdt: De grootste rijcken meest van 't blindt gheval benijdt Ghevoelen op het seerst haer dertel rasernijen. Gheen Prince oock, hoe wijs, die wel heeft connen mijen De dulle buijen van des avontuers onspoet, De groote Croonen treedt sy aldereerst met voet. Ten spieghel ons verbeeldt het al-ghebiedent *Romen*, Siet waer toe is het nu door veel ghevals ghecomen. Dat *Xanders* Monarchy den Persen leyt ter neer, En *Roma* croont sich 't hooft met hunner beyden eer: En al is het vergaen; de grootste Monarchijen, Het wanckel Avontuer wil niet gheduyrichs lijen, Der staten throonen zijn so tederlijck gheheyt Dat die nu machtich heerst, licht merghen nederleyt. Nu sit een op den throon, vergodet in ghewaden, Die flucx onnut ghecleedt men vuylijck sal versmaden En die nu met zijn hant den scepter drucken sal Is merghen dienstbaer slaef, door onversienen val:	1617	LTM treurspel	Hoghendorp Trver-Spel

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hollaender, Alcuin,	"Wilhelm von Oranien und Strassburg 1568 und 1569", in: *Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins,* Neue Folge Bd. 21, Heft 1, 1906, pp. 50-98. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HollaenderWilhelm.pdf* "Der Feldzug Wilhelms von Oranien im Herbste 1568, der Beginn des niederländischen Freiheitskrieges hat bereits eine eingehende Behandlung gefunden; doch endigt dieselbe mit dem Übertritt des Prinzen auf französisches Gebiet. Sein Aufenthalt im Elsass, das seine zuchtlosen Scharen und die gegen sie anrückenden französischen Truppen derart verwüsteten, dass damahls die Besorgnis laut wirde, das Land würde sich davon kaum in fünzig Jahren erholen, ist bisher noch nicht dargestellt worden. Und doch gab gerade diese trübe Zeit dem grossen Oranier Gelegenheit, seine hervorragenden Eigenschaften, vor allem seine unerschütterliche Standhaftigkeit zu betätigen, mit der er trotz aller Misserfolge das grosse Ziel, das er sich gesteckt hatte, die Befreiung des Vaterlandes von der spanischen Fremdherrschaft zu erreichen suchte. Für die von mir geschilderte Zeit liegt ein überaus reiches gedrucktes Quellenmaterial vor. Daneben kamen für mich an erster Stelle die handschriftlichen Schätze des hiesigen Stadtarchivs in Betracht. Leider sind aber die Ratsprotokolle für unsere Zeit sehr unsorgfältig geführt und zeigen so bedauernswerte Lücken, dass ich den Randbemerkungen eines späteren Archivars aus vollem Herzen beipflichten muss, der einmal ganz verzweifelt ausruft: "Überaus gute nachrichtung, pfuy teufel", ein andermal: "ein ausfürlich relation; wers raten könnt, der wer geschwindt"" (50/1)	1906	APG MLG veldtocht 1568 Frankrijk	
Hollander, Jord den,	In naam van Oranje. Een spektadramauitgave, Delft, MCMLXXIIX, [1978]. 125 blz. ill. "Ik heb „In naam van Oranje" geschreven in opdracht van het Delftsch Studenten Tooneel Gezelschap dat in september 1977 bij mij kwam met het verzoek een toneelstuk te schrijven voor het 26ste lustrum van het Delftsch Studenten Corps. Mede door toedoen van de gemeente Delft werd als onderwerp de historische figuur van Willem van Oranje gekozen. Het is geen historisch stuk geworden, dat heb ik ook niet gewild, alleen al de tijd die mij restte tussen september 1977 en maart 1978 zou veel te kort geweest zijn om al de benodigde geschiedkundige kennis op te doen die voor het schrijven van een dergelijk stuk noodzakelijk is. Dit stuk gaat over mensen die leven in een zeer woelige periode van onze vaderlandse geschiedenis. Het begin van de tachtig jarige oorlog. Veranderde geloofsopvattingen, andere wereldbeschouwingen en daarbij armoede en altijd weer dreiging van de dood door de oorlog. Het stuk gaat over Oranje, natuurlijk, maar meer nog over de man in de straat en hoe hij probeert te overleven in de steeds wisselende omstandigheden." (13) "**Oranje** Nee, schrap dat door! Die hele zin daar komt nog voor: een volk dat gebukt gaat onder zware belastingen, verscheurd in het geloof.. **Secretaris** Verscheurd in het geloof, Kijkt naar Oranje die zwijgt.....verscheurd in het geloof..! **Oranje** Ja, verscheurd in het geloof zo is het precies. En dat zal Spanje nooit kunnen begrijpen, dat hier mensen leven die niet meer in de Heilige Kerk kunnen geloven. Zij twijfelen niet aan de Heer Jezus Christus. Juist niet. Maar ze hebben het vertrouwen verloren in hen die zich de dienaren noemen van de Kerk. Het zijn mensen die een eigen weg proberen te zoeken." (31)	1978	LTM toneelspel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Holt, Mack P.,	"William of Orange 1533-1584. Foreign powers and the Dutch Revolt", in: *History today*, 34, July 1984, pp. 22-27. ill. "One of William of Orange's earliest convictions was that the Dutch Revolt would never succeed without foreign support. 'We have to find some way of getting assistance', he once noted to his brother, Count John of Nassau; 'the more so as in the longrun we cannot alone hold out or bear such great expenses'. At the time this seemed nothing but common sense, as no one could envisage the weak and disunited Netherlands provinces holding out for long against the might and wealth of the Spanish Empire without the backing of at least some of the other princes of Europe. Orange himself estimated in 1572 that two years was about the longest that the Netherlanders could survive without some foreign aid." (26)	1984	APG buitenland	
Holthe tot Echten, M.L. van et al.,	Oranje en Nederland. Tentoonstelling in het Zeister Slot, 15 augustus tot 15 september, Zeist: Van Lonkhuyzen, 1938. VI, 71 blz. ill. *Stukken betreffende Willem van Oranje pp. 2-6.* "De tentoonstelling Oranje en Nederland heeft een tweeledig doel. Zij wil uiteraard in de eerste plaats herinneren aan het veertigjarig tijdperk van de regeering van onze geëerbiedigde Koningin. Daarbij is het streven niet gericht geweest op een min of meer volledig overzicht van de regeeringsdaden der laatste veertig jaren; getracht werd alleen naar een uitbeelding van de innige verhouding, welke bestaat tusschen onze Vorstin en Haar volk. Want geen teeken spreekt duidelijker van Haar onkreukbaar wijs beleid dan de liefde en de vereering van het gansche Nederlandsche volk voor Haar en de leden van Haar huis. Daarnaast wil de tentoonstelling verklaren hoe die innige verhouding tusschen ons Vorstenhuis en de bewoners van „de lage landen bij de zee" is ontstaan. Dit Voorwoord heeft natuurlijk niet tot taak de geschiedenis van ons Vorstenhuis te beschrijven; de Commissie koestert het vertrouwen, dat het materiaal hetwelk in een reeks van zalen van Het Slot te Zeist is bijeen gebracht, beter zal doen uitkomen wat Oranje voor dat volk van Nederland" gedaan heeft dan hier in woorden zou kunnen worden geschetst." (III)	1938	APG BKD tentoonstelling	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoof, J.P.C.M. van,	"De loopbaan van Willem Oranje in het Nederlandse leger in de jaren 1551-1559", in: *Mars et Historia. Orgaan van de Nederlandse vereniging ter beoefening van de Militaire Historie,* jrg 18, nr 6, 1984, pp. 178-185. *Literatuur.* "In de bijkans onafzienbare rij van publicaties over het leven van Willem van Oranje wordt betrekkelijk weinig aandacht besteed aan zijn rol als bevelhebber tijdens de opstand tegen Spanje. Dit is geenszins verwonderlijk; juist zijn optreden op het bestuurlijke vlak is in het proces dat halverwege de zestiende eeuw op gang kwam en zou uitmonden in de totstandkoming van een onafhankelijke staat in de Nederlanden, van beslissende betekenis geweest. Aanmerkelijk minder succes boekte hij op militair gebied. We hoeven in dit verband slechts te denken aan het verloop van zijn veldtochten in de zuidelijke Nederlanden in 1568 en 1572." (178) "Oranje had in de nu voorbije oorlog (*met Frankrijk*) geen grootse krijgsdaden verricht. Een persoonlijk hoogtepunt in deze jaren van strijd vormde zijn benoeming tot generaal en opperbevelhebber van het Maasleger in 1555. Tijdens het vervullen van die functie kon hij, door de omstandigheden gedwongen, niet anders dan een defensieve strijd voeren. Hij moest allereerst zien te voorkomen dat de Fransen vanuit hun op Nederlands grondgebied gelegen steunpunt Mariembourg nog verder naar het noorden zouden oprukken. De abominabele toestand waarin zijn troepen zich bevonden, stond een offensief van enige omvang op dit moment in de weg. Oranjes verdiensten in de oorlog van 1552-1559 lagen vooral in de belangrijke bijdrage die hij leverde als ondercommandant binnen het Nederlandse leger. Voor hemzelf vormden zijn bemoeienissen met het krijgsbedrijf een onmisbaar onderdeel van zijn loophaan als hoge edelman. ln deze oorlog deed hij veel ervaring op die hem in een latere fase van zijn publieke leven goed van pas kwam." (185)	1955	MLG APG	
Hoof, Jef van,	Willem de Zwijger. Openingsstuk voor harmonie. Bestuurspartij in Si [mol], Antwerpen: De Crans, 1952. 12 blz. Zie catalogustitel NMI *Online* *http://www.nederlandsmuziekinstituut.nl/collecties/bibliotheek* Autopsie was niet mogelijk.	1952	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hooft, P.C.,	Gedicht op De Prins van Oragnien of De Gewonde Vrijheit in F.A. Stoett, *Gedichten van P.C. Hooft. Tweede geheel herziene, opnieuw bewerkte en vermeerderde druk van de uitgave van P. Leendertz Wz.* Eerste deel, Amsterdam: P.N. van Kampen & Zoon, 1899, pp. 103-106. *Noten.* oorspr. Ed. 1871-1875. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HooftGedichtPrins.pdf* "Gedicht op de Prins van Oragnien. Volgens hs. A. had Daniel Heinsius in 1602 zijn treurspel Auriacus sive libertas Soucia te Leiden in 4° uitgegeven. In 1610 wilde hij er eenen tweeden druk van geven, en Hooft dit vernomen hebbende, zond hem, zoo het schijnt zonder er rechtstreeks toe aangezocht te zijn, den 19en April van dat jaar dit gedicht om het onder de lofdichten voor het werk op te nemen. Zie Brief 7. De Auriacus is echter niet ten tweeden male uitgegeven en van Hoofts lofdicht is het laatste gedeelte weggeraakt." (103, noot) "55 Dit onderstaet nu Heins, die brammende trompet Verwart in laurenblaên, aen heilghe lippen set, En gaet in 't blaesen tróts een dappren adem tóónen, Om met sijn Treurspel braef, ons gouden Prins te lóónen." (104)	1899	LTM gedicht P.C. Hooft	
Hoogendam, J.,	Oranje en Nederland. Levensschetsen der Vorsten uit het Huis van Oranje-Nassau, in verband met de Geschiedenis des Vaderlands; Bestemd voor christelijke Scholen en Huisgezinnen. Door J. Hoogendam. Hoofdonderwijzer te Schiedam, Mathenesse: J. Voss [1865]. 80 blz. ill. *Foto's schets Willem I: http://www.periodata.nl/dataweb/HoogendamSchetsWillem.pdf* "De landvoogd REQUESENS poogde deze gewesten een voor een te bemachtigen. De stad Oudewater werd door hem veroverd, Schoonhoven bezet, en Woerden belegerd. De Spaansche veldheer MONDRAGON deed een' tocht van Tholen naar Duiveland en Schouwen. Zierikzee moest zich ook overgeven. Nu was de nood weder hoog geklommen, maar de Prins bemoedigde de zwakken en wist hen in al die wisselingen van hun lot te troosten met de heerlijke taal : „Als alle menschen ons verlaten, of zich tegen ons keeren, zal de Heere God Zijne rechterhand over ons uitstrekken. Wij zullen steunen op onzen God, al is er duisternis rondom ons! (20)	1865	APG LTM kinderboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoogenhuyze, A.G.H. van,	"Juliana van Stolberg. De stammoeder der Oranje's", in Leendertse, M.J. (red.), *Oranje en Nederland. Van Gravin Juliana van Stolberg tot Prinses Juliana. De Oranje-Vorsten uit het huis van Oranje-Nassau van 1506 tot op heden*. Ingeleid door Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland. Vice-President van de Raad van State. Geïllustreerd onder leiding van Mr. N. Beets. Oud-Onderdirecteur van 's Rijks Prentenkabinet, Herziene druk van het werk "Trouw aan Oranje" (1934), Amsterdam : J.M. Meulenhoff, [1936], pp. 17-28. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HoogenhuyzeJulianavanStolberg.pdf* "Spoedig bleek hoe gegrond haar bezorgdheid was. Alva met een machtig leger wordt door Philips, vertoornd en verbolgen als hij was door den beeldenstorm, naar de Nederlanden gezonden, met de geheime opdracht om ook Prins Willem te vatten en terecht te stellen. Willem van Oranje die dat voorzag, verliet met vele Hervormden het land. Hij vluchtte, achterlatende zijn land, zijn bezittingen, zijn ambten en werd een zwerveling zonder vaste woonplaats. Zoo keerde hij tot zijn moeder in Dillenburg terug. En Juliana? Met open armen ontving zij den vluchteling, gaf haar zoon haar volle instemming, steunde hem in alles. In die twee jaren op Dillenburg, gesteund door de liefde en de zorg van zijn moeder, had er een groote verandering bij Willem plaats, rijpte de godsvrucht die hem steeds meer tot een geloofsheld maakte. Van rijk was hij arm geworden. Van uit den roes van genot en weelde was hij overgebracht in een sfeer van eenvoud en godsvrucht. Het leven van geloof en gebed dat Juliana leidde ontroerde zijn ziel. Hoe droeg zij allen op het hart. Hoe waren de nooden harer kinderen een voorwerp van haar dagelijksch gebed! Luthers bijbel waarin hij steeds meer versterking en troost zocht begon hem dierbaar te worden. Zoo was het dat God het hart van Willem van Oranje tot overgave aan Hem begon te brengen. En toen hij eenmaal Christus voor zijn deel had gekozen, voelde hij meer dan ooit dat de zaak der Nederlanden, de zaak der verdrukten, zijn zaak was. Hij had er alles voor over. Hij en de zijnen verkochten hunne kostbaarheden, verpandden een deel van hun bezittingen, maakten hunne juweelen te gelde om voor dat geld een leger aan te werven ten einde de Nederlanden van den ondergang te redden." (24)	1936	APG	
Hoogers, Leo & Groenveld, S. (red. en samenstelling),	Willem de Zwijger. Herdenking 1984. *1584-1984*, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij, februari 1984. Ongepagineerd, 14 blz. ill. *In juni 1984 verschijnt 2e bijgewerkte druk van 16 blz. (zie onder). Nu zonder de namen van de samenstellers in het colofon.* "Willem de Zwijger. 1584 - 1984 Zoals in de jongste Troonrede reeds is aangekondigd, zal in het jaar 1984 worden herdacht dat Willem van Oranje, 'de Vader des Vaderlands', vierhonderd jaar geleden vermoord werd. Voor een passende herdenking van dit feit heeft de Minister-President het Comité Willem de Zwijgerherdenking in het leven geroepen. Onder auspiciën van dit comité worden in 1984 een aantal herdenkingsactiviteiten georganiseerd die U in deze brochure zult aantreffen. Hiernaast wordt ook het één en ander door anderen dan het Comité ondernomen; ook deze activiteiten vindt U terug in deze brochure. Het is mogelijk dat niet àlle activiteiten vermeld staan; daarom komt er later nog een tweede uitgave die een compleet overzicht zal geven van de herdenkingsactiviteiten. Er is gelegenheid om tot 12 april 1984 uw reacties en aanvullingen te geven aan de secretaris van het herdenkingscomité, ... [2] "Nadat Filips zijn vader in de 17 Nederlandse waardigheden was opgevolgd groeiden er spanningen in de Lage Landen. Spanningen onder hoge edelen van wie sommigen, zoals prins Willem, vonden dat ze niet genoeg invloed op het bestuur hadden. Spanningen onder lage edelen en burgers, onder loontrekkers en bedeelden. Spanningen van politieke en godsdienstige, van economische en sociale aard. In 1566 kwam het, bij de Beeldenstorm, tot een uitbarsting. Om oproerlingen en ketters te straffen zond Filips zijn generaal, de hertog van Alva, met 10.000 soldaten naar de Nederlanden. Willem van Oranje was tegen de uitbarsting geweest, maar werd door Filips toch gewantrouwd omdat hij zich meermalen kritisch over delen van het beleid had uitgelaten." (4) (zelfde tekst als in 2e druk)	1984	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hoor-van Maren, Janny ten & Waard Ruijs, Bep de,	Elburg en Oranje. Het verblijf van Willem van Oranje in Gelre's noordelijkste vestingstad in 1580, Elburg: Uitgave van de Oudheidkundige Vereniging Arent thoe Boecop, nr 77 (speciaal nummer), 2004. 60 blz. ill. *Kaders met achtergrondinformatie, bibliografie.* "Het is de gewoonte dat er flink wordt uitgepakt als prins Willem voor het eerst zijn intocht in een stad maakt. Zo ook in Elburg. Uit de rekening die al die eeuwen bewaard is gebleven, kunnen we wel concluderen dat het bezoek niet bepaald karig is ontvangen. Gedurende een verblijf van vijf dagen wordt het aanzienlijke bedrag van 'acht hondert acht karolusgulden' verteerd. Ook komen er op de rekening verschillende niet alledaagse voedingsmiddelen voor, waaraan we kunnen zien dat er sprake is geweest van een feestelijk onthaal. De omstandigheden waaronder het bezoek van Willem van Oranje plaatsvindt zijn echter allesbehalve feestelijk te noemen. Voor zowel de twee broers van Nassau als de Elburgers zijn het hectische tijden. De gebeurtenissen op godsdienstig en politiek gebied van de voorafgaande jaren zijn ingrijpend en de gevolgen ervan zijn tot in de 21e eeuw merkbaar." (6)	2004	APG bezoek Elburg	
Hoor-van Maren, Janny ten & Waard-Ruijs, Bep de,	Elburg en Oranje. Verteringh und oncosten bij der Herren Willem van Nassau, Prince van Orangien gedaen binnen Elburch 1580. Uitgave van de Oudheidkundige Vereniging "Arent thoe Boecop" ; nr. 81, 2006. 116 blz. ill. *Literatuur.* *Vervolg op Elburg en Oranje. Het verblijf van Willem van Oranje in Gelre's noordelijkste vestingstad in 1580. (2004)* *brief: 4-3-1580: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9699* "In het themanummer Elburg en Oranje. Het verblijf van Willem van Oranje in Gelre's noordelijkste vestingstad in 1580, van de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop, dat in december 2004 verscheen, is uitvoerig over dit verblijf geschreven. De uitgave die voor u ligt, is daar een vervolg op. Het bevat de transcriptie, 'vertaling', van het gehele archiefstuk. Voorafgaand daaraan gaan we in zes hoofdstukken op een aantal zaken rondom deze tekst nog wat dieper in. Tijdens het verblijf van de Prins van Oranje in Elburg heeft de keukenschrijver dagelijks alle leveranties nauwgezet genoteerd. Daarvan zijn ongetwijfeld overvloedige maaltijden bereid voor het grote gezelschap. In het eerste hoofdstuk richten we de blik op het hof dat Willem tijdens zijn reis naar het noorden omringt en op de zestiende-eeuwse tafeletiquette. Het archiefstuk dat in deze uitgave centraal staat, confronteert ons met de zestiende-eeuwer, met zijn handschrift en zijn taalgebruik. In hoofdstuk twee staan deze beide aspecten centraal. Het prinselijk bezoek kostte ruim achthonderd Karolusgulden. Daarvoor zijn grote hoeveelheden producten geleverd tegen uiteenlopende prijzen. Op de rekening staan diverse muntsoorten, maten en gewichten vermeld. Deze komen aan de orde in het derde hoofdstuk. De producten zijn bezorgd door verschillende leveranciers. Bijna alle personen die voedsel leveren of diensten verlenen worden aangeduid met 'naam en toenaam'. Deze vorm van naamgeving kunnen we zien als een voorloper van onze tegenwoordige familienamen. In hoofdstuk vier worden de leveranciers en hun namen nader toegelicht. In het vijfde hoofdstuk komen de aangeleverde producten aan de orde. Hoofdstuk zes bevat de transcriptie van archiefstuk inventarisnummer 1170 uit het Oud Archief Elburg. Voorafgaand daaraan de verantwoording: de regels die we bij het tran-scriberen toegepast hebben. We besluiten deze uitgave met twee transcripties die te maken hebben met de bemoeienissen van Willem van Oranje met Elburg. De eerste is een brief van 4 juni 1576, waarmee Diederick Sonoij namens de prins zijn bescherming van Elburg voor drie maanden verlengt. De tweede transcriptie is de brief die Boudewijn van Berlicom namens Oranje aan de steden van het Hollandse Noorderkwartier stuurt, naar aanleiding van een klacht van Elburgse en Harderwijkse vissers. Deze brief is gedateerd op 4 maart 1580 (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9699*)" (3/4)	2006	APG ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Horden, P.,	"Willem van Oranje en Vianen", in: *Tijdschrift voor geschiedenis*, jrg 65, Groningen-Djakarta: P. Noordhoff, 1952, pp. 213. "Willen van Oranje en Vianen. Het is niet algemeen bekend, dat Willem de Zwijger pogingen heeft gedaan om Heer van Vianen te worden. In register 25 van de Leenkamer Vianen (Rijksarchief) heeft de stadhouder van de Lenen nauwkeurige aantekeningen hierover gemaakt op de folio's 1, 2. 15, 16. 24, 25, 31 en 38, die in het kort hierop neerkomen: Hendrik van Brederode, Heer van Vianen, vermaakte bij testament van 10 Oct. 1564 al zijn rechten en goederen in zijn landje aan Willem I. Doch toen eerstgenoemde in 1568 stierf, bleek bij opening van zijn laatste wilsbeschikking, dat hij het testament van 1564 herroepen en nu alles vermaakt had aan zijn zuster Johanna! Vianen was onderwijl wegens geuzenverzet in naam van Philips II overrompeld en is bezet gehouden tot de Pacificatie van Gent (1576). Toen kreeg Johanna's dochter Geertrui, die haar moeder in 1573 was opgevolgd, alle rechten en goederen terug, doch Willem I begon in het najaar van 1577 zijn vermeende rechten te laten gelden, die hij fundeerde op het ingetrokken testament. Hij liet het stadje overrompelen door kapitein Nicolaas Ruychhaver. Geertrui's ambtenaren werden afgezet en vervangen door die van Willem de Zwijger. De douarière van Hendrik van Brederode, Amelia van Nieuwenaar, inmiddels hertrouwd met de keurvorst van de Rijnpalts, had nog aanzienlijke vorderingen lopen op Vianen, maar de afbetaling stagneerde door de bezetting door Willem's troepen. Zij kwam naar Holland en wist lang juridische weg gedaan te krijgen van de Staten van Holland, na goedkeuring van Willem van Oranje, dat ze het staatje zolang onder haar beheer kreeg, tot ze afbetaald zou zijn. Ook zij benoemde haar ambtenaren, zodat er nu drie Viaanse „souvereinen" waren en er drie categorieën ambtenaren rondliepen. Geertrui was een proces begonnen voor het Hof van Holland tegen de Zwijger wegens aantasting van haar souvereine rechten en 21 Sept. 1582 werd ze door het Hof in het gelijk gesteld, maar het duurde nog bijna twee jaren voordat de Staten haar wilden steunen met soldaten om Willem's bezetting uit Vianen te verdrijven. Tien dagen vóór zijn dood gaf Oranje zijn kapitein Willem de Rover schriftelijk bevel met zijn troepen Vianen te verlaten, waarna Geertrui eindelijk onbetwist souvereine van haar staatje aan de Lek werd, behoudens de beheerstijd van Amelia tot 1587. Willem de Zwijger mogen we dus in de historie aanduiden als te zijn geweest Heer van Vianen van 1577-1584, zij het dan wederrechtelijk." (213)	1952	APG JUR Vianen wederechtelijk	
Horst, D.J.H. ter,	"De 'Auriacus' van Daniel Heinsius", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr., Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 200-208. *Online: dbnl* "Wanneer wij op een stillen, verloren avond, binnen den rustigen lichtkring van onze schemerlamp het boekje ter hand nemen, dat Daniel Heinsius, later de beroemde Leidsche hoogleraar, in 1602 liet verschijnen en dat den titel voert *Auriacus, sive Libertas saucia*, dan beginnen wij vol gespannen aandacht te lezen.(...) Wij beginnen te lezen, maar wanneer wij den eersten, al te langen, monoloog hebben doorgeworsteld, dan ontzinkt ons de moed voor de verdere lectuur. Om dan niet te spoedig en dientengevolge te onbillijk te oordeelen over het stuk en zijn schrijver,(...) en onze inspanning zal niet tevergeefsch zijn, want ja, de *Auriacus* is, in organisch verband beschouwd, een zeer belangrijk drama. In organisch verband beschouwd, d.w.z. in verband met de ontwikkeling van de Latijnsche tooneelpoëzie der 17e eeuw." (200)	1933	LTM Auriacus treurspel	Horst Auriacus

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Horst, Daniel R.,	"'Deur Gods genade vroom in zijn daad'. Het beeld van Prins Willem I in propagandaprenten uit de eerste jaren van de opstand", in Sabine Craft-Giepmans, Charles Dumas, Simon Groenveld en Elmer Kolfin (red.) *Stadhouders in beeld. Beeldvorming van de stadhouders van Oranje-Nassau in contemporaine grafiek 1570-1700.* (*Themanummer van het Jaarboek Oranje-Nassau Museum, 2006*) Rotterdam / Gronsveld: Barjesteh van Waalwijk van Doorn & Co's, 2007, pp. 15-33. ill. *Noten.* "In dit artikel zullen enkele aspecten uit de beeldpropaganda rond Willem van Oranje nader worden bekeken. Onderwerp is hierbij specifiek de grafiek, de propagandaprenten uit de beginjaren (ca. 1566-1584) van de Nederlandse Opstand. Na een inleiding tot het begrip propaganda en de aard van het prentmateriaal wil ik kort ingaan op de verspreiding van dit soort prenten. Vervolgens komt de vraag van beeldvorming aan de orde: welk beeld werd er van de prins van Oranje neergezet en op welke wijze gebeurde dit? Tenslotte wil ik kijken wat wij te weten kunnen komen over het tijdstip waarop dit propagandamateriaal werd geproduceerd en in omloop gebracht en tot welke aanpassingen dit in de iconografie kon leiden." (15) "Concluderend is duidelijk dat veel van de trucs die wij in de hedendaagse politiek kennen als een 'vuile campagne', ook al aanwijsbaar zijn in het arsenaal van de politieke prentmakers en propagandisten ten tijde van Willem van Oranje. De meeste prenten geven een gekleurd commentaar op de gebeurtenissen uit de strijd. In sommige wordt er direct een beroep gedaan op de bevolking en haar leiders om in actie te komen. In andere moet een bij de publieke opinie bestaand beeld worden gecorrigeerd. Dan wordt er door een ander, gewenst beeld van de prins te propageren flink bijgestuurd om eventuele schade te beperken. Het doel van deze propaganda is een positief beeld van de prins te creëren of te consolideren: als de vrome en deugdzame leider van een rechtvaardig geachte strijd tegen het onrecht dat de Nederlanden wordt aangedaan in naam van de Spaanse koning en de Roomse kerk. Kan er daaarbij sprake zijn geweest van een centrale organisatie, een soort campagneteam, zoals wij dat tegenwoordig uit de politiek kennen? In hoeverre zou de prins dan zelf betrokken zijn geweest bij de keuzes rond deze beeldvorming? Dit zijn intrigerende vragen waarop waarschijnlijk nooit een definitief antwoord gevonden zal kunnen worden. Wat de rol van de prins betreft, is het hoogstens voor te stellen dat hij enige zeggenschap zal hebben gehad in de wijze waarop hij werd geportretteerd, wanneer hijzelf dat portret bestelde. Voor zover bekend is dit in geen van de besproken voorbeelden het geval. De beeldvorming die uit de prenten naar voren komt, sluit merendeels aan bij wat bekend is uit de pamfletten. Daarvan is wel duidelijk dat in enkele belangrijke gevallen het initiatief voor de totstandkoming bij de prins zelf en zijn naaste kring van raadslieden en medewerkers lag. Vaak echter zal de motivatie van de beeldproducenten in de eerste plaats commercieel geïnspireerd zijn geweest. De koper zal zich aangesproken hebben gevoeld door de in de prent verbeelde en verwoorde standpunten en sentimenten. Het valt echter niet uit te sluiten, en het lijkt in sommige gevallen zelfs niet onaannemelijk, dat de aanzet tot de productie van een deel van het materiaal afkomstig was uit de meer of minder nabije omgeving van de prins, in een doelbewuste poging om diens deugdzame en vrome karakter en de eervolle motieven van zijn opstand bij het publiek te propageren en zo steun te werven voor de strijd." (31/2)	2007	BKD APG iconografie	
Horst, Daniel R.,	"De metafoor als cliché. Het beeld van Willem van Oranje in propagandaprenten uit de eerste decennia van de Nederlandse Opstand", in J. De Kruif, M. Meijer Drees en J. Salman (red.), *Het lange leven van het pamflet. Boekhistorische, iconografische, literaire en politieke aspecten 1600-1900*, Hilversum, 2006, pp. 192-201. ill. *Noten.* "Hoe ga je te werk als je een positief beeld van een politiek leider wilt verspreiden. Tijdens de Nederlandse Opstand (1568-1648) werd er in de prentkunst al volop aan beeldvorming gedaan. In deze bijdrage wil ik laten zien hoe de propagandamachine op volle toeren draaide om Willem van Oranje te promoten als de meest geschikte kandidaat om de opstand te leiden tegen de uitwassen van het katholieke Spaanse gezag in de Nederlanden. Na een korte inleidng wil ik kijken naar de verschillende manieren waarop een propagandaboodschap in beeld gebracht kan worden om vervolgens één methode aan de hand van een specifiek voorbeeld nader toe te lichten. Uit het overgeleverde prentmateriaal blijkt dat alle bekende propaganda-instrumenten werden ingezet, maar dat één van de meest gebruikte middelen de metafoor was. Door de beoogde leider te vergelijken met roemrijke helden uit de mythologie of uit de antieke of bijbelse historie hoopte je dat er iets van de oude glorie zou afstralen op de hedendaagse evenknie. Om je vijanden zwart te maken volgde je natuurlijk hetzelfde recept met een afschrikwekkend voorbeeld. Ik zal in een aantal voorbeelden de keuze en uitwerking van dergelijke exempla in contemporaine voorstellingen uit de periode van ca. 1566-1580 toelichten." (192)	2006	BKD APG propaganda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Horst, J.J. van der (ed.),	"Diner van Willem den Zwijger te Veere, 10 april 1580", in: *Dietsche Warande. Tijdschrift voor Nederlandsche Oudheden, en Nieuwere Kunst en Letteren*, bestuurd door J.A. Alberdingk Thijm, deel V, Amsterdam: C.L. van Langenhuysen, 1860, pp 40-43. Noten. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DinerVeere.pdf*	1860	ESG APG	
Horst, J.J. van der,	Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen. Historiesch-kritiesch onderzocht, Amsterdam: C.L. van Langenhuysen, 1851. XII, 95 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HorstHuwelijkmetAnnavanSaksen.pdf* *Zie ook: http://www.dbnl.org/tekst/_gid001185101_01/_gid001185101_01_0066.htm* "Deze bladzijden zijn haar ontstaan aan eene toevallige oorzaak verschuldigd. Het jongste schrijven des heeren J. A. ABERDINGK THIJM "de Jezuieten" heeft veler onlust opgewekt: de eerlijke schrijver verdedigt de gehate zoon van IGNATIUS, en - wat schier een gruwel heet, - de waarheidlievende geschiedvorscher durft een oneerbiedig woord spreken over den zoo gevierden vader des vaderlands." (V) "Maar hier staan twee beweringen regtsstreeks tegenover elkander. Eenigen zeggen: de Prins van Oranje bezat een dubbelhartig karakter, dat zich als zoodanig het sprekendst kennen deed in zijn huwelijk met Anna van Saxen, toen hij met de godsdienst een allersnoodst huichelspel dreef; anderen daarentegen - en hun getal is tot dusverre het grootste geweest - verklaren, dat Prins Willem een heilig en groot man was, die den naam van vader des vaderlands en christenheld bij uitnemendheid zich waardig maakte. Aan welke zijde woont hier de waarheid?. ... Aan de waarheidsliefde, aan de eerlijkheid en goede trouw van beide partijen mag en wil ik in geenen deele twijfelen; maar beider woord kan hier niet de waarheid spreken." (VI). (*Auteur kiest voor eerste standpunt, G.W.D.*)	1851	APG ESG huwelijk Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Houtzager, H. L.,	"Enkele medici rond de Prins van Oranje en het postmortale onderzoek van de prins", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 84-101. ill. *Noten*. "Apothekers hebben door de eeuwen heen een belangrijke rol gespeeld hij het balsemen van overledenen. Dit geldt in het bijzonder voor de hofapothekers. Dirck Cluyt was officieel geen hofapotheker, maar hij heeft wel alles verzorgd wat voor de balseming nodig was; een proces, dat vooral door de aard van de grondstoffen een kostbare aangelegenheid was. Uitvoerig vermeldt Van Foreest de ingrediënten die nodig waren. Zo beschrijft hij een samengestelde poeder om het lichaam mee in te wrijven, een vloeistof om de lichaamsholten van binnen uit te wassen (een acetum) en een pleister van wasachtige consistentie om lichaamsopeningen af te dichten (een ceratum). Ook het „sparadrap" wordt genoemd, een linnen doek, gedrenkt in was met terpentijn. Hierin werd het lichaam gewikkeld om het van de buitenlucht af te sluiten. Dit „sparadrap" heette ook wel „wassen kleed". Ook werden sponsen, brandewijn en katoen (het zg. „werk") gebruikt. Vooral gomharsen, balsems en kruiden met een belangrijk gehalte aan etherische oliën waren voor het balsemen nodig. Neemt men in aanmerking dat op de dag van de moord onmiddellijk na de lijkschouwing, de balseming van het stoffelijk overschot van de Prins heeft plaatsgevonden, dan kan men zich voorstellen dat apotheker Cluyt in korte tijd veel werk heeft moeten verrichten. Immers alle grondstoffen moesten eerst tot een voldoende graad van fijnheid worden gebracht om de recepten volgens de regelen der kunst te bereiden. Van Foreest geeft in zijn boek uitvoerig aan hoe een lichaam moet worden geprepareerd, zodat het acht tot tien jaar of langer bewaard kan blijven. Welke methode hij voor het balsemen van het lichaam van de Prins precies heeft gevolgd, wordt door hem niet exact beschreven." (100/101)	1984	APG WTO balseming medisch moord	
Houtzager, H. L.,	"Pieter van Foreest en de Prins van Oranje", in Henriëtte A. Bosman-Jelgersma (red.), *Pieter van Foreest. De Hollandse Hippocrates*, Krommenie: Drukkerij Knijnenberg, 1996, pp. 119-124. ill. *Literatuur*. "Behalve stadsgeneesheer van Delft, welke post hij bijna 40 jaren heeft bekleed, heeft Van Foreest ook gedurende ruim 10 jaar de prins van Oranje en diens familie behandeld en wel vanaf 1574 tot aan het overlijden van de prins op 10 juli 1584. De eerste kennismaking met zijn doorluchtige patiënt had in Rotterdam plaats waar de prins vanaf augustus 1574 verbleef in verband met de nodige maatregelen die genomen dienden te worden om Leiden te ontzetten. In verband met deze verontrustende gezondheidstoestand werd Van Foreest uit Delft naar Rotterdam ontboden met de bedoeling zijn visie te geven op de behandeling en deze zonodig te wijzigen opdat een gunstige wending in het ziekteproces zou optreden. Van Foreest zegt in één van zijn `Observationes' (Lib. V, obs. 7) hierover het volgende: *`Toen men de patiënt zo goed als opgegeven had, werd ik eindelijk op raad van Jhr. Philips van der Aa door de hofmeester bij Zijne Excellentie ontboden. Ik vond hem zeer hard ziek en bespeurde buiten de kwaadaardige koorts nog andere verontrustende verschijnselen, te weten een galachtige buikloop, die de krachten sloopten, een hoge temperatuur en een onlesbare dorst, terwijl de zieke zo was verzwakt, dat hij zelfs niet lang als nodig was om zijn bed wat op te maken, opzitten kon of hij viel flauw.'* Van Foreest, bedreven in de humoraal-pathologische ziekteleer, heeft de behandeling van de prins in Rotterdam volgens deze gedragsregels overgenomen. In plaats van verhittende gerechten en geneesmiddelen schreef hij verkoelende dranken voor zoals gerste- of kaneelwater en gemakkelijk te verteerbare en adstringerende spijzen tesamen met natuurlijke producten zoals geconfijte rozenbottels en stroop van kweeperen om de diarrhoea tot stilstand te brengen." (119/20). *Het helpt en de Prins krijgt een durende vertrouwensrelatie met deze geneesheer.*	1996	APG WTO Foreerst ziekten medisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Houtzager, H.L.,	"Pieter van Foreest, lijfarts van de prins van Oranje", in Idem (red.), *Pieter van Foreest. Een Hollands medicus in de zestiende eeuw. Bundeling van de voordrachten gehouden op het symposium ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Pieter van Foreeststichting*, Amsterdam: Atlanta G.A., 1989, pp. 73-96. ill. *Noten.* "Van het onderzoek dat de beide artsen Van Foreest en Buysen direct na de dood van de Prins hebben verricht, brachten zij reeds de volgende dag rapport uit aan de Staten Generaal. Een uitvoeriger verslag, gedateerd 14 juli 1584, is als bijlage door hen gevoegd aan een brief die Gebhardt Truchsess von Waldburg op 15 juli verzond naar Jan van Nassau, de broer van de overleden Prins, die zich op dat ogenblik in Dillenburg bevond. (bijlage I). Hoewel deze aannam dat Graaf Jan reeds op de hoogte was van het gebeuren van de 10de juli in Delft, schreef hij een breedvoerig verslag hierover. Gebhardt was namelijk op 10 juli in het Sint Agatha klooster te Delft aanwezig, waar hij de gastvrijheid van de Prins genoot, nadat hij in 1583 uit Keulen had moeten vluchten. Gebhardt Truchsess von Waldburg (1547-1601) was van 1577 tot 1583 aardsbischop en keurvorst van Keulen. Na in 1582 openlijk tot de hervorming te zijn overgegaan was hij hierdoor niet in staat om het keurvorstendom onder zijn gezag te houden, hetgeen de z.g. Keulse oorlog tot gevolg had. Deze strijd werd in ongunstige zin voor hem beslist en maakte zijn vertrek uit de Rijnstad noodzakelijk. Op 26 april 1584, enkele maanden dus voor de dood van de Prins, werd hij door deze in Delft ontvangen." (85) "Uit het verslag van Van Foreest en Buysen is een reconstructie te maken over het vermoedelijke verloop van de kogels in het lichaam van de Prins. Uit hun beschrijving van de verwondingen die in de borstholte en in de bovenbuik waren ontstaan, is het ook thans nog alleszins aan te nemen dat de Prins direct na de aanslag nog enkele woorden heeft kunnen spreken. Immers een relatief klein deel van de longen was beschadigd terwijl het hart zelf buiten de kogelbaan was gebleven. Ook al zou de aorta zijn geraakt — in het verslag wordt echter gesproken van "Venis interim arteriisque" —, ook dan was er nog een mogelijkheid om in de eerste momenten na het afvuren van het schot enkele woorden te spreken." (88)	1989	APG WET medisch moord	
Houwaert, Jan Baptiste,	Milenus clachte, Waer inne de groote tirannye der Romeynen verhaelt, ende den handel van desen tegenwoordighen tyt claerlijck ontdect wordt. Met ghelijcke Clachte, Vanden Ambassadeur der Hebreen vermellende hoe schadelijck, de tirannighe gouverneurs sijn. d'Antijcke Tafereelen, Daer in men claerlijck gheschildert ende beschreven siet de godloose regeringe der tirannen, midsgaders den rechten middel om dlant in goeden voorspoet te gouverneren. Ghecomponeert door Jan Baptista Houwaert, ende toegheschreven den doorluchtighen Prince van Orangien. Scrvta Mini (*Drukkersmerk*) Anno 1578. T'Antwerpen, By VVillem Silvius Drucker der Co. Majesteyt. 1578. *Aan het eind:* Ghedruckt t'Antwerpen bij Christoffel Plantin ... in.....1577. Den sesten dach van Nouembre. *De opdracht aan de Prins is gedagt:* Op den Jaers-avont, 1576. (10) en 156 blz., met drie grote houtgravures. *Zie ook artikelen van De Vreese (1934) van Van Schelven (1936) en van Waterschoot (1985).* *Online: google books* "Den lesten brief die v hoocheyt my ghe- schreven ,, heeft Ghenadighe Heere, met haer vrome hant My een nieu courage ghegheuen „ heeft Om ghedienslich te blyuen in trouvven constant Ghy noemt my v goed'vrient, ô Prince vailiant Daer ick niet vveert en ben v dienaer te zijne, VVant ghelijck een caf by eenen diamant Ben ick by v hoocheyt te ghelijcken ten sijne." (A2r)	1578	LTM poezie	Houwaert/Milenus

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hovens, Frank,	"Kasteel Neubourg in 1568 door troepen van Willem van Oranje met een 'bezoek' vereerd", in: *De Maasgouw. Tijdschrift voor Limburgsche geschiedenis en oudheidkunde*, jrg 127, nr 3, 2008, pp. 103-105. *Noten.* "In de beginfase van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) - tegenwoordig doorgaans de Opstand genoemd - probeerde Willem van Oranje vanuit het Rijnland het gezag in Brussel aan te vallen. Nadat het hem niet gelukt was om een vrije doortocht door Maastricht of Luik te verkrijgen, stak hij in de nacht van 5 op 6 oktober 1568 de Maas bij Obbicht over. Van 28 september tot 6 oktober had De Zwijger zijn hoofdkwartier in Kasteel Wittem. Een deel van zijn troepen was op de Gulperberg gelegerd. Over de feitelijke situatie in onze contreien ten tijde van de veldtocht is relatief weinig bekend. De campagne ging gepaard met enige excessen - zo werden de abdij Rolduc en het klooster Hoogcruts in brand gestoken - maar het beeld van dood en verderf dat katholieke historici uit met name de negentiende eeuw schetsten, lijkt toch wat overdreven. Een document uit het archief van de Landen van Overmaas, berustend bij het Regionaal Historisch Centrum Limburg, maakt duidelijk dat Kasteel Neubourg met een 'bezoek' van de troepen van Willem van Oranje werd vereerd. Het betreft een kopie of een concept van een brief die de eigenaar van Neu-bourg, Gilles van Eijnatten, schreef aan 'son excellence'. Wie daarmee wordt bedoeld is niet duidelijk. Het kan de landvoogd, de hertog van Alva, betreffen. Uit de ongedateerde brief valt op te maken dat Neubourg volledig geplunderd en verwoest werd. De inhoud van een brief moet altijd met een zekere scepsis bestudeerd worden. De vraag is gerechtvaardigd of de briefschrijver de voorstelling van zaken niet overdrijft. Interessant in deze kwestie is dat het geen bedelbrief betreft, waarbij de schrijver een financiële tegemoetkoming vraagt om zijn geleden materiële schade te verzachten. Het gaat in dit geval om een verzoek om uit het gevang te worden bevrijd. De vermelding van de verwoesting van Neubourg dikt dit vermeende onrecht weliswaar aan, maar ze dient toch vooral om het 'voorspel' te schetsen dat aan de gevangenschap voorafging. Daarom kan gesteld worden dat het doel van de brief de geloofwaardigheid van de vermelde verwoesting verhoogt." (103)	2008	MLG	
Huberts, W.J.A.,	"De dood van Willem de Zwijger", in *Europa. Verzameling van In- en Uitlandsche lettervruchten, ter bevordering van wereldkennis en aangenaam onderhoud.* Met Platen, Derde Deel, Dordrecht: H. Lagerweij, 1859, pp. 1-26. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/HubertsDoodZwijger.pdf* "Op het gerucht van den moord kwam de geheele Delftsche magistraat naar het Prinsenhof en begon er reeds aanstonds met het verhoor van den moordenaar, die men in de kamer van den Concierge had opgesloten; daar had hij pen en inkt gevraagd en er de bekentenis geschreven, die de heer Gachard geheel terug gevonden heeft, en die aldus aanvangt: „Ik Balthasar Gerards, van Vuillafans in Bourgondië, doe allen weten, dat ik reeds sedert 6 jaar en zelfs sedert de vrede van Gent, door Willem van Nassau, Prins van Oranje, verbroken en geschonden werd, het plan heb gehad om gezegden Nassau te dooden, voor zoo ver het mij toescheen, dat hij, zoo lang als hij leefde, rebel zou blijven tegen den katholieken koning, onzen heer; dat hij de katholieke en apostolische Kerk, die de Roomsche genoemd wordt, in beroering zou brengen, waarin gezegde Nassau tot nu toe volhardend gehandeld heeft, daar hij in deze Nederlandsche provinciën ontelbare rampen heeft veroorzaakt, zoowel ten opzigte van het geestelijke als van het tijdelijke;" en hij eindigt met deze woorden: "daarenboven God uit grond van mijn hart biddende, dat hij Zijner Majesteit een lang en gelukkig leven en overwinning over zijne vijanden geve, en mij de genade om geduldig, met groote kracht en standvastigheid, in het ware en katholieke geloof te sterven." (13/4) "De moordenaar was in het denkbeeld dat de prins niet dood was, daarom zeide hij, "dat hij het nog zou doen als hij vrij was." Toen hij achterhaald en gevangen naar het Prinsenhof was gebragt had de kapitein Bastiaan François hem namelijk toegeduwd: "Zijt gij geen gemeene verrader, daar gij dacht den prins te dooden, als God er niet in voorzien had?" "Wat", vroeg hij, "heb ik gemist? verwenschte fout!" Later vroeg hij gedurende zijn verhoor of de prins dan niet gewond was, en toen hem zulks bevestigd werd, was hij er verheugd over omdat Willem van Oranje, zoo als hij zeide, dan sterven moest." (15)	1859	APG JUR moord proces Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Huf van Buren, J. (ps. van Johan Adriaan Heuff Az.),	Oranje en Nederland. Bewerkt naar Andriessens "Oranje-Nassau". Arnhem - Nijmegen: Gebrs E. & M. Cohen, [ong. 1900]. IX, 586 blz. ill. *Foto's tekst t/m p. 145: http://www.periodata.nl/dataweb/HufvanBurenOranjeenNederland.pdf* "Terstond na de hevige en onbezonnen daad der beeldstormerij begon in de Nederlanden het gerucht te loopen dat, behalve de troepen die de Landvoogdes aanwierf en onder het bevel van Nederlandsche edelen stelde, ook een Spaansch leger, geheel onder Spaansche leiding, te wachten was. En zou dit werkelijk plaats hebben dan waren de Zeeuwsche havens aangewezen voor de landing daarvan. Brederode en eenige andere edelen verzamelden krijgsvolk om dit te beletten en de Zeeuwsche havens te beschermen; Oranje, als stadhouder, verzette zich niet hiertegen; Egmond evenwel bood zich aan om aan 't hoofd van een krijgsmacht de vrijbuiters uit een te jagen. Doch zoo ver kwam het niet: want het volk werd niet in de Zeeuwsche havens toegelaten en zeilde de Schelde op. Jan van Marnix, heer van Thoulouse, een der bevelhebbers van den tocht, sloeg zich neder bij het kleine dorp Aastruweel, op ongeveer een kwartier uur afstand van Antwerpen, en verschanst zich daar. Al meer en meer volk voegde zich daar bij hem, tot er bij de drieduizend waren; hij hoopte ook spoedig versterking van Brederode te krijgen en dan de mislukte onderneming te hervatten. "Vernietig dien hoop, " had Egmond geraden, die thans alles deed om bij de Landvoogdes goed te maken wat hij vroeger verkorven had. "Vernietig dien hoop, anders wordt hij de kern van een gevaarlijken tegenstand." De Landvoogdes had naar hem geluisterd, en den heer van Beauvoir, bevelhebber harer lijfwacht, aan het hoofd van de troepenmacht gesteld. Daar komen Beauvoirs benden; zij naderen tot op een musketschot. De aanval is plotseling en verwoed, de verdediging moedig. Antwerpens burgerij vliegt naar de Wallen, klimt op de kerktorens, of bezet de daken, om den strijd te aanschouwen, die zoo dicht bij de stad voorvalt. De geuzen kunnen 't niet lang uithouden, ze moeten uit hun verschansing; hun opperhoofd valt; de geuzenvlag zinkt — dat zien de Antwerpenaars. Uit alle straten komen ruwgebaarde mannen aanloopen met mokers, bijlen, pieken, bussen en ander moordtuig gewapend, begeerig om hun partijgenooten te helpen, die door de vijanden vermoord of in de Schelde gejaagd worden. De Magistraat is radeloos. Indien de Antwerpenaars de geuzen te hulp snellen, zal hun stad zich de wraak van den Koning op den hals halen. Doch één man is er in Antwerpen, onbevreesd als een jonge leeuw: Willem van Oranje. Op zijn bevel zijn de poorten der stad gesloten; Maar wat stoort een woeste dolzinnige menigte zich daaraan? Reeds is men bezig de Roode Poort open te trekken, reeds wankelen de deuren, 't kleine poortje is al bezweken — daar komt een man te paard aanrennen — de menigte wijkt voor den hoefslag van 't ros. Hij nadert de poort en stelt zich — hij alleen, kalm en bedaard, tusschen haar en de woedende menigte. "Terug!", roept hij met donderende stem. Een oogenblik wijkt het volk terug, door den moed en geestkracht van dien eenen man met ontzag vervuld. - toch ook slechts een oogenblik. De woede over 't vermoorden hunner geloofsgenooten verblindt hen geheel en al; de gewone eerbied en liefde voor Oranje worden vergeten; zwaarden worden dreigend opgeheven; doch Willem van Oranje blijft kalm." (69)	1900	LTM historische roman	
Huidekoper, Ellen,	"Willem van Oranje: verdraagzaamheid in 16e-eeuws perspectief", in: *Utrechtse Historische Cahiers. Uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht*, 5, 1984, nr. 2/3, pp. 1-36. ill. *Noten*. "Oranjes tolerantiestreven is tot nu toe eigenlijk alleen bekeken vanuit religieus-kerkelijke gezichtspunten. Het perspectief van de 16e eeuw geeft echter aan dat men een veel wijdere blik moet hebben om het héle toenmalige tolerantievraagstuk te kunnen overzien. De religieuze zijde moet men juist in verbinding zien met de politieke kant van het probleem, omdat toentertijd politiek en religie zo sterk met elkaar verstrengeld waren. Voor Oranje was de Opstand inderdaad "een strijd voor vrijheid en verdraagzaamheid", maar zijn intenties worden pas echt duidelijk als men "vrijheid" in relatie brengt met "verdraagzaamheid". Met de "vrijheid" stond hij de bescherming van de 'constitutie', van de privileges voor, wat een algemeen-burgerlijke plicht was ten aanzien van het vaderland. Doordat dit algemeen was moest men de verscheidenheid in religies erkennen in de samenleving. Met de "verdraagzaamheid" stond hij het recht op een vrij geweten en ongestoorde uitoefening van de godsdienst voor. Doordat hij op deze wijze voor verdraagzaamheid pleitte, moest de burgerlijke verbondenheid een andere kwaliteit krijgen, wat in het begrip 'vaderland' uitdrukking vond. De "vrijheid" in staatkundige zin ondersteunde de "verdraagzaamheid" in religieuze zin zoals evengoed de "verdraagzaamheid" de "vrijheid" ondersteunde. Dat is Oranjes heel eigen bijdrage geweest voor het 16e-eeuwse tolerantie-vraagstuk." (31)	1984	APG GKS tolerantie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Huijsen, Coos,	De Oranjemythe. Een postmodern fenomeen, Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 2001. 199 blz. ill. *Noten*. "De Apologie is het politieke testament van een staatsman die zijn tijd ver vooruit was. Nederland zou zich hiervan wat meer bewust mogen zijn en zich er wat trotser op kunnen tonen. Het meest passende monument voor Oranje zou de introductie geweest zijn van een 'Dag van de Apologie'. Maar extra feestdagen zitten er niet zo gauw in. We zouden echter Koninginnedag of Prinsjesdag ook inhoudelijk zo kunnen invullen dat de politiek-filosofische impact van Oranjes boodschap geactualiseerd wordt. Koninginnedag als volksfeest mag natuurlijk niet verloren gaan, maar een meer inhoudelijke reflectie op de oorsprong van de Oranjemythe zou er iets extra's aan toe kunnen voegen. Ter gelegenheid van een toekomstige troonswisseling zou men kunnen kijken hoe dit aspect in het geheel van de viering betrokken kan worden. Hierbij zou ook passen dat alle nieuwe kiesgerechtigden en alle nieuwe ingezetenen als afronding van hun 'inburgeringsproces' een in modern Nederlands opgestelde samenvatting en een geactualiseerde uitleg van de Apologie eventueel in combinatie met het Plakkaat van Verlatinge, toegestuurd krijgen. **De Oranjemythe en zijn historische wortels.** Al in de oudste historische werken waarin sprake is van de Opstand tegen Spanje werd Oranje geroemd zoals in de 'Annales' van Hugo de Groot en in de 'Nederlandsche Historiën' van P.C. Hooft. Om een nationale mythe te zijn in de zin zoals Huizinga spreekt van een waarlijk nationale schat, stelt hij dat een historische voorstelling moet culmineren in een heroïsche eenheid: '... in het beeld van een persoon of van een strijd of van een idee'. Oranjes leiderschap in de strijd regen Spanje en zijn inzet voor de eenheid van de Nederlanden gecombineerd met zijn uiteindelijk martelaarschap vormen de basis voor de Oranjemythe. In deze mythe werd de ontstaansgeschiedenis van Nederland als een strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid onlosmakelijk gekoppeld aan het Huis van Oranje. De stamvader Willem van Oranje werd de 'Vader des vaderlands'. Zijn laatste woorden 'Mon Dieu aie pitié de mon âme et de ce pauvre peuple' werden oneindig veel keren geciteerd. Uit het Wilhelmus spreekt nog de geest van Oranjes Apologie en het houdt als volkslied de Oranjemythe levend." (30)	2001	APG beeldvorming Oranjemythe	
Huizinga, J.,	"Uitzichten: 1583, 1584", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 136-152. *Noten*. *Online in Verspreide opstellen* google books* "In de staatkundige geschiedenis der zestiende eeuw is de Nederlandsche opstand het nieuwe, het ongehoorde, de gist van later wasdom. En de Nederlandsche opstand is Prins Willem's werk in de mate, waarin ooit een mensch een tijd bewegen kan. Hij zelf is, in het staatkundige, de groote vernieuwer, als Calvijn en Loyola in het kerkelijke." (137) [86] "Er is geen reden aan te nemen, dat de idee Vaderland voor den Prins in den loop van zijn leven van inhoud veranderd of verschoven is. Onder alle wisselvalligheden van de lange worsteling, bij de terugtrekking in het Noorden als laatste bolwerk welhaast, is tot het einde toe zijn ideaal gebleven het Vaderland in ruimsten omtrek, de Bourgondische Nederlanden." (146). [94]	1933	APG	Huizinga Uitzichten: 1583, 1584

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Huizinga, J.,	"De vergadering der Staten-Generaal op 10 Juli na den noen", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven, vroeger door Mr. Is. An. Nijhoff, P. Nijhoff, Dr. R. Fruin en Dr. P.L. Muller thans door Dr. P.J. Blok,* 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 4e reeks, 6, 1907, pp. 361-378. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HuizingaNoen.pdf* "De eer van op den tienden Juli 1584, onmiddellijk na den dood van den Prins, vastberaden tot voortzetten van den strijd te hebben besloten, en van dat voornemen door brieven aan al de hooggeplaatsten in den lande kond te hebben gedaan, vóór de doodsmare ergens twijfel en verslagenheid zou kunnen wekken, is door onze historieschrijvers eenstemmig toegekend aan de Staten van Holland. „De Prince van Orangien hoochloffelijker gedachtenisse so moordadelijken omgebracht zijnde binnen der stad Delf, als wij in ons achtiende boek van de Nederlandse geschiedenisse verhaeld hebben. So is bij den Staten van Holland, die men aldaer in der haest bij der hand konde bekomen, terstont en noch ten selven dage na noen geordonneert te schrijven aen den Grave van Hohenlo de geschiedenisse van dese sake, en hem de selve met uytnemende droefheid te verwittigen." Zoo begint Bor het negentiende boek van zijn Historiën. Hem volgt Hooft : „Wonder, zoo groot een moedt als onder de Staaten van Hollandt tot handthaaving hunner zaake tegens den Spanjaardt, in de gemeine verslegenis om 's Prinsen doodt, uitblaakte. De Leden, die men ter ijl bij een krijghen kon, zonden, noch ten zelven naamiddaaghe, als de moordt geschiedt was, den Ammiraal Warmondt en Jonkheer Arnhem aan den Graaf van Hohenloo enz." Dit blijft de voorstelling van al de lateren: Wagenaar, Kluit, Van Rees, Motley, P. L. Muller, Blok. Slechts Van Wijn roemt het voorbeeld van kloek beleid en standvastigheid „der Staaten van Holland en van die der overige Gewesten, welken te Delft bijeen waren", terwijl Van Rees ook terloops van de brieven der Staten-Generaal spreekt, hoewel hij de eer slechts aan die van Holland gunt, welks afgevaardigden hij bij name opsomt. Het komt mij voor, dat Bor's niet geheel volledige voorstelling hier te zeer die der lateren is blijven beheerschen." (361/2)	1907	APG reactie op moord	
Huizinga, J.,	"Een vlek op Delft", in: *De Gids*, jrg 101, vierde deel, oktober, Amsterdam: P.N. van Kampen & Zoon, 1937, pp. 3-8. ill. *Noten.* *Online: dbnl* "En toch is dit geheel, ondanks alle afbraak en verminking, nog altijd, na de Abdij te Middelburg, het best bewaarde kloostercomplex uit vroeger eeuwen dat ons land bezit. Ook uit dat oogpunt, onafhankelijk van de eer, die men den Prins en Musius bieden wil, verdient een waardige zorg voor deze gebouwen ieders belangstelling. Hebben de vroegere geslachten dan van deze vaderlandsche taak niets begrepen? Het antwoord moet luiden: vóór het midden der negentiende eeuw ternauwernood. Noch de rust in den kamp, die 1609 bracht, noch de bezegeling der vrijheid in 1648, noch het eerste eeuwjaar van 's Prinsen dood, noch ook het herstel van onze onafhankelijkheid hebben, naar het schijnt, de bezinning gebracht, die de aandacht op dit werk van dankbaren eerbied moest richten. De eerste stem, die op de schande van het deerlijk verval van deze plek met verontwaardiging wees, was die van J. C. Perk in een paar gedichten uit het jaar 1849, weldra gevolgd door het woord van Groen van Prinsterer, die de zaak in de Tweede Kamer ter sprake bracht. In het volgende jaar kwam hij erop terug, blijkbaar zonder eenigen weerklank te vinden. In 1852 wordt, op een wensch in de afdeelingen der Tweede Kamer geuit, een niet zeer grondig onderzoek naar den toestand der gebouwen ingesteld, maar als Sloet tot Oldhuis op grond daarvan in de Kamer voor de zaak opkomt, antwoordt Thorbecke gemelijk en onverschillig, en de zaak blijft rusten. Daarna is Jacob van Lennep de woordvoerder, totdat in 1873 Victor de Stuers het verzuim brandmerkt in zijn „Holland op zijn smalst". Met de nadering van 10 Juli 1884 wordt er van regeeringswege ernst met de zaak gemaakt, evenwel enkel in den vorm van een restauratie der zoogenaamde Historische Zaal met haar onmiddellijke omgeving, overeenkomstig de denkbeelden van De Stuers. Bij de behandeling in de Kamer was ook de herinnering aan Cornelis Musius reeds op treffende wijze onder de aandacht gebracht. Toen deze restauratie in 1889 was voltooid, heeft Jhr. B. W. F. van Riemsdijk in een historische beschrijving, waaraan de meeste der hier genoemde bijzonderheden zijn ontleend, de geschiedenis en den tegenwoordigen staat van het monument op zeer verdienstelijke wijze samengevat. "Het voormalig verblijf van den Zwijger in eere hersteld" luidt het in het voorbericht. Onze tijd evenwel, waarschijnlijk de grijze auteur zelf ook, die immers nog steeds met onzen tijd meegaat, acht dat eerherstel van 1884 niet meer genoeg. Wel werd sedert dien geleidelijk het gebouw aan zijn gebruik tot militaire doeleinden onttrokken, en werden in 1905 eenige lokaliteiten op de bovenverdieping van rijkswege hersteld en vervolgens door de gemeente voor haar museumverzamelingen ingericht, maar daarmede is nog slechts een klein gedeelte gedaan van hetgeen wij thans verlangen moeten. De eer van Nederland eischt, dat deze geheele plek voortaan landgenoot en vreemdeling ontvange in dien staat van waardigheid, die, zonder te vervallen in gefantaseerden herbouw van verloren ouds, door beleidvol herstel daaraan nog te geven is. Hieraan ontbreekt nog	1937	APG BKM Prinsenhof	HuizingaVlekop Delft

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Hulst, W.G. van de,	Willem van Oranje. Vader des vaderlands, 9e dr., Den Haag: Voorhoeve, 1984. 166 blz. Illustraties van W.G. van de Hulst jr. *Eerder verschenen o.d.t. Prins Willem. Vader des vaderlands, 1933 en De prins en de moordenaar, 1959. 7e en 8e druk verschenen ook onder deze laatste titel.* *Eng. vertaling: William of Orange, the silent prince (1992 en 2000).* "Nu, in de donkere nacht, afgemat van zorgen, ligt hij in diepe slaap. 't Is stil geworden in de ganse legerplaats. Ginds, aan de ingangen van het kamp, waken de wachten wel. 't Is stil, ook in de tenten; maar in die van Oranje beweegt toch iets. Dáár, aan de voeten van de prins. 't Is zijn kleine hond, die altijd trouw met hem meetrekt, die altijd bij hem slaapt, — op zijn bed. Onrustig heft het beest zijn kleine kopje op... Hoort hij iets?... De oortjes spitsen zich, de kleine tanden trekken bloot als tot een nijdige beet gereed. De felle oogjes speuren naar de ingang van de tent. En opeens barst het hondje los in een angstig, wild geblaf. 't Springt van 't bed, en springt er weer op. 't Holt naar de ingang van de tent, en holt weer terug. 't Is, of het met zijn woest geblaf roepen wil, schrééuwen wil : „Meester!... meester word wakker! Meester dan toch, hoor je dan niets?" De prins slaapt rustig en diep. En nijdiger nog, wilder wordt 't geblaf... „Meester, hóór dan toch !" ... En als 't dan nog niet helpt, vliegt die kleine hond Oranje op de borst, krabt hem met de pootjes in 't gezicht... „Meester!" Dàn, ja, dan moet Oranje wel wakker worden. Wrevelig, kwáád, wil hij de lastige hond wegslaan; maar opeens komt er een felle schrik in zijn ogen... Hoor, hoor? Wat is dat? Dáár, buiten de tent? Wapengekletter, gevloek, gekerm? Oranje vliegt uit zijn bed, ijlt zijn tent uit. De vijand in het kamp!... O, Oranje ziet het dadelijk : de vijand heeft zeker de wachten overrompeld en is de legerplaats binnengedrongen. Zijn soldaten zijn in hun slaap overvallen, kunnen in het donker niet vechten... Daar naderen al Spanjaarden in haastige jacht zijn tent. Ze hebben hun hemden over hun harnassen aangetrokken. Ah ! Oranje begrijpt het : 't Is om hèm te doen. Hij moet gegrepen worden, dood of levend, en voor Alva gebracht. O, als ze hèm vangen! Wat zou dàt een vreugde zijn voor de beulen! En — geen ogenblik weifelt hij. Ginds, achter de tenten staan de paarden. Dat weet hij. Hij vlucht weg in 't donker, slingert zich — knap ruiter, als hij is — op 't eerste paard 't beste en rent voort de zwarte, veilige donkerte in. Zijn hondje holt mee..." (90/1)	1984	LTM roman jeugdboek	
Hulzen, Johan van,	"Henriette Laman Trip de Beaufort, *Willem de Zwijger*. Uitg. Ad Donker, Rotterdam, 1950", in: *Ontmoeting. Letterkundig en algemeen-cultureel maandblad*, jrg 5, october 1950 - september 1951, Baarn: Bosch & Keuning N.V, p. 240. *Boekbespreking*. "Een heerlijk boek, troostrijk en beschamend tevens; troostrijk, omdat het ons brengt hij de zuivere reformatorische bronnen, waaraan ons nationale leven is ontsprongen; beschamend, omdat wij, al lezend, ons telkens bewust worden van - ons huidig nationaal verval en de oorzaken daarvan. In een vijftal hoofdstukken wordt ons gegeven een biografie van Willem van Oranje, en wanneer de schrijfster in haar 'verantwoording' opmerkt, dat de weetgierige lezer er meer in zal missen dan vinden, dan heeft zij slechts in zoverre gelijk, dat er veel breedvoeriger en gedetailleerde levensbeschrijvingen over Oranje verschenen zijn. Maar daar staat tegenover, dat wij in haar boek juist zeer veel vonden, wat wij in andere werken misten: het ruime, verhelderende zicht op de voor- en achtergrond van het gehele toneel, waarop zich het drama, het epos-Oranje afspeelde."	1951	LTM APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Husen, R.,	"De Vader des Vaderlands. Willem de Eerste, Prins van Oranje, in Husen, R.; Kleyn, A.A.; Kloppers, P.J.; Lummel, H.B. van & Schutte, G. (red.), *Vorstenhuis en Vaderland. De levensbeschrijvingen der Prinsen van Oranje-Nassau en van Hare Majesteiten Koningin Emma en Koningin Wilhelmina der Nederlanden, met de Historie des Vaderlands uit hun tijd. Gedenkboek voor de Kroning van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina*. Utrecht: A.H. ten Bokkel Huinink, [1897]. 384 blz. ill. *Tot en met pagina 100 gaat het over Willem de Eerste.* *Foto's pp. 1-100: http://www.periodata.nl/dataweb/HusenVaderdesVaderlands.pdf* "Willem van Oranje Vader des Vaderlands te roemen, is de hoogste eeretitel, door tijdgenoot en nageslacht hem vereerd. Slechts enkelen van ons geslacht is zonder vleierij door hun volk die eerenaam geschonken. Maar dan moeten ook groote hoedanigheden van geest en gemoed in hen gevonden en bewonderd zijn. En Willem van Oranje bezat die in rijke mate. Wie met eenige aandacht de schetsen, hierboven geleverd, heeft doorloopen, zal hem als krijgsman een zeer hooge plaats toekennen. Wij zagen, dat Karel V groote verwachtingen van hem had. Zijne versterking van Philippeville en Charleroi, onder het oog van den vijand, zijn meesterlijke tocht over de Maas, door Alva schier niet geloofd, zijn veldtocht in België, door Alva zoozeer gevreesd, zijne poging tot ontzet van Bergen, zijn welgelukte onderneming om Leiden te verlossen, van zijn krankbed bestierd, zijn bewijzen van het beweren, dat hij niet voor eenig veldheer in Europa behoefde onder te doen. Voegen we hieraan toe, dat hij standvastig in tegenspoed - getuige het Wilhelmuslied - bij nauwgezette plichtsbetrachting, moedig in de toekomst blikte, en ondanks eene reeks van nederlagen den weg baande tot de heerlijkste overwinning. Bedenken wij tevens, dat zijne worsteling was tegen den machtigsten koning der Christenheid, tegen de beroemdste veldheeren en legers, met slechts eene geringe vloot en een luttel aantal krijgslieden, en zijne krijgsmansgrootheid, zijn veldheersblik treden in nog voordeeliger licht. Alleen zijne vijanden betwistten hem zijn roem. In geestelijken zin was Oranje nog grooter krijgsheld. Hij streed tegen de werktuigen der Inquisitie, tegen geestelijke machten. Hij ontworstelde een geheel volk aan het geweld van een dweepzuchtigen, kortzichtigen, zelfzuchtigen despoot. Op het terrein van de staatkunde evenaart hem geen zijner tijdgenooten. "Zijne uitnemende staatsmanstalenten, zijn nooit gebroken moed en vast vertrouwen in de rechtvaardigheid zijner zaak, geven hem recht op de bewondering en hulde van den nakomeling." Hij bezat diepe menschenkennis - altijd onmisbaar voor den staatsman. Door haar beheerschte hij de hartstochten en de denkwijze eener groote natie. Hij dwong de woeste menigte naar hem te luisteren." (95)	1897	APG	
Huyg, Dom Adr.,	"Oranje en Egmond", in: *Egmondiana. Benedictijnsch Tijdschrift voor geestelijk leven en geschiedenis*, jrg 7, 1943-1946. Egmond-Binnen: Sint Adelberts-Priorij, pp. 32-38. *Noten*. "De abdij was derhalve (*bij officieel besluit van 28 october 1572*) door den Prins van Oranje onder zijn uitdrukkelijke en heel bizondere bescherming genomen. Wij kunnen niet meer achterhalen, of het initiatief tot deze daad van den Prins zelf is uitgegaan. Onmogelijk is het niet, dat men van den kant der monniken of van de vrienden der abdij het verzoek daartoe tot hem heeft gericht. Men kan ook denken, dat rentmeester Boot, die te Alkmaar woonachtig was, met het oog op het beheer der abdij-goederen, misschien zelfs lettend op zijn eigen belangen en positie, de noodige stappen heeft gedaan, toen de Prins toch in de stad was. Hoe dit ook zij, Oranje's bescherming zou in elk geval slechts een papieren, "saulfvegarde" blijken te zijn. Want tegenover de tuchteloosheid van het uitschot, dat destijds de militaire macht uitmaakte, en de eigengereidheid van Sonoy, alhoewel zijn plaatsvervanger, was ook geen Oranje opgewassen. Sonoy is inderdaad de hoofdschuldige, die men voor den ondergang van de Abdij van Egmond aansprakelijk moet stellen. In December van 1572 was hij, toen de Spanjaarden voor Haarlem waren gekomen, door den Prins tot bevelhebber van het zich noemende „F.G. (d.i. Furstlicher Genade) toe Orangien Leger" aangesteld. De troepen hiervan lagen nu in en bij de Egmonden en stonden onder commando van hoplieden, die, volgens een onverdacht geschiedschrijver als Hooft, "zig eene eer maakten van ongebondenheid". Het was daarom niet te verwonderen, dat de abdij zeer veel van den soldatesken moedwil te verduren had, zonder dat Sonoy, die zelf wreed en bruut van aard was en wien als geboortig van Kleef het eerbiedwaardige klooster met de grafsteden der oude Hollandsche Graven wel weinig na aan het hart lag, in staat of van zins was, dit te verhinderen. Uit nog beschikbare stukken valt op te maken, dat de monniken zich nog in de tweede helft van Februari 1573 in de abdij bevonden, maar naarmate de winter voorbij ging en de lente naderde, waardoor het weer mogelijk werd, militaire versterkingen aan te leggen, werd het den kloosterlingen duidelijk, dat het verdere verblijf in hun huis voor hen onhoudbaar werd. Want toen men er toe overging Alkmaar tot een vestingstad te maken, werd ook Egmond in den verdedigingsgordel betrokken en bij de abdij een schans ge-maakt. De plek, waar zij vóór zes eeuwen door Graaf Dirk I van Holland waren overgebracht, om daar volgens de bedoeling van den grafelijken stichter voor het jonge Hollandsche Graafschap een middelpunt van geestelijk en cultureel leven te vormen, hebben de monniken in het voorjaar van 1573, door bruut geweld gedwongen, voor goed moeten verlaten. De prinselijke "protectie" tegen "gewalt ofte fortsse ende overlast" is van geen nut geweest. Triest en eenzaam stonden in dat rampzalige voorjaar de oude, vertrouwde abdij-gebouwen, een al te gemakkelijke prooi voor den niets-ontzienden prinselijken bevelhebber Sonoy en zijn medeplichtigen. Het is immers op zijn last en met zijn goedkeuring, dat de abdij onttakeld en beroofd is. In een eigenhandig onderteekend schrijven, dat nog te Alkmaar in het gemeente-archief bewaard wordt, heeft Sonoy den 1sten April 1573 tot dit vandalisme opdracht gegeven. Wij geven van dit noodlottige stuk hierbij een foto en den letterlijken tekst : „Werdt bij deezen geauthoriseert en gecommitteert Jan Heertz van Alkmaer, omme met zijn gezelschap te haalen uit de Abdye van Egmond een Brouwkeetel, Horologie met de Klokken en zeekere Bakken ten behoeve der Steede Alkmaer. Zal hem daaromme een ygelyk met zyn gezelschap vry, vrank, onverhindert en onbeschadigt laaten haalen, vervoeren en wederkeeren op poene van te vervallen in ongenade van zyn V. S. Aldus gedaen tot Alkmaer den eersten dag April 1573 naer Pascha.	1946	GKS abdij Egmond	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ijsewijn, Jozef,	"Cardinal Granvelle and the Prince of Orange in Strada's *De Bello Belgico*", in Krista De Jonge & Gustaaf Janssens (réd.), *Les Granvelle et les anciens Pays-Bas. Liber doctori Mauricio van Dhurme dedicatus.* (*Symbolae Facultatis Litterarum Lovaniensis, Series B / Vol. 17*) Leuven: Universitaire Pers, 2000, pp. 177-184. *Noten.* *Online (beperkt): google books* "Therefore, my interest is not primarily focused on the historical reliability of Strada's account. Whether it is true or not that he had access to many quite confidential sources, as he tells his readers, I leave to professional historians to discuss. I am interested in his rhetorical handling and his literary treatment of a highly dramatic story, viz. the outbreak and development of one of Europe's major tragedies and, as far as this talk is concerned, the role of two important protagonists in the early stage of that tragedy, viz. Granvelle and the Prince of Orange. Strada's account reads almost as a novel and it would not be difficult to turn his text into a drama to be performed on stage." (177) "Before long, the reader becomes aware of the fact that Granvelle and Orange are introduced as major antagonists in the early years of the conflict and much of the dramatic tension arises from their contrasting characters and behaviour. At the same time the reader notices that the sympathies of Strada, who purports to write "sine ira et studio", lie in fact with the Burgundian Cardinal, a great and honest man, and against the Prince, an unreliable person in religious as well as in political affairs. That the Prince was not to be trusted, the attentive reader might have guessed even earlier, when reading the few introductory pages of Book I. (179) "The rest of book III is filled mainly with the intrigues of the nobility, under the guidance of Orange and Egmont, against Granvelle and the politics of Philip, represented by the Governess. Here Strada finds an occasion to compare Orange and Egmont to the detriment of the first: Egmont is, basically a good man, to be associated with the Homeric hero Aiax; Orange is his counterpart, the artful Ulixes. It is strength and courage against cunning and tricks, an opposition as could be expected, also marked by their physical appearance: Egmont had a very beautiful face, a strong body and a dignified look; Orange a plain face, dark colour and a bald head. Egmont one would like to have as a friend, says Strada, and Orange you would rather want not to have as an enemy. Tacitus could not have put it better. The book ends in suspense: "Nutabat in aula Granvellanus" - Granvelle's once strong position at court was finally undermined. Would he fall down? The answer comes in the first pages of book IV, but in a way different from what the reader expected or feared. There was no downfall, because Granvelle was	2000	LTM APG anti-oranje kritisch	Ijsewijn Granvelle
Ijsselsteyn, G.T. van,	"Het schoorsteenstuk met het portret van Willem I. Over de wandtapijten, voorstellende de overwinningen der Zeeuwen op de Spanjaarden in 1573", in: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg 5, nr 5, 1955, pp. 147-151. ill. *Noten.* "Het Schoorsteenstuk, dat ouderen onder ons zich herinneren boven de schouw, in de grote vergaderzaal van de Abdij, vormt het sluitstuk van de serie. De zeeslagen zijn door Hendrick Cornelisz. Vroom allemaal in beeld gebracht, gezien van af het water, met de op de slag betrekking hebbende kust als achtergrond en blikvanger. Het schoorsteenstuk vat Zeelands glorie symbolisch samen: het portret van de Vader des Vaderlands met veldheersstaf, gevat in een lauwerkrans, boven een, het geheel dominerend, enorm wapen van Zeeland, gedekt met de grafelijke kroon, met de wapenspreuk. Aan het wapen zijn symbolische schildhouders toegevoegd: een Neptunisfiguur, strijder ter zee, de dolfijn aan zijn voeten, en een krijgsman in volle wapenrusting, strijder te land. Een grimmige beer kijkt er bij om een hoekje. Boven de hoofden van deze figuren is links van de beschouwer uit gezien, 's prinsen wapen aangebracht, met de wapenspreuk JE MAlNTIENDRAl en rechts het merkwaardige embleem met de spreuk SAEVIS TRANQUILLVS IN VNDIS. De boorden met festoenen van krijgstuig en vistuig vertonen de wapens der zes stemhebbende steden: Middelburg en Zierikzee in top, dan Goes en Tholen, Vlissingen en Veere onderaan. In de onderboord staat het verklarend Latijns gedicht Het doek vormt niet alleen het sluitstuk van de serie, het is ook het laatste geweven. Alleen de Slag bij Bergen op Zoom is geleverd door het befaamde atelier van François Spierinck te Delft in 1595. De Heren Staten vonden Spierinck te duur en gunden de andere tapijten aan Jan de Maecht uit Brussel, die zich inmiddels te Middelburg gevestigd had. Zijn zoons zetten na zijn dood het bedrijf voort, maar eerst onder toezicht van Hendrick's weduwe Francijntje Obry, werd in 1603 het schoorsteenstuk opgeleverd. Welke gegevens heeft Karel van Mander voor zijn symbolisch sluitstuk gebruikt?" (147) "Nemen wij bij ons onderzoek de kleding als uitgangspunt, dan komen wij bij het bekende portret van 1581 van Henrick Goltzius terecht. Dat heeft Van Mander zeker gekend. Goltzius was immers zijn kunstbroeder te Haarlem. Hier ziet men het harnas met de krul, zij het wat gecompliceerder, de veldheersstaf, steunend op de heup, de pols ontsloten door een plooimanchet, het ontbreken van het Gulden Vlies. Maar Goltzius doet de andere arm langs het lichaam hangen, de hand licht steunen op het gevest van de degen. Van Mander daarentegen plaatst de hand in de zijde. Het portret van Goltzius moet in 1581 zeker hebben geleken. Het vertoont het gelaat van een oudere, door verdriet en zorgen gekwelde man, niet dat van een overwinnend veldheer. Hoe nu? Het is de verzameling van de Stichting „Atlas van Stolk", die hier uitkomst heeft gebracht. Een ongesigneerde allegorische prent vertoont de hertog van Alva, omgeven door Tweedracht en Nijdicheyt, de Natie in boeien, de Arme Ghemeynte bedelend aan zijn voet, met veldheersstaf en schaar om het arme land te knechten, tegenover de Prins van Oranje, omringd door Eere, Rust der Conscientiën en Voorspoet, met een lauwerkrans boven het blote hoofd gehouden. Fama verbindt de beiden. Daartussen ligt het vergezicht over de Maasvallei, de veldtocht van 1568 uitbeeldend, de tocht over de Maas. "Van den tyran vermeten / heb ick den slach verwacht / Die by Maestricht begraeven / bevreesden mijn gheweldt / Mijn ruyters sach men draeven / seer moedich door het veldt.", beschrijft het Wilhelmus. Helaas, hoeveel bloed zou er moeten vloeien voor de Zeeuwen werkelijk hun overwinningen op de Spanjaarden zouden kunnen vieren, in 1584 het kostbaarste bloed van al! De kop op deze prent toont een sprekende gelijkenis met	1955	BKD portret	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Instructie...,	"Instructie van wegen die VIJFF ECCLESIEN van UTRECHT, gegheven Heer ende Mr. JA. CUYNRETORFF, Canonik ende Scholaster T'OUDEMUNSTER, omme hem daer nae, int ghene hier volcht d'excellentie vanden PRINCE VAN ORANGIEN ende vorder (indien hy sulx vynt die saeken te eysschen) die hoocheyt vanden EERTSHERTOGHE VAN OOSTENRYK, gouverneur ende capiteyn generael van sijn maj. Over dese Nederlanden ende voorts die GENERAEL STATEN ende RAET VAN STATEN deser landen aen te geven, te reguleren (1578)", in: J.J. Dodt van Flensburg, *Archief voor Kerkelijke en Wereldsche Geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht,* Utrecht: Joh. Altheer, 1838, pp. 229-230. *Foto's artikel*: *http://www.periodata.nl/dataweb/InstructieecclesienUtrecht.pdf*	1838	APG	
Instructie...,	"Instructie van wegen den Heere Prinse van Orange, van 't geen zyn Thesaurier Taffin den Staaten van Holland en Zeeland zoude voordraagen, houdende 1. beschryvinge der Staaten tegen zekeren dag, te Gorinchem, om te raadpleegen over een ontwerp van een nadere Unie. II. de muitery der Waalsche Regimenten. III. het ongenoegen tusschen den Hertog Joän Casimir, en den Hertog van Alençon met de Algemeene Staaten. IV. het gedrag van die van Gend in deeze zaak.", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, burgemeester en raad der stad Goes. Eerste deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXX, pp. 47-57. *Noten.* *Online: google books (p. 47-57)* "Dat vele luyden van allerley qualiteit lancx zoe meer een groot mishagen hebben, aan de Regieringe van die van Gent, ende zonderlinge ter cause van heure proceduren tegens de Geestelicheyt ende diuersche andere persoonen, van wat qualiteyt ende vermoghen die zyn, by diuersche onbehoorlicke weghen ende middellen, zyn schattende ende trauaillerende, die welcke daer vuyt colligeren, dattet die van Gent nyet en is om de Religie gedaen, maer omme alomme te heerschappen, waer door de Walen grootelyck gesterckt worden by die van Arthois, Henegouwe, Rysele, Douway, Orchies, Dornycxsche, Brugge, 't Vrye Iperen en andere, al de welcke nyet geerne zouden zien, dat die Walen vuyt Vlaenderen zouden vertrecken, vuyt vreese, dat als dan die van Gent heur zouden ouervallen, ende gebodt ouer heur willen nemen, daer nochtans die van Gent gheenssins ouer hen en hebben te gebieden." (50/1) "Soe heeft zyne Excellentie den Heeren Staten wel vrundelick willen bidden, ten eynde zy eersdaechs eenige notable vuyt den heuren naer der Stede van Gent willen affveerdigen, om den Regeerders aldaer tot alle goede vreetsamicheyt ende eendracht te vermanen, ende zunderlinge dat zy alle particuliere passien en misverstant, 't welck daer mochte geresen zyn, afleggen, en hen wederom voeghen met den Generaele Staten, omme alzoo gesamenderhant den ghemeenen Viant, die nu door het ouerlyden van Don Jehan ende diuersche andere crychsouersten, genouch zonder Hooft ende Raet is, ende daer door des te eer, met Godes hulpe, tot redenen zal gebrocht worden, te wederstaen, ende voorts vuyten lande te dryuen: daer by voughende, hoe dangereux dattet zy niet alleenelick voor den Lande van Vlaenderen, maer oock voor allen den anderen Nederlantschen Prouincien, zoe int generael als particulier, tot alzulcken inheemschen crych oorsaecke te gheuen, daer ter contrarie die sterckte en 't weluaren van een yegelick van denseluen Landen gelegen is in de eendracht door die welcke zy des te beter den ghemeenen Vyant zullen wederstaen ende een yegelyck van den zeluen Prouincien zullen geconserueert blyuen." (52/3)	1780	APG GKS	Instructie Orange

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Iongh, H. de,	Oranjebastaarden. Een vademecum, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2001. 128 blz. ill. *Bibliografie*. "De prins van Oranje had tientallen bijslapen. Van sommigen is de naam of een aanduiding bekend, zoals: Barbara van Lier, Mademoiselle de Maudripont, 'die Jungfrau in weissen Rock' en 'les maykens de Bruxelles'. Omstreeks 1582-1583 ontmoette de prins, vermoedelijk in Antwerpen, Anneken Cools. Men zei dat zij een eenvoudig weesmeisje was, dat naaiwerk en huisnijverheid verrichtte en af en toe werk verkocht. Zij stierf kort na 17-05-1630. Uit deze verbintenis werd geboren: Hen(d)rick Goudt (zo genoemd na adoptie door zijn stiefvader). Hij was kunstschilder en kopergraveur en overleed ongehuwd te Utrecht op 17-12-1648. Veel bekender werd Oranjes bastaardzoon Justinus van Nassau. De moeder was Eva Elincx, dochter van de burgemeester van Emmerik." (18)	2001	APG ESG bastaarden	
Iongh, Hermine de,	William the Silent and the Dutch Revolt. (*Then and There Series*), London: Longman Group Limited, 1974. 96 blz. ill. *Glossary*. "To the Reader This book will tell you about one of the most exciting times in history, when a small persecuted people living in the Netherlands and led by an impoverished Prince, William of Nassau, revolted against the richest and mightiest Empire of their time. Despite all expectations they turned out to be so successful that, when after eighty years of war they made peace, the rebellious provinces had become one of the richest nations in Europe. Above each chapter you will find a few lines in a foreign language (followed by the translation), Dutch as Dutchmen spoke it in the sixteenth century. All the lines are taken from the same poem, called 'Wilhelmus van Nassaue' (William of Nassau). It was written in 1568 by a friend of William's and it became so popular that it is still the Dutch National Anthem. I wonder if any other country has such an old one. By the way, the lines above the second chapter are the first ones of the poem. William of Nassau is usually called by his other title, William of Orange. Words printed in *italics* in the text are explained in the Glossary, p. 94." (5) "During these four years William's position did not seem to change much. But his private life did; in 1558, after seven years of marriage, Anne of Buren died, leaving him a widower with two young children. Politically he was still one of the most important servants of the King, for whom he went to Paris as a negotiator for a peace settlement between France and Spain, who had been at war with each other for some time. With him went the Duke of Alva and Bishop Granvelle, who a few years afterwards were to be his greatest enemies. At this time they were still on good terms. During his stay in France William's eyes were opened to what was going to happen to the Netherlands and therefore to his own people. While the settlement was still being negotiated, William had to stay in Paris as a hostage for Philip II. With his fellow hostages he enjoyed lavish entertainment from his host, the French King Henry. On one occasion he found himself riding in a wood next to the King, whilst the others were out hunting. The King began to talk about the plans he and Philip were making for the future, assuming that this great nobleman was as much a friend of Philip's as he had been of his father's. William, of course, was nothing of the kind, but he kept quiet, asked careful questions and found out the horrid truth : the two Kings had agreed to do all they could to destroy the Protestant religions in their countries, by being utterly severe to the Protestants and persecuting them mercilessly. Something else became clear to William during that lovely afternoon. His new King did not trust him. This plan had been made without consulting him, although he was one of the King's own representatives in France and the greatest Dutch nobleman. Yet he had been bypassed. His heart was filled both with pity and sympathy towards the future victims and with bitterness against Philip II. But Henry of France could not be allowed to realise that any such feelings were upsetting William's thoughts. The Prince kept it all to himself, just talking as if it was known to him, without approving or disapproving any of it. This was one of the reasons why his nickname became 'The Silent'; not because he	1974	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ising, A.M.,	"De Meritis Principum Arausionensium & Nassaviorum in Foederatam Belgicam, Oratio habita d. 3. Sept. 1711", in D. Gerdes, *Scrinium Antiquarium sive Miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam præcipue spectantia. Inseruntur tractatus varii generis, epistolæ, orationes, biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint*. Tomi I. Pars I. Groningæ: Haj. Spandaw / Bremæ: G.W. Rump, [1748], pp. 56-84. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/IsingDeMeritis.pdf* "Sed nolo Auditores patientiam vestram gemina oratione fatigatam amplius exercere. Audivistis Nassaviourum merita in Rempublicam septem Populorem, non quidem universa, sed summa rerum fastigia." (84)	1748	APG	
Isings, J.H. (Schoolplaat),	"Willem van Oranje in de Raad van State 31 december 1564", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis*, Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, p. 286. ill. Zie ook: J.J. Moerman (1950) *Online: dbnl* "Voor het onderwerp zij verwezen naar het schilderij van Israëls (cat.nr. 14), waar dezelfde gebeurtenis is weergegeven. Isings lijkt de compositie in grote lijnen van Israëls te hebben overgenomen. In de keuze van de afgebeelde personen zijn er slechts geringe verschillen op te merken. De monnik met de Spaanse soldaten achter hem is vervangen door Margaretha's geheim-secretaris, de spanjaard Armenteros. Tussen Oranje en Viglius heeft Hopperus, een gedweeë ambtenaar en in de raad bekend als 'Oui Madame', een plaats gekregen. Belangrijker dan deze details is het verschil in opvatting tussen Israëls en Isings. Bij Israëls gaat het erom de spanning van het moment, die door Willems optreden is teweeggebracht, voelbaar te maken. Bij Isings overheerst de zorg voor het historisch verantwoorde detail." (286)	1978	BKD	IsingsRaadvanState

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Israel, Jonathan,	"Guillermo el Taciturno y Europa (1572-1584)" in *Guillermo de Orange. De capitán de rebeldes a pater patriae*, Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 1998, pp. 39-47. "Guillermo el Taciturno fue sin duda una figura de importancia fundamental en la historia tanto de Europa como de los Países Bajos. Si entre los holandeses se le ha estudiado sobre todo en el contexto de la historia nacional, en su calidad de «Padre de la Patria» como reza la antigua expresión, hay buenas razones para que nos ocupemos también de su significación en un contexto europeo más amplio. Si su vision politica, su célebre tenacidad y otras cualidades indudablemente heroicas hicieron de él el líder indispensable de la Rebelión de los Países Bajos, sobre todo durante los primeros y poco prometedores años de 1572 a 1576, sus excepcionales aptitudes y su claridad de ideas le convirtieron también en uno de los principales representantes de una nueva forma de tendencia *politique* aristocrática que iba a desempeñar un papel decisivo en Europa en general durante el período de las guerras de religión." (39) "Guillermo estaba convencido de que la Rebelión no podría tener éxito —es decir, no podria sobrevivir mas que si conseguia unir su suerte a un bloque politico mayor y contrario a España, pero tuvo que decidir en cada una de las fases sucesivas del enfrentamiento con qué entidad politica vecina era más ventajoso, o realista, o al menos aconsejable, tratar de unir al incipiente Estado rebelde holandés. Pues cualquier estrategia de politica exterior que adoptara, ya orientara sus esfuerzos hacia Alemania, Inglaterra o Francia, crearía necesariamente nuevas complicaciones y dificultades en sus relaciones con los otros dos." (42/3)	1998	APG	
Israels, Jozef (Schilderij),	"Willem van Oranje verzet zich voor de eerste keer tegen de uitvoering van de decreten van de koning van Spanje.", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, pp. 83-85. ill. *Doek gesigneerd en gedateerd 1855.* *Online: dbnl* "S.J. van den Bergh, die op Israëls' schilderij een gedicht maakte, verwoordde de belangrijkheid van het afgebeelde moment als volgt: 'Hier, waar hij [Willem] vrijheids eersten steen, / Die iedren moker tart, / Leî in 't tiras van 't Algemeen, / 't Verspaanscht gebroed tot smart.' Wat Oranje die avond precies heeft gezegd, is niet overgeleverd. Wel weten we iets over de uitwerking van zijn woorden. Viglius, hevig ontdaan, werd de volgende ochtend door een beroerte getroffen. Er werd een nieuwe instructie ontworpen, die meer in overeenstemming was met de mening van de prins. " (83/4) "Israëls werd in het begin van de jaren vijftig gezien als een van Nederlands talentvolste historieschilders. Zijn *Willem bij Margaretha* was echter het laatste schilderij, waarin hij een vaderlands onderwerp behandelde. Het stuk vormde een van de paradepaardjes op de Nederlandse inzending van de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1855." (84)	1978	BKD APG	JozefIsraelsOranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
J.v.d.W.),	"Oranje-Nationaal...", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland,* jrg 2, nr 13, 24 december 1932, p. 4-5. *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/J.v.d.WNationaal.pdf "Wil dit zeggen, dat wij de heele zaak daarom moeten doodzwijgen. Neen, dat natuurlijk niet. Onze kranten bijvoorbeeld — we zagen het nog onlangs bij de Zesdaagsche! — zijn niet enkel politieke organen, maar ook nieuwsbladen. En meer dan dat, ze zijn ook, en voorzoover ze het niet zijn, *hooren* ze het te zijn, cultuurbrengers voor de arbeidersklasse. Ze behooren ons dus zeker verslag te geven van de burgerlijke Willem-van-Oranje-*viering* en ons te brengen een socialistisch-georienteerde *herdenking* van het nu wel niet zoo bovenmatig belangrijke, maar toch ook niet geheel onbelangrijke feit, dat vierhonderd jaar geleden de man geboren werd, die de leider zou worden van de burgerlijke revolutie, die wij uit de schoolboeken kennen als de opstand tegen Spanje." (5)	1932	APG	
Jacobs, E.,	"Een receptenboek uit het Huis van Prins Willem I van Oranje", in *Je maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige bijdragen.* Opgedragen aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina Nederlanden, bijeengebracht onder leiding van F.J.L. Krämer, E.W. Moes en P. Wagner, 2 delen, Leiden: A.W. Sijthoff, 1905-1906, II, pp. 61-79. ill. *Noten.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/JacobsReceptenboek.pdf "Doch het is hier niet te doen om eene beoordeeling van de recepteerkunst van de 16de eeuw in het algemeen, en van die aan vorsten- en gravenhoven door doorluchtige vrouwen beoefend in het bijzonder, maar wel om de nauwkeurige beschrijving van een stuk van groote waarde op het gebied der receptenkennis, dat ongeveer gedurende eene halve eeuw door leden van het huis Oranje-Nassau en zijn vriendenkring gebruikt en volledig gemaakt werd. Weliswaar is het over het algemeen geen bron voor de geschiedenis in engeren zin, maar toch geeft het aanwijzingen omtrent de betrekkingen van in de geschiedenis bekende personen. In de eerste plaats van waarde voor de cultuurgeschiedenis, geeft het tevens aanwijzingen omtrent het uiterlijke leven en de verzorging van het lichaam van voorname personen, 't allermeest echter omtrent de practische werkzaamheid van edelvrouwen op geneeskundig gebied. Het meer algemeene treedt in ons boek op den achtergrond tegenover de beteekenis, die het als bewijs voor de reeds op andere plaatsen gebleken groote werkzaamheid van eene zuster van Prins Willem I van Oranje-Nassau tot verpleging en verkwikking harer medemenschen heeft. Ofschoon gedrukt door een bijzonder zwaren last van trouw vervulde plichten als gemalin en moeder, droeg zij toch nog het verlangen met zich om, ver over de nauwe grenzen van haren onmiddellijken werkkring heen hare lijdende medemenschen met zelf vervaardigde geneesmiddelen en verkwikking te dienen. Door den adel van de toewijding, waarmede zij deze christelijke barmhartigheid uit vrijen wil tot op haren laatsten adem toepaste, stierf gravin Juliana, in den bloei van haar leven, een sieraad van het huis Nassau Dillenburg, hare broeders waardig, wier arbeidsveld slechts een weinig anders was." (78)	1906	ESG receptenboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jacobs, Ed.,	"Juliana und der Prinz von Oranien", in Idem, *Juliana von Stolberg. Ahnfrau des Hauses Nassau-Oranien. Nach ihrem Leben und ihrer Bedeutung quellenmässig dargestellt, Wernigerode/Halle a.d. S.: Otto Hendel, 1889, pp. 110-181.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JacobsJuliana.pdf* "Fragen wir nun aber, welchen Einfluss die Mutter auf diesen ihren bedeutendsten Sohn geübt habe, so könnte es vielleicht so scheinen, als ob jene grosse Leuchte in selbsteigenem Lichte strahle, von welchem aus nur ein Widerschein das sanfte Bild der frommen Mutter verkläre. (...) scheint die Frage nicht unberechtigt, was die kindlich schlichte fromme Mutter für die Entwicklung eines geschulten, berechnenden, aber auch oft die gewundene Wege der Staatskunst und Verstellung wandelnden Befreiers der Niederlande zu bedeuten habe. Gerade die Vorstellungen, die sich an die herkömmliche, nur aus Missverstand beanstandete Bezeichnung 'der Schweiger' knüpfen, scheinen eher geeignet einen Gegensatz zu der mütterlichen Art, als deren Spuren erkennen zu lassen." (110) "Wer nun aber die Person des Befreiers der Niederlande verwirft, weil gegen einen leidenschaftlichen Parteistandpunkt mit dem Anspruch auf ein besonnenes billiges Urteil nicht aufzukommen ist, der versuche es, den so Verworfenen und sein Werk gegenüber dem festen, treuen Zusammenstehen mit anerkannt frommen bis in den Tod getreuen Geschwistern und Verwandten, besonders angesichts des innigen Verhältnisses zwischen ihm und seiner fest auf ihn und sein Werk vertrauenden und für letzteres hochbegeisterten Mutter, zu einem Grafen Ludwig, besonders zu dem wohl noch nie anders, wie als ein ernster treuer Christ erkannten Bruder Johann zu verstehen. Gerade aus des letzteren Feder führen wir noch ein Zeugnis über das Thun und die Arbeit des Prinzen an, das auch auf das innige Verhältnis deutet, welches zwischen dem in unablässigen Kämpfen stehenden Sohne und der Mutter bis in deren letzte Lebenstage obwaltete. Aus Arnheim schreibt Graf Johann am 9. April 1580 an seine Mutter: „Mit dem Herrn Prinzen bin ich nun fast an die sieben oder acht Wochen in diesen Landen umgegangen. Seine Gnaden sind gottlob ganz wohlauf, aber dermassen mit vielen Geschäften gemartert, dass es nicht zu glauben, ja dass Seine Gnade fürwahr zu bedauern ist und, menschlich davon zu urteilen, nicht möglich wäre, wo Gott der Herr Seinen Gnaden nicht wunderbarer Weise beistände, dass sie eine solche Mühe und grosse Unruhe also sollten ertragen können. Seine Gnaden gedenken Euer Liebden, weiland meiner geliebten Gemahlin seligen, der Kinder und Freunde und des Westerwalds sehr oft, haben aber stets und ohne Unterlass einen solchen Überfall, Nachlaufens und so viel Arbeit, dass sie nicht schreiben, ja unterweilen kaum essen oder trinken und selten vor zwei oder drei Uhr zu Tisch gehen oder des Tages mehr als einmal essen können." So konnte kein so entschiedener, unerschütterlich fester Charakter, wie Graf Johann es war, über das Thun und Sinnen seines Bruders, von seiner treuen Liebe zur Mutter, Geschwistern und Geburtsheimat sich äussern, wenn er nicht von der Wahrheit dieser Gesinnung überzeugt war. Eine solche Gesinnung und Treue konnte aber auch eine solche Persönlichkeit nicht hegen, eine solche nie verzweifelnde glaubensvolle Hingabe an ihre schwere Aufgabe nicht offenbaren und bis ans Ende bewahren, wie die Befangenheit der Parteileidenschaft sie zu zeichnen versucht." (180/1)	1889	APG familie	
Jacobs, Ed.,	Wilhelm von Oranien. (*Flugschriften des Evangelischen Bundes. Nr 194/5,* [*XVII, Reihe 2/3*]. Leipzig: Verlag der Buchhandlung des Evang. Bundes von C Braun. 1902. 43 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/JacobsOranien.pdf* "Angesichts des Bekennens, Thuns und Leidens Prinz Wilhelms muss das Zerrbild, das der Hass der Gegner von ihm entwirft, so unwahr als geschichtlich unmöglich erscheinen. Und gegenüber der mehr und mehr bei den christlichen Völkern sich geltend machenden Ueberzeugung, dass die Anerkennung der Gewissensfreiheit die heiligste Pflicht eines christlichen Staates und das Gebiet des sittlichen und religiösen Gewissens unantastbar ist, wird die päpstliche Auffassung, daß die Verbrennung der von der römischen Lehre abweichenden ein Werk des heiligen Geistes sei, zur vollständigen Mumie, die man auch *temporum ratione habita* eingesargt lässt. Uebrigens waren es keineswegs akademische Lehrmeinungen über die Gewissensfreiheit, für welche die Oranier all sein Mühen und sein Leben einsetzte, sondern das christliche Mittleiden mit seinen Landsleuten, die um ihres heiligen Glaubens und evangelischen Bekenntnisses willen beraubt, gemartert und getödtet wurden, und die Liebe zu dem ihm immer mehr aus Herz wachsenden evangelischen Bekenntnisse. Je höher wir das Gut schätzen, das wir in der ungestörten Uebung unseres reformatorischen Bekenntnisses besitzen, um so mehr werden wir uns über die furchtbaren Opfer des großen dreissigjährigen deutsche Krieges, wie des achtzichjährigen Ringens der Niederlande trösten können. So weit es angeht, Aehnlichkeiten in der Geschichte aufzuweisen, lässt sich der Oranier ebenso als die Seele des niederländischen Befreiungskampfs ansehen, wie Gustav Adolf als Held des großen deutsche Krieges.“ (1/2) "Musste der gegen den allgemeinen Hort der niederländischen Freiheit ausgesprochene Bann die völlige Lossagung von König Philipp von Spanien fast zur Notwendigkeit machen, so war es doch ungemein schwer, die sehr von einander abweichenden Richtungen und Bestrebungen in den verschiedenen abweichen Provinzen unter einer einheitlichen Obrigkeit zu vereinigen. Und da man eine erfolgreiche Verteidigung der nicht einigen Niederlande gegen Spanien nicht für möglich hielt, so bemühte sich der Prinz, die Staaten für eine Erwählung des Herzogs von Anjou zu gewinnen. Von Deutschland und England war eine hinreichende Hilfe nicht zu gewinnen. Obwohl Anjou katholisch war, so fürchtete doch selbst ein so entschiedener Calvinist wie Marnix von diesem nicht eine Unterdrückung des religiösen Bekenntnisses. Die Bewahrung desselben war aber so sehr die Haupt- und Kernfrage, dass der Prinz nur um ihretwillen den Kampf, der ihn am meisten gefährdete, fortgesetzt sehen wollte und noch zehn Tage vor deren Ableben am 10. Juni 1580 an seine Mutter schrieb: „Lieber alles riskieren, als den Schatz des Wortes Gottes verlieren." (39/40)	1902	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jager, H. de,	"Attestatie voor de predikanten van de Augsburgsche Confessie te Antwerpen, afgegeven door Prins Willem I", in: *Studiën en Bijdragen op 't gebied der Historische Theologie*, verzameld door W. Moll en J.G. de Hoop Scheffer, hoogleeraren te Amsterdam, derde deel, Amsterdam: G.L. Funke, 1876, pp. 550/1.* *Noot.* *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN0906.jpg* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10805* "Wilhelm By der gratien Godts Prince van Oraengien Graue van Nassau re : Baron heere slandts van Breda, van Diest re : Bourchgraue van Antwerpen ende van Besanchon. Allen den gheenen die dese sullen zien saluyt. Alzoe de predicanten ende gedeputeerden vander confessie van Ausborch binnen der stadt van Antwerpen, in egeenderley manieren willende coutrauenieren den beuele ende wille van Co. Mat., bedwongen zyn de predicatien ende exercitien vander Religie te moegen doen cesseren ende de selve stadt te ruymen ende te verlaeten, lieuer dan zy souden vallen (zoe zy seggen) in zynder mat. indignatie, noch oirsaecke geheeten te wordden vander seluer stadt ruyne verbeydende dat zulcx by bedwange soude wordden gedaen, door macht van vuytlandtschen Ruyteren ende knechten, met meer anderen inconvenienten, die daer vuyt souden moegen volgen als dat zy jegens zynder Mat. bevel Rebel ende ongehoirsaem souden moegen schynen, maer meer geneycht om de bederfnisse daervan te verhueden alreede op wech zyn te vertrecken buyten der stadt ende dese zeynder mat. nederlanden, naedyen zy d'onderhouden ende effectie vanden contracte tusschen ons als Gouuerneur ende Borgmeesteren Scepenen ende Raedt der voors. stadt van Antwerpen ter eenre ende hen ter andere zyden aengegaen den tweeden Septembris lestleden nyet en hebben moegen obtineren, ons daeromme vrundtlycken ende demoetlycken biddende dat wy hen souden willen verleenen attestatie van heuren oordentlycken beroep wandelinge ende conuersatie volgende heuren voors. contracte, van dat zy hen anders nyet gedragen en hebben binnen de voors. stadt dan in allen gehoirsaemheyden jegens de magistrat ende ouerheyt d'welck wy geerne tot heuren versoecke als bouen geaccordeert hebben, als tgeene des voors. staet warachtich zynde daarby vuegende dat zij de voors. magistraet ende ouverheyt metter daet hebben bygestaen jegens die geene die de voors. stadt in grooter onruste ende beroerte hadden gestelt, alles zonder argelist. Ende des toirconden hebben wy dese met onser handt onderteeckent ende ons secret van wapenen opte marge doen drucken. Tot Breda opten derthiensten dach van April int jaer ons heeren duysent vyffhondert zeuen ende tzestich, naer paesschen, als breeder is blyckende by den letteren vander voors. stadt van Antwerpen hen opten XIIen dach deser gegeven. QUILL. DE NASSAU. * Het origineel van deze attestatie berust in het stedelijk archief van Brielle. Door Mr. A. Verhuell word het met enkele andere manuscripten, te gelijk met de prachtige collectie zeldzame historische portretten en platen, bij gelegenheid der viering van het 3de eeuwfeest van Neêrlands verlossing van Spanje aan de stad ten geschenke gegeven.	1876	APG GKS lutheranen Antwerpen	
Jager, H. de,	"Uitgaven, te Brielle gedaan bij gelegenheid dat Willem I aldaar trouwde met Charlotte van Bourbon", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen allen, die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen.* Onder bestuur van P. Leendertz Wz., Nieuwe Serie Jrg. 13, Amsterdam: J.C. Loman Jr. 1880, pp. 273-275. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JagerBrielle.pdf* "De Rekening van den burgemeester-thesaurier Cornelis Jacobse, loopende van 1 Oct. 1574 tot ult. Sept. 1575, heeft eene rubriek, waarboven staat: »Ander vuytgeuen als sine Excellentie inden Briele gecomen was ende syne nieuwe princesse madame du Bourbon troude." Onder dit hoofd komt het volgende voor : Betaelt Jan Schram schuijtman van een schuijte bagaige aen thooft te vueren, facit xii gr. Betaelt Jacob Jansse boode, die tot Delft gereyst is omme twee vette calueren te coopen, daeroff de hooffmeester van syne Excie. deene betaelt heeft ende compt hier voir dander iii £ ci xv sc. vi gr." (273)	1880	ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janse, A. & Stumphius, C.,	'De historiestem'. Gedenkschrift ter gelegenheid van de herdenking der 400e geboortedag van Prins Willem van Oranje, Rotterdam-Zuid: N.V. v.h. Firma Groenendijk, 1933. 15 blz. ongepagineerd. ill. *Bijdrage C. Stumphius, Willem van Oranje, pp. [1-7] en Bijdrage A. Janse, "Vader Willem", pp. [7-15].* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Historiestem.pdf* "Uit de wilde, tuchtelooze Geuzenbenden worden geregelde krijgsscharen georganiseerd, wordt de tegenstand gecentraliseerd tegen de Spaansche dwingelandij. Oranje weet, wat hij wil; hij gelooft in de toekomst van het Nederlandsche volk. Dit geloof sterkt hem en die hem dienen. Zijn eerzucht is: te strijden en te lijden voor de vrijmaking van een verdrukte, rechtloos gemaakte natie. Als tegenspoed hem in het Zuiden treft, gaat hij naar Holland en Zeeland. Het is hem heilige ernst, als hij verklaart: „Hier zoek ik mijn graf." En al moge de critiek Willem van Oranje niet hebben gespaard, de man die zich als „Vader des Vaderlands" een eerzuil heeft gesticht in het hart en de herinnering van het Nederlandsche volk, moet wel door hoogere motieven zijn geleid, dan die gewoonlijk het persoonlijk leven richten. Eerst in 1573 ging Oranje tot den Gereformeerden godsdienst over. Met zijn omhelzing van het Calvinisme wilde hij echter niet geacht worden in te stemmen met den geest van onverdraagzaamheid, van sommige Calvinisten. Hij had den strijd aangebonden tègen de onverdraagzaamheid, zoowel staatkundig als religieus. Noode heeft hij berust in de uitsluiting der Katholieken en den smaad verdragen van het verwijt van „lauwbeid" van de ultras zijner Calvinistische medestanders. Vroom van zin, in volle overgave aan Gods wil, aan den „Potentaat der Potentaten", was hij in hooge mate verdraagzaam. Maar hij wist, dat aan het Calvinisme het levenslot van zijn volk was verbonden en aan dit volk had hij zijn gansche bestaan verpand. De toekomst voor de Nederlanden was slechts verzekerd door zijn samengaan met de Gereformeerde partij die als nationale partij de beste kansen bood. Wel heeft hij herhaaldelijk getracht naar verzoening met Rome door den „Godsvrede" voor te stellen; heeft hij gedraald met de onderteekening van de Unie van Utrecht, omdat hij nog altijd hoopte, ook de Katholieke Zuid-Nederlanders in dit verbond op te nemen, maar op de onverzettelijkheid en onverzoenlijkheid in het Calvinistische kamp stuitte zijn nobel streven af. En bitter leed moet het hem berokkend hebben, dat de worsteling voor geestelijke en staatkundige belangen ontaardde in een godsdienststrijd, zooals die door de actie der contra-Reformatie in Duitschland en Frankrijk reeds woedde. Maar de Calvinisten en de tallooze „kleyne luyden" kunnen hem, „den Vader des Vaderlands", „hun leider naast God" niet missen. Filips weet dit alles en wanneer alle pogingen falen, om Oranje door het aanbieden van groote geldsommen te bewegen de „muiters" en de Nederlanden aan hun lot over te laten, dan grijpt de gewetenlooze tiran naar het middel van ban en sluipmoord, om zijn hardnekkigen tegenstander uit den weg te ruimen. En als dan eindelijk, den 10en Juli 1584, het doodend lood van Balthazar Gerards hem treft, is zijn laatste bede, zijn stervensbede voor „son pauvre peuple". Zoo sterft, in armoedige omstandigheden de zijnen achterlatend, Willem van Oranje, Willem de Groote, Willem de Verdraagzame. Het monumentale praalgraf in de Nieuwe Kerk te Delft vertolkt de dankbaarheid van het Nederlandsche volk. Doch duurzamer dan dit kostelijk marmer is de plaats, welke Oranje alle eeuwen door zal innemen in de harten dergenen, die vrijheid van geloof, vrijheid van geweten erkennen en waarderen als een onbetwistbaar menschenrecht." (slot bijdrage Stumphius)	1933	APG	
Janse, A.,	De politieke roeping van Willem van Oranje. *Brochure als Gereformeerd Schoolblad*, 1e jrg, nr 1, 1984, 48 blz. ill. *en* "Vader Willem". "Ons volkslied". "Het karakter van Willem van Oranje", *Gereformeerd schoolblad,* 1e jrg., no. 2, 1984. 32 blz. ill. "Over Willem van Oranje moet op school en in huis recht verteld worden en in kiesverenigingen en politieke clubs moet zijn politieke roeping worden herdacht. Verder verdient hij de belangstelling van iedereen. Nu in 1984 in ruime kring aandacht aan hem zal geschonken worden, en ons volk 'n T.V.-serie over hem wordt voorgeschoteld, achten wij 't te meer gewenst in onze brochurenreeks opnieuw te publiceren, wat A. Janse over hem schreef. Wij geven daarbij 3 artikelen, die hij gaf over ons volkslied, waarin hij de "held" is. Voor deze "stof" hadden we 2 brochures nodig, die we *gelijktijdig* laten verschijnen. Als u ze leest, zal u opvallen, dat wat A. Janse *toen* schreef nog in geen enkel opzicht aan waarde heeft ingeboet. Wat geven ze een vertelstof! Hoe goed vertelt Janse. Hij tekent tot in "details", én laat ons de "lijnen zien, die *hij* niet trekt", maar die echt in 't vertelde zijn op te merken. En hij bepaalt zich tot het specifiek historische van Willems leven. Niet alles wat echt gebeurd is, is namelijk historisch. Dat Willem van Oranje allerlei dingen deed, die door andere personen van tóén, ook wel zo gedaan werden en nu nog wel, mogelijk op een wat andere manier gebeuren (b.v. z'n feesten, z'n omgang met 'n vrouw, waarmee hij niet getrouwd was), is niet te zien als "historie-vormend", en verdient daarom weinig aandacht in geschiedenislessen. Vergelijk: Wat voor *historische* betekenis heeft het, dat Karel V bij een wasvrouw Margaretha, de latere landvoogdes verwekte. Dit is 'n onbelangrijke "toevallige bijkomstigheid" in de beschrijving van Karels historie-vorming. In een roman of film kunnen zulke dingen wel aan de orde komen, onder bepaalde voorwaarden: het mag niet "schaamteloos" gebeuren; het moet in juiste proporties geschieden, en het moet "zin" hebben in het geheel." (nr 1, 1) "Vader Willem, die ook wel eens het onderspit dolf tegen de bozen. Ach .... wat 'n ellende voor 't kinderhart; vader te zien ónder liggen in de worsteling! Vader, die mij beschermen zou - O, dat is gevaar, voor Vader - èn voor ons allen! Zó heeft het volk van Nederland hem gekend - onderliggende, worstelende, schreiende - machteloos wegvluchtende ook - met bloedend hart voor z'n arme volk - mismoedig dat hij niet eens helpen kan. De Nederlanders hebben hem zo gekend als geslagene en als smadelijk verliezer van de kamp.... toch weer wederkomende... toch weer aanvallend een overmachtige boosdoener.... Hij de zwakke vader Vader..... tegen de tot de tanden gewapende fielt ... hij gaf het niet op.... hij kón niet.... en de worsteling begon opnieuw.... fel en gevaarlijk.... Er is gekreund en gezucht.... gelachen door de tranen heen. .... er werd bloed gestort.... de kinderen vroegen: leeft Vader Willem nog! En ja.... hij kwam weer overeind. En de strijd werd voortgezet..... Totdat de misdaad hem overviel van achter de donkere trapdeur in Delft.... en toen viel Vader." (nr 2, 2)	1984	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jansen, Jeroen,	"Als de Tydt gaat spreken ... : hoop en wraak in Gijsbrecht van Hogendorps Oranjedrama", in W. Abrahamse, A.C.G. Fleurkens & M. Meijer Drees (red.), *Kort tijt-verdrijf: opstellen over Nederlands toneel (vanaf ca 1550) aangeboden aan Mieke B. Smits-Veldt*, Amsterdam: A D & L Uitgevers, 1996, pp. 65-71. *Noten. Literatuur.* "Het zal een feestelijke maar ook plechtige dag zijn geweest aan de Amsterdamse Keizersgracht, die 24e september 1617. In de vroege middag zwaaiden de deuren van de 'Nederduytsche Academie' open. Ter inwijding werd onder meer een treurspel van de Delfts-Haagse militair-dichter Gijsbrecht van Hogendorp (1589-1639) over de moord op Willem van Oranje opgevoerd. Mieke Smits-Veldt heeft erop gewezen dat dit stuk met vaderlandse stof toeschouwer en lezer een held voor ogen stelt, even standvastig in zijn strijd voor de staatkundige vrijheid als stoisch onder de tegenspoed die hem en het land in de eerste decaden van de Tachtigjarige Oorlog trof. Nu was dit Truer-spel van de moordt niet het eerste over het onderwerp. In feite sloot het een reeks van vijf tragedies met hetzelfde gegeven af die tussen 1589 en 1617 was verschenen. Het onderwerp leende zich natuurlijk ook uitstekend voor een dramatische bewerking, terwijl vaderlandse stof tijdens de Opstand buitengewoon geliefd werd. Bovendien verschafte juist dit onderwerp de auteur de mogelijkheid aan te knopen bij de actualiteit door in een slotbeschouwing zowel aanmoedigende als inmiddels tot realiteit geworden profetieën te laten spreken. Deze 'voorspellingen' in het treurspel van Van Hogendorp en het personage van de 'Tydt' zijn het onderwerp van deze korte bijdrage." (65)	1996	LTM treurspel toneel	
Janson, Carol,	"In liefde getrouw. A Haarlem chamber of rhetoric requests aid from William of Orange", in William H. Fletcher (ed.), *Papers from the second interdisciplinary conference on Netherlandic studies, held at Georgetown University 7-9 June 1984*, Lanhan (MD): University of America, [1987], pp. 139-146. *Noten, Literatuur.* "The British Museum, however, possesses a unique copy of an engraving celebrating the visit and assistance of William of Orange to Haarlem after the Spanish occupation had led to the devastation of the city by hunger fire, and sword during the period 1572-1577 (Bartsch, 3.124). The print (fig. 1) is particularly useful because a series of personifications identified by titles and attributes convey the local concerns of the city as well as its political support for William of Orange. To this extent, the print represents a direct visualization of contemporary economic and political issues. Zeeland and Holland were among the earliest provinces to support the revolt against Spain, and the city of Haarlem was quick to acknowledge William of Orange as a supporter of regional autonomy. By emphasizing these two themes, this print serves as a propaganda device as well as a prototype for later prints or paintings which also visualized the Dutch struggle for independence in this light. For this reason, both the artist and the subject are worthy of consideration." (139) "It is this aspect with the print of Haarlem requesting aid of William of Orange exemplifies a specific period of the City's history which touched the lives of all its citizenry. It is to the skills of the Mannerist artists like Karel van Mander that we can attribute a marriage of vernacular theatre and art which will blossom in the Baroque arena when townhalls and wealthier homes will contain imagery similar to these. Although it cannot be said that history painting outweighed other genres during the seventeenth century, the lively Rhetorician tradition combined with the more popular arts of prints to ensure that the Dutch could formulate and express their new national role." (145/6)	1987	BKD LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssen, A.E.M.,	"Prins Willem van Oranje en de Verlatinge. Een historiografische bijdrage ter weerlegging van een verbeelde historie", in: *Kleio. Tijdschrift van de Vereniging van Leraren Geschiedenis en Staatsinrichting in Nederland (V.G.N.)*, jrg 20 nr 3-4, 1979, pp. 111-117. ill. *Noten*. Ook opgenomen in Proefschrift van deze auteur: *Fragmenten uit de Opstand in de Nederlanden*, Nijmegen, 1979. "D'ONDERSATEN EN ZYN NIET VAN GODT GHESCHAPEN TOT BEHOEF VAN DEN PRINCE OM HEM IN ALLES WAT HY BEVEELT WEDER HET GODDELICK RECHT OFT ONGODDELICK RECHT ONDERDANIGH TE WESEN ENDE ALS SLAVEN TE DIENEN: MAER DEN PRINCE OM D'ONDERSATEN WILLE SONDER DEWELCKE HY EGHEEN PRINCE EN IS OM DESELVE MET RECHT ENDE REDENE TE REGEEREN. Dat een dergelijke, ogenschijnlijk duurzame identificatie van de oudvaderlandse trits Oranje-calvinisme-Verlatinge uitgerekend in Genève, evenzeer "la Citadelle de la Réforme" als de bakermat van gerenommeerde instituten van supranationaal belang, gestalte heeft kunnen krijgen, moet met name worden toegeschreven aan de doorgaans kundige historicus-bronnenpublicist N. Japikse (1872-1944), onder meer van 1910 tot 1937 als (onder)directeur verbonden aan het Bureau voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën in Den Haag. Deze kenner bij uitstek van de totstandkoming van de Verlatinge informeert al in 1913 — vier jaar vóór de feitelijke voltooiing van de Geneefse Muur — zijn Nederlandse vakgenoten over "de gelukkige gedachte" van het "comite voor het internationale monument van de hervorming te Genève" namelijk om "de Nederlandsche geschiedenis daarop te doen vertegenwoordigen door een standbeeld van den Prins van Oranje en een bas-relief, voorstellende de vervallenverklaring van Philips II door de Staten-Generaal. Gelukkig is die gedachte èn om de Beteekenis, die deze gebeurtenis voor onze eigen geschiedenis gehad heeft, èn omdat in haar de invloed van Genève op ons door het onderwijs van Beza en Hotman duidelijk tot uiting komt." (112/3) "Al ligt de conclusie voor de hand, dat de Nederland geschiedschrijving achteraf — óók nog gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw — veel meer in de Verlatinge heeft *willen* zien dan er geschiedkundig beschouwd in *mag* worden gezien, het plakkaat als zodanig is in elk geval niet uit de lucht — en al helemaal niet uit de hemel — komen vallen. Wat vier juristen op generaliteitsniveau — respectievelijk Andries Hessels uit Brabant, Lieven Tayaert uit Gent, Jacob Valcke uit Zeeland en Pieter van Dieven uit Mechelen — op grond van een principe-besluit van de inmiddels al deerlijk uitgedunde Staten-Generaal van 22 juli 1581 te Den Haag concipieerden en hetgeen vervolgens door de Brabander Jan van Asseliers nader werd geredigeerd, was een door deze Staten-Generaal aldaar op 26 juli 1581 genomen beslissing *ad hoc*, die pas achteraf nationale implicaties en religieuze sentimenten zou opleveren. De Verlatinge zelf is overigens bepaald niet rimpelloos verlopen. Een gewest als Overijssel heeft consequent geweigerd deze Acte te accepteren, terwijl in het hertogdom Gelderland na 26 juli 1581 — dus in het kader van de feitelijke *Afzwering*, die letterlijk een eed van de gewestelijke funktionarissen eiste — bij velen "in haar boezem een inwendighen schrick en wroeginghe" tevoorschijn zijn gekomen om "sijn ouden en wettighen Erfheer te verzweeren ende een vreemd in de plaets te stellen"! Hoe het ook zij, historische monumenten, die geschiedkundig gezien achterhaald zijn, kunnen rotsvast blijven staan waar ze staan, niet alleen omdat het te delicaat en te duur zou zijn ze te verwijderen en ze in de richting van het museum te verplaatsen, maar ook omdat zij voor de omfloerste twijfel van de historicus een bevestiging inhouden; hij	1979	APG JUR Plakkaat van Verlatinge	
Janssen, A.E.M.,	"Het verdeelde Huis. Prins Willem van Oranje en graaf Jan van Nassau bij de totstandkoming van de Unie van Utrecht", in: S. Groenveld & H.L.Ph Leeuwenberg (red.), *De Unie van Utrecht. Wording en werking van een verbond en een verbondsacte,* Den Haag: Martinus Nijhoff, 1979, pp. 101-135. *Noten*. Ook opgenomen in Proefschrift van deze auteur: *Fragmenten uit de Opstand in de Nederlanden*, Nijmegen, 1979. "Wegens de fragiliteit van de Staten-Generaal, die equilibreerden op de wankele beginselen van de Gentse Pacificatie, maar die door een lichtzinnig engagement met Don Juan overstag dreigden te gaan, bleef de prins van Oranje onverschrokken naar een hecht tegenwicht zoeken; alleen een onderling verbond van Holland en Zeeland met aangrenzende gewesten kon, om de gewenste eenheid binnen de Nederlanden te helpen bestendigen, opwegen tegen de listige praktijken van Don Juan en zijn aanhang. Alle op dat moment in gewesten als Holland, Zeeland, Gelderland, Utrecht, Friesland en Overijssel vertegenwoordigde opvattingen op staatkundig en religieus terrein dienden volgens het schema van deze prinselijke evenwichtspolitiek van ondergeschikt belang te worden beschouwd." (111)	1979	APG Unie van Utrecht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssen, A.E.M.,	"Prins Willem van Oranje in het oordeel van tijdgenoten", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 9-31. ill. *Noten*. "Dergelijke, hier bepaald selectief weergegeven uitlatingen en oordelen zouden op het eerste gezicht de indruk kunnen wekken, dat persoon en daden van Prins Willem enkel bij staatkundige kopstukken van zijn tijd tot oordeelsvorming hebben geleid. Niets is minder waar. Nader onderzoek, dat binnen het beperkte kader van deze bijdrage helaas achterwege moest blijven, naar de publieke opinie omtrent juist deze Oranjeprins zou een rijke schat aan eigentijdse uitlatingen, typeringen en oordeelvellingen opleveren. Aan de hand van de talrijke overgeleverde refereinen, spotdichten, gelegenheidsverzen, (Geuzen)liederen, geschiedzangen en politieke ballades, die als zodanig trefzeker de gevoelens en standpunten van de betrokken tijdgenoten en belangengroepen weergeven, valt de stem des volks te distilleren; het volk dat telkens weer rechtstreeks geconfronteerd werd met de staatkundige, militaire, religieuze en maatschappelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen van zijn tijd. Door middel van geexalteerde of bijtende oordeelvellingen, speelse allusies, spottende insinuaties en bewust gekozen reminiscenties hebben vriend en vijand van de Prins tijdens diens leven en onmiddellijk na diens dood telkens onverhuld blijk gegeven van hun affiniteit, verering, spot en leedwezen jegens hem, die in dit soort gelegenheidsgeschriften als de belichaming bij uitstek van het sinds de jaren zestig in de Nederlanden geboden verzet fungeerde. Hier blijkt een zwart-wit tekening van de sterk uiteenlopende sentimenten jegens de Oranjeprins te zijn overgeleverd: men is óf onvoorwaardelijk medestander óf even geheid tegenstander; in dit letterkundig genre zwijgen de zogeheten 'neutralisten' opvallend. De betrokkene wordt beurtelings, als gezondene Gods, de hemel ingeprezen óf hij wordt in niet mis te verstane bewoordingen evenzovaak (op rijm) regelrecht ter helle gevoerd, waar zelfs Lucifer blijkt te aarzelen of hij daar wel kan worden toegelaten. Als onmiskenbare uitlaatklep voor kritiek en erkenning, met al even onontbeerlijk geachte propagandistische doeleinden, fungeren voorts de evenzo talrijke pamfletten van die tijd. Ook in dit genre van gelegenheidsgeschriften balanceert de Oranjeprins op een koord, dat tussen twee uitersten is gespannen; enerzijds van volkomen onbaatzuchtigheid en volledige toewijding voor alleszins gerechtvaardigd verzet, anderzijds van totale verguizing en persoonlijke vernedering. Als zodanig vormen ook de pamfletten een voor mythevorming vruchtbaar terrein." (16/7)	1984	APG historiografie	
Janssen, A.E.M.,	"Bij de herdenking van een in 1884 herdacht verleden; Prins Willem van Oranje als specimen van geschiedkundige memorie-ijver", in: *ex tempore. Periodiek voor de studierichting geschiedenis van de K.U. Nijmegen,* jrg 4, afl. 2, nr 11, maart 1985, pp. 79-88. ill. *Noten*. *Tekst van de op 11 januari 1985 uitgesproken inleiding bij de officiële opening van de tentoonstelling 'Honderd jaar terug en een jaar verder. De Willem van Oranje-herdenking van 1884 herdacht' in de expositieruimte van de Nijmeegse Universiteitsbibliotheek. Ten behoeve van de publicatie van dit exposé zijn door de auteur enige verwijzingen door middel van noten aangebracht.* "Het jongste Oranje-jaar bood natuurlijk ook allerlei fraais in de vorm van vele gelegenheidswerken en -werkjes (met daarin meer dan eens het wel erg traditioneel bepaald onbegrip en de nodige vooringenomenheden). Maar er was gelukkig méér. In juni organiseerde het Nederlands Historisch Genootschap een strikt wetenschappelijk, goed bezocht congres in de moordstad Delft, waar onder even deskundige als geestige leiding van Dr N.A. Bootsma sprekers uit binnen- en buitenland gedegen, inmiddels al gepubliceerde exposé's hielden. In het belang van de geschiedkunde werd hier de historische Oranje volkomen 'verknipt' (zo men wil: 'vergruisd') aan alle kanten onder de loupe genomen, maar het plaatselijke Prinsenhof bood als welgekozen refugium onderdak aan een bezienswaardige expositie, waar Oranje (en zijn tijd) als een geheel deskundig te kijk stond. In september volgde 'Willem van Oranje. Om vrijheid van geweten', een tentoonstelling in het Rijksmuseum te Amsterdam. De lieve jeugd werd landelijk geconfronteerd met een in 'n leerplichtige lesbrief verpakte Oranje, die meer didactisch dan inhoudelijk is verantwoord. Er waren echter nog andere initiatieven te genieten. Bij het afdoen van de alledaagse postzaken kon, mocht of moest menigeen meer dan eens gedurende 1984 het prinselijk konterfeitsel achter de Oranje-postzegel likken; welgestelden onder ons hebben wellicht gepoogd 's lands economie gaande te helpen houden onder betaling van het zilveren (?) 50-guldenstuk, met daarop 's mans handtekening 'Guillaume de Nassau'; zeer weinigen onder ons, naar mag worden aangenomen, hebben inmiddels niet meer dan één enkele slok kunnen genieten van de speciale 'Willem van Oranje--wijn', die - ofschoon de betrokkene zelf nogal eens 'boven dorst' dronk - (hoe onfijn:) meer azijn dan wijn bleek te zijn. De moraal van die ene slok mag dan ook luiden: sinds 1984 behoeft goede Oranje-krans géén wijn meer: Wellicht heeft U voorts al een of meer binnen de Benelux georganiseerde tentoonstellingen bezocht. In dit verband zij hier opgemerkt dat U behalve hier in de Universiteitsbibliotheek tot media februari alsnog ook terecht kunt in het Nijmeegs Gemeentearchief, waar onder de bepaald aanvechtbare titel "'Om er mijn graf te graven...' Willem van Oranje in het gewest Holland " - God betere 't - een door het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage samengestelde expositie is te aanschouwen, die onder die noemer - tijdig en terecht - dank zij de alerte tegenwoordigheid van geest binnen het Nijmeegs Gemeentearchief en met medewerking van het Nijmeegs Museum Commanderie van St. Jan zodanig kon worden bijgesteld, dat eng-Hollands chauvinisme en traditioneel bepaalde kortzichtigheid thans worden gecompenseerd: tentoonstelling en catalogus in het Gemeentearchief kennen nu een Nijmeegs supplement. Van de in 1984 verschenen Oranje-publicaties, die de tand des tijds kunnen doorstaan, mag hier gewezen worden op het instructieve, voor de aandachtige lezer wellicht ietwat te opzichtig geillustreerde boek van de hand van A.Th. van Deursen en H. de Schepper over Willem van Oranje, met de op déze tijd zo gedateerde ondertitel: een strijd voor vrijheid en verdraagzaamheid. Dit met verve geschreven (en inmiddels goed verkochte) boekwerk kent twee auteurs, die thans elk van beiden als ordinarius voor de Nieuwe Geschiedenis zijn verbonden aan bijzondere universiteiten in den lande. Speculeren blijft voor de historicus altijd een aanvechtbaar waagstuk, maar juist het gegeven van twee	1985	APG herdenking 1884 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssen, Geert H.,	"De moord op Willem van Oranje (10 juli 1584)", in Els Kloek (red.), *Verzameld verleden. Veertig gedenkwaardige momenten en figuren uit de vaderlandse geschiedenis*, Hilversum: Verloren, 2004, pp. 59-62. ill. *Literatuur*. "De reacties op Willems dood liepen zoals te verwachten viel sterk uiteen. Parma zelf noemde de moord opvallend genoeg 'un crime inutile', omdat Oranje onder de opstandelingen inmiddels nauwelijks nog gezag zou genieten. De discussie over de politieke betekenis van de prins is sindsdien eigenlijk niet meer gestopt. In de negentiende eeuw zagen veel liberalen in Oranje de grondlegger van de Nederlandse staat met al zijn vrijheden. Protestanten eigenden zich de prins op hun beurt toe als stichter van de calvinistische natie. In het verzuilde Nederland bleef Willem vooral voor het katholieke volksdeel een lastige held, maar door hem vooral te prijzen om zijn politiek van tolerantie, konden ook Nederlandse katholieken met hem uit de voeten. En zelfs in 1984 zorgde het eeuwfeest van de moord op Willem van Oranje opnieuw voor debat in geseculariseerd Nederland. Zo merkte de historicus A.Th. van Deursen wat zuur op dat ook de ontzuilde Oranje niet veel meer was dan een product van hedendaagse smaak: "We gaan met Oranje de kerk uit, de slaapkamer in", zo vatte hij de meest recente interpretatie samen waarin Willem vooral als adellijke losbol wordt afgeschilderd. Ook in de zestiende eeuw was de zorg voor de nalatenschap van de prins al aan kritiek onderhevig geweest. Boven Willems graf in de Nieuwe Kerk verrees aanvankelijk een provisorisch monument dat op bezoekers een tamelijk schamele indruk maakte. "Het armzaligste dat ik ooit voor een persoon van zijn formaat heb gezien, slechts bestaande uit ruwe stenen en metselwerk met houten, zwartgekleurde pilaren die zich niet ver boven de grond verheffen", schreef een verbaasde Engelsman in 1592. Aan deze pijnlijke vertoning kwam pas dertig jaar later een einde. In 1621 kon een groots monument van de hand van Hendrick en Pieter de Keyser worden onthuld. Sindsdien torent het waardig uit boven de graftombe van de Oranjes in Delft. Daarmee is het een van de weinige iconen van vaderlandse heldenverering die nog steeds bezoekers weet te trekken, al is het niet waarschijnlijk dat zij er nog altijd, zoals P.J. Blok, tot tranen toe worden geroerd." (61/2)	2004	APG BKM reacties moord praalgraf	
Janssen, H.Q.,	Petrus Dathenus. Een blik op zijne laatste levensjaren, vooral op zijne twistzaak met Oranje; naar aanleiding van een tal onuitgegeven brieven, van, aan en over hem geschreven. Delft: Ijkema & Van Gijn, 1872. 146 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/JanssenDathenus.pdf* "En had hij nu maar te Gend de oogmerken van den prins in de hand gewerkt, dan ware de verwijdering tusschen hem en den vorst nimmer tot stand gekomen. Maar 't was vel verre van daar. Datheen, naauwelijks te Gend gekomen, was daar een der sterkste tegenstanders tegen den door Oranje zoo vurig gewenschten godsdienstvrede. Al spoedig kwam hij in aanraking met Hembyze, die zijne predicatiën gaarne scheen te hooren en mede den godsdienstvrede op 't heftigst vijandig was. Ook door dezen aangezet, liet de prediker zich over dien vrede vaak zeer ongunstig uit, en daar Oranje dien voorstond, keerde zich zijn' rede ook even ongunstig tegen dezen vorst. Zullen wij gelooven wat ons van meer dan ééne zijde uit dien tijd verhaald wordt, dan ontzag Dathenus zich niet, in 't openbaar van den kansel te verklaren, "dat het artikel om de Roomsche godsdienst toe te laten goddeloos was en dat de prins van Oranje, die er zoozeer op aandrong, de godsdienst niet achtte en zoo ligt veranderde als het omhangen van een kleed; dat hij noch om God noch om godsdienst gaf, maar van staat en nut zijn afgod maakte, zoodat, indien hij wist of dacht, dat zijn hemd iets van godsdienst wist of rieken zou, hij het uittrekken zou, in 't vuur werpen en verbranden." Volgens een' ander schrijver strooide Dathenus onder de gemeente te Gend, waarbij hij goed crediet had, dat het artikel van de Gendsche pacificatie over de handhaving der Katholike godsdienst goddeloos was en dat de prins van Oranje (willende dat artikel staande houden en zeggende, dat men ontijdig en onordelijk niets behoorde te veranderen, dat men bezworene verbonden moest houden en dat God een vijand van meineedigen was) noch God noch godsdienst had. Waarschijnlijk is het bovenstaande wel wat overdreven voorgesteld. Wij mogen intusschen voor zeker aannemen, dat Dathenus meermalen met afkeuring over den prins zal gesproken hebben." (9/10)	1872	APG GKS relatie Dathenus	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssen, H.Q.,	"Eene Bede aan de Nederlandsche Hervormde Gemeente te Thetford, tot ondersteuning van Willem I in 1573." in: *Bijdragen voor de Oudheidkunde en Geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen,* verzameld door H.Q. Janssen en J.H. van Dale. Tweede deel, Middelburg: J.C. & W. Altorffer, 1857, pp. 327-335. *Noten.* *Online: google books* "Wie beweren mogt, gelijk sommige Spaanschgezinde geschiedschrijvers, dat de gevlugte Hervormden, vóór en tijdens ALBA'S schrikbewind, alleen behoorden tot de onaanzienlijken en onvermogenden der natie, die zou zeer op het dwaalspoor zijn. Wij hebben, in het voorgaande stuk dezer *Bijdragen*, uit de brieven der uitgewekenen in Engeland aan hunne achtergeblevene betrekkingen te Yperen, gezien, dat velen van hen een' hoogen rang in de maatschappij bekleedden en zeer bemiddeld waren. Alles is dáár om dit te bevestigen. Onwedersprekelijk vooral blijkt het uit de herhaalde pogingen, die bij deze vlugtelingen werden aangewend om van hen geld en oorlogsmiddelen te erlangen ter hulpe van ORANJE in den vrijheidskrijg van Nederland. Die pogingen zien wij inzonderheid ondernomen in het belangrijke jaar 1572, toen Neêrlands dageraad begon te kleuren. Reeds den 17 Februarij van dat jaar drukt de prins zich in een' brief uit in dezer voege: „hadden wij nu geld, zoo zouden wij, met de hulpe Gods, iets goeds hopen uit te rigten." Sonoy, die vroeger reeds voor de vrijheidszaak gelden in Nederland had bijeengebragt, werd nu op nieuw geroepen om zich te kwijten in het verzamelen van geld onder de edelen en ballingen buiten 's lands. ORANJE had hem voorzien van een berigtschrift, waarbij een' treffende redenering was gevoegd tot aandrang van zijn verzoek. In dit stuk worden de Nederlanders op hun eigen en ORANJE'S lijden gewezen, op zijn geduld, zijn' moed, op al wat hij gedaan had tot heil van 't zuchtend vaderland. Deze taal had invloed, en een' goede som gelds werd zaâmgebragt, schoon altijd nog te weinig voor de behoeften van een leger, dat ORANJE voor de penningen uit zijn' eigene verpande goederen en voor die van eenige zijner vrienden geworven had. Naauwelijks had dan ook de inneming van den Briel plaats gehad, of JACOB SIMONSZ. DE RIJK werd met NICOLAAS BERNARD en ELOY VAN RUDAM naar Engeland gezonden, om onder de Nederlandsche ballingen geld en soldaten te verzamelen en, kon het, zelfs Engelschen en Schotten met zich over te brengen." (327/8)	1857	ESG APG MLG	JanssenBedeThetford
Janssen, Johannes,	Schiller als Historiker, Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung, 1863, IX, 172 blz. *Noten.* *Online: google books* "Oranien ist, wie wir schon bemerkten, Schiller's Lieblingsheld, aber der Oranien der Geschichte gleicht, abgesehen von der hohen geistigen befähigung des Mannes, auch nicht in Einem Zuge der poetischen Figur, die uns der Dichter mit blendenden Farben in seinem historischen Kunstproduct vorführt. Schiller stellt in Oranien den Charaktertypus eines Freiheitshelden auf, der sittenrein und uneigennützig, mit "erleuchteter und freier Tugend" dem Wohle des Volkes alle seine Kräfte leiht, der für religiöse Duldung eifert und in all' seinen Handlungen die Züge "schöner Menschlichkeit" offenbart: die Geschichte dagegen lehrt uns ihn als einen kalten, überall berechnenden Verstandesmenschen von eminenten Begabung kennen, dessen stolzes Selbstgefühl weder durch religiösen Sinn, noch durch Wärme des Herzens veredelt wurde, dessen schrankeloser Ehrgeiz alle gesetzlichen Schranken durchbrach, nur für eigene, selbtsüchtige Zwecke arbeitete, und vor der Anwendung auch der schlechtesten Mittel nicht zurückschreckte." (35)	1863	APG LTM historiografie; Schiller kritisch anti-oranje	Janssen Schiller als Historiker

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssens, Gustaaf,	Leuven, Oranje en de opstand. Catalogus van de tentoonstelling in de Leuvense Universiteitshal, 17 november - 8 december 1984, Leuven, s.n. [1984]. 45 blz. (1-8 gepagineerd). *Bibliografie*. "De tentoonstelling bestaat uit drie luiken. In een eerste, meer inleidend, worden de Zeventien Provinciën van de Nederlanden, het hertogdom Brabant, het Habsburgse vorstenhuis, de Stad en de Universiteit Leuven opgeroepen, en wordt een schematisch beeld opgehangen van de religieuze en politieke spanningen die het gevolg waren van de Reformatie. Het tweede luik behandelt, chronologisch, de gebeurtenissen in de Nederlanden, gezien vanuit Leuvens standpunt, het aftreden van Karel V tot de aankomst van Albrecht en Isabella, met de nadruk op de jaren 1566-1584. Het derde luik toont hoe de figuur van Oranje naar voor komt in de Leuvense geschiedschrijving van de 19de-20ste eeuw en hoe zijn persoon als een symbool heeft gefunctioneerd in de Groot-Dietse beweging, in het bijzonder in de Leuvense studentenbeweging." (Toelichting) "Alva's bewind heeft in de Nederlanden een slechte faam en hiervoor zijn niet alleen de bestraffing van de verantwoordelijken voor de wanordelijkheden van 1566 door de "Raad van Beroerten" (met o.a. de executie van Egmont en Horn), maar ook de aanwezigheid van vreemde troepen en het invoeren van nieuwe belastingen verantwoordelijk. De hertog wilde op de eerste plaats de orde herstellen en hierbij stond trouw aan de vorst centraal. Zijn financiële politiek was ingegeven door de zorg om de oorlogsinspanningen door de Nederlandse gewesten zelf te laten financieren. De voorgestelde belastingen (de Tiende en Twintigste Penning) waren eerlijker dan het tot dan toe gangbare systeem, maar zij tastten door hun permanent karakter wel de macht van de standenvertegenwoordiging aan. De strijd tegen Alva's nieuwe belastingen luidde de tweede fase van de Opstand in en was door zijn niet-confessioneel karakter een belangrijke factor in het verzet tegen de sterker wordende absolute regeringsvorm. De hertog heeft uiteindelijk zijn voorstellen ingetrokken. Uit vrees voor de komende belastingen waren intussen wel heel wat kooplieden uit de Nederlanden vertrokken. Na de emigratie uit religieuze overtuiging zag men nu mensen om economische redenen naar het buitenland trekken. Willem van Oranje was in april 1567, nog vóór de komst van Alva, uit Antwerpen via Breda naar zijn stamslot Dillenburg in Nassau vertrokken. Hij had uit alle functies ontslag genomen, zijn politieke rol was uitgespeeld, zijn pogingen om via een "religievrede" tot daadwerkelijke tolerantie in de Nederlanden te komen waren mislukt en niets wees er toen op dat hij nog zou terugkeren. Toch besloot de prins in 1568 de wapens op te nemen. Aangezien zo'n onderneming op dat moment bijna bij voorbaat tot mislukken gedoemd was en er nauwelijks geld voor handen was om een leger op de been te brengen, kan men met professor K.W. Swart stellen dat Oranje, nadat zijn in de Nederlanden gelegen goederen gekonfiskeerd waren en hijzelf voor de Raad van Beroerten was gedaagd, a.h.w. gedwongen werd zijn eer en het prestige van het geslacht Nassau te verdedigen. De veldtocht werd een militair fiasco en een politieke ontgoocheling. Niet alleen was er vanuit de Nederlandse gewesten nauwelijks steun gekomen - de via pamfletten verspreide "Verantwoording" die vooral de gewetensvrijheid en de vrijwaring van het "gemeenschappelijke Vaderland" benadrukte sloeg niet aan -, maar ook de Duitse vorsten waren niet of onvoldoende over de brug gekomen." (4)	1984	APG	
Janssens, Gustaaf,	"De tijd van Willem van Oranje", in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond* (Gent/Den Haag), jrg. 88, nr. 4, september 1984, pp. 147-152. ill. *Literatuur*. "Naast dit vernieuwd bronnenonderzoek dient men tegelijk een veranderde opvatting over de aard van de Opstand zelf onder ogen te nemen. Het gebeuren wordt nu niet langer meer als een volksopstand tegen Spanje gezien, maar eerder als een burgeroorlog die in het hele gebied der oude Nederlanden heeft gewoed. Tegelijk groeide het besef dat de Nederlanders niet in twee kampen verdeeld waren, maar dat er drie politieke frakties waren die we met professor Woltjer in 1° de radicale separatisten, 2° een „Bourgondisch-Nederlandse" middengroep en 3° de duidelijk voor het Spaanse absolutisme partij kiezende groep kunnen indelen. Zó kwam in de geschiedschrijving meer de nadruk te liggen op het politieke gebeuren en minder op het militaire." (147) "Heeft het verzet der loyalen in de katholieke gewesten in tegenstelling tot dat van de rebellen niet tot een geheel nieuwe staatsvorm geleid, dan mag men toch zeggen dat mede door de Opstand het absolutisme in wat men later de katholieke of Spaanse Nederlanden is gaan noemen nooit volledig is gerealiseerd." (152)	1984	APG herdenking 1984; Groot Nederlands	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssens, Gustaaf,	"El príncipe de Orange en la historiografía y en la memoria colectiva de Bélgica", in *Guillermo de Orange. De capitán de rebeldes a pater patriae*, Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 1998, pp. 15-27. *Literatuur*. "Hasta mediados de los años cincuenta de nuestro siglo, la imagen de Guillermo de Orange evoluciona en Bélgica, y especialmente en Flandes, «dentro de las líneas marcadas por el sentimiento nacional y por el "sistema de pilares"». Durante el siglo XIX, los liberales radicales habían hecho del principe el adalid del anticatolicismo. Después de la Primera Guerra Mundial, los nacionalistas flamencos radicales le convirtieron en representante de las aspiraciones antibelgas. Unos y otros crearon su propia imagen del Taciturno a base de mucha pasión y muy poco sentido histórico y crítico. A partir de la Segunda Guerra Mundial desaparece casi por completo la fundamentación política-ideológica de esta imagen del Principe. Al mismo tiempo, la historiografía científica vuelve a ocuparse de la rebelión contra Felipe II, y diversos estudios de historiadores belgas y de los Países Bajos ofrecen una imagen más matizada, aunque también más compleja. Sin embargo, hay que decir que ni la historia del siglo xvi ni la figura de Guillermo de Orange despiertan gran interés en la Bélgica de hoy, y que en las universidades flamencas o francófonas casi no hay profesores que realicen investigaciones sobre este periodo. Ello está seguramente relacionado con el hecho de que Guillermo de Orange ya no es el inspirador de ideología y de identidad. La disolución del Estado unitario belga y la creación de un Estado federal, en cuyo seno la comunidad flamenca se puede desarrollar de la manera más completa posible, ha hecho desaparecer la necesidad de un Padre de la Patria que lo legitime. No obstante, aún hoy se reconoce en Flandes y en Bélgica que Guillermo de Orange sigue siendo un ejemplo permanente por su rechazo de la persecucion religiosa y por su defensa de la libertad de conciencia. Esa tolerancia, ese respeto por las convicciones de cualquier persona, se opone completamente a las fuerzas que minan la sociedad, como la intolerancia, la xenofobia y el racismo." (25/6)	1998	APG beeld van Oranje in België	
Janssens, Ini & Swildens, Pieter,	Het leven van Willem de Zwijger. Kanarie- Beeld - Roman, No. 217, Den Haag - Antwerpen: N.V. Maandblad Succes, 1950. 62 blz. ill. *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/beeldroman.jpg*	1950	LTM roman literair	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Janssens, P.,	"Willem van Oranje aan het Brussels hof 1549-1559", in: *Spiegel Historiael*. Weesp: Fibula- van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 174-180. ill. "Tijdens de landvoogdij van Margaretha van Savooie (1506-1530) was het hof tot een centrum van humanistische cultuur uitgegroeid. Dit hoge culturele peil werd onder landvoogdes Maria van Hongarije (1531-1555) niet gehandhaafd. De keizer zelf toonde overigens de meeste belangstelling voor vormen van lichamelijke ontspanning zoals jacht- en kaatspartijen (balspelen waren toen erg in trek) en toernooien. Deze laatste hielden het midden tussen sport en militaire oefeningen. Het meeste succes kende het individuele steekspel, dat echter dikwijls ook in groepen werd beoefend. Om de tegenstander uit het zadel te lichten, moest men hem midden op de borst treffen, anders schampte de lans op het harnas af en brak. Hoewel gestreden werd met botte wapens en met versterkte harnassen, kwamen verwondingen — soms zelfs met dodelijke afloop — herhaaldelijk voor. De kroniekschrijver Jean Vandenesse, een hofmeester van de keizer, geeft een uitvoerige beschrijving van het feestelijk onthaal dat de landvoogdes in augustus 1549 aan Filips op haar buitenverblijf te Binche aanbood. De aanwezigheid van de prins van Oranje op deze feestelijkheden wordt overigens uitdrukkelijk vermeld. Negen dagen lang volgden de toernooien, de jachtpartijen, de feestmalen en de dansavonden elkaar op. Het zou echter naïef zijn het gelegenheidskarakter van dergelijke feestelijkheden over het hoofd te zien en de hovelingen als permanente feestvierders te bestempelen. Ook de prins van Oranje was een verwoed beoefenaar van sport en spel. Hij blonk uit in jacht, toernooi, paardrijden en kaatsen. Daarnaast getuigde hij echter, zoals meer leden van de hoge adel, van een grote intellectuele begaafdheid en culturele belangstelling. In de bibliotheek van het hotel van Nassau trof men humanistische auteurs als Erasmus, Machiavelli en Rabelais aan, en het is bekend dat de prins hen ook las." (178)	1984	APG ESG MLG hofleven	
Japikse, N. (Varia),	In de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag bevinden zich mappen (sign. 135 A 54-64) met in handschrift: lezingen, toespraken, cursussen, kladaantekeningen, verslagen van Japikse's lezingen in kranten en tijdschriften, recensies e.d. Met name 135 A 61 bevat veel materiaal over Willem van Oranje.	0000	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Japikse, N.,	"Prins Willem en de Generale Unie (1576-1581)", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen,* Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 145-157. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JapikseOranjeGeneraleUnie.pdf* "Het was in November 1579, dat de Staten-Generaal, toen vergaderd te Antwerpen, besloten een extra-gedeputeerde te zenden naar de gezanten, die hen op het vredescongres te Keulen vertegenwoordigden. Maar — het geld voor de reis van dezen extra-gedeputeerde kon niet of niet dan met groote moeite gevonden worden. Waarop „Son Exce". (d.i. de Prins van Oranje) remonstreerde, dat ieder van deze vergadering een generale orde verwachtte, om bevrijd te worden van de ongelukken en de ellende, die men algemeen leed. Maar ziende, dat de gedeputeerden, om zulk een klein bedrag als voor de zending noodig was te vinden, in zulk een uiterste verwarring geraakten, wist hij niet, hoe zij zouden kunnen voorzien in de voornaamste zaken, als het beleid van den oorlog en andere, die het welzijn, de rust en de veiligheid van het land betroffen, wat den geheelen ondergang en de geheele verwoesting van het land ten gevolge kon hebben. Waarop hij liet volgen een dreigement, dat Z. H. (i.c. de landvoogd Matthias), Z. Extie. en de Raad van State hunne ambten zouden neerleggen, wanneer niet de Staten tot betere samenwerking zouden kunnen geraken." (145) "Prins Willem van Oranje stond in 1576 voor de verwezenlijking van het doel, waarvoor hij van 1568 af geleden en gestreden had: de vrijmaking van de Zeventien Nederlanden van de heerschappij der vreemdelingen, Spanjaarden —, in den taal van dien tijd van: „la tyrannie inique et insupportable par laquelle l'on nous a voulu mectre le pied sur la gorge". Met of desnoods zonder den landsheer, Philips II! Het was niet heelemaal zijn werk, dat dit doel toen zoo nabij raakte. Hij had, met z'n Hollanders en Zeeuwen, twee gewesten grootendeels aan het Spaansche geweld kunnen onttrekken, maar zijn krachten reikten niet toe, om, van dit bolwerk uit, de andere Nederlanden te bevrijden. Alleen indirect kon hij de Spaansche macht knauwen, toen deze ineenzonk door de muiterij der troepen. Van de groote onrust, die dit, — en de algemeene toestand —, in het Zuiden wekte, maakte de Prins gereedelijk gebruik. Hij had invloed op de beroering in Brabant, die de gevangenneming van den toen regeerenden Raad van State ten gevolge had. Hij leidde, van Middelburg uit, de bezetting van het kasteel van Gent met Staatsche troepen. Hij begroette met vreugde het samenkomen der Staten in de Zuidelijke gewesten en stond met de Staten-Generaal, toen deze in September te Brussel begonnen bijeen te komen, van den beginne af in verbinding. Hij was immers van ouds een „voornaemste gelidtmaet van de Generale Staten des lands". Maar direct openbaarde zich ook de groote tegenstelling tusschen den Prins, die met de Hollandsche en Zeeuwsche Staten den Calvinistischen godsdienst aangenomen en de uitoefening van den Katholieken verboden had, en de anderen. Nog pas waren de gedeputeerden van Brabant en Vlaanderen en Henegouwen, een embryo der Staten-Generaal vormende, te Brussel bijeengekomen, of zij vroegen Oranje een verzekering van niets te vernieuwen in „onze oude Roomsch-Katholiek religie", noch in de gehoorzaamheid, verschuldigd aan den Koning, „onzen natuurlijken landsheer", waarop hij hen herinnerde aan zijn vroegere protestatiën van er genoegen mede te willen nemen, dat de toestand zou blijven zooals hij was, totdat, na het vertrek der Spanjaarden alle geschillen geregeld zouden worden in een vrije en wettige vergadering van de Staten-Generaal van 't heele	1933	APG Brussel	
Japikse, N.,	"Prins Willem's eerste avondmaal", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 7e reeks, vierde deel, 1934, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 110-111. *Zie ook: A.A. van Schelven, Prins Willem's eerste avondmaal enz. (1934).* *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JapikseAvondmaal.jpg* "Op het Gedenkboek 1933 (genoemd hiervóór, blz. 104) oefent de heer L. J. van Dalen, de Dordtsche gemeente-archivaris, kritiek uit in de Dordtsche Courant van 19 September 1933. Hij wijst hierbij vooral op onnauwkeurigheden in de door den heer H. van Alfen en door mej. Dr. Timmer geschreven bijdragen. Het lijkt mij de moeite waard een in zijn opmerkingen door den heer Van Dalen geciteerde aanteekening uit de Acta van den Kerkeraad hier over te nemen : „Den 13sten Decembris soe is de gemeente het Nachtmael des Heeren door Joannem Lippium wederom angedient ende het getal der communicanten is alsdoen geweest 536. Ten selvigen dage heeft die Princelijcke Excellentie met ons het broodt gebroken". De aanteekeníng is van belang voor den openlijken overgang van Prins Willem tot de Gereformeerde Kerk. Prof. Eekhof heeft haar gekend (Stemmen des Tijds, Oranje-nummer 1933, blz. 293), Prof. Van Schelven in zijn biografie niet (dit volgt uit het gestelde op blz. 169). Voor het verschil in data tusschen de mededeeling in den in de literatuur sedert Fruin bekenden brief van Ds. Wilhelmi (staande op 23 October 1573) en deze aanteekening uit de Kerkeraadsacten, dat Prof. Eekhof raadselachtig noemde, vindt de heer van Dalen een eenvoudige oplossing : de datum van den brief van Wilhelmi zal geschreven zijn als 23 Xbris 1573, wat dan verkeerd zou zijn opgelost als 23 October 1573, terwijl men voor 23 zal moeten lezen: 13. De andere opmerkingen van den heer Van Dalen zal ik hier niet overnemen; ik beveel ze ter kennismaking aan." (110/1)	1934	GKS overgang Oranje naar geref. Kerk	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Japikse, N.,	"Terugblik op de herdenking van Willem I. Prins van Oranje, in: *Jaarverslag over 1933 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum". Gevestigd te s' Gravenhage*, s' Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1934, pp. 18-21. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JapikseHerdenking1933.pdf* "ln overeenstemming met den somberen ernst van onzen tijd, droeg, krachtens den uitdrukkelijken wensch van Hare Majesteit de Koningin, die overal geëerbiedigd werd, de herdenking van Haren grooten voorvader een eenvoudig, geen luidruchtig karakter. De stemmingsvolle, toch wel geestdriftige toon werd het overheerschende kenmerk. Juist dit versterkte den indruk der herdenking in zeer hooge mate. Evenzoo deed dit de vrijwillige medewerking van alle groote politieke partijen op één na. De S. D. A. P. meende zich afzijdig te moeten houden. Zij was niet onwelwillend neutraal. Een enkele klank uit hare gelederen duidde aan, dat het ook in deze partij niet geheel ontbreekt aan bewondering voor de persoon, die herdacht werd, en zijn levenswerk. Zeer verblijdend is de eenstemmige waardeering, die bij personen van zeer verschillende levensbeschouwing tot uiting kwam. Met verschillende nuanceering van toon, zooals van zelf spreekt! Elke historische voorstelling, in het bizonder die van een persoon, draagt een stuk van dengene die haar uitbeeldt, in zich. Het verbindende element ligt hier in de gelukkige omstandigheid, dat zoo velen van uiteenloopende staatkundige en kerkelijke opvatting zich geroepen voelden te getuigen, dat zij aan Prins Willem zich verplicht gevoelen en hem met eerbiedige bewondering, ja liefde, herdenken. Hier sprak de nationale gedachte, want als grondlegger van den Nederlandschen Staat, waarin die velen onder de regeering van Oranje zich goed bevinden, werd de Vader des Vaderlands in de allereerste plaats vereerd. Dit algemeen motief werd verlevendigd door een bizondere omstandigheid: het beklemde gemoed, dat de nood der tijden bij velen doet ontstaan en dat in Nederland naar Oranje als een vaste pool hulp en toeverlaat zoekt, vond in de herdenking van den eersten Oranje een gereede aanleiding haar geloof in en tevens hare aanhankelijkheid aan Oranje te demonstreeren. Men behoeft geen chauvinist te zijn, om te erkennen, welke een rol in het Nederlandsche volkssentiment Oranje te allen tijde, en altijd weer, speelt. Bij de herdenking van 1933 kwam juist dit heel schitterend uit. (...) Van heel anderen aard was de huldiging te Delft op tweeden Paaschdag (17 April), die uitging van het Dietsch-StudentenVerbond, wat vanzelf ook het Vlaamsche land tot deelneming opwekte. Zij ontleende een bizondere waarde aan de plaats wáár. Het meest indrukwekkende bij deze volkshulde was het lange défilé van vele Oranjevereenigingen en van vele Vlamingen langs het graf van den „Zwijger" in de Nieuwe Kerk, dat eenige uren duurde. Het was dien dag zeer vol te Delft, en ook hier was de overheerschende stemming een van ernst en bezonnenheid." (18/9) "Zelf behoud ik den sterksten indruk van de bijeenkomst der Nederlandsche kolonie te Berlijn, in de Amerikaansche kerk, onder het eere-voorzitterschap van J. graaf van Limburg Stirum, H. M.'s gezant. In sterkere mate dan wáár ook werd men hier den indruk van de beklemming des gemoeds gewaar, dat hunkerde naar woorden uit het vaderland over den Prins, die voor Vrijheid zijn leven geofferd had. Ook de herdenking in het Vlaamsche land had een eigen cachet. Zij verkreeg dit ook door de wijze, waarop dr. R van Roosbroeck, dichter en historicus beide, zijn gewijde liefde	1934	APG herdenking 1933	
Japikse, N.,	De geschiedenis van het Huis van Oranje-Nassau door N. Japikse. Directeur van het Koninklijk Huis-archief en van het Bureau voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, 2 dln, Den Haag: Zuid-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, 1937-1938. I: 250 blz en II: 290 blz. ill. *Noten en met ingeplakte stamboom Oranjehuis (II: 289), de errata in deel I.* *Zie ook bij editie 1948.* "Ook van andere zijde werd reeds toen het bizondere in Oranje's persoonlijkheid opgemerkt. Een humanistisch schrijver zingt, als hij 25 jaar is, zijn lof in al te klinkende tonen, hem noemende bovenal „de liefhebber van zijn volk", „een vorst van wien de hoogste deugd verwacht werd." Er kan geen twijfel aan zijn, dat Oranje's scherp intellect toen ter tijd tot groote ontwikkeling was gekomen; tevens geeft hij bewijzen van een koel, klaar, berekenend verstand. Als hij na den vrede met Frankrijk, dien van Câteau Cambrésis, korten tijd als gijzelaar te Parijs vertoeft en Koning Hendrik II hem op een rit verhaalt, dat Alva, ook gijzelaar, hem mededeelingen heeft gedaan over plannen van Philips II om de ketterij overal uit te roeien, dan voelt hij direct, dat hij niet moet laten merken, dat hij zelf hiervan niets weet. Dit ware beneden zijn waardigheid, en dus zegt hij, dat Philips II aan deze plannen vasthoudt, waarop Hendrik II er dieper op ingaat. Ziehier iemand die zich van eigen waarde bewust is en ook niet tegen een diplomatische handigheid opziet. Ongetwijfeld moet deze onthulling hem versterkt hebben in de overtuiging, dat hij — met andere aanzienlijke edelen — buiten 's konings politiek stond. Dáárop komt het hieraan. Deze Willem van Oranje, die zich beschouwde door zijn positie in en buiten de Staten als een „voornaamste gelidmaat van de Generale Staten des lands", achtte zich gekrenkt, omdat de landsheer buiten hem en zijn standgenooten om de belangrijkste zaken voor zich hield, en vooral vreemdelingen als Alva en Granvelle in zijn vertrouwen nam. Zijn ambitie -want hij wenscht ook een rol te spelen, hij acht zich daartoe in staat — leidt hem hier. Maar, stellig nog niet geheel klaar en duidelijk, ook het rijpende inzicht, dat de Nederlandsche zaak door den landsheer niet behartigd wordt op een wijze, die met Nederlandsche belangen strookte. Ook zijn aandrang, om de Spaansche troepen, die na den vrede hier nog bleven — en waarover hij, samen met Egmond, op Philips' verzoek het toezicht op zich had genomen, zoodat hij ook met hun bevelhebber, Romero, in goede verstandhouding kon staan —, het land te doen verlaten, geeft een duidelijke vingerwijzing in die richting: Nederland geen Spaansch wingewest, hier geen absolute vorstenheerschappij zooals die in Spanje mogelijk was." (76/7)	1937	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Japikse, N.,	"Een opmerkelijke uiting van prins Willem I", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. N. Japikse*, achtste reeks, deel 2, 1941, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 120-121. *Vgl.: http://www.gutenberg.org/ebooks/16420* (*Puttenham, Arte of English Poesie*) "Dr. Th. M. Chotzen, schrijver van een artikel: „Some sidelights on Cambro-Dutch relations (with special reference to Humphrey Llwyd and Abraham Ortelius1), vertelde hierin de volgende anecdote, waarin Prins Willem genoemd wordt, en gaf mij verlof deze hier over te nemen (p. 137, noot 4) : Arundel's 2) contemporary biographer speaks in general terms of „his greate intertainments which he received of forren Princes" (Gentlemans Magazine, CIII, 2, p. 211). (J. G.) Nicols pointed out (ibid., p. 492), that the (following) anecdote was first told by Puttenham, *The Arte of English Poesie* (London, 1589), p. 227 3): „Henrie, Earle of Arundel, being an old Courtier and a very princely man in all his actions, kept that rule alwaies. For, on a time passing from England towards Italie by Her Maiesties licence 4), he was very honorably enterteined at the Court of Brussels, by the Lady Duches of Parma, Regent there, and sitting at a banquet with her, where also was the Prince of Orange, with all the greatest Princes of the State, the Earle, though he could reasonably well speake French, would not speake one French word, but all English, wether he asked any question or answered it, but all was done by truchemen. In so much as the Prince of Orange, marvelling at it, looke a side on that part *where I stoode a beholder of the feast*, and sayd I marvel your Noblemen of England doe not desire to be better languaged in the forraine languages. This word was by and by reported to the Earle. Quoth the Earle againe, tell my Lord the Prince, that I love to speake in that language, in which I can best utter my mind and not mistake" (Italics mine). Camden also alludes to this event in his Remains concerning Britain (London, 1870), p. 33. 1) In Cymmrodorion Society's Publications (London, the Honourable Society of Cymmrodorion, 1938). 2) Bedoeld is Henry Fitzalan, 12th earl of Arundel (1511?-1580); zie Dictionary of National Biography, VII, p. 88. Hij is een zeer bekende figuur in de Schotsche geschiedenis (N.v.d.R.). 3) Volgens Pollard en Redgrave, Short title Catalogue, No. 20519, was John Lord Lumley, Arundel's schoonzoon en reisgenoot, de auteur van „The arte of English Poesie". In dat geval zou de authenticiteit van de anecdote boven elken twijfel zijn (latere mededeeling van dr. Chotzen). 4) Deze reis had plaats in 1666 (N.v.d.R.).	1941	APG varia	
Japikse, N.,	De Geschiedenis van het Huis van Oranje-Nassau door N. Japikse. Directeur van het Koninklijke Huis-archief en van het Bureau voor 's-Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Den Haag: Zuid-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, 1948. Deel I, 331 blz. ill. *Over Willem van Oranje: Deel I: 65-127.* "Voorwoord bij den 2en druk: Helaas heeft mijn vader de bewerking van dezen herdruk (...) niet meer mogen beleven. Op wensch van den Uitgever werd mijn vaders werk door de familie herzien, terwijl het door mij, o.a. door gebruikmaking van zijn aanteekeningen, werd bijgewerkt en vervolgd." (10) *Voor inhoudelijk citaat zie oorspronkelijke editie van 1937.*	1948	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Japikse, N., (ed.),	Correspondentie van Willem den Eerste. Prins van Oranje. Eerste deel (1551-1561). (*Uitgaven vanwege het Koninklijk huis-archief;* 3), s'-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1934. XXIX, 417 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/JapikseCorrespondentie.pdf* [Groen en Gachard waren en konden niet volledig zijn] "Belangrijker zijn de aard en de inhoud dezer uitgave. En daarover dus nu eerst. Het doel van deze uitgave is in geenen deele Groen en Gachard overbodig te maken. Deze moeten in hunne volle waarde blijven bestaan. De nieuwe uitgave wil echter ook geen supplement op hare beide voorgangsters zijn. Zij wil zich naast deze een plaats veroveren. Het onderscheid tusschen de oude uitgave en de nieuwe is in de eerste plaats, dat zij het geheel tracht te omspannen, zoowel wat de vindplaatsen der brieven als dezer omvang betreft. Daartoe vestigt zij voortdurend ook de aandacht op wat vroegere uitgaven over bepaalde onderwerpen bieden. Eenige keeren is een herdruk van brieven, in een dezer uitgaven reeds opgenomen, gegeven, wanneer het belang van een of ander onderwerp dit wenschelijk maakte. Maar gewoonlijk wordt alleen naar de teksten bij Groen, Gachard en Meinardus verwezen. Het onderscheid tusschen de oude uitgaven en de nieuwe ligt bovenal in een andere ordening der stof. Ik heb er van afgezien de zuiver chronologische orde te volgen en er de voorkeur aan gegeven de stof in bepaalde tijdsafdeelingen en elk dezer afdeelingen naar bepaalde onderwerpen te verdeelen. Een chronologische lijst van alle opgenomen brieven aan het einde maakt het mogelijk de uitgave ook in dezen vorm te overzien. Het onderscheid, bepaaldelijk met Groen's uitgave, ligt ook hierin, dat ik mij strikt tot correspondentie van den Prins heb bepaald en niet gepoogd heb uit andere correspondentiën bepaalde gebeurtenissen in 's Prinsen leven nader toe te lichten, hoe verleidelijk dit ook ware." (XII/XIII)	1934	APG brieven	
Japikse, N.M.,	Opvoeding van prinsessen en prinsen van de huizen Oranje en Oranje-Nassau vanaf Willem I, Prins van Oranje tot en met Juliana, Prinses der Nederlanden, Rotterdam : Nationale Levensverzekering-Bank N.V, 1947. 56 blz. ill. "Zoo vertrok Willem, Prins van Oranje, in het jaar 1544 naar Brussel, waar hij door zijn vader werd toevertrouwd aan een Commissie van Voogdij, door Karel V voor zijn verdere opvoeding samengesteld. Twee speelgenootjes uit Nassau, graafjes van Isenburg en Westerburg, gingen mee. De Prins vertoefde met zijn voogden en kameraden eerst op het kasteel te Breda, dat zijn eigendom was, en daarna in zijn paleis te Brussel, waar hij veel in contact kwam met de verstandige landvoogdes, Maria van Hongarije en ook eenige malen met Karel V. Het hof van Karel V was één der schitterendste van het Europa dier dagen. Pracht en praal vierden er hoogtij en Prins Willem werd een jonge edelman, die er mocht zijn. Hij was verreweg één der rijksten van den adel aan dit hof en heeft zich daarnaar in deze periode gedragen. Contact met zijn ouders in het verre Dillenburg had hij bijna niet. Correspondentie met hen werd meestal alleen door de voogden gevoerd en was volstrekt zakelijk. Het is dan ook volkomen te begrijpen, dat hij zich hier tot een fier edelman heeft ontwikkeld, zooals het bekende jeugdportret van Moro hem afbeeldt. Zijn opvoeding aan dit Bourgondisch-Spaansche hof is een periode op zichzelf, een tusschenperiode, waarin de ontvankelijke jongeman zeer vele indrukken verzamelde, die, zooals later gebleken is, op zijn karakter maar heel weinig invloed hebben gehad. Echter valt niet te ontkennen, dat hij te Brussel meer „een man van de wereld" is kunnen worden dan dit in Nassau het geval zou zijn geweest. Hier heeft hij in een milieu geleefd, waar de draden van het politieke leven dier dagen samenkwamen. Het contact hiermede is een factor van groote beteekenis geweest voor zijn vorming tot den staatsman, die hij in latere jaren geworden is." (6/7)	1947	APG opvoeding	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jardine, Lisa,	The awful end of Prince William the Silent. The first assassination of a head of state with a handgun, London: Harper Collins Publishers, 2005. 175 blz. ill. *Index, noten en beknopte bibliografie.* "Wiliam the Silent's assasination preyed on the minds of European heads of state and haunted the imaginations of those responsable for maintaining their security. It was an emblem of the impossibility of preventing a determined intruder, armed with a deadly concealed weapon, from penetrating the most closely guarded of royal enclaves." (19) "The pocket pistol became an emblem for the utter impossibility of keeping the sovereign secure." (20) Nederlandse uitgave: De vreselijke dood van Willem de Zwijger : de eerste politieke moord in een lange rij van spraakmakende aanslagen met een handvuurwapen, Utrecht, Omniboek, 2015. 206 blz. ill. *Index, noten en beknopte bibliografie* [WIS]	2005	APG moord wapens	
Jensma, Th. W.,	"Het logement van de Prinche van Oraignen", in: *Kwartaal & Teken van Dordrecht*, jrg 10, nr 1, 1984, pp. 18-20. ill. *Noten.* "Als de stadhouder in 1573 in de stad verblijft, kan hij ten huize van Matthijs Berck beschikken over een eigen tafel en koks. De kosten van levensmiddelen komen voor rekening van de stad, maar de koks staan in dienst van de Prins en ontvangen van stadswege hoogstens een *scenckaige ofte bellechiere*. Overnachtingen elders wordt niet vermeld, zodat het voor de hand ligt te veronderstellen dat de prinselijke familie in huize Berck niet alleen kon koken en eten, maar ook slapen. Waar het gevolg is onder gebracht, komen wij niet aan de weet. In de thesauriersrekening der reparatiën over 1575 zijn verbouwingswerkzaamheden ten huyse van Mathys Berck int logemendt van Synder Ex[cellen]tie verantwoord." (18)	1984	ESG APG verblijf Dordrecht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jensma, Th. W.,	"Van de droeffyge doot van myn Heere de Prince", in: *Kwartaal & Teken van Dordrecht*, jrg 10, nr 1, 1984, pp. 21-22. ill. *Noten*. "Nadere bijzonderheden over de moordaanslag volgen in een brief van de Staten van Holland aan de stad Antwerpen van de volgende dag (11 juli), die met nog andere stukken door onze stadssecretaris is afgeschreven. Wij hebben nyet connen laeten Uwer E[dele] by desen te adverteren dattet beclaechelick ende moerdadich feyt dat op huyden naer noene voor twee uuyren aen den persoen van Zijn Ex[cellen]tie is geperpetreert, van tafel gaende, met een cort roer, gelaeden met drie ba[l]len, daer mede Syn Ex[cellen]tie deurschoten is by eenen jonckman, genaemt Balthasar Gerard, terstont nae de daet gevangen zynde ... Ende dat Zijn Ex[cellen]tie, hooger gedachten, opter plaetse doot gebleven is, sprekende in't nedervallen dese woorden: 'Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitie de moy et du pouvre peuple'. Deze laatste woorden van Willem van Oranje zouden, zo is wel vastgesteld, door hem niet gesproken kunnen zijn; de Prins moet immers op slag dood zijn geweest. Merkwaardig toch wel blijft het te constateren hoe snel, binnen een etmaal, een (zinrijke) legende kon ontstaan. Eveneens, dat het begrip 'Vader des Vaderlands' toen ook vrijwel gelijktijdig ingang heeft gevonden. Bij de stedelijke publikatie van 13 juli, waardoor de Dordtse burgerij van de moord op de hoogte werd gebracht en tot volharding in het verzet tegen Spanje onder bedekte bedreigingen gemaand, plaatste Pauli in de marge zijn aantekening Mors illustrissimi Principis Auraici, patris patrie (De moord op de doorluchtige prins van Oranje, Vader van het vaderland) Ook al laat dit latijnse zinnetje een dergelijke vertaling heel wel toe, de uitdrukking een waere vader onses vaderlants, die dezelfde Pauli in zijn inleidend verhaal gebruikt, klinkt in zijn menselijkheid heel wat overtuigender en brengt de gevoelens van de tijdgenoot voor Willem van Oranje, beter tot uitdrukking." (21/2)	1984	APG moord laatste woorden	
Jimkes-Verkade, E.I.,	"De ikonologie van het grafmonument van Willem I, prins van Oranje" in I.V.T. Spaander en R.-A. Leeuw, *De stad Delft. Cultuur en maatschappij van 1572-1667*, Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof, 1981, deel I: tekst: pp. 214-227 en deel II:afbeeldingen: nrs 276-299. *Noten (en literatuur)* *(tentoonstelling gehouden van 21 maart t/m 24 mei 1981)* "Ongetwijfeld zal deze uiterst eenvoudige (eerste gedenkteken, GWD) vormgeving mede tot stand zijn gekomen onder de druk van de in militair en financieel opzicht hachelijke omstandigheden, waarin de Republiek zich destijds bevond. Toen de Republiek in 1609 het Twaalfjarig Bestand sloot en daarmee als vrije staat werd erkend, zijn er waarschijnlijk vele stemmen opgegaan om de nog steeds zeer geliefde leider van het eerste uur alsnog met een monument van grootse allure te eren, een monument dat het oorspronkelijke eenvoudige gedenkteken zou moeten vervangen. Zeker is dat door de Staten-Generaal aldus werd besloten. Omstreeks 1640 schrijft P. C. Hooft in zijn Nederlandsche Historiën: „D'Algemeine Staaten, geworstelt door zeldzaame zwaarigheeden, en gekoomen tot eenigh verhaal van aadem by het twaalfjaarigh bestandt, hebben hem" (de prins) „een zeer staatlyke grafsteê gebouwt, tot eeuwigh toonneel van de uitwerkingen zyns eedelen gemoeds." (214)	1981	BKM grafmonument	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jimkes-Verkade, E.I.,	"De grafstoet van Willem van Oranje", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984,* 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 41-48. ill. *Bibliografie.* "De derde augustus een kleine maand na de moord vond de begrafenis van prins Willem van Oranje plaats. Ook zijn grafstoet is kennelijk met instemming van de Statencolleges in een prentenserie vastgelegd en wel door de toen 26-jarige Hendrick Goltzius. Verder kunnen wij onze kennis putten uit een gedetailleerde beschrijving van de tijdgenoot en geschiedschrijver Pieter Bor en uit een anoniem lied dat alle fasen van de stoet opsomt. Onder het gebeier van de grootste klokken trok de lange traditioneel opgebouwde stoet van het Prinsenhof, waar de overleden prins opgebaard was geweest, naar de Nieuwe Kerk te Delft. Alle mannen (vrouwen liepen niet mee) hadden lange zwarte rouwmantels aan, die ook door de Staten waren betaald. Ook de paarden waren in lange, zwarte dekkleden gehuld met gaten voor ogen, oren, mond en staart. Desondanks bood de stoet door alle tekenen van waardigheid ook vele kleurige accenten. Voorop ging de (niet door Goltzius afgebeelde) schutterij van Delft met geweren waarvan de loop naar beneden was gericht: de gebruikelijke stand bij rouw." (43/4) "De titelprent van Goltzius' serie laat ons de situatie zien na de begrafenis. De binnenzijde van het koor was met vermoedelijk zwart doek afgeschoten, waarop de volle wapens van de prinselijke lijkbaar waren aangebracht. Aan de achterzijde van het koor hing boven de omspanníng de wapenkas waarin - zoals gebruikelijk - de eretekenen van de stoet waren opgehangen. Deze kas zou daar tot 1795 blijven hangen. Midden in het koor stond boven het graf van de prins een katafalk met een pyramidevormige overhuiving. Dit was een povere uitvoering van een zogenaamd "castra doloris" (rouwkasteel) : een tijdelijk, maar meestal rijk versierd bouwsel dat als ereteken werd opgericht om in de kerk de werkelijke of symbolische doodskist van een vorstelijk personnage te overhuiven. Gezien de precaire financiële en militaire positie van de opstandige provinciën zou het echter tot 1614 duren vóór door de Staten-Generaal besloten werd dit armelijke bouwsel zonder grafschrift of versiering te vervangen door een praalgraf dat meer in overeenstemming zou zijn met prins Willems status en verdiensten en ... met zijn luisterrijke "pompe funèbre". (46/7)	1984	BKD grafstoet	
Jochems, M.,	Prins Willem I van Oranje en een meineedig koning, door den ouden Hagenaar (M. Jochems), Den Haag: W.P. van Stockum & Zoon, 1933. 13 blz.XXZRotterdam Leeskabinet "Onder den naam van François Guyon wist de huichelaar zich toegang te verschaffen tot Oranjes hofprediker en vriend, de Fransche Edelman Villiers; wien zijn armzalig voorkomen en verhaal van geleden rampen medelijden inboezemde. Hoe het mogelijk was, dat en de Prins, en genoemden Hofprediker zich zoo lieten misleiden zonder eenig overtuigend bewijs, is een raadsel. De eenige, die den schelm niet vertrouwde, was des Prinsen echtgenoote, Louise de Coligny. Ook hier zagen de oogen der vrouw scherper. Toch baart het verwondering, met het oog op den Prins, dat een vreemdeling heel gewoon het Prinsenhof kon binnenkomen en uitgaan. Eén dag voor den moord had de Prins geld gegeven aan zijn aanstaanden moordenaar voor nieuwe schoenen, voor welk geld hij van een wachthebbend soldaat met name Renêe Moerwit pistool en kogels kocht en wel na twist, omdat de een hem geen kogels wilde verkoopen naar zin van den ander. Toen de ongelukkige soldaat later vernam waartoe dat oorlogstuig had gediend schoot hij zich zelf dood....." (10)	1933	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jolles, André,	"Rhapsodie bij het praalgraf te Delft", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 211-220. *Online: bntl* "Er zijn Nederlanders, die mijn vraag, hoe zij over de Nachtwacht denken, beantwoorden met de vraag, in welk gekkenhuis ik verpleeg wenst te worden - maar die, wanneer ik wil weten, hoe zij over het praalgraf van den Zwijger oordeelen, verklaren, het in hun jeugd wel eens gezien te hebben, maar er later - dit later omvat een jaar of veertig - niet meer naar omgekeken te hebben. Ieder zijn meug. Mij schijnt dat uit de combinatie Willem van Oranje, de Staten, Hendrick de Keyser hier een kunstwerk is tot stand gekomen, dat tot het belangwekkendste behoort, wat een voor de beschavingsgeschiedenis zeer gewichtige periode heeft voortgebracht." (211)	1933	BKD BKM praalgraf; kunst 16e eeuw	Jolles Rhapsodie
Jong, Annee R. de,	"Willem van Oranje. Rebel der burgerij", in: *Bevrijding. Maandblad gewijd aan de vernieuwing van het socialisme*, 4e jrg, 13 Mei 1933. *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JongOranjealsRebel.pdf* "Wij hebben met Oranje af te rekenen. Ten slotte is hij, gezien in een wijder verband dan dat binnen onze grenzen alleen, een bescheiden vertegenwoordiger van een groote tijd. Hij is niet groot genoeg om onze voorbeeldige held te zijn. Ook is hij te veel geannexeerd door bepaalde groepen. Laten wij hem maar overlaten aan berekenende politici, christelijke oranjebonden, angstig hun bezit verdedigende burgers en aan, door verdwaasde of onverantwoordelijke leiders opgezweepte en misleide jongeren. Laten wij ook ronduit erkennen, dat de bourgeoisie in meer dan één opzicht recht heeft op Oranje. Ten slotte loopt er in zekeren zin een lijn van Oranje, over de Ruyter, Jan Pieterszoon Coen, (de veelgeprezene in onze dagen), van Heutz, naar Colijn. Zoo er nog met eenig recht van nationale trots kan worden gesproken, dan ben ik tegenover deze reeks er toch gelukkiger mee, dat ik mijn land het land weet van Erasmus, Rembrandt en Vincent van Gogh, Multatuli, Domela Nieuwenhuis en Henriette Roland Holst. Daarnaast mogen wij echter niet vergeten, dat de Prins een stuk bevrijdingskrijg vertegenwoordigt. Niet terugdeinzend voor het middel van de opstand, kan hij zich moeilijk, naar een eenzijdigen ethischen maatstaf, ongerept houden; wat trouwens niemand in zijn leven kan, op dit terrein zeker niet. Een heilige is hij allerminst. Een symbool voor een zich vrij-worstelend volk, was hij reeds zeer jong. Maar als zoodanig behoort hij tot het verleden. Ik ontzeg echter aan hen, die zich nog steeds op hem beroepen, het recht, Oranje te maken tot het schibboleth van hun conservatisme. Hierin wordt Oranje door hen naar den geest beleedigd." (12)	1933	APG herdening socialisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, C. de (red.),	"Universiteit van Pretoria. Tentoonstelling Prins Willem I van Oranje-Nassau. Intersaal, Ou Letteregebou. 17 Julie - 31 Augustus, 1984" in C. de Jong, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 22-30. ill. *Teks van die toeligting op die tentoonstelling*. "Die Kaapkolonie is gestig vanuit die Nederlandse republiek, en die grondlegger van dié Republiek is Willem van Oranje-Nassau." (22) "'n Deurslaggevende faktor wat die aanleiding was tot die uitstalling oor Prins Willem I van Oranje-Nassau is die "Oranje-versameling". Hierdie versameling is die besit van die Nederlands Cultuurhistorisch Instituut en bestaan uit meer as 2500 items wat met die Nederlandse vorstehuis te make het. Die oorgrote meerderheid van die items dateer uit die 20st eeu. Die versameling is byeengebring deur Mr. Dr. Horace Hugo Alexander van Gybland Oosterhoff en sy suster Louise Jeanette." (23)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	
Jong, C. de (red.),	"Eerbewys aan die Rooms-Katholieke medestanders van Willem van Oranje" in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 8-10. "Die 20ste-eeuse Rooms-Katolike digter Anton van Duinkerken eer in sy "Ballade van Jan van Glymes", markies van Bergen op Zoom, in Brabant, die Nederlanders wat ooruigde Katolieke gebly het, maar die kant van Oranje en die oppositie teen koning Filips II van Spanje gekies het." (8) *Volgt de ballade van Van Duinkerken:* "Maar dat Roomsch ooit hetzelfde beteekent als Spaansch Heb ik nooit uit de kerkleer verstaan!" (9)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, C. de (red.),	"Verslag van die herdenking van Willem I van Oranje-Nassau te Pretoria in 1984" in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 5-7. "In 1933 is die geboortedag van Prins Willem I ook in suid-Afrika luisterryk gevier te Kaapstad, Bloemfontein en veral Pretoria waar die meeste Nederlandse immigrante gevestig is. (...) Vir die herdenking van die Prins in 1984 in Suid-Afrika kon minder belangstelling verwag word. (1.Historisch besef jongeren is verzwakt, 2. nationaal besef Zuid-Afrika is sterker geworden). In die derde plek het die houding van die Nederlandse regering en die meeste Nederlandse nuusmedia sedert 1960 steeds koeler, om nie te sê vyandig jeens die Afrikaner geword; (...) Toch het 'n klompie Afrikaners, Nederlanders en oud-Nederlanders in Pretoria het wenslik gevind om die Prins se sterfdag nie onopgemerkt te laat verbygaan nie." (5)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	
Jong, C. de (samensteller),	Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985. 75 blz. ill. *Bibiliografie*. "Die bekende Afrikaner digter Totius (J.D. du Toit), 1877-1953, sinspeel in sy gedig "Verborge-een" op die Oranjemite. Hy vertel in dié gedig oor 'n sprokie wat ons hier met "mite" mag vertaal, en eindig met die reëls: 'n Fyn mistieke eenheidsband verbind Oranje, Nederland en Afrika deur alles heen. Hoe ver die golwe ons al omspoel die diepe hart sal altyd voel: ons is verborge-een." (4)	1985	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, C. de,	"Die aanleiding tot die herdenking van Prins Willem I van Oranje", in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies.* Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 1-4. *Noten.* Citaat: zie onder hoofdtitel.	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	
Jong, C. de,	"In de ban van de Prins. Overzicht van de literatuur verschenen by de herdenking van Willem I van Oranje-Nassau.", in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies.* Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 49-73. *De literatuur wordt uitvoerig besproken naar de herdenkingsjaren, 1933, 1979 en 1984 en is onderscheiden naar Herdenkingsliteratuur, Historische Vakliteratuur. Populaire Oranjeliteratuur, Vrouwelijke historici over Willem I van Oranje, Tentoonstellingscatalogi en Gelegenheidspublikaties.*	1985	APG overzicht herdenkingslit.	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, C. de,	"Prins Willem I van Oranje-Nassau, vryheidsheld van die Nederlanders", in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 37-41. *Met dank oorgeneem uit "Die Voorligter", maandblad van die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, deel 47, nr 8, Julie, 1984.* "Sy teenstanders van toe en later het hom 'n godsdienstige huigelaar, 'n eersugtige Macchiavellis (iemand wat die politiek bo die etiek stel) genoem. Sy bewonderaars is talryker en neem nog steeds toe. Nederlandse historici van regs tot links vereer hom, hoewel sommige die nuchterheid self is. Ofskoon die opstand teen Spanje baie van sy heldeglans verloor het en deur sommige mense as die werk van 'n klein, diktatoriale minderheid van oortuigde Calviniste en ontevredene beskou word, het Oranje se aansien oor die algemeen toegeneem, want temidde van terroriste, dwepers en verraaiers as twyfelagtige aanhangers het hy verdraagsaam, vergewingsgesind, onselfsugtig en trou aan die saak van die Nederlande gebly." (41)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	
Jong, C. de,	"Die Nederlandse volkslied "Wilhelmus van Nassau" in Afrikaans vertaal deur C. de Jong", in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 42-46. *Noten. Die bestaande inleiding en vertaling van die "Wilhelmus" in Hollands-Afrikaans is met dank oorgeneem uit "Die Voorligter, jaargang 48, nr 3, Pretoria, Februarie 1985, p. 8-9.* "Wilhelmus van Nassau Is ek van Dietse bloed Die Vaderland getrou Bly ek tot in die dood. As 'n Prins van Oranje Is ek gans onbevrees. Die koning van Hispanje Het ek steeds eer bewys." (43)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, C. de,	"Herdenking van Prins Willem I van Oranje te Pretoria in 1933" in Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies.* Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 11-12. "Die Nederlanders in Suid-Afrika, onder meer in Pretoria, het gewoonlik die hoogtydae van dié volk in Nederland saamgevier. (...) Op 24 april 1933, die Prins se geboortedag, het 'n byeenkoms in die Voortrekkersgedenksaal gevolg. Toesprek is gehou deur generaal J.C. Smuts, professor S.P. Engelbrecht en professor M. Bokhorst. (...) Interessant is dat die Bloemfonteiners nie wou agterbly nie. Hulle het die Prins op 'n oorspronklike en gedurfde wyse herdenk met die opvoering van 'n verhoogstuk van die bekende 19de-eeuse skrywer H.J. Schimmel. Die stuk heet "Joan Woutersz". Dit is de naam van die stuk se held, officier in die Prins se leër. (...) Die verhoogstuk is in Bloemfontein opgevoer onder leiding van Willem Frederik Mondriaan, joernalis en broer van die bekende abstrakte skilder Piet Mondriaan." (11)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	
Jong, C. de,	"Prins Willem I van Oranje-Nassau", in: Idem, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies.* Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 35-36. *Overgenomen uit: Nieuws van de Nederlandse Vereeniging te Pretoria, Jrg. 35, nr 7, juli 1984.* "In onze tijd vieren in het Westen verering der democratie en toenadering tussen kerken en gezindten hoogtij, vooral in Nederland. Daarom is te verwachten, dat in 1984 Oranje bovenal als held der democratie en der verdraagzaamheid zal worden geëerd." (36)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, Martien J.G. de,	"Bilderdijks treurspel over Willem van Oranje", in: *Spiegel der Letteren. Tijdschrift voor Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor Literatuurwetenschap,* 2de Jaargang, Nr 2, Antwerpen: Uitgegeven door De Sikkel N.V. met steun van de universitaire stichting van België, 1958, pp. 98-109. *Noten.* "Toen de bijna zeventigjarige Bilderdijk in 1824 een studie over de versifikatie publiceerde, maakte hij daarbij gewag van een „Treurspel over Willem den Eerste" dat hij in zijn „eerste jongelingsjaren ontwierp en begon". Na de bij die gelegenheid door Bilderdijk zelf gepubliceerde openingsverzen, is er nooit meer iets van dit treurspel bekend geworden. In 1891 meende Kollewijn te moeten betwijfelen of het stuk wel uit Bilderdijks „eerste" jongelingsjaren was, maar hij deed dat zonder opgaaf van redenen. Verder deelde hij mede dat hij het ontwerp en enkele tonelen ervan in zijn bezit had. Ik vond deze manuskripten in Kollewijns (aan de Maatschappij der Nederlandse letterkunde geschonken) Bilderdijk-kollektie terug en kwam toen tot de ontdekking dat ze niets van het gepubliceerde fragment in verzen, maar wel twee verschillende ontwerpen en een prozafragment bevatten. Het laatstgenoemde handschrift wordt thans voor het eerst uitgegeven. Omdat reeds de inhoud van een der ontwerpen zijn verbondenheid met prozafragment zeer waarschijnlijk maakt, begin ik met een korte samenvatting, waardoor dan tevens het uit te geven fragment voldoende toegelicht wordt. Hierna kan het verband tussen ontwerp en fragment verder worden bewezen door enkele eksterne gegevens, die bovendien een middel aan de hand zullen doen tot een benaderende datering van beide. Vervolgens dient ook het door Bilderdijk uitgegeven fragment in verzen te worden thuisgewezen, en zal er een poging moeten worden gedaan om het geschilpunt inzake de datering tussen zijn auteur en diens biograaf op te lossen. Rest tenslotte de bespreking en datering van het tweede ontwerp." (98) "Als de in dit opstel weergegeven gedachtengang juist is, heeft Bilderdijk zich dus driemaal met een treurspel over Willem van Oranje beziggehouden : tweemaal (in proza en poëzie) vóór zijn verbanning (rond 1780?) en eenmaal na zijn terugkeer in het vaderland (rond 1808?). De laatste maal bracht hij het echter niet verder als tot een ontwerp. Vast staat, dat hij bij al zijn plannen gebruik wilde maken van gegevens die hem door de treurspelen van Claas Bruin en Onno Zwier van Haren werden verstrekt. Terneuzen, november 1957 Martien J.G. De Jong." (105)	1958	LTM treurspel	
Jong, O. J. de,	"Les idées du Taciturne sur la religion et la tolérance", in *Réflexions sur Guillaume le Taciturne. Une série de conférences à l'Institut Néerlandais de Paris*, Mars 1984, Den Haag, pp. 87-102. ill. "Parce qu'il était un Calviniste tolérant, il ne pouvait y réussir qu'en partie; parce qu'il devint tolérant il perdit sa popularité dans le Sud; parce qu'il resta tolérant il perdit sa popularité dans le Nord." (102).	1984	GKS APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jong, O.J. de,	Oranje's overtuiging Rede, uitgesproken ... op 4 april 1984 ter gelegenheid van de Willem van Oranje herdenking van het Willem van Oranje College te Waalwijk, Waalwijk, 1984. 19 blz. "Wanneer wij in 1984 Willem van Oranje herdenken, is dat niet om voor de zoveelste keer het verhaal van zijn leven vluchtig na te vertellen. Bij iedere herdenking rijst de vraag of het wel de moeite waard is, om al die gebeurtenissen van vroeger weer op te halen. Bij de herdenking van een persoon rijst bovendien de vraag of zo iemand ons nu nog wat heeft te zeggen, nu, in 1984. Onze samenleving in Nederland verandert immers zeer snel. Vergeleken met vroegere herdenkingsjaren van Oranje, bijvoorbeeld in 1933 die de ouderen onder ons zich misschien nog herinneren, is de situatie geheel anders. We hebben nu in ons land te maken met een toenemende verscheidenheid van geloofsovertuigingen, van maatschappelijke groepen, van politieke inzichten, zelfs van leefgewoonten. Minder dan ooit kunnen we ons als Nederlanders van elkaar afzonderen. Die verscheidenheid is te merken in onze steden en dorpen, tot in onze straten, tot in onze familiekring. Als een bepaalde groep iets organiseert, zoals deze herdenking van Oranje, moet ze zich er rekenschap van geven hoe dat bij anderen over komt. Onze verscheidenheid in Nederland is zo groot aan het worden, dat in ernst de vraag is te stellen in welk opzicht we nog bij elkaar horen, ondanks die verscheidenheid. Die toenemende verscheidenheid brengt juist Oranje dichterbij, maakt hem actueler dan bij vorige herdenkingen het geval was; actueler dan vele historische, grote figuren uit de eeuwen tussen 1584 en 1984. Want hij was zelf één van de eersten die met zo'n soort verscheidenheid te maken kreeg. Zelf was hij één van de weinigen die zo'n verscheiden-heid probeerde te begrijpen. Zelf was hij haast de enige die er in zijn staatkundige werk een vorm voor heeft gezocht." (3) "Het was een ogenschijnlijk mislukt leven dat op 10 juli 1584 in het Prinsenhof te Delft eindigde, mislukt ook door de tegenwerking van zijn eigen geloofsgenoten. Het einde was één verwarring: een Bourgondiër die voor de Spaanse koning een Franssprekende Duitser op Nederlandse grond vermoordt. Dadelijk na zijn dood werd verbreid dat zijn laatste woorden waren geweest: 'Mon Dieu aie pitié de mon âme, mon Dieu, aie pitié de ce pauvre peuple'. In het Duits zou hem nog zijn gevraagd of hij zijn ziel in Christus' handen beval; het antwoord was een gestameld 'Ja'. Er is aan de betrouwbaarheid van die berichten getwijfeld op medische, op politieke en ook op godsdienstige gronden. Voor die twijfel is weinig reden, gelet op de eenstemmigheid van de dichtstbijzijnden op diezelfde middag (zie het korte opstel uit 1907 van J. Huizinga 'De vergadering der Staten-Generaal op 10 Juli 1584 na den noen; Uitweiding' in Verzamelde Werken, II, Haarlem 1948, blz. 60-73). Een oordeel aangaande Oranje's overtuiging berust niet enkel op de overlevering van deze laatste woorden. Die woorden voltooien wel het beeld van de prins zoals zich dat uit zijn intieme brieven en zelfs door alle officiële vormen heen vertoonde: het beeld van een vreemdeling die zich van Godswege geroepen wist om heel de Nederlanden te bevrijden van de Spaanse dwang. Omdat hij een tolerant calvinist was kon hij daarin slechts ten dele slagen; omdat hij een calvinist werd verloor hij zijn populariteit in het Zuiden; omdat hij tolerant bleef verloor hij zijn populariteit in het Noorden. Want in het feit dat hij de begrippen tolerantie en calvinisme samenvoegde lag zijn mislukking toen, maar ligt zijn blijvende betekenis nu." (19)	1984	APG herdenking 1984	
Jong, O.J. de,	Oranje en de botsende overtuigingen, Lezing Goudse Glazendag 1984, Gouda: Fonds Goudse Glazen, 1987. 20 blz. ill. "Het was een ogenschijnlijk mislukt leven, dat op 10 juli 1584 in het Prinsenhof te Delft eindigde, mislukt ook door de tegenwerking van zijn eigen geloofsgenoten. Het einde was een en al verwarring. Een moordenaar, anderen zullen zeggen iemand die voor zijn eigen geloof opkwam, bijna een heilige van de rooms-katholieke kerk, in ieder geval een Bourgondiër, Balthasar Gerards, die voor de Spaanse koning een Franssprekende Duitser op Nederlandse grond vermoordde. Dadelijk na Oranje's dood werd verbreid dat zijn laatste woorden waren geweest: "Mon Dieu, ayez pitié de mon âme; Mon Dieu ayez pitié de ce pauvre peuple". In het Duits zou hem nog zijn gevraagd of hij zijn ziel in Christus' handen beval. Het antwoord was een gestameld ja. In de publicaties, die er dit jaar 1984 ter herdenking van Willem van Oranje zijn verschenen en ook ter herdenking van Balthasar Gerards, is aan de authenticiteit van die woorden wat getwijfeld. Men vraagt zich af of iemand die zo doorschoten is dat nog wel kan hebben gezegd. Of het hem wel niet later in de mond is gelegd, om politieke, medische, godsdienstige redenen. Me dunkt dat voor de twijfel aan de betrouwbaarheid van die berichten heel weinig reden is, gelet op de eenstemmigheid van de dichtstbijzijnden, nog op dezelfde middag na de moord. Professor Huizinga heeft in 1907 daar een korte verhandeling over geschreven, die mijns inziens nog altijd overtuigend is. Maar ons beeld aangaande Oranje's overtuiging berust niet op de overlevering van deze laatste woorden alleen. Die woorden voltooien wel het beeld van de Prins, zoals zich dat uit zijn intieme brieven en zelfs door alle officiële vormen heen voltooide. Het beeld van een vreemdeling, want dat was hij, die zich van Godswege geroepen wist om heel de Nederlanden te bevrijden van de Spaanse dwang. Omdat hij een tolerant Calvinist was, kon hij daarin slechts ten dele slagen. Omdat hij Calvinist was geworden, verloor hij zijn populariteit in het Zuiden, omdat hij tolerant bleef, verloor hij zijn populariteit in het Noorden. In het feit dat hij de begrippen tolerantie en Calvinisme samenvoegde, lag zijn mislukking toen, maar ligt zijn betekenis nu. Onze samenleving in Nederland verandert immers zeer snel. Vergeleken met vroegere herdenkingsjaren van Oranje, bijv. 1933, die de oudsten onder ons zich nog herinneren, is de situatie geheel anders. We hebben nu in ons land te maken met toenemende verscheidenheid van overtuigingen, van maatschappelijke groepen, van politieke inzichten, zelfs van leefgewoonten. Minder dan ooit kunnen we ons als Nederlanders van elkaar afzonderen. De verscheidenheid is te merken in onze steden en dorpen, in onze straten, misschien wel in onze eigen familiekring. Als een bepaalde groep nog in 1984 een herdenking van Oranje organiseert, moet zij zich rekenschap geven hoe dat bij anderen overkomt, want onze verscheidenheid in Nederland is zo groot aan het worden, dat in ernst de vraag te stellen is in welk opzicht we nog bij elkaar horen, ondanks die verscheidenheid. Overtuigingen botsen, ook nu." (18/9)	1987	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jonge, J.C. de (ed.),	"Verslag der Nederlandsche gezanten aan den prins van Orange en aan de Staten-Generaal, wegens het voorgevallene bij de aanbieding der hooge overheid aan den Hertog van Anjou", in: *Verhandelingen en onuitgegeven stukken, betreffende de Geschiedenis der Nederlanden door Mr. J.C. de Jonge*, I, Delft: De Weduwe J. Allart, MDCCCXXV, pp. 101-126. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Onze Geschiedschrijvers BOR en HOOFT hebben opgeteekend, welke zwarigheden door Anjou, bij die gelegenheid, omtrent het hem aangeboden Verdrag gemaakt werden; welke veranderingen Hij en zijne Raadslieden daarin begeerden; welke zamenspraken en vertoogen daaruit voortvloeiden; hoe de ontstane moeijelijkheden langzamerhand uit den weg geruimd werden, en hoe dit Verdrag, eindelijk, tusschen den Hertog en de Afgezanten tot stand kwam. Maar niemand, voor zoo ver mij bekend is, heeft tot hiertoe medegedeeld, wat diezelfde Afgezanten, bij deze gelegenheid, voorgedragen hebben, om den Hertog aan te toonen de regtvaardigheid, zoo wel van den opsland tegen, als van den kampstrijd met Spanje; wat zij aangevoerd hebben, om voldingend te bewijzen, dat de Nederlanders niet uit ligtvaardigheid, maar uit nooddwang, hunnen voormaligen Opperheer verlieten; wat zij bijgebragt hebben ter ontvouwing der redenen van de vestiging hunner keuze op den Hertog; wat zij, ten laatste, bij dat alles gevoegd hebben, tot verdediging van hunne handelwijs, in het aanbieden aan den Hertog van een gezag, hetwelk niet onbepaald of willekeurig was, maar hetwelk op billijke gronden, op voorregten, op vrijheden en oude herkomsten rustte. Er bevindt zich in de Registers van het Archief des Rijks, welke den titel van *Depèchesboeken* dragen, een Staatsstuk, waarbij de aan Anjou afgevaardigde Gezanten aan den Prins van Oranje en de Algemeene Staten verslag doen van hun wedervaren bij dien Vorst. In dit Staatsstuk komt de voordragt dier Afgezanten over de vier genoemde punten voor. Ik heb hetzelve der uitgave waardig geoordeeld, mij vleijende, dat de beoefenaren onzer geschiedenis het met genoegen zullen lezen. Of zal men niet gaarne vernemen uit den mond van tijdgenooten, ja wat meer is, van Staatslieden, in wier naam een Aldegonde sprak, het beloop der gebeurtenissen van die gewigtige dagen? Zal men hen niet gaarne de redenen hooren ontvouwen der gedragingen van onze roemvolle Voorvaderen? De verlichte denkbeelden, welke in dit Staatstuk doorstralen, maken hetzelve daarenboven, naar mijn gevoelen, tot zulk een gewigtig gedenkteeken van de edele geestgesteldheid der Nederlanders in dat tijdvak, dat het te bejammeren zou zijn, hetzelve langer onbekend te laten liggen." (103/5)	1825	APG Anjou	Jonge Gezanten
Jonge, J.C. de (ed.),	"Brieven van en over Willem den Eersten, Prins van Oranje-Nassau, geschreven tusschen de jaren 1580 en 1584, aan de overheden der stad Gend", in *Verhandelingen en onuitgegeven stukken, betreffende de Geschiedenis der Nederlanden door Mr. J.C. de Jonge,* II, 's Gravenhage en Amsterdam: bij de Gebroeders van Cleef, 1827, pp. 51-108. *Noten.* *Online: google books* NB. De hier genoemde brieven van Oranje zijn o.a. op datum te vinden in: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brieven?query_reset=1*. "De volgende brief, geschreven aan de Schepenen van der Keure en van den Gedeele, aan de Dekens, Edelen en Notabelen der stad Gend, is de meest uitgebreide en tevens de belangrijkste van de geheele verzameling. De aanslag van Anjou, in Januarij des jaars 1583, had vele Nederlanders een' grooten wederzin tegen dezen nieuwen Landsheer ingeboezemd. De Vlamingen vooral waren ten uiterste op hem verstoord geworden, en hadden, zonder voorkennis der Algemeene Staten, onderling een verdrag gesloten, waarbij zij zich verbonden, met den Hertog in geenerlei betrekking te treden, alvorens hij de steden, welke hij tegen zijnen eed en tegen den wil der Staten had ingenomen, terug gegeven had. Dit werd door velen, als een voor de zaak der vrijheid hoogst gevaarlijke maatregel, afgekeurd, en de Algemeene Staten en de Prins van Oranje lieten niets na, om hen, gelijk zij zelve gedaan hadden, met Anjou te verzoenen. De drie overige leden van Vlaanderen werden daartoe bewogen, maar Gend weigerde zulks volstandig, en bleef van dat oogenblik als gescheiden van de overige Nederlanders, en gedroeg zich, als ware deze stad een Staat op zich zelve." (60/1) "Het was in die gesteldheid van zaken, dat Prins Willem dezen opmerkelijken brief, welke den eenendertigsten Mei 1583* gedagteekend is, schreef. In denzelven brengt hij den Gentenaren, op eene milde, doch tevens fijne wijze, hun gedrag onder het oog. Hij stelt hun al hetgeen, wat zij bedreven hadden, of waarvan zij verdacht werden, voor, maar zegt, dit alles slechts door geruchten of door de spraak, welke onder de gemeente liep, vernomen te hebben, waaraan hij, die hunne gezindheid kende, natuurlijk geen geloof sloeg. Doch hij stelt hun tevens het gevaar van hunnen toestand voor, en waarschuwt hen nadrukkelijk voor de aanslagen, welke tegen hunne vrijheid van binnen, en tegen hun behoud van buiten, ondernomen werden. Weinige gedenkstukken bestaan er, welke zulk een licht verspreiden over het karakter van Willem den Eersten, en die zoo zeer zijn doorzigt, zijne wijsheid, gematigdheid en voorzigtigheid doen kennen." (62) * brief op pp. 84-93. Zie ook: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8759*	1827	APG Gent Anjou brief Staten over moord	Jonge Brieven Gend

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jonghe, Bernardus de,	Gendtsche geschiedenissen of Chronyke van de beroerten en ketterye binnen en omtrent de stadt van Gendt. Sedert 't jaer 1566 tot het jaer 1585. Tesamen gevoegt uyt verscheyde geschriften van eventydige aenteekenaers, Archiven van Cloosters &c ... en nu uyt diergelyke schriften en de geloofweirdige schryvers zeer vermeerdert en verbetert, II Tom. Ghent: Weduwe van Petrus de Goesin en Soon, 1752. T. I: XXII, 337 blz. T. II: 472 blz. *Noten*. *Online deel I: Internet Archive* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/JongheGendtschegeschiedenissen.pdf* "Den 12. kreeg men de tydinge, dat de Malcontenten 't Casteel van Steegers verovert hadden, en dat Pieter de Coster eenen van de Ghendtsche Capiteynen met zyn volk in 't bestormen gesnevelt was, en voorts ook, dat de Spaigniaerts binnen Herenthals waren, het gene de gemeente zeer beroerde. Den 13. hebben eenige Gedeputeerden van Brussel aengezeyt aen die van Ghendt dat den Prins van Oraignien verklaart hadde „dat hy tot de zwarigheden geenen raedt en wist, by aldien die van Ghendt zig niet gelyk en stelden met de Generaliteyt, dat hem noyt grooter zwarigheyt en was overgekomen : want dat daer aen gelegen was den ganschen ondergank des Vaderlandts, midtsgaders ook zyn, en zyns huys aenzien, eere, en reputatie, aengezien den interest, die hy in dezen Oorlog hadde, ende datmen bovendien hem lasterde, en ten onregt beschuldigde, als of hy autheur, ofte aenvanger was, ende die mede zoude begei-ren in te willigen, het gene tot Ghendt geschiedt was, 't welk hy noyt gedagt en hadde, ende dat hy voor hadde zyne ontschuldinge dien aengaende, met verwillinge van de Staten Generael in druk te laten uytgaen. Ende al was 't, dat Zyne Excellentie goetvondt de voorderinge van de Gereformeerde Religie, zoo bezorgde hy nogtans grootelykx en voorzag, dat door den ontydigen iever van eene Stadt, alle andere Steden, en Provincien geschapen waren in tweedragt te vallen, en te worden tot roof van den schrickelyken Vyandt, ook dat daer door de Gereformeerde Religie in vele Steden, en Provincien zoude uytgeweert blyven, alle het welk door den Religions-Vrede konde geschouwt worden: dat den Turk eertydts de Grieken, geduerende hunne verschillen van Religie, onderdrukt hadde : dat geenen Oorlog aen den Lande schadelyker en was, als den Inlantschen, voornamentlyck op 't verschil van Religie, en als beyde de partyen nog binnen 't Landt hebben den gemeynen Vyandt, den welken tot oorzake van zynen Oorlog, neemt de bescherminge van de Catholyke Religie, welken Vyandt de Walen liever zouden aennemen, dan te lyden, dat'er eenig geweldt, ofte gedwongen veranderinge in de Religie zoude geschieden : waerom zy baden, dat die van Ghendt zich zouden willen gelyk stellen met de Generaliteyt, gedagtig zynde den noodt, en de getrouwe diensten, de welke de Landen van die van Brussel ontfangen hadden :..." (T. II, 78/9)	1752	GKS APG Oranje en calvinisten te Gent	JongheGendtsche
Jop, H.A.,	Het huis van Oranje I. (*Tekstboekje behorende bij de diaserie Vaderlandse en Algemene Geschiedenis, Astado nr 723*), Zeist: Astado bv, 1980. 20 dia's, 12 blz. "Vooral sedert 1559 is het lot van de Nederlanden nauw met dat van Willem van Oranje, ook genaamd Willem de Zwijger, verbonden. Veel teleurstellingen heeft Willem van Oranje moeten verwerken. Tegenslagen in de politiek: het mislukken van zijn eerste invalsplan in 1568; zijn niet geslaagde pogingen om de tegenstellingen tussen calvinisten en katholieken te overbruggen; zijn vogelvrijverklaring in 1580 en de aanslagen op zijn leven. Daarbij komen nog zijn grote moeilijkheden en teleurstellingen in zijn gezinsleven. Zijn eerste gemalin, Anna van Bueren (of Egmond) sterft heel jong. Zijn oudste zoon, Philips Willem, wordt door Alva naar Spanje ontvoerd en leeft daar het grootste deel van zijn leven als een soort gijzelaar. Zijn tweede huwelijk met de lutherse Anna van Saksen werd een grote mislukking; geestesziek sterft zij in 1577. Het derde huwelijk van Willem, met de Franse prinses Charlotte de Bourbon, is voor hem een verademing geweest. Charlotte is voor haar stiefkinderen, o.a. Maurits en ook voor haar zes dochtertjes een lieve moeder geweest. Enkele van die dochtertjes hebben een typische bijnaam gekregen, zoals Catharina Belgica, Charlotte Flandrina, Charlotte Brabantina en Emilie Antwerpiana. Waarom die gewestelijke bijnamen? De financiën van Willem van Oranje zijn vooral na 1576 niet rooskleurig. Daarom springen verschillende gewesten bij, Brabant, Vlaanderen en de stad Antwerpen adopteren bij de geboorte een prinses als petekind. Er wort dan een flinke geldsom op haar naam vastgezet en later hebben die hebben die prinsessen dan een behoorlijke bruidschat." (3)	1980	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Junius, Hadrianus,	Guilelmus a Nassau Princeps. Ex Officina Typographica cui nomen Ter Lugt, Lugduni Batavorum [Leiden], 1984. [7 blz.] (*Uitgave in 20 exemplaren*) *Aan het einde:* Hoc Hadriani Junii poema, e NOVIS POEMATIS Jani Dousae depromptum, nunc primum separatim excusum est. Viginti exemplaria divulgata sunt ad inaugurationem solemnem celebrandam, a Serenissima Neerlandiae Regina BEATRICE felici auspicio a.d. X Kal. Jun. MCMLXXXIV factam, *novorum Universitatis Lugduno-Batavae aedificiorum quibus nomen 'Witte Singel-Doelencomplex'*. " ACROSTICIS IN PRINCIPIS ARAUSINI ADVENTUM GAUDETE Belgij quibus cordi est salus, Vester Camillus, liberator publici Iuris, salutis restitutor pristinae, Legumque Vindex, quo iugum soeuum duce Excussum Ibericae ruit Tyrannidis; Ludibria gentis qui repressit impiae, Maligna dissipauit orsa, nunc adest, Votis anhelis expetitus saepius. Sublimis ille humeris vehatur omnium. Auferte tristem mentium caliginem. Nunc cuncta festis perstrepant sonoribus, Atque aera laetis concrepent tinnitibus: Spargatur altis strata tellus floribus, Solamen hic fessis dabit rebus modo, Aspellet hostem, subruet molimina, Vicemque solis aurei implebit pius. Pacem reducet pacis imprimis amans, Rem sospitabit quam Tyrannus impius Iniurijs atrocibus conuulserat.	1984	LTM poezie	
Jurriaanse, M.W. & Serrurier, C.,	Prins Willem van Oranje. Brieven. Uitgekozen en toegelicht door M.W. Jurriaanse. In modern Nederlands weergegeven door dr. C. Serrurier. Met een woord ter begeleiding door dr. N. Japikse, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933. 200 blz. ill. *Noten, Facsimile's.* *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/JurriaanseBrieven.pdf "Lezing van brieven uit vorige eeuwen is voor kinderen van onzen tijd een moeilijke onderneming. Lange zinnen, vele onbekende woorden, en dan nog vreemde talen, want Prins Willem's omgangstaal was het Fransch; daarin drukt hij zich het gemakkelijkst uit, Duitsch en Dietsch komen in de tweede plaats. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen, belastte zich juffrouw dr. C. Serrurier met het weergeven van al de een en twintig brieven in modern Nederlandsch. Vertalen mag ik het niet noemen, daarvoor staat de kunstige wijze, waarop juffrouw Serrurier haar deel aan deze uitgave vervulde, te hoog. En zoo kan men nu de brieven in den origineelen vorm, en in een moderne overzetting, beide lezen. Er is van een paar brieven bovendien een facsimile waarop men zijn krachten kan beproeven. Elk der brieven heeft een korte toelichting bij zich, die zijn plaats in het historisch gebeuren aanwijst." (Japikse, 5) "Willem van Oranje is een voortreffelijk briefschrijver; hij kan met woorden vleien en smeeken, hij kan liefde betuigen en sterke aanhankelijkheid, hij kan in latere jaren een heele situatie uitbeelden, plastisch, in treffende uitdrukkingen, die bewijzen, hoezeer hij leeft in de wereld rondom hem, die hem in sterke bewogenheid heeft gebracht en die hij door en door heeft leeren kennen. De diepe religieusiteit, die in zijn lijdenstijd tot uitdrukking komt en die hem, in den vorm van een verbond met den alleroppersten Potentaat der Potentaten, tot steun in zijn strijd wordt, zoodat hij nooit wanhoopt! komt in haast lyrischen vorm tot uiting." (Japikse, 6)	1933	APG brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Jurriaanse, M.W.,	"Literatuur over Prins Willem I verschenen in 1933", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 7e reeks, vierde deel, 1934, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 102-108. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JurriaanseLiteratuur1933.pdf* "24 April 1833 wordt zelfs in het Handelsblad met geen woord gerept over het eeuwfeest, dat men toen beleefde. Wel waren er voor onze geschiedschrijving groote dingen op til: de eerste druk van Groen's eerste deel der Archives is van 1835. In 1933 staan kranten en tijdschriften zóó vol van de herdenking van den Prins, dat de meerderheid van ons volk er moe van wordt. Het opmerkelijke aan dit eeuwfeest blijft, dat onze Prins langduriger een voorwerp tot hulde is geweest dan een filmster of een oceaanvlieger: de massale eerbiedsbetuigingen in Delft en zooveel andere plaatsen bewijzen, dat er iets diepers aangeroerd werd dan de gevoelens, die producten van de moderne techniek in beweging kunnen brengen. De tastbare resultaten van dit herdenkingsjaar zijn een groote hoeveelheid geschriften, biographieën en speciale studiën. Aan het slot van dit overzicht vindt men een lijst van wat verscheen; dagbladen en die periodieken, die niet een speciaal nummer aan den Prins wijdden, zijn ter zijde gelaten. Kunnen we tevreden zijn met al die publicaties? 't Is triestig, maar dat, waarnaar men verlangde, is niet geschreven : een biographie, die ons „de held" en de „vader des vaderlands" gaf, gerezen uit en toch staande in zijn tijd, een biographie ontdaan van alle bijsmaak van politiek en geloof, een monument voor hem in onze historiographie, als het grafmonument in Delft. Wel is er veel lezenswaardigs in klein formaat, bij elkaar een stapel, die eerbied afdwingt. Het valt op hoe sterk theologen zich interesseeren voor den persoon en den tijd: de twee omvangrijkste biographieën zijn juist van oud-predikanten, die beide professor werden. Prof. Van Schelven schreef zijn biographie in opdracht van de z.g. officieele herdenkingscommissie, een min of meer hachelijke taak, nu een nieuwe uitgave der correspondentie van den Prins nog in voorbereiding is. Daarom destemeer moeten we dankbaar zijn voor deze moderne biographie, geschreven in een „open" stijl, die het wetenschappelijk werk toegangkelijk tracht te maken voor het groote publiek zonder te populariseeren. Het gevaar blijft, maar dit boek is m.i. wat dat betreft goed geslaagd. Het laat zich prettig lezen en de groote kennis van den geleerden schrijver doet hem zijn materiaal zoo gemakkelijk gebruiken, dat men soms verbluft staat over de aanhalingen, die zijn betoog sterken. Velen zullen naar dit keurig uitgegeven werk grijpen, het voorziet in een behoefte, ook al is de afwerking van de figuur niet verder gekomen dan tot 1574 en de „schipbreuk op den havendam" het werkelijke einde. In zekere mate een aanvulling op zijn boek gaf dezelfde hoogleeraar in de brochure : „Willem van Oranje's geloof en godsdienstpolitiek", zijn in een publieke zitting van den senaat der Vrije Universiteit uitgesproken rede. Een nieuwe richting in de geschiedschrijving over Prins Willem heeft ds. Fetter ingeslagen in zijn brochure, geschreven in opdracht van de V.C.J.B. „voor jonge menschen, die kampeeren". Geboeid leest men haar door. De eerste vijf en twintig bladzijden zijn een origineele poging om den Prins te benaderen en zijn, ook door de overlevering stijf geplooide, kraag te verwisselen voor gemakkelijker kampkleedij. De insinueerende vermaning aan het slot doet, jammer genoeg, afbreuk aan het geheel. Iets geheel anders staat prof. Knappert met zijn Willem I voor. Hij wil „ware onpartijdige geschiedschrijving" „voor de gasten en niet voor de koks" geven, en zoo is er een boekje ontstaan, dat in zijn nog geen honderd bladzijden getuigt van zijn diepen eerbied voor de figuur van den Vader des Vaderlands, die hij probeert op te bouwen zorgvuldig	1934	APG herdenkingsliteratuur 1933	
Jurriaanse, M.W.,	"De inboedel van het kasteel te Breda in 1567", in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap, (gevestigd te Utrecht*), deel 56, Utrecht: Kemink & Zoon N.V., 1935, pp. 215-260. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/JurriaanseInboedelBreda.pdf* "Hij (Oranje) wist, dat Philips op den eersten December 1566 als bevelhebber van het Spaansche leger, tot tuchtiging der Nederlanden uitgezonden, Alva had aangesteld, wiens persoon en inzichten de Prins van vroeger kende. Daarom was het einde van zijn carrière in deze gewesten uitwijking naar Duitschland, een terugkeer naar zijn geboorteland Nassau. De rijke erfenis, waarvoor Willem, prins van Oranje, zich verantwoordelijk voelde, gaf hij echter niet prijs; terwijl hij niet kon verwachten, dat Alva na het gebeurde voor hem zijn bezit zou sparen, meende hij, dat deze dit wel zou doen voor zijn zoon, dien hij in het Roomsche geloof had laten opvoeden en die nog niet met de regeering in conflict was geweest. Hèm dacht de Prins in het bezit van zijn goederen te laten en hij stuurde den jongen, na een onderhoud te Breda (waar ook de beheerende Raad en Rekenkamer gevestigd bleef), rustig terug naar Leuven, waar Philips Willem studeerde. Van het moment van zijn vertrek af vormde voor den Prins het roerend goed zijn vrijwel eenig bezit en, zoolang hij balling was, zou het dat blijven. Het kostbaarste gedeelte daarvan was geborgen geweest in het kasteel te Breda, het paleis, dat gediend had voor feesten en gasten; de familie zelf woonde toen nog in de bijgebouwen, het z.g. corps de logis. Concierge van kasteel èn huis was in dezen tijd Jacques de Maubus, die aansprakelijk was voor den inhoud der gebouwen en onder toezicht stond van 's Prinsen Rekenkamer, waaraan hij verantwoording schuldig was. Hij bezat een inventaris van den geheelen inboedel en hierdoor kon de verhuizing van den Prins in April 1567 ordelijk en snel in haar werk gaan. De vlucht is een in elf dagen (11-22 April) georganiseerde uittocht geweest. Ontzaglijk veel moest geregeld worden en we kunnen ons voorstellen, hoe druk De Maubus het had met het verzorgen van de roerende goederen." (215/6) "De inventaris van de goederen, die werden overgezonden naar Dillenburg, berust in het Staatsarchief te Dresden in het prachtige en gave archief van keurvorst August van Saksen. Hij is gebonden in één deel met allerlei brieven van en aan Anna van Saksen, en is een copie van 24 bladzijden folio door éénzelfde hand geheel in het Fransch geschreven, behalve wat het linnengoed, dat in het Vlaamsch opgesomd staat, betreft. Hier nu ligt de oudste bekende inventaris van roerende goederen van Prins Willem I voor ons. Een tweede, een opgave van de in 1572 verpande bezittingen, publiceerde A. J. M. Brouwer Ancher in 1899 in Oud-Holland naar een document, dat in het Staatsarchief te Wiesbaden wordt bewaard. Een groot gedeelte van deze lijsten beschrijft in het Duitsch dezelfde goederen, zooals de Dresdensche dit in het Fransch doet." (217)	1935	ESG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Juste, Théodore,	Guillaume le Taciturne d'après sa correspondance et les papiers d'État. La Haye: Martinus Nijhoff, Éditeur, 1873. 363 blz. *Noten*. *Titelpagina begint in boogvorm met Fondation de la République des Provinces-Unies.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/JusteTaciturne.pdf* "Par une étude approfondie de sa vie, j'ai désiré compléter une longue série de travaux sur la mémorable révolution qui finit par abattre la puissance de l'Espagne. Exalté par les uns, rabaissé et flétri par d'autres, le fondateur de la république des Provinces-Unies est resté, si l'on peut s'exprimer ainsi, la proie des partis. Faut-il toujours écouter les louanges sans restriction des premiers ou courber la tête sous les invectives des seconds? Est-il donc impossible de demeurer calme, véridique, impartial? "*Un moyne dans un cloistre*, disait un ancien ligueur, *un ministre dans Genève n'escrivent que sur de faux rapports."* C'est pourquoi j'ai eu recours à d'autres sources d'informations. Je me suis attaché à dépeindre le Taciturne d'après ses propres correspondances, mais en contrôlant celles-ci par les témoignages écrits de ses adversaires. De cette comparaison, de cet examen, de cette enquête doit jaillir la vérité. On se trouve ici devant des monuments d'une authenticité irrécusable." (II)	1873	APG	
Kaiser, J.W., (staalgravure),	"Prins Willem de Eerste | Antwerpen 18 maart 1582 (naar N. Pieneman)", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis*, Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, p. 264. ill. *Online: dbnl* "Een reproduktieprent naar het schilderij, dat onder catalogusnummer 28 op deze tentoonstelling te zien is. Voor het uitgebeelde zij naar dit nummer verwezen. De prent werd door een vooraanstaand staalgraveur (hij werd later directeur van het Rijksmuseum, destijds in het Trippenhuis) rondom 1860 gemaakt in een reeks, die door de aan Arti et Amicitiae verbonden Vereniging ter Bevordering van Beeldende Kunsten werd uitgegeven. De drukker was onveranderlijk J.F. Brugman in Amsterdam." (264)	1978	BKD	KaiserWillemI

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kalf, Jan,	"Het Prinsenhof te Delft", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 209-210. *Online: dbnl* "Tot overmaat van ramp blijkt de trap, waarop de moord gebeurde, ook niet meer aanwezig. De tegenwoordige trap is op zijn best uit de tweede helft van de zeventiende eeuw. Wanneer de kogels op hun oude plaats in den muur zitten, moet de oorspronkelijke trap tot belangrijk lager peil hebben doorgeloopen." (210)	1933	APG BKM Prinsenhof als woning Oranje	Kalf Prinsenhof
Kalma, J.J.,	"Ulenburgh bij en over de Prins. Verslag riep na drie eeuwen nog discussie op", in: *De Leeuwarder Courant*, 3 mei 1952, p. 5. *Online via De krant van toen* "Zover citeren wij Ulenburghs verslag (*zie citaat onder Delprat, Berigten*). Men begrijpt, dat sommigen hierop zijn afgevlogen. Nietwaar - dat is al te zakelijk. Hier moet wel een ongevoelig man aan het woord zijn." "Dan heeft Dr. Delprat niet alles gepubliceerd, wat Dr. Ulenburgh aan zijn opdrachtgevers, de Friese steden, geschreven heeft. Het stuk, dat over de Friese twist handelt, vermeldt de moord slechts terloops. En tenslotte, wie de instructiebrief naleest, die de jonge, waarschijnlijk toen ongeveer 30 jaren tellende, burgemeester meekreeg (Charterboek IV, 495 v.) ziet, dat in de 33 daar vermelde punten toch wel iets meer dan kleinigheden aan de orde zijn. Een deel van Friesland betaalde nog schatting aan de vijand, de stadhouder Willem Lodewijk werd uitgespeeld in de reeds jaren durende strijd tussen stad en platteland, er dreigde hier burgeroorlog. Natuurlijk was dit belangrijk genoeg voor de Prinsgezinden, van wie dr Ulenhurgh er een was om een reis naar Delft te ondernemen en ernstig te overleggen, wat er te doen stond. Dr. Wagenaar zegt, dat Ulenburgh, die jarenlang een der Leeuwarder burgemeesters was en van 1597 tot zijn dood, 3 Juni 1624, raadsheer in het Hof v. Friesland, bij de opening van de Academie te Franeker aanwezig was, en voegt er, in verband met de moord volkomen zinloos, aan toe "het is wel hard voor hem heden te Franeker te zijn!" Dit heden is hier 24 Juli 1585! Waarlijk, Ulenburgh had zich nergens voor te schamen. Dat begreep Willem Lodewijk ook beter, die hem, "den ouden getrouwen", in zijn testament van 1617 als een der executeurs van zijn nalatenschap aanwees."	1952	APG moord laatste woorden	KalmaUlenburgh

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kalse, Margot,	"Over 'Willem van Oranje' door Camerata Trajectina", in: *Proteus. Bulletin van het Leids Renaissancistendispuut De Leiderkring*, jrg 2, nr 1 (september), 1984, pp. 9-10. "Het programma bevatte tot mijn opluchting geen enkel lied van Valerius; tot op die dag had ik ter herdenking van de Vader des Vaderlands nog niets anders gehoord (o.a. gezongen door het Nederlands Kamerkoor in zettingen van Ton Koopman en gespeeld door vele beiaardiers). Dit verbaasde me, aangezien Valerius zijn liederen geschreven heeft als illustratie- en onderbrekingsmateriaal voor zijn geschiedverhaal-achteraf van de Opstand, de Nederlandtsche Gedenck-clanck (verschenen in 1626) en er zoveel materiaal uit de tijd van Oranje zelf is om uit te putten, nl. in de Geuzenliedboeken. Deze verschenen gedurende de hele Opstand en bevatten liederen die directe reacties zijn op de actuele toestanden en en politieke gebeurtenissen van die tijd. Het programma van Camerata Trajectina was uit deze liederen samengesteld, met als extraatje o.a. het Franse lied waar de melodie van het Wilhelmus, een der geuzenliederen, van afkomstig is: 'Autre chanson de la ville de Chartres assiegée par le prince de Condé, sur un chant nouveau' (het Wilhelmus heeft als wijsaanduiding 'na de wijse van Chartres'). De eerste regel van dit lied luidt: 'O la folle entreprise / Du prince de Condé'. Het plezier dat een dergelijk programma kan bieden, werd voor mij vergald door de outfit van de leden van de groep: de mannen met veel zwart geschminkt en het haar vol brillantine, twee in rok, de ander in een rock 'n roll-achtig pak, de blokfluitiste in een jurk in Spaanse sfeer, en de zangeres in een lange avondjurk met bontstola. Ik heb geen enkele relatie tussen deze wat decadent aandoende outfit en het programma kunnen ontdekken. De enige verklaring die ik van deze keuze kan geven, is dat Camerata daarin de draak heeft willen steken met het hele herdenkingsgebeuren rond Willem van Oranje, een beetje een anti-geluid dus. Een dergelijke sfeer was ook in de uitvoering van sommige liederen te horen, met name in degene die door Sjabbe van Selfhout werden gezongen. Waarom moest het Wilhelmus in een Duitse vertaling worden gezongen en dan nog op de toon van een paap die ongeinteresseerd de rozenkrans bidt? Het nemen van het oorspronkelijke, veel hogere tempo schept al voldoende afstand tot de hedendaagse uitvoeringspraktijk van dit lied, om niet belachelijk vaderlandslievend over te komen." (9/10)	1984	LTM muziek	
Kamp, J.L.J. van de,	"Nog een tak afstammelingen van Willem de Zwijger", in: *De Nederlandsche Leeuw. Maandblad van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde*, jrg 74, nr 9, september 1957, pp. kol 266-287 en 306-316. ill. *Noten*. "Het aantal dergenen, die afstammen van de „Vader des vaderlands", is, als men ook op natuurlijke geboorten acht slaat, buitengewoon talrijk, zo talrijk zelfs, dat een eenvoudige inventarisatie van die afstammelingen naar het oordeel van ter zake deskundigen een „onbegonnen werk" zou zijn. En nog steeds duiken nieuwe takken op, waarvan tot dusverre in de literatuur niet was gerept. Op een zodanige tak de aandacht te vestigen, is de bedoeling van de volgende regelen. Op 25 augustus 1561 was de Zwijger te Leipzig voor de tweede maal getrouwd met Anna van Saksen, geboren 23 december 1544 als enige dochter van Maurits keurvorst van Saksen en Agnes landgravin van Hessen, en krankzinnig overleden te Dresden op 18 december 1577. Dit huwelijk was verre van gelukkig en werd na ontrouw van de zijde van Anna met de Antwerpse schepen Jan Rubens, vader van de beroemde schilder, in 1571 door echtscheiding ontbonden. Toch sproten hieruit vele kinderen, van wie Anna, de Prins-Stadhouder Maurits en Emilia in het leven bleven. Emilia, te Keulen op 10 april 1569 geboren, werd te Dillenburg opgevoed en vestigde zich na de dood van haar vader (10 juli 1584) in Holland. Hier leerde zij in 's-Gravenhage in april 1597 Don Emanuel van Portugal kennen. Deze prins was in 1568 te Tanger geboren als onechte zoon van Antonio I, die in 1580 enkele weken koning van Portugal was, doch op last van Philips II door Alva werd verdreven en 23 augustus 1595 te Parijs overleed, en Anna Barbosa (.)". (kol. 266) "Ik moge dit opstel beëindigen met het volgende overzicht van de afstammelingen in de mannelijke lijn van Frédéric Maximilien van de Kamp en Susette van der Kruijff, die dus tevens afstammelingen zijn van Willem de Zwijger, evenals van de in de noten 3 tot en met 23 genoemde vorstelijke personen. 1. Kinderen van Frédéric Maximilien van de Kamp: a. Frédéric Maximilien Gerardus van de Kamp, mr. schoenmaker (zie 2), geb. Amsterdam 11 maart 1832, overl. Amsterdam 7 augustus 1894, tr. Amsterdam 17 februari 1858 Johanna Maria Sterkel, geb. Assen 16 april 1830, overl. Amsterdam 8 april 1915. b. Maria Barbara Antoinette van de Kamp, geb. Amsterdam 30 november 1833, overl. Amsterdam 2 september 1834. c. Mattheus Antonius van de Kamp, mr. schoenmaker (zie 3), geb. Amsterdam 19 maart 1836, overl. Amsterdam 23 november 1922, tr. 1° Amsterdam 19 augustus 1874 Sophia Catharina Ohlrichs, geb. Amsterdam 19 augustus 1841, overl. Amsterdam 24 februari 1879; tr. 2° Amsterdam 6 november 1879 Elisabeth Maria van Doesburg, geb. Amsterdam 10 januari 1851, overl. Amsterdam 30 mei 1898. d. Petrus Christiaan van de Kamp, mr. schoenmaker (zie 4), geb. Amsterdam 15 september 1838, overl. Amsterdam 20 februari 1932, tr. Amsterdam 10 december 1874 Maria Anna Christina Brugman, geb. Amsterdam 12 maart 1850, overl. Amsterdam 6 februari 1918." (kol. 306)	1957	APG genealogie afstammelingen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kamp, Walter van der (regie),	Willem van Oranje *Beeld en Geluid*, 10 dln, Hilversum, 1984. *Gedramatiseerde serie voor TV in 10 delen van elk 45 minuten.* verschenen op 3 DVD's, Bridge Entertainment, 2005.	1984	APG LTM film drama verhalend	
Kampen, N.G. van,	"Vergelijking van Aratus van Sicyon en Prins Willem I. (Door den Schrijver der *Vergelijking van* Hannibal *en* Marlborough,)", in: *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften, die dagelijks in ons vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrijmoedig verhandeld worden benevens Mengelwerk, tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk*. Tweede stuk voor 1826. Mengelwerk. Amsterdam: G.S. Leeneman van der Kroe, 1826, pp. pp. 49-64. *Noten*. *Online: dbnl* "Gelijk Aratus van het *Acheïsche,* dus was Willem I de Stichter van het *Nederlandsche* Staatsverbond. Maar hij had tegen andere vijanden te worstelen dan Aratus. Het is waar, deze ontrukte aan Antigonus Gonatas, Koning van *Macedonië* de vesting *Akrokorinthe;* maar *Sicyon* en naderhand *Argos Megalopolis* en andere steden, slechts aan kleine tirannen, gehaat bij hunne burgerijen en wier magt dus op een zandgrond rustte, daar zij alleen op vreemde lijfwachten konden vertrouwen. Willem I waagde het, zich te verzetten tegen de reuzenmagt van Filips II, Koning van Spanje, de *Indien, Napels, Sicilië* naderhand ook van *Portugal* en alle deszelfs Volkplantingen, Heer van *Milaan, Franche Comté* en alle de *Nederlanden*. Met deze magt was toch die der *Macedonische* Koningen, welke reeds alle hunne *Aziatische* veroveringen hadden verloren, geenszins te vergelijken. Het is waar Willem I genoot in de laatste jaren van zijn bestuur over *Nederland* eenige hulp uit *Frankrijk* en *Engeland* en vroeger uit *Duitschland*." (50) "Het is dus eene veel grootere verdienste in Willem, dan in Aratus, wanneer hij, niettegenstaande dit alles, zich tot een' heldhaftigen voorstander van de regten des volks en der vrijheid opwierp, hetgeen hem, bij de gemoedsgesteldheid van Filips II, in plaats van gunsten, bevordering ten Hove en eene schitterende loopbaan in den dienst des magtisten Konings, niets dan vervolging gevaar en verliezen voorspelde." (52)	1826	APG	Aratus en Willem

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kampen, N.G. van,	"Verdediging der gewezene Nederlandse republiek en harer groote Mannen" in: *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften, die dagelijks in ons vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrijmoedig verhandeld worden benevens Mengelwerk, tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk*. Eerste stuk voor 1822. Amsterdam: G.S. Leeneman van der Kroe en J.W. Ijntema, 1822, pp. 118-132. *Noten*. Aanleiding tot dit artikel was: Didericus van Hogendorp, *Disputatio historico-juridica inauguralis*, de Gulielmi I (1822) *Zie ook Pamflet K. 25095, Bedenkingen tegen eenige punten (1822)* *Zie: http://www.dbnl.org/tekst/_vad003182201_01/_vad003182201_01_0255.php* "Nog eene andere tegenstrijdigheid loopt hier in het oog. 'De plaatsvervanger of eerste na den Vorst moet daarom niet zichzelven benoemen; maar den Souverein *verkiezen* of *doen verkiezen*.' Alsdan had Willem I, volgens de stelling van onzen nieuwen Wetgever van het Staatsregt, althans geen bezit van de Hooge Overheid kunnen hebben, ten zij hij onkiesch genoeg geweest ware van zichzelven te kiezen. Doch de groote man was er verre af van zich zulk een gezag toe te eigenen; integendeel liet hij zijne eigene belangen gerustelijk (gelijk deze Schrijver zelf uit de *Resolutiën van Holland* aanhaalt) aan de beschikking der Staten over. Dat deze, gedurende 's Prinsen bestuur, de Souvereiniteit *facto* bezeten hebben, ontkent hij mede niet; doch beweert, dat zulks onwettig, en de Prins *jure* alleen de Hooge Overheid was. Men zoekt, zoo doende, aan het Huis van *Oranje*, voor de ondermijning van deszelfs oorspronkelijk Regt tot de bevrijding der *Nederlanden*, eene schâvergoeding daardoor te geven, dat, zoo de *Nederlanden* nu toch eenmaal aan den wettigen Vorst onttrokken waren, ten minste dat Huis alleen tot de Regering over dezelve geregtigd was. En, om de liefde tot het Despotismus, welke der Sekte eigen is, bot te vieren, kiest men die Prinsen van *Oranje* tot Heiligen, welke zich door daden van geweld en overheersching hebben gekenmerkt;" (122/3)	1822	APG JUR	
Kannegieter, J.Z.,	"De bijnaam "De Zwijger" van den Vader des Vaderlands", in: *De Gids*, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., Jrg. 106, October 1942, nr 10. pp. 1942, pp. 93-101. "Met een critisch onderzoek naar den bijnaam van Prins Willem I van Oranje hebben zich eigenlijk slechts twee mannen der wetenschap bezig gehouden. Aan den eenen kant kan deze geringe belangstelling verklaard worden uit de noodzakelijkheid, schier tallooze bronnen te moeten raadplegen en een onoverzienbaren berg van literatuur te moeten doorwerken zonder veel kans op succes, aan den anderen kant uit het feit, dat de bedoelde mannen beiden historici van groot formaat waren: Fruin en Blok. In 1864 verscheen van de hand van den eerste in den Almanak der Mij. Tot nut van 't Algemeen een korte studie, getiteld: „Willem de Zwijger", waarvan de strekking was, dat inderdaad reeds in de zestiende en in het begin der zeventiende eeuw de Prins met den naam *taciturnus* werd aangeduid, welk adjectief volgens den geleerden schrijver echter terug gebracht moest worden tot *astutus*, maar dat deze kwalificatie — of liever: diskwalificatie — in de daarop volgende tijden geheel in het vergeetboek was geraakt, om tegen het midden der negentiende eeuw vrij plotseling weer te herleven, en in gunstige beteekenis algemeen, zelfs buiten onze landsgrenzen, in gebruik te komen. Het is niet aan te nemen, dat Fruin met het beeld, dat hij zich van den gang der zaken geschapen had, vrede kon hebben. Het geval bleef hem dan ook bezig houden en in den loop der jaren noteerde hij nog eenige literatuurplaatsen, waar de Prins met zijn bijnaam genoemd werd. Als waardevolle noten plaatsten de uitgevers deze aanteekeningen aan den voet der bladzijden, toen zij Fruin's artikel in de Verspreide Geschriften opnamen. Beter was het misschien geweest, wanneer de noten in den tekst waren verwerkt; thans spreken zij het betoog in menig opzicht op hinderlijke wijze tegen." (93) "Eindigen wij met een korte samenvatting. Dat Willem van Oranje door eenigen van zijn tijdgenooten de „Zwijger" werd genoemd, valt na kennisneming van de bij Abel Eppens te vinden uitdrukking niet te miskennen. Met dit zwijgen van den Prins werd wel heel duidelijk bedoeld: een listig verbergen achter een strak en voor het oog onaandoenlijk masker van zijn innerlijke roerselen. Deze eigenschap ging gepaard met een zekere bedrevenheid, anderen te prikkelen tot het openbaren van hun gedachten (Pontus Payen). Vanzelfsprekend, dat zijn vijanden — en dupes ? — dezen trek in hem het hevigst laakten (Alva, Granvelle, Titelman). Zijn bijnaam staat ongeveer op één hoogte met dien, welken men aan zijn politieken leermeester had gegeven: *Charles qui triche*. Ook in dit geval viel de appel niet ver van den stam. Weinig ter zake doet het nu, of de een hem „astutus" en de ander „taciturnus" noemde. In den loop der eeuwen is de bijnaam, die geleidelijk van beteekenis veranderde, levend gebleven. Van ongunstig werd hij gunstig, zelfs verheven, welke laatste opvatting ten slotte culmineerde in de uitdrukking: „de groote Zwijger". Vrij groote vermaardheid bezat de bijnaam reeds in de achttiende eeuw (Schiller), maar eigenlijk populair werd hij pas in het midden der negentiende eeuw tijdens de hooge vlucht, die de historische wetenschap nam. De verdere verbreiding in alle lagen der bevolking is eindelijk toe te schrijven aan de auteurs van het tweede en derde plan, die zich belastten met het samenstellen van leerboeken en -boekjes voor het middelbaar en lager onderwijs." (100/1)	1942	APG bijnaam Zwijger	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kappeijne v.d. Copello-Wijgers, L.,	"De kinderen van Willem den Zwijger", in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin,* jrg 59, nr 31, 5 augustus 1933, pp. 499-500. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KappeijneKinderen.pdf* "Uit zijn huwelijk met Charlotte de Bourbon heeft de Zwijger zes dochters gehad: Louise Juliana; Elisabeth, genoemd naar Elisabeth, koningin van Engeland; Catherina Belgia, wier peettante Schwartzburg haar na den dood van haar vader tot zich nam en hare opvoeding leidde. Flandrina, die direct nadat hare moeder gestorven was op verzoek van haar grootvader Bourbon bij hem kwam en dus in het Roomsche geloof werd opgevoed; Brabantina, het petekind der Staten van Brabant, die van deze een jaargeld ontving en Emilia Antwerpiana, die als petekind der stad Antwerpen door deze stad met een lijfrente werd begiftigd. Louise de Coligny is voor de vier dochters van Willem van Oranje, die aan hare zorgen bleven toevertrouwd, een echte, liefdevolle moeder geweest, die hen heeft opgevoed tot ontwikkelde jonge vrouwen met eene vaste geloofsovertuiging. Ook als hare stiefdochters door hare huwelijken in Frankrijk en Duitschland zijn verspreid, bezoekt zij ze en blijft met ze meeleven en als zij later Flandrina, de abdis van Sainte-Croix leert kennen, ontstaat ook tusschen deze en hare stiefmoeder eene hartelijke genegenheid. Er heeft trouwens tusschen alle kinderen van den grooten Zwijger een hechte familieband bestaan, al maakte dan ook de oneenigheid van enkele met Maurits hierop af en toe eene uitzondering." (499)	1933	APG ESG dochters	
Kappeijne v.d. Copello-Wijgers, L.,	"De huwelijken van Willem van Oranje", in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin*, jrg 59, nr 16, 22 april 1933, pp. 252-253. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KappeijneHuwelijken.pdf* "Ten vierden male heeft Oranje eene vrouw aan zijn lot verbonden. Er behoorde moed toe, te huwen met den vogelvrij verklaarden Prins, die met schulden overladen en door zorgen gekweld op zijn vijftigste reeds de symptonen van oud worden vertoonde. Dien moed toonde Louise de Coligny, toen in 1583 Oranje aanzoek liet doen om hare hand. Zij was een jonge, mooie en rijke vrouw, had in den Barthelomeus-nacht te gelijk met haren vader ook haren echtgenoot den Sieur de Feligny verloren en was zelve ternauwernood aan den dood ontsnapt. Zij wist, dat haar vader, de Hugenoot admiraal de Coligny, in een verbond tusschen de Hugenoten in Frankrijk en de Geuzen in de Nederlanden het middel had gezien ter verkrijging van godsdienst, en gewetensvrijheid en zij nam de hand van den prins van Oranje aan, die reeds eenige jaren tevoren openlijk tot den protestantschen godsdienst was overgegaan. In April 1583 werd hun huwelijk te Antwerpen voltrokken, doch deze verbintenis mocht slechts van korten duur zijn, want reeds den 10den juli 1584 maakte de kogel van Balthazar Gerards een eind aan het leven van den Redder des Vaderlands. Hun zoontje Frederik Hendrik was toen vijf maanden oud. Louise de Coligny had in haar weduwenstaat te kampen met groote geldzorgen. Zij heeft kranig aan alle ellende weerstand geboden en Oranje's kinderen met groote liefde en trouwe zorgen omringd en opgevoed. Op hun beider zoon Frederik Hendrik heeft de Coligny zijns vaders geest weten over te brengen en is zij indirect een zegen geweest voor het Nederlandsche volk van de eerste helft der 17de eeuw." (253)	1933	APG ESG huwelijken	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kasche, Knut,	Wilhelm von Oranien und der Aufstand der Niederlande. Die Wahrnehmung des Freiheitskampfes gegen Spanien in der deutschen Publizistik, München: Grin Verlag, 2008. 108 blz. *Noten, bibliografie*. *Online via Sammlung vermischter Nachrichten zur Sächsischen Geschichte* "Das Haus Oranien – Nassau war in der Geschichte eines der unbedeutendsten Adelsgeschlechter. Die Geschichte der heutigen Niederlande, aber auch des Heiligen Römischen Reiches wäre mit großer Wahrscheinlichkeit anders verlaufen. Als auf dem Stammsitz der Familie 1533 ein Junge namens Wilhelm geboren wurde, ahnte wohl noch niemand, dass er einmal eine entscheidende Rolle in den politischen Ereignissen des 16. Jahrhunderts und darüber hinaus einnehmen sollte. Als er nämlich 1584 ermordet wurde, war sein Name eng mit dem Aufstand der niederländischen Provinzen gegen Spanien verbunden. Oranien wurde in einem Jahrhundert geboren, das durch ein anderes großes Herrschaftshaus beeinflusst wurde. Mit den Habsburgern hatte sich eines der mächtigsten Herrscherhäuser etabliert. Die Geschicke Europas sollten 400 Jahre durch dieses Haus gelenkt werden. Durch eine geschickte Heiratspolitik gelang es den Habsburgern immer wieder, Macht an sich zu ziehen und überall in Europa Einfluss zu nehmen. Zahlreiche deutsche Kaiser und Könige kamen aus dem Geschlecht der Habsburger. [...] Dieser Frieden und noch einige andere Ereignisse sorgten dafür, dass Karl V. seine Macht an seinen Bruder und seinen Sohn abgab. Philipp II. wurde nicht nur König von Spanien, sondern auch Landesherr über die niederländischen Erblande. Mit der Übernahme machte sich jedoch ein Wandel im politischen Verständnis von Macht bemerkbar. Diese neuen Vorstellungen sollten sehr bald mit dem politischen Verständnis von Wilhelm kollidieren. Die Vorstellungen Philipps waren aber auch Ausdruck einer sich neu ankündigenden Zeit. [...] Erstaunlicherweise sollte es nicht die Lehre Martin Luthers sein, sondern die Lehre Calvins, welche sich in den niederländischen Provinzen ausbreitete. Die Politik seines Vaters setzte sein Sohn Philipp II. fort. Im Gegensatz zu seinem Sohn fühlte sich Karl V. jedoch noch den alten Privilegien und Rechten verpflichtet. So sah er auch die Rolle Oraniens. Unter Karl V. wurde er zum wichtigen Eckstein zwischen König und Adel. Nach der Machtübernahme änderte sich dieses Bild. Philipp II. erkannte in Oranien eher einen Stein des Anstoßes. Das lag mit großer Wahrscheinlichkeit an den unterschiedlichen Vorstellungen. Sehr bald sollten diese Unterschiede mehr und mehr an die Oberfläche treten und einen Konflikt auslösen, der endgültig erst mit dem Frieden von Münster/Osnabrück beendet wurde." (Bron: *Zusammenfassung**) "Obwohl es teilweise Arbeiten gibt, die bis in die Zeit des Aufstandes zurückreichen, soll in der vorliegenden Arbeit darauf verzichtet werden, um den Rahmen der Arbeit nicht zu sprengen. Somit wird lediglich ein Überblick über die Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts gegeben, sowie über den aktuellen Stand der Forschung. Auffallend ist die Tatsache, dass es ab der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts einen eindeutigen Wandel in der Betrachtung der Geschehnisse	2008	APG	Kasche Wilhelm
Kellen jr, David van der,	"De portretten van Willem den Zwijger", in: *Eigen Haard,* nr 27, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink, 1884, pp. 333-337. Ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KellenPortretten.pdf* "Ook de aanstaande tentoonstelling te Delft van al 't geen op den prins betrekking heeft, kan ons misschien onbekende portretten te zien geven, die ons bij ons overzicht van dienst hadden kunnen zijn. Over het algemeen kent men den prins niet anders dan uit de geschilderde portretten van M. Mierevelt en de daarnaar gevolgde prenten, waar de prins wordt voorgesteld als een man op leeftijd, met een kalot of kapje op het hoofd en gekleed in een tabbord. (Zie bladz. 335.) Men denkt er weinig aan, dat ook de prins jong geweest is en vraagt er niet naar, hoe de prins er in zijne jongere dagen heeft uitgezien." (333)	1884	BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kempeneers, A.,	"Inneming van de Stad Sint-Truiden door Willem den Zwijger den 15 October 1568", in: *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, vol 32, Tongeren: Imprimerie Collée, 1914, pp. 7-52. *Pp. 53-56: Refereijn van S. Truiden, pp. 57-61: Tweede berijming of het Beleg van Luik (...) totnogtoe onuitgegeven.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KempeneersSintTruiden.pdf* "TOELICHTING Deze studie is hoofdzakelijk gegrond op de volgende onuitgegeven bronnen: A. — Confessionael Boeck. Een schrijfboek (16 bladzijden in-folio) inhoudende de verklaringen door Aert van den Laeck, den 4den December 1568, gedaan voor het buitengewoon tribunaal der Inquisitie te Sint-Truiden Het bevat 25 artikelen in twee deelen : 1° "Confessie ende Bekentennisse Aert van den Laeck, *sonder Pynnigen*, in Presentie vanden Commissarijssen van Onsen G. H. de Bijsschop van Luijdick, Scholteten, Burgemeesteren ende Scepenen der Stadt van Sintruijden" (1-XIV) 2° "Confessie ende Bekentennisse, inder *Scherper Examinatien*, Aert van der Laeck van Sintruden (XV-XXV). B — Duplicaat van A. Een schrijfboek (12 bladzijden in -folio) met den volgenden titel : "Confessie ende Bekentennisse in sijnder Examinatien, Aert vanden Laeck, *sonder Pijnen*, in Presentien vanden Commissarijssen ende Scepenen ende den Scherperrichter." Het bevat enkel 22 artikelen, meestal korter dan die van A, en maakt de bovenvermelde indeeling niet. Deze twee documenten zijn heel waarschijnlijk de verslagen opgesteld, gedurende de ondervraging van Aert, door de griffiers bij het tribunaal der Inquisitie. De menigvuldige doorhalingen, vergezeld van verwijzingen naar verbeteringen in den rand, laten ons daartoe besluiten. Afgebroken zinnen met een "Seedt er" in den rand wijzen er op, dat de verklaringen van Aert met de onderbrekingen en hervattingen woordelijk neergeschreven werden. C — Dubbel blad papier. Onvoltooide copie van een verzoekschrift door den Magistraat van Sint-Truiden in 1569 gezonden aan den Prins-Bisschop, Geraard van Groesbeeck. Het bevat bijzonderheden over de inrichting en de werking van het tribunaal der Inquisitie te Sint-Truiden. D. — Dubbel blad papier. Onvoltooide copie, zonder titel, van de verhandelingen tusschen den Magistraat en de paters der Benedictijner-Abdij te Sint-Truiden om het losgeld, dat Willem van Oranje eischte voor de in vrijheidstelling van den abt, Christoffel van de Blockerije. Deze verhandelingen hadden plaats einde Januari 1569. E. — Schrijfboek van 14 bladzijden in-folio. Rekening van Jan Knapen, rentmeester in het jaar 1568. Opgave van hetgeen geleverd en betaald werd aan den penningmeester van den Prins van Oranje in 1568. F. — Dubbel blad papier. Rekening opgesteld in het jaar 1569-70. Opgave van de schade geleden door een deel der burgers, kloosters en kerken der stad en der vrijheid Sint-Truiden, gedurende de inneming van 1568. M III. — Judiciael Maendachboeck 1566-1570. Deze documenten berusten, behalve A en B (in 't bezit van den schrijver) op het stadsarchief te Sint-Truiden. Zij hehooren, met uitzondering van M. III, tot de Geschiedkundige	1914	APG MIL	
Kempeneers, A.,	"De hoofdoorzaek van de beroerten der Nederlanden in de XVIe eeuw.", in: *Volks-Almanak voor Nederlandsche Katholieken, in het jaar des Heeren 1852,* bij-een-gebracht door Jos. Alb. Alberdingk Thijm en H.J.C. van Nouhuys, Amsterdam: C.L. van Langenhuysen, pp. 187-199. *Noten.* *Online: google books* *Zie ook: X., "Prins Willem I een vervolger der Roomschgezinden", 1853.* "Als de spil van alle zamenzweringen onderscheidt men overal Willem van Oranje, die katholyk of protestant was, volgens dat zyne belangen het vereischten : zyne getrouwe dienaers waren Egmond en Hoorn. Door dit drymanschap lieten zich in alles blindelings geleiden de meeste edelen des lands, die niet alleen diep bedorven en met schulden beladen waren, maer ook daerby gedeeltelyk het geloof hunner voorvaderen verzaekt en de liefde des vaderlands in hunne boezems uitgedoofd hadden. Om ook het volk tot zich te trekken, trachtten de zamengezworenen hetzelve te verblinden, zyne hertstogten te ontsteken en zyne zeden te bederven; daerom spraken zy gedurig van *Inquisitie, van tienden, twintigsten en honderdsten*; zy toonden de dwingelandy als boven het hoofd hangende; volgens hen gingen de Belgen als Mooren en Indianen behandeld worden; met 's lands vryheden was 't onfaelbaer gedaen; daerenboven verspreidden zy overal slechte boeken, lasterschriften, karikaturen en vervalschte Bybels." (196/7)	1852	APG GKS anti-oranje kritisch Noord-Zuid	KempeneersHoofdoorzaek

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kerkwijk, A.O. van,	"Prins Willem I in de penningkunst", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 379-386. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KerkwijkPenningkunst.pdf* "De penningen, die gedurende het leven van Prins Willem van Oranje vervaardigd zijn, zijn in twee hoofdgroepen te verdeelen: de legpenningen en de gedenkpenningen (...). Van de belangrijkste en voornaamste dier penningen laten wij in chronologische volgorde hieronder eene beknopte beschrijving volgen, terwijl een gedeelte dier stukken wordt afgebeeld." (379) "Van het Prinsdom Oranje is verder nog een hoogst zeldzame rijksdaalder (Ecu) bekend met op de voorzijde het naar rechts gewende geharnaste borstbeeld van den Prins met als omschrift: Manu tenebo. Nassau 1560 op de voorzijde, en 's Prinsen wapen met naam en titel als omschrift op de keerzijde. Ook wegens het op de voorzijde voorkomende omschrift: Manu tenebo / Ik zal handhaven /, welke spreuk hier voor het eerst op een munt van den Prins gevonden wordt en op geen penning voorkomt, is deze rijksdaalder van belang." (386)	1933	BKD penningen	
Kernkamp, G.W.,	Van menschen en tijden, I., Studiën over geschiedschrijvers, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1931. [V-VI], 240 blz. *Noten.* *Kernkamp behandelt Wagenaar, Bakhuizen van den Brink, Fruin, Muller en Pirenne. Ook Groen komt aan de orde. Met regelmaat brengt Kernkamp hun visie op Oranje ter sprake. Kritisch en zonder zelf een oordeel te schuwen. Zie ook: Idem, Willem van Oranje in de geschiedschrijving van de eerste helft van de negentiende eeuw, 1984.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KernkampMenschenenTijden.pdf* "Wikkelen wij deze spotternij (K. bespreekt een citaat van Bakhuizen van den Brink) uit hare windselen, dan luidt zij: de Prins mag van geluk spreken, dat 'de minst verdraagzame rechters' over geloofszaken - de gereformeerde Christenen schijnen bedoeld - hem voor een der hunnen houden." (16) "Hoe moet - zoo heb ik dikwijls gedacht, als ik mij verdiepte in de geschiedenis van dezen tijd - hoe moet Oranje het Calvinisme in zijn ruigsten vorm hebben gehaat! Hoe moet deze aristocraat, van geboorte en van geest, ervan gegruwd hebben, toen in 1566 de razernij van den beeldenstorm door het land trok en de anarchie dreigde te ontketenen! Hoe moet hij de dorperheid van Datheen en zijn aanhang hebben geminacht! En de diepe teleurstelling, die het Calvinisme hem heeft bereid door het verijdelen van zijn levenstaak, kan hem niet vergoed zijn doordat het hem de zekerheid des geloofs bracht, een echt Calvinist is Oranje nooit geweest." (231/2).	1931	GKS APG Oranjehistoriografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kernkamp, G.W.,	De Geuzenprins. Rede uitgesproken in een openbare zitting van den senaat der Rijksuniversiteit te Utrecht, ter herdenking van den geboortedag van Prins Willem van Oranje. Op Maandag 24 april 1933. Des morgens om half elf. [Utrecht: Rijksuniversiteit, 1933]. 24 blz. *Noten. Bibliografie.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KernkampGeuzenprins.pdf* "Uit welke uiteenloopende en vaak onredelijke motieven dit verzet ook mocht ontspruiten, er had zich tegen Alva een eenheidsfront gevormd van zeer heterogene groepen der bevolking. Er was een leuze aangegeven, waarmede de eene groep instemde om principieele redenen, een andere uit eigenbelang of uit vrees, een derde, de talrijkste, de lagere volksklasse, omdat zij er in uitschreeuwde haar opstandigheid tegen de haar kwellende armoede, die zij aan de regeering weet. Dat dit eenheidsfront niet stand hield toen men voor de keuze werd gesteld tusschen openlijk verzet of trouw aan de overheid, doet niets af aan de beteekenis, die het heeft gehad voor het kweeken van de gezindheid, waarin het zaad van den opstand kon ontkiemen. In den voorzomer van 1572 hing overal een stemming van verzet: het kwam er slechts op aan, dat een kleine, maar vastberaden minderheid het sein tot den openlijken afval gaf . Nu trad Oranje te voorschijn. Den 20sten April en volgende dagen schreef hij, uit Dillenburg, aan de steden, met wier burgers hij reeds in 1570 verbinding had aangeknoopt; hij verklaarde zich bereid, opnieuw lijf en goed te wagen, indien zij hunne steden door zijn krijgsvolk wilden laten bezetten. (...) Het is de roem van Enkhuizen, dat het in 1572 het sein tot den volksopstand in Holland heeft gegeven; zijne burgers heeschen den 21 sten Mei de Prinsenvlag op torens en poorten; door hun moedig voorgaan moesten straks Westfriesland en het heele Noorderkwartier volgen."(5) "Het overgaan van Enkhuizen naar de zijde van den prins was het begin van den opstand in Holland. Van den *volks*opstand: burgers en schamele gemeente verklaarden zich tegen Alva, vóór Oranje; de beschrijving der gebeurtenissen, die in de Meimaand van 1572 te Enkhuizen voorvielen, ontlokt aan Hooft in zijne *Nederlandsche Historiën* de erkenning, dat 'men hier te lande de maghtigste veranderingen bij aanstichting oft immers dapper toedoen des gemeenen man heeft zien invoeren'.(...) Maar, evenmin als men den Prins van Oranje moet idealiseeren, moet men het volk, als held van onzen opstand, in het bengaalsch licht van de apotheose stellen." (6-7)	1933	APG Prins en Geuzen (volk)	
Kernkamp, G.W.,	"De houding van Amsterdam inzake de aanbieding van de grafelijkheid aan den Prins van Oranje", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jrg 48. Groningen - Batavia: P. Noordhoff N.V. 1933, pp. 113-119. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KernkampHoudingAmsterdam.pdf* "Den 7en December 1583 begaven de Staten van Holland — uitgezonderd de gedeputeerden van Amsterdam en Gouda — zich naar den Prins en overhandigden hem in zijn slaapkamer om elf uur des ochtends den opdrachtsbrief en de voorwaarden, waarbij de grafelijkheid zou worden opgedragen. De Prins bedankte de Heeren Staten voor de vereerende opdracht, maar opperde bezwaren wegens de afwezigheid van de gedeputeerden van Amsterdam en Gouda, die zich van deze betooging afzijdig hadden gehouden. De Staten van Holland vatten de zaak echter niet zoo zwaar op. Zij waren van meening, dat weldra ook Amsterdam en Gouda zich bij de andere steden zouden aansluiten. De beraadslagingen over de voorwaarden (kiescapitulatie) hadden een vlot verloop. Den 30en December was overeenstemming tusschen beide partijen bereikt. De Staten moesten nu de voorwaarden aan de vroedschappen der Hollandsche steden ter goedkeuring voorleggen. Was deze verkregen, dan stond aan de inhuldiging van den Oranje-vorst niets meer in den weg. Ongetwijfeld zouden Zeeland en Utrecht weldra het goede voorbeeld volgen. Zoover was het intusschen nog niet, want vooral bij Amsterdam stuitte de commissie uit de Staten van Holland, die de stad tot een ander gevoelen moest overhalen, op heftigen tegenstand. Het gevolg hiervan was weer, dat de Staten bleven talmen met het nemen van een eindbeslissing, daar zij tot een zaak van zoo groot gewicht als de aanbieding van de grafelijkheid aan den Prins van Oranje, slechts met algemeene stemmen wilden besluiten. De Prins, die zeer ontstemd was over het dralen der Staten, maande hen in krasse bewoordingen tot spoed aan. Kort voor den moord in de maand Juli wees hij de Hollanders op de gevaarlijke positie, waarin de Nederlandsche gewesten zich bevonden. Yperen en Brugge waren den vijand reeds in handen gevallen. Voor Gent, Brussel en Antwerpen dreigde groot gevaar. De Staten hadden nu toch voldoenden tijd gehad om over de kwestie van de aanbieding der grafelijkheid na te denken, thans was de tijd voor handelen aangebroken. „Alle deze redenen bewegen ons, myne Heeren," schreef Willem van Oranje begin Juli aan de Staten van Holland, „uluyden vrundtlijk te verzoucken van deze zake een eynde te willen maken, zoo om ons te helpen behouden onze eere ende reputatie, als oock om zelve u te helpen alle zaken stellen in zulcken state ende ordre dat het Landt en de Republicque daerdoor mach geholpen ende behouden zijn." Eenige dagen later trof hem het noodlottige schot." (114/5) "Het verzet der Gouwenaren sproot dus hoofdzakelijk voort uit wantrouwen tegenover Zeeland. Hierbij kwam nu nog de vrees voor een langdurigen oorlog, waar, naar hun meening, Oranje stellig op aan stuurde, en waarvan zij slechts onheil verwachtten. Bovendien waren zij niet prinsgezind, omdat de Prins hen ook op godsdienstig gebied teleurstelde. Voor Amsterdam golden gedeeltelijk dezelfde, gedeeltelijk ook geheel andere redenen als voor Gouda. Het verzet van Amsterdam tegen de aanbieding van de hooge overheid aan den Prins van Oranje dateerde feitelijk reeds van 1581. Aan het plakkaat van „verlatinge" (de vervallen-verklaring van Philips II) hechtte de stad niet aanstonds haar goedkeuring, waarvan weer afhankelijk was de toestemming tot het afleggen van een nieuwen eed aan den Prins van Oranje. Eenige malen verklaarden de Amsterdamsche	1933	APG oppositie Amsterdam grafelijkheid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kernkamp, G.W.,	"Willem van Oranje als voorstander van godsdienstige vrijheid", in: *Leven en werken. Maandblad der Radio-Volksuniversiteit Holland*, jrg 3, nr 7. juli, 1939, pp. 1-6. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KernkampGodsdienstvrijheid.pdf* "Nu door de pacificatie van Gent de vrede tusschen de „rebellen", Holland en Zeeland, en de aan Spanje getrouw gebleven gewesten hersteld was, verplaatst het tooneel van Oranje's werkzaamheid zich naar het Zuiden. In 1577 houdt hij zijn intocht in Brussel. Van nu af is hij niet meer de Geuzenprins, maar de strijder voor nationale eenheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Bij den Gentschen vrede was de godsdienstquaestie onbeslist gebleven; in Holland en Zeeland zou voorloopig alleen de Gereformeerde religie mogen worden beleden; in de overige gewesten zou men niets tegen de Roomsche kerk mogen ondernemen; de plakkaten tegen de ketters zouden echter buiten werking blijven. Dit was een voorloopige regeling; met waarborg van gewetensvrijheid had men den toestand in hoofdzaak onveranderd gelaten; de Algemeene Staten zouden later de godsdienstige aangelegenheden definitief ordenen. Al spoedig bleek, welke moeilijkheden zulk een regeling zou ontmoeten. Na de pacificatie van Gent waren overal de ballingen teruggekeerd, de vurigste Calvinisten, immers zij, die voor hun geloof waren uitgeweken. Niet tevreden met gewetensvrijheid, hielden zij hun godsdienstoefeningen, eerst in het het geheim, straks in het openbaar en namen weldra een vijandige houding tegen de Roomschen aan. De geestdrijverij van de Calvinisten wekte een reactie van den anderen kant; ook lauwe Katholieken liepen nu warm voor hun Kerk. Toen trachtte Oranje olie op de golven te werpen. Hij legde aan de Algemeene Staten een plan van „godsdienstvrede" voor: een voorloopige beslissing alweer, in afwachting van een definitieve beslissing door een nationaal concilie, maar voorloopig dan zou overal, waar minstens honderd gezinnen er om vroegen, de uitoefening van den Gereformeerden godsdienst naast den Roomschen, en omgekeerd, worden toegelaten en zouden de kerkgebouwen naar billijkheid tusschen de beide gezindheden worden verdeeld. Om dit plan voor de Roomschen meer aannemelijk te maken, werd tevens paal en perk gesteld aan het gezag, waarvan de Calvinistische democraten zich langs revolutionnairen weg hadden meester gemaakt in de steden van Brabant en Vlaanderen. Schier nergens werd deze godsdienstvrede aanvaard. Elk der beide godsdienstige partijen wilde wel de vruchten plukken, die er voor haar zelf aan groeiden, maar gunde dat niet aan de wederpartij. In plaats van „vrede", kwam er nog meer strijd. Zoowel het staatkundig als het godsdienstig doel van Oranje kon niet verwezenlijkt worden. De vereeniging van de zeventien Nederlandsche gewesten tot een staatkundige eenheid mislukte, door een samenwerking van allerlei redenen: door den naijver van den hoogen Zuid-Nederlandschen adel op Oranje, door het militair en staatkundig beleid van den nieuwen Spaanschen landvoogd, den hertog van Parma, door een gebrek aan saamhoorigheidsgevoel tusschen particularistisch-gezinde gewesten, door den opnieuw aangewakkerden strijd tusschen de godsdiensten; zoo mislukte evenzeer de poging om godsdienstige verdraagzaamheid te doen heerschen. Het Zuiden keerde terug onder de gehoorzaamheid van den Koning van Spanje en liet aan de Roomsche kerk de alleenheerschappij; het Noorden wierp het Spaansche juk af en duldde alleen de openbare uitoefening van den Gereformeerden godsdienst. Dit is het tragische in het leven van Willem van Oranje, dat vóór het einde daarvan hem de zekerheid was geworden van het niet in vervulling gaan van zijn beide doeleinden: staatkundige eenheid der zeventien	1939	APG GKS	
Kernkamp, G.W.,	"Willem van Oranje in de geschiedschrijving van de eerste helft van de negentiende eeuw*", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 91-107. *Noten.* *Zie ook: Idem, Van menschen en tijden, 1931.* "Historische tradities bekreunen zich weinig om de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. De Loevesteinsch-patriottische traditie heeft zich gehandhaafd, toen de geleerden al lang beter wisten. In de school van Pestel en Kluit waren begrippen over het staatsrecht onzer republiek verkondigd, veel juister dan die van Wagenaar; maar zij bleven binnen gehoorzaal en studeerkamer en vonden geen populaire vertolking. De zegepraal der patriotten in 1795 begunstigde de oude traditie; in den Franschen tijd schenen de banden tusschen Nederland en Oranje voor goed verbroken. Na onze revolutie van 1813 heerschte aanvankelijk de stemming van 'vergeven en vergeten'. De oude geschillen werden liefst niet opgerakeld; zoo men er over spreken moest, werden de scherpe kanten afgerond; Siegenbeek onthaalde zijne studenten op zoete koek in plaats van kruidnoten. Maar in de kringen der ontwikkelde burgerij bleef Wagenaar's geschiedbeschouwing de heerschende; haar anti-stadhouderlijke strekking scheen - maar meer dan schijn was het niet - in overeenstemming te zijn met de liberale begrippen, die ook in Noord-Nederland ingang vonden lang voordat er een liberale partij bestond. Bakhuizen van den Brink verklaart, dat de begrippen van De Groot, van Hooft en Vondel - den Vondel van de *Palamedes*, wel te verstaan - hem 'op school waren ingeprent'. Zijn polemiek met Groen over de historische beteekenis van Hendrik van Brederode werd dan ook door hem zelf beschouwd als eene gelukte poging om 'de in zijne jeugd ingezogen begrippen' door historische studie te verdedigen.' Tegen die Loevesteinsch-patriottische en remonstrantsch-liberale traditie onzer geschiedenis kwam Willem Bilderdijk in verzet. Van Zijn geloof en zijne Oranjeliefde had hij reeds lang getuigd; maar eerst in 1817 begon hij, als privaat-docent te Leiden, in een reeks van voordrachten zijne opvatting der vaderlandsche geschiedenis tegenover de officieele van professor Siegenbeek te stellen. Zijne leer vond bijval bij de besten van het opkomend geslacht, altijd ontvankelijk voor nieuwe denkbeelden, wanneer die met gloed van overtuiging of bijtend sarcasme worden voorgedragen; men kent de verzuchting van Rector Kroll in Ibsen's *Rosmersholm*, dat juist zijne begaafdste leerlingen met radicale begrippen besmet werden; alleen de stumpers bleven zuiver in de leer. Door Bilderdijk's colleges en de dictaten, die daarvan rondgingen, geraakte er een Bilderdijk'sche Geschiedenis des Vaderlands avant la lettre in omloop, nog voordat H. W. Tydeman in 1832 het eerste deel in druk uitgaf. De hoofdverdienste van Bilderdijk voor de wetenschappelijke studie der geschiedenis is, dat hij de onfeilbaarverklaring heeft verijdeld van Jan Wagenaar, wiens geschiedverhaal op het punt stond te verstarren tot de officieele waarheid. Wat hij zelf voor Wagenaar in de plaats heeft gegeven, is van weinig belang; maar het lokte tot tegenspraak en daardoor tot nieuw onderzoek. Niet afgebroken, maar opgebouwd heeft Groen van Prinsterer. Aan de calvinistische traditie onzer geschiedenis, die altijd wel voort was blijven bestaan, maar in andere kringen dan die der toongevers, heeft hij het gezag zijner wetenschap bijgezet." (91/2) *Deze bijdrage — onder een door samenstellers van deze bundel bedachte titel — bestaat uit een aantal tekstfragmenten van de hand van G.W. Kernkamp (1864-1943), te vinden in zijn Van menschen en tijden, 1:	1984	APG historiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kersbergen, J.A. van,	Rebel der Nederlanden. Geschreven in vijf bedrijven voor het Nederlandsch Tooneel in: *Nieuw Nederland. Maandblad voor Economie, Staatkunde en Cultuur* onder redactie van Dr. R. van Genechten, jrg 6, 1939/40. Inhoud nrs 1-6, Leiden: Nederlandsche Nationaal-Socialistische Uitgeverij (Nenasu), nr 1 (juli 1939): pp. 3-24; nr 2 (aug. 1939): pp. 109-130; nr 3 (sept. 1939): pp. 186-205; nr 4 (oct. 1939): pp. 257-278 en nr 5 (nov. 1939): pp. 370-402. "Vierde bedrijf 1567 Willem van Oranje's werkvertrek in zijn kasteel te Breda (Vaal licht; door het venster ochtendschemering; een kaars brandt laag. Willem van Oranje alleen aan schrijftafel, lezend, peinzend) **I. Oranje alleen.** Oranje (leest) : „ ....dan treed ik Hertog Alva als goed Christen tegemoet en mijn vertrouwen neemt hem ieder wapen. ..." Vertrouwen.... dubbel onderlijnd.... alsof gij Uw vertrouwen zelve niet vertrouwdet, Hoorne.....Zij God met U, doch die groothartigheid, vooropgezet en met bedoelingen wellicht, is zij niet slechtvermomde bangheid, klein en nutteloos.....? De kleine vlam der kaars verbleekt bij 't eerste schijnen van den nieuwen dag ... verzet sterft weg .. . Gelijk in 't volk.... Maar Alva brengt geen licht, doch zwarten nacht .....dàn zal het alles donker zijn! ... . Het klein verzet stierf weg, gelijk de kaars uitbrandt, die zonder voeding raakt.... ook midden in den nacht, die 't licht zóózeer behoeft.... O Nederlanden, gij en wordt niet vrij door enkle sterke harten.... wanneer laait na Uw eersten gloed de wrok tot opstand uit?..... Wanneer Uw bloed, Uw geloof wordt aangetast? .... dàn zou de brand reeds fel door deze landen slaan! .... Eerst als Uw rust, gezapige, bedreigd wordt .... of Uw geld ?! ..... Ik weiger U zoo gansch onwaardig aan te slaan.... Ik weet het niet.... Deed ik wel al 't geen ik vermocht?.... ik sluit mij hier op in Breda, waar ik in Brussel mij te opgesloten voelde!.... en wacht!..... Is wachten een gebod van God ... of list der traagheid, die voor Spanje werft ... aleven klein en even nutteloos? .... (Kaars is uitgebrand, Oranje staat op en loopt in gedachten naar het venster om dit in de morgenlucht te openen). " (257/8)	1939	LTM N.S.B toneelspel	
Kervyn de Lettenhove, J.C.M.B.,	"Déclaration de la reine Élisabeth contre le prince d'Orange et ses adhérents (1575)", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, année 41, tome 34, 2me série, 1853. Bruxelles: F. Hayez, pp. 535-545. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KervynElisabeth.pdf* "La paix de l'Angleterre, écrivait Walsingham, est surtout assurée par les discordes des autres nations. Walsingham, eût pu ajouter qu'au seizième siècle sa politique consista à entretenir ces discordes et notamment à flatter la France, si elle se sentait menacée par l'Espagne, l'Espagne, si elle se sentait menacée par la France. L'histoire a recueilli de nombreux documents relatifs à l'appui actif que la reine Élisabeth prêta à la fondation de l'indépendance des Provinces-Unies. Il n'est pas sans intérêt d'opposer à ce caractère général de son intervention un épisode isolé, et de placer à côté de tant de témoignages de sympathie accordés aux insurgés des Pays-Bas, un édit de proscription prononcé par la reine d'Angleterre contre le prince d'Orange. Déjà, en 1571, les marchands anglais s'étant plaints de certains actes de piraterie commis par les gueux de mer, Élisabeth s'en était montrée fort irritée, et elle était allée jusqu'à voir dans les supplices ordonnés par le duc d'Albe, un utile moyen d'étouffer les troubles, qu'elle pourrait imiter en frappant elle-même Marie Stuart. Quatre ans plus tard, la reine d'Angleterre parut se rapprocher de nouveau des Espagnols. En 1574, la situation des choses s'était profondément modifiée. La défaite complète de Louis de Nassau semblait avoir ruiné la force des insurgés, lorsque vers la fin de cette année, l'avénement de Henri III révéla à la reine d'Angleterre des menaces directement dirigées contre elle. (...) Le 13 août 1574, on était déjà instruit à Londres que Henri III avait réussi à rentrer en France, et François d'Halewyn écrivait de Plymouth à Philippe II : "Depuis que s'est sceue la belle eschappade du roy de France hors de Poloingne, je treuve les voleintés changées en meilleure démonstration. Ce qui voulait dire qu'Élisabeth était résolue à obtenir, à quelque pris que ce fût, que les amis de Marie Stuart fussent contraints à sortir des Pays-Bas. Requesens s'exprime formellement à cet égard dans une lettre du 19 août 1574 où il rapporte qu'il résulte des communications faites à don Bernardino de Mendoça que la reine d'Angleterre insiste vivement pour que l'on expulse ceux qui ont conspiré et conspirent encore contre elle, mais qu'elle a fait comprendre que, si l'on écoute ses plaintes, elle est disposée intervenir pour replacer la Hollande sous l'obéissance de Philippe II." (535/8) "Elle écrivait le 16 avril à lord Cobham, lord gardien des *cinque ports :* Très-cher et bien amé, salut. Comme notre bon frère, ami et allié le roi catholique d'Espagne, à notre requête et selon les traités d'ancienne amitié conclus et entretenus depuis fort longtemps entre ses nobles ancêtres et les nôtres, a banni des Pays-Bas nos notoires rebelles et traîtres désignés par nos lettres, et a reclamé de nous le même témoignage d'amitié de notre part en ce qui touche les rebelles indiqués dans les lettres du susdit roi qui portent la date du xxv novembre dernier, mais qui ne nous sont parvenues que pendant ce présent mois d'avril, à savoir le prince d'Orange comme le principal, et, comme complices de la conspiration contre le même roi, le comte de Culembourg, (*volgt lijst van namen met andere opstandig heren)* par le moyen desquels, comme nous avons été avisés par ledit roi, plusieurs villes de Hollande, de Zélande et de Gueldre se sont révoltées contre l'obéissance	1853	APG Engeland Elizabeth I en Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kervyn de Lettenhove, J.C.M.B.,	"La souveraineté héréditaire du prince d'Orange dans les provinces de Hollande, de Zélande et d'Utrecht (1580)", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique,* année 40, tome 32, 2me série, 1871. Bruxelles: F. Hayez, pp. 356-359. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Les annales du seizième siècle, objet de tant de travaux, ont rencontré des narrateurs plutôt éloquents qu'impartiaux. Les hommes qui ont figuré sur une scène si orageuse et troublée par tant de passions, ont eu ou leurs détracteurs ou leurs apologistes : ils attendent encore leurs historiens qui, également sévères pour l'oppression des uns et l'ambition des autres, flétriront tous les crimes et blâmeront toutes les fautes. Pour faciliter ce jugement calme et équitable, il faut surtout recourir aux documents originaux. Bon nombre ont déjà été publiés, et l'un de nos honorables confrères a porté dans l'accomplissement de cette tâche autant de persévérance que d'érudition. Il reste toutefois des pièces importantes qui n'ont pas vu le jour, et la classe me permettra, en en faisant paraître quelques-unes sous ses auspices, de les signaler à l'attention dont elles me semblent dignes. Je me bornerai aujourd'hui à reproduire un document trouvé récemment dans les papiers de la reine Élisabeth, et relatif à cette célèbre négociation de 1580, où le prince d'Orange, offrant une part des Pays-Bas à la France et voulant faire de l'autre son domaine héréditaire, avait choisi Marnix de Sainte-Aldegoude pour faire triompher ses intérêts personnels, grâce à un odieux marché avec le duc d'Anjou. Le traité du Plessis-lez-Tours, du 19 septembre 1580, est connu de tout le monde. On sait moins quelles furent les négociations qui précédèrent ce traité. On assure, il est vrai, qu'il fut suivi d'un acte secret par lequel le duc d'Anjou reconnaissait à Guillaume d'Orange la souveraineté de la Hollande et de la Zélande; mais le texte, si je ne me trompe, n'en avait jamais été révélé : c'est cette lacune que je viens combler. *Copie d'une promesse faicte par Son Altesse au prinse d'Orange*. "Nous, Fransois, duc d'Anjou, en ratifian la promesse que nostre cher et bien-aimé le sieur des Pruneaux a fait à mon cher cousin le prinse d'Orange le neufiesme d'aout dernier passé, prometons audit sieur, tantost que les estas nous aron choueszy pour prinse souverain de tous les Païs-Bas, nous emploierons nostre autorité anvers les peuples pour recompanser ledit sieur prinse et l'aquiter des grans deptes dont il est hobligé en Allemagne pour la levée des armées qu'il a conduites contre les Espagnols pour la délivrance dudit païs; et en oultre à rezon des grans et incroïables travaux portés par ledit sieur prinse, avecque les pertes des grans biens qu'il a soufert, nous acorderons et acordons dès à sete heure que ledit sieur prinse et ses houers desandans en drouecte ligne demeurent prinses et seigneurs souverans de Holande et Zélande et Uutrec et en général ce qui est des dépandanses dudit gouverneman; prometons en fouez et parole de prinse le mintenir et défendre anvers tous et contre tous sans aucune exzansion, comme aussy ledit prinsse jure et promet de demeurer en bonne et ferme intelliganse, comunication, amitié saincte et parfaite avecques nous, nous faire à toutes hocasions très-humble servisse et procurer an tout et partout	1871	APG Oranje Anjou erfelijke souvereiniteit	Kervyn de Lettenhove souveraineté
Kervyn de Lettenhove, J.C.M.B.,	"Campagne du prince d'Orange en France en 1569. Documents inédits", in: *Compte Rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire, ou Recueil de ses Bulletins*. Série 4, tome 13. Bruxelles: F. Hayez, 1886, pp. 66-74. *Noot.* *Online: Internet Archive* "Lorsque prince d'Orange, après les revers de sa campagne dans les Pays-Bas en 1568, s'était réfugié en France, il n'était rien qu'il n'offrit pour apaiser Charles IX. Tantôt il assurait le seigneur de Fauvelles qu'il serait, "luy et son armée, service en tout ce qu'íl plairoit à Sa Majesté leur commander"; tantôt il écrivait à Schomberg que, si quelque révolte éclatait en France, il serait le premier à la combattre. Ces négociations se poursuivirent avec le cardinal de Lorraine. Quelques mois plus tard, le Taciturne se plaçait à côté du duc des Deux-Ponts pour prendre part à une nouvelle guerre civile qui fut, marquée par les sanglantes batailles de Jarnac et de Moncontour. C'est à cette époque que se rapportent les documents suivants. Le premier est une lettre des princes de Navarre et de Condé (signée aussi par Coligny) au prince d'Orange, du 9 février 1569 *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/12484 ING: gedat. 10 febr. gebaseerd op ed. Ferrière*); le second une lettre des princes de Navarre, et de Condé au prince d'Orange, du 20 février (*Niet in ING*); le troisième une lettre de Jeanne d'Albret au prince de Condé, écrite vers les premiers jours de mars, qui fut trouvée dans les chausses du prince de Condé le jour de sa mort; le quatrième une lettre de Coligny et d'Andelot au prince d'Orange et au duc des Deux-Ponts, du 19 mars (Niet in *Correspondentie ING*); le cinquième une lettre du prince d'Orange au prince de Navarre, du 4 avril *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8055 . In ING is correspondent N.N.*); le sixième une autre lettre du prince d'Orange, de la même date, adressée à la princesse de Condé. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8056 . In ING is correspondent N.N.*)." (67/8).	1886	MLG veldtocht na 1568	Kervyn Campagne du prince d'Orange en France en 1569

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kervyn de Lettenhove, J.C.M.B.,	"Le Prince d'Orange. Etude historique", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, année 50, tome 2, 3me série, 1881. Bruxelles: F. Hayez, pp. 144-195. *Noten.* *Zie ook van dezelfde auteur Notes additionnelles (1882).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KervynPrinced'Orange.pdf* "Indiquons plus nettement, en quelques lignes, la base de l'opposition du prince d'Orange. Les puissantes relations de sa famille aux bords du Rhin lui firent porter ses regards vers l'Allemagne : elles devaient, à son avis, lui assurer une position prépondérante dans les Pays-Bas. Tel fut le motif pour lequel il sollicita la main de la fille de Maurice de Saxe et chercha à unir par des liens étroits à l'empire le cercle de Bourgogne tel qu'il avait été créé par Charles-Quint. Sur ces deux points, le prince d'Orange rencontra pour adversaire Granvelle, que Philippe II avait laissé à la duchesse de Parme comme son principal conseiller; mais il n'en persista pas moins dans ses projets, dont la double conséquence devait être d'invoquer les libertés des Pays-Bas pour les soustraire à la domination espagnole et la tolérance religieuse pour s'assurer l'appui des princes protestants d'Allemagne." (146/7) "Peu de jours après, le prince d'Orange se retirait en Allemagne, où il écrivait au landgrave de Hesse qu'il voulait se consacrer à l'étude de la doctrine évangélique. Il semble que Guillaume de Nassau se soit éloigné des Pays-Bas à l'approche du duc d'Albe, que Philippe II avait, depuis le mois de décembre, nominé capitaine général des Pays-Bas. Placé à la tête d'une soldatesque effrénée, rendu plus redoutable encore par la renommée qui depuis longtemps le représentait comme l'instrument des impitoyables vengeances de Philippe II, le duc d'Albe semblait avoir renoncé à sa glorieuse tâche de capitaine, pour assumer, au milieu des populations consternées, le rôle infame du bourreau. Et cependant ce qu'on appelait le *masque* du prince d'Orange ne tombe pas encore! Il avait flatté Philippe II, la duchesse de Parme et Granvelle : nous le verrons, dans un document fort intéressant parce qu'il est inédit, prodiguer les mêmes adulations à ce proconsul que les conseillers belges à Madrid avaient vu partir avec effroi et que Marguerite de Parme reçut aux Pays-Bas avec tant de dédain qu'elle ne voulut pas faire un pas au-devant de lui. Un des amis du Taciturne lui avait remontré qu'il ne serait point mauvais pour son bien et celui de ses vassaux d'avoir quelque intelligence avec le duc d'Albe. C'est au duc d'Albe que le prince d'Orange écrit de Dillenbourg le 8 septembre 1567: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10884*) "Monsieur, Ayant entendu l'arrivée de Vostre Excellence aux Pays-Bas, n'ay voulu faillir à mon debvoir de envoyer vers Vostre Excellence pour de ma part luy dire la bienvenue et luy offrir quant et quant mon humble service et l'asseurer que l'affection que tousjours ay portée à Vostre Excellence de luy rendre bien humble service, n'est en rien diminuée en mon endroict, comme icelle le trouvera de faict quant me fera ceste faveur de me commander chose qui concernera son service. Je suis certes esté bien ayse que Sa Majesté at choisy Vostre Excellence pour donner quelque ordre aux affaires des Pays-Bas, tant nécessaire, saichant que nulluy eusse pu mieulx effectuer ceste chose que icelle, qui me donne certaine asseurance que les affaires se porteront mieux tant pour le service de Sa majesté que bien du pays.	1881	APG procesdossier	
Kervyn de Lettenhove, J.C.M.B.,	"Le Prince d'Orange. Notes additionelles", in: *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Belles Lettres et des Beaux-Arts de Belgique,* année 51, 3me série, T.3, 1882, Bruxelles: F. Hayez, pp. 217-220. *Noten.* *Zie zijn artikel Le Prince d'Orange. Etude historique. (1881)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KervynNotesAdd.pdf* "Je me bornerai à demander à la Classe l'insertion de quelques lignes qui eussent pu être jointes, comme notes, à ma notice sur le prince d'Orange. Je signalais à la dernière séance de la Commission royale d'histoire les documents du XVle siècle conservés au *British Museum*, comme la base des travaux consciencieux sur cette époque si troublée et si agitée. La lettre du prince d'Orange au duc d'Albe appartient à une collection où se trouvent en grand nombre les lettres autographes du Taciturne et dont aucun document n'a jamais été soupçonné de falsification. Telle en est la valeur qu'un vote du Parlement en défendit autrefois la communication. Le mot *Monsieur* est le seul qui s'employât d'égal à égal, le seul dont le prince d'Orange pût se servir. Le maréchal de Cossé écrivait : *Monsieur* au duc d'Albe. Le prince d'Orange écrit : *Monsieur* au prince de Condé. Le prince d'Orange charge Wiltperch et Hovelmans de se rendre près du duc d'Albe; mais il n'est dit nulle part qu'il les ait envoyés de Dillenbourg. Du reste, l'existence de la lettre du Taciturne au duc d'Albe est attestée par les archives mêmes de la maison d'Orange; car on y trouve, dans un billet de ce même Henri de Wiltperch au prince d'Orange, ces mots qui ne peuvent laisser subsister aucun doute : "Chaqu un pour soi, Dieu pour tous; par quoy me semble que ne seroit point mauvès que Votre Excellence eusse quelque intelligence aveck le duc d'Alva tant pour Votre Excellence que pour le bien de ses vassaux. Henri de Wiltperch écrivait en ces termes le 22 août 1567; et ce fut à la suite de cet avis que le prince d'Orange adressa au duc d'Albe la lettre du 8 septembre. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10884*) Ce ne devaient pas être là les seules relations du prince d'Orange avec le duc d'Albe. J'ai dejà cité la lettre de l'ambassadeur de France Ferral à Charles IX, du 15 novembre 1569, où il rapporte que le prince d'Orange, après sa fuite de France la veille de la bataille de Moncontour, 'a fait escripre au duc d'Alve, ainsi qu'il dict, pour obtenir grâce et pardon'. En 1572, après la Saint-Barthélemy, alors que la domination espagnole avait épuisé toutes ses rigueurs, les mèmes ouvertures se reproduisent. Saint-Goar, ambassadeur de Charles IX a Madrid, mentionne dans une dépêche du 19 septembre 1572 un long entretien qu'il eut avec Philippe II. Il ne lui cacha point qu'on publiait a 'que le duc d'Alve traictoit d'appointement avec le prince d'Orange, disant en avoir la commission du roy, chose qui seroit trop étrange à croire'; mais Philippe II le chargea d'assurer le roi de France qu'il n'y avait jamais pensé.' Walsingham, envoyé de la reine Élisabeth à Paris, mande le 25 septembre 1572 aux lords du Conseil : "Le roi a reçu de divers côtés l'avis que le prince d'Orange et le duc d'Albe vont vraisemblablement s'entendre. A cette lettre de l'habile conseiller de la reine d'Angleterre, il faut joindre trois dépêches de Mondoucet, ambassadeur français à Bruxelles. Il écrit le 29 septembre qu'il a appris	1882	APG Alva Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kervyn de Lettenhove, J.M.B.C. & Gilliodts-van Severen L. (eds),	Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philipe II, elf delen, Bruxelles : F. Hayez, 1882-1900. *Online** *Bronnenpublicatie.* *Online: Internet Archive* T. 1: 25 octobre 1555 - 24 août 1559. T. 2: 26 août 1559 - 22 avril 1562 T. 3: 28 avril 1562 - 13 mars 1564 T. 4: 25 mars 1564 - 2 septembre 1567 T. 5: 3 septembre 1567 - 27 septembre 1570 T. 6: 5 octobre 1570 - 29 novembre 1573 T. 7 : 29 novembre 1573 - 25 octobre 1575 T. 8: 26 octobre 1575 - 1 novembre 1576 T. 9: 3 novembre 1576 - 8 octobre 1577 T. 10: 10 octobre 1577 - 1 octobre 1578 T. 11: 1 octobre 1578 - 31 décembre 1579. NB. In de diverse delen zijn supplementen opgenomen.	1900	APG	Kervyn de Lettenhove Relations politiques
Kessler, Heinrich,	"Prins Wilhelm von Oranien und Landgraf Wilhelm IV von Hessen. Nach aufzeichnungen des vormaligen kurhessischen Staatarchivars Ludwig Kessler", in: *Hessenland. Zeitschrift für hessische Geschichte und Literatur*, Jrg 10, Nr 16, 17 August 1896, pp. 241-243. en Jrg 10, Nr 19, 1 Oktober, 1896, pp. 258-260. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KesslerOranienundHessen.pdf* "Namentlich wenn wir den etwas bedächtigen und zögernden Charakter Landgraff Wilhelm's berücksichtigen, müssen wir anerkennen, daß Wilhelm IV, verhältnißmäßig alles gethan hatte, was in seinen Kräfte stand, um Wilhelm von Oranien in seinem Unternehmen zu unterstützen. Daß dies alles in Geheimen geschehen musste, erregt unser Befremdung, doch ist dabei zu bedenken, daß die Vorherrschaft Spaniens damals zweifellos war, und zwischen Spanien und dem deutschen Kaiser, zumal zeit dem Tode von Königs Philipp's II. zur Zeit einzigem Sohne Don Karlos, die engsten Beziehungen bestanden." (260)	1896	APG Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Keuchenius, W. (samensteller),	Titels van het Huis van Oranje-Nassau, waartoe behooren bevestigde en vermoedelijke rechten en pretenties (afkomstig uit de Huizen Oranje, Baux en Ch lon), welke in 1544 - het jaar waarin Willem I, Graaf van Nassau, universeel erfgenaam werd van zijn neef René, Graaf van Nassau-Ch lon, Prins van Orange - op het Huis van Oranje-Nassau zijn overgegaan, 2 vols, 's-Gravenhage, 1956-1957. *2 gestencilde delen in 1 band*: pp.1-16 en 1-15. *Bibliografie*. "BERGEN-OP-ZOOM: Dr W.Moll: De rechten van den Heer van Bergen-op-Zoom. blz. 9: Oorspr. in het bezit van de Huizen van Wesemaals en van Glymes. Op 14 Febr. 1582 werd Prins Willem I van Oranje Nassau door de Staten van Brabant met het Markiezaat van Bergen-op-Zoom begiftigd (Commissie van Breda Nr 1201). Bij Resolutie van de Staten-Generaal van 21 Oct.1585 werd dit Markiezaat toegekend aan Prins Maurits (v.d.Kemp Maurits van Nassau I, 167). Na diens dood ging het over op Prins. Frederik Hendrik. In 1649 in het bezit van Elisabeth van Hohenzollern.Van 1672-'78 en van 1688-'97 wederom in het bezit van het huis van Oranje-Nassau." (*bibliografie ongepagineerd*).	1957	APG titels huis Oranje	
Keuning, Marja de & Plaat, Gees van der,	"'Geen voetbal met Fruin en Van Schelven'. Swarts biografie van Willem van Oranje", in: *NHG-Nieuws. Nieuwsbrief van het Nederlands Historisch Genootschap*, jrg 2, nr. 2, april 1995, pp. 2-4. "Op 27 juli 1992 overleed Koenraad Wolter Swart (* 1916). Vanaf zijn benoeming in 1967 tot hoogleraar Nederlandse geschiedenis en instellingen aan University College te Londen werkte hij aan een revisionistische studie over prins Willem van Oranje. Na zijn plotselinge overlijden bleek dat alleen de tweede helft van de biografie was voltooid. Swarts visie is gebaseerd op een diepgaande studie van vele gepubliceerde en archivalische bronnen. Onder leiding van prof. dr. Nicolette Mout (RUL) en dr. Henk van Nierop (UvA) werd het manuscript door drs. Raymond Fagel persklaar gemaakt. Vandaar dat zij de betekenis van Swarts inzichten op het optreden van Oranje in de cruciale jaren van de Opstand hier toelichten." (2) "Maar hij zegt nooit: ik ben het niet eens met de visie van Fruin. En dat doet hij expres, want hij wilde een boek voor algemene lezers schrijvers, en die wilde hij niet lastig vallen met discussies onder vakgenoten. Hij wilde gewoon een beeld geven. Dus je moet zelf eruit halen wat nieuw is. Het nieuwe zit volgens Henk toch in een fundamentele herwaardering van Oranjes rol in de Nederlandse Opstand. Nicolette licht dit toe: Zeer nieuw is dat de rol van Willem van Oranje tussen 1572 en 1584 door Swart niet meer, zoals vroeger, wordt beschreven als progressie van de stadhouder die in opstand komt, een rebel, tot de vader des vaderlands. Die opgang tref je ook nog aan bij Van Deursen in zijn herdenkingsportret van 1984. Maar eigenlijk had Oranje geen keus toen hij door Alva in de ban werd gedaan. Hij staat met zijn rug tegen de muur en wil de familie-eer verdedigen. Je ziet Oranje hier bezig als politicus die af en toe faalt, soms gaan de dingen goed. Zeer vaak gaat de boel faliekant verkeerd. En daar spreekt Swart toch wel een soort oordeel over uit, bijvoorbeeld bij die kwestie met Anjou. Het eerste hoofdstuk heeft het over 'Oranjes finest hour' en het laatste kreeg als titel mee 'Het troosteloze einde (1583-1584)'. Dat is toch volstrekt een andere visie op Oranje en dat hebben we echt nog nooit vertoond gehad in de hele historiografie. Daarom was ik echt teleurgesteld door Van der Lem, die het verkeerd heeft begrepen (*bedoeld zal zijn: http://www.nrcboeken.nl/recensie/oranje-zonder-trommels-en-trompetten*). Nou denkt iedereen dat het weer zo'n boek is over de vader des vaderlands en dat is het nou juist niet." (3)	1995	APG biografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kiersch, H.J.P.A.,	Iets over Oranje en den Opstand tegen Filips II. Een antwoord aan X, 's-Gravenhage: W.P.van Stockum & Zoon, 1892, 55 blz. *Noten.* *Zie ook onder publicaties van X (= C.C.M. Bartels)* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KierschIetsoverOranje.pdf* "Vóór alles moet mij de verklaring van 't hart, dat ik 't bar optreden van X zeer goed begrijpen kan. Bij hem moest alles wijken voor de eischen en belangen der Kerk, en daarom kan een strijd tegen Filips II in zijn oog niet veel anders zijn dan een soort heiligschennis; wat hem evenwel niet 't recht verleenen mag, de opvatting zijner tegenstanders te verdoemen. Zoo heel vreemd zou het toch niet zijn, dat de herinnering aan de verdrukking der Kerk verbittering en geuzenhaat opwekte; vooral niet, wanneer men de bewerkers van de omwenteling der 16e eeuw als protestantsche geloofshelden ziet verheerlijken."(3/4)	1892	APG GKS polemiek	
Kiersch, H.J.P.A.,	Het goed recht van Oranje, Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1893. 28 blz. *Noten.* *Zie ook onder publicaties van X (= C.C.M. Bartels)* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KierschGoedRechtOranje.pdf* "Bijna een jaar na mijne brochure over den opstand tegen Filips II heeft de onbekende een nieuw geschrift over dit onderwerp het licht doen zien. Ofschoon het zich door volslagen gebrek aan goede manieren kenmerkt, en 't eene stuitende zaak is over iets te schrijven, dat roomschen en protestanten tegen elkaar in 't harnas pleegt te jagen, acht ik deze kwestie te belangrijk, om er het stilzwijgen over te bewaren. Nog steeds achter de letter X verscholen, zoekt hij mij als een huurling der vrijmetselarij verdacht te maken, die „op hooger inblazen den toegeworpen handschoen opraapte." Toornig vaart hij tegen de verdraagzaamheid uit, die de Loge toepast om „de afschuwelijkste dwingelandij" ons Vaderland „binnen te smokkelen"; omdat „leerstellige verdraag-zaamheid eene dwaasheid is, een verraad aan de waarheid." „De christelijke verdraagzaamheid of naastenliefde" acht hij „een plicht ook tegenover andersdenkenden." „De burgerlijke verdraagzaamheid", verklaart hij verder, „hierin gelegen, dat in een staat door de burgerlijke overheid de onbelemmerde uitoefening van verschillende eeredienstenwordt toegezegd en gewaarborgd, veronderstelt altijd bij het volk gemis aan eenheid in de kennis der waarheid. Maar, indien eenmaal deze ramp op een volk gevallen is, dan kan de burgerlijke tolerantie niet alleen geoorloofd, maar zelfs noodzakelijk zijn." (3) "Is de vereering van Oranje in wezen en oorsprong calvinistisch, wij mogen toch niet vergeten, dat hij 't was, die den strijd voor onze aloude rechten begonnen is en ten einde toe heeft volgehouden. En al is door zijne innige vereeniging met 't gemeenebest Holland-Zeeland —'t onvermijdlijk gevolg der spaansche overmacht — de nationale kamp voor 't behoud der privilegiën in 't Noorden eene gereformeerde omwenteling geworden, hij heeft in zijn Geloofsvrede het nageslacht den weg tot de ware verdraagzaamheid gewezen. Hebben de katholieken zich over hunne protestantsche landgenooten ernstig te beklagen gehad, zij mochten zich nog gelukkig heeten tegenover 't ellendige lot van de ketters, waar de Kerk de zege behaalde in den wereldstrijd om 't geloof. Hoe zou dus de roomsche kerk, die altijd en overal in 't volle besef harer godlijke roeping elke afwijking van hare leer als eene zondige afdwaling moet bestrijden, en daarom alleen in geval van nood „burgerlijke tolerantie" dulden mag, van hen, welke haar deze heilige zending betwistten, eene verdraagzaamheid mogen eischen, die zij zelf van haar eigen standpunt veroordeelt? Maar, „de Kerk en de katholieke Staten (hadden) een recht en zelfs een plicht, waarvan bij de protestantsche sekten geen sprake was of kon zijn." Ziehier het pleit door eene machtspreuk beslecht! Heeft de Kerk hier te lande eindlijk hare volle vrijheid herkregen, zij dankt het alleen aan den geest van tolerantie — of, wil men, indifferentisme — die den Zwijger bezielde, doch te midden van den strijd en nog lang daarna onmachtig bleek om het fanatisme der hervormden te bedwingen." (26/7)	1893	APG GKS polemiek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kikkert, J.G.,	Willem van Oranje, Weesp: Fibula-Van Dishoeck, 1983. 159 blz. ill. *Literatuur*. *Chronologie*. *2e herz. dr., 2006*. "Ook zonder Willem willens en wetens te willen ontluisteren, moet worden vastgesteld dat de term 'Vader des Vaderlands' wel heel erg hoog gegrepen is. Willem was geen vader en er was geen vaderland, tenzij men het gewest Holland als vaderland voor héél Nederland zou willen aanvaarden. In Willems positie in onze vaderlandse geschiedenis verschuilt zich dan ook een zekere mate van hollandocentrisme, hetgeen onze geschiedschrijving nooit vreemd is geweest. (...) Prins Willem van Oranje als Vader des Vaderlands, als *nation builder,* voorziet natuurlijk wél in een dringende behoefte. Wie zou anders in deze rol passen? Het was, vooral na de stichting van het Koninkrijk der Nederlanden, niet verkoopbaar dat deze toch wel pretentieuze staat, de derde koloniale mogendheid op aarde, in prille oorsprong was ontstaan uit een reeks misverstanden en mislukkingen. Nederland was voortgekomen uit een samenloop van toevallige omstandigheden. Nederland was niet gewrocht door de dapperen van een roemrijk voorgeslacht, geleid door onverschrokken geuzen en gepluimde mannen in wapenrustingen. Veel meer ontstond onze onafhankelijkheid uit de behoeftes van berekenende kooplieden, geestelijk gestimuleerd en ideologisch in beweging gehouden door calvinistische predikanten van nederige afkomst. Dat waren deze kooplieden trouwens ook. Daar bovenuit diende een 'Vader des Vaderlands' zich te verheffen, een mythische reus, die deze Lage Landen in moeilijke tijden de weg wees naar een glorieuze toekomst." (140/1)	1983	APG kritisch, anti-oranje	
Kikkert, J.G.,	"Willem van Oranje, 1533-1584, De Zwijger", in: Idem, *Oranje bitter, Oranje boven*, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2001, pp. 27-55. ill. *Noten (pp. 423-425), Bibliografie*. "Willem maakte het zijn biografen niet gemakkelijk, zeker niet als zij zich tot taak stelden de glorie van het Oranjehuis te vergroten. Hij vertoont zich aan het nageslacht als een adellijke losbol in Bourgondische stijl aan het hof in de hoofdstad, maar ook als sober levend rebellenleider in een afgedankt klooster in een Hollandse provinciestad, tussen boeren, vissers en kleine kooplieden. Hij vertoont zich als een trouw onderdaan van Filips II, maar ook als een vogelvrij verklaarde misdadiger met een prijs op zijn hoofd. Hij was een meedogenloze kettervervolger, vooral in Orange, maar, ook een pleitbezorger van de godsdienstige tolerantie. Hij schittert als een hooggestegen winnaar, maar is ook - en dat bij herhaling - ridder van de droevige figuur. Hij werd getekend als de eervolste onder zijn tijdgenoten, maar ook als de meest schaamtevolle huichelaar. (...) Willem is ook nog aangeduid als martelaar voor het geloof en is vooral in deze gedaante voor generaties protestanten in Nederland de geschiedenis ingegaan. En toch zijn er maar weinig mensen om politieke redenen zo vaak van geloof veranderd als juist deze prins van Oranje." (28). "Er waren geschiedschrijvers die ervan uitgingen dat er zonder Oranje nooit een Nederlandse staat was geweest. Ze konden zich niet losmaken van de Oranje-mythologie, of wilden daar een bijdrage toe leveren. Want bij nader inzien is deze stelling onhoudbaar." (29).	2001	APG ontmythologisering, anti-oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kikkert, J.G.,	"Willem de Zwijger als hoorndrager", in Idem, *Geheimen van de Oranjes I. Minder bekende episoden uit de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau,* Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 20-26. *Noten.* "Nadat Oranje naar Duitsland was uitgeweken, werden al zijn goederen in de Nederlanden verbeurd verklaard. Prins Willem besloot nu door middel van een huurleger en met steun van een handvol broers zijn verloren bezittingen in de Nederlanden terug te veroveren en de doortastende landvoogd Alva te verjagen. Voorlopig hield hij daarbij vast aan de fictie, dat hij niet streed tegen zijn wettige heer, maar tegen diens slechte raadgevers. De prins van Oranje was dag en nacht bezig met de organisatie van deze coup en met het verwerven van fondsen. Anna kreeg onderdak in het slot Dillenburg, waar zij door haar aangetrouwde familieleden met de nek werd aangekeken. Voor haar kinderen toonde zij weinig belangstelling. Anna verveelde zich en voelde zich verwaarloosd. Hoewel haar zwager Jan VI van Nassau het haar verbood, verliet Anna met een aantal bedienden de Dillenburg en vestigde zich in Keulen in een burgerwoning. Daar liet zij haar belangen behartigen door de advocaat Jan Rubens, met wie zij spoedig een verhouding begon. Rubens was afkomstig uit Antwerpen, waar hij vele jaren schepen was geweest. Zoals veel calvinisten uit de Zuidelijke Nederlanden was hij met vrouw (Maria Pijpelinckx) en kinderen naar Keulen gevlucht. Daar behartigde hij de belangen van heel wat stad- en geloofsgenoten. Wat de prinses en de advocaat deden, bleef niet lang geheim en veroorzaakte veel rumoer. Dat getrouwde mannen vreemdgingen, werd over het algemeen gedoogd, zeker wanneer het hier edelen betrof. Dat Oranje er tientallen bijslapen op na heeft gehouden (in minder vrijmoedige tijden besmuikt aangeduid door de vaderlandse historici) was niet zo'n groot groot geheim. Van Willems bastaarden was Justinus van Nassau, geboren in 1550, de bekendste. Zijn moeder heette Eva Elinckx en was de dochter van de burgemeester van Emmerik. Dat een getrouwde vrouw, en dan nog wel van adel, een verhouding begon, werd echter niet getolereerd. En in dit geval was de minnaar in kwestie dan ook nog uit de burgerstand afkomstig. Willem van Oranje stond voor het front van de hele West-Europese adel als hoorndrager te kijk. Hij verzocht zijn broer Jan VI — later bijgenaamd 'de Oude' — krachtig in te grijpen. Dat gebeurde. Jan Rubens werd tussen Keulen en Siegen aangehouden en gevangengenomen. Hij verdween in een van de ondergrondse kerkers van het slot Dillenburg. Reeds binnen enkele dagen kon Anna worden geconfronteerd met Rubens' schriftelijke bekentenis; ondertekend en wel. Daarin beschreef hij het overspel tot in de kleinste details. Daarop stond maximaal de doodstraf en de Nassaus vonden, dat die straf ook zou moeten worden voltrokken. Anna schreef een brief aan haar bedrogen echtgenoot, waarin zij om vergiffenis smeekte. Maar Oranje antwoordde niet. Ook in dit geval deed hij zijn bijnaam 'de Zwijger' weer alle eer aan." (23/4)	2006	APG ESG overspel Anna van Saksen kritisch	
Kikkert, J.G.,	"Anjou", in Idem, *Geheimen van de Oranjes IV. Minder bekende episoden uit de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau,* Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 13-20. *Noten.* "Over het huwelijk van Willem van Oranje met Charlotte de Bourbon in juli 1575 was heel wat te doen. Charlotte was abdis geweest van een Frans nonnenklooster in Jouarre, even oostelijk van Parijs. Rooms-katholieke tegenstanders noemden dit huwelijk ongeldig vanwege de verbroken kloostergelofte, terwijl bovendien Willems vorige huwelijk met Anna van Saksen niet wettelijk ontbonden was. Naar aanleiding van dit omstreden huwelijk betuigde de hertog van Anjou aan Willem van Oranje zijn oprechte vriendschap. Dat was niet zo onbelangrijk: François-Hercule de Valois hertog van Anjou en Alençon was een broer van koning Hendrik III van Frankrijk en de leider van de middenpartij, die in de godsdienststrijd in Frankrijk tussen de katholieken en de hugenoten in stond. Deze hertog van Anjou gold als buitengewoon onbetrouwbaar, maar de prins van Oranje verwachtte dat zijn steun in de naaste toekomst van veel betekenis zou kunnen zijn. Hij ging ervan uit, dat Frankrijk de natuurlijke bondgenoot in de strijd tegen Spanje zou blijven, ongeacht of daar de rooms-katholieken of de protestanten aan het langste eind zouden trekken. Omstreeks deze tijd zocht Oranje geen bondgenoten meer onder de lutherse vorsten in het Duitse rijk. Na het echec met Anna van Saksen bestonden er voor hem ten oosten van de Rijn nog nauwelijks mogelijkheden. Daarom wendde prins Willem van Oranje zich nu tot Frankrijk. Dit land voelde zich van drie zijden bedreigd door de Spaanse Habsburgers en samenwerking met de opstandige Nederlanden kon dus zinvol zijn." (13)	2006	APG Frankrijk kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kikkert, J.G.,	"Vrouwen van Oranje" in Idem, *Geheimen van de Oranjes II. Minder bekende episoden uit de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau*, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 19-23. *Noten*. "Willems eerste twee huwelijken werden zeker gesloten om materiële en politieke redenen, zoals in die jaren (en nog lang daarna) bij de internationale adel de gewoonte was. Zelfs traditioneel Oranjegezinde auteurs als Van Deursen, Schutte en Van Cruyningen beamen dit volmondig. Bij Willems huwelijk met Charlotte zou dit evenwel anders gelegen hebben. Charlotte schonk haar prins zes dochters. Ze werden geboren op plaatsen waar de rebellenleider Oranje op dat moment zijn hoofdkwartier gevestigd had, in Antwerpen en in Delft (in het Prinsenhof) in een afgedankt kloostergebouw. En in de namen van deze kinderen weerspiegelden zich Oranjes nog niet gedoofde ambities: Louise Juliana (Delft 1576), Maria Elisabeth (Middelburg 1577), Catharina Belgica (Antwerpen 1578), Charlotte Flandrina (Antwerpen 1579), Charlotte Brabantina (Antwerpen 1580) en Emilia secunda Antwerpiana (Antwerpen 1581). Charlotte de Bourbon is vrijwel haar hele huwelijksleven zwanger geweest." (20)	2006	APG ESG huwelijken kritisch	
Kikkert, J.G.,	"De dood van de Zwijger", in Idem, *Geheimen van de Oranjes I. Minder bekende episoden uit de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau*, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 32-37. "Het was trouwens de vraag of Oranje in 1584 nog kon worden beschouwd als een nationale figuur. Op die dag in juli bleek daar weinig van. In het voormalige klooster in Delft bracht het toeval vogels van zeer uiteenlopende pluimage bijeen: de Friese burgemeester, de Franse echtgenote, het Duitse familielid, de Vlaamse stalmeester en nog enige bezoekers, met wie de prins in de laatste tien minuten van zijn leven enige woorden heeft gewisseld: een beroepsofficier uit Wales, een onbekende Italiaan, die 's middags nog eens terug zou komen, en de oude Roger Williams, een kapitein bij de Britse huurtroepen. En de moordenaar was afkomstig uit Franche Comte, in het grensgebied van Frankrijk en Zwitserland. Het nationale element was bij de tegenstanders van Oranje ruimer aanwezig. Sasbout Vosmeer, die zich inzette voor de nagedachtenis van Balthasar Gerard, was een geboren Delftenaar. En de orthodox-calvinistische dominees verkondigden vanaf hun kansels dat deze moord vooral moest worden gezien als een straf van de Heer voor de religieuze inschikkelijkheid van de Zwijger. Pas veel later hebben de gereformeerden de Oranjes tot hun eigen helden gemaakt. Er was weinig Nederlands aan de dood van de prins van Oranje, die zijn laatste woorden in het Frans uitsprak. Toch werd hij de Nederlandse nationale held." (36/7)	2006	APG moord nationalisme anti-oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kikkert, J.G.,	"De veldtocht van Willem van Oranje" in Idem, *Geheimen van de Oranjes II. Minder bekende episoden uit de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau*, Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2006, pp. 32-36. "Ondanks deze teleurstellingen zette Willem van Oranje de hoofdaanval door. Hij kon moeilijk anders. En Brabant en Vlaanderen waren belangrijker dan alle andere Nederlandse gewesten bij elkaar. Hij had de beschikking over een aanzienlijke troepenmacht: twintigduizend voetknechten en achtduizend ruiters, ruimschoots het dubbele aantal van Alva's strijdkrachten. Er bevonden zich ook edelen in Oranjes leger. Brabant was een rijk gewest en er viel altijd wel wat te plunderen. Er waren nieuwe gezichten bij, zoals die van de Gulikse edelman Diederik Sonoy en de Luikse graaf Lumey van der Marck. Het was al september en het werd een rampzalige onderneming. Reeds in het Rijndal, tijdens de opmars over Duits grondgebied, lang vóór de oostgrens van de Nederlanden was overschreden, sloegen Oranjes soldaten aan het plunderen. Dat werd door middel van executies in de kiem gesmoord. Er was ook een klein succes: Oranje slaagde erin de Maas over te steken onder Roermond, vóórdat Alva vanuit Maastricht in actie kwam. Nu leek de weg naar Brabant open te liggen. Er volgde echter geen snelle opmars naar Brussel, want Oranjes huursoldaten begonnen opnieuw te plunderen. Kerken en kloosters werden leeggeroofd en de bevolking gemolesteerd. Niemand in het zuiden dacht aan een opstand tegen Alva. Willem begreep dat alleen een snelle veldslag uitkomst zou kunnen bieden. Maar Alva begreep dat ook en ontweek keer op keer de slag. Hij kon zich dit veroorloven door de voorbeeldige discipline in zijn leger. Zo ontaardde Oranjes veldtocht in een doelloze zwerfpartij door Luikerland en Brabant, waarbij zijn legermacht door ziekte, honger en desertie steeds meer afkalfde. De herfst zette door en geen enkele stad opende haar poorten voor de prins; ook Luik niet, hoewel men zei, dat daar veel protestanten waren. Aan de Gete, een zijriviertje van de Demer in Zuid-Brabant, sloeg Alva eind oktober plotseling en succesvol toe. Oranje verloor tweeduizend man. Hij wilde zich nu naar Duitsland terugtrekken, maar de hugenootse edelen in zijn leger dwongen hem de weg naar Frankrijk in te slaan. Toen al zijn geld op was, ontbond Oranje de restanten van zijn leger in Straatsburg. Hij moest in het holst van de nacht, samen met zijn broer Lodewijk, de stad uitvluchten op een zolderschuit, achtervolgd door muitende militairen, die hun achterstallige soldij opeisten en de krachtigste dreigementen op de beide Nassaus loslieten." (36/6)	2006	MLG APG veldtocht 1576 kritisch	
Kist, N.C. (ed.),	"Hermannus Merling. Gewezen Religieux in het klooster te Asperen, Predikant te Nieuwerkerk in Zuid-Holland", in *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland*. Verzameld door N.C. Kist en H.J. Royaards, deel 9 [= 20], Leiden: S. en J. Luchtmans, 1849, pp. 216-218. *Zie*: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/7262* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Merling.pdf* "Het bovenstaande is de inhoud van een oorspronkelijken door Prins WILLEM I, weinige weken (*16 mei 1584*) voor zijn droevig uiteinde, eigenhandig geteekenden brief. Hij levert eene bijdrage tot de geschiedenis van den tijd, toen de Nederlandsche Hervormde gemeenten voor een groot gedeelte, door gewezen Roomsche geestelijken, als Predikanten, bediend werden. Aanvankelijk gingen dezen veelal met hunne gemeenten tot de Hervorming over, zonder daarbij, naar het schijnt, aan eenige vaste bepalingen gebonden te zijn. Later werden door de Classen en Synodes deswegens nadere bepalingen vastgesteld, zoodat gewezene Roomsche Priesters of Monniken, niet dan na een naauwgezet onderzoek, langdurigen proeftijd en vooral ook niet, dan nadat zij met hunne vroegere bijzitten in den echt verbonden waren, tot de Kerkedienst werden toegelaten." (217)	1849	GKS ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kleijntjens, J. s.j.,	"Correspondentie van Willem van Oranje, Reinoud van Brederode e.a. met Adriaan van Camons, drost van Jaarsveld, heer van Nijestein", in: *Historisch Tijdschrift onder redactie van Dr. Th. Goossens, Dr H. Huijbers en Dr. J. Witlox,* jrg 2, Tilburg: W. Bergmans, 1923, pp. 1-8. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/OranjeaanCamons.pdf.* 1-1-1562. Oranje aan Camons, Gand en Steenhuys: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9309* 2-5-1562. Oranje aan Camons: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9303* 29-8-1562. Oranje aan Camons: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9310* 20-12-1562. Oranje aan Camons en Steelandt: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9308* 27-7-1563. Oranje aan Camons: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9311* Voor de brieven van Reinoud van Brederode, de Prins-bisschop van Cambray en van Berlaymont aan Camons, zie foto's artikel. "Adriaan van Camons stond in hoog aanzien bij Prins Willem van Oranje, hij behoorde tot diens vertrouwde medewerkers. Er is zeer weinig over hem bekend. De familie is in Artois gevestigd geweest. De oorspronkelijke geslachtsnaam, Van de Velde, wijst op meer noordelijke herkomst. Deze naam werd later overgezet in Des Camps. Adriaan's vader trad in het huwelijk met een dame uit de familie Camons, wier geslachtsnaam hij aan den zijnen toevoegde. Vandaar dat de zoon zich noemt : Adriaan Van de Velde en van Camons, later kortweg van Camons. Hij behoorde tot den hoogen adel. Willem van Oranje noemt hem „ami" en „frère". Het ambt en den titel drost van Jaarsveld, dankt Adriaan van Camons aan Willem van Oranje. In de vijftiende eeuw vinden wij voor het eerst melding gemaakt van de Heeren van Jaarsveld. Zij waren afstammelingen van het geslacht van Vianen. De heerlijkheid Jaarsveld ging later over aan het geslacht van Egmond en IJselstein. Door het huwelijk van Willem van Oranje met Anna, de rijke erfdochter van Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren, 1551, kwam de prins in het bezit van Jaarsveld. De heerlijkheid lag in den Lopiker waard. Zij werd ten noorden begrensd door Lopik en IJselstein; ten oosten door Vreeswijk; ten zuiden door de Lek, die haar scheidde van Vianen, Lexmond en Tienhoven; ten westen door Zevender en Cabauw. Het handschrift van de hierna volgende brieven, alle gericht aan Adriaan van Camons, berust in het archief van het kasteel Surenburg in Westphalen. De daarbij voorkomende vijf brieven van Willem van Oranje zijn origineel en dragen de eigenhandige onderteekening van den prins. De inhoud staat doorgaans in verband met de afwikkeling van de nalatenschap van Anna van Buren.	1923	APG	
Kleineberg, Günther,	Wilhelm I von Nassau-Oranien (1533-1584). Seine Söhne Moritz und Friedrich Heinrich. Sein Enkel Wilhelm II. und Urenkel Wilhelm III. als Statthalter von Niederland bis 1702. Graphik - Gemälde - Medaillen. (*Schriften des Museums Wiesbaden, neue Folge 4*), Wiesbaden: Museum Wiesbaden, 1985, 147 blz. ill. *Ausstellung von 12. 12. 1984 - 8. 4. 1985. Over Willem van Oranje, pp.11-36.* "Für die einen war er der Ketzer, ein verderbliches Subjekt, der schlimmste Verräter der Welt, ein Schmeichler, Betrüger, undankbarer und ehrsüchtiger Heuchler, Erzschelm und Verbrecher, ein teuflischer Fuchs, die Pest der Christenheit, ein zweiter Kain, ein Judas, kurz, ein niederträchtiger Schurke. Und selbst der Dichter Cornelis Pieterszoon Hooft, 1581 in Amsterdam geboren und 1647 in Den Haag gestorben, glaubte, Wilhelms früher gewaltsamer Tod sei eine „verdiente Strafe Gottes". Für die anderen — die protestantische Welt - war er der Held, der tapfere Rebell, der Befreier aus der Sklaverei, der Kämpfer für Glaubens- und Gewissensfreiheit. Auf seinem prunkvollen Grabmonument in der Nieuwe Kerk zu Delft, das ihm zu Ehren 30 Jahre nach seinem Tode seit 1614 von Hendrick de Keyser errichtet und 1621 weitgehend fertiggestellt worden war, wird er auf der Inschrifttafel schlicht als „Vater des Vaterlands" bezeichnet, die höchste Auszeichnung überhaupt. In goldenen lateinischen Lettern ist dort — übersetzt — zu lesen: „Zur Ehre des Allmächtigen Gottes und dem ewigen Andenken an Wilhelm von Nassau, Prinzen von Oranien, dem Vater des Vaterlandes, der die Wohlfahrt der Niederlande seinem eigenen Interesse und dem der Seinigen vorzog; der zweimal größtenteils auf eigene Kosten mächtige Heere sammelte und dieselben zweimal ins Feld führte unter dem Oberbefehl der Staaten; der Spaniens Zwingherrschaft abwendete, die wahre Religion und die alten Gesetze zurückrief und wiederherstellte; der schließlich den Prinzen Moritz, seinem Sohne, dem Erben von des Vaters Tugenden, die nahezu gesicherte Freiheit hinterließ, um sie zu befestigen; den in Wahrheit frommen, klugen, unüberwindlichen Helden, welchen Philipp II. von Spanien, jener Schrecken Europas, fürchtete, aber weder unterwerfen noch schrecken konnte, sondern mit schnödem Verrat durch die Hand eines gedungenen Mörders aus dem Wege räumte, haben die Vereinigten Niederländischen Provinzen dieses zu einem ewigen Denkmal seiner Verdienste errichten lassen." (11)	1985	APG BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Klink, H.,	Opstand, politiek en religie bij Willem van Oranje 1559-1568. Een thematische biografie, Heerenveen: Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, 1997. 392 blz. *Noten, Bibliografie. Bijlage: Printzische Entschuldigung (351-371).* "Hoe stond hij tegenover de koning en tegenover de religieuze stromingen van zijn dagen? Als hij zijn opstand begint, welke rechtvaardiging geeft hij daar dan aan? Wat dreef hem bij zijn verzet? Aan welke stromingen voelde hij zich verwant? Was dat het Lutheranisme, waarin hij in zijn vroege jeugd was opgevoed of het calvinisme, waarmee hij volop te maken kreeg? Of was de prins in religieus opzicht indifferent? En: als hij het opneemt voor de protestanten, vanuit welke motieven doet hij dit? De antwoorden die op deze vragen in de loop der jaren gegeven zijn, zijn niet eenduidig." (16) "Door de publicaties, brieven en notities van de prins heen is steeds hoorbaar wat hem ten diepste dreef: christelijk medelijden en zorg voor het vaderland. (...) Van Oranje bestaan nauwelijks of geen theologisch-dogmatisch inhoudelijke uitspraken over de leergeschillen die zich voordeden in de tijd van de Reformatie. (...) De onderlinge geschillen tussen de lutheranen en de calvinisten heeft hij nooit helemaal kunnen begrijpen. Zijn sympathie ging echter gaandeweg meer uit naar degenen bij wie hij eenzelfde zorg voor de Kerk en het vaderland vond als hemzelf kenmerkte. Dat verklaart zijn aanvankelijke sympathie voor de lutheranen en zijn uiteindelijke toegroeien naar de Nederlandse calvinisten." (334)	1997	APG GKS	
Klink, H.,	"Wat dreef Willem van Oranje? Twee cryptische maar veelzeggende brieven", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 2001, Rotterdam: Barjesteh van Waalwijk van Doorn & Co's Uitgeversmaatschappij, 2002, pp. 25-35. ill. Noten. *Brief van Egmond: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10102* *Brief van Hoorne: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6520* "In het begin van de zomer van 1559 werden twee brieven aan Willem van Oranje verzonden die onze aandacht verdienen. Oranje verbleef in de zomermaanden van dat jaar in Frankrijk vanwege een zeer belangrijke gebeurtenis, die aan de geschiedenis van de zestiende eeuw in West-Europa een belangrijke wending zou geven. Het betrof de bekrachtiging van de Vrede van Cateau Cambrésis. Deze vrede bracht twee belangrijke aartsrivalen van de zestiende eeuw, te weten het Habsburgse huis en het huis van Valois, dichter bij elkaar. (...) Oranje had als belangrijk Nederlands edelman ijverig meegewerkt aan de vredesbesprekingen die gedurende 1558 en de eerste helft van 1559 plaatsvonden. In juni en juli 1559 vertoefde hij in Parijs voor de feestelijke bezegeling ervan. Zoals gezegd, werden er in deze weken twee brieven aan hem verzonden. Ze waren afkomstig van Horne en van Egmont, twee leden van de hoge adel. De inhoud van de brieven was cryptisch. Eén ding valt er in ieder geval uit op te maken: beide heren drongen er bij Oranje op aan om zo snel mogelijk naar de Nederlanden terug te keren. 'Zie dat voor elkaar te krijgen', zo luidde de boodschap. Wij hebben hier belangrijk nieuws, dat we echter niet aan het papier kunnen toevertrouwen, maar het hangt samen — en dan komt er een woord dat veel mensen grote schrik inboezemde — met de 'inquisitie'. Twee brieven waaruit grote zorg sprak, afkomstig van twee mensen die in de jaren die volgden samen met Willem van Oranje een heel belangrijke rol zouden spelen in het voorspel op de Nederlandse Opstand (1568). De twee brieven zijn van groot belang. Toch hebben ze Oranje niet bereikt, want toen een bode ze wilde bezorgen, was de prins reeds uit Frankrijk vertrokken. In strijd met het geldende protocol, had hij verlof gevraagd bij de Franse koning om de terugreis naar de Nederlanden te mogen maken. Dit vanwege 'zeer bijzondere omstandigheden'. Zodoende maakte hij het huwelijksceremonieel rondom het huwelijk van Filips II met de zuster van Hendrik II niet mee; evenmin de bekrachtiging van de vrede. Dat Oranje zo plotseling uit Parijs verdween, roept veel vragen op. Wat zat er achter zijn abrupte vertrek? Waarom vroeg hij verlof van de Franse koning? Belangrijke vragen — omdat ze samenhangen met het eigenlijke onderwerp van dit essay, namelijk de vraag waardoor Willem van Oranje werd gedreven in zijn aanvankelijke oppositie en in zijn latere strijd tegen Filips II. (25) "Zowel Philips II als Hendrik waren overtuigd rooms katholiek. Philips was dat in nog veel sterkere mate dan zijn vader. (...) Vandaar dat hij het als zijn heilige taak beschouwde om de opkomende ketterij met wortel en tak uit te roeien. Ook Hendrik wenste op godsdienstig gebied een stringent beleid te voeren. Hij liet daar geen misverstand over bestaan. (...) Wat konden beide vorsten beter doen dan vrede sluiten om op die manier de handen vrij te maken voor de bestrijding van de ketterij, zoals één van hen letterlijk stelde? (...) Ook deze overweging zat achter de vrede van 1559. (...) Welnu, dat Willem van Oranje in de zomer van 1559 zo plotseling naar de Nederlanden vertrok, hing mijns inziens samen met het feit dat hij er door een samenloop van omstandigheden achter kwam dat de vrede, aan de totstandkoming waaraan hij zelf had	2002	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Klok, J.,	"Een vorstenhuwelijk in oorlogstijd", in: *Spiegel der Historie. Maandblad voor de Geschiedenis en haar hulpwetenschappen,* jrg 1, nr. 6, december 1966, pp. 226-231. ill. *Noten.* "Een der vier gebrandschilderde ramen van de Grote Kerk in Brielle vertoont in een ovaal de borstbeelden van prins Willem 1 en Charlotte de Bourbon. Dit raam moet als het ware de kerkbezoekers er aan herinneren, dat op 12 juni 1575 hun huwelijk werd voltrokken. Waarom dit in Den Briel werd voltrokken is niet bekend. Zeer waars1chijnlijk uit praktische overwegingen. Wie de resolutiën van Holland uit die tijd doorneemt, komt onder de indruk van de oorlogsdreiging in en rondom de provincies Holland en Zeeland. Den Briel was echter sedert de „inneming" in 1572 in een behoorlijke staat van verdediging gebracht. Men kon hier betrekkelijk „veilig" bruiloft vieren. Vanuit Embden door twee oorlogsschepen afgehaald, nadat Charlotte onder geleide van Marnix van Sint Aldegonde derwaarts was vertrokken, lag Brielle als één van de weinige bereikbare zeehavens voor de hand. Waar het een huwelijk van de stadhouder van Holland en Zeeland betreft, is het begrijpelijk dat dit als punt op de agenda der Staten aan de orde komt. Zo lezen wij op 4 juni, dat een commissie, bestaande uit de heren Culenborgh, Kenenburgh, Swieten en de advocaat, zich naar de prins zal begeven om te vernemen, waar de bruiloft zal plaats vinden, „omme de toekomende Princesse ende Huysvrouwe van Syne Excellencie te congratuleren, ende sulcks hare blyde Inkomste te condecoren met eenighe Gifte, sulks Syne Excellencie op dese landen wel heeft gemeriteert ende sulcks te willen adviseren, hoe ende in wat manieren ende waer de Princesse ontfangen soude werden ...". Het antwoord luidt dat de prins „alsnoch niet besloten was, waer de Bruyloft gehouden soude werden, maer van meeninge te zijn, haer aenkomste in den Brielle te verwachten, ende voorts, soo te bemercken stondt, syne Excellencie aengenaem soude zijn, dat van wegen de Staten de voorsz. Princesse in den Brielle mocht werden ontfangen". Tezelfder tijd wordt besloten dat de Staten zich bij het huwelijk zullen laten vertegenwoordigen door de heren van Kenenburgh, Swieten, mr. Pieter de Rycke alsmede door de gedeputeerden van Dordrecht, Alkmaar en niet te vergeten die van Den Briel. Er zal een staatsbanket worden gegeven. Voorts ligt het in de bedoeling de bruid te vereren met een huwelijksgift van 6000 gulden. Men zat weliswaar tot over de oren in de schuld, doch men vond een verantwoorde modus om aan deze gelden te komen. Met de zuinigheid die Holland eigen is, wordt op 10 juni vastgesteld, „dat Syne Excellencie naeder sal worden geadviseert, in wat forme de selve presentatie gedaen sal werden, 't zy aen gelde ofte juweelen ende voorts in wat maniere..." (226) "Er waren echter dringender zaken aan de orde. De tweede echtgenote van de prins was nog in leven. Dientengevolge moesten nog enkele formaliteiten worden vervuld, teneinde vast te stellen dat het huwelijk, dat thans zou worden gesloten, geldig zou zijn. Daartoe was tevoren reeds op verzoek van de prinses een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de gedragingen van Anna van Saksen, waarvan de authentieke stukken op de Dillenburg bewaard werden. Voorts waren de nodige predikanten geraadpleegd. Nadat gebleken was dat de verschillende commentaren een duidelijke taal spraken, werd aan de vooravond van het huwelijk, bepaald op 12 juni 's middags om 4 uur, een stuk opgesteld waardoor als het ware de laatste hindernissen uit de weg werden geruimd. In het Latijn wordt door vijf predikanten namelijk verklaard, dat uit verschillende getuigenverklaringen van personen uit de naaste omgeving van de prins de echtbreuk van Anna van Saksen gebleken is; dat reeds vier jaren geleden hierover berichten de	1966	APG JUR huwelijk Charlotte de Bourbon	
Klooster, L.J. van der,	"Drie gelijktijdige berichten over de moord op prins Willem van Oranje", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 37-83. *Noten. 3 documenten.* "Honderd jaar geleden, bij de herdenking in 1884, heeft men alle toen bekende uit de tijd zelf stammende gegevens bijeengebracht. Ze werden uitgegeven in de bundel: De moord van 1584. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd op prins Willem van Oranje met eenige bijlagen en aanteekeningen uitgegeven door J. G. Frederiks, 's-Gravenhage Martinus Nijhoff 1884. Robert Fruin begeleidde deze uitgave met een uitvoerig opstel in de Bijdragen voor de Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde „De Oude verhalen van den moord van prins Willem I". Sedertdien zijn er nauwelijks nieuwe gegevens aan het licht gekomen. Vrijwel alle schrijvers over dit onderwerp baseerden zich op de genoemde bronnenuitgave. Het beschikbare materiaal is evenwel nog niet uitgeput. Zo zijn er onder de papieren die de broer van de prins, graaf Jan van Nassau, bewaard heeft, enige brieven aangetroffen die hem op de Dillenburg in die dagen vanuit Delft toegezonden zijn en waarmee hij van de moord in kennis werd gesteld. Hiervan willen we er drie publiceren, die met elkaar weliswaar geen nieuwe visie geven, maar toch zoveel bijzonderheden mededelen, dat ze onze kennis over het gebeurde aanmerkelijk uitbreiden." (37) "De berichten zijn in het Hoogduits en in het Duitse schrift geschreven. We hebben in chronologische volgorde de nummers I. II en III aangebracht. Dokument I. is een bericht over de moord op 10 juli vrijwel onmiddellijk na de gebeurtenis door een functionaris van de secretarie van de prins (de secretaris Johan Milander?) opgesteld. Dokument II is het overlijdensbericht namens de gezamenlijke raadsheren van de Prins, gedateerd 10 juli. Dokument III is een brief van 15 juli met een uitvoerig relaas bestemd voor graaf Jan van Nassau, opgesteld door de in het Prinsenhof verblijvende keurvorst van Keulen." (39) *De auteur is van mening dat deze brieven bevestigen dat Oranje zijn befaamde laatste woorden inderdaad heeft gesproken. In een naschrift zegt de auteur bij het ter perse gaan van dit artikel kennis gekregen te hebben van 2 door J.H. Kluiver gevonden brieven te Rudolstadt, die dit ook lijken te bevestigen. Hierop zal hij terugkomen.*	1984	APG moord laatste woorden	..\Oranjedig\Klooster Gelijktijdige berichten

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Klooster, L.J. van der,	"De plaats waar de prins doorschoten is. Eigentijdse topografische berichten over de plaats van de moord van 10 juli 1584", in H.L. Houtzager et al. (red.), *Pennevruchten uit Delfts historie*, Amsterdam: Rodopi, 1986, pp. 47-58. ill. *Noten*. "De oudste betrouwbare weergave van het interieur van de hal vervaardigde Aart Schouman in 1752 ter plekke (*A.S. locum ad viv. del. 1752*). Slechts de ingetekende figuren berusten hier op fantasie. Opmetingen zijn bewaard uit 1860-1867 (archief Genie, Algemeen Rijksarchief) en uit 1889 na de eerste restauratie van 1884-1885 (gereproduceerd in het hoekje van jhr. H.W.F. van Riemsdijk over het Prinsenhof 1e druk 1889). Uit onderlinge vergelijking blijkt dat in de hal van de moord slechts enkele vertrekjes waren afgeschot. De wezenlijke bouwelementen van de hal waren onaangetast (toegang tot de eetzaal, de trap, de pilaar, de uitgang naar de binnenhof). Bij de laatste restauratie kon de hal zonder veel moeite in oude staat hersteld worden. De eigentijdse berichten over de topografie van de plaats van de moord zijn, na vergelijking met de oude interieur-afbeelding en de oude opmetingen, in overeenstemming met de huidige situatie. De situatie hoe die nu is bevestigt de juistheid van de berichten uit de dagen van de moord. Delft heeft deze historische plaats ongerept bewaard." (58)	1986	APG topografie trap moord	
Klose, Karl Ludwig,	Willem van Oranje. De grondlegger der Nederlandsche vrijheid. Met eene Inleiding van M.L. van Deventer (I-XXXIV), Haarlem: De Erven Bohn, 1867. XXXIV, 180 blz. *Noten*. *Oorspr.: Wilhelm I. von Oranien, der Begründer der niederländischen Freiheit, 1864.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KloseWillemI.pdf* "In Klose's oordeel over personen en zaken, vormt billijkheid, matiging de hoofdtrek. (...) Het is niet te ontkennen, dat bij Klose veelal de beschrijving het wint op de kritiek." (II). "Terwijl de Hervorming aan den Nederlandschen adel den doodsteek gaf, verzekerde de omwenteling, met hare beginselen aangevangen, de zegepraal aan den derden stand. Aan het hoofd der vrijgemaakte gewesten, en de leidsman dier volkstribunen die langen tijd in het Zuiden alles naar hunne hand zetten, stond Oranje daar als de vertegenwoordiger van dien stand, en van het godsdienstig beginsel waaraan deze zijne voortstrevende beweging naauw vastknoopte. 's Prinsen genie vergunde hem gelijken tred te houden met de ontwikkeling der groote gedachten, die zich in de maatschappij openbaarden. Had er lang strijd bestaan tusschen zijne staatkundige en godsdienstige overtuiging, sedert hij den grooten stap des overgangs gedaan had, wist hij door hetzelfde beginsel al zijne handelingen tot eenheid te ordenen; en bij de beschouwing van Oranje's openbaar leven zou het voortaan bezwaarlijk vallen aan te wijzen waar de godsdienst, waar het staatsbelang den boventoon had." (XXXIII-XXXIV).	1867	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Klose, Karl Ludwig,	Wilhelm I. von Oranien, der Begründer der niederländischen Freiheit. Aus dem Nachlasse Karl Ludwig Klose's mit einer Würdigung des Oraniers von Heinrich Wuttke, Leipzig: Friedrich Fleischer, 1864. I-LXXX (Heinrich Wuttke) en 271 pp. *Noten. ("Der Güte des niederländischen Ministers Dr. Thorbecke verdanken die Leser dieses Buches die vorgesetzte Abbildung Wilhelms. Von dem besten Bildnisse Wilhelms in den niederländischen Museen wurde auf seine Veranlassung eigens für dieses Buch eine wohlgelungene Fotografie abgenommen." XXI).* Ned. vertaling : Willem van Oranje, de grondlegger der Nederlandsche vrijheid, Haarlem, Erven F. Bohn, 1867. *Online: google books (Duitse versie)* "Gleichwol schwankt über Wilhelm von Oranien das Urtheil hin und her, und zwar nicht blos nach den Parteien und nach dem Standpunkte, von dem aus der Betrachter überhaupt die gesammte menschheitliche Entwickelung ansieht, sondern auch nach den Hülfsmitteln, welche zu Rathe gezogen werden. Wer würde es auffällig finden, dass die Holländer und die Protestanten seinen Ruhm preisen, hingegen solche in ihm einen Diener Ahriman's erblicken, die mit Betonung als Katholiken Geschichte schreiben und die kirchliche Anschauung als Massstab für das geschichtliche Urtheil gelten lassen, wie Janssen, oder aber, wie Leo, im Schosse des Protestantismus Gefallen an katholischen Grundsätzen tragen? Wenn aber auch ein freisinniger Katholik, dessen Unabhängigkeit und Freimuth seit vielen Jahren hinlänglich bewährt ist, nach langen Forschungen mit einer schweren Verdammung hervortritt, wie dies jüngst Matthias Koch mit seinen Quellen zur Geschichte des Kaisers Maximilian II. (erster Band 1857) und noch mehr in „Untersuchungen über die Empörung und den Abfall der Niederlande" 1860 gethan hat : alsdann ist es allerdings geboten, die Frage aufzuwerfen und nochmals zu erörtern, ob denn in der That (wie Koch versichert) das Lob Oraniens lediglich auf „tendenziöse Behandlung" sich gründet. „Man hat, so versichert Koch, alle Künste aufgeboten, um die Lüge in Wahrheit, das Recht in Unrecht zu verkehren. Was sich nicht verdrehen und verdächtigen liess, ward verschwiegen; was aber gesagt werden musste, beschönigt und verkehrt gedeutet. Für handgreiflich schlechte Absichten ersann man die schlaueste und zusagendste Verkleidung, gute dagegen fanden nicht blos keine Anerkennung, sondern erfuhren die boshafteste Auslegung in's Gegentheil." (XXII-XXIII, Würdigung Wuttke.) "Nicht in diesen landen geboren war der Mann, dessen Leben zu schildern die vorliegende Schrift bestimmt ist, aber wie die Verhältnisse der Niederlande auf ihn entscheidend für's ganze Leben eingewirkt haben: so war er auch vom Schicksale ausersehen, einen wunderbar mächtigen, Jahrhunderte hindurch fortwirkenden, ja, genau genommen- unvergänglichen Einfluss auf die Stellung auszuüben, welche die Niederlande fortan in der europäischen Staaten-Gesellschaft einnehmen sollten, einen Einfluss hiernach, welcher den Helden unserer Geschichte jedenfalls, wie auch das Endurtheil über ihn ausfallen mag, zu einer unsterblichen Grösse in der Weltgeschichte erhoben hat." (8).	1864	APG	Klose Wilhelm I
Kluiver, J.H.,	"Prins Willem van Oranje en het beleg van Zierikzee", in: *Kroniek van het land van de Zeemeermin (Schouwen-Duiveland),* 9, 1984, pp. 55-62. ill. *Noten.* "Over het beleg van Zierikzee is in het verleden reeds uitvoerig geschreven. Daarbij is echter geen gebruik gemaakt van correspondentie van Prins Willem van Oranje in het Koninlijk Huisarchief. Deze bijdrage is dan ook bedoeld als een aanvulling vanuit dit nieuwe materiaal, dat vooral de inspirerende rol van de Prins belicht." (55) "De lang verwachte aanslag op Schouwen-Duiveland kwam in 1575. Ondanks bewaking door de vloot wist de Spaanse bevelhebber Mondragon troepen onder Osorio de Ulloa vanuit St. Philipsland in Duiveland aan de wal te brengen. In de nacht van 28 op 29 september doorwaadden deze het Zijpe, de dag daarop gevolgd door de Waalse troepen onder bevel van Mondragon, die werden overgezet door de Spaanse vloot onder Sancho d'Avila. Gezamenlijk verjoegen zij de troepen van de Prins, zodat deze gedwongen waren hun toevlucht te zoeken in Zierikzee en een aantal versterkte punten op Schouwen: Brouwershaven, Bommenede en het Havenhoofd van Zierikzee. Het bevel over deze troepen werd gevoerd door Arend van Dorp, die in 1573 tot gouverneur van Zeeland Beoosten Schelde was aangesteld. De troepen in het bolwerk van Brouwershaven gaven zich al spoedig over, terwijl begin oktober 1575 ook het Havenhoofd van Zierikzee in handen van Mondragon viel. **Opwekking tot standvastigheid** Het kwam er voor de Prins nu op aan de bezetting, magistraat en inwoners van de stad ervan te overtuigen in het verzet tegen de vijand te volharden. Zijn brieven in deze fase illustreren zijn grote talent voor de propaganda voor de opstand. Deze bekwaam gevoerde propaganda van de Verantwoordinge van 1568, brieven en redevoeringen tot de Apologie van 1581 loopt als een rode draad door zijn optreden als leider van de opstand tegen Spanje. Een probleem in veel steden was dat slechts de kleine burgerij de opstand van harte was toegedaan. De zittende magistraat stelde zich veelal gematigd op en was al gauw geneigd langdurige ontberingen met overgave aan de Spanjaarden af te kopen. Zo was ook de situatie in Zierikzee en het kwam er voor de Prins op aan zijn partij te versterken. Hij richtte zich daartoe in de eerste plaats tot de magistraat: hij had vernomen dat deze geneigd zou zijn de stad aan de vijand over te leveren en houdt hen daarom voor welk een doodsvijanden de Spanjaarden zijn, die menen God te dienen door ons te bedriegen en in ellende te storten. Dreigend houdt hij hen voor dat men eer, eed, welvaren van het vaderland en het geluk van eigen vrouw en kinderen op het spel zet, wanneer men de eigen stad aan een vreemde tyrannieke, wrede en onmenselijke vijand uitlevert. Hoe kunnen de burgers nu standhouden bij zo'n slecht voorbeeld? De Prins wekt hen dan ook op het goede voorbeeld te geven: „Wilt den burgheren goeden moet gheven. Ende ick wil u toeseggen dat ghij aen mij eenen goeden vrient zult hebben". Tegelijkertijd zond de Prins een bemoediging aan de militairen en deed op hen een dringend beroep niet op de aanbiedingen van de vijand te willen ingaan. Hij hield hen het voorbeeld van Leiden, La Rochelle en Alkmaar voor, welke plaatsen door hun volharding hadden gezegevierd. Hij belooft het garnizoen geld en proviand te zenden en verzoekt de burgerij hoffelijk te behandelen. Een meesterstuk van propaganda is echter de brief die Prins Willem in oktober 1575 aan de inwoners van Zierikzee richtte. In een bekwaam gedoseerde afwisseling van afkeuring, betering, bemoediging, bedreiging en laatste opwekking bouwde hij een overtuigend pleidooi voor standvastigheid in de beproevingen van de belegering," (57)	1984	APG MLG propaganda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kluiver, J.H.,	"Zeeland voor de prins". Lezing gehouden voor de Werkgroep Historie en Archeologie op 15 december 1984, in: *Nehalennia. Bulletin van de Werkgroep Historie en Archeologie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek*, afl. 56, Lente 1985, pp. 21-42. ill. *Noten*. "Met Vlissingen en Veere had de Prins nu belangrijke bruggehoofden op Walcheren, die versterkt en bevoorraad konden worden vanuit de zee. Beide steden werden door de Prins rijkelijk beloond voor hun deelname aan de opstand; ze werden als goede steden erkend, dwz. ze mochten verschijnen in de vergadering van de Staten van Zeeland. In de zomer lukte het ook Zierikzee voor de Prins te winnen. 25 juli ging de stad over. Goes liet Tseraerts echter niet binnen; ook gewapenderhand kon deze stad niet worden bemachtigd. Tseraerts en Barthold Entes belegerden de stad met hun troepen, maar Alva zond Mondragon met drieduizend man. Vanuit de stad deed men bij het naderen van deze troepen een uitval, zodat deze de gelegenheid kregen de stad binnen te trekken en daarop de belegerde troepen konden verjagen. Intussen belegerde de Prins ook Middelburg, dat van een sterke bezetting was voorzien. Met de vloot behaalde de Prins belangrijke voordelen, die beslissend zouden blijken voor de afloop. 22-24 april leverden de Spaanse en de Geuzenvloot slag voor Vlissingen. Vele Spaanse schepen kwamen aan de grond te zitten. De overigen voeren naar Rammekens en werden op weg naar Antwerpen ten dele nog bemachtigd, een van de overwinningen die op de befaamde tapijten van de Statenzaal is afgebeeld. Op 5 augustus werd Fort Rammekens veroverd, zodat Middelburg feitelijk van bevoorrading overzee was afgesloten. De Spanjaarden moesten nu opnieuw Middelburg te hulp komen. De Spaanse vloot zeilde vanuit Antwerpen via de Roompot naar Walcheren en trachtte daar volk aan land te zetten. Bij de terugtocht viel de Geuzenvloot aan en bracht de Spanjaarden grote schade toe (slag bij Fort de Haak, 26 augustus 1573). Dan wordt op 29 januari 1574 de Spaanse vloot bij Bergen op Zoom verslagen, waardoor de toestand voor Middelburg volstrekt onhoudbaar wordt. De Prins is inmiddels in eigen persoon naar Vlissingen overgekomen, zodat hij persoonlijk het beleg kan leiden. Op 18 februari geeft Mondragon de stad over, niet op genade, zoals de Prins eerst wilde, maar op condities, waarvan de belangrijkste was de vrije aftocht van het garnizoen en de geestelijkheid. Verder moest de stad een aanzienlijke schatting opbrengen. Het trotse Middelburg, dat gedurende de middeleeuwen een dominerende positie op Walcheren en in geheel Zeeland had opgebouwd werd zwaar gestraft voor het houden van de zijde van de koning: het moest een groot deel van zijn gezag over het platteland afstaan aan Vlissingen, Veere en Arnemuiden en voorts gedogen dat Arnemuiden, steeds als een gevaarlijke concurrent beschouwd, stadsrechten kreeg. Erger nog was dat de Prins de vazallestadjes Vlissingen en Veere toeliet in de Staten van Zeeland, niet slechts als goede grafelijke steden, maar als een van de drie leden van de Staten, dus met een zelfde gewicht als de overige steden gezamelijk. Naar mijn mening is deze inperking van Middelburg een onjuiste inschatting van de verhoudingen geweest, want het heeft de Prins tot zijn dood in 1584 toe ernstig belemmerd in zijn streven; Middelburg heeft het hem nooit vergeven." (29/30)	1985	APG Zeeland	
Kluiver, J.H.,	"Het prinsenlogement in de abdij te Middelburg", in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum*, 1987, pp. 92-128. ill. *Noten*. "De opstand bracht hier, evenals elders, grote veranderingen voor de kerkelijke instellingen met zich mee. De overgang van Middelburg naar de Prins in 1574 maakte een einde aan de machtige positie van de abt-bisschop van Middelburg: de goederen van de Abdij werden geconfisceerd en de gebouwen door de provinciale overheid overgenomen. Toch was er voor enige onderdelen continuiteit: de Abdij was vanouds de zetel van het bestuurlijk apparaat van de landsheer en de Staten van Zeeland, prelaat, adel en steden. Toen de Staten van Zeeland in nieuwe samenstelling bijeenkwamen in de Abdij, bevonden zij zich niet op vreemde bodem. In het geheel geen verandering was er met betrekking tot het gravenlogement: dit stond voordien prins Willem van Oranje als stadhouder ter beschikking, en hij kon er in zijn nieuwe positie opnieuw gebruik van maken, wanneer hij te Middelburg verbleef. De eerste jaren maakte de Prins een veelvuldig gebruik van het logement. Hij verbleef er ook in 1576 en 1577, toen hij de beschikking had gekregen over een fraai huis in de Lange Delft te Middelburg, het woonhuis van de in 1535 afgezette rentmeester Bewesten-Schelde Adolf Hardinck. Het logement in de Abdij kwam toen geheel aan de gouverneur Alexander de Haultain, die we ook nadrukkelijk als bewoner vermeld vinden in een opgave van de bestemming van de Abdijgebouwen door de rentmeester van de geestelijke goederen, Walraven van Braamsloot: 'Item t quartier van der abdye aen t westeynde, beghinnende van de groote kuecken ende voorts streckende tot aen de kelder eertyts genaemt de firmeriekelder, mette sale, ende alle de cameren boven ende beneden, die in voortyden toegeeygent syn geweest tottet logement van de graven van Zeelandt, worden al tsamen gebruyckt ende bewoont by den gouverneur Haultain. In 1582 verkocht de Prins het huis Hardinck aan de stad Middelburg en was hij bij verblijf in deze plaats weer op de Abdij aangewezen. De Haultain moest zich hij aanwezigheid van de Prins in de zijvleugel terugtrekken. Voor hogere personages moest de Prins zelf plaatsmaken, zoals in 1582 voor de hertog van Anjou, die op terugreis van Engeland naar Antwerpen enige dagen te Middelburg verbleef. Evenals in voorgaande jaren trachtte men toen tapijten te huren voor de drie vertrekken, die door Anjou ter beschikking werden gesteld. Toen huur niet mogelijk bleek besloten de Staten tapijten aan te kopen, om ze na afloop weer van de hand te doen. Om de kosten te beperken werden het series voor twee van de drie ruimten, een serie 'bosschagie' en een serie 'poëterij'. Na het vertrek van Anjou was prins Willem van Oranje gegadigde voor de tapijten. Hij wilde deze aan Louise de Coligny schenken ter gelegenheid van hun huwelijk. De betaling zou plaatsvinden door middel van vereffening van schulden van de generaliteit aan de Prins, wat neerkwam op kwijtschelding van de vordering." (95/6)	1987	APG ESG verblijf Middelburg	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kluiver, J.H.,	"K.W. Swart, Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584, M.E.H.N. Mout, H.F.K. van Nierop. Den Haag: Sdu Uitgeverij, 1994", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 112, 1997, afl. 3, pp. 405-407. *Recensie*.* "Op het schrijven van een biografie van de 'Vader des Vaderlands' Willem van Oranje heeft in deze eeuw weinig zegen gerust. Na de grote bronnenpublicaties van de negentiende eeuw en de belangwekkende RGP-uitgave *Resolutiën der Staten-Generaal* waren de grondstoffen rijkelijk voorhanden. Felix Rachfahl stelde zich ten doel de biografie van Oranje te schetsen aan de hand van een beschrijving van de Nederlandse Opstand, maar vertilde zich aan deze ambitieuze opzet; hij bereikte slechts het jaar 1569 zodat zijn magistrale werk een torso bleef. Een tweede maal vond dit plaats met de biografie door K. W. Swart. Deze vatte reeds lang voor de herdenking van 1984 het plan op om een biografie over Willem van Oranje te schrijven. Na de hausse van geschriften in en rondom het herdenkingsjaar 1933 was weinig van importantie verschenen en er bestond ook behoefte aan een nieuwe, minder door de traditionele verering gedomineerde visie. Het werk kwam niet in 1984 gereed en na het onverwachte overlijden van Swart in 1992 bleek dat alleen de periode 1572-1584 gereed was gekomen. Dit deel bleek evenwel dermate waardevol van inhoud te zijn dat de familie naar mogelijkheden heeft gezocht om toch tot uitgave te komen. Alastair Duke schreef een aanloop naar het jaar 1572 en Raymond Fagel controleerde de annotatie aan de hand van de oorspronkelijke aantekeningen van Swart. Op deze wijze werd een drukperswaardig product verkregen. (...) Van een ontmythologisering van Willem van Oranje, zoals sommige krantenkoppen boven de aankondiging van het boek suggereerden, is bij Swart geen sprake. Terecht haalt hij de prins weg uit het kamp van de strenge calvinisten, maar overigens prijst hij hem keer op keer wegens zijn weloverwogen keuzen op diverse moeilijke momenten zoals in de kwestie van samenwerking met Anjou na 1583. Hij geeft Oranje wat hem toekomt zonder te vervallen in overdreven verering of denigreren." (406)	1997	APG historiografie	Kluiver K.W. Swart
Kluiver, J.H., (ed.),	De correspondentie tussen Willem van Oranje en Jan van Nassau 1578-1584. (*Nederlandse Historische Bronnen, uitgegeven door het Nederlands Historisch Genootschap, IV. onder redactie van C. Dekker et a.l.*), Amsterdam: Verloren, 1984. 143 blz. ill. *Noten, bibliografie, lijst van opgenomen brieven, index van persoons- en geografische namen.* *Online: dbnl* "Een van de lopende projecten van het Bureau van de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis is het samenstellen van een inventaris van de correspondentie van Willem van Oranje. Hoewel reeds veel correspondentie werd gepubliceerd, met name door G. Groen van Prinsterer en L. P. Gachard, bleef minstens een even groot aantal brieven tot dusverre onbenut. Het project beoogt het toegankelijk maken van dit materiaal door middel van een chronologische inventaris met parallel daaraan een fichesysteem van filmopnamen van de brieven. Het ligt in de bedoeling daarna een selectieve, aanvullende uitgave van brieven te verzorgen. Aangezien de inventarisatie nog niet is voltooid en een uitgave nog een geruime tijd van voorbereiding zal vergen is besloten ter gelegenheid van het herdenkingsjaar 1984 reeds een onderdeel van de correspondentie te publiceren: de briefwisseling tussen Willem van Oranje en zijn oudste broer Jan van Nassau over de periode 1578-1584. Deze jaren vormen een afgerond geheel: met het aanvaarden van het stadhouderschap over Gelderland door Jan van Nassau brak een periode aan van intensief overleg tussen beide broers en ook na zijn vertrek uit Gelderland in 1581 bleef Jan van Nassau zeer betrokken bij de gebeurtenissen in de Nederlanden. Wie zestiende-eeuwse correspondenties uitgeeft is veelal een arenlezer na de maaiers van de negentiende eeuw: hem rest slechts wat deze in de overvloed van de oogst terzijde lieten liggen met hier en daar soms nog een omgevallen schoof die door hen onopgemerkt bleef. Dit laatste geldt voor de brieven die in het Staatsarchief te Wiesbaden bleven berusten en aan Groen van Prinsterer onbekend waren. P.J. Blok signaleerde ze voor het eerst in zijn verslag over een onderzoek in de Duitse archieven naar archivalia van belang voor de Nederlandse geschiedschrijving. In zijn voetspoor begaf J. A. G. C. Trosée zich naar Wiesbaden en kopieerde het belangrijkste materiaal met het doel een uitgave van de correspondentie van Jan van Nassau voor de periode van zijn stadhouderschap samen te stellen. Deze is echter niet gerealiseerd. Het materiaal is aan het Koninklijk Huisarchief geschonken; het belang ervan is toegenomen daar een deel van de 'Konzeptbücher' van Jan van Nassau in het Dillenburgse archief te Wiesbaden vanwege de tweede wereldoorlog ernstige schade opliep." (Voorwoord) "123 JAN VAN NASSAU AAN WILLEM VAN ORANJE Dillenburg en Gleiburg, 11 en 12 februari 1583*	1984	APG brieven	Kluiver Correspondentie Jan van Nassau

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Knap, Willem WGzn,	Prins Willem I (de Zwijger). Fragmentarische schetsen uit het leven van de groote historische figuur uit den door onze voorouders gevoerden onafhankelijkheidsstrijd tegen de Spaansche overheersing, door ---, Directeur-Hoofdredacteur der Arnhemsche Courant Anno 1814, Arnhem: N.V. Drukkerij en Uitgevers-Maatschappij De Vlijt, 1933. VII, 560 blz. ill. *Noten, Literatuur.* *Bevat in de noten uitvoerige citaten uit de oude historieschrijvers Bor, Van Meteren, Hooft, Payen alsmede uit Gachard en Motley. Zeer rijk geïllustreerd.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KnapPrinsWillem.pdf* "Ik heb mijne historische gegevens voor het overgroote deel ontleend aan de te mijner beschikking zijnde en gestelde oude geschiedkundige werken. Nu en dan heb ik, bij uitzondering, mijn materiaal geput uit bronnen, die ik bij andere historieschrijvers, in het bijzonder Motley, heb vermeld gezien, doch alleen indien daarin historische bijzonderheden werden vermeld, welke in Bor v. Meteren, Hooft, Pontus Payen, Gachard niet of onvolledig te vinden waren, en die ik toch ter historiegetrouwe voorlichting en documentatie van dit werk onontbeerlijk achtte." (V).	1933	APG	
Knappert, L.,	"Prins Willem's bezoeken aan Leiden", in: *Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland. Tevens orgaan van de vereniging Oud-Leiden,* deel 24, Leiden: P.J. Mulder & Zoon, 1931-1932, pp 43-63. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KnappertBezoekenLeiden.pdf* "Het „wonderjaar" 1566 was ook het jaar van den beeldenstorm, die hier Zondag 25 Augustus en vooral Maandag 26 had gewoed. Oranje, als stadhouder van Holland en Zeeland geroepen om de rust te herstellen, werd te Antwerpen opgehouden en had Hendrik van Brederode, den beroemden geuzenleider, opgedragen alvast in zijne plaats te gaan. Den 6den September kwam hij met zijne gemalin, gravinne Amalia van Nieuwenaar, twee zusters van den Prins, wellicht Magdalena, gehuwd met Amalia's broeder Herman en voorts Anna of Elizabeth of Catharina benevens groot gevolg van Haarlem, op doorreis naar Utrecht, bij Leiden aan. De stadsregeering verwelkomde hem buiten de poort en onthaalde hem en zijn gezelschap in de stad, hem vrijen doortocht verzekerend. Men had lang geaarzeld vóór men hem toeliet, omdat de regeering in hare meerderheid nog niet geus- of hervormingsgezind was. Enkele dagen later, 14 September, schreef de Prins uit Antwerpen, dat de landvoogdes vrije prediking toestond totdat Z. M. anders zou besloten hebben, doch zonder hindernis van „doude catholique religie". De overeenkomst tusschen de gouvernante en de edelen liet de regeering den 19den van de pui ten raadhuize aflezen. In deze dagen weifelde Oranje nog en durfde geen partij kiezen, noch tusschen den dienst des Konings en de zaak der Nederlandsche vrijheid, noch tusschen den ouden en den nieuwen godsdienst. Zijn hart ging uit naar het vertrapte volk, maar met zijn gansche verleden breken, als edelman, als royalist, als katholiek.....wie durft hem oordeelen, dat hij nog aarzelde, al liep hij gevaar aller vijand en niemands vriend te worden. Hier te Leiden hadden die van de nieuwe religie de kerk der Minnebroeders aan het tegenwoordige Utrechtsche veer in gebruik genomen, maar, daar zij zich bovendien min of meer oproerig toonden, zoodat de regeering er zelfs over dacht garnizoen in te nemen, omdat zij op de schutters niet rekenen kon, besloot zij Oranjes hulp in te roepen. De Prins was 12 October naar Holland gekomen, 14 December 1566 van Utrecht naar Amsterdam gegaan, waar hem 20 Januari 1567 het verzoek bereikte om „door zijne presentie ende autoriteit alle verdere desordre te doen cesseeren". Nog den 17den hadden de nieuwgezinden de overheid voor eene nieuwe moeielijkheid gesteld door haar te verzoeken ook te Leiden te mogen collecteeren voor die befaamde dertig tonnen gouds, die men Philips II voor vrije godsdienstoefening heette te willen aanbieden, maar die wezenlijk den opstand moesten voorbereiden. Donderdag 23 Januari 1567 tusschen 3 en 4 uur na noen kwam de Prins binnen de stad. De tresoriersrekening van dat jaar ontbreekt, en wij weten niet hoe burgemeesteren den hoogen gast hebben onthaald, noch waar hij logeerde, maar reeds Zaterdag 25 Januari werd in zijn tegenwoordigheid en die van den heer van Rijswijk, president van den Hove het verdrag geteekend door de gedeputeerden van de religie, t.w. Georgius Aponius, den predikant en vier ouderlingen der eerste gereformeerde gemeente in onze stad. Het gebruik der Minnebroederskerk sloeg Z. Exc. hun af, maar zij kregen verlof eene houten kerk te bouwen, de bekende geuzenkerk buiten de Witte poort naast het blokhuis." (43-45)	1932	APG bezoek Leiden beeldenstorm	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Knappert, L.,	Willem I. Prins van Oranje. Een Vader des Vaderlands, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 90 blz. ill. *Noten, Register*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KnappertPrinsvanOranje.pdf* "EEN WOORD VOORAF Welkom was mij het verzoek om een boekje te schrijven over prins Willem, wiens geboorte vóór vier eeuwen wij gaan herdenken. Want aantrekkelijk was de overweging, dat ik mijne lezers zou mogen rondleiden in de gedachtenwereld, in de idealen, in het lijden en strijden ook van den genialen vorst, aan wien ons vaderland zoo onnoembaar veel te danken heeft. Wat ik in de volgende bladzijden geef, is geput meest uit 's prinsen eigen brieven en de berichten van tijdgenooten, met geen ander begeeren dan om ware, onpartijdige geschiedenis te geven voorzoover dat ons menschen maar mogelijk is. Dat de firma Tjeenk Willink & Zoon de uitgave op zich wilde nemen, is eene reden van vreugde te meer. Het boekje, bestemd voor de gasten en niet voor de koks, is van polemiek gespeend, maar geeft in noten aanwijzing en rechtvaardiging. Het register, zonder hetwelk geen historisch geschrift, hoe eenvoudig ook, mag verschijnen, zal den lezer het gebruik vergemakkelijken, terwijl hij ook achter in het boekje de vertaling vindt van enkele citaten, om hun belangrijkheid in den tekst opgenomen." (1)	1933	APG	
Knappert, L.,	"Prins Willem en de godsdienstvrijheid", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 178-188. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KnappertGodsdienstvrijheid.pdf* "Oranje's verheven staatkunde was gericht op de hechte eenheid der geheele zeventien Nederlanden en op hun eendrachtig verzet tegen Spanje ter bewaring hunner vrijheden. Daar hij alle Nederlanders noodig had, was eene belangrijke voorwaarde voor die samenwerking godsdienstvrijheid voor elken burger van den Staat. Hem bewoog dus een stellige overtuiging omtrent het belang van den Staat, daarnaast een niet minder sterk rechtsgevoel. Doch, en hierop kan ik niet genoeg den nadruk leggen, de Prins heeft de godsdienstvrijheid niet gewild als politiek wapen alleen, veeleer was hij ook buitendien uit godsdienstige motieven haar overtuigde aanhanger en voorstander, hij, in de laatste jaren zijns levens noch sceptisch, noch libertijnsch, noch dogmatisch onverschillig, maar van eene diepe en ernstige vroomheid, die onder verschillende vormen gemakkelijk tot het wezen doordrong, ook daarin de meesten zijner tijdgenooten verre vooruit. Er behoort ons allereerst aan gelegen te zijn de draagkracht der woorden, die wij gebruiken gaan, juist te onderscheiden. Gewetensvrijheid is het recht om ongehinderd de inspraak van het eigen geweten te volgen inzonderheid ten opzichte van den godsdienst. Godsdienstvrijheid daarentegen het recht om ongehinderd den godsdienst zijner keuze te oefenen, doch inzonderheid opgevat in den zin van: het recht om het geloof zijner keuze te belijden. Het springt in het oog, dat het laatste verder strekt dan het eerste; dat de openbare, ongehinderde uitoefening van een godsdienst met kultus, kerkinrichting en kerkbouw, zonder dat die openbare belijdenis iemand in zijn burgerlijke rechten verkort of schaadt, verder reikt dan de inspraak van het geweten in zijn binnenkamer te mogen volgen. Inderdaad, al is ook dit reeds van uitnemend belang. Een enkel voorbeeld. In 1575 droegen de Staten de hooge overheid aan den Prins op en vorderden toen van hem, dat hij de oefening van de Gereformeerde evangelische religie zou handhaven, de exercitie van de Roomsche weren (tegen zijn geest en begeerte), zonder dat echter (en dit was een triomf van Oranje's beginselen) Z. Ex. zou toelaten dat men iemands geloof of consciëntie zou onderzoeken, of dat iemand ter oorzaak van dien eenige moeienis of letsel zou aangedaan worden. Gewetensvrijheid dus wat waarlijk in de toenmalige wereld en tijden reeds niet weinig was — maar geen godsdienstvrijheid." (178/9)	1933	APG GKS vrijheid van geweten en van godsdienst	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Knappert, L.,	"Oranje en de stichting der Leidsche Universiteit", in Leendertse, M.J. (red.), *De hechte band tusschen vorstenhuis en vaderland*. Ingeleid door Zijne Excellentie Mr D. Fock, minister van staat, Bandteekening van Lion Cachet. Samengesteld ter gelegenheid van den vijfenvijftigsten jaardag van Hare Majesteit koningin Wilhelmina, Helena, Pauline, Maria, 31 augustus 1880 - 31 augustus 1935, Amsterdam: Scheltens & Giltay, 1935, pp. 44-52. ill. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KnappertStichtingUniversiteit.pdf* "Bij het begin van den 80-jarigen oorlog vond men in de Nederlanden ééne, katholieke, universiteit, die van Leuven. De Prins, die met zooveel arbeid overstelpt was en toch —, of juist daarom — tijd had voor de belangrijkste aangelegenheden, was diep overtuigd van de noodzakelijkheid eener Hollandsche, protestantsche hoogeschool. Reeds 28 December 1574 — Leidens ontzet op 3 October had Holland gered en eenige verademing geschonken — schreef hij uit Middelburg aan de Staten van Holland en Westfriesland over wat hem zoo na aan het hart lag. Tot een vast steunsel en onderhoud der vrijheid en eene goede, wettelijke regeering des lands, niet alleen in godsdienstzaken, maar ook in wat tot den burgerlijken welstand behoort, scheen het hem vóór alles noodig, dat er binnen de grafelijkheid van Holland of Zeeland eene goede, welverzorgde universiteit zou verrijzen, waar de jeugd ook van omliggende gewesten zoowel in de rechte kennisse Gods als in allerlei vrije kunsten en wetenschappen, dienende tot de nuttige regeering dezer landen, zou kunnen worden opgevoed. De Prins drong daarbij op eenigen spoed aan. Men onderhandelde immers te Breda over een mogelijken vrede, en Z. Exc. vreesde dat, zette men nu niet door, de daaraan verbonden beslommeringen de stichting der hoogeschool op den achtergrond dringen zouden. En dat ware noodlottig. Want daardoor zouden deze geconfedereerde gewesten in hunne verworven vrijheid wankelbaar blijven en eeuwig onderworpen aan de listige aanslagen des vijands, die de ware religie uitroeien en alles wat de veiligheid der inwoners waarborgt, krachteloos maken wil. Dus moeten de Staten bij tijds een goed besluit nemen, overmits zulk eene universiteit — Oranjes profetisch woord — een vast blokhuis en bewaring dezer landen zijn zal, een onlosmakelijke band der eenheid tusschen de bewoners ook der aanpalende landen, die dan hunne zonen niet langer in den vreemde behoeven te zenden, zoodat ook het geld in het land zal blijven." (45/6)	1935	WTO Universiteit Leiden	
Knevel, P.,	"Pecunia nervus belli. De militaire onmacht van Willem van Oranje. Van rebellen tot professionals: staat, samenleving en krijgsmacht", *Willem van Oranjelezing,* Delft, 2002 pp. 7-33. *Noten. Bibliografie.* "In 1559 maakte de Vrede van Cateau-Cambrésis eindelijk een einde aan de oorlogen met Frankrijk die Europa ruim een halve eeuw hadden geteisterd. Oranje heeft in die oorlogen zijn eigen rol gespeeld, zonder daadwerkelijk te excelleren. Een figuur van historische betekenis was de jonge prins in 1559 dan ook nog niet. Hoogstens een 'groot heer van schitterenden aanleg en hooge ambities', om met Johan Huizinga te spreken, die de 'militaire dienstplicht' die bij zijn stand paste had vervuld. Bezien vanuit het persoonlijke perspectief van Oranje waren zijn jaren als militair dus niet meer dan een noodzakelijke fase in een loopbaanplanning geweest; en zo beschouwd, waren het succesvolle jaren geweest. Oranjes loyaliteit jegens de vorst was immers rijkelijk beloond met een eigen ordonnantiebende en het opperbevelhebberschap. Daarnaast was hij inmiddels opgenomen in de Raad van State, Vliesridder en sinds 1559 stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. Hij was goed op weg." (15) "Het wordt tijd af te sluiten. lk ben mijn lezing begonnen met De Keysers indrukwekkende grafmonument voor Willem van Oranje. We troffen de prins daar zetelend aan als een zelfbewuste en succesvolle veldheer. Het zal u duidelijk zijn geworden dat dat beeld beter past bij Maurits, die door zijn militaire successen uitgroeide tot een Internationale celebrity, dan bij Willem van Oranje. Zo'n veldheer is Oranje nooit geweest en heeft hij ook nooit kunnen worden. Zijn gehele leven is Oranje vooral geconfronteerd met de schaduwzijden van het militaire apparaat: desertie, onbetrouwbaarheid, onwil en wreedheid. Welke rol hij ook vervulde, edelman in dienst van de Habsburgers, rebel of leider van de Opstand, telkens weer moest hij al zijn inspiratievermogen en overtuigingskracht aanwenden om slecht betaalde en slecht geoefende huurlingen te motiveren. Pecunia nervus belli. Hoe vaak moet Oranje deze oeroude wijsheid niet hebben vervloekt. Pas toen de geldproblemen op een efficiënte wijze waren opgelost, konden de rebellen worden getransformeerd tot professionals en kon er militair worden geoogst. Oranje heeft het niet mogen meemaken, maar hij heeft er door de gezochte samenwerking met de stedelijke elites wel de fundamenten voor gelegd. Dat beeld van Oranje als veldheer moet er dus maar gewoon blijven staan." (33)	2002	MLG APG Oranje als veldheer	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Knierim, P.H.J.,	"De figuur van Willem van Oranje aan het begin van ons volksbestaan", in: *Eltheto. Maandschrift der Nederlandsche Christenstudentenvereeniging*, jrg 87, 1932-1933, pp. 200-209. Zie ook zijn "*Op de Uitkijk*", pp. 209-213. *Foto's artikelen: http://www.periodata.nl/dataweb/KnierimFiguurOranjeplusUitkijk.pdf* "De redactie van Eltheto vroeg mij, een korte inleiding te geven tot de problemen, die zich groepeeren om den Prins in verband met het ontstaan, de aard en de samenstelling van ons volk als natie. Drie punten lijken mij onze aandacht waard: het ontstaan van onze Republiek als een Noord-Nederlandsche staat; de opstand als verzet tegen de tyrannie, al of niet revolutionnair; de tolerantiepolitiek van den Prins. I. Het ontstaan van de Republiek der Zeven Provinciën. Ons Noord-Nederlandsch besef noemt Willem van Oranje Vader des Vaderlands. Weinig realiseert de niet-historicus zich, dat het „Vaderland" van den Prins nooit geweest is de Noordelijke provinciën, maar „het gantsche Vaderland", de 17 Bourgondische gewesten, van Friesland en Groningen af tot de Waalsche, aan Frankrijk grenzende als Henegouwen toe; de Bourgondische Dietschsprekende èn Franschsprekende gewesten, vrij willekeurig bij elkaar veroverd of geërfd door de opeenvolgende Bourgondische vorsten; zich weinig gewillig schikkend in de centralisatiepolitiek, die de Habsburgers met de Bourgondische erfenis overnamen; toch langzamerhand een eenheid, nog zonder eigennaam zich verbonden voelend door het woord „Vaderland"; grootendeels Roomsch, maar met krachtige protestantsche inslag, eerst Luthersch en Doopersch, later Calvinistisch." (200) "II. Is het verzet tegen Spanje revolutie geweest of niet? Een vraag van beteekenis, nu de Oranje-herdenking valt in een tijd als de onze, waarin de groepen, die vóór alles gehoorzaamheid aan het gezag eischen, in scherper contrast komen te staan tegenover degene, voor wie deze eisch niet zonder meer als absoluut geldt. Geen wonder, dat in politieke redevoeringen en artikelen in de groote, meer nog in de plaatselijke pers, de naam van Willem van Oranje als leuze wordt gebruikt en misbruikt. Kon men door één van de leiders der S.D.A.P. over Oranje hooren spreken als een van de groote muiters uit vroeger eeuwen — van antirevolutionnaire zijde wordt steeds weer verkondigd, dat ons verzet tegen Spanje gerechtvaardigd verzet en geen revolutie is geweest. Voor zoover het hier verkiezingsleuzen geldt, kunnen ze onze aandacht niet opeischen. Maar de vraag zelf is zeker van belang. Bij nadere bestudeering blijkt hier, zooals meestal, de werkelijkheid gecompliceerder dan de gangbare begrippen. Dat de Prins lang geaarzeld heeft, alvorens de wapenen op te vatten tegen den koning van Spanje, zijn wettigen vorst, staat vast. Het is bekend, dat hij er pas toe overgegaan is vanuit de ballingschap, in 1568. In zijn voortreffelijke biographie, die zich juist daardoor onderscheidt, dat telkens gewezen wordt op de veelvormigheid der gebeurtenissen, toont Prof. van Schelven aan, hoe de motiveering, die de Prins zelf later in zijn Apologie gegeven heeft, niet geheel juist is. In de Apologie wordt er de nadruk op gelegd dat de Prins het recht tot oorlogvoeren heeft als vrij vorst, die de naam Prins mag dragen. Maar bronnen uit die dagen zelf bewijzen, dat toen voor den Prins vooral gegolden heeft het motief, door de Fransche Hugenoten ontwikkeld, dat verzet gerechtvaardigd is wanneer een vorst door slechte raadslieden misleid wordt. Eenmaal besloten, aarzelt de Prins niet meer. Door de Staten van Holland en Zeeland laat hij zich in 1572 erkennen als wettig stadhouder van den koning, ja zelfs „bescermer	1933	APG staatsrecht	
Knoors, Jean,	"Dag 7: 6 oktober 1568. Willem van Oranje steekt bij Obbicht de Maas over", in *De kleine geschiedenis van Limburg in 25 dagen*, deel Dag 7, Zwolle: Waanders uitgevers, pp. 5-12. ill. "Een leger onder leiding van Willem van Oranje, bestaande uit 23.000 voetknechten en 9.000 ruiters, trekt door het dorp naar de boorden van de Maas. Daar aangekomen plaatsen dichte rijen ruiters zich in de bedding van de rivier om de stroom te breken. Daarachter trekken vendels voetknechten naar de overkant. Vanaf beide oevers wordt een brug geslagen om het overige voetvolk en het veldgeschut droog naar de overkant te brengen. Het huzarenstukje voltrekt zich zo voorspoedig dat rond acht uur in de ochtend het hele leger voor de poorten van Stokkem staat." (6) "Na de geslaagde overtocht houdt graaf Egmond van Schwarzenberg, stadsgouverneur van Stokkem, de poorten dicht en waarschuwt in allerijl de prinsbisschop van Luik. Die stuurt meteen troepen naar Stokkem, die op hun beurt Alva verwittigen. Een volkomen verraste Alva gelooft de berichten niet en vraagt spottend of het leger van de prins dan een vlucht wilde ganzen is, dat het zomaar de Maas oversteekt. Ook hij stuurt troepen naar Stokkem, maar tot een treffen komt het niet. Alva vermijdt de strijd, omdat het leger van Willem van Oranje in aantal sterker is. Maar de prins gaat ook niet tot de aanval over. Oranje gunt zijn troepen twee dagen rust in de omgeving van Stokkem om te bekomen van de inspanningen. Een rampzalig besluit voor de dorpen in de omgeving. Zij lijden zwaar onder de plundertochten van het soldatenvolk. Na de alom geroemde overtocht over de Maas blijkt spoedig dat de veldtocht van Oranje gedoemd is te mislukken. Permanent geldgebrek, een zwakke strategie en het uit-blijven van steun van de bevolking zijn de voornaamste oorzaken dat Oranje na maandenlange omzwervingen door het prinsbisdom Luik en Frankrijk zich met zijn ontredderde en opstandige troepen terugtrekt naar Duitsland, waar hem niets anders rest dan het leger in maart 1569 te ontbinden." (11)	2008	MLG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Knuvelder, G.,	(*Bespreking van*) "Historisch Tijdschrift: Willem van Oranje-nummer — H. Bergmans & Cie., Tilburg - 1933 - f 2.—.", in: *Roeping*, jrg 11, mei 1933, p. 489. *Foto artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KnuvelderBespreking.jpg* "Deze speciale aflevering bevat een principiëel algemeen artikel van dr. G. Gorris S.J. over „De politiek van Willem van Oranje in het godsdienstige", een belangrijke bijdrage, waarin schrijver nagaat, op welke wijze de politieke actie van de Prins verweven is met zijn godsdienstige opvattingen. Juist lijkt de conclusie, dat de godsdienstige handelwijzen van de Prins in dienst hebben gestaan van zijn staatkunde, — als bij vrijwel alle andere grote staatslieden van zijn tijd. — Niet voldoende onderzocht lijkt mij de mate van weerstand die de Prins heeft getoond tegen de pogingen tot calvinisering, de vraag ook, of een andere dan de door hem gevolgde politiek, gegeven doel en omstandigheden, mogelik was. Geyl geeft een andere indruk (vgl. bij beiden de periode rond de Pacificatie van Gent). Gorris heeft bezwaar tegen de schepping van een „legendariese" Prins. Uit histories oogpunt terecht. Voor de generatie van vandaag en morgen heeft echter vooral waarde „de mythe Oranje", en daarvoor is van doorslaande betekenis hetgeen de Prins gewild, niet wat hij bereikt heeft. Detail-onderwerpen behandelen H. van Alfen die de twee tegen Oranje uitgesproken banvonnissen onderzoekt in ontstaan en betekenis, dr. Th. Goossens die de relaties van Oranje (die „zich altijd Zuid-Nederlander, en speciaal Brabander is blijven voelen") met Grave behandelt, dr. Cornelissen, die Oranje's inval in 1568 en Alva's strijdwijze toetst aan de krijgskunde dier dagen, terwijl K. J. Derks S.J. nagaat hoe „Een liefhebber der Waerheydt," n.l. Pater van Teijlingen over Oranje dacht." (489)	1933	APG GKS katholiek protestants	
Knuvelder, G.,	"Oranje als mythe", in: *Roeping*, jrg 11, nr 6, maart 1933, pp. 329-332. *Noten*. Vgl. A. Van Duinkerken, "De Mythe", in: *Roeping*, jrg 11, nr 10, Julie 1933, pp. 610-611. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KnuvelderOranjealsMythe.pdf* "De volle vrije baan gevend aan de zoekers naar waarheid, ook in het Oranje-probleem, ook in dit tijdschift, vragen wij, buiten de zuivere wetenschap der geschiedenis om, dat het Verleden ons de symbolen van Nederland schenke. Zelfs, als Willem van Oranje de Katholieken van zijn tijd onrecht zou hebben gedaan, dan nog zouden wij, breder en verzoeningsgezinder dan anderen, bereid zijn in hem slechts datgene te zien wat huldenswaardig is. Wij herdenken niet, op dit histories ogenblik der Nederlanden, een geschiedkundig feit om dat feit, zelfs niet om het goede dat er uit zou zijn voortgevloeid, — wij herdenken het symbool Willem van Oranje met het oog op de toekomst. Willem van Oranje worde in de Nederlanden niet allereerst herdacht als „historiese figuur", al ontlenen wij aan de feitelike daden van deze man het motief om hem te huldigen naar wat hij wezenlik bedoelde : eerst handhaving van 's lands en 's volks vrijheden tegen tyrannie van Spanjaarden, later de vrijheid van de ganse bourgondiese Nederlanden, niet van Holland alleen, ja dat wel allerminst, niet van Groot-Nederland in de ons handzame zin, maar van de bourgondiese Nederlanden zoals zij in die tijd uit de zeventien provinciën waren samengesteld. Deze doelstelling van Oranje wordt door ons evenmin nauwkeurig gedeeld als alle middelen die hij gebruikte of, noodgedwongen dikwijls, anderen toeliet te gebruiken." (330/1)	1933	APG Noord Zuid katholieken en Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Koch, Matthias,	Untersuchungen über die Empörung und den Abfall der Niederlande von Spanien, Leipzig: Voigt & Günther, 1860. 220 blz. *Noten.* *In dit boek fungeert Oranje als hoofdfiguur.* *Online* google books* "Die Gerechtigkeit heischt, dass man Jedem nach Gebühr sein Recht lasse, wo er es hat. Das nun eben geschah bei Philipp II. bisher nicht, ja es geschieht noch immer nicht. Im Gegentheile fährt man mit der hirnlosen Todtschlägerei in einem fort; planmässig, und weil man sich darin gefällt, und des Beifalls gewisser Coterien sicher ist. Im Gegensatze zu Philipp II. hat diese Partei einen Wilhelm von Oranien geschaffen, der nie existirte, sondern ein Geschöpf der Einbildungskraft ist. Aus seinen Reden und Handlungen finden die Leser in diesen Untersuchungen den wirklichen heraus." (VII) "Der Prinz von Oranien würde in der Geschichte ganz anders dastehen, wenn er von dem Augenblicke an von der Regierung sich losgesagt hätte, als er sich zu ihrem Gegner aufwarf. In dieser Freistellung von jeder Verbindlichkeit und Abhängigkeit von ihr, hätte er die Landesinteressen, wäre es ihm nur um sie zu thun gewesen, auf die würdigste Weise vertreten können, und als ein der Krone sehr nahe stehender Vasall wäre er dazu berufen und verpflichtet gewesen. Eine die Volksvertretung ausschliessende Verfassung macht es der Adelscorporation zur Pflicht, am Throne als Sachwalter der öffentlichen Angelegenheiten aufzutreten, eine Dienstleistung, auf welche nebstdem das eigene Interesse sie angewiesen hat, denn nur in dem Masse als die Ansprüche des Volkes auf die Betheiligung einer so hochgestellten Körperschaft an der gemeinsamen Sache befriedigt werden, wahrt und befestigt dieselbe ihr Ansehen und ihren Credit. Da nun der Prinz einen Weg einschlug, der weder mit einer ehrlichen Opposition, noch mit den im Leben wie in der Geschichte die Richtschnur vorzeichnenden sittlichen Bedingungen übereinkömmt, so geht die dem Machiavellismus seiner Handlungen aufgedrückte Makel auch auf die Absichten über, deren Lauterkeit, wie sehr man sie auch fortwährend vorzuspiegeln beflissen ist, nicht glaubwürdig zu machen möglich, so lange wir nicht die Augen schliessen und uns einem blinden Autoritätsglauben unterwerfen." (29)	1860	APG kritisch	Koch Untersuchungen
Koenigsberger, H.G.,	"Orange, Granvelle and Philip II", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 573-595. *Noten.* *Online: google books:* Koenigsberger, H.G., Politicians and virtuosi: essays in early modern history, London ; Ronceverte, WV, U.S.A. : Hambledon Press, 1986. "Historians have given different reasons for the breach between Orange and Granvelle. Was it a basic clash between two opposed political philosophies? or were there more specific reasons, such as the appointment of Margaret of Parma, rather than Christina of Lorraine, as governor-general? Was it the publication of the plan for the new bishoprics or Orange's unapproved marriage with the Lutheran daughter of the hated Maurice of Saxony? or was it, as the German historian Ernst Marx maintained in a famous controversy with Orange's biographer, Felix Rachfahl, that the prince, Egmont and Glajon only became fully aware of Granvelle's domination of the government when they returned to Brussels from their provincial governments in the spring of 1561 and began to attend meetings of the council of state regularly? Was Orange piqued by the regent's renewal of the Antwerp magistrate in the spring of 1561 without consulting him? For as burgrave of Antwerp Orange claimed this right and he had indeed been so consulted by the king himself in 1558? Perhaps all these events played their part cumulatively. " (574) [98]	1984	APG Oranje en Granvelle	Koenigsberger Orange

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kok, M.A.,	"Willem van Oranje en Delft", in I.V.T. Spaander en R.-A. Leeuw, *De stad Delft. Cultuur en maatschappij van 1572-1667*, Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof, 1981, deel I, pp. 14/5. "Omdat het niet ommuurde Den Haag, waarnaar Willem zich in juli 1572 vanuit het onveilige Antwerpen had begeven, als bestuurscentrum over Holland en Zeeland niet langer veilig genoeg bleek, had hij besloten naar Delft te verhuizen. Van hieruit werd de Opstand geleid door de prins, direct in zijn omgeving gesteund door diverse hoge bestuurscolleges als de Staten-Generaal, het Hof van Holland en de Hollandse Rekenkamer. Vanuit Delft werd in 1574 hulp naar het belegerde Leiden gestuurd; van elke 100 gulden hulp van het gewest Holland droeg Delft er 42 bij. In het twaalfjarig verblijf van de prins te Delft vormde hij de grondslagen van een nieuwe staat (zie ook hoofdstuk 1,2). Helaas bleek de door hem zo innig verlangde vereniging van de zeventien Nederlandse gewesten geen haalbare zaak, immers godsdienstige, politieke en economische factoren verhinderden dit. Slechts een samengaan van de zeven Noordelijke gewesten was het behaalde resultaat." (14)	1981	APG	
Kolk, Hanco & Wit, Peter de,	Willem de Zwijger: dossier-editie, Zelhem: Arboris B.V., 1996. [16], 46 blz. ill.in kleur. *Stripverhaal.* *Tekst van het dossier: Angelique Schennink.* *Herz. versie, 2002. Duitse vertaling: Wilhelm der Schweiger, 1996.* *Zie: http://www.periodata.nl/geus.jpg*	1996	LTM stripverhaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kolligs, H.,	Wilhelm von Oranien und die Anfänge des Aufstandes der Niederlande, Bonn: Max Cohen & Sohn, 1885. 79 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KolligsWilhelm.pdf* "Es wird dabei vor allem darauf ankommen, die Entwicklung seiner Pläne und Anschauungen, unbeirrt durch eine im voraus construierte Auffassung, zu verfolgen, und insbesondere auch zu unterschieden, inwieweit er sich gegebenen politischen Richtungen und Bewegungen nur ansschloss oder dieselben recht eigentlich hervorrief. Die Absicht der vorliegende Arbeit ist es, nach diesen Gesichtspunkten das Auftreten Wilhelmus von Oranien zu betrachten und, wenn möglich, bestimmter zu erfassen - und zwar nur für die Zeit der Anfänge seiner selbständigen Politik." (7) "Aber in derselben Zeit, in welcher das Vertrauen seiner Regierung dem Prinzen von Oranien eine so mächtige Stellung schuf, wurde ein erster Grund zur Entzweiung gelegt. Es geschah dies durch die Heirat Oraniens mit Anna, geborener Herzogin von Sachsen." (8)	1885	APG	
Koning, Willem,	10 Juli 1584-1884. Bijzonderheden betreffende den sluipmoord gepleegd aan den Vader des Vaderlands, Steenwijk: A. Smit, 1884. 14 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KoningW10Juli.pdf* "Betreffende de treurige gebeurtenis werden twee verschillende lezingen gegeven, de eene vanwege de Staten van Holland, de andere door een Spaanschgezind schrijver, die zich eigenlijk tot hoofddoel stelde, Balthasar Gérard te verheerlijken als een martelaar voor een heilige zaak, die de gevolgen zijner daad met bovennatuurlijke geestkracht doorstond." (3) "Het Statenverhaal was toen nog niet openbaar, en zoo ontstond er een beschouwing, die in de geheele Katholieke wereld geloof vond. Nu echter uit binnen- en buitenlandse archieven tal van bescheiden te voorschijn zijn gebracht, waaraan de echtheid van het Statenverhaal met glans is getoetst, mogen wij ons hierop veilig verlaten, en lieden beklagen, die na 300 jaren uit partijdigheid nog vasthouden aan de eenzijdige voorstelling van een berichtgever, wiens relaas bovendien met niet betrouwbare toevoegsels van anderen is opgesmukt." (4)	1884	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Koning, Z.J.,	Een dag van rouw of 10 juli 1584 aan de kinderen onzes volks in herinnering gebracht, Nijkerk: G.F. Callenbach, [1884], 20 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KoningDagvanRouw.pdf* "Hoe het met den moordenaar afliep, dit wilt ge zeker ook nog wel vernemen, niet waar? Of hij gevangen genomen werd of dat hij gelegenheid vond te ontvluchten, daarnaar zijt ge immers nieuwsgierig? Na het volvoeren van zijne snoode misdaad maakte de booswicht van de algemeene verslagenheid gebruik om te ontvluchten. Hij liep de plaats over en wist door de stallingen den wal te bereiken. Deze hoopte hij over te klimmen en zwemmende aan den overkant der gracht te komen, waar een paard voor hem gereed stond. Een der pistolen, dat hem ontvallen was, bracht echter zijn spoor aan den dag en al spoedig had men hem in verzekerde bewaring genomen. Toen men den moordenaar berichtte, dat Oranje nog leefde, was hij zeer ter neder geslagen, doch toen hij vernam dat de Prins gewond was, werd hij weer opgeruimd, zeggende: "dan moet hij sterven", wel wetende dat de kogels vergiftigd waren. Bij zijne gevangenneming en bij zijn verhoor toonde hij groote moed en onversaagdheid. Al spoedig was het vonnis gevallen. Het luidde: De rechterhand met welken hij de moord heeft begaan, zal hem met een gloeiend ijzer worden geschroeid; voorts het vleesch op zes onderscheiden plaatsen met gloeiende tangen uit het lijf genepen; zijn lichaam van onderop gevierendeeld; het lijf opengesneden; het hart er uitgehaald en hem driemaal in het aangezicht geworpen worden; vervolgens zijn hoofd afgehouwen, op den toren achter 's Prinsen woning op een staak gesteld en de vier delen des lichaams aan de vier bolwerken der stad worden opgehangen." Ook bij deze gruwelijke doodstraf bleef Geraerts koelbloedig. Geen geluid, geen teeken van smart word van hem gehoord. En zoo ging hij de eeuwigheid in om de eeuwige straf in de plaats, waar weening der oogen en knersing der tanden is, te ontvangen. De prins was er niet meer, om voor den moordenaar te pleiten, gelijk hij vroeger voor anderen had gedaan. Hij vergaf om Christus wille zelfs zijne vijanden, zijne belagers." (18/9)	1884	APG LTM moord	
Koning, Z.J.,	Levensschets van Willem van Nassau, Prins van Oranje, enz. enz. Den Vader des Vaderlands. Met portret en plaatje, Nijkerk: G.F. Callenbach, 1884. 108 blz. ill. "En hoe was de Koning gestemd over den beeldenstorm? Hij was woedend; in zijnen toorn rekende hij alle Nederlanders schuldig. Allen moesten gekastijd worden : de Roomschen, omdat zij de ketters niet genoeg waren te keer gegaan, de Onroomschen of Hervormden, omdat zij den Beeldenstorm hadden gepleegd, de Edelen, omdat dezen het volk hadden opgestookt. 's Konings besluit was dan ook spoedig genomen. Hij besloot om naar deze landen een leger van 17,000 man te zenden onder het bevel van den bloeddorstigen hertog van Alva. Met dit leger zou hij de weerspannigen tuchtigen. Jegens Oranje en Egmond hield de Koning zich heel vriendelijk, hij bedankte hen in een schrijven voor hun lofwaardig gedrag tegenover de Beeldstormers. Egmond was hierover zeer verheugd, doch Oranje wist beter. Hij had vernomen, »dat Alva aan de Landvoogden had geschreven, dat de Koning zeer vertoornd was over hetgeen in de Nederlanden was gebeurd, doch dat hij nu de beste gelegenheid had, om door list en geweld de onbepaalde heerschappij in deze landen te verkrijgen. Men moest de oproermakers, Oranje, Egmond en Hoorne maar vriendelijk behandelen tot de tijd gekomen was, dat de Koning wraak zou nemen.« Egmond kon niet gelooven dat de Koning zoo valsch was, doch heeft het helaas later maar al te wel ondervonden. Prins Willem liet zich echter door de veinzerij van Filips of Alva niet bedriegen. Daar hij toch niet aan de goddelooze plannen van zijn Heer in Spanje wilde medewerken, nam hij in 1567 zijn ontslag als Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. In ons land achtte hij zich voor een Alva, die reeds in aantocht was, niet meer veilig, daarom verliet hij Nederland en vluchtte, gevolgd door meer dan honderdduizend personen, naar zijne bezittingen in Duitschland. Onder hen was 's Prinsen vertrouwde vriend, de beroemde godgeleerde en staatsman Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde; Egmond en Hoorne zagen, niettegenstaande Oranjes vermaning, geen gevaar en bleven, om spoedig hunne hoofden op het schavot te laten. In de plaats van Willem werd de Graaf van Bossu tot Stadhouder aangesteld over Holland." (36/7)	1884	APG LTM biografie, verhalend	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Korteweg, Anne S.,	"De bibliotheek van Willem van Oranje: De Handschriften", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984*, 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 9-28. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken. Aanhang*. "Dat Willem zelf voor deze oude handschriften weinig belangstelling had of dat hij in elk geval hun geldswaarde niet hoog aansloeg wordt gesuggereerd door het feit dat hij een groot deel (zo niet alle) bij zijn vlucht in 1567 in het slot Breda achterliet. De inventarissen, die toen werden opgemaakt van hetgeen hij meenam, vermelden een tachtigtal boeken, waarvan 48 met zijn wapen. We mogen aannemen dat deze laatste de door hemzelf gekochte gedrukte werken waren, zoals de hier geëxposeerde L'Heptameron (cat.nr. B 1, afb. B 1; zie verder Bijdrage B). Dat Willem het van zijn voorouders geërfde bezit aan middeleeuwse handschriften te Breda heeft achtergelaten weten we echter vooral uit een andere bron. Eén van diegenen die in die tijd wel een grote interesse in oude boeken had was Willem's tegenstander, koning Philips II van Spanje. In 1568 stuurde deze de geleerde Benito Arias Montano naar de Nederlanden om daar het drukken van de grote Polyglotte Bijbel bij Plantijn te Antwerpen te begeleiden. Tevens kreeg hij echter de opdracht zowel gedrukte als met de hand geschreven kostbare boeken ('libros exquisitos') voor de bibliotheek van het klooster San Lorenzo - het Escoriaal - te verwerven. Direct na aankomst werd hem dan ook door hertog Alva opgedragen de door hun bewoners verlaten kastelen van Breda en Hoogstraten met dit doel te inspecteren. Op 6 april van dat jaar stuurde Montano daarop een brief naar de secretaris van Philips II in Spanje, waarin hij meldde, dat hij weliswaar niet veel handschriften had gevonden, maar wel uiterst interessante." (14) "De brief ging vergezeld van een lijst van achttien handschriften uit het slot Breda, die met korte titeltjes werden aangeduid. Kennelijk was de inhoud van de lijst voor Philips II interessant genoeg om de handschriften naar Spanje te laten sturen, want op de verzendlijsten van de boekenkisten die Montano op 21 mei 1572 in Antwerpen scheep doet gaan vinden we het grootste gedeelte van de handschriften terug. De beschrijvingen van de verzendlijsten zijn aanzienlijk uitvoeriger, en geven een beeld van de middeleeuwse handschriften van de Nassau-bibliotheek, dat geheel overeenstemt met datgene wat we uit de nagelaten boeken van Engelbert en Hendrik hebben gekregen. We vinden er enkele franse ridderromans, zoals Gillon de Trasignies en Buscalus, en verder vooral geschiedwerken van, in het frans vertaalde, klassieke auteurs en eigentijdse franse en zuid-nederlandse schrijvers. Uit de lijsten blijkt tevens dat Montano alle handschriften had laten herbinden in banden, die aan de ene zijde het wapen van Philips II en aan de andere dat van het klooster San Lorenzo droegen. Dat de handschriften inderdaad in Spanje zijn aangekomen en daar in de bibliotheek van het Escoriaal zijn geplaatst valt op te maken uit de catalogus van die bibliotheek uit 1576 waarin de meeste werken terug te vinden zijn - tussen de in het latijn geschreven wetenschappelijke werken waaruit de bibliotheek hoofdzakelijk bestond, vallen ze meteen op. Een gelukkige speling van het lot heeft ervoor gezorgd dat juist de beide door Montano meest geprezen werken via de Oranje-Nassau bibliotheek in de Koninklijke Bibliotheek terecht zijn gekomen en derhalve op deze tentoonstelling te zien zijn: Het zijn twee delen van een oorspronkelijk zesdelige Chroniques d'Angleterre en het eerste deel van de	1984	BDG	
Korteweg, Anne S.,	Boeken van Oranje-Nassau. De bibliotheek van de graven en prinsen van Oranje in de vijftiende en zestiende eeuw, Den Haag: Museum van het boek/ Museum Meermanno Westreenianum Koninklijke Bibliotheek, 1998. 48 blz. ill. *Catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in het Museum van het Boek/Museum Museum Meermanno Westreenianum, van 29 april tot en met 9 aug. 1998.* "Toen Willem van Oranje in 1567 naar de Dillenburg uitweek, liet hij de door hem geërfde middeleeuwse handschriften in het kasteel van Breda achter. Hij zal de geldswaarde van deze boeken niet hoog hebben aangeslagen en bovendien wel hebben aangenomen dat ze weinig gevaar zouden lopen. In dat laatste kwam hij echter bedrogen uit. Iemand die op dat moment grote belangstelling voor bijzondere boeken had, was Philips II, die in die jaren juist het paleis-klooster San Lorenzo — het Escoriaal — liet bouwen. In 1568 stuurde Philips de geleerde Benito Arias Montano naar de Nederlanden om te Antwerpen bij Christoffel Plantijn het drukken van de grote Polyglot-bijbel te begeleiden. Tevens kreeg Montano echter de opdracht kostbare gedrukte en handgeschreven boeken (libros exquisitos) voor de bibliotheek van het klooster te verwerven. Direct na aankomst werd hem door Alva opgedragen de door hun bewoners verlaten kastelen van Breda en Hoogstraten met dit doel te inspecteren. In een brief van april 1569 aan de secretaris van Philips II in Spanje schreef Montano te hopen dat de koning vooral de boeken die hij in Breda had achtergehouden zou laten overkomen, omdat het 'zulke perfecte originelen' waren, 'die meer dan tweeduizend escudos gekost hebben aan schrijf- en illumineerwerk', en 'die de auteurs zelf hebben opgedragen aan de voorouders van de Prins van Oranje'. Het is duidelijk dat Montano zijn oog had laten vallen op een aantal van de rijkverluchte middeleeuwse handschriften van de Bredase bibliotheek. De brief ging vergezeld van een lijst van achttien handschriften, die met korte titeltjes werden aangeduid. Kennelijk was de inhoud voor Philips II interessant genoeg om de handschriften naar Spanje te laten sturen, want op de verzendlijsten van de boekenkisten die Montano in 1572 door Plantijn naar Spanje liet verschepen, vinden we vijftien van de achttien werken terug. Uit de lijst blijkt tevens dat Montano alle handschriften had laten herbinden in banden die aan de ene zijde het wapen van Philips II en aan de andere dat van het klooster San Lorenzo droegen. De uitvoerige beschrijvingen in deze lijst stellen ons in staat de meeste handschriften te identificeren. Het zijn in de eerste plaats geschiedwerken, en wel de kronieken van Jean Froissart, Enguerrand de Monstrelet en Jean Molinet, verschillende Franse kronieken, de wereldgeschiedenis *La Bouquechardière* van Jean de Courcy en een zesdelige *Chroniques d'Angleterre*. Daarnaast bevatte Montano's keuze vooral letterkundige werken, zoals het werk van Petrarca en Molinet en enkele ridderromans, waaronder *Gillion de Trazegnies* en *Buscalus*. Dit laatste moet nu het eerste deel geweest zijn van een tweedelige set uit het bezit van Philips van Kleef. Het tweede deel, dat Montano kennelijk over het hoofd zag, is bewaard gebleven en bevindt zich tegenwoordig in Kopenhagen. Aangezien Montano de mooiste en kostbaarste exemplaren zal hebben meegenomen, is het des te meer te betreuren dat al deze handschriften tijdens een drie weken durende brand van het Escoriaal in 1671 verloren zijn gegaan. Desondanks geven de inventarislijsten een schitterende aanvulling op onze kennis van de middeleeuwse bibliotheek van het kasteel Breda." (46)	1998	BDG confiscatie 1567	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kossmann, E.H.,	"Willem van Oranje en de open samenleving", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984*, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 11-16. *Noten*. "Het was niet als een onverschrokken held dat Willem van Oranje de wapens opnam en het was ook niet als een revolutionair. Toch is er natuurlijk alle reden om de Afval der Nederlanden van Spanje — eigenlijk is dit een zuiverder term dan „de Opstand" die nu juist beweerde geen opstand te zijn — wel degelijk een revolutie te noemen in de hedendaagse wetenschappelijk objectieve betekenis van het woord. Alleen, en dat maakt de zaak ingewikkeld, deze revolutie had geen omlijnd programma en haar leider had dat evenmin. Willem van Oranje wist beter waartegen hij zich verzette dan waarvoor hij vocht. Het is zonder twijfel juist dat hij, zoals de door de traditie geijkte uitdrukking luidt, streed voor „vrijheid en verdraagzaamheid" en dus voor waarden die bij uitstek modern lijken. Vooruitstrevend in enige concrete zin was hij echter niet en wilde hij ook niet zijn. En al werd hij Vader des Vaderlands genoemd en noemden zijn aanhangers zich met een toen nog opzien barend neologisme patriotten, de woorden vaderland en patriot bezaten in die tijd een veel minder gesloten inhoud dan nu. De vrijheid die Oranje voor de Nederlanden zocht te verwerven was niet die van een onafhankelijke nationale staat. De verdraagzaamheid waarvoor hij streed was een andere dan die wij sinds de achttiende eeuw kennen." (13)	1985	APG	
Kossmann, F.K.H,	"Een "Bewegliche Demonstration" tot lof van Prins Willem van Oranje", in: *Het Boek*. Nieuwe Reeks, deel 21, 1933, Den Haag: Martinus Nijhoff, pp. 113-130. *Noten*. *Zie Pamflet K. 0198.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KossmannBeweglicheDemonstration.pdf* "Het drukwerkje dat hierbij wordt bekend gemaakt is bewaard in de verzameling pamfletten van de Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage en beschreven in Knuttel's catalogus als nr 198. Op zichzelf reeds van voldoende belang door zijn inhoud is het in het bijzonder merkwaardig om zijn betrekking tot het Wilhelmuslied. De gedachtenwisseling over het ontstaan van dit in alle opzichten belangrijke Nederlandsche historielied heeft dringend behoefte aan documenten. Ook indien deze geen onmiddelijke oplossing van opgeworpen vragen geven, kunnen zij toch zeker bijdragen tot het juister stellen van mogelijkheden en waarschijnlijkheden. Een vergelijking van het Wilhelmus met deze Beweglige Demonstration toont - afgezien van het verschil in taal, dichtvorm en dichterlijke waarde, dat nauwelijks toelichting behoeft - een groote overeenkomst in de stof en in de houding tegenover den Prins zelf en zijn taak voor de Nederlanden. Daarnaast echter staat een duidelijk verschil in den geest van beide dichtstukken, dat niet alleen een verschil in diepte is." (113) "Het verschil tusschen de beide dichtstukken, naast alle overeenkomst, springt bij deze vergelijking in het oog. Zij komen voort uit denzelfden drang om den Prins te doen spreken en uit dezelfde omstandigheden. Maar de dichters zijn geheel verschillend van karakter, zooals de predikers Marbesius en Saravia verschillend waren. De schrijver der Bewegliche Demonstration geeft een berijmd vertoog, dat logisch voortschrijdt en zelfs in volgorde aansluit bij de beschouwingen der Justificatie over het den Prins en den inwoners aangedaan onrecht, bij de bemoediging en fierheid der Verclaringhe omtrent de noodzakelijkheid van verweer en de aankondiging van 's Prinsen onderneming, en bij het beroep op den steun der ingezetenen uit de Waerschouwinghe; dat dit een christelijke strijd is komt wel telkens tot uiting, maar dat het vertrouwen op God en de reinheid van zonden hierbij een conditio sine qua non zijn, vormt toch als het ware een afzonderlijke vermaning tot besluit. De dichter van het Wilhelmus daarentegen stelt van den aanvang af alle elementen van zijn thema onder zijn godsdienstige hoofdgedachte. Zijn vrome overtuiging stort over hem en de dingen die hij zeggen wil heen; zij is zijn stuwing en kan niet wachten tot een stichtelijk besluit. Zoo ontstaat in zijn gedicht de schoone wanorde, die van een betoog poezie kan maken. Ook de vorm en de gewenschte volgorde der aanvangsletters deden zich hierbij gelden; in alle streng gebonden poëzie geeft de vorm mede richting aan den gang der gedachte. Aan de geschriften van 1568 ontleent hij bijzonderheden die tot het gemoed spreken: aan de Verclaringhe het medelijden en de compassie (str. 10), aan de Waerschouwinghe slechts dat de Prins zelf is voorgegaan in het brengen van offers (str. 4 en 5); de geest van zijn geheele voorstelling komt overeen met de strekking van Saravia: het beeld van den Prins als vroom en deemoedig christen, die van zijn getrouwen allereerst verwacht dat zij hem hierin na volgen en hem met hun gebed steunen. Dat de Bewegliche Demonstration slechts een soort verhaspeling van het Wilhelmus zou zijn, wat men bij een eerste kennismaking wellicht zou kunnen meenen, lijkt mij in verband met dit alles onaannemelijk. Dat de dichter van het Wilhelmus de Demonstration gekend zou hebben, is mogelijk en zou sommige woordelijke overeenkomsten	1933	LTM Wilhelmus proces 1568	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kossmann, F.K.H,	"Het ontstaan van het Wilhelmus", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 409-452. ill.1933, pp. 344-366. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KossmannWilhelmus.pdf* "Waarop berustte de voorstelling, die den dichter van den Prins en zijn ideeën had gegeven? Men heeft gemeend ter beantwoording van deze vraag te moeten aannemen, dat de dichter, om de gedachten van de Prins zoo zeker en zoo persoonlijk te kunnen weergeven, wel tot diens naaste omgeving moet hebben behoord. Deze meening zou eenigen grond hebben, indien het Wilhelmus over den Prins iets nieuws meedeelde. Niets is minder waar; de daarin gegeven voorstelling van diens opvattingen komen geheel overeen met hetgeen de Prins zelf over zijn persoon en zijn gerechte zaak in gedrukte bekendmakingen had openbaar gemaakt. Deze stukken, die elkaar in het jaar 1568 snel opvolgden, waren bestemd om de openbare meening te vormen; zij behooren als politieke wapenen tot den strijd. Zij rechtvaardigen het optreden met krijgsgeweld tegen Alva's bestuur en prediken, hoewel nog zonder gevolg, den volksopstand." (344)	1933	LTM APG Wilhelmus	
Kossmann, Fr. (ed.),	De spelen van Gijsbrecht van Hogendorp, met twee facsimiles, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1932. [V-XXXII], 175 blz. *Inleiding, noten.* *Bevat: De inkomste te Vlaardingen (1-42) en Truer-spel van de moordt, begaen aen Wilhem by der gratie Gods Prince van Oraengien, etc. (43-175). De inkomste te Vlaardingen gaat niet over Oranje.* *Online: dbnl* *Online treurspel: https://www.dbnl.org/tekst/hoge001fkhk01_01/hoge001fkhk01_01_0023.php* Impressum: Amsterdam, for C. vander Plasse (colophon: printed by P. van Ravesteyn), 1617 Annotatie: Adaptation of: D. Heinsius, Avriacvs, siue Libertas savcia Formaat: 4° Collatie: *6 A-G4 H2 [I]1 Vingerafdruk: 161704 - a1 *2 D : a2 *3 e - b1 A s : *b2 H t Typografische informatie: x (typografische titelpagina), h (drukkersmerk), a (illustraties op titelpagina), j (lettertype gotisch) Auteur: Gijsbrecht van Hogendorp (1589-1639) Vertaler / Bewerker: Daniel Heinsius (1580-1655)	1932	LTM moord treurspel	Kossmann De spelen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kotzde-Kottenrodt, Wilhelm,	Wilhelmus van Nassouwe. "Een man en een volk", Voorburg: Uitgeverij Ernst Deur, 1944. 344 pp. ill. *Voor de Nederlandse vertaling zijn afzonderlijke illustraties gemaakt.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Kotzde-KottenrodtWilhelmus.pdf* "Misschien zal men in dit werk bepaalde episoden anders belicht hebben gevonden dan zij gewoonlijk in onze geschiedenisboeken zijn vermeld." (Slotwoord van den Vertaler, p. 344). (*De auteur behoorde tot de nationaal-socialistische "Deutsche Christen", zie citaat bij Duitse titel. (GWD*).	1944	LTM APG	
Kotzde-Kottenrodt, Wilhelm,	Wilhelmus von Nassauen. Ein Mann und ein Volk, Zweite Auflage, Stuttgart: J.F. Steinkopf Verlag, 1935. 350 blz. *De auteur behoorde tot de nationaal-socialistische "Deutsche Christen".* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Kotzde-KottenrodtWilhelmusvonNassauen.pdf* *(Oranje wacht zijn bruid Charlotte de Bourbon te Den Briel op:)* "Charlotte liegt in seinen Armen. Sie blickt zu ihm auf. "Du herrlicher Man! Daß ich dein sein darf!" Er wehrt ab. "Nicht so! Nicht so!" Ja doch! Du Held deines Volkes! Wie hätte ich jemals erwarten dürfen, dir zu dienen!" Ein tiefes, kaum gekanntes Glück zieht in das Herz Wilhelmus von Nassau ein. Noch scheut er sich fast, über Charlottens Haar zu streichen und ihre Lippen zu küssen. Sie spricht nochmals: "Du Held von Niederland! Du deutscher Mann!" (299/300)	1935	APG nationaal-socialistische hist. Roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kramm, C.,	De Goudsche glazen, of Beschrijving der beroemde geschilderde kerkglazen van de Groote of St. Janskerk ter Goude, benevens de geschiedenis der St. Janskerk, der glazen, der cartonteekeningen, enz. waarbij is gevoegd een afzonderlijk levensberigt der beroemde glasschilders, de gebroeders Dirk en Wouter Crabeth. Gouda: Van Goor, 1853. 143 blz. Ill. *Online over de Goudse glazen: https://nl.wikipedia.org/wiki/Gebrandschilderde_glazen_in_de_Grote_of_Sint-Janskerk_in_Gouda* "Uit beschrijving van glas 22: "Prins Willem de Ie van Oranje schonk dit kerkglas in den jare 1567 aan de St. Janskerk ter Goude. De keuze voor dit tafereel is door Willem van Oranje bepaaldelijk aan Dirk Crabeth opgegeven: de koopers en verkoopers door Jezus uit het huis des Heeren verdreven, om alzoo, uit de afbeelding eener gewijde geschiedenis, zinnebeeldig zijne meeningen tot wering van dergelijke daden te doen zien." (109) Vgl. (*zie ook Glas 22 "Tempelreiniging" online**)	1853	BKD Goudse glazen	
Kranenburg, R.,	"Prins Willem van Oranje en onze volks- en staatsvorming", in Idem, *Studiën over Recht en Staat*, 4e druk, Haarlem: De Erven F. Bohn N.V., 1953, pp. 50-91. *Noten.* *De studie over 'Willem van Oranje en onze volks- en staatsvorming' werd niet elders gepubliceerd en verscheen eerst in den derden druk; zij werd goeddeels in het gijzelaarskamp te St Michielsgestel geschreven, en vertoont daarvan, zo treft mij bij herlezing, enkele tekenen. (50)* "Wat in de staatkundige werkzaamheid van Prins Willem vooral treft, is de lenigheid van geest bij de keuze der middelen naast de vastheid en onwrikbaarheid in de algemene doelstelling. De algemene doelstelling was: de verkrijging van „good government", van een gematigd, de grenzen van haar natuurlijke en positief-rechtelijke bevoegdheid niet te buiten gaand regeringssysteem voor de „landen van herwaarts over". De Prins begreep, wat ons Placcaet van Verlatinge, waarbij de Revolutie werd bezegeld, zo duidelijk zegt: dat de onderdanen niet zijn geschapen ten behoeve van den Vorst, om hem als slaven, dus als willoze objecten, te dienen en gehoorzaam te zijn, maar de vorst er is ter wille van de onderdanen om hun belangen te dienen en hen naar recht en redelijkheid („met recht ende redene") te regeren, dus hen in hun rechten en vrijheden, natuurlijke en positiefrechtelijke, te beschermen en te handhaven. De vorst heeft een *rechts*-functie in zijn staat. In het manifest, waarmee Oranje in 1572 te velde trekt, verklaart hij, wij zagen het boven, dat hij den onrecht doenden *Landvoogd* des Konings aanvalt, opdat de Nederlanden „in hun oude vrijheid", onder behoorlijke gehoorzaamheid aan den Koning, met gerustheid van hun conscientie, *bij advies van de Staten-Generaal* geregeerd mogen worden. Wat die „oude vrijheid" der onderzaten dan in hoofdzaak aan rechten inhield, wordt door den Prins in zijn Apologie opgesomd. Hij zegt daar, dat hij nog eens in herinnering wil brengen de voornaamste punten en artikelen, die Philips bij zijn aanvaarding, zijn „blijde inkomste", heeft beloofd en bezworen. Daaruit zal blijken, waartoe hij jegens ons gebonden is, en dat het hem niet vrij staat „alle dinghen te schicken ende te disponeren, naer het hem goed dunckt". Hij mag geen zijner onderdanen ergens met geweld toe dwingen *„'t en sy dat de costuymen van de gerichtsbanken daer sij haer huisinghe ende woonplaatse hebben 't selve toelaten*". Hij mag niet bij ordonnantie of decreet den staat van den lande op enigerlei wijze veranderen. Hij moet zich tevreden stellen met zijn gewone inkomsten. Hij mag geen belastingen opleggen zonder uitdrukkelijke bewilliging van den lande en volgens de bestaande privilegiën. Hij mag geen krijgsvolk in het land brengen zonder deszelfs voorafgaande toestemming. Hij mag zonder die toestemming geen verandering brengen in de waarde van de munt. Hij kan geen onderdaan doen aantasten zonder voorafgaand onderzoek, door de overheid ter plaatse gedaan, en als hij hem heeft gearresteerd, mag hij hem niet buiten het land brengen. Dat komt goeddeels neer op „the rule of law", het beginsel van den rechtsstaat. Goeddeels, want met betrekking tot de persoonlijke vrijheid is het beginsel van art. 39 Magna Carta en de Habeas Corpus Act nog niet volledig verwezenlijkt en is er een begin van waarborging: de *plaatselijke* Overheid moet vooraf onderzoeken, zodat de „eigen mensen" gelegenheid krijgen omtrent de eventuele in hechtenisneming een onderzoek in te stellen, terwijl de gedetineerde niet buitenslands mag worden gebracht. Maar in belangrijke mate wordt toch het rechts-staatsbeginsel erkend, met name in de door mij gecursiveerde zinsnede; slechts op grond van een norm van positief recht kan een onderdaan tot iets worden gedwongen. Deze beginselen behoorden naar Oranje's overtuiging aan het regeringssysteem ten grondslag te worden gelegd; voor de verwezenlijking daarvan heeft hij zijn leven ingezet. Met oneindig geduld heeft hij elke mogelijkheid trachten uit te buiten om de schijnbaar zo zwakke vorming in het leven te houden. Een minder taaie natuur zou bezweken zijn;	1953	APG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Krekel, H.,	"Prins Willem en het volk", in: *De Schouw. Gewijd aan het kultureele leven in Nederland. Orgaan van de Nederlandsche Kultuurkamer*, jrg. 3, nr 7, juli 1944, pp. 354-359 en pp. 451-454. "Willem de Zwijger en zijn standgenoten wisten weinig van Erasmus, niets van Bruno af. Al was hun geest van den geest dezer peinzers doortrokken, zij lazen ze niet. Als zij een boek namen, lazen zij Rabelais. En vooral: Machiavelli. Die gaf de lessen, welke jonge edellieden tot mannen van de wereld maakten, hij wist de dingen te zeggen, om in de groote politiek wegwijs te worden. Want een der ontdekkingen dezer eeuw was, dat de politiek een eigen terrein besloeg, naar eigen autonome wetten luisterde, een op zich zelf staande wereld was. Voor den mensch der middeleeuwen hadden de zaken van bestuur en gemeenschap altijd met die der kerk samengehangen: op alle punten waren vorstelijk en priesterlijk gezag met elkander in aanraking geweest, overal hadden zij elkanders invloedssfeer moeten afbakenen. Verhandelingen over staatkunde waren onder de handen der geleerde kanseliers tot theologische tractaten geworden. Dit werd nu anders. De staat begon zijn eigen leven te leven. Wie hem diende, vond in dien dienst volledige levensvervulling. Politiek als levenskunst, dàt leerde Machiavelli aan de groote heeren zijner dagen. Hij poneerde het ongebroken recht van den vorst en leerde dezen, hoe hij handelen moest om zijn macht te handhaven en te versterken. In een wereld, die den mensch had ontdekt als een eigen kosmos, een in het aardsche gewortelde persoonlijkheid, in een wereld die, overtuigd van de macht van het menschelijke, minachtend de stichtelijke betoogen der geestelijken, hun bedreiging met hel en vagevuur aanhoorde, behoefde men in de keuze zijner middelen niet kieskeurig te zijn. Mits hij in alles edelman bleef, volgens de regelen der samenleving zich gedroeg, ridderlijk was, geen „dorpersche" stukken bedreef, kon de man van stand doen, wat hem goed dacht. Rabelais stelde het zich reeds voor: de „abdij" van Thélème, waar alle kloosterregels op hun kop waren gezet: geen armoede, geen kuischheid, geen stompzinnige gehoorzaamheid, maar ridderlijke spelen en adellijke levensvreugde. Machiavelli echter schreef een serieuze verhandeling en ontsloot voor zijn tijdgenoten de wereld, waarin men politiek moest voeren. Politiek als levenskunst: de fijne opmerker, die de Prins van Oranje was, voelde zich hier thuis. Hij had dezelfde gevoelens, dezelfde vooroordeelen als allen van zijn stand. Maar hij was hun meerdere in intuïtie. Als met een zesde zintuig begaafd, zag en hoorde hij, wat anderen niet opmerkten. In het nest der intrigues, dat elk hof is, was hij volmaakt op zijn gemak, leerde hij, met zijn Machiavelli in de hand, zich zijn weg te banen." (356/7)	1944	APG nationaal-socialisme	
Kremser, Rudolf,	Der Stille Sieger. Roman. (*Volksverband der Bücherfreunde*), Berlin, Wegweiser-Verlag G.M.B.H., 1944. 323 blz. Dit boek werd alleen verspreid onder de leden van het *Volksverband*. "Die Menschen waren bescheidener als die einfachen Geschöpfe der Welt. Sie zogen dem notwendigen Kampfe einen falschen Frieden vor, der vor keiner erhabenen Ordnung bestand, jede Ordnung störte und die nach ihm Trachtenden elender machte als der verderblichste Krieg. Dem Raubtier, das auf sie niederstieß, warfen sie der Reihe nach das Heiligste hin, um das Wertlose zu behalten, bis die ungestillte Gier endlich auch nach diesem griff und es als letztes mühelos erlangte. Um den Leib zu bewahren, lieferten sie Geist und Seele aus und waren dann erst recht verloren. Die teuflische Klugheit der Feinde wartete ruhig auf den Augenblick, in dem sich der von den höheren Kräften verlassene Körper entpanzert und nackt dem längst bereiten Schwert bot; bis dahin hielten sie es in der Scheide. Der Blick Wilhelms glitt das brennende Band entlang, mit dem die vergehende Sonne den Horizont schmückte, und senkte sich in den Schloßhof hinunter. Dort unten begann der Abend bereits seine bescheidenen Freuden zu verschenken. Mit den wasserholenden Mägden scherzten die feiernden Knechte, Gekreisch und Gelächter erhob sich, und die Schaffer riefen zur Abendmahlzeit. Ein kleiner Ausschnitt des großen Weltalltages ward sichtbar. Die Menschen waren guter Dinge, wenn sie Ruhe, Essen, Trink en und Liebe hatten. Hatten sie das nicht unter jeder Herrschaft? Konnten sie jemals einen Zustand erreichen, der sie über ihre Begierden hinaustrug? Durfte man es bezweifeln, dann war es gefährlicher, sie auf die eigene Bahn zu reißen, als sie dem eigenen Wesen zu überlassen, denn es kam dann nach dem großen Sieg die große Leere. Und doch: wenn dieser Sieg nur den Sinn hätte, der großen Leere den Inhalt zu schenken? Wenn ohne das breite und sichere Leben der Menge das höhere Wollen keine Aussicht auf Bestand hätte? So war es wohl; der Wein mußte seinen Becher haben, sonst floß er ins Nichts. Aus seinen Gedanken ging Wilhelm wieder zu den Gegenständen zurück. Das letzte Licht des Tages schenkte den Dingen für eine kurze Weile eine besondere Klarheit. Scharf zog sich das Weiß der Schloßstraße durch die dunkelnden Flächen der sanft geneigten Wiesen. Jetzt erschien ein schwarzer Punkt auf dem hellen Band, der im Näherkommen rasch zu wahrnehmbarer Gestalt anwuchs. Es war ein Reiter, der zum Schlosse herauftrabte. Nun entzog ihn die letzte Biegung des Weges dem Schauenden, nun tauchte er wieder auf, kam durch das Tor, hielt auf dem Platze, Bediente eilten herzu, er stieg ab und trat nach kurzer Frage ins Haus. Wilhelm drehte sich langsam vom Fenster weg. Über die Treppe kamen Schritte, der alte Diener trat ein und teilte die Ankunft eines Boten mit. Hinter ihm trat der Angekündigte über die Schwelle und händigte sein Paket aus. Oranien riß es auf, und zwei Papiere fielen auf den Tisch. Das eine war ein Brief des Brüsseler Agenten Wilhelms. Er enthielt in kurzen Worten die Mitteillung von der Verhaftung der Grafen Egmont und Horn und der Ächtung Oraniens durch Alba. Das zweite war ein Druckblatt mit dem Text der Achterklärung. Wilhelm atmete tief auf. Nun endlich war der offene Krieg erklärt. Die Zagen und Feigen, die Schwankenden und Ängstlichen, die Versöhnlichen und Friedfertigen hatten unrecht behalten. Es gab auch um den Preis der Ehrlosigkeit keine Gnade mehr. Diejenigen, die ihn zu zahlen willens waren, zahlten jetzt mit ihrem Kopf. Nur er, der sich nie zu diesem Preis verstanden hatte, hatte sich auch den Kopf bewahrt, und er beschloß, ihn jetzt zum Kampfe zu gebrauchen. Das Schicksal schwang die Peitsche über der Menge, die Zügel aber gab es in die Hand des einzigen, der sie zu führen fähig war." (206/8)	1944	LTM nationaal socialistisch roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kretschmar, F.G.L.O. van,	"Samen uit, samen thuis. Een groep Oranje-portretten in Nederland teruggekeerd", in: *Jaarboek voor de Genealogie*, deel 22, 's-Gravenhage, 1968, pp. 85-94. "Door een gunstige samenloop van omstandigheden was het mogelijk dat de bij dit artikel afgebeelde portretten van de eerste vijf Oranje-Stadhouders uit het bezit van de Fürst zu Wied konden overgaan in dat van de gemeente Zeist om in het in restauratie zijnde Slot aldaar een historisch en architectonisch verantwoorde plaats te vinden." (85) "I. Prins Willem I. (1533-1584.) Staande naar rechts, in zwart harnas beslagen met horizontale gouden banden over de schouder-, arm- en dijstukken. Hij draagt een kleine ronde plooikraag, een baton in de afhangende rechter hand, een aangegord zwaard opzij. De vingertoppen van zijn linkerhand rusten licht op de sokkel van een zuil, waarop zijn sjerp en helm rusten. Hij staat op zandgrond, een plant in de linker voorgrond, en links achter, onder vrije hand, in het verschiet een stadsgezicht. (Leiden?) Zijn wapen, omgeven door de keten van het Gulden Vlies, is correct weergegeven in de vorm waarin Willem I dit persoonlijk voerde: Gevierendeeld, I, Nassau. II, Katzenelnbogen, III, Vianden, IV, Dietz, waarover een eveneens gevierendeeld hartschild: I en IV, Châlon. II en III, Oranje met als hartschild Genève. Het portret gaat terug op een veelvuldig gegraveerd voorbeeld, dat sindsdien verloren is gegaan, door Cornelis de Visscher de Oude (1520-1586.). Míerevelt vervaardigde naar dit borststuk geschilderde copieën. O.a bevindt zich een door hem gesigneerd en 1631 gedateerd exemplaar in de voormalige collectie Kasteel Beverweerd (Rijk C. 257), alsmede een ongesigneerd exemplaar in de Koninklijke verzameling op het Huis ten Bosch. Waarschijnlijk zal een van deze geschilderde copieën aan dit tot hele figuur vergrote voorbeeld gediend hebben." (91).	1968	BKD portretten iconografie	
Kruse, Hans,	"Geburt und Taufe der beiden frühverstorbenen Kinder des Prinzen Wilhelm aus der Ehe mit Anna von Sachsen", in: *Jaarverslag over 1932 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum"*. Gevestigd te s' Gravenhage, s' Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1933, pp. 30-35. *Noten. Bijlage:* *Kurzer summarischer Bericht wie die Kinttauf zu Breda ist angestelt worden. (32/4 en feestmenu op 35)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KruseKindtauf.pdf* "Zur Beurteilung der religiösen Haltung Wilhelms von Oranien hat die Frage, in welchem Ritus die beiden frühverstorbenen Kinder aus seiner Ehe mit Anna von Sachsen getauft worden sind, eine wesentliche Rolle gespielt. Bakhuizen van den Brink hat darüber in „Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen, Amsterdam 1853" in seiner Auseinandersetzung mit van der Horst S. 104 ff. und S. 116 ff. scharfsinnige Bemerkungen gemacht, in denen er zu dem richtigen Schluss kommt, dass beide Kinder katholisch getauft worden sind, ohne indes entscheidende Belege dafür beizubringen. In bisher nur von Rachfahl benutzten Akten des Hauptstaatsarchivs in Dresden finden sich Briefe Wilhelms und ein ausführlicher Bericht über die Taufe des zweiten Kindes, welche die Frage klären und welche auch hinsichtlich der Lebensdauer des ersten und des Geburtsdatums des zweiten Kindes neue Daten ergeben." (30)	1933	GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kruse, Hans,	"Wilhelm von Oranien und seine Stammlande", in: *Jaarverslag over 1932 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum"*. Gevestigd te s' Gravenhage, s' Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1933, pp. 13-29. *Noten.* *Voordracht gehouden op 7 januari 1933 voor de leden van de Vereeniging Oranje Nassau Museum door dr. Hans Kruse, Directeur van het „Museum des Siegerlandes" te Siegen.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/KruseStammlande.pdf* "Sie rüsten sich, in wenigen Wochen den Manen Ihres grossen Nationalhelden zu huldigen, den vierhundertsten Geburtstag Wilhelms I. von Oranien, des Begründers Ihres Staatswesens zu feiern. Da bin ich gerne der Einladung Ihres Vorstandes gefolgt, Ihnen, die Sie sich hinter dem Namen Oranien-Nassau zusammengeschlossen haben, etwas zu erzählen von der Heimat dieses Mannes, von den deutschen Stammlanden, aus denen sein Geschlecht hervorgegangen ist und von dem, was diese deutschen Stammlande ihm an Kraft und Hilfe gegeben haben, jenes Ringen zu bestehen, das wir in der Geschichte die Befreiung der Niederlande nennen, jene weltgeschichtliche Tat zu vollbringen, die sich vornehmlich an seinen Namen knüpft. Ich tue das umso lieber, weil ich der Ueberzeugung bin, dass es nächst dem, was Ihr Volk in diesem Ringen an unvergleichlicher Opferkraft und an ungebrochenem Willen zur Freiheit aufgebracht hat, nächst dem, was das staatsmännische Genie seines Führers bedeutet, der moralische und materielle Rückhalt der Heimat war, was Wilhelm zu seinem grossen Werke befähigt hat." (13)	1933	APG Oranjes stamland (Duitsland)	
Kruse, Hans,	Wilhelm von Oranien und Anna von Sachsen. Eine fürstliche Ehetragödie des 16. Jahrhunderts. Sonderdruck aus *"Nassauische Annalen". Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung,* 54, Wiesbaden: Selbstverlag des Vereins, 1934, XVI, 184 blz. *Noten, Bibliografie, Bijlagen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KruseWilhelmundAnnaS.pdf* "Die große Tragödie im leben des Schweigers, seine Ehe mit Anna von Sachsen, ist der Geschichte bekannt." (1) "Auch die politische Haltung Sachsens und Hessen gegenüber dem Oranier und seinem großen Lebenswerk ist nicht ohne Einfluß geblieben. Schließlich ergibt eine Darstellung von Annas Schicksal ein so bemerkenswertes kulturgeschichtliches Zeitbild, daß sie sich schon deswegen rechtfertigt. Auch der Umstand, daß neben Annas Ehetragödie die des Elternpaares von Peter Paul Rubens einhergeht, macht es wünscheswert, daß endlich der letzte Schleier der sich über dem häuslichen Unglück des Oraniers ausbreitet, von der Förschung gelüftet wird." (2)	1934	APG ESG huwelijk met Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kruseman, J.A. (schilderij),	"'Willem I, Prins van Oranje, door Balthazar Gerards verraderlijk getroffen, roept stervende uit: 'Mijn God! Mijn God! erbarm U over mij en over Uw arm volk!'", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, pp. 121-122. Ill. *Online: dbnl* "Het hoofd brengt de criticus op de geringe gelijkenis met portretten als dat van Mierevelt en vandaar op de historische waarheidsgetrouwheid in het algemeen, waar de kunstenaar zich blijkbaar weinig om bekommerd heeft. Dat Kruseman niet eens de moeite heeft genomen om op het Mauritshuis de kledingstukken, die de Prins toen aanhad, te gaan bekijken! De criticus van *De Nederlandsche Kunst-Spiegel* was niet de enige die aanmerkingen had op het schilderij. Blijkbaar heeft de schilder zich de algemeen negatieve reactie aangetrokken, want toen hij het een jaar later in Den Haag tentoonstelde, waren er enige wijzigingen in aangebracht. Onze criticus, die het stuk ook reeds op de tentoonstelling in Amsterdam had gezien, merkte op, dat deze veranderingen geen verbeteringen inhielden. Had toen de 'smookwolk' ontbroken, die er na een schot altijd zo lang in een vertrek blijft hangen, nu wekt de rook om het gezicht, dat intussen wel meer op dat van Oranje is gaan lijken, de indruk of de schilder 'ook des Prinsen apotheose heeft willen voorstellen', zo merkte de criticus schamper op. Wij weten niet of Kruseman daarna opnieuw veranderingen in zijn stuk heeft aangebracht." (121/2)	1978	BKD APG	KrusemanMoordOranje
Kühne-Hellmessen, Gisbert Walter,	Wilhelm. Prinz von Oranien. Dramatisches Spiel in 4 Aufzügen anläßlich der 400 Jahrfeier Wilhelms von Oranien in Dillenburg, Dillenburg: Buchdruckerei E. Weidenbach, 1933. 51 blz. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Kuehne-HellmessenWilhelmSpiel.pdf* "Leewarden: Vater des Vaterlandes, wir als Boten der nördlich Staaten eures Lands und Volks, kommen zu künden seinen festen Willen, daß wir uns trennen woll'n von Spaniens Kron. Wir woll'n uns selbst regieren, wir sind einig, in Kirch und Recht erstellt durch Eure Hilf, und des Beschlusses sind wir gleichfalls einig, die Souveränität der Grafen würd und damit auch die unbeschränkte Herrschaft, erblich Euch zu verleihen immerdar. Wilhelm: Mich ehrt dass groß' Vertrauen meines Volkes und macht mich stolz des angetrag'nen Würd'. Ich nehm sie an im Namen meines Hauses für mich und meine Kinder ehlich Rechts. Ihr wißt, daß immer nur mein Herz gehöret, dem Volke, dem ich dienen konnt und mußt, und also wird' ich auch in Zukunft dafür sorgen, daß Friede stets im Lande herrscht." (48)	1933	LTM treurspel	

Küsel, Herbert,	"Wilhelmus, Prinz von Oranien; Fritz von Unruh seit zwanzig Jahren zum ersten Male wieder auf der Bühne", in: Die Gegenwart, 8, (1953), pp. 109-112. Voormalige redacteuren verzamelden zich na afloop van de oorlog in Freiburg im Breisgau met het doel de krant opnieuw op te richten. Omdat de geallieerde bezettingsmacht heroprichting van kranten niet toestond voor bladen die tijdens het naziregime bleven verschijnen, zat een snelle realisering van een vernieuwde *Frankfurter Zeitung* er niet in. In de plaats daarvan begonnen de oud-redacteuren op 24 december 1945 een tijdschrift met de naam *Die Gegenwart* met toestemming van het Franse militair gezag. Dit tijdschrift zou korte tijd later verschijnen bij de Frankfurter Societät, die de rechten op de oude *Frankfurter Zeitung* hield.	1953	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kuiper, G.C.,	"Heinsius' Auriacus. Oranje, of de Gewonde Vrijheid", in: *Hermeneus. Tijdschrift voor antieke cultuur,* jrg 56, nr 4, october 1984, pp. 251-257. *Literatuur. Online: images.tresoar.nl* "Toegegeven, de vaak onbillijke kritiek op de *Auriacus* heeft in elk geval hierin gelijk: van het 'leven van de Zwijger, zo hartstochtelijk geleefd in een onstuimige tijd', vindt men in het stuk niets terug. Niets is er ook in te vinden van het contrast tussen de 'twee onoverbrugbaar gescheiden werelden van denken en voelen' van enerzijds de historische Willem van Oranje en anderzijds de verblinde fanaticus Balthasar Gerards, zijn moordenaar. Maar dat was dan ook niet de bedoeling van de dichter. Precies daarmee raken wij de kern van het grote verschil tussen de moderne beoordelaars, de paar geleerden die het stuk gelezen of liever: bestudeerd hebben en het te licht bevonden, en de tijdgenoten die het met zulke enthousiaste lofprijzingen ontvingen. Die tijdgenoten waren niet minder kritisch en niet minder oordeelkundig en hun literaire smaak was niet minder ontwikkeld dan de onze, maar wel anders gericht. De literaire kring waar Heinsius toe behoorde en waarvoor hij zijn tragedie schreef was meer gericht op het exemplarische en universeel-toepasbare (de universa) dan op het historisch-unieke en bijzondere (de *singula*). Zij waren meer gefascineerd door het objectieve conflict tussen *virtus* en *fortuna* en door de onvermijdelijke ondergang van de Heros en van de abstractie die hij belichaamt, overeenkomstig een onwrikbaar *fatum*, dan door de geaardheid van toevallige karakters. De tijdgenoten werden meer geboeid door het gedachtelijke vraagstuk (of het 'mysterie' als men wil) van predestinatie, in de zin van het voorbeschikt zijn door geboorte en tijdsgewricht van 's mensen lot, dan door de drijfveren van het individu voor autonome handelingen. Het noodlot wordt voor hen niet bewerkstelligd, het voltrekt zich. Men was in die tijd meer geobsedeerd door het probleem van het eeuwige Kwaad als bovenmenselijke macht - zoals ook werkzaam in hekserij -, dan door het kwade in ieder mens, en meer geïnteresseerd in demonologie dan in persoonlijke psychologie." (252/3)	1984	LTM Neolatijnse drama's toneel	KuiperHeinsius Auriacus
Kuiper, G.C.,	"Huygens, Heinsius en het grafschrift voor Oranje", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 103-117. *Noten.* "Strikt genomen zegt Huygens in zijn *De vita propria sermones* alleen dat hij voor het opschrift van Oranje's praalgraf werd gekozen „na" mensen van de kwaliteit van een Heinsius en een Grotius, d.w.z.: nadat men inzage had gehad in ontwerpen van iemand als Heinsius en iemand als Grotius. Van een gelijktijdige beoordeling spreekt hij dus niet. Bovendien: zijn autobiografie-in-poëzie is „een boeiende bron; al speelt zijn geheugen hem over wat zo'n zestig jaar geleden gebeurde, wel eens parten", zoals Jacob Smit in zijn recente Huygens-biografie zegt. Dat laatste lijkt hier het geval geweest te zijn. Misschien maakte de memorie van de 82-jarige een triomf over twee literaire prominenten van wat in werkelijkheid slechts het „wegvallen" van die twee was, van de een om politieke redenen, van de ander omdat hij het beneden zijn waardigheid achtte als tweede man na de veel jongere Huygens een opdracht, hoe vererend ook, te aanvaarden." (116/7)	1984	LTM BKM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kuiper, G.C.,	"Huygens' eervolle opdracht : Een brief aan Heinsius over Oranjes grafschrift. In: *Hermeneus. Tijdschrift voor Antieke cultuur*, jrg 59. nr 3, juli 1987, pp. 177-180. *Noten.* *Online: images.tresoar.nl* "Ter gelegenheid van diezelfde herdenking (1984) ben ik elders ingegaan op de voor- en nageschiedenis van de anonieme - en natuurlijk Latijnse - inscriptie op het officiële praalgraf voor de Vader des Vaderlands in de Nieuwe Kerk in Delft, dat ruim twintig jaar na de *Auriacus*, in 1622, gereedkwam. Dat opschrift op het meesterwerk van Hendrik de Keyser is, verrassend genoeg, weer van een op dat moment nog jeugdige schrijver, die toen nog geen enkele naam gemaakt had: van Constantijn Huygens (1596-1687), wiens 300ste sterfdag dit jaar wordt herdacht. En ook in dat verhaal speelde Heinsius een rol. Waar het om ging was dat Huygens, decennia na dato, als 82-jarige, in een autobiografie-in-verzen (wederom in het Latijn en bestemd voor zijn kinderen) niet zonder gerechtvaardigde trots memoreert dat het zijn tekst was die indertijd voor Oranjes mausoleum was gekozen, en niet een van de grote Hugo de Groot of de toen al bijna even beroemd geworden Daniel Heinsius. Zijn bewoordingen suggereren dat deze twee erkende corypheeën in de literaire wereld toen elk óók een conceptgrafschrift gemaakt zouden hebben, maar dat uiteindelijk de tekst van de nieuweling in het vak die hij toen zelf nog was, was uitverkoren. Onlangs is nu door Drs. A. Leerintveld een tot dusver onbekende brief uit begin 1620 gevonden van de dan 23-jarige en nog ambteloze Huygens, handelend over juist dat grafschrift en gericht aan niemand anders dan diezelfde Heinsius die zijn rivaal zou zijn geweest in de kwestie van deze eervolle opdracht. Weliswaar duidt alles erop dat er nooit sprake is geweest van werkelijke concurrentie, noch tussen Constantijn en zijn vroegere Leidse hoogleraar, noch tussen Huygens en Grotius. Dat was dan ook drie jaar geleden mijn conclusie, en daaraan wordt door deze nu ontdekte brief niets veranderd. Grotius, in die tijd eerst politiek gevangene en later banneling, kwam uit de aard der zaak helemaal niet in aanmerking. En wat Heinsius betreft: dat hij ooit een tekst zou hebben opgesteld, is hoogst onwaarschijnlijk. Maar zijn naam was wel degelijk genoemd in verband met het epitahium op het Delftse monument, en dat zelfs al op 17 november 1618, in een vergadering van de Staten-Generaal der Zeven Verenigde Provinciën, de opdrachtgever voor het mausoleum. Blijkbaar ging er toen het gerucht dat Daniel Heinsius benaderd zou zijn door iemand van de stadhouderlijke familie, die zich - natuurlijk op eigen gezag - ook met 's Prinsen praalgraf bemoeide. De Heren besloten toen om, als Heinsius inderdaad al om een grafschrift gevraagd was, hem dan nu ook maar het formele verzoek te doen. Echter, niets wijst er op dat dit besluit de facto gevolgd is door een officiële opdracht van hun kant. Integendeel." (177/8)	1987	LTM BKM	KuiperHuygens Opdracht
Kumpel, J.W.,	Ter nagedachtenis van den Vader des Vaderlands, Amsterdam: Hendrik Arends, 1785. 8 blz. proza en 16 blz. gedichten. *Noten.*(*UB Leiden: KL Ges 1785).* Ook Knuttelpamflet nr 21064. In het jaar 1785 is de positie van stadhouder Willem V zeer omstreden. *Foto's pamflet: http://www.periodata.nl/dataweb/KumpelNagedachtenis.pdf* "Ja, zucht voor 't Vaderland doet my aan u herdenken, O Vader van den Staat! en wien myn toon moog' krenken, Dien acht ik, en met recht, een vlek in s'Vrijheids kroon, Een Vyand van den Staat, en snoode bastaart zoon: Gedrochten! wykt van hier! maar gy, ô echte zoonen! Hoort, hoort myn dankbaar lied, op Vaderlandsche toonen!" (2)	1785	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Kunstzaal...,	Kunstzaal Panorama. Prins Willem de Eerste te Dillenburg. Hoofdmomenten uit zijn leven. 8 Kapitale Cartons vervaardigd door den kunstschilder L.L. Kleijn en bestemd voor den toren te Dillenburg. Dagelijks te bezichtigen. s.l. [1885], 8 blz. *Korte toelichtingen die op twee na, genomen zijn uit John Lothrop Motley, De opkomst van de Nederlandsche Republiek. Geen verwijzingen naar pagina's van ontlening.* Vgl. ook: Beschrijving van de acht voorname episoden uit het leven van Prins Willem I, voorgesteld op de cartons van de muurschilderingen in de balconzaal van den toren te Dillenburg. Foto's van de muurschilderingen vindt men in: Pletz-Krehahn, Hans-Jürgen, Belangrijke ogenblikken in het leven van Willem van Oranje / Wichtige Augenblicke aus dem Leben des Wilhelm von Oranien, (*Dillenburger Schriften 1*), Dillenburg: Stadtverwaltung Dillenburg, 1977, 84 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Kunstzaal.pdf* "Op het stamslot der Graven en Vorsten van Nassau Dillenhurg heeft Willem van Oranje, de Vader des Vaderlands, het eerste levenslicht aanschouwd. In Nassau op het slot te Dillenburg heeft Willem de Eerste bij zijne voortreffelijke moeder, Juliane van Stolberg, zijn eerste jeugd doorleefd, maar later heeft hij er ook ernstige dagen doorgebracht, toen hij, door Alva vogelvrij verklaard, de Nederlanden had moeten verlaten. Toen heeft de strijder voor recht en godsdienstvrijheid er de Nederlandsche afgevaardigden ontvangen, die hem namens hunne landgenooten kwamen uitnoodigen om zich aan hunne spits te stellen voor vaderland en godsdienstvrijheid. Op dit slot heeft Willem de Zwijger zijne beslissende ondernemingen beraamd tot vrijmaking der Nederlanden; hier was de Prins onvermoeid werkzaam in woord en schrift voor dat groote werk, dat voor de ontwikkeling van de Nederlanden niet alleen, maar ook van geheel West-Europa tot vrijheid op staatkundig en godsdienstig gebied een nieuwe baan opende. Te Dillenburg werd hem zijn zoon Maurits geboren, te Dillenburg mocht hij de gelukkige verovering van den Briel vernemen. Dat slot rijk aan herinneringen voor het Doorluchtige Huis van Oranje, was een bouwval geworden, nadat het in den zevenjarigen oorlog in brand was geschoten (28 Juni 1760); van de 77 zalen en kamers was slechts een puinhoop over. Maar daarboven verrees een gedenkstuk in onze dagen; in 1872 werd de eerste steen gelegd voor den Willemstoren, waarvan de sierlijke bouw in 1875 plechtig is voltooid. Van verre wijst die Gedenktoren de plaats aan, waar de Groote man is geboren, die voor staatkundige en godsdienstige vrijheid meer dan iemand geleden en gestreden heeft, en aan wiens karakter-vastheid en staatsmans-wijsheid de nieuwere tijd zooveel verschuldigd is. Deze Willemstoren fraai van buiten moet nog van binnen de gewichtigste oogenblikken uit dat verdienstelijk leven in aandenken houden. Terwijl in de vensternissen van de balconkamer in de bovenste verdieping de familieportretten van Willem I tusschen de daarbij behoorende wapenschilden, kenspreuken en passende zinnebeelden afgebeeld worden, zullen de muurvlakken tusschen de vensters met vier groote tafereelen worden versierd van 408 centimeter hoog en 222 breed, en zullen vier kleinere doeken van 175 centimeter hoog en 227 breed de ruimte boven de vensters vullen; de voornaamste voorvallen uit het leven van den grondlegger van Neerlands onafhankelijkheid zullen daar aldus vereeuwigd worden. Wiesbaden, December -1883. L. L. Kleijn. "Door zijnen hond gered.	1885	APG BKD	
Kunze, Rolf-Ulrich,	"'Vader des vaderlands', Protorevolutionär oder toleranter Fürst? Zur Rolle Wilhelms von Oranien im Aufstand der Niederlande, 1566-1584", in: *Archiv r Kulturgeschichte*, Band 82, Heft 1, 2000, Köln / Weimar / Wien: Böhlau Verlag, pp. 93-119. *Noten*. "Wilhelm akzeptierte den nicht nur verfassungspolitisch schwierigen Platz zwischen Kontinuität und Diskontinuität, Legalität und Legitimität u.a. in seiner als Reaktion auf den Bann Philipp II von seinem Berater Pierre de Villiers verfaßten „Apologie" von 1580. In dieser Kampfschrift stellte sich der Oranier dezidiert als rechtmäßig von Generalständen und Volk beauftragter, gleichwohl keineswegs autonomer Vorkämpfer der Freiheit und Sachwalter niederländischer Interessen dar, und zwar vor allem deshalb, weil es keine andere legitime Obrigkeit mehr gab. Und genau darin wiederum lagen im Kern bereits ein großer Teil der späteren Konflikte der niederländischen Verfassungsgeschichte des 17. Jahrhunderts und der niederländischen politischen Geschichte bis zu Johan Rudolf Thorbeckes Verfassung von 1848 begründet. In diesen Konflikten ging es im Streit zwischen Regenten- und Ständepartei, orthodoxeren und liberaleren Calvinisten um die Austarierung der prekären Balance im Staatsaufbau dieser föderativen Republik aus Herrschermangel. Verfassungscharakter hatte schon die Regierungsinstruktion für den politisch schwachen Erzherzog Matthias von Österreich (1557-1619), der am 7. Dezember 1577 von den Generalständen zum neuen Generalstatthalter bestellt worden war. Der Sohn Maximilians II. und spätere Kaiser sah sich an eine klare Auftragsverwaltung gebunden: Übernahme der Exekutive mit einem von den Generalständen beschickten Staatsrat, Mehrheitsentscheidung bei Regierungsentscheidungen im Staatsrat, Zustimmungspflichtigkeit aller Regierungsverordnungen in Steuerdingen, sowie in Fragen von Krieg und Frieden, Versammlungsfreiheit der Generalstände, Anstellung von Provinzialgouverneuren nur nach Zustimmung der betroffenen Provinz. Das machte den Erzherzog, der 1581 konsequenterweise sein Amt niederlegte, de facto zu einem „Kanzleibeamten Oraniens", wie es zeitgenössisch hieß. Doch kann das nicht darüber hinwegtäuschen, daß die Generalstände Wilhelm ähnlich rigide Handlungsbeschränkungen auferlegten, obwohl oder vielmehr: gerade weil er das ‚vornehmste Mitglied der Niederlande' war." (99/100)	2000	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
L.H.,	"Der Schweiger. Zum 400. Geburtstag Wilhelms von Oranien am 24. April", in: *Berliner Tageblatt*, 22-4-1933. 1. Beiblatt. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BerlinerTageblatt.pdf* "Als Philipp später, als die niederländische Tragödie bereits ihren Lauf nahm, Wilhelm in Acht und Bann tat, schrieb der Prinz von Oranien seine berühmte „Apologie". Darin erklärt er, der Gedanke, abzufallen und die Niederlande vom „spanischen Geschmeiss" zu säubern, sei ihm zum erstenmal 1559 gekommen, da er als Geisel für die Durchführung des Friedens mit Frankreich in Paris war und zufällig vom König den Plan erfuhr, dass alle Protestanten in Frankreich ausgerottet werden sollten. Da siegte in dem „Schweiger" die deutsche Herkunft, die protestantische Kindheit. Aber nur die spanische Erziehung zur Selbstbeherrschung setzte ihn in den Stand, das Vertrauen des antiprotestantischen Königs von Frankreich zu behalten und für die Protestanten zu nutzen. Er kehrte in die Niederlande zurück und begann nun den grossen Kampf gegen Spanien. Er war der spiritus rector des gesamten Widerstandes, der als unterirdische Aktion einiger Aristokraten, wie Egmont und Hoorn, anfing und als religiöse und nationale Revolution siegreich enden sollte. (...) Vier Jahre nach der Achterklärung trifft ihn in Delft die Kugel eines Meuchelmörders. Aber die Freiheit der Niederlande ist schon fast unerschütterlich gesichert, und die spänische Weltherrschaft ist erschüttert. Der schlimmster Feind war Wilhelm von Oranien, nicht nur aus Freiheitsliebe, aus Tyrannenhass, aus seiner religiösen Einstellung, sondern er überragt sein Jahrhundert, weil er geistig über den Kämpfen seiner Epoche stand, nicht den Papst, nicht Kalvin, nicht Luther, sondern zutiefst Christentum wollte, und nicht diese oder jene Herrschaft, sondern die Freiheit. Dass er ausserdem ein kühner Kriegsheld, ein glänzender Diplomat, ein vollkommener Weltmann war, das ergänzt nur seine vorzüglichste Geistes- und Herzensgrösse. L. H."	1933	APG herdenking nationaal- socialisme 1933	
Lach de Bère, Ph.,	"Huldiging van Prins Willem van Oranje als heer te Etten", in: *Taxandria. Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde*, jrg 21. Derde Reeks, eerste jaargang, 1914, pp. 10-12. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LachdeBereEttenOranje.pdf* "In een bewijsvoering, dat in de Heerlijkheid Etten recht werd gesproken en gedaan „sonder dat daarover oyt Drossart van Breda ofte yemant van sijnentwege heeft gestaen" komt als aanhef het volgende voor: „Ten versoecke Van Sr. Engelbrecht van den Brouch schouteth tot Etten sijn voor my notario ondergescreven ende de gethuyghen nagenoempt gecompareert Henrick Jacob Peetersz. (...) out ontrent 77 jaren (soo hy syde) out Schepene deser heerlijckheyt van Etten, als tselve ampt van Schepenschap over de 35 jaren continueerlijck bedient hebbende, attesteerde ende verclaerde op syne manne waerheyt, eedt presenterende des noot sijnde, hem kennelijck ende warachtich te sijn dat geleden inde tsestich jaren om begrepen den justen tijt, hy attestant gesien heeft, wesende eenen schoolclerc dat Zyne Excie Prince Willem Hoochloffelijcker memorie Prince Oraengien grave van Nassouwe, Heere ende Baron van Breda etc. alhier bynnen Etten is gehult ende gekent geweest als Heer van deser Heerlijckheyt van Etten, redenen van kennisse verclaerde tselve geschiet te sijn tegens ofte ontrent de kerck voorder rooster gelegen aende zuytsyde vande kercke, sittende op eenen stoel met een root fluweele cussen, in presentie vande wethouders van deser Heerlijckheyt daer rontomme staende oock dat men alsdoen met allen de clocken luyden ende beijarden. Ock tot naerder kennisse, etat sijn Excie voorsz. ingehaelt werden by den pastoor deser Heerlijckheyt, genaempt Heer Ghijsbrecht van Eyndoven Item Lenaert Adriaen Evertz. out ontrent een-entseventich jaren.... " (10/1) "„Aldus verclaert opten 30en January 1619 in presentie van Jacob Henrick Jacobs ende Cornelis Frans Laureysz. inwoonderen tot Etten als gethuyghen hierover geroepen ende sonderlinge gebeden" enz." (12)	1914	JUR APG Oranje Heer van Etten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lacroix, A. (ed.),	Apologie de Guillaume de Nassau, prince d'Orange contre l'Édit de Proscription, publié en 1580 par Philippe II, Roi d'Espagne, avec les documents à l'appui. Justification du Taciturne, de 1568. Correspondances, Ordonnances, Citations, etc., etc. Précédé d'une introduction par A. Lacroix, Bruxelles et Leipzig: Émile Flatau / Utrecht: Kemink et Fils, 1858. 295 blz. *Soms verklarende noten bij documenten.* Rijke bronnenuitgave rond Oranje als "rebel". *Online: Internet Archive* Table des Matières. PRÉFACE I Ban et edict en forme de proscription, alencontre de Guillaume de Nassau (5) Lettres de Monseigneur le Prince de Parme aux Gouverneurs et consaulx provinciaux de pardeça, commandant la publication de ce ban. (25) Copie de la lettre escripte par le Roi de sa main propre, au Prince d'Oranges, traduicte de l'Espaignol en François. (27) Remonstrance de Monseigneur le Prince à Messeigneurs les Estats generaus des Pais-bas (34) La Response de Messieurs les Estats generaus (35) A Messieurs les Estats generauls (57) La lettre de Monseigneur le Prince d'Orange envoiee aus Rois et aultres potentats de la chrestienté (41) Apologie du Prince d'Orange (1581) (49) * La justification du Prince d'Oranges (1568) (159) * *De onderverdeling per onderwerp van de editeur is hier weggelaten. "Annexes 1. La citation decretee contre le Prince d'Oranges (207) Copie de l'exploit de l'huissier et exécuteur (213) 2. La determination du Roy (215) Le commandement de la Regente (218)	1858	APG JUR bronnen rond veroordeling als rebel; Apologie; procesdossier	Lacroix Apologie
Lademacher, Horst,	"'Sire, geben Sie Gedankenfreiheit' - Bemerkungen zum Toleranzdenken bei Wilhelm von Oranien", in Idem (Hrsg.), *Oranien-Nassau, die Niederlande und das Reich. Beiträge zur Geschichte einer Dynastie*, Münster/Hamburg: Lit, 1995 (*Niederlande-Studien; 13*), pp. 9-23. *Noten.* *Online (gedeeltelijk): google books* "Der Prinz von Oranien war ein Mann der Ordnung und des Kompromisses; ein Kompromiß verlangt Nachgiebigkeit, verlangt zunächst ein bestimmtes Maß an Toleranz gegenüber dem anderen und damit die Fähigkeit zu relativiren. Der Oranier besaß diese Fähigkeit. Zwischen dieser Fähigkeit und der religiösen Toleranz als Prinzip bestand ein enger Zusammenhang, der sich möglicherweise aus der humanistischen Konzentration auf Kompetenz, Entscheidungsmacht und Gewissen des Individuums ergab. (...) Die hiermit verbundene Relativirung der eigenen Position enthielt den ersten Ansatz zur Auflösung der bis dahin von Kirche und Obrigkeit postulierten Einheit und Einheitlichkeit. An ihre Stelle trat das neue Toleranz-Prinzip." (20) "Ohne den Anspruch erheben zu wollen, eine tief analysierende Charakterstudie des Prinzen in unserem Rahmen vorlegen zu können, sei die Vermutung geäußert, daß seine eher irenische Veranlagung zusammen mit ausgeprägten Mitgefühl und seinem politische Durchsetzungswillen bei hohem Selbstwertgefühl seine allgemeine - ungebundene - Christlichkeit und damit auch sein Toleranz-Denken bestimmt haben." (20/1)	1995	APG tolerantie	Lademacher 'Sire, geben Sie Gedankenfreiheit'

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lademacher, Horst,	"Stände und Statthalter zur Zeit des Prinzen Wilhelm I. von Oranien (1572-1584)", in: *Archiv r Kulturgeschichte*. Band 40, 1958. Köln / Graz, pp. 222-250. *Noten.* "Für die Geschichtsschreibung des niederländischen Aufstandes ist weitgehend der Versuch kennzeichnend, Prinz Wilhelm I. von Oranien im Mittelpunkt der Ereignisse zu sehen. Sie läßt den Aufstand mit dem Prinzen wachsen und die Geschichte der Erhebung gegen Spanien zur Geschichte Wilhelms von Oranien werden. In ihrem Urteil schwankt sie zwischen Ablehnung und Zustimmung, Verachtung und Verehrung des Prinzen. Schon die Zeitgenossen — unter ihnen nicht nur die spanientreuen Gegner — waren in der Beurteilung seiner Person verschiedener Meinung. So sahen der Leidener Prediger Petrus Hackius und der Amsterdamer Bürgermeister Cornelius Pieterszoon Hooft in seinem vorzeitigen Tode eine verdiente Strafe Gottes, während der Landgraf von Hessen ihn *nostri temporis Macabaeus* nannte; und der Leichenprediger Arent Cornelisz hielt ihn für *een trefelick instrument Godts*, von dessen Lob man besser schweigen als wenig sprechen könne. Mögen es nun in der Geschichtsschreibung der Nachwelt der liberale Geist des Amerikaners John Motley oder das calvinistische Denken des Holländers Groen van Prinsterer, die vom heimlichen Groll nicht ganz freie Haltung des belgischen katholischen Historikers Kervyn de Lettenhove oder die Bewunderung des deutschen Biographen Felix Rachfahl sein, die das Urteil über den Prinzen bestimmten, ihnen mangelt zum Teil ein Doppeltes: sie versäumen, wie Pieter Geyl mit Recht bedauert, den Zwiespalt zwischen Wunsch und Verwirklichung der oranischen Politik abwägend darzustellen, um von hier aus dem Prinzen gerecht zu werden, darüber hinaus rücken sie die Kräfte zu sehr in den Hintergrund, die mit dem Oranier den Aufstand geführt haben. A. A. van Schelven, einer der jüngsten Biographen des Prinzen, versucht diesen Weg, auf den Pieter Geyl soviel Nachdruck gelegt wissen will. Er deutet die Absicht seines Buches schon im Untertitel an: ein Buch zur Erinnerung an Ideale und Enttäuschungen. Freilich bleibt auch er noch zu sehr der Person des Prinzen verhaftet und im Mythos des *Vader des Vaderlands* stecken. Allein Felix Rachfahl, dessen Werk leider nur ein Torso geblieben ist, weist in seiner Einleitung zum ersten Band auf die Umstände und Kräfte hin, die den Weg des Prinzen begleiteten. Die Wertung, die Rachfahl dabei dem Verhältnis zwischen dem Prinzen und den allgemeinen Tendenzen und Bewegungen beimißt, scheint jedoch sehr anfechtbar. Es bleibt noch zu untersuchen, inwieweit der Oranier tatsächlich Meister der neuen Kräfte geblieben ist. Vergegenwärtigt man sich, daß eben diese allgemeinen Tendenzen den Weg zur Republik vorbereitet haben und schließlich auch zu ihrer Grundlage wurden, so muß Rachfahls Wertung um so mehr bezweifelt werden. Bei der Darstellung des verfassungspolitischen Geschehens mag nun die erste Frage der Gestalt jener Kräfte und Bewegungen und ein zweiter Schritt der Untersuchung ihres Eigengewichts gelten. Das bedeutet hier vor allem: Feststellung der ständischen Rechte und ihrer Entwicklung auf dem Wege zur Republik gegenüber einer monarchischen Institution, dem Statthalteramt, das von dem Prinzen von Oranien getragen wurde. Somit ist bereits die Problematik angedeutet, die sich für den Oranier in seiner Eigenschaft als „Vorkämpfer" der Revolution und in seiner Funktion als „Statthalter" ergab. Für ihn, Statthalter der Provinzen Holland, Seeland und Utrecht seit 1559, trat mit dem Jahre 1572 eine rechtlich wie politisch bedeutsame Wendung ein, die für die folgenden Jahre das verfassungsrechtliche Bild des Aufstandes kennzeichnen sollte. Der Prinz hatte die Adelsopposition aus den Jahren 1560/66 im Kampf gegen Alba scheitern sehen	1958	JUR staatsrecht	
Lademacher, Horst,	Die Stellung des Prinzen von Oranien als Statthalter in den Niederlanden von 1572 bis 1584. Ein Beitrag zur Verfassungsgeschichte der Niederlande, Bonn: Ludwig Rhörscheid Verlag, 1958. 188 blz. *Noten, Bibliografie.* "Für die Geschichtsschreibung des niederländischen Aufstandes ist weitgehend der Versuch kennzeichnend, Prinz Wilhelm I. von Oranien im Mittelpunkt der Ereignisse zu sehen. Sie läßt den Aufstand mit dem Prinzen wachsen und die Geschichte der Erhebung gegen Spanien zur Geschichte Wilhelms von Oranien werden. In ihrem Urteil schwankt sie zwischen Ablehnung und Zustimmung, Verachtung und Verehrung des Prinzen. Schon die Zeitgenossen — unter ihnen nicht nur seine spanien-treuen Gegner — waren in der Beurteilung seiner Person verschiedener Meinung." (17) "Allein Felix Rachfahl, dessen Werk leider nur ein Torso geblieben ist, weist in seiner Einleitung zum ersten Band auf die Umstände und Kräfte hin, die den Weg des Prinzen begleiteten: „Gewiß gab es allgemeine Tendenzen und Bewegungen, von deren Strömung er sich tragen ließ, um dieses Ziel zu erreichen. Aber sie waren zum Teil von ihm selbst erst ins Leben gerufen, oder er hatte doch wenigstens zu ihrer Erhaltung und Kräftigung das meiste getan, und jedenfalls verstand er es, sie so zu leiten, daß sie nicht ihn meisterten, sondern er ihrer inmitten der Stürme, die ihn umtosten, Herr blieb, wie seine Devise lautete: 'tranquillus saevis in undis'. Mit diesem kurzen Aufriß verbindet Rachfahl zugleich eine Wertung des Verhältnisses zwischen dem Prinzen und den „allgemeinen Tendenzen und Bewegungen". So wird man im Anschluß an ihn zuerst nach der Gestalt der Kräfte und Umstände fragen müssen, um dann einen zweiten Schritt der Untersuchung des Eigengewichts der neuen Kräfte, die mit dem Aufstand in Bewegung geraten waren, und ihrem Verhältnis zu Wilhelm von Oranien zu widmen." (18)	1958	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lademacher, Horst,	"Die Statthalter und ihr Amt. Zu der Wechselfälle einer politisch-militärische Funktion", in Idem (ed.), *Onder den Oranje boom. Dynastie in der Republik. Das Haus Oranien-Nassau als Vermittler niederländischer Kultur in deutscher Territorien im 17. und 18. Jahrhundert*. Textband zur Ausstellung "Onder den Oranje boom", Kaiser Wilhelm Museum, Krefeld, 18. April-18. Juli 1999, Schloß Oranienburg, 15. August-14. November 1999, Palais Het Loo, Apeldoorn, 16. Dezember 1999-20. März 2000, München: Hirner, 1999, pp. 43-72. "Obwohl Wilhelm von Oranien, der 'Vater des Vaterlandes", selbst als Statthalter die Ständevertreter Hollands zum Aufstand aufrief, war ihm doch schon zu Beginn der Erhebung die Führung bei der staatsrechtlichen Neuordnung durch die Stânde selbst benommen, denen es wesentlich um die Neubestimmung ihres und des statthalterlichen Kompetenzbereiches ging. Hier ist bereits die Wurzel zu den Streitigkeiten zu finden, die in den folgenden Jahren so oft das Einvernehmen zwischen dem Oranier und den Ständen trüben sollen. Es waren Streitigkeiten, die an den Tag brachten, das beide "Parteien" nur nach außen als Einheit im Aufstand, den der Prinz nominell leitete, auftraten, nach innen aber eine Zweiheit formten, die sich in ihren divergierenden Tendenzen auch nicht durch die Anerkennung des Prinzen als „Vater des Vaterlandes" zu einer Einheit verschmelzen ließ. Im politische Raum galt jener titel nichts. Es stellte den Prinzen von Oranien gleichsam in die Reihen der Stände, die sich neben ihm als die berufenen Hüter der Landesprivilegien fühlten. Deutlich ist, daß dies schon in den erst Monaten nach der berühmten Dordrechter Versammlung vom Juli 1572 insofern in den Vordergrund rückte, als der königliche Bestallungsbrief, der dem ursprünglich koniglich-statthalterlichen Rechtsverhältnis seinen Inhalt gegeben hatte, durch eine neue, die ständisch-statthalterliche Uebereinkunft ersetzt wurde. Damit war auch zunächst der Austritt des Statthalters aus einer von einer höheren Instanz abhängigen Administration und der Eintritt in eine gemeinsame ständisch-statthalterliche Regierung gegeben. Das aber heisst, daß die Statthalterschaft als eine in ihrem Kompetenzbereich durch königlichen Bestallungsbrief bestimmte und von unten durch ständische Privilegien begrenzte Verwaltungsinstitutionen mit dem Jahre 1572 in den Provinzen Holland und Seeland aufgehört hat zu bestehen. Es entwickelte sich in diesen 70er Jahren ein recht eigenartiger verfassingsrechtlicher Eiertanz." (44)	1999	APG	
Laman Trip de Beaufort, H.,	Willem van Oranje. historisch tooneelspel in vijf bedrijven, (*De Meulenhoff-Editie. Een Algemeene Bibliotheek [nr 50]*) Amsterdam: J.M. Meulenhoff, 1916. 106 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LamanTripdeBeaufortOranje.pdf* "ALDEGONDE (*mismoedigd*). En hoe dan verder? Gisteren een beleg ... Morgen een nieuwe veldslag begonnen, onderwijl volgt het eene pijnjaar op het andere en ons volk wordt ontmenscht ... PRINS. Wat een woord! ALDEGONDE. En toch is het zoo. Ons volk verwreedt door de dagelijksche zonden die het al oorlogvoerende bedrijft ... PRINS. In hoofdzaak wordt dit veroorzaakt door vreemd soldatenvolk, dat is altijd noodlottig voor de burgerij. ALDEGONDE. Dat moeten we dulden, maar erger is nog met wie we ons vereenigen ... de kerkbestormers, zijn het geen afschuwelijke geweldenaars? PRINS. Ik hou ze in toom waar ik kan ... Maar vergeet niet, dat dezelfde mannen die zich in vredestijd verzetten tegen de maatschappelijke orde, nu ontuchtig zijn in hun vijandschap. Hun ontbreekt de vroomheid van hart... ALDEGONDE. En de aanhoudende vijandschap zal die waarlijk niet bevorderen ... in oorlogstijd, groeien goed en slecht in één warrig gewas omhoog. De menschen? Ze hooren van een Christelijke religie, die liefde preekt en tegelijk doodslag in praktijk brengt ... Oranje, een geloof dat christelijk is en zich bevuilt met bloedvlekken, schendt zichzelve ... Dat moet je toch erkennen? PRINS (*antwoordt niet, kijkt somber voor zich uit*). ALDEGONDE (*vervolgend*). Denk eens aan de gruweldaden die ook de onzen bedrijven ... (*wijzend op het Bijbelboek, dat op de tafel ligt*). Daar ligt onze leidsman ... wat gebiedt hij? „Hebt uwe vijanden lief". PRINS (*heftig)*. Dat sluit geen vijandschap uit! Ik bid dagelijks Aldegonde dat ons volk den wrok niet kent, die een haat eeuwig voedt, maar ik bid niettemin vurig dat God de Heer „die de trommelslag der volken is" ons mogen stalen in het verzet." (54/5)	1916	APG LTM historisch toneelspel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lammers, Fred. J.,	"Willem van Oranje en zijn vier vrouwen", in Idem, *In goede & kwade dagen. Portretten van Oranje - echtparen*, Baarn: La Rivière & Voorhoeve, [1996], pp. 8-12. ill. "De op vijftienjarige leeftijd wees geworden Anna is bij de gedachte de vrouw van prins Willem te worden in alle staten van vreugde. Aan haar naaste omgeving vertelt zij dat zij van Willem houdt met 'elke ader in haar lichaam'. Haar toekomst lijkt verzekerd. Het pakt anders uit. Willem, zeer gevoelig voor vrouwelijk schoon, schrikt zich een hoedje als hij de kreupele Anna voor het eerst in levende lijve ziet. Maar zij komt uit een invloedrijke familie. Prins en prinses komen elkaar niet nader. Anna heeft een moeilijk karakter. Het feit dat Willem vaak van huis is maakt dat er niet beter op. Steeds vaker gaat Anna voor lange tijd naar haar familie in Duitsland. Zij zoekt ook troost in overmatig drankgebruik. Anna heeft een kwade dronk waarvan haar personeel ernstig de dupe wordt." (9)	1996	APG ESG huwelijken	
Lammers, Fred. J.,	Willem van Oranje. (>*Informatie*< *223*), Gorinchem: De Ruiter B.V., 1975. 12 blz. ill. "Het waren overigens niet alleen godsdienstige zaken waardoor Willem van Oranje openlijk ruzie kreeg met de Spaanse koning. Toen Philips de Tweede enige jaren aan de regering was, besloot hij zijn macht in de Nederlanden uit te breiden. De Staten (afgevaardigden van de adel, de steden en de geestelijken) hadden hier veel te zeggen en dat zinde Philips helemaal niet. Hij lapte de rechten die de Staten hadden, aan zijn laars en stuurde hertog Alva naar de Nederlanden om zijn zaken te regelen. Alva moest ook vaste belastingen invoeren. Op die manier dacht Philips de Tweede zijn inkomsten flink uit te breiden. Aan zijn hof, waar het erg royaal toeging, kon hij wel wat extra geld gebruiken. Willem van Oranje was daar woedend over en hij liet dat terdege merken. Temeer omdat ook zijn eigen macht werd aangetast. Vanaf dat moment waren hij en Philips de Tweede grote vijanden." (7/8)	1975	LTM leermiddel onderwijs	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lamsweerde, A. van,	Willem van Oranje, vader van vier gezinnen. *(Deel 4 van Alle Oranjes. 24 generaties, 785 jaar geschiedenis in twaalf delen)*, Een uitgave van Libelle, Haarlem: Medianet, [1984]. 46 blz. ill. "In november van het jaar dat de familie overhaast naar Dillenburg was vertrokken, schonk Anna het leven aan een zoon. Zijn moeder noemde hem naar haar beroemde vader, de keurvorst van Saksen. De kleine Maurits was een zwakke baby, de doopplechtigheid werd uitgesteld. In januari pas werd het doopfeest gehouden. De kleine prins was, in tegenstelling tot haar andere kinderen, die in Breda volgens de roomse ceremonieën het doopsel hadden ontvangen, luthers gedoopt. Anna leek nu een tijdlang wat gelukkiger. Maar op een kwade dag kwam er een boodschapper van de hertog van Alva naar Dillenburg met een dagvaarding. De Raad van Beroerte daagde Willem voor het gerecht in Brussel om zich voor zijn daden te verantwoorden. Als hij weigerde te komen zouden al zijn goederen in de Nederlanden worden verbeurd verklaard. Dat betekende het verlies van zijn land, zijn kastelen, zijn hele inboedel. Oranje was eens de rijkste edelman van de Nederlanden geweest, maar nu was er niets meer van zijn bezit over. Anna werd door deze berichten opnieuw uit haar evenwicht gebracht. Misschien hebben ze haar maar niet verteld hoe erg het was: het Brusselse paleis werd geplunderd, de vloeren stukgeslagen, Breda werd eerst leeggeroofd en daarna werd er een onderdeel van het Spaanse leger ingekwartierd, waardoor het slot zo te lijden kreeg dat de oude luister er nooit is weergekeerd. In Brussel werden nog meer dagvaardingen aangeplakt: Hoogstraten, Culemborg, Lodewijk van Nassau, zijn zwager Willem van 's-Heerenberg ze werden allemaal als verraders gedoodverfd. De prins had begrepen dat nu niets meer veilig was en stuurde onmiddellijk een boodschapper naar Leuven om zijn zoon te halen. Zijn oude tegenstander, Van Granvelle, nu kardinaal, verijdelde dit plan. Hij ried Philips II aan om de nieuwe landvoogd opdracht te geven graaf Filips Willem, het kind dat door Willem en Anna naar Philips was genoemd, naar Spanje te ontvoeren en daar naar de universiteit van Alcalà te sturen. Alva stuurde zijn beruchte medewerker Juan Vargas naar de Leuvense universiteit en liet hem de uitlevering van de veertienjarige prins eisen. De universiteit weigerde op grond van hun neutraliteit. Daarop werd de jongen ontvoerd. De dag daarop vertrok hij met een schip naar het verre Spanje. Het zou achtentwintig jaar duren voor hij terug mocht komen... Toen de prins dit vernam, kreeg hij een zware inzinking. Van zijn vrouw ontving hij weinig steun. Zijn familie stond achter hem, maar wat konden zij anders doen dan bidden? Het werd tijd voor de aanval. De prins en zijn broers hadden met hulp van enkele Duitse vorsten en van enkele Nederlandse kooplieden een leger gefinancierd. In het Siegdal werden zware kanonnen gegoten en wapens gesmeed. Er zou van drie kanten een aanval komen, in het zuiden zou een hugenotenleger oprukken, dat zich wilde aansluiten bij een tweede leger. Lodewijk en Adolf van Nassau bereidden een aanval in het noorden voor. De aanval van de prins was meer tegen Alva dan tegen Philips Il gericht. „Wil dan dit Duitse graafje oorlog tegen mij voeren?" had deze eind 1566 nog gezegd. Bij Heiligerlee stond het leger van Lodewijk en Adolf tegenover dat van Alva, onder aanvoering van de graaf van Aremberg. En het ongelooflijke gebeurde: het kleine geuzenleger won. De verliezen aan de kant van de prins waren gering, die aan de kant van Aremberg groot. Toch was de prijs zwaar, Adolf sneuvelde door de hand van Aremberg persoonlijk, die kort daarop ook in de strijd viel. Het gevecht had slechts enkele uren geduurd. Oost-Groningen was nu in handen van Oranje. De huursoldaten waren tevreden, zij ontvingen ruim soldij in de vorm van oorlogsbuit.	1984	APG	
Lancée, J.A.L.,	"De Zwijger verzwegen? Het Oranje-beeld van Louis Paul Boon", in: *Maatstaf. Maandblad voor letteren*, jrg. 28, afl. 5-6, 1980, pp. 161-168. "Schrijven over Boons Oranje-beeld lijkt op het eerste gezicht een typische non-subject benadering. Boon heeft immers nauwelijks een Oranje-beeld. De man, die hij bijna overal de Zwijger noemt, doet zijn naam bij Boon ook in zoverre eer aan, dat hij vrijwel nergens te voorschijn komt uit de achtergrond-positie waar men hem op grond van die naam zou kunnen vermoeden. Pausen, koningen, mannen en vrouwen uit het volk weet Boon met enkele forse trekken levensecht voor ons neer te zetten. Maar zijn Oranje, zijn de Zwijger blijft in veel opzichten een schim. Zeker, Boon laat er geen misverstand over bestaan, dat Oranje één van de belangrijkste protagonisten was in de jaren van dreigende en openlijke rebellie, die hij in zijn *Geuzenboek* beschrijft. Men komt hem in dat boek dan ook herhaaldelijk tegen. Maar — en dat is het opmerkelijke — altijd ziet men hem vanuit de verte. Zo Boon hem al tekent dan is dat vanuit de visie van anderen, door de bril van voor- en tegenstanders. Nergens is er sprake van een directe confrontatie. Iedere poging Oranje's innerlijk te peilen ontbreekt. We moeten het doen met wat anderen over Oranje zeiden. Natuurlijk biedt ook de indirecte benaderingswijze de mogelijkheid de lezer aldus — stukje bij beetje — een beeld te geven van de persoon in kwestie. Toch is Boon daarin in dit geval mijns inziens niet geslaagd. Of moet men het anders zeggen? En zou het misschien zo zijn dat Boon met opzet vermeden heeft ons een Oranje voor te schotelen met de klare contouren, waarmee zoveel voorafgaande generaties hem geportretteerd hebben? De vraag is, dunkt mij, niet onbelangrijk voor wie als historicus iets zinnigs wil zeggen over de waarde die er — mede vanuit vakwetenschappelijk oogpunt — aan Boons *Geuzenboek* valt toe te kennen. Ter inleiding van deze meer specifieke vraagstelling, zou ik eerst een paar algemenere opmerkingen willen maken. Allereerst dan een enkel woord over de taak die een historicus kan hebben bij de beoordeling van een historische roman. Anders dan lange tijd gebruikelijk is geweest, lijkt mij die taak niet in de eerste plaats gelegen in het signaleren van alle fouten en vergissingen waaraan de schrijver in kwestie zich bezondigd heeft. Een historische roman is geen handboek en de geestelijke vader ervan heeft er recht op naar andere criteria beoordeeld te worden dan feitelijke accuratesse alleen. Toch blijft die accuratesse natuurlijk een noodzakelijke voorwaarde voor een geslaagde historische roman. Er dient alleen een andere weging van de fouten plaats te vinden dan bij de vakwetenschappelijke publikatie." (161)	1980	LTM historische roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lancée, J.A.L.,	"Oranjes beeld in later ogen", in: *Maatstaf. Maandblad voor letteren*, jrg 29, nr. 8/9, 1981, pp. 38-51. *Noten. Literatuur.* "'Mon Dieu, ayez pitié de moi et de ton pauvre peuple', mijn God, heb medelijden met mij en met Uw arme volk. Dat waren, naar de traditie wil, de laatste woorden van Willem van Oranje. In het decembernummer van dit tijdschrift heeft Charles Vergeer de historiciteit van deze woorden in twijfel getrokken. Een breed opgezette rondleiding in de bronnen vormt de basis voor de conclusie dat de zelfverzekerdheid waarmee veel geschiedschrijvers beweerd hebben dat Oranje deze woorden inderdaad heeft uitgesproken, onvoldoende steun vindt in de bronnen. Die laten, aldus Vergeer, geen volstrekte uitspraak toe, noch in negatieve noch in positieve zin. Het is onwaarschijnlijk, dat iemand deze conclusie zou willen tegenspreken. Iets anders ligt het met de verdergaande suggestie van Vergeer als zouden de laatste woorden kort na Oranje's dood zijn 'uitgevonden' om het door Oranje's dood geknakte moreel te versterken. Die suggestie, die ook enigszins haaks staat op Vergeers eerder genoemde conclusie, lijkt mij althans veel minder plausibel. Het is intussen niet mijn bedoeling de lezer die dit allemaal zo belangrijk niet kan vinden, op te zadelen met nog een beschouwing over Oranje's laatste woorden. Mijn bedenkingen tegen Vergeers suggestie heb ik dan ook ondergebracht in een hierachter geplaatste noot.* In de volgende bladzijden wil ik op een andere wijze aanknopen bij Vergeers betoog, en wel door een probleem aan de orde te stellen dat bij hem slechts zijdelings ter sprake komt. Ik doel dan op de naar ons besef hoogst oppervlakkige wijze waarop oudere geschiedschrijvers tot hun zekerheden kwamen in het debat over de historiciteit van Oranje's laatste woorden. Immers, wie nauwkeurig nagaat wat nu het fundament was waarop de geschiedbeoefenaren hun zelfverzekerde mening in deze stoelden, zal zien dat het in laatste instantie niet de bronnen waren die deze zekerheid verschaften. En dat is ook heel begrijpelijk, want de bronnen kónden die zekerheid niet geven. Althans: ze konden niet het fundament voor die zekerheid bieden. Ze boden hooguit aanvullend bewijsmateriaal. Maar de 'hoofdbewijslast' konden ze niet dragen. Die werd door deze historici dan ook op andere wijze zeker gesteld, en wel door dit specifieke materiaal (de laatste woorden) te toetsen en te interpreteren op hun inpasbaarheid in het beeld, dat men zich uit andere bronnen van Oranje gevormd had. Zo op het oog lijkt dit misschien niet eens zo'n vreemde manier van doen. Niettemin heeft dit procédé, naar Vergeer nog eens heeft laten zien, meer dan eens geleid tot ahistorische conclusies. Hoofdoorzaak daarvan is mijns inziens geweest het feit, dat veel historici zich onbewust ook een ahistorische Oranje tot maatstaf genomen hebben bij die toetsing en interpretatie. Niet de historische Oranje, maar een min of meer symbolische figuur was hun leidraad geweest. Niet een mens van vlees en bloed, met zijn particuliere eigenaardigheden en individuele verdiensten, hadden ze tot uitgangspunt genomen, maar een van die bijzondere mens geabstraheerde gestalte. En juist omdat er van oudsher meerdere, in waardering voor de prins sterk afwijkende, symbolische Oranjebeelden naast elkaar bestonden en de keuze daaruit vooral bepaald werd door overwegingen van wereldbeschouwelijke aard, bleven discussies als die over Oranje's laatste woorden in wezen onvruchtbaar." (38/9) "Als we de onmiddellijke reacties op Oranje's dood bekijken, dan valt op dat de negatieve ook daarin overheersen. Aan katholieke zijde is de vreugde over Oranje's dood in veel gevallen zelfs zo groot, dat moordenaar Balthasar Gerards al heel spoedig trekken krijgt van een geloofsheld, een martelaar die als Gode welgevallig instrument de wereld heeft	1981	APG moord laatste woorden beeldvorming	
Lange, Daniel de,	Willem de Zwijger en andere opstellen uit zijn geschriften verzameld door Dr. Daniël de Lange (1878-1948). Uitgegeven door zijn vrienden, Utrecht: A. Storm, [1948]. (Opstel: Willem de Zwijger als revolutionair politicus, pp. 11-61. Oorspronkelijk in afleveringen in: *De Communistische Gids* van 1923 en 1924). *Noten. Met een inleiding van Henr. Roland Holst** "De zoo geroemde verdraagzaamheid van den Prins berustte dus voor een deel op godsdienstige onverschilligheid, want tegen godsdienstvervolging uit politieke overwegingen heeft hij in zijn jonge jaren geen bezwaar gehad. Tegenover Doopsgezinden als nakomelingen van de communistische Wederdoopers stond hij vijandig en in 1561 vaardigt hij een scherp plakaat uit tegen de Calvinistische prediking in het prinsdom Oranje. Hij beschouwde toen de Calvinisten als een gevaarlijke revolutionaire sekte, waarmee hij, in tegenstelling tot zijn houding tegenover het veel slappere Lutheranisme, geen enkele verbinding wenschte en waaraan hij geen enkele concessie wenschte te doen. Eerst later als zijn politiek van twee ijzers in het vuur te houden gefaald heeft en hij als berooide balling door Frankrijk en Duitschland heeft moeten zwerven, afhankelijk van de goedwilligheid van geest- en bloedverwanten, begint bij hem het godsdienstige element een rol te spelen. Dan groeit bij hem de overtuiging, dat hij in de Nederlanden een goddelijke zending te vervullen heeft op dezelfde wijze als dit eenige eeuwen later met Garibaldi ten opzichte van de eenheid van Italië het geval zal zijn. Toch is het godsdienstige en zeker het confessioneele bij hem altijd op het tweede plan gebleven en als hij in 1573 definitief tot het Calvinisme overgaat, geschiedt dit hoofdzakelijk op politieke gronden, omdat hij ondervonden had, dat de Calvinisten de eenige op den duur betrouwbare soldaten waren tegen het absolutisme van Filips II en omdat zijn hoop op de steun van Luthersche, Duitsche vorsten of van het Duitsche Rijk als geheel voorgoed in rook was opgegaan. Zonder twijfel moeten wij deze overgang als een groot persoonlijk offer zijnerzijds waardeeren, want zijn geheele levenslustige en „menschen- freundliche" persoonlijkheid was volkomen in strijd met het bekrompen fanatisme en de phariseesche eigengerechtigheid, die de meeste ijverige volgelingen van Calvijn kenmerkten, welke eigenschappen dikwijls de door hem nagestreefde en politiek noodzakelijke samenwerking met andere elementen onmogelijk hebben gemaakt." (22/3) *"En nu ten slotte eenige woorden over de in dit bundeltje opgenomen artikelen. De uitvoerigste is de grondige studie over Willem de Zwijger. Zij wordt vooraf gegaan door een kort overzicht, van de sociaal-economische omstandigheden in Zuid-Nederland bij het begin der regeering van Filips de IIe. De schrijver ontleedt het karakter van Willem van Oranje, ook wijst hij er op, hoe weinig zijn opvoeding aan het hof van Maria van Hongarije geschikt was om hem de fijne beschaving in te prenten, die bij zijn hooge rang pasten. Evenmin was zij geschikt om hem kuischheid te leeren. De Lange poogt op geen enkele wijze de minder gunstige karaktertrekken van Willem de Zwijger, zijn besluiteloosheid, zijn lange aarzeling om zich bij de revolutionnaire beweging aan te sluiten, te verbergen. Natuurlijk wordt ook 's Prinsen groote doorzettinsgskracht, zijn taaie volharding in ongunstige omstandigheden geprezen. Een ontleding van het Wilhelmus maakt duidelijk, hoe ook in dit lied tegenstellingen tusschen conventionele waarden en revolutionnaire inzettingen tegen elkander botsen. Thans, nu de mythe Willem den Zwijger tot een in alle opzichten zuivere en grootsche gestalte maakt, is het nuttig dat een boekje als van De Lange het karakter van den „Vader des Vaderlands" op meer nuchtere wijze ontleedt. Hij is er ons niet minder waard om, dat hij een mensch was met menschelijke feilen en zwakheden."	1948	APG kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Langendyk, Pieter,	Willem de Eerste, Prins van Oranje. Stadhouder van Holland en Zeeland. Grondlegger der Nederlandsche Vryheid. In Jaardicht beschreeven door Pieter Langendyk, Factor Coll. Rethor. Antiq. Harlem. Haarlem: J. Bosch, 1761. *Tien jaardichten voor de Rederijkerskamer Trouw moet Blyken te Haarlem op de nieuwjaarsdagen van 1747-1756. Elk jaardicht is afzonderlijk gepagineerd. Nr 6 is een Lykklacht op het overlijden van prins Willem IV bij het graf van Willem I. De jaardichten bestrijken episoden tot en met het ontzet van Leiden.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LangendykJaardichten.pdf* "Dat hy de schans verliet te Lammen, en uit vrees Voor 's prinsen vloot, de stad voorvluchtig moest verlaaten. Dus wierd de stad ontzet, tot heil der onderzaaten. Boisot verquikte 't volk met brood en versche spys; En ging daar op ter kerke, om, 's Heeren naam ten prys, Met Leidens achtbren raad en burgery, in psalmen Zyn Wonderwerken, haar gebleeken, uit te galmen: Waar op vorst Willem zelf hier in triumf verscheen, En stichte een hooge school, ten nut van 't algemeen; Die sederd heeft gebloeijd door 't puik der letterhelden. Dus zaagt ge, ô vroome stad, uw trouwen dienst vergelden. Groeij, bloeij in voorspoed De geleerdheid houd' hier stand, Zo lang de vryheid bloeijt in 't lieve Vaderland, Dat Godt met zegening genadig wil verryken, En redden uit den nood : maar onze TROUW MOET BLYKEN. Pr. LANGENDYK, *Uitgesproken op de aloude kamer : Trouw Moet Blyken, binnen Haerlem, den eersten January des jaars 1756." (Slot jaardicht 10)*	1761	LTM dichtwerk	
Lannoy, B. de (Comte),	"Anne d'Egmont première femme du Taciturne", in: *Le Parchemin. Recueil Généalogique et Héraldique*, Bulletin bimestriel édité par ... Office Généalogique et Héraldique de Belgique, vol 20, No. spécial Décembre 1973, pp. 5-80. ill. *Noten.* "La princesse d'Orange ne limite pas son activité à des embellissements de leur demeure. Elle saura se montrer à la hauteur de la situation dans la direction des affaires. Les archives révèlent, dès 1552, son intervention dans la gestion du bien du prince, outre les siens propres. Elle a une mission de confiance: alimenter la cassette personnelle de son mari et pour cela sollicite et obtient, notamment, de ses manants de Buren, une contribution volontaire, en hommage au prince. Guillaume a mis toute sa confiance en elle. Il lui écrit le 28 août 1555: "*Je pens que aures jà receu une lettre par laquelle me remès le tout à vous, comme je fais ancores par ceste, vous priant valoir faire tout ansi comme entendes"*. Un peu plus tard: *Je vous avois jà prié par deux de mes lettres que vous ussiez de mes affaires comme vous le feries des vostres. Mesmement, comme je vous ay aussi mandé, que tout ce qui est à moy et vostre*." Enfin, le 29 décembre suivant:"*J'esper, quant Dieu me donnera la grace de venir à Breda, vous remercier en personne de la paine et travaulx que avez prins ceste année pour mes affaires et mesmement aussi la bonne affection que m'avez monstré, comme je fais aussi par ceste*". (25)	1973	ESG huwelijk met Anna van Egmont	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lasonder, E.H.,	De vader des vaderlands, sprekende nadat hij gestorven is (Hebr. XI:4c) Leerrede, uitgesproken in de kerk der Doopsgezinde Gemeente te Utrecht, den 6 Juli 1884. Op verzoek uitgegeven door E.H. Lasonder, Kerkelijk hoogleeraar te Utrecht. Ten voordeel van de Meisjesschool in de Minahassa van Menado, Utrecht: J. van Druten, 1884. 32 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LasonderVaderdesVaderlands.pdf* "Gestorven zijnde, spreekt hij nog tot ons. Wat hij ons toeroept, ik vermeet mij niet te meenen, dat ik het u alles, en nog wel in de korte oogenblikken van ons samenzijn, zou kunnen overbrengen. Maar iets daarvan wil ik toch mededeelen, zijn leven en zijnen marteldood beschouwend in het licht der geschiedenis onzes vaderlands, en met het oog op de toestanden en de behoeften onzer dagen. Allereerst roept hij ons toe : „De staatkundige en godsdienstige vrijheid, in hare mildste opvatting verstaan, is eene van de grootste zegeningen Gods voor een volk, en overwaard, dat wij goed en bloed daarvoor ten offer brengen". Dit toch is de groote, leidende gedachte van zijn heldenleven geweest, ook bij hem niet in ééns ontstaan, maar langzamerhand gerijpt als eene vrucht van velerlei overwegingen en smartvolle levenservaringen. Vrijheid wilde hij, diep geworteld in den heiligen bodem des geloofs, ruim toegepast binnen de wijdst mogelijke grenzen, en hoog strevend naar de verwezenlijking van grootsche idealen voor het welzijn der menschheid. Zoo als hij die beide vrijheden, de staatkundige en de godsdienstige, of liever de ééne en ondeelbare, maar tweevoudige vrijheid verstond, zoó hebben slechts zeer weinigen zijner tijdgenooten die verstaan, en nog is zij voor talloos velen een raadsel". (16)	1884	APG GKS herdenking doopsgezind	
Lasonder, L.W.A.M.,	"Een onbekende commissie aan Prins Willem I uit het jaar 1553", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)*, deel 39, 1918. Amsterdam: Johannes Müller, pp. 408-410. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LasonderCommissiebrief.pdf* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11877* "Zooals bekend, zijn in het archief van de Staten-Generaal uit de eerste jaren buiten de resolutiën slechts weinige origineele aan dat lichaam gerichte brieven en minuten van daarvan uitgegane stukken bewaard gebleven. De oudste der Liassen „Loopende" bevatten bij een groot aantal stukken, uitgegaan van of ingekomen bij de in het begin van 1578 opgetreden regeering van Matthias en den Raad van State naast hem en de daarop gevolgde regeeringen slechts zeer enkele brieven van en aan de Staten-Generaal, zie daaromtrent het eerst *L. P. Gachard,* Actes des Etats-Généraux I, Préface p. VII, vervolgens *Th. van Riemsdijk*, De Griffie van Hare Hoog Mogenden, blz. 121, en laatstelijk *N. Japikse*, Resolutien der Staten-Generaal van 1576 tot 1609 I, Inl. blz. XXVII, noot 3. Minder bekend is het dat de oudste Lias „Loopende" ook een groot aantal stukken bevat van vóór 26 September 1576, op welken datum na den coup d'état van 4 September 1576 de eerste vergadering van de nieuwe Staten-Generaal plaats had. Deze stukken moeten afkomstig zijn uit de archieven van den ouden Raad van State, den Geheimen Raad enz. en gaan terug tot het jaar 1550. Bij het bewerken van het archief der Staten-Generaal nu viel onlangs toevalligerwijze mijn aandacht op de origineele Commissie aan Prins Willem I van 8 Juli 1553, die hierachter is afgedrukt. De Commissie is niet gedrukt bij *L. P. Gachard*, Correspondance de Guillaume le Taciturne I, waar als Appendices achtereenvolgens alle bekende Commissies voor den Prins van 1551-1559 in extenso zijn opgenomen. Evenmin maakt *Groen van Prinsterer* in zijn Archives melding van de zaak, terwijl de jongste uitvoerige levensbeschrijver van Prins Willem I *Felix Rachfahl* in zijn Wilhelm von Oranien und der Niederländische Aufstand, Erste Band S. 174 alleen vermeldt, dat de Prins in den zomer van 1553 naar het leger in Artois ging. Het scheen daarom niet ongewenscht de Commissie, waarbij aan den toen nog slechts 20-jarigen 'Messieure Guillaume de Nassau etc.' reeds zulk een belangrijke opdracht wordt gegeven, hier voor het eerst uit te geven. Het is niet onmogelijk dat ten Algemeenen Rijksarchieve te Brussel in het archief van den Geheimen Raad nog wel een afschrift van het stuk is te vinden. In de tegenwoordige tijdsomstandigheden is de kans echter niet groot, dat van daaruit de zaak in Noord-Nederland nader bekend wordt. L. L. COMMISSIE ALS LEGEROVERSTE GEGEVEN DOOR MARIA VAN HONGARIJE, LANDVOOGDES DER NEDERLANDEN AAN PRINS WILLEM I, 1553 Juli 8. De par l'empereur. A notre très chier et féal cousin, conseillier et chambellan Messieure Guillaume de Nassou, prince d'Orenges, conte de Nassou etc., salut; Sçavoir vous faisons, que pour la meilleure conduicte et ordre des gens de cheval, que maynnent les ritmaistres Goessen van Raesfelt1) et Goedert van Bocholtz qu' avons fait marcher vers notre pays d'Artois pour les employer où il conviendra pour notre service, vous avons retenu et commis, retenons et commettons par ces présentes pour avec ceulx de votre bende les conduire comme leur chief, en vous donnant pouoir et mandement espécial d'avoir soingueulx regard sur leur coinduicte, deffendre et interdire ausdits ritmaistres et leurs lieutenans de ne donner congié à aulcuns sans votre sceu, et au surplus les mener et employer en notre service soubs l'ordonnance et superintendence du chief et capitaine-général de notre armée au traittement de IIIc Philippi de XXV putars pièce par mois et commencer avoir cours aujourdhuy date de cestes, et durant tant et	1918	MLG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Laurillard, E.,	Balthasar Gerards. 1584. 10 Juli 1884. Amsterdam: D.B. Centen, 1884. 32 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LaurillardBalthasar.pdf* "Te Vuillafans, een vlek van Opper-Bourgondië, woonde in het midden der 16de eeuw, zekere Jean Gérard. Hij vereenigde in zich, — gelijk het op kleine plaatsen meer voorkomt, — twee zeer ongelijksoortige betrekkingen : kastelein was hij en — rechter. Hij was gehuwd met eene vrouw, geboortig van Antwerpen, die Barbe d'Emskercke heette. Eens, terwijl hij met zijne vrouw en zijn vrij talrijk kroost aan het middagmaal zat, kwam het gesprek weêr op een onderwerp, dat menigmaal werd besproken: de woelingen der Geuzen. Met afkeuring, nu en dan met scherpe veroordeeling, liet de huisvader zich uit over deze lieden en hun, naar zijne beschouwing, zeer onheilig streven, en daarbij kwam menig bitter woord uit zijn mond over hun begunstiger en helper, Prins Willem van Oranje. Diep drong alles, wat hij zeide, in de ziel van één der kinderen door, — dieper dan de vader bedoeld of vermoed had. Dat kind was Balthasar, de negende zoon, toen ('t was in 1569) ongeveer twaalf jaren oud. De knaap vergat zijn eten bij 't gespannen luisteren naar de woorden zijns vaders. En vooral bij 't geen deze van den Prins vertelde, kwam er, als het ware, onweêr in zijn gemoed en bliksem in zijn blik en op eens riep hij uit op een toon, waaruit een vaste wil en een beslist voornemen sprak: „dien ellendeling zal ik vermoorden!" (7/8)	1884	APG moord	
Ledderhose, Karl Friedrich,	Wilhelm von Oranien und der Abfall der Niederlande. Dargestellt von - - -. Herausgegeben vom christlichen Vereine im nördlichen Deutschland. Verlegt durch den christlichen Verein und zu haben in der Niederlage seiner Schriften bei A. Klöppel in Eilsleben, wie auch bei G. E. Schulze in Leipzig, 1874. 262 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LedderhoseWilhelm.pdf* "Eine Biographie des Prinzen, die noch tiefer und gründlicher diesen Gang (*godsdienstige aspecten van zijn leven*) darstellt, fehlt, und ich habe geglaubt, gerade den christlichen Gesichtspunkt hervorheben zu sollen, mehr, als es irgendwo geschehen ist. Mit Recht hat die Eisenacher Kirchenkonferenz in dem evangelischen Kalender den Oranier unter die Namen aufgenommen, deren die Kirche als eines Mannes gedenken soll, der sein Leben für die Sache der Wahrheit gelassen hat. Das mein Buch zu solch dankbarem Andenken beitrage, ist mein herzlicher Wunsch." (Vorwort) "Es giebt nicht leicht einen Mann in der Geschichte, welcher mehr als er ganz entgegengesetzte Beurtheilungen erfahren hätte. Die meisten Beurtheiler haben kein Verständnis der innern Werkstätte eines Menschen. Deshalb haben ihn die Einen bis zum Himmel erhoben, die Andern stoßen ihn die Hölle. (...) Verlangen, daß dann alles aus einem Gusse sei, lauter Gutes und nichts Böses mehr, beweist, das man selber nicht richtig steht. Ein christlicher Geschichtschreiber wird gewiß richtiges Maaß und Gewicht haben und anwenden." (262)	1874	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Leemans, Elisabeth & Leemans, W.F.,	"Cheins de chasse d'Orange pour le prince", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1981, pp. 86-90. *Noten.* "Le prince Guillaume, qui jouait déjà un rôle important dans la politique de ce temps et qui brillait à la cour de Bruxelles, aussi dans les activités sociales, s'aperçut bientôt de la possibilité d'introduire une chasse particulière à son domaine à la cour de Bréda. Le compte de son trésorier d'Orange et son ancien receveur général de la Maison de Chalon. Jean de Virieu, concernant diverses dépenses faites par lui, contient pour l'année 1559, l'article suivant: ... " (86) *Oranje laat jagermeester en honden uit Orange komen, om deze jacht met honden (verboden in de Hollandse duinen) in te voeren. (zie p. 90)*	1981	ESG jachtmethoden	
Leemans, Elisabeth & Leemans, W.F.,	"Une lettre du prince Guillaume à la Commune de Jonquières", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1981, pp. 91-93. *Brief is belangrijk, omdat eruit blijkt dat Oranje zich ook zelf met het prinsdom Oranje bemoeide.* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11956* "A cette époque, le Prince prit plusieurs dispositions pour maintenir son autorité souveraine: peu avant la lettre, il avait nommé un nouveau président du Parlement, Guillaume de Calvière, et dans le même mois de la lettre, mai 1565, il confirma les conseillers du Parlement dans leurs offices. En l'année suivante, il promulga des lois pour la Principauté. Malgré les troubles fréquents, causés par les controverses religieuses, le Prince s'efforçait donc de maintenir l'ordre dans le Principauté." (92)	1981	APG GKS Prinsdom Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Leemans, W.F. & Leemans-Prins, E.,	Guillaume de Nassau et la Principauté d'Orange 1544-1559. L'acquisition de la possession réelle par le Prince, *(Rechtshistorisch Instituut - Institut Historique de Droit. Leiden, II, 15)*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. 1969. 260 blz. ill. *Noten, Personenregister, Documents et Appendices*. "L'histoire de Guillaume le Taciturne a été écrite mainte fois. Mais la remarque de Beauvois en 1882 est toujours vraie: l'histoire de la jeunesse du prince est peu connue. Dans tous les manuels d'histoire de cette période on peut lire que Guillaume de Nassau hérita la principauté d'Orange de son cousin René de Chalon en 1544 et dans quelques ouvrages on indique que le prince n'a obtenu la possession de la principauté qu'en 1547, lorsque ses délégués Saichet et Virieu l'ont assumée pour lui. Mais ce qui s'est passé dans la période intermédiaire et avec quelle peine cette prise de possession réelle, cette réintégrande a été effectuée, on l'ignore totalement. Même l'historiographe d'Orange du XVIIe siècle, Joseph de La Pise, ne consacre que cinq lignes à cette période dans son livre riche de détails." (XI)	1969	APG JUR jeugd, vroege jaren Orange	
Leemans, W.F. & Leemans-Prins, E.,	La noblesse de la Principauté d'Orange sous le règne des Nassau et ses descendants aux Pays Bas. Préface du Duc de Castries, La Haye: Société royale de Généalogie et d'Héraldique des Pays Bas, 1974. 469 blz. ill. *Noten, index*. "Les recherches, effectuées pour notre livre "Guillaume de Nassau et la Principauté d'Orange, 1544-1559", ont démontré la grande valeur que les princes de la maison de Nassau attachaient au maintien des droits de souveraineté dans leur principauté. La théorie de la souveraineté jouait un rôle important dans les ouvrages des jurisconsultes, de la fin du Moyen Age et leurs idées se stabilisèrent au 16e siècle. Les droits d'ériger, en qualité de plus haut seigneur, des proprietés en fief "franc et noble" et d'anoblir des sujets étaient des conséquences de cette souveraineté. Dans le présent livre, la pratique de l'exercice de ces droits sera étudiée à la base de l'histoire des familles nobles de la Principaute." (7)	1974	ESG JUR Orange	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Leeuw, Rein-Arend,	"Beispiel für Freiheit und Toleranz. Die Bedeutung Wilhelms von Oranien für die Niederlande", in: *Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages,* Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 13-16. ill. "Bei seinem Tode war Wilhelm gar nicht so populär. Sicherlicht nicht in den zentralen Provinzen von Brabant und Flandern, wo Anjou seinen Namen sehr gefährdet hatte, vor allem nach dem Angriff auf Antwerpen (die "Französische Furie"). Als Wilhelm ihn trotzdem noch unterstützte, weil er von den Franzosen die größte Hilfe erwartete, und dann in vierter Ehe die französische Louise de Coligny heiratete, wurde er in Antwerpen auf den Straßen verhöhnt. Er wich nach Norden aus und verbrachte das letzte Halbjahr seines Lebens in seinem Delfter „Prinzenhof", wo er noch niemals so lange gewohnt hatte. In Holland brauchte er seine ganze Überredungskraft, um den Anschluß mit Frankreich nicht zu verlieren. Scheinbar wurde seine Stellung gefestigt, als die Staaten ihm die gräfliche Würde Hollands anboten, als Nachfolger des abgeschworenen Königs Philips II. Wilhelm aber zögerte lange, jene Würde anzunehmen, denn sie implizierte die definitive Scheiterung seines Plans, die siebzehn Provinzen zu vereinen. Nur nach dem Tode Anjous gab er nach, wurde aber kurz vor der Installation erschossen. Es scheint, als ob ihm damit die Krönung seiner Leistungen versagt geblieben sei. Die Staaten Hollands wollten aber mit der Verleihung dieser Würde wahrscheinlich selbst einen gewissen Griff zur Macht behalten. Nach dem Verschwinden der zentralen Obrigkeit wuchs die Kraft der Provinzen. Die nördlichen Niederlande haben im Gegensatz zu fast ganz Europa die Etappe des Absolutismus übergangen und haben gleich zu einer parlamentarischen „Demokratie" geraten, wovon die Statthalter stark abhängig wurden. Zur Zeit von Wilhelms Tode aber befanden sich diese Provinzen noch in einem sehr lockeren Verbund. Das Zentrum lag in Holland, und es ist anzuzweifeln, daß sein Tod beispielsweise für die Bevölkerung im Osten bedeutungsvoll war. Der Ruhm Oraniens hat sich nur nach seinem Tod gefestigt. Natürlich schon als Märtyrer des Freiheitskampfes, aber vor allem nach dem erfolgreichen Kampf, der den nördlichen Staaten eine unabhängige Republik brachte. Der neue Statthalter Moritz hat sich immer als Nachfolger seines Vaters verstanden und selbst zu Unrecht den Titel Prinz von Oranien angenommen (der eigentliche Rechtsnachfolger Philipps Wilhelm, war damals noch immer Gefangener in Spanien). Es ist bedeutungsvoll, daß er mindestens zweimal sein Porträt zusammen mit dem seines Vaters verschenkt hat (im Rathaus zu Arnemuiden und in der Universität zu Leyden). Moritz war, unterstützt von Oldenbarnevelt, am engsten mit dem Aufstieg der Republik verbunden." (13/4)	1984	APG	
Lehmann, L.H. (ed.),	The drama of William of Orange. Being a reprint of the actual ban of proscription of King Philip of Spain against him, together with The Apology or Defense of William the Silent in answer to it - with several letters, annotations, etc. Taken from *The Phoenix*: "A collection of very rare pieces to be found only in the Closets of the Curious", printed in London in the year 1707, for J. Morphew, near Stationers Hall. Transcribed and edited by L. H. Lehmann, D.D. To which is prefaced a short historical summary by Oscar M. Voorhees, D.D., L.L.D., New York: Agora Publishing Co., [1937]. 118 blz. ill. *Noten. Foreword by A.J. Barnouw*. "William's Apology or Defense was presented to the States-General of the United Provinces on the 13th of December, and given formal approval on the 19th. Events under discussion in the document cover a period of thirty-five years — from 1545 when William went to live in the household of Emperor, Charles V, until 1580, when he was proscribed. These documents—King Philip's Ban of Proscription and William's Defense—which thus became part of the official records of the time, bring into vital opposition two characters of the period of the Reformation who represented two strongly contrasted views of Christianity and of civil government. In America these documents have never been printed, and only a very rare copy of the English edition of 1707 is now available. Their publication is made opportune by the progress of events in Europe, and the discussions that are rife in our own country respecting governmental policy. Spain is in the throes of Civil War, while Holland is at peace. The King of Spain is in exile. A descendant of William, Princess Juliana, whose marriage has recently been solemnized, may succeed her mother as Queen of the country for which her ancestors fought so bravely. For an understanding of these documents a brief resumé of antecedent happenings is here given—a cursory glance at the progress of events during the period covered by the controversy; and also some important results." (10) "The Republic for which he labored preceeded for 300 years the United States of America. (...) The principle of religious toleration ... is also our blessed inheritance." (14)	1937	APG JUR ban; Apologie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lehrmann, J. (Hrsg.),	Der Vater des Vaterlandes. Wilhelm I. von Oranien. Ein Heldenleben in 163 Bildern von G. Benczur, E. Debat-Ponsan, L. Fahrenkrog, W. de Famars-Testas, W. Friedrich, L. Gallait, Ch. Haeberlin, P. Hey, J. Hilverdink, A. Hoffmann, J. Hoynck van Papendrecht, A. Kampf, H. Kaulbach, H. Knackfuß, L. Koch, W. Kuhnert, A. de Neuville, A. Roloff, P. Thumann, sowie nach alten Kupferstichen und Stadtansichten mit verbindendem Text nach John Lothrop Motley, Friedrich von Schiller, F. Rachfahl und Dr. Carl Doenges. (*Heldentum in Bildern, 1*), Leipzig: Helingsche Verlagsanstalt, 1933. 160 blz. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LehrmannVater.pdf* "Die Überlegenheit seines politischen Genius war ohne Frage. Er war der erste Staatsmann des Zeitalters. Seine Kenntnis der menschlichen Natur war die tieffste, und seine Beredsamkeit gab ihm fast schrankenlose Gewalt über seine Landsleute. Er las der Geister, ja die Gesichter der Menschen, als wären es Bücher." (5)	1933	APG BKD vele prenten, ook van algemene Ned. geschiedenis	
Lehrmann, J.,	"Wilhelmus von Nassaue. Ein Mann, ein Lied, ein Marsch", in: Deutsche Militär-Musiker- Zeitung, 59, (1937), Nr 28, pp. 1-3	1937	APG LTM	

Lem, Anton van der,	"Oranje zonder trommels en trompetten", in: *NRC-Boeken,* Zaterdag, 24 december 1994. *Bespreking van K.W. Swart: Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584, 1994.* *Zie: http://www.nrcboeken.nl/recensie/oranje-zonder-trommels-en-trompetten* *Vgl ook: Marja de Keuning & Gees van der Plaat, 'Geen voetbal met Fruin en Van Schelven' (1995). p. 3.* "De schrijver heeft bewust willen afzien van de klank van trommels en trompetten. De toon van zijn boek is nuchter en zakelijk, wat bij een onderwerp als Oranje in de vaderlandse traditie natuurlijk ook zijn voordelen heeft. De onnadrukkelijke presentatie is voor de lezer plezierig en toch efficiënt: Swart haalt de stofkam door de tweede helft van Oranjes leven. Daarbij polemiseert hij niet, vermeldt andermans inzichten in de voetnoten en bedient zich slechts een enkele keer van de verwijzing naar het 'rijk der fabelen' (blz. 84). Bevat zijn voorstelling nu veel nieuws? Afgezien van de vermelde archiefvondsten slechts gedeeltelijk. Voor wie zijn literatuur heeft bijgehouden is er geen sprake van een 'uitdagend en nadrukkelijk revisionisme' (blz. 13) zoals de inleider Jonathan Israel wil doen geloven, laat staan van een ontmythologisering en van een nieuw beeld, zoals de uitgever op de achterkant afficheert. Revisionisme ten opzichte van wat? De traditionele voorstelling van Oranje als geloofsheld is al meer dan een eeuw achterhaald en hier weet Swart niets beters te doen dan Fruin te citeren (blz. 47). In zijn prijzenswaardige soberheid wijkt de voorstelling niet noemenswaardig af van - schrik niet - het beeld dat Henri Pirenne gaf in zijn Histoire de Belgique, waarin evenmin sprake is van grote reverentie jegens Oranje."	1994	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lem, Anton van der,	"Een digitaal monument voor Willem van Oranje. De inventarisatie van zijn brieven voltooid", in: *Spiegel historiael. Magazine voor geschiedenis en archeologie*, jrg 40, nr 3/4, 2005, pp. 131-135. *Vgl.: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO* "**Ontdekkingen** Op mijn (v.d. Lem) vraag naar nieuwe, onbekende brieven reageert de redacteur (Hans Smit) wat terughoudend: hij wil die graag voor de presentatie van de website op 12 april bewaren. Maar kom op, aan een boom zo rijk beladen... Van groot belang was een ontdekking om zo te zeggen onder de neus van de oude en nieuwe onderzoekers: in het Koninklijk Huisarchief bevond zich een aantal zogeheten brievenboeken. Deze waren als formulierboeken aangelegd door een klerk, om voorbeelden voor de uitgaande correspondentie te hebben. Hij gebruikte hiervoor afschriften van verzonden brieven, die als origineel verloren zijn gegaan maar op deze indirecte wijze toch bewaard zijn gebleven. Deze bron leverde maar liefst 1700 items op, voornamelijk betrekking hebbend op de organisatie van het bestuur en de verdediging van Holland in 1572 en de daarop volgende cruciale jaren. Groen noch Japikse kende deze bron uit hun eigen archief. K.W. Swart heeft er al wel uitvoerig uit geput in zijn biografie van de prins, Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand, 1572-1584 (uit 1994), die vermoedelijk daarom zo op Willems Hollandse jaren is gefixeerd. In de database wordt ook de Duitse kant in de politiek van de prins veel zichtbaarder." (134) "**En nu?** Hoe formidabel de geleverde prestatie ook is, de database is eigenlijk uitsluitend een hulpmiddel voor de geschoolde vakhistoricus, de specialist. Deze, vertrouwd met de talen en het handschrift, kan de site als bron gebruiken voor zijn geschiedverhaal. De database maakt het nu mogelijk vanuit de studeerkamer of vanuit school de brieven te raadplegen. De site zal zijn waarde bewijzen voor elk type van onderzoek: voor genealogie, stadsgeschiedenis, politiek-militaire of cultuurgeschiedenis. Het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis heeft dus voorbereidend bronnenonderzoek gedaan, waar de historicus zijn voordeel mee kan doen. Toch is het onbevredigend dat men zich nu beperkt tot de database. Het oorspronkelijke ideaal van Vermaseren om de brieven zelf uit te geven in de grote serie van de Rijks Geschiedkundige Publicatiën is helaas allang verlaten. Eigenlijk is dat onvoorstelbaar als je bedenkt welke onderwerpen er wel in de series van het Instituut verschijnen, terwijl een internationaal belangrijk onderwerp als de correspondentie van Oranje nu in deze rudimentaire vorm, hoe gewaardeerd ook, blijft steken. Waarom de correspondentie van Thorbecke wel en van Oranje niet? Zelfs publicatie van een selectie blijkt te veel gevraagd: het geld ontbreekt. Naar het voorbeeld van de nu in het Nederlands verschijnende vertaling van de brieven van Erasmus of naar het voorbeeld van recente 'hertalingen' van onder andere brieven van Bilderdijk zou het toch mogelijk moeten zijn een verantwoorde selectie uit de correspondentie van Oranje in hedendaags Nederlands aan te bieden. Hans Smit zou nog wel met zijn kennis en ervaring als adviseur willen optreden, maar het idee om een biografie in honderd brieven te publiceren is al afgeketst op de financiën. Burgerlijke zelfbeperking is regel, vorstelijke allure die van een enkel moment." (135)	2005	APG brieven database	
Lem, Anton van der,	"Van de prins geen kwaad. De moordplannen van en op Oranje", in: Tom Verschaffel (red.), *Koningsmoorden*, Leuven: Universitaire Pers, 2000, pp. 159-172, 285-287. ill. *Bibliografie*. "Vanaf de dag waarop prins Willem van Oranje viel onder het schot van Balthasar Gerards is in Nederland die aanslag aangegrepen om de prins des te hoger te prijzen en de moordenaar dienovereenkomstig te verguizen. De edele prins, strijdend voor de vrijheid, viel door de moordenaarshand van een lafhartige Bourgondiër. De nobele vader des vaderlands, geveld door snoodheid en verraad, door iemand die zijn taak verrichtte uit geldelijk gewin en dienstbaarheid aan de Spaanse tiran. Dat beeld hield en houdt stand, gedurende meer dan vier eeuwen. Toen een van de bewonderaars en biografen van de prins, de Leidse hoogleraar in de vaderlandse geschiedenis P.J. Blok, tot de ontdekking kwam dat diezelfde edele vorst op zijn beurt de hand scheen te hebben gehad in een plan om de hertog van Alva uit de weg te ruimen, was dat voor hem een grote schok. Met veel tegenzin gaf hij schoorvoetend toe dat een brief in het huisarchief van Alva wel degelijk Oranjes medeweten veronderstelde betreffende een plan een aanslag op de hertog van Alva te wagen. Na die constatering verzekerde Blok zijn publiek dat dit weliswaar geen pas gaf, maar dat het niets afdeed aan de statuur van de prins, die zich kenmerkte door 'den hoogen, grooten geest, een hoog en groot karakter'. Met veel retoriek probeerde hij dit vlekje op het beeld van de prins weg te werken. Niet voor niets is de uitdrukking 'van de prins geen kwaad' nog altijd een gangbare zegswijze in de Nederlandse taal. Een nuchtere en zakelijke behandeling van de moordplannen van en op Oranje is dan ook op zijn plaats." (160) "In april 1578 hadden de koninklijken een man opgepakt die na verhoor bekende dat hij in opdracht van de prins van Oranje en diens medestanders erop uit was gestuurd om hertog Erik van Brunswijk uit de weg te ruimen. Erik van Brunswijk was een katholieke ijzervreter die met zijn geduchte manschappen in dienst stond van de Spaanse zaak. De man in kwestie, Christoph von Holstein geheten, had de levensloop van een misdadiger. Onder tortuur bekende hij een jongere broer te hebben vermoord om zich diens vaderlijk erfdeel te kunnen toeëigenen. In Overijssel had hij tussen Ootmarsum en Goor een aantal kooplieden overvallen, waarbij er twee het leven hadden ingeschoten. Nadat hij gevangengenomen was bij Gorinchem had Filips van Marnix van Sint Aldegonde, samen met enkele andere Nederlandse heren, hem gepolst of hij in ruil voor zijn vrijheid niet een of andere dappere daad wilde verrichten: naar Lotharingen gaan om daar een aanslag te plegen op Erik van Brunswijk? Als beloning zou hij dan een mooie functie krijgen, bijvoorbeeld die van kapitein in het fort Rammekens bij Vlissingen. Met een flink geldbedrag was Holstein er vervolgens op uit gestuurd. Als zijn tussenstation fungeerde het huis Nassau in Keulen, waar de conciërge, Roland geheten, hem verder hielp. Deze Roland vertrouwde hem toe dat er heel wat vergelijkbare acties gaande waren, op initiatief van de prins. Holstein bekende ook dat zich in Wezel een burger uit Aalst ophield, Simon Janson geheten, die de opdracht had om Don Juan uit de weg te ruimen. Weer andere lui - vrijwel allen uit de Nederlanden - moesten een aanslag doen op Hierges, zoon van Berlaymont, onvervaard krijgsman en overtuigd volgeling van de koning. Holstein was in Dordrecht ook voor de prins van Oranje geleid. Met het touwtje van zijn maliënkolder in de mond had de prins hem gevraagd: - ben je nog steeds van plan je goed van je taak te kwijten? Waarop Holstein had geantwoord: - ik weet het niet echt goed; ik ben bang dat het me niet lukt, en dat ik die onderneming met mijn leven moet betalen. Daarop had Oranje hem moed ingesproken. Na een moment	2000	APG JUR moordplannen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lem, Anton van der,	"Willem van Oranje verheerlijkt en verguisd", in Paul Hoftijzer, Kasper van Ommen, Geert Warnar, Jan Just Witkam (red.), *Bronnen van kennis: wetenschap, kunst en cultuur in de collecties van de Leidse Universiteitsbibliotheek*, Leiden, 2006, pp. 73-84. *Bibliografie*. "Op 23 september 1577 beleefde Willem van Oranje de mooiste dag van zijn leven als staatsman. Onder klokgelui en de toejuichingen van talloze mensen hield hij zijn intocht in Brussel, de hoofdstad van de Nederlanden. Vijf jaar lang hadden de prins en zijn medestanders stand gehouden in de steden van Holland en Zeeland, belegerd door de troepen van de Spaanse koning. Bloedbaden waren er aangericht in de vestingsteden die de koninklijke troepen hadden ingenomen: in Mechelen, Zutphen, Naarden en Haarlem. Ternauwernood waren Alkmaar en Leiden aan hetzelfde lot ontkomen doordat op last van de prins de dijken waren doorgestoken en het omringende land onder water was gezet. Nog in 1575 had de prins Woerden weten te houden, na een beleg van vijftien maanden. Een jaar later, in 1576, ging Zierikzee over in Spaanse handen, waardoor het gebied van de opstandelingen in drieën werd verdeeld en alsnog onder de drang van de Spanjaarden leek te gaan bezwijken. (...) Hij was zo niet de eerste dan toch de belangrijkste man geweest die de wapens tegen de slechte raadgevers van de koning had opgenomen. Nu leek het moment aangebroken om het gelijk van de prins te erkennen en met hem te overleggen hoe alle zeventien gewesten gezamenlijk met de koning tot een overeenkomst zouden kunnen komen om het bestuur op een andere leest te schoeien. Als stadhouder van Holland en Zeeland vroeg de prins eerst aan de Staten van deze gewesten de toestemming om de uitnodiging van de Staten-Generaal aan te mogen nemen. Ongelooflijk genoeg waren het de Spaanse soldaten zelf die de Opstand redden: jarenlang hadden ze geen soldij ontvangen en nu besloten ze zichzelf schadeloos te stellen in de rijke steden van de Zuidelijke Nederlanden. Deze weliswaar gezagsgetrouwe, maar het koninklijk beleid kritisch volgende gewesten vonden toen de tijd gekomen om met Holland en Zeeland een akkoord te sluiten. In deze zogenaamde Pacificatie van Gent, november 1576, kwamen de beide partijen onder andere overeen dat de Spaanse troepen het land uit moesten. Een jaar later nodigden de Staten-Generaal de prins uit om naar Brussel te komen. (...) In Brussel zelf werd de prins ontvangen 'ut pater patriae', als een vader des vaderlands. 'With such singular demonstrations of joy was he welcomed of every man as if he had heen an angel come down from heaven they would not have done no more.' Zoals de ambassadeur rapporteerde naar zijn regering, zo diende het nieuws van de triomfantelijke ontvangst ook in de Nederlanden zelf bekend te worden gemaakt. Dat ging mondeling en in de vorm van vlugschriften. Maar het mooiste was natuurlijk een uitvoerige beschrijving van de goed voorbereide en zorgvuldig geënsceneerde intree van de prins. De Brabantse rederijker Jan Baptist Houwaert was als 'conseillier ende meester ordinaris vande rekeninghen [...] des conincks in Brabant' bij de voorbereiding en verslaggeving nauw betrokken en hij schreef een gedetailleerd relaas van alle feestelijkheden." (73/4) "Dat is allemaal kinderspel vergeleken met de verguizingen die Oranje van de kant van Spaanse en katholieke tegenstanders te duchten had. Enerzijds werd de prins in grove termen uitgemaakt voor alles wat zwart en lelijk was, zoals in de Ban waarin Philips II de prins vogelvrij verklaarde. Maar er was een veel subtieler soort van discreditering en verguizing die tot nu toe weinig aandacht heeft gekregen in Nederland. Al vanaf het eerste succes van de Opstand hadden Oranjes gereformeerde partijgangers vergelijkingen gemaakt tussen Oranje en zijn broers met helden uit het Oude Testament. Zo was de prins dikwijls met Mozes vergeleken, die zijn volk naar het Beloofde Land leidde en dit zelf niet mocht aanschouwen. De prins en zijn broers, samen vijf in getal, waren als strijders voor de goede zaak te vergelijken met de vijf Makkabeeën uit het gelijknamige	2006	APG beeldvorming	
Lem, G.A.C. van der (Anton),	"De Prins in de geschiedschrijving van de laatste halve eeuw", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 191-219. ill. *Noten*. "Inmiddels hadden de opkomende nationaal-socialisten, waartegen alle partijen zich te weer stelden, een eigen beeld van het verleden geschapen. Voor hen was Oranje daarin de grote Leider, natuurlijk met een hoofdletter geschreven. De Prins was de man van de grote visie, vaak verbonden met de Dietse gedachte, die zich grote opofferingen getroostte ten bate van het volk, dat slechts oog had voor particularistische belangen. Een van de eerste werkjes in deze richting was het anonieme Willem van Oranje. De toon in dit schetsje is nog gematigd, vooral het politieke eenheidsstreven van de Prins werd bewonderd en al het overige moest daaraan ondergeschikt gemaakt worden: Zijn ideaal was de vereeniging van N[oord] en Z[uid] de 17 provincies tot één groot Nederland met vrijheid van godsdienst voor alle geloovigen, R[ooms] K[atholieken], Protestanten, Lutheranen, Calvinisten, Doopers en Joden (sic). Dat dit ideaal mislukte werd merkwaardig genoeg niet alleen de Waalse adel verweten, een stereotype figuur in die kringen, maar ook de geestdrijvende calvinisten in Gent als Hembyze en Datheen. Op zich is deze schets van de Nederlandse geschiedenis niet onjuist, maar het is het NSB-sausje dat het geheel onverteerbaar maakt. Bijvoorbeeld over de mislukking van de Pacificatie: Zoo zag Hij Zijn ideaal vertrapt, de korte godsdienstvrede geschonden. Dat niet langen tijd daarna zoowel bij de Unie van Atrecht als bij die van Utrecht het godsdienstig particularisme volledig de overwinning behaalde, omdat dit de enge 'ikjes' meer bevredigde en zelfs 's Prinsen broeder Jan meesleepte, het strekt Willem van Oranje's nagedachtenis tot onsterfelijke eere en het Nederlandsche volk, dat tot op dezen dag zijn schotjesgeest handhaaft, tot beschaming en schande. De Prins was in 1933 wel door iedereen herdacht, 'maar zonder Zijn eenheidsstreven in het partijprogramma over te nemen. Dat doet alleen Mussert!' Niet verwonderlijk eindigt het werkje met 'Hou Zee!'" (197/8) "Met het wegslijten van de onderlinge kritiek tussen protestanten en katholieken kreeg men in de loop der jaren meer oog voor het politieke en religieuze midden ten tijde van de Opstand. Het 'centrum' bleek eigenlijk meestal de grootste groep te zijn geweest tussen strenge calvinisten enerzijds en orthodoxe katholieken anderzijds. Juist als leider van een protestantiserende katholieke partij kon Oranje weer dienen als bindende factor. Ook met deze verschuiving in de visie blijft Oranje een hoofdfiguur en wel een zeer gewaardeerde. Wanneer Oranje een regeling weet te treffen tussen het Verbond der Edelen en de landvoogdes, noemt J.J. Woltjer, die als eerste aandacht aan het belang van de middenpartij heeft besteed, dat 'de overwinning van de op verzoening gerichte centrumgroepering onder leiding van Oranje'. De actie van de Prins had tot gevolg dat de protestanten ongemoeid werden gelaten waar zij voor het accoord reeds predikten, maar anderzijds was hij krachtig genoeg om in het fel anti-katholiek gistende Antwerpen zo doortastend op te treden dat de katholieken weer de uitoefening van hun geloof mogelijk werd gemaakt. Toen de landvoogdes zelf het initiatief in handen nam en troepen kon werven onder voor haar betrouwbare bevelhebbers, wist ze de orde te herstellen en de eerder gedane concessies geleidelijk ongedaan te maken: ver voor Alva's komst was men van hoog tot laag gedwongen zich opnieuw onder het Brussels gezag te stellen of te kiezen voor de ballingschap, een tussenweg was onmogelijk geworden. Woltjer	1984	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lem, G.A.C. van der (Anton),	"Willem van Oranje in de herdenkingsliteratuur van 1984", in: *Theoretische geschiedenis,* jrg 11, nr 4, 1984, pp. 429-447. *Noten.* "Hoewel er niet zo veel boeken en brochures zijn verschenen als in 1933 bij het vierde eeuwfeest van de geboorte van de Prins, mag het aantal publicaties dat dit jaar het licht zag toch aanzienlijk genoemd worden. Met een congres, tentoonstellingen, een brievenuitgave, een bundel historiografische opstellen, nieuwe en hérdrukken van bestaande biografieën en tal van kleinere geschriften is de nagedachtenis van Oranje geëerd. Laten we aan het einde van dit herdenkingsjaar de balans eens opmaken." (429) "Het is verbazingwekkend dat uitgeverij Payot het heeft gewaagd een ongewijzigde herdruk te brengen van Roger Avermaete, *Guillaume le Taciturne* (Payot, Paris 1984. 254 pp. ISBN 228135208. Prijs FF 90,-.). Verbazingwekkend omdat het boek - voor het eerst verschenen in 1939 - toch eigenlijk wel verouderd bevonden mag worden voor een herdruk, maar het is met vaart geschreven en mogelijk wilde de uitgeverij, nu *Guillaume le Taciturne* (Paris 1970) van Yves Cazaux nog altijd bij Albin Michel verkrijgbaar is, een graantje meepikken van de hausse in de herdenkingsliteratuur. Voor ons is het vooral interessant dat we het werk van de Antwerpenaar Avermaete naast dat van Van Roosbroeck kunnen leggen. Twee verschillen springen al direct in het oog: in de eerste plaats Avermaetes dédain voor de Duitsers; van begin af aan ziet hij niets goeds van die kant komen, met Van Roosbroecks Reich-waan is Avermaete geen moment behept: "L'appui hypothétique des princes allemands?" (p. 132), en: "Toujours cet espoir, combien illusoire, d'une intervention allemande!" (p. 136). Het tweede verschil betreft de geringe aandacht voor de Waals-Vlaamse tegenstellingen en het accent op de godsdienst als splijtzwam, de godsdienst die door Van Roosbroeck juist op het tweede plan werd gezet. Avermaete zei daarentegen: "Les questions de langue ne se posaient pas à cette époque. En fait, le drame qui provoqua la séparation des provinces méridionales et septentrionales fut l'antagonisme religieux" (p. 8). Wat is deze erkenning een verademing vergeleken bij de constructies van Van Roosbroeck!" (438)	1984	APG herdenking	
Lennep, Jacob, van,	Herinneringen uit den worstelstrijd met Spanje, met op staal gegegraveerde platen. Willem de Eerste. 's-Gravenhage: K. Fuhri, 1853. Ongepagineerd. I-LXXV (platen met begeleidende tekst). *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LennepWorstelstrijd.pdf* "Oranje, by niemand meer steun vindende, noch by Egmond, die alleen naar verzoening met het Hof streefde, noch by de Eedgenooten, die meerendeels het hoofd in den schoot legden, noch by de Staten en Overheden, in 't algemeen sterk ingenomen tegen de Hervorming, en zich niet willende aansluiten, noch aan de onberaden handelingen van Brederode, noch aan de uitspattingen van het gepeupel, welke hy afkeurde, en tevens geen kans ziende om den Koning met behoud van eer en geweten te dienen, besloot het land te verlaten: hy legde zijn ambten neder en begaf zich den 11den April (1567), met zijn gandsche huisgezin, waaronder drie zijner broeders, uit Antwerpen naar Breda. Meer dan 4000 menschen deden hem uitgeleide, en de verslagenheid over zijn vertrek was algemeen. Tien dagen later, na zijn byzondere zaken in orde gebracht te hebben, reisde hy over Grave en Kleef naar Dillenburg. Hy nam zijn dochtertjes met zich; doch liet zijn zoon Filips Willem aan de Hoogeschool te Leuven achter, wat hem later genoeg berouwde. Kuilenburg, Hoorne, Hoogstraten en daarna ook Brederode, volgden zijn voorbeeld en weken ten lande uit. De Hervormden gaven nu overal den moed verloren en begaven zich by duizenden naar elders, vooral naar Emden heen: hun kerken werden even snel afgebroken als vroeger de beelden en altaren: de prediking hield overal op : en met allen weêrstand aan 's Konings bevelen ware 't uit geweest, indien hy zelf niet, door ontijdig wraak te willen nemen, een nieuwe veerkracht, en daardoor nieuwen tegenstand, zich by de Nederlanders had doen ontwikkelen." (bij plaat XXIV)	1853	APG vlucht; afbeeldingen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lens, J.,	De vader des vaderlands. Zijn leven, in de lijst van zijn tijd, geschetst door J. Lens, hoofd der Prins Willemschool te 's-Gravenhage, Goes: Oosterbaan & Le Cointre, 1933. 135 blz. Ill. "Het was te verwachten, dat Alva den Prins niet ongemoeid zou laten : ook hij werd voor de Bloedraad gedaagd. En daar men begreep, dat hij niet komen zou, liet Alva, om hem diep te treffen alvast, tegen alle wet en recht in, Willems oudsten zoon, Philips Willem, oplichten van de Leuvensche Hoogeschool en deed hem naar Spanje voeren, waar hij in een fel-Roomsche omgeving werd opgevoed. Nimmer heeft de Prins op aarde zijn zoon weer gezien! Dat was het eerste offer, door hem aan de zaak van het volk gebracht! Hoe geheel anders zou zijn leven verloopen zijn, indien hij zich om het volk niet zou hebben bekommerd, maar de zijde des Konings zou hebben gediend. Dan waren voordeel en aardsche eer zijn deel geweest. Maar in den Prins begon het besef te groeien, dat men niets tegen zijn geweten in mocht doen, en dat men Gode meer moest gehoorzamen dan de menschen. Terwijl de Bloedraad zijn onzalig werk voortzet, in drie maanden tijds 1800 doodvonnissen velt, en veel goederen — ook die van den Prins — verbeurd verklaart, schrijft Oranje op de Dillenburg zijn „Rechtvaardiging". Hij had n.l. tot gewapend verzet besloten. Doch hij wilde niet tegen den Koning strijden; slechts tegen diens raadvoerders ging het : „Terwijl men al mijn diensten, voor mijn rekening gedaan, vergeet, ben ik op grond van goddelooze en valsche beschuldigingen en om redenen, in strijd met alle wet, alle rechten en gebruiken, niet alleen beroofd van mijn eigendom, maar mijn eer is beleedigd en van mijn kind ben ik beroofd, twee zaken, die mij dierbaarder zijn dan mijn leven", zoo klaagt hij daarom. Hij besluit het stuk, met de verklaring het te hebben geschreven, „opdat de wereld wete, dat al wat gebeurd is, niet voortkomt uit Zijne Majesteit zelf, maar uit de onteerende en lasterlijke rapporten van hen, die tot nu toe de waarheid voor hem hebben verborgen gehouden". Maar de Prins doet meer. Hij blijft niet bij de pakken neerzitten. Hij is zelf regeerend vorst, en heeft dus recht een leger aan te werven. Hij wil dat doen, en met dat leger wil hij het verdrukte volk te hulp komen." (44/5)	1933	APG WTO	
Lenting, L.Ed. (meded.),	"Verslag van de zending van Frans Halewijn, Heer van Sweveghem en Adolf van Meetkercke, pensionaris van het Vrije van Brugge, naar de Prins van Oranje, den 22den Februarij 1577.", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Mr. Is An. Nijhoff*, nieuwe reeks, deel 1, 1859. Arnhem: Is. An. Nijhoff en Zoon, pp. 268-287. *Noten.* *Online: google books* "Op den 17den Februarij (1577) werd het eeuwig edict geteekend en afgekondigd. lntusschen hadden de staten-generaal reeds den 16den aan den prins geschreven, dat zij de onderteekening van het *traicté de paix* niet langer konden tegengaan, dat zij waren overwonnen door de redenen die voor de aanneming van het vergelijk pleitten, dat ook de bepalingen in geenen deele hem nadeelig waren, maar eerder in zijn voordeel, vooral met betrekking tot de vrijlating van zijnen zoon den graaf van Buren, en eindelijk, dat zij, hoezeer dan »non sans très grandes et irrécuperables dangiers de tous ce pays, et hazard de perdre telle bonne occasion à la diminution de nostre réputation envers tous", de onderteekening hadden weten uit te stellen tot dien avond, hopende in dien tusschentijd het antwoord van den prins te ontvangen, en zij eindigen dien brief met de bede, dat hij zich aan hunne zijde zoude scharen. Het is duidelijk, dat zij op dat oogenblik nog het advies van den Prins afwachtten. Deze missive werd echter niet onmiddellijk verzonden; de zaken hadden inmiddels eenen anderen keer genomen. In een postscriptum van den volgenden dag wordt reeds gemeld: »Nonobstant la résolution d'hier avons pour le respect que portons à Vostre Excellence différé la signature et publication du dict accord, jusques à ceste heure de midy; mesme pour la grande instance et poursuite desdictz ambassadeurs, lesquelz nous ont remonstré combien d'inconvénient ce dilay emporte pour l'universalité de ce pays et que différer d'advouer et signer ung party tout résonnable et advantagieux et pour lequel avons tant travaillé, seroit provocquer contre nous la juste indignation de Dieu, de l'empereur, royne d'Angleterre, princes de l'empire et tous aultres potentatz de la christienneté, lesquelz nous ont de toutes partz conseillé et enhorté de ce faire, comme feroyent sans faulte ceux qui vouldroyent mectre empeschement à une oeuvre tant christienne, sainte et à ce désolé pays nécéssaire, et, oultre ce, pour nous et nostre postérité asseurer, puisque messire Jehan d'Austrice se mect en nos mains, sans tiltre ou qualité de gouverneur, jusques à ce qu'il ayt effectué ce que ledict traicté porte et demourant jusques lors le conseil d'estat en l'authorité au gouvernement général qu'il a eu jusques à cest heure". Niet tevreden met de afzending van dezen brief, worden naar den prins gezonden Frans Halewijn, heer van Sweveghem, en Adolf van Meetkercke, om hun gedrag te regtvaardigen. Hunne instructie is gedagteekend den 18den Februarij. De resolutiën van de staten-generaal vermelden niet het besluit der zending, en van het verslag, dat zij den 27sten Februarij uitbrengen, deelt de heer DE JONGE slechts een gedeelte mede. Onder eenige handschriften in ons bezit, waarvan wij de herkomst moeijelijk ons weten te herinneren, bevindt zich het volledig verslag, en wij hebben gemeend, aan de beoefenaren der geschiedenis van ons vaderland geene ondienst te doen, dat stuk, dat tot dus verre onuitgegeven was, hier mede te deelen.	1859	APG Oranje en Don Juan	Lenting Verslag zending

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lettres...,	"Lettres relatives à Balthasar Gérard.", in *Nouvelles Archives historiques des Pays Bas*, par le baron de Reiffenberg, tome V, Bruxelles: C.J. de Mat, 1830, pp. 362-372. *Online: google books* "Or est assez notoire la tres juste sentence du Roi catholique notre Roi et prince souverain contre Guillaume de Nassau, promoteur principal des heretiques et rebelles. Neanmoins hormis le gentil priscain défunt, nul dentre tant des vasseaux, serviteurs, soldats que S. M. a en l'infinité de ses Royaumes, païs et provinces, s'est mis en devoir d'effectuer la dite sentence : du moins qu'on sache. Si n'est pourtant à inferer qu'ils ayent douté du juste jugement en cet endroit, car leur generosité connue et demontré tant de fois ne merite telle odieuse interpretation. Mais considerant n'estre seulement necessaire ains pernicieux s'exposer a la mort en vain et sans exploit, ils ont judicieusement retardé la dite execution laquelle est toutefois plus que requise et avec celerité pour les raisons que chaqu'un sait." (363)	1830	APG JUR moord	Lettres relatives à Balthasar Gérard
Leven...,	Leven van Willem de Zwijger, (*Nieuwe Nederlandsche Kinderboeken*) Haarlem: I. de Haan. Druk: Lith Emrik & Binger, ca. 1871. *8 gekeurde platen met bijschriften.* *Online: geheugen.delpher.nl*	1871	BKD kinderboek plaatjes	Kinderboek: Leven van Willem de Zwijger

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Leven...,	Leven van Willem den Eersten. Prins van Oranje. Met honder dertig vignetten, 's-Gravenhage: K. Fuhri, 1847. 766 blz. ill. *Een onbekende, wellicht de handige samensteller van historische school- en huisliteratuur W.A. Elberts, die in 1862 den tweeden druk bezorgde (van Motley's Rise), drukte bij Fuhri te 's-Gravenhage een populair leesboek, Leven van Willem I (1847).* (P.J. Blok, Willem de Eerste, II, p. 239.) *Online: google books* "Toen wij bij het begin van ons Verhaal den neteligen toestand schetsten, waarin Nederland zich op dat tijdstip bevond, wezen wij op het wonderdadige der Goddelijke Voorzienigheid, die de lotgevallen der volken regelt en Nederland zoo vaak tot het tooneel harer wonderen gesteld heeft, en het beschikte dat in dat hagchelijke tijdsgewricht, «een man optrad, die den adel zijne ware bestemming deed inzien, dien met het volk wist te vereenigen, en zóó, op de gezamentlijke natie steunende, zich tegenover den dwingeland durfde te plaatsen.» Wij noemden hem toen «de man, die aller meening en belang in u één brandpunt wist te verzamelen; een man, niet de heerscher, maar de vriend en leider van allen; wijs, bedaard, moedig, bezield met den ridderlijken geest van vroegeren tijd, maar in verlichte denkbeelden en verheven begrippen zijne eeuw vooruit; een man, wien het niet om eigen voordeel te doen was, maar wiens eerzucht zich bepaalde om de eerste dienaar te zijn der goede zaak, en die, met het oog op God, wel deed zonder om te zien ! » «Mogt ieder volk, dat door eenen Filips onderdrukt wordt, zijnen Oranje vinden! » Met deze woorden van een uitheemschen vereerder van den prins, besluiten wij de levensschets van den Vader des Vaderlands!" (766)	1847	APG	Leven van Willem en eersten Fuhri
Levensschetsen...,	Levensschetsen van vaderlandsche mannen en vrouwen. Een schoolboek, uitgegeven door de Maatschappy: tot nut van 't algemeen. Tweede druk, Haarlem: P. Loosjes Pz., 1798. NB. Hierin komt Oranje (het is 1798!) niet voor. In de editie van 1791 en die van 1820 en 1830 overigens ook niet, maar de editie van 1834 opent met Oranje. Zie onder: "Zamenspraken over het leven van Willem den Eersten" (1834). "Bij het geen op Bladz. 31 en 32 van het *Ambt van* Stedelijken Pensonaris, Raad-pensionaris en *van* Vergadering van Staaten, *als nog aanwezige zaaken, gezegd wordt, behoort de Onderwijzer den Leerlingen onder het oog te brengen, dat sedert de jongste Staats Omwenteling van den Jaare 1795. die bedieningen en posten vervallen zijn. Bij eene volgende Uitgaaf, die eerstdaags staat te komen, zal men zorgen, dat daar in de noodige Verandering worde gemaakt."* (A1v)	1798	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Levoir, C.L.,	"Een testament van Prins Willem I", in *Je maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige bijdragen.* Opgedragen aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina Nederlanden, bijeengebracht onder leiding van F.J.L. Krämer, E.W. Moes en P. Wagner, 2 delen, Leiden: A.W. Sijthoff, 1905-1906, I, pp. 137-139. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LevoirTestamentvanPrins.pdf* "Gedurende den veldtocht van 1554 in het kamp van Thérouanne maakte prins Willem van Oranje, evenals tien jaar te voren René van Châlon, een eigenhandig geschreven testament, dat nog in het Koninklijk Huisarchief aanwezig is. Het eveneens eigenhandig geschreven opschrift luidt aldus: (In hedendaagsch Fransch beteekenende): Testament et dernière volonté de nous Guillaume de Nassau, prince d'Orange etc. fait et clos au camp de l'Empereur près de Thérouanne ce XI d'août 1554, pour après notre trépas être ouvert par très haut et puissant prince Adolphe archeveque de Cologne, comte de Holstein et Schauenbourg, monsieur notre cousin, monseigneur le comte Guillaume de Nassau, notre bon seigneur et père, messire Antoine Perrenot, évèque d'Arras, premier conseiller d'état et garde des sceaux de l'Empereur, Lamoral prince de Gavre, comte d'Egmont, notre très cher cousin, Herman comte de Nieuwenaar et de Meurs, notre très cher beau-frère, et messire Viglius de Zuichem, président du privé conseil de Sa Majesté Impériale, ou l'un d'eux en absence d'autres afin que l'exécution s'en ensuive. GUILLAUME DE NASSAU." (18)	1905	APG JUR testament Oranje	
Lichtenberg, A. van (ed.),	Hembyze en Willem van Oranje. Een verhaal uit het begin der 16de eeuw, 2 delen, Utrecht: L.E. Bosch en Zoon, 1850. Deel 1: 429 blz. Deel 2: 382 blz. *Het betreft hier een omwerking van een roman van* Jules de Saint Genois, *Hembyse. Histoire Gantoise de la fin du XVIe siècle (1835). Zie Narede, II: III.* *Foto's tekst deel 1: http://www.periodata.nl/dataweb/LichtenbergHembyzeOranjeI.pdf* *Foto's tekst deel II: http://www.periodata.nl/dataweb/LichtenbergHembyzeOranjeII.pdf* "Met een onbeschrijfelijk misnoegen had jonker Jan de tijding van de naderende komst des prinsen van Oranje vernomen. Oranje moest zijne plannen in den weg staan, en de eerste van Gent wist, hoe deze over zijne handelingen oordeelde, hoe hoog zijne ontevredenheid op de Gentenaars gerezen was. Ook de meening van een groot gedeelte der burgerij scheen minder dan ooit te zijnen voordeele. Hembyze voorzag de billijke en bittere verwijtingen, welke hij van prins Willem ontvangen zou. Geveinsdheid, list en ondergeschiktheid alleen, konden hier uitkomst en redding schenken. Daarom besloot hij zijne handelwijze onder den sluijer van vaderlandsliefde en eenen verregaanden godsdienstijver te verbergen, meenende aldus zijne geheime drijfveeren en bedoelingen het gemakkelijkst voor Oranje te verhelen, met wiens persoonlijke en staatkundige belangen zij te eenenmale in tweestrijd waren. Daarom trok hij den prins te gemoet, toen deze, door de edelen en notabelen verwelkomd, triumphantelijk binnen Gent gevoerd werd. Daarom verzekerde hij Oranje van zijne verknochtheid, van zijne begeerte, om de rust en kalmte binnen de hoofdstad van Vlaanderen te handhaven. Aan de anderen kant besloot Hembyze, nimmer afstand van zijne regten te doen, en geen middel vaarwel te zeggen, waardoor hij, vroeg of laat, de verwezenlijking zijner wenschen, zijner persoonlijke belangen, bereiken kon. Die toestand was moeijelijk, en dit voornemen tegen over Oranje, zonder een genie als dat van Hembyze, geheel onuitvoerbaar. Hij moest Oranje sparen en hem te gelijk iederen voetstap weigeren, die zijne belangen in den weg stond. Men verbeelde zich die houding tegenover een' man als Oranje, zoo behendig als slim, die de geheimste zamenspanningen doorzag, zich nimmer in moeijelijkheden wikkelde, en zich steeds vrij en ongeschonden uit alle omstandigheden wist te redden, om den lauwertak der overwinning te plukken. Sedert een paar uren zat Oranje reeds aan zijne bezigheden, toen hij Hembyze deed uitnoodigen, zich bij hem te voegen, om over de belangen der stad te spreken. Gaarne had jonker Jan dit onderhoud vermeden. Hij voorzag het echter, had zijne batterijen in gereedheid, spoedde zich aanstonds naar den prins en vond dien ijverig bezig met het lezen van eenige berigten, hem door den hofmeester overhandigd. Prins Willem trad Hembyze vriendelijk tegemoet, en met dien bekenden lach op de lippen, welken sommigen voor vriendelijkheid, anderen voor geveinsdheid hielden, bood hij den eersten een' zetel aan. Van weerskanten waren het slechts pligtplegingen; beiden schenen huiverig, het gesprek aan te knoopen, en de zaken te bespoedigen, welke Oranje met den volksleider wilde afhandelen. Er moest echter een einde aan dezen toestand komen. Oranje vatte het woord op. Hij bragt Hembyze het buitensporige zijner handelwijze onbewimpeld onder het oog, en voegde enkele teekenen van ongenoegen bij die vermaning. Langzamerhand werd het onderhoud levendiger. Eenmaal tot die punten genaderd, waarover het verschil liep, stonden hunne gevoelens gansch tegen elkander over, en het gesprek werd bezielder. Dikwerf spraken zij te gelijk, en trachtten door woorden en gebaren hunne meening de bovenhand te doen verkrijgen. Want het waren twee groote mannen, die met elkander twistten over de dierbaarste belangen van het vaderland, mannen, die het lot der Nederlandsche gewesten in handen hielden, mannen, gelijk iedere eeuw er slechts weinig oplevert, rijk aan schitterende hoedanigheden,	1850	APG GKS LTM Gent, Hembyze calvinistische dictatuur	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lieftinck, J.W.,	Een gedenkwaardige sterfdag. (10 Juli 1584). Het leven en sterven van Prins Willem I na drie eeuwen herdacht, Sneek: H. Pijttersen Tz, 1884. iv, 36 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LieftinckSterfdag.pdf* "In deze hoogst benarde dagen, die echter door nog banger tijden zouden gevolgd worden, rijst het beeld van Prins Willem van Oranje in al zijn heerlijkheid voor ons op. Het volle licht moet nu vallen op deze kloeke, heldhaftige figuur, die vóór en bij den aanvang van den tachtigjarigen worstelstrijd met Spanje als een redder in het bangst gevaar het staatstooneel betreedt. Inderdaad, nu wordt hij gaandeweg meer voor ons volk het „bezielend beginsel van licht, kracht en nationaal leven", al verloochende hij ook, vooral in het begin van zijn schitterende loopbaan, zijne zwakke zijde niet, die ieder mensch bezit. Gelijk een rots in den oceaan, „rustig te midden der woedende baren," die ons arm vaderland teisterden, staat hij daar, onomkoopbaar en standvastig, ten allen tijde gereed om zijn lijdende "Ondersaten" te hulp snellen, voor wier gewetensvrijheid en onafhankelijk volksbestaan hij niet heeft opgehouden te waken en te bidden, te strijden en te lijden." (13/4) "Zoodra Willem uit Frankrijk in de Nederlanden was teruggekeerd, verhief hij luide zijn stem tegen de toenemende verdrukking en de ten hemel schreiende bedreigingen onzes volks. Krachtig drong hij op verzachting der plakkaten aan. Doch zijne meest klemmende vertoogen aan den Spaanschen Koning bleven vruchteloos. Integendeel, in 1565 werden de wreede besluiten afgekondigd van de kerkvergadering te Trente (geopend in 1545), volgens welke de ketters met vloek beladen en met totale uitroeiing, door middel van de inquisitie, bedreigd werden. Ook nu vonden de teederste beden van den Prins, van edelen en burgers geen, althans geen langdurig gehoor." (16/7) "Toen de Prins op dezen dag het middagmaal geëindigd had, stond hij op, zijne tafelgenooten, waaronder ook de Burgemeester Uylenburgh van Leeuwarden, voorgaande, om zich langs „een naar beneden voerende trap" naar zijne kamers te begeven. Plotseling springt Gérard, in een wijden mantel gehuld en een Geuzenpenning op de borst dragende, uit een donkeren hoek naar voren. Hij richt het pistool en weldra is de Prins door drie kogels doodelijk getroffen. . . . Met de jammerkreet: „o God! wees mijn ziel genadig! O mijn God, ontferm U over dit arme volk !" zinkt hij ineen, door een zijner dienaren ondersteund. Spoedig heeft hij in de armen van zijne echtgenoote (Louise de Coligny) en van zijne zuster (Catharina van Schwartsenburg) den geest gegeven." (27)	1884	APG moord hagiografie	
Lindau, Nina Sonja,	Bartholomäus van Bassen bis Emanuel de Witte. Das Grabmal Wilhelms von Oranien und seine bildliche Inszenierung, 404 digitale blz (pdf). Aachen, 2010. ill. *Noten, Bibliografie, Bijlagen.* Von der Philosophisen Fakultät der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen zur Erlangung des Akademischen Grades eines Doktorin der Philosophie genehmigte Dissertation. *Online: rwth-aachen.de http://publications.rwth-aachen.de/record/49874/files/Lindau_Nina.pdf* "Die Analyse des Grabmals und seiner Darstellung in der niederländischen Malerei in den Jahren 1650-1670 soll zur Bestimmung einer malerischen Rezeption dieses nationalen Monuments führen, wobei insbesondere die Bedeutung Wilhelms I während des 17. Jahrhunderts herausgestellt werden soll." (3/4). "Anhand der vorliegende Gemälde ließ sich die Bedeutung des Delfter Grabdenkmals als ein nationales denkmal für die Republik und deren Einheit unter der Führung eines Stathalters aus dem Hause Oranien ableiten." (216)	2010	BKD BKM praalgraf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Linde, J. van de,	"De strijd tusschen Oranje en Granvelle", in: *De Tijdspiegel*, jrg 77, 1919. 's Gravenhage: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, I: pp. 987-1001, II: pp. 1029-1045 en III: pp. 1082-1098. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LindeOranjeGranvelle.pdf* "Er is wel geen tijdperk van even langen duur in de zestiende eeuw, waarvan zulk een groot aantal bronnen bestaat als van de jaren, die voorafgaan aan den tachtigjarigen oorlog, waartoe ook de periode behoort van den strijd tusschen Oranje en Granvelle. Ook is aan geen der staatslieden, die in de geschiedenis van dien tijd op den voorgrond treden, door de geschiedvorschers zooveel aandacht gewijd als aan prins Willem van Oranje. Bij de poging echter om dezen staatsman te volgen, blijft vaak onopgehelderd, in hoeverre hij zich bij de beweging van die dagen aansloot, of wel ze te voorschijn riep. Waar hij als leider optrad, is dat duidelijk genoeg. Maar dikwerf wist hij bij verschillende handelingen anderen vooruit te schuiven, terwijl de bewerker ervan achter hen stond. Van groote beteekenis bovenal is de omstandigheid, dat Oranje bij zijn strijd zijn voornaamsten steun vond in de rechten en privilegiën van het nederlandsche volk, die Granvelle moest trachten te vernietigen. Wie over den strijd tusschen Oranje en Granvelle schrijft, zal in de eerste plaats de vraag naar de oorzaak daarvan trachten te beantwoorden en daarna zijn aandacht wijden aan den strijd zelf, met de gevolgen daaraan verbonden. Al dadelijk echter moet opgemerkt worden, dat de meeningen van de geschiedschrijvers over de oorzaken van dien strijd zeer uiteenloopen." (987) "Den 13den Maart 1564 verliet de kardinaal-minister voorgoed Brussel, nadat hij jaren lang inderdaad de Nederlanden geregeerd had. Met de vervloekingen van het volk beladen was hij heengegaan. Onmiddellijk echter na zijn vertrek kwam de heftige volksopwinding tot bedaren. Algemeen werd er gejubeld. Een grappenmaker schreef op Granvelle's villa La Fontaine de aankondiging „Te Koop". Ook de heeren der oppositie hadden reden tot blijdschap, maar toonden die niet zoo luidruchtig. Enkelen waren zelfs van meening, dat het nog onverwachte vertrek van den kardinaal slechts een schijnmaatregel was, om hen te doen inslapen, of een list om hen des te beter te treffen. Inzonderheid Oranje, de leider, verkeerde sterk onder dien indruk." (1091)	1919	APG Granvelle	
Linde, J. van de,	"Uit het leven van Willem I, Prins van Oranje (1559-1561)" in: *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, jrg 29, Groningen: P. Noordhoff, 1914, pp. 150-169. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LindeLeven1914.pdf* "Fouten, dwalingen, geplaatst onder de bescherming van een respectabelen naam, hebben vaak een taai leven; ze worden voortdurend herhaald. Het is dus niet vreemd, dat verschillende schrijvers later de oudere hebben nageschreven. Hetzij onnadenkend of uit gemakzucht, en ook wel, omdat er onder hen zijn, die elke gelegenheid aangrijpen, om den Prins van Oranje in een zoo ongunstig mogelijk daglicht te plaatsen. Zij vooral nemen zelfs gaarne aan, dat Oranje op onwaardige wijze toegeeflijk was voor de buitensporigheden — onmatig gebruik van alcoholische dranken en overspel — van Anna van Saksen! Zeer zeker niet ten onrechte is daarvan gezegd: „Wij hebben ons niet meer bezig te houden met dergelijke aantijgingen: het werk van den Hollandschen eerlijken en onpartijdigen geleerde (Bakhuizen Van den Brink) heeft er een vernietigend antwoord op gegeven. In de dagen, waarvan nu sprake is, heeft Oranje nog niet gedacht aan opstand, noch ook aan verandering van godsdienst. Dat blijkt uit al zijn handelingen. Wanneer het denkbeeld in zijn brein post heeft gevat, om gewetensvrijheid te verkrijgen voor allen, tot welke godsdienstgezindte zij ook mochten behooren, is niet uit te maken. Maar, wil men verband brengen tusschen zijn huwelijk en de eerste openbaringen van godsdienstige verdraagzaamheid bij hem, dan zal men ongetwijfeld ook moeten letten op het gevaar van zijn eigen positie en veiligheid, waarin het huwelijk met een Duitsche Luthersche hem gebracht had. In eigen persoon ervoer hij, wat zijn litteraire strijdgenoot Dirk Volkertsz. Coornhert zoo juist heeft uitgedrukt, dat „conscientie-dwang een moordpriem is van alle oprechtheid en waarheid". Meer en meer gevoelde hij behoefte aan vrijheid, niet alleen voor zich en zijn geestverwanten, maar ook, in 't algemeen gezegd, voor andersdenkenden. Niet opeens werd het beginsel van algemeene verdraagzaamheid geboren, waarmee hij zijn tijd eeuwen vooruit was : het heeft zich van lieverlede ontwikkeld. En dat is vaak juist het eigenaardige in de werkzaamheid van groote mannen, dat zij den strijd voor hen persoonlijk tot de algemeene zaak hebben weten te maken." (168/9)	1914	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Linde, J. van de,	"Uit het leven van Willem I, Prins van Oranje", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, jrg 30, Groningen: P. Noordhoff, 1915, pp. 212-226. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LindeLeven1915.pdf* "Bij de pauselijke bul van 12 Mei 1559 was het plan des Konings tot oprichting van nieuwe bisdommen goedgekeurd, terwijl hij ook het recht zou hebben de nieuwe bisschoppen aan den pauselijker stoel ter benoeming voor te stellen. Dit heugelijk bericht ontving hij, toen hij zich gereed maakte om de Nederlanden te verlaten. Een der laatste regeeringsdaden vóór zijn vertrek was dan ook de benoeming van een Commissie, die een ontwerp moest samenstellen betreffende den omvang en de grenzen der nieuwe bisdommen, de bezoldiging der bisschoppen, en wat verder met een en ander in verband stond. Granvelle, de leider, Viglius en Sonnius waren de voornaamste personen, aan wie die taak werd opgedragen. De oprichting der nieuwe bisdommen was een noodzakelijke maatregel. De inquisiteurs en de ketteredicten konden, zooals de ervaring geleerd had, de ketterij niet vernietigen. Vooral ook omdat de laatste niet steeds en niet overal met de voorgeschreven strengheid werden gehandhaafd. Daarbij, er waren in de Nederlanden slechts drie bisdommen, en deze stonden onder de buitenlandsche aartsbisdommen Keulen en Reims. Sedert menschengeheugenis hadden de hooge prelaten die verafgelegen deelen hunner diocesen niet meer bezocht, en toch zou dat hoogstnoodzakelijk geweest zijn; want men had opgemerkt, dat daar juist de onwetendheid, het plichtsverzuim en de zedelijke verwording van vele geestelijken het Protestantismus in de hand werkten. Oppervlakkig zou men alzoo meenen, dat 's Konings plannen in dezen alle mogelijke medewerking zouden vinden, en toch heeft haast geen andere maatregel zooveel stof doen opdwarrelen als deze." (212) "Voegt men daarbij, dat, volgens Oranje en Egmont, de biechtvader van Filips, kort vóór diens vertrek naar Spanje gezegd zou hebben, dat de nieuwe bisdommen moesten opgericht worden, om daarna de Spaansche inquisitie in te voeren, dan is het zeer begrijpelijk, dat Granvelle, toen hij in ongenade gevallen was bij de edelen, en later in zijn strijd met hen nog duidelijker, hen, en in 't bijzonder Oranje, aanduidde als de bron van het gerucht, dat zich zoo vastgenesteld had, dat men het, zooals hij den 14en Mei 1562 schreef, „onmogelijk uit de koppen van het plebs kon wegslaan". De Koning wist wel, zeide hij, wie daaraan schuld had. Hij gaf hem dan ook den raad, den edelen de overtuiging te geven, dat men er nooit aan gedacht had de Spaansche inquisitie in de Nederlanden in te voeren. Wat Filips ook deed; althans trachtte te doen. Hij voegde er zelfs aan toe, dat de bisschoppelijke inquisitie veel meedoogenloozer was dan de Spaansche; maar èn de adel èn het volk lieten zich hun overtuiging niet ontnemen. Wat de grooten betreft, is het volstrekt niet onaannemelijk, dat zij meer in het geheim, dan in het openbaar den grooten weerzin van het volk tegen de Spaansche inquisitie nog aangevuurd hebben." (224)	1915	APG GKS	
Linde, J. van de,	"Uit het leven van Willem van Oranje (1561 en 1562)", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, jrg 33, Groningen: P. Noordhoff, 1918, pp. 65-77. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LindeLeven1918.pdf* "„De godsdienst gaat overal in de Nederlanden te gronde. Het is wel wonder, dat er met zulke slechte buren en het voorbeeld van Frankrijk in deze gewesten nog geen begin van oproer geweest is.” Aldus schreef Granvelle, den 9en Augustus 1560, aan Gonzalo Perez, secretaris des Konings. — Neen, tot een begin van oproer was het nog niet gekomen, maar wel was er groote gisting in de gemoederen. Vooral sinds naast den Lutherschen godsdienst het Calvinisme, dat o.a. te Doornik, „het Vlaamsche Genève", door den Luxemburger Pierre Brully, een volgeling van Calvijn reeds in 1544 gepredikt was, juist in de dagen, waarover Granvelle schrijft, sterk toenam, ten gevolge van de werkzaamheid der vurige Calvinistische predikers vanuit Frankrijk. Zoo sterk toenam, dat nog geen jaar later Antwerpen, maar vooral Doornik en Valenciennes dichtbij de Fransche grens, broeihaarden van het Calvinisme geworden waren. Het marktplein te Doornik was reeds het tooneel geworden van een voor dien tijd buitengewone, stoutmoedige daad. Daar verzamelde zich een groote menigte volks om de preek aan te hooren van een uit Frankrijk afkomstig predikant. En na afloop daarvan trokken zij van uit dit plein in rijen van acht man door de straten der stad onder het zingen van de psalmen Davids in de Fransche vertaling van Marot. „Het voorbeeld van Frankrijk"? Ja; met grooten weerzin zag ook koning Filips daar den voortgang van het Calvinisme; weldra zou Frankrijk hem nog grooter zorgen baren." (65) "Evenwel, dat er tusschen den Koning en Oranje reeds een diepgaand verschil bestond met betrekking tot de buitenlandsche politiek is uit het voorafgaande herhaaldelijk gebleken. Prins Willem stelde een eigen, zijn politiek tegenover die van de regeering. Datzelfde, althans iets dergelijks, heeft hij trachten te doen in de binnenlandsche politiek, toen hij streefde naar het superintendentschap over de Brabantsche Staten. In de maand Juli 1562 schreef de Koning aan de Landvoogdes: „In geval Oranje in zake het Brabantsche proctectoraat verder mocht gegaan zijn, zou hij een hardere straf verdienen dan enkel woorden; want dit gansche plan is zoo laag, dat het onmogelijk geduld kan worden. Eerst in den herfst van dit jaar echter, kwam het plan, waarover koning Filips zich in zulke scherpe bewoordingen had uitgelaten, in den Raad van State ter sprake. Welk was dat plan? Wat kan de Prins van Oranje, of wat kunnen anderen, er mee bedoeld hebben? Gachard zegt: daar de regeering de grootste moeite had om van de Staten van Brabant de hun gevraagde gelden te verkrijgen, werd er op zekeren dag in den Raad van State over gesproken, een superintendent voor de zaken van deze provincie aan te stellen. Dit ambt was bestemd voor Oranje, wat Granvelle zeer wel bekend was. Daar deze er zich met alle kracht tegen verzette, kwam er niets van. Het krachtig verzet van Granvelle droeg er niet weinig toe bij om Oranje's gemoed tegen hem te verbitteren. — Tot goed begrip van een en ander is het noodzakelijk, daarop wat dieper in te gaan. Ook om de gevolgen." (74)	1918	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Linde, J. van de,	"Willem I, prins van Oranje", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, jrg. 27, Groningen: P. Noordhoff, 1912, pp. 129-154 en pp. 193-220. *Foto's artikel (pp. 129-154): http://www.periodata.nl/dataweb/LindeLeven1912.pdf* *Foto's artikel (pp. 193-220): http://www.periodata.nl/dataweb/LindeLeven1912b.pdf* "Men heeft getracht graaf Willem (*vader Oranje*) van den blaam te zuiveren, dat hij om stoffelijke belangen zijn zoon van godsdienst zou hebben laten veranderen. Nog was de volkomen scheiding der Protestanten van Rome niet tot stand gekomen. Nog altijd hoopte en verwachtte men een hereeniging van wat nu tijdelijk gescheiden scheen. Eerst in het volgende jaar (1545) kwam het Concilie van Trente bijeen, dat na jarenlange beraadslagingen een onoverkomelijken scheidsmuur optrok tusschen de beide geloofsbelijdenissen. Nog maakte de Keizer zelf vaak gemeene zaak met de Protestanten ter bestrijding van den Paus. Ja, zelfs is gezegd : „terwijl de Keizer zijn verschillende Staten doortrok, was de jonge Prins te Brussel bij de koningin van Hongarije, van wie men wist, dat zij de Evangelische meeningen niet ongunstig gezind was. Dat alles, en nog meer, is ter verontschuldiging aangevoerd. Wat daarvan ook zij, de knaap werd aan het hof te Brussel in de Katholieke leer opgevoed. Ook is het vrij onaannemelijk, dat graaf Willem deze of dergelijke argumenten zou hebben doen gelden. En zelfs al ware dat zoo, dan zouden het toch niet veel meer dan schijngronden geweest zijn, om zijn geweten gerust te stellen; hij, die om zijn Luthersch geloof niet alleen van de erfenis, maar zelfs van de voogdij over zijn elfjarigen zoon en bet beheer over diens goederen werd uitgesloten, wist, voor welken prijs de nalatenschap van René van Nassau verkregen was: de verandering van godsdienst van zijn zoon." (143) "Van de beide Granvelles heeft Willem van Oranje veel geleerd, niet het minst van den ouderen, den bisschop van Atrecht, een hoogst bekwaam man en ervaren diplomaat, die zich veel aan den Prins gelegen liet liggen, en wien deze o.a. een groot deel van zijn menschen- en wereldkennis te danken had. Ongetwijfeld heeft de bisschop van Atrecht grooten invloed gehad op de vorming van Oranje. Van de meer dan driehonderd brieven van en aan Oranje van 30 September 1560 tot 30 November 1560 die Gachard opneemt ter aanvulling van die van den heer Groen van Prinsterer, is de eersten brief van den Prins, gedagteekend 30 September 1550, toen hij nog slechts 17 jaar oud was, (Correspondance etc. Tome 1.) In deze brief bedankt hij den bisschop voor een raad hem gegeven en laat dan daarop volgen: Ik gevoel mij verplicht U in alles te dienen, wat gij van mij zult willen vragen, en verzoek U mij bij voortduring dezelfde genegenheid te bewijzen die Gij mij tot hiertoe hebt willen betoonen." Trouwens, in al zijn brieven aan hem, blijkt de Prins onder den indruk te zijn van des bisschops genegenheid te zijnen opzichte, terwijl hij zich steeds aanbevolen houdt in diens gunsten en raadgevingen, althans... tot het jaar 1561." (146/7)	1912	APG	
Linde, J. van de,	"Een onsterfelijk Oranjevorst", *De Tijdspiegel*, jrg 77, 1919. 's Gravenhage: Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, I: pp. 402-421 en pp. 452-470 en pp. 520-535. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LindeOnsterfelijkeOranje.pdf* "De menschheid is sinds vele eeuwen bezig zich te ontwikkelen in een richting, welke vaak aangegeven werd door hoogstaande personen, die hun tijd vèr vooruit waren, maar juist daarom door hun tijdgenooten niet begrepen werden. Tot hen behoort Willem I, prins van Oranje, die ondanks zijn groote talenten de tijdsomstandigheden niet heeft kunnen dwingen, en door tegenwerking van verschillende zijden, de grootsche idealen, die zich mettertijd zoowel op staatkundig als op godsdienstig gebied bij hem ontwikkeld hadden, niet verwezenlijkt heeft mogen zien. Die, blijkens zijn laatste bede, waarin hij zijn bekommering over „dit arme volk" uitdrukte, gevreesd heeft, dat de moeitevolle arbeid van zijn leven vergeefsch zou zijn. Maar die, zooals de toekomst zou leeren, de grondslagen gelegd heeft van het gebouw onzer nationale vrijheid en zelfstandigheid. En daarenboven het onschatbare erfdeel heeft nagelaten van gewetensvrijheid, waardoor hij bovenal zijn naam onsterfelijk heeft gemaakt." (401)	1919	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lindeboom, G.A.,	"Verrassing en verdediging van Bergen door Lodewijk van Nassau (1572)", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 7-36. *Noten.* "De verrassende inneming van Den Briel op 1 april 1572 was een daad, die de Watergeuzen onder Lumey geheel op eigen vuist hadden uitgevoerd, en die aanvankelijk geenszins onvoorwaardelijk welkom was aan de Prins van Oranje — noch ook aan de trouwe helper, die hij had in zijn jongere broeder, graaf Lodewijk van Nassau. Geen van beiden konden op het ogenblik van de ontvangst van dat bericht de vèrstrekkende gevolgen zien, die deze daad voor de vrijmaking der Nederlanden zou hebben en zij moesten haar dan ook wel als ondoordacht en praematuur beschouwen. (...) *Spoedig echter zien Lodewijk en Oranje nieuwe mogelijkheden en passen ze hun plannen aan. Lodewijk neemt Bergen in, dat echter weer door Alva wordt heroverd.* "Tenslotte had het Bergense avontuur de ijzeren hertog vier maanden lang in Zuid-Vlaanderen gehouden. In die tijd had de opstand in Holland en Zeeland zich zienderogen uitgebreid, en vele steden hadden de zijde van de Prins gekozen. De Staten waren in Dordrecht bijeen geweest, en ondanks de spoedig volgende tegenslagen door het verraad van Van den Bergh, en de uitmoording van Zutphen en Naarden, had het verzet toch een aanvankelijke consolidatie verkregen, die bij Alva's aanwezigheid in de Noordelijke provincies niet mogelijk zou zijn geweest. Zo was dus de onderneming, ofschoon mislukt, toch niet zonder vrucht gebleven voor de zaak, waarvoor Lodewijk van Nassau twee jaar later op de Mokerheide zijn leven zou geven." (35/6)	1984	APG MLG Den Briel Bergen Lodewijk van Nassau	
Linden, Herman van der,	Willem de Zwijger, Gent: Drukkerij Victor van Doosselaere, 1910. 44 blz. *Noot.XXZNijmegenIBL XXZIBL* "Bij Oranje was er nog geen sprake van openlijk breken met de Roomsche Kerk. Hij hechtte overigens persoonlijk geen groot gewicht aan de zaak van den godsdienst; hij was overtuigd dat iedere vorst betreffende het geloof kon leven naar goeddunken, op voorwaarde van een weinig bescheiden te zijn en zijne onderdanen niet te dwingen. Hij stelde de staatkundige belangen verre boven de godsdienstige; hij scheidde in alle geval de eene van de andere en juist daarin verschilde zijne zienswijze zoo diep van die van zijn meester. Wij zien hem, wel is waar, brieven schrijven vol toewijding aan den koning, vol van beloften van trouw aan de zaak van den godsdienst, maar hij was er eenigszins toe genoopt, hierop nadruk te leggen, om niet geheel in de ongunst van den vorst te geraken. Hij moest dezen ontzien als hoofd van den Staat, als uitdeeler van alle ambten; hij hoopte onder andere zijn jongsten broeder, Hendrik, die in de Luthersche leer opgebracht was, de winstgevende betrekking van proost van Sint-Salvator te Utrecht te doen verkrijgen, hetgeen hem gedeeltelijk gelukte, daar de koning er werkelijk in toestemde dat de jonge graaf van Nassau het jaargeld, aan dat ambt verbonden, ontving. Zonder twijfel speelde de prins eene dubbelzinnige rol; hij stelde zich in eene valsche houding tegenover den koning, dewijl hij hem aan den eenen kant van zijne strenge godsdienstige overtuiging verzekerde en aan den anderen kant benoemingen als de hierboven gemelde in de kerkelijke hiërarchie bevorderde. Zeker zullen Oranje's bewonderaars hier wel doen gelden, dat de prins, op dit tijdstip van zijn leven, eene verzoening tusschen Protestanten en Katholieken nog mogelijk achtte, — en daarvoor bestaan inderdaad enkele bewijzen, — en dat hij, met tot die verzoening bij te dragen, de zaak van de erkende Staatsreligie eenigszins begunstigde; het staat niettemin vast, dat zijne inzichten en zijne bedoelingen omtrent de verhouding tusschen Kerk en Staat blijkbaar verschilden van die van zijn meester, en dat hij, uit berekening of vrees, om het even, dezen zijne gezindheid niet in alle omstandigheden waagde te bekennen. Over zijne goede trouw mogen wij zeggen dat zij van hetzelfde gehalte was als de herhaalde vorstelijke verzekeringen : Philips werd met eigene munt betaald en vice-versa. Oranje was niet naïef genoeg, om zooals Egmont de hoop te koesteren, dat de koning, wiens dweepzucht hij kende, zijne houding min of meer zou veranderen ten gevolge van de crisis die de Nederlanden beleefden. Egmont was naar Spanje gegaan, op last van den Raad van State, om hem eene verzachting van de kettervervolging voor te stellen. Men weet dat zijne zending mislukte. Philips overlaadde den overwinnaar van Grevelingen met eerbewijzen, maar zond hem terug naar zijn vaderland zonder een bepaald antwoord. Hij gaf hem te kennen dat hij liever honderdduizendmaal zijn leven zou verliezen, dan veranderingen op 't punt van den godsdienst in te voeren. Wel keurde hij de bijeenroeping van geestelijken en rechtsgeleerden goed, om andere middelen tot wering van de ketterij te beramen, maar toen deze vergadering verzachtende maatregelen in enkele gevallen voorstelde, verklaarde hij, niettegenstaande ook Margareta hierop aandrong, in zijne oude zienswijze te volharden. Op 17 October 1565 schreef hij zijn bekenden brief uit Segovia, waarbij hij het bevel gaf de ketterij krachtdadig tegen te werken en aan de magistraten en andere overheden den plicht oplegde tegen de ketters de bepaalde straffen in volle gestrengheid toe te passen. In November deelde de landvoogdes den heilloozen brief aan den Raad van State mede. De lezing er van verwekte eene algemeene ontroering : naar 't schijnt zou Viglius zelf, bevreesd over de uitwerking van de plakkaten, den raad hebben gegeven, nog eens bij Philips II stappen aan te wenden om hem op zijn besluit te doen terugkomen. De prins zou toen hebben opgemerkt, dat alle mogelijke pogingen reeds meer dan eens waren gedaan en het dus nutteloos was ze nog eens te herhalen; hij verklaarde zich voor de	1910	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lindner, G.L. & Hooft, P.L.R.M. van,	"Het Huis van Oranje en de Koninklijke Marine", in: *Marineblad. Orgaan en uitgave van de vereniging van Marine-Officieren,* jrg 83, nr 4, 1973, pp. 263-297. ill. "In augustus 1570 werd De Lumbres admiraal als opvolger van Dolhain. Een artikelbrief gebood hem goede orde te scheppen en te handhaven, geregeld godsdienstoefeningen te houden en stelde verder vaste regels voor de verdeling van de buit tussen de opvarenden en de Prins. Het lukte echter nog niet de geuzen als instrument van een geregelde oorlogvoering te gebruiken. Wel werden plannen beraamd om een aanval op één van de havensteden te doen. Sonoy zou hiermede belast worden. Men had het oog op Enkhuizen laten vallen. De watergeuzen zeilden uit Oost-Friesland (Emden) naar de Waddeneilanden, bezetten Ameland, maar durfden Enkhuizen niet aan te vallen. De grootse plannen van 1570 zowel te land als te water leidden tot niets. De organisatie van de geuzenmacht leidde tot het vervangen van de roversvlaggen op de schepen door de zgn. princenvlag, het oranje-wit-blauw. (zie voor het ontstaan van de Nederlandse driekleur elders in dit nummer). Dit gebeurde waarschijnlijk voor het eerst door Lumey, die in 1571 als admiraal een geuzen scheepsmacht in Engeland op de been bracht. De vloot werd naar zee gedreven doordat ze Engeland moesten verlaten en op 1 april 1572 verschenen de geuzen in den Briel. De herdenking van de verovering van deze stad ligt ons nog vers in het geheugen." (268)	1973	MLG EXP	
Linschoten, J.H. van,	De sluipmoordenaar van Villefans. Eene historische schets voor onze jongens, Leiden: D. Donner 1884. [4], 72 blz. ill. *De auteur stelt in zijn Woord Vooraf een eerste biografie van Gerards geleverd te hebben. De illustraties zijn van Lith v. Mulder.* *Foto's tekst van 3e druk, [1922] : http://www.periodata.nl/dataweb/LinschotenSluipmoordenaar.pdf* "Nog geen uur later of hij stond weder bij de deur der eetzaal en leunde tegen den pilaar van het gewelf. De eetzaal, die gelijkvloers was, kwam uit op een vierkant portaal, dat door middel van een gewelfden gang met den hoofdingang op het hoofdplein gemeenschap had. Dit portaal bevond zich ook juist aan den voet van den houten trap, die naar de volgende verdieping leidde, en was tenauwernood zes voet breed. Aan de linkerzijde naar den trap toe was een donkere boog, diep in den muur uitgehold en geheel in de schaduw van de deur. Achter dien boog kwam men door een portaal in het steegje, dat terzijde van het huis liep. De trap werd geheel verlicht door een groot venster, dat zich halverwege op den vleugel bevond. Te twee uren stond het gezelschap van tafel op. De Prins kwam uit de eetzaal en wilde den trap, die naar zijn bijzonder vertrek leidde, juist optreden, toen plotseling en geheel onverwachts een schot uit het zwaargeladen zinkroer van Gerard, regelrecht op zijn hart gemikt, hem doodelijk trof. „o God! wees mijne ziele genadig! o mijn God ontferm u over uw arm volk!" riep hij uit en zou neergeslagen zijn, indien zijn stalmeester, Jhr. Jacob Van Maldere, haastig toegeschoten, hem niet in zijne armen opgevangen en op eene trede van den trap neergezet had. Toen zijne zuster hem vraagde, of hij zijne ziel aan Jezus Christus, zijn Zaligmaker, had aanbevolen, antwoordde hij: „Ja!" Dit was het laatste woord van den teerbeminde. Hij werd naar de eetzaal gedragen en op een bed gelegd, waar hij kort daarna den geest gaf in het bijzijn van zijne gemalin, die, verscheurd van smart, in weemoedige gebeden den Heere om geduld en lijdzaamheid smeekte." (66/7) [127/9]	1884	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lioni, Sam,	"Het prinsdom Orange", in: *Actueel Wereldnieuws, jrg 10, 22 april 1933, nr 16, Speciaal Oranjenummer*, Batavia: Actueel Wereldnieuws, 1933, [niet gepagineerd, 5 bladz.], ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LioniPrinsdom.pdf* "Om te toonen, hoe uitstekend de heer Yrondelle het karakter van den Zwijger wist te beoordeelen, laat ik hier nog enkele woorden volgen: „De se tenir au courant de tout ce qui se passait dans la Principauté d'Orange, en cette periode si mouvementée des guerres de réligion, et d'y conformer ses conseils et ses directives, cela ne fut qu'une des marques du haut et affectueux intérêt de Guillaume pour notre Cité. Cela pourtant aurait suffi pour sa gloire, étant donné que dans lesdites lettres il ne cessait de préconiser le respect de la liberté de conscience, la liberté de toutes les croyances réligieuses de se manifester, avec des droits égaux à la bienveillance des détenteurs du pouvoir, en d'autres termes la tolérance qu'il fut peut-être le premier de son temps à comprendre et le seul à vouloir garantir". "Men is er in Orange van verzekerd, dat aan de viering van het vierde eeuwfeest aldaar ook zal deelgenomen worden door afgevaardigden uit Nederland. Aldaar zal een karavaan gevormd worden, welke in den loop van den zomer Orange zal bezoeken. De heer Yrondelle eindigt den oproep aan zijn medeburgers met den kreet: „On compte donc sur Orange, en Hollande; à Orange de montrer que ce n'est pas en vain". Het lijkt mij niet overbodig, hier hulde te brengen aan dezen vurigen Franschman, die er in geslaagd is, in Zuid-Frankrijk den naam van Willem den Zwijger te doen voortleven. En door wiens initiatief zeker weer medegewerkt wordt, de vriendschapsbanden tusschen de groote Fransche Republiek en het Oranje-trouwe Nederland nauwer aan te halen."	1933	APG prinsdom Orange	
Lissenberg, J.C. & Hörter, M.C.,	Wilhelm von Nassau 1559-1959. Uitgave van de Nederlandse Historische Vereniging, [1959]. Ongepagineerd [44 blz.]. ill. "Op 6 oktober van dit jaar (1959) is het 400 jaar geleden, dat Graaf Wilhelm von Nassau, de vader van de voor ons zo bekende Prins Willem van Oranje, op zijn slot te Dillenburg overleed. Hoevele boeken en artikelen zijn er al niet over zijn beroemde zoon geschreven? Maar wat weten wij eigenlijk meer over zijn vader dan dat hij in de geschiedenis de naam Willem de Rijke draagt en huwt met Juliana van Stolberg, de naamgenote en voormoeder van Koningin Juliana. Daarom zullen wij trachten U in deze herdenkingsuitgave een beeld te vormen van deze Duitse voorvader van ons vorstenhuis, die zeer zeker ons aller belangstelling waard is. Allereerst volgt hier een stamreeks van Graaf Wilhelm von Nassau, die teruggaat tot omstreeks het jaar 1000. Er is over de oorsprong van het Huis Nassau al eeuwenlang een strijd gevoerd en er zijn dan ook verschillende meningen over de oudste generaties van de Nassause Graven. De onderstaande generaties I t/m V zijn ontleend aan het artikel "Der Ursprung des Hauses Nassau" (gepubliceerd in "Familie und Volk" sept./okt.1954) van de Duitse historicus Walther Möller. Het is de jongste publicatie over dit omstreden onderwerp." "Gedurende bijna zijn gehele regeringstijd voert Graaf Wilhelm met de Landgraven van Hessen een hevige strijd om de opvolging in het Graafschap Katzelnelnbogen. Wanneer op 27 juni 1479 het over Katzenelnbogen regerende gravenhuis uitsterft met Philipp Graaf von Katzenelnbogen, die gehuwd is met Anna Gravin von Württemberg, maken zowel de Landgraven von Hessen als de Graven von Nassau aanspraak op dit gebied. Aanvankelijk is de oudste zoon uit het huwelijk van Anna Gravin von Katzenelnbogen, dochter van de voornoemde Graaf Philipp, met Heinrich III Landgraaf von Hessen—Marburg erfgenaam van Katzenelnbogen. Doch na diens kinderloos overlijden in 1500 maakt niet alleen zijn zwager Graaf Johann V von Nassau—Dillenburg op grond van zijn huwelijk met Elisabeth Landgravin von Hessen—Marburg aanspraak op het Graafschap, maar ook het nageslacht van Ludwig Landgraaf von Hessen—Marburg, een broer van voornoemde Heinrich III. Zo ontstaat er dan een strijd tussen Hessen en Nassau. Na de dood van Graaf Johann V in 1516 nemen terstond zijn beide zonen Heinrich III en Wilhelm de strijd op en laten hun aanspraken op het Graafschap gelden. Ofschoon zelfs Keizer Karel V in de strijd gemengd wordt, komt het niet tot een definitieve beslissing. Graaf Heinrich overlijdt in 1538 en nu is alle hoop gevestigd op zijn zoon René van Chalon. Wanneer ook deze in 1544, dus betrekkelijk kort na de dood van zijn vader, voor Saint Dizier sneuvelt, gaan diens goederen en aanspraken over op zijn neef en komt Graaf Wilhelm, omdat zijn zoon nog minderjarig is, alleen voor de strijd te staan. Na diverse verdragen komt men overeen, dat zowel Hessen als Nassau recht zouden hebben op de titel en het wapen van Katzenelnbogen. Uiteindelijk moet Nassau zich tevreden stellen met een vierde deel van dit Graafschap, omdat het tegen de machtige Landgraven von Hessen niets meer kan uitrichten."	1959	APG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Literae...,	Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci, ad Dvcem Alenconium scriptae, & ab Ilustriss. Principe Parmensi intercepte : in quibus seipsum egregiè depingit, & animi sui dolos, cum impietate prodit. (gedateerd: Antvverpiae pridie Kal. Augusti anno 1580.) *Deze brief bevindt zich aan het einde (N4v - [N8r]) van* Incendium Caluinisticum Regis Navarri legatione, apud quosdam Imperij status nuper admodum, ad certam Religionis ac Reip. conturbationem procuratum. Ea nimirùm fide, quam insignis ille sextae regni partis Monarcha ante annos haud ita multos, ore, literis, ac per Legati verba, cum errorum nouorumque dogmatum detestatione, Pontifici Rom. iurauerat, promiserat, confirmârat. In gratiam bonorum piorumque editum, Anni MDLXXXIIII. s.l., s.n. *Dit is een latijnse editie van de onderschepte brief. Een afwijkende editie vindt men onder: Exemplum interceptarum literarum Auraici. Vgl. eveneens de pamfletten K. 0538, K. 0539 en K. 0540. Vgl. ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11321 (Geen afb.)* *Zie ook: E.M.A. Timmer, Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten, 1928.* *Deze editie bevat marginalia, maar deze zijn vrij kort en corresponderen niet met de commentaren in de overige edities en vertalingen. Aanwezig in Universiteitsbibliotheek Maastricht : MU Wa 219 A 3.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Literae%20Gvilielmi%20Nassovii.pdf* Zie ook: "Nihil meo iudicio trepidantem hunc populum confirmandum impedensque malum auertendum potest commodius inueniri, quam vt dum praesentie in metu aduenturae (quod & verisimile est) classis Hispanicae vulgus fluctuet, V.S. ipsi de nouo operam suam atque auxilium offerat." (N5v)	1584	APG onderschepte brief propaganda anti-Oranje kritisch	
Logt, A.P.A.M. van der,	"Willem van Oranje als Dietse held", in Idem, *Het theater van de Nieuwe orde. Een onderzoek naar het drama van Nederlandse nationaalsocialisten*, Amsterdam: Aksant, [2008], pp. 328-330. *Noten.* *Online: http://dare.uva.nl/document/116969* *Online hele proefschrift: http://dare.uva.nl/record/284735* "Zowel in Nederland als Vlaanderen zochten nationalistische en nationaalsocialistische toneelschrijvers naar historische personages om het grootse verleden weer tot leven te wekken. Terwijl de Vlamingen de helden van de Guldensporenslag uit 1302 en Jacob van Artevelde in hun toneelstukken opvoerden, grepen Nederlandse auteurs terug op Willem van Oranje en de opstand tegen Spanje. De belangstelling voor Willem van Oranje werd in de eerste plaats veroorzaakt door de viering van de vierhonderdste geboortedag van Willem van Oranje in 1933, maar vooral doordat hij door zijn optreden als Vader des Vaderlands voor de nationaalsocialisten als de stichter van Neerlands onafhankelijkheid werd beschouwd. De drie Nederlandse toneelstukken – *Oranje* van Frans de Prez, *De rebel der Nederlanden* van Jaap van Kersbergen en *Onder de Princevlag* van T. van Lohuizen – zijn alle geschreven in de jaren dertig. Alleen *De rebel der Nederlanden* van Jaap van Kersbergen is nooit opgevoerd. Een uitvoerige analyse van dit stuk is opgenomen in de bijlagen bij dit hoofdstuk. (zie: *http://dare.uva.nl/document/116986*)" (328/9)	2008	LTM N.S.B. Toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
L'Oiseleur, Pierre,	"Advys van Pierre l'Oiseleur, H. van Villiers en Westhoven, Raad en Hofprediker van Willem den I. Prins van Orange, aan dien Vorst gegeeven, over het stuk van verdraagzaamheid in den Godsdienst en het handelen met den Hertog van Anjou 17 Maart 1580. (1.*)", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 262-277. *Noten.* *Online: google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/776* "(noot 1*): Dit stuk, schoon niet onmiddelyk tot de Historie der Unie behoorende, agte ik egter te aanmerkelyk om agtergehouden te worden. De Prins vroeg het gevoelen van zynen vriend *Villiers* over twee gewigtige punten : 1° Of hy in gemoede verpligt ware de oefening der Roomsche Religie te Utrecht te herstellen en 2° Of'er in den handel met den Hertog Van Alencon iets strydigs ware met den pligt eenes belyders van den Hervormden Godsdienst? Tot de eerste vraag was aanleiding gegeeven door het oproer, weinige dagen te vooren, te Utrecht voorgevallen, daar men met eenen onbezonnen yver de openbare oefening van den Roomschen Godsdienst hadt verboden Z. BOR XIV. B. *bl.* 172 [189], en de andere vraag was geboren uit de bezwaarnissen dergenen die den Hertog gaarn zouden geweerd hebben. *Villiers* bediende zig in zyn antwoord van redenen die toen ten tyde van klem waren; want hoe zeer niet te ontkennen zy dat de Roomschgezinden in 't begin des Oorlogs niet minder dan de Hervormden, goed en bloed hadden opgezet voor de Vryheid, was die yver egter thans zeer verflaauwd, en de meesten hunner droegen der goede zaak een vyandelyk harte toe, gelyk het onlangs was gebleeken in den verraderlyken afval van Renneberg; men was dus tot de noodzaak gebragt, om de Roomsche Geestelyken naauwer na te gaan, en de vryheden van die Religie te besnoeien, niet om dat zy Roomschgezinden waren, maar om dat zy met den Vyand heulden. De Prins hadt het liever anders gezien : zyn plan was althoos geweest, de twee Godsdiensten, zoo veel mogelyk op eene evengelyken voet te houden, waarom hy de Geloofsvrede met zoo veel ernst hadt doorgezet, en om deeze verdraagzaamheid moest hy menigen smaad uitstaan van heethoofdige Gereformeerden : maar zoo draa de Roomschgezinden in dien tyd gevaarlyke Burgers werden, moesten zyne gemaatigde gevoelens wyken voor 't belang van den Staat. *Z. myne Hist. van de Satisfactie van Goes bl.* 288 en volg." (262/3) "Quand au premier je *n'ai jamais trouvé bon de vouloir contraindre les hommes, par la voye de la force à quitter leur Religion*, principalement quand nous avons à faire particuliers contre particuliers, & pourtant quand il ne se présente aulcun danger. Je n'aurois jamais voulu conseiller d'user de violence contre ceulx de la Religion toutefois." (263)	1783	APG GKS	Advys van Pierre l'Oiseleur
Lommel S.J., A. van,	"Nog iets over Balthasar Gerard." Twee overdrukken, één uit *De Tijd* en één uit het *Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage,* 25 maart 1882. pp. 1-4 en pp. 1-4. *Noten.* *Het laatste is uit De Tijd overgenomen, zij het "met eenige door den schrijver aangebrachte correctieën".* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LommelBalthasar.pdf* Uit Verslag van Jacobus de la Torre, apostolisch vicaris Noordelijke Nederlanden (1651-1661): "3°. Uit de vermelding van de la Torre, dat een politicus te Keulen zich tegen de vereering van Balthasar Gerard verzette, leid ik af, dat niet weinige Roomsch-Katholieken met dien politicus eensgezind waren. Wie toch zal aannemen, dat die tegenkanter, hadde hij alléén gestaan, zijn weêrzin bevredigd zou gezien hebben? wie gelooven, dat de la Torre, bijaldien de talrijke Hollanders, in die dagen in en buiten het Hollandsch college te Keulen aanwezig, met hem geprotesteerd hadden, van dat algemeen protest geen gewag in zijne RELATIO zou gemaakt hebben? 4° Daar Mgr Fabius Chigi te Keulen van 1639 tot 1651 nuntius der pausen Urbanus VIII en Innocentius X is geweest, en tevens, namens de *Congregatio de Propaganda Fide* in het opper-bestuur der nederlandsche Katholieken deelde, kan die prelaat niet verondersteld worden onbekend te zijn gebleven met de bewaring van den schedel van Gerard en het bestaan van het officie, dien man ter eere vervaardigd. Zou nu uit het *niet-raadplegen, niet-hooren* van dusdanigen prelaat niet volgen, dat onze schrijver en zijn aanhang Mgr Chigi onder degenen rekenden, die voor de vernietiging gestemd waren, althans beschouwden als iemand, die de Gerard-vereering niet was toegedaan, minstens niet wilde steunen? Nu blijkt het noch uit de RELATIO van de la Torre, noch van elders, dat de voormalige keulsche nuntius Fabius Chigi, Paus Alexander VII, tijdens zijn pontificaat [1655-67] zich ten voordeele van Balthasar Gerard heeft uitgesproken. Al het voorgaande bevestigt derhalve de meening door den leidschen professor R. Fruin onlangs geopenbaard in de VERHANDELINGEN etc. der Koninklijke Akademie, afdeeling Letterkunde 2° Reeks deel XI, en door dr W. .I. F. Nuyens in *De Tijd* van 13 Maart 1882 bekrachtigd, namelijk, dat hoog-geplaatste R. K. personen Balthasar Gerard wel beschouwd, wellicht ook vereerd hebben als een geloofsheld, als een martelaar, maar tevens, dat de R. K. Kerk zelve *zich daardoor niet heeft laten, meêslepen*, en door hare uitspraak de Gerard-vereering nooit heeft gewettigd. Professor Fruin geeft als gissing, dat het briefje over Balthasar Gerard door den kardinaal Caesar Baronius geschreven, uit Rome III° Kal. Martii of 27 Febr. 1604, aan Henricus Cuyckius, den tweeden bisschop [1596-1609] van Roermond, is gericht geweest. In die meening deel ik niet; maar houd het er voor, dat Baronius schreef aan Sasbout Vosmeer;" (2/3)	1882	GKS moord Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lommelen, Geert van,	"De moord op Willem van Oranje", in: *Dietsland - Europa. Maandblad uitgegeven door het Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di*, jrg 29, okt. nr 10, 1984, pp. 21-23. *Noten*. "In 1580 werd Willem van Oranje door koning Filips II vogelvrij verklaard. Iedereen mocht hem vermoorden en zou daarvoor een grote beloning (25.000 gouden schilden, volledige amnestie en verheffing in de adelstand) krijgen. Sluipmoord is in de loop der tijden een veel gebruikt middel geweest om van politieke tegenstanders af te raken. Ook in onze beschaafde twintigste eeuw worden er aanslagen gepleegd, dus waarom iets verwijten aan oudere tijden? Waarom was Filips zo laat met die beslissing? De opstand was toen toch al tien jaar bezig? Waarschijnlijk was pas kort vóór 1580 duidelijk geworden dat Willem de bijna ongecontesteerde leider van de opstand was geworden. En misschien dacht de koning dat de opstand wel zou uitsterven als de leider er niet meer was. Was het begrip volksopstand hem dan vreemd? Begreep Filips dan nog niet wat er aan de hand was in de Nederlanden? De tekst van de koninklijke ban was zeer scherp. De prins moest wel reageren om zijn gezicht niet te verliezen. Zijn Apologie is een samenvatting van zijn ideeën en een (ook zeer scherpe) aanval op koning Filips. Een tweede stap was het Plakkaat van Verlatinghe : de koning wordt door de Staten-Generaal vervallen verklaard van de troon. Probeer maar eens te bedenken welke ontzettende betekenis deze wet heeft : voor het eerst in de Europese geschiedenis wordt een vorst afgezet door de volksvertegenwoordiging. Pas een eeuw later zal dit nog eens gebeuren in Engeland en nog een eeuw later in Frankrijk. Waarom mocht de koning afgezet worden? Volgens de redenering van de Staten-Generaal had hij zich schuldig gemaakt aan „contractbreuk" door het niet naleven van de privilegiën van de Nederlanden. Daarmee waren alle officiële banden met de koning verbroken. Er was geen vorst meer, de Nederlanders waren aan niemand nog gehoorzaamheid verschuldigd. De breuk was definitief. De ban zou zijn uitwerking niet missen." (21)	1984	APG moord	
Loosjes, A.,	"Het Geval-Colenbrander", in: *De Dietsche Gedachte*, jrg 7, 1932-1933, Santpoort: Uitgeverij C.A. Mees, pp. 97-104. *Noten*. *De plagiaatskwestie wordt 'fijntjes' verwerkt.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LoosjesPlagiaatColenbrander.pdf* "Op den 6den Januari van dit jaar, eeuwjaar der geboorte van den man, die zijn leven gaf voor de bevrijding der Nederlanden, heeft de academische senaat van Leidens hoogeschool hem, haar stichter, Willem van Oranje, door een plechtige bijeenkomst willen eeren. De hoogleeraar echter, die geroepen was het voornaamste aandeel te hebben in deze plechtigheid door het uitspreken van een herdenkingsrede, aan den Vader des Vaderlands gewijd, heeft, met een gebrek aan smaak en fijn gevoel voor de sfeer van dergelijke plechtige academische bijeenkomsten, waarover men de handen van verbazing ineenslaat, gemeend deze schoone gelegenheid te moeten aangrijpen, om zijne aan een anti-Nederlandschen geschiedschrijver ontleende opvattingen naar voren te brengen, en een aanval te doen op Nederlandsche geschiedschrijvers, die andere opvattingen huldigen. Nog sterker: hij, die zich aan deze vrijmoedigheid te buiten ging, hij, voor wien het woord van den Belg Pirenne de hoogste wijsheid is, verwijt dien anderen geschiedschrijvers vrijmoedigheid en gebrek aan onbevangenheid! In het gebouw der Wetenschap heeft hij tonen laten hooren, die van nijdige onwetenschappelijke partijdigheid blijk gaven; die als wanklanken klonken in een plechtige bijeenkomst ter huldiging van den grooten Zwijger, en die hebben gemaakt, dat deze eerste herdenking, geenszins alleen bij den Groot-Nederlander, een onaangename herinnering nalaat. Wij betreuren het oprecht, uit vereering voor Willem van Oranje, dat deze Leidsche herdenking als mislukt moet worden beschouwd. Maar — laat het ons eerlijk bekennen — wij zijn Prof. Colenbrander toch ook dankbaar voor zijn aanval, zooals wij dankbaar zijn voor èlken aanval. Want allen, die ons aanvallen, bevorderen den groei onzer Gedachte, welker zegepraal slechts vertraagd wordt door het doodzwijgen, dat het leeren kennen dier Gedachte verhindert. De aanval van den Leidschen hoogleeraar was dan ook niet alleen onkiesch, storend en misplaatst, maar ook — wij zoeken naar een niet al te onhoffelijk woord — ontaktisch." (97) "Prof. Geyl zegt dus duidelijk, dat naar zijne meening *niet alleen* het godsdienst-verschil aan de afscheiding der Waalsche gewesten schuld heeft, en weet aannemelijk te maken, dat *daarnaast* ook de Dietsch-Waalsche tegenstelling van invloed is geweest. Prof. Colenbrander echter heeft de vrijmoedigheid het voor te stellen of „de vaandeldrager der grootnederlandsche geschiedschrijving" (Geyl) het gebeurde *alleen* aan deze tegenstelling toeschrijft, en trekt dan tegen deze voorstelling ten strijde met de woorden van Pirenne, wiens gansche werk één groote, met virtuositeit aangewende poging is, om de Dietsch-Waalsche tegenstelling in de Zuidelijke Nederlanden te verdoezelen." (98)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lorsbach, A.,	Wilhelm I. Prinz von Oranien. Sein Leben und Wirken in kurzer Darstellung geschildert, Wiesbaden: Verlag von Chr. Limbarth, 1889. 44 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LorsbachWilhelmPrinz.pdf* "Wilhelm der I. von Oranien gehört zu den ausgezeichnetesten Männern aller Zeiten. Der Abfall der Niederlande von der spanischen Herrschaft, bei welchem Oranien ohne Zweifel die bedeutendste Rolle spielte, — ein mit Hinzurechnung der spätem Zeit fast 80jähriger Heldenkampf eines kleinen Volkes auf Leben und Tod gegen das mächtige Spanien —, bildet eines der glänzendsten Blätter der Europäischen Geschichte und ist für die nachfolgende Entwickelung der Niederlande, ja Europa's, von der grössten Tragweite gewesen. Zudem war Wilhelm von Oranien ein Deutscher von Geburt und hat seine ächt deutsche Gesinnung niemals verleugnet. Eine kurze Lebensbeschreibung dieses grossen Mannes ist daher wohl zeitgemäss. (3)	1889	APG	
Lotar, P.L.,	Mémoire sur l'Affaire Jauregui. Anvers, mars 1582. Le cas du P. Antoine Temmerman, Brussel: L'Édition Universelle, S.A., 1937. 212 blz. *Noten, 26 appendices*. "Depuis plus de trois siècles, tous nos historiens nationaux, en traitant de l'attentat dont fut victime, à Anvers, le 18 mars 1582, Guillaume d'Orange, ont tenu pour complice de Jauregui le père Temmerman. Rien d'étonnant qu'ils se soient prononcés de la sorte. Ils n'avaient pu puiser qu'à cette unique source : « Le bref Recueil » publié par Villiers, chez Plantin, en 1582. L'autorité de Villiers s'affirmait d'autant mieux, pour l'historien, que son récit présentait un caractère officiel. N'était-ce pas le Magistrat d'Anvers, lui-même, qui avait chargé l'auteur de l'« Apologie » du Taciturne de rédiger la relation de l'attentat de Jauregui et du procès de ses complices, et l'en avait rémunéré aux frais de la Ville! Quoi qu'en disent certains, les documents authentiques du dossier judiciaire de l'« Affaire Jauregui », — à part un extrait du Vierschaerboek, — n'avaient jamais, jusqu'en 1933, été consultés. — Et pour cause. S'ils n'étaient pas perdus, on ne les avait dépouillés et classés qu'à une date relativement récente. Nous n'en trouvons, en effet, mention, pour la première fois, que sous le n° 136 de l'inventaire publié, en 1926, par M. Denucé, dans le bulletin des Archives d'Anvers 1. En 1933, ils firent l'objet d'une étude sous ce titre : « Procès de l'attentat commis contre Guillaume le Taciturne » (Édition universelle, Bruxelles) . Dès la publication de cet ouvrage, l'affaire Jauregui donna lieu aux critiques les plus opposées. Certains formulèrent des opinions nettement défavorables au Père Temmerman. Les uns soutenaient que sa culpabilité ne pouvait passer pour douteuse, pour la raison que le Vierschaerboek, autant que le « Bref Recueil » affirmait que l'accusé avait fait, et dans les formes légales, des aveux; que l'intégrité des magistrats, instructeurs et juges, était irréprochable et, donc, hors cause. D'autres admettaient que la signature, parfaitement authentique, du père Temmerman, figurant sur les procès-verbaux d'interrogatoire des 20 et 22 mars, *suffisait* pour prouver la réalité des aveux. De tels avis n'étaient pas de nature à nous satisfaire. L'infaillibilité, l'impeccabilité des documents judiciaires du XVIe siècle, époque troublée entre toutes par les rivalités et les haines politico-religieuses, ne s'imposent pas a priori. Elles peuvent toujours et, dans certains cas, doivent être soumises à la critique. Sinon, à quoi se réduirait l'histoire? Le cas du père Temmerman m'a, dès lors, paru d'autant plus digne d'intérêt. Aussi, me suis-je livré à un nouvel examen des documents du procès. Dans les pages qui vont suivre, je soumets ce travail au lecteur impartial. L. LOTAR." (Preface, 5/6) 1. Un inventaire manuscrit, établi quelques années auparavant, se trouvait déjà au Service des Archives d'Anvers. Le lecteur peut encore aujourd'hui le consulter.	1937	APG aanslag Jauregui	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Louwerse, P.,	Een met het volk. Beknopte geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau. Aan oud en jong verteld. Met oorspronkelijke penteekeningen, Zutphen: Schillemans & Van Belkum, [1898]. 60 blz. ill. (Over Oranje pp. 3-14). *Op het titelblad van het exemplaar (Ki 247) van de Koninklijke bibliotheek te Den Haag, kennelijk afkomstig van de Openbare Leeszaal Bergen op Zoom, bevinden zich drie stempels, waarvan één "Afgekeurd".* *Foto's pp. 3-14: http://www.periodata.nl/dataweb/LouwerseEenmethetVolk.pdf* "Zijn (Oranje) doel was om de Zeventien Nederlanden te laten worden, wat ze onder Keizer Karel geweest waren. Met dat doel zou hij Roomsch en Onroomsch vóór zich hebben en op den bijstand van het heele Volk kunnen rekenen. Al heel spoedig moest hij ervaren, dat hij te veel vertrouwen had. In het Zuiden was men hem niet zoo genegen, te meer niet, omdat hij tot de Hervormde kerk was terug gekeerd, en ook, omdat vele voorname Zuid-Nederlandsche Edelen jaloersch op hem waren. Maar ook in de Noordelijke Nederlanden vond hij menigmaal een' onverwachten tegenstand en werkte men hem vaak tegen. Waarlijk, het leven van Willem van Oranje was, na 1568, niet veel meer dan eene aaneenschakeling van leed, verdriet en miskenning. Zijne broeders Adolf, Lodewijk en Hendrik waren gesneuveld — zijne tweede vrouw was iemand, die leefde om hem door haar wangedrag het leven te verbitteren; — zijn oudste zoon was nog altijd in Spanje gevangen en hij zou hem nimmer weer zien; — zijne beste bedoelingen werden maar al te vaak miskend; — zijne geldelijke middelen waren, ook door de verbeurdverklaring zijner goederen, zeer bekrompen geworden, en niemand dacht er aan, om hem wat terug te geven van hetgeen hij in het begin van den opstand voor de algemeene zaak had opgeofferd. Zijne verdraagzaamheid voor de Roomschen deed hem bij vele Protestanten een' vijand vinden, en niet minder duidde men hem zijne Fransch-gezindheid euvel, doch men vergat, dat Frankrijk reeds meer dan eene eeuw lang de vijand van het Oostenrijksche Huis was, en dus de natuurlijke vijand van Filips. Maar trots dat alles, Willem van Oranje hield stand, en het is meer dan een groot woord, het is eene groote waarheid : Aan Prins Willem van Oranje heeft Nederland het te danken, dat het geen deel van Spanje gebleven is." (10)	1898	APG LTM jeugdboek	
Luitingh, J.C.,	Het beeld van prins Willem van Oranje. Geschetst voor jongelieden. Met eene gekleurde plaat, Harderwijk: H.A. Berends, 1884. 32 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LuitinghBeeldvanPrins.pdf* "Toen de Prins zich in Juli 1584 te Delft ophield, bevonden zich daar niet minder dan vijf personen, allen met het doel hem het leven te benemen, zonder dat de een den ander kende, of iets van elkanders voornemen afwist. Onder hen was een Bourgondiër, Balthasar Gerard genaamd. Zeven jaren lang had hij het heilloos voornemen gekoesterd den Prins te dooden. Toen hij zich op weg begaf om het plan ten uitvoer te brengen, vernam hij tot zijn teleurstelling, dat Jauregui hem vóór was geweest. Nauwelijks evenwel vernam hij, dat diens aanslag mislukt was, of hij was gereed het opgegeven werk ten uitvoer te brengen. Hij wist als klerk in dienst te komen bij den geheimschrijver van den Graaf van Mansfeld, Stadhouder van Luxemburg. Diens zegels wist hij na te maken, door ze in rood was af te drukken, om daarmede gemakkelijk toegang tot den Prins te verkrijgen. In Maart 1584 zette hij zijn reis voort naar Trier, waar hij zijn plan aan twee Jezuïten openbaarde. Beiden keurden het goed; doch de een, bevreesd dat de nagemaakte zegels den koning en de kerk in moeilijkheid zou brengen, raadde hem aan den Prins van Parma de zaak voor te stellen. In het eerst achtte deze Gerard ongeschikt tot het volvoeren van dat gewichtig werk; doch toen hij later van hem de wijze vernam, waarop hij het gruwelstuk wilde volvoeren, moedigde hij hem aan, en verzekerde hem, dat de koning hem rijk zou beloonen, of, indien hij bij de onderneming kwam te vallen, dan zouden de 25000 gouden kronen en de brieven van adeldom aan zijn bloedverwanten uitgereikt worden. De Franciskaner monnik, pater Gery, wijdde hem tot den moord door zijn priesterlijken zegen, en beloofde hem een plaats in het hemelrijk onder de heilige martelaren. In April kwam de onverlaat te Delft, waar hij zich vervoegde bij Ds. Villiers, hofprediker en vriend van den Prins. Bij dezen prediker toegelaten, noemde hij zich François Guyon, en gaf voor, dat zijn vader in Frankrijk om het geloof ter dood gebracht, en hij, om hetzelfde lot te ontgaan, van daar gevlucht was. Daar hij nu als balling moest rondzwerven, kwam hij de hulp van den Prins inroepen, en stelde hij zich ten dienste voor de goede zaak der vrijheid en der religie. Hij wist zich zoo goed voor te doen, stelde zich zoo vroom aan, dat hij geen godsdienstoefening oversloeg, en nimmer zonder psalm- en gebedenboek of bijbel gezien werd. Kortom de dienaar des Satans veranderde zich in een engel des lichts. Het gevolg was, dat hij, door bemiddeling van Ds. Villiers, werd opgenomen onder het gevolg van den Heer van Schooneveld, het hoofd van een gezantschap aan den Hertog van Anjou, dat juist naar Frankrijk zou vertrekken. De nagemaakte zegels moest hij overhandigen aan den maarschalk Biron, toekomstig Stadhouder van Kamerijk. In Frankrijk had de gewaande Guyon rust noch duur, zoozeer was zijn ziel vervuld met zijn boos plan. Gelukkig gevoelde hij zich toen hij naar den Prins werd teruggezonden met het bericht van den dood van Anjou. Als op arendsvleugelen keerde hij naar Delft terug, en gaf de brieven over. De Prins, die van den brenger nog het een en ander omtrent den dood van Anjou wenschte te vernemen, liet hem bij zich komen, terwijl hij te bed lag. O, hoe speet het hem, dat hij nu geene wapenen bij zich had; want welk een schoone gelegenheid bood zich nu aan, om den Prins te dooden. Toen hij de woning des Prinsen verliet, luidden de kerkklokken, — 't was Zondag — om de Delftsche gemeente naar 's Heeren huis te roepen. Gerard bleef voor het prinsenhof, in gedachten verzonken, heen en weer loopen. Door den sergeant van de wacht gevraagd, waar hij op wachtte, antwoordde hij met de grootste kalmte : „O, ik zou gaarne met de vrome schare naar het bedehuis opgaan, doch ik kom pas van de reis, en mijn schoenen en kousen zijn in zulk een slechten staat!"	1884	LTM jeugdboek roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lulofs, B.H.,	Lofrede op Willem den Eersten door Mr. B.H. Lulofs, aan welke de Maatschappij, in hare vergadering van den 12. september 1818, den uitgeloofden eereprijs heeft toegewezen. (*Nr 1 van deel vijf van de Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*), Leiden: D. Du Mortier en Zoon, 1822, pp. 1-132. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/LulofsLofrede.pdf* "Het verbond der Edelen, hetwelk de Prins onder de hand bevordert, dwingt de Landvoogdesse tot het nemen van zachter maatregelen tegen hen, welke de dweepzucht met den naam van ketters en afvalligen brandmerkt. Maar, helaas! de list weet het zaad van verdeeldheid te strooijen. Het verbond, bewonderingswaardig in den aanvang, doch niets beduidende in zijn einde, gaat te niete — en de storm, welke geheel Nederland, tot in deszelfs grondvesten, zal schudden, doet zich met een dof gebulder reeds hooren. Oranje verlaat het land, waar hij, weerloos achterblijvende, eenen wissen dood voor oogen ziet, en begeeft zich naar zijne Duitsche Staten, O rampzalig lot, dat thans het Vaderland treft!" (8/9) "Wie zal in dien bangen nood, naast God, het Vaderland redden? Het is WILLEM VAN ORANJE! Hij is als het ware de eenigste ster van hoop, welke nog stralen schiet in dien nacht van vertwijfeling en jammer. Hij is de eenigste toeverlaat, op wien onze vervolgde Voorvaderen hopend hunne oogen vestigen. Hun vertrouwen wordt niet te leur gesteld. Schoon de Prins het Vaderland ontweken is, zijn hart is in hetzelve achtergebleven, en dat harte bloedt bij de diepe ellende zijner medeburgers. Losgereten, verscheurd zijn de banden, die hem aan FILIPS boeiden, en dus grijpt hij, geroepen door duizend stemmen, naar het zwaard, nog wel niet, om het tegen den Koning zelven te gebruiken, maar tegen den bloedhond, die zulke gruwelen in deszelfs naam durfde plegen. WILLEM DE EERSTE rukt met een leger tegen ALVA te velde. Doch, helaas! van waar zal hij, op den duur, de penningen erlangen, om zijne krijgsbenden te betalen? De Spaansche Veldheer bevroedt dit, ontwijkt listig den slag, en zoo dwingt geldgebrek den Prins, niet alleen toen, maar ook andermaal in het vervolg, om zijn leger, onverrigter zake, uit een te doen gaan. Dagelijks echter wordt de haat tegen de Spaansche dwingelandij hier te lande sterker; dagelijks vermeerdert het getal van 's Prinsen aanhangers, en nu geeft hij den raad, om ter zee te beproeven, het geen te lande met zoo weinig voorspoed bekroond werd." (10/11) " -- Neen, gelijk het vertrouwen des Prinsen op den Koning der Koningen niet laf en verwijfd, maar zoodanig was, als het eenen man past, zoo bewaarde hem ook zijn mannelijk verlichte geest voor dien dolzinnigen Godsdienstijver, welke in die dagen ook de Hervormden dikwerf schandvlekte, en waardoor zij somtijds met de Spaansche Geweldenaars in onverdraagzaamheid schenen te willen wedijveren." (83) "Niet minder verdraagzaam, betoonde zich WILLEM DE EERSTE, toen de Doopsgezinden te Middelburg door de Regering gelast werden, om, strijdig met de voorschriften van	1822	APG GKS	
Lulofs, Josephine,	"La flotte de Monseigneur le prince d'Orange. ("De watergeuzen"), in: *Eigen Haard. Wekelijksch tijdschrift voor het gezin*, jrg 59, nr 16, 22 april 1933, pp. 249-251. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/LulofsFlotte.pdf* "Er wordt beweerd, dat Oranje, op raad van admiraal de Coligny, het geluk der wapenen, dat hem te land den rug toe keerde, op zee te beproeven: hoe 't zij, de watergeuzen werden door hem voor dat doel gebruikt. De watergeuzen! Een aaneensluiting van de zeldzaamste soorten en standen van menschen, die men zich denken kan! Gevlucht voor marteldood en smadelijke banden, op de wijde, onbereikbare zee genoten ze van hun nieuwe vrijheid, zóó uitbundig, dat de overgang tot het vrijbuiters-leven slechts één kleine schrede eischte. De Hollandsche, Zeeuwsche en Vlaamsche koopvaardijschepen en visschersbooten veranderden in kapers. Er waren afstammelingen van oud-adellijke geslachten, reeds beroemd in de kruistochten, onder de vluchtelingen, rijke kooplieden, boeren en ambachtslui, verlatenen, verlorenen en uitgestootenen ook enkelen, maar tot de watergeuzen vluchtte: „alle man, die benaauwd was, en alle man wiens ziel bitterlijk bedroefd was!" En bij hen voegden zich zwervers en oorlogsknechten, die slechts dienden om den buit. Die ongelijksoortige vereeniging van ballingen en vrijbuiters hielpen den Prins van Oranje aan zijn levensdoel: de bevrijding der Nederlanden. Hij stelde een admiraal over hen aan en regelde alles naar orde en bepalingen. De admiraal kreeg den titel van: „Overste en Capiteyn Generaal van alle de schepen, groot en kleyn wesende op der zee." Van nu af vormden den Watergeuzen "la flotte de Monseigneur le Prince d' Orange", die als „Souverein Vorst" (van 't prinsdom Orange in Zuid-Frankrijk) oorlog voerde „so te water als te lande" tegen den Hertog van Alva „en zijn aanhangers". En die vloot voerde van toen af op de wyde wateren "'s Prinsen vlag: Orange, blanche, bleu!"" (250)	1933	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Lummel, H.J. van,	Willem de Zwijger, de Vader des Vaderlands. Voor kinderen. Met twee Plaatjes. (*Kinder-Bibliotheek, III*). Sneek: J.J. Wiarda / Utrecht: J.J.H. Kemmer, [1869].XXZKB XKA 884 Micro "'t Bleek spoedig, dat de prins niet te vergeefs gevreesd had. Een leger van 10.000 man kwam onder aanvoering van den hertog van Alva, om deze landen te straffen voor den beeldenstorm. De Protestanten, omdat zij 't gedaan en de Roomschen, omdat zij 't toegelaten hadden. Omtrent den prins had de hertog bevel hem gevangen te nemen, zoodra hij hem machtig kon worden en zijn gerechtelijk verhoor niet langer dan 24 uur te doen duren. Dat beteekende met andere woorden : zoo spoedig mogelijk maar onthoofden. Gelukkig dat de prins gewaarschuwd was. Hij had goede vrienden aan 't hof van Filips, zoodat er bijna geen brief ging of kwam, of Oranje kreeg er 't zijne van te weten. Zoo trok hij dan naar Dillenburg ontmoedigd en verdrietig. Hij was geheel teleurgesteld. De Hervorming in deze landen scheen zoo goed als uitgeroeid door de laatste pogingen der landvoogdes. Oranje was zoo lang gebleven, als hij kon, niet alleen omdat hij gedrongen werd 't volk bij te staan, maar ook omdat 't hem een punt van eer was. Dat hij door de omstandigheden genoodzaakt werd te vertrekken, was voor hem eene groote vernedering. Maar God zou hem op Zijn tijd verhoogen en hij moest leeren niet in eigen kracht en wijsheid, maar als een nederig dienaar des Heeren werkzaam te zijn. Al zijne plannen schenen mislukt; de Heer zou toonen dat 't Evangelie sterker was dan overmacht en geweld. Alva was gekomen en had brieven van den koning, waarin hij tot opperheer dezer landen werd aangesteld. Verscheidene Hervormden hadden in Emden, eene stad aan den Ems, eene schuilplaats gevonden en stichtten daar eene Hollandsche gemeente, die nog bestaat en verschillende merkwaardige boeken en documenten uit dien merkwaardigen tijd in hare bibliotheek heeft." (32/3)	1869	APG LTM kinderboek	
Lunsingh Scheurleer, D.F.,	Oranje op aardewerk. Van Willem de Zwijger tot Koningin Beatrix, Lochem: Uitgeversmaatschappij Antiek Lochem b.v., 1994. 136 blz. ill. (*II. Ceramiek betrekking hebbend op Prins Willem de Zwijger (1533-1584) en diens oudste zoon Prins Philips Willem (1554-1618). Noten.* "Het oudst bekende voorwerp met het wapen van de prins is een bolvormige kan met hals. Links van het wapen staat 15 en rechts 74. De jaartallen hebben betrekking op het jaar, dat de matrijzen gemaakt zijn. De kan kan heel goed van latere datum zijn. Op de schouder en de hals is het geappliqueerde oranjewapen aangebracht bekroond door een gevleugelde engel. Hieronder bevindt zich een jager die op een hoorn blaast en ter weerszijden van het wapen is een medaillon met een vrouwenkopje te zien. Vanaf de schouder loopt aan beide zijden van de romp tot over de buik een ongeveer vier cm brede band naar beneden. Deze is versierd niet een repeterend motief van een naaktfiguur tussen ranken. Het gevierendeeld wapen op de kan is identiek, doch niet omhangen met de keten van het Guldenvlies, met dat op het titelblad van: 'Ordonnances, Loix & Statuts, faictz pour le reiglement de la Justice enz'. Van een dergelijke kan bewaart het Nijmeegs Museum Commanderie van St. Jan twee fragmenten van de hals met een gedeelte van de romp. De band die vanaf beide zijden van de schouder tot op de romp hangt, is echter anders versierd en wel met een kopje in een medaillon. Hiertussen zijn gestileerde rankjes aangebracht. Hieruit blijkt, dat van deze kan meer exemplaren zijn geproduceerd. Het is zeer goed mogelijk, dat ze door de prins, zijn familie of door vrienden in Siegburg besteld zijn (afb. 2)." (13/14)	1994	BKD ceramiek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Luttervelt, R. van,	"Het ruiterstandbeeld van Willem van Oranje te 's-Gravenhage. Een werk van A.E. De Nieuwerkerke", in: *Apollo. Maandschrift voor litteratuur en beeldende kunsten*, jrg. III, nr. 9, September 1948, pp. 295-305. "Sinds 1841, het eerste jaar van de regering van koning Willem II, bestond in Nederland het denkbeeld, om een monument voor de Vader des Vaderlands op te richten. Minister Schimmelpenninck leidde de voorbereidende maatregelen in, o.a. door aan het Koninklijk Nederlandsch Instituut (voor wetenschappen, letteren en schone kunsten) om advies te vragen. Nog in hetzelfde jaar werden enige beeldhouwers, wier namen in de overgebleven bescheiden niet genoemd worden, uitgenodigd tot het vervaardigen van ontwerptekeningen. Een van hen was Jan Anthonie van der Ven, Bossenaar van geboorte, doch woonachtig te Rome. Hij was er zozeer op gesteld de opdracht te krijgen, dat hij er in Januari 1842 een reis naar Nederland voor over had. Het heeft hem geen resultaat opgeleverd. Na heel lang praten en onderhandelen en vele moeilijkheden werd uiteindelijk de bestelling gedaan bij Louis Royer. Het door hem gemaakte nationale monument voor de prins op het Plein kon echter pas op 5 Juni 1848 onthuld worden. Intussen had, vooral ten gevolge van de problemen van godsdienstige, financiële en nog andere aard, die tijdens de besprekingen rezen, het plan voor het standbeeld van Oranje in brede kring ruchtbaarheid gekregen. En, al of niet via de hertogin De Gramont, heeft toen ook De Nieuwerkerke ervan gehoord. Zodra zijn ontwerp voor het standbeeld gereed was, wilde hij het persoonlijk naar 's-Gravenhage brengen om het aan de koning te tonen. Aldus schreef de Nederlandse gezant Fagel op 23 Januari 1843 uit Parijs aan Zijne Majesteit. In hetzelfde jaar exposeerde de beeldhouwer het ontwerp bovendien in de Salon, waar het zozeer de aandacht trok, dat het De Nieuwerkerke ineens beroemd maakte. Weldra verscheen de kunstenaar nu met zijn werkstuk in de Nederlandse residentie en Willem II was met het model zo ingenomen, dat hij terstond de maker ervan decoreerde met het ridderkruis van de Nederlandse leeuw en, wat belangrijker was, de opdracht gaf het in brons te laten gieten. Aldus de officiele lezing der feiten. Maar daarnaast loopt tot op heden in Nederland hardnekkig het gerucht, dat het oorspronkelijke model helemaal niet de grote Zwijger voorstelde maar iemand anders, misschien de admiraal De Coligny of koning Hendrik IV. Pas op verzoek van koning Willem II, die de schets in 1843 op een tentoonstelling te Parijs zou hebben gezien, zou het in Willem I zijn veranderd. Een bevestiging van deze historie is echter nergens te vinden. Na het zojuist verhaalde klinkt het wel heel onwaarschijnlijk. Uit de geschiedenis van het monument en de vorm die het gekregen heeft, mogen wij twee conclusies trekken. In de eerste plaats deze, dat de lust om zonder directe opdracht een ruiterstandbeeld te vervaardigen bij De Nieuwerkerke moet zijn opgekomen door hetgeen hij uit Nederland hoorde, maar tevens waarschijnlijk onder inspiratie van het vijf jaar eerder voltooide monument voor Philibert Emanuel van Savoie, het aan De Nieuwerkerke zeker goed bekende meesterwerk van zijn leermeester Marochetti te Turijn. In de tweede plaats blijkt uit het voorgaande, dat, hoe de gang van zaken nu ook precies geweest is, in elk geval de persoonlijke belangstelling van koning Willem II in deze van grote betekenis is geworden." (297)	1948	BKD ruiterstandbeeld	
Maas Geesteranus, A.M.,	"Ter nagedachtenis van Willem van Oranje", in: *De Tijdspiegel,* 41, tweede deel, 1884, 's-Gravenhage: Charles Ewings, 1884, pp. 300-305. Bespeking van *J.G. Frederiks*, De Moord van 1584 en *W.J. Hofdijk*, Een lauwerkrans op des Zwijger's graf. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MaasGeesteranusNagedachtenis.pdf* "Dat de gedenkdag vele pennen in beweging zou brengen, was te verwachten. Dergelijke gelegenheden, om hun gevoel te uiten, zijn voor onze landgenooten gewoonlijk te sterk. De Zwijger-literatuur van 1884 is, ook wanneer men de strijdschriften uitzondert, om alleen de gedenkschriften te vermelden, reeds vrij uitgebreid. Het is niet noodig, al de verschenen werken en werkjes in 't bijzonder te vermelden. Doch er behoort eene uitzondering te worden gemaakt voor de twee, welker titels hierboven vermeld staan, omdat zij elk vertegenwoordigen eene soort van gedenkschriften, die bij dit ernstig herinneringsfeest niet kunnen worden gemist. In het bij den heer Nijhoff' verschenen werkje heeft de heer Frederiks alles bijeen verzameld, wat tijdgenooten van het rampzalig bedrijf hebben vermeld. Na de studie, door Prof R. Fruin in *De Gids* van Juni aan het onderwerp gewijd, is de inhoud van dit belangrijk boekje voor geen belangstellende meer onbekend, terwijl door de aankondiging van dien hoogleeraar ook zij, wien de geschiedenis van de droevige Julimaand niet helder meer voor den geest staat, genoeg zijn voorbereid, om daarvan met vrucht kennis te nemen. Ook afgescheiden van den gedenkdag heeft de arbeid van den heer Frederiks, die met ernst en nauwgezetheid is volbracht, deze groote waarde, dat daardoor oude, bijna verloren bronnen opnieuw voor iedereen toegankelijk worden gesteld. Ieder belangstellende in eene onvervalschte geschiedenis van ons land is daardoor in de gelegenheid gesteld, de nieuwste sage betreffende 's Prinsen dood, die van het volslagen ongeloof, aan de waarheid te toetsen, zonder het woord van de geleerden blindelings aan te nemen. Deels van ooggetuigen, deels van tijdgenooten, die hunne wetenschap aan ooggetuigen ontleenden, vinden wij in dit onschatbaar werkje alles, wat op 's Prinsen moord betrekking heeft, bijeen : de door Filips II uitgesproken ban, de moord zelf, zoowel van het Katholiek als van het Nederlandsch standpunt beschouwd en beschreven, de confessie van den moordenaar, het verhaal van de gruwelijke martelingen, waarmede de ongelukkige bedrijver, voor wien de edele doode niet meer spreken kon, zijne daad heeft geboet, alsmede de brieven van adeldom, aan zijne betrekkingen door den Spaanschen Koning uitgereikt, en de stukken betrekkelijk eene beproefde, doch mislukte heiligverklaring van den uitvoerder van 's Konings edict van 15 Maart 1580. Zooals men ziet, eene belangrijke en volledige verzameling van stukken, gepast gedenkboek voor den 10den Juli, van blijvende waarde voor de geschiedenis van Nederland. Het bij den heer Ewings verschenen gedenkschrift is van een ander karakter. Met de hem eigen warmte verhaalt de heer Hofdijk daarin in korte en scherpe trekken de levensgeschiedenis van den man, wiens nagedachtenis gevierd staat te worden. Vlug, doch niet vluchtig, als het verhaal is, stipt het de hoofdpunten van Oranje's leven aan, doet met ingenomenheid, doch zonder eenzijdigheid de voornaamste trekken van zijn karakter uitkomen en laat het volle licht vallen op de onschatbare diensten, welke de Zwijger bewees niet slechts aan het Nederland van zijn tijd, maar aan den nakomeling, die in vrijheid en nationaal bestaan de vruchten plukt van zijn onvermoeiden arbeid, zijn onverzettelijk vertrouwen, zijne grootsche offervaardigheid." (304/5)	1884	APG historiografie herdenking moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Maesschalck, E. de,	"Een omstreden feuilleton: Willem van Oranje", in: *Onze Alma Mater. Orgaan van de 'Vlaamsche Leergangen' te Leuven*, 38, 1984, pp. 221-230. *Uitvoerige schets van de totstandkoming van de TV-serie (1984) van Walter van de Kamp.* *Bron: Electronisch (PDF-images) geleverd door Universiteitsbibliotheek Tilburg.* "Zelden is er in de Lage Landen zoveel inkt gevloeid over een televisie-programma als over het historisch feuilleton « Willem van Oranje », uitgezonden van januari tot maart 1984. Ernstige tijdschriften, vrouwen-magazines en snertbladen wijdden alle zonder uitzondering vele bladzijden aan deze serie, waarin de « Vader des Vaderlands » op een schokkende wijze werd geportretteerd. De kritieken in de pers bewogen zich tussen scherpe afwijzing en blinde verheerlijking : van « Oranje blanje bloot » (*Humo* 16.2.'84) tot « Willem van Oranje, een moeilijke opdracht die perfect is uitgewerkt » (*Zondagsblad* 21.1.'84). In Nederland haalde de serie meer dan vijf miljoen kijkers, in Vlaanderen meer dan anderhalf miljoen, dat is ruim drie maal zoveel als bij traditionele historische documentaires. In Vlaanderen werd de kijkdichtheid van programma's als « Panorama » of « Dallas » benaderd, maar de waardering voor Oranje lag systematisch hoger. Vast staat dat het grote publiek met belangstelling naar de serie heeft gekeken en -- wat vooral belangrijk is -- tien afleveringen lang is blijven kijken." (221) "Walter van der Kamp bracht uiteindelijk nogmaals het geduld op om de gecorrigeerde versies aan de goedkeuring van Robrecht van Roosbroeck voor te leggen : « Van Roosbroeck is 83 jaar en kan niet meer lezen. Ik heb hem alles voorgelezen, bij hem thuis in een onverwarmde kamer. En elke keer als er volgens hem iets niet helemaal historisch juist was, riep hij : Oh jongske, zo was dat niet (*Volkskrant* 21.2.'83). De laatste correctieronde vond plaats in september 1982. Toen werden door Edward De Maesschalck, mede namens G. Janssens, de laatste historische bemerkingen uitgepraat. Robrecht van Roosbroeck speelde de rol van scheidsrechter : als hij ja knikte, kregen de historici gelijk, als hij neen knikte, de auteur. Daarmee was voor Walter van der Kamp de kogel door de kerk en kon hij eindelijk al zijn aandacht wijden aan de realisatie van het project : « Ik heb een tijd doorgemaakt van geschiedenis studeren, schrijven, schrappen, indelen, weer schrappen, weer opnieuw schrijven. Naast mijn eigen visie verwerkte ik historische adviezen van de hoogleraren J. Juliaan Woltjer, Rob van Roosbroeck, Dr. E. De Maesschalck, Dr. G. Janssens en Kees Middelhof. Een gruwelijk stuk huisvlijt! » (*Televizier* 19.3.'83). Interessant is het eindoordeel van Dr. G. Janssens : « Objectieve geschiedschrijving bestaat niet, eerlijke geschiedschrijving wel. Van der Kamp heeft in eerlijke dialoog met historici een waardevolle bijdrage geleverd tot het in beeld brengen van een erg ingewikkelde brok geschiedenis . (*Tijdingen uit Leuven*, nr. 81, januari 1984).	1984	APG	
Mahon, Eugène,	Guillaume le Taciturne. Prince d'Orange, Comte de Nassau, etc. et les Pays-Bas. Depuis l'abdication de Charles Quint jusqu'à l'année 1584. Deuxième édition, Paris: Gabriel Roux, Éditeur, 1853. VIII, 304 blz. (1e ed. 1852). *Noten.* *Online: google books* "Je dois le declarer tout d'abord, cette histoire n'est en quelque sorte que l'introduction à l'important travail que je prépare depuis plusieurs années et qui sera publié sous le titre de: *Les Pays-Bas au XVIIe siècle*. Il y a en effet une connexion étroite entre la seconde période du XVIe siècle et les événements du XVIIe. C'est à cette première époque que s'ouvre l'ère des luttes entre les Pays-Bas et l'Espagne, et que la noble maison d'Orange entre activement dans les affaires de ce pays qu'elle était appelée, par une impulsion puissante et par le génie de ses chefs, conduire à l'apogée de sa grandeur." (VI) "Pendant les quelques mois que j'ai passés en Hollande, je me suis occupé à recueillir les matériaux qui devaient servir de base à mon travail. Aussi, au point de vue de l'exactitude des faits, n'ai-je qu'un mot à dire. Désirant que cet ouvrage eût au moins le mérite de la vérité, j'ai compris qu'il était indispensable, pour arriver à ce résultat, de compulser de préférence les documents publiés à l'époque dont j'écrivais l'histoire. Sans doute quelques-unes de ces pièces étaient contradictoires, empreintes des passions et des préjugés du temps; mais sous ces exagérations la vérité existait : je me suis appliqué à l'y rechercher et à la dégager des ombres qui s'opposaient à son rayonnement. D'un autre côté, en consultant les historiens anglais et allemands, j'y ai puisé des renseignements précieux. Dans une certaine mesure, lorsqu'elles m'ont paru justes, j'ai tenu compte de leurs appréciations. Je les ai comparées, pesées; et plusieurs, concordant avec mon jugement personnel, je n'ai point hésité à les faire servir au profit de mon travail, tout en ayant soin cependant d'indiquer leur origine. En procédant de la sorte, je pense avoir réussi dans ma tâche, et c'est avec cette conviction que je livre aujourd'hui à la publicité ces pages qu'une plume mieux exercée eût pu revêtir d'une forme plus brillante, mais non empreindre d'un sentiment plus consciencieux et plus vrai. E.M." (VIII) "Il ne nous paraît point douteux que l'abjuration du prince d'Orange en faveur de la foi nouvelle fut moins un acte religieux qu'un acte politique. Il savait que la confiance de l'armée protestante qu'il commandait et celle des populations qu'il espérait soulever sur son passage, ne pouvait être absolue dans un chef catholique; que, d'autre part, les princes calvinistes et luthériens conservaient une certaine répugnance à s'engager avec un homme dont les croyances différaient des leurs; qu'enfin les excès commis par le duc d' Albe et par l'inquisition au nom du catholicisme, avaient porté, dans les Pays Bas, une atteinte	1853	APG	Mahon Guillaume le Taciturne

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mak, Geert,	"Moord op Willem van Oranje. Delft 10 Juli 1584. Door een toevallig aanwezige burgemeester van Leeuwarden", in Idem, *Reportages uit Nederland. De geschiedenis in meer dan honderd ooggetuigenverslagen,* Amsterdam: Prometheus, 1991, pp. 70-71. *Verslag van burgemeester Rombout Uylenborgh. Ontleend aan Nanne Bosma, Balthazar Gerards, 1983.* "Hiermee nam ik voor het moment afscheid en ging aan de kant staan om Zijne Excellentie en de edelen erdoor te laten. Zijne Excellentie werd, nadat hij zich van mij afkeerde, onmiddellijk begroet door de eerder genoemde kolonel. Toen Zijne Excellentie wegging en uit het portaal van de eerder genoemde eetzaal te voorschijn kwam op het moment dat de Engelse kapitein of Ritmeester Willem hem wilde aanspreken, is hij door een Bourgondiër moorddadig met een buks, die met drie kogels was geladen, neergeschoten en onmiddellijk daarna standvastig gestorven. Omdat ik zag dat er geen gelegenheid meer was om de bovengenoemde zaak af te handelen of om de beloofde documenten te krijgen, ben ik van daar vertrokken." (71)	1991	APG moord laatste woorden	
Mangnus, Joost,	"Willem van Oranje in Philiwood", in: *Brabant cultureel. Tijdschrift voor kunst en cultuur*, jrg 45, nr 8, oktober 1996, p. 30. "Noord-Brabant liep in de beginjaren van de film duidelijk achter op de Randstad. Maanden, soms zelfs wel jaren nadat er nieuwe vindingen op het gebied van film waren te zien, beleefden ze hun première in Noord-Brabant. Dat kon elektronicagigant Philips niet op zich laten zitten. In Eindhoven werd gewerkt aan de Loetafoon, de eerste geluidsfilm-installatie. De mogelijkheden van deze installatie bekoorden blijkbaar het initiatiefcomité dat was opgericht om het 400e geboortejaar van Willem van Oranje te herdenken. Dit comité zamelde 40.000 gulden in en gaf Philips opdracht het leven van Willem van Oranje te verfilmen. Philips zag het helemaal zitten. Oude fabriekshallen werden omgebouwd. Het complex kreeg de naam Philiwood. Aan de Oirschotsedijk in Eindhoven werden in één studiostraat gedeeltes van zowel Antwerpen, Brussel als Den Briel nagebouwd. *Plat Brabants* Voor de regie werd avantgarde-regisseur G.J. Theunissen aangetrokken, voor de hoofdrol de Haagse toneelspeler Cor van der Lugt Melsert. Hij was een van de weinige Noordelijke spelers in de voornamelijk Brabantse cast. Dat was te horen. De meeste figuranten praatten plat Brabants. Niet alleen hierdoor wekte Willem van Oranje hilariteit. Het lag ook aan de strenge regels regels die het initiatiefcomité had opgesteld. Aan de gedachten van Willem van Oranje mocht geen aandacht besteed worden. De film moest puur over zijn daden gaan. Het resultaat was een zeer stuntelig scenario. Bovendien moesten alle belangrijke personages op 'waardige wijze' uitgebeeld worden, wat betekende dat close-ups taboe waren. *Flop* Op 4 januari 1934 waren Prins Hendrik en de minister-president aanwezig bij de galapremière in Den Haag. Daarmee waren zij getuigen van de eerste Nederlandse geluidsfilm. Daarmee behoren zij tot het selectste gezelschap dat de film ooit in de bioscoop zag. De film flopte vreselijk. Het grote publiek zag meer in De Jantjes, een andere Nederlandse geluidsfilm die bijna tegelijkertijd in première ging. De pers was vrij negatief. Maar had ook enige clementie voor deze dappere poging tot het maken van een geluidsfilm. "Wij behoeven ons over de achterstand op dit gebied niet te schamen", schreef het Haarlemsch Dagblad. "Wij behoeven toch niet op alle mogelijk terreinen pionier te wezen". Veel had G.J. Theunissen niet aan deze woorden. Willem van Oranje was de eerste en laatste speelfilm, die hij regisseerde. Nog jaren na de mislukte poging om het leven van Willem van Oranje te verfilmen werd hij voor Baltasar Gerards gehouden. Philips trok verregaande consequenties uit de grote flop. Philiwood werd gesloten en zo bleef Philips filmproductie beperkt tot één speelfilm. Toch kan Noord-Brabant een goed gevoel overhouden aan Willem van Oranje. Met deze film liep de brabantse film voor op de rest van het land. Een mooi punt om de Brabantse filmgeschiedenis mee af te sluiten." (30)	1996	APG LTM eerste geluidsfilm 1934	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Margadant, J.,	"Historische Waardeering", in: *Haagsche Stemmen,* jrg 4, nr 3, 29 Augustus, 1891, pp. 455-466. *Zie ook: Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger tusschen Prof. P.J. Blok, Hoogleraar te Groningen, P. Goedhart, leeraar te Roermond, en X-, Roermond: Henri van der Marck, 1891 en X = C.C.M. Bartels, Lodewijk van Nassau en Willem de Zwijger. Historische critiek van Prof. P.J. Blok, gecritiseerd door X., Roermond: Henri van der Marck, 1892.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MargadantHistorischeWaardeering.pdf* "De onthulling van het monument ter eere van de Graven Lodewijk en Hendrik van Nassau, in de protestantsche kerk te Heumen, heeft aanleiding gegeven tot eene wisseling van gedachten, welke, na aanvankelijk in een dagblad, *De Nieuwe Koerier*, te zijn gevoerd, thans in den vorm eener brochure ter kennisse van het groote publiek is gebracht. Door een ongenoemden schrijver, zich onder het pseudoniem X verbergende, werden tegen de oprichting van dit monument, als eene hulde van het dankbare nederlandsche volk, bedenkingen geopperd, welke eene polemiek tusschen hem en den hoogleeraar P.J. Blok, den feestredenaar bij de onthulling, uitlokten. Ook de heer P. Goedhart, leeraar aan de hoogere burgerschool te Roermond, mengde zich in den strijd en werd op zìjne beurt door X beantwoord. De verschillende artikelen door deze heeren in het genoemde dagblad geplaatst, liggen thans voor ons; en hoewel de strijd eigenlijk nog niet uit is, daar X zijner tegenpartij een jaar tijd heeft gegeven om hem te weerleggen, komt het mij toch voor, dat deze schermutseling, waarbij het vaak ernstig en scherp genoeg toegaat, om meer dan een reden de aandacht verdient. De onbekende kampioen moge het vooralsnog niet oirbaar achten, zijn vizier op te lichten, dat hij geen ongeoefend strijder, geen nieuweling in het krijt is, blijkt meer dan voldoende; en evenzeer, dat hij over scherpe wapenen beschikt en die met groote behendigheid weet te hanteeren. Ja, de eerlijkheid gebiedt te erkennen, dat in dit tournooi, zooals het tot dusverre is gevoerd het voordeel niet gezegd kan worden, aan de zijde van de bestrijders van X te zijn. Of de heeren Blok en Goedhart het noodig of wenschelijk zullen achten, aan de bepaaldelijk tot dezen laatste gerichte uitdaging gevolg te geven, en opnieuw in het krijt zullen verschijnen, om alsdan X voor goed uit den zadel te lichten en te ontwapenen — dit blijve aan hun oordeel over gelaten. Ik reken mij zelven noch geroepen, noch bevoegd, in dit geschil mij te mengen. Wanneer ik, naar aanleiding van deze weinig verkwikkelijke polemiek, eenige oogenblikken de aandacht durf vragen, dan is het om enkele opmerkingen in het midden te brengen, die zich bij het lezen der brochure aan mij opdrongen, en die, naar ik hoop, voor geene der beide partijen kwetsend zullen zijn." (455/6) "lk kom nog even terug op de polemiek tusschen X en de heeren Blok en Goedhart. Ik heb die polemiek eene onverkwikkelijke genoemd, en meen te moeten zeggen waarom. Niet omdat het op zich zelf aanstootelijk en ergerlijk zou moeten heeten, ten aanzien ook van de hoogst vereerde helden onzer historie, onaangename waarheden aan het licht te brengen; maar omdat ik meen te mogen twijfelen, of deze methode van geschiedenis schrijven wel de goede is; omdat ik vrees, dat, vond zij algemeen ingang, de historiografie spoedig van aard en karakter zou veranderen en niet lang meer de hooge plaats zou innemen, haar door de beste en edelste mannen van alle tijden toegekend. X noemt den Prins van Oranje een veinsaard, een huichelaar, een heerschzuchtige, een woord-breker, een landverschacheraar, iemand van wiens leven liegen en bedriegen schering en inslag was, en die bij al zijne handelingen slechts door persoonlijk belang en eerzucht van zeer laag allooi werd geleid. — Ik wil mij buiten den strijd houden en dus	1891	APG polemiek	
Marion, Denis,	Guillaume le Taciturne, Paris: Le club français du livre. Nouv. Édition, 1969. 296 blz. ill. (1e ed. 1963). *Noten, Bibliografie, Chronologie en kaartje.* "Si Orange consacra ses dernières minutes de lucidité à réfléchir sur le sens de sa vie, il dut éprouver l'amère conviction qu'il avait manqué ce qu'il avait entrepris. Vassal qui se voulait fidèle, il avait été mis par son souverain au ban du royaume. Patriote qui s'était dévoué à la grandeur de son pays, il l'avait déchiré en deux fragments destinés à ne plus jamais se ressouder. Esprit politique d'une envergure internationale, il n'avait pas réussi, dans sa lutte contre l'Espagne, à obtenir ni de l'Empire, ni de la Grande-Bretagne, ni de la France l'appui ferme et constant qu'il jugeait indispensable pour assurer la victoire. Ame tolérante, il avait malgré lui attisé les haines religieuses et accordé une assise territoriale et une puissance matérielle à la secte réformée la plus fanatique et la plus bigote. Chef militaire, il laissait ses partisans dans une position désespérée, acculés dans quatre provinces dont la chute paraissait ne plus être qu'une question de mois. Pour beaucoup d'observateurs impartiaux, sur le moment même le geste de Balthasar Gérard parut un crime inutile, qui ne débarrassait Philippe II que d'un ancien ennemi et non d'un antagoniste toujours redoutable.” (281)	1969	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Marnix van St. Aldegonde, Ph. van,	Godsdienstige en kerkelijke geschriften voor het eerst of in herdruk uitgegeven met historische inleiding en taalkundige opheldering door J.J. Van Toorenenbergen, 4 dln, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1871-1891. Deel 1: 1871, deel 2: 1873, deel 3: 1891 en deel [4 (nalatenschap)] : 1878 *Bronnenpublicatie. Online* google*	1891	APG GKS	Toorenenbergen Marnix
Mars..., (ps?),	"Was Willem van Nassau een zwijger, of was hij het niet?", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen, allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen,* jrg 11, nieuwe reeks, 1e jrg, Amsterdam: Frederik Muller, 1861, pp. 138-147. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MarsZwijger.pdf* "Doch goede wil vervangt geene kracht, en zoo blijven wij steeds uitzien naar eene even onbevooroordeelde als fiksche pen, die ons WILLEM teruggeeft in goed en in kwaad — als afvallige, als veldheer, als staatsman, als bevrijder en eindelijk als huisvader en zwijger. Deze laatste, te regt of ten onregte op hem toegepaste, zielshoedanigheid is intusschen, bij wijze van proeve, het doel onzer tegenwoordige beschouwing, naar aanleiding voornamelijk van een in N°. 3 van dit tijdschrift opgeworpene vraag, wanneer WILLEM aan dien bijnaam gekomen was en op welke waarschijnlijke gronden hij dien van zijne tijdgenooten of van de nakomelingschap verkregen heeft. Wel zien wij geene kans om ook dat enkele vraagstuk tot ieders bevrediging op te lossen, maar toch kunnen wij door het aanbrengen van eenige nieuwe bouwstoffen de questie wel iets verder tot eene gewenschte solutie brengen." (140). "Wij hebben, zoo veel in ons was, het vermeende zwijgen van ORANJE met de krachtdadige hulp van een paar latere documenten toegelicht. We hebben den zwijger op den laatsten dag zijns levens drie uren achtereen beleefdheidshalve zien wijden aan eene beuzelquestie en "verscheydene propoosten" zien houden met een' stuggen patriot, die, ondanks 's prinsen voorkomendheid, toch nog niet op zijn gemak scheen te zijn! Moet er meer wezen, wordt er ander en beter bewijs geeischt, dan, dunkt ons, mag het pleit wel opgegeven worden... Doch wij vleien ons veeleer dat het geacht kan worden met vlag en wimpel gewonnen te zijn .. ." (147)	1861	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Marshoorn, J.,	Willem de Eerste, Prins van Oranje, Stadhouder van Holland en Zeeland, enz. enz. enz. Uitgesprooken te Haarlem, voor de Broederschap op de aloude Rhetoryck-kamer, onder de Zinspreuk, Trouw Moet blyken, den eersten van Louwmaand 1757. Te Haarlem, Gedrukt by Joannes Marshoorn, Boekverkooper [1757]. 16 blz. *Dertiende Jaardicht.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MarshoornJaardicht.pdf* "Men was gemoedigt wel 't beleid der Prins en Staaten, En op Gods hulpe kon men zich gerust verlaaten. Maar, laas! de Zenuw van den Oorlog, 't reede Geld, Was aan den Krygsknegt al voorlang meest uitgeteld. Doch daar 't de Godsdienst raakt, moet zielemoed niet wyken. Dus toonde Willem toen, hoe dat zyn Trouw moest blyken." (16)	1757	LTM APG	
Martin, Bernard,	William the silent. A biography for boys and girls, London: Independent Press LTD, 3e revised ed., 1952. VIII, 142 blz. ill. (1e ed. 1943). *Chronologie. Index. Introduction: C.V. Wedgwood.* "Well might the people of Holland mourn and the children of Delft tell each other sadly, "Father William is dead." And yet—did Gerard's shot succeed? We find the answer in the records of history : "So though William of Orange was now dead, out of the turmoil and tempest a state of his creating had already emerged, which was destined to cover the seas with its shipping, to build up an opulent empire in the east, to challenge the navies of England and the armies of France, and to earn the gratitude of mankind as an asylum of intellectual freedom, and as the home of a school of painters whose minute observation of the quiet beauties of life has permanently enriched the culture of Europe." Orange died but his spirit lived, for in the things that endure he relied on no feeble Anjou but on one who could not be bribed by King Philip nor slain by an assassin." (138)	1952	APG LTM jeugdliteraruur	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Martin, Vivienne,	"The tree of Orange still blooms", in: *South African Digest*, 12 October, 1984, Pretoria, 1984, pp. 8-9. *Journalistiek artikel n.a.l.v. de herdenkingstentoonstelling betreffende Oranje op basis van de Gybland Oosterhoffcollectie.* "(To) stress the cultural heritage of the Africaner with the Nederlands monarchy and also (...). Our earnestness with reference to our language - and to strengthen cultural ties with the Netherlands." (8)	1984	APG Zuid-Afrika herdenking	
Masthoff, M.J.A.,	Herdenking van den 10 juli 1584, Delft: Gebr. Kleyn van Willigen, 1884. 52 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Masthoff10juli1584.pdf* "Hebben de Nederlanders hun reuzenwerk durven wagen; zijn het wakkere, krachtige, vrijheidlievende mannen geworden; is de Republiek der Vereenigde Nederlanden een zelfstandige, vrije, machtige staat geworden, met eene zeer welvarende en gelukkige bevolking; heeft die staat eene groote rol gespeeld in de tooneelen der wereldgeschiedenis; werd hij het voorbeeld voor andere volken; dan is dat alles voor een zeer groot deel te danken aan het onwaardeerbare voorrecht, dat WILLEM *van Oranje*, de man van groot talent, vol moed en volharding, een door en door rechtschapen mensch en gemoedelijk christen, de leidsman is geweest. Wie hem vereert, vereert zijne Voorvaderen; wie hem smaadt, smaadt hen. Ik kan mij niet anders voorstellen, dan dat elk Nederlander hem ook thans nog, even als ik, gaarne en uit overtuiging noemt : den VADER DES VADERLANDS." (46/7)	1884	APG hagiografisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mateboer, T.,	1533-1584. Het leven van de vader des vaderlands, Rijssen: Christelijke Uitgeverij, 1984. 47 blz. *Stripverhaal*. *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN8468.jpg*	1984	APG LTM	
Matthieu, Albert,	Guillaume d'Orange et Philippe II : essai sur les poursuites du crime de lèse majesté au XVIe siècle / par Al. Matthieu. Louvain : Typographie de Ch. Peeters, 1869.	1869	APG	

Mayer, H.C.,	Het voorbeeld van Willem van Oranje. [Wageningen], 1933. 32 blz. ill. *Rede ter gelegenheid van de herdenking van 's Prinsen geboortedag 24 April 1533 uitgesproken door den Heer H.C. Mayer in de buitengewone corpsvergadering van 1 Mei 1933 (Wageningen).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MayerVoorbeeldWvO.pdf* "Geen historicus, geen redenaar spreekt op het oogenblik tot U, maar één der Uwen, die heeft leeren beseffen, dat er in dezen verwarden tijd nog één richtsnoer kan zijn — dat er onder alle nationale figuren, die wij van tijd tot tijd op gepaste gelegenheden plichtmatig herdenken, één is, die wel allerminst mag worden toegeëigend voor de particuliere propaganda van één bepaalde groep — dat er onder de zoo velen, die juist de afgeloopen dagen tot ons gesproken hebben één is, die ons wat te zeggen heeft: *Willem van Oranje*." (8) "Een mensch met menschelijke onvolkomenheden, zóó ver boven zijn volk uit en tegelijk ons zóó nabij: daarom heb ik het gewaagd vandaag voor U te spreken over het *voorbeeld* van Willem van Oranje. Van het voorbeeld van een die in een tijd wellicht nog verwarrender dan de *onze* eenheid en samenwerking verlangde van een verscheurd en vertwijfeld volk en daardoor meer dan door zijn veldheerstalenten de kiem legde voor een vrij en onafhankelijk volk - al komt dit dan zijn veelomvattend ideaal niet nabij. En dan: het geldt hier geen verheerlijking van wat geweest is, al zullen historische feiten ons weer houvast moeten geven en gestalte aan de idee, maar het beseffen, dat wat ons Hollanders als het kostbaarst goed in het vleesch en bloed zit — nòg —, die drang naar vrijheid, die de diepste oorzaak is van het bestaan van onzen onafhankelijken staat — het beseffen, dat het *her*denken van Willem van Oranje het *ge*denken is van het levende symbool van het diepste en heiligste in ons volkskarakter. Zoo verheft deze herdenking zich tweeledig boven de oogenblikkelijke verheerlijking van een roemrijk verleden, vandaag beleden, morgen weer opgeborgen voor een volgende gelegenheid: het bewustzijn dat de gestalte van Willem van Oranje het symbool is van wat bij alle scheiding en verschil nòg onze eenheid vormt. En daarbij het voorbeeld van een mensch, die ver boven zijn tijd, en alle tijden uit, een baken blijft." (9/10)	1933	APG herdenking Wageningen studenten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mededeeling...,	"Mededeeling", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* onder redactie van A.M. Kollewijn Nz, jrg 6, Amsterdam: H.C. Delsman, 1891, pp. 191/2. "Dat een Moriaan bij geen mogelijkheid is blank te wassch, en dat een blanke, hoe ook door 't slijk gesleurd, met wat helder water weer schoon is te krijgen schijnen sommige geschiedschrijvers maar niet in te zien; want dat zij heimelijk zouden bedoelen: „laster maar toe, er blijft licht wat van zitten," mag men niet aannemen, evenmin, dat zij zouden pogen het gezag der geschiedenis te ondermijnen, door het denkbeeld meer en meer ingang te doen vinden : over die geschiedenis zijn de geleerden het toch nooit eens! Het is een niet ongewoon verschijnsel in onze dagen binnen− buitenslands geleerde schrijvers aan 't werk te zien om R. katholieke historische personen, op wier daden wel iets valt af te dingen van allen blaam te zuiveren en protestantsche, die met eere genoemd verdienen te worden, met allerlei vuil te bestrijken. Dit kan natuurlijk niet geschieden zonder halsbrekende toeren op logisch gebied, en menig nekje krijgt er dan ook den knak. — In de Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden over het jaar 1889-1890 neemt prof. R. Fruin zoo eventjes den heer J.L. Meulleners onderhanden, die op grond van rekeningen en andere stukken van het archief der heerlijkheid Elsloo een uitvoerig verhaal geeft van de legertochten der Nederlandsche opstandelingen en van de Spaansche benden in de streek tusschen Maastricht en Mook gedurende de jaren 1568 en 1575, dat, voor zoover het uit de officieele stukken is geput, door onzen hoogleeraar wordt geroemd. Maar nu gaat de heer Meulleners aan 't redeneeren of liever aan 't fantazeeren, dat die lieve hertog van Alva godsdienstig verdraagzaam was, want..... hij had Duitsche huurbenden in zijn leger, die Luthersch waren. En dat Alva zooveel menschen heeft laten verbranden en ophangen kwam alleen van zijne overdreven breede opvatting van ketter en opstandeling. Hoe duidelijk spreekt uit die opvatting de verdraagzaamheid ! — Maar de heer Meulleners weet nog meer nieuws, namelijk: „Het valt niet te loochenen, dat de katholieke vorsten de eersten waren, die de verdraagzaamheid jegens anders-denkenden in toepassing brachten, zoodra de geloofsverandering een voldongen feit was en verder geene staatkundige omwenteling meer beoogde." Heel leuk merkt prof. Fruin hierbij op, dat vorsten als Karel V en Filips II al bizonder weinig gediend zouden zijn geweest met die lofspraak van godsdienstige verdraagzaamheid, daar zij het als hun eersten plicht beschouwden, ketters uit te roeien. En hierbij is nog op te merken, hoe men te keer ging tegen den calvinistischen Filips van Hessen, die, na den bisschop van Munster geholpen te hebben de wederdoopers uit diens hoofdstad te verjagen, deze menschen verder om hun geloof ongemoeid liet. Wat onzen tijd betreft, paus Pius IX heeft eerst in eene allocutie van 1856 en daarna nogmaals in den Syllabus van 1864 de stelling „In onze dagen is het niet dienstig meer, dat de katholieke godsdienst, bij uitsluiting van alle andere godsdiensten, als de eenige godsdienst van staat gehouden wordt" als dwaalleer verworpen, waaruit toch duidelijk volgt, dat godsdienstige verdraagzaamheid geen sieraad van een hedendaagsch vorst kan zijn in de oogen van zijn onfeilbaar verklaarden opperherder. En nu die godsdienstige onverdraagzaamheid van den Prins van Oranje. Hij wilde, zoo verhaalt Meulleners, den priester weren van den aan zijne wonde stervenden graaf van Hoogstraten. En als bewijs voor dit blijk van onverdraagzaamheid van den Prins haalt Meulleners den geschiedschrijver Nuyens aan, en Nuyens haalt den Spanjaard Carnero aan en Fruin laat de aangeduide plaats van Carnero afdrukken, en de lezer ziet, dat Carnero den Prins geheel buiten spel laat. — En nu nog eene treffende overeenkomst. De Belgische geschiedschrijver Kervyn de Lettenhove doet hetzelfde verhaal omtrent de onverdraagzaamheid van den Prins als Meulleners, maar nog mooier ingekleed en haalt daarbij als bronnen aan ook Carnero, maar in de eerste plaats een brief van Morillon. Prof. Fruin deelt den zin mede, waarin Hoogstratens dood wordt gemeld..... en van de poging om den priester van Hoogstratens sterfbed te verwijderen wordt geen woord	1891	APG polemiek RK-protestants	
Meer, G. van der,	"Herinnering aan een vastberaden uitgevoerde opdracht. Mandati strenue executi monumentum", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1983, pp. 5-14. ill. *Noten*. "In 1577 liet Prins Willem van Oranje, op voorstel van zijn vrouw Charlotte de Bourbon, door de Antwerpse medailleur Coenraad Bloc gouden penningen maken, met op de ene zijde zijn portret, en op de andere dat van zijn vrouw. Deze moesten dienen als beloning voor personen uit zijn omgeving die zich verdienstelijk voor hem hadden gemaakt. Een van de personen aan wie de Prins zo'n penning heeft gegeven is zijn secretaris Christiaan Huygens (1551-1624), vader van Constantijn en grootvader van de bekende natuurkundige, zijn naamgenoot. Hij kreeg deze beloning voor een stout stukje dat hij in 1581 uithaalde, nl. de bevrijding van een jongetje uit handen van de Spaanse ambassadeur in Londen. De toedracht hiervan is uitvoerig verhaald door Pieter Cornelisz. Hooft in zijn Nederlandsche Historien." (5/6) *In 1655 blijkt penning omgesmolten.*	1983	BKD gedenkpenning	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meerbeke, Karel Willem van,	Ik zal het zijn... Historische roman om Willem van Oranje, Den Haag: J. Philip Kruseman Uitgever, s.a. [1942], 372 blz. "HOOFDSTUK XIV SLAET OPTEN TROMMELE VAN DIRREDOMDEYNE Helpt nu U zelfs, so helpt U Godt. Uyt der tirannen handt en slot, Benauwde Nederlanden! Ghy draecht den bast al om U strot. Rept flucks U vrome handen. Forsch en krachtig klonk het gezang van de ruitertroep in den Oost-Frieschen voorjaarsmorgen. Lodewijk en Adolf van Nassau bevonden zich te midden van hen en Meerbeke reed aan hun zijde. Voor het eerst ging hij ten oorlog al hadden de afgeloopen weken hem reeds met het krijgsbedrijf in aanraking gebracht. Want niet slechts briefwisseling van Oranje met den Keizer, de Duitsche vorsten en verwanten had hij helpen voeren; niet slechts betrekkingen onderhouden met personen en steden in de Nederlanden, doch met des prinsen broeders had hij soldaten geworven. Jan Basius was middelaar geweest in Amsterdam, Antwerpen, Leiden, Vlissingen en elders om gelden te verkrijgen; vrienden en verwanten van Oranje hadden ook bijgedragen. Graaf Jan verpandde zijn heerlijkheden en de prins verkocht, ondanks herhaalde boosheid van zijn gemalin, zijn kostbaar huisraad en zilverwerk. Een tweehonderd duizend kronen kwam bijeen; als souverein vorst van Oranje achtte de prins zich tot werving gerechtigd; de Keizer, die vergeefs de belangen der Nederlanden en der edelen bij Koning Philips had voorgestaan, zag het ongaarne, doch verbood het te laat. Vooral in gezelschap van graaf Lodewijk was Karel Reinoud dan in deze, dan in gene stad; dan in een groot keurvorstendom, dan in een klein graafschap werd in hun bijzijn de trom geroerd. En werfofficieren van Alva waren soms tezelfder plaatse. Oranje had ook geantwoord op de indaging door den Bloedraad; zoo noemde het volk reeds den Raad van Beroerten. Kort voor zijn vertrek had Meerbeke deze uitvoerige „Regtvaardiging" helpen beëindigen. De prins verwierp daarin, reeds als gulden Vlies-ridder de bevoegdheid van het nieuwe lichaam; ook wees hij alle beschuldigingen van de hand, tegen zijn trouw aan den soeverein ingebracht; integendeel, het was en bleef zijn begeerte om den Koning te behoeden voor de noodlottige gevolgen, voortkomende uit de verkeerde voorstellingen, hem door valsche dienaren van den stand van zaken gegeven. Den Koning scheidend van de daden, in zijn naam bedreven, verzette hij zich tegen Alva; vermeed daardoor oproerling te zijn. Met welbehagen had Karel Reinoud daarvan den slotzin neergeschreven van deze verdediging, die op ruime schaal en in verschillende talen door Europa werd verspreid: Wij bidden God, Zijne Majesteit met goddelijk licht te verlichten en doen hem naar behooren de daden van zijn goede en loyale dienaars en onderdanen, die nu belasterd, vervolgd en gekrenkt zijn, kennen. Opdat de wereld eindelijk wete, dat al wat gebeurd is, niet voortkomt uit Zijne Majesteit zelf, maar uit de onteerende en lasterrijke berichten	1942	LTM historische roman	
Meerkamp van Embden, A.,	"De Prins en de Staat van eersten edele in Zeeland", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 101-124. ill. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MeerkampvanEmbdenEdeleZeeland.pdf* "Alle stadhouders van Holland en Zeeland uit het Oranje-huis hebben het markiezaat (van Veere) bezeten, alle ook zijn eerste Edele van Zeeland geweest, met uitzondering van prins Willem I, die als zoodanig is opgetreden namens zijn zoon Philips Willem, graaf van Buren, sinds 1568 den gevangene van den Spaanschen koning. Op dit stuk heerschen nog altijd belangrijke misvattingen. Zonder twijfel bestond er een nauw verband tusschen beide waardigheden, maar zoo eenvoudig als men in lateren tijd deze samenhang zag, was hij aanvankelijk niet. Het doel van deze bijdrage is haar beider oorsprong en eerste ontwikkeling na te gaan, alsmede aan te geven op welke wijze prins Willem I erbij betrokken was." (101).	1933	APG Eerste edele Zeeland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meester, G.A. de,	"De grondlegger onzer vrijheid Prins Willem I, voorstander van het centralisatiestelsel", in: *Nieuwe bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving, verzameld en uitgegeven door Mr. J. van Hall en Jhr Mr. B.J. Lintelo de Geer*. Zesde deel voor het jaar 1856, Amsterdam: Johannes Müller, pp. 258-282. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MeesterGrondlegger.pdf* "Onder de beginselen, die de Staatsmannen ook thans dikwerf verdeelen, zal gewis een ieder met mij wel het centralisatiestelsel rangschikken. Telkens wordt immers aan de eene zijde beweerd : »Het is al weder het uitvloeisel om alles terug te brengen tot het hoofdbestuur en alles van daar te doen uitgaan; zoodat de ondergeschikte besturen daardoor aan banden worden gelegd en genoodzaakt zich zoo veel mogelijk te rigten naar de inzigten, welke bij het hooger bestuur de overhand hebben verkregen". Telkens wordt aan de andere zijde geantwoord : »In een geordenden Staat kan onmogelijk alle centralisatie geweerd worden. Centralisatie is noodig. Even als ieder individu, moeten de gemeenten en de gewesten een deel van hunne vrijheid ten offer brengen, ten einde orde en regelmaat in den geheelen Staat te kunnen houden." Dikwerf wordt daarbij erkend, dat centralisatie te ver gedreven kan worden, dat zij alsdan schadelijk wordt. Is het denkbeeld, om ondergeschikte besturen te noodzaken, zich te rigten naar de inzigten, welke bij het hooger bestuur de overhand hebben verkregen, is het trachten naar eenheid in het staatsbestuur een denkbeeld dezer eeuw, vroeger op onzen bodem vreemd? Ik geloof die vragen ontkennend te mogen beantwoorden. Die strijd heeft sedert eeuwen, gisteren meer, heden minder, vele gemoederen in beweging gebragt, ja zelfs tranen en bloed gekost. Herinnert u slechts den strijd over het landsheerlijk gezag tusschen de Vorsten, den adel en de steden; het streven der Bourgondische Vorsten naar éénheid der Nederlanden, naar éénheid in het bestuur; waarbij de overwinning alleen door eenen Karel V verkregen kon worden. Brengt u latere tijden voor den geest. Waren de klagten van Willem van Oranje, den edelen Zwijger, in de algemeene Staten, over gebrek aan éénheid, klem in het bestuur, tijdens het bewind des Aartshertogs Matthias, niet luide? Bleef dat regt tot klagen, tijdens het gemeenebest, voor den Raad van Staten niet bestaan? Was de strijd tusschen de Hoven en de steden, onderling bovendien dikwerf verdeeld, zoowel over regtsmagt als politiek gezag, immer geëindigd? Werd het gezag der Stadhouders heden niet gevierd, morgen verguisd? Was de vraag, zal het bestuur al dan niet gecentraliseerd worden, niet het voornaamste geschil der foederalisten en unitarissen? Maar waartoe voortgerend? Ik erken het, het terrein is voor eene spreekbeurt te uitgebreid. Wat rest alzoo dan de grenzen te beperken? Welaan, stellen wij de vraag, of de grondlegger onzer vrijheid, het hoofd onzer revolutie tegen Spanje, de eenige Willem, de centralisatie des bestuurs was toegedaan?" (258/9) "En geen wonder, Willem, Souverein geboren, erkende steeds der Vorsten magt boven de Kerk. De tijd blijft ons niet over om zijne Kerkordening, van 1576, met u na te gaan; maar leest haar na, en ge zult met mij erkennen, dat de centralisatiegeest daar duidelijk is. Toen de Burgerhoplieden en de Regering van Utrecht, in 1583, twistten, schrijft de Prins aan de eersten : »En indien gijlieden eenig mishagen of kwaad genoegen zoudt mogen	1856	JUR APG centralisatie	
Meesters, P.,	"Vertaling van de Inleiding eener Redevoering, gedaan in de Fransche taal, door Willem I, prins van Oranje, bij de vergadering der Staten van Vlaanderen te Dendermonde, den 17 julij 1578, van welke redevoering kopie berust bij de archiven te Sluis", in: *Cadsandria. Zeeuwsch-Vlaamsch Jaarboekje voor 1855,* jrg 2, Schoondijke: A.J. Bronswijk, 1854, pp. 85-97. *Noot.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MeestersRedevoering.pdf* "„Gij herinnert u en kunt u voor oogen brengen de noodige, ja zeer dringende zaken, welke u bewogen hebben de wapens op te vatten voor het behoud en de verdediging van uw leven, vrijheden, vrouwen, kinderen en bezittingen, in één woord, van alles wat u op deze wereld dierbaar is.” (85) "Hier toe zijt gij niet uitgelokt geworden door eene schielijk opbruischende drift of brandend verlangen, spruitende uit deze of gene begeerte of buitensporige neiging, maar door eene rijpe overweging en raadneming, onderworpen aan de regels der reden, des regts en van het *instinct*, gegraveerd in en bekend bij alle menschen, die de deugd liefhebben. (...) Dewelke met gemeen overleg, eene onverbreekbare verbindtenis hebben aangegaan, belovende en zwerende de eene aan de andere, van elkander in deze onderneming niet te verlaten, maar lijf en goed daar toe te besteden, tot dat God hun de genade bewijze, hun arm en verdrukt vaderland te verlossen van de te snoode dwingelandij der vreemdelingen, inzonderheid der Spanjaarden en Italianen, die, sedert eenigen tijd herwaarts, door alle mogelijke middelen getracht hebben, dit vaderland, met al deszelfs bewoners en ingezetenen te onderwerpen aan het ondragelijk juk der dienstbaarheid, om ze allen tot hunne slaven te maken en hunne spoorlooze lusten tot wreedheid, hebzucht en geilheid te boeten met het bloed, de goederen en de eer van uwe vrouwen en dochters. Dit voornemen nu opgevat en de onderneming, in werking gebragt hebbende, hebt gij wel gezien, en overwogen, dat zij haar zoo gewenscht oogmerk, niet bereiken kan zonder groote kosten, en men een gedeelte van zijne goederen en bezittingen moet wagen om het overige te redden, als ook tot behoud van uzelven, uwe vrouwen en kinderen; iets hetwelk u waardiger moet zijn dan al de schatten dezer wereld." (85/7) "Het bovenstaande stuk, werd door ons, bij eene inzage der nagelaten schriften van den bekwamen MEESTERS, der plaatsing in ons jaarboekje ten volle waardig gekeurd, en, als hulde aan zijne nagedachtenis, en als een woord, dat, hoewel reeds voor een twintigtal jaren gesproken, als opzettelijk geschreven schijnt voor onze dagen, waarin de lofredenaars van Filips II en de wrakers van den tachtigjaren worstelstrijd stoutelijk het hoofd verheffen. De generale vergadering der staten van Vlaanderen, in welke de besprokene redevoering, waarvan MEESTERS slechts de inleiding behandelt, gehouden werd, had plaats den 15 Julij 1578, te Dendermonde. Tot dezelve waren in het bijzonder opgeroepen alle abten en hoofden der wereldlijke geestelijken, terwijl de prins van Oranje daar heen gezonden was, van wege de generale staten, om met die van Vlaanderen te onderhandelen over de belangen des lands, en in het bijzonder over de zaken den godsdienst betreffende. We voegen hier slechts bij, dat op den 22 Julij daaraanvolgende de zoogenaamde religions- of godsdienstvrede te Antwerpen gesloten werd, door zijne hoogheid, den aartshertog MATTHIAS van Oostenrijk — denzelfden van wien in de inleiding sprake is, — als landvoogd der Nederlanden, en de generale staten.	1854	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mees-Verwey, M. (ed.),	Apologie ofte verantwoordinghe van den Prince van Orangien. Met een voorrede van Albert Verwey en portret van den prins naar de gravure van Goltzius. 2de druk, Santpoort: N.V. Uitgeverij VH. C.A. Mees, MCMXLII. 136 blz. 1e druk 1923. "Bij de tweede druk. Toen wij in 1923 een herdruk gaven van de „Apologie" van den Prins van Oranje, naar de oudste Nederlandse uitgave van voorjaar 1581, geschiedde dit zonder naam van degeen, die de uitgaaf bezorgde. De hele uitgaaf was trouwens een waag en werd ons, onervaren uitgevers, door deskundige collega's ontraden; vermoedelijk was het om die reden, dat wij ons bepaalden tot de eigenlijke Apologie, het verdedigingsgeschrift, door den Prins aan de Generale Staten in hun vergadering van de 13de December te Delft aangeboden, en aanvankelijk in het Frans door zijn hofprediker opgesteld. Er stond toen ook nog niet vast, welke van de drie uit 1581 bekende en bewaarde geauthoriseerde drukken de oudste was, en eerst na publicatie van onze uitgave en een aanval van prof. Blok1) daarop, die door Albert Verwey beantwoord werd, 2) is door C. A. Mees op druktechnische gronden3) onweerlegbaar bewezen, dat de door ons gebruikte druk, een zeldzaam exemplaar behorende aan de Stadsbibliotheek en -leeszaal te Haarlem, en catalogisch bekend als Meulman 500, als de oudste kan aangemerkt worden. Het was er ons om te doen de nadruk te leggen op de letterkundige waarde van dit bizonder geschrift, waarvan de historische waarde sinds lang vaststond, en daarom was de inleiding van Albert Verwey, zoals men van hem kon verwachten, niet historisch, maar letterkundig en psychologisch.4) Juist door dit karakter onderscheidt zich 's Prinsen verdediging tegen de banvloek van Filips van bijna alle andere pamfletten uit die tijd. Men ziet dit dadelijk bij vergelijking met de Verantwoordinghe en andere stukken van 1567-'68, die ook op naam van den Prins staan, en in 1933 zijn uitgegeven.5) Bij het herdrukken van „onze" Apologie onder de huidige omstandigheden, lijkt ons het weglaten van het „voorwerk", dat in alle drie de geauthoriseerde Sylvius-uitgaven voorkomt, niet langer verantwoord, ook al noopt ons papierschaarste tot beperking. Zó zien wij den Vader des Vaderlands het liefst voor ons: te midden van de Generale Staten van de zeven geunieerde gewesten, de Nederlanden, zijn rede uitsprekende. M. MEES-VERWEY 1) Museum, Juli 1923. 2) De Bibliotheekgids, October 1923. 3) De Bibliotheekgids, October 1923. 4) In de jaren '90, de jaren van zelfstudie, vóór Johan van Oldenbarnevelt ontstond, hield de figuur van den Zwijger Verwey sterk bezig, getuige zijn beschrijving van het Casselse portret (Stille Toernooien, Twee helden blz. 247) en de onuitgegeven poging de Apologie in versvorm te brengen, als onderdeel van een fragment gebleven drama. 5) Prins Willem van Oranje, Geschriften van 1568. Wereld-Bibliotheek 1938. Naar de eerste drukken van 1568 opnieuw uitgegeven en ingeleid door Dra. M. G. Schenk, met een voorwoord van prof. Dr. A. A. van Schelven." (8/9)	1942	APG Apologie	
Meijer, D.H.,	De verdraagzaamheid van Prins Willem van Oranje. Een woord ter herinnering bij den strijd der partijen in onzen tijd, Kampen: K. van Hulst, 1871. 59 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MeyerVerdraagzaamheid.pdf* "Een jaar later, toen de calvinisten in Gent zich het sterkst achtten en alweder, vooral op aanhitsing van Ds. Dathenus, vele ongeregeldheden bedreven, vatte de prins het plan op om naar Gent te gaan en het oproer te dempen. Om den prins buiten de stad te houden schreef en verspreidde Ds. Dathenus een pamflet, waarin de inwoners werden aangemaand om den prins in de stad niet toe laten, daar hij de religionsvrede weer wilde invoeren; dat hij de gemeente van de hoogste vrijheid wilde berooven; dat hij Gent onder het fransche juk wilde brengen en te onbekwaam was om persoonlijk krijg te voeren (!!!) De prins behandelde de lasteringen van den dominé met edele verachting. Hij schreef aan den raad van Gent : "Daar ik vernomen heb, dat Ds. Petrus Dathenus mij voor een man zonder godsdienst of trouw en vol heerschzucht heeft uitgemaakt, met woorden, die weinig passen aan zijn geestelijk gewaad, acht ik het niet ter moeite waard, op dit oogenblik daarover meer te zeggen, dan dat ik mij bereidwillig aan het oordeel onderwerp van allen, die mij kennen." De prins kwam alleen en geheel vertrouwende op de lijfwacht der burgers toch in de stad. Zijne komst werkte als met tooverkracht. Petrus Dathenus, noch zijn aanhang hadden den moed om onder de oogen van den prins te verschijnen. De invloed van Oranje te Gent bleek gelukkig nog niet geheel verloren te zijn. Althans wist hij door bedachtzaamheid en voorzichtigheid de opgewekte hartstochten tot kalmte te brengen. Toen dit eenmaal gelukte en de ingezetenen voor redenering vatbaar bleken te zijn, verloor Ds. Dathenus, die eerst in groot aanzien was, al zijne vrienden en vluchtte, uit vrees voor het schrijven van zijn pamflet, de stad uit. De prins mocht echter grooter voldoening erlangen dan hij had durven verwachten. Niet eens, maar verscheidene malen, nu de rust in Gent hersteld was, drongen de staten-leden van Vlaanderen en de staten-generaal er op aan om hem tot stadhouder van dat gewest te benoemen, voor welke benoeming hij echter bedankte. Op den zevenentwintigsten December 1578 werd de godsdienstvrede opnieuw afgekondigd. Alle onderlinge terging en beleediging, op welke wijze ook, werden streng verboden, en een ieder beloofde bij eede de algemeene rust met goed en leven te zullen beschermen." (48/9) "Men heeft wel eens gezegd : de openbare school *is* en *moet* zijn eene maatschappij in het klein of eene maatschappij van kleinen. Hoe is onze groote maatschappij? Is zij niet eene vereeniging van burgers, die tot verschillende kerkgenootschappen behooren? Is 't niet aangenaam dat ieder naar zijne overtuiging God kan dienen en is 't tevens niet betreurenswaardig, dat er onderling veel goeds onmogelijk gemaakt wordt door godsdienstige onverdraagzaamheid van kerkelijke drijvers? Moeten nu de kleinen, het jonge Nederland, reeds in hun prille jeugd in afzondering worden gevormd, zoodat ze door die afzondering aan elkander vreemd, reeds door den geest van liefdeloosheid aangegrepen worden, van elkander vreemd, reeds door den geest van liefdeloosheid aangegrepen worden, vóór ze de kinderschoenen ontgroeid zijn? Alleen de volksschool predikt niet alleen, maar ook bevordert algemeene broederliefde. Den ruimen geest van verdraagzaamheid van prins Willem van Oranje in zich opnemende, zoowel in woord als in daad, heeft zij het recht zich den titel van *christelijk* en *nationaal* toe te eigenen." (57/8)	1871	APG actualisering openbare school	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meijer, D.H.,	Prins Willem van Oranje als gijzelaar in Frankrijk. (Eene bladzijde uit het levensboek van den vader des vaderlands - 1559-1560.) Drie eeuwen later herdacht, Oudewater : A.J.A. Roldanus, 1860, 31 blz. *Noten*. *Deze bijdrage is van 9 december 1859 en diende voor een volksvoorlezing*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MeijerOranjealsGijzelaar.pdf* "Ginds rijden twee kloeke ridders naast elkander en zijn druk in gesprek. Het jagtgereedschap rust wanordelijk langs de zadels vóór hen op hunne rossen. De jongste is onze beminde prins van Oranje; de andere koning Hendrik II. Sedert geruimen tijd had de vorst verlangt om den bekwamen, hooggeachten gunsteling van keizer Karel te ontmoeten, en nu de gelegenheid zich aanbiedt kan de vorst ze onmogelijk ongebruikt laten voorbijgaan. Is het wonder dat deze staatslieden over de geschiedenis van den dag spreken, en Hendrik II, òf niet listig genoeg òf vertrouwende op 's prinsen bekende stilzwijgendheid, òf in den waan verkeerende dat de prins door zijn vriend, den bisschop van Atrecht, van de geheime plannen en van de voor de ketters onheilspellende verbindtenis der vorsten kennis droeg, hoe het zij : de koning openbaart den prins hoe, onder anderen, de hertog van Alba met de voornaamste kerkelijke en wereldlijke personen in stilte middelen beraamden om allen, die in Frankrijk en de Nederlanden verdacht waren van ketterij, uit te roeijen. Mogt de prins met verontwaardiging de vertrouwelijke mededeeling des konings vernemen, hij was staatsman genoeg om zijne deelneming met zijn geliefd volk niet te laten blijken, maar deels zwijgend toeluisterde, deels voorzigtig uitlokkende, zoo zelfs, dat de koning in den waan versterkt werd dat de prins, die in alle gewigtige zaken en bijzonder in de vredehandeling was gebruikt geworden, ook van den geheimen aanslag kennis droeg, en des te gereeder breedvoerig mededeelde, welke verbindtenis hij met koning Filips gesloten had, en, even als de bisschop van Atrecht geheime briefwisseling over de vervolging tegen de ketters hield, hij met Filips evenzoo in 't vertrouwen onderhandelde op welke geschikte wijze een der geheime artikelen van het vredeverbond: de *uitroeijng der ketters* zou kunnen in werking gebragt worden." (17/8)	1860	APG	
Meijer, W.,	"Oranje en Israël", in: *Haagsch Jaarboekje voor 1899*, onder redactie van A.J. Servaas van Rooijen. 's-Gravenhage: Mouton, 1898, pp. 435-462. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MeijerJodenenOranje.pdf* "Wat toch was het geval? Een zekere Joseph Nasi, anders gezegd Don Juan Miguez, had zich tijdens het bestuur van Maria van Hongarije als bankier te Antwerpen gevestigd. Door zijn uitgebreiden handel, — hij had ook een kantoor te Lyon en leende vaak aanzienlijke sommen aan het Fransche hof — was hij algemeen bekend en ook bij den adel en de regentes der Nederlanden zeer gezien. Hij schijnt toenmaals tot de Nieuw-Christenen behoord te hebben, want hoezeer van Joodschen bloede, liet hij zich eerst op lateren leeftijd te Konstantinopel besnijden. De handel kon hem echter niet voldoen; hij besloot zijn invloed en zijn geld te wijden aan de bevrijding der Joden. Eerst trok hij naar Venetië en trachtte aldaar een eiland te verkrijgen, waar zij vreedzaam zouden kunnen leven. Dit gelukte hem echter niet en nu begaf hij zich naar het hof van Konstantinopel waar hem betere uitzichten werden geopend. Door Soliman werd hij goed ontvangen en sloot met diens zoon Selim een innigen vriendschapsband. Voor zijn kolonisatieplan werd hem de stad Tiberias afgestaan. Den 6den September 1566 stierf Soliman en kwam Selim die geheel onder den invloed van Nazi stond aan de regeering. Al terstond werd Nazi tot hertog van Naxos, Andros, Melo, Paros Santorino enz. gemaakt en de weg scheen voor Nasi gebaand, om als oppermachtig grootvizier de staatkunde van het Turksche rijk te leiden. Zoodra hij nu van den opstand te Antwerpen vernam (en het ligt voor de hand dat Marco Perez hem daarvan op de hoogte stelde) schreef hij een brief vol schitterende beloften aan den kerkenraad. Hij raadde hen dringend aan in hun verzet kloekmoedig te volharden, want nu Selim aan het bewind was gekomen, twijfelde hij niet of Turkije zou weder met kracht Spanje gaan bestoken en de Mooren tegen dat rijk in het harnas jagen, en was eenmaal de oorlog in het Oosten uitgebroken dan was Philips buiten staat doortastende maatregelen te nemen en zijn wraakzuchtige plannen tegenover Nederland te volvoeren. Deze brief maakte geweldigen indruk op de gemoederen. Willem I zag op dat tijdstip als staatsman nog geen andere uitkomst dan in de onderwerping der Calvinisten aan de Augsburgsche geloofsbelijdenis, omdat deze in het Duitsche rijk officieel werd geduld. De Antwerpenaars begonnen echter den toestand geheel anders in te zien, volgens hen konden Calvinisten en Lutheranen zich niet anders vereenigen dan in gemeenschappelijk verzet tegen de Inquisitie. Wederom zien wij Marco Perez optreden, maar nu op het standpunt door den Prins in den Raad van State verdedigd. Te zijnen huize wist hij een nieuwe bijeenkomst tot stand te brengen; waarbij behalve de Gereformeerden met Datheen aan het hoofd ook de Lutheranen, of Martinisten alsmede de vertegenwoordigers van andere kerken van Nederland. (o.a. Laurens Jacob Reaal voor Amsterdam) vertegenwoordigd waren, en waarop den (26sten Oct) besloten werd een openlijk rekest aan den koning te richten met verzoek om vrijheid van godsdienst en goedkeuring der door de Landvoogdes verleende gunsten. Mocht hun dit verzoek worden toegestaan dan boden de verbondene burgers den Koning 3 millioen gulden aan als geschenk en wezen Philips hierbij op het voorbeeld van den Paus (Sixtus V) die toenmaals zelfs den Joden te Rome (zeer waarschijnlijk mede voor geld) openbare godsdienstoefening in hunne synagogen vergunde. Dit was het compromis der burgers. Uit den geheelen toon van het stuk, en vooral uit het merkwaardige slot blijkt, dat hier de koopman den doorslag heeft gegeven.	1898	APG ESG Joden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meilink, P.A.,	"Rekening van Dirk van Kessel voor diensten aan den Prins van Oranje over de jaren 1571-1574", in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)*, 47, Utrecht: Kemink & Zoon, 1926, pp. 332-345. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MeilinkDirkvanKessel.pdf* "Over de voorbereiding van den opstand zijn wij voor de jaren 1571 en 1572 slecht ingelicht. Wesenbeke's correspondentie, uit dat oogpunt voor het voorafgaande jaar zoo belangrijk, verliest na de mislukking van de ondernemingen in 1570 alle beteekenis, Bor geeft weinig meer dan eenige algemeene mededeelingen en de andere bronnen zwijgen bijna volkomen. De achterstaande rekening van Dirk Gerrits van Kessel heeft voor ons een zekere beteekenis, omdat zij op verschillende punten althans eenig licht werpt: vergaderingen van afgevaardigden van de Hollandsche steden in Maart 1571 te Dillenburg en Januari 1572 te Cranenburg worden ons bekend, wij krijgen een beter denkbeeld van de correspondentie van den prins met zijn aanhangers in Holland, wij vernemen op enkele punten nieuws, o.a. over de zending van Aldegonde en Wessel van Boetzelaer naar Denemarken. De persoon van den rendant komt vóór 1571, voor zoover mij bekend is, niet naar voren. Vermoedelijk behoort hij onder de Leidsche uitgewekenen, die als zoovelen in Wezel een veilige verblijfplaats gevonden hadden. Hier blijkt hij in 1571 tusschenpersoon tusschen den prins van Oranje en zijn Hollandsche agenten te zijn; aan hem richten de laatste hun brieven voor den prins, over hem ook leidt de prins zijn correspondentie met zijn Hollandsche aanhangers. (...) Bij de beoordeeling van de rekening is in het oog te houden, dat zij geruimen tijd na de handelingen is opgesteld en, zooals zij — in afschrift — ons overgeleverd is, niet afgehoord is. Enkele verschrijvingen in den tekst mogen waarschijnlijk op rekening van den afschrijver gesteld worden. Het stuk bevond zich met eenige andere particuliere stukken van Dirk van Kessel in de archieven van de Ridderschap en is hier gelaten en onder de „particuliere stukken van den ontvanger van de abdij-goederen van Rijnsburg" beschreven." (332/3)	1926	APG MLG Dillenburg uitwijking	
Meinardus, Otto (ed.),	Der Katzenelnbogische Erbfolgestreit. Zweiter Band. Zweite Abteilung. Briefe und Urkunden 1518-1538. (*Nassau-Oranischen Correspondenzen*), Wiesbaden: J.F. Bergman, 1902. XIII, 377 blz. *Plaats- en Naamregister*. *Deel II bevat o.a. vele brieven van, aan en over Oranje, met name uit diens beginperiode.* *Foto's deel II: http://www.periodata.nl/dataweb/MeinardusBriefeUrkunden.pdf*	1902	APG brieven jonge Oranje	

Memorie	Memorie van de groote costen ende magnificentie der bruiloft van de dochter van Hartoogh Maurits van Saxen, ghetoont aen Wilhelm van *Nassau* enz. in den jare 1561 *op Bartholomei dagh gehouden binnen Leypsigh*. Utrechtse volksalmanak 1847, 79	1847	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Menk, Friedhelm,	"Geheime Verhandlungen auf der Ginsburg. Wilhelm der Schweiger in Stadt und Land Siegen", in: *Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages*, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 46-50. ill. *Literatuur*. *De auteur heeft de gegevens over 'Stadt und Land Siegen' uit Van Alfen's Dagregister op een rijtje gezet en aangevuld.* "Der bereits angeführte Johann Textor veröffentlichte 1617, daß im Jahre 1568 auf stetiges Anhalten der Holländer und vieler ehrliebender Patrioten in den Niederlanden der erste Kriegszug des Prinzen Wilhelm auf dem Hause Ginsberg in der Herrschaft Siegen, allda alle die Obristen zusammengekommen, insgeheim beratschlagt und nachher auch ausgeführt worden sei. Für diese Geheimverhandlungen auf der Ginsburg 1568 fehlten bisher archivalische Belege, die ein konkretes Datum bieten. Ein Zufallsfund in den landesherrlichen Kammer-Rechnungen für 1568 belegt das für die Siegerländer Geschichte bedeutsame Ereignis. Gleich vier Tage können für das Frühjahr 1568 im Verzeichnis über die Aufenthaltsverhältnisse des Prinzen belegt werden. Demnach war Prinz Wilhelm vom Abend des 31. März bis zum Vormittag des 2. April 1568 mit seinen beiden Brüdern, den Grafen Johann und Ludwig, und auch mit Oberst „von H." (wohl Claus von Hattstatt) und insgesamt 33 Bediensteten auf der Ginsburg zu (geheimen) Verhandlungen. Ohne den Obristen und dessen Diener traf der Prinz mit seinen drei Brüdern Johann, Ludwig und Adolf sowie 40 Personen am Mittag des 2. April 1568 in Freudenberg zu Verhandlungen mit dem „Herrn von Well" ein. Adriaan van Bijlandt, Herr von Bergen und Well, ein Edelmann aus Gelderland und Mitglied des oppositionellen Verbundes der Edlen, war mit sechs Dienern bereits am 1. April in Freudenberg eingetroffen. Den Beratungen schlossen sich am 3. April auch noch Franz, Georg und Wilhelm, Herren von Hatzfeldt-Wildenburg, an. Bis Sonntag, 4. April, vormittags, wurde in Freudenberg verhandelt. Von dort zog der Prinz mit seinen Brüdern und 20 Personen weiter nach Siegen." (50)	1984	APG MLG Ginsberg	
Menk, Gerhard,	"Die oranisch-nassauischen Archivalien in der frühen Neuzeit. Überlieferung, Erschließung, Forschungsfragen", in J.R. ter Molen (red), m.m.v. E. van den Bent et al., *Een vorstelijk archivaris. Opstellen voor Bernard Woelderink*, Zwolle: Waanders Uitgevers, 2003, pp. 217-223. *Noten*. "Diese Vektorenlinie der Forschung hat sich bis in die Zeit nach dem zweiten Weltkrieg gehalten. Zwar wurden jetzt sowohl von seiten Gerhard Oestreichs und Werner Hohlwegs auch die intellektuellen und militärischen Verbindungen im Unfeld der zweiten Generation nach Wilhelm dem Schweiger und seinem Dillenburger Bruder immer wieder thematisiert, doch setzten andere Forscher der älteren und jüngeren Generation, insbesondere Helmut Cellarius mit zahlreichen kleinen Aufätzen sowie Rolf Glawischnig mit seiner Frankfurter Dissertation über die erste Phase der Regierung Johanns VI. bis 1584, diese Linie fort. Ebenso, wie weitere, wenig später erscheinende deutsche Veröffentlichungen sowohl zur politischen Geschichte Nassau-Dillenburgs wie zu seiner intellektuellen Formung im konfessionellen Zeitalter hatten die Publikationen Glawischnigs und Cellarius einen unübersehbaren Vorteil: sie gründeten nicht nur auf den Editionen vornehmlich Groen van Prinsterers, sondern fußten weitaus mehr noch auf der Kenntnis der unfangreichen Überlieferung im Koninklijk Huisarchief wie auch im Wiesbadener Staatsarchiv. Dies läßt sich nicht unbedingt von einer größeren Studie zum Wetterauer Grafenverein sagen, die Ende der 80er Jahre erschien. In diesem Werk bleibt der Reichtum an Korrespondenzen und vor allem auch Gutachten, die das von Arnoldi nach Den Haag abgegebene Archivgut besitzt, so gut wie völlig ausgeblendet. Gleichermaßen fallen die Archivischen Defizite in mehreren kleineren Publikationen über Graf Johann Ludwig von Nassau-Hadamar und dessen Konversion zum Katholizismus im Jahre 1629 aus, selbst wenn sie die Haager Überlieferung nicht ganz außer acht ließen. Ältere wie neuere Untersuchungen, die im Rahmen des bemerkenswert starken kaiserlichen Drucks auf den deutschen Kalvinismus die Frage der Staatsräson über persönliche Glaubenstragen stellen, wirken sowohl von der Quellennutzung wie der angemessenen Berücksichtigung der Zeit weitaus überzeugender. Bei dieser Gelegenheit wird neuerlich deutlich, daß eine angemessene Darstellung der persönlichen Verhältnisse der nassauischen Grafen, nicht minder aber der Leitlinien ihrer Politik, vor allem aber auch der intellektuellen Dimensionen ihres aktiven Wirkens ohne die Haager Überlieferung schlicht nicht möglich ist. Allerdings stellt die nassäuische Archivüberlieferung sowohl wegen ihrer Fragmentierung auf drei größere Standorte wie auch der Aufstellung der Archivalien im Wiesbadener Archiv eine schwierig handhabbare Masse dar. Denn der Haager Teil der Überlieferung enthalt zwar die großen Korrespondenzen und auch viele der niederländischen Betreffe, doch befindet sich die weitaus größere Aktenmasse im Hauptstaatarchiv Wiesbaden." (220)	2003	APG archiefmateriaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Merwe, H. te (ps. van Nicolaas Heiner),	Een Helt Sonder Vreesen. Prins Willem I van Oranje, Delft: Naamlooze Vennootschap W.D. Meinema, [1933]. 88, [89-94], ill. *Noten.* *Geillustreerd door Ir. M.C.A. Meischke.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MerweHelt.pdf* "De naderende komst van Alva's benden gaf de landvoogdes meer moed. Zij besloot tot een aanval op het leger van Toulouse. Dit lag bij Oosterweel, in het gezicht van Antwerpen. Het was een gewapende hoop saamgestroomd volk — geoefende soldaten waren er weinig onder. De bevelhebber van Margaretha's lijfwacht, die de overval leidde, wist zijn manschappen ongemerkt tot vlak bij Oosterweel te brengen, — toen ze onverwacht losstormden op Toulouses mannen, ontstond een grenzelooze verwarring. De verraste Geuzen, verbijsterd, konden geen geregelde tegenweer bieden — vanaf de muren van Antwerpen zagen de burgers der stad, hoe hun geloofsgenooten werden verslagen en gedood ... . Ze wilden zich wapenen, ze wilden hun broeders buiten de poort te hulp snellen, maar — de poort was gesloten, de poort was bewaakt. Ze dromden samen in de aangrenzende straten — ze eischten luid en dreigend, dat de poorten zouden worden opengeworpen .....De wacht weigerde — de orders waren bepaald — de orders van den Prins van Oranje. Daar verscheen hij, zonder lijfwacht, te paard te midden van de dreigende, eischende menigte. Hij wenkte met de hand. — Een forsche kerel, gewapend, sprong met fonkelende oogen op hem toe: „Schelmsche verrader," schreeuwde hij, en zette den Prins het pistool op de borst. Het werd weggeslagen, maar dreigende kreten, beleedigingen, scheldwoorden, werden uit de menigte, die steeds weer opdrong, woedend geschreeuwd. Oràn je was de schuld, dat bij Oosterweel hun broeders geslacht werden; Oràn je weigerde de poort te laten openen, en belette zoo, dat hulp werd gebracht! Eindelijk gelukte het hem, zich verstaanbaar te maken, en het volk eenigszins te kalmeeren. De slag buiten de muren was al verloren; een ongeregelde troep burgers kon de kans niet meer doen keeren, en de overwinnende Spanjaarden zouden gelegenheid hebben, Antwerpen binnen te dringen — nù waren de burgers tenminste nog veilig voor vijanden van buiten ... . Maar de eischende kreten hielden aan — de poort was opengebroken en ondanks de waarschuwing van Oranje trokken een vijfhonderd gewapenden het vrije veld in. Zoodra ze echter de overwinnaars van Oosterweel in dreigende slagorde op zich zagen toerukken; zoodra ze, dichter-bij-nu, het verschrikkelijke slagveld zagen, weken ze terug, — dankbaar voor de bescherming van Antwerpens wallen. Uitdagend klonken de trompetten van Margaretha's troepen — toch waagden deze het niet, een aanval op de stad te doen. Oranjes beleid, Oranjes onverschrokkenheid tegenover de woede van de hartstochtelijke menigte had stad en bevolking gered . ... De positie der regeering werd steeds sterker. Het laatste Geuzenleger verslagen — Valenciennes, de stad, die geweigerd had, nieuw garnizoen in te nemen, veroverd en uitgemoord — Alva's krijgsmacht steeds nader ... . Duizenden verlieten deze gewesten: liever vrij in den vreemde, dan onderdrukt, dan gevangen, dan gedood in eigen land. Nog steeds had de Prins het gevraagde ontslag uit z'n ambten niet gekregen: Margaretha wilde hem in het land houden, tot de komst van Alva — die order had van den koning,	1933	APG LTM jeugdboek	
Meulleners, J.L.,	De beoordeeling van Alva en van Oranje voorkomend in het opstel: Legertochten tusschen Maastricht en Mook (1568-1575), nader toegelicht en gehandhaafd, Maastricht: Stoomdrukkerij van "Le Courier de la Meuse", 1891. 25 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MeullenersAlvaOranje.pdf* "Mijn opstel: „Legertochten tusschen Maastricht en Mook, sedert 1568 tot 1575, genoot de eer besproken te worden door den hoogleeraar R. Fruin in de „Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde over het jaar 1889-1896", blz. 159-177, onder den titel: „De godsdienstige verdraagzaamheid van Alva geroemd en met de onverdraagzaamheid van den Prins van Oranje vergeleken door een Nederlandsch geschiedkundige". De verdienste mijner studie bestaat volgens den hoogleeraar hierin, "dat wij hier in bijzonderheden waarnemen, wat ons in de algemeene geschiedenis des Vaderlands slechts in groote trekken pleegt geschilderd te worden." Op het gebied der algemeene geschiedenis des Vaderlands mag ik mij echter, (naar ik hier verneem), niet wagen. "Want, (zegt hij) hoe ervaren in al wat den omtrek van Elsloo betreft, met de algemeene geschiedenis van den tijd is onze schrijver niet zeer vertrouwd." Tegen dit brevet van onkunde, op zich zelf beschouwd, kan ik niet opkomen; het werd mij van te zeer eminente zijde uitgereikt. Iets anders is het met de motieven waarop het steunt: die schijnen het product te zijn van professorale distractiën. Dit laatste, maar ook dit alleen, wil ik den lezer aan het verstand brengen." (3) "Was 's Prinsen leger, dat den 23sten Juli 1572 Roermond innam, verdraagzamer? Behalve Paulus van Waelwyck, den hofkapelaan van den bisschop Lindanus, werden van de 23 kloosterlingen, die in 1572 de Kartnis Bethleëm te Roermond bewoonden, 9 priesters en diakenen en 3 leekebroeders door de soldaten van Oranje vermoord; de overigen waren gevlucht of gewond. In het klooster van den H. Hieronymus werden eenigen der kloosterlingen schandelijk mishandeld, anderen gruwzaam vermoord. Het klooster der Minderbroeders onderging een zelfde lot. Pater Reinerus van Linter werden neus en ooren afgesneden; daarna werd hem een kasuifel aangetrokken; twee soldaten, in dalmatieken gestoken, stelden zich aan zijne zijden; een soldaat toog met het kruis voorop; zoo trok de spotprocessie de stad in, etc. etc. etc. Het is waar, dat de Prins dienzelfden dag in eene proclamatie beval, dat de geestelijken moesten ongemoeid blijven, maar dat belette den kapitein Jacob Blommaert niet, den 7en September daaraanvolgend, dezelfde moordtooneelen te Audenaerde te hernieuwen. Ook staat tegenover die platonische proclamatie het feit, dat de Zwijger den beul Lumey en den wreedaard Sonoy reeds tot gouverneurs, respectievelijk van Zuid- en Noord-Holland had aangesteld. Getuigt dat van verdraagzaamheid? Niet zonder verbazing kan men dan ook lezen wat de hoogleeraar verder vertelt: „ Men versta mij wel : ik denk er niet aan te beweren, dat er in het geuzenleger niet geestdrijvers in menigte zijn geweest, onverdraagzame protestanten, haters van „ de paapsche afgoderij ". Evenals er in het leger van Alva ketterjagers in menigte, onverdraagzame katholieken, haters van het luthersche en calvinistische „satanisme" waren. Menschen zijn menschen, en er wordt gezondigd intra et extra. Maar onder de vanen van Alva was de onverdraagzaamheid beginsel en recht; onder de vanen van Oranje was het de verdraagzaamheid van alle medestrijders onderling. Immers tegen de Spaansche overheersching riepen de proclamatiën van den Prins alle vaderlanders zonder onderscheid van religie te wapen, en vaderlanders ook van katholiek kerkgeloof gaven aan die	1891	APG MLG anti-Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meulleners, J.L.,	Legertochten tusschen Maastricht en Mook sedert 1568-1575, en gelijktijdige belastingen en inkwartieringen te Elsloo. Maastricht: Drukk. "Courier de la Meuse", 1889. 198 blz. (19 bijlagen). *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MeullenersLegertochten.pdf* "Wij eindigen dit lang hoofdstuk met de volgende opmerking. Het valt niet te loochenen, dat de katholieke vorsten de eersten waren die de verdraagzaamheid jegens andersdenkenden in toepassing brachten, zoodra de geloofsverandering een voldongen feit was en verder geene staatkundige omwenteling meer beoogde. Keizer Karel V en koning Philips II lieten toe, dat hunne duitsche regimenten, die hoofdzakelijk uit lutheranen bestonden, door predikanten vergezeld werden. Dat getuigt een tijdgenoot, die aan koning Philips vijandig en de hervorming toegedaan was. „ Davantage est noitoir, que durant les guerres, tant de l'Empereur que du Roy contre (la) France, on at de tout temps tolléré que les Allemans y servans ayent publicquement entretenez, tant au camp que en garnisons, leurs prescheurs évangelicques, lesquels y ont, à leurs encoustumé, à tous venans continuellement annuncié la parolle de Dieu et jouy des exercises de leur religion, au sceu des princes, sans estre reprins." (53) "Een der voornaamste bevelhebbers in het leger van den Zwijger was Antony de Lalaing, graaf van Hoogstraten. In het gevecht van den 20en October 1568 had hij eene gevaarlijke wonde bekomen en daarna werd hij in het aftrekkend leger van den Zwijger meêgevoerd. „Op zijn sterfbed nog kon hij ondervinden onder wie en met wie hij zich bevond. Zijn katholiek levenseinde was een gruwel in de oogen zijner omgeving. En tegen hen, voor wier zaak, die maar half de zijne was, hij eer, rijkdom en leven had opgeofferd, was hij genoodzaakt te zeggen : „*laat mij toch in vrede sterven!*" En de reden waarom Oranje den priester van zijn sterfbed wilde weeren was, dat de toelating de duitsche soldaten zou ergeren." En toch wordt Alva gebrandmerkt als een fanatiek ketterjager en Willem van Oranje vergood als een edelmoedig kampioen van de gewetensvrijheid!" (54)	1889	MLG GKS onverdraagzaamheid van calvinisten Oranje kritisch	
Meursius, Johannes,	Gvlielmvs Avriacvs. Sive, De rebus toto Belgio tam ab eo, quam ejus tempore, gestis, ad excessum Ludouici Requesensij. Tributa in libros X, Lvgdvni Batavorvm, Apud Isaacvm Elzevirivm 1621. *sv, 1-418, Ggg$_{r}$-Iii$_{v}$. ill. *Tot aan het jaar 1576 vrijwel identiek aan zijn Rerum Belgicarum van 1614. Volgens Blok, Willem de Eerste, II, 235, hier en daar verward, kroniekmatig en soms jaren door een haspelend.* *Online: google books* "Initio anni cum Auriacus in Germaniam recessisset, ceu tranquilliore imperio vsurus Albanus, nunc id tempus existimabat, cum obsequij faciliores Belgas habiturus esset itaque passim exploratum quosdam mittit, si qui cum eo consilia contulissent, aut se turbis miscuissent. tum vt subditos in officio retineret, de varijs passim arcibus agitat. & Amstelodamenses, non ferre id commerciorum rationem questi, florenorum ducentis millibus immunitatem redemerunt. Groningae quoque, & Flissingae, opus interceptum. alibi perfectum. inde episcopos, dato singulis administrandae dioeceseos praescripto, sedibus nouis imponere aggressus est." (149)	1621	APG	Meursius Gvlielmvs Avriacvs

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Meyer, Albert de (O.P.),	Le procès de L'attentat commis contre Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange, 18 mars 1582. Étude critique de documents inédits. Préface de M. Léon van der Essen, Bruxelles: L'Édition Universelle, S.A., 1933. XV, 244 blz. en I-XVI. *Noten, bibliografie, register op naam en plaats, facsimile's.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MeyerAttentat1582.pdf* "Nous nous proposons, dans ce travail, d'étudier, du point de vue critique, les dépositions inédites du procès qui suivit l'attentat commis contre le prince d'Orange le 18 mars 1582. On ne cherchera donc pas ici le récit détaillé de l'événement avec tous ses tenants et aboutissants. Pas davantage une biographie complète des nombreux personnages qui jouèrent un rôle dans l'attentat ou dans le procès. Nous nous en tiendrons uniquement aux détails nécessaires à l'intelligence de l'un et de l'autre. Le procès, occasionné par un fait brutal, est un incident de la lutte tragique entre deux puissances. L'affaire Jauregui n'est, en fait, qu'un épisode très instructif de la lutte entre l'Espagne et le prince d'Orange, entre les Catholiques et les Calvinistes : ceux-ci s'étaient rendus maîtres des villes flamandes en les subjuguant par la terreur et des violences sanglantes. Il nous a donc fallu étudier la psychologie, la mentalité, les physionomies morales et religieuses des deux partis en présence. Force nous a été de rechercher, dans la documentation de l'époque, les données objectives, véridiques et communément admises au sujet de nos personnages et de leurs situations respectives. Les conclusions acquises par cette étude de manuscrits nous ont amené ultérieurement à donner au présent travail sa forme définitive. Ce caractère « apologétique » d'une oeuvre critique pourra ne pas plaire à tous les historiens. Il ne change rien, pourtant, à l'étude documentaire proprement dite. Celle-ci reste la base et la raison d'être de notre publication. La réhabilitation du P. Temmerman n'est pas directement notre intention. Elle est notre conclusion." (XIII)	1933	APG JUR Jauregui	
Mézeray, Charles de,	Guillaume de Nassau. Opera en 3 actes, s.l., [18??]. 27 partijen (1 solo, 26 orkest). Kopie Manuscript. Tekst: Charles Durand. Geen autopsie mogelijk.	18??	LTM opera treurspel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Miall, Agnes M.,	William the Silent. *Illustrated by* Gilbert James & Others, London: George G. Harrap & Company, MCMXIV. 190 blz. ill. *Online ed. New York: Frederik A. Stokes Company: Internet Archive* "To the Nassaus the disaster (Bartholomeusnacht) was overwhelming. Apart from the loss of warm personal friends among the murdered leaders, the non-appearance of the French army on which he had counted ruined the whole of William's plans. When the news reached Mons, Count Louis was so horrified and overcome with grief that he fell violently ill and did not recover for many weeks. The Prince was nearly heart-broken, as once again he saw his chance of success snatched away when all had promised so well. He wrote to Count John in the deepest despair. 'There is no need to tell you what a fearful blow this has been to us. Our one hope of human aid was in France. By all earthly calculations we should have been today masters of Alva, and have had him at our mercy. It cannot be told how this has ruined and thrown me back, for I trusted to the twelve thousand arquebusiers that the Admiral promised me.' William had only too good cause for despair. He bravely pressed on to Mons to relieve his brother, taking two or three towns on the way. Alva was there, in charge of the besieging army and in a dangerous position, for he had emptied even Brussels of its garrison to assist in the capture of Mons. If William had been as reckless a soldier as Louis, all might, yet have been well, for in one bold move it would have been possible to raise the siege and, with the help of the imprisoned soldiers, crush the Spanish army. But William had no dash in his character, and on this occasion his prudence and care stood him in bad stead. (112) [114/5]	1914	APG verhalend	Miall Silent
Middelkoop, E. van,	"Willem van Oranje", in Idem, *Reformatie en tolerantie*, Apeldoorn: Willem de Zwijgerstichting, 1985, pp. 8-15. *Noten.* "Als de Prins in de jaren 1568 tot 1572 zijn medewerkers instructies meegeeft drukt hij hen op het hart er voor te zorgen dat in de door hem bevrijde gebieden het Woord Gods verkondigd en gepredikt wordt en de daaraan conforme uitoefening van de godsdienst, maar bezweert hij hen eveneens er voor te zorgen dat de roomse kerk geen overlast wordt aangedaan. Het gaat in deze instructies zeker niet om een modern pleidooi voor de scheiding van kerk en staat; zelfs niet voor de gelijkberechtiging tegenover de staat van verschillende kerken, maar heel concreet om een praktisch tolereren van de in die tijd gegeven kerkelijke en godsdienstige verschillen. Voortdurend merkt men dat Oranje zich er heel goed bewust van was dat de kerk voor een blijvende verwezenlijking van haar vrijheid de staat nodig had. Het is een deel van de tragiek van het leven van de Prins geweest dat sommige van zijn calvinistische medestanders, zoals Datheen, daar onvoldoende oog voor hadden, zodat zij wel zijn politieke tegenstanders moesten worden." (10)	1985	APG GKS gewetensvrijheid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Miedema, Lucie,	"Prins Willem I en Don Juan (1576)", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen.* Onder bestuur van J.F. van Someren, Bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Utrecht, Jrg. 53, Zalt-Bommel: H.J. van der Garde en Co, 1903, pp. 1-16. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MiedemaPrinsenDonJuan.pdf* "En aan meer dan een jeugdig vorscher zal de ontdekking, dat zelfs onze „Willem vader" soms kleine middelen gebruikte tot het bereiken zijner grootsche doeleinden een oogenblik bezorgen van vlijmende teleurstelling of van weemoedige ontgoocheling. Maar zij de waarheid vaak pijnlijk, ze blijft toch waarheid en het is goed ze onder de oogen te zien. Daarom volgt hier de mededeeling van een zeer weinig verkwikkelijk stuk waarheid." (1) "Maar Willem van Oranje rustte niet : Filips en Juan, inziende hoe gevaarlijk hij was, trachtten hem om te koopen door schoone beloften : zijn oudste zoon zou hem worden teruggegeven en in zijne goederen hersteld, hijzelf, als hij in Duitschland wilde blijven, een ruim pensioen genieten. Maar hij, te groothartig om zijne zaak te scheiden van die der benarde opstandelingen, bleef den jongen landvoogd bestrijden en dezen wikkelen in een net van intrigues, waarin hij ten slotte zich niet meer wist te wenden of te keeren. Elk woord, elke daad van Juan werd als valschheid uitgelegd, over bijna elk lid zijner omgeving wist Oranje hem berichten van verraderlijke plannen te doen toekomen, tot hij, zelf overal wantrouwen ontmoetend, ook niemand durfde vertrouwen. Een felle pennestrijd werd in de laatste maanden van 1577 en de eerste van 1578 gevoerd tusschen Landvoogd en Staten-Generaal, waarbij de laatste, die oneindig bekwamer autheurs tot zijn beschikking had, ontegenzeggelijk in het voordeel was. Daarbij kwam dat Juan zich hier niet op zijne plaats gevoelde : het regeeren onder zoo beperkende voorwaarden als die waarin hij had toegestemd, achtte hij te vernederend voor zich en hij had den Koning reeds verzocht hem te vervangen, liefst door een vrouw. Doch Filips wilde daarvan niet weten en handhaafde hem in de betrekking, die hem elken dag meer ging tegenstaan, naarmate Oranje's verdachtmaking voor hem zijn wrange vruchten begon te dragen. En de Staten, op wier aandrang hij de Spaansche soldaten had laten vertrekken, hadden van hun kant de tegen die Spanjaarden in dienst genomen troepen niet afgedankt. Ten einde raad en zijne valsche positie moede, verloor hij ook het weinigje bezonnenheid, dat hij nog had bezeten en trachtte door een coup de force zijn gezag te versterken: 24 Juli maakte hij met zijne lijfwacht zich meester van Namen, terwijl zijne aanhangers, grootendeels mislukte aanslagen pleegden op andere plaatsen. De mijn sprong verkeerd, want nu juist werd Oranjes ongunstige voorstelling van Juan voor de ware gehouden en het wantrouwen tegen dezen werd sterker dan het ooit was geweest. Sloeg Juan, zich sterk wanend in het bezit van Namen, een hooger toon aan, dan hij tot nog toe gewaagd had, de Staten-Generaal diende hem van antwoord : hij moest het zelfs verbijten, dat deze (8 October) hem aanzeide, dat ze hem niet langer wilden erkennen als landvoogd, en dat ze een ander verlangden, „pourvu qu'il soit du sang, comme il convient." Wat moet het bloed zijns keizerlijken vaders gekookt hebben in den hartstochtelijken jongen man bij het lezen van die woorden, welke hij niet straffen kon!" (15) "Prins Willem I leefde en werkte nog 6 jaren voort: ook hij had te strijden met wantrouwen, met naijver, met miskenning vaak van hen voor wie hij goed en bloed had geofferd,	1903	APG Oranje en Don Juan immoreel kritisch	
Moerkerken, P.H. van,	De historie en het droomgezicht. Over den prins en den moordenaar, Amsterdam: P.N. van Kampen, [1930]. 152 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MoerkerkenDroomgezicht.pdf* "Dienzelfden dag had hij den Prins willen doden. Maar nog weifelde hij, ziende dat er geen gelegenheid was tot vlucht. Want bij den Schooltoren, achter de gebouwen van 't Prinsenbof, vond hij geen brug; het was daar een waterpoort. Hij zou van den wal in het water der stadsvest moeten springen; en hij kon niet zwemmen. Daarom kocht hij twee blazen en een pijpje om er lucht in te brengen. Als hij eenmaal veilig aan den buitenkant was zou hij wel wegkomen..... In de verwarring van het Hof kon men er niet aan denken hem te vervolgen. Hij liep wat rond, dien dag, nadat hij de pistolen in zijn herberg had gebracht. Misschien heeft hij zich voorgesteld hoe de kloosterzusters die nog woonden in 't zuidelijk deel van Sint-Aagtenkonvent, zijn daad zouden loven. Misschien, als die oude verhalen hem verteld zijn, heeft hij bij den Schooltoren met welbehagen gedacht aan de Inkwisitie die daar de ketters veroordeelde ter dood. Den volgenden middag, Dinsdag den tienden Juli, wachtte hij in het portaal bij de eetzaal tot de Prins uit zijn werkkamer zou komen." (110/111)	1930	LTM APG historische roman moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Moerman, J.J.,	Willem van Oranje in de Raad van State, 31 december 1564, (*Schoolplaten voor de Vaderlandse Geschiedenis*), Groningen / Djakarta : J.B. Wolters, [1950]. 34 blz. ill. *Noten, Literatuur*. *Afbeelding* "De plaat is wederom naar een aquarel van de heer J. H. Isings. Teneinde voor het door hem zo meesterlijk geschetste tafereel, dat de zitting van de Raad van State op Oudejaarsdag 1564 hood, historisch verantwoord te zijn, raadpleegde de heer Isings verschillende geschriften. Hij mocht zich daarbij verzekerd zien van de zo welwillende medewerking van Prol. Dr. P. Geyl en diens assistent, de heer P. Dieperink. Van de door hem geraadpleegde werken noemt de heer Isings: Wagenaar: Vaderlandsche Historie VI, Joachim Hopper: Levensbeschrijving van Viglius, Gerard Brandt: Historie der Reformatie, Prof. Dr. Blok: Willem de Eerste. Prins van Oranje. Motley: The Rise of the Dutch Republic, de Instructie van de Raad van State: Groot Placcaatboek, Rachfall: Wilhelm von Oranien, Strada: De Thien eerste Boecken der Nederlandsche Oorloge, Prof. Dr. Huizinga: Herfsttij der Middeleeuwen. De heer Isings merkt dan verder op: „Van de architectuur der zalen van het *Hof van Brabant*, waarin de Landvoogdes zetelt en de Raden vergaderen, is niets bekend. Evenmin over de versiering en meubilering van dit paleis. Ernstig kan dit gemis niet worden genoemd. De schildering van een historisch tafereel moet niet alleen nauwkeurig letten op al de uitwendige vormen van een tijdperk, doch moet nauwgezette aandacht geven op allerlei eigenschappen, die symbolische betekenis verkrijgen. De geestelijke verbeelding overtreft altijd de topografische nauwgezetheid. De meubelen in dit tafereel zijn op een enkele uitzondering na van Spaanse of Italiaanse herkomst. De tafel is van Italiaans maaksel, de vorm van het strak gespannen tafelkleed, dat door staafjes aan tressen wordt hijeengehouden, is Spaans. Schilderijen van: Antonio Moro, Juan de la Cruz, Alonso Coello bepaalden de juiste vormen. De stoelen zijn eveneens Spaans. De zetel van Margaretha ontleende ik aan het portret van de oude Karel V, zoals Titiaan dat schilderde. Bij de *actenkast,* zuiver Nederlands werk, de *tafel* en de *zetels* der Raadsleden had ik het onschatbare voorrecht om in de kunsthandel Wiegersma te Utrecht deze zeldzame meubelen aan te treffen. Op vele schilderijen van Spaanse meesters komen deze zetels voor. Ook Van Dijck gebruikt ze dikwijls voor zijn beeltenissen. In de Zuidelijke Nederlanden bleven deze statige zetels langdurig in ere. De vouwstoelen links vooraan en achteraan zijn van Italiaans maaksel. Zo getuigen de meubelen van de machtige invloeden, die op dit tijdstip in de Nederlanden heersen en die tot verzet dringen. Spaans gezag en Italiaanse manieren vloeien in de personen van Margaretha en haar geheimschrijver samen. "Van Margaretha kon ik", zo gaat de heer Isings verder, "niet anders dan een geflatteerde voorstelling geven. De eerlijk vermelde werkelijkheid zou als	1950	BKD	schoolplaat
Moes, E.W.,	"De blijde inkomst van Prins Willem van Oranje binnen Amsterdam in 1580", in: *Amsterdamsch jaarboekje voor 1897*. Amsterdam: L.J. Veen, 1896 pp. 1-8. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MoesInkomstAmsterdam.pdf* "*Willecom Vorst, diens wijsheyt een Keyserijc meriteert* *Willecom Prins diens Edelhert hooch is te prijsen* *Willecom Graef van Keyserlicken stam gedescendeert* *Willecom Baron dien wij eeren, ende ionst bewijsen* *Willecom Ridder in daden dapper ende koen* *Willecom Vorst Prins Graef Ridder ende Baroen.* Zoo klonk de welkomstgroet van de Redelijkerskamer „'t Bloeyende Eglentier", toen Prins Willem in Maart 1580 gedurende eenige dagen te Amsterdam vertoefde. Deze welkomstgroet was waarlijk hartelijk genoeg, en het is jammer dat de heer R. W. P. De Vries in zijn aardig boekje „De Blijde Inkomsten van vorstelijke personen te Amsterdam" deze eerste blijde inkomst van een Oranjevorst binnen onze goede stad niet heeft herdacht. Vermoedelijk heeft hij er zich mede vergenoegd Wagenaar op te slaan, en het is waar, de patriotsche Wagenaar laat zich zeer koeltjes over het bezoek van den Prins aan het geusgeworden Amsterdam uit. Hij zegt alleen maar, dat de Prins „met sierlyk uitgestreeken jagten afgehaald en staatelyk ingeleid wordt", hierbij als eenige bron de Historiën van Hooft aanhalende. Hooft is kort bij het vermelden van de heuglike gebeurtenis, maar in het verband van zijn werk kwam geen lange uitweiding te pas, en toch zegt hij al iets meer, dan Wagenar doet vermoeden. „De Prins trok van Kampen op Muide, van waar hem, op den zeeventienden, de Amsterdammers met sierlyk uitgestreeke scheepen en jaghten, quaamen haalen, en met praghtighen toestel, tot bewys zyner welkoomst, in stadt ontfingen. Veel meer zegt Bor. Hij heeft klaarblijkelijk het zeldzame boekje in handen gehad, waarvan een exemplaar in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage berust,en waarvan de titel luidt:" (*Zie Pamflet K. 0530*) (1/2)	1896	APG Inkomst Amsterdam 1580	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Moes, E.W.,	"De portretten van prins Willem den Eerste", in *Oud-Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz.*, jrg 1889. Amsterdam: Ter Drukkerij van de Uitgevers Gebroeders Binger, 1889, pp. 281-292. ill. *Online: Internet Archive* "Over de iconographie der graven van Holland en Zeeland gaf Dr. W. Pleyte een hoogst belangrijke verhandeling in de Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. Hij zegt daarin, dat wij eerst van den tijd van Jacoba van Beieren af, vertrouwbare portretten onzer landsvorsten bezitten. Dit is niet geheel waar, want om maar één voorbeeld te noemen, zoo is er geen reden te twijfelen aan de juistheid van graaf Willem's portret in den Dom te Mainz. Wel waar is het echter, dat de portretten van den tijd van Jacoba van Beieren af, bij iederen volgenden graaf in zulk een mate vermeerderen, dat we bij den laatsten de massa bijna niet meer kunnen overzien. Niet alzoo met onzen eersten Oranjevorst. Met zijne iconographie ziet het er nog treurig uit. De heer David van der Kellen gaf in Eigen Haard een eerste bijdrage „De portretten van Willem den Zwijger" en eindigt zijn bericht met de woorden „Te wenschen is het, dat dit kort overzicht aanleiding moge geven tot een meer uitvoerig onderzoek en aanvulling". Dit zij dan een eerste proeve om eenigzins aan dien wensch te voldoen. EMANUEL VAN METEREN, die den prins zeker zal gekend hebben, schrijft: Hy was een wel ghemaeckt man/ wat langher dan een middelbaer man/ bruyn van verve/ ende van Baerde/ eer magher dan vettachtich/ redelijck vroom van lichaem/ wat hy inwendich was/ hebben sijne wercken bewesen. HOOFT e. a. hebben bij hunne beschrijving van den prins deze zin klaarblijkelijk afgeschreven. Alleen EVERHARD VAN REYD, die den prins ook wel eens gezien zal hebben, geeft een beschrijving die iets anders luidt: "hy hadde middelmatighe lenghte/ bruyne verwve/ vrolijcke ooghen. Bij JOSEPH DE LA PISE, seigneur de Maucoil, die echter eerst vier jaar na den dood van den prins geboren werd, vond ik een meer uitvoerige beschrijving: „La taille est belle quand elle est dans une juste proportion de hauteur et d'espaisseur. Celle de ce Prince n'estoit ni trop haute ni trop grosse, et tenoit de la mediocrité. Il avait la teste moyennement grosse et ronde; le visage plus brun que blanc, plutost maigre que gras; le poil chastain; la barbe de mesure et un peu fourchette, les yeux gros, clairs, à fleur de teste, un peu bruns; le nés plus long que court, assés gros, et bien ouvert; la mine entierement froide, immobile, sans passion et sans alteration". (281/2) "Nog éénmaal zou de prins naar het wezen geschilderd worden, al was het dan ook niet naar het leven. Toen 10 Juli 1584 de kogel van PHILIPS' huurling gevallen was, en de prins van Oranje als lijk in het Prinsenhof te Delft tentoongesteld lag, was het door de Staten verboden, de dierbare gelaatstrekken af te beelden, *„opdat de Vyanden misschien sulx in handen krygende, daermede niet en souden spotten."* Toch gelukte het den zevenentwintigjarigen Delvenaar CHIRISTIAEN JANSZ. VAN BIESELINGEN dit verbod te overtreden. Hij vond gelegenheid een schetsje te maken, en allen die het zagen, waren het eens over	1889	BKD iconografie	Moes Portretten
Mol, W. (schilderij),	"Het sterfbed van Willem van Oranje", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis*, Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, pp. 122-124. ill. *Online: dbnl* "Over de identiteit van de aanwezigen verkeren wij in vele gevallen in het onzekere. De catalogus van de Gentse tentoonstelling licht ons wat dat betreft het uitvoerigst in. Men kan daarin lezen, dat het niet meer dan vanzelfsprekend is, onder het gezelschap ook burgemeester Van der Werff aan te treffen, voor wie de Prins tijdens zijn leven immers een bijzondere genegenheid koesterde. Wie van de afgebeelde personen hem moet voorstellen is echter niet aangegeven. De staande man in het midden, wiens hand een gebaar maakt in de richting van de dode, is zonder twijfel mr. Paulus Buys, landsadvocaat en gunsteling van Oranje. Hij wordt door de recensent van de *Algemeene Konst- en Letterbode* genoemd en is door Mol duidelijk herkenbaar weergegeven naar het voorbeeld van de gegraveerde portretten, die er van hem bestaan. De Gentse catalogus vermeldt verder dat de zittende man links voor het bed Oranje's neef Willem Lodewijk van Nassau voorstelt. Misschien heeft Mol hem zittend afgebeeld, omdat hij moeilijk ter been was. Willem Lodewijk was met steun van Oranje tot stadhouder van Friesland benoemd. Zeker is het dat de jongeman, die zich met een bedroefd gelaat over het lijk heenbuigt, Maurits is. Het is moeilijk te zeggen wie de jongen kan zijn, die knielend voor het bed treurt. Mol kan bezwaarlijk Frederik Hendrik bedoeld hebben, die toen nog maar een baby was." (122)	1978	BKD APG	MolSterfbedOranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Molder, Th. de,	Willem de Zwijger, Prins van Oranje te Oostmalle, Brecht: L. Braeckmans, 1933. 9 blz. 1 facs. *Noten*. *Overdruk uit Oudheid en Kunst*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MolderOranjeOostmalle.pdf* *Op p. 5 twee brieven uit 1557 van 8 januari en 1 februari aan Jan van Renesse (*niet opgenomen in Correspondentie ING*). Op p. 3 wordt een brief van Oranje aan zijn vader genoemd, die op 6 aug. 1549 vanuit Madrid (sic.) geschreven zou zijn.* "Naar aanleiding van de algemeene viering van Willem van Oranje in de Nederlanden, hebben wij het nuttig geacht in «Oudheid en Kunst» eene mededeeling te doen, die hoewel van geen overwegende beteekenis, toch niet van belang ontbloot is. De Nassauwers waren geen onbekenden te Oostmalle; opzoekingen in de Registers der uitgaven, door de rentmeesters opgemaakt, laten ons toe te bevestigen, dat zij er zich zelfs thuis gevoelden." (1) "Na den dood van graaf Hendrik van Nassau en zijn zoon René de Chalon, prins van Oranje, trad Willem van Nassau in het bezit van de erfenis en de titels. Den 28 Augustus 1544 kwam hij te Breda aan. Jan van Renesse, die in 1538 zijn vader had opgevolgd als drossaard van Breda, bekwam eveneens de plaats van stadhouder der leenen. Op den 24 Augustus 1541 schonk René, Prins van Oranje, hem het stadhouderschapsofficie van de leenen van de stad en het Land van Breda. Willem van Nassau, Prins van Oranje, hield Jan van Renesse in zijnen dienst en belastte hem met menigvuldige en moeilijke zendingen. Op den 6 Augustus 1549 o.a. schrijft Willem van Nassau aan zijn vader van uit Madrid (*sic.*) dat Jan van Renesse, zijn drossard, hem verslag zal brengen over het welgelukken zijner zending bij den Keizer. Het valt buiten deze bijdrage hier de trouwe diensten op te sommen, die Jan van Renesse aan Willem den Zwijger heeft bewezen. Willem de Zwijger zal ook Oostmalle bezoeken. - Rentmeester Adriaens stipt het verblijf van den Prins aan in 1549. Hij is « geweest tot Antwerpen door bevel van mynheer om te coepen dat hierna volgt, doen pryns van dOrangye tot Mal was: « gegeven voor een halve hamel twee lammeren 44 st. 28 ponds runtvles 28 st. broet 10 st. aragy appels 1 st.	1933	APG ESG	
Molema, E.,	"Lofspraak op Willem I.", in: *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften, die dagelijks in ons vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrijmoedig verhandeld worden benevens Mengelwerk, tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk*. Tweede stuk voor 1826. Mengelwerk. Amsterdam: G.S. Leeneman van der Kroe, 1826, pp. 568-570. *Online: dbnl* "Dat de *Gauler* op zijnen Hendrik roeme, de *Brit* zijnen Alfred verheffe, de *Zweed* boge op zijne Gustaven en de *Rus* op zijnen Peter : ik noem den Grondlegger van onze Vrijheid en *Neêrlands* glorie streeft die allen te boven. Ja, eerste Willem! gij waart gróót. Gij kunt deelen in de gunst van den magtigsten en rijksten Monarch der wereld, en versmaadt dezelve, om de zaak van eene deugdzame, doch diepvertrapte natie, wier grondgebied slechts een stip op den aardbodem beslaat. Gij doet meer. Door het dreigend gevaar naar vreemden grond gedreven, offert gij uwe bezittingen vrijwillig op voor het heil van *Nederland* uw troetelkind." (568)	1826	APG	Molema Lofspraak

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Molen, Johan ter,	"Willem van Oranje als druivenplukker. Een merkwaardig verhaal bij een bijzonder drinkobject", in Reinier Baarsen et al. (red.) *Het Nederlandse binnenhuis gaat zich te buiten. Internationale invloeden op de Nederlandse wooncultuur*, (Leids Kunsthistorisch Jaarboek, 14), Leiden: Primavera Pers, 2007, pp. 45-62. ill. *Noten*. "Op maandag 16 september 1822 en gedurende de daarop volgende dagen vond in een pand aan de Groenmarkt te Middelburg, waar Johannes Ooms en Salomon van Benthem veilingen plachten te houden, een door deze boekverkopers georganiseerde openbare verkoping plaats. Volgens de titel van de veilingcatalogus ging het om 'eene extra fraaije verzameling', nagelaten door onderscheidene Liefhebbers. Onder de rubriek 'Liefhebberijen' komt als nummer 133 een object voor, dat als volgt werd omschreven: 'Een van hout gesneden Antiek Beeld, verbeeldende naar alle waarschijnlijkheid Prins Willem den I., zoo als hij zich vermomd uit Brussel verwijderde om de vervolgingen van den Hertog van Alba te ontwijken'. Uit de aantekeningen in een doorschoten exemplaar van de catalogus blijkt, dat dit houten 'Beeld' voor f. 21,- werd gekocht door de veilinghouder Van Benthem. Hij handelde in opdracht van de president van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Mr. N.C. Lambrechtsen, die deze aanwinst in de bestuursvergadering van 4 november 1822 liet zien en er een uitvoerige toelichting bij gaf. Hij merkte op, dat dit 'Emblematisch beeldje' naar zijn mening weliswaar 'waarschijnlijk Prins Willem I in zekere bepaalde omstandigheden van zijn leven' weergaf, maar dat hij in een later stadium meer duidelijkheid hoopte te kunnen geven omtrent de 'ware beduidenis'. Lambrechtsen kreeg van de aanwezige bestuursleden 'met dankzegging voor de gegevene communicatie' het verzoek 'om zijne recherches nopens de oudheid en de betekenis van dit beeldje voort te zetten". (45) "Nu uit het bovenstaande betoog duidelijk is geworden, dat bij dit houten beeldje van een gebruiksvoorwerp sprake is waarvan meerdere voorbeelden met een min of meer overeenkomstige vorm bekend zijn, is het niet waarschijnlijk dat de maker ervan met de figuur van de druivenplukker Willem van Oranje heeft willen uitbeelden." (55)	2007	BKD	
Molenaar, L.J.,	"Klare wijn van prins Willem van Oranje!? Een speurtocht naar zijn ferme redevoering", in: *Transparant. Tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici*, jrg 5, nr 4, oktober, 1994, pp. 40-46. ill. *Noten*. " - Het Viglius-citaat van de 'oudejaarsrede' van prins Willem van Oranje in de Raad van State vertoont in belangrijke mate de trekken van een geforceerde reconstructie van de feiten die niet in alle opzichten geslaagd kan worden genoemd. Er zijn zelfs gegronde redenen om aan de authenticiteit van dit citaat te twijfelen. - Tal van beschrijvingen van het voorspel van de Tachtigjarige oorlog hechten een zeker belang aan de redevoering van Willem van Oranje zoals deze naar voren komt in het Viglius-citaat. Dit roept de gedachte op dat er dan het nodige feitelijke onderzoek naar die redevoering verricht zal zijn. Mijn voorlopige indruk is dat die gedachte onvoldoende steun vindt in de feiten. Een bronvermelding door een gezaghebbend auteur betekent nog niet dat die auteur zelf die bron heeft geraadpleegd, de betrouwbaarheid van die bron heeft onderzocht of instaat voor de juistheid van de feiten uit die bron. Opmerkelijk is in ieder geval dat de auteurs die de verwijzing naar het Viglius-citaat in hun werk hebben opgenomen, daarbij geen kritische vragen over het feitenmateriaal van dit citaat hebben opgeworpen. Dit is op zich een stimulans om gevallen op te sporen die met het Viglius-citaat vergelijkbaar zijn en vervolgens te bezien op hun feitelijke merites. - De correspondentie naar, van en over Willem van Oranje, de Raad van State van de Nederlanden en het Spaanse hof zal meer duidelijkheid moeten brengen over de inhoud en de achtergrondgegevens van de redevoering in het Viglius-citaat. - Het is van groot belang om de herkomst van een redevoering als bedoeld in het Viglius-citaat terug te voeren naar de oorspronkelijke bron. Met de bewuste redevoering is dit, voor zover ik heb kunnen nagaan, tot nu toe niet gelukt. - De veronderstelling dat een gunstige tekening door de politieke tegenspeler een garantie is voor betrouwbaarheid, kan tot gevolg hebben dat de aandacht verslapt voor eventele vertekeningen. Daarom blijft ook bij een gunstige schets van de hand van een opponent kritische aandacht wenselijk, met name in het licht van diens uitgangspunten en doeleinden. Het voorgaande ligt bij het Viglius-citaat echter niet eenvoudig. - Ook bij het beschikbare bronnenmateriaal van de 16e eeuw is nog steeds veel fundamenteel onderzoek noodzakelijk. Tegelijkertijd verdient het aanbrengen van meer systematiek in de toegang tot de feiten in het bronnenmateriaal hoge prioriteit. Dit, zonder de bescherming van dit materiaal te verwaarlozen. Deze reeks van punten geldt in hoge mate voor het Rijksarchief in Brussel." (45)	1994	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Molhuysen, P.C.,	"De aanslag van Jaureguy op Willem I", *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Is. An. Nijhoff*, eerste reeks, deel VI, 1848, pp. 46-53. *Online: google books* "Deze gebeurtenis van den 18 Maart 1582 is door Bor, b. XVII, naauwkeurig verhaald. Een ander verhaal bevindt zich in het Deventer Archief en is wel waardig, om met dat van Bor vergeleken te worden. Men zal er uit zien, dat beide berigtgevers, wat de hoofdzaken betreft, volkomen overeenstemmen, maar dat de een bijzonderheden vermeldt, die de ander voorbijgaat. Dr. Johan Dorre was, in het begin van dit jaar, door de Staten van Overijssel gedeputeerd, om de vergadering der Generale Staten te Antwerpen bij te wonen, en vernam te Utrecht zijnde, bij den Landraad dier provinciën aan deze zijde van de Maas het gebeurde, dat te Utrecht, gelijk overal groote beweging veroorzaakte. Het eerste berigt van Dorre aan de Deventer regering, van den 22 Maart, nemen wij niet over, het meldt wel de hoofdzaak, maar vermengd met bijzonderheden, die later opgehelderd of weerlegd zijn. Den 24 deelde hij kopij mede van eenen brief, geschreven door Jacob Valck, lid van den Landraad der provinciën aan gene zijde der Maas, die zich toen te Antwerpen bevond, en, als ooggetuige, er wel van konde onderrigt zijn. Het stuk luidt als volgt. (46) *zie: Online p. 47.* *Online * google books*	1848	APG aanslag Jaureguy	Molhuysen Aanslag Jaureguy
Molhuysen, P.C.,	"Het sterfhuis van Prins Willem I", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Is. An., Nijhoff*, eerste reeks, deel VII, 1850. Arnhem: Is. An. Nijhoff, pp. 42-47. *Online: google books* "Het is bekend, dat Willem I, bij zijn overlijden, in 1584, zijnen boedel met zware schulden bezwaard achterliet. In de *Bijv. en Aanm.* op Wagenaars *Hist.*, deel VIII. bl. 12 volg. vindt men, wat de Staten van Holland deden, om die van het sterfhuis te gemoet te komen. Uit nevensgaande stukken, in het archief te Deventer voorhanden, blijkt, dat de erfgenamen zich ook tot andere provinciën gewend hebben met verzoek van verligting en ontlasting, en dat deze zaak van eenen langen duur geworden is, daar Overijssel eerst in het jaar 1612 eene som toestond. Welligt geeft deze mededeeling aanleiding om te onderzoeken, wat de overige provinciën gedaan hebben en hoe het ten einde is gekomen." (42)	1850	APG JUR sterfhuis Oranje	Molhuysen sterfhuis

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Molhuysen, P.C.,	"Oranje en de Leidsche Universiteit", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 196-199. *Online: dbnl* "Er is feitelijk geen verband tusschen het beleg (van Leiden) en de stichting der Universiteit; het is juister te zeggen dat zij kort vóór de vredesonderhandeling te Breda gesticht werd, al viel die stichting ook kort na het beleg." (196)	1933	WTO Leidse universiteit	Molhuysen Leidse Universiteit
Möller, W.H.J.,	Willem van Oranje. Boek I. Ik zal Handhaven, Den Haag: N.V. Boekhandel en Uitgeversmij. v/h W.P. van Stockum & Zoon, 1933. 231 blz. *Bibliografie*. *Loopt tot het jaar 1559. Niet verder verschenen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MoellerWillemvanOranje.pdf* "De deur van de bibliotheek gaat langzaam open. Andreas Vesalius, de lijfarts van Karel V, komt binnen. Prins Willem loopt hem vlug tegemoet en verwelkomt hartelijk den beroemden gast. Zij zitten tegenover elkander aan een breede tafel, naast een hoog raam, dat hen den wijdschen tuin van het Hof van Nassau laat zien. Er wordt wijn gebracht. De arts drinkt, kijkt peinzend over zijn glas heen en doorgrondt de slanke, jonge gestalte van zijn gastheer." (84)	1933	LTM historische roman	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mont, Paul de (ed. Dra M.G. Schenk),	Willem de Zwijger. Tooneelspel in 8 tafereelen, 1933. (*Bijvoegsel bij Roeping, jrg 11, maart 1933, 72 blz*). *N.B. De redactie van Roeping in het aprilnummer: "Tengevolge van een misverstand werden door dra. M. G. Schenk aan het stuk Willem de Zwijger van Paul de Mont beduidende wijzigingen aangebracht, waarmede de schrijver het niet eens is. Hij kan daarom datgene wat verschenen is, niet beschouwen als de authentieke versie van zijn stuk, doch als een bewerking ervan door dra. Schenk. Het spijt de Redactie ten opzichte van de heer de Mont, dat door een reeks toevallige omstandigheden zijn stuk niet volgens zijn volkomen redelike wens is afgedrukt."* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MontSchenkZwijger.pdf* Uit waartoe? van M.G. Schenk: "Beter dan door tooneel kan de Prins niet worden voorgevoerd, vooral wanneer in de spelers zelf het ideaal leeft van hem, dien zij uitbeelden en wanneer de schrijver van het stuk ons de strekking sterk laat voelen. Zoo teekent Paul de Mont ons den Prins, zoo zien wij, hoe deze Boergondische Groote, dien het mogelijk was geweest in Duitschland een eererol te spelen, toen hij de Nederlanden had verlaten, is geworden de Vader des Volks; geen bondgenoot van de grooten dezer aarde, maar van een handjevol rebellen, ómdat hij was één van ons volk in de kentering der tijden, toen de Nederlanders zich van eigen aard en roeping bewust werden. Scherp laat de Mont voelen, hoe Oranje in eigen kring alleen staat; Egmont hoort in de kreten van het volk niets anders dan rebellie, Oranje voelt er krachten in van een toekomst, waarvoor hij openstaat. (...) De Prins zelf schrijft het eens : „In dezen strijd ken ik geen Katholieken of Calvinisten, maar alleen Nederlanders", in onze dagen zou hij hebben gezegd: „In dezen strijd om ons volksbestaan ken ik geen partijen, geen groepen; het is allereerst zaak, dat de Nederlanden één zijn, dat de Nederlanders weer weten, dat zij maar één plicht hebben : ons volk in alle lagen en schakeeringen te dienen tot het uiterste". Dit nationalisme heeft niets te maken met veel wat zich onder dit mom aandient, doch in wezen niets anders is dan verkettering van alles, wat niet reactionnair is; het geeft ons alleen de blijde plicht tot offeren in een openstaan voor alle volksgenooten, uit een diepe volks-liefde, die voorkomt uit het weten en het geloof, dat de volksgemeenschap een natuurlijke door God gewilde gemeenschap is. Geen artistieke prestatie van kunst om de kunst allereerst hebben de Mont en ons Nationaal Vlaamsch Tooneel willen geven, maar bezielende tendenz, opdat het Neder-landsche volk met Marnix de slotwoorden van trouw spreke en innerlijk bereid is : Met hem te staan gereed." (3/4) "Oranje, bitter Ik ben van hier weggegaan, Prins van Oranje, graaf van Nassau, Katzenelnbogen, Dietz, Vianden, Tonnerre, Chamy en Buren, heer van Leerdam, Breda — en wat nog al! — en nu zit ik hier, een voortvluchtig condottieri, bankroetier — *(de tanden opeengeklemd)* *Lodewijk heeft een hulpeloos gebaar. Oranje richt zich plots op, dit alles van zich afschuddend* Oranje En 't is misschien nog 't best zoo. Nu zal ik tenminste ongehinderd kunnen strijden, strijden, strijden! Lodewijk	1933	LTM toneelspel	
Mont, Paul de,	Willem de Zwijger. Tooneelspel in 8 tafereelen. Volledige uitgave. Niet in de handel, s.l., s.n, [1933]. 73 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MontZwijger.pdf* *Zie ook: ed. Dra M.G. Schenk.* Het volgende uit de ed. Schenk afkomstige citaat: *En 't is misschien nog 't best zoo. Nu zal ik tenminste ongehinderd kunnen strijden, strijden, strijden!,* luidt in de oorspronkelijke editie: En 't is misschien nog 't best zoo. *Had ik hier een vrouw gevonden, een goede vrouw, zooals mijn eerste Anneke, zij had mij misschien nog weerhouden*. Nu zal ik tenminste ongehinderd kunnen strijden, strijden, strijden!" (35)	1933	LTM toneelspel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Montanus, Arnoldus,	Auriaco - Nassovia Domus; Sive Vitae illustrium virorum in illis familiis ac speciatim Guilielmi Primi, Mauritii, Frederici Henrici, Guilielmi Secundi, Guilielmi Tertii, Principum Auriacorum. Schoonhoviae, *Typis* Samuelis Cnuddaei, *Bibliopolae*, M.D.C.Lxii. ill. 120 blz. (*Guilelmus Auriacus, pp. 1-24.*) *Online: google books* "Provisum à Numine ne tum Patriae eriperetur : qui collabendam mox exitiosô Alenzonii consiliô, Belgicæ oppidis hostiles injicientis manus, prudentiâ restitueret; sed ad breve tempus. E Burgundiâ procedit novus percussor, à Mansveldio & Parmensi subornatus. Eheu cadit Delphis maledictâ Balthasaris Gerardi manu, libertatis restitutor, tyrannidis oppugnator, patriae liberator, Belgica deliciae, ocellus, publicus parens : quem ad nobile Mausolaeum religio luget, pietas deflet, orbis stupet, Patria gemit." (24)	1662	APG	Montanus Auriaco
Montanus, Arnoldus,	't Leven en Bedryf Der Prinsen van Oranje. Wilhem de eerste. Maurits. Frederik Henrik. Wilhem de tweede. Wilhem de derde. Aengehecht met de daden der Nassouwsche stam, van het jaar seshondert twee en tachentig tot dese tijd: Vervatende vorders een kort begrijp der Nederlandsche staat, oorlogen en voorvallen, zedert sestien honderd jaaren. Amsterdam: Arent van den Heuvel en Samuel Imbrecht, 1664. (*Willem I: pp. 1-108 en Blad-wyser*). ill. *NB. In hetzelfde jaar verscheen een andere druk in 12o zonder auteursnaam: Willem de I, Maurits, Frederick, Willem de II, en Willem de III van Nassouw, haer leven en bedrijf, met een historisch verhael tot den iare 1664. [p. 297] In dit werk bracht Montanus het door I. Commelin anoniem gepubliceerde Wilhelmus en Mauritius van Nassouw (zie: 117, c) (dat vaak Wilhelm en Maurits van Nassau, princen van Oragnien, haer leven en bedrijf of 't begin en voortgang der Nederlandsche oorlogen. Amsterdam 1651 op de letter volgt; dit werk zelf leunt zwaar op Orlers' Laurencrans (zie: 362, a)) samen met zijn eigen 't Leven en bedryf van Frederik Henrik (zie: b) en korte schetsen van Willem II en III. Bron: http://www.dbnl.org/tekst/hait001repe01_01/hait001repe01_01_0552.htm* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MontanusLevenWilhem.pdf* "Eindelijk by den prins tot gesprek toegelaten, aenbied hem een paxken vliegende afdruksels, gedrukt met het zegel des Graeve van Mansveld, 't welk hy, dienende voor opper-klerk, als voor-gaf, dikwils in sijn magt gehad hadde. Met Caron na Vrankrijk versonden, word door hem te rugge geschikt, brengende brieven, Anjous dood meldende. Oranje toenmaels gehuisvest in 't Klooster van Agatha tot Delft, was op sijn bedde dier tijd door den booswicht (ontboden om d'omstandigheden van Anjous overlijden, nader te verstaen) vermoord, indien van geweer voorsien was geweest. Gelast te vertrekken eischt geld : voor 't welk des anderen daegs twee zinkroeren kocht. Ten volgenden namiddag den tiende in hooimaend versoekt een vrye reis-brief. Met den mantel op de slinker schouder verwacht aen de deur des eet-zael, tot Oranje na de maeltijd uitquam. Dese dan ter trappen af tredende, schiet met het eene zinkroer den Prins door de borst 2 kogels. Oranje begon terstond te zuizelen, konnende slegts uit bestorven lippen dese laetste woorden uit brengen : *Heere God weest mijner ziele genaedig. Ik ben seer gequest. Heere God weest mijner ziele, en dese arme volke genaedig*. Geschort by Jonker Maldere wierd op de trap neder geset, en voorts boven op een bedde geleit, daer eerlang den geest gaf : maer de moorder ondertusschen sich op de vlucht door de stalling en School-straat na de vest, om op twee blasen over 't water te ontkomen. Doch by 's Prinsen dienaers achter-haelt, is by de heeren des Hoogen raed van Holland en Schepenen ter stede Delft gepijnigt en ondervraegt. Hy beleed onder andere tot dit heilloose schelmstuk aengemoedigt te zijn door een Jesuyt binnen Trier, hem raedende den Prins van Parma alles kundig te maken : dewelke naderhand beval te handelen wegens dese moord met den raeds-heer Assonleville : die den booswicht vertrekkende moed en geld gaf: seggende, gaet heen mijn Soon de Spaensche Koningh sal sijn beloften houden, en gy een eeuwige naem krijgen." (106/7)	1664	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Montijn, P.M.,	De dood van Prins Willem I en Gethsemane *of* de dood van Julia. Tweetal dichtproeven, Oudewater: F.H. Kroon, 1848. VI, 57 blz. (Dood van Prins... [8]-45. *Goud op snee.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MontijnDoodvanPrins.pdf* "Verspreidde 't blijdschap in het ronde, Verruimde 't elks benepen' borst, Toen hij weêr oprees van zijn' sponde, Hij, Neêrlands meestgeliefde vorst; Helaas! die vreugd moest ras verdwijnen; Niet lang zou 't licht dier heilzon schijnen, Die Neêrland aan zijn' hemel zag; En geen weldadig stargeflonker, Maar zwarte nacht en aaklig donker Zou volgen op dien korten dag. Welaan ! dien bangen nacht bezongen, Dien nacht van weedom en van rouw. Toen 't hechte steunpunt werd verwrongen Van 't naauw gevestigd staatsgebouw! Welaan, den sluijer opgeheven Van 't treurtafreel, dat Neêrland beven En zinken deed in ramp en nood! Sterk, God van waarheid! sterk mijn pogen, Door uw bezielend alvermogen, In 't malen van Oranjes dood!" (24/5)	1848	LTM gedichten poezie	
Moord	"De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad. Orgaan van de Vereeniging Het Nederlandsch Familie-Archief*, samensteller J.H. Scheffer, 20 mei 1884, nr 135, Rotterdam: Van Meurs & Stufkens, 1883-1884, pp. 1-6. Deze bijdrage gaat over het zojuist verschenen De moord van 1584. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd op Prins Willem van Oranje, van J.G. Frederiks. Het bevat ernstige kritiek op de edities die Frederiks koos voor zijn 'overdrukken'. "Twee verschillende oorspronkelijke uitgaven van den Ban hadden dus den Heer FREDERIKS dienst kunnen doen, als hij niet al te zeer of al te lang gezocht had, om eene uitgaaf van AELBERT HENDRICKS machtig te worden, die, wij zullen er maar niet langer doekjes om winden, hij toch niet gebruikt heeft, al meent hij het, om de eenvoudige reden, dewijl zij niet bestaat. Maar wat hij wel gedaan heeft is, zooals wij reeds zeiden, de min goede tekst van SILVIUS, zonder eenige kritiek overnemen, hetgeen inderdaad jammer mag geacht worden, eerstens omdat de tekst niet alleen niet de echte, maar zelfs enkele malen onverstaanbaar geworden is, met an¬dere punctuatie, en ten anderen omdat ook do spelling dikwerf minder zuiver is, dan die van den oorspronkelijken ban. Wij zullen voor onze lezers, waarvan het grootste gedeelte zeker het hier besproken werkje heeft aangekocht, de voornaamste gebreken in den tekst aanwijzen, wellicht dat de uitgever er aanleiding door vindt een verbeter of eerste blaadje aan het boekske toe te voegen." (3)	1883-1884	APG	

Morillon...,	"Le prévôt Morillon au Cardinal de Granvelle", in Edmont Poullet, *Correspondance du Cardinal de Granvelle 1565-1583. Faisant suite aux Papiers d'État du Cardinal de Granvelle*, publiés dans la Collection de Documents inédits sur l'histoire de France, III, Bruxelles: F. Hayez, 1881, pp. 333-342. *Noten.* Beschrijving van Oranje's veldtocht in 1568. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MorillonVeldtocht1568.pdf* "L'on at dict par icy que le prince d'Orenges avoit demandé et obtenu passaige du duc de Clèves et de Mr de Liége; mais je ne le puis croire; et s'ilz le font, Son Excellce aura raison de aussi y voulloir passer. Ledict Sr de Liége s'est retiré en son chasteau de Heu, non sans grand murmure de ses subjectz, et je ne véoids aulcune nécessité pour cela, mais bien une belle occasion, comme dict Vtre Illme Sgrie, pour s'establir et gouverner aussi absolutement que le cardinal feicst oncques, s'il se sçait servir de l'opportunité, luy faisant nostre Roy espaule si grande. Mais il fault dire qu'il at peu de conseil, souffrant que Lumel courre par tout son pays avec LX chevaulx, enfrainde la liberté et commerce du pays, puisqu'il taiche de prendre ceulx que sont à la fontaigne de Liége; et en est fort bien prins au Sr Francisco d'Ybarra, au filz de Mr de Berlaymont et aulcungz marchantz, qu'estantz advisez ilz deslogearent plus viste que le pas." (337/8)	1881	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mörke, Olaf,	Wilhelm von Oranien (1533-1584). Fürst und "Vater" der Republik, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2007. 316 blz. ill. *Noten, Bibliografie, Zeittafel, Register*. Ned. vertaling: Willem van Oranje (1533-1584). Vorst en 'vader' van de Republiek. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas, 2010. "Anders in den Niederlanden. Auch hier gehörte seit Beginn des Konfliktes um die Freiheiten der Stände der Kampf um die von der Einflussnahme des Herrschers freie Entscheidungsgewalt der Provinzen über den Glauben zum programmatischen Zentrum der Opposition gegen die spanische Herrschaft. Zunächst ging es nur darum, nicht um eine eindeutig reformierte Orientierung. Schon bald aber brachte die Dynamik der Auseinandersetzung eine Entwicklung in Gang, in der sich die Calvinisten als militärische und programmatische Speerspitze im sich zum Krieg zuspitzenden Ringen um die provinzialen Freiheiten profilierten. Bezeichnend ist, dass auch der „Wilhelmus" die Verbindung von Glauben und Kampf gegen die „Tyrannei" zieht, ohne freilich ein explizites Votum für den Calvinismus, das Reformiertentum, zu formulieren. Wilhelm von Oranien werden im Lied die folgenden Zeilen in den Mund gelegt „Mein schild und mein vertrawen / bistu, o Gott mein herr, auff dich so will ich bawen, verlas mich nimmer mehr, das ich doch from mag bleiben, dir dienen zu aller stund, die tyranney vertreiben / die mir mein hertz durchwund". Nicht das Bekenntnis zum Calvinismus, sondern das zu einem noch nicht konfessionell gebundenen Gottvertrauen im Kampf für die niederländischer Freiheiten tritt hier deutlich zutage. Und dies war exakt die Position, die Wilhelm für sich beanspruchte. Doch auch er musste sich letztlich unter dem Druck der Verhältnisse für die calvinistische Option entscheiden. Doch greifen wir nicht vor!" (11)	2007	APG	
Morse, Stephen,	"William the Silent the first tolerant Prince", in: *The historian. The magazine of the Historical Association*, nr 77, spring 2003, pp. 13-21. ill. "Meanwhile, Alva brought about his own downfall by trying to impose a 'Tenth Penny' tax on all transactions — selling and buying. The whole country began to revolt. Everything stopped. William had been secretly planning a rising when, on the 1st April 1572, the Sea Beggars under Count de la Marck, refused shelter in English ports, seized a small port at the mouth of the Maas, called Brill (now Brielle). For the first time the Prince's flag was flying on the soil of the Netherlands. William's hand was forced. Many towns revolted. Louis took Mons. William rode out in June. The country had now begun to realise that the time was right to sing the 'Wilhelmus', a song written by William's friend, Philip Marnix, (now the Dutch national anthem). Crossing the Rhine at Duisburg on July 8th 1572, 'I have come,' wrote William, 'to make my grave in this land.' He was 39." (18) "It was William's whole nature to try to save his people from unjust oppression. Although believing still in the divine right of kings, and living in a society just emerging from feudal systems, he yet tried to persuade everyone to tolerate the views of others — starting with Philip of Spain: 'There have been politicians more successful or more subtle; there have been none more tenacious or more tolerant than William. As long as he lived he was the guiding star of a brave nation - and when he died the little children cried in the streets'." (21)	2003	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mort...,	"Comment la mort du Prince d'Orange fut annoncée aux Gantois", in: *Messager des sciences historiques de Belgique ou Archives des arts et de la bibliographie de belgique*, Gand: Eug. Vanderhaeghen, 1888, pp. 237-239. *Brief van de gedeputeerden van de staten van Brabant aan het door Parma belegerde Gent (13 juli 1584).* *Online: Internet Archive* "Ceste mort d'ung Prince qui tant affectionnat les affaires de ce pays, nous vient très mal à propos, mesmes en ceste conioncture des affaires présentes; mais cest aux grandes difficultéz qu'il fault que la vertu se montre, et pour tant il fault aussy que de notre part, premierement comme chrestiens, et puis comme affectionéz a la conservation de noz vies et privilèges, nous nous évertuons allencontre d'une tyrannie tant barbare que celle de nos ennemis. Nous avons desia envoié aux Estats généraux Députez plainement aucthorisez pour résoudre sur toutes occurrences; il seroit bon que de vostre part il y en fussent envoiéz de mesme, ...". (238)	1888	APG moord	Comment la mort
Mosmuller, J.H.M.,	"De veldtocht van Willem van Oranje 1568-69", in: *Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal,* 5, Jaarboek, 1995, pp. 44-67. ill. *Noten*. "Voorbereiding Vanuit Dillenburg onderhield Willem van Oranje in 1567 contacten met medestanders en breidde politieke betrekkingen met belangrijke hoven in Europa uit. In zijn uitgebreide correspondentie probeerde hij twee zaken duidelijk te maken: het optreden van Alva in de Nederlanden en het gevaar ervan voor de protestantse zaak in Europa, vooral in het Duitse Rijk en in Frankrijk, waar hugenoten in een godsdienstoorlog verwikkeld waren! Aan de ene kant moest hij de steun van de protestantse Rijksvorsten winnen, aan de andere kant zouden laatstgenoemden een helder en gemeenschappelijk standpunt moeten innemen. Vooral de keurvorst van Saksen als hoofd van de leidende protestantse macht in het Duitse Rijk werd voortdurend benaderd, eerst in algemene bewoordingen, later met het verzoek om concrete, financiële, steun. Oranje bracht daarbij ook zijn huwelijk met Anna van Saksen ter sprake, de protestantse dochter van Maurits van Saksen, de in 1553 overleden grote tegenstander van de keizer. Naast anderen ontvingen de protestantse gezagdragers van Hessen, Brandenburg, de Palts, Württemberg en Baden brieven van de prins of werden door diens vertegenwoordigers bezocht. Een van de grootste problemen bleek dat Willem van Oranje een machtspositie opbouwde in het Duitse Rijk die in strijd was met de belangen van de keizer en andere Rijksvorsten. Daarnaast bestond het gevaar dat een deel van het Duitse Rijk in een gewapend conflict met Filips II, de machtigste vorst van Europa, betrokken kon worden. Oranje trachtte dit te weerleggen met de uitspraak dat hij de wapens niet opnam tegen de koning, maar de Nederlanden uitsluitend wilde bevrijden van Alva's tirannie." (45) "Krijgskundig heeft Oranje kunnen voorzien dat Alva de afmattingsoorlog, de guerrillastrijd, zou toepassen mede omdat het logistiek ten ene male aan een plan ontbrak. Daarnaast wist de Spaanse hertog dat voor het welslagen van Oranjes onderneming de steun van de bevolking onontbeerlijk zou zijn. Zover het in zijn vermogen lag, heeft Alva met succes elke steun aan zijn tegenstander bij voorbaat vrijwel onmogelijk gemaakt. Tijdens de expeditie van de prins maakte alleen de overtocht over de Maas indruk omdat de lessen van de gelijktijdige krijgskunde in praktijk werden gebracht. De militaire manoeuvre verraste de Spaanse hertog, niet de oversteek op zich, maar het grote aantal manschappen dat in korte tijd werd overgebracht. Een uitzonderlijke gebeurtenis in de zestiende-eeuwse krijgskunde die in het algemeen geheel volgens vaste, klassieke en daarmee voorspelbare patronen verliep. Tenslotte heeft Oranje zijn tegenstander als bevelhebber van een leger onderschat. Weliswaar maakte *De IJzeren Hertog* politiek de ene blunder na de ander en zijn optreden tegenover ketters en opstandelingen moest op den duur een reactie veroorzaken, maar als bevelhebber bleek de Spaanse hertog een heel andere persoon. Hij had veel meer ervaring dan Oranje, een uitstekend gevoel voor de wensen van zijn manschappen en kon in het leger even goed met katholieken als protestanten samenwerken. Willem van Oranje is er te veel van uitgegaan dat Alva als staatsman dezelfde was als de militair Alva en ook daarop is de veldtocht van 1568 - 1569 doodgelopen." (63/4)	1995	MLG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mostard, J.J.,	Willem van Oranje. Dienaar van de vrijheid, Den Haag: Voorhoeve, 1984. 95 blz. ill. *Literatuur*. "Granvelle, die van 1564 tot 1579 in Rome heeft verblijf gehouden, is aan het hof van de Spaanse koning gekomen en stelt aan Philips II voor om de prins van Oranje in de ban te doen en een prijs op zijn hoofd te stellen. Philips II verklaart nu de prins vogelvrij en looft een bedrag uit van 25.000 gouden kronen voor iedereen, die de prins vermoordt. In het geval, dat de dader om het leven komt wordt dit bedrag aan zijn nabestaanden uitgekeerd. Op 15 maart 1580 wordt de Ban tegen Oranje door Parma in Maastricht ondertekend en daarna gepubliceerd. De prins, die als conservatief de koning in naam altijd is blijven erkennen als soeverein, is buiten zichzelf van woede. Hij gaat met zijn hofprediker De Villers een Apologie (een verweerschrift en verantwoording) opstellen, waarin hij in krachtige taal alle beschuldigingen weerlegt en de koning zelfs, soms ten onrechte, van misdaden beticht. De prins legt in december 1580 zijn Apologie voor aan de leden van de Staten-Generaal, die in Den Haag bijeen zijn. Zij keuren de Apologie goed en besluiten tot publikatie en verspreiding ervan. Tevens wordt de lijfwacht van de prins versterkt. De totale breuk met Philips II is een feit, als op een zitting van de Staten-Generaal op 26 juli 1581, gehouden in het Haagse Binnenhof-complex, de „Acte van Verlatinge" wordt bekrachtigd. Op deze gedenkwaardige zitting zijn afgevaardigden aanwezig van Brabant, Vlaanderen, Mechelen, Holland, Zeeland, Utrecht, Overijsel, Friesland en Gelderland. Zij besluiten unaniem Philips II als soeverein te „verlaten". Hun argumentatie is, dat men de koning niet kan afzetten of van de heerschappij vervallen verklaren, maar men kan hem wel „verlaten". God heeft immers hem aangesteld tot hoofd over zijn onderdanen, die hij dient te beschermen als een herder zijn schapen. Zijn onderdanen zijn niet door God geschapen om de vorst als slaven te dienen, maar de vorst is geschapen ten behoeve van het volk. Hij juist heeft een dienende taak. Wanneer een vorst, in plaats van zijn onderdanen te beschermen, hen verdrukt en van hun oude vrijheden en rechten berooft, dan hebben de onderdanen onbetwistbaar het recht zich aan het gezag van zulk een vorst te onttrekken, dus hem te „verlaten". Deze argumentatie is beïnvloed door de „Institutio" van Calvijn. Allen worden ontslagen van de eed van trouw en gehoorzaamheid aan de koning. Hierbij wordt natuurlijk niet gezworen. Van een „afzwering" van Philips II, zoals een 18e-eeuwse gravure ons toont, is geen sprake geweest. Wel moeten later alle ambtenaren een eed van trouw zweren aan de „Geünieerde Nederlanden". De „Verlatinge" van Philips II heeft ergernis gewekt aan Duitse vorstenhoven, zodat de prins van Oranje het nodig oordeelt om op een Rijksdag dit belangrijke besluit van de Staten-Generaal te laten toelichten. Op het moment, dat Philips II wordt „verlaten", hebben de Nederlanden al sedert 2 januari 1581 een andere soeverein, de hertog van Anjou!" (36/7)	1984	APG	
Motley, John Lothrop,	The Rise of the Dutch Republic. A History. A new edition completed in one volume, Rotterdam: Jacs. G. Robbers, 1872. XI, 930 blz. (1e ed. 1856). *Noten, Index*. *P.J. Blok, Willem de Eerste, II, pp. 240: Motley's Rise is zelfs voor een groot deel feitelijk de biografie van Oranje dien hij hoog vereert als den heldhaftigen strijder voor staatkundige en godsdienstige vrijheid... .* *Online (or. ed. Gutenberg)* *Ook: http://www.archive.org/search.php?query=The%20Rise%20of%20the%20Dutch%20Republic%20AND%20mediatype%3Atexts* Ned. vertaling van R.C. Bakhuizen van den Brink (1878) online: *http://www.dbnl.org/auteurs/auteur.php?id=motl001* "It is unnecessary to add that all the publications of M. Gachard - particularly the invaluable correspondence of Philip II, and of William the Silent, as well as the "Archives et Correspondance " of the Orange Nassau family, edited by the learned and distinguished Groen van Prinsterer, have been my constant guides through the labyrinth of Spanish and Netherland politics. The large and most interesting series of pamphlets known as " The Duncan Collection," in the Royal Library at the Hague, has also afforded a great variety of details by which I have endeavoured to give colour and interest to the narrative. Besides these, and many other printed works, I have also had the advantage of perusing many manuscript histories, among which may be particularly mentioned the works of Pontus Payen, of Renom de France, and of Pasquier de la Barre; while the vast collection of unpublished documents in the Royal Archives of the Hague, of Brussels, and of Dresden, has furnished me with much new matter of great importance. I venture to hope that, many years of labour, a portion of them in the archives of those countries whose history forms the object of my study, will not have been entirely in vain; and that the lovers of human progress, the believers in the capacity of nations for self-government and self-improvement, and the admirers of disinterested human genius and virtue, may find encouragement for their views in the detailed history of an heroic people in its most eventful period, and in the life and death of the great man whose name and fame are identical with those of his country." (VII-VIII)	1872	APG	Motley Rise

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Motley, John Lothrop,	Willem van Oranje. Strijder voor de vrijheid, Franeker: T. Wever, 1948. 431 blz. *Bewerking en vertaling van een gedeelte van Motley, The rise of the Dutch Republic door W.A. Dekker.* "Het nieuwe jaar (1568) begon met de indaging van den Prins, zijn broeder Lodewijk, zijn zwager Graaf van den Berg, Graaf Hoogstraten en Baron Montigny op 10 januari voor den Bloedraad, binnen drie maal veertien dagen, op straffe van eeuwige verbanning en confiscatie. De termijn verstreek, doch niemand verscheen. De beschuldiging van den Prins in tien punten luidde kort en goed dat hij geweest was en nog was het hoofd van den opstand; van dat Z.M. de Nederlanden verlaten had was hij met zijn intrigues begonnen om, zich van het land meester te maken: hij had het volk opgestookt tegen de Spaansche inquisitie, de hand gehad in het complot van Brederode, en naar Antwerpen gezonden door de Regentes, om den opstand aldaar te dempen, had hij de ketterij gesteund en aan de Hervormden vrijheid van godsdienst verleend. Op deze aanklacht antwoordde Prins Willem kort en ietwat op verachtelijken toon. Als ridder van het Vlies, als lid van het Duitsche Rijk, als souverein vorst in Frankrijk en vrij burger van de Nederlanden, verwierp hij de autoriteit van Alva en zijn eigenmachtig tribunaal. Hij was bereid zijn onschuld te bewijzen voor een wettige rechtbank. Als Vlies-ridder kon hij alleen door zijn mederidders worden gevonnist die daartoe door den Koning, als Hoofd van de orde, moesten worden bijeengeroepen onder goedkeuring van minstens zes leden. Hij bood aan te verschijnen voor den Keizer, de keurvorsten en de andere leden van het Rijk, of voor het Gulden Vlies. Deze brief was geadresseerd aan den Procureur-Generaal, Alva kreeg een duplicaat, Uit dit schrijven blijkt dat de Prins nog altijd niet bereid was zijn souverein den handschoen toe te werpen. Hij bleef ook nu nog loyaal. "De Koning van Hispanjen heb ik altijd geëeerd". Toen hij de Nederlanden verliet had hij openlijk verklaard nog een inkomen te hebben van F. 60.000,- per jaar, en tegen de Koning niets te ondernemen, zolang deze hem in zijn eer en goed onaangetast liet." (161/2)	1948	APG	
Moulen Janssen, R.A.M.Chr.,	"Prins Willem I van Oranje, 1533-1584", in: *Engelbrecht van Nassau. Kwartaalblad van de heemkundige kring Breda,* jrg 3, nr 4, 1984, pp. 5-10. ill. portret. "De periode van 1559 tot 1567 is voor de persoonlijkheid van Oranje beslissend geweest. In die jaren is uit de katholieke, zeer loyale, bijna Bourgondische prins, de leider van de oppositie geboren en gegroeid. In 1567 verlaat hij, via Breda, ontmoedigd de Nederlanden om er tenslotte gelouterd terug te keren, vastbesloten het Spaanse juk te verdrijven. Zijn droom van een verenigde Nederlandse staat kan hij echter al spoedig achter zich laten. Nog slechts even zorgt de Pacificatie van Gent, op 8 november 1576, voor een fictieve eenheid. Door de voltallige Staten-Generaal is hij als algemeen stadhouder erkend en al zijn geconfisqueerde bezittingen, waar onder die te Breda, heeft hij teruggekregen. De rest is bekend. De zuidelijke Nederlanden keren nolens volens weer in de schoot van de koning terug en het Noorden neemt de vrijheidsfakkel alleen over. De Unies van Atrecht en Utrecht doen het eenheidsideaal voorgoed uiteenspatten. In januari 1580 verblijft de Zwijger nog enkele dagen op zijn Bredase kasteel. Een schitterend vuurwerk wordt te zijner ere afgestoken en feestelijke ontvangsten luiden de nadagen van Breda als residentiestad in. Het jaar markeert echter het begin van het onafwendbare einde. Oranje wordt vanuit Spanje in de ban gedaan en tot "ennemie du genre humain" uitgeroepen. Hij staat voortaan buiten de wet en is vogelvrij." (9)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mourik, J. van (ed.),	Ick blyf getrou. Ick wyck nyet af. Aphorismen van drie Oranjes: Prins Willem van Oranje, Koning-Stadhouder Willem III, Koningin Wilhelmina. Omslag en drie getekekende portretten van J.J. Midderigh, 's-Gravenhage / Batavia: G.B. van Goor Zonen's Uitgeverij N.V. 1947. 44 blz. ill. "Ik verzoek U mij ... en bovendien twee paar zijden kousen te willen zenden. Het ene paar is bij Uw kleermaker, aan wie Nuynhem het gegeven heeft om het in orde te maken. Wees zo goed order te geven, dat men het andere paar afneemt van het in kamfer bewaarde goed, dat ik onlangs in Dillenburg droeg en dat op de tafel, waar mijn kleren liggen, te vinden is. Uit een brief van 1570. De grote uitgaven voor het verschaffen van hulp aan de Nederlanders hadden hem in zorgelijke omstandigheden gebracht."	1947	APG LTM aforismen	
Mout, M.E.H.N.,	"Het intellectuele milieu van Willem van Oranje", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 596-625. *Noten*. *Online:* *https://www.bmgn-lchr.nl/articles/abstract/10.18352/bmgn-lchr.2530/* "Door de loop der gebeurtenissen werd hij gedwongen standpunten in te nemen en te verdedigen omtrent zaken, die in de zestiende eeuw in het brandpunt van de belangstelling stonden: godsdienstige pluriformiteit, tolerantie, de staatkundige positie van de hoge adel, het recht van verzet en de verhouding tussen vorst en onderdaan, de kwestie der Soevereiniteit, ook in verband met de religie, de ideologische grondslagen van de staat. Veel oplossingen voor netelige kwesties werden door hem gezocht en gevonden in het gebied der praktische politiek, het gebied van het klare staatkundige inzicht dat hij zo meesterlijk beheerste. Soms werd dat inzicht nog aangescherpt, namelijk wanneer hij in moeilijke zaken te rade ging bij zijn humanistisch geschoolde raadgevers. Allerlei denkbeelden, die in die kringen de ronde deden, treffen wij ook bij Oranje aan. De precieze bron ervan is eigenlijk nooit vast te stellen. Maar de prins refereerde bij de formulering van zowel zijn godsdienstige als zijn politieke denkbeelden voortdurend aan meningen, die ook in de geleerde literatuur druk werden besproken en hanteerde redeneringen van goeden humanistischen huize. Oranje had het talent om fijn te kunnen onderscheiden wanneer een bepaalde politiek een ideologische onderbouwing nodig had die de humanisten konden leveren en wanneer niet. Wij zien hem een beroep doen op de geleerden en geletterden op momenten dat het er, politiek gezien, werkelijk om spande: op Bauduin bijvoorbeeld, in het begin van de jaren zestig, om een irenistisch program van de grond te krijgen, op calvinistische en lutherse theologen om tot samenwerking te komen, theologisch en ook politiek, op een hele reeks geleerden in 1578, om het principe van meer religies in een staat te verdedigen. Wij zien hem discussieren met Marnix over de tolerantie, en zelf stilzwijgend tolerantie in praktijk brengen tegenover spiritualisten en — minder stilzwijgend — tegenover wederdopers. " (624)	1984	APG WTO GKS intellectuele achtergrond	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mout, M.E.H.N.,	"Kerk en staat in de zestiende eeuw", in *Willem van Oranjelezing*, 2004, Delft: NIVO, pp. 7-24. *Noten*. "De gedachte dat er tussen kerk en staat een strikte, in de wet verankerde scheiding zou moeten bestaan, was in de zestiende eeuw werkelijk nog bij niemand opgekomen. Dat betekende echter niet dat kerk en staat - of: geestelijke en wereldlijke macht - niet zeer precies van elkaar onderscheiden konden worden. Uiteraard was het wel mogelijk dat geestelijke heren een territorium beheersten, en dus wereldlijke macht uitoefenden, maar ook in dat geval vielen kerk en staat niet samen. Steeds terugkerende conflicten over de invloedssferen van wereldlijke en kerkelijke overheden hadden reeds tijdens de Middeleeuwen gezorgd voor levendige debatten over de verhouding tussen kerk en staat. Zulke debatten werden gevoerd door theologen en juristen ten bate van hun broodheren: meestal keizers, pausen, koningen en bisschoppen." (9) "Het was te boud om te beweren dat een vorst zich helemaal niet met de godsdienst van zijn onderdanen had te bemoeien. Maar er kon wel gewezen worden op de privileges als rechtsgrond voor het verzet tegen het regime van Filips II. Soms werd geredeneerd dat de ketterplakkaten waren uitgevaardigd zonder overleg met de staten der provincies en derhalve de privileges van die provincies schonden. Behalve op de vermeende schending van privileges en eventueel het recht van verzet tegen tirannie, wezen de opstandelingen op het door humanisten en protestanten van verschillende kanten aangedragen concept van de gewetensvrijheid. Dat moest door de vorst worden gerespecteerd zelfs al had hij het recht de godsdienstvrijheid - de publieke uitoefening van een religie - naar eigen welgevallen te regelen. Al vroeg in de Opstand zag Oranje de propagandistische waarde van dit denkbeeld in: het zou de Nederlandse protestanten voor de strijd tegen Filips II innemen. Maar het had in zijn ogen ook een meerwaarde: een overheid die het geweten vrij liet, maar voor het overige het kerkelijk leven aan regels bond, zou het moeilijke probleem van meerdere religies in één staat kunnen oplossen. Oranje en zijn medestanders zouden spoedig de proef op de som kunnen nemen. Vanaf 1572 beheersten de opstandelingen een aanzienlijk deel der noordelijke Nederlanden, waar zij nu, op hun beurt, geconfronteerd werden met godsdienstige pluriformiteit. Aanvankelijk koersten de leiders van de Opstand af op een politiek van vergaande religieuze tolerantie: iedereen zou gewetensvrijheid en tevens godsdienstvrijheid genieten; de geestelijkheid, ook de katholieke, zou door de overheid worden beschermd. Dat was wel nodig ook, daar felle calvinisten in die jaren zeventig de katholieke eredienst geheel wilden uitbannen en trouwens ook niet-calvinistische protestanten met argwaan bezagen. Ook anderen wantrouwden katholieke landgenoten als potentiële medestanders van Filips II en zagen hen dus als verraders van de zaak van de Opstand. Oranje liet in 1572 de eerste vrije - dat wil zeggen van de landsheer onafhankelijke - Statenvergadering te Dordrecht weten dat hij een regeling van volledige godsdienstvrijheid voor protestanten én katholieken voorstond, waarbij openbare godsdienstoefeningen vrij waren toegestaan en de geestelijkheid geen haar zou worden gekrenkt. De Statenvergadering ging akkoord met Oranjes plan, maar het liep anders. De Staten van Holland en Zeeland verboden in 1573 katholieke godsdienstoefeningen. Herstel van de katholieke kerk zou mogelijk tevens herstel van de katholieke macht betekenen, en dat wilde men tot elke prijs voorkomen. In principe, zo meende een commissie uit de Staten van Holland in 1575, zou men de openbare uitoefening van de katholieke godsdienst behoren te gedogen, ware het niet dat geestelijken en monniken deze vrijheid hadden misbruikt door zich tegen de Opstand te keren. Het verbod bleef, maar het verschil met het bewind van vóór de Opstand was wel dat er nu geen inquisitie meer was die zich bemoeide met de geloofs-opvattingen van het individu. Kettervervolging was verleden tijd.	2004	GKS APG Kerk en Staat	
Mozart, J.G.W.,	Air communément dit Willem van Nassau. Varié pour le clavecin par le fameux J. G. W. Mozart, La Haye: B. Hummel, [1766]. Autopsie was niet mogelijk. Voor verder onderzoek zie *http://www.liederenbank.nl/resultaatlijst.php?zoek=9353&actie=melodienorm&sorteer=jaar&lan=nl* Zie ook: *http://www.dbnl.org/tekst/duys0010ude02_01/duys0010ude02_01_0188.htm*	1766	LTM muziek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mozart, J.G.W.,	Sieben Variationen über 'Wilhelm von Nassau'. Piano, KV. 25, Compositiejaar 1766. In: Variationen für das pianoforte. Wien: Universal. [19??]. Autopsie was niet mogelijk. Zie catalogustitel NMI *Online** Hierin ook opgenomen: *Air communément dit Willem van Nassau.*	19??	LTM muziek	
Muerte ...,	"Muerte bienaventurada del famoso mártir Balthasar Borgoñon; y la muerte del Principe de Orange Guillermo Nassao, pertinaz enemigo de la santa madre iglesia", (*Memorias de Fray Juan de San Geronimo*), in: *Coleccion de documentos inéditos para la historia de España*, VII, 1845, pp. 386-390. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MuerteBalthasar.pdf* "Este mancebo valeroso, considerando muchos años la perfidia y obstinacion de Guillermo Nasao Príncipe de Orange, el cual con achaque y son de libertad, privó de la eterna á tantas y tan innumerable multitud de animas, y á sus cuerpos de la temporal y bienes de fortuna, determinó de ponerse á peligro de muerte; por lo cual mucho tiempo por espacio de seis años y medio esperó que Dios le encaminase en su divina voluntad; y mirado muy bien el negocio, trabajó por ponerlo en ejecucion contra un hombre quebrantador de la fe, traidor y rebellado contra su Príncipe, y por él con sentencia condenado por tal." (386)	1845	APG moord Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Mulder, Anne H.,	Geschiedenis van Oranje doorluchtig verteld. Met vele afbeeldingen naar oude prenten en moderne foto's, tweede ongewijzigde druk, Amsterdam / Antwerpen: N.V. Uitgevers-Mij. "Kosmos", 1947. 165 bldz. ill. *Eerste druk, 1938.* "In deze tijd valt de exodus van Oranje. Het is een lange stoet, die Antwerpen verlaat en die 7 Mei 1567 op de Dillenburg arriveert. Wéér worden we hier op de Dillenburg getroffen door „het Gezin", Juliana van Stolberg, haar zoons, Willem met de zijnen, Lodewijk die mee was uitgeweken - Willem's zusters (o.a de gravin van Schwarzburg), z'n stiefzusters, zij hebben allen in een typische verbondenheid deel aan het lot van Oranje en van de Nederlanden. Willem werd zeer persoonlijk getroffen in de oplichting van z'n zoon Philips Willem, die hij als student in Leuven had achtergelaten. Eerst dertig jaar later is Philips Willem teruggekeerd, goed-katholiek en door z'n lange verblijf in het zuiden bijna een Spanjaard geworden, al droeg hij z'n familie een warm hart toe. Al naar de tactiek het meebracht is Philips Willem daar in Spanje opgesloten of als een vrij mens behandeld. Er zijn geen dikker muren dan die van de oude gevangenis (een burcht feitelijk) van Castilië. Achter die muren zette men de jonge Philips Willem met z'n eeuwig verliefde hart. De dochter uit z'n eerste huwelijk, Maria, heeft Willem van Oranje wijselijk teruggeroepen van het Brusselse hof, waar ze bij de landvoogdes demoiselle d'honneur- was en zo heeft Maria haar jeugd verder doorgebracht in Duitsland, aan het hof van haar grootmoeder, Juliana van Stolberg en haar oom Jan, waar het in volgende jaren wel vaak heel stil en heel eenzaam was. Later is ze getrouwd met de graaf van Hohenlohe (de man die eeuwig met Maurits overhoop lag) en woonde toen veelal in Delft, in dat verrukkelijk mooie huis aan de Oude Delft, dat tegenwoordig het „Gemeenlandshuis" is. Men behoeft slechts te denken aan wat Egmond en Hoorne weldra zou treffen, om te weten wat uiteindelijk het lot van Oranje zou zijn geweest, als hij gebleven was. Nu werden Willem en Lodewijk beiden ingedaagd en hun goederen verbeurd verklaard." (28)	1946	APG LTM historische roman	
Muller Massis, Y. D.,	Tien Juli 1584. Lied gewijd aan den Vader des Vaderlands, Utrecht: J. Bijleveld, 1884. 7 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MullerMassisLied.pdf* "O God! met Wien Prins WILLEM als Den Potentaat der Potentaten, 't Verbond sloot, door zijn bloed gewijd, Zoo Gij met volk en Koning zijt, Bloeit Neêrland in de rij der staten. Zoo, Martlaar! wordt uw beê verhoord: "Heer! wees m' en 't arme volk genadig!" Genâ stroomt neder van omhoog, En 't volk dat met zijn Vorst zich boog, Gevoelt de liefde Gods gestadig. Sluit, Neêrland! sluit u vast aaneen! Laat vrij de grooter' volken brallen... Wij vreezen voor de toekomst niet, Maar zien op God, Die op ons ziet, En smeeken om Zijn welgevallen." (7)	1884	LTM lied herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Muller, P.J.,	Willem van Oranje. (*Onze Groote Mannen, serie I, no. 7*), Baarn: Hollandia-Drukkerij, 1914. 44 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/MullerWillemvanOranje.pdf* "Niet dat het Willem van Oranje ontbroken heeft aan liefde en toewijding van het nederlandsche volk als geheel; maar behalve een Marnix van St. Aldegonde hebben de aanzienlijken hem steeds vrij koel, zoo niet erger, bejegend, daar zij niet wilden en misschien ook niet konden volgen de vlucht zijner denkbeelden op politiek en religieus gebied." (3) "Zijn levensdoel : de vereeniging van al de zeventien Provincien, heeft Willem van Oranje niet bereikt. Ook is zijn ideaal van algemeene verdraagzaamheid niet in vervulling gekomen. Maar zijne glorie blijft het, dat hij den grondslag gelegd heeft voor een onafhankelijk, vrij, Noord-Nederland. Toen een jaar na zijnen dood door Parma's overleg het Zuiden zich onherroepelijk afscheidde van het Noorden, is Noord Nederland voor geheel Europa de fakkeldrager der vrijheid geworden, maar het is Willem van Oranje geweest, die de fakkel ontstoken heeft. „Vader des Vaderlands" is de eenige titel geweest, dien hij in de nederlandsche gewesten bezat, maar door dien titel hem door een dankbaar volk geschonken, wordt zijn invloed op dat volk verklaard. Wat ook door afgunstige spaansche en spaansch-gezinde edelen mocht beweerd worden: het volk als zoodanig heeft instinctief gevoeld, dat hij zichzelven niet heeft gezocht. (...) In zijne vroomheid en zijn godsvertrouwen stond hij alleen, daar roomschen noch calvinisten hem tot de hunnen rekenden, al drukte hij zijne religieuse gevoelens uit in de taal en de bewoordingen van zijn tijd. Hij was doorkneed in de machiavellistische politiek zijner eeuw, maar heeft deze toch het meest gebruikt om schelmerij te ontzenuwen, niet om die te bevorderen. (44)	1914	APG	
Muller, P.L.,	"*(s.v.)* Wilhelm I., Prinz von Oranien, Graf von Nassau, genannt der Schweiger", in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 43, 1898, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot. *Online: wikisource* "Noch immer gilt er den Einen als Vater des Vaterlandes als hochherziger Vorkämpfer gegen Fremdherrschaft und kirchliche Tyrannei, als Erlöser seines Volks, als Begründer der niederländischen Freiheit, den Anderen als Urbild eines Verräthers, als Verderber seines Landes, der Religion als Inbegriff von allem, was schlecht ist. Die Parteien in der niederländischen Republik beriefen sich alle ohne Unterschied auf ihn, und auch jetzt noch nehmen die Religiösch-politischen Parteien ihn als einen Vorkämpfer ihrer Ideen für sich in Anspruch." (154/5)	1898	APG	Muller wilhelm

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Muller, P.L.,	"Brieven van Prins Willem I en van zijne derde vrouw, Charlotte van Bourbon, aan haren broeder François de Bourbon, Prins-Dauphin van Auvergne", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht*, deel 11, 1888. Utrecht Kemink & Zoon, pp. 509-520. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/MullerBrievenOranjeCharlotte.pdf* *Brieven van Oranje:* *30 mei 1578: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9060* *13 aug. 1579: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9063* *28 sept. 1581 (ING: 1582): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9068* "In het onlangs verschenen werk van den graaf Jules Delaborde, *Charlotte de Bourbon, princesse d'Orange*. (*Paris, librairie Fischbacher*, 1888), zijn in den tekst een aantal brieven ingevlochten, door Willem I en Charlotte van Bourbon aan den eenigen broeder van de laatste gericht. 't Zijn alle origineele, die van Charlotte zelfs eigenhandige brieven, afkomstig uit de handschriften van de Nationale Bibliotheek te Parijs, en wel uit die afdeeling van het Fonds français, welke vroeger als de Collection des manuscrits de Béthune bekend stond en die zooveel belangrijks over de geschiedenis van ons vaderland bevat. Zij worden gevonden in het register, dat nu het nummer 3415 draagt en vroeger als nummer 8917 bekend stond. Van die handschriften zijn voor bijna vijftig jaren door de zorgen van den toenmaligen legatiesecretaris te Parijs, Stratenus, afschriften vervaardigd, welke thans in het Rijks Archief te 's Gravenhage berusten, zoodat ik in de meeste dier brieven oude bekenden begroette. Bij eene vergelijking van hetgeen de heer Delaborde had uitgegeven met die zorgvuldig gecollationeerde en dus zoo goed als authentieke afschriften, ontdekte ik, dat, nog een vrij aanzienlijk aantal ongedrukt was gebleven, zonder dat het mij mogelijk viel de redenen te ontdekken, welke dien schrijver hadden bewogen om ze zóo ongelijkmatig te behandelen, dat van de onuitgegevene, slechts één vermeld was geworden, terwijl hij ze toch zeker alle moet hebben gezien. Zelfs is mij niet duidelijk geworden waarom van twee brieven slechts een gedeelte is gedrukt geworden. Daar 't brieven zijn van Willem I, van wien een man als Gachard zelfs biljetten en geteekende orders belangrijk genoeg vond om ze in zijne verzameling op te nemen, en van zijne beminlijke en belangwekkende gade, die met hem onder zulke moeilijke omstandigheden een zoo hartelijk huwelijksleven leidde en die zelfs in zekeren zin haar leven aan hem ten offer bracht, daar de uitputtende verpleging, die zij hem toewijdde na den aanslag van Jaureguy, hare krachten sloopte en haar een vroegen dood deed sterven, meende ik een goed werk te doen door degene die door den heer Delaborde zijn overgeslagen, hier af te drukken, al erken ik dat hun geschiedkundig belang niet groot is en dat het mij, zelfs met behulp van het boek van den heer Delaborde, niet mogelijk is den inhoud geheel en al voor de lezers duidelijk te maken, daar die gedeeltelijk alleen op het bijzondere leven van de familie Bourbon-Montpensier betrekking heeft. Waar 't noodig scheen heb ik er korte noten bijgevoegd, terwijl ik voor 't overige naar het boek van Delaborde kan verwijzen. Boven elken brief is opgegeven op welk blad, van het bovengenoemd handschrift hij te vinden is." (509/10)	1888	APG brieven aan François de Bourbon	
Muller, P.L.,	"Prins Willem I en Frankrijk", in Idem, *Verspreide geschriften. Uitgegeven door P.J. Blok en S. Muller Fz.* Leiden: A.W. Sijthoff, 1906, pp. 256-281.*Noten.* *Oorspronkelijk in: Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 3e reeks, dl 8, 1891, pp. 125-150.* *Online: Internet Archive* "Maar ik geloof ook niet, dat dit de grief is, die tegen hem wordt uitgesproken. Veeleer verwijt men hem, dat hij door zijne Franschgezindheid de zaak, waarvoor hij beweerde op te treden, de zaak der Nederlanden, ernstig heeft benadeeld, en, nog erger, dat de Franschgezindheid voortkwam uit zelfzuchtige bedoelingen, die met het ware belang der Nederlanders in strijd waren. Er wordt beweerd, dat Willem van Oranje met die staatkunde niet anders beoogde dan de Nederlanden aan Frankrijk over te leveren, op voorwaarde van een gedeelte zelf in bezit te krijgen. (...) Door de uitgave der Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas ben ik genoodzaakt geweest mij dikwijls met die grief bezig te houden, die nergens zoo dikwijls en met zooveel nadruk is uitgesproken als in het boek, dat ik bij die uitgave voortdurend moest ter hand nemen: Les Huguenots et les Gueux, van den president der Belgische Commission royale d'histoire, den zoo ijverigen en verdienstelijken geschiedvorscher, maar ongelukkig zoo weinig onpartijdigen geschiedschrijver, baron Kervyn de Lettenhove." (257) [125/6] "Eer ik eindig, wensch ik echter nog even te resumeeren. Prins Willem I heeft na het mislukken der onderneming van 1568 steeds in de eerste plaats hulp van Frankrijk gezocht, en hij heeft, om die te verkrijgen, meermalen het gezag over een deel en zelfs over alle Nederlandsche gewesten aan Frankrijk aangeboden. Tegelijkertijd heeft hij meermalen bij die aanbiedingen zich het gezag over eenige gewesten voorbehouden. Doch hij heeft nimmer het eerste gedaan om het laatste te kunnen verkrijgen en hij heeft daarbij nimmer de belangen, voor welke hij optrad, opgeofferd aan eigen belang." (280) [149]	1906	APG relatie Oranje Frankrijk	Muller Prins Willem I en Frankrijk

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Muller, P.L.,	"Rapport van eene zending (April 1579) aan den prins van Oranje (betreffende de Unie van Utrecht)", in: *Handelingen der Algemeene Vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, gehouden aldaar den* 17den *Juni* 1886, pp. 82-83. *Foto tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/KB063.JPG* "Rapport door den Utrechtschen burgemeester Aart Dirksz van Leyden, in Februari 1579 gedaan te Antwerpen, van zijne zending, namens de gedeputeerden der Geünieerde Provinciën, naar den Prins van Oranje, om van dezen goedkeuring en acte van adhaesie voor de Unie van Utrecht te verkrijgen. Van dit stuk, waarvan een oud afschrift of minuut in het Rijks-Archief in de Prov. Utrecht aanwezig is, bezit ik een zeer nauwkeurige kopie van Mr. J. A. Grothe. Het stuk zal in het door het Hist. Gen. uit te geven vervolg op Bondams Bundel van onuitgegeven stukken worden gedrukt. Het is daarom van belang, omdat er uit blijkt, hoe de Unie in die dagen algemeen beschouwd werd als tegen de Katholieken gericht, zoodat ook de Prins daarom voorloopig weigerachtig bleef om toe te treden, niettegenstaande hij zelf, zooals Leiden hem te gemoet voerde, de zaak had op touw gezet. De Prins verklaarde geen vrede te kunnen hebben met de bepalingen, die er toe leiden konden, dat kloosterlingen en andere bezitters van prebenden konden huwen en tevens uit de bezittingen van hun klooster of uit hunne prebenden konden worden onderhouden. Wel beweerde Leiden, dat dit volstrekt niet de bedoeling was, maar de Prins bleef zijne weigering volhouden, en is ook eerst in Mei toegetreden. Waarschijnlijk heeft de toen voltrokken afscheiding der katholieke Walen hem verder verzet als noodeloos doen voorkomen. Daarenboven hadden de door hem gewraakte artikelen niet het gevolg, dat hij er van gevreesd had, en had de Unie toen een zuiver politiek karakter, nl. dat eener nadere vereeniging der Noord-Nederlandsche gewesten, zooals hij bedoeld had, verkregen." (82/3)	1886	APG Unie van Utrecht	
N.P.,	Hollants voordeel, op-gekomen door hare Hoogheden door Godts genaede princen van Orangien en Nassou, &c. Beschreven door N.P. [*P. Nootmans? (DBNL)*]. Hier is by-ghevoegt, uyt de Nederlantsche Historie van *P.C. Hooft,* hoe den selven Prince ende Heere de Souveraniteyt vanden Lande by eenige op-gedragen, doch by hen niet aengenomen is gheworden. Tot Middelburg, Ghedruckt voor Roelof Knuyst, 1662. *12, 287 blz. *Foto's van gedeelte Waerachtige Historie: http://www.periodata.nl/dataweb/N.P(Hooft)WaerachtigeHistorie.pdf* Uitgave van: Brief van Oranje aan koningen en potentaten der Christenheid. Vertooninge ... aan mijn Heeren de Generale Staten Apologie Copie van den Brief (eigenhandig geschreven) van de Koning aan Oranje, 1 aug. 1566. Ban ende Edickt Waerachtige Historie van De Opdracht des Graeflijckheyts van Hollant, (van P.C. Hooft).	1662	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Naaborg, J.,	"De restauratie van het praalgraf van prins Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk", in: *Delfia Batavorum*. Zevende Jaarboek, 1997. Delft: Historische Vereniging Delfia Batavorum, 1998, pp. 47-57. ill. *Literatuur*. "Toen de prins van Oranje na zijn plotselinge dood in 1584 in het koor van de Nieuwe Kerk begraven was, heeft men op zijn graf als voorlopig gedenkteken slechts een eenvoudige katafalk onder een baldakijn geplaatst. Later heeft men een tombe gemetseld en die gepleisterd en geschilderd alsof het marmer was. Het resultaat moet weinig indrukwekkend geweest zijn, gezien de opmerkingen die prominente reizigers als de Utrechtse geschiedschrijver Aernout van Buchell (in 1597) en de Duitse prins Otto van Hessen-Kassel (in 1611) in hun dagboeken maakten. Kort na dit laatste bezoek, tijdens het Twaalfjarig Bestand, zou daar verandering in komen. Het is niet bekend wanneer precies de Staten-Generaal besloten in Delft een kostbaar monument als praalgraf op te richten ter nagedachtenis van de prins van Oranje. Het moet in ieder geval vóór 14 november 1613 zijn geweest, want op die datum wordt er in de resolutiën voor het eerst van gerept: men heeft dan enige modellen bekeken. We kunnen hieruit afleiden dat vóór deze datum aan een of meer architecten of beeldhouwers opdracht is gegeven zo'n model te maken." (47) "Sinds 1994 is het graf maandelijks geïnspecteerd en zijn er naspeuringen gedaan naar vergelijkbare monumenten in het buitenland. Na rijp beraad is gekozen voor een omslachtige maar doeltreffende methode om het kwaad te keren, namelijk algehele demontage en reiniging van de losse onderdelen. Natuurlijk is ook gezocht naar een methode om het monument te restaureren zonder het geheel te moeten afbreken. Dit bleek echter niet mogelijk, zodat er niets anders overbleef dan het monument door middel van de spoelmethode te restaureren. Het moet daarvoor geheel worden gedemonteerd, waarna de aangetaste onderdelen in baden worden schoongespoeld; een kostbare en tijdrovende operatie. Deze restauratie, die wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Rijksgebouwendienst, ging in november 1996 van start. Op het erf van de kerk werden daartoe twee loodsen geplaatst. In de ene werden de spoelbaden opgebouwd; deze loods dient tevens als opslagplaats voor de onderdelen van het monument. De andere loods is de werkplaats voor de restauratoren. In de kerk zelf werd rondom het monument een staalconstructie opgebouwd met kraanhaan en hijsconstructie. De gehele vloer werd met multiplexplaten afgedekt om beschadiging te voorkomen en het werkterrein werd met hekken afgezet." (50)	1998	BKM restauratie praalgraf	
Naber, Johanna W.A.,	"De gemalinnen van Prins Willem I", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 179-190. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/NaberGemalinnen.pdf* "Als eerste in de rij der levensgezellinnen van prins Willem I moet dan worden herdacht Anna van Egmond (1533-1558), de rijke erfdochter van Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren en van Leerdam, die in het jaar 1551 met den Prins gehuwd, diens jonge liefde heeft gehad, gelijk eenige bewaard gebleven brieven van 's Prinsen hand getuigen. (...) Het innige huwelijksgeluk, dat Anna van Egmond, van wie overigens weinig bekend is, haren gemaal heeft geschonken, heeft bij dezen zeker wel bevestigd de aangeboren behoefte aan een gezinsleven, dat prins Willem, zoo vaak het werd verstoord, telkens opnieuw is blijven zoeken". (179-180). " 's Prinsen tweede echtgenoote, Anna van Saksen (1544-1577), welke hij in het jaar 1561 heeft gehuwd, vertegenwoordigt in zijn leven de periode van verlatenheid, van vernedering, van innerlijken strijd om te komen tot verzoening met zich zelf en met zijn God..... Dit huwelijk, gesloten geheel uit berekening, (*Anna was heel rijk en de prins hoopte via haar op steun van de protestantse Duitse vorsten. G.W.D.*) waarbij de vrouw, waar het om ging, niet werd geteld, - dat de prinses pas zeventien jaar was, grillig en prikkelbaar van humeur, onderhevig aan vlagen van redelooze, woedende drift, heeft de Prins vooraf zeer goed geweten, - is hem geworden tot een harde leerschool, tot een tijd van beproeving, van grievend zielelijden maar ook van zieleloutering." (180) "Een huwelijksgeluk gelijk hij dat met Anna van Egmond had gekend, is den Prins sedert opnieuw geschonken door zijn derde echtgenoote Charlotte van Bourbon (1546-1582) (...) De geest van vernieuwd godsdienstig leven, omstreeks het midden der 16de eeuw, die door geen kloostermuren te weren was, drong echter gaandeweg op menigerlei wijze het ontvankelijk gemoed der jonge abdis van Jouarre binnen, terwijl de felheid van den in Frankrijk ontbranden godsdienstkrijg dwong tot partij kiezen. (...) Het stemmig kloostergewaad, dat zij niet kon besluiten af te leggen, kon de grote schoonheid der vijf en twintigjarige vrouw niet verbergen en die schoonheid werd nog verhoogd door een waardige, rustige houding en een zeer welluidend stemgeluid. Toen Prins Willem I bij een vluchtig bezoek aan het hof te Heidelberg haar leerde kennen, wekte hare wijze van optreden in den zwaar beproefden man de hoop, of hare hand hem rust kon schenken in eigen kring, hem sterken door haar innig medevoelen voor en begrijpen van den strijd, dien hij zich had voorgenomen te strijden". (182/3) "De vraag moet ook worden gesteld, of prins Willem zijn zwaren last bij tegenwerking, verdachtmaking, teleurstelling, gevaar van een altijd dreigenden sluipmoord tot den einde zoude hebben kunnen dragen, - of zijn levenswerk niet met hem zou zijn vergaan zonder de vrouw, die hem als zijn vierde echtgenoote nog ruim een jaar ter zijde heeft gestaan, - zonder Louise de Coligny. Deze, waardige dochter van den grooten strijder voor gewetens- en godsdienstvrijheid Gaspard de Coligny, had, toen zij hare hand in die van den prins Willem van Oranje legde, reeds een veelbewogen leven achter zich. Reeds op haar zeventiende jaar gehuwd met een van haars vaders volgelingen, den Sieur de	1933	ESG echtgenotes	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Namèche, A.-J.,	Guillaume le Taciturne. Prince d'Orange et la Révolution des Pays-Bas au XVIme siècle, d'après la "Cours d'histoire nationale" de Mgr A.-J Namèche. Recteur émerité de l'université catholique de Louvain, 2 Tomes *(Bibliothèque d'histoire nationale)*. Louvain: Ch. Fonteyn aîné, Imprimeur-Éditeur, 1890. 252 en 239 blz. *Online: Internet Archive* "L'apologie du Taciturne, dit M. Kervyn, est avant tout une oeuvre de déclamation révolutionnaire. Elle descend aux injures, elle reléve contre le roi d'Espagne toutes les calomnies colportées en Europe; mais ce qui lui communique sa force et son éloquence, c'est qu'on ne peut oublier à travers quelles luttes le Taciturne s'est élevé, d'effort en effort, jusqu'a se placer dans ce duel poursuivi tantôt par les armes, tantôt par la parole, au mème rang que le plus puissant monarque du monde. Les écrivains catholiques ne cachent pas que ce langage réveilla en faveur du Taciturne des sympathies, prés de s'éteindre. Il ne faut point oublier, car c'est l'honneur du coeur humain, qu'il y a des voies de rigueur qu'il repousse avec horreur, et que devant l'assassinat comme devant les tortures, il se place toujours du coté de la victime. La double conclusion de l'apologie, c'est la déchéance de Philippe II, puisque le Taciturne se déclare affranchi de son serment; - c'est l'élévation du Taciturne la souveraineté des Pays-Bas, puisque les états-généraux, la seule autorité qu'il déclare admettre comme supérieure à lui-même, ont déclaré vouloir "lui rendre prompte obéissance." Cette double conclusion ne tarda pas à recevoir la sanction des états eux-mêmes." (II, 102/3)	1890	APG	Namèche Guillaume le Taciturne
Nassau Noordewier, H.J.,	"Willem van Oranje en burgemeester Huig Jansz. Van Groenewegen", in: *Delftsche Courant* van 9 Juli, 1884. 4 blz. *(GAD: 64 C 43).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/NassauNoorderwierBurgemeesterGroenewegen.pdf* "Onlangs werd mij medegedeeld, dat zich hier eene schilderij bevindt, die eene episode moest voorstellen uit het leven van Prins Willem I. (...) De schilderij zou dan voorstellen, hoe Burgemeester Huig Jansz van Groenewegen met fierheid het voorstel van Prins Willem afwijst, om op listige wijze de Spanjaarden, die Leiden belegerden (Juli 1574), en wier aanvoerder Valdez in den Haag was, in den val te lokken. Zowel Bor als Hooft verhalen het feit, en toch heeft het nimmer plaats gehad, om de eenvoudige reden, dat Huig Jansz. reeds in 1573 Delft had verlaten om zich tot de Spanjaarden voor Haarlem te begeven." (...) "De schilderij zal echter een ander feit moeten voorstellen uit het leven van den Burgemeester, zooals ook reeds door Mr. SOUTENDAM is begrepen. (Zie Delftsche Courant van 26 Mei 1871). Toen de geuzenhoofdman LUMEY en zijn onderbevelhebber, beschuldigd van verzet tegen de Staten en allerlei wreedheden, bij afwezigheid van den Schout door den Burgemeester HUIG JANSZ. gevangen genomen waren te Delft, vernam Bossu dit tot zijne groote vreugde, daar hij meende dat de Spaanschgezinden meesters waren geworden in de stad. In dezen waan schreef hij een' brief aan den Burgemeester HUIG JANSZ. waarin hij hem zijne vreugde te kennen gaf over de gevangenneming van den geduchten LUMEY en hem voorstelde den Prins en de stad in handen van de Spanjaarden te brengen. Zijne vroegere ongehoorzaamheid zou hem vergeven worden en groote belooningen zouden hem van den Koning geworden. Deze brief kwam door een toeval in handen van den Prins, die HUIG JANSZ. bij zich liet komen en hem onder de oogen bracht, dat het zeer verdacht was, dat de bevelhebber juist aan hem schreef, als aan iemand, die bij den vijand als Spaanschgezind te boek stond. Hij zou zich nu echter van alle verdenking kunnen zuiveren, wanneer hij zijn antwoord aan Bossu zoo inrichtte, dat deze zelf in den val geraakte, dien hij voor anderen had gesteld. De Burgemeester weigerde dit te doen en werd daarna, verdacht als glipper, een tijdlang in zijn eigen huis bewaakt en vervolgens afgezet. Kort, daarna is hij, waarschijnlijk met oogluiking van den Prins, uit de stad gegaan en naar de Spanjaarden voor Haarlem overgeloopen."	1884	BKD APG Burgem. Van Groenewegen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nassau-Oranje...,	Nassau-Oranje tentoonstelling. Huis van Brecht. (Koninklijke Militaire Academie), 1952. 95 blz. ill. "15 ZEGEL VAN WILLEM VAN ORANJE (1544-1584), 1562/1582. Alg. Rijksarchief, Den Haag, Archief v. d. Nassause Domeinraad, Inv. fol. 1820, no. IX 1391 v. no. XXVII 2. Als erfgenaam van de Bredase tak van het Huis Nassau was Willem van Oranje voorbestemd om die vooraanstaande positie in de Nederlanden te gaan bekleden, die ook zijn voorgangers hadden ingenomen." (18) "Zowel afbeeldingen uit die tijd als benoemingsakten van de Nassaus tot hoge posten in Brabant en de andere Nederlandse gewesten getuigen van het grote aanzien, dat de heren van Breda zich stap voor stap verwierven. Overal treden zij op de voorgrond: aan het Brabantse Hof, als vertegenwoordiger van de landsheer in de Nederlanden en — te beginnen met Hendrik III — ook als stadhouders van Holland, Zeeland en Utrecht. Zijn zoon René van Chalon wordt na de onderwerping van Gelre in 1543 ook met het stadhouderschap van dat gewest bekleed. Wanneer als gevolg van het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog de band tussen de Nassaus en het centrale gezag in Brussel verbroken wordt, verandert de achtergrond van het beeld: het is niet meer de beproefde trouw aan het landsheerlijk gezag, maar het leiderschap van de opstandige gewesten, dat hun positie bepaalt. Voor Willem van Oranje was als belangrijkste functie het stadhouderschap van de westelijke provinciën overgebleven. De voornaamste residentie van de prinsen van Oranje—Nassau wordt van Breda verlegd naar Den Haag." (28/9)	1952	APG iconografie	
Nepveu tot Ameyde, L.J.,	"Cijferschrift in de Archives de la Maison d'Orange-Nassau", in: *Algemeene Konst- en Letterbode voor het jaar 1842*, deel I. Haarlem: Wed. A. Loosjes Pz., pp. 18-22. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/NepveuCijferschrift.pdf* "In de belangrijke *Archieven*, welker uitgave zoo wel aan de zorgen van den Heer Groen van Prinsterer is toevertrouwd, komen twee brieven voor (Arch. de la Maison d' Or. N. I Ser. 3e t.- N°. CCCLXXXV en CCCLXXXVII), waarin, (p. 503,10 en 513,4), veel *onverklaard cijferschrift* wordt aangetroffen; (zie de *noot* p. 503.) Het gelukte mij onlangs, den sleutel uit te vinden, en zie hier denzelven ten dienste van degenen, welke in gemelde Archieven belangstellen." (18)	1842	BDG cijferschrift	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Netiv, Ariela H.; Maanen, R.C.J. & Graaf jr, Cor de,	Vorstelijke visites. Oranjevoetstappen in Leiden. Leiden: Gemeentearchief, 2000. 130 blz. ill. *Literatuur*. "Begin 1580 kwam Willem de Zwijger, voor het eerst na drie jaar weer in Holland, op doorreis in Leiden. Hij verbleef met zijn gevolg de nacht van 5 op 6 februari in de stad. Wat gebeurde er tijdens zo'n werkbezoek? Het begon de dag tevoren met de fouragier en andere dienaren van de prins, die de stad inkwamen om kwartier te maken. Zij werden goed onthaald door een Leidse burger, die zijn kosten, 6 £, natuurlijk weer van de stad vergoed kreeg. De stadsbode werd de volgende morgen vroeg op pad gestuurd, met een gehuurd paard, om uit te kijken waar de prins bleef en de stadsbestuurders op tijd te waarschuwen, zodat zij klaar konden staan met de schutters. Voor muziek werd gezorgd: twaalf tromslagers en vier pijpers kregen een pond elk voor het spelen bij de intocht van de prins. Na de intocht werd een bezoek gebracht aan de collectie antiquiteiten en medailles van Cornelis van Aken, een wijntapper en goudsmid die in de Breestraat woonde aan de noordkant, vlak bij de Blauwe Steen. Cornelis was waarschijnlijk de man die tijdens het beleg voor noodgeld gezorgd had. Bij het bezoek werden een paar kannen wijn soldaat gemaakt. Tijdens de maaltijden werden169 stopen (396 liter, 1 stoop is 2,34 liter) en 2 kannen Rijnse wijnen 44 stopen (ca. 103 liter) en 1 kan Franse wijn gedronken door de prins met zijn gevolg en het stadsbestuur. Men moet wel bedenken dat er geen water werd gedronken, dat was veel te slecht van kwaliteit! Het eten zelf was echt feestelijk: er werden een pauw en twee hazen in roggedeeg gebakken geserveerd. Op het deeg waren de wapens van de stad en de prins aangebracht. Voor het maken van pasteien had de prins zijn eigen pasteibakker bij zich, maar deze fraaie stukken waren kennelijk een idee van de stadsbestuurders, want zij werden door een Leidse bakker gemaakt." (29)	2000	APG bezoek Leiden	
Nettesheim, Friedrich,	"Bijdrage tot den veldtogt van prins Willem van Oranje in 1572", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Mr. Is. An. Nijhoff*. Nieuwe Reeks, deel I, 1859. Arnhem: Is. An. Nijhoff en Zoon, pp. 296-304. *Noten*. *Online: google books* "Naauwelijks was de prins den Rijn overgetrokken, of hij deed den steden van het kwartier van Roermonde (het Overkwartier van Gelderland), onder toezegging der handhaving harer vrijheden en privilegiën, tot overgaaf opeischen. Roermonde en Venlo sloegen dit onvoorwaardelijk af; met de stad Gelder echter droeg de zaak zich anders toe. De stad, die geheel van bezetting schijnt ontbloot geweest te zijn, trad, ten gevolge der aan haar gedane opeisching, dadelijk met den prins in onderhandeling. Reeds den 15 Julij begaf zich de drost van het ambt Gelder, Georg op den Berg, met een aanzienlijk gezantschap, naar 's prinsen legerkamp te Aldekerk, waar de onderhandelingen in een Franciskaner nonnenklooster werden geopend. Bij het hier beneden medegedeeld berigtschrift (memorial), was het gezantschap gelast, in de eerste plaats aan den prins het leedwezen der burgerij over het vroeger geleden verlies te betuigen, en hem in haren naam bij het openen van dezen veldtogt hare heilwenschen over te brengen. Vervolgens moesten de afgezondenen verklaren, dat de stad sedert vier en dertig jaren door de vorstin Elisabeth van Brunswijk-Luneburg, weduwe van hertog Karel van Egmond, gelukkig geregeerd was, nu echter, door haar onlangs (2 April) plaats gehad hebbend overlijden, een zwaar en onherstelbaar verlies had geleden; daarbij moesten zij den prins de onschuld der "arme landstad, een der geringsten van het vorstendom," op het hart drukken, en hem smeeken de gedane opeisching tot op de overgaaf van de andere steden des Overkwartiers zonder gevolg te laten, onder belofte dat zij zich inmiddels zou wachten, eenige hem vijandig gezinde troepen in te nemen. Ingeval de prins, nadat hem deze verklaring tot driemaal toe zou voorgehouden zijn, zijn voornemen niet mogt laten varen, was het gezantschap gemagtigd de stadspoorten ter zijner beschikking te stellen; het moest dit echter zoo lang mogelijk trachten te verschuiven. Deze voorstellen der afgevaardigden vonden evenwel geen ingang bij den prins, en alzoo volgde den 17 Julij tusschen hem en den genoemden drost het sluiten eener kapitulatie, bij welke de stad, de voogdij en het nederambt van Gelder aan hem overgingen. Overeenkomstig de bepalingen van deze, in het stadsarchief *in originali* aanwezige en hier beneden medegedeelde kapitulatie, beloofde de prins van Oranje aan de stad en het ambt de ongestoorde handhaving harer privilegien en aan de ingezetenen bescherming van leven, bezittingen en vrij handelsverkeer; aan de geestelijken, gelijk aan de wereldlijken, zoowel die der katholieke belijdenis waren toegedaan als die de nieuwe leer omhelsden, werd de vrije uitoefening hunner godsdienst, aan kerken en kloosters het bezit hunner goederen gewaarborgd; de verdreven aanhangers der evangelische belijdenis zouden in de stad mogen terugkeeren en, na het afleggen van den burgereed, in het bezit van hun eigendom hersteld worden. Tot bezetting der stad bestemde de prins Duitsch krijgsvolk, aan hetwelk de burgerij huisvesting,	1859	MLG veldtocht 1572	Nettesheim Veldtogt

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nicolas, Ir. Edm.,	"De stad onthaalt". in: *Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom"*, 12, 1959, pp. 102-106. "Op 30 maart 1552 werd Willem van Oranje met zijn vrouw Anna van Buren door de „magistraet des middags op het stadhuis aan negen bijzondere tafels zeer prachtig onthaalt". Nu was die datum een beetje ongelukkig gekozen: het was een woensdag onder de vasten, en dus onthoudingsdag. Er moest een vismaaltijd geserveerd worden, en de stadsknecht, Peter van de Water werd erop uitgezonden om vis te kopen. Hij begon bij de visafslag op de Vismarkt en kocht daar blijkbaar elke post die geschikt was voor het hoge gezelschap; hij mijnde veertien posten variërende van een zalm tot een portie spiering, met daartussen palingen, karpers, brasems, snoeken, elften enz. Daaraan had hij niet genoeg, want hij zond nog een bode naar Zwaluwe en ook daar werd een soortgelijk zootje vis gekocht. Maar met dat al was het nog onvoldoende, want er ging een bode naar Antwerpen, om ook vis „die hier nyet te gecrygen en was" en verder fruit en „vreemdigheid" te kopen. Hij heeft succes, want behalve zeevis (steur, zeehond, oesters, tongen), brengt de bode mee lanck rosijnen (sultanen), blauwe rosijnen, dadels, arainge appelen (sinaasappelen) en pippingen (appels). Dat deze vis met zorg bereid werd wordt ons duidelijk uit de nevenrekeningen." (102/3)	1959	APG ESG ontvangst Anna van Buren in Breda	
Nicollier-De Weck, Béatrice,	Hubert Languet (1518-1581). Un réseau politique international de Melanchthon à Guillaume d'Orange. *(Travaux d'Humanisme et Renaissance, nr. CCXCIII),* Genève: Librairie S.A.. 1995. 678 blz. *Noten, Bibliografie, Index.* *Partieel Online: google books* "Hubert Languet a attiré mon attention par la qualité des rapports politiques qu'il adressait à l'Electeur Auguste de Saxe : l'intelligence et la précision de ces bulletins d'information me poussèrent à m'intéresser de plus près a leur auteur. Qui était ce Français, que ses biographes décrivaient unanimement comme un monarchomaque calviniste, mais que Ludwig Camerarius considérait comme un "vrai Allemand"? Comment était-il devenu l'informateur privilégié de l'Electeur Auguste de Saxe, sans doute le plus luthérien des princes allemands? Qui, en un mot, était vraiment cet homme dont les textes sont utilisés par les meilleurs des historiens du XVIe siècle, mais dont la personnalité est fort peu étudiée?" (XI) "Depuis vingt ans, Languet ne cessait, on l'a vu, de démontrer les méfaits de l'Espagne, du pape, et de leurs «conjurations» a travers toute l'Europe! Languet était profondément persuadé que les « Belges » menaient pour leur liberté une guerre juste. Il était aussi persuadé que rien de bon ne se ferait aux Pays-Bas sans Guillaume d'Orange, seul capable de profiter du moindre affaiblissement des Espagnols, par exemple une révolte à Naples : « Si cela est vrai, voilà le prince d'Orange à cheval ». Les princes allemands ne pouvaient désormais plus l'ignorer : «ils ont laissé le prince d'Orange empieter trop avant pour en vouloir jouer à la pelote ». La défaite de Gembloux eut à ses yeux pour conséquence de mettre cette réalité en évidence et d'amener les «Belges» a lui confier le commandement de leurs opérations militaires. Et les défections des catholiques qui se ralliaient à Don Juan n'inquiétaient guére Languet : elles augmentaient la haine du papisme... et l'autorité de Guillaume d'Orange. Tant que Guillaume d'Orange serait a la barre, il paraissait difficile à Languet que les Espagnols l'emportent." (396)	1995	APG Oranje-Duitsland	Nicollier-De Weck Hubert Languet

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nierop, H. F.K. van,	"Los cambiantes 'Iconos' de Guillermo de Orange" in M. Fernández Álvarez, H. van Nierop, G. Janssens, & J. Israel, *Guillermo de Orange. De capitán de rebeldes a pater patriae*, Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 1998, pp. 5-14. "Pero no es de Felipe II de quien voy a hablar, sino de su adversario en los Paises Bajos, Guillermo de Orange; tampoco hablaré del Guillermo real, histórico, del hombre de carne y hueso, sino solo de su imagen, o más bien de sus múltiples y cambiantes imágenes. Cómo le han visto los holandeses durante los cuatro siglos un poco largos que han transcurrido desde su muerte? La idea central de mi intervención es que el Guillermo de Orange histórico se ha visto ocultado casi por completo tras los numerosos y variados «iconos» que han construido las sucesivas generaciones. Los historiadores y los politicos se han apropiado de Guillermo y le han utilizado para sus propios fines ideológicos y religiosos. Para acercarnos más al Guillermo el Taciturno histórico hemos de proceder como lo hacen los restauradores de cuadros antiguos: raspando cuidadosamente para retirar, capa tras capa, los viejos barnices y la suciedad; identificando las restauraciones, adiciones y embellecimientos de épocas pasadas y eliminándolas sin piedad. Es posible que el cuadro que así emerge nos parezca pobre, acostumbrados como estamos a representaciones anteriores y más grandiosas, pero posee al menos la virtud de la veracidad. Tres han sido las imágenes dominantes de Guillermo de Orange a través de los siglos. La primera es la del gran y prudente estadista, el fundador del Estado holandés y por tanto de la nación holandesa: el Padre de la Patria, como se le llama cariñosamente. En segundo lugar, los protestantes de los Paises Bajos han venerado siempre a Guillermo como adalid del calvinismo, como el hombre que se alzo contra la Inquisición católica y creó una sociedad en la que la Iglesia protestante llegaría a ser la iglesia establecida. Y por ultimo se ha visto a Guillermo como defensor de la tolerancia, tan contrario al fanatismo católico como al protestante. Aunque el calvinismo llegaría a ser la confesión dominante en el Estado que el fundó, los católicos no fueron objeto de persecución, y la República Holandesa se convirtió en refugio seguro para todos los oprimidos por causa de su religion." (5/6)	1998	APG beeldvorming historiografie	
Nierop, H. F.K. van,	"Oranje boven: Willem van Oranje als zinnebeeld van de natie", in *Willem van Oranjelezing 1*, Delft, 2001, pp. 7-25 ill. *Noten, literatuur*. "Over die verzonnen Willem van Oranje gaat mijn voordracht. Ik zal dus niet spreken over de historische Willem van Oranje,..... " (9) "De laatste halve eeuw is het gebruik van het beeld van Willem van Oranje sterk afgenomen. Dat heeft er vermoedelijk mee te maken dat het opgewekte nationalisme van vóór de oorlog voor de generaties van 1960 en daarna een enigszins belegen bijsmaak had gekregen. De voortdurende afbraak van het geschiedenisonderwijs en, meer recent, het ontstaan van een multiculturele samenleving deden de rest. Geen wonder dat het vierde eeuwfeest van Oranjes dood in 1984 slechts leidde tot een flauwe televisieserie, een soort soap, die Oranje weliswaar wilde voorstellen als 'een man van vlees en bloed', maar waaruit weinig benul bleek voor de historische achtergrond van het conflict in de zestiende eeuw." (11) "Ondanks het indrukwekkende begrafenisritueel werd daarom op Oranjes graf een bepaald miezerig monument opgericht. Een Engelse bezoeker beschreef het in 1592 als 'the poorest that ever I saw for such a person, being only of rough stones and mortar, with posts of wood, coloured over with black, and very little erected from the ground'. Daar kwam pas verandering in tijdens het Twaalfjarige Bestand (1609-1621), toen de Staten opdracht gaven het sjofele gedenkteken te vervangen door een grandioos monument, dat de leider van de Opstand de eer zou bewijzen die hem toekwam. De politieke en militaire situatie was vergeleken met 1584 dan ook drastisch gewijzigd. De opmars van Parma was tot stilstand gebracht, Maurits had in een serie dramatische belegeringen het oosten en noordoosten van het land veroverd, de opstandelingen hadden verdragen gesloten met Engeland en Frankrijk en werden door deze landen als een soevereine mogendheid erkend. En door een bestand met de oproerlingen te sluiten, had ook Spanje de Republiek impliciet erkend, zij het voorlopig nog tijdelijk. Die miraculeuze omkering van het fortuin van de oorlog was gepaard gegaan met een ongeëvenaarde economische expansie en een culturele bloei die eveneens alleen als een wonder konden worden geïnterpreteerd. Onder deze volkomen gewijzigde omstandigheden veranderde ook het beeld van Willem van Oranje. Hij kon nu worden beschouwd als de grondlegger van een nieuwe staat, als de vader van het vaderland. Bij die nieuwe status hoorde ook een nieuwe wijze van uitbeelding. Met het grafmonument van Hendrick de Keyser in de Nieuwe Kerk begon de monumentalisering van de Opstand en van het beeld van Willem van Oranje. Oranje was definitief bijgezet in het pantheon van de Nederlandse geschiedenis. Hij is daarmee een vast onderdeel geworden van de Nederlandse cultuur." (23)	2001	APG BKM beeldvorming praalgraf historiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nierop, H. F.K. van,	"Willem van Oranje zoekt bondgenoten in het buitenland", in S.C. Derks, (eindred.), *Nederland in de wereld. Opstellen bij honderd jaar Rijks Geschiedkundige Publicatiën*, Den Haag / Amsterdam: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis / Uitgeverij Boom, 2002. pp. 141-155. ill. *Noten, literatuur.* "Sonoy zag de toekomst somber in, tenzij Oranje in het buitenland bondgenoten had gevonden die hem in zijn ongelijke strijd zouden steunen: 'Naar menselijk oordeel is het niet mogelijk dit alles tot een goed einde te brengen of langer te verdragen, tenzij Uwe Vorstelijke Genade een vast verbond heeft gesloten met enkele grote en machtige potentaten. Als dat het geval is, is het hoog nodig dat Uwe Vorstelijke Genade dit aan alle steden schrijft om de vlucht tot staan te brengen en de mensen te troosten. Anders zullen ze allemaal weglopen en dan zijn we door iedereen verlaten — behalve door onze vijanden, aan wie we ten prooi zullen vallen'. Oranje antwoordde op 9 augustus. Veel concrete hulp kon hij Sonoy niet in het vooruitzicht stellen: 'U verzoekt ons u te laten weten of wij met een grote machtige potentaat in een vast verbond staan, om zo de grote en geweldige macht van de vijand te kunnen weerstaan. Wij willen niet nalaten u te antwoorden dat vóór wij ooit met deze zaak begonnen en wij de bescherming van de Christenen en andere onderdrukten in dit land ter hand namen, wij met de Alleropperste Potentaat der Potentaten een zo vast verbond hebben gesloten, dat wij er volkomen zeker van zijn dat wij en allen die daar vast op vertrouwen door Zijn geweldige en machtige Hand uiteindelijk zullen worden ontzet, ondanks al Zijn en onze vijanden'. (Bor, I, 447-448) Of deze vrome woorden Sonoy hebben gerustgesteld is niet bekend. Oranjes brief wordt vaak geciteerd als illustratie van zijn onwankelbare godsvertrouwen, waaraan hij de kracht ontleende de strijd voort te zetten, ook in schijnbaar hopeloze omstandigheden. Maar de briefwisseling werpt ook licht op de algemeen gevoelde noodzaak bondgenoten in het buitenland te vinden. Oranje en de andere leiders van de Opstand wisten dat ze met hun handjevol huursoldaten en gewapende burgers op den duur geen schijn van kans hadden tegen het best geoefende en bewapende leger van Europa. Alleen buitenlandse hulp kon de kansen in het voordeel van de opstandelingen doen keren." (144/5)	2002	APG steun buitenland	
Nierop, H.F.K. van,	"Een brief per dag. De nieuwsvoorziening van Willem van Oranje", in Donald Haks (eindred.), *De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft*, 12 april 2005, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, pp. 21-28. *Noten.* "Al deze mythes hebben hun nut en hun functie gehad. Ook al is de houdbaarheidsdatum van de protestantse Oranje in zijn onversneden, orthodoxe vorm misschien wel overschreden, de tolerante Oranje is nog springlevend, terwijl de nationale Oranje, in een tijd dat velen op zoek zijn naar hun historische identiteit, bezig is met een onverwachte wederopstanding. Zoals met alle mythen het geval is, schuilt in elk van de deze beelden wel een kern van waarheid. Maar tegelijk blijven het verhalen, constructies van taal en fantasie, die meer zeggen over de omstandigheden waarin ze werden verzonnen en over hun auteurs, dan over de historische Willem van Oranje, de man van vlees en bloed, die op 24 april 1533 werd geboren in Dillenburg in het Duitse graafschap Nassau en op 10 juli 1584 in het Prinsenhof in Delft werd vermoord door de kogels van een huurmoordenaar. Wie deze historische Willem van Oranje wil leren kennen, doet er goed aan zijn correspondentie te lezen — of liever gezegd er in te lezen: meer dan 12.600 brieven en andere documenten, waarvan er ruim 3500 eerder zijn gepubliceerd in een aantal geleerde bronnenpublicaties, plus de ruim 9000 die daar nu in de elektronische database aan zijn toegevoegd. In die brieven zien we de concrete, historische Willem van Oranje over een periode van vijfendertig jaar vrijwel dagelijks aan het werk, achter zijn schrijftafel en dicterend aan zijn secretarissen: eerst als hoveling en legeraanvoerder, dan als provinciaal gouverneur en lid van de Raad van State, als leider van de loyale oppositie tegen Filips II en diens sterke man Granvelle, vervolgens als balling en leider van een armzalig legertje opstandelingen, weer later als leider van het verzet, aanvankelijk alleen in Holland en Zeeland, dan in alle Nederlandse gewesten; eerst als katholiek, dan als calvinist; eerst als zoon en broer, dan als hoofd van het huis Nassau, als echtgenoot, als vader." (24)	2005	APG brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nierop, H.F.K. van,	"Willem van Oranje als hoog edelman: patronage in de Habsburgse Nederlanden?", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 651-676. *Noten*. *Online:* https://www.bmgn-lchr.nl/articles/abstract/10.18352/bmgn-lchr.2532/ "In 1564 schreef kardinaal Granvelle aan de koning, dat hij vreesde dat de Duitse krijgsoversten in Saksen die door de bemiddeling van de Nederlandse groten een jaargeld hadden ontvangen, de koning alleen zouden dienen wanneer, en in zoverre de hoge heren dat verlangden. Willem van Oranje had zich, volgens de kardinaal, beroemd op de hulp die zijn vrienden en verwanten in Duitsland hem zouden kunnen leveren, als hij wat kwaads in zijn schild zou voeren: ze zouden, zo schreef de kardinaal, nog meer voor hem doen, dan ze voor de prins van Condé hadden gedaan, omdat Oranje hun 'bloedsvriend' was. Naar patronageverhoudingen, zoals die naar voren komen in dit citaat, is nog weinig onderzoek verricht." (651) "Uit dit onderzoek is gebleken, dat Oranjes mogelijkheden om als patroon op te treden gering waren, dat hij de mogelijkheden die hij had, niet of nauwelijks gebruikt heeft om zijn politieke geestverwanten op het kussen te helpen, en dat degenen die hun functie aan hem te danken hadden, hem niet door dik en dun trouw zijn gebleven. Het lijkt me desondanks niet nodig, het hele begrip patronage als nutteloos terzijde te schuiven. In de wereld van de hoge ambtenaren speelde patronage een belangrijker rol." (675)	1984	APG ESG patronage	
Nierop, Henk van,	"Delft: Prinsenhof. Willem van Oranje vermoord, 1584", in: Maarten Prak (red.), *Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 2006, pp. 48-61. *Literatuur*. "Door deze verschillende interpretaties van zijn symbolische betekenis is het geen wonder dat het Prinsenhof lang heeft moeten wachten op monumentalisering. Oranjes weduwe Louise de Coligny verliet in het najaar van 1584 het gebouw met de treurige herinnering. Er woonden toen nog 29 religieuzen in het complex, die een pensioen ontvingen van de Staten van Holland. Novicen mochten niet meer intreden. De laatste non stierf pas in 1640, honderd jaar oud. De stad Delft, eigenaar van de gebouwen, kon de vrijgekomen ruimte goed gebruiken voor velerlei nuttige bestemmingen. De kapel, waar Oranje een Franse dienst had bijgewoond toen hem in 1574 het bericht van het ontzet van Leiden werd meegedeeld, werd toegewezen aan de Waalse gemeente. Een deel ervan werd afgescheiden en diende eerst als schermschool, later als lakenhal. Het gastenverblijf bleef dienen om voorname bezoekers van de stad te herbergen. Zo verbleef de Franse delegatie er tijdens de vredesonderhandelingen in Rijswijk in 1697. De eetzaal waar Oranje zijn laatste maaltijd had gebruikt, werd verbouwd tot stedelijke ontvangstruimte. Een ander deel van het complex werd ingericht als Kamer van Charitate (armenkantoor) en Oudevrouwenhuis. Het gebouw bood bovendien op verschillende tijdstippen onderdak aan een Latijnse school, een muziektheater, een armenkerk en, ten slotte, een kazerne. Het duurde tot de tweede helft van de negentiende eeuw voordat er aarzelend een begin werd gemaakt met de musealisering van het uitgewoonde Prinsenhof. De ontluikende natiestaat onder de nieuwe Oranje-monarchie had behoefte aan een gecanoniseerde versie van het verleden en aan monumenten die dat verleden markeerden. G. Groen van Prinsterer, de antirevolutionaire staatsman, vroeg in 1849 in de Tweede Kamer aandacht voor het verval van de laatste verblijfplaats van de Vader des Vaderlands. In 1884 maakte men, naar aanleiding van de driehonderdste verjaardag van Oranjes dood, een aanvang met de restauratie van de voormalige eetzaal en de 'Moordhal'. De ruimte werd ingericht als museum, aanvankelijk in goed negentiende-eeuwse trant met namaak: een neogotische lambrisering, kopieën van zestiende-eeuwse meubelen en een imitatiegobelin. Gaandeweg verwierf men meer oorspronkelijke historische voorwerpen, vooral toen in 1906 het enkele jaren eerder opgerichte Delftse gemeentemuseum in de zalen werd gehuisvest. Rond de massaal gevierde vierhonderdste geboortedag van Oranje in 1933 groeide de nationale belangstelling voor het monument. Ook de katholieken hielden zich niet meer afzijdig. Nu hun emancipatie was voltooid, voegde hun versie van het verleden zich moeiteloos in het nationale geschiedverhaal. Er moest nog een verontwaardigd artikel in De Gids van Johan Huizinga, 'Een vlek op Delft', aan te pas komen voordat gemeente, provincie, rijk en enkele particuliere stichtingen een grootscheepse restauratie van het Prinsenhof ter hand namen. Tegenwoordig is het Prinsenhof een goedlopend modern museum met wisselende exposities. Het verzamelt Oranje-memorabilia, zonder dat het pretendeert de historische toestand van 1584 te reconstrueren. Hoogtepunt voor vele bezoekers zijn de kogelgaten in de muur bij de trap, tastbare sporen van de moord van in juli 1584. Een glazen ruitje beschermt de gaten tegen een al te direct contact tussen toeristen en verleden. De authenticiteit van de kogelgaten staat niet vast." (58-60)	2006	BKM Prinsenhof moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nijhoff, D.C.,	Willem van Oranje, de bevrijder en stichter van onzen staat. Een levensbeeld, naar de nieuwste geschiedkundige bronnen geschetst, Zutphen: W.J. Thieme, 1891. 128 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/NijhoffOranjeBevrijder.pdf* "Wie den grondslag van zijne liefde tot het huis van Oranje niet onder zijne voeten wil zien wegzinken, houde bovenal het karakter van den Stichter van onzen Staat in eere! Wie het laatste niet doet en toch van het eerste getuigt, maakt zich aan zelfmisleiding schuldig. Moesten de denkbeelden van de jongste katholieke geschiedschrijvers omtrent Prins Willem I omhelsd worden, dan zag het er treurig uit met veler telkens zoo luide betuigde liefde tot het huis van Oranje. Van harte gelooven we in dit opzicht aan goede trouw. Doch de Katholieke geschiedkundige autoriteiten, vooral in Belgie, zijn onvermoeid in de verdachtmaking van onzen eersten Oranjevorst. Voor dat gevaar, dat van ver strekkende beteekenis zou kunnen worden voor ons vaderland, de oogen te openen, is de bijbedoeling van deze afzonderlijke uitgave." (Voorwoord) "In welk eene gemoedsstemming de Prins het oude slot zijner vaderen wederzag, laat zich eerder gevoelen dan beschrijven. Voor 23 jaren had hij het als 11 jarige knaap verlaten, terwijl de schoonste toekomst hem tegenlachte. Rijkdom, eer en macht waren hem als van zelf in den schoot geworpen. Hij had zich weten te verheffen tot den tweeden in de Nederlandsche gewesten, tot den eersten onder den Nederlandschen adel. En thans, al zijne goederen verlaten hebbende, keerde hij in het ouderlijke huis na-genoeg als een berooid edelman terug. Toch zouden we in 'sprinsen stemming ons zeer vergissen, zoo we meenden, dat het het gemis van al zijn aardsche schatten was, dat hij bovenal betreurde. Had hij zich daarboven niet kunnen verheffen, dan zouden in hem gedurende de vijf nu volgende jaren van ballingschap niet hebben kunnen ontwikkelen de schoonste en verhevenste eigenschappen van het mannelijk karakter, onbuigzame moed, duurzame volharding in den dikwijls wanhopigsten toestand en heldhaftig dulden van de zwaarste slagen van het noodlot. Gaan we dit in eenige bijzonderheden na en letten we op de verschrikkelijkste tijdingen, die den Prins in Dillenburg bereikten, op de grievendste teleurstellingen, die hij moest ondervinden, op de meest jammerlijk mislukte pogingen door hem aangewend, op de zwaarste beproevingen, hem in zijn huiselijk leven ten deel gevallen, maar ook op zijn onwankelbare geestkracht, waarmee hij alles heeft gedragen en waardoor hij eindelijk triomfeerde." (38/9) "Reeds in Augustus werd de Prins door zijn vriend, den burgemeester van Antwerpen, van Stralen, die zelf als een der eerste slachtoffers zou vallen, ingelicht omtrent Alva's aankomst en de Spaansche troepen, die hier en daar waren ingekwartierd. Oranje, die sedert langen tijd alles wist van de ellenden dier troepen, wiens eerste zorg in 1559 was geweest, die vreemden uit het land verwijderd te krijgen, moet reeds dit bericht met verslagenheid hebben vernomen. Toch was het maar een voorbode van steeds vreeselijker berichten. Weinig dagen na die gevangenneming van Egmont en Hoorne, werd ook de tijding daarvan naar Duitschland gemeld, en al bevestigde dat bericht des Prinsen sombere verwachtingen, het feit, dat zijne oudste en trouwste vrienden, de eersten uit het land, de eerste slachtoffers waren van Alva, greep hem ontzettend aan. Terwijl geheel	1891	APG	
Nijhoff, I.A.,	"Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saksen, historisch-kritisch onderzocht door R.C. Bakhuizen van den Brink", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, deel 9, 1854. Arnhem: Is. An. Nijhoff, pp. 139-148 van Aankondigingen, Berigten enz. *Noten.* *Online: google books (let op: bij Aankondigen etc.: begint een nieuwe paginering.)* "In 1851 verscheen bij C. L. van Langenhuizen te Amsterdam een boekje, onder denzelfden titel als hetgeen vóór ons ligt, geschreven door J.J. van der Horst. Zijn subjectief oordeel over die enkele gebeurtenis, over die ééne handeling, leide de schrijver ten grondslag voor de geheele karakterschets van den vorst, ja, zelfs van het tijdvak en van de eeuw waarin bij leefde. Hoe hij zich bij de bepaling van dat oordeel door eenzijdige beschouwingen heeft laten leiden, en hoe zijne daarop gegronde besluiten tegen alle gezonde regelen der historische kritiek indruischen, is door den heer H. Bosscha in *de Gids* voor 1851, deel II. bl. 636-643, in helder licht geplaatst. Maar dat feit, die handeling zelve, was door dezen beoordeelaar niet aangeroerd, en alzoo kon het nog steeds de vraag blijven, of het oordeel van dien schrijver, dat hij voor zijne verdere beschouwing ten grondslag leide, schoon dan ook op onwettige wijs verkregen, niet *juist* ware, met andere woorden, of niet het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saksen en zijne gedragingen daaromtrent een belangrijke smet op het karakter van dien vorst geworpen hebben. Dit te weerleggen en het tegendeel in het licht te stellen, aan te toonen, dat er geen verband was tusschen Willems huwelijk en zijn openbaar optreeden aan het hoofd van den opstand tegen Spanje, dat het huwelijk eene voorbijgaande episode was in zijn leven en geen smet daarvan op zijne handelingen kleefde, — dit was het doel van den heer B. v. d. B." (*Aankondigingen,* 139/140) "De Spaansche geschiedschrijver Cabrera had verzekerd, dat de prins zijne hofhouding te Brussel op kettersche voet had ingerigt, en latere geschiedschrijvers hebben hem dit nagezegd. De heer V.D.B. nu toont overtuigend aan, dat, zoo de prins zich al eene afwijking van de gevestigde orde van zaken veroorloofd had, zulks allerminst te Brussel kon plaats gehad hebben, en brengt stellige bewijzen bij van het tegendeel, die onder anderen ontleenende uit de omstandigheden, welke de eerste bevalling der jonggehuwde vergezelde. Maar ook te Breda, de andere en voornaamste hofplaats van den prins, kwam de katholieke eerdienst niet in verval. De hofhouding word er van dag tot dag vrolijker, Anna zelve van oogenblik tot oogenblik darteler, en dat was toen niet naar kettersche wijs. Het blijkt verder, dat er geen luthersche huisgeestelijke de dienst deed, ja zelfs het lutherdom naauwelijks bekend was. Het tegendeel wordt wel beweerd uit hetgeen plaats gehad zou hebben bij den doop van den zoon, waarvan Anna in December 1564 beviel, en daaruit heeft men opnieuw aanleiding tot beschuldiging tegen Willems opregtheid ontleend. Maar de gronden van dat beweren, bestaande hoofdzakelijk daarin, dat *twee* vorsten (die van Hessen en van Saksen) als gevaders daarbij werden vertegenwoordigd, en voorts, dat de doop twee maanden na de geboorte plaats had, wordt door den schr., voornamelijk uit het toen vigerend kerkelijk regt, volkomen wederlegd." (Aankondigingen, 144/5)	1854	APG ESG huwelijk Anna van Saksen	Nijhoff Huwelijk met Anna van Saksen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ninauve, F.,	"Esquisse historique sur Guillaume le Taciturne", in: *Revue Catholique*. Nouvelle Série. Tome Quinzième. Tome XLIe de toute la collection, Louvain: Ch. Peeters / Paris: C. Dillet, 1875, pp. 571-591. Vervolg in: Tome Seizième. Tome XLIIe de toute la collection, 1876, pp. 64-84. *Foto's Tome Quinzième: http://www.periodata.nl/dataweb/NinauveEsquisseI.pdf* *Foto's Tome Seizième: http://www.periodata.nl/dataweb/NinauveEsquisseII.pdf* "Je me suis demandé si Guillaume le Taciturne fut grand homme, s'il fut un grand Patriote, si le libéralisme moderne est en droit de le signaler à l'admiration de l'Europe entière et de notre Patrie en particulier. C'est ce que je me propose d'examiner dans cette étude. Il serait trop long de développer ici l'épineuse question des guerres de Religion au XVIme siècle. Mon but n'est pas davantage d'approfondir les caractère de la lutte des Pays-Bas contre l'autorité de Philippe II ni de m'appesantir sur les causes de cette révolte, sur les fautes du monarque Espagnol, sur la tyrannie du farouche duc d'Albe. Il m'eût fallu, à cette fin, consulter de nombreux documents et faire des compilations longues et difficiles. De savants auteurs, dans ces derniers temps surtout, se sont acquittés de cette tâche avec un soin si minutieux que je ne pourrais que les copier servillement. D'autres plus compétents que moi dans cette matière continueront leurs savantes recherches afin d'élucider quelques points restés encore obscurs dans cette importante question. Ce travail, ou pour l'appeler par son véritable nom, cette Esquisse est beaucoup plus modeste. J'ai pris pour base de mes recherches un livre paru récement et qui fit assez de bruit. C'est la Biographie du Taciturne par Mr Juste." (571/2) "Judas vendit son divin maître pour trente deniers; le Taciturne fut plus habile. Il vendit un peuple pour deux provinces. Quelle qualité lui reste-t-il donc? Celle de défenseur de la liberté de conscience? Et ici je ne me placerai pas au point de vue de la doctrine catholique. Je ne reprocherai pas à Guillaume d'avoir poussé à la rupture violente de cette unité religieuse qui, pendant des siècles, avait fait le bonheur des peuples et leur était, alors surtout, si nécessaire. Je ne lui jetterai pas à la face ses nombreuses déclaratins hypocrites dans lesquelles, protestant de son attachement inviolable à la vraie religion, il ne réclamait, pour les dissidents, que la liberté de professer paisiblement leur culte. Je me borne à apprécier les faits historiques. Est-il le défenseur de la liberté de conscience celui que les sectaires les plus fanatiques acclamaient dans leurs orgies sanguinaìres, le protecteur des Modedt, des Ryhove, des Hembyze? Est-il le défenseur de la liberté de conscience, celui qui, maître dans sa principauté d'Orange, potentat quasi-absolu en Hollande et en Zélande, y établit la domination	1876	APG GKS	
Nolet, W.A.,	"Prins Willem en de nationale gedachte", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 189-207. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/NoletNationaleGedachte.pdf* "De Nederlandsche cultuur staat, zooals dat bij een klein volk niet anders kan, onder de voortdurende inwerking van buiten. Men kan telkens nawijzen hoe de Nederlanders gegevens van buiten verwerkt hebben tot iets eigens. Willem van Oranje is de erfgenaam van het Duitsche Nassau en van het Fransche Oranje, en daardoor al aangelegd om den Nederlandschen geest te begrijpen; zijn bezittingen in de Nederlanden, in Bourgondië, in Luxemburg en Brabant, zijn opvoeding te Brussel, maken hem geschikt om aan te voelen, wat er leeft in de hoofden en harten van het Nederlandsche volk. Een en ander geeft hem een grooten voorsprong op den starren Philips II en op den goedmeenenden, maar niet begrijpenden Granvelle. Hij wist, hoe hij moest omgaan met den Nederlandschen adel, hoog en laag, hoe ver hij gaan kon met het doorzetten van zijn plannen, en waar hij toe moest geven. Hij kende de gevoeligheid van de gewestelijke besturen en de stedelijke magistraten. Hij is buitengewoon begaafd naar geest en hart, niet minder aangenaam in zijn verschijning dan in zijn wijze van optreden. Na zijn vrij zorgelooze jeugd blijkt hij te bezitten een onverwoestbare werkkracht. Hij is de aangewezen man om leider te zijn in de nationale beweging." (190)	1933	APG leider nationale opstand	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Nomsz, J.,	Willem de Eerste, of De Grondlegging der Nederlandsche Vrijheyd. In vier en twintig zangen, Amsterdam: De Erven van David Klippink. Met Privilegie van de Ed. Grootm. Heeren Staten van Holld. en Westfriesld, MDCCLXXIX. XIV, 504 blz. *Noten (alleen bij Voorrede.)* *Online: google books* "EERSTE ZANG. Ik zing den vromen held, die Neêrlands recht verweerde; Philips, Europaas schrik, op Spanjes troon trotseerde; En, meer door kracht van geest dan bloedig krygsgeluk, Den Nederlandschen hals onthefte aan 't Spaansche juk; Ja, die, hoe 't magtig Spanje alom hem zocht te deeren, Den Nederlandren stout hunn' dwingland af deed zweeren." (1)	1779	LIT dichtwerk hagiografisch	Nomsz Willem de eerste
Nys, Karel,	Verhael van den aenslag gedaen door Johan Jaureguy op het leven van Prins Willem van Oranje, 2e Uitgave, Antwerpen: Drukkery van Louis Schotmans, 1854. XVIII, 72 blz. *Noten.* *Online 1e ed. Antwerpen: 1848* google books* "Sinds eenige jaren, heeft er zich in België een school van katholyke geschiedschrijvers gevormd, welkers hoofd de H.r De Gerlache is." (VII) "In de nevensgaende bladzyden hebben wy gepoogd een der byzonderste episoden onzer roemryke geschiedenis der XVIe eeuw, die door hen verzwegen of onder een valsch daglicht voorgedragen is geweest, aen onze medeburgers te doen kennen, volgens authentieke stukken en gelyktydige schrijvers. Wy hebben immer zorg gehad, geen enkel feit vooruittezetten, zonder de bron aen te duiden, waer wy hetzelve geput hadden; daerby komt het, dat onze aenteekeningen zoo talryk en zoo uitgebreid zyn. Men wyte dit echter niet aen een ydele zucht om geleerdheid aen den dag te leggen — neen, wy schryven voor geene geleerden en hebben geenzins den hoogmoed hen onuitgegeven oorkonden of nieuwe daedzaken te doen kennen; wy hebben slechts de pen opgevat voor dit talryke gedeelte onzer medeburgers aen wien tyd ontbreekt onze geschiedenis te bestuderen in Bor, Van Meteren, Hooft, enz. Ons verhael van den aenslag van Jauregui, duidt den weg aen dien wy volgen willen; het publiek oordeele of wy het ware pad ingeslagen zyn. Wy zullen ons immer gelukkig achten, indien onzen nederigen arbeid eenige aenmoediging by onze medeburgers vindt." (VIII-IX)	1854	APG Jauregui en Belg. katholieke historici	Nys Aenslag Jaureguy

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Oberman, G.W.,	Willem van Oranje. (*Met alle de heiligen*). Uitgegeven voor Adoremus, Baarn: Bosch & Keuning N.V., [1938]. 20 blz. Noten. "De Prins werd op den Dillenburg gedoopt, naar de ceremoniën der oude Christelijke Kerk. Het is onjuist dit vreemd te vinden. De ouders Juliana van Stolberg en Willem de Rijke waren immers Luthersch. En de Luthersche Kerk heeft naar haar oorsprong (Augsburgsche confessie) nimmer de breuk met de Roomsch Katholieke Kerk gezien als een verbreking der oud-Christelijke vormen. De Prins heeft tijden in zijn leven gekend waarin hij ver van huis was. Godsdienstige termen en zinnen, die hij b.v. op 18-jarigen leeftijd gebruikt als hij aan zijn vrouw Anna van Buren schrijft, verblinden ons niet. Prof. Eekhof noemt den Prins een „Nicodemiet", d.w.z. de Prins behoorde tot de menschen die in hun hart de reformatorische beginselen meer of min waren toegedaan, en toch goed roomsch leefden. Maar toch reeds in 1564 sprak hij in den Raad van State te Brussel die moedige woorden welke Viglius „den dood op 't lijf joegen": „hoezeer ik aan het Katholiek geloof gehecht ben, ik kan niet goedkeuren dat Vorsten over het geweten hunner onderdanen willen heerschen en hun de vrijheid van geloof en godsdienst ontnemen. Maar zooals Nicodemus tot het licht kwam, zoo ook de Prins. Invloed, succes, geld, eer, alles ontviel hem. Berooid, door schuldeischers achtervolgd moest hij van uit het Sauerland schrijven om een oud paard en een paar kousen, die hij op tafel liet liggen." (11/2)	1938	APG GKS	
Oldenburg Ermke, Franz von,	ZWIJGEN OVER DEN ZWIJGER Er is een man gestorven voor zijn land, dat hij ontrukt' aan baatzuchts harde hand. Maar wie redt thans partij-ziek Nederland? Men zal met tact zijn roem in parten snijden, doch, hem herdenkend, star de vraag vermijden: Zou hij dit Holland ook bevrijden? FRANZ VON OLDENBURG ERMKE. Gedicht in *Roeping*, jrg 10, nr 5, februari, 1932.	1932	LTM gedicht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ollefen Caspersz., Willem van, (Pamflet K. 20190),	Oranje's Tirany. Alomme te bekomen. s.l., s.a. [1782]. 80 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OllefenTirany.pdf* "VADER. Geen Vorst heeft dat vermogen (*afkondigen van plakkaten tegen ketters*), myn Zoon, het is slegts een gezach dat de tiran zig aanmatigt, Prins Willem de Eerste, toonde ook zyne verachting daarvoor, en bewees dus althans geen tirannisch hart in synen boezem te dragen; want van Hendrik, Koning van *Frankryk*, vernomen hebbende, dat Alva de middelen beraamde, waar door men alle de ketters best zou kunnen uitroeijen, had die braave Vorst medelyden met de aanstaande rampen der *Nederlanden,* waaraan hy zig zeer verbonden hield te weezen, zo dat hy van dat oogenblik af, met ernst besloot, zyn best te doen, om het *Spaansch gespuis* ten lande uit te jaagen. ZOON. Dat besluit werd dan althans wel uit liefde voor het Volk geboren." (8/9) "VADER. - Hoe zoet, hoe streelend moet het voor dien Vader des Vaderlands niet geweest zyn, een toevlucht der onderdrukten te weezen! - Het zy ook ter zyner verdediging, wegens het trachten naar de alleenheersching, aangemerkt, dat Hy met Egmond en Hoorn bestendig bleef zamenspannen, daar hy anders getracht zou hebben alles alleen uit uit te voeren, op dat het volk, of uìt liefde of uit vrees, daar na te gewilliger zou wezen, zig aan zyn gezach te onderwerpen, en hem het opperbevel aftestaan." (14)	1782	APG	
Olthuis, Kees & Megen, Ruud van,	François Guyon. Componist: Kees Olthuis. Librettist: Ruud van Megen. 15 april 1996 wereldpremière in Theater de Veste Te Delft, Delft: Delftsche Opera Compagnie, [1996]. 88 blz. ill. Zie ook: Paul Rutten, "Met zevenenhalve ton kon je makkelijk creatief zijn", in: *TU Delta. Weekblad van de Technische Universiteit Delft*, 24-11-1994. "De verhouding tussen Balthazar Gerards en Willem van Oranje, moordenaar en slachtoffer, vormt de kern van de opera, geschreven ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van de stad Delft. De werktitel voor de opera is François Guyon." (16) "Prins Willem van Oranje zien we in de opera François Guyon in zijn laatste levensjaar. Hij leeft in 1583-84 als vogelvrije in het Prinsenhof in Delft met zijn laatste vrouw Louise de Coligny en de meesten van zijn kinderen." (18) "Het maken van een opera over een historische gebeurtenis verzandt makkelijk in het geven van een geschiedenisles. Eigenlijk zit niemand daar op te wachten. Interessanter is het een visie te geven op deze gebeurtenis en de personen die daarbij een rol speelden. Ik heb daarom ook niet geprobeerd om een historisch 'juiste' voorstelling te maken. Decor, kostuums en belichting proberen een sfeer te scheppen die de hoofdfiguren in al hun theatraliteit tot hun recht laat komen." (19) "12 PRINSENHOF SLAAPKAMER WILLEM EN LOUISE *Willem word wakker in bed. Maakt Louise ook wakker.* WILLEM Ik droomde van mijn eigen begrafenis. LOUISE Hoe was je dan gestorven? WILLEM Dat weet ik niet. Ben nog wel op eigen kracht de doodskist ingestapt. *Hij lacht erom.*	1996	LTM opera moord Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Omikron (ed.) ps. van Fred. Lod. Abresch, predikant te Ijsselstein,	"Merkwaardige brief van Willem I, Prins van Oranje (1573)", in: *De Zaadzaaijer, of bijdragen ter aankweeking en sterking van godsdienst des harten en inwendig Christendom*. Verzameld en uitgegeven door Omikron. Derde Deel. Amsterdam: J.H. den Ouden, 1831, pp. 205-206. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/OmikronMerkwaardigeBrief.pdf* *Brief Sonoy: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10064* *Antwoord Oranje: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3395* "Toen in het jaar 1573 de zaken van ons Vaderland eenen zeer ongunstigen en noodlottigen keer namen; de Graaf van den Berge al de steden in Gelderland en Overijssel had verlaten; Joost van Schouwenburg Franeker, Sneek, Bolsward en Dokkum ontruimd hebbende, geheel uit het Land was getrokken; en daarentegen *Don* Frederico, zoon van den Hertog van Alva, Zutphen en Naarden was overvallen, en daar de gruwelijkste wreedheden had gepleegd; en ook eindelijk de vijand Haarlem, waar men hem zeven maanden gestuit had, had ingenomen; veroorzaakte dit alles, inzonderheid de inneming van Haarlem, zulk eenen schrik, dat velen uit het Land vlugtten. Diederik Sonnoy zond daarop, den 24 Julij 1573, uit zijnen en velen anderen naam, eene Missive aan Prins Willem, waarbij hij den Prins verzocht hen te verwittigen : *of hy eenig vast verbond met eenige groote en mogende Potentaten gemaeckt, en een treffelyk ontzet voor handen had.* Hierop antwoordde Prins Willem bij Missive, den 9 Augustus, het volgende: *Aleer wy deze sake en bescherminge der Christenen, en andere verdruckte in dezen Lande hebben aangevangen, hebben wy met den* Alleroppersten Potentaat der Potentaten *alsulcken vasten verbondt gemaeckt, dat wy en alle de gene, die vast daarop betrouwen, door Syn geweldighe en machtighe handt, ten lesten noch ontset zullen worden, spyt alle Syne en onze Vyanden, sonder nochtans dat wy alle middelen, die ons de Heer der Heyerscharen toegeschickt heeft, hebben, of willen laten voorbygaan*." (205/6)	1831	APG potentaat	
Oncken, Hermann,	"Ein deutsches Werk über Wilhelm von Oranien", in: *Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik*, 3 Oktober 1908, kol. 1249-1258. Bespreking van Felix Rachfahl, Wilhelm von Oranien, Bd 1-2, 1906/7. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/OnckenRachfahlsWilhelm.pdf* "Um so mehr mußte sich der Wunsch nach Zusammenfassung aller dieser Einzelarbeit geltend machen, nicht nur in dem knappen Stile der vortrefflichen Landesgeschichte des Holländers Blok und des Belgiers Pirenne, sondern auch in einer Darstellung, die den ganzen Reichtum der gewonnenen Erkenntnis in eigentümlicher Durchdringung und selbständiger Berührung mit dem Quellenmaterial zu einem großen Gesamtbilde gestaltete. Diese Aufgabe ist von der deutschen Geschichtschreibung ergriffen worden in dem Buche von Felix Rachfahl, dem schon eine Biographie Margaretens von Parma und zahlreiche Einzelstudien voraufgegangen waren." (1252) "Nun fließen in dieser Toleranzbewegung, wie auch Rachfahl durchscheinen läßt, sehr verschiedenartige Elemente durcheinander: neben den erasmischen Idealen eines über-dogmatischen Christentums die rationalistisch-nüchterne Veranlagung des Volkscharakters, neben der innerlichen Abneigung gegen die blutige Glaubensverfolgung des spanischen Systems das Handels- und Kapitalsinteresse eines Volkes, dessen Großstadt, ein damals einziger Weltumschlageplatz mit aller Herren und Glauben Ländern in Verkehr stand; und schließlich jene Unterströmung der Indifferenz, die zu allen Zeiten die gleiche ist. Alle diese Elemente wirken unter diesen Niederländern zusammen, um die Idee der religiösen Duldung hervorzubringen und durchzusetzen, allein doch mehr in der Richtung auf ihre negativen Voraussetzungen. Es mußte noch ein Element hinzutreten, das auch den positiven ethischen Inhalt geben konnte, und das ist der Calvinismus, der anfangs im Gefolge der Toleranzidee marschiert, sie vorantreibt, dann aber auch sich wieder von ihr scharf sondert und sich über sie hinaus zu einer den Gegnern verwandten Ausschließlichkeit fortbildet. Rachfahl wirft wiederholt seine Lichter auf die gegenseitige Durchdringung der beiden Gedankenwelten: es wird zumal im weiteren Verlauf seines Werkes ein entscheidendes Problem sein, neben der Einwirkung der Toleranzbewegung die positive Mitarbeit des Calvinismes am niederländischen Staats- und Volkswesen herauszuarbeiten. Dasselbe Problem kehrt für den Autor in der Beurteilung des Charakters Wilhelm von Oranien wieder. Rachfahl stellt seine weltgeschichtliche Leistung sehr hoch; mit fast überscharfer Prägnanz formuliert er schon im Vorwort den Satz, daß die Geschichte des Abfalls der Niederlande bis 1584 tatsächlich mit einer Geschichte Oraniens identisch; und die ganze Anlage seines Buches ist auf diesen Nachweis gerichtet. Das ist ein Werturteil, das den Niederländern vielleicht zu 'oranisch' erscheinen wird, und dem sie eher ein 'staatisch' gefärbtes gegenüberstellen möchten; und allgemeiner gesprochen, tritt dem Treitschkeschen Wort: "Männer machen die Geschichte!" die moderne Auffassung von der entscheidenden Massenbewegung entgegen. Es heißt aber dem Freiheitskampfe des niederländischen Volkes nichts von seiner Größe nehmen, wenn man urteilt, daß seine Durchführung ohne Wilhelm von Oranien unmöglich war." (1255/6)	1908	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Onthulling...,	"Plegtige onthulling van het standbeeld van *Willem I te 's-Gravenhage, 5 juni 1848",* in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht,* Utrecht: Kemink en Zoon, IV, 1848, pp. 120-122. *Noten.* *Online: google books* "Plegtige onthulling van het standbeeld van Willem I te 's Gravenhage, 5 Juni 1848. De dag, waarop in het jaar 1648 binnen deze stad de afkondiging van den vrede, te Munster den 30 Januarij geteekend, plaats had, werd door het erkentelijk nageslacht gekozen, om ter eere van Willem I, wiens zorg voor 's lands welzijn in de zoo even medegedeelde brieven weder zoo kennelijk uitblinkt, een blijvend gedenkteeken op te rigten. De heer Smissaert, daartoe door het bestuur uitgenoodigd, deelt na een kort verhaal van de plegtigheid der onthulling het navolgende omtrent dit standbeeld mede, als meer geschikt om in deze Kronijk te worden opgenomen. Wat de uitvoering betreft, zegt deze heer, zoo heeft zich de heer L. Royer, als beeldhouwer, meesterlijk van zijne taak gekweten; een openlijk blijk dat men zijne groote verdiensten op den regten prijs stelt, ontving dan ook deze kunstenaar in zijne benoeming tot commandeur van de orde van de Eikenkroon. Maar ook andere Nederlanders hebben het hunne bijgedragen, om dit gedenkteeken tot een nationaal meesterstuk te maken. Zoo is het hardsteenen voetstuk ver-vaardigd door den heer J. Galman te Amsterdam, terwijl het standbeeld, blijkens het inschrift, uit één stuk op den 1 Junij 1847 gegoten is in het établissement van de heeren Paul van Vlissingen en Dudok van Heel te Amsterdam door hunnen gieter Casper Weerts, en levert een vernieuwd bewijs op, dat ook hierin de Nederlander niet voor den vreemdeling behoeft achter te staan." (120)	1848	BKD standbeeld	Plegtige Onthulling Standbeeld
Oranje, Willem van,	"Aanzoek van prins Willem I van Oranje om de hand der dochter van Diederik Sonoy voor zijnen natuurlijke zoon Justinus van Nassau", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, VII, Tweede Serie, 1851, pp. 147-148. *Brief Oranje: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10284* *Antwoord Sonoy: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10285* *Online: google books* "De prince van Oraignen, graue van Nassau, marq. vander Vere ende Vlissingen. Edele, erentfeste, lieue, bijsundere. Achtervolgende t'geene lestmael verhaelt is aengaende het houwelick tusschen onsen soone Justin van Nassau ende uwe dochter, hebben wij hem belastet v te comen besoecken, omme dat beyde parthijen heur sien ende spreken mogen, ende ghij ende vrouwe van Snoye v l. des te beter mogen resolueren, nae dien ghij hem gesien sult hebben. Is daerommme ons versoeck ons v aduijs den aengaende te willen ouerscrijuen, op dat men, ingeval het alsoo sal goet gevonden worden, voirts dairinne mach procederen. Den heere graue van Lauel heeft hem sijn guydon gemaect, waeromme van noode is, dat hij hem corts te gemoete come, want het volck van oorloge begint op de frontieren te comen, t welck wij v l. wel hebben willen aduerteren, om dat ghij niet vreempt en vynt, dat hij niet lange daer en mach blijuen. Hiermede, eedele, erentfeste, frome, lieue, bijsundere, sijt Godt bevolen. Gescreuen te Vlissingen den 16°n Julij 1582. V seer goede vrundt, Guille de Nassau. Antwoord van Diederik Sonoy aan den prins van Oranje. Doorluchtige, hoochgeboren forst ende Heere. Ick gebiede mij in alder onderdanicheden aen uwe f. g. ende hebbe door uwen f. g. soon Justinus van Nassau uwe f. g. missyf vanden XVI deser ontfangen ende als uwe f. g. goetwillich dienaer op het inhouden derseluer missiuen sulcx gehandelt, als mij onder reuerentie van uwer f. g. bedunct in sulcke saecken der redenen gelijc te sijn, of ick mij al wel (mijns afairens haluen) sulcker aliance niet gelijck en can achten; doch dwijle sulcx meest haerluyder beyder personen aengait, als eewich verbont (haer beyder leuen geduyrende) betreffende, die van tselue nu wel eerst sijn gesproken, is niet onbillick, dat sulcx in vorder bedencken voor als noch sij gestelt, het welck uwe f. g. voor mijn aduys in dese mij priue saeeke dan sal gelieuen in alder onderdanicheyt int goede aff te nemen, die in alles als over sijn onderdanich dienaer heeft te gebieden. Deze afschriften, overgenomen uit een handschrift van Arnold van Buchel, strekken ten bewijze van den vertrouwelijken omgang van prins Willem I met	1851	APG ESG Justinus Sonoy	Aanzoek

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Oranje...,	"Oranje en Nederland. Expositie in het Zeister Slot. Een portretteekening van Prins Willem I", in: *De Telegraaf*, 15 augustus 1938. Avondeditie. *Zie portrettekening: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN7553.jpg Coll. Gemeenterachief Delft.* *Vergel. Beresteyn, Iconographie, 1933.* "De verzamelingen gaan verder in de geschiedenis terug dan tot het tijdperk, waarin het lot van dit geslacht werd verbonden aan dat van ons land, want men treft in zaal A, die aan de eerste drie stadhouders gewijd is, de portretten van Willem den Rijken, Graaf van Nassau, en Juliana van Stolberg, vader en Moeder van Prins Willem I. Het eerste is het eenig-bekende, en behoort tot de inzendingen, waarop het tentoonstellingscomité terecht trotsch is. DIT kan evenzeer gezegd worden van een teekening in potlood, door Cornelis Visscher den Ouden, van Prins Willem zelf, de eenige overgebleven teekening, die direct naar het leven gemaakt moet zijn, en den Zwijger nog op tamelijk jeugdigen leeftijd voorstelt — tegen de veertig, vermoedelijk. Men kan zien, dat deze mooie teekening, die den Prins met een vollen, blonden baard voorstelt, tot voorbeeld gediend moet hebben aan tal van prenten, waarin hij op dien leeftijd wordt gegeven."	1933	BKD iconografie portret	
Oranje-tiranny...,	De Oranje-tiranny of De gruwelen gepleegd door en onder de Prinsen van Oranje. In zeventien samenspraaken tusschen een vader en zyn zoon. Alöm te bekoomen. s.l., s.a. [ca 1798], 174 blz. *Online: Delpher https://www.delpher.nl/nl/boeken/view?identifier=dpo:149:mpeg21:0166* "ZOON Waren dan de oogmerken van deezen eersten der Stadhouders niet zoo goed als de daad zelf? VADER. *Willem de Eerste*, zig dus ten sterkste tegen de dwingelandy en willekeurigste overheersching van Spanje verzettende, bedoelde daar mede geenzins, om het Nederlandsche Volk vry en onafhangelyk te maaken, om het tot dien gelukkigen staat weder te brengen, en om het die voorrechten weder te bezorgen die aan eene Maatschappy van redenlyke en vrygebooren Menschen waarlyk toekoomen. Hy bonste den Spaansche Dwingeland eigenlyk van den Graaflyken troon, om 'er zig zelve op te plaatsen! hy wrong hem den Schepter uit de vuist, om 'er zelf onbepaald mede over zyne Meedeburgers te zwaaien, en dat alles onder voorwendzel van de Vryheid des Volks, van de Rechten des Lands voortestaan. ZOON Maar waar uit blykt het, dat hy zulks bedoelde? VADER. Dit blykt daar uit, dat hy, greetig naar het oppergezag, het zo verre wist te brengen, dat de Souverainiteit over deeze Landen, door 's Lands Staaten aan Hem zou opgedraagen zyn geworden, by aldien de Stad Amsterdam daar in had willen stemmen, alvoorens haare Burgers over een zo gewigtig stuk te raadpleegen. Het blykt daaruit, dat Willem de Eerste in 1581 alle schaduuw van Burgerlyken invloed op de Regeering vernietigde, en dat hy, door daaden, betoonde, dat het rechtmaatig Burgergezag, zyn groot ontwerp, de onbepaalde gebiedvoering naamlyk, het sterkst in den weg stond." (10/11)	1798	APG anti-Oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ordinantie...,	Ordinantie ende Placcaet ghepubliceert binnen der stadt Vtrecht wt den name ende van weghen des duerluchtighen ende hoochgeboren heeren mijn heere die Prince van Orangien Graue van Nassau. etc. Ridder van der oorde van den gulden vliese, Stadthouder ende Capiteyn generael Co. Ma. ouer Bourgundien/Hollant/Zeelant Vvestvrieslant ende Vtrecht. Gheprent tot Vtrecht. Int vlieghent herte. [1566]. 6 blz. (Bron: KB Den Haag *Plakk. Q 66: 1.* Ook in UB Leiden *THYSPF 130*). *Drukker: H. van Borculo (STCN). Gedrukt 25 november 1566 en gepubliceerd op 28 november 1566.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OrdinantieReligie1566.pdf* "Inden iersten dat die vander nieuwer Religien hem niet en sullen vvorderen in te nemen met gewelt oft sonder ghewelt enighe kercken, cloosteren, gasthuysen oft andere ghewijde plaetsen, noch ghebruycken eenighe huysen oft schuyren omme aldaer te doene oft laten gheschien eenighe sermonen oft predicatien ofte vergaderinghe van eenighe van der nieuwer religien wtgesondert alleenlijck in die plaetse hen buyten deser Stadt daer toe ghegunt." [2] "Dat die vander nieuwer Religie hen ghedragen sullen ghehoorich ende onderdanich in alle politijcke saecken Co. Mate. ende den regierders deser Stadt, als ander goede onderdaenen schuldich zijn ende behoren te doen, den welcken ook specialijcken verboden ende gheinterdiceert wordt in huerlieder predicacien te ghebruycken eenighe oproerighe ofte sedicioose propoosten ende woorden, teghens eenighe ouerheyt tsi gheestelijck ofte weerlijck." [3]	1566	APG GKS	
Ordonnances...,	Ordonnances, Loix, & Statuts, faictz pour le reiglement de la Iustice, abbreuiation & extirpation des procés, & soulagement du peuple de la Principauté d'Orange, Par Excellent Prince Guillaume de Nassau, souuerain de ladicte Principauté. A Lyon, A la Salemandre, 1567. s.l.. *Pp. 1-52 van convoluut KB 477 C 27 [1].* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Ordonnances.pdf* "ES defendu à tous nos subiectz de ladicte Principauté, tenir aucun marché les iours des Dimanches & festes solemnisees: ne faire danses publiques, tenir ieux de detz, cartes, quilles, ou autres ieux quels qu'ils soyent, pour y iouer argent, & prodiguer son bien: sur peine de la prison." (7) "MONASTERES, & religions, ne pourront succeder & entrer en succession representans la personne de leur religieux ou religieuse pour raison d'iceux, quand lesdicts religieux ou religieuses seront appellés taisement & non specialement par la disposition de leurs parens collateraux ou autres: S'il n'est que expressement lesdicts monasteres & religious, ou bien lesdicts religieux soyent appelés, & à eux expressement delaissé, faicte expresse mention de leur qualité & incapacité." (13/4)	1567	JUR APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ordonnantie...,	"Ordonnantie van den Prins van Oranje om geen vleesch in de vasten te koop te mogen stellen, 5 Februarij, 1573", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen, allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen,* jrg 10, Amsterdam: Frederik Muller, 1860, p. 251. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OrdonnantieVlees.pdf*	1860	JUR GKS	
Orlers, Jan Jansz,	Beschrijvinghe ende af-beeldinge van alle de Victorien, So te Water als te Lande, die Godt Almachtich De Eedele hooch-mogende Heeren Staaten der Vereenichde Neder-landen verleent heeft, Deur het wijs ende clouck beleyt des Hooch-ghebooren Fursts Mavrits van Nassav, uyt gegeven tot een eeuwige memorie Tot Leyden, by Jan Janszoon Orlers ende Henrick van Haestens, inden jaere 1610. [7], 220 blz. *Franse titel: Den Nassavschen lauren-crans.* *Online: Bayerische Staatsbibliothek* *Online: google books https://books.google.nl/books?id=N2NhAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=nl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false* "Op den 10 Julij is hy (Gerards) op de noen-maeltijt by den Prince ghecomen, ende eyschte een Paspoort, met een bevende ende verbaesde stemme, ghelijck de Princesse daer by staende, seer wel merckte, ende vraechde den Prince wie hy ware, om dat hy een quaet gelaet ende opsien hadde: Waer op den Prince antwoorde, dat hy sijn afscheydt begheerde, twelck hem ghemaeckt worde. Teghen het eynde der maeltijt sagh men hem wandelen by de Stallinghen, achter het Huys, streckende nae de wallen der Stadt: ende so den Prince na den eten soude uytcomen, stont hy buyten de deure vande Sale, ende makende maniere van sijn paspoort te eysschen, heeft hy hem met een Sincroer doorschoten, met dry clooten gheladen. Den Prince ghevoelende dat hy ghetreft was, en seyde niet anders dan dese woorden: Heere God weest mijn ziele genadigh, ick ben seer gequetst, Heere God weest mijn ziele ende dit arm volck ghenadigh. Dese woorden ghesproken hebbende begonst hy te suyselen, maer een van sijn dienaers, met name Joncker Jacob van Maldere, sijnen Stalmeester, die dese voorsz. Woorden getuychde ghehoort te hebben, heeft hem vastghehouden, ende werde op de trappen nederghesett, alwaer hy niet meer en sprack, dan soo mijn Vrouwe, de Gravinne van Swarsenborch, sijn Suster, hem in Hooghduytsch vraegde, of hy sijn ziele niet en stelde in de handen Christi Jesu, soo antwoorde hy in de selve Tale, jae, ende heeft noyt meer ghesproken. Terstont werdt hy op een bedde ghedraghen in de Sale daer hy ghegeten hadde, alwaer hy niet langhe daer nae synen Gheest gaff. Sulcx is het eynde gheweest van desen Prince by de sijne ende andere, oock geacht den wijsten, voorsichtighsten, gestadighsten, grootmoedigsten, geduldighsten, treffelicksten Prince van sijnen tijdt gheleeft ende gestorven nae sijn Spreeckwoordt ofte devyse, Saevis Tranquilis in Vndis, dat is, stil tusschen de wreede Zee-baren, een heerlijcke doot, als voor t'Vaderlandt, gewenscht by alle Godvruchtighe ende Wijse, dien sy nimmermeer t'onpasse comt, mids dat hy in cleyne tijdt soo wel van de vreese als van de pijne ontslaghen geweest is: Een doot, daermede den hooghen God, een bequaem instrument naemaels heeft bewesen, dat de oorloge inden Persoon van den Prince niet en bestont, maer aen sijn hooghe handt, naedemael sijner vyanden victorie over hem, haer noch tot haer ghewenscht vermeten niet en heeft ghebrocht: daerentusschen overtuycht van onmenschelicke bloetdorsticheyt." (fol. 9)	1610	APG moord	OrlersVictorien

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Orlers, Jan Jansz,	La Genealogie Des Illustres Comtes de Nassau. Nouvellement imprimée: avec la description de toutes les Victoires Lesquelles Dieu à octroiées aux Nobles, Haults & Puissants Seigneurs: Messeigneurs Les Estats des Provinces Unies du Païs-Bas, sous la Conduite & Gouvernement de son Excellence, le Prince Maurice de Nassau. Deuxième edition. A Amsterdam, Chez Iean Ianssz. [1624]. 80 en 307 blz. ill. *Vertaling van Geslacht-boom der graven van Nassau,1616.* *Latijnse editie* Genealogia illustrissimorum comitvm Nassoviae, 1616 *Online* Bayerische Staatsbibliothek* "Il s'accostat du Prince le 10de Iuilliet a l'heure de disner luy demandant un passeport, d'une voix tremblante & mal asseurée, comme remarqua fort bien la Princesse la presente, laquelle demanda au Prince qui il estoit, pource qu'il avoit une mauvaise minc & contenance : sur quoy le Prince luy dit qu'il demandoie son Passeport, lequel on luy depeschoit. Durand le disner on le vit de pourmener pres de l'escurier, derriere le logis, tirant vers les rempars de la ville : comme le Prince aprez le repas vouloir sorcir, le meurtrier se tenoit hors de la porte de la Salle, lequel en faisant semblant de luy demander son passeport, deschargea sur luy l'une des pistoles, chargées de trois bales. Le Prince sentant qu'il estoit blessé, ne dit autre chose, sinon: *Mon Dieu, aye pitié de mon ame, je suis fort blessé, Mon Dieu, aye pitié de mon ame, & de ce pauvre peuple.* Ayant proferé ces paroles il commença a chanceler, mais le Sieur Iacques Maldré son escuyer, lequel tesmoigna d'avoir ouy lesdites paroles, le retint, & fut assis sur les degrez de l'escalier, on il ne parla plus, ains comme la Contesse de Swartsenbourg sa Soeur, luy demanda en Alleman, s'il ne recommandoit pas son ame és mains de Iesus Christ, il respondit en mesme langage, qu'ouï, sans jamais plus parler." (36)	1624	APG moord	OrlersGenealogia
Orlers, Jan Jansz.,	Geslacht-boom der Graven van Nassav. Inhoudende den Oorsprong, Af-komste, Voortgang, Daden ende Gheschiedenissen, Der Hooch-gheboren Graven des selven Gheslachts. Verciert met XVI Af-beeldingen, der voornaemster Nassavsche Helden die door haere onverghelijckelicke cloeckmoedicheyt den Staet deser Landen hebben helpen vercrijgen ende bevvaren. By een ghestelt ende uytgegeven door Ian Orlers. Tot Leyden, Anno CIↃ. IↃ. C. XVI. Aan het einde: Tot Leyden, By Iorisz Abrahamssz. vander Marsse. Voor Ian Iansz Orlers, inden Iaere M. CCCCCC. XVI. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OrlersGeslachtboom.pdf* "Geduyrende de alder swaerste beroerten deser Landen was hy een seer grot ende familiaer vrient van zijne mede broederen de Heeren vanden gulden Vliese, ende de andere Edelen: de welcke ten tijden als sy metten anderen geconfedereert ende verbonden waeren, ende gesamentlicken geresolveert hadden, haer selven tegen de tyrannie van Duc d'Alba te wapenen, ende zijne regeringe met gewelt tegen te staen: hem versochten tot haer hooft ende beleyder. Het welck hy door zijne groote wijsheyt ende voorsichticheyt (de saecken seer verre insiende) met groote beleeftheyt afgheslaghen heeft. Ende resolveerde liever eenige tijden dese Landen te abandonneren, ende voor het onweder een weynich te schuylen, dan zijn lijff ende leven voor den tyran duck d'Alba tot een rooff te stellen. Hoopende dat God Almachtich eenighe andere middelen ende occasien souden verlenen, omme met meerder voordeel, dese Landen te mogen verlossen, ende beschermen. Waer toe hy de Graven van Hoorn ende Egmont mede vermaende, ende socht te bewegen, maer sy en konden gantschelicken tot het vertrecken uyt dese Landen niet verstaen, het welcke haer beyder leven ghekost heeft." (112)	1616	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ottens, R. & J. Ottens, I.,	Nassausche Oranjetak vertonende alle de Heeren Stadthouderen die Geregeerd hebben zedert Het begin der Nederlandsche Republiek A.° 1579 tot op dezen tijdt A.° 1733 opgedragen aan zyne Hoogheid Willem Karel Henrik Friso Prins van Orange enz Door zyne onderdanige dienaars R. en I. Ottens te Amsterdam. [1733] Een blad. *Zie détail: http://www.periodata.nl/dataweb/oranjetak.jpg* *Bron: Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, Leeuwarden.*	1733	BKD	
Oudendijk, Johanna K.,	"De kaperbrieven van Willem van Oranje", in: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, deel 19, 1964/1965. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff / Antwerpen: De Sikkel, pp. 133-150. *Noten.* *Dit artikel kan beschouwd worden als een vervolg op "'Den Coninck van Hispaengien heb ick altijt gheeert'" (1959)* "De meesten van ons hebben vroeger geleerd, dat Willem van Oranje in het begin van de Tachtigjarige Oorlog kaperbrieven verleende aan de Watergeuzen met de bedoeling hun bandeloze zeeroverij om te zetten in een gecontroleerd en gelegaliseerd vrijbuitersbedrijf. De Prins zou daartoe zijn overgegaan op raad van de Franse admiraal De Coligny, die hem er op zou hebben gewezen, dat hij als vorst van het prinsdom Oranje tot zulk een, aan soevereinen voorbehouden, daad gerechtigd was. De zegsman van het verhaal is Van Meteren, die overigens aan De Coligny geen juridische toelichting in de mond legt. Men leest bij hem alleen, dat Oranje in 1569 op raad van de Franse admiraal aan een aantal — met name genoemde — personen bestellingen uitgaf voor de oorlog ter zee en dat deze lieden, na tezamen met anderen enige schepen te hebben uitgerust, hun operatiebases vestigden in Engeland, La Rochelle, de Elbe, de Eems en het Vlie. Zij behaalden rijke buit, hoewel, aldus Van Meteren, „den Prince ende ghemeyn sake daer in 't eerste luttel van profiteerde, dien (volgende bestellinghe) een deel van de Buyt toequam als Admirael". Na enige verdere mededelingen over hun bedrijf zegt de schrijver : "Daer werdt in 't eerste in de omliggende Landen ende Provincien gedisputeert, of den Prince vermochte sulcke Bestel-brieven ende Commissien te gheven nae gheschreven Rechten, zijnde geen Souverain Heere in de Nederlanden, al waer hy wel absolut Overheere in zijn Prinsschap van Orangien, ende diergelijcke Allegatien meer." (...) De zaak blijkt minder eenvoudig dan ons werd voorgesteld. Terwijl Van Meteren enerzijds meedeelt dat de toenmalige buitenlanders er van uitgingen dat de Prins had gehandeld als souverein vorst, brengt hij anderzijds diens admiraalschap en de gemene zaak in het geding. Hij gewaagt dus van *twee* kwaliteiten, krachtens welke Oranje zijn brieven zou hebben verleend, en daarmede heeft hij het de na hem komende historici niet gemakkelijk gemaakt. Bor liet het dilemma voor wat het was en schreef alleen, dat Oranje verscheidene commissieën uitgaf "om Oorlochs-Schepen toe te rusten". Burgemeester Hooft schijnt te verstaan te geven, dat hij het verlenen van „bestellingen ende commissien te water ende te lande" door de Prins *niet* beschouwde als een daad van soeverein gezag, maar zijn zoon hield zich weer neutraal. In diens *Nederlandsche Historien* vindt men slechts weergegeven een mededeling uit 1570, afkomstig van de toenmalige Oost-Friese graaf, dat op een Kreitsdag zou worden uitgemaakt, of Prins Willem's bestellingen „ten aanzien zyner opperheerschappye van Oranje, hier te lande behoorden te gelden". In zijn *Leven van Willem I* is L. F. de Beaufort iets uitvoeriger dan Van Meteren, naar wie hij hoofdzakelijk verwijst. Volgens hem werd er „soo in de Nederlanden als elders" getwist over de geldigheid van Willem's bestellingen, zijnde hij „geen Souverain Heer van de Nederlanden, alhoewel hy een Souverain Prins van Oranje en een Rycksgraaf" was." (133/4) "Dergelijke onjuistheden, die de Prins bij het tekenen en zegelen der stukken licht over het hoofd kon zien, staan los van de principiële vraag, of Oranje's op twee verschillende rechtsgronden gebaseerde oorlogvoering juridisch aanvaardbaar was. Voor die tijdgenoten, die de Nederlanders eenvoudig als rebellen beschouwden, was het uiteraard geen probleem: zij verwierpen bij voorbaat zowel de loyauteitsconstructie als het recht van de Prins op een eigen oorlog tegen Philips' landvoogd, die hem zijn verdiende straf wilde	1965	JUR ESG kaperbrieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Oudendijk, Johanna K.,	"'Den Coninck van Hispaengien heb ick altijt gheeert'", in *Dancwerc. Opstellen aangeboden aan Prof. Dr. D.Th. Enklaar ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag,* Groningen: J.B. Wolters, 1959, pp. 264-278. *Noten.* *Zie ook van dezelfde auteur: "De kaperbrieven van Willem van Oranje" (1965)* "Of de oppositie van Prins Willem I tegen Philips II en de openlijke strijd, waartoe zij leidde, te rechtvaardigen zijn en zo ja op welke wijze, is een kwestie, die uiteraard door de eeuwen heen zeer verschillend is behandeld. Argumenten van uiteenlopende aard, morele, religieuze, staatsrechtelijke, zijn daarbij in het geding gebracht, terwijl de zaak nu eens van contemporain, dan weer van modern standpunt werd bezien. Zelden echter zijn de categorieën der argumenten of de gezichtspunten, vanwaaruit men redeneerde, genoegzaam uiteengehouden. Materiële en formele kwesties, nieuwere en oudere opvattingen, of wat hiervoor doorging, werden maar al te vaak vermengd, met het gevolg, dat de — toch belangrijke — vraag, hoe de Prins van Oranje nu eigenlijk zelf zijn optreden in staatsrechtelijke zin formuleerde, op tweeërlei wijze in het gedrang is geraakt. Ofwel zij werd genegeerd, ofwel het antwoord was slechts vluchtig en daardoor onjuist" (264) "Het sluitstuk van deze constructie was de onverzwakte handhaving van Oranje's leentrouw aan Philips II. Zodra die zou worden verbroken, zou de rechtsgrond voor zijn handelingen hem ontvallen zijn. Tot in 1580 heeft de Prins dan ook de leenband met zijn vorst als ongeschonden willen beschouwen en zich, ter adstructie van zijn optreden, op die leenband beroepen. Dat hij het tot op dat ogenblik heeft vermeden zich als Prins van Oranje tegenover Philips II te plaatsen in de positie van souverein tegenover souverein, vindt hoogstwaarschijnlijk zijn oorzaak in het verlangen om de eenmaal gekozen juridische figuur niet te vertroebelen. Eerst nadat de Hertog van Anjou in september 1580 de nieuwe landsheer van de Nederlanden was geworden, heeft Oranje zijn constructie losgelaten en openlijk met zijn vorst gebroken. Hij deed het in zijn Apologie van december van dat jaar, het antwoord op de vogelvrijverklaring van negen maanden tevoren." (276)	1959	APG JUR rechtsgrond opstand	
Oudendijk, K.E.,	"Prins Willem in zorgen en leed", in: *Historia. Maandschrift voor geschiedenis en kunstgeschiedenis*, jrg. 10, 1944, pp. 218-222. ill. *Noot.* "Neen, de Prins verloor den moed niet. Hij verzamelde met de allergrootste inspanning en groote geldelijke offers een aanzienlijk leger aan den Rijn en viel daarmede in September 1568 de Zuidelijke Nederlanden binnen, vast vertrouwende op de beloofde krachtige medewerking der Nederlanders. Dit vertrouwen werd echter volkomen beschaamd, zoodat Alva, nadat Willem op meesterlijke wijze nabij Maastricht de Maas was doorgetrokken, door voortdurend den slag te ontwijken, Willems geldelijke krachten grondig kon uitputten. De Prins moest den wijk naar Frankrijk nemen. Maar ook toen nog wilde onze Held zich niet gewonnen geven, ook toen nog — standvastig in tegenspoed — trachtte hij de zaak der Nederlanden in Frankrijk te dienen door zich bij de Hugenoten aan te sluiten. De houding van den Prins in de toen volgende maanden is niet zoo algemeen bekend, maar voor de kennis van zijn karakter overwaard om aandachtig te worden nagegaan. Een afgezant van den Franschen koning Karel IX deed den Prins verlokkende aanbiedingen, zoo hij Frankrijk aanstonds wilde verlaten: vrije aftocht naar Duitschland en hulp van den koning ter leeniging van den nood, waarin het leger door de slechte verpleging verkeerde. Daartegenover hield de gezant hem voor, dat de koning veel soldaten onder de wapenen had en den Prins wel zou weten te dwingen, wanneer deze niet vrijwillig ging. De Prins wees deze aanbieding vastberaden van de hand. 's Konings sterke leger vreesde hij niet, „want", zeide hij, „God, die de overwinningen schenkt, wijkt niet en slaat volstrekt geen acht op het getal, wel op dengeen, die Hem behaagt en die het recht aan zijn zijde heeft, zooals meermalen is geschied".....Zoo sprak de Prins ondanks zijn benarde omstandigheden en hij richtte zijn marsch naar het Zuiden om de legers der Hugenoten te bereiken.....Evenwel, spoedig moest hij naar het Oosten afbuigen onder den steeds sterker wordende druk van zijn ontevreden troepen, die naar Duitschland terug wilden." (218)	1944	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Oudendijk, K.E.,	"Prins Willem van Oranje", in: *Neerlandia. Maandblad van het Algemeen Nederlands Verbond*, jrg 43, afl. 5, mei 1939, pp. 67-68. *Radiorede, op verzoek van het Verbond voor Nationaal Herstel, gehouden voor de A.V.R.O. op 23 April.* *Online: dbnl* "Het is dus nu de vooravond van een dag, waarop, naar wij hopen, alle goede Nederlanders de vlag zullen uitsteken, want op 24 April herdenken wij de geboorte van hem, die — zooals de Amsterdamsche hoogleeraar Prof. Dr. H. Brugmans het heeft uitgedrukt — „de vrijheid onuitroeibaar in ons hart (heeft) geplant". Wanneer wij bij deze herdenking het leven van den Prins aan ons geestesoog laten voorbijgaan, dan denken wij aan zijn innerlijke worsteling, die hem heeft gemaakt tot den, vast op God vertrouwenden strijder voor de volksvrijheid, met — en nu gebruik ik woorden van Prof. Moller der Tilburgsche R.K. Handelshoogeschool — „met zijn wijduitziende staatsmanblik en zijn ruimhartige verdraagzaamheid"." (67)	1939	APG herdenking geboorte	Oudendijk Prins
Oven, Ro van,	"Willem van Oranje. Zijn huwelijksleven", in: *Leven en werken. Maandblad voor meisjes en vrouwen onder leiding van E.C. Knappert en Annie Salomons*, jrg 18, 1933, pp. 177-188. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/OvenHuwelijksleven.pdf* "Doch wanneer we lezen van de vier vrouwen, die als echtgenoote achtereenvolgens een beperkter geluk met den mensch Oranje, meestal slechts voor korten tijd, hebben gedeeld en als we de beeltenissen zoowel van haar als van dezen echtgenoot in verschillende stadia van gezamenlijk huwelijksleven bezien, dan kunnen we begrijpen, dat voor deze vrouwen dit weinige geluk meer heeft beteekend dan een ongestoord langjarig huwelijksleven met een alledaagscher, standvastiger en liefhebbender echtgenoot." (177) "Dit geschiedde in 1575, toen de prins reeds 42 jaar oud was geworden en een late liefde in hem was ontbrand voor de 29-jarige Charlotte de Bourbon, een vrouw, die een vrij stormachtig leven achter den rug had. Ze was de dochter van den zeer ijverig Katholieken Louis de Montpensier en werd reeds in 1559, toen ze nog pas dertien jaar oud was, tot abdis van het klooster Jouarre gewijd, opvolgster van haar tante Louise van Longwy. Zes jaar later protesteerde het negentienjarige meisje tegen de gelofte, die zij indertijd gedwongen was geweest af te leggen. En toen kort daarop Lodewijk van Nassau, die tesamen met Willem van Oranje naar Frankrijk was gekomen om hulp bij zijn geloofs-genooten te zoeken, door toevallige omstandigheden meermalen te Jouarre kwam, besloot Charlotte van Bourbon, die in het geheim het Protestantsche geloof zeer genegen was, niet langer abdis te blijven. In hoeverre de komst van Lodewijk van Nassau, evenals zijn zooveel oudere broeder een „chevalier sans peur et sans reproche" en bovendien een zeer overtuigd Calvinist tot dit besluit heeft meegewerkt, wordt niet duidelijk uitgesproken. Charlotte vlucht naar Frederik III, keurvorst van de Palz, waar ze drie jaar te Heidelberg woonde. Daar zag Willem van Oranje haar voor het eerst: haar schoonheid en haar geest deden in den 42-jarigen man een late liefde wakker worden. Maar hij zweeg, terwille van zijn broeder, naar de historie meldt. Blijkbaar heeft er een nauwere relatie tusschen Lodewijk en Charlotte bestaan dan openlijk wordt erkend." (184/5)	1933	ESG huwelijken vrouwen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Overduin, Annekarijn & Hofland, Peter,	Museumgids. Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand, Delft: Erfgoed Delft, 2011. 80 blz., ill. *Literatuur, Museumgids Prinsenhof te Delft.* "In dit van oorsprong middeleeuwse klooster vond één van de meest dramatische gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis plaats: de moord op Willem van Oranje, de 'Vader des Vaderlands'. De kogelgaten zitten nog altijd in de muur... Op de begane grond wordt het verhaal van Willem van Oranje en zijn rol bij het ontstaan van de Nederlandse Republiek verteld. Je maakt kennis met de hoofdrolspelers van de Nederlandse Opstand (ook bekend als de Tachtigjarige Oorlog) en komt meer te weten over de belangrijkste gebeurtenissen uit deze roerige periode." (4) "Begin 1568: veel lage en hoge edelen, waaronder Willem van Oranje, worden voor de Raad van Beroerten gedaagd. Ze hebben in de ogen van Filips niet genoeg gedaan om de Beeldenstorm te voorkomen. Willems bezittingen worden verbeurd verklaard en de Prins wordt uit de Nederlanden verbannen 'op straffe van de dood'. Bovendien laat Alva de 13-jarige Filips Willem als troef naar Spanje ontvoeren. In één klap is Willem van Oranje zijn oudste zoon en het grootste deel van zijn bezittingen kwijt! De Prins ziet zich gedwongen de wapens op te pakken om zijn bezit terug te krijgen én zijn eer te redden. Hij laat weten *vóór geloofsvrijheid en tegen de tirannie te strijden*. De Prins verkoopt een groot deel van zijn bezit en brengt hiermee een huurleger op de been." (34)	2011	APG	
Overmeer, J.P. van, (Pamflet K. 18296),	Willem, de Eerste; of Het tweede eeuwfeest der vaderlandsche vryheid; Zoo in de Kerke, als in den Burgerstaat, door het bloed van Dezen, en andere edele en brave Vaderlanderen, als in een kostelyk *Cement,* gelegd, vervolgens by den *Munsterschen* Vrede bevestigd, en als nog, onder het loffelyk bestier van den Doorl. Erfstadhouder Willem den Vden gehandhaafd en verheerlykt. *Dienende tot een Contrast tegen den* Brederode, van den Hoogl. P. Burmannus Secundus; *Op dat blyke, aan wien van beiden men de eere der grondlegging van deze dierbare Vryheid, met recht en het meest, verschuldigd zy. In 'sGravenhage*, By Engelbert Boucquet. M.DCC.LXVII. T/m p. 30 in dichtvorm en van p. 31 t/m p. 76 *Aanteekeningen. pp.* 77-80. *Dank-Offer (gedicht). Sig. KB: 2109 B 21:2.* *Online: google books* "BLADZ. 27. (*a*) Zie de Noot (*e*) van de voorg. Bladzyde. De Voorwaarden zelve, waar op de Prins als Graaf stond ingehuldigd te worden, waren ook reeds opgesteld, en zyn bedenkelyk in alle de Vroedschappen goedgekeurd. Zelfs het aarselend *Amsterdam,* liet, ondanks de zoogenaamde *Philippische Oratie* van den Schepen Hooft, waar van de Prof. Burman als met ophef spreekt, in 't besluit zyner Vroedschap zetten, *dat de Raden verstonden dat de Landen niet zonder* Graaf konden zyn, en dat zy gezind waren, den Prinse tot die waardigheid aan te nemen. En het nog schoorvoetend *Gouda* verklaarde ook in deszelfs besluit, *geene zwarigheid in 's Prinsen Verheffing te zullen maken, zoo dra men in* Zeeland *daar mede zoo verre zoude gekomen zyn als in* Holland. En waarschynlyk zoude de Inhuldiging, met welke de andere Leden wilden voortvaren, 't zy deze Steden beide of een van beide weigerig bleven of niet, straks daar na hier op gevolgd zyn, hadt 's Prinsen onverwachte en droevige Dood zulks niet belet." (Aanteekening op p. 73).	1767	APG LTM	OvermeerWillemI

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Overzee, P. van,	"Prins Willem van Oranje als humanist", in Idem, *Het moderne humanisme in Nederland*, Den Haag: N.V. Uitgeverij W.P. van Stockum & Zoon, 1955, pp. 16-24. "Het is een veel voorkomend verschijnsel, dat men de telgen van het Oranjehuis als belijdende Calvinisten voorstelt. Dit is niet geheel in overeenstemming met de waarheid. Vrijwel de enige 100 % Calvinist onder hen is Willem Lodewijk geweest, de Oomzegger van den Vader des Vaderlands. Maurits was in godsdienstige zaken zeer onverschillig en redenen slechts van staatkundigen aard bewogen hem de zijde der Contraremonstranten te kiezen, terwijl Frederik Hendrik een trouwe kerkganger bij den vooraanstaanden Remonstrantsen predikant Wttenbogaert was. De latere stadhouders behoorden weliswaar tot de publieke Kerk, doch kenmerkten zich steeds door een zekere gematigdheid in geestelijke zaken. Na de Franse tijd zijn Koning Willem I en zijn zoon Prins Frederik vrijmetselaar, waaruit hun Humanistische gesteldheid wel allerduidelijkst blijkt. De laatste was Grootmeester van de loges in Nederland en Zuid-Afrika. In deze bladzijden zullen wij den groten Zwijger trachten te schetsen als drager van humanistische denkbeelden. Scherpe conflicten met predikanten als Datheen zijn dan ook niet uitgebleven, terwijl banden van genegenheid en vriendschap den Prins verbonden met mannen als Huibert Duifhuis en Coornhert, die van onverdacht humanistische instelling waren." (16) "De eerste opzienbare handeling op principiëel staatkundig gebied van den Prins was op de befaamde jachtrit met den Fransen Koning Hendrik II na afloop van de vredesonderhandelingen van Château Cambrésis. De Franse vorst onthulde zijn jeugdigen metgezel toen zijn plannen tot massale ketterverdelging in zijn koninkrijk. De Prins hoorde dit alles aan zonder een spier van zijn gelaat te vertrekken en daardoor bemerkte de monarch niet, dat Oranje over deze zaak geheel anders bleek te denken dan hij. 's Konings spoedige dood verijdelde de uitvoering van deze opzet, doch de Prins dankte aan dit voorval zijn bijnaam van den Zwijger. Zelden pastte een bijnaam zo slecht op het karakter van zijn drager als deze. De Prins was in het geheel niet zwijgzaam, integendeel een vlot spreker en zeer in trek bij het schone geslacht, althans in zijn jonge jaren. Een bijnaam krijgt men gewoonlijk in de aanvang van zijn carrière, en bij geestelijke groei later, kan die weinig passend worden. In deze gevoelens stond de Prins geenszins alleen te midden van de Nederlandse bevolking. De invloeden van Erasmus hadden diep ingewerkt en de strenge kettervervolgingen zetten alom kwaad bloed. Ook de inbreuk, die het eigenmachtig optreden van de Inquisitie op de rechten van de plaatselijke besturen maakte, werd niet zonder meer aanvaard; kortom in deze jaren was de invloed van het Humanisme op de bevolking van deze landen niet gering. Geheel hiermede in aansluiting was de rede, die de Prins in de Raad van State heeft gehouden, waarin hij onomwonden verklaarde, dat al dit bloedvergieten van Christenen onder elkaar hem voor de borst stuitte, welke woorden op de overige leden niet nalieten diepe indruk te maken, ja, bij de Spaansgezinden onder hen zelfs aanstoot verwekte, en de oude Viglius zelfs des nachts een beroerte bezorgden. Is dit nu alles een zuiver idealistische kijk op de dingen van den dag? Ik meen dit toch wel te moeten betwijfelen. Wij hebben den Prins in deze jaren te zien als een man van de wereld te midden van het weelderige hofleven te Brussel, die er zelf een grote hofstaat op na houdt en overal gevierd	1955	APG Oranje als humanist	
Paaps, Tony,	Prins Willem van Oranje. Het Orangisme in de abdij van Tongerlo en in de Heerlijkheid Essen-Kalmthout. Tweede druk, Essen: Uitgave de Spyker, [1969]. 93 blz. ill. *Noten*. 1e druk 1967. "Op een dag ontmoette ik onze vlaamse auteur Emmanuel De Bom. We praatten over heel kleine dingen : het mooie weder, enkele dorpsgebeurtenissen, en zo gebeurde het dat het gesprek liep over de laatste literaire produkten van de « Mane », en verder over een studie die ik wilde maken op onze grote Prins Willem van Oranje. De repliek van De Bom was prompt en ogenblikkelijk : « Ik ben nieuwsgierig om dit te lezen : een katoliek priester gaat Willem van Oranje met sympatie benaderen! » De kreet van De Bom verraste mij allerminst : onze Prins was toch steeds het voorwerp van enorme liefde, bewondering en verknochtheid vanwege protestanten, vrijzinnigen en geuzen. Hij was hun monopool. Het katolieke kamp muntte uit door een even fanatieke houding, maar dan een van verachting en verguizing; Willem de Zwijger, aartsrebel, renegaat, apostaat, de lepe « zwijger », « le taciturne ». Toen Emmanuel De Bom in die spontane opwelling zijn sceptische verwachtingen op mij afvuurde had hij nochtans grondig het geniale werk van Professor Geyl doorgenomen. Een nieuw geluid, een nieuwe stemming van begrip en breeddenkendheid was door deze grote historicus de wereld ingezonden. Zo werd hij wel gepromoveerd tot patroon van het groot-nederlandse streven en betrachten, doch zijn bezinning op persoon, mentaliteit, doelstelling, oogmerken en daden van Oranje vond slechts gedeeltelijk en vrij beperkt weerklank in de geesten van de tijdgenoten." (7)	1969	APG katholiek positief	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Paleis...,	"Het Paleis van Willem I", in: *Penning-Magazijn voor de Jeugd*. Jrg 4, 1838, pp. 113-117. Ill. *(GAD: 35 C 4 (6).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PaleisvanWillemI.pdf* "Men verbeelde zich echter niet, dat de Prins, die trouwens, zoodra zijne tegenwoordigheid op een ander punt van het vaderland vereischt werd, niet schroomde, om zich daarheen te begeven en zijn - leven te wagen, zich te *Delft* een paleis bouwde. Hij, die zijn eigen vermogen zoo gewillig voor de zaak des vaderlands ten offer had gebragt, en zelfs meermalen met knellend geldgebrek te worstelen had, zou daarvoor noch geld, noch neiging hebben bezeten. Hij nam eenvoudig zijnen intrek in een gewezen klooster, dat aan de Heilige *Agatha* placht toegewijd te zijn, en uit zeer uitgestrekte gebouwen bestond. Sommige zijner bloedverwanten en de leden der hooge regering huurden of kochten huizen in de nabijheid, vooral ook langs *het oude Delft*. Dit gewezen klooster nu is hiervoor op bladz. 113 afgebeeld, zoodanig als het zich vroeger vertoonde. Het is echter sedert dien tijd slechts zeer weinig veranderd, en dient thans voor eene kazerne der te *Delft* in bezetting liggende Artilleristen. Men behoeft zich ook nu nog slechts bij deze krijgslieden aan te melden, om naar den trap te worden geleid, alwaar Willem I doodelijk getroffen werd. Die trap, waarvan wij hier achter, op bladz. 116, getracht hebben eene zoo veel mogelijk naauwkeurige afbeelding te geven, is veel donkerder en smaller, dan men, enkel op de bekende plaat in Wagenaar's Vaderlandsche Historie afgaande, zou vermoeden. In den zijmuur daarvan ziet men de kringen van twee geweerkogels afgebeeld, en daarboven leest men op eenen steen letterlijk het volgend opschrift, dat ongetwijfeld kort na den dood van den algemeen beminden Prins aldaar ter eeuwige gedachtenis is gegrift : HIER ONDER STAEN DE TEYKENEN DER KOOGLEN DAERMEEDE PRINS WILHEM VAN ORANGE IS DOORSCHOTEN OP 10 JULY A0 1584." (114/5)	1838	APG BKM moord	
Pama, C.,	"Willem van Oranje", in: *Sibbe. Maandblad van het Nederlandsch Verbond voor Sibbekunde*, jrg 3, nr 4, April 1943, pp. 110-116. ill. "Toen de dichter van het Wilhelmus den prins in ons volkslied liet zeggen, dat hij was „van Duytschen bloet", kon hij niet vermoeden, dat dit woord „Duytsch" later zooveel pennen in beweging zou brengen. Men vergat, dat men onder dit woord vroeger een ander begrip verstond dan wij thans doen. Het woord was eenvoudig een tegenstelling van Waalsch of Fransch. Bezien wij in dit licht den kwartierstaat van den grooten Zwijger, die thans juist vierhonderd en tien jaar geleden, op 24 April 1533 te Dillenburg geboren werd, dan zien wij, dat de dichter als zoovele zaken, ook dit bloed zeer juist getypeerd heeft. Alle zestien kwartieren van den grooten Zwijger bestaan grootendeels uit Westduitsche en Noord- en Zuidnederlandsche geslachten en zoo één kwartierstaat, dan bewijst wel deze het van éénen bloede zijn van dezen hoek van Europa." (110) "Doch naast deze afstamming, die diep wortelde in de Nederrijnsche en Nederlandsche landen, blijkt, wanneer wij de figuur van Willem van Oranje beschouwen, ook de waarde van de aangehuwde families. Door zijn huwelijk met Anna van Egmond, gravin van Buren raakte hij vermaagschapt aan tal van eerste Nederlandsche families, de Egmond's de Lannoys en zoovele anderen. Zijn tweede huwelijk met Anna van Saksen—Meissen bracht allianties met machtige Duitsche vorsten. Daarentegen toonen de laatste huwelijken met Charlotte de Bourbon en Louise de Coligny een zwenking naar Fransche zijde, allianties met Hugenoten, die voor den opstand der Nederlanden belangrijk waren. Zoo zien wij Willem van Oranje, de banden waarmee hij door zijn afstamming reeds verbonden was, de Nederrijnsche en Nederlandsche landen door zijn huwelijk nog weer uitbreiden tot geheel Noordwest-Europa, een uitstralingsgebied, dat de Nederlanden tot middelpunt had. Uit dezen kwartierstaat en deze huwelijken blijkt weer de verbondenheid van al deze landen, de vele bloedstanden, die hen tezamen binden." (114) "Doch dit is geen afstammingsschets van de verschillende deelen van het Nederlandsche volk. Het was slechts mijn bedoeling aan te toonen, dat de kwartierstaat van Willem van Oranje geen uitzondering is, doch integendeel in vele gevallen als voorbeeld kan dienen van afstammingen van tal van leidende persoonlijkheden in deze lage landen. De grootheid van Willem van Oranje uit zich ook in zijn bloedstanden." (116)	1943	APG bloedbanden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Saravia, A.,	Een hertgrondighe Begheerte, vanden Edelen, Lanckmoedighen, Hoochgheboren Prince van Oraengien, mitsgaders alle syne Christelijcke edele, vrome Bontghenooten, op alle menschen begheert, van wat condicie oft qualiteyt sy zijn, die den Heere lief hebben ende vreesen, ende ooc beminnende zijn de weluaert van onsen ghenadighen, hoochgheboren Coninck Philips van Spaengien Nederlanden, mitsgaders oock dat Keyserlijcke Rijcke: Welcke landen nv soeckt te bederuen ende heel te ruineeren, onder tschijn van bescherminghe, eenen ghenaemt Duca de Alba: In wiens herte noch verborgen ligt een onwtsprekelijcke bloetdorstige tyrannije, die hy volbrengen sal, soo verre hy, d'ouerhant crijcht, so ghy in dit cleen Boecxken wel sult beuinden dat het warachtig is. *Aan het einde:* Ghemaect by my Adrianum Zaraphyia dienaar des Goddelijcken woorts, By den edelen Prince van Oraingen, Datum 1568, den 21 Septemb. A-D4v. ill. *UBLeiden: BIBWAL L 9. Zie voor tekst mijn online-editie* van M.G. Schenk, Geschriften van 1568. (1933).* "Mijn lieue Broeders, den Edelen lieuen Prince van Oraingen, en is dit niet doende om sijns persoons wille alleene, maer door de liefde Christi Jesu, meest om zijns naestens wille, die nu so deerlijck in alle plaetsen onnooselijck ghedoot ende veriaecht worden, wiens bitterlijck schreyen ende claghen tot sijn hooren daghelijcx is comende. Soo dese. xvij. Nederlanden bedoruen werden, so is gantsch Duytschlant, Oostland, Inghelant, Vrancrijck, Schotlant, Yerlant, Italien, iae gantsch Europa bedoruen, daerom sijn wy ondersaten des Coninxc schuldich van God ende onses eedts weghen, die wy den Coninck van Spaengien gedaen hebben in de blijde Incoemste, ende oock in ons Burgherschap, den Vromen Edelen Prince van Oraingen bystandt te doene, niet alleene dach ende nacht met onsen gebede, maer oock met ons lijf, leuen, goet ende bloet, want soo wy sulcx niet en doen, so sullent ons kinderen ende kints kinderen beclaghen, ende eewich in de seruituyt moeten blijuen, iae in meerder seruituyt dan oft sy vande Turcken gheuanghen waren. Metter waerheyt en soudt ick niet doruen segghen, oft wy van onse negligentie voor God gheen rekenschap en sullen moeten gheuen: want so wy gedaen hadden, als wy van Gods ende des Conincx van Spaengien ons gherechtich Landtsheere schuldich sijn te doene, tot weluaert van sinen landen ghelijck wy belooft hebben, dus veel bloets soude alreede niet ghestort hebben gheweest. Daeromme een yegelijck doe so hy voor God verantwoorden wille. Wy weten naectelicken wel, dat den Edelen, lancmoedigen, vromen, hoochgheboren Prince van Orainge, met alle sijn Edelen, Vromen, Christelicken bondtghenooten, den Crijch aenueerden tot bescherminghe ende weluaert vanden Edelen, hoochgeboren Philippus Coninck van Spaengien ons rechten Landtsheers der Nederlanden, ende ooc tot grootmakinge des naems Gods. Dus dan wie hy sy, rijck oft arm, vrouwe oft man, hy is schuldich den Heere te bidden dach ende nacht sonder ophouden, op dat desen grooten twist sonder veel bloetstortinghe ghepayseert mach werden: want den Prince van Oraingen en is gheensins ghesint geweest om bloet te storten, hadde hy dat connen beletten met eenighen middele, het hadde belet gheweest." (B4v-C1r)	1568	APG	http://www.periodata.nl/dossieroranje.htm
Pamflet 1575, (UB Leiden),	Een Oprecht Cristallyn Spiegel der wonderlicke miraculen by den Prince van Orangien seder t'jiaer ses ende sestich, tot huydens daechs toe geschiet, binnen Hollant, Seelant, ende andere Prouincien van Nederlant. Ende dat (soemen ons wys maeckt) tot onser allen troest, genuechte ende beschermenisse, s.l., s.n. [1575]. 12 blz. *NB. Tijdelijke signatuur UB Leiden. Raadpleeg catalogus. Niet in STCN. XXZ Nu helemaal niet meer te vinden* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CristallynSpiegel.pdf* "ITEM, nyet tzegenstaende, dat alle slechte, simple, vromme, ende goethartighe burgers, Schippers, ende Ambachsluyden, plegen binnens ende buytens huys, hoer eendrach-telick te becommeren, om met Godt ende ere, hoer wyuen ende kinderen den cost voer te winnen. SOE heefft hy van Orangien, des onaengesyen, nu dye kunst geuonden, om van ons vryburgers, syn Slauen ende nachtrauens te maecken. Dye welke (dat Godt den Here geclaecht sy) moeten nacht, ende dach waecken en braecken, jn Poorten, Stadthuysen, op Vesten, ende Dycken, alleen om dat hy een hoechduytsch vreemdelyn, met syn verlopen Nonne mach met geruster harte, des nachts domineren, ende syn lust bueten, ten spyt, ende leet wesen van alle andere vromme Christen menschen, dye der ghelycke Bordeelse eerdadige stucken, nyet wel en kunnen verdouuen. (...) ITEM, hy heeftt ons leeren tellen van achteruuerts, want ghelyck men wel eertyts ons had gherne leren tellen, mets beghinnende, van den eersten tot den thyenden penninck toe. SOE hefft hy ons nu leren tellen van den thienden tot den vyfden. Ende soe verre wy jn tyts nyet voer ons en syen, hy sal ons het sop van dye Coelen soe dun maecken, dat wy gheen Seruietten noch Slabbeldoecken en sullen behoeuen, om ons monden schoen te maecken, staende oeck noch ter schone mate, dat hy ons eer lanck sal te verstaen gheuen, dat het beter is, twe, dan vyer, dry, dan ses stuuers in ons burse te houden. O verblintheyt, bouen alle verblintheyt. Vvaer toe syn wy arme Hollanders gecommen." (A1r-v)	1575	APG anti-Oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet 1705 C 44 (KB),	Apologie contre les calomnies & maledicences escrites & proferées par le Prince d'Orenges, ses ministres & adherens alencontre du Roy, ses ministres & seruiteurs : faitte par vn vray amateur de la liberté des Païs bas natif d'Artois & enuojée aux Prelas, Nobles, Villes & Communautés, representans les Estas des Païs et Contés d'Arthois, Hainaut, Lisle, Douay & Orcies. M.D.LXXIX. in -4°, A1r-I2v *Zie ook: Apologia (1581) in bundel KB 344 H 10 en E.M.A. Timmer, Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten, 1928.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Pflt1705C44.pdf* "Quant au Prince d'Orenges, il n'y à personne qui le puit excuser, qu'il n'ayt exerçé vne cruelle & barbare Tyranie. Premierement de sa propre authorité il s'est conduit comme Prince souuerain de Holande & Zelande sans election, ny droit successif, ny sort, ny iuste guerre, ny vocation speciale de Dieu. Et par la guerre qu il a mené alencontre du Roy son souuerain Seigneur, il est notoire qu'il n'a tendu a autre but qu'a s'emparer de tout l'estat de ceste monarchie pour la faire tomber en Tyrannie auec subuersion & entier abolissement de la Religion de nos predecesseurs, qui doit estre sacrosainte a ceux qui se disent Chrestiens & vne confusion perpetuelle de tout ordre & police. On peut verifier ce que i'ay dit voyant les Eglises par luy ruinées esdicts prouinces de Hollande & Zelande. Les meutres & assasinatz par luy perpetrés des personnes Ecclesiastiques, le bannissement de tous Catholiques, & l'vsurpation de leurs biens & possessions qu'il a appliqué a son domaine, portent suffisant tesmoignage de sa pretension." (B3r)	1579	APG anti-Oranje kritisch	
Pamflet Antiapologia...,	Antiapologia o contra defensa en dos partes dividida la primera en respvesta de vna carta del Principe de Orange al Serenissimo de Alançon con la traducion de la misma carta, y la otra a los principales punctos de la apologia publicada del dicho Principe en defensa suya y ofensa de muchos Principes Christianos y en especial de la Maiestad Catholica de España. Escrita en frances y traducida en Espagno por el mismo autor, y dedicada al serenissimo Señor de Alençon hermano vnico del Christianissimo de Francia. [1581]. (A - N2r, *** - ***2v in bundel KB 344 H 10). Vgl. de pamfletten *K. 538, K. 0539, K. 0540, Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci* en *Exemplum interceptarum literarum Auraici.* Zie ook E.A.M. Timmer, *"Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten" (1928).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Antiapologia.pdf* "... para conformarse con los humores de los Flamencos Caluienista : con lo que la rebelion de Flandes fue mas cresciendo y augmentandose hasta que quiriendo la atajar la Magestad Catholica en bio alla al Duque de Alba por cuya venida el de Orange se huyo en Alemania en donde con ayuda desus parientes y amigos leuanto vn exercito con el qual la primera vez entro en los estados sin ningun fructo, pero del la segunda se apodero de Holanda y Gelanda, y cada dia procuraua de yr augmentando su Señorio. El rey penso acabar este negocio por halagos y buenos medios, pero mientras mas lo dilataua mas el negocio se empeoraua, hasta que el de Oranje con sus astucias, y traças, vino a conuertir a su opinion y secta quasi todas las prouincias " (***v. Uit Argumento de la obra, dat achteraan staat, maar als voorrede dient, zie Timmer Verweerschrift, p. 73).	1581	APG anti-Oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Apologia...,	Apologia contra calvmnias, qvas princeps Avraicvs, eivsqve asseclae in Regem Catholicum dixerunt, data à quodam vero Zelatore pacis publicae, ad ordines, caeterosque; Praelatos, Nobiles, Ciuitates & Communitates Belgij. Cicero Philipp. 13. *Quem discordiae, quem caedes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eiieciendum & finibus humanae societatis censeo exterminandum.* Anno Domini: M.D.LXXXI. (C4r - K4r in bundel KB 344 H 10.) *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Apologiacontra.pdf* *Zie voor citaat onder Franse editie 1579. Apologie contre les calomnies & madelicéces escrites... (Pamflet 1705 C 44 (KB), Hieronder volgt gedeelte uit artikel van E.M.A. Timmer, Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten, 1928. (http://www.periodata.nl/dataweb/Timmer.pdf)* "De vertaling draagt het jaartal 1581. De schrijver van het bijbehoorende Latijnsche pamflet, het tweede der hier bedoelde geschriften, geeft in een voorrede op laatstgenoemd werk te kennen, dat hij de vertaling heeft vervaardigd en opgenomen ter illustratie van hetgeen hij in zijn „Apologia" uiteenzet. (volgt titel). De moraal vertoont, kan men zeggen, een climax, en geen geringe, bij die welke op het titelblad van den voorafgaanden Latijnschen zoogenaamden brief prijkt. De schrijver haalt aan uit Cicero, Philippica 13: „Quem discordiae, quem caedes civium, quem bellum civile delectat, eum ex numero hominum eiiciendum, et finibus humanae societatis censeo exterminandum". Op wien zoowel de eene als de andere spreuk betrekking hebben, is duidelijk! Uitteraard vinden wij ook hier als jaar van uitgave 1581 genoemd. Hiermee klopt, dat de schrijver in zijn zoo straks aangeduide voorrede van Oranje's — door hem natuurlijk als echt voorgestelden, denkelijk ook wel te goeder trouw voor echt gehouden — brief aan Anjou spreekt als zijnde gedateerd van het vorige jaar 31 Juli. Welke brief hem, den auteur, in handen was gekomen, terwijl hij met het schrijven zijner „Apologia" nog bezig was. Uit deze zinsnede zou men argeloosweg opmaken, dat wij hier met een nieuw uit 's schrijvers pen gevloeid geschrift te doen hebben; evenwel blijkt dit niet het geval te zijn. Juist in December 1925 was de Koninklijke Bibliotheek door aankoop uit de collectie Six van Vromade in 't bezit gekomen van een Fransch pamflet, waarvan dadelijk reeds de titel een opvallende familiegelijkenis, kan men 't noemen, met dien der „Apologia" vertoont. „Apologie contre les calomnies et maledicences escrites et proferées par le Prince d'Orenges, ses ministres et adherent alencontre du Roy, ses ministres et serviteurs; faitte par un vray amateur de la liberté des Pais bas natif d'Artois et envoyée aux Prelas, Nobles, Villes et Communautés, representans les Estas des Païs et Contés d'Arthois, Hainaut, Lisle, Douay et Orcies" — zoo luidt de volledige titel van dit in 1579 verschenen boekje. Merkwaardig is de toelichting, die de schrijver zelf geeft van het door hem aangenomen pseudoniem. „L'autheur de ceste", zoo heet het op de keerzijde van het titelblad, „ne s'est point voulu nommer vray patriot pour ce qu'en bon françois c'est à dire vray hugenot; en flamend goet gues et en wallon un parfait atheiste". In welken geest hij de Staten wil beïnvloeden, blijkt nog duidelijker uit de twee op het titelblad prijkende Latijnsche bijbelteksten: I Petrus 2, vs. 18: Obedite praepositis vestris, etiam dyscolis; en Romeinen 13, vs. 2: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Men weet, dat op 6 Januari 1579 tusschen Artois, Henegouwen en Douay de Unie van Atrecht was gesloten : eerste stap tot de volledige afscheiding der Waalsche gewesten. De laatste was het Tractaat van Atrecht in Mei, waarbij Artois, Henegouwen, Lille, Douay en Orchies tot gehoorzaamheid aan den Koning terugkeerden. In de tusschenliggende periode van onderhandelingen en intriges moet de „Apologie" van 1579 opgesteld zijn. Immers de schrijver richt zich tot een nog weifelende groep, die tegelijk van de andere zijde met „calomnies et maledicenses" bewerkt wordt — welke lasteringen onder het volk worden gebracht door, libelles diffamatoires publies par forme d'avertissemens et de	1581	APG anti-Oranje kritisch	
Pamflet Beschreibung ...,	Beschreibung und Grundtlicher Bericht, aller Kriegszhandlung, so sich im Niderlandt, zwischen dem Hertzogen von Alba, vnd dem P[....] von Oranien anfäncklichen desz 72. Jars, bisz auff dise Zeit verloffen vnnd zugetragen hat, s.l., sn. 1574. 15 blz. *NB. Aanwezig in UB Leiden in bundel met signatuur: Thyspf 564.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BeschreibungKriegszhandlung.pdf* "Den 8 Septembris, ist der Printz von Oranien mit etlichen zu füsz, auch mit 7. oder 8000. Pferdt für das Albanische Läger geruckt, vnd den selbigen Tag mit vns gescharmützelt, also das wir beeder seits gegen einander in der Schlachtordnung gestanden, auch der Feindt vornen, vund auf der Statt hinden, mit grossen Stucken inn vnser Schlachtordnung geschossen, jedoch aber der Albanischen wenig schaden genommen. Darauff sich der Printz gegen dem abent nit weit von vns gelägert, vnd den andern tag auff ein höhe, darauff ein Windtmül gestanden, jedoch aber zuuor der Albanischen 2. fenlein knecht, eins von hernn Niclasen von Polweyl, das ander herr Jörgen von Fronsperg zugehörig, alldo verschantzt gelegen, auch die Printzischen vermeint, den vortheil einzunemen, vnd die Albanischen zuerlegen, aber die Spannische schützen, auch wir Teutschen, dermassen ihnen begenet, das der jirigen ob 200. vnd der Albanischen vngeuerlich 50. nicht todt blieben. Den 3. Tag hernach, er sich widerumb ein Meyl wegs von vns, vnd des nachts gegen Printz zuwarts gelägert, die Wallen aber vnd Spanier jme des Nachts ins Läger gefallen, sie geschlagen, vnd bis in die 1000. vmbgebracht, der Albanischen aber in die 100. vnd 30. todt bliben, darauff der Printz alsbald hinweg gezogen, vnd die seinen vnvergraben ligen lassen." (A1v-A2r)"	1574	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Beschreibung...,	Warhafftige Unnd eigentliche beschreibung was Gestalt Graff Wilhelm von Nassauw, Printz von Arangien vmbkommen. Auch mit was tormenten, marter vnd peinen Balthasar Serack, so die that gethan, derhalben zu Delfft in Holland vom Leben zum todt gebracht. *Aan het einde*: Gedruckt Zu Cöllen, Durch Niclaus Schreiber. Anno LXXXIIII, 7 blz. ill. *Op het titelblad met de hand bijgeschreven: Von ein Jesuiter zu Coln erlogen den 10 Augusti.* *Online: Dutch Pamphlets Online (Brill); ook aanwezig in UB Utrecht en UB Amsterdam* "Vnnd weil er nun vnter den Adeligen Personen desz Printzen war angenommen, hat er, do der Printz von Tisch is auffgestanden eine Büchse mit dreyen Kügelen geladen, auff ihm vnter der lincken Brüst hindurch ein loch zweyer finger breit geschossen vnd also vmbracht, vnd getödtet. Do er nun gesehen dasz der Printz also zur Erden ist gefallen, ist er dauon gelauffen." (A1v-A2r)	1584	APG moord geen laatste woorden	
Pamflet Brit. Libr. (Peckham, George),	The trve report of the lamentable death, of VVilliam of Nassawe prince of Orange: who was trayterouslie slayne with a Dagge in his owne Courte, by Balthazar Serack a Burgunian, the first of Iuly 1584. Heerein is expressed the murtherers confession, and in what manner he was executed, vpon the tenth of the same month. Whose death was not of sufficient sharpnes for such a Caytise, and yet too sowre for any Christian, Printed at Middleborowgh, by Derick van Respeawe. Anno 1584. [16 blz.] (*Titelbeschrijving en citaat gebaseerd op EEBO*.) NB. Origineel niet aangetroffen in Nederlandse bibliotheken. Ook in *The Harleian Miscellany or a Collection of Scarce, Curious and Entertaining Pamphlets and Tracts as well in manuscript as in print found in the late earl o Ox ord's library interspersed with historical an critical notes*, vol. I, 1808, pp. 518-522: *Online: google books* "It were too tedious to set downe in what subiection all the Lowe Countreys of Flaunders, hath beene many yeeres yoked in by their enemies: the effect whereof is so notorious & apparent to all the world & the same so truely layd open by many, that it is heere needelesse to touche it: as also to handle the great care of this Prince from time to time, who continually sought to maintaine your liberties and to defend your countrey from extreame misery: which doubtles hath sharply pinched you: and now hauing lost him who was the principal prop of the Lowe Countreys, it is like to fall out to the vtter ouerthrowe, ruine, and destruction of that poore cominaltye (a matter most lamentable) except God (the onelie defender of those that truste in him) doo speedely procure and stirre vp, a carefull and godly prince to bee the defender of that people and countrey, that there by the townes and villages there about may become populous & thorowly replenished (now greeuously impouerished through civill discention) to the quietnes, wealth and peace of the same. (...) I therefore admonish you, O yee people of Flaunders, that, hauing lost the stay and staffe of your countrey, that you yet vouchsafe, with patience to remaine content with Gods workes, who prouideth wonderfully for you. It is your sinnes that is the cause of al your care; wherefore call vpon God in this your time of affliction : and with prayer and hearty repentance, to turne vnto the Lorde, who no doubt will deliuer you from danger : as he did the children of Israell, and assure yourselves, that he will so establish your countrey in short time, powring thereon peace and plenty, that the remembraunce of your great extremity now fallen vpon you, shall in short time grow out of memory and be made a florishing common wealth which God the Father with all speede graunt to confirm. Amen" (uit 'Voorwoord' G.P. His problem to the inhabitants of Flanders.) [519] "The garde then attendant vpon the Prince, Maister Carinson and Captain Williams followed: But the Prince going vp the stayres, not thinking of any such	1584	APG moord	report lamentable death

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Copye...,	Copye wt Delft Vant claghelijck feyt te Delft gheschiet hoe door belooften vanden Prince van Parma eenen met naemen Balthasar Serack een Bourgonion hem verstout heeft ons te berouen van onsen beschermer den Edelen Prince van Orangien den x. Julij 1584. gheschiet : met eens deels den gheuanghen sijn confessie. Anno M.D.LXXXIIII. sl., s.n. in-8°. *Het drukkersmerk is van Bruyn Harmansz Schinckel te Delft. (Van Someren 107. Typographia Batava 1298.)* *Annotatie GWD: De door Frederiks, De moord van 1584, pp. 48-53 gepubliceerde Copie wt Delft is gebaseerd op het Leidse exemplaar en komt, behoudens een enkele spellingsvariant, inhoudelijk geheel overeen met het Utrechtse exemplaar. Zie ook: Fruin, Oude verhalen... 1884, pp. 226-271 en René van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw, 2000, pp. 71/3.* *Foto's tekst: exemplaar UB Leiden (PAMFLT 1584: 2): http://www.periodata.nl/dataweb/CopiewtDelftUBL.pdf* "Nu soo ist geschiet op dinsdach welck is gheweest den 10 Julij Dat als mijn Heer den Prince (te Delft) in sijn Losament vande tafel opstaende, daer hy anders gheen vreemde gasten en hadde ghehadt, als een Borghemeester van Leeuwerden wilde gaen wt de Camer daer hy ghegheten hadde, Al waer desen Balthasar van tersijden op hem drang ende een druckte een Roer los welck met drie looden gheladen waer schoot door zijnen mantel int schieten dicht na den Prince dringende, hem gerakende onder zijn herte daer een vanden drie looden after de schouder weder wt quam ende also met eenen schoot leuer, longe, mage geraect worde seegh den Prince terstont een Jouffrou die after hem ginck opt lijf ende storte de Joffrouwe met tsamen den Prince ter neder. Ende waren dit sijne leste woorden, (Och Heere, sijt my ghenadich ende beschermt mijne arme Ghemeynte) een snack oft twee noch geuende is hy ghestoruen. Hoewel men sijne wonde ghinck visiteren diemen wtermaten vreesselijck ende groot beuant, worde de wonde ghesoghen dan daer was gheen Remedie den vromen ghetrouwen heer moester blijuen." (A2r-v)	1584	APG moord laatste woorden	
Pamflet K. 00120; (Blasius Brun),	Ein Lob Spruch (*op rijm*), Von den Hochlöblichen Thatten vnd herkommen, des ... Herren Wilhelm, Printz zu Vranien, etc. Vnd der ... Fürstin ... Frewlin ... Anna, Hertzogin zu Sachssen, etc. Als Brawt vnd Breutigam zu ehren, vnnd vnterthenigem gefallen gemacht. Durch Blasium Brun, M.D.L.XI. *Aan het einde*: Gedruckt zu Nürenberg, Bey Valentin Newber, in-4°., 14 blz. "Das jr kein vnglück komm zuhand Wenn sie kompt in frembde Land Gott der Herr geb euch sein segen Vnd thu ewer mit gnaden pflegen Das wüntschen all in einer summ Die wonen im Churfürstenthum." (slot)	1561	ESG hagiografisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0121,	Beschreibung vnd kurtze anzeigung, der ....Churfürsten, Fürsten, ... so den 25. Tag desz nechstuerschienen Monats Augusti, zu Leiptzig ankommen sindt, auff die hochzeit desz....Hern Wilhelm, Printzen zu Vranien, ... Auch wie starck, vnd mit wie vil Pferden ein jeder dahin kommen ist, etc. Getruckt zu Nurmberg, bey Christoff Heuszler, MDLXI. in-4°., 8 blz. *Hier is sprake van 's-Prinsen huwelijk met Anna van Saksen. (Ann. Knuttel)* "Summa aller pferdt, so gefüttert sind worden, sindt gewesen, 6334 pferdt."(slot)	1561	APG ESG huwelijk met Anna van Saksen	
Pamflet K. 0122,	Von dem herrlichen Einzug, Hochzeit vnd freud, des....Hernn Wilhelmen Printz zu Vranien etc. Vnd der....frewlin Anna Hertzogin zu Sachsen, etc .....Welche durch zuthun,... Des... Herrn Augusti, hertzogen zu Sachssen,.... Genantem Printzen von Vranien vermalet, ...auch mit hohen Ehren ausgestewret ist, Churf. G. zu ehren vnd vnterthenigem gefallen auffs kurtzt verfast vnd reimweis gemacht, *s.l., s.a.* in-4°., 30 blz. *Annotatie Knuttel: Op de titel en op blz. 29 een grote houtsnede, terwijl op blz. 26 twee fileten gevonden worden. Het gedicht is ondertekend N. P.* "O Gott verleih mir kluge sin Dann ich gar vil zu wenig bin Alles zu bringen in die Reim Von allen Fürsten die da sein Bey dieser hochzeitlichen freid Fürsten vnd Herren weid vnd breid All die von fernen kommen her Dem Breutgam vnd der Braut zu ehr" (A2r)	1561	APG ESG huwelijk met Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0159 (= T. 0082),	La Justification dv Prince d'Oranges, contre les faulx blasmes, que ses Calumniateurs taschent à luy imposer à tort. Le sommaire des pieces y contenues, ensemble la Table des principales matieres, sont mis à lautre costé. Imprimé au moys d'Apuril, anno 1568, *s.l.* in-4°., (VIII) en 136 blz. "Et qui prendra regard que apres le partement de sa Ma. tous les affaires restoyent es mains du CARDINAL DE GRANVELLE, & comme ledict Cardinal estoit jaloux de sa grandeur : (...), il persuada à sa Maiesté de n'entremettre aux affaires de l'Empire, Seigneurs de qualité, & qui pouoyent obsusquer ou diminuer son auctorité." (8)	1568	APG verantwoording 1568	
Pamflet K. 0160,	De verantwoordinge des Princen van Oraengien, teghen de valsche logenen, daer mede sijn Wedersprekers hem soecken t'onrechte te beschuldighen. Het begrijp der stucken daer in ghevuecht, ende de Tafel der Hooftstucken daer verhaelt, zijn ghestelt op d'ander zijde, s.l. Gheprint in April, 1568. in-8°., (VIII) en 216 blz. *Annotatie Knuttel*: Holl. vertaling. Andere druk van T. 0083, in wiens aantekening vermeld staat: "De bekende *Hubert Languet* wordt voor de steller gehouden. Zie *Groen van Pr. Archives, III, p.* 186." *Zie voor tekst mijn online-editie* van M.G. Schenk.* "So wie oock wil gadeslaen, hoe dat na des Conincx vertreck, alle de saken bleuen in handen des Cardinaels van Granvelle, ende hoe grootelijck die Cardinael van syne grootheyt ialours was,... dat hy ten tijde van Keyser Kaerle hoochloflijcker memoiren, syner Keyserlijcke Maiestyt wijsmaeckte, dat hy inden saken van den Rijcke, niet en soude bewint gheuen eenigen Heeren van qualiteyt, oft die syn authoriteyt souden mogen verdonckeren, oft verminderen." (12/13) Volgens STCN: Wesel: A. van Hasselt, april 1568.	1568	APG verantwoording 1568	http://www.periodata.nl/dossieroranje.htm

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0163,	A iustification or cleering of the Prince of Orendge agaynst the false sclaunders, wherwith his ilwillers goe about to charge him wrongfully. Translated out of French by Arthur Goldyng. lmprinted at London, by John Day, dwellyng ouer Aldersgate. Febr. 24. *Aan het einde:* 1575. *Annotatie Knuttel:* Deze uitgave is voorzien van een voorrede, maar mist de inhoudsopgave, die in de Franse uitgave voorkomt. Engelsche vertaling van K. 0159. "And if a man consider how that after the kyngs departure, the managyng of all affaires was in the hands of the cardinal **Granuil,** and how ielous the Cardinal was of his own estate (...) hee persuaded his Maiestie to admit no Lordes of great valour to the affaires of the Empire, nor any such as might desace or diminish his authority:...," (10/11).	1575	APG verantwoording 1568	
Pamflet K. 0164,	Verklaringhe ende Wtschrift des Duerluchtighsten, Hoochgeborenen Vorsten ende Heeren,... Willem, Prince van Oranien, etc. ende zijner Excellentien nootsakelicken Defensie teghen den Duca de Alba, ende zijne grouwelicke tyrannie., M.D.LXVIII. in-4°., 16 blz *Annotatie Knuttel:* Andere druk van W. 188, verschillende in spelling b.v. W. *Verklaringe. Ende wtschrift, grouwelijcke Tyrannye.* Zie ook editie THYSPF 156 (UB Leiden): *http://www.periodata.nl/dataweb/OranjeVerklaers.pdf* en *mijn online-editie van M.G. Schenk.* N.B. Onbeholpen vertaling van Duits origineel: Bekendtnus der ... Herren Printz zu Oranien sampt andern irer F.G. Midtverwandten Defension, 1568. Er bestaan ook Franse en Engelse edities. Zie K. 0166. In het Koninklijk Huisarchief is een nog veel uitvoeriger manuscript: Printzische Entschuldigung (inv. ii-xi, 8) dat een nadere studie meer dan waard zou zijn. Zie K.W. Swart, "wat bewoog..., 1984, p. 565 noot 52. Zie ook H. Klink, Opstand, politiek en religie bij Willem van Oranje 1559-1568. Een thematische biografie, Heerenveen: Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, 1997. Dit bevat editie van Printzische Entschuldigung. "De Almachtighe barmhertighe Godt wil desen handel, welcker zijn eyghen sake is, naer syner Goddelicker almachticheyt, tot gheluckighen Christelicken ende redelicken eynde ende wtganc dirigeren ende leyden, ende den goeden Coninc openbaren ende te kennen geuen (also wy niet en twijfelen tot zijnder tijdt wel gheschien sal) die ontrouwe dangereuse practijcken, daermet die archlistghe Autheurs (*Alva c.s.*), omgaen door haer voorschreuen onchristelicke veruolghinghe ende tyrannie. Ende ter contrarien, hoe onderdanich, trouwelick ende goedt wy altijdts teghen syne Maiesteyt ghesint sijn gheweest, ende noch zijn."(slot)	1568	APG Uitschrift	http://www.periodata.nl/OranjeSchenk.pdf

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0165,	Rescript Et declaration du Tres illustre Prince d'Orange, contenant l'Occasion de la defense ineuitable de son Excellence, contre l'horrible Tyrannie du Duc d'Alba, & ses adherens. *Aan het einde*: Donné le 20. de Juillet. 1568. *s.l.* in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Franse uitgave van het voorgaande (K. 0164). "Le Seigneur DIEV toutpuissant, vueille, selon sa bonne volonté, diriger & mener cest affaire comme la sienne propre, la conduisant à bonne & raisonnable fin & issuê. A fin que nostre bon Roy puisse (comme ne doutons, qu'en son temps ne sera) cognoistre, & s'apperceuoir des desloyales & dangereuses practiques & menées, desquelles ces Autheurs de persecution & Tyrannie se seruent : & pareillemen de quelle bonne volonté, nous nous sommes tousiours monstré enuers sa Maiesté, & encores present faisons." (fin)	1568	APG Uitschrift	
Pamflet K. 0166,	Bekendtnus, Der Durchleuchtigesten Hochgebornen Fürsten..... Herren Wilhelm Printz zu Vranien, sampt andern jrer F. G. Mituerwandten Defension, vnd Nootwehr widder des Dvca de Alba... vnerhörte verfolgung gegen alle Stendt der Nidderlanden.... MD.Lxviij. *Aan het einde*: Datum den 20 July. Anno 1568. *s.l.* in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel*: Andere uitgave van W. 8667, welk ex. 20 blz. telt en in spelling verschilt. b.v. op den titel: *Bekentnus*, noth*wehr wi*der *Ni*der*landen*. "Der Almechtige barmhertzige Gott, wolle diese vnse Handlung, als welche sein eigen sache ist, nach seiner Göttlichen Almechtigkeit, zu glücklichem Christlichem vnd billichem auszgang dirigiren, leitten vnd füren, auch dem fromenn König (wie vns nicht zweiffelt) zu seiner zeit die vntrewe gefarliche practicken, damit die argelistige Anstiffter, obangeregter vnchristlicher verfolgung vnd Tyranney vmbgehen, Auch wie untertenigest, trewlich vnd gutt wir es mir irer M. jeder zeit gemint haben, vnd noch zu erkennen geben." (slot)	1568	APG Uitschrift	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0167a,	Willem byder gratien Gods Princen toe Orangien, Graue toe Nassaw ... Allen ghetrouwen ondersaten des Con. Mai. in den Nederlanden, Saluyt. M.D.LXVIII. in-8°., 22 blz. *(Dringende oproep van Oranje om steun. Wie verzaakt, zal met Godes straf moeten rekenen.)* "Ten einde, des Albaensche (Alva) gierighe bloetdorstigheit eens recht betemt zijnde, de ghemeene staten vanden Nederlanden eens hope moghen vercrijghen, om tot onpartijdighe aendieninghe van saken aen zijne Maiesteit, tot rechtueerdighe verantwoordinghe vanden ghemeenen landen tot ghenietinghe van oprechte Justicie. Volghende dien oock tot de voorgaende neeringe ende weluaeren der seluer landen, tot beuestinghe der Priuilegien, tot exercitie vande ware Religie, ende tot eenen gheduerigen vreede moghen gheraken onder zijne Conincklicke Maiesteit." (21/2).	1568	APG oproep tot steun	
Pamflet K. 0168a,	VVaerschovvinghe des princen van Oraengien aende ingheseten ende ondersaten vanden Nederlanden, (*s.l.*) M.D.LXVIII. *(ged.* 1 Sept. 1568.), in-8°., 22 blz. *Impressum volgens STCN: Köln: G. Hirtshorn.* "Soo versuecken ende begeeren wy ernstelijck aen u, ende elck van u, dat ghi elck na zijn macht ende staet u daer toe schickt, wtreyct ende contribueert, op dat by ghebreke van dien, so goeden werc niet onder wegen oft onvolbracht en blijue (des wy hopen dat niet en sal) ende ulieden namaels niet en come te berouwen van uwer onachtsaemheyt cleinherticheyt ende luttel behulpsaemheit tot uwer verlanghder vrijheit. Tot welcken einde sult ghylieden elck na sijnen staet moegen seinden uwe ghedeputeerde neffens ons of de ghene die wy tallen plaetsen daer wy wesen sullen, daer toe sullen committeren metten welcken ghy sult mogen verdragen ende sluyten vander sommen, die elckerlick sal by tijden mogen ende behooren te bestellen ende besorghen. Daer neffens oock ulieden met desen opentlicken geschrifte willende ghewaerschout hebben, dat soo verre by gebreke van tgene des voors. is, ghilieden niet geholpen oft voorgestaen en wort, ende ulieder daer ouer eenich gewelt, plonderinge, wteringe oft andere ongeluc wedervaert, dat tselue sal toecomen by uwer ende niet by onser schult." [B iii/iiii]	1568	APG ESG geldelijk steun	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0169,	Advertence dv Prince d'Oranges avx svbiets et inhabitans dv pais bas. (*ged.* 1 Sept. 1568.) *s.l.*, M.D.LXVIII. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit is een zeldzaam ex. van de Fr. vertaling der Waerschouwinghe (K. 0168a) vermeld bij *Bor I:* 255. "Requerons & prions bien instamment a vous & chacun de vous, quil s'y employe & y contribue selon son pouoir & qualite: afin que pour desfault de ce, si bonne œuure ne reste imperfait (ce qu'esperons que non) & que parapres vous ne vous repentez de vostre non chalance & petite demonstration dela desirée liberte. Alaquelle fin, pourrez chacun en sa qualité enuoier députez vers nous ou ceux qui ad se commettrons par tout es lieux ou que serons, auec lesquels pourréz statuer & conuenir de la somme que vn chacun pourra furnir successiuement. Vous aduisant aussi par cest escript publicq, que si a faulte de cela, vous n'estes aidéz, ou que quelque saccagement, oultraige, pillaige, ou autre desordre vous aduient, que la coulpe sera vostre & non nostre,..." (A 8 r+v)	1568	APG ESG geldelijk steun	
Pamflet K. 0170,	A tous capitaines, hommes d'armes, et avtres bons et vaillantz soldatz dv pais bas, le prince d'Oranges, conte de Nassav, etc. Desire salvt, et felicite perpetvelle, *s.l.*, M.D.LXVIII. in-8°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit manifest van de prins is gedateerd: *Escrit en nostre camp prez d'Arvveiler le* 14. *Jour de Septemb.* 1568. Dit stuk is hoogst zeldzaam: *"Elle n'existe dans aucune des grandes Bibliothèques historiques"*, zegt een vroeger eigenaar. "Messievrs, il n'est besoing d'vser ici de grand langage, ou faire long discours pour vous remonstrer le but & desseing du Duc d'Alue & et de ses adherens: puis que par les barbares insolences & horribles oppressions & tyrannies par lui & les siens commises & perpetrées depuis sa venue au Pais bas, est aisé a tout homme d'aucun iugement de comprendre, quilz ne tendent a autre fin que de mettre & tenir ledit Pais & tous inhabitans d'icelui totalement en leur subiection & seruitude, ..." (A2r) ",... afin que par cy apres ne puissier alleguer, ou vous conplaindre de n'estre preaduertiz, & pour vostre propre salut pas aduisez. Et esperant que y prendrez le soing quil conuient, prions Dieu que bien tost vous puissions veoir restituéz en vostre entier & ancienne liberte." (A4r).	1568	APG MLG oproep aan militairen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0170a,	Allen Ende Elckerlicken Capiteynen, Volck van wapenen ende anderen goeden ende ghetrovven Crijchsluyden van Nederlant, wenschet de Prince van Oraengien ... gheluck ende salicheyt. *Aan het einde:* Gegeuen in onsen Veltlegher by Arweyler den 14 Dach van September 1568. *Impressum volgens STCN: Köln: G. Hirtshorn.* "Mijn Heeren, het waere noodeloos datmen u langhe verthooninge dede, vanden voornemen des Hertoghen van Alba ende sijns aenhangs, nae dien een ieghelijck eenich verstandt hebbende, duer de ouerwreede ghewelden, afgrijselicke verdruckinghen, ende onghehoorde tirannien by hem ende de zijne inden nederlanden zedert sijn compste voortsghestelt, seer wel can beuroeden, dat sy anders niet en soecken dan het selue lant ende all dinghesetene van dien te stellen ende houden, onder heu subiectie ende slauernie ..." (A1) "... dat ghy namaels geen redene en hebt van te seggen, ende u te beclagen dat ghy des om u eygen weluaren niet en zijt ghewaerschouwet ende vermaent. Ende verhoopende dat ghy des behoorlicke toesicht sult nemen. Bidden wy God dat wy u corts mogen sien gestelt in u oude ende volcomen vrijheit." (A5)	1568	APG MLG oproep aan militairen	
Pamflet K. 0171,	Fidelle exhortation avx inhabitans dv pais bas, contre les vains et faux espoirs dont leurs oppresseurs les font amuser. *s.l.*, 1568. in-8°., 16 blz. *Annotatie Knuttel: Bor*, IV *boek blz.* 255, maakt gewag van de Hollandse uitgaaf van dit geschrift. *"Int Duyts en Francoys werden sy alom gesonden en gestroit"* (W. 0191). "Sus doncques, mes Seigneurs, freres & compaignons, mectez de costé ces vaines esperances, cessez de contrauenir à vos sermens, iugé à la verité de cest affaire, monstrez vous pour le maintenement de vostre propre bien, resistez de tout vostre pouuoir à vos oppresseurs, assistez par tous moyens à ceux qui s'employent pour vous tirer de ceste miserable seruitude."(16)	1568	APG aansporing tot verzet aan adel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0189,	Belgicae liberandae ab Hispanis Y´ ΔΕΙΞΙΣ, Ad P. P. D. Gvilielmvm Nassavivm, principem Aurantium. Anno MD.LXXI. April. XVII exhibita. Ac Nunc demùm in lucem edita; 1574 Mense Octob. *s.l.* in-4°., 32 blz. *Annotatie Knuttel:* In Duitsland gedrukt. Volgens een oude aantekening is Phil. van Marnix de schrijver. Zie *Bakhuizen van den Brink, Studiën en schetsen, 1*, 174. (P. 0156.) Volgens STCN is Henricus Geldorpius de auteur. "Quibus malis sublatis res tyranni, res populi, res tuae, res vicinorum regnorum, si conferre quasque dignaberis, luce clarius ostendent viniuersam huius euertendem tyrannidis rationem fortitudine & fiducia animi tui in Deum consistere Ad quam vt te quanta fieri queat alacritate ac cingas, largiatur & tibi & omnibus oppressis tyrannorum omnium aeternus vltor Deus. Amen. 17. April. Anno 1571. T.C. deditissimus, N N." (31)	1574	APG aansporing vol te houden	
Pamflet K. 0194,	D. Gvilielmi Nassavii Principis Avrantii etc. Germaniam inferiorem libertati vindicantis ad ordines et popvlvm denvntiatio. 15.72. 16. Junij, s.l., s.a., s.n. *Annotatie Knuttel:* In het latijn en Nederlands opgenomen in *Byvoegsel van Authentyke stukken bij Bor, I. blz.* 131-140. Deze Vermaning is opgesteld door Wesembeke. Zie P.J. Blok, Gesch. Nederl. Volk, 2, p. 76. Gedeeltelijk (latijn en Nederlandse vertaling). Zie ook Fikentcher & Fochem, Quellen zur Entstehung der Grundrechte in Deutschland, (2000), in Google Books, p. 23. vv.* "Men heeft al over lang niet van nooden gehadt u Nederlanders, selfs ingedachtig zijnde te vermanen, nademael soodanige onheilen dese laetste jaren ower uwe hoofden gesworven hebben, die u buiten twijfel noch reden noch sinnen of gevoelen doen ontbreeken, waer door ghy 't onderscheit tusschen een wreede vyandt, en getrouwe voor-stander of heilsame beschermer moogt beproeven. En in dien 't Godt belieft hadde dit gevoelen in uwe gemoederen doen in te planten, als wy met ons leger van uitgeleses volk te voet en te paerdt door geheel Duitsland vergadert, u op uwen grentsen 't gebruik van uwe vryheit aen de handt gaven: soo en soudet noch ghy beklagen de verwoestinge van uw schoon Vaderlands door de wreedtheit van een meer als Phalarische tyrannie; noch en soude dien bel-hamel van alle moetwilligheit langer hebben blijven staen sonder straf te lijden voor syne verfoeyelijke feiten. Maer dese onse krijgs-tocht wierdt niet alleen bejegent door uw af-keer van onse onwaerdeerlijke weldaet, maer ook door verkeerde duidingen, leugens en lasteringen.Toch 't schijnt dat de verwerringe der saken doen niet anders konde mede brengen, dan dat ghy noit vreesende voor 't gevolg van die beestlijke wreedtheit, dachtet dat het werk die alleen aenging, na der welker ondergang ghy echter met uwe Republijk en goederen vry en behouden soudet bestaen blijven. En by aldien dese fantastijke dooling tegens de will van 't noodt-lot, doen over uwe gemoederen niet geheerscht hadde, ghy en soudt sekerlijk tot de wederkrijginge uwer Vryheit liever de uiterste middelen tegen sulken Moordenaer gebruikt, als ons met het sluiten uwer poorten, en weigeren van alle toevoer, alle opinie van uwe dankbaerheit ontnomen hebben." (Bor, 135/ Fikentscher, p. 32/3)	1572	APG	Fikentcher & Fochem/Vermaninghe

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0198,	Eine bewegliche Demonstration zu lob vnd ehren des ... Printzen zu Vranien, ... Damit sein Fürstliche Gnad als ein Vatter des allgemeinen Vaterlands seiner F. G. vnschult vnd auffrichtig Furstlich gemüht (*sic*) zu dem Vaterland gnediglich offenbart *enz.* (*berijmd*). M.D.LXXII. *Aan het einde*: Gedruckt aus einem Gedruckten Exemplar, zum Nidder Wesel am Rhein, *s.l., s.a.* in-4°., 8 blz. [1572]. *Annotatie GWD:* Zie F.K.H. Kossmann, "Een Bewegliche Demonstration", 1933. "Ewer Frawen, Kinder, eigen Leben Den Frembden wilt nicht zu eigen geben, Ewer rechte Freiheit von den Alten Bis noch beschutzt, wilt doch behalten, Vor Gottes Wort, vor Gut, vnd Ehr, Vor Weib, vor Kind, stelt euch zur Wehr, Ewer Stetten Schlösser selbst regiert, Die Spansche Schelmen draussen kehrt"(A 3r)	1572	APG oproep tot verzet	
Pamflet K. 0209,	Warhafftiger Bericht, wie es sich vor weniger zeit, Nemlich auff S. Margarehten tag, dieses lauffenden Drey vnd siebentzigsten Jars, Zwischen dem Duca de Alba, vnd dem Printzen von Vranien, in Holand (*sic*) hat zugetragen, Auch wie sich die Stad Harlem, von wegen grosser Verrheterey, genantem von Alba hat ergeben, mit sampt anderen vnd weitleufftigern Hendel, so sich auff beider Seit verlauffen, Itzt newlich aus dem Niederlendischen, von Glaubwirdigen Personen vnnd Herren, dem Wolgebornen Grauen vnd Herrn, Herrn Herman von Newenard für gewis vnnd warhafftig zugeschrieben. Gedruckt zu Wesel, durch Johan von Drouis... M.D.LXXiij. in-4°., 8 blz. "Nach dem nun, wie menniglichen bewust, der Streit vnd Krieg zwischen dem Duc de Alba vnd dem Printzen von Vranien eine gute vnd lange zeit. Jedoch nicht ohne grossen vnd mercklichen Schaden des gantzen Deudschen Lands, vnd sonst andern vmbligenden Lendern gewehret. Auch jetzt weiter in Holand zusamen gerhaten, vnd sich beider seits vor Harlem, da sie denn nicht eine geringe zeit vorgelegen, angetroffen Habe ich dem günstigen Leser, so viel müglich, vnd der Wahrheit gemess, verlauffenden Handel vnd Streit, in Holandt vnd der Stad Harlem, guter meining wollen vnterrichten vnd anzeigen." (A2r).	1573	APG propaganda in Duitsland voor de strijd	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0213 (= W. 0243),	Sendbrief. In forme van Supplicatie aen die Coninckklicke Maiesteyt van Spaengien: Van wegen des Princen van Orangien, der Staten van Hollandt ende Zeelandt, mitsgaders alle andere syne ghetrouwe Ondersaten van dese Nederlanden, die haer van des Hertoghen van Alba ende der Spaengiaerden tyrannie ende ghewelt teghen alle recht verdrucket ende vervolghet vinden. Aenwijsende den rechten Oorspronck van alle teghenwoordige beroerten in dese landen, om daerinne by syne C. Maiesteyt voorsien te mogh*en* werden *Met het drukkersmerk van Jean Canin op de titel. Dordrecht, s.n.* (*Canin*). M.D.LXXIII. in-4°., 28 blz. *Annotatie Knuttel:* Bij *Bor, I:* 464-472. Bij T. komt onder nr. 127, een exemplaar voor waaraan is toegevoegd de zendbrief aan de Algem. Staten, ged. 12 Sept. "Biddende der Haluen alle Christelicke Pottentaten ende Vorsten, dat sy haer met een Christelick medelijden ouer onsen noot ende Jammer laeten beweghen, ende Nademael, wy ghenoeck bedacht zijn, dat dese onse Supplicatie ende verclaringhe, euen also verdruckt ende achtergehouden sal worden, ghelijck alle die voorgaende, so dat sy in onser Coninckx handen niet en sal konnen comen, dat sy doch willen het selue syner Maiesteyt aengeuen, ende hem den selue bestellen, op dat onse recht eenmael int licht mach comen, ende dat syne Maiesteyt van so veel onschuldich bloet dat midts dese Albanische tyrannie verghoten wort, voor God almachtich mach onschuldighet werden." (D2).	1573	APG verzoekschrift aan de koning	
Pamflet K. 0219,	Tractaet van accoordt, ghemaect ende ghesloten tusschen den .... Prince van Orangien,..... Ende den Coronnel Mondragon, op het ouerleueren vande Steden van Middelburch ende Armuyden. Daer beneffens de verclaringhe byden voorschreuen.....Prince gedaen, op seeckere poincten ende artijculen, byden Burghemeesters ende Ghedeputeerde van Middelburch, voor hun ende heure Burgheren aen zijn Excellentie gheproponeert ende versocht. Ghedrvct Binnen ....Delft, *s.n.* (*bij de wed. Schinckel?*). M.D.LXXIII. *Met het drukkersmerk op de titel.* in-4°. 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Bij *Bor, 1* 480, 81. Vgl. *Wagenaar, VI.* 461, 62 en elders (T. 131). "Ende aengaende tvoorder versoeck vande voorsc. Burghemeesters ofte Ghedeputeerden van Middelburch, ten opsiene van Papen ende Monicken, der Kercken dienst ende der Kercken goederen, schulden ghecontracteert ter sake van deser Oorloghe, met meer ander poincten schriftelick by hemluyden vermelt. Den Monicken ende Papen is toeghelaten met hun cleederen te vertrecken: op de reste ghedencken wy ter gheleghender tijt, ende naer voorgaende informatie te disponeren, so wy in alle redelickheyt ende totten meesten oorboor vander Stadt ende ghemeenen Lande beuinden sullen te behooren." [7].	1573	APG verdrag met Mondragon	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0233 (= W. 0267),	Afscheyt ende laetste Reces by den Gedeputeerden van de Prince van Orangien, Staten ende Steden van Hollandt, Zeelant, etc. ghenomen met den Commissarissen des Conincks tot Breda op den xiiij. July. 1575. Mitsgaders sekere extracten wt den gheschriften vanden 14 Martij ende eersten Aprillis, van de voorsc. Commissarissen, ende het antwoordt ende presentatie op den eersten Junij, by des Heeren Prince van Orangien ende der Staten Ghedeputeerden daer teghens ghedaen Dordrecht, *Met het drukkersmerk van Jean Canin op de titel. s.l.* (*Jean Canin*), M.D.LXXV. in-4°., 22 blz. *Annotatie Knuttel:* Vgl. *Bor, I,* 595-612. "Ende aengaende de Catholijcke Roomsche Religie, wilt zijne Ma. alhier weder wel absoluytelick verhaelt hebben, van gheen meyninge te zijn, yet int minste te geuen dat contrarie van dien soude wesen, oock in gheen Jota vande selue te willen wijcken, maer sodanich dat te onderhouden als zijne Ma. ende zijne Ma. voorsaten zijn ontvangen ende ghehult geweest voor Princen ende Heeren vanden Lande, ende onder de welcke die van Hollandt ende Zeelandt oock zijne Ma. hebben ghelooft ende ghesworen, de ghehoorsaemheyt ende getrouwicheyt, vande veranderinghe vande welcke noyt questie is gheweest. Met al twelck de Remonstranten hen wel behooren te vreden te houden, als heurluyden genoech gedaen zijnde, dat den genen die sulcx als voren niet blijuen ende leuen en willen, toegelaten wort te vertrecken met heure goederen, so roerende als onroerende, ende te gaen woonen daert hen belieft, wesende tegens alle goede ordre redenen ende Justitie, dat een Prince ghedwonghen soude worden te lijden veranderinghe van Religie ten appetijte van sijne ondersaten, die den anderen daer toe niet en moghen bedwingen, ende veel min huer eyghen Prince die sy schuldich zijn alle onderdanicheyt en obeissance." (B4/C1) De vredesonderhandelingen te Breda lopen uiteindelijk stuk op dit punt. (GWD)	1575	APG Vredehandel Breda	
Pamflet K. 0235,	Copie. A nos treschiers et bien amez, les gens du conseil du Roy en Flandres. Don Loys de Requesens. *ged.* 17 April etc. *Daarachter*: Copie Translat des offres et presentations faictes par les Commissaires de sa Majesté aux deputez du Prince d'Orenges. *s.l., s.a.,* in-4°., 8 blz. [1575]. *Annotatie Knuttel:* De brief van Requesens (blz. 1 en 2) is een begeleidend schrijven voor het volgende stuk; zie *Bor, I:* 606. De offfres et presentations in het Hollands bij *Bor, I:* 598, 599. Vgl. citaat bij K. 0233. Het punt van de religie blijft onoverkomelijk. Zie ook Annotatie Knuttel bij K. 0236 en zie ook K. 0239 (GWD).	1575	APG Vredehandel Breda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0236,	Copie. Translat de la responce des deputez du Prince d'Oranges et des Nobles et Villes de Hollande et Zelande sur les offres et presentation faictes par les Commissaires de sa Majesté. *Aan het einde*: A Gand, Par la Vefue de Ghislein Manil, au Pigeon blanc. 1575. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* In 't Hollands bij *Bor, 1:* 599-702. Nr. 235-237 hebben betrekking op de vredehandel van Breda van het jaar 1575. Nr. 235 zijn de tegenvoorstellen der koninklijke commissarissen van 14 Maart; no. 236 antwoord daarop van de prins en de staten van 20 Maart; no. 237 repliek der kon. commissarissen. Sommige dezer stukken zijn geheel opgenomen in Afscheyt ende laatste Reces (zie nr. 233) en in het Cort ende warachtig verhael (nr. 239). Vgl. citaat bij K. 0233. Het punt van de religie blijft onoverkomelijk. Zie ook K. 0239 (GWD).	1575	APG Vredehandel Breda	
Pamflet K. 0237,	Copie. Translat de l'ampliation des offres de sa Majesté. (*ged.* 1 april.) *Achteraan*: A Gand, Par Jean vanden Steene, demourant sur la place de saincte Pharahilde. 1575. Typis Gualteri Manilij. in-4°., 12 blz. *Annotatie Knuttel:* In 't Hollands bij *Bor, 1*: 602-604. Vgl. citaat bij K. 0233. Het punt van de religie blijft onoverkomelijk. Zie ook Annotatie Knuttel bij K. 0236 en zie ook K. 0239 (GWD).	1575	APG Vredehandel Breda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0238,	Replicque ofte Verantwoordinge sulcx de groot Commandeur .... heeft ghedaen ende ouergegheuen den eersten Aprilis 1575. op de antwoorde, ... die de Prince van Oraengien met de Staten van Hollandt ende Zeelandt, ... hier vorens op de voorgaende Propositie vanden Commendadeur (*sic*) voorseyt, ghemaeckt ende inghebracht hebben, *s.l.,.s.a.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit stuk (zie *Bor, I:* 602 v.v.) moet een fragment van een groter geschrift zijn: de signatuur begint hier met C. *(Opgenomen in K. 0239: C1r-C4v, GWD)* Vgl. citaat bij K. 0233. Het punt van de religie blijft onoverkomelijk. Zie ook Annotatie Knuttel bij K. 0236 en zie ook K. 0239 (GWD).	1575	APG Vredehandel Breda	
Pamflet K. 0239,	Cort ende warachtich verhael, van het gene dat op de Handelinge vanden Vrede nu coreelinghe (*sic*) tusschen den Prince van Oraengien, met die Staten van Hollandt ende Zeelandt, ... aen de eene zyde: Ende die Spaensche Gouuerneure der Nederlanden met den synen aen de andere zijde, tot Breda geschiet is (*met een wapen op de titel. s.l., s.a.*), in-4°., 30 blz. 1575. *Annotatie Knuttel:* De Bredase vredehandel bij *Bor, I:* 595-612; *Wagenaar VII:* 25-51. Vgl. citaat bij K. 0233. Het punt van de religie blijft onoverkomelijk. Zie ook Annotatie Knuttel bij K. 0236 en bij K. 0238 (GWD).	1575	APG Vredehandel Breda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0241a,	Offen Edict Königlicher Mayestet in Franckreich, wegen der Friedshandlung, vber die Empörungen desselbigen Königreichs. Verlesen vnnd Publiciert, in anwesen seiner Königlichen M. im Parlement den 14. Tag May. Anno, 1576. Ausz dem Frantzosischen Gedruckten Exemplar trewlich vbergesetzt. [Köln, 1576.], in-4°., 36 blz. *Annotatie GWD*: Vredesverdrag tussen de Franse koning Hendrik III en de protestanten. Hierbij wordt ook bepaald dat Oranje zijn bezittingen in Frankrijk terug krijgt en dat hij de vrije beschikking over het prinsdom Oranje kan behouden. "Vnser vilgeliebter Vetter der Printz von Oranien, soll in alle seine Länder, Gebietten vnd Herrschafften, die innerhalb vnsern Königreichen vnnd zugehörigen Landtschafften zugleich in das Fürstenthumb von Oranien, wieder eingesetzt vnd noch dabey zu allen seynen Gerechtigkeiten, Sieglen, Brieff vnd schrifftliche vrkhunden durch vnsern gemeinen Leutenampt vnd andere befelchsleut verwandt vnd hingenommen, welche gebracht darneben dieselb gütter, recht, gerechtigkeit vnd Tituln dem berürten vnserem Vetter widergeben, zugestelt vnd eingereumpt werden in solcher geschaffenheit darin sie fur entstandenem trübel wahren. ... " (9, XIII)	1576	APG JUR Prinsdom Oranje	
Pamflet K. 0260,	Tractaet van den Peys, ghemaeckt ende gesloten, tusschen de Staten van dese Nederlanden, vergadert binnen..... Bruessele. Ende den Heere Prince van Orangien, Staten van Hollandt ende Zeelandt, mit heure geassocieerde. Ende Ghepubliceert opden achsten dach van Novembri. M.D. zessentzeuentich. Mitter aggreatie ende confirmatie .... des Conincx, daerop ende naegevolght. *Met het kon. wapen op de titel*. Bruessele by my Michiel van Hamont,..... M.D.LXXVI. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Pacificatie van Gent. Achter de Artikelen volgen de *Commissie van den generale Staten: van den ghedeput. des princen van Or. en der St. v. H. en Z; en van den secretaris* - Met de *Commissies in de Placc. v. Brabant, I* 586; de artikelen alleen: *Groot Placaet-Boeck, I.* 2; *Bor, I.* 739-741; - de voornaamste bij *Wagenaar VII.* 115 en elders (T 147). "Wy Willem by der gratien Gods, Prince van Orangien, ...Representerende den Staten vanden seluen Landen. Doen condt eenen yegelijcken dat alsoe Godt almachtich, vuyt sonderlinge genade gelieft heeft te presenteren, die occasien ende middelen, waer deure die Nederlanden, die Steden ende ingesetenen vandien, die door die vuytheempsche Spaensche natie, ende heurlieder tyranlijcke heerschappie ouer den seluen Landen, eenige voirleden iaeren, tot noch toe in eene jammerlijcke beroerte, twist, onvrede, ende binnenlantschen crijch ghebrocht ende gehouden zijn geweest, eenemael wederomme vereenicht, mitsgaders die oude vrientschap, neeringe ende welvaert onder den gemeynen ondersaten der voirsz. Landen gerestitueert." (B 2v/3r)	1576	APG Pacificatie van Gent	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0282,	Accoordt ende verdrach ghemaeckt, ende besloten op het ouerleueren vander Stadt Haerlem Tnsschen *(sic)* den Prince van Oraingien ... met de Staten van Hollant ter eenre, Ende. . . Godefridus van Mirle Bisschop van Haerlem mitsgaders Joncheer Sebastiaen Craenhals Schoudt, ende M. Gijsbrecht van Nesse Burgemeester der voors. Stede ter andere zyde. Ghedaen den xxij. Januarij. Anno M.D.LXXVII. Ghedruckt inde vermaerde Stadt Delft, *s.n.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel*: Zie *Bor, I:* 756. Vgl. *Wagenaar, VII*: 134. "Ende belangende het oprechten van den Schutterie binnen Haerlem sullen die Magistraten, Burgeren ende Inwoonderen derselver Stede onderhouden, ende achtervolgen Ordonnantie vande Schutterie aldaer in alle hare poincten alsoe sy van ouden tijden voor het ouergaen der voors Stadt in handen van zijnder Excell. is onderhouden ende achtervolcht gheweest om in geene poincten ofte stucken de Preuilegien Rechten, ende Costhumen der Stadt te verminderen veranderen, ofte verbreecken, ende nochtans soo het byde voors. Magistraten ofte Inwoonderen noodich ware bevonden, iet daerinne te veranderen, dat het tselfde sal geschieden met voorgaende aduijs van zijne Prin. Excel. tsamen mette generale Staten van Hollant, ende Zeelant om een goede Unie, Eendracht, ende accoort in alles te moghen onderhouden mits dat de voors. scutterie die daer nu Teghenwoordelijck is ofte hier namaels soude mogen aengenomen werden sal gehouden zijn den Eedt te doen tot onderhoudinghe van alle dese Pointen, ende Articulen hier ghestelt, ende veraccodeert." (4/5)	1577	APG JUR	
Pamflet K. 0295,	Protestatie Des Heeren,.....Prince van Oraenien, etc. met der Staten van Hollandt ende Zeelandt, op den vrede tusschen Don Jan d'Austria, ende de generale Staten der Nederlanden ingegaen ende besloten. (*ged.* 19 Febr.) Met de Antwoorde, der generale Staten, (*ged.* 1 Maart). Ghedruckt. (*Met de Holl. leeuw op de titel.*) *s.l.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel: Bor. I:* 790-792. *Vgl ook de nrs Knuttel 296 t/m 298a (Digitale bibliotheek KB Den Haag, The Early Modern Pamphlets Online (TEMPO).* "Want ten eersten schynt dat de voors. oude preuilegien des Landts die sy in allen wegen begeeren voor te staen, door eenen onrechten wech seer vercort zijn, soo wel door dien dat de vryheyt omme de generale Staten te doen vergaderen, daer inne benomen wort den genen dien die altijt van outs toebehoort heeft, als ooc dat de Staten des Landts, gedwongen worden tot nieuwe verbindingen ende eeden die niet gebruyckelick en zijn. Ja dat men oock openbaere inbrekinge der preuilegien mochte mercken inde onrechte aenhoudinghe des Grauf van Bueren (*Filips Willem*) dien alden werelt weet tegen recht, reden, ende preuilegien des Landts wechgevoert te wesen, dat men soo veel te meer behoorde te bedencken, nadien deselue preuilegien in een soo schoonen beginsel, ende handelinge die wtdruckelick behoorde te strecken tot versterckinge ende oprechtinge vandien, vercort worden aen een particuliere persoone, die in geene saken misdaen heeft. Hetwelcke cleyne hope gaf, dat de Preuilegien onderhouden souden werden tegens het gemeene volck ende Steden int gemeen, tegens den welcken men lichtelick oorsake vinden soude om haer te belasten met rebellie ende crimen lese Maiestatis". (A1-2) [*Annotatie GWD*: Zonder Oranje hierover te raadplegen, sluiten de Staten Generaal 17 februari met de nieuwe landvoogd, Don Juan, het 'Eeuwig Edict'. Hierin wordt o.a. bepaald: 1. Don Juan van Oostenrijk erkent de Pacificatie. 2. Spaanse en Duitse troepen zullen over land en niet over zee (ze kunnen dan niet tegen Engeland gebruikt worden) wegtrekken. 3. De Staten staan een bede toe om de troepen af te betalen. 4. Oranje zal worden schadeloos gesteld en zijn zoon Filips Willem zal uit Spanje mogen terug keren. Overigens dient de katholieke godsdienst onverkort gehandhaafd te blijven. Het gevolg is dat de afgevaardigden van Holland en Zeeland zich terugtrekken uit de Staten-Generaal. Met deze protestatie lijkt Oranje voor ogen te hebben om de band met Holland en Zeeland voor alles te willen handhaven.]	1577	APG Unie met Holland en Zeeland (eeuwig edict)	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0299,	Uuarachtich Afschrift vande verhandelinge tot Geertruydenberghe, den 23. May, Anno 1577. gehouden tusschen de Ghesanten..... van dOn Jan dAustria,.. mitsgaders der generale Staten ter eender, ende den ..... Prince van Oraengien, ende die Staten van Hollandt, Zeelant, ter ander syden. Item eene Missyue van Don Jan dAustria, aen den President ende Rade van Vlaenderen gesonden. Ghetrouwelijck wt de Fransoysche in de Nederlantsche Sprake ouergheset, *s.l., s.a.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* De onderhandelingen te Geertruidenberg bij *Bor. 1* : 815 *v.v.*; *Arend, II,* 6 bldz. 138 *v.v.* "Ende so hy (Oranje) met hetghene verhaelt is niet te vreden en is, maer yet anders noch begeert. Dat hy opentliijck wil seggen tghene hy meer begheert tot zijnder versekeringe ende vernoeghinge, ten eynde men hem daer af volcomelijcke satisfactie doen mach." (*2r) Uit het antwoord van Oranje: "Item die Hoochduytsche (*alleen de Italianen, Spanjaarden en Bourgondiërs waren vertrokken, GWD*) en zijn als noch wt de Landen niet vertrocken wesende mede contrarie die voors. Pacificatie van Ghendt. Item en zijn die goeden van mijnen Heere die Prince van Oraengien als noch niet wederom gerestitueert so wel liggende inde Landen van herwaertsouere, als in Bourgoignien ende Luxemborch. Noch oock mijn Heere de Graue van Bueren (Filips Willem] zijn Sone, twelck niet alleene strijdt tegen die voors. Pacificatie, maer ooc teghen die Priuilegien ende Vryheden vande Landen ende andere conditien van tvoors. aduijs ende antwoorde." (*3r)	1577	APG onderhandeling en Geertruiden berg.	
Pamflet K. 0303,	Artijculen ende Poincten van weghen de Regeerders der Stede van Aemstelredamme ... den Prince van Orangien gheexhibeert, om hemluyden gheaccordeert te worden, tot onderhoudenisse van welcke die Ghedeputeerden der voorschreuen Stede soufisante Satisfactie gheuen sal, volghende de Pacificatie tot Gendt ghemaect. Mitsgaders het gheene dat binnen ... Dordrecht, ende..., tot Alckmaer by zijne Princel. Excell. ende Staten des Landts van Hollandt ende Zeelandt ter eenre, ende den Ghedeputeerden der Stede van Amstelredam ter andere zijden, ghehandelt is gheweest. Ghedruckt binnen ... Delft, ... M.D.LXXVII. in-4°., 24 blz. *Annotatie Knuttel:* Verzameling van stukken betreffende de onderhandeling met Amsterdam, van 2 April tot 20 Julij, die echter toen vruchteloos afliep. Zie *Wagenaar, Amsterdam's Geschiedenissen, II, boek* 9, *Bor. I, bl.* 810 *volg*. (W. 316.). STCN: drukker is Aelbrecht Hendriksz. *Standpunt Amsterdam*: "Dat binnen Aemstelredamme, inde Vrijdom ende Ambachtsheerlickheyt van dien, gheen ander Religie sal moghen ghepredict, gheleert, noch gheexerceert werden, dan alleenlijck die Oude Catolijcke, Roomsche Religie, tghebruyck ende dExercitie van dien: Ende die hier teghens by daghe ofte by nachte eenichsins contrauenieeren, sullen ghecastijt worden als pertubateurs vande ghemeene ruste ende Vrede." (A1) *Standpunt Prins en Staten van Holland en Zeeland:* "... ende wel rijpelick daer op ghelet. Connen anders niet beuinden, dan dat de selue seer onbescheyden ende onghegrondt, wesende niet alleen tot gheene stichtinge des Vredes ofte der ghemeene gerusticheyt, maer ter contrarien van meerderen tweedracht, misverstant ende scheuringhe, soo wel tusschen die van Hollandt ende Zeelandt met die van Aemstelredam, als tusschen de Burgheren ende Inwoonderen der onder elck anderen te maken, souden verstrecken." (A4v). Vgl. ook citaat onder K. 0335.	1577	APG stukgelopen Satisfactie Amsterdam	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0320,	Declaratie van die triumphante Incompst vanden ... Prince van Oraingnien, binnen die Princelijcke stadt van Brussele, geschiet in t'iaer..... Duysent, vijfhondert, achtentseuentich, den achthiensten Septembris. Beschreuen, ende ghecomponeert door Jehan Baptista Houwaert, Consiellier, ende Meester Ordinaris vande Rekeninghen .. des Conincx in Brabant. (*Met Plantijns drukkersmerk op de titel.*) T'Antwerpen. Ghedruct by Christoffel Plantijn, ... M.D.LXXIX. in-4°., 158 blz. *Annotatie Knuttel:* Deze intocht had plaats 23 Sept. 1577 en niet 18 Sept. 1578. Zie *Bor, I.* 873. (vgl. citaten hieronder) Deze *Houwaert* door Motley genoemd *"an eminent schoolmaster"* was bij verschillende dergelijke gelegenheden met de leiding der feestelijkheden belast o.a. bij de feestelijke intochten van *Don Juan van Oostenrijk, Aartshertog Matthias, Anjou, Aartshertog Ernest, zie Motley, United Netherlands, III,* 287 vv. Deze *Declaratie* is versierd met talrijke houtgravures. “. soo is sijn voors. Excellentie opden twaelfften Septembris duysent vijfhondert seuenentseuentich, uyt de vermaerde Coopstadt van Antwerpen t’schepe ghegaen,” (A5) “Des anderdaechs smorgens te weten den derthiensten Septembris anno voors. soo saen als die poorte van Brussele werdt openghedaen, soo is voor d’ierste die snelle fame in Stadt ghecomen, vercondigende eenen yeghelijck dat d’Excellentie des zeer begheirden Prince te Willebroeck ghearriueert was, van welcke voors. tijdinghe de meeste menichte (soo wel van edele als borghers) uytermaten zeer verblijt waeren, maer midts dat die toecomste van sijn voors. Excellentie, twee daghen eer ghebeurde, dan men wel meynde, soo is belet geweest tot groot leetwesen van sommighe) dat alle die poincten, figueren ende spectaculen, niet gereet en waeren, diemen ter eeren van sijn voors. Excellentie soude voortghestelt, ende verthoont hebben ghehadt. Als doen die voors. fame door t’gheluyt van haer clinckende trompet, in alle hoecken vander Stadt hadde ghecondicht d’arriuement ende blijde incomste, van sijn zeer begheirde Excellentie. Soo hebben die goeden mannen van de vijf Gulden met die tweenveirtich Wijcken van Brussele, hun toegherust ende inde wapen ghestelt soo chierlijck als hun eenichsins moghelijck is gheweest, latende te verhacien (om der cortheyt wille) die particulariteyten vande triumphante wapenen, ende accoutrementen daer sy mede verchiert, ende ghecleedt waren.” (12/13). [Volgt overzicht van de verdere feestelijkheden, die in Willebroeck beginnen.]	1578	APG Blijde inkomst Oranje in Brussel	
Pamflet K. 0325,	Beschrijuinghe van het ghene dat vertoocht wierdt ter incomste van d'Excellentie, des Princen van Oraengien binnen der Stede van Ghendt, xxix. Decembris 1577. (*Met het wapen van Gent op de titel.*) Te Ghendt Bij de Wed. van Pieter de Clerck, M.D.Lxxvij. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit schijnt een andere uitgave van de beschrijving door *Lucas d'Heere (Paquot, Mém., IV,* 359 vv.) te zijn dan T. 0165. Het refereyn is in dit ex. niet ondertekend, mist ook het opschrift dat T. erbij vermeldt en gaat aan het sonnet vooraf. In dit ex. Is het sonnet ondertekend met *d'Heeres* kenspreuk: *"Schade leer u"* en heeft tot opschrift: *Aen d'Excellentie des Prince van Orangen etc. L. d'Heere zijn onderdanich dienaer. Bor, I,* 916: *Ghendtsche Geschiedenissen ofte Chronycke etc., I,* 326 vv.; *Vanderhaeghen, Bibl. Gant. I.*, nr 0533. Zeer zeldzaam. (Zie ook P. Blommaert, Beschryvinghe van het ghene dat vertoocht wierdt ter incomste van d'Excellentie des Princen van Oraengien binnen der stede van Gendt,.....GWD) *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/K.0325.pdf* "L. d’Heere tot den Leser. Syn Excellentie ter bede van de vier leden slands nae de Stede van Ghendt comende den neghen ende twintichsten Decembris M.D. Lxxvii. met Graue Jan, zijn broeder, ende ander Heeren 170 Borghers Soldaten van Andtwerpen, heeft aldaer feestelic ende eerlic ontfanghen ende onthaelt gheweest byde vier Leden slands, ende byzonder van de Heeren, Notable, ende Borghers der zeluer stede. Ghelijck hier nae int corte bewesen werdt.” (A1v)	1577	APG Blijde inkomst Oranje in Gent	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0335,	Satisfactie voor die van Amsterdam, ghemaeckt ende besloten tusschen den ... Prince van Orangien,... Met de Staten van Hollant, ter eenre, ende den Burgemeesteren,... der voorsz. Stede van Amsterdam, ter ander zijde: ...deur d'lntercessie van die van Wtrecht den viij. Februarij. Anno 1578. (*Met het kon. wapen op de titel.*), ... Delft, by Aelbert Hendricxsz, *s.a.* in-4°., 16 blz. "Inden eersten, dat binnen Amstelredam, inde Vrijhyt ende Ambochtsheerlickheyt van dien, egheene andere Religie sal moghen ghepredict, gheleert, nochte gheexerceert worden, dan doude Catholijcke Roomsche Religie, (...) Behoudelicken dat de Placcaten opt stuck vande Religie ghemaect, mitsgaders tghvolch ende executie van dien, cesseren sullen, ende blijuen ghesuspendeert. Ende dat eenen yeghelijcken van wat conditie, qualiteyt, ofte state hy sy, vermoghen sal in alle vrijdomme ende verseeckertheyt binnen de voorsz. Stede te conuerseren, hanteren ende woonen, sonder tot het onderhout van eenighe Ceremonie der voorsz. Catholijcke Roomsche Religie bedwonghen te worden, ende sonder te staen tot eenich begrijp, captie, ofte pericule, al conformelicken de Pacificatie. Ende dat nyemandt gheschieden sal eenich letsel ofte moeyenisse int gaen, ende wedercommen, by daghe, ende ter bequamer tijt, vande Predicatie vande Ghereformeerde Religie, ofte oeffeninghe ende dexercitie van dien, die buyten der Stadt Amstelredam, Vrijdomme, ende dAmbochtsheerlicheyt van dien soude moghen geschieden. Ende dat oock nyemandt van wat state, conditie, ofte qualiteyt hy sy, sal moghen yemandt van de voorsz Ghereformeerde Religie ter cause vande selfde Religie, ofte exercitie ofte oeffeninge van dien iniureren ofte irriteren, met woorden ofte met wercken. Op peyne van ghestraft te worden als perturbateurs vande ghemeene ruste ende vrede." (A4r). Vgl. citaat bij K. 0303.	1578	APG GKS Satisfactie met Amsterdam	
Pamflet K. 0352,	Listen vande generale middelen gheresolueert by zijn Alteze, mijn Heere den Prince van Oraingnien, den Raedt van State, ende de generale Staten. (*Met het drukkersmerk van Plantijn op de titel.*) T'Antwerpen, By Chr. Plantijn ... M.D.LXXVIII. in-gr. 8°., 28 blz. *Annotatie Knuttel: Hollandse uitgaven van K. 0351. (W. 0351)* "Liste gheresolueert by ... Prince van Orangnien, den Raedt van State, ende de generale Staten, van alle coopmanschepen die inde landen van herwaertsouere incommen ende wtgaen sullen, nae rate dat elcke coopmanschap last draghen mach, ten eynde dat de neeringhe van dese landen niet belet, geinteresseert, noch verandert oft gediuerteert en zy. Tpondt van twintich schellingen van veertich grooten Vlaemscher munten, om gelicht te worden voir eenen tijt ende termijn van drie maenden. Te beginnen vanden eersten dach van Meye naestcomende, in dit iaer xve. achtentzeuentich." (A2). Volgt uitvoerige alfabetische lijst van heffingen op in- en uitgaande goederen.	1578	ESG invoer- en uitvoerrechten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0370,	Epistola Michaelis Baii, ... De Statuum inferioris Germaniae vnione cum iis, qui praeter omnium hactenus haereticorum morem, se Desertores Romanae Catholicae religionis vocant: Et de Juramento, quod eorum iussu à clero et monachis exigitur. (*Met het kon. wapen op de laatste blz.*) Lovanii, Apud Petrum Zangrium Tiletanum,....M.D.LXXVIII. in-8°., 22 blz. *Annotatie Knuttel:* In dit pamflet bestraft de bekende Leuvense hoogleraar *Mich. Baius* de Abt van het Park bij Leuven (*Ambrosius Loots*), over het ondertekenen van de *Brusselse Unie*. Hevig vaart hij uit tegen de eed, door de Staten Generaal van de geestelijken gevorderd. Merkwaardig zijn de beschuldigingen tegen de Prins van Oranje. Zie over *Baius: Foppens, Bibl. Belg. II,* 888, die ook deze *Epistola* vermeldt (W. 0367). "tum quia Auraicus cum suis submittendo se ordinationi generalium statuum, quo ad exercitium religionis in Hollandia, Zelandia, & Bomelia, magnam reconciliationis spem praebebat (erant enim tum reliqui status harum prouinciarum Catholici, & quauis occasione data, semper protestabantur, se velle retinere fidem Catholicam, & Catholicae Maiestatis obedientiam) tum etiam, quia per hoc subscribentium testimonium videbant futurum;" (A5)	1578	APG kritiek op Oranje	
Pamflet K. 0383,	Remonstrance avx habitans dv païs bas, declarant amplement les vrays moyens pour les induire à demeurer constans en leurs deüe obeïssance. Par Brachmus damuis, Seigneur d'Hilorue. 1578. *Aan het einde*: Imprimé à Rheims, par N. Martin. 1578. in-8°., 54 blz. *Annotatie Knuttel:* De Spaansgezinde schr. tracht hen, die nog geen partij gekozen hebben over te halen om zich aan de zijde van de Koning te scharen. De katholieke godsdienst wordt beschreven als: *principal sustien de tout florissant estat*; Filips en don Juan van Oostenrijk worden geprezen, en een gestrenge straf voor de hardnekkige rebellen aangekondigd. De brief *Au Prince d'Orange* is ondertekend: *Brachmus Danuis Seigneur d'Hilorue*. "Au Prince d'Orange. Combien que selon l'opinion de plusieurs hommes, il ne soit loisible à vn Catholique d'vser de remonstrance en vostre endroit, pour vous persuader de retourner en l'obeyssance tant de L'eglise Chrestienne que de vostre Prince: & ce pour deux causes. La premiere est que de long temps vous auez esté destiné pour estre vn fleau de Dieu. Ce que l'interpretation de vostre tiltre donne assez à entendre, estant appellé Prince d'Orage, & mesmes que voz actions en rendent tesmoignage. Car tout ainsi que apres vne vehemente chaleur l'orage furaient. (...) L'autre raison est que vous auez esté retranché de l'Eglise par censures Ecclesiastiques, comme vn membre pourry. Toutesfois congnoissant que Dieu ne reffuse sa misericorde à celuy qui la demande auec contruion de cueur & repentance de ses offences..... " (3/4)	1578	APG oproep aan Oranje terug te keren naar kath. kerk en gehoorzaamheid aan koning	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0446,	Ordonantie ende rechte middelen aen allen liefhebbers des Vaderlants, ende aen alle vrome Soldaten die om victorie vechten..... 1579. Per J. V. D. *s.l.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Vermaning, aan de Antwerpenaren in 't bizonder, om Maastricht uit de handen der Spanjaarden te ontzetten. Op de titel een oranjeboom, die uit een hart ontspruit; het hart wordt door twee zamengevouwen handen, die uit de wolken komen, vastgehouden. Dit figuur staat in een vierkante lijst met dit omschrift: *Met ghetrouwer herten, bemindt Oraengien, contra het spec en hannen van Spaengien.* Hetzelfde figuur kleiner, met hetzelfde omschrift aan 't einde (T. 0191). Van de pers van *Peter Henricksz van Campen*, te *Leeuwarden*. Vergelijk nr. 0410, waar dezelfde houtsneé, evenwel zonder het randschrift gevonden wordt. Ook het lofwerk dat de titels van beide stukken omgeeft is hetzelfde. "Ondersoeckende allen den Rijcken Personnen, soo wel dye Geestelijcke als de Wereltlijcke, ende allen dieghene die bouen de hondert guldens 'tsJaers incommende hebben dat die onder elcke thien Parsonnen moeten opbrenghen eenen Man te Paerde, ende die Cooplieden ende allen anderen die noch Rijcker zijn, salmen ordineeren te betalen allen den Capiteynen, soo wel van voetvolck als vant Peerde volck, mede oock allen die Bevelhebbers als voorschreuen is alles met goetwillighe discretie, sonder dat noodt sal zijn yemandt zijnen staet te kennen te gheuen, maer dat een yeghelyck wel ouer dincke dat dit veel lichter is om eens voor al te gheuen, dan dat wy allen die groote sware schattinghe, die wy tot noch toe ghegheuen hebben, souden altoos moeten blijuen gheuen, soo wy onse goetwillichheyt hierin niet wel en bethoonen, ende dan salmen allen dat gelt geuen in handen van sekere Cooplieden dat rechte Patriotten sijn die sonder eyghen baete dat selue sullen tellen in handen vande Capiteynen ende Soldaten." (A3)	1579	APG geldeijke steun	
Pamflet K. 0467,	Lettre d'vn gentilhomme, vray patriot a Messievrs les deputez les Estatz Generaulx assemblez en la ville d'Anuers *s.l.,* Anno M.D.LXXIX. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Vermaning aan de Heeren Staten zich niet met Oranje in te laten, *qui nous a assez long temps pipé*, en de voornaamste oorzaak van de onlusten is. "Desquels apostez est superintendent & instructeur le S.r d'Aldegonde, personne vrayement factieuse & peruerse: qui n'estant d'aulcune extraction, originelement estrangier, a esté fouré par ledict Prince au conseil d'Estat, à nulle aultre intention, que por trauerser toutes bonnes resolutions que l'on y pourroit prendre, pour le bien, repos & remise du pays." (A2v)	1579	APG anti-Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0468 (Marnix van St. Aldegonde),	Response a vn libelle famevx nagveres pvblié contre Monseigneur le Prince d'Orenges, et intitulé *Lettres d'vn gentil-homme vray patriot etc*. Faicte par Philippe de Marnix, Seigneur du Mont Ste Aldegonde Conseiller d'Estat, A Messieurs les Estats generaulx du pays-bas. Auec ledit libelle icy joint à la fin. Imprimé en Anuers, chez Giles vanden Rade, L'an M.D.LXXIX. in-4°., 44 blz. *Annotatie Knuttel: Pag*. 1-26 *Response; p*. 25-31 *Copie extraicte des informations autenticques prinses par le Chapitre de Liege, sur l'ancienneté el la noblesse de la maison de Marnix;* p. 33-43 (p. 35-43 zijn gemerkt 27-35): *Lettre d'un gentilhomme*. etc. (in cursiefletters). (T. 0199.) *Annotatie GWD:* Auec ledit libelle icy joint à la fin = Lettre d'vn gentilhomme (K. 0467, zie aldaar). *Online: Bayerische Staatsbibliothek* "Ce que ie dis, est à propos d'vn certain quidam, lequel ces iours passés, a publié vn libelle fameux contre Monseigneur le Prince d'Orenges, autant plein d'iniures outrageuses comme de sottes & mal fondées calomnies."(A2r) "Ainsi semble il au contraire que tu estimes por faulx, meschant & desloyal trahistre celuy que tout le monde cognoit estre vn Prince heroïque & vertueux, qui employe sa vie, son esprit & toutes ses facultez pour aider le poure peuple hors de tyrannie. Qui a perdu vne infinité de terres & possessions & exposé tout son bien en vne si saincte & si honnorable querelle, y a laisté trois freres & vne infinité de bons amis & serviteurs, esté volé de son propre fils, (Filips Willem] & aime encor mieulx en estre priué, voire estre comblé de toutes miseres, trauaux & penibles sollicitudes, que pour son respect particulier faire ou permettre tant peu que ce soit au preiudice du bien & salut publicq." (B1v) (10)	1579	APG verdediging van Oranje door Marnix	Marnix Libelle
Pamflet K. 0475,	Remonstrantie oft vertooch in maniere van beclach aen mijne Heeren, de gedeputeerde vande generale Staten, ende vanden gheunieerden Prouincien, by den inwoonderen ende ghemeynte der Stadt van Antwerpen, met aduijs om te voorsiene tot de quade orden van desen Lande. Metgaders een requeste ghepresenteert aen ... den Prince van Oraignen, ... streckende tot dien eynde, dat het inhoudt vande voorseyde remontrancie promptelijck ten effecte ende ter executie ghebracht soude moghen worden. Ende bouen desen een waerschouwinghe tot den Leser, *s.l.*, 1579. in-4°., 20 blz. *Annotatie GWD:* Franse versie zie: K. 0474. In Mei had in Antwerpen een anti-katholieke opstand plaatsgevonden. Oranje kon met moeite slechts 180 katholieke geestelijken redden. De *requeste* is gedateerd 26 juli 1579. "Nu na dien de ghemeynte (Antwerpen) haer herte gantschelijck gheset heeft in de handt van v Exc. Ende den gront haerder hopen geresignert op uvve vvijsheyt ende dapperheyt, (...) So is dan het deuoir van uvve Exc. onsen benautheden ende ellenden te hulpe te comen, door den middel der Staten, oprechtende een goet gouuernemente ende orden, door vvelcke vvy mogen ontcomen dese grouwelijcke onorden ende confusie, om allencxkens onsen aessem te verhalen, ende onse cracht vveder te ghecryghen, ter eeren van onsen goeden Godt, ende ter ruyne ende schaemte van onze vyanden." (4) "Mijn Heere de Prince van Orangien, dat was wel gheaduiseert, om de diuersiteydt der begheerten ende opinien te vereenighen met eenighe vernueghinghe: maer wy hebben ghemerckt, dat in stede dat dese twee niet dan een eenich bevel ende effect en behooren te wesen, dat dickwils de requesten ouergegheuen sijn gheweest, ende noch worden nae de humeuren van deen oft dander ende nae de qualiteyten van de begeerde sake. Ende hoewel dat sulcx niet en schijnt te verminderen d'authoriteyt vanden ouersten Gouuernemente, soo isset nochtans een seer schadelijcke openinghe ende wech tot suspicten, partialiteyten ende scheydingen, iae so veel te meer dat het openbaer ghenoech is dat mijn Heere den Prince (op wiens wijsheydt ende affectie dattet redelijcker was versekert te wesen) heeft dickwils laten passeren (hem seluen niet gheauthoriseert vindende om sulcx te wederstaene) tghene dat dexperiencie betoont heeft niet oorboorlijck gheweest te hebben ter conseruatie vanden lande. Hoewel dat nochtans eenyegelyijck claecht elck na sijne passien, nu vanden eenen, dan vanden anderen." (7/8)	1579	APG klacht Antwerpen over bestuur Oranje.	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0476,	Lettres de Monseignevr le Prince d'Orange Enuoyées aux Prouinces et villes des païs bas demeurees en l'Vnion generalle, sur le Traicté passé entre le Prince de Parme, et les Prouinces desunies. Auecq la copie dudit Traitté ... *s.l.,* 1579. in-4°., paginering 1-12, 1-8, 25-32. *Annotatie Knuttel:* De brief van de Prins (van Oranje), hier zonder dagtekening, is van 1 Augustus. Vermeld T. 0203, met hetwelk dit ex. helemaal overeenkomt. Alleen zijn hier, met afzonderlijke paginering en signatuur, achteraan bijgevoegd de stukken, die blz. 19-24 van de hieronder volgende vertaling gevonden worden, namelijk ratificatie, onder zekere wijzigingen, van het verdrag van 17 en 28 Mei door Parma (ged. 26 Juni), en een verklaring daarover van de Staten van Artois en Henegouwen, zonder dagtekening. (W. 0429.) *Annotatie GWD:* In mei sluiten Henegouwen, Artois en Frans-Vlaanderen, die de Unie van Atrecht vormen, bij het Traktaat van Atrecht definitief vrede met Filips II. Deze belooft de privileges te handhaven en de Spaanse troepen te laten vertrekken. De pacificatie van Gent, de Unie van Brussel en het Eeuwig Edict worden als grondslag aanvaard, maar op basis van de katholieke godsdienst. Zij erkennen Farnese, hertog van Parma, als landvoogd. De noordelijke en zuidelijke gewesten zullen vanaf nu steeds meer hun eigen weg gaan. *Online: google books* "Que tous prisonniers des parties contractantes seront relaxez d'vne part & d'aultre, incontinent apres la publication de ce present traicté, si auant qu'ils seront en leur puissance, sans payer aulcune rançon. Si comme le Sr de Oignyes & aultres, supplieront tres humblement sa Maté, qu'elle soit seruië de renuoyer libre en ce pays, le Sr Comte de Buren, faisant serment de maintenir la religion Catholicque Romaine, La pacification de Gand, l'Vnion, Edict perpetuel & ce present traicté." (C2 [26])	1579	APG Eeuwig Edict en verdrag met Parma	Lettres Oranje Parma
Pamflet K. 0477,	Sendtbrief des .... Prince van Orangien, ... Aende Prouincien ende Steden deser Nederlanden, die inde generale Vnie ghebleuen zijn, aengaende het Verdrach tusschen den Prince van Parme ende de gedesvnieerde Prouincien ghepasseert. Metgaders de copye des voors. Verdrachs *s.l.*, 1579. in-4°. 32 blz. *Annotatie Knuttel:* Vertaling van het het voorgaande nr (K. 0476, Franse versie). Gedeeltelijk bij *Bor, II,* 95-101. Andere druk van W. 0430. *Annotatie GWD:* In mei sluiten Henegouwen, Artois en Frans-Vlaanderen, die de Unie van Atrecht vormen, bij het Traktaat van Atrecht definitief vrede met Filips II. Deze belooft de privileges te handhaven en de Spaanse troepen te laten vertrekken. De pacificatie van Gent, de Unie van Brussel en het Eeuwig Edict worden als grondslag aanvaard, maar op basis van de katholieke godsdienst. Zij erkennen Farnese, hertog van Parma als landvoogd. De noordelijke en zuidelijke gewesten zullen vanaf nu steeds meer hun eigen weg gaan. Duitse vertaling: K. 0478. "Myne Heeren. Also wy dese voorleden dagen ontfangen hebben de Copie van t'verdrach tusschen de Prince van Parma ende de ghedesvunieerde landen verwillighet, waer door claerlijck is blijckende, dat so wel de voorseyde Prince als de voorseyde Landen voor hem ghenomen hebben, dese teghenwoordighe oorloghe besonderlijck op ons ende onsen name te doen vallen, als of alle de questie alleenelijck waer van tghene dat onsen persoon ende den name des Generaels aengaet. Soo ist dat wy ulieden de voorseyde Copie hebben willen toeseynden ende ons tegenwoordighe schrijuen sal tot tweederhanden effecte dienen. Eerstelijck, om ulieden de memorie te ververschen, hoe dat alle dinghen ghepasseert syn. So wel van den tijdt af dat wy wt Hollant in dese landen sijn gecomen, als ooc nae dien tyt dat mijne Heeren de Generale Staten ons tot Lieutenant generael vercoren hebben, waer wt een yghelijck sal connen oordeelen, met wat rechten de voorseyde Landen hen hebben afghesondert, ende met wat grondt ende oorsake sylieden de voorseyde oorloghe teghen ons bestaen ende voornemen: Daernaer, om ulieden kennelijck te maken wat onse meyninghe is van de voorseyde verclaringhe, in also verre alst onsen persoon aengaet, ende de inconuenienten die daer wt moghen spruyten, metgaders oock met wat decksel ende schijn sylieden hen soecken te becleeden om onse alghemeyne verderuenisse te haesten ende te vervoorderen" (A2)	1579	APG Oranjes reactie op Unie van Atrecht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0503,	Aduijs ende Raedt van ... den Prince van Oraengien, op sekere Articulen aan zijne Excellentie ghesonden van weghen der ghedeputeerden van der Vnie, aengaende den Vrede-handel, *Aan het einde*: Ghendt, 28 Sept. 1579. Ghedruct. *s.l.,* M.D.LXXIX. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Bij *Bor, II:* 131-135. "Ten laetsten, ende nae langhe ende rype deliberatie, hebben die bouenghenoemde Ghedeputeerde van de ghevineerde Prouincien eenige wten heuren herwaerts affgheveerdicht, de welcke op den xviiisten dach der ieghenwoordigher Maent binnen deser Stede (Gent) aenghecomen zijnde, hebben zyne Extie sekere Articulen ghepresenteert, (...) heeft zyne Extie daer op wel willen antwoorden t'ghene hier nae volcht, submitterende des niet te min ter correctie van de voorsz. Ghevnieerde Prouincien ende Steden. Ende tot claerdere ende naerdere deductie deser saecken staet te weten, dat de bouenghenoemde Articulen aen zyne Extie ghepresenteert in vier puncten oft hooftstucken zijn begrepen. Te weten het eerste is, belanghende den Vrede-handel. Het tweede, beroerende de middelen ende ordre diemen sal moghen stellen op de contributien. Het derde, t'gheene belanght de negotiatie oft handelinghe met mijn Heere den Hertoch van Anjou. Sprekende t'vierde van t'Gouuernement van den Lande, welck men soude moghen stellen soo in saecken van state, als vande Oorloghe. Voor so vele het eerste poinct aengaet, sprekende van den Vredehandel: Seit zyne Extie, hoe dat haer kennelick ghenoech is, dat de Vyanden des Vaderlants ende der Ghereformeerde Religie, hen metten Mantel des Vredes bedeckende, als met eene saecke die eenen yeghelicken int aensien seer aenghenaem ende behaeghelick is teghens zyne Excellentie persoon vele ende verscheyde proposten hebben ghestroyt, ende noch daghelicx stroeyen, als oft alleenlic by zijn Excellentie deffect van den seluen Vrede verhindert werde, ende waer op seer calumnieren selue die actien van zyne Extie interpreterende, soucken zy die herten van den menschen, alsoo van zyne Extie te vervremden, versekert zijnde, door alsulcken middel des te lichtelicker tot heur quaet voornemen te gheraecken, (d'welck is) het Landt anderwerff te dringhen in meerder ende onverdraghelijcker slauernye als te voiren, ende de Ghereformeerde Religie gheheelick wt te royen, naer dien zy d'Inghesetene des Landts in twist, oneenicheyt, ende diuisie, ghebrocht ende ghestelt souden hebben. Aenghezien dat zulcx by zommighe gheaccordeert zijnde (alzo t'zelue by eenen yeghelicken niet en zal goet ghevonden worden) eene merckelicke Diuisie onghetwyfelt daer wt staet te spruyten, zulcx dat d'eene Prouincie teghens d'andere, d'eene Stadt teghens d'andere sal opstaen. Ja die Borghers ende Inwoonders van d'een Stede ende andere, particuliere Persoonen d'eene teghens den anderen, alzoo een yder van zijnder zyden zal willen verzekeren. Ende ouermidts dat by den Menschen egheene saecke meer en werdt behertighet als de Religie, zullen daeromme alzulcke Diuisien des te dangereuser zijn, alzoo om de zaecken byden eenen des te vierichlicker, ende by den anderen met meerder hertneckicheyt ghestreden zal worden." (A2r-v)	1579	APG Vredehandel Keulen; commentaar Unie van Utrecht	
Pamflet K. 0514,	Ad Belgii ordines exhortatoria ad pacem oratio: Qua, belli cavsis, et rebvs, quae inter ordines, & Auriaci Principem actae sunt, summatim explicatis, quid pacem hactenus impedierit, quidque eam promouere debeat, ostenditur. s.l. Anno clↃ IↃ LXXIX. Non. Octobr. in-8°., 70 blz. *Annotatie Knuttel*: De zienswijze van de orator (Gaspar Schetz. Zie *Foppens, Bibl. Belg. I. p.* 329) blijkt voldoende uit hetgeen wij lezen op blz. 3: *Atque adeò, guamobrem, quibusque de causis beneficium tàm necessariae pacis, quod nunc vobis à Rege, principe vestro naturali, seu legitimo, tanta cum benignitate offertur, sine mora, et omnibus reiectis scrupulis amplectendum vobis, censeam, dilucidè, omnique verborum devitata ambage, breuiter ostendam.* *Citaat aansluitend op annotatie Knuttel*: "Quorum alterum praestare posse vix videor, nisi Principis Auriaci priùs ingenius, studiumque, patefaciens, artes deindè, clandestinasque, machinationes ipsius, quibus paulatim, tanquam per gradus, institutum suum parùm admodùm salubre, vel vtile vobis, promouerit, simulque, totum statum rerum communium palàm, velut ob oculos, ponam. (A2)	1579	APG Oratie Gaspar Schetz	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0524 (= T. 0217),	Vertooch ghedaen aen myne Heeren de ghedeputeerde vande Staten generael, den ixen Januarij, 1580. By Mijn Heere den Prince van Orangien. T'Antwerpen, by Gillis vanden Rade,... *s.a.* in-4°., 12 blz. *Annotatie Knuttel bij de Franse uitgave (K. 0523):* De ongelukken van het jaar 1579 worden door de prins voornamelijk geweten aan de besluiteloosheid der Nederlanders. Zal men de vijand het hoofd kunnen bieden, dan moet een flink leger worden uitgerust. In het Nederlands bij *Bor II:* 153-156. *Motley, The rise of the Dutch Republic III:* 473 en 474. "De principaele ende eerste faute is dat noch ghylieden noch uwe meesters niet en hebt alnoch gestelt oft gemaeckt eenige vergaderinghe ende collegie. Emmers niet van Staten, d'welck soude macht hebben te resolueren op tghene is streckende ten dienste vande generaliteyt, maer dat een yeghelijck in zijne Prouincie oft Stede particulier doet tghene hem goet dunckt ende belieft, ende hem particulierlijck is rakende, sonder considereren dat latende dicwils in den noot voor sekeren tijdt eenighe Stad oft particuliere Prouincie ten lesten deselue ia oock de generaliteyt daer deur is behouden." (A3) "Soo wy van gelijcken oock het voorleden iaer wel sekerlijck onderricht wesende dat de vyant veel criichsvolcx lichte, ende gereetschap maecte om ons te bespringen, wy tot diuersche reysen versocht hebben dat ordre mocht gestelt wesen om het criichsvolck in dienste te mogen houden oft andersins voor zekeren tyde ophouden, besiende op wat plaetse de vyandt wilde aenvanghen, om alsdan zijnen leger te hebben mogen lichten oft zyne macht te doen scheyden. Maer en heeft in onser macht niet gheweest ulieden het selue te persuaderen, dwelck heeft veroorsaeckt het verlies der stede van Maestricht diemen hadde mogen ontsetten zoomen noch volcke ende eenighe middelen ghehadt hadde." (A3v)	1580	APG MLG Oranje beklaagt zich bij Staten Generaal	
Pamflet K. 0527,	Ban, ende edict by vorme Van proscriptie,... gedecreteert by .... de Coninck, tegens Wilhelm ... van Oraignyen, als hooft, beruerder ende bederuer van tgheheel Christenrijck, ende namentlyck van dese Nederlanden: Waerbij een yegelijck gheauctorjseert wordt van hem te beschadigen, offenderen ende vuyter weerelt te helpen, mit loon ende prys voor de ghenen die des doen, oft daer toe assisteren sullen.... (*ged.* 15 Maart.) Ghedruckt Int iaer M.D.LXXX. Tot Tshertogenbossche by Jan Schoeffer. *Op de titel het kon. wapen in houtsnede*. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit op aanraden van Granvelle uitgevaardigde stuk werd eerst in Juni gepubliceerd. Bij *Bor II:*198-203; *Wagenaar, VII*, 345 *v.v.*; *Motley, The Rise of the Dutch Republic II:* 491 *v.v.* *Annotatie GWD:* J.H. Scheffer vermeldt in "De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad. Orgaan van de Vereeniging het Nederlandsch Familie-Archief*, samensteller J.H. Scheffer, 20 mei 1884, nr 135, Rotterdam: Van Meurs & Stufkens, 1883-1884, p.2 nog een Vlaamse editie (Leuven, 1580), aanwezig in de bliotheek der gemeente te Rotterdam. *Online ed. Bor (Dutch Revolt)**	1980	APG JUR ban tegen oranje	Ban

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0529,	Ban et Edict en forme de proscription fait par la maieste du Roy nostre Sire à lencontre de Guillame de Nassau, Prince d'Oranges, comme chef et perturbateur de l'estat de la Chrestienté; et speciallement de ces pays bas: Par lequel chacun est authorisé de l'offenser et oster du monde, comme peste publicque, auec pris à qui le fera et y assistera. (*ged.* 18 Maart.) Imprimé par ordonnance et commandement expres de sa Maiesté. L'an. 1580. A Dovay, Chez Jean Bogard,..... in-8°., 32 blz. *Annotatie Knuttel:* Om de verspreiding te bevorderen, moest dit stuk in twee talen te Leuven en Douay worden gedrukt. In deze uitgave wordt op het einde gevonden de brief van Parma aan de gouverneurs enz. der Provinciën, waarbij de publicatie van dit stuk wordt bevolen. *Annotatie GWD:* Ook gepubliceerd in A. Lacroix, Apologie..., 1858, pp. 5-26. Zie: *http://www.periodata.nl/dataweb/Apologie.pdf* (OCR van G.W.D) Citaat uit brief Parma: ".. , nous ne pouuons laisser pour obeyr au commandement de sa Maiesté de vous l'enuoyer, vous requerant & neantmois au nom & de la part de sa Maiesté ordonnant, qu'incontinent ceste veue ayez à le publyer & faire publyer par toutes les villes & places de vostre Ressort & Iurisdiction en la maniere accoustumée, à fin que personne n'en puisse pretendre cause d'ignorance, y n'y faites faulte." (30)	1580	APG JUR publicatie ban en Franse tekst	
Pamflet K. 0530,	Incomste vanden doorluchtighen Vorst.....den Prince van Orangien, binnen der vermaerde coopstadt van Amsterdam den xvijen Martij 1580. Mitsgaders de triumphante inhalinghe,..... zijnder voors. Excie. den 17. 18. ende 19. der voors. maent bewesen. T'Antwerpen, By Gillis vanden Rade, *s.a.* in-8°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Zie *Bor, II.* 170. "Item noch des Saterdachs tsauondts, is op die fisbrugghe by den Dam, van den ryderickers een fraey instrument gemaekt, genaemt de kouwe, zijnde in manieren gelijc een croone, ende besteken met Oraingi appelen ende veel ratel bosschen ende andere instrumenten die van buspoeder ghemaeckt worden, ende ontrent X. uren tselue aengbesteken werde, twelck alsulcken gheknerster ende gedruysch van hem gaf, dat waerdich om sien was." ([3])	1580	APG Blijde Inkomst Oranje in Amsterdam	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0538 = W. 0481	Lettre intercepte dv Prince d'Oranges av dvc d'Alencon. Auecq quelques aduertissemens sur icelle pour ouurir les yeulx aux bons subiects. *s.l.* Imprimé. L'An LXXX. in-8°., 40 blz. Annotatie Knuttel: Bij *Bor, II:* 239-241. Deze brief is niet van de prins afkomstig, maar heeft waarschijnlijk tot schrijver *Chr. d'Assonleville*. Het geschrift werd door 's Prinsen vijanden ijverig verspreid. Rennenberg zond het aan de door hem belegerde inwoners van Steenwijk, om hen tot overgave te nopen (*Bor, Motley*). In een brief aan *I. Borluut, ged.* 30 *Nov.* 1580 (*Kervyn de Volkaersbeke et Diegerick, Documents histor. inéd. II. p.* 189 en de noot, zo ook p. 204) zegt de prins over dit geschrift: *"Quant à la lettre que vous me mandez que les ennemiz ont faict imprimer, il me semble qu'elle est bastie trop grossierement pour faire croire qu'elle parle de moy . . ."*. Men zie verder: *Motley, The Rise of the Dutch Republic, III,* 498 v.v.; *Groen v. Prinsterer, Archives, VII, p.* 380. Vgl. de pamfletten *K. 0539, K. 0540, Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci, Exemplum interceptarum literarum Auraici* en *Antiapologia o contra defensa*. Zie ook E.A.M. Timmer, *"Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten" (1928).* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11321* "Ne treuuant à mon aduis, aultre moyen plus conuenable à fin de r'asseurer ce peuple fluctuant, & obuier aux desordres que lon en doibt attendre, Sinon (pendant qu'il est en la presente doubte & crainte de surprinse de l'ennemy, pour les desseings, que vraysemblablement il peult auoir de jecter pardeça ses forces de mer) que vostre A. ennoye de nouueau offrir son assistence. (B3r) Commentaar hierbij (B2v): Le Duc d'Alençon vous cognoit mieulx, que vous ne pensez: sur tout bien asseuré, qu'on ques ne serez mieulx a luy, n'a Prince estranger quelqu'il soit, que iusques a present auez fait *a vostre propre* Roy, duquel auez receu tant d'honneurs & de biens. *(De commentaren bevatten zeer negatieve kwalificaties betreffende Oranje)*	1580	APG onderschepte brief propaganda anti-Oranje kritisch	
Pamflet K. 0539,	Eenen Afghevvorpen oft gheintercipieerden brief vanden Prince van Oraignen aen den Hertoghe van Alencon (Anjou). Met sommighe waerschouwinghen daer toe dienende, om de ooghen der goeder ondersaten te openen, wt ten walsche inde nederlandtsche tale ouergheset, *s.l.* Ghedruckt int Jaer ... M.D.LXXX. in-8°., 40 blz. Zie *Annotatie Knuttel bij het Franse origineel (K. 0538).* Vgl. de pamfletten *K. 0538, K. 0540, Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci, Exemplum interceptarum literarum Auraici* en *Antiapologia o contra defensa*. Zie ook E.A.M. Timmer, *"Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten" (1928).* "Aen den Leser. Goetvvillige Leser, ghij sult hier vinden eenen brief vanden Prince van Oraignen gescreuen aen den Hertoghe van Alencon, die gheintercipieert is ouer wech: ende ghelooft slechtelijck, dat, nyet teghenstaende die listen ende loose vonden van desen onuerlatigen mensche, die Heere Godt heeft miraculeuselijck toeghelaten, dat den seluen brief in onse handen ghecomen is, om ouer alle die weerelt te waerschouwen, te openbaren ende kundich te maken sijn ongodturuchticheyt ende godloosicheyt. Ghij sult daer in sien op welcken voet hij voort ghaet met v, welcken wech hij gehouden heeft om te bedrieghen ende bederuen die Hollandtsche ende Zeelandtsche, (A2) natien, den Raedt die hij geeft aen den Hertoghe van Alencon, om hem met belooften te bedriegen, die religie te veruolgen, nu deene nu dandere: nieuwe casteelen op te rechten, die natuerlijcke inlandtsche geboren vanden lande te veriagen, ende die vremdelingen daer in te vueren: ende (om al met een woirt te segghen) om v als slauen te leueren ende te brengen tot sulcken wterste allendicheyt dat ghylieden nemmermeer en soudt kunnen hernemen, noch v onderhouden in die Liberteyt die ghy zoo langhe ghebruyckt hebt onder het wettelijck ende gerechte gouuernement ende regeringhe van uwen Coninck ende zijnen voorsaeten." (A2v) "Ende naer mijn advijs, geen bequamer middel vindende, om dit wankelbaer volck te versekeren, ende om te wederstaen die ongheregeltheyden diemen daer van moet verwachten, dan (ter wijlen datter in dese teghenwoirdighe vreese ende twijfeling is, van oueruallen te worden vanden vyant, mits den listen die hy waerschijnlijck mach op handen hebben, zijn macht ter zee herwaertsouer te senden) dat uwe hoocheyt op een nyeu iemanden seynde om zijn hulpe te presenteren,..." (B4r) Commentaar hierbij (B3v-B4r): "den Hertoghe van Alencon kent u beter dan ghy meynt, zijnde wel versekert, datghy nemmermeer beter en sult doen met hem, noch eenich ander Prince wy dattet oick zy, dan ghy tot noch toe en hebt gedaen aen uwen eyghen Coninck, van wien ghy zoo vele eeren ende weldaden hebt ontfanghen." *(De commentaren bevatten zeer negatieve kwalificaties betreffende Oranje)*	1580	APG onderschepte brief propaganda anti-Oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0540,	Eenen Brieff, Gheintercipieert ende opghenomen, vanden Prince van Orangien aenden Hertoghe van Alensson (*ged.* 31 Juli). Met sommighe onderrichtinghen op den seluen, om te openen de ooghen den goeden ondersaeten. Ouergheset Wt de Franssoysche inde Nederlansche taele, s.*l.* M.D.LXXX. in-4°., 16 blz. Annotatie Knuttel: Andere uitgave van het voorgaande. (Drukker volgens STCN: ['s-Hertogenbosch, Jan Scheffer]) Vgl. de pamfletten *K. 0538, K. 0539, Literae Gvilielmi Nassovii Principis Avriaci, Exemplum interceptarum literarum Auraici* en *Antiapologia o contra defensa*. Zie ook E.A.M. Timmer, *"Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten" (1928).* "Niet vijndende, naer mijnen advijs, andere bequaemere middele, uw ed. te verseeckeren dit onghestadich volck, ende te voorcomen de disordren diemen daeroff heeft te verwachten, dan (hangende dattet inde teghenwoordighe twijffelinghe ende vreese is van ouervallinge des vyants midts de voorslagen die hy waerschijnlijck hebben can om herwaerts aene syne machte ter zee ouer te schicken) dat uwe hoocheyt seijnde op een nieuwe presenteren haere assistentie." (A4r) *Commentaar hierbij (A4r)*: den hertoge van Alensson kent v beter dan ghy meynt, bouen al wel verseeckert synde dat gy nemmermeer beter doen en sult hem, noch vreemde Prince, wie dat hy sy, dan tot nv toe ghy gedaen hebt uwen eyghen Coninck, van den welcken ghy ontfangken hebt soo veele eeren ende weldaden." *(De commentaren bevatten zeer negatieve kwalificaties betreffende Oranje)*	1580	APG anti-oranje kritisch	
Pamflet K. 0541,	Epistola ad dominvm Petrvm a Melodvno Principem Espinoy, qva agitvr ervdite de cavsis et rationibvs cur à societate Principis Auraici necessario Catholicis fuerit discedendum, et ad clementissimum Dominum suum Regem Catholicum redeundum: *enz.* (*Met het merk van de drukker op de titel.*) Dvaci, Ex officina Joannis Bogardi ....anno. M.D.LXXX. in-8°., 80 blz. *Annotatie Knuttel:* Het boekje is aan het einde voorzien van de kerkelijke goedkeuring. De opdracht is ondertekend: *Duaci 4. cal. Augusti ... Vestrae Dignitatis stvdiosissimvs Anthemvs A.H.* "Qvoties Illustr. D. Princeps, status Reip. nostrae eorum temporum nos cogit meminisse, quibus studio libertatis inflammati, de profligando Hispano milite consilia sunt a nobis suscepta: & eius societatis, quae ad eam rem exequendam cum Principe Auraico necessaria visa est multis; toties illud recordamur, in re ancipiti quam magnae rerum mutationes erant secuturae:& viros preclaros multos, & in his te vnum extitisse, quem colerent viri boni, quem amarent, quem memoria tenerent, cuius studio, prudentia, auctoritate, futurum sperarent, vt nostri socij memores beneficiorum, pactorum, iurisiurandi, ijs limitibus continerentur, quibus se ipsi definierant. quod vt crederent, faciebat amplitudo familiae tuae, dignitas maiorum, lberalis educatio, virtutes denique tuae, quae in omnium hominum sermone versabantur: sed istud sperabant tantum." (5/6)	1580	APG JUR	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0545,	Emanvel-Erneste. Dialogve de devx personnages, Svr l'Estat du Païs Bas. Auec un Indice ou Recueil sommaire des matieres les plus notables. (*Met een vignet op de titel.*) A Anvers, Par Nicolas Spore. M.D.LXXX. in-8°., 80 blz. *Annotatie Knuttel:* Zeer merkwaardig geschrift, gesteld met het doel om de Hertog van Anjou aan te bevelen tot Souverein der Nederlanden, waartegen vooral de Antwerpenaars grote bedenking hadden. Zie de brief van *Languet*, 31 Juli (*Archives, VII.* p. 378). Volgens de heer *Gérard* zou het uit de pen zijn gevloeid van *Pieter van Deventer*, oud secretaris van 's Hertogenbosch (*Catalog. De Jonghe, Brux. 1861, II vol. p.* 232). Door wie het echter gesteld mag zijn, blijkbaar drukt het volkomen de gevoelens van de Prins van Oranje uit. Het pamflet wordt met een vinnige aanmerking vermeld in het hier onder 1583 volgend *Discovrs** (nr. 0651) blz. 12. (W. 489.). Volgens de *Bibl. Belg*. i.v. *Le Petit* is J. L. Le Petit de schrijver. Aldaar zijn nog 2 latere uitgaven beschreven. * Pamflet K. 0651, Discovrs, Verclaerende wat forme ende maniere van regieringhe, dat die Nederlanden, voor die alderbeste ende zekerste, tot desen tyden aanstellen mochten. *s.l.* M.D.LXXXIII. in-4°., 24 blz. *Annotatie Knuttel*: Dit geschrift schijnt kort na de Franse furie geschreven te zijn (blz. 20). Schr. raadt de Nederlanders aan om voortaan geheel op zich zelf te steunen en wat de regeringsvorm betreft *"so is doch openbaer, datter gheen bequamer noch bestendigher forme van regieringhe in desen letsten boosen tijden, can bedacht noch aenghestelt werden, dan die Aristocratie vermenghelt, mit der Democratie, dat is, die regieringhe der besten Edel-lieden ende der verstandichsten Borgheren,... "* Het wordt aangehaald in de Ondersoeckinghe nr. 677. Vermeld bij *Bor, II,* 396. "*Lesquels discourent,* Si le Païs bas se peut maintenir sans Prince. Si en Republique populaire à la facon des Suisses. Si en gouvernement des Nobles. *Item* S'il no' est licite de changer de Seigneur. Nostre obligation & la sienne. Les biens & maux qu'attendrions au cas que le Prince d' Orenge voulust accepter la principauté du païs, ou que le Duc d'Anjou y fust receu. Les conditions que le Prince d'Orenge en cas premier nous deuroit demander, & celles qu'en l'autre nous demandrions au Duc d'Anjou. Comment l'vn & l'autre s'y deuroit comporter. S'il vaut mieux d'eslire les Princes successeurs, ou y introduire vne loy semblable à la Salique." (A2) "Nous auons entre noz mains leurs lettres interceptes esquelles ils se plainent à leurs amys du peu d'asseurance qu'on trouue en la Noblesse de leur costé, si auant qu'ils ne sçauront presques homme de sorte en qui se fier; aux enseignes du Seigneur de Heze & de plusieurs gentils-hommes de marque attaints de trahison abominable (ce disent ils) pour auoir traité auec le Duc d'Anjou. C'est l'ennemy mesmes,qui vous suborne de mauuais instrumens, affin que par leurs faux bruits & vostre ialousie il puisse troubler l'auancement de ceste cause: le suctez de laquelle le rendra non moins estonné que la cheute du ciel. Donques ce ne sera pas luy, Messieurs, à qui vous complairez. Au Prince	1580	APG Anjou soeverein en Oranje wordt V des V genoemd	
Pamflet K. 0546,	Le Renart decovvert. A Mons en Hainault, Chez Rutger Velpius.....1580. in-8°., 32 blz. *Annotatie Knuttel:* Vuil schotschrift tegen Oranje, die hier o.a. *fleau infernal* en *Renart diabolic* wordt genoemd. "De cette forte d'artifice s'est seruy le Prince d'Orange depuis le cinquiesme d'Auril en l'an soixante & six (beeldenstorm), iusques à present, par trois diuerses ressources, faisant monstre l'vne des fois de ce beau titre du Repos public, & abolition des placars; L'autre fois de la Conseruation des Priuileges du Païs, & issué des Espagnolz: Et cette derniere fois, de la Religion: tirant son pretexte par degré, & selon qu'il a preueu l'estat de chacune Prouince des Païs bas estre disposée à quelque reuolution pour le fait du Politic, & du mespris des constitutions Ecclesiasticques." (A2r) ". , puis que commencement à estre découuertz en plusieurs endroitz les moyens & degrez qu'il à tenuz souz ces beaux titres de Liberté du peuple, de Iustice, des Priuileges, de la Religion, auec tant de subtilité, qu'vn grand nombre des plus fidelz suyets du Roy, des plus sages, & plus catholiques des pays n'ont sçeu au commencement découurir son dessein & cupidité de dominer." (A2v)	1580	APG anti-Oranje hypocriet	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0546a,	Advertissement et conseil av pevple des Pays Bas. En L'an M.D. LXXX. [Gand, 1580] in-4°., 16. blz. *Annotatie GWD:* Dit pamflet is niet positief over Oranje. "Par où on verra aysement, ce que n'agueres i'ay dict, que son (Oranje) intention est bien, de chasser l'Espagnol de ces pays: Mais en ce faisant, soubs le nom de la libertè du Peuple, se seruir de luy & des ses moyens, pour artificieusement le retenir en l'Estat qu'il est, & le faire venir à ce poinct, de se contenter de son auctoritè & commandement. Et de faict, la premiere action apres l'union des Estats le monstre euidemment en sa vocation, qu'il a artificieusement recerché, tant par hommes ses seruiteurs d'entre le peuple, que par especial auec les moyens de la Royne d'Angleterre, qui luy eut serui d'eschelle pour monter iusques au degrè de Lieutenant general, i'entens dire Gouuerneur, d'autant que Prince de ces pays, ne seruant à la veritè l'Archiduc Mathias que d'excuse & descharge d'enuie & blasme audit Prince d'Orange, es choses dont le peuple a iuste occasion de se mescontenter: Encores seroit il tolerable, que le dit Prince d'Orange eust pourchassè par moyens indeus vne si absolue autoritè, qué de commander du tout à la guerre, de changer à sa volontè les Magistrats generaulx & particuliers des villes & Provinces, d'ordonner des finances auec telle puissance, que sans son consentement le Tresorier n'en pouuoit faire aucune distribution, & de disposer de l'amitiè des Princes voisins du tout à sa fantasie, s'il en eut fait le bien que ce bon peuple s'en estoit promis." (A3v)	1580	APG kritisch over Oranje	
Pamflet K. 0554 (= W. 0499),	Apologie ov deffense de tresillvstre Prince Gvillavme ... Prince d'Orange: *etc*. Contre le Ban et Edict publié par le Roy d'Espaigne, par lequel il proscript ledict Seigneur Prince; ... Presentee a Messievrs les Estats Generauls des Païs bas. Ensemble ledict Ban ou Proscription. A Delft. *s.n.* M.D.LXXXI. *Op blz. VIII het wapen des prinsen met de spreuk:* Je le Maintiendrai Nassav. in-4°., (VIII) en 104 blz. *Annotatie Knuttel:* Deze Apologie werd reeds de 13 Dec. 1580 in de vergadering der Staten te Delft voorgelezen; in verschillende talen overgezet werd zij aan de meeste vorsten toegezonden. Voor de schrijver houdt men 's Prinsen Franse hofprediker Pierre de Villers; volgens *Motley (Rise of the Dutch Republic III:* 497) is verreweg het grootste gedeelte door de prins geschreven. Verg. de aantekening bij T. 0226. *Editie Lacroix Online: Internet Archive* "Et d'aultrepart cognoissant le train ordinaire de ma vie qui n'aime non plus taxer aultrui que me louer moimesmes, s'il fault que ie face l'vn ou l'autre comme il est difficile de m'en passer (combien que ce sera en la plus grande modestie que ie pourrai) & s'il y a quelque chose qui semble moins seant, sera à vous Messieurs de l'attribuer plustost à la necessité de ce faire qui m'a esté creée par mes ennemis, que non pas à ma nature, & parainsi me descharger & reietter entièrement la coulpe sur leur impudence & importunité. Et vous prierai Messieurs de vous souuenir que je suis faulsement accussé d'estre *ingrat, infidele, hereticque, hypocrite, semblable à Judas & à Cain, pertubateur du païs, rebelle estranger, ennemi du genre humain, peste publique de la republicque Chrestienne, trahistre, & meschant, que ie suis exposé pour estre occis comme vne beste, auecq salaire à tous assasineurs & tous empoissonneurs, qui le vouldront entreprendre,* vous laissant à iuger Messieurs s'il est possible que ie me purge de telles calumnies, sans passer en quelque chose l'ordinaire train de ma vie & de ma coustume de parler de moy & d'aultrui. Cependant ie suis tellement asseuré de la iustice de ma cause, de mon integrité & fidelité enuers vous, & d'autrepart de vostre equité & rondeur, & de la cognoissance que vous auez comment toutes affaires sont passees, que ie ne vous demande autre chose sinon que vous iugiez & cognoissiez de ce fait, & en ordonniez, pour vostre bien, salut, & conseruation, ce que les lois, franchises, libertés, & priuileges du païs vous commandent, suiuant l'esperance que tout le peuple a de vostre sagesse & integrité, ..." (4/5)	1581	APG Apologie	Apologie ov deffense

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0557 (= T. 0227),	Apologie, ofte Verantwoordinghe des Doerluchtighen ... Vorsts ende Heeren,... Wilhelms... Prince van Orangien, *enz.* Teghen den Ban ofte Edict by forme van Proscriptie ghepubliceert by den Coningh van Spaegnien teghen den voorsz. Heere: waer wt sal blijcken hoedanigh dat sijn de lasteringhen ende valsche beschuldinghen in den voorsz. Ban begrepen. Ghepresenteert aen Myne Heeren de Generaele Staeten van de Nederlanden. Tot Leyden. By Charles Silvius. (*Met diens drukkersmerk op de titel.*) M.D.LXXXI. 136 blz. *Annotatie Knuttel:* Behalve dezelfde inhoud als de Franse uitgave heeft deze Nederlandse op de laatste blz. nog een brief: *"aenden Bailliv ende Schepenen van Berch-ambacht"* tot publicatie van den ban ged. 25 Aug. 1580. *Editie C.A. Mees Online: dbnl** "Ende ten anderen, naedemael dat de ghewonelicke wyse ende manniere onses leuens, ulieden ghenoegh bekent is, hoe dat wy euen so weynigh lust ende ghevallen hebben om ander luyden te schelden ende te straffen, dan wy doen om ons seluen te beroemen. So wy nu teghen onsen danck ghenoodtsaeckt werden d'een oft d'ander te doen (alsoo 't ons qualick sal moghelick sijn t'selue te konnen laten, hoe wel dat wy ons hebben voorghenomen alsulcke mate daerin te houden, als't eenighsins sal doenlick wesen) ende also in desen jet bevonden wert, dat jemandt mochte duncken niet seer wel te betaemen: dat selue sullen Mijne Heeren veel meer moeten toeschrijuen den hooghsten noot, tot den welcken onse vyanden ons hebben bedwongen, dan dat ons sulcks van natueren soude aengheboren sijn: ende ons daervan ontlastende, sullense de onbeschaemtheit metgaders het ongetijdigh porren van onse vyanden sulcks alleenelick aentijghen. Want aenghesien dat de selue ons valschelick hebben beschuldight van ondanckbaerheit ende onghetrauwicheit teghen onzen heere, noemende ons een ketter, hypocrijt, Iudas ende Cain ghelijckende t'hooft ende principaelste pertubateur vanden landen, rebel, vremdelingh, vyandt des menschelicken gheslachtes die ghemeyn peste van de Christenheit, schelm, ende verrader: hebbende ons daerenbouen als een beeste in handen van alle moorders ende verghifters ouergeleuert, om ons dat leuen te benemen, mids stellende eenen sekeren salaris, indien jemandt t'selue conde executeren: So laeten wy ulieden oordeelen, Myne Heeren, oft wy ons oock wel van sodanighe beschuldinghen alsoo't behoort sullen kunnen purgeren ende suyueren sonder de ghewonelicke manniere onses leuens, van niet gheern noch van ons seluen noch van ander luyden te spreken, erghens in te buyten gaan. Daer en tusschen sijn wy dier maten versekert, so wel van de gherechticheit onser saecke, metgaders hoe ghetrauwelick ende oprechtelick dat wy met ulieden ghehandelt hebben, als van uwe redelickheit ende oprecht ghemoet, insghelijcken dat ulieden ten besten bekent is, hoe dat alle dese dinghen gheschiedt sijn: So dat wy van ulieden niet anders en sijn begheerende, dan dat ghy de kennisse ende oordeel van dese saecke wilt aennemen, ende tot uwe meerdere versekeringhe, ruste ende welvaert sulcke ordre daerin stellen, als ulieden by de rechten, vryheden ende priuilegien des landts belast ende beuolen is, achtervolghende de hope ende t'goet betrouen dat de ghemeyne man heeft op uwe wijsheit ende oprechticheit." (16/7)	1580	APG Apologie	Apologie, ofte Verantwoordinghe
Pamflet K. 0562,	The Apologie or defence, of .... Prince William, ... of Orange, ... Against the Proclamation and Edict, published by the King of Spaine, by which he proscribeth the saide Lorde Prince, whereby shall appeare the sclaunders, and false accusations, conteined in the said Proscription, which is annexed to the end of this Apologie. ... Printed in French and in all other languages. At Delft, *s.n.* 1581. in-4°., 136 blz. *Annotatie Knuttel:* W. 8731 leest ten onrechte op de titel *faide Lorde* en *faid Proscription*, tenzij hij een andere uitgave heeft gebruikt. *Vgl. de editie van H. Wansink (1969).* *NB In het exemplaar (64 B 27) van de bibliotheek van het Gemeentearchief Delft is een notitie ingeplakt: 'not in any of the Dutch pamphlet-catalogues (Knuttel, V.d Wulp etc.). Deze notitie lijkt me van de hand van een gaarne verkopende antiquaar. Dit exemplaar werd op 13 Dec. 1939 op de veiling (nr 42) van antiquariaat Hertzberger aangekocht. Het is echter identiek aan Knuttel 562. (GWD)* "And on the other side, knowing the ordinarie trade and course of my life, who loue not more to blame an other man, than to prayse my selfe, yet if it so fall out that I do, either the one or the other, as it is a very harde thing not to do so (albeit that it shal be with the greatest modestie that I can) and if there be any thing that may seeme not very seemely, it shal be long to you (my Lordes) to attribute the same, rather to the necessitie so to do (which mine enemies haue layde vpon me) than to my nature, & by that meanes to unburthen me, and to laye the faulte wholly, upon their owne shamelesnes & importunitie. And I wil praye you (my Lords) to remember, that I am falsly accused to be *unthankefull, unfaithfull, an heretike, an hypocrite, like vnto Judas and Cain, the disturber of the countrey, rebellious, a strainger, an enimie of mankind, the publike plague of the christian common wealth, a traytour, and a wicked person, that I am set out to be slaine as a beast, with rewarde to all murtherers, and to all poysoners which will attempt the same,* leaving you to iudge (my Lordes) whether it be possible to purge my selfe from such slaunders, without ripping vp in some matters, the ordinarie course of my life, & without exceeding my custome, in speaking of my selfe and other men. In the meane whyle, I am so assured of the iustice of my cause, and of my foundnes and faithfulnes towardes you, and on the other side, of your equitie and roundnes, and of the knowledge that you have, howe & after what sorte all things have passed, that I demaunde no other thing of you, but onely that you would iudge, and take notice of this matter, and determine thereof for your owne good, health, and preseruation, that which the lawes, freedomes, liberties, and priviledges of the countrey, Commaunde you, according to the hope that the people hath of your wisdome and uprightnes..." (B3v-B4r)	1581	APG Apologie Engels	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0563,	Apologia lllvstrissimi Principis Willelmi.....Principis Avraicae; *etc*. Ad Proscriptionem ab Hispaniarum rege in eum promulgatam. Cui adiuncta est Responsio ad qvasdam literas eidem principi falso à Parmensi adscriptas. Ad Ordines generales. (*Met het drukkersmerk van C. Sylvius op de titel.*) Apud Carolum Sylvium, Typographum Ordinum Hollandiae, *s.l.* (*Leiden.*) M.D.LXXXI. in-8°., (XVI) en 142 blz. *Annotatie Knuttel:* Op blz. XVI bevindt zich het wapen van Oranje Nassau. Dit stuk heeft dezelfde inhoud als de Franse uitgave. "Spero tamen fretus pristina vestra in me beneuolentia, neutrum horum causae nostrae obfuturum, praesertim cùm & ipsi olim egregia documenta dederitis, quàm nihil moueat generosa pectora, magnifica & illustris fortuna, quae quidem tyrannide sit contaminata, & mores meos vitaeque sciatis, non minus ab aliorum insectatione quàm à mei ipsius praedicatione abhorrere. quod si ego alterutrum facturus sum (quemadmodum fieri vix potest quin faciam, tametsi id à me tanta fiet modestia, quanta poterit maxima) ac si quid dicetur fortè indecentius : vestrum erit, viri grauissimi, tribuere id ei necessitati, quam mihi inimicorum attulit iniuria potius, quàm naturæ meae, & à me culpam hanc in illorum importunitatem atque impudentiam reiicere. Vosque; orabo vt memineritis falso accusari me tanquam *ingratum, perfidum, haereticum, hypocritam, Caino ac Judae similem, patriae pertubatorem, rebellem, peregrinum, humani generis hostem, Reipub. Christianae publicam pestem, proditorem, sceleratum, adhaec sicariis omnibus ac veneficis mactandum instar pecudis ingenti praemio esse propositum*. Quas calumnias an confutare possim, quin à pristina vitae morumque ratione qua nec alios incessere, nec de me loqui ipse consueui, aliquatenus recedam, vobis iudicandum relinquo. Intereà sic mihi persuasum est de causae meae bonitate, fide ergo vos, atque integritate; sic porro sum certus de vestra æquitate ac candore, deque conscientiis vestris, vt quia totam rerum gestarum seriem iuxtà mecum tenetis, nihil à vobis petam amplius, quàm vt iudicare modò ac de causa ista cognoscere, atq; in rem, & salutem vestram statuere id dignemini quod patriae leges, immunitates ac priuilegia vos iubent: pro ea spe quam populus de vestra sapientia atque integritate concepit." (4/5)	1581	APG	
Pamflet K. 0563a,	Observations Vpon the Prince of Orange And the States of Holland. s.l., s.a. 16 blz. *Annotatie GWD:* Geen titelblad. Engelse bespreking en weergave van de Apologie. In 1581 verscheen een Engelse vertaling te Delft. Zie K. 0562. "I met with an Apology of *William* Prince of *Orange*, in the yeere 1581. very well written, vindicating from all blame, not only him, but all his adherents, for their revolt from *Spain* : Therefore I wonder at the foulnesse of their mouthes, that dare call the *States* of those *Provinces*, Traytors, for throwing off that uneasy yoak, which only was laid upon them for their sinnes, as it is upon all other Nations that have the ill fortune to groan under it; it being as lawfull as it is naturall, for them oppose injury by force." (1) "Thus in my opinion the Dutch have observed all the legall gradations that can be expected, either from Reason or Religion, in the expulsion of a Tyrant; But lest I should fall into the same fault I blame in the Prince of *Orange,* which is, too long a defence for what deserves no blame, I end, desiring Almighty God, that no Christian Common-wealth may have the like cause." (16)	1581?	APG Engelse positieve bespreking Apologie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0564,	Opvscvla qvaedam his temporibvs pernecessaria. De tribvs primariis cavsis tvmvltvvm Belgicorvm, ad .... Lodouicum à Barlaymont, Archiepiscopum... Cameracensem etc. Libelli tres. Contra coalitionem mvltarvm religionvm, qvam liberam religionem vocant, ... ad..... Abbatem Marcianensem, ... Libellvs exhortatorivs ad pacem qvibvsvis conditionibus cum Rege Catholico faciendam, ad .... Abbatem Hasnoniensem, Avctore Ricardo Hall Doctore Theologo ... (*Met drukkersmerk van Bogard op de titel.*) Dvaci, ex officina Joannis Bogardi, ... Anno 1581. in-8°., (XVI) en 288 blz. *Annotatie Knuttel:* Drie stukken in een band met doorlopende signatuur en paginering. In het eerste stuk (blz. 1-144) worden drie oorzaken der onlusten opgegeven nl. *providentia Dei, peccata nostra, et Princeps Auraicus.* De laatste heeft het hard te verantwoorden. Hij wordt door de schrijver als tyran voorgesteld en als een Absalon en Julianus Apostata afgeschilderd. Het tweede stuk loopt van blz. 145-234, het laatste van blz. 235-288. De drie geschriften hebben elk een afzonderlijke titel met het adres, zijn voorzien van de kerkelijke goedkeuring, ondertekend door: *Thomas Stapletonus S. Theologiae Doctor et Vnivers. Duacena Professor.* De voorrede van het eerste stuk is getekend: *Duaci ex Collegio Marcianensi pridie Kal. Febr.* 1581. Zie over de schrijver *Foppens, Bibl. Belg. II.* 1068; *Paquot, Mémoires. II,* 481 & 82. "Liber Tertivs, De Tertia Cavsa Tvmvltvm Belgicorvm, nimirum Principe Auraico, qui non solum Tyrannus, & Reipublice Belgicae perturbator, sed veluti alter Iulianus apostata esse probatur. *Capvt Primvm.* Principem Auraicum tyrannum esse, quia caret iusto titulo dominandi." (43)	1581	APG anti-Oranje perturbator kritisch	
Pamflet K. 0576,	Harangve dv Chancelier d'Angleterre svr la proposition baillée par la Royne, au Conseil, S'il conuiendroit assister ouuertement le Prince d'Oranges, et les Estatz du Pays Bas, contre le Roy d'Espaigne, En laquelle se void l'estat present d'Angleterre. A Coloigne. *s.n.* 1581. in-4°., 20 blz. *Annotatie Knuttel:* In dit geschrift wordt ontraden, om de Prins van Oranje openlijk te helpen, daar Engeland zo doende in een gevaarlijke oorlog met Spanje zou gewikkeld kunnen worden. Men moet de Nederlanders in stilte helpen en door toezeggingen bij hen de hoop levendig houden. "La question qui nous est proposée, àscauoir, s'il seroit meilleur pour l'asseurance de nostre souueraine Princesse, de son estat & commun bien de ce Royaulme, donner ayde & secours au Prince d'Orenge & Estats du Pays Bas, & leurs alliez, pour du tout ietter hors les Capitaulx du Roy d'Espaigne, & l'Euesque de Rome. Sur quoy aulcuns de vous aultres ont allegué graues & fortes raisons, par lesquelles il semble que cela se deburoit faire: & aulcuns (encoires qu'en moindre nombre) ont soustenu le contraire, asscauoir, que lon ne les doibt point assister, ny ayder. Desquelz mon opinion n'est guerres esloingnée: Entant qu'il me semble n'estre presentement necessaire donner ledict secours, mesmes le presenter, comme aulcuns ont pensé, ouuertement, & encoires moins leur denyer du tout. Mais sera besoing les entretenir auecques communes responces, parolles, & quelque oeuure, pour les tenir en quelque espoir. Et qu'au present il est plustost necessaire, que la Royne differe de declarer la guerre contre le Roy d'Espaigne, affin que par la, nous ne precipitons nostre Princesse en vne guerre, auecq vng si puissant Roy, contre lequel, peult estre nous auons peu de moyen de nous deffendre; & pourroit estre beaucop moindre, pour le chasser: Et par l'aultre nous ne perdons l'amitie du Prince d'Orenges, & des Flamans, affin que par l'espoir d'ayde & commodité de secours, se puissent nourir en nostre faueur, si nous ne les abandonnons du tout." (A1r-v)	1581	APG (geen) hulp Oranje uit Engeland. Met beloften aan het lijntje houden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0579,	Remonstrance faict par son Excellence en Anvers ce premier Jour de Decembre à Messieurs les Estatz. 1581. Imprimé. s.l. l'An, 1581. in-8°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* In het Nederlands bij Bor II; 289, 90, ook T. 0244. (W. 0522.) *Annotatie GWD*: Aartshertog Matthias is door de Staten-Generaal van zijn functie als landvoogd ontheven. Oranje schetst een sombere toestand van het land. "Il est vray qu'on a ordonné vn conseil, mais qui n'a aulcune puissace, & la ou il n'y a point d'authorité, comment y aura il regle pour la discipline militaire, pour les finances, pour la iustice, & toutes autres choses, & quant a l'authorité il n'y en aura iamais entre ceux qui n'ont en leur puissance vn seul patard a distribuer, comme ni moyni le conseil n'en auons. Voy-la Messieurs: le sommaire des fautes commises, esquelles nous continuons & par lesquelles ie vous predi pour m'a descharge que nous serons ruinez, si Dieu ne nous faict la grace dy remedier, & pourtant ie vous prie d'y vouloir entendre & le faire entendre a tout le peuple a fin que par ci apres ils ne m'en veuillent importer la faulte, cependant si de vostre part vous vous voulez employer à y remedier, ..." (A4r-v)	1581	APG Matthias weggestuurd; Oranje wil steun en geld	
Pamflet K. 0590,	Cort verhael Van t'moordadich feyt geperpetreert Inden Persoone vanden .... Prince van Oraengien, ... by Jan Jauregui Spaengnaert. (*Met Plantijn's drukkersmerk op de titel.*) T'Antwerpen, Ten huyse van Christoffel Plantijn. M.D.L.XXXII. in-4°., 16 en 44 blz. *Annotatie Knuttel:* Achter het *Verhael*: het Privilegie van de drukker ged. 3 Sept. De stukken, waarvan de Spaanse in 't oorspronkelijk en Nederlands gedrukt zijn, zijn gedeeltelijk bij *Bor, II.* 314; *Authent. Stukken, II.* 99-101) overgenomen, doch van de Spaanse een andere vertaling. De Confessien vindt men aldaar echter niet. (T. 0248.) "Den noenmael passeerde in vele eerlijcke proposten, t'samensprekinghen ende coutinghen, al waer onder andere wert ghesproken, vande wreetheden byden Spaengnaerden inden lande van herwaertsouere gedaen. Ende corts naerden noenmael, ginck de voors. Heere Prince naer sijne voorcamere oft poortael om in sijne camere te comen, metten voors. Heeren ende Edelieden: ende int passeren thoonde hun een stuck tappisserye int welcke gerepresenteert waren Spaensche soldaeten. Opden seluen stondt een Jonckman van cleynen stature schoot hem eenen schuete met een pistolet geladen met eenen loode alleene, ende raeckte hem onder de rechte oore, ende die deur voorden van deen eynde tot dander passerende den cloot deur t'ghehemelt, quam buyte deur de slincke caecke, by t'caeckxbeen van bouen. De voors. Heere (gelijck hy daer naer dickmaels geseegt heeft) en wist niet wat dat was, ende meynde dat het aen deen sijde van t'huys eenige vernielinge oft verderffenisse was: want hy niet en geuoelde dat hy geslagen was, nochtans was sijn gesicht een wijle tijts verdonckert." (┼ 2r-v)	1582	APG aanslag Jauregui	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0593 (= T. 0249),	Bref recueil de l'assasinat, commis en la personne dv tresillvstre Prince, Monseigneur le Prince d'Orange, ... par Jean Jauregui Espaignol. (*Met Plantijn's drukkersmerk op de titel.*) A Anvers,..... Christophle Plantin, D.LXXXII. in-4°., 66 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit is de Franse uitgave van de voorgaande (K. 0590), die tegelijkertijd met de Ned. uitgave verscheen. Zie *Motley, The Rise of the Dutch Republic III,* 538 v.v.; *Bor, II,* 313. (In de gedigitaliseerde editie van TEMPO vindt men achteraan zonder pamfletnr. opgenomen K. 0596 [handschrift]: Extract uijt den originelen Vier-schaer-boeck Berustende ter Secretarije der Stadt Antwerpen, beginnende den 5. januarij 1582. ende eijndigende den 11. januarij 1596. nopende Gaspar de Anastro, Jehan Jareguij, Antonius Timmermans ende Pedro de Hardomez, rakende de Moordt des Prince van Oraegnien. 12 blz. K. 0596 is nog niet afzonderlijk gedigitaliseerd in TEMPO. *Online: UB Gent* "Le disner se passa en plusieurs honestes propos & deuis: & entre autres fut parlé des cruautez commises és païs de pardeça par les Espaignols. Peu apres disner ledit Seigneur Prince marcha vers son antichambre, por entrer en sa chambre auec lesdits Seigneurs & Gentilshommes: & en passant leur monstroit vne piece de tappisserie, où estoyent reprensentez des soldats Espaignols. A l'instant vn ieune homme de basse stature luy tire vn coup de pistollet chargé d'vne balle seule, & l'attainct au dessoubs de l'oreille droicte; le perce de part en part, passant la balle par le palais, & sortant par la ioue senestre pres la machoire de dessus. Ledit Seigneur, comme depuis il a dit plusieurs fois, ne sçauoit que c'estoit; & pensoit qu'il y eust quelque ruine d'vne partie de la maison: car il ne sentoit point estre frappé: toutesfois sa veuë fut esblouie quelque temps." (*2v)	1582	APG aanslag Jauregui	Bref recueil de l'assasinat
Pamflet K. 0594,	A trve discovrse of the assavlt committed vpon the person of the most noble Prince, William ... Of Orange, ... With the true Copies of the writings, Examinations, Depositions, and Letters of sundrie offenders in that vile and diuelish attempte, Faithfullye translated out of the frenche Copie printed at Antwerp by Christopher Plantin. Anno. 1582. (*Met een drukkersmerk op de titel en een houtsnede op de laatste blz.*) Imprinted at London for Thomas Charde and William Broome. *Aan het einde:* At London,... , 1582. in-8°., (IV) en 90 blz. *Annotatie Knuttel:* Vertaling van het voorgaande. "The dinner was passed & spent with many honest communications & speeches, amongst all others, was some speeche had of the cruelties commited by the *Spaniardes* in these low Countries. A little after dinner, the sayde Prince repayred into his withdrawing chamber, intending to go into his bedde Chamber with the sayd Lords and gentlemen, and as he passed by, shewed them a peece of tapistrie, wherein were liuelye set forth the Spanish souldiours. At the sayd instant, a yong man of low nature shot at the sayd Prince with a dagge, charged with one only pellet, the shot wherof hit him vnder the right eare, & passed through the pallet of his mouth and came forth at his left cheeke, neere vnto his vpper iaw bone: the saide lorde (as since he hath said many times) did not known what it was, but thought that some parte of the house had fallen, for he felt not himself to be stricken: not withstanding his sighte was a little while dazeled." (A2v)	1582	APG aanslag Jauregui	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0595,	Copie: Einer Missiue wt Antwerpen geschreuen an den Heren Statholder vnd Rhaden des Fustendumbs (*sic*) Gelder vnd Graeffschap Zutphen. In dato als die Copye mit sich brengt. 1582. (*Het wapen van Arnhem op de titel.*) Ghedruck toe Aernheim, By my Wilhelm Janszoen van Campen, *s.a.* in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit is een brief van 18 Maart met postscriptum van de 19de, over de moordaanslag van Jaureguy. "Postdata Desen Morgenstont ben ick N. wederom op t Casteel gewest, ende heeft syne Excel. een clisterie genomen, ende daer na wat Suypens oft bier en Broot ingenomen. Alle de Medecynen oft Cyrurgienen seggen vasten hoope te hebben datter geen perijckel van den Lijue en sal wesen, het is bevonden dat dese saecke ghepractizeert is gewest byden Coninck van Spaengien selfs, ende (..?) doer eenen genoempt Caspar Dianastro Spaensche Coopman die hier ghewoont heefft, ende is binnen vier dagen van hier vertrocken, spelende banckerot te wel van dertich duysent Cronen, end hier latende twe Dienars, dene die tfeit gedaen heefft ende gebleuen is, dander wesende eynen Jongen, is desen nacht in syn huys geuangen worden. Bouen tgene wy gisteren geschreuen hebben is waer, dat syne Hoocheit gisteren te Post gheadverteert heefft van alles die Coeninck van Vranckrijck ende Coningin van Engelant. De Staten General ende Raedt van Saten schrijuen alle gelegenheyt aende Prouincien int ghenerael, ende alle die principale Steden mit aendachtlicke vermaninge van the willen nv van sich sien, ende die saecken beter te behertzigen om die Landen, hun seluen, huns vrouwen ende kinderen te bewaren, ende te verseeckeren tegens die affgrouwelicke Tyrannye van spangien,..." (2-4)	1582	APG aanslag Jauregui	
Pamflet K. 0597 (= W. 0536),	Discovrs svr la blessvre de monseignevr le Prince d'Orange (*Met vignet op de titel.*) *s.l.* Imprimé en l'An M.D.LXXXII. in-4°., 30 blz. *Annotatie Knuttel:* Zeer heftig vooral tegen Filips en Granvelle. Dit geschrift kan niet voor Juli zijn geschreven, zie blz. 25. STCN geeft als auteur: Pierre L'Oyseleur dit De Villiers. Zie ook : R. Fruin, "Nieuw naricht over P. Loyseleur de Villiers", in: *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*, 3e reeks, V, 1889, pp. 273-277. Ook Fruin houdt Villiers voor de auteur. *Foto's artikel Fruin:* *http://www.periodata.nl/dataweb/FruinNaricht.pdf* "En l'vne des lettres interceptes que le Cardinal de Granuelle escrit à Morillon, parlant de Monseigneur le Prince d'Orange, il dit ces mots: *Si ce malheureux d'Orange ust tumbé mort du coup, il y eust meilleur espoir, etc.* Ces parolles du Cardinal m'ont donné occassion d'entrer en vn Discours sur la blessure de Monseigneur le Prince d'Orange: lequel, comme i'espere, ne sera inutile a toutes les Prouinces des Pays bas, & pourra aussi seruir de quelque chose aux pays voisins, qui ne sont pas mal affectionnez au repos de la Chrestienté, & ausquels ceste puissance desmesurée des Espaignols doibt estre suspecte à bon droit. Il me semble donc qu'il ne sera mal à propos en premier lieu d'examiner à qui ce tiltre de malheureux conuient mieux, à sçavoir audit Seigneur Prince, ou à ses ennemis." (A2r)	1582	APG Granvelle over gevolgen aanslag van 1582	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0598 (= T. 0250),	Discours oft Verhael ghemaect op de quetsure van mijn Heere de Prince van Oraignen. *s.l.* Ghedruct Anno M.D.LXXXII. in-4°., 24 blz. *Annotatie Knuttel*: Vertaling van het voorgaande. STCN geeft als auteur: Pierre L'Oyseleur dit De Villiers. "In eene vanden afgeworpen brieuen die de Cardinael van Granvelle schrijft aen Morillon, sprekende van mijn Heere den Prince van Oraignen, seyt hy dese woorden: *VVaert dat dese ongheluckige van Oraignen doot ghevallen vvare van den scheute, daer vvaer beter hope, etc.* Dese woorden vanden Cardinael hebben my oorsake ghegheuen om te doen een verhael op de quetsure van mijn Heere de Prince van Oraignien, het welcke, als ick hope, alle de Prouincien van de Nederlanden gheensins tot achterdeel en sal wesen, ende oock eenichsins den naest gheleghen landen profitelick, de welcke gheen quaet herte en draghen tot de ruste vant Christenrijck: ende den welcken met goede reden die te seer groote macht vande Spangiaerts behoort suspect te wesen. So dunct my van dat niet qualick en sal te propooste comen, datmen ten alder eersten ondersoecke, wien desen titel van ongheluckich beter voeghet, of den selfden Heere de Prince, of zijnen vyanden." (A2r)	1582	APG Granvelle over gevolgen aanslag van 1582	
Pamflet K. 0599 (= W. 0537],	Verhael op de Quetsure van Mijn heer den Prince van Oragnien. (*Met vignet op de titel.*) *s.l.* Ghedruckt int iaer M.D.LXXXII. in-4°., 26 blz. *Annotatie Knuttel:* Andere Ned. vertaling van nr. 597. *Bor, Authent. Stukken,* 119-127. "In een van de afghesette brieuen, die de Cardinael van Granvelle aen Morillon schrijft, sprekende van Mijn-Heer den Prince van Oragnie, seyt hy dese woorden: W*aer de vertwijfelde rampsalighe van Orangien met den slach doodt ghebleuen, so hadde beter hope gheweest, &c.* Dese veurseyde woorden van den Cardinael hebben my oorsaecke ghegheuen, een verhael te doen aengaende des Princen van Orangie quetsure: welcke, also ick hope, niet onproffijtelick en sal wesen veur alle de Nederlandtsche Prouincien, ende sal oock erghens toe moghen dienen veur de byligghende landen, die tot de ruste der Christenheydt goedt hert draghen, ende die deser onmatelicker macht der Spaniaerden, met goeden rechte qualick betrouwen moeten. Des halven dunckt my dat hier wel te passe sal comen, ten iersten te ondersoecken, wien dat desen titel *rampsalich* beter dient ende betaemt, te weten, oft den Prince van Orangien, oft sijnen vyanden." (A2r)	1582	APG Granvelle over gevolgen aanslag van 1582	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0599a,	Zeitung ausz Andorff, Kurtzer Grundlicher bericht, wie der Hertzog von Alanzon zu einem Hertzogen in Brabant, den 22 Februarij, dieses 1582 Jar angenommen vnnd gehuldet wordent. Darneben wie der Printz von Oranien durch die Backen geschossen worden, den 17 Martij. Auch von der grossen Vngestumigkeyt der See, darchurch viel hundert Menschen ertrucken (sic) auch was sich weiter verlauffen vnnd zu getragen hat. M.D. LXXXII. *(Aan het einde:)* Erstliche getruckt zu Cöllen, bey Peter Horst, im jar 1582. in-4°., 26 blz. "Darauff ist der diener hingegangen am 17. Martij vmb die zeit wie der Printz vber Tisch gesessen, vnnd da er vom Tisch auff gestanden vnnd nach seinem Losament oder Schlaffkammer gangen, ist der Bößwicht durch die diener vnd ander Volck zu dem Hernn Printzen mit einem Urias Brieff gedrungen, den er dem Printzen zu lesen gereicht hat. Wie aber nun der Printz im lesen war, nimpt desz Kauffmans diener einen kleines geladens vnd allerdings zugerichts Büchsleins herausz, vnd scheuszt auff den Printzen zu, welches der Printz innen ward, vnd entzückt in, das der schusz nicht recht wie er gericht, den Printzen zum hertzen kam, sonder durch beide Backen gieng." [2/3]	1582	APG aanslag 1582	
Pamflet K. 0600 (= T. 0259),	Wreede Turcksche, Vvonderlijcke verhalinghe van dit leste verraet, voorghenomen teghen Ducks Dangiu (*sic*) onsen gheduchtighen Heere, ende teghen den Eedelen Prince van Orangien, gheschiet binnen Brugghe desen vierentwintichsten dach van julij. Anno 1582. .... Oock ware tijdinghe van de sterckte van ons Legher, ende de hulpe die tot onser assistentie compt. (*Met een wapen op de titel.*) Ghedruckt by my Jan Moyt Jacobszoon van Leyden. Anno 1582. in-4°., 8 blz. (ongepagineerd) *Annotatie Knuttel:* Zie: Motley, The Rise of the Dutch Republic III: 559. "Copie van een brief vvt Brugge gheschreuen desen 25. Iulij. 1582. Voor nyeus en weet ick anders niet te schrijuen goede vrient M. Jan pateniers, dan dat desen dijnsdach den xxiiii. Julij. een groot verraet is wtghecomen, dat welcke voorgenomen was op den Prince S. Exce. ende op den Hertoge van Angiu onsen geduchtigen Heere ende noch op ettelick meer, en is wtghecomen door een vroupersoon, welck een wonderlick werck Goods is hoe een sulcken secreeten aenslach sonder te weten hoe oft in wat manieren die vrouwe sulcx is te weten gecomen. Dese vrouwe dewijle sy een slecht persoon was, heeft door hulpe van eenige des Princen dienaren met grooten Juer (als van God daer toe geporret) den Prince selfs persoonlick begeert te spreecken ende een secreet te openbaren twelck geschiet is, dan hoe verde dese vrouwe dit gheweten heeft, ende wat sy den Prince daer van heeft connen ontdecken en weet ick niet. Dan is seecker dat den Prince niet en is gheweest ter tafelen (op dien dijnsdach) als placht, maer den aenslach ondect zijnde worde terstont tot neghen persoonen int ghetal ghevangen, waer van dat den eenen is den iongen Graue van Egmont, ende S.no. Salcedo, noch zijnder twee fransche Heeren ghevanghen den eenen is den broeder van den prince Du Mercierijn welck in vranckrijck by den Guijse is." (incipit) *In een hierbij opgenomen brief van 27 Juli geeft de briefschrijver meer bijzonderheden, die hij blijkbaar intussen te weten is gekomen.*	1582	APG mislukte aanslag Brugge	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0601,	Copye van eenen brief geschreuen wt Brugghe aen eenen goeden Patriot tot Antwerpen, waer in verhaelt wordt den veraderlicken (*sic*) aenslach, deur den welcken sommige verraders zijn hoochz (*sic*) (*Anjou*) ende zijn Exe (Prins v. Oranje) hebben willen ombringhen. *Z. afz. tit., s.l., s.a.* in-4°., 4 blz. *Annotatie Knuttel:* De brief is ged. 24 juli. Andere druk van W. 0542, waar o.a. gelezen wordt: *verraderlicken, sommighe. Hoocheyt* enz. "Eersame mijn besondere goetgunstighe vrient N.N. Ick hadde wel moghen in mijn laetste schrijuen aen uwer L. yet roeren van eenen Spaniaert genaemt Salcedo (die langhen tijdt heeft ghewoondt in Loreynen, die hier den xxj. deser maendt Julij in t'hof vanden Hertoch van Brabant wiert geuanghen, maer omdat ick de oorsake daer van niet en wiste, liet ick daer van yet te roeren in mijn schrijuen : maer nv heb ick cause om daer van int bysonder aen V.L. wat wonders te laten weten. Dese Salcedo is een Alcumist, wiens effigies oft beelde voortijts yewers is ghehanghen geweest (*veroordeeld door Inquisitie, GWD*), de galghe selue ontvlucht zijnde tot in Spanien, om de munte die hy dede slaen. Naermaels wedercomende ende hem wtgheuende voor een Loreynois, heeft hem in Vranckerijcke begheuen ten dienste vanden Hertoghe, ende heeft de Stadt van Camerijck helpen ontsetten van de belegeringhe der Malcontenten. Sedert heeft hy hem seer dicmaels geuoecht by ende ontrent den Hertoge (Anjou), onder het schijnsel van te vercrijghen een Capiteynschap ouer kriechsvolk: maer heeft onder dien schijn ghemeynt te volbringhen een grooter moorderie, dan dien schelmschen Annastro (betrokkene bij aanslag te Antwerpen eerder dit jaar) meynde volbracht te hebben: want desen schelm Salcedo meynde te vermoorden den Hertoghe van Brabant ende den Prince van Orangien, deur de hulpe van Graef Lamoraldus van Egmondt, ende eenen Italiaen, ende eenen Malcontenschen Wael. De groote wijsheydt des Princen van Orangien heeft die voorghenomen moorderie van verre sien aencomen, dewijle den Hertoch ende hy noch binnen Antwerpen waren." [1]	1582	APG mislukte aanslag Brugge	
Pamflet K. 0602,	Warachtich verhael van tghene dat binnen ... Brugge gheschiet is inde maent van Julius 1582. Inhoudende De middelen die de Coninck van Spanien wederomme heeft willen te wercke stellen om den Hertoghe van Brabant, Ghelderlandt, Anjou, Alenchon etc... ende den Prince van Orangie het leven te benemen *enz. ...., s.l.* Anno, M.D.Lxxxij. in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Met de sententien. Andere druk van 't volgende (K. 0603) Zie *Bor, II, pp.* 331-32; vergel. *Groen van Prinsterer, Archives, VIII*, 133-36 (W. 0543.) *Franse vertaling zie: K. 0605.* "Alsoo Coninck Phiips van Spanien over zijn ondersaten in de Nederlanden zoo grouwelick ende onverdragelick tyranniseerde, dat sy hem wt gedwongen noot moesten afvallen ende eenen anderen Heere kiesen die heurlieder soude beschermen tegen zijn geduerige wreetheyt, ende daer toe vercoren hadden den Hertoghe van Aniou eenighe Broeder des Conincx van Vranckrijcke, zoo heeft Coninck Philipps beghinnen den moet verloren te gheuen dat hy die inwoonders vande Nederlanden emmermeer wederomme onder zijn tyrannie zoude connen bringhen met recht nochte met ghewelt. Daeromme heeft hy voor hem ghenomen te proefuen oft hy voortane met moorderyen wederomme conste gheraken tot zijn tyranniseren ende persequeren ouer de Inwoonders vande Nederlanden, omdat zy de Religie hadden ghereformeert... *(Nu de eerdere aanslag te Antwerpen was mislukt),* heeft hy deur zijnder Bastaerde zusters Zone den Prince van Parma ghepractiseert om anderen ende nieuwen middel te vinden, niet alleene om nu den Prince van Orangie, maer ooc den ghecoren ende bezworen Hertoge van Brabandt, Gelderlandt, etc. t'leuen te benemen deur vergift oft eenighe andere moorderye, ..." (A2r)	1582	APG aanslag Brugge	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0633 (= T. 0267),	Responce d'vn bon patriot et bovrgeois de la ville de Gand, au libelle fameux, intitulé *Avis d'un Bourgeois de la ville de Gand, qui se ressent amerement des calamitez de sa ville*. (*Met vignet op de titel.*) *s.l.* M.D.LXXXIII. in-4°., 24 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit geschrift heeft ten doel Oranje in bescherming te nemen tegen de beschuldigingen, in het genoemde pamflet (van Champagney) tegen hem ingebracht, welk vlugschrift bij W. 549 is vermeld. (Zie onder *Pamflet W. 0549*.) *Annotatie STCN:* By Philips van Marnix heer van Sint Aldegonde Not in TB. Printed in Belgium? "Tu t'adresses puis apres au Prince d'Orange, & pour nous en degouter, le dites estre cause de tous ces troubles: Tu dis qu'il ne cherche qu'à nous tirannisser, & faire son profit parmy ces guerres: qu'il ne desire point d'en venir à bout, & que pour la tirer en longeur, il trouue tousiours nouuelle matiere: Tu dis qu'il affecte la domination du pays & se veult faire Seigneur de ces prouinces: Tu dis d'ailleurs quil n'a d'entendement assez pour no' maintenir, & qu'il est incapable d'auancer aucun bon affaire: Tu discours de nos calamitez, comme s'elles auenoyent par sa faute." (B1r) "Le Prince au contraire nous a tousiours soustenu contre tes inuentions celles de ton Frere (Granvelle, GWD) & de tes semblables: Et nous a declairé, lors que nous estion accablez de tyrannie, qu'il auoit vrayement compassion de nostre misere: Estant appellé par aucuns du pays por nous secourir, il n'y a seullement employé sa personne, & ce qu'il auoit de moyens entre ses mains, mais a engagé presques tout le domaine des Comtes de Nassau ses freres." (B1v)	1583	APG een verdediging van Oranje door...	
Pamflet K. 0634,	Responce d'vn bon patriot et bovrgeois de la ville de Gand, au libelle fameux de Sr de Champagney, intitulé A*uis d'vn Bourgeois de la ville de Gand, qui se ressent amerement des calamitez de sa ville*. *s.l.* M.D.LXIII. in-4°., 22 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit is een ex. van het vorige nummer der *Responce*, alleen hierin verschillend, dat op de titel Champagney als schrijver van het *Auis* wordt genoemd, terwijl het ook een ander vignet op de titel heeft.	1583	APG een verdediging van Oranje door...	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0648,	Claer Bewijs, dat den Prince van Orangien de oorsake ende iersten oorspronck is gheweest van dese langduerighe allende ende tweedrachticheyt: Oock mede culpabel ende deelachtich gheweest te zijn van den grouwelijcken aenslach by den Francoysen opde stadt van Antwerpen voorts-ghekeert den xvij. Januarij, int Jaer M.D.LXXXIII. *enz. s.l.* (*Loven, By Jan Maes?*) M.D.LXXXIII. *Op de keerzijde van de titel het kon. wapen*. in-4°., 40 blz *Annotatie Knuttel:* Dit schotschrift is een aaneenschakeling van lasterlijke beschuldigingen tegen Oranje. Deze is de eigenlijke oorzaak van de Franse furie. Om dat te bewijzen, worden de handelingen van de prins sedert 1566 aan een onderzoek onderworpen. Het boekje is ondertekend: *Vuyt Colen, desen lesten Februarij M.D.Lxxx.iij. V goetwillighe dienaer wat ick vermach B. T. S.* "Maer bouen al den Prince van Oraengien. Ende dat tselue lichtelijck waere te betoonen: ingevalle men rijpelijck wilde innesien, ende ondersoecken de actien daer den voors. Prince mede heeft ommegegaen, sints den aenvanck van dese langduerige alenden ende turbatien: Beginnende van de Jare 1566. als-wanneer hy gheplant soude hebben de wortel daer alle dit quaet venijnich oncruyt vuyt is gesproten: ende doen wt sijnen vierslach de voncken gesprongen zijn, daerlancx ons desolaet vaderlant in dusdanighe combustie ende verwoestinghe gecomen is. Hebbende om zijne eergiericheyt ende onuersadelijcke ambitie te voldoen gepractizeert by middele van de pernitieuse Requeste: hoe hy dese vermaerde Nederlanden van hunnne opulentie ende welvaren, daerinne zy alsdoen waren florerende, listelijck zoude beroouen: versekert zijnde meer inden brant te halen, dan hy daer inne soude laten." (A2r)	1583	APG Oranje krijgt schuld van Franse Furie	
Pamflet K. 0652,	Van den Staet der tegenwoerdiger Nederlandtsche Regierung .....Concordia res Paruae crescunt. Discordia maximae dilabuntur, *s.l.* Anno Domini. 1583. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Vermeld bij *Bor, II*. 406. Volgens de schrijver berust het hoog gezag bij de Provinc. Staten, terwijl de Staten Gener. de band der Unie vertegenwoordigen. Hij is tegen de opdracht der grafelijke waardigheid aan de Prins van Oranje, maar wil hem tot Gouvern. Gener. der Unie hebben aangesteld (W. 560.) "Eindelick weeten wij voer seecker. Asser een lieffhebber onser vriheit vnd Preuilegien toe vinden onder die sonne, dese is de Prince van Orangien, der daerom noch syn seluen noch sines eigenen Sohns niet verschoent en heeft, vnd derhaluen voer allen anderen verdienst heft het gonuernement van dese Nederlantsche Prouincien. Nu dat fundament vnd gantze vasticheit van dieselue onse vrijheyt vnd priuilegien is die macht vnd autoriteit der Generalen Staeten, vnd den Staeten van ieder Prouincie. Dese hebben van alle tijden oere vrye versamelinge vnd by eenkompste gehadt,...." (A2v	1583	APG geen graaf maar Gouverneur Generaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0663,	Advis dv Prince d'Orange svr les trovbles exites par le dvc d'Aniov es Pais Bas le XVII. de Janvier 1583. Avec vng esclercissement tresutile pour blen comprendre ce qu'y pourroit estre obscur. (*Met vignet op de titel.*) *s.l.* M.D.LXXXIII. in-4°., 40 blz. *Annotatie Knuttel:* Deze druk van 's Prinsen *Advis* (in Febr. gegeven), met een hatelijke verklaring*, en aan het slot een herdruk van de verdichte brief nr. 538, werd door de Malcontenten bezorgd. Zie *Bor, II*. 354. Het nabericht *Au Lecteur* is gedagtekend: 1 *April* 1583. (W. 0566.) *Annotatie GWD:* Zie ook ed.: "Advis du Prince d'Orange sur la partie a prendre dans la situation critique ou se trouvent les Pays-Bas (1)." in L.P. Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange*, tome cinquième, Bruxelles, Leipzig, Gand: C. Muquardt, 1866, pp. 95-115 en Pamflet K. 0663a. Zie voorts *Geurts*: *http://www.dbnl.org/tekst/geur004nede01_01/geur004nede01_01_0006.php* p. 118v. *"Car de tout ce qu'il vous pretexe en la religion, notes ceque ie vous diray, et en iuges de sa consience, il est né de Pere et Mere et baptisé et instruict par Martinistes (Lutheranen) iusques à quelque quatorze ans, depuis l'Empereur Charles susdit le fit nourir à la deuotion du Pape, en laquelle il ha contiuué seruantement en toute demonstration exterieure, iusques à la venue du Duc D'Albe, faisant dire Messe en sa maison tous les iours, et y faisant aller ses seurs et sa femme Saxone, maugré elles, et comme elle estoit de beau taint et gratieuse, il en tiroit ceulx qu'il pouuoit comme on vit au dernier Conte d'Hoochstrate, au Seigneur de Ruye Bougongnon et aultres, et ce Maquerade de sa propre femme pourchassoit ainsy luy mesme d'estre coccu pendant qu'il debauchoit aultres femmes, et quelques vnes sa viles que vng baiteleur presentat Requeste à Madame de Parme contre ce Prince d'Orange qui auoit faict ambler sa fille pour veoir son adresse de plus pres et si elle estoit par tout si souple, comme aux faultz qu'il luy auoit veu faire en salle, et en fin la d'eut rendre. Voila nostre Prophete reformeur" (15/6 *esclercissement*)	1583	APG anti-oranje kritisch	
Pamflet K. 0663a,	Copie, Miin heeren, Ick ben versocht gheweest vande Wethouderen, Colonnellen, Cappitainen ende Wijckmeesters deser stadt van Antwerpen om vrylijck mijn goetduncken te willen seggen, opte groote zwaricheyden die teghenwoordelick voorghecomen zijn. (*incipit, titelblad ontbreekt. Linksboven op deze pagina 5 staat* : Exhibé par son Exce a Lassemblée des Estatz Generaulx le vije. de Feburier 1583. Signé M. Dehennijn.) [26 blz]. A-D1v. NB. Vertaling van K. 0663 *Advis dv Prince d'Orange*... . Om praktische redenen hier gecatalogiseerd als Pamflet K. 0663a. Dit pamflet (KB signatuur: Pflt 663 a) is nog niet gedigitaliseerd. Het *Esclercissement* behoort niet tot deze vertaling. *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/Pamflet%20K.663a.pdf* "Dit is mijn Heeren dat mijn goedt ghedocht heeft ulieden voor te houden voor mijn goedtduncken op soo ghewichtighe zaecken die nu ter tijdt worden in deliberatie ghestelt: U lieden niettemin biddende dat ghylieden v altijdt wilt voeghen mette Generaliteydt, ende v niet en wilt laeten voorstaen dat ghylieden v d'een sonder d'ander soudt cunnen beschermen, ende dat ghy niet en wilt verachten een kercke al isse cleyne, als teghenwoordelick Eyndhouen dat beleghert is, inde welcke soo veele goede krijchsluyden zijn, die de stadt soo ghetrouwelick voorde Staten hebben bewaert. Ende eerst ulieden ghebeden hebbende int goede te willen nemen dit mijn bedencken, Sal ick anderwerff verclaeren ende protesteren, dat hoedanighe resolutie ghylieden oock neempt, Behaluens dat de Religie in heur gheheel ende verzeeckertheydt blijue, ick voor my ghenomen hebbe de reste van mijne daeghen te volbrenghen inden dienst vande Generaliteyt, van ulieden mijn Heeren, ende vande gantsche stadt van Antwerpen int particulier." (D1r-v)	1583	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0688 (= W. 0589),	Verhael Vande Moort, ghedaen aenden Persone des Doorluchtighen.... Heern Wilhelms.... Prince van Oraengien, *enz. enz.....* (*Met de* Copye van het vonnisse ghegheuen teghen Balthazar Gheeraerts.) *Het wapen van Oranje-Nassau op de titel.* Tot Delf, By Aelbrecht Hendricxz..... Anno 1584. in-4°., 32 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit is het, op last van de Staten-Generaal vervaardigde, verslag van de moord op Prins Willem I. De meeste geschiedschrijvers hebben aan dit *Verhael* hun berichten ontleend. *"The basis of this account was the confession of Balthazar, written in the convent of Saint Agatha .... immediately after his arrest, together with his answers to the interrogatories between the 10th and 14th of July". Motley, The rise etc. III.* 599. Afgedrukt in *J. G. Frederiks, De Moord van 1584.* s' Grav., 1884, blz. 55-82. *Annotatie GWD:* Het GAD bezit een exemplaar (B-1-64C-40), dat eveneens *Copye van vonnisse* bevat, met als titel: Cort verhael Vande Moort, ghedaen aen den persoone vanden seer Doorluchtighen Prince van Orangien, s.l. s.n., Anno M.D.LXXXIIII. De tekst van K. 0688 komt geheel met dit 'Cort' verhael overeen. Het is een zelfde exemplaar als K. 0690. Op het titelblad van het Delfts exemplaar staat in later handschrift "Antwerpen", terwijl de STCN bij K. 0690 Plantijn te Leiden als drukker vermeldt. *Online: google books* *Foto's Delfts exemplaar: http://www.periodata.nl/dataweb/VerhaelenVonnisse.pdf* "Het mach wel wesen dat veel persoonen, vande gene die geweest hebben op de plaetsen daer de moort heeft bedreuen geweest inden persoone vanden seer Doorluchtigen Prince van Orange, terechte g'informeert sijn vanden autheur, beleiders ende volbrengers van een soo seer deerlick feyt: ghelijck ook wel soude moghen ghebeuren, dat de ghene die verre vande selue plaetse woonachtich sijn, iae dat meer is, dat die van dese landen, souden anders g'informeert sijn vande sake, dan wel waerachtich is. Ende met meerder reden soo souden ons nacomers in perijckel sijn, van daer in te vinden niet dan een groote duysternisse, inde welcke de leughen meestendeel de staet grijpt van de waerheyt, ende het onwaerachtich van het warachtich." (A2r) "Ende gemerct dat de waerheyt gheen luyster en wil nemen dan van haer seluen, soo sal oock dese beschrijuinghe licht ende sonder eenich ciraet sijn, ende niet dan een naect, nochtans waerachtich verhael vande saken die gebeurt sijn." (A2v/A3r) "Teghen het eynde vander maeltijt sach men hem wandelen ontrent de stallingen, die achter het huys staen, streckende naer de wallen vander stadt, ende staende aen de dore vande sale daer den Prince ghegeten hadde, soo hy soude wtcomen, is hy by den Prince ghecomen, ende de maniere makende van sijn passepoort te eysschen, heeft hem met een sinckroer doorschoten. Den Prince ghevoelende dat hy getreft was, en seyde anders niet dan dese woorden, *Heere*	1584	APG moord	Pamflet K. 0688
Pamflet K. 0689,	Verhael Vande Moort, ghedaen aenden persoone des doorluchtighen hoochgheboorn ... Wilhelms ... Prince van Oraengien ... Hooch-loflijcker memorien ... Tot Delf, by Aelbrecht Hendricxz. ..., 1584. in-4°., 20 blz. *Annotatie Knuttel:* Andere druk van het voorgaande, met kleiner letter. (W. 0590) *Annotatie GWD:* Bevat aan het slot ook: *Copye van het vonnisse, ghegheuen teghen Baltazar Gheeraerts.* Volgens v. d. Haagen, *"Nogmaals de genesis van de 'Historie Balthazar Gerardt alias Serach'"* (1935, p. 237), is dit verhael een slordig bewerkte vertaling van Discours de l'assasinement (K. 0692).	1584	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0691 (= T. 0276),	Discovrs dv mevrdre commis en la personne dv tresillvstre Prince d'Orange. *s.l.* En l'An M.D.LXXXIIII. in-4°., 30 blz. *Annotatie Knuttel:* De inhoud is dezelfde als van de voorgaande nummers. (Drukker volgens STCN: [Leiden, C. Plantijn], 1584) "Il pourra bien estre que plusieurs de ceux, qui ont esté sur les lieux où le meurdre a esté commis en la personne du Tresillustre Prince d'Orange, seront au vrai informez, de l'autheur, conducteurs, & executeurs d'vn si miserable faict: mais aussi il pourroit bien aduenir, que ceux qui sont eslongnez de ce lieu, & plus encores de ces païs, en seront autrement informez que la verité ne porte. Et a plus grande raison nostre posterité seroit en danger de n'y trouuer, que tenebres, esquelles le plus souuent le faux trouue la place du vrai, le mensonge de la verité. Il est vrai que c'est vn commune prouerbe; Que la verité est fille du temps, ce que ie recognoi estre veritable en plusieurs autres choses: mais en tels accidens, par le moien desquels les gens de bien sont accablez, il aduient souuent que la memoire d'vn personage d'honneur, & de vertu est condamnée, le meschant au contraire est esleué en honneur, & tenu en grande reputation, ou pour le moins il court vn long temps auant que la verité puisse apparoistre deuant les yeux d'vn chascun. Ie ne croi pas qu'a l'vn & a l'autre mal se puisse mieux remedier, que par vne vraie description des choses escheuës:" (A2r) "Sur la fin du disner fut veu se promener vers les escuiries, qui sont au derriere de la maison tirantes vers les ramparts de la ville: & estant a la porte de la Sale ou auoit disné le Prince, lors qu'il sortoit s'approche (saignant lui demander son passeport) & lui tira vn coup de pistolle dedans l'estomach. Le Prince se sentant frappé ne prononça que ces parolles: *Mon Dieu aie pitié de mon ame, ie suis fort blessé. Mon Dieu aie pitié de mon ame, et de ce paouure peuple.* & apres ces parolles se mist a chanceller son escuyer le soustenant, & finallement fut assis sur les degrés de l'escallier, où ne dist plus mot: sinon que Madame la Contesse de Schuartzembourg sa seur lui demandant en Allemand. S'il remettoit pas son ame és mains de Iesuschrist; respondit en mesme language; qu'oui: & ne parla depuis. mais regardoit d'vn oeil fort pitoiable Madame la Princesse, Madame la Contesse de Schuartzembourg sa seur: & peu de temps aprés fut porté sur vn lict en la Salle où il auoir disné: auquel lieu bien tost apres il rendit son ame bienheureuse a Dieu." (B3r)	1584	APG moord	
Pamflet K. 0692,	Discovrs de l'assasinement, commis en la personne dv tresillvstre et genereulx Prince et Seigneur.... Guillaume,.... Prince d'Orange *etc.....Met het wapen van Oranje-Nassau op de titel.* A Delff, Chez Albert Hendricx,.... 1584. in-4°., 28 blz. *Annotatie Knuttel:* Dit stuk verschilt, van het voorgaande, slechts wat de titel en de zetting betreft. Foto's tekst (UB Leiden:Pamflt 1584:3): *http://www.periodata.nl/dataweb/DiscovrsUBL.pdf* NB. Niet digitaal in Tempo.	1584	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0692a,	La Mort Dv Prince d'Orange, tve en trahison d'vn coup de Pistolle. Ensemble la deploration de la Princesse d'Oranges sur le corps de son espoux. Discours tresveritable,. ....A. Lyon, Par Benoist Rigavd. 1584. Auec permission. Prins sur la copie imprimee à Paris par Pierre Iobert. (*zie K. 0692b*) in-8°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* De moordaanslagen van Jaureguy en B. Gerards worden hier dooreengehaspeld. De *deploration* is een vertaling uit het Vlaams. Nog andere Fransche gedichten worden hier gevonden. De oorspr. Franse druk bij W. 0592. *Annotatie GWD:* In Tempo ontbreken pp. 4 en 5. Zie hiervoor K. 0692b. De UB Leiden bezit een exemplaar (20651 D 36) dat gedrukt is A Troyes. : Par D. Villerual ..., 1584. Hierin ontbreken de Franse gedichten, behalve *"La Princesse estant donc certaine de sa mort" (incipit)* *Foto's tekst van ex. UB Leiden:* http://www.periodata.nl/dataweb/MortDvPrinceUBL.pdf "Ceste complainte qui ensuit, a esté tire de la prose flamande, Imprimee dans la ville d'Anuers. Dans ceste complainte est representee l'amertume de l'Amante, qui a perdu son aymé. *Complainte de la Princesse d'Orange.* Si de mon triste coeur les flames recelees Si de mes dolents yeux les larmes ruisselees, Et si mon teint diuers selon mes passions On osté les temoings de mes affections Il faut que maintenant ma poitrine halettante Exalle incessamment une suitte bouillante." (8) [K. 0692a] "Ainsi en ce presentant a luy & le saluant a l'accoustumée il (*BG*) luy dit cinq ou six parolles à l'oreille & puis luy presenta vne lettre laquelle il receut & l'ouurit. Mais comme le prince en eu leu les deux premieres lignes l'homme qui la luy auoit apportée tira prontement & de vitesse vne pistolle qu'il auoit desoubz le bras gauche que son manteau couuroit & tira la pistolle contre le Prince à l'endroit de l'estomach. La pistolle auoit la charge double auec trois basles & alors que le traistre tira la pistolle de dessoubz son bras, le chien auoit esté au parauant abbatu qui fut cause que le coup fut si prontement donné. Le coup porta entre le sain & l'estomach & perça le Prince de deuz basles en vn endroit & de l'autre en vn autre endroit à quatre doigs pres de celuy la, Il mourut deux heures apres." (Exemplaar UB Leiden [2/3])	1584	APG moord	
Pamflet K. 0692b,	La Mort Dv Prince d'Orange, tve en trahison d'vn coup de Pistolle. Ensemble la deploration de la Princesse d'Oranges sur le corps de son espoux. Discours tresveritable, ...A Paris. Par Pierre Iobert sur le quay des Augustins. 1584. Auec priuilege du Roy. 24 blz. *Annotatie GWD: Zie onder K. 0692a.*	1584	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0693,	Historie Balthazars Gerardt, alias Serach, die den Tyran van t'Nederlandt den Prince van Orangie doorschoten heeft: ende is daerom duer grouwelijcke ende vele tormenten binnen de stadt van Delft openbaerlijck ghedoodt. (*Met vignet op de titel.*) *s.l.* M.D.LXXXIIII. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Aan het einde een: *Refereyn ter eeren des voors. Balthazars. Motley (Rise of the Dutch Republic, III, 599 noot)* zegt er van: *This account, by a very bitter royalist and papist - perhaps a personal acquantance of Gérard extols the deed to the skies, and depicts the horrible sufferings of the malefactor as those of a blessed martyr."* Afgedrukt in *J. G. Frederiks, De Moord van* 1584, blz. 83-99. Ook gepubliceerd met noten door Fr. Reland in Tijdschrift *Argus,* 30 novenber 1828, nr 15, pp. 115-118 en 7 december 1828, nr 16, pp. 120-125. Zie: *Online* google books* "Soo ist dan gebeurt opden x. Julij des selfs iaers, als Guillamme van Nassouwe snoenens etende was metten Borgemeester van Leeuwarden, ende Baltazar van te voren orloff aen hem genomen hadde om wederom na Vranckrijck te keeren (so men meenden) so hadde Balthazar voorschreuen hem versien van een licht peert, twelck hem buyten der stadt was verwachtende, oft hy zijn opset volbracht hebbende, by auontueren hadde connen ontcomen. Ende heeft also ontrint twee uren nae den noene wederom nae thoff gekeert, tegen dat den Prince vander tafelen soude opstaen; ende is vande schargeanten onder tdecxsel als yet nootelijcx vergeten hebbende, sonder wedersegginge toegelaten geweest om den Prince aen te mogen spreken: ende heeft hem also met een pistolet onder zijnen mantel met drij fenijnige ende geketende looten aen een gehecht geladen zijnde, aen die trappen vander eetplaetsen verwacht : Als nu dan Guillamme voorschreuen wter cameren quam, gelijck Balthazar van te voren eenen vrijen toeganck tot hem hadde, so heeft hy nv oock hem te gemoet gegaen, ende minckende op zijn slincke zijde heeft zijn geladen pistolet gelost, ende duer zijnen mantel getreft onder het slincke mammeken vanden Prince, makende een wonde ontrint twee vingeren wijt. Ende het een loot vande drij is duer zijn lichaem gepasseert, die andere twee zijn binnen bleuen, passerende duer zijn ingewant, ende tselue seer eyschelijck verscheurende. Den Prince is terstont nedergeuallen ter aerden, ende niet langher dan den tijt van eenen Pater noster heeft hy zijne lippen een weynich geruert: also zijn oproerich leuen met eene onsalighe doot besluytende." (A3v-A4r) "Maer desen vromen Balthazar, ghelijck hy alle zynen voorlede pijnen geleden, ende de sententie des doots ontfanghen hadde met eenen onuerwonnen moet ende sterckheyt; also was hy nv oock ten ansien van alle de gemeynte van Delft wel ghemoeyt om d'executie ende tslot van dese zijne Tragedie te verwachten, ende met volherdicheyt te bouen te comen: ende deur tvergieten van zijn bloet eenen eeuwighen loon aenden Heere te verdienen." (B2v)	1584	APG moord Balthazar Gerards	Historie Balthazars Gerardt
Pamflet K. 0694 (= W. 0713),	In honorem inclyti herois, Balthasaris Gerardi, tyrannidis Auraicae fortissimi vindicis, carmen: quo et Guilielmi Nassauij Principis Auraici caedes, et percussoris tormenta, copiosius in secunda hac aeditione; quam in prima fuerant descripta, enarrantur. Authore T. G. A. V. B. (Met vignet op de titel) Lovanii, Apud Joannem Masium,... M.D LXXXIX. Cvm gratia et privilegio. in-8°., 46 blz. *Annotatie Knuttel:* De schrijver is Theod. Gualt. van den Bossche, zie: *Foppens, Bibl. Belg. p.* 1116. Nog een ander gedicht ter ere van *Balthazar Gerards* werd vervaardigd door *Laevinus Torrentius* onder de titel: *Laevini Torrentii in lavdem Baltasaris Gerardi, fortissimi tyrannicidae* (*Torrentii Poemata Sacra*. 1594. *p.* 308-312.) "Carmen hoc epinicium in laudem Balthasaris Gerardi conscriptum, praelo dignum esse iudicio. H. Cvyckivs. Apost. & Reg. librorum Censor." (A1v) "Occupat Auraicam dolor implacabilis aulam, Et crebri resonant spatiosa per atria planctus: Dum cerebri bacchatur inops, queriturque; procacis Per fraudem iuuenis, se lamentabilis vxor Tam dulcis subito viduatam compare lecti. Astat, suspirar, miratur lurida patris Ora sui soboles, & delibare veretur Quae modo non parco rapiebat basia gestu. Pectora nudatis tunduntur moesta lacertis. Complorant pueris famulæ, famulisque puellæ. Vociferantur anus, miles, rabidusque satelles, Non secus ac raptis catulis Carchesia tigris, Chara per incultos vestigat pignora saltus; Balthasarem quaerunt, tanta momenta triumphi Solo diuino tribuentem cuncta fauori, Gaudentemque scopo non declinasse sagittam." (A3r-v)	1589	LTM APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0695,	Les cruels et horribles tormens de Balthazar Gerard, Bourguignon, vrai martyr, souffertz en l'exécution de sa glorieuse et memorable mort, pour avoir tué Guillaume de Nassau, Prince d'Orenge, ennemy de son Roy et de l'Eglise Catholique; mis en François d'un discours Latin envoyé de la ville de Delft, au comte de Hollande. A Paris, Chez Jean du Carroy, ... 1584. (*Herdruk in het jaar 1856 te Parijs en Gent verschenen.*) in-8°., 32 blz. *Online* Wikisource* *Foto's herdruk: http://www.periodata.nl/dataweb/TormensdeBalthazarGerard.pdf* *Annotatie Knuttel:* Van deze herdruk, met voorbericht en aantekeningen, werden slechts 150 exemplaren opgelegd. (W. 593.) In de voorrede van de uitgever komt een lijst voor van pamfletten, ten gunste van B.G. vervaardigd. *Annotatie GWD: Cet opuscule est imprimé d'après la réimpression aite dans les* Varietés historiques et littéraires *de la collection de la* Bibliothèque elzévirienne*, publiée à Paris, par Mr. P. Jannet.* *Zie ook: A.H. L. Hensen, Het latijnsch origineel van Les cruels et horribles tormens de Balthazar Gerard, 1922 en J. Poujol, Documents. Du Bartas et le tyrannicide, 1955.* Editie Fournier *Online* Wikisource* "Considerant donc Balthazar la perfidie et desloyauté de Guillaume de Nassau, prince d'Orenge, qui, soubs le faux manteau d'une pretendue franchise, privoit une infinité de personnes de toute liberté aux despens de leurs biens et de leurs corps, et par là frustroit les ames du salut eternel, se proposa, à l'exemple de Christ et suivant les pas et vestiges de ses saincts, de fermer les yeux aux perils et dangers pour le salut de plusieurs et liberté de nostre patrie; qui fut cause que, cognoissant que le puissant et souverain Dieu se vouloit servir de luy pour executer sa volonté divine, après avoir bien examiné l'affaire, il jura la mort de ce malheureux perfide, desjà condemné par sentence de son prince, duquel il s'estoit rebellé." (13/4)	1856	APG moord Baltazar Gerards	Les cruels et horribles tormens
Pamflet K. 0695a,	Avviso dell'aspra et crvdel morte data a Baldassarre Borgognone in Delfi d'Hollandia & la sua constantia. Per auer ammazato il Principe de Orange inimico della Santa Fede Catollica. Stampata in Roma, Et ristampata in Bologna, Per Alessandro Benacci. Con Lizenca de' Superiori. 1584. 8 blz. *Zie ook: R. Fruin, Het latijnsche origineel van Les Cruels et horribles Tormens de Balthazar Gerard, 1893.* "Per tanto essendosigli offerta commodità di portar lettere al sudetto Principe per l'occasione del la morte di Alansonio essendo introdotto daaltri Nobili alla presenza sua animosamente li traste vna botta d'archibuso carico con tre palle, & inuestitolo due dita sotto la poppa manca alla prima caddè in terra morto, il che vedendo Baldessare subito fuggi;" (A2r-v)	1584	APG moord Baltazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0695b,	Warhafftige Vnnd eigentliche beschreibung, was gestallt Graff Wilhelm von Nassauw, Printz von Orangien vmbkommen. Auch mit was tormenten, marter vnd peinen Balthasar Serack, so die that gethan, derhalben zu Delfft in Holland vom Leben zum Todt gebracht. Anno. LXXXIIII. *(Aan het einde:)* Gedruckt Zu Cöllen, Durch Niclaus Schreiber. in-4°., 8 blz. *Annotatie GWD:* In de bibliotheek van het Gemeentearchief te Delft bevindt zich een exemplaar *Gedruckt in der Kleinern Stadt Prag, bey Michael Peterle, an der Schloszstiegen*, 1584. (Sign. 64 C 46). Identiek met nauwelijks afwijkende spelling. *Op het exemplaar van UB Utrecht* (S qu 379 *II* (Rariora) 18*) dat identiek is aan Knuttel??? is met de hand bijgeschreven: Von ein Jesuiter zu Coln erlogen den 10 Augusti* *Online: Dutch Pamphlets Online (Brill)* "Balthasar Serack ausz Burgundien geboren, ausz einer Bisantischer Mutter, seines alter vngeferlich 28. Jahr, ein gelehrter woll redent vnd sonst in allen sachen geschickt, erfahren vnd woll geübt, hat im Jahr vnsers Herren 1584. den 10. Tag Julij vmb zwo vhren nach Mittag ein vbel that, das er lang im Herzen getragen vnd erwogen, wie viel Seelen mit verderbung Leibs vnnd guts vnder dem schein der freyheit, aller warer freyheit, vnd der ewiger Säligkeit beraubt durch die listigkeit vnnd desz Wilhelmi von Nassaw gemachter Printz von Arangien, hat derhalben für sich genommen nach dem ebenbild Christi vnd seinen Heiligen sich zu errettung vieler Menschen vnd der Freyheit vnsers Vatterlandts alle gefahr desz Lebens auff sich zu nehmen. Derhalben lange zeit nemblich, siebenthalbe Jahren den Printzen nach getrachtet, wie er ihn möchte vonn dem leben zu dem todt bringen, gearbeitet, ins werck zurichten. So hat er letzlich eine gute gelegenheit bekommen, durch den todt vnd ableibung desz Herzogen Alantzon, dar vber jme Brieff zu dem Printz vonn Orangen zu bringen sein befohlen. Vnnd weil er nun vnter den Adeligen Personen desz Printzen war angenommen, hat er, do der Printz von Tisch ist auffgestanden eine Büchse mit dreyen Kügelen geladen, auff ihm vnter der lincken Brüst hindurch ein loch zweyer finger breit geschossen vnd also vmbracht, vnd getödtet. Do er nun gesehen dasz der Printz also zur Erden ist gefallen, ist er dauon gelauffen." (A1v-A2r)	1584	APG moord Baltazar Gerards	
Pamflet K. 0696,	Warhafftige vnd Eigentliche beschreibung, Von der Geburt, Leben vnd Sterben desz Printzen von Orangien, Graff Wilhelm vonn Nassauw, vmbkommen ist. Auch mit was Tormenten, Marter vnd pein Balthasar Serack, so die That gethan, derhalben zu Delfft in Hollandt vom leben zum Todt gebracht. Anno M.D.LXXXIIII. *Aan het einde:* Zu Cölln, Bey Johan Büchsenmechr, Auff Maximinen Strassen. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Op de titel een houtgravure, waarop de moord van Prins Willem, en de folteringen van Balthazar Gerards worden afgebeeld. Aan het einde wordt nog het een en ander medegedeeld aangaande de twisten in Keulen. *Annotatie GWD: in Tempo is B2 na B3 gedigitaliseerd.* "Vorrede An den gutwilligen Leser. MAn ist günstiger lieber Leser, vor wenig Tagen erst in erfahrung kommen, welches, so nun ein lange zeit hero, Jedermann mit grossem vorlangen zuwissen begert, wie es doch mit Graff Wilhelm von Nassauw, Printzen von Orangien, letzlich ein auszgang vnd endt hab genommen. Aber der auszgang ist also gewesen von dem Printzen von Orangien, Dasz er zu Delft in Hollandt, durch einen Balthasar Serack genandt den 10. Julij Anno 1584. nach auszgangenen Sententz vnd praescription, erschossen, vnnd vom leben zum todt gebracht, Also dasz, das gantz Niederlandt su sehr grosser Vneinigkeit vnd zweyspalt steht, als wol zu erdencken sey. Vnnd den gantzen handel wie es sich hat zugetragen, von anfang bisz zum endt ordentlich nach einander erzählen, Nicht allein vonn dem todt, sonder auch vonn der Gebürt desz Printzen anfangen, mit dem leben als dann continuieren, vnd letztllich mit dem Todt beschliessen, damit der gutwilliger Leser keinen verdrüsz drinn haben möcht zu lesen, Wie dan kürtzlichen hier nachfolget." (A2r) "..., recht wie der Printz ausz dem Saal da er den Mittaggessen, in sein Kammer will gehn, kompt dieser Balthasar ihm entgegen getretten gestyffelt vnd gesport, vnd sich angenommen, er wer noch etwas vergessen, dasz müste er dem Printzen vor seinem abscheid nach Parysz, zuvor anzeigen, vnd tritt ihm dapffer vnd vnuerzagt zu, scheuszt ein Rhür auff ihm ab, mit dreyen vergifftigen Kügelen, die giengen dem Printzen vnter der Brüst an der Lincker seyten bey dem Hertzen hinein, vnd zerrissen dem Printzen Magen, Lung vnd Leber, das er als baldt zu der Erden sanck vnnd den Geist auff gab, nach dem er den Mundt einmahl oder zwey auff gethan nichts geredt hat, sondern als baldt tott gelegen, vnd kein Leben mehr inn sich gehabt." (B2v)	1584	APG moord en laatste woorden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 0697,	Remonstrantie By forme van Discours, aen allen ende eenen yeghelijcken Landen,.... Inhoudende t'Epitaphium op de Doot des.... Heern Wilhelms,... Prince van Oraingien, *enz*. Tot Delf, By Aelbert Hendricxz.....Anno 1584. *Met een drukkersmerk op de titel*. in-4°., 28 blz. *Annotatie Knuttel:* Zie hierover *Bor, II:* 522. De schrijver tekent zich J. K. en heeft zijn werkje *begonnen binnen Campen ende tot Delff voleyndet desen* 10 *Aug*. (T. 278.) *Foto's van exemplaar GAD (B-1-64C-40):* http://www.periodata.nl/dataweb/Remonstrantie.pdf "T'Epitaphium, vviens Naem d'eerste letter het bediet, ,is, Zijnder Regering en Daedt, oock hoe die Moort gheschiet,, is. **W** at vveent en sucht ghy? o Nederlandtsche Lantdouvven, **I** n mijn Doodt, daer den Gheest en Ghedachtenisse vol trouvven, **L** euendich by v blijft, door mijn Daden groot van famen: **H** eeft der Spaengiaert gheen hoop', om t'bloet van Nassouvven, **E** n v te vervvinnen, dan door Moort, t'vvort onthouvven: **L** ieuer dan Ick in mijn gheslacht des Moorders Namen **M** oeste lijden, hebb' gheleden den Doot-scheut, tsijner blamen, **V** anden Coninck, een Tyran, ten kan hem niet baten: **A** lleen blijft Eendrachtich, vecht stout, vvilt des niet schamen, **N** ae het suere compt het soet, Godt sal v niet verlaten, **N** ae-volcht mijn Raedt, vermaent het kint opter straten **A** l t'gene Ick v, tot beschermen der Landen, **S** oo vvel ghedaen hebb', met den vromen Soldaten, **S** ulcx dat sy na v, den Spangiaert ter schanden, **A** ls ghy de Vrijheyt, met den vaillanden, **V** rijmoedich beschermen, vvaer toe mijn Edel gheslacht. **W** ilt ghedencken aen mijn Doodt, cloeck als verstanden, **E** n vvandelt in Godts vreese, Dach ende Nacht, **N** ae-denckende vvat hy wonders, door mijn handt, heeft gevvracht. (A2v)	1584	APG na moord	
Pamflet K. 0698 (= W.0598),	Tvvee corte Sermoenen: Het eene ouer den Doop des Soons vanden..... Prince van Orangien (12 *Juni*), ende t'andere op de begraeffenisse desseluen Prince (3 *Aug*.) .... Tot Delff, By Aelbrecht Hendricxz. (*Met zijn drukkersmerk op de titel*.) M.D.LXXXIIII. in-4°., 22 blz. *Annotatie Knuttel:* De *Sermoenen* zijn van Arent Cornelisz. (zie nr. 672) Verg. *Bor, II*: 435. "Het tweede Sermoen, gedaen op de begraeffenisse van den seer Doorluchtighen Prince van Orangien, den iiien. Augustij, M.D.Lxxxiiii. Apocal. 14. 13. Ende ic hoorde een stemme vvt den hemel tot my seggen. Schrift: Salich zijn de dooden die inden Heere steruen. De Gheest seyt, dat zy zullen rusten van haren arbeyt, ende hare vvercken volghen hen na. Gheliefde inden Heere Jesu Christo: Nadenmael wy alhier tsamen gecomen zijn ter begraeffenisse van Hoochloffelicker ghedachtenisse mijnen Heere den Prince: Soo hebben wy voorgenomen dese voorghelesene woorden der heyliger Schrift cortelick tot onsen profijte wt te legghen, op dat de teghenwoordighe vergaderinge met meerder vrucht van hier mach scheyden, ende een yghelick niet alleen daer door te meer ghetroost zy, maer oock een vermaninghe mededraghe tot zijn behoorlick officie, om den Heere niet langher oorsaecke te gheuen ons swaerder te straffen, maer dat veel meer zijn vrolick aensicht ouer ons mach lichten tot onser behoudenisse." (B2v) (De predikant is van mening dat de Nederlanders niet erg godsvruchtig, maar nogal zondig leven) Hieromme seyndt ons Godt dese bloedighe lanckduerighe Oorloghen toe: Hieromme laet hy de vyanden inbreecken, hoe langher hoe dieper: Hieromme heeft hy ons ontnomen dien Prince, van wiens lof beter is te swijghen dan weynich te spreken, ende vele daer van te spreken de cortheyt des tijdts ende dese plaetse niet en lijden:" (C3r)	1584	GKS preek begrafenis	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 1051 (= T. 0421),	Princeps Avriacvs; Siue Libertas defensa: Tragoedia nova. Auctore Casparo Caspario. (*Met vignet op de titel.*) Delphis, Ex officinâ Brunonis Schinckelii. cIƆIƆic. in-8°., 48 blz. *Annotatie Knuttel:* Zie nr 0954. Van de schrijver is niets bekend. De tragoedie is opgedragen *orthodoxis Dei in Hollandia et Zelandia Ecclesiis earumque ministris fidelissimis* en ged.: *Delphis, Kal. Octobr. Anno.... MDXCVIII*. Bij T. 0420 komt een in-4°. uitgave van het jaar 1598 bij dezelfde drukker voor. *Annotatie GWD: Oudste poging om figuur van Oranje als tragische held op het toneel te brengen. Hier gaat het om een schooldrama. (zie F. Kossmann, De spelen. , 1932, XXI-XXII.) Zie ook: Bloemendal, Jan & Steenbeek, Jan Wieger, Caspar Ens. Princeps Auriacus, sive Libertas defensa (1599) = (De prins van Oranje of de verdediging van de vrijheid), 1998.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PrincepsAvriacvs.pdf* "ACTVS TERTIVS. PRINCEPS. O Blanda fallaxq, aula, quanta tegis mala Specie bonorum! ô regiam innumeris grauem Miseriis coronam ! ten' iacentem quisquam humo. Tollat, laborum consciusque latentium Periculorumque, capiti imponat suo Diadema tam graue. Ite queis ist hac placent, Reges beatos predicate : meo quidem, Animo videtur sors miserrima principum. Omitto dubias sortis instabilis vices, Et mile casus, fulminaque minitantia Culminibus altis; sceptra sordibus obruta, Et nata sceptra è sordibus : qua purpuram Aulamque pestis, quodve non sequitur scelus. Mihi crede, quem natura progenuit bonum;" (28)	1599	LTM treurspel	
Pamflet K. 13365a,	Entretien du duc d'Alve, et du Prince d'Orange, Morts au Siecle passé. A Amsterdam. Chez Antoine Michiels, Libraire, à la Phere. MDCXC. 24 blz. in 12°. Zie ook: Pamflet K. 13365b "Prince: Je fais par jour plus d'un signe de croix d'admiration, à la vue des estranges revolutions. Duc: Les Gueux sontils donc presentement le signe de la croix? Prince: Vous badinez. J'en suis bienaise. Celà me fait croire que vous avez ici changé d'humeur. J'etois catholique avant d'etre gueux, l'on n'oublie pas aisément ses ancienes habitudes. Duc: Celà est vrai; mais qu'admirez vous? Prince: Ce que j'admire? J'admire que vous me demandiez ce que j'admire. J'admire de voir, que la France aiant tant contribué à former ma Republique de Holande, ait coupé des verges pour se faire foeter. J'admire de voir mont petit fils sur le trone d'Angleterre. J'admire de voir les Holandois faire la garde aux portes de Brusselle & meme au fort de Monterei. Duc: Et à la citadelle d'Anvers aussi? Prince: Point encore. Mais on les i verra un de ces matins. Les Espagnols & les Holandois boivent presentement les un aux autres; & ils ne se souvienent plus que les Ancetres aient eu entre eux tant d'antipatie." (5/6)	1690	APG LTM dialoog Alva en Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 13365b,	Second Entretien du Duc d'Alve et du Prince d'Orange. Morts au Siecle passé. A La Haie, Chez Martin du Buisson, Libraire au Parnasse, 1690. 22 blz. Zie ook: Pamflet K. 13365a "PRINCE. Mais il faut vous faire sauter aux yeux cete verité; l'infinité de Protestans qui sont en la Belgique, en trouble-t'elle la Religion? S'aperçoit-t'on seulement qu'ils i soient? Celà est si vrai qu'on ne sait distinguer un Catolique d'un Protestant. Tout le Monde veut abaisser la France pour la ranger. Voilà l'ame de la Ligue universelle. On ne songe point à la Religion. Chacun i vit comme il l'entend. Et même ce qui est prodigieux, les Protestans maintenant la Religion Catolique. DUC. Holà, Prince, celà tient du paradoxe." (14)	1690	APG LTM dialoog Alva en Oranje humor	
Pamflet K. 13506,	T'Verloste Nederland van het *Spaense, en Franse Jok* Door het Wijs, en voorsichtig beleyt van de Loffelijcke Princen van Oranje. ofte Een Kort Ver-Toogh Hoe dat *Nederland* uyt de diepte van haere ellende opgehaelt, en van vele oorlogs-plaegen verlost zijnde, als oock haer verkregene vryheyt naest Godt aen de *Princen* van Oranje alleen te erkennen, en danckbaerheyt voor het selve te bewijsen, verplicht is: ... *Te saemen gestelt* Door *Een oprecht liefhebber Tot de behouders van sijn Vaederland*. In 's-Graven-Haghe, By Hermanus Groenhouts, 1690. 55 blz. "Noyt heeft hy sijn leven voor de *Staeten van Nederland* te dierbaer geacht, waer van hy niet alleen altijt, in den oorlog groote blijcken gegeven heeft, maer oock doe ter tijt, wanneer hy het selve eens aen haer opofferde, seggende, *dat het om sijn hooft den vyand te doen was, en dat de Staeten geen eynde van den oorlog en soude sien, soo lang hy in't leven was, waerom hy wenschte, dat sijn doot, of ballingschap verlossinge van so veel quaat mochte medebrengen: dat het hem een lieve doot soude wesen: hebbende, daerom sijn goed tot roof gestelt, sijn eyge broederen verloren, jae oock sijn soone, begerende met sijn bloet haer een vryheyt te kopen, en soo de Staeten dat goed vonden, sy souden slechts sijn doot, of ballingschap gebieden, daer toe was sijn hooft bereyt, waer over geen Vorst noch Potentaet macht hadde, dan sy alleen, en soude daer mede doen nae haer believen, tot haer gemeyn welvaeren: maar soo sy hem noch gebruyken wilden, en sijne ervarentheyt door geduerigen arbeyt verkregen, met sijn leven en goederen, soo was hy haer, en des lands welvaeren toegeeygend.* Wie staet niet verwondert met erkentenisse, wanneer hy hoort of leest sulcke blijcken van extraordinaire liefde, en getrouwigheyt van een *Prins,* die het fondament der herstellinge van dese *republicq* gelegt heeft:" (9/10)	1690	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 15529,	Responsa Universitatum Celeberrimarum super Testamento Renati de Chalon. s.l. s.a. [1706] De UB Leiden (Thyspf 13323) bezit een andere uitgave die een *Preface** heeft. Het Pruisische Hof heeft bij juristen van de gezaghebbende universiteiten van Leuven, Keulen, Giessen, Marburg, Leipzig, Halle, Duisburg, Mainz, Leiden Utrecht en Praag, advies ingewonnen over de interpretatie van het testament van René van Chalon in verband met de erfopvolging van het Prinsdom Oranje. **Zie foto's tekst Preface: http://www.periodata.nl/dataweb/Preface.pdf*	1706	JUR APG	
Pamflet K. 17609,	Korte en zakelyken inhoud van de voorrechten, praeëminentien, enz. die aen de waerdigheid van stadhouder, admirael- en kapitein generael, verknogt zyn, volgens de instructie aen ... Willem de Iste Prins van Oranje, enz. ... gegeven, en daerna aen desselfs respective opvolgers bevestigt, ... vierde druk, Rotterdam: Nikolaes Smithof, 1747. "'t Welk alles nader werd geconfirmeerd, by de Overdragt van de Souverainiteit aan dezelven Prince op den 5 July 1581, gedaan, daar by de Staten uitdrukkelyk zeggen, dat alle Gemeenschappen en goede Republiquen behouden, bevestigt en gesterkt worden, inzonderheid met eendragt en eenigheid, 't welk niet wel kan zyn by vele in wille, gevoelen, en gemoet dikwils differerende, en dat zy daaromme aan zyn Excellentie alle volkomen magt en authoriteit confereren, omme zoo lange de voorsz Landen in Oorlog of Wapenen zyn, als Souverain en Opperhooft alles te gebieden en verbieden, wat tot dienst en preservatie derzelver Landen eenigszins dienstig of schadelyk zoude mogen zyn, (volgende daar op alle conditien hier voren gestelt) en beloven en verbinden zich de Staaten daar by, voor zoo veel hun aangaat, in alle het zelve den Prince onderdaniglyk te gehoorzamen, en na hun vermogen te doen gehoorzamen ten allen tyden." (7/8)	1747	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 17840 (G. van Spaan),	Oranje vreugdezang, ter gelegenheit van het Eeuwgetyde van den Munsterschen vrede. Geteekent den 30sten der Louwmaand en bekrachtigd den 15den der Bloeimaand, MDCXLVIII. Te Rotterdam, By Hendrik Maronier, 1748. 24 blz. *Noten.* "'t Was wakkre WILHEM, die als 's Hemels bondgenoot, Ons heeft geret zelfs op den oever van den doot, Het konstig werktuig, door Godts handt aan ons gegeven, Die Spanje's hoogmoet heeft het eerst ter neêrgedreven, Die voor de Vryheit streedt op 't brieschende oorlogspaard, En 't gansche Neêrlandt heeft verwonnen met zyn zwaard, Die met zoo groot een moet den Godsdienst op de Altaren, Gevest heeft in 't gezicht van zielsgeweldenaren, Die voor den Batavier, gelyk een Hercules, Zich zelven stelde vaâk gewillig in de bress', Die dapperIyk het juk der plagers van 't geweten Door wysheit en beleit aan flarden heeft gereten:" (4/5)	1748	LTM APG	
Pamflet K. 19865 (Joan Derk van der Capellen tot den Pol),	Aan het volk van Nederland. s.l., s.a. [1781] 76 blz. Vgl. de pamfletten K. 21508 en K. 21509. "Hy was een allerverstandigst, braaf, vriendelyk, goedhartig en goedaartig Prins, die een walg had van alle vervolging om den Godsdienst, en graag zou gezien hebben dat men den Roomschgezinden toen beeter woord had gehouden. Denkt egter niet, myne Landgenooten, dat deeze Prins alle die groote diensten aan ons Land, daar hy eigenlyk maar een vreemdeling was, enkel uit genereusheid of om niet deed. Neen voorwaar! In 1584 had hy het reeds zo ver gebragt, dat men hem Graaf van Holland had gemaakt, 't welk hy en de zynen ook erflyk zouden geweest zyn, indien hy niet door eenen omgekogten Spanjaard verraderlyk waare vermoord geworden; want er mankeerde maar enkel de inhuldiging aan, die voornamelyk door het vryheidminnend Amsterdam werd tegengehouden, zeggende de Regeering dier Stadt zo grooten stap niet te durven doen zonder alvoorens haare Burgers of Schutteryen te raadplegen dat Prins Willem zeer euvel nam, niet willende dat de Burgers of Gilden of Schutteryen langer over 's Lands zaaken zouden worden geraadpleed, het geene de Staaten van Holland, op zyn aandryven, in 1581 beslooten hadden, dat in het vervolg *zonder hunne permissie*, die 't van agteren genoeg gebleeken is en nog blykt, dat zy nooit dagten te geven, niet meer zoude geschieden." (9/10)	1781	APG anti-oranje kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 20155,	Het Boek der Chronyken; ofte de Daaden der Prinsen van Oranje. In 's-Hertogenbos; By Pieter Keykbergen, [1782]. 20 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/BoekderChronyken.pdf* "Het eerste Capittel. 1. Ende het geschiede in de dagen van Philippus den Tweede, die Koning van Spanje was; ende die de volkeren bezuiden; de waareld regeerde. 2. Dat de Volken deezes Lands, by de namen genoemt Bataven Volken, die by alle talen, Natien en Volken, om hunne deugzamen Levenswyzen ende om hunne Dapperheid geacht waren. 3. Ende dewylen deze Batavieren, Inwoonderen dezes Lands, Kinderen der Vryheid waren; ende deze telg hoger dan het Leven achten; rebelleerde zy tegen Philvppus den Twede. 4. Ende zy raakten in Oorloge met dien zelfden Vorst, hunnen Landsheer die hunne wetten en Privilegien ontnam; en die dit vrye Volk als Slaven wilden regeeren. 5. Ende onder dit Volk stond een Man op, doch die Uit de Kinderen der vreemden; ofte uit het geslacht der Germanen was, en zyne namen was Willem; ende hy wierd om zyne stilzwygenheidt, den	1782	APG LTM anti-Oranje kritisch	
Pamflet K. 21325 [Vogel, Kornelis de],	Katechismus van het stadhouderschap der prinsen en vorsten uit het Doorlugtig Huis van Oranje en Nassauw, in de Republiek der Vereenigde Nederlanden. (...) Inzonderheid verrijkt, door een aaneengeschakeld verhaal der Levensgevallen en Verrigtingen van den tegenwoordigen Heere Erf-Stadhouder Prins Willem den Vyfden, Rotterdam, Johannes Hofhout, [1786]. Deel I, XXXI, 522 blz. *"Volkert*. Al was deze verrigting (*oprichting Unie van Utrecht*), de eenigste geweest, is 'er blykbaar in te zien, dat Willem de Iste de Grondlegger dezer Republiek is. Waar uit dan ook een duurzame verpligting en erkentenis aan 't Huis van Oranje voortvloeit. *Burgerhart*. Die Prins ging voort met het vaststellen onzer zaken. Schoon Hy afkeerig was van alle Gewetensdwang, woeg 't belang van den Hervormden Godsdienst Hem op 't harte. Hy was niet alleen deszelfs Leer toegedaan; maar begreep ook, dat buiten de oeffening van denzelven, *'t Land geen drie dagen kon bestaan*. Hy had 'er reden toe, dewyl Hy, in Vrankryk zynde, het voornemen verstaan had, dat 'er was om alle Gereformeerden uit te roeijen. Zyn regtmatig voorstel, in 1581, om geheel van den Koning van Spanje af te scheiden, gaf de volmaking aan de eerste beginselen der Nederlandsche Vryheid." (93)	1786	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 21508 (Karel van Ligtdal),	Le despotisme de la maison d'Orange, prouvé par l'histoire. En Hollande, s.l., s.a. [1787], 220 blz. *Noten.* Karel van Ligtdal is pseudoniem van Honoré-Gabriel de Riquetti comte de Mirabeau De eerste 112 bladzijden zijn eenvoudig een vertaling van het beroemde pamflet: Aan het volk van Nederland geschreven door Joan Derk van der Capellen tot den Pol. (KB-cat). Mogelijk gaat het hier dus om wat wij thans plagiaat zouden noemen. Vgl. de citaten van dit werk met de citaten bij de pamfletten K. 19865 en K. 21509. *Foto's Discours Préliminaire en gedeelte Willem I: http://www.periodata.nl/dataweb/LigtdalDespotisme.pdf* "Ce Prince étoit prudent, brave, populaire, d'un caracter aimable; il détestoit toute persecution pour cause de religion, & auroit été charmé que les Catholiques Romains n'eussent pas souffert tant de Vexations. Vous vous, tromperiez, cependant, mes concitoyens, en croyant, que ce Prince ait rendu par pure générosité de si grands Services a nôtre Patrie, à la quelle il étoit étranger, il avoit au-contraire fait de si grands progrès qu'en 1584 il alloit être proclamé Comte de Hollande, dignité qui auroit été héréditaire dans sa Maison, quand il fut assassiné à Delft par Balthasar Gérard. Il ne manquoit pour lui prêter Foi et Hommage que le Consentement d'Amsterdam; mais cette Ville toujours amie de la Liberté s'y opposa, et ses Magistrats dirent qu'ils n'osoient franchir un tel pas sans avoir consulté leurs Concitoyens. Cette réponse déplut beaucoup au Prince qui ne vouloit pas que les Communautés ni les Compagnies de Milice Bourgeoise fussent consultées à l'avenir. Les Etats de Hollande à sa sollicitation en avoient fait la défense en 1581, ce qui n'est pas moins arrivé dans la suite, sans leur permission, qu'ils ne pensoient pas devoir jamais donner, comme il a paru dans les tems autérieurs, et comme il paroît encore aujourd'hui." (13/4)	1787	APG	
Pamflet K. 21509 (Karel van Ligtdal),	De Heerschzucht van het Huis van Oranje: Gestaafd door de Geschiedenis. Gevolgd naar het Fransch van den Heer Karel van Ligtdal. Holland 1766 - 1787. VI, 150 blz. De vertaler is J. Repstarff, die opmerkt een vrije en bekorte vertaling van het Fransche Werkje van den Heer Karel van Ligtdal gemaakt te hebben. [V] *Foto's t/m p. 15: http://www.periodata.nl/dataweb/LigtdalHeerschzucht.pdf* "Deeze Prins was voorzigtig, dapper, volklievende en van een beminlyk caracter. Hy verfoeide alle vervolging ter zaake van het geloof, en had zeer gaarne gezien, dat de Roomschgezinden minder onaangenaamheeden waren aangedaan geworden. Gy zoud u echter bedriegen, myne Landgenooten! wanneer gy dagt, dat Willem de Eerste, uit zuivere edelmoedigheid, zulke groote diensten aan ons Vaderland beweezen heeft, in 't welk hy een Vreemdeling was! Integendeel hy vond er eene zeer goede rekening by, vooral in 1584! Stond hy niet op het punt om Graaf van Holland te worden, eene waardigheid die erflyk aan zyn Huis zou verknogt geweest zyn, en had hy het niet geworden, indien Balthasar Gerard, met een boos oogmerk, dien Staatzugtigen toeleg door een doodlyk loot niet verydeld had? Om hem tot de Graaflyke waardigheid te doen inhuldigen, ontbrak er niets anders aan dan de toestemming van Amsterdam. Deeze Stad, altoos yverende voor de onafhanglykheid, verzettede zig hier tegen: de Overheid van dezelve betuigde geene vrymoedigheid, geen recht genoeg te bezitten tot het doen van zodanig een stap, alvoorens haare Burgers daar over geraadpleegd te hebben. Dit antwoord was voor den Prins genoeg, die niet begeerde, dat voortaan eenige Gilden of Schutteryen, in 't vervolg, meer over Regeerings zaken zouden geraadpleegd worden. De Staaten hadden op zyn verzoek daarvan reeds het verbod gedaan in 1581, schoon het naderhand echter nog wel heeft plaats gehad, zonder hunne toestemming, die zy dagten niet verpligt te zyn te moeten geeven, zo als in vroegere tyden reeds gebleeken was, en zo als de tegenwoordige dagen zulks bevestigen." (14/15)	1787	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 2318,	Orationes dvae Anniversariae: vna in obitvm Gvillelmi Magni, Principis Vraniae,..... a Gvillelmo Verheiden, J. F. Altera In Natalem Joannis Calvini Theologi, a Jacobo Verheiden x. Jul. Anno cIↃ. IↃ.c.xvi. habitae In Schola Noviomagensi. *(Met de leeuw op de titel)*, Amstelodami, Ex officina Jodoci Hondii. Anno cIↃ IↃ C XVII. in-4°. 46 blz. "Porró quid Libertate & Religione carius, optabilius & sanctius habetur? Summa haec duo bona sunt, quae nemo bonus & pius civis vitae huic, qua fruimur, posthabet. Libertatis Defensor clarissimus ille per Europam, immo Orbem Terrarum Princeps, summo Ordinum consensu atque voluntate, extitit contra potentissimum formidolosissimúmque Hispanum: Alter veró, cujus virtutes laboresque attigimus, terror Romani Antichristi. De almae illius Libertatis bono, pluribus á nobis aliás dictum scriptúmque est: quod utinam hodie vitiorum nostrorum licentiâ non corrumperetur! Libertas enim pressa vitiis ubi est, & Religio pietate destituitur; minimé persuadeamus nobis tutam incolumemque fore Libertatem & Religionem. nisi Virtute Libertas, & Pietate Religio exerceatur; facillimé summa illa bona amittuntur. De Religione hic ago brevibus, cujus patronus & defensor insignis fuit Calvinus." (A2v-A3r)	1617	APG GKS	
Pamflet K. 2464 (= W. 1517),	Na-Sporingh. Hoe ende in vvat manieren .... De Prince van Orangien,. ... De Beschermingh deser Landen heeft aenghenomen, Om de Neder-landtsche Belijdenisse, als in allen deelen met Godts woordt accorderende, te mainteneren: En t' Gevoelen der Contra-Remonstranten, in 't stuck vande Predestinatie met den aencleven vandien, als Schrift-matigh over al in te voeren. Ghedruckt *s.l* ..... 1617. in-4°., 16 blz. *Annotatie Knuttel:* Door Jacobus Taurinus. Zie: *Rogge, Bibl. der Remonstr. Geschriften,* blz. 117. Verg. *Baudartius, B., IX,* 23. *Vgl. nrs 2467 en 2562.* "Ten derden beroepen zy haer op het Ghetuyghenisse dat den Prince doet van de Ghereformeerde Religie in dewelcke hy seyt dat hy van Ionghs op is op-ghevoedt, ende daer by zijn Heer Vader heeft willen leven en sterven: (..) Nu ist kennelijck ende buyten alle controversie (t'welck men niet en can teghenspreken) dat dit niet was de Calvinische, maer de Luthersche Opinie. Daer uyt dan wederom noodtlijck moet volghen dat den voornoemden Prince soo veel van de Nederlantsche Confessie of het Calvinische Ghevoelen in de Predestinatie niet en heeft ghehouden, dat hy soude geoordeelt mogen worde daerom de Wapenen teghen den Coningh van Spangien aenghenomen te hebben." (7)	1617	APG GKS kritisch	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 2467 (= T. 1330),	De rechte Spore ende Aenwijsinghe, Dat de Doorluchtighe.....Prince van Orangien hooch-loflicker Memorie, de bescherminghe der Nederlanden heeft aenghenomen voor de warachtige Religie, tegen de tyrannije der Spagniaerden, *enz*.....(Dienende by maniere van een Voor-looper) tot wederlegginghe van de wel-schijnende gheintituleerde, doch slimme *Nasporinghe*.....Metter spoet by-ghebracht door T. G. B. V. A. P. L .... In 's Graven-Haghe, By Aert Meuris,.... Anno 1617. in-4°., 26 blz. *Vgl. nrs 2464 en 2562.* "Daer is onlangs een Boecxken in Druck wtghehaen, metten Titel van Naspooringh, hoe ende in wat manieren ... de Prince van Orangien..... de bescherminghe deser Landen heeft aenghenomen, om de Nederlandsche Belijdenisse, als in allen deelen met Gods Woordt accorderende, te mainteneren, etc. Als ick den Titel zach, meynde ick dat eenich danckbaar Nederlander de ... daden ende namen vanden.... Prince, hadde willen verbreyden ende groot maken: maar int lesen van 't Boexcken zelve, bevandt ick dat het ghemaeckt was tot verkleyninghe van syne Pr. Excell.....Ick was verwondert van zoodanighen ondancbaerheyt ende ontrouwe, verwachtende niet te min dat daer haest eene wederlegghinghe op komen zoude, heb ick nochtans goedt ghevonden middelretijd met korte ende klare redenen te bewijsen, dat de voorghemelte Heere Prince van Orangiens voornemen int beschermen der verdruckte Christenen in Nederlandt, syn principael oogh-merck ghehadt heeft opte eere Godes, ende de vryheyt des Vaderlants. Ick zegghe opte eere Godes, die gheleghen is inde vorderinghe van Gods H. Woort ende den warachtighen Godtsdienst ende Religie, daer van hy in syn leven professie gedaen ende tot syn doot toe in ghepersevereert heeft." (3)	1618	APG GKS	
Pamflet K. 2508,	Triomfe van de Doorluchtige Pr. van Orangien, ende het gheheele huys van Nassau, so vvel overleden als teghenwoordigh. Met bewijs van de schandelicke daden ende schriften, in wat Balans ofte Weeghschael de Lasteraers, dese Doorluchtige Pr. met der E.M.H. Staten Bontgenoten omspringen. Voorts het afscheyden (van de teghenspreeckers) der Ghereformeerde of Princen Geusen .....By C. Az. G. (*s.l.*) Anno 1618. in-4°., 32 blz. *Annotatie Knuttel:* Op de titel is een Oranjeboom afgebeeld, die *"Wast.....aen den Nassauwen stroom"* met het wapen van Nassau op een der appels, die door een hart omgeven is. Het stuk is gedeeltelijk op rijm. (T. 1358.) *Annotatie GWD:* vgl. Knuttel 2361 en 2366 en *http://www.inghist.nl/retroboeken/nnbw/#2:711* Ook gericht tegen Taurinus Weegh-Schael (1617). "In middeler tijdt dat den vyant sulcke order maeckte als voorseyt is, so en ruste Nassau niet veel, maer met waecken ende bidden aenriep hy met gantscher herten aen die hem verlossen conde, met dit Liedeken, op de wijse Wilhelmus van Nassau. Oraingh is vvel ghestorven Vermoort door Spaenschen haet, Maer heeft door Godt vervvorven Den alderhooghsten Staet, End' ons noch macht ghegeven Te dempen 't Spaens ghetrots In overvloed beseven Den bystandt onses Godts. Voor dees vveldaet vercreghen Moet elck nu danckbaer zijn, Want zijnen milden Seghen Helpt menich uyt ghepyn." (9)	1618	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 25095,	Bedenkingen tegen eenige punten, voorkomende in de verdediging der Nederlandsche Republiek en harer groote Mannen, te vinden in de Letteroefeningen voor de maand maart L.L. Nr III, Leiden: Wed. M. Cijfveer Jz. 1822, 20 blz. Verwezen wordt naar tijdschrift *Vaderlandsche letteroefeningen*. Zie ook N.G. Van Kampen, *"Verdediging der gewezene Nederlandse republiek en harer groote Mannen" (1822) en Didericus van Hogendorp, Disputatio historico-juridica inauguralis*, de Gulielmi I. (1822) *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Pflt25095.pdf* "Van de handhaving der gewetens-vrijheid en de regten der menschen, welke hier den opstand alleen kunnen wettigen, neemt de Verdediger geene notitie. Hij stelt de zaak voor, als of de Heer van Hogendorp den opstand regtvaardigt uit het regt van Willem den I, tot voeren van oorlog als Souverein Vorst van Nassau. Hier mag geen onderscheid baten tusschen oorlog voeren en in opstand geraken, hier moet men verwarren Vorst en onderdaan; want daardoor bereikt men zijn doel en vermeerdert den kwaden dunk en de min gunstige gevoelens die men heeft pogen aan te wrijven en te verwekken." (14/5) "*De souvereiniteit berust niet bij of emaneert niet uit den boezem des volks*; op dit beginsel is gegrond de staatsleere, die de Heer van Hogendorp tot de zijne gemaakt heeft. Dat derhalve bij de afzweering van FILIPS de II de hooge overigheid niet op de Staten konde overgaan, is wel vreemd, doch niet te min eene stelling, geheel met dat beginsel bestaanbaar, en dat bij gevolg de souvereiniteit op den eersten Magistraatspersoon en alzoo op Willem den I regtens moest overgaan, is alsmede eene consequentie die noodzakelijk uit het vorenstaande gebooren wordt; geene bloote aanhalingen, hoe verdraaid en verminkt zij ook bedacht werden, konden hier iets afdoen. Wilde men den lezer overtuigen, men behoorde te wederleggen en te bewijzen. Dan, eene enkele passage, waardoor de Verdediger der Nederlandsche Republiek de nieuwe secte en wel voornamelijk den Heer van Hogendorp denkt te verpletteren, is onze aandacht niet ontsnapt; wij kunnen dezelve nogtans aan onkunde niet toeschrijven. De Verdediger der Nederlandsche Republiek geeft immers duidelijk te kennen, dat hij de hoofdstelling der dissertatie (*D. van Hogendorp, 1822*) begrepen heeft, dat namelijk de Staten de souvereiniteit *facto* uitgeroepen, doch nimmer *jure* bezeten hebben. Het spreekt dus van zelve, dat de gevoelens van partijen ten deze niets kunnen afdoen of bewijzen. Dat de Staten beweerd hebben, dat aan haar de souvereiniteit dezer landen toekwam, ontkent de Heer van Hoogendorp niet, maar beweert alleen, de ongegrondheid van die aanmatiging. – Maar wat doet de Verdediger der Nederlandsche Republiek? hij zegt, dat de nieuwe secte, zoodra de opstand voor wettig verklaard is, zich moet laten welgevallen om de souvereiniteit des Volks te erkennen, en waarom? welligt omdat de Verdediger de waarheid en het onwankelbare zijner staatkundige beginselen *luce clarius* bewezen heeft? neen, geenszins; alleen omdat de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden in de acte van afzwering Anno 1581 de souvereiniteit des Volks beweerd hebben, let wel! De Staten Generaal, wier regt juist door den Heer van Hogendorp in twijfel getrokken wordt, doch de pen ontvalt schier onze hand bij zulke redeneringen!" (16-18)	1822	APG JUR	
Pamflet K. 2562,	Reuck-Appel, Af-ghevende den lieffelijcken Geur van de Daden des Doorluchtighen ende Hoogh-ghebooren Vorsts, den Prince van Orangien, Hoogh-Loffelijcker ghedachten: *Teghen* De quade Lucht / onlanghs by een On-ervaren Wey-man veroorsaeckt / door het Op-doen ende Aenwijsen van een valsche / fenijnighe Spore, Tot verdedigingh van de Op-rechte Na-Sporingh: Bethoonende hoe verre der *Contra-Remonstranten* Doen van het Christelijck voornemen des voornoemden Vorst is verschelende; Met een Cort Historisch Verhael / Van den Grondt ende Aen-vangh der Neder-lantsche Oorloge. *Vervattende onder anderen t'gheen onlanghs is ghepasseert binnen Ovdewater:* Gestelt door een Lief-hebber der Neder-Landtsche Vriiheydt. Ghedruckt te Philadelphi. M. DC. XVIII. 88 blz. *Annotatie Knuttel:* Door J. Taurinus. *Vgl. Nrs 2464 en 2467 en volgende nummers (in Knuttelcat.).* *Annotatie GWD: Deze titel is op basis van digitale ed. gemaakt.* "T'is verre buyten zijn Meyningh gheweest dat hy de voorsz. Belijdenisse ofte Confessie, of het Ghevoelen der Predestinatie met het storten van soo veel bloets soude hebben willen invoeren, ende so duyr koopen. Wie isser van de religie die dat sustineert, dat de Godt-zalighe Prince die Meyninghe ghehadt heeft? T'is dan te vergeefsch dat ghy daer soo veel van verhaelt: zijn Meyningh is gheweest de verdruckte Christenen te beschermen, ende de gheheele Religie der selve te bevorderen, ende niet om met ghewelt anderen te verdrucken, ende in hare Mis-ghelooven ende Opinien te vermoorden. Is dit niet het selvighe dat ick in de Na-Sporinghe segghe?" (9)	1618	APG GKS Oranjevisie over 'remonstranten'	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 29592,	Een woord over de verguizing der nagedachtenis van den Vader des Vaderlands, Utrecht: Kemink en Zoon, 1853. 16 blz. *Noten*. *Annotatie GWD: Titel gemaakt op basis van digitale editie.* "Wij hebben het oog op het stelselmatig streven om den Vorst, die geroepen was om onze vaderen van een ziel en ligchaam doodend ongeloof te verlossen, tot eenen strafbaren oproerling te maken. – Gelukt het verraderlijke plan, dan wordt het protest van Rome geldig, te Munster in 1648 ter zake der vrijgewordene ketters gedaan, te Nijmegen dertig jaar later, in de vorige eeuw, en in 1815 bij het Weener congres herhaald; dan wordt het bestaan van onzen Staat onwettig en hij die de door Rome bewaarde regten van Filips II geërfd heeft onze regtmatige vorst. Dan wordt gij, Nederlanders! die tot bastaarden gemaakt zult wezen, door eenen vader, die zijn onvervreemdbare regten slechts gedwongen en tot betere tijden toe heeft laten varen, te gelijk in genade weder aangenomen en – dan zal uw land zijn rust en roem verloren hebben. (...) Zeldzaam voorregt! ook van den Prins, die de grondlegger van Neêrlands grootheid en geluk moest wezen. En gij, die aan deze Prins, als Gods werktuig, al die grootheid en al dat geluk te danken hebt, door uwe vaderen weinig jaren na zijne vermoording en anderhalve eeuw lang zoo ruimschoots genoten, gij laat dat lasteren zijner roeping u welgevallen en geeft nauwelijks eenig teeken dat gij hen opmerkt, die er op uit zijn uwen Willem van Nassouwen ten tweedenmale te vermoorden. Het is bekend van waar het komt, het lasteren dat wij bedoelen. Rome, de onveranderlijke en onverbeterlijke (...) en later onze onverzoenlijke vervolgster, de verdoemende protestante toen wij onze vrijheid te Munster verwierven, de eenige, die bij den algemeenen vrede geen vrede had en onverzettelijk het voortduren van den oorlog verlangde,..." (1/2)	1853	APG verguizing nagedachtenis Oranje	
Pamflet K. 4082,	Kort ende klaer Vertoogh, Waer in bewesen wordt, Dat de Staten van den Lande, met Wilhelmus Prince van Orangjen, etc. Den oorlog teghen den Koning van Spangjen aengenomen hebben, voor de Vrijheydt vanden Lande, ende voor de Ware Christelijcke Ghereformeerde Religie, *enz.* ..... Ghecolligeerdt uyt de gheloof-waerdichste History-schrijvers, door I. L. van Rog. ... Ghedruckt te Haerlem, By Adriaen Roman,. .. 1630. in-4°., 24 blz. *Annotatie Knuttel:* Sommige exemplaren, die overigens geheel met het hier beschrevene overeenkomen, hebben op de titel Ghe*loof-waerdichste*. "Anno 1583. den laetsten December. Maecken de Staten Generael met Willem Prince van Orangjen een verbondt, daer sy wel expresselyck dit bedinghen, Artychel. 16. 17. syn Vorstelycke Ghenaede sal hand houden die Waere Christelycke Ghereformeerde Religie, ende besorghen dat op de oeffeninghen van dien, met het gheene dat daeraen kleeft, eerst daeghs alsulcken gheneraelen ordonnantie by advys vanden Raede, ende consent van Staten, deeser voorsz. Landen sal worden ghemaeckt ende beslooten, ende onderhouden, alles tot Godes eere ende glorie, verbreydinghe sijns heylighen Naems, midsgaders tot ruste, vrede, eenicheyt ende welvaren vanden Lande sal dienen, welcke ordonnantie niet verandert sal mogen werden, dan by ghelyk advys ende consent vande Staten daer toe beschreven synde als vooren. Pieter Bor. Lib 15. Fol. 204." (10)	1630	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 4418,	De Gheest Van d'Oude Prins Wilhelmvs Verschijnt den Vorst Prins Henrick van Orangien, Na het weder-overgaen van Schenckenschants. (*Met titelvignet.*) T' Amstelredam, Gedruckt by Jan Fredericksz Stam, ... 1636. in-4°., 8 blz. *Annotatie Knuttel:* Gedicht ondertekend door H. Houfyser. Op de keerzijde van de titel vindt men twee kopergravuren, waarop de verschijning is afgebeeld. "Ontwaeckt mijn Soon, ontwaeckt mijn soon, Ick com' hier uyt der Helden- Throon Neerdalen door een groote lust, Om u te maken eens bewust, Hoe dat ick van haer word' ontsien, Wat Eere datse my aen-bien; Hier is der Helden tuyghenis, Een krans, daer in gesneden is (Wel duyd'lijck met haer eyghen handt) De daden die ick 't Vaderlandt Gedaen heb teghens Arragon Doen ick haer wreedtheyt wederston. Doen ick 't bedruckte volck gheret Had; en in vryheydt neer gheset; Doen wierdt my dese trouwe Borst (Die Spanjen dickwils tarten dorst) Verradelijcken, door een Loodt, Getroffen met vermenghde doodt, Doen meenden Spanje, dat zijn Croon Van luyster was te wonderschoon. Maar ziet u Broeder Mauwerits	1636	LTM poezie	
Pamflet K. 7553,	Copye van de onkosten, Gedaen by Willem den eersten, Prince van Orangnien, In't VVerven van twee Heyr-Legers, te weten, Van 't Iaer 1568. ende 1572. om te thoonen de abuysen begaen in den laetsten gheemaneerde Deductie, uyt-gegeven by de [...] Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. Tot Amsterdam, Gedruckt by Iakob Vollekerse op de Zingel, 1654. ongepagineerd, 8 blz. *Annotatie GWD*: Vergelijk ook Knuttel 7660 en 7660A (Appendix: weerlegging van dit pamflet, p. 61). "Waer tegens niet in consideratie comt de sustinue van sommige huydendaechsche Politicquen, de welcke door afgunstigheyt, om de merites van dat Hoochloffelijcke Huys te vercleynen, voorgeven dat de hoochgem. Heer Prins *Willem* van onsterffelijcker memorie, 't selve soo seer niet en heet gedaen ten dienste van den Lande, als wel ten reguarde van syn en andere Fursten Interest, om het Huys van Oostenrijck (dat al te soondabel wierde) cleyn te maken." [3] "NOTA. Soo hier tegens yemant soude vvillen sustineren, dat oock van de Penningen successivelijcken by den Huyse van Orangie getrocken, mede den Intrest soude moeten vvorden by gevoecht, gelijck als van der selver verschot hier voor den Intrest vvort gereeckent, dat selve soude een groot abuys zijn, also geconsidereert moet vverden, dat noyt eenich gelt by de selve is ontfangen, of daer en vvas al vooren van tijdt tot tijdt al meerder Intrest vervallen; Maer ter contrarie soo dese Rekeninge na styl van Cooplieden vvas gecalculeert, te vveten, dat den Intrest Iaerlijcxt op 't Capìtael vvierde geaugmenteert, ende afgetrocken van 't gene van tijdt tot tijdt ontfangen is, soude ontallickc milioenen meer bedragen: dan dit is Princelijcker gereeckent." [7]	1654	ESG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 8652 (= W. 3925),	Interest van Holland, ofte Gronden van Hollands-Welvaren. Aangewezen door V.D.H. t'Amsterdam, By Joan. Cyprianus vander Gracht, 1662. in-8°, (XVI) en 272 blz. Onder de initialen *V.D.H.* (*Van Den Heere*) verbergt zich Pieter de la Court. *Online: dbnl* *https://www.dbnl.org/tekst/cour001inte01_01/* "Ten *tweeden*, vermits dese Landen moesten oorloogen tegen haar eigen machtigen Heer, en dat de selve minst versoenelik was tegen de K*apitain Generaal* (Oranje), so en konde ook deselve sijn eigen landgoederen en leven niet behouden, dan met dese kleine landen naar sijn vermogen te doen welvaren, en daar in ook te subsisteeren : want by soo verre den gemelden Kapitain Generaal in die tijden niet seer sorgvuldiglik de gunst en liefde van de Regeerders, en Ingesete-nen, door 't besorgen van haar algemeen welvaren, geconserveert, en meer en meer getracht hadde tot sich te trekken, soo soude hy waarlik pericul geloopen hebben, van *dat men wederom tot eenige versoeninge met den Grave hadde mogen verstaan*. Welke versoeninge, hoe voordeelige besprekken die ook, tot gerustheid van den Kapitain Generaal, hadde mogen in houden, noodsakelik de ruine van den selven Kapitain Generael soude hebben moeten naar sich slepen, en in het korte of in 't lange veroorzaken." (89/90)	1662	APG ESG	Court Interest van Holland
Pamflet K. 8653c,	Hollands Op-komst, Oft Bedenkingen, Op de schaadelijke Schriften, genaamt Graafelyke Regeeringhe, *en* Interest van Holland, Uitgegeven door V.D.H. Ten dienste van alle Liefhebbers, die de waare *Interest des Lands* beminnen, vergadert door J.C. *Dezen tweeden Druk by den Autheur doorgaans vermeerdert*. Tot Leiden, By Jan Princen, Anno 1662. XVI, 112 blz. *Register, Toe-Gift*. *Annotatie GWD:* V.D.H. = Pieter de la Court de Jonge. J.C. = Jasper Cattenbaert. *Titel gemaakt op basis van digitale editie.* *Online: google books* *https://books.google.nl/books?id=aIFoAAAAcAAJ&printsec=frontcover&output=html_text&source=gbs_ge_summary_r&cad=0* "IX. Bedenkinge. (*tegen*) Pag. 185. (van *Graafelyke Regeeringhe*) Om de Glorie van de *Princen van Oranje* noch meer te verduysteren, zoo een kleen Was-licht, de glans der Sonne kan tegen staan, werdt van desen nieuwen Staatsman, verswegen, dat d'Algemeinen Staaten, nadatse den Koning hadden af-geswooren, den *Prince van Oranje*, van wiens trouwe en deuchden zy verzekert waren, inden Jaare 1583. de *Graafelijkheidt van Holland* hebben op-gedragen; hy segt: Dat de Landen na *Philips*, niet meer door *Graven,* maar door *Capiteins Generaal* en *Stadhouders de respective Provincien* malkanderen *genochsam door kracht van geboorte*, in die *macht en Hoogheidt succederende*, hoewel zy nochtans als *Ministers* en *Dienaars*, by den *Staaten* gekooren en be-eedigt wierden, van tijdt tot tijdt zijn geregeert geworden. O! groote onbeschaamtheidt, wie en weet niet dat de Stadthouders niet door Successie, maar door kiesinge der Staaten zyn gestelt, ten zy hy willens blind is. Doch van de macht en Regeering der Stadhouders, sullen wy in 't vervolg spreken; maar om dese Man wat nader te overtuygen, dat, en de Grave, en de Stathouders, tot die ampten zyn verheven door de Staaten, dient hier in-gelast, hoe na de af-sweeringe van *Philips* 31ste *Grave,* de Staaten van den Lande, die waardigheit aan Prince van Oranje, *Willem de I*. Hoogl. Mem. hebben aangebooden: 't welk ontrouw is voorby te gaan." (54/5)	1662	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 8655c (= W. 3930),	Toetze, Op het Laster-schrift, t'Onrecht genaamt Stadhouderlyke Regeeringe van Hollandt en West-Vrieslandt. VVaar in klaarlijk aangewesen werdt, dat de Stadhouders, besonder uyt den Huyse van Nassauw, alles in Holland en West-Vriesland hebben verricht, om de ruste en Vryheidt des lands te bevorderen, en niet om 'er eygen eere oft profijt. Door D.P.E. Tot Leyden, By Jan Princen, Anno 1662. in 8°, 126 blz. en (2) blz. *Annotatie Knuttel:* Aan het einde een gedicht, ondertekend: H.C. *Annotatie GWD*: Gedicht is *Toe-gift* pp. [127-128] "Wie roemt meer van de waarheyt, en toont grooter afgrijsen van de Loogen, als den Schrijver van de *Stadhouderlijke Regeeringe van Holland en West-Vrieslandt*, t'onrechte alzo genaamt? En wie is min aan het eerste, en meer aan het laatste schuldig? hy verbandt de waarheyt, en voed de leugen, om die met sulk een luister voor te stellen, datse immer de naam van waarheit mach behouwen." (3) " II Stellinge: p. 19. [van Stadhouderlyke Regeeringe] *Den Prins de tijding krijgende, dat den* Briel *ingenomen was, nam het seer qualijk, hem latende voorstaan, door zo een gering toeval ontset te zijn van de geweldige toe-bereytselen, by hem tot verlossinge deser Landen by der hand genomen.* TOETZE. Hoe verkeerdelijk, konnen de quaadaardige, de goede meyning des geene, die arbeyden om de verlossing der Lande, duyden en aantrekken. Want den Prince van *Oranje*, het inneemen van den *Briel* verstaande, en was niet wel te vreden, niet om dat den *Briel* ingenomen was, maar om dat den Grave van der *Mark*, sulks sonder sijn kennisse en weten gedaan hadde; ook uit oorzake, dat hy vreesde, daardoor sijn voorgenoomen aanslagen, die hy in 't werk wilde stellen; daar toe hy noch niet gereet en was, souden te niet gaan, oft dat de Vyand daar door Wakker soude werden, en op sijn hoede syn, daar hy nu slaapende was, en hem niet veel en achte; maar wetende hoe veel aan dese plaats gelegen was, en kennende de bequaamheidt van dien, daar toe hy ook selfs aanslagen op handen had, en wetende dat d'Ingesetenen des Lands, in die deelen, tot verandering seer geneygt waaren, door den haat op *Alba*: zo heeft hy aan den Grave doen schrijven, en hem belooft onderstandt te senden: Schreef mee aan allen oorden, men doch in alle yl, den Graaf bystant van volk zoude toeschikken, eer hy van den Vyand overvallen werdt." (23/4)	1662	APG	
Pamflet K. 8806,	Onwederleggelycke Bewys-redenen Daer door betoont wort, dat de Vereenighde Nederlanden, alleen door Godts voorsieninge ende der Princen van Orangien beleyt, vant Spaensche Jock, ende slavernye vry gemaeckt zijn. Willemstadt: s.n., 1663. 24 blz. "Daer door ten dien dage een groote vervolginge wiert, tegen de gemeynte van Nederlant, soo dat de Voor-ouderen verstroyt wierden door de Landen, *Actor. 8.1.* van Vranckrijck, Duytslant, Engelant, etc. de rechte Gereformeerde waren als een verjaecht Rhee, en als een Schaep, dat niemant en vergadert, *Esa, 13.14.* In dese zware *2. Tim.3.3.* boose Eccles. 9.12. en benaude tijden *Dan. 9.25.* als yder tot een roof geworden, en datter niemant was diese redde, tot een plunderinge, en dat niemandt seyde geefse weer. *Esa. 42.22.* als niemandt wist wat hy in dese dagen der versoeckinghe en verwoestinge soude doen, of tot wien hy soude vlieden om hulpe, *Esai.10.3.* Doe ist dat den menschen-hoeder *Job 7.20.* die barmhertig, genadigh, lanckmoedigh, groot van weldadigheydt en waerheydt ist, *Exod. 34.6.* onse ellende heeft aengezien, en onse ziele in benautheyt gekent, *Psal. 31.8.* Doe ist dat de HEERE zich een man gesocht heeft na sijn herte, en hem geboden een voorganger te zijn onder sijn Volck, *1 Sam. 13.14.* Hy heeft een hulpe bestelt, by eenen Heldt, Psal. 89. vers 20. PRINS WILHELM I wiens ghedachtenis tot zegen is. Prov. 10.7." (fol. 4r)	1663	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet K. 8806a (= W. 3997),	Den Herstelden Prins tot Stadthouder ende Capteyn Generaal vande Vereenighde Nederlanden, ten dienst ende luyster vande loffelijcke en de wel geformeerde Republijck vande Geunieerde Provincien, &c. teghens de boekjens onlangs uyt gegeven met den naem van *Interest van Hollandt*, ende *Stadt-houderlijcke Regeringe in Hollandt*, *(Met het wapen van de Prins van Oranje op de titel)* &c. Amsterdam, Voor Joan Cyprianus vander Gracht,... MDCLXIII. [XVI], 122 en [4] pp. *Annotatie GWD:* Door Knuttel toegeschreven aan Constantijn Huygens. Voorrede is ondertekend door D.C.; Titel gemaakt op basis van digitale editie. "Als onze vrye Landen onder de Regeringe van den Coninck Philips den II. door hen selven in hare privilegien grotelicks verkort wierden, voornamentlick door het instellen van een Inquisitie over de conscientien der Inwoonderen, waar door alle de neeringen ende koopmanschappen bedorven ende uyt het Landt verjaaght souden zijn geworden, soo heeft 't selve soo groten misnoeghen onder alle oprechte Liefhebbers ende Inwoonders deser Landen veroorsaakt, dat door hulpe ende wijsen raad van Prins Willem van Orangien, ende zijn Successeurs, Stad-houders van Holland, Zeeland, ende Utrecht, de goede Patriotten ende Staten vande Landen, na vele ende groote moeyten, gevaaren, onkosten ende langdurige Oorlogen hare vrijheyd hebben verkregen, ende voorts hare Landen voor vry verklaart zijn geworden, daar op de selve *Koningen*, ende hare navolgers niet te pretenderen hebben; zijnde tot verwonderinge van alle de wereld de selve Landen onder het beleydt en de regeringe van de *Staten vanden Lande*, ende de *Princelycke Stadt-houders*, geduyrende den Oorlogh van ontrent tachtentigh jaren, soo machtigh te landt en te water geworden, en hare Steden in rijckdommen, neringen en grootheydt soo toegenomen, dat diergelijcke in de gansche wereldt in soo een kort begrijp niet te vinden is." (*5r-v) "(...) is onlanx een boekje in 't licht gegeven, genoemt *Interest van Hollandt*, en daar op noch een ander, op den naam van *Stadt-houderlijcke Regeringe &c*, waar in de Schrijvers doorgaans soecken aan te wijsen, dat het met de gronden ende het welvaren en d'Interest van Hollandt soude strijden, den *Prince van Orangien*, oock tot bequame jaren gekomen zijnde, tot Stadt - houder ende Capiteyn Generaal aan te nemen; Tot dien eynde de macht van Hollandt soo verheffende, dat die *Provincie* alleen, hem tegen alle uytheemsche ende binnen-landtsche machten der andere *Provincien* soude konnen beschermen." (*7r-v) " Ende dewijle dese Schrijvers hare saacke soecken goed te maken met het verachten vande *Graaflicke* ende *Monarchale Regeringe*, daar *Hollandt* eertijds onder gestaan heeft, ende dat *Hollandt* geen grooter quaad soude konnen over komen, als door een Heer ofte Stadt-houder geregeert te worden, endevoorts alle onheylen t'Landt over gekomen, deselve Regeringe wel verkeerdelick toeschrijven, ende aan d' ander zijde verswijgen 't geene tot lof vande selve soude konnen dienen; soo sal ick kortelick eerst vertonen, dat sy haar hier in seer vergrijpen, niet om dese loffelicke Regeringe (die den eenen self in veelen berispt) eenighsins te verachten ofte te rugge te stellen, maar om te bewijsen dat de selve Regeringe door het verkiesen van een bequaam Opper-hooft, ofte aangenamen aansienlicken Stad-houder, *Hollandt* geen quaat soude overkomen, maar veel meer in hare Koopmanschappen, Manifacturen ende Visscherijen doen toe-nemen, ghehandthaaft ende gemainteneert te worden." (*8r-v)	1663	APG ESG	
Pamflet K. 8806c (= W. 3999),	De Gulde Legenden Van de Stadthouders in Hollant ende West-Vrieslandt. Dat is, Eenige noodige Uytbreydingen van de Toetsen over de 40. Stellingen van der selver *Stadthouderlijcke Regeeringh*. t'Amsterdam, By Franciscum Legendum....1663. in-8°, 336 blz. *Annotatie Knuttel*: Toegeschreven aan J. Uytenhage de Mist. Met gegegraveerde en gedrukte titel. *Online: google books* "Den voorsz. *Schrijver* seyt pag. 31. de *Prins* slaet de hant aen het rad van eer ende staetzucht, trekt het momaensicht van geveynstheyt af, staet naer de *Graeffelijcke Hoogheyt*, en 'tgene hy, als *Stadthouder des Koninghs van Hispanien*, wettelijck hadde afgesworen, komt hy nu Regeerder, ende *Stadthouder*, vande *Staten* verkoren zijnde, onwettelijck, ende door vuyle kuyperye, niet bedecktelijck nae te jagen. ô! help St. *Brandarius*. Want seydt onsen *Toetser, Wie en weet niet hoe vreemt Wilhem den I. Hooghloffelijcker Memorie is geweest van eer, en staetsucht? altijd 's landts voordeel en vryheydt voor zijn eygen soeckende*. Ende dat is de puure waerheyt, want den P*rins* en kuypten, op het vertreck van den *Koningh van Hispanien*, naer het *Stadthouderschap* van alle de *Nederlanden* niet, ô! neen, in 't minsten niet; want dat *Fam. Strada, Decad. X. lib.1. fol. 29*. het tegendeel hier seyt, is als van een *Iesuijt* gesproocken suspect; oock en kuypten den *Prins* naer het *Ruwaertschap* van *Brabant* niet, alhoewel sommige, naer ons verhael op *de 4. Stellinge*, 'tselve hebben willen vastmaecken, dewelk wy als niet voordeeligh zijnde, verwerpen." (46/7)	1663	APG	De Gulde Legenden

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Thysius 156,	Verklaers Ende wtschrift des Duerluchtighsten, Hoochgheborenen Vorsten ende Heeren, Heer Willem, Prince van Orangien &c. ende zijner excellentien nootsakelicke Defensie teghen den Dvca de Alba, ende zijne grouwelijcke Tyrannye. *Aan het einde:* Ghegheven den 20. Julij, 1568. A-C3v. *Zie ook Pamflet K. 0164.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OranjeVerklaers.pdf* en *mijn online-editie* van M.G. Schenk.* Na een uitvoerige schets van Alva's tyrannie en gruweldaden eindigt Oranje met: "Die Almachtige barmhertige God wil desen handel, welcker zijn eighen sake is, naer zijner Godliker almachticheit tot geluckigen, Christlicken, ende redelicken einde ende wtganck dirigeren ende leiden, ende den goeden Coninck openbaren ende te kennen geuen (als wy niet en twijfelen tot zijner tijt wel geschien sal) die ontrouwe dangereuse pracktijcken, daermet die argelistige Autheurs omgaen, duer haer voorsz. onchristelicke veruolginghe ende tyrannie. Ende ter contrarien, hoe onderdanich, trouwelick ende goet wy altijts tegen zijne Maiest. ghesint zijn gheweest, ende noch sijn. Ghegeuen den 20. Julij, 1568." (C3v)	1568	APG verdediging tegen Alva	http://www.periodata.nl/OranjeSchenk.pdf
Pamflet Thysius 303,	Twee Refereynen / waer mede de nieuwe opgerechte Rhetorijcke Camere binnen Wtrecht / d'Excellentie vanden Prince van Oraengien Willecoem ende oock Adieu gheseyt hebben den 18. ende 22. Augusti / Anno 1577. Met noch sommighe Constelicke ghedichten / op desen tijdt binnen Antwerpen ghemaeckt, s.l., s.n., s.a. [Emden: Goossen Goebens (STCN)]. 8 blz. *Zie: Hallema, A., "Hoe Prins Willem van Oranje in 1577 door de Utrechtsche Rederijkerskamer ontvangen werd" (1933).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Pamflet%20T%20303.pdf (Bron: Exemplaar UB Leiden)* "Nu ghy Vorstelijcke Prince dan begheert/ Om huyden te vertrecken soo wy verstaen/ Keert doch haest weder en ons vreuchde vermeert/ En met v goetheyt affwascht der Borgheren traen/ Adieu Prince Excellent die nu wilt gaen/ Adieu warachtighe Vader van tVaderlandt/ Adieu wiens liefd loopt deur alle tswerelts baen/ Adieu diet ghemeen weluaert hebt byde handt/ Adieu die d'oprechte liefde weder plant/ Adieu int omgaen meeweerdich bouen maten/ Adieu wiens ghelijck men ter Werelt niet en vant/ Adieu die hem bemint / die hem vyantlick haten/ Adieu wt wiens aenschijn men vreucht can vaten/ En wil ymmers v Ex. van ons scheyden/ Soo wil hem Godt haest weder herwaerts leyden." ([5])	1577	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet Thysius 529,	Advis ende Goetduncken vanden Prince van Orangien, op t'faict gheschiet T'Antvverpen, ende in eenighe Steden van Vlandren, den 17. Ianuarij, int Iaer 1583. *Met een verclaer Zeer nut ende bequam, om vvel te verstaen t'ghene datter onder soude moghen verborgen zijn*. 1583. 57 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Pamflet1583UBL.pdf* "Nopende dat sommighe segghen, dat ons egheensins geoorloft en is te tracteren met eenen Prince, die niet geheelic en is vande Religie, ic bekenne vvel, dat ic gheenen soo grooten Theologien en ben, dat ic die questie zoude connen beseffen: Ic zie nochtans vvel dat alle die Kercken van Christenrijcke daer egheen svvaricheyt in en maken, vvant die Kercke van Vranckrijc geassisteert metten Prince van heure Natie, ende die Duytshe Vorsten hebben tot diuersche reysen, met haren Coninck gehandelt ende ouercomen, die Cantons vanden Zvvitsers hebben alliance metten anderen, vvesende nochtans van diuerssche religien, ende hebben binnen een Maant hervvaerts heurlieder alliance metten Coninck van Vranckrijck beuesticht, die van Geneue zijn ooc in alliance metten Coninck van Vranckrijck getreden, die hen ooc goede assistentie den voorleden Zoomere heeft gedaen'." (B4v-C1r) "Ende ingeualle dat dit mijn bedencken niet aengename zoude zijn (d'vvelcke ick my niet en laete voorstaen) maer dat het te groote zvvaricheyt met hem zoude brengen, om te vvercke te stellen ende t'effectueren, zoo vvil ic vvel opentlick verclaren, dat ic nemmermeer geraden oft goet vinden en zoude, mette Spaingaerts in handelinge te treden, maer ingeualle vvy met zyne Hoocheyt moeten handelen, dat het zal van noode vvesen, te besien gheen Stadt in pericle te stellen, ende datmen hem van het Oorlochs-volcke versekere, sonderlinge vanden Hoofden, datse den Staten aengenaem zijn, ende hun eedt doen, ende insgelicx zynen raedt." (C3r) *In de heftige Anti-Oranje* verclaeringe van t'Aduis *zegt de auteur de ware bedoelingen van Oranje te openbaren. (GWD)* "Ziet dan vvat ghylieden hebt te vervvachten van sulc een frayen Raedts-heere ende van synen aduise, ooc uanden Prince van Oraengien, diemen int t zelue aduijs soe vele doet byen, ende presenteren, met ulieden te leuen ende te steruen. Maer my dunck, dat hy tot noch toe, geen so groote Begeerte en heeft gehadt te steruen, als te leuen met syne consorten op onse borsen, sonder hem ergens te vvaegen, maer vvel, alle dieghene die hem in dese Nederlanden hebben vvillen geloouen, om syne groote ambitie ende onuersadelijcke ghiericheyt." (D3r)	1583	APG Furie Antwerpen kritisch anti-oranje	
Pamflet Thysius 6286,	Copie vande Vnie ofte Verbondt, opgerecht ende beslooten metten Heere Wilhelm, Prince van Orangien, Graue van Nassou etc. ter eenre, ende de ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt, Zeelandt ende Westvrieslandt ter andere zijden, gedaen inden iare 1575 binnen der stede Delft op den 4. Junij, streckende alles tot wederstandt der algemeyne Vyanden der selve Landen, ... , 1653. NB. De annotatie van de STCN: "*Text of Unie ende verbondt, tusschen de Staten ende steden van Hollandt en Zeelandt, concluded 25-04-1576* is twijfelachtig. Het lijkt me een heruitgave te zijn van het verdrag van 4 juni 1575 waarbij Holland en Zeeland zich onder Oranje verenigden en hem als hun voormalige stadhouder erkenden als "wettig" Hoofd en Hoogste Overheid. Op 25-04-1576 wordt er een nader verdrag gesloten met wijzigigingen. Zie Fruin/Colenbrander, *Geschiedenis der Staatsinstellingen*, (1901), 156 (*http://www.archive.org/stream/geschiedenisder01fruig00g#page/n174/mode/1up*) en J. Israel, *The Dutch Republic*, (1995), 197. Het verdrag van 25-04-1576 wordt in deze heruitgave van 1653 overigens wel vermeld op E1r (art. 41). Dit artikel bepaalt hoe te handelen bij geschil van mening over de interpretatie van 'desen Verbonde ende Vnie'. De datum - 9 juni - in de titelbeschrijving van de STCN en in die van de cat. UB Leiden is incorrect. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/CopievandeVnie.pdf* *(Doel van deze heruitgave van 1653):* "Dit selve dient ons nu in desen jegenwoordighen tijdt wel ter herten te nemen, dat wy in sodanigen Eeu als het tegenwoordig is, ons Hooge Overigheden met alle mogelijcke bystant van Schattingen in dese hooghdringende noot, onderdanighlijck te obedieren, op dat soo een nabuyrige (opgeworpen ende onrechtvaerdigt Vyandt) mach gesteuyt ende t'ondergebracht worden. Godt bewaer ons Vaderlandt, en alle vroome Patriotten. MDCLIII." (titelblad) "...binnen der Stadt van Delff wederomme vergadert zijnde. Ter beschrijvinghe vanden Deurluchtighen Hoogh-geboren Vorst ende Heere, den Prince van Orangien, Grave van Nassau etc. Ende uyte propositie van Sijne Excell: verstaen hebbende, ende ook bevindende dat tot wederstandt der ghemeene Vyanden, ende defensie der voorsz Landen, soo loffelijcken ende ghelijcker-handt aenghegrepen, ende sonder eenige hulpe van vreemde Heeren ofte Potentaten, dan alleenlijck deur de handt vanden Almoghenden Godt, ende d'eenighe middel, vlijt ende sorghvuldigheydt van Sijne Excell: met grooter verwonderinghe, ende een eeuwighe loff ende renommee van alle de weereldt, tot noch toe uytghevoert ende volhart, als noch vorder te mogen handt-houden ende wederstaen, die onbehoorlicke ende moetwillighe Regieringhe der Spaenscher ende uytheemscher Natie met d'aenhanghers ende naer-volghers van dien. Vyanden der ghemeene ruste ende der gantscher Landen van herwaerts-over, die in haerluyder Macht seer zijn geschwackt op de maendtlijcke betalinghe der knechten ende andere onkosten der Oorloghe noodigh zijnde tot seeckere somme toe, ghemeender-handt ende op eenen ghelijcken voet mosten worden voorsien, onder een vast Verbondt ende Republijcke. Ende aenmerckende dat alsulcke ghenade ende weldaet van Godt den Heere by een yghelijck behoort aenghenomen ende in't generael met eenen goede politijcke ordeninge bevestigt te werden,..." (A1r-v)	1653	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pamflet W. 0549,	Advis d'vng bon bovrgois de la ville de Gand, qvi resent amerement des calamites de sa ville, dv Comté de Flandres, & et en fin des tous les Païs bas translaté de Flamen en Francois. *Auec vn Aduertissement d'vn Gentil-homme Francois à ses amis qui sont en Flandres, pour se donner garde des desseings de Monsieur le Duc d'Alencon, qui soubz ombre d'ageler aux gens de bien, tache de les asseruir à vng ioug plus tirannicque que celluy d'Espaignol.* M. D. LXXXIII. [14 blz.] Auteur is Frederik Perrenot, heer van Champagney. Een antwoord op de beschuldigigen hier tegen Oranje geuit vindt men in Pamflet K. 0633. *Online: google books* "Voyes voyes le sainct zele de cest hipocrit le Prince: qui ha professe quatre fois diuerses Religions publicquement, sans ce qu'il faict acroire de soy aux Anabaptistes, & brief en faict selon qu'il luy vient à poinct. Quel plus manifest Athée voules vous ni plus malicieus, oncques Macchiuel ni fit oeuure, Cestuy est Mari de deux Femmes ensemble, & la secunde ha este seduite & emmenée par le Frere du Prince de son Monastere, & rauie à ses parens per le Comte Lodouic, qui ne luy àtouchoit de rien, & luy estoit de profession Martiniste si peu chaste, & elle si chaulde, que cela faict affermer à plusieurs, que le Comte Lodouic de Nassau la cognut & en heut la premiere lipée, si qu'il ni had ni honneur ni Religion en ce Prince & sa suite, si non vne cupidite de dominer à droict ou à tort, auarice, ambition, & rien d'aultre. Et voyes l'aultre finesse il appelle le Duc d'Anjou à present pour perpetuer nostre miserable guerre, & faict semblant de l'investir du païs, toutes fois que disoient passes trois ans les lettres de la propre main de S. Aldegonde? que le Prince estoit si rusé qu'il tromperoit bien la petite, & grande Alteze; appelant la petite l'Archeduc Mathias (ce qu'il ha accomplis) & la grande le Duc d'Alançon." (A2v/A3r)	1583	APG	Champagney Advis
Panhuysen, Luc,	"Het Plakaat van Verlatinghe", in: *Historisch Nieuwsblad*, nr 2, jrg 2008 (Oranjedossier), pp. 35-40. Ill. *Online:* https://www.historischnieuwsblad.nl/het-plakkaat-van-verlatinghe/ *Online: prent 'Houdt op in mijn tuin te wroeten Spaanse varkens!', anoniem, 1578 - 1582, Rijksmuseum* https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-OB-77.682 "Een leger had al snel de omvang van een bescheiden stadsbevolking. Als deze hongerige mensenmassa ergens neerstreek, sloeg onverbiddelijk schaarste toe en schoten de voedselprijzen omhoog. Ook verliep zulke foeragering doorgaans niet geweldloos. Al jarenlang vraten de Spanjaarden op kosten van de boeren en de burgers van Vlaanderen, Henegouwen en andere provincies in de Spaanse Nederlanden. Op de prent was slechts één gebied verschoond van de knorrende Spanjolen. Dat was het cirkelvormige lapje grond waaromheen een haag van wilgentenen was gevlochten: de Hollandse Tuin. De Hollandse Tuin zou in de nationale iconografie een glanzende toekomst tegemoet gaan. Dit is een van de eerste keren dat hij opduikt. In de Hollandse Tuin heerst veiligheid en rust, want in het midden ervan staat een leeuw. Het is de klimmende leeuw uit het wapen van het gewest Holland, die met een knots de Hollandse Tuin verdedigt. Onder aan het pamflet staan de woorden die de leeuw het ongedierte aan de andere kant van de schutting toebrult: Houdt op in mijn tuin te wroeten, Spaanse beren Wilt uw varkensrug toch achterwaarts trekken, Of mijn knots zal het u leren Die u het hoofd zal breken en de hals zal rekken. De edele prins waarmee u meent te gekken Zal te water en te land u bespringen al, Vertrekt met uw vuile zeugen en jongen spekken Rent, guiten, rent voordat de geus u daartoe dwingen zal." (36) "Maar, zoals de historicus Van Deursen terecht schreef, ook al werd de oorlog weinig voorspoedig gevoerd, de bitterheid van de vijand was een bemoedigend teken. In 1580 had Filips tegen de prins van Oranje een ban-edict uitgevaardigd. Hierin werd Willem afgeschilderd als een godloochenaar, een bigamist, een zuipschuit, iemand die uit eigenbelang een heel volk in het verderf stort; welbeschouwd was Oranje de enige hinderpaal tussen een verzoening tussen de	2008	APG BKD	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pape, C.W., Withuijs, L.G & Van Hoogeveen-Sterck, I,	Hulde aan Prins Willem I. Prins van Oranje, den Redder des Vaderlands. 5 Junij 1848, 's-Gravenhage: A. Entrop van Poeteren. 8 kolommen in 4 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PapeHulde.pdf* "Eerbiedwekkend en grootsch staat het dan daar, in het Koninlijke 'sGravenhage, het voortreffelijke beeld van den edelen grondlegger onzer nationale vrijheid, van WILLEM DEN EERSTEN, PRINS VAN ORANJE! Zoo heeft dan in duurzaam metaal een dankbaar volk, de vereerende nagedachtenis willen vereeuwigen van den Redder zijns voorgeslachts uit de drukkendste overheersching. Zoo kunnen dan onze verste nakomelingen den stouten man aanschouwen, die den grondslag heeft gelegd van het zelfstandig staatsgebouw, dat naast God, door zijne dappere zonen MAURITS en FREDERIK HENDRIK werd opgetrokken. Zoo behoeft dan de vreemdeling niet langer te vragen : waarom er in Nederland geen Nationaal eergesticht gevonden wordt voor den onvergelijkelijken man, aan wien Nederland alles heeft dank te weten! Waarom toch toefde ons volk zoo lang met dergelijk bewijs eener duur verpligte erkentenis? - Was het misschien ondankbare vergetelheid van betoonde diensten, van bewezene weldaden? Of meende men wellig reeds eene genoegzame hulde aan den eenigen WILLEM bewezen te hebben, door de oprigting eener kostbare grafstede, ter plaatse waar zijn gebeente rust?" (begin bijdrage C.W. Pape)	1848	BKD APG hulde standbeeld	
Parker, G.,	"William of Orange 1533-1584. The origins of the Dutch Revolt", in: *History Today*, 34, July 1984, pp. 17-21. ill. "But the Duke (Alva) had brought with him strict orders from the King to implement all the policies devised in 1559 which had subsequently been abandoned. The Spanish garrisons, now 10,000 strong, were installed on a permanent basis. The new bishoprics scheme was made fully operational including the extra inquisitors. The heresy laws were reimposed in their full vigour. But this was not all. The Duke also entirely overhauled the legal and fiscal structure of the Low Countries: the civil and criminal codes of the various provinces were revised and standardised, and a number of lawyers from Spain and Italy were introduced to administer the new system. At the same time, heavy new taxes were introduced to pay for the tercios and to end the Netherlands' financial dependence upon Spain. They were unpopular, but the King insisted. In 1570 the Turks had invaded the Venetian island of Cyprus and the Spanish protectorate of Tunis: all Philip II's resources were once more required to defend the Mediterranean. In October 1571 the Christian fleet (more than half of it financed by Spain) routed the Turkish navy at the battle of Lepanto; but that victory did nothing to reduce the unpopularity of the Duke of Alva's regime in the Netherlands — where 1571 produced only plague, floods, unemployment and increased taxation. By this time, there were some 60,000 Netherlanders living in exile abroad. Orange therefore decided to take advantage of the general discontent in order to mount another attack. In the spring of 1572, with some support from foreign rulers fearful of Alva's power, the exiles launched four invasions of the Low Country, in the expectation that at least one of them might prosper while Spain's forces were engaged against the others. This time the strategy worked well. While the Duke of Alva fought in the south, both the provinces of the north-east (Friesland and Drenthe) and those of the north-west (Holland and Zeeland) were taken over by rebel forces, all fighting in the name of Orange. Admittedly, once the south had been pacified, Alva was free to reconquer the north-east; but Holland and Zeeland were less easy to overrun. In October 1572, with defeat staring him in the face elsewhere, Orange fled to Holland. He was resolved, he said, 'to maintain my affairs over here as well as may be, having decided to make that province my tomb.' Twelve years later, his prophecy had come true: he was buried in the Great Church in Delft. But how well had the Prince 'maintained his affairs' over there? How successful had he been in enlising outside support? How far had he managed to impose his political choices on his fellow-rebels? And what sort of life had he, once the foremost noble of his day, been obliged to lead as 'the guiding star of a whole brave nation'? The answers to these questions must shape our assessment of Orange's role in the success of the Dutch Revolt." (20/1)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pater, J.C.H. de,	"De laatste levensdag van Prins Willem I. (10 juli 1584)", in Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 174-180 en pp. 402-408. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PaterLaatsteLevensdag.pdf* "Hoe heeft Oranje den morgen doorgebracht van den laatsten dag, die hem in dit leven was vergund? Is hij uitgereden in den vroegen ochtend, om zich te verpoozen, vóór hij met den arbeid begon? Het lijkt niet waarschijnlijk. Veel verpoozing gunde hij zich niet en de bevolking van Delft zal hem weinig in de straten hebben gezien. Wij kunnen dit afleiden uit het officieele, op last der Staten-Generaal opgestelde „Verhael van de Moort" 1). De moordenaar, wordt daar op bladzijde 72 verteld, had alle gelegenheden overdacht, hoe hij het best zijn helsch plan ten uitvoer kon brengen, maar hij had geen betere gevonden, om de poging te wagen, dan wanneer de Prins naar de predicatie zou gaan of wanneer hij van zijn werkvertrek in het voormalige klooster van St. Aachte de trap af naar beneden zou komen, om zich naar de gelijkvloers gelegen eetzaal te begeven, of omgekeerd uit de eetzaal weer naar boven zou gaan. De simpele beschrijving geeft ons een indruk van 's Prinsen rustelooze werkzaamheid in den laatsten tijd van zijn leven." (174) 1) J. G. Frederiks, De Moord van 1584. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd op Prins Willem van Oranje, ('s Gravenhage 1884), blz. 57-82.	1933	APG moord	
Pater, J.C.H. de,	"De levensgang van Willem van Oranje", in Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 1-35 en pp. 229-263. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PaterLevensgangOranje.pdf* "Gemeten naar Oranje's eigen maatstaf was zijn leven niet geslaagd. Hij had geen breuk gewenscht met den Koning en het was uitgeloopen op afscheiding. Hij had hulp gehoopt van buiten-af en het was geeindigd met Anjou's verraad. Hij had alle gewesten willen vereenigd zien in zijn strijd tegen Spanje en bij zijn dood werden de laatste vestingen in het Zuiden bedreigd en was van al de schoone verwachtingen uit de jaren na Requesens' dood bijna niets over. Hij had in religieus opzicht verdraagzaamheid gepredikt en de Calvinisten, die hem in zijn strijd het best hadden gesteund en in wier religie hij vrede had gevonden voor zijn eigen ziel, hadden door hun hard, onbuigzaam optreden zijn vijanden in de kaart gespeeld. Maar toch zal wel niemand, tenzij door partijhaat verblind, hier durven spreken van een mislukt leven. Al heeft de Staat niet den omvang gekregen, dien hij zich had voorgesteld, het is zijn beleid, zijn opofferingsgezindheid, zijn trouw en zijn liefde geweest, waaraan de Nederlanden hun onafhankelijkheid te danken hebben. De vergissing van Philips II, toen hij het banvonnis uitsprak, bestond niet hierin, dat hij Oranje aanzag voor de voornaamste drijfkracht van den vrijheidsstrijd, maar daarin, dat hij de kracht wegnam, toen deze reeds andere krachten in het leven had geroepen, die zijn taak konden overnemen." (34/5)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pater, J.C.H. de,	"Prins Willem in Ballingschap (1567-1572)", in P. Geyl (red.), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 85-109. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PaterBallingschap.pdf* "Oranje had het spel verloren. Margaretha had hem schaakmat gezet, toen zij hem den nieuwen eed afvergde, waarbij hij moest zweren zich onvoorwaardelijk aan den Koning te onderwerpen en blindelings diens bevelen uit te voeren. Oranje weigerde en stond nu voor de keus : gewapend verzet of heengaan. Voor het eerste waren de omstandigheden te ongunstig. Daarom restte slechts de vlucht, maar Oranje nam zorgvuldig alle voorzorgsmaatregelen, waardoor het den schijn zou hebben, dat hij vrijwillig heenging. Hij stelde zijn ambten ter beschikking van den Koning, vroeg verlof om zich voor de regeling van dringende zaken voor eenigen tijd op zijn goederen in Duitschland te mogen terugtrekken en liet zijn oudsten zoon, die te Leuven studeerde, rustig achter. Tevergeefs trachtten Egmond en Hoorne wel met medeweten van de landvoogdes — in een laatste onderhoud te Willebroeck hem van dien stap terug te houden. Hun argument, dat het door zijn heengaan den schijn zou hebben, alsof hij schuld bekende, wilde hij niet laten gelden. Bitter verweet hij Egmond, dat deze voor de Spanjaarden de brug was, waarover zij de Nederlanden binnenrukten. Al evenmin liet hij zich weerhouden door de smeekbede der Gereformeerden, die hem radeloos vroegen, wat er na zijn vertrek van hen moest worden. Terecht begreep hij, dat zijn blijven hen op dit oogenblik toch niet kon baten en slechts hemzelf mee in het verderf zou storten. Den 11en April verliet hij Antwerpen en vestigde zich voorloopig te Breda. Zich daar niet veilig voelend voor Noircarmes, trok hij den 22en April verder en kwam over Grave en Kleef naar Duitschland. Den 7en Mei reed hij met een gevolg van meer dan 100 personen Dillenburg binnen." (85)	1933	APG vlucht voor Alva	
Pater, J.C.H. de,	"Willem van Oranje", in: *Antirevolutionaire Staatkunde. Orgaan van de Dr. Abraham Kuyperstichting ter bevordering van de anti-revolutionaire beginselen*, jrg 9, nr 4, 1933. Kampen: J.H. Kok Nv., pp. 145-153. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PaterWillemvanOranje.pdf* "De breuk met den Koning was een feit geworden, waarvan de Acte van Verlatinghe alleen de bezegeling geweest is. Ook hierin speelden de Staten-Generaal een voorname rol, wat in overeenstemming was met de door Oranje gegeven richtlijn: zich zoo nauw mogelijk houden binnen de mogelijkheden van het geldende staatsrecht. Oranje was met de Staten opgetreden tegen de tyrannie van 's Konings landvoogden, in de hoop, dat deze zijn dienaren verloochenen zou. De hoop was niet in vervulling gegaan. De Koning had zijn dienaren gehandhaafd en was hun daden blijven goedkeuren. Hij was zelf tot tyran geworden. Calvijn en vooral zijn leerlingen, de Monarchomachen, hadden de theorie geleverd voor de practijk, die nu gevolgd werd. De Hervormer van Genève had aan de „volksmagistraten", hier de Staten, het recht toegekend om op te treden tegen den tot tyran geworden Vorst, zich daarbij grondend op de historisch geworden bevoegdheid dezer organen. Hij had dit recht beperkt tot de religieuze vrijheid alleen, maar de Monarchomachen waren verder gegaan en hadden ook de staatkundige vrijheid in dit verzetrecht betrokken. Ook zij bleven dit echter beperken tot de wettig daartoe bevoegd geachte organen. Al zijn in de hitte van den strijd soms theorieën verkondigd, die dicht schijnen te naderen tot de onvervreemdbare volkssouvereiniteit, zooals deze in later eeuw werd gepropageerd, er blijft hier een principieel verschil, dat niet uit het oog mag worden verloren. Al aanvaardden de Monarchomachen de traditioneel natuurrechtelijke stelling, dat het volk staat boven den Vorst, zij wilden daarmee geenszins zeggen, dat het volk boven de rechtsorde is geplaatst. Zij blijven God erkennen als de bron van alle recht. Daarmee is tevens een grens getrokken voor de macht van den Vorst. Als deze zijn wil tracht te maken tot bron van het recht, als hij meent het geldende recht straffeloos te kunnen schenden, dan is hij tot tyran geworden en dan hebben de van God daartoe gestelde organen de bevoegdheid, om tegen hem op te treden. Zooals het gezegd wordt in den statigen aanhef van het Plakkaat van Verlatinghe: „De ondersaten en zijn niet van Godt geschapen tot behoef van den Prince, om hem in alles, wat hij beveelt, weder het goddelic oft ongoddelic, recht of onrecht is, onderdanich te wesen en als slaven te dienen, maer den Prince om der ondersaten wille, zonder dewelcke hij geen Prince is". Zij hebben het recht, „besondere bij deliberatie van de Staten van den lande", hem van de opperheerschappij vervallen te verklaren en een ander in zijn plaats te stellen, „temeer so wanneer d'ondersaten met ootmoedighe vertooninghe niet en hebben heuren voorsz. Prince connen vermorwen, noch van sijn tyrannich opset gekeeren, ende also egeen ander middel en hebben om heur eygene, heurer huysvrouwen, kinderen ende naecomelingen aengeboren vryheit, daer sij na de wet der naeturen goet ende bloet schuldich zijn voor op te setten, te bewaren en te beschermen ..." Die „aengeboren vryheit" is niet op zich zelf een natuurrecht, maar valt binnen den kring van het positief recht. In wezen is zij hetzelfde als de „privilegiën, costumen ende ouden hercomen", waarvan het plakkaat in de volgende alinea spreekt en waarvan de handhaving door den Vorst bij zijn inhuldiging bij eede was beloofd." (150/2)	1933	APG verzet	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pater, J.C.H. de,	"Willem van Oranje", in: *Critisch Bulletin. Maandblad voor letterkundige critiek*, jrg 18, juni 1951, 's-Gravenhage: D.A. Daamen's Uitgeversmaatschappij N.V., pp. 266-269. *Bespreking van Henriëtte L.T. de Beaufort, Willem de Zwijger, 1950.* "Henriette de Beaufort zoekt als representant van haar generatie zich opnieuw te bezinnen, wie Willem van Oranje is geweest en hoe de gang van zijn leven was. Zij doet dat volgens de samenvatting op het omslagblad, 'zonder dat haar eruditie weegt'. Het komt er dus voor haar op aan de kern van dit leven te grijpen. Zij vindt deze op een gelukkige wijze in de tolerantie-gedachte die deze strijder beheerst. Willem van Oranje is inderdaad de kampioen van de verdraagzaamheid; daarvoor strijdt hij en daarvoor lijdt hij. Maar om nu die strijd en dat lijden in volle diepte te doen zien, had de schrijfster ook de tegenkrachten die zich tegen zijn streven verzetten, moeten doorzien en beschrijven. Daarvoor waren geen geleerde uiteenzettingen nodig geweest, maar wel was het nodig geweest de lijnen scherp te trekken." (267) "Wat b.v. ten beste gegeven wordt over de Unie van Utrecht (blz. 210,211) is geheel en al verouderd. Oranje had geenszins het plan „de Noordelijke provinciën" te verenigen in één verbond, maar hij bedoelde zijn aanhang in Noord en Zuid samen te binden op grond van de religievrede tegenover de afscheidingspogingen in de Waalse gewesten. De voorstelling die gegeven wordt van het Calvinistisch staatsrecht op blz. 223 is zeer onvolledig en werpt daardoor niet voldoende licht op de gebeurtenissen. Dat in 1582 na de aanslag van Jean Jauregui de gelovigen van „beide kerken" te Antwerpen naar alle bedehuizen stroomden, om God te danken voor het aanvankelijk herstel van de Prins, kan onmogelijk waar zijn. In 1581 was de religievrede opgeheven. Dat Willem van Oranje daarin had moeten berusten, vormt juist in verband met het thema van de schrijfster een moment in zijn leven, dat uitdrukkelijk naar voren diende te zijn gebracht. Aartshertog Matthias een ordinaire „buitzoeker" te noemen, laat geen recht wedervaren aan de motieven der edelen in het Zuiden, die de bedoeling hadden door zijn landvoogdij een verzoening met de Koning te bewerken. Philips II te tekenen als een „bange eenzame met een klerkenziel" belicht hem eenzijdig. De ernst van zijn geloofsovertuiging had, mede in verband met het thema van de schrijfster, uitdrukkelijk in het geding moeten zijn gebracht. Men verwijte mij niet dat ik een kunstenaarsziel meet met een schoolmeestersmaatstaf. De schrijfster geeft op verschillende plaatsen blijk van haar vaardigheid om een situatie te tekenen. Haar beschrijving van het huwelijksleven van Oranje met Charlotte de Bourbon is b.v. voortreffelijk. Haar uitgangspunt, de tolerantie-gedachte bij Oranje, levert een waardevol algemeen gezichtspunt om door te dringen tot de kern van zijn persoonlijkheid. Indien zij voldoende op de hoogte was geweest van de kennis en het inzicht die onze generatie heeft in de vraagstukken die met dit kernpunt samenhangen, dan had zij, geleid door haar kunstenaarsintuïtie, een hoogst waardevolle biografie kunnen schrijven, die inderdaad de weerspiegeling was van het inzicht van onze generatie in de persoon en het leven van Willem van Oranje. Thans kan ik slechts spreken van een goed leesbaar geschreven boek, dat met voorzichtigheid dient te worden gebruikt." (268/9)	1951	LTM roman	
Patry, R.,	"Conférence" (de M. le professeur R. Patry (en la) 68 Assemblée Générale de la Société de l'Histoire du Protestantisme français. Paris, 5 novembre 1933 ... à commémorer le 400e naissance de Guillaume d'Orange", in: *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme français,* jrg 82, 1933, Paris: Au siège de la société, pp. 436-447. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PatryConference.pdf* "Est-il donc devenu protestant? En tout cas il n'est pas calviniste; le calvinisme qui, à Anvers et dans nombre d'autres villes, se livre à toutes sortes d'excès, envahit les églises, brise les images, dévaste les monastères et fait monter ses ministres dans les chaires catholiques, le calvinisme lui apparaît comme un facteur de desordre et de révolution. Mais ceux de la nouvelle religion sont trop nombreux pour nombreux pour être traités en quantité négligeable. Orange accorde donc aux réformés trois endroits dans la ville pour l'exercice de leur culte, autant aux luthériens; en échange ceux de la nouvelle religion s'engagent a ne pas entraver le culte catholique et conformément à cette clause du traité la messe est rétablie dans les églises et les couvents. Ainsi le prince tient la balance égale entre les diverses confessions; toute sa vie il resta fidèle à ce principe, incompris sur ce point de ses ennemis et de ses amis. " (441)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Payen, Pontus,	Mémoires de Pontus Payen avec notice et annotations par Alex. Henne, 2 delen, Bruxelles: Ch. Muquardt / La Haye: Mart. Nyhoff, 1861. I: XXVII, 369 blz. en II: 280 blz. *Noten, Register.* *Bevat veel gegevens over Oranje.* *Eerste deel: http://books.google.com/books?id=J3YUAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=%22M%C3%A9moires%20de%20Pontus%20Payen%22&hl=nl&source=gbs_book_other_versions#v=onepage&q&f=false* *Tweede deel online: google books* "J'entendz que aulcunz députez d'Arthois et de Hainault luy respondirent librement qu'il n'estoit heure de disputer ny traictier de la relligion, ains falloit penser de résister à ung sy puissant ennemy que nous avions en barbe : *C'est bien parlé à vous,* réplicquoit-il, *sy l'on ne nous accorde maintenant, jamais ne nous sera accordé; au contraire, je me tienz asseuré que sy tot que vous serez au dessus de vos affaires par mon travail et industrie, vous me ferez la guerre et à ceulx de ma religion; par ainsy ne trouvez estrange sy nous pourvoions à nostre seureté pour l'advenir.* Voilà comment le prince d'Orange descouvrist publicquement son intention qu'il avoit long tempz masquée d'ung prétexte d'ung bien publicq et liberté de la patrie, et à son exemple messrs lez évangélicques se démasquarent de tous costez, de fachon que la pluspart de noz ardentz patriotz furent ouvertement cognuz pour disciples de mre Jehan Calvin." (II:115)	1861	APG	Payen Mémoires de Pontus Payen (2)
Pellissier, Augustin,	"Philippe II et Guillaume le Taciturne", in Idem, *Le Seizième Siècle. Dix essais anecdotiques sur la Renaissance et La Réforme*, Paris: René Haton, [1887], pp. 183-208. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PellissierFilipsOranje.pdf* "A ces désastres, Guillaume d'Orange qui, pour mieux assurer son crédit, avait embrassé le calvinisme, crut que la résistance était impossible et que les concessions de la régente cachaient un piégé; il quitta les Pays-Bas au risque de la confiscation de tous ses biens; il se sépara donc de ses deux puissants auxiliaires qui crurent devoir rester à Bruxelles : c'est à cette situation critique et terrible que se rapporte la tradition des mots échangés entre le prince d'Orange et le comte de Horn : "Adieu prince sans terres. — Adieu comte sans tête." Au même moment, Philippe II donnait raison à cette prédiction sinistre en envoyant le duc d'Albe avec quatorze mille hommes dans les Pays-Bas." (193)	1887	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Peteghem, P. van,	"Politieke ideologie in de Apologie", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 39-47. *Noten*. *Online: theologie.net* "Filips II was van oordeel, dat hij zijn onderdanen nooit iets anders had gevraagd dan deze twee punten : 1. 'la Religion ancienne Catholique Romaine telle quelle avoit esté de tout temps gardée en nosdicts pays' en 2. 'l'obéissance que de droit divin & humain nous estoit deüe'. Alle problemen in de Nederlanden vonden volgens hem hun oorsprong in het niet naleven van deze twee punten. Bij grondiger lectuur van de 'Ban' blijkt, dat Filips II deze twee punten eiste in volgende hoedanigheid : 'comme estant Prince absolut & souverain desdicts paysbas'. Filips komt er in zijn ban zelfs meer dan eens op terug. Dat hij in de Nederlanden in die hoedanigheid niet wordt geëerbiedigd, ligt aan één man : Oranje : 'seul chef, autheur & promoteur de ces troubles & principal perturbateur de tout nostre estat, en somme, la peste publicque de la republique Chrestienne'. In de praktijk betekende dit vorstelijk standpunt, dat het protestantisme moest uitgeroeid worden en dat de onderdanen absolute gehoorzaamheid verschuldigd waren aan een soeverein vorst. Geen sprake van een wederzijds contract met de onderdanen. Filips II vergat, dat hij landsheer was. Hij had de onderdanen gezworen hun privileges te eerbiedigen, maar eiste als een koning volstrekte gehoorzaamheid. Willem van Oranje van zijn kant wou zich reeds vóór de Apologie houden aan 'l'obéissance... deue au prince juste et légitime'. Maar dan moest de vorst zich ook aan zijn verplichtingen houden, want het ging om een 'verbindinge over beyde sijden'. Hiermee wordt naar de Apologie vooral gezinspeeld op het onderhouden van een constitutie, zoals de *Blijde Inkomst van Brabant*. Filips II was meinedig. Tegen alle goddelijke en wereldlijke wetten, tegen 's lands privilegiën, tegen artikelen van het Gulden Vlies pleegde hij allerlei misdrijven. Bovendien was de binding vorst-natie in de Nederlanden grotendeels onbestaande. Een uitgesproken Spanjaardenhaat doordesemt gans de Apologie. Vandaar dat Willem het opneemt voor 'dit arm gemene volck', dat een 'vrij ende vranck volck is'. De Nederlanden mogen niet als overwonnen Indianen behandeld worden. Alleen aan de Staten-Generaal voelt Willem zich 'onder ede verplicht'. Zij zijn zijn getuigen. Hen port hij aan tot eendracht en meer beslistheid. Samen strijden zij voor het vaderland, tegen de vijand uit Spanje en de 'ghespaegnoliseerde'. Zij mogen over zijn lot beslissen. Omwille van de ontgoocheling over Filips II ging men op zoek naar een nieuwe landsheer." (42/3) [22]	1980	APG Apologie ban	Peteghem Politieke ideologie
Peteghem, P. van,	"Willem van Oranje, "de grote onbekende", in: *De Vlaamse Gids*. Tweemaandelijks tijdschrift, jrg 68, 84/5 september-oktober, 1984, pp. 83-92. *Noten*. "De lage adel was door de opkomst van de «nationale» staat, door de veranderingen van de «Reichsreform», de groeiende invloed van de universitair gevormde juristen, de opkomst van het handelskapitalisme en door de technische vooruitgang in de krijgsvoering meer onder druk gekomen. De vorming van een «Reichsritterschaft» was een poging om met gebundelde kracht weerstand te bieden aan de problemen. Maar op een ander terrein stelt men dezelfde tendens vast: regionale bonden van steden en groepen, al of niet op confessionele basis. De "Schmalkaldische Bund" behoort in dit kader tot de meest bekende. Welke gevolgen dit voor de jonge Willem had is tot dusver niet onderzocht. Daartoe zal een vergelijkende studie van verschillende adelsarchieven uit het Wetterauische gebied noodzakelijk zijn. Wat die adellijke code precies omvatte valt op dit ogenblik moeilijk te zeggen, maar het staat buiten kijf dat de feodale leefwereld nog niet was uitgeschakeld. Werd Karel V niet voor het Parlement van Parijs van felonie (d.i. het niet naleven van zijn plichten als leenman) beschuldigd? Evenzeer staat het vast, dat de jonge Duitse edelen meegingen met hun tijd en de intellectuele arbeid niet misprezen. Maar daartussen is nog plaats voor veel nuancering." (85) "Verder heeft men het vaak over de financiering van de Opstand en men heeft het over leningen van Willem van Oranje op de kapitaalmarkt in Frankfurt-am-Main of bij zijn Duitse vrienden. Er wordt ook wel gewag gemaakt van een schenking van de Staten van Holland en Zeeland. Maar wie zal systematisch onderzoeken, hoe Willem over geld kon beschikken en hoever hij zijn persoonlijk kapitaal daarbij inschoot en in welke mate zijn familie daarin behulpzaam was? Met die familie kan men trouwens ook nog alle kanten uit. Wie kent Arnold van Bentheim? Men vindt hem zelden geciteerd in Oranje-biografieën. Nochtans is hij niet onbelangrijk: «Arnold IV, Graf von Bentheim, Mecklenburg, Steinfurt und (Hohen)-Limburg, Herr zu Rheden, Wevelinghoven. Alphen unf Elpenstein, Freiherr zu Linnep, Erbvogt zu Köln (1554-1606)». Hij was één der weinigen, die een belangrijke rol had kunnen spelen aan de grens van Westfalen. Dit is niet onbelangrijk voor Gelderland, Overijssel, Drente en Groningen. Dat hij deze rol niet heeft opgenomen en dat hij goede kontakten onderhield met de Oranje's en met de Spanjaarden, heeft wel tot resultaat gehad, dat hij voor zijn gebied nog erger heeft kunnen voorkomen. Hiermee wordt nogmaals ten overvloede bewezen, dat ook in de Duitse gebieden nog vele kansen liggen voor vernieuwde inzichten m.b.t. de figuur van Willem van Oranje. Als men hem ten voeten uit wil tekenen, moet men ook de onbekende aspecten van de medaille aanstippen. De «Nidderlendissche Emporung» fascineerde o.m. ook velen in het Rijk, niet alleen in Nassau-Dillenburg." (91)	1984	APG adel Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Peters, André,	De Groote Rebel. (Leiden's Beleg en Ontzet). Anno 1574, Amsterdam: Uitgeverij Ploegsma, MCMXLVI. 62 pp. Geïllustreerd. *8 ills van R.H. van Rossum.* *Geschreven vanuit de gezichtshoek van een geus-edelman, die 17 jaar van oorlog in het leger van de Prins achter de rug heeft. (Omslag)* "Neen, wij zullen onzen grooten en beminden Vader, die met Gods hulp strijdt voor een zuivere zaak, nimmer beschamen, wij, burgerij van Leiden! Ziet burgers, dit is onze historie, zilt van tranen en gedrenkt in bloed, een kerkhof van harten, verdord van smart en onuitsprekelijk leed; dit is de geschiedenis van Uw land en Uw roemruchtig voorbeeld, Willem van Oranje. Uit dit offer, uit dit helsche schrikbewind zullen wij, geslagen en schier verpletterd, toch als overwinnaar te voorschijn komen; gelooft aan God, gelooft aan Recht, gelooft in Uw Prins en het uiteindelijke zegevieren van het Goede. Leiden, sta pal! De dageraad gloort aan de kim! Uw redders zijn nabij. Vecht met Oranje, leve de Geuzen! En onsterfelijk zij de naam van onze beproefde stad." (34/5)	1956	LTM belegering Leiden	
Petri, Victor Fredericus Orthobius,	Guilielmo Taciturno immortali Batavorum libertatis conditori regiaeque hodie dominantis stirpis celsissimo auctori et exemplo sacrum, Rotterdam: Mancipe Ottone Petri. Excuderunt Fratres Binger, 1856. 16 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PetriTaciturno.pdf* "Vere ille turpis yerna tyrannidis Granvella dixit: nil moror Hoornios Egmontiosve in vincla raptos, Si Taciturnus adhuc superstes. Pannosa dicta audax maris avia Caterva tentans fraude pia ferox Incauta castra hostis petebat Auspice Te, Guilielme, victrix." (9)	1856	LTM poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Peursem, J.H. van,	Willem van Oranje. (*Philatelie en Geschiedenis, no. 15*). Tweede druk, 's-Gravenhage: Uitgave van Philatelie en Geschiedenis, [1934]. 15 blz. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PeursemOranjePhilatelie.pdf* "Eerbied voor een belangrijke historische figuur verwacht men uiteraard van de geestverwanten, misschien ook van die tegenstanders, die zich op een ruim standpunt kunnen stellen. Eerbied van vrijwel een geheel volk, onverschillig of men is socialist of niet, Katholiek, Protestant of Jood, behoort tot de hooge uitzonderingen. Willem van Oranje is een van die weinige personen, voor wie vrijwel ieder eerbied heeft, vanzelfsprekend niet steeds op denzelfden grond. Maar onbewust toch door die allesoverheerschende karaktereigenschap van Prins Willem van Oranje: de verdraagzaamheid, door welke men eigen persoonlijkheid veilig weet, door welke Prins Willem voor ieder kan zijn de „Vader des Vaderlands". (15)	1934	APG filatelie	
Pfanstiehl, Albertus A.,	William the Silent and his times, *Christmas*, Privately Printed. Composed and printed by The Canterbury Press, Illinois, [1905], 168 blz. en 2 *Appendices*, ill. *Online: Internet Archive* "William was thirty-four years of age when he left the Netherlands. Once away from the scene of conflict, reflecting upon what it was all leading to, and what had caused the state of affairs; having broken with the Catholicism that was responsible for the condition of things; facing the more serious questions of doctrine involved, he was naturally led to turn to an earnest study of theology. The following letter from him to William of Hesse is dated June 13, 1567. "We would like, from the bottom of our heart, to occupy ourselves in strengthening our character and conscience, and rendering them more sturdy, by studying the Scriptures, during the time that we remain here outside of our Netherland estates. For we, without blazoning the matter, bear a warm affection to Christian zeal, and therefore we would like to have an honest, learned, well-bred, good man, and one used to the world's ways, about us. I have heard of such an one named Nicholas Zell, of Treszen, in Hesse, etc." William of Hesse agreed to let him go to Dillenburg for half a year to instruct the Prince. At the same time books expounding the Lutheran theology were placed in his hands. Thus was he preparing to take his stand intelligently on the side of the Reformers, and thus was he led into forming firm religious convictions that stood him in good stead in the struggles still before him; troubles which very soon after his departure from Holland came upon those whom he always called his people." (55/6) "William died at the age of fifty-one years and sixteen days. A German historian says that William did not die too soon either for his country or his fame. Perhaps not. But, thank God, he lived long enough to lay a foundation deep and lasting, which none but one endowed as he was, with composure, cool sagacity, and moderation, could have done. His task was most difficult. His was the work of not only creating in his countrymen an appreciation of the necessity of individual, political, and religious freedom, but also of encouraging, sustaining, and directing this new and untried life. And as Campbell says: "As the founder of religious toleration, which, largely through the influence of Holland, has developed into religious liberty, the peculiar glory of the United States, every American, at least, should revere his memory." His was a true leadership; a leadership that young men may well in all ages covet. For it had a high, a lofty, an unselfish, an altruistic purpose. "Honor and blessing are on his head, While living; good report when dead,	1905	APG	Pfanstiel/William

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pieneman, N. (Schilderij),	"Prins Maurits laat het lijk van Jauregui onderzoeken, oogenblikkelijk nadat deze een aanslag op het leven van Willem I had volvoerd, te Antwerpen, 18 Maart 1582", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, p. 117. ill. *Gesigneerd en gedateerd:1838.* *Online: dbnl* "Zoals uit de officiële titel van het schilderij (in de tentoonstellingscatalogus van 1838) blijkt, is de rol, die Pieneman aan Maurits heeft toegedacht, minstens zo belangrijk als die van de Zwijger. Willem is degene, die de voorstelling herkenbaarheid verleent en die het medelijden van het publiek moet opwekken. De voorbeeldige handeling wordt echter verricht door Maurits, die op veertienjarige leeftijd al blijk gaf van zijn later zo geroemde strategisch inzicht." (117)	1978	BKD APG	PienemanAanslagJauregui
Pierson, A.,	"Prins Willems dood", in *In memoriam. Tafereelen uit Hollands tachtigjarigen strijd*. Samengesteld met medewerking van Dr. L. R. Beijnen, Mevrouw BosboomToussaint, Dr. Jan ten Brink, Dr. A. W. Bronsveld, Prof. R. Fruin, Dr. John Lothrop Motley, Lodewijk Mulder, Prof. J. J. van Oosterzee, Prof. A. Pierson. Met etsen van Prof. William Unger naar teekeningen van CH. Rochussen en Herman ten Kate, Haarlem: A.C. Kruseman, 1872, pp. 1-18. *Noten.* *Alle bijdragen hebben eigen paginering.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PiersonMoordOranje.pdf* "De moord van Prins Willem was lang voorbereid, reeds den 12. den Februari 1573 door Filips het "beste geneesmiddel" genoemd. Maar wie had de veerkracht om het toe te dienen? Meer dan eens schrijft Requesens geheel misnoegd over de geringe geestdrift die er voor het heilige werk scheen te bestaan. Met den sluipmoord ging het dus niet. Toen werd in Juni 1580 de Ban afgekondigd, de vogelvrijverklaring: vijf en twintig duizend kroonen, amnestie van elke gepleegde misdaad en verheffing in den adelstand voor elk, "edelaardig en overgegeven genoeg aan 's Konings dienst en het algemeene welzijn om den Prins levend of dood over te leveren." Oranje's Apologie, het antwoord op den Ban, de geestige en bekwame pleitrede van een advokaat voor de rechtbank, niet altijd der Geschiedenis, maar der openbare meening, verhinderde de proscriptie niet hare vruchten te dragen. De moordenaars waren opgeroepen en lieten niet op zich wachten. Onder dezen was Juan Jaureguy (18 Maart 1582) bijna geslaagd. Andere pogingen volgden. Het moordplan van een Kapitein Get was het laatste dat beraamd werd, eer Balthasar Gérard den aanslag smeedde, die slechts al te goed gelukken zou." (1) "Aan den disch van den Prins waren dien dag aangezeten de Prinses, de Gravin van Schwarzenburg, Willems zuster, de twee oudste en de jongste zijner dochters, eindelijk als gast de burgemeester van Leeuwarden, Rombert Uylenburgh. Na het middagmaal verliet de Prins de zaal. Ter nauwernood was hij uit de deur getreden, of, eer iemand te hulp kon snellen, loste Balthasar zijn pistool. Willem zeeg ter neder, doodelijk getroffen, met de woorden : "Mon Dieu, aie pitié de mon âme, je suis fort blessé; mon Dieu, aie pitié de mon âme et de ce pauvre peuple." Na het uitspreken dier woorden, begon hij te waggelen; zijn stalmeester greep hem onder de armen en deed hem op den trap nederzitten, waar hij geen woord meer sprak, dan alleen, toen zijne zuster hem in het duitsch vroeg, of hij zijne ziel overgaf in de handen van Jezus Kristus, antwoordde hij, in dezelfde taal : ja. "En hij sprak niet meer, maar zag met een zeer meewarig oog de Prinses en zijne zuster aan. Kort daarop legde men hem op een bed dat men in de eetzaal had opgeslagen, waar hij na weinige oogenblikken zijne zalige ziel aan God overgaf." Wie maalt den indruk, door de gruweldaad te weeg gebracht? (4) "Wel was het "een claegelycke moort," de moord aan Prins Willem gepleegd; reeds om den jongen man die de gruweldaad volbracht, wiens vurige godsdienstijver meer licht had verdiend, wiens martelaarsmoed een betere zaak waardig ware geweest; maar dubbel "claegelijck," omdat hier het moordtuig trof een groot en goed man, groot wijl hij	1872	APG moord laatste woorden	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pikhaus, Patricia,	"1577 : Jan Baptist Houwaert laat twee tafelspelen opvoeren voor Willem van Oranje en de leden van de Staten-Generaal te Brussel. Het genre van het tafelspel: soorten, thematiek, opvoeringswijzen", in *Een theatergeschiedenis der Nederlanden. Tien eeuwen drama en theater in Nederland en Vlaanderen* onder hoofdredactie van R.L. Erenstein, redactie D. Coigneau, R. van Gaal, F. Peeters, H. Pleij, K. Porteman, J. van Schoor, M.B. Smits-Veldt, Amsterdam: University Press, 1996, pp. 134-141. "Maar keren we nu met Houwaert terug naar het stadhuis waar op Sint Michielsdag (29 september) de Prins, zoals gezegd, heeft plaatsgenomen aan een welgevulde tafel in aanwezigheid van de Brusselse notabelen en de leden van de Staten-Generaal. Houwaert heeft gezorgd voor een groep muzikanten die met spel en zang de maaltijd opluisteren. Maar het hoogtepunt van het feest is ongetwijfeld de opvoering van twee tafelspelen door leden van de Brusselse rederijkerskamers. De rederijkers nemen in de zestiende eeuw immers actief deel aan het sociaal-culturele leven van hun stad en bij vorstelijke en andere maaltijden wordt vaak op hen een beroep gedaan om tafelspelen op te voeren. Wie 'in' wil zijn en het zich financieel kan veroorloven, verrast zijn gasten met een aangepast tafelspel — natuurlijk willen de Brusselse notabelen niet achterblijven. Twee rederijkers — waarschijnlijk gekleed in een Romeinse toga — treden het eerst op en verwelkomen de hoge gasten met een gedicht. Onmiddellijk daarna nemen twee andere personages hun plaats in voor het tafelende gezelschap. Menich Bedruckt Herte en d'Arm Gemeynte zijn duidelijk ambachtslieden. Dat zie je zo aan hun armzalige kleren en aan hun gereedschap. Ontmoedigd en ten einde raad doen ze hun relaas. Overal is oorlog en ellende. De handel is stilgevallen. Armoede is hun deel, hun gezin kunnen ze nauwelijks te eten geven, en angst en droefheid hebben zich van hen meester gemaakt. Ze zien het niet meer zitten, ze houden het niet meer uit. Hun besluit staat vast, ze trekken *wten lande*. Plots verschijnt Troostelijck Bystant: 'Houdt / blijft / Sydy berooft van sinne // waer wildy dus saenj.' Hij wijst erop dat het elders ook niet goed gaat: 'Want reghenet hier / het drupt oock in ander steden.' Troostelijck Bystant (*Oranje, GWD*) is gekomen om hen te troosten." (135)	1996	LTM toneel tafelspel Rederijkers	
Pillsbury, Stanley R.,	"The Quadricentennial of William the Silent", in: *Bulletin of the New York Public Library. Astor Lenox and Tilden foundations,* vol. 37, nr 6, June, 1933, pp. 505-506. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Pillsbury1933.pdf* "On April 22nd three original documents signed by William of Nassau, together with various books and prints belonging to the Library's own collections, were placed in the two exhibition cases in the Fifth Avenue corridor, on the second floor, to commemorate the four hundredth anniversary of the birth of William I, Prince of Orange, Count of Nassau (1533-1584). Of the three documents signed by the founder of the Dutch Republic, the earliest, lent by Mr. Henry R. Kingsley, was written at Antwerp the 6th of May, 1578 *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/7210* (*ING: d.d. 2 mei 1578*) and authorized the subjects of William's barony of Breda "to buy, to tap, to drink, or sell no other kinds of beer than those brewn within Breda or in the locality of each township licensed thereunto ..." The second document, in point of time, written at Antwerp, October 4th, 1580 (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/11750*), was an order desiring the citizens of some unnamed town to quarter in their homes part of a company of soldiers, because of the danger of "some disaster of fire or other mishap" in the overcrowded castle. This was lent by Mr. If. S. J. Sickel. The third document, lent by the Library of the University of Denver, was a letter to the Estates of Zeeland, written at Antwerp the 18th of February, 1583*, forbidding the seven provinces of the Netherlands "to trade or traffic with the enemy," or "to send the enemy any supply of ammunition or victuals." (505) *Op deze datum is deze brief in *Correspondentie ING* niet te vinden. Vgl. brieven ING nrs 672 (antwoord van Zeeland op de hier vermelde brief? en Oranje's reactie hierop nr 556). Mogelijk is de door Pillsbury genoemde brief nr 11078 of nr 983, ondanks afwijkende datering.	1933	APG herdenking brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pinaut, L.,	"La dévolution des biens de la maison de Chalon et du titre d'Orange", in: *Revue des Questions Historiques*. Fondée par M. le marquis de Beaucourt, année 58, troisième série, tome 16. Paris, 1930, pp. 345-379. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PinautDevolutionChalon.pdf* "Ce n'est pas sans surprise que l'on voit accolé au nom du Souverain régnant des Pays-Bas (Hollande), le titre d'Orange. Comment se fait-il que ce nom d'Orange, qui, dans notre pensée évoque le soleil de la Provence puisse être un titre attaché à la couronne d'un Souverain qui règne dans un pays brumeux, marécageux et triste. Nous nous proposons de rechercher comment le titre d'Orange né au pays du soleil, a été transporté dans celui des Pays-Bas et s'est perpétué dans la famille des Nassau jusqu'à nos jours. Nous verrons comment une famille étrangère est devenue héritière d'un titre né en Provence et porté pendant près d'un siècle et demi par la famille des Chalon-Arlay. Accessoirement nous expliquerons comment les terres et seigneuries de la maison de Chalon-Arlay-Orange, sises en Franche-Comté, sont arrivées en partie, entre les mains de la famille d'Arenberg." (345)	1930	APG Prinsdom Orange	
Piryns, R.,	"Willem van Oranje: de mythe en de mens", in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond,* (Gent/Den Haag), jrg. 88, nr. 4, september 1984, p. 145. "Opmerkelijk is ook de belangstelling voor de politieke opvattingen van Willem van Oranje : "Eén Nederlandse bondsstaat door één monarch geregeerd, met medezeggenschap van de staten in het landsbestuur en met een gelijkwaardige plaats voor alle godsdiensten" (Van Deursen). De voorzitter van de Vlaamse Executieve onderstreepte de betekenis van Willems denken en handelen voor de benadering en oplossing van problemen in de huidige Belgische en Nederlandse samenleving én in Europa. Het door Oranje nagestreefde evenwicht tussen het dynamisme dat verscholen ligt in de gewestelijke verscheidenheid en het ideologisch pluralisme en de bundelende kracht van de politieke generaliteit is een baanbrekende visie die ook vandaag haar volle waarde behoudt. Opvallend is tenslotte dat de historische en politieke belangstelling voor Willem van Oranje en zijn tijd even groot blijkt in Vlaanderen, Brabant en Limburg als in Holland. Er is rond zijn figuur een consensus ontstaan die grenzen en ideologieën overschrijdt." (145 *Inleiding op herdenkingsartikelen in dit nummer*.)	1984	APG herdenking 1984 Groot-Nederland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pise, J. de la,	Tableau De L'Histoire Des Princes Et Principavté D'Orange. Divisé en quatre Parties Selon les quatre Races qui y ont regné Souverainement depuis l'an 793. Commençant A Gvillavme Av Cornet Premier Prince d'Orange. Jusques A Frederich Henry De Nassav à present Regnant. Illustré de ses Genealogies & enrichi de plusieurs belles Antiquités avec leurs Tailles douces. A La Haye, de l'Imprimerie de Theodore Maire. 1639.):(r-C2v, 903 blz. ill. *Indice General.* *Volgens P.J. Blok, Willem de Eerste, II, p. 236 is dit de beste oude biografie, ook al gaat veel van het boek over het prinsdom. De auteur is zoon van een ambtenaar in Oranje (prinsdom) en zelf prinselijk ambtenaar. Hij heeft gebruik kunnen maken van bronnen uit de omgeving van de Prins en hij geeft herhaaldelijk kleine toevoegingen, die men nergens anders vindt.* *Online: google books, ed. 1639, gedeelte Guillaume IX = Willem I, pp. 261-553.* "Le Mardy dixiesme juillet mille cinq cens huictante quatre, fut le jour climaterique de nos malheurs; la triste journée de nos pleurs & à jamais le comete effroyable de nos infortunes. Ce fut en ce funeste jour que le Prince sortit de sa chambre environ le douze heures, accompaigné de la Princesse, pour aller disner au fraiz dans sa sale basse : comme il descendoit les degrés l'assassin se presente à luy & luy demande, d'une voix casse & tremblante, son Passeport pour s'en retourner en France : le Prince luy dit *qu'on l'escrivoit,* & passe sans remarquer sa mauvaise mine. La Princesse plus timide s'en apperçoit mieux, jugeant de quelque mauvais desseing par la foiblesse de ceste voix , & par l'esgarement du visage, s'informe du Prince, *Qui il estoit? parce qu'il n'avoit pas trop bonne mine*. Ce grand Prince eslevé dans les perils & dont la vie estoit toute tissuë de dangers, qui avoit mesprise la mort dés sa naissance, qui en avoit senti les douleurs & esprouvé les traits, se soufrit & d'un oeuil asseuré, apprend à sa chere Compaigne, ainsi l'appelloit-il, *Qu'il demandoit son Passeport, qu'il luy faisoit escrire*. Concurrence estrange, pour mieux conduire ceste rnalheureuse entreprinse & la purger de toute sortes de soubçons & d'apprehensions! En l'attente de son Passeport, ce malheureux retourne en son logis, peu aprés revient à la Cour, & ayant veu le Prince à table, s'encourt derechef chés soy, charge ses deux pistolets, l'un de trois balles, l'autre de deux, & les couvre de son manteau pendant fur l'espaule : puis pendant aux moyens de se sauve , & en attendant que le Prince eut disné, il se promene és environs des escueries, va voir les remparts de la ville, prepare deux vessies qu'il remplit de vent, pour à l'ayde d'icelles pouvoir passer à nage les fossés; s'en retourne à la Cour, se met à la porte de la sale où disnoit le Prince, & se couvre d'un pilier de la galerie. En cette posture, comme le Prince sortoit pour remonter à sa chambre, ce Monstre luy presente de la droicte un papier pour signer, & de la gauche luy tire si soudainement dans le corps son pistolet chargé de trois bales, qu'il fut impossible à personne de le divertir. Ce grand Prince blessé à mort, à paine peut espanouir ces parolles, *Mon Dieu aye pitié de mon ame et de se pauvre peu...,* qu'il commence à chanceler; un de ses Escuyers y accourt le premier, l'assied sur le degré : là la Comtesse de Swartzenbourg sa soeur, tresvertueuse Dame, sort alarmée de la sale, l'exhorte à penser à Dieu & luy demande en Allemand, *s'il ne recommandoit point son ame à Jesus-Christ;* il respond en la mesme langue qu' ouy, & ce fut sa derniere parolle." (545)	1639	APG	Pise Tableau
Plaat, G.N. van der,	"Willem van Oranje in beeld : van 'gezondene Gods om de tyrannye tegen te staen' tot machiavellist zonder religieuze overtuiging", in Eef Dijkhof & Michel van Gent (red.), *Uit diverse bronnen gelicht. Opstellen aangeboden aan Hans Smit ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2007, pp. 253-264. *Noten.* "Willem van Oranje en de Opstand horen bij elkaar zowel in het feitenrelaas als in de beeldvorming. Het is onbegonnen werk de oorzaken van de Opstand aan te wijzen, maar het is wel mogelijk enkele factoren te noemen die aan het ontstaan van de ongeregeldheden hebben bijgedragen. Aan de vooravond van de Opstand speelden er in de Nederlanden enkele acute problemen die om een directe oplossing vroegen. Staat en maatschappij waren tot dan toe godsdienstig homogeen geweest. De snelle groei van het protestantisme had die eenheid verbroken en dat had politieke consequenties. Karel V en Filips II reageerden met strenge plakkaten tegen de ketters, die, ondanks de pleidooien voor een gematigder houding, zoals in het Smeekschrift der edelen, vaak tot doodvonnissen leidden en die hadden weer beeldenstormen tot gevolg. De meeste Nederlanders waren voorstander van een gematigde politiek tegen de ketters, maar Filips II hield vast aan zijn beleid. De polariserende politiek die Filips II tegen de ketters voerde, was hèt hete hangijzer geworden. Naast religieuze problemen waren er ook politieke verschillen van inzicht. De centraliserende politiek van Karel V had de autonomie en de privileges van de steden en de stedelijke elites aangetast en ook dat beleid werd door Filips II voortgezet. Toch was de vorst in financieel opzicht nog afhankelijk van hen, hij had de toestemming van de Staten namelijk nodig voor het verkrijgen van extra financiële bijdragen en in de zestiende eeuw had de vorst constant behoefte aan geld. Er werd tevens gediscussieerd over de vraag bij wie de soevereiniteit berustte: bij de vorst of bij de Staten als vertegenwoordigers van het volk. Het optreden tegen de ketters werd beschouwd als het verbreken van privileges, die de vorsten al vanaf de middeleeuwen hadden erkend — Filips II had in 1549 de Blijde Inkomste (1356) bezworen, waarin het recht om de vorst onder bepaalde omstandigheden gehoorzaamheid te weigeren expliciet was vastgelegd. De vraag of verzet tegen de vorst rechtmatig was, is een vraagstuk met een lange historische traditie. Naast het acute religieuze probleem was er dus tevens een groeiend onbehagen over een regering die gevestigde gebruiken en verkregen rechten ter zijde schoof en de religieus politieke verdeeldheid, die Frankrijk in een burgeroorlog verdeelde begon na de troonsbestijging van Filips II ook de Nederlanden te splijten." (253) "In zijn eigen tijd was Willem van Oranje al een controversiële figuur en dat is hij gebleven. Hij werd 'beurtelings, als gezondene Gods, de hemel ingeprezen óf ... regelrecht ter helle gevoerd, waar zelfs Lucifer blijkt te aarzelen of hij daar wel kan worden toegelaten.' De eigentijdse historici Van Meteren, Bor en Van Reyd oordeelden positief over hem en twijfelden niet aan de rechtmatigheid van het verzet. Bij Van Meteren is de Prins de 'voornaamste exponent van de Opstand'; Bor typeert hem 'als een gezondene Gods om de tyrannye tegen te staen' en Van Reyds oordeel over persoon en betekenis van Willem van Oranje is uitgesproken zonnig. Grotius en Hooft schetsten eveneens een positief beeld. Grotius zag hem als de man die in het begin het verzet tegen de Spanjaarden bundelde, terwijl hij schipperde tussen de machtsbelustheid van de adel en de felle tweespalt onder het volk over de godsdienstkwestie. Een verdraagzaam man die matigend optrad en zelfs bij tegenslag de moed er in hield. Ook Hooft rechtvaardigde de Opstand en hij schetste Willem van Oranje als de rechterhand van de Staten, die zelf genoegen nam met een beperkte soevereiniteit. Bij contemporaine geschiedschrijvers en	2007	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Platzhoff, Walter,	"Wilhelm I. von Oranien, ein Sohn des Nassauer Landes", in: *Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung,* Bd LIII, 1. Heft, 1933, pp. 1-8. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PlatzhoffWilhelm.pdf* "Der 4. Mai dieses Jahres bringt die 400 jährige Wiederkehr des Geburtstages Wilhelms I. von Oranien. Zu umfassenden Feiern rüstet man sich in seinem zweiten Vaterlande, in Holland, dessen Unabhängigkeit und staatliche Existenz er begründet hat. Aber auch die Nassauische Heimat hat allen Grund, seiner in Dankbarkeit zu gedenken. Ist er doch einer ihrer grössten Söhne, einer der bedeutendste Sprossen ihres alten Fürstengeschlechtes, der sich seit seines Lebens als ein Nassauer gefühlt und sich seinen spanischen Gegnern gegenüber immer wieder stolz darauf berufen hat, dass er deutschen Blutes sei." (1) "Er kam als Flüchtling, aber nicht um den Kampf aufzugeben, sondern um ihn von deutschem Boden aus zu organisieren. Auf der Muttererde schöpfte er neue Kräfte und frischen Mut. In Dillenburg sammelten sich seine Anhänger um ihn, darunter Philipp Marnix von St. Aldegonde, der 1568 das Lied „Wilhelmus von Nassauen" dichtete. Jetzt, wo Wilhelm sich vor der Rache Philipps II in Sicherheit gebracht hatte, verbrannte er die Schiffe hinter sich. Er trat zu seinem Kindheitsglauben, dem Luthertum zurück, wohl auch mit dem Gedanken dadurch leichter den Beistand der deutschen Protestanten gewinnen zu können. Aber seine Bemühungen schlugen abermals fehl; nur der calvinistische Kurfürst von der Pfalz gewährte ihm ein Darlehen. Mit Recht hat Rachfahl auf die tiefe Tragik hingewiesen, dass „ein deutscher Mann, der deutsch sein und bleiben wollte, sowie ein seinem Ursprunge nach deutsches Land", die sich hilfesuchend an Kaiser und Reich wandten, bei ihnen kein Gehör fanden. Es mangelte nicht nur am Können, sondern auch am Wollen. Schon in diesen Jahren hat sich die faktische Trennung der Niederlande vom Reich vollzogen, die nach dem glücklichen Abschluss des holländischen Freiheitskampfes 1648 im Westfälischen Frieden ausgesprochen worden ist." (5)	1933	APG Oranje als Duitser	
Pletz-Krehahn, Hans Jürgen,	"Warum kam es zur Rubens-Affäre? Die bislang unbekannte Krankheit der Anna von Sachsen. Ein Beitrag zur Medizingeschichte", in: *Heimatjahrbuch für das Land an der Dill*, Jg 24, 1981, pp. 207-212. *Noten.* "(...) - dann kommt man bei eingehendem Studium zu dem Schluß, daß Anna von Sachsen an der Basedowschen Krankheit gelitten haben muß. Die Basedowsche Krankheit — 1840 von dem Merseburger Arzt Basedow beschrieben — hat als Hauptmerkmal die sogenannte „Merseburger Trias" (Tachykardie, Struma = Anschwellen der Schilddrüse, Exophtalmus) und meist noch starken Tremor (Schayan). Da sich die Vergrößerung der Schilddrüse jedoch in der Regel in mäßigen Grenzen hält, ist dies wohl auch die Ursache, daß von einer Struma Annas nichts berichtet wird." (207) "Durch Rubens' Verhaftung und das Bekanntwerden ihrer Schande entstanden bei Anna seelische Traumen, die den verstärkten Ausbruch der Basedowschen Krankheit gefördert haben müssen. Hinzu kam dann noch die Geburt des nicht gewollten Kindes, das sie von Rubens empfangen hatte. — Diese Klimax der Emotionen, die durch die seelische Belastung der außerehelichen Schwangerschaft entstanden war, muß einen Höhepunkt zur Zeit der Geburt der unehelichen Tochter Christine (v. d. Hoeven: „barensnood") erreicht haben. Aber auch unabhängig davon steigerte sich der Krankheitszustand Annas mit großen Schritten. Die Prinzessin hatte — wie man aus zeitgenössischen Berichten weiß — einen starken psychischen Betätigungsdrang. „Wenn nun ein solcher Mensch an der Realisierung dieses Dranges gehindert wird, dann wird damit eine Konfliktproblematik provoziert, die ohnegleichen ist" (Hempelmann). Und dies geschah auch bei Anna, denn nach relativ lockerer Gefangenschaft in Siegen wurde sie in Beilstein in strenger Gefangenschaft gehalten, bis sie zum Schluß in Sachsen fast total eingemauert wurde." (210)	1981	ESG Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pletz-Krehahn, Hans Jürgen,	"Wilhelm Graf von Nassau, Prinz von Oranien 1533-1584", in: *Heimatjahrbuch für das Land an der Dill,* Jg 27, 1984, pp. 118-127. ill. "Zusammenfassend kann man wohl sagen, daß der Oranier kein Revolutionär war, der unbedingt eine neue Ordnung hätte erschaffen wollen. Vielmehr wollte er nur Unrecht ausmerzen und den alten Zustand wiederherstellen. Sein Übertritt zum Calvinismus, der ihm von vielen vorgeworfen wurde, kann möglicherweise durch politische Gründe gefördert worden sein, da er ohne die calvinistisch beherrschten Provinzen Holland und Seeland wohl nichts hätte erreichen können. Aber dennoch darf man sicherlich annehmen, daß Ihm von allen Religionen der Calvinismus sowieso am nächsten gestanden haben wird. Im Grunde genommen war Wilhelm ein Mensch, der mit Calvinisten und Katholiken gut auskommen konnte und auch wollte. In beiden konfessionellen Lagern hatte er enge Freunde. Er war ein Mann der Toleranz und der Freiheitsliebe. Oraniens Ziel der Befreiung und der Einigung der Niederlande, der Generalität, wurde nur zur Hälfte erreicht, da der Süden unter spanischer Herrschaft verblieb, während es seinen Söhnen Moritz und Friedrich Heinrich gelang, den Norden — etwa das Gebiet des heutigen Königreiches der Niederlande — von den Spaniern zu säubern. Das Religionsproblem hat er leider nicht überwinden können. Aber immerhin war es ihm gelungen, in den verschiedenen Bevölkerungsteilen eine Art niederländisches Bewußtsein zu wecken, daß vordem noch nie bestanden hatte. Wenn Oranien nach Meinung vieler auch nicht besonders kirchlich war, so empfand er sich dennoch sehr religiös. Wie schrieb er doch an seinen Bruder Johann in Dillenburg: „Auch wenn wir alle sterben müßten, auch wenn das ganze, arme Volk ermordet oder verjagt würde, dennoch können wir dessen versichert sein, daß Gott die Seinen niemals verlassen wird." (127)	1984	APG	
Pletz-Krehahn, Hans-Jürgen,	Belangrijke ogenblikken in het leven van Willem van Oranje / Wichtige Augenblicke aus dem Leben des Wilhelm von Oranien, (*Dillenburger Schriften 1*), Dillenburg: Stadtverwaltung Dillenburg, 1977, 84 blz. ill. De beschrijvingen van de 8 schilderijen (hoofmomenten) komt letterlijk overeen met met die in *Kunstzaal Panorama*. Prins Willem de Eerste te Dillenburg. Hoofdmomenten uit zijn leven. 8 Kapitale Cartons vervaardigd door den kunstschilder L.L. Kleijn en bestemd voor den toren te Dillenburg. Dagelijks te bezichtigen. s.l. [1885], 8 blz. Foto van muurschildering Oranje's redding door zijn hond: *http://www.periodata.nl/dataweb/Hondje.JPG* "Wij zien, dat het geld voor de bouwkosten (van de Willemstoren) door Nederlanders en Nassauers bijeengebracht werd; het grootste gedeelte schonk toenmals Marianne, Prinses der Nederlanden, dochter van Koning Willem I. Zonder haar steun was de toren zeker nooit voltooid. Toch niet alleen de toren is aan haar te danken. Indirect is zij ook oorzake, dat 8 muurschilderingen voor de balconkamer des torens ontstonden. Wel wilde men oorspronkelijk deze schilderijen met giften betalen, maar zelfs 15 jaar na deze grootse plannen mankerden noch altijd rond 80 % der som. Toch intussen had reeds Marianne deze stukken bij haar hofschilder Kleijn van Brandes in opdracht gegeven. Maar bevoor het werk voltooid was, overleed de prinses. Omdat de opdracht van prinses Marianne alleen maar mondeling gegeven was kon de schilder juridisch van haar erfgenamen geen betaling eisen. — Dus, wat doen? De schilderijen waren door hun bijzondere afmetingen alleen voor de Willemstoren te gebruiken. Maar de "Commission für Erhaltung und Wahrung des Wilhelmsthurms" kon alleen 20 % der koopsom opbrengen. Toen vatte Kleijn van Brandes het verdienstelijk besluit, deze schilderijen als persoonlijk geschenk aan de Willemstoren te geven. Dat was 80 jaren geleden, een tijdperk zoo lang als de Nederlandse vrijheitsoorlog. Helaas werden de schilderijen intussen — tijdens wereldoorlog II — verwoest. Ze moesten ten dele door foto's vervangen worden. Maar toch geven zij noch altijd een heel mooie indruk van de kunstwerken des Kleijn van Brandes, en vooral tonen zij ons 8 bijzonder belangrijke situaties in het leven van onzen Willem van Oranje, den Vader des Vaderlands." (10/13)	1977	BKD APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ploeger, Jan,	"'Vader van die Vaderland' en die Nederlandse vryheyd. Prins Willem van Oranje, 1533-1584", in: *Die Lantern. Tydskrif vir kennis en kultuur,* jrg 33, nr. 1, r2, Pretoria, 1984, pp. 60-69. ill. "Suid-Afrika se voorgeskiedenis lê in die worsteljare van die Nederlandse staatkundige vryheid en onafhanklikheid wat in 1648 verwesenlik is. Vier jaar later het kommandeur Jan van Riebeeck sy verskyning aan die Kaap die Goeie Hoop gemaak! Soos prins Willem van Oranje die grondslae vir die toekomstige Nederlandse Republiek gelê het, het Van Riebeeck en die vroeë pioniers aan die Kaap die grondslae van ons land en ons samelewing gelé waarop latere geslagte kon voortbou." (66)	1984	APG Zuid-Afrika	
Ploeger, Jan,	Prins Willem van Oranje (1533-1584). Vader van die Nederlandse Vryheid. *(Persone en Gebeurtenisse, No. I)*, Pretoria: Unie-Boekhandel (EDMS) Beperk, 1943. 77 blz. ill. *Noten, Literatuur, Chronologie, kaartjes.* "Vir die worstelende Nederlanders was hy 'n redding in die nood, 'n baken te midde van die bruisende golwe wat die Nederlandse volk in daardie tyd bedreig het. Hy het sy volk in die stryd teen Spanje gelei, saam met hulle gely en gestry en as 'n man op sy pos gesterwe. Hy het geld en goed en selfs sy lewe op die altaar van sy vaderland gelê, en die hoogste offer gebring. So kon hy die grootste figuur in die Nederlandse geskiedenis word, en ook 'n waardige plek in die geskiedenis van die wêreld inneem. Ook ons — in Suid-Afrika — het reg op hom. In die sewentiende eeu het ons die Calvinisme uit die Nederlande ontvang. Wat sou sonder prins Willem die toekoms van die Calvinisme in die Nederlande gewees het? Daarby het hy die Nederlandse volk van ondergang bewaar, sodat later geslagte van dieself de volk aan die suidpunt van ons land die grondslae van ons volk en kultuur kon lê. In sy volharding en uithoudingsvermoë voel ons die verwantskap van gees tussen hom en verskillende van die grootste seuns van ons eie volk, manne wie se roem tot ver buitekant die grense van ons land gegaan het en nog gaan." (Voorwoord)	1943	APG Zuid-Afrika	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Poincten...,	"Poincten aan de groote Vergaderinge der Generaale Staaten te Delft, door den Prins van Orange, voorgehouden, in welke verhaald worden de fouten in de Regeeringe begaan, sedert het aannemen der wapenen tegen Don Johan. 1580. 13 December", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 288-297. *Online* google books* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10145* "D'eenige oorsaecke van dit misval es, dat men, onder anderen, tot noch toe nyet en heeft geresolveert op de middelen, dienende om eenen bequamen leger te velde te brengen, hoe wel nochtans de Landen daer by nyet en zyn verschoont, maer in meerder schulden ende lasten verloopen, dan eenen leger zoude gecost hebben t'onderhouden, overmidts 't groot getal van crychsvolck, d'welcke men in verscheyden Steden ende Plaetsen heeft moeten leggen, nyet sonder groote bezwaeringe van den goeden Borgeren ende Inwoonderen derzelver : hier van soude deselve soe wel als d'Ingesetenen ten platten Lande (die nu van vrempden ende vianden onderdruct worden) verlicht zyn, indien men eenmael eenen leger te velde wilde brengen, om den Vyandt in den zynen daer mede te gaen besoecken." (289/290) (*Onder verwijzing naar de eendracht der gewesten van weleer, roept de prins op, om ook nu in de oorlog tegen Don Juan voldoende geldmiddelen voor een leger bijeen te brengen. Zie ook Propositie van 1580.*)	1783	APG MLG	Poincten Generaal Staaten Delft
Pol, F. van der,	"Rondom de dood van Willem van Oranje", in: *Nederlandse Historieën. Populair tijdschrift voor (streek) geschiedenis*, jrg 12, nr 3, 1978, pp. 104-106. ill. "In het Roomse kamp klinkt het: Lof! Baltazar Geerarts, die door Gods providentie, 's Coonincks sententie hebt geexecuteerd, Over den tiran, Orainge, boos van inventie, Wiens pestillentle in Belgis noch regeert... Roomsen zagen in de dood van Oranje een vergelding van God voor de dood van de Gorkumse martelaren. Balthazar Gerard wordt voor hen het symbool van hun eigen marte-laarspositie: Sinds maart 1580 mochten er in de gewesten geen rooms-katholieke diensten meer worden gehouden. Vicaris Vosmeer zag met leedwezen aan hoe de prins openlijk de gereformeerden steunde. Toen Oranje op 10 juli 1584 werd vermoord, beschouwde Vosmeer dit als een daad van hemelse gerechtigheid. De moordenaar was voor hem een martelaar, die de verering van de gelovigen verdiende. Hij spande er zich voor in om Rome tot een heiligverklaring te bewegen. Eerst na een halve eeuw werd dit plan opgegeven. Terwijl met vorstelijke pracht de Prins in de Nieuwe Kerk te Delft werd begraven, ging de adelsbrief voor Balthazar Gerard en de 25. 000 dukaten naar zijn familie in Franche-Comté; medestanders van de moordenaar wisten het hoofd van de schooltoren achter het prinselijk logement weg te halen. Als een kostbaar reliek werd het overgebracht naar Keulen. Sinds 1621 wijst in de Nieuwe Kerk te Delft een prachtig monument, ontworpen door Hendrik de Keyser, de plaats aan waar Willem van Oranje rust." (105/6)	1978	APG moord Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Polemiek...,	Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger tusschen Prof. P.J. Blok, Hoogleraar te Groningen, P. Goedhart, leeraar te Roermond, en X-, Roermond: Henri van der Marck, 1891. (Overdruk uit *De Nieuwe Koerier*), 97 blz. Noten. De verschillende bijdragen in *De Nieuwe Koerier* zijn online* te raadplegen. *Zie ook: Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger... 1891 en X (= C.C.M. Bartels), Mijn laatste woord aan pro . Dr. P.J. Blok en H.J.P.A. Kiersch, 1893.* *Online: Gemeentearchief Roermond* "De groote belangstelling, waarvan voor- en tegenstanders, tijdens het debat in *De Nieuwe Koerier* over de "Onthulling van het Monument voor de Graven van Nassau te Heumen" de ondubbelzinnigste blijken hebben gegeven, heeft mij aangespoord, de 'ingezonden stukken' nopens dit gewichtig punt onzer geschiedenis in eene brochure te verzamelen. ... Mocht deze brochure iets bijdragen tot de onpartijdige beschouwing van een der belangrijke tijdvakken onzer geschiedenis, dan acht ik mijne moeite ruimschoots beloond." (uitgever op p. [5]) "Onthulling van het Monument voor de Graven van Nassau te Heumen. ... Ziehier het feit, dat aanleiding gaf tot een discussie in "De Nieuwe Koerier". X teekende verzet aan tegen de oprichting van dit monument 'in naam van het dankbare Nederlandsche volk', terwijl Prof. P.J. Blok, Hoogleeraar te Groningen en de heer P. Goedhart, leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool te Roermond, de nagedachtenis van Lodewijk van Nassau en den Prins van Oranje in bescherming namen." (7) "Vóór de onthulling van het monument, schreef X in De Nieuwe Koerier van 9 April het volgende, onder het opschrift: "Ook een Woord bij de oprichting van het Standbeeld te Heumen, 14 April 1574- 14 April 1891." Dat men voor de graven van Nassau een standbeeld opricht in de kerk te Heumen, dat moet men zelf weten, maar wij protesteeren er tegen, ... hen als nationale helden zonder smet en zonder blaam wil doen doorgaan. In ons oog hebben zij veel van gelukzoekers, die 't land, dat zij de vrijheid wilden of zouden brengen, te vuur en te zwaard verwoestten en die de Katholieke onderdanen vervolgden en lieten doodslaan als wilde dieren. Daarvoor zullen wij de bewijzen leveren en overal de bronnen aangeven, opdat men ons geene gezochte partijdigheid kan voorwerpen." (10) "Het antwoord van Prof Blok in "De Nieuwe Koerier" van den 14en April, luidt als volgt:... Wat Lumey aangaat, hebt gij gelijk. Dat was een ruwe woesteling, een wreed 'papenhater'. Maar wat ik denk over 'den Zwijger' en Graaf Lodewijk van Nassau, kunt gij zien in mijn verleden jaar uitgegeven boekje over Graaf Lodewijk van Nassau, waarin gij een antwoord vindt op vele uwer bezwaren. ... Over het geheel zondigen Kervijn, Nuyens e.a. door gebrek aan kritiek, d.i. het vermogen om waar en valsch van elkander te onderscheiden." (18)	1891	APG polemiek Oranje historiografie	Polemiek
Pollitt, Ronald,	"The wounding and treatment of William of Orange in 1582", in: *Journal of the history of medicine and allied sciences,* vol. 37, nr 2, april 1982, 135-158. *Noten.* "When the revolt by the Netherlands began in 1566, neither King Philip II of Spain, against whom the rebellion was directed, nor William of Nassau, Prince of Orange, who soon emerged as the rebel leader, sensed the magnitude of the struggle that was to ensue. As the years passed, this war, fueled by religious differences, changed the political face of northern Europe. Economic life in the area was severely dislocated, and migrations from the war-torn Netherlands became commonplace. The conflict became international as Protestant England emerged as the patroness of the rebellious Netherlanders, and Catholic Spain called upon her coreligionist states for support. With the passage of time the war grew more violent and bitter, and its increasingly malignant character was expressed most graphically in the development of assassination as a tool of domestic and foreign politics. The trend toward assassination which accompanied the conflict is best revealed by the attempt to murder William of Orange in March 1582. This event inadvertently also provides an insight into wound surgery, management of the sickroom, control of complications, and the quality of medical treatment available to one of the most important figures of the time." (135) "For nearly a year nothing promising resulted from King Philip's offer of reward for the prince's murder. In July 1581, however, a conspiracy if began to take shape. One of the king's secretaries, Peter Assonzo, a Biscayan, arranged a meeting in Lisbon between his father, John Assonzo, and King Philip with the intent of arranging the Prince of Orange's assassination. Negotiations between the principals went well from the start, and soon John Assonzo agreed to provide an instrument to execute the King's will on condition that Philip II reward the party in question with 80,000 crowns in money, a 'commenda' or right to the revenues of a benefice, an unspecified office, and also 'titles of honour.' The younger Assonzo's commission, if any, for acting as broker in this grisly contract was not mentioned. In due course, Assonzo found the 'instrument' he had promised King Philip. He was Gaspar Aniastri, or Anastro as it is more commonly spelled, a Biscayan merchant whose activities and contacts in the Netherlands were exceeded only by his greed and cowardice. Tempted by the rewards offered by Assonzo, Anastro initially agreed to undertake the murder of the Prince of Orange. Upon reflection, he found the goal well beyond his courage. Loathe to let such a rich prize slip from his grasp, Anastro proposed to Assonzo that he, Anastro, also become a broker and arrange for some other 'instrument' to carry out the plan of assassination. This seems to have been agreeable to Assonzo. Anastro first tried to persuade his cashier in Antwerp, known only as Antonio, to undertake the assassination. While Antonio also vowed his willingness to commit the murder, he, too, ultimately declined and suggested that Anastro approach his bookkeeper, Juan Juareguy. Either inordinately zealous or exquisitely gullible, Juareguy quickly responded to his employer's blandishments and agreed to plan and execute the Prince of Orange's murder." (136/7) "With Juareguy dead and the news of the assassination attempt spreading throughout Antwerp, the Prince of Orange was carried to his bedroom for treatment. Like all important figures of the era, William of Orange kept a surgeon with him at all times on what amounted to a retainer, and it fell to this man to muster all of his skill to save the	1982	WTO medisch behandeling na Jaurequi	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pont, J.W.,	"Is Prins Willem ooit Luthersch geweest?", in: *Verslag van het verhandelde op de Algemeene Vergadering en op Sectievergaderingen van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, gehouden den 7en en den 6en juni 1933*. Utrecht: Kemink & Zoon N.V., 1933, pp. 52-66. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PontOranjeLuthers.pdf* "Belijder van de Augsburgsche Confessie is van 1531 tot 1555 een ieder, die aanhanger is van de tot 1555 gedulde nieuwe godsdienstige strooming in de Katholieke kerk van het heilige Duitsche rijk. Toen Prins Willem den 4en Mei 1533 in de slotkapel te Dillenburg werd gedoopt, geschiedde dat met het gewone oude ceremonieel: de datio salis, het exorcisme, de apertio aurium, etc. Willem de Rijke, zijn vader, had in 1529 iemand tot hofkapelaan benoemd, die in Wittenberg was opgeleid en die dus Luther's beide doopboekjes (formulieren), waarin deze gebruiken ook voorkomen, kende. Door zijn huwelijk met Juliana van Stolberg was Willem, die op den Rijksdag van Augsburg niet tot de oppositie van den Keizer had behoord, al meer met de nieuwe strooming medegegaan. In 1533 werd hij gerekend tot de Augsburgsche Confessieverwanten. De Prins werd dus door den doop opgenomen in de eenige kerk, die er toen was: in de Katholieke kerk van het heilige rijk Deutscher Nation. Doordat hij reeds in 1544 naar de Nederlanden vertrok en daar onder de voogdij kwam van drie mannen, die de oude leer waren toegedaan, is hij slechts in zijn jonge jaren direct onder den invloed geweest van deze nieuwe strooming. De Augsburgsche Confessie, die de A.C.-verwanten als de hunne erkenden, was een geloofsbelijdenis, die 8 vorsten en 2 steden hadden ingediend op den Rijksdag van 1530, waar Keizer Karel een eind wilde maken aan de godsdienstige en kerkelijke moeilijkheden in het Rijk. De reformatorische volksbeweging in 1517, door Luther's optreden gewekt, was in den Boerenoorlog onderdrukt en sedert in handen van vorsten gekomen. Vandaar dat zij het zijn, die een confessie indienen, al geschiedde het niet zonder ruggespraak met de geestelijke leiders der nieuwe beweging." (56/7) "Ga ik de jaren 1565-1567 van 's Prinsen leven na — en in deze jaren moet toch vallen zijn z.g. Lutherdom —, dan vind ik noch in zijn brieven, voorzooverre ze werden geciteerd, of ik ze heb gelezen, noch in zijn optreden iets, waaruit ik de conclusie zou durven trekken: hier is de Prins Luthersch. Mijn overtuiging is veeleer, dat een taaie traditie, die nu zeker een eeuw lang in Nederland leeft, velen op het dwaalspoor heeft geleid en dat men den Prins Luthersch heeft gemaakt, omdat hij zich sympathiek en niet afwijzend heeft uitgelaten over de Augsburgsche Confessie, die men ten onrechte identificeerde met Lutherdom. Het zou mij verblijden, wanneer ik door deze bijdrage de groote figuur van den Prins van Oranje in kerkelijk opzicht heb mogen plaatsen in zuiverder licht." (64/5)	1933	GKS godsdienst Oranje	
Pontbriant, Antoine de,	Histoire de la principauté d'Orange, suivie de lettres inédites des princes d'Orange, des Rois de France, du comte de Grignan, etc. etc., Avignon: Seguin Frères, Imprimeurs-Éditeurs / Paris: A. Picard, Libraire-Éditeur / La Haye: Martinus Nijhoff, Libraire-Éditeur, 1891. 467 blz. *Noten, Pièces Justificatives (pp. 369-462). De hfdst. V-VIII bevatten veel gegevens over Oranje.* *Foto's hfdst. V-VIII: http://www.periodata.nl/dataweb/PontbriantHistoired'Orange.pdf* "Les protestants d'Orange ne se contentèrent pas d'être les maîtres chez eux ; ils ne purent se résoudre à vivre en paix entre eux et avec leurs voisins, sans se mêler aux troubles du royaume. Barchon, leur gouverneur, leur devint odieux, parce qu'il leur imposait la modération et la neutralité; ils oublièrent les gages très sérieux qu'il leur avait donnés, et tout fut mis en oeuvre pour l'expulser. Ils étaient encouragés à suivre la voie où les poussait leur fanatisme religieux par les menées du régent de la principauté. Ludovic de Nassau, après un long séjour à la Rochelle auprès des princes et de l'amiral, les avait suivis à la cour; là, pendant les préparatifs des mariages du roi de Navarre et du prince de Condé, Charles IX combla de caresses le comte Ludovic et Coligny; il leur faisait espérer que la France interviendrait promptement dans les Pays-Bas pour chasser les Espagnols et soutenir le prince d'Orange. Comme ces promesses tardaient à se réaliser, le comte Ludovic partit pour les Flandres, où, secondé par quelques huguenots français, il s'empara de Mons en Hainaut, qu'il défendit héroïquement contre le duc d'Albe; mais il dut capituler, malgré le secours que son frère le prince d'Orange tenta de lui apporter." (119)	1891	APG Prinsdom Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Pool, Joyce,	Vals beschuldigd. Rotterdam: Leminiscaat, [2000]. 152 "François Guyon zat aan de lange tafel van herberg De Diamant. Rusteloos roerde hij in zijn pap, zijn starende blik gericht op het goudgele stroompje van gesmolten boter. Vandaag ging het gebeuren. Met Gods hulp haalde die wolf in schaapskleren tegen de avond geen adem meer. Een kans, dreunde het in zijn hoofd. Als het vandaag mislukt, is het bekeken. Dan zal een ander de mensheid die dienst moeten bewijzen. Ach wat, probeerde hij zichzelf te stellen, hoe kan het nog mislukken? Alles is toch perfect in orde? Hij nam een hap van de pap. Zijn maag kromp ineen. Ik moet eten, dacht hij. Wie weet wanneer ik weer iets krijg. Hij keek over de tafel. Op een platte schaal lag een homp opgesneden brood. Nadat hij zich ervan verzekerd had dat niemand zijn kant opkeek, greep hij het brood en deed het in de zak die naast hem op de grond stond. Terloops voelde hij even op de bodem van de zak. Daar, tussen twee lagen stof zaten zijn echte papieren genaaid. Nog even en hij zou zijn eigen naam weer kunnen dragen. Dat idee gaf hem kracht. Wat er ook gebeurde, hij zou in ieder geval zichzelf weer kunnen zijn in plaats van de een of andere vervloekte calvinist. Hij stak een lepel koud geworden pap in zijn mond, kokhalsde, slikte door en schoof de kom weg. Genoeg; nog even de zak naar zijn kamer brengen en de pistolen onder zijn matras leggen. Die spullen zou hij later halen. En dan op weg. Het was zover. 'Bonjour, monsieur Guyon,' groette Pierre Loyseleur. 'Fijn dat ik u hier weer zie.' Guyon keek op uit zijn bijbel en zag de huispredikant van prins Willem de hal van Het Prinsenhof binnenkomen. 'O, goedemorgen monsieur,' zei hij. 'U komt als geroepen. Kunt u mij misschien deze tekst uitleggen? lk begrijp hem niet helemaal.' 'Het is me een genoegen.' De predikant maakte een uitnodigend gebaar naar een bank met fluwelen bekleding. 'Ik ken weinig mensen die de bijbel zo serieus bestuderen.' Uitstekend, dacht Guyon terwijl hij ging zitten. Een beter uitzicht op de trap had ik niet kunnen treffen. Als de prins naar beneden komt, spreek ik hem aan. Hij hoorde geen woord van wat de man naast hem vertelde. Een gevoel van heftige opwinding overviel hem. Zijn hart leek twee keer sneller te kloppen dan normaal. Het was alsof alles in zijn lijf zich gereedmaakte om de allerbelangrijkste prestatie van zijn bestaan te leveren. De predikant was juist aan een nieuw stuk uit de bijbel begonnen toen de hoorn klonk. 'Mijn hemel,' zei hij verbaasd. 'Is het alweer tijd voor het middagmaal? De tijd vliegt als je in een interessant gesprek verwikkeld bent.' Hij glimlachte. 'In ieder geval hoop ik dat u iets bent opgeschoten met mijn toelichting. Als ik u nog eens van dienst kan zijn, weet u mijn kamer te vinden, neem ik aan.' Hij draaide zich om en liep in de richting van de eetzaal. Zacht gepraat en rustige voetstappen naderden de trap op de bovenverdieping. Boven alles uit klonk het opgewonden stemmetje van een van de kleine dochters van de prins. Terwijl de prins en zijn vrouw de trap afliepen, stond Guyon vlug op. Met de bijbel voor zijn borst deed hij enkele passen naar voren. 'Staat u me toe, mon prince, madame,' zei hij beleefd. Hij hoopte dat de trilling in zijn stem voor niemand hoorbaar was. De prins en zijn vrouw bleven halverwege de trap staan en keken hem vragend aan. In het Frans ging hij verder, wetende dat de prins die taal volledig beheerste." (100/1)	2000	LTM jeugdboek	
Postma, F.,	"Willem van Oranje 1584-1984. Een literatuuroverzicht", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 708-714. *Noten*. *Recensieartikel.* *Online:* *https://www.researchgate.net/publication/307640816_Willem_van_Oranje_1584-1984_Een_literatuuroverzicht/link/57db1a3b08ae72d72ea374b5/download* "Ik zal me hier verder concentreren op de wetenschappelijke herdenking van de dood van de Prins, zoals die vorm kreeg in de uitgave van enkele boeken, een speciaal nummer van *Spiegel Historiael*, een artikel in het *Archiv für Reformationsgeschichte* en het door het Historisch Genootschap op 4 en 5 juni in het Delftse stadhuis georganiseerde congres, waarvan de bijdragen in deze aflevering van de *BMGN* zijn afgedrukt." (708) "Lijst van besproken publikaties* R.H. Bremmer, *Reformatie en Rebellie. Willem van Oranje, de calvinisten en het recht van opstand. Tien onstuimige jaren: 1572-1581* (Franeker: Wever, 1984, 291 blz.) A. Th. van Deursen en H. de Schepper, *Willem van Oranje. Een strijd voor Vrijheid en Verdraagzaamheid* (Weesp: Unieboek en Tielt: Lannoo, 1984, 160 blz.) E.O.G. Haitsma Mulier en A.E.M. Jansen, ed., *Willem van Oranje in de Historie. Vier eeuwen beeldvorming en geschiedschrijving* (Utrecht: Hess, 1984, 233 blz.). J.H. Kluiver, ed., *De correspondentie tussen Willem van Oranje en Jan van Nassau, 1578-1584* (Dl. 4 Nederlandse Historische Bronnen; Amsterdam: Verloren, 1984.) K . W . Swart, `Willem van Oranje en de opkomst van het Statenbewind', Spiegel Historiael, XIX (1984) 195-200. N.M. Sutherland, `William of Orange and the Revolt of the Netherlands: A Missing Dimension', *Archiv für Reformationsgeschichte*, LXXIV (1983) 201-231. F. Wieringa, ed., *Republiek tussen Vorsten. Oranje, Opstand, Vrijheid, Geloof* (Zutphen: De Walburg Pers, 1984.) *De titels van de in dit nummer van de *BMGN* opgenomen congresbijdragen zijn niet opgenomen." (714)	1984	APG historiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Poswick, Eugène,	"Un mariage princier au XVIe siècle. Cérémonies observées au mariage du Prince d'Orange avec la Princesse Anna de Saxe en août 1561", in: *De Wapenheraut. Maandblad gewijd aan Geschiedenis, Geslacht-, Wapen-, Oudheidkunde*, enz. onder redactie van D.G. van Epen, jrg 5, 1901, 's-Gravenhage-Brussel: Heraldisch-Genealogisch Archief, pp.105-107. *Foto's artikel: (matige kwaliteit):* http://www.periodata.nl/dataweb/PoswickMarriageAnna.pdf "Par un heureux hasard, nous avons eu communication d'un document très curieux et, croyons nous inédit, trouvé dans les archives de l'Etat à Liége, concernant Guillaume de Nassau, prince d'Orange, dit le Taciturne. C'est une courte relation, d'un témoin oculaire, des cérémonies de son mariage avec la princesse Anne de Saxe, célébré à Leipsig au mois d'août 1561. Ce mariage, décidé après de longues et ténébreuses négociations, fut célébré, contre l'avis du célèbre cardinal de Granvelle, avec le consentement du roi d'Espagne Philippe II, qui chargea même le baron de Montigny de remettre un joyau en cadeau de noces, au futur époux. Cette relation, il est facile de s'en convaincre, est du baron de Montigny ou d'un gentilhomme, attaché à sa personne. Florent de Montmorency, baron de Montigny, chevalier de la Toison d'or, gouverneur de Tournai, était ami particulier de Guillaume. Delà le motif qui le fit désigner, par Philippe II, pour le représenter à ce mariage. C'était un homme de belle intelligence et de noble caractère, adversaire des mesures extrêmes, catholique de conviction et plus ou moins partisan des novateurs en matière politique. Ajoutons qu'il était frère du comte de Hornes, une des victimes de marque, avec le comte d'Egmont, du duc d'Albe. Le baron de Montigny, chargé par Marguerite de Parme, de rendre compte à Philippe II de la situation des Pays-Bas, fut accusé du crime de lèse-majesté et exécuté secrètement au château de Simancas, en Espagne, le 16 août 1570. Le mariage du Taciturne avec Anne de Saxe, ne fut pas heureux. La conduite insensée et coupable de la princesse justifia les prévisions de Granvelle et amena une rupture complète avec son époux. Celui-ci épousa en troisièmes noces, le 11 juin 1575, Charlotte de Bourbon-Montpensier et, après la mort de celle-ci, en quatrièmes noces, le 12 avril 1583, Louise de Coligny. Le 10 juillet de l'année suivante le *Taciturne* mourut assassiné au Prinsenhof à Delft." (105)	1901	ESG huwelijk Anna van Saksen	
Pothuis-Smit, C.,	"Het geschiedenisboekje", in: *De Proletarische Vrouw. Blad voor Arbeidsters en Arbeidersvrouwen. Weekblad van den Bond van Soc. Dem. Vrouwen-Propaganda-Clubs in Nederland.* Onder redactie van C. Pothuis-Smit, 28ste jrg., nr 909, 25 Januari 1933, pp. 1-2. "Welnu dat wordt nu 400 jaar, en Nederland is bezig de nagedachtenis van Willem van Oranje te eeren. Waarom zouden wij ook niet? Het is goed groote mannen te gedenken, en daaronder behoort Willem van Oranje zeker. Al was hij geen heilige — die zijn er slechts weinig — en al kon de Spaansche Koning Philips II in zijn beschuldiging tegen hem gemakkelijk allerlei minder mooie dingen bij elkaar halen uit zijn persoonlijk leven, — hij was zonder twijfel een buitengewoon mensch." (...) Vierhonderd jaar verder. Wij herdenken dien aanvoerder der dapperen van de 16e eeuw, en wij doen het oprecht. Maar wat doen de katholieken bij deze eerbiedwaardige herdenking? Zij gaan meedoen! Meedoen om de nagedachtenis te huldigen van den man, dien zij willens en wetens hebben doen vermoorden. Dien zij verafschuwden om zijn geloof, om zijn verdraagzaamheid om zijn anti-katholieke politiek. Staat men er niet versteld van? In Limburg is een groepje, dat niet mee wil doen. Zij erkennen in Willem van Oranje niet den „Vader des Vader lands". Wat ze gelijk hebben! Zij zijn oprecht. Wordt er nog altijd niet in katholieke schoolboekjes verteld (of zijn die de laatste jaren afgeschaft?), welk een vreeselijk mensch die Willem van Oranje was, falsaris en godsdienstverrader? Maar de katholieken in het land doen officieel mee. Zeker zullen zij ook in de katholieke scholen penningen laten uitdeelen met de beeltenis van den protestantschen verrader...? Het is om van te griezelen. Te griezelen van zulk een onware en onwaardige politiek. Tegelijkertijd werpt 't evenwel een schel licht op het *weinige echt-katholieke in de katholieke* politiek. Oranje is hun nú goed, omdat Oranje nú voor hen beteekent: eigen invloed versterken, waarom zij op het oogenblik meedoen met den Liberalen Vrijheidsbond en met de protestantsche partijen. Daarvoor laten zij hun katholiek geloof los. Dat weegt minder dan hun eigen belang. Dit is wel politiek van de allerminste soort, en men begrijpt weer, waarom het woord politiek dikwijls een verachtelijke klank heeft. Nieuwe zeden op politiek gebied zijn wel hard noodig." (1/2)	1933	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Poujol, J.,	"Documents. Du Bartas et le tyrannicide", in: *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme français*, jrg 101, 1955. Paris: Au siège de la société, pp. 33-37. *Noten. XXZKB geen foto's* *Zie pamflet K. 0695.* "Ce débat de conscience se poursuit et prend parfois des accents cornéliens. Va-t-elle profaner l'hospitalité ? Va-t-elle faire acte de trahison? Va-t-elle enfreindre le commandement du Décalogue qui interdit le meurtre? Va-t-elle porter la main sur un prince? Si elle se résout finalement à agir, c'est avec l'assurance quelle a reçu vocation de Dieu pour sauver son peuple, et que son geste a le caractère d'un sacrifice et non plus d'une action d'éclat. Ainsi Du Bartas pouvait bien se croire à l'abri des critiques, sur le terrain solide de la théorie du « libérateur providentiel » développée avant lui par Théodore de Bèze ou Hubert Languet. Il comptait sans l'astuce de ses adversaires jésuites. Cinq ans plus tard, en 1584, Guillaume le Taciturne, espoir des Huguenots et libérateur des Pays-Bas, tombe tué par un fanatique du nom de Balthazar Gérard. Le meurtrier est mis à mort au milieu d'atroces tortures. Dans une demi-douzaine de factums en français, latin, italien ou flamand, les Catholiques s'empressent de le célébrer comme un Saint. Entre autres, une plaquette curieuse attire notre attention : LES CRUELS / ET HORRIBLES TOR- / MENS DE BALTHAZAR / Gérard Bourguignô, vrai mar/tyr, souffertz en l'execution/ de sa glorieuse et Memo / rable mort. Pour auoir tué Guillaume de Nâssau Prince d'O/renge ennemy de son Roy et de l'Eglise / Catholique. Mis en français d'un discours latin envoyé de la ville / Delft au Comté de Hollande, / A PARIS, A Chez Iean du Carroy Imprimeur, / au mont S. Hylaire rué d'Ecosse, / 1584. Si le récit proprement dit de l'attentat et de son châtiment est en prose et anonyme, il est précédé d'un poème de quarante vers que l'éditeur a introduit par cette phrase énigmatique : "Amy lecteur, pour veoir de quelle volonté envers Dieu et son esglise estoit poussé ce Balthazar Gerad (sic) tyrannicide tu le pourras cognoistre a l'oeil par les vers subsequens tirez alun celebre poète de nostre temps ». Nous avons pu identifier ce « celebre poète ». Il s'agit, on l'a deviné, de Du Bartas lui-même auquel un réviseur habile a emprunté le fragment revu de la Judith de 1579 et la prière qui lui fait suite dès l'édition de 1574, pour en faire l'apologie du meurtre politique. Quelques modifications de détail suffisaient à faire du débat de conscience de l'héroïne biblique, le soliloque de Balthazar Gérard sur le point de tuer le Taciturne." (34)	1955	APG LTM moord	
Poullet, E. & Piot, C. (eds.),	Correspondance du Cardinal de Granvelle 1565-1586, Faisant suite aux Papiers d'État du Cardinal de Granvelle, publiés dans la Collection de Documents inédits sur l'histoire de France, 12 delen, Bruxelles: F. Hayez, 1877-1896. *Bronnenpublicatie. Gedeeltelijk Online* Internet Archive*	1896	APG	Correspondance Granvelle

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Praalgraf...,	"Het praalgraf van Prins Willem I te Delft", in: *De Bouwwereld. Weekblad voor theorie en praktijk*, jrg 21, nr 2, 1922, pp. 9-12. ill. *Op pp. 242/3 een gemengd bericht onder dezelfde titel.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/BouwwereldPraalgraf.pdf* "Aanvankelijk hadden de beelden van albast zullen worden gemaakt. Pas in December van 1619 besloten de Staten-Generaal, de beelden van brons te doen gieten. De houten modellen moeten dus tusschen Januari 1620 en Mei 1621 vervaardigd zijn, toen Hendrik de Keyser stierf. Als wij bedenken, dat De Keyser in den laatsten tijd zijns levens bedlegerig was, dan schijnt het mogelijk, dat hij slechts sommige der houten modellen nog eigenhandig, naar andere in klei, heeft vervaardigd, maar dat de overige van medewerkers afkomstig zijn. Dit zou het verschil, waarvan wij boven gewag maakten, op ongedwongen wijze verklaren." (12)	1922	BKM	
Praalgraf...,	"Het praalgraf van Willem den Zwijger", in: *De Huisvriend. Geillustreerd Magazijn gewijd aan letteren en Kunst. Lectuur voor iedereen*, Schiedam: H.A.M. Roelants,1883, pp. 14-15. ill. op p. 21. "Wij twijfelen er niet aan, dat de meesten onzer lezers wel eens een bezoek zullen gebracht hebben aan het stille Delft, dat, ofschoon door den geestigen de Génestet "een graf" genoemd, toch merkwaardig genoeg is om door een bezoek vereerd te worden. Althans de meeste vreemdelingen, die ons land bereizen om kennis te maken met het bezienswaardige, dat daarin gevonden wordt, zullen niet verzuimen ook dit nette en stille stadje in hun reisplan op te nemen, al was het alleen om het origineel te bezichtigen, waarvan nevensgaande plaat ons eene voorstelling geeft. Laten wij thans in onze gedachten doen, wat wellicht gebrek aan tijd of omstandigheden van verschillenden aard ons tot nog toe belet hebben, in werkelijkheid te doen, namelijk een bezoek brengen aan het praalgraf van onzen éénigen Willem den Zwijger, aan Wien geheel het Nederlandsche volk de grootste verplichtingen heeft. Dit praalgraf is een prachtig marmeren gedenkteeken, voorzien van de beeltenis des prinsen, rustend op eene zwart marmeren sarcophaag, onder eenen troonhemel, door zuilen gedragen en waar tusschen zich beelden bevinden, de Vrijheid, Rechtvaardigheid, Voorzichtigheid en Godsdienst voorstellend. Aan den voet van de liggende gestalte van den vorst bevindt zich het afbeeldsel van zijn lievelingshondje, dat zijn leven redde in 1572, toen hij door twee Spanjaarden werd aangevallen, die hem wilden vermoorden in zijne tent bij de belegering van Mechelen. Aan het hoofd van deze gestalte is een tweede standbeeld in brons, den prins voorstellend in volle wapenrusting, met ontbloot hoofd, terwijl de helm aan zijne voeten ligt, en daar tegenover eene andere bronzen gestalte der Faam of der Overwinning met uitgespreide vleugels. Een Latijnsch opschrift op den troonhemel, door weenende geniussen aangewezen, geeft te kennen, dat het monument werd opgericht door de Staten van Holland "tot eeuwige nagedachtenis van dien Willem van Nassau, dien Filips II, die geesel van Europa, vreesde, en dien hij nooit overvleugelde noch overwon, maar door afschuwlijk bedrog liet ombrengen." Het huis, waarin Willem, Prins van Oranje, de "Vader des Vaderlands," en de stichter der Nederlandsche onafhankelijkheid, op den 10den Juli 1584 vermoord werd, is nog in wezen. Het is een gebouw van een somber uitzicht met boogvensters en eene smalle deur, een deel uitmakend van het oude klooster van Sint Agatha. Het draagt nog den naam van Prinsenhof, ofschoon het tegenwoordig dienst doet als kazerne. Men ondervindt een zeker zwaarmoedig gevoel bij het bezoeken van deze plaats en de herinnering van die verschrikkelijke gebeurtenis, die een einde maakte aan het leven van Nederlands grooten held, en dit is ook alles, wat wij bij deze doen kunnen, want de geschiedenis van zijn leven te herinneren zou zooveel zijn, als de geheele geschiedenis van de opkomst der Nederlandsche republiek in herinnering te brengen." (14/5)	1883	BKM grafmonument	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Presber, P.,	Wilhelm I., Prinz von Nassau-Oranien, der Verschwiegene. Zwei Vorträge, 1883 im Gewerbeverein zu Dillenburg gehalten, Dillenburg: Verlag von C. Seel's Nachf. Moritz Weidenbach, 1898. 61 blz. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PresberWilhelm.pdf* "Am 11. April 1567 hatte bereits der Prinz mit seiner Familie Antwerpen verlassen und sich nach Breda begeben. Tief erschüttert, aber seinem Wahlspruche getreu: „Saevis tranquillus in undis", d.h. „ruhig in stürmenden Wogen", reiste er am 22. April über Cleve nach Dillenburg. – Mit Oranien sah die Nation wie Schiller sagt, ihren guten Engel weichen. Am 7. Mai 1567 kam der Prinz mit seiner Familie und seinen Brüdern, seinem Hofstaat und einem Dienstpersonal von 150 Personen, mit seinem Archive, seinem Marstall und den nötigen Mobilien in Dillenburg an. Der Hausrat war von beinahe königlicher Pracht – das Büffet allein wurde in Frankfurt a. M. zu 6000 Gulden taxiert. Wilhelm hatte durch seine vielen Gesandtschaften, seine Feldzüge, besonders aber durch den großen Aufwand, den er nach Art der niederländischen Größen machte, bedeutende Schulden auf seinem Vermögen haften, doch belief sich noch bei seinem Abzuge aus den Niederlanden sein reines Einkommen jährlich auf 60000 Thaler." (18/9) "Oranien war der größte Mann seiner Zeit, einer der edelsten Söhne Deutschlands. Er ist mit seiner erfinderischen Geisteskraft, die mit den kleinsten Mitteln das Größte leistete und mit seinem unbezwinglichen Willen, der sich durch keine Niederlage beugen ließ, der Fels geworden, an denen jener finstere, die Geister in Fesseln schlagende und auch die ganze germanische Welt bedrohende Fanatismus zerschellte, und ein Märtyrer für die Geistesfreiheit der Völker. Die Niederländer verdanken ihm ihre Selbständigkeit und ihre Freiheit. Sie haben ein Recht darauf ihm Denkmäler zu setzen. Doch auch Deutschland darf seine edelsten Söhne nicht vergessen!" (60/1)	1898	APG ESG	
Press, Volker,	"Wilhelm von Oranien, die deutschen Reichstände und der Niederländische Aufstand", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 677-707. *Noten*. *Online: https://www.bmgn-lchr.nl/articles/abstract/10.18352/bmgn-lchr.2533/* "Zusammenfassend ist zu sagen, daß die bedeutendste Wirkung des niederländischen Aufstands auf das Reichsgefüge erst nach dem Tode Oraniens lag. In den Jahren bis 1584 erwies sich das System des Religionsfriedens als resistent gegen die niederländischen Unruhen — der Burgundische Vertrag von 1548 tat seine Wirkung. Die niederländische Sonderrolle zeigte sich in aller Deutlichkeit: Johann VI. von Nassau mußte immer wieder erfahren, daß sich die Dinge nicht parallellisieren ließen. Sollte man die Niederlande mit dem Reich oder mit den Reichsständen gleichsetzen? Die sozialen Formationen waren sichtlich anders, auch die konfessionellen Entwicklungen. Maximilian II. ließ sich nur in Grenzen, die Reihe der Nachfolger gar nicht mehr für die Niederländer mobilisieren — mit dem König von Spanien verbanden sie allzuviele familiäre herrscherliche und religiöse Gemeinsamkeiten. Wenn es gemeinsame ständische Traditionen gab, die hier zum Tragen kamen, so erhielten diese doch durch den Freiheitskampf der Niederländer eine neue Qualität. Als der Burgundische Vertrag die Niederlande vom Reich distanzierte, hatte dies andere Folgen, als sie sich Karl V. gedacht hatte. Es war Wilhelm von Oranien, der die Konsequenzen der Entscheidungen von 1548 und 1555 schnell richtig eingeschätzt hatte — anders als sein Bruder Johann VI. Freilich: schien dieser auch im Todesjahre Wilhelms von Oranien auf der ganzen Linie gescheitert, so sollte sich doch zeigen, daß ein neues Kapitel deutsch-niederländischer Beziehungen, vor allem auf der Ebene des Adels bevorstand, auf Grundlagen freilich, die die nassauischen Brüder gelegt hatten. Aber nur Johann VI. war es vergönnt, den Wandel zu erleben." (707)	1984	APG Oranje en Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Prez, Frans de,	"Het Verbond. Fragment uit 'Oranje', een historisch spel in drie bedrijven.", in: *Dietbrand. Maandschrift onder leiding van Wies Moens*, jrg 4, nr 1, januari 1937, pp. 99-104. NB. *Prez, F. de, Oranje. Dietbrand, jrg. 4 (1937). Het negende, tiende en elfde toneel uit het eerste bedrijf werden gepubliceerd. Op 9 maart 1933 werd het stuk door de toneelspeler Johan Boezer voor de Bond van Nederlandsche Tooneelschrijvers voorgedragen. In de recensie van Het Vaderland, 10 maart 1933 (online*) wordt vooral de keuze voor juist deze periode in het leven van Willem van Oranje geschikt geacht voor een dramatische bewerking: 'de periode van zijn grooten innerlijken strijd en alles-overwegende besluiteloosheid, vóór hij den weg van het openlijk en gewapend verzet tegen de Spaansche tyrannie klaar en duidelijk voor zich zag.' De drie bedrijven spelen zich af in het paleis van de prins in Brussel, het stadhuis van Antwerpen en slot Dillenburg.* (A.P.A.M. van der Logt, Het theater van de Nieuwe orde. 2008, p. 511 noot 36) *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PrezVerbond.pdf* "1e Bedrijf. *Speelt in het luxueus ingericht werkvertrek van den Prins in zijn paleis te Brussel.* 9e Tooneel. Egmond (*luidruchtig binnenkomend*) : Beste Willem! De Prins. Lamoraal, Waarom zoo vroolijk ? Egmond. Schitterend geslaagd Lijkt mij de poets die wij Granvelle speelden - - De nieuwe liverei is juist gereed! De Prins. Die jij ontwerpen zou? Egmond. Naar 't lot mij aanwees Op 't feest te Grobbendonk. Je moet ze zien, De jongens, die ik in het pakje stak. (*Hij roept in den gang*) :	1937	LTM N.S.B.	
Prims, F.,	"Archieven der Staten-Generaal te Antwerpen en te Delft 1578-1581", in: *Bijdragen tot de Geschiedenis*, N.R. 17, april, 1926, pp 54-67. *Hierbij opgenomen: zes onuitgegeven brieven van Willem den Zwijger (1580-1581), pp. 67-71.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PrimsArchievenSGAntwerpen.pdf* Onderstaande ontleend aan knipsel uit NRC dat in het exemplaar van de Bibliotheek van het Gemeente archief te Delft bij deze overdruk is ingeplakt.: "... voorts zes onuitgegeven brieven van Willem den Zwijger. De eerste is uit Delft, 9 November 1580, gericht aan aartshertog Mathias. De Prins beveelt daarin Peter Cools aan als auditeur bij de Rekenkamer van Brabant. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8546*) De tweede dd. 22 November 1580 uit Antwerpen eveneens aan Mathias verzoekt een espectatieve voor Cools. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8547*) In de derde uit Antwerpen 22 November 1580 verzoekt de Prins aan de Staten van Brabant een geldelijke belooning voor kolonel Van den Tympel, gouverneur van Brussel. Bij dezen brief is een daartoe strekkend verzoek van Van den Tympel zelven gevoegd. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8548*) De vierde is d.d. 29 Januari 1581 gericht aan de Staten van Brabant bij het eindigen der sessies te Delft. Hun wordt daarin verzocht om stiptheid en spoed in zake nieuwe afvaardiging van gedeputeerden. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8549*) De vijfde brief is gedateerd Delft 4 Februari 1581. De Prins beveelt daarin den Staten van Brabant de zaken van Charles Beaulieu aan. (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8550*) De laatste is aan diezelfde Staten gezonden uit Delft 11 Februari 1581. Hij vermaant hen daarin de convooien en licenten te lichten, zooals overeengekomen is." (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8551*)	1926	APG brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Prims, F.,	"Oranje en de Antwerpsche colonellen (1578-1579)", in *Antwerpiensia* 1933. Zevende Reeks. *Losse Bijdragen tot de Antwerpsche Geschiedenis door Floris Prims*, stadsarchivaris. Antwerpen: Drukkerij 'De Vlijt', 1934, pp. 150-173. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PrimsColonellen.pdf* "Een episode uit de Antwerpsche Oranje-geschiedenis, die tot hiertoe niet is opgehaald en waar wellicht nog wel een en ander uit te leeren valt voor de algemeene geschiedenis van den prins, is die van de colonellen, die hier gefungeerd hebben van af 2 Februari 1578 tot bij de reductie der stad. Men weet hoe Adriaan van Meerbeeck, de katholieke schoolmeester, het katholieke oordeel zijner tijdsgenooten heeft opgeteekend : dat de prins van Oranje de colonellen te Antwerpen instelde « om door hun macht en toedoen de Calvinisterij in de stad te brengen, wanneer hij het zou willen; waarmede hij ook niet lang toefde ». Ongetwijfeld ligt hier katholieke tendenz op, maar het zal blijkbaar toch de moeite loonen na te speuren wat de rechtgeloovige bevolking mag hebben gebracht tot het oordeel dat de colonellen de lijftrawanten waren van den prins, door dewelke hij over de oude stad heen regeerde." (151) "Die aanslag op de geestelijke goederen was een al te probaat middel om de ongehoorde geldsommen te vergaderen, die er voor de krijgsvoering noodig waren, dan dat men er niet gretig zou hebben op ingegaan. En het trof daarenboven degenen, die weleens hun godsdienst boven hun « politiek » zouden kunnen stellen. We zullen ten andere zien welke nieuwe fortuinen een Valerius van Dale en anderen uit dit te gelde maken van « zwarte goederen » zullen weten te vormen. Op 13 April 1581 wordt door den Breeden Raad volgende resolutie getroffen : « Gezien en gehoord bij de leden van den Breeden Raad den inhoud van de rekweste en de daarbij gevoegde punten overgegeven door de colonellen en kapiteins, hebben wij goedgevonden en resolveerd, dat men de geestelijke goederen beneficieeren en verkoopen zal, conform de overgegeven punten, en hebben daartoe gecommitteerd Cornelis Daems en Valerius van Dale, schepenen; Mr Jan van den Warcke, pensionnaris; Jan de Bruyne en Daniel van Gele, wijkmeesters; Peeter van der Venne en Cornelius Mertens en Jacob Ryckman, om op den inhoud van alle de aangegeven punten te besoigneeren, en te adviseeren hoe en op wat manier men dit alles zal uitvoeren zonder prejudicie van den religievrede, en naar de unie en confederatie tot Utrecht gemaakt. » En zoo bracht de calvinistische positie der opstandige politiek, groote schatten in de krijgskas. Althans dat verwachtte men! Oranje dient zelfs de rekening in van alles wat hij uitgegeven heeft in zijn eersten veldtocht tegen Alva, in 1568. De geestelijke goederen zullen dat alles wel dragen kunnen! Maar men zal bevinden in onze Breederaadsboeken, dat op datum van 19 Augusti 1581 de Breede Raad nog zeer weigerachtig bleef tegenover die aanvraag van den prins. Einde December 1581 is de voornoemde commissie klaar met de voorbereiding van den grooten verkoop en vanaf Januari 1582 zullen de koopdagen elkaar druk opvolgen." (170)	1934	APG MLG GKS kerkelijke of geestelijke goederen	
Prims, Floris,	"Antwerpen, Alva en Oranje", in *Antwerpiensia* 1933. Zevende Reeks. *Losse Bijdragen tot de Antwerpsche Geschiedenis door Floris Prims*, stadsarchivaris. Antwerpen: Drukkerij 'De Vlijt', 1934, pp. 121-127. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/PrimsHaecht.pdf* "Dezer dagen verscheen het tweede deel van de Kroniek van Godevaert van Haecht, over de troebelen van 1565 tot 1574, ingeleid en toegelicht door Rob. van Roosbroeck. Vooreerst en vooraf past hier een woord hulde voor Dr van Roosbroeck, die zijn belangrijk werk hiermede tot een goed einde voert. De kroniek is voortaan benuttigbaar, en de nota's die de uitgever er heeft aan toegevoegd, zijn een groote hulp voor dengene die de aangehaalde feiten uit de kroniek nader bestudeeren wil, en die dus eerst dient na te gaan waar ze reeds te voren aangeraakt of breeder vermeld werden. Maar men wachte zich wel den kroniekschrijver te gelooven in al wat hij heeft opgeteekend! Vooral in dit tweede deel komt het uit, hoe hij gretig heeft opgevangen al wat zijn partijdig gemoed welkom was, ook de meest fantastische nieuwsjes als bijv. de oorlogsgebeurtenissen van 1568. De kroniek is dus verre van objectief, maar zij is een belangrijke getuige van het gemoed der anti-katholiekgezinden uit de volksklasse in de jaren 1565-1574. Ons is het hier niet om een algemeene bespreking te doen. Als een nadere toelichting tot zekeren tekst dier kroniek, wilden we hier enkele bijzonderheden doen kennen, die we ophaalden uit tot nu toe onbenuttigde documenten, welke ons, bij schifting van een slecht samengesteld dossier, onder de hand kwamen. Het zijn stukken uit de periode September-October 1568 en ze gelden de levering van graan door de stad Antwerpen aan het leger van Alva, dat op dien tijd de ingevallen legermacht van Oranje den pas afsnijdt. *De meening van Godfried van Haecht*. Luisteren we dan vooreerst naar de meening van Godfried van Haecht, die de gevoelens weergeeft van wat hij noemt « het gemeyn volck ». De prins van Oranje is met zijn armée van 12.000 ruiters en 15.000 voetknechten bij Stokhem over de Maas getrokken, terwijl Alva met zijn volk te Bilzen lag. De prins, zegt van Haecht, kon moeilijk victualie krijgen, want alle steden waren voor hem gesloten; maar hij omringde ducdalfs leger zoodanig, dat ook deze kwalijk iets toekomen kon. Maar dit laatste is eerder een verhopen van de prinsgezinden, dan een objectief nieuws. Verder verhaalt van Haecht : 'Te dezen tijd zoo reden sommige heeren, namelijk de beste partijgenooten van Alva, de markgraaf, schout en amman uit Antwerpen naar de Kempen, alle de dorpen door, verbiedende aan de boeren den prins iets te zenden, en hun gebiedende hun koorn uit te dorschen, en in de stad te brengen. En dit werd overal gedaan, want alle oversten der steden waren den tiran toegedaan, welke nu nochtans wat benauwdheid had, zijnde geheel omsingeld van des prinsen menigte, zoodat sommigen van Alva's raad te Antwerpen, vreezende dat hij den slag verlieren zou, hun pakken maakten. Maar het was ook te vreezen dat den prins de victualie zou te kort schieten, want geen steden vielen hem toe zooals hij gehoopt had.' Van die geheele omsingeling, en van de paniekstemming bij de vrienden van Alva te Antwerpen, is er nergens elders iets te vernemen. Het is wederom een gemoedsvoldoening voor van Haecht zich zoo iets te kunnen laten voorstaan. De waarheid echter omtrent de graankwestie kunnen we met onze bovenvermelde documenten juist op punt zetten."	1934	APG Haecht Kroniek Oranje Alva	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Prims, Floris,	*Losse bijdragen over Oranje* in *Antwerpiensia* 1933. Zevende Reeks. *Losse Bijdragen tot de Antwerpsche Geschiedenis door Floris Prims*, stadsarchivaris. Antwerpen: Drukkerij 'De Vlijt', 1934. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/PrimsLosseBijdragen.pdf* De huisraad van Oranje te Antwerpen. (128) Het tweede wonderjaar 1577. (128/9) Het oponthoud te Antwerpen. (129-131) De terugkeer uit Brussel. 23 October 1577. (131) Eigen huis en huisraad. (132/3) De meubels der Jezuieten. (133/4) Met Oranje op de kasteelplaats. (134 vv. gedeeltelijk) De vier Antwerpsche dochters van Oranje. (143-149)	1934	APG	
Prins...,	"Prins Willem van Oranje aan Philips, graaf van Hohenlohe. Aanbeveling van Foelix Buchner en Rudolf Matz 1582", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, VI, 1850, pp. 35-36. Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10194* *Online: google books* "Vnzen freundtlich dienst vndt was wir mehr liebs vndt gudts vermogen jeder zeidt zuvor, wolgeborner, freundtlicher, lieber vetter vndt bruder. Wir haben e. l. schreiben empfangen vndt darneben was dieser zaiger Foelix Buchner vndt Rudolff Matz, so e. l. zw vnss abgefertiget, vnss mundtlich zu erkhennen geben genugsam verstanden. Wir wolten zwar nichts liebers sehen, dan das sie jnen vorhaben nachkhommen vndt dasselbige jm werck volbringen mochten, vndt wollen also e. l. hiemit freundtlich ersucht vndt gebetten haben, da sie die mittel ... wo zu wegen bringen khunden, das sie jnen alle muigliche hulff vndt beforderung erzaigen, damit sie ermeltes jr vorhaben volziehen mogen, dan sonder zweiffel, da es der Almechtige also schiken wurde, das sie etwas furchtbarlichs ausrichten khundten, solte es jnen nicht unuergolten bleyben. Welchs wir e l. hiemit freundtich nicht haben verhalten wollen, vndt seindt derselbig angeneme freundtliebe dienst vndt willen zw erzeigen jeder zeidt gantz gudtwillig Datum Antorf ahm XJ Julij 1582. Wilhelm, von Gottes Gnaden prinz zw Vranien, graue zw Nassaw Catzenelbogen. get. e. l. dienstwilliger bruder, Wilhelm, prinz zu Vranien, Opschrift : Monsieur, Monsieur le comte de Hohenlohe, seigneur de Langenberch." (35-36)	1850	APG Hohenlohe	Prins Willem van Oranje aan Philips Hohenlohe

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Prins...,	"Prins Willem van Oranje", in: *Correspondentieblad van het Hoofdbestuur der orde van vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden*, jrg 14, No. 8, 1 april 1933, pp. 157-172. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VrijmetselarijOranje.pdf* "Ziet hier in grove trekken het leven geschetst van een mensch, wiens karakter gelouterd werd in de harde school des levens, zoodat wij in zijne latere levensjaren in hem zien een voorbeeld van geduld en geloofsvertrouwen, terwijl hij zich als staatsman heeft gekenmerkt door zijn helder inzicht, zijne voorzichtigheid en groote menschenkennis, zijn verheven zijn boven alle bekrompenheid en bovenal door zijne groote verdraagzaamheid op godsdienstig gebied, die voor dien tijd haast ongeëvenaard kan worden genoemd. Met recht vonden wij van hem getuigd, dat geen staatsman ooit duidelijker visie had van persoonlijke rechten en van nationale eenheid. Dit getuigenis onderschrijvende, eeren wij, Nederlandsche Vrijmetselaren, dezen onvermoeiden strijder tegen dwingelandij en geloofsvervolging als den grondlegger van den Nederlandschen staat, *den vaderland getrouwe tot in den dood!*" (172)	1933	APG	
Prins...,	Prins Willem van Oranje 1533-1584. Tentoonstelling 5-6 tot 27-8-1984, Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof, [1984]. 32 blz. ill. "De prins kwam niet in opstand tegen het Brusselse bewind om redenen van economische aard. Daarom komen de algemeen economische kanten van de Nederlandse Opstand in de tentoonstelling nauwelijks aan de orde. Dat geldt ook voor andere aspecten van de Opstand die weinig of geen raakvlakken met Oranjes streven hadden. Dat streven werd ten dele beheerst door motieven van louter persoonlijke aard, door de wens tot herwinning van zijn door Alva verbeurd verklaarde goederen onder andere. Dat streven werd echter ook ingegeven door zijn plichtsbesef om, als hoog edelman, op te komen voor de rechten en belangen der inwoners van alle Nederlandse gewesten. En, op grond van het niet-leer-stellig christendom dat hij beleed, voor het naast elkaar bestaan van een katholieke en een protestantse kerk. Oranje was, hoe paradoxaal het ook moge klinken, een gematigde opstandeling. Van zijn doelstellingen zou echter weinig worden gerealiseerd. In staatkundige zin maakte de Opstand een einde aan de politiek van Karel V, die gericht was op versterking van de relaties tussen al zijn Nederlandse gewesten - een politiek waarvan de prins een voorstander was. En op religieus gebied ontstond geen situatie waarin diverse kerken naast elkaar werden erkend. De dodelijke schoten van 10 juli 1584 waren van dit geringe succes niet de enige, zelfs niet de voornaamste oorzaak. Veeleer moet men die oorzaak zoeken in het feit, dat ook Oranje moest buigen voor de sterke druk van omstandigheden, die zich onder allerlei invloeden voortdurend wijzig-den. Dr. S. Groenveld, mede namens: Mevr. drs. B. Brenninkmeyer-De Rooy, Prof. dr. H. de Schepper. " (6)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Programma...,	Programma van de herdenking van het vierde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje in den Stadsschouwburg te Semarang op 24 april 1933 des avonds te negen uur. [Tekst der liederen]. 24 blz. ongepagineerd. *Programma-overzicht: 1. Toespraak te houden door den Heer H.J. Drost. 2. Zingen van Liederen vnl. uit Valerius Gedenck-clanck. 3. Historische rede uittespreken door den Heer G.J. Schrijner. 4. Zingen van Liederen. 5. Historische Tableaux. 6. Zingen van Liederen. 7. Slot-apotheose. Het portret van Prins Willem van Oranje is geschilderd door den Heer Piet van der Laan.* *Het programma is rijkelijke gelardeerd met reclame.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HerdenkingSemarang.pdf*	1933	APG herdenking Indië	
Programma...,	Programma der historische voorstelling van de blijde inkomst van Prins Willem I van Oranje en zijne gemalin Charlotte van Bourbon, te Leeuwarden, op den 15 April 1581; uitgevoerd door de leden van de gemaskerde ijsvereeniging te Leeuwarden, op Maandag den 13 Februari 1865. 8 blz. *Bron: Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, Leeuwarden.* "Ziet Friesche Ridders, - ziet hun feiten Voor 't oog der aarde ons regt bepleiten. Wat Eedlen, groot door trouw en moed! Daar rijdt de schrik van 't trotsche Spanje, De Zwijger, Willem van Oranje, In 't midden van dien wakkren stoet! Zoo kwam de Prins eens met zijn Vrouwe, Als Vader, Moeder, vol van trouwe, Den twist beslechten in dit land; Toen mogt de hoofdstad weer beleven, Dat 't regt den Burg'ren werd hergeven En weer de vrijheid kwam tot stand. Komt, Dames! Heeren! Stadgenooten! Komt allen onze vreugd vergrooten Door Uw verschijnen op de baan! En dat dit ijsfeest U vermelde Wat het geschiedboek ons vertelde; Komt, - ziet , - dan is ons hart voldaan." (3)	1865	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Programma...,	Programma van de plechtige viering van den Herdenkingsdag, onder hooge instemming van Z.M. den Koning en wijlen Z.K.H. Prins Alexander der Nederlanden, prins van Oranje, door den Gemeenteraad van Delft te wijden aan de nagedachtenis van Z.D.H. Willem, Prins van Oranje-Nassau, den grooten grondlegger van Neêrlands vrijheid en onafhankelijkheid op de 300ste *Verjaring* van het sterven van den Vader des Vaderlands den 10den Juli 1884, 's-middags te 12 uren in de Nieuwe Kerk te Delft, s.l., s.n. 1884. 12 blz. *(GAD: 35 C 4 (8).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ProgrammaHerdenkingsdag1884.pdf* "No. 1. Orgelbespeling door den Heer W. F. G. NICOLAï, Directeur der Sted. Muziekschool te 's-Gravenhage. No. 2. Uitvoering "Chérubini Requiem". No. 3. Gedenkrede uittespreken door Dr. M. DE VRIES. No. 4. Uitvoering «Händel, Te Deum». No. 5. Vervolg van de Gedenkrede. No. 6. Cantate. No. 7. Orgelbespeling door den Heer P. KERSBERGEN, Organist van de Nieuwe Kerk te Delft.	1884	APG herdenking	
Pronk-Toonneel...,	Nassouser Heldens Pronk-Toonneel. Opgetooydt, en Volcierdt met de Keurlijkste Helden van Nassou en Oranje; Vervaatende dierzelver Doorlugtigste Huyzen haar Opkomst en Voortgang: Dog voornaamentlijk zoo veel aangaat de onvergelijkkelijke daaden dier Helden in het herstellen en beschermen der Vereenigde Provincyen haer Vrijheydt: Gestoffeerdt met verscheyde Koopere Plaaten, t'Amsterdam by Jakop van Meurs, Plaat-snyder in de Nieuwe-straat. In 't Jaar 1663. IV, 416 blz. ill. *Foto's tekst t/m p. 223: http://www.periodata.nl/dataweb/PronkToonneel.pdf* "Dus trekt hy (Oranje) naa *Maastrigt* toe, waar omtrendt hy by het Kasteel *Noyteyn* eenige Vaandelen van *Albas* volk geslaagen hebbende, en voort gerukt, zondt een Trompetter aan den Hartog binnen die stadt, om doortogt te verzoekken welke te zeer uytgelaaten om zijn geslaagen volk, de Trompetter met laarzen, en spooren, teegens alle krijgsgebruyk, op hangen liet, eer hy zijn brieven eens gezien hadt, als te zeer gehoondt dat een zyner Vyanden aan hem zoo Agtbaaren zou zulk een verzoek-brief zenden. *Oranje* verkropt dit leet, en als een onvergelijkkelijkke gaauwen Heldt, de *Maas* op zijn ondiepst hebbende afgepeyldt, laat omtrendt *Ruurmonde* booven vloedt de Ruytery daar door waaden, op dat dus hinderloozer het voetvolk ooverkoomen zou, dat alles zoo spoedig gelukt, zonder eenig gevaar, dat oover die bootschap *Alba* van verwondering vraagde, of dit volk dan vliegen kost? Want nooyt en hadt men van zoodaanig een werk meer gehoordt, door welk wonder-meester-stuk hy ieder te bedenken gaf wat vreeselijkker vyandt den Koonink van hem te verwagten hadt." (151)	1663	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Propositie...,	"Propositie van Prins Willem van Orange aan de Generaale Staaten, te Delft vergaderd, dienende om de Provintien, in de Unie van de Generaliteit staande, aan te maanen, tot het herstellen der ingeslopen abuisen in de Regeeringe. 1580. 13 December", in L.P. van de Spiegel, *Bundel van onuitgegeeven stukken, dienende ter opheldering der vaderlandsche historie en regeeringsform, en voornaamelyk der historie van de Unie van Utrecht,* verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, secretaris der Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland en uitgegeeven door Jacobus Ermerins, secretaris der stad Vere. Tweede deel, Goes: Jacobus Huysman, M.DCC. LXXXIII, pp. 283-287. *Noten.* *Online* google books* Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8562* "Myne Heeren! alzoo wy lanxc zoe meer speuren, ende tot onsen grooten Leetwesen metterdaet bevinden, dat, by gebreecke van zeeckere vaste Resolutie ende goede ordre, onse zaecken daegelycx in meerder verloop comen, zynde te beduchten, even verre promptelycken daer inne nyet en worde voorsien, dat de desordren zulcx die overhandt sullen nemen, dat wy ons ten lesten, tot des geheele Lants en onser aller grondlycken verderff ende onderganck, buyten alle hope van remedie sullen vinden. Van onsen wegen verhopen wy vastelycken, zoe voor Godt Almachtich als voor Ulieden, myne Heeren, voldaen, ende ons met allen vlyt, ernst ende trouwe gequeten te hebben in alle 't gene onsen last ende bevele eenichsins heeft mogen aengaen, hebbende Ulieden, niet alleene vrymoedelycken ontdeckt ende te kennen gegeven, de inconveniënten ende periculen, die ontwysselyck apparent waren te rysen, maer oock verclaert die remedien, die wy tot redressemente van des gemeyne Lants saecken, nut, oorboor ende noodich bevonden;..." (283/5). *Oranje verwijst verder naar de Poincten van eveneens 13 dec. 1580 (zie aldaar) die tot een Resolutie ter vergadering zullen moeten leiden.*	1783	APG	Propositie Oranje aan de Generaale Staaten
Proscription...,	"Proscription et assassinat. Guillaume le Taciturne.", in: *Revue Nationale de Belgique*, tome 7, Bruxelles: Librairie Polytechnique, 1842, pp. 78-102. *Noten.* *Online: google books* "Quoique la *Pacification de Gand* fût le chef-d'œuvre de sa politique, Guillaume de Nassau n'avait jamais eu une confiance entière dans cette transaction. Pour lui, le traité de Gand n'était pas une barrière assez redoutable contre les divisions intestines ou les intrigues du conseil de Madrid. Aussi, dès 1577, le Taciturne avait-il conçu le projet de former une autre confédération plus étroite et plus solide entre les provinces du Nord. Ce dessein fut d'abord tenu secret pour ne pas inquiéter les états généraux qui voulaient rester fidèles à la *Pacification*; mais quand la défection des provinces wallonnes devint imminente, Guillaume reprit son projet avec ardeur. Ne voulant pas donner l'éveil à ses ennemis, il fit conduire les négociations par le comte Jean de Nassau, son frère, stathouder de la Gueldre, comme autrefois il s'était servi du comte Louis pour organiser le compromis des nobles. Tous les obstacles furent vaincus: on promulgua, le 29 janvier 1579, à l'hôtel de ville d'Utrecht, la mémorable *Union* des provinces bataves. Bien que le traité d'Utrecht ne répudiât pas encore formellement la suzeraineté du roi d'Espagne, les confédérés inclinèrent dès lors vers la forme républicaine et se mirent en possession de la liberté de conscience et de tous les autres privilèges que Philippe II leur refusait." (78/9) "La mort du Taciturne avait troublé et découragé momentanément les défenseurs de l'union d'Utrecht; mais les espérances de Philippe II furent déçues. L'esprit de Guillaume lui survécut : le jeune Maurice de Nassau consolida, par ses victoires, l'indépendance de la Hollande et les hautes destinées de sa famille." (102)	1842	APG JUR moord	Proscription et assassinat

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Provincen...,	"Ras Seventien Provincen", in: *Dietsland - Europa. Maandblad uitgegeven door het Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di*, jrg 29, december nr 12, 1984, pp. 1. *Volledige tekst online: dbnl* https://www.dbnl.org/tekst/marn001bien01_01/marn001bien01_01_0018.php "De Prince van Orangien ten tweeden mael Wederom int Lant comende, worden de Steden vermaent, hem bystant te doen. Op de wijse : Wilhelmus van Nassauwe. Ras seventhien Provincen Stelt u nu op de voet : Treckt de coemste des Princen Vriendelick te ghemoet : Stelt u met zijn Banieren, Elck als een trouwe Man, Doet helpen verlogieren Duck Dalve den Tyran. Hij en coemt u niet verderven, Dit troulicken ghelooft : Maer u wederom te erven, In dat u es berooft : Te goeden den Coninck van Spaengien. Doet vrymoedich hem bystant, Den Prince van Oraengien Als zijnen Luytenant. (...)	1984	LTM muziek lied	
Punch, Mr. (ps. van Arie Pleysier),	"De Zwijger's geboortedag. Willem van Oranje en wij", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland*, Tweede Jaargang, nr 14, 31 december 1932, p. 4. *Foto artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/PunchGeboortedag.pdf "Er is dus o.i. wel reden voor onze arbeidersbeweging om aan de betekenis van Willem van Oranje als groot Nederlands staatsman aandacht te wijden. Maar er is allerminst reden om een herdenking van deze figuur dienstbaar te maken aan de propaganda voor onze sektaris-nationale onhebbelikheden, die de geest van de Zwijger even vreemd zijn als de fanatieke hakketakkerijen, die drie eeuwen geleden een samengaan der zeventien Nederlanden onmogelik maakten. Onze opstand tegen de autokratie der tegenwoordige heersers - zij het dan voornamelik op ekonomies gebied - heeft meer met de geest van de Zwijger te maken dan het komende hiep-hiep-hoera-geroep van opgewarmde burgerwachtelingen." (4)	1932	APG herdenking 1933 socialisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Punt, W.,	"Mislukte bemiddeling 'inder saecken der Excellentie tegens Petrum Dathenum'", in J.P. van Dooren et al., *De Nationale Synode van Middelburg. Calvinisme in opbouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden,* Middelburg: Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1981, pp. 158-177. *Noten.* "De vraag, waarop getracht zal worden hier een antwoord te geven, is: Waarom mislukte een bemiddelingspoging van de Nationale Synode van Middelburg 1581 "inder saecken der excellentie tegens Petrum Dathenum'? In het begin van de jaren zeventig zag het er niet naar uit, dat het tot een conflict zou komen tussen Willem van Oranje en Petrus Dathenus. Datheen was via de vluchtelingengemeente van Frankenthal hofprediker en raad van Frederik de Vrome, keurvorst van de Palts, geworden. Na diens overlijden in 1576 had hij dezelfde positie bij Paltsgraaf Johan Casimir. Dat dienstverband met de Palts bleef voor Datheen bestaan, ook als hij werd "uitgeleend" in de Nederlanden. In 1572 trad hij tijdelijk in dienst van Oranje, die "volcommelick betrouwende op de naersticheyt, vromicheyt, getrouwicheyt ende groote sonderlinge experientie...zoe in sake van Religie als anderzins", hem belastte met kerkelijk-organisatorische zaken. Men kan wijzen op het formele karakter van de woorden van de commissiebrief, maar dat Oranje Datheen waardeerde en aan zich wilde binden bleek ook in 1575. In een brief aan zijn broer Jan van Nassau liet hij weten, dat het hem aangenaam zou zijn als Datheen wilde komen, maar hij had weinig middelen om een groot tractement te betalen. Is Datheens weigering te zien als een eerste aanleiding tot het conflict? Die aanleiding werd in elk geval wel gevormd door de gebeurtenissen in Gent 1578. Oranje was zeer verontwaardigd over het optreden van Datheen in Gent, waar een calvinistische, tegelijk meer democratisch georiënteerde republiek geïnstaureerd was. De radicalisering van de opstand, zoals die in Gent en elders gestalte kreeg, riep de verontwaardiging op van roomskatholieke, vaak meer conservatief georiënteerde krachten en blokkeerde het streven van Oranje om het verzet tegen de Spaanse macht zo breed mogelijk te houden. Gezegd kan worden dat in de Gentse affaire geconcretiseerd werd een verschil in benadering, een verschil in perspectief met betrekking tot de opstand in deze jaren. Bij Oranje ging het om een politieke conceptie, een breed verzet met alle consequenties, intern in de Nederlanden èn internationaal, en dus religievrede èn hulp van de roomskatholieke Anjou. In de religieuze conceptie van Datheen ging het om de uitoefening van de ware gereformeerde godsdienst, verbonden met een virulent antipapisme èn om buitenlandse hulp, die bij voorkeur moest komen van de ijveraars voor een, wat men zou kunnen noemen, protestantse internationale. Datheen had medestanders in de Nederlanden en daarbuiten werd zijn conceptie gedeeld door Johan Casimir van de Palts en Jan van Nassau. Daarmee was deze een belangrijke factor in de interne tegenstellingen binnen de Nederlanden en de daarmee samenhangende externe verwikkelingen. Een andere factor in het conflict was de persoon van Datheen. Er zijn aanwijzingen dat hij zich liet meeslepen door zijn temperament, dat hij beïnvloedbaar en onbetrouwbaar was." (158/9) "Uit die, onlangs teruggevonden, bewijsstukken is met zekerheid te concluderen, dat hij wilde "ontleeren" wat hij geleerd had, dat hij in 't Wonderbouck van David Joris gelezen had, dat hij contact had met Hermannus Herberts. Dat wil zeggen dat hij bekoord was door vrijgeesterij, door symbolische voorstellingen, door heterodoxie. Want David Joris en Hendrik Niclaes van het Huis der Liefde, ook die had Datheen gelezen, waren spiritualisten of libertijnen, die uitgingen van het innerlijk licht, die de Bijbel uitlegden naar eigen inzicht, voor wie de zichtbare kerk geen betekenis had. David Joris en Hendrik Niclaes beschouwden zich als door God gezonden profeten, als "vergodet".	1981	GKS Datheen	
Putnam, Ruth,	Willem de Zwijger. Prins van Oranje in zijn leven en werken beschreven door Ruth Putnam. Voor Nederland bewerkt door Dr. D.C. Nijhoff. Met vele portretten, afbeeldingen van steden, kasteelen, veldslagen, facsimile's van handschriften, landkaarten, allegorieën, geslachtslijsten enz. enz., meerendeels naar schilderijen en prenten uit de 16e en 17e eeuw, 2 dln, 's-Gravenhage: Loman en Funke, 1897. I: 351 blz. ill. *Noten, Bijlagen*. II: 408 blz. ill. *Noten, Bijlagen, Bibliografie, Register*. *Zie:* P.J. Blok, Putnam's Willem de Zwijger vertaald (1897). *Online ed. 1910: Gutenberg* "Zoo getrouw het kan, zal ik echter de schrijfster op den voet volgen; niet door noodeloozen omhaal van geleerdheid hoop ik mijne lezers te vermoeien; ook wil ik het in geenen deele als mijn werk doen doorgaan. Het blijve in zijn geheel de arbeid eener Amerikaansche vrouw. Alleen daar, waar zij verzuimd heeft, het licht, dat de nieuwere geschiedkundige wetenschap over Oranje verspreid heeft, te gebruiken, zal ik trachten, dat ontbrekende licht bij te brengen. En daarmede ga deze arbeid de wereld in, in het vertrouwen, dat het Nederlandsch publiek dezelfde belangstelling zal toonen in dezen arbeid van eene geesteszuster van Motley als het Amerikaansche volk, dat reeds zoo spoedig de schrijfster tot een tweede uitgaaf heeft genoodzaakt." (VIII)	1897	APG	Putnam Zwijger

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Putnam, Ruth,	William the Silent. Prince of Orange (1533-1584) and the revolt of the Netherlands. *(Heroes of the Nations, ed. by H.W.C. Davis)*, New York and London: G.P. Putnam's sons. The Knickerbocker Press, 1911. 518 blz. ill. *Noten, Bibliografie, Index.* "PREFACE An empty niche in the gallery of the *Heroes of the Nations*, long since dedicated to the figure of William of Orange, is the excuse for the appearance of a fresh biography within the narrow compass of a single volume. At Halle, Felix Rachfahl passed the milestone of his sixteen hundredth page when volume ii. (1906) of his *Wilhelm von Oranien und der Niederländische Aufstand* left his narrative at 1567, with seventeen years of complicated events still to be treated before the death of Orange in 1584. His completed book promises, therefore, to reach a size that would be formidable were it not adequate to the scale. Between John Lothrop Motley, who introduced the English reading world to the Netherland struggle, and the German specialist, now exploiting the same field with intensive labour, Dutch, Belgian, German, French, and English writers, editors, and commentators have contributed to the literature and to the attainable sources of the subject. Frederic Harrison's monograph is charming and illuminating in the midst of the mountain of publications that has been piled up since my own *William the Silent* and all alike demanded some consideration before the story could be retold. During the necessary review in the libraries here, in Oxford, in Paris and in London, it has been my good fortune to have much kindly assistance for which it would be difficult to give specific recognition, but certainly I owe especial thanks to Professor Blok of Leiden, whose lectures I followed for one semester, and to his former students, Drs. Japikse and Colenbrander. Then, too, I count myself peculiarly fortunate that the visit to the Dutch university happened during Robert Fruin's lifetime. Several interviews with the generous old professor emeritus were experiences never to be forgotten. The most agreeable part of the direct preparation for this revised memoir, was reading and handling manuscript matter in the archives of several cities. The originals contain a personality difficult to reproduce. Handwriting, spelling, erasures, and the very folding of the papers add a quality that eludes print. This was especially the case in The Hague, where the more personal Orange-Nassau correspondence is now easily accessible to the student through the kindness of her Majesty, Queen Wilhelmina. To Dr. Krämer of the Koninklijke Huisarchief I would express my especial gratitude and no less to Dr. Bijvanck of the Royal Library. The treasures under their respective charges made the limitations of the work in hand very trying, even as a summary. So much had to be ignored. I should have preferred changing the title, having searched in vain for any contemporaneous justification of the adjective "Silent" as applied to the man. It was the Prince's political critics of a later period who instituted its use as a derogatory term. His own friends would never have recognised it. But as English readers have adopted it quite without the association of a hostile slur, no alteration is made. It seemed wiser not to incur the risk of confusing this William of Orange with a later king by using the formal title alone. R. P. WASHINGTON, *January*, 1911. (V-VII.)	1911	APG	
Putnam, Ruth,	William the Silent. Prince of Orange. The moderate man of the sixteenth century. The story of his live as told from his own letters from those of his friends and enemies an from official documents, 2 vols, New York and London: G.P. Putnam's sons. The Knickerbocker Press, 1895. 391 en 490 blz. ill. *Noten, Bibliografie, Index.* *Zie:* P.J. Blok, Putnam's Willem de Zwijger vertaald (1897) *Online: Internet Archive* "Through the labyrinth of partisan opinion — to my mind M. Gachard is the only commentator who can be called impartial — Mr. Motley has been my guide, and I have patiently followed his inspiring lead with growing admiration for the untiring industry of his laborious researches, and for the accuracy and skill of his adaptations from the enormous mass of matter that he examined. In referring to Dutch, English, German, or French works, I have found that our American historian had made their knowledge his brilliant own, or that their pages contained long citations from his volumes. Even if these later writers disagree with Mr. Motley's conclusions, they show a close familiarity with his words. Professor Blok, of Leyden, has not yet brought his new history down to the epoch of the revolt of the provinces, so that my story goes to press without reference to this latest native authority but popular Dutch historians, like Terwogt and others, who write of the *Vader des Vaderlands*, draw largely from *The Rise of the Dutch Republic*. It is possible that, if Mr. Motley had written in the end instead of the middle of the nineteenth century, he might have painted his characters in less heavy lines of black and white, as the aim of the modern historian is to find the man under the dust of the past, not to draw an heroic portrait. It is the human being that is looked for, not a mass of characteristics labelled good or bad. But with the best will in the world, unbiassed biography is a difficult matter, as the point of view makes vast, almost vital, difference in the interpretation of any document. In my own efforts to tell a consecutive tale in the very words of the hero and his contemporaries, the result has been, perhaps, a running series of pictures arranged in somewhat a kaleidoscopic fashion, rather than a narrative written *currente calamo*, but these glimpses are authentic phases of the subject-matter, though they may not be the whole truth. In making selections, my aim was to choose letters that have a personal bearing, many of which have never before been published in English, but it proved impracticable to treat of the Prince of Orange without sketching the public events with which he was so closely allied." (Preface, VII-VIII)	1895	APG	Putnam Silent

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Quilliet, Bernard,	Guillaume le Taciturne, Paris: Fayard, 1994. 659 blz. ill. *Noten. Chronologie succincte, Notices biographiques, Généalogies, Bibliographie, Cartes, Index Général.* "Pourtant, il faut le reconnaître, l'homme auquel nous envisageons de consacrer ce livre mérite un minimum d'attention. Non seulement il a joué un rôle majeur pendant près de vingt années dans un secteur capital de l'Europe nord-occidentale, mais, de son vivant et par-delà la mort, il a connu la chance ou plutôt la « fortune » — au sens classique du terme — d'être plus qu'un acteur, et un acteur de premier plan : celle de devenir, à tort ou à raison, une sorte de symbole, symbole d'une époque, symbole d'un style de vie, d'un comportement politique et d'une attitude morale, symbole d'un peuple — un peuple auquel, en fait, il n'appartenait point! —, symbole de toute une région, voire, pendant un certain temps, de tout un pays. Et pourtant ce pays n'était pas le sien, car il était allemand, un pur Allemand, du moins aussi loin qu'on pouvait remonter dans ses origines." (12) "La « furie française » — ainsi que, dans l'histoire belgo-néerlandaise, on appellera désormais la tentative du 17 janvier 1583 —, la « furie française » se soldait donc par un cuisant échec. Echec sur le plan technique (la technique du coup d'État!), sur le plan militaire et surtout du point de vue politique. L'effet se révéla désastreux non seulement en Allemagne et un peu partout en Europe, mais plus spécialement dans les Dix-Sept Provinces, « libérées » ou non. Chez les protestants aussi bien que chez les catholiques, triomphaient bruyamment tous ceux qui suspectaient depuis longtemps la loyauté du duc d'Anjou. Parmi ceux qui l'avaient défendu ou soutenu jusque là, presque plus personne ne songeait à l'excuser. Comme on peut l'imaginer, la situation était encore plus explosive à Anvers où tous les Français, même ceux qui n'avaient pas pris part à l'affaire, devaient fuir ou se cacher. Dans de telles circonstances, il était absolument impossible au duc de revenir dans la ville, ce que, d'ailleurs, il n'essaya même pas de faire. Quand Guillaume réunit ses conseillers pour discuter de la situation, tous se montrèrent unanimes, en estimant que le « souverain » devait retourner au plus vite dans son pays. Le prince lui mème avait été choqué : « Le peuple est maintenant si furieux contre vous, écrit-il le soir même au Valois, qu'il dict publicquement qu'il préféreroit mourir ès mains de ses ennemis plus tost qu'estre exposé chaque jour à des dangers pareils. » Pourtant, le lendemain, devant la municipalité d'Anvers, puis devant l'assemblée des états généraux, il fait face aux extrémistes qui voulaient faire immédiatement destituer Anjou, il tergiverse, élude les objections trop incisives, conseille de ne pas prendre de mesures précipitées, gagne du temps et réussit de justesse à faire adopter aux députés la décision... d'attendre. En fait, une fois encore, il était bien décidé à sauver les chances du Français envers et contre tout, même contre l'avis de certains de ses intimes, comme Philippe de Marnix de Sainte-Aldegonde, qui menaça d'abandonner Guillaume si celui-ci s'entêtait. Orange s'entêta et Marnix tint parole. Le prince n'y gagna sûrement pas de voir l'abandonner, dans un moment aussi délicat, le plus remarquable de ses auxiliaires, mais dorénavant il avait au moins les mains libres pour continuer sa politique comme il l'entendait." (504/5)	1994	APG	
R., [A.J. Servaas van Rooijen?],	"Het bericht van den moord op Prins Willem I in den Haag. Eene kleinigheid over eene groote zaak. 10 juli 1584", in: *Haagsch Jaarboekje voor 1889*, onder redactie van A.J. Servaas van Rooijen. 's-Gravenhage: W. Cremer, 1888, pp. 48-52. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ServaasBerichtMoordHaag.pdf* "Toen op den 6en Dec. van het jaar 1583 de Haagsche Magistraat enkele zijner leden afvaardigde om bij den wijnkooper Jan van Surendael «drye aemen Rynsche wyns, de aeme tot 65 £», te koopen, welke geschonken zouden worden aan Zijne Prinselijke Excellentie, Willem I, en daarbij ten huize van dien wijnkooper nog 6 £ 2 Sc.(hellingen) verteerde, kon dat [49] lichaam niet vermoeden, — hoewel het banvonnis van 1580 en de herhaalde mislukte moordaanslagen daartoe wel aanleiding gaven, — kon de Magistraat niet vermoeden, dat ruim een half jaar later de misdaad zou zijn volbracht, die heel het vaderland in rouw zou dompelen. Den Haag zelf leed, ook in materieelen zin, een groot verlies, zoowel door het vertrek of de vlucht van een groot deel der burgerij, dat vooraf was gegaan door verplaatsing van het Hof naar Delft, als door den afslag, die aan de pachters van den wijn- en bieraccijns moest gegeven worden. De eene slag volgde den anderen. Was op den 13n Mei, van het voor Nederland zoo noodlottige jaar 1584, de residentie reeds gevoelig getroffen door den fellen brand1), die de geheele Vlamingstraat vernietigde, en zelfs het Elisabeths-klooster, tegenover de Schoolstraat gelegen, verwoestte, de 10e Juli zette de kroon op de rampen, die « de vlecke van den Haghe » , — zoo door de «troubles als anders», — in het hart trof, en het is dan ook gemakkelijk te begrijpen, dat de Magistraat, bij het vernemen van den moord, onmiddellijk een missive zond aan dien van Delft, waarschijnlijk om nader en officieel bericht van het droevig feit te vernemen. In de tresoriersrekening van Den Haag, loopende van 1584-1585, waaraan ik deze korte gegevens ontleen, staat dan ook aangeteekend: « Betaelt Michiel Dircxsz. geswooren Loopende boode van [50] den Hage de somma van vyer ponden zes schellingen vyt saecke dat hy deur Last ende bevel van de burgemeesters van den Haghe opten 10 Juli 84 als wylen Hooger Memorien die Princhе van Oraengien gescooten ende omgebracht was, gereyst es geweest met seeckere missive aen den Magistraet der stede van Delft mits neemende een wagen gins ende weder, die hy betaelde een pondt vyer scellingen.» Kort voor de misdaad, in Juni 1584, schijnt de Prins nog in Den Haag vertoeft te hebben, want volgens eene ordonnantie van den 9en dier maand, werd « betaelt aen de gemeene loopende booden ende de bosdraegers van den Haghe 1 £ 10 Sc. vyt saecke dat zyluyden gehaelt hebben ten huyse van eenige burgeren tot Leeninge eenige beddens ende andere huysraet tot behouff van Zyn Pe Excellentie op 't Hof alhyer. » Welk eene ontroering de dood van den Prins in Den Haag veroorzaakte blijkt uit het feit, dat men daags daaraan met have en goed vluchtte, zoodat een post van 7 £ 4 sc. op de rekening voorkomt, betaald aan eenige « geswooren loopende booden vyt saecke van dat zyluyden, op last en bevel van den Magistraat, opten XI, XII, XIII en XIV July elcxs op te vyer houcken van den Hage van smorgens te vyer tot savonts de clock acht uren scharpe wacht gehouden hebben opt wech voeren van de gevluchte goederen van de burgers ende inwoenders van den Hage.» De ramp, zoo groot voor Nederland, ik zei het zoo straks, gaf ook materieel een gevoeligen knak aan Den Haag, dat reeds financieel zeer achteruit was gegaan. De drie pachters	1888	APG bericht moord Den Haag	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Raadt, J.Th. de,	"Beleening van prins Willem van Oranje, graaf van Nassau met 15 Brabandsche leenen, 29 April 1550", in: *Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap De Nederlandse Leeuw*, jrg 5, 1887, p. 104. *Foto: http://www.periodata.nl/dataweb/Beleening.jpg.JPG* "Opten naistlesten dach van Aprile anno XVc ende vijftich, voere meester Peter van Wailhem Raidt ordinarijs Jnden Raide geordineert Jn Brabant, als stathouder van den leenen van Brabant Jn abseñ heeren Henricks van Wittham, Riddere heere van Beerssele etc. Jn stath pricipael der seluer leenen, ende voire die mannen van leene hier onder genoempt, Is gecompareert Jn persoene, die Edel en Wel geboeren heere her Willem Prince van Oraignien grave van Nassau etc. Ende heeft aldair bij auctoriteijte van Claude Bouton heere van Corbaron sijnen tuteur ende momboir gedaen den behoirlijcken eedt van trouwen onsen heere den Keijsere als hertoge van Brabant, Ierst van ende aengaende die stat lant ende huijs van breda mitter stat van Steenbergen ende hueren toebehoirten, noch van ende aengaende dborchgreefscap van Antwerpen mit allen den toebehoirten, ..." (104)	1887	ESG BKM Brabantse panden	
Raak, Cees van,	"Verval en restauratie van het praalgraf van Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk te Delft", in: *Monumenten*, jrg 17, nr 5, mei 1996, 5, pp. 8-10. ill. "Het renaissancistisch grafmonument stamt uit het begin van de zeventiende eeuw. In 1609, daags na het sluiten van het Twaalfjarig Bestaan, besloten de Staten van Holland tot het oprichten van een praalgraf op de plaats van het povere eerste monument van Willem van Oranje, die op 10 juli 1584 door Balthasar Gerards doodgeschoten was. De leider van de opstand werd nu als Vader des Vaderlands geëerd. Echter pas in 1614, na het verzoek van prinses weduwe Louis de Coligny om vaart te zetten achter een 'eerlycke sepulture' voor haar gemaal, gaven de Staten-Generaal aan de Amsterdamse beeldhouwer-architect Hendrick de Keyser (1565-1621) de opdracht voor een grafmonument 'als soodanighen heerlycken Prince waerdich is'. De Keyser liet zich beinvloeden door het grafmonument in Saint-Denis voor de Franse koning Henri II en diens echtgenote Catharina de Medici, ontworpen door Germain Pilon. De vermaarde 'History-Schrijver' Pieter Bor schreef in 1620 over het dan nog niet voltooide monument: 'De Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, daer aen geene kosten sparende, hebbende 't selve doen maecken dien uytnemenden vermaerden en in geheel Europa bekenden Constenaer, Architect ende Beeldthouder Meester Hendrick de Keyser, van vierderley stoffe, te weten, van witten Italiaenschen Marber, van Dinantschen Toet-steen, oock van swerte Italiaenschen ghemengelde Marber, einde vorder van Bronse Metael'. Zonder het monument voltooid te hebben stierf Hendrick de Keyser in het jaar daarop. Zijn zoon Pieter de Keyser (1595 - 1676) die hem als stadssteenhouwer van Amsterdam opvolgde, nam de leiding van het werk over en voltooide het kunstwerk in 1623." (8)	1996	BKM praalgraf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Raak, Cees van,	Vorstelijk begraven en gedenken. Funeraire geschiedenis van het huis Oranje-Nassau, Bussum: Uitgeverij Thoth, [2003]. 111 blz. ill. *Bibliografie, Register, Plattegrond grafkelders*. Oorspronkelijke titel: Heden vredig ontslapen, 1995. "Lange tijd lag Willem van Oranje opgebaard, zodat de begrafenis geregeld kon worden en het volk afscheid van hem nemen kon. Sommigen wilden een beeltenis maken, maar dit was verboden uit angst dat zijn vijanden de kans zouden benutten om de dode te bespotten met ongepaste prenten, Eén man maakte echter wel een schets (of schetsen) van de overledene. Of hij hiermee het verbod trotseerde, of dat zijn afbeelding de enige was die door de Staten-Generaal ter verspreiding was toegestaan is onduidelijk. Hoe dan ook, deze Christiaen Jansz. van Bieselingen schilderde op grond van zijn schets (schetsen) de opgebaarde prins." (18) *Online: http://verhalenwiki.nl/index.php?title=Toon_object&identifier=105261&searchtitle=Doodsportret+van+Willem+van+Oranje+%281533-1584%29*	2003	APG doodsportret Oranje	
Rachfahl, Felix,	"Het begin der oppositie van Prins Willem van Oranje", in *Je maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje*. Geschiedkundige bijdragen. Opgedragen aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina Nederlanden, bijeengebracht onder leiding van F.J.L. Krämer, E.W. Moes en P. Wagner, 2 delen, Leiden: A.W. Sijthoff, 1905-1906, II, pp. 39-60. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RachfahlBeginOppositie.pdf* "Zooals met de godsdienstige drijfveeren, staat het ook met de persoonlijke: zij zijn niet als het uitgangspunt voor de oppositie van Oranje te beschouwen. Zonder twijfel was zijne ziel van eene onstuimige eerzucht doordrongen; maar wie ooit in de wereld eene groote werkzaamheid aan den dag wil leggen, moet door eene hooge eerzucht gedreven worden; hij moet er naar streven, de macht te verkrijgen en te behouden zijne ontwerpen en plannen te doen zegevieren. En van alledaagsche ijdelheid en roemzucht was het hart van den Zwijger geheel vrij: dat bewijst reeds het feit, dat hij den zeer veel aan het uiterlijke hechtenden graaf van Egmond steeds den voorrang liet, terwijl hij zich zelf op den achtergrond trachtte te houden. Eerst onlangs is in een overigens verdienstelijk onderzoek van zuiver wetenschappelijk karakter de oorsprong der oppositie van den Zwijger in verband gebracht met de verheffing van Granvelle tot kardinaal: daardoor zou deze den voorrang boven alle wereldlijke grooten verkregen en daardoor zou Willem van Nassau zich in zijne eigenliefde gekrenkt gevoeld hebben; vandaar nu zijne vijandigheid jegens Granvelle! Geheel afgezien daarvan, dat het eene hypothese is, die in de bronnen niet den minsten grond vindt, zoo wijst zij op eene volkomen miskenning en onderschatting van de politieke kern van het conflict tusschen den kardinaal en den prins, die vroeger in verhouding van begunstiger tot beschermeling elkander zeer nabij gestaan hadden. Het meest ongerijmde echter is de sedert de gebeurtenis zelf steeds opnieuw herhaalde bewering, dat de vernietiging van hun vermogen Oranje en zijne standgenooten in den hoogen adel tegen de Spaansche regeering opgehitst zou hebben. De prins bood zijnen bestrijders en critici waarlijk zoovele zwakke punten om hem aan te vallen, dat zij gevoeglijk van de dwaze en geen waarheid bevattende onderneming, hem als den Catilina van het tijdvak der hervorming voor te stellen, afstand konden doen. Vooreerst waren zijne financieele omstandigheden, wat hier niet nauwkeuriger kan worden uiteengezet, niet zoo slecht, als zij gewoonlijk op grond van de uitspraken zijner politieke tegenstanders, zooals van Granvelle en zijne Nederlandsche correspondenten, geschilderd worden. En wanneer zij niet altijd door zoo schitterend waren, als met het aanzien van den naam Oranje overeenkwam, zoo waren daar niet het vroolijke leven en verkwisting van den prins alleen schuld aan, maar er zijn voor hem hiervoor eene reeks van verontschuldigende omstandigheden aan te voeren : nietig genoeg en zwaar belast was de nalatenschap van Oranje reeds aan hem gekomen, kostbare stukken er uit werden hem door den vorst onthouden. De dienst voor de kroon stelde aan zijne kas enorme eischen; om deze te bevredigen zag hij zich in de jaren tusschen 1550 en '60 meermalen genoodzaakt, de hulp zijner eerste gemalin, Anna van Buren, in te roepen; de groote dotatie, die hem tot schadeloosstelling voor zijne offers bij 's konings afreize beloofd was, werd hem nooit uitbetaald. Maar overwegingen van gemeene eigenbaat hadden op zijn politiek standpunt over het algemeen geen invloed, hij was een groot heer, bij wiens besluiten geldelijke overwegingen in het geheel geen rol speelden. Zijne oppositie reikt terug tot in een tijd, waarin zulke redenen nog niet in aanmerking konden komen, en hare verscherping is volkomen naar genoegen te verklaren uit oorzaken, die van geldzorgen geheel onafhankelijk zijn. En wanneer gierigheid en geldzucht drijfveeren geweest waren, die de ideeën van den prins vermochten te leiden, moesten zij meer gelden toen hij zich angstvallig van de oppositie onthield, die hem, zooals hij heel goed wist, dagelijks met verlies van goed en bloed bedreigde, en die hem zelfs ten slotte als een	1906	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rachfahl, Felix,	Wilhelm von Oranien und der Niederländische Aufstand. Erster Band mit einer Karte. Haag: Martinus Nijhoff 1906. XIV, 642 blz. *Noten, Bijlagen.* Zweiter Band. Haag: Martinus Nijhoff 1907. 901 blz en (95 blz). *Noten.* Dritter Band. Haag: Martinus Nijhoff 1924. 705 blz. *Noten.* *Volgens P.J. Blok, II, 241. Hoogst belangrijk boek. Een geschiedenis van de Opstand met de Prins als middelpunt. Zeer wetenschappelijk. Rachfahl bekijkt de zaak echter verkeerd als "Duitse" geschiedenis en hij heeft niet in de gaten dat het "Bourgondische" geschiedenis is. (242).* *Erster Band: http://www.archive.org/details/wilhelmvonorani01rachgoog* *Zweiter Band: http://www.archive.org/details/wilhelmvonorani00rachgoog* "Der Hauptzweck meines Werkes ist und bleibt es natürlich, eine Geschichte Oraniens und des niederländischen Aufstandes seiner Zeit und unter seiner Führung zu liefern, die auf der Grundlage einer, soweit es zur Zeit und unter den obwaltenden Umständen angeht, erschöpfend vollständigen und abschließenden Forschung beruht, indem das gesamte Material nach Möglichkeit sowohl herangezogen und, insofern es bisher noch unbenutzt war, zur Kenntnis gebracht, als auch nach den in ihm selbst liegenden sachlichen Gesichtspunkten zusammengefaßt und zu objektiver Darstellung verwertet wird. Freiburg i. Br., 20. April 1924." (Vorwort, Bd III. XI) Felix Rachfahl. (*Op deze wijze kwam Rachfahl echter niet verder dan tot het jaar 1570. Een aangekondigd vierde deel is uitgebleven.*)	1924	APG tot 1570	
Rambonnet, F.L.J.E.,	"De Vader des Vaderlands", in Leendertse, M.J. (red.), *Oranje en Nederland. Van Gravin Juliana van Stolberg tot Prinses Juliana. De Oranje-Vorsten uit het huis van Oranje-Nassau van 1506 tot op heden.* Ingeleid door Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland. Vice-President van de Raad van State. Geïllustreerd onder leiding van Mr. N. Beets. Oud-Onderdirecteur van 's Rijks Prentenkabinet, Herziene druk van het werk "Trouw aan Oranje" (1934), Amsterdam : J.M. Meulenhoff, [1936], pp. 29-41. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RambonnetVaderdesVaderlands.pdf* "Men zou hebben kunnen verwachten dat een jonge man, in deze periode geboren, en opgevoed in de hoogste kringen van een uit den aard der zaak conservatieven adel, en zelf behoorende tot de allerrijksten van zijn tijd, levend te midden van een pracht- en genotlievend Hof en aristocratie, zeker de teekenen van den nieuwen tijd nog niet zou hebben kunnen verstaan, ze onopgemerkt aan zich zou hebben laten voorbijgaan, dan wel zich tegen de strooming van den nieuwen tijd krachtig zou hebben te weer gesteld. Het tegendeel is waar. Zonder blind te zijn voor de kwalen en bezwaren der voor hem en zijn omgeving nieuwe en revolutionnaire aera, stortte de Prins zich midden in den maalstroom van het leven van zijn tijd, trachtte daaraan vorm en leiding te geven en zocht niet het belang van zichzelf en zijn klasse, maar dat van heel zijn land en volk. En meer dan dat: zijn scherp verstand, zijn hoog karakter, zijn onberispelijke deugd en plichtsbetrachting voerden hem veel en veel verder dan de blik van zelfs de grootste geesten van zijn tijd reikte. Geen omwenteling op staatkundig gebied die met de verdrijving van het centraal vorsten-gezag den adel en den stedelijken koopmansbesturen hun oude vrijheid of wel losbandigheid zou teruggeven, was het doel van zijn streven, maar wel een krachtig door wet en privilege gewaarborgd en beperkt regeeringsgezag: „den Koninck van Hispanien" heeft hij langer geëerd dan zijn omgeving wenschte en zijn eigenbelang en veiligheid het medebrachten. Geen omwenteling op godsdienstig gebied, die de Roomsch-Katholieken van heerschende Staatskerk zou maken tot een verboden secte en uitgesloten van elke levenskans op staatkundig en maatschappelijk gebied, kon zijn sympathie hebben. Voor hem sloot het niet begrijpen van eens anders religie en denkrichting niet uit het koesteren van een diepen eerbied en waardeering voor elke eerlijk gemeende overtuiging van andersdenkenden." (30/1)	1936	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rammelman Elsevier, W.I.C.,	"Krijgswetten van prins Willem I, 1573", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, VIII, tweede serie, 1852, pp. 151-152. Zie ook: Van Zwieten. "Krijgswetten..., 1947. *Online: google books* "In de *Publicatie of aflezingboeken* der stad Leiden komt een stuk voor, waarin al de artikels zijn opgenomen, betreffende de toen in kracht zijnde krijgswetten. Het is afgelezen den 9. Aug. 1573 en draagt tot opschrift: *Translaet van de ordonnantie gemaekt bij mijn heere den prince van Orange, grave van Nassau enz., de welke hij verstaet van point tot point onderhouden te werden bij den oorlogluyden wezende in dienst van z. Ex.* Eenige artikels daarvan luiden als volgt: 1°. Die den naem Gods zal lasteren, zal voor de eerste reyse eerlicke beternisse doen en gesteld werden in de gevankenisse te water en te brood, en voor de tweede reyse zal zijne tonge met een heet ijser deursteeken worden, zijne cleederen tot te hemde toe uitgetrocken en uit ten lande, staende onder d'onderdanigheyt van zijne Ex., gebannen worden. 2°. Degheen die iets sal zeggen off doen ten spijte en bespottinge van t woordt Gods en den dienaren van t Evangelie, zal voor d'eerste reyse drie dagen te water en broot gestelt worden, en voor de tweede reyse eerlicke beternisse doen, de wachters in de hooftwacht vergadert zijnde, gebloot werden van zijne wapenen en uit den lande, staende onder de gehoorsaemheyt van zijne Ex., gebannen worden. 3°. Die mit voorraet iemant gedoot zal hebben, sal opgehangen en verworcht worden. 4°. Die yet gestolen zal hebben, zal opgehangen en verworcht worden. 5°. Die overspel gedaen zal hebben, zal opgehangen en verworcht worden. 6°. Die eene vrouwe of jonge dochter verkragt zal hebben, zal opgehangen en verworcht worden. 7°. Die in hoererije bevonden zal zijn mit hoeren opte openbaere plaetse, sal gegeselt werden mit afneminge van zijn geweer en alle beide gebannen werden buyten de landen staende onder de gehoorsaemheyt van zijne Ex. 8°. Die gheen die, hebbende de schiltwachte, slapende bevonden wordt, zal drie uren naekt gesteld worden op een cartouwe, gedegradeert van wapen, van clederen gebloot werden, tot hemde toe, en gebannen werden uit de landen, staende onder de gehoorsaemheyt van zijne Ex., en indien hem voor dese reyse gratie geschiet, ten tweede reyse sal hij door de wapenen gepasseert worden." (151/2)	1852	MLG JUR	Rammelman Elsevier Krijgswetten
Rammelman Elsevier, W.I.C.,	"Leening door den Prins van Oranje te Leiden, bewerkstelligd in den Jare 1572", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, III, Utrecht: Kemink en Zoon, 1847, pp. 171-172. *Online: google books* "Het is genoegzaam bekend, dat Prins Wilem I veeltijds gebrek had aan geld, tot voortzetting van zijne plannen in het belang van het Nederlandsche volk, en dat door hem in verschillende plaatsen Agenten gezonden werden tot het inzamelen van penningen. Dit had ook te Leiden plaats, waar ieder burger, naar gelang van zijn vermogen, bij wijze van *incom*-tax, moest opbrengen. Op den 28 November 1572 is dien aangaande de volgende publicatie afgelezen : »Voorts adverteeren die van de Gerechte allen ende een iegelijck by dezen, dat Mijnheer de Prince van Orangien als Stadhouder van Holland, Jonkheer Aernout van Dorp alhier gezonden heeft, omme de burgers ende inwoonders deser stede, bij forma van leening, voor corten tijd te doen stellen op zeekere somma van penningen, die men principaelijck behoeft tot vordernisse van de gemeene zaeke, ende dat volghende dien dezelve settinge is gedaen, ende mede Hendrik van Brouchoven, tegenwoordig Schout dezer stede, tot ter haestige collectatie van dien is gecommitteerd, waeromme die van de Gerechte, door expresse laste van Mijnheer de Prince ende van zynen voorsz. gecommitteerde, belasten allen ende een iegelijk van de poorters ende inwoners deser stede tot leeninge gestelt, heure gesette penning, in handen van de voorsz. van Brouckhoven op te brengen binnen 24 uren, nadat hem de weet gedaen zal worden, op peyne dat na expiratie van de zelven tijd, jegens onwilligen geprocedeerd zal worden by de overheid ende settinge van soldaten. Voorts adverteeren die van de Gerechte, dat die voorsz. van Brouckhoven door expresse last als voren, den goedwilligen zal passeren behoorlijke recepisse, met belofte van dezelve penning by de staten te doen rembourseren uit de eerste penningen die zy zullen bekomen." Het blijkt intusschen, dat aan deze leening, die toch alles behalve vrijwillig was, niet gereedelijk is voldaan, doordien vele burgers de stad verlieten en ook eenig uitstel verzochten. Wij lezen daarvan nog op den 8. December 1572 het volgende: "Alsoo niet tegenstaende verscheidene waarschuwingen; vele van de inwoonders deser stede hem te soeke maken ende dilayeren op te brenghen heure leening daerop zy gesteld zijn, tot groote verachtinge van de gemeene saeke ende een iegelijks welvaren; soo ist dat die van de Gerechte als noch ende voor de leste reyse een iegelijck adverteeren by redenen, dat alle de gheene, die alsnoch heure gesette penningen of restanten van dien niet opgebragt en hebben, gehouden sullen wezen binnen 24 uren na de publicatie van deze, tzelfde te volcoemen, op peyne van realijck daertoe bij de overheyt volgens voorgaande publicatie gedwongen te worden. (Getrokken uit de Afleesinghs-Boeken van het Archief der stad Leiden." (171/2)	1847	ESG gedwongen lening aan Oranje	Rammelman Elsevier Leening

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rammelman Elsevier, W.I.C.,	"Lijfschutten van prins Willem I, 1574", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, jrg 6, tweede serie, Utrecht: Kemink en Zoon, 1850, pp. 420-421. *Online: google books* "Uit de thesoriersrekening der stad Leiden van 1574, blijkt dat prins Willem I zijn verlangen te kennen gegeven had, om tien Leidsche burgers als lijfschutten bij zich te hebben, aan welk verlangen in April 1574 door de Leidsche regering voldaan werd. Nadat deze schutten gekozen waren, werden zij van stadswegen onthaald en per schuit naar Delft vervoerd. »Noch aen Cornelis Willems in den Hoorn, in voldoening van de costen bij de thien gheëligeerde personen burgers ende burgers kindren tot lijfscutten voor zijne Excie. opten XXIIJen Aprilis lestleden tzijnen huyse gedaen ende van dezelve tot een eerlic afscheyt gedefroyeert zijn, als blijct bij de ordonnantie van burgermeestr. hier met quitantie overgelevert, betaelt de somme van 12 £, 10 sc." »Noch aen Willem Wassenaer ende Jan Baerntsz., schuytvoerders, ter cause dat zij luyden met haer scuyten tot Delft gevoert hebben de thien lijfschutten, wesende burgers ende burgerskinderen, bij de burgermeestr. voor zijne Excie. volgens zijn f. g. begheerte verwillicht, als blijct bij de ordonnantie van burgermeest,. van dato den lesten Aprilis 1574, hier mit quitantic overgelevert, betaelt 2 £ 12 sc." De prins heeft geen grooter blijk van vertrouwen aan de Leidsche burgerij kunnen geven dan juist deze keuze. Later hoopt de heer R. E. in de gelegenheid te zijn, de namen dezer gekozene schutten te kunnen mededeelen." (420-421. Hele tekst)	1850	APG	Rammelman Elsevier Lijfschutten
Rapport...,	Rapport in opdracht van de Willem de Zwijger-Stichting naar aanleiding van enkele Rooms-Katholieke geschiedenisleerboeken voor het gymnasiaal en middelbaar onderwijs, 's-Gravenhage: Willem de Zwijger-stichting, [1950], 19 blz. "De geraadpleegde boeken zijn : *Aug. C. J. Commissaris*. Leerboek der Nederlandse geschiedenis, I_7, II_4 's Hertogenbosch 1945, 1946, (aan te halen als C-N.G.). *Dr. L. G. J. Verberne en J. Kleintjes. S. J.* Leerboek der Nederlandse geschiedenis I, II. Wassenaar z. j. (aan te halen als V en K- N.G.). *J. Kleintjens S. J. en Dr. H. F. M. Huybers*. Van Voorouders en Tijdgenoten I_{19}, II_{15} Wassenaar z. j. (aan te halen als K en H—V.T.). "Het doel van dit rapport is de Rooms-Katholieke geschiedbeschrijving, zoals die zich manifesteert in bovengenoemde boeken voor het Gymnasiaal en Middelbaar onderwijs, van Protestants standpunt uit te beschouwen. Hierbij zullen wij niet spreken of oordelen over methode en didactiek, maar alleen over de stof, zoals die in deze werken gegeven wordt. Bij de beoordeling willen wij er rekening mee houden, dat de schrijvers zich richten tot kinderen uit Rooms-Katholieke gezinnen. Zij zullen wel niet de illusie hebben, dat ook onderwijsinrichtingen van andere dan Rooms-Katholieke kleur hun boeken op het programma zullen plaatsen. Op een Protestants-Christelijke noch op een openbare school zijn ze op hun plaats. Daarvoor zijn ze te specifiek Rooms. Natuurlijk is hierop geen aanmerking van onze zijde te maken. Ook op Protestants-Christelijke onderwijsinrichtingen zullen wij die leerboeken bij voorkeur gebruiken, die de geschiedenis belichten van een standpunt, dat met het karakter van de school in overeenstemming is, hiervan tenminste niet fundamenteel verschilt. Wij kunnen dus verwachten, dat de schrijvers van boven-aangegeven boeken die stof aan de leerlingen bieden, die voor de Rooms Katholiek van betekenis is. Vandaar dat de politieke geschiedenis zal worden behandeld in het licht van de Rooms Katholieke geschiedenisopvatting. Bij de beoordeling van deze werken mogen wij echter de eis stellen, dat de schrijvers de feiten juist verhalen en andersdenkenden niet zwart maken, om zich zelf daardoor als schoongewassen te beschouwen. Wij hebben alleen leerboeken beoordeeld, waarin de Vaderlandse geschiedenis behandeld wordt. Wij mogen verwachten, dat daardoor het nationaliteitsbesef ontwikkeld wordt. De Rooms-Katholieken beschouwen zich immers ook als Nederlanders, als vaderlanders, die hun kinderen als zodanig willen opvoeden." (3) "Ook tegenover het Calvinisme trachten de schrijvers neutraal te staan, wat evenwel niet altijd gelukt. Als we lezen : „Verzet tegen de beginselen (van het Calvinisme) werd als misdaad beschouwd. Krachtens zijn wezen moest dus deze leer revolutionair werken" (Ibid. pag. 118), dan vragen wij ons af of verzet tegen de beginselen van het Rooms-Katholicisme niet als misdaad beschouwd werd. „Revolutionair" noemen alle schrijvers de Hervorming.	1950	WTO GKS APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Raynal, G.T.F.,	Histoire du Stadhouderat. Depuis son origine jusqu'a present. Par Mr. L'Abbé Raynal. Revûë, corrigée, châtiée, & purgée de ses Faussetés Par Mr. Rousset. Amsterdam, Chez Jacob Ryckhoff, Junior. MDCCXLIX. *[8v], 246 blz, QIVr-RVr (Table). *Noten.* *Oranje pp. 50-56 en passim.* 1. ed. 1748. *Online: google books* "Cet honneur ne fut pas un honneur stérìle; & il y trouva les plus brillantes prérogatives. Les plus flateuses étoient. 1°. D'accorder grace aux criminels. 2°. D'être Président de toutes les Cours de Justice, & de faire mettre son nom à la tête de tous leurs Jugemens. 3°. De choisir les Magistrats des Villes entre quelques Sujèts qu'on lui présentoit : dans plus d'un lieu, il avoit même la disposition entiere des Charges. 4°. D'envoïer en son nom & pour ses intérêts des Plénipotentiaires dans les Cours Etrangéres, & de donner Audience particuliéreaux Ambassadeurs des Puissances Etrangéres auprès des Etats-Généraux. 5°. De procurer l'exécution des Décrets portés par la République. 6°. D'être arbitre des différends qui survenoient entre les Communautés, les Villes ou les Provinces. Outre le Stadhoudérat, *Guillaume* obtint les Charges de *Capitaine & Amiral-Général,* qui lui donnoient le Commandement en chèf des Armées & des Flottes de la République, avec la disposition de tous les Emplois qui en dépendoient; tous les Officiers de Guerre étoient obligés de lui prêter serment, après l'avoir prêté aux Etats de la Province & au Conseil d'Etat. Rien à l'armée ne lui faisoit sentir sa dépendance de la République, que la présence de quelques Députés qui l'accompagnoient, & sans l'avis desquels il ne devoit rien entreprendre de fort important. Ces trois grandes Places sont devenues depuis comme inséparables." (51/2)	1749	APG	Raynal Histoire du Stadhouderat
Read, Charles Hercules,	"Notes on a Standing Cup of silver gilt with the Arms of William the Silent, the Property of the Earl of Yarborough, F. S. A.", in: *Archaeologia: or, Miscellaneous Tracts relating to Antiquity*, published by the society of antiquaries of London, volume 59, London: printed by J. B. Nicols and sons, 1904, pp. 83-86. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ReadSilvercup.pdf* "From the centre of the compass rises a knob with four pendants surmounted by a female figure, no doubt representing the town of Enkhuyzen. From the position of the hands it would seem that a shield, probably with the arms of the town, has been held in front of the figure. The inside of the cover (Plate V.) is engraved with formal scrolls, and has a raised centre embossed and chased with a bird's nest on the waves, four cherubs' heads representing the winds, while out of a cloud appears an arm holding a sceptre with the letters CMS; around is the inscription : GUILELMUS D. G. PRINCEPS AURAICAE CO. NASSAVIE NIDULOR HORRISONAS CHRISTO COHIBENTE PROCELLAS ET BRUMA IMMITI & SAEVIS TRANQUILLUS IN UNDIS." (83) "The outside is embossed with a frieze of tritons and sea monsters. The knop is elaborately chased with carreated figures, four goats' heads, and pendent fruits. Below are sea monsters and tritons in the sea. The disc beneath the foot is engraved in a similar style to the interior of the cover, and has in the middle a lion's head in relief. The arms of William the Silent as they appear in this cup are to be found in Van Loon's *Histoire métallique des Pays Bas*, and what seems to be the particular victory which occasioned this presentation is to be found on p. 166 of the same volume, where a sea fight, almost identical with that shown within the cup, is commemorated by a medal shown on the following page. The Spanish fleet was on this occasion commanded by the Comte de Bossu, who, after having sailed to North Holland, entered the Zuider Zee to attack the North Hollanders, whose fleet was there. The Dutch had smaller ships, but more in number, and on the 11th October, 1573, they attacked the Spaniards. Soon the flagship, which was called the Inquisition, was attacked by the Dutch admiral and three small ships, and meanwhile the Dutch had obtained possession of a large man-of-war of the fleet and three of smaller size; the rest of the Spanish fleet then set sail, leaving their admiral to his fate. Admiral Bossu, having defended his ship throughout the whole night, only surrendered when his force was reduced to fifteen men. The Dutch on this occasion took three hundred prisoners, and one-third of these were sent to Enkhuyzen, while the Comte de Bossu with the rest were taken to Horn." (84)	1904	BKD iconografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rech, D. van,	Willem de Eerste. De Vader des Vaderlands. Drama in vijf bedrijven met een voorspel. Leiden: S.C. van Doesburgh, 1898. 124 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RechWillemdeEerste.pdf* "VOORSPEL Het tooneel stelt voor de groote Kroningszaal op het Stadhuis te Gent, waar Filips de Koning van Spanje, in 1559 de landvoogdij over de Nederlandsche Gewesten opdraagt aan zijne natuurlijke zuster Margaretha van Parma. Op een overdekten troon, versierd met de wapens van Filips, zitten Filips en aan zijne rechterhand Margaretha van Parma. Iets lager staan eenige ridders van het Gulden Vlies, waaronder de Graven van Egmond, Hoorne, Barlaimont en anderen. Het dichtst bij Margaretha staat Willem van Oranje. Links andere edelen, ook Spaansche, Marnix van St. Aldegonde, Lodewijk van Nassau, de Graven van Brederode en van Hoogstraten, alle kenbaar aan hunne kleuren. Ook de bisschoppen en eenige burgers zijn tegenwoordig." "EENE STEM. Neen, Borlut, Ge hadt den koning ook nog moeten zeggen, Dat 't wijzer van Hem waar' elk vrij te laten In wat hij denken wil, in plaats van lieden, Die vroom en vroed hun eigen leering hebben, Te laten brand ... WILLEM (*tusschenbeide komende*). Komt, burgers, gaat uws weegs! Het is hier niet de plaats tot twisten, gaat Naar huis. De Koning is rechtvaardig, gaat nu. Ik twijfel geenszins of Zijn Hoogheid zal Verand'ring brengen, waar verzuim mocht blijken. (*De meesten vertrekken. De Prins van Oranje en Antoine Perenot, Bisschop van Atrecht, blijven.*) PERENOT, Bisschop van Atrecht. De bende gaat uiteen, om straks op markt Of plein op nieuw haar schetterende wijsheid	1898	LTM toneel treurspel	
Reedijk, C.J.,	"Voorwoord", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984*, 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, p. 7. "De vierhonderdste sterfdag van Willem van Oranje op 10 juli 1984 is een gerede aanleiding tot een herdenkingstentoonstelling in de Koninklijke Bibliotheek. Uit de zo rijke collectie van de bibliotheek op het gebied van de vaderlandse geschiedenis en uit die bestanddelen die eens tot het bezit van het geslacht Oranje-Nassau hebben behoord, zijn in deze tentoonstelling rondom acht thema's een aantal boeken, handschriften en prenten bijeengebracht. De thema's zijn zo gekozen, dat ze enige aspecten van persoon en levensomstandigheden van Willem de Zwijger, en van de waardering door het nageslacht tot uitdrukking brengen zonder dat hierbij al te zeer voor de hand liggende paden worden betreden. Wat betreft zijn persoon en levensomstandigheden wordt de aandacht gevestigd op zijn bibliotheek, zowel de oude Nassau-bibliotheek uit overgeërfd bezit als de eigentijdse bibliotheek, op autografen en handschriften, op voorstellingen van zijn woonhuizen en op de wijze waarop hij werd begraven. Is dit laatste al een aspect van waardering, meer nog komt deze tot uiting in de ontwikkeling van het geuzenliedje 'Wilhelmus van Nassou' tot nationaal volkslied, in de wijze waarop hij in het onderwijs bleef voortleven en in de wijze waarop zijn persoon en zijn daden op het toneel werden gebracht en zo - vóór het tijdperk van de televisie - voor grote groepen van het Nederlandse volk levend en voorstelbaar bleven. Toen hij werd vermoord zag Philips II hierin een gerechte straf Gods. Ook was de rouw onder de Hollandse regenten niet algemeen. De Nederlandse natie heeft hem, aldus Romein, op den duur de dank gebracht die de regenten hem onthouden hebben. Als de vader des vaderlands het waard is nu geëerd te worden dan is het in zijn onvermoeibaar streven naar tolerantie en solidariteit." (p.7)	1984	APG BDG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Reepmaker, J. Chr.,	Dissertatio historico-politica inauguralis, de Guilielmo primo Arausiaco, libertatis religiosae defensore, quam, annuente summo numine, ex auctorite rectoris magnifici Joannis Matthiae Schrant, Philos. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. et Prof. Ord. et amplissimi Senatus Academici consensu, nobilissimae Facultatis Juridicae decreto, pro Gradu Doctoratus, summisque in Jure Romano et Hodierno honoribus ac privilegiis, In Academia Lugduno-Batava, rite et legitime consequendis, publico ac solemni examini submittit, Jacobus Christianus Reepmaker, Roterodamensis. ad diem XXVI. Maji MDCCCXLIII, hora I. *in auditorio majori*. Lugduni-Batavorum, apud H.W. Hazenberg et Socios. MDCCCXLIII. 92 pp. *Noten*. *De auteur steunt vooral op Bor.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ReepmakerDissertatio.pdf* "Guilelmus Arausiacum per totum vitae cursum secuti scopum nostrum assecuti nobis videbimur, si eum libertatis in re religiosa constanter defensorem fuisse demonstraverimus. Inde ab adolescentia usque ad suum exilium Protestantes tueri conatus est: exsul horum causam non deseruit: redux eandem libertatem, qua jam fruerentur Protestantes in suis Provinciis, Catholicis etiam impertiri nitebatur. Unita tota patria utrique parti Pace Religionis, qoud aequum censeret, concedere voluit." (85)	1843	APG GKS	
Reiffenberg (fils), Frédéric de,	Guillaume le Taciturne. Poëme, Paris: D. Giraud, Libraire-Éditeur, 1854. 70 blz. *15 gedichten en 35 noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ReiffenbergPoeme.pdf* "Philippe, espères-tu que Guillaume sommeille? Vois-le sombre et pensif; tu crois qu'il dort? il veille: Quand un sang par ruisselle, il fait naître un vengeur. Roi d'Espagne, réponds à ton accusateur!" (32)	1854	APG LTM poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Reiffenberg, F.A.F.Th. (Baron) de,	Correspondance de Marguérite d'Autriche, Duchesse de Parme, avec Philippe II, suivie des interrogatoires du comte d'Egmont et de quelques autres pièces, Bruxelles : Delevingne et Callewaert, 1842. XVII, 372 blz. *Noten, register van namen en plaatsen, chronologie van stukken.* *Online: google books* "En résumé, la théorie de l'opposition était très-confuse, et rien de plus facile que de se tromper sur sa nature et son étendue, de sorte que le comte d'Egmont pouvait se croire très sincèrement dans la légalité, tandis que Philippe II ne voyait en lui qu'un rebelle. L'esprit de conduite et de persistance qui lui manquait, était justement une des qualités essentielles du prince d'Orange, formé à l école de Charles Quint. Son surnom de *Taciturne* lui a porté malheur : on s'est représenté un politique morose et sournois; Schiller en a fait même un conspirateur au teint blême. Ces portraits pèchent contre la ressemblance. Guillaume, malgré son penchant pour la ruse, avait de grandes et nobles manières, de l'enjouement de l'affabilité; sa pensée intérieure était seule sévère, sérieuse, impénétrable. Il fut ambitieux sans doute, mais son ambition, commandée en quelque sorte par de hautes capacités, ne se développa qu'avec les circonstances, et s'il voyait les choses de loin, certes il ne soupçonnait pas, à l'époque du compromis, que cet acte aboutirait à la république des Provinces Unies. Personne alors ne s'attendait à faire tant de chemin." (XV)	1842	APG	ReiffenbergCorrespondanceMarguérited'Autriche
Reimann, Eduard,	Die Verheiratung des Prinzen Wilhelm von Oranien mit Anna von Sachsen, Breslau, 1855. 21 blz. *Noten.* *Opgenomen in het gedrukte programma: 'zu der am 22. und 23 März abzuhaltenden öffentliche Prüfung aller Klassen Real- oder höheren Bürgersschule zum heiligen Geiste...', pp. 1-21.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ReimannVerheiratung.pdf* "Wie dem auch sei, im Winter 1560/61 schickte er (*Oranien*) den Grafen von Schwarzburg an den Churfürsten von Sachsen, um diesem sein Absicht zu eröffnen. Der Gesandte sprach von dem Prinzen und seiner Neigung zu den Häusern von Sachsen und Hessen; er hob das große Ansehn hervor, in welchem derselbe bei dem Könige von Spanien stände, so daß er für die kurfürsterliche Familie kein undienstlicher Fürst sei. August lehnte den Antrag nicht ab, aber er unterichtete den Botschafter daß auch der Landgraf [von Hessen] in dieser Angelegenheit ein Wort mitzureden habe. Dann machte er auf einige Bedenklichkeiten aufmerksam: Wilhelm sei katholisch, er habe schon von seiner früheren Gemahlin ein Sohn, welcher nach niederländischem Rechte dem Vater im Fürstenthume folgen müsse, daher würden die Kinder zweiter Ehe denen der ersten an Stand und Vermögen nachstehen. Endlich müsse man vorher wissen, wie die starke Mitgift, welche die Prinzessin zubringe, versichert werden würde." (4)	1855	ESG huwelijk Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Renon de France (publ. par Charles Piot),	Histoire des troubles des Pays-Bas, 3 vols, Bruxelles: F. Hayez, 1886-1891. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Pendant la seance de la Commission royale d'histoire du 16 avril 1841, feu M. Du Mortier appela l'attention de ses collègues sur l'importance de l'oeuvre inédite de Renon ou Renom de France, intitulée : *Histoire des causes de la désunion, révoltes et altérations des Pais-Bas*. Au mois de décembre suivant, il fut autorisé à mettre immédiatement ce travail sous presse. Une copie en fut dressée. Feu M. Gachet, chef du bureau paléographique, transcrivit sur les premières pages plusieurs notes que nous avons utilisées. Le reste fut abandonné à l'éditeur. Les nombreuses occupations de M. Du Mortier ne lui permirent pas de réaliser son projet. (...) Enfin. la Commission voulut bien nous charger (4 avril 1881), d'éditer le livre de Renon. En ce moment nous mettions la dernière main au t. IV des *Voyages des Souverains des Pays-Bas*. Bientôt nous devions remplacer feu M. Poullet dans la publication de la *Correspondance de Granvelle*. Ensuite, les ressources mises à la disposition de la Commission ne permirent pas de travailler avec toute l'activité que nous désirions y mettre. C'est ainsi qu'aujourd'hui seulement nous pouvons livrer au public le premier volume de l'oeuvre de Renon." (I en II) "*L'estat misérable du Prince d'Oranges après la venue du Duc d'Alve*. Cependant le prince d'Oranges privé et descheu de si grandes espérances, qu'il avoit conceu en son imagination pour les altérations passées, et des charges honorables, biens et moiens qu'il avoit possédez, tant en ces païs, que au comté de Bourgoingne, se voyant perdu et par effect ruiné, par la diligence et pourvoyante d'une femme (*Margaretha van Parma*), avec tous ses amys et plusieurs aultres quy tous déploroient leur fortune, se trouva merveilleusement perplex. Car de grâce et réconsiliation point d'espoir ny nouvelles, beaucoup moins quand il fut advisé du partement de Son Altesse, et que le Roy avoit nommé son successeur le duc d'Alve, avecq lequel passé longtemps il estoit mal. Car Madame sortie de ces pays, le Duc se meit en possession du gouvernement en janvier 1567, stil anchien, et furent ainsy les charges joinctes et réunies. La princesse d'Oranges, femme de coeur issue de la branche aisnée de Saxe, luy faisoit aussy des grandes reproches, comme plusieurs princes d'Allemaigne, tous maistres absolutz de la religion en leurs estatz, et luy donnoient tort. Il voyoit les comtes d'Egmont et de Hornes prisonniers moings coulpables que luy, ses desseings réduits en un exil au lieu de Dillembourg, petite place du comté de Nassau, brief sans consolation. Aussy il employa ses frères les comtes Loys et Adolph de Nassau vers plusieurs princes pour remonstrer son estat misérable, leur faire appréhender que sa fortune regardoit leurs personnes et estatz, prétextant que le Roy n'avoit pas envoyé un si grand capitaine avecq une armée royale composée d'estrangiers, pour dompter les subjectz du Païs-Bas seulement, veu que paravant sa venue, les troubles estoient pacifiez, et le peuple réduit á deue obéissance, à quoy les forces du païs levez par Madame la princesse de Parme avoient esté plus que bastantes et suffisantes; mais que c'estoit contre eulz, soubz umbre de conserver la religion catholique, que l'armée demeuroit en pied, sans estre cassée ny licenciée, dont de brief voiroient les effects, s'ilz estoient prins à desprouveu; qu'il avoit auprès de luy bon nombre de Gueux confoedérez, gens de coeur pratiquez des affaires du Païs-Bas, résoluz aux exploicts, capables de faire des surprises en divers quartiers	1891	APG	Renon de France Histoire des troubles des Pays-Bas
Renson, G.,	"De Actie van Frederik Perrenot. Heer van Champagney, tegen Willem van Oranje in de gevangenis te Gent" in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe reeks, IV, afl. 1, Gent, 1949, pp. 20-41. *Noten.* "Nadat de Staten door Don Juan verslagen werden te Gemblours greep er te Gent, het brandpunt van de gereformeerde godsdienst, een geweldige ommekeer plaats. Het oogluikend toezien van Oranje, en de verlamming waarmee de Staten geslagen waren, werkten bij Hemyze (Calvinistisch aanvoerder) en zijn aanhangers als olie op het vuur. Nu eerst werd het hun ernst met hun drijverijen tegen kloosters en kerken. Toen begon Oranje klaar te zien in de toestand en trachtte hij een dam op te werpen tegen het Calvinistisch particularisme, dat gevaarlijk was voor de nationale zaak. Hij besloot, in verstandhouding met de Raad van State, de elastische artikels van de Pacificatie van Gent een weinig ten voordele van de Calvinisten te verruimen, maar de schrik voor een machtsuitbreiding van de gereformeerden belette dit. De religievrede die de prins beoogde kwam niet tot stand. Hoe kon het anders? Beide partijen wilden geen duimbreed wijken." (21-22) "Gedurende die zegetocht van Farnese stak de katholieke burgerij te Gent, tot dan toe door Hembijze en Rijhove verdrukt, het hoofd omhoog, heimelijk door Champagney, die nochtans gevangen bleef, aangewakkerd." (29)	1949	APG GKS calvinisme Gent	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Renson, G.,	"Frederik Perrenot, heer van Champagney, en Willem van Oranje", in *Miscellanea Historica in honorem Leonis van der Essen*. Universitas Catholicae in oppido Lovaniensi iam annos XXXV professoris, deel II, Brussel / Paris: Éditions Universitaires, 1947, pp. 567-577. ill. *Noten*. "Hij was dus waarlijk te weinig Machiavellistisch en te eerlijk om feitelijk een groote politieke rol te hebben kunnen spelen. Zijn daarvoor soepelheid en voorzichtigheid, die zijn broeder Granvelle in zoo hooge mate bezat, niet de eerste vereischten? Zijn leuze was « Ni çà, ni là ». Nochtans bleef hij schijnbaar die leuze niet trouw en kleefde hij nu eens die partij, dan gene aan. Maar dit uitleggen alleen door materieele motieven, zooals Van Vloten destijds deed, is volstrekt onjuist. We mogen niet enkele brieven tot maatstaf nemen, maar moeten zooveel brieven mogelijk doorpluisen en dan komt men tot het besluit dat hij voor alles katholiek was. Hij was tegen den Religionsfried. Evenals voor Marnix de godsdienst de beslissende factor was, mag men zeggen dat dit ook in groote mate het geval bij Champagney was. Wel is het een feit, dat, op een gegeven oogenblik, Frederik en Oranje dichter bij malkaar stonden dan wel tot nu toe gemeend werd. Maar dit kon niet blijven duren. Alleen een der eischen van het eedverbond der edelen, nl. de verwijdering der Spanjaarden, vereenigde hen ... voor de rest liepen hun wegen uit malkaar. Natuurlijk speelde de jaloerschheid ook een rol. Champagney zal zich van de Staten Generaal — die den invloed van Oranje ondergingen — evenals van dezen laatste afscheuren. In de gevangenis zal hij zijn actie tegen den Zwijger voortzetten en evenals de Malcontenten zal hij de politiek van Farnese bevoordeeligen. Later zal hij tegen Parma in 't harnas treden, wat duidelijk aantoont dat Frederik Perrenot een zeer moeilijk en critisch aangelegd personnage was." (567/8) " Op 17 September 1584 werd de vrede met Parma geteekend. Gent werd overgeleverd. Champagney en de anderen kwamen vrij. Granvelle's broeder, die zes jaar en 22 dagen gevangen geweest was door de schuld van Oranje, behaalde nu een klinkende overwinning op den prins of liever op de prinsgezinden, want Oranje was intusschen vermoord geworden. Frederik, op wiens hoofd de Gentenaars op 16 Juni 1579 2.000 gulden prijs gesteld hadden, was nu hun gouverneur geworden. Oranje was in zekeren zin een opportunist. Voor hem was de Generaliteitsgedachte hoofdzaak. Voor Champagney was zijn katholiciteitszin de domineerende factor. Bewees hij dit niet schitterend door zijn weigering Oranje's politiek te volgen, toen hij gevangen was? Op dat oogenblik was het voor hem duidelijk geworden dat hun wegen uiteen liepen." (577)	1947	APG	
Renson, G.,	"Frederik Perrenot, Heer van Champagney, en zijn strijd met Willem van Oranje (1574-1584)", in: *Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding*, jrg. XLIII, nr 4, verhandeling 405, Antwerpen: Uitgeversmij N.V. De Standaard - Boekhandel, 1949, pp. 1-54. "De nederlaag bij Gembloers had een verschrikkelijke weerslag te Gent, de slagader van de gereformeerde godsdienst en het Genève hier te lande. Het oogluikend toezien van Oranje en de verlamming waarmee de Staten geslagen waren werkten bij Hembijze en zijn aanhangers, als olie op het vuur. Nu eerst begonnen hun helse drijverijen tegen kloosters en kerken. Toen de Staten Oranje verwittigden van de overtredingen der Gentse Pacificatie door de Calvinistische expansie te Gent, Haarlem, Amsterdam enz. vielen de schellen van Oranje's ogen en zag hij in dat zijn laks optreden oorzaak kon worden van zijn val. Het werd hem klaar voor ogen dat dit Calvinistisch particularisme en zelfs terrorisme een gevaarlijke handicap voor de nationale zaak vertegenwoordigde. Hij wilde een dam opwerpen tegen dit onheilspellend gevaar en met overeenkomst van de Raad van State besloot hij de elastische artikels in de Pacificatie een weinig ten voordele der Calvinisten te verbreden. De 9e Juni diende hij, samen met de Raad, een voorstel van religievrede in. Volgens hem was de gewetensvrijheid de enige voorwaarde voor een hechte vrede. Het Gents fanatisme ontnam hem alle hoop op een vergelijk. Ook verklaarden verschillende provinciën, waaronder vooral de Waalse, zich daar radicaal tegen. Champagney die kans zag een weinig van 't verloren terrein te herwinnen, wierp zich nu op als promotor tegen de religievrede. Zijn voornaamste arbeidsveld was Brussel. Frederik poogde aldaar de geestelijkheid, dezen van de kanselarij of van 't Provinciale Hof en de voornaamste burgers uit Brussel, tot zich te trekken. Edelen waaronder de heren Van Heze, Glimes, Berzeele e.a. vergaderden in zijn huis. Men stelde een request op, waarin men Brussel naar het voorbeeld van Parijs wees. Champagney ried de inwoners aan het juk van Oranje af te werpen. Op 11 Augustus bood hij het verzoekschrift de magistraat aan en vroeg haar dit aan de aartshertog en de Raad over te maken. De magistraten weifelden en stelden het tot de volgende dag uit, waarop Frederik met enkele anderen terugkeerde. 't Volk werd door die opzienbarende stoet opmerkzaam gemaakt, drumde samen en toen het de bedrukte gezichten der magistraten zag vroeg het de lezing van dit request. Nauwelijks hoorde men de naam « Parijs » of men schreeuwde "Paris, Saint Barthélemy... A bas les papistes". Van Heze, Berzeele en Bassiny werden achter slot gezet. Van Heze kon ontvluchten. Alsdan gaf Oranje aan zijn kolonel Van den Tympel bevel Champagney in het huis van zijn broeder Granvelle te vermoorden. Deze was echter op de vlucht. Naderhand gaf hij zich nochtans gevangen. Champagney werd beschuldigd Brussel aan Don Juan te hebben willen overleveren. Dit was echter leugen! De ernstige, ware reden en aanleiding was dat hij met de gevangenen van Gent samengespannen had om het gezag van Willem van Oranje te ondermijnen en te fnuiken. Deze laatste had waarlijk de hand in 't spel. Afgevaardigden van Gent kwamen naar Brussel en vroegen toelating om Frederik en zijn makkers naar Gent te voeren om ze met de overige gevangenen te confronteren. De agenten van Oranje wisten immers dat Frederik, door de "breeden raedt" ondersteund, de vrijheid gekend had. De Staten stonden er machteloos tegenover, ondanks het beroep dat Champagney op hen deed. Oranje had Frederik schaakmat gezet. Op 19 Augustus kwam Granvelle's broeder 's avonds laat te Gent aan. Terwijl hij in een kar door de stad gevoerd werd, riep het volk « Daer is de lands veraeder ». Nu werd hij van 't huis van Rijhove « Serbraemsteen » genaamd, naar 't Prinsenhof en 't Gravenkasteel gesleurd en omgekeerd en dit verschillende malen.	1949	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Resolutie...,	Resolutie der Regeering van Dordrecht na den moord aan den Prins van Oranje gepleegd den 10 Juli 1584. Met een woord vooraf van Dr. G.D.J. Schotel, Dordrecht: J.P. Revers, 1884. 16 blz. *Noten*. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/ResolutieDordrecht.pdf "Omstreeks een jaar later, den 11 July 1584, verspreidde zich de treurige mare van den gepleegden moord te *Delft* door de stad "die met rouw, droefheid en jammerklacht werd vervuld over zulk een excecrabel feit." Zoodra een bode uit *Delft* de officieële tijding er van aan de Regeering had gebracht, kwamen de Burgemeesters van de Gemeente en van 's Heeren wegen, Mr. WILLEM STOOP DIRXZSOON en BALTHASAR FRANSSOON, Schepenen, Oudraden, Luiden van den Achten en Dekeus der drie Schutteryen op het raadhuis byeen en namen de volgende Resolutie, die zy den XIII Juli door hunnen Secretaris JOOST DE MENYN, na klokgeklep, van de puie lieten voorlezen." (7/8) "Ende alsoo nyet te tvvyfelen is off de Prince van Parme met alle aenhangeren van den Coninck van Spaengien nu vveder met alle listelycke practycken, middelen soecken sullen om met missiuen en brieuen te schryven ende correspondentien te houden met de heuren, die sy hier in den lande hebben, schoene vvoorden ende belooftenissen te doen, ende diuersche bedriegelycke maren te spreyden, en sullen naerstelick en vlytelick pooghen de slechte en onuerstandighe luyden te verleyden om eenighe beroerte ende veranderinghe in den Lande te moeghen maecken, al sedert de voorsz. proscriptie, doen men doer de wtgesondene dienaers des voorsz. Conincx by voorscheide gemeent hadden ghelyck te weeg gebracht te hebben, men gesien heeft, gepoocht ende gepractiseert te syn gevveest. Soo ist, dat mijn Heer en de Schout, Burgemeesteren, Schepen, Raden, Oud-raden ende Luyden van den Achten, met Dekens van de drie Schutterien deser stede van Dordrecht, wt Nootwendige en Onuermydelyke Oorzaken besloten hebben met d' andere hare Bond-genoten mede te volharden in den rechtvaerdige Defensie des Vrydoms des Vaderlands. De Regierders vvel scherpelick beuelen, ordonneren ende statueren midts desen, van vvat conditie of qualiteyt hy sy, met den voorsz. vianden ofte hare aanhangers, ende andere ingesetenen van Steden, ofte Vlecken, die by de voorsz. vianden gehouden werden ende handelen, eenige toeuoer en doen, conschap ofte communicatie houden, 't waere door schryven, mondelinge tusschen ontbiedinge oft andersints, ende geen brieuen en ontfangen, 't sy aen Collegien ofte particuliere Personen gheschreuen, ten waere sy die leuerde in handen van mijn Heer den Schout of Bor-gemeesteren deser stede, op peyne van gestraft te worden als Faulteurs ende Geaffectioneerden tot des Gemeenen Lants Viant, aen Lyft ende Goedt, tot wat tijde men van de overtredingen vernemen sal. VVeluerstaende, dat den geenen, die beuonden sullen vvorden eenige vvetenschap gehadt te hebben van dat anderen met die Vianden gehandelt, geschreuen, boeden gezonden ofte brieuen ontfangen hebben, sonder die aen mijn Heer de Schout ofte Borgemeesteren geleuert te hebben ofte van eenige oproerige propoosten, ofte eenige muiterie, die by eenige onse Ingesetenen gesproecken, ofte voortgesteld zoude mogen syn, ende 't selve nyet en sullen aengebrocht ende te kennen gegeuen hebben, daer het behoort, dat de selve als den vianden toeghedaen, aen Lyff en Goedt gestraft sullen worden sonder Verdrag." (13/5)	1884	APG moord; resolutie Dordrecht na moord	
Rey, Arnold,	Guillaume le Taciturne. Conférence prononcée à l'Assemblée générale de la Société d'histoire du Protestantisme belge, à Charleroi, le 4 novembre 1906, [Nessonvaux] : Imprimerie de Nessonvaux, 1907. 32 blz. ill. *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/ReyTaciturne.pdf "Le 15 Décembre 1565, la Gouvernante envoya à tous les gouverneurs l'ordre royal de presser la persécution religieuse. Le premier acte de la tragédie se déroula pendant l'année 1566. C'est l'année des premiers troubles religieux et politiques. Permettez-moi de vous la retracer avec quelques détails. Pourquoi le prince d'Orange avait-il cédé? Craignait-il avec sa prudence habituelle un attentat à sa liberté? Quoi qu'il en soit, une fois retiré à Breda dans ses gouvernements, il protesta. Il écrivit que l'on allait inquiéter les peuples et vider le pays. Pour lui, il ne soutiendra pas les Inquisiteurs, il donnera plutôt sa démission." (14) "Guillaume, du jour où le christianisme brilla dans son coeur de toute sa pureté, ne connut pas de défaillances et proclama, dans toutes ses lettres à ses intimes et partout, la foi qu'il avait en Dieu et même en son secours. Avec cela, Calviniste décidé, il était tolérant. L'homme d'ordre et de gouvernement chez lui avait trop souffert des horreurs dont le fanatisme couvrait l'Europe et le pays. Partout il voulut la liberté pour les catholiques comme pour les Luthériens et les réformés. Dans un récent article, M. Scholte l'a montré même, donnant des ordres formels pour qu'on laissât en paix sous la réserve du respect des lois, les anabaptistes pacifiques — traqués alors plus que ne le sont les anarchistes aujourd'hui. On sait qu'au point culminant de sa carrière sa formule de tolérance fut : le droit d'élever une Eglise de chaque confession partout où cent familles s'accorderaient pour le demander. C'est ainsi que ce grand chrétien, qui a conquis le titre de héros du patriotisme, a mérité aussi celui de héros de la liberté de conscience." (32)	1907	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rhoer, Sonja van de & Bromet, Joop,	Oranje Boven. Een culinaire geschiedenis met vorstelijke recepten, Houten: Van dishoeck, 1997. 176 blz. *Bibliografie, register*. "Er is nog een portret bewaard gebleven, waarop een ongeveer twintigjarige Anna staat afgebeeld als rijke, jonge vrouw, behangen met de kostbaarste juwelen. Ook werden er verschillende brieven gevonden, waarin Willem zijn echtgenote smeekte geld over te maken. Vaak ging er nauwelijks een maand voorbij tussen de diverse verzoeken. Toen hij zich eenmaal in Brussel aan het hof van Nassau had gevestigd, stond Willem erom bekend dat zijn feesten en recepties in ieder opzicht feestelijker waren dan die aan het hof van de landsheer van zijn toenmalige woonplaats. Maar een dergelijke manier van leven was geldverslindend en in 1552 torende zijn schuldenlast hoog uit boven zijn toch al niet geringe inkomsten. Voor de bankiers van Antwerpen, die hem welgezind waren geweest, was dit een reden de geldkraan dicht te draaien. Hij kreeg de goede raad eerst maar eens orde op zaken te stellen en het mes te zetten in zijn omvangrijke gevolg. Daarop besloot Willem inderdaad fors te bezuinigen. Liefst vijftig(!) koks vlogen de laan uit. Dat het leventje van banketten, ontvangsten en recepties desondanks gewoon doorging, is typerend voor de vele, vaak dagenlang durende eet- en drinkgelagen, waarbij de Nederlanders van die dagen zich uitleefden. Vijftig koks minder vormde voor Willem geen beletsel zijn wereldse stijl van leven voort te zetten. Toen zijn dochter Maria op 12 december 1553 in Breda werd gedoopt, vond een omvangrijk feestmaal plaats, waaraan ook werd deelgenomen door de landvoogdes, Maria van Hongarije. Opdat het de gasten aan niets zou ontbreken, kreeg de chef-kok de opdracht flink uit te halen. En dat deed hij. Hij ging uit winkelen en bestelde maar liefst: 30 lamsbouten om in te zouten, 18 bouten voor pasteien, 26 roerdompen, 101 trapganzen, 3 reigers, 15 zwanen, 18 pauwen, 1 hert, 51 houtsnippen, 163 patrijzen, 6 hazen, 60 konijnen, 362 plevieren, 198 wintertalingen, 26 kalkoense hennen, 35 fazanten, 6 korhoenders, 200 kippen, 92 kapoenen, 74 eenden, 4 kalveren, 1100 rivierkreeften, 33 forellen, 50 forellenpasteien, 8 forellen in roomsaus, 89 gerookte tongen, 11 Mainzer en 33 Westfaalse hammen. Daarnaast prijkten nog grote hoeveelheden specerijen, zuidvruchten, suikerwerk, marsepein, noten en veel vaten wijn op het menu." (31/2) "Niet zelden eindigden zijn feestmaaltijden in tomeloze braspartijen, want Willem was een hartstochtelijk innemer die zijn gasten herhaaldelijk aanspoorde 'hem eens goed te raken'. Zijn lijfspreuk 'De ne boyr trop d'eau car on s'en nuge', wat er vrij vertaald op neerkomt dat men niet teveel water moet drinken omdat dat veel te vermoeiend is, laat toch weer een heel ander aspect zien van de man, die vooral als 'de Zwijger' naam heeft gemaakt in de vaderlandse geschiedenis." (34)	1997	ESG leefstijl culinair	
Ribbeck, (Walter),	"Landgraf Wilhelm IV. von Hessen und der niederländische Aufstand bis zum Tode Wilhelms von Oraniens", in: *Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde*. Neue Folge, Bd XXIII, 1898. Kassel: Im Commissionsverlage von A. Freyschmidt's Buchhandlung (G. Dufayel), pp. 247-293. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RibbeckLandgrafHessen.pdf* "Nachdem der langdauernde Streit um die katzenellenbogische Erbschaft sein Ende erreicht hatte, lebten die benachbarten Häuser Hessen und Nassau-Dillenburg in freundschaftlichen Beziehungen. Besonders intim erscheint das Verhältnis des Landgrafen Wilhelm zu dem dritten Sohne Wilhelms des Reichen, Ludwig, vertraulich Lutzgen genannt. Ludwigs ältester Bruder Wilhelm, Fürst, oder nach damaligem Sprachgebrauch Prinz von Oranien, trat im Jahre 1561 mittelbar in verwandschaftliche Verbindung mit dem Hause Hessen. Er heiratete Anna, die Tochter des verstorbenen Kurfürsten Moritz von Sachsen, eine Enkelin Philipps des Grossmütigen. Philipp hatte sich jener Verbindung allerdings widersetzt, weil Oranien damals noch katholisch war und keine Gewähr dafür zu bieten schien, dass seiner Gattin in den Niederlanden freie Religionsübung werde gestattet werden; vergebens war Kurfürst August von Sachsen, der Oheim und Vormund der Prinzessin, in den Landgrafen gedrungen, ihm seinen ältesten Sohn zu senden, damit er mit diesem über die Heirat verhandeln könne, Philipp hatte dies ziemlich schroff abgelehnt, da er sich von seinen Söhnen nicht dreinreden lassen wolle und diesen die Teilnahme an der Hochzeitsfeier untersagt, der vollzogenen Thatsache aber fügte er sich und liess auch dem jungen Paar bei dem Durchzug durch sein Land eine gastfreundliche Aufnahme zu Teil werden. Ein engeres Verhältnis zwischen Oranien und Philipps ältestem Sohne scheint von dem ersteren angeregt worden zu sein, der dem jungen Landgrafen durch den hessischen Kämmerer Bastian von Weitershausen sagen liess, er wünsche mit ihm in Verbindung zu treten. Auf dem Frankfurter Fürstentage (November 1562), dem beide Fürsten beiwohnten, wurde zwischen ihnen die Einrichtung einer besonderen Botenpost von Cassel nach Breda, Oraniens Wohnsitz, verabredet. Durch den Landgrafen suchte Oranien hier auf Sachsen und Brandenburg einzuwirken, damit sie sich bei Philipp von Spanien für die französischen und niederländischen Protestanten verwendeten. Durch jenen Bastian von Weitershausen hatte der Prinz bei Wilhelm den Gedanken anregen lassen, sich mit einer Dame seiner Bekanntschaft zu vermählen und es wurde zu diesem Zwecke eine Reise in die Niederlande geplant, aus der dann freilich nichts wurde. Als in Aussicht stand, dass der Landgraf seiner Schwester Christine bei ihrer Heimführung nach Schweden das Geleit geben sollte, bat er Oranien, es zu gestatten, dass sein Bruder Ludwig ihn auf dieser Reise begleite. Der Prinz musste freilich ablehnen, da in den jetzigen aufgeregten Zeiten weder er selbst noch sein Bruder die Niederlande verlassen könnten. Doch beschränkte sich ihre Correspondenz keineswegs auf Familienangelegenheiten. So fragte Oranien um Rat, als ihm wegen der in seinem Fürstentum Orange überhandnehmenden Ketzerei der Papst einen drohenden Brief schrieb und Wilhelm riet ihm, hiergegen Frankreichs Hülfe anzurufen. Wie über die Weltbegebenheiten überhaupt, so hielten ihn namentlich über die französischen und niederländischen Dinge die Briefe der nassauischen Brüder auf dem Laufenden, und in den Antworten des Landgrafen macht sich schon jetzt der diesem eigentümliche vorsichtige und thatenscheue Zug bemerkbar. Wohl erkannte er früh, dass Granvella die verderbliche Rolle, die er	1898	APG relatie Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Richard, Michel,	"Guillaume le Taciturne", in Idem, *Les Orange-Nassau*. (*Grandes Dynasties d'Europe*), Lausanne: Éditions Rencontre, [1968], pp. 13-54. ill. "Le 12 juillet 1575, Guillaume, dûment divorcé d'Anne de Saxe, épousa Charlotte de Bourbon, fille de Louis, de Montpensier, et de Jacqueline de Longwy, princesse dont la jeunesse avait été tourmentée. Dès sa naissance, son père l'avait fait élever à l'abbaye de Jouarre, située près de Meaux, et dotée d'importants revenus; a treize ans, elle avait dû prononcer ses voeux d'abbesse, d'une voix étouffée par les larmes. Ses soeurs aînées, plus heureuses qu'elle, avaient épousé, l'une Henri de la Marck, prince de Sedan, l'autre le duc de Clèves et de Nevers. Son père, très catholique, s'était remarié avec une princesse de la maison de Guise. Sensible à l'esprit de la Réforme, la jeune Charlotte s'échappa de son couvent et se réfugia, d'abord à Sedan chez sa soeur, puis à Heidelberg chez Frédéric, troisième Électeur palatin. Son père enjoignit à M. de Thou de la redemander à l'Electeur, qui offrit de la envoyer en France pourvu qu'on ne la forçâ pas dans sa religion. Montpensier préféra laisser vivre sa fille loin de lui que de la voir professer à la cour de France une religion qu'il abhorrait. Il consentit à l'union projetée avec le Taciturne et même la dota. Le mariage avait été négocié par le fidèle conseiller de Guillaume, Sainte-Aldegonde. Catherine de Médicis avait envoyé en présent un grand miroir d'argent. Le pasteur Taffin bénit le mariage à Brielle, le 12 juillet. A Dordrecht, il n'y eut qu'une fête modeste et l'on n'y dansa pas. La princesse Charlotte n'était pas belle: son nez était un peu trop long et ses paupières lourdes; elle s'habillait volontiers de noir. Mais elle était spirituelle et courageuse, ses lettres en témoignent. En huit ans de mariage, elle donna six filles à son époux. Guillaume retrouvait un foyer après plusieurs années de solitude. Peu après, les provinces catholiques méridionales des Pays-Bas, qui se trouvaient toujours sous la suzeraineté du roi d'Espagne, appelèrent le prince d'Orange à leur secours, devant la menace que présentait pour elle la horde de mercenaires abandonnés à leurs pires instincts. Le 8 novembre 1576 fut signée, par Orange et les représentants des provinces, la « Pacification de Gand », qui comprenait vingt-cinq articles. Elle exigeait d'abord que les troupes étrangères se retirent coûte que coûte, qu'il y ait amnistie du passé, soit « que d'abord les offenses, les injures, les méfaits et les dommages ayant eu lieu à l'occasion des troubles, entre les habitants des provinces... soient pardonnés, oubliés comme s'ils n'avaient jamais existé »." (40/1)	1968	APG	
Ridder-Symoens, H. de,	"Vrouwen rond Willem van Oranje", in: *Spiegel Historiael*. Weesp: Fibula-van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 181-186. ill. "De invloed van de verschillende schoonfamilies op Willems politieke leven is moeilijk te meten. Het erfgoed van Anna van Buren maakte van Oranje de rijkste edelman van de Nederlanden en gaf hem nog meer aanzien. Dit huwelijk was echter een gevolg van zijn toenmalige maatschappelijke positie en geen oorzaak. Het fortuin van Anna van Saksen heeft Willem in staat gesteld de schulden van de Nassaus van Dillenburg te regelen na het overlijden in 1559 van Willem de Rijke — rijk aan kinderen maar niet aan geld! Politiek heeft deze alliantie hem, tegen zijn verwachtingen in, weinig opgeleverd. De Duitse vorsten, met uitzondering van zijn uitgebreide Nassause familieleden, hebben hem daadwerkelijk weinig geholpen en zijn verwantschap met de machtige huizen van Saksen en Hessen heeft daar weinig aan veranderd: zij voelden zich hoegenaamd niet betrokken bij de Nederlandse strijd. Na zijn falen in Duitsland wendde de prins zich tot Frankrijk, daar ook Engeland zich op de vlakte hield. Frankrijks hulp blijft dubieus en Charlottes brieven aan haar verwanten en geloofsgenoten hebben daar weinig aan veranderd. De interesse van Louise de Coligny's landgenoten voor de Nederlandse problemen, waartoe deze vierde, in Franse hofkringen zeer geziene echtgenote zeker heeft bijgedragen, groeide echter vooral na Oranjes dood. In haar functie van pleegmoeder van Maurits en moeder van Frederik Hendrik heeft Louise zich na het overlijden van haar echtgenoot meer daadwerkelijk ingelaten met politiek." (186)	1984	ESG invloed echtgenotes en schoonfamilies	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Riemsdijk, Jhr B.W.F. van,	"Een onbekend van portret van "den Zwijger", in: *Eigen Haard,* nr 25, 20 juni, 1908, p. 388. ill. *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN7587.jpg* "In het raadhuis te Amersfoort hing op het penant tusschen twee vensters een portret van Prins Willem I, dat er onoogelijk uitzag; men herkende er den Prins uit, maar meer ook niet. De vuile geteerde lijst werkte ook al niet mede, zoodat het verklaarbaar was dat men het portret in het donker had opgehangen. Op uitnoodiging van den burgemeester Jhr. Barchman Wuytiers, onderzocht ik dit portret en verklaarde dat het alleszins in de termen viel van grondig te worden gerestau-reerd. Wel was het erg beschadigd en op vele plaatsen overschilderd, maar hier en daar waren zulke goede partijen te herkennen dat ik geen oogenblik aarzelde de herstelling aan te bevelen; tevens gaf ik in overweging ook de oude lijst, die bleek de oorspronkelijke te zijn, onderhanden te nemen. Het werk werd aan den heer J. A. Hesterman opgedragen, die zich met groot succes van zijn taak kweet. Het stuk werd verdoekt, en het schilderwerk bijgewerkt nadat de overschilderingen waren verwijderd. De bijgevoegde afbeelding doet zien, dat we hier haast van eene ontdekking mogen spreken. Het portret namelijk is geen copie, zooals de meeste portretten van den Prins zijn, maar zeer waarschijnlijk een origineel, wellicht naar het leven geschilderd. Het gelijkt wat den opzet betreft op het bekende portret van Mierevelt in het Rijksmuseum; maar daarvan wijkt het op verschillende punten af, want de Prins is hier jonger voorgesteld, terwijl de bonte kraag van den tabbaard opgeslagen is, een bijzonderheid die ik op geen der bekende portetten heb aangetroffen; dan is het kalotje anders en eindelijk vertoonen de goudboordsels en lussen aan de schouders van den tabbaard een beloop afwijkend van dat voorkomende op de bekende geschilderde en gegraveerde portretten van den Prins. Het is dus wel een nieuw portret van den Zwijger, dat hem doet kennen in zijn volle waarde; want spreken uit dezen fijnen kop niet de groote karaktertrekken van dezen vorst? Amersfoort mag wel gelukkig zijn dit fraaie portret te bezitten. Jammer alleen dat de naam van den schilder niet bekend is. Het is mij een genoegen te kunnen mede deelen, dat de burgemeester de kosten van herstel van dit portret en van nog twee andere in Amersfoort's raadhuis voor zijne rekening heeft genomen. Ik wensch hem hierbij hulde te brengen voor deze zijn mildheid welke getuigt van liefde voor onze oude kunst en van belangstelling in de glorie zijner gemeente. Die beide portretten zijn : dat van Prins Willem V, door den hofschilder Benjamin Bolomey in 1788 op het doek gebracht, en dat van een bejaard man uit 1598 hetwelk doorgaat voor een portret van den broeder van Joan van Oldenbarneveldt." (388)	1908	BKD portret iconografie	
Riemsdijk, Jhr B.W.F. van,	Historische beschrijving van het Klooster van Sinte Agatha met het Prinsenhof te Delft benevens een catalogus der verzameling en eene lijst der boeken in de historische zaal aanwezig, derde druk, 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij, 1912. 135 blz. ill., uitvouwbare plattegrond. 1e druk 1894. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RiemsdijkPrinsenhof.pdf* "DE GEBOUWEN TEN TIJDE VAN PRINS WILLEM I. Wij zullen thans eenige oogenblikken stilstaan bij het tijdvak waarin Prins Willem van Oranje het klooster bewoonde. Als Stadhouder van Holland en West-Friesland, had de Prins Delft reeds meermalen ambtelijk bezocht. Hij nam dan zijn intrek in het Logement van het Ste. Agatha-klooster en wel als gast van den toenmaligen Prior, Cornelius Musius, met wien hij zeer bevriend was. De Prins vestigde zich met zijne hofhouding in November van het jaar 1572, na zijn terugkeer uit Duitschland, voor goed in het Prinsenhof. Dat 's Prinsen keuze voor de vestiging van zijn bestuur, op Delft gevallen was, is zeer verklaarbaar. Delft was eene sterke vesting in het midden van Holland gelegen en bood dus een veiliger verblijf aan dan 's Gravenhage, dat een open vlek was. In hoeverre de opmerking van Petrus Montanus in zijn bijvoegsel tot Guicciardini's Beschrijving van Nederland juist is, dat de keuze op Delft viel „ter oorsaecke van de gesonde lucht" laat ik in het midden. Toen de Prins het klooster voor goed betrok, vond hij aldaar nog den Prior Musius. Lang heeft dit samenwonen niet geduurd. Het is bekend hoe treurig het uiteinde van dezen eerwaardigen grijsaard geweest is. Hoewel de Prior rekenen kon op 's Prinsen bescherming en vriendschap, schijnt hij, na de groote omwenteling, Delft geen veilig verblijf meer te hebben gevonden, en verliet hij op 9 December 1572 op het voorbeeld van de andere geestelijken die stad, echter zonder verlof of vrijbrief van den Prins. Het gevolg van deze ontijdige vlucht was, dat hij in handen viel van Lumey, die, op weg zijnde naar Leiden, hem naar die stad medevoerde, aldaar den volgenden dag voor een soort krijgsraad terecht deed staan, deed pijnigen en eindelijk op wreedaardige wijze ophangen. De executie van Musius heeft aanleiding gegeven tot veel geschrijf en getwist, inzonderheid over de vragen of de Prins er de hand in gehad heeft, of hij de executie had kunnen beletten en of Musius door zijn vlucht uit Delft eene strafbare daad pleegde. Na de heldere, critische uiteenzetting der feiten door Prof. R. Fruin in de Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde over 1887, mag men veilig aannemen, dat de Prins niet alleen geheel vrij is van conniventie in den moord, maar ook dat hij al het mogelijke gedaan heeft om de executie te beletten. De wijze waarop de Prins met zijne hofhouding de verschillende gebouwen van het Oude Hof bewoonde, is moeilijk aan te geven. Uit het verhaal van den moord blijkt dat de Historische Zaal door hem als eetzaal gebezigd werd. Omtrent zijn woonvertrek vindt men eene aanwijzing in de „Observationes medicinales et chirurgicales" van Petrus Forestus (Pieter van Foreest), den in Delft wonenden Alkmaarschen geneesheer, die de Prins herhaaldelijk behandelde en ook na den moord met twee zijner collega's de lijkschouwing hield. Hij zegt omtrent de oorzaak van een van 's Prinsen ongesteldheden het volgende: „De Prins bracht den winter van 1580 op 1581 te Delft door, meestal in een vertrek dat op den toren der Oude kerk uitzag en waarvan hij de vensters dikwijls open hield, zoodat de noordewind er van boven in viel". Deze omschrijving en de	1912	APG BKM Prinsenhof moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rijkens, Paul,	"Images of William of Orange and Philip II on horseback : Same message - Different meaning", in: *De zeventiende eeuw. Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief. Tijdschrift van de Werkgroep Zeventiende Eeuw,* jrg. 25, nr. 1, 2009, pp. 53-72. ill. *Noten.* "Abstract — In this article I compare a relatively unknown engraving of William of Orange which appeared in Emanuel van Meteren's renowned History of the Netherlands, first published in 1614, to Peter Paul Rubens' monumental painting of Philip II of Spain. Both equestrian portraits were made at about the same time and clearly had propagandistic purposes. However, whilst the painting of Philip raises certain questions about form and content, the engraving of William of Orange testifies to the explicit use of the press (then still new) for propagating his myth." (72)	2009	BKD BDG APG gravure ruiterportret propaganda	
Rijksvoorlichtingsdienst,	Willem van Oranje. Herdenking 1984. Persoverzicht van artikelen naar aanleiding van boeken verschenen in het Willem van Oranjejaar 1984. Samengesteld door de Rijksvoorlichtingsdienst, Publieksinformatie en Bibliotheek, september 1984. [40] blz. *Verzameling fotokopieën van krantenartikelen. Bibliotheek GAD: 25 E 19.* "Er is zoveel verschenen dat je er bijna een boekenplank mee kunt vullen. De kwaliteit van het gebodene loop qua uitvoering en inhoud sterk uiteen. Over het algemeen moet worden gezegd dat in tal van gevallen is volstaan met het keurig op een rij zetten van allerlei gegevens die allang bekend zijn uit vroegere publicaties" (Fred Lammers, Trouw, 5 juli, 1984)	1984	APG herdenking 1984 literatuurbespreking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rijmprenten...,	Zes vaderlandsche rijmprenten. Willem van Oranje, Vondel, Erasmus, Groen van Prinsterer, Michiel de Ruijter, Coen, s.l. s.a. [1944]. *Serie van zes bladen met zes portretten voorzien van onderschriften met citaten.* "Oorlof, mijn arme Schapen. Die zijt in grooten noot: U Herder sal niet slapen, Al sijt ghij nu verstroit. Tot Godt wilt u begheven, Syn heylsaem Woort neemt aen, Als vrome Christen leven: 'T sal hier haest syn ghedaen."	1944	BDG LTM poezie	
Ritter, H.A.,	"Willem de Zwijger als 'Krijgsoverste'", in: *Ons Leger. Officiëel Orgaan van de Kon. Nederl. Vereeniging*, jrg 18, nr 12, 15 December 1932, pp. 117-118. *Noot.* "Willem de Zwijger schittert voor alle tijden aan den Staatkundigen hemel als een ster van de eerste grootte. Alleen George Washington kan met hem in dat opzicht worden vergeleken. Die beteekenis van den Zwijger is altijd en algemeen erkend. Anders staat het met de appreciatie van zijn krijgskundige bekwaamheden, die hij ook ten behoeve van het verdrukte volk der Nederlanden heeft aangewend. Ongetwijfeld bezat hij de kundigheden van een legeroverste. Dat behoorde trouwens tot de hooge opvoeding door hem aan het Hof van Karel V, waar hij sinds zijn 15e jaar vertoefde, genoten. Evengoed, als daartoe kennis der wereld en der menschen behoorde. (Groen van Prinsterer). Maar krijgsgenie is wat anders. En het valt niet te ontkennen dat de Krijgsman in hem, den Staatsman niet evenaarde. Of hij evenwel het geringschattend oordeel dat door tijdgenoot en nakomeling over hem als Legeraanvoerder, als „Krijgsoverste" is geveld geheel verdient, is een vraag, die waard is in algemeenen zin onderzocht te worden. In diepgaande beschouwingen — ook op krijgskundig gebied — kan hier natuurlijk niet getreden worden in een tijdschriftartikel. Voor het door ons bedoeld algemeen antwoord op de gestelde vraag, willen wij ons bepalen tot den veldtocht van Willem den Zwijger tegen Alva's uitstekende legermacht in den herfst van 1568." (117) "Men kan echter het uitgebreide verhaal van des Zwijger's tocht niet lezen, zonder bij zich zelf de opmerking te maken, dat het leiden van zulk een tocht van den aanvoerder ook eigenschappen van hooge orde vergt. Eigen leger wordt meer en meer verzwakt; de uitspattingen, die niet belet kunnen worden, verhinderen bijna geheel de mogelijkheid van sympathie en steun bij het volk, dat men wil redden; 's vijands leger wordt dagelijks sterker en beschikt over de rijkdommen van een geheel land. Een slecht aanvoerder zou wellicht in een oogenblik van wanhoop, een onmogelijke kans gewaagd hebben en misschien zelf in handen des vijands gevallen zijn. En in handen van welk een vijand. Maar al ware hij ontkomen, dan zou het leger geheel vernietigd zijn en de kans op een later verzamelen geheel verkeken. Die kans niet te willen loopen, is, naar het ons voorkomt, ook een bewijs van het zijn van een goed legeraanvoerder. Van hem wordt toch niet alleen dapperheid en krijgsinzicht geoordeeld, maar ook een beleid, dat daarboven staat. (...) Natuurlijk, de Zwijger heeft eenige fouten begaan. Maar in sommige gevallen waren daar oorzaken voor, die de beoordeelaar voorbij ziet. Zelfbedwang is altijd een hoofddeugd van den Zwijger geweest. Het wil ons toeschijnen dat die eigenschap hem ook in dezen veldtocht van groot nut is geweest. Zoowel voor hem, als voor het Vaderland, dat zonder hem, als vasalstaat van Philips tot diepen graad van armoede en onbeduidendheid zou zijn gezonken. Wij willen er natuurlijk niet voor aangezien worden, dat wij hiermede een beslissend woord over des Zwijgers beteekenis als Krijgsoverste hebben gesproken. Wij hebben alleen één zijde willen belichten, die veelal te zeer in de schaduw is gelaten." (118)	1932	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ritter, H.A.,	"Willem de Zwijger-tentoonstelling. Op de Doorwerth", in: *Officiëel Orgaan van de Koninkl. Nederlandsche Vereeniging "Ons Leger"*, jrg 19, nr 7, 15 Juli 1933, pp. 66-67. *Noot*. "Zoo gingen wij dan opnieuw, in de uitoefening van ons beroep van publicist, naar het oude, beroemde Kasteel, dat als een uiterste voorpost ligt op de grens van de heuvelkringen van Oosterbeek. Ons doel was de *Tentoonstelling van het Krijgswezen* uit de eerste tijden van Willem de Zwijger te zien om er in *Ons Leger* over te kunnen schrijven. Aan wie zich afvraagt: Waarom deze Tentoonstelling? hebben wij dit antwoord te geven: Willem van Oranje deed met zijn greep naar de macht voor de Nederlanden, opdat zij in staat zouden zijn, zelf hun lot te bepalen, een greep naar het leiden der *wereldgeschiedenis*. Oranje zelf was zich daarvan terdege bewust. Maar die greep kon, ten slotte, niet anders zijn dan een greep naar het gevest van het zwaard. Al lag in het hanteeren daarvan Oranje's grootste kracht niet. Het lag dus in de rede het krijgswezen van dien tijd, te midden waarvan Oranje de kansen berekende van zijn ontzaglijk pogen, te maken tot een *centrum van belangstelling*. En die taak heeft de oude Generaal, die het *Legermuseum* gemaakt heeft, tot wat het is, volbracht met de ontstellende feitenkennis en het zeldzaam historisch geweten, die hem kenmerken. Er zijn er, die de Historie onbelangrijk vinden. Maar dat oordeel wordt niet gedeeld door hen, die meenen dat historische waardeering den mensch verheft. Al behoeven wij er niet allen Grootmeester in te zijn. Wat geeft deze Tentoonstelling? Natuurlijk allereerst handwapens en kanonnen. Van de laatste b.v. een zwaar houten kartouw, dat in zijn tijd door 24 tot 31 paarden. werd getrokken. Dan zoogenaamde kamerstukken. Feitelijk achterladers, waarin de buskruitlading in losse „kamers" kon worden ingeschoven in het kanon. De snelvuurkanonnen van dien tijd. Daarnevens trokken, op de groote zaal, onze aandacht musketten, haakbussen, kruisbogen (met pijlen) ; zeer zware, kostbaar ingelegde, ruiterpistolen, waarvan er bij zijn van dezelfde soort, als waarmede de Zwijger is doorschoten. Ook waren er zwaarden, opgeraapt van het slagveld van de Mookerheide. Zij allen spreken van de tijd vol bitteren ernst en grimmige wreedheid, waaruit zij stammen." (66/7)	1933	MLG	
Ritter, Moritz,	"Wilhelm von Oranien und die Genter Pacification (1576)", in: *Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*. Herausgegeben von L. Quidde, Dritter Band, Jg 1890, Band I, pp. 29-47. *Noten*. "..., endlich am 30. November fertigt Oranien sein umfassendste, und eindringendstes Gutachten aus, indem er sich wieder auf zwei vorausgehende Schreiben beruft, ohne dass man feststellen kann, ob darunter die uns vorliegenden oder unbekannte Schriftstücke zu verstehen sind. Was diesen Gutachten ihre vornehmste Bedeutung gibt, das ist der immer deutlicher heraustretende Widerspruch zwischen den Absichten Oranien's und der Mehrheit der Generalstaaten. Letztere wollten die Herrschaft Philipp's II. erhalten. Erster wollte sie stürzen. Solange nun, wie das seit dem 4. September der Fall war, alle Gewalt in den Händen der Generalstaate ruhte, da ja der an der Spitze der Regierung befindliche Staatrath in Wirklichkeit ein Organ der Staaten war, konnte dieser Widerspruch verhüllt werden, und unter der Hülle konnte Oranien dahin arbeiten, den Zustand einstweiliger Befreiung von Spanien zu einem dauernden zu machen. Aber jetzt, da ein von König ernannter Statthalter erschien, war das Zusammenhalten auseinander strebender Elemente kaum mehr möglich: es drängte sich die klare Frage auf, ob man dem neuen Statthalter, wenn auch unter schweren, so doch irgend erfüllbaren Bedingungen annehmen, oder ob man ihn grundsätzlich abweisen wollte. lm Wesentlichen nun geben die Gutachten Oranien's eine Antwort in letzterem Sinne, aber auch jetzt noch in solcher Fassung, dass die unzweideutige Fragestellung vermieden wird." (42/3) "Das Gutachten vom 30. November bildet den Schluss einer Reihe von Schriftstücken, welche zeigen, zu welchem Vorgehen gegen Philipp II. der Fürst von Oranien die Generalstaaten fortzureissen, und nach welchem Plan er die Verfassung des Niederländischen Staatswesens zu ordnen gedachte. Weiter nun zu verfolgen, wie er auf Grund der dargelegten Anschauungen die Verhandlungen mit Don Juan in Güte oder mit Gewalt zu stören suchte, wie dagegen die Generalstaaten bis zum 17. Februar 1577 ihren Ausgleich mit demselben zu Stande brachten, ist nicht mein Absicht. Ich wollte dem Vorgehen Oranien's nur bis zu ein bestimmten Zeitgrenze und in der Hauptsache auch nur in eine bestimmten Richtung, soweit er nämlich mit der Gesammtheit der Generalstaaten verhandelt, folgen. Aus letzterem Grunde gehe ich auch nicht weiter auf einen Punkt ein, der allerdings für das Verständniss seiner damaligen Politik sehr wesentlich ist, nämlich auf seine fortgesetzten Bemühungen, den Herzog von Anjou als nominelles Haupt der Niederlande, den König Heinrich III. von Frankreich als den mächtigen Helfer derselben zu gewinnen. Diese Bestrebungen sucht er nicht durch offene Anträge an die Generalstaaten, sondern durch verwickelte und zum Theil dunkle Verhandlungen mit dem Französischen Hof und dem Französischen Gesandten in Brüssel, mit seinen Anhängern in der Brüsseler Bürgerschaft und unter den Generalstaaten zu fördern. Was sich über dieselben zusammenbringen lässt, ist auch neuerdings so sorgfältig gesammelt und erläutert, dass ich nur in Einzelheiten eine abweichende Meinung zu begründen wüsste." (46/7)	1890	APG Pacificatie Gent	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Robinson, Wilfrid C.,	"Was William the Silent a Hero?", in: *The Month and Catholic Review* (*conducted by the Jesuit Fathers*), vol 16 (35), january-april 1879, London: Simpkin, Marshall, and Company and Burns and Oates, 1879, pp. 507-515. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RobinsonHero.pdf* "WILLIAM OF NASSAU, surnamed the Silent, Prince of Orange, certainly deserved a place among Mr. Carlyle's heroes. Mahomet, Luther, Cromwell, and the men of the French Revolution would not and could not object to his company. For William strove to carve his way to fame by his sword with a fanaticism outwardly as fiery as that of the false prophet; he changed his religion often enough to satisfy the so-called reformer; he had as much military skill and pretensions to piety as had the Protector, and he had as much revolutionary zeal as Danton or Robespierre. Fortunately for William, unfortunately for historical truth, the Prince of Orange, failing to find a place among Mr. Carlyle's heroes, has been placed on a lofty pedestal by the efforts of Mr. Motley's skilful pen. *The Rise of the Dutch Republic* is as noble an eulogium as ever was written. It will ever remain a work remarkable, in spite of flaws, for its style and for its research, if not for its impartiality. Nevertheless a time will come when its views will not be found so acceptable as at present—a time when men will recognize that revolt against lawful and constituted authorities is not permissible, and not desirable. William the Silent will then descend to his own place in history. Meanwhile let us examine his character to see what of heroism may be in it." (507) "Strada relates that at the parting interview between Egmont and the Prince of Orange, the latter warned his friend not to await Alva's coming, and not confide in the King's clemency. But Egmont, seeing the revolution that was preparing, had declared that, come what might, he would be a faithful subject, and never unsheathe his sword against his sovereign. These declarations he now repeated, and the two friends parted in sorrow. The chivalrous Egmont, the hero of St. Quentin, the victor of Gravelines, went bravely to face the terrible future in store, and to expiate on the scaffold his folly rather than his crime—for his treason was the result, not of any evil intention, but of a too trusting friendship and of a too confiding character. Orange, on the other hand, crafty in his treason, craftily avoided the consequences of it by taking the road to exile. The exile he sought was not that bitter kind which noble natures have sought in order therein to expiate their faults. Orange only sought in exile for a safe standpoint whence to direct his intrigues and his designs against his King and his country. Much not to this Prince's advantage has been forgotten because he was a Protestant leader; much has been forgiven him, because he was the foe of Philip the Second; and because he was a great revolutionist, much has been said in his praise in this age of revolutions. To those, however, to whom the cry, I will not serve, seems still a shameful cry, there will appear little that is admirable, and nothing that is heroic, in the actions, in the life, in the character of William of Orange, surnamed the Silent." (515)	1879	APG anti-oranje kritisch	
Rocheblave, S.,	"Discours" (de M. S. Rocheblave (en la) 68 Assemblée Générale de la Société de l'Histoire du Protestantisme français. Paris, 5 novembre 1933 ... à commémorer le 400e naissance de Guillaume d'Orange", in: *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme français,* jrg 82, 1933, Paris: Au siège de la société, pp. 431-436. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RocheblaveDiscours.pdf* "Et, sans doute aussi, c'est ce haut esprit, politique et religieux à la fois, atmosphère naturelle au foyer huguenot de Coligny et de Charlotte de Laval, entre la foi toujours pressante et la mort toujours imminente, qui, dès son adolescence, forma aux grands problèmes cette fille du grand Coligny, celle qu'un historien appelle une "femme d'Etat", j'ai nommé Louise de Coligny, la dernière femme du Taciturne, dont Duplessis Mornay, qui l'a vue à l'oeuvre, écrit : "C'était une âme sincère, indigne des souplesses ou plutôt des fourberies de ce siècle." (434)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rodríguez Pérez, Yolanda & Fagel, Raymond,	"Willem van Oranje on line", in: *Nednr. Tijdschrift Nedwerk alumnivereniging Utrechtse neerlandici*, 10, (1), Zomer 2005, pp. 28-29. ill. Zie: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO* "Zelf kunnen we niet wachten om de Spaanse correspondenten van Oranje te gaan verzamelen. Zo weten we bijvoorbeeld dat hij gecorrespondeerd heeft met de Spaanse militair Julián Romero. Het is fantastisch om te weten dat we die brieven nu met een enkele klik op het beeldscherm kunnen krijgen." (29)	2005	APG	
Roedig, Bernd,	Wilhelm von Oranien. 1568-1968. Ausstellungsverzeichnis. Sonderausstellung im Museum des Siegerlandes. Oberes Schloß zu Siegen 10. August - 30 September 1968. Siegen, 1968. 20 blz. ill. *Noten.* *120 nummers vnl. beeldmateriaal en 18 nummers betreffende munten en medailles.* "Mit dieser Ausstellung, die im besonderen der Persönlichkeit und Leistung des Prinzen Wilhelm I von Oranien, Grafen von Nassau, gewidmet ist, möchte das Museum einen angemessenen Beitrag leisten zu den Veranstaltungen, die in den ehemals nassauischen Stammlanden, vorzüglich im Siegerland, für dieses Gedenkjahr 1968 vorgesehen sind. Von den Niederländern selbst gerufen, nahm Wilhelm von Oranien vor nunmehr 400 Jahren den zunüchst aussichtslos erscheinenden gigantischen Kampf gegen das allmächtige Spanien auf. Er sammelte 1568 Truppen auf der Ginsberger Heide im nördlichen Siegerland, mit denen er militärische Operationen eröffnete. Erst nach 80 Jahren wechselnden Ringens sollte die endgültige Lösung der freien Niederlande von Spanien und vom Deutschen Reich im Westfälischen Frieden 1648 ihre staatsrechtliche Anerkennung finden. Der dauerhafte Erfolg aller Anstrengungen wäre jedoch möglicherweise ausgeblieben, wenn nicht die rechtsrheinischen nassauischen Stammlande immer wieder Hilfe mit Gut und Blut geleistet hätten. So erschien es gerechtfertigt, im Gedenkjahr 1968 die Anfänge jener Begebenheiten, die im wesentlichen den Lebensbogen Wilhelms I. (1533-1584) umspannen, in Erinnerung zu rufen. Das Museum hat es sich daher zur Aufgabe gestellt, die Geschehnisse möglichst lebendig in Bildern, Karten, Plänen, Münzen usw. zu belegen, wobei der Schwerpunkt der Darstellung auf Grafik und Dokumentation gelegt wurde. Schon einmal wurde im Museum eine NASSAU-ORANIEN-GEDENKAUSSTELLUNG gezeigt. Jedoch stand im Jahre 1933 dem damaligen Museums-direktor Hans Kruse noch nicht die heutige umfassende Sammlung von Oranierporträts in Öl zur Verfügung, die im Laufe der vergangenen 35 Jahre dank der Unterstützung des Vereins der Freunde und Förderer des Museums des Siegerlandes erworben werden konnten, die in unseren Tagen zum selbst-verständlichen Dauerbestand des Oraniersaals zählen. Auch diese Gemälde werden gezeigt, doch erschien, abgesehen von weiteren geeigneten Objekten aus den Beständen des Museums, die Hinzuziehung von Leihgaben wünschenswert und notwendig. Verschiedene Museen, Institute und private Leihgeber haben zur wirksamen Ergünzung der Ausstellung mit Rat und Tat beigetragen. Für diese Förderung Dank zu sagen ist dem Museum ein ehrliches Anliegen." (3)	1968	APG tentoonstelling	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roelants, F.,	Willem de Zwijger. Chronijk in zeven deelen, Brussel: J.-H. Dehou, 1853. 138 blz. *Het betreft hier een toneelwerk.* *Online: UB Gent* "Personen. WILLEM, PRINS VAN ORANJE, bijgenoemd *de Zwijger*. DE HERTOG VAN ALVA, landvoogd. VITELLI, luitenant en vertrouweling van Alva. VAN WALDEGHEM, vlaamsch Staats-raadsheer. FERDINAND VAN WALDEGHEM, neef van Van Waldeghem. MARTIJN, oud zeeman, in Van Waldeghems dienst. [DE GHISTELLES, VAN BRUSSEL, nederlandsche Staats-raadsheeren. VAN METEREN,] JOSHUA, sterrekijker, in Alvas dienst. MEDINA COELI, opvolger van Alva. LOS RIOS[en] DON GOMEZ spaansche oversten, leden van den raad. LAMARK, hoofdman der watergeuzen. DE GRAAF VAN HEREMBERG, schoonbroeder van Willem van Oranje, luitenant der Staten. BEATRIJS, dochter van Van Waldeghem. MEVROUW VAN SINGHEM, zuster van Van Waldeghem. MARTHA, dienstmeid van Joshua. DE DEURWACHTER der onderaardsche gaanderijen van 's hertogen paleis, te Brussel. 1e WETHOUDER der stad Mechelen. 2de WETHOUDER der stad Mechelen EEN SPAANSCHE MATROOS. EEN VLAAMSCHE MATROOS.	1853	LTM toneelstuk	Roelants/Zwijger
Röell, W.,	Prins Willem als krijgsman. Rede door luitenant-generaal jhr. W. Röell, in de Groote Kerk te 's-Gravenhage, uitgesproken 24 april 1933, op uitnoodiging van de beide christelijke Oranje-Vereenigingen der residentie, [1933] 12 blz. Ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RoellPrinsalsKrijgsman.pdf* "Wij zagen den Vader des vaderlands: Als Staatsman-Strateeg in zijne verhouding tegenover het buitenland en onvermoeid ijveren voor directe of indirecte steunverlening: Als Militair-Strateeg in de conceptie zijner veldtochten van 1568 en 1572, in zijne grondlegging van de Vesting Holland als basis en reduit met open uitvalspoort voor operatieve handelingen en eindelijk in zijn onovertroffen besluit de dijken door te steken als offensieve inundatie in 1574. Als Taktisch-Aanvoerder in zijne jonge jaren bij Karel V, zijn getrouwheid aan zijn taak, zijn schitterenden Maasovergang, met misleiding van Alva 6/7 october 1568, en zijn meesterlijken terugtocht naar Straatsburg. In zijn *geestelijke eigenschappen* door zijne onverwoestbare wilskracht, hardnekkig vasthouden en steeds weer van nieuw aan beginnen, met opoffering van alles wat het zijne was, zelfs wanneer drie zijner broeders sneuvelen en zijn raadsman de Villers gevangen gehouden wordt. In zijn *Godsdienstige-inspiratieve* eigenschappen, zijn onwrikbaar geloof in de meest hechte van al zijne allianties, namelijk in zijn verbond met den Potentaat der Potentaten, hetwelk hem nooit verlaten heeft." (11/12)	1933	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roey, J. van,	"Oranje en Antwerpen", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984*, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin, Brussel, [1985], pp. 55-64. *Noten*. "Het ligt voor de hand dat de prins van Oranje, die ontegensprekelijk vanaf 1567 de leider was van de opstand der Nederlanden, en de stad Antwerpen, die even onbetwijfeld de grootste stad in diezelfde Nederlanden was, tijdens de opstand met mekaar in verband hebben gestaan. Trouwens, al vóór 1567, en al in het jaar 1566 heeft Oranje een hoofdrol gespeeld in de gebeurtenissen die de Scheldestad beroerden : op verzoek van Antwerpen zelf was hij door de regentes, Margareta van Parma naar Antwerpen gezonden om er orde op zaken te stellen i.v.m. verzet tegen de geloofsplakkaten en vooral met het te Brussel onrustbarende verschijnsel van de „hagepreken". Waarom juist Oranje naar Antwerpen werd afgevaardigd ligt wel duidelijk : Antwerpen was ongetwijfeld het belangrijkste centrum in de Nederlanden en gaf in menig opzicht de toon aan en bij wijze van spreken was Oranje degene die onder de hoge adel (die na het vertrek van Granvelle weer grote invloed had gekregen op de landsregering) de meeste invloed bezat en ook boven de anderen uitstak wat politieke zin betrof. Bovendien is Oranje nog op een andere wijze met Antwerpen geliëerd : onder zijn menigvuldige waardigheden bezit hij de titel van erfburggraaf van Antwerpen, waardigheid die aan de Nassauers is toegevallen samen met de heerlijkheid-baronie Diest. Op 23 januari 1545 had prins Willem het leenverhef voor het burggraafschap verricht. Het dient trouwens wel eens te worden gezegd dat Oranje, die in België gevoelsmatig altijd wordt beschouwd als een Noord-Nederlander, in werkelijkheid eerder moet worden gezien, onder meer in verband met zijn opvoeding aan het — eigenlijk Bourgondische — hof van keizer Karel en diens landvoogdes alhier, Maria van Hongarije, als een Zuid-Nederlander (niettegenstaande zijn Duitse afkomst) en als dusdanig later de eerste en meest hooggeplaatste Zuid-Nederlandse inwijkeling in het Noorden van de Nederlanden vanaf 1572." (55)	1985	APG Antwerpen	
Roggh,, P.,	"De orangistische putsch van 28 oktober 1577 te Gent. En nog een en ander over de calvinistische republiek", in: *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het heemkundig genootschap van het Meetjesland*, nr 18, Maldegem, 1967, pp. 143-181. *Noten*. "Er is over de Gentse Calvinistische Republiek van de jaren 1577-1584 reeds heel wat literatuur verschenen. Kan er vooralsnog geen sprake zijn van een uitgediepte studie omtrent deze Gentse Republiek waarvan het karakter nochtans zo relevant mag genoemd worden voor de historie der Nederlanden dan beschikken we toch betreffende de vestiging van deze beruchte Republiek over een tamelijk uitvoerige verhandeling van de hand van de Heer A. Despretz. Kunnen we in menig opzicht ons verheugen in het opzet van deze jonge historicus dan voelen we ons toch minder enthousiast wat betreft sommige van zijn uitspraken en, wat meer is, van sommige van zijn besluiten die bepaald onaanvaardbaar zijn. In de hiernavolgende korte en critische bijdrage hebben we nu eensdeels gepoogd sommige fouten in het werk van de heer Despretz recht te zetten en anderdeels ernaar gestreefd de ware betekenis van deze «instauratie» te bepalen. Waar het gelegen kwam hebben we tenslotte nog enkele onbekende of in het algemeen verkeerd voorgestelde feiten, gebeurtenissen en situaties met betrekking tot die beroerde maar zo boeiende historische XVI° eeuw zo getrouw mogelijk belicht." (143) "Algemeen Besluit. De geschiedenis van de Gentse Calvinistische Republiek moet nog geschreven worden! Wat erover werd gepubliceerd is gebrekkig, onnauwkeurig, tendenzieus. Wat weten we precies over de betrekkingen van Oranje met de Gentse revolutionairen en over de relaties van Gent met de 4 Leden van Vlaanderen en de Staten-Generaal? Over de militaire, politieke en godsdienstige greep van Gent op Vlaanderen? Over de ongenadige Gentse oorlog tegen de Malcontenten, oorlog die toch de latere zelfstandige staatsvorming van Holland en Zeeland zo krachtig heeft in de hand gewerkt? Over het juiste aandeel van de Gentse en Vlaamse verzetstroepen en dat van de vreemde huurlingen? Over het opzet en de mislukking van de Paltsvorst Casimir en van de hertog van Anjou? Over de invloed van de Engelse agenten in de Nederlanden? Over de zeer ingewikkelde en troebele godsdienstige, politieke en sociale partijstrijd te Gent zelf? Over al deze problemen — want het zijn nog altijd vraagstukken — moeten we ons vooralsnog tevreden stellen met slordige algemeenheden die nooit geheel de ware betekenis van de beruchte Gentse Republiek ontsluierden. De nochtans lofbare poging van de heer A. Despretz om even de nog hangende mist te doorbreken is, jammer genoeg, faliekant uitgekomen. Zijn historische bijdrage heeft ons echter aangespoord en toegelaten hier en daar wat klaarte te scheppen in meestal nog duistere of verkeerd geinterpreteerde gegevens : de aanloop van de Gentse revolutionairen in oktober 1577 had een dubbele oorsprong. Partijgangers van de stedelijke autonomie oordeelden de tijd gekomen om het herstel van de gebroken stadsprivileges van 1540 te eisen. Onder deze Gentse autonomisten, de bedrijvigsten trouwens als Jan van Hembyse en wellicht ook Frans van de Kethulle, waren er ook Orangisten. Tegengewerkt, geremd zelfs door enkele invloedrijke en loyale royalisten, alle Katholieken, w. o. de anti-Orangist, de hertog van Aerschot, ondernamen de autonomisten gesteund door de Orangisten een machtsgreep op 28 oktober 1577. De leiders van de punch en de menners van de daarop volgende omwentelingsbeweging waren patriciërs. Katholieken en Protestantse jonkheren. Schier allen waren ook gewezen schepenen en enkelen, de meest invloedrijken, waren met elkander vermaagschapt.	1967	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rogier, L.J.,	"Evoluties in het historisch portret van het huis Oranje", in *Terugblik en uitzicht. Verspreide opstellen van L.J. Rogier*, I, Hilversum-Antwerpen: Uitgeverij Paul Brand nv, 1964, pp. 109-123. "Zet Nederland in de rij en zie wat voor figuur het maakt. De relatie van zijn vorstelijk huis tot de natie begint in 1404 en is nog ongeveer twintig jaar ouder dan die van de Deense dynastie tot het volk, waarover zij regeert. Te Breda begonnen, heeft het huis Nassau - uit het Duitse Westerwald afkomstig - zijn plaats verworven onder de Bourgondische hofadel en, door zijn erfopvolging in het prinsdon Oranje aanmerkelijk in aanzien gestegen, de grote man voortgebracht, die in lengte van dagen de centrale figuur zou blijven in de verbonden geschiedenis van stamhuis en vaderland: Willem I, in 1533 te Dillenburg geboren en in 1584 te Delft door sluipmoord gevallen. Wat hem voorafging, het Bredase Nassauverleden, blijft nevelig voor het bewustzijn van de gemiddelde Nederlander, en van allen, die na hem kwamen en zijn naam mochten dragen, is tot op deze dag toe voor de kinderen van ons volk de eerste introductie, de trek, die ons allen permanent voor de geest staat: dat zij afstammen van die ene, de grote prins, van Willem van Oranje bij uitstek. Zij mogen allen of bijna allen min of meer persoonlijke verdiensten gehad hebben of nog hebben: Maurits en Frederik Hendrik het militaire genie, Willem III de politieke begaafdheid, koning Willem I het administratief en economisch talent, achter hen staat de te Delft vermoorde stamvader, de held van het huis, de martelaar voor de vrijheid." (111)	1964	APG beeldvorming	
Rogier, L.J.,	"Het Huis Oranje-Nassau in Nederland", in *Koningin Juliana. Officieel gedenkboek ter gelegenheid van de troonsbestijging van Hare Majesteit Koningin Juliana, Louise, Emma, Marie, Wilhelmina, 6 September 1948 in de Nieuwe kerk te Amsterdam*. Ingeleid door J.R.H. van Schaik, Amsterdam: Scheltens & Giltay, 1948., pp. 27-58. ill. "Het probleem van de onklare positie der Oranje-vorsten in het staatsbestel is nog weinig doordacht. Zeker is het wel, dat Willem de droom van de souvereiniteit niet gekoesterd heeft, ja zich zelfs van de vrijheid, waarvoor men streed, een voorstelling maakte, die niet identiek was met onafhankelijkheid. Zijn nauwe band met de Valois wijst het uit. Een eigenaardige zinsbegoocheling doet ons altijd even aarzelen om in de herhaalde aanbiedingen van de souvereiniteit aan de Franse en de Engelse kroon ernst te zien. Ten onrechte echter. Gedurende de eerste twintig jaren van de opstand was de gedachte aan een zelfstandig politiek bestaan van enig deel der Nederlanden zonder eminent hoofd de illusie van een enkeling als de Goudse pensionaris Franchois Vranck. Voor Oranje en de regenten was het alternatief na 1581 : onderwerping aan Frankrijk of aan Engeland en alleen de onwil van de betrokken souvereinen om zo openlijk tegen een mede-souverein op te treden heeft de Nederlanden aan dit lot doen ontsnappen." (41)	1948	APG staatsraison	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rogier, L.J.,	"Oranje en de katholieken", in *Herdenken en Herzien. Verzamelde opstellen van L.J. Rogier*, Bilthoven: Amboboeken, 1974, pp. 182-193. "Voor de oudste zoon, de op elfjarige leeftijd naar de Nederlanden overgekomen en door Karel V's zuster Maria verder opgevoede prins van Oranje, lagen de kaarten anders. Hij was in de Nederlanden - vooral de Zuidelijke - de grootste grondbezitter na de koning en het laat zich verstaan, dat hem de verbeurdverklaring van dit bijna onmetelijk bezit tot tegenweer dreef, waarmee nog niet gezegd is, dat dit eigenbelang door geen zweem van idealisme veredeld werd. Dit idealisme betrof dan voornamelijk de godsdienst, maar weer niet zoals de zorgvuldig gekweekte mythe het wil. Het geloof is vervluchtigd aan de roeping van de Nassause gravenzoon, door God uitverkoren om de bewoners van de lage landen te verlossen van Spaanse dwingelandij en Spaanse superstitie. Wat het laatste aangaat, wie deze prins van Oranje voorstelt als paladijn van het calvinisme, pleegt geweld aan de waarheid. Hij was - om met de calvinist Van Schelven te spreken - een Nicodemiet, een Cassanderiaan en had zijn hart verpand aan een religievrede, die het katholieken en protestanten zou mogelijk maken met gelijke rechten samen te leven in één staatsverband. Toen in het gevolg van de Watergeuzen vurige volgelingen van Calvijn zich meester maakten van de stadhuizen en de kerken, zag de prins de kans schoon de stadhouderschappen waaruit hij door Filips II ontslagen was, weer op zich te nemen, maar het eerste doel, waarnaar hij vastberaden streefde, was de terzijdeschuiving van die calvinistische drijvers en hun vervanging door leden van het oude regentenpatriciaat, waarbij het hem koud liet, of dezen van zins waren met de oude religie te breken. Het is zijn werk, dat mannen als Leoninus en Oldenbarnevelt - van wie de eerste nooit en de tweede pas in 1592 hervormd werd - de regering van stad, gewest en generaliteit in handen kregen. Toen hij viel onder moordenaarshand, zat die libertijnse regentenoligarchie weer vast in het zadel. Pogingen, straks door de Engelse Lord Leicester ondernomen haar te wippen en het roer weer in handen te geven van een calvinistische volksdemocratie, hebben gefaald. Dankzij Willem van Oranje zijn de Verenigde Nederlanden geen calvinistische theocratie geworden. Zij werden een onvolgroeide pariteitsstaat, waarin de calvinisten bevoorrecht en de katholieken geduld werden." (184/5)	1974	APG GKS	
Rogier, L.J.,	"Oranje en de Nederlandse staat" in *Herdenken en Herzien. Verzamelde Opstellen van L.J. Rogier*, Bilthoven: Uitgeverij Ambo b.v., 1974, pp. 271-292. "Was deze titel mij niet van hogerhand opgelegd, dan had ik deze voordracht genoemd 'Erasmus, Oranje en Nederland', hoe zonderling de combinatie van Erasmus en Oranje op het eerste gehoor ook mag klinken. Erasmus was immers ter ziele, voordat tussen Oranje en Nederland de eerste band werd gelegd: dit gebeurde in 1538, toen René van Châlon-Oranje stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht werd. Alleen had er misschien zekere relatie tussen Erasmus en Nassau bestaan, toen de Spaanse Menzia de Mendoça, zo tussen 1530 en 1538, als derde vrouw van Hendrik III van Nassau gastvrouw was op het kasteel van Breda en een stempel van Romaanse beschaving op een hofgezin drukte, dat nog leefde in de trant van de Duitse ridders, binnen wier horizon kunsten en wetenschappen geen indrukwekkende wezenlijkheden waren. Met haar deed de Renaissance te Breda haar intrede, sinds de drempel van de slotzaal gesleten werd van wijsgeren, schilders en poëten. Onder hen heeft zich misschien Erasmus weleens gemengd; in elk geval blijkt uit zijn brieven, dat hij het echtpaar gekend heeft. Het is echter niet om dit hypothetisch en ten hoogste ook vluchtig contact, maar om een reden, die dieper ligt, dat ik Erasmus in verband met het huis Oranje noem. Deze kosmopoliet was op het land van zijn geboorte en de bewoners ervan trots noch verzot; toch was hij in zekere opzichten een typische Nederlander. Van deze merkwaardige man heeft een modern Duits geschiedschrijver gezegd: 'Er steht immer in irgend einem Zwielicht', d.i. ongeveer: je weet nooit precies, wat je aan hem hebt; hij is geen gestalte met scherpe contouren; zijn sympathieën en affiniteiten vervloeien naar alle kanten. Zo gezien, kan Erasmus - 'de Rotterdamse heilige' zei Joost van den Vondel - schutspatroon heten van het huis Oranje, ten minste van de prins van Oranje bij uitstek, die als elfjarige van Nassau naar Nederland kwam, van Dillenburg naar Brussel, d.i. van een landsvaderlijk Duits gravenhof naar de verheven kring van een Habsburgse aartshertogin, zuster van een keizer, weduwe van een koning, waarin de toon hoofs, de conversatie diep en het gezelschap kosmopolitisch was. De Germaan werd gelatiniseerd, de Duitser verfranst." (271/2)	1974	APG GKS Erasmus	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roland Holst, A.,	"De Prins weergekeerd", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 1-2. *Online: UVA* "Konden de grooten, die - hun jeugd voorbij - bezield oorloogden, na een reeks geslachten weer jong terugkoomen, en stond ook hij zoo en thans weergekeerd, en hier, bij machte ons te verstaan naar daden en gedachten, hoe zou hij ons dan aanzien, u en mij?" (derde couplet)	1933	LTM gedicht	Roland HolstPrins
Rom, P.H.,	De kampioen voor vrijheid en recht. Tafereelen uit het leven van Prins Willem den Zwijger. Met een plaatje, Leiden: D. Donner, 1890. 58 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RomKampioen.pdf* "„Veel rampen zijn des vromen lot," zegt de psalm. Zoo ging het ook met onzen goeden Prins van Oranje. Op Zondag 18 Maart 1582 treffen we hem aan den middagdisch in zijn paleis te Antwerpen, waar hij toen ter tijde woonde. Daar woonde ook nog een ander voornaam persoon, te weten de Hertog van ANJOU, broeder van den Franschen Koning. Deze was hier, om ons tegen Spanje te helpen. Het was juist ANJOU's verjaardag. 's Morgens was de Prins nog in de kerk geweest, waar een dankgebed voor ANJOU was opgezonden. 's Avonds zou er in ANJOU's paleis een schitterend feest gegeven worden, waarop de Prins genoodigd was. Doch dat zou alzoo niet geschieden. De Prins had eenige gasten aan zijnen disch en was als altijd vroolijk en opgeruimd. 's Prinsen gemalin echter niet. Zij was zenuwachtig en gejaagd. Zij kon niet zeggen, wat haar hinderde; maar een angstig voorgevoel zeide haar, dat er iets akeligs zou gebeuren. En daar was reden voor ook. Nog niet zoo heel lang geleden, in 1580, had de valschaard FILIPS II den Prins openlijk in den ban gedaan en hem vogelvrij verklaard. Hij had hem voor al wat leelijk was, voor een gemeene pest, een huichelaar, enz. uitgemaakt, die niet waard was langer te leven, en een bloedprijs van 25,000 gouden kronen uitgeloofd, aan ieder, die den Prins zou dooden. Deze had dit booze, beleedigende stuk beantwoord in eenen brief, dien hij aan alle Vorsten van Europa zond en die tintelde van verontwaardiging over de lasterlijke beschuldigingen van FILIPS. Maar de bloedprijs was aanlokkelijk genoeg, om de aandacht van allerlei booswichten op den edelen ORANJE te vestigen. CHARLOTTE duchtte het ergste voor haar beminden gemaal. Hij zelf echter vreesde niet. Hij verklaarde, dat hij zich in Gods hand bevond, zonder Wiens wil er geen haar van ons hoofd gekrenkt wordt." (51)	1890	LTM jeugdboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Romberg, Hermann,	Der Prinz von Oranien und der Freiheitskampf der Niederlande, Lahr-Dinglingen: Verlag der St.-Johannis-Druckerei C. Schweickhardt, 1991, 3. Aufl. 157 blz. ill. *Noten (meest m.b.t. Wedgwood), beknopte bibliografie.* "Der Man, dessen Lebensbild auf diesen Blättern entstehen soll, gehört dem Jahrhundert an, dessen erster Hälfte *Martin Luther* steht." (7) "Durch überlegene, politische Klugheit und diplomatische Gewandtheit, durch einen unbeirrbaren, zähen Willen und durch die Hingabe seines sich selbst verzehrenden Lebens ist er der Begründer der staatlichen Freiheit des niederländischen Volkes geworden in dem ungleichen Kampfe gegen die gewaltige Weltmacht Spanien. Sein Leben wurde ein Opfergang für die Freiheit. Daß er durch Mörderhand fiel, war der ihm entsprechende Abschluß." (8).	1991	APG	
Romberg, Hermann,	Der Prinz von Oranien. Wilhelm Graf von Nassau, Herborn: Oranien Verlag, 1960. 150 blz. ill. *Noten, Bibliografie (beknopt), Tijdtafel.* "Zur Beurteilung der Persönlichkeit Wilhelms von Oranien ist gesagt worden — und es wird heute noch wiederholt — : Wilhelm gilt als der Retter des europäischen Protestantismus vor der Gegenreformation, aber er selbst war persönlich religiös indifferent. Die erste Aussage dieses Satzes besteht zu Recht, aber die zweite wird dem Menschen Wilhelm von Oranien nicht gerecht, denn es ensteht hier der falsche Eindruck, als sei er sein Leben lang ein religiös gleichgültiger Mensch gewesen. Demgegenüber muß gesagt werden: Nach der lutherischen Erziehung im Elternhause ist er in den Niederlanden vom zwölften Lebensjahre an katholisch erzogen worden. Durch die erzwungene, innere Umstellung, wie durch die Entwicklung, die danach sein Leben in den Niederlanden nahm, und durch die abstoßende religiöse Verworrenheit, der sich der junge Mann gegenübersah, wurde er auf religiösem Gebiete zurückhaltend, ja auch indifferent und gleichgültig. Aber nach der Rückkehr auf die Dillenburg erlebte er eine innere Besinnung und reifte zu einer bewußten Hinwendung seines inneren Menschen zum evangelischen Glauben. Dafür liegen urkundliche Belege in seinen Briefen vor, besonders in den Briefen an seinen Bruder Johann." (141)	1960	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Romein, J.,	"Willem van Oranje. De bevrijder", in J. Romein & A. Romein, *Erflaters van onze Beschaving. Nederlandse gestalten uit zes eeuwen,* 12e dr., Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij B.V. 1977, pp. 105-130. ill. *Online:dbnl* "De wegen der geschiedenis zijn wonderbaar. De Republiek der Verenigde Provinciën is uit een reeks vergissingen geboren. Vergissing van de hoge adel die, uit zucht om zelf te regeren, in het Zuiden de leiding nam, maar de eerste was om zich weer te buigen, zodra de doorwerking van het democratisch calvinisme hem leerde, dat hij zijn doel voorbij geschoten was. Vergissing van de lage adel die uitgetogen was om zijn positie te handhaven, en de slagen sloeg voor de verachtelijke kramers en kruideniers die hem, in de zeeproviniciën althans, spoedig van zo goed als elke politieke invloed zouden beroven. Vergissing van de consistoriën en calvinistische kooplieden in het Zuiden die voor de alleengeldigheid van hun alleenzaligmakende sekte goed en bloed hadden veil gehad in een strijd waaruit ten slotte elders een staat gegroeid is die destijds de enige was, waar gewetensvrijheid uitdrukkelijk erkend was, en waar, in de praktijk tenminste, en zij het tegen betaling, al vrij spoedig elke kerk of sekte zijn God zou kunnen dienen op de wijze die haar goeddocht. Vergissing dan ook aan de overzijde, bij de Spaanse koning en de uitvoerders van zijn wil, wier plan het geweest was in zijn Nederlands rijksgebied een gecentraliseerde moderne monarchie te grondvesten, maar die, huns ondanks, juist door hun dwangmaatregelen, meegewerkt hadden aan de verbrokkeling van het eigen rijk, waarvan zij de ondergang verhaastten; de koning die hier het geld vandaan had willen halen om zijn wereldpolitiek te voeren, maar gedwongen werd het er juist heen te brengen, zoveel, dat hij, de rijkste monarch van zijn tijd, tot driemaal toe bankroet sloeg; de koning die hier zijn katholiek geloof tot het uitsluitend heersende had willen verheffen, doch, juist door die dwang een calvinistische staat moest zien ontstaan die een eeuw later onder de achterkleinzoon van de aartsketter de inmiddels sterk aangezwollen krachten van Nederland en Engeland samen opriep tegen hetzelfde katholieke en centraliserende staatsideaal als het zijne, toen echter niet meer door Spanje, maar door Frankrijk vertegenwoordigd. Vergissing ook van het Nederlandse volk als geheel dat door de strijd voor zijn nationale aaneensluiting in eigenheid, zich juist door die strijd gesplitst zag in twee, sindsdien, op een klein tijdje van gedwongen hereniging na, gescheiden helften. Eenheid in eigenheid waarvoor toch honderd jaar tevoren, in 1482, de Algemene Staten de grondslag schenen gelegd te hebben, toen zij bij monde van die van Brabant beleden hadden 'dat men broeders mocht willen blijven en samen vereend, en door een ware unie en eendracht goede wil en moed mocht hebben, de landen en heerlijkheden te bewaren'. Vergissing ten slotte ook van Oranje die eerst zich in de koning, toen in de hoge en vervolgens in de lage adel vergiste; Oranje die de Opstand ondernomen had als een vrijmachtig, nog half feodaal denkend potentaat tegen zijn moderne vorst en diens centraliserend en bureaucratiserend staatsbestel, doch zijn leven eindigen moest als de bescheiden 'president' van wat een destijds allermodernste republiek zou worden: Oranje die zijn loopbaan begonnen was als de rijkste edelman van zijn tijd en haar eindigde als een van de armste, want meest met schulden overladen burgers van die koopmansrepubliek. Oranje die, tragischer contrast, van de nationale eenheid aller Nederlanden waarvan hij gedroomd en waarvoor hij gestreden en geleden had bij zijn dood alleen Holland en Zeeland vrij en de rest óf bedreigd of vaster dan ooit in Spaanse handen wist; Oranje die, in plaats van zijn tweede ideaal, complement van het eerste: de vrije uitoefening van katholicisme en calvinisme, vervuld te zien, had moeten steunen op de	1977	APG	Romein Oranje
Romig, Edgar Franklin (red.),	William the Silent. A record of the celebration by the church of the four hundredth anniversary of the birth of the great prince of Orange, champion of civil and religious liberty, 1533-1933, New York: Published by the Collegiate Reformed Protestant Dutch Church of the City of New York, 1934. 84 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RomigSilent.pdf* "Wisely and truly did Motley compare William with our own George Washington, and had he been writing later he would have included Abraham Lincoln. Wisely and truly have leaders since William's time, whether in monarchies or republics, looked to him as a perfect example of fidelity to trust in public affairs. "God give us men. A time like this demands strong minds, great hearts, true faith and ready hands; Men whom the lust of office cannot kill, men whom the spoils of office cannot buy! Men who have opinions and a will; Men who have honor, men who will not lie; Men who can stand before a demagogue And damn his treacherous flatteries without winking; Strong men, sun-crowned, who live above the fog In public duty and in private thinking." The second of William's mottoes was, "Het geschil is te kleen om dieshalven gesplijt te blijven," "The distinction is too small for us on that account to remain divided." Here we get at the warp and woof of his noble attitude of tolerance and his will to accomplish religious liberty. It is all the more remarkable because William was a man of deep spiritual convictions. I take issue at this point with many who would picture William as moved to an interest in religious harmony among his people, not out of actual religious interest, but because it made for good government. " (22)	1934	APG herdenking 1933 in New York	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roo van Alderwerelt, J.K.J. de,	"De voorgeschiedenis van het wapen gevoerd door de eerste prins van Oranje uit het geslacht van de graven van Nassau", in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie waarin opgenomen jaarverslag en bijdragen van het Iconografisch Bureau*, deel 25, 's-Gravenhage, 1971, pp. 29-61. ill. *Noten*. "Na René's dood trad Willem van Nassau, zoon van graaf Willem de Rijke, als universeel erfgenaam op. Willem I prins van Oranje zoals hij in de vaderlandse geschiedenis bekend is. Hij voerde het hem van zijn vader aangeboren wapen: gevierendeeld: I Nassau, II Katzenelnbogen, III Vianden, IV Diez, vermeerderd met hartschild Chalon-Orange: I en IV Chalon, II en III Orange, hartschild Genève (afb. 29). Het wapen, dat voorkomt op de gekleurde houtsnede van Cornelis Anthonisz., omstr. 1545, in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam, voorstellende prins Willem op 12-jarige leeftijd te paard, geleid door twee dienaren, is dat van René de Chalon en dat heeft prins Willem nooit gevoerd. Van der Hoop duidt de combinatie Nassau-Katzenelnbogen Vianden-Diez en Chalon-Orange-Genève in zijn studie „Het wapen van Maurits, Prins van Oranje" kortheidshalve aan als „Nassau" en „Oranje", hetgeen wat dit laatste betreft misschien uit niet-begrepen traditie te verklaren valt, maar wel te betreuren. Wat is namelijk het geval geweest: in het Huis de Chalon zijn de Bourgondische goederen van deze familie tezamen met die van het prinsdom Orange geadministreerd geweest in één rekenkamer in de Franche Comté (in 1551 verplaatst van Salins naar Chatelguyon). Onder René de Chalon en aanvankelijk ook onder prins Willem I was dit zo gebleven. Omstreeks 1561 heeft Willem I evenwel de administratie van de goederen van het prinsdom gescheiden van die van de Bourgondische bezittingen van het Huis de Chalon en eerstgenoemde goederen direct onder de Rekenkamer van Nassau te Breda gebracht (inkomsten en verantwoordingen). Dit wapen is gevoerd door Prins Willem I, 1544-1584, en Prins Philips Willem, 1594-1618; hun opvolgers hebben wijzigingen aangebracht waarop hier niet verder kan worden ingegaan." (60)	1971	APG wapen	
Roosbroeck, R. van,	"Bredase Oranje-sprokkels", in: *Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom"*, 23, 1970, pp. 69-85. *Noten*. "Bij het samenbrengen van gegevens voor een nieuwe, uitgebreide en meer kritisch biografie van Prins Willem I van Oranje viel het mij op, dat weinig biezonderheden worden meegedeeld over de intrede van de prins met zijn jonge vrouw, Anna van Saksen, in zijn stad Breda, op 4 oktober 1561; evenmin over de inhuldiging van zijn derde echtgenote, Charlotte van Bourbon, op 15 oktober 1577. Over deze beide „incoempsten" van Oranje's echtgenoten volgen hieronder enkele gegevens." (...) De plechtige intrede te Breda had plaats op 4 oktober. Inderdaad zijn over deze intrede geen biezonderheden gepubliceerd. De stadsrekeningen van Breda brengen evenwel enkele belangrijke aanduidingen, die ons toelaten een beeld van de inhuldiging te schetsen. Er is in de rekening van 1561 een speciale rubriek ingericht voor de uitgaven die verband hielden met de „vyeringe" bij de thuiskomst van de prins met zijn gade, de „genad. tweede huysvrouwe vuyt Duytschland". Was de prins in 's-Hertogenbosch reeds met een geschenk vereerd, voor Breda lag de verhouding toch geheel anders. De prins — de genadige heere genoemd — werd er feestelijk en hartelijk gehuldigd en er werden geen kosten gespaard, al moest men ook elders de 'gerede' penningen daarvoor gaan lenen." (69/70) "Opmerkelijk is vooral dat in 1577 aan de prinses geen geschenk werd aangeboden. Bij alle onrust en spanning, zowel te Breda als elders, moet het zoeken naar een passende eregave moeilijk zijn geweest, nog afgezien van de financiële situatie. Toch is er een geschenk gekomen. In het testament van Charlotte, gemaakt op 15 november 1581, wordt geschreven over „la vaisselle de Breda", hetgeen de veronderstelling heeft opgeroepen dat het hier een geschenk betrof dat door de stad Breda aan de prinses was aangeboden. Niet in 1577, maar achteraf en uiteraard vóór 1581. Inderdaad is „la vaisselle de Breda" het geschenk van Breda aan de hertogin van Monpensier, prinses van Oranje. De rekening van 1578 bewijst dit." (82)	1970	APG blijde inkomsten Anna van Saksen Charlotte de Bourbon	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roosbroeck, R. van,	"Enkele Brieven van Alva betreffende Oranje's inval in Brabant (najaar 1568)", in: *Bijdragen tot de Geschiedenis. Gesticht door wijlen P.J. Goetschalckx. Voortgezet door Floris Prims. Met ondersteuning der Zuid-Nederlandsche Maatschappij voor Taalkunde en Geschiedenis,* jrg, 17, 1926, pp. 341-360. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RoosbroeckBrievenAlva.pdf* "Het ware overbodig den tocht van Oranje terug te beschrijven. Dit is geschied door meesters in de kunst. Maar het is noodzakelijk bij de beoordeling van de gebeurtenissen ook het advies te kennen dat Alva over deze feiten heeft uitgebracht. De kennis van dit advies zal geen grondige verandering brengen aan de voorstelling die wij nu van deze episode hebben: zij zal slechts hier en daar een detail, soms een kleurige bijzonderheid mededeelen. Maar wel zal de kennis van deze brieven een licht werpen op de bedrijvigheid van Alva, die ook tijdens de drukte van het kampleven, oog heeft voor het algemeen beleid en zijn spijt niet kan verduiken, dat de langdurigheid van den strijd hem van de direkte leiding der regeering verwijderd houdt. Alhoewel wij ons hier volmondig — in onderhavig geval — kunnen aansluiten bij Bakhuizen van den Brink en de algemeene werkdadigheid van Alva kunnen bewonderen, hoeven wij al dadelijk oog te hebben voor den veel moeilijker toestand waarin zich Oranje bevond, gescheiden van zijn volk, gewantrouwd door de vreemdelingen, kampend met aanhoudende financieële moeilijkheden, zich ten slotte slechts betrouwen kunnend op enkele verkleefden. Beide veldheeren hebben gemeend zich te moeten stellen als de kampers voor het ware geloof. Oranje in zijn proklamatie waarin hij het verbod van de nieuwe religie veroordeelt, Alva waar hij zich als de verdediger van de katholieke religie aanstelt. Alle de Brieven van Alva getuigen van deze, zijne overtuiging. Zijn strijd is een kamp voor de heilige zaak. Meer, zijn zaak is tevens de zaak van God: een nederlaag is niet te vreezen, want de hulp van God zal de vijanden verblinden: trouwens hoe zou hem die bovennatuurlijke hulp niet worden geschonken want, « oultre ce que tout ce que nous faisons est pour le service de Dieu, qui ne defauldra à sa cause » " (342/3) "Over een schermutseling die den 12e zou hebben plaats gegrepen deelt hij mede: « Et avant hier mon avant garde donnit sur l'arrière garde et leurs bagages de sorte qu'il en fut tuez que de soldatz, que de chartons et aultres de la suyte en divers lieux bien 5 à 6 cents. Et dévalizé plus de cent chariotz largement. De manière que j'espère que dedens peu de temps Dieu me donnera la grâce de leur donner le payement qu'ilz méritent de se fourer si avant au pays et faire le desgat et dommaige qu'ilz font aux bons subjectz de pardeca... ». Wat er ook van zij, hij zal hen geen gelegenheid tot ontsnappen geven om Brussel lastig te vallen. Moest de vijand echter doorbreken, dan zullen Beauvoir en Sr. de Billy Brussel bijstaan en de hertog van Aerschot zal dan de leiding der verdediging op zich nemen. Hij zal echter den vijand beheerschen: « Les dict ennemis sont encheminez à ce matin la routte de St. Trond et me suis aussi venu icy à une lieu près d'eulz et les yrai demain suyvant au point du jour » Intusschen namen de steden hunne voorzorgen tot versterking. Mechelen licht den landvoogd aanhoudend in over de aangebrachte verdedigingsmiddelen, terwijl Brussel onder leiding van den Staatsraad de noodige maatregelen trof en den hertog hiervan inlichtte: hem schrijvend over het zích te Brussel bevindend geschut, over de verdediging	1926	MLG APG	
Roosbroeck, R. van,	"Generaliteit en Vaderland", in: *Dietsland - Europa. Maandblad uitgegeven door het Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di,* jrg 29, aug./sept., 8/9, 1984, pp. 16-22. "Wij kennen de speels geformuleerde uitspraak van de prins, dat er vele vrijers waren die een begerig oog wierpen op de Nederlanden. Het was een handig spel van Oranje de drie mogelijke kandidaten voor de erfenis van Spanje, de vrijers met het begerige oog, tegen elkaar uit te spelen. Hij heeft Spanje niet onderschat: het was inderdaad de machtigste mogendheid en ieder van de vrijers — Engeland, het Roomse Rijk en Frankrijk — was door bijzondere belangen aan Spanje gebonden, terwijl anderzijds onderlinge rivaliteiten een rol speelden, waarop de prins heeft gesteund. De ontwikkeling van deze diplomatieke strategie vinden wij terug in alle fasen van de opstand : al in 1567 heeft de prins de contacten gelegd die de mogelijkheid scheppen „de drie vrijers" in te schakelen. En dan reeds lezen wij het voorbehoud dat de prins over ieder van hen aanvoelt en dat vooral wat de Duitse prinsen en Frankrijk betreft. Hoe treffend is het oordeel van Lodewijk van Nassau al in februari 1567 : „Frankreich hab lange kloen (klauen) und grosse anspruch zum Nidderländen, darum sie bedenckens gehabt mit Frankreich bisher zue handlen." Onmiskenbaar is het wel dat de religie een steeds grotere rol in het diplomatiek beleid heeft gespeeld, alhoewel de invloed ervan toch verzwakt werd door de louter politieke overweging, zoals wij in de alliantie met Anjou vaststellen. Oranjes diplomatieke koers wordt bepaald door de ligging van de Nederlandse gewesten, geklemd tussen de twee mogendheden die al van in de Karolingische tijd de status van deze gewesten hebben bepaald. De strijd om het bezit van de Nederlanden — toen Neder-Lotharingen — tussen Frankrijk en het Rijk — Neustrië en Austrië — wordt voortgezet tijdens de Bourgondische tijd en wordt dan door de Habsburger Karel V ten nadele van de Valois, de voortzetters van het vroegere West-Francia of Neustrië beslist. Maar die kamp houdt niet op : de hele zestiende eeuw wordt erdoor in beslag genomen." (16)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roosbroeck, R. van,	"Open gesprek (interview met Rob van Roosbroeck)", in: *Dietsland - Europa. Maandblad uitgegeven door het Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di,* jrg 29, aug./sept., nr 8/9, 1984, pp. 11-15. "*In heel Nederland geniet u terecht vermaardheid als Oranjekenner. Aan u dus de vraag welke betekenis we moeten hechten aan Oranje's droom van de eenheid der Nederlanden, als we toch regelmatig zien dat hij — en zijn broer Lodewijk nog meer — bereid is grote stukken van de Nederlanden, vooral van Zuid-Nederland, af te staan aan Frankrijk?* Het inroepen van Franse militaire en vooral financiële hulp door Oranje, gebeurde inderdaad ten nadele van die droom. Oranje moest een ruil voltrekken, hij moest kiezen of delen. Lodewijk van Nassau heeft een paar keer de prooi voor de Fransen klaargelegd, en dat kan Oranje niet ontgaan zijn, dat geloof ik niet. Zo bijv. rond 1572 toen, om Franse hulp te krijgen de afspraak tot verdeling der Nederlanden werd gemaakt. Lodewijk stelde voor dat Vlaanderen en Artesië, zoals in de Middeleeuwen, naar Frankrijk zouden terugkeren. Holland en Zeeland zouden naar Engeland gaan, want men rekende ook op steun van die kant en de overige provincies gingen dan naar het Duitse Rijk. Willem van Oranje zou dan slechts als algemeen stadhouder al deze provincies besturen. Opmerkelijk is het wel, dat Oranje later deze koers nog sterker beklemtoond heeft. Want men moest iets geven voor de buitenlandse hulp, iets opofferen daarvoor. Een stuk territorium, een stuk idee, ook een stuk luthers Deutschtum in de zin van Calvijn. Want vergeet niet dat Oranje van huis uit geen calvinist was, maar een lutheraan. En de Franse hulp was altijd calvinistische hulp, overigens van gering allooi dan nog, maar dat stuwde hem wel steeds meer in calvinistische richting. Lodewijk was dat toen trouwens al lang en ging daarin nog veel verder. En zo heel moeilijk was dat ook weer niet voor Oranje, gezien zijn afkomst. Zijn ouders — zeker zijn vader — waren, mag men zeggen, Lotharingers; geen echte Duitsers in de zin van Germanen. We moeten dat leren bekijken in de vormen van die tijd. En dan is op dat moment trouwens ook de lutherse kaart al lang uitgespeeld. Denk maar aan Oranje's tweede huwelijk met Anna van Saksen. Ook toen was het hem om hulp voor zijn plannen te doen. Het ging hem niet om Anna als vrouw, maar om de Duitse en lutherse invloed die zij aanbracht. Dat lezen we in de onderhandelingen tot het huwelijk in Leipzig en Dresden. En daar was een dubbelzinnigheid in de houding van Oranje, in de omstandigheden. Men heeft dat gemerkt en men mag gerust zijn : als Granvelle zich aanvankelijk tegen dit huwelijk verzet, dan had hij juist gezien! Dit huwelijk was inderdaad voor Spanje het binnendrijven van een wig in de katholieke monarchie. En als Oranje zelf ergens bekent dat hij die dag na het afsluiten van de onderhandelingen in Dresden, 's avonds goed gefuifd heeft met zijn kameraden, dan bewijst dat het belang dat hij er zelf aan gehecht heeft. Let ook eens even op het belang steeds weer van de zgn. Waalse kerk waarvan Oranje lid is, waarvan al de voorname vrienden lid zijn. Dat had een sociale inhoud en betekenis. Men moest daarvoor geen Waal zijn, maar men moest zich wel van de Franse taal bedienen! Zo kon dan toch een sociaal onderscheid met de andere calvinisten gehandhaafd blijven... *Waar ging het dan Oranje in essentie om? De religie? Of de nationale opstand der Nederlanden tegen de Spaanse overheersing?* Er zijn nogal wat vraagtekens bij de figuur van Oranje. De grote Oranje is ongetwijfeld die van het „Je maintiendrai" op het einde van zijn adres aan de Staten-Generaal, dat we ook in de televisiereeks konden zien, een hele mooie scène. En de slag op de Mookerheide op 14 april 1574, na vernomen te hebben dat zijn broers Lodewijk en Hendrik van Nassau alle twee gesneuveld zijn, zegt hij nog : „Wij hebben het toch gekund een klein volk als het tot grote dingen bereid is, kan dat".	1984	APG historiografie	
Roosbroeck, R. van,	"Prins Willem in de jaren 1566 en 1567", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 58-84. *Noten. Literatuur.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/RoosbroeckJaren1566en1567.pdf* "Stellig, in de verwijten, welke de regentes den Prins hierom toestuurde, ligt waarheid: nooit was het hare bedoeling geweest op eenigen grond preeken in de stad toe te staan. En dit wist Oranje! De spitsvondige wijze waarop Oranje zich verdedigt, kent ten slotte slechts twee redenen die steek houden: Antwerpen, de machtige handelsstad, die duizenden vreemdelingen herbergde, waarvan velen de nieuwe religiën waren toegedaan, mocht aanspraak maken op een bizondere behandeling: involge de nieuwe regeling zou de rust, en zouden dus ook handel en welvaart niet verder verdreven worden. Doch, zooals wij hooger zeiden, was het vooral het verlangen naar eensgezindheid, door uitschakeling van de geschillen, dat Oranje bleef beheerschen. Het kan ons verbazen dat door dit religieakkoord, aangevuld door een artikelbrief die bescherming aan de drie religies toekende, Oranje zoo mild optrad jegens die religiestrekking, wier ordeloosheid en vurigheid hem stellig niet bevielen. Is het gewaagd in deze koncessies reeds den invloed te speuren van de omvorming in Oranje's meening, dat langs wegen van „geleidelijkheid" de zaak niet meer te redden viel? Is het mogelijk, dat de Prins, door zijn broeder, door de Calvinistische kooplieden, met wien hij verkeerde, tot het inzicht kwam, dat in de toekomst de hulp van dit Calvinisme meer dan ooit zou moeten opgeroepen worden? Althans in deze spannende momenten blijft Oranje rekening houden met de eventualiteit, dat gewapende benden zouden in wachtgeld gehouden worden. Vermoedelijk hebben deze invloeden, en dan verder de ongunstige oordeelvellingen en berichten hem wel verder in den weg naar het verzet aangespoord. Zijn houding kon door de regeering niet worden goedgekeurd en de scherpe briefwisseling, welke tusschen Oranje en de regentes werd gevoerd, was niet van aard om de toenadering te bevorderen. De Prins hadde zich wel liever van alle ambten ontdaan, om in zijn eigen bezittingen zijn dagen te slijten: en in dien wensch is misschien een onuitgedrukte bekentenis te merken van het vermoeden, dat op dezen weg de landszaak wel niet meer te dienen viel. Wat hem begeesterd had, het geloof aan het herstel van de nationale regeering, bleek toch velen te hebben verlaten." (65)	1933	APG begin opstand	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roosbroeck, R. van,	"Willem van Oranje en de eenheid van de Nederlanden", in: *Jaarboek Zannekin*, uitgegeven door de vereniging / stichting Zannekin, 6, Ieper / Mijdrecht, 1984, pp. 5-10. ill. *Noot*. "Intussen was het wel duidelijk dat de eenheid van de Nederlanden sterk bedreigd werd. lets te veel tegemoetkomingen aan de calvinisten volstonden om bij de katholieken een sterke weerstand op te roepen. Een duidelijk voorbeeld is de geschiedenis van de Malcontenten, die aanvankelijk nog pro-Oranje en pro-Nederlands waren. Zij ontwikkelen zich tot een groepering van anti-Oranjegezinden en vooral Waals gerichte edelen. En het is op deze groep van Malcontenten dat tenslotte Farnese heeft kunnen steunen om de Spaanse greep op de Nederlanden te kunnen uitbreiden. Op dat moment echter was de eenheid van de Nederlanden reeds verloren gegaan. Ongeveer tien jaar voor deze gebeurtenissen heeft Lodewijk van Nassau twee keer een plan ontworpen, en ten dele ook uitgevoerd, waarin de Nederlanden uiteindelijk verdeeld zouden worden. Het was zijn bedoeling hiermee mogelijke Franse hulp in de strijd tegen Spanje te verwerven. Volgens een verklaring van de Engelse ambassadeur Walsingham werd overwogen dat na de zege over Spanje Vlaanderen en Artesië naar Frankrijk « zouden terugkeren ». De andere gewesten, die officieel deel uitmaakten van het Duitse rijk zouden aan de Prins van Oranje worden toevertrouwd, terwijl Holland en Zeeland aan Engeland zouden overgaan. Bij al deze besprekingen rond dit thema, het zogenaamde plan van Fontainebleau, is Lodewijk van Nassau betrokken. Uit een verklaring van Marnix van St.Aldegonde van juli 1571 blijkt dat Oranje niet gesteld was op Franse hulp. Op dat moment waren de eerste acties van deze onderneming al begonnen. Op 24 mei 1571 verraste Lodewijk met Franse hulp de stad Bergen in Henegouwen. Zijn leger was echter niet sterk genoeg om verder op te rukken. De stad werd dan ook spoedig door de Spanjaarden omsingeld. Een leger onder leiding van Oranje slaagde er niet in de stad te ontzetten. Wel zag hij kans enkele belangrijke steden in handen te krijgen. Een tweede poging van Lodewijk van Nassau om met Franse hulp de strijd in de Nederlanden te voeren, vond plaats in het begin van 1574. Nadat hij in december te Blamont een ontmoeting had met de hertog van Anjou en met de koningin-moeder van Frankrijk, Catharina de Medicis, werd het hem mogelijk om met Franse militaire en financiële hulp een aanval op de Maassteden Maastricht en Roermond te beramen. Deze aanvallen mislukten echter en op weg naar Zaltbommel werd het restant van het leger, dat door muiterij en desertie gedund was, op de Mokerheide verslagen. In die strijd sneuvelden zowel Lodewijk als diens broer Hendrik en de zoon van de keurvorst van de Palts, Christoffel. Bij toeval ontsnapte Jan van Nassau aan hetzelfde lot. Oranje heeft zich nooit uitdrukkelijk van deze plannen met Frankrijk gedistantieerd. Hij werd teveel in beslag genomen door de opstand en zag in de plannen van Lodewijk wel een mogelijkheid om met Franse hulp Leiden uit de greep van de belegering door de Spanjaarden te redden. De verdelingsplannen van de Nederlanden dienden in zijn ogen uitsluitend als een lokmiddel om meer Franse hulp te verwerven." (8-10)	1984	APG partage	
Roosbroeck, R. van,	Wilhelm von Oranien. Der Rebell. (*Persönlichkeit und Geschichte. Biographische Reihe, Band 15*) Göttingen / Berlin / Frankfurt: Musterschmidt-Verlag, 1959. 98 blz. *Zeittafel, bibliografie*. "Keine Gestalt in der Geschichte der Habsburgischen Niederlande, vielleicht der Geschichte ganz West-Europas überhaupt, steht so stark im Zeichen von Widersprüchlichkeit wie Wilhelm von Nassau, Prinz von Oranien, den sein Gegner, Kardinal Granvella, spöttisch Wilhelm den Schweiger genannt hat. Zu seinen Lebzeiten schon wird das Urteil über ihn durch das Verhältnis der Zeitgenossen zu der katholischen oder zur protestantischen Religion bedingt. Die katholischen Adeligen waren sicherlich mit dem Wortlaut der königlichen Ächtung von 1580 einverstanden. Die aufständischen Kämpfer, die Bevölkerung der späteren Niederlande, haben dagegen den Prinzen den „Vater des Vaterlandes" genannt. Auch den späteren Historikern ist der Versuch zur objektiven Darstellung nicht gut oder kaum gelungen. Der Prinz wurde zur Verkörperung alles Bösen, zum teuflichen Dämon, oder er war für liberale und protestantische Biographen der Held, und jede seiner Taten trug den Stempel der christlichen Gerechtigkeit, des Mutes und der politischen Weisheit. Da durch den Kampf Oraniens schließlich die Republik und später eine Monarchie der Oranien-Nassau-Dynastie geschaffen wurde, war ein Mythus Oranien entstanden, der sich bemühte, die geschichtlichen Tatsachen im panegyrischen Sinne darzustellen, ohne Fehler und Irrtümer des Helden zu beachten. Erst im 20. Jahrhundert gelang eine objektive Betrachtung der Persönlichkeit Oraniens." (7) "Die allerschwerste Belastung, der Oranien unterworfen wurde, war das partikularistische Streben der einzelnen Teilgebiete, selbständig über die örtlich gebundenen Maßnahmen zum gemeinen Wohl entscheiden zu können. Darunter mußte das Interesse an der Rolle der Generalstaaten als übergeordnete Einheit leiden. Ab und zu geschah es, daß der Prinz keinen Rat mehr wußte und vorschlug, jegliche Entscheidung in die Hände einer einzigen Persönlichkeit zu legen. Insofern es mit den Verwaltungsbestimmungen in Einklang zu bringen war, hat Oranien sich nicht gescheut, die Führung in seiner Hand zu behalten. Er strebte nach Zentralisation u. a. für die Finanzen und die Landesverteidigung, doch mußte er oft den überspannten Forderungen des Partikularismus nachgeben. Interessant ist es festzustellen, daß die wallonischen Gebiete, in denen die Bevorzugung des Adels den städtischen Vertretern gegenüber weniger umstritten war und die Einbeziehung des Bürgerstandes in die Verwaltung nicht vollzogen wurde, auch darum den flämischsprachigen Provinzen ziemlich ferngeblieben sind. Auf diesen Hintergründen muß man die Figur des Prinzen sehen. Er war der unerschütterliche Rebell, der sich klar und vollkommen bewußt war des großen Zieles, das er erreichen wollte: die Befreiung aller niederländischen Provinzen aus der spanischen Herrschaft. Er wurde der Freiheitskämpfer, der Held der Freiheit. Weil er wußte, daß diese Freiheit nur nach Wiederherstellung der Einheit möglich war, predigte er Toleranz und Glaubensfriede. Sehr bald wußte er, daß die Mittel oder Werkzeuge, über die er verfügen konnte, nicht ausreichen würden. Er war sich der Grenzen menschlicher Zulänglichkeit bewußt und wußte, daß in seinen Hoffnungen, in seiner Opferbereitschaft ... auch in seinen Enttäuschungen und in der Leidenschaft der Rebellion der Mensch diese Grenze nicht überschreiten darf. Dieses Wissen hat bei ihm das Gefühl der Einsamkeit	1959	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roosbroeck, R. van,	Willem van Oranje, Droom en Gestalte *(Vlaamse Wetenschappelijke Pockets [W 4])*, Hasselt: Uitgeverij Heideland, 1962. 233 blz. *Bibliografie.* "Het was niet onze bedoeling een 'nieuwe' biografie van Willem van Oranje te schrijven. Wij willen alleen aan de hand van de 'klassieke', uitvoerige levensbeschrijvingen een poging wagen, de figuur van de prins voor een brede kring en voor de jongeren te belichten. Nu gepoogd wordt het volk in zijn ruimste uitdrukking en gestalte aan het politieke leven op nationaal en internationaal gebied te doen deelnemen, is het wellicht niet zonder nut, uit de beschouwing van historische figuren de eigenschappen te onderkennen die voor een politiek leider onontbeerlijk worden geacht: karaktereigenschappen, die hem kracht en morele sterkte geven om de taak te vervullen, en die o.i., de figuur van de prins wel kenmerken. Uit het leven van de prins blijken nog de betekenis en de macht van de idee, van de mens als stuwende elementen in de historische ontwikkeling. De zestiende eeuw is een eeuw van ontwaken: bruisende krachten fonteinen in de hoogte, een nieuwe dynamiek is aan het werk. Ook in dit verband biedt de strijd van de prins onmiskenbaar contacten en vergelijkingsvlakken voor onze tijd. De prins bepaalde de plaats van de 'Nederlanden' in de staatkunde van het Westen, betoonde de verbondenheid en de eenheid ervan. Dit gebaar van de prins, dit vasthouden aan de generaliteit, heeft voor het heden zijn volle betekenis behouden. Ook in het 'nieuwe Europa' waaraan gebouwd wordt - of waaraan althans velen menen te bouwen! - zal de Nederlandse geest die uit Oranjes pogen en uit zijn illusies spreekt, een taak hebben. Wellicht heeft in dit verband een levensschets van de prins, voor de generatie die direct met de problematiek van zijn politiek wordt geconfronteerd, nog enig belang. Wie Oranje zegt, zegt 'de Nederlanden'. Voor velen een teleurstelling, voor velen ook een 'heimwee'... voor anderen een hoop! Voor hen werd dit levensbeeld geschreven." (*)	1962	APG Groot Nederland	
Roosbroeck, R. van,	Willem van Oranje. Tweede, geheel herziene druk, Den Haag: Kruseman's Uitgeversmaatschappij B.V., 1976. 182 blz. ill. *Bibliografie, Chronologische Tabel, Lijst van belangrijke data.* *1e dr. 1962. 4e dr. 1983.* "Geen persoonlijkheid uit de geschiedenis van de Nederlanden - misschien wel uit de geschiedenis van geheel West -Europa - staat zo sterk in het teken van de tegenspraak als Willem van Nassau, Prins van Oranje, door zijn tegenstander - en latere vijand - kardinaal Granvelle spottend de 'Zwijger'genoemd. Nog tijdens zijn leven werd het oordeel van de tijdgenoten bepaald door hun religieuze of politieke gezindheid: de Katholieken hebben de Prins als misdadiger en oproermaker veroordeeld, Calvinisten huldigden hem als redder van 'religie' en vaderland. (...) Pas in de twintigste eeuw kwam men tot een meer nuchtere objektieve visie op de persoonlijkheid van de Prins. Het is gemakkelijker de Prins van Oranje als staatsman, dan als mens te benaderen. Het beeld van de diplomaat tekent zich duidelijk voor ons af, o.m. in zijn zeer omvangrijke politieke briefwisseling, in zijn vele verklaringen, in resoluties en mémoires van instellingen en tijdgenoten, in de grote verscheidenheid van de pamfletten uit zijn tijd. Maar de uitlatingen en getuigenissen van de Zwijger, die ons veroorloven de mens Oranje te ontdekken, zijn minder talrijk en vaak ook moeilijker te verklaren. (...) Nauwelijks menen wij er immers in geslaagd te zijn de mens te ontdekken, of daar staat weer de staatsman voor ons..." (7/ 8)	1976	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roosbroeck, R. van,	Willem de Zwijger. Graaf van Nassau, Prins van Oranje. Een Kroniek en een Epiloog. Voorwoord door Hendrik Brugmans; Nawoord door Gaston Eyskens, Den Haag: W. Gaade B.V. / Antwerpen: Mercatorfonds NV, 1974. 493 blz. ill. *Bibliografie, naamregister.* "De periode van 1559 tot 1567 verdiende ruime aandacht. Ze is beslissend voor de persoonlijkheid van Oranje. In deze jaren is uit de katholieke, zeer loyale, bijna Bourgondisch-Habsburgse prins de leider van de oppositie gegroeid; oppositie die evenwel in rebellie is omgeslagen, waarvan hij niet openlijk, nog niet, het leiderschap durft noch kan nemen. Het breken van de feodale band valt hem zwaar. Zijn lutherse gezindheid weerhoudt hem van de verbroedering met de calvinistische edellieden en geuzen. Bij de calvinisten ligt de klemtoon op de religie; bij de prins voorlopig nog op de politieke elementen van de oppositie. De eerbieding van de vrijheid, van de privileges en "consue-tudines" van de gewesten. Daarvoor te ijveren sluit de weg tot een verzoening met de koning niet definitief af. Oranje, die in april 1567 Breda verlaat, met achterlating van een rijk territoriaal bezit en van een indrukwekkend inkomen, is op dat ogenblik een ontmoedigd, en vooral onzeker man. In de komende jaren volgt een logische ontplooiing in de houding van de prins. De eerste maanden nog blijft hij afwachten: de berichten uit de gewesten zijn niet alarmerend. De dagen direct na de aankomst van hertog Alva brengen zelfs nog een schijn van optimisme. Eerst na de kerkering van de graven Egmont en Horn verandert het toneel. Hij had trouwens het resultaat van de bemiddelingspogingen van de keizer en de Duitse vorsten afgewacht. Wanneer deze pogingen zonder enige kans blijken te zijn, dit was al in mei 1567, begint een nieuwe fase in de houding van Oranje. Hij overwint de innerlijke crisis en besluit tot verzet tegen Alva. Dat zulks niet geproclameerd wordt als een verzet tegen de koning, mag vermoedelijk worden toegeschreven aan de invloed van de lutherse verwanten, die de eerbied voor de landvorst voorop stellen. Maar, zoals wij zullen zien, kon de prins zich beroepen op andere voorbeelden." (196)	1974	APG	
Roose, Adriana P.,	"Het huwelijk van Prins Willem I", in: *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands*. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 133-157 en pp. 361-385. *Noten.* *Foto's artikel pp.361-385: http://www.periodata.nl/dataweb/RooseHuwelijken.pdf* "Over de beteekenis van het eerste huwelijk van den prins voor zijn karakter en zijn werk is met zekerheid niets te zeggen. De verwende jonge man nam alle gaven, ook die van een toegewijde huisvrouw aan als hem toekomend, zonder veel te denken over zijn verplichtingen tegenover degene, die hem een huiselijken haard en nakomelingen schonk. (...), maar eenige maanden voor haar dood moet Anna van Buren zich eens beklaagd hebben, dat zij van het innerlijk leven van haar gemaal toen nog niets meer wist, dan bij de eerste gelegenheid, dat zij hem zag . (...) In de tien jaren van zijn huwelijk met Anna van Saksen, welke samenvielen met zijn vernedering en berooving in politieke en economische zaken, heeft de groote verandering in zijn karakter plaats; de liefde, trots en eerzucht, waarvan hijzelf het doel is geweest, richten zich nu op anderen; op het arme volk in de Nederlanden concentreert zich zijn liefde, het wordt zijn eerzucht dat volk te helpen, zijn trots vernedert zich telkens terwille van hun zaak. Charlotte van Bourbon heeft geen invloed willen oefenen op haar gemaal, zij heeft hem alleen willen dienen, hem en zijn levenswerk. Zij heeft hem rust gegeven voor lichaam en geest, opdat hij zich geheel zou kunnen wijden aan zijn taak. Van een vrouw van karakter, een vrouw van zoo'n karakter, die zich geeft, moet positieve, opbouwende invloed uitgaan op haar omgeving. Zijn Calvinistisch Christendom was reeds door hem aanvaard, maar haar vroomheid heeft over hem gewaakt en haar zwakke krachten hebben hem gesteund. Ten slotte Louise de Coligny. Haar beteekenis ligt vooral in haar moeder-zijn, niet alleen voor haar zoon Frederik Hendrik, den voortzetter van het Huis Oranje-Nassau, maar ook voor de kinderen van haar gemaal uit zijn andere huwelijken. Zij is de trait d'union geweest tusschen hen allen na den dood des vaders, zij heeft de traditie van het Huis Nassau, dat de leden elkaar trouw blijven in welke omstandigheden ook, trachten te bevestigen. Voor haar man heeft zij het laatste levensjaar verlicht en hem vreugde gegeven door de geboorte van den gewenschten zoon; zijn ongelooflijke werkkracht in deze jaren kunnen wij wellicht voor een deel toeschrijven aan de rust, die zij hem bereid heeft. Het huwelijksleven van Willem van Oranje is voor velen een ergernis : zijn vrienden willen alles, wat hun op dit gebied niet aanstaat, liefst negeeren, en zijn vijanden trachten er bewijzen uit te halen voor hun ongunstig oordeel. Wij zagen donker en licht; maar het licht had de overhand." (155/6)	1933	APG ESG huwelijken	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Roose, L.,	"Oranje tegenover Midas. Een Antwerps lofdicht op Retorica", in: *Jaarboek Koninlijke Soevereine Hoofdkamer van Retorica "De Fonteine" te Gent,* XIV-XV (tweede reeks, nr. 6-7), 1964-1965, pp. 121-128. *Noten.* "Wij mogen onderstellen dat ook het refrein dat hieronder staat afgedrukt — het bevindt zich in het handschrift op fol. 39-40 v (of op blz. 73-76, als wij de oude paginering volgen) — te Antwerpen zal geschreven zijn, vooral daar deze stad in ons gedicht ook expliciet genoemd wordt. Het werd vanzelfsprekend opgesteld vóór 1598 en na het ogenblik dat Willem van Oranje Retorica, zoals in ons gedicht te lezen staat, „obedientie bewees" (vgl. vs. 49). Wat betekent echter deze uitdrukking? Mag men hier de onderstelling wagen dat de auteur van ons refrein hierbij het Wilhelmus van Nassauwe op het oog heeft gehad, dat inderdaad als een (gefingeerde) beoefening van de dichtkunst door de prins van Oranje kan worden aangezien? Zo ja, dan is ons refrein tussen 1568-1572 en 1598 ontstaan. De uitdrukking laat echter ook andere interpretaties toe. Herlezen wij ze derhalve in haar kontekst : Tot h'Antwerpen waerdij in reuerentie Bij den meesten adell en=d'oock van hogher daden. Den prins van Oraeijen bewees v obedientie. Nadat de dichter gezegd heeft dat Retorica te Antwerpen in ere gehouden werd en ook de hoge standen eerbied voor haar toonden, herinnert hij aan Oranjes onderdangheid tegenover haar. Al komt in het refrein vooral de bedoeling tot uitdrukking de woordkunst (Retorica is hier een zeer rekbaar begrip) door een opsomming van haar dienaars en bewonderaars in de zon te zetten, toch zullen wij de vermelding van Oranje misschien wel in verband mogen brengen met zijn verblijf in de Scheldestad die vlak daarboven genoemd wordt, te meer omdat veel erop wijst dat onze auteur een Antwerpenaar geweest is. Van Oranje weten wij nu dat hij in 1566 zijn intrede in de Scheldestad heeft gedaan, waarbij de rederijkers wellicht actief aan het onthaal hebben deelgenomen, en dat hij ook in hetzelfde jaar, teneinde de regentes een zo volledig mogelijk advies over de in deze woelige plaats te volgen politiek voor te leggen, niet nagelaten heeft de rederijkers in zijn opinie-onderzoek te betrekken. Volgens deze interpretatie wordt de terminus a quo 1566, wat ons niet ver van de vorige datum verwijdert." (122/3)	1965	LTM APG	
Rop, A.L. de,	"1584 - 10 Juli - 1884", in: *Eigen Haard*, nr 27, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink, 1884, p.332. *Gedicht.* *Zie tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN8413.jpg*	1884	LTM herdenking 1884 poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ros, M.,	"Oranjejaar en de slag om dé Oranjebiografie", in: *Boekblad. Nieuwsblad voor het boekenvak*, jrg 151, 24 februari 1984, nr 8, pag. 6-7. ill. "Wat heeft de nieuwe stroom boeken nu opgeleverd? Lancée: 'Ik zal je antwoorden in de vorm van een herinnering. Op een goed befaamd wetenschappelijk instituut staat al sinds ik er kom een kast "nieuwe aanwinsten". Op zekere dag zag ik een collega een enorm nieuw werk uit de kast halen. Ik vroeg wat hij ervan dacht: "Het heeft een mooi omslag," sprak hij peinzend en zette het toen weer weg. Daarbij wilde ik het maar laten.' Volgens Lancée is DE grote Oranjebiografie, die in dramatische geschiedschrijving niet te kort schiet en tevens een totaalbeeld geeft er nog steeds niet. Thera Coppens geeft overigens toch vaak op de juiste plaats verrassende, specifieke details die je op de t.v. miste. Zoals het meenemen naar bed van honden, eenvoudig omdat het in bed anders steenkoud bleef. Lancée: 'Het boek van Thera Coppens is niet onintelligent opgezet. Maar Oranje is bij haar te veel een buiten zijn schuld getroffen huisvader uit de 19e eeuw die in de 16e verzeild is geraakt. Het Britse boek van Wedgwood heeft aardige sfeerbeschrijvingen en rake typeringen maar mist het vermogen tot een totaalbeeld. Het is veel te mozaïekachtig. Het boek van Kikkert vind ik heel nuttig maar te journalistiek. Swart Dan komen we natuurlijk uit bij de door Lancée bewonderde Nederlandse hoogleraar in Londen K. W. Swart, wiens definitieve Oranjebiografie, zeker na de voortreffelijke voorpublikaties en essays van Swart, ongeduldig tegemoet wordt gezien in vakkringen. Lancée, zelf nauw met deze auteur in contact: 'Swart is nog steeds aan zijn magnum opus bezig. Het ligt in de bedoeling dat het boek in 1985 zal verschijnen. Dat kan voordelen hebben: hij valt dan buiten de Oranje-hausse.' Swart wordt dezer dagen juist geïnterviewd in Spiegel historiael. Swarts boek zal zeer aan de kritische of liever de illusies vergruizelende kant zijn. 'In de eerste plaats moet je Oranje zien als lid van zijn groep, de adel. In zijn levenshouding, denkbeelden over maatschappij en politiek verschilde hij nauwelijks van andere leden.' De strijd tegen Spanje was Oranjes enige manier om bezittingen, eer en reputatie van de familie te herstellen. Zijn roekeloze optimisme werd gedragen door een drang tot Hausmacht. Zelf schreef hij het eens aan zijn broer: 'Als het tot een (politiek-sociale) omwenteling komt zullen wij de eerste zijn die te gronde gericht worden en geruïneerd.' De inzet vóór zijn Hausmacht zorgde er voor dat Nederland ontsnapte aan een definitieve, zeg maar totalitair-roomse heerschappij onder Spanje. Dat hebben we, aldus Van Nierop - zelf een kritische Oranje-historicus - toch aan Oranje te danken. De grote biografie van Swart zal stellig het beeld van Groen van Prinsterer, dat zolang gold - Oranje die ons land en volk leidde zoals Mozes de joden uit Egypte hielp - voorgoed omver halen. Eigenlijk heeft de in de hele huidige Oranjediscussie niet vermelde Louis Paul Boon dat ooit al gedaan in zijn Geuzenboek. Daarin werd immers aangetoond hoe Oranje vooral door zijn optreden in Vlaanderen als sluwe en zelfs karakterloze opportunist door de mand viel. Dat is een ander uiterste, zoals ook de demonische Oranje van Anton Constandse in Oranje zonder mythe een uiterste was. Zó ver zal Swart niet gaan. Zijn Oranje zal een historische figuur van Europese rang zijn en blijven maar eindelijk geheel ontdaan van de mythe en de franje die hem in dit nieuwe Oranje-wonderjaar op de treurbuis opnieuw worden omgehangen." (6/7)	1984	APG historiografie	
Röttsches, Heinrich Franz,	Luthertum und Calvinismus in Nassau-Dillenburg. Beiträge zur Kirchenpolitik in Nassau-Dillenburg unter Wilhelm dem Alten und Johann dem Alten, s.l.,1953. XXXII, 80 blz. ill. *Noten, Bibliografie*. "Der Prinz mißbilligte das stürmische Hervortreten der Calvinisten in den Niederlanden, das eine Folge der Antwerpener Beratungen war. Auf seine Weisung hin warnte einer seiner Diener die im Jahre 1566 in Antwerpen versammelten Calvinisten vor allzu keckem Vorgehen. Dreimal entsandte Oranien seinen Vertrauten Hames auf die öffentlichen Versammlungen der Antwerpener Gemeinde, um ihrem Treiben Einhalt zu gebieten. Und zum dritten: am 13. Juni 1567 schrieb Wilhelm von Oranien, als er auf der Flucht vor Herzog Alba in seine väterliche Grafschaft gekommen war, an den Landgrafen Wilhelm von Hessen: „ .. wir wolten uns hertzen gerne zu sterckung und bestettigung unsers gemüts und gewiszen, die zeitt wir alhier und auszerhalb unser Niderländische Graff- und Herrschafften verplieben, in und mit verleszung und auslegung der hailigen Göttlichen geschriften, anlegen und zubrengen. Wan wir den zu solchen unserm christlichen eiffer, ohn rumb zu melden, eine sonderliche affection tragen, und darzu eines erlichen, gelerten, sanftmutigen und weltverstendigen gueten mans vonnöthen haben und dan gern umb uns wünschen wolten, und wir nach vilfälltiger erforschung und nachfragung vernhemen das einer, Nicolaus Zell genannt, in E. L. Fürstenthumb zuw Trescen in heszen sein soll ... ". „Item damals Jacob dem Einspännigen Knecht mit neuer Kutsch nach Treisen (Treysa) geschickt umb einn feldpredicanten (Nic. Zell) für den Herrn Printzen zu holen, derselbe hat verzehrt. — So lesen wir in den Nassauischen Kammerrechnungen. Also kam Pfarrer Nicolaus Zell aus Treysa auf die Dillenburg. Er brachte den Schweiger zum Luthertum. Mit dieser konfessionellen Wendung — zum Luthertum, und nicht — wie man auf Grund der in den Niederlanden vorherrschenden religiösen Verhältnisse annehmen sollte — zum Calvinismus — bricht Oranien alle Brücken, die noch zwischen ihm und den Niederlanden und zwischen ihm und König Philipp — diese über den Generalstatthalter in den Niederlanden — bestanden, ab." (28) "Im Königlichen Hausarchiv in Den Haag lag unter der Nr. II/766 b und dem Titel „Aantekeningen betreffende het leven van graff *Hendrik van Nassau"* irrtümlicherweise eine Lebensbeschreibung des Grafen Ludwig von Nassau: das Stück war falsch abgeheftet. Es war fest gebunden mit Stücken aus dem Leben des Grafen Heinrich von Nassau. Von einem Archivar war durch eine fortlaufende Numerierung der irrtümliche Zusammenhang zwischen der Lebensbeschreibung des Grafen Ludwig und den Archivalien über das Leben des Grafen Heinrich noch verstärkt worden. Das Stück als Separatum war im Hause niemandem bekannt. Es wurde nunmehr richtig eingeordnet und unter der Nummer II/721 a und dem Titel „Stuk betreffend Lodewijk van Nassau (reformatie)" neu inventarisiert. Auf Seite 3 dieser Kurzbiographie, oder auf Seite 33 der alten Falschnumerierung, steht in der 4. Zeile von oben: „Ihrer lb. seindt under ders herrs Bruders der erste gewesen, der zu erlauchttuns der reformierten religion kommen. Ihrer Lb. haben in gegenwarth dero gebrüders, des herrs Printzen und Johanns ein gespräch undt disputation zur Dillenbergh, zwischen einem Vornehmens Lutherischen Theologo, so daselbst Pastor und Superintentens geweses, Marting (von fremder Hand wurde am Rand der Name des damaligen Superintendenten D. Mörling richtig	1953	APG GKS Oranje en calvinisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Rowen, H.H.,	"William I: from courtier to rebel", in Idem, *The Princes of Orange. The Stadholders in the Dutch Republic*, Cambridge: Cambridge University Press, 1988, pp. 8-31. ill. *Noten*. "William, still committed to the principle of the Pacification of Ghent, reluctantly gave his approval to the Union of Utrecht and then proceeded to make it serve his own purposes. Without hope that Philip II would come to terms with his Netherlands subjects upon an acceptable basis, yet also unable to imagine that the revolt could succeed with only its own strength, Orange had been seeking the protectorate of a great power, preferably France, with Duke Francis of Anjou and Alençon ruling over the Low Countries as a "constitutional prince" (in the sixteenth-century meaning of the term, of course). Matthias meanwhile remained as governor-general, almost an onlooker as the great events swirled about him. The rift between North and South — more precisely, between the rebels led by Orange and the king's adherents led by Parma — already opened by the "Unions" of 1579 was widened and deepened the next year. Parma continued his methodical reconquest, while the province of Groningen returned to Philip's obedience thanks to the so-called "betrayal" of the Catholic stadholder Rennenberg, who was on terms of intimacy with Orange. For safety's sake the States General began to hold its meetings north of the great rivers, although William continued to keep his headquarters at Antwerp. Despite Parma's military successes, Philip felt that the time had come to behead the rebellion by depriving it of its leader, the Prince of Orange, on 15 March 1580, the king issued a ban of outlawry against William, authorizing anyone to kill him; the slayer would not be treated as a criminal assassin but as a servant of the public welfare, and he (or his heirs) would he rewarded with a gift of 25,000 guilders and a grant of nobility. The ban was directed against William personally, but it was a threat to all who supported him. William replied with an Apology - a passionate defense of his own actions and a vitriolic attack upon Philip for a multitude of misdeeds, political and personal (the latter, picked up from the muck heap of malicious rumors, have been proved false). The States General declined to publish the Apology because of its utter intransigence, although it was addressed to them. It was then printed at Delft under the protection of the States of Holland. In the covering letter which accompanied the copies of the Apology sent to the ruling princes of Europe, Orange defined his own status as both a servant of the States General and as "an absolute and free Prince."" (24/5)	1988	APG	
Royaards, H.J.,	"De staats-kerkorde van Willem I, Prins van Oranje in 1583. Uit een handschrift medegedeeld en historisch bewerkt", in: *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland*, deel 14, 1843. Leiden: S. en J. Luchtmans, pp. 305-384. *Noten*. *Online: JSTOR* https://www.jstor.org/stable/pdf/44481093.pdf "Diep in de geschiedenis onzer Nederlandsche Kerk grijpt de twist, welke over de Kerk-ordeningen gevoerd is. Het tweeledig beginsel, hetwelk hier te lande over de onderlinge betrekking van Kerk en Staat heerschte, staat in dezelve duidelijk uitgedrukt. Van daar, dat men tweeërlei Kerkordeningen aantreft, die van den Staat, en die van de Synoden zelve, of van de Kerk, zijn uitgegaan. Reeds gedurende het leven van WILLEM I beweerden de Staten, dat zij regt hadden Kerkelijke Ordonnantien te maken, welk regt later door DE GROOT en anderen meer uitvoerig verdedigd is, terwijl de Hervormde Kerk, bij het veldwinnen van het Kalvinistische beginsel, de Kerk onafhankelijk van den Staat en alleen onder deszelfs bescherming staande, zich voorstelde, en op dien grond zichzelve wenschte te regelen. Daarom meende zij, dat het vaststellen eener Kerkorde, onder approbatie van den Staat, aan de Synoden moest worden overgelaten. Van hier de verschillende, vaak in sommige beginselen uiteenloopende, Kerk-ordeningen, door den Staat en door de Synoden ontworpen, over welker invoering beurtelings door beiden gestreden werd. Tot kennis van de inwendige geschiedenis onzer Hervormde Kerk, gedurende het eerste tijdvak van haar bestaan, en van hare opkomst en vestiging, is derhalve de geschiedenis der tweeslagtige Kerkordeningen van het hoogste belang. Men leert toch uit dezelve, hoedanig de Erasmiaansche, Zwingliaansche, Melanchthoniaansche, of wel de Kalvinistische geest geweest is, die hier te lande strijd voerde; hoe en door welke middelen en langs welke wegen eindelijk zoodanige Kerkelijke regeling is tot stand gekomen, welke gedurende het bestaan onzer Republiek heeft stand gehouden." (307/8) "In het bezit geraakt van een Afschrift der door WILLEM I in 1583 ontworpene kerkorde, meen ik den beoefenaren onzer geschiedenis eenigen dienst te zullen bewijzen, wanneer ik dezelve door dit Archief mededeel, en dit tot dus ver onbekend geschrift der vergetelheid ontruk; te meer daar hetzelve dienstbaar zijn kan ter opheldering van de wording onzer Hervormde Kerk. Ten einde den Lezer op het regte standpunt te plaatsen, zal ik *eerst* de geschiedenis van dit ontwerp herinneren door vermelding van de aanleiding daartoe, van deszelfs lotgevallen en verband tot dat van 1591; daarna deze Kerkorde zelve, vergeleken met het daarop gegronde Concept van 1591, en eindelijk eene en andere aanmerking mededeelen, hiertoe betrekkelijk, vooral in vergelijking met vroegere en latere ontwerpen. Daardoor toch zullen wij in staat zijn over het belang van dit ontwerp te oordeelen en tevens den gang na te gaan, dien de strijd over die beginselen genomen heeft." (310/1)	1843	APG GKS Kerk en Staat	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Royer, L., (beeld),	"Prins Willem van Oranje (1533-1584)", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, pp. 249-250. ill. Terra cotta, 28,5 cm. 1842. *Online: dbnl* "Dit beeldje is een voorstudie voor het standbeeld van Prins Willem van Oranje op het Plein in 's-Gravenhage, dat op 5 juni 1848, het tweede eeuwfeest van de Vrede van Munster, werd onthuld. (...) Royers model toont de Prins staand met aan zijn voeten een hond. Volgens Hooft was Willems leven in 1572 gered door een hond, die hem had gewekt toen zijn legerkamp bij Bergen in Henegouwen 's nachts door Spanjaarden werd overvallen. Sinds die tijd zou de Prins altijd een hond bij zich hebben gehad. Ook op schilderijen wordt Willem van Oranje vaak met een hondje afgebeeld (zie bijvoorbeeld cat.nrs. 28, 29, 33, 83, 110); misschien kan hierin meer gezien worden dan alleen een illustratie van Hoofts verhaal en is de hond bedoeld als symbool van de trouw van Willem van Oranje ten opzichte van zijn volk. Voor het portret van de Prins heeft Royer zich waarschijnlijk geïnspireerd op de beeltenis van Willem van Oranje door De Keyser op de graftombe in Delft, waarvan hij, volgens Van Daalen, een afgietsel bezat. In het begin van de jaren veertig werd er in Den Haag nog een beeld voor Willem de Zwijger opgericht; koning Willem II had de Franse graaf De Nieuwerkercke (1811-1892) opdracht gegeven een ruiterstandbeeld van zijn voorvader te vervaardigen. Het is niet verwonderlijk dat de twee beelden met elkaar vergeleken werden. Verschillende recensenten achtten het afbeelden van de Vader des Vaderlands als krijgsman te paard niet zo geslaagd, omdat de Nederlanders hem liever als staatsman zagen, zoals Royer hem had uitgebeeld, die daarmee getoond had 'in het charakter van Willem I te zijn doorgedrongen' (*Kunstkronijk* vi)." (249)	1978	BKD standbeeld	RoyerStandbeeldOranje
Ruijt, Joost van der,	Prins Willem van Oranje en zijn relatie met de Duitse vorsten tussen 1567-1572, Doctoraalscriptie Universiteit van Utrecht, 2008, 105 blz. *Noten, Bibliografie.* *Online: Utrecht University Repository http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/31169* "Omdat hij een rechtvaardige oorlog voor de vrijheid streed, stelde hij dat de keizer, de keur- en de rijksvorsten, door hun protestantse geloofsovertuiging, verplicht waren om hem daarbij te steunen. Hij was erg ontevreden dat de bemiddelingspogingen van de keizer bij Filips II niet het gewenste resultaat zouden hebben opgeleverd. Dit omdat de keizer de vervolgingen van de calvinisten niet zou aankaarten. Met deze verwijten poogde hij zijn eigen optreden te legitimeren. Omdat de keizer dat zou nalaten, gaf dat Oranje in zijn ogen het recht om de wapenen op te pakken. Hij meende dat Alva zijn macht misbruikte door juridisch-politieke misdaden te plegen. Protestanten zouden ten onrechte worden veroordeeld door de Raad van Beroerten, alleen omdat zij protestants zouden zijn. Zij werden niet gestrafd voor de misdaad die zij hadden gepleegd. Oranje vond het protestants zijn ansich, geen reden om mensen te straffen. Hiermee respecteerde Alva de wetten en de privileges van de Nederlanden niet. Bovendien werden familieleden van protestanten die niets hadden misdaan, ook gestraft. Oranje presenteerde zich als degene die opkwam voor de vrijheid van de inwoners van de zeventien gewesten. En hij stelde het voor alsof Alva de ware rebel was, omdat hij met zijn troepen tegen de legers van Oranje op Duits grondgebied had gevochten. Toch kon hij begrijpen dat het lang niet voor iedereen duidelijk was dat Alva de kwade genius was en hij niet. Daarom hoopte hij dat de keurvorsten hem zouden blijven steunen. Zo had hij er eerder in het conflict, medio 1568, al Hessen om gevraagd om de sceptici en criticasters van zijn gelijk te overtuigen. (...) Hij stelde het tegenover de protestantse keizer en andere vorsten voor alsof hij opkwam voor religievrijheid. Dit was ook zo, maar het was niet zijn speerpunt. Hij wilde zijn eigen macht weer heroveren, zoals die tussen het vertrek van Granvelle tot aan zijn vlucht naar de Dillenburg was geweest. Zijn eigen particuliere agenda openbaarde hij niet aan de Duitse vorsten, omdat zij Filips II als wettige machthebber in de Nederlanden beschouwden." (98/9)	2008	APG relatie Duitsland	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ruitenschild Gzn, A.R.,	De Graven onzer vorsten, 's Gravenhage: A. van Hoogstraten & Zoon, 1873. 155 blz. ill. *Noten*. Onder de titel 'Prins Willem I', pp. 11-39, vindt men een beschrijving van Oranje's graftombe en een overzicht van zijn betekenis voor Nederland. *Foto's tm p. 39: http://www.periodata.nl/dataweb/RuitenschildGraven.pdf* "Wij staan op het graf van den grooten Zwijger – Hoe heeft de kunst, die daar ginds in Hugo de Groot de verdiensten der wetenschap in marmer vereeuwigde, een harer zegepralen gevierd in het even sierlijk als prachtig gedenkteeken, dat het plekje ons aanwijst waar het stof van den grondlegger onzer vrijheid geborgen werd. Laat ons bij het kunstgewrocht als zoodanig een ogenblik stilstaan. Het zal ons van den grooten doode niet afleiden, maar tot hem nader brengen. Immers hier heeft de kunstenaar zijne heerlijke roeping vervuld, om niet slechts de oogen te strelen, maar edele gedachten uit te spreken in steen en metaal. Kon de rustige waardigheid van den vorst wel schooner uitgedrukt worden dan het is geschied in dat levensgroot beeld, dat, uit wit marmer gehouwen, ..." (11)	1873	APG BKM praalgraf	
Ruizendaal, Willem & Conrads, Marian,	Nassau & Oranje. 600 jaar geschiedenis van ons vorstenhuis. Van Engelbert I tot Willem-Alexander, Baarn: Tirion. 176 blz. ill. *Register, kostuumbeschrijvingen, geïllustreerd door Piet Kooman en Gerard van de Nes. Accessoires : Marijke Kentgens.* "Als jongeman was Willem van Oranje werelds en elegant, hetgeen duidelijk te zien is aan zijn kleding. Het wambuis had een verandering ondergaan. Het werd opgevuld tot in de punt, die naar beneden boog. Zo werd de vorm van het kuras gevolgd, dat door deze toespitsing meer veiligheid bood aan de krijgsman. Deze hangbuik werd een 'ganzeborst' genoemd en vooral door militairen met trots getoond. Een volledig harnas werd minder gedragen, maar een mooi uitgevoerd borstkuras gaf de welstand aan. De uit repen gesneden pofbroek werd zeer kort. Willem van Oranje draagt nog een maliënhemd onder de kuras, die zelfs over de braguette, de schaambuidel valt. Onder de korte broek komt een pijpbroek te voorschijn, die in de met banden bevestigde leren hoge laarzen gestopt is." (I, 46.)	1937	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ruloffs, Bartholomeus,	Komst van Willem den Eersten, Prins van Oranje, te Leyden. Naspel, met zang en dans. Leyden: C. van Hoogeveen Junior. 1780. VIII, 16 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/RuloffsKomst.pdf* "Ruim een jaar geleeden, ondernam ik, in eenige snipperuuren, dit stukje saamen te stellen, en oordeelde, de heuchelijke gebeurtenis der komste van den vader des vaderlands te leyden, na haare onbeschrijfbaare rampen, ten tooneele te voeren, der onderneeming wel waardig; in verbeelding, dat een diergelijk stukje, na het vertoonen van het beleg en ontzet der stad leyden, tot een naspel, zo men zulks wilde verkiezen, zou kunnen verstrekken; en ik meende, en meen nog, dat dit of een soortgelijk naspel geschikter na de vertooning van leydens oorlogswanspoeden en de uitkomstgeevende beschikkingen der Voorzienigheid, die nooit eenig weldenkend nederlander met een koud hart zal aanzien, zou voegen, dan eenig ander blij- of kluchtspel, dat geene betrekking op de vertoonde gebeurtenis heeft, hoe verre het ook anders boven dit stukje mooge uitmunten." (*3) "ORANJE. ô Vrijheidlievend volk! opdat uw roem en lof Van oord tot oord, van rijk tot rijk, van hof tot hof, zal schittren in elks oog en tijd en nijd verduuren, Besloot 's lands overheid hier binnen deeze muren, Een School te stichten, aan de wijsheid toegewijd, Waarïn geleerdheid, door den ijver tijd en vlijt Van mannen van vernuft en oordeel, steeds zal groeijen; Waarin de glans van 't oud atheene zal herbloeijen; Waarin door oeffening, de jeugd van trap tot trap, Geleidt zal worden tot den troon der wetenschap; Waar godgeleerdheid, die ten breidel strekt der zonden; Waar wijsbegeerte en recht, gehardt voor slinksche vonden; En de artzenijkunde, op der menschen hulp bedacht, Steeds zullen praalen bij het laate nageslacht. Waaröp europe als met verwondering zal staren, De wijsheid zoekende in den schoot der leydenaaren.	1780	LTM toneelspel met zang en dans	
Rutten, Paul,	"Met zevenenhalve ton kon je makkelijk creatief zijn", in: *TU Delta. Weekblad van de Technische Universiteit Delft*, 24-11-1994. NB. Het leidt uiteindelijk tot de opera: François Guyon. Componist: Kees Olthuis. Librettist: Ruud van Megen. 15 april 1996 wereldpremière in Theater de Veste Te Delft, Delft: Delftsche Opera Compagnie, [1996]. "De dramatische moord op Willem van Oranje is het onderwerp van een opera, speciaal geschreven voor de viering van 'Delft 750 jaar stadsrechten'. Door de inzet van enkele honderden Delftse vrijwilligers - koorleden, musici en anderen - willen de initiatiefnemers een spetterend startschot geven voor de festiviteiten in 1996." "De opera start met de vogelvrijverklaring van Willem de Zwijger door de katholieke vorsten van Europa onder aanvoering van Philips van Spanje. Van Megen (*de schrijver*) ziet parallellen met hedendaagse figuren als J.F. Kennedy, Mandela en Rushdie. De dreiging van een aanslag, door onder andere Balthazar Gerards, maken het verstandshuwelijk van de prins van Oranje tot een hechte relatie. Hij en Louise de Coligny groeien naar elkaar toe, in de onzekerheid over wanneer de moordenaar zal toeslaan. Dit alles culmineert in een van de meest dramatische momenten van onze vaderlandse geschiedenis en het hoogtepunt van de opera."	1994	LTM opera	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sabatier, A.,	"Guillaume le Taciturne", in *Trois conférences strasbourgeoises. Conférences faites à Strasbourg au profit des victimes de la guerre en France*, Strasbourg: Treuttel et Wurtz, 1872, pp. 3-36. *Online: Internet Archive* "Cet exil ne marque pas seulement une phase nouvelle dans la carrière du Taciturne, mais encore une crise dans sa vie intime et une transformation de son âme. Dans la solitude du château de Dillenbourg, il rencontra l'homme qui devint le compagnon fidèle de toute sa vie, Marnix de Sainte-Aldegonde, l'austère et noble disciple de Calvin. Il étudia avec lui les grandes questions religieuses du temps. Son âme froide et enveloppée ne résista point aux arguments de Marnix; elle s'épanouit et s'éleva; et dès lors une foi commune, dans une commune destinée, fut le sceau de leur héroïque amitié. Guillaume n'avait pas compris jusqu'alors le lien intime qui unit la liberté religieuse à toutes les autres. A ce moment, il abandonne le catholicisme et identifie la cause de l'indépendance des Pays-Bas avec celle de la liberté de conscience. Aussi, quand en 1568 le Taciturne rentre dans la lutte, revoyons-nous en lui un homme nouveau. Ce n'est plus le grand seigneur qui joue habilement avec les partis et attend la fortune; c'est un héros dont l'âme a retrouvé la simplicité du devoir et s'est revêtue de constance comme d'une invincible armure. Il a délibéré et il a résolu, comme il le dit lui-même, de mettre le tout pour le tout." (21/2)	1872	APG	Sabatier/Guillaume
Saint Genois, Jules de,	"Supplice de Balthazar Gérard. Assasin de Guillaume - le- Taciturne", in: *Annales de la Société Royal des Beaux-Arts et de Littérature, de Gand*. Tome premier, Gand: Chez de Busscher Frères, 1844-1845, pp. 8-13. *Foto's Tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/Saint%20Genois%20Supplice.pdf* "Balthazar Gérard, le meurtrier de Guillaume de Nassau ne fut point, comme Ravaillac et Jacques Clément, un assassin intelligent dont une haine aveugle, un fanatisme raisonné ou une fausse appréciation des choses arma le bras. Peu favorisé par la richesse, ardent, dévoré du désir de faire figure dans le monde, de jouir de la vie, de sortir enfin d'une condition modeste, cherchant la fortune où il la pourrait trouver, c'était tout simplement un assez pauvre licencié en droit, né en Bourgogne et à qui l'espoir d'une récompense considérable inspira seul l'idée de donner la mort au prince d'Orange. Pressé d'en finir avec le chef infatigable et adroit de l'insurrection des Pays-Bas, on sait que Philippe II avait pris le parti de tenter un moyen extrême, de placer son implacable adversaire hors de la loi et de mettre sa tête à prix. La récompense était digne de celui qui disposait des mines du nouveau monde; on promettait de hautes faveurs à celui qui frapperait le Taciturne; c'en était assez pour tenter la cupidité d'un homme qui avait besoin d'or n'importe à quelles conditions. C'est le 10 juillet 1584 que le Bourguignon Balthazar Gérard blessa mortellement d'une arme à feu le fondateur de la république des Provinces-Unies, qui tombant sous le coup, n'eut que le temps de murmurer ces paroles mémorables : Mon Dieu je suis fort blessé, ayez pitié de ce pauvre peuple ! " Quelle qu'ait été la conduite politique du Taciturne vis-à-vis du roi d'Espagne, même en la considérant du point de vue catholique, on ne saurait légitimer un aussi odieux attentat. Mais à l'époque de la catastrophe, l'on ne raisonnait pas si froidement en cette matière; si tous les crimes politiques ont obtenu leurs défenseurs, celui de Gérard en eut d'enthousiastes. On publia de ce monstre des apologies en français et en flamand; on alla jusqu'à honorer l'assassin du nom de martyr. Pendant mon séjour à Vienne et lorsque je travaillais à la bibliothèque royale et impériale, le manuscrit Nr 8957 me tomba sous la main : j'y trouvai aux feuillets 207 et suivants un récit circonstancié de l'horrible supplice auquel B. Gérard fut condamné et un éloge pompeux de l'étonnante fermeté qu'il déploya en cette circonstance. L'auteur de cette pièce dont nous n'avons pu découvrir le nom, fait connaître qu'il fut témoin oculaire de la fin cruelle de ce misérable, auquel, dans son admiration exagérée pour un semblable héros, il va même jusqu'à donner le nom de BIENHEUREUX. Voici au reste ce document sans que nous nous soyons permis d'y changer le moindre mot :" (8/9)	1845	JUR APG moord Balthazar Gerards	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Salius, Panagius,	Nassovius Tragoedia. In Idem, *Varia Poemata*, Parisiis, 1589. Zie B.A. Vermaseren, "Een onbekend drama van katholieke zijde over de moord op Prins Willem I", in: *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap*, 67, 1949, pp. 121-156. *Noten.* *Panagii Salii Nassovius Tragoedia door Vermaseren gepubliceerd op pp. 136-156.*	1589	LTM drama moord	
Sancho de Lodoño, (Ed. R. Fruin),	Comentario hecho por el Ilustre y sauio Cauallero don Sancho de Londoño. / Gedenkschrift vervaardigd door den doorluchtigen en wijzen ridder don Sancho de Londoño. Ed. Fruin en vertaling Brill, in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht*, deel 13, 1892, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 9-97. *Aanteekeningen.* *Zie ook R. Fruin,* "Gedenkschrift van Don Sancho de Lodoño over de krijgsbedrijven van 1568 in de Nederlanden" *(1892).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SanchodeLodonoComentario.pdf* "En dezen (troepen van Oranje) waren, zooals men naar het verloop van hetgeen is voorgevallen oordeelen kan, niet gering te schatten; immers hadden zij, nadat zij twee malen, te Dalem en in Friesland, waren geslagen, toch invloed en kracht om ten derden male een leger bijeen te brengen van 20,000 voetknechten en 10,000 ruiters, met welke men niet ontkennen kan, dat de overtocht der Maas en de intocht van den Prins in Brabant, zeer gewaagd was, omdat hij wist een leger tegenover zich te krijgen, grooter dan het zijne, aangevoerd door een veldheer van zulk eene dapperheid en ervaring als de Hertog. En hij wist klaarlijk, dat hij geen levensmiddelen kon krijgen voor zijn leger behalve die hij met geweld zou kunnen nemen, ofschoon de hoop, die hij had opgevat van het volk en van de voorstanders zijner partij in deze landen, hem die moeielijkheden gering deed achten, zich overtuigd houdend, dat alles den bevrijder van het vaderland medeloopen zou, dit bleek uit zijne brieven en voorspiegelingen, die hij in grooten getale gedrukt in geheel opper- en neder-Duitschland verspreidde met het doel om de gemoederen en de genegenheden van al de inwoners dier landen ter zijner gunste en tot zijn' bijstand te misleiden en te bewegen, onder eene zoo valsche en boosaardige kleur en geveinsdheid. Daarmede dacht hij, zoo mogelijk, het goddelijke en menschelijke te vermengen (want van niets minder dan van zulk een stouten toeleg en boosheid, kan hier met reden sprake zijn)." (89) "Las quales, como por el discurso de lo subcedido se puede juzgar, no heran de tener en poco, pues, haviendo sido dos vezes, en Dalem y en Frisa, rrotos, tuuieron fauor y fuerça para juntar tercera vez exercito de xxm infantes y xm cauallos; con el qual no se puede negar, quel transito de la Musa y entrada del Principe en Brauante no fue muy arriscada: pues, sauia, passaua contra otro exercito, mayor que el suyo, gouernado de un cappitan de tanto valor y experiencia como el Duque; y conocio claro no hauer de tener mas vituallas para su campo de las que por fuerça pudiese tomar; aunque la esperança que hauia concebido de los pueblos y aficionados a su vando destos estados, le hacia menospreciar estas dificultades, persuadiendose que todo hauia de ser en fauor del liuertador de la patria, como por sus letras e ymaxinaciones, que en gran numero yn-presas por todo Alemania, alta y baja, sembro, procurando alterar y traer los animos y boluntades de todos los moradores de los estados a su fauor y ayuda, deuajo de tan falso y peruerso color y disimulacion, con la qual, si pudiera, pretendio profundis lo diuino y umano (que no a menos que a tan gran tratto y maldad con razon se puede dezir)" (88)	1892	MLG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sante, R. van,	"Willem van Oranje en de katholieken", in: *Roeping,* jrg 10, nr 12, 1932, pp. 861-867. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SanteOranjeenKatholieken.pdf* "Ik kan moeilijk aannemen, dat een zoo scherpe en bezadigde geest als Willem van Oranje, niet in staat zou zijn geweest om onderscheid te maken tusschen de geloofs-verzwakking en zedenontaarding dier dagen en de reine geloofsleer der Katholieke Kerk. Hij is zonder twijfel in aanraking geweest met vele hoogstaande en heilige menschen, die toch trouwe zonen waren der Moederkerk. Een ernstige vraag is echter of een anticlericale verbittering hier geen groote rol heeft gespeeld? De toenmalige kardinaal-aartsbisschop van Mechelen was op politiek gebied een doodsvijand van Oranje. Uit zijn brieven weten we zeker, dat hij alles heeft beproefd om Willem van Oranje tegen te werken en hem op staatkundig terrein geheel te verdringen. Wij weten helaas maar al te goed uit geschiedkundige en hedendaagsche ondervinding, hoe zulke verhoudingen zelfs de besten geheel uit hun evenwicht kunnen slaan. Wanneer er dan een godsdienstige verwarring komt, uit die verbittering zich gemakkelijk in een vinnig anticlericalisme, nog erger : in geloofsafval. Het is niet voor niets dat onder de vragen, die gesteld worden, wanneer men uit Rome inlichtingen inwint over personen, die in aanmerking komen voor het bisschopsambt, ook deze vraag te vinden is : of de betrokken candidaat ook aan politiek doet. Het gevaar is zoo groot, dat men zijn geestelijk ambt gaat gebruiken om politieke tegenstanders te bestrijden. (...) De conclusie mag zijn, dat de Prins zijn innige geloofsovertuiging heeft gevolgd, toen hij van het Katholicisme naar het Calvinisme overging en dit laatste bevoordeelde, maar het blijft bedenkelijk, dat hij aan het hof van Karel V en van Margareta, de landvoogdes, openlijk als Katholiek leefde. Men mag immers nooit veinzen een godsdienst te belijden, aan welks waarachtigheid men niet gelooft. Dit kunnen wij bij deze huldiging onmogelijk vergeten; want al hebben onze vaderen door hunne zonden de grootste schuld aan den afval van een menigte Katholieken, toch is Willem een machtig en invloedrijk begunstiger geweest van deze dwaling, die nu nog door het grootste gedeelte van Noord-Nederland wordt beleden. Wij kunnen niet rusten, voordat allen door Gods genade en ons apostolisch werk wederom onze volle broeders zijn, die met ons de dwaling van den Prins zullen betreuren, zooals wij nu met hen in alle oprechtheid zijn groot politiek werk voor Nederland willen huldigen. Bij het vele, dat ons zeker van onze Protestantische landgenooten scheidt, is er toch ook iets groots om ons hecht samen te binden : dat wij Nederlanders zijn. Een der voordeelen van een eeuwfeest is voorzeker, dat het een gelegenheid is om waarden te leeren waardeeren, die door een verzekerd en dagelijksch bezit hun kostbaarheid voor het oog van het nageslacht hebben verloren. Als wij in dit jaar Prins Willem danken, dat wij tenminste in het Noorden vrije Nederlanders zijn, dan mogen wij wel eens nagaan of wij die waarde voldoende en zuiver genoeg waardeeren." (862/3)	1932	APG KER herdenking katholieken	
Santing, Catrien,	"Spreken vanuit het graf. De stoffelijke resten van Willem van Oranje in hun politiek-culturele betekenis", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden,* 122, 2007, afl. 2, pp. 181-207. *Noten.* "Excentriek rouwvertoon vinden we heden ten dage eerder in kringen van Bekende Nederlanders die door de eigentijdse Gothic cultuur beïnvloed zijn. De weduwes van de zangers Herman Brood en André Hazes lieten de as van hun gecremeerde echtgenoten in rouwtatoeages verwerken. Zij doen daarmee niet onder voor vorstelijke weduwes uit vroeger tijd als Louise de Coligny, die de rest van hun leven het hart van hun overleden gemaal bleven koesteren. Ruim een eeuw geleden was een dergelijke fascinatie voor de dood veel algemener. Deze smaak voor het pathologische, funeraire, om niet te zeggen necrofiele vond tevens weerslag in de geschiedbeoefening van die tijd die voor de analyse van het historische proces niet alleen volop gebruik maakte van ziektebeelden, lichaamsmetaforen en doodssymboliek, maar zich tevens interesseerde voor de gezondheidstoestand van figuren uit het verleden. Zo maakte Robert Fruin zich op papier zorgen over de levensvatbaarheid van de Nederlandse staat en wijdde tegelijkertijd vele pagina's aan de ziektes en dood van Willem van Oranje evenals aan de autopsie op diens lijk en de balseming. Deze klinische belangstelling van de Leidse historicus valt niet uitsluitend terug te voeren op een voorliefde voor vondstjes en vondsten, maar houdt wel degelijk verband met zijn these over de ontwikkeling van de Nederlandse staat. Hij beschouwde de held Willem van Oranje als een opmaat tot de constitutionele monarchie, die, in zijn ogen helaas, pas in de negentiende eeuw tot stand was gekomen. Mede in dat kader interesseerde Fruin zich voor het politieke zowel als natuurlijke lichaam van de prins van Oranje. In dit artikel dient de bestudering van de funeraire finesses van het heengaan van Willem van Oranje een dergelijk doel. De omgang met het dode lichaam van machthebbers verraadt immers de relatie tussen het individuele lichaam en de politieke respectievelijk sociale hoedanigheden en functies van de bijbehorende persoon. Vanwege het onmiskenbare verband tussen het ambt en de symbolen die dat ambt representeren, het individu dat ze bekleedt, diens lichaam, en de erfgenaam van dat alles: de nieuwe heerser, verwijzen de details van het vorstelijke doodsritueel naar de staatkundige situatie in een bepaalde periode." (183) "(Summary:) Balthazar Gerards' murder of William of Orange on July 10th, 1584 is a canonical fact in Dutch history, but thus far this significant event has not yet been analysed on its own merits, i.e. in terms of the material disposition of his assassinated body. Hence, this article examines the literal and figurative — or cultural and material — handling of the physical remains of William the Silent and their subsequent iconification and deification. The historiographical background and intellectual inspiration for this article are provided by the work of Ernst Kantorowic's pupil Ralph Giesey, Agostino Paravicini Bagliani and Joanna Woodward. All authors point to the increasingly lavish pomp and circumstance of monarchical funeral culture, which was imitated by Europe's high aristocracy. The autopsy on William the Silent's corpse was completed with a meticulous embalming. The preserved body and its subsequent lying in state amidst an extensive funerary apparatus and the full *pompa* of the burial ceremony contained numerous reminiscences of Charles V Brussels' funeral, in which the Prince had played a prominent role. Also, after having examined the sculptural iconography of Hendrik de Keyser's mausoleum in Delft's Nieuwe Kerk, it can be concluded that the significance of William the Silent's murdered body was much more royal and catholic than traditional historiographical views on the Dutch Republic would lead us to suspect." (207)	2007	APG WTO moord doodsrituelen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Santoyo, Julio-César,	Atentado en Amberes. La conspiración de vitorianos y bilbaynos contre el estatuder de Guillermo de Orange 1582, Vitoria-Gasteiz: Diputación Foral de Álava, [1982], 127 blz. *Bevat ook Spaanse documenten.* "Jáuregui no debió ser un muchacho brillante. Era *pobre*, como se dice en las actas del proceso, pero no sólo en recursos económicos; era también pobre de espíritu. Parece que esto ha de quedar fuera de toda duda, y acaso fuese ése el motivo principal por el que Añastro se fijó en él como ejecutor primero del atentado. Al descubrírsele encima varios documentos comprometedores, su compañero y compatriota Antonio de Venero dirá ante los magistrados de Amberes que aquellos papeles había que atribuírselos a Añastro, y no a Jáuregui, porque *éste no tenía juicio para hacerlo de por sí*. La frase es todo un retrato. Y de su simpleza espiritual puede también dar noticia el comentario que el propio Venero hace al descubrir el estado de ánimo de Jáuregui en las vísperas mismas del atentado, cuando, convencido por Añastro, se había decidido ya a disparar contra Nassau: *Era tan inducido del dicho Añastro para hacer dicho efecto, que parecía que estaba encantado y que iba muy alegremente*." (26/7)	1982	APG aanslag Jauregui	
Sap, Jan Willem,	"Voor de vrije Nederlanden en de eer van God: Politieke tolerantie in de zestiende eeuw", in Marcel ten Hooven (red.), *De lege tolerantie. Over vrijheid en vrijblijvendheid in Nederland*, Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2001, pp. 39-58. *Noten.* "Juist omdat calvinisten vaak intolerantie wordt verweten, wordt wel aangenomen dat de prins van Oranje in tegenstelling tot de protestanten tolerant was. Maar dan zou worden vergeten dat diens argumenten uit Frankrijk kwamen, ook van calvinisten als Coligny. Dwalende tegenstanders moesten niet met geweld maar met goede schriftuitleg overtuigd worden. Alleen door toepassing van tolerantie kon uiteindelijk de ware godsdienst en de handhaving van een goede burgerlijke orde gehandhaafd worden. Zowel politiek als uit een christelijk oogpunt gezien waren religievrede en gewetensvrijheid wenselijk. Waar Erasmus, door zijn vasthouden aan het ideaal van eenheid, niet opkwam voor verdrukte protestanten, was het bijzondere van Oranje dat hij juist wel bewust voor de protestanten koos, maar ook tolerant bleef. In de strijd tegen tirannie lag ook zijn legitimatie om de Nederlanden binnen te vallen. Willem van Oranje werd vooral gedreven door de gedachte dat geen vorst (of overheid) het recht heeft om over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Deze gedachte was met name gebaseerd op rechtsgevoel en het besef dat de staatsmacht niet onbegrensd is. In de strijd tegen de Spanjaarden had Willem van Oranje bovendien alle Nederlanders nodig, hetgeen geen ruimte liet om bepaalde volksgenoten enkel vanwege hun geloof van het strijdveld te weren." (50)	2001	APG GKS religie en tolerantie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sasse van Ysselt, A.F.O.,	"De transformatie der Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch", in: *Taxandria. Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde*, jrg 13, tweede reeks, jrg 3, 1906. Bergen op Zoom: Gebroeders Juten, pp. 3-7. *Noten.* *Alleen in deze bijdrage komt Oranje aan de orde. Zie ook Ch.C.V. Verreyt, "Prins Willem van Oranje, zwanebroeder der illustre Lieve-Vrouwebroederschap te 's-Hertogenbosch", 1906.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SassevanYsseltBroederschap.pdf* "Van leden eener zoodanige vereeniging was het toch niet te verwachten, dat zij hunnen grootsten godsdienstigen en politieken tegenstander tot hun eerelid zouden benoemen en ik houd het er daarom voor, dat de betrekking van Prins Willem den Zwijger tot de Broederschap gene andere is geweest, dan dat hij in zijne jeugd eens aan een harer maaltijden zal aangezeten, en, hetzij uit dankbaarheid daarvoor, hetzij om de Broederschap, die destijds te 's-Hertogenbosch grooten politieken invloed had, gunstig voor zich te stemmen, aan haar eene wijnpint, met zijn wapen versierd, zal geschonken hebben." (5)	1906	APG zwanebroeder	
Sasselee, Joost,	De ballingschap van Willem de I. Prins van Oranje. Treurspel. Amsterdam: Abraham de Winter, 1738. [8], 81 blz. ill. *Gaat over Oranje's ballingschap op De Dillenburg.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SasseleeBallingschap.pdf* "ALDEGONDE. 't Vertoeven vind nu tog geen voordeel, daar de kans Met Volk, met Stad, en Staat, zo deerlyk is verkeken. Waar toeft gy na myn Heer, daar Egmond is besweken? Op wiens verbond ge alleen, nog hoop had, om het land Te dekken, voor het heir des Konings, van wat kant Denkt gy dien Oorlogs-vloed naar elders te doen stromen? Daar elk den dwing'land in zyn bloed-dorst voor wil komen: Met hem te vleyen; of met zich na wind en weer Te schikken : ty, en tyd te kavelen myn Heer; Om't barne van dien vloed naar beter ré te ondwenden. ORANJE. Eer Alba zo gerust zyn hongerige benden Doet aazen, op het vet van 't welig Nederland: Denk ik dien Aards-tiran, die weg door myn verstand Nog op dit ogenblik gevaarelyk te maken. ALDEGONDE. Wat raad, om nu myn Heer, aan volk, en geld te raken? 't Vliegd alles als het kaf voor een onstuyme lugt. 't Verbond der Edele kan de algemene vlugt Niet stoppen; om met u een goede zaak te styven. ORANJE. 'k Wil boven alle nood, dan nog de laatste blyven :	1738	APG LTM verblijf op Dillenburg poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Savornin Lohman, A.F. de,	"Le Prince Guillaume d'Orange et la liberté religieuse", in: *The Leyden Pilgrim Messenger. An international journal*, nr. 1, May 1922. Leyden: E.J. Brill Ltd, pp. 66-77. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SavorninLohmanLiberteReligieuse.pdf* "Mais les Chrétiens d'alors, les Protestants pas plus que les Catholiques, ne se sont rendus compte de ces choses. Au lieu de se former d'après la parole de l'Écriture Sainte que l'on vient de citer et de collaborer donc avec le Prince Guillaume pour assurer à tous ceux qui confessent le Christ le droit de servir Dieu comme leur conscience l'exige et de ne pas favoriser l'une des églises plus que l'autre (favoriser l'une c'est nuire à l'autre), les Catholiques dans les pays catholiques et les partisans de „l'église nationale" dans les pays protestants ont continué les persécutions et n'ont pas cessé de privilégier ceux qui se conduisairent d'après les décrets de l'église „reconnue" de l'autorité. On sentait toujours davantage l'injustice de cette façon de faire. Et ce que l'on visait n'a pas été atteint. En Belgique le Calvinisme n'a pas pénétré, non plus que la liberté de religion; l'église catholique a triomphé dans ce pays, où pourtant de puissantes églises protestantes avaient commencé à se former. L'autorité des pasteurs calvinistes dans les Pays-Bas n'a pu repousser l'influence d'hétérodoxes ni dans l'eglise générale ou nationale ni dans les Universités; l'exclusivisme n'a engendré que des dissensions religieuses sous la République. En France, d'où le Protestantisme a été chassé l'église catholique n'arrivait pas non plus à garder son autorité. C'est ainsi que chez beaucoup de gens une aversion est née non seulement contre les Églises mais contre la religion chrétienne elle-même, que l'on confond si facilement avec „l'église chrétienne". Et à la fin tout cela a abouti à la Révolution française de 1789, qui, pour éviter la lutte entre les églises, a détaché ses principes de toute adoration de Dieu lui-même, et qui en France aussi bien qu'allieurs a fait de la propagande pour la séparation de l'état et de la religion en y substituant le culte de la raison humaine. C'est ainsi que l'Histoire elle-même a donné raison au Prince." (75)	1922	GKS godsdienstvrijheid	
Savornin Lohman, B.C. et al. (red.),	Prins Willem van Oranje 1533-1933, Haarlem : H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 473 pp. ill. *(56 illustraties; 6 gekleurde platen en 2 kaarten). 4 brieven in transcriptie en facsimile. Lijst van inteekenaren (pp. 453-473 en [475/6]).* De diverse bijdragen zijn gefotografeerd en online beschikbaar. "Het Uitvoerend Comité voor de viering van het vierde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje heeft gemeend, dat naast een algemeene biografie aan den Vader des Vaderlands gewijd, een verzameling opstellen over bijzonderheden uit zijn leven belangstelling kon wekken. Het eerste werk werd verzorgd door Dr. A.A. van Schelven, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, de samenstelling van het tweede is opgedragen aan een Commissie van Redactie." (2) (*Deze bestaat uit Jhr. Mr. B.C. de Savornin Lohman (voorzitter), Mr. G.L. de Vries Feyens (secretaris), Jhr. Dr. W.A. Beelaerts van Blokland, Dr. Th. J.A.J. Goosens, Dr. A.A. van Schelven en Dr. J.S. Theissen*).	1933	APG herdenkingsbundel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schaberg, J.P.,	De Vader des Vaderlands. (*Vaderlandsche historieblaadjes nr 2.*) Utrecht: J.H. van Peursem, [ca. 1897], 8 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SchabergVaderdesVaderlands.pdf* "Alles wat een goed vader voor zijn huisgezin en zijne kinderen doet, dat heeft deze Vader gedaan en is hij geweest voor ons land en volk." (3)	1897	APG	
Schampaert, P.,	"Willem van Oranje, strijder voor de eenheid van de Nederlanden en toch teken van tegenspraak?", in: *Wetenschappelijke Tijdingen op het gebied van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging*, XLIII, 4, 1984, pp. 193-205. *Bibliografie*. "Maar de stelling dat de onderdanen de vorst niet als slaven moeten dienen, terwijl de prins het volk moet dienen, omdat hij zonder onderdanen geen bestaansrecht heeft, is een staatsvisie die sterk door het calvinisme beïnvloed werd. Daarom zal deze *in se* democratische staatsleer slechts in de loop der eeuwen schoorvoetend aanvaard worden in conservatief-katholieke kringen. Dat deze politieke visie van Oranje gebaseerd was op een waarachtige democratische ingesteldheid van de prins, blijkt uit zijn herhaalde pleidooien voor de functionering en de vernieuwing van de macht van de Staten-Generaal. Oranje zag de Staten-Generaal als het overheidsorgaan dat in naam van de vorst de regeringsmacht zou uitoefenen. In zijn Apologie lezen wij zijn verklaring over de verplichtingen die hij voelt tegenover het volk en de organen die het volk vertegenwoordigen. De prins, de stadhouder dankt zijn gezag aan het volk en hij is de Staten-Generaal verantwoording en gehoorzaamheid verschuldigd. Hieruit kan men afleiden dat Oranje reeds beschouwd kan worden als voorstander van het stelsel van de parlementaire monarchie dat België en Nederland thans kennen! Bovendien was Willem van Oranje een nationalist avant la lettre! Reeds in de 16de eeuw bepleitte hij de volksverbondenheid en de eendracht van de Nederlandse gewesten en bond hij de strijd aan met het partikularisme. De generaliteit was in wezen iets nieuws, maar toch is zij de logische voortzetting van de politiek van de Bourgondische hertogen in de 15de eeuw en van Karel V in de 16de eeuw. Maar de godsdienstige onverdraagzaamheid treedt in de tweede helft van de 16de eeuw als spelbreker op : ze versterkt het partikularisme door politiek met godsdienst te verbinden. Het religieuze fanatisme heeft de vorming van één Nederlandse natie verhinderd." (201/2)	1984	APG Oranje democratie Staten Generaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schaper, B.W.,	"Het Werkende Woord. Het Adagium van Willem de Zwijger", in: *Maatstaf. Maandblad voor Letteren,* jrg 2, 1954/55. Den Haag: Daamen N.V., pp. 24-31. *Noten.* "Men zal zich echter niet mogen verbazen, wanneer men in een internationale bloemlezing van gevleugelde woorden van al deze Nederlandse adagia er geen enkele zal terugvinden. De enige vaderlandse naam, die men daar in de registers ongetwijfeld tegenkomt, is die van Willem van Oranje (Nassau is als trefwoord waarschijnlijker). Met uitzondering wellicht van Hugo de Groot, met volkenrecht en boekenkist, is Oranje trouwens de enige figuur, die een onaantastbare plaats in het geheugen der beschaafde mensheid inneemt. Maar men kan er dan ook verzekerd van zijn, dat Willem de Zwijger tot in de hoogste en meest universele regionen althans rhetorisch-inspirerend vermag te werken. Zowel zijn devies: *saevis tranquillus in undis*, als het adagium, dat daaraan zo uitnemend beantwoordt: *point n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévére*r, zal men b.v. in de annalen van de Verenigde Naties en haar gespecialiseerde organen evenzeer tegenkomen als in die van de oudere Volkenbond; waarbij deze specificatie onzerzijds minder voortspruit uit de verzuchting, dat deze internationale organisaties het volhardingsmotief wel bijzonder van node hebben, dan wel uit de overweging, dat hier een aspect van de figuur van Oranje naar voren kan treden, dat haar voor onze tijd bijzonder waardevol maakt. Men zou, om het maar direct te zeggen, de stelling kunnen wagen, dat de grote betekenis van Willem van Oranje voor onze tijd ligt in een streven, dat hem zelf de grootste desillusies en de meeste narigheid heeft bezorgd, namelijk door alles heen de „cleyne provincies", met wier lot hij het zijne verbonden had, met de rest van het vaderland en met de grote wereld in zo nauw mogelijke relatie te houden." (25) "Het meest markante beeld, dat ons uit de moderne Oranjeliteratuur is bijgebleven, is afkomstig van de Haarlemse historicus *J. S. Bartstra*. Ook dit is uit fragmenten opgebouwd, maar in tegenstelling met de pijnlijk-nauwkeurig in elkaar gezette legpuzzle van Van Schelven, rijst uit deze brokstukken toch een vrij gave figuur met gesloten contouren en scherpe trekken omhoog en niet de schimachtige „Mensch mit seinem Widerspruch", die de Calvinistische geleerde tenslotte voor ons oproept. In Bartstra's voorstelling domineert de „ruige rebellen-leider" van 1572, ongetwijfeld eveneens een tijdelijk en locaal bepaalde figuur. Maar wat deze tijdslimiet hier compenseert, is niet alleen de voortdurende betrekking op de totale levensgang, maar ook de confrontatie met en spiegeling aan de parallel in het wijdere bestek van het drama der wereldgeschiedenis. Bij weinigen treft men zozeer als bij Bartstra het streven aan, de figuur van Oranje te toetsen aan de protagonisten op het wereldtoneel. Hij durft een vergelijking met „andere grote revolutionnaire leiders aan en spiegelt zijn held aan Cromwell, met wie hij de conservatieve gezindheid zou delen, met Washington (toch ook niet zonder zin voor behoud!), Robespierre en Lenin. Hij beperkt zich niet tot de constatering, dat de voorstander der Bourgondische eenheid door de loop der gebeurtenissen werd tot stichter van een Noordnederlandse staat, dat de conservatieve grand-seigneur grondvester wordt van burgerlijke en gewetensvrijheid, dat de aanvankelijk weinig religieus voelende 'politique' tóch Protestants geloofsheld wordt, zij het nimmer in dogmatische zin, om dan tot de mislukking van zijn levenswerk te concluderen. Bartstra poogt deze paradoxen te overkoepelen in een, ongetwijfeld moeizaam genuanceerd, maar toch herkenbaar beeld, waarin ook de onmiskenbare 'Widerspruch' zijn plaats vindt.	1955	APG beeldvorming	
Schatorjé, J.M.W.C.,	"Wittenhorst versus Oranje. Johan II van Wittenhorst, heer van Horst, en de verdediging van Venlo tegen Willem, Prins van Oranje (1572)", in: *Horster Historiën*, 2, 1988, pp. 117-144. *Noten.* "Omdat de opstandelingen thans aan de oostgrens duidelijk iets in hun schild voerden, beval de landvoogd op 3 mei 1572 Johan II van Wittenhorst zich naar Venlo te begeven. De heer van Horst en drost van het ambt Kessel zou enige tijd in die stad moeten verblijven ten einde dat "aldaer aen den poirten und andere oirden, daer id noodich sol mochen wesen, goede und scherpe hoede, waecke und wacht gehalten worden by daege ende by nacht". Tevens moest hij ter plekke onderzoeken of binnen de stad verdachte of onbetrouwbare personen verbleven, waarmee de prinsgezinden geheime contacten onderhielden. De heer van Horst werd op het hart gedrukt steeds in correspondentie te blijven met de daags tevoren benoemde nieuwe stadhouder van Gelre, Gillis van Berlaymont, die de onlangs overleden Karel van Brimeu was opgevolgd en op dit moment naar Gelre onderweg was. Zoals uit andere gegevens blijkt, hield Van Wittenhorst ook toezicht op de verdediging van Roermond. Brieven van gelijke strekking verzond Alva nog dezelfde dag aan de schout en stadsregering van Venlo en aan het Hof van Arnhem, die daarmee eveneens op de hoogte waren gebracht van de benoeming van Johan II van Wittenhorst tot militair-gouverneur van Venlo. De redenen waarom juist de Horster heer werd benoemd lagen voor de hand. Als drost van het ambt Kessel had Van Wittenhorst militaire bevoegdheden. Hij kon bijvoorbeeld ingezetenen uit plaatsen behorende tot het ambt Kessel - Baarlo, Blerick, Broekhuizenvorst, Helden, Kessel, Lottum, Maasbree, Sevenum, Swolgen, Tienray, Venray en Wanssum - oproepen in en rondom Venlo hand- en spandiensten te verrichten. Van groot belang was ook dat leden van de familie Van Wittenhorst - en dat woog voor de gezagstrouwe Alva ongetwijfeld zwaar - tot dan toe steeds zeer loyaal aan hun wettige vorst waren geweest. Het bericht van zijn aanstelling werd Johan II van Wittenhorst op 5 mei door een bode uit Brussel in Middelaar overhandigd, alwaar de heer van Horst, komende uit Arnhem, met zijn reisgezelschap zeer waarschijnlijk de nacht had doorgebracht bij zijn zwager Foss van Schwarzenborch, drost te Middelaar. Nadat de heer van Horst zich van de inhoud van Alva's schrijven op de hoogte had gesteld, besloot hij in gezelschap van onder andere zijn Venrayse schrijver Johan van Dail, zijn zwager Reinoud IV van Brederode en de Brusselse bode door te reizen naar Venlo. Hier werd hij op 6 mei door schout Caspar van Stalbergen, broer van de drost van het ambt Kriekenbeek, raadsburgemeester Johan te Puth en enige leden van de magistraat welkom geheten. Na een eerste ontmoeting tussen de nieuwe militair-gouverneur van Venlo en een delegatie uit het stadsbestuur in de herberg van Johan van Beringen, waarbij onder andere de bewaking van de stadspoorten, de nachtwacht en mogelijke onbetrouwbare sujetten binnen de stad besproken werden, schreven zowel Wittenhorst als de stadsregering van Venlo nog dezelfde dag een kort verslag naar de landvoogd. Naar de mening van Johan II van Wittenhorst werd in Venlo goed wacht gehouden en waren schout en burgemeester vlijtig en betrouwbaar. Over een op handen zijnde aanslag had hij tot dan toe geen bewijzen kunnen vinden." (123) " Op zaterdag 12 juli om drie uur in de vroege morgen verscheen ritmeester Van Dorfendael wederom met enige vaandrigs in naam van de Prins voor Venlo. Toen hij weer een gladde nul op het rekwest kreeg, werd nu ook de bevolking van de Maasstad tot vijand van Willem van Oranje verklaard. Massaal stonden Venlonaren en hun "knechten" de	1988	MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schawacht, J.H.,	"Zeittafel zum Leben Wilhelms von Oranien", in: *Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages*, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp.. 37-45. ill. *Loopt van 1533, 24, 4 (geboorte) tot en met 1584, 3, 8 (begrafenis). Een kolom met gebeurtenissen betreffende Oranje zelf en een tweede kolom met gebeurtenissen, die voor hem van belang waren.*	1984	APG tijdtafel	
Scheffer, J.H.,	"De moord van 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad. Orgaan van de Vereeniging het Nederlandsch Familie-Archief*, samensteller J.H. Scheffer, 20 mei 1884, nr 135, Rotterdam: Van Meurs & Stufkens, 1883-1884, pp. 1-6. Deze bijdrage gaat over het zojuist verschenen *De moord van 1584. Oorspronkelijke verhalen en gelijktijdige berichten van den moord gepleegd op Prins Willem van Oranje*, van J.G. Frederiks. Het bevat ernstige kritiek op de edities die Frederiks koos voor zijn 'overdrukken'. J.H. Scheffer was bibliothecaris-archivaris van Rotterdam. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Moordvan1584.pdf* "Twee verschillende oorspronkelijke uitgaven van den Ban hadden dus den Heer FREDERIKS dienst kunnen doen, als hij niet al te zeer of al te lang gezocht had, om eene uitgaaf van AELBERT HENDRICKS machtig te worden, die, wij zullen er maar niet langer doekjes om winden, hij toch niet gebruikt heeft, al meent hij het, om de eenvoudige reden, dewijl zij niet bestaat. Maar wat hij wel gedaan heeft is, zooals wij reeds zeiden, de min goede tekst van SILVIUS, zonder eenige kritiek overnemen, hetgeen inderdaad jammer mag geacht worden, eerstens omdat de tekst niet alleen niet de echte, maar zelfs enkele malen onverstaanbaar geworden is, met andere punctuatie, en ten anderen omdat ook de spelling dikwerf minder zuiver is, dan die van den oorspronkelijken ban. Wij zullen voor onze lezers, waarvan het grootste gedeelte zeker het hier besproken werkje heeft aangekocht, de voornaamste gebreken in den tekst aanwijzen, wellicht dat de uitgever er aanleiding door vindt een verbeter of eerste blaadje aan het boekske toe te voegen." (3)	1884	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schellart, A.I.J.M. & Vries, Theo de,	Woonsteden der Oranje's, Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 1965. 129 blz. ill. "Het is duidelijk dat toen het stadhouderschap van de republiek aan waarde en diepte won, en men langzamerhand meer begon te begrijpen dat de stadhouder tenslotte een zelfstandige en zéér voorname functionaris zou worden al was het ook maar die van de „eerste dienaar van de staat". Daarom werd het noodzakelijk dat in vele steden de stad-houder een pied-à-terre zou bezitten. En zo begrijpen wij dat Willem de Zwijger een Prinsenhuis in Vlissingen bouwde. Dit stond in verband met het verwerven van het markgraafschap van Veere en Vlissingen op 29 juni 1581. Bij deze koop was ook inbegrepen: „'t Casteel oft Huys van *Sandenburch* met alle syne toebehooren gelyckt nu is, metten graften, cingelen, 't Landt dat den Boomgaart plach te wesen, Weyden, die Dreve, Hoff, Bleyckvelt", enz. enz. enz. Hierdoor had de prins tevens het recht verkregen de titel van Markies aan zijn vele andere toe te voegen. Het kasteel Sandenburg was echter in slechte staat." (21) "Aan de Oude Delft is een grote groep gebouwen gelegen, die aan de straatzijde slechts enkele vensters vertoont in een overigens gesloten muurvlak. Dit is het middeleeuwse vrouwenklooster van de orde van Sint Franciscus, gesticht omstreeks het jaar 1400 en later enige malen uitgebreid. Toen de Hervorming in Noord-Nederland algemeen ingang had gevonden en de kloosterlingen waren verdreven, kwamen de uitgestrekte gebouwen vrij en deze waren terstond bruikbaar voor de huisvesting van allerlei instellingen. In vele gevallen werden ze gebruikt als verblijf voor de nieuwe machthebbers. Er waren voldoende ruimten in voor hun verblijf, voor vergaderzalen en voor het onderbrengen van de hofhouding. Zo trok Willem de Zwijger, de „Vader des Vaderlands" in 1572 in het Delftse Aechtenklooster, waartoe een gedeelte werd afgescheiden van de overige vleugels. Delft was een omwalde vesting, in deze oorlogstijd veiliger dan de open Haagse hofstad. Hij woonde in de vertrekken rechts van de ingang en gebruikte ook de grote zaal, de vroegere refter van het klooster. De ruimten, welke prins Willem in gebruik had, lagen gegroepeerd om het Voorplein en de Achterplaetse en besloegen een lange vleugel, gelegen aan de smalle steeg, de Schoolstraat. Dwars daarop lag de Huiskapel van de prins. Al deze gebouwen, in opeenvolgende perioden tot stand gekomen, waren eenvoudig van architectuur, zonder veel opsmuk opgetrokken. De kloosterkerk, die thans nog als Waalse kerk wordt gebruikt, heeft iets rijkere gotische vormen. In 1578 vertrok de prins echter voor een tijd naar Antwerpen. Hij huwde in 1583 met Louise de Coligny en keerde spoedig daarna terug naar het Prinsenhof in Delft. Hier werd prins Frederik Hendrik geboren. Dit gebouw zou, wanneer hier niet de tragische moord op Willem van Oranje was gepleegd, misschien nooit zo tot nationaal monument zijn geworden als dit thans in onze tijd het geval is. Bovendien is het tot aan het begin van deze eeuw nooit als zodanig erkend. Eerst in 1938 begon de ingrijpende restauratie." (23)	1965	APG BKM huizen woonplaatsen	
Scheltema, P.,	"Brief aan prins Willem I, waarin de gedeputeerden van het Noorder-kwartier hem verzoeken, Cornelis Dircx, niet, zoals zijn voornemen was tot vice-admiraal van Holland, onder Jhr Johan van Duvenvoirde, maar tot admiraal van de Zuiderzee aan te stellen (23 Mei 1578)", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, V, 1849, pp. 299-301. *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9227* *Online: google books* "Den XXIII Meije LXXVIII. Aen sijn Pr. Exc. Deurluchtige, enz. Wij hebben ontfangen uwer E. missive, die aen dese collegie en dander aen Cornelis Dircx, admirael, beijde van date III Meije, versouckende aen ons dat van den voirsz. Cornelis Dircx van wegen uwer Excellentie souden requireren, dat hij als vice-admirael mitten gesubstitueerden admirael over Hollant Joncheer Johan van Duven-voirde, heer tot Warmont, hem in zee wilde begeven, omme dieselve te veijligen van piraten. Wij hebben oick denselven Cornelis Dircx bij ons ontboden tot Hoorn ende hem aldaer op huijden uwer Excellentie wille ende begeerte voorbehouden, ende alhoewel wij meenden, dat hij uwer Exceli. versoucke nijet zoude gerefuseert hebben, zoe hebben wij nochtans, hoezeer wij hem hadden gebeden, hem daertoe nijet connen induceren. Gaf oick voir antwoirde, dat hij al nae date van uwer ExceIlentie voirsz. missiven bij u Excellentie tot Antwerpen ende Brussel was geweest, anhoudende zeer oitmoedelicken ende mit ernst, dat uwer Excellentie geliefde hem van sijne commissie te deporteren. Twelck uwer excellentie nijet en heeft willen doen, versouckende veel liever, dat hij hem als admirael opte Zuijderzee ende binnenlantsche wateren wilde voirtaen laeten gebruijcken ende alhoewel wij bevinden, dat uwer Excellentie den voirsz. Joncheer Johan van Duvenvoirde, heer van Warmont, absolutelicken gesubstitueert heeft admirael over Hollant, zoo connen wij evenwel nijet naelaeten, mit goeder eenvuediger hertte uwer Excellentie te adverteren van de zwaricheiden, die wij hier bevinden int veranderen van des voirsz. Cornelis Dircx commissie, nijet alleen dat sijne persoon schijnt ongelijck te geschieden ende voer zoe heerlicke victorie (op Bossu) tegens die vianden oneer ende schande angedaen te werden, maer oick mede dat wij van het ontberen van alsulcken beproefden ende ervaren admirael gescapen zijn, eenich ongeluck opte zee te gecrijgen ende heden oft morgen (twelck God verhoeden wil) vuijten watere geslagen te werden. Wij laten hier staan het apparentelicken murmureren van het gemeene volck ende van den zeevarenden man in desen quartieren, die liever zijnen lijf, coopmanscap ende waren zal willen opt water gewagen bij een admirael, die hij kent ende opte zee bedreven is, dan bij een andere. Nijet dat wij die edele, manhafte ende vroome Johan van Duvenvoirde voir ontrouw ansien, geenssins, maar dat zeggen wij, dat Cornelis Dircx de humoeren van de waterlanders ende scheepvolck alhier seer wel kent, ende hem daernae weet te accommoderen, gelijck die experientie mit onse groote geluck ende voorspoet dat wel geleert heeft, dat de coopman tot hem geaffectioneerd is, hem betrouwt ende oick lief heeft. Wij willen oick hierbij gevoucht hebben; naedemael die vaertie ende navigatie op Oostlant van hier meer valt als vuijt Zuijt-Hollant, dat die van den Noorderquartiere neijet weijnich gelegen is, dat haere convoijschepen werden gebruijckt tot beveijlinge van de Noort en de Oosterzee, sulcx dat onse convoijscepen insonders aldaer tot dien eijnde gebruijckt werden, hetwelck mogelick nu, naedemael die van Zuijt-Hollant den admiraal op heur zijde hebben, nijet zoe wel zal geschieden, als tot	1849	EXP MLG Noorderkwartier	Scheltema Brief

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Scheltema, P.,	"Brief van (= *aan*) Prins Willem I over het "maken van toebereidselen tot afwering der Spaansche vloot,welke verwacht werd" (7 augustus 1574)", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, Utrecht: Kemink en Zoon, V, 1849, pp. 296-297. *Online* google books* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9215* "Deurluchtige, hoochgeboren, grootmogende furst ende gen. here, wij gebieden ons in aller onderdanicheijt tuwer f. gen. Alsoo bij u f. g. laetste scrijven altijt geen mentie gemaect en wordt van den compste van de Spaensche vlootscepen, ende lijckewel tot Enchuijsen die tijdinge wt Engelant gecomen is, dat se op handen zouden zijn ende thooft op dese quartieren keren souden sonder nochtans zekerheijt van dien te hebben, ofte uw mitte toerustinge ende equipagie van de angegeve menichte van de scepen voortvaren ende haesten sal al dan nijet, alsoo die nijet volbracht sal moogen werden, sonder te corten te maecken over die vijftich ofte tsestich duijsent guldens, welcke, hoewel men niet lichtelijck becomen can, nochtans nyet aengesien moeten wesen, soo verre die vloot voorsz. op handen soude zijn. Js daeromme ons hartelijck begheren, dat u f.g. gelieve zal soo verre enige zekerheijt van dien tot u f. g. kennisse gecomen zal zijn, dselve bij brenger van desen over te scrijven, dien wij specialijck daer toe offgevaerdicht hebben, opdat wij weten moegen, waernae wij ons reguleren sullen, want al ist dattet ons swaer ende lastich valt sulcke grote excessive costen te doen, soo achten wij nochtans gheen costen soo swaer oft rijcdom soo groot, dien wij niet voorstellen en willen, omme mit hulpe van God, die een Ghever van alle goet ende victorie is, de servituijt te wederstaen, daerinne die vijant ons ende onse naecoemelingen in ewicheijt meent te brengen." (296/7)	1849	MLG APG	Scheltema Brief tot afwering der Spaansche vloot
Schelven, A.A. van,	"Een moordplan van den Vader des Vaderlands?", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 6e reeks, V, 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1927, pp. 1-10. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenMoordplanOranje.pdf* "Niet dikwijls gebeurt het, dat een artikel in een vaktijdschrift zóó de aandacht trekt, dat men er in de dagbladpers over begint te schrijven. Toch komt het een enkele maal wel voor. In den zomer van 1926 verscheen in deze Bijdragen een korte studie van Prof. Dr. Blok, onder den titel van Moordplan tegen Alva (Oct. 1568), om reeds na enkele dagen gevolgd te worden door een feuilleton in (De Nieuwe Rotterdamsche Courant, dat onder het opschrift De Zwijger, Alva en P. J. Blok een besliste bestrijding van die studie leverde. Een bestrijding, waarvan de inhoud en de bedoeling genoegzaam duidelijk blijken uit den zin, waarmee zij sloot: „Men kan uit onpartijdigheid partijdig worden. Dat is hier ook geschied. Blok's oordeel over Prins Willem in deze zaak is lichtvaardig, en toch is het ingegeven door zucht naar onpartijdigheid. „Blok's oordeel over Prins Willem in deze zaak?" Welk oordeel gold het hier? Geen minder dan dit, dat de Vader des Vaderlands de hand zou hebben gehad in, ja, uitgelokt zou hebben tot een moordaanslag op den hertog van Alva. In het archief van een nazaat van den ijzeren hertog had Blok een briefje aangetroffen, in 16e-eeuwsch Fransch geschreven, waaruit hij hiertoe meende te moeten besluiten. Immers spreekt dat van een rente van 1000 gouden schilden per jaar, die de Prins aan den adressé en diens na-komelingen zou geven, wanneer het dezen gelukte de ammunitie van den Hertog van Alva in brand te steken of dezen zelf om hals te laten brengen." (1) "Wat van dit alles te denken? Vooreerst dit : dat de schok, dien de ontdekking van dezen brief uit 1568 heeft gebracht, toch eigenlijk geen reden van bestaan had. Want het geldt hier een kwestie, die al vrij oud is. Reeds tachtig jaar geleden ontdekte de Belg Coremans, in de Archives de l'ancienne secrétairerie d'Etat de l'Allemagne et du Nord te Brussel, eenige z. i. beslist authentieke stukken, waarin een zelfde manier van doen van den Prins wordt gesignaleerd, als uit het thans door Blok ontdekte document aan den dag lijkt te komen. In April 1578, zoo toonen zij toch immers aan, trachtte niet alleen Marnix van St. Aldegonde van wege den Prins, maar ook Oranje zelf, een zekeren Christoffel van Holstein te overreden, om met een pistoolschot hertog Erich van Brunswijk, den militairen helper van Don Juan van Oostenrijk, den landvoogd, uit den weg te ruimen." (3) "Politieke noodzakelijkheden en het staatsbelang waren het veeleer, dunkt mij, die hem dien kant uitdreven. Hij handelde in deze op de manier, waarop hij het deed, wijl hij inzag, dat slechts zóó iets te bereiken viel. Zou zoo'n politieke noodzakelijkheid nu echter ook voorhanden geweest zijn, om hem in het onderhavige opzicht - inzake die theorie van het moordrecht der overheid dat algemeene standpunt zijner tijdgenooten te doen verlaten? Wie het zou willen bewijzen, zou m. i. bovenmenschelijke moeite hebben. En daarom lijkt het mij dan ook niet onaannemelijk, dat hij de hand zou hebben gehad in aanslagen als die van 1568 en 1578." (8)	1927	APG moordplan tegen Alva	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schelven, A.A. van,	"Beschuldiging van Christopher van Holstein omtrent een betrokken zijn van Oranje in een moordzaak op Erich van Brunswijk (1578)", in: *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)*, 49, Utrecht: Kemink & Zoon, 1928, 1-44. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenMoordplannenOranje.pdf* "De stukken, die ik hier publiceer, vormen het dossier, waaruit Coremans in 1846 geput heeft voor zijn Notice sur les aveux de Christophe de Holstein etc., in het Compte-rendu des séances de la commission royale d'histoire T. XI, lière partie (Brux. 1846) p. 10 sv., en dat in het begin van 1927 door mij nog eens ter sprake werd gebracht in Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde VIe Reeks, Dl. V ('s-Grav. 1927) bldz. 1 vv., in verband met de in den laatsten tijd opgekomen vraag of Willem van Oranje schuldig kan zijn geweest aan het uitlokken van moordaanslagen op zijn politieke tegenstanders. Om meer dan één reden leek het mij niet ondienstig den inhoud daarvan op deze manier gemeengoed te maken. Op zichzelf bezien zijn de stukken, waaruit het bestaat, ook reeds belangwekkend, dunkt mij. Hoe veroorloven zij ons, met al hun teekenende bijzonderheden, een blik te slaan in een wereld, waarvan de kennis — politiek en cultureel gesproken — voor ons inzicht in de beroerlijke tijden van onze vrijheidsworsteling toch wel buitengewoon belangrijk kan worden genoemd. De internationale wereld van militaire avonturiers en min of meer misdadige kampvechters voor de goede zaak, die Oranje voorstond, die de pendant te land heeft gevormd van wat de bemanning van de vloot der Watergeuzen ter zee is geweest. „Maar er is meer", om met een van onze bekende vaderlandsche historici te spreken. De kwestie, waarop deze stukken betrekking hebben, is na de verschijning van het hiervóór genoemde artikel in de Bijdragen, evenals dat vroeger het geval is geweest met een dergelijke studie van Professor Blok, hier en daar in de dagbladpers besproken. En daarbij is toen de vraag opgeworpen of deze bescheiden, die den grondslag vormden voor mijn conclusie, waartegen men nog al wat bezwaren had, werkelijk wel konden en mochten dienen in den zin, waarin ik ze dat had laten doen. Hun echtheid werd betwijfeld, maar nog meer hun bewijskracht geloochend. De manier, waarop dat toen gebeurde, gebeurde althans van de zijde van den meest geharnasten criticus, die daarbij op den voorgrond trad, Professor De Blécourt uit Leiden, zóó namelijk dat de bevoegdheid der beroepshistorici ten gunste van die van den general reader, die in staat is jaarlijks vijf en twintig gulden voor een dagblad-abonnement te betalen, totaal gedisqualificeerd werd, maakte het onmogelijk — wijl van te voren reeds ten eenenmale vruchteloos — ter zelfder plaatse op deze zaak in te gaan. En al is niet te verwachten, dat daardoor het oordeel van mijn opponent zelf zich zal wijzigen — immers het heet bij hem : „Nu de heer Van Schelven de zaak toch ging oprakelen, had hij beter gedaan de stukken af te drukken. En had hij de stukken al afgedrukt, veel verder kon het de quaestie niet gebracht hebben" — door publicatie van het materiaal, waarop mijn meening rust, wordt voor de meerderheid der tot oordeelen bevoegden, vakmenschen of niet, nu toch de mogelijkheid geopend met eigen oogen te zien wat die meening en de er tegen geopperde bezwaren waard zijn." (1-3) "Voor Prof. De Blécourt is Oranje de Vader des Vaderlands niet meer zoodra deze in eenig punt bevangen blijkt in de dwalingen van zijn tijd en daardoor niet beantwoordt aan hetgeen wij thans zóó zeer en zóó algemeen als een norma agendi hebben leeren beschouwen, dat het ons moeilijk valt ons iemand te denken, die dat niet deed of niet doen	1928	APG Oranjes moordplannen	
Schelven, A.A. van,	"Een boekje van Nic. Asclepius Barbatus, met opdracht aan Willem van Oranje", in: *Het Boek*. Nieuwe Reeks, deel 23, Den Haag: Martinus Nijhoff, 1935-1936, pp. 71-72. *Noot*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenBarbatus.pdf* "Niet lang geleden heeft W. de Vreese in dit tijdschrift, onder den titel Jan Baptist Houwaert en Willem van Oranje Een presentexemplaar? eenige mededeelingen over een door hem gevonden ms.-exemplaar van Houwaerts Milenus Clachte over 't quaet gouvernement van den Romeynen (1578) gedaan en daarbij de veronderstelling geuit, dat dit handschrift — al heeft deze aanbieding tenslotte toch niet plaats gehad — bestemd geweest is om als huldeblijk aan den Prins te dienen. Oranje object der vereering van een zijner schrijvende tijdgenooten! Vreemd behoeft dit zeker niet aan te doen. Maar zijn de voorbeelden ervan met dat al niet uiterst zeldzaam? In ieder geval zeldzaam genoeg om hier melding te durven maken van een Enchiridion poeticum in quinque Evangelicorum Epigrammaton Libros divisum, authore D. Nicolao Asclepio Barbato, dat in 1568 met een opdracht aan hem en zijn broers Jan, Lodewijk en Hendrik te Marburg a. d. Lahn verschenen is. Van den schrijver van dit werkje ben ik niet meer te weten kunnen komen dan dat hij professor aan de Universiteit te Marburg is geweest, 20 Maart 1571 is gestorven en behalve dit Enchiridion ook nog een paar andere publicaties heeft geleverd: een Oratio, een Epistola de vera nobilitate en een Sylva s. poëmata inter quae votum pro reditu salvo Joannis comitis Hennebergici (Francof. 1612). Maar meer belang dan zijn persoon heeft in het onderhavige verband eigenlijk ook de vraag in welke verhouding hij tot den Prins heeft gestaan en waarom hij aan dezen zijn geesteskind van 1568 heeft wenschen op te dragen. Het antwoord op die vragen is gemakkelijk te geven. Want in die, Idibus Junii gedateerde dedicatie wordt het ons door Asclepius zelf aan de hand gedaan. Vooreerst spreekt daar een groote sympathie voor den vader der Nassau'sche gebroeders, voor Willem den Rijke uit. Een „religiosus heros", een van de weinige Christelijke vorsten, die het Evangelie beschermden in een tijd, dat heel Duitschland in rep en roer was; evenals zijn zoons Lodewijk, „adversa valetudine in hostes tyrannos fortiter invectus", en Adulphus, gevallen voor het vaderland, voor zijn broeders, voor de burgers van de Nederlanden, ja voor Christus. En wat de „occasio" van deze opdracht, de aanleiding ertoe betreft : het is dertig jaar geleden, dat te Marburg de „gravissimus morbus", een soort pestepidemie zeker wel, is uitgebroken. Toen heeft vrouwe Margareta e Berneckhusiis, de moeder van Albertus, Oranje's prefect, aan Asclepius' gezin weldadigheid bewezen en is in verband daarmee de man zelf bij Oranje's vader geintroduceerd. Rebus sic stantibus kan de schrijver, nu de Prins, in verband met zijn pogingen tot redding der Nederlanden, zulk een moeilijken tijd doorleeft, gereed als hij is om daarvoor naar het zwaard te grijpen, niet nalaten, met den wensch dat dit boekje hem sterken moge, het onder vermelding van zijn naam de wereld in te zenden." (72)	1936	BDG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schelven, A.A. van,	"Merkwaardige uitingen van den Prins", in: *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands*. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 386-401. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenMerkwaardigeUitingen.pdf* "Minder dan verschillende andere groote mannen heeft Willem van Oranje de gave bezeten zijn gedachten in de vorm van een leus uit te drukken. Wat hij schreef is zeer helder, maar het is slechs zelden pakkend. Bij uitzondering alleen blijft het gemakkelijk in ons geheugen hangen. Toch is er alle aanleiding om bij het herdenkingsfeest zijner geboorte, waaraan deze aflevering van dit tijdschrift gewijd is, eenige aandacht te vragen voor een aantal, in zijn brieven en memories voorkomende merkwaardige uitingen. Geheel ontbreken toch doen zulke woorden, die het karakter van een „maxime" dragen, daarin niet. En voorts zijn er een aantal plaatsen, waarop hij zijn idealen en overtuigingen zóó heeft weten te forrnuleeren, dat zij ons zijn wezen en zijn streven haast even duidelijk voor ogen stellen als uitvoerige betoogen dat kunnen doen. Ik geef ze hier in chronologische volgorde." (386) "Daerom hout U vast ende onbeweecht op dit vertrouwen op Godt de Here, die U nyet en sal verlaten so ghy u selven nyet en verlaet. (*Mei 1572; Gachard, Correspondance de Guillaume le Taciturne, T III, p. 55.*)" (387)	1933	APG	
Schelven, A.A. van,	"Portretten van Willem van Oranje", in: *Oud Holland. Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Nederlandsche Kunstgeschiedenis*, jrg 51, afl 1-6, 1934, Amsterdam: J.H. de Bussy, pp. 142-144. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenPortretten.pdf* "Aan het slot der inleiding zijner Inleiding Iconographie van Prins Willem I van Oranje (Haarlem 1933) deed Jhr. Mr. Dr. E. A. van Beresteyn aan allen, die in het onderwerp belang stellen, het verzoek eventueele verdere vondsten mee te deelen aan het Iconografisch Bureau, waarvan hij de stichter en de beheerder is. Want, zegt hij, volledig te wezen bleek thans nog een onmogelijkheid. De korte mededeelingen, die ik hier geven ga, zullen ter bereiking van die grootere volledigheid maar heel weinig meehelpen. Zoo buitengewoon weinig, dat ik er nooit mee voor den dag gekomen zou zijn wanneer ze te dezen opzichte niet een nieuwe categorie van gegevens te berde brachten — de categorie van: „portretten, waaromtrent ons door de gelijktijdige litteratuur vermeld wordt, dat zij bestaan hebben" — en indien ik niet in staat was een niet zoo gemakkelijk te bereiken archief-mededeeling betreffende deze nieuwe rubriek te leveren. Van Beresteyn biedt namelijk wel een overzicht van beschrijvingen, die 's Prinsen tijdgenooten van hem hebben gegeven, en van vijfderlei afbeeldingen-materiaal, dat te zijner kennis is gekomen, maar een opsomming van de plaatsen, waar de bronnen uit de periode zelf vermelden, dat dit of dat portret gemaakt werd of bestond, zal met te vergeefs hij hem zoeken. Ziehier dan wat mij te dezen aanzien bekend is geworden! 1. In den loop van October 1577 oppert Charlotte van Bourbon in een brief aan den Prins het denkbeeld om, bij wijze van geschenk voor eenige „gentihomes quy sont près de Monsieur vostre frère", een of twee gouden medailles met haar en zijn portret en hun devies te laten slaan 1). 2. Na den moordaanslag op den Prins door Jaureguy, in Maart 1582, laat Landgraaf Willem van Hessen zich voor zijn verzameling portretten van vorstelijke tijdgenooten een „Kontrefeit" van den Prins zoowel als van de Prinses zenden (4 Mei 1582) 2). 3. In het begin van April 1584 zendt de zelfde Landgraaf een portret van den Prins aan Jan van Nassau te Beilstein; welk zenden eigenlijk een terugzenden was, want drie jaar te voren had hij het van Jan, om — „das selbig in unsern langen sahl zu Cassell abmahlen zu lassen" — gekregen 3). 4. In de nalatenschap van Gunther van Schwarzburg, 's Prinsen zwager, worden de volgende „Contrefacturen" vermeld: „Duc de Alba; Graf Albracht von Hollach; des von Horn; des von Egmondt; Contrefactur des hern Printzen" 4). 5. „Dit zijn de stucken schildereyen die mijn ghenadighe heere den grave van Schwersenborghe van Daniel van den Queckborgh 5) ghecocht heeft: Ghecontrefeyt mijn ghenadighe heere. 12 gl. ende mijn ghenadighe vrouwe 6) 12 gl. Mijn heere den Prince van Orangien 12 gl. met zijnder huysvrouwe die Princesse 12 gl.	1934	BKD iconografie portretten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schelven, A.A. van,	"Prins Willem en het verweer tegen Parma (1581-1584)", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 158-169. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenOranjetegenParma.pdf* "De algemeene situatie, die zich voordeed toen de laatste periode van Oranje's leven een aanvang nam! Of neen, eigenlijk moet ik nog een stap verder terug! Mijn eerste uitgangspunt dien ik te nemen in de vraag welke toch de krachten geweest mogen zijn, die, heel zijn leven door, den Prins steeds weer beheerscht en voortgestuwd hebben. Het geven van het juiste antwoord op die vraag is moeilijker dan het lijkt. Omdat de algemeene regel, dat een boom gekend kan worden uit de vruchten, die hij voortbrengt, hier niet opgaat. Wat uit het werk van Oranje gegroeid is is immers deze toestand geweest : dat de Nederlanden, uiteen gescheurd, voor een deel zijn teruggekeerd tot de gehoorzaamheid aan Spanje, om voor een ander deel een republiek van Zeven Gewesten onder de souvereiniteit van Hunne Hoog Mogenden de Staten Generaal, of liever nog een federatie van republieken, ieder onder de souvereiniteit van een gewestelijk Statencollege, te worden. Daarop aangestuurd heeft Oranje nu echter - ik hoef ten deze voor de scherpste uitdrukking zelfs niet terug te deinzen - daarop aangestuurd heeft Oranje nu echter ook het voorbijgaandst oogenblik van zijn leven niet! Wat hij dan wel gewild heeft? Vooreerst behoud van den regeeringsvorm, dien hij aantrof toen hij met onze Nederlanden in aanraking kwam; voortzetting van het zgn. „landsheerlijk bewind". Hiermee stonden zijn sympathieën metterdaad veel dichter bij een monarchie dan bij zoo'n republiek als wij in Noord-Nederland eeuwen lang hebben gehad. Want dat „landsheerlijk bewind" had als voornaamste figuur: een vorst. Een vorst, bekleed met een zelfs vrij onafhankelijke macht, daar hij — bijgestaan slechts door een paar raden — zoo goed als onbelemmerd beschikte zoowel in zake de wetgeving als wat de rechtspraak betrof. Maar toch ook weer volstrekt niet wat wij een „absoluten" heerscher plegen te noemen. Gaandeweg toch had zich deze landsheer door zijn onderdanen heel wat voorrechten zien afdwingen. Had hij hun hier en daar zelfs niet de vrijheid moeten geven om onder bepaalde omstandigheden zijn bevelen naast zich neer te leggen zonder ze op te volgen? Zoo b.v. in Brabant, waar de beroemde Blijde Inkomst de verhoudingen tusschen vorst en volk beheerschte. Toch was bewaring van dit oude staatsgebouw zonder meer volstrekt niet het nec plus ultra van 's Prinsen wenschen! Wat hij tegelijkertijd in verband met deze dingen, het kostte wat het mocht, ook wilde: vermijden dat die landsheerlijke staat zou worden opgeofferd aan de belangen en de eerzucht eener niet-nationale vorsten-dynastie, aan de idealen van het Habsburgsche huis. Daarvoor was het gevaar destijds niet gering!" (159)	1933	APG JUR recht van opstand en eenheid der gewesten	
Schelven, A.A. van,	"Prins Willem's eerste avondmaal enz.", in: *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Dr. N. Japikse*, zevende reeks, deel 4, afl 3 en 4, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1934, pp. 232-236. *Vgl. J.L. van Dalen, Gedenkboek Prins Willem I. De Dordrechtsche archivaris, de heer L.J. van Dalen heeft verschillende onjuistheden in het boek ontdekt. (1933).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenWillemsAvondmaal.pdf* "Nu eenige opmerkingen van den Dordtschen gemeente-archivaris, den heer J. L. van Dalen, opmerkingen over Prins Willem's eerste Avondmaalsviering in de Gereformeerde Kerk, uit de Dordrechtsche Courant van 19 September 1933, waarin zij gemaakt werden, hun weg naar de wetenschappelijke litteratuur hebben gevonden en door den redacteur (*Japikse, GWD*) van dit tijdschrift zonder oefening van critiek erop zijn gerefereerd, geloof ik goed te doen er hier met een paar woorden op te wijzen, dat hun daarmee toch een „exces d'honneur" te beurt valt en dat het mij nog niet behoeft te spijten, dat ik — al was mij dit materiaal bekend —mij in mijne biographie van den Prins ten opzichte van dit thema maar op de vlakte heb gehouden. Losgewikkeld uit den weinig urbanen omslag, waarin zij werden gegeven, komen de mededeelingen van den heer Van Dalen hierop neer: 1. omdat de acta van den Dordtschen Kerkeraad a) bij de vermelding eener Avondmaalsviering op 13 December 1573 verklaren dat : „Ten selvigen dage heeft die Princelijcke Excellentie met ons het broodt gebroken" ; b) van slechts één Avondmaal vóór dien datum weten, en c) daarbij van een tegenwoordigheid van Oranje met geen woord reppen, is uitgesloten, dat de Prins vóór 23 October 1573 al aan dat Sacrament heeft deelgenomen; 2. omdat een brief van Bartholdus Wilhelmi, Dordtsch predikant, d.d. 23 October 1573, vermeldt dat de Prins zich toen vóór kort tot de gemeente begeven had en dus daadwerkelijk kerkelijk Gereformeerd was geworden, moet deze brief „onomstootelijk" een foutieven datum hebben : „Waarschijnlijk zal 23 October ontstaan zijn uit 23 Xbris, maar 23 Xbris is niet de 10e maand, maar een afkorting voor December". Ziehier waarom deze beide beweringen nu echter naar mijn inzicht geen hout snijden. De eerstgenoemde zou dit alleen doen wanneer de woorden: „Ten selvigen dage heeft die Princelijcke Excellentie" enz. beteekenden : ditmaal *voor het eerst* heeft Oranje dit gedaan. Maar is het noodig dit aan te nemen? Integendeel staat vast dat er die zin niet aan mag worden gegeven. Precies dezelfde uitdrukking wordt immers door de acta in verband met een drie maanden later te Dordrecht gehouden Avondmaal, met dat van 21 Maart 1574, gebruikt. En in Jacobus Lydius' 't Verheerlikte, ofte verhoogde Nederland (Dordregt 1668) wordt op blz. 74 eveneens door middel van woorden in dien trant van 's Prinsen tegenwoordigheid bij een latere Avondmaalsviering, namelijk bij eene „op de 18en van Sprokkelmaand 1574", melding gemaakt. En wat Van Dalens tweede stelling betreft, die aangaande de waarschijnlijkheid eener verkeerde interpretatie van den datum van Wilhelmi's brief: professor dr. P. Geyl te Londen is zoo vriendelijk geweest deze zaak voor mij te laten controleeren door na te doen gaan, of het daar nog steeds aanwezige origineel van het schrijven van den genoemden predikant metterdaad Xbris en niet Octobris heeft. Maar het ingekomen rapport stelde den Dordtschen archivaris verpletterend in het ongelijk: „The month is written in full and is undoubtedly October". Iets anders had ik trouwens geen oogenblik verwacht, want de waarschijnlijkheid dezer hypothese was zoo klein als maar even denkbaar was. Wat zou, ware ze juist geweest, immers nog verder hebben moeten gebeurd zijn behalve dat Hessels bij de behandeling van deze	1934	GKS Avondmaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schelven, A.A. van,	"'s-Prinsen voornaamste medewerkers", in *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands*. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 301-313. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenMedewerkersPrins.pdf* "Ik voor mij althans kan zulke medewerkers uitsluitend hen noemen, die of min of meer 's Prinsen vrienden zijn geweest, of al meewerkend het recht voor zich opeischten zijn handelingen niet critiekloos te steunen. Wil iemand bepaalde namen: mannen als Jan en Lodewijk van Nassau, l'Oyseleur de Villiers, de Hugenoot du Plessis de Mornay en Philips van Marnix van St. Aldegonde." (305) "In alle opzichten het met elkaar eens zijn zij (Oranje en Marnix) niet geweest, deze twee groote figuren uit ons volksverleden. In zake de vraag hoe ver zich de tolerantie van de Regeering moest uitstrekken, of die ook de Doopsgezinden zou moeten omvatten, zijn ze het nooit eens geworden. Marnix meende dat zij dat niet behoorde te doen, maar toen hij daarover eens met Oranje discussieerde bleek deze onveranderlijk van het tegenovergestelde gevoelen: met een vrij bits antwoord maakte hij tenslotte aan het gesprek een einde. Toch hebben zij elkaar zeer na gestaan. Marnix schatte den Prins zeer hoog." (311)	1933	APG medewerkers	
Schelven, A.A. van,	Willem van Oranje. Een boek ter gedachtenis van idealen en teleurstellingen, 2e druk, Amsterdam: Uitgevrij W. Ten Have N.V. VIII, 288 blz. ill. *Noten, Facsimile's.* *1e druk Haarlem, 1933.* *Zie mijn digitale editie: http://www.periodata.nl/OranjeSchelven.pdf* "Zich nauw aansluitend aan Eduard Meyer's scherpe onderscheiding tussen historiographie en levensbeschrijving, wil dit boek geen moot uit onze 16e eeuwsche landsgeschiedenis opdienen, maar het verhaal der wording en werking van een mensch geven. Zó heeft een nieuw werk over Willem van Oranje naar mijn inzicht — naast het vele goede, dat, gedeeltelijk zelfs pas kort geleden, over deze groote figuur verschenen is, nog wel bestaansrecht. Ja, ik vlei mij, dat het zoodoende zelfs de vulling van een door velen gevoelde leemte zal geven. Het berust op de bekende bronnenpublicaties en boeken van Groen van Prinsterer, van Someren en Gachard, Bakhuizen van den Brink, Fruin, Blok, Rachfahl, Dönges, Harrison, Juste en vele anderen, en op gegevens uit de archieven te Berleburg, Delft, Laubach, Londen, Marburg a. d. Lahn, Oxford, Parijs, Rudolstadt, Sondershausen, Wenen, Wiesbaden en Wiesbaden-Biebrich. Dat geen stortvloed van noten hiervan getuigt, vloeit hieruit voort, dat ik niet alleen voor de mannen en vrouwen van het historische laboratorium wilde schrijven, maar ook voor die brede kring van in ons volksverleden belangstellenden, die terecht met een studie, waarvan het zwaartepunt eigenlijk in de noten ligt, den draak steken en haar links laten liggen." (V-VI)	1943	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schelven, A.A. van,	Willem van Oranje's geloof en godsdienstpolitiek. Rede uitgesproken ter herdenking van 's prinsen geboorte, in een publieke zitting van den senaat der Vrije Universiteit te Amsterdam op 27 maart 1933, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 32 blz. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchelvenGodsdienstpolitiek.pdf* "Want van eenstemmigheid is immers in de genoemde beoordeeling (*van zijn tijdgenoten, GWD*) geen schijn of schaduw te vinden. Zij ging en gaat voortdurend heen en weer tusschen wijd uiteengelegen polen; tusschen eerbiedige vereering en hartgrondige verachting. Ik overdrijf niet! Tusschen eerbiedige vereering en hartgrondige verachting." (7) "Dit wat het oordeel van 's Prinsen tijdgenooten betreft. En hoe is de situatie thans, nu wij hem drie en een half à vier eeuwen achter ons zien? Kort gezegd in niets is het gewijzigd." (8). "Ik erken gaarne, dat eerlijkheid gebiedt niet a priori voor uitgesloten te houden, dat dit gedurig veranderen (*van godsdienst, G.W.D*) metterdaad uit een min of meer cynische politiek voortvloeide. Maar te beweren: dit kan niet anders dan toch eigenlijk voortdurende huichelarij geweest zijn, gaat mij veel te ver." (14)	1933	GKS APG Oranje's geloof herdenking 1933	
Schelven, A.A. van; Moens, Wies; Potgieter, F. en Westra, H.,	Prins Willem van Oranje. Vier toespraken van Prof. Dr. A.A. van Schelven, Wies Moens, Dr. F. Potgieter en Prof. Mr. Dr. H. Westra. Gehouden ter gelegenheid van de Herdenking Prins Willem van Oranje op 28 April 1938 te Delft. Amsterdam: Uitgave van het "Werk-Comité 1938", 1938. 23 blz. ill. *Van Schelven sprak namens Noord-Nederland, Moens namens Zuid-Nederland, Potgieter namens Zuid-Afrika en Westra namens Nederlands Indië.* "TER INLEIDING. De geschiedenis van het Dietsche volk is een doorloopend proces van opgang en neergang, van verval en heropstanding. Het is goed om in tijden van herwording zich te bezinnen op den man in wien ons volk eens den leider vond, toen het streed voor een zelfstandig bestaan: Prins Willem van Oranje. In deze jaren, nu bij velen het besef leeft, dat wij als volk aan den vooravond staan van een wederopstanding — al schijnt de weg eindeloos lang, al lijken de moeilijkheden onoverkomelijk — is het zeer zeker het oogenblik om den Prins te gedenken, zijn nagedachtenis te eeren en zijn inzichten te huldigen. Niet alleen omdat zijn leven ons zal leeren geduld te oefenen en door geen twijfel te versagen, maar vooral omdat zijn persoon een voorbeeld is, zijn opvattingen levende tradities en de richting, die hij aan den strijd gaf, een bevel zijn voor allen, die geloof hebben in de toekomst, maar die tevens weten, dat eenheid van alle Dietschers de eerste voorwaarde is om die toekomst gelijkwaardig aan het grootsch verleden te scheppen. De Fransch-Vlamingen herinneren zich, dat het de Prins is geweest, die het oproer tegen de vreemde dwinglandij, dat zij ontketenden, heeft opgeheven tot de hoogte van een vrijheidsoorlog, waarvan zij helaas de vruchten niet hebben mogen plukken. De Zuid-Nederlanders eeren in hem den Brusselschen edelman, die ook om hunnentwille "om Landt om Luyd ghebracht" werd, en die tenslotte ook om hen te bevrijden zijn leven offerde. Noord-Nederland is boven alle andere deelen van den Dietschen stam tot erkentelijkheid jegens den Prins verplicht. De onafhankelijkheid, die het thans meer dan drie eeuwen geniet, de plaats, welke het in de wereld inneemt, dankt het grootendeels aan zijn werken en strijden. Maar ook Zuid-Afrika en het Nederlandsche rijk in Oost en West zijn den Prins dank verschuldigd. In den strijd, dien hij leidde, werd het volk van Nederland zich zijn kracht bewust, vond het durf tot daden, die den grondslag vormden zoowel voor de volksplanting aan de Kaap als de vestiging van het Nederlandsche gezag in Zuid-Oost-Azië en Zuid-Amerika.” (1)	1938	APG herdenking Noord Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schendell, Werner,	Wilhelm von Oranien. Befreier der Niederlande. Eine Biographie, Berlin: Gustav Kiepenheuer Verlag, 1935. 380 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SchendellWilhelm.pdf* "Oranien hat die Kunst der Massenpsychologie in der echten Schmiede, im Kabinett und Rat Karls V., studiert und auch die entlarvung von Einzelindividuen oft genug mit angesehen. Er wurde von der kaiserlichen Majestät angeleitet ruhig und unbefangen in die natürliche Hölle der Menschenseele hinabzublicken und niemals jemandem ein Wort zu glauben, sondern vielmehr die Verstellung, die Lüge, die stets verborgene Absicht, den verhehlten eigenen Zweck und die immer vorhandenen geheimen Triebe, ob nun gute oder böse, eigennützige oder sachliche, zu erraten, auf Grund der Summe aller Beobachtugen unabhängig sein Urteil zu bilden und danach zu handeln und zu entscheiden.(...), aber Wilhelm von Oranien besaß ein mitleidiges Hertz, das ihm bei seiner Schulung nicht einfror." (13)	1935	APG	
Schenk, M. G. (ed.),	Geschriften van 1568. Verantwoordinge, Verklaringhe ende Waerschowinghe mitsgaders eene Hertgrondighe Begeerte des edelen, lancmoedighen ende hooghgeboren Princen van Oraengien. Naar de eerste drukken van 1568 opnieuw uitgegeven en ingeleid door Dra M.G. Schenk, met een voorwoord van Prof. Dr A.A. van Schelven en portret van den prins naar de gravure van Hendrick Goltzius, Amsterdam-Sloterdijk: Wereldbibliotheek, 1933. 157 blz. ill. *Noten.* *Zie mijn digitale editie: http://www.periodata.nl/OranjeSchenk.pdf* "Geen gewoon vluchteling is de Prins; hij, die door het bezit van Oranje, als souverein kan optreden, knoopt betrekkingen aan met de Duitsche vorsten, wat hem gemakkelijker valt, nu hij zich openlijk heeft bekeerd tot het Lutheranisme. Het gelukt den Prins hen te bewegen een gezantschap te zenden naar Margareta, maar zij, die juist alle verzet heeft gebroken (Oranje is vertrokken, Hoorne leeft buiten alle staatszaken op zijn kasteel te Weert, Egmont is plus royaliste que le roi), hoort er nauwelijks naar. Al ras blijkt, dat Oranje op tijd is heengegaan; 22 Augustus rijdt Alva Brussel binnen, zeer kort daarop worden Egmont en Hoorne gevangen; 24 Januari 1567 wordt de dagvaarding tegen den Prins en vele anderen, die aan Alva's greep ontsnapt zijn, uitgevaardigd. Om zich alvast van het mogelijke te verzekeren, neemt Alva Philips Willem, den oudsten zoon van Oranje, dwars tegen alle privileges van de Universiteit in, in Leuven gevangen. Nu is het oogenblik van openlijk verzet daar en Oranje geeft Lodewijk werfbrieven, gedreven zooals hij zegt door de „groote affectie die wy sijn draeghende tot den Coninck van Spaengien" en nadat hem om hulp was gevraagd door de inwoners van de Nederlanden, „so wel van wegen het Evangelium als de Roomsche Kercke". Het is in de nu volgende maanden, dat de Prins de hier herdrukte geschriften de wereld in zendt. Allereerst zijn „Verantwoordinghe" (Kon. Bibl. pamfl. 160, verz. Knuttel) waarin hij, beginnend te erkennen, dat ieder, die zoo gruwelijke misdaad heeft bedreven als onrust in het land te brengen, moet worden gestraft, de vraag stelt, wie belang had bij het invoeren van „nieuwicheden". Uitvoerig betoogt hij dan, dat niet hij, wiens voorouders steeds zulke getrouwe dienaren van den vorst en zulke goede heeren in hun bezittingen waren geweest, maar Granvelle kon verhopen, dat verandering winst was en dat dus de Kardinaal de schuldige is. Allerlei beschuldiging tegen hem ingebracht, weerlegt hij tot het minutieuse toe." (17/8)	1933	APG Verdedigingsgeschriften 1568	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schenk, M.G.,	"Uit de geschriften van den Prins", in: *Roeping*, jrg 11, nr 8, mei 1933, pp. 467-473. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchenkUitdeGeschriften.pdf* "Vele onzer geschiedschrijvers hebben meer aandacht geschonken aan 's Prinsen briefwisseling dan aan zijn openbare geschriften, omdat zij naar hun oordeel de beweegredenen van Oranje beter konden leeren kennen uit de brieven, waarin hij alle zorgen uitspreekt, dan uit wat hij naar buiten wenschte bekend te maken, maar zou ook hier niet gelden, dat van minder beteekenis voor den loop der dingen is, wat waarheid is, dan wat men als waarheid stelt? In de vele geschriften en open brieven die de Prins de wereld in zond, geeft hij wat hij als ideaal wil stellen, laat hij alle directe en practische zorgen en alle tactiek achterwege, legt hij de menigte zijn zienswijze voor, wekt hij hen op, daarvoor te strijden." (467) "Vier jaar verdrukking en tirannie hebben dit gebed verinnigd, als God het verhoort en de Prins „mach wederkieren in sijner regiment". In die jaren hebben de Nederlanders naar hem opgezien in verwachting; en in die spanning is hij geworden de herder, dien de dichter van het Wilhelmus uitbeeldt: het symbool van de toegewijde en overgegeven liefde voor de gemeenschap. In de nu volgende jaren wordt de grens tusschen symbool en werkelijkheid steeds zwakker; de Prins wordt zoo één met het Nederlandsche volk, dat geen aanbod van eer en aanzien door Philips hem daarvan kan losmaken. Philips begrijpt het: alleen als Oranje wordt weggeruimd, heeft zijn streven — een absoluut regiem naar Spaansch systeem — nog kans op verwezenlijking." (471)	1933	APG	
Schenk, M.G.,	Koningskinderen. Uit de jeugd van Oranjeprinsen en -Princessen, Baarn: De Boekerij, 1946. 59 blz. ill. "In de hofschool op den Dillenburg, die onder de persoonlijke leiding van gravin Juliana stond, werd Willem opgeleid voor al die zaken, waarmee hij als opvolger van zijn vader eens te maken zou krijgen. In stille afzondering voedde Juliana haar kinderen niet op; dat zou ook niet wel mogelijk geweest zijn. Immers toen zij als vijf-en-twintigjarige bruid van graaf Willem haar intrede op den Dillenburg deed, bracht zij twee zoons en twee dochters uit haar eerste huwelijk mee. Op het slot leefde al het dochtertje van haar man, uit diens eerste huwelijk. En elk jaar zou er een nieuw kindje bij komen, 12 in het geheel. Voor haar eigen kinderen stichtte Juliana een school op het slot; al heel spoedig, werd die ook door andere kinderen van bevriende of verwante families bezocht. Later kwamen er kleinkinderen en achterneefjes en -nichtjes, want de faam van den hofschool op de Dillenburg was groot. Meer dan eens waren er 70, 80 leerlingen. Van analphabetisme, dat in de zestiende eeuw ook in vorstelijke gezinnen nog wel voorkwam — vooral bij meisjes — was in Juliana's omgeving geen sprake. Lezen, schrijven, rekenen waren vakken, waarin jongens en meisjes gelijkelijk onderwezen werden. De jongens moesten talen leren, want zij zouden later wellicht ook vreemde hoven moeten bezoeken, voor de meisjes was dit minder nodig, daar die toch feitelijk altijd met een Duitssprekend vorst trouwden. In den wapenhandel kregen natuurlijk ook alleen de jongens les, maar paardrijden leerde weer iedereen. Gewoonlijk reisden de jonkvrouwen wel per karos, maar menigmaal was toch ook het paard haar eenige middel van vervoer, zeker voor de vrouwen in de omgeving van Juliana, die zich bekommerden om het lot van de geheele bevolking. Altijd als dat noodig was, trokken de Dillenburgsche vrouwen het dal in naar de stad, teneinde versterkende kruiden aan zieken te brengen. Maar al leerden de meisjes geen talen en al schermden en schoten zij niet, toch was haar dag niet minder gevuld dan die der jongens. Juliana zelf leerde haar dochters in de lange avonduren handwerken en zij zelf maakte haar wegwijs in de teelt en bewerking der tallooze kruiden, welke in die dagen als geneesmiddel gebruikt werden. Elke volwassen vrouw op den Dillenburg was een voor dien tijd volleerde apothecares. En tenslotte: wat kwam er niet kijken, eer de toekomstige slotvrouwe een deskundige huisvrouw was! In feite was zij ook directrice van een groot bedrijf, waar geslacht en gebakken werd, dat een maat-atelier omvatte en een conservenfabriek, dat hotel en kinderhuis was. Uit deze wereld, waar strenge tucht en discipline heerschten, doch waar liefde en toewijding den boventoon voerden, waar goede zeden gehandhaafd bleven en waar een moeder leefde, wier godsvrucht eeuwenlang als voorbeeldig zou worden gekenschetst, trok Willem weg." (6/7)	1946	APG jeugd	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schenk, M.G.,	Willem de Zwijger als pamflettist in 1568. *AO-reeks boekje 1214*, Amsterdam: Stichting IVIO, 1968. 16 blz. ill. "Zijn staatkunde zou een heel andere worden dan die van zijn heer en koning. Ze zou de grondslag leggen voor een West-europees denken, dat niet meer zal zijn uit te roeien, want het is gegroeid in het klimaat van het humanistisch denken van het individu. Het is deze geesteshouding, waarmee Willem van Oranje in 1568 probeert de Nederlanders te doordrenken. Dit jaar is belangrijk, niet om de slag bij Heiligerlee, of de veldtocht langs de Maas later in het jaar, maar omdat de prins een reeks geschriften uitgeeft, die men als een politieke en sociale belijdenis kan beschouwen. De uitgave van deze geschriften vloeide voort uit zijn eigen instelling. Nooit te voren (hoewel de drukker Gutenberg, die in dienst was geweest van de graven van Nassau, toen al een eeuw dood was) had enige vorst of politieke leider zich via de drukpers zo rechtstreeks tot het volk gewend en nog lang daarna zouden weinigen dit doen. Luther had, zo hebben wij het geleerd, zijn stellingen aangeplakt aan de Slotkapel van Wittenberg; Philips II liet de tegen Oranje uitgebrachte dagvaarding aanslaan aan de kerkdeuren, maar van het in uitgebreide oplagen onder het volk brengen, was geen sprake geweest. En dat is het nu, wat Oranje wel doet. Zijn geschriften verschijnen gelijktijdig in het Nederlands, Frans en Duits. Hetgeen bewijst, dat het zijn bedoeling was, dat ze door heel West-Europa verspreid zouden worden, dat hij wenste, dat 'het volk' bewust betrokken zou worden bij de politieke en maatschappelijke meningsvorming. Om nog eens een moderne term te gebruiken: Willem de Zwijger is de eerste staatsman geweest, die de betekenis van 'public relations' heeft beseft, en het begrip op brede schaal toepaste." (2)	1968	APG pamflettist	
Schenk, M.G.,	Willem de Zwijger. Verliezer die overwon, Baarn: De Kern, 1984. 120 blz. ill. *Bibliografie*. "Op het ogenblik van zijn dood was de prins in menig opzicht de verliezer. Militair was hij niet opgewassen tegen de bekwame strateeg Parma. Een cynicus zou kunnen zeggen dat de moord de Nederlanden zeer te stade kwam. De jonge Maurits, die zijn vader opvolgde als bevelhebber van de strijdkrachten, ontpopte zich al spoedig tot een bekwamer veldheer dan prins Willem. Weinig meer dan tien jaar na Willems dood had Maurits de vrijheid en onafhankelijkheid van de zeven provincies hecht verzekerd en had hij de eerste veroveringen behaald, die het noordelijk deel van Brabant tot 'generaliteitsgebied' van de Republiek zouden maken. De dood van prins Willem heeft ook politiek gevolgen gehad die Philips en zijn Spaanse raadgevers en dienaren niet welkom zijn geweest." (99)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schenk, M.G.,	Willem van Oranje. Tolerantie en Democratie (*AO-reeks nr 2023*), Lelystad: Stichting IVUO, 1984, 20 blz. ill. "'De onderzaten zijn niet van God geschapen tot behoef van de prins om hem in alles, dat hij beveelt, weder het goddelijk of ongoddelijk recht of onrecht is, onderdanig te wezen, maar de prins om der onderzaten wille, zonder dewelke hij geen prins is.' Zo luidt de tweede zin van het Plakkaat van Verlating, beter bekend als de 'afzwering' van Philips II in 1581 door de Staten-Generaal der (Zeven) Verenigde Nederlanden. Zonder prins Willem van Oranje-Nassau, die dit 'geloof' al sinds 1564 in geschrift en woord gepredikt had, was de geschiedenis van Europa en mogelijk zelfs van de Verenigde Staten anders verlopen. Wij herdenken dit jaar niet de prins, die een deel van de Nederlanden onafhankelijk hielp maken, maar de pionier van de democratie, godsdienstvrijheid en tolerantie." (1)	1984	APG	
Schepper, H. de,	"Het Nederland van Willem van Oranje: geen Noord en geen Zuid", in *Willem van Oranjelezing,* Delft, 2007, pp. 7-32. *Noten. Kaartjes.* "In de intreerede die Kossmann vijftien jaar geleden als eerste titularis van de Leuvense Johan Fleerackers-leerstoel uitsprak, stelt hij aan de orde dat Nederlandse en Belgische historici hun vaderlandse geschiedenis ten onrechte als een doorlopende breuk tussen 'noord' en 'zuid' beschouwen. Al te dikwijls gaan zij uit van wat hij ooit eens de 'platte realiteit van de huidige staatsgrenzen' had genoemd. Bij herhaling heeft de betreurde historicus daarover zijn bezorgdheid uitgedrukt. De wetenschappelijke specialisering wordt helaas nog altijd georganiseerd als een vanzelfsprekendheid waarbij de historische horizont ruimtelijk eindigt bij de huidige rijksgrenzen. Sinds enige jaren is er in Nederland sprake van een canon voor de vaderlandse geschiedenis. Ik wil hier niet in discussie gaan over de wenselijkheid van een canon, maar alleen wijzen op enige doorgewinterde voorstellingen of 'omissies' als illustratie van de gebruikelijke noord-zuid-tunnelvisie. Bijna drie jaren geleden publiceerden twee vooraanstaande historici een eerste canonaanzet onder de titel 'Wat iedereen moet weten van de vaderlandse geschiedenis'. Daar staat voor de zestiende eeuw ondermeer het klassieke cliché: 'In 1579 verenigen zeven noordelijke gewesten zich op aandrang van Holland, ... De zuidelijke gewesten voelen meer voor een verzoening met Philips II'. Al eerder merkte Van Nierop op, wat hier eveneens toepasselijk is: 'Kennelijk bestond er zowel in Nederland als in België behoefte aan een eenheidscheppende mythe. De nationale interpretatie van de Opstand vervulde die functie'." (9) "Het staatsnationale standpunt krijgt ruggesteun van de befaamde Engelse historicus Jonathan Israel met zijn succesrijk synthesewerk The Dutch Republic. De rode draad die dwars doorheen het boek loopt, is dat de provinciën ten noorden van Maas en Rijn al vanouds een herkenbare Noord-Nederlandse identiteit met eigen gemeenschappelijke kenmerken zouden hebben gehad. De grote rivieren zouden de ruimte in twee onderscheiden gebieden hebben opgedeeld, de 'noordelijke' en de 'zuidelijke' Nederlanden. Bijgevolg zou de scheiding de natuurlijke en noodzakelijke consequentie zijn geweest. Een visie waarin Robert Fruin sinds medio negentiende eeuw voorging en die meer berust op 'nationaal gevoel dat zichzelf terugprojecteerde, dan op historische analyse'. Eigenaardig is dan wel dat Israel het beneden-Moerdijkse Zeeland tot de noordelijke Nederlanden rekent, hoewel de provincie geografisch vrijwel helemaal ten zuiden van de genoemde rivierengrens ligt. De befaamde Amerikaanse kenner van de vroegmoderne Nederlandse geschiedenis James Tracy uitte kritische bedenkingen bij Israel's boek. De stelling over de Maas- en Rijngrens wordt door Tracy ronduit afgewezen. Zeeland kende trouwens economisch en cultureel een zuidelijke oriëntatie, veeleer dan een noordelijke. De dichtst bijgelegen Hollandse stad Dordrecht bevond zich op twee dagreizen, terwijl Brugge en Gent vanuit Vlissingen in één getij konden worden bereikt. Zeeland en Vlaanderen waren trouwens vanouds door een Vlaams-Zeeuwse zeerechtverwantschap verbonden, zoals er eveneens een Brabants-Hollandse stadsrechtenfamilie was. Op het vorige jaar in Middelburg gehouden jaarcongres van de Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Nieuwe Geschiedenis over 'De Scheldedelta als verbinding en scheiding tussen Noord en Zuid, 1500-1800' blijkt zelfs dat na het uiteenvallen van het land helemaal geen binnen-Nederlands 'ijzeren gordijn' opgetrokken werd. Integendeel op ettelijke terreinen gingen de relaties gewoon door.'" (10/11)	2007	APG Noord Zuid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schepper, H. de,	"Het politieke denken van Willem van Oranje", in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Verbond*, (Gent/Den Haag), jrg. 88, nr. 4, september 1984, p. 156-161. ill. *Noten*. "Prins Willem van Oranje is in de dertig jaar van zijn politieke carrière geëvolueerd van een trouw maar kritisch dienaar van Filips II tot een opstandeling. Aanvankelijk stond hij met zijn standgenoten een adellijk-feodale oligarchie voor. Deze achterhaalde stellingname koppelde hij evenwel aan de voor zijn tijd moderne opvatting over gewetensvrijheid. Als opstandeling had Oranje een actief aandeel in een revolutionair regiem met ruime medezeggenschap van de volksvertegenwoordiging, waarin inmiddels de kapitaalkrachtige burgerij het voor het zeggen had; tegelijk verdedigde hij niet alleen de gewetensvrijheid, maar zelfs de openbare godsdienstvrijheid. Het uiteindelijke resultaat was echter anders dan hij zich had voorgesteld. Niet één Nederlandse staat, maar twee: de Koninklijke, Spaanse, of Katholieke Nederlanden en de Republiek van de Verenigde Nederlanden met calvinistische signatuur. In de Republiek kwam er geen koning, doch een stadhouder als dienaar van de Staten, niet van een vorst; geen godsdienstvrijheid, doch slechts gewetensvrijheid; geen "zeventien" provinciën in een federaal verband, doch slechts zeven in een losse statenbond. In de Spaanse Nederlanden keerde daarentegen het overwicht van roomse kerk en vorstenmacht terug, hoewel ook daar Oranjes strijd niet helemaal vergeefs is geweest. Er kwamen geen brandstapels meer en ook een regiem als dat van Alva kwam niet terug". (160)	1984	APG	
Schepper, H. de,	"Vader van welk vaderland. Willem van Oranje in de spiegel der geschiedschrijving", in: *Kultuurleven. Maandblad voor cultuur en samenleving*, jrg 56, nr 8, december 1989, pp. 72-75. "In de 19de-eeuwse historische horizon van protestanten en liberalen blijkt voor de katholieke geschiedschrijving eigenlijk geen plaats te zijn. In de beide Nederlanden houden de roomsen zich overigens zorgvuldig op afstand van herdenkingen die verwijzen naar feiten die hadden geleid tot een Noordnederlandse staat, waar de katholieken in het openbare leven als tweederangsburgers waren behandeld. De afzijdigheid van de roomsen ten aanzien van Oranje ende Opstand weerspiegelt zich in de geschiedschrijving van een W.F.J. Nuyens en J.A. Albertingk Thijm in het Noorden en van een J.B. David in het Zuiden. De liberaal-katholieke plattelandsgeneesheer Nuyens in de Kop van Holland was niet ten onrechte geërgerd door de partijdigheid en vooringenomenheid van de geschiedschrijving tegenover de rooms-katholieken. In zijn Geschiedenis der Nederlandse Beroerten in de 16de eeuw (1865-1870), waarin hij de antinationale politiek van de Spaanse koning aanklaagt, vervalt hij evenwel in hetzelfde euvel ten aanzien van de andersgelovigen. Het optreden van Oranje schrijft hij zelfzuchtige bedoelingen toe; de prins was niet alleen een sluw diplomaat, maar tegelijk een complete veinzer om zijn persoonlijke eerzucht te bevredigen. Ook de pionier van de katholieke emancipatie, Albertingk Thijm, zag in de Zwijger een huichelaar. Tien jaar vóór Nuyens had in Nederlands België kanunnik David in zijn Vaderlandsche Historie (1840-1866) de Opstand en ook de figuur van Willem de Zwijger behandeld. Hoewel hij zich tegen de vorming van een aparte Vlaamse taal kant, is David als katholiek priester sterk anti-Nederlands. Hij is een exponent van het Trentse katholicisme dat sinds het einde van de l6de eeuw verdoeming en vervloeking predikte ten aanzien van de protestanten en hun politiek systeem, eerst de Republiek en later het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het beleid van koning Willem I werd door hem dan ook als antiklerikaal van de hand gewezen en in de afscheiding van 1830 ziet hij de stichting van de zogenaamde Belgische nationaliteit. In de eerzucht van Willem van Oranje ziet David de hoofdoorzaak van alle ellende waarin België in de tweede helft van de l6de eeuw werd gedompeld. De andere oorzaken waren bijkomende, maar in Oranjes handen bruikbare werktuigen. De prins maakte van het ongelukkig karakter van Filips II handig gebruik om deze bij de Belgen hatelijk te maken - en hen op die manier van Spanje af te trekken. De machtigste hefboom waarvan Oranje zich bediende om het volk tegen zijn wettelijke vorst op te hitsen, was de ketterij. Onder de dekmantel van de vrijheid dwarsboomde hij alles wat de koning inzake de godsdienst voorschreef. Met uitzondering van de broze samenwerking die de priester-staatsman monseigneur Schaepman met de antirevolutionaire politicus Abraham Kuyper in 1872 tot stand weet te brengen in verband met de herdenking van de val van Den Briel, blijven de katholieken zowel in Noord als in Zuid tot in de 20ste eeuw altijd opnieuw weigeren aan soortgelijke manifestaties mee te werken. Het is trouwens typerend dat de Nederlandse Koninklijke Familie zich in 1884 in alle bochten wringt om niet aan de Willem-van-Oranje-herdenking te hoeven deelnemen, want in die tijd roept de herdenking nog scherpe emoties op. Een halve eeuw later, in 1933, zal het naar aanleiding van de 400ste verjaardag van Oranjes geboorte anders verlopen. Heel- en Grootnederlands bewustzijn is in de 19de eeuw voornamelijk in het Zuiden te vinden, met name onder vrijzinnige liberalen en bij Franstalige orangisten. Vanaf omstreeks 1920 omvat de Grootnederlandse beweging alle schakeringen van de samenleving, ook van de Noordnederlandse, parallel met de officiële herdenkingsplechtigheden, verliepen er - zelfs met meer succes - talrijke lokale herdenkingen in groot-Nederlandse geest." (74/5)	1989	APG Noord Zuid herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schepper, H. de, (m.m.v. A.E.M. Janssen),	"Willem van Oranje. Een selectieve bibliografie", in *Herdenking Willem van Oranje 1584-1984, Brussel. Paleis der Academiën, 12 oktober 1984 in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin*, Brussel, [1985], pp. 104-117. "Aangezien het optreden van Willem de Zwijger nauw verweven is met de zestiende-eeuwse oppositie en opstand van de Nederlanden, ligt het voor de hand dat practisch alle literatuur over het Nederlands verzet tegen Filips II van Spanje tegelijk mede over Oranje handelt. Ik zal mij evenwel beperken tot wetenschappelijke studies en -popularizering voor zover zij specifiek Oranje betreffen. Titels bijvoorbeeld over de moordenaar van Oranje, de Franche-Comtees Baltasar Gerard, heb ik geweerd, evenals kranteartikelen en soortgelijke. Dan blijkt nog hoe overvloedig de figuur van Willem van Oranje de aandacht heeft gaande gehouden en steeds blijft gaande houden. Het aantal mij bekende titels met betrekking tot zijn persoon alleen bedraagt al om en bij de vijfhonderd. Verdere beperkingen dringen zich derhalve op. Oranje-studies die op lokale gebeurtenissen, toestanden en verhoudingen slaan, worden evenmin opgenomen, tenzij zij speciaal Vlaanderen of Brabant betreffen of op de gehele Nederlanden hun weerslag hadden. Zoveel mogelijk heb ik gepoogd met deze bibliografie de onderwerpen in deze Oranje-bundel van de Koninklijke Akademie van België te ondersteunen, in zover mij er mededeling van is gedaan. Ik heb dus noch titels in verband met de beeldvorming in lyriek, drama en literair proza, noch in verband met Oranje-iconografie opgenomen. Voorts is helemaal niets opgenomen van vóór 1800; in beginsel werd de voorkeur gegeven aan recentere literatuur, die de geinteresseerde trouwens via het bekende sneeuwbaleffect toch bij andere werken brengt. Dit is overigens mede de reden waarom dit literatuurbericht afsluit met opgave van historiografische studies. Tenslotte wil ik erop wijzen dat de hier opgevoerde titels slechts eenmaal worden beschreven, zelfs als zij onder meer dan één rubriek zouden kunnen worden ondergebracht. Verzamelbundels zijn uitgesplitst, als de artikelen ervan onder verschillende rubrieken vallen. (104)	1984	APG bibliografie	
Schepper, M. de,	"Epic poetry around William the Silent: Georgius Benedicti and his "De rebus gestis Guilielmi, Comitis Nassovij" (1586)", in: *Acta Conventus Neo-Latini turonensis*. Troisième congrès international d'études néo-latines, Tours. Université François Rabelais 6-10 Septembre 1976, vol II., Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1980, pp. 1169-1178. "Four hundred years ago representatives from the Northern and Southern Netherlands at Ghent signed the Pacification Treaty destined to become the basis for a new, open and tolerant society in Western Europe. One of the fervent advocates of the toleration idea was William of Orange, leader of the Dutch revolt against Spain. The agreement failed, however, and William more and more became the isolated motor of a long and painful revolution. His tragic death at Delft on 10 July 1584 by the pistol of Balthasar Gérard came at a crucial moment. The Dutch leaders turned to England, but the failure to establish a real Anglo-Dutch alliance gave birth to a wholly new type of state and government. The innate sense of true admiration for the architect of the independence made William of Orange a symbol of that far-reaching revolution. His eminent personal qualities gained him a place in its literary history too. Via the *Nassovius* of Panagius Salius (a half Greek, half latinized form of Toussaint Sailly or Du Sel), a real five-act drama published in his 1589 Paris *Varia poemata,* over Daniel Heinsius's classical tragedy *Auriacus sive Libertas saucia* published at Leiden in 1602, William the Silent inspired admirers and literary artists to numerous pamphlets, poems and dramas . One of them was a young student grown up amidst war-time troubles, and educated in the Prince's town of Delft, studying at Leiden University, which was one of the first fruits of William's revolution. His admiration for that stirring personality made him turn his hand to an epic to perpetuate Orange's fame. The student's name was George Benedicti Wertelo, and his epic poem preceeds Salius's drama by four years." (1169) "Epic glorification of national heroes was not uncommon in neo-latin literature. Benedicti attempted to render both aspects : the local developments and the personality of the central figure. His poem consists of 1263 lines divided over two books (691 and 572 lines respectively). It was dedicated " Illustriss(imo) D(omino Mauritio Comiti a Nassau, &c. Gubernatori Hollandiae, Zelandiae Frisiaeque" (p. •3r). The dedicatory poem is a panegyric of William's valour and an exhortation to live up to the standard set by Maurice's father. But the book opens with a poem by Benedicti's patron, Janus Dousa, praising Wertelo's efforts in producing the first long poem on the revolt (19)." (1172) "This summary should have shown that it is really a straigthforward ab ovo narrative. There are only a few authorial interruptions, no flash-backs, very few speeches or declamations. Many scenes could have been blown up to form large panoramatic sequences, but this certainly was (not yet?) Benedicti's way of writing. His is a concise, epigrammatical, almost perfectly toned abstract style so much so that the printer felt the need to add some marginal annotations (explanations of elaborate circumlocutions for names of persons, towns and the like). These are in Dutch and therefore aimed at a local public...." (1174	1980	LTM poezie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schepper, Marcus de,	"Quem patriae patrem voluit (Deus): Georgius Benedicti Wertelo over Willem van Oranje", in: *Hermeneus. Tijdschrift voor antieke cultuur*, jrg 56, nr 4, october 1984, pp. 244-250. *Noten.* *Online: images.tresoar.nl* "Het nieuws van de fatale aanslag te Delft op 10 juli 1584 bereikte enkele weken later ook een jonge Nederlandse theologiestudent te Cambridge. Zijn naam was Georgius Benedicti Wertelo (Joris Benedictusz. Wertelo - als dichter Georgius Benedicti genoemd)." (244) "Lezen en imiteren van antieke auteurs was, blijkens zijn correspondentie, de enige troost voor de eenzame jonge theologiestudent. Wat schoolse versjes op klassieke thema's, inz. uit de Romeinse geschiedenis (Horatius Codes, Lucretia etc.) vormden de onderbouw voor hogere literaire aspiraties. Zijn mentor in poeticis, Janus Dousa, verklaarde hem bereidwillig de geheimen van het Heliconvolkje. Niet alleen schoolse wijsheid werd in verzen bedwongen. Het leven was ongenadig toen, getekend door de alomtegenwoordige dood. Het verlies van zijn ouders, van een bemind leraar (Johannes Molanus, 1583), maakte hem vertrouwd met de topoi ('gemeenplaatsen') van de funeraire poëzie. Het nieuws van de moord te Delft ontlokte hem een reeks van zeven epigrammen, een kleine Tumulus (Grafheuvel), een genre dat vooral in Frankrijk bloeide. Samen met een keuze uit zijn eerste verzen, verschenen in 1585 bij de Statendrukker Aelbrecht Hendricksz. (Albertus Henricus) te Delft *Georgii Benedicti Wertelo Epitaphia in funus lllustriss. Principis Auriaci* (Grafschriften op het overlijden van de Doorl. Prins van Oranje). Dit keurig gedrukt boekje van 16 pagina's, opgedragen aan het Delftse stadsbestuur ('Mecaenas studiis meis': `sponsor' van mijn studies), leverde de auteur - op voorspraak van Janus Dousa - enige officiële erkenning op. De zeven grafschriften zijn nogal intellectualistische variaties op het klassieke Viator-epigram: het graf richt het woord tot een (vreemde) voorbijganger. Het Epos van de Prins Dousa spoorde zijn protégé aan om, na dit bescheiden begin, een grootser, epischer gedicht over Oranje te schrijven. In 1586 verscheen dan te Leiden bij Jan Paets *De Rebus Gestis Guillelmi Comitis Nassovii* (De heldendaden van Willem, Graaf van Nassau). Op de 87 pagina's bevinden zich het epos, het vroegere dichtwerk (met o.a. de Epithapiae), en een reeks gedichten op portretten van de Graven van Holland (Comites), naar het voorbeeld van Ausonius' *Caecares*. *De rebus gestis* wordt voorafgegaan door een opdracht aan prins Maurits ('volg Vaders voorbeeld na!'), een lofdicht van Dousa en een *Ad Lectorem* (een erg retorische verdediging van vorm en onderwerp: 'het is geschreven als dank van Vaderland en Universiteit'). Het gedicht omvat twee boeken (1264 hexameters in totaal." (245/6)	1984	LTM Neolatijnse drama's toneel	Schepper Werteloo
Scherft, Pieter,	Het sterfhuis van Willem van Oranje. Leiden: Universitaire Pers, 1966. VIII, 342 blz. *Noten, bibliografie, personen- en zakenregister.* *Proefschrift. Gaat o.a. over erfrechtelijke problemen tussen Filips Willem, als oudste zoon van Willem van Oranje en de jongere zoon Prins Maurits.* "Het is een bekend feit, dat Willem van Oranje bij zijn dood zijn vermogen in erbarmelijke staat naliet. Men is het er wel over eens, dat de oorzaken hiervan te vinden zijn in zijn kostbare hofhouding, de confiscatie van zijn goederen door de Raad van Beroerten en de grote schulden, in de eerste jaren van de opstand door hem aangegaan ten behoeve van zijn militaire acties, maar daarmee is niet alles gezegd. Prins Willem nam bij zijn huwelijk met Anna van Egmond en later bij dat met Anna van Saksen verplichtingen op zich, die zijn financiële positie niet onmiddellijk aantastten, maar toch een zware, zij het latente druk op zijn vermogen legden. Die druk nam nog toe als gevolg van de huwelijksovereenkomsten, die hij hierna met Charlotte de Bourbon en Louise de Coligny sloot. Divergentie van de belangen der nakomelingen uit deze vier echtverbintenissen gaf tijdens het leven van de prins reeds aanleiding tot verwikkelingen, die echter pas na zijn dood in volle omvang actueel werden. Tezamen met de andere genoemde factoren en het verloop der politieke gebeurtenissen maakten deze verwikkelingen lange jaren de verdeling van zijn nalatenschap onmogelijk, totdat in 1609 het Twaalfjarig Bestand gesloten werd. De problematiek van 's prinsen onverdeelde boedel, met een oude, in de rechtstaal nog voortlevende term als sterfhuis aangeduid, vormt het object van de hier volgende studie." (1)	1966	JUR nalatenschap	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schets...,	Korte schets der Nederlandsche Historien. Zaakelyk vertoonende Gods Wondere Goedheden, onder het bestier der Oranje-Vorsten, beweezen aan de zeven Verëenigde Provinciën. Zedert heure opkomst tot op Prins Willem den V. Of tot 't twede eeuwfeest van De Utrechtse Unie. Beknopt opgestelt door een' Liefhebber van de waare Vryheid. Dertiende Druk, Amsteldam: Pieter van Dorth, [1780]. 116 blz. *NB. Het betreft hier een soort Kalendarium, met een 'Aan den Leser', waaruit het volgende:* *Doorgaans wordt voorgewend, dat onvermogen of gebrek aan tyd, de oorzaken zyn van die schadelyke onervaarenheid in de kennisse van 's Lands Geschiedenissen. Beide deze voorwendzels worden door dit Werkje weggenoomen, aangezien onze toeleg geweest is, best mogelyk, een beknopt denkbeeld van de Lotgevallen van ons Land op te geeven, zo dat dezen Korte Schets, voor een zeer laagen prys te bekomen, in weinig tyds geleezen en herleezen, teffens tot een Schoolboek voor de jeugd gebruikt kan worden.* *Foto's t/m p. 32: http://www.periodata.nl/dataweb/KorteSchets.pdf* "1579. Hoe zeer de *Pacificatie van Gent* volkomene Vryheid aan *de zeven Provintiën* scheen te beloven, ras weder verdween egter dat uitzicht, want men bevond, dat de eene Provincie voor en de andere na, om haare verkleeftheid aan den Roomschen Godsdienst, den Spanjaart weder toevielen; hierom bedacht Prins *Willem I*. eene nadere bondgenootschap, doch vond zig geraden heimelyk te werken door zyn Broeder *Jan van Nassau*, Stadhouder van *Gelderland*, die door zyn iever en beleid onder Gods ontfermende medewerking, uitwerkte, dat de UNIE VAN UTRECHT na veele wisselvalligheden den 23 *Jan*: dezes jaars te Utrecht getekent en den 29e, *dito* afgekondigt wierd: Welke gewenschte vereniging tusschen *Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overyssel en Groningen* agtervolgens tot stand gebragt is, en daar ons Vaderland, Gods Kerk en Godsdienst veele heilzame gevolgen uit genoten hebben en nog genieten en daar Neerlands volk haaren Goddelyken Uitredder en Beschutheer nimmer naar waarde voor zal kunnen danken en verheerlyken. De voornaamste inhoud was: d*at de Verëenigde Provinciën by een zouden blyven, en nooit scheiden; dat de een den ander zou bystaan tegen den aanval der vyanden: dat 'er een algemeene Vergadering zoud' zyn daar de Provinciën tezamen zouden komen, tot onderhouding van het verbond, en om te beramen hetgeene tot rust van den Lande zoude behoren, en dat de opkomende geschillen tusschen de Provinciën; in handen van den Stadhouder der Provinciën zouden gestelt worden*. Deeze *Unie* wierd te recht afgebeeld door een bundel van zeven *Pylen,* met deeze Zinspreuk: *Eendracht maakt macht*." (29/30)	1780	APG	
Scheurleer, D.F.,	"Twee boeken uit de bibliotheek van prins Willem I", in *Je maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige bijdragen.* Opgedragen aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina Nederlanden, bijeengebracht onder leiding van F.J.L. Krämer, E.W. Moes en P. Wagner, 2 delen, Leiden: A.W. Sijthoff, 1905-1906, I, pp. 173-177. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ScheurleerBibliotheekPrins.pdf* "Menigeen zal toen in 1898 een catalogus werd uitgegeven van de „Handschriften en Boeken uit de Boekerij van Oranje-Nassau ter Koninklijke Bibliotheek", met verbazing gelezen hebben, dat wij eigenlijk van de bibliotheek van den Zwijger zoo goed als niets weten en dat men alleen kan wijzen op een wapenboek in 1556 voor dien vorst vervaardigd. Alles schijnt te zijn verdwenen. Omtrent de bibliotheek van prins Maurits zijn enkele oppervlakkige aanteekeningen bewaard gebleven, doch wat hij van zijn vader geërfd heeft is niet uit te maken. Waar wij zoo in het donker rondtasten, mogen wij niet verzuimen vlijtig te zoeken naar alles wat eenig licht kan verschaffen. Door een gelukkig toeval eigenaar geworden van een boekje, dat ongetwijfeld deel heeft uitgemaakt van des Zwijgers bibliotheek, acht ik het niet overbodig hieromtrent eenige bijzonderheden mede te deelen. Het gezangboekje is getiteld: Les Cantiques Saints, mis en vers François, partie sus chants nouueaux & partie sus ceux d'aucuns Psalmes par Ch. De Navieres, S. L. Anvers, De l'Imprimerie de Christofle Plantin, Imprimeur de sa Majesté. MDLXXIX en is in een lederen band gebonden, waarvan eene nauwkeurige afbeelding hiernevens gaat. Het wapen, voorzien van het gulden vlies, is dat van prins Willem I, en dat het in zijn bezit is gekomen is alleszins verklaarbaar daar de bundel aan hem werd opgedragen." (171) "De krijgsman verliet des winters den dienst van Mars om zich aan de Muzen te wijden. Hierboven werd er op gewezen dat tot nu toe geene boeken te voorschijn kwamen, die deel hebben uitgemaakt van de bibliotheek van prins Willem I. Verschillende pogingen, door mij in het werk gesteld om in bekende verzamelingen een band, als de hier afgebeelde te vinden, bleven vruchteloos. Ik vond alleen in het bezit van den heer Ant. W. M. Mensing (firma Frederik Muller en Co.) te Amsterdam een exemplaar van den Heptameron (Parijs, 1559). Gelijk bijgevoegde afbeelding doet zien, verschilt het wapen met dat van het gezangboek. Een verder, hier niet zichtbaar verschil, is dat het wapen op den kwartijn in kleuren is aangebracht, het andere is alleen verguld." (176/7)	1905	BDG bibliotheek van Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schlosser, F.C.,	"Archives ou Correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau. Recueil publié avec autorisation de S. M. le roi, par Mr G. Groen van Prinsterer, Chevalier de l'ordre du Lion Belgique, Sécrétaire du Cabinet de S. M. Conseiller d'état. Première Série. Tom. 1. Année 1552 — 1505. 296 S. Tom. II. Année 1565. 516 S. Tom. III. Année 1567-1572. 520 S. Leyde, Luchtmanns 1835.", in: *Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, nr 1 (pp. 1-16), nr 2 (pp. 16-32), nr 3 (pp. 34-37), 1837. *In een separaat exemplaar van deze recensie in de Leidse Universiteitsbibliotheek (1134 D 24) is een brief van Schlosser aan Groen, 19-?-1843, ingebonden. (Laatste drie foto's).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchlosserRecensieGroen.pdf* "Der Herausgeber zeigt übrigens grosse Bekanntschaft mit der neuern deutschen historischen Literatur; er hat alles gelesen, was in Deutschland in Beziehung auf die Zeiten, denen die von ihm bekannt gemachten Briefe angehören, geschrieben ist, sowohl die allgemeinen Geschichten, als die Documente, welche die Herren Arnoldi und von Rommel haben drucken lassen. Dabei möchte Ref. dem Herrn Groen van Prinsterer fast vorwerfen, dass er, mit dem Alterthum innig bekannt, das Bedeutende und Unbedeutende zu wenig zu unterscheiden wisse; vielleicht ist das aber nur Bescheidenheit und Höflichkeit. Ref. will einiges Einzelne aus den drei Bänden der Sammlung anführen, um das Verdienst des Herausgebers anschaulich zu machen. Von Kritik kann nicht die Rede seyn, sondern ganz allein von der Beziehung, worin diese neuen Urkunden zu dem schon Bekannten stehen." (5) "Ref. findet keinen Beruf in sich, einen grossen Mann, der das Grösste geleistet und mit dem Leben bezahlt hat, was der Mensch auf Erden leisten kann — nämlich die Gewalt der Waffen, des Geldes und der Macht mit dem Verstande und ausdauernden Willen zu bekämpfen — von der Schattenseite zu zeigen; es soll ihn freuen, wenn Hr. G. v. P. jedermann überzeugt; doch muss er ihn bitten etwas vorsichtiger im Urtheilen zu seyn. Er scheint gar nicht daran zu glauben, dass auch der grösste Mensch dennoch Mensch bleibe, dass der Menschheit daran liege, dass dies historisch bewiesen werde, dass der stille Forscher, der unbekümmert um den Beifall der Menge oder der vornehmen Lesewelt, die gern nur von Helden und Göttern und Zwergen und Teufeln lieset, die Schattenseite der Dinge andeutet, darum nicht gerade ein boshafter, ein gallsüchtiger, ein neidischer, ein beschränkter Mensch, oder gar ein Jakobiner oder Radikaler, wie man jetzt schimpft, zu seyn brauche. Wir nehmen es ihm daher sehr übel, dass er sagt: C'est ainsi que dans un temps de philosophie incrédule (so sind die Frommen) on a cru préconiser Guillaume de Nassau en lui assignant le caractère assez commun, assez ignoble, d'intrigant politique." (20/1)	1837	APG Groen v. P.	
Schmidt, Georg,	"Des Prinzen Vaterland? Wilhelm I. von Oranien (1533-1584) zwischen Reich, deutscher Nation und den Niederlanden", in Ralph Melville et. al. (Hrsg.), *Deutschland und Europa in der Neuzeit. Festschrift für Karl Otmar Freiherr von Aretin zum 65. Geburtstag*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag Wiesbaden, 1988, 1. Halbband, pp. 223-239. *Noten.* "Ob er vor 1567 mit seiner persönlichen Rückbindung an das Reich auch eine solche der Niederlande beabsichtigte, läßt sich nicht eindeutig belegen, ist aber wahrscheinlich. Diese Politik wäre auch insofern folgerichtig gewesen, als sich die Autonomie der 17 Provinzen innerhalb des Reichsverbands sicherlich besser verwirklichen ließ als getrennt von diesem und mit dem spanischen König als Landesherrn. Dazu bedurfte es aber der Hilfe aller Reichsstände und nicht zuletzt der des Kaisers: Wilhelm von Oranien handelte auch hier folgerichtig, als er zunächst jede zu enge Bindung an die Kurpfalz mied. Freilich lösten Kaiser und Reichsstände diese Option nie ein. Sie fürchteten eine Gefährdung des status quo und nicht zuletzt die spanische Armee. Unter dem starken Druck der vorwärtsdrängenden Ereignisse in den Niederlanden begann Wilhelm von Oranien, diese Zusammenhänge zu erkennen. Seine Reaktion erscheint eindeutig und folgerichtig: Er löste sich langsam politisch und vor allem auch emotional vom Reich. Um die Unabhängigkeit der 17 Provinzen doch noch zu erreichen, mußte er die Hilfe der Gegner des spanischen Königs suchen — besonders also diejenige Frankreichs. Daß er damit die loyalen Reichsfürsten endgültig verprellte, nahm er in Kauf: Das Reich spielte in seiner Kalkulation längst nicht mehr die zentrale Rolle wie ehedem, er scheint nun die völlige Unabhängigkeit favorisiert zu haben — einen Staat wie die "Eidgenossenschaft" —, gesichert und garantiert durch die Machtbalance zwischen Spanien, Frankreich, England und dem Reich. Damit schließt sich der Kreis, und die zunächst anachronistisch anmutende Frage nach dem „vaderland" des Prinzen gewinnt ihre Berechtigung. Besaß der Prinz anfangs viele „Vaterländer" — die Grafschaft Nassau, die Niederlande (in burgundischer Tradition) und das Heilige Römische Reich, so kämpfte er doch nur für die Einheit und Unabhängigkeit der 17 Provinzen." (238/9)	1988	APG relatie Reich of Nederlander?	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schneider, Th.,	Wer war Wilhelmus von Nassauen? Ein Vortrag. 2. Auflage. Zum Besten der Ueberschwemmten Nassaus. Wiesbaden: Im Selbstverlage. [1908]. 24 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SchneiderWilhelmus.pdf* "Von den Söhnen unseres schönen nassauischen Heimatlandes hat keiner für die Menschheit eine größere Bedeutung erlangt als der Mann, dessen Standbild kaiserliches Wohlwollen unserer Stadt gestiftet hat. Am 15. Mai 1908 ist es auf dem alten Marktplatze vor der evangelischen Hauptkirche feierlich enthüllt worden." (4) "In Spanien wurden aber nun erst recht alle Vorbereitungen getroffen, um der Unruhen auf gut Spanisch Herr zu werden. Oranien, der durch seine Spione aufs genaueste davon unterrichtet war, daß man die Absicht hatte, die Großen zu enthaupten und mit einem Spanischen Heere die Ruhe wieder herzustellen, legte seine Statthalterschaft nieder und entschloß sich, die Niederlande zu verlassen." (13) "Darum wird ach der Name der Wilhelmus von Nassauen, des Vorkämpfers für vollkommene Glaubens- und Gewissensfreiheit, in der dankbaren Nachwelt nie untergehen. Uns aber, die wir in demselben schönen Heimatland wie er geboren sind, liegt es ob, den Ruhm seines Namens der Nachwelt ungeschmälert zu erhalten. Wir "im klassischen Lande der Simultanschule" - wir nehmen diese spöttische Bezeichnung als eine uns ehrende auf - glauben heute wie damals mit den Niederländer an die Echtheid des Bekenntnisses, das unser Landsmann auf der Höhe seines Lebens abgelegt hat: "Wir wollen lieber für den Schutz und die Freiheit unseres Vaterlandes sterben, als leben mit allen Gnadengaben, die man uns bewilligt, indem man uns dabei unter solche Tyrannei beugt, wie sie in einigen anderen Reichen und Ländern des Königs besteht." (24)	1908	APG	
Schöffer, I.,	"Oranje's leven en sterven is van blijvende waarde", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 132-145. *Noten.* *Toespraak gehouden op de Herdenkingsbijeenkomst in de Nieuwe Kerk te Delft op 10 Juli 1984. Zie ook onder: I. Schöffer, Willem de Zwijger, een tragische held.* "Majesteiten, Koninklijke Hoogheden, Excellenties, Mijnheer de Voorzitter en Leden van het Comité Willem de Zwijger- herdenking 1984, Dames en Heren. De tijden veranderen en onze visie op het verleden verandert mee. Men sta mij toe even terug te gaan naar de vierhonderdjarige herdenking van Willem van Oranje's geboortedag in 1933. Wij kregen als leerlingen van de lagere school een schoolprent mee waarop de Grote Zwijger was afgebeeld zoals hij door Adriaen Thomasz. Key was geportretteerd in de latere jaren van zijn leven, vroeg oud eigenlijk al, een gezicht gegroefd door ernst en melancholie, gekleed in de eenvoudige mantel en met het kalotje op dat zijn kaalheid bedekte. Met hulp van de bijeengebrachte gelden van het toenmalige herdenkingscomité zou het schilderij van Key zelf in datzelfde jaar 1933 voor het Rijksmuseum worden verworven. Er waren twee prachtige grote gedenkboeken en overal klonk van spreekgestoelte en kansel de lof op de Vader des Vaderlands. Er was ook een heuse film gemaakt, voor het eerst een Nederlandse geluidsfilm, waarin de levensloop van de vorst werd weergegeven met Cor van de Lugt Melsert in de titelrol. Als elfjarige kon ik in alle opwinding de film in een bioscoopzaal genieten. De toeschouwers die dichtbij dit eigenwijze jongetje zaten heb ik kunnen uitleggen wat er allemaal gebeurde toen een handjevol bedremmelde soldaten op het doek door een beekje baggerde: de tocht over de Maas van 1568, wist ik, en het werd dankbaar aangehoord. Kortom, in grote nationale, soms nationalistische eensgezindheid werd Oranje als held en schepper van de Nederlandse staat geëerd. **Verguizing en verering** Hoe anders lijkt het nu, in 1984, toe te gaan! Zeker, een televisiefilm van vele afleveringen poogde ons opnieuw de man te tekenen. Maar dit keer toch vooral in zijn menselijke zwakheden: wild en onbesuisd in een onbezorgd jong adelsleven van pracht en praal eerst, zielig en wat jammerig later onder moeilijke omstandighedenen. Niet geheel zonder reden spraken sommige critici van „Ontluistering". En wordt de kritiek niet scherp verwoord in de advertentie voor Louis Paul Boons geuzenroman waarin Oranje kortweg wordt aangeduid als „opportunist, verrader en twijfelaar"? Of, wat te denken van de boutade die de presentatie van een nieuw boek over Balthasar Gerards begeleidde: de vrome moordenaar had ten minste Nederland gered voor absolutistische vorstenmacht, omdat zijn aanslag de verlening van de Hollandse graventitel aan Oranje voorkomen had!" (132/3) "Maar ik neig ertoe iets anders in Willem van Oranje's leven en streven van blijvende waarde te achten en daaruit de onderstroom van bewondering in mijn beschouwing te verklaren. Oranje heeft ons daarmee ook thans veel te zeggen, of wij nu in Nederland, België of Luxemburg wonen en welk geloof of overtuiging wij ook zijn toegedaan. Dat is zijn moedige en openlijke verwerping van godsdienstvervolgingen en zijn zich steeds meer verdiepende idee van gewetensvrijheid. Het zou natuurlijk absurd zijn te beweren dat wij, in Noord en Zuid alleen aan Oranje de gewetens- en godsdienstvrijheid te danken hebben die wij nu in onze landen genieten. Daarvoor is er na Oranje's dood nog te veel in België, Nederland of Luxemburg gebeurd wat aan de verwezenlijking van zulke vrijheden, met vallen en opstaan, heeft meegewerkt. Oranje zelf was trouwens nooit zover gegaan om uit zijn bezwaren tegen geloofsonderzoek en vervolging de conclusie van volledige godsdienstvrijheid te trekken.	1984	APG GKS herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schöffer, I.,	"Willem de Zwijger, een tragische held. Tussen verguizing en bewondering", in: *NRC-Handelsblad*, 10 juli, 1984, p. 7. Kortom, in grote nationale, soms nationalistische eensgezindheid werd Oranje als held en schepper van de Nederlandse staat geëerd. Hoe anders lijkt het nu, in 1984, toe te gaan! Zeker, een televisiefilm van vele afleveringen poogde ons opnieuw de man te tekenen. Maar dit keer toch vooral in zijn menselijke zwakheden: wild en onbesuisd in een onbezorgd jong adelsleven van pracht en praal, eerst zielig en wat jammerig later onder moeilijke omstandigheden. Niet geheel zonder reden spraken sommige critici van 'ontluistering'. En wordt de kritiek niet scherp verwoord in de advertentie voor Louis Paul Boons geuzenroman waarin Oranje kortweg wordt aangeduid als 'opportunist, verrader en twijfelaar?' Of, wat te denken van de boutade die de presentatie van een nieuw boek over Balthasar Gerards begeleidde: de vrome moordenaar had ten minste Nederland gered voor absolutische vorstenmacht omdat zijn aanslag de verlening van de Hollandse graventitel aan Oranje voorkomen had!" "En toch heeft Oranje, in het verlengde zou men kunnen zeggen van zijn voorafgaande politieke adelsoppositie, zich ten slotte ook openlijk geuit ten aanzien van de godsdienstvervolgingen. Dat deed hij voor het eerst op de Oudejaarsdag van 1564 in een Vergadering te Brussel van de Raad van State. Toen drong hij erop aan 'dat de koning moet afzien van de strengheid van het onderzoek naar ketterij' en veroordeelde hij 'de gewoonte der koningen' waarmee deze, in zijn woorden, 'willekeurig en door hun bevel, het geloof en de godsdienst der mensen dwingend houden binnen de grenzen die zij willen'. De rede was zo openhartig maar vooral ook politiek geladen dat het geen wonder was dat een van de aanwezige loyale hoge ambtenaren in de Brusselse regering, Viglius, ter plaatse een lichte attaque kreeg en flauwviel. Wat bewoog Oranje tot deze daad? Afkeuring van de doodstraf als zodanig mag men van een zestiende-eeuwer niet verwachten. Bestraffing van wanordelijkheid, al of niet samenhangend met geloofskwesties, had hij tevoren nooit afgekeurd. Maar het lijkt er wel op dat vooral politieke overwegingen en overtuigingen hem tot zijn uitspraak bewogen en dat daarin humaan gevoel ging meetrillen." "Als 'natuurlijk' woordvoerder voor de belangen van 'het' volk wilde Oranje de rechten en priviliges die naar zijn overtuiging de Lage Landen van oudsher bezaten, behouden en beschermen. Zijn eigen rechten als machtig edelman waren immers in die vrijheden en tradities verankerd. En de omstandigheden van een tot centralisatie en bestuurlijke hervormingen geneigde regering van Filips II in Brussel dwongen Oranje de weg op van oppositie eerst, voorzichtig samenzweren later en ten slotte tot rebellie. Naar zijn overtuiging eerbiedigde Brussel de positie van de hoge adel onvoldoende en joeg de landsheer Filips in de internationale politiek belangen na die in strijd kwamen met die welke voor de Lage Landen behartigd moesten worden."	1984	APG	
Schögl, Uwe (red.),	Oranien. 500 Jahre Bildnisse einer Dynastie aus der Porträtsammlung der Österreichischen Nationalbibliothek, Wien und der niederländischen Königlichen Sammlung, Wien: Österreichische Nationalbibliothek / Königlich Niederländische Botschaft, 2002. 146 blz. ill. *Uitg. bij de tentoonstelling van 1 februari tot 19 maart 2002, in het Camineum van de Oostenrijkse Nationale bibliotheek.* "9 Dreiviertelporträt in Rüstung, 1581 Kupferstich von Hendrick Goltzius (1558 — 1617) 269 x 181 mm, Plattenrand beschnitten Bez.: *H. Goltzius fecit / Hh ex* Wien, ÖNB, Porträtsammlung: Pg Nassau-Oranien 6-4/1:(2a) Das Bildnis zeigt Wilhelm laut Umschrift im Alter von 48 Jahren mit fehlerhafter lateinischer Jahreszahl 1581: Nach dem unzialen M für den Wert 1000 fehlt der zweite Buchstabe D als Zahlenwert für 500. Wilhelm, bereits mit schütterem Stirnhaar, trägt zur Rüstung Halskrause und gekrauste Manschetten; die Rechte hält den Kommandostab, die Linke den am Halfter hängenden Degen. Die mit der Legende GVILELM D. G. PR AVRIACAE. COMES NASSAVIAE, &c. AET AN. XLVIII A° M.LXXXI. umschriebene ovale Bildnisrahmung ist in ein Kartuschenrollwerk mit Blumen- und Vogelstaffage eingebettet. Wilhelms Wappen über dem Bildnis ist mit dem Devisenband IE MAINTIENDRAY umgeben; vier religiöse Embleme in den Rahmenecken sind mit lateinischen Sinnsprüchen versehen. Der Podestteil enthält ein vierzeiliges lateinisches Epigramm (Hexameter). Stechervermerk und Verlegermonogramm befinden sich auf einer kleinen Zwischenleiste." (49) Zie: *https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1940-257*	2002	BKD portretten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Scholia...,	"Scholia op de Apologie oft Verantwoordinge van Willem de Zwijger", in: *De Katholiek. Godsdienstig, Geschied- en Letterkundig Maandschrift*, deel 30, 's-Gravenhage: Gebr. J. en H. van Langenhuysen, 1856, pp. 3-86. *Noten.* *Online: dbnl* https://www.dbnl.org/arch/_kat001185602_01/pag/_kat001185602_01.pdf "Dertien jaar bijna (1568-1580) had in Nederland het bloedig pleit tusschen de omwenteling en het Grafelijk gezag aangehouden, toen de Apologie van Oranje aan den strijd eene nieuwe wending kwam geven, waardoor de verzoening niet langer denkbaar mogt blijven. Het geheel bevat eene zelfverdediging van 's Prinsen handel en bemoeijing in den zoogenaamden vrijheidsoorlog, een antwoord op het Edikt, in form van proscriptie door Filips den Tweede tegen hem uitgevaardigd. Tevens is het kennelijk gebezigd tot een pluimstrijken van Frankrijk, welks verfoeijelijke politiek de omwenteling telkens had bevorderd, en van waar hij binnen kort, met soldaten en geld, in den wuften Anjou een gewenschten helper te gemoet zag. Even zigtbaar is het eene poging, om den Staten zijne zaak als de hunne te doen beschouwen, en hen een beslissenden stap voort te dringen tot 's Konings afzwering, die werkelijk eenige maanden later is gevolgd." (1/2) "Kunnen *wij* nu zonder petitio principii het getuigenis der Apologie, waar zij alleen staat, niet *daarom* onvoldoende noemen, wij willen ten minste vermelden, wat haar in dit opzigt door anderen is wedervaren. De Vereenigde Staten, wie het stuk was voorgelezen (1580), wilden niet treden in het verzoek Zijner Doorluchtigheid, om het geschrift hunnentwege te doen drukken (van Wijn op Wag. VII), wijl, zegt Hooft (*Ned. Hist*. XVII, 742), „zommighen zich *wreeven aan de schorheit* eenigher zinleden, zeggende ook geen bezondre zeekerheit te hebben van de schandtvlekken waarmeê 't huis van Borgonje (= Oostenrijk) besprenkelt werd". Volgens de Groot zijn er ware en valsche verhalen in dooréén gemengd, "veris falsisque narrationibus permixtis" (*Ann*. III). En Prescott (Op. cit. 491) waarschuwt tegen het vertrouwen op de Apologie, „omdat Oranje de doodsvijand was van Filips, wiens karakter hij met de zwaarste beschuldigingen aanviel, als het beste middel om het „zijne te verdedigen". Doch : wat dient er meer gezeid? de Prins heeft zichzelven niet geloofd." (41) "Voor ons, wij leggen den pen hier neder, maar onderschrijven nog eerst het oordeel van De Tassis, (*Comment*. 429): "De zelfverdediging van Oranje was een bovenmate schandelijk stuk." *Edidit Apologiam supra modum infamem*." (86)	1856	JUR APG	
Scholte, J.P.,	"Bijdrage tot de kennis van de godsdienstige verdraagzaamheid van Prins Willem I", in: *Nederlandsch archief voor Kerkgeschiedenis*. Nieuwe Serie, deel 4, 1907, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 26-53. *Noten. 3 Bijlagen.* *Foto's artikel:* http://www.periodata.nl/dataweb/ScholteGodsd.Verdraagzaamheid.pdf *Brief 26-1-1577:* http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10445 *Brief van 26-7-1578:* http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/812 *Brief van 29-1-1582:* http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/811 "Dat het ideaal van den Prins, nl. godsdienst- en gewetensvrijheid voor allen, onverschillig wie, onbereikbaar was in de toenmalige omstandigheden, blijkt uit de houding, die de Calvinisten te Middelburg aannamen tegenover de Doopsgezinden in deze stad. De Calvinisten waren hier, nadat Middelburg in 1574 de zijde der Staten gekozen had, in de meerderheid, en kwamen al spoedig in botsing met de andere Hervormingsgezinden. De kerkeraad nl. had bemerkt, dat er veel meer kinderen geboren waren, dan er ten doop waren gebracht. Derhalve vermoedde men, dat er nog ergens heimelijk Papistische doop plaats had, of dat de vroedvrouwen het sacrament toedienden, òf dat er veel Wederdoopers waren, die hun kinderen ongedoopt lieten. Dit achtte de kerkeraad een groot gevaar. Hij besloot daarom, dat de predikant Gelein Jansz. de Hoorne met een ouderling een rekest aan de overheid zouden aanbieden, met het verzoek om alle vroedvrouwen opnieuw den eed te laten zweren, dat ze direct den predikant in kennis moesten stellen met de geboorte van een kind. Mocht de overheid hierop niet ingaan, dan zou de kerkeraad de classis om raad vragen. Intusschen kwam de predikant De Hoorne te weten, dat sommige schoolmeesters zich niet ontzagen de kinderen bekend te maken met de leeringen der Wederdoopers. Ja, er was zelfs een Wederdoopersche kramer, wonende op den Burch, die openlijk wederdoopersche boeken verkocht, en de Calvinistische religie en predikanten lasterden. 't Aantal Doopsgezinden nam dag aan dag toe. Ze dreven hun nering, zonder zich aan te sluiten bij de gilden. Den eed van trouw aan prins of stad wilden ze niet zweren, en „menigh simpel mensch" verleidden ze door hun dwaalleeringen. Dit kon de kerkeraad niet langer aanzien. Uit medelijden met die verdoolden en uit vrees, dat ook hier de Munstersche troebelen zich zouden voordoen, verzocht hij wederom den Magistraat om den vereischten eed van alle inwoners der stad af te nemen. Niet alleen de Calvinisten, maar ook de Lutheranen te Middelburg ijverden tegen hen. Zoo schreven de laatsten een brief aan den Hervormden kerkeraad, om toch te willen toezien, dat de uit Engeland verbannen Wederdoopers — „dat ghespuis" — niet op Walcheren zouden worden toegelaten. Werkelijk ging er weer een commissie uit den kerkeraad naar den Burgemeester, om hem te waarschuwen tegen het schip „vol Wederdoopers", dat op de komst was. Zoowel met den eed als met andere middelen moest de Magistraat die lieden bedwingen. Toen wendden de Middelburgsche Doopsgezinden zich tot den Prins van Oranje, die op dat oogenblik 1577 in de stad vertoefde. Ze beklagen er zich over, dat de Magistraat hun winkels heeft laten sluiten en alle neering verboden, zoodat ze hun huisgezinnen niet meer konden onderhouden. De reden daarvan was, dat ze den eed hebben geweigerd, hoewel ze overigens gedurende de jaren van hun verblijf gewillig hebben gedeeld in alle lasten en schattingen der stad. De Prins schreef een brief aan den Magistraat (26 Januari 1577)1), waarin hij de Doopsgezinden ten zeerste roemt, daar ook zij, niet zonder levensgevaar, de vrijheid van geweten hebben helpen winnen. Bant men hen uit Middelburg, dan zullen ook alle andere steden dit voorbeeld volgen, wat tot groote schade zou zijn voor 't geheele land en voor den handel. En daar de	1907	GKS calvinisten doopsgezinden verdraagzaamheid Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schotanus, Henk,	"Willem van Oranje & Friesland", in: *Aldfaers Erf. Orgaan van de Schotanus-Stichting*, jrg 28, nr 92, juli 1984, pp. 5-6.; jrg 28, nr 93, december 1984, pp. 2-3 en jrg 29, nr 94, april 1985, pp. 3-4. (slot) *Bron: Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, Leeuwarden.* "Dit verhaal schreef ik in 1933. In dat jaar werd herdacht dat Willem van Oranje geboren werd. De beoordeling door dr L.W.G. Scholten toen, brengt mij nu tot deze bewerking. Eerlijkheid verplicht mij mee te delen dat ik veel stof te danken heb aan de in Harlingen geboren Heer R. de Jong, die een grote kennis had van oude geschiften. Hij was gewend om zijn bronnen er bij te vermelden. Dat was voor mij iets nieuws. Dit is een goede zaak, want ook vóórdat wij begonnen na te denken, was er door het voorgeslacht al heel wat aan het licht gebracht. Reeds in 1555 had Oranje twee Friese afgevaardigden meegemaakt bij de eedsaflegging aan Filips II. Zij staken wel de hand op maar knielden niet. Albada en Aylva zeiden: "Frizen knibbelje alline for God". Een bekende Friese jurist, Viglius van Aytta, maakte dit ook mee als trouwe, hoge dienaar van de vorst. Dit moet wel de laatste vergadering van de Staten-Generaal geweest zijn die door Karel V bijeen geroepen was. Zijn zoon Filips II werkte met raden die slechts adviezen aan de landsheer mochten geven. De koning duldde zijn stadhouders slechts als ambtenaren, die zijn bevel uitvoerden. De stadhouders moesten zo de geloofsonderzoekers hun gang laten gaan. Het laat zich denken dat Oranje, Egmond en Hoorne de invloed van de Staten-Generaal wilden herstellen. Met hen trokken de Friezen deze partij. Zij moesten het aanzien dat de Inquisiteur Lindanus in Friesland zijn willekeurig onderzoek bedreef. Doeke van Martena (Franeker) schrijft aan de prins hierover en deze zwijgt niet. Hoe komen de Friezen er bij om aan Oranje te schrijven? Vooraf het volgende: Het zuiden, waar het zo gistte, stond het meest in de belangstelling. Wat een acties en pamfletten daar! Het noorden, ook Friesland hing er eerst nog bij. Oranje had in zijn grote rede over gewetensvrijheid gesproken als zijn ideaal. Bij het horen van het woord vrijheid spitsen Friezen nog altijd de oren en wel in de zin van vrij zijn tot geloven in wat je in geweten moet geloven. De edelman uit het noorden, de graaf van Egmond, vond men totaal ongeschikt; die "opgeprikte goudsbloem". Oranje had inzicht en doorzicht! Eigenaardig dat de Friezen Oranje vertrouwen. Vreemden trekken soms meer dan eigen. Duitsers voelden zich aangesproken door een duivelse Oostenrijker. Ook Filips II zag dat toen al in: De duitser, Oranje, betoverde de Nederlanders. Bovendien was Willem van Oranje een souverein, prins van het prinsdom Oranje, gelegen als een buffer tussen Frankrijk en Italië. Een land waarheen de paus 70 jaar verbannen was geweest. Zijn brieven spraken van Godsvertrouwen en volharding. De Friezen zongen spotliederen op hun koning Filips II en op zijn stadhouder daar, graaf Aremberg." (juli 1984, p.5)	1985	APG Friesland	
Schotanus, Henk,	"Oranje", in: *Aldfaers-Erf. Orgaan van de Schotanus-Stichting*, jrg 28, nr 91, maart 1984, p. 8. *Bron: Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, Leeuwarden.* "Graag had ik de artikelen over Oranje als politicus afgemaakt, maar ruimtegebrek in "Aldfaers erf" speelt mij parten. De politieke koorddanser, hij was geen windvaan, krijgt in Brussel in zijn paleis bezoek van een calvinist uit Antwerpen. Deze gevluchte Fransman weet als de eerste der in Willems oog fanatieke calvinisten tot de prins door te dringen. Politiek gezien was dit een opening naar een krachtig volksdeel. De prins schatte hun aantal in Antwerpen alleen al op 15. à 20.000. Hun psalmgezang beroerde passerende burgers ten diepste. Passeerde u ooit een volle kerk waaruit zulk gezang tot u doordrong? Denk niet dat de prins partij koos! In Antwerpen waren de katholieken, lutheranen en doopsgezinden ook belang- en omvangrijke volksgroepen. Het strekt de prins tot eer dat hij niet op het gewone volk neerzag zoals de adel placht te doen. Hij nam de boeren, vissers, ambachtslui en handelaars serieus. Welk een groot hart, waar voor ieder gewetensvol mens plaats was! Het volk mocht zichzelf niet verscheuren. Oranje's wil: Leiding geven aan één volk in hun opstand tegen de "verre" koning. Dit volk liet hem in de steek en Oranje week uit. Elk groot politicus kent de moed tot eenzaamheid. Geleid door kortzichtige stadsbesturen kreeg het volk langzamerhand besef van de toestand. "Helpt nu uzelf, zo help u God." Oranje was failliet gegaan en Filips II ook. Aan beide kanten waren soldaten muitziek. Wie geld had, kon winnen. Alleen de kooplieden hadden nog geld. Voor een vrij vaderland diende het volk goed en bloed veil te hebben, zoals de Nassauers dat hadden voor gedaan. Eindelijk sprong de vonk over. Het volk greep zelf naar de wapens en Oranje dook op in Zeeland en Holland als uit het water, waarin deze gewesten lagen. Eerst nog dit: Voor t.v.-Kijkend Nederland verscheen de drama serie Willem van Oranje. In sneltreinvaart, echt modern, schieten de beelden over het scherm. Alles vlugger dan vlug. Je kijkt of bladert snel een leven in een historische album door. Tijd voor nadenken, laat staan afwegen is er niet. Wat zal ons volk zich op het eind van de 20ste eeuw zich in de luren laten leggen door de commercie, die acteurs en dingen in 16e eeuwse uitdossing in dienst neemt?: Het oog wordt verzadigd van zien en het oor niet van horen tot Oranjes liefdeleven incluis. Een mooie vergelijking valt te trekken tussen de 1.4 miljoen van toen en de 14 miljoen van nu: Werkelijkheid en fantasie, ellende en welvaart, godsdienst en wereld staan tegen elkaar over, om over zelfonderzoek en levensroes maar te zwijgen. Gek hè, deze allerlaatste tegenstelling, deze staat er met opzet zo. Zij is aanwezig in elk mensenhart. Waar valt bij ons het zwaarste accent? De kassa moet rinkelen en dan kan bijna alles. Geef mij maar een .....geuzenpsalm: "De Heer zal opstaan tot de strijd." Geloofstaal kan geloofs-staal worden. 'k Ga liever door naar: "Willem van Oranje en Friesland" naar een scriptie uit 1933, die na 50 jaar uit mijn la komt. Henk Schotanus Zutphen"	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schreiner, Ernst,	Wilhelm von Oranien, Geschichtliche Erzählung, Giessen und Basel: Brunnen-Verlag, 1933. 344 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SchreinerWilhelm.pdf* "Noch war der Prinz in seinem Innern kaum tiefer erfaßt von der reformierten Religion. Aber er litt furchtbar mit seinem Volke, und als wir nach Philipps Abreise susammensaßen, sagte er: "Was immer kommen möge, du wirst mich auf die seite meines Volkes finden, das mir und dem ich Treue bis in den Tod gelobt." Ich reichte ihm still die Rechte. Trotz aller Bitterkeit der Zeit empfand ich die Süßigkeit dieser Verbundenheit, und auch ich gelobte aufs neue in meinem Innern, dem Prinzen diese Treue zu halten bis in den Tod." (162)	1933	LTM historische roman	
Schrijfster van de jaren 1830 en 31,	Leven en daden der Vorsten uit het Huis Van Oranje. Door de schrijfster van de jaren 1830 en 31. Met portretten en platen. Nijmegen: D.J. Haspels, 1835. ill., 397 blz. en 7 blz. *Over Willem I, pp. 1-59.* *Online: google books* Men verwachte in dezen bundel geene volledige levensgeschiedenissen van die vorsten uit het huis van Oranje-Nassau, welke, van de tijden van Philips af tot heden toe, de stadhouderlijke waardigheid hebben bekleed in de voornaamste gewesten, waarvan Holland en Zeeland de kern uitmaakten, en waarin eindelijk de zoon van den laatsten stadhouder teruggeroepen en eerst tot souverein vorst, daarna tot koning verheven werd. Er werd beloofd : leven en daden der vorsten uit het huis van Oranje; maar het was een noodig vereischte voor de jeugd, dat deze schetsen eene aaneenschakeling van het voornaamste gebeurde onder deze vorsten, hetzij in betrekking tot dezelve alleen, hetzij als invloed hebbende op de geheele natie, bevatteden. Dit laatste in het oog te houden was niet het gemakkelijkst. Onder eenen schat van rijkdom trachtte ik het beste, het noodigste te kiezen, want ik kon in verre na niet van alles gebruik maken. Zulks worde om de vereischte beknoptheid verschoond." (I) "De wreede Margaretha, op wier tevens vreesachtigen geest Granvelle eenen onbeperkten invloed had, werd een geessel voor Nederland. De eigen ondervondene grieven heeft Willem kunnen vergeven, maar het belang van het zoo geliefde land zijner inwoning? neen! dat kon hij niet vergeten; hoewel zulke vergetelheid hem bij Philips den weg tot het hoogste aanzien zoude hebben gebaand. Zijne voorstellingen aan Margaretha baatten niet. Hij vereenigde 's lands edelen, om te beraadslagen, hoe men, op de doelmatigste wijze, Granvelles dwingelandij zou te keer gaan. Na rijp beraad werd door hen een vertoog aan Philips gezonden, ten einde hem tot zachtere maatregelen jegens het hoogst misnoegde volk te bewegen, en hem te verzoeken, volgens gedane belofte, den vreemden krijgstroepen het land te doen ruimen. Oranje was een der grootste ijveraars voor het vertrek der zoo overlastige Spaansche huurlingen. Philips gevoelde zich door deze vrijmoedigheid van Nederlands edelen, vooral dan ook tegen Willem diep gekrenkt. Granvelle riep hij terug; maar wat hielp zulks? Dagelijks bleven de vervolgingen en veroordeelingen door de wreedaardigste inquisiteurs, in werking. Het eene vertoog volgde het andere, om Philips tot inkeer te brengen. Willem bidt en houdt aan; hij wil — hij zal met Gods hulp de ongelukkige Nederlanders redden; maar hij wil tevens trachten zijnen voormaligen weldoener de oogen te openen eer het te laat zoude zijn. Alles bleef te vergeefs. Willem was en bleef de ziel van het verbond der edelen; de namen van zijnen geliefden broeder Lodewijk en die van zijnen boezemvriend Marnix van Aldegonde prijkten aan het hoofd van derzelver openlijke lijst; terwijl Willem zelf slechts hunne vergaderingen bijwoonde. Hun hoofddoel zou zijn en blijven des konings wettigheid te eerbiedigen; en, opdat hun toeleg tot Gods eer, ter dienst van Philips ter redding des lands en tot zaligheid van hunne eigene zielen mogt verstrekken, beloofden zij, God om wijsheid en	1835	APG	Schrijfster jaren 1830 en 1831

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schröder, P.H.,	De tragedie van den Prins. Drama in drie bedrijven en een epiloog. (*Dilettanten-Tooneel onder redactie van G. Nolst Trenité, XLV*), Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933. 79 blz.XXZUVA XXZHaarlem "Het tooneel is een triptiek, waarvan het middenstuk een hooge Gothische poort vormt. Links daarvan bevindt zich in I en II de eenvoudige kamer van Jean Gérard, in III de werkkamer van Parma. Rechts in I een zaal in het paleis van Margaretha van Parma, in II de werkkamer van Oranje, in III, het poortje te Delft. Het eerste bedrijf speelt in 1566, het tweede in 1581, het derde in 1584. De epiloog in het tijdlooze." (1) "BESCHRIJVING DER PERSONEN Ia. Jean Gérard, vijftiger, eenvoudig. Barbe zelfde leeftijd. Jacques en Antoine ± 20, Marguérite ± 18, Balthazar een mager bleek kind van ± 12. Colard de dorpsgeestelijke, Franciscaner, ± 44 jaar. Ib. Margaretha: statige vorstelijke verschijning. Indrukwekkende, rijk gekleede gestalte, ± 44 jaar. De edelen zijn jonge, aanzienlijk mannen. Berlaymont is de oudste, Viglius is geestelijke. Hélène d'Espinoy is een jonge elegante edelvrouw. IIa. Balthazar ± 25, schamel gekleed, fanatiek uiterlijk. Ponthier zelfde leeftijd, maar beter gekleed. Pastoor Colard is nu een oude man. IIb. Oranje ± 48, maakt een vermoeiden, maar geen ouden indruk. Marnix is jonger, strijdlustig. De hofprediker De Villiers is een rustige zestiger. Oldenbarneveldt is 30, eenvoudig doch kostbaar gekleed. IIIa. Parma, aanzienlijk edelman ± 40, scherpe intelligente trekken; snor en puntbaard. d'Assonleville jong edelman. Ghéry ± 60, Dominicanermonnik. Epiloog. Oranje en Balthazar zijn gekleed als in 3e bedrijf, 2e tafereel. Hemelwachter is een betrekkelijk jonge maar imposante verschijning." (2) "EPILOOG (*Voor de hemelpoort, die gesloten is. De wachter slaat er onbeweeglijk naast. Rust.*) Oranje. (op van rechts.) Wachter. Wie zijt gij? Oranje. Ik ben Willem van Oranje. Wachter. Wat zoekt gij? Oranje. Ik zoek de poorten des Hemels. Wachter. Wat hebt ge gedaan om den Hemel te beerven? Oranje. Ik heb veel gezondigd en ik gevoel berouw over mijn vele misstappen.	1933	LTM treurspel	
Schryver, Reginald de,	"Willem van Oranje : idealist en opportunist", in: *Ons Erfdeel, algemeen-nederlands tweemaandelijks kultureel tijdschrift*, jrg 18, nr 1, jan-febr. 1975, pp. 7-13. Ill. *Online: dbnl* "Bij het Mercatorfonds te Antwerpen verscheen, van de hand van *Dr. Rob van Roosbroeck*, als eenendertigste kunst-boek in de reeks op initiatief van de Bank van Parijs en de Nederlanden: *Willem de Zwijger. Graaf van Nassau, Prins van Oranje. Een kroniek en een epiloog* (1974, 491 blz., 3500 BF). De titelbladzijde vermeldt verder nog het tweeëntwintig bladzijden lange, zeer suggestieve, *Voorwoord* van Hendrik Brugmans en het korte *Nawoord* van Gaston Eyskens maar, tot mijn verbazing, niet de naam van Jozefa Knaepen die, blijkens een verborgen passage achteraan in het boek, de leiding heeft gehad in de selektie der ikonografie. En deze bestaat uit niet minder dan driehonderd afbeeldingen, zeer vakkundig en met smaak bijeengebracht, en waarop we vooral kijken naar schilderijen, gravures, pentekeningen e.d. van Willem van Oranje en zijn familieleden, en van vele andere dramatis personae. Een eresaluut tevens aan vormgever Louis van den Eede en drukker Lannoo. Ook dit kunsthoek biedt twee boeken in één: een kijkboek waar we tekst omheen zien staan, en een leesboek waarvan we voortdurend door de zo oogstrelende illustraties worden afgeleid." (7) "Van 23 juli 1561 dateert Oranjes eerste openiijke aanval op de entourage van de landvoogdes (lees: op Granvelle) in een brief aan Filips II: de politieke beslissingen worden buiten ons, en dit zijn vooral Oranje en Egmont, genomen. Oranje neemt de leiding van de groten in hun verweer tegen het nieuwe centralisme en absolutisme en wil van geen verzwakking van de invloed van de nationale heren en standen weten. Middel- en mikpunt van de ontevredenen is Granvelle, die van zijn kant de achtentwintigjarige Oranje als oppositieleider aanwijst en meer algemeen geen fraai beeld geeft van de feodale adel. „Middeleeuwse" privileges contra „modern" absolutisme? Deze vraag, alias: wie is in dit debat progressief, kan niet worden opgelost door elk kamp een eksklusief etiket op te plakken. Opvallend nochtans is - en dit pleit niet helemaal voor Oranje en andere malkontenten (stout gesteld: is het politiek nog niet interessant genoeg?) - dat tot diens oppositie nog niet het verzet tegen de gruwelijke geloofsvervolging behoorde; begin 1564 was Oranje nog steeds katoliek gebleven. Maar op de laatste dag van dit jaar hield hij in de Raad van State een rede waarin verdraagzaamheid in godsdienstzaken werd bepleit. Zijn religie werd nu een mengeling van Rooms vertoon en Lutherse neigingen; een onwrikbare zoon van de Katolieke Kerk, kan men hem op dat ogenblik zeker niet meer noemen. In brieven aan zijn Lutherse verwanten schrijft hij over papen e.d. Niet ten onrechte twijfelt de Paus aan Oranjes zuiver katolicisme. Maar diezelfde Oranje wil op dat ogenblik toch zijn broer Hendrik tot prins-bisschop van Luik laten aanstellen. Geen zeer verheffend schouwspel, en wel illustratief voor politieke en dynastieke ambities, typerend voor feodale en andere vorsten. En de kalvinisten? In de late jaren zestig nam hun predikatie als maar toe. Met hen wenste Oranje een kompromis. Hij hoopte daardoor, volgens de A., de juistheid te kunnen bewijzen van zijn standpunt inzake religiestatuut en eerbied voor de privileges, het standpunt dus van de oppositie waarvan hij de leider was (p. 169). Het werd echter een ontgoocheling en misrekening, want dat kompromis was onmogelijk. In de onzekerheid van het kruciale jaar 1566 weigert hij tegen de beeldenstormers op te treden, vraagt aan	1975	APG BKD	SchryverOranje Idealist

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schueren, J.B.J.N de van der,	Brieven en andere onuitgegeven stukken van Jonkheer Arent van Dorp, uitgegeven door J.B.J.N. ridder, te van der Schueren, 2 delen. Werken van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht, nrs 44 en 50. Utrecht: Kemink & Zoon, 1887-1888. *Noten.* Bevat belangrijke stukken over Oranje. Vgl. P.J. Blok, Willem de Eerste, II, 233/4 *Eerste deel bevat veel gevens over Oranje. Foto's deel 1: http://www.periodata.nl/dataweb/SchuerenDorpI.pdf* *Uit tweede deel alleen foto's betreffende Oranje: http://www.periodata.nl/dataweb/SchuerenDorpIIpart.pdf*	1888	APG	
Schulze, Bertold,	"Zwei Lieder gegen Wilhelmus von Nassaue und Franz von Sickingen", in: *Zeitschrift für deutsche Philologie*, Stuttgart: W. Kohlhammer, Bd 59, 1935, pp. 243-253. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SchulzeZweiLieder.pdf* "2.In Godes vrees te leven Heb ick altijt betracht, Daaron ben ick verdreven, Om landt, om luyd ghebracht, Maer Godt zal my regeren Als een goet instrument, Dat ick sal wederkeeren In mijnen regiment. 2. In Gottes furcht zu leben Fürt er zu grossen pracht Der Augen schein thuts geben Ein jeder das betracht Der liebe Gott im gebe Wann diß als hat ein end Das er gehorsam lebe Ins Königs Regiment." (246)	1935	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Schupp, Ottokar,	Wilhelm von Oranien der Begründer der niederländischen Freiheit. Ein Lebensbild der deutschen Jugend und dem Volke dargestellt. Mit vier Abbildungen. Wiesbaden: Julius Riedner, 1875. Philadelphia bei Schäfer und Koradi. 105 blz. ill.XXZUVA "Wer aber der deutsche Graf ist, der den Heldenkampf mit dem Riesen kämpfte, ist jetzt leicht zu erathen. Es war eben Niemand, als Prinz von Oranien, der Graf von Nassau, einer der frühesten und edelsten Vorkämpfer germanischer Geistes- und Glaubensfreiheit. Das Leben und den Riesenkampf dieses Helden soll nun also das nachfolgende Lebensbild beschreiben. Es möge darum der Opfermuth, die Entschlossenheit und Ausdauer und die Gottesfurcht dieses seltenen Mannes ein liebes Vorbild werden für die deutsche Jugend und das deutsche Volk. Zugleich aber möchten wir, daß deutsche Volk und deutsche Jugend die Größe dieses Helden, der Einer der edelsten Söhne Deutschlands war, anzuerkennen und zu würdigen suchen, wie derselbe längst in den Niederlanden anerkennt und gewürdigt wird." (10) "Mit Egmont hatte Oranien noch eine letzte Zusammenkunft in Gegenwart des Grafen Mansfeld in dem Dorfe Willebroeck zwischen Brüssel und Antwerpen. Er hätte ihn gar zu gern gerettet, denn er sah ihn schon im Geiste als todten Mann. Bei seinem scharfen politischen Blick war ja Zukünftiges ihm so nahe gerückt, daß es fast als Gegenwärtiges erschien. Allein umsonst verschwendete er alle Ueberredungskraft. Auf den unbesonnenen, leichtgläubigen Menschen war nicht einzuwirken. So schloß denn jene berühmte Unterredung mit dem weissagenden Worte Oraniens: „Lieber Graf, Ihr Vertrauen wird Sie ins Unglück stürtzen. Ein drückendes Vorgefühl, (wolle Gott, daß es trüge,) sagt mir, Sie werden die Brücke sein, über welche die Spanier in die Niederlande eindringen werden.“ Oranien umarmte Egmont zum Abschied. Beide weinten. Sie sahen sich nicht wieder." (52)	1875	APG LTM	
Schutte, G.J.,	"Grondvester of belager der vrijheid? Willem van Oranje in de ban der achttiende-eeuwse tegenstellingen", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 63-90. ill. *Noten*. "Willem van Oranje zal 'soo lange Godsdienst en vrijheid in Nederland bloeid' dankbaar herdacht worden. Hij, de van God aan Nederland geschonken held, stelde immers 'syn Leven, Goed, en Bloed, in duysend periculen' en werd daardoor naast God de enige redder van het vaderland, 'de Opbouwer van onse Republyk, de Vaststeller van onse vryheid'. Terecht dus had dankbaarheid jegens die grote, zalige Vader des Vaderlands de Heren Staten ertoe gebracht hem als 'Stadhouder en Gouverneur Generaal van Holland' te erkennen. Sindsdien heeft een reeks van 'doorlugtige Princen' uit het Huis van Oranje 'den last van onsen Burgerstaat helpen torzen' en ieder weet dat het goed leven is 'onder de schaduwe van dien lommerigen Orangieboom'. Hoe anders dan de Orangistische redenaars, aan wier in 1702 afgestoken preken en redes ter nagedachtenis van zijn juist overleden achterkleinzoon Willem III deze bloemlezing is ontleend, maakten Staatsgezinde auteurs de balans van 's Prinsen leven op. Ook zij wilden best erkennen dat Willem van Oranje een grote plaats in de geschiedenis der Nederlanden innam en een der uitmuntendste mannen van zijn tijd was geweest, voorzien van vele gaven van hoofd en hart. Desondanks luidde hun eindoordeel steevast in kille termen negatief. Voor Emanuel van der Hoeven bijvoorbeeld had men Oranje zelfs wel volmaakt mogen heten — had hij 'zijn eergierigheid en Heers-zugt niet te veel den vryen teugel gegeven'. Terwijl de Orangisten in de Prins de grondvester der vrijheid zagen en beklemtoonden dat het stadhouderschap van de Oranjes een wezenlijk bestanddeel van de staatsinrichting van de Republiek der Verenigde Nederlanden vormde, door de Prins zelf ten volle verdiend, door volk en Regenten gewild en erkend en door God mild gezegend, wezen mensen als Van der Hoeven hem juist aan als de belager van diezelfde vrijheid. Had Oranje niet, gedreven door die verfoeielijke heerszucht, Hollands aloude vrijheid, nu juist de inzet van de opstand tegen Spanje, toch weer onder een vorm van dwingelandij willen brengen door zijn streven naar een verheffing tot vorst over de opstandige gewesten? Hoe zou men dan zo'n man kunnen prijzen? Driekwart eeuw later, nog voor de Patriots-Prinsgezinde partijstrijd er extra venijn aan toevoegde, had de controverse over Willem van Oranje nog niets aan kracht ingeboet. Wanneer het Huis van Oranje en het stadhouderschap ter sprake komen, aldus een waarnemer, blijken de mensen in twee fel tegengestelde kampen verdeeld, waarvan het ene de Oranje's haat en het andere elke kritische opmerking over hen als heiligschennis beschouwt. Die tweedeling is typerend voor het beeld van Willem van Oranje in de achttiende-eeuwse historiografie. De oorzaak daarvan lijkt gezocht te moeten worden in de toenmalige opvattingen over de taak van de geschiedschrijver. Geen achttiende-eeuwse auteur over Willem van Oranje kon of wilde immers ook maar een ogenblik vergeten hoe omstreden het stadhouderschap der Prinsen van Oranje in de Republiek der Verenigde Nederlanden was. Niet alleen predikanten en pamflettisten, maar ook staatsrechtdeskundigen en historici schetsten het beeld van Oranje in de ban van hun eigen tijd." (63/4)	1984	APG historiografie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Serrarens, L.F.A. & Wijngaards, N.C.H.,	Het moordadich stvck van Balthasar Gerards, begaen aen den Doorluchtighen Prince van Oraingen. 1584. van Jonkheer Jacob Duym (1606), vergeleken met Auriacus sive Libertas Saucia (1602) van Daniël Heinsius, *ingeleid en van aantekeningen voorzien door* Drs L.F.A. Serrarens en Dr N.C.H. Wijngaards, Zutphen: B.V. W.J. Thieme & Cie, 1976. 131 blz. ill. *Noten, Bibliografie.* "*Het moordadich Stvck van Balthasar Gerards begaen aen den Doorluchtighen Prince van Oraignien. 1584.* verdient om verschillende redenen een uitgave. Het is een tragedie uit de overgang van de rederijkerstijd naar de renaissance; het heeft een bepaalde relatie tot een der eerste neolatijnse tragedies in Nederland geschreven, nl. Daniel Heinsius' *Auriacus, sive Libertas Saucia* en het is een der meest leesbare van de zgn. Oranjestukken. Vooral de relatie tussen de drama's van Heinsius en Duym heeft ons beziggehouden: een verslag daarvan is in de inleiding opgenomen. Het leek ons het meest wenselijk geen afzonderlijke hoofdstukken te wijden aan het stuk van Daniel Heinsius en aan dat van Jacob Duym; de lezer krijgt het beste inzicht in de relatie tussen beide door de vergelijking van de voornaamste aspekten en elementen stuk voor stuk. Door deze werkwijze was het niet mogelijk de bijdragen van de klassikus en van de neerlandikus gescheiden te houden: wij vonden dit een winstpunt en wij hopen slechts, dat ook de gebruiker daarover zo denkt. Het Moordadich Stvck is een onderdeel van *Een Ghedenck-Boeck, het welck ons leert aen al het quaet en den grooten moetwil van de Spaingnaerden en haren aenhanck ons aen-ghedaen te ghedencken. EN DE de groote liefde ende trou vande Princen uit den huyse van Nassau, aen ons betoont, eeuwelick te onthouden. Speel-wijs in dicht ghestelt door Iacob Duym.* Ghedruckt tot Leyden, By Henrick Lodewijcxszoon van Haestent, in den Iaere. 1606. Het is daarvan het tweede deel. " (Voorwoord) "We hebben Heinsius' drama al getypeerd als noodlotsdrama en Duyms spel als martelaarsstuk. Uit de analyse en de vergelijking van de voornaamste elementen is dit verschil duidelijk naar voren gekomen. De themata — zeer wezenlijke elementen in elk drama — zijn niet dezelfde; de karakter-typering van de hoofdpersoon met name is geheel anders. Het is daarom juister niet van een bewerking van Heinsius' drama te spreken, wanneer men Duyms stuk wil kenschetsen: het is op z'n minst een omwerking, zo niet een geheel zelfstandig werk geworden. Er is toch nog iets onbesproken gebleven, althans niet expliciet genoeg aan de orde gesteld. Er is namelijk een groot onderscheid tussen de twee drama's, wanneer men de gevoelstoon vergelijkt. Heinsius' drama is geleerd, knap zelfs, maar tegelijk ook kil; Duyms stuk is gevoelswarm en geëngageerd." (49)	1976	LTM drama toneel moord	
Sicking, Louis,	Door Oranje overschaduwd. Het hof van Maximiliaan van Bourgondië, heer en markies van Veere" in Mario Damen & Louis Sicking (red.), *Bourgondië voorbij. De Nederlanden 1250-1650. Liber alumnorum Wim Blockmans*, Hilversum: Verloren, 2010, pp. 99-122. ill. *Noten.* "Over adellijke hoven in de Nederlanden is weinig bekend, zeker in vergelijking met vorstelijke hoven. Het hof van de 'vader des vaderlands' vormt daarop een gunstige uitzondering. In dit artikel is duidelijk geworden dat hoven van hoge edelen nogal in omvang van elkaar konden verschillen. Het hof van de markies van Veere werd naar omvang en luister door dat van de prins van Oranje overschaduwd. Dit laat zich gedeeltelijk verklaren door de deplorabele financiële situatie waarin Maximiliaan zich in de laatste jaren van zijn leven bevond. In 1557 vormde zijn rentelast meer dan de helft van zijn totale uitgaven. Willem van Oranje was daarentegen verreweg de rijkste edelman van het land, al moet daar aan worden toegevoegd dat hij het voeren van een grote staat belangrijker vond dan een gezonde financiële huishouding. Onderzoek naar andere adellijke hoven zal meer inzicht kunnen bieden in de positie die het besproken markiezenhof innam temidden van de hoven van de Nederlandse hoge edelen. De hoven van hoge edelen of aristocraten in de Nederlanden waren bescheiden in vergelijking met die van de Habsburgse vorsten Karel V en Filips II. Niettemin stonden de hoven van de Bourgondiërs en de Habsburgers model voor hun kleinere adellijke tegenhangers. De organisatie van de hoven van Maximiliaan van Bourgondië en Willem van Oranje is daardoor vergelijkbaar. Zij hadden praktisch dezelfde indeling in hofdepartementen." (115)	2010	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Siegenbeek, M.,	"Over het godsdienstig karakter van Willem den Eerste", in: *Redevoeringen en Verhandelingen over onderwerpen, tot de vaderlandsche geschiedenis en letterkunde behoorende*, door Matthijs Siegenbeek, Dordrecht: Blussé en van Braam, 1836, pp. 217-248. *Noten. Bijlagen, waaronder 2 brieven aan de uitwijkelingen te Londen. (pp. 313-329)* *Brief 8-6-1572 (ING-editie Hessels): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10495* *Brief 26-2-1573 (ING-editie Hessels): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10317* *Vergelijk ook: Gerdes, scrinium antiquarium, I, pp. 89-100.* *Online: google books* "Maar dit is het bovenal, 't welk ons op het gevoeligst grieven, en met eene edele verontwaardiging vervullen moet, dat er, ook onder de onpartijdige nakomelingschap, ja onder de zoo duur aan hem verpligte Nederlanders, gevonden worden, die, hoezeer zich van de lasterlijke beschuldiging van geveinsdheid en huichelarij onthoudende, echter zijne Godsdienstige denkwijze en karakter, ten beste, in een twijfelachtig licht plaatsen, en de onvergelijkbare grootheid van ziel, waarmede hij, volgens den inhoud zijner zinspreuk, ook te midden der onstuimigste golven, rustig en bedaard bleef, liever aan elke andere oorzaak, dan aan de vastheid en verhevenheid zijner Godsdienstige beginselen, toeschrijven. Mij althans heeft dit laatste te dieper getroffen, naarmate ik, bij elke nieuwe beschouwing van het leven, bedrijf en karakter van dien onvergelijkelijken Vorst, waartoe lust en pligt mij meermalen terugbragt, niet slechts mijne bewondering, maar ook mijnen eerbied voor hem verhoogd en versterkt gevoelde. Gij zult het derhalve geenszins vreemd keuren, M. H., dat ik, eene spreekbeurt hebbende te vervullen in eene Maatschappij, welke, onder andere voorwerpen van hare beoefening, ook die der VaderIandsche geschiedenis zich ten hoofddoel stelt, geen voor mij zelven en, naar ik mij vleijen durf, ook voor u allen streelender en belangrijker onderwerp wist uit te kiezen, dan wanneer ik tot u sprak over het Godsdienstig karakter van WILLEM den I. Ik zal dan trachten, door eene eenvoudige voordragt van hetgeen uit het leven, bedrijf, de gezegden en schriften van dien uitmuntenden Vorst hiertoe betrekking heeft, dat karakter, zoo veel, in mij is, in het ware licht aan u voor te stellen, en hem, als een toonbeeld eener verlichte en gematigde denk- en handelwijze in het Godsdienstige, der navolging van ieder' mensch, maar bovenal van elk' Staatsbestuurder overwaardig, en te gelijk als een voorbeeld van echte Christelijke Godsvrucht, te doen eerbiedigen." (220-222)	1836	GKS godsdienst Oranje	Siegenbeek Over het godsdienstig karakter van Willem den Eerste
Sijbrandi, K.,	"Notice sur quelques lettres écrites au comte de Leycester par le prince Guillaume de Nassau", in: *Archives du Musée Teyler*, volume I, 1868. Harlem: Les Héritiers Loosjes / Paris: Gauthier-Villars / Leipzig: G.E. Schulze, pp. 145-160. *Noten.* *Brief 9-9-1581: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10735* *Brief 5-3-1582: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10695* *Brief 22-08-1582: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8195* *Brief 9-10-1582: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10736* *Online: google books* "La troisième collection, celle que j'ai devant moi, est accompagnée d'une liste ayant pour titre: *Verzameling van* 81 *origineele en (op drie na) eigenhandige Brieven allen geschreven aan en gekomen uit het kabinet van* Robert Dudley *graaf van Leicester, Ridder van de Kousseband, geheime raad en opperstalmeester van Koningin Elisabeth van Engeland, en wegens dezelven Landvoogd van de Nederlanden, geschreven door volgende grooten* (Collection de 81 lettres originales et autographes (excepté trois) toutes écrites à et provenant du cabinet de Robert Dudley, comte de Leycester, chevalier de l'ordre de la Jarretière, conseiller intime et grand-écuyer de la Reine Elisabeth d'Angleterre, et de sa part gouverneur des Pays-Bas, écrites par les nobles suivans). A la fin du volume se trouve une seconde liste: *Lijste der origineele brieven van verscheyde grooten, in één band gebonden* (Liste des lettres originales de plusieurs nobles, reliées en un volume), dont les 79 premiers numéros correspondent à ceux de l'autre liste; mais du N°. 80 au N°. 293 suit une quantité de lettres à M. Hottoman, qu'on retrouve en grande partie dans la première collection dont j'ai parlé. Pour le moment je laisse de côté tous ces documens, et je fixe l'attention du lecteur sur quelques lettres de la troisième collection, qui sont écrites par le prince Guillaume I lui-même, ou qui ont rapport à sa personne. Elles sont toutes adressées au comte de Leycester, celle du prince écrites en lettres Gothiques, quoique la signature soit en lettres ordinaires. La première lettre du prince, qui est aussi la première de toute la collection, est certainement la moins intéressante. Elle est datée d'avant le jour où le comte de Leycester vint aux Pays-Bas dans la suite du duc d'Anjou, et par conséquent du temps que le prince et le comte ne s'étaient pas encore rencontrés personnellement. Aussi peut-on aisément remarquer que cette lettre est écrite sur un tout autre ton que les suivantes. C'est simplement le ton de courtoisie, mais sans aucune allusion à des relations d'amitié personnelles. Pourtant la lettre nous intéresse comme une preuve du zèle et de la bienveillance que le prince, au milieu de ses grands soucis, montre par rapport aux affaires d'un pauvre homme. Un malheureux marin a perdu sa barque par suite de piraterie, et le prince ne se contente pas d'un premier effort qu'il a tenté pour lui faire rendre justice, mais, quand sa première réclamation reste sans effet, il sollicite par une seconde lettre de sa propre main l'entremise du comte de Leycester, pour qu'il aide le pauvre marin recouvrer sa propriété. Voici cette lettre : Monsieur Il me souvient vous auoir escript quelques mes Ires au mois de decembre dernier touchant la plainte qui m'a este faicte de la part d'un paoure marinier de ces pays nomme Witte gerritsz, a cause que son batteau luy auroit este prins par quelque pirate et mené en Angleterre sans qu'il en a depuis peu auoir la recouurance. Et vous prie qu'il vous plaise tant fauorizer le dict paoure homme pur l'Interposition de vre auctorité que sondyt batteau luy pourroit estre restitué. Mais d'aultant que le diet marinier m'a	1868	APG Leicester brieven	Sijbrandi Notice sur quelques lettres écrites au comte de Leycester

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sikkel, A.,	"Over eenige ziekten van Prins Willem I", in *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 9 April, 1933. "Foreest zegt, dat de doorluchtige Prins bij de geringste aanleiding door een hevige anderdaagsche koorts werd aangegrepen, waarvoor hij hem onder andere nog eens te Dordrecht met aderlatingen en julapia behandelde. Dat de Prins voor die koortsaanvallen zeer vatbaar was, blijkt nog uit een aanval te Delft in den winter van 1580 op 1581, toen hij in Delft verbleef. Deze aanval ging gepaard met ontsteking in de keel. De Prins gebruikte daartegen, als gewoonlijk, een gorgeldrank, die de prinses, Charlotte van Bourbon, zelf bereidde en die bestond uit aftreksel van gedroogde rozenbladeren met aluin en honig. Maar toen de zieke geen baat vond, werd weer Forceest ontboden, die hem na afgang van de koorts, een infuus voorschreef van Alexandrijnsche senna, zonder de steeltjes, rhabarber, kemelshooi en anijszaad. Ook schreef hij een anderen gorgeldrank voor."	1933	WTO medisch	
Simons, R.D. [R.D.S],	Oranje. Een voorspelling in 1574. Vervaardigd ter gelegenheid van den zeventigsten verjaardag van H.M. den Koningin-Moeder en voorgedragen op den feestavond van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond te Paramaribo op 30 Juli 1928, [Paramaribo, 1928]. 8 blz. Noten. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SimonsOranje.pdf* "Het is eenige dagen na 14 April 1574, den datum van den slag bij Mook. Op het slot te Dillenburg is een bode uit de Nederlanden aangekomen, die het sneuvelen van Lodewijk en Hendrik van Nassau heeft gemeld. Men denke zich een kamer in het slot, waarin Juliana van Stolberg zich heeft teruggetrokken." (1) " Muze : Nog enkele jaren slechts en binnen Utrechts muren Smeedt Jan een eenheid saam, die eeuwenlang zal duren En 't gemeenebest, dat zijn beleid zal stichten, Zal in de toekomst méé den loop der dingen richten. Uw Willem! O, Mevrouw, de eer, die hèm zal wachten, Ik zou die tevergeefs voor U te peilen trachten. Hij groeit tot vrijheidsheld, wiens roem niet meer zal tanen, Die voor 't verdrukte land den vrijen weg zal banen. Het volk, waarvoor hij lijdt en nog veel leeds zal dragen En in zijn laatst gebed God's medelij zal vragen, Dat volk, zal nimmer moe, zijn daden dankbaar roemen : Vader des Vaderlands zal hem de nazaat noemen. En Willem wordt een naam, die telkens zal herleven, Die in een ver verschiet aan vorsten wordt gegeven. Laat vrij dus naderen nu de legers van Hispanje: In 't woeste golfgeweld staat als een rots : Oranje! En komt er eens een vloot om Hollands macht te breken, God blaast die wijd uiteen naar alle hemelstreken.	1928	APG LTM samenspraak Juliana van Stolberg en de Muze der Historie	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Singels, J.C.,	"Twee brieven van Willem I, Prins van Oranje", in: *Friesche Volksalmanak voor het jaar 1894*, Leeuwarden: Meijer en Schaafsma, pp.71-77. Brief 1: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/5354* Brief 2: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/5353* *Foto's tekst*: *http://www.periodata.nl/dataweb/SingelsBrieven.pdf* "In het Stedelijk Archief van Leeuwarden bevinden zich twee brieven van Prins Willem, door hem aan het Bestuur van deze stad gericht, en beide door hem eigenhandig onderteekend. Die brieven dagteekenen uit een voor Leeuwarden zeer gedenkwaardig jaar, namelijk het jaar 1580. Op den eersten dag van de maand Februari hadden de ingezetenen dier stad het juk van Spanje afgeworpen. Gesteund door het beleid en den moed van hun burgemeester, ADJE LAMMERT, hadden zij het Blokhuis veroverd, de bezetting verjaagd, de vesting ontmanteld en daardoor den grondslag gelegd van de vrijmaking van geheel Friesland. Een paar maanden later, nl. den 11en Juni, was de Prins van Oranje aangesteld tot Stadhouder-Generaal over Friesland en in die kwaliteit schrijft hij nu den eerste van de twee bedoelde brieven aan het Gemeentebestuur van Leeuwarden. Hij spreekt daarin zijn leedwezen uit, dat hij, na de zoo gewichtige gebeurtenis van de bevrijding der stad, haar nog niet persoonlijk heeft kunnen bezoeken, maar hij bericht tevens den Hertog van Merode te zullen zenden, die voorloopig zijn plaats zal innemen bij de behartiging van de belangen der stad en wien hij daarom in aller welwillendheid aanbeveelt. Ik wenschte dien brief in onzen Almanak mede te deelen, niet zoozeer om het geschiedkundig belang daarvan, als wel omdat uit dien brief het hart spreekt van den man, die zooveel heeft gedaan voor de stichting van ons volksbestaan en die dan ook zoo innig deelnam in datgeen, wat Leeuwarden door de verovering van het Blokhuis daartoe had bijgedragen." (71/2) "Bekend is dat, na de verovering van het Blokhuis te Leeuwarden, ook de inwoners van Harlingen en Staveren dat voorbeeld spoedig hebben gevolgd en de sterkten aldaar hebben ingenomen. Maar even bekend is het droevige feit dat Staveren weldra zich weer in de handen van den vijand bevond, zelfs reeds in datzelfde jaar 1580, en dat, tenge-volge daarvan, een groot deel van Friesland gevaar liep onder het dwangjuk te worden teruggebracht. In die ontmoedigende omstandigheden zendt de Prins nogmaals een schrijven aan het Bestuur van de hoofdstad der provincie en nu vooral legt hij zijn geheele hart in dien brief. De toon daarvan is zoo diep gevoelig dat we daarin vooral den man herkennen, die altijd, maar meest in den nood, de vriend der verdrukten wilde zijn, die zoo vurig hoopte om den zinkenden moed te verlevendigen, en die toonde alles veil te hebben om voor en met de Friezen niet slechts de aanvankelijk verkregen vrijheid te handhaven, maar ook het onlangs verloren terrein te herwinnen." (74)	1894	APG	
Slootmans, C.,	Prins Willem I van Oranje en Bergen-op-Zoom. Rede uitgesproken ter gelegenheid van de plechtige herdenking van den 400en geboortedag van prins Willem van Oranje in het feestgebouw "Thalia" te Bergen op Zoom op Woensdag 19 april 1933 door den gemeente-archivaris C. Slootmans, Bergen op Zoom: N.V. Drukkerij en Uitg.-Mij De Zoom van H.P.M.Verlinden,1933. Niet-gepagineerd: 10 blz. *Bibliografie*. *Foto's tekst:* *http://www.periodata.nl/dataweb/SlootmansPrinsWillem.pdf* "Wanneer ik hedenavond eenige oogenblikken uwe aandacht vraag, voor de verhouding, welke er heeft bestaan tusschen den Prins van Oranje en onze stad, is het passend, die aandacht allereerst te vestigen op de politiek en menschelijk zéér verknochte vriendschap tusschen Willem van Oranje en Jan IV van Glimes. De invloedrijke positie, welke deze Brabantsche edelen bezaten vond haar steunpunt in de uitgestrekte en rijke goederen, welke zij in de Zuidelijke Nederlanden bezaten: Prins Willem als baron van Breda, Jan van Glimes als markies van Bergen op Zoom. Zij dankten hun voorname plaats in het politieke en militaire leven dier dagen bovendien, aan den enormen invloed, die zij zoowel als heer van een belangrijk gebied, alsmede door de vertegenwoordagers van de hoofdsteden hunner landen — gewoonlijk een der burgemeesters, die in hooge mate het vertrouwen der plaatselijke heeren genoten — in de Staten van het gewest Brabant konden tot uiting brengen. Want men dient zich goed rekenschap te geven van het feit, dat de Staten van Brabant toen een bij uitstek machtig lichaam waren, waarin aan adel en steden — en aan de laatste wel het meeste — een groote medezeggingschap in het gewestelijk bestuur toekwam. Deze was omschreven. in “de Blijde Inkomste” van 1356, een privilege, dat de-functie van constitutie vervulde en als zoodanig, zoowel door adel en steden als door geestelijkheid ten uiterste verdedigd werd. Reeds de Bourgondische vorsten hadden tevergeefs geprobeerd, die bijzonder krachtige instelling te fnuiken. Zoodra Filips II na het aanvaarden zijner regeering over de Nederlanden in 1555, de Staten-Generaal had bijeengeroepen, om door dit lichaam de noodige gelden ter zijner beschikking te krijgen, was het Brabant, — en dat was logisch in het toenmalig staatsbestel — dat den aanval blies tegen tegen de wenschen des konings." [1]	1933	APG Oranje; Glymes markies van B. op Zoom	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Smit, J.,	"Instructie voor de commissarissen, door den Prins belast met het annoteeren van het koren in de steden van Holland", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, zesde reeks, deel II, 1925, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 286-288. *Foto's tekst*: http://www.periodata.nl/dataweb/instructiekoren.pdf "De in 1574 aangewende pogingen tot hulpverleening aan het ingesloten Leiden en de opofferingen, die de Hollandsche steden zich daartoe getroostten, zijn slechts fragmentarisch bekend. Tot aanvulling van onze kennis lijkt mij de volgende, onder datum van den 10en Aug. 1574 uitgereikte instructie 1) belangrijk genoeg om ze hier mede te deden, voor zoover dit mogelijk is:" (286) *1) R. A., archief abdij Rijnsburg. Het stuk is zeer gehavend.*	1925	ESG proviandering Leiden	
Smit, J.G.,	"De correspondentie van Willem van Oranje", in Donald Haks (eindred.), *De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft, 12 april 2005*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, pp. 43-68. ill. *Noten*. *Zie ook:* http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO I. Inleiding. II. Geschiedenis van het project. III. Verantwoording.	2005	APG Brieven	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Smit, J.G.,	"Toelichting en achtergronden bij de zoekmogelijkheden van de data- en beeldbank", in Donald Haks (eindred.), *De correspondentie van Willem van Oranje. Presentatie van de data- en beeldbank in Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft, 12 april 2005*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, pp. 69-102. *Noten.* *Zie ook: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/zoek_help*	2005	APG brieven	
Smit, J.G.,	Het Koninklijk Huisarchief te Den Haag en de archieven van Willem van Oranje, [2005] *Online: KHA* "Het Koninklijk Huisarchief (KHA) bevat het verreweg meest omvangrijke bestand aan correspondentie van Willem van Oranje. Dit is geen vanzelfsprekend gegeven. Vóórdat deze archiefdienst tot stand kwam in de tijd na de vestiging van het Koninkrijk in 1814, bevatten de uit de tijd van de Republiek overgeleverde stadhouderlijke archieven beduidend minder materiaal van de stichter van de Nederlandse Staat." (10)	2005	APG	Smit Koninklijk Huisarchief

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Smit], J.,	"De sterfdatum van René de Châlon", in: *Jaarverslag over 1927 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum". Gevestigd te 's Gravenhage*, 's Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1928, pp. 20-22. *Noten.* Zie ook: H. Van Alfen, Sterfdag, 1933, *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SmitSterfdatumRene.pdf* "Het is bekend, dat René de Châlon, Graaf van Nassau en Prins van Oranje, Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, die bij zijn dood het prinsdom Oranje aan Prins Willem I naliet en aldus dien titel aan ons Koningshuis bracht, in 1544, tijdens het beleg van St. Desier in Champagne werd gewond en kort daarop overleed. Vorsterman van Oyen stelt, in navolging van de la Pise, zijn sterfdatum op 18 Juli en neemt verder voor den dag van zijn verwonding 17 Juli aan, daarmede bevestigend wat onze oud-vaderlandsche Wagenaar, zonder door Van Wijn gecorrigeerd te zijn, daarvan mededeelt." (20) "En deze aanteekening nu, geplaatst op een van de voorste schutbladen in het „Memoriallbouck van allerhande zaecken, Plus Oultre, „1542-1555", en sedert niet door dezelfde of andere hand gecorrigeerd, luidt aldus: „Mijnhee(re) de Prince van Oraignen, stadthouder-gen(er)ael van Holl(an)dt, Zeell(an)t ende Vrieslandt, worde geschocten in 't belegge voor de stadt van St. Desir gelegen in Champaigne ende dat in de schanse den 13en July 1544 ende overleet den 15en derselver maent daernae. God geve hem ruste."" (21)	1928	APG JUR René van Chalon	
Smits, J.,	Belangrijke brief, door Willem I, Prins van Oranje, *den 16 mei 1572, Uit* Dillenborch *geschreven* aan zijne vrienden In Dordrecht: Met eenige geschiedkundige bijzonderheden tot dezelven betrekkelijk. Nieuwe Werken Mij. Ned. Letterkunde, Amsterdam 1842. 30 blz. 1 facsimile. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SmitsBrievenDordrecht.pdf* *Brief 16 mei 1572: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10304* "Een der merkwaardigste bijzonderheden van dezen brief is ongetwijfeld, dat dezelve geschreven is, omtrent zes weken na dat de Watergeuzen hun eerste belangrijke wapenfeit, de verovering van den Briel, volvoerd hadden, en ruim vijf weken vóór dat de Eerste en Oudste stad van Holland (Dordrecht) zich aan den zijde van den Prins van Oranje voegde. Tot deze laatste gebeurtenis had ongetwijfeld de inhoud van dezen brief veel toegebragt, de zwakken en twijfelmoedigen opgewekt, en de beraden mannen tot hunne voorgenomene onderneming versterkt en aangespoord." (23)	1842	APG oproep opstand Dordrecht	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Smits-Veldt, Mieke B.,	"De opening van de 'Neerlandtsche Academia De Byekorf'. Melpomene presenteert : Gijsbrecht van Hogendorps *Orangien-tragedie*", in: *Spektator, tijdschrift voor neerlandistiek*, jrg 12, december nr 3, 1982-1983. Groningen: Wolters-Noordhoff BV, pp. 199-214. *Noten.* "Als eind september 1617 de 'Neerlandtsche Academia De Byekorf' (later meestal 'De Nederduytsche Academie' of kortweg, 'Costers Academie' genoemd) zijn poort opent voor het kunst en wetenschap minnende Amsterdamse publiek, is het ontvangstcommite van Apollo en zijn negen Muzen niet zuinig met fraaie aanbiedingen. Bij monde van dit goddelijk gezelschap stelt Suffridus Sixtinus in zijn inwijdingsallegorie de Amsterdammers lering over vooral praktische zaken in het vooruitzicht, nuttig in het dagelijks leven. De Muzen weten dan nog niet dat vele van hun schone beloften nooit ingelost zullen worden. Het zal blijken dat alleen de twee als laatste optredende Muzen, Melpomene en Thalia, gedurende het korte bestaan van de Academie vaste grond onder hun voeten zullen kunnen houden. Zij zijn dan ook de enige twee die hun toezeggingen ter plekke waar kunnen maken, namelijk door middel van de opvoering van Gijsbrecht van Hogendorps *Orangien-tragedie* over de moord op Willem van Oranje en Hoofts *Warenar*. Het eerste stuk wordt direct na het spel van Sixtinus opgevoerd, het andere de volgende dag. Volgens de geijkte voorstelling was Van Hogendorps drama eigenlijk tweede keus. Oorspronkelijk zou de *Baeto* bestemd geweest zijn om als openingsstuk van de nieuwe Academie te dienen, maar in verband met de veranderde politieke situatie zou Hooft zijn werk op het laatst teruggetrokken hebben. Enige tijd geleden werd door Wijngaards de stelling verdedigd dat de *Orangien-tragedie* als een 'konformdrama' beschouwd moet worden, "een stuk met de grootste gemene deler aan gangbare opvattingen", maar dan in die zin opgevat dat de schrijver zich sterk zou conformeren aan de religieuze opvattingen van de calvinistische groeperingen. In hoeverre werd deze keuze nu inderdaad geleid door overwegingen om de handen niet te branden en in welk opzicht kon het stuk toch wel degelijk als representatief voor de literaire en ethische opvattingen van de Academie beschouwd worden? Een nadere beschouwing van het eerste aanbod van Melpomene kan op deze vragen hopelijk een antwoord geven. Allereerst: werd Van Hogendorps *Orangien-tragedie* speciaal geschreven ter gelegenheid van de opening van de Academie? We weten helaas weinig over de relatie tussen de militair Van Hogendorp, die in deze tijd lid is van de garde van prins Maurits, en de toekomstige Academieleden. Vast staat dat het stuk in het jaar van opening, 1617, door de Amsterdamse Bredero- en Costeruitgever Cornelis van der Passe werd uitgegeven, vergezeld van lofdichten door o.a. Samuel Coster, Reinier Telle en Abraham de Koningh. De schrijver heeft echter al vóór 16 juni 1617 exemplaren van deze editie, die hij opdroeg aan zijn werkgever prins Maurits, aangeboden aan verschillende staatslichamen, die hem hiervoor passend beloonden" (199) "In Van Hogendorps werk zijn juist vele - niet door Wijngaards aangehaalde - uitspraken aan te wijzen, die veel meer uiting zijn van een algemeen christelijk-stoïsche opvatting, ook uitgedragen door Coornhert, Spiegel en Spiegels leerlingen Hooft en Coster, dan van strikt calvinistische lering. Deze komen straks ter sprake bij de nu volgende beschouwing van - weer in Wijngaards' termen - de 'literaire codering' van het stuk. Wijngaards meent dat de opzet om sterk politieke reacties bij het publiek te vermijden, de oorzaak was van de inlassing van vele algemene morele uitspraken. In dit verband oppert hij en passant dat in elk geval een aantal aspecten van de literaire aankleding van het stuk representatief geweest moet zijn voor de Academie van 1617. Hij gaat hierbij	1983	LTM drama toneel	
Smits-Veldt, Mieke B.,	"Onno Zwier van Harens Willem de Eerste", in: *Handelingen van het acht en dertigste Nederlands Filologencongres, gehouden te Nijmegen, 16-17 april 1984*. Amsterdam-Maarssen, APA-Holland Universiteits Pers, Amsterdam / Maarssen, 1985, pp. 457-466. *Noten.* *Verslag discussie n.a.l.v. deze voordracht: pp. 466.* "De dood van Willem van Oranje is door verschillende auteurs herkend als een ideaal gegeven voor een Nederlandse tragedie. Daniël Heinsius legde in 1602 met zijn Auriacus de basis voor een Nederlandse dramatische Oranje-traditie, die zich tot in het einde van de 18de eeuw zou voortzetten. Ik wil ditmaal uw aandacht vragen voor Willem de Eerste van Onno Zwier van Haren. In 1773 publiceerde Van Haren dit stuk als één van twee proeven van een "Nederlandsch treurspel, getrokken uit vaderlandsche gebeurtenissen". Het vormde een onderdeel van een idealistisch literair programma van de auteur, dat in de literatuurgeschiedenis vrijwel uitsluitend aan Van Harens epos De Geuzen - en nog onlangs door Erenstein - aan zijn drama Agon werd gedemonstreerd. De Willem de Eerste krijgt extra omlijnde contouren als men het stuk vergelijkt met het drama De dood van Willem den Eersten van Claas Bruin, Van Harens directe voorganger. Dit werd indertijd al gesuggereerd door Strengholt, bij wiens beschouwing over Bruins tragedie ik in dit Oranje-jaar graag aanknoop. De klassicistische tragedies van Claas Bruin namen een geliefde plaats in in het repertoire van de bekende toneelspeler Jan Punt. De dood van Willem den Eersten, uit 1721, behoorde met J. de Marre's Jacoba van Beieren (1736) tot de paar 18de-eeuwse Nederlandse drama's die langdurig succes hadden. Beide stukken werden omstreeks 1760 ook opgevoerd in het toenmalige Batavia." (437) "En nu Onno Zwier van Haren. Voor hém was het schrijven van een drama over Willem van Oranje een natuurlijke noodzaak. Stakenburg heeft deze boeiende én beklagenswaardige Friese edelman getypeerd als een historicus met een "aangeboren gevoel voor het verleden", dat door zijn diepe val in 1760/61 gekleurd zou worden door een "lijden aan de tijd", en dan literaire vorm zou krijgen. Het verleden was voor Van Haren een gedroomd nationaal verleden, waarin voor hem de wortels lagen van een tot hoog ideaal verheven Republikeinse vrijheid. Hij zou in vele toonaarden benadrukken hoe deze vrijheid - dank zij de vrijheidslievende Oranjes - in haar beginselen én continuiteit gebaseerd was op een nationale Oranjeliefde en godsdienst. De Geuzen staat geheel in dienst van een aan hem zelf als dichter gestelde opdracht tot uitdragen van dit ideaal. Van Haren formuleert deze taak in de Voorrede tot zijn twee dramatische proeven en later, in 1778, ook in zijn verhandeling Over de nationale of vaderlandsche gedichten. De auteur van "vaderlandsche gedichten" houdt volgens hem "grootmoedige en lof verdienende zaken" uit de eigen geschiedenis voor aan een generatie die zichzelf als direct nageslacht ziet van die voorouders aan wier heldhaftige daden en hoogstaand zedelijk voorgevoel de tegenwoordige welvaart is te danken. Ofwel zoals Van Haren ook zegt: "Een vaderlandsch gedicht is voor een natie, 't geen een portret is voor een familie." (458)	1985	LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sneller, A. Agnes,	"Van Willem de Zwijger tot Willem Wijcherts, of Is die tachtigjarige oorlog nu nog niet voorbij?", in *Van en over P.C. Hooft*, Rotterdam: Nutsacademie, 1981, pp. 8-16. ill. *Noten*. *Bespreking van jeugdliteratuur*. "Ik heb een vrij willekeurige keuze gemaakt uit die grote verzameling, om te kijken welke waarden het dan zijn, die de schrijvers in hun werk verstoppen en op welke manier ze dat doen. De godsdienst blijkt de grootste bron van inspiratie te zijn. Soms wordt het hele verhaal ondergeschikt gemaakt aan de preek. (...) Andere schrijvers doen het genuanceerder. Niet een jongen vertelt Gods bedoelingen, maar de schrijver zelf neemt het heft in handen. Zo is er een aantal verhalen, waarin vanuit het belegerde Alkmaar een boodschapper naar de Prins wordt gestuurd om hulp. Oranje belooft, dat de dijken zullen worden doorgestoken. De boodschapper verstopt dit antwoord in een holle polsstok. Bij zijn pogingen om via de vijandelijke linies terug te keren in de stad, wordt hij ontdekt. Na een wilde achtervolging gelukt het hem, veilig binnen de wallen te komen. De polsstok heeft hij echter verloren en de brief komt in handen van Don Frederik. Deze is, als elke Spanjaard, doodsbang voor water; hij laat het leger overhaast opbreken. „De moedige stadstimmerman, die zo bang was dat de Spanjaarden de polsstok zouden vinden, wist het niet. En moeder en Jan wisten het ook niet. Maar God wist het wèl. Hij had alles zo met wijsheid beschikt. God zorgde juist, dat de boodschapper van de Prins die polsstok verloor. Hij zorgde, dat de Spanjaard de brief van de Prins vond. Die brief werd Alkmaars behoud. Want door die brief verschrikte God de gedachten van de wrede dwingeland", is het commentaar van een auteur. Voor de Rooms-Katholieken is het heel wat moeilijker om Gods hand te zien in de geschiedenis van de Tachtigjarige Oorlog. „Te wijzen op de vervolgingen die de belijders der Reformatie van Spanjaarden en dweepzieke geestelijken moeten ondergaan" kan hen weinig geïnspireerd hebben. Soms geven ze hun visie door verhalen te vertellen, die door de anderen verzwegen werden: de martelaren van Gorcum; soms wijzen ze erop, dat niet de godsdienststrijd, maar de vrijheidsstrijd het belangrijkste aspect van de oorlog was. Vanuit dat gezichtspunt zijn het niet de aanhangers van de nieuwe leer die de stoot tot revolutie geven, maar is het het geknechte volk. De leider van de opstand, Willem van Oranje, wordt in ere gehouden. Graaf Lumey van der Mark, de veroveraar van Den Briel, kan na de verovering van Gorcum het doden van de geestelijken uit die stad niet te lang uitstellen, want er zal zeker spoedig een brief komen van de Prins, die de vrijheid, òòk voor de R.K. burgers en geestelijken eist. De vernietigende kritiek, door Nuyens op de Prins uitgeoefend, wordt niet gevolgd. Deze schrijft: „Willem van Oranje was boven alles eerzuchtig en heerszuchtig; hij was arglistig, geslepen, doorkneed in alle listen der gewetenloze politiek der XVI eeuw."" (9-11)	1981	APG LTM jeugdliteratuur	
Snijders, C.J.,	"Willem de Zwijger-Herdenking 1533-1933", in: *Officiëel Orgaan van de Koninkl. Nederlandsche Vereeniging "Ons Leger"*, jrg 19, nr 5, 15 Mei 1933, pp. 43-46. *Rede uitgesproken door Generaal b.d. C.J. Snijders te Delft op 17 april 1933.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SnijdersHerdenking.pdf* "Als krijgsoverste moge de Prins geen wereldroem hebben geoogst, zijn optreden als zoodanig was voor de zaak des vaderlands van het hoogste gewicht. In den staatkundigen strijd der Nederlanden tegen Koning Philips was aanvankelijk, naar de opvatting van den Prins, voor wapengeweld geen plaats. Eerst toen bij toenemende verwarring en hopelooze verdeeldheid een vreedzame oplossing onbereikbaar scheen, — toen de breuk tusschen den Koning en Oranje onherstelbaar was geworden, een groot deel zijner adellijke geestverwanten en medewerkers den Prins verlieten en hier en daar zelfs het volk hem beleedigde en in zijn leven bedreigde, toen achtte de naar Duitschland uitgeweken Prins Willem, teleurgesteld, maar niet ontmoedigd, den tijd voor den strijd met de wapenen gekomen, te meer omdat ongeveer te zelfder tijd 1567, Philips' geduchte veldheer, de Hertog van Alva, met een krachtig leger naar de Nederlanden begon op te rukken, waaruit duidelijk 's Konings toeleg sprak, thans den tegenstand der Nederlanden door wapengeweld te breken. Met merkwaardige geestkracht en edelen opofferingszin besloot de Prins — ondanks den berooiden toestand zijner geldmiddelen — legers te vormen om Alva's gewelddadige plannen te doorkruisen. De voorbereiding zijner veldtochten werd met energie ter hand genomen; onder ontzaglijke moeilijkheden en met groote offers slaagde de Prins er in, eenige troepen in Duitschland op de been te brengen, waarmede in 1568 en 1572 verschillende gewapende invallen in de Nederlanden werden gedaan. Zij mislukten alle, voornamelijk tengevolge van 's Prinsen geldgebrek, waardoor het hem onmogelijk was zijne troepen duurzaam bijeen te houden, en vooral ook doordat de gewapende medewerking zijner landgenooten, waarop Oranje stellig had gehoopt, zoo goed als geheel uitbleef. Toch getuigde de opzet en uitvoering dezer ondernemingen — ongeacht belangrijke fouten — van veel stoutmoedigheid, durf en tactische vaardigheid. Doch bovenal treffend en ontroerend is de vrome moed en het ongeschokte vertrouwen in de eindelijke zegepraal der rechtvaardige zaak, waarmede de Prins, na elken tegenspoed en bittere teleurstelling, met telkens herlevenden en onwrikbaren wil tot nieuwe daden gereed staat." (44/5)	1933	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Soer, Elise,	Sterke levens. Roman uit het leven van Prins Willem I van Oranje, Amsterdam: L.J. Veen's Uitgeversmaatschappij N.V., 1931. 208 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SoerSterkelevens.pdf* "Het geluk, dat Charlotte van Bourbon aan de zijde van den prins wachtte, zag er niet onbewolkt uit. Toen Oranje haar ten huwelijk deed vragen, liet hij haar weten, dat hij geen jong man meer was, dat zijn leven ieder uur gevaar liep, dat hij nauwelijks een tehuis het zijne kon noemen... Maar Charlotte de Bourbon wist met wien zij te doen had. Te dikwijls had zij zijn naam met eerbied hooren noemen en zij, die zoo menig martelaar om des geloofs wille ondersteund en geholpen had, zij wist ook nu, dat dit een taak was, haar door Hooger Macht op de schouders gelegd. Daarom reikte zij haar hand met vertrouwen aan den grootsten staatsman en strijder voor „de goede zaak", de zaak, die zij zelve reeds zoovele jaren had gediend. In dien geest schreef Charlotte aan haar schoonmoeder, Juliana van Stolberg. De prins zond aan zijn broeder Jan een langen brief, waarin hij o.a. verklaarde, „dat het een zaak was, die hij met zuiver geweten voor God doen en die geen gerechtvaardigd verwijt van menschen wekken kon... en wanneer iemand besloten is iets te doen met een zuiver geweten, zonder iemand er schade door te berokkenen, is het 't beste in eens te handelen en niet als 't ware gelijk een omroeper rond te gaan, om laster, spot en verzet uit te lokken ..." Beide brieven hadden hun uitwerking niet gemist op den Dillenburg. Jan van Nassau berustte in zijn broeders daad. Zijn gemalin, Juliana, Maria, ja allen begonnen te verlangen, de vorstelijke vrouw te leeren kennen, die zoo vroom en eenvoudig had geschreven. Oranje had het gemis van een eigen tehuis in de laatste jaren zeer smartelijk gevoeld; hij had bij al zijn bezwaren en zorgen behoefte aan begrijpende sympathie, die hij te dikwijls miste. De uitkomst stelde hem in 't gelijk. De rustige, zekerheid van den prins en zijn gemalin doofde onzinnige praatjes, bracht den storm tot zwijgen. Dat er politiek achter dezen echt school, is niet te weerspreken, maar natuurlijk genoeg. En Juliana, die in haar moederhart angst om de keuze van haar zoon stil had gedragen, voelde zich daarvan volkomen ontheven, toen zij Charlotte de Bourbon persoonlijk leerde kennen, ja, er ontstond zelfs een innige „wederzijdsche sympathie tusschen de oude geloovige Duitsche vrouw en de ernstige minzame Française". (122/3)	1931	LTM roman	
Someren, J.F. van (ed.),	Archives ou correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau. Supplément au recueil de M.G. Groen van Prinsterer. La Correspondance du Prince Guillaume d'Orange avec Jacques de Wesenbeke, Utrecht: Kemink & Fils / Amsterdam: Johannes Müller, 1896. (XXIII), 265 blz., X. *Noten, Personen- en zaakregister*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SomerenCorrespondanceWesenbeke.pdf* "Tandis que les machinations de la 'haute politique' dominent dans les documents historiques de M.M. Groen et Gachard, on apprend dans les pages suivantes le cri du peuple, s'efforcant à secouer le joug des Espagnols. Et vu que l'historien doit chercher à approfondir l'intention du peuple aussi bien qu'il est obligé de s'intéresser aux pensées et aux gestes des grand seigneurs, il nous semble que ce recueil pourra beaucoup servir à éclaircir histoire du début de la révolte aux Pays-Bas." (VII)	1896	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Someren, J.F. van,	"Depesches van Prins Willem van Oranje van de jaren 1572, 1573, 1574", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen*. Onder bestuur van J.F. van Someren, Bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Utrecht, Jrg. 47, Nieuwe Serie, dertigste jaargang, Nijmegen; H.C.A. Thieme, 1897, pp. 377-390. *Noten.* *Vgl.: R. Fruin, "Een onlangs ontdekt Commissieboek van Prins Willem I van de jaren 1572-74".* *Foto's Depesches: http://www.periodata.nl/dataweb/SomerenDepesches.pdf* "Het hierna in druk uitgegeven handschrift, dat ik door de groote welwillendheid van een der oudste en ijverigste medewerkers aan De Navorscher in staat ben gesteld aan het licht te brengen, verdient om meer dan ééne reden deze uitgaaf. In de eerste plaats omdat het ons aanwijst de onderbevelhebbers en commissarissen des Prinsen in de eerste jaren na de inneming van Den Briel, van wie er velen elders niet vermeld worden. Ook geeft het menige opheldering betreffende personen en zaken, die voorkomen in de elders door mij uitgegeven briefwisseling van den Prins met Jacob van Wesenbeke. Gelijk het opschrift aanduidt, vindt men hier slechts uittreksels uit een grooter geschreven register, gemaakt op de talrijke brieven van aanstelling en machtiging, door den Prins van 1572 tot 1574 aan zijne officieren en ambtenaren toegezonden, welk register onder berusting was van een zijner secretarissen ..... Hanecops. Kan deze de vader geweest zijn van den van 1625 tot 1655 te Amsterdam geleefd hebbenden predikant Corn. Hanecops (geb. 1577) dien Vondel vereeuwigde in zijn Rommelpot? Het handschrift is met duidelijke 16de eeuwsche hand op 4 folio's geschreven." (377)	1897	MLG APG	
Someren, J.F. van,	"Oranjes briefwisseling met Jacob van Wesenbeke en andere geheime agenten in de Nederlanden 1570-1573", in: *Oud-Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz.*, jrg 10 en 11. Amsterdam: Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij v/h Gebroeders Binger, 1892 en 1893. Jaargang 10 (1892): pp. 81-96, 147-171 en 197-209. Jaargang 11 (1893): pp. 7-29, 105-124, 179-192, 236-254. *Deel 10: Online* Internet Archive* *Deel 11: http://www.archive.org/stream/oudholland19docugoog#page/n24/mode/1up* *Bij het laatste artikel is vermeld: "wordt vervolgd". Dit is niet gebeurd in* Oud-Holland. *Wel heeft Van Someren de gehele briefwisseling opgenomen in zijn Supplément au recueil de M.G. Groen van Prinsterer.* "INLEIDING De hierna mede te deelen correspondentie van prins WILLEM I en zijne geheime agenten in de Nederlanden, omvat ruim honderd en tien bescheiden van allerlei aard. Proclamaties, brieven, notariëele stukken, memories, instructiën, rapporten maken de bestanddeelen uit. ORANJES eigen brieven, ongeveer vijftig in getal, vormen den hoofdinhoud; dan volgen WESENBEKES rapporten aan den Prins over de gebeurtenissen in de Noordelijke Nederlanden en over zijne onderhandelingen met welgezinde ingezetenen; voorts eenige brieven van FRANS COORNHERT, DIRK CATER en eenige andere van 's Prinsen aanhangers, die een meer bescheiden rol in de voorbereiding en in den aanvang van den opstand tegen Spanje hebben gespeeld. Van deze zeer belangrijke verzameling zijn een dertig stuks fransche brieven van prins WILLEM vroeger uitgegeven door den bekenden belgischen historicus baron KERVYN DE LETTENHOVE 1). Ik kwam tot deze ontdekking eerst nadat alle afschriften van ORANJES brieven reeds in mijn bezit waren, en men zal zich kunnen voorstellen, hoezeer ik in tweestrijd geraakte bij de overweging of het genoegzaam gemotiveerd ware, deze brieven, die een weerslag geven op WESENBEKES rapporten aan den Prins en derhalve bij de door mij uit te geven briefwisseling noode kunnen worden gemist, opnieuw te doen drukken. Al spoedig evenwel bleek het mij door vergelijking van de door KERVYN VAN LETTEHOVE afgedrukte met mijne eigen afschriften, dat deze geleerde met het vaststellen van den tekst zoo onkritisch en slordig mogelijk te werk was gegaan. Niet alleen toch dat hij sommige zinnen uit hun verband gerukt, andere wederom over het hoofd gezien of weggelaten heeft; maar ook zijne lezingen van plaats- en van eigennamen zijn over het geheel zoo foutief, dat de door mij gemaakte vergelijking weinig minder dan honderd misstellingen aan het licht bracht. 2) Waar dus eensdeels zóozeer aan historische trouw is te kort gedaan en anderdeels de bedoelde dertig brieven zulk een nauw en intiem verband vormen met de overige stukken, acht ik deze nieuwe uitgave overbodig, noch misplaatst. De vraag, waarin het belang der uitgave van deze verzameling gelegen is, zou ik wenschen te beantwoorden door te wijzen op het feit, dat hierdoor een nieuwe bron voor de kennis der gebeurtenissen in de Noordelijke provinciën gedurende de jaren 1570 tot 1573 wordt beschikbaar gesteld. De hier openbaar gemaakte bescheiden werpen niet alleen op sommige bekende feiten van den opstand onzer voorvaderen, b.v. op den beeldenstorm te Utrecht, en de verrassing van Loevenstein, een geheel nieuw licht, maar brengen eveneens tal van onbekende zaken en beweegredenen voor het eerst aan den dag. Zij vormen derhalve een aanhangsel op de „Archives de la maison d'Orange-Nassau" van	1893	APG	Someren Briefwisseling Wesenbeke

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Someren, J.F. van,	"Wesenbeke of Marnix? Historisch-bibliographische studie, gevolgd door de onuitgegeven briefwisseling van Oranje en Wesenbeke 1570", in: *Oud-Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz.*, jrg 9, Amsterdam: Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij v/h Gebroeders Binger, 1891, pp. 73-105. *Noten.* *Online: Internet Archive* *NB. Voor briefwisseling Oranje en Wesenbeke, zie Van Someren (Oud-Holland, 1893).* "Maar niet alleen de vraag, door wien deze stukken geschreven zijn, maar ook de plaats, waar zij werden gedrukt of uitgegeven, maakte bij hen (*Fruin en Bakhuizen van den Brink*) een punt van onderzoek en overweging uit. En beiden ontkenden, dat te Dillenburg, gelijk de heer RAHLENBECK betoogd had, de drukkerij moest gezocht worden, alwaar deze geschriftjes waren ter perse gelegd. Zoowel Prof. FRUIN als Dr. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK wezen op Keulen, en trachtten hunne veronderstelling door citaten uit andere gelijktijdige bronnen te staven. Doch waartoe, vraagt de lezer allicht, deze oude geschiedenis wederom opgerakeld! Ik zou daarop wenschen te antwoorden met een citaat van Prof. FRUIN, dat de historische waarde der *Verantwoordingen* en *Verdedigingen*, die een voorname bron der geschiedenis van het jaar 1566 vormen, grootendeels af hangt van de wijs waarop en de mannen door wie zij zijn opgesteld. En vervolgens dat de kwestie van den typographischen oorsprong dezer strijdschriften mij bij het catalogiseeren van de pamfletverzameling der Utrechtsche Universiteitsbibliotheek in verband met de herkomst van Van Meterens oudste Hoogduitsche uitgaven, dermate interesseerde, dat ik besloot eene poging te wagen, om dit nog niet voldoend opgelost geschil voor goed te beslechten. Maar, terwijl ik deze taak ondernam en niet zonder voldoening ten einde mocht brengen, rees bij mij hoe langer hoe meer twijfel aan de juistheid van bovengenoemde veronderstelling, als zou het auteurschap èn van den brief van „HANS BAERT, èn der Verantwoording van VAN STRALEN èn der Verdediging van den Graaf van HOORNE moeten worden toegekend aan JACOB VAN WESENBEKE, den gewezen Antwerpschen pensionaris. Ik gevoelde mij derhalve aangespoord, om ook deze twistvraag van nieuws te onderzoeken, en meen thans te kunnen aantoonen — Prof. FRUIN en de schim van BAKHUIZEN mogen het mij vergeven — dat niet WESENBEKE, doch MARNIX VAN ST. ALDEGONDE de schrijver is van beide verweerschriften, en dat zij niet te Keulen, noch te Dillenburg, maar te EMDEN zijn ter perse gelegd. Het zij mij vergund, de waarheid dezer stelling in de volgende bladzijden breedvoerig te betoogen." (74/5)	1891	APG	Someren Wesenbeke Marnix
Sonsbeeck, J.W. van,	"De dood van Willem den Eersten. Herderszang." in *Gedichten van J.W van Sonsbeeck*, Breda : J.A. Oukoop, 1818, pp. 43-48. Ook gepubliceerd in H.W. en B.F. Tydeman, *Mnemosyne. Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren,* II, 1823, pp. 335-339. *Online: google books* "Deze Dichtstukjes werden in de jaren 1792 en 1793, voor rekening van den Autheur, gedrukt, om daar van een geschenk aan zijne vrienden te maken. - De verdiensten welke den Heer J. W. VAN SONSBEECK in het algemeen, en bijzonder als Dichter, bezat, (hij werd, helaas! te vroeg, der wetenschappen ontrukt) billijkt dat dit bundeltje meer aan zijne Landgenooten bekend gemaakt worde; men twijffelt dus niet, of het zal met graagte, door hen, worden ontvangen." LIJCIDAS. Roer dan, Zanger, uwe snaaren, meld aan mijn verrukte ziel, Hoe welëer die braave redder der Bataven nederviel! Dankbaarheid — zie daar het offer, dat die held van ons begeert, Die het juk van onze halzen, en de ketens heeft geweerd. Hij begeerde geene kroonen, geene grootheid, geene magt: Hij begeerde — slechts de liefde van een dankbaar nageslagt. THIRSIS. O hoe ak'lig was het tijdstip, waarin Willem werd gedood! O hoe ak'lig zeeg zijne ega op haar stervend' echtgenoot! Hij viel neder, en zijn ziele voer ten hemel, in een wolk: Stervend riep hij : „God! ontferm u over mij, en 't veege volk!" Hij viel neder als een pijnboom, die grootmoedig nederstort," Wen hij door metaale bijlen, aan zijn' voet verbrijzeld word. Zoo grootmoedig stortte Willem, op den grond, zieltogend, neêr. Hij viel neder: Holland beefde: en verloor haar krijgsgeweer.—" (44/5) [336]	1818	LTM	Sonsbeeck Herderszang

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Soutendam, J.,	"Archief van Delft. Twee brieven van den Prins van Oranje, 1567", in: *Algemeene Konst- en Letterbode*, jrg 73. Nieuwe Reeks, jrg 8, 1861. Haarlem: De Erven Loosjes, pp. 18. *Online* google books* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10307* en *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10306* "(Extract uit het 'Registre vande Resolutie ende eerst van de resolutie ghenomen by die ghehele vroetschap Beghinnende fo. 1°. 1565.' Folio 11 v°. sqq.) „Alsoe opte leste dachuaert ghehouden den XXIXen aprilis lestgheleden mijn heer die Princhе van Orainge ij missiuen deene addrescherende ande staten van hol. ende dandere aenden aduocaet vand. zelffden staeten hadde doen presenteren waerby sijne Exc. te kennen gheuende *dat hem van node is om sin pticuliere saecken ende affairen seeckeren tijt te absenteren ende te reysen In duytslant* Versouckt vande staten hem te willen assisteren en bystandt te doene (omme sijne schulden te betalen) by leeninghe met die some van XXm kr. gul. ende dat op Interest den penningen V ofte soeveel meer als die staeten souden beuynden Redelicken te wesen, als breder blijcken sal byde selue missiuen Is by borghemeesteren schepenen ende vroetschap gheresolueert dat die ghedeputeerden reysende ter dachuaert hem conform zullen maecken die meeste stemmen." (18)	1861	ESG verzoek om lening schulden afbetalen 1567	Soutendam Archief van Delft
Spandaw, H.A.,	Lofrede op Willem den Eersten, Prins van Oranje; Groningen: J. Oomkens, 1821. [VIII], 135 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/SpandawLofrede.pdf* "*Ik geef deze Lofrede, reeds in* 1817 *opgesteld, en bij de Hollandsche* Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, *ter mededinging, ingezonden, met eenige verandering in het licht, - niet, om mij op het oordeel van het Publiek te beroepen, maar omdat ik van meening ben, dat het doorluchtige Voorwerp van mijnen lof eene onderscheidene beschouwing allezins waardig is,...* (...) *Bij een onderwerp, zo geheel uit de Vaderlandsche Geschiedenis genomen, heb ik het onnoodig geacht de bekende bronnen, waaruit ik geput heb, telkens optegeven. Men zal, al spoedig, ontwaren, dat ik voornamelijk den Ridder* Hooft *geraadpleegd heb, en meermalen 's mans eigen keurige en krachtige uitdrukkingen heb gebezigd."* (voorwoord)	1821	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Spiegel, L.P. van de] (ed.),	Historie van de Satisfactie, waar mede de stad Goes en het eiland van Zuid-Beveland zich begeeven hebben onder het stadhouderschap van Prins Willem van Oranje in het jaar 1577. Uit veele oorspronkelyke gedenkstukken saamgesteld. Beneffens eenige Verhandelingen, betrekkelyk tot de Historie en Regeeringsform van dien tyd. Goes: Jacobus Huysman, 1777. XXIV, 416 blz. *Noten, Bladwyzer der voornaamste zaaken (register).* *Online: google books* "In eene Vergaderinge der Staaten van Holland, daar vier Zeeuwsche Afgevaardigden, gunstelingen van den Prins, maar te gelyk mannen van bekwaamheid en aanzien, tegenwoordig waren, waagde men het tot een besluit te komen; en er werd, onder andere punten, op den 29 *Maart* 1580, vastgesteld: "dat men den naam des Konings voortaan zoude achter laaten, en in deszelfs plaatse gebruiken den naam van den *Prinse van Orange en der Staaten, als repraesenteerende de Hooge Overheid*." Het is echter te vermoeden, dat de Zeeuwsche Heeren dit zonder last van hunne Meesters gedaan hebben : althans is my nergens eenige last voorgekomen, tot het opdraagen van de Hoogste Overigheid; en men was, in verscheide Steden, nog zeer verre van een besluit te neemen, tot het verlaaten van den Koning : waarschynlyk was dit ook één der redenen, waarom de Afgevaardigden zich onderling verbonden, om dit besluit geheim te houden, en waarom het niet straks ter uitvoer gebragt werd. De Staaten van Holland beslooten afzonderlyk, op den 15 *Maart* 1581, *zyne Prinselyke Excellentie te verzoeken, dat dezelve, tot defensie van den Lande van Holland en Zeeland, gelieve te gebruiken de auctoriteit, hem by de Unie, tusschen de twee Provintien, geconfereerd;* vervolgens nader verklaarende, waar in dezelve magt zoude bestaan, in welk besluit, tot voorafgaande beweegredenen, worden gebruikt even dezelve, welke Graaf Jan van Nassau in de Vergaderinge te Gorcum gebezigd had. Die van Amsterdam nogthans bewilligden er niet in, om dat het strydig was met hunne Satisfactie; en het liep aan tot in *Juli* van dat jaar, eer men in Holland dit werk ten einde konde brengen. In Zeeland gaven de vrienden van den Prinse, die in dit geval ook waarlyk het beste van het Land voor hadden, zich veel moeite om de Steden te beweegen, dat zy de opdragt der Hoogste Overigheid, op den voet van de Unie, wilden vernieuwen; maar ik vinde niet, dat het er ooit toe gekomen zy. Men kan dit, onder anderen, ook opmaaken uit het advys van den Heer *Cornelis Pieterszoon Hooft*, in de Vroedschap van Amsterdam gegeeven, in 1584, toen men raadpleegde over de opdragt van de Graaflykheid aan den Prinse, daar hy als ééne der redenen, waarom hy die opdragt afstemde, aanvoert, *dat die van Zeeland nog verre achter ons zyn, en nog zyn Excellentie niet voor Hooge Overigheid aangenomen hebben, van welke ons nogthans geen raad is te scheiden.* De zaak zoo opgevat zynde, ontvangt dit deel der Historie een merkelyk licht, daar men anderszins met den Schryver van het leeven van Prinse Willem den eersten moet vraagen, wat den Prinse bewogen hebbe, zich nog eens de Hooge Overheid te doen opdraagen, daar het bereids by de Unie was gedaan? Die schryver geeft er redenen van, welke ik liefst onbeoordeeld laate; maar ik antwoorde op deeze vraag, dat die opdragt noodzaakelyk gekeurd werd, dewyl de magt, uit de Unie spruitende, niet geldig was by de Steden, welke door Satisfactien vereenigd waren, en zich wel gevoegd hadden by het Stadhouderschap van den Prinse, maar niet by de Unie tusschen Holland en Zeeland. Men begrypt dus, dat in Holland de Satisfactien van de Steden zyn vernietigd, toen zy op nieuw bewilligden in de opdragt der Hoogste Overheid: sommige Steden maakten nieuwe verdragen, waar by zy, onder het bedingen van eenige voordeelen, afstand deeden van de Satisfactie, gelyk Haarlem, aan welke Stad, door de Staaten, verscheide Geestelyke goederen worden toegevoegd, in vergoedinge der kosten, in het beleg en de veroveringe der Stad gedraagen en Amsterdam, 't welk zich insgelyks, ten aanzien van	1777	APG Satisfactie	Spiegel Historie van de Satisfactie
Squire, Jack Collings,	William the Silent, London: Methuen & Co. LTD, [1912], XII, 320 blz. 12 ill. *Noten, Index.* *Online: Internet Archive* PREFACE THE story of William the Silent is in large measure the story of the Netherlands revolt, which has indissoluble links with the tale of events in several European countries, and he who writes the Prince's biography is subject therefore as he goes to a constant temptation to cover a wider and wider field. But as far as one could without presenting a picture too sectional or distorted I have kept within the narrow limits of a " Life ". I have consulted all the relevant contemporary writings within my reach. It were unnecessary to catalogue them; but I may mention specifically the later volumes of the Calendars of State Papers which have appeared since my most recent predecessors wrote, and the English narratives of Sir Roger Williams and T. Churchyard, these latter not so much for their intrinsic importance (though Williams at least is as judicial and free from bias as any chronicler of his time) as because previous writers on this subject do not seem to have made use of them. Of the many modern authorities special reference must be made to Miss Ruth Putnam whose " William the Silent " is a monument of enthusiastic industry. Mr. Frederick Harrison's luminous study in the " English Statesmen" series and M. Juste's biography have also been valuable helps. One need scarcely mention Motley; every future historian of the struggle in the low countries is bound to be to some extent a parasite on the great American. The path I have trodden has been traversed so long and so often that it were strange but that my foot should sometimes have fitted exactly into some predecessor's footprints. Inevitable plagiarism needs no apology. The comparative paucity of references is deliberate. Passages quoted from foreign authors have in every instance been newly translated, saving only such as are taken from the Calendars of State Papers, Spanish and Venetian. I have dealt most fully with the middle period of William's life; one reason being that I find it more interesting. (VII-VIII)	1912	APG	Squire William the Silent

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Stamperius, J.,	Het leven van Willem van Oranje. Met zestien illustraties van J.H. Isings jr. Tweede druk, Alkmaar: N.V. Uitgevers Maatschij. Gebr. Kluitman, [1940]. 215 blz. ill. *1e dr. 1941.* "Zeer zeker was de beeldenstorm, deze vernieling en ontheiliging der Roomsch-Katholieke kerken, een gruwelstuk, een daad van goddeloosheid, waarvoor de bedrijvers streng behoorden te worden gestraft. Prins Willem was daarin reeds voorgegaan. Doch het was geen daad van alle Protestanten; niet de oprechte volgelingen der nieuwe leer hadden zich aan dit gruwelstuk schuldig gemaakt. Niet meer dan tweehonderd gewetenlooze lieden waren het, die de Antwerpsche kathedraal hadden geplunderd. En ook elders was het de heffe des volks geweest, het schuim der bevolking, zooals elke groote stad, de onderste lagen der maatschappij, gelijk elke tijd ze kent, die aan dit gruwelijk bedrijf schuldig stonden. En voor wie een strenge bestraffing billijk en rechtvaardig was. Doch Filips wilde allen straffen: zij die het gruwelstuk hadden bedreven; maar óók zij, die het niet hadden belet. Alle Nederlanders schuldig, alle! Allen zouden zijn wraak ondervinden. En zoo, door dit vonnis, verklaarde deze tiran zich tot een vijand van zijn onderdanen, en ontketende hijzelf den strijd, die na een worsteling van tachtig jaren brengen zou de staatkundige en godsdienstige vrijheid van de Noordelijke Nederlanden en de vernietiging der Spaansche heerschappij in deze gewesten. Een strijd, waarin Willem van Oranje het Nederlandsche volk is voorgegaan, dien hij heeft gevoerd met opoffering van alles wat hij bezat — ten slotte met het offer van zijn leven. Waarna zijn zonen, Maurits en Frederik Hendrik, dien strijd hebben voortgezet. Tot aan het glorieus einde! Met dien strijd hebben de Oranje-Nassau's zich hecht en voor immer aan Nederland verbonden!" (75/6)	1940	LTM historische roman	
Staring, A.,	"Oranjeportretten in een historisch landschap", in: *Oud Holland. Driemaandelijks Tijdschrift voor Nederlandse Kunstgeschiedenis*, jrg 75, afl. 3-4, 1960. Amsterdam: N.V. Drukkerij en Uitgeverij J.H. de Bussy, pp. 157-174. ill. *Noten.* Summary: "Before the last war the museum of Siegen in Nassau owned, among a large number of mostly uninteresting portraits of members of the House of Orange, a set of three pictures of William the Silent, Charlotte de Bourbon, his third consort, and Maurice the young son of his second marriage, who was to be his successor as Stadholder and became Prince of Orange after the death of an elder brother. William's portrait, remarkable because it shows a completely new type, was destroyed during the last part of the war. The Government of West Germany gave the portraits of Charlotte and Maurice to Queen Juliana. All these portraits had been acquired in 1939 from the castle of Philipsthal, the seat of a younger branch of the landgraves of Hesse-Cassel. They probably originated from the collection of portraits of contemporary prominent princes and high noblemen formed by landgrave William IV of Hesse for a gallery in his new castle of Cassel. The portrait of William the Silent, by or after Moro, which is now in the picture gallery of Cassel probably came from the same provenance. The collection has been dispersed, but portraits belonging to it may be recognized by the late 16th century inscriptions, all of the same lettering, which were probably added at the request of Maurice of Hesse, successor to William IV. Remnants of the landgrave's correspondence and other documents regarding this collection have been found in the archives at Marburg. The landgrave's agents were hunting in different countries, especially the Low Countries, for suitable portraits, commisioning local painters to make copies and also buying originals if they could be obtained. As it was the first time for William, Charlotte and Maurice to be together in the same town, the set must have been painted in Antwerp, in 1578 or shortly afterwards, when Maurice was about thirteen years old. A hitherto equally unknown portrait of William, also by an unknown artist and belonging to the Duke of Atholl at Blair Castle must date from the same period. According to an old but certainly inaccurate inscription it had been given to Daniel Rogers, who as an agent of Queen Elizabeth had helped to obtain English support for the Netherlands. After the Pacification of Ghent of 1576 there was a new but shortlived hope of the liberation of all the Netherlands and William of Orange organized and inspired the resistance from Antwerp. The Siegen portraits and the one at Blair Castle were the last to represent the Prince as a warrior. The same artist who painted the set of three Orange portraits must also be reponsible for a portrait of Sir Philip Sidney of 1577, the best and probably original version of which is at Penshurst Place. In 1577 Sir Philip was long enough in Antwerp to have his head painted. The set of three and the Sidney portrait cannot reasonably be attributed to one of the few contemporary better - known Antwerp portrait painters Francis Pourbus or Adriaan Key. They must be by a lesser artist. William the Silent's brother-in-law, Count Günther of Schwarzburg, lived in Antwerp at the same time and the two families were intimately linked. Count Günther had commissioned the then young painter Daniel van den Queeckborn, member of the guild of St. Luke since 1577, to paint a large number of portraits including William of Orange, princess Charlotte and their children. The Marburg papers show that the Count helped the landgrave at least on one occasion, possibly to procure	1960	BKD iconografie portretten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Staring, A.,	"Vraagstukken der Oranje-iconographie. I. Is Mor's Willem van Oranje te Kassel een origineel?", in: *Oud-Holland. Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Nederlandsche Kunstgeschiedenis*, jrg 66, afl. 1-6, 1951. Amsterdam: J.H. de Bussy, pp. 69-75; ill. *Noten*. "Onder de werken van Anthonis Mor van Dashorst (Moro) geldt thans, naar mijn weten onbestreden, het portret van Prins Willem van Oranje te Kassel. Men is dankbaar een zoo sprekend en overtuigend getuigenis te bezitten omtrent het uiterlijk van deze groote historische figuur op een leeftijd, toen nog geen enkele schaduw op zijn leven of loopbaan was gevallen, toen hij op den voorgrond begon te komen als een jong prins, van wien men in de toekomst belangrijke daden kon verwachten. Toen reeds bleek hij een waardig drager van de tradities van zijn Breda'sche voorvaderen, die alle in het Bourgondische rijk hooge taken met eere hadden vervuld. Zijn echtgenoote behoorde tot een der grootste huizen uit de Nederlanden. Zoo zag de voorname jongeling er uit toen Karel V, bij zijn troonsafstand in October 1555, op zijn arm steunde. Het feit, dat de Prins een commandostaf in de hand houdt terwijl de versierselen van de orde van het Gulden Vlies nog ontbreken, deed den ontstaanstijd bepalen op tusschen 22 Juli 1555, toen hij het bevel kreeg over 20.000 man ter verdediging der grenzen tegen Frankrijk, en 21 Januari 1556, toen hij werd opgenomen in de illustre orde. In de damasceering van het harnas heeft Dr. van Luttervelt het zeer duidelijke jaartal 1555 ontdekt en daarmee de dateering bevestigd. Toch is het portret in zijn uitvoering niet in alle opzichten overtuigend als eigenhandig werk van den grooten kunstenaar, terwijl de compositie toch geheel bij den meester past. Het hing af van de stemming, waarin men het portret nu en dan weer zag, of men meer geneigd was tot geloof aan de echtheid dan wel tot ongeloof; hem, die zich eens onzeker voelde, bleef twijfel steeds van beslist partij kiezen weerhouden. Hoe ongaarne laat men zulk een vereerd werk onttooien, tegenover de herinnering aan den Prins en aan den kunstenaar beide! Toen het portret te Delft in 1948 werd opgehangen naast den gevoeligen Granvelle, had het wel een zeer gevaarlijken nabuur. Een technisch knap werk, zeer uitvoerig tot in alle details uitgevoerd, is het Kasselsche stuk ongetwijfeld, maar het lijkt of het leven, dat van een onbetwisten Mor uitgaat, op eenige wijze verhinderd wordt vrij uit te stralen, terwijl de ernst in houding en gelaatsuitdrukking ongerept spreekt. Het lichaam is, in het bijzonder bij de heupen, te smal, en de handen zijn minder sterk gemodelleerd dan die van vele andere portretten van Mor. Misschien is echter dit laatste gevolg van het streven voorname distinctie uit te drukken. Een zoo jong krijgsman mag nog gratie vertoonen, en zoo fijne, bijna zwakke handen komen ook elders bij Mor voor, niet alleen bij portretten van vorstinnen. Ondanks deze bezwaren behoudt het portret als zoodanig zijn menschelijke waarde, ook wanneer men niet zeker is van de hand, die het paneel beschilderd heeft." (69/70)	1951	BKD iconografie	
Staveren, M. van,	"Bijdrage tot de levensgeschiedenis van Mr. Johannes Basius", in: *De Vrije Fries. Mengelingen, uitgegeven door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde*. Deel 18, derde reeks. Zesde deel, Leeuwarden: Meijer & Schaafsma, 1895, pp. 191- 279. *Noten*. *Online: Tresaor (p. 192 ontbreekt daar, zie hiervoor: http://www.periodata.nl/dataweb/Voorrede192.jpg)* "Heeft mijne studie een uitgebreid onderzoek vereischt, om alles zoo veel mogelijk uit den grond op te halen, ik vertrouw van het oordeel mijner lezers, dat zij het zeer der moeite waardig zullen achten, het leven en de persoonlijkheid van Basius opzettelijk en wat uitvoerig te behandelen. Al behoort hij niet onder degenen, die in den grooten vrijheidstrijd onzer vaderen de eerste en hoogste plaats innemen, en terecht op den voorgrond gesteld worden, al behoort hij tot hen, die eerst in den tweeden rang genoemd worden, wij zullen in zijn voorbeeld zien, hoe Prins Willem, juist daarom, omdat hij zulke ijverige, vurige en bekwame medehelpers had, in staat geweest is, in dezen vaak zoo wanhopigen, soms bijna geheel verloren kamp, het groote doel van zijn leven te bereiken, de bevrijding in godsdienstig, staatkundig en maatschappelijk opzicht van ons vaderland van het Spaansche juk, en het zelfstandig bestaan althans der noordelijke gewesten van de vroeger vereenigde zeventien provinciën. Onder zijne medehelpers verdient Basius onze bijzondere aandacht, omdat hij als raadsman, als zelfstandig uitvoerder van 's Prinsen plannen, als vurig en vrijheidminnend vaderlander zich heeft bekend gemaakt." (192/3) "Vreemd is het, dat zijne biografen bijna allen hem uit *Leeuwarden* aanstonds naar *Delft* laten vertrekken en niets schijnen te weten van zijne ballingschap en werkzaamheid in den strijd tegen Spanje. Waarschijnlijk hebben zij het bericht van Suffr. Petri eenvoudig overgenomen. Zeggen sommigen in het algemeen, dat hij derwaarts ging, zonder eenige reden op te geven, anderen noemen zijne geleerdheid en bekwaamheid, die hem door die van *Delft* deden begeeren, weder anderen, als Suffr. Petri, noemen de godsdienstgeschillen als de oorzaak. Wie van hen een jaartal bepalen, noemen 1569. Wij moeten stellen, dat Basius *Leeuwarden* in het laatst van 1567 of zeer in het begin van 1568 verliet. Later kan dit niet geweest zijn, daar hij reeds in Maart 1568 te *Kleef* of *Xanten* was, gelijk ons later blijken zal. Had hij zich nu uit *Leeuwarden* naar *Delft* begeven, dan zou hij daar maar zeer kort geweest zijn, en dat Secretariaat slechts zeer kort hebben waargenomen. Doch het geheele verblijf te *Delft* in dien tijd en het Secretariaat te dier stede komt mij voor tot de legende te behooren." (225) " Genoeg wij vinden hem in 1567 reeds, gelijk wij boven met een woord aanvoerden te *Kleef* of *Xanten*, waar hij Coornhert, aldaar toevende, bezocht, in welk jaar de samenspraak *over de droefheid*, boven vermeld, is vervaardigd. Spoedig daarna vinden we hem reeds in den dienst en een ijverig medehelper van Prins Willem." (227) "Zoo vinden wij Basius in dit jaar met werkzaamheden overladen. Onderhandelingen voeren, soms van neteligen aard, als die met Dolhain, en die tot een goed einde brengen, gelden verzamelen voor de groote onderneming ter bevrijding des vaderlands, overal henen reizend en trekkend, vaak met levensgevaar, om zijnen grooten beschermer te dienen. En dit alles alzoo doende, dat hij het vertrouwen des Prinsen bleef genieten, en dit jaar zelfs als zijne raad reeds betiteld wordt.	1895	APG	Staveren Basius

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Staveren, M. van,	"Nog een en ander over Mr. Johannes Basius". Met een woord vooraf over den schrijver door G.H. Van Borssum Waalkens, in: *De Vrije Fries. Tijdschrift uitgegeven door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde*. Deel 20, vierde reeks, tweede deel, Leeuwarden: Meijer & Schaafsma, 1906, pp. 3-31. *Noten*. *Online: Internet Archive* "Met een weemoedig gevoel zet ik mij neer om een kort woord te schrijven tot nagedachtenis van den waardigen man, wiens laatste studie, als een vervolg op wat hij vroeger over Basius in dit tijdschrift schreef, thans wordt opgenomen. Dr Magtildus van Staveren stierf 23 Juli 1900 te Leeuwarden, waar hij, nadat hij zijn emeritaat als predikant 1 Augustus 1881 genomen had, was blijven wonen. (...) Hij heeft zich moeite noch kosten gespaard, om de levensbijzonderheden en werkzaamheid van Basius op te sporen, en de bronnen te raadplegen. Zoowel wat de geboorte, jeugd en eerste opvoeding van dien merkwaardigen man betreft, als wat zijne academischen studien tot zijn terugkomst en verblijf als advocaat te Leeuwarden, zijn leven in ballingschap als ijverig medehelper van Willem van Oranje bij diens ondernemingen tot 1572, en zijn terugkomst in het Vaderland, zijn wonen te Delft als raadsman des Prinsen en na diens afsterven van zijne familie, tot zijn dood in 1596, aangaat, heeft V. St. een merkwaardig aantal bijzonderheden bijeengebracht, die, al blijft er hier en daar nog wel iets raadselachtigs over, ons een zóó volledig overzicht van 's mans leven en werkzaamheid geven, als men nergens elders vinden zal. Hij heeft daarvoor den dank van ons en van het nageslacht verdiend." (Voorwoord G.H. Van Borssum Waalkens). "Hebben de uitgaven van 's Prinsen brieven door Groen van Prinsterer en Gachard, een groot belang om 's Prinsen briefwisseling te kennen met vreemde hoven, diplomaten, de vorsten van het Duitsche rijk en de meest uitstekende personen van den adel, de geestelijkheid en de krijgsbevelhebbers, in één woord om den geest te kennen der hoogere standen, deze brieven maken ons bekend met de denkbeelden en gevoelens van het volk, de kleine kooplieden en de hoofdbeambten der kleine magistratuur. Wij leeren hier de stem des volks kennen, zich inspannende om het juk der Spanjaarden af te schudden. Hoe gewichtig dit is, eischt geen betoog, en wij zijn ten hoogste erkentelijk aan den Heer van Someren, die deze uitgave (*supplément Groen*) bezorgde." (7/8) "Wij zien hieruit, dat de Prins hem in het bestuur zijner particuliere bezittingen en belangen gebruikte. Zelf geen uitstekend financier, had hij iemand noodig van groote bekwaamheid en ijver, zooals Basius, die ook groote juridische kennis bezat. Zeker waren 's Prinsen bezittingen in die jaren van uitlandigheid en strijd voor 't vaderland tegen Spanje zeer weinig, zoo al iets, rendeerend, daar er niemand op toezag, en de Prins groote uitgaven moetende doen, die met zware schulden belaadde. Uitnemend was het Basius toevertrouwd hier orde te stellen, de inkomsten te innen, schulden te delgen, en nieuwe bronnen van inkomsten te openen, zooals uit dit besluit der Staten blijkt, en den Prins reeds in 1581 in de gelegenheid stelde het marquisaat van Veere en Vlissingen te koopen en als eerste edele van Zeeland grooten invloed in dat gewest uit te oefenen." (31)	1906	APG Basius	Staveren Basius
Stevens, Harm,	"De Keyser, de prins en de houwdegen. Vroeg 17e eeuwse wapens op het praalgraf van Willem van Oranje", in: *Armamentaria. Jaarboek Legermuseum*, afl. 41, 2006-2007, pp. 106-120. ill. *Noten*. "Wie in Delft de Nieuwe Kerk binnenloopt om vervolgens via het middenschip het praalgraf van Willem van Oranje te naderen, komt oog in oog te staan met een opvallende, zittende bronzen figuur die de prins voorstelt als getroond veldheer (afb. 1). Die krijgshaftige status wordt vooral tot uitdrukking gebracht door het harnas waarin de Vader des Vaderlands is gehuld. Aan zijn gelaarsde voeten staat een helm met uitbundige pluim. Langs zijn linkerzijde hangt een degen waarvan de kling schuinsweg naar voren wijst dankzij steun van de troetel van het zetelkussen. De geharnaste figuur is een product van de verbeelding van de kunstenaar Hendrick de Keyser, die tussen 1614 en 1622 samen met zijn zoon Pieter verantwoordelijk was voor ontwerp en vervaardiging van het grafmonument. Bij het ontwerp liet De Keyser zich uiteraard leiden door voorbeelden. Wat betreft de wapenrusting van de figuur ligt het voor de hand dat De Keyser eigentijdse voorbeelden en realia, mogelijk atelierstukken, heeft nagevolgd in brons. *Harnas en helm* Vorm van harnas en helm zijn ontleend aan een type harnas dat door ruiters werd gedragen vanaf omstreeks 1600 tot ongeveer in het tweede kwart van de zeventiende eeuw. De bronzen figuur van Willem van Oranje als veldheer is dus door De Keyser afgebeeld in een eigentijds harnas. Dat wil zeggen: in de tijd van de totstandkoming van het kunstwerk en daarmee nadrukkelijk niet in de tijd van de drager van het harnas. Willem van Oranje stierf immers in 1584, ruim tien jaar voordat harnassen van deze vorm in zwang raakten. Juist met het oog op de vroegzeventiende-eeuwse vorm van het harnas is het niet vreemd dat bezoekers van het grafmonument in de zeventiende en achttiende eeuw abusievelijk hebben gemeend dat de geharnaste figuur niet Willem van Oranje maar diens zoon Maurits voorstelde. Van Maurits is bekend dat hij daadwerkelijk een harnas van het type zoals door De Keyser afgebeeld heeft gedragen. Maurits kreeg na de slag bij Nieuwpoort van de Staten-Generaal een verguld harnas ten geschenke, dat in de loop der tijd verloren is gegaan, maar waarvan wij ons thans nog een voorstelling kunnen maken dankzij het staatsieportret van Maurits dat de Delftse schilder Michiel van Miereveld in of kort na 1613 vervaardigde (afb. 2). Dit schilderij sierde de vergaderzaal van de Staten-Generaal, die omstreeks 1613 opdracht aan Van Miereveld hadden gegeven tot het vervaardigen van het staatsieportret. In datzelfde jaar gaven de Staten-Generaal Hendrick de Keyser opdracht tot vervaardiging van het praalgraf in de Nieuwe Kerk. Hiermee is nog niet gezegd dat De Keyser het harnas voor de bronsfiguur rechtstreeks modelleerde naar het Van Miereveld-portret of naar het voorbeeld van het vergulde harnas zelf. Toch is de overeenkomst treffend, ook met het oog op de rijlaarzen met sporen die op het geschilderde portret van Maurits ten voeten uit duidelijk door Van Miereveld in beeld zijn gebracht." (108)	2007	BKM harnas helm praalgraf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Stevens, Harm,	Wonderspiegel van Oranje. Een geschiedenis van het Nederlandse vorstenhuis. Rijksmuseum-dossiers, Amsterdam: Rijksmuseum, Waanders Uitgevers, 2001. 49 blz. ills. "Door de collectie van het Rijksmuseum loopt een rode draad, die oranje gekleurd is. Geen familie is zo royaal vertegenwoordigd in de Nationale Schatkamer als het geslacht Oranje-Nassau. In velerlei gedaanten duiken de voorouders van de huidige Nederlandse koninklijke familie op in het Rijksmuseum - zij trekken aan het oog voorbij als geharnaste krijgsheren, als gepruikte stadhouders, als montere monarchen, als toegewijde koninginnen. Gedurende meer dan vier eeuwen hebben leden van het huis Oranje-Nassau, de een succesvoller dan de ander, in voor- en tegenspoed het land gediend. Dat verleden laat zich aan de hand van tientallen kunstwerken en voorwerpen-van-alledag uit de verzameling van het Rijksmuseum vertellen. Afzonderlijk markeren die (kunst)voorwerpen steeds een toevoeging in een historisch gegroeide traditie van het uiterlijk vertoon waarmee de vooraanstaande geslachten Oranje en Nassau hun positie ten overstaan van de buitenwereld rechtvaardigden. Wonderspiegel van Oranje biedt de fragmenten van een vorstenspiegel, waarin zich een imago van krijgshaftigheid, machtspretentie, nobele waardigheid, pracht en praal aftekent. Dat achter die façade tegenslag en persoonlijk drama schuilgaat, blijft niet onopgemerkt." (1)	2001	APG BKD kunst en voorwerpen Huis Oranje in Rijksmuseum	
Stipriaan, R. van,	"Words at war. The early years of William of Orange's propaganda", in: *Journal of Early Modern History*, 11, 2007, pp. 331-349. *Noten*. Abstract "The propaganda efforts in the early years of the Dutch Revolt left us countless pamphlets and dozens of songs and prints. Yet our understanding of the development, the operation, and the reach of particularly Williams of Orange's propaganda efforts remains limited. This article explores to what extend Orange consciously launched a public relations campaign through literary propaganda. Orange had good success in attracting literary talents to defend the cause of the Revolt and his own leadership. The autors who labored on Orange's behalf varied in social background and experience. Some were engaged in pamphlet writing and others in balladry, while a few gained a position as personal advisor to the prince. The anonymus hymn *Wilhelmus van Nassouwe* also hails from these early years, yet its origin is an unresolved mystery. A first reconstruction of Orange's propaganda network brings forth a new candidate for the authorship of this very influential song." (331)	2007	APG LTM	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Storm van Leeuwen, Jan,	"An unknown book of William of Orange discovered", in: *Quærendo. A quarterly journal from the Low Countries devoted to manuscripts and printed books,* vol. 28, afl. 4, 1998, pp. 296-300. ill. *Noten.* "Now to the little binding recently acquired by the KB (see the illustration). It is, apparently, the smallest of the five. The upper cover bears the book's title, 'Cesar renovvelle'. At one time narrow strips along the upper and lower edges of the cover and the spine have been subtly restored. Apart from this it is still in its original stair, with this proviso that the spine has lost its top compartment. The book is *Cesar renouvellé. Par les observations Militaires* of S. Gabriel Symeon or rather the Italian Gabriele Simeoni (1509-75). The Florentine Simeoni, who in his later years showed himself a strong advocate of the French presence in Italy, is better known for his *Imprese heroiche et morali* than for the little book under discussion. It was published in Paris in 1558 for Jean Longis and was printed by the same Benoit Prevost who was responsible also for the Heptaméron. The book is in octavo format and consists of 54 leaves of text, 107 pages, foliated on the rectos, preceded by sixteen pages of preliminaries and followed by thirteen pages of index. It is dedicated to the French crownprince. (...) Once more we have what one might call a mirror for princes. Held up to the prince is the comportment he should display in war." (298/9)	1998	BDG APG	
Stortenbeker, W.,	Réminiscences de l'Opera Guillaume d'Orange ou L'union d'Utrecht de C. Eckert, Fantaisie pour le piano. Composée par W. Stortenbeker, Amsterdam: Theune & Co., [18??]. Partituur 17 blz. *Opdracht: A Madame la Baronne Rengers van Warmenhuizen.* *Autopsie was niet mogelijk. Zie cat. NMI: http://opc4.kb.nl/DB=1/SET=1/TTL=1/REL?PPN=294570349*	18??	LTM muziek opera	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Straf..., Bekentenis..., Gedicht...,	"Een gruwelijke straf" (pp. 82/3); "Bekentenis van Balthasar Gerards' moord op Willem van Oranje" (pp. 84/5) en Gedicht van Hagar Peeters, "Bekentenis en vonnis van Willem van Oranje's moordenaar" (86/7), in Deirdre Carasso, Martine Gosselink, Reinder Storm (red.), *De verdieping van Nederland. Duizend jaar Nederland aan de hand van topstukken uit de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief = Legacy of the Netherlands. A thousand years of Dutch history based on treasures from the Koninklijke Bibliotheek and the Nationaal Archief*, Den Haag: Koninklijke Bibliotheek en Nationaal Archief / Amsterdam: De Buitenkant, [2005], pp. 82-87. *Bijdragen zijn in het Nederlands en Engels.* "Op 10 juli 1584, na de lunch, schoot Balthasar Gerards prins Willem van Oranje in het Delftse Prinsenhof met drie pistoolkogels dood. Na de moord sloeg hij op de vlucht. Bij de stadswal van Delft werd Gerards opgepakt door soldaten en bedienden van Willem van Oranje. Direct brachten ze de moordenaar naar de conciërgewoning van het Prinsen-hof. Daar legde Gerards op eigen verzoek, in het Frans, een lange schriftelijke verklaring af: de confessie. Hier zien we de laatste bladzijde van zijn bekentenis, met zijn handtekening." (83) "Hij schreef zijn bekentenis met de hand - nog niet afgebrand zijn Franse schrift stond in verfijnde tegenspraak met de ruwheid van het vonnis dat eveneens in allerschonigst sierschrift was geschreven; de lusjes aan de letters trillen na in de uitgedoofde adem van de klerk." (uit Gedicht p. 87)	2005	APG moord bekentenis	
Strengholt, L.,	"Een 18de-eeuws treurspel over de dood van Willem van Oranje", in: *De nieuwe taalgids,* jrg 57, Groningen: J.B. Wolters, 1964, pp. 378-392. *Noten.* "Weinig Nederlandse schrijvers is de eer te beurt gevallen uitgemaakt te worden, in een dissertatie nog wel, voor een ‚onmogelijke zemelaar'. In het midden latende of er niet meer literatoren zijn geweest — of nog zijn — die aanspraak mogen maken op een dergelijke ondubbelzinnige qualificatie, willen we ons hier evenmin verdiepen in de vraag of de geciteerde aanduiding werkelijk op Claas Bruin, de achttiende-eeuwse treurspelschrijver en ‚zede-dichter' die ermee bedoeld werd, toepasselijk mag heten. Als we een ogenblik aannemen dat ze een juist oordeel inhoudt, dan nog staan we, met Mej. Prinsen, van wie de lakonieke woorden afkomstig zijn, voor het probleem van Bruins ongelofelijke populariteit. Maar daarvoor krijgen we van dezelfde schrijfster deze eenvoudige en al even vernietigende verklaring: ‚Deze populariteit pleit echter niet vóór de kunstprodukten, maar slechts tegen den smaak der lezers en toeschouwers'. Het lijkt enigszins gewaagd zich, na het doodvonnis van Mej. Prinsen, met het toneelwerk of althans met een treurspel van Bruin bezig te houden. Men voelt zich bijna verplicht tot verontschuldiging. Misschien vormt dit artikel een excuus; zo niet, dan wordt het aan de vrijheid van de lezer overgelaten over de smaak van de schrijver ervan het zijne te denken." (378) "Bruins spel was niet het eerste over de moord op Oranje. De auteur heeft een literaire traditie voortgezet, die al in de eerste decennia van de zeventiende eeuw was ontstaan. Een vast motief in die traditie is b.v. de verontrustende droom van Louise de Coligny; Gysbert van Hogendorp had het al toegepast in het treurspel, waarmee in 1617 de Nederduytsche Academie van Samuel Coster werd ingewijd. Ook de beruchte Dordtse conrector Lambert van den Bos verwerkte het in zijn *Wilhem of Gequetste Vryheit* van 1662. De aarzeling van de moordenaar is evenmin een vondst van Bruin. In het stuk van Van Hogendorp zetten twee allegorische figuren, Geveynsde Religie en Superstitie, Balthazar Gerards tot het misdrijf aan, maar hij verweert zich met een beroep op een aantal bijbelse voorbeelden (o.a. dat van David, die Sauls leven spaart); de aarzeling heeft geen psychologische betekenis, maar dient om de goddeloosheid van Geveynsde Religie te demonstreren. Dan het optreden van Maurits. Al in Daniël Heinsius' tragedie Auriacus van 1602 komt Princeps Mauritius ten tonele om vergelding van de moord op zijn vader aan te kondigen. Dit gebeurt op de wijze van het allegorische zinnenpel; een persoonlijkheid treedt ons in Mauritius niet tegemoet, zelfs niet een type, enkel een abstracte idee: wraak over de moord. Van den Bos doet iets meer met de figuur van de jonge prins. In het derde bedrijf van zijn spel houdt Willem van Oranje een lange toespraak tot zijn zoon, hem a.h.w. zijn laatste wil overgevend. De strekking van Oranjes woorden blijft hier en daar vaag, maar onmiskenbaar is zijn bedoeling Maurits te waarschuwen voor gevaren die hem later inderdaad hebben bedreigd. Een advies als het volgende wijst wel heen naar wat met Oldenbarnevelt gebeuren zou: Beloont beproefde trouw en straft alle euveldaet, Doch soo, dat noyt de straf het quaet te boven gaet, Maer hoe 't de noodt vereyscht, tot stuttingh van het quade,	1964	LTM drama toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Stutterheim, F.W.,	"Brief van Philips van Marnix, Heer van St. Aldegonde, aan den Prins van Oranje en diens antwoord in December 1573", in: *Marnix. Protestantsche Stemmen*. Jrg 8. Alkmaar: W. Nederkoorn, 1906, pp. 209-223. *(Nederlandse vertaling).* *Marnix was op 4 november door de Spanjaarden gevangen genomen en door hen zeer goed behandeld. Hij schrijft Oranje om vredesonderhandelingen in overweging te nemen.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/StutterheimMarnix.pdf* *Brief 23 dec. 1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/3090* "Al komt een groot deel van dit uitvoerig schrijven uit de pen van een redenaar der zestiende eeuw, die, doorkneed in de klassieke letterkunde, het niet kan nalaten voorbeelden van Grieken en Romeinen aan te halen, toch blijkt het duidelijk hoe de vurige vaderlander geheel onder den indruk is der goede behandeling, die hij, tegen alle verwachting in en enkel voortkomende uit staatkundige overwegingen, van Spaansche zijde ondervonden had. De stoere Gereformeerde, de dappere soldaat en de schrandere onderhandelaar met binnenlandsche stadsregeeringen en buitenlandsche vorsten was door dit alles kennelijk verstrikt en beneveld in zijn helder oordeel. Goed dat Willem van Oranje beter inzicht had in den toestand des lands en de gezindheid van koning Philips om op het voorstel van Marnix in te gaan. De geschiedenis van ons Vaderland heeft den grooten Zwijger in het gelijk gesteld. Zie hier het antwoord van den Prins: Mijnheer van St. Aldegonde, uwe beide brieven in de gevangenis van het kasteel te Utrecht geschreven, de een van den 4den (*http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6466*) en de andere van den 9 dezer maand, zijn mij in handen gekomen in deze stad (Zierikzee) op den 19den. Na uwe woorden en argumenten zorgvuldig overwogen te hebben, acht ik dat uwe conclusie op hetzelfde neerkomt als in uw vorig schrijven, waarop ik reeds geantwoord heb. Ik zie daarom geen enkele reden om mijn vast besluit te veranderen, aangezien het ook mijn verlangen is om te komen tot eenen goeden en welverzekerden vrede en wel een zoodanigen die strekt tot bevordering der eer Gods, tot bevrediging van zijne Majesteit en tot het welzijn en de rust zijner onderdanen. Dit blijkt inzonderheid uit een geschrift, onlangs opgesteld zoowel in mijnen naam als in dien van de Staten van Holland, in den vorm van een smeekschrift aan den Koning, waarvan een exemplaar hierbij gaat en waarom ik om kort te gaan hier niet zal herhalen onze billijke klachten, betoogingen en de slotsom van voornoemd geschrift. Intusschen om nog duidelijker te toonen naar welke beginselen ik handel, dewijl gij zegt gezien te hebben dat de Heer van Noircarmes het zoo goed meent met het welzijn en de rust van dit land en omdat gij hoopt dat hij ongetwijfeld gaarne moeite zal doen om eene tusschenkomst te zoeken bij zijne Majesteit en tot een vergelijk te komen, dat tot genoegen zal zijn van genoemde Majesteit en van zijne arme onderdanen, daarom heb ik niet in gebreke willen blijven van aan hem te schrijven en hem vriendelijk te verzoeken, dat hij daarvoor moeite doe en den ijver toone, waarvan gij tot mij spreekt. Ook zou ik willen dat alle anderen, die daartoe in de gelegenheid zijn, deze plicht sedert langen tijd betracht hadden of dat zij althans er nog gebruik van maakten. Wat het voorstel van onderlinge uitwisseling betreft, dat ik aan den heer Francisco de Valdez gezonden had en waarvan gij mij zegt, dat het niet in handen van den Heer van	1906	APG	
Stutterheim, F.W.,	"Juliana van Stolberg en haar zoon Willem de Zwijger", in: *Stemmen voor Waarheid en vrede. Evangelisch Tijdschrift voor de Protestantsche Kerken*. Onder redactie van Dr. A.W. Bronsveld, jrg 30, Utrecht: Kemink en Zoon, 1893, pp. 969-1002. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/StutterheimJuliana.pdf* "Nooit was hij echter een vijand der Evangelische belijdenis. Op 10 Augustus 1559 door Philips II bij diens vertrek naar Spanje gelast om eenige Evangelische personen proces aan te doen, liet hij hun waarschuwen. Zijn ergernis nam steeds toe tegen de Inquisitie, die tegen eerzame en Godvreezende menschen woedde, vooral als deze rijk waren en hunne goederen konden worden verbeurd verklaard. In den tijd toen het er bij Oranje op geestelijk en zedelijk gebied donker uitzag, was het verkeer met zijne moeder beperkt. Uit de negen jaren, waarin hij opgevoed in Roomsch-Spaanschen geest met volle toewijding aan Karel V, zijn ons slechts weinige brieven bewaard. Het zal Juliana wel gesmart hebben te hooren, dat haar oudste zoon in 1558 te Frankfort a./d. Main, ten aanschouwen van den keurvorst van Saksen en den hertog van Wurtemberg, zonder schroom instemde en mede deed met de onchristelijke, slappe zeden van het hof en den toenmaligen Nederlandschen adel. Onvereenigbaar met den Godsdienst, waarin zij hare zonen had opgevoed, was ongetwijfeld zijne bewering destijds, dat het huwelijk alleen was ingesteld om aan ieder zijnen vasten erfgenaam te verzekeren, zodat het geenszins zonde was voor een getrouwde man om eene bijzit te hebben. Juliana, die kommer droeg over deze vervreemding van de Christelijke beginselen, die hem in zijne jeugd waren ingeprent, zorgde er voor, dat het verkeer tusschen haren zoon en haar levendiger werd. Dientengevolge belooft de Prins van Oranje zoodra de weersgesteldheid en de tijdsomstandigheden het toelaten naar Dillenburg te komen. Hieraan voldeed hij in Februari 1558, ofschoon hij zijne gemalin ziek in Breda moest achterlaten, waar zij reeds op 24 Maart d. a. v. overleed. Stellig zijn er toen tusschen moeder en zoon ernstige dingen besproken." (978/9)	1893	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Sutherland, N.M.,	"William of Orange and the Revolt of the Netherlands; A Missing Dimension", in Idem, *Princes, Politics and Religion*, London: Hambledon Press, 1984, pp. 207-236. *Noten*. "William of Orange has traditionally been judged in a diversity of ways. He has been seen as an ambitious self seeker — which would be hard to substantiate; he has been seen as the traiterous author of rebellion against a lawful sovereign and, conversely, as the patriot hero of a brave and independent people. He has been represented as one who changed his religion as readily as his cloak, and also as the archetype of tolerant moderation. All these views tend to confine William narrowly within the affairs of the Netherlands. While it is not to be contested that the Low Countries were, and remained, his principal concern, it is because they became the political hub of western Europe that William's life and role should be placed in a broader, European context. Thus, the missing dimension, to be proposed, is that of William's role in the great ideological struggle of the sixteenth century — a significant role on account of his European stature. Besides his involvement in the variegated elements of the Netherlands — of close concern to all their neighbours — William steadfastly opposed the international catholic movement whose guiding purpose was, necessarily, the extermination of protestantism, everywhere." (207) "William's emergence as an international figure and his opposition to the catholic movement meant that by 1573 his adoption of Calvinism could hardly be avoided. His sovereign rank was now of great significance since, even more than the huguenots, he had to seek allies in order to survive. His change of religion had already been preceded by the idea of a protestant league. Indeed, the Netherlands enterprise, which briefly materialised in 1572, had been founded by Louis of Nassau on the hope of forming a protestant league to oppose the catholic our the catholic crusade being currently exemplified by the Holy League of 1571. The Holy League was, initially, primarly directed against the Turks, and Don John of Austria had obtained the dramatic victory of Lepanto in October 1571. Nevertheless, Walsingham was not joking when he observed that it really threatened "as many as they reputed to be Turks". Nassau's idea had been to combine England, France and the protestant princes behind William and the Netherlands. William and Louis were both French pensioners. This endeavour was quite as unrealistic as the Papal desire to unite the catholic kingdoms of Spain and France against the Netherlands and England. Neither "side", confessionally speaking, was ever politically united. Both propositions, however, indicate the importance of France; in the event, her alliance was carried off by England; but as a kingdom, France was paralysed." (221/2)	1984	APG	
Swart, Erik,	"Beproefde vriendschap. Willem van Oranje, Günther van Schwarzburg, Georg van Holle en de grenzen van de adellijke loyaliteit", in Eef Dijkhof & Michel van Gent (red.), *Uit diverse bronnen gelicht. Opstellen aangeboden aan Hans Smit ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2007, pp. 331-342. *Noten*. "De verhouding van Oranje met Schwarzburg en Holle gold in de zestiende eeuw als vriendschap, maar was geenszins een relatie tussen gelijken. De prins stond duidelijk hoger op de sociale ladder. Hij was de patroon, Schwarzburg en Holle waren zijn cliënten. Zij probeerden Oranje in te schakelen om zaken gedaan te krijgen. Oranje kon in ruil daarvoor van hun diensten gebruik maken als dat nodig was. In de crisis waar Oranje vanaf 1566 door zijn oppositie tegen het beleid van Filips II in verzeild raakte had hij zeker steun en hulp nodig. Na zijn vlucht uit de Nederlanden in april 1567 probeerde Oranje zijn Duitse connecties te gebruiken in de organisatie van het gewapende verzet tegen de koning en zijn regering in Brussel. Lieten Schwarzburg en Holle het op dit moment daadwerkelijk afweten? Deze kwestie biedt de mogelijkheid de grenzen van de adellijke loyaliteit in de zestiende eeuw te verkennen." (331) "Zowel Schwarzburg als Holle koesterden sympathie voor Oranje en diens zaak en waren in 1566-1567 bereid hem te helpen. Schwarzburg zou dat tot zijn overlijden in 1583 ook altijd blijven doen. Holle daarentegen nam vanaf eind 1567 afstand van Oranje. Hij weigerde persoonlijk in dienst van de prins te treden, maar blijkbaar niet uit een afkeer van diens persoon of handelen. Holle bleef hem bijvoorbeeld sporadisch wel van advies dienen. Deze persoonlijke keuze van Holle is bepaald door de mogelijkheden die zijn sociale positie hem boden. Deze lage edelman beschikte nu eenmaal over minder politieke en financiële speelruimte en vrijheid dan een hoog edelman als Schwarzburg. Holle had zich als krijgsman status en roem verschaft, maar was en bleef volledig afhankelijk van dienstbetrekkingen bij machtige heren, tot 1566 keurvorst August van Saksen, daarna de hertogen Hendrik en Julius van Brunswijk. In dienst treden bij iemand als Oranje had hem sociaal en financieel kunnen ruïneren. Holle hield, in zijn eigen woorden, niet van 'leichtfertiger, geferlicher und mir unverantwortlicher Hendel'. Uit het geval van Holle blijkt dat patronageverhoudingen niet eenvoudig en eenduidig bilateraal waren. Een cliënt als deze kolonel kon verschillende dienstverbanden aangaan, al bedong hij dan in zijn contracten dat hij tegen geen van zijn andere patronen moest vechten. Schwarzburg genoot een veel grotere politieke en financiële zelfstandigheid. Hoewel de Saksische hertogen dit betwistten was hij in de praktijk heerser over een autonoom territorium; hij was in feite een 'reichsunmittelbare' graaf die een nauwe en goede band met de keizer zelf onderhield. Schwarzburg hing zijn steun aan Oranje ook niet aan de grote klok, maar zijn positie moet voor iedereen duidelijk zijn geweest. Filips II wist althans vanaf begin 1567 waar de graaf stond en sneed dit lid van zijn hofhouding volledig af. Schwarzburg probeerde tot zeker 1576 de koning er tevergeefs van te overtuigen dat dit niet terecht was. Het is goed mogelijk dat hij oprecht geloofde dat Oranje niet tegen de koning vocht, maar alleen tegen diens slechte raadgevers. Een andere belangrijke factor voor Schwarzburg was de familieband die sedert 1560 met Oranje bestond en in 1575 nader werd bevestigd. Dit maakte de families politieke bondgenoten, hetgeen ook blijkt uit het gedrag van bijvoorbeeld de Hohenlohes. De verwijdering die in 1572-1574 tussen Oranje en Schwarzburg bestond was geheel aan de eerste te wijten. Zijn laatste levensjaren sleet de graaf als Grand Seigneur in de omgeving van de prins in de Nederlanden.	2007	APG relatie Duitse connecties	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, Erik,	"De eeuwige Vader des Vaderlands. De historische Willem van Oranje en de erfenis van de negentiende eeuw", in: *Biografie bulletin*, Zomer 2008, pp. 17-24. *Literatuur*. "Een groot probleem bij het onderzoeken van het hele leven van Oranje is de omvang van deze taak. Waar het biograferen in de periode voor 1800 vaak stuit op een schaarste aan contemporaine bronnen, is dit in het geval van de prins niet het geval. Integendeel, de hoeveelheid geschreven teksten van, aan en over hem is enorm en ligt verspreid in archieven van Wenen tot Londen en Stockholm tot Napels. Het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis te Den Haag verzamelde ruim 12.600 stukken van en aan Oranje in een onvolprezen database: *http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO*, die in 2005 voor het publiek is opengesteld. (...) Met dergelijk omvangrijk bronnenmateriaal lijkt het er dus op dat, in tegenstelling tot wat Golo Mann bij gebrek aan bronnen deed bij zijn interpretatie van Wallenstein, de biograaf van Oranje geen 'Nachtphantasien' hoeft te creëren, waarin hij in de eerste persoon de zielenroerselen van zijn hoofdpersoon weergeeft. Echter, zestiende-eeuwse correspondentie is in hoge mate formeel en volgens bepaalde regels geschreven en gecomponeerd. Het is zeer ongebruikelijk er emoties, reflectie of zelfreflectie in aan te treffen. Men vindt er meestal weinig 'von der eigenen Menschlichkeit', zoals Mann het uitdrukte, in terug. De zielenroerselen van Oranje blijven in zijn correspondentie verborgen. Bovendien schreef de prins, vooral na de breuk met vorst en landsheer Filips II in 1567, veel stukken met een bepaald politiek doel voor ogen: hij probeerde zaken gedaan te krijgen en mensen voor zich te winnen. Hij bedreef, met andere woorden, propaganda." (18) "Een wetenschappelijke biografie van Willem van Oranje anno nu zal waarschijnlijk in eerste instantie in het Engels verschijnen. De figuur Oranje is internationaal vermaard en de druk op Nederlandse historici om internationaal en dus in het Engels te publiceren, neemt toe. Een Nederlandse vertaling zou kunnen volgen. Een belangrijke keuze die de biograaf zal moeten maken is of hij of zij deze schrijft voor collega-wetenschappers of ook voor het bredere publiek. Gezien het beeld van Oranje als de 'stichter van de Nederlandse natie' zoals dat, zij het slechts als cliché, bij grote delen van de Nederlandse bevolking nog bestaat, valt iets voor het laatste te zeggen. Ook K.W. Swart werkte vanuit deze visie aan zijn biografie van de prins. Daar de kloof tussen de historische en publieke Oranje groot is, zal de kennismaking met de eerste, in deze tijd van zoeken naar Nederlandse identiteit, in bepaalde kringen ongetwijfeld voor wrevel zorgen. In wetenschappelijke kring kwam alleen vanuit calvinistische hoek wel eens een dissonant. In 1998 verwees H. Klink alle motivatie van Oranje dan de religieuze nog consequent naar het tweede plan, en ook A.Th van Deursen had weinig op met de humanistische, meer wereldlijke Oranje. Misschien moeten we niet langer proberen oude mythen op te poetsen." (23)	2008	APG biografie	
Swart, Erik,	"'Ordeninge die men ongewoon was'. De Hollandse lessen uit de oorlogsjaren 1572-1576", in: *Holland. Historisch Tijdschrift*, nr 2, jrg 39, (2007), pp. 84-99. ill. *Noten*. "Een belangrijke voorwaarde voor een goede verstandhouding van Oranje met de Staten en inwoners van Holland was dat hij het wangedrag van zijn eigen soldaten moest bestrijden. De prins probeerde dus de controle over het gedrag van de soldaten te verbeteren, meer discipline was gewenst. Lumey had hiertoe geen enkele poging gedaan. Sonoy daarentegen was niet te beroerd geuzenkapiteins, die moeite hadden zich in hun nieuwe bestaan als geregeld militair te schikken, te laten executeren. De prins maakte na zijn aankomst al zijn bevelhebbers onmiddellijk duidelijk dat ze hun krijgslieden in goede orde en discipline moesten houden." (89) "Conclusie Het Staatse leger, dat in de jaren 1590 met succes in de aanval ging en vermaard was vanwege de goede discipline en de adequate financiering, was in veel opzichten het product van Hollandse maatregelen en lessen uit de jaren 1572-1576. Het was in deze jaren dat Oranje, die met zijn rug regen de muur stond, de gewone soldaat zijn status als landsknecht, met het recht om te participeren in beslissingen en zijn dagelijks leven vorm te geven, definitief ontnam en hem dwong strenge straffen voor zelfs relatief kleine vergrijpen en een meer hiërarchische compagniesorganisatie te accepteren. Verzet hiertegen van de soldaten valt nauwelijks te merken. Zij zaten in een proces van proletarisering, dat voor deze periode ook buiten het leger is geconstateerd en waren volledig afhankelijk van hun soldij. Dit blijkt uit de verklaring van soldaten in het Noorderkwartier in 1588, dat ze bereid waren de strenge discipline te accepteren, als hun soldij maar op tijd verscheen. Holland zorgde hiervoor veel beter dan elders, al was het maar in vorm van een wekelijkse lening. De strengere discipline en regulering van de soldaten, samen met de financiële compensatie voor burgers die hen kwartier verschaften, leidden langzaamaan tot een acceptatie van garnizoenen door Staatse steden. Dit alles past in een proces van geleidelijke disciplinering en professionalisering van het leger waarin staat en overheid hun greep versterkten op de troepen die zij in dienst hadden. Vol trots stelde Emanuel van Meteren dit Staatse leger ten voorbeeld aan andere landen. In Frankrijk en het Duitse Rijk klaagden steden en statenvergaderingen in de tweede helft van de 16de eeuw evenzeer als in Holland over het slechte gedrag van het krijgsvolk en de last van hun betaling en onderhoud. Bij elke gelegenheid vroegen zij de regering maatregelen te nemen. Dit geschiedde doorgaans pas veel later, in de loop van de 17de eeuw. De inwoners van de Habsburgse Nederlanden moesten de soldaten van de koning tot 1598 blijven voorzien van soldij, proviand en gratis servitium. Vanaf dat jaar konden welgestelde families de inkwartieringsplicht afkopen. De opbrengst diende ter betaling van compensatie aan de minder welvarende families, aan wie de last van de inkwartiering toeviel. In Holland vormden de steden en Staten na 1572 zelf de regering en hadden ze de macht om regelingen af te dwingen of te initiëren." (98/9)	2007	MLG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	"L'entrée en lutte de Guillaume d'Orange contre le roi d'Espagne", in *Reflexions sur Guillaume le Taciturne. Une série de conférences à l'Institut Néerlandais de Paris,* Mars 1984, Den Haag, pp. 71-85. ill. "C'est en 1568, âgé de 35 ans, que Guillaume d'Orange prend la décision la plus importante de sa vie: il se décide à assumer la direction de la révolte contre la domination espagnole des Pays-Bas..... Dans la conférence de cet après-midi je me propose d'examiner comment et pourquoi Orange est arrivé à cette décision, qui avait des conséquences de si grande portée non seulement pour lui-même, mais aussi pour le peuple néerlandais. Car on a peine à voir comment la lutte contre la domination espagnole eût pu être couronnée de succès, si la révolte n'avait pas trouvé un chef si capable dans la personne du prince d'Orange." (71). "Orange était un modèle de modération, sauf dans son attitude envers l'Espagne. Et c'est une exception très importante, parce que, pendant les seize dernières années de sa vie, il ne prit presque aucune décision qui ne fût inspirée par son désir d'abaisser la puissance espagnole." (84).	1984	APG	
Swart, K.W.,	"Oranje en de opkomst van het Statenbewind", in: *Spiegel Historiael.* Weesp: Fibula- van Dishoek, jrg 19, nr 4, april 1984, pp. 195-200. ill. "Oranjes vroegste betrekkingen met de Staten vielen in het begin van de regering van Filips II, toen Oranje nog niet met zijn familietraditie van onvoorwaardelijke trouw aan de Habsburgse dynastie gebroken had. In deze tijd nam hij aanstoot aan de geringe bereidwilligheid die de Staten aan de dag legden om de oorlog van Filips tegen Frankrijk te financieren. Zoals gewoonlijk waren het vooral de hoofdsteden van Brabant die weigerden de voorgestelde belastingen goed te keuren, en in 1556 werd Oranje door de koning naar 's-Hertogenbosch, Leuven en Brussel gezonden om deze steden over te halen hun obstructie op te geven. Dat Oranje in deze jaren nog geen enkele waardering had voor de oppositie van de Staten, blijkt wel duidelijk uit de woorden die hij toen volgens de Venetiaanse gezant Badoero gebezigd zou hebben: 'De koning moet allen ophangen die hem in zo een noodtoestand tegenwerken'. Nadat Oranje in 1561 als leider van de aristocratische oppositie tegen kardinaal Granvelle begon op te treden, ging hij meer begrip opbrengen voor de rol van de Staten. Hij nam nu het standpunt in dat zonder een bijeenkomst van de Staten-Generaal de ernstige politieke, financiële en godsdienstige problemen waarmee de regering te kampen had, niet tot een oplossing konden worden gebracht. Hij was echter nog niet bereid aan de Statenvergadering een leidende rol in de regering toe te kennen. In 1566 verklaarde hij uitdrukkelijk dat de Staten-Generaal alleen maar een adviserende en geen beslissende stem gegeven moest worden in het vaststellen van een nieuwe godsdienstpolitiek." (195)	1984	APG Oranje en Staten Generaal	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	"Wat bewoog Willem van Oranje de strijd tegen de Spaanse overheersing aan te binden?", in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Jaargang 99, Aflevering 4, Den Haag: Nederlands Historisch Genootschap, 1984. pp. 554-572. *Noten.* *Open access version via Utrecht University Repository* "Mijn analyse van Oranjes besluit de wapenen op te nemen wijst op enkele van zijn karaktertrekken die dikwijls over het hoofd gezien worden, al hebben deze ook in andere perioden van zijn leven aantoonbare invloed uitgeoefend. In de eerste plaats is de gangbare voorstelling alsof hij steeds als een omzichtig en handig politicus handelde, verre van juist. Net zoals in de latere fasen van zijn bijkans vertwijfelde strijd tegen het zo veel machtigere Spanje, gedroeg hij zich in 1568 eerder als een waaghals die zich in een rijkelijk riskant avontuur stortte. Zoals Marnix in de tijd van het beleg van Haarlem opmerkte, zag Oranje er niet tegen op alles op alles te zetten ('de jouer le tout pour le tout'). In de tweede plaats waren Oranjes politieke doeleinden niet zo gematigd als veelal aangenomen is. Zoals een andere vertrouweling van Oranje, Hubert Languet, het eens uitdrukte, nam Oranje, die in bijna alle opzichten een toonbeeld van gematigdheid was, tegenover Spanje een tegenovergestelde houding aan. En dit is een hoogst belangrijke uitzondering, want gedurende de laatste zestien jaren van zijn leven trof Oranje heel weinig beslissingen die niet ten doel hadden Spanje afbreuk te doen. Het zou inderdaad niet gemakkelijk vallen iemand anders te noemen die zich in deze tijd een onverzoenlijker tegenstander van Spanje betoonde of er sterker op aandrong de vijand met alle ten dienste staande middelen te bestrijden. Tenslotte is het duidelijk dat zijn verbeten anti-Spaanse houding gedeeltelijk voortsproot uit zijn vaste voornemen de reputatie van hemzelf en zijn illustere familie op te houden. Ten onrechte hebben sommige geschiedschrijvers in Oranje een voorvechter van een democratische of liberale staatsorde of van de idee van nationale zelfbeschikking gezien. Oranje was geenszins een vooruitstrevend politiek denker." (571)	1984	APG verzetsmotieven	
Swart, K.W.,	"Willem de Zwijger", in C.A. Tamse (red.), *Nassau en Oranje in de Nederlandse geschiedenis*, Alphen aan den Rijn: A.W. Sijthoff, 1979, pp. 47-82. ill. *Genealogisch overzicht*. "Zijnerzijds gaf Oranje zijn volledige steun aan Filips II in de laatste jaren van de oorlog tegen de Franse koning Hendrik II. Volgens een Venetiaans ambasssadeur, zou Oranje in 1556 zo verontwaardigd geweest zijn over de gebrekkige financiële steun die door de Staten van Brabant gegeven werd, dat hij openlijk verklaarde dat de koning iedereen zou moeten ophangen die hem weigerde van de hoognodige fondsen te voorzien. In deze tijd stond Oranje bovendien op zeer vriendschappelijke voet met Granvelle, Filips II's invloedrijke minister die altijd volkomen de belangen van de Habsburgers was toegedaan. Hij accepteerde menige gunst van deze zeer bekwame staatsman, die allicht veel tot de ontwikkeling van Oranjes scherp, 'machiavellistische' politiek inzicht heeft bijgedragen. Het was pas in de zomer van 1559, vlak voor Filips' vertrek naar Spanje, dat Oranje zijn ontstemming over de koninklijke politiek begon te tonen. Samen met Egmont en enige andere leden van de hoge adel, uitte hij zich zeer kritisch over de wijze waarop de koning van plan was de Nederlandse regering in te richten. Voor de eerste maal koos Oranje de zijde van de Staten-Generaal in een conflict met de koning, namelijk in de kwestie of de Spaanse troepen al of niet het land moesten verlaten, en hij liet zijn ongenoegen blijken over het koninklijk voornemen een aantal Spaanse edelen in de Raad van State te benoemen." (49) "Oranje was geen doctrinair revolutionair die zich geroepen voelde een nieuwe politieke en sociale orde te vestigen, maar veeleer een begaafd en praktisch staatsman, die niet aarzelde zijn politieke en godsdienstige houding te veranderen wanneer hem dit gelegen voorkwam. Maar er was één doeleinde dat hij gedurende de laatste zestien jaar van zijn leven met grote verbetenheid nastreefde: het herstel van het onrecht dat hem en andere slachtoffers van de Spaanse tirannie was aangedaan. Op dit punt was hij wars van elk compromis en onverzoenlijker dan wie van zijn volgelingen ook." (p. 78)	1979	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	"Willem van Oranje en de Nederlandse opstand", in C.B. Wels et al. (eds), *Vaderlands verleden in Veelvoud*, deel I: 16e-18e eeuw. Tweede herziene druk, Den Haag: Martinus Nijhoff, 1980, pp. 99-132. *Noten*. 1e druk 1975. "De Nederlandse Opstand had het opmerkelijke resultaat dat een nieuwe staat ontstond waarin niet langer de adel, maar een burgerlijk partriciaat een overwegende invloed bezat. Maar het waren niet de aanzienlijken onder de burgerij, maar de hoge edellieden die het verzet tegen de regering van Filips II begonnen, en onder hen nam Willem van Oranje, bijgenaamd de Zwijger, de voornaamste plaats in. De redenen waarom hij zich tegen de politiek van de koning keerde, waren aanvankelijk nauwelijks verschillend van die van zijn standgenoten. Hun streven was niet revolutionair, maar conservatief; zij beoogden niet een nieuwe politieke en sociale orde te stichten, maar de grote invloed te herwinnen die de hoge adel in het niet te verre verleden op 's lands regering had uitgeoefend." (99) "Oranje was geen doctrinair revolutionair die zich geroepen voelde een nieuwe politieke en sociale orde te vestigen, maar veeleer een begaafd en praktisch staatsman die niet aarzelde zijn politieke en godsdienstige houding te veranderen wanneer hem dit gelegen voorkwam. Maar er was één doeleinde dat hij gedurende de laatste zestien jaar van zijn leven met grote verbetenheid nastreefde: het herstel van het onrecht dat hem en andere slachtoffers van de Spaanse tirannie was aangedaan. Op dit punt was hij wars van elk compromis en onverzoenlijker dan wie van zijn volgelingen ook. In het conflict met zijn zo veel machtiger vijand overschatte Oranje dikwijls de krachten die hem ter beschikking stonden, zodat hij meestal faalde in wat hij ondernam. Maar hij gaf de hoop nooit op dat zijn strijd uiteindelijk met succes bekroond zou worden. En ondanks de vele tegenslagen die hem troffen, volbracht hij waarschijnlijk meer dan enig ander staatsman van zijn tijd. Weliswaar was hij geen leider die ooit volledig de loop van de gebeurtenissen beheerste of voorzag. Maar hij was wèl een van die uitzonderlijke persoonlijkheden van wie gezegd kan worden dat hun daden een beslissende invloed hebben uitgeoefend in een kritieke periode van de geschiedenis. Oranje vervulde die rol vooral gedurende de moeilijkste jaren van de Opstand, toen Holland en Zeeland zich geheel alleen tegen de macht van het Spaanse leger moesten verweren. In deze beginfase van de strijd tegen Spanje zou de Opstand tot een vroegtijdig einde gekomen zijn — met al de gevolgen die dit gehad zou hebben voor het verdere verloop van de Nederlandse en Europese geschiedenis — indien Oranje niet als leider was opgetreden. In deze periode was absoluut niemand anders beschikbaar die al de bekwaamheden bezat, die vereist waren voor het organiseren van het verzet van een klein, innerlijk verdeeld gebied." (130/1)	1980	APG	
Swart, K.W.,	"Willem van Oranje: mythe en werkelijkheid", in Bert Toussant & Paul van de Velde (red.), *Aspecten van de historische biografie*, Kampen: Kok Agora, 1992, pp. 90-99. *Noten*. "Geen enkele Nederlandse staatsman is zo verheerlijkt als Willem van Oranje. Reeds gedurende zijn leven vereerden vele van zijn aanhangers hem als de Vader des Vaderlands die door God was verkoren om de Nederlanden van de Spaanse tirannie te verlossen. Als zodanig wordt de prins bijvoorbeeld uitgebeeld in het Wilhelmus, dat geschreven werd kort nadat hij de wapens tegen de hertog van Alva had opgenomen. In onze eeuw heeft de Oranjemythe weliger getierd dan ooit. Zelfs de geschiedschrijver Presser, die zich een naam had verworven als ontmaskeraar van verschillende historische legenden, verkondigde in 1940 de mening dat de historicus zich zwijgend voor de Oranje-legende kan buigen omdat de prins een van die zeldzame persoonlijkheden is wier tekortkomingen worden geadeld door het hoge ideaal waarvoor zij zich hebben ingezet. De prins was echter niet een idealistische visionair die zijn tijd ver vooruit was, maar een uiterst pragmatisch politicus, wiens opvattingen, althans aanvankelijk, nauwelijks verschilden van die van zijn standgenoten. Ook zijn levensstijl geleek veel op die van andere hoge edellieden. De jacht was zijn geliefkoosde tijdverdrijf en lange tijd spendeerde hij een fortuin aan het onderhoud van zijn stallen en het geven van somptueuze feestmalen. Al werd zijn gematigdheid zeer geroemd, in het consumeren van drank wist hij geen maat te houden en wat de liefde betreft verklaarde hij in zijn jonge jaren dat het huwelijk bestond om wettige erfgenamen voort te brengen en het geen zonde was om er bijzitten op na te houden. Aan de andere kant bezat hij een aantal gaven die hem onderscheidden van andere leden van de hoge adel en hem ertoe voorbeschikten een leidende rol in 's lands regering te spelen. Hij had bijvoorbeeld een uitstekend geheugen en een scherp verstand en ging koel berekenend te werk. Hij toonde zich ook zeer geduldig en taktvol en had zeer innemende manieren. Verder gedroeg hij zich, niettegenstaande het feit dat hij tot een van de voornaamste Nederlandse geslachten behoorde, nooit hooghartig tegenover personen van lagere stand. Hij wist, zoals een van zijn tegenstanders eens opmerkte, hoe men door een biertje met een man uit het volk te drinken diens gunst kon winnen. Oranje was bovendien een meester op het gebied van de politieke propaganda." (90/1)	1992	APG beeldvorming Oranjemythe	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	"William of Orange 1533-1584. The foundation of the Dutch Republic", in: *History today*, 34, August 1984, pp. 41-44. ill. "William of Orange owes his current stature and reputation to the leading role he played in the Revolt of the Netherlands, one of the most successful revolutions in history. Whereas almost all previous uprisings had either been suppressed or failed to serve the cause of political freedom, the Revolt of the Netherlands led to the foundation of an independent, prosperous republic where, in sharp contrast to the political development in other European countries of the time, representative assemblies exercised sovereign power. This remarkable outcome was partly the result of Orange's outstanding gifts of leadership, not the least of which was his great talent in negotiating with parliamentary bodies. The policies which Orange pursued towards the States — as representative assemblies were called in the Low Countries — were less determined by firmly held political convictions than by tactical considerations. Orange was an opportunist in the sense that, in his bitter struggle against the powerful King of Spain, he was inclined to use almost any means which might serve his purpose. And as a preeminently practical statesman, he frequently adjusted his attitude toward the States according to changes in the political situation." (41)	1984	APG	
Swart, K.W.,	"William the Silent's Statecraft", in Theo Hermans & Reinier Salverda (eds), *From Revolt to Riches. Culture and History of the Low Countries, 1500-1700. International and Interdisciplinary Perspectives*, London: Centre for Low Countries Studies, 1993, pp. 65-73. *Noten*. "A number of prominent Dutch Historians have argued that Erasmus profoundly influenced Orange's religious and political views. But in none of Orange's writings is any refference made to the works of the great Dutch Humanist. If any sixteenth-century writer exerted a profound influence on Orange's political outlook, Machiavelli seems a more likely choice, and not only many critics of the Prince but also some of his admirers have maintained that he frequently consulted the best known work of this Italian Humanist, *Il Principe*. This however seems doubtful, because Orange was not much of a reader. But it is far from unlikely that if Machiavelli had written his famous political treatise fifty years later, he would have pointed out that Orange was the personification of almost all the virtues which a prince should possess in order to achieve his objectives,... (66).	1993	APG als politicus	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584. Ingeleid door Alastair Duke en Jonathan I. Israel, bezorgd door R.P. Fagel, M.E.H.N. Mout en H.F.K. van Nierop, Den Haag: Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 1994. 311 blz. ill. *Noten, Archieven, Pamfletten, Bronnen en Literatuur, Personenregister, Geografisch register*. *Zie digitale editie 2008 dbnl: http://www.dbnl.org/tekst/swar014willo1_01/* "Na het plotselinge overlijden van Koenraad Wolter Swart op 27 juli 1992 vroegen velen die hem gekend hadden zich af in welke staat van voltooiing de grote biografie van Willem van Oranje zich zou bevinden, waaraan Swart de laatste vijfentwintig jaar van zijn leven vrijwel onafgebroken had gewerkt. Al snel bleek dat alleen de tweede helft van het manuscript zo goed als voltooid was, het deel dat de periode van het hernieuwde uitbreken van de Opstand in Holland en Zeeland in 1572 tot de moord op de prins in 1584 behandelt. In maart 1992, ruim vier maanden voor zijn dood, had Swart deze hoofdstukken aan zijn oud-leerlingen Alastair Duke en Jonathan Israel toegezonden met het verzoek om commentaar. In een begeleidende brief noemde Swart deze tekst 'het min of meer voltooide deel van mijn boek over Willem van Oranje'. In Swarts schriftelijke nalatenschap bevond zich eveneens een groot aantal mappen met aantekeningen en ontwerpen voor hoofdstukken over het leven van Oranje tot 1572. Deze teksten verkeerden in nogal verschillende staat van afwerking. Sommige waren in het Engels geschreven, andere in het Nederlands; sommige waren in handschrift, andere getypt. Annotatie ontbrak vrijwel overal. Bij deze verzameling had Swart mismoedig geschreven: 'Biografie van Willem van Oranje. Hierin een eerste poging om zijn leven te schetsen voor dat hij de wapenen opnam tegen de Spaanse overheersing (1533-1572). Hierin zou nog heel wat veranderd moeten worden. Bijna geheel waardeloos voor iemand anders.' Na bestudering van Swarts nagelaten handschriften kwamen wij al snel tot de conclusie dat publikatie van het eerste deel van de biografie inderdaad onmogelijk was. De uitgave in enigerlei vorm van het 'min of meer voltooide' deel leek ons daarentegen van groot belang. In deze hoofdstukken geeft Swart een nieuwe visie op het optreden van Oranje in de cruciale jaren van de Opstand, gebaseerd op de grondige studie van alle gepubliceerde en een groot aantal archivalische bronnen. Swarts inzichten zijn niet alleen van belang voor de kennis van de figuur van Willem van Oranje, maar ook voor een beter begrip van de Nederlandse Opstand." (Ten Geleide, 7/8) "De laatste zes jaren van zijn leven bracht Oranje grotendeels in de zuidelijke Nederlanden door, waar in deze tijd het zwaartepunt van de strijd tegen de vijand lag en waar hij zich meer thuis voelde dan in Holland of Zeeland. Toen hij in september 1577 door de Staten-Generaal werd uitgenodigd zich naar Brussel te begeven, gaf hij hun te kennen hiertoe gaarne te zullen overgaan daar hij ernaar verlangde 'sa chère patrie' terug te zien. Al betitelde de prins in deze tijd dikwijls de Lage Landen in hun geheel, en ook nog wel eens het Duitse rijk, als 'zijn lieve vaderland', het was toch vooral het hertogdom Brabant dat hij als zodanig beschouwde. Hier lagen zijn belangrijkste bezittingen en hier had hij in zijn jongere jaren, te Breda, Brussel en Antwerpen, een vorstelijke staat gevoerd en zich als een uiterst kundig politicus doen kennen. Holland, Zeeland en Utrecht had hij in die tijd slechts sporadisch bezocht, ondanks het feit dat hij in 1559 door Filips ii tot stadhouder van deze gewesten was benoemd. Het was pas in oktober 1572, na de mislukking van zijn tweede veldtocht in de zuidelijke Nederlanden, dat hij zich noodgedwongen in Holland vestigde, en het waren wederom grote tegenslagen die hem in het Zuiden zouden treffen waardoor hij zich in de zomer van 1583 genoodzaakt zag opnieuw in het Noorden zijn hoofdkwartier op te slaan." (147)	1994	APG	
Swart, K.W.,	William the Silent and the Revolt of the Netherlands, London: The Historical Association, 1978. 40 blz. *Noten, Bibliografie*. "Orange himself never doubted that the struggle against Spain was ultimately doomed to failure unless substantial foreign aid was received. For this reason he made a major effort to persuade the rulers of France, England and various German states to come to the assistance of the revolt. It would be in their own interest, so Orange argued repeatedly, to secure the continuation of the struggle against Spanish domination in the Netherlands for otherwise nothing would prevent Spain from carrying out her grand design of establishing herself as the universal monarchy. The results of Orange's intense diplomatic activity were on the whole very disappointing. No foreign ruler was as yet willing to become involved in what seemed to them a hopeless struggle. At the end of 1575, when the situation seemed more desperate than ever, Orange finally succeeded in convincing the States of Holland and Zeeland of the necessity of renouncing any allegiance to Philip if so that the position of sovereign in the Netherlands could be offered to either Queen Elizabeth or the Duke of Anjou. But both declined the honour. As late as July 1576 Orange complained: 'We are abandoned by all the world'. This does not mean that all the diplomatic efforts made by Orange in these years were utterly in vain. Without the limited financial, military and other assistance received from France, England, the Palatinate and Scotland the rebels might have been unable to persist in their struggle. Moreover, Orange's shrewd diplomacy and propaganda were highly effective in undermining the Spanish position in the so-called obedient provinces of the Netherlands. By playing down the religious differences between the obedient and the rebel provinces and thus creating the impression that all the Netherlands would be able to live harmoniously together once the detested Spanish soldiers had been expelled, Orange made a major contribution to strengthening the opposition to Spanish rule among the leading classes in the rest of the Netherlands and to intensifying their desire to end the military conflict with Holland and Zeeland on almost any terms." (24)	1978	APG buitenlands beleid	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Swart, K.W.,	William of Orange and the revolt of the Netherlands, 1572-84. With introductory chapters by Alastair Duke en Jonathan I. Israel. Edited R.P. Fagel, M.E.H.N. Mout and, H.F.K. van Nierop, Aldershot: Ashgate, 2003. XIX, 280 blz. *Noten, bibliografie, index.* *Vertaling van: Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584, 1994.* "Orange spent most of the last six years of his life in the southern Netherlands, now the centre of gravity of the struggle against the enemy, and where he felt more at home than in Holland or Zeeland. In September 1577, when the States-General invited him to come to Brussels, he had told them that he would he glad to do so, for he yearned to see his 'chère patrie' again.' Although the Prince often referred to the Low Countries, and sometimes to the Holy Roman Empire as a whole, as his 'dear fatherland', it was the Duchy of Brabant above all that he regarded as his home. Here lay his most important possessions, and here in his youth he had lived in princely state at Breda, Brussels and Antwerp, earning a reputation as an extremely astute politician. Though he had been appointed stadholder of Holland, Zeeland and Utrecht by Philip II in 1559, he had paid only sporadic visits to those provinces. It was not until October 1572, after the failure of his second campaign in the south Netherlands, that he settled in Holland, of necessity; and it was the great reverses he was to suffer in the south that would compel him to move his headquarters back to the north in the summer of 1583." (143) "In 1577 Orange had told the nobles and the town magistrates that only by satisfying the people could they achieve anything lasting. But, as Granvelle had predicted at that time, the Prince would soon find how difficult it is to keep the people satisfied. Orange now began to complain of the fickleness of popular favour. 'As long as one is favoured by fortune', he quoted from Ovid, 'one will have many friends, but once darker days dawn, one will stand alone.' In these new circumstances he naturally lost his former preference for greater popular influence in government policy. When the weavers of Ghent rioted in August 1579, to protest against their leader Hembyze being stripped of his power, the Prince told them that it was not fitting for common craftsmen to meddle in politics. Since the beginning of the Revolt Orange and his colleagues had made much use of the printing press to blacken the reputation of the enemy. But now for the first time pamphlets began to appear in which Orange himself was characterized as a tyrant who did not shrink from misleading the people and breaking his word. According to a confidant of Granvelle, the Prince was said to have told his friends, while in a drunken state, that his own weapons were now being turned against him. One of the polemics was the work of Jan van der Linden, who had conspired with Terranova in 1579 to murder Orange. In this year van der Linden also published a letter he had written to the States-General, in which he presented himself as a true patriot and argued that the continuance of the war was exclusively to be blamed on Orange. Like the Prince's Walloon critics, van der Linden accused him of flagrant violation of the Pacification of Ghent, which he had sworn to uphold, and of wanting to eradicate the Catholic faith and the nobility. There was no fouler hypocrite and traitor in the world, he said. Remarkably, most of this polemic was read to the States-General in July 1579 by Orange himself. The clerk of the assembly, who was not aware of its contents, had begun to read but stopped as soon as he realized its extremely defamatory character. The Prince took over and read the rest of the letter without batting an eyelid." (181)	2003	APG	
Swart, K.W.	"Willem van Oranje en de vestiging van de macht van de Nederlandse Statenvergaderingen", [ongepubliceerde lezing in het bezit van Prof. dr. H.G. Koenigsberger en in kopie bij drs. R.P.Fagel.]		APG	

Swart, N.,	Het leven van Willem den Eersten, Prins van Oranje, Leiden: D. du Mortier en Zoon, 1822. VIII, 184 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Swart,%20N.pdf* "Neen, een waarlijk groot en goed Vorst is onze bewondering even zeer waardig, als een man uit de heffe des volks, tot grootschen en zuiveren luister opgeklommen. En zoo ons de uitstekende bekwaamheid, gematigdheid en deugd ergens minder bevreemden moet, het is in den gelukkigen middelstand, daar, waar de nooddruft en de beschaving elkander de hand reiken, om den jeugdigen mensch tot gedurige werkzaamheid en eigene volmaking te bepalen waar men meest onder zijn's gelijken verkeert, en noch laagheden noch vleijerij ondergaat, waar de wetenschappen en de kunsten beoefend worden en het licht inzonderheid straalt, om armen en rijken te hulp te komen. Verheugt u dan, mijne lieven! die gewis voor het grootste gedeelte tot dezen stand zult behooren, over zulk een heilrijk geboortelot; maakt het u inzonderheid waardig, en vergeet niet, dat, zoo het goede hier minder verwondering en uitstekenden lof ten gevolge heeft, het kwade daarentegen, de ondeugd en onkunde, met dubbele schande gebrandmerkt wordt. Gij hebt voorheen gezien, dat zelf de grootste beletselen hem, die wil, op den weg des waren roems niet kunnen stuiten; ik hoop, u thans in den man, dien wij met regt den Vader onzes Vaderlands noemen, een voorbeeld aan te wijzen van eene gelijke verhevenheid des menschelijken gemoeds, boven alle verleiding of verslapping en ontzenuwing door overvloed, aanzien en hofleven. Welaan, het is eene fraaije en belangrijke geschiedenis; luistert er dan met aandacht naar." (6/7) "Van den eenen kant verhief men de verdiensten des huizes van *Oranje* aan dezen Staat misschien al te hoog, en wilde, in het bijzonder, van geen eigenbelang of heerschzucht in Vader WILLEM hooren, die veeleer zonder eenigen dwang of eenig bijoogmerk, uit zuivere liefde voor deze landen, alles, goed, bloed, rust en gemak had opgeofferd. Van de andere zijde beschouwde men het Vorstelijk geslacht, het zij met eerbied gezegd! als een uitwas aan het ligchaam van Staat, dat de voornaamste sappen tot zich trok en gedurige koortsen veroorzaakte, een nablijvend ongemak van den zwaren worstelstrijd, dien WILLEM gebezigd had, om zich hier te nestelen, en voor zijne verlorene goederen schadeloos te stellen. Zulke uitspraken der partijschap zijn altijd verkeerd, mijne lieven! De grootste verpligting van dit land aan den Prins van Oranje, en velen zijner opvolgers, is onbetwistbaar. Doch WILLEM was een mensch, die even zoo min het menschelijke, onzuivere en eigenbatige van zijne drijfveeren geheel uitgesloten zal hebben, als elk ander mensch. Wie mag het hem ook kwalijk nemen, dat hij mede voor zichzelven, voor zijn huis en geslacht zorgde, zonder welke zorg iemand niet eens den naam van een goed huisvader verdient? Of is het reeds bewezen, dat het eenhoofdige in de regering altijd te verwerpen, en dus ook 's Vorsten, poging om tot meerder gezag te geraken volstrekt misdadig is? Ook vorderde men hier met der daad zulk eene belangelooze opoffering niet, en was althans het volk steeds zeer genegen de Prinsen van *Oranje* hoog te verheffen. Dezelven zijn immers, in weerwil van alle stormen, in dit Land steeds van zoodanig aanzien en gezag geweest, als hun langs geen anderen weg, dan dien Vader WILLEM bewandelde, ligtelijk zouden zijn te beurt gevallen, en thans zit de erfgenaam van zijn naam op den troon der gezamelijke *Nederlanden*." (166/7)	1822	APG LTM jeugdboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Syola, M.,	Wilhelm von Oranien. Prinz der Niederlande. Drama in 5 Akten und 4 Zwischen-Akten, Bern-Leipzig: Modernes Verlagsbureau Curt Wigand, 1909. X, 107 blz. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/SyolaWilhelm.pdf* Delfts exemplaar (64 C 45) bevat opdracht van de auteur aan Bürgermeister der Stadt Delft. Gedateerd: Aachen, September 1911. In de gedrukte editie (p. 96) speelt de Fünfter Akt im Schlosse zu Breda. In dezelfde hand als de opdracht is hier Breda doorgestreept en veranderd in Delft. Het bevat ook een Vorwort dat in KB-exemplaar ontbreekt. Zie: *http://www.periodata.nl/dataweb/SyolaVorwortDelft.pdf* "Wir sehen, da auf der einen Seite den Herzog Alba, hinter ihm seinen Herrn und König Philipp von Spanien und dessen Vorgänger Karl V., jener eminente Beherrscher einer halben Welt. Auf der anderen Seite stehen vor unseren Augen ein Graf von Egmont, Graf von Hoorn, sowie der bedeutendste unter den Geusen, — ein Wilhelm von Oranien-Nassau. — Ein Jeder stelle sich hinter diese Personen, welche seinem Glauben nach ihm nahe stehen. — Ich schrieb dieses Drama nicht als ein Tendenzstück, dem einen zu Lieb, dem anderen zu Leid, sondern wollte einfach eine jener tragischen Szenen vorführen, welche sich im damaligen Zeitalter zugetragen haben. — Es wäre zwecklos, die Bühne zur Austragung grosser historisch-religiöser Gegensätze benutzen zu wollen, sondern wir sollen lediglich auf der Bühne grosse Menschen betrachten, ihr Ringen, ihr Leiden, Siegen und Unterliegen, uns vergegenwärtigen und dadurch Bilder vergangener Zeiten wieder lebendig werden lassen, welche längst vergessen sind, bei dem grössten Teil der heute Lebenden." [3 Vorwort Delfts exemplaar] " **Das Volk** Heil! Kaiser Karl der Fünfte! (Die Glocken Brüssels beginnen zu läuten.) **Karl der Fünfte** Oranien! - Prinz! Kommt her in meine Arme, für Eure Worte sag' ich kaiserlichen Dank. (Zu Philipp gewandt.) Mein Sohn! Von vielen Edlen, die hier stehen Empfehl ich dir am wärmsten diesen Mann. Als Knabe hab' ich ihn gekannt, geschatzt, Als Mann war oft er mein Berater. Den Ratschlag sein, wenn ich ihn hab' befolgt,	1909	LTM toneel drama	
Tadama, R.W.,	"Iets over een' onuitgegeven brief van prins *Willem I* aan de stad Tiel", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, deel 4, 1844. Arnhem: Is. An. Nijhoff, pp. 275-281. *Noten.* *Online: google books* *Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/9655* "Niets wat den grondlegger van ons staatkundig bestaan, den grootsten man zijner eeuw, betreft, behoort voor het nageslacht onverschillig te zijn. Is het dus op zich zelf reeds pligt, alles op te sporen, waardoor zijne pogingen en plannen tot redding van de Nederlanden kunnen worden toegelicht; hoeveel te meer, wanneer het een tijdvak geldt, het gewigtigste in de geschiedenis van den tachtigjarigen krijg, te weten het jaar 1572. Schaarsch zijn de berigten uit dat merkwaardig jaar; het schijnt, alsof het gekletter der wapenen in alle streken der Nederlanden de noodkreten en klagten der ongelukkige inwoners deed verstommen, en alsof zoo vele handen het zwaard hadden aangegrepen, dat er naauwelijks iemand overbleef, die de pen had kunnen voeren. Dubbel aangenaam was het mij derhalve, in het archief der Graven van den Berg te 's Heerenberg een brief van den Prins van Oranje te vinden van den 20 Mei 1572, die, voor zoo ver ik heb kunnen nagaan, nooit is uitgegeven. De brief is copie, met schrift der zestiende eeuw geschreven en zeer defect; doch wat daarvan is overgebleven der vermelding allezins waardig. De dagteekening van den brief wijst ons op een tijdpunt, waarin zich overal in de Nederlanden opstand en verwarring vertoonden. Tegen den wensch van den Prins, die de onderneming te vroegtijdig hield, hadden de koene Watergeuzen den Briel ingenomen en Vlissingen en Veere het Spaansche juk doen afwerpen. Doch Willem van Oranje was de man niet, om eene gunstige gelegenheid voorbij te laten gaan, omdat zij niet geheel en al met vooraf beraamde plannen strookte; integendeel verdubbelde deze gebeurtenis slechts zijnen ijver. Sonoy werd naar Noord-Holland gezonden, om, wanneer Enkhuizen mogt omslaan (dit gebeurde den 21 Mei), het bevel aldaar op zich te nemen. Graaf Willem van den Berg verzamelde krijgsvolk om in het Zutphensche te vallen, en vier dagen na het schrijven van dezen brief werd Bergen in Henegouwen door Graaf Lodewijk van Nassau verrast. De Prins zelf was bezig met het aanwerven van krijgsbenden, waarmede hij den 8 Julij over de Maas trok en in persoon op het oorlogstooneel verscheen. Het moest op dat oogenblik (gelijk trouwens uit den brief zelven blijkt) voor hem, zoowel uit een staatkundig als krijgskundig oogpunt, van het grootste gewigt zijn, dat de opstand zooveel mogelijk overal tegelijk ontbrandde. Daartoe moest dan ook deze brief strekken. — Waarom de Prins juist aan de stad Tiel schreef, laat zich bij eenig onderzoek zeer goed begrijpen. — De voornaamste en invloedrijkste man in Tiel en de geheele Neder-Betuwe was toen de ambtman en rigter Nicolaas Vijgh, bedekteljk de partij van Oranje toegedaan, welke zijne zonen openlijk hadden omhelsd. De Prins kon dus met grond vermoeden, dat deze, bij het verbreiden van den opstand, het masker zoude afwerpen en ook Tiel doen omslaan, en dan was het eene zaak van het grootste gewigt, door het bezetten van Tiel zich meester te maken van den Waalstroom en zóó de onderlinge gemeenschap tusschen de vijanden af te snijden. Dat de Spaansche partij het gevaar van eene dergelijke onderneming zeer goed inzag, blijkt genoeg uit een' brief van den Kanselier en de Rekenkamer aan den Hertog van Alba, waarbij zij dringend om hulp smeeken. Aanleidingen genoeg voorwaar voor den Prins van Oranje, om den navolgenden brief af te zenden!"	1844	APG Oranje dreigt Tiel	Tadama Brief Tiel

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tazelaar, C.,	"De figuur van prins Willem in de literatuur van zijn tijd", in *Prins Willem van Oranje. Vader des Vaderlands*. Aflevering 3 en 4 van *Stemmen des Tijds*, Zutphen: N.V. J.G.A. Ruijs' Uitgeversmaatschappij, 1933, pp. 314-360. *Noten. Bibliografie.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/TazelaarFiguurOranje.pdf* "Daarbij heb ik geenszins de bedoeling naar volledigheid te streven. Een werkelijk zooveel mogelijk volledig beeld zou een onderzoek vorderen van heel wijden omvang en zou ook in zijn weergave andere ruimte eischen, dan een tijdschriftbijdrage biedt. 't Is mij slechts te doen om een indruk aan de hand van enkele sprekende getuigenissen zoowel van tegenstanders als van aanhangers van den Prins. Natuurlijk hebben 's Prinsen vijanden evenzeer hun meening geuit als zijn vrienden en beider oordeelvelling is van belang, als we willen zien, hoe de tijdgenooten over hem hebben gedacht. Aan twee verzamelingen tijd-poëzie ontleen ik dan mijn gegevens, twee verzamelingen, die in ieder opzicht elkaars tegengestelden zijn en beide veel oriënteerend materiaal bevatten : de Zuid-Nederlandsche „Politieke Balladen, Refereinen en Spotgedichten der XVIe eeuw", en de Noord-Nederlandsche Geuzenliederen; Roomsche en Protestantsche tijdverzen dus; contra en pro." (315/6) "Hij komt niet om u te verderven, geloof dat nu toch, zegt b.v. de dichter van „Ras Seventien Provincen", maar om U weer te geven dat wat u geroofd is. Tot deze weifelaars gaat ook uit de verzekering, dat hij geen opstandeling is en geen muiter : hij is „'s Conincks Luytenant" dien men „vrijmoedich bijstant" mag doen. Later, als de koning is afgezworven, is er die betuiging niet meer, maar in de jaren vóór 1581, toen men nog geloofde in den Vorst, en de landvoogden als de onderdrukkers zag, vond men daarin 's Prinsen eere. Voorts begrijpt men, dat de Prins streed voor gewetensvrijheid en de onbelemmerde verkondiging van Gods Woord. Ieder van deze dichters zegt het op zijn beurt en voegt er met bewonderenden eerbied aan toe, dat hij daarbij leven noch bezit ontzag, dat hij inzette geheel zijn persoonlijkheid en al zijn goederen. Juist daaruit vloeit voort de gereede erkenning van zijn belangeloosheid, die men altijd weer als krachtig argument aanvoert tegen de wankelmoedigen en niet-vertrouwenden. En dan wordt men niet moede 's Prinsen karakter te prijzen : hij is minzaam, vergevensgezind, niet hoogmoedig, altijd hulpvaardig, edel, vroom, goed. Dit is het oordeel, 't welk men uit deze Geuzendichten afleest, het oordeel der tijdgenooten, wier strijd de Prins van Oranje gestreden heeft." (360)	1933	LTM Oranje in de literatuur	
Tazelaar, J.P.,	'Vader Willem'. Ter herdenking van den 400sten geboortedag van "Prins Willem van Oranje". Derde druk. Uitgave van de Gereformeerde Zondagsschoolvereeniging "Jachin", Haarlem: A. Verleur, 1933. 56 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TazelaarVaderWillem.pdf* "In de maand April 1933 zal in ons land overal de vierhonderdste geboortedag worden herdacht van Prins Willem van Oranje, den „Vader des vaderlands". Deze bijnaam was van al zijn titels, die hij droeg, de schoonste. Hij geeft duidelijk te kennen, wat de Prins voor ons volk geweest is en gedaan heeft. De aanstaande herdenking behoort te zijn een eerbiedige en dankbare hulde aan den grondlegger onzer godsdienstige en burgerlijke vrijheid. Het is onze plicht, dat kostelijk erfdeel onzer vaderen zorgvuldig te bewaren en alles te vermijden, wat het zou kunnen schaden. De geschiedenis van ons land spreekt van twee vrijheidsboomen. De eerste werd door Prins Willem geplant en heeft heerlijke vruchten gedragen. Den tweede hebben de Patriotten hier neergezet en hij was een dorre staak met wondende prikkels. Je hebt er den meester op school wel eens van hooren vertellen. De ware vrijheid, die „Vader Willem" ons bracht vloeit voort uit wat God in Zijn heilig Woord ons gebiedt, en is in alles daarmede op het nauwst verbonden." (7) "Filips' wraakplan tegen de Nederlanders over den Beeldenstorm was spoedig genomen, om ook onmiddellijk op de meest ontzettende wijze volvoerd te worden. Don Ferdinand Alvarez de Toledo, Hertog van Alva was daartoe de aangewezen man. De scherp vooruitziende blik van den Prins, zag, terwijl anderen nog goede verwachtingen koesterden, de bange tijden komen. Hij waarschuwde de Edelen voor het naderend onweder, waarvan hij de gele koppen aan den horizon zich hoog zag opstapelen. Met nadruk waarschuwde hij zijn vrienden, de graven van Egmond en Hoorne, maar zij luisterden naar zijn woorden niet. Zij meenden, dat de toestand niet zóó ongunstig was. Met hoeveel voorzichtig beleid en soms zelfs niets ontziende onverschrokkenheid de Prins ook had gehandeld, hij was er steeds vaster van overtuigd, dat met de laveerkunst van den staatsman het pleit niet kon worden gewonnen. Al wat hij sprak en deed, baatte niets. Er bleef hem niets over dan vrijwillig in ballingschap te gaan. Tevergeefs had hij al het mogelijke beproefd, om de gewetensvrijheid en de rechten en vrijheden van het land te handhaven. Hij was op zijn weg aan een zeer moeilijk punt gekomen. Eén van tweeën moest het nu met hem worden: òf blinde onderwerping aan Filips bevelen, òf openlijke tegenstand, ja zelfs opstand. Hij gaf de Landvoogdes zijn aanstaand vertrek te kennen. En wat deze ook beproefde, zelfs met gemeende of valsche beloften probeerde, om hem te doen blijven, 's Prinsen besluit om het land te verlaten stond onwrikbaar vast. Heelemaal niet uit kleinmoedige vrees, maar uit wèlberaden overleg in het belang der groote zaak, die hij voorstond. 't Was hem zeer goed bekend, dat zijn naam op de lijst der doodschuldigen stond, en óók, dat Filips had bevolen, het proces over hem in vier en twintig uren te voltrekken. In April 1567 verliet de Prins Antwerpen, om zich over Breda weer naar Dillenburg te begeven. Ook liet hij al zijn schatten en kostbaarheden uit het paleis van Vlaanderen te Brussel en uit zijn kasteel te Breda vervoeren, er van verzekerd, dat alles verbeurd zou worden verklaard. Meer dan 4000 personen deden hem uitgeleide. Er was algemeene verslagenheid in het land. Van alle zijden ging de klacht op: „Wee, wee nu over Nederland!" De Herder ging heen, volstrekt niet om zijn kudde in den steek te laten, maar omdat	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tenhaeff, N.B.,	"De jeugd van Willem den Zwijger", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933. pp. 15-38. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/TenhaeffJeugd.pdf* "Het hof te Brussel muntte werkelijk niet uit in godsdienstige belangstelling of zeer overtuigde devotie. Het wereldsche indifferentisme nam de dingen daar niet zwaar op. In gemoedelijke oppervlakkigheid trok men zich van de groote problemen van ziel en zaligheid weinig aan. Ketterij was een dwaasheid en bovendien: niet *hoffähig*. Er waren belangrijker dingen: tournooi en jacht en carrière. Margaretha van Parma schrijft in 1560 aan Philips II, dat de Prins uit kettersch milieu hierheen gehaald, zich moreel en religieus goed gedraagt. Het was dus in orde. Geen spoor van innerlijken strijd. De Prins is trouwens nog een jongen. Het Dillenburgsche slijt uit. En dat was precies de bedoeling geweest. Het klinkt een beetje melancholiek, als de vader later zegt, dat zijn zoon „in den Niederlanden gewendet worden (war)". De vader zag dat goed. Het was eenvoudig genoeg in zijn werk gegaan. Men had hem slechts zoo veel mogelijk geïsoleerd gehouden van zijn Duitsche verwanten. Van de intellectueele vorming weten wij ook niet veel. Een studeerkamermensch is de Prins nooit geweest. Hij had andere eigenschappen, die zijn gouverneur deden zeggen „qu'il sera homme de bien". De oude baron zag in hem een veelbelovend man van de wereld: aangename vormen, ingeboren courtoisie, vief en toch gelijkmatig, goed ruiter, goed danser, veel savoir-vivre. De Prins leerde Fransch, natuurlijk, ook Latijn. Later blijkt hij ook Spaansch en Italiaansch te kennen. Zijn Nederlandsch bleef heel zijn leven lang zijn Duitschen oorsprong verraden. In zijn rijpe jaren is de Prins zeker geen vijand van boeken geweest. Maar zij zijn slechts complement tot wat men aanleg en begaafdheid noemt; niet iets, waaruit veel aan zijn persoonlijkheid werd toegevoegd. De gouverneur was dus even tevreden als de landvoogdes. Wanneer de Prins zestien jaar wordt, dan acht men ook den tijd gekomen, zijn leven op wat grootscher voet in te richten. Veel mag het nog steeds niet kosten. De landvoogdes is dat met de cijferende raden eens. Maar hij moet nu toch zoo langzamerhand de hoogeschool van het hofleven gaan doormaken. Hij moet een gouverneur krijgen, die daar door-en-door thuis is, die hem in kan leiden tot die Bourgondisch-Brusselsche hooge wereld. Met fijn instinct kiezen de menschen in Breda Champagney, den broer van Granvelle, den bisschop van Atrecht. Maar er wordt in Breda ook gemopperd: Champagney heet te jong. Het was nu ook tijd, den jongen Isenburg en den jongen Westerburg te laten gaan; Duitschers waren dat toch altijd en het bleef gewenscht, zonder veel ruw geweld, langs het zachte en zoete lijntje, den Prins geheel te binden aan het Brusselsche hof. De zuinige en waakzame landvoogdes vond 8000 gulden het toelaatbare maximum, dat 's Prinsen hofhoudinkje mocht kosten. Champagney vond dat te weinig. En Granvelle, wien meer grandeur eigen was, dan men zich pleegt voor te stellen, was het daarmee eens. Hoe zou zijn broer, als de Prins en hij met het keizerlijke hof mee moesten reizen en trekken, van dat bagatel een gevolg kunnen onderhouden? Dat gaf wat wrijving en vertraging. Ook de oude opvoeders waren niet zoo vlot in het opstaan van hun plaatsen. Zoo werd de intrede in de groote wereld geen feest zonder schaduw. Toch was er dan een Brusselsch hof voor den Prins, geleid door Champagney, vóór het jaar 1549 ten einde ging." (25/6)	1933	APG jeugd	
Tentoonstelling...,	Tentoonstelling Prins Willem van Oranje in beeld. Oranje Nassau Museum, Prinsegracht 1 en 3, 's Gravenhage, 1933. Geopend van 26 Maart tot en met 1 Mei 1933. s.l. s.a. 15 blz. *Slechts lijst met summiere beschrijving van ca. 200 nummers in een eenvoudige uitgave. (gerangschikt door E.A. Van Beresteyn).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TentoonstellingPrinsinbeeld.pdf*	1933	APG tentoonstelling	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Terwogt, W.A.,	De Vader des Vaderlands in zijn leven en werken geschetst voor het Nederlandsche volk. Maassluis: J. van der Endt & Zoon, 1886. XVI, 627 blz. ill. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TerwogtVaderdesVaderlands.pdf* "Vele boeken te lezen is vermoeiing des geestes. Toch deins ik er niet voor terug de verleiding daartoe nog grooter te maken door aan de velen, die reeds zijn, nog een boek toe te voegen. En de reden? Ik heb mijn Vaderland lief, mijn volk, met al zijn deugden en gebreken, zijn taal, zeden en gebruiken; ik heb de vrijheid lief, ik haat met een volkomen haat alle heerschappij, die zich niet weet te rechtvaardigen voor de rechtbank der gezonde rede. Ik heb Oranje lief, als het symbool van recht en vrijheid en vaderlandsliefde." (1) "Inderdaad de Prins was eerzuchtig. Hoe kon het anders, een man van zijn stand en rang en talenten? Hij wist wat hij beteekende, hij was een persoonlijkheid. Met zijn helder inzicht in de behoeften en den ganschen aanleg van het volk, innig overtuigd dat ingrijpende verandering in het bestuur noodzakelijk was, zou het verderf nog worden gekeerd, kennende zijn invloed op de edelen en het volk, kon hij niet anders dan aanspraak maken op een belangrijk aandeel in de leiding van lands zaken. Van zijn inzicht, aanzien en invloed geen gebruik maken ten behoeve van zijn volk zou geweest zijn, het begraven van het hem toevertrouwde talent in de aarde, niets meer of minder dan plichtsverzaking. Maar ter bereiking van het hooge standpunt, dat hem volgens zijn rechtsbewustzijn toekwam, gebruikte hij geen oneerlijke middelen. Dit rechtsbewustzijn was het echter niet alleen - en het strekt den Prins tot onvergankelijke eer - dat hem in de aangewezen richting tot handelen dreef, maar vooral niet minder zijn meevoelend hart. Hij ging gebukt onder de onrechtvaardigheden, waarvan hij dagelijks getuige was." (168/9)	1886	APG	
Teubner, Emil,	Der Feldzug Wilhelms von Oranien gegen den Herzog von Alba im Herbst des Jahres 1568. *(Hallesche Abhandlungen zur Neueren Geschichte. Herausgegeben von G. Droysen. Heft 28)*, Halle: Max Niemeyer, 72 blz. *Noten.* *NB. pp. 57-71: Meteren, Bor, Hooft. Ein Beitrag zur Quellenkritik. Interessante voorbeelden betreffende onderlinge afhankelijkheid.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TeubnerFeldzugWilhelms.pdf* "Vorbemerkung. Den Gegenstand vorliegender Arbeit bildet der Feldzug Wilhelms von Oranien gegen den Herzog von Alba im Herbst 1568, der berühmte Zug über die Maas. Es ist befremdend, dass dieses Ereignis in unserer Zeit noch keine eingehendere Darstellung gefunden hat: das Interesse hat sich immer mehr den späteren glänzenden Thaten des niederländischen Freiheitskrieges zugewendet; an den anfänglichen unglücklichen Unternehmungen Wilhelms des Schweigsamen ist man schnell vorübergegangen. Ich habe es für nicht unverdienstlich gehalten, jenen merkwürdigen Kriegszug in seinen Einzelheiten nach den Berichten der uns zu Gebote stehenden Quellen zu erzählen. Für uns Deutsche ist er noch von besonderem Interesse: denn die tapfern Truppen Oraniens, denen es freilich nicht vergönnt sein sollte, sich in offner Feldschlacht mit dem Gegner zu messen, waren meistens Deutsche, wie ja der ganze Krieg zum grossen Teil mit deutscher Hilfe ins Werk gesetzt wurde. Motley und Wenzelburger konnten der ganzen Anlage ihrer Werke nach nur wenige Seiten auf unsern Gegenstand verwenden. Das Quellenmaterial ist ein reiches. Die zahlreichen Veröffentlichungen von Aktenstücken, Briefwechseln, Depeschen in den letzten Jahrzehnten fördern die historische Forschung bedeutend. Die hauptsächliche Grundlage meiner Bearbeitung bilden die Kommentarien Bernardinos von Mendoza, ferner die Relation Courtevilles, des Sekretärs von Alba, der diesen im Feldzug begleitete. Auch die Korrespondenz Granvellas bietet in den Briefen Morillons schätzenswerten Stoff. Die übrigen benutzten Quellen sind in der Abhandlung möglichst genau angegeben. Bei den Holländern habe ich von Hooft, den man in historischen Werken sehr häufig als Quelle angegeben findet, fast vollständig abgesehen: als selbständige Quelle kommt er meiner Meinung nach für die ersten Zeiten des grossen Kampfes nicht mehr in Betracht. Sein Werk baut sich zum allergrössten Teile auf denen Bors und Meterens, sowie auf dem Stradas auf. Letzteren hat Motley in seiner Vorliebe für farbenreiche und belebte Redeweise eifrig benutzt und ihn in den auf vorliegende Arbeit bezüglichen Seiten mitunter wörtlich übersetzt. Die dem Feldzuge vorhergehenden Verhandlungen mit den deutschen Fürsten habe ich nach Groen van Prinsterers: Archives de la maison d'Orange-Nassau, t. III, zusammengestellt." (1/2)	1892	MLG veldtocht 1568	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Teunissen, J.G. (regie),	"Willem van Oranje. Speelfilm, 1934. *Zie ook: Joost Mangnus, Willem van Oranje in Philiwood, 1996.* "Het leven van prins Willem van Oranje (1533-1584) wordt vanaf zijn geboorte tot zijn gewelddadige dood in beeld gebracht. Daarbij gaat het nauwelijks om zijn privé-leven. De nadruk ligt vooral op de staatsman, die de Staten van Holland van de Spaanse bezetting en de inquisitie wil bevrijden."	1934	APG film	
Tex, C.A. den,	"Verslag (*van de Vierde Klasse van het Koninklijk-Nederlandsch Instituut*) omtrent werkzaamheden der Klasse tot voorbereiding van de oprigting van het Standbeeld van Prins Willem I", in: *Algemeene Konst- en Letterbode, voor het jaar 1848*, II. Deel. Haarlem: De Erven Loosjes, pp. 314- 319, 332-336 en 347-351. *Noten.* *Foto's bijdragen: http://www.periodata.nl/dataweb/TexStandbeeld.pdf* "De Klasse zou in wijdloopigheid vervallen, indien zij vermelding deed van hetgeen in de vele zamenkomsten der Vereenigde Commissie werd verhandeld omtrent de opschriften en versieringen van het standbeeld, of ook indien zij van de uitgebreide briefwisseling gewaagde, welke zij met Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken hield over dit onderwerp. Zij mag evenwel niet verzwijgen, dat door haar aan den Minister kennis werd gegeven van haar wedervaren met den heer Buckens, wiens voorstel zij ontried; dat de heeren van Vlissingen en Dudok van Heel in hunne werkplaats een nieuwen oven tot smelting van metaal en koper hadden doen inrigten, en de persoon, die de kern voor de Ruijters beeld had gemaakt, door zijne verkregene ondervinding zich sterk maakte, om die ook voor de metaalgieting naar behooren te leveren. Er bleef dan nu slechts over de zwarigheid van het opbeitelen; doch de heer Roijer wilde, des noods, liever dezen hem ongewonen arbeid opvatten, dan zijn beeld buiten 's Lands doen gieten. Doch ook met den Heer Directeur van 's Rijks Geschutgieterij was de Minister in onderhandeling getreden, en het liet zich aanzien, dat zij tot een gewenscht einde zoude leiden." (349). (*Dit gaat niet door, de heren Van Vlissingen en Dudok van Heel slaan aan het gieten.*)	1848	BKD standbeeld	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tex, J. den,	"Oldenbarnevelt in zijn verhouding tot Willem van Oranje", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jrg 73, Groningen: P. Noordhoff, 1960, pp. 175-184. *Noten*. "Hij en de Prins waren beiden langademig in hun denken, en de Franse politiek van de laatste was er typisch een van het verre zicht. Oldenbarnevelt heeft dan ook na de dood van de Prins diens Franse politiek voortgezet, en er evenals hij zijn populariteit mee geriskeerd, en uiteindelijk verspeeld. Uiteindelijk: dat was in 1617, toen de tweede Medici-regentes, omgeven door min of meer Spaansgezinde raadslieden, de hulp van de Staten-Generaal inriep tegen haar opstandige onderdanen die een bondgenootschap hadden gesloten met de ontevreden hugenoten. Oldenbarnevelt heeft toen, voorzichtig en in beperkte mate, die steun verleend, omdat hij op het standpunt stond — een standpunt, van de Prins overgenomen — dat een sterk Frankrijk een nuttig tegenwicht moest vormen tegen een Spanje dat het omsingelde. Het is aannemelijk dat hij die politiek van de Prins niet alleen na zijn dood heeft overgenomen, maar tijdens zijn leven geleerd. Dat zou dan vooral geweest moeten zijn tijdens zijn missie naar Middelburg in september 1583, en misschien nog meer tijdens het gesprek onder vier ogen dat daaraan in Antwerpen voorafging in begin april van het zelfde jaar. Oldenbarnevelt is op het vertrouwen dat de Prins hem bij die gelegenheid betoond heeft trots geweest; in zijn autobiografie vermeldt hij het niet zonder eigen lof." (180) "Het prestige van Oldenbarnevelt in de Staten van Holland is door dit gesprek natuurlijk enorm verhoogd. Er zijn tekenen dat hij in de resterende maanden van het leven van de Prins naast Van der Mijle als hoofd van de prinselijke partij in de Staten beschouwd werd. Het is een verrassende conclusie voor wie Oldenbarnevelt vooral kent als de grote anti-Oranjeleider in de bestandstwisten. Maar de bronnen dwingen ons haast tot deze hypothese. En Willem van Oranje was geen Maurits, noch waren de Staten-Generaal in 1583 de stormram tegen Hollands overwicht die zij in 1617 zouden zijn." (181)	1960	APG Oldenbarnevelt	
Textor von Häger, Johann,	Nassauische Chronick. In welcher Des uralt-Hochlöblich- und Weltberümten Stamms vom Hauße Nassau, Printzen und Grafen Genealogie oder Stamm-Baum: Deren Geburt, Leben, Heurath, Kinder, auch sowohl zu Friedens- als Kriegs-Zeiten verrichtete Sachen und Thaten, ingleichen deren Absterben und sonst denckwürdige Geschichten. Sambt einer kurtzen General-Nassoviae und Special-Beschreibung der Graf- und Herrschafften Nassau-Catzenelnbogen, etc., aus allerhand Büchern und Schrifften, auch eigener Erfahrung zusammen gezogen und publicirt durch Johann Textorn von Häger. Anitzo Mit besonders abgetheilten Capituln und Paragraphis zum Zweytenmahl wiederum aufgeleget von Georg Ernst Wincklern, Buchdruck- und Buchhändlern zu Wetzlar. Anno MDCCXII. 1712. 240 blz. *Register*. "§ 20. Im Jahr 1568. ist, auf stetig Anhalten der Holländer, und vieler Ehrliebender Patriotten in den Niederlanden, der erste Zug, von dem Herrn Printzen, etc. auf dem Hause Ginßberg, in der Herrschaft Sigen, allda alle die Obristen zusammen kommen, in geheim gerathschlagt, und hernacher auch effectuirt worden." (189)	1712	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Theissen, J.S.,	"De Prins van Oranje in de Nederlandsche geschiedschrijving", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 301-342. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/TheissenOranjeinGeschiedschrijving.pdf* "In het begin van zijn geschiedenis der Nederlandsche beroerten in de 16e eeuw wijst Nuyens op het zeer verschillend oordeel, dat in de Nederlandsche historiografie over Prins Willem van Oranje wordt uitgesproken, een oordeel dat zich beweegt tusschen de uitersten van afgodischen vereering eenerzijds en totale verguizing aan den anderen kant. Begrijpelijk is dat alleszins als men bedenkt dat Willem de Zwijger volgens vriend en vijand de centrale figuur is in den grooten strijd (*tegen Spanje. GWD*) en dat die strijd beginselen en gevoelens raakt die tot het hoogste bezit der menscheid behooren.(...) Nationale verschillen, eindelijk, zijn in het geding, die op instincten berusten van liefde en haat, die in blinden hartstocht zich toomeloos zoeken uit te leven." (301) "Vóór alles, daarover zijn alle schrijvers het eens, was Oranje een staatsman. Maar de wegen van een staatsman zijn niet bij voorkeur de opene en rechte, veeleer de slingerpaden, onttrokken aan het oog. En waar het volle licht niet schijnt, kan welig de insinuatie groeien." (304)	1933	APG historiografie	
Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren, E.J.,	"De Prins en Dillenburg", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 165-173. ill. *Facsimilé.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ThomassenaThuessink.pdf* *Facsimilé brief van Oranje aan Jan van Nassau van 7 mei 1574. Vgl. orig. : http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/1694* "In Juni 1580 vernam de Prins de droeve tijding van het overlijden zijner moeder, aan wie hij zoo ontzaglijk veel te danken had. Door hare vrome en standvastige liefde had zij hare kinderen niet slechts eene uitstekende opvoeding gegeven, maar hen ertoe gebracht elkander lief te hebben en te steunen, waar dit maar mogelijk was. Van deze geestesgesteldheid van het vorstelijk gezin op den Dillenburg hebben de Nederlanden de rijkste vruchten geplukt in den strijd tot bevrijding van het Spaanse juk." (173)	1933	APG Juliana van Stolberg	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren, E.J.,	"Het wapen van Prins Willem I", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 387-400. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ThomassenThuessinkWapen.pdf* "Hiermede meenen wij van de verschillende bestanddeelen van het prinselijk wapen en van de o.i. meest juiste afbeelding daarvan genoeg te hebben meegedeeld. Op onzen weg ligt niet, alle fouten aan te geven, welke hierbij in de praktijk voorkomen. Wél zal het ons een voldoening zijn, indien het bovenstaande er toe mag bijdragen, dat in het vervolg op correcte wijze met dit oude en roemrijke embleem van ons vorstenhuis worde omgegaan, en dus ook in dit opzicht aan de nagedachtenis van Prins Willem en zijn geslacht de eer worde gegeven, waarop zij ten volle aanspraak heeft." (400)	1933	APG wapen Oranje	
Thomassen, C.A.J.,	"Autografen en handschriften van Willem van Oranje en tijdgenoten", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984,* 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 49-53. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "Hoewel de naam anders zou doen vermoeden, bezit de Koninklijke Bibliotheek maar zeer weinig autografen en andere door Willem van Oranje ondertekende stukken (in totaal 42, waarvan 32 in kopie). Dit is, nog los van het feit dat de KB een betrekkelijk jonge instelling is, allerminst verwonderlijk. De ambtshalve geschreven brieven zijn doorgaans in de staatsarchieven terecht gekomen, terwijl de meer persoonlijke correspondentie een plaats vond in de familiearchieven. De belangrijkste bewaarplaatsen van de autografen van en aan de prins zijn derhalve het Koninklijk Huisarchief en het Algemeen Rijksarchief te Den Haag, het Algemeen Rijksarchief te Brussel en het Hessisches Hauptstaatsarchiv te Wiesbaden, dat restanten van het te Dillenburg aangelegde archief bevat. De hier geëxposeerde autografen van de prins zijn dan ook aangevuld met brieven van een paar belangrijke tijdgenoten. De landvoogdes Margaretha van Parma (cat.nr. D 2); de zo ongelukkig aan zijn einde gekomen graaf van Egmont (cat.nr. D 4); de landvoogd Requesens, die na het optreden van Alva in de Nederlanden van Filips II de opdracht kreeg een wat verzoenender rol te spelen (cat.nr. D 8); de Franse koning Hendrik IV, die de opstandige gewesten meermalen steun toezegde, maar dit nauwelijks effectueerde (cat.nr. D 14); de hertog van Anjou, die na de afzwering van Filips II door de Staten Generaal de souvereiniteit over de Noordelijke Nederlanden kreeg aangeboden, maar wiens rol na de mislukte aanslag op Antwerpen in 1583 al weer gauw uitgespeeld was (cat.nr. D 15); en tenslotte de uiterst bekwame tegenstander van Willem van Oranje vanaf 1578: de hertog van Parma (cat.nr. D 17). Naast de brieven worden ook nog enige andere handschriften getoond die betrekking hebben op de periode van Willem van Oranje. Een pamflet gericht tegen de gehate kardinaal Granvelle, waarvan de titel curiositeitshalve onverkort in de catalogus is opgenomen (cat.nr. D 1); een uiterst belangwekkend ooggetuigeverslag van een non te Den Bosch, waaruit men een indruk krijgt van de weinig zachtzinnige wijze waarop in die tijd met andersdenkenden werd omgesprongen (cat.nr. D 5); een overzicht van de financiële offers die Willem van Oranje zich voor ons land getroost heeft, een overzicht dat, pikant genoeg, rond 1650 ten tijde van het eerste Stadhouderloze tijdperk, ter verdediging van de Oranjes werd opgesteld (cat.nr. D 6). Een zeer opmerkelijk en zeldzaam geschrift tenslotte is een dagboek dat door een hopman is bijgehouden en waarin de dagelijks praktijk van de strijd tegen de Spanjaarden goed te volgen is (cat.nr. D 7)." (49/51)	1984	APG BDG handschriften tentoonstelling	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tiethoff-Spliethoff, M.E.,	"Literatuuroverzicht", in: *Jaarboek Vereniging "Oranje-Nassau Museum"*, 1984, pp. 157-166. *Onderverdeeld in: Boeken, tentoonstellingen en diversen.* "In 1934 werd de dood van Willem van Oranje, die op 10 juli 1584 door moordenaarshand in het Delftse Prinsenhof viel, officieel herdacht. Dit feit gaf aanleiding tot een ware stroom Oranje-boeken, die reeds in de tweede helft van 1983 op gang kwam. Bijna iedere uitgever droeg zijn steentje bij, en zo verschenen in deze tijd niet alleen nieuwe publícaties, maar werden ook een aantal oudere uitgaven herdrukt. De aard van de publicaties liep uiteen van streng-wetenschappelijk tot populair/ geromantiseerd." (157)	1984	APG bibliografie herdenking 1984	
Timmer, E.M.A.,	"De kinderen van Prins Willem I", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 191-215. ill. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/TimmerKinderenvanOranje.pdf* "Even ondoenlijk als overbodig om de levens van Maurits en Frederik Hendrik te beschrijven in een zoo kort bestek; liever besluiten wij deze bijdrage met nog 't een en ander mee te deelen over Justinus, wiens naam zelfs aan de meeste Nederlanders niet bekend is, hoewel hij, zij het op het tweede plan, in onze geschiedenis een belangrijker rol dan Philips Willem heeft gespeeld." (214) (*In september 1559 werd Justinus van Nassau geboren uit de buitenechtelijke relatie van Oranje met Eva Elincx. Oranje erkent dit kind en zorgt voor de opvoeding, GWD*).	1933	APG kinderen m.n. Justinus van Nassau	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Timmer, E.M.A.,	"Een verweerschrift tegen Prins Willem's Apologie, en drie andere Spaanschgezinde pamfletten", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, zesde reeks, deel 6, 1928, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 61-94. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/Timmer.pdf* "Je remercye à Vostredite Altèze bien humblement de la faveur qu'il luy ha pleu me faire, de m'envoier ung exemplaire du malheureux et deshonté escript qu'a faict imprimer le Prince d'Orange. L'on doibt, à mon advis, tenir à louhange que telz meschantz parlent mal de gens de bien, et n'y ha, à mon advis, pour quoy respondre à telz escriptz, et tous gens de jugement cognoistront évidentment que ce sont tous mensonges inventez de pétulance, et ne peult sortir aultre chose d'ung meschant cueur, si plain de venin". Aldus Granvelle, in een schrijven van 30 April 1581 aan Margaretha van Parma, over de Apologie van Willem van Oranje. Het is bekend, dat de Spaansche regeering met deze opvatting van den invloedrijken minister is accoord gegaan, en zich nooit zij het slechts tot een officieuze weerlegging verwaardigd heeft. Eenige bevreemding schijnt dit onder de tijdgenooten wel te hebben gewekt — evenwel, er is iets anders, meer geschikt om ons te verbazen dan dit hooghartig zwijgen der aangevallenen zelf. Lijkt het niet onwaarschijnlijk, dat in een tijd, zoo fel door hartstochten bewogen, en waarin even verbitterd met de pen als met andere wapenen werd krijg gevoerd, niemand van 's Konings aanhangers op een geschrift, 't welk zóó als de Apologie stelling nam, spontaan een wederwoord zou hebben doen klinken? Veel minder moeilijk, inderdaad, zou het zijn aan te nemen, dat er wel één of meer tegengeschriften op de Apologie verschenen, doch niet door de eeuwen heen tot ons gekomen zijn — zulks zal iedereen toegeven, die weet, hoe spoedig een druk zeldzaam wordt, en van hoeveel in den loop der tijden verschenen uitgaven thans geen enkel exemplaar meer kan worden opgespoord. Wie op grond van deze overwegingen nog steeds op de ontdekking van een verweerschrift tegen de Apologie is blijven hopen, ziet zich thans in het gelijk gesteld. In Januari 1926 toch is de Koninklijke Bibliotheek in het bezit gekomen van een bundeltje, bestaande uit drie Spaanschgezinde pamfletten, samengebonden in een verguld kalfsleeren, vermoedelijk Spaanschen band, welke nog de restanten vertoont eener lussluiting van rood zijden koord — men weet, dat dergelijke sluitingen speciaal in Spanje veel werden gebruikt, al treft men ze ook wel aan bij uit andere landen afkomstige banden. (...) Het eerste nu van het drietal pamfletten is getiteld: „Antiapologia o contradefensa en dos partes dividida la primera en respuesta de una carta del Principe de Orange al Serenissimo de Alançon con la traducion de la misma carta, y la otra a los principales punctos de la apologia publicada del dicho Principe en defensa suya y ofensa de muchos Principes Christianos y en especial de la Maiestad Catholica de Espana. Escrita en frances y traducida en Espagno por el mismo autor, y dedicada al serenissimo Señor de Alençon hermano unico del Christianissimo de Francia". (61/2) "De auteur geeft hier een beknopt en natuurlijk uiterst partijdig gekleurd verhaal van Oranje's leven, en deelt mee, dat hij zich op het standpunt stelt van de Apologie slechts op de voornaamste punten te willen beantwoorden. Men heeft dan ook kunnen zien, dat hij allerminst het betoog der Apologie op den voet volgt; veel van het daarin behandelde blijft in de Antiapologia geheel onaangeroerd. Mogelijk vermijdt de schrijver de bedoelde onderwerpen òf omdat hij minder goed op de hoogte is òf omdat hij zichzelf niet geheel zeker voelt van zijn zaak; 't waarschijnlijkst echter lijkt het mij, dat hij subjectief is ingegaan op datgene wat het meest zijn ergernis opbruisen deed. Zoodat wij het aan de ontdekking van dit overigens zoomin uit historisch als uit literair oogpunt bizonder belangwekkend geschrift te danken hebben, dat wij nu over den indruk, welken Prins	1928	APG Spaanse pamfletten anti-Oranje kritisch	
Tol, J. v.d.,	"Willem fen Oranje", in: *Sljucht en Rjucht*, 37e Jiergong, nû 1, Sneon, 7 Jannewaris, 1933, pp. 198- 200. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/TolWillemfenOranje.pdf* "En dochs stelden de Nederlânners alle hope op him. Allegearre? Né. De Roomsken woene faken net mei him oparbeidzje om't er nei de Herfoarmden oergien wier. En yn dy tsjerke wierne forskate, dy't der tige op tsjin wierne, det Willem ek oan de Roomsken frijheit fen godstsjinst jaen woe; foaral de Kalvinistyske domeny Petrus Dathenus spriek dêr heftich tsjin yn. En forskate edelen wierne oerginstich op syn macht hjirre, foaral do't Hollân en Sélân 1581. do't se de kening ôfsward hiene, him de heechste macht yn it lân jaen woene. Mar it folk bitroude op him, socht en foun stipe by him; hy wier de siel fen 'e opstân." (198/9)	1933	APG herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Toorenenbergen, A. van,	"De overgang van Prins Willem van Oranje tot de Hervormde kerk", in: *Voor drie-honderd jaren. Volks-bladen ter herinnering aan de schoonste bladzijden uit onze geschiedenis*, Harderwijk, deel 5, nr 5, 1874, pp. 1-28. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ToorenenbergenOvergangCalvinisme.pdf* "Wij verstaan het, hoe uit Nederland (het was de tijd van Haarlems en Leijdens beleg, de tijd van Alva's vertrek en Requensens optreden), het oog naar alle zijden zich heenwendde om hulp. Nadat de keizer van het Duitsche rijk door de ellendigste staatkunde, — de Luthersche vorsten door de jammerlijkste bekrompenheid, en Frankrijk wederom door beginselloosheid machteloos waren om het steeds meer Gereformeerd wordende volk der Nederlanden te helpen, was het ook de overtuiging hier geworden, dat het volk met Godes hulp zich zelf redden moest. Maar dan mochten de naar Londen en elders gevluchte Nederlanders toch wel hulpe bieden in het bezorgen van getrouwe leeraars, die overal moed en troost in het verdrukte en benarde Vaderland zouden opwekken, en daarbij „tot liberaelheyt bewoghen worden." Ziet — het bleek toen reeds, gelijk de prins sedert 1572 meermalen, maar nu in 1573 (Februari) zoo krachtig schreef, dat vooral in de ondersteuning van geld, velen zich schamen moesten, dat zij meer met woorden dan met daden de achtergebleven Hollanders wilden bijstaan. (...) Toen bleek het, dat een en ander krachtig schrijven grooten invloed had op de gemeente, en dat zij steeds meer bereid werd bevonden om te toonen, dat er meer dan één droppel godzaligheid in hen was. Vooral droeg eene aanleiding tot deze offervaardigheid bij, gelijk Simeon Ruytink het mededeelt: 'Het bystandt te doen, hebben de Broeders *dies te meer beherticht,* dewyl sy verstonden wt het schryven Wilhelmi Bartholdi, predicant tot Dordrecht (van den 23 October 1573), dat den Prince van Orangiën hem t*ot de gemeente Christi begeven, ende de discipline hem onderworpen hadde*, verhoopende dat de Heere syn aenslagen (ondernemingen) des te meer soude zegenen.'" (2) "Volgt nu in uwe gedachten al het lijden, het martelaars-lijden, dat in de Nederlanden onder een Alva geleden werd, en door hetwelk niemand eer dan hij al de kracht moest bewonderen van zulke beginselen als het Calvinisme in een volk weet levendig te maken en te houden : en naarmate nu dat alles steeds dieper in zijn geest doordrong, — naarmate hij te midden van al dien strijd, die smarten, die teleurstellingen vaak in de meest hopelooze worsteling scheen te moeten en te zullen bezwijken, o kunnen wij het dan niet verstaan, hoe zijne brieven, zijne woorden, zijne daden in klimmende mate de uitdrukkingen werden van de waarheid, dat hij, zelfs eer hij zelf nog wist, door die beginselen werd overmeesterd: dat hij dus allengs Calvinist was, lang eer hij nog de overtuiging had tot het lidmaatschap van die kerk te moeten toetreden? O 't is waar. Het was niet de hoofdtaak van zijn leven om geloofsheld te worden; met de godgeleerde wetenschap en kerkelijke strijdvragen kon hij zich niet bezig houden; maar evenzeer zouden wij hem onrecht doen, als wij hem alleen als door staatkundige eerzucht gedreven zien. Het laatste mocht waar zijn geweest, zoo lang hij aan het hof van Karel en Philips niets hoogers kende, maar toen de redding van de Nederlanden hem tot hoofdroeping werd, — toen hij voor dit ideaal alles — goed en rust en leven veil had, toen is hem het uitsluitend aardsche eergevoel ten eenenmale veranderd. Al de tijdperken van het zinnelijke, politieke partijleven had hij doorleefd; maar ontvielen hem ook, toen hij het als goddelijke roeping verstond te zijn, om de Kerke Gods te redden, ook al trapte en verguisde men hem. En geene andere dan de beginselen, zooals hij die allengs meer leerde in de Hervormde belijdenis te zijn uitgedrukt, en in het Calvinisme te zijn verborgen, en daarna al duidelijker in het openbaar als van zelf er toe kwam de Gereformeerde	1874	GKS	
Toorenenbergen, A. van,	"Willem van Oranje in 1569", in *Voor drie-honderd jaren. Volksblaadjes ter herinnering aan de schoonste bladzijden uit onze geschiedenis*, nr 6, Harderwijk: M.C. Bronsveld, 1869, pp. 79-94. *Noten.* *Online: google books* "Onze lezers hebben stil gestaan bij den ontzettenden nood, in welken ons arm Vaderland in 1569 in meer dan één opzicht verkeerde. Terwijl wij "het Wilhelmus van Nassouwe" als de openbaring, de uitdrukking van zooveel smart leerden kennen, zagen wij tevens hoe "de tiende penning" en het daarover "te Brussel in de Statenvergadering" voorgevallene, zooals die straks door de inneming van den Briel werd onmogelijk gemaakt, een volksangst deed geboren worden, die geheel ons vaderland om het hart sloeg bij het zien van zijne geheele uitmergeling. Maar nog moeten wij dieper in dien toestand van voor drie eeuwen teruggaan. Wij willen nu de nachtelijke duisternis, welke in dit jaar over de landen "van herrewaarts over" opging nog van eene andere zijde toelichten; opdat het ook hier blijke, hoe alleen het geloof in eene hoogere orde van zaken dan het aardsche, en de hope op de hoogste Macht aan de levensovertuiging der vaderen van die dagen eene kracht kon schenken, waardoor zij in al hunnen strijd hebben gehoorzaamd aan de roepstem van "Godt den Heere." Hebben wij reeds voldoende stilgestaan bij Alva's zoo natuurlijken maar onmiskenbaar onherstelbaren misgreep in zijne berekening over "den tienden penning," die hem met het gansche volk in oorlog bracht; wij vragen nog eens van eene andere zijde naar den algemeenen toestand onzes volks in het jaar 1569. Naar onze bevinding was dit jaar een der donkersten van den ganschen tachtigjarigen oorlog. Met echt profetischen blik had Oranje het voorzien wat Filips met ons vaderland bedoeld, en over ons volk besloten had. Al de woede, al de openbare vijandschap, de zijdelingsche laster en de verborgen moordaanslagen van de zijde der Spaansche politiek bewijzen de juistheid van zijnen blik. Onhoudbaar was zijn langer verblijf in 1567, toen Alva, als het verpersoonlijkte vonnis over geheel Nederland, wel niet in wettigen vorm, maar des te meer in beginsel uitgesproken, naderde. Hij wist het, dat zijn verblijf zijn dood, maar dàn ook de reddeloosheid van de zaak der vrijheid zijn zou; en terwijl hij ontelbare malen getoond heeft den dood niet te vreezen, indien deze slechts tot heil van zijn volk kon strekken, zoo wist hij dat hij alleen dan nog dat volk ten zegen zou kunnen zijn, indien hij naar Duitschland ontweek. En hij ging. Den 22 April 1567 was hij van Breda over Grave en Kleef naar Dillenburg vertrokken. Met een bloedend hart had hij al zijne ambtsbedieningen aan de voeten van des konings troon nedergelegd, en zag nu geen ander heil dan naar elders te gaan. Maar hoe? was het dan geen valschheid, geen huichelarij, wanneer hij dat doende tot den koning van Spanje een brief schrijft als dezen: »Sire ! Het mishaagt mij zeer, dat ik U. M. zoo dikwijls met mijne brieven moet lastig vallen. Maar wegens vele lasteringen omtrent mij smeekte ik reeds voor een jaar U. M., dat ik in mijne woning mij mocht terugtrekken, hetgene ik evenwel niet verwierf. Doch daar het U. M. inmiddels behaagde van mij een nieuwen eed te eischen, zooals die in U. D. brieven is vervat, en welken ik niet kon afleggen, om redenen vervat in mijn vorigen brief, heb ik nu in handen van Hare Hoogheid alle betrekkingen nedergelegd, welke ik door de welwillendheid van U. M. bezat, opdat zij er alle gebruik van maken kon, als het meest voor de dienst van U. M. en de rust der landen strekken kon. En; Sire! terwijl ik mij nu	1869	APG MLN	Toorenenbergen Willem van Oranje in 1569

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Toorenenbergen, J.J. van,	"De omkeering in den kerkstaat te Amsterdam van 1578, door den prins van Oranje veroordeeld", in: *Oud Holland. Nieuwe Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlandsche kunst, Letterkunde en Nijverheid, enz.,* jrg 3, 1885, Amsterdam: Ter Drukkerij van de Uitgevers Gebroeders Binger, pp. 81-84. *Noten.* *Online: Internet Archive* "Met 's Prinsen bedoelingen kwam de loop der dingen in ruwe botsing. De Pacificatie had eene menigte vluchtelingen van Gereformeerde belijdenis in het land doen terugkeeren, en deze waren stoutmoediger dan ooit, met het oog op de macht van krijgsvolk, die tegenover Don JUAN, den nieuwen Landvoogd, in de wapenen stond. Men begon ook meer en meer in de priesters en monniken de bondgenooten van de Spanjaarden te herkennen. Hen te verdrijven en volle godsdienstvrijheid in te voeren met geweld, werd het geliefkoosde denkbeeld onder het Gereformeerde volk. De Algemeene Staten mochten nog buiten Holland en Zeeland den Roomschen godsdienst willen handhaven bij een plakkaat, in de maand April afgekondigd: het was eene vruchtelooze poging. Even vruchteloos zocht de Prins overal de bestaande bepalingen in stand te houden en zijn wensch te doen gelden, dat de Gereformeerden dáar, waar de publieke oefening van hun godsdienst niet door de Overheid was toegelaten, voor 's hands tevreden zouden zijn met hetgeen hun in particuliere woningen en buiten de steden vergund werd. Bepaaldelijk was het zijn verlangen, dat de overeenkomsten van satisfactie, waarmede sommige steden onder zijn bewind waren gebracht, stipt zouden worden nagekomen. Zulk eene overeenkomst bestond sedert den 8en Februari te Amsterdam, en wat hier in het laatst van Mei plaats had was daarmede in openbaren strijd. Bij de satisfactie was bepaald, dat alleen de Roomsche openbare godsdienstoefening in de stad zou worden toegelaten, doch dat de Gereformeerden daarbuiten zouden mogen vergaderen, terwijl de plakkaten op 't stuk van den godsdienst werden opgeschort. De Magistraat, die Roomschgezind en den Gereformeerden niet gunstig was, belemmerde in menig opzicht de betrekkelijke vrijheid en gelijkheid, voor deze laatsten bedongen, waaruit een toestand geboren werd, die hun, naar WAGENAAR'S karakteristieke uitdrukking, „begon te vervelen." Het kwam tot de uitbarsting, die ik de revolutie van 1578 zou mogen noemen. In hoever de predikatie van THOMAS VAN TIL — den gewezen Abt van St. Bernard, bij Antwerpen, toen Predikant te Delft — aan den St. Anthonisdijk, den 25en Mei gehouden, daarop van invloed mag geweest zijn is onzeker, maar den dag na die predikatie „werden de Wethouders en Geestelijken, tusschen twee rijen soldaten door, om beschermd te zijn tegen de woede van 't grauw, schreeuwende dat men ze naar de galg voeren moest, daar zij menigeen aan geholpen hadden, door de schutters geleid naar 't Water en elke soort afzonderlijk gescheept in verscheiden vaartuigen, die hen maar even buiten de stad, aan den St. Anthonisdijk, wederom uitzetteden". Hierdoor was de weg gebaand voor de invoering en de heerschappij van den Gereformeerden godsdienst en in het algemeen voor die verandering, welke bedoeld is in het distichon, te lezen op het koorhek in de Oude Kerk: „'t Misbruyk, in Godes Kerk allengkens ingebragt, Is hier weer afgedaen, 't jaer seventig (en) acht." Dat de Prins met deze gewelddadige handeling niet was ingenomen, is licht te begrijpen. Hij wenschte den opkomenden stroom, waarin een religie-oorlog tusschen de burgers van hetzelfde land bruischte, in de veilige bedding eener wettelijke regeling te leiden. Wat in Vlaanderen sedert het begin des jaars plaats had deed hem in zijne voorzienige zorg reeds in April, zooals uit een brief van LANGUET aan SYDNEY blijkt, bedacht zijn op het verkrijgen van de toestemming der Algemeens Staten tot de openbare oefening	1885	GKS APG Satisfactie Amsterdam	Toorenenbergen Omkeering
Toorenenbergen, J.J. van,	"Een ongelukkig huwelijk van den prins", in: *Voor drie-honderd jaren. Volks-Bladen ter herinnering aan de schoonste bladzijden uit onze geschiedenis*, Harderwijk: M.C. Bronsveld, 1871, pp. 57-72. *Noten* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ToorenenbergenHuwelijkAnnavanSaksen.pdf* "Maar wat Anna van Saksen betreft. Wij herhalen wat een bevoegder pen dan de onze over haar schreef: "ons boezemt die jeugdige vorstin zonder zedelijkheid en zonder schoonheid, die, door wereldsche ijdelheid verblind, voor onbevredigde eerzucht in dronkenschap en wellust verstrooiing zocht, een diepen weêrzin in. Groot is haar ongeluk, maar nimmer verdient zij in haar ongeluk medelijden. Door wrevel verwijdert zij hare trouwste vrienden, door hare weêrspannigheid verbittert zij hare beste raadgevers; zelfs voor hare dienstboden was geen loon hoog genoeg, om haar de dienst dragelijk te maken; de oploopendheid der meesteresse joeg ze ten huize uit. Nu eens spreekt zij van hare gekrenkte rechten en vordert vergoeding van eer, maar op een toon,- veel te onbescheiden voor beleedigde onschuld; dan kruipt zij met de bekentenis harer feilen als een worm in het stof; maar op eene wijze veel te gehuicheld, dan dat men die met christelijk berouw kan verwarren. Afgesneden van de gelegenheid om te zondigen, zooals van de gelegenheid om te schitteren, vervalt zij tot wrevel, die alle banden van eerbied verscheurt; tot eene wanhoop, die in pogingen van zelfmoord overslaat; tot eene ongereidheid, die losbreekt in de eenige uitspatting, waartoe haar de mogelijkheid overblijft, den drank. Eene soort van zedelijke krankzinnigheid is op het laatst de toestand der vrouw van den grooten Willem, der moeder van den heldhaftigen Maurits."" (70) "En Willem van Oranje? Wij laten de tien jaren van dit zijn huwelijksleven nogmaals in onze verbeelding voorbijgaan. Treffender kan het niet samengevat worden dan Groen van Prinsterer het deed. "Verwonderlijk was zijne standvastigheid en volharding, bij menigerlei, ja tallooze, en schier onoverkomelijke bezwaren; niet door de wapenen der vijanden slechts, maar door drift, baatzucht, en overdrijving, tegenwerking, verraad, en onwil zijner eigene partij. Het was de naijver van den Adel, de losbandigheid van het Volk, de telkens wederkeerende spanning en onderlinge haat van Protestanten en Roomschen; de lauwheid en geldgierigheid, de kleingeestigheid en aanmatiging der Staten; het misnoegen van den onbetaalden krijgsbevelhebber en soldaat; de klachten eener aan de jammeren des oorlogs prijsgegeven bevolking. Onder het verschil en den strijd van gevoelens, inzichten en bedoelingen, werd de Prins, wegens onpartijdige handhaving van recht en billijkheid, menigwerf het voorwerp van smaad, verguizing en hatelijkheid." Voeg hier nu in uwe verbeelding zijne huwelijksellende. Dan zien wij hem — als eene rots midden in de baren, ook zelfs in de golven, welke door zulk een storm zijn opgezweept, — met eene verbazende geestkracht palstaan en door de hevigste branding heen, leidt hij het arme vaderland op den rechten koers naar de bestemde haven." (71)	1871	ESG APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Toorenenbergen, J.J. van,	"Oranje in het land", in: *Voor drie-honderd jaren. Volks-bladen ter herinnering aan de schoonste bladzijden uit onze geschiedenis, jrg 4, nr 5,* Wageningen: M.C. Bronsveld, 1872, pp. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ToorenenbergenOranjeinLand.pdf* "Naarmate de beweging in zoovele steden van Holland te grooter werd, en de kansen voor de zaak der vrijheid te schooner werden, zagen de meeste steden, door Oranje opgewekt, het zeer goed in, dat er noodzakelijk eene vergadering van de Staten van Holland moest gehouden worden om den berooiden toestand te regelen, en niet minder de geldelijke belastigen te behartigen. Men kon er op rekenen, dat Alva of zijn opvolger de Nederlanden niet zoo gemakkelijk zou los laten. Er moest dus samenspreking zijn, opdat er eenheid van handelen kon geboren worden. Er moest eene regeering zijn, welke, eenmaal aan Alva de gehoorzaamheid opgezegd hebbende, met de macht ook het recht hebben zou om beslissend op te treden en de zaak in vaste hand te houden. Al was Willem van Oranje dan ook als vroeger stadhouder des konings reeds op zichzelf de aangewezen man, toch bleek de behoefte, om zoolang met Philips niet te onderhandelen viel, eene goede regeling tot stand te brengen. Boven alles, of liever in de eerste plaats moest Oranje nu toch geld hebben, en daarvoor was de vergadering der staten onmisbaar. Om alle deze redenen had de Prins aan vele steden door brieven de krachtigste oproeping gezonden, dat zij nu of nooit hulpe moesten bieden. Hij zag het in dat van den toestand des oogenbliks niet maar het heden, maar ook de toekomst van Nederland afhing. Zonder geld kon er niets gedaan worden: welnu, zij moesten bedenken, „wat verachting zij zich van vreemde natien op den hals zouden halen, wat misdaad zij tegen God den Heer zouden begaan, en wat bloedig juk zij voor altijd zich en hunnen kinderen zouden opladen, zoo zij nu nog aarzelden." Zooals hij het had aangeraden, geschiedde. Den 19 Juli werd de vergadering van de Staten van Holland te Dordrecht geopend. In beginsel was deze vergadering van de vertegenwoordigers van Ridderschap en „de zes steden" geheel overeenkomstig het Hollandsche recht. Dat echter nu niet alle steden hare leden houden zouden was te wijten aan de omstandigheden des tijds. Genoeg, alwie komen kon, was gekomen. Dordrecht was algemeen erkend als de nu alleen geschikte plaats van bijeenkomst, en terwijl men op de oproeping van Alva om te 's Hage over den 10 penning te spreken, niet kwam, erkende men den Prins van Oranje als den alleen wettigen vertegenwoordiger van den Graaf-Koning in deze landen; ging men niet klein-geestig in den vorm, volgens welken deze bijeenkomst der Staten plaats had, naar het stedelijk recht vragen, maar zeide men: „alsoo dese zaicke ons gemeenlicken aengaet." De vergadering kwam dan bijeen, en daar de Prins zelf niet tegenwoordig zijn kon, was ook hij uitgenoodigd van zijnent wege iemand af te vaardigen. Marnix was de rechte man op deze plaats. Hij kwam, en sprak eene rede uit, welke wij betreuren niet geheel te kunnen opnemen, Het was de taal van de welsprekendheid van het hart. Wij vernemen hier de werkelijke toestanden, waarin ons volk in deze oogenblikken verkeerde. Wij leeren den geest kennen, die den Prins bezielde. In één woord, de rede van Marnix leidt ons niet alleen in de vergadering der Staten, maar ook in het leven van Oranje als binnen. De hoofdzaak dezer rede deelen wij mede: Nadat de steden voorloopig dank gezegd was voor hetgene zij reeds gedaan hadden tot verlossing des lands van de ontzettende dwingelandij der vreemde Spaansche knechten, die niets anders dan het verderf dezer landen zoeken, herinnert Marnix ook wat de Prins zijner zijds gedaan had. Met groote trouw, liefde en goedhartigheid jegens alle Nederlanden, en inzonderheid jegens Holland en andere provinciën was hij vervuld; met smart had hij al het lijden des volks gadegeslagen. Niets liever zou hij zien, dan dat de oude vrijheid, fleur en voorspoedigheid werden hersteld. Daarom had hij sedert jaren al gedaan wat hij kon, maar niemand of te weinigen hadden hem toen geholpen. Nooit	1872	APG	
Torrentius, Laevinus,	"In lavdem Baltasaris Gerardi, fortissimi tyrannicidae.", in Idem, *Poemata sacra*, Antwerpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viudam, & Iohannem Moretum. M.D. XCIIII., pp. 308-312. *Zie ook Pamflet K. 0694.* *Online: google books* "O expetendum fortibus & bonis, O gloriosum supplicij genus! Quot intulit tormenta tortor, Tot capiti posuit coronas, Quas nec malignae decutiant niues, Nec densus imber, nec niger Africus. Mansura sunt quaecunque larga Dat meritis Deus ipse dextra. Inuicte salue, salue iterum, meis Dicende chartis. Sed tamen haec tuae Pars quanta laudis? Tute nostrae Tu decus & columen Camenae. At vos Bataui, talia quos iuuant Spectacla, fusis atra cruoribus, Pro sonte dum mactatur insons, Lausque, odio, scelus est honori, Ne caecus error praecipites agat, Audite vera & discite nomina." (312)	1594	LTM	Torrentius Laudem Balthasaris

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Trauttwein von Belle, E. (Bew. U.P. Goudschaal),	Willem van Oranje, de grondlegger van Neêrlands vrijheid. Met het oog op het nationaal feest te Heiligerlee, naar het Hoogduitsch bew. door U.P. Goudschaal, Pred. te Scheemda, Winschoten: P. Huisingh, 1868. 40 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TrauttweinvonBelleGrondlegger.pdf* "Voorwaar! het zou onze naam als *Nederlanders* en *Protestanten* tot eeuwige schande verstrekken, het zou een daad van nationale onzedelijkheid zijn, wanneer ons hart de verdiensten van die edele martelaar voor het heil des vaderlands ooit konde vergeten!! Tot verlevendiging van zijn aandenken, dat is, van zijn leven en streven, van zijn strijden en lijden zal het geschriftje, dat wij met bescheidenheid onze landgenoten aanbieden, noch ontijdig, noch ook, zo als wij hopen, ondienstig worden geacht. Het is een enigzins vrije, en met enkele aantekeningen vermeerderde vertaling van een Hoogduitsch opstel, vervaardigd door de Berlijnse Rechtsgeleerde E. Trauttwein von Belle, en opgenomen in de „Sammlung gemeinverständlicher und wissenschaftlicher Vorträge" door de Hoogleraren Rud. Virchow en Fr. v. Holtzendorff in het licht gegeven. (Berlijn 1867. Hft. 26). En nu, welwillende lezers — tot het feest!, dat als een nationaal feest velen uit alle oorden des vaderlands uitlokken moge, om met ons aan de edele daden van het voor-geslacht, en aan de roemrijke nagedachtenis der Nassausche helden op het slagveld, waar een Adolf sneuvelde, hun dankbare hulde te brengen." (III)	1868	APG herdenking Heiligerlee	
Trauttwein von Belle, E.,	Wilhelm von Oranien, der Befreier der Niederlande. (*Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge, herausgegeben von Rud. Virchow und Fr. v. Holtzendorff, II. Serie, Heft 26*), Berlin: Lüderitz'sche Verlagsbuchhandlung, 1867, 32 blz. *Online: Bayerische Staatsbibliothek Online [55]* "Die Geschichte des Menschengeschlechts, insofern sie den Fortschritt der Menschheit darstellt, kann als ein großes Martyrium bezeichnet werden. (...) Der Protestantismus, welcher, von den verschiedensten Standpunkten beurtheilt, jedenfalls einen weit hervorragenden Ausläufer des Christenthums bildet, hat auch seine Helden und Märtyrer gehabt (...), ja die ersten unter seinen politischen Vorkämpfern, Wilhelm von Oranien und Gustav Adolf (haben) ihr Zeugnis mit ihrem Blute besiegelt!" (5) [57]	1867	APG GKS	Trauttwein von Belle Wilhelm von Oranien

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tresling, Tjalling Petrus,	Tjalling Petri Tresling, philos. theor. lit, hum. et jur. rom. cand. Expositio quaestionis, a nobilissimo ordine philosophiae theoretica et literarum humaniorum, qui Trajecti ad Rhenum est, in certamine literario, anno MDCCCXIX. Propositae: *Disquisitio historica, de prudentia* Gulielmi I. *Principis Arausiaci, in republica perturbata*. Quae praemium reportavit, die XXVI M. Martii anni MDCCCXXX. *Opgenomen in* Annales Academiae Rheno-Traiectinae 1829-1830. Trajecti ad Rhenum: Johannes Altheer, 1831. 218 blz. *Noten*. *Online: google books* "Uti eujusque imperantis est et civitatis et singulorum civium jura tueri, ita quoque Gulielmi erat, cum reipublicae tum privatorum hominum jura defendere. Verum totius reipublicae salutem singulorum desideriis anteponendam esse, quisque facile perspicit. Itaque, ubi civium actiones et jura cum reipublicae jure et salute consistere haud amplius possunt, boni imperantis est civium negotia paullulum moderari et ad civitatis finem accommodare. Atque hoc Gulielmus rite perfecit. Etenim cum innumeri cives cum familiis et bonis miseram patriam relinquerent, respublica vehementer labefactata et paene dissoluta est. Nam, ut sit, qui opibus valebant, ac de iis solliciti erant, patriam ante omnes deserebant, pauperiores vero, qui nihil amittere et insuper apud gentes extraneas, quae ad vitam sustentandam necessaria sunt, exspectare non poterant, omnes remanebant. Ergo, nisi hoc malum coercuisset, Hollandia et Zeelandia tandem ab infimae classis hominibus habitatae atque prorsus perditae fuissent. Quare Gulielmi prudentia hac quoque in re summa admiratione digna est, utpote qui civium jus non quidem sustulerit; sed tamen adeo coarctaverit, ut plurimos a profectione deterreret." (152/3)	1831	APG	Tresling Expositio quaestionis
Twent, Noortje,	"Oranje in Ballingschap", in: (*Deel 5 van Alle Oranjes. 24 generaties, 785 jaar geschiedenis in twaalf delen*). Een uitgave van Libelle, Haarlem: Medianet, [1984], pp. 4-19. ill. "DEEL I 1567-1572 Willem van Oranje vlucht naar Duitsland pagina 5 De strijd gaat door vanuit de Dillenburg pagina 7 De pijnlijke scheiding van Anna van Saksen pagina 11 De ontvoering van Philips Willem naar Spanje pagina 14" (inhoudsopgave)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Tydeman, H.W.T.,	"Drie brieven van Willem I. 1568, 1577, 1583. Voor het eerst uitgegeven", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, Nieuwe Reeks, deel 7, 1872, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 45-64. *Foto's Tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/TydemanDrieBrieven.pdf* *Brief 3 dec. 1568 (tocht door Frankrijk): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8053* *Brief 2 aug. 1577 (n.a.l.v. inname Namen door Don Juan): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/4542* *Brief 6 sept. 1583 (aanbieding grafelijkheid): http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8893* "Toen Prins Willem I, in het najaar van 1568, Alva niet tot het leveren van een veldslag, in Brabant, bewegen kon, was hij met zijn betrekkelijk groot leger, zeer verlegen. Geen stad wilde hem de poorten openen, bevreesd voor de wraak van den wreeden hertog, die pas Egmond en Hoorne had onthalsd, en elk bedreigde die de partij van Willem van Oranje scheen toegedaan. Met zijne troepen in het veld blijven, daaraan kon, met den naderenden winter, niet gedacht worden. — De 300,000 Rijksdaalders aan den Prins door zijne vrienden toegezegd, tot onderhoud voor het leger, bleven achter en hij ontving er niet meer dan 10 of 12,000. Het verstandig overleg van Alva had goede vruchten gedragen; zonder slag te leveren had hij den Prins overwonnen, die, ten einde raad, besloot, door Henegouwen heen, naar Frankrijk te trekken en zich bij het leger der Hugenoten onder Condé te voegen, om in 't voorjaar weer in de Nederlanden te vallen. Het verblijf in Frankrijk werd den Prins echter, van wege Karel IX, ontzegd door den Maarschalk de Cossé, die hem daartoe den geheimschrijver Favelles toezond. Behalve deze onderhandelingen (zoo zegt Motley, De opkomst van de Nederlandsche Republiek II blz. 345 [1866], waar hij dit punt bespreekt). »Behalve deze onderhandelingen, die van wege den Maarschalk De Cossé door den geheimschrijver Favelles gevoerd werden, zond de Koning, die ten hoogste verontrust was, ook den Maarschalk Gaspar de Schomberg af tot hetzelfde doeleinde. Die zendeling richtte bijgevolg een uitdrukkelijk vertoog tot den Prins uit naam van zijnen Vorst. Karel IX, zoo luidde het, vond het zeer vreemd, dat de Prins aldus het Fransche grondgebied betreden zou. De Koning wist niet, dat hij ooit de minste reden tot vijandelijkheden gegeven had, en kon het derhalve niet verklaren, waarom de Prins aldus met een groot en machtig leger Frankrijk binnen wilde, daar geen Vorst hoe gering ook, zulk eene handelwijze dulden kon, veel min een groot en machtig Monarch. Men vorderde derhalve van Oranje, dat hij zijne oogmerken verklaren zou, maar verwittigde hem tegelijk, dat, ingeval hij louter verlangde vreedzaam het land door te trekken, en borg wou stellen of verlof vragen tot dat einde, met zijne handteekening en zegel, Zijne Majesteit alle mogelijke maatregelen zoude nemen om hem dien vreedzamen doortocht te verzekeren." Het geen nu hier volgt is het nog nooit in het licht gegeven antwoord van den Prins, op bovengenoemd vertoog. Motley verwijst er naar 1. 1. blz. 346 en 347, maar geeft er alleen een uittreksel van." (45/6)	1872	MLG APG veldtocht 1568	
Uilenspiegel, Tijl,	"Prins Willem I.", in: *Uilenspiegel. Humoristisch-Satyriek Weekblad,* jrg 16, nr 15, 12 juli, 1884. *Voorpagina.* *Zie : http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN8419.jpg*	1884	LTM satire herdenking 1884	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ulloa, Alonso de,	Comentarios de la guerra, Que el Illustriss. y ualerosiss. Principe don Hernando Aluarez de Toledo Duque de Alva, y Capitan General del Rey Don Felippe N.S. ha hecho contra Guillermo de Nansau Principe de Oranges; Y contra el Conde Ludouico su ermano y otros rebeldes de su Magestad Catolica en las tierras baxas, que communmente se llaman Flandes. El año M D LXVIII, Venecia: Domingo de Farris, 1569. a-b4r, 1r+v-74v. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/UlloaComentarios.pdf* "Estando pues el Principe de Oranges en el lugar que dezimos, hizo una oracion a sus soldados, en la qual en sustancia les dixo, que hauiendo el sido forçado a hazer aquella empresa solo con desseo de ensalçar su religion, no haziendo cuenta dela grandeza de estados, y de la tranquilidad y reposo en que podia biuir: deuian ellos principalmente con imitarlo en esto, no mirar en ningun trabajo ni peligro por que saliesse con este su justissimo intento : jurando sobre la fee, que allende el gran seruicio, que en ello harian a Dios, si alcançassen la desseada uictoria, como lo esperaban dela bondad de Dios, rompiendo el Duque de Alua, y su exercito, que con tanta soberuia, y locura se les opponia, les daria Flandes a sacco, haziendo señores delos estados del a sus principales." (41r-v)	1569	APG MLG Spaans standpunt Alva	
Unruh, Fritz von,	Wilhelmus. Drama. Köln: Comel Verlag, 1953. 88 blz. ill. *Het toneelstuk bestaat uit drie bedrijven.* *Uit een dialoog tussen Oranje en Parma:* "Oranien: Ja!...dies ist die Unabhängigkeitserklärung der Niederlande. 26 juli 1581... Alexander: Ah! Dies Schanddokument, für das Sie mit Recht in Acht erklärt wurden - - Oranien: (*spricht frei weiter*)..."unterdrückt aber ein Fürst das Volk, verletzt er seine Rechte und trampelt auf ihrer Freiheit, als wären sie Sklaven, dann ist er kein Fürst mehr, sondern ein Tyrann. Und das Land ist berechtigt, ihn abzusetzen und einen andern zu erwählen"... Alexander: ... Und Sie haben den traurigen Ruhm, diesen Text verfaßt zu haben?! Oranien: Ich? Ich habe ihn nicht verfaßt. Alexander: Aber inspiriert! Denn nur Sie allein reizten die Niederländer zum Wiederstand gegen König Philipp auf. Oranien: Nicht ich. Der Freiheitsdrang wurde bereits im 13. Jahrhundert hier im Schoße von Brabant geboren... Alexander: Ja! ... ist Ihnen eigentlich klar: Sie liefern uralte Traditionen dem Chaos aus mit Ihrem.... "Freiheitsdrang" (51-52)	1953	LTM toneelstuk	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Utrecht Dresselhuis, Johannes ab,	"Historische studiën uit het tijdvak van Prins Willem den eersten. Pieter Lozeleur, des prinsen raad en hofprediker", in: *De Gids*, jrg 10, tweede deel. Mengelingen. Amsterdam: P.N. van Kampen, 1846, pp. 79-127. *Noten*. *Online: dbnl* "Prins WILLEM I was een man, die èn op zijnen tijd èn op de volgende tijden, eenen onberekenbaar grooten invloed heeft uitgeoefend; — doch anderen oefenden wederom eenen invloed uit op dien invloedrijke; en één van 's prinsen vrienden en bewonderaars, die ergens verklaarde, dat hij hem voor "den besten man van zijnen tijd hield," LANGUET, zijn staatsraad en vertrouweling, schreef aan SIDNEY (pag. 447) : »*Nullus est, qui plus quam* VILLERIUS *apud Principem possit*." Zou het nu onverschillig geacht kunnen worden, of men dien VILLERIUS in zijne denkwijze en beginselen, wat nader kende, of niet? Niemand, vertrouw ik, zal dit zeggen. Wie toch WILLEM I en zijnen tijd juist zal beoordeelen, hij moet niet enkel zien op *hem*, maar ook op een' VAN MARNIX, een' DE VILLIERS en zoo vele anderen; die aan zijne zijde stonden, en hunne talenten aan zijne meerderheid en aan den roem van zijnen naam ten offer bragten; terwijl de glans, die hen omstraalde, wederkeerig van hem ontleend was en een gevolg ook van het vertrouwen; waarmede de grootste man van zijnen tijd hen vereerde. VAN MARNIX is bekend. De waardige BROES heeft hem in de laatste jaren op nieuw aan de vergetelheid ontrukt. Maar DE VILLIERS? - die man, die meer vermogt op WILLEM I, dan een van zijne bekende getrouwen, wie of wat was hij voor prins WILLEM I? — "Zijn raad en hofprediker." — Wel! Maar hoe dacht die man ten aanzien der hoofdverschilpunten van dien tijd? Wat ried hij den vorst in moeijelijke oogenblikken? Ik heb, lezer! nergens een bestemd standpunt, ter beoordeeling van 's mans invloed op den vorst, aangewezen gevonden, en uit dien hoofde heb ik gepoogd zelf te vinden, hetgeen mij elders niet werd medegedeeld. Bij dezen deel ik u nu het gevondene mede. Neem het zoo als het is. — Bij eene voorstelling van DE VILLIERS in den invloed, dien hij uitoefende op zijnen tijd, moest eene keuze worden gedaan, zou mijn geschrijf niet al te ruim uitvallen. Ik heb hem hierom slechts geschetst, en dit nog wel meer bepaald in zijne verdiensten omtrent Nederland en de Nederlandsche Hervormde kerk. Een ander moge er aanleiding uit nemen, om het ontbrekende op ruimere schaal aan te vullen. Niemand zal zich hierover meer verblijden, dan de steller van deze regelen." (82/3) "De vooruitziende DE VILLIERS had, tijdens zijn verblijf in Engeland, de staatkunde van ELIZABETH leeren kennen. Hij had gemerkt, dat men de Nederlanden niet verder zou helpen, dan het eigenbelang medebragt; dat men ze beschouwde als een kostbaar goed, waarvoor men op zijnen tijd vrede met *Spanje* kon koopen, en ze dus als zoodanig beschermen wilde. Van *Frankrijk* was derhalve in allen gevalle nog iets beters te verwachten; en hierom ried hij, zoo men zich zelven niet konde of niet wilde helpen tot naauwere verbindtenis met eenen prins uit *dat* rijk, met eenen broeder van den monarch, doch niet met den gebieder zelven. Dat zijne meening op dit punt wél gevestigd was, kunnen wij daaruit zien, dat hij in 1583, in weerwil van al het gebeurde, op dit punt nog even zoo dacht als in 1575; en dat die meening, gedeeld door den voortreffelijken VAN MARNIX, ook de toestemming had van WILLEM I, den grootsten staatsman van zijne eeuw, bewijst voor hare juistheid, meer dan een uitgebreid betoog zou kunnen doen. Daar velen van hunne tijdgenooten, minder verdraagzaam in het stuk van godsdienst en sterker ijverende voor Gereformeerde regtzinnigheid, eenen anderen weg op wilden is waarheid; ook, dat dezen met den val van WILLEM zegepraalden, terwijl VAN MARNIX en DE VILLIERS van het staatstooneel aftraden. Dit dingt evenwel niets af van hunne	1846	APG GKS	Utrecht Dresselhuis Historische studiën
Uytenhaghe de Mist, Johan,	De Stadthouderlijcke Regeeringe in Hollandt ende West-Vrieslant. Dat is een kort ende bondigh Verhael van de Gedenckwaerdighste daden ende wercken der Hollantsche Stadthouders; aenvangh nemende met het Stadthouderschap van Prins Willem den I. ende eyndigende met de doodt van Prins Willem II. Mitsgaders Een korte verhandelinge van de nootsaekelijckheydt: ofte den ondienst van des Stadthouders hooge Ampten ende Bedieningen in den selven landen, ende dat in dese tijden. t'Amsterdam by Joan Cyprianus van der Gracht. 1662. 112 (laatste blz. ten onrechte genummerd 110, [2] blz. NB. In zijn *Begin, voortgang ende eind der vry, ende der gewaande Erfgraavelike Bedieninge in Holland ende West-Vriesland*, van 1683 is de kritiek op Oranje verstomd. Zie Haitsma Mulier, "Willem van Oranje in de historiografie van de 17e eeuw, 1984, p. 55. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/UytenhaghedeMistRegeeringe.pdf* "De pluymstrijckers, ende Hooftsche vleyers komen gemeenlijck Prins *Willem den eersten* dese by-namen van eere toe te schrijven, dat hy soude zijn een grondtleggher ende beschermer der Vereenighde Nederlandtsche vryheyt. Maar de toepassinghe van dese benaminghen te recht aen den proef-steen der waarheyt zijnde ghebracht; soo sal men bevinden niet minder, als de voorsz. eerbenaminghe in den selven Prins plaets te konnen grijpen. Want wat voor eerst d'eerste benaminge belanght, als dat den Prins soude weesen een grontleggher der vryheydt; tot wederlegginghe van dien en kan niet allIeenlijck werden aenghemerckt, dat den Prins, mette andere Grooten, door hare oneenigheyt, de eerste aenleydinge totte onderdruckinge der vryheydt hebbende gegeven : ende mette verbonden Edelen, het loffelijcke werck der verlossinge deser Landen, in den eersten, met sulcken yver hebbende aenghevangen, edoch daer naer het selve door hare oneenigheydt, ende de komste van den Hartogh van *Alva*, soo beklaeghlijck, met sijn weghvluchten, hebbende verlaten, niet ten onrechte kan gheseydt werden, den eersten grontslagh totte ellendige slavernye der Landen als doen geleyt te hebben: Maar oock ten tweeden, dat alle des Princen heyrtochten, door hem, ende de sijne van buyten, tot verlossinghe soo van sijn eygen, ende der Landen aengebracht, tot niet zijnde gekomen, ende alleenlijck ghestreckt tot achterdeel der Landen, ende versterckinghe harer vyanden, met de selve, maer de ghenadige ende onbegrijpelijcke bestieringhe Godes, de verlossinghe, ende dienvolgende de gronden der vryheyt moeten werden toegeschreven. (...) In voeghen dat hier uyt blijckende de verkeerde toepassinge van de voorsz. eerste benaminghe; sullen wy komen tot het tweede, ende aenmercken, of den Prins is geweest een Beschermer van de verkregene vryheyt? Tot wederlegginge van dien en kan wederom niet alleenlijck aenghemerckt werden, dat des Princen Broeder door sijne bedeckte onderhandelinghe met den Koninck van *Vranckryck*; ende den Prins door sijn een, ja andermael hervatte aenporringe ende aendrijvinge van de onderhandelingen, metten Hartogh van *Alençon* (voornamentlijck als hy sich soo groffelijck tegens de Landen misgrepen hadde) den Prins heeft verdacht gemaeckt, van dat ghene, waer van hy bericht was; als namentlijck van een heymelijcke verdeelinghe van de opperste Heerschappye deser Landen, soo metten Koninck van *Vranckrijck*, als metten zelven Hartogh te hebben gemaeckt; ende alsoo de vryheyt van dien niet beschermt, maer, zoo veel in hem was, gesocht te benemen. Als oock om dat hy selfs door het niet bedecktelijck najaghen naer de Hooghe Overigheydt deser Landen, niet minder als de bescherminghe der vryheydt van dien heeft betoont	1662	APG anti-Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Uytterhoeven, Fr.,	Willem van Oranje en de Zelfstandigheidsstrijd der Nederlanden. (*Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, Verhandeling 315*) Brussel: N.V. Standaard-Boekhandel, 1933. 76 blz. *Bibliografie*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/UytterhoevenOranje.pdf* "Vrijwillig was Oranje naar Dillenburg afgereisd om uit den kneep der sluwe Spaansche politiek te geraken. Of de komst van Alva alleen en uitsluitend zijn vertrek bepaald heeft, zou men moeilijk kunnen zeggen, als Oranje's uitlating aan Egmont geschreven ernst was "Liever vrij en openlijk handelen en dan dragen wat er van komt, dan tot schade van de vrijheid, het vaderland en mijn eigen heil mij bij den koning aangenaam te maken". Hij moest een hekel aan die gedwongen dubbelzinnige houding te Antwerpen gehad hebben; hij wilde er een einde aan maken en Alva's komst bood hem een schoone gelegenheid. Granvelle, die de Nederlanden beter kende dan welke Spaansche ambtenaar ook, vroeg bij het vernemen van de smadelijke arrestatie van Egmont en Hoorne : "En Oranje" ? en op het ontkennend antwoord luidde het : "Dan heeft Alva niets". Dit antwoord was volkomen juist want de ballingschap werd voor Oranje een school voor politieke vorming. Gelijk niets den politieker zwakker maakt dan altijd te slagen, zoo leert de staatsman eerst uit de mislukking, uit de ongenade het ware politieke doel. Een tijdelijk buitenstaan levert den staatsman een nieuwe frischheid van blik, een dieper overdenken en scherper berekenen van 't politiek spel der krachten. Ook Oranje is uit de ballingschap getreden geestelijk versterkt en rijker aan politiek inzicht." (45)	1933	APG	
Vader...,	De Vader met zynen Zoon aan het Glorie-Graf van Willem den Eersten, Prince van Oranje, Vader des Vaderlands, Grondlegger van de Vryheid en Godsdienst dezer Republiecq; of Vaderlandsche Aandacht, by het beschouwen van dit alsints Heerlyk en Doorluchtig Gedenkteeken uit dankbaarheid, door de Algemeene Staaten dezer Landen, ter Eeuwiger Gedachtenis van dezen Willem van Nassauw, opgericht in het Choor van de Nieuwe Kerk der Alöude Hollandsche Stad Delft, in 's-Hage, By Jacobs de Age, Boekverkooper in de Vlaamestraat. [1783]. XXZ 416 blz. ill. XXZLeiden THYSPF 16058 foto's opnemen + controle "Dit is het achtbaar Beeld, van Willem van Oranje, Oranje uit Nassauws Stam, den luister van Germanje, Dien Hoeksteen, daar 't Gebouw van Staat altyd op stond, Waar op de Godsdienst ook al haare sterkte vond: Dien Vorst, die in 't geweld van knellende Oorlogsdaagen De schrik des Vyands was, waar op men Roem kan draagen; En, die steeds wars van dwang, Philippus Heerschappy Beperken mogt, en die zig zelve, en ons vocht vry; Uit dezen Prins, is dat liefwaard Geslacht gebooren, Welk 't wank'lend Staatsgebouw van Nederlandt blyft schooren." (6)	1783	LTM BKM praalgraf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vakbegeleidingsgroep geschiedenis mavo,	"Willem van Oranje", in Achteraf bekeken. Geschiedenis voor het mavo, 2e leerjaar. Docentenhandleiding, derde druk, herziene versie, Den Bosch: Malmberg, 1984, pp. 211-271. ill. Uitgegeven door de Vereniging De Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra. "Bijzonder attitudinaal doel: De leerling beseft de waarde van de persoon Willem van Oranje voor het ontstaan en bestaan van ons land. Verder moet de leerling zich een beeld proberen te vormen over de uitzonderlijk historische situatie in de Nederlanden, en de rol die de burgerij hierbij speelde. Voor het eerst zal de leerling geconfronteerd worden met het begrip: nationalisme - nationaal besef. Hierover zal hij zich een houding moeten vormen." (212) "De ontevredenheid groeide. Willem van Oranje werd hiervan de vertolker. Immers, hij was één van de belangrijkste edelen in de Nederlanden en stond haast op voet van gelijkheid met de koning. Steeds duidelijker zag hij zijn taak: met volledige inzet de belangen van de Nederlanden verdedigen. Hij had visie. Hij wist, wat hij uiteindelijk wilde bereiken. En geoefend in het politieke steekspel wist hij vorm te geven aan deze oppositie tegen het absolutisme. Hij organiseerde de hoge adel in een verbond, een 'Ligue', naar het voorbeeld van de edelen in Frankrijk. Zijn oppositie had succes. Hij wilde de Spaanse troepen weg hebben en zij gingen in 1561. Hij wilde Granvelle weg hebben en hij ging in 1564. Op oudejaarsavond hield hij zijn beroemde redevoering in de Raad van State, waarin hij zijn politieke denkbeelden ontvouwde. Zijn staatkundig program kwam in grote trekken overeen met het Groot-Privilégie van 1477, door de Nederlanden afgedwongen van de jonge Maria van Bourgondië na de plotselinge dood van haar vader, Karel de Stoute. Dat program hield in: een nationale regering onder leiding van de Nederlandse adel en met medewerking van de andere standen, desnoods onder oppergezag van de koning. Dus het tegenovergestelde van wat Filips II wilde bereiken, nl. een koninklijk absolutisme, dat steunde op Spaanse ambtenaren. Tevens pleitte Willem van Oranje voor godsdienstige gewetensvrijheid, al bleef hij zichzelf katholiek noemen." (263)	1984	APG WTO onderwijs	
Valkema Blouw, P.,	"A Cologne printer working for William of Orange. Godfried Hirtzhorn jun., 1568-1572", in: *Quaerendo. A Quarterly Journal from the Low Countries Devoted to Manuscripts and Printed Books,* vol. 25, nr 1, 1995, pp. 3-23. ill. *Noten.* "SUMMARY The report of Alva's arrival as Philip II's captain-general and the announcement that all those would be prosecuted who had had any connection with the troubles of 1566 led to a massive emigration from the Netherlands. The leader of the Dutch Revolt, William of Orange, withdrew to Germany in order to lead the rebellion from Dillenburg. In order to do this he chose a highly modern medium: the printing press, which was to play a decisive role in arousing the population to armed resistance against Spanish rule. As his collaborator in the propaganda campaign the Prince selected another fugitive, the town pensionary of Antwerp Jacob van Wesenbeke. The latter soon proved immensely active: in 1568 and 1569, on the orders and at the expense of William of Orange, he compiled a series of political writings which ranged from widely distributed appeals to the population to extensive editions of documents which are still among the most important sources for the history of the eventful year 1566. The printer of all this material was Godfried (II) Hirtzhorn or Hertshoren, a Cologne publisher who had close family connections with the Netherlands and had himself spent a number of years in Antwerp. This article contains the first detailed description of his part in the propaganda campaign and shows how much the Dutch struggle for independence owed, also in this domain, to the initiative and financial support of William of Orange." (22/3)	1995	BDG propaganda pamfletten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Valvekens, Paul Em.,	"De Abdij van Averbode tegenover Prins Willem van Oranje", in *NRC,* 14 dec., 1935, Avondblad A. (Feuilleton. II: Slotdeel van *Uit Kerkelijke Archieven der Zestiende Eeuw*). *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ValvekensAverbode.pdf* "Met Prins Willem van Oranje heeft de abdij van Averbode uitteraard niet veel betrekkingen gehad. De abdij was te ver afgelegen van de plaatsen, waar de Prins zijn functies waarnam of bevel voerde, om regelmatige betrekkingen met hem te kunnen onderhouden. En toch is het geval der abdij van Averbode karakteristiek. Door een samenloop van omstandigheden stond Averbode, in koningsgezinde kringen, gedurende ruim tien jaar bekend als Oranjegezind. Het loont wel de moeite deze typische episode uit de geschiedenis van den opstand tegen Spanje te verhalen."	1935	APG GKS	
Varia 1: Inhoud Doos 23 E. 1. van Gem. Arch. Delft,	Index. Herdenking Willem van Oranje 1584 – 1984. I. Vorstelijke Herdenking II. Broschures over de herdenking van Willem van Oranje + programma III. Rondleidingen in Delft langs herdenkingsplaatsen IV. Scholieren herdenken Willem van Oranje. V. Artikelen over de geschiedenis van Willem van Oranje en zijn familie VI. Artikelen over vergelijkingen tussen de Oranjes door de eeuwen heen VII. Artikeltjes over de moord op Willem van Oranje VIII. Artikeltje over het paneeltje van Willem van Oranje IX. Artikelen uit tijdschriften over de gelijknamige TV-serie X. Artikelen over exposities en tentoonstellingen. XI. Artikelen over opgevoerde balletten en uitgekomen platen XII. Artikelen over herdenkings-penningen en -zegels XIII. Artikelen over Oranje-wijn XIV. Artikelen over de historicus J.J. Mostard, schrijver van een boek over Willem van Oranje. XV. Artikelen over Willem van Oranje. Algemeen XVI. Artikel in kerkblad Protestants Nederland. Rede gehouden door drs C. Blenk, op 12 mei 1984 in de Waalse Kerk XVII. Persbericht/informatie over de gelijknamige t.v.-serie XVIII. Herdenking Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk op 10 july 1884 XIX. Volkshulde aan Prins Willem van Oranje op 17 april 1933 te Delft XX. Programma vier landen toernooi ter gelegenheid van Willem van Oranje herdenking van Nationale studenten selekties in DHC Stadion Delft.	1984	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Varia 2: Map 64 F24 van Gem. Arch. Delft,	Map met veelsoortige varia betreffende de herdenking van het geboortejaar van Oranje te Delft. *Krantenknipels, Brochures, Uitnodigingen, Verslagen, Programma's etc.*	1933	APG	
Veen, G. van,	"De huldiging van Willem van Oranje (als tactisch probleem voor de moderne arbeidersbeweging)", in: *De Socialistische Gids. Maandschrift der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij*, jrg 18, nr 1, Jan. 1933, pp. 50-63. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VeenSocialistischHerdenken.pdf* "Het loont de moeite eens te onderzoeken, waar de oorzaken zijn te vinden dat de Nederlander in zijn bewustheid zoo weinig aan het verleden gebonden is." (55) "Dit tekort in onze nationale aanleg moet zich in onze waardeering van het verleden pijnlijk wreken. Want als historie iets is, dan is zij drama, handeling. Wij missen het vermogen ons rechtstreeks in dit drama in te voelen als de Engelschman, die over Queen Bess, Karel I en Gladstone praat, alsof zij goeie kennissen zijn, met wie hij op volkomen vertrouwelijke voet staat..."(56). "Spreek nu eens van uit zulk een levendige belangstelling over de persoon van deze voorvechter der Nederlandsche volksvrijheid met een 'vakman'. Tien tegen een, dat de eerste reactie, die hij geeft, is de douche open te zetten. 'Je moet die man nu niet al te veel gaan idealiseren'. En hij vertelt je dat 'de Zwijger' in zijn jeugd helemaal geen nette jongen is geweest..., dat wij Willem volstrekt niet als een vlekkeloos man moeten zien. En eerzuchtig was hij ook....." (57) "Men heeft mij gevraagd zitting te nemen in een comité, dat hem in 1933 zou huldigen. Die eer dankte ik aan mijn artikelen in *Het Kind*. Ik heb - natuurlijk - geweigerd. Ge vraagt me heb ik gezegd, als socialist. Maar als socialist - leest U Het Volk maar - ben ik niet representatief. Persoonlijk ben ik een groot vereerder van Willem van Oranje - ik vind hem verreweg de belangrijkste onder onze nationale figuren. Zelfs in de wereldgeschiedenis is hij een ster van de allereerste groottte. Persoonlijk zou ik het dus heel graag doen. Maar u moet mij niet hebben. U moet net zoolang met voormannen uit onze beweging praten, totdat ze beseffen, dat het een oneer voor onze beweging zou zijn, als ze zich door motieven aan de opportuniteit ontleend, onthielden. Over tien jaar zullen ze berouw hebben, als ze het niet doen. Een beweging als de onze, die niet zou begrijpen, wat zij een man als Oranje verschuldigd is eenerzijds - en die in het ontwikkelingsstadium van heden nog wenscht zich tegenover het volksbewustzijn te plaatsen, dat deze man moet huldigen, anderzijds - zulk een beweging zou schromelijk beneden haar taak blijven. (62) "Wij hebben een zoo redelijk doel — laat ons dit doel met redelijke methodes nastreven. En den grooten man der Nederlandsche historie die de grondslag legde voor de volksvrijheid, de cijns van onze hulde en dankbaarheid niet onthouden." (63)	1933	APG herdenking socialisten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Veen, J.S. van,	"Brieven van Willem van Oranje en Lodewijk van Nassau aan Bernard van Merode", in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)*, deel 17, 1896, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 61-70. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Veen,BrievenaanMerode.pdf* *Brieven Oranje:* *29 juli 1568: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10968* *13 nov. 1570: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10969* *4 dec. 1570: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10970 (en hieronder)* *4 aug. 1571: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10971* *28 dec. 1571: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10972* *31 mei 1582: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10527* "Bernard van Merode, heer van Rummen (of Rumigny) behoorde tot de vertrouwde vrienden van Willem van Oranje, gelijk uit meer dan ééne plaats van de achterstaande brieven genoegzaam kan blijken, alsook uit de omstandigheid, dat hij door Oranje, toen deze in Juni 1580 door Matthias van Oostenrijk tot Stadhouder van Friesland was aangesteld, als zijn luitenant derwaarts werd gezonden. [Zie Bor, Boek XV blz. 217 (210)]. Dit ambt bekleedde hij tot het einde van 1583, toen hij wegens zijn hoogen ouderdom ontslag verzocht. [Zie Bor, Boek XVIII blz. 34 (403)]. Hij stierf omstreeks 1590. Deze brieven maken deel uit van een bundel brieven aan Bernard van Merode, loopende van 1566 tot 1583. De meeste zijn uit de jaren 1580-1583, dus uit den tijd van zijn bestuur over Friesland, en van officieelen aard. Het bestuur van het Historisch Genootschap wenschte, na inzage te hebben gehad van de regesten van het geheele dossier, thans alleen de brieven van Willem van Oranje en Lodewijk van Nassau uit te geven. De bundel behoort tot het archief van het huis Neerijnen, dat door de familie van Pallandt is gedeponeerd in het Rijksarchief in Gelderland te Arnhem. Waarschijnlijk is hij met andere papieren van de familie Merode op de volgende wijze daar gekomen: Johan van Merode, kleinzoon van Bernard, overleed in 1666. Cornelis van Gent, heer van Loenen en eigenaar van het huis Clingelenborch (nu Neerijnen), was gehuwd met Judith van Merode. Het vermoeden ligt voor de band, dat deze als erfgenaam van Johan in het bezit van de familiepapieren is gekomen, te meer, daar Stokvis (Manuel d'histoire etc. III. chap. X, tabl. 5) geen mannelijke nakomelingen van dezen vermeldt. Het huis Clingelenborch is na den dood van Cornelis van Gent (gest. 1682) gekomen aan het geslacht van Aylva (Tjaard van A. bezat het reeds in 1693) en later aan de tegenwoordige bezitters, de familie van Pallandt." (61/2) "Monsieur de Rummen. J'ay ce jourd huy receu vostre lettre du XXIXe du mois passe et veu par icelle vostre intention sur ce que le conte van den Berch mon beaufrere vous	1896	APG brieven aan Merode Smit	
Velden, M. van der,	"Willem van Oranje en Rotterdam", in *Leeskabinet. Grepen uit de geschiedenis en de boekerij van het Rotterdamsch Leeskabinet 1859-1984*, Leiden: E.J. Brill, 1984 pp. 170-179. ill. Noten. *literatuur.* *5 brieven van Oranje* aan *Rotterdam:* *28-5-1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10180* *30-9-1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10167* *11-11-1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10178* *16-11-1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10177* *3-12-1573: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10179* "Van de brieven aan Rotterdam zijn er zes bekend, behalve een reeks burgermeesterbenoemingen. Zij zijn aanwezig op het Gemeentearchief te Rotterdam. Aan het eind van deze bijdrage zijn zij in transcriptie opgenomen; van één brief is een afbeelding toegevoegd; een korte beschrijving geven wij hieronder. Overigens zij vermeld, dat de Prins het merendeel van de brieven slechts ondertekende en wel met Guillaume de Nassau, doch de volledige tekst door secretaris of klerken liet schrijven." (170) "Op 7 oktober 1575 (ING briefnr 2057 dd. 12-10-1575) schreef de Prins vanuit Rotterdam een brief aan Koningin (moeder) Catherine de Médici, die een zeer dubieuze rol speelde in de godsdienstoorlog in Frankrijk. Het doet vreemd aan de vermeende aanstichtster van de Bartholomeusnacht in Parijs (1572), waarbij duizenden Hugenoten omkwamen, door Willem van Oranje aangesproken te zien met: „Madame, baisant très humblement les mains de votre Majesté, je supplierai Dieu la conserver longuement en bonne et heureuse vie." Andere brieven van de Prins vanuit Rotterdam geschreven dateren van 29 oktober 1575 ING briefnr 5223), 11 november 1575 (ING briefnr 5224), 29 november 1575 (ING briefnr 5225), 4 december 1575 (ING briefnrs 2123 en 2124), 4 januari (ING briefnr 5226) en 4 februari 1576 (ING briefnr 5227), alle gericht aan zijn broer Graaf Jan. Keren wij terug tot de brieven die Willem van Oranje aan Rotterdam zond. Zij dateren uit 1573 en zijn alle in Delft geschreven. De eerste in deze bijdrage afgedrukte brief aan het Rotterdamse Stadsbestuur is van 28 mei 1573. Het betreft hier een begeleidend schrijven bij een uitgebreider schrijven gericht aan meerdere geadresseerden, bijvoorbeeld andere steden, waarin de Prins probeert om lijfrenten en losrenten te verkrijgen voor de oorlogvoering in het algemeen en bij Haarlem in het bijzonder. Dit geld is nodig, stelt de Prins, om het land te beschermen tegen overlast van het onderbetaalde krijgsvolk. (...)" (172) "De tweede hier afgedrukte brief van Willem van Oranje is waarschijnlijk gericht aan Lodewijk van Boisot, admiraal van Zeeland, toen hij te Rotterdam verbleef en van daaruit zijn vloot toerustte om te trachten Haarlem en Leiden te ontzetten. De brief is geschreven in Delft op 30 september 1573. Uit de brief blijkt de niet aflatende inspanning van de Prins om de vijand ter zee, water en land te bestoken en de steden goed te versterken en van proviand en munitie te voorzien.	1984	APG Rotterdam	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Ver Huell, Alexander,	Brielsche Verzameling. Eerste gedeelte. Willem de Zwijger. Maurits, Frederik Hendrik, [1874], 71 blz. Catalogus van eene verzameling historie-prenten en portretten, door Mr A. Ver Huell bijeengebracht en door hem aan de gemeente Brielle geschonken. De omslagen dragen het opschrift: Patriae. (Cat. UB Leiden). *Foto's t/m p. 9: http://www.periodata.nl/dataweb/BrielscheVerzameling.pdf* Verscheiden nrs m.b.t. Oranje vooral van afbeeldingen zoals nr 23: "De Prins op zijn doodbed. Fraaije treffende voorstelling, geteekend met de pen en waterverw; concept eener schilderij. - J.L. Cornet d. fFo."	1874	BKD historieprenten portretten	
Vergeer, Ch.,	"De laatste woorden van prins Willem", in: *Maatstaf. Maandblad voor letteren*, 28, afl. 12, december 1981, pp. 67-100. *Noten.* *Vergeer lijkt de meeste waarde te hechten aan het getuigenis van de burgemeester van Leeuwarden, Rombout Uylenburgh, die er bij was. Zie ook citaat bij Delprat, Berigt... (1840)* "Ik kom tot mijn conclusie. Achtereenvolgens behandelden we vier verschillende groepjes van meningen/documenten omtrent de dood van de prins. Ik meen aangetoond te hebben dat noch de protestantse, noch de katholieke, noch de staatse geschiedschrijving ondanks hun zelfverzekerdheid betrouwbare bewijslast kunnen verschaffen waar het gaat om het al of niet uitgesproken zijn van de laatste woorden van de prins. Bij dit kritische onderzoek wezen we op tal van fouten, verdraaiingen en vooroordelen die in dit proces van geschiedschrijving blijkbaar ingeslopen waren. Ook wat betreft het laatste groepje documenten, de getuigenissen van de eerste dagen na de moord, bleek er wat kaf onder het koren en konden een aantal kwesties rechtgezet worden. Ik maak mij sterk bewezen te hebben dat alle argumenten waarop de zekerheid van het wèl uitgesproken zijn van die laatste woorden berust; dat al die argumenten niet deugen." (92) *en hieraan aansluitend op* (97): Omgekeerd waren er wel veel aanwijzingen dat de prins de woorden waarschijnlijk niet gesproken heeft. Het lijkt mij dus zowel eerlijker als waarschijnlijker er afstand van te doen."	1981	APG moord laatste woorden moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verhaal, Noël & Berkel, Ed van (samenst. en regie),	Willem van Oranje en de Nederlanden, Geluidsdiaserie DSG - 67. 50 beelden, kleur, geluidscassette 24 minuten, Den Haag: Stichting Nederlands Instituut voor Audio-Visuele Media (NIAM), [1984]. 80 blz. "Ook de jeugd uit de jaren 80 hoort over Willem van Oranje, en niet alleen in schoolverband. Met de regelmaat van een klok zijn er "gewichtige redenen" om de "Vader des Vaderlands" in het middelpunt van de belangstelling te plaatsen. Een gegeven waarvan vooral de media dankbaar gebruik maken. Ongetwijfeld hebben alle daaruit voortvloeiende exposities, gedenkboeken, televisieprogramma's en klankbeelden invloed op de beeldvorming van de hedendaagse jeugd. Het is alleen de vraag welke beeld zich hierdoor vormt over Willem van Oranje. Is Willem van Oranje voor de leerlingen een held? Een idealist? Is hij degene die ons bevrijdde van het Spaanse juk? Zeker is dat de kinderen er niet aan ontkomen alle informatie over Oranje te interpreteren naar 20e eeuwse normen. Het is voor volwassenen al moeilijk een historische held in zijn eigen tijd te plaatsen. Laat staan voor kinderen in een leeftijdsfase waarin het wereldbeeld van de eigen tijd nog in volle ontwikkeling is. Voorwaar een taak voor het onderwijs ... Deze diaserie kan u daarbij behulpzaam zijn. Er is naar gestreefd in het klankbeeld zoveel mogelijk aspecten uit de 16e eeuw op te nemen. De beelden ... voornamelijk samengesteld uit schilderijen, tekeningen en gravures uit de 16e eeuw. De muziek ... gecomponeerd in de tijd waarin Willem van Oranje leefde, en gespeeld op de authentieke instrumenten. Daarnaast wordt er ook aandacht besteed aan het leven in de Nederlanden anno 1550. Maar, zoals bekend verrichten audio-visuele media geen wonderen. Wil het programma volledig tot z'n recht komen, dan zal het ingekaderd moeten worden in de onderwijsleersituatie en zult u de diverse onderdelen van het programma nader moeten uitdiepen." (3) "Dia 18 - Kaart met bezittingen van Willem van Oranje Willem had voor zijn huwelijk met Anna van Egmond al landgoederen in bijvoorbeeld Luxemburg, Brabant, Vlaanderen, Zeeland en Holland. Door zijn huwelijk kreeg hij er onder andere in die gewesten nieuwe gebieden bij. Willem was als achttien jarige jongen een erg machtig man geworden. Aanvullende informatie: - De basis van de bezittingen van Willem van Oranje in De Nederlanden wordt gevormd door de erfenis van René van Chalon (1544, dia 13). De samenstelling van Willem's domein was echter geen constant gegeven. Er kwamen gebieden bij, er gingen ervan af. (Bijvoorbeeld om schulden mee af te lossen.) - De gebiedsuitbreiding door het huwelijk met Anna van Egmond was fors toegenomen. Na de dood van haar vader (Maximiliaan van Egmond) in 1548 had zij als enig kind, alle goederen van de Burense tak van het Hollandse adel- geslacht Egmond geërfd. - We moeten ons wel goed realiseren dat de gebieden (heerlijkheden) met stukjes en beetjes in het bezit van het huis Buren waren gekomen. (Huwelijken, giften van de hertog van Gelre als beloning van trouw, erfenissen, etc.) Ze lagen dan ook verspreid over De Nederlanden en wel in: Brabant, Artesië, Henegouwen, Zeeland, Waals-Vlaanderen en Utrecht. Verder waren er nog enkele vrije heerlijk heden zoals: stad en graafschap Buren, stad en heerlijkheid IJsselstein, stad en graafschap Leerdam, heerlijkheid Acquoy."	1984	APG ESG Oranje's bezittingen	
Verhandeling...,	Lof-Verkondigende Verhandeling. *Over de laatste* BEDE *van* WILLEM DEN EERSTEN *PRINS VAN ORANGE, Grondlegger van Neerlands Vryheid.* By zyne schielyke en geweldige dood op den 10. July des jaars 1584. aldus uitgesprooken: *HEERE! ONTFERMT U OVER HET VOLK. Omnis ævi ac Memoriæ clarissimus Princeps*. Zegt zeker Schryver. *Dat is, zo als zal blyken:* Een Prins, die waarlyk was zo deugdzaam en vermaard, Als men 'er ooit of ooit, een heeft gezien op aard: By Vyanden bekend, voor een der *Grootste* Helden, En dien zyn Vrienden, ook als een der *Beste* melden. *..... simul cum vulnere mors .....* *..... Novissima tantùm efflatus verba:* *Deus!* Miserere afflicti Populi. Reidanus. *Una ad Deum morientes vox*, Miserere Populi. Grotius. Miserere Deus hujus Populi. Huber. *Geschreve door een Engelsch Edelman, en uit die Taale, na den tweeden Druck, overgezet, en met Aantekeningen opgehelderd. In 's Gravenhage,* By HENDRIK SCHEURLEER. *Voor Rekening van den Auteur*. M.D.CCXXXIV. [10], A1r-B2v, 168 blz. *Noten.* *NB. Mooie prent naast titelblad betreffende de moordaanslag (op houten? trap). Auteur tracht op minutieuze wijze aan te tonen dat de laatse woorden van Oranje waren: "Heere, ontferm U over Uw Volk! En geen woord meer! Zie ook: Panegyrical essays upon the prayer Lord, Pity the People, 1731.* *Online* google books* "DE EERSTE DRUK VAN DEZE VERHANDELING, was in 't jaar 1714. Met alle eerbiedig- en schuldplichtigheid toegeëigent, *AAN Wylen Zyne Majesteit (a) den laatst overleeden Koning. Aen wien* de Schryver toewenschte; dat God meer voorspoed mogt verleenen in zyne edelmoedige voornemens, om alle partyschap in zyne Heerschappyen uit te roeijen, (b) dan deze vermaarde Prins in zyne pogingen, om zulks elders te doen, gehad heeft;" (Ar) a = George den I. tot Koning van Groot Brittanien Geproclameert den 12 Augusty 1714. b = Prins Willem den I.	1734	APG moord laatste woorden	Lof-Verkondigende Verhandeling

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verhoeven, Anneke,	"Wat is waar over de 'Vader des Vaderlands'. Niet alleen maar een volksleider in kale jas", in: *Terdege. Reformatorisch Gezinsblad*, jrg 1, nr 8, 26 januari, 1984, pp. 20-24. ill. "Wie zich liever niet beroofd ziet van het traditionele beeld van prins Willem doet er misschien goed aan geen kennis te nemen van wat veel hedendaagse historici over hem schrijven. Want daarin wordt, meer of minder grondig, afgerekend met het beeld van de vader des vaderlands, die „met de Potentaat der potentaten een verbond had gemaakt" en die „den koninck van Hispanje altijd heeft geëerd". De vraag is nu: zagen de auteurs van de geschiedenisboekjes zoals die op onze (christelijke) scholen werden gebruikt het allemaal niet van een al te zonnige en simplistische kant? Hebben ze misschien zelfs wel met opzet een te positief beeld van de prins als staatsman en als mens getekend? Met andere woorden: hebben de historici die erop wijzen dat Willem, die trouwens nooit de moeite schijnt te hebben genomen zich de Nederlandse taal eigen te maken, ook z'n minder fraaie kanten had, een matig militair was en niet aan het hoofd van de partijen stond, ook niet een beetje gelijk?" (20)	1984	APG beeldvorming	
Verhoeven, G.,	"Vrijheid genieten; verdraagzaamheid betrachten. Willem van Oranje en Delft" in: *Vrijheid en Verdraagzaamheid. Willem van Oranjelezing [1]*, 1999, Delft : NIVO, 1999, pp. 3-26. *Bibliografie*. "Willem van Oranje, bijgenaamd de Zwijger, spreekt ruim vier eeuwen na zijn dood nog altijd tot de verbeelding. Veel van de idealen waarvoor hij streed, zijn actueel tot op de dag van vandaag. Uiteenlopende groeperingen lijven hem zelfs in als hun voorbeeld. Daarbij wordt niet altijd de noodzakelijke historische nuance in acht genomen. Willem van Oranje was een mens van vlees en bloed, met zijn sterke èn zijn zwakke kanten. In wetenschap en onderwijs wordt dat tegenwoordig ook uitgedragen. Dat is wel eens anders geweest, zeker in de tijd dat Nederland nog werd gekenmerkt door verzuiling. Op mijn lagere school, van protestantse signatuur, leerde ik dat Willem van Oranje de heldhaftige Vader des Vaderlands was, die ons arme land verloste uit de greep van de Spaanse tirannie en die de vrijheid van de ware, calvinistische kerk veroverde op de inquistie. Tegelijkertijd werd Oranje aan kinderen op katholieke scholen voorgesteld als een vernietiger van het middeleeuwse roomse erfgoed, die er met behulp van barbaarse geuzenbendes voor zorgde dat de katholieken eeuwenlang onderdrukt zouden worden." (7) "In zijn Delftse tijd stond Willem aan het hoofd van een aantal gewesten in opstand. Sinds 1568 voerden de Nederlanden openlijk strijd tegen hun wettige heer, de koning van Spanje. Tijdens deze oorlog vonden gruwelijke taferelen plaats, met over en weer standrechtelijke executies, lynchpartijen en massaslachtingen. Bekend is het uitmoorden van Mechelen, Zutphen, Naarden en Oudewater door de Spanjaarden. Van Nederlandse zijde ging het er niet zachtzinniger aan toe. Denk maar aan het lynchen van katholieke geestelijken, zoals de martelaren van Gorkum, door de geuzen. Overigens is het goed om te bedenken dat er niet werd gestreden tussen een 'Spaans' en een 'Nederlands' leger, maar tussen huurlingen. Zij vochten voor de meest biedende, desnoods tegen wat wij 'landgenoten' zouden noemen. In 1575 bijvoorbeeld bestond niet meer dan 14% van het 'Spaanse' leger uit Spanjaarden; 40% van de manschappen was van Nederlandse afkomst, de rest kwam voornamelijk uit Duitsland." (8) "Toen Willem van Oranje in maart 1568 de stap zette om openlijk en met geweld in verzet te komen, ging hij de strijd dus niet alleen in omwille van zijn idealen en principes. Hij had ook persoonlijke belangen: zijn eer, zijn ambt, zijn bezittingen en zijn zoon. Oranje en zijn familie waren dan ook bereid grote offers te brengen. Het familiekapitaal werd ingezet om huurlegers op de been te brengen. Door invallen van buitenaf probeerden Willem en zijn broers de Nederlanden terug te winnen. Oranje hoopte op steun van de Duitse protestantse vorsten, maar die toonden weinig bereidheid tot daadwerkelijke hulp. Pas in 1572 kreeg hij voet aan de grond, niet in het oosten maar in Holland, dankzij de min of meer toevallige inname van Brielle door de geuzen. Dit waren ongeregelde troepen van voormalige vluchtelingen, gelukszoekers en zelfs criminelen. In de volgende jaren werd een aantal belangrijke steden, zoals Alkmaar, Haarlem en Leiden, veroverd op de Spanjaarden. In 1572 beraadslaagden de Staten van de opstandige gewesten in Dordrecht over de wijze waarop aan de strijd tegen Spanje leiding kon worden gegeven. Zij besloten Willem van Oranje aan te stellen als stadhouder in Holland, Zeeland en Utrecht. Dit schiep de ironische situatie dat Oranje plaatsvervanger was van een vorst die hij bestreed. Zo werd nog even de fictie in stand gehouden dat de Opstand niet was gericht tegen de koning, maar tegen diens slechte raadgevers.	1999	APG Delft	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vermaseren, B.A.,	"Dr. Gilbert Roy of Regius, een gunsteling van prins Willem van Oranje", in: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, deel 11, 1956, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff / Antwerpen: De Sikkel, pp. 40-68. *Noten*. "In 1942 publiceerde Dr Fl. Prims een voordracht, waarin hij kostbare gegevens uit het Antwerpse Stadsarchief meedeelde over een tot dan toe onbekende Gilbert Roy. Op triomfantelijke toon stelde hij hem aan de historici voor als de geheimzinnige samensteller van een van de meest belangrijke manuscripten over de eerste tijd van de opstand, nl. de Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas. De naam van dit uitgebreide werk over de jaren 1565 tot 1580 is uitgegaan van de uitgever J. Blaes. Toen deze tijdens het bewerken van het handschrift voor de druk overleed, heeft Alex. Henne de rest verzorgd. Beide geleerden hebben tevergeefs getracht de schrijver der Mémoires te achterhalen. Henne wees bij zijn onderzoek op de naam van Roy, die ons hier zal bezighouden, doch moest zelf zijn mening verwerpen. Prims echter handhaafde, naar onze opinie, de redenering, die Henne reeds gemaakt had. In de nu volgende bijdrage zijn de gegevens van Prims met andere vondsten aangevuld tot een overzicht van het leven van Roy, teneinde een toetssteen te verkrijgen, welke een betrouwbaar oordeel over het voorstel van de geleerde Antwerpse stadsarchivaris mogelijk maakt." (40) "Gezien de verhouding waarin Regius tot Oranje stond, valt het moeilijk te twijfelen aan 's mans bewering voor de Keulse magistraat dat de Prins hem had aangesteld „über alle sein Jurisdictiones (deren er fast viel gehabt) in der graffschafft Burgund zum obrigsten Richter". En in een request aan Oranje van 17 November 1579 noemt Roy zich „bailli général de vostre maison de Chalon" (sur-Saône). Toch is over dit alles wederom totaal niets te vinden. Prins Willem bezat inderdaad meer dan dertig heerlijkheden in Bourgondië en Franche-Comté en was daardoor de rijkste grondbezitter van die streek. Voor het bestuur van die gebieden was een hele hiërarchie van ambtenaren opgebouwd, bestaande uit ontvangers, rechters, baljuws, groot-baljuws, enz. Febvre noemt een groot aantal hunner op, doch Roy is niet onder hen. De archieven — voor zover te raadplegen — laten verstek gaan bij het beroep op hun getuigenis vóór Regius. In de stukken van de Nassause Domeinraad ontbreekt eveneens ieder spoor van de grootbaljuw van Chalon. Een massa documenten over bezittingen van Oranje liggen verspreid in het Aremberg-archief en in het Merode-archief, beide nog ongeordend aanwezig in het Rijksarchief te Brussel. En ook het Koninklijk Huisarchief te 's-Gravenhage, waarvan Prims hoopte dat het nieuws over onze man zou opleveren, bleef zwijgen." (43/4) "Op grond van Regius levensloop en ook, omdat het werk van Roy waarnaar Galle verwijst, is geïdentificeerd, is derhalve alleszins de conclusie gerechtvaardigd, dat Roy beslist niet de auteur der *Mémoires anonymes* is geweest!" (63)	1956	APG	
Vermaseren, B.A.,	"Een onbekend drama van katholieke zijde over de moord op Prins Willem I", in: *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap*, 67, 1949, pp. 121-156. *Noten*. *Panagii Salii Nassovius Tragoedia is gepubliceerd op pp. 136-156.* "In hetzelfde jaar 1589 publiceerde Salius [Panagius Salius] een bundel 'Varia poemata', welke zo zeldzaam is geworden dat hij niet eens in een der talrijke en goed voorziene Parijse bibliotheken is terug te vinden. En juist dit boekje, waarvan heden ten dage alleen het British Museum te Londen een exemplaar bezit, is voor Nederland van belang, omdat het 't drama bevat over de aanslag van Balthasar Gerards op de Vader des vaderlands, dat hierachter besproken en afgedrukt zal worden." (123) "„Ach, al te zeer leert het lot van Willem van Oranje hoe ongelukkig die vorst leeft, die zich naar de onderdanen een weg baant door geweld of die door zijn tyranniek optreden rechten geeft aan zijn volk". Na aldus de stemming van de hoofdpersoon, naar wie de tragedie is genoemd, te hebben getekend, laat de dichter in het tweede bedrijf diens tegenstander Balthasar Gerards ten tonele verschijnen. In een alleenspraak wekt deze zichzelf op om Oranje te gaan ombrengen. Waarom aarzel ik, zo zegt hij, tegenover die tyran, die trouweloze wreedaard, die rebel tegen zijn Koning en God? Wordt hoogverraad dan niet terecht gestraft? Moeten wij dan in oorlog geboren worden en in oorlog sterven? De akkers liggen leeg, verwoest en verlaten, te vuur en te zwaard vernietigd. Dat alles heeft *hij* op zijn geweten en wat zal hij nog meer gaan doen? Komaan, laat ik dapper zijn en door een roemvolle moordaanslag (gloriosa caede) op één goddeloze, het leven van ontelbare goede burgers redden. Dit staat vast: er wordt nu een vrome misdaad (facinus pium) ondernomen, waarvan het hele nageslacht zal spreken. Maar bedenk toch, zegt de spreker dan plotseling tot zichzelf, dat de dood wacht indien ge zoiets begint! Welnu, dan besluit ik te sterven, want wat betekent in vergelijking met de dood, de levende glorie door vroomheid verworven, waarover iedere dag zal gesproken worden? Waarom dan nog langer hier getoefd?" (128/9) "De inhoud van de 'Nassovius' (onderdeel van de Poemata) weerspiegelt in alle opzichten de koningsgezinde en sterk pro-katholieke houding die men in het Atrechtse milieu aannam." (133).	1949	LTM drama toneel moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vermaseren, B.A.,	"Humanistische drama's over de moord op de Vader des Vaderlands" in: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en Letterkunde,* dl. 68, afl. 1, 1951, pp. 31-67. *Noten.* *Auteur behandelt Panagius Salius, Werteloos, Heinsius, Duym en Van Hogendorp.* *Online: dbnl* https://www.dbnl.org/tekst/_tij003195101_01/_tij003195101_01_0002.php "De Vlaming Daniel Heinsius (1580-1655), die van zijn jonge jaren af te Leiden woonachtig was, begint de dedicatie van zijn drama over de moord op de Zwijger (1602) met een opmerking welke tot op de huidige dag haar waarde heeft behouden. Eén feit, zo zegt hij tot de Staten van Holland en West-Friesland, heeft altijd zijn verwondering gaande gemaakt, nl. dat toch zoveel auteurs, die beschikken over brede geleerdheid en diepe wijsheid inzake moraal en burgerdeugden, de tragedie welke zij toch allen beschouwen als een leerschool voor inzicht (prudentia), liever misbruiken voor het behandelen van ijdele fabels zoals Oidipous, Aias, Medea e.d. dan om de eigentijdse gebeurtenissen te beschrijven. Hijzelf heeft daarom eens grondig nagedacht over het thema dat hij nu in een drama zou willen gaan behandelen. En zo vond hij in de historie der Nederlanden, die niet zo arm is of zij zou wellicht een onderwerp voor zijn doel kunnen bieden, datgene wat hij zocht. Inderdaad, Heinsius heeft gelijk : van de talloze min of meer geslaagde drama's die rond 1600 te onzent in beproefde renaissancestijl het licht zagen, zijn er maar weinige die zich met historische onderwerpen bezig houden en van die weinige zijn er slechts een paar, die het plotselinge verscheiden van Prins Willem aan de lezer ter overweging voorleggen. En toch bracht het gelukken van de aanslag literaire voor- en tegenstanders van de Prins in beweging; het aantal gedichten dat onmiddellijk of kort daarna op papier werd geworpen, is, vergeleken bij dat der drama's, tamelijk groot." (31)	1951	LTM drama moord	
Vermaseren, B.A.,	"Rapport betreffende een uitgave van de correspondentie van prins Willem I van Oranje", in Th.S.H. Bos & J.G. Smit, *Bibliografie van Dr . B. A. Vermaseren*, 's-Gravenhage, 1977, pp. 25-31. "Het getal van 7500 of misschien zelfs méér brieven, doet principiële vragen van verschillende aard rijzen. 1) Is het gewenst ook op te nemen documenten van andere aard dan alleen correspondentie van of aan Willem van Oranje? Hierbij denken wij aan rekeningen, zoals Dönges die publiceerde, waaruit bv. bleek hoe de ondernemingen van Willem van Oranje werden gefinancierd; op een door hem afgedrukte inventaris van kleinodiën staat dat Lodewijk van Nassau een aantal er van meenam, toen hij naar Frankrijk ging. Dit feit werpt ook weer licht op de inzet van de Nassause familie-middelen. Daarom zijn wij geneigd de hier gestelde vraag met ja te beantwoorden, zodat een eventuele publicatie brieven én bescheiden zou gaan bevatten. De enorme massa der Nassause Domeinrekeningen als zodanig valt buiten het hier besproken project: zij vormen een onderwerp op zich en lenen zich wellicht beter tot het maken van studies erover dan tot publicatie ervan. 2) Wat te doen met de zuiver ambtelijke correspondentie van Oranje bv. betreffende zijn werkzaamheden als stadhouder? Oppervlakkig bezien zal deze correspondentie misschien niet bij de uitgave, maar wel bij het onderzoek naar brieven e.d. betrokken dienen te worden. Daarentegen moet in ieder geval de briefwisseling van de Prins in zijn hoedanigheid van gouverneur van Antwerpen met Margaretha van Partna worden opgenomen. Zij is zeer belangrijk in verband met 's Prinsen houding ten opzichte van de calvinisten en lutheranen in de Scheldestad, welke houding mede werd bepaald door het Nassause streven om in Duitsland aanzien te winnen onder de lutheraanse en (crypto) calvinistische vorsten, teneinde in de politiek dezer vorsten te kunnen meespreken. Hierbij wijzen wij dan terloops op de betekenis der Antwerpse gebeurtenissen voor de Nederlanden zelf, die o.i. opname van Oranje's ambtelijke brieven alleszins rechtvaardigen. 3) Van het grootste belang is een antwoord op de vraag wat dient gedaan te worden met het reeds gedrukte materiaal. a) Het werk van Groen is niet goed. Afgezien van de vele leesfouten die verbetering behoeven - Japikse zinspeelt er op (blz. IX) - heeft de eerste archivaris van het Koninklijk Huisarchief zich slechts gebaseerd op het toenmalig materiaal in dit archief zonder verder na te gaan of de door hem benutte stukken elders in betere versie zouden voorkomen. Bovendien treft men in vrijwel alle brieven telkens puntjes aan die te kennen geven dat er iets is weggelaten, zonder dat men hoort wat is weggelaten. Dit is bijzonder intrigerend. Het eerste deel heeft Groen vrij spoedig herdrukt; in deze heruitgave zijn de verbindende teksten tussen de brieven meermalen gewijzigd in deze zin dat zij soms zijn aangevuld, soms ineens helemaal weggelaten; ook zijn nieuwe voetnoten aangebracht en oude geschrapt. Eveneens zijn kleine wijzigingen in de teksten der documenten zelf te constateren; bv. in brief nr. 30 is het einde uitvoeriger dan in de eerste editie, maar blijkens de puntjes is ook dit toegevoegde stukje niet compleet. Aan dit ene voorbeeld voegen wij kortheidshalve nog één ander toe. In het eerste deel geeft Groen een brief van een hem onbekende afzender (hij vermoedt: Frederik van de Palts) aan Philips van Hessen. Deze zelfde brief wordt veel beter afgedrukt naar het origineel door Kluckhohn, Briefe, I, 550-556. Het blijkt dat Fred. van de Palts inderdaad de schrijver is. Maar ook blijkt er bij Groen iets niet te staan wat Kluckhohn wel geeft. Groen begint aldus: "Wir habenn E.L. schreibenn under dato, Cassell den 28 Januarij, sampt dem einschlusz, was Graff Ludwigk zu Nassau an E.L. Sohn, Landtgrave Wilhelmen, geschrieben..." (I, 232-233). Bij Kluckhohn leest men: "... was graf Ludwig zu Nassaw *aus sonderm geheis des*	1977	APG uitgave correspondentie Oranje	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vermaseren, B.A.,	"Twee onderzoekingen over Vlaanderen en prins Willem van Oranje, I. De kwestie der pandsteden in 1576 en 1577", in: *Handelingen van het Genootschap voor geschiedenis, gesticht onder de benaming Société d'Émulation te Brugge*. Driemaandelijks tijdschrift voor de studie van geschiedenis en oudheden van Vlaanderen, CXX, 1-2, Brugge, 1983, pp. 5-44. *Noten*. "De inname en plundering van Aalst op 25 juli 1576 door de muitende spaanse troepen hebben de houding der Zuid-Nederlandse gewesten ten opzichte van de Spanjaarden grondig ten kwade doen keren. Men wilde, hoe dan ook, de rebelse en onbetrouwbare soldateska verdrijven en met hen alle buitenlandse huurtroepen. De drieste plundertochten in de volgende maanden door de muiters, zelfs tot vlak bij Gent ondernomen, droegen slechts bij tot een panische schrik onder de bevolking van platteland en steden. Het militaire vraagstuk kreeg aldus een zo zware betekenis, dat het vrijwel alles ging beheersen. Het werd zelfs «veel urgenter dan de kwestie van het geloof en stond er ook gedeeltelijk los van»" (5) "Gezien deze hele situatie nam de gouverneur (*van Vlaanderen*) met een viertal vooraanstaande heren een belangrijk besluit. Het kwam tot stand tijdens een vergadering op 16 en 17 september in het huis der schepenen te Gent : men zou Oranje, die te Middelburg vertoefde, hulp vragen! Bij dit besluit moet een rol gespeeld hebben dat Jan van Croy en de prins reeds van jongsaf elkaar goed kenden en daarom min of meer bevriend waren. Zo zonden de vier heren op 22 september 1576 in samenwerking met de gouverneur van Vlaanderen Jacques van Boussu (Bossu), heer van Haussy, Aussy of Auxy, naar Middelburg." (7) "De heer van Haussy moest infanterie en geschut vragen, maar wel onder het voorbehoud dat de oude katholieke godsdienst zou bewaard blijven en «in de vaste hoop en met de verzekering dat de prins zich niet zal willen meester maken van enige sterkten, steden of plaatsen van het gouvernement van de heer van Roeulx, tenzij om zich er van te bedienen voor zijn terugtocht of doortocht ten behoeve van de hulp; wanneer deze hulp zal zijn aangekomen en zich hebben ontscheept aan het Sas van Gent welke hem de meest geëigende plaats lijkt, zal zij ontvangen worden, begeleid en bijgestaan met alle gemakken welke daarvoor nodig zijn». En opdat dit alles gebeure voor de dienst van God, de bewaring van de katholieke religie, de aan de koning verplichte gehoorzaamheid en voor het vaderland met zijn bewoners, moet de heer van Haussy er bij Oranje op aandringen strikte bevelen dienaangaande te geven en zich dit door de prins op passende wijze laten garanderen. Wij zien met welk een voorzichtigheid de prins benaderd werd. In feite wilde men zichzelf niet blootstellen aan verwijten van ontrouw jegens de koning en het katholicisme, maar tegelijk pogen de leider der opstandige gewesten in het Noorden te laten optreden ten gunste van de belangen van Filips II. Eigenlijk het zoeken naar een vierkante cirkel!" (8) "Daarmee kwam een einde aan de pogingen van Oranje om vaste voet in Vlaanderen te krijgen. Tijdens de belegering van het kasteel te Gent slaagde hij er in door het	1983	APG MLG ESG pandsteden 1576	
Vermaseren, B.A.,	"Twee onderzoekingen over Vlaanderen en prins Willem van Oranje, II. Jr. Willem van Blois van Treslong (Trélon) als superintendent van West-Vlaanderen, 1579-1584. Een onbekende periode uit zijn leven", in: *Handelingen van het Genootschap voor geschiedenis, gesticht onder de benaming Société d'Émulation te Brugge*. Driemaandelijks tijdschrift voor de studie van geschiedenis en oudheden van Vlaanderen, CXXI, 1-2, Brugge, 1984, pp. 5-96. *Noten*. "De hierna volgende studie heeft tot doel enig licht te werpen op een practisch onbekende periode uit het leven van een der vele mannen rond Willem de Zwijger, op wie deze een beroep deed wanneer hij hun steun nodig had in zijn strijd tegen Spanje. De opzet is niet geweest een uitputtend verslag te geven van de daden van de onderzochte persoon. Wanneer dit al enige zin zou hebben, zou toch gebrek aan materiaal een onoverkomelijke hinderpaal hebben opgeworpen op de weg naar het te bereiken doel. Niettemin bleken voldoende gegevens voorhanden om althans de voorstelling te vervolledigen die over de watergeus Van Blois van Treslong bestaat. Aldus beschouwd zou men het nu volgend onderzoek «oppervlakkig» kunnen noemen, temeer ook omdat alles bijeen genomen betrekkelijk weinig bronnen zijn benut, die overigens nog weinig of niet gebruikt zijn." (5) "Het is mogelijk geworden door tal van details over het optreden van Willem van Blois van Treslong een goed inzicht te krijgen in diens persoonlijkheid. Hij bleek een rauwe en onbehouwen man te zijn, een echte geweldenaar waar hij een «krachtig» optreden gewenst achtte. Aan zijn superieuren, de Vier Leden van Vlaanderen, stoorde hij zich niet, over hen liet hij zich minachtend uit, zijn instructies trad hij met voeten. Voor een goede uitoefening van zijn functie achtte hij vrijwel alles geoorloofd. Hij vond dat er voor de oorlog tegen de Malcontenten en de Spanjaarden hoe dan ook geld moest komen om soldaten en schepen te bekostigen. Bij dat zorgen voor geld vergat hij zijn eigen belangen niet (salaris), maar erkend moet worden dat hij enige oorlogsschepen op eigen kosten (voorlopig) onderhield. In zekere zin was hij energiek en rustte hij niet voor de zaak waarvoor hij stond. Het platteland zoog hij uit, zonder meer, dreigend met brandschatting en plundering. Voeg daarbij zijn heftig calvinisme. Van zijn papenhaat had hij reeds als watergeus blijk gegeven; in Duinkerke en in het Westkwartier had hij die haat niet afgelegd. Duinkerke werd ogenblikkelijk na zijn officiële komst geprotestantiseerd. Zeeslagen noch veldslagen noch veroveringen staan op zijn naam. Het enige wat hij deed was het aanleggen van versterkingen en het verleggen van garnizoenen. Tegen een man als La Motte was hij zeker niet opgewassen. Door zijn eigengereidheid en bonkig optreden wilden de Staten van Vlaanderen hem al vrij spoedig kwijt. Die eigengereidheid was ook de oorzaak dat hij in de politiek der Staten-Generaal en Vlaanderen door extra belastingen zó ingreep dat er harde woorden vielen. En ook de «grote politiek», tussen Anjou enerzijds en Oranje met de Staten-Generaal anderzijds, dreigde hij te verstoren. Dit leidt tot de vraag wat men van Oranje in dezen kan denken. In augustus 1579 was de prins stadhouder van Vlaanderen geworden. Door de benoeming van zijn beschermeling Treslong tot superintendent van het Westkwartier van Vlaanderen of West-Vlaanderen en tot gouverneur van Duinkerke moet hij gehoopt hebben zijn greep op het gewest te verstevigen. Maar zijn grote fout in Vlaanderen was dat hij zich achter de felle, drammerige calvinisten te Gent stelde en de hand had in de gevangenname van Aarschot en andere, welwillende, edelen en bisschoppen; aldus De Schrevel in de Inleiding op het tweede deel van zijn «Recueil» . Oranje schijnt blind te zijn geweest voor de Gentse gewelddadigheden, ook elders in het gewest. Toen Gent te Kortrijk, Brugge en Ieper met geweld calvinistische «Raden»-republieken stichtte, ondernam de prins daartegen niets. De benoeming van Blois van Treslong tot militair	1984	APG Treslong	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vermij, R.H.,	Gewestelijke regering onder Philips II: Willem van Oranje als stadhouder van Holland 1559-1567, Utrecht, 1984. *Doctoraalscriptie Geschiedenis R.U. Utrecht*. 186 blz. ill. *Noten, bibliografie*. "Dit onderzoek, waarvan het resultaat hier voor u ligt, behelst gewestelijke geschiedenis, maar het uitgangspunt is biografisch. Wij zullen proberen na te gaan, hoe Oranje zich verhield tot de problemen in Holland, waar hij als stadhouder mee te maken kreeg. Nodig is dan in de eerste plaats een algemeen kader van de zestiende eeuwse politiek, waarin we gebeurtenissen en personen kunnen plaatsen. Dit wordt summier geleverd door hoofdstuk I. De stadhouder was een overheidsdienaar en hoofdstuk II belicht dit aspekt van Oranje's positie. Na enig inzicht te hebben verschaft in zijn taak en machtsmiddelen, zullen wij onderzoeken hoe Oranje de overheidsmacht, waarmee hij bekleed was, gebruikte. In zekere zin stelt dit hoofdstuk zijn verhouding tot de overheid centraal. Deze overheid was evenwel niet de enige faktor in het politieke leven. De Staten van Holland waren reeds een machtig en onafhankelijk lichaam, en ons derde hoofdstuk zal Oranje's houding ten opzichte van dit lìchaam onderzoeken. Een apart hoofdstuk wordt tenslotte gewijd aan de onlusten van 1566-1567, die tot Oranje's vertrek leidden. Het is in geen enkel opzicht een enigzins volledige geschiedenis van deze zeer gecompliceerde gebeurtenissen, we volgen hier slechts de lijnen die in de voorgaande hoofdstukken zichtbaar zijn geworden naar een logisch slot. Ook ter kontrole, tijdens een crisis treden de werkelijke verhoudingen vaak bijzonder scherp aan de dag. Een algemene conclusie rondt het geheel tenslotte af, en zal pogen onze bevindingen een plaats te geven in het kader van de algemene Nederlandse geschiedenis." (6) "Op 22 maart 1565 berichtte het Hof van Holland aan Oranje dat de Betuwe overstroomd was, en dat ook de diefdijk, die de grens vormde tussen de Betuwe en het land van Holland, groot gevaar liep te bezwijken. Zij hadden orde gesteld op de dijkbewaking en stuurden de stadhouder bericht opdat hij er met de landvoogdes over zou spreken. Oranje zal dit bericht met meer dan normale aandacht gelezen hebben: in het met overstroming bedreigde deel van Holland bezat hij zelf niet onaanzienlijke goederen. Op 31 maart stuurde hij een missive naar het Hof waarin hij beval een ordonnantie op te stellen om de diefdijk te verhogen. Het Hof zette dienaangaande de ambtelijke molen in werking en schreef de betrokkenen aan. Vervolgens echter ontving het Hof een request van de inwoners van de Alblasserwaard en het land van Arkel. Op een vergadering in Leerdam (een stad van Oranje) was van hen, mitsgaders van de inwoners van Vianen en Hagesteijn, door gecommitteerden van Oranje geëist dat ze mee zouden delen in de schade die de aanwonenden zouden lijden door het verhogen van de Diefdijk. Zij hadden de stad niet mogen verlaten voordat zij zich tegenover de regering van Leerdam verplicht hadden om op een volgende vergadering terug te komen met volmacht om dienaangaande te besluiten. Het Hof schreef daarop aan Oranje dat een vergoeding voor de beschadigden op zich billijk was, maar dat hij met dit optreden zijn boekje te buiten was gegaan: zonder dwingende reden behoorden kwesties als deze behandeld te worden voor en door het Hof van Holland. Ook hier treedt het Hof tegenover Oranje in het krijt voor een juiste rechtsgang. Oranje lijkt hier vooral te worden geleid door partikuliere belangen. Dit laatste is een belangrijk punt. Waar Oranje zijn bevoegdheden overschrijdt, zijn zijn concrete belangen als edelman in het geding: bezit en behoud van domeinen en heerlijkheden, het uitdelen van gunsten. Van een streven naar macht op andere (modernere) manieren, van een principieel verzet tegen de staatsrechterlijke ordening, blijkt	1984	APG	
Vermij, Rienk,	"'s Konings stadhouder in Holland (1559-1567). Oranjes trouw aan Philips II", in: *Utrechtse Historische Cahiers. Uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht*, 5, 1984, nr. 2/3, pp. 37-63. ill. *Noten*. NB. Dit artikel is gebaseerd op Vermij's doctoraalscriptie (Utrecht, 1984), Gewestelijk regering onder Philips II: Willem van Oranje als stadhouder van Holland 1559-1567. Diverse lokaal-Hollandse kwesties die hier slechts konden worden aangestipt, zijn daar nader uiteengezet en geanalyseerd. "Vrijwel alle schrijvers die deze vroege periode behandelen proberen hier al iets te ontdekken van de latere leider van de Opstand. Alle punten van meningsverschil met de regering: de oppositie tegen Granvelle, het verzet tegen de geloofsplakkaten, zijn optreden tijdens de beeldenstorm, worden breed uitgemeten. Zijn trouw aan de koning was slechts voorgewend, heet het. Zijn veroordeling als rebel door de Raad van Beroerten en zijn grijpen naar de wapenen zijn in deze visie slechts de bevestiging van een al lang bestaande situatie. Het is echter zeer de vraag of Oranje werkelijk rebelse bedoelingen had. In het volgende betoog wil ik de kwestie van zijn trouw aan de orde stellen, op basis van een analyse van de situatie waarin Oranje zich bevond. Daarbij wil ik mij concentreren op Oranjes werkzaamheden als stadhouder van het gewest Holland, een ambt waartoe Philips II hem in 1559 benoemd had." (37) "We mogen besluiten, dat het geen logische ontwikkeling was die Oranje naar de wapens deed grijpen. Hij was allerminst tot rebellie geneigd. Het was in zekere zin een merkwaardige krachttoer van de regering dat ze zich in Oranjes ogen tenslotte zo onmogelijk kon maken dat oorlog onvermijdelijk werd. Met voor haarzelf rampzalige gevolgen naar we achteraf weten, maar daar zag het aanvankelijk niet naar uit. Vooralsnog boekte Oranje met zijn akties weinig resultaat. (...) Wat Oranjes optreden zo'n gewicht gaf, was de samenwerking die hij kon vinden met anderen. Want niet alleen Oranje werd door de regering tot opstand geprovoceerd. Velen, feodaal, radicaal, maar ook belangrijke nieuwe machtscentra als de Staten van Holland werden tot verzet gedreven. Toen Oranje eenmaal tot de strijd besloten had, streefde hij ernaar al deze groepen achter zich te verenigen. Met name het verbond dat hij in 1572 aanging met de Staten van Holland bleek van enorme betekenis. Uiteindelijk ontpopte Oranje zich als leider van een machtige coalitie tegen het Spaanse geweld. Oranjes positie kreeg daarmee iets paradoxaals. Hij was de feodale leider van een opstand die vooral gedragen werd door groepen die het feodalisme ontgroeid waren, en die waarschijnlijk juist mede daardoor zo'n kracht kon ontwikkelen. Zo droeg hij bij aan de totstandkoming van een geheel nieuw staatkundig fenomeen: de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het is een interessante vraag, in hoeverre deze situatie bijgedragen kan hebben tot de verdeeldheid in het opstandige kamp. De Staten van Holland bleven Oranjes trouwe bolwerk en men kan vermoeden dat de herinnering aan de betrekkingen vóór 1567 hierbij een rol gespeeld heeft. Van politieke samenwerking was toen weliswaar nooit sprake geweest, maar er was een zekere vertrouwensbasis gelegd. Oranje had hier een leerschool doorlopen, zodat hij wist waar de belangrijkste gevoeligheden in Holland lagen; de partijen wisten ongeveer wat ze aan elkaar hadden. Maar dat de samenwerking van Oranje met de zuidnederlandse gildendemocratieën in onderling wantrouwen uiteenviel of dat hij een katholieke vriend als de graaf van Rennenberg zijn vertrouwen bleef schenken, zodat deze in 1580 aan de Spanjaarden tweeëneenhalve provincie in handen kon spelen - zou één van de vele oorzaken hiervan niet kunnen zijn, dat hij de nieuwe verhoudingen nog steeds niet goed begreep?" (59/60)	1984	APG rebellie en loyaliteit	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verreyt, Ch.C.V.,	"Het 'Te Deum' voor den moord van den Prins van Oranje in 1584", in: *Algemeen Nederlandsch Familieblad. Tijdschrift voor Geschiedenis, Geslacht-, Wapen-, Zegelkunde enz.*, jrg 8, 1891. 's-Gravenhage: Genealogisch en Heraldisch Archief, pp. 57-60. *Noten.* *Zie ook: W. Zuydema, "Pieter Bor als partijman" (1891).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/VerreytTeDeum.pdf* "Meer dan drie eeuwen doet het verhaal in de geschiedboeken de ronde, dat door het kapittel van 's Hertogenbosch, een "Te Deum" voor den moord van Willem den Zwijger zoude gezongen zijn. Het heeft zijn ontstaan te danken aan een geschrift van dien tijd (*zie pamfletten K. 0688 en K. 0689*), waarin men leest, dat de geestelijkheid in eenige steden 's Prinsen moord in blijdschap wilde vieren, doch dat zulks door de gemeente belet werd, waarom "de Canoniken van t' Shertoghenbosch, siende dat sij sulcx niet en mochten vercrijghen, so zijn sij nochthans bij een vergadert inde Domkercke, waer da sij songen Te Deum laudamus: en des avonts daer naervolgende, is daer een schrikkelijck onweder opgestaen van donder ende blixem, die op de selve kercke is gevallen ende verbrant heeft, sonder eenich huys vander stadt te beschadigen." Welk bericht bijna woordelijk is overgenomen door van Meteren en Bor, met dit verschil, dat zij alléén de toren in vlammen doen opgaan, hetgeen door latere geschiedschrijvers wordt herhaald. Het opmerkelijkst van dit verhaal is dat geen der Bossche geschiedschrijvers, bij wien men toch het eerst en het uitvoerigst de toedracht dezer zaak zoude zoeken, een woord van dit 'Te Deum' spreken, ofschoon zij den torenbrand uitvoerig beschrijven." (57/8) "Ook het verloop van twee weken tusschen den moord en het 'Te deum', pleit alleen reeds voor den waarheid van het laatste; men wacht geen veertien dagen om zijne vreugde te uiten. De St. Jacobusdag, 25 Juli 1584 is te 's-Hertogenbosch als van ouds met de gewone kerkelijke plechtigheden gevierd; des avonds ontstond een zwaar onweder boven de stad en de bliksem sloeg in den driehonderd voet hoogen houten toren, staande op het kruis der St. Jans-kerk, welke door het vuur verteerd werd. Ziedaar nu het feit, dat is aangezien en afgeschilderd als eene dankzegging en vreugdebedrijf der geestelijkheid voor 's Prinsen moord." (59/60)	1891	APG LTM Te Deum moord Oranje geestelijken te Den Bosch	
Verreyt, Ch.C.V.,	"Prins Willem van Oranje, zwanebroeder der illustre Lieve-Vrouwebroederschap te 's-Hertogenbosch", in: *Taxandria. Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde*, jrg 13, tweede reeks, jrg 3, 1906. Bergen op Zoom: Gebroeders Juten, pp. 295-317. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VerreytZwanebroeder.pdf* "De belangrijke bijdrage van Jhr Mr. A.F.O. Sasse van Isselt, over "De transformatie der Illustere Lieve-Vrouwen broederschap te 's-Hertogenbosch" in dezen jaargang van "Taxandria" wordt voorafgegaan door onderscheidene op- en aanmerkingen om te bewijzen, althans sterk in twijfel te trekken, dat prins Willem van Oranje zwanebroeder der gemelde vereeniging is geweest. Dat buiten de broederschap zetten van prins Willem kwam mij zoo vreemd voor, dat ik besloot de gegevens van Jhr. Sasse van Isselt eens nader te onderzoeken. Dit onderzoek leerde mij echter iets geheel anders." (295)	1906	APG zwanebroeder	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verschaeve, Cyriel,	"Willem van Oranje's persoonlijkheid", in P. Geyl (red), *Wilhelmus van Nassouwe. Uitgegeven ter gelegenheid van het IVde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje onder leiding van Prof. Dr. P. Geyl met medewerking van een aantal vooraanstaande figuren uit Nederland en Vlaanderen*, Middelburg: G.W. Den Boer, 1933, pp. 170-177. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VerschaevePersoonlijkheid.pdf* "Goethe hangt dit jaar in ons hoofd. Een vers van hem leide deze beschouwingen over Oranje's persoonlijkheid in. In Torquato Tasso staat het: „Es bildet ein Talent sich in der Stille Sich ein Charakter in dem Strom der Welt". Karakter en persoonlijkheid grenzen aan elkander, en de stroom der wereld heeft voorzeker weinig menschen zóó geslingerd als Willem den Zwijger. Een maalstroom was zijn leven, die malende sleep en schuurde wat zijn kern was, totdat hij heelemaal zuiver en kantig den edelsteen aan 't licht bracht die in hem schuilde. „Een puiksteen heldert op door 't schuren" (Vondel: Jozef in Dothan). Dan blijkt hij niet uitzonderlijk maar buitengewoon in zijn soort, en dit is: in 't bezit van de beste en echtste kenmerken van zijn soort. Een zonderling wordt men langs den weg der gebreken, een persoonlijkheid langs dien der gaven. De volmaakte eenling in zijn soort bezit de beste persoonlijkheid. Voor Willem van Oranje kunnen wij 't soort zoo breed mogelijk uitmeten. Nemen wij dus : mensch. En dan zullen wij het worden van een volmaakt menschelijk mensch moeten bewonderen, daar wij het zien geschieden langs zeer onverwachte wegen: in en door de politiek. Alles in zijn leven lijkt politiek (meesterlijke, erkennen alle geschiedschrijvers). Diplomatie was zijn leven, dus spel van berekening, behendigheid, tijdig doortasten, 't oog in 't zeil houden, zijn slag slaan, naar kansen en gelegenheden handelen in plaats van naar ingevingen en neigingen van hoofd en hart. Des hoofds waarheid, des harten gevoel, 't menschelijke! het eeuwig menschelijke kunnen niet doorwegen in dat tijdelijke bij uitstek: de politiek. 't Vertrekuur van volkeren naar de toekomst slaat voor de politiek, als voor de treinen, stipt te zooveel uur en zooveel minuten. Menschelijkheid? hoe kwam die daar te pas?... Voor den prins echter is de politiek steeds door menschelijkheid bepaald geworden. Dit ziet er de omgekeerde wereld uit, tegenspraak en onmogelijkheid. Hij heeft het gedaan. Buitengewoon was hij dus. Doch buitengewoon volmaakte eenling van zijn soort te zijn, zoo merkten wij even op, kroont de persoonlijkheid." (170)	1933	APG persoonlijkheid Oranje herdenking 1933	
Verslag Volkshulde...,	Verslag Volkshulde te Delft 17 april 1933. Extra nummer *Dietsche Orde. Algemeen Dietsch Studenten Tijdschrift*, jrg 1, 17 april 1933. Ongepagineerd. *Inhoud zie: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN8371.jpg* *De verboden rede van Drs. Hk. Brugmans, is in dit nummer gepubliceerd: http://www.periodata.nl/dataweb/BrugmansVerbodenRede.pdf* "Het ontroerendst oogenblik was zeker wel de onder leiding van Ds. J. D. Domela Nieuwenhuis Nijegaard afgenomen en afgelegde eed van trouw, gedicht door Kapelaan Cyriel Verschaeve. Eenig was het oogenblik toen de veertigduizend handen zich hieven en de gelofte aflegden tot trouw aan 's Prinsen Nederlandsche ideaal. Een oogenblik van onvergetelijke en onschatbare waarde in de geschiedenis van het Nederlandsche volk, dat helaas zoozeer tegen den geest van den Zwijger versplitst ligt over staten, over partijen, over klassen, over groepen en kliekjes. Daarom was deze gelofte tot volksverbondenheid en volkssamenhoorigheid zoozeer beloftevol voor de toekomst. Ondanks het feit, dat anderer groepsbelang, dat gaarne goeden sier maakt met het praedicaat „nationaal", de volkshulde met haar macht doorkruiste en de rede van den Nederlandschen socialist Drs. Hk. Brugmans verbood. Het moeten toch wel heel domme kiezers zijn, die in elken socialist een tegenstrevend partijman zien en het moeten toch wel heel bekrompen Nederlanders zijn, die een Nederlander met socialistische overtuiging buiten een hulde door het geheele Nederlandsche volk trachten te stellen. Daardoor kan men alleen de weg tot de natie versperren, doch weliswaar nooit afsluiten. Het was pijnlijk, omdat men er den Zwijger mee toonde niet te verstaan. Gelukkig heeft men de Vlaming Dr. A. Jacob, zij het dan sterk besnoeid, wel aan het woord gelaten, waarmede althans in dat opzicht aan de volkseenheid geen schade werd toegebracht. De aanwezigheid van zulk een talrijk getal Vlamingen kon slechts tot verheugenis stemmen." [1/2]. "Het uitspreken van de rede van Drs. Hk. Brugman, oud-voorzitter der Sociaal-Democratische Studentenclub te Amsterdam en oud-voorzitter der afd. Amsterdam van het Dietsch Studenten Verbond, is verboden door de Radio-omroepcontrolecommissie „op grond van gevaar voor de openbare orde en van wettelijke voorschriften" en door den burgemeester van Delft, op grond van haar propagandistisch socialistische strekking". Bij monde van dezen spreker zou — gelijk de "Maasbode" schreef — een aanzienlijke volksgroep, die der socialisten, toonen, niet langer onverschillig of afwijzend te staan tegenover het nationaal standpunt. De verboden rede volgt hieronder: [10/11] "Hoorders, gij hebt bemerkt, dat ik tot u gekomen ben met den vollen inzet van mijn socialistisch ideaal. En ten overstaan van Hem, die zijn leven gaf en die een storm ontketende, past geen diplomatie en verbloemen van het beste van zichzelf. Hopelijk is hierdoor niemand uwer gekwetst. Maar gelooft dan, dat men als internationalist en proletarisch klassenstrijder zich aan kan sluiten bij de partij der sociale vrijheid, en dat men zich daarbij bewust voortzetter gevoelen kan van Oranje's nationaal levenswerk. Gelooft, dat men zijn nationalen plicht erkennen kan binnen het raam der al-menschelijke, wereldbevrijdende arbeidersbeweging. Gelooft, dat men zijn radicaal „neen!" kan stellen tegenover elken oorlog en oorlogsvoorbereiding, en dat neen toch of juist daarom zijn vaderland, zijn volk en taal, zijn eigen nationaal huisgezin kan liefhebben. Gelooft, dat men uit vaderlandsch besef den strijd met kruit en degen af kan wijzen, en dat men zijn volk zoozeer kan liefhebben, dat men er den maatschappelijken rijkdom in	1933	APG herdenking Vlamingen en Hollanders socialisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verwey, Albert (ed.),	Apologie ofte verantwoordinghe van den Prince van Orangien, Santpoort: C.A. Mees / Antwerpen: De Sikkel, MCMXXIII. 124 blz. 1 ill. *Noten in margine.* 2e druk: 1942. *Online: dbnl* "Als men de Ban of Proscriptie leest die het vorig jaar Parma op herhaalde aandrang van Filips had laten uitgaan, dan verbaast men zich minder over de klaarblijkelijke onjuistheden in de tenlastelegging (...) als wel over de kleinheid van geest en de stijlloosheid waarmee dit kanselarij-gewrocht werd opgesteld. Het is een erbarmelijk staatsstuk. Terwijl het wordt uitgevaardigd door de grootste koning van de Christenheid en het klad ook inderdaad door hemzelf gelezen en gewijzigd is, blijkt de opsteller een klerkeziel, niet alleen waardigheid-loos, maar zoetsappig, een man van gering en huichelachtig braafheidsvertoon, evenmin in staat een tegenstander recht te doen als hem hoog te haten, en, voor zooveel zijn penvoering aangaat, een wauwelaar in boergondische rechtstermen. Tegenover dit stuk (dat men uit de aanhalingen in de Apologie voldoende kennen kan) stelde Oranje zijn antwoord, toegericht aan de Generale Staten. Oranje, dat wil zeggen de man die geacht wordt het voor hem te hebben op schrift gebracht: zijn hofprediker, raad en vertrouwde, de fransche predikant Pierre Loyseleur de Villiers." (5) "In de eerste zin van de Apologie kon De Villiers de roemzucht van zijn held aannemelijk maken, omdat die hem geen ander doel deed nastreven dan een goed dienaar van het volk te zijn." (7)	1923	APG Apologie	Verwey Apologie
Verwey, Albert,	"Willem de Zwijger", in Idem, Stille toernooien, Amsterdam: W. Versluys, 1901, pp. 247-251. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VerweyZwijger.pdf* Portret Kassel*: wikimedia http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antonio_Moro_-_Willem_I_van_Nassau.jpg* en Portret Mauritshuis*: https://www.mauritshuis.nl/nl-nl/verdiep/de-collectie/kunstwerken/portret-van-willem-i-15331584-prins-van-oranje-225/* "Er is in zijn portret dat in Cassel is - dat van den geharnasten jonkman - een trek van innerlijke stilheid bij uiterlijke verlegenheid. Ziet men zijn mond dan is daar iets van een zeker vies-doen in, — zijn blik en hoofdhouding, dan schijnt in hun beminnelijkheid haast iets vreesachtigs door, dat uw welwillendheid inroept. Zie de oogen alléén : als ooit een blik door alle verlegenheids-trillingen heen en er als achter verborgen doodstil als een vraag in den uwen gezonken is, dan zal het deze zijn. Niets heeft mij het raadsel van zijn karakter zoozeer verklaard als dit portret. Indien het goudblonde afbeeldsel in het Mauritshuis ook het zijne is — en juist met het Casselsche heeft het overeenstemming — dan leert de vergelijking duidelijk welk dieper inzicht ontbreek, aan het Haagsche, dat het Casselsche heeft. De trek van den mond is bij den gulden jonkman, ietwat verzacht wel maar nu over het heele wezen uitgebreid : de oogen weerspreken hem niet. In zijn volkomen gelatenheid, te hooghartig voor minachting, in de prinselijkste volmaaktheid en de verzorgdste achteloosheid van haar, schaarschen baardgroei en kleeding, is hij de jonge *dandy* die van vorstelijke afkomst is, en zonder dat hij het u merken laat het hoofd van een koninklijken stoet en staat. Hoe hij door dat paleis in Brussel ging, waar de dressoren altijd gevuld stonden, en hij nooit anders dan met een wenk en een zacht woord zijn bevelen gaf, kan men zich er zich uit voorstellen. Zijn rijkheid en zijn gastvrijheid — hij die twintig koks kon ontslaan in een vlaag van bezuiniging — zijn valkenjachten en *gaillardes* gedenkt men er bij : — men gelooft wèl wat een fransch hoveling eens heeft opgemerkt : dat hij zoo beminnelijke toespraak en zoo schoongevormde handen had. Maar hij toont er zijn geest niet in." (248/9) "Zie het portret van veel later, naast het andere in het Mauritshuis. Verlegenheid is er niet meer, geblaseerdheid is er niet meer, het petje staat schuin op de kruin die al kaal zal zijn, onverzorgd is de baard die levenslang ijl bleef en al grijzen ging: vriendelijkheid, spraakzaamheid zelfs, scherts en opgeruimdheid bewegen zich in de fijne gevoelige trekken van dien menschelijkste volksleider .....Maar de stilte van dat éene oog is weer naar u toegekeerd : achter heel dat lokkende en veroverende spel van zijn bewegelijk wezen staat onopzettelijker nog dan in zijn jeugd, maar duidelijk en onontwijkbaar : de niet loslatende vraag. (250)	1901	BKD portretten	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Verzameling...,	"Verzameling van brieven van prins Willem I en anderen", in: *Kronijk van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht,* Utrecht: Kemink en Zoon, VIII, tweede serie, 1852, p. 242. *Online: google books* "Een der leden des Genootschaps maakt bet Bestuur opmerkzaam op eene belangrijke verzameling van eigenhandige brieven van prins Willem I, Lancelot van Brederode, Jacob Cabeljaauw, Dirk Duwel en anderen, welke den 5. Oct. 1840 en volgende dagen door C. Weddepohl te Amsterdam zijn verkocht geworden. Van deze verzameling is melding gemaakt door den heer ds. A. P. van Groningen in zijne *Geschiedenis der Watergeuzen*. Zij zouden, volgens ingewonnen narigt, zijn gekocht door wijlen den minister baron Verstolk van Soelen. De heer Drieling wordt verzocht deswege eenig onderzoek te doen en daarvan aan het Bestuur verslag uittebrengen. " (p. 242)	1852	APG brieven	Verzameling Brieven
Vessem, H.A. van,	"Het bezoek van de Prins aan West-Friesland in 1577", in: *Westfrieslands Oud en Nieuw*, 39ste bundel van het Historisch Genootschap 'Oud West-Friesland', 1972. Hoorn: Drukkerij 'West Friesland', pp. 108-115. *Noten.* "In de zomer van 1577 was de Prins van Oranje na jaren afwezigheid - de verbinding met het Noorderkwartier was sinds 1572 praktisch verbroken - weer in West-Friesland, met als hoogtepunt een bezoek aan de stad Hoorn. Het is Velius die van dit hoog bezoek in zijn kroniek uitvoerig verslag doet. Hij beschrijft nauwkeurig de route door de Prins voor en na zijn intocht in de Westfriese hoofdstad gevolgd, wijst erop dat het bezoek aan Hoorn geschiedde op uitnodiging van het stadsbestuur en schetst tot in details de feestelijke ontvangst " (108) "Het bezoek aan Hoorn zelf - met de voorbereidingen - is vrij nauwkeurig uit de stadsrekeningen te reconstrueren. Eind juni al was de Prins vanuit Haarlem, waar toen de Staten van Holland en West-Friesland vergaderden, naar Alkmaar gereisd. Daar ontving hij de burgemeesters Jan Pieterssoon Berckhout en Symen Pieterssoon, die hem kwamen 'noden tot Hoorn te comen'. De Prins moet de uitnodiging onmiddellijk hebben aangenomen, want kort na hun terugkeer in de stad beginnen de voorbereidingen voor het hoog bezoek." (109) "Over de stemming van het gewone volk tijdens de tocht van de Prins van Oranje door het Noorderkwartier bewaren de archiefstukken het stilzwijgen. Maar uit andere bron weten we dat het enthousiasme groot is geweest. Het getuigenis van Pieter Bor in deze laat aan duidelijkheid niets te wensen over: 'Het ware bijna onmogelijk te beschrijven de grote blijdschap en vreugde die se door sijne komste ontvingen, elk hielt hem geluckig die hem maer en konde komen te sien'. En verderop (de meest geciteerde passage) : "t Gemeen volk in het Noorder-quartier en noemden hem niet dan Willem-vader, sij spraken en riepen tegen den anderen: Willem-vader is gekomen, en dat met sulken affectie dat men de blijdschap in 't herte wesende uit de aensichten mocht scheppen'. Volgens Brandt vermeldt een zekere Berclaius 'dat de gemeene luiden in dit gewest van den ploeg en uit de schepen wel voorsquamen om hem aen te spreken, die hij vriendelijk ontfing en met geen grootsheit verbaesde', hiermee te kennen gevende dat boer en zeeman gelijkelijk hun aanhankelijkheid toonden. Al betreft het hier geen verslagen van ooggetuigen, wel mogen we er uit opmaken dat het de Prins onderweg en in de steden die hij met een bezoek vereerde, aan hartelijke belangstellling niet heeft ontbroken." (113/4)	1972	APG bezoek Hoorn	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Veterman, E.,	Heldendrama. "Vader des Vaderlands", Eerste opvoering te Paramaribo in het toneelgebouw Thalia op den avond van Dinsdag 22 Augustus 1933 Ten 8 ure. 16 blz. *Gala-voorstelling ter herdenking van den 400sten geboortedag van Prins Willem van Oranje. "Vader des Vaderlands". Heldendrama door Eduard Veterman onder zijne persoonlijke leiding en verzorging ten tooneele gebracht in Suriname.* XXZDelft 16 G 76 wil maar niet lukken "VETERMAN'S stuk, door hemzelf geschetst als een „poging tot het fundeeren van een nationaal heldendrama" is breed opgezet, en maakt gebruik van de nieuwste vormen der tooneeltechniek, als b. v. het simultaantooneel, door Bruckner in zijn „Elisabeth" voor het eerst gebezigd. De auteur heeft zich binnen de groote lijnen der historie gehouden en door verdieping van de figuren gepoogd hen tot ons te brengen. Natuurlijk is het niet de bedoeling geweest, een biografische revue te schrijven, beginnende met 's Prinsen geboorte, en eindigend met zijn dood. Dat zou bovendien geen zin hebben, omdat Willem van Nassau ons vóór alles interesseert als grondlegger van onze politieke en geestelijke vrijheid. Vandaar dat de auteur uitgegaan is van de gedachte die groote momenten uit het leven van den Vrijheidsheld te verzamelen, welke de pijlers zijn, waarop zijn gansche arbeid rust." (Inleiding, p. 3)	1933	LTM	
Veterman, E.,	Vader des Vaderlands. Heldendrama. Amsterdam: A.J.G. Strengholt, 1933. 111 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/VetermanVaderdesVaderlands.pdf* "HOORNE: Levend raadsel dat jij (Oranje) toch bent! LODEWIJK: Dus Egmond laat ons alleen? EGMOND: Ik laat niemand alleen... maar ik breek geen eed, dien ik als edelman heb gezworen! (pauze). Oranje - wees toch geen orakel! ORANJE: (*langzaam*). Ik weet niet, wat jij onder het woord edelman verstaat, Egmond! Voor mij is een edelman iemand, die zijn plichten als mensch weet te stellen boven zijn persoonlijke belangen, nu, meer dan ooit! Ik voor mij ben bereid de diepste schande te dragen als daarmede de schande, die deze landen drukt, uit de wereld geholpen kan worden. EGMOND: (*nadenkend*). Jij bent geleerder dan ik, Oranje, en misschien begrijp ik je niet heelemaal. Maar een wereld, waarvan de vooraanstaande mannen onder schande gebukt gaan, kent geen gezag en kent geen orde, en wordt een chaos. Juist de nimbus om onze hoofden — juist de vlekkeloosheid van ons wapen, vormen de steunpunten der ordelijke samenleving. Deze beroerten zijn ontstaan omdat zoovele wapens in den modder lagen en omdat zooveel hoofden van hun nimbus zijn beroofd. ORANJE: (*scherp*). Ik vrees, dat nog veel meer nimbussen hun hóófd zullen verliezen! HOORNE: (kijkt hem aan). Wat wil je dan doen? ORANJE: (*voorzichtig*). Ik zal doen, wat ik moet en wat ik kan. EGMOND: Je zult alleen komen te staan! Je zult alles verliezen. ORANJE: (*raadselachtig*). Zoolang ik het leven heb, bezit ik meer dan mijn tegenstanders!" (62/3)	1933	LTM toneel drama herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vetter, Klaus,	Am Hofe Wilhelms von Oranien, Stuttgart: Deutsches Verlags-Anstalt, 1991. 163 blz. ill. *Noten, Plaats- en Personenregister, Bibliografie, Tijdtafel.* *Nederlandse vert. Aan het hof van Willem van Oranje, 1992.* "Mit der Übernahme des Statthalteramtes von Holland und Seeland im Jahre 1572 tat Oranien einen entscheidenden Schritt, der ihn, ohne daß er sich dessen bewust war, die Grenzen feudalen Interesses überwinden ließ: Er trat an die Spitze eines in der Revolution geboreren Staatswesens. Zweifellos hängt es mit einer Reihe besonderer Charakterzüge und persönlicher Eigenheiten zusammen, daß Oranien als einziger niederländischer Hochadlicher im Widerstand gegen Philipp II. verharrte und sich zu der Konsequenz durchringen konnte, den Kampf für seine Rechte an der Spitze ihm an sich fremder sozialer Kräfte fortzusetzen. Er war von tiefen Adelsstolz im allgemeinen und vom Stolz auf die Traditionen seiner Familie im besonderen beseelt. Die Zentralisierungspolitik Philipps II. und den terror Albas empfand er als persönliche Beleidigung und als Verletzung des Besitzes und des Ansehens seines Geschlechts, die er sühnen und zugleich alle Gerechtsame und Besitzungen wiedergewinnen sollte." (140).	1991	APG	
Vetter, Klaus,	Wilhelm von Oranien. Eine Biographie, Berlin: Akademie Verlag, 1987. 195 blz. 32 ill. *Personenregister, Bibliografie.* "Oranien war aller religiöser Fanatismus zuwider. Sein Eintreten für religiöse Toleranz und religiösen Ausgleich war die Voraussetzung dafür, daß er vorübergehend zur Zentralfigur aller antispanischen Kräfte werden konnte. Schließlich war Oranien, der einen wachen Geist besaß, in seinem politisch-ideologischen Denken durchaus lernfähig. Als ihm das kalvinistische Bürgertum als einzige Stütze verblieb und er jahrelang fast nur von revolutionären Kalvinisten umgeben war, nahm er vieles von deren Gedankengut auf und gelangte auch zu neuen Einsichten und Urteilen über das einfache Volk, ohne jedoch seine grundsätzlichen Positionen aufzugeben. Im Jahre 1576 wähnte sich Oranien seinem Ziele nahe: den von spanischer Fremdherrschaft befreiten, religiös toleranten, bei entscheidendem Einfluß des Hochadels ständisch regierten Niederlanden. Doch die Politik des sozialen und religiösen Ausgleichs scheiterte sowohl am Drängen der revolutionären Kalvinisten auf Weiterführung der Revolution als auch am Widerstand der Konterrevolutionäre. Am Ende seines Lebens war Oranien politisch gescheitert, sein im Grunde rückwärts gewandtes Programm war von dem revolutionären Geschehen überrollt worden. Allerdings: Trotz aller Schwankungen und allen Zauderns — vor allem in Phasen der Radikalisierung der Revolution — Oranien wurde nie zum Verräter am anti-spanischen Befreiungskampf. Er hat Gut und Blut in diesem Kampf eingesetzt und verloren." (176/7)	1987	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vetter, Klaus,	"Wilhelm von Oranien - Politische Meiningsbildung und politische Praxis", in G. Vogler (Hrsg), *Europäische Herrscher. Ihre Rolle bei der Gestaltung von Politik und Gesellschaft vom 16. bis zum 18. Jahrhundert,* Weimar: Hermann Böhlaus Nachfolger, 1988, pp. 85-94. *Noten.* "Diese Entwicklung eines Angehörigen der herrschenden Feudalklasse zur führenden Persönlichkeit einer bürgerlichen Revolution hatte vor allem zwei objektive Voraussetzungen. Zum einen ist sie aus der sozialen Unreife der bürgerlichen Kräfte zu erklären, die noch nicht in der Lage waren, allein Hegemon der Revolution zu sein. Zum anderen spielte der ständische Widerstand gegen die absolutistische Politik Philipps II. bei der Herausbildung einer revolutionären Situation und in der Revolution selbst eine wichtige Rolle und wurde anfangs vom Hochadel getragen. Die ständische Opposition war in den Niederlanden zu einem guten Teil bürgerliche Opposition, da in einigen — und zwar in den am weitesten entwickelten — Provinzen das bürgerliche Element vorherrschte. In dem Maße, wie die antifeudalen Kräfte der Oppositionsbewegung an Gewicht gewannen and die Bewegung radikaler wurde, zerbröckelte die Front des oppositionellen Hochadels. Schließlich war Oranien der einzige Repräsentant des Hochadels, der im offenen Widerstand gegen die Politik Philipps II. verharrte. Auch Oranien lehnte zunächst ein Zusammengehen mit dem calvinistischen Bürgertum and den revolutionären Volksmassen ab und versuchte, mit der Unterstützung deutscher Fürsten und anderer auswärtiger Mächte auf feudale Weise die Meinungsverschiedenheiten mit seinem Lehnsherrn auszutragen. Die Unterstützung durch andere Feudalmachte blieb jedoch wegen der gesamteuropäischen Konstellation gering, und Oranien, der sich zudem als schlechter Feldherr erwies, erlitt mit seinem Söldnerheeren schmähliche Niederlagen. Schließlich blieben ihm das radikale calvinistische Bürgertum und die revolutionären Volksmassen als einzige potentielle Verbündete. Er erkannte, daß er seine Ziele nur im Zusammengehen mit ihnen erreichen konnte und versuchte, sich an ihre Spitze zu stellen." (93)	1988	APG ESG	
Vis, Pieter,	450 jaar Oranjeliederen in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden tijdens Oorlog en Vrede, Houten : Ibero Publikaties, 1994. 192 blz. ill. "De selectie voor de cd-uitgave van 37 gelegenheidswerken rond geboorte, huwelijk, inhuldiging en verscheiden van de Oranjes, in combinatie met geuzen- en vaderlandse liederen, is hiermee bijzonder te noemen. Helaas is er wegens de beperkte omvang van boek en cd-project maar een héél klein tipje van de Oranjesluier (muziekarchief) opgelicht. De oude liederenschat is mede ontstaan in tijden van oorlog en vrede, van rampen en welvaart, en weerspiegelt altijd de relatie tussen het Oude Dietsland en het geslacht van de Oranje-Nassau's. Zo probeerde ik door deze samenstelling een historische en muzikale brug te slaan tussen de jonge graaf Willem van Nassau, toen hij 11 jaar oud was (in 1544 werd hij 'Prins van Oranje'), tot aan onze kroonprins Willem-Alexander van Oranje-Nassau (1994). Al werden de vroegere Zeventien Provinciën der Lage Landen regelmatig geteisterd door interne strubbelingen en werd later het Koninkrijk der Nederlanden door de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden definitief een feit, dit alles nam niet weg dat het Nederlandse volk het Oranjehuis toch trouw is gebleven. En klonken er na de Eerste en de Tweede Wereldoorlog uit verschillende lagen van de bevolking alsook in bepaalde politieke kringen van Den Haag andere geluiden, in de verdrukking trokken wij, landgenoten, toch weer hechter de Oranjebanden aan." (9)	1994	LTM muziek Oranjeliederen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Visscher, H.J.,	Het calvinisme en de tolerantie-politiek van Prins Willem van Oranje. Rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleeraar in de gereformeerde godgeleerdheid aan de rijksuniversiteit te Leiden op den 17e maart 1933 des namiddags te 4 uur, Zeist: uitgeversbureau J.H. van Lonkhuyzen, 1933. 36 blz. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VisscherTolerantiepolitiek.pdf* "Merkwaardig echter: zoodra het licht van den nieuwen tijd opging uit de nevelen, waarin de middeleeuwen gehuld schijnen, is er wederom het conflict, dat in beginsel door Constantijn (de Grote) was beslecht. Ook het Protestantisme moest worstelen om de vrijheid, die de groote Caesar had beloofd. En nu is er Willem van Oranje, die klaar bewust uit Constantijn's hand als een rookende vlaswiek het ideaal van religie-vrijheid overneemt. Hij ontstak het in nieuwen gloed, liet het andermaal als een leid-ster opgaan voor de oogen der Westerse menschheid, die haar zou voorgaan naar eene nieuwe cultuur, waarin Constantijn's edict (vrijheid van geweten G.W.D.) onvervreemdbaar recht zou wezen." (11) "De bijzonderen omstandigheden van tijd, plaats en volkstoestand beslissen over de wijze, waarop de zedelijke beginselen in de wetgeving tot uitdrukking worden gebracht. Met deze grondgedachte van Calvijn komt Willem van Oranje's wereldbeschouwing overeen." (31).	1933	APG GKS	
Visser, Derk,	"Did Beza advise Orange on his *Justification* of 1568?", in: *Bibliothèque d'humanisme et Renaissance. Travaux et Documents*, Tome 39, Genève: Librairie Droz S.A., 1977, pp. 149-150. *Noten.* "The possibility of Beza's advising Orange on his Justification has been raised by Michel Cellarius in an article on Orange's propaganda activities on behalf of the Dutch rebellion. Cellarius was led to consider the possibility because Beza's name appeared in two letters sent to Orange by Hermann, Count of Neuenahr. In one of these letters Neuenahr discusses the content of the Justification, a draft of which Orange has sent him. These letters deal primarily with military matters and with the attitude of the German princes towards the plans of Orange. (...) It is unlikely that Orange wanted to involve Beza in the writing of his *Justification* for he was anxious not to offend the Lutheran princes. Among these the Landgraves Philip and William of Hesse and especially the Elector August of Saxony had been most ademant on insisting that Orange publically embrace the Confession of Augsburg. Their antagonism to Calvinism is well documented. Hubert Languet's presence at Dillenburg and his editing of the Justification were aimed at appeasing the Elector. Although he was surrounded by ideological militants and although he was eager for financial support from the consistories in the Low Countries, Orange was not anxious to burn his bridges to the Lutheran camp by solliciting the political opinions of Beza." (149) "It must further be pointed out that Beza's political views, expressed as they were in his *Confession de Foy*, were widely known. They could have been used without his direct advice in 1568, when they had become common currency. In the absence of any documentation, Beza's participation in composing the *Justification* appears unlikely." (150)	1977	APG verweerschrift	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Visser, J.Th. de,	"De staatkundige beteekenis van Prins Willem van Oranje voor onze Hervorming", in *De Hervorming Herdacht, 1517-1917*, Utrecht: G.J.A. Ruijs, 1917, pp. 145-150. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VisserStaatkundigeBeteekenis.pdf* "Majesteit! en allen die deze plechtigheid met uwe tegenwoordigheid vereerd! Laat mij u zeggen waarom het Congresbestuur meende dat dit samenzijn in de Delftsche kerk een deel van ons hervormingscongres moest uitmaken. Toen men in 1580 op Granvelle's raad in Spanje prins Willem vogelvrij verklaarde en zijn moordenaar hemel en aarde beloofde, ging men van de gedachte uit: „Als deze man maar dood is, is het met de rebellie gedaan". In Oranje zag men het brandpunt der Nederlandsche beweging; in Philips' oogen was hij de godsdienstige en staatkundige vijand bij uitnemendheid, de kern van den opstand. Sloot men hem de oogen, zoo zou het handjevol matrozen, visschers, burgers en boeren, de kleine luyden, waarop hij kon bouwen als een rots, spoedig onschadelijk zijn gemaakt. De Spaansche list moest daarom doen, wat politiek noch krijgsgeweld tot nu toe hadden vermocht. In de Nederlanden zelf leefde een dergelijk besef. In den welsprekender titel: „Vader des Vaderlands" komt dit zoo treffend uit. Hij was de reddingsplank, waaraan de bedreigde natie zich vastgreep. Welk een doodelijke angst vervulde een ieder, toen hij op het ziekbed geworpen werd of toen hij zich naar de Zuidelijke Nederlanden te midden van duizenden gevaren begaf! Aan hem toch hing hun lot, hun hoop." (145)	1917	APG GKS staatkunde en Hervorming	
Visser, W.F.H.,	Willem van Oranje. De Vader des Vaderlands. (*Historische Figuren, IX*), met platen van Corrie Leeflang, Den Haag: Van Goor Zonen, 1960. 64 blz. ill. "Vrijheid van geweten heeft de prins geëist. Voor de katholieken, de calvinisten, de luthersen, de wederdopers. Voor allen. Voor het eerst wordt het zo onomwonden en zo ruim gevraagd in deze tijd. Door hem, de grote Willem van Oranje. Die ook hierin zijn tijd ver vooruit is. Ze begrijpen hem dan ook slecht. De plakkaten weg. Natuurlijk, dat zijn ze eens met de prins. Maar het betekent nog niet, dat de luthersen moeten dulden, dat de katholieken hun geloof vrij mogen belijden, vinden ze. En de calvinisten nemen het niet, dat de luthersen en wederdopers maar vrij hun gang zullen gaan. Zo is elke godsdienstige groep tegen elke andere. Gewetensvrijheid willen ze. Maar alleen voor hun eigen groep. Ze nemen het de prins kwalijk, dat hij steun zoekt bij allen. En dat hij met allen tegelijk in zee wil gaan. Maar hem loslaten kunnen ze ook niet. Ze voelen, dat Oranje toch hun leider is en dit ook moet blijven." (30)	1960	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vloed, Ds. J. van der,	"Tekst van de preek tijdens de gedenkdienst voor Willem I van Oranje-Nassau" [Zondag 8 juli, 1984] in: C. de Jong, (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 16-21. *Schriftlezing (Ezichiël 34) en Orde van dienst (13-15).* "Wie was Prins Willem van Oranje in de hand van God - als instrument van God - voor de mensen van zijn tijd ..... en daarna, in Nederland en ver daarbuiten, zelfs voor Zuid-Afrika?" (16) "Het feit dat hier in Zuid-Afrika een man aan wal gestapt is met Gods Woord bij zich...Jan van Riebeeck ... is te danken aan de zorg van God voor het volk van de Nederlanden in nood. Van dat omzien naar een volk in een tijd van wolken en dichte duisternis, Gods genezende en helende kracht die Hij uitoefende door de Prins van Oranje, vinden we hier in Zuid-Afrika ook nog herinneringen. Daarvan getuigen het oranje in de vlag en namen als Oranjerivier en Oranje-Vrijstaat." (18-19)	1985	APG GKS herdenking Zuid-Afrika 1984	
Vloten, J. van,	"Oranje's krijgsbewegingen in 't Overkwartier van Gelderland (1572)", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*. Nieuwe Reeks, deel 2, 1861. Arnhem: Is. An. Nijhoff, pp. 89-102. *Online: google books* "In het vorige deel van deze *Bijdragen* (bl. 296-304) deelt de heer NETTESHEIM van Gelder, uit het archief dier stad, de nadere bijzonderheden mede harer overgave aan den Prins van Oranje, op 17 July 1572. In de volgende brieven en berichten, ten behoeve van *Nederlands Opstand*, enz. (1572-1575; Haarlem, 1858), door mij afgeschreven, vindt zich geheel het beloop van 's Prinsen bewegingen in dien tijd geschetst. Ik bied ze, ter aanvulling van het door gemelden heer meêgedeelde (verg. vooral bl. 300, v.), hier te liever ter plaatsing aan, als mij, in het aangehaalde werk zelf, de ruimte ontbroken heeft ze, als bewijsstukken van het (bl. 54— 56) te boek gestelde, in de Bijlagen op te nemen." (89) "Dez. 14 Julij. Donderdags, den 10en, is voor Venlo gekomen de ritmr Dorfendael „demandant de parlementer, et leur presenta une lettre du Prince d'Oranges." Zij hebben hem echter niet willen hooren. „Avec quoy il se retourna, disant qu'ils estoient ennemis de Wytenhorst et du drossaert de Krieckenbeeck, Stalbergen, souhaitans tout bien aulx bourgeois. Sabmedy (den 12en) au matin à 3hs led. ritmre y revint avec quelques enseignes à pied et cheval"; hij werd weder afgewezen, waarop een trompetter hun kwam zeggen, „que le Prinche d'Oranges se declairoit leur ennemi et qu'ils boutteroient le feu aux batteaulx et aultres leurs biens; et se sont avecq cela ung peu retirez. J'ay nouvelles que le Prince d'Oranges est arriva on personne à Aldekercke en la Voechdie de Gueldres, où il dresse son camp, et qu'il a auprès de luy dix à douze pieches d'artillerie, mais ce ne sont que petites de campaigne. Le drossaert de Boxmeer, Broeckhuysen, s'en est allé, ayant delaissé la maison, de la quelle les ennemis se sont emparez." (95)	1861	MLG Gelderland	Vloten_Oranje's krijgsbewegingen

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vloten, J. van,	"Oranje en Granvelle. (*Het huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen, historisch-kritisch onderzocht door R.C. Bakhuizen van den Brink. Amsterdam, Joh. Muller; 1853.*)", in Idem, *Ijselkout, Mengelingen en Bijdragen,* Deventer: A. Ter Gunne, 1855, pp. 1-15. *Noten.* *Online: google books* "Geheel anders echter dan met Oranje is het met een hoofdpersoon dier tijden, den beruchtsten zijner tegenstanders, den kardinaal Granvelle, gesteld. Vreemd, dat dezelfde schrijver, die Oranje, op het punt van zijn geloof, tot in het overdrevene heeft willen verheerlijken, steeds denzelfden "geloofsheld" in hem willen zien, die hij eerst door de omstandigheden in later jaren inderdaad werd; vreemd, dat juist de Heer Groen van Prinsterer ook de hardnekkige verdediger van zijn doodvijand Granvelle geworden is; hij was het echter niet alleen die voor hem optrad, ook de Heeren Gachard en Borgnet hebben hem van eene te schoone zijde beschouwd. Deels hebben wij reeds in eene aanteekening op des laatsten geschiedwerk*, het ongegronde der meening zoeken aan te toonen, die aan Granvelle eene vergevensgezindheid wilde toeschrijven, waarop hij wel hier en daar, in zijne brieven, aanspraak schijnt te willen maken, maar die ver boven den zedelijken sfeer lag, waar binnen hij zich bewoog. Wat zijne vijandschap tegen den Prins betrof, heeft de Heer van den Brink thans bepaaldelijk het feit aangewezen, waarbij naar zijne meening, de uitbarsting der sinds lang smeulende vonk van weêrzijdsche weêrzin en verbittering, plaats greep, terwijl hij tevens meesterlijk de redenen heeft uiteen gezet, waarom zoowel Oranje tegen Granvelle, als Granvelle tegen Oranje, in spijt van hun vroegeren zoo vriendschappelijken omgang, en hun weêrzijdsch veelvuldig dienstbetoon, in vijandschap moesten raken." (10/11) **De Nederlanden onder Filips II.*	1855	APG ESG huwelijk Anna van Saksen	Vloten Oranje en Granvelle
Vogt-Lüerssen, Maike,	Anna von Sachsen. Gattin von Wilhelm von Oranien, Norderstedt: Voigt-Lüerssen, 2003. 119 blz. ill. *Bibliografie.* "Als ihr Gatte, der in die Geschichte als der große Held der niederländischen Befreiungsbewegung eingehen sollte, im Jahre 1570 beschloss, sich von ihr mit Hilfe einer Intrige zu trennen, standen ihr als Frau nur wenige legale Wege zur Verfügung, um sich gegen seine Machenschaften zu wehren. Naiv wie sie war, durchschaute sie das Lügengespinst ihres Gatten überdies leider viel zu spät. Da es ihr an nahen Verwandten – wie Eltern und Geschwistern – und einflussreichen Freunden fehlte, starb sie schließlich eingemauert im Schloss ihres Onkels an den Folgen schwerer Blutungen, die über Monate gewährt hatten und gegen die ihr Onkel August und ihre Tante Anna von Dänemark keine ärztliche Hilfe aufgesucht hatten, am 18. Dezember 1577. Anna, die aufgrund ihrer Eheprobleme und besonders durch den frühen Tod zweier ihrer Kinder an schweren Depressionen litt, die sie sogar an Selbstmord denken ließen, und die von ihrem egozentrischen Mann und ihrem gefühlskalten, sächsischen Onkel diesbezüglich weder Verständnis noch Hilfe erwarten durfte, gehört somit zu den nicht wenigen Frauen in der Renaissance, die zu den Opfern ihrer ruhm- und machtgierigen, männlichen Verwandten zu zählen sind. In die Geschichte ging Anna letztendlich als die gehasste, zweite Gattin des legendären Wilhelm von Oranien ein, die kein Verständnis für die große Mission ihres Mannes, nämlich die Befreiung der Niederlande, hatte und die ihm in seiner raren Freizeit sogar noch durch ihre ständigen Nörgeleien jede Freude am Leben genommen hatte. Außerdem galt sie fortan als Paradebeispiel einer kalten und lieblosen Mutter und Ehebrecherin. Von den Biographen Wilhelms, die ihren Helden nicht genug loben und preisen konnten, wurde sie als stolz, eifersüchtig, wollüstig und als sehr egoistisch beschrieben. Eigenschaften, die außer der Eifersucht sehr gut zu ihrem Gatten selbst passten! Denn eines darf nicht vergessen werden: Die Hauptquelle für diese Biographen bezüglich Anna war Wilhelm von Oranien selbst, der es mit der Wahrheit nie besonders ernst genommen hatte. Dieses negative Bild über Anna von Sachsen lässt sich jedoch bei genauerer und objektiver Betrachtung der verfügbaren Quellen nicht mehr halten. Geben wir der sächsischen Prinzessin deshalb mit diesem Buch erstmals das Recht, die Geschehnisse in ihrem Leben aus ihrer Sichtweise darstellen zu dürfen."(8/9)	2003	APF ESG Anna van Saksen	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Voisin, A. (ed.),	"Lettres inédites de Guillaume, prince d'Orange", in: *Messager des sciences et des arts. Recueil publié par la Société Royale des Beaux Arts et des Lettres, et par celle d'Agriculture et de Botanique de Gand*, année 1829-1830. Gand: P.F. de Goesin-Verhaeghe, pp. 249-254. *Noot.* *Brief 17 sept. 1576: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/6224* *Brief 27 sept. 1576: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8695* *Online: google books* "Aussi habile, aussi actif que Washington, mais moins heureux que lui, car il ne vit pas l'entier affranchisement de sa patrie, Guillaume, Prince d'Orange, l'âme du parti qui faisait tous ses efforts pour arracher les Pays-Bas à la domination espagnole, venait d'être décoré à Bruxelles, par la reconnaissance des Belges, du titre de *Ruward* ou de Protecteur. Il employait tous les moyens de consolider son grand ouvrage; mais souvent sa prudence échouait contre des événemens qui n'étaient que les suites funestes des circonstances. Depuis les premières cruautés du Duc d'Albe, les longues calamités d'une guerre civile avaient démoralisé le peuple Belge; souvent il n'écoutait la voix que de chefs qui auraient voulu s'élever sur les débris de leur patrie et du genre humain, s'ils en eussent eu le pouvoir. De ce nombre était un gentilhomme, Jean van Hembieze, de Gand, fameux par ses actions et sa catastrophe. C'était un *tribun* d'une haute naissance; qui avait reçu une éducation très-soignée: il avait voyagé dans sa jeunesse et savait les langues étrangères. Doué d'une éloquence populaire et persuasive, il connaissait parfaitement l'état dé la ville de Gand et de la Flandre, ayant été souvent employé dans la magistrature. Mais hardi, impérieux et despote dans la prospérité, sans religion et sans principes, impatient de toute autorité, il ne reconnaissait le Prince d'Orange, le conseil-d'état et les états-généraux, qu'autant qu'ils pouvaient servir ses projets ambitieux. A la tête d'un peuple aguerri par le meurtre et le pillage, il pouvait au premier signal, faire prendre les armes, à plus de vingt mille hommes, qui replongèrent la ville dans les premiers excès des iconoclastes. Le Prince d'Orange, qui avait su, avec sa pénétration ordinaire, démêler les vues secrètes de ce redoutable démagogue, vit combien celui-ci pouvait, entraîné par son ambition particulière, nuire à la cause commune de la liberté. C'est pourquoi il s'efforça de l'attacher à son parti et de le faire servir à cimenter l'union des provinces méridionales. Les lettres suivantes en font preuve :" (249/50)	1830	APG GKS brieven Oranje aan Hembyze	Voisin Lettres
Volkshulde...,	Volkshulde aan prins Willem van Oranje 1533-1933. 17 april 1933 te Delft. ongepagineerd, 24 blz. *Van een groot comité van aanbeveling maakt ook Ir A.A. Mussert deel uit. In andere stukken en verslagen over deze Volkshulde, te vinden in map 64 F 24 van de bibliotheek van het GAD is Mussert niet in deze naamlijst opgenomen.* "Mr. G. van Baren; Dr. A. Borins; Prof. Dr. H. Brugmans; Prof. Dr. H. Burger; Mr. A. B. Cohen Stuart; Ir. H. G. C. Cohen Stuart; Z.E. Dr. H. Colijn, Minister van Staat; Dr. J. de Decker; Ds. J. D. Domela Nieuwenhuys Nijegaard; Mr. P. Droogleever Fortuyn; Z.E. J. C. C. van Dijk; Dr. A. Erens O.P.; Dr. P. N. van Eyck; Generaal Maj. H. A. C. Fabius; Z.E. Mr. D. Fock, Minister van Staat; Z.E. Lt. Generaal K. F. E. Gerth van Wijck; Prof. Dr. P. Geyl; J. Ed. Gerzon; Prof. G. Gonggrijp; Prof. Dr. Th. Goossens; Prof. Dr. J. A. Grutterink; Jhr. Mr.M. C. de Gijselaar, Prof. Dr. F. C. Gerretson; Ds. T. J. Hagen; Dr. N. B. Tenhaeff; Mr. G. G. van der Hoeven; Prof. Dr. E. Heynderickx; Z.E. Lt. Generaal E. F. Insinger; W. Inden; A. Ingenool; Dr. N. Japikse; P. J. de Kanter; Prof. Mr. J. C. Kielstra; Prof. Dr. L. Knappert; V. Leemans; Dr. W. J. Leyds; Mr. B. C. J. Loder; Maj. H. Mathon; Dr. H. W. E. Moller; **Ir. A. A. Mussert** (vet GWD); Mej. Joh. W. A. Naber; P. J. Nahuysen; Prof. W. Nolet; Prof. Dr. L. S. Ornstein; Kolonel K. E. Oudendijk; Dr. J. C. H. de Pater; J. W. Pattist; Th. Peters; Prof. Dr. J. W. Pont; Mr. P. Rink; Dr. P. H. Ritter Jr.; Dr. R. van Roosbroeck; Prof. Jhr. Dr. B. C. de Savornin Lohman; Dr. R. van Sante O.P.; Dr. G. Schamelhout; Ir. W. G. Scheeres; Prof. Dr. A. A. van Schelven; Prof. Dr. G. Scheltema; Dr. R. de Smet; Mr. G. Snoeck Henkemans; Ir. L.L. W. van Soest; Mr. A. Staring; Jhr. Mr. A. W. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer; J. G. Struycken; Mr. J. Timmermans; Kapelaan C. Verschaeve; Dr. W. de Vlugt; H. Baron van Voorst tot Voorst; Ds. Is. Voorsteegh; Drs. L. Wouters; J. C. van Woerden; Mr. A. J. M. J. Baron van Wijnbergen; R. Zuyderhof." "Hij is het, die in ons volk heeft gewekt het geloof in en het weten van saamhoorigheid, van volksverbondenheid, van volksgemeenschap. Geen verzameling personen, die belangengemeenschap hebben, maar een door God gewilde gemeenschap is het Nederlandsche volk. En zooals in het gezin allen de vanzelf en blijde aanvaarde plicht hebben elkaar te steunen, zoo mag en moet ook ieder Nederlander onze volksgemeenschap dienen. Hierin is de Prins ons ten voorbeeld geweest, zoo heeft hij zijn geest aan ons volk gegeven en daarom: De geest van den Prins zal leven, zijn ideaal, het gave, vrije Nederland gestut door dienstbereide volksgenooten." "De deelnemers wordt verzocht, oranje-blanje-bleu te dragen, zoowel in den vorm van strikjes, als van vlaggen. Men bedenke, dat tijdens de redevoeringen de vlaggen niet mogen wapperen, aangezien men dan aan andere deelnemers het gezicht op de sprekers ontneemt! Politieke uniformen zijn niet toegestaan. Na de onthulling van den gedenksteen wordt een vaandelgroet gebracht, tijdens het défilé kunnen de deelnemende vereenigingen kransen of bloemen tegen den gedenksteen leggen. Op het graf worden door deelnemende groepen geen kransen gelegd. (...) Muziekcorpsen wordt verzocht, marschmuziek en vaderlandsche liederen te spelen. De commissie wil gaarne van te voren op de hoogte worden gebracht van hun komst."	1933	APG ESG herdenking 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Volkslied...,	Het Origineele Volkslied: Wilhelmus van Nassouwen. Deszelfs oorsprong, vermoedelijke dichter en noodige opheldering. Nieuwe uitgave, 's Gravenhage: M.M. Couvée, 1872. 15 blz. *Eerste ed. 1813: zie Knuttel 23539.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OrigineeleVolkslied.pdf* "Wij bieden onzen Landgenooten alhier het oorspronkelijk volkslied aan, bekend onder den naam van Wilhelmus van Nassouwen. Immers het liedje*, hetgeen zoo algemeen gezongen wordt, is geenszins het regte, maar een schimpdicht, door de aanhangers van Philips en de vijanden der hervorming *Wilhelmus van Nassouwen, Bent gij van Duitschen bloed? De elleboogen door de mouwen, Het haar al door den hoed. Zijt gij Wilhellemus? Zijt gij Wilhellemus? Wel dat is goed! En hiermede was altijd het einde. Men ziet er uit hoe onnozel den gemeenen man zich kan verheugen, en wie zou hem dat misgunnen willen? Helpen wij hem slechts uit de dwaling. "(...) toen Willem de Eerste, in weerwil van die hevige vervolgingen, die hem drukten, openlijk de Spaansche zijde begon te verlaten, en zich voor de belijdenis der hervormden verklaarde, in Duitschland, grootendeels op zijne eigen kosten, een leger verzamelde, om daarmede de gedrukte Nederlanders, ware het mogelijk, van het ondragelijk juk te bevrijden: in dat jaar toen deze Vorst door den wreeden dwingeland voor "wederspannig werd verklaard, voor altijd uit 's Konings Staten gebannen, op straffe des doods, en alle zijne goederen, ten behoeve des Konings, verbeurd verklaard wierden." In weerwil van dit vonnis, hetgeen de braven in den lande neêrslagtig maakte, moest, tot handhaving der goede zake, het volk overtuigd worden, dat Willem van Nassau, op wien alle hoop was gevestigd, niet werkeloos voor Nederland bleef. Nu tradt de dichtkunst wederom te voorschijn, om haren invloed uit te oefenen tot opbeuring, versterking, moed en hoop. Zij moest, door hare gemakkelijkheid voor het geheugen, door haren aangenamen toon op den volksgeest werken, en nieuw leven en nieuwen moed schenken. Zij moest zeggen, wat de Vorst, hoezeer als balling omzwervende, nog voor zijn volk bleef, en wat hij, op Gods trouw gerust, tot deszelfs redding kon wagen en opofferen. Die geest is ook duidelijk op te sporen in het volkslied, hetgeen wij als op nieuw hier aanbieden." (5/6)	1872	LTM Wilhelmus satire	
Vollenhoven, C. van,	"Opgang van 's Prinsen Lot, en Neerwaartsche Gang", in: *De Gids*. Onder redactie van D. van Blom, H. T. Colenbrander, A. Roland Holst, R. N. Roland Holst, D. Crena de Iongh, M. Nijhoff en J. D. van der Waals jr. Zeven en negentigste jaargang. Januari 1933, Amsterdam: P.N. van Kampen en Zoon N.V., pp. 131-135. *Online: dbnl* "Wanneer en waar begint de opgang in het leven van prins Willem? Men kan het aanwijzen met den vinger. Die opgang begint te Delft, 3 October 1574, als Oranje (dan eenenveertig) tijding ontvangt van Leidens ontzet." (131). "Zóó als de naam van 's prinsen opgang Leiden is, is de naam van zijn neerwaartschen gang Parma (...) En met Parma's ambstaanvaarding (October 1578) begint die aangrijpende lawine van nederlagen, die 's prinsen hart, tot op zijn sterfdag toe, moet hebben doen samenkrimpen. (...) Geen enkele overwinning aan den zijde van den prins staat tegen die verliezen over." (132/3)	1933	APG LTM	VollenhoveOpgang

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vonhoff, H.J.L.,	"Herdenkingsrede Prins Willem van Oranje in de Ridderzaal te 's-Gravenhage, op 29 september 1984" in: *Neerlandia. Orgaan van het Algemeen Nederlands Verbond*, jrg 89, nr 1, februari 1985, pp. 1-4. ill. *Noten*. "Koninklijke Hoogheid, Mijnheer de President, Excellenties, Mijnheer de Burgemeester van Den Haag en Mevrouw Schols, Dames en Heren, Geschiedenis is onbegonnen werk, vandaar dat wij er, gezien de beschikbare tijd, onmiddellijk een aanvang mee maken. Onbegonnen werk, omdat zelfs in deze historische omgeving de sprong terug naar een tijd met een geheel andere schaal, andere denkwijze en totaal verschillende omstandigheden voor ons ondenkbaar is. Het meerekenen van al die factoren gaat de spankracht van de menselijke geest te buiten. Als wij kijken in de spiegel van het verleden, is het altijd onze eigentijdse spiegel. Wanneer dan bovendien de voorzitter van deze bijeenkomst de eis stelt dat alleen de volle waarheid mag worden gesproken, dan wordt de opgave nog onmogelijker. Alsof de geschiedenis niet vaak verteld moet worden zoals die had moeten gebeuren, zoals wij die kunnen begrijpen en niet zoals die is gebeurd. Dames en Heren, dit als vooropstelling om te begrijpen dat wij ondanks het voorafgaande de reis in de tijd terug toch met elkaar op een boeiende, eigentijdse wijze zullen maken en dat geschiedenis ons veel te zeggen heeft, zeker als het gaat om een zo boeiende persoonlijkheid als Oranje. Juist in deze kring zou ik willen zeggen dat hij in belangrijke mate de man is geweest die gezorgd heeft dat de Nederlandse cultuur, zoals wij die nu beleven, zich over de grenzen heen kon ontwikkelen en in stand kon blijven. Die stelling klinkt boud. In de eerste plaats omdat het culturele leven, die culturele ontwikkeling natuurlijk niet alleen maar aan één persoon gebonden kan zijn. Het is de inzet telkens weer en opnieuw van zeer velen. Maar, het klinkt vooral boud omdat het merkwaardige van Oranje is, dat hij in zijn tijd, in de tijd waarin hij meeging, koers gezet heeft in een richting die in allerlei opzichten een andere was dan na zijn tijd werd gerealiseerd. Desondanks hoop ik die stelling voldoende voor U te ontwikkelen, te verdedigen en overeind te houden. Op allerlei punten, zei ik, is het zo dat Oranje zijn koers heeft uitgezet in richtingen die later heel anders uitkwamen." (1) "Ik keer terug tot mijn uitgangsstelling. Oranje is in belangrijke mate de man geweest die de voorwaarde heeft geschapen voor het voortbestaan en de ontwikkeling van onze cultuur. In de eerste plaats : in zijn leven heeft hij vriendschap en tolerantie, vriendschap en verdraagzaamheid als richtsnoer gehad. Dat is zeker mee één van de basisgedachten geweest waarop zijn politiek was gefundeerd. De vereniging Noord-Zuid heeft hij nagestreefd, is hem uit handen geslagen en achteruitlopend als het ware, heeft hij aarzelend deel genomen aan de Unie van Utrecht, waaruit uiteindelijk de Nederlandse staat is voortgekomen. Die Unie van Utrecht trok Oranje allerminst. Maar hij heeft wel begrepen dat, wilde men het zicht op het betere behouden, de Unie van Utrecht uiteindelijk een onontkoombaar instrument was om in ieder geval voor de politieke vorm te zorgen, de samenwerkingsvorm, hoe los ook, waarmee men de strijd voor de onafhankelijkheid en het behoud van	1985	APG herdenking 1984	
Vonhoff, H.J.L.,	"Als een Prins op gheseten", in *Willem van Oranjelezing,* Lustrumuitgave, Delft, 2003, pp. 177-200. ill. *Noten*. "De uitoefening van Macht en Gezag speelt in de tijd en rond de persoon van Willem van Oranje een zeer bepalende rol. Het is mijn voornemen om in deze bijdrage daarover enkele gedachten te ontvouwen aan de hand van ons volkslied, de Apologie van Willem van Oranje, zijn verweerschrift tegen de Ban gericht tot de Staten Generaal en de Acte van Verlatinghe - beiden uit 1581 - en het hanteren van een aantal meestal niet onbekende maar in het geheugen verscholen historische feiten. Daarbij dienen wij te bedenken dat Willem van Oranje zowel sterk ideologisch was gericht bij het rechtvaardigen van zijn zaak, als uitermate pragmatisch als het er om ging zijn doel te bereiken. Zo is er een Oranje van de geschiedenis en van de legende ontstaan. Macht en gezag zijn geen vaststaande grootheden; dat geldt niet alleen voor de betekenis in die tijd vergeleken met wat er nu onder wordt verstaan maar evenzeer voor opvattingen erover in de 16e eeuw zelf. Bij mijn beschouwing ga ik uit van de 'ideologische' Oranje. Aan de hand van het Wilhelmus wil ik de elementen van gezag en macht in de achtereenvolgende strofen uitlichten en van enig commentaar voorzien. Het is niet mijn bedoeling om aan de talrijke studies van het Wilhelmus een interpretatie toe te voegen. Dit zeer bijzondere volkslied, dat alleen in de Marseillaise qua intensiteit zijn evenknie vindt in Europa, hanteer ik als leidraad voor mijn betoog. Daarbij ga ik uit van de oudste ons overgeleverde tekst aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek en gedrukt in 1581." (177) "Oranje heeft door overtuigingskracht maar niet minder door het verlenen van gunstbewijzen (Swart gebruikt de term douceurs) zijn politieke macht vergroot. Bij het handhaven van die macht knalde in overdrachtelijke zin bij herhaling de zweep. Die hanteerde hij als het er op aan kwam beter dan de pen. De macht van zijn gedachten, zijn erasmiaanse benadering van de godsdienst, werd verwoord door anderen, zoals Marnix van St. Aldegonde, De Villiers, Languet en Duplessis Mornay. Zijn gevoelens op literaire wijze uiten, behoorde niet tot zijn gaven, constateert Romein. Zijn brieven zijn eerder zakelijk en langdradig dan onderhoudend. Daartegenover heeft hij, het blijkt uit vele getuigenissen de macht van het gesproken woord in hoge mate tot zijn beschikking gehad. Om Hooft het laatste woord te gunnen: "De stem zeer helder, en lieflijk doorgaande; doch scherp genoeg, daar 't hem vereist docht; gelijk in 't bestraffen der gebreken van de regeerders, en in 't doordrijven zijner voorstellingen". Zo was Oranje." (200)	2003	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Voorsteegh, Is.,	Willem van Oranje's godsdienstig leven, 's-Gravenhage: Drukkerij Korthuis, [1933]. 72 blz. ill. *Auteur is predikant.* *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/VoorsteeghGodsdienstOranje.pdf "Wij letten erop - Oranje spreekt nog van zijn katholieke geloof [*n.a.l.v. zijn rede voor de Raad van State (1564)*], maar hij staat daar als de kloeke, dappere pionier in den strijd voor vrijheid van religie, al is het ook uit correspondentie van die dagen van zijn hand duidelijk dat er van godsdienstig leven, voor welks vrije uitoefening door anderen hij opkwam, bij hem persoonlijk niet kan worden gesproken. Maar op Gods tijd en door Gods genadewerk zou ook dat komen." (36) "Intusschen wist de Prins die rust in Antwerpen te herstellen, maar als hij den 19en Augustus, op dringend en herhaald verzoek van de langvoogdes naar Brussel gaat, golft den 20sten de verschrikkelijke beeldenstorm door Antwerpens machtige kathedraal. Oranje is daarover diep verontwaardigd, hij keert naar Antwerpen terug, en laat in zijn tegenwoordigheid drie beeldenstormers ophangen, terwijl hij aan de landvoogdes bericht: „ik zal mijn uiterste best doen om de onteerde en verwoeste kerken ter eere Gods te herstellen". Toch blijkt het, dat onder Gods leiding, juist in de laatste maanden van 1566, Oranje een ander inzicht in de dingen gekregen heeft. Hij gaat meer naar de zijde der Hervormden overhellen. „Reeds in zijn brieven van September en October is veel, wat doet vermoeden, dat de Prins weldra de Luthersche leer zal omhelzen" aldus Prof. Blok. In een brief in November geschreven aan den landgraaf van Hessen blijkt duidelijk zijn sympathie voor de Luthersche gedachten, maar hij overweegt ook of het beter is, dat uit staatkundig oogpunt nog te bedekken. Het wordt duidelijk in het gemoed van Oranje gaat 't anders worden en in de uitkomst zou het blijken, dat Gods veranderend werk in hem begonnen was, maar de innerlijke geestelijke vernieuwing trad nog niet aan het licht." (39)	1933	GKS godsdienst Oranje	
Vorrink, Joh.,	Onze opstand tegen Spanje en zijn leider Willem van Oranje 1558-1588, Purmerend: J. Muusses, 1933. 192 blz. ill. *Bibliografie.* *Foto's tekst:* http://www.periodata.nl/dataweb/VorrinkOpstandenOranje.pdf VOORBERICHT. De nadere kennismaking met de nieuwere inzichten omtrent het groots en dramatisch verloop van onze volksopstand om gewetensvrijheid en afwenteling van een ondraaglijke politieke tirannie drong mij, dit boek te schrijven. Behalve aan de kostbare fragmenten van Fruin en Bakhuizen van den Brink heb ik vooral veel te danken aan Rachfahl's groot maar helaas onvoleind werk *Wilhelm von Oranien und der Niederländische Aufstand* en aan Pirenne's onvolprezen en afgerond verhaal van die bewogen tijden in zijn *Histoire de Belgique,* waarbij hij tevens peilde naar de geestelijke, politieke en economische oorzaken van de Nederlandse Opstand. Tevens hoorde ik met grote aandacht de tijdgenoten zelf spreken in liederen, pamfletten, brieven, gedenkschriften, kronieken en officiële documenten, zowel Katholieke als Protestantse, Nederlands- als Spaansgezinde. Ik vlei mij dus, dat mijn boek niet alleen zal kunnen dienen bij de studie der geschiedenis, maar ook belangstelling wekken in ruimer kringen. *Dr N. Japikse*, die ik zéér erkentelijk ben voor zijn welwillendheid, de proeven door te lezen, oordeelde ook in die zin gunstig over mijn arbeid. Aan deze geleerde dank ik tal van opmerkingen, die ik tot mijn voordeel kon gebruiken. Voor allen, die dieper wensen door te dringen in de historie van deze dertig jaren, geef ik een uitvoerige literatuurlijst. Alleen bij de werken uit de 16e, 17e en 18e eeuw is het jaar van uitgave vermeld. De Uitgever was zo vriendelijk, een zevental portretten bij te voegen: van Willem van Oranje uit de tijd der Pacificatie, van zijn trouwe broer Lodewijk, van de trouwe burger Van der Werff, benevens van 's Prinsen grote tegenstanders Granvelle, Alva, Parma en Koning Philips. De Geuzenpenning op het titelblad vertoont de beeldenaar van Brederode. 's-Gravenhage, November 1932." (V)	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vorsterman van Oyen, A.A.,	Het vorstenhuis Oranje-Nassau van de vroegste tijden tot heden, Leiden: A.W. Sijthoff en J.L. Beijers, 1882. XII, 179 blz. ill. *Naamlijst der inteekenaren*. "Door Oranje en Nassau — beide Tot één grooten naam gepaard — Waar ooit Willem ons geleidde, Bleef ons Volksbestaan bewaard! Bóven allen, boven allen Eeuwgen dank den Held geboôn, Op "dien trap te Delft" gevallen, Met der Vrijheids Martlaarskroon Ze is vervuld, zijn jongste bede, Klimmende uit de buskruitwolk: Stervend droeg hij 't "Amen" mede — God behield dat "arme Volk"! (Gedicht voorin van J.J.L. ten Kate) "XXVIII. WILLEM, Prins van Oranje-Nassau, geboren te Dillenburg den 25 April 1533, hij erfde reeds in zijne jeugd van zijn' bereids genoemden neef RENÉ *van Nassau-Chalon*, het Prinsdom Oranje, verkeerde aan het hof van Keizer KAREL V, die hem zeer genegen was, en werd in 1559 benoemd tot ridder van het Guldenvlies. Door een ieder wordt hij hoog geschat als een verdienstelijk krijgsheld en kundig staatsman; kreeg den bijnaam van *den Zwijger*, doch prijkt in 's lands historiebladen met den eeretitel van *Vader des Vaderlands*. Hij was de ziel en het hoofd van den opstand tegen Spanje, ter verkrijging van vrijheid, en de grondlegger van het Stadhouderschap; hij werd te Delft doorschoten op den 10 Juli 1584. Viermalen was hij gehuwd. (101/2)	1882	APG hagiografie	
Vos, Herman & Roosbroeck, R. van,	Willem de Zwijger. ter gelegenheid van de 400ste verjaring van zijn geboorte (1533-1933), Antwerpen: Uitgave van de Volksuniversiteit "Herman van den Reeck", nr 4, maart 1933. Herman Vos, *Willem de Zwijger en de Nederlandsche Vrijheidstrijd,* pp. 5-21. R. van Roosbroeck, *Willem van Oranje, de Zwijger 1533-1933,* pp. 23-54. *Foto's artikelen: http://www.periodata.nl/dataweb/VosRoosbroeckZwijger.pdf* "Het zou van een gebrek aan historische bezinning getuigen, indien in Vlaanderen evengoed als in Noord-Nederland, toekomende jaar de geboorte van Willem van Oranje, den geestelijken held van den Nederlandschen vrijheidsstrijd der 16e eeuw, den stichter der Noord-Nederlandsche Republiek maar tevens den voorvechter van het gemeene Nederlandsche vaderland van Zuid en Noord, niet werd herdacht. De Herman van den Reeck volkshoogeschool stelt dit nieuwe cursusjaar in het teeken van den grooten Nederlander. Zij doet er goed aan, want, ten slotte, indien er zoo iets als een Nederlandsche beschaving zich gehandhaafd heeft, indien een Nederlandsche gedachte zich in staatkundige werkzaamheid heeft geuit, dan is dit niet het minst en het laatst aan den Zwijger te danken. Het is mogelijk dat de Noord-Nederlandsche historicus Huizinga, in zijn Cultuur-Historische Verkenningen, het gevaar overdrijft, dat zou gedreigd hebben in een vereenigd Noord- en Zuid-Nederland van de zijde der Fransche inwerking. Zeker zou het regeeringsapparaat van den Boergondischen staat en zelfs een eeuwenoude traditie van Fransche superioriteit wellicht een overwicht hebben kunnen geven aan alles wat Fransch was. Tegen de Fransche cultuur, die juist in dien tijd zulken grooten bloei tegemoet ging, zou een ongescheiden Nederland der zeventien provinciën zich evenzeer hebben moeten weren, als het geknotte der zeven provinciën, maar ik betwijfel de conclusie van Huizinga, dat dit minder goed zou gegaan zijn dan juist in het geknotte deel, waar de verhouding van de Romaansche bevolkingsgroep zich ten nadeele van het Dietsche heeft gewijzigd door de scheuring." (5) "Overschouwen wij het overmatige aandeel van den prins aan de regeering van onze gewesten, dan groeit voor onzen blik de beteekenis van zijn nooit ophoudend ijveren voor de politieke zelfstandigheid van de Nederlanden. Hij houdt inderdaad niet op verzet aan te teekenen tegen de drijverijen, welke deze landen tot vernederende knechtschap zouden voeren. De beweging, de nationale beweging, waarvan Oranje de leider is, was niet gericht tegen een persoon, doch tegen een regiem. En dit regiem werd bestendigd door de instelling van een geheim korps, de « consulta », dat naast de regentes staande — toen Margaretha van Parma — deze beheerschte en de besluiten van het nationale korps, de Raad van State, eigenmachtig vernietigde. Leider van die consulta was kardinaal Granvelle. En daarom richtte zich de eerste kampagne tegen dien Granvelle, en tegen de plannen, welke deze als opdracht had, tot werkelijkheid te brengen : instelling der nieuwe bisdommen, niet zoozeer als kerkelijk redmiddel, maar tevens als hefboom voor de versterking van 's konings absolute gezag.	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vreese, Willem de,	"Jan Baptist Houwaert en Willem van Oranje : een presentexemplaar?", in: *Het Boek*. Nieuwe Reeks, deel 22, 1933-34. Den Haag: Martinus Nijhoff, pp. 119-126. ill. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VreeseHouwaertenOranje.pdf* "De tentoonstelling, door de Rotterdamsche Gemeentebibliotheek ingericht ter gelegenheid van het vierde eeuwfeest der geboorte van Prins Willem van Oranje, heeft haar talrijke bezoekers het bestaan van een boekje onthuld, dat merkwaardig genoeg is om ook in ruimer kring bekend gemaakt te worden. Onder de vele werken van J. B. Houwaert, *Consiellier ende Meester Ordinaris vander Rekeninghen ons Heeren des Conincx in Brabant*, is er, zooals bekend, een partijtje, bizonder van maaksel en bedoeling: het zijn zijn *declaraties* en beschrijvingen van de *triumphelijcke* inkomsten van Aartshertog Matthias (Januari 1578), van Willem van Oranje (Sept. 1578), van Alexander van Parma (Dec. 1585), van Prins Ernst (1593) en van Albert en Isabella (1599) te Brussel, met zijn *moralisaties, tragedien, comedien en tafelspelen* ter opluistering dezer feestelijkheden geschreven. Deze verschillende opera zijn gedrukt, behalve dat ter eere van den Hertog van Parma: daarvan kennen wij alleen een geschreven exemplaar, dat in 1723 in 't bezit kwam van den bekenden Engelschen boekenliefhebber Lord Harley, en in 1753 met diens geheele bibliotheek aan het British Museum overging, waar het als *Harl.* 2419 bekend staat. Edoch, dat is geen gewoon handschrift, geen kopij voor den drukker, maar een zeer fraai, kunstig gecalligrafeerd en verguld op perkament, wat in die jaren, afgezien van de adelbrieven, al een heele zeldzaamheid was. Alles wijst er op, dat dit boek met een aparte bedoeling vervaardigd werd, dat het nl. dienen moest om aan een of andere hooge personage te worden aangeboden, en aangezien het opent met een opdracht aan Den Hoogh-gheboren, Doorluchtigen Ende Victorieusen Alexander, Prince van Parma, mag men vrijwel als zeker aannemen, dat het voor dezen zelf bestemd is geweest. Over de lotgevallen van het handschrift vóór 1723 is niets bekend. Niet alleen aan den Hertog van Parma, ook aan Prins Willem van Oranje schijnt Houwaert een dergelijk presentexemplaar toegedacht te hebben. Het boekje, dat op de tentoonstelling der Rotterdamsche bibliotheek voor het eerst na eeuwen weer te zien was, is namelijk een handschrift van Houwaert's *Milenus Clachte ouer t' quaet gouuernement van den Romeynen*, in 1577, den *sesten dach van Nouembre* door Plantijn gedrukt, in 1578 door Willem Silvius uitgegeven. Het is het eigendom van de Stadsbibliotheek te Bremen, en werd daar in April 1905 bij de onderzoekingen voor de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* ontdekt." (119/20)	1934	LTM	
Vries Feyens, G.L. de,	"De voorouders van den Prins van Oranje op Nederlandschen bodem", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 11-24. ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/VriesFeyensVoorouderssOranje.pdf* "Philips II tracht in den ban de voorstelling te wekken als ware de Prins van Oranje een vreemdeling, op avontuur belust hierheen gekomen om de bevolking dezer provincies tegen haar wettige en sedert eeuwen gevestigde dynastie in het geweer te brengen. Met de hem eigen slagvaardigheid antwoordt de Prins, dat zijn voorouders Baronnen van Breda waren lang voordat Maximiliaan, 's Konings overgrootvader, hier zijn intrede deed, en dat zijn oom Hendrik de Keizerskroon gedrukt had op de slapen van Karel V." (11)	1933	APG voorouders	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vries Feyens, G.L. de,	Prins Willem van Oranje, s.l., 1933. 32 blz. *Tafelrede voor De Groote Club "Doctrina et Amicitia" te Delft. (24 April 1933).* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/VriesFeyensPrinsTafelrede.pdf* "Een zestiende-eeuwsch staatsman: als wij het leven van den Prins van Oranje overzien verwonderen wij ons somtijds over zijn schijnbaar gemakkelijke geloofsovergangen, over het genuanceerde van zijn proclamaties, waarvan de toon verschilt naar mate zij zich tot de eene of tot de andere partij richten, wij staan wat onwennig tegenover de onderschepte brieven, die hij steeds op critische oogenblikken te voorschijn haalt, wij zeggen niet zonder critiek, dat hij altijd twee pijlen op zijn boog had." (9) "Wat heeft ten slotte de Prins van Oranje bij zijn dood aan die Noordelijke gewesten gelaten? Drie gedachten. Vrijheid in het godsdienstige, eenheid in het politieke, verantwoordelijkheidsgevoel bij de Staten." (31)	1933	APG herdenking 1933	
Vries, H.P.J. de,	"Het praalgraf van Prins Willem den Eersten in de Nieuwe Kerk te Delft", in: *Oudheidkundig jaarboek*, Vierde serie van het Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond, jrg. 9, 1940, Leiden: N.V. Boekhandel en Drukkerij voorheen E.J. Brill, pp. 73-80. ill. "In December 1939 kreeg ik van Dr. J. Kalf, Inspecteur Kunstbescherming, de zeer vereerende opdracht het praalgraf van Prins Willem I in de Nieuwe Kerk te Delft op te meten en in teekening te brengen. Al mag een enkeling beweerd hebben, dat het grafmonument van Graaf Engelbrecht II van Nassau in de Groote Kerk te Breda van grootere kunstwaarde is, dan vindt het praalgraf van Prins Willem I in de Nieuwe Kerk te Delft in geheel Nederland zijn gelijke niet. Zoowel uit de strenge architectonische beheersching als uit den schoonen vorm van het beeldhouwwerk blijkt steeds des meesters hand. Over het algemeen is de doorsnee Hollander meer ontvankelijk voor een enkel sober monument, dat zijn hart ontroert, dan voor een rijke samenstelling van architectuur en beeldhouwwerk. Men dient hier echter te bedenken, dat dit monument gesticht is voor een buitengewoon hooge persoonlijkheid. Men kan hier niet van een overdadigen rijkdom spreken, zooals dit dikwijls het geval is bij ltaliaansche monumenten uit dien tijd. Niettegenstaande de groote rijkdom is dit monument streng en beheerscht. Bij nadere beschouwing zal blijken, hoe de bouwmeester-beeldhouwer dit steeds in zijn macht heeft gehouden Toen ik de opdracht kreeg was mijn eerste werk het monument te gaan zien. Dit zien, d.w.z. er over nadenken, heeft zeker eenige dagen in beslag genomen, alvorens ik maatstok, potlood en papier ter hand nam. Uit ervaring, bij het opmeten van het Paleis op den Dam, was mij reeds gebleken, dat onze tegenwoordige lengtemaat, de meter met zijn onderverdeeling, mij daarbij op een dwaalspoor zou brengen; in hoofdzaak doordat men vroeger de Amsterdamsche duim en voet als maatstaf bezigde, maar ook wegens de uitvoering van dit monument geheel uit de hand; men kende toen geen machines, geen amarilschijven, die de profielen strak star slijpen. Dan komen daar nog bij de verzakkingen of verschuivingen die in den loop der tijden hebben plaats gehad. Meet men zulk een monument met de centimetermaat, beter gezegd met de millimeter, dan stuit men steeds op verschillen. Gebruikt men echter den Amsterdamsche duim met in achtsten onderverdeeld, dan valt onmiddellijk de verhouding van de onderdeelen der profielen in het oog en kunnen bedoelde maten bij afwijking gemakkelijker achterhaald worden." (73) "Indien ik het dus had gewaagd mij op de bestaande hoofdafmetingen te verlaten, dan was ik met de onderdeelen der details niet uitgekomen. Een achtste duim verschil in den afstand der kolommen zou b.v, een band van een voetstukprofiel in disharmonie kunnen brengen of den fijnen afstand tusschen de basementen der kolommen doen verliezen of hem monsterachtig groot doen zijn. De eenige oplossing, die er bestaat, is van het bijzondere tot het algemeene te besluiten. De groote verhoudingen vindt men niet zoo ineens. Bijgaande plannen en opstanden gaven een beeld hoe het eindresultaat is bereikt en men kan uit de maten der details zelf de conclusie trekken dat dit alles sluit als een bus. Het lijkt mij wel uitgesloten, dat iemand zou willen beweren, dat dit alles op een toevalligheid berust.	1940	BKM praalgraf	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Vries, M. de,	De Vader des Vaderlands. Gedenkrede den 10 Juli in de Nieuwe Kerk uitgesproken. Uitgegeven op last van het gemeentebestuur van Delft, Delft: M.J. Couvée, 1884, 32 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/VriesGedenkrede.pdf* "Meesterlijk verstond hij de kunst, de voornemens en bedoelingen zijner tegenstanders uit te vorschen; maar niemand gelukte het, in zijn binnenste te lezen wanneer hij het raadzaam achtte zijne geheimen te bewaren. Dan was hij in waarheid de Zwijger, en die naam, misschien wel aanvankelijk hem niet door zijne vrienden gegeven, maar die voorzeker van behoedzaam overleg en wijze zelfbeheersing getuigt, is in onzen tijd zijn wijdberoemde eeretitel geworden." (14)	1884	APG herdenking 1884	
Vroom, W.H. (samenst.),	Willem van Oranje. Om vrijheid van geweten. 28 september - 9 december 1984. Amsterdam: Rijksmuseum, 1984. 108 blz. ill. *(Tentoonstellingscatalogus). Inleiding van M.E.H.N. Mout,* Tolerantie in de zestiende eeuw: een discussie zonder eind. (12-15) en *Inleiding van G.M. van Asperen,* Tolerantie (16-18). Bijgestoken is een grammofoonplaatje. "Nu, in 1984, herdenken wij Willem van Oranje, de centrale figuur uit de beginjaren van de Opstand, die op 10 juli 1584 in Delft door moordenaarshand viel. Het stond reeds lang van tevoren vast, dat aan Willem van Oranje in 1984 één of meer tentoonstellingen gewijd zouden worden. Al in 1980 vonden de eerste besprekingen plaats tussen de verschillende instellingen, die met een tentoonstelling aandacht aan de Vader des Vaderlands wilden schenken. Deze besprekingen vonden plaats onder voorzitterschap van dr. H.M. Brokken, rijksarchivaris in Zuid-Holland; er werd aan deelgenomen door het Algemeen Rijksarchief, het Stedelijk Museum Het Prinsenhof te Delft en het Rijksmuseum. Ieder der instellingen zou een ander aspect van Willem van Oranje belichten. Voor het Algemeen Rijksarchief was dat de prins als stadhouder van het gewest Holland, voor het Prinsenhof het leven en de persoon van de prins en voor het Rijksmuseum een tentoonstelling rond twee thema's, waarop hieronder nader zal worden ingegaan. De tentoonstelling in het Rijksmuseum heeft twee onderling samenhangende thema's tot onderwerp. Twee thema's, die centraal stonden in de eerste jaren van de Opstand, thema's ook, die het denken en handelen van Oranje in belangrijke mate hebben bepaald: de vrijheidsstrijd, of, anders gezegd de strijd om het recht op zelfbeschikking en de strijd voor verdraagzaamheid ten aanzien van de godsdienst. Deze thema's hebben tot de dag van vandaag hun actualiteit behouden: zij vormen de wortels van 'onze tradities van vrijheid en respect voor elkaar' (citaat uit de Troonrede 1983). De bezoeker van de tentoonstelling wordt uitgenodigd zich te bezinnen op nieuwe aspecten van deze tradities..... De tentoonstelling dient overigens niet te worden beschouwd als de illustratie van een historisch gegeven, maar presenteert juist, omgekeerd, de objecten als historische bron. Vanuit dat standpunt redenerend bleek het zinvol ook de muziek als historische bron in de tentoonstelling een rol te laten spelen. Twee studenten van prof. dr. W. Elders van het Instituut voor Muziekwetenschap van de Rijksuniversiteit te Utrecht, de heren Bastiaan van der Werf en Thiemo Wind, hebben twee voor de tentoonstelling relevante facetten van de muziek uit de tweede helft van de zestiende eeuw bestudeerd, namelijk de Franse hofmuziek en het Geuzenlied. Op de tentoonstelling is een bandopname te beluisteren, terwijl de catalogus een grammofoonplaatje, voorzien van een toelichting, bevat." (9) "De tentoonstelling kent een vierdeling. Eerst een afdeling (A) over geleerden en geletterden uit de omgeving van Oranje, mensen op wie hij een beroep heeft gedaan en die hem met de pen of met penseel of graveernaald als propagandist hebben gesteund. Vervolgens (B) de strijd om verdraagzaamheid, dan (C) de strijd voor vrijheid en tenslotte (D) de Valoistapijten en de omstandigheden waaronder zij zijn ontstaan. De catalogus volgt de indeling van de tentoonstelling." (10)	1984	APG tentoonstelling Rijskmuseum	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wal, Mieke van der,	"Krijgsman of staatsman? De oprichtingsgeschiedenis van de twee standbeelden voor Willem de Zwijger in Den Haag", in: *Nederlandsch kunsthistorisch jaarboek 1983*, deel 34, pp. 39-72. ill. *Noten*. "Tot nu toe is meestal aangenomen dat de oudste plannen voor de oprichting van een standbeeld voor Willem van Oranje uit 1841 dateren, uit het begin van de regeringsperiode van Koning Willem. Nader onderzoek wijst echter uit dat de eerste aanzet hiertoe al dertien jaar eerder gegeven werd. Op 19 augustus 1828 wendde C. W. Pape, predikant en rector van de Latijnse school in Leusden, zich met een schrijven tot de toenmalige koning, Willem I, waarin hij het plan ontvouwde voor de oprichting een 'metalen' standbeeld voor de prins van Oranje op de Grote Markt te Brussel. Op deze manier wilde hij 'de dankbare algemeene hulde des vaderlands aan de nagedachtenis des edelsten Vorsten' uitdrukken en 'de aankweeking van nationalen zin en geest' bewerkstelligen. Het in het openbaar oprichten van standbeelden was zijns inziens de beste manier om de herinnering aan verdienstelijke vaderlanders levend te houden en hij was ervan overtuigd dat Erasmus en Laurens Jansz. Coster hun grote bekendheid bij de Nederlandse bevolking in belangrijke mate te danken hadden aan de voor hen opgerichte monumenten. Het leek hem dan ook de hoogste tijd dat er een openbaar gedenkteken kwam voor Willem de Zwijger, 'in wiens bedachtzamen en veelomvattenden geest het eerst het plan ontkiemde der vereeniging der zeventien gewesten tot één geheel'. Zo'n monument zou door bijdragen van de gehele bevolking gefinancierd moeten worden, zodat elke Nederlander het kon beschouwen 'als zijnen eigendom en dien zijner kinderen'; het zou een bewijs zijn van de erkentelijkheid van de gehele natie. Pape merkte in zijn brief verder op, dat de prins nog door te veel mensen voornamelijk gezien werd als weldoener van de noordelijke provincies en dat de herinnering aan hem niet zo leefde in het zuiden. Het op te richten standbeeld zou er, naar hij hoopte, mede toe kunnen bijdragen 'om alle Nederlanders eenparig te doen beseffen, hoe reeds hunne voorouders, dezelfde gemeenschappelijke belangen hadden, en hoe gaarne zij de behartiging derzelve, aan denzelfden Vorst opdroegen! — Ja', zo richtte Pape zich tot de koning, 'het aandenken aan het voorledene, zal weldadig op het tegenwoordige werken, want is het niet Uwe Majesteit, de afstammeling van Vader Willem, die even gelijk Hij, het middenpunt is van het algemeen heil des Vaderlands?' Naar aanleiding van deze brief schreef de 'administrateur voor het onderwijs, de kunsten en wetenschappen' een positief advies aan de minister van Binnenlandse Zaken, Mr. P. L. J. S. van Gobbelschroy, waarin hij echter wel een paar kanttekeningen bij Pape's voorstel plaatste. Zo zag hij het standbeeld liever in het noorden van het land geplaatst, omdat hij daar meer medewerking van de bevolking verwachtte dan in het zuiden. Het leek hem geen probleem een kunstenaar te vinden die het beeld zou kunnen maken, want, zo schreef hij: 'Het ontbreekt ons niet aan kundige beeldhouwers die niets vuriger verlangen dan om door een groot werk hun talent aan den dag te kunnen leggen en hunnen naam te vereeuwigen'." (40) "Een tweede beeld Terwijl Royer met de definitieve uitvoering bezig was, namen de zaken een onverwachte wending. De Franse beeldhouwer Graaf Emile de Nieuwerkercke had namelijk, naar aanleiding van de berichten over de op handen zijnde oprichting van een standbeeld voor Willem de Zwijger, op eigen initiatief een model voor een ruiterstandbeeld gemaakt en dat op de Parijse Salon van 1843 tentoongesteld (afb. 7). Na afloop van de Salon reisde hij naar Den Haag, waar hij het model weer exposeerde en het aan de koning liet zien,	1983	APG BKD standbeelden	
Walré, Jan van,	Willem de Eerste, Prins van Oranje, Treurspel. Haarlem: J. van Walré, 1785. IV, 68 blz. *Dit stuk is anoniem verschenen.* *Online: google books* "... ook is La Brize verdicht tot een medestander en *contrast* van Mandesloo; want, schoon 'er in de historie van niemand buiten Mandesloo wordt gewag gemaakt, was 't niet wel mooglijk, hem, alleen, zonder vertrouwden, zonder aanzetting, op eene natuurlijke wijze, te doen aarzelen en besluiten: hij moest dus eenen eedgenoot hebben, en wel eenen zoodanigen, die der bedorven denkwijze van de Roomsche geestlijkheid dier tijden volkomen was toegedaan en daarbij een slegt hart bezat." (Voorberigt, III/IV) "WILLEM. Mijn vriend! hoe veel ben ik aan uwe trouw verpligt, Daar gij, door uwe zorg, Oranje's zorg verligt! — Hoe wankel is ons lot! hoe dwaas zijn zij, die wanen, Dat Vorsten meer geluks weêrvaart, dan onderdanen; Dat ingebeeld geluk is niets, dan louter schijn; Een Vorst moet, wil hij braaf — een slaaf der volken zijn! Laat nooit, ô Mandesloo! u, door dien schijn, verblinden; Hoe meer gij burger zijt, hoe meer gij rust zult vinden; De grootheid gunt het hart geen kalmte of ware vreugd, Maar nijd, verraad en list belagen steeds de deugd: Gelukkig, brave held! dat gij mij rust wilt schenken, Zou anders Nassau tans om rusten durven denken? Neen; schoon mij, afgemat, de slaap den geest verdooft, 'k Bleef, voor mijn lot bedugt, nog van zijn zoet beroofd: *(Hij omhelst Mandesloo)* Maar nu, getrouwe vriend! beveel ik, wel te moede, Mijn geest den zachten slaap, mijn leven aan uw hoede." (56)	1785	LTM treurspel	Walré Willem de Eerste

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wansink, H. (ed.),	The Apologie of Prince William of Orange against the proclamation of the King of Spaine. Edited after the English edition of 1581. *Textus Minores in usum academicum..., Vol. XL,* Leiden: E.J. Brill, 1969. VIII, 176 blz., 1 facsimile. *Noten.* *Zie: K. 0562.* "The English translation is less racy than the original French - it is much more long-winded, teems with circumlocutions, and the thread of the argument sometimes seems to have been lost. This makes the English less pithy but not less colourful than the French original. The present edition follows that of 1581 with a few small changes, such as the replacing of 'u' by 'v' where modern spelling conventions demand it and the silent correction of a number of misprints sometimes - with the help of other editions. Words or sentences that have been omitted in the English but make a real difference to the meaning have been supplied in notes." (VII)	1969	APG Apologie	
Wansink, J.M.,	Een Prince van Oranje. Prins Willem I, Den Haag: J.N. Voorhoeve, 1933. 94 blz. ill. *Omslag: Jan Franken.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WansinkPrince.pdf* "Keizer Karel wil geen zoon van kettersche ouders als erfgenaam van zulke groote landgoederen in de Nederlanden erkennen. En de ouders van Willem zijn de Luthersche leer toegedaan. Vooral gravin Juliana staat bekend als een ijverige Protestante. Zij onderwijst haar kinderen en de kinderen van de edelen, die op den Dillenburg hun opvoeding ontvangen uit den Bijbel en heeft reeds lang met de Roomsche kerk gebroken. Als Willem groot is, zal hij in zijn landen de Luthersche leer zeker ook dulden, wel invoeren misschien..... De keizer wordt gewaarschuwd. Neen, neen, dat zal nooit gebeuren. Geen kettersche heeren in de Nederlanden! Die Willem van Nassau, de wettige erfgenaam van 's keizers vriend René van Chalon, moet dan maar aan het keizerlijk hof Roomsch worden opgevoed. Keizer Karel wil ook, dat hij onder Nederlandsche edellieden wordt grootgebracht: dan zal hij zich een Nederlander gaan voelen. Willem kan dus wel de erfenis aanvaarden, mits zijn ouders toestemmen in zijn opvoeding te Brussel. Ach, die voorwaarde van Karel V is zoo zwaar voor de Protestantsche ouders, maar ze durven den keizer hierin niet weerstreven. Vooral de vrome gravin Juliana ziet zoo tegen de scheiding op. Haar jongen van elf jaar moet ze laten vertrekken naar het vroolijke Brussel, moet ze overgeven aan de Roomsche kerk. Wat zal er van hem worden? Maar gravin Juliana heeft bidden geleerd. En het gebed van een rechtvaardige vermag immers zooveel. Wie weet, als haar jongen eens groot is .... wie weet.... ?" (8/9)	1933	LTM jeugd	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Warnsinck Bz., B.H.,	"Bedevaart naar het graf van Willem I, ten jare MDCCCXX", in: *Vaderlandsche Letteroefeningen of Tijdschrift van Kunsten en Wetenschappen, waarin de Boeken en Schriften, die dagelijks in ons vaderland en elders uitkomen, oordeelkundig tevens en vrijmoedig verhandeld worden benevens Mengelwerk, tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk*. Eerste stuk voor 1822. Amsterdam: G.S. Leeneman van der Kroe en J.W. Ijntema, 1822, pp. 180-185. *Online: dbnl* "In eene wel weemoedige, doch vrij bedaarde stemming betrad ik de straten van *Delft*, en onze togt ging aanstonds naar het voor mij, in zekeren zin, heilige Graf. Tot aan de markt gekomen, was ik mijzelven en mijne aandoeningen meester gebleven; - dan, hier stak, plotseling, een geweldige storm op, en mijne kalmte werd met de geweldigste beroering bedreigd. Maar laat ik niet langer in beeldspraak redekavelen. Groote God! wie zou het hebben kunnen gelooven?... dáár... op de markt... in het gezigt der kerk, waarin de assche des dierbaren rust... dáár... mag ik het zeggen? zeggen, tot eeuwige schande van zulke verbasterde *Nederlanders?*... maar ik moet!... dáár vereenigden zich de Lotelingen der *Fransche* Conscriptie, met de getrokkene nommers op hoeden of mutsen, en dus met het merkteeken der slavernij aan het voorhoofd, in woesten dans en uitbundig geschreeuw! - Toen werd het mij donker voor de oogen; beurtelings, ik voelde het, werd ik koud en heet; het bloed steeg mij naar boven. Spreken - neen, dat kon ik, in die oogenblikken, niet: eindelijk was ik op het punt van te zeggen: '*Heere! gebied dat er vuur van den Hemel dale en dezen verslinde*!' - dan, de meesten, zoo niet allen, zwaar beschonken ziende, zuchtte ik: '*Vader! vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen*!' - Allen waren wij over deze rampzalige ontmoeting gevoelig aangedaan." (182) "Hooge geestdrift bezielde mij geheel in deze plegtige oogenblikken; en, had ik alle mijne nog onverbasterde Landgenooten rondom het eerwaardige graf kunnen verzamelen, gewis ik ware, vóór hen allen, de eerste geweest, om, in de nabijheid der assche van eenen Willem I, eenen Maurits en Frederik Hendrik, den eed van trouw aan het Vaderland en haat aan alle dwingelandij plegtig te hernieuwen. Immers ik gevoelde hier nu zoo geheel de grootheid mijner Vaderen, en de waardij van mijn Vaderland rees al hooger en hooger in mijne schatting; maar ook tevens was mijn afkeer van allen geweld en dwang nimmer levendiger en krachtiger, dan in de nabijheid der graven van hen, die den vrijen hals nooit onder het juk hadden gebogen." (184)	1822	APG	Warnsinck Bedevaart Graf
Warnsinck, J.C.M.,	"De eerste poging van den Prins tot vorming eener zeemacht", in B.C. Savornin Lohman et al., (red.), *Prins Willem van Oranje 1533-1933,* Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon N.V., 1933, pp. 85-99. ill. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WarnsinckZeemacht.pdf* "Nog geen maand na de nederlaag bij Jemmingen, en in geenen deele daardoor ontmoedigd, had dus de Prins reeds zijn besluit genomen en maatregelen getroffen dat, terwijl hij in de Zuidelijke Nederlanden het leger van Alva zocht te verslaan, in Engeland een oorlogsvloot onder eenhoofdige leiding werd uitgerust, om deze aan te wenden naarmate de resultaten van den landoorlog hiervoor mogelijkheden openden. Dit besluit van den Prins heeft niet de waardeering gekregen die het verdient. Met groote belangstelling heeft men Oranje gevolgd op zijn tocht (*volgt overzicht van 's prinsen landveldtochten*); doch dat al dien tijd Adriaen de Bergues, Heer van Dolhain, als 'l'homme du Prince d'Orange' onvermoeid arbeidde aan de vorming van een nieuwe zeemacht, trok veel minder de aandacht. Zelfs de Jonge, in zijn nog steeds als standaardwerk geldende "Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, vermeldt met geen enkel woord dat in het jaar, dat verliep tusschen September 1568 en Augustus 1569, dank zij den strategisch zoo juisten blik van den Prins, en op diens last, in den mond van de Theems de eerste ernstige poging werd gedaan een Nederlandsche oorlogsmarine te organiseeren ten dienste van de vrijwording van ons land;" (88/9)	1933	MLG marine	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Warnsinck, J.C.M.,	"De Prins van Oranje en de geuzenvloot", in: *Tijdschrift van de Koninklijke Nederlandsche Vereeniging Onze Vloot*, jrg 14, nr 4, 1922, pp. 51-54. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WarnsinckGeuzenvloot.pdf* "Wèl is in ons land de verhouding tusschen financiën en zeemacht in den loop der eeuwen veranderd! In 1922, juist drie honderd vijftig jaren nadat een Nederlandsche vloot den stoot gaf tot het uitbreken van den openlijker opstand tegen Spanje, moet alles wat hart heeft voor onze zeemacht zich inspannen om ons volk te overtuigen dat geld, bestemd voor den opbouw der vloot, goed besteed geld is; het in stand houden eener marine heet volgens velen een overbodige luxe; krachtige organisates in den lande geven als hun meening te kennen dat thans de tijden er niet naar zijn de belastingpenningen onzer nijveren voor marine-doeleinden te besteden. Hoe geheel anders was het in de jaren toen de opstandige provinciën in zwaren barensnood haar zeemacht ter wereld brachten! Juist om geld te verkrijgen, om het, al was 't op de meest ruwe wijze, te verdienen, en het ten voordeele van het land aan te wenden, stelde de Zwijger alle pogingen in het werk een marine te organiseeren uit de tallooze zeerooversscharen die zich in de eerste jaren van onzen vrijheidsoorlog, uit angst voor den beul, uit haat tegen den Spanjaard, uit zucht naar vrijheid, uit armoede en ellende, op het zilte element hadden begeven. Om den oorlog op het land te kunnen voeren, moest de Prins wel gebruik maken van zijn positie als souverein vorst, en commissiebrieven uitgeven aan die woestelingen... ." (51) "In 1571 begon het gevaar te dreigen dat Emden, tot nu toe de haven waar ten minste eenig contact met de Geuzenvloot kon worden onderhouden, verloren zou gaan. Het was Alva gelukt op den Rijksdag te Spiers te bereiken dat, ondanks de commissiebrieven van den Prins, de Geuzen in het Duitsche Rijk als zeeroovers zouden worden beschouwd, en toen bovendien zijn plannen bekend werden om door een aanval op Emden voorgoed aan de uit die haven bedreven rooftochten een einde te maken, werd het dringend noodig een andere basis aan de Noordzee te verkrijgen. Sonoy werd naar de hoven van Denemarken en Zweden gezonden; in Kopenhagen bleek onmiddellijk dat hij hier in geen geval kans van slagen zou hebben, en in Zweden kreeg hij na eenige onderhandelingen in het laatst van Juli een volstrekte weigering. Bij deze mislukking kwam nog een andere teleurstelling voor den Prins. In Juli '71 werd een vloot van 16 Geuzenschepen voor den mond der Eems door een 11-tal vaartuigen onder den in Spaanschen dienst zijnde vice-admiraal Boschhuizen aangevallen; een kort gevecht volgde, en reeds na het wisselen van enkele volle lagen sloegen de Geuzen op de vlucht. Wederom gaven zij het bewijs dat alle onderling verband ontbrak en dat zij volkomen onbruikbaar waren voor eenige onderneming waarbij orde en discipline een eerste vereischte waren." (53) "De gang van zaken is overbekend. Den 1en April werd den Briel veroverd, en op aandringen der kapiteins, tegen den wensch van Lumey, besloot men de stad te behouden. Eenige dagen later keerde de bevolking van Vlissingen zich tegen het in die stad te leggen Spaansche garnizoen, en spoedig breidde zich nu de opstand uit over Zeeland en Holland. 21 Mei ging Enkhuizen voor den koning verloren en trad Sonoy op als Gouverneur van Noord-Holland namens den Prins. Meer dus dan de Prins in 1570 begeerd had was thans tot stand gekomen. Zou men zich toen tevreden gesteld hebben met alleen de vorming van een centrum van verzet in het	1922	MLG Watergeuzen	
Warnsinck, W.H. Bsz.,	De dood van Willem den Eersten. Treurspel, in vijf bedrijven, Amsterdam: G.J.A. Beijerinck, 1836. XXX, 86 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WarnsinckDoodvanWillem.pdf* "DERDE TOONEEL. *Oranje, Maurits (De laatste bedaard optredende.)* ORANJE. Mijn zoon! de staat des Lands is zorglijk, vol gevaren. Ik weet, dit kan uw ziel geen schijn van vrees zelfs baren; Uw geestkracht, jeugd en moed ducht geen gevaar, hoe groot. — Maar wijsheid wraakt het steeds, wanneer een Vorst den nood, Die dreigende op hem woedt, verbloemt of poogt te ontveinzen; Zoo ooit, 't is dan de tijd tot denken; tot bepeinzen Van middlen, meest geschikt tot afbreuk van het kwaad. — Wie weet, waarvan de dood van ANJOU zwanger gaat? Maar zeker is 't, zijn val moet onze magt beperken, En zal de legerkracht van Spanjes koning sterken. Ons wacht een harde strijd met PARMA, wiens beleid Ligt meer te duchten valt dan wel zijn dapperheid; Zijn staatkunde en geweld zal tevens ons begrimmen. Intusschen — dierbre zoon ! zie ik uw jaren klimmen, En wacht van u mijn steun in 't moeilijk Staatsbewind. Ik weet, hoe vurig gij de school des krijgs bemint, Daar de adel van uw stam uw borst van moed doet blaken: Een Nassau kan dien gloed niet in een Nassau laken! Weet echter, dat hoe hoog de veldheer bij mij staat,	1836	LTM treurspel	

Wartenberg, G.,	Wartenberg, G.,"Eine Ehe im Dienste kursächsischer Außenpolitik: zur unglu¨ckliche Ehe der Anna von Sachsen mit Wilhelm von Oranien", in: *Sachsen und die Wettiner : Chancen und Realitäten; internationale wissenschaftliche Konferenz, Dresden vom 27. bis 29. Juni 1989* / ausgerichtet von der Forschungsgemeinschaft zur Kulturgeschichte des Dresdner Raumes beim Rat des Bezirkes Dresden, Abteilung Kultur unter Vorsitz von Reiner Gross., 1990. pp. 79-92.	1990	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Water, Jan te,	Reden-voering ter blyde tweede eeuw-gedachtenisse der verlossinge van onder de Spaansche heerschappije door de verdraginge met prins Willem den I. voorgevallen op den 22 maart 1577 voor Goes en Zuidbeveland. Plechtig uitgesproken op den XXIII Maart MDCCLXXVII. des namiddags in de kerk te Wemeldingen in Zuidbeveland, Middelburg: Pieter Gillissen, 1777. VII, 47 blz. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WaterRedenvoering.pdf* "De Stad Goes, en daar door dit verukkelyke eiland, dat de koornschuur van *Nederland* mag genaamt worden, heeft tot het Jaar 1577 der Spaansche zyde aangekleeft, en hoe dezelve tot dien stap gekomen is, om van cours te veranderen, verzwygen de Historieblaên. Zekerlyk niet, door na een Trompetter, die de Stad opeischt, te schieten, gelyk men by de eerste belegeringe gedaan hadde, waarschynlyk van Spaansche Krygsmacht ledig verdraagt de Stad met den Prins van Oranje op byzondere voorwaarden, waar voor de Regeerders grond meenden te hebben in de *Pacificatie van Ghendt*, dat namentlyk de Roomsche Godsdienst ongeschonden en ongestoort stand en veld moeste houden, en dat geen Krygsvolk, als met kennisse en goedvinden der Wethhouderen zoude intrekken. Door deze overdracht konde Goes hare stem in de vrye Staatsvergaderinge van *Zeeland* laten gelden, en met de andere *Vryheid* lievende Steden en Leden medewerken tot volmakinge van de *Vryheid* van dit Gewest." (26/7) "So zagen wy dan, gewenste Toehoorderen! dat, door den Zegen en het bestuur van God, die alles op zynen tyd schoonmaakt, voor twee honderd Jaren, de *Vryheid* in den lande herboren is; terwyl *Prins Willem de I* hier toe een voorname hand en werktuig der nooit genoeg geprezene Godheid geweest zy, welke voor al zyn' yver, arbeid en waken ten nutte des Lands niet verdiend en had, noch dat hy van zekeren *Jan Jauregny* een dienstknecht van Jasper Anastro, die voor tachtig duizend kronen van den Koning van Spanjen omgekogt was, om dien Prins te vermoorden." (36)	1777	APG GKS	
Waterbolk, E.H.,	"L'Erasmianisme de Guillaume d'Oranje", in Idem, *Verspreide Opstellen. Aangeboden aan de schrijver bij zijn aftreden als hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen,* Amsterdam: Bert Bakker, 1981. pp. 84-93. *Noten.* *Oorspronkelijk gepubliceerd in: *Publication du Centre Européen d'Etudes Burgundo-Médianes. XII - 1970. Rencontres de Groningue 8 au 10 avril 1970* (Genève, 1970) pp. 29-37. "Celui qui veut parler d'Erasme et de Guillaume d'Orange doit se sentir comme le prêtre troyen Laocoon, au moment où il fut étreint par les deux serpents-monstres. Erasme est appelé par Luther un homme malin et rusé qui a une langue de serpent: 'vipera illa'. Melanchthon aussi l'a comparé à un serpent: 'est is plane aspis'. Et la même chose est arrivée à Guillaume d'Orange: Antoine Perrenot, le cardinal de Granvelle, d'abord son grand ami qui ensuite n'en sera pas moins son très grand ennemi, dit d'un écrit de Guillaume: 'ne peult sortir aultre chose d'ung meschant cueir, si plain de venin'. Très récemment un historien de nos jours a dit de Guillaume: il pouvait être doux comme un agneau, mais il pouvait être également rusé comme un serpente. Quelle tâche difficile que d'examiner la parenté de ces deux monstres biologiques! Il est fort heureux que le titre de cet essai ne parle pas d'Erasme mais d'Erasmianisme. On pourrait l'intituler également 'media via', ce qui ne veut pas dire simplement compromis, opportunisme par lâcheté, mais aspiration à la réalisation de réformes positives, conformes aux conceptions d'Erasme." (84)	1981	APG GKS Erasmianisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Waterschoot, W.,	"Jan Baptist Houwaert en Lucas d'Heere verwelkomen Willem van Oranje te Brussel en te Gent in 1577", in: *Handelingen van het acht en dertigste Nederlands Filologencongres, gehouden te Nijmegen, 16-17 april, 1984*. Amsterdam & Maarssen: APA-Holland Universiteits Pers, 1985, pp. 443-453. *Noten.* "Op 23 september 1577 werd Willem van Oranje plechtig welkom geheten te Brussel. Het was zijn eerste bezoek aan de Brabantse hoofdstad na een 10 jaar durende ballingschap. Hij was daarheen uitgenodigd door de Staten-Generaal, om hen, overeenkomstig artikel 2 van de Gentse pacificatie, met raad en daad bij te staan. Drie factoren hadden daartoe bijgedragen: het militaire optreden van de koninklijke gouverneur, Don Juan van Oostenrijk, die de citadel van Namen door zijn Spaanse troepen had laten bezetten; het propaganda-offensief dat de prins van Oranje reeds vóór deze gebeurtenis tegen Don Juan had ontketend, en ten slotte de hieruit resulterende pro-Oranje-stemming in de voornaamste Brabantse steden. De plechtige intrede van de prins word georganiseerd door Jan Baptist Houwaert, lid van het Brusselse patriciaat en vooraanstaand rederijker. Onder Alva was hij gevangen gezet om zijn lutherse sympathieën en om zijn inzet voor gewetensvrijheid. Hij had goede contacten met de Brusselse rederijkerskamers en was een bewonderaar van Willem van Oranje, aan wie hij op 31 december 1579 zijn werk Milenus clachte, een nauwelijks verhulde aanklacht van de Spaanse tirannie, had opgedragen. Van deze Brusselse intrede publiceerde hij een uitvoerig verslag, getiteld Declaratie van die triumphante Incompst vanden Doorluchtighen ende Hooghgheboren Prince van Oraingen binnen die Princelijcke Stadt van Brussele, dat te Antwerpen hij Plantin verscheen in 1579. De tijd ontbreekt om uitvoerig op het geheel van deze intrede in te gaan. Ik beperk mij tot een bespreking van de togen, dat zijn tableaux vivants of stomme vertoningen langs het parcours van de stoet, omdat hierin het nadrukkelijkst de boodschap van de huldigende gemeenschap kenbaar gemaakt word." (443) "Op 29 december 1577 werd Oranje aan de Dampoort begroet door het Gentse stadsbestuur en in triomf naar zijn verblijf, het hof van Wakken, gevoerd. Onderweg werd gepauzeerd bij drie togen, die DHeere ingericht had. De eerste stond aan de St. Jacobskerk en werd bemand door leden van de rederijkerskamer Jezus met der Balsemblomme. Rechts op het toneel stond Oranje als Judas de Makkabeeër. Hij voerde drie personages aan: de Staten des Landte, dit is een personificatie van adel, geestelijkheid en derde stand in één persoon, de soldaat Ghewillighe Aerbeit en de bootsgezel Cloec Herte." (446) "Bij een vergelijking van deze twee intochten moet men wel beseffen dat de Brusselse ontvangst veel grootscheepser opgevat en uitgewerkt werd dan de Gentse, en daarbij nog veel uitvoeriger gerelateerd door Houwaert in een boek van 155 bladzijden, daar waar D'Heere de Gentse festiviteiten in 16 pagina's verhaalde. Toch deden beide organisatoren een beroep op hetzelfde middel om de essentie van hun boodschap aan het publiek kenbaar te maken, en dat middel was de retoricale toog, zodat een vergelijking inzake zingeving van beide ontvangsten zeer wel mogelijk is. Zowel Houwaert als D'Heere bevolken hun togen met - naast de verwachte louter allegorische figuren - historische, en wel exclusief bijbelse personages: Houwaert laat David, Mozes en Jozef optreden terwijl D' Heere Judas de Makkabeeër oproept. De reden hiervoor is vrij duidelijk: de bijbelse stof was aan het publiek bekend en de gelijkschakeling van de prins met deze oudtestamentische helden, die allen als redders van hun volk verschenen, had een geruststellend effect	1985	LTM APG inkomst Oranje Brussel Gent	
Waterschoot, W.,	"Lucas d'Heere en Willem van Oranje", in: *Jaarboek Koninlijke Soevereine Hoofdkamer van Retorica "De Fonteine" te Gent*, XXXV-XXXVI (tweede reeks, nr. 27-28), 1985-1986, pp. 81-102. *Noten.* *Ook in Schouwende Fantasye, Opstellen van Werner Waterschoot: Online* google books* "In het kader van de gemeenschappelijke Nederlands-Franse anti-Spaanse politiek wilde hij een katholiek als Anjou er op de koop toe wel bijnemen, al geneerde hij zich niet in 1582 te verklaren dat het calvinistische Gent van alle roomse smetten vrij wilde blijven. De inspiratie van Oranje, de medewerking van Marnix en de bekendheid met Mornay, welke beide laatste omstandigheden bewijzen dat D'Heere tot de kring van Oranjes vertrouwde raadslieden doorgedrongen was, activeerden zijn talenten in de hoogste mate. Als renaissancistisch dichter werd hij door anderen ingehaald en voorbijgestoken; het werk van de schilder is grotendeels nog niet geïdentificeerd en zeker niet spectaculair; als propagandist echter, met gebruikmaking van zijn capaciteiten op beide voormelde gebieden, was hij zeer succesvol dank zij zijn gemeende en overtuigende persoonlijke inzet. De waardering van de machtigen en het verblijf in hun nabijheid hebben zijn gerechtvaardigde eerzucht gestreeld, maar deze voldoening was slechts bijkomstig. Dat bleek toen Oranjes Fransgezinde politiek mislukte. Uit D'Heeres naamloos verdwijnen uit zijn eigen Gentse milieu blijkt dat hij niet wenste te pacteren met de zegevierende machten, de roomse kerk en de Spaanse koning. Hij was geen Houwaert, die na 1585 bleef en zweeg, hij was zeker geen Jan van der Noot, die zijn hervormd verleden niet zozeer afzwoer als wel loochende. D'Heere had de moed van zijn overtuiging. Zoals Oranje noodgedwongen het Zuiden verliet, zo moest D'Heere zich opmaken voor een nieuwe ballingschap, een kortstondige dit keer : de dienaar heeft zijn heer geen anderhalve maand overleefd. In de geschiedenis van onze zestiende-eeuwse literatuur heeft Lucas d'Heere een vaste plaats als literair initiator. In de politieke geschiedenis van diezelfde tijd verdient hij vermelding als secuur vertrouwensman en handig propagandist, die geageerd heeft van uit een waarachtige bewogenheid en met inzet van al zijn talenten. Om al deze redenen heeft hij recht op meer dan gewoon respect." (102) [99/100]	1986	APG diplomatie	Waterschoot Lucas d'Heere en Willem van Oranje

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Waterschoot, W.,	"Oranjepropaganda te Delft in 1581", in: *De Nieuwe Taalgids*, jrg 73, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1980, pp. 133-140. *Noten*. *Ook in Schouwende Fantasye, Opstellen van Werner Waterschoot*. "Toen in 1581 de Delftse rederijkers van De Rapenbloem de Hollandse kamers uitnodigden op een refreinfeest, was dit de eerste samenkomst van die aard in de provincie Holland sedert de wedstrijd die in 1561 te Rotterdam werd gehouden. De vraag luidde: "Wat het swaerste is en t'beste binnen swerelts Ronden, Dat deur smenschen verstant oyt is ghevonden" Daarnaast werd een refrein verlangd op de stokregel "Want Godt haet den menschen die booslick leven" met daarbij aansluitend een "Liedeken" waarvan de coupletten afwisselend tussen de refreinstrofen dienden gezongen te worden. Tien kamers gaven gehoor aan deze oproep: De Wijnranken van Monster, De Lelykens onder den doornen uit Noordwijk, De Bloem van Jericho uit Naaldwijk, De witte Acoleyen uit Leiden, De Korenbloem uit Den Haag, De Olijfboom uit Maasland, De rode Rozen uit Schiedam, Thofblomken uit De Lier, De blauwe Acoleyen uit Rotterdam en Den dorren Boom uit Geervliet. Na afloop van het feest werd een verslag van de poetische werkzaamheden gepubliceerd." (133) [37] "Het is geen toeval dat deze nadrukkelijk politiek-religieuze boodschap uitgesproken werd tijdens de verwelkoming van de kamers: hun intrede was het eerst opgevoerde, meest levendige en meest indrukwekkende onderdeel van het hele feest, en precies daardoor zeer geschikt om de publieke opinie te beïnvloeden. Ook hadden een aantal kamers op hun beurt verwijzingen naar de actualiteit niet geschuwd. Na de begroeting door Rhetorica volgt telkens een "Bewijs op de intrede", waarin de bezoekende kamer, doorgaans in refreinvorm, de verklaring levert van de optocht der allegorische personages waaruit haar afzonderlijke intrede bestaat. De meest "politieke" en minst verbloemende voorstelling is die van Rotterdam geweest, gearrangeerd door de factor van De blauwe Acoleyen, Willem Jansz. Yselveer'. Zijn tekst luidt als volgt GHElijck Judas Machabeus door Godts ghenaden Als een Vorst der Jooden / en een strijtbaer helt Met t' swaerty Apollonius door veel vroome daden Den Jooden door Godts arm in vrijheyt heeft gestelt So presenteren wy u nu alhier int velt Een *Judas Machabeus* soo ghy moecht aenschouwen Strijdende voor tgheloof en tvaderlandt met ghewelt" (134) [38/9] "Het allegorisch apparaat van dit gedicht is grotendeels ontleend aan de gepubliceerde beschrijving van de intocht van de prins van Oranje te Gent op 29 december 1577. Deze plechtige intrede werd gearrangeerd door de Gentse schilder-dichter Lucas d'Heere, een overtuigd partijganger van De Zwijger, die ook de publikatie van het verslag van deze inkomst op zich nam. Van dit werkje verschenen binnen korte tijd drie drukken, een uitzonderlijk feit voor dit soort literatuur. Hiervoor moet men niet zozeer de belangstelling	1980	LTM redeijkers Oranje propaganda Delft	
Waterschoot, W.,	"Vorstelijke intochten 1577-1584", in: Johan Decavele (red.), *Het eind van een rebelse droom. Opstellen over het calvinistische bewind te Gent (1577-1584) en de terugkeer van de stad onder de gehoorzaamheid van de koning van Spanje (17 september 1584)*, Gent: Stadsbestuur, 1984, pp. 113-124. ill. *Bibliografie*. "In de tweede helft van het jaar 1577 had Willem van Oranje aanzienlijke successen geboekt: de prins, die een meester was in de propagandistische oorlogvoering, had door agenten en pamfletten de publieke opinie in het Zuiden zo weten te beïnvloeden, dat om zijn terugkeer uit het Noorden, na tien jaar ballingschap, door de Staten-Generaal verzocht werd. Zijn ontvangst te Brussel op 23 september 1577, georganiseerd door de bekende literator Jan Baptist Houwaert met medewerking van de Brusselse rederijkerskamers, groeide uit tot een triomftocht met een allure alsof de echte landsheer na jarenlange afwezigheid op bezoek kwam; Oranje werd bij die gelegenheid trouwens begroet als „vader des vaderlands". De onmiddellijke psychologische weerslag moet groot geweest zijn; voor nawerking op langere termijn was een uitvoerig (155 blz.) verslag bedoeld, dat Houwaert bij Plantin liet drukken in 1579. In oktober 1577 neutraliseerde Oranje de bemoeiingen van de hertog van Aarschot die, uit vrees voor de zo groot gebleken populariteit van de prins, aartshertog Matthias van Oostenrijk wilde voordragen als nieuwe landvoogd ter vervanging van de gedesavoueerde Don Juan: de Zwijger werd ruwaard van Brabant. Bij de coup die Frans van de Kethulle, heer van Kyhove, met medeweten van Oranje op 28 oktober te Gent pleegde, werd Aarschot — toen gouverneur van Vlaanderen — trouwens gevangen genomen, terwijl een Comité van Achttien, bestaande uit orangisten en calvinisten, onder leiding van Jan van Hembyze, het feitelijk bewind over de stad in handen nam. Door de vier Leden van Vlaanderen werd Oranje daarop naar Gent uitgenodigd om de Pacificatie te handhaven en de rust te herstellen. De architect Jan d'Heere, zijn broer Lucas, schilder en dichter, en hun zwager Jan Schoorman, een beeldhouwer, werden belast met de organisatie van de ontvangst. Vermoedelijk stonden Jan d'Heere en Jan Schoorman in voor de praktische uitvoering van de decoratiestukken, terwijl Lucas d'Heere zorg droeg voor het ideologisch programma, waarvoor zijn persoon en levensloop alle waarborgen boden: als calvinist had hij in 1567 Gent verlaten voor Engeland; daar had Willem van Oranje in 1576 contact met hem opgenomen via Marnix van Sint-Aldegonde; D'Heere zou in de volgende jaren als een trouw partijganger van de prins actief zijn; sinds april 1577 verbleef hij weer te Gent." (116)	1984	APG KER	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Waterschoot, Werner,	"Gedirigeerd van hogerhand. Rederijkers en drukkers gemobiliseerd voor de ontvangst van Willem van Oranje te Gent in 1577", in Bart Ramakers (red.), *Conformisten en rebellen. Rederijkerscultuur in de Nederlanden (1400-1650)*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2003, pp. 260-269. ill. *Noten. Bevat ook CD.* *Online: google books* "Op 29 december 1577 kwam Oranje de stad Gent binnen. Hij werd er begroet door de hoogbaljuw, schepenen, 'notabelen' (een betiteling van de XVIII) en een grote menigte burgers. De stoet trok naar het hof van Wakken, waar de prins kwartier zou nemen. Onderweg werden drie togen opgevoerd. De eerste stond opgesteld aan de Sint-Jacobskerk en was opgericht door de rederijkerskamer Jesus met der Balsemblomme. Dit was een novum. Op 2 augustus 1532 had de Gentse magistraat in een overeenkomst met de vier kamers De Fonteine, Sint Barbara, Sint Agneete en Marien Teeren een regeling getroffen over de manier waarop deze zich zouden manifesteren bij de intrede van vorstelijke personen. De statuten van de kamers bevatten overigens al een bepaling daarover. De Balsemblomme stond daarbuiten. Zij was door de Habsburgers ingeplant voor de eredienst van de Heilig Naam van Jezus in het vorstelijk hof te Gent zonder enige verplichting tegenover de Natie. Wanneer die kamer in 1577 zo prominent opgevoerd werd, was dat het initiatief van D'Heere als organisator van de inkomst. De redenen laten zich enkel gissen : was hijzelf lid van De Balsemblomme en promootte hij aldus de eigen kamer, òf waren de calvinisten daarin goed vertegenwoordigd geraakt en waarborgden zij zo een loyale samenwerking?" (264/5) "In 1577 was de hier geschetste toestand duidelijk heel anders dan die in het begin van de zestiende eeuw. Ook wijkt hij af van die in 1555 wanneer Cauweel zijn oproep tot publiceren van eigen werk lanceerde. De vier stedelijke Gentse kamers werden verplicht samen te werken met een buitenstaander, De Balsemblomme, waar zij tot dan toe eerder gereserveerd tegenover hadden gestaan. De beschrijving van hun togen zagen zij ditmaal vliegensvlug gepubliceerd worden. Ook de drukkerswereld bezat bij deze gelegenheid geen mogelijkheid tot eigen initiatief. D'Heere belastte Weduwe De Clerck met het drukken en ordonneerde dat het zetsel behouden werd voor later gebruik. Door Marnix werd dan vanuit Delft een versie voor de hele Nederlanden verspreid, waarna Gent opnieuw bewerkt werd door een geactualiseerde druk. Straffe organisatie en doelbewust handelen karakteriseerden het tweespan D'Heere en Marnix als virtuozen van de — ook literaire — macht. Voor hun politiek streven hadden zij in 1577-1578 op een zeer accurate wijze die twee andere culturele machten, de rederijkerswereld en de drukpers, te hunnen bate verenigd en aan hun belang ondergeschikt gemaakt." (267/8)	2003	BDG LTM rederijkers inkomst Oranje Gent	Waterschoot Gedirigeerd van hogerhand.
Wauters, Aphonse,	La révolution du XVIe siècle et Guillaume le Taciturne, Bruxelles: F. Hayez, imprimeur de l'Académie Royal de Belgique, 1881. 24 blz. *Noten.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WautersTaciturne.pdf* "Si Guillaume le Taciturne tira enfin l'épée, ce fut pour défendre sa tête, mise à prix comme celle d'une bête fauve; pour servire de capitaine à cette population affolée qui prévoyait le sort réservé par le duc d'Alba aux habitants des Pays-Bas; pour sauver les droits imprescriptibles de la pensée et de la conscience. Il n'était pas Belge ou Hollandais, puisque l'Allemagne l'avait vu naitre; il aurait pu abandonner nos aïeux à leur triste destinée et faire, comme tant d'autres, sa paix avec Philippe dans de bonnes conditions." (6)	1881	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wedgwood, C.V.,	Willem de Zwijger. Vader des Vaderlands. (*Elseviers Historische Bibliotheek*), Amsterdam/Brussel: Elsevier, MCMLXXIX. 272 blz. ill. *Noten, Literatuur, Register*. *1e dr. 1947, 4e dr. 1984.* "Door veel leed leerde hij zijn weg kennen. Als een gematigd man, met een brede kijk, had hij een middenweg gezocht, hij had geloofd, dat de mensen partij zouden kiezen voor verdraagzaamheid of zouden opkomen voor het algemeen welzijn. Langzamerhand begon hij te begrijpen dat alleen de kortzichtige, onverdraagzame en fanatieke, de kortzichtige, onverdraagzame en fanatieke kan bestrijden. Hij had zich een jaar tevoren half gewend tot de calvinisten, maar hij had altijd nog de stille hoop gehad, dat het volk als een gehele natie zou opstaan. Nu liet hij die hoop varen. Nu wendde hij zich geheel tot de calvinisten, want zij alleen konden het volk redden." (114)	1979	APG	
Wedgwood, C.V.,	William the Silent. William of Nassau. Prince of Orange 1533-1584, London: Cassels Biographies, 1989. 256 blz. *Noten, Index, Note on sources*. *First ed. London: Jonathan Cape, 1944. Vertalingen in het Nederlands, Duits en Zweeds.* "Painfully he was learning. A moderate man, a far-sighted man, he had sought a middle path, had believed that men would stand out for toleration, or rise for the common weal. Gradually he was beginning to understand that only the narrow, intolerant and fanatical can fight the narrow, intolerant and fanatical. He had made his half turn towards the Calvinists a year before, but he had still clung to the hope that the nation would rise for him as a nation. Now he abandoned that hope. He made his full turn towards the Calvinists because they alone could save the nation." (110)	1989	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Weerdmeester, B.W.,	Willem van Oranje, Culemborg: Edinfo, 1984. 36 blz ill. *Leerboek voor de zesde klas basisschool, m.m.v. M. Alkema.* "In 1555, toen de prins 22 jaar was, reisde hij van Breda naar Brussel, omdat keizer Karel V ophield met regeren. De zoon van Karel, Filips Il zou hem opvolgen. Op 25 oktober 1555 was de grote zaal van het paleis prachtig versierd. Om 3 uur 's middags kwam de keizer binnen. Geestelijken, edelen en burgers, afgevaardigden van de provincies (Staten Generaal) hadden al uren zitten wachten. Keizer Karel zag er oud uit voor zijn 55 jaar. Hij leunde met de ene arm op prins Willem van Oranje. Met zijn andere arm steunde hij op zijn stok. Achter hem liep zijn zoon Filips. Er stonden drie prachtige stoelen in de zaal. De keizer ging op de middelste stoel zitten. Toen kon de plechtigheid beginnen. Keizer Karel benoemde zijn zoon Filips tot opvolger in Spanje en in de Nederlanden. Bijna niemand kon toen nog weten welke andere tijden er zouden komen. Prins Willem had daar wel een vermoeden van. Hij wist als geen ander dat Filips een heel andere koning zou zijn dan zijn vader. Hij vermoedde dat het er niet beter op zou worden. We zullen zien of de prins gelijk kreeg." (7)	1984	APG leerboek	
Weiss, Ch.,	Papiers d'état du Cardinal de Granvelle d'après les manuscrits de la bibliothèque de Besançon, (*Documents inédits sur l'histoire de France*), 11 dln, Paris : Imprimerie Nationale, 1841-1852. *Bronnenpublicatie.* *Online: Europeana* *https://www.europeana.eu/en/search?query=Papiers%20d%27%C3%A9tat%20du%20Cardinal%20de%20Granvelle*	1852	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Weisse, Christian Ernst,	"Zuverlässige Lebensgeschichte der Prinzessin Anna, gebohrnen Herzogin zu Sachsen, und Gemahlin des Prinzen Wilhelms I. von Oranien", in Idem, *Neues Museum für die sächsische Geschichte, Litteratur und Staatskunde*, Bd III., Heft 1., Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1802, pp. 178-208. *Noten.* *Online: google books* "Diese Geschichte gehört gewissermaßen zu den geheimen oder zu denen, deren sämmtliche Umstände theils nicht bekannt geworden, theils absichtlich verborgen gehalten worden sind. Die ältern Sächsischen Geschichtsschreiber wagten es entweder nicht, damit herauszugehen, oder es fehlte ihnen an zuverlässigen Nachrichten, weil ihnen der Zutritt zu den Archiven versagt war. (...) Die niederländischen Schriftsteller, und unter diesen vorzüglich Hooft in den nederlandischen historien, der der einzige ist, welcher von dem Charakter der Prinzessin einige Züge entwirft, geht kurz darüber weg, und die übrigen geben bloß Muthmaßungen." (178) "Da man Gelegenheit gehabt hat, aus den Originalakten Materialien zu der Geschichte der Vermählung dieser Prinzessin mit dem Prinzen von Oranien und ihrer nachher erfolgten Scheidung von ihm, zu sammeln, so werden sie hier mitgetheilt, und zwar größtentheils mit den eignen Worten der damals bey dieser Begebenheit interessirten Personen, um ihre Denkungsart und die Sitten der damaligen Zeit desto besser darzustellen." (179) "Hierauf (*over het wangedrag van Anna in Duitsland sinds vlucht naar de Dillenburg*) antwortete der Landgraf, daß der Churfürst in seinem schreiben an den Prinzen mit Recht anführe, wie er ihm eine tugendhafte und wohlerzogene Prinzessin vermählt habe; daher nicht so wohl auf die Bestrafung der Vergehungen, als vielmehr darauf, wie die Prinzessin in dieses Unglück gekommen, zu sehen sey. Da ihr nun der Prinz anstatt guter christlicher Bücher, welche er melancholische Dinge zu betiteln gepflegt, den Amadis de Gaule und dergleichen kurzweilige Dinge von der Liebe, zu lesen gegeben, ihr auch anstat Naehens und Strickens eine Gaillarde tanzen und andere dergleichen in den Niederlanden gebräuchliche Courtoisien nachzulernen geheißen, so habe der Prinz sich selbst beyzumessen, daß er aus einem tugendhaften Fräulein, welches jung gewesen, und so wie andere Menschen aus nichts andern als Fleisch und Blut bestehe, eine so dissolute Gemahlin bekommen habe, besonders da solches in den Niederlanden für eine geringe Schande und Missethat geachtet würde." (201/2)	1802	APG bio Anna van Saksen	Weisse Lebensgeschichte Anna
Wells, Guy,	"The unlikely Machavellian: William of Orange and the princely virtues", in Phyllis Mack & Margaret C. Jacob (eds), *Politics and Culture in Early Modern Europe. Essays in honour of H.G. Koenigsberger,* Cambridge: University Press, 1987, pp. 85-94. *Noten.* "And yet these schollers of Machiavell, would here bleare our eyes, with these goodlie shewes of loyaltie, fidelitie, naturall clemencie, and such golden and glorious words, and yet notwithstanding they make no difficultie, to play with the othes which they take, & and with the wordes that they give .....(Apologie) Having already compared the King of Spain and his advisers to an impressive array of villains both biblical and classical, the author of Orange's *Apology* probably did not expect this denunciation to hold much shock value for his readers. Once invoked, the Italian is not mentioned again, and the reference to him is easy to miss. But its mere presence has tantalized later readers for the possibilities it suggests. How much did the prince of Orange know of Machiavelli's creation? What did it mean to him? How might it have influenced his own political assumptions and techniques? Alas, four centuries later we cannot even be sure that Orange knew any more about *The Prince* than the reference above*. Although released in William's name and with his approval, the *Apology* was the work of other hands. For the rest, William the Silent is true to his sobriquet regarding his views, if he had any, on the ideas of the Florentine republican. Still, the relationship between the prince and *The Prince* has long fascinated and bedeviled historians of the Netherlands revolt." (85) (* El Príncipe bevond zich in ieder geval in de collectie van Willem van Oranje. GWD) "Finally, looking at Orange in this new, Machiavellian light, we can get a glimpse of how, in actual practice, the author of *The Prince* might have integrated that treatise with the theoretical world of the *Discourses*. Certainly the Dutch republic which emerged from Orange's lifetime of endeavour was no paragon of an ideally mixed state such as Machiavelli discusses. Moreover, much of the prince's appeal to the Burghers of Holland lay precisely in the fact that he did *not* set out to be a lawgiver, but rather a preserver of the old privileges. William did not just set up a perfect state and then retire into obscurity like some Hellenic patriarch when he met his death, it was by no means clear if, or how, or in what form the new state would survive. But he was a founding father nonetheless, and in many ways an ideal one. Machiavelli's *Discourses* on ideal states are fraught with dilemmas of reality: how to produce a lawgiver powerful enough to found a good state, yet virtuous enough to retreat from power and prominence once his work is done; how to arrange a state in which people have liberty, and yet preserve enough discipline to defend themselves; how to achieve a balance in which strong leadership can emerge when it is necessary, but which does not degenerate into tyranny and despotism. A daunting, if not impossible task, even for a man of the greatest virtue and *Virtù*. And yet, through the revolutions of his fortunes and the flow of necessity, William turns out to have done all of that. Our latter-day Machiavelli looking back would see Orange as a near-ideal study in *virtù* mastering *fortuna* to bring forth the *felix respublica* of which his own land and age had despaired. (94).	1987	APG Oranje Maciavelli	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Welsch, A.G.,	Ter gedachtenis. 10 Juli 1584 - 10 juli 1884. Eene bladzijde uit de geschiedenis van ons Vaderland in herinnering gebracht, Nijkerk: G.F. Callenbach, 1884. 32 blz. ill. *Online: Het Geheugen (Delpher)* "Zeer goed wist de Koning dat de Zwijger de ziel van den opstand was en toen kreeg hij de duivelsche gedachte den gehaten Oranjevorst, op welke wijze dan ook, onschadelijk te maken. Vooral na 1579 kwam dat voornemen bij hem tot rijpheid. Utrechts Unie toch, gesloten door toedoen van Willem en zijn broeder Jan van Nassau, had den koning hoewel niet in naam, toch inderdaad reeds beroofd van een aanzienlijk deel der zeventien landen en daarom stond het bij hem vast, dat Oranje hoe dan ook moest worden verwijderd. Eerst beproefde men zulks op welwillende wijze. Den prins werd namelijk de voorslag gedaan, zich voor goed in zijne Duitsche landen te vestigen. Hij zou voor die opopoffering de aanzienlijke som van honderd duizend gulden ontvangen en tevens werd hem plechtig beloofd dat zijn geliefde zoon Filips Willem, die eenmaal door Alva was opgelicht en sinds dien tijd in Spanje gevangen was, de vrijheid terug erlangen en in zijns vaders plaats alle goederen in de Nederlanden bezitten zou. Maar Willem — hoewel hij wist wat hem bij eene weigering te wachten stond — Willem wees dat alles van de hand. Hij had nu eenmaal tot levensdoel de Christenen in dit land hulp te bieden, en daarom was hij bereid daarvoor ook zijn lijf te wagen, zooals hij er reeds zijn goed voor had gegeven. Nu Oranje's verwijdering niet goedschiks ging, deed de Koning, vooral op aanraden van den Kardinaal van Granvelle, den Prins in het jaar 1580 in den rijksban." (15/6)	1884	APG	Welsch Gedachtenis
Welzhofer, Heinrich,	"Die Anfänge Wilhelm's von Oranien", in *Historisches Taschenbuch*. Begründet von Friedrich von Raumer. Herausgegeben von W.H. Riehl, fünfte Folge, Jrg. 10, Leipzig: F.A. Brockhaus, 1880, pp. 141-171. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WelzhoferAnfaenge.pdf* "Viele Große des 16. Jahrhunderts, und besonders die Niederländischen, betrachteten sich keineswegs als zum unbedingten Gehorsam gegen die Krone verpflichteten Unterthanen, sondern noch immer als Vazallen, die der Lehsherr nur in seltenen Fällen in seinen Dienst befehlen konnte. Dieser Standpunkt war, zu mal in der spanischen Monarchie, durch die thatsächlichen Verhältnisse überholt, aber er war in eminenter Weise historisch berechtigt. Auf ihn stellte sich Wilhelm gleich beim Eintritt in seine politische Laufbahn, und je mehr er in der folgende Zeit in den Vordergrund der niederländischen Revolution trat, um so unentbehrlicher erschien ihm die Festhaltung desselben. Er bildet die Basis seiner ersten Vertheidigungsschrift von 1568 und noch mehr seiner zweiten von 1581, sowie überhaupt seiner ganzen auswärtigen Politik, soweit sich dieselbe auf sein persönliches Verhältnis zu dem von ihm bekämpften Könige bezog. So bietet die Geschichte dieser Periode das eigenthümliche Schauspiel dar, daß derselbe Mann, der die modernen, damals revolutionären Principien der Gewissensfreiheit und der Nationalität auf seine Fahne geschrieben hat, sich zugleich zum Vertreter des absterbenden mittelalterlichen Feudalismus macht." (151)	1880	APG Willem als edelman middeleeuwer	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wenzelburger, K. Theodor,	"Zur Erinnerung an Wilhelm von Oranien", in: *Historische Zeitschrift. Herausgegeben von Heinrich von Sybel*. Der ganzen Reihe 53. Band, Neue Folge 17. Band, München und Leipzig: R. Oldenbourg, 1885, pp. 63-71. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WenzelburgerErinnerunganWilhelm.pdf* "Wenn man über seinen Übergang zum Protestantismus ein wegwerfendes Urtheil fällt und schadenfroh daran erinnert, dasz er in seinem eigenen Fürstenthum Orange die Protestanten verfolgte, so kann man gegen den, der die Möglichkeit verwirft, dasz aus einem gläubigen Katholiken mit der Zeit ein überzeugungstreuer Protestant werden kann, nicht weiter streiten. Was übrigens seinen Übertritt betrifft, so fällt dieser bekanntlich in eine Zeit, wo die Sache des Protestantismus eine hoffnungslose und die vollständige Ausrottung der Häresie nach allgemeinen Dafürhalten nur noch eine Frage der Zeit war. Dasz er aber von diesem Augenblick an die Sache des Protestantismus zu der seinigen gemacht, musz Jedem klar werden, der sich die Mühe nimmt, sich in seinem ursprünglich gewisz nicht für die Öffentlichkeit bestimmten Briefwechsel zu vertiefen, der ein ebenso beredtes Zeugnis für den feurigen Eifer des Calvinisten, wie für die Glaubensstärke und die aus tiefinnerstem Herzen kommende Frömmigkeit des Christen ablegt. Selbstverständlich durfte der Staatsmann im Calvinisten nicht untergehen; wenn er die Katholieken gegen Verfolgungen beschützte, ….." (70)	1885	APG	
Werner, H.M.,	"Prins Willem van Oranje. 1584 - 10 Juli - 1884.", in: *De Huisvriend*. Geillustreerd Magazijn gewijd aan Letteren en Kunst. Lectuur voor iedereen, jrg 1884, Schiedam: H.A.M. Roelants, 1884, pp. 274-278. ill. *Afbeelding naar een Oranjeschilderij van Van Mierevelt*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WernerOranje.pdf* "Wat Prins Willem van Oranje voor Nederland heeft gewrocht, hoe hij met evenveel recht "de grondvester van Neêrlands onafhankelijk volksbestaan" als "de Vader des Vaderlands" wordt genoemd, hoe hij de spil was, waarom zich al de groote gebeurtenissen sedert vele jaren hier te lande bewogen, de ziel van den opstand tegen het gehate Spaansche juk, enz., dat alles is algemeen bekend en kan hier thans onmogelijk breedvoerig in het licht gesteld worden. Doch hoe groot zijne verdiensten voor land en volk in dat opzicht ook zijn, waardoor hij recht had aan het hoofd des volks te staan, en hoezeer tijdgenoot en nakomeling hem dan ook hebben geeerd en hooggeschat, zijn karakter, zijn werken en streven, zijne persoonlijkheid treedt nog in een geheel ander daglicht, wanneer wij hem thans waardeeren in zijne volle grootheid, zooals zijne tijdgenooten hem nooit waardeeren konden. Het groote beginsel van ware gewetensvrijheid, van volkomen gelijkstelling van godsdienst, drie eeuwen geleden geheel onbekend, was Prins Willems uitgangspunt bij alles wat hij deed; daardoor was hij de onbegrepen grootheid, verre boven zijn tijd verheven. — Er moesten nog eeuwen verloopen, eer het recht van gewetensvrijheid algemeen erkend en gehuldigd werd." (275)	1884	APG herdenking	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Werveke, H. van,	"Marnix en Oranje", in: *Langs Clio's Paden*. (*Uitgave van het Willemsfonds Nr. 209*), Brugge: J. Sonneville, 1969, pp. 57-72. *Lezing gehouden op 23 augustus 1938 in de Stedelijke Feestzaal te Antwerpen op uitnodiging van het Comité ter herdenking van de 400e geboortedag van Marnix van Ste-Aldegonde. Vgl. Uitgave 1938.* "Het leek me de moeite te lonen even bij die verhouding Oranje-Marnix stil te staan, en na te gaan, hoe deze twee in wezen tamelijk verschillende figuren zo lang en zo innig hebben kunnen samenwerken, zonder dat de ondergeschiktheid van Aldegonde aan de Zwijger hem tot een doublure van de voorman heeft kunnen maken. Het hoofdonderscheid tussen beiden schijnt mij hierin te liggen, dat, terwijl weliswaar hun neigingen dezelfde richting uitgingen, de hiërarchie van hun idealen een verschillende is geweest. Beiden hebben ze leven en goed voor de vrijheid der Nederlanden veil gehad : voor Oranje is dit, van het ogenblik af waarop Alva's komst hem uit de banen der wettelijkheid jaagt, één onafgebroken streven geweest, waaraan alle andere beschouwingen ondergeschikt raakten; Marnix daarentegen heeft op twee verschillende ogenblikken een crisis doorworsteld, waarin hij meende de politieke mogelijkheden aan het op kerkelijk gebied bereikbare te moeten opofferen. Anderzijds hebben beiden langs het calvinistische (*in publicatie 1938 staat extremistische*) geloof om de diepere betekenis van het leven leren doorgronden. Voor Oranje is dit besef eerst laat gekomen, na tal van aarzelingen en niet zonder een zekere zin voor opportuniteit. Als daarentegen de één-en-twintigjarige Marnix in 1561 Genève en Calvin verlaat, brandt reeds in zijn binnenst de vlam die hem heel zijn verdere leven door, tot aan zijn dood, in 1598 zal verteren. Voor Oranje is de staatkunde, voor Marnix het geloof de beslissende factor geweest." (57/8)	1969	APG GKS	
Werveke, H. van,	Marnix en Oranje, Antwerpen: "Lectura-Uitgaven", 1938. 30 blz. ills. *Lezing gehouden op 23 Augustus 1938 in de Stedelijke Feestzaal op uitnoodiging van het Comité ter herdenking van de 400' geboortedag van Marnix van Ste Aldegonde en gedrukt te Antwerpen.* "Het hoofdonderscheid tusschen beiden schijnt mij hierin te liggen, dat, terwijl weliswaar hun neigingen dezelfde richting uitgingen, de hiërarchie van hun idealen een verschillende is geweest. Beiden hebben ze leven en goed voor de Nederlanden veil gehad: Voor Oranje is dit van het ogenblik af waarop Alva's komst hem uit de banen der wettelijkheid jaagt, één onafgebroken streven geweest, waaraan alle andere beschouwingen ondergeschikt raakten; Marnix daarentegen heeft op twee verschillende oogenblikken een krisis doorworsteld, waarin hij meende de politieke mogelijkheden aan het op kerkelijk gebied bereikbare te moeten opofferen. Anderzijds hebben beiden langs het *extremistische (cursief GWD. Vgl. citaat in publicatie 1969)* geloof om de diepere beteekenis van het leven leeren doorgronden. Voor Oranje is dit besef eerst laat gekomen, na tal van aarzelingen en niet zonder een zekeren zin voor opportuniteit. Als daarentegen de één-en-twintigjarige Marnix in 1561 Genève en Calvin verlaat, brandt reeds in zijn binnenst de vlam die hem heel zijn verdere leven door, tot aan zijn dood, in 1598, verteren zal. Voor Oranje is de staatkunde, voor Marnix het geloof de beslissende faktor geweest." (6/7)	1938	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wessem, Constant van,	"De literatuur bij de Oranjeherdenking", in: *De Stem. Maandblad onder redactie van Dirk Coster*. Jrg 13, deel 1, 1933. Arnhem: Van Lochum Slaterus Uitgevers Maatschappij N.V., pp. 422-424. "Zulke herdenkingsdagen als wij thans meemaken naar aanleiding van den 400sten geboortedag van Willem den Zwijger, bewijzen wel nadrukkelijk hoe slecht ons geschiedenisonderwijs is geweest, en hoezeer ook dit, als alle officieele onderwijs, lijdt aan de waardeoverschatting van materieele, zoo geheeten „nuttige" kennis, kennis, die juist voor het leven van heelemaal geen nut is en slechts afhankelijk van een tijdelijk inzicht in de waarde van kennis in het algemeen. Misschien zijn er individueel wel onderwijzers, die hun taak anders opvatten, die in hun onderwijs meer willen geven dan het leeren nabauwen van bakerpraatjes, die men onze vaderlandsche geschiedenis noemt, maar ook deze goedwillenden zijn gebonden aan hun programma: hun leerlingen klaar te stoomen voor de proef der eindexamens, wier opgaven van hooger hand door de arbiters in het schoolonderwijs zijn vastgesteld. Ikzelf, van wien men nooit heeft kunnen zeggen, dat geschiedenis op school een vak was, dat mijn belangstelling niet had — ik kreeg er zelfs „mooie cijfers" voor — kan bij den naam van Willem den Zwijger thans niets anders in mijn herinnering naar boven brengen dan een hoop jaartallen, een hoop feiten en het eerste couplet van het Wilhelmus. Wie en wat die Willem de Zwijger, bijgenaamd „Vader des Vaderland?" en stamvader van ons Oranjehuis, eigenlijk was, ik heb daar nooit iets van geweten. Ik heb een soort aangepreekte officieele vereering voor hem — offerde hij niet goed en bloed voor mijn vaderland, dat niet eens het zijne was? —, maar die officieele vereering raakt mezelf net zoo weinig als het jacquetje, dat ik haastig weer uit trek als ik thuis kom. Natuurlijk is die Willem de Zwijger iemand geweest: men wijdt zich niet aan de zaken en belangen van een ander zonder karaktereigenschappen, maar zooals het mij gaat, gaat het ons heele volk, dat toch beter ingelicht had kunnen wezen: Willem de Zwijger leeft niet onder ons, men heeft ons nooit geleerd wat hij als mensch was en welke verwantschap zijn karakter met ons nationale karakter had, waardoor wij elkaar verstaan en hem als een voorganger leeren liefhebben. Oranje en wij zijn één, vertelt men ons, zonder Oranje heet ons land een speelbal van onrust en tegenstrijdigheden, men wijst op historische tijdperken uit onze geschiedenis, waarin geen Oranje aan het hoofd van ons land stond en waarin het ons slecht verging, wij begrijpen, dat Oranje een soort symbool voor ons volk moet zijn geworden, [422] waar omheen men zich groepeert om weer tot eenheid te komen. Best. Maar wie en wat was dan deze mensch, die dat dan voor ons heeft kunnen bewerken. In mijn naief heldengeloof zou ik mij dezen Willem den Zwijger, die voor ons streed tegen de Spaansche overheersching en voor onze vrijwording, als een heethoofdig en stoutmoedig vechter kunnen voorstellen, een idealist desnoods met een frank en vrij voorhoofd, een ware heldengestalte en ik heb toch nooit een andere afbeelding van hem voor oogen gehad dan waarop hij eruit zag als een wat triestig, peinzend, een beetje sloom man, met overigens nogal waakzame oogen; meer een geleerde dan een strijder echter. Wat is er dan voor stuwends en electriseerends van dien man uitgegaan, kortom: wie en wat was dan, voor den drommel, die Willem van Oranje? Al mijn van officieele kant bijgebrachte voorlichting in den vorm van schoolonderwijs laat mij in volslagen onwetendheid, ik kan mijn ballast van jaartallen en feiten gerust overboord gooien. Ik moet nu bij de wetenschap te rade gaan. De oudere schrijvers, Blok b.v., stellen mij teleur, wanneer ik daar mijn licht ga opsteken, ik krijg nog meer feiten, nog meer gedetailleerde ballast en word nogmaals vergast op den bekenden officieelen jubeltoon, die mij niets zegt als hij mij niet zelf doet meejubelen. Ik vind uitgebreid wat mijn schoolboeken mij in het kort gaven, maar geen Willem den Zwijger, tenminste niet iemand, dien ik als mensch zie en meeleef, niets wat aan onze tegenwoordige behoefte van inzicht in de geschiedenis voldoet.	1933	LTM herdenking 1933	
Wessem, E. van,	Een prince van Orangiën. (*Schijnwerpers. Tweede Reeks, 15*), Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum, [1938]. 212 blz. [Na de Franse Furie (1583) te Antwerpen door Anjou:] "De verschrokken Marnix vluchtte naar Zeeland, maar Oranje, koelbloedig als immer, herstelde de orde. De Franse furie was in Antwerpen mislukt, evenzeer in Brugge en andere steden. Slechts Duinkerken, Dendermonde en Dixmuiden bleven in handen van Anjou. Het wantrouwen tegen Oranje steeg. Hij moest niet alleen zich voor zijn veiligheid vestigen in St. Michiel onder bewaking van vier burgervendels, maar ook omdat men mompelde dat hij het kasteel van Antwerpen aan de Fransen wilde uitleveren. Maar Oranje nam kloek zijn maatregelen. De Raad van State, onder zijn leiding, nam in afwezigheid van Zijne Hoogheid de landsregering waar en overreedde de verontwaardigde Staten Generaal een afvaardiging te zenden om tot een verzoening met den hertog te geraken. Een verzoening met den man, die zich op verraderlijke wijze van zijn residentie had willen meester maken om zijn macht te versterken, wellicht zelfs aan den vijand over te geven, indien de tegenprestatie groot genoeg ware? Ja, zegt Oranje tot de Staten, bij handhaving van Anjou stellen wij ons inderdaad aan nieuwe gevaren bloot, maar de hertog heeft belangrijke Vlaamse steden in handen, die hij gemakkelijk aan de Spanjaarden kan uitleveren. Dan zullen Gent, Mechelen en Brussel ook aan den vijand toevallen. Men zal dan voorgoed Frankrijk tot vijand krijgen, het wellicht in de armen drijven van Spanje. Wij zullen ons aan Spanje moeten onderwerpen. Wij hebben geen keus : onderwerping aan Filips of ondanks alles verzoening met Anjou. En werkelijk, Oranje krijgt het zover, dat Anjou alle plaatsen ontruimt, behalve Duinkerken, waarnaar hij zich terugtrekt. Maar de afkeer van Frankrijk is te groot, het wantrouwen, eenmaal gewekt, woekert voort en krijgt nieuw voedsel, wanneer hij huwt met Louise de Coligny, wederom met toestemming van den Fransen koning. Zelfs de Staten zijn koel en op straat beledigt men hem, scheldt hem : „Inhaler der Fransen"! Nochtans blijft de Prins onverzettelijk vasthouden aan zijn Franse politiek. Van Johan Casimir, waarop men hem wijst, wil hij niets weten, die heeft hem de eenheid van de Generale Unie gekost. Maar men scheldt Oranje, men hoont hem, de strengere calvinisten zijn z'n vijanden geworden. En de magistraat is zeer laks met het straffen van zulke beledigingen. Er zijn er, die liever Parma dan Anjou hebben. Zelfs in het smalle front, dat hem overblijft, vertonen zich scheuren. Maar Oranje jaagt niet naar volksgunst, hij trotseert volksgunst, alles, wanneer hij bij zijn ziel en zaligheid weet, dat dit de enige weg is." (209/210) "Had hij langer geleefd, was hij twintig jaar ouder geworden, nimmer zou de traditie van de eenheid der Nederlanden, die tot elke prijs gewonnen moest worden, verloren zijn gegaan, nimmer dat verlangen naar godsdienstvrede." (212)	1938	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Westelaken, J.H.M. van de,	"De Oranje-herdenking van 1933", in E.O.G. Haitsma Mulier & A.E.M. Janssen (red.), *Willem van Oranje in de historie 1584-1984*, Utrecht : HES, 1984, pp. 161-190. ill. *Noten*. "Geen herdenking zonder één of meer herdenkingsredes, en dat gold wel in het bijzonder voor die van de Zwijger: men kan, zonder werkelijk te overdrijven, stellen dat er in de eerste vier maanden van 1933 nauwelijks een dag voorbij is gegaan, zonder dat er ergens in den lande iemand over de Zwijger het woord voerde. Vaak zal daarbij de locale autoriteit van de sprekers heel wat zwaarder gewogen hebben dan de mate van hun deskundigheid in historicis, vaak ook was het niet zozeer de historische figuur van Oranje waar men om bekommerd scheen, als wel de symbolische en mythische gestalte, die in dit tijdsgewricht van grote materiële en geestelijke noden onder het motto 'wat heeft Oranje ons nu nog te zeggen?' het gehoor als een lichtend voorbeeld van verdraagzaamheid en volharding bij tegenslagen werd voorgehouden. Getuigend van meer kennis van zaken, maar zeker niet altijd minder stichtend en 'geactualiseerd', waren de lezingen van vakhistorici, die zich zeker niet op de achtergrond hielden. Zo richtte bijvoorbeeld de afdeling Amsterdam van het A.N.V. sinds enkele jaren zogeheten 'economisch-historische leergangen' in: elkaar aanvullende voordrachten van vooraanstaande personen op bepaalde gebieden, met het doel 'den toehoorders een zo veelzijdig mogelijk inzicht te geven in Nederlands volkskracht in het verleden en heden'. De vijfde leergang, geheel aan de Zwijger gewijd, opende op 28 november 1932, met een inleidende lezing van Hajo Brugmans. Saillant detail is, dat van de belangstelling die hiervoor bestond, gebruik werd gemaakt door bij de kaartverkoop om een additionele financiële bijdrage te vragen, die achteraf ter beschikking werd gesteld van het Amsterdamse crisis-comité. Ook de overige lezingen in de reeks werden onder zeer grote belangstelling gehouden. Eén der sprekers aldaar was de vooraanstaande katholiek W. Nolet, oud-hoogleraar aan het Groot-Seminarie te Warmond en beter bekend als pastoor Nolet. Hij had er al bij herhaling blijk van gegeven het een 'vooruitgang der geestesgesteldheid' te vinden, dat ook de katholieken nu van harte deelnamen aan de Oranje-herdenking. Het was inderdaad voor het eerst dat ook van katholieke zijde - enkele uitzonderingen daargelaten - hulde werd gebracht aan Willem van Oranje, die nog niet zo erg lang daarvóór door pioniers van de katholieke emancipatie als Alberdingk Thijm en Nuyens te boek was gesteld als een huichelaar en verrader. Die traditioneel negatieve voorstelling van Oranje echter was steeds meer tot een probleem geworden voor de katholieke emancipatiedrang, het streven naar erkenning van katholiek Nederland als volwaardig deel van de Nederlandse natie. 'Wie almaar erkend wil worden als gelijkwaardig lid van de natie', zo stelt Lancée, 'kan bezwaarlijk volhouden dat de stichter van die natie een huichelaar en verrader is geweest. Door de voortdurende beklemtoning dat de Prins iemand was die zijn tijd vér vooruit was geweest, door hem af te schilderen als de strijder voor gewetensvrijheid en religieuze verdraagzaamheid, wiens idealen weliswaar in zijn tijd nog niet verwezenlijkt konden worden, maar aan wiens oprechtheid niet getwijfeld diende te worden, op die wijze kon Oranje ook voor de katholieken in het Interbellum tot een nationaal symbool worden. Dat echter niet alle katholieken deze beeldverschuiving zonder meer wensten te accepteren, zal hieronder nog blijken. Op vele plaatsen organiseerden afdelingen van het A.N.V. (Algemeen Nederlandsch Verbond) voordrachten en lezingen, waarvoor zoveel mogelijk vakhistorici, ook van buiten de landsgrenzen, werden aangezocht, doorgaans om steeds een episode uit het leven van de Prins nader te belichten. In de maanden februari en maart belegde het D.S.V. (Dietsch studenten Verbond), in samenwerking met het A.N.V. en het Nationaal jongerenverbond, in alle universiteitssteden in Nederland en Vlaanderen een zogenaamde	1984	APG herdenking 1933	
Wetselaar, P.,	Oranje en Nederland 1584-1984 uitgegeven ter gelegenheid van de vierhonderdste sterfdag van Willem van Oranje getekend en gekalligrafeerd door Pieter Wetselaar, Zutphen: De Walburg Pers, [1984]. 32 blz. Ongepagineerd. ill. Portret van Willem van Oranje en van H.M. Koningin Beatrix. *Zie: http://www.periodata.nl/dataweb/DSCN9935.jpg (Exemplaar Koninklijke Bibliotheek: ZE 1984/40078, genummerd 189)*	1984	BKD APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wiemann, Harm,	"Willem van Oranje, Marnix van St.-Aldegonde, en de Emdense Synode", in: *Jaarboek Zannekin*, uitgegeven door de vereniging / stichting Zannekin, 6, Ieper / Mijdrecht, 1984, pp. 11-16. ill. *Noten*. "Marnix had in deze laatste hoedanigheid een bijzonder aandeel aan de totstandkoming van de synode van Emden. Hij was de bemiddelaar tussen de calvinisten en de Prins. Zelf was hij niet op de synode aanwezig, die op 4 oktober 1571 bijeen kwam en tot 13 oktober zou duren. Er werd over 53 punten overleg gevoerd, besluiten genomen en ondertekend. Ze betroffen vraagstukken van organisatie, discipline, communicatie, het huwelijk en de geloofsleer. Wat waren Oranje's verwachtingen van de synode? Prof. de Jong betoogt in het gedenkschrift bij de gelegenheid van de 400ste gedenkdag dat Willem van Oranje het bijeenroepen van de synode bevorderde in de hoop dat de synode zijn plannen voor de bevrijding van de Nederlanden zou ondersteunen. Marnix had bijgevolg deze zaken reeds in de voorbesprekingen ter tafel gebracht. Men zou echter kunnen verwachten dat deze voor de synodedeelnemers van het allergrootste belang was. Er is echter nergens een spoor te vinden dat de synode daar ook maar een moment over gesproken heeft! Het was een kerkelijke vergadering waarop kerkelijke aangelegenheden geregeld moesten worden. Oranje was duidelijk teleurgesteld en het duurde een tijd voordat hij begreep dat deze ballingen zijn zaak het beste dienden door op hun eigen kerkelijk gebied te blijven. Op een tijdstip dat het vanzelfsprekend leek een politiek oordeel te vellen of tenminste rekening te houden met de verlangens van Oranje, die zij toen allen als hun aanvoerder zagen, hebben zij zich strikt tot de kerkelijke aangelegenheden beperkt. Het tweede belangrijke punt van de synode dat ik wil noemen is de kerkorde. Het nieuwe dat te Emden tot stand kwam was een regionaal verband tussen de plaatselijke kerken : de Classis. In Frankrijk kende men de synode wel als een vergadering voor een groot gebied, in Engeland kende men natuurlijk de bisschop en in de Duitse landen de « superintendenten ». De synode van Emden stelt dat geen kerk over andere kerken en geen kerkelijk ambt over een ander zal heersen. Met deze voorstelling hangt al het verdere samen. Wat slechts als een dorre, juridische formulering over het uitoefenen van de kerkorde schijnt, is feitelijk een pleidooi voor de rechtszekerheid met de bedoeling plaatselijke willekeur tegen te gaan. Geen kerk in een stad of dorp staat op zich, zij heeft buren, en bij haar functioneren dient rekening gehouden te worden met deze buren; ook bij beslissingen betrekt men hen in het overleg. Geen gemeente zal over andere gemeenten aanspraak maken op voorrang of heerschappij, geen predikant over andere predikanten, geen ouderling over andere ouderlingen, geen diaken over andere diaken. Zij zullen het liefst ook maar iedere geringste verdachtmaking en gelegenheid daartoe vermijden." (13/4)	1984	GKS synode Emden	
Wienen, J.,	"De politieke idealen van Willem van Oranje: geschiedenis en actualiteit", in: *Christen democratische verkenningen*. *Maandblad van het wetenschappelijk instituut voor het cda*, 11, 1984, pp. 555-565. *Noten*. "Eén van de belangrijkste figuren uit onze politieke geschiedenis is ongetwijfeld Willem van Oranje. In dit herdenkingsjaar is er reeds meermalen op gewezen dat zijn idealen in de wereld van vandaag nog voluit actueel zijn, misschien in bepaalde opzichten nog aan actualiteit winnen. In dit artikel wil ik enkele politieke ideeën van Oranje schetsen in de context van zijn tijd, om daarna enkele lijnen te trekken naar onze eigen tijd. Daarbij is weinig ruimte om in te gaan op de achtergronden en ontwikkelingen van Oranjes denken, maar het is voor een goed begrip van belang te bedenken dat hij allerminst een politiek theoreticus was. Zijn ideeën werden gevormd in voortdurende wisselwerking met en steeds aangepast aan de politieke praktijk, waarin hij een zeer vooraanstaande rol speelde." (555) "Door de conflicten met de koning werd voor Oranje de begrenzing van het vorstelijk gezag een steeds belangrijker punt. Op de eis om de nieuwe eed af te leggen schreef hij aan de landvoogdes dat die hem vreemd en algemeen scheen. Hij wilde zich niet excuseren als het erom ging de koning en het welzijn van het vaderland te dienen, maar deze bewoordingen waren hem te nauw. Ze stonden geen enkele beperking toe en zouden hem kunnen verplichten, wanneer hem dat bevolen werd, iets te doen tegen zijn geweten of tegen de dienst aan de koning en het land of tegen de verplichting die hij had door zijn eerste eed als vazal en onderdaan van dit land. Oranje voerde hier dus drie punten aan, die voor hem het vorstelijk gezag beperkten: het geweten van de onderdanen, het landsbelang en de bestaande privileges. Het geweten had voor Oranje te maken met de verantwoordelijkheid tegenover God. Dat was een persoonlijke zaak. Anderen mochten daar niet tussen komen; men mocht niet over het geweten van een ander heersen. Dit vinden we terug bij Oranjes benadering van de godsdienstpolitiek. Ook in de politiek gold voor hem: wat je in geweten niet kunt verantwoorden moet je niet doen. In 1567 weigerde Oranje langer verantwoordelijkheid te dragen voor een zijns inziens heilloze politiek en weigerde hij de nieuwe eed af te leggen. Hij schreef dat hij het land verliet, omdat hij de ellende van de onderdrukking, die zozeer tegen zijn gemoed en geweten inging, niet meer wilde aanzien. (Vermoedelijk speelden ook andere factoren een rol, zoals angst voor de gevolgen van vorstelijke ongenade.)" (556)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wienen, Jos,	"Oranje en de godsdienstvrijheid", in: *Transparant. Tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici*, jrg 5, nr 4, oktober, 1994, pp. 17-22. ill. "Wanneer Filips ooit een blik zou hebben geworpen in de hem aangeboden Nederlandse Geloofsbelijdenis van 1561, zou hij met instemming hebben gelezen in artikel 36 dat het de taak van de overheid is "de hand te houden aan de Heilige Kerkendienst om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst. Deze visie op de taak van de overheid was zowel religieus als staatkundig bepaald. De godsdienstige motivering was dat de koning persoonlijk verantwoordelijk was tegenover God. Hij kon en mocht niet toeslaan dat in zijn land de mensen op dwaalwegen hun ondergang tegemoet gingen en Gods vloek over land en volk afriepen. De staatkundige motivering was dat in een land met meerdere godsdiensten het bindmiddel tussen de mensen zou verdwijnen. De mensen zouden zich om religieuze redenen kunnen keren tegen de regering en tegen elkaar." (17) "Oranje mag geen dogmatisch christen geweest zijn, hij had wel een scherpe visie op het geloof als zaak van hart en geweten, waar dwang niet op toegepast kon en mocht worden. Talrijk zijn de plaatsen waar Oranje van deze visie getuigenis geeft. De eerste keer was dat in een rede voor de Raad van State, het hoogste adviesorgaan van de landvoogdes, op 31 december 1564. Van deze lange rede hebben wij slechts een samenvatting in één zin: Hij was weliswaar katholiek en wilde dat blijven, maar hij kon onmogelijk de gewoonte der koningen goedkeuren, dat zij willekeurig en door hun bevel, het geloof en de godsdienst der mensen dwingend houden binnen de grenzen die zij willen. Deze viste is hij de volgende 20 jaar van zijn leven trouw gebleven. Eerst nog als adviseur van de regering in de Raad van State. Zo verklaarde hij in maart 1566: Zonder twijfel hebben de keizer en de koning de plakkaten met goede bedoeling verordend, maar door dwang en inquisitie gaat de godsdienst verloren, want een mens te zien verbranden vanwege wat hij dacht goed gedaan te hebben is slecht voor de mensen." (19)	1994	APG GKS	
Wieringa, Frouke,	"Opstand in de Nederlanden", in Frouke Wieringa, (red), *Republiek tussen vorsten. Oranje, opstand, vrijheid, geloof,* Zutphen: Walburg Pers, 1984, pp. 9-28. ill. "De leden van de hoge adel konden over de grenzen van de verschillende gewesten 'heenkijken'. Bijna alle bezittingen van Oranje waren in Brabant en Holland geconcentreerd, maar zijn bestuurstaken brachten hem overal. De hoge edelen vormden waarschijnlijk de enige groep die een politiek bewustzijn had dat Nederlands genoemd kan worden. De centralisatie van bestuur was voor hen ook heel aanvaardbaar, zolang ze er zelf de hoofdrol in konden spelen. De koning maakte echter meer en meer gebruik van juridisch geschoolde ambtenaren, die efficiënter waren en met inzet van geheel hun persoon de koning dienden. Een van die ambtenaren was Granvelle, de belangrijkste raadsman die Filips II achterliet bij zijn vertrek naar Spanje voor zijn plaatsvervangster, de landvoogdes Margaretha van Parma. Het stak de adel geweldig dat de koning meer naar deze 'kleinzoon van een smid' luisterde dan naar hen. Graaf Hoogstraten trok zich de beledigende aanwezigheid van de rechtskundige parvenu's zo aan dat hij eens dreigde ze allemaal de lange togen tot boven de billen af te zullen knippen. In 1564 behaalde de adel een succes. Filips voelde zich genoodzaakt Granvelle langdurig 'op bezoek bij diens moeder' te sturen. Nu kregen Willem van Oranje en andere leden van de hoge adel de gelegenheid de Nederlanden naar eigen inzicht te besturen. Dat inzicht week sterk af van dat van Filips, met name op het gebied van de houding die de overheid tegenover ketters diende aan te nemen. Op oudejaarsavond 1564 hield Oranje een rede in de Raad van State waarin hij zijn afkeuring uitsprak over 'vorsten' (heel in het algemeen) die de gewetensvrijheid van hun onderdanen niet respecteerden. Toch was dit al zo schokkend dat de jurist Viglius, die ook zitting had in de Raad, er nog diezelfde nacht een beroerte van kreeg. Willem van Oranje had in zijn oudejaarsrede de mening van veel Nederlanders weergegeven, wier weerzin tegen de ketterjacht van Karel V en Filips II toenam. De vervolgingen werden steeds meer als onaanvaardbaar wreed ervaren. Meer en meer viel het geluid te horen dat het toch niet aanging mensen, die niemand kwaad deden en alleen in hun godsdienstige opvattingen waren misleid, ter dood te brengen. In Holland en Friesland werden de bloedplakkaten (wetten met doodstraffen tegen ketters) zelfs openlijk genegeerd. In Brabant en Vlaanderen, waar het calvinistisch protestantisme meer aanhang had dan in de andere gewesten, werden nog wel brandstapels opgericht, maar ook daar werd het verzet steeds duidelijker hoorbaar. De afkeer van de kettervervolging, de politiek van de koning, gaf voedsel aan het oudere verzet tegen het centraliserende Brussel. Voor de koning was ketterij in zijn rijk absoluut ontoelaatbaar. Net zomin als binnen één familie verschillende godsdiensten beleden konden worden, was in zijn ogen diversiteit van godsdienst in één land aanvaardbaar. In deze traditionele opvatting was ketterij een aanval op het gezag van de koning en zo behandelden Karel V en Filips II het ook. Ketterij was majesteitsschennis en viel daarom onder de gewestelijke gerechtshoven, waarin de rechters door Brussel werden aangesteld. Het 'misdrijf' werd dus onttrokken aan de jurisdictie van de steden en de plattelandsadel. Vooral voor de lage adel betekende dit een gevoelig verlies van inkomsten uit confiscaties. Voor zowel adel als steden was het bovendien een ernstige inbreuk op de privileges. De ketterpolitiek werd nu het zwaartepunt van alle verzet tegen het centrale gezag. Het had kans van slagen omdat ook een deel der hoge adel zich op dit punt tegen de koning keerde." (10/11)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wieringa, Frouke,	"William of Orange 1533-1584. Grand Seigneur", in: *History today*, 34, August 1984, pp. 36-40. ill. "William of Nassau was not born to such prominence. In 1544 his cousin René of Chalons, Prince of Orange, had been killed in battle and the eleven-year-old William somewhat unexpectedly succeeded. At the personal request of the Emperor Charles V, he was brought at once from the comfortable (but no doubt somewhat provincial) family castle at Dillenburg in west Germany to the Imperial Court at Brussels, perhaps the most elegant and splendid in Europe. As part of his education, William was eventually to participate in the elaborate ritual of the Court, attending on the person of the sovereign. This included the important task of helping the Emperor to rise and to go to bed, both lengthy operations during which informal audiences were given. It seems that Charles V was so taken by the young William that he often made him remain while visitors came and went: 'Prince, stay!' he called. For nine years, Orange attended on his master. There was also formal education, however. William was given a sound grounding in history, rhetoric and languages. Apart from German which was his mother tongue, he learned to read and to speak French, Latin and Dutch. Indeed French, the language of Charles V's court, seems to have become his favourite. Almost all the numerous surviving letters written by the Prince himself, even to his German-speaking brother, were in French; and if he added a holograph postscript to a letter in German, it was invariably appended in French. The Prince also spoke with fluency." (36)	1984	APG hof Brussel opvoeding	
Wiersum, E.,	"Prins Willem I te Rotterdam", in: *Rotterdamsch Jaarboekje*, vierde reeks, jrg 1, 1933. Rotterdam: W.L. & J. Brussé's Uitgeversmaatschappij N.V., pp. 147-155. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WiersumPrinsteRotterdam.pdf* "Toen de Rotterdamsche stadsbestuurders in 1578 aan de Staten van Holland de rekening inzonden voor hunne uitgaven, in de jaren 1572 tot en met 1577 voor de pogingen tot ontzet van Haarlem en Leiden gedaan, vestigden zij er allereerst de aandacht van Heeren Staten op, dat dezen toch wel in aanmerking moesten nemen, dat Rotterdam de eerste stad van Holland geweest was, die den Spanjaarden in 1572 weerstand geboden had. „Burgemeesteren en Regierders der stede van Rotterdamme zeggen voor advertissement", zoo luidt het begin der rekening, „dat de Heeren Staten behooren te letten, dat die voorsegde stede deerste stede van Hollant is geweest die 't Spaensche gewelt ende de aenhangers van den Hartog van Alva, des Vaderlandts vianden, in den jaere 1572 t hooft geboeden ende geresisteert heeft gehadt". Of zij dit noodig vonden, omdat de rekening nogal in de contanten liep, wellicht ietwat aan den hoogen kant was, wij weten het niet; wel merken wij duidelijk, dat ook de kleinste uitgaven met zorg gememoreerd en in rekening gebracht waren. Alle verteringen van den Prins van Oranje, die in die jaren meermalen naar Rotterdam overkwam om van deze stad uit als basis het verzet tegen Spanje te leiden, hadden Burgemeesteren en Regeerders in den kerfstok gesneden. Zelfs werd voor het afzoeken van den weggeloopen hond, die aan het gezelschap van zijn Rotterdamsche rasgenooten boven dat van zijn meester, 's Prinsen metgezel en zwager, den graaf van Schwartzburg, de voorkeur had gegeven, en het achternabrengen van het dier naar Dordrecht, de som van twintig schellingen geschreven. Voor denzelfden graaf van Schwarzburg, die slecht ter been was, werd later nog een bedrag uitgegeven, om hem en zijn bagage van het (Oude) Hoofd naar het hotel te transporteeren. Al deze uitgaven vroegen de Rotterdamsche bestuurders op den penning af terug." (147) "Want de Rotterdammers hadden inderdaad zware tijden achter den rug. De inneming van Den Briel door de Watergeuzen op 1 April 1572 had voor Rotterdam kwade gevolgen gehad. In een feuilleton in de Nieuwe Rotterdamsche courant van 9 April 1922 heeft mej. dr. Moquette ons daarvan een treffend verhaal gedaan. In plaats van vrijheid, zegt zij, bracht April 1572 de Spaansche tirannie binnen de muren van Rotterdam. Burgemeesteren zelf deden den stadhouder Maximiliaan van Bossu het eerste bericht van Den Briels inneming toekomen en boden hem dadelijk hun hulp aan om de stad te herwinnen. Toen Bossu's pogingen echter geen resultaat hadden, voer hij over Dordrecht naar centraal Holland terug. Voor Dordrecht, waar hij binnen wilde trekken, stootte hij het hoofd. „De Spangiarden also met schanden gevlucht zijnde van den Briel en uit het gehele eijland van Voorne, quamen nat, beslijkt en moede ontrent Dordrecht, daer men haer den ingank mette beleefste middelen afsloeg en weigerde", zoo luidt het verhaal van Bor, schijnbaar in tegenspraak met bovenvermelde bewering van de Rotterdammers, dat zij de eersten waren, die den Spanjaarden het hoofd geboden hadden. Was dit dan grootspraak van hen geweest? Stellig niet. De slimme Dordtenaars hebben blijkbaar Bossu met een zoet lijntje gepaaid en hem er „mette beleefste middelen" op gewezen, dat hij het hooger op, noordelijker moest zoeken. Om hem kwijt te raken, verschaften zij hem dan ook volgaarne nieuwe transportschepen, waarmede hij zijn voor-	1933	APG Oranje en Rotterdam	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wijbenga, D.,	De Prins trekt over de Maas, 1568. (*Schoolplaten voor de Vaderlandse Geschiedenis*), Groningen: J.B. Wolters, 1967. 36 blz. ill. *Literatuur*. "Er is een tijd geweest, dat de Tachtigjarige Oorlog het middelpunt vormde van het geschiedenisonderwijs op de lagere school. Wie oude geschiedenisboekjes en jaartallen-lijstjes — en die behoeven nog niet eens zo heel oud te zijn — bekijkt, kan dat met één oogopslag constateren. Die tijd is nu wel voorbij. Onder invloed van de gebeurtenissen van onze eeuw wordt de Tachtigjarige Oorlog meer en meer gezien als een periode in de geschiedenis van ons volk, — vrij lang geleden. Maar toch zal niet over het hoofd mogen worden gezien, dat deze jaren van strijd, en in het bijzonder die tussen 1568 en 1588, een zeer belangrijke episode vormen in het verhaal van onze geschiedenis, een episode waarin in feite de Nederlandse staat is ontstaan. Als zodanig zullen we het aan onze kinderen hebben te vertellen. En altijd zullen in het verhaal van de 'worstelstrijd onzer vaderen' om gewetensvrijheid een aantal feiten en namen naar voren komen, die waard zijn om te worden onthouden. Eén van die feiten is de mislukte veldtocht van 1568, één van die namen Willem van Oranje. 1568 — het jaar van de nederlagen. De (kleine) overwinning bij Heiligerlee, waarmee men algemeen de Tachtigjarige Oorlog laat beginnen, fungeert eigenlijk alleen maar als lichte achtergrond, waartegen de andere gebeurtenissen van dat bewogen jaar zoveel donkerder afsteken. De heer Isings, naar wiens aquarel ook deze plaat werd vervaardigd, heeft in zijn tafereel een van de belangrijkste gebeurtenissen uit 1568 in beeld gebracht: de overtocht van de Prins over de Maas. Hoe sterk de indruk was die deze tocht over de Maas op de tijdgenoten maakte, blijkt uit het feit dat de volksmond nog vele jaren later van iemand die gerijpte ervaring paarde aan wijs inzicht en stoutmoedig optreden, zei : 'Hij is met de Prins over de Maas geweest !'" (3) "Nog een derde bevelhebber trekt de aandacht. Hij rijdt op een wit paard achter de Prins. Zijn uiterlijk is ruw en verwilderd. Het is de 'Vryheere van Lumey, uyt het gheslacht der Graven van der Marck, die behalven dat hij was een doodtvyandt der Catholijcke Godtsdienstigheyt, soo seydt men, dat hy ghesworen hadde dat hy zijn hayr niet soude laten korten, voor dat hy den doodt der graven van Egmont en Hoorn ghewroken hadde'. (Strada) Willem van Oranje en Lumey dragen een rijk bestikte mouwmantel over het harnas. Op deze wijze gedragen kan de mantel niet tot verwarming dienen." (17) *Het verhaal van oude Floor*. "Ik ben een oude man. Ik heb in mijn leven heel wat meegemaakt. Misschien dat de mensen daarom wel eens zeggen als ze ergens geen raad mee weten : 'Kom, laten we het oude Floor eens vragen, want die is met de Prins over de Maas geweest.' Als ik dat hoor, word ik altijd een beetje warm van binnen, een beetje trots ook. Want het is waar, ik bén met de Prins over de Maas geweest! En wat dat betekent, weet eigenlijk alleen maar die het meegemaakt heeft. Ken je het verhaal niet? Dan zal ik het je vertellen.	1967	APG LTM BKD verhalend	
Wijdeveld, J.,	"Princeps Auriacus. De Prins van Oranje in het neolatijnse epos en drama", in: *Hermeneus. Tijdschrift voor antieke cultuur*, jrg 56, nr 4, october 1984, pp. 234-243. *Noten*. *Online: Tresoar* "Een epos en drie drama's geschreven door neolatijnse auteurs naar aanleiding van de moord op Willem van Oranje zijn bewaard gebleven. **Georgius Benedicti Guerteloi** Het eerst verscheen in 1586 een epos van de Haarlemmer Georgius Benedicti Guerteloi (d.i. Joris, zoon van Benedict Wertelo), waarin de 'res gestae', de krijgsdaden van Oranje worden bezongen. Het epos omvat twee boeken. In het inleidend gedeelte wordt de oorzaak van de oorlog met Spanje beschreven. Dan volgt het lange middendeel, waarin de krijgsdaden in chronologische orde worden verhaald, beginnend met de twee invallen van de prins vanuit Duitsland in Brabant en eindigend met de overgave van Amsterdam. Daarop horen we hoe Balthasar Gerards de moord voorbereidt en uitvoert. Tenslotte vindt het epos zijn climax in de apotheose van Oranje. In aanvulling op het artikel van Drs. M. de Schepper op pag. 244, dat speciaal is gewijd aan Wertelo, laten wij hier enkele fragmenten volgen uit de inleiding en uit de apotheose." (234) "**Panagius Salius** Het eerste drama geïnspireerd door de moord op Oranje, is de *Nassovius* van *Panagius Salius* (d.i. Toussaint Sailly) in 1589 gedrukt te Parijs. Salius is van de vier hier besproken auteurs de enige afkomstig uit het franstalige Zuid-Nederland, katholiek en koningsgezind." (236) "Voor Salius is Nassau niet meer dan een rebel tegen de wettige Spaanse koning, en in feite staat Nassau zich hier aan te klagen als de leider van de opstand. Hoe onterecht hij meent te kunnen spreken namens de vorsten, blijkt zo dadelijk. Hohenio tracht hem te troosten met de roem die vorsten na het leven te wachten staat. Maar Nassau heeft een andere filosofie daaromtrent: Est haec, amice, vana praedicatio Nostrum laborem post manentis gloriae, Cum forte nullus amplius sensus manet. Unumque tantum iudico quidem bonum ...frui praesentibus (42-46) "Dit is, mijn vriend, een ijdele lofprijzing van roem, die blijven zou na onze beproeving, wanneer er misschien geen enkele gewaarwording meer blijft. Eén ding acht ik slechts goed... te genieten van het heden'." (237)	1984	LTM Neolatijnse drama's toneel	Wijdeveld Princeps

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wijnbeek, D.,	Delfts Prinsenhof. Met een inleiding van Mr J.K. van der Haagen. Oud-Directeur van het museum Het Prinsenhof te Delft. Tweede druk, Assen: Born's Uitgeverij, 1948. 73 blz. ill. *Noten.* *Eerste druk o.d.t. Prins en Prinsenhof, 1943.* "In de eerste, heroïsche jaren van de strijd tegen Spanje is het Delftse Prinsenhof het centrale punt. Hier vooral was het dat in de tijd, welke ons nationaal bewustzijn geboren zag worden, Willem-Vader leed en streed voor zijn hoge ideaal : een gemenebest, waarin een ieder in volle vrijheid naar eigen geloofsovertuiging zou kunnen leven. Hier was zijn verblijf toen Haarlem viel, toen Mook het leven van Lodewijk en Hendrik opeiste, toen elk ogenblik de val van Leiden, door hongersnood en pest geteisterd, te wachten stond. Hier woonde hij lange tijd in de laatste jaren, toen door Parma's bekwaam en weloverwogen optreden de zaak der vrijheid hopelozer dan ooit scheen. Hier ging hij gebukt onder de zwaarste zorgen, doch het was ook op deze plek dat de mare van Leidens bevrijding hem bereikte, dat zijn zoon Frederik Hendrik geboren werd. En hier zou hij door moordenaarshand het leven laten." (7. Inl. Verhaagen) "In tijd was een gedeelte van het klooster tot logement ingericht. Door vreemdelingen van hoge afkomst en door vorstelijke personen werd van deze gelegenheid vaak gebruik gemaakt. Zo heeft ook het eerste contact van Willem van Oranje en het latere Prinsenhof plaats gehad. Niet is met afdoende zekerheid te zeggen of toen ook reeds de vergaderingen van de Staten in dit gebouw werden gehouden. Ook kunnen we ons geen duidelijk beeld vormen van de bestemmingen, die de verschillende onderdelen van het gebouw hebben gehad. Natuurlijk is dit van de kloosterkapel wel bekend en ook is met vrij grote zekerheid te zeggen, dat de latere eetzaal van de Prins eveneens diende tot refectorium der devoten. Vaak heeft Willem van Oranje de hoogstaande mens Musius ontmoet. Als hij eens kwam praten met de prior, bood deze hem de stoel, die eigenlijk alleen voor een bisschop bestemd was, aan. Verschillend waren zij van geloof, maar in hun grootse ideaal van gewetensvrijheid hadden zij elkaar gevonden en waren zij hun tijd vooruit. Het uitdragen van dit ideaal heeft hun het leven gekost. Eerst het nageslacht heeft hun ideaal begrepen." (12)	1948	APG BKM Prinsenhof	
Wijngaards, N.C.H.,	"De zgn. Oranjestukken en hun publiek", in: *Handelingen van het tweenendertigste Nederlands Filologencongres, gehouden te Utrecht op 5 t/m 7 april 1972*. Amsterdam: Holland Universiteits Pers BV, 1974, pp. 117-131. *Noten.* "Daniel Heinsius merkt in de proloog van zijn Auriacus sive libertas saucia van 1602 op, dat het verwonderlijk is, hoe weinig historische drama's er door Nederlandse auteurs vervaardigd zijn over vaderlandse onderwerpen. In 1602 lagen de feiten inderdaad zó; vandaar dat Heinsius zijn stuk wilde schrijven als voorbeeld en ter aansporing van andere schrijvers. Het onderwerp dat hij voor zijn spel koos - de moord op Willem van Oranje - leende zich overigens bijzonder goed voor een tragische uitwerking, of men nu Willem als held wilde zien dan wel Balthasar Gerards: in een veld van grote politieke en religieuze spanningen twee machten tegenover elkaar, die in Philips en Oranje hun representanten konden vinden. Dan was er in beide kampen een fanatisme van extreme groeperingen, dat naar een uitlaat zocht; tenslotte was er dan de moord en een lynchpartij." (117) "Het behoeft dan ook, niet te verbazen, dat een aantal dramaturgen zich met deze stof ging bezighouden: in 1589 al de Zuidnederlander Toussaint Sailly, in 1598 de Delftenaar Caspar Ens, beiden in het latijn; dan in de volkstaal Jonkheer Jacob Duym (16116), Gijsbrecht van Hogendorp (1617); Lambert van den Bos (1661), Claas Bruin (1721), Joost Sasselee (1738), Onno Zwier van Haren (1773), Jan van Walré (in 1785 en 1836), W. H. Warnsinck (1822 en 1836), A. L. Barbaz (1826), Johannes Hilman (1848), mevr. Hetty Laman Trip de Beaufort (1926), Paul de Mont (1929) en Dirk Coster (1939). Een respektabele rij. Nu is het wel zeer verwonderlijk, dat geen enkel van die stukken een echt nationaal drama werd. Ik heb daar wel een verklaring voor, ook al is het bewijs daarmee nog niet geleverd: het komt me voor, dat er bij de Oranjestukken een kracht is opgetreden, die verhinderde dat één ervan een nationaal drama werd en diezelfde kracht kan anderen verhinderd hebben zich überhaupt aan de stof te wagen. Elk van die stukken is namelijk op volstrekt eigen wijze verbonden met de sociale aktualiteit van het moment waarop het werd geschreven. Dat betekende eveneens, dat het een eigen publiek had, omdat enerzijds de dood van de Prins zo onmiddellijk in verband gezien werd met de omstandigheid van het moment, maar ook omdat anderzijds die relatie op zeer verschillende wijzen werd geinterpreteerd. Een Oranjestuk van het begin der zeventiende eeuw oefende daardoor niet of nauwelijks een appél uit op een publiek uit een andere periode of zelfs van een andere maatschappelijke groepering, waarvoor het niet direkt geschreven was. En zelfs in de Oranjestukken, vervaardigd tussen 1598 en 1617 blijkt de figuur van Oranje telkens een geheel andere literair-sociologische funktie te hebben. Hoe vreemd het mag klinken: ondanks de gemeenschappelijke stof, hebben de spelen vaak weinig gemeen, wanneer men zich althans moeite geeft zich te verplaatsen in de opvattingen en gevoelens van de groeperingen van die dagen." (118)	1974	LTM historische drama's toneel	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wijnveld, B. (schilderij),	"Anno 1584 - Dood van Willem I", in S.H. Levie (voorw.) & W.H. Vroom ... et al. (ten geleide), *Het vaderlandsch gevoel. Vergeten negentiende-eeuwse schilderijen over onze geschiedenis,* Tentoonstellingscatalogus Amsterdam: Rijksmuseum, 1978, p. 223. ill. Tussen 1850 en 1854. *Online: dbnl* "Een van de meest in het oog springende verschillen met Krusemans opvatting is dat de schets van Wijnveld nog net de vluchtende moordenaar laat zien. Willem van Oranje lijkt hier minder op iemand, die door een aanslag getroffen is, dan bij Kruseman. Is de Zwijger nu ook afgebeeld op het moment, dat hij zijn laatste woorden uitspreekt? Een ander verschil is dat op Wijnvelds Willem niet de kritiek van toepassing is, die Krusemans Willem ten deel viel: in zijn eenvoudiger kledij past hij meer bij 'het algemeen geliefde beeld des volksbevrijders'." (223)	1978	BKD APG	WijnveldDoodOranje
Wijsenbeek, L.J.F.,	Willem de Zwijger en Het Prinsenhof. De Tachtigjarige oorlog. *Nr 1 van de serie "De Tachtigjarige oorlog" zoals men die kan zien in Het Museum 'Het Prinsenhof'*, Delft: Delftsche Uitgevers Maatschappij. Uitgegeven in opdracht van Het Museum Het Prinsenhof, s.a. [ca 1948] niet gepagineerd. [56 blz]. *86 foto's uit het bezit van het Museum.* *Er is ook een Engelse editie o.d.t. William the Silent at Delft. The Growth of the Dutch Republic. 1568-1648. Part 1 of the series "The Growth of the Dutch Republic" as exhibited in Museum "Het Prinsenhof" Delft.*	1948	APG beeldmateriaal Prinsenhof	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wikberg, Sven,	Wilhelm av Oranien. En kämpe för tolerans och nationell frihet, Stockholm: C.E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag, 1938. 214 blz. *Literatuurlijstje.* "FÖRORD Föreliggande arbete framträder icke med anspråk på att komma med några nya rön eller bidrag till den historiska forskningen rörande Wilhelm av Oranien, den frihetskamp, han förde, och den tid, i vilken han levde. Oraniens och det nederländska frihetskrigets historia — de två höra oskiljaktigt samman — torde fånses vara ganska väl genomforskad, liksom Wilhelms av Oranien betydelse som en av 1500-talets största personligheter i Europa numera är allmänt erkänd. Boken vill i stället söka ge en populär om än långtifrån fullständig bild av den store frihetskämpens levnad och verk, så som samtid och eftervärld tecknat sig den till minnes. Jag har dristat mig tro, att det föreliggande ämnet skall kunna påräkna ett visst intresse från svensk publik. Jämte Gustav II Adolf står Wilhelm av Oranien i själva verket som trosfrihetens och toleransens förkämpe i Europa under en tid, då dessa mänsklighetens höga värden voro nära att helt förtrampas. Det väldiga material, som stått mig till buds, har av flera skäl måst starkt beskäras. Den speciellt intresserade läsaren hänvisas för ytterligare litteratur i ämnet till den förteckning, som fines upptagen i bokens slut. Jämte där upptagna arbeten har jag för egen del rådfrågat åtskillig annan litteratur, främst holländsk, tysk och fransk. Av viss betydelse för bokens tillkomst har även varit en resa till Holland samt vissa på ort och ställe bedrivna arkivstudier. Till lektorn docent Salomon Kraft, som haft vänligheten läsa ett korrektur och med sin rika sakkunskap givit mig många goda råd, ber jag få, framföra ett varmt tack. Likaledes tackar lag tjänstemannen vid Kungl. Biblioteket A. Lindenbaum för värdefull hjälp vid anskaffandet av illustrationsmaterial. Stockholm i september 1938. Förf."	1938	APG	
Wilde, H. de,	Om de vrijheid. Oranje-Datheen Oldenbarnevelt. Kampen: J.H. Kok, [1928]. 111 blz. *Noten.* *Online: dbnl* https://dbnl.org/tekst/wild028omde01_01/wild028omde01_01_0001.php "Drie mannen van verdiensten en van groote gaven treden in den fellen strijd om dat vraagstuk, als de zuiverste vertegenwoordigers van de drie richtingen, naar voren en staan scherp tegenover elkander. *Oranje* vooraan als de grondlegger van den Nederlandschen Staat, die vrijheid van godsdienst voor Roomsch en Onroomsch met overtuiging voorstond en deze vrijheid onmisbaar achtte voor het bereiken van het groote doel: de onafhankelijkheid en de eenheid van alle Nederlandsche gewesten als eerste voorwaarde tot het wegnemen van belemmeringen voor de geleidelijke uitbreiding der reformatie. *Datheen* meermalen, hoewel een weinig overdreven, genoemd de grondlegger van de Gereformeerde Kerken in Nederland, afkeerig van godsdienstvrijheid, behalve voor de Gereformeerden, en dien afkeer zóó ver drijvende, dat hij met den volksmenner Hembyse de Roomschen te Gent op ergerlijke wijze vervolgt en mede daardoor het welslagen van Oranje's streven onmogelijk maakt. *Oldenbarnevelt*, verdienstelijk voortzetter van het werk van Oranje voor wat betreft de onafhankelijkheid en den opbouw van den Staat, doch vóór alles eenzijdig partijman, aristocraat en autocraat, alle belangen, ook en vooral die van de Gereformeerde Kerken, ondergeschikt achtende aan wat hij meent Staatsbelang en partijbelang te zijn." (3/4)	1928	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wilde, W.,	De gemalinnen van Prins Willem I. (*Overgedrukt uit Studiën op Godsdienstig, Wetenschappelijk en Letterkundig gebied, jrg 24, dl 48*), Utrecht: F.W. van de Weijer, 1897. 85 blz. *Noten*. ***Met twee uitvouwbare geslachtslijsten.*** Paginering per Gemalin. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WildeGemalinnen.pdf* "Toen kwam de prins van Oranje te Heidelberg. Hij was twee en veertig jaar oud, berooid, afgemat, maar nog altijd vol jeugdige bekoring door zijn woord en zijn genie, ondanks zijn tegenspoed. Onder den indruk van zijne jongste teleurstelling, door de wreedheid van den Bartholomeus-nacht bedrogen in zijne wel overlegde plannen, vermoeid van zijn streven voor een volk, dat immer gereed stond om hem te verlaten, verlangde hij slechts naar rust. Hij was ontvankelijk voor teederheid. "Hij had eenmaal te Heidelberg de jonge Abdis gezien in al den glans harer weelderige schoonheid. De indruk, dien zij toen op hem had gemaakt, was een liefelijke geweest, vooral bij de gedachte aan de vrouw, die toen nog zijne gemalin was ["du démon conjugal auquel il était encore attaché"]. Zoolang Lodewijk van Nassau had geleefd, had hij gezwegen. Maar na zijns broeders overlijden, kon hij aan zijne gevoelens den vrijen loop laten. Charlotte stemde toe uit overleg, uit achting, wellicht uit herinnering aan hem, die niet meer was, en weldra uit liefde.” Niet onverwacht kwam voor ons die blijde afloop van het romantisch gekleurde verhaal. Wie niet blind is moet wel van den beginne af hebben gezien, dat het hier ten minste bij geene „vluchtige kennismaking" zou blijven. Zoo als zij hier zijn geteekend, waren deze twee harten voor elkander gemaakt. Hij was vol jeugdige bekoring, zij bezat eene teedere natuur; hij was ontvankelijk voor teederheid, zij met den glans eener weelderige schoonheid bedeeld; hij verlangde naar rust, zij kwam hem te gemoet met achting en liefde. Kon het dan wel anders of een nauwere band zou hen spoedig omsluiten? Jammer maar, dat er een ernstig beletsel bestond voor de verwezenlijking van beider geluk. De tweede vrouw (Anna van Saksen) van den Prins was wel van zijne zijde verwijderd, maar de dood had nog geen einde gemaakt aan haar treurig bestaan." (24/5, Charlotte de Bourbon)	1897	ESG huwelijken	
Wildeman, M.G.,	"Prins Willem I. (*Fragment.*) 1533-1558. (*Met portet.*)", in: *Haagsch Jaarboekje voor 1899*, onder redactie van A.J. Servaas van Rooijen. 's-Gravenhage: Mouton, 1898, pp. 34-62. ill. *Noten*. *Het portret is het bekende uit "Kassel".* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WildemanWillemI.pdf* "De groote plechtigheid (doop WvO) waarvoor al deze voorname edellieden de gasten waren van Graaf Willem van Nassau, vond plaats op Zondag Jubilate 4 Mei, zooals we reeds in de concept-doopacte zagen. Niettegenstaande de ouders van den doopeling, en de meesten der aanwezige getuigen en gasten tot de Augsburgsche Confessie waren toegetreden, zoo is het niets opvallend, dat bij den doop alle oudkerkelijke gebruiken werden in acht genomen. De oudste Luthersche kerkverordeningen lieten deze formaliteiten toe, terwijl Graaf Willem gaarne aan de traditiën getrouw bleef. Precies ten acht ure nam de plechtigheid een aanvang met den mis, die met twee "munstranten und Priestern" gezongen werd. Daartusschen werd naar oud gebruik een preek gehouden. De doopstoet werd geopend door de aanwezige edellieden. Zes edelknapen droegen paarsgewijs ieder twee doopkaarsen. — Hierop volgde de doopeling gedragen door *ridder Johann Hilchen von Lorch*, achter wien twee vrouwen, oppasseressen van het kind, dan eenige gewone edellieden en hofdienaren, en eindelijk de grafelijke familie met de kinderen. Bij het binnentreden van den geestelijke, die den doop zou toedienen werd het kind door Hilchen opgehouden totdat de Exorcismus was geschied. Vervolgens traden de twee bakers naar voren, de een met het zout (dat naar luid van 2 Koningen 2 vers 20 en 21 een heilzame werking aanbrengt aan het onvruchtbare doopwater!), de andere gereed om het kind voor de bewerking met het chrisma te ontkleeden. Na het volbrengen van deze ceremonien nam *Hilchen* het kind weder uit handen van de vrouwen, om het van hand tot hand bij de peters te laten circuleeren. Vervolgens zette de stoet zich op dezelfde wijze in beweging om de Kapel te verlaten, waarna het kind door *ridder Johann* aan zijne moeder werd overhandigd. die het weder aan *„die jr gnaden bey yr haben wird*" in casu de baker, tot verdere verpleging toevertrouwde. Volgens het bevel van Graaf Willem moest de geheele formaliteit vóór tien uur des morgens zijn afgeloopen, en een ieder gereed zijn om deel te nemen aan het Doopmaal dat in vorstelijke en hoogadellijke kringen, als schitterend festijn onafscheidelijk aan dusdanige plechtigheden verbonden was." (38-40)	1898	APG GKS doop jeugd	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wilders, Coen,	"Laster als legitimatie. De zwarte legende in de Apologie", in: *Aanzet. Historisch tijdschrift* aanzet, jrg 19, nr 2, "De Republiek", (2003), pp. 9-17. ill. *Literatuur*. "Volgens Oranje zijn de Spanjaarden hooghartig en 'meynen [zij] dat alle andere menschen by hen vergeleken, niets dan beesten en zijn'. Aan de hand van diverse anecdotes ontleedde hij de 'verderfelijke' Spaanse volksaard en vond daarin een belangrijke motivatie zich tegen deze overheerser te verzetten. Wat de Indianen hadden doorstaan na de komst van de Spanjaarden was volgens Oranje een afschrikwekkend voorbeeld van het lot van degenen die onder Spaans gezag vielen. Zodra Spanje de macht had zou het de Nederlanden tot slavernij brengen, of 'ulieden [...] vermoorden, also se in Indien gedaen hebben, ende noch dagelicks doen, [waarmee] haer boose aert ende nature metgaders haren tyrannischen wille ghenoeghsaem bewesen' is. Er zouden meer dan twintig miljoen Indianen zijn vermoord 'ende dertigh mael meer landts verdorven ende uytgeroeyt, dan dese Nederlanden groot sijn'. Oranje staafde zijn bewering door te laten zien dat zijn beschrijving van de verschrikkingen in de Spaanse koloniën gebaseerd waren op wat de 'Spaensche Bisschoppen selve by gheschrifte [hebben] naghelaten'. Daarbij doelde hij hoogstwaarschijnlijk op het werk van Bartholomeus de las Casas, de Spaanse bisschop in Peru. In diens *Brevissima relacion de la destroycion de las Indias occidentales* (1542) beschreef hij de vele wreedheden van de Spaanse *Conquistadores* in wat we nu Midden- en Zuid-Amerika noemen." (11) "De Inquisitie viel namelijk - in tegenstelling tot de Spaanse Inquisitie - onder het gezag van Rome. De soeverein had weliswaar geprobeerd zijn invloed in de Nederlanden te vergroten door een 'Inquisitie Spaanse stijl' in te voeren, maar zijn poging was tevergeefs. Hij moest buigen voor de macht van de steden en de Provinciale Staten, die vasthielden aan hun privilege om zelf recht te spreken. De Spaanse Inquisitie was dus een vrees, geen werkelijkheid. Het is daarom opmerkelijk dat zij hét symbool werd van de slechte Spaanse bedoelingen met de Nederlanden. Aan dit wijdverbreide misverstand ligt de *Apologie* mede ten grondslag, omdat daarin het verband wordt gelegd tussen enerzijds de wrede Inquisitie en anderzijds de terreur van Alva. Door de Inquisitie in zijn verzet tegen de Spaanse koning te betrekken, raakte Oranje een gevoelige snaar bij de leden van de Staten-Generaal. Veel stadsbesturen - ook katholieke, zoals die van Antwerpen - hadden zich tegen de komst van de Inquisitie verzet, omdat zij bang waren voor economische problemen als rijke protestantse kooplieden de stad zouden moeten verlaten. De oppositie in de gewesten tegen de Inquisitie was vooral politiek van aard, gericht op meer onafhankelijkheid, en tegen een centralistische en veeleisende landsheer. Historicus G.W. Drost (1946) verklaart de politieke grond voor het verzet uit het feit dat de Inquisitie veel weg had van een soort veiligheidsdienst, die staatszaken vaak belangrijker vond dan geloofszaken. Zo bestond er binnen de Inquisitie een liberaal beleid op het gebied van de Letteren, waarbij talloze omstreden dichters ongemoeid werden gelaten. Zelfs een erotisch gedicht over de vriendin van God kon ongemoeid passeren, omdat dergelijke literatuur niet als staatsgevaarlijk werd beschouwd. In dit licht moeten ook de geloofsvervolgingen worden gezien, wat verklaart dat vooral wederdopers - gezien als radicalen, die vanuit hun overtuiging het wereldlijk gezag niet erkenden - streng vervolgd werden. Toch vormen de politiek-economische motieven voor het verzet tegen de Inquisitie een ondergeschoven kind in d*e Apologie*. Dit is opvallend aangezien politiek en geldelijk gewin de leden van de Staten-Generaal als muziek in de oren klonk. Het lijkt erop dat Oranje het zo belangrijk vond zijn opstand van	2003	APG Apologie Spaanse volksaard	
Wilhelm I…,	"Wilhelm I von Oranien" [*koptitel*], in *Denkwuerdiger und nuetzlicher Rheinischer Antiquarius, welcher die wichtigsten und angenehmsten geographischen, historischen und politischen Merkwuerdigkeiten des Ganzen Rheinstroms, von seinem Ausflusse in das Meer bis zu seinem Ursprunge darstellt*. Von einem Nachforscher in historischen Dingen. Mittelrhein. Der II. Abteilung 3. Band. Coblenz: Rud. Friedr. Hegt. 1853, pp. 140-230. *Online: Internet Archive* "So forderte z. B. die Statthalterin im Frühjahr 1567 allen Beamten die eidliche Versicherung ab, „dasz sie dem König treu gegen alle Majestätverbrecher ohne Ausnahme dienen würden.“ An Oranien gelangten Anträge, gleich jedem anderen diesen Eid zu schwören. Er entgegnete, dasz man wohl nur beabsichtige durch Zumuthungen, die seiner Ehre verletzend, aus seinem Aemter ihn zu verdrängen. Die Statthalterin versuchte eine fernere Unterhandlung, da es allzu bedenklich schien, wenn sie dahin gebracht werden sollte, den Liebling des Volkes in dessen Augen zu Unrecht zu beseitigen. Sie versuchte eine weitere Unterhandlung. Der setzte der Prinz die etwas alberne Ausflucht entgegen, als deutscher Reichsfürst sei er noch vor dem König, dem Kaiser zur True verbunden, mithin könne er unmöglich wider jedermann sich dem König verpflichten. Es würde ihm bemerkt, dasz er eine dermaszen begründete Clausel nach Belieben dem Eide zufügen könne. Dergestalten in die Enge getrieben, äuszerte er ungeduldig, „wenn er den Eid so leiste, wie er vorliege, werde er am Ende seine eigene Gemahlin, die Lutheranerin, zum Scheiterhaufen führen müssen.“ Und war das sein letzter Bescheid. Sattsam hatte sich indessen ergeben, dasz die Reformirten nicht zahlreich und mächtig genug waren um offenem Widerstand ferner Nachhalt zu geben, es verlautete, dasz der König nicht allein kommen, sondern das eine bedeutetende Kriegsmacht ihm voraus gehen werde, und Oranien muszte sich gestehen, dasz er seine Umtriebe zu weit getrieben habe, um nach seiner längst nicht mehr zweideutig zu nennenden Haltung auf die Beibehaltung seiner Aemter, ja nur auf persönliche Sicherheit fortan rechnen zu können. Er faszte den Entschlusz, die Niederlande welche durch ihn der unseligen Gährung zugeführt, tief in das gröszte sittliche Unglück, in Parteiung und Zwist mit der Regierung gestürzt worden, zu verlassen, auf dasz er seine Person in Sicherheit bringe." (156/7)	1853	APG kritisch	Rheinischer Antiquarius

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wilhelm...,	"Wilhelm der Schweigende als Prinz von Oranien und vor seinem Auftreten im Niederländischen Freiheitskampfe. Historisches Bruchstück", in: *Niederländisches Museum. Magasin für Geschichte, Literatur, Kunst und Kenntniß der öffentlichen Zustände in den Niederlanden*. Drittes Heft. Carlsruhe: Chr. Fr. Müller'sche Hofbuchhandlung, 1838, I., pp. 80-91 en vervolg in: II, zweite Lieferung, 1840, pp. 97-115. *Noten.* Gaat over Oranje als Prins van Orange. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WilhelmderSchweigende.pdf* "Die Religionswirren machten ihm auf dieser Seite viel zu schaffen; da das vom französischen Hofe in dieser Hinsicht eingeschlagene System natürlich auch auf die Unterthanen von Orange Einfluß haben mußte, so erlitten dieselben, wider des unmittelbaren Souveräns Willen, allerlei Verfolgungen; der Prinz durfte es nicht merken lassen, daß er für das Lutherthum Sympathie fühlte. Förmliche Hinrichtungen fielen jedoch in der ersten Zeit nicht vor;" (I. 80/1) "Diese kirchlichen Angelengenheiten waren es aber nicht allein, welche Wilhelm von Oranien Sorge bereiteten; mit den Magistraten, Bürgermeistern und Parlamentsräthen selbst hätte er heftige Kämpfe zu bestehen und gegen die, welche ihm treu verblieben, erregte die ihm feindselige Parthei insgeheim und öffentliche Aufstände und wiedersetzlichkeiten. Die Domherren vor allen zeichneten sich dabei aus, unter dem Vorwande, das auf ihre Immunitäten keine Rücksicht genommen worden." (I. 81)	1840	APG GKS	
Willem I...,	Willem I van Oranje (1533-1584), *Kleine nationaal-socialistische bibliotheek, nr 5.,* Utrecht: Nenasu, [1933] 39 blz. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WillemNatSoc.pdf* "Onze Algemeen Leider heeft den naam Oranje nooit in den politieken strijd betrokken. Wij weten helaas hoe door andere partijen dit wel gedaan wordt. Er is te veel gesold met dien heiligen naam, vaak op een wijze, die meer afstoot dan aantrekt, omdat de liberale politiek van vele Oranjeklanten èn kerkelijk èn staatkundig lijnrecht in strijd is met de wijde verdraagzaamheid en belangeloosheid, die den Vader des Vaderlands sierden. Aan ons de taak dezen naam te reinigen van politieke smetten en zóó het Nederlandsche volk, dat Hem eenmaal zóó vergood heeft en dat in breede lagen van Hem vervreemd is geraakt, in aanraking te brengen met Zijn idealen, die wij toch in hoofdzaak de onze mogen heeten. Dr. Japikse spreekt van het hoogst gebrekkig geschiedenisonderwijs op onze scholen. We zijn echter pas aan het begin van een tijdvak, dat oog en oor zal hebben voor het eenheidsideaal, dat Willem van Oranje Zijn volk vóórhield met profetischen blik op te toekomst! Jaren, eeuwen is deze nationale figuur opzettelijk of onbewust vergeten of verkeerd begrepen, maar nu daagt de nieuwe morgen, die Hem brengen zal tot het hart van het Nederlandsche volk. Volksgenooten! Kameraden! In eerbiedigen dank voor wat de Vader des Vaderlands door Zijn geest in onze volksziel legde, willen wij Hem als levend symbool van onze volkseenheid zien en in de N.S.B. trachten de vereering, die wij Hem toedragen, in daden, die Zijner nagedachtenis waardig zijn, om te zetten. Hou' Zee! !" (38/9) Zie ook het artikel van P. van Hees, *Willem van Oranje 1533-24 april 1933,* (1984).	1933	APG N.S.B.	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem I...,	Willem I. Prins van Oranje, Graaf van Holland, Zeeland en Friesland, enz. enz. (*Prent*) Gedrukt en uitgegeven bij H.L. van Hoogstraten te Zwolle. *Portret van de Prins omgeven door wapen en lijst van jaartallen met belangrijke gebeurtenissen, waarvan er vier zijn geïllustreerd. Op de afbeelding gesigneerd: Chimaer, 1853. (Bibliotheek UvA)*	1853	BKD portret	
Willem van Oranje-film...,	[Toelichting bij de] Willem van Oranje-film (1933), 's-Gravenhage, s.n. 1933. ill. 16 blz.XXZLegermuseum XXZDelft? (64 F 24) "Wij voelen ons verplicht hier een woord van hulde en dank uit te spreken aan allen, die hebben medegewerkt aan de totstandkoming van de eerste Nederlandsche nationale film : „Willem van Oranje". Een bijzonder woord van hulde is hier zeer zeker op zijn plaats aan de Leden van het Comité van Initiatief, die ruim een jaar lang belangeloos hun beste krachten hebben geschonken aan de totstandkoming van deze film. Hulde brengen wij ook aan de leden van het Eerecomité, die blijk hebben gegeven van hun groote belangstelling in de Nederlandsche filmindustrie en die door hun moreelen en financieelen steun de totstandkoming van dit eerste product van de Nederlandsche nationale filmindustrie mogelijk hebben gemaakt. Juist voor ons, bioscooptheater-exploitanten, is het een verheugend feit, dat zulk een groot aantal vooraanstaande persoonlijkheden zich achter onze nationale filmindustrie hebben geschaard. Wij achten het dan ook onzen plicht hen hiervoor in het openbaar te danken en hopen, dat dit schitterende begin zal leiden tot een bloeiende nationale filmindustrie. Namens de Directie van het CITY CONCERN J. ter Linden, Directeur." (1) "Volgaarne voldoe ik aan het verzoek van de leiders van het City-concern te Den Haag, in deze door hen zoo keurig verzorgde uitgave een beknopte uiteenzetting te geven over de totstandkoming en de strekking van de film „Willem van Oranje", de eerste belangrijke Nederlandsche geluidsfilm. Wanneer, waarom en hoe ontstond dus dit nationale document? Ons sterke nationale bewustzijn kwam in 1933 bij de viering van den 400-jarigen geboortedag van den grondlegger onzer Nederlandsche onafhankelijkheid ten volle tot uitdrukking in het „nationale Reveille" hetwelk het saamhoorigheidsgevoel versterkt en tot uiting van nationale gevoelens prikkelt. Ook de film „Willem van Oranje" is een uiting, een complex van verschillende nationale gevoelens. Verschillende oeconomische oorzaken leidden tot de voorkeur van Nederlandsch Fabrikaat. Waarom zou een nationale filmindustrie, in aanmerking genomen dat verschillende andere kleine landen hun eigen rendeerende filmindustrie hebben, in Nederland niet mogelijk zijn? Deze vraag, gesteld door Philips eenerzijds, waarnaast anderzijds het streven bestond, de nagedachtenis te eeren van Prins Willem van Oranje en door middel van de film het leven en streven van dezen Oranjevorst in zeer breeden kring weer te geven en in den vorm van dit nationaal-historisch document vast te houden, leidden met enkele bijkomstige factoren tot het initiatief en daarna tot de daad. De Hollandsche regisseur Teunissen die door zijn typische filmwerkjes „Pierement" en „Vrijdagavond" verwachtingen deed koesteren en zich reeds met een scenario bezig hield, kwam als regisseur voor deze film in aanmerking.	1933	APG LTM film 1933	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem...,	Willem de Zwijger. Guillaume le Taciturne. Wilhelm der Schweiger. William the Silent 1533-1584. *Catalogus van de tentoonstelling in het Stedelijk Museum "Broodhuis" te Brussel, 22 sep. - 4 nov. 1984* Teksten van T.G. Kootte, A. Smolar-Meynart, H. de Schepper en S. Groenveld, Brussel: Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking, [1984], 63 blz. ill. *Tekst in het Nederlands, Frans, Duits en Engels.* "In 1984 en 1985 herdenken wij twee gebeurtenissen die voor Vlaanderen, Brabant en Nederland een bijzondere betekenis hebben gehad. De dood van Willem de Zwijger en de val van Antwerpen zijn nu vierhonderd jaar later, nog steeds van betekenis omdat zij als het ware de bijzondere verbondenheid symboliseren die ons land met Nederland heeft. Willem van Oranje die door zijn tegenstanders „de Zwijger" werd genoemd, werd dit jaar reeds tijdens talrijke plechtigheden herdacht. Deze plechtigheden hadden steeds een internationaal karakter. De Vast Gemengde Commissie voor het Belgisch-Nederlands Cultureel Akkoord heeft dan ook het initiatief genomen een grote historische tentoonstelling in te richten in België. Deze tentoonstelling was reeds te zien te Delft in het Stedelijk Museum „Het Prinsenhof" waar zij een groot succes kende. Het Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking van de Vlaamse Gemeenschap kreeg opdracht deze tentoonstelling ook naar Brussel over te brengen. Hier in ons land is een aantal stukken uit bruikleen toegevoegd om het tijdsbeeld uit de „Zuidelijke Nederlanden" te versterken. Hoewel hierdoor ontegensprekelijk een licht wordt geworpen op de inbreng van onze gewesten, ben ik ervan overtuigd dat de tentoonstelling vóór alles de verbondenheid met het „Noorden" zal benadrukken en zal bijdragen tot wederzijdse waardering." (6)	1984	APG	
Willem...,	"Willem van Oranje, vader des vaderlands", in: *Actueel Wereldnieuws,* jrg 10, 22 april 1933, nr 16, Speciaal Oranjenummer, Batavia: Actueel Wereldnieuws, 1933, [niet gepagineerd, openingsartikel], ill. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/OranjeBatavia.pdf* "Willem van Oranje was trouwens aan zijn stand en functie verplicht, op grooten voet te leven. Zijn hofhouding te Brussel en te Breda, was niet minder dan vorstelijk; vieren-twintig edellieden en achttien edelknapen verbleven in zijn huis, zijn tafel onderscheidde zich door overvloed en fijnheid van gerechten. Verteld wordt, dat, toen bezuiniging niet langer kon uitblijven op één dag 28 meesterkoks werden weggezonden! Maar niet vergeten mag worden, dat de Prins in de voortdurende noodzakelijkheid verkeerde, vreemde gezanten en diplomaten te ontvangen en hun gastvrijheid te verleenen. Zijn inkomen, dat 152.000 gulden per jaar bedroeg, was niet toereikend om de uitgaven te dekken."	1933	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem...,	Willem van Oranje. *(Dietsche Grooten I. Kleine Bibliotheek - Dietschland)*, [Aalst: 1937]. 32 blz. ill. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/OranjeDietsch.pdf* "Het wordt tijd dat wij, Dietschers, ons bezinnen. Alles heeft men ons ontroofd : ons heden, ons verleden, en, verandert het niet, ook onze toekomst. Wij, eens een befaamd kultuurvolk in het Westen, zijn vervallen tot een volk zonder naam op de kaart van Europa. Voor de wereld leven wij, als volk, alléén in het verleden. Wij moeten ons bezinnen. Stuk voor stuk ons eigen erf heroveren tot wij meesters zijn over onszelf. Laten wij niet langer "opeischen", doch NEMEN wat het onze is, en er den stempel op drukken van onze levende Dietsche zelfstandigheid en grootheid. Laten wij een toekomst voorbereiden, ons verleden waardig. Het Vlaamsch Nationaal Verbond, het eenig organisme in Vlaanderen, dat alle voos en volkverscheurend partijrumoer achter zich latend, alle Dietsche volksgenooten in den heldhaftigen opmarsch naar nationale vrijheid omsluit, stelt met deze uitgave weerom een daad van bewuste, bezielende volksverbondenheid. Het brengt tot het Dietsche volk zijn heiligste bezit, de Denkers en de Dichters, de groote Aanvoerders uit het verleden. Het houdt het Dietsche volk zijn Grooten voor. En wien kon het beter uitkiezen om de reeks «DIETSCHE GROOTEN» in te luiden, dan den grooten Aanvoerder bij uitstek, den alles-offerenden, alles-bezielenden held, den gemeenschappelijken trots van Noord en Zuid, den vader des vaderlands, Willem, Prins van Oranje? In dezen tijd van volkswording en nationaal heimwee, rijst hij nog immer uit als het voorbeeld van den leider, trouw totterdood, een man met reine handen. En het Vlaamsch Nationaal Verbond, kan in dezen donkeren, gistenden tijd, geen beter licht opsteken, dan de waarheid die de heele wereldgeschiedenis overstraalt : het moeizame, soms bloedige werk der volksgeboorte, is immer de zending van één man, één vader, één grooten volksgekluisterden Leider. Het V.N.V. en zijn Leider: Hou-Zee" (voorwoord, 5) "Oranje had den toestand in het oog, en zette de kroon op het werk. Een meesterlijke staatsgreep bracht de Raad van State achter slot en grendel, en deze daad was zoo vèrstrekkend in haar beteekenis, dat hiermee voorgoed Zuid en Noord bij elkander werden gebracht. De Spaansche vestingen werden bestormd, en toen de tercio's zoo vermetel waren in Antwerpen een uitval te doen, en dagenlang de heerlijke Schelde-stad plunderden, had deze daad alléén voor gevolg dat de Dietsche gelederen geestdriftiger dan ooit werden gesloten: de Staten Generaal troffen met de Staten van Holland en Zeeland een overeenkomst : *de Bevrediging of Pacificatie van Gent* (1576). Dit was een zonnige dag in het leven van den moegestreden Prins : de droom waarvoor hij levenlang had gekampt eindelijk verwezenlijkt... In één kamp vereenigd, alle godsdienstveeten geschorst, stonden de Lage Landen op de bres tegen den Spaanschen dwingeland. Hijzelf zou worden vergoed en in al zijn bezittingen hersteld. *** Dank zij Willem van Oranje waren alle Dietsche landen één. Doch spoedig zou het blijken dat de Walen, die nooit met de Dietsche gemeenschap samengeleefd hadden, nu ook evenals later in 1830, de moeizaam verworven Dietsche eenheid door hun verraad zouden ontwrichten." (26/7)	1937	APG Vlaams nationalisme	
Willem...,	Willem van Oranje (1533-1584). *Oranjenummer als bijvoegsel bij het Reformatorisch Dagblad*, 29 mei 1984, 14e jaargang, nr 48, 1984. 71 blz. ill. "Kennis van het verleden leidt tot relativering van het heden. Het behoedt voor een ongefundeerd optimisme over de toekomst. Dat relativeren en behoeden hebben we vandaag hard nodig. Want er is een stroom „nieuws" over ons losgebroken, die ons grote moeite geeft een plaats te bepalen. Daarom is die kennis van het verleden, onze geschiedenis, een kostbaar goed. Wie het kwijt raakt, kan het niet vervangen, het is immers „geschiedenis"! Hij of zij staat daarmee tegelijkertijd stuurloos in de opkomende vloed golven van materialisme en verkilling. Aandacht schenken aan de Vader des Vaderlands betekent daarom meer dan het opstoffen van verloren gegane idealen. Het betekent aandacht schenken aan de zin van ons volksbestaan. En onherroepelijk vloeit daaruit voort te ontdekken, dat de band „God, Nederland en Oranje", (hoe daar ook tegenaan gekeken wordt) onlosmakelijk het fundament van ons volksbestaan vormt. Daarom weigeren we ook de gedachtenis aan Willem van Oranje te laten besmeuren. Niets menselijks, dus zondigs, was hem vreemd. Wanneer God hem echter heeft willen gebruiken als politiek voertuig om de „ware religie" onder ons ingang te doen vinden, dan eren wij hem daarin en weigeren om ons mee te laten sleuren in het teniet doen van hetgeen het wezen van ons Nederlands bestaan uitmaakt. Toch een band God, Nederland en Oranje!" (3)	1984	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem...,	Willem de Eerste, Prins van Oranje en Nassauw Enz. Enz. Enz. of de *Vader des Vaderlands*, aan het Volk van Nederland. Amsterdam by *Arends*; Rotterdam, *Hofhout en Bal*; Leide, *Perk*; 's Haghe, *Klis, Stogwey*; Delft, *Poelman*, en verder alöm. [c. 1785]. 8 blz. *Prinsgezind stuk.* *Online: Europeana* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WillemdeEerste.pdf* "Tot U ô VOLK VAN NEDERLAND ! (dus spreekt die Vader des Vaderlands,) tot u rigt ik myne stemme, hoort naar my; en laat myne redenen tot uwe ooren ingaan, en in uwe harten invloeijen. Zoo de nagedagtenis van Hem die U tot een vry Volk gemaakt, en U van de slaverny van den Spaanschen PHARAO, als een tweede MOSES, uit het Egyptische Diensthuis van eenen geweldigen dryver, na het CANAAN van Vrede en Vryheid geleid heeft, by u nog in eenige waarde is, wie heeft dan meerder recht om gehoor by u te vorderen! Ik ken uwe geäartheid, ô Nederlanders! dewyl ik, even gelyk die Heirtogt der Israëlliten, onder u lieden met vele ondankbaare, veele moeilykheden en verscheidene van myne bezondere Vyanden, door eene woesteny van verwarring heb moeten worstelen. Ik heb nogtans, ten koste van myn goed, en bloed : ja zelfs van myn lyf en leven de fundamenten van uwe zoo wel geordende Regeringsform gelegt, en daar op de Heilbanier van Vryheid en Godsdienst, zoo manmoedig, als onverschrokken, geplant; en gylieden hebt reeds meer dan twee eeuwen de vrugten van myn arbeid genoten. Zoo dan myne nagedagtenis by u nog heilig is, kunt gy niet weigeren my eenige oogenblikken uwe aandacht te verleenen. (...) ô VOLK VAN NEDERLAND ! had men ooit kunnen gelooven dat 'er onder uwe een geslagt zou opstaan, 't welk my, myn Huis, en Stam, myne daden, myne dapperheid, myne liefde en zorgen, zoo moedwillig als eereloos uit zyn geweten uitwisschen en met de snoodste ondankbaarheid beloonen zou?" (3/4)	1785	APG prinsgezind	Willem de Eerste, Prins van Oranje en Nassauw
Willem...,	"Gijsbert Leoninus (V. bl. 296. Vr. 335)", in: De *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen, allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen,* jrg 6, Amsterdam: Frederik Muller, 1856, p. 89. *Online: google books* "Omtrent dezen (de gesneuvelde kapitein Ghisbertus Le Lion, broer van Coenraet, die in Leiden studeert en zoon van Elbertus Leononinus) bevindt zich op het archief te *Deventer* de volgende brief (3 febr. 1584) van Willem van *Oranje." (89) Zie: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/10296* (Brief aan stadsbestuur Deventer in verband met steun aan zoon van de gesneuvelde kapitein.)	1856	APG brief Oranje	BriefOranjeaan Deventeroverghisbert Leoninus

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem...,	Willem de Zwijger herdenking te Bandoeng op 24 April 1933. Oud-Hollandsche liederen gezongen door de Vereenigde Zangers van Bandoeng 1933, [1933]. 3 blz. *Muziek en tekst*. Liederen: Wilhelmus van Nassouwe, Bergen op Zoom, Wilt heden nu treden en Heere, Keere van ons af. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/HerdenkingBandoeng.pdf* "Wilhelmus van Nassouwe, ben ick van *dietschen (!)* bloet" Vgl. W.J. van den Bergh, *"Het Wilhelmus van Nassouwe. De afkomst van Willem de Zwijger" (1941)*.	1933	LTM muziek herdenking Bandoeng 1933	
Willem...,	Willem van Oranje, Neerlands Redder herdacht, Leiden, (1884). NB. Deze titel is vermeld in gedrukte catalogus* van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde, maar de publicatie bleek nergens te vinden. Dr. Anton van der Lem, Conservator Bijzondere Collecties UB Leiden, was zo vriendelijk dit grondig na te gaan, maar ook zijn naspeuringen in het Archief van de Maatschappij bleven zonder resultaat.	1884	APG	Catalogus NML

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Willem..., (Lezing P.J. van Winter),	"Willem de Zwijger en Paul Kruger", in: *Zuid-Afrika, Maandblad van de Zuid-Afrikaansche Stichting Moederland te Amsterdam voor de culturele en economische betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika,* jrg. 42, nr 11, 1965, pp. 137-138. *Verslag van herdenkingsrede geboortedag Paul Kruger gehouden door Prof. jhr dr. P.J. van Winter.* "Prof. Van Winter noemde in zijn voordracht het vergelijken van Willem de Zwijger en Paul Kruger een onderneming, die hachelijk lijkt. Wij kennen immers Oranje als een schitterend en in het begin wat lichtzinnig edelman, die aanvankelijk nog weinig deelde in de godsdienstige bekommernissen van zijn tijd. Daartegenover Paul Kruger: een strenge Voortrekkerszoon zonder uiterlijke tooi, zonder veel schoolopvoeding, een godsdienstig man, maar niet behorend tot de groten der aarde. Bij Willem de Zwijger denken wij aan het Nederland van het einde van de l6de eeuw, met zijn stedelijk overwicht van het handeldrijvende Holland en Zeeland, bij Paul Kruger aan het pioniersland Transvaal, waar een uiteenwonende bevolking van boeren de toon aangaf. Maar er is overeenkomst. Het Nederland van Oranje en het Transvaal van Kruger waren beiden gemeenschappen in wording, die zich uit een groter geheel losmaakten, de Nederlandse republiek uit het Bourgondisch-Habsburgse geheel der zeventien Nederlanden, en Transvaal uit het nog niet begrensde Zuid-Afrika, dat door de Kaapkolonie bestreken werd. Het geschiedde telkens in strijd met een wereldmacht, met het Spaanse Rijk in het ene geval, met Engeland in het andere. Willem de Zwijger en Paul Kruger waren beiden krijgsman en staatsman en bij beiden is de nadruk op het laatste komen te vallen. Beiden genoten groot vertrouwen en waren de leidslieden naar wie werd opgezien voor uitkomst uit verwarrende moeilijkheden. Men wordt zich de overeenkomst ook bewust als men leest dat Oranje in zijn later leven, verarmd en vroeg verouderd, door dezelfde natuurlijke wijsheid en waardigheid opviel als ook bij de Boer Paul Kruger trof. Bij alle verschil hebben de twee staatslieden nog meer trekken gemeen. Beiden hebben hun leven lang besef gehad van de grotere eenheid, waaruit zij afkomstig waren — Kruger uit het Zuid-Afrika van de Afrikaners, dat zich van de Kaap steeds verder Noordwaarts uitbreidde en waarmee hij de samenhang steeds heeft erkend; Oranje heeft nooit de samenhang der Bourgondische Nederlanden vergeten, waarin hij aan het Hof te Brussel had leren geloven." (138)	1965	APG herdenking	
Willems, J.F.,	"Brieven van Jan van den Warck, geschreven uit Antwerpen in de maenden october 1578 en juny 1579, aen de Staten van Zeeland", in: *Belgisch Museum voor Nederduitsche Tael- en Letterkunde en de Geschiedenis des Vaderlands, uitgegeven op last der Maetschappij tot bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde* door J.F. Willems, vijfde deel, Gent: F. en E. Gyselynck, boek- en steendrukkers, 1841, pp. 259-315. *Noten.* *Online: dbnl* *Bevat o.a. ook in een Bylage (p. 284) een brief van Oranje aan Marnix. Zie hieronder en: http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/WVO/brief/8343* "In myne *Mengelingen*, bladzyden 87-223, heb ik eenige brieven door den druk gemeen gemaekt, die over de gebeurtenissen, binnen de stad Antwerpen voorgevallen in de jaren 1581 tot 1584, niet weinig licht verspreiden. Thans ben ik in de gelegenheid gesteld om nog eenige andere brieven mede te deelen, in zelfde stad in de jaren 1578 en 1579 geschreven door Jan van den Warck van Antwerpen, een der voornaemste staetsmannen van zynen tyd. Ik vond dezelve in eenen dikken bundel van papieren uit de tyden der omwenteling van de XVIe eeuw, eertyds berustende ter greffie van de staten van Zeeland, te Middelburg, en verzameld door wylen den heer Parmentier, in leven stadsarchivarius van Gent. Zy waren, nu eenige jaren geleden, te Gent met een schip aengekomen, en voor scheurpapier verkocht. Thans is die verzameling, door myne bemiddeling, het eigendom geworden der koninklyke bibliotheek van Bourgondie, te Brussel. Deze stukken zyn eigenhandig onderteekend door Jan Van den Warck, uitgezonderd den eersten, den vierden en den vyfden brief, welke laetste echter, door de zelfde hand als de andere geschreven, even authentiek zyn." (259) "Monsieur de Ste-Aldegonde. Une des raisons principales qui me rend plus incertain dentreprendre ung voyage à Gand est une impossibilité de les secourir, car, comme vous scavez, l'unique moyen de mettre ordre est avoir gens de pied à commandement; mais nous en sommes tellement destituez que nous ne pouvons faire estat en toute nostre armée d'aucun nombre suffissant, seulement pour assister à nostre cavalerie: tant a esté grande la mortalité. Or, je ne doubte, si je viens à Gand, qu'incontinent je n'en sois sollicité, non seulement par une partie des citoyens, mais aussy généralement par tout le corps, auquel ne pouvant satisfaire que par ung refus, tant s'en fault que je puisse traicter quelque chose avecq leur contentement, qu'au contraire, imputant la cause du refus à mauvaise volupté, ils pourraient concepvoir, avecq quelque apparence, sinistre opinion de moy, qui pourroit par trop préjudicier. Cela me faict resoudre à attendre encores ce qui sera respondu sur ce que le pensionnaire de Middelborch a porté avecq soy, qui me pourra donner quelque ouverture. Au reste, j'ay esté adverty que monsieur le duc Casimir veult renvoyer la plus part de ses reîtres, et mesmes aulcuns parlent qu'il continue à se vouloir retirer; de quoy je ne suis pas encoires certainement informé, qui me faict vous prier de vous en enquerir, et de me le mander. Et à tant, apres m'estre recommandé à vos bonnes graces, je prierai Dieu, Monsieur de Ste-Aldegonde, vous tenir en sa garde. A Anvers ce 23 octobre 1578. Votre bien bon amy à vostre commandement, GUILL. DE NASSAU." (284/5)	1841	APG brieven	Willems Brieven Warck

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
William...,	"William the Silent", in: *The Nation*, vol. 12, nr 4, 26 october, 1912, p. 192. Vergelijking van Ruth Putnam, *William the Silent. Prince of Orange [1533-1584] and the revolt of the Netherlands*, 1911 en Jack Collings Squire, *William the Silent,* 1912. "It is inevitable that Mr Squire should challenge comparison with Miss Ruth Putnam, whose biography of William the Silent in the " Heroes of the Nations " series, itself a condensation of her larger and authoritative work, we reviewed on March 9th last. In that notice we said that, except for its lack of the heroic touch, Miss Putnam's later volume fulfils every requirement of the perfect monograph. Mr. Squire's book is not on the same level as Miss Putnam's, but it has the quality in which the latter is wanting. It brings forward the heroic side of William, and gives us a vivid and dramatic account of his career. The relief of Leyden, and the story of William's assassination at Delft, for example, to take two episodes to which Miss Putnam does less than justice, are told by Mr. Squire in a spirited style that grips the reader and carries him along to the climax. Moreover, Miss Putnam felt it necessary to give up large sections to the general history of the period, while Mr. Squire concentrates attention on the chief characters, with William himself as the protagonist. The consequence is that the volume before us is better suited to the general reader, and though Miss Putnam's book is of far more value to students, those who have but a slight acquaintance with the history of the sixteenth century can read Mr. Squire's biography with greater satisfaction." (192)	1912	APG	
William...,	"William the Silent by Jack Collings Squire", in: *The athenaeum. Journal of literature, science, the fine arts, music and the drama,* London, nr 4431, 28 september, 1912, p. 339. Boekbespreking. "Mr Squire's new life contains in a moderate compass the main facts about William's remarkable career. It is based, of course, on Motley, who used the principal authorities with such thoroughness that all his successors must seem to copy him. But Mr. Squire has read for himself the Prince's voluminous correspondence and polemical pamphlets, and he makes some apt quotations from the letters of English agents, and from the early lives by Churchyard and Williams. He owes something also to Miss Ruth Putnam's excellent monograph, and might, with advantage, have emphasized as clearly as she does the constitutional peculiarities of the Prince's position. He deals most fully with the central period—the struggle with Alva, Requesens, and Don John—and summarizes the account of the less picturesque, but not less important, years in which William, tried and failed to unite the seventeen provinces, North and South, Protestant and Catholic, Germanic-speaking and French-speaking, into a single durable confederacy. The success of his scheme would have altered the whole history of Western Europe, but it depended on the exercise of such toleration and sweet reasonableness as were only to be found in William himself. The taking of Brill by La Marck on April 1st 1572, which began the great revolt, is described as a blow "delivered, almost fortuitously, quite without deliberation." This is the traditional view, but the presumption is always against a miracle and the evidence points the other way. Mr. Squire says that in the spring of 1572 "Alva's protests became too strong longer to be ignored." But, as Miss Putnam has shown, diplomatic relations between England and Spain had been broken off in March, 1572, and Elizabeth had special reasons for annoying Alva. Prof. Pollard in 'The Political History of England' gives a useful summary of the diplomatic references. Ostensibly Elizabeth had expelled La Marck from Dover, but when in June, 1572, Montmorenci told her that La Marck had left Dover to seize Brill with her consent, the Queen admitted the charge. Guereau, the dismissed Spanish envoy to the English Court, may have been guilty of some exaggeration when he wrote, on April 15th, 1572, that he had foreseen the attack on Brill for six months, and had warned Alva. Mr. Squire has a vigorous style which needs chastening. William's father, Count of Nassau, is said to have kept his inheritance peacefully "for nearly a century"; but he was only 72 when he died. "The big battle again avoided being fought" (p. 15) is bad English ; and it is odd — and also ambiguous — to read of Alva perpetually smoking with anger" (p. 167). There are far too many misprints, such as "Loyala " and "formally" for *formerly*. Still, this is a very readable book, illustrated with ten good portraits and a map, which, however, is inadequate." (339)	1912	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Winkler, Johan,	Maurits Dekker's Oranje, Amsterdam: Instituut voor arbeidersontwikkeling door de N.V. De Arbeiderspers, 1936. 14 blz. *Noten*. "De socialist zal er zich niet licht toe laten verleiden om critiekloos geijkt-romantische schoolboekjes-geestdriftigheden over de Tachtigjarige Oorlog te herhalen. Voor hem is het verzet der Nederlanden niet alleen verklaard door de toenmalige tegenstellingen op godsdienstig gebied en hij neemt evenmin genoegen met de populaire opvatting die de vrijheidsoorlog zich af zag spelen tussen enerzijds een alleen maar bozen tyran en anderzijds een alleen maar edelen prins. Als de zaken zo eenvoudig waren, als inderdaad de Tachtigjarige Oorlog slechts een ten gunste van de laatsten beslist conflict tussen katholieken en protestanten was, hoe zouden dan ook onze katholieke medeburgers te zijner tijd het nog altijd tastbaar resultaat van de bevrijdingsstrijd der Nederlanders kunnen méévieren? De socialist zo goed als de katholiek heeft leren inzien, dat de opstand der Nederlanders oneindig dieper en veelzijdiger betekenis had. En met name de historisch geschoolde socialist vermag hier tot de kern der feiten door te dringen. Hij onderkent in de gebeurtenissen van welke Oranje de centrale figuur was, niet alleen het religieuze, maar ook het staatkundige, maar ook het maatschappelijke moment. Maurits Dekker is zo'n historisch geschoold socialist. Hij laat aan de momenten die ik noemde alle recht wedervaren. Zijn historische roman lijdt allerminst aan de schoolboekjes-eenzijdigheid die ik wraakte. Hij bewees door het werk dat hij schiep, dat de.....socialistische litterator waarlijk niet de laatst aangewezene is om het religieuze, maar ook politieke, maar ook sociale epos van de strijd der Nederlanders te schrijven." (6/7) "Men zal goed doen Maurits Dekker's roman *Oranje* niet éénmaal doch méérdere malen te lezen. De stof die er in behandeld wordt, is n.l. zo rijk, dat ik uit ervaring weet dat men ze moeilijk in een of twee keer kan verwerken. Zelf had ik van de lectuur van Oranje het meeste profijt, door het boek eerst als „gewone" roman achter elkaar uit te lezen; daarna friste ik aan de hand van verschillende historieboeken mijn geschiedkundige kennis aangaande het door Dekker behandelde tijdvak weer op; toen las ik het boek voor de twééde keer. Die tweede keer werd ik er pas van overtuigd hoezeer Dekker's roman ook historisch verantwoord is, niet alleen wat de juistheid der afzonderlijke feiten, maar vooral ook wat hun voortreffelijk geschetste samenhang, wat de ordening van hun oorzaak, verband en gevolg betreft. Laat ons de eerste tientallen bladzijden uit die gezichtshoek bezien. Wij maken te Amsterdam kennis met Vincent den wever en Jacob den kok, die het ganse boek door het „volk" zullen vertegenwoordigen, dat immers in de opstand der Nederlanden een waarlijk niet minder belangrijke rol heeft gespeeld dan de adel. Vincent is een werkloos lakenverver en het loon dat een Amsterdams meesterverver hem zo juist aanbood is zo gering, dat hij uitroept: Je kunt tegenwoordig beter bedelaar dan lakenverver zijn. Dit kleine tafereeltje brengt ons alleronmiddellijkst in kennis met de economische feiten dier dagen. De oude middeleeuwse productievormen worden door nieuwe afgelost. Dat is vooral in de textielnijverheid het geval. In de steden waar zij tot nu toe werd uitgeoefend, lijdt zij een steeds moeilijker bestaan: de oude gilden vormen een te knellend keurslijf, waar de z.g. „nieuwe draperie" op het Vlaamse platteland zich aan onttrekt! Daar kan buiten gildeverband goedkoop geproduceerd worden. Daar ontstaat een allereerste begin van een kapitalistisch textielbedrijf; grote getallen arbeiders wonen er te samen. In Oudenaerden en elders. Daar zal straks het Calvinisme snel ingang vinden. Daar zal in 1566 de beeldenstorm het eerst gaan woeden.... Op diezelfde eerste bladzijden van Oranje laat Dekker den korendrager Maarten uitroepen:..... omdat zij de meeste grote heren tegen zich hebben, moeten die van de nieuwe	1936	LTM APG boekbespreking roman	
Winter, P.J. van,	"Willem de Zwijger en Paul Kruger", in C. de Jong (samensteller), *Onder die ban van die Prins. Verslag van die herdenking van Prins Willem I van Oranje se sterfdag 10 julie 1584 en oorsig van die verskene geleentheidspublikasies*. Opgestel deur C. de Jong in opdrag van die Komitee Prins Willem I van Oranje-Nassau-Herdenking te Pretoria in 1984. Uitgegee deur die Stigting Jan van Riebeeck (Suid Afrika), Pretoria, 1985, pp. 31-34. Verslag van een lezing van P.J. van Winter in Utrecht, 11 Oktober 1965. Zie ook: *"Willem de Zwijger en Paul Kruger" 1965.* "Noch Oranje noch Kruger hebben bereikt wat zij zich hadden voorgesteld. Prins Willem is voor de Nederlanders de Vader des Vaderlands, maar het vaderland waarvan hij de grondvester was, bleek iets heel anders te zijn dan hij zich had voorgesteld,... Paul Kruger heeft de ondergang van de Zuid-Afrikaanse Republiek beleefd en de nieuwe opgang van het Afrikanervolk heeft hij wel voorspeld maar niet mogen aanschouwen." (33) "Wij eren hen als wegbereiders die tevens het goede hebben opgewekt en als strijders die zich aan hoge zedelijke normen gebonden hebben betoond, ook in staatkundig streven. Het heeft in Nederland zoveel als in Zuid-Afrika sterke invloed gehad en behouden op het beoordelen van historische verschijnselen. In de overeenkomstige morele grootheid van hun beste nationale figuren hebben Nederland en Zuid-Afrika zo een mogelijkheid tot wederzijds begrip. In de verering die Kruger en Oranje genieten, hier en ginds, steekt een aanwijzing dat men goed doet over en weer met het verwijt van morele verwording voorzichtig te zijn." (34)	1985	APG herdenking Zuid-Afrika 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wishaupt, M.C.M.,	"Woningen van Willem van Oranje: Dillenburg, Brussel, Breda, Delft", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984*, 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 89-95. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "In 1572 trok Willem van Oranje naar Delft (cat.nr. H 10), een veiliger onderkomen dan Den Haag, waar de troepen van Valdez de stad praktisch onbewoonbaar hadden gemaakt. Hij nam zijn intrek in het Prinsenhof, het aan de Schoolstraat gelegen noordoostelijke gedeelte van het ca. 1400 gestichte St. Agathaklooster, eens het voornaamste vrouwenklooster van Delft. Het was een groot in eenvoudige stijl opgetrokken complex, bestaande uit verschillende gebouwen en binnenplaatsen, en in opeenvolgende periodes tot stand gekomen (cat.nr. H 11, afb. H 4). Ook de Staten-Generaal, de Staten en het Hof van Holland en de Hollandse Rekenkamer verplaatsten hun aktiviteiten naar Delft en behalve de Rekenkamer vestigden deze colleges zich tot 1577 eveneens in het Prinsenhof. In deze eenvoudige behuizing verbleef de prins zeer onregelmatig, aangezien zijn verplichtingen hem overal elders opeisten. Op 16 juni 1584 werd Frederik Hendrik gedoopt en als getuigen traden de burgemeesters van Delft op. Bij die gelegenheid schonk de stad Delft het hele complex van het St. Agathaklooster, dat in 1577 in haar bezit was gekomen, aan Willem van Oranje en zijn echtgenote Louise de Coligny. Na de moord op Oranje wilde zijn weduwe niet langer in Delft blijven, en met de stad Delft werd overeengekomen de schenking ongedaan te maken in ruil voor een jaarlijkse lijfrente van 400 gulden ten behoeve van Frederik Hendrik." (92)	1984	APG ESG BKM woningen Oranje	
Witlox, J.,	"De katholieken, Nederland en Oranje", in: *Jaarverslag over 1925 van Vereeniging "Oranje-Nassau Museum"*. Gevestigd te s' Gravenhage, s' Gravenhage: W.P. van Stockum en Zoon, 1926, pp. 16-19. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WitloxOranjeKatholieken.pdf* "De Zwijger greep zich dan ook zoo lang mogelijk krampachtig vast aan zijn ideaal: Allen, Roomsch en Onroomsch, eensgezind tegen Spanje! Helaas! de godsdienstkwestie bracht scheiding én sloeg den prachtigsten staat van Europa, met de heerlijkste ontwikkeling in zicht, hopeloos uit elkaar. Treft den Katholieken hier de hoofdschuld? Groen getuigt van hen: Zij hielden zich trouw aan den grondslag, waarop men had onderhandeld. Zij verlieten de gemeenschappelijke zaak niet. Zij leverden zich niet, zooals velen zich inbeelden, aan handen en voeten gebonden aan de Spanjaarden over. Het epitheton „Spaanschgezind" voor de Roomschen is een aantijging, weinig overeenkomstig de waarheid. En de grijze Oldenbarneveld, staande voor zijn rechters, gaf aan zijn Katholieke landgenooten de onverdachte loftuiging mede: „dat ook onder de papisten veel opregte beminders van 't vaderland zijn, gelijk zij van den beginne der oorloge getoont hebben." (16/7)	1926	APG GKS	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wittemans, Fr.,	Marnix van Ste. Aldegonde. Minister van Willem van Oranje, Antwerpen: Uitgeverij Lectura, 1934. 104 blz. ill. *Noten, Index*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/WittemansMarnixMinister.pdf* "Willem van Oranje aangezet tot den strijd door Zijn broeder Lodewijk en de afgevaardigden der Provincie gevoerd, heeft weer de wapens opgenomen. Doch tot dit besluit had Marnix hem ook gebracht. In de ballingschap hebben deze twee helden elkaar eindelijk geheel gevonden, Zij, die den opstand tegen Spanje geheel moesten schragen, waren geroepen volkomen tot elkaar te komen. De Prins had Marnix, den overtuigden Calvinist, toch tot zich geroepen, zegt Prof. Blok. Welke groote historische beteekenis heeft hun wederzijdsche ontboezeming na hun eerste mislukte pogingen niet gehad! Oranje zal getracht hebben zijn dubbelzinnige houding te verontschuldigen, zich steunende op de ridderlijke gevoelens van een edelman en een staatsleider, die trouw aan zijn vorst wilde blijven. Wellicht getuigde hij van zijn vrees dat het gepeupel anarchie zou hebben veroorzaakt, en van de roekeloosheid door de beide Marnix getoond, om onvoldoende voorbereid het vaandel tegen het bestaande gezag opgeheven te hebben? Marnix zal hem geantwoord hebben dat door het verlies van zijn broeder, door zijn ballingschap en de verbeurdverklaring van al zijn goederen, hij de noodige offers gebracht had, dewelke hem het recht gaven onomwonden de waarheid onder de oogen te brengen van hem, dien hij als zijn meerdere beschouwde." (34)	1934	APG Oranje en Marnix	
Wittemans, Fr.,	"Marnix als staatsman", in *Marnix van Sinte Aldegonde. Officieel Gedenkboek*, Brussel en Amsterdam, 1939, pp. 119-144. ill. *Noten*. "Dat hij in de uiterst moeilijke omstandigheden, waarin hij zijn menigvuldige ambten vervulde, ook fouten begaan heeft en zwakheden getoond, ja, oogenblikken van vertwijfeling gehad, is onbetwistbaar. Doch de Prins heeft zelf misrekeningen in zijn hoofdleiding gemaakt : wij bedoelen hier zijn politiek op Frankrijk geleund. Doch dit al neemt weinig af van de allerhoogste belangrijkheid die de geschiedenis te recht aan het leven van Marnix gehecht heeft, al moge hij heden nog heftige tegenstrevers hebben; doch dezen geven door hun overdreven aanvallen het bewijs, dat zij niet de noodige objectiviteit betracht hebben om een figuur als Marnix op juiste wijze te beoordeelen. Er is niemand, die naast den Prins zooals hij op den voorgrond in de beroerde tijden der Hervorming getreden is; niemand over wien sindsdien meer geschreven werd, en wiens naam dezelfde populariteit genoot; wiens geschriften meer herdrukt werden. Dit alles ter inleiding van de schets die wij hierna van het leven van Marnix tusschen de jaren 1572 en 1583 maken, de perioden daarvóór en daarna zijnde door andere medewerkers van dit gedenkboek behandeld. In het begin van 1572 vertoeft Marnix nog op het stamslot van Nassau te Dillenburg, waar de Prins van Oranje hem in 1569 gevraagd heeft te komen verblijven als « raadsman, minister en privaat dienaar ». Na de verovering van den Briel is hij het in wien de Prins het meest vertrouwen toont om in zijn naam het gezag in handen te nemen, en een onafhankelijk bestuur tegenover het wettelijke, door Alva namens den Koning van Spanje uitgevoerd, in te richten." (120)	1939	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wolf, C. de,	"De bibliotheek van Willem van Oranje : Eigentijdse gedrukte werken", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984,* 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 29-39. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "Een blankhouten kist met 48 boeken met het wapen van de prins op de band, twee boeken gebonden in zwart fluweel, een foudraal met ijzeren beslag en van binnen zwart fluweel, zes boeken met geheel vergulde banden en nog 28 andere grote en kleine boeken. Dat liet de prins in 1567 inpakken, samen met allerlei andere goederen, toen hij na zijn weigering om de eed aan de koning te vernieuwen, van het kasteel Breda vertrok naar het vaderlijke slot Dillenburg. De kist met boeken ging echter niet met de andere goederen mee, maar bleef nog enige tijd in Breda en werd in 1568 waarschijnlijk overgezonden naar Keulen, waar in de loop van dat jaar Willems vrouw Anna van Saksen met de kinderen en een gevolg van 60 à 70 personen arriveerde. En dit is het enige substantiële gegeven dat wij hebben over de eigentijdse bibliotheek van Willem van Oranje: ruim 50 kostbaar gebonden boeken en bijna 30 andere beschouwde hij blijkbaar als persoonlijk bezit en de moeite waard om mee te voeren." (29) "Al uit deze tijd (huwelijk met Anna van Saksen) is een boek bekend dat door een politiek medestander aan de prins is opgedragen. Het is een tekstuitgave van Henricus Agylaeus. Deze was jurist in zijn geboortestad 's-Hertogenbosch waar hij in 1558 wegens ketterij tot ballingschap en verbeurdverklaring van zijn goederen werd veroordeeld. In de volgende jaren verbleef hij in verschillende omringende landen en publiceerde enkele juridische werken. In de loop van de jaren '60 keerde hij terug in Den Bosch en werd daar één van de leiders van het verzet. Weer moest hij in ballingschap, naar Duitsland, keerde enige tijd terug, maar slaagde er uiteindelijk niet in de stad en Brabant in staatsgezinde richting te sturen. Vanaf 1579 woonde hij in de "bevrijde" gebieden, vooral in Utrecht. Tijdens zijn eerste ballingschap publiceerde hij in 1560 bij de beroemde Franse drukker/uitgever Henri Estienne (Stephanus), dan in Genêve, een tekstuitgave van juridische werken die een (vervolg-)onderdeel vormen van het Corpus juris civilis, de grote verzameling wetsteksten van het Romeins recht. De uitgave waaraan Estienne zelf meewerkte en waarvoor zijn maecenas Ulrich Fugger financiële hulp bood, werd door Agylaeus opgedragen aan Oranje: voorin het boek bevindt zich een gedrukte opdracht. De KB bezit uit de collectie Mensing een exemplaar in een fraaie vergulde 16e-eeuwse franse (geneefse) band, een "opdracht-band". Er is nog een exemplaar bekend dat er precies hetzelfde uitziet, dus er zijn meerdere opdracht-exemplaren vervaardigd; het is waarschijnlijk dat het exemplaar van de prins ook zo gebonden is geweest (cat.nr. B 8). Waren er in de veel grotere bibliotheek die achterbleef in Breda, gedrukte werken? Zoals gezegd werd de bibliotheek in 1569 bezocht door Arias Montano die van Philips II boeken uit geconfisqueerde bibliotheken moest verwerven voor het Escorial. Hij zocht vooral kostbare handschriften en het kan zijn dat vele gedrukte werken door hem niet de moeite waard geacht werden. Deze zouden, gezien het wisselvallig lot van de stad en het kasteel in deze tijd, wellicht al tijdens Willems leven weer in zijn bezit gekomen kunnen zijn." (31/2)	1984	BDG	
Wolf, C. de,	"Willem van Oranje in de leer- en leesboeken voor de vaderlandse geschiedenis in de achttiende en negentiende eeuw", in *Boeken van en rond Willem van Oranje, Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 8 juni - 26 juli 1984,* 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, pp. 61-79. ill. *Bibliografie. Lijst van tentoongestelde werken.* "Wat kregen onze voorouders in hun vroege schooljaren te horen over Willem van Oranje, en wat is het beeld dat vooral in de achttiende en negentiende eeuw van hem werd overgedragen? De algemene indruk is allereerst een vrij stereotiep beeld: getrokken uit de algemene geschiedbeschrijving en gestold tot het opschrift op de graftombe: Vader des Vaderlands, een beeld dat in de 18e en het begin van de 19e eeuw ondanks politieke omwentelingen vrij stabiel in waardering lijkt. In de loop van de 19e eeuw komt er een nationalistisch gevoel bij met vooral tegen het einde van de eeuw oranje-gezinde trekken. In de vaderlandse geschiedenis op school, die meestal een geschiedenis van politieke en militaire feiten en gebeurtenissen en geen cultuurgeschiedenis is, krijgen, zoals te verwachten was, de voorgeschiedenis tot, en het begin van de 80-jarige oorlog zeer veel nadruk, met daarbinnen in de loop van de periode steeds meer centraal gezien de figuur van Willem van Oranje. De typisch 19e-eeuwse visies van de geloofsheld (anti-revolutionairen) en de vrijheidsheld (liberalen) zijn duidelijk maar op het eerste gezicht niet zeer genuanceerd aanwezig, alleen de katholieke visie van wankelmoedig opportunist wijkt uitgesproken af en brengt tenslotte de schoolstrijd in de geschiedenisboekjes. De schoolleer- en schoolleesboeken zijn meestal niet geïllustreerd, de (voor)leesboeken dikwijls wel; als er illustraties in een doorlopend geschiedverhaal voorkomen, is daar altijd iets over Willem van Oranje bij, in verreweg de meeste gevallen de moordaanslag, op de tweede plaats de toespraak in de Raad van State. Onze visuele interpretatie van de vaderlandse geschiedenis, zoals die bijvoorbeeld in de televisieserie tot uitdrukking komt, lijkt voor een groot deel geïnspireerd te zijn door de historische illustraties en platen van een man als Isings." (61)	1984	APG LTM verhalend	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wolf, H.J.,	"Drie baronnen van Breda II: René van Châlon, Prins van Oranje, Graaf van Nassau", in: *Ons Leger. Onafhankelijk Orgaan voor de Nederlandse Krijgsmacht*, jrg 41, nr 7, juli 1957, pp. 6-8. *Literatuur*. "Het was een hoogst belangrijke erfenis die hem ten deel viel, want hierdoor kreeg René de beschikking over uitgebreide goederen in Franche Comte en Oranje, waarbij nog gevoegd werden de inkomsten van de zoutmijnen te Salins. Maar voor alles kreeg hij de souvereine rechten verbonden aan het Prinsdom Oranje. Een codicil bij het testament gaf René het recht om de naam en het wapen van Châlon aan te nemen, en hij maakte hiervan gebruik. Voortaan noemde hij zich en tekende: Rene de Châlon, par la gràce de Dieu, prince d'Orange en hij voerde het devies "Je maintiendray Châlon". Later werd dat devies door Prins Willem I eerst veranderd in "Je maintiendrai Nassau", dat later als "Je maintiendrai" de wapenspreuk bleef van de Oranje's.- Ook het wapen van Oranje - een jachthoorn — komt van nu af aan in het wapen der Nederlandse Nassau's voor." (6)	1957	APG prinsdom titel devies	
Wolf, K.,	"Des Syndicus Dr Fichard zu Frankfurt a.M. Rechtliche Gutachten für den Prinzen Wilhelm von Oranien I.D.J. 1568 und 1570", in: *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*. Verzameld en uitgegeven door Dr. N. Japikse, zevende reeks, deel 4, afl 3 en 4, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1934, pp.. 236-240. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WolfGutachten.pdf* "Bei dem Suchen nach Quellen zur Geschichte des Prinzen Wilhelm von Oranien ist eine bisher völlig unbeachtet geblieben. Der im Frankfurter Stadtarchiv aufbewahrte schriftliche Nachlasz des Juristen und Syndicus des Frankfurter Rats und mehrerer fürstlichen und gräflichen Häuser, des Dr. Fichard, enthält einige Gutachten, die von dem Juristen auf Fragen des Prinzen oder seiner Brüder in den Jahren 1568 bis 1570 gegeben worden sind. Es werden mit diesen Schriftstücken keine besonders wichtigen Dokumente für die Lebensgeschichte des Oraniers erschlossen, doch zeigen sie krasz die verzweifelte Lage des Flüchtlings und welche unmöglichen Mittel er erwog, um aus diesem Elend herauszukommen, gleich als wenn ein Ertrinkender nach einem Strohhalm greift. Die Beziehungen zu Fichard dauerten schon lange Jahre. War es doch dieser Jurist gewesen, der dem Vater Wilhelms und ihm selbst den schwierigen Katzenelnboger Erbschaftsstreit zu einem einigermaszen günstigen Ende hatte führen helfen und die Formulierung des Vergleichs zum Teil ausgeführt hatte. Dieser über ein halbes Jahrhundert hindurch am Reichskammergericht geführte Prozesz hatte allen deutlich erwiesen, wie wenig Wert ein von dieser höchsten Entscheidungsstelle des Reiches gefälltes Urteil besasz, wenn es gegen einen mächtigem Gegner ungünstig ausgefallen war. Trotz der Entscheidungen, die den Klägern die Erbschaft zusprachen, konnten die Nassauer Grafen die Erbschaft nicht antreten, da dem Gegner Philipp von Hessen mächtige Freunde zur Seite standen. Aber trotz dieser bittern Erkenntnis richtete Oranien an Fichard 1568 die Frage, ob es ihm als Herrn von Breda und Isselstein als zum Reich gehörigen Herrschaften möglich sei, als ein Stand des Reichs gegen König Philipp als Herzog von Burgund am Reichskammergericht wegen Beschlagnahme der oranischen Besitzungen Klage zu erheben. Die Rechtslage schien dem Ratsuchenden deshalb unklar, da er im minderjährigen Alter „alle jus belangend die exemption des haus Breda und Isselstein der Königl. Majestät von Hispanien cedirt, aber Ihre Majestät nun eine lange zeit hero mit dem kaiserlichen Fiscal in unerörterter Rechtfertigung gestanden habe". Da der Prozesz noch nicht entschieden sei, so glaube er zur Klage vor dem Reichskammergericht berechtigt zu sein, da ihm die Reichsstandschaft noch zustehe, wenn auch seit 1551 kein Heller mehr contribuirt worden sei. Einen so umständlichen Weg brauchte nach Fichards Antwort der Prinz nicht zu wählen, denn er sei als Mitglied des Hauses Nassau schon ein Stand des Reiches. Aber ein solcher Schritt, um gegen den spanischen König vorzugehen, sei ganz zwecklos. Denn der Kaiser bezw. seine Richter würden schon überhaupt den Prozesz nicht zulassen; wenn es aber geschehen sollte, so würde sich nicht so leicht nach den früher gemachten Erfahrungen ein Gerichtsbote finden lassen, der bereit wäre, einen Prozesz in den niederländischen Erbländern zu exercieren. Unter Beilage eines Auszugs aus den Bestimmungen des Ordens vom Goldenen Vliesz hatte Oranien dann weiter eine rechtliche Belehrung begehrt, ob er schuldig sei, der Citation durch Alba nach Brüssel zu parieren, worauf ihm Fichard beruhigend antwortete, das Nichterscheinen sei von Rechts wegen geboten, ein Procurator oder Defensor werde für den Abwesenden zugelassen. Von einer Drucklegung der Verwahrung des Prinzen gegen die wider ihn erhobenen Beschuldigungen riet der Rechtsgelehrte ab. Erst wenn der Prozesz zu Ende geführt sei, solle eine Zusammenfassung aus den Akten gegeben werden, aber in aller	1934	JUR APG procesdossier	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wolf, K.,	"Heiraten von Kindern Wilhelms von Oranien mit Angehörigen deutscher Fürsten- und Grafenhäuser", in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, zevende reeks, deel VII, 1936, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, pp. 34-54. *Noten.* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WolfHeiratenvonKindern.pdf* "Bei manchen Momenten im Leben des Prinzen Wilhelm von Oranien tritt der Gegensatz zwischen den Anschauungen der deutschen Gesellschaft, der er entstammte, und den französisch-burgundischen Sitten, in denen ihn seine Vormünder erzogen hatten, scharf hervor. So wenn er in Frankfurt am Main im Kreise deutscher Fürsten erklärt, eine Fürstenehe habe nur den Zweck und Sinn, die ebenbürtige Nachkommenschaft zu sichern, während seine deutschen Standesgenossen gemäsz den Lehren ihres Luthertums noch von dem fast sakramentalen Charakter auch des fürstlichen Ehebundes überzeugt sind, so wenn er für seine zweite Gattin, Anna von Sachsen die Lektüre von Amadis und anderen Ritterromanen für geeigneter hält als die von Bibel und Katechismus und er sich von dem Streit der konfessionellen Parteien nicht irgendwie das Herz beschweren lässt, im Gegensatz zu den fürstlichen Theologen auf deutschen Thronen. Seine dritte Vermählung noch zu Lebzeiten seiner eingekerkerten, geisteskranken Gattin liesz es wieder klar werden, dasz er die Ehe nicht für ein so festgeknüpftes Band hielt, wie es im Reiche der Fall war. Zu ähnlichen Zusammenstöszen zwischen den auf französischen und deutschen Boden erwachsenen Ansichten über die Bedeutung der Ehe kam es nochmals in der oranischen Familie, als es sich darum handelte, einige der zahlreichen Nachkommen des Prinzen mit Angehörigen deutscher Fürsten- und Grafenhäuser zu vermählen, worum die deutschen Verwandten sich sehr bemühten. Dienten einzelne dieser Ehepläne hohen politischen Zielen, so zeigen diese Verbindungen andererseits, wie auch auf diesem Gebiete niederländischer Einfluss auf deutsche Verhältnisse einwirkte, eine Wandlung hervorrief. Zum erstenmal muszte ein Gegensatz der Anschauungen über die Zulässigkeit einer Verwandtenehe beseitigt werden." (34/5)	1936	APG ESG huwelijksvisie van Oranje	
Wolff, S. de,	"Over onze "Herdenking". Zij moet proletarisch zijn", in: *De Sociaal-Democraat. Weekblad van de sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland*, Tweede Jaargang, nr 13, 24 december 1932, pp. 5-6. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WolffHerdenking.pdf* "Zeer zeker, - aldus mijn antwoord op de vraag der Redactie van „De Sociaal-Democraat" — kan en mag „een historische figuur van de importantie van Willem de Zwijger op het oogenblik, waarop zijn herdenking in Nederland op groote schaal zal plaats vinden", door ons niet worden genegeerd. Hij moet ook door ons worden „herdacht", maar deze herdenking moet een proletarische zijn. Hij dient derhalve door ons te worden geplaatst temidden der klasseverhoudingen zijner dagen, want daaruit kan eerst voor ons de werkelijke beteekenis van Willem de Zwijger worden afgeleid. De opstand der Nederlanden tegen Philips II was in zijn diepste wezen de eerste burgerlijke revolutie. En het is voor ons niet het voornaamste te weten welke rol „de groote mannen" daarin hebben gespeeld, het belangrijkste is na te gaan hoe in en door den strijd der klassen de moderne verhoudingen werden geboren. De „man in the street" kent de namen van Egmont en Hoorne en Willem de Zwijger. Dat zijn voor hem de heroën uit de beginjaren der worsteling tegen Spanje. Dit „heldendom" blijft echter zonder de kennis der klasseverhoudingen volkomen duister en onverklaarbaar. Bovendien hebben wij moderne proletariërs bij deze „Zwijger-herdenking" een eereplicht te vervullen. " (5)	1932	APG herdenking 1933 socialisme	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wollschläger, Alexander,	"Die Ermordung Wilhelms im Prinzenhof. Historischer Rundgang durch das frühere Agathakloster", in: Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, pp. 17-20. ill. *Noten*. "Eine historische Stimmung umfängt den Besucher von Delft, der das prunkvolle schmiedeeiserne Tor an der Phoenixstraat als Eingangstür zum Agathaplatz durchschreitet. Hier blickt er durch die noch blätterlosen Zweige alter Parkbäume auf das Heimatmuseum „Het Prinsenhof", in dem sich Wilhelm der Schweiger zwischen 1572 und 1584 in regelmäßigen Abständen aufhielt. Hier im Treppenhaus — wo die Einschläge der Kugeln seines Mörders noch hinter Glas zu sehen sind — starb Wilhelm von Oranien am 10. Juli 1584. Nirgends ist die Geschichte Wilhelms des Schweigers deutlicher ablesbar als in diesem Prinzenhof, der fast zwei Jahrhunderte klösterliches Refugium der Schwestern der heiligen Agatha war. Als das Kloster 1572 von den Staaten von Holland beschlagnahmt wurde, durften die verbliebenen Nonnen im südlichen Teil (dem heutigen Völkerkundlichen Museum Nusantra) bleiben. Alle übrigen Gebäude wurden Wilhelm von Oranien als Schutzburg zur Verfügung gestellt. Von seinem Prinzenzimmer hat Wilhelm schon jenen dumpfen Glockenschlag der ältesten Turmuhr Hollands im schiefen Turm der Oude Kerk gehört, der heute noch im Prinzenhof beim Rundgang durch die Museumsräume an die Vergänglichkeit erinnert. Die Atmosphäre vergangener Jahrhunderte begleitet den Besucher, der auf historischer Spur wandelt, auf Schritt und Tritt. Inmitten der Altstadt neben dem von Linden umsäumten malerischen Kanal (Oude Delft) hat der Prinzenhof als letzte Wohnburg Wilhelms von Oranien sein architektonisches Gesicht bewährt. Hier ist die Geschichte lebendig geblieben bis auf den heutigen Tag." (17/8)	1984	APG herdenking moord	
Wollschläger, Alexander,	"Historische Rückblende", in: Wilhelm von Oranien (1533-1584) zur 400. Wiederkehr seines Todestages, Themanummer van *Siegerland. Blätter des Siegerländer Heimatsvereins E.V.*, Bd 61, Heft 1, 1984, p. 2. "Den 400. Todestag Wilhelms I. von Oranien am 10. Juli dieses Jahres veranlaßt den Siegerländer Heimatverein, in einer Festzeitschrift an das historische Datum zu erinnern. Anders als zum 400. Geburtstag des großen Oraniers 1933, als staatsautoritäre Schranken und „vaterländisches Pathos" den Festakt in Siegen bestimmten, wollen die Beiträge in angemessener Form auf die Persönlichkeit des Schweigers hinweisen, ohne den Anspruch zu verdeutlichen, der Leistung Wilhelms I. in einer kaum noch lebendigen Vergangenheit gerecht zu werden. Aber es ist erlaubt, in einer von mangelndem Geschichtsbewußtsein geprägten Zeit sich seiner zu erinnern, zumal die runde Jahreszahl auf den Rückblick drängt. Dies ohne überschwengliche Würdigung, weil sie, auch wenn sie ehrlich und zutreffend gefaßt wäre, dank ihres Mangels an kritischer Würze ein wenig an überzeugender Glaubwürdigkeit verlieren würde. Antriebsfeder für die historische Rückblende ist vielmehr der verständliche Wunsch, der Nachwelt und die geschichtliche Bedeutung des „Vaters des Vaterlandes" — wie die Niederländer ihren Prinzen nennen — ins Bewußtsein zu rufen. Schließlich wurde 1568 in den Grenzen unserer Heimat ein kleines Stück europäischer Geschichte geschrieben, als Deutsche und Niederländer gemeinsam unter der Führung von Wilhelm I. von Oranien auf der Ginsberger Heide im Schutz der Ginsburg die letzten Vorbereitungen für den niederländischen Befreiungskampf trafen und von hier aus in den Krieg gegen die Spanier zogen. Wilhelm von Oranien ist bei seiner Aufgabe, die Niederlande von der spanischen Unterdrükkung unter Philipp II. zu befreien, in vielfältiger Weise von den nassauischen Stammlanden in Siegen und Dillenburg unterstützt worden. Zeitweise waren die nassauischen Stammlande seine einzige Unterstützung. Die Kenntnis über den Ursprung des niederländischen Befreiungskampfs in der Einsamkeit der Siegerländer Bergwelt ist im Siegerland unvergessen geblieben. Was die Textorsche Chronik eindrucksvoll belegt, hat in den Geschichtsunterricht der niederländischen Jugend allerdings keinen Eingang gefunden. Auch fällt es schwer, im Nachbarland die Ginsburg als ein äußeres Symbol für ein erwachendes Geschichtsbewußtsein und als Gedächtnisstätte Wilhelms des Schweigers populär zu machen. Insofern erheben der Siegerländer Burgenverein wie der Siegerländer Heimatverein zu Recht den Anspruch, die historische Vergangenheit des oranischen wie niederländischen Erbes und die Leistung der Gegenwart in ihren vielfältigen wechselvollen Beziehungen zum Nachbarland als einen Baustein für das Haus der europäischen Völkerfamilie zu verstehen." (2)	1984	APG herdenking 1984	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Wolters, Albrecht,	"Wilhelm von Oranien. Aus dem Nachlasz von D. Albrecht Wolters", in: *Deutsch-evangelische Blätter. Zeitschrift für den gesammten Bereich des deutschen Protestantismus,* Jrg 11, (1886), pp. 73-92. Concept eines im Jahre 1870 in der Sing-Akademie zu Berlin gehaltenen Vortrags. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/WoltersOranien.pdf* "Während er nun im Bereiche des Staates seinerseits das Prinzip der Toleranz annähernd verwirklichte, unterließ er es auch nicht im Ramen desselben Prinzips, obwohl Glied der reformierten Kirche, dieser überall da Einhalt zu thun, wo sie in das bürgerliche Gebiet einzugreifen und bürgerliche Zwecke zu hindern schien. Mit rauher Hand griff diese Kirche damals oft ungeistlich genug über, sogar ins Leben der einzelnen Menschen, wovor, wie Oranien dachte, der Staat jeden seiner Bürger sicher zu stellen und zu schützen habe. Die Bekämpfung der Gewissensbedrängung, des 'Gewissenszwanges' überließ er nicht etwa nur der Presse, der öffentliche Meinung, oder der Notwehr des schwachen Einzelnen, sondern forderte sie geradezu vom Staat. Die prätendirtre Uebermacht der reformirten Kirche der Niederlande hat er nie anerkannt und ihren Verfassungsentwürfen sich widersetßt bis an seinen Tod." (91)	1886	APG GKS	
Woltjer, J.J.,	"Willem van Oranje en de godsdienstige pluriformiteit", in *Apologie van Willem van Oranje. Hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar 1580-1980*. Tielt: Lannoo /Amsterdam, 1980. pp. 21-37. *Noten.* *Online: theologienet* "De weg van de middeleeuwse naar de moderne opvatting verliep niet rechtlijnig. Terwijl men worstelde met de problemen die men niet kon ontlopen, groeide slechts langzaam de idee van politieke tolerantie, slechts langzaam realiseerde men zich dat de godsdienstige verdeeldheid van Europa blijvend zou zijn. De inhoud van de begrippen tolerantie en intolerantie veranderde in reactie op de gebeurtenissen. De intolerantie in het Brabant van de Aartshertogen was minder hard dan die in het Brabant van Philips II en Alva. Oranjes houding tegenover deze problematiek wisselde in de loop der tijden sterk. In de eerste helft van de jaren zestig verklaarde hij tegenover de landvoogdes Margaretha van Parma, dat hij katholiek was en ook de katholieke godsdienst wilde beschermen. Er is geen enkele reden om aan de oprechtheid van deze uitspraken te twijfelen, maar men moet er ook niet meer in horen dan Oranje zei en bedoelde. Hij twijfelde er nog niet aan, of de overgrote meerderheid van de bevolking was katholiek. De rechten van deze meerderheid zou hij verdedigen. Dit betekende niet, dat hij alle dissidenten van doperse of calvinistische signatuur wilde en zou vervolgen. De strenge vervolging, en met name de doodstraf, stuitte bij hem en andere hoge edelen als Bergen, Montigny en Horne, en ook bij vele rechters op steeds meer weerstanden. Daarom waren zij nog geen voorstanders van tolerantie in moderne zin, van volledige gelijkberechtiging van de minderheden. Er waren vele nuances denkbaar : men kon de dissidenten, in plaats van ze ter dood te brengen, uit het land verbannen, men kon ze gewetensvrijheid geven, of ook de vrijheid om min of meer openlijk hun eigen bijeenkomsten te houden. Doordat de koning een zo extreme koers voorstond en vasthield aan de eis dat de ketters ter dood gebracht zouden worden, dreef hij allen die een meer gematigd beleid wensten, op één hoop, zonder dat we kunnen zien hoever hun wensen voor een zachter beleid strekten. Vermoedelijk hadden zij geen duidelijk uitgewerkte ideeën. Voorlopig ging het er immers alleen maar om zoveel mogelijk door de vingers te zien, zodat er zo min mogelijk brandstapels zouden worden opgericht. Geleidelijk groeide de spanning, tot het 'wonderjaar' 1566-1567 een plotselinge doorbraak bracht. Na de aanbieding van het smeekschrift der edelen op 5 april 1566, hielden de protestanten steeds openlijker hun bijeenkomsten. Tenslotte trokken de hagepreken duizenden hoorders. De autoriteiten grepen niet in. Midden augustus begon de beeldenstorm. Oranje en zijn medestanders Egmond, Horne en Hoogstraten wilden nu wel ingrijpen om de katholieke kerken te beschermen, maar alleen als de protestantse preken voortaan geduld zouden worden. Wanneer herstel van de orde herstel van de vervolgingen zou inhouden, weigerden zij mee te werken." (22/3) [9/10] "Voor 1567 heeft Oranje, zelf nog katholiek, gepleit voor een gematigd optreden tegen, later zelfs voor een zekere erkenning van de protestantse minderheid. Na 1568 stuurde hij zelf protestant geworden aan op een brede protestantse kerk, die de meerderheid van de bevolking zou omvatten, maar pleitte tevens, voorzichtig, voor een erkenning van de rechten van de minderheid. Toen in 1572 een militant deel van zijn aanhang de katholieke eredienst onmogelijk maakte, heeft hij zich erbij neergelegd. Tussen 1578 en 1580 herhaalde zich dit proces op bredere schaal, en weer legde Oranje zich er bij neer. De vraag rijst, wat Oranjes eigenlijke bedoelingen waren. Was hij inderdaad een voorstander	1980	GKS	Woltjer Pluriformiteit

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Woltjer, J.J.,	"Nieuwe publikaties over Willem van Oranje in het herdenkingsjaar 1984", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jrg 99, nr 1. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1986, pp. 31-43. *Noten*. "De oogst van 1984 is minder rijk dan die van 1933, maar overvloediger dan die van 1884. Merkwaardig is, dat niet alleen Bremmer, maar ook Van Deursen Oranje in zijn latere jaren veel meer tot de calvinisten rekent, dan Van Schelven in 1933 deed. Het overzicht van De Schepper laat zien, hoe het inzicht in de maatschappelijke en politieke context de laatste decennia is verdiept. De lezingen op het congres van het Historisch Genootschap wettigen goede verwachtingen voor de toekomst. De verwachte inventaris van de briefwisseling van Oranje zal daarbij een belangrijk hulpmiddel zijn. Wij willen eindigen met een uitspraak, niet van een lofredenaar en niet uit de dramatische jaren na 1572, maar van tijdgenoten uit 1566. Toen besloten de Staten van Holland krachtig aan te dringen op de komst van Oranje 'ende van nyemande anders overmits het bevallycke gelaet, de jonste, auctoriteyt ende voirsichticheyt van zijne Excellentie alleen schynen te vermogen alle zwaricheyden ende oproer te verhoeden ende neder te leggen." Zo rapporteerde althans de Haarlemse afgevaardigde in de Staten. Ook als men er mee rekening houdt dat dit zo is geformuleerd om 'iemand anders' te weren, blijft het een merkwaardig getuigenis over de drieëndertigjarige stadhouder." (42/3)	1986	APG herdenkingslit. 1984	
Wouters, H.,	"Rond twee historische wandschilderingen in het Spaans Gouvernement te Maastricht", in: *De Maasgouw. Limburgs Tijdschrift voor Geschiedenis, Taal en Kunst*, deel 66, jrg. 71, 1952, pp. 7-9. *Literatuur*. "In opdracht van het Gemeentebestuur werden onlangs door de Maastrichtse kunstschilder H. Schoonbrood in het Spaans Gouvernement langs het Vrijthof, waarin momenteel het Gemeentelijk Bureau voor Huisvesting zetelt, twee historische wandschilderingen aangebracht. Zij stellen gebeurtenissen voor uit de 16e eeuw, welke in verband staan met het gebouw, dat toen grotendeels zijn tegenwoordig aspect kreeg. Zoals bekend, behoorde het aan het kapittel van St. Servaas, doch hadden de hertogen van Brabant het recht er bij hun verblijf te Maastricht hun intrek te nemen. Na 1580 was het een tijd lang de residentie van de Spaanse gouverneurs. De wandschilderingen bevatten de volgende voorstellingen: *De blijde inkomst van Philips II in 1550*. Het feit, dat Philips Maastricht als laatste stad en min of meer terloops aandeed, vindt ongetwijfeld zijn oorzaak in het tweeherig statuut van de stad. In tegenstelling tot zijn andere bezittingen in de Nederlanden had hij hier de soevereiniteit te delen met de prins-bisschop van Luik. Het ontbreken van triomfbogen en klassieke redevoeringen kan daarentegen samenhangen met het feit, dat de eerste fase van het humanisme met haar heidense associaties in de Maasvallei nimmer diepe wortels heeft geschoten. Men zou ook hier een aanwijzing kunnen zien, dat de Maastrichtse bevolking vreemd en afkerig heeft gestaan tegenover de mythologische voorstellingen en humanistische geleerddoenerij, welke vooral in de Brabantse en Vlaamse steden zoveel opgeld deden. De wandschildering beeldt uit, aan de linkerkant de figuren van Philips II, Karel V, de hertog van Alva, Lamoraal graaf van Egmont en de proost van St. Servaas, Antoon graaf van Holstein en Schauenburg, die in 1556 aartsbisschop van Keulen zou worden. Aan de rechterzijde ziet men de ruiterstoet van het gevolg van Philips, terwijl de achtergrond links wordt ingenomen door de galerij, welke thans in de achtergevel van het Spaans Gouvernement is ingebouwd." (7/8) *De vogelvrijverklaring van Willem de Zwijger in 1580*. "De ban is door Philips II te Madrid uitgevaardigd, doch Parma was als gouverneur-generaal van de Nederlanden met haar afkondiging belast. De officiële plaatsaanduiding en datum „Maastricht, 15 Maart 1580" zijn in dit verband fictief en zuiver formeel. Dat deze stad als plaats van uitvaardiging wordt genoemd, behoeft op zich geen verwondering te wekken, daar het edict voor de Nederlandse gewesten bestemd was, waar de hoogste vertegenwoordiger van het koninklijk gezag op 15 Maart 1580 te Maastricht resideerde. Op die datum had Parma evenwel nog geen antwoord op zijn brief van 28 Januari aan Philips ontvangen, zodat er geen sprake van kan zijn, dat toen de officiële tekst door hem was opgesteld. Toen de hertog door het schrijven van 1 Mei de instemming van Philips met zijn concept vernam, bevond hij zich reeds enkele weken te Mons. Een geheel bevredigende verklaring is voor deze antedatering niet aan te geven, het is echter zeer wel mogelijk, dat Parma het edict ook officiëel heeft willen binden aan de stad, waar het ontwerp is opgesteld en de beraadslagingen over de tekst plaatsvonden. Inderdaad is het banvonnis, afgezien van de opdracht en de bekrachtiging van Philips II, te Maastricht en waarschijnlijk in het Spaans Gouvernement uitgewerkt.	1952	BKD wandschildering en Maastricht iconografie ban	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
X (= C.C.M. Bartels),	Lodewijk van Nassau en Willem de Zwijger. Historische critiek van Prof. P.J. Blok, gecritiseerd door X., Roermond: Henri van der Marck, 1892. 105 blz. *Zie ook: Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger... 1891. en X (= C.C.M. Bartels), Mijn laatste woord aan pro . Dr. P.J. Blok en H.J.P.A. Kiersch, 1893.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/X.LodewijkPolemiek.pdf* "*In 't decembernummer van* de Tijdspiegel 1891 *verscheen een opstel van den Groninger professor P.J. Blok, door hem getiteld* Historische Critiek. *Het artikel is gericht tegen- of liever gewijd aan* de Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger tusschen Prof. P.J. Blok, hoogleeraar te Groningen, P. Goedhart, leeraar te Roermond en X. (*Roermond. Henri van der Marck,*) 1891. *In de hier volgende bladzijden durft X zich veroorloven nog wat nader uiteen te zetten, wat, blijkens den Spiegel des Tijds, voor Prof. Blok* historie *is en van welk gehalte zijne* critiek. *Beiden worden* critisch *getoetst*. (5)	1892	APG polemiek Oranje historiografie	
X (= C.C.M. Bartels),	"Prins Willem I een vervolger der Roomschgezinden", in: *De Navorscher. Een middel tot Gedachtenwisseling en Letterkundig Verkeer tusschen allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen,* jrg 3, Amsterdam: Frederik Muller, 1853, pp. 166-169. *Zie ook: A. Kempeneers, "De hoofdoorzaek van de beroerten der Nederlanden in de XVIe eeuw." (1852)* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/X.OranjeVervolger.pdf* "Prins Willem I een vervolger der Roomschgezinden (II. bl. 155). Indien de Heer A. Kempeneers de *Hoofdoorzaak van de Beroerten der Nederlanden in de XVIde eeuw*, uit een godsdienstig of kerkelijk oogpunt beschouwt, dan is zijne in den *Volksalmanak voor Nederl. Katholieken* geleverde stelling, zoo als zij in deze vraag* voorkomt, een brutale historische leugen. Had de schrijver zijne stelling omgekeerd en gezegd, dat de oorsprong dier beroerten daarin moet gezocht worden, dat het Spaansche Hof, ondersteund door den Paus en de verdere Roomsche geestelijkheid, met verdubbelde onmenschelijke woede de Plakaten, ter uitroeijing van andersdenkende Christenen of Protestanten, heeft willen handhaven, dan zou hij aan de lezers van dien *Volksalmanak* eene waarheid verkondigd hebben, die uit elken regel dier Plakaten wordt bevestigd." (166) "En nu 's Prinsen daden? Ik daag den Heer Kempeneers uit, één geldig bewijs bij te brengen ter verdediging zijner paradoxe, dat Willem I zich eene, let wel, „*WREEDÀERDIGE vervolging der Catholyke Kerk* ten doel stelde." Volks-Alm. voor Nederl. Kathol. 1852, bl. 198. Zoo lang hij dit bewijs schuldig blijft, staat hij in mijne schatting op dezelfde lijn als een Van der Horst en andere broddelaars van dien stempel." (159) *Vraag in Navorscher, jrg. 2, p. 155: (*http://www.periodata.nl/dataweb/VraagNavorscher.jpg*) *Prins Willem I. een vervolger der Roomschgezinden*. In de „*Volksalmanak voor Nederl. Katholieken* voor 1852, door J. A. ALB. Thijm en J. C. van Nouhuys" komt een stuk voor van A. Kempeneers te Luik, getiteld : „*De hoofdoorzaak van de beroerten der Nederlanden in de XVI eeuw"*; waarin onder meer op bl. 198 aan WILLEM I., dien ik anders steeds als een buitengewoon voorbeeld van christelijke verdraagzaamheid hoorde voorstellen, worden toegeschreven „de voornemens tot eene wreedaerdige vervolging „der Catholyke Kerk". Ik neem de vrijheid te vragen, waaruit die voornemens „zoo klaer schenen" als de schrijver uit België beweert, en dit jaarboekje onzen landgenooten te lezen geeft? B. P."	1853	APG GKS kath.-prot.	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
X (= C.C.M. Bartels),	Mijn laatste woord aan prof. Dr. P.J. Blok en H.J.P.A. Kiersch, Roermond: Henri van der Marck, 1893. 71 blz. *Zie ook: Polemiek over Lodewijk van Nassau en Willem den Zwijger... 1891 en X (= C.C.M. Bartels), Lodewijk van Nassau en Willem de Zwijger, 1892.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/X.LaatsteWoordaanBlok.pdf* "Aan het slot mijner brochure „Lodewijk van Nassau en Willem de Zwijger. Historische Critiek van Prof. P. J. Blok, gecritiseerd door X," schreef ik (blz. 98) : „Ik hoop van ganscher harte, Professor, dat U deze brochure een antwoord zult waardig keuren. Zou me de een of andere persoonlijke beleediging ontsnapt zijn, schrijf ze, bid ik u, niet toe aan wrok tegen uw persoon, maar aan liefde voor de waarheid, de heilige, onschendbare waarheid. „Het is de heilige taak der geschiedenis, alles te durven zeggen, wat waar is, zegt Bakhuizen van den Brink. Waarheid bovenal! moet de leuze allereerst van den geschiedkundige zijn, zegt dr. Nijhoff." Aldus verzocht ik Professor Blok, zijne geestverwanten daarbij als middelaars in den arm nemend, mij met een antwoord te willen vereeren. Zoo gaarne had ik mijne historische twijfelingen door het licht zijner critisch-historische lichtfakkel verdreven gezien. Helaas, vruchteloos" (5) "De hoofdvraag tusschen den hoogleeraar Blok en X was, of laatstgenoemde zich vergist had in 't beoordeelen der historische personnages, Willem van Oranje en diens broeder Lodewijk van Nassau. X beweerde van neen en trachtte naar best vermogen zijne stelling te bewijzen. Die stelling wordt slechts wederlegd door het toetsen en te licht bevinden der betooggronden, waarop zij steunt. Die stelling wordt niet omvergeworpen door insinuaties tegen de R. K. Kerk in 't algemeen of in 't bijzonder tegen koning Philips, Margareta, Don Juan, enz. enz. *Dato non concesso*, „een oogenblik verondersteld, maar niet toegegeven", dat Philips II een nietswaardig mensch was, volgt dan daaruit, dat de Zwijger en zijn broeder ridders zonder blaam waren?" (7) "Niet van plan mij door den heer Kiersch van de hoofdvraag te laten afbrengen, zal ik slechts datgene bespreken wat niet geheel buiten ons onderwerp, niet buiten mijne geschilpunten met Prof. Blok ligt. De heer Kiersch is een matadoor in 't historisch verstoppertje spelen. 't Door hem gekozen speelterrein is uiterst geschikt. Het is een ware doolhof, een labyrinth. Geene orde, noch logische noch chronologische, is er in zijne brochure te bespeuren. Na eenige inspanning is het me echter, naar ik hoop, gelukt het terrein zoowat te verkennen. Ik zal thans naar best vermogen trachten, den verstoppertjespeler uit alle schuilhoeken van dezen doolhof te verdrijven." (8)	1893	APG polemiek	
Yates, Frances A.,	"Lucas de Heere leads to William of Orange", *Chapter V* van *Part I* in Idem, *The Valois Tapestries*, London: The Wartburg Institute University of London, 1959, pp. 25-38. ill. *Noten: pp. 133-135.* "We have called this chapter "Lucas de Heere leads to William of Orange" and we have now to resume our findings. We have seen that Lucas de Heere was an enthusiast for the cause of William of Orange and the liberation of all the provinces of the Netherlands from Spanish domination. When hopes of the possibility of this arose, he went back to the Netherlands from England and entered Orange's service as his "pensioner". We have seen good reason to believe that an important part of the services which he rendered to Orange was in assisting in the propaganda for Anjou whom Orange had established as titular sovereign of the southern provinces. We have quoted proof that, on one occasion at least, Lucas de Heere was employed by William of Orange in the design of artistic compositions. There is thus good foundation for the suggestion that the person who commissioned the design of the Valois Tapestries from Lucas de Heere could have been William of Orange, though the only "document" for such a commission that we can produce is the fact that Lucas was Orange's "pensioner", in his paid employment and probably chiefly used for his services in propaganda for Anjou. This suggestion will be supported if we can find evidence within the tapestries themselves of the influence of William of Orange. The analysis of the meaning of the tapestries, which we shall arrive at through the history of the festivals in our second part, will show, we believe, conclusively that the mind behind the Valois Tapestries is the mind of William of Orange, that they are a pathetic monument to his hopes of finding a solution to the problem of the Netherlands by putting his trust in the House of Valois." (37/8)	1959	APG BKD kunst en propaganda	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Yperlaan, J.E.,	"Delft als verblijfplaats van Prins Willem I. Van eind 1574-10 juli 1584", in: *Delftsche Courant*, 27, 28, 29 maart, 1933. *Tamelijk gedetailleerd overzicht van Oranje's verblijf in Delft, met name van de veiligheidsmaatregelen jegens zijn persoon.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/YperlaanVerblijfplaats.pdf* "Ondanks de strenge bewaking van de stad was het dezen (Gerards) gelukt zonder argwaan te wekken, zich in de omgeving van den Prins te doen opnemen. Alleen de Prinses, die hem dien laatsten dag voor het eerst zag, kreeg een ongunstigen indruk van hem en waarschuwde haar echtgenoot. Hij logeerde in de herberg de Diamant in de Choorstraat en kocht van een soldaat van de garde van den Prins een paar pistolen. Toen deze niet goed bleken te zijn, verschafte hij zich bij een anderen soldaat nieuwe. Nadat zijn aanslag was gelukt, pleegde de eerstgenoemde soldaat, René Moerwijk van Orleans, zelfmoord en in het keurboek van dat jaar wordt een gerucht vermeld, dat een soldaat over stads-gracht is gezwommen. Was dit de laatstvermelde en waren beide bang van medeplichtigheid beschuldigd te worden?"	1933	APG laatste jaren en moord	
Zalm, Gerrit,	Willem van Oranje en de Overheidsfinanciën. Willem van Oranjelezing 2, Delft, 2006, pp. 33-48. *Auteur was minister van financiën.* "Aanhef Dames en heren. Het is mij een eer deze lezing te mogen houden die vernoemd is naar de grondlegger van de Nederlandse republiek: Willem van Oranje. Hij zag zichzelf niet als republikein, maar je moet iemand beoordelen op zijn daden. Dat Willem van Oranje koningen vanaf de negentiende eeuw en koninginnen als nazaat zou hebben heeft hij zeker niet kunnen bevroeden. Inleiding De oorlog tegen Filips II kan op vele manieren worden beschouwd. Eén daarvan is het te zien als een grote decentralisatie operatie. Vóór de opstand maakte Nederland deel uit van het Spaans-Habsburgse rijk. Filips II wilde net als zijn vader Karel V het bestuur verder centraliseren. Vooral om geld voor oorlogsvoering binnen te krijgen. Dit kwam onder andere tot uiting in de fiscale centralisatie via de zogenaamde tiende penning van Alva; een soort supranationaal opgelegde BTW. Op deze centralisatietendens kwam echter een sterke reactie. Een waarschuwing voor de fans van een aparte Europese belasting. Uiteindelijk verdween elke vorm van supranationaal bestuur. We werden immers onafhankelijk van Spanje en de macht ging naar de steden en de gewesten. Het nationale niveau was zwak en van geval tot geval moest het belang van een nationaal belang aannemelijk worden gemaakt. Een superdecentralisatie, die een tijdlang gefunctioneerd heeft. Al zijn de moeizaamheden de lezers van de biografieën van Van Oldenbarnevelt en De Witt bekend. Toen eind zeventiende eeuw de externe omstandigheden veranderden bleek dit systeem echter niet langer optimaal." (35)	2006	ESG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zamenspraken...,	"Zamenspraken over het leven van Willem den Eersten", in *Levensschetsen van vaderlandsche mannen en vrouwen. Een schoolboek, uitgegeven door de Maatschappy: tot nut van 't algemeen.* Derde Stukje, Haarlem: De wed. A. Loosjes Pz., 1834, pp. 3-24. ill. *Noot.* *Online: google books* "De Vader. Ik bedoel den voornaamsten Grondlegger van den Staat der *Vereenigde Nederlanden* en van derzelver Godsdienstige en Burgerlijke Vrijheid. Antonie. Toch niet Prins Willem *den Eersten?* De Vader. Denzelfden Antonie. En sprak die weinig of nooit? Och, lieve Vader! vertel ons wat van hem, want dat gaat boven mijn begrip; zulk een groot man een zwijger! De vader. Nu heb ik bezigheden, maar wilt gij van dien edelen Zwijger het een en ander hooren, komt dan, na schooltijd op mijne kamer en ik zal uw weetlust pogen te voldoen. Jan en Antonie. Gaarne, gaarne Vader wij houden u bij uw woord." (5)	1834	APG LTM schoolboek	Levensschets Oranje
Zeeman, H.,	Biographische schetsen der aloude stamvaders van de vorstelijke en grafelijke huizen van Oranje-Nassau, Amsterdam: J. Tak, 1848. 64 blz. *Foto's schets Willem I, pp. 36-47: http://www.periodata.nl/dataweb/ZeemanBiographischeSchets.pdf* "Na Karels afstand benoemde diens zoon en opvolger Philips II, onzen Prins tot Stadhouder over *Holland, Zeeland en Utrecht,* en opende dus zelf de loopbaan van dengenen, die later de Vereenigde Gewesten van zijne dwinglandij zou bevrijden, de Nederlandsche vrijheid grondvesten, en eenen naam vereeuwigen, die thans nog is de roem van *Nederland* en het onderpand van onze burgerlijke en godsdienstige vrijheid." (37/8)	1848	APG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zeeuw P. de J.G.zn,	De eerste Oranje. Leven en werken van Prins Willem van Oranje, Zwolle: La Rivière en Voorhoeve, 1933. 319 blz. ill. *Noten, Bibliografie*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ZeeuwEersteOranje.pdf* "Het is een mysterieuze band, die Nederland en Oranje samenbindt. En we vragen ons af, wat is toch de geheime kracht, van dien sterken band, die de eeuwen verduurde. Dit is het, dat Prins Willem van Oranje, eenmaal in den meest benarden tijd van ons volksbestaan, toen nergens meer uitkomst scheen te zijn, toen er sprake was van het doorsteken van dammen en dijken, om het Vaderland aan de golven prijs te geven en elders een nieuw vaderland te zoeken, dat toen, Willem van Oranje in de kracht des geloofs, een verbond heeft gesloten met den „alleropperste Potentaat der Potentaten en verzekerd was "door Syne geweldige en machtige hand ten lesten nog ontset te sullen worden". Hij heeft het gewaagd reeds als jong en rijk vorst op te komen voor het *recht* der verdrukte Nederlanders. En als de bange strijd hem tot het Calvinistisch geloof heeft gebracht, dan blijft hij tegen hoop op hoop, werken voor de vrijheid van geweten van al de Nederlanders." (8)	1933	APG GKS	
Zeeuw P. de J.G.zn,	Prins Willem's dood. 1584 - 10 juli 1934, Goes: Oosterbaan & Le Cointre, 1934. 40 blz. ill. *Noten*. *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ZeeuwMoordPrins.pdf* "Maar uit niets blijkt dat er daarna (*de in maart dat jaar voorgenomen aanslag van Hans Hanszoon. G.W.D.*) maatregelen zijn genomen ter beveiliging van 's Prinsen leven. Daardoor kon het gebeuren, dat er omstreeks de dag, waarop Prins Willem werd gedood, niet minder dan vijf personen binnen Delft vertoefden, die van elkander niet afwisten, doch die elk voor zich het plan koesterden den Prins om te brengen, n.l. een Franschman, een Lotharinger, een Engelschman, een Schot en een Bourgondiër, n.l. Balthazar Gèrard, die dan ook inderdaad de moordenaar geworden is." (7/8)	1934	APG moord	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zeeuw P. de J.G.zn,	Willem de Zwijger, Utrecht: Uitgeverij De Banier, 1984. Illustraties van Ben Horsthuis. 112 blz. en [113-115]. *1e dr 1946 KB. De drukken sedert 1946 hebben verschillende illustratoren.* "EN TOEN KWAM ALVA... Het spreekt vanzelf, dat Prins Willem zo spoedig mogelijk maatregelen ging treffen voor zijn vertrek. Op 22 april was eindelijk alles gereed en verliet de prins met vrouw en dochter en een gevolg van 150 personen Breda en reisde hij naar de Dillenburg, waar hij op 7 mei aankwam. Vooraf had hij afscheid genomen van zijn vrienden, ook van Egmond. Alva zou zijn tocht maken uit Noord-Italië over de Alpen, langs de Zwitserse grens, door Frankrijk naar de Nederlanden. Vooral in de buurt van Luxemburg en de Nederlandse grenzen waren de doorgangen menigmaal nauw en dichtbegroeid. Oranje kende de route, die Alva zou nemen en hij had er Egmond opmerkzaam op gemaakt, dat het aan een kleine legermacht gelukken kon, daar het gehele leger van Alva in verwarring te brengen en te vernietigen. De prins gaf Egmond de raad deze kans te gebruiken. Hij zou het vaderland daardoor voor veel ellende bewaren. Doch Egmond had er geen oren naar. Toen moet Oranje gezegd hebben: „Egmond, als jij het niet doet, ben je de brug, waarover de Spanjaarden binnenkomen, en als ze binnen zijn, zullen ze de brug afbreken." Daarmee had Oranje Egmond gewaarschuwd, verder kon hij niet gaan. Maar Egmond luisterde niet naar Willem. Hij luisterde zelfs niet naar de Spanjaard Caspar Robles, een edel mens, die kort tevoren in Spanje was geweest. Hij zei tegen Egmond: „Er gaan in Spanje over U zeer slechte geruchten; reken daarmee." En toen Egmond er niet mee rekende, zei Robles: „Vogels zingen in 't veld liefelijker dan in kooien. U zoudt er wel aan doen, vóór Alva's komst het land te verlaten." Duidelijker kon hij toch moeilijk worden gewaarschuwd." (60)	1984	LTM	
Zijlmans, Mieke,	"Guillaume de Nassau wist 'n list", in: *De Volkskrant*, 9 april 2005. N.a.v. Brievenproject ING. *Online voor abonnees Volkskrant: https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/guillaume-de-nassau-wist-n-list~b97395d1/* "Nederland, 1581. De Tachtigjarige Oorlog woedt, de Nederlanden vechten zich moeizaam onder de Spaanse overheersing uit. Stad na stadje nemen de opstandelingen in. Breda vormt echter een probleem, de vestingstad is onneembaar. Willem van Oranje is Heer van Breda geweest, en kent er daardoor goed de weg. Misschien, zo schrijft Van Oranje op 21 augustus aan luitenant-generaal Filips van Hohenlohe, weet hij wel een slimme truc om er stiekem binnen te geraken. 'Ich zweifel niett man sol wol mittel finden mitt Schiffen in das Castel zu kommen', aldus opstandeling Willem van Oranje aan Hohenlohe: 'Ik twijfel er niet aan of je moet met behulp van schepen het kasteel binnen kunnen komen.' Want dat is de zwakke plek van de stad, weet hij: het water. Vervolgens legt Willem uit hoe hij een verrassingsoverval op Breda per schip voor zich ziet. 'In ainer dunckel nacht' kun je een uur voor hoog water door de sluis. Moet je natuurlijk wel van te voren zorgen dat de sluiswachter op je hand is. Wat volgt, is een gedetailleerde omschrijving van de situatie. Deze brief duidt erop dat Willem van Oranje (1533-1584) als eerste op het idee kwam van het legendarische turfschip van Breda, een list die uiteindelijk pas op 3 maart 1590 werd toegepast onder commando van zoon Maurits. Het turfschip is de Nederlandse variant op het paard van Troje."	2005	APG MLG	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zuiden, D.S. van,	"Over de relaties van Prins Willem van Oranje en diens broeders met de Joden", in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Genootschap voor Joodsche Wetenschap in Nederland gevestigd te Amsterdam*, V, Amsterdam: Menno Hertzberger, 1933, pp. 211-224. *Noten*. *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/Zuiden.OranjeenJoden.pdf* *Vgl. brieven betreffende relatie met Joden : online in ING** "Allicht zullen er onder de lezers van deze bijdrage zijn, die zich herinneren hier of daar wel eens de groote plaat gezien te hebben, waarop Prins Willem van Oranje, de Vader des Vaderlands, een aantal zilveren en gouden schalen en bokalen, die voor hem zijn uitgestald, verkoopt aan een aantal kooplieden, die Joden voorstellen moeten. Deze plaat, die als premie is uitgegeven bij het bekende werk van Hofdijk, Ons Voorgeslacht, is vervaardigd door Jacquand en in steendruk gebracht door P. W. M. Trap te Leiden. Zij moet voor de zooveelste maal getuigenis afleggen van de liefde, die de Oranjeprins heeft gehad voor deze Nederlandsche gewesten, die gebukt gingen onder een niets ontziend regime van beknotting der godsdienstvrijheid. Ook zonder deze plaat zou geen Nederlander, die eenigszins op de hoogte der Vaderlandsche historie is, getwijfeld hebben aan de edele bedoelingen van den grooten staatsman, die Prins Willem getoond heeft te zijn. Door het werk van Dr. Carl Dönges te Dillenburg is veel aan het licht gekomen over de financiëele omstandigheden van den Prins van Oranje en diens broeders. Zij waren lang niet schitterend en de eenige manier, ook voor hen om aan geld te komen, was dit te leenen bij Joden, die het bedrijf van bankier uitoefenden, waaraan nog tot in het midden der 18e eeuw de handel in goud, zilver en preciosa gekoppeld was, zooals bijv. in de geschiedenis van het Bankhuis Boas en Rothschild aantoonbaar is. Het is natuurlijk mogelijk, dat de Prins voor de financiering van de legers, die hij noodig had bij den opstand in de Nederlanden in 1568 en later de hulp van Joden inriep, maar zoowel het door Dönges te dien opzichte gepubliceerde als de correspondentie, die ik hier achter volgen laat, geven daarvoor geen bewijs. Het is echter waarschijnlijk, dat bij de bewerking van de correspondentie van den Prins uit latere jaren, waartoe Dr. N. Japikse nog niet gevorderd is, meerdere aanrakingspunten met Joden voor den dag kunnen komen. De hier volgende zijn echter van een te vroegen datum. In 1563 en I564 was van een legermacht tegen de Spanjaarden nog geen sprake. Wel echter was Prins Willem in groote financieele moeilijkheden geraakt door zijn huwelijk met Prinses Anna van Saxen, die niet gewend was aan hare uitgaven perken te stellen en welk huwelijk, zooals men weet, ten slotte ook is ontbonden. Door de vergunning, die H. M. de koningin mij gaf om in Haar Huisarchief te werken en door de medewerking die de Directeur Dr. N. Japikse, mij daarbij bood, ben ik thans in de gelegenheid een aantal documenten te publiceeren, die een licht werpen op de zaken, die door Prins Willem en enkele van diens broeders met den Jood Wendel uit Deutz (in Keulen mochten geen Joden wonen) en diens zwager Joseph uit Frankfort gedaan werden. De publicatie geschiedt in de spelling van de oorspronkelijke documenten." (211/2) Wir Wilhelm von Gottesgnaden Printzen zu Oranien. Bekhennen hiemit und in Krafft diesz Brieffe fur uns unser Erben und nachkommen und sunst ieder menniglichen nach dem uns Wendell Jude zur Deutsche zwantzig	1933	ESG joden	
Zuydema, W.,	"Pieter Bor een partijman", in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* onder redactie van A.M. Kollewijn Nz, jrg 6, Amsterdam: H.C. Delsman, 1891, pp. 250-253. *Noten*. Naschrift van de Redactie hierbij: pp. 253-256. *Zie ook: C.C.V. Verreyt, "Het 'Te Deum' voor den moord van den Prins van Oranje in 1584" (1891).* *Foto's artikel: http://www.periodata.nl/dataweb/ZuydemaTeDeum.pdf* "Deze lofspraak van Geeraert Brandt, door de kritiek van twee eeuwen bevestigd, is nu in eens en afdoende weêrlegd door den heer Ch. C. V. Verreyt, penningkundige en medewerker aan het Alg. Ned. Familieblad. Bor was een partijman; want — in zijn „Gelegentheyt" van 's-Hertogenbosch heeft hij niet gezegd, dat het bekende verhaal van het Te Deum voor den moord op Prins Willem een verzinsel van die booze geuzen is, terwijl hij dat verhaal toch wèl in zijn *Nederlandsche Oorlogen* heeft opgenomen; en dus plechtig, — liefst met een *sanbenito* aan — had moeten herroepen. Zien wij eerst, welke gronden Bor kan gehad hebben om in zijn hoofdwerk dat verhaal op te nemen." (250) "Was Willem van Oranje voor de Protestanten de grondlegger van godsdienstige en staatkundige vrijheid, de Katholieken van Nederland dier dagen zagen in hem vooral den man, door wiens toedoen de kerk, aan welke zij gehecht waren, werd geslagen en gewond, en daarbij houde men in 't oog, welk een dieperen en smartelijker indruk het Protestantisme bij zijn ontstaan op de Katholieken moest maken dan thans, nu het maatschappelijke leven hen gedwongen heeft het althans in de praktijk te verdragen." (Naschrift 255)	1891	APG moord polemiek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zwaag, W. van der,	"Bij de nationale herdenking, 1533-1983. Willem van Oranje, Vader des Vaderlands", in: *Terdege*, jrg. 5, nr. 2, 23 April 1983, pp. 28-30. ill. "Willem van Oranje kan de centrale figuur worden genoemd uit de eerste fase van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Als men hierbij bedenkt dat over deze oorlog alleen al ongeveer tachtig buitenlandse schrijvers— onder wie een dozijn Italianen — hun zienswijze hebben gegeven, dan is het te begrijpen dat men ook om de figuur van de prins niet heeft heengekund. Zo goed als de meningen omtrent de oorzaken van genoemde oorlog uiteenlopen — sprak de socialistische historicus Romein niet van „het vergruisde beeld"? —zo goed divergeren de opvattingen inzake de prins." (28) "Historische heroriëntatie vanwege gewijzigde mens- en maatschappijbeschouwing, „ontmythologisering van nationale erflaters, afrekening met zogenaamde legendevorming, het zijn evenzoveel factoren die ook het beeld van de prins hebben „vergruisd". Maar laat ons binnen het Groeniaans adagium het „Er staat geschreven" maar niet losmaken van het „Er is geschied"! Bij de wording van ons staatsbestel en de stichting van onze nationaal-gereformeerde kerk was aan de prins door Gods voorzienigheid een bijzondere positie en taak toebedeeld. En zolang er nog liefde zal zijn voor vorstenhuis en volk zal — in weerwil van ons verschraalde Geuzenbloed — Willem van Oranje worden geëerd als de Vader des Vaderlands." (30)	1983	GKS APG	
Zwart, A. C. de,	Willem van Oranje. Een Nederlandsche Macchabeër, Nieuwe Uitgave, Nijkerk: G.F. Callenbach - Uitgever, [1932]. 197 blz. ill. *Illustraties van Henk Poeder en bandteekening van Isings*. *2e druk Nijkerk: Callenbach, 1933.* *Foto's tekst: http://www.periodata.nl/dataweb/ZwartOranje.pdf* "Wel deed hij (Filips II) pogingen om den Prins van Oranje voor zich te winnen. Hij was eenvoudig niet in staat, de drangredenen te begrijpen die onzen edelen Zwijger aanvuurden en bezielden. Hij meende dat het hem, evenals zooveel anderen, alleen om macht en eer te doen was en daarom liet hij hem allerlei schitterende dingen beloven, als hij de Nederlanden weer aan Spanje koppelen wilde. Al deze kuiperijen hadden echter een tegenovergestelde uitwerking. Oranje viel niet om te koopen en merkte nu des te duidelijker dat de koning in het nauw zat." (129/30)	1932	APG jeugdboek	

Auteur	Titel	JvU	Trefwoord	Web
Zwieten, J.W. van,	"Krijgswetten onder Willem I (1573)", in: *Militaire Spectator*, jrg 116, nr 1, januari 1947, pp. 98-101. *Noten*. Zie ook: Rammelman Elsevier, "Krijgswetten..., 1852. "In de Publicatie- of Aflezingsboeken der Stad Leiden, Deel C, vonden wij op de blz. 85-89 de publicatie van een ordonnantie op het krijgsvolk van het jaar 1573. In dien tijd stond het krijgswezen bij ons nog geheel in zijn kinderschoenen. Na het overgaan van Brielle en andere steden naar de zijde van Prins Willem in 1572, waren de Watergeuzen, die in het eerste tijdvak van onzen vrijheidsoorlog een groote rol speelden, grootendeels naar hun haardsteden teruggekeerd, of zij hadden dienst genomen bij de nieuw opgerichte vendels krijgsvolk te land. Bij de nog zeer gebrekkige organisatie was het niet te verwonderen, dat tal van onregelmatigheden voorkwamen. Wij moeten dan ook de onderstaande verordening zien als een poging van den Prins om in den bestaanden chaos verbetering te brengen. Ook P. Bor spreekt over een ordonnantie op het krijgsvolk, welke in het einde van 1572 door den Prins ontworpen zou zijn. Wellicht is dit dezelfde, mogelijk ook een vrijwel gelijkluidende voorgangster van die, welke wij in Leiden vermeld vinden." (98) "Die den naem Gods zal lasteren sal voor d'eerste reyze eerlicken beternisse doen ende gestelt werden In gevanckenisse te water ende te brood ende voor de tweede reyse sal zyn tonge mit een yser deursteecken zyne clederen tot 't hemde toe vuytgetrocken ende vuyten landen staende onder d'onderdanicheyt van zyne Exc. gebannen worden. De gheene die yet zal zeggen off doen ten spyte ende bespottinge van 't woordt Gods ende den dienaren van 't evangelie zal voor d'eerste reyse drye daghen te water ende broot gestelt werden ende voorde tweede reyse eerlicke beternisse doen, de wachten Inde hoofdwachte vergadert zynde gebloot werden van zyne wapenen ende vuyten Landen staende onder de gehoorsaemheyt van zyn Exc. gebannen werden. Die met voorraet yemandt gedoot zal hebben sal opgehangen ende verworcht worden. Die yet gestolen zal hebben zal opgehangen ende verworcht worden. Die overspel gedaen zal hebben zal opgehangen ende verworcht worden. Die een vrouwe off Jonge dochter vercracht zal hebben zal opgehangen ende verworcht werden. Die In Horerye bevonden zal zyn mette Hoeren upte oepenbaere plaetze gegesselt werden mit affneming van zyn geweer ende alle beyde gebannen werden vuyten lande staende onder zyne gehoorsaemheyt. (...) De gheene die enyge beesten nemen zal In vrunde landt zal als dieff gestraft werden. De gheene die buyten 't quartier van zyn vaendel off van zynen garnisoen zal wyder dan een cortouwe zal moegen toedragen zonder verloff van zyne Capiteyn zal gedegradeert worden, In wapenen gebloot ende gebannen vuyten Regimente. De gheene die treckende deur 't landt gaende ter stryde off daer van wederkerende zyn vaendel verlaet zal gepasseert werden deur de wapenen die hy draecht. De ghene die zyn wacht off de last hem bevolen zal verzuymen zal gepasseert werden deur de wapenen die hy draecht. De ghene die hebbende schiltwachte slapende bevonden werdt zal drie vuyren naect gestelt worden op een cortouwe, gedegradeert van wapenen, van clederen gebloot werden	1947	MLG	
Zwitzer, H.L.,	"Willem van Oranje (1533-1584)", in: *Militaire Spectator*. Jrg 153, september 1984, pp. 381-391. ill. *Noten*. "Aan de aanvaarding van de erfenis van René van Chalon had Karel V de voorwaarde gesteld dat de erfgenaam, Willem van Nassau, in de Nederlanden zou worden opgevoed. Voorts zou hij het door zijn vader, Willem de Rijke, aangehangen lutherse geloof moeten verlaten en terugkeren tot de katholieke Kerk. Ter wille van de dynastieke belangen van de Nassaus werd aan al die voorwaarden voldaan. Overigens vertoonde de komst naar de Nederlanden van de jonge Willem van Nassau — nadien zou hij zich als Willem van Oranje onsterfelijke roem verwerven — veel overeenkomst met de situatie die was ontstaan toen Engelbrecht II stierf en diens Duitse neef, Hendrik III, hem opvolgde in zijn Nederlandse bezittingen. Het grote verschil was echter dat aan die goederen nu die van het Huis Chalon waren toegevoegd, waarvan het prinsdom Orange wel het voornaamste was. Bovendien waren er nog bezittingen in Franche-Comté, Bretagne, Bourgondië en de Dauphiné. Over het prinsdom Orange was Willem soeverein zonder aan iemand, bijvoorbeeld de Franse koning, enige leenhulde verschuldigd te zijn. Daardoor was hij in theorie de gelijke van vorsten als de Franse en de Spaanse koning." (381)	1984	APG	